وكذلك يجتبيك ربك ويعلمك من تأويل الأحاديث

جلد اول

تیسیر القاری

شرح فارسی صحیح بخاری

از مولانا نور الحق محدث دهلوی رہ

محشے بشرح فارسی دیگر

شیخ الاسلام و ترجمۃ الابواب و اسماء رجال

در مطبع علوی محمد علی بخش خان لکھنو طبع گردید

صورة ما نمقه الفاضل البليغ، والعالم الفطين الالمعي، نخبة المدرسين، قدوة المدققين، ذو اللسان الفصيح والشكر الصحيح الفائق على الاقران والاماثل المحدث المتصف بالفضل الكامل، حامل عرش الدراية، ماحي ظلم الغواية، امام المهرة، همام البررة، فارس مضمار الفصاحة والبلاغة، سباح بحار الدراية والهداية، الى ان يبلغ اقصى النهاية، اعني مولانا المكرم، الافخم الاعظم مولانا ابو الحسنات محمد عبد الحي المحدث اللكنوي الفرنگي محلي، لازال بين اصحاب الفضل محمودا، وما برح عند ارباب الكمال مسعودا، تقريظا على هذا الكتاب، وهي هذه

بدء كلامي بكلام قديم بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي وفق عباده لنشر العلوم الشريفة، واعانهم على طبع الكتب المنيفة، والصلوة والسلام على رسوله سيد الخليقة محمد المصطفى احمد المجتبى مؤلف جوامع الكلم اللطيفة، وعلى آله وصحبه الذين بذلوا جهدهم في اشاعة علوم القرآن واذاعة اسرار الاحاديث النظيفة، وعلى من تبعهم وسلك مسلكهم من حمل على ظهره اعباء تبليغ الاخبار الصحيحة، وبعد فلا اقسم بمواقع النجوم وانه لقسم لو تعلمون عظيم، ان افضل الفنون فن الحديث بعد علم القرآن، من نال به اخذ منهما نال بحظ عظيم في الجنان، وان اصح الكتب بعد كتاب الله هو الجامع الصحيح للامام البخاري، وهو عمدة لكل سامع وقارئ وخير جاري، ومن اعتنى بتحصيله وتنقيد اسراره فاز بفتح الباري، وعلا قدره كعلو الكواكب الدراري، ومن حرم عن درسه وتدريسه حرم عن الخير كله ولم ينل بضياء ساري، ولقد اعتنى بشرحه وتعليق التعليقات عليه جمع كثير من حملة الشريعة، وجم غفير من كملة الطريقة فمن مطول ومن مختصر، ومن معتدل ومن مقتصر، واجل شروحه على الاطلاق، كما اجمع عليه علماء الآفاق، فتح الباري، للحافظ ابن حجر العسقلاني الشافعي، وعمدة القاري للبدر محمود العيني الحنفي، وبفضل الاول على الثاني تحقيقا وتنقيدا، والثاني على الاول توضيحا وتفصيلا، ومع ذلك فالعجم عن تحصيلهما كما هو حقها كانوا لحجر وميل وعن الوقوف على اسرار الصحيح بين متباين لفهمهم بلغة تلك الشروح والتعليقات، وعجزهم عن الوصول الى تلك المقامات الى ان جاء الكامل الشهير العالم الجليل المحدث الفاصل بين الحق والباطل ابن الكامل مولانا نور الحق الدهلوي ابن مولانا الشيخ عبد الحق المحدث الدهلوي، مؤلف التاليفات النافعة، والرسائل الجامعة، وكان مصداق الولد سر لابيه سالكا في نشر العلم مسلك ابيه، وولي قضاء اكبراباد في عهد السلطان شاهجهان، وحصل له القبول العظيم في اعين الانس والجان، في كل مكان، وبرع في العلوم العقلية والنقلية، وفاضت بدرسه وفيضه انهار الفيوض الحقيقية، توفي بدهلي سنة ثلث وسبعين بعد الالف ١٠٧٣، وتطلب التفصيل في ترجمته وترجمة ابيه من رسالتي ابناء الخلان بانباء علماء هندوستان، فشرح صحيح البخاري شرحا بالفارسية، سماه تيسير القاري الذي فيه مطالب نفيسة، وفوائد شريفة، ولطائف لطيفة، وغرائب دقيقة، فالله يشكر صنعه، ويجزي سعيه، كما يسر على كافة الناس تحصيل صحيح البخاري، وسهله على كل سامع وقارئ، فيا ايها الناس بشرى لكم وطوبى لكم حيث يسر الله على عباده الاهتمام بطبعه، بعد ما كان نادر الوجود، ووفقهم لاشاعته بعد ما كان كالمفقود، فتوجه النواب المستطاب جامع شرائف الانساب، ناصر السنن النبوية، ناشر العلوم الدينية، المخاطب بالالقاب الجليلة يمين الدولة وزير الملك نواب محمد علي خان بهادر صولت جنگ الى رياسة محمد اباد عرف ټونک الى هذا المطلب الجسيم، والامر العظيم، واهتم بطبعه وتصحيحه وتحشيه وترتيبه في المطبع العلوي المنسوب الى المرحوم محمد علي بخش خان اللكنوي، جامع كل فضل جلي وخفي، المولوي محمد معشوق علي سلمه الله العلي، مع شرح صحيح البخاري لشيخ الاسلام من احفاد الشيخ عبد الحق الدهلوي وشرحه كحافظ دراز الفتاوى وريثي، ورسالة في بعض ما يتعلق بدرسه لمولانا ولي الله الدهلوي، فصارت المجموعة كمجمع البحرين ومعادن مكنونة، تتفتح بها اصداف الآذان، وتهتز بها اعطاف الاذهان، فيا ايها الطلاب هلموا الى بغيتكم، واشكروا على نجاح مطلوبكم وسارعوا الى اخذها، وشرائها فانها نعمة الفضلة لمن يريد خير الدنيا والآخرة، وآخر كلامنا ان الحمد لله رب العالمين والصلوة على رسوله محمد وعلى آله وصحبه اجمعين

حرره الراجي عفو ربه القوي ابو الحسنات محمد عبد الحي اللكنوي تجاوز الله عن ذنبه الجلي والخفي

تم فہرس شیخ الاسلام

تم فہرس جزء الخامس تیسیر القاری

تمت

قطعہ تاریخ از نتائج طبع نازک بیانی مولوی ابوالحسن محمد عبدالرحمن الشہیر بنور محمد ملتانی

الا ای عاشق حسن معانی
شراب آتشین جام دل افروز
کہ طبع دلکش شرح بخاری
بچندین ناز شد بیرون ز پردہ
صفای صفحہ رشک باغ رضوان
فرشتہ گفتن او نیک بنمود
محشی داد معنے پروری داد
دمیدہ سبزہ بر طرف گلستان

شہید تیغ تیز خوش بیانی
بیا یکرہ غبار دل برون کن
کند طبع حزین را غمگساری
رخ او با مہ و خورشید ہمدوش
خط او خط کشد بر خط خوبان
خطا بودن درینجا چہ مجالست
بیک شاہد ہزاران دلبری داد
حروفش خوش بیانش کقلم خوش

کتاب آتش حسن جہان سوز
غمم اندک کن و شادی فزون کن
عروس دلربا ہر ہفت کردہ
دو صد ناز و نزاکت را ہم آغوش
بشرے آنکہ این تصحیح فرمود
فرشتہ را خطا کردن محالست
حوا شی تازگی بخش دل و جان
حروفش دلکش و معنیش دلکش

بود از بس کہ مرغوب دل و جانہا
ہمہ مرغوب سالش شد نمایان
سنہ ۱۲۹۸ھ

تقریظ دلپذیر مرغوب علمای با توقیر از مصحح مقابل تصحیح کاپی و پروف این جامع بی نظیر برگزیدهٔ ازلی عزیز دلی مولوی منشی محمد عابد علی حفظه الله عن ذنبه الخفی و الجلی

بسم الله الرحمن الرحیم — و نصلی علی رسوله الکریم

الحمد لله الجلیل الجبار والصلوة علی رسوله المختار و آله و صحابه الاخیار الی یوم القرار **اما بعد** چونکه افضل علوم بعد علم قرآن علم حدیث صحیح البیان است همچنان اصح کتب بعد کتاب الله الجلیل جامع صحیح ابی عبد الله محمد بن اسمعیل بخاری ست که آن جامع احادیث صحیحه و آثار شریفه مصطفیه علی مصدرها الصلوة والتحیه با سانید عالیه و متون متقنه است مدح و ثنای آن جامع اوصاف حمیده و وصف کتاب آن نافع برگزیده از توصیف بیان عاری ناچار خیرش مفوض بجناب باری نبذی از حال آن یگانهٔ آفاق بنا بر سمع اهل آفاق بزرگی در سلک نظم کشیده برای فرحت ناظرین و انبساط خاطر حاضرین درج کرده پیشکش هر سامع و قاری آمد

نظم

محمد ابن اسمعیل جعفی	تو گویی شد علم او را بخاری	امیر المومنین شد در احادیث	چو فضل ذو الجلالش کرد یاری
صحیح جامعش از هر کتابے	اصح آمد پس فرقان باری	ترا پس طالب تحدیث باید	که بر تحصیل آن همت گماری
بجا باهی کرده است از حسن نیت	دعای مغفرت در شان قاری	دعاهای بخاری مستجاب است	گمان را تو درین دعوت چه داری
شروح نافعه بسیار دارد	جمع فتح الباری و ضوء الدراری	دگر عینی و کرمانی است شرحش	سیوطی قسطلانی خیر جاری
حدیثش جمله تعلیقات و مسند	چو باتکرار و شاهد بر شماری	عدادش هشتصد هشتاد و دو گیر	که بعد از نه هزار آنرا بیاری
بزرگی در سه لفظ آورده در نظم	وفات و عمر میلاد بخاری	ولادت صدق و عمر او حمید است	بگیر از نور سال جان سپاری
دمیدی بوی خوش از خاک قبرش	چنان کز نافهٔ مشک تتاری	الهی تربتش را رحمت تو	کند سیراب چون ابر بهاری
	بذکر صالحان داریم حسرت	ز رحمتهای حق امید واری	

که بسبب علو شان و رفعت مکان علمای کرام و فضلای عظام شکر الله سعیهم قرناً بعد قرن بشروح مبسوطه و تعالیق مربوطه متوجه ایضاح مقاصد و نکات مغلقهٔ آن شدند و چون آن شروح بزبان تازی بودند استفاده ازان جز فضلای دانشوران و علمای متبحران دیگران را میسر نبود و بر طالبان فارسی فهم احاطهٔ لفظ و معنی آن دشواری داشت بنا بران علمای متاخرین بانعقاد حل معانی متقدمین بزبان فارسی راستند و در پی ایضاح آن کوشیده بشرح بشرح و بسط. فیض رسان خلایق گردیدند از آنها عمدة الشروح شرح فارسی مسمی **تیسیر القاری فی شرح صحیح البخاری** است سایر طالبان که از پایهٔ کمال دانش و علم قاصر باشند اخذ مطالب و استفاده ازین کتاب لا جواب القاب نفعی کثیر بر دارند از تالیفات عالم نبیل فاضل جلیل اعظم فضلای عصر شیخ الوقت وحید دهر حنفی المذهب قاضی **مولانا نور الحق** محدث دهلوی نور الله مرقده که اوصاف نکوهیده و اخلاق پسندیده آن یگانه زمان خارج از بیان است چیزی از حال آن موصوف عرض کرده میشود **شیخ نور الحق** ولد ارشد مخدوم الانامی **شیخ عبد الحق** محدث دهلوی است تلمیذ و مرید و مقبول الد بزرگوار و وارث کمالات صوری و معنوی آن یگانهٔ روزگار بود و چون صاحبقران شاهجهان از ایام شاهزادگی بر جوهر استعداد عالی و اطلاع داشت وقت رفتن جانب دکن شیخ را قضای اکبر آباد تفویض فرمود مدتی قضای آن مصر جامع بپرداخت بعد ازین منصب نازک نوعیکه باید بتقدیم رساند تصانیف فراوان دارد و چنانکه پدرش بتحریر ترجمهٔ مشکوة دست احسان کشاد او نیز بتحریر ترجمهٔ بخاری صلای فیض تمام داده نود سال عمر یافت و در سنه ۱۰۷۳ ثلث و سبعین و الف بجوار رحمت آسود آرامگاه دهلی است کذا فی مآثر الکرام لیکن کتاب موصوف عنقا صفت در ستر اغتش جائی یافته نمیشد که از مطالعه اش هر کس فیض یاب شود و هر جا که بود هر که تنسیخ کرده یافت هر قدر که میسر شد ناقص ماند کامل مخفی مثل جان عزیز ساخت آخر نظر اشاعت علمی محض خالصاً لوجه الله بنا بر حصول ثواب اخروی همت والا نهمت رئیس ابن الرئیس ابن الرئیس شیفتهٔ شمائل نبی الکرام و آثار مصطفوی علیه السلام محبوب بارگاه اله مقبول عظمت دستگاه حامی دین متین مورث لوای سلاطین امیر کبیر والا شمائل شیر فرزند عالم فاضل محدث بی نظیر جناب **یمین الدوله وزیر الملک نواب محمد علیخان صاحب بهادر صولت جنگ** والی ریاست محمد آباد عرف ټونک دام الله اقباله کمر همت بر میان جان بستند و مستعد و آماده تلاش کتاب کامل بصرف خزانهٔ عامره شدند مدتی متلاشی آن کتاب مانده اشتیاق گنجینهٔ دل داشتند و طلب آن از ته دل صفا منزل در تمام معمورهٔ هندوستان فرمودند آخر بوساطت قوت زری و شوکت سروری جوینده یابنده دعای طالبان قبول ساخت مجیب الدعوات پذیرفت نمود که در سنه ۱۲۹۷ هجری ازان کتاب نسخ چند کامل مع ناقص

مجتمع و فراهم گشتند از آنها در قسم نسخ منتسخه دیده شدند یکی آنکه شارح موصوف الذکر در عهد دولت مهد ابو المظفر شهاب الدین محمد صاحبقران ثانی شاهجهان بادشاه غازی منتسخ کرده درج خطبه فرموده بود و دیگری در عهد سلطنت مهد ابو المظفر محی الدین محمد اورنگ زیب بهادر عالمگیر بادشاه غازی تنسیخ کرده درج خطبه کتاب نموده بود حاصل آنکه بکمال همت شوکت اسلامی محبت و صفوت محمدی و اخلاق عامه مصطفوی چون این گوهر بی بها از درج حقه با عانت دولت علیه بر منصه شهود جلوه گر گردید حضور ممدوح از فرط خلوص محمدی و علو همتی بجوش قوت حاتمی و حق پرستی آماده و مستعد بصرف خزانه عامره شده فرمودند که این در بی بها را بجا بسوی جهان بعون الله و قوته شایع کرده آید که تمامی عالم برنا و پیر صغیر و کبیر ذی علم و کم استعداد از بهره این بخشش فیض یاب شوند و نفع عام بردارند شاید که حق جل و علا ببرکت این گنج بی بها مدعای دلی دینی و دنیوی حاصل نماید آمین ثم آمین نظر بر آن حکم محکم بصاحبزاده والاجاه کیوان بارگاه بنظر استصواب نافذ گردید که صاحبزاده والا قدر محض به فیضرسانی عالم کوشید نور العلوهمتی و جوش قوت حاتمی و حق پرستی نفاذ حکم فرمایند بفرمان و اجب الاذعان عالیجاه رفیع الشان عالم بی بدل فاضل اجل مولوی قاری حافظ صاحبزاده **محمد عبد الوهاب خان صاحب بهادر** دام اقباله خلف رشید نواب صاحب فی والمناقب موصوف الالقاب و الذکر حکم عالی بباب انطباع آن کتاب نامی گرامی بنام مالک مطبع علوی **محمد علی بخش خان** مغفور نافذ گشت که این کتاب لاجواب بقبول طبع هر شیخ و شاب آنچنان مرتب کرده بقالب طبع آرند که نزد هر کسیکه شد محتاج دیگر شروح نماند و کم علمان غیر مستعد را بطریق هدایت گردد حلیه آرایش اینکه در هر صفحه متن تیسیر القاری را بجا دهند و بر حاشیه هر صفحه اول تا آخر ترجمة الابواب حضرت شاه ولی الله محدث دهلوی رقم نمایند بعدش اسمای رجال و کنی ثبت سازند و من بعد شرح فارسی حامل المتن که از **شیخ الاسلام** نبیره حضرت مولانا شاه عبد الحق قدس سره است برابر تا ختم صفحه نگاشته آید همچنین کتاب علی و جه از سر نو درست نموده مطبوع طبع کرده شود مگر چونکه شرح شیخ الاسلام ناتمام است کامل یافته نشد در پی جستجو تا الاش آن ماندند و انجام هم تا الاش است اگر یافته شد فهو المراد و در صورت نایافتگی آن شرح فارسی سیوم که از **ملا محمد حسن ملقب بحافظ دراز پشاوری** است درج کرده آید حتا که این مجموعه نایاب گلدسته عجاب باجتماع حق تالیفی مجتمع بیک سلک مسلسل شود چنانچه امتثال الامر الشریف **محمد علی بخش خان** مغفور موصوف این امر عظیم و مهم فخیم را بجناب کمالات اکتساب ابی و استاذی و مولائی مصحح قدیم مطبع علوی مولانا و سیدنا مولوی **محمد معشوق علی** عم فیضه الخفی و الجلی و ابقاه الغامه مفیضه علی مفوض فرمودند عجبا که بعد طبع چار پاره اول ناگهان مالک مطبع علوی موصوف بقضای ناگهان رهگرای ملک بقا شدند انا لله و انا الیه راجعون گویان هر کس ببر گزاییده ماده تاریخ رقم نمود **قطعه تاریخ** چو رفت روح علی بخش خان بباغ جنان + فلک طپید ز فریاد خلق و ناله من + نوشت سال وفاتش بلوح قبر عابد + بود مرد خلیق و حمید خامه من + غرض جناب ممدوح باوصف کثرت مشاغل طبع از تصحیح کاپی و پروف و تزئین حواشی اسمای رجال از قسطلانی و عمده بر ماوی مغنی ابن ماکولا و تقریب التهذیب و اتحاف ذوی الالباب و غیره اجتماع آن از جا بجا یک گنجینه بطرز غریب و نقش اسلوب محلی ساخته مزین طبع نموده اریکه آرای شهود مقصود کردند و حق تالیف و ترتیب این کتاب طرز جدید را بصاحبزاده والا قدر موصوف الالقاب الذکر هبه نمودند فالحمد لله اولا و آخرا از حسنات رب معبود و ستایش ایزد ودود **جلد اول پنج پاره** تقسیم شش جلد منقسم ساخته بنام نامی آن یگانه آفاق باتمام رسیده پیشکش ملازمان عالی گردید بدین حسنا پنج جلد باقی انشاء الله المستعان با ستمداد مجمع الاوصاف و الالقاب دام الله اقباله عنقریب اریکه آرای شهود مقصود میشوند امید که از انقلاب طبع چهاپه اغلاطیکه رو نموده باشند عیب پوشی را کار فرموده بامعان نظر و فکر درست فرمایند و بر محنت و مشقت آن برگزیده خیال فرموده در صورت حصول فائده بدعای خیر یاد آرند ع بر کریمان کارها دشوار نیست فقط ماده تاریخ از نتایج طبع عاصی ختم تحریر است **قطعه**

مطرز نو کتابی گشت مطبوع	که میگوید جهان شرح بخاری	نه مانندش شنیده گوش شخصی	نه مثلش آمده در چشم قاری
عیون ورع و تقوی از سطورش	روان بر صفحه چون باد بهاری	بیاضش روکش گلزار رضوان	سوادش نافه مشک تتاری
معانی آنچنان پنهان بلفظش	که در بطن صدف جفت دراری	دوائرهای او بر صفحه قایم	چه بر تخت دکان عود قماری
صراط مستقیم سلیمانان	نباشد بعد فرقان جز بخاری	بفکر سال طبعش بوده عابد	یکایک هاتف از الفت شعاری
	بگفته سی سر اسفل رقم کن	پسند عالمان تیسیر قاری سنه ۱۲۹۸ھ	

تمت

ان احسن الکتب کتاب اللہ واحسن الہدی ہدی محمد صلی اللہ علیہ وسلم

سپاس وستایش جناب باری بر طبع مجموعہ شروح صحیح بخاری مفید ہر سامع وقاری

تیسیر القاری شرح صحیح بخاری

جلد اول

تصحیح وتنقیح فاضل لوذعی عالم المعی مولوی سید محمد معشوق علی سلمہ اللہ الولی

در مطبع علوی محمد علی بخش خان لکھنؤ طبع گردید

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله والحمد لله والصلوة والسلام علی رسول الله وعلی آله وصحابه محیی دین الله اما بعد این صحیفه کرامت وتمیمه شرافت صحیح امام المحدثین وقدوة العلماء الراسخین اورع الناس واتقی الائمه **ابی عبد الله محمد بن اسمعیل البخاری** اعلی الله شانه که جامع احادیث صحیحه وآثار شریفه مصطفوی علی مصدرها الصلوة والتحیه با سانید عالیه ومتون متقنه است ومنطوق اوتیت القرآن ومثله معه هدست کلام ربانی است وباتفاق نقاد این علم شریف ومهرهٔ این فن اصح الکتب بعد کتاب الله نشور عزت نشان والا منقبت آنست ازبس علو شان ورفعت مکان وترتیب خاص واسلوب بدیع ومتانت کلام ودقت مرام که دربیان دارد دست ادراک اکثری از دانشوران از دامان مطالب عالیه آن کوتاه بود وعلمای والا قدر شکر الله سعیهم قرنا بعد قرن بشروح مبسوطه متصدی ایضاح آن شده اند وبا این همه بسا ابکار معانی وعرائس مقاصد آن در پردهٔ عصمت مختفی مانده وچون همه این شروح بزبان تازیست استفاده ازان جز بفضلای دانشور وعلماء متبحر میسر نبود وبر طالبان مدارس فرس احاطه لفظ ومعنی آن دشوار داشت راقم حروف **نور الحق** الترک البخاری نسبا وشاه جهان آبادی مسکنا ومولدا اعلی الله شانه وصانه عما شانه را اشارت والد ماجد شیخ اجل اکرم شیخ شیوخ المحدثین وقدوة العلماء المحققین **ابو المجد عبد الحق** بارک الله فی اخلافه کما بارک فی اسلافه برین گونه بود که برین کتاب مستطاب شرحی بزبان فارسی در رنگ شرحی که بر کتاب مشکوة المصابیح نوشته شده وغازهٔ شهرت وقبول بر رو دارد وکافه اهل اسلام از فیوض آن بهره مندانه تعلیق نماید وبحکم الامور مرهونة باوقاتها توفیق مساعدت نمیکرد که بامتثال این امر خطیر واشتغال باین مطالب علی وجه مقصد نیستی پرداز وپس از رحلت آن یگانه روزگار بعد از استخاره وباستمداد همت از روح مقدس آن ولایت منقبت کمر عزم در امتثال این امر مطاع بربسته زبده وخلاصه این چند شرح کرمانی وفتح الباری وعینی وسیوطی وشرح تراجم وقسطلانی که متداول علماء روزگارست برگرفته واز اطناب تطویل کلام که این شروح دارند اغماض نظر نموده بفارسی زبان حسب اللازم مطالب ومقاصد ضروریه آن بروجه استیفا اداکرده به **تیسیر القاری فی شرح صحیح البخاری** مسمی ساخت تا بر سائر طالبان که از پایهٔ کمال دانش قاصر باشند اخذ مطالب واستفاده ازین کتاب الالقاب آسان گردد وچون این نوبادهٔ گلبن کرامت چهره

بسم الله الرحمن الرحيم

انچه پیش از شروع درین کتاب مستطاب باید دانست چند چیزست که در چند فصل گفته شود **فصل اول در بعضی از مصطلحات این علم شریف** ماخوذ اکثری بتلخیص از ترجمه مشکوة **حدیث** نزد جمهور محدثین ذکر قول وفعل وتقریر وصفت رسول را گویند صلی الله علیه وسلم **وتقریر** آنست که مثلا شخصی در حضرت رسول صلی الله علیه وسلم کاری کرد یا چیزی گفت وآنحضرت بران مطلع شد وباز نداشت وسکوت ورزید واین حکم قول دارد چه سکوت در محل بیان از شارع بیان است **وصفت** چون خلق وخلق آنحضرت **واما حال** چنانکه گویند شهید شد دندان مبارک روز احد داخل صفت است وبعضی این چیزها که از صحابه وتابعین باشد نیز حدیث گویند **وصحابی** کسی که ملاقات کرده باشد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم را بحال ایمان بآنحضرت ومرده است بر اسلام اگرچه درمیان رده هم متخلل شده باشد بر قول اصح نزد ایشان **وتابعی** کسیکه ملاقی شده صحابی را همچنان **وخبر** بمعنی حدیث است وبعضی بمعنی عام ازان استعمال کنند بالجمله انچه نسبت بحضرت رسالت کرده باشد آن را حدیث مرفوع خوانند چنانکه گویند گفت یا کرد آنحضرت واین نسبت را رفع نامند وانچه تا بصحابی باشد آن را موقوف خوانند وتا بتابعین مقطوع ومشهور استعمال اثر درین دو قسم است **گاهی** بر مرفوع نیز اطلاق کنند چون ادعیهٔ ماثوره **وواسطه نقل** را از رجال مابین سند گویند ونظم حدیث را در مقابله آن متن وهنا دهم بمعنی سند آید وهم بمعنی مصدر یعنی ذکر سند واین اگر پیوسته آید وهیچ راوی از رواة ساقط نگردد آن را حدیث متصل خوانند وعدم سقوط را اتصال واگر ساقط شده یکی یا زیاده آن را منقطع خوانند وسقوط را انقطاع پس اگر سقوط از مبادی سند هست آن را معلق خوانند واسقاط را تعلیق ساقط یکی باشد یا بیشتر وگاهی تمام سند ساقط بود چنانکه گویند قال رسول الله صلی الله علیه وسلم واگر از آخر سند هست بعد از تابعین آن را مرسل خوانند واین فعل را ارسال چنانکه این کلام تابعی بگوید

افزونداین صحیفه صفوت وصفا گردید واین نوعروس حجله شرافت باین جمال جان افزا جلوه گرشد طالب کفوی کردم که شایستگی وصلت این عروس عالی نسب وشته باشد وسزاوار هم بستری باین شاهد والاگوهر که از بیت الشرف برسالت بر منصه ظهور رسیده وباین انتساب والانصاب همدوش کلام معجز نظام گشته بعد از فراوان تامل صادق دریافتم بصفوت باطن که آئینه رونمای حقائق است که در خور این رانظر با یافتگان قدسی مکان زیور بخشم باسم سامی ونام نامی بادشاه عالم وعالمیان نیر آسمان خلافت گوهر افزون افسر سلطنت مروج شریعت غرای محمدی ممهد قوانین ملت بیضای احمدی المتحلی بمحاسن الدین المتمسک بحبل الله فی احکام شرع المتین المجاهد فی سبیل الله باعلاء اعلام الدین مرغم انوف القیاصرة معفر تیجان الاکاسرة ظل الله فی العالمین وخلیفة سید المرسلین بین المسلمین حامی بلاد اهل الایمان ماحی آثار الکفر والطغیان ناصر الشریعة القویمة باسط مهاد العدل والانصاف هادم اساس الجور والاعتساف والی لواء الولایة فی الآفاق مالک سریر السلطنة بالارث والاستحقاق المجتهد فی نصب سرادق الامن والامان المتمثل لنص ان الله یامر بالعدل والاحسان الخالص طویته فی اعلاء کلمة الله الصادق نیته فی احیاء سنة رسول الله مجدد مائة حادی عشر ابوالمظفر محی الدین محمد اورنگ زیب بهادر عالمگیر بادشاه غازی ســ اقامت فی الرقاب لهایادی ✤ هی الاطواق والناس الحمام ✤ لقد حسنت بک الایام حتی ✤ کانک فی فم الزمان ابتسام ✤ اعلی الله شانه وخلد ملکه وسلطانه علی العالمین آمین آمین

احوال بخاری

کنیت او ابوعبدالله است ونام او محمد ونام پدرش اسمعیل بن ابراهیم بن مغیره بن بردزبه بفتح موحده ویرا بخاری گویند زیرا که تولد او در بخارا شده وبخاری بمنزله علم او وکتاب او گشته واو را جعفی بضم جیم وسکون عین مهمله بفا نیز گویند زیرا که مغیره که جد اوست مجوسی بوده وبر دست یمان جعفی که در آن زمان والی بخارا بود مسلمان گشته وبخاری را نیز نسبت بوی جعفی گفتند چنانچه نسبت بشافعی شافعی گویند وبخاری پیشوا ومقتدای فن حدیث واهل آن بود واو را در میان محدثان امیر المومنین فی الحدیث وناصر الاحادیث النبویه وناشر المواریث المحمدیه القابست وعلمای زمان او را مدح وتعظیم بحد واندازه کرده اند ومسلم صاحب الصحیح چون نزد او میرسید آمد میگفت بگذار مرا تا بوسه نم دو پای ترا یا طبیب الحدیث ویا الاستاذ یا استاذ الاستاذین یا سید المحدثین وترمذی میگفت ندیدم مانند او وگرداینده است خدا بتعالی زینت این امت وابن عدی گفته که وی ندیده است مثل خود وابن خزیمه گفته نیست زیر کبود آسمان داناتر بحدیث وحافظ تر از وی وبعضی از علما در شان او گفته اند که وی آیتی از آیات الهی است که بر روی زمین میرود وگفته اند که وی در زمان خود در حفظ احادیث واتقان آن وفهم ومعانی کتاب وسنت وحدت ذهن وجودت بحث ووفور فقه وکمال زهد وغایت ورع وکثرت اطلاع بر طرق حدیث وعلل آن ودقت نظر وقوت اجتهاد واستنباط فروع از اصول نظیر نداشت وپدر وی از ابرار وخیار واز اهل روایات بود وبا ابن مبارک صحبت داشته وروایات حدیث از اصحاب مالک وطبقه ایشان دارد وبود وی رضی الله عنه مستجاب الدعوة حتی که بارها میگفت که خداوندا دعاهای ما را همه در دنیا مستجاب مگردان وچیزی برای آخرت نگاهدار ومادرش نیز مستجاب الدعوة بود آورده اند که بخاری در صغر سن نابینا گشت واطبا از معالجت وی عاجز آمدند مادر وی بدرگاه حق توجه آورد ودعا کرد ابراهیم خلیل الله علیه السلام را در خواب دید که با وی میگفت حق سبحانه وتعالی بصر پسر ترا باو بازگردانید بسبب کثرت دعا وبکای تو وی در صباح آن بینا برخاست وآورده اند که وی در ده سالگی ملهم شد بحفظ حدیث ودر پانزده سالگی حفظ شیخ خود را بازداد ودر سن شانزده کتب ابن مبارک ووکیع حفظ کرد وبر کتب اصحاب رای اطلاع یافت آنگاه پدر او مع والده وبرادر او را بحج برد ودر سن هژده سالگی کتاب قضایای صحابه وتابعین را تصنیف کرد وبعد از آن در مدینه نزد قبر پیغمبر صلی الله علیه وسلم تاریخ کبیر تالیف نمود ودر شبهای مهتاب می نوشت پس برای سماع وقرات حدیث رحلات متعدده ببلاد اسلام

چنانکه غزالی ذکر کرده باو چند حدیث را چنانکه شمس الائمه سرخسی نقل کرده محمد بن سیرین گفته نبودیم که اسناد میکردیم حدیث را تا آنکه واقع شد فتنه ابوجعفر طبری گفته تابعین اجماع کرده اند تمامه ایشان بر قبول مرسل ونیامد بر ایشان انکار ونه از هیچ یک از ائمه بعد از ایشان تا تمام سنه دویست وابن عبدالبر گفته شافعی اول کسی است که آورده عدم قبول مرسل را وابوداود در رساله خود بسوی اهل مکه نوشته مراسیل احتجاج میکردند بآن علما در زمان گذشته مانند سفیان ثوری ومالک واوزاعی تا آنکه آمد شافعی پس کلام کرد در آن واگر ارسال از صحابی باشد چنانکه بگوید این کلام را وحال آنکه نشنیده این حدیث را از آنحضرت مگر بواسطه دیگر حجت است نزد محدثین نیز علی الصحیح واگر سقوط از اثنای اسناد است پس اگر ساقط دو راوی باشد یا زیاده متوالی وی نجم آنرا معضل خوانند بضم میم وفتح ضاد معجمه وگرنه منقطع بود ومعنی خفی وقسمی از انقطاع است خفی که دریافته میشود بتخریج وممارسه چنانکه روایت کند از کسی که سماع دارد از وی یا از کسی ملاقات دارد وبی سماع یا از معاصر غیر ملاقی آنچه نشنیده است از ان مگر بواسطه دیگری بلفظی که موهم سماع است چنانکه گوید عن فلان وقال فلان واین فعل را تدلیس خوانند که در لغت بمعنی عیب کالا پوشیدن است وفاعل آنرا مدلس بکسر لام مشدد وحدیث را مدلس بفتح لام وتدلیس مکروه است نزد ائمه مگر آنکه ثابت شود که وی تدلیس نمیکند مگر از ثقه بجهت وثوق بصحت حدیث واستغنا بشهرت حال چون ابن عیینه واگر در اسناد یا فتن از راوی حدیث اختلافی واقع شود بتقدیم وتاخیر یا زیادت ونقصان یا ابدال راوی بمکان راوی دیگر یا متنی بمکان متنی دیگر ومثال آن آنرا مضطرب خوانند واگر راوی کلام خود را میان حدیث در آورده بجهت مصلحتی آنرا مدرج گویند وعنعنه روایت حدیث است بلفظ عن فلان عن فلان ومعنعن حدیثی که روایت شده باین طریق وعنعنه مدلس معتبر نیست بجهت اشتباه والتباس مذکور وهر حدیث که مرفوع بود وسند وی متصل آنرا مسند خوانند وبعضی اتصال شرط نکنند وبعضی مسند متصل گویند ورفع شرط نکنند والمعتمد هو الاول اختلاف صحت وعلت حدیث باختلاف احوال اسناد است بکمال در عدالت وضبط وضداد آن اکمال خود معلوم شد وعدالت ملکه ایست در شخص که باعث گردد او را بر ملازمت تقوی ومروت مراد بتقوی اجتناب گناهان است وبمروت اجتناب اعمال خسیسه دنیه که نه مقتضای همت ومردانگی است چون اکل وشرب در بازار وبول در شارع عام وضبط حفظ مسموع است از فوات واختلال بحیثیتی که متمکن باشد بر استحضار وآن دو قسم است ضبط صدر وضبط کتاب اگر راوی این صفات دارد آنرا صحیح خوانند پس اگر این صفات بر وجه تمام وکمال پیداست آنرا صحیح لذاته خوانند واحتجاج بدان مجمع علیه است واگر نوعی از قصور ونقصان بدان راه یافته لیکن کثرت طرق جبر آن نقصان کرده آنرا صحیح لغیره گویند واگر نقصان منجبر نشده آنرا حسن لذاته نام است واگر صفتی ازین صفات مفقود گردد ضعیف گویند وعمل بدان نشاید مگر در فضائل اعمال

نموده ومنقولست ازوی که گفت دو بار بمصر وشام بجهت استفادهٔ حدیث رحلت کردم وچهار بار ببصره درآمدم ودر حجاز شش سال اقامت نمودم واحصائی نتوانم کرد که چند نوبت با محدثان بکوفه وبغداد درآمدم وگفت از هزار وهشتاد شخص روایات حدیث دارم وکتابت حدیث از ایشان کرده ام ودرین عدد غیر از صاحب حدیث نبود ومشایخ او بر پنج طبقه اند تبع تابعین واتباع تبع واقران واصحاب او وبعضی تلامذه او هستند که از ایشان نیز بجهت فوائد که در حدیث ایشان ملاحظه کرد روایت کرده وآزوی رضی الله عنه منقولست که گفت لایکون المحدث کاملا حتی یکتب عمن هو فوقه وعمن هو مثله وعمن هو دونه وخلایق کثیر ازوی روایت حدیث دارند مثل مسلم در غیر صحیح خود وترمذی وابن خزیمه وفربری وجز ایشان که قریب بصد هزار کس است از بخاری روایت حدیث دارند رحمة الله علیه علیهم وعلی سائر عباد الله الصالحین وآورده اند که بخاری در غایت تمول بود بمالی که از پدر بمیراث بوی رسیده بود وجوان مرد وسخی وصاحب مروت ومتورع ومحتاط بود در جمیع امور وتصدق بفقرا مینمود وطالبان علم حدیث را رعایت بسیار میکرد وبغایت قلیل الاکل بود چنانکه روزی یک دو بادام یا سه بادام میگذرانید وفی روایتی چهل سال نان خورش نخورد وچون بیمار شد اطبا گفتند که این مرض بجهت نان خشک خوردن عارض شده پس بمبالغه شکر با نان اختیار کرد ومنقولست که نوبتی در نماز بود زنبور هفده نوبت او را نیش زد ونماز را قطع ننمود رحمة الله علیه رحمة کاملة وبخاری را غیر از جامع صحیح کتابهاست مانند کتاب ادب مفرد ورفع الیدین فی الصلوة وقرأت خلف الامام وبر الوالدین وتاریخ کبیر وتاریخ اوسط وتاریخ صغیر وخلق افعال عباد وکتاب الضعفا وجامع کبیر ومسند کبیر وتفسیر کبیر وکتاب الاشربه وکتاب هبه واسامی صحابه وکتاب وحدان وکتاب علل وکتاب کنی وکتاب مبسوط است **فصل** پوشیده نماند که در عصر صحابه وکبار تابعین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین احادیث وآثار در جوامع مدون نبود ورسم تصنیف بوجود نیامده زیرا که دایرهٔ حفظ ایشان بواسطه برکت صحبت رسول صلی الله علیه وسلم وقرب زمان آنحضرت بغایت وسیع واذهان در نهایت صفا وسیلان بود ونیز نزاع وخلاف ومنازعت ووقایع که باعث بر جمع وتالیف گردد کمتر بوجود آمده ونیز آورده اند که صحابه از نوشتن احادیث نهی کرده بودند تا مبادا از آن بقرآن مخلوط شود وبادی النظر اشتباهی والتباسی بدان لازم آید ونیز اکثری از ایشان عارف بصنعت کتابت نبودند وتدوین احادیث واخبار وتصنیف سنن وآثار در آخر عصر تابعین پیدا آمد پس جماعتی مثل ربیع بن صبیح وسعید بن ابی عروبه وغیر ایشان متصدی این امر شریف گشتند تصنیف هر باب علیحده نمودند تا زمانی که کبار اهل طبقه ثالثه پیدا شدند وتدوین وتالیف حدیث بر ترتیب ابواب فقه بنیاد کردند مالک که پیشوای اهل مدینه بود موطا تصنیف کرد وآنچه از احادیث اهل حجاز پیش او صحت وقوت داشت دران جمع کرد واقوال صحابه وفتاوی تابعین ومن بعدهم درج نمود ودر مکه ابو محمد عبد الملک بن عبد العزیز بن جریج که همین اول مصنوم ودر شام ابو عمرو عبد الرحمن اوزاعی ودر کوفه سفیان ثوری ودر بصره حماد بن سلمه هر یک کتابی تصنیف کرد وبعد از آن هر یکی از اعیان علمای مجتهدین تالیفی نمودند واز کبرای محدثین مثل احمد بن حنبل واسحاق بن راهویه وغیر ایشان مسانید نوشتند ودر بعضی تصانیف ترتیب ابواب فقه نمودند ولیکن در هیچ کدام ازین مولفات صحیح را از ضعیف تمیز ننمودند واول کسی که در صحیح مجرد تصنیف کرد بخاری بود واطلاع برین تصانیف باعث گشت او را بر جمع صحیح وازوی مرویست که گفت در خواب دیدم که پیغمبر صلی الله علیه وسلم را حاضر شدم ومقابل آنحضرت ایستادم ومروحه در دست من است وآن سرور را باد میکنم مگس را ازوی مبارک وی میرانم واین واقعه را بر معبری عرض کردم گفت تو چنان شوی که ازوی دروغ را دور کنی واین واقعه وتعبیر نیز مرا باعث وموکد شد بر تحریر وتالیف صحیح جامع وبثبوت پیوسته که بخاری گفته من صحیح جامع خود را از ششصد هزار حدیث تخریج نموده ام وجعلت حجة بینی وبین الله وگویند بخاری در مدت شانزده سال تصنیف صحیح نموده وگفت در ینا وردم درین کتاب الا احادیث صحیحه وآنچه ترک نموده ام از احادیث صحاح بیشتر است وتصنیف آن در مسجد الحرام نموده وهیچ حدیثی را دران کتاب درنیاورده وکتابت نکرد تا استخاره نمود از خداوند تبارک

شیخ الاسلام

اگرچه در تمام عمر یکبار بود وحدیث آن را موضوع خوانند اگرچه وضع وکذب خصوص ازین حدیث ثابت نشده وبنویه حدیث وی مقبول نگردد یا باتهام راوی بکذب یعنی بدروغ گفتن در سخن شهرت دارد لیکن دروغ ازوی در حدیث نبوی ثابت نشده وحدیث او را متروک خوانند وچنین کسی اگر توبه کند وامارات صدق وی ظاهر گردد حدیث ازوی میتوان شنید واما آنکه احیانا بطریق ندرت دروغی در کلام غیر حدیث نبوی بوجود آید اگرچه معصیت است در تسمیه متروک تاثیر ندارد یا بفسق راوی یا ارتکاب اعمال متناهی یا جهالت وی که کیست ثقه است یا غیر ثقه چنانکه گوید اخبرنی رجل یا شیخ واین را مبهم خوانند وآن مقبول نبود مگر که صحابی باشد که آنجا همه عدل اند واگر بلفظ تعدیل آید چنانکه اخبرنی عدل یا ثقه درینجا اختلاف است اصح آنست که مقبول نیست مگر آنکه امام حاذق گفته باشد آن را که توثیق او مقبول است یا ببدعت راوی باعتقاد چیزی که احداث کرده آن را برخلاف آنچه معروف ومعلوم است از رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم بنوع شبه وتاویل نه بطریق جحود وعناد که آن کفر است واختلاف کرده اند در اخذ حدیث از اهل بدع واهوا وارباب مذاهب زایغه مختار آنست اگر داعی باشد ببدعت خود قبول نکنند واگر نه چنین بود قبول کنند مگر آنکه چیزی روایت کنند مقوی بدعت وی بود که آن مردود است ودر یافته میشود درین صحیح ودیگر کتب ائمه حدیث روایت از ثقات فرق ضاله چون خوارج وقدریه وشیعه ورفضه ودیگر اصحاب بدع واهوا که نه داعی مذهب بوده اند ونه آن روایت مقوی بدعت [illegible] در حال آن حدیث [illegible] ضبط یا بفرط غفلت در تحمل حدیث یا بکثرت غلط در سماع وادای آن یا بمخالفت ثقات در اسناد یا در متن او مخالف روایت ثقات را شاذ نامند وآنچه حدیث مطعون بفسق وبفرط غفلات وکثرت غلط را منکر گفته اند ونزد اکثر منکر حدیثی که روایت کند راوی ضعیف مخالف کسی که ضعف وی کمتر است ومقابل آن معروف است وهمچنین شاذ حدیثی که روایت کند عدل ضابط مخالف کسی که راجح است ازوی بمزید ضبط وکثرت عدد وحدیث راجح را محفوظ خوانند واما انفراد ثقه بزیادت در حدیث نه از قبیل مخالفت است بلکه هرچه کلام دران است که دیگر رواة قطع نکرده اند نفی آن وذاهل اند از ذکر آن وروی تابع است اسناد آن دریافته ونه آنچه یاد نداشته آن را غیر وی ایراد مقبول باشد همچنانکه مقبول است روایت حدیث تمام از وی یا طعن بوهم راوی که بدان خطا کرده وروایت بر سبیل توهم نموده اگر اطلاع یافته شود بر توهم وی بقراین داله بر آن ودریافت علل واسباب قادحه آن آن را حدیث معلل خوانند لفت الام واین اغمض علم حدیث است وآنست قیام [illegible] نماید بآن مگر کسی که داده شده است او را معرفت تامه بمراتب روات باحوال اسانید ومتون چنانچه متقدمین از ارباب این فن بوده اند وگاهی چنان بود که عبارت [illegible] قامت حجت وتعیین علت قادر نبود [illegible] هم ودنیا را [illegible] عن جهاد بیان

وتعالی دو رکعت نماز گذارد و بروایتی آمده که غسل تا ب زمزم میکرد و دو رکعت نماز در مقام میگذارد و هر حدیثی که نزد وی صحت آن بیقین می پیوست در آن کتاب ایراد مینمود و ابن عدی از جماعتی از شیوخ خود نقل کرد که بخاری تحویل تراجم کتاب خویش در مدینه مطهره در میان قبر و منبر حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم بتقدیم رسانیده و هر ترجمه که می نوشت دو رکعت نماز میگذارد و وجه توفیق میان نقل مکه و مدینه آن گفته اند که مسوده کتاب در بیت الحرام کرده باشد و در مدینه مطهره آنرا به بیاض برده و از وی منقول است که گفت کتب خود را سه نوبت تصنیف کرده بر آن گذشته و تنقیح نموده به بیاض برده ام و کثرت اختلاف نسخ بخاری ازین جهت است و نسخ وی در حقیقت روایات است که مختلف آمده و گفته اند که شاید که هر باب را بر آنحضرت عرض میکرد و هر چه او را القین میشد و از حضرت وی در واقعه یا یا الهام مجاز و مرخص میگشت می نوشت والله اعلم ابو زید مروزی گوید که در میان رکن و مقام ابراهیم در خواب بودم که پیغمبر را صلی الله علیه وسلم دیدم که گفت ای ابو زید چرا درس کتاب مرا درس نمیگویی گفتم یا رسول الله صلی الله علیه وسلم کتاب تو کدام است گفت کتاب محمد بن اسمعیل بخاری و از بعضی عظما آورده اند که در خواب دیدند که بخاری از عقب پیغمبر صلی الله علیه وسلم میرفت و سر قدم که آنحضرت برمیداشت بخاری بر همان محل قدم نهاد و جمهور علما بر آنند که کتاب او در صحت مقدم است بر جمیع کتب مصنفه در حدیث تا آنکه گفته اند که اصح الکتب بعد کتاب الله الصحیح البخاری و شیخ شهاب الدین ابن حجر در شرح صحیح البخاری گفته که جمله احادیث صحیح بخاری مع التعلیقات والشواهد والمتابعات ومع المکررات نه هزار و هشتصد و هشتاد و دو حدیث است و باسقاط مکررات احادیث مرفوعه آن دو هزار و هشتصد و بست و سه حدیث است انتهی و در ینجا میان علمای اصول حدیث و شراح بخاری اختلافی نیز هست والله اعلم و اعلی و اقرب اسانید احادیث جامع صحیح او آن است که میان او و پیغمبر صلی الله علیه وسلم سه واسطه باشد و بست و دو حدیث مع المکرر ازین قبیل است و باسقاط مکرر شانزده و بسیاری از مشایخ و علمای ثقات از برای حصول مرادات کفایت مهمات و قضاء حاجات و دفع بلیات و کشف کربات و برای صحت و شفای بیماران و در مضایق و شداید خوانده و بمراد رسیده و بمقصود خود راه یافته اند و آنرا مانند تریاق مجرب دانسته اند و این معنی نزد علمای حدیث بمرتبه شهرت و استفاضه رسیده و میر جمال الدین محدث از استاد خود سید اصیل الدین رحمة الله علیه نقل کرده که گفت قریب صد و بست بار صحیح بخاری در وقایع و مهمات برای خود و برای مردم خوانده ایم و بهر نیت که خوانده ایم مقصود حاصل شده و بکفایت انجامیده است و میان علما این معنی بحد شهرت رسیده است که صحیح بخاری را در هیچ شدتی نخوانده اند الا که نجات و کشاد از آن شدت حاصل شده و در هر کشتی و هر خانه که آن کتاب بوده باشد خداوند تعالی آنرا از غرق و حرق نگاه داشته و نزد ثقات بثبوت رسیده که بخاری مستجاب الدعوة بود و در شان قاری صحیح خود دعای خیر کرده **فصل** آورده اند که محمد بن اسمعیل چون از طلب علوم و رحلت بلاد و ملازمت مشایخ فارغ شد بخارا که وطن و مولد او بود باز گشت اهل بخارا تعظیم و اکرام و احترام او نموده یک فرسخ برای او استقبال کردند و قباب و خیام در آن یک فرسنگ برای او زدند و دراهم و دنانیر بر روی نثار ساختند پس مدتی در بخارا بود و بنشر احادیث و افاده علوم اشتغال داشت بعضی از اصحاب غرض و حسد حاکم بخارا را بر آن داشتند که بخاری را استدعا نمود که صحیح جامع خود و تاریخ کبیر را بیارد تا سماع آن دو کتاب از تو نمایم محمد بن اسمعیل فرستاده او را گفت من خوار نمیگردانم علم و نمی برم آنرا بدر سرای مردم اگر او را حاجتی هست بچیزی از علم باید که نزد من حاضر شود در مسجد یا در سرای من و علم بشنود و در روایتی آنکه والی بخارا استدعا نمود از بخاری که مجلس خاص با اولاد معین سازد که در آن مجلس غیر ایشان استماع صحیح خویش ننماید بخاری در جواب گفته فرستاد که من نمی توانم که قومی را بسماع حدیث مخصوص سازم پس این امر سبب وحشت شد میان بخاری و حاکم حاکم بخارا امر کرد که محمد بن اسمعیل از بخارا بیرون آید و لیکن چون وقت در رسیده بود و بلی وقت تشویش دادند بر والی بخارا و جمعی از اعیان آن بلده که با وی درین امر اتفاق نموده بودند دعای بد کرد و گفت اللهم ارهم ما قصدونی به فی انفسهم و اولادهم و اهالیهم خداوند

شیخ الاسلام

و الا زد و معانی باشد از شاهد گویند متابعت موجب تقویت و تایید است و نه میکند بدان حدیث از مرتبه رد و توقف بمرتبه حسن قبول و لازم نیست که متابع مساوی اصل بود و در مرتبه اگر کمتر از آن باشد نیز متابعت امی شاهد آن نیز ضعیف متابعت و شهادت بکار آید بلکه بعضی قابل اعتبار اند و بعضی نه متابع اگر موافق اصل بود در لفظ و معنی اطلاق مثله کنند و اگر موافق در معنی است نه در لفظ نحوه گویند و تتبع طرق و اسانید را بقصد معرفت متابع و شاهد اعتبار خوانند و حدیث اگر در یکی از سلسله اسناد و آن راوی یک است که خبر طریق وی ثابت نشده آن را غریب نیز گویند و اگر در هر طبقه دو راوی باشد عزیز گویند و ... احاد نیز و اگر در هر جا زیاده از دو بود مشهور و مستفیض خوانند و هر یک ازین دو قسم است صحیح و غیر صحیح و غرابت منافات صحت ندارد و اگر کثرت رواة در هر موضع بحدی رسد که توافق ایشان بر کذب محال عادت نکند آن را متواتر گویند و آن مفید علم یقینی است بالضروره بشروط آن که بلوغ کثرت بحد و کثرت و بودن خبر از محسوس نه معقول و استوار بر دو طرف اسناد و وسط آن و ... نصاب کثرت ... اجتماع این شروط دیگر عدالت رواة شرط نیست و در هر جا که رواة حدیث ادای حدیث بصفت ... باحالات فعلیه چون تشبیک دست بدست و مصافحه متفق باشند یعنی بگویند یا بکنند هر راوی از مراتب اسناد وقت ادا مانند آنچه راوی سابق گفته و کرده و این حدیث را مسلسل خوانند باب طرق تحمل حدیث و وجوه صحت روایت نزد این قوم چند است یکی سماع از لفظ شیخ و این اعلای مراتب است نزد محدثین و جمهور اهل مشرق خصوص در حال املای شیخ از رفع درایت است و درین صورت اگر تنها شنیده سمعت و حدثنی و اخبرنی گوید وقت ادای روایت از وی و اگر با دیگری شنیده سمعنا و حدثنا و اخبرنا و ابن حاجب در مختصر فرق کرده که اگر شیخ قصد کرده اسماع طالب تنها یا با غیر بگوید حدثنی و اگر قصد نکرده اسماع او را بگوید قال و حدث و اخبر و اضافت نکند آن را بنفس خود که آن شعر است بقصد یا بگوید سمعت و دیگر قراة وی بر شیخ بشرط عدم انکار شیخ بر وی و عدم وجود امری که موجب سکوت شیخ بود از اکراه یا غفلت یا جز آن از موانع انکار و این را عرض نامند و نزد امام ابی حنیفه و ابن ابی ذیب و لیث و سعید و غیر ایشان این ارفع است از سماع چه طالب اگر سهو و غلط کند شیخ اصلاح و تنبیه میتواند کرد و اگر شیخ سهو کند طالب جرأت نمی تواند نمود بوجوه احتمال و درین صورت بگوید نیز روایت اخبرنی و قرأت علیه و در جواز حدثنی و اخبرنی و انبانی در جواز آن در سماع و قرأت چنانکه فرق نکنند در هر دو صورت و در مرتبه و مذهب شافعی و ابن وهب و مسلم و جمهور اهل مشرق عدم جواز است و لیکن در مرتبه نزد جمهور اهل شرق سماع اعلی است از قرأت و نزد شافعی هر دو برابر اند و گفته که خلاف در الفاظ در افضل و مستحب است ... باتفاق این تفصیل ... بجای حدثنا ثنا می نویسند و بجای اخبرنا انا دیگر قراة دیگری

بنا ایشان را بنای آنچه قصد کردند مرا بدان مرد اتمام ای ایشان حق تعالی دعا او را در شان انجاعت قبول کرد ما هی از این امر نگذشته بود که از دار الخلافه فرمان صادر شد بعزل والی و بآنکه وی را بر دراز گوش ماده نشاندند و گرد شهر گردانیدند و ندا میکردند که سزای بدکرداری اینست و در زندان حبس کردند تا هم در حبس بمرد و آن جمعی از اعیان که باوی موافقت کرده بودند هر یک ببلائی گرفتار شدند که مادهٔ محبت خلائق گشتند ؎ سه قوم اذا صلوا بنیرانه ٭ حل الرضاء تنشر الجود دران سار وا ٭ نقل است که چون بخاری از بخارا بیرون رفت و این خبر بسمرقند رسید اهل سمرقند مکتوبی باو نوشتند و از وی استدعا نمودند که بسمرقند آید بخاری بجانب سمرقند توجه نمود و چون بقریه خرتنگ رسید که نزدیک سمرقند است معلوم وی شد که اهالی آن بلده اختلاف دارند در بودن او دران بلده انجا توقف کرد تا ببیند که امر برچه قرار یابد شبی از ملاحظهٔ اختلاط خلائق و اختلاف ایشان و خوف وقوع در فتنهٔ ایشان که منجر بدین گردد ملول و دل تنگ شده بعد از نماز تهجد دست بدعا برداشت و گفت اللهم قد ضاقت علی الارض بما رحبت فاقبضنی الیک خداوندا تنگ آمد بر من زمین باین فراخی که دارد پس بردار مرا و بکش بسوی خود پس درهمان ماه انجا خسته شد و وفات یافت ولادت بخاری در روز جمعه بعد از نماز عصر سیزدهم یا شانزدهم از ماه شوال سنه اربع وتسعین ومائة ببلدهٔ بخارا و وفات وی شب شنبه غرهٔ شوال سنه ست وخمسین ومائتین بوده رحمة الله علیه و خطیب ابوبکر بغدادی بسند خویش از عبد الواحد طواویسی نقل میکند که گفت پیغمبر را صلی الله علیه وسلم در خواب دیدم که با جمعی از اصحاب ایستاده بودند و انتظار میکشیدند سلام کردم بر آنحضرت جواب سلام من باز داد گفتم یا رسول الله سبب توقف شما درین موضع چیست فرمود انتظار محمد بن اسمعیل بعد از چند روز خبر فوت بخاری رسید چون تفحص نمودم از وقت وفاتش همان ساعت بود که من در واقعه دیده بودم پیغمبر را صلی الله علیه وسلم نقل است که چون وی را دفن کردند رایحهٔ طیبه از مشک از قبر او میدمید و این رایحه مدتی از خاک تربت او استشمام میکردند و مردم بزیارت او می آمدند و از خاک تربت وی تبرک میبردند چندانکه مغاکی بر تربت او پیدا شد پس مردم پنجره از چوب بر سر تربت او ترتیب دادند و مردم خاک را از حول پنجره می بردند و همان رایحه می شمیدند و تا مدتها مدید آن رایحه باقی بود ؎ هر جا که تو بگذری و بگذاری پی ٭ گل روید و یاسمین اندر پی وی ٭ ؎ جمال همنشین در من اثر کرد ٭ وگرنه من همان خاکم که هستم ٭ **باب** كيف كان بدء الوحي الى رسول الله صلى الله عليه وسلم این باب در بیان آنست که چگونه بود آغاز وحی بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بدء بفتح بای موحده و سکون دال مهمله و همزه در آخر بمعنی آغاز است و بدو بواو مشدد در آخر و بضم موحده و دال بمعنی ظهور نیز روایت کرده اند و مسموع از مشایخ همان اول است وقول الله عز وجل و بیان فرمودهٔ خدای توانا و بزرگ شان انا اوحينا اليك كما اوحينا الى نوح والنبيين من بعده ما اعلام کردیم بسوی تو چنانکه اعلام کردیم بسوی نوح که نخستین انبیای اولو العزم است و بسوی انبیا که پس از وی بودند بدانکه شیخ اجل اکرم مؤلف این کتاب مستطاب که جامع سنن نبویه و حاوی آثار مصطفویه است علی مصدرها الصلوة والسلام آغاز کرده باحادیثی که در وحی و ابتدای آن وارد شده و حکم مقدمه کتاب حدیث دارد و راضی نشد بآنکه کلامی دیگر از خطبه غیره درج نماید و تقدیم کلام خود کند بر کلام رسول خدا صلی الله علیه وسلم چنانکه دیگران کرده اند و چون طریقهٔ انیقهٔ او شکر الله سعیه آنست که بسیاری از ابواب را چنانکه ترجمه باحادیث کرده بآیات متقنه که تایید میکند مقاصد آنرا یا ربطی دارد بآن عنوان ساخته در عنوان این باب نیز آیت مذکوره آورده و در بعضی احادیث مذکوره درین باب صورت وحی بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و کیفیت وصول و ورود آن بیان یافته و هم آگهی میدهد بر آنکه وحی امریست مستمر که همه انبیا و رسل بدان اختصاص و امتیاز یافته اند و نیز تصدیر کرد کتاب را بحدیث الاعمال بالنيات که مفصح است بآنکه هیچ عملی بی نیت حقانی و تقرب الٰهی شایستگی قبول ندارد تا معلوم کند صحت نیت و قصد خود را در جمع این احادیث و نیز آگاه کند طالبان را

ضبط انکس لازم نبود بلکه باید که مجاز معین باشد و گاهی معین و بوجهی غیر معین چنانکه گوید اجازت دادم ترا تمامه مسموعات یا مرویات خود را پس اکثری بر صحت آنند و همچنین کسی که اجازت داده شود باید که معین باشد علی الصحیح و اگر تعمیم کند در ان حاضر و غایب که اجازت دادم ترا و هم ترا که فلان و فلان است از موجودین معینین نیز روا باشد و گفته اند که اگر تعمیم کند تمام امت موجودین را همین قیاس باشد و بهر حال بگوید اجازنی و انبانی و نگوید حدثنی و خبرنی نزد اکثر محدثین از متاخرین و در عرف متقدمین انبا مرادف اخبار است جائز است گفتن آن در صورت اخبار و اما اجازه بمعدوم چنانچه بگوید اجازت دادم طلبه علم فلان شهر را در هر زمان که باشد یا کسی را که پیدا شود از نسل فلان پس حکم کرده بجواز آن و جمعی از فقها چون ابو الفضل بن عمرو مالکی و قاضی ابو عبد الله دامغانی حنفی و ابو یعلی بن عمر حنبلی و بعضی شافعیه و نقل کرده آن را قاضی ابو الفضل عیاض از اکابر شیوخ متاخرین و گفته و باین مستمر است عمل ایشان در شرق و غرب گویند اجازت اذن است مجاز نیست پس اشتراط وجود لازم نبود چنانکه وقف بر معدوم جائز است نزد مالکیه و حنفیه این نیز همچنان باشد و باطل کرده آن را بعضی دیگر و همین است صحیح نزد ابن صلاح و اجازت مجهول چنانکه اجازت دهد بنام خالد و در انجا چند کس مسمی باین نام باشند و صحیح نیست مراد بدان باطل است بالاتفاق دیگر مناوله و آن دو قسم است اول مقرون باجازت و صورتش آنست که عطا کند شیخ طالب الکتاب اصل سماع خود یا فرعی که بآن مقابل شده و بگوید این سماع من و روایت من است از شیخ پس روایت کن آن را از من یا اجازت دادم ترا روایت آن را بعنوان یا آنکه بیارد طالب اصل سماع شیخ را یا فرعی که مقابل است بآن پس عرض کند آن را بر شیخ و تامل کند شیخ آن را و نظر کند پس رد کند بطالب و بگوید آنچه اول مذکور شد و بسیاری از اهل حدیث این را نیز عرض نام کرده پس این عرض مناوله باشد و قرائة بر شیخ عرض قرائة و این مناوله رفیع انواع اجازت است و قائل اند بصحت آن اکابر ائمه اهل نقل و تحقیق و آن منزله سماع است نزد مالک و جمعی از ائمه این امر در مقدمه جامع الاصول گفته بعضی از اصحاب حدیث رفته اند بسوی آنکه این مناوله ادنی از سماع است زیرا چه اعتماد بکتاب شیخ یا اذن وی اکثر است از اعتماد بر سماع چه احتمال وهم از سامع و مستمع در غیاب ممنوع است و از نیجا است که زهری و مالک تجویز کرده اند دران اطلاق حدثنا و اخبرنا و صحیح که بران جمهور اند منع است ازین اطلاق و تعبیر باید کرد بآنچه مشعر مناوله باشد چون ناولنی یا حدثنا و اخبرنا مناولة دوم مناوله مجرده از اجازه که بدهد کتابی را و بگوید این سماع من است از فلان و نگوید اجازت دادم ترا تا روایت کنی از من و بگوید ابن صلاح منع کرده جواز روایت را بدان و گفته عیب کرده بسیاری از فقها و اصولین بران محدثین که تجویز روایت کرده اند همان و جمعی از اهل علم قدیم اند بصحت آن و جواز روایت

طالبانرا که تصحیح نیت نموده دران شروع نمایند چنانکه راوی کتاب گوید **حدثنا** حدیث کرد ما را جامع این کتاب ابو عبد الله محمد بن اسمعیل بن ابراهیم بن المغیرة الجعفی البخاری **قال حدثنا الحمیدی** گفت بخاری حدیث کرد ما را حمیدی قال حدثنا سفیان گفت حمیدی حدیث کرد ما را سفیان قال حدثنا گفت سفیان حدیث کرد ما را یحیی بن سعید الانصاری قال اخبرنی گفت یحیی خبر داد مرا محمد بن ابراهیم التیمی انه سمع علقمة بن وقاص اللیثی بتحقیق محمد بن ابراهیم تیمی بشنید علقمه را یقول سمعت عمر بن الخطاب علی المنبر میگفت علقمه شنیدم عمر بن خطاب را رضی الله عنه بر منبر میگفت سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول شنیدم رسول خدا را صلی الله علیه وسلم یقول انما الاعمال بالنیات نیست ثواب کارها باعتبار آن نزد خدا مگر بنیتهای حقانی وانما لکل امرء ما نوی و نیست حاصل مر مرد را از کار مگر آنچه نیت کرده است آنرا یعنی اگر نیت تقرب الهی کرده همان حاصل وخواهد بود چنانچه مصنف در حدیث حمیدی روایت کرده فمن کانت هجرته الی دنیا یصیبها پس کسی که هست بر آمدن او از دار کفر بدار اسلام بسوی دنیا که برسد آنرا او حاصل کند او الی امرأة ینکحها یا بسوی زنی که نکاح کند او فهجرته الی ما هاجر الیه پس هجرت او بسوی آن چیزیست که بر آمده است بقصد تحصیل آن یعنی وی از این هجرت بهره از ثواب آخرت ندارد مولف گوید **حدثنا** حدیث کرد ما را عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عایشة ام المؤمنین رضی الله عنها گفت عبد الله خبر داد ما را امام مالک از هشام پسر عروه از پدر خود که عروه است و وی از عایشه مادر مسلمانان ان الحارث بن هشام سأل رسول الله صلی الله علیه وسلم که بتحقیق پرسید حارث بن هشام پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله پس گفت ای رسول خدا صلی الله علیه وسلم کیف یاتیک الوحی چگونه می آید ترا وحی فقال رسول الله پس گفت رسول خدا صلی الله علیه وسلم احیانا یاتینی مثل صلصلة الجرس گاه گاه می آید وحی مرا مانند آواز جرس مراد از وحی یا بوحی است یعنی کلامی که بوحی معلوم میشود و آن آواز ملک وحی گذار است که آنرا باواز جرس تشبیه کرده از آن رو که بی هم بی انفصال کلمات از یکدیگر بوده یا از آن رو که باسانی معنی آن بفهم در آید و بعضی گفته اند مراد نفس وحی است و مراد از آواز آواز پر و بال ملک است که مقدمه وحی میباشد و فیه ما فیه وهو اشده علی و آن طریق وحی سخت ترین حیثیت بر من از جهت فهمیدن بدشواری اخذ و ضبط آن کلام منتوی در هم فیفصم پس منقطع میشود وحی و دشواری آن فیفصم بفا و صاد مهمله است وقد وعیت عنه ما قال و حال آنکه بتحقیق یاد گرفته ام از آن وحی چیزیرا که گفته است وحی گذار و احیانا یتمثل لی الملک رجلا و گاه گاه باشد میگردد برای آسانی من فرشته مانند مردی یعنی بصورت مرد مینماید خود را فیکلمنی پس کلام میکند مرا فاعی ما یقول پس یاد میگیرم چیزیرا که میگوید قالت عایشة رضی الله عنها گفت عایشه ولقد رأیته ینزل علیه الوحی سوگند بخدا دیده ام او را و اکه فرود می آید بر وی وحی فی الیوم الشدید البرد در روز سخت سرد فیفصم عنه پس منقطع میشود وحی از وی وان جبینه لیتفصد عرقا و حال آنکه بتحقیق پیشانی او سیلان میکند از عرق از رنج و تعبیکه میرسید او را نزد فرود آمدن وحی بملاحظه تبلیغ احکام الهی **حدثنا** یحیی بن بکیر قال اخبرنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عایشة ام المؤمنین رضی الله عنها انها قالت بتحقیق گفت عایشه این حدیث ظاهرا از حضرت شنیده نقل کرده است وی رضی الله عنها در وقتیکه لدیم نشده بود اول ما بدئ به رسول الله نخستین نوع وحی که آغاز کرده شد بآن پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم من الوحی الرؤیا الصالحة فی النوم از جنس وحی دیدن نیک و راست بود اندر خواب فی یا مصدر است مثل رجعی این لفظ مخصوص است بدیدن در خواب چنانکه رأی بدیدن در اول رویت بدیدن چشم قوله فی النوم برای تاکید است بدیدن چشم مخصوص است وکان لا یری رؤیا الا جاءت مثل فلق الصبح و بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم نمیدید خوابی رادکر مگر آمدی بظاهر شده آنچه دیده بود مانند سفید صبح صادق در وضوح ظهور است که این حال تا شش ماه بود و حکمت در وی آن بود که فرشته اگر بناگاه می آمد و بار نبوت یکبار می فرشاید قوای بشریت آنحضرت تحمل آن نمیکرد و باو چون آن نزد و رو وحی بیدار از هیبت این امر کشید انجامکشید چنانچه از آخر حدیث معلوم میشود ثم حبب الیه الخلاء باز دوست داشته شد بسوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم خلوت و گوشه گرفتن از خلق که موجب فراغ خاطر

تجویز عمل باشافهه و جمعی از اہل نظر اصحاب وی و قطع کرده اند بعضے محدثین از ایشان بوجوب عمل نزد حصول اعتماد وثقه و تعیین است صحیح که درست نمی افتد درین از منه غیر آن نزد ابن صلاح دیگر وصیت بکتاب یعنی وصیت کند راوی وقت سفر یا موت خود بدادن کتاب روایت خود شخصے معین را و پس کند بر آن نقل کرده شده از بعضے سلف که آن اختیار است موصی له را روایت آن از موصی در دادن آن نوعی از اذن است و شبهی است بعرض و مناوله و گردانیده آنرا اقرب بطریق اعلام و تصحیح کرده ابن صلاح عدم جواز روایت را بآن و حمل کرده تجویز جمهور را بر اراده نقل بطریق وجاده و ضع کرده شبه آن را مناوله و اعلام و در حقیقت این وصیت مناوله نیز ده است و مناوله مجرده گاه موجب توقف باشد و وصیت بدان زیادت بر آن نخواهد بود دیگر اعلام یعنی تعلیم کند شیخ طالب را که فلان کتاب روایت و سماع من است از فلان و زیاده نگوید پس منع کرده قومی از محدثین و اہل اصول روایت با ین و تجویز کرده آنرا بعضے اہل ظاهر و بسیاری از اہل حدیث و فقها و اہل اصول زیرا چه آن اخبار اجمالی است و آن حاصل میشود بدون اذن چنانکه اگر بخواند طالب بر شیخ چیزی را از حدیث وی و او اقرار کند که آن روایت اوست از فلان پس تحقیق جایز است مر طالب را روایت آن از شیخ با آنکه نشنیده از لفظ وی و نه اذن داده او را در روایت از خود نیست تلخیص آنچه مذکور کرده اند آنرا اہل اصول حدیث باختصار و اکثر آن ماخوذ از شرح نخبه است و باید دانست که امام ابو حنیفه رح کمال احتیاط ورزیده در باب سنت پس منع کرده کتاب و رساله را اگرچه ببیند و منع کرده اجازت را مطلقا و عمل نکرده بخط مگر آنکه یاد داشته باشد زیرا چه سنت اصل دین است چون کتاب و دین اگرچه وجه نیست تواتر لیکن از خبار عنان سعت مقالات نهادن بنیاد تعارض و نزاع و کشاد باب تقصیر و بدعت است از حجه است که روایات از ین امام همام کمتر آمده

فصل دوم در احوال مولف ابو عبد الله محمد بن اسمعیل بن مغیره بن ابراهیم بن بردزبه بفتح موحده و سکون را و کسر دال هردو مهمله و سکون زای معجمه و فتح موحده بخاری منسوب ببخارا است که مولد اوست جعفی بضم جیم و سکون عین مهمله و بفا این نسبت از آنست که جد او مغیره مجوسی بوده و بر دست یمان جعفی

عنه متشنت بال است وکان یخلو بغار حراء وبود آنحضرت که خلوت میگرفت در غار حرا غار کنجی وسوراخی که در کوه باشد حراء بکسر حا والف ممدوده نام کوهی است بر سه میل از مکه واز انجا نظر بر کعبه شریفه می افتد فیتحنث فیه پس عبادت میکرد در آن غار وهو التعبد یعنی تحنث بمعنی تعبد است این تفسیر است از بعضی رواة این حدیث در عبادت آنحضرت در نبوت تصریحی از عایشه رضی الله عنها واقع نشده از جای دیگر معلوم شده که عبادت آنحضرت صلی الله علیه وسلم تصفیه وتفکر بود وگویند گوشه گرفتن از خلق گمراه وتبری از اصنام نیز عبادت است نظر بر کعبه محترمه که از کوه حراء افتاد عبادتی دیگر بود واخبرنی الشیخ المحدثین فی اوانه الشیخ عبد الحق رضی الله عنه بسنده انه کان عبادته صلی الله علیه وسلم قبل البعثة علی ملة ابیه ابرهیم علیهم الصلوة والسلام اللیالی ذوات العدد شبهای متعدد مراد ورتبه است چون خلوت در شبها تمام تر ... تحنث میکرد شبها قبل ان ینزع الی اهله یعنی پیش از آنکه رجوع میکرد ... بسوی عیال خود ویتزود لذلک توشه میگرفت برای آن خلوت یتزود بضم دال ... ثم یرجع الی خدیجة فیتزود لمثلها پس آنکه تمام میشد زاد باز میگشت بسوی خدیجه کبری رضی الله عنها پس توشه میگرفت بمقدار شبها ... حتی جاءه الحق وهو فی غار حراء تا آنکه آمد آنحضرت را صلی الله علیه وسلم امر حق که وحی است ... که آنحضرت در غار حراء بود ... فرشته که جبرئیل است فجاءه ... تفسیر است آن تفصیل ... اقراء پس گفت ... بخوان آنچه نیز آنست فقال ما انا بقاری گفت آنحضرت نیستم من خواننده یعنی ابداً از من خواندن بدانکه گفتن آن سرور صلی الله علیه وسلم با آنکه افصح فصحا وابلغ بلغا است من خواننده نیستم واز من نمی آید مبنی بر آنست که آنحضرت تصور کرد که خواندن تمکن در آن بی تعلیم وتعلم ومدارسه کتب میسر نیست وآنحضرت تعلمی وتدارسی نکرده بود ویا قطع نظر ازین هیبت تصور کلام الهی وعدم سابقه اطلاع بر آن که هم از جنس کلام بشر است یا از جنسی دیگر است چنانکه در طاقت بشری ادای آن متعسر باشد باعث بر ... باز آوردن از قرارت شد والله اعلم بحقیقة الحال قال فاخذنی فغطنی گفت آنحضرت پس گرفت مرا جبرئیل ... وغط ... معجمه وطای مهمله است حتی بلغ منی الجهد کرانی گوید جهد بفتح جیم وضم آنست بمعنی وسع وطاقت وغایت ومشقت کذا فی القاموس وآنرا بنصب ورفع هر دو خوانده اند بر تقدیر نصب معنی آنست تا آنکه رسید ملک باخطاء نهایت وسع وطاقت مراد بر تقدیر رفع تا آنکه رسید طاقت از من باخر بهر تقدیر حاصل معنی آنکه بیفشرد مرا تا آنکه در من طاقتی نماند ثم ارسلنی پسته گذاشت مرا فقال اقراء فقلت ما انا بقاری پس گفت بخوان پس گفتم نیستم من خواننده فاخذنی فغطنی الثانیة پس گرفت مرا جبرئیل پس بیفشرد بار دوم حتی بلغ منی الجهد تا آنکه رسید طاقت از من باخر ثم ارسلنی پستر گذاشت مرا فقال اقراء فقلت ما انا بقاری پس گفت بخوان پس گفتم نیستم من خواننده قال فاخذنی فغطنی الثالثة گفت آنحضرت پس گرفت وبیفشرد مرا سیوم بار ثم ارسلنی پستر گذاشت مرا فقال اقرء باسم ربك الذی خلق خلق الانسان من علق اقرء وربك الاکرم پوشیده نماند که تکرار گرفتن وفشردن از برای مبالغه در تکمیل فوات شریف اوست صلی الله علیه وسلم تا تیسیر قرارت کلام ربانی وضبط آن که تحمل وحی موقوف بر آنست بوجه احسن واتم والیق حاصل شود وآنکه بعضی شراح گفته اند که اول برای تخلیه از دنیا ودوم برای آمادگی وسیوم برای ... است ازین معنی سوق کلام که هر بار آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود ما انا بقاری اباء دارد وباید دانست که اول آنچه نازل شده است از قرآن همین چند آیست الی قوله تعالی ما لم یعلم ودر وی امر است از جانب حق تعالی شانه بقرارت آنچه منزل شود مقترن باسم خدا بلکه بابتدا بنام پاک الهی تعالی وتقدس است فرجع بها رسول الله صلی الله علیه وسلم پس باز گشت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بان آیات یرجف فؤاده در حالی که میلرزید دل او از هیبت این واقعه فدخل علی خدیجة بنت خویلد فقال زملونی زملونی پس در آمد آنحضرت بر خدیجه ام المومنین دختر خویلد وگفت بپیچید در جامه بپیچید مرا در جامه فزملوه حتی

سالی حفظ تشیع ... در پانزده ودر سن شانزده کتب ابن مبارک ووکیع حفظ کرد ... کتب ... اطلاع یافت آنگاه به ... اوبا والده وبرادر بحج برد پس برگشت برادر وی ... علم همان جا ماند ودر سن هژده سالگی کتاب قضایای صحابه وتابعین را تصنیف کرد بعد از ان در مدینه نزد قبر پیغمبر صلی الله علیه وسلم تاریخ کبیر تالیف نمود ودر شبهای مهتاب می نوشت پس برای سماع وقرارت حدیث رحلات متعدده ببلاد اسلام نمود منقول است از وی که گفت دو بار بمصر وشام بجهت استفاده حدیث جدت کردم وچهار بار به بصره در آمدم ودر حجاز شش سال اقامت نمودم وحصائی توانم کرد که چند نوبت با محدثان بکوفه وبغداد در آمدم وگفت از هزار وهشتاد شخص روایت حدیث دارم وکتاب حدیث از ایشان کرده ام ودرین عدد غیر از صاحب حدیث نبود ومشایخ او ... طبقه از تبع تابعین که حدیث دارند از تابعین چون ابو نعیم ... ندارند از ایشان چون آدم بن ابی ایاس واتباع علی بن ... واقران او چون محمد بن یحیی ذهلی ... اند واستند که از ایشان نیز بجهت فوایدکه در حدیث ایشان ملاحظه کرده روایت کرده چون محمد بن ... از وی ... منقول است که گفت لایکون المحدث کاملا حتی یکتب عمن هو فوقه وعمن هو مثله وعمن هو دونه وخلایق کثیر از وی روایت حدیث دارند مثل مسلم در غیر صحیح خود وحافظ ابو ... وابن خزیمه ... ایشان ... علیه علیهم وعلی سایر عباد الله الصالحین ... اند که بخاری در غایت تمول بود ... از پدر میراث یافته وچون مرد ... وصاحب مروت ومتنوع ومحتاط بود در جمیع امور وتصدق بر فقرا می نمود وطالبان علم حدیث را رعایت ها میکرد ... قلیل الاکل بود چنانکه روزی ... بادام ... بر ... چهل سال نا خورش خورد چون بیمار شد اطبا گفتند که این مرض بجهت نان خشک خوردن عارض شده ... شرعی با نان ... کرد مرویست که روزی در نماز بود زنبور هفده نوبت او را نیش زد ونماز را قطع نکرد وبود که ختم قرآن میکرد در سه شب وحفظ وی در غایت کمال بود واهل بغداد را با وی حکایتی مشهور است در امتحان ایشان مر او را بقلب اسانید ومتون پس تصحیح کرد آن همه او در همان ساعت وچون واقع شد فتنه ومحنت شد محنت در مسئله خلق قرآن برگشت از بغداد بسوی بخارا پس اهل بخارا تعظیم وتکریم واحترام او نموده یک فرسخ استقبال او کردند وخیمه ها در ان یک فرسنگ برای او زدند ودراهم ودنانیر بر وی نثار ساختند پس مدتی در بخارا بود وبیشتر احادیث وافادت علوم اشتغال داشت وهجوم میکردند مردم بر وی تا آنکه خانه وبا ... پس فرستاد کسی را بسوی وی امیر بلد خالد بن احمد ذهلی نایب خلیفه عباسی بخارا که لطف میکرد بلاد وی وسوال کرد از وی ودر خواست نمود که بیاید نزد امیر صحیح خود حدیث کند مردم را بدان ... وی پس ابا کرد بخاری از ان وگفت ذلیل نمی کنم علم را ونبر نمیدارم آن را بسوی در آنکه اگر هست او را حاجتی

حتی ذهب عنه الروع پس بیمیدند او را تا آنکه رفت از آنحضرت ترس فقال لخدیجة واخبرها الخبر پس گفت آنحضرت خدیجه را و ازین حالی که خبر داد او را
لقد خشیت علی نفسی سوگند بخدا که بتحقیق ترسیدم بر نفس خود مرگ را از بس سختی ترس هیبت یا بیماری را که درچنین وقایع هولناک روی میدهد
یا آنکه ترسیدم بر خود که تحمل بار نبوت چگونه توانم کرد و از عهدهٔ دعوت آن معاندان مغرور چگونه برآیم فقالت خدیجة کلا والله ما یخزیک
الله ابدا گفت خدیجه چنین نیست سوگند بخدا که رسوا نمیکند ترا خدای تعالی هرگز انک لتصل الرحم وتحمل الکل بتحقیق تو صله رحم میکنی
حق ذوی الارحام یعنی آری و احسان نیکی با ایشان بجا می آری و تحمل بار عاجز و کلالت می نمائی یعنی غمخوارگی میکنی ایشان را وتکسب المعدوم
و عطا میکنی مردم را چیزی که نمی یابند غیر تو از مکارم اخلاق و نفایس فوائد و عوائد وتقری الضیف و مهمانی میکنی مهمانان را
وتعین علی نوائب الحق و مدد میکنی بر حادثه های حق یعنی حوادثی که در راه حق رو میدهند نه در راه باطل بدانکه خدیجه کبری رضی الله عنها بنور
فراست و دانش خدادادهٔ تسلیهٔ دفع وحشت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بانواع مکارم اخلاق و محاسن صفات که در ذات شریف آنحضرت
بر وجه اتم و اکمل مشاهده میکرد استدلال کرد که حق سبحانه صاحب این صفات و اطوار مرضیه را هرگز مخذول نکند و چنین کسی را خوار
نگرداند و مهمل نگذارد و درین حدیث دلیل است که مدح برحق بر روی کسی خواندن رواست و حدیث احثوا التراب علی وجوه المداحین مخصوص است
بآنکه ناحق بود یا آنکه ترسیده گیرد و شعار خود سازد فانطلقت به خدیجة حتی اتت به ورقة بن نوفل بن اسد بن عبد العزی ابن عم خدیجة
پس رفت خدیجه بهمراهی آنحضرت تا آنکه آمد بوی صلی الله علیه وسلم ورقه که پسر نوفل بن اسد بن عبد العزی است عم زادهٔ خدیجه زیرا که وی رضی الله عنها دختر
خویلد بن اسد مذکور است وکان امرأ تنصر فی الجاهلیة و بود ورقه مردی که نصرانی شده بود در ایام جاهلیت پیش از بعثت آنحضرت وکان
یکتب الکتاب العبرانی و بود ورقه که کتابت میکرد کتابی را که بلغت عبرانی بود فیکتب من الانجیل بالعبرانیة ماشاء الله ان یکتب
و چون نصرانی شده بود ... و خط عبرانی می نوشت از انجیل بلغت عبرانی چیزی را که خدا خواسته بود که بنویسد گفته اند اینجا
معلوم مشهور آنکه انجیل بلغت عبرانی ... گفته اند که توریت بلغت عبرانی بود و انجیل بلغت سریانی نزد بعض الشروح و تواند که معنی
چنین باشد که ورقه عالم بود بلغت عبرانی انجیل را که بلغت سریانی بود ترجمه میکرد بلغت عبرانی پس خلاف این نقل خواهد بود ولیکن لازم می آید
که ورقه علم بلغت سریانی هم داشته باشد و در بعضی نسخ چنانکه در مسلم و در باب رؤیا از بخاری بجای العبرانی العربی و در کتاب التفسیر در تفسیر
سورهٔ اقرأ بتعیین حدیثنا با اختلاف اسناد آورده گفته وکان یکتب الکتاب العربی ویکتب من الانجیل بالعربیة ماشاء الله ان یکتب و چنین
بجای بالعبرانیة بالعربیة واقع شده بدین تقدیر معنی آن است که ورقه عالم بود بلغت عربی و زرکشی همین نسخه را تصحیح کرده وکان شیخا کبیرا قد عمی
و بود ورقه پیر کلان سال که تحقیق کور شده بود فقالت له خدیجة یا ابن عم اسمع من ابن اخیک پس گفت مر ورقه را خدیجه ای پسر عم بشنو
واقعه برادر زادهٔ تو برادر زاده گفتن از روی احترام و تلطف است یا از آن رو که عبد العزی برادر عبد مناف است پس ورقه در مرتبهٔ عبد الله
و برادر او ست پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم برادر زاده باشد فقال له ورقة یا ابن اخی ماذا تری پس گفت مر آنحضرت را ورقه ای برادر زاده
من چه میبینی ای برادر زاده تو می بینی فاخبره رسول الله صلی الله علیه وسلم خبرها رای پس خبر داد ورقه را پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم خبر حالی که دیده بود
فقال له ورقة هذا الناموس الذی نزل الله علی موسی پس گفت مر آنحضرت را ورقه این ناموسی است که فرستاده بود خدای تعالی بر موسی علیه السلام
ناموس کنایت از جبرئیل است و در لغت ناموس بمعنی صاحب خیر را گویند چنانکه جاسوس صاحب سر شر را گویند تخصیص کرد بموسی با آنکه ظاهر از
حال نصرانیت او آن بود که عیسی میگفت در وجه این تخصیص گفته اند که کتاب موسی اکثر مشتمل بر احکام است چنانکه کتاب پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم
بخلاف عیسی که کتاب او همه امثال و مواعظ است این وجه چیزی نیست چنانکه پوشیده نیست دران چه خواهد بود و وجه آنست که گویم موسی علیه السلام
واقرب انبیای متفق علیه است بخلاف عیسی که در شان نبوت وی جمعی یهود خلاف دارند ... شده که نزول جبرئیل علیه السلام بر موسی

دویست و پنجاه و شش بود و عمر شریفش شصت و دو سال
و ... تاریخ سال ولادت و حیات و رحلت او گفته اند که
صدق و عاش حمید و مات فی نور چون دفن کرده شد
بوی خوش از قبر وی امیر بل از مشک میدمید و بر مدتی
ذاک ... تبرک ... خاک بر تربت او میداشت ... بود
بود که محفوظ دارند قبر را از گرفتن خاک پس بیجرد ...
بر تربت ترتیب دادند و بود مردم که میگرفتند خاک ...
از حوالی آن و بهان راه می شمیدند ... آن ...
باقی بود بیت جمال همنشین در من اثر کرد و گرنه من
همان خاکم که هستم ... رحمه الله تعالی ... کالموره رفع
ذکره وقد حصل وجعل لسان صدق فی الآخرین وقد
جعل داورا اسامی این جامع صحیح کتابها است کتاب
قضایای صحابه و تابعین و ادب مفرد و رفع الیدین والصلوة
وقراءة خلف الامام وبر الوالدین وتاریخ کبیر ... تاریخ
اوسط وخلق افعال عباد و کتاب الضعفاء و جامع کبیر و مسند
کبیر و تفسیر کبیر و کتاب الاشربه و کتاب ... اسامی صحابه و
کتاب وحدان و کتاب علل و کتاب کنی و کتاب ... فصل سوم
در صفت این جامع صحیح و ذکر باعث بر تصنیف آن بدانکه
احادیث نبوی در عهد صحابه و کبار تابعین رضوان الله علیهم
اجمعین مروی در جوامع و مرتب در دواوین نبود بسبب
نهی ازان چنانکه ... ثابت شده بجزو من اختلاط ...
آن بالقرآن یا بسبب ... و عادت شغل از بان
ایشان بود ... نمیداشتند کتابت را پس ... ان
در اواخر عهد تابعین ... منتشر شدند علما ... بسیار
شد ابتداع از خوارج و روافض و منکران اقدار تدوین آثار
... اول کسی که جمع کرد ربیع بن صبیح و سعید
بن ابی عروبه ... ایشان بود تا تصنیف میکردند هر باب
علیحده تا آنکه ... طبقه ثالثه تبع تابعین و تدوین کردند احکام
را پس تصنیف کرد امام مالک موطا را بمدینه و قصد کرد در ان
قوی ... از حدیث اهل حجاز و ممزوج ساخت آن را باقوال
صحابه و فتاوی تابعین و تبع ایشان و تصنیف کرد ابو محمد
عبد الملک بن عبد العزیز جریج بمکه اول مضموم ... اوزاعی
بشام و سفیان ثوری بکوفه و حماد بن سلمه بن دینار ببصره
پس بر افتت برین منوال بسیاری از اهل عصر تا آنکه بخاطر کرد
بعضی ائمه را ایشان که جدا کرده شود خاص حدیث پیغمبر را
صلی الله علیه وآله وسلم ازین جمله این در آخر مائة ثانیه بود پس
تصنیف کرد عبید الله بن موسی عبسی کوفی مسندی و مسدد
بن مسرهد بصری مسندی و اسد بن موسی اموی مسندی و نعیم
بن حماد خزاعی مسندی و غیره وی کردند ایشان را ائمه بعد
ازان و کم کسی امامی بود از حفاظ مگر آنکه تصنیف کرد حدیث
خود را بر مسانید چون امام احمد بن حنبل و اسحق بن راهویه
و عثمان بن ابی شیبه و غیر ایشان از خبرداران فن و بعضی
از ایشان تصنیف کرد ... بر ابواب و مسانید هر دو چون ابی بکر
بن ابی شیبه پس هرگاه دید بخاری این تصانیف را یافت
آنها را جامع میان الحجة تحت تصحیح و تحسین در باید و بسیاری
ازان بضعیف نگرا دید پس برگماشت همت خود را بر جمع حدیث

بقيه از نزول او بر عیسی است از انکه توریت چون مشتمل بر احکام بود نجما نجما می آورد چنانکه قرآن را در وقت احتیاج می آورد در کشاف گفته که چنیان یهودی بودند ازین جهت تعیین موسی واقع شده و بیضاوی گفته که جنیان نشنیده بودند نبوت عیسی را و این وجه بر دو رست چنیان منتشر بودند در مشارق ارض و مغارب آن چگونه مطلع شده باشند بر بعثت عیسی علیه السلام یالیتنی فیها جذعا ای کاش در ایام نبوت تو جوان باشم تا السبب کمال القوت کنم جذع بفتح جیم و ذال معجمه و عین مهمله بچه حیوان است یالیتنی اکون حیا اذ یخرجک قومک ای کاش باشم زنده وقتی که بیرون کنند ترا قوم تو تا یاری و همراهی تو کنم این برسبیل اشفاق است که بطریق آرزو و تحسر گفته است فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم او مخرجی هم پس گفت پیغمبر خدا آیا بیرون آرنده من اند ایشان قال نعم لم یأت رجل قط بمثل ما جئت به الا عودی گفت ورقه آری نیامده است آدمی هرگز بمانند چیزی که آمده تو با آن مگر آنکه دشمن داشته شده این قول ورقه اتفاقا مطابق واقع بوده و گرنه کفار همه انبیا دشمن بوده اند و کمتر کسی از شهر و ولایت بر آورده اند وان یدرکنی یومک انصرک نصرا مؤزرا اگر دریابد مرا روز ظهور نبوت تو یاری دهم ترا یاری دادنی قوی و رسا ثم لم ینشب ورقة ان توفی باز درنگ نکرد ورقه وفات او یعنی دیر نکشید مردن او و بروایت صحیح باندک زمانی از بعثت در مکه مرد و هم در مکه او را دفن کردند و را اعتبار ایمان ورقه به پیغمبر صلی الله علیه وسلم و در صحابی بودن او تردد کرده اند چه تصدیق برسالت پیش از دعوت بود و صحابی بودن متفرع باعتبار ایمان است وفتر الوحی و بریدم خود آمدن وحی روایت کرده اند که تا سه سال وحی نیامد قال ابن شهاب واخبرنی ابو سلمة بن عبد الرحمن ان جابر بن عبد الله الانصاری قال گفت ابن شهاب خبر داد مرا ابو سلمه بن عبد الرحمن که تحقیق جابر بن عبد الله انصاری گفته وهو یحدث عن فترة الوحی در حالی که آن جابر حدیث میکرد از فترت یافتن وحی فقال فی حدیثه پس گفت جابر در حدیث خود که از زبان پیغمبر نقل میکرد بینا انا امشی اذ سمعت صوتا من السماء میان او قاتی که من راه میرفتم ناگاه شنیدم آوازی را از جانب آسمان فرفعت بصری فاذا الملک الذی جاءنی بحراء پس بلند کردم نظر خود را و بالا نگریستم ناگاه دیدم فرشته که آمده بود مرا بحرا جالس علی کرسی بین السماء والارض نشسته است بر تختی میان آسمان و زمین فرعبت منه فرجعت پس ترسیدم از وی باز گشتم بمنزل گفتم بپوشید مرا بجامه فانزل الله تعالی یا ایها المدثر قم فانذر و ربک فکبر و ثیابک فطهر والرجز فاهجر پس فرود آورد الله تعالی این آیات کریمه را یعنی ای که پیچیده جامه بر خود برخیز و بترسان کافران را از عذاب خدا و پروردگار خود را بزرگی بخوان و جامهای خود را پاک دار از نجاست و بتان را ترک کن تدثیر و تزمیل بیک معنی است و روایت کرده اند که مراد از جامه نجاست نبوت است و مراد از ثیاب نفس بیت اوست و تطهیر او است بپاک داشتن نفس از نقایص و رذائل و اقتصار بر انذار کرده و نگفت که بشارت ده از انکه در ابتدا وقت اهل ایمانی نبود که بوی بشارت دهد فحمی الوحی وتتابع پس گرم شد آمدن وحی و پی هم آمد تابعه عبد الله بن یوسف و ابو صالح متابعت کرده است یحیی را عبد الله بن یوسف و ابو صالح یعنی چنانکه یحیی از لیث روایت کرده این هر دو نیز از لیث روایت کرده اند وتابعه هلال بن رداد عن الزهری و متابعت کرده عقیل را که راوی از ابن شهاب است هلال بن رداد از زهری که همان ابن شهاب است ضمیر در قول وتابعه عبد الله راجع بیحیی است در قول و تابعه هلال راجع بعقیل وقال یونس و معمر بوادره و گفته است یونس و معمر که راویان زهری اند بدل فواده فی قوله یرجف فواده بوادره جمع بادره بمعنی گوشتی که میان منکب و گردن است و نزدیک عصب و فزع این گوشت پاره نیز حرکت میکند بدانکه از جمله مصطلحات اهل حدیث متابعت است و شیخ مصنف اکثر درین جمع تعرض بآن کرده است و آن عبارت است از انکه راوی روایتی کرده است از شیخ خود و از دیگری که هم از شیخ شیخ او روایت کرده می آرد اگر این راوی دیگر معتبر است و متفق در جمیع رجال سند تا صحابی این قسم را متابعت تامه میگویند چنانکه امام بخاری از یحیی که راوی است از لیث این حدیث آورده تایید کرده آنرا بروایت عبد الله و ابو صالح که راویان معتبر اند و متفق اند با یحیی تا آخر رجال سند هم از لیث روایت کرده اند و قسمی دیگر است از متابعت که راوی که تایید بروایت او کنند شریک است براوی بالاتر از شیخ شیخ و آنرا متابعت ناقصه میگویند اگر دورتر بود ناقص تر اند از جهت عدم موافقت در بعضی رجال چنانکه مصنف ثانیا اشارت کرده بقوله وتابعه هلال بن رداد این ضمیر راجع بعقیل است یعنی چنانکه عقیل روایت کرده از ابن شهاب

مگر بعد از انکه استخاره نمودم خداوند تبارک و تعالی را و دو رکعت نماز گذاردم و یقین کردم صحت آن را و از طریق کشمیهنی از فربری منقول است که گفت گفت بخاری ننوشتم در کتاب صحیح حدیثی را مگر انکه غسل کردم پیش از ان و نماز کردم دو رکعت و بروایتی آمده که غسل بآب زمزم میکرد و دو رکعت نماز خلف مقام میگذارد و هر چه نزد وی صحت آن بیقین می پیوست ایراد می نمود و ابن عدی از جماعتی از مشایخ آورده که بخاری تحویل کرد تراجم جامع خود را میان قبر و منبر حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم و هر ترجمه را دو رکعت نماز میکرد و هم منقول است که در مدت شانزده سال در بخارا تالیف نمود عینی گفته جمع کرده میشود میان این روایات بانکه وی تصنیف میکرد بمکه و مدینه و بخارا زیرا چه وی مانده است درین حال شانزده سال انتهی و گفته اند که مسوده کتاب در مسجد حرام کرده باشد و در مدینه بیاض در آورده و در بخارا در القدس مدت امر از نظر ثانی و ثالث کرده مرتب ساخته بر سر کار آورده چنانچه منقول است از وی که گفت کتب خود را سه نوبت تصنیف کرده و بران گذشته و تنقیح نموده بیاض برده ام و کثرت اختلاف نسخ بخاری شاید بجهت است که نسخ وی در حقیقت روایاتست که مختلف آمده و گفته اند شاید که احادیث را بر آن حضرت عرض میکرد و برو یقین میشد در حضرت صلی الله علیه وآله وسلم در رویا یا الهام میان چند شخص میگشت می نوشت ابو جعفر محمد بن عمرو عقیلی گفته که تالیف کرد بخاری کتاب صحیح را عرض کرد آن را بر احمد بن حنبل و یحیی بن معین و علی بن مدینی و غیر ایشان ایشان تحسین و استمداد آن را و شهادت دادند مر او را بصحت مگر در چهار حدیث گفت عقیلی و قول در آن چهار قول بخاری است و آن جمله صحیح اند وصل مذهب جمهور محدثین تقدیم صحیح بخاری است بر سایر کتب مصنفه با گفته اند اصح الکتب بعد کتاب الله البخاری و بعضی مغاربه ترجیح کرده اند صحیح مسلم را بر صحیح بخاری جمهور میگویند این ترجیح باعتبار حسن سیاق احادیث و جودت وضع و ترتیب و تهذیب است با متون و هیچ کتابی در حدیث چون صحیح مسلم درین اوصاف نیست و این خارج بحث است سخن در صحت و قوت و آنچه متعلق است بدان میرود در صحت و قوت هیچ کتابی مساوی این صحیح نیست بدلیل وجود کمال صفات که در صحت معتبر است در اسناد وی چنانچه از بیان شروط معلوم شود شیخ ابن حجر عسقلانی در مقدمه فتح الباری گفته محفوظ نیست از کسی از مغاربه تقیید افضلیه با صحیه بلکه بعضی اطلاق کرده اند افضلیه او بیان نکرده چنانکه قاضی ابو الفضل عیاض در الالماع از ابی مروان طبنی حکایت کرده که گفت بود بعضی شیوخ من که تفضیل میکردند صحیح مسلم را بر صحیح بخاری و بعضی بیان کرده اند این تفضیل را چنانکه ابو محمد بن حزم که تفضیل نکرد کتاب مسلم را بر کتاب بخاری گفته زیرا چه نیست در ان بعد خطبه مگر حدیث مسوق کرده آن را بیان آورده مسلم بن قاسم قرطبی کان اقران و او معنی است جائیکه در تاریخ

که تابعی است هلال بن رداد و هم روایت کرده است از وی و چون هلال و عقیل هر دو راوی اند از ابن شهاب لاجرم روایت هلال متابع عقیل خواهد بود و تعیین است که ضمیر متابعه هلال راجع بعقیل باشد و در متابعت بعضی شرط کرده اند که لفظ متن هر دو متابعین متحد باشد و بعضی بر آنند که اتحاد معنی کافی است و چون مصنف قول معمر و یونس بلفظ تابعه بنا و رده ظاهر در اختیار قول اوی است و گاه متابعت را شاهد نامند و بتشبیه تسمیه متابعت است حدثنا موسی بن اسمعیل قال حدثنا ابو عوانة قال حدثنا موسی بن ابی عائشة قال حدثنا سعید بن جبیر عن ابن عباس رضی الله عنهما فی قوله تعالی لا تحرک به لسانک لتعجل به مروی است از ابن عباس در تفسیر این آیت که جنبانیدن بخواندن قرآن نزد وقت نزول زبان خود را تا شتابی کنی بضبط آن قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یعالج من التنزیل شدة گفت ابن عباس بود رسول خدا صلی الله علیه وسلم می یافت از تنزیل قرآن دشواری بر خود از گرانبار ضبط احکام منزل و کان مما یحرک شفتیه و بود آن سرور از آن قبیل که می جنبانید هر دو لب یعنی در اثنای نزول لب و زبان میخواند تا فراموش نشود و این هم از جمله شدائد وی تا ان بود اکتفا بتحریک لبها از جهت استلزام او مر تحریک زبان را فقال ابن عباس فانا احرکهما لک کما کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یحرکهما سعید بن جبیر گوید پس گفت ابن عباس پس من میجنبانم لبها را و نمایم مر ترا چنانکه رسول خدا می جنبانید لبها را و قال سعید انا احرکهما کما رایت ابن عباس یحرکهما فحرک شفتیه و گفت سعید بن جبیر موسی بن ابی عائشه که من بجنبانم لبها را چنانچه دیدم ابن عباس را که میجنبانید لبها را پس جنبانید سعید لبهای خود را این هر دو قول جمله معترضه است در اثنای کلام و قول فانزل الله عز و جل لا تحرک به لسانک لتعجل به عطف است بر قول او یعالج یعنی بعد از دیدن دشواری حال آنحضرت فرود آورد خدا عز و جل این آیت را ان علینا جمعه وقرآنه قال جمعه لک فی صدرک و نقرأه گفت ابن عباس در تفسیر این بر ما است جمع آن قرآن مر ترا در سینه تو و بر ما ست آنکه بخوانی آنرا هر بار که خواهی فاذا قرأناه فاتبع قرآنه پس وقتی که بخوانیم قرآن را بزبان جبرئیل پس تبعیت کن قراءت آنرا یعنی بعد از قراءت جبرئیل بخوان چنانچه تفسیر کرده ابن عباس قال فاستمع له وانصت گفت ابن عباس در تفسیر فاتبع پس بشنو مر آن قرآن را و خاموش باش ثم ان علینا بیانه پس تحقیق بر ما است بیان آن و ابن عباس تفسیر کرده بیان را بقراءت چنانچه گفت ثم ان علینا ان نقرأه پس بر ما است این که بخوانی و مفسران دیگر گفته اند مراد بیان معانی و حل مشکلات و مبهمات است فکان رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد ذلک اذا اتاه جبرئیل استمع فاذا انطلق جبرئیل قرأه النبی صلی الله علیه وسلم کما قرأه ابن عباس میگوید بود رسول خدا بعد از نزول این آیات وقتی که آمدی او را جبرئیل شنیدی و وقتی که رفتی جبرئیل میخواند چنانچه خوانده بود جبرئیل حدثنا عبدان قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا یونس عن الزهری قال ح وحدثنا بشر بن محمد قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا یونس و معمر نحوه عن الزهری گفت بخاری حدیث کرد ما را بشر بن محمد باسناد مذکور از زهری قسطلانی شارح کتاب گوید در نسخه فرع مطابق اصل بعد قال ح مسطور است و در نسخه که در نظر است و بر صحت آن اعتمادی تمام است جمع کرده است میان ح و قال بدانکه رسم اهل حدیث است که چون انتقال میکنند از اسنادی باسنادی دیگر در میان دو اسناد بمعنی حرف حاء مهمله یا بصورت ح مینویسند و میخوانند اسم آنرا بقصر بی همزه تا مشتبه نشود که مجموع یک اسناد است چنانچه جامع رحمه الله این حدیث را از زهری بدو طریق نقل کرده اول از عبدان و وی از عبد الله و وی از یونس و وی از زهری دیگر از طریق بشر از عبد الله و عبد الله از یونس و معمر و این هر دو از زهری جمهور بر آن اند که این حاء ماخوذ از تحویل است و بعضی گویند ماخوذ از حائل است که میان دو چیز بود و بعضی مغاربه گفته اند بدل الحدیث است و رمز است از آن و بعضی رمز از صح داشته اند بهر تقدیر فائده همانست که مذکور شد قال اخبرنی عبید الله بن عبد الله عن ابن عباس گفت زهری خبر داد مرا عبید الله بن عبد الله از ابن عباس رضی الله عنهما قال کان رسول الله گفت ابن عباس بود رسول خدا صلی الله علیه وسلم اجود الناس سخی و جوانمرد ترین مردم و کان اجود ما یکون فی رمضان حین یلقاه جبرئیل و بود آنحضرت جوانمرد ترین حال بودن او در رمضان وقتی که ملاقات میکرد او را جبرئیل یا گوییم بود اجود بودنهای آنحضرت حاصل در رمضان وقتی که ملاقات میکرد او را جبرئیل و کان یلقاه فی کل لیلة من رمضان و بود آنحضرت ملاقات میکرد او را جبرئیل در هر شبی از رمضان

این حدیث و لقد مر جال است تا آنکه مقدم کرده آنرا قومی از حذاق در معرفت آن بر مسلم بن حجاج گفته نیست درین کتب همه چند تر از کتاب محمد بن اسمعیل و دارقطنی میگوید بعد از وی مثل وی درین باب نیامده هرگاه مذکور شد نزد وی هر دو صحیح گفتی اگر نمی بود بخاری نمی رفت مسلم و نمی آمد یعنی از همه سعی در تصحیح حدیث و ضبط طرق و اختلاف در کتاب خود از بخاری آموخته چنانکه دارقطنی بار دیگر گفته وجه کار کرده است مسلم نگرفته است مگر کتاب بخاری را و عمل کرده بر وی استخراج و زیادت کرد بر آن زیادات و نحو آن حاکم ابو احمد نیشاپوری نیز گفته و بود مسلم شهادت میداد بخاری را بتقدم درین فن و امامت در آن و تفرد بمعرفت آن بالجمله مذهب جمهور است که اعلای مراتب حدیث متفق علیه است یعنی آنچه متفق شده بتخریج آن شیخین بخاری و مسلم و گفته اند که مجموع آن دو هزار و سیصد و بیست و شش است پس آنچه منفرد است بآن بخاری پس آنچه منفرد است بآن مسلم پس آنچه بر شرط شیخین باشد پس آنچه بر شرط بخاری بود پس آنچه بر شرط مسلم باشد پس آنچه بر شرط غیر بخاری و مسلم بود از ائمه حدیث که التزام صحت کرده و تصحیح کرده اند

وصل اختلاف کرده اند که مراد از شرط شیخین از آنکه هیچ شرطی ایشان اند درین دو کتاب مذکور نیست و از ایشان در کتابی دیگر منقول است نکرده اند ... ضبط رجال ایشان درین دو کتاب ... ابو ... بن طاهر گفته شرط بخاری و مسلم آن است که تخریج کنند حدیثی را که مجمع است بر ثقه بودن نقالان آن باصحابی که مشهور باشد بی اختلاف میان ثقات اثبات و اسناد آن متصل باشد نه منقطع و اعتراض کرده بر آن حافظ ابو الفضل بن حسین که نسائی تضعیف کرده جمعی را از آنچه تخریج کرده اند ایشان شیخین یا یکی از این دو شیخ و نووی گفته مراد از شرط ایشان آنست که رجال اسناد آن درین دو کتاب موجود باشد و لهذا اعتراض میکنند ابو الفتح بن وهب بر حاکم جایی که نقل میکند تصحیح وی حدیثی را بر شرط بخاری مثلا باین وجه که در اسناد آن فلان است و تخریج کرده مر او را بخاری و همچنین حافظ ابو عبد الله ذهبی کرده و تصرف حاکم مؤید آنست چه وی میگوید در حدیثی که تخریج نکرده اند آن را شیخین یا یکی مر روات آن را صحیح است بر شرط شیخین یا شرط بخاری یا مسلم و اگر بعضی روات آن تخریج آنها درین دو کتاب نیامده میگوید صحیح الاسناد و نمیگوید علی شرطهما و نیز حاکم حدیثی را از ابی عثمان آورده و گفته صحیح الاسناد و بعد از آن گفته ابن ابی عثمان نهدی نیست و اگر نهدی می بود حکم میکردم برین حدیث که علی شرطهما است چه ابو عثمان نهدی از روات بخاری و مسلم است پس معلوم شد که مراد رجال ایشان میدارد ولیکن لازم می آید که برین تقدیر حدیثی که بر شرطهما یا شرط احدهما است نازل در مرتبه از آنچه منفرد است بآن مسلم باید که نباشد چه هرگاه که رجال ایشان باشد مثل احادیث ایشان بود علی شرطهما باید که در حکم متفق علیه باشد

اسماء الرجال — ابو الیمان — شعیب — ابا سفیان

القرآن … میکرد جبرئیل آنحضرت را قرآن را یعنی نوبت میخواندند چنانکه عادت حفاظ است علی رسول الله و سوگند بخدا پیغمبر صلی الله علیه وسلم اجود بالخیر من الریح المرسلة جوانمردتر بود به نیکویها از باد روان که پیوسته می وزد و بهمه جا میرسد و نفع میشود از وی هر کسیر تبقی گویند هیچ رسل نیست که میفرستد آنرا خداوند سبحانه برای انزال باران بهمه جا حدثنا ابو الیمان الحکم بن نافع قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی عبید الله بن عبد الله بن عتبة ابن مسعود ان عبد الله بن عباس رضی الله عنهما اخبره ان ابا سفیان بن حرب اخبره … عبد الله بن عباس خبر داد عبید الله بن عبد الله بن عتبة انکه ابو سفیان خبر داد ابن عباس را ان هرقل ارسل الیه فی رکب من قریش … هرقل قیصر روم فرستاد کسی بسوی ابو سفیان در حالی که ابو سفیان در جمعی از قریش بود و کانوا تجارا بالشام … جماعة بازرگانان در ملک شام فی المدة التی رسول الله صلی الله علیه وسلم ماد فیها ابا سفیان و کفار قریش در ان حال که ماده بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و صلح کرده بود صلح حدیبیه ابو سفیان را و کافران قریش و اهل مکه را فاتوه وهم بایلیاء و حال انکه ایشان در بیت المقدس بودند و در بعضی نسخ لفظ و هو است راجع به هرقل فدعاهم فی مجلسه وحوله عظماء الروم پس خواند هرقل این جماعه قریش را در مجلس خود و گرد او بزرگان روم بودند ثم دعاهم ودعا بترجمانه پس تر خواند ایشان را نزدیک بخود و دعا ترجمانه و خواند انرا که بیان کند لغتی را بلغتی دیگر فقال ایکم اقرب نسبا بهذا الرجل الذی یزعم انه نبی پس گفت هرقل کدام یکی از شما نزدیکتر است از روی خویشی بدین مرد که گمان میکند که او پیغمبر خدا است قال ابو سفیان فقلت انا اقربهم نسبا گفت ابو سفیان گفتم من نزدیکترین مردم بوی از روی خویشی فقال ادنوه منی وقربوا اصحابه فاجعلوهم عند ظهره گفت هرقل نزدیک بیارید ابو سفیان را از من نزدیک کنید یاران او را و بگردانید نزد پشت وی ثم قال لترجمانه قل لهم انی سائل هذا عن هذا الرجل پس گفت مر ترجمان خود را که بگو مر ایشان را یعنی یاران ابو سفیان را که تحقیق من سوال کننده ام این را یعنی ابو سفیان را از احوال این مرد یعنی رسول خدا صلی الله علیه وسلم فان کذبنی فکذبوه اگر دروغ گوید مرا دروغ گو سازید او را فوالله لولا الحیاء من ان یاثروا علی کذبا لکذبت عنه ابو سفیان گوید سوگند بخدا اگر نمیبود شرمی از انکه نقل کنند … هر آینه دروغ میگفتم از احوال آنحضرت از دشمنی که در ان وقت داشتم یعنی ثم کان اول ما سالنی عنه ان قال کیف نسبه فیکم پس بود نخستین چیزی که پرسید مرا از ان حضرت صلی الله علیه وسلم اینکه گفت چگونه است نسب او در میان شما قلت هو فینا ذو نسب گفتم او در میان ما صاحب نسب عظیم است قال فهل قال هذا القول منکم احد قط قبله قلت لا گفت هرقل آیا گفته است این قول را از شما کسی هرگز پیش از وی گفتم نی قال فهل کان من آبائه من ملک قلت لا گفت هرقل آیا بوده است کسی از پدران او پادشاه گفتم نی قال فاشراف الناس تبعوه ام ضعفاؤهم قلت بل ضعفاؤهم گفت هرقل بزرگان مردم از روی حسب و نسب کلانان قوم متابعت کرده اند او را یا ناتوانان ایشان گفتم بلکه ناتوانان و مسکینان و خورد سالان که نه از اشراف اهل تکبر و نخوت اند پس منافات ندارد بانکه خلفای اربعه و غیر ایشان از اشراف پیش از سوال هرقل ایمان آورده بودند شیخ ابن حجر گوید مراد اکثر و اغلب است قال ایزیدون ام ینقصون قلت بل یزیدون گفت آیا زیاده میشوند روز بروز تابعان او یا کم میشوند گفتم بلکه زیاده میشوند قال فهل یرتد احد منهم سخطة لدینه بعد ان یدخل فیه قلت لا گفت آیا برمیگردد یکی از تابعان از روی کراهت و غضب مر دین او را بعد از انکه در وی آید قال فهل کنتم تتهمونه بالکذب قبل ان یقول ما قال قلت لا گفت آیا بودید شما که تهمت میکردید او را به دروغ پیش از گفتن او چیزی را که گفته است گفتم نی قال فهل یغدر قلت لا ونحن منه فی مدة لا ندری ما هو فاعل فیها گفت … عهد میشکند گفتم نی و ما یان از وی در زمانی در انتظاریم نمیدانیم چه کننده است درین مدت جدائی قال ولم تمکنی کلمة ادخل فیها شیئا غیر هذه الکلمة گفت ابو سفیان ممکن نبود مرا کلمه از تنقیص پیغمبر که در آرم درین قصه چیزی غیر این کلمه قال فهل قاتلتموه قلت نعم گفت هرقل آیا جنگ پیش می آمد او را گفتم آری جنگ میکنیم قال فکیف کان قتالکم ایاه گفت چگونه است جنگ شما او را یعنی

آن کلام … باشد … کرده از اخراج حدیث کسانی که … کرده شده و ان … تنقیح … انها … کرده باشد بهای تمام یا … احادیث آن را مگر ترجمه عکرمه از ابن عباس که با وجود ا … دران که بان صحت تمام است برمولف ظاهر شده پس انتخاب … اخراج کرده بخلاف مسلم … اخراج کرده اکثر آن … ما آنها ابی زبیر از جابر و سهیل بن ابی صالح از پدر روی و علاء بن عبد الرحمن از پدر خویش و حماد بن سلمه از ثابت و غیر ایشان چهارم انکه جمعی که منفرد شده بخاری با آنها از ان کسانیکه تکلم کرده شده در آنها اکثر از شیوخ او بیند که ملاقات و همنشینی کرده با ایشان و دریافت احوال نموده و بتفصیل مطلع شده بر احادیث ایشان و تمیز کرده جید و سقیم آن را از موهوم و سقیم آن بخلاف مسلم زیرا چه اکثر آنانکه منفرد شده و تخریج حدیث آنها از اهل مقال از جماعه اند که مقدم اند بر عصر او از تابعین و من بعد ایشان … تمیز کرده در روایت میان آنانکه موصوف بکمال اتقان و طول ملازمت اند ما خوذ عنه و انانکه ملازمت کرده اند … مگر مدت قلیل و ممارست ندارند حدیث او … اتقان … اولی باشد اخراج میکند حدیث طبقه ثانیه … متابعات و تعلیقات … باشد که … ضبط … استیعاب … میکند احادیث … روایت اند ششم که … قدر … مجموع صحیحین … اند انجمله … مسلم است … تخریج صاحب صحیح … باشد مقتضی عدالت ضبط و عدم غفلت است نزد وی خصوصا که یار بود … اتفاق جمهور ائمه بر تسمیه کتابین بصحیحین که مشابه … مذکورین فیهما است پس اگر غیر صاحب صحیح … طعن باهم این طعن مقابل تعدیل این امام باشد پس قبول کرده نشود مگر بتصریح بقادح واضح در او و منافی صحت زیرا چه اسباب حامل بر جرح … مختلف اند بعضی قادح و بعضی غیر قادح چون طعن … دعوی انقطاع و اما غلط پس گاه بسیار شده … تعلیل … اصل حدیث و در متابعات یافته نشود … از اصل نیکون متابعات … چنانکه گذشت فاما مخالفت که باعث شدوذ … است نیست … مگر قلیلی … تصریح کرده اند اکثر علما بانکه رواة این حدیث ارجح و احفظ اند از رواة

يعني غلبه از کدام جانب است قلت الحرب بيننا وبينه سجال ينال منا وننال منه يعني ميان ما وميان او دلو است گاه ميگيرد دو دست از ما وگاه ميگيريم ما از وی قال ماذا يأمركم گفت چه ميفرمايد شما را قلت يقول اعبدوا الله وحده ولا تشركوا به شيئا واتركوا ما يقول آباؤكم ميگويد عبادت کنيد خدا را تنها و شريک نکنيد بخدا چيزی را وترک کنيد آنچه ميگويند پدران شما ويأمرنا بالصلواة والصدق والعفاف والصلة وميفرمايد ما را بنماز وراستی در گفتار وبازماندن از حرام ومکروهات وصله ارحام وانعام ونکوئی با نيا فقال للترجمان قل له سألتك عن نسبه فذكرت انه فيكم ذو نسب گفت هرقل مترجمان خود را بگو مر ابوسفيان را پرسيدم ترا از نسب وی پس گفتی که بتحقيق وی درميان شما صاحب نسب عالی است وكذلك الرسل تبعث في نسب قومها وهمچنين است که پيغمبران برانگيخته ميشوند در شريف ترين نسب قوم خود وسألتك هل قال احد منكم هذا القول فذكرت ان لا وپرسيدم ترا آيا گفته است يکی از شما پيش از وی اين قول را پس گفتی نه فقلت لو كان احد قال هذا القول قبله لقلت رجل يأتمّ بقول قيل قبله پس گفتم اگر بودی يکی از قوم او گفته است اين قول را پيش از وی هرآينه ميگفتم اين مردی است که متابعت ميکند بقولی که گفته شده است پيش از وی وسألتك هل كان من آبائه من ملك فذكرت ان لا فقلت فلو كان من آبائه من ملك قلت رجل يطلب ملك ابيه وپرسيدم ترا آيا هست از پدران او پادشاهی پس گفتی که نبود گفتم اگر بودی از پدران او پادشاهی گفتمی مردی است که طلب ميکند ملک پدر خود را وسألتك هل كنتم تتهمونه بالكذب قبل ان يقول ما قال فذكرت ان لا وپرسيدم ترا آيا بوديد شما که تهمت ميکرديد او را بدروغ پيش از گفتن او چيزی را که گفته است پس گفتی که تهمت نکرده ايم او را هرگز بدروغ فقد اعرف انه لم يكن ليذر الكذب على الناس ويكذب على الله پس بتحقيق ميدانم اين را که وی يعنی پيغمبر خدا نيست اين که بگذارد دروغ را بر مردم ودروغ گويد بر خدا وسألتك اشراف الناس اتبعوه ام ضعفاؤهم فذكرت ان ضعفاءهم اتبعوه وهم اتباع الرسل وپرسيدم ترا که بزرگان مردم متابعت او کرده اند يا ناتوانان آنها گفتی تو که ناتوانان متابعت کرده اند او را واو را وايل هم اينها تابعان پيغمبران می باشند وسألتك ايزيدون ام ينقصون فذكرت انهم يزيدون وكذلك امر الايمان حتى يتم وپرسيدم ترا که آيا زياده ميشوند تابعان او يا کم ميشوند گفتی تو که زياده ميشوند وچنين است کار ايمان تا آنکه تمام ميشود وسألتك ايرتد احد سخطة لدينه بعد ان يدخل فيه فذكرت ان لا وپرسيدم ترا آيا مرتد ميشود کسی از روی خشم وکراهت مر دين او را بعد از آنکه درمی آيد در دين او پس گفتی که بتحقيق نيست چنين وكذلك الايمان حين تخالط بشاشته القلوب وچنين حال ايمان است تا آنکه می آميزد شرح وفرح وسرور او دلها را وسألتك هل يغدر فذكرت ان لا وكذلك الرسل لا تغدر وپرسيدم ترا که آيا غدر ميکند گفتی که بتحقيق نميکند وچنين است پيغمبران غدر نميکنند وسألتك بما يأمركم فذكرت انه يأمركم ان تعبدوا الله ولا تشركوا به شيئا وپرسيدم ترا بچه چيزی که ميفرمايد شما را پس گفتی تو که بتحقيق ميفرمايد شما را که عبادت کنيد خدا را وشريک نکنيد بخدا چيزی را وينهاكم عن عبادة الاوثان وباز ميدارد شما را از پرستيدن بتان ويأمركم بالصلواة والصدق والعفاف وميفرمايد شما را بنماز وراستی در گفتار وبازماندن از حرام فان كان ما تقول حقا فسيملك موضع قدمي هاتين اگر هست آنچه ميگوئی در واقع راست پس نزديک است که مالک شود جای اين دو پای من اشارت بزمين بيت المقدس است يا بتمام ممالک روم وقد كنت اعلم انه خارج ولم اكن اظن انه منكم وبتحقيق بودم من که ميدانم البته وی برآمده است ونبودم که گمان کنم بتحقيق از شما يعنی از قبيله قريش باشد فلو اني اعلم اني اخلص اليه لتجشمت لقاءه پس اگر من دانستمی که بتحقيق ميرسم بوی البته تکلف ميکردم ورنج ميکشيدم ملاقات او را ولو كنت عنده لغسلت عن قدميه واگر ميبودم نزد او البته می شستم گرد از پای او وبدانکه هرقل بر قرب بعثت نبی آخرالزمان از کتب سالفه اطلاع يافته بود بلکه بر خصوصيات احوال شريفه نيز آگاهی داشته چون کتاب رسول الله صلی الله عليه وسلم بوی رسيده وشنيد که قافله قريش از مکه آمده طلبيده تحقيق احوال آنحضرت کرد ومشتاق دريافت اين شرف وکرامت بود لکن دانسته بود که مبعوث شده است تکرار سوالها وجوابها برای تاکيد وتقرير در ذهن حاضران است ثم دعا بكتاب رسول الله پس طلبيد کتاب

برای ابوابی که قصد کرده است وآمده است بيان آن در ترجمه باب از ابواب را از اسناد حديث واختصار کرده است بر قول خود فيه فلان عن النبي صلی الله عليه وسلم نحو آن وگاه ذکر ميکند متن را بی اسناد وگاه ذکر ميکند بطريق تعليق ونميکند اين را مگر از برای آنکه اراده احتجاج دارد مر مسئله را که ترجمه ساخته آن را واشارت کرده بسوی حديث بجهت آنکه معلوم است يا آنکه سبق ذکر يافته وبسا که نزديک گذشته می باشد وواقع ميشود در بسياری از ابواب ان احاديث کثيره ودر بعضی جز يک حديث نبود ودر بعضی آيتی از کتاب الله ودر بعضی چيزی نباشد نه آيه ونه حديث وتحقيق ادعا کرده قومی که مولف بقصد کرده است اين را وغرضش آنست که بيان کند که ثابت نشده حديث بشرط وی درين باب بازين جهت واقع شده در بعضی از نسخهای کتاب بيوستگی بابی که ذکر کرده نشده در آن حديث بحديثی که مذکور نشده در عنوان آن باب پس مشکل گشته فهم آن بر کسی که ديده است آنرا وتحقيق واضح کرده سبب آن امام ابو الوليد باجی مالکی در مقدمه کتاب خود در اسماء رجال بخاری گفت خبر داد مرا حافظ ابوذر عبد بن احمد هروی که گفت حديث کرد مرا حافظ ابو اسحق ابراهيم بن احمد مستملی گفت نوشتم ونقل گرفتم کتاب بخاری را از اصل آن که بود نزد صاحب وی محمد بن يوسف فربری پس ديدم در آن چيزها که تمام شده وچيزها که بياض گذاشته از آنجمله ترجمهاست که ثابت کرده نشده بعد از آن چيزی وبعضی احاديث اند که ترجمه ساخته نشده فوق آن پس اضافت کرديم بعض آن را بسوی بعض وگفت ابو الوليد باجی ودلالت ميکند بر صحت اين قول آنکه روايت ابی اسحاق مستملی وروايت ابی محمد سرخسی وروايت ابی الهيثم کشميهنی وروايت ابی زيد مروزی مختلف اند بتقديم وتاخير با آنکه نوشته اند ايشان همه از يک اصل ونيست آن مگر بسبب آنکه تعيين کرده هر يکی از ايشان را آنچه بود در پاره يا غذ پاره که اين از فلان موضع است پس اضافت کرد آن را بسوی آن موضع وروشن ميکند آن را يافتن تو در ترجمه يا اکثر ابواب که نيست درميان آنها حديثی گفت باجی وارد نکردم اين را درينجا مگر بجهت آنچه رنج کشيده اند اهل شهرها از جستن معنی که جاری باشد ميان ترجمه وحديثی که متصل آنست وتکلف ايشان در آن تعسف تاويل آنچه جايز نباشد انتهی ترجمه کلام نووی است شيخ ابن حجر در مقدمه گفته اين قاعده نيکی است پناه جسته شود بسوی آن جائی که دشوار ميشود وجه مناسبت ميان ترجمه وحديث در آن موضع پس ظاهر شد که بخاری باين وجه مذکور وارد ميکند آن را از ترجمهای ابواب هرچند طور است اگر يافت حديثی که مناسب باب باشد اگرچه بوجه خفی بود وموافق باشد شرط او را وارد ميکند آن را بصيغه حدثنا وآنچه قائم مقام آنست وبصيغه شرط آن نزد وی واگر نيافت در باب مگر حديثی که موافق شرط او نيست يا صحت صلوح حجيت

پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم الذی بعث به مع دحیة الکلبی الی عظیم بصری فدفعه الی هرقل آن کتابی که فرستاده بود آنحضرت با دحیه کلبی بسوی رئیس بصری که قریه ایست از شام و وی فرستاده بود بسوی هرقل فقرأه فاذا فیه پس خواند هرقل آن کتاب را و بود دران بسم الله الرحمن الرحیم من محمد عبد الله ورسوله از محمد که بندهٔ خدا و فرستادهٔ اوست بسوی خلق از جمله ستوده اوصاف صفت عبودیت ذکر کرد برای کتابت بطلان اعتقاد نصاری که در حق عیسی علیه السلام دارند و هرقل از ینها بود الی هرقل عظیم الروم بسوی هرقل که رئیس روم است هرقل را امیر و ملک نخواند ازانکه بحکم اسلام معزول است از امارت با اینهمه عظیم خواند رفق و تالیف او را سلام علی من اتبع الهدی سلامت بر کسی که بر پی راه راست رفت اما بعد فانی ادعوک بدعایة الاسلام و پس ازین مذکور من میخوانم ترا بسوی کلمهٔ اسلام که لا اله الا الله محمد رسول الله است اسلم تسلم اسلام آر تا سلامت مانی یؤتک الله اجرک مرتین مسلمان شو تا بدهد خدای عز و جل جزای ترا دو بار یکبار بر ایمان آن پیغمبر خود و دیگر بر ایمان بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعضی گویند یکبار بر ایمان نفس خود و دیگر بر ایمان توابع فان تولیت فان علیک اثم الیریسیین اگر پشت دهی بر تو عائد است گناه تابعان تو اریسین جمع یریس است بوزن کریم بدو یا ء مثناة تحتیه میان هر دو را و آخر سین مهمله بمعنی مزارع و مراد اینجا جمیع رعایا و توابع است و یا اهل الکتاب تعالوا الی کلمة سواء بیننا وبینکم ان لا نعبد الا الله ولا نشرک به شیئا وای اهل کتاب بیائید بسوی کلمهٔ توحید که برابر است میان ما و میان شما آنکه عبادت نکنیم مگر خدا را و انباز نسازیم بوی چیزی را ولا یتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله و نگیرد بعض ما بعضی را خدا از غیر خدا و نگوئید که عزیر ابن الله است و مسیح ابن الله است و تابع احبار نشوید در حل و حرمت مروی است که چون آیت اتخذوا احبارهم ورهبانهم اربابا من دون الله آمد عدی بن حاتم گفت یا رسول الله ما عبادت رهبانان نمیکردیم انسرور فرمود آیا نبود که در حل و حرمت تابع قول آنها بودید گفت بلی فرمود همین است ارباب گرفتن فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون پس اگر پشت دهید از توحید پس بگوئید ای مسلمانان بکافران که گواهی دهید بانکه ما مسلمانیم یعنی بر اسلام ما گواهی دهید یا اعتراف کنید بانکه شما کافرانید قال ابو سفیان فلما قال ما قال و فرغ من قراءة الکتاب گفت ابو سفیان هرگاه گفت هرقل آنچه گفت و فارغ شد از خواندن کتاب رسول الله صلی الله علیه وسلم کثر عنده الصخب وارتفعت الاصوات بسیار شد نزد هرقل اختلاط آوازهای خصومت حاضران و بلند شد آوازها و اخرجنا فقلت لاصحابی حین اخرجنا و برآورده شدیم از مجلس هرقل پس گفتم مر یاران خود را وقتیکه برآورده شدیم از مجلس هرقل لقد امر امر ابن ابی کبشة سوگند بخدا بتحقیق عظیم شد کار پسر ابی کبشه کفار آنحضرت را صلی الله علیه وسلم از راه عداوت و تحقیر ابن کبشه میخواندند و نسبت میکردند بغیر نسبت کور و ابو کبشه جد مادری آنحضرت است و بعضی گویند پدر حلیمه مرضعهٔ آن حضرت است قوی آنست که ابو کبشه مردی بود از خزاعه که ترک پرستش بتان کرده برخلاف عرب عبادت شعری که نام کوکبی است میکرد و کفار نسبت آنحضرت را صلی الله علیه وسلم از جهت مخالفت آنحضرت مر ایشان را در عبادت اصنام تشبیه بوی میدادند و ابن او میگفتند انه یخافه ملک بنی الاصفر تحقیق میترسد او را پادشاه رومیان و اهل روم را بنی الاصفر از ان رو میگویند که در زمانی که حبشه بر روم غالب آمده بودند بزنان رومیان وطی کردند و از ایشان اولادی زرد رنگ برآمد مخلوط بسیاه زنگی حبشیان و سفیدی رومیان و بعضی گویند که اصفر پدر روم است و روم نام مردی است فما زلت موقنا انه سیظهر حتی ادخل الله علی الاسلام پس همیشه بودم یقین کننده که تحقیق مر انجام است که غالب شود آنحضرت تا آنکه درآورد خدا بر من اسلام را وکان ابن الناطور صاحب ایلیاء وهرقل سقف علی نصاری الشام و بود ابن ناطور رئیس و حاکم بیت المقدس و صاحب هرقل که او را قاضی و مقدم نصاری شام گردانیده بود یحدث ان هرقل حین قدم ایلیاء اصبح یوما خبیث النفس فقال بعض بطارقته قد استنکرنا هیئتک حدیث میکرد آنکه هرقل وقتی که آمد به بیت المقدس

مشهور شده از قول جمعی از فضلا که فقه بخاری در تراجم اوست و اکثر اینچنین فعل بخاری وقتی است که نیافته حدیثی بر شرط وی دران باب که ظاهر المعنی باشد در مقصدی که ترجمه کرده بدان پس استنباط میکنند فقه را ازان و گاه میکنند این را بغرض تیز کردن اذهان در اظهار مضمر کتاب و استخراج خفی آن و بسا است که میکند این اخیر را جائی که ذکر میکند حدیث مفسر را همچنان در موضع دیگر مقدم یا موخر گویا حواله میکند بران و ایما میکند بر دو اشاره بسوی آن و بسا که ترجمه میکند بلفظ استفهام چون باب هل یکون کذا او من قال کذا و نحو آن و این جائی است که میسر نشده او را جزم بیکی از دو احتمال و غرض وی بیان آنست که آیا ثابت شده این حکم یا نشده و ترجمه میکند بحکم و مراد وی آنست که مقدم کند اثبات آن یا نفی آن یا آنکه وی محتمل است بر دو را و بسا که احد المحتملین ظاهر تر باشد و غرض وی آنست که باقی باشد نظر را مجال و تنبه کند بر آنکه اینجا احتمال است یا تعارض که موجب توقف است اینجا که اعتقاد میکند که دران احتمال است یا باشد مدرک مختلف در استدلال بدان و بسا که ترجمه میکند بامری که ظاهر آن قلیل المنفعت است لیکن چون تحقیق کند آن را بتامل نافع تر یابد چون باب قول الرجل ما صلینا چه این اشارت است بسوی رد بر کسی که مکروه دانسته این قول را و ازین قبیل است قول وی باب قول الرجل فاتتنا الصلوة و اشارت کرده است بدان بسوی رد بر کسی که مکروه داشته اطلاق این لفظ را و بسا که ترجمه میکند بلفظی که ایما میکند بمعنی حدیثی که صحیح نشده بر شرط وی یا می آرد لفظ چنین حدیث صریح در ترجمه و وارد میکند در باب آنچه ادا میکند معنی آن را گاه بامر ظاهر و گاه بامر خفی چون قول وی باب الامراء من قریش و این لفظ حدیثی است که مرویست از علی رضی الله عنه و نیست بر شرط بخاری و وارد کرده دران حدیث لا یزال وال من قریش و قول وی باب اثنان فما فوقهما جماعة و این حدیث مروی از ابی موسی اشعری است رضی الله عنه در شرط نیست و وارد کرده دران حدیث فاذنا و اقیما ولیؤمکما اکبرکما و بسا که اکتفا میکند احیانا بلفظ ترجمه که آن لفظ حدیث غیر صحیح بر شرط است و وارد کرده با آن اثری یا آیتی پس گویا که میگوید صحیح نیست درین باب چیزی بر شرط من و بجهت غفلت از ین مقاصد دقیق اعتقاد کرده کسی که امعان نظر نکرده که مولف گذاشته است کتاب را بی فصل و کسی که تامل کرد ظفر یافت بمطلوب انتهی و شک نیست که این شیخ حنبلی سعی کرده در ایضاح امر تراجم و تطبیق آن با احادیث لیکن مجال کلام در آنچه مذکور کرده وسیع است و مقامها هنوز در معرض اشکال و محتمل این اشارات و موالات و اعتراض از مجرد ترجمه بی دلالت قرینه فرض محض و توهم صرف است چنانچه در مواضع مفصله معلوم شود و بهتر آنکه تخمین میتوان کرد و مناسب نشان کتاب و مولف باشد گوئیم و بالله التوفیق مقصود بخاری اولا چنانچه سابق گفته آمد جمع و تالیف احادیث صحیحه

المقدس صبح کرد روزی غمگین واندوهناک پس گفت بعض از سران دولت وخواص امرای او تحقیق بدحال می بینیم بر خلاف حال هر روز شکل ترا
قال ابن الناطور وکان هرقل حزاء ینظر فی النجوم گفت ابن ناطور بود هرقل کاهن میدید در ستارها کاهن آنکه میگیرد بعضی احکام را از شیاطین
وگاه میگیرد از احکام نجوم فقال لهم حین سالوه انی رایت اللیلة حین نظرت فی النجوم ملک الختان قد ظهر پس گفت
هرقل بحاضران وقتی که پرسیدند او را از تغیر هیئت او تحقیق من دیدم امشب هنگامی که نظر کردم در ستارها پادشاه اهل ختنه تحقیق غلبه کرد لیاقت
است از آنحضرت صلی الله علیه وسلم نصاری چون ختنه نمیکردند و در عرب رسم بود اینها باهل ختان ذکر میکردند فمن یختتن من هذه الامة
پس کیست که ختنه میکند از اهل این عصر قالوا لیس یختتن الا الیهود فلا یهمنک شانهم گفتند نیست آنکه ختنه میکند کسی مگر یهود پس باید
در هم وغم نیندازد البته ترا حال ایشان واکتب الی مداین ملکک فلیقتلوا من فیهم من الیهود بنویس به سوی شهرهای ملک خود
که بکشند کسی را که در میان ایشان است از یهود فبینما هم علی امرهم اتی هرقل برجل ارسل به ملک غسان پس در میان آنکه
ایشان بر سر فکر ومشورت بودند آورده شد هرقل به مردی یعنی مردی را نزد هرقل آوردند که فرستاده بود او را ملک غسان وغسان نام
آبی است که قومی از یمن در بروی وطن گرفته اند و آنها را بنام آن آب میخوانند یخبر عن خبر رسول الله صلی الله علیه وسلم خبر میداد از خبر
پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فلما استخبره هرقل قال اذهبوا فانظروا امختتن هو ام لا پس هرگاه طلب خبر کرد از آن مرد وخبر داد آن مرد
فرستاده گفت بروید نظر کنید که ختنه کرده شده است این مرد یا نه فنظروا الیه پس نظر کردند بوی فحدثوه انه مختتن پس گفتند
هرقل را که تحقیق این مرد ختنه کرده شده است فسأله عن العرب فقال هم یختتنون پس پرسید آن مرد را از حال عرب گفت وی
که ایشان ختنه میکنند فقال هرقل هذا ملک هذه الامة قد ظهر پس گفت هرقل این مرد که از نجوم حال او دیدم مالک ووالی
اهل این عصر است که تحقیق ظاهر شده ثم کتب هرقل الی صاحب له برومیة وکان نظیره فی العلم پس تر نوشت هرقل کتابی
بسوی یاری که او را برومیه که شهری است از ملک روم گویند ودر قلعه او بست وچهار میل بود وبود آن یار مانند او در علم کهانت ونجوم و
سار هرقل الی حمص ورفت هرقل بسوی حمص که دار الملک او بود فلم یرم حمص حتی اتاه کتاب من صاحبه ونگذشته
بود حمص را تا آنکه آمد کتاب یار او یوافق رای هرقل علی خروج النبی صلی الله علیه وسلم که موافق بود رای هرقل را بر ظاهر شدن پیغمبر
صلی الله علیه وسلم وانه نبی وآنکه او تحقیق پیغمبر است فاذن هرقل لعظماء الروم فی دسکرة له بحمص پس اذن کرد هرقل
مر کلانان روم را که در آیند در قصری که مر او را بحمص بود ثم امر بابوابها فغلقت پستر فرمود به بستن درها وبر بستند ثم اطلع
فقال یا معشر الروم هل لکم فی الفلاح والرشد وان یثبت ملککم فتبایعوا لهذا النبی پس از پرده برآمد وگفت ای گروه
رومیان هست شما را رغبتی در رستگاری ونیک روی وآنکه برجا ماند ملک شما بشما پس بیعت کنید این پیغمبر را ودر دین او در آیید
فحاصوا حیصة حمر الوحش الی الابواب فوجدوها قد غلقت پس گریختند گریختن خران وحشی بسوی درها ویافتند درها را
در حال که بسته اند فلما رای هرقل نفرتهم وایس من الایمان قال ردوهم علی پس هرگاه که دید هرقل گریختن ایشان ونومید
شد از ایمان اینها گفت باز آرید اینها را بر من فقال انی قلت مقالتی آنفا اختبر بها شدتکم علی دینکم فقد رایت پس گفت
تحقیق گفتم مقاله در نیوقت در حالی که امتحان کردم بآن مقاله سختی شما بر دین خود تحقیق دیدم که محکم اند در دین فسجدوا له ورضوا عنه
پس سجده کردند رومیان هرقل را وخوشنود شدند از وی وکان ذلک آخر شان هرقل وبود این قصه آخر شان هرقل یعنی انجام
قصه که تعلق با ایمان او دارد وبعد از آن لشکرها کشید بموته وتبوک ومحاربه کرد بلشکر اسلام ظاهر آنست که بشرف ایمان مشرف
نشده وتحتمل که بباطن ایمان مضمر داشته باشد واین محاربها از ترس قوم باشد که وی را نکشند در مسند امام احمد رضی الله عنه

باشد پس در صدد ابداء مناسبت بودن کار بیفایده ولایق
دهم هست بی آنکه لازم باشد وقول مشهور که فقه بخاری در
تراجم است محمول بر استدلال وست بکتاب وسنت که بسبیل
تعلیق می آرد و بخاری بتمام صرف نیست بلکه در ایراد حدیث
در مقام رعایت مقاصد هست که آنجا تحاوز نکرده ودر اختیار
مضمون ترجمه مجتهد که استدلال میکند ورا که در این باب و تعلیق
و هیچکس از محدثین مساهم نیست او را درین منزلت وآنچه
ذکر کردیم در مقام تخریج به ضوابط تراست جمیع مقامات را
و فصل اصل است برای دفع اشکالات از اسلوب این کتاب
و وجه وجیه است برای ایراد تعلیقات و تقطیع و اختصار حدیث
و تکرار آن بطریق مختلفه متنوعه و اخلال بعضی ابواب از احادیث
بجهت عدم صحت اشتراط او ست یعنی در ترجمه آن ابواب اگرچه
احادیث مروی شده اند لیکن چون بشرط وی نبودند بناء بر
آن او نبود این ناظر که ندکو بیشد در تضاعیف و تذاکره کتاب
صحیح و منضبط شد جزئیات مقامات احادیث تمام تحت
این اصل کلی تا آنکه استیناس کرده آن را از کلام کرمانی در بعضی
مواضع و اعتراض عسقلانی بران بنا بر عادت وی که با کرمانی
دارد نیز اندفاع آن ظاهر شود در روایت ابو الولید باجی قاطع
است درباب وحاسم است ماده اشکال را از کتاب و در تقطیع
و تعلیق و تکرار به نحو آن شارحان را کلام بوجهی دیگر است
آن را نیز ذکر کنیم **فصل پنجم** در تقطیع حدیث و اختصار
و تعلیق و تکرار گفته اند که بخاری ذکر میکند حدیث را در جاهای
متعدد و استدلال میکند بدان در هر باب باسناد دیگر استخراج
میکند از آن بحسن استنباط خود معنی را که مقتضی است آن
بابی که اخراج کرده حدیث را در آن باب و کم هست که آورده
باشد حدیث را بیک لفظ ویک اسناد در دو جای بلکه بطرق
دیگر برای اغراض شتی چون برآوردن آن از حد غرابت و
تنبیه بر کثرت فواید حدیث بتعدد ابواب و تعدد وجوه روایت
آن و تعدد رواة تمام و زیادت و نقصان و اختلاف الفاظ
و عبارات و وصل و ارسال و رفع و وقف و عنعنه و تصریح
بسماع و زیادت مروی و نقصان آن از اسناد در جائی که
راوی شنیده باشد از شیخ بواسطه و بلا واسطه پس روایت کند
بهر دو طریق و اما تقطیع حدیث یعنی پاره پاره اش در ابواب
جدا آوردن در صورتیست که مشتمل بر جملهای متعدد است
که تعلق نیست یکی را با دیگری از آن پس اخراج میکند هر جمله
را در باب مستقل بجهت تطویل وگاه و بسط مینماید پس سوق
میکند تمام آن را در صورتیکه جملها بیکدیگر مربوط اند مشتمل بر احکام
متعدده و آنجا تمام اعاده میکند با فایده جدید تکثیر طرق و نحو
آن وگاه متباین میشود مخرج حدیث از تعدد طرف پس تصرف
میکند بخوبی نیکی که وارد میکند در جائی بوصل و در جای
دیگر بتعلیق و جائی اقتصار میکند بر قدر محتاج الیه باب
و اما اقتصار بر بعض متن بی ذکر باقی در کتاب پس واقع
نمی شود در اکثر مگر جائی که محذوف موقوف بر صحابی پس باشد آن قدر
که حکم کرده میشود مرفوعی را بر فع آورده باقی را حذف کرده زیرا که
آن تعلق بموضوع کتاب وی ندارد چنانکه واقع شد در حدیث

واقع شده کوی از تبوک عریضه بحضرت رسالت پناه نوشت که من مسلمانم حضرت فرمود که وی بر نصرانیت خود است قال محمد ابو عبد الله رواه صالح بن کیسان و یونس و معمر عن الزهری گفت محمد اسمعیل بخاری روایت کرد این حدیث را صالح و یونس و معمر هر سه از زهری و زهری روایت کرده اصحاب خود را بسند واحد از شیخ واحد که عبید الله است کذا قال القسطلانی فی مناسبت این حدیث بعنوان باب مذکور از ان رو تواند بود که مذکور است دران شرایف صفات و مبادی احوال آنحضرت صلی الله علیه وسلم که بدان سزاوار کرامت وحی و رسالت شده و نیز در وی قصه ابتدای ظهور نبوت نزد جمعی اندراج یافته و بآیت مذکور در عنوان از انکه قصه که از هرقل ابو سفیان نقل کرده از و ظاهر میشود که احوال انبیا که بایشان وحی نازل شده همه اینچنین است والله اعلم چون مولف فارغ شد از باب وحی که حکم مقدمه این کتاب داشت آغاز کرد بذکر مقاصد دینیه و ابتدا کرد بایمان که سر همه مقاصد و ملاک امر دین و مبنی احکام شرع متین است و نخستین واجبات بر مکلفین است پس گفت

بسم الله الرحمن الرحيم کتاب الایمان

در بعضی روایات این کتاب تسمیه متاخر است از کتاب الایمان و اصح روایات انیست که ما اختیار کردیم ایمان در لغت بمعنی تصدیق مطلق است و در شرع تصدیق پیغمبر خداست باذعان احکام تکلیفیه که بدان خبر داده و تفصیلا آنجا که بتفصیل معلوم شده اجمالا آنجا که مجمل مانده شود تفصیل مذاهب و تحقیق آن از کتب کلامیه طلب باید کرد و درین مقام انچه از ضروریات مقام است و تنبیه بران باید کرد آنکه انچه از ظواهر بعضی عبارات فهم می شود که ایمان نزد محدثین عبارت از مجموع اعتقاد بدل و اقرار بزبان و عمل بجوارح است مراد بدان ایمان کامل است چنانکه مذهب جمهور محققین اهل سنت است محدثین تصریح کرده اند باین معنی و بخاری در حدیث لا یزنی الزانی وهو مومن گفته ای مومن کامل چنانکه بباید کذا افاده الشیخ فی شرح المشکات باب قول النبی صلی الله علیه وسلم در بعضی روایات باب الایمان و قول النبی واقع است و انچه مختار افتاده اولی است چه اعاده ذکر ایمان در باب مستدرک است بنی الاسلام علی خمس بنا کرده شد اسلام بر پنج چیز اسلام در لغت بمعنی خضوع و انقیاد است و این معنی داخل است در حقیقت ایمان چنانکه اشارتی بآن کرده شد پس اسلام جدا نیست از ایمان حکما و متحد است در صدق اگرچه بحسب مفهوم تغایر دارد و کرمانی گوید میل بخاری هم باتحاد است چنانکه اهل سنت گفته اند الایمان والاسلام واحد این جزو حدیث مرفوع است چنانچه معلوم خواهد شد وهو قول عطف است بر قول النبی نه بر بنی الاسلام یعنی ایمان اقرار بزبان است و فعل و عمل بجوارح است و تعرض نکرد که اعتقاد بقلب است از انکه در وی کمتر کسی را خلاف است و می توان فعل را عام تر گرفت که شامل فعل قلبی هم باشد و یزید و ینقص ایمان زیاده می شود بطاعات و کم میشود بمعاصی گفته اند که مبنای این قول بر آنست که اعمال داخل حقیقت ایمانست پوشیده نماند که اگر ایمان عبارت از همین تصدیق بود پس زیادتی و نقصان تواند که باعتبار کیفیت قوة و ضعفا باشد و استدلال مصنف بآیات و غیرها نیز ناظر است بهمین والا بر تقدیری که اعمال داخل ایمان باشد زیادتی و کمی نیز ظاهر است هیچ حاجت بدلیلی نیست یا آنکه دلائل مذکوره دلالت بر زیادتی باعمال ندارد و قسطلانی گوید که این قول از کبار صحابه است مانند عمر بن خطاب و علی بن ابی طالب و ابن مسعود و ابو الدرداء و ابن عمر و ابن عباس رضی الله عنهم و جمعی کثیر از تابعین و غیرهم نام میبرد که روایت کرده اند بسند صحیح از بخاری نقل کنند که گفته زیاده بر هزار کس از علما ملاقات کرده ام هیچکس را نیافتم که درین قول خلاف داشته باشد و بخاری مولف کتاب بر زیادت ایمان بهشت آیه قرآنی استدلال کرده و لابد انچه قابل زیادت است نقصان پذیر نیز خواهد بود و قال الله عز وجل لیزدادوا ایمانا مع ایمانهم این آیت در سوره فتح است و معنی آنست که حق سبحانه تعالی ثبات و اطمینان انداخت در دل مسلمانان تا زیاده شوند از روی یقین بیقینی که داشتند زیادتی بر سوخ عقیده و اطمینان نفس بر آن آیت دوم وزدناهم هدی این آیه در سوره کهف و زیاده کردیم ما ایشان را یعنی اصحاب کهف را هدایت بر سر این آیت قال الله تعالی در هیچ نسخه نیافتیم و گفته اند که این آیت در بعضی

شیخ الاسلام

موصول است و چنانکه گفته شد ... مخرج حدیث است ... آن نیز بر حکم دیگر ... و اگر ... صحیح موصول نیامده پس با بصیغه ... قال بالصیغه مرتضی چون بذکر عن فلان ... است تا کسی که تعلیق کرده از وی لیکن باقی ... آورده از رجال آن حدیث پس قسمی است که رجال ملحق اند بشرط وی و عدم وصل آن بجهت آنست که اخراج کرده در جائیکه قایم مقام آن است پس مستغنی شد ... آن بسیاق مستوفی و ترک ... بلکه آورد آن را بصیغه تعلیق بقصد اختصار یا بجهت آنکه حاصل نشده ... مسموعا یا شنیده است آن را و شک دارد در سماع آن از شیخ خود بطریق یا شنیده است از شیخ مذاکره نه تحدیثا پس ندید که سوق کند آن را مساق اصل و غالب این درانجاست که وارد میکند از مشایخ خود و از انجمله است که گفت در کتاب الوکالة قال عثمان بن الهیثم حدثنا عوف قال حدثنا محمد بن سیرین عن ابی هریرة رضی الله عنه قال وکلنی رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم بزکوة رمضان الحدیث و ایراد کرده این را در موضع دیگر نیز در فضایل قرآن و در ذکر ابلیس و نگفت در هیچ جا حدثنا عثمان پس ظاهر آنست که نشنیده است از وی و استعمال کرده مصنف این صیغه را در انچه نشنیده است آن را از مشایخ خود در چند حدیث که وارد میکند آن را از ایشان بصیغه قال فلان باز در موضع دیگر می آرد بواسطه میان خود و میان ایشان چنانچه در جاهای بسیار معلوم شود و لازم نمی آید که وی مدلس باشد از ایشان چه تصریح کرده خطیب و غیر وی بآنکه لفظ قال محمول نیست بر سماع مگر از کسی معلوم شده از عادت وی که اطلاق نمیکند آن را مگر در سماع و کسی که عادتش اینچنین نیست امر در وی محتمل باشد و قسمی از ان است که رجال ملحق بشرط وی نیستند پس گاه صحیح میباشند بشرط غیر وی و گاه حسن که صالح حجت باشند و گاه ضعیف لیکن نه بجهت قدح در رجال آن بل از جهت اندک انقطاع در اسناد آن چنانچه در موضع آن معلوم شود اسمعیلی گفته این صنع بخاری یا بجهت آنست که شنیده است این حدیث را از ان شیخ بواسطه کسی که وثوق دارد بسماع از وی و این حدیث معروف و مشهور است از ان شیخ یا آنکه شنیده است آن را از کسی که نیست از شرط کتاب پس تنبیه میکند بر آن حدیث بنام مردمان کسی که حدیث کرده است بدان نه بر وجه تحدیث آن از وی و سوق نمیکند آن را مساق اصل و اما صیغه تمریض نیست مستفاد از ان صحت تا کسی که تعلیق آورده از وی بلکه بعضی از ان صحیح اند و بعضی غیر صحیح و لیکن صحیح بشرط وی که استعمال نمیکند آن را مگر جائی که می آرد معلق بالمعنی چون قول وی در طب و یذکر عن ابن عباس رضی الله عنهما

روایات ساقط است و درین صورت متمسک همین هفت آیت خواهد بود و آیت سوم در سوره مریم قال الله عزوجل ویزید الله الذین اهتدوا هدی و زیاده میکند خدا تعالی آن را که هدایت یافته اند هدایت را و هدایت درین دو آیت بمعنی آنچه است درین صورت زیادتی ایمان هم خواهد بود اگرچه صریح نسبت زیادتی بآن نیست آیت چهارم وقال عزوجل والذین اهتدوا زادهم هدی و آتاهم تقواهم آیت پنجم قال عزوجل ویزداد الذین آمنوا ایمانا و زیاده میشوند آنکه ایمان آورده اند از روی ایمان ... وقال عزوجل وایکم زادته هذه ایمانا فاما الذین آمنوا فزادتهم ایمانا وقوله سبحانه تعالی فاخشوهم فزادهم ایمانا وقوله تعالی وما زادهم الا ایمانا وتسلیما والحب فی الله والبغض فی الله عزوجل من الایمان دوستی از جهت خدا و دشمنی از جهت خدا یعنی در حقوق خدا از جملهٔ ایمان است و دوستی و دشمنی زیاده و کم میباشد این حدیث را که مولف بی ذکر سند آورده ابو داود بسند خود از ابی امامه و ترمذی از معاذ بن جبل ذکر کرده اند و کتب عمر بن عبد العزیز الی عدی بن عدی و نوشت عمر بن عبد العزیز بعامل خود که بجزیره موصل بود و تابعی بزرگ قدر بوده است و قولی آنکه صحابی است ان للایمان فرایض بتحقیق مر ایمان را اعمال مفروضه است وشرایع و عقاید دینیه است وحدودا و حدها است یعنی منهیات و ممنوعات که تجاوز نباید کرد از آن وسننا و عبادتهای مستحبه است فمن استکملها استکمل الایمان کسی که بکمال رسانید این امور را بکمال رسانید ایمان را ومن لم یستکملها لم یستکمل الایمان و کسی که بکمال نرسانید آنها را بکمال نرسانید ایمان را فان اعش فسابینها لکم حتی تعملوا بها وان امت فما انا علی صحبتکم بحریص اگر زندگانی کردم پس انجام است که بیان کنم آن امور را برای شما تا عمل کنید بآن و اگر مردم پس نیستم من بر زندگانی و همراهی شما شره ناک این قول دلالت میکند بر آنکه تصدیق و اعمال داخل ایمان کامل است چنانکه ظاهر است بادنی دانش و فهمیدگی وقال ابراهیم علیه السلام ولکن لیطمئن قلبی وگفت ابراهیم پیغمبر چون فرمود اولم تؤمن قال بلی گفت ایمان دارم لیکن سوال کردم که ببینم چگونه زنده میکنی مردها را تا دل من بدان آرام گیرد و از علم الیقین بعین الیقین برسد و بی شبهه این معنی که اطمینان عبارت از آنست زاید تر از اصل ایمان است وقال معاذ اجلس بنا نؤمن ساعة گفت معاذ بن جبل بنشین بما لحظه که زیادتی ایمان کنیم بذکر امور آخرت و احکام دین ... درین اشارتست که امور دین داخل ایمان است و ظاهر آنست که نومن بمعنی تجدید ایمان باشد کذا ذکر وقال ابن مسعود الیقین الایمان کله وگفته است ابن مسعود یقین که در آیت واعبد ربک حتی یاتیک الیقین ایمانست همه ایمان و تاکید بکل نمیکند مگر چیزی را که اجزا دارد و هرچه اجزا دارد صلاحیت زیادتی و نقصان با اوست وقال ابن عمر لا یبلغ العبد حقیقة التقوی حتی یدع ما حاک فی الصدر نمیرسد بنده مومن حقیقت تقوی را تا آنکه بگذارد چیزی را که خلد در سینه و خلجان میکند در دل از امور نامرضیه اسلام مراد از تقوی ایمان است چه ایمان نخستین مرتبه تقوی ست که عبارت از پرهیز از کفر ست و در روایتی دیگر بدل تقوی ایمان واقع شده و پس درین قول اشارتست که بعضی مومنان بحقیقت و کنه ایمان میرسند و بعضی نمیرسند پس ایمان متجزی بود وقال مجاهد گفت مجاهد در تفسیر قوله تعالی شرع لکم من الدین ما وصی به نوحا بیان کرده است برای شما از دین چیزی را که وصیت کرده است بآن نوح را اوصیناک یا محمد وایاه دینا واحدا وصیت کردیم ترا ای محمد و نوح را یکدین مجاهد صیغه واحد آورد راجع بنوح با آنکه در سیاق انبیا بصیغهٔ جمع واقع شده از آنکه درین وصیت شریک اند همه انبیا پس ذکر او غنا می بخشد از ذکر دیگران کذا قالوا وقال ابن عباس شرعة ومنهاجا سبیلا وسنة یعنی تفسیر کرده است ابن عباس قول حق جل شانه را درین آیت ولکل جعلنا منکم شرعة ومنهاجا شرعة را براه و منهاج را بسنت و ظاهر آنست که این هردو آیت را بآیه لاحق دلیل ساخته بر تزاید و نقصان ایمان تقریرش آن تواند بود که مقتضی آیه اولی است که دین همه انبیا یکی است و مقتضی آیه ثانیه آنکه متعدد است پس باید که ایمان که اصل دین است بحسب ذات یکی باشد و بحسب کمال متعدد چه درین نبی الانبیاء صلی الله علیه وسلم

عقل ... بحث کرده ... اجماع کرده اند اهل علم بقول باین حدیث و بعضی از آن ضعیف اند که ... ازین در کتاب بسیار کم است و جای که واقع شده ... مصنف عقب آن بضعف ... در کتاب الصلوة ویذکر عن ابی هریرة رفعه لا یتطوع الامام فی مکانه ولم یصح و اقرار کرده نووی اتفاق ... محدثین و غیر ایشان بر اغیار این دو صیغه جزم و تمریض و گفته اغیار کرده بخاری باعتبار این دو صیغه و ... در صحیح خود پس بگوید که ترجمه بعض کلام خود را تمریض و بعضی را جزم بیاس امر مذکور این تفصیل معلق مرفوع است اما موقوف پس جزم نمیکند ازان بآنچه صحیح است نزد وی اگرچه بر شرط وی نباشد و جزم میکند آنچه در اسناد آن ضعف و انقطاع است مگر آنکه منجبر گشته باشد آن بوجهی دیگر یا بشهرت آن از کسی که گفته است آن را و وارد میکند موقوفات را از فتاوی صحابه و تابعین و تفاسیر ایشان بسیاری از آیات را اگر بطریق استیناس و تقویت آنچه اختیار کرده آن را از مذاهب مسایل خلافیه ست مقصود بالذات احادیث صحیحه مسنده اند که ترجمه و عنوانی ساخته شده برای آن و آثار موقوفه و احادیث معلقه که عنوان باب اند یا آیات کریمه مذکور بالعرض اند انیست کلام شارحان درین مقام و از تعسف و تکلف بعضی موضع خالی نیست کما لا یخفی علی المتامل **فصل ششم** در بیان طرق و رواة این جامع صحیح و اتصال اسانید خود در روایت این کتاب مستطاب بمولف مرجح اشهر و اضبط رواة در مرتبه اول ابو عبدالله محمد بن یوسف بن مطر بن بشیر فربری است از وی آرند که گفت شنید صحیح بخاری را مولف وی نود هزار کس پس باقی نماند هیچ کسی که روایت کند آن را از وی جز من و لیکن شیخ ابن حجر عسقلانی گفته این نفی عام بنا بر علم اوست و گرنه باقی ماند بعد از وی ابو طلحه منصور بن محمد بن علی بن قرینه بقاف و نون بوزن کبیره بزدوی که مرد سنه سیصد و بیست و نه و قاضی حسین بن اسماعیل محاملی ببغداد مرد سنه سیصد و سی و لیکن نبود نزد وی از جامع صحیح شنیده بود آن را مگر مجلسها چند ... و آخر ... بخاری ... فربری صحیح را دو بار ... فربر بفتح و کسر فا ... شهریست از خراسان و دیگر در بخارا گویند ... با بود ثقه و ورع است ... سنه دویست و ... مرد سنه سیصد و ... دیگر ابراهیم بن معقل ... حافظ که مرد سنه دویست و نود و چهار ... وفات وی ماز اجزای این جامع اوراقی که روایت کرده بود آن را بطریق اجازه از مولف و دیگر حماد بن شاکر نسوی که مرد ظاهرا در حدود دویست و نود اما اکثر روات فربری ... شهور ... حافظ ابوعلی بن سعد بن عثمان بن سعید بن سکن ... حافظ ابو ... احمد بن محمد بن ... ابو ... محمد بن احمد ...

اسماء الرجال

باتفاق كه در اديان هست اكمل از همه دينهاست شارحان گفته اند كه مراد از آيه اول وتفسير مجاهد آنست كه انچه ثابت كرده شد بآيات واحاديث كه ايمان زيادت ونقصان پذيراست شريعت همه انبياء ورسل يكي است وتعرضي بتوجيه ذكر آيه دوم وتفسير ابن عباس نكرده اند ودعاءكم ايمانكم دعاى شما ايمان شماست گفته اند اينهم قول ابن عباس است كه تفسير كرده قول وي سبحانه را قل مايعبؤبكم ربي لولا دعاءكم معنى آنست كه بگو بمومنان اعتبار نميكند بشما اگر نباشد دعاى شما يعني ايمان شما تفسير دعا بايمان دلالت دارد برآنكه ايمان مانند دعا زياده وكم مي باشد باآنكه ايمان از اعمال است وهرد ومعني خالي از تكلف نيست بدانكه در بعضي نسخ وروايات بالاتر از قول هو دعاؤكم ايمانكم لفظ باب واقع شده بعضي به تنوين خوانده وبعضي باضافه ودر اكثر نسخ نيست واحسن همين است چه اگر اين را باب جدا قرار دهيم واين قول ترجمه باب باشد حديثي كه بعد ازين مي آرد هيچ مناسبت بآن ندارد واگر ارتكاب تكلف كرده شود باب اول بي حديث ميماند واين حديث مناسبت تمام به ترجمه باب اول دارد كه گفته بني الاسلام على خمس وبآنكه گفته هو قول وفعل ويزيد وينقص **حدثنا** عبيد الله بن موسى قال اخبرنا حنظلة بن ابي سفيان عن عكرمة بن خالد عن ابن عمر رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت ابن عمر گفته است پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم بني الاسلام على خمس بنا كرده شده است قصر اسلام بر پنج ستون يعني عبارت ازين پنج چيز است شهادة ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله نخستين گواهي دادن بصدق ويقين كه نيست معبود بحق مگر ذات مقدس خدا ومحمد فرستاده خدا است وهمواره ايستادن برين شهادت واقام الصلوة وبرپا داشتن نمازها فرض بشرائط آن وايتاء الزكوة ودادن زكوة بروجهي كه فرموده والحج وقصد به بيت الله بتقدير توانائي وديگر شرائط وصوم رمضان وروزه ماه رمضان **باب امور الايمان** باب در بيان اموري كه آن ايمان است يا اموري كه مرايمان را مي باشد ولوازم آنست وقول الله عز وجل ليس البر ان تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب ولكن البر من آمن بالله الى قوله واولئك هم المتقون يعني باب قول خداي توانا وبزرگ كه نيست نيكي وفعل مرضي در نماز رو كنيد جانب مشرق ومغرب يعني نيكوئي منحصر در امر قبله نيست ليكن نيكوئي كه در آن اهتمام كنند شان كسي است كه ايمان آورده بخدا تمه آيت اينست واليوم الآخر وايمان آورده بروز آخرت والملائكة والكتاب وايمان آورده بفرشتگان وقرآن وديگر كتب الهيه والنبيين وبه پيغمبران وآتي المال على حبه وداده است مال را بر دوستي خدا ذوي القربى واليتامى والمساكين وابن السبيل خويشانرا ويتيمانرا ومسكينانرا ومسافرانرا والسائلين وفي الرقاب ودر حق اسيران ومكاتبان واقام الصلوة وآتى الزكوة وبرپا داشته است نماز را وداده است زكوة را والموفون بعهدهم اذا عاهدوا ونكوئي شان كسي است كه وفا كنند به عهدهاي خود وقتي كه عهد كنند بيكديگر والصابرين في البأساء والضراء وحين البأس خصوصا صبر كنندگان در حال سختي وبيماري ووقت جنگ با دشمن اولئك الذين صدقوا اين جماعة اند كه راستي ورزيدند در دين واتباع حق وطلب نيكي راولئك هم المتقون وآن جماعة همين ايشانند متقيان وپرهيزكاران از كفر وساير زشتها وقوله قد افلح المؤمنون الآية ودرين آيت ذكر است صفات كامل مومنان وازينجا معلوم شد كه ايمان مشتمل است بر اموري كه داخل ايمان كامل است **حدثنا** عبد الله بن محمد الجعفي قال حدثنا ابو عامر العقدي قال حدثنا سليمان بن بلال عن عبد الله بن دينار عن ابي صالح عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال الايمان بضع وستون شعبة والحياء شعبة من الايمان ايمان كامل شصت وچند فرع وشاخ دارد وحيا يك شعبه ايمان است حيا در لغت شكستگي كه حاصل ميشود مردم را از ترس چيزي كه از ظهور آن عيب كنند ودر شرع عبارتست از خلقي كه باعث بر ترك قبيح باشد مناسبت حديث بعنوان باب ظاهر است وبآيه اولى از آن وجه كه آيه اولى چنانكه مي بيني جامع جميع كمالات انساني ست از آنكه كمالات انساني باهمگي شعبات منحصر درين سه نوع ست صحت اعتقاد وحسن معامله وتهذيب نفس واشارت است باول بقوله تعالى من آمن الى والنبيين وبدوم ...

وسين نسبت بشهريست بمغرب ميان طرابلس وسفاقس روايت ابي علي شبوي روايت كرده آن را سعيد بن احمد بن محمد صيرفي العيار وعبد الرحمن بن عبد الله همداني نيز وروايت احمد جرجاني نيز بطريق ابي نعيم وقابسي آمده وروايت سرخسي هم بطريق ابي ذر هروي آمده ونيز روايت كرده آن را ابو الحسن عبد الرحمن بن محمد بن مظفر داودي وروايت كشميهني بطريق ابي ذر نيز آمده وهم روايت كرده آن را ابو سهل محمد بن احمد حفصي وكريمه بنت احمد مروزيه وروايت كشاني روايت كرده آن را ازوي ابو العباس جعفر بن محمد مستغفري پس مشايخ ابي ذر سه كسرا اند مستملي وكشميهني وسرخسي ومشايخ ابي نعيم جرجاني وابي زيد مروزيست وشيخ قابسي هردو ابو زيد است وصيرفي عيار ابن سيبويه وداودي را سرخسي وحفصي وكريمه كشميهني ومستغفري را كشاني وشيخ ابن حجر عسقلاني وشارح قسطلاني جمع كرده اند در مبادي شرح خود طرق روايت خود را باين رواة مذكورين تفصيلي كه خالي از تطويل در ينجا نيست واتصال روايت خود را بيان نموده وكرماني وعيني نيز بريك نوال ضبط اتصال كرده چون اسانيد بمنزله انساب كتب گفته اند نظر باين معني ميباشي اقتدار اسلاف بيان اتصال سند خود نيز لازم افتاد درين آن برشيخ الورى وعلم الهدى سند المحدثين وسيد المفسرين بكلام سيد المرسلين نقد السلف وقدوة الخلف خير ذرية امة خير البشر مجدد الآية الحادي عشر المنتمي فيضه في الآفاق القايم بالقسط بالاتفاق جدنا العالي واستاذي المعالي المعيد بابيه المطلق ابو المجد الشيخ **عبد الحق** حماه الله بعالي الجنان وحيزه بانواع الاحسان است وسند اين شيخ بزرگ درين ديار هندوستان معروف ومشهور است وخود در رساله اجازات بطرق مختلفه متعدده بعضها اعلى من بعض مفصل بيان فرموده شيخ جلال الدين سيوطي وشيخ قسطلاني بدو واسطه از رجال اسناد ايشانند وحافظ شيخ احمد بن حجر عسقلاني بسه واسطه وبعضي جوده اجازه صحيحين ايشان را از جناب رسالت بسه واسطه حاصل شده از طرق قديمه ارباب صحو وتمكين وقبله اصحاب صدق ويقين شيخ عالم عارف بالله شيخ عبد الوهاب بن ولي الله متقي مكي حنفي رحمة الله عليه رحمة واسعة كه اعظم شيوخ شيخ بزرگست در اجازت علم حديث وعلوم شرايعت وسلاسل طريقت ومدت صحبت ايشان با شيخ بيست سال است تخمينا در حرم شريف مكه زادها الله تشريفا وتعظيما وشيوخ ديگر ايشان را نيز بسيست از علماء حرمين شريفين وجز آن كه در رساله مذكور بذكر آورده وتحقيق نوشته است در آخر اين رساله اجازت داده بجميع آن علوم وكتب اولاد واحفاد واصحاب واحباب خود را كه روايت كنند ازمن جميع انچه جايز است روايتش مرا بشرايط معلومه ونيز در سفينه خود نوشته بلفظ **وصل** وسابق گذشت كه جايز است اجازت باين نحو جمهور وشامل ميشود معدوم را كه ازين جنس پيدا شود پس باين طريق اين

ثانی بقوله واتی المال الی وفی الرقاب وتسوی ثالث بقوله واقام الصلوة الی آخرها وباین اشارت است در قول آنحضرت صلی الله علیه وسلم من عمل بهذه الآیة فقد استکمل الایمان یعنی کسی که عمل کند باین آیت پس تحقیق کامل کرد ایمان را واگر بتفصیل نظر کنی ایمان را که شصت وچند شعبه گفته همه داخل درین سه نوع خواهد بود امامناسب بآیت دوم نیز خفائی ندارد از آنکه صریح است در آنکه ایمان کامل مشتمل است بر صفات متعدده این بیان بر آن تقدیر است که آیات داخل عنوان باب باشد اگر ایراد آیات برای تقویة وتائید عنوان باشد حاجتی بتطبیق حدیث با یا نخواهد بود **باب** بالتنوین مروی است المسلم من سلم المسلمون من لسانه ویده این باب در منطوق این حدیث است مسلمان کامل کسی است که سلامت مانند مسلمانان از زبان او ودست او یعنی بزبان کسی را بد نگوید و به بدی یاد نکند وبدست بکسی رنج نرساند

حدثنا آدم بن ابی ایاس قال اخبرنا شعبة عن عبد الله بن ابی السفر واسمعیل عن الشعبی عن عبد الله بن عمرو عن النبی صلی الله علیه وسلم قال المسلم من سلم المسلمون من لسانه ویده مسلمان کامل کسی است که سلامت مانند مسلمانان از زبان او ودست او والمهاجر من هجر ما نهی الله عنه ومهاجر کسی است که ترک کند چیزی را که منع کرده است خدا از ان گویا این قول در خطاب مهاجران است تا اعتماد نکنند بر همین که از دار کفر بدار اسلام رسیده اند وتواند که در تسلیه مومنان دیگر باشد که بشرف هجرت مشرف نشده اند یا بعد از انقطاع زمان هجرت قال ابو عبد الله گفت ابو عبد الله بخاری مولف الکتاب وقال ابو معاویة حدثنا داود بن ابی هند عن عامر گفت ابو معاویه حدیث کرد داود پسر ابی هند از عامر که شعبی است قال سمعت عبد الله بن عمرو یحدث عن النبی صلی الله علیه وسلم گفت شنیدم ابن عمرو را که روایت میکرد از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم وقال عبد الاعلی عن داود عن عامر الشعبی عن عبد الله عن النبی صلی الله علیه وسلم امام بخاری همین حدیث مذکور را باین دو طریق دیگر که تعلیقات است اشارت کرده وتعلیق آنکه نسبت کند راوی حدیث را بکسی که او را در نیافته ابو معاویه در سال یکصد ونود وپنج یا چهار وفات یافته وعبد الاعلی در سنه یکصد وهشتاد ونه وتولد بخاری در سن یکصد ونود وچهار است **باب** ای الاسلام افضل این باب را هم بتنوین روایت کرده اند وعنوان انیست که کدام اسلام فاضل تر است وثواب بیشتر وارد

حدثنا سعید بن یحیی بن سعید القرشی قال حدثنا ابی گفت سعید حدیث کرد ما را پدر من که یحیی بن سعید است قال حدثنا ابو بردة بن عبد الله بن ابی بردة عن ابی بردة عن ابی موسی ابو برده بضم با موحده وسکون را نام برید است بتصغیر وهمو در کنیت موافق جد خود است قال گفت ابو موسی اشعری قالوا یا رسول الله ای الاسلام افضل گفتند حاضران صحابه یا رسول الله کدام از اهل اسلام فاضل تر است قال من سلم المسلمون من لسانه ویده گفت کسی که سلامت مانند مسلمانان از زبان ودست و اگر بظاهر لفظ سوال رویم در جواب تقدیر باید کرد یعنی اسلام من سلم ونظر بظاهر لفظ جواب در سوال تقدیر باید کرد یعنی ای اهل الاسلام **باب** اطعام الطعام من الاسلام خورانیدن طعام از جمله مسلمانی است حدثنا عمرو بن خالد قال حدثنا اللیث عن یزید عن ابی الخیر عن عبد الله بن عمرو ان رجلا سأل النبی صلی الله علیه وسلم بتحقیق مردی پرسید پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم ای الاسلام خیر کدام خصلتهای مسلمانی نیکوتر است قال تطعم الطعام فرمود آن خصلت نیک تر خورانیدن طعام است وتقرأ السلام علی من عرفت ومن لم تعرف ودیگر گفتن سلام است بر کسی که شناخته او را وبر کسی که نشناختی او را یعنی سلام علیک مخصوص باشنا چنانچه عادت اهل نخوت ومتکبرانست نباشد بلکه مبذول بر همه برادران اسلامی بود **باب** بالتنوین من الایمان ان یحب لاخیه ما یحب لنفسه از جمله ایمانست اینکه دوست دارد مر برادر مسلمان را چیزی را که دوست میدارد مر برای ذات خود از نعمتهای الهی حدثنا مسدد قال حدثنا یحیی عن شعبة عن قتادة عن انس عن النبی صلی الله علیه وسلم وعن حسین المعلم ظاهر آنست که عطف بر شعبه است

شیخ الاسلام

سلسلة والنقشبندی سرا ودر هر مرتبه ازین مراتب اسناد تا شیخ بزرگ هم اجازت قرائست درین صحیح وهم اجازت مناولة ودر کتب دیگر تفصیل هست که در ذکر آن تطویل ونسخه که درین ترجمه مضبوط شده همان نسخه ایست که بمقابله وتصحیح وتحشیه وتدریس مکرر شیخ اجل معظم دست بدست از طریق این وسایط فیض باین ضعیف رسیده وغالبا موافق روایة ابی ذر هروی است که ارجح ترین روایات است نزد شارحین باعتبار تعدد شیوخ آن مگر بعضی جا که بروایت مذکور مخالف آمده وموافق روایت دیگر هست شاید در ان ترجیح وا... بعضی شیوخ شده باشد والله اعلم **فصل نهم** در فهرست احادیث این کتاب مستطاب وذکر بعضی مناقب آن شیخ ابن حجر در مقدمه فتح الباری گفته جملة احادیث این کتاب با مکررات وتعلیقات وشواهد ومتابعات نه هزار وهشتصد وهشتاد ودو حدیث است وباسقاط مکررات احادیث مرفوعه آن دو هزار وششصد وبست وسه حدیث است وشیخ تقی الدین ابن صلاح وشیخ محی الدین نووی کمتر از ان ذکر کرده وشیخ عسقلانی را درین باب کلامی مبسوط است که در مقدمه آورده وتعداد احادیث هر باب علیحده علیحده مذکور نموده کرده واعلا واقرب اسانید جامع صحیح است که بپیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم سه واسطه باشد وبست ودو حدیث مع المکرر ازین قبیل اند وباسقاط مکرر شانزده ... در کتب ... صحیح یکصد وچند بست وابواب آن سه هزار وچهار صد وپنجاه باب با اختلافی اندک در نسخهای اصول بالجمله این جامع صحیح اجل کتب مولفه است درین شان واضح وفضل آنها است بعد قرآن نزد اکابر علما ابو زید مروزی گوید خواب بودم میان رکن ومقام پس دیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم در منام که گفت ای ابو زید چرا کتاب مرا درس نمیکنی گفتم یا رسول الله کدام کتاب تو فرمود کتاب محمد بن اسمعیل بخاری وبسیاری از مشایخ وعلما از ثقات از برای حصول مرادات وکفایت مهمات وقضاء حاجات ودفع بلیات وکشف کربات وصحت وشفای بیماران ودر مضایق وشداید خوانده ومراد دریافته وآن را تریاق مجرب دانسته اند واین معنی نزد علمای حدیث بمرتبه شهرت واستفاضه رسیده میر جمال الدین محدث از استاد خود سید اصیل الدین رحمت الله علیه نقل کرده که گفت قریب صد وبست بار صحیح بخاری را در وقایع ومهمات برای خود وبرای مردم خوانده ام مقصود حاصل شده وهم بکفایت انجامیده قسطلانی از شیخ ابو محمد عبد الله بن ابی جمره آورده که گفت گفته است مرا کسی که ملاقات کرده ام از عارفین از کسی که ملاقات کرده او را از سالکین که مسلم است فضل شان که صحیح بخاری خوانده نشده در هیچ شدتی مگر آنکه گشاده شد آن شدت وزورق نخوانده

رحاصلش ... اين حديث ... شعبه وحسين معلم واين هردو از قتاده نقل کرده اند ورادیان او بند بعضی گويند تقييد مي نموده
بود که علما ... تعليق خواهد بود قال ... حدثنا قتادة عن انس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال
لا يؤمن احدكم حتى يحب لاخيه ما يحب لنفسه ايمان بروجه کمال نمی آرد یکی از شما مومنان تا آنکه دوست میدارد مر برادر مسلمان را
چیزیراکه دوست میدارد مر نفس خود را اگر چه از محبوبات دینی و اخروی است کار آسان است چه کمتر مسلمانی بود که برای برادر مسلمان امور دینیه
روا ندارد و دوست ندارد و کم ... اهل اسلام متدین باشند و اگر مراد امر دنیوی است از اسباب جاه و دنیا و شهوات نفس معامله مسلمانی
و ... داره ندارد ... اول است از آن محبت این امور نامرضیه الهی برای خود نیز روا نداشته اند اگر برای برادر مسلمان نخواهد
محل ملامت باید ... باب حب الرسول من الايمان دوستی پیغمبر صلى الله عليه وسلم از لوازم ایمان و داخل کمال آنست محبت جمیع انبیا
از ایمان است ... است بآن ... صلى الله عليه وسلم حبيب است نسبت به پیغمبران دیگر علیهم السلام بلکه نسبت بجمیع محبوبات
دیگر چنانکه حدیث بران ... دارد حدثنا ابو اليمان قال حدثنا شعيب قال حدثنا ابو الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان
رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ... پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم گفته والذي نفسي بيده لا يؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من والده وولده
سوگند آنکسی که نفس من بدست قدرت ... ایمان نمی آرد یکی از شما ایمان کامل تا آنکه باشم من محبوب تر بسوی وی از پدر او و فرزند او و پسر و دختر تقدیم ذکر پدر
از آن ... تواند بود که ... بودن اوست مر نعمتهای وجودی را و انچه تابع اوست و این محبت مشابهتی بمحبت پیغمبر صلى الله عليه وسلم
که واسطه جمیع نعمتهای ... تقدیم ... واعتنا گردید قسطلانی گوید تقدیم از جهت اکثریت است از آنکه هر یک را پدری است و پسر نمی باشد

حدثنا يعقوب بن ابراهيم قال حدثنا ابن علية عن عبد العزيز بن صهيب عن انس عن النبي صلى الله عليه وسلم **ح** وحدثنا ادم قال حدثنا شعبة
عن قتادة عن انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من والده وولده والناس اجمعين
ایمان نمی آرد یکی از شما تا آنکه باشم ... دوست تر بسوی وی از پدر و پسر و همه مردم ظاهر آنکه در همه مردم نفس محب هم داخل باشد از جهت عموم
لفظ موکد با جمعین ... اختصاص بغیر ندارد چنانکه در وهم می آید باب حلاوة الايمان باب در بیان آنکه شیرینی
ایمان و ذوق ... حدثنا محمد بن المثنى قال اخبرنا عبد الوهاب الثقفي قال حدثنا ايوب
عن ابي قلابة عن انس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ثلث من كن فيه وجد حلاوة الايمان سه خصلت است
کسی که باشد آن خصلتها در وی یافته است حلاوت ایمان را ان يكون الله ورسوله احب اليه مما سواهما اینکه باشد خداوند سبحانه
و رسول او دوست تر بسوی وی از هر چه در ای خدا و رسول است وان يحب المرء لا يحبه الا لله دوم آنکه دوست دارد کسی را حالی که
دوست ندارد مگر برای خدا ... وان يكره ان يعود في الكفر كما يكره ان يقذف في النار سیوم آنکه ناخوش دارد و این را که باز رود در کفر چنانکه
ناخوش دارد و این را که انداخته شود در آتش باب علامة الايمان حب الانصار باب نشان ایمان دوستی انصار است که در راه خدا یاری
کردند پیغمبر خدا را صلى الله عليه وسلم و این محبت راجع بدین اسلام است حدثنا ابو الوليد قال حدثنا شعبة قال اخبرني عبد الله بن عبد الله
بن جبر رضي الله عنه قال سمعت انس بن مالك عن النبي گفت عبد الله بن عبد الله بن جبر شنیدم انس بن مالک را که حدیث میکرد از پیغمبر
خدا صلى الله عليه وسلم قال اية الايمان حب الانصار واية النفاق بغض الانصار فرمود پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم نشان ایمان
صحیح دوستی انصار است و نشان نفاق دشمنی انصار است چون مقصود ذکر علامات ایمان است در ترجمه اقتصار بر جزو اول از حدیث
کرده است ظاهر آنست که مراد از انصار قوم مخصوص است از اهل مدینه که بآن اسم شهرت یافته اند و اگر جمیع یاری دهندگان اسلام مراد دارند
دور نخواهد بود **باب** این باب ترجمه ندارد و در بعضی روایات لفظ باب هم نیست پس حدیث مذکور متعلق بباب سابق است و وجه

فتح الاسلام

والحاضرين وصلى الله على خير خلقه محمد وآله اجمعين و عادت
مشایخ است که افتتاح درس حدیث باین خطبه کنند گفت
مولف صحیح بسم الله شروع میکنم در جمع و تالیف این کتاب
شریف بنام خدا که متفرد بوجود حقیقی بلکه نفس آن وجود
است که موجود ند بدان اشیا و جامع جمیع صفات
و وجوه کمال على الاطلاق است و هر چه جز او گویند
در حد ذات خود معدوم است و ظهور آثار هستی بران
از آن وجه است که نسبتی بحضرت وجود دارد ... از
وی دارد پس در حقیقت موجود و مبدا آثار آن همان
وجه است که غیر آن حضرت نیست کل شیء هالك الا وجهه
باین معنی است ... صفات ... تابع وجود
نسبت ... از آن جهت باشد پس معبود بحق
و مستحق محامد مطلق جز وی نیست برای دلالت برین ذات
موضوع است کلمه جلاله از اینجاست که این اسم را بر غیر
وی تعالی اطلاق نکنند نه حقیقة و نه مجازا و منعوت
میباشد نه نعت و چون ظهور ما سوا از مکمن غیب بفیض
حضرت وجود است و آن را رحمت گویند بجهت اشارت
بمراتب فیض و تنوع آن تلو اسم ذات ... صفت
رحمت کریمه ... منضم گشت الرحمن بخشنده
وجود و حیات عالم و انچه تابع وی است از کمالات
و مقتضیات باین معنی اشارت میکند قول وی سبحانه
ورحمتي وسعت كل شيء الرحيم بخشنده معرفت و ایمان
و توفیق عمل ... در دنیا و نتایج و ثمرات آن در
عقبی و بوی ناظر است فساكتبها للذين يتقون وان
رحمت الله قريب من المحسنين یا مراد از اول افاضه نعمای
دنیا گیر ... که شامل تمام افراد بنی آدم است و از دوم
آلای اخروی که مخصوص مومنان است یا وجهی دیگر
مناسب که هر دو صیغه مبالغه است از رحمت و اول
متابع تر است و تعلق بنده با اسم جلاله ناله و توجه است
بسمی بوجهی که مستغرق ذکر و فکر وی گردد و ما سوی
در دیده شهود موجود نه بیند و آئین دوم اسم آنست که
منعم حق و مفیض مطلق و مبدا آثار و افعال و موجد هر
صفت و کمال و مظهر هر طور و شان و مبرز و مکون هر زمان

مناسبت بترجمه باب آن تواند بود که چون ذکر انصار ومحبت ایشان از ایمان داشته ودرین حدیث ابتدای زمان ملقب ایشان باین اسم سامی ذکر یافته مذکور شده وآنچنانست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم در لیلة العقبه دوازده نفر ... دوپاس داری مردم ... پس همه مردم ... اگر ... واز آن روز ملقب شده اند بانصار آنچه ... است آنچه از عبارتهای شراح اخذ این معنی کرده می شود میتوان گفت که ... بلفظ اصل ایمان دارد واز این قسم مناسبت ... ترجمه واحادیث درین کتاب بسیار است **حدثنا**

ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی ابو ادریس عائذ الله بن عبد الله ان عبادة بن الصامت وکان شهد بدرا وهو احد النقباء لیلة العقبة زهری گوید خبر داد مرا ابو ادریس که نام او عائذ الله است بعین مهمله ویاء مثناة وذال معجمه که تحقیق عبادة بن الصامت که صاحب مناقب عالیه است از انجمله آنکه حاضر شده است غزوه بدر را واو یکی از دوازده نقباست در لیلة العقبه در منی نقبا جمع نقیب است یعنی ناظر بر قوم وضامن وسردار ایشان حدیث کرده ان رسول الله صلی الله علیه وسلم که تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قال وحوله عصابة من اصحابه فرمود وگرد او جمعی از صحابه بودند عصابه بکسر عین مهمله جماعه از ده تا چهل واین را صیغه واحد از لفظ او نیست بایعونی علی ان لا تشرکوا بالله شیئا بیعت کنید مرا بر آنکه انباز نسازید بخدا چیزی را در عبادت مقصود تجدید بیعت است یا تقریر ان یا بیعت امور دیگر که بعد ازین مذکور میشود وچون توحید سر همه کمالات است وموقوف علیه سایر عبادات نخست اهتمام ایشان آنرا ذکر کرده ولا تسرقوا ولا تزنوا ودزدی نکنید وزنا نکنید ولا تقتلوا اولادکم ونکشید فرزندان خود را تخصیص باولاد از آنرو است که در وی باوجود قتل قطع رحم هم هست ونیز در جاهلیت شایع بود که فرزندان را از ترس فقر واز ننگ دختران را می کشتند ولا تاتوا ببهتان تفترونه بین ایدیکم وارجلکم ونیارید بدروغ دهشتناک که افترا کنید از پیش خود تخصیص دستها وپایها از آنست که اکثر کارها بدست وپا می باشد وآن کنایت است از آنکه از خود پیدا کنید بعضی گفته اند مراد از آن دل است که میان دست وپاست معنی آنست که مردم را بعیوب بهتان کنید ولا تعصوا فی معروف ونافرمانی نکنید در احکام شریعت فمن وفی منکم فاجره علی الله پس کسی که وفا کرد بعهد وثابت ماند بر آن پس ثواب او بر خداست ومن اصاب من ذلک شیئا فعوقب فی الدنیا فهو کفارة له وکسی که رسید از این مذکور مراد غیر شرک است چیزی را ومرتکب آن شد پس عقاب وعذاب کرده شد در دنیا باقامت حد وتعزیر آن عقاب کفارتست مر او را وباز در آخرت بروی عقاب نخواهد رفت ومن اصاب من ذلک شیئا ثم ستره الله فهو الی الله ان شاء عفا عنه وان شاء عاقبه وکسی که رسید از این مذکور چیزی را پس پوشید آنرا خدای پس وی راجع بسوی خداست یا عمل او مفوض بسوی خداست اگر خواهد عفو کند واگر خواهد عذاب کند در آخرت فبایعناه علی ذلک پس بیعت کردیم ما آن حضرت را صلی الله علیه وسلم برین عهد **باب** من الدین الفرار من الفتن از دین وایمان است گریختن از موضع ابتلا وضرر دین **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالک عن عبد الرحمن بن عبد الله بن عبد الرحمن ابن ابی صعصعة عن ابیه عن ابی سعید الخدری انه قال قال رسول الله تحقیق ابو سعید خدری گفت فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم یوشک ان یکون خیر مال المسلم غنم قریب است اینکه باشد بهترین مال مسلمان گله بز یتبع بها شعف الجبال ومواقع القطر پیروی میکند بان سر کوه را وجاهای باران وگوشهای رود یفر بدینه من الفتن میگریزد بادین خود از فتنها وافتادن در ان سلف را خلاف است دران که عزلت از خلق بهتر است یا در میان خلق بودن بعضی را نظر بر فواید عزلت افتاده که موجب سلامت از شر وفتنه خلق است وفراغ وقت بطاعت وعبادت وجمعیت باطن وموانست بذکر الهی وکسب اخلاص در عمل ومناسب حال خود را در یافته عزلت را بهتر گفته وبعضی را بر منافع اختلاط وصحبت نظر افتاده که تعلیم وتعلم علوم دینی وتحسین خلق وحلم از ایذای خلق وتواضع که بودن در مردم میسر است وانها همه موجب کمال انسانی است وسوای آن تکثیر سواد مسلمانان وعیادت بیماران ونماز وتشییع جنازه وحضور جمعه وجماعات نماز فرایض است

قوله اخبرنا ابو الیمان ... قوله بعدا ای ... من الدین الفرار من الفتن ... ولا تقتلوا ... قوله بایعونی ... الایمان والاسلام والدین ... قوله عن ابی سعید الخدری ... رضی الله عنه من الانصار ...

شیخ الاسلام

اقتصار عربیت بر تجرید وتخصیص مقصود وذکر ما لا بد ومالا یحتاج الیه الحدیث والاسناد است شرح مدعا خود را باجمال وتفصیل بیش از ذکر حدیث جلیل در آن ازدرات ورع واسلوب صحیح است ...

وصلاح و نیکی بر ان دیده اعتماد بر مرّوم و بودن در خلق مختار او افتاده و کل عمل على ما کاتبه **باب قول النبي صلى الله عليه وسلم انا اعلمكم بالله** باب در فرموده پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم من داناترین شما ام بخدا **وان المعرفة فعل القلب** و در آنکه شناخت حق یعنی ایمان بخدا کار دل است **لقول الله عزّ وجلّ ولكن يؤاخذكم بما كسبت قلوبكم** دلیل آورده است بر آنکه شناخت حق بدل است بقول حق سبحانه لیکن میگیرد خدا شما را بچیزیکه کسب کرده است دلهای شما و عزم کرده و استقرار بر ان یافته یعنی معتبر نزد خدا همین فعل قلب است هرچا شد **حدثنا محمد بن سلام** بتخفیف لام و بعضی بتشدید روایت کرده اند **قال اخبرنا عبدة عن هشام عن ابيه عن عائشة رضي الله عنها قالت كان رسول الله** گفت عایشه بود پیغمبر خدا **صلى الله عليه وسلم اذا امرهم امرهم من الاعمال بما يطيقون** وقتی که میفرمود اصحاب خود را میفرمود ایشان را از عملها بچیزی که طاقت دوام میداشتند **قالوا انا لسنا كهيئتك يا رسول الله** گفتند اصحاب ما مانند هیئت تو ای پیغمبر خدا **ان الله قد غفر لك ما تقدم من ذنبك وما تأخر** بتحقیق خدا بخشیده ترا گناهان متقدم و متأخر با آنکه این مقوله اقتباس است از آیه کریمه گفته اند که غفران بمعنی ستر است و معنی آنست که خدای تعالی پرده کرده میان تو و گناهان که بتو نرسد و بعضی گویند که مراد از ذنب ترک افضل و اولی است و این قول حسن است زیرا انبیا علیهم السلام معصوم اند از گناه است اگرچه منافات بعصمت ایشان ندارد و بعضی گویند این کلمه تشریف است مراد حقیقت آن نیست **فيغضب** پس خشم میگرفت **حتى يعرف الغضب في وجهه** تا آنکه ظاهر میشد اثر خشم بر روی شریف او و غضب فعل مضارع بمعنی ماضی است **ثم يقول ان اتقاكم واعلمكم بالله انا** بعد ازان میفرمود بتحقیق پرهیزگارتر و ترسنده ترین شما و داناترین شما بخدا منم **يعني ان التقوى** ... گفته اند که مناسبت این حدیث بجزء اخیر ترجمه ظاهر است و دلالت ندارد بر آنکه معرفت فعل قلب است و میتوان گفت که واضح است که تمامه جزء اول از ترجمه بحدیث کرده و تأیید جزء ثانی بآیه ... و مناسبت این باب با این ترجمه کتاب الایمان و بآنکه ایمان قول و فعل است و زیاده و نقص می باشد ... **باب من كره ان يعود في الكفر كما يكره ان يلقى في النار من الايمان** یعنی کراهت کسی که رجوع کند در کفر چنانچه کراهت میکند انداخته شود در آتش از لوازم ایمان کامل است یا گویم کراهت چنین از اجزای ایمان کامل است **حدثنا سليمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن قتادة عن انس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ثلث من كن فيه وجد حلاوة الايمان** سه صفت است کسی که باشد آن صفت در وی یافت وی شیرینی ایمان را یعنی لذت از طاعت و تحمل مشقت در امور دینی و تسلیم و رضا در احکام الهی **من كان الله ورسوله احب اليه مما سواهما** کسی که باشد خدا و رسول خدا دوست تر بسوی وی از غیر خدا و رسول **ومن احب عبدا لا يحبه الا لله** و کسی که دوست دارد بنده را دوست ندارد مگر برای خدا **ومن يكره ان يعود في الكفر بعد اذ انقذه الله منه كما يكره ان يلقى في النار** و کسی که ناخوش میدارد این را که باز رود در کفر بعد از آنکه برآورده است او را خدا ازان کفر چنانچه ناخوش میدارد این را که انداخته شود در آتش **باب تفاضل اهل الايمان في الاعمال** در بیان زیادتی مسلمانان بر یکدیگر بنسبت اعمال **حدثنا اسمعيل قال حدثني مالك عن عمرو بن يحيى المازني عن ابيه عن ابي سعيد الخدري عن النبي صلى الله عليه وسلم قال يدخل اهل الجنة الجنة واهل النار النار** فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم درمی آید اهل بهشت در بهشت و اهل دوزخ در دوزخ **ثم يقول الله اخرجوا من النار من كان في قلبه مثقال حبة من خردل من ايمان** پس میگوید خدا بیرون آرید از دوزخ کسی را که باشد در دل او مقدار دانه از خردل از ایمان یعنی ایمان کامل ندارد **فيخرجون منها قد اسودوا**

تتمة الاسلام

یگونه بوده و چه صورت داشته آغاز وحی و رسالت بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم مقصود استکشاف حال وحی و کیفیت در اول امر که بچه قسم می آمده و چه تعلق بدان بنگام است انتقال جناب رسالت و گفتگوی مردم دران حضرت اگرچه بعضی احوال بدان وقت خاص نباشد لیکن مناسب حدیث ابن عباس و حدیث هرقل و غیره بالتصیب ظاهر باشد ... بفتح با و سکون میم و همزه آغاز کردن و نخستین و بضم با و دال و بواو مشدده بمعنی ظهور نیز روایت ... غالب است در روایت و مناسب است بحدیث عائشه اول ما بدیء که در باب مذکور شود و تراجم دیگری چون بدء الاذان و بدء الخلق و بدء الحیض ... و وحی در لغت اشارت و کتابت و مکتوب و رسالت و الهام و کلام خفی و آواز و هرچه بدیگری فرستی و اندازی و در عرف شرع بمعنی اعلام شریعت است و کلام خدا منزل بر پیغمبر و عادت مؤلف ... میکند غالبا که ترجمه باب از آیات و احادیث و آثار صحابه و تابعین آنچه مناسب وی باشد بجهت تقویت و تأیید و تنبیه مضمون سابق یا وقوع تقریب در تلقی اعتقاد مناسبه از شیخ و عنوان چنانکه گفت **وقول الله عزّ وجلّ** عطف است بر محل جمله کیف کان باضافه باب یا بلفظ باب و تقدیر مراد از سوال کیفیت این قول کشف مضمون این نظر است از تشبیه صفت وحی سید المرسلین بصفت وحی پیغمبران پیشین **انا اوحينا اليك كما اوحينا الى نوح والنبيين من بعده** بدرستی که ما وحی فرستادیم بسوی تو چنانکه فرستادیم بسوی نوح که شیخ المرسلین و آدم ثانی است بعد طوفان و بسوی پیغمبرانی که بعد از وی بوده اند ... مناسبت است که دران انزال کتاب جملة ... چنانکه اهل کتاب میخواستند یا آنکه

وازبس بيرون آورده مي شوند حالي كه سياه شده اند مانند انگشت فيلقون في نهر الحياء پس انداخته مي شوند در جوي باران الحيات
شك مالك فيه شك كرده است مالك در لفظ حيا و حيات يعني شيخ او عمرو حيا گفته يا حيات فينبتون كما تنبت الحبة في جانب السيل
پس ميرويند چنانكه ميرويد شكوفه انگور طرف سيل آب الحبة بكسر حاء مهمله شكوفه انگور جمع او حبب است چنانكه قربه و قرب الم ترانها تخرج
صفراء ملتوية آيا نمي بيني تو كه شكوفه بيرون مي آيد زرد درخشنده رنگ پيچيده و اين دو صفت حسن او و زرياحين و شكوفهاست قال قال
وهيب حدثنا عمرو الحيواة گفت بخاري گفت وهيب حديث كرد ما را عمرو لفظ حيات بجاي لفظ حياي بي شك و تردد مانند مالك
وقال خردل من خير و گفت وهيب خردل من خير بجاي خردل من ايمان و گفته اند مراد از خردل ايمان است حدثنا محمد بن
عبيد الله قال حدثنا ابراهيم بن سعد عن صالح عن ابن شهاب عن ابي امامة بن سهل بن حنيف انه سمع
اباسعيد الخدري يقول بتحقيق ابوامامه شنيد اباسعيد خدري را كه ميگفت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بينا انا نائم
رايت الناس يعرضون علي ميان آنكه من خواب بودم ديدم مردم را كه عرض كرده ميشوند بر من وعليهم قمص منها ما يبلغ الثدي
دران حال كه بران مردم پيراهنهاست بعضي ازان پيراهنها كوتاه است كه ميرسد پستانها را ومنها ما دون ذلك و بعضي ازان كمتر
ازانست وعرض علي عمر بن الخطاب وعليه قميص يجره و عرض كرده شد بر من عمر ابن خطاب دران حال كه بروي پيراهني است
كه از بس درازي ميكشد او را قالوا فما اولت ذلك يا رسول الله قال الدين گفتند حاضران پس چه تاويل و تعبير كردي آن
پيراهن را يا رسول الله صلعم فرمود آن پيراهن دين است ازانكه دين مي پوشد انسان را از آتش دوزخ چنانكه مي پوشد پيراهن عورت
آدمي را از اين حديث لازم مي آيد افضليت فاروق بر مردمي كه دران حال عرض كرده شده اند و نص نيست دران كه همه اصحاب را عرض كرده
اند تا معارض شود منصوصي كه بر افضليت صديق اكبر رضي الله عنه وارد شده باب الحياء من الايمان شرمندگي كه عارض شود آدمي از خوف
عيب و خوف معصيت از جمله ايمان است پس مراد از حيا كه از جمله اخلاق طبيعي است اثر آنست حدثنا عبد الله بن يوسف
قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم مر على رجل من الانصار
سالم از پدر خود عبد الله نقل ميكند كه بتحقيق پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم گذشت بر مردي از گروه انصار وهو يعظ اخاه في الحياء و آن مرد
پند ميداد برادر خود را در حيا و زجر ميكرد او را بر كثرت حياء او كه موجب فوات حقوق و اسباب معاش او بوده فقال رسول الله صلى الله
عليه وسلم دعه فان الحياء من الايمان پس فرمود رسول خدا بگذار او را بتحقيق حيا از كمال ايمان است و كسي كه ايمان بكمال دارد از فوات
حقوق خود او را باكي نيست باب فان تابوا واقاموا الصلوة واتوا الزكوة فخلوا سبيلهم پس اگر توبه كنند مشركان از كفر و برپا دارند
نماز را و بدهند زكوة را بگذاريد راه ايشان را و تعرض نكنيد بحال ايشان حدثنا عبد الله بن محمد المسندي قال حدثنا ابو روح
الحرمي بن عمارة قال حدثنا شعبة عن واقد بن محمد قال سمعت ابي يحدث عن ابن عمر گفت واقد شنيدم پدر خود را كه حديث
ميكرد از ابن عمر ان رسول الله بتحقيق رسول خدا صلى الله عليه وسلم قال امرت ان اقاتل الناس فرمود مامور شده ام من كه جنگ
كنم مردم را مراد كافرانند حتى يشهدوا ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله ويقيموا الصلوة ويؤتوا الزكوة
تا آنكه اقرار كنند باين كلمه طيبه و تصديق نمايند آن و برپا دارند نماز فرض را بدوام و بدهند زكوة را كه اين دو عبادت بدني و مالي نشان عمده
است فاذا فعلوا ذلك عصموا مني دماءهم واموالهم الا بحق الاسلام و وقتي كه كردند و بجا آوردند اين حكم نگهداشتند از من خونهاي
خود را بجميع وجوه مگر بحق مسلماني كه قصاص و ديت و جز آن است وحسابهم على الله عز وجل و حساب ايشان بعد ازين در سراير
امور و بواطن بر خداست و مفوض بسوي تعالي و ما حكم بر ظواهر ميكنيم باب من قال ان الايمان هو العمل باب در بيان قول كسي كه

شيخ الاسلام

مناسب آمده اعتراض كرده اند ... نزول
وحي اين حديث ... ترجمه بدء الوحي كه اصلا ... تعلق
ندارد ... در شرح اسمعيلي در مستخرج خود تخريج
كرده اين حديث را پيش از ترجمه و تصويب كرده
ابوالقاسم بن منده اين صنيع را و اكثر ... كه
ابتدا باين حديث ... و ترغيب در اخلاص اقامت
... مقام خطبه بودي ... شوق ... كردن ... پيش از ترجمه
و در توجيه آن شارحان بحسب انچه هريك را ظاهر شده
تكلفي نموده ... ابن بطال از ابي عبد الله نقل
آورده كه تبويب متعلق بمجموع آية و حديث است چه
وحي بسوي انبيا پس ازان بسوي محمد صلى الله عليه
وآله وعليهم وسلم مضمون همين حديث بود بدليل وما امروا
الا ليعبدوا الله مخلصين له الدين عبد الملك ... نقل
آورده كه گفت مناسبت حديث ترجمه آنست كه بدء وحي
به نيت بود چه خداي تعالى خلق كرد محمد را بر فطرة توحيد
و دشمن داشت بسوي او تنهايي را و بخشيد او را رويا هاي
صالحه كه از اسباب نبوت است پس چون ديد و يار
خالص گشت بسوي خدا و تعبد كرد باخلاص در غار حرا
پس قبول كرد خدا عمل او را و تمام كرد بروي نعمت نبوت
و رسالت را و محصل كلام مهلب نيز ما خذ آنست ...
نيز در اول تراجم گفته بود مقدمه نبوت در حق پيغمبر خدا
صلى الله عليه وآله وسلم هجرت بسوي خدا بخلوت در غار حرا
پس مناسب شد افتتاح بدء الوحي بحديث هجرت ...
... چون كتاب ... بود ... سنه مصدر كرد

اسماء الرجال

گفتند ایمان همین عمل است مراد بعمل مجموع عمل زبان و دل و جوارح است آیات و احادیثی که درین باب آورده هریک بر جزوی ازان دلالت دارد یعنی اطلاق عمل بر هریک از اجزای ایمان کامل آمده در دو آیه اول اطلاق کرده اند بر تصدیق قلبی و در سیوم بر قول لسانی [illegible] و در حدیث بر تصدیق و عمل جوارح پس ایمان نباشد مگر [illegible] تعالی و تلک الجنة التی اورثتموها بما کنتم تعملون [illegible] آن بهشتی که وارث شده اید آنرا [illegible] تعملون عام است شامل جمیع اعمال قلبی و غیره [illegible] مفسران آنرا [illegible] تفسیر کرده [illegible] تعالی فوربک لنسئلنهم اجمعین عما کانوا یعملون وگفته چندی از اهل علم در تفسیر قول وی تعالی که سوگند به پروردگار تو [illegible] ایشانرا همه از آنچه بودند که عمل میکردند عن قول لا اله الا الله از قول لا اله الا الله یعنی مراد از ما کانوا یعملون کلمه توحید و ایمان بآنست وقال تعالی لمثل هذا فلیعمل العاملون یعنی فلیومن الکافرون پس درین دو آیت اطلاق عمل کرده اند و مراد ازان ایمان است پس معلوم شد که ایمان عمل بوده است

حدثنا احمد بن یونس و موسی بن اسمعیل قالا حدثنا ابراهیم بن سعد قال حدثنا ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سئل ای العمل افضل تحقیق پیغمبر خدا پرسیده شد که کدام عمل بهتر است و ثواب آن بیشتر قال ایمان بالله و رسوله فرمود ایمان بخدا و پیغمبر خدا قیل ثم ماذا قال الجهاد فی سبیل الله گفته شد پس ازان کدام عمل بهتر است فرمود جهاد در راه خدا قیل ثم ماذا قال حج مبرور گفته شد پستر کدام عمل است فرمود حج مقبول باب اذا لم یکن الاسلام علی الحقیقة [illegible] بحسب باطن وکان علی الاستسلام او الخوف من القتل و باشد انقیاد ظاهر پس یا از ترس کشته شدن [illegible] قوله عز و جل قالت الاعراب امنا قل لم تؤمنوا ولکن قولوا اسلمنا از جهة قول خدا توانا و بزرگ که اینست گفتند عرب ما ایمان آوردیم بگو ای محمد شما ایمان نیاورده اید ولیکن بگوئید که در آمدیم در اسلام و انقیاد کردیم از انکه ایمان تصدیق است تمام [illegible] و کمال اطمینان قلب و شما صاحب اینحال نیستید این آیت نزول یافته در حق جمعی از قوم [illegible] در سال قحط بمدینه آمدند و [illegible] حضرت صلعم گفتند که ما بعیال و اطفال خود آمده ایم و با تو جنگ نکرده ایم چنانکه مردم دیگر [illegible] استنان [illegible] خواستند [illegible] این آیت [illegible] واذا کان علی الحقیقة فهو علی قوله ان الدین عند الله الاسلام و وقتیکه [illegible] اسلام [illegible] قول حق که تحقیق دین نزد خدا اسلام است ومن یبتغ غیر الاسلام دینا فلن یقبل منه و کسیکه بخواهد غیر اسلام [illegible] حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی عامر بن سعد بن ابی وقاص عن سعد ان رسول الله مروی است از سعد که رسول خدا صلی الله علیه وسلم اعطی رهطا و سعد جالس [illegible] بخششی کرد جمعی را در حالی که سعد نشسته بود و این قول هم از سعد است خود را نام خود ذکر کرده بطریق التفات که جای آن بود که گوید من نشسته بودم و میگوید فترک رسول الله صلی الله علیه وسلم رجلا هو اعجبهم الی پس گذاشت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم مردی را که وی بهتر و صالح تر بود نزد من و بوی عطائی نکرد فقلت یا رسول الله ما لک عن فلان فوالله انی لاراه مؤمنا پس گفتم ای رسول خدا چه کردی که در گذشتی از فلان مرد سوگند بخدا که تحقیق می یابم او را مؤمن قال او مسلما فرمود پیغمبر خدا مؤمن است یا مسلم این قول آنحضرت را بر چند معنی حمل کرده اند اول آنکه اضراب است از قول سعد که گفت مؤمن است یعنی چون ایمان عبارت از تصدیق قلب است و اسلام از انقیاد و اطاعت ظاهر باید که بگوئی حکم ظاهر مسلم است دیگر آنکه کلمه او برای تنویع است یعنی باید که باین عبارت گوئی مؤمن است یا مسلم و در هر دو صورت ارشاد است بآنکه تا کسی مطلع بر باطن نبود نباید که بطریق جزم گوید مؤمن است و گویا سعد بر باطن آن مرد بطریق جزم اطلاع یافته بود و بازبهمان عبارت مؤکد بسوگند و کلمه ان و لام بتکرار عرض کرد و آنکه آنحضرت صلعم قول او را قبول نفرمود ازان رو باشد که سعد بطریق شهادت نمی گفت بلکه مدح

رضی الله عنه علی المنبر یقول گفت مولف حدیث کرد ما را حمیدی بجای که گفت حدیث کرد ما را سفیان بجای که گفت حدیث کرد ما را یحیی بجای که گفت خبر داد مرا محمد تیمی بدرستی که وی شنید علقمه را که میگفت شنیدم عمر را بر منبر مسجد شریف نبوی که میگفت [illegible] شنیدم پیغمبر خدا را محمد بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف بفتح میم ابن قصی بلفظ تصغیر ابن کلاب [illegible] ابن مره بضم و تشدید ابن کعب بن لوی بلفظ مصغر ابن غالب بن فهر بکسر فا ابن مالک بن نضر بفتح نون و سکون معجمه ابن کنانه بکسر کاف ابن خزیمه بتصغیر [illegible] ابن الیاس بن مضر بضم میم و [illegible] معجمه بن نزار [illegible] ابن معد [illegible] ابن عدنان بفتح دال و سکون ثانی [illegible] نسب شریف تا اینجا مجمع علیها است و بعد ازان مختلف فیه [illegible] صلی الله علیه واله وسلم یقول که میفرمود آنحضرت انما الاعمال بالنیات [illegible]

او بياید تا وسیله شود و این مدح برای عطاء او فسكت قليلا ثم غلبني ما اعلم منه فعدت بمقالتي سعد گوید خاموش شدم اندک زمانی پس غلبه کرد

چیزی که میدانستم از وی پس عود کردم بگفته خود فقلت مالك عن فلان فوالله انى لاراه مومنا فقال او مسلما فسكتُّ قليلا ثم غلبني

ما اعلم منه فعدت لمقالتي وعاد رسول الله صلى الله عليه وسلم لمقالته ثم قال يا سعد انى لاعطى الرجل وغيره احب الي منه

پس فرمود ای سعد بتحقیق من میدهم مردی را و غیر آن مرد که دوست تر است نزد من از آن مرد که بروی عطا کرده ام خشية ان يكبه الله في النار

از ترس آنکه در اندازد او را خداوند در دوزخ یعنی چون ضعیف الایمان است اگر ندهم او را نسبت کند بخل را بمن و کافر گردد و رواه يونس وصالح

ومعمر وابن اخى الزهري عن الزهري یعنی چنانچه شعیب از زهری روایت کرده یونس و صالح و معمر برادرزاده زهری نیز از زهری روایت

کرده اند باب افشاء السلام من الاسلام یعنی افشای سلام از جمله شعبهای اسلام است وقال عمار ثلث من جمعهن فقد جمع

الايمان سه خصلت است کسی که جمع کند آنها را جمع کند کمالات ایمان را الانصاف من نفسك طلب عدالت از خود کنی تا آنچه

ترک نکنی حقی از حقوق مولی تعالی که بر تو واجب کرده از اوامر و نواهی همچنین حقوق عباد ادا نمائی وبذل السلام للعالم و دادن سلام همه

مسلمانان آشنا و ناآشنا والانفاق من الاقتار و روزینه دادن در حال فقر و دم و این شامل است عیال او مهمان او فقرا او این

سه خصلت جامع کمالات ایمانی از آن روست که انصاف از نفس جامع کمالات عملی است و بذل سلام بعامه مردم ناشی از کمال تواضع

و حسن اخلاق است و تالیف نفوس اهل اسلام و تودد بمسلمانان که متضمن مصالح دینی است و انفاق که از عبادات مالی است امتحان

صدق بدان بیشتر است حدثنا قتيبة قال حدثنا الليث عن يزيد بن ابي حبيب عن ابي الخير عن عبد الله بن عمرو ان

رجلا سأل رسول الله عبد الله بن عمرو گوید تحقیق مردی پرسید پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم ای الاسلام خیر قال تطعم

الطعام وتقرء السلام على من عرفت ومن لم تعرف کدام خصال اسلام بهتر است فرمود اینکه بخورانی طعام را و بگوئی سلام را بر کسی

که شناسی و بر کسی که نشناسی در این نسخه که در نظر است و بر صحت آن وثوق میرود وتقرأ بصیغه مجرد تصحیح کرده و از مشائخ مسموع آنست

که لفظ عربی از باب افعال است باب كفران العشير اینجا عشیر بمعنی شوهر است از معاشرت بمعنی مخالطت تواند که بمعنی جلیس باشد

مطلق معاشر و همدم آمد و کفران بیک معنی است ضد ایمان و شکر و اکثر اطلاق کفر مقابل ایمان است و کفران مقابل شکر و ظاهر اینجا بهمین معنی

است و چنانکه طاعات را ایمان گویند معاصی را نیز کفر گویند و این کفر بتفاوت است چنانکه گفت وكفر دون كفر و کفر نیست نزدیک تر کفر

چنانکه غایت حال معصیت است و قتل نفس گناهی است زیاده بر آن فيه عن ابي سعيد عن النبي صلى الله عليه وسلم در این معنی

وارد شده است حدیثی از ابوسعید که روایت کرده از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم چنانکه مؤلف در باب حیض و غیره از طریق عیاض بن عبدالله

آورده حدثنا عبد الله بن مسلمة عن مالك عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار عن ابن عباس رضي الله عنهما قال

قال النبي صلى الله عليه وسلم اريت النار فرأيت اكثر اهلها النساء گفت ابن عباس فرمود پیغمبر خدا نموده شدم من یعنی دیدم

دوزخ را پس دیدم اکثر اهل دوزخ زنان را يكفرن قيل ايكفرن بالله بسبب کفر ایشان گفته شد بآن حضرت آیا کفر می ورزند بخدا

قال يكفرن العشير فرمود کفران میکنند شوهر را ويكفرن الاحسان و کفران میکنند نکوئی که شوهر بآنها میکند لو احسنت الى

احداهن الدهر ثم رأت منك شيئا قالت ما رأيت منك خيرا قط اگر نکوئی کنی بسوی یکی از زنان مدتهای مدید بیشتر ببیند

از تو چیزی را از تقصیر گوید ندیده ام از تو نیکی هرگز باب المعاصي من امر الجاهلية ولا يكفر صاحبها بارتكابها الا بالشرك

گناهان از شان ایام جاهلیت است و کافر نمی شوند اهل گناهان بکردن آن مگر بشرک باشد ایام جاهلیت زمان پیش از اسلام را گویند

لقول النبي صلى الله عليه وسلم انك امرؤ فيك جاهلية از جهت فرموده پیغمبر صلی الله علیه وسلم مر ابوذر غفاری را بتحقیق تو

که قصد را شاید بلکه بضرورت تصحیح مشروطات است، قدر ضروری دران تصحیح و مفتاح مشروط خواهد بود اما تیمم پس اعتبار نیت دران باشارت کریمه فتیمموا صعیدا طیبا بجهت آنست که خاک طهر بالطبع نیست بلکه ملوث است پس اعتبار تطهیر دران جز بوضع شرعی نتوان دریافت پس آن از اعمال شرعیه تعبدیه باشد نه از اعمال حسنه که در علم وجودش حسن مستقل باشد و معنی تعبد بدون نیت حاصل نشود و مراد از اعمال معنی شامل افعال و اقوال و فکر و نظر و اخذ و ترک است بالجمله هرچه از اعمال قلب و قالب متعلق قصد میتواند شد مصدوق این حکم است و نیت در لغت بمعنی قصد و توجه دل بسوی فعلی آمده و در شرع مخصوص است بقصد تقرب الی الله تعالی یعنی قصد تعبد الهی و طلب رضای وی و چشم داشت ثواب در این هر سه عبارات متلازم یکدیگر اند و چون نیت کار دل است معتبر در عبادات مثلا همین قصد قلبی است گفتن بزبان اعتبار را نشاید مگر برای حسن موافقت با جنان و بیشتر طریق ذکر و توجه دل چنانکه فقها در نماز مستحسن داشته و محدثان که مدار کار ایشان بر ثبوت نقل و صحت آن از پیغمبر و اصحاب و تابعین است صلی الله علیه و آله وسلم وعليهم اجمعين گویند که چون تلفظ بالفاظ موضوعه نیست از هیچ یکی از آن حضرت و این کرام بصحت نپیوسته و ثابت در روایات همین لفظ تکبیر است، و لیس اعتبار امر نامسموع و مواظبت بران خلاف طریقه اتباع سنت است و باید دانست بخاری این حدیث را در هفت جا از این کتاب آورده درین مقام و در ایمان و نکاح و عتق و هجرت و ترک حیل و نذور و بعضی جاها بلفظ ... و بعضی بلفظ انما الاعمال بالنية و بعضی الاعمال بالنية و بعضی العمل بالنية اختلافات دیگر در متن حدیث نیز دارد مقصود ... است و بلفظ ... شاذ بنوع افراد است و مدار روایت این حدیث در صحاح همه جا بر یحیی بن سعید است و از آخر اسناد اینجا فرود شده آمده خطائی که از قدمای شارحین است گفته نمیدانم خلاف میان علما این شان که این حدیث یافته نشده مگر باین اسناد و عینی طرق دیگر که در هر مرتبه متابع و شاهد باشد نیز آورده و در آخر اسناد بسیاری از صحابه ادعای روایت این حدیث ذکر کرده لیکن هیچ طریق را تصحیح نکرده بالجمله نزد حفاظ اگرچه باعتبار سه چهار مرتبه آخر تواتران صحیح شده لیکن نفس حدیث صحیح است، بالاجماع و از یحیی بحد شهرت بلکه زیاده از آن رسیده تا آنکه روایت کرده اند از وی دویست و پنجاه کس که اکثر وی ائمه اند نزد بعضی زیاده از سیصد کس و بعضی هفتصد کس گفته اند تخریج کرده اند آن را الا انه حدیث سوی مالک در موطا و انما لكل امرئ ما نوى و نیست هر مرد را نصیب از کردار خود مگر آنچه نیت کرده از خیر و شر و تقرب و تشبیه و تلهی و اطلاق و تقیید و خصوص و عموم مثلا در تصدق بمسکین قریب خود اگر قصد تقرب مطلق کند باعتبار خصوصیت جهت اجر صدقه مطلق باید و اگر خصوص جهت فقیر با صله رحم مرعی دارد اجر هر دو خاص باید اگر

مردی هستی که در تو خصلت جاهلیت است این معنی در شرح حدیث سابق بیان خواهد یافت وقول الله عز وجل ان الله لا یغفر ان یشرک به ویغفر ما دون ذلک لمن یشاء وازجهت فرموده خدای توانا و برتر بتحقیق خدای نمی بخشد این را که شریک کرده شود بوی ومی بخشد هرچه غیر اوست مرکسی را که میخواهد وان طائفتان من المؤمنین اقتتلوا فاصلحوا بینهما اگر دو طایفه از مسلمانان قتال کنند بیکدیگر پس اصلاح کنید بنصیحت وپند درمیان هر دو طائفه فسماهما المؤمنین پس تسمیه کرد حق سبحانه این مقاتلان را با آنکه مرتکب کبیره اند مسلمانان پس معلوم شد که مسلمانان بارتکاب معصیت از ایمان بیرون نمی آیند وآیت اولی نیز دلالت دارد برآنکه مرتکب گناهی که غیر شرک است او را حق سبحانه وتعالی می بخشد ومغفرت می باشد مگر مسلمانان را حدثنا سليمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن واصل الاحدب عن المعرور بن سويد قال لقيت اباذر بالربذة معرور گوید ملاقات کردم ابوذر غفاری را که از اکابر صحابه است ومذهب او آن بود که زیاده بر قدر حاجت ذخیره کردن حرام است ... ربذه ... قریه ایست از قریهای مدینه بر سه منزل وعليه حلة وعلى غلامه حلة ودران حال که بروی ... است ... فسألته عن ذلك پس پرسیدم او را ازین حال که غلام را لباسی مثل لباس خود پوشانیده با آنکه عادت آنست که جامه غلام کمتر از سید وی باشد فقال انی ساببت رجلا فی زمن رسول الله صلى الله عليه وسلم فعيرته بامه پس گفت ابوذر بتحقیق من دشنام داده بودم مردی را در زمان پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم ونسبت کرده بودم او را بعار نسبت مادر او ودر روایتی آمده گفتم او را ای پسر سیاه که سیوطی گوید آن مرد بلال بود موذن پیغمبر خدا صلعم کرمانی نقل کرده که از سوق کلام ظاهر می شود که غلام ابوذر بود وصحیح قول سیوطی است فقال لی النبی صلى الله عليه وسلم پس گفت مرا پیغمبر خدا صلعم یا اباذر اعيرته بامه ای ابوذر دشنام دادی او را بمادر او انك امرء فيك جاهلية بتحقیق تو مردی هستی ودر تو هنوز خصلتی از کفر مانده اخوانکم خولکم برادران شما اند خادمان شما جعلهم الله تحت ايديكم گردانیده است خدا زیر دست شما فمن كان اخوه تحت يده پس کسی که باشد برادر او زیر دست او فليطعمه مما ياكل وليلبسه مما يلبس پس گو طعام دهد او را از طعامی که خود میخورد ولباس دهد او را از انچه خود می پوشد ولا تكلفوهم ما يغلبهم فان كلفتموهم فاعينوهم وتکلیف نکنید ایشان را چیزی که زور آرد بر ایشان واگر تکلیف کنید ایشان را پس مدد کنید ایشان را روایت کرده اند که چون ابوذر سرزنش کرد بلال را وی شکوه برد پیش آنحضرت صلعم وآن حضرت فرمود انچه فرمود ودر روایتی دیگر آمده که آن حضرت فرمود بابوذر که گمان نداشتم که باقی مانده است در سینه تو از کبر جاهلیت چیزی ابوذر بشنیدن این حرف خود را بزمین انداخت ورخسار خود را بر خاک نهاد وگفت سوگند بخدا برنمیدارم رخسار خود را تا آنکه پامال کند بلال بهر دو پای رخسار مرا پس بلال بپای خود مالید رخسار او را تا از سوگند برآمد مناسبت حدیث بعنوان همین قدر است که گناه از مثل ابوذر که از کبرای دین بود واقع شد ووی هنوز مسلمان بود حدثنا عبد الرحمن بن المبارك قال حدثنا حماد بن زيد قال حدثنا ايوب ويونس عن الحسن عن الاحنف بن قيس قال ذهبت لانصر هذا الرجل گفت احنف رفتم برای یاری دادن این مرد کنایت از امیر المؤمنین علی است چنانکه مولف در باب فتن تصریح کرده که یاری دهم ابن عم رسول را ومسلم نیز روایت کرد یعنی علیا گفته اند که این در واقعه جمل بود فلقینی ابوبكرة رضي الله عنه فقال این تريد قلت انصر هذا الرجل پس ملاقات کرد مرا ابوبکره که از جمله صحابه است ومولف چهارده حدیث از وی روایت کرده پس گفت کجا اراده رفتن داری گفتم یاری دهم این مرد را قال ارجع فانی سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول گفت بازگرد بتحقیق من شنیده ام پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم میگفت اذا التقى المسلمان بسيفيهما فالقاتل والمقتول في النار وقتیکه پیش آیند دو مسلمان بشمشیرهای خود پس کشنده وکشته شده هر دو در دوزخ اند قلت يا رسول الله هذا القاتل فما بال المقتول گفتم ای رسول خدا صلعم این قاتل مستحق دوزخ است که مسلمانی را کشته پس چیست حال مقتول که او هم بدوزخ رود قال انه كان حريصا

کامله مینویسند ونیز آمده هر که بخواب رود ونیت وی آن باشد که برخیزد ونماز تهجد گذارد نوشته میشود برای وی ثواب تهجد اگرچه بجهت غلبه خواب تا صبح خفته ماند وتهجد از وی فوت گردد وحکایات واخبار درین باب بسیار است آنچه است که وارد شده نیت المؤمنین خیر من عمله پس مفاد این جمله غیر مفاد جمله اولی وزاید بران باشد ... مفاد اولی ... اشتراط نیست در قبول آن که بدون اشتراط ... ازین لازم نیاید اعتقاد ... تیر مشمر گردد وتا خذ وتعدی ... است پس ظاهر شد که این کلام تاسیس است ... تاکید اولی نیست انچه ... ضعیف آمده وعلما را درین مقام اختلاف است بعضی برآنند که تاکید وتقریر کلام سابق نیست وانرا تاسیس که اصل وراجح است در کلام دور افتاده وبعضی بتاسیس شتافته اند اما توجیهات بارده که خالی از تکلف نیست از مقصود که منطوق صریح کلام است محجوب مانده شیخ اجل قدس سره در شرح عربی مشکوة وجوه را مفصل بیان کرده از آنجا باید جست ومراد از نیت در جمله ظاهر آنست که معنی لغوی باشد بقرینه تفصیل که در روایات آمده فمن كانت هجرته الى الله ومن كانت هجرته الى دنيا و تواند که معنی شرعی باشد که مناسب ... است وحمل یکی ازین دو فقره بر لغوی ودیگری بر شرعی ... تناسق اجزاء کلام است بر هر تقدیر جمله ما بعد که درین روایت است تفریع وتنویر است ... مفهوم حصر را که مفاد جملتین سابقین است فمن كانت هجرته الى دنيا بی تنوین بر روایت صحیح بنابر آنکه غیر منصرف است بروزن حبلی ودر اصل تانیث ادنی است ... معنی قریب است از جهت قرب وی نسبت بعضی یا نزدیکی وی بزوال واحتمال دارد که از دناءت معنی خساست باشد بعد از آن غالب شد بروی اسمیت نشارته اولی به یا مال وزن وفرزند وهرچه شاغل از ذکر حق بود ومتخلع شد از معنی وصفی واستعمال کرده شد بی لام ... پس کسی که باشد برآمدن او از خانه بسوی دنیا بجهت تحصیل آن که برسد آن را او امراة ينكحها ودر بعضی نسخ الى امراة یا باشد بسوی زنی که نکاح کند او را برای خدا ورسول وامتثال امر ایشان فهجرته الى ما هاجر اليه پس آن هجرت او متعلق بسوی چیزی است که هجرت کرده است بسوی آن وبجهت آن دنیا او را حظی از آخرت وتعبی درآن از عبادت نباشد مگر آنکه نیت خیر دران منسوب وممزوج باشد که هم قصد رضای حق وامتثال امر کند وهم حصول دنیا وتزوج امراة برین تقدیر از حصول ثواب بقدر نیت خالی نبود بر قول مختار اگرچه ثواب مخلص در عمل نرسد ولفظ انوی والی ما هاجر اليه ... تکمیل عموم شهادت است بر معنی کذا نقل ومختار امام غزالی آنست که در صورت شرکت قصد دینی ودنیوی ... ثواب نبود ...

اخلاص را ابو جعفر طبری از جمهور سلف نقل کرده که اعتبار بابتدا است اگر در ابتدا اخلاص برای خدا باشد ضرر نکند انچه عارض شده بعد از ان از اعجاب وجز آن افراد ذکر امراة با وجود آنکه وی از دنیا است بنابر عظمیت واغلبیت وست در افتتان وابتلا یا بجهت آنکه انچه ابن بطال آورده که عرب نمی دادند بموالی یعنی بعجم زنان عربیه را ورعایت میکردند کفاءت را در نسب وچون نوبت اسلام رسید وعصبیت عرب کمتر شد ومسلمانان همه برابر شدند در مناکحت هجرت کردند بسیاری از مردم بمدینه بطمع در تزوج نساء پس آنحضرت این حدیث فرمود واین وجه اقرب است واوجه بر تقدیر ثبوت نقل وبعضی گویند ورود این حدیث در شان مردیست که بطلب بی بی مسماة ام قیس میگفتند هجرة نموده بمدینه رفته بود حال او را بآنحضرت صلی الله علیه

على قتل صاحبه فرمود تحقيق او حريص و عازم بود بر كشتن يار خود مسلمان قسطلانى گويد مراد ازين مقاتله آنست كه بى تاويل مجوز باشد و اگر بر حق يا از روى اجتهاد و گمان اصلاح دين بود مصيب را دو اجر است و مخطى را يك اجر است و ابو بكره كه حديث را بر عموم حمل كرده در هر گروه و هر مقاتله كند اجتهادى اوست كه او را رو داده جهت دفع فساد و قتال در مسلمانان كرمانى نيز بهمين منوال سخن كرده و گفته كه اين حديث مخصوص است بآنكه مقاتله بى جهاد و صلاح انديشى مسلمانان بود صاحب مشكوة در كتاب الفتن از حديث مسلم آورده كه حاصل معنى اينست كه روزى بيايد بر مسلمانان كه نداند قاتل در كدام حق كشته شده و مقتول نداند در كدام حق كشته شده چون صحابه عرض كردند كه حال اينها چه خواهد بود فرمود هر دو در دوزخ ميروند گويند احنف عمل براى ابو بكره نكرد و با امير المومنين على رضى الله عنه همراه بود در جنگ جمل كه وى رضى الله عنه كرد انتهى اين حديث و بعضى روايات نسخ كتاب باب جدا دارد عنوان او اينست وان طائفتان من المومنين اقتتلوا فاصلحوا بينهما درين شرح اعتماد بر نسخه كه بتصحيح شيخ و سيدى ابو المجد عبد الغنى رسيده كرده شد باب ظلم دون ظلم اين باب در بيان آنست كه ستمى و گناهى كمتر از گناه ديگرى باشد يا آنكه گناهان انواع مختلفه اند برين تقدير دون بمعنى غير است و بر معنى اول بمعنى ادنى حدثنا ابو الوليد قال حدثنا شعبة ح وحدثنى بشر قال حدثنا محمد عن شعبة عن سليمان عن ابراهيم عن علقمة عن عبد الله قال لما نزلت الذين امنوا ولم يلبسوا ايمانهم بظلم گفت عبد الله بن عباس هرگاه نازل شد اين آيت آنكسانى كه ايمان آورده و نياميخته اند ايمان خود را بظلم يعنى بشرك قال اصحاب رسول الله گفتند ياران پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم اينا لم يظلم كيست از ما كه ظلم يعنى گناهى نكرده ظلم را حمل بر گناهان غير شرك كردند فانزل الله تعالى ان الشرك لظلم عظيم پس فرستاد خداى بزرگ كه كفر ظلمى عظيم است يعنى مراد از ظلم در آيه ظلم عظيم است بدلالت تنوين بر تعظيم و آن ظلم عظيم شرك است معنى خلط ايمان بشرك گفته اند كه كنايت از نفاق است و ايمان منافق چون بحسب اجراى ظاهر احكام است بران اطلاق ايمان ميتوان كرد باب علامات المنافق حدثنا سليمان ابو الربيع قال حدثنا اسمعيل بن جعفر قال حدثنا نافع بن مالك بن ابى عامر ابو سهيل عن ابيه عن ابى هريرة عن النبى صلى الله عليه وسلم قال اية المنافق ثلث فرمود پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم نشان منافق سه خصلت است اذا حدث كذب وقتى كه حديث كند دروغ گويد واذا وعد اخلف و هرگاه وعده كند خلف نمايد و بجا نيارد و گفته اند در وقت وعده اگر عزم دارد كه بجا آرد و بمانعى نتواند بجا آورد داخل علامت نفاق نيست واذا اؤتمن خان و هرگاه امانت سپرده شود خيانت كند اگر گويند اين صفات در مومنان نيز يافته ميشود پس چگونه علامات نفاق باشد گوئيم معنى آنست كسى كه عادت كند باين خصال و لازم حال او گردد از مومنان بااخلاص نيست بلكه منافق خالص است چنانكه حديث ديگر ناطق است بآن و بعضى گفته اند كه اين خصال علامات نفاق است در هر كه جمع شود در وى علامات نفاق است بحكم ظاهر و تصديق قلب را بخدا ميدانند پس بعضى گفته اند مراد نفاق در عمل است گفته اند كه نفاق در اصل لغت مخالفت ظاهر با باطن است اگر اين مخالفت در اعتقاد ايمان است نفاق كفر است و گرنه نفاق در عمل است و معنى آنست كه عمل بر طبق اعتقاد نباشد بعضى گويند كه اين حديث وارد در ماده شخصى معين از منافقان است و آن حضرت صلى الله عليه وسلم چنانكه عادت شريف بود بكنايت تكلم فرموده مثل قوله صلى الله عليه وسلم ما بال اقوام و غير آن و پوشيده نماند كه چنانچه اخلاص را مقامات و درجات است نفاق كه مقابل آنست او را نيز مراتب و درجات است چون صاحب اين صفات در مرتبه كمال اخلاص نرسيده اگر او را نسبت بآن مرتبه فوق منافق گويند دور نخواهد بود چنانكه حديث نافق حنظلة اشارتى بآن ميكند حدثنا قبيصة بن عقبة قال حدثنا سفيان عن الاعمش عن عبد الله بن مرة عن مسروق عن عبد الله بن عمرو ان النبى صلى الله عليه وسلم قال مسروق از عبد الله بن عمرو روايت كرده كه پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم فرمود اربع من كن فيه كان منافقا خالصا چهار خصلت است كسى كه باشد

شيخ الاسلام

و آله وسلم عرض كردند پس اين حديث فرمود و بعد ازين آن مرد را مهاجر ام قيس ميخواندند و شيخ ابن حجر در فتح البارى بعد تصحيح اين قصه گفته نيست در روايت اين قصه و نه در هيچ طريق چيزى كه دلالت كند بران كه اين حديث مسوق شده بسبب اين قصه والله اعلم و بر تقدير خصوص سبب مورد حديث اعتبار بعموم لفظ است در احكام و آنچه در صحيح نسائى در باب تزويج على الاسلام از حديث انس آمده كه خطبه كرد ابو طلحه ام سليم را پس گفت ام سليم كه اسلام آورده ام من و اگر اسلام آرى نكاح ميكنم ترا پس اسلام آورد ابو طلحه و اين اسلام صداق شد ميان ايشان دلالت ميكند بر آنكه اسلام ابو طلحه محض براى تزوج بود تا گفته شود كه چون اسلام كه اشرف اعمال است براى نكاح امراه صحيح باشد فهجرته الى ما هاجر اليه در مقابل فهجرته الى الله و رسوله چگونه راست آيد و جه تزوج ام سليم و قول وى مجرد تقريب و ترغيب بود براى اسلام تا آنكه هدايت كرد خدا تعالى ابو طلحه را بسوى آن و رغبت نمود در آن و اسلام آورد و نيك شد اسلام او و وى بود از اجلاء صحابه رضى الله عنهم و هجرت در لغت بمعنى ترك و قطع است و هجرت بسوى شئى انتقال است بسوى او و از غير وى بى اعتبار خصوص طرفين و حيث شرعى و همين آنست مراد از لفظ حديث و در شرع مخصوص است بانتقال از زمينى بزمينى ديگر بطلب خلاصى حق عز و علا و امتثال امر وى و آن در اسلام بر دو وجه واقع شده اول انتقال از دار خوف بدار امان چنانكه بعضى صحابه در ابتداى اسلام بخوف شر و فساد مشركان بحبشه هجرت كردند و بعضى پيش از هجرت رسول صلى الله عليه و آله وسلم و استقرار امر اسلام از مكه بمدينه رفتند و ثانى انتقال از دار كفر بدار اسلام و اين بعد از تمكين و استقرار آنحضرت صلى الله عليه و آله وسلم بود در مدينه كه هجرت مينمودند مسلمانان از مكه و غير وى بمدينه و هجرت در آن وقت تخصيص يافته بود بانتقال بسوى مدينه تا زمان فتح مكه و بعد از فتح برطرف شد اختصاص چنانكه فرمود لا هجرة بعد الفتح يعنى حالا هجرت از مكه بسوى مدينه نيست و ثوابى بران مترتب نه چه مكه بعد از فتح دار الاسلام شده و در مقام ديگر درين صحيح است كه عبيد بن عمير پرسيد عائشه را رضى الله عنها از هجرت پس گفت عائشه نيست هجرت امروز بود مسلمانان كه مى گريخت يكى از ايشان

آن خصال در وی هست وی منافق خالص که آمیزش با ایمان ندارد و ظاهر مراد تهدید و تشدید است و گرنه حال ایمانیان سخت دشوار است و من کانت فیه خصلة منهن و کسی که باشد در وی یک خصلت ازان چهار خصال کانت فیه خصلة من النفاق حتی یدعها باشد در وی یک خصلت از نفاق تا آنکه بگذارد آنرا آن خصلتها اینست اذا ائتمن خان وقتی که امانت سپرده شود نزد او خیانت کند و اذا حدث کذب وقتی که سخن گوید دروغ گوید و اذا عاهد غدر و وقتی که عهد کند بکسی بیوفائی کند و اذا خاصم فجر و وقتی که گفت گو کند بکسی از حق درگذرد و ارتکاب حرام کند از دشنام و جز آن قال ابو عبد الله تابعه شعبة عن الاعمش گفت ابو عبد الله مؤلف متابعت کرده است سفیان را شعبه از اعمش یعنی شعبه نیز این حدیث را از اعمش روایت کرده و بمؤلف از دو طریق رسیده **باب** بتنوین است قیام لیلة القدر من الایمان زنده داشتن شب قدر از شعبهای ایمان است **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب قال حدثنا ابو الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة قال قال رسول الله گفت ابو هریره فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم من یقم لیلة القدر ایمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه کسی که میکند قیام شب قدر بحالی که مومن است و طالب جزای آخرت بخشیده شود مر او را چیزی که کرده است پیش ازان از گناه **باب** بالتنوین الجهاد من الایمان جنگ کردن بکافران برای اعلای کلمهٔ دین شعبه از ایمان است **حدثنا** حرمی بن حفص قال حدثنا عبد الواحد قال حدثنا عمارة قال حدثنا ابو زرعة بن عمرو بن جریر قال سمعت ابا هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم گفت ابو زرعه شنیدم ابو هریره را که روایت کرد از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قال انتدب الله لمن خرج فی سبیله فرمود استجابت کرد الله سبحانه مر کسی را که برآمده در راه خدا گویا برآمدن برای جهاد دعا است و ثواب دادن مر وی را بمنزلهٔ استجابت دعا و نیز گفته اند انتدب بمعنی سارع فی الثواب یعنی شتابی کرد در ثواب و جزاء این برآمدن لا یخرجه الا ایمان بی و تصدیق برسلی بیرون نمی آرد او را مگر ایمان بمن و تصدیق به پیغمبران من تا آخر سوق کلام ایمان به و رسله بود و عدول کرده بسوی بی و رسلی و این تغیر از فصحا و بلغا التفات میگویند ان ارجعه بما نال من اجر او غنیمة او ادخله الجنة ان ارجعه مفعول انتدب است یعنی استجابت کرده و سرعت نمود این را که راجع سازم او را با بلیده او بچیزی که یافته تنها از ثواب اگر غنیمت نیافت یا ثواب با غنیمت اگر یافت غنیمت او اینجا بمعنی واو است یا در آرم او را ببهشت را بحساب و لولا ان اشق علی امتی ما قعدت خلف سریة اگر نمی بود که دشوار کنم بر امت خود نه نشستمی پس هیچ لشکر که بجهاد میرفت توجیه مشهور درین عبارت آنست که کاری را که آنحضرت اکثر میکرد شریعت می شد و این معنی بر امت دشوار می شد و تواند که اینجا باین معنی باشد که رفتن آنحضرت صلی الله علیه وسلم در هر غزوه بر امت دشوار بود تیسیر آنکه مبادا امتی رسد هلاکتی پیش آید و لوددت ان اقتل فی سبیل الله ثم احیا ثم اقتل از لبی مجتبی که با آنحضرت داشتند ثم احیا ثم اقتل والبته دوست میداشتم این را که کشته شوم در راه خدا پس تر زنده گردانیده شوم پستر کشته شوم پستر زنده گردانیده شوم پستر کشته شوم سه بار فرمود **باب** بالتنوین تطوع قیام رمضان من الایمان نفل کردن در شبهای رمضان که عبارت از تراویح است از جمله ایمان است **حدثنا** اسمعیل قال حدثنی مالک عن ابن شهاب عن حمید بن عبد الرحمن عن ابی هریرة ان رسول الله ابو هریره گوید بتحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قال من قام رمضان ایمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه فرمود کسی که قیام کند رمضان شبهای رمضان را بتراویح و غیر آن از روی ایمان و صدق دل و طلب اجر برای خدا یا در ان حال که مومن است و در حالی که اراده وجه الله دارد بخشیده شود مر او را گناهی که پیشتر کرده اهل حدیث مقرر کرده اند که مراد گناهان صغیره است ازان رو که باحادیث صحیحه دیگر معلوم شده که کبایر بی توبه بخشیده نمی شود اما قرآن مجید ناطق است که غیر شرک را خدا می بخشد هر کرا خواهد والله اعلم بالصواب **باب** صوم رمضان احتسابا من الایمان

فتح الاسلام

المهاجر من هجر ما نهی الله عنه مهاجر کامل کسی است که گذاشت چیزی را که نهی کرده است خدای تعالی ازان و این هجرت را جهاد اگر چه اندیشه مرتفع شد بعد فتح و تنافی میان دو حدیث لا هجرة بعد الفتح و لا تنقطع الهجرة حتی الخ مبنیه آنکه در جمیع نسخها صحیح ثابت همین قدر است که مذکور شد حذف شرطیه اولی آنکه در همه جا مروی است فمن کان هجرته الی الله و رسوله فهجرته الی الله و رسوله یعنی کسی که باشد هجرت او بسوی خدا و رسول او و نیت طلب رضا و امتثال امر ایشان پس آن هجرت او واقع بسوی خدا و رسول است و معتبر است نزد ایشان خطابی گفته درین هم چه قسم واقع شد این اغفال و از کدام یکی از رواة وی عارض شده و تحقیق ذکر کرده انچه حدیث را بخاری مستوفی از غیر طریق حمیدی روایت کرده است ما را بخاری تمامتر از طریق حمیدی و همین جهت شارح داودی که از خطابی جزم کرده بآنکه اسقاط وی اینجاست ابن عربی مالکی گفته عذر نیست بخاری را در اسقاط وی چه حمیدی که شیخ اوست روایت کرده است تمام حدیث را در مسند خود و عذر سقوط آن از حفظ شیخ وقت روایت یا از حفظ بخاری مستبعد است نزد کسی که مطلع است بر احوال قوم شیخ ابن حجر در توجیه صنع بخاری از بعضی علما بتلخیص نقل کرده بهتر آنست که گفته شود شاید که بخاری قصد کرده که بگرداند مر کتاب خود در صدری که استفتاح کند بدان چنانکه عادت مصنفین است که استفتاح کنند کتابهای خود را بخطبها که متضمن باشند چیزها را که در تالیف قصد کرده اند پس گویا مؤلف در ابتدا باین حدیث مخبر است از حال خود درین تصنیف تفویض علم نیت خود بسوی خدا بذکر جمله مبهمه فهجرته الی ما هاجر الیه حذف کرد جمله را که مشعر تقریب مختصه بود بجهت مجانبت از تزکیه نفس و استعمال کرد و در فواتح آنچه رای خود بود از جواز اختصار حدیث و روایت آن بالمعنی و تدقیق در استنباط و اختیار غامض ترین طرق استنباط بر روش ترین آن و ترجیح اسناد وارد بصیغهای مصرحه بسماع بر غیر آن و در روایت حماد بن زید در باب هجرت جمله فمن کانت هجرته الی الله و رسوله جمله فمن کانت هجرته الی دنیا متاخر واقع شده پس احتمال دارد که روایت حمیدی نزد بخاری همچنین بوده تا از آخر حدیث حذف کرده چنانکه جاری شده عادت کسی که اقتصار میکند بر بعض حدیث و بر تقدیر که روایت بتقدیم بوده بر وفق مشهور پس این رجوع است از مؤلف بسوی جواز اقتصار اگر چه از اثنای وی باشد و راجح گفته این توجیه را و حال آنکه تکلف ظاهر است و کرمانی در کتاب الایمان که در آنجا این حدیث تمام مروی است در جواب سوال وجه قطع حدیث در صدر کتاب گفته جزم نیست بقطع چه مقامات مختلف اند شاید در مقام بیان الایمان لا بد له من النیة مؤلف شنیده تمام حدیث را در مقام الشروع فی الاعمال انما یصح بالنیة شنیده باشد همان قدر که روایت دسا بما کرده و این توجیه نزد بنده ضعیف و اصح و راجح ترین توجیهات

روزه ماه رمضان برای خدا از جمله ایمان است حدثنا محمد بن سلام قال اخبرنا محمد بن فضیل قال حدثنا یحیی بن سعید عن ابی سلمة عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم نقلست ابی هریره فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم من صام رمضان ایمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه کسی که روزه دارد ماه رمضان را از روی تصدیق دل برای خدا بخشیده شود وانچه پیشتر شده از گناهان باب

تنوین است الدین یسر دین اسلام نسبت بادیان دیگر آسان است یعنی با سانیست وقول النبی صلی الله علیه وسلم احب الدین الی الله تعالی الحنیفیة السمحة دوست ترین دینها نزدیک خدای ملت حنیفه است که آن دین ابراهیم است علیه السلام بنای آن بر سهولت وسماحت است مخالف است مر ادیان بنی اسرائیل را که در غایت شدت وصعوبت بود حدثنا عبد السلام بن مطهر قال حدثنا عمر بن علی عن معن بن محمد الغفاری عن سعید بن ابی سعید المقبری عن ابی هریرة عن النبی ابوهریره روایت کرده از پیغمبر صلی الله علیه وسلم قال ان الدین یسر فرمود تحقیق دین همه آسانی است ولن یشاد الدین احد الا غلبه ومقابله نمیکند دین را هیچ کس یعنی تعمق وتکلف نمیکند در دین در غایت رفق که در آن است نمی نماید مگر آنکه غالب آمده است او را دین وعاجز کرده او را ومنقطع ساخته از عمل فسددوا وقاربوا وابشروا اعمال خود را درست کنید یا آنکه میانه روی کنید بی افراط وتفریط وعمل کنید بدانچه نزدیک بحق است یعنی اگر توانا نباشید که بر وجه اکمل او اکنید نزدیک بآن عمل کنید وبشارت پذیرید بثواب اخروی واستعینوا بالغدوة والروحة وشیء من الدلجة وپاره از سیر شب غدوه سیر اول روز وروحه سیر آخر روز بعد از زوال ودلجه بضم دال وسکون لام وجیم سیر آخر شب را گویند وغدوه بمعنی روز وروحه بمعنی سیر اول شب ودلجه بمعنی شب نیز آمده واینجا نیز میتوان اراده کرد ودر اینجا استعارت کرده اند اوقات این سیرها برای اوقات نشاط وفراغ قلب بجهت طاعت وعبادت مسافر چون شب وروز راه رود در تعب ورنج افتد واگر درین اوقات اندک اندک سیر کند بآسودگی بمنزل مقصود برسد برین قیاس حال عباد باید تصور کرد واین پنج وقت نماز که برای فرائض شارع تعیین کرده باین ملاحظه است نماز صبح غدوه است وظهر وعصر روحه ومغرب وعشاء دلجه باب تنوین است الصلوة من الایمان نماز شعبه ایست از ایمان وقول الله تعالی وما کان الله لیضیع ایمانکم یعنی صلوتکم عند البیت وفرموده خدای برتر نیز دلالت دارد برین معنی که نیست خدا اینکه ضایع کند ایمان شما را یعنی نماز شما را نزد بیت الحرام که بسوی بیت المقدس میگزاردید وباین تصریح واقع شده در روایت نسائی وطیالسی بدانکه علما اختلاف کرده اند در آنکه جهت قبله آن حضرت صلی الله علیه وسلم در مکه کعبه بود یا بیت المقدس ابن عباس وغیره او گویند بسوی بیت المقدس بود ولیکن پشت نمیداد کعبه را بلکه میگردانید آنرا میان خود ومیان بیت المقدس دیگران گویند قبله همان کعبه بود واول صحیح تر است وحاکم وغیره تصحیح آن کرده وبخاری نیز برین است وآنکه عند البیت گفت اشارت بآن کرده که هرگاه نماز بسوی بیت المقدس نیز داعیه ضایع نباشد نمازهائی که در مدینه بسوی بیت المقدس کرد بطریق اولی روا خواهد بود وکذا قال القسطلانی حدثنا عمرو بن خالد قال حدثنا زهیر قال حدثنا ابو اسحق عن البراء ان النبی ابو اسحق از براء روایت کرده که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم کان اول ما قدم المدینة نزل علی اجداده او قال اخواله من الانصار بود آنحضرت صلی الله علیه وسلم نخستین وقتی که قدوم آورد در مدینه را نزول کرد بر اجداد مادری خود یا گفت راوی بجای اجداد خالها شک راویست گفته اند که شک از ابو اسحق است پس ضمیر او در قال راجع ببراء است هاشم جد رسول خدا صلی الله علیه وسلم وقتی بمدینه رفته بود وزنی از قبیله انصار تزوج کرده وعبد المطلب از وی متولد شده وزن وفرزند را همان جا گذاشته آمده بود چون عبور هاشم بمدینه واقع شده او را برداشته آورده بود وعبد المطلب نام کرده وانه صلی قبل بیت المقدس ستة عشر شهرا او سبعة عشر شهرا وآن حضرت صلعم نماز گذارد جانب بیت المقدس شانزده ماه یا هفده ماه شک راویست وکان یعجبه ان تکون قبلته قبل البیت وبود آنحضرت صلعم که خوش می آمد او را اینکه باشد قبله او جانب بیت الحرام که کعبه است وانه صلی اول صلوة

شیخ الاسلام

قتیما بعض نموده واین ابیا ست در جامع صحیح وشک نیست که این از تصرف اوست زیرا که معلوم باستقراء از صنیع وی آنست که ذکر نمیکند حدیث را در دو جا بر دو وجه بلکه اگر باشد مر او را حدیث بر یک سند بر شرط وی ذکر میکند آن را در جای دیگر بسند دیگر وانچه بر یک سند باشد تصرف میکند در متن آن باقتصار بر بعض بحسب انچه اتفاق شود ... کلام عسقلانی است ... از مواضع ... شنیده ... تصرف ... حدثنا عبد الله بن یوسف ... وسکون ... از اعمال ... موطا است از مالک وفات یافت سنه دویست ... قال اخبرنا مالک بن انس ... عنه یکی از ائمه فقها اربعه ... حدثنا هشام ... تابعین ... بن عروه ... بزرگ است که متفق اند بر امامت وجلالت وکثرت علم وی ... ابی بکر صدیق رضی الله عنه عن ابیه عن عائشة ام المؤمنین رضی الله عنها ماخوذ است از کریمه وازواجه امهاتهم وجعلها که پیغمبر ما در ان مسلمانان اند در احترام وتحریم نکاح ایشان نه در جواز خلوت ونظر وتحریم نکاح دختران ایشان او وی صدیقه بنت ابی بکر صدیق رضی الله عنهما افضل ازواج

اسماء الرجال

صلاها صلوٰة العصر وتحقیق آن سرور گذارد نخستین نمازیکه گذارده آنرا بعد از تحویل جانب کعبه نماز عصر بوده وصلی معه قوم وگذارد با تحضرت صلی الله علیه وسلم جماعة فخرج رجل ممن صلی معه پس برون آمد مردی از آن جماعة که گذارده بودند نماز با آنسرور فمرّ علی اهل مسجد وهم راکعون پس گذشت آن مرد بر اهل مسجدی در حالی که ایشان در نماز بودند این نماز همان نماز عصر است ومسجد غیر مسجد قبا است از انکه بثبوت پیوسته که اهل مسجد قبا در نماز فجر بجانب کعبه نماز کردند فقال اشهد بالله لقد صلیت مع رسول الله صلی الله علیه وسلم قبل مکة پس گفت بآن جماعة نمازگذاران سوگند بخدا تحقیق نماز گذاردم با پیغمبر خدا جانب مکه این مرد خبر از تحویل قبله بآن جماعة داد فداروا کماهم قِبَل البیت پس برگشتند آن جماعة چنانچه آنها بر آن حال بودند جانب کعبه حدیث دال است بر آنکه در دیانات اگرچه فرایض بود بقول یک کس میتوان عمل کرد وکانت الیهود قد اعجبهم اذ کان یصلی قبل بیت المقدس واهل الکتاب وبودند قوم یهود بتحقیق خوش می آمد ایشان را وقتی که بود نماز میگذارد آن حضرت صلعم جانب بیت المقدس وهمچنین اهل کتاب خوش داشتند عطف عام بر خاص است وآنکه بعضی گفته اند مراد از اهل کتاب نصاری است چیزی نیست چه نصاری بجانب بیت المقدس نماز نمیگذاردند فلما ولی وجهه قبل البیت انکروا ذلک پس هرگاه گردانید آن سرور صلی الله علیه وسلم روی خود را جانب کعبه نکوهش کردند آنرا قال زهیر حدثنا ابو اسحٰق عن البراء فی حدیثه هذا گفت زهیر حدیث کرد ما را ابو اسحٰق از براء در حدیث خود که همین است ظاهر آنست که این مقوله جزء همین حدیث بسند مذکور باشد واحتمال دارد که مؤلف بر طریقه تعلیق از زهیر آورده انه مات علی القبلة قبل ان تحول رجال وقتلوا فلم ندر ما نقول فیهم تحقیق مردند بر قبله منسوخ پیش از تحویل قبله مردان وکشته شدند پس ندانستیم چه گوئیم در حق ایشان یعنی در تردد افتادیم که آن نمازها مقبول خواهد بود یا نه پوشیده نماند که این تردد در نماز زندهاهم بود فانزل الله تعالی وما کان الله لیضیع ایمانکم پس فرود آورد خدا برتر بزرگ او نیست خدا اینکه ضایع کند نماز شما را چون تردد در کار زندهاهم میرفت حق جل شانه بطریق تعمیم فرمود بطریق تغلیب حاضران برگذشتها باب حسن اسلام المرء این باب در بیان نکوئی اسلام آدم زاد است قال ابو عبدالله قال مالک اخبرنی زید بن اسلم ان عطاء بن یسار اخبره ان ابا سعید الخدری اخبره انه سمع رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت مؤلف ابو عبدالله که گفت امام مالک خبر داد مرا زید بن اسلم که عطاء بن یسار خبر داده زید را آنکه ابو سعید خدری خبر داد عطا را که بتحقیق ابو سعید شنید پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم یقول اذا اسلم العبد فحسن اسلامه میفرمود وقتی که اسلام آورد بنده پس نیک شد اسلام او بتمام بیزاری از کفر یا باخلاص کان یکفر الله عنه کل سیئة کان زلفها میپوشد خدا از وی هر بدی را که پیش از آن کرده بود زلف بتخفیف لام مفتوح وتشدید هر دو روایت کرده اند و بیایه معنی است وکان بعد ذلک القصاص وهست بعد از حسن اسلام مبادله وجزای نیکی الحسنة بعشر امثالها الی سبعمائة ضعف یک نکوئی بده مانند آنست تا هفتصد ماننده پوشیده نماند که تنصیص بعدد نفی ما عدا نمیکند پس این روایت منافی نباشد بانچه مؤلف در رقاق روایت کرده الی سبعمائة ضعف الی اضعاف کثیرة واین تضعیف البته بارادهٔ الٰهی وفضل اوست هر کرا هر قدر که خواهد عنایت کند وتواند که تفاوت حسنات اضعاف باشد والله اعلم والسیئة بمثلها الا ان یتجاوز الله عنها وجزای بدی مانند اوست مگر آنکه بگذرد الله تعالی از آن وبخشد آنرا حدثنا اسحٰق بن منصور قال اخبرنا عبدالرزاق قال اخبرنا معمر عن همام بن منبه عن ابی هریرة قال قال رسول الله گفت ابو هریره فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم اذا احسن احدکم اسلامه فکل حسنة یعملها تکتب له بعشر امثالها الی سبع مائة ضعف وقتی که نیک کرد یکی از شما اسلام خود را پس هر نکوئی که بعمل می آرد نوشته میشود بده مانند آن تا هفتصد مانند وکل سیئة یعملها تکتب له بمثلها وهر بدی که میکند نوشته می شود مر او را بمانند آن باب احب الدین الی الله ادومه دوست ترین دین بسوی خدا دایم ترین آنست مراد از دین عمل است از انکه صیغه احب دلالت دارد که غیر آن محبوب باشد مقرر است که غیر دین کفر است

وحی بر تمع است و پیاپی آمدن واین صلصلهٔ آواز وحی باشد یا آواز جبرئیل وهو اشده علیّ واین قسم آمدن سخت ترین اقسام وحی است بر من در فهم مقصود زیرا که فهم معنی از چنین آواز مشکل تر است از فهم کلام مردی مخاطب معهود یا سخت تر بود در عروض بحرارت بدنی بسبب مغلوبیت ومقهوریت وی در آن هنگام از صفات بشری تا آنکه شنیده میشد غطیط و دیده میشد عرق جبین در سرمای سخت وگاهی از گرانی آن شتر سواری شتر بر زمین می نشست وحکمت در تقدیم این آواز آن بود که تا فارغ کند وحی سمع او را ودر وی جای غیر نماند پس جمع شود همت او وبکلیه متوجه بآنجانب گردد و هرچه بشنود نگاهدارد وفهمد چنانکه فرمود فیفصم عنی بصیغه معروف ومجهول از فصم بفا وهمله بمعنی شکستن وبریدن وصیغه معروف از افصام بمعنی باز ماندن هر سه روایت است وقد وعیت عنه ما قال پس منقطع می شد یا قطع کرده میشد وباز میماند شدت حال بالملک یا وحی از من وحال آنکه بتحقیق یاد میگرفتم از آن وحی چیزی را که گفت فرشته وفرق میان فصم وقصم بقاف که نیز بمعنی قطع است آنکه معتبر در ثانی قطع با جدائی است ودر اول عدم جدائی از جهت درین مقام اختیار شد یعنی اگرچه آنحال منقطع میشد اما علاقه باقی می بود که بآن عود میکرد وقطع کلی نبود واحیانا یتمثل لی الملک رجلا وگاه گاه متمثل میکند برای من فرشته که جبرئیل بود بصورت مردی ودر میان تمثل اقوال است حق آنست که تمثل فرشته بصورت مرد نه آن معنی است که ذات وی منقلب گشته بمرد که درین صورت ذات وی معدوم میگردد بلکه معنیش آنست که ذات بحال خود در مرتبه خود ثابت اما ظهور وی بصورت مرد شده از برای تأنیس مخاطب نه آنکه چیزی از خلقت وی زاید یا فانی میشود وبعد از آن عود میگردد چنانچه امام الحرمین بخیال کرده بلکه ذاتش زبینده مختفی شده وهمین صورتش که صورت مرد است ظاهر گشته ودر حقیقت اینجا مرد نیست بلکه همان فرشته است که بشکل مرد نمودار شده واین شکل از اشکال عرضیه غیر اصلیه وست ودر اکثر صورت دحیه بودی که از خاص اصحاب ودر کمال حسن وجمال بود واگر احیانا بصورت دیگر جلوه میکرد در صورة آدمی خوشرو وی ظهور می نمود وسبب تمثل بصورت خوب سوای قصد استیناس وانیلاف نیز تواند بود که ملکوتی چون لباس ناسوتی پوشد ودر صورت انسانی جلوه گر شود لابد انوار ملکوت ولطافت وصفای روحانیت در آن صورت ساطع ولامع گردد وگفته اند که برای استفاده وافاده میان متکلم وسامع مناسب شرط است ودر اینجا یا باتصاف سامع بوصف قائل باشد بغلبه روحانیة بر وی واین نوع اول است

ومحبوب خدا هی نیست اما غیر عمل دایم که بجهت رفع ملال بود میتواند محبوب الهی باشد و دوام که معنی عرفی است و در آن کم و زیاد میرود حدثنا محمد بن المثنی قال حدثنا یحیی عن هشام قال اخبرنی ابی عن عائشة ان النبی گفت هشام خبر داد مرا پدر من که عروه بن زبیر است از عائشه تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم دخل علیها وعندها امرأة در آمد بر عائشه و نزد عائشه زنی بود قال من هذه گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم کیست این زن فقالت فلانة پس گفت عائشه فلان زن است تذکر من صلاتها ذکر میکرد عائشه از کثرت نماز او و مؤلف در صلوة لیل همین حدیث بتعلیق آورده که خواب نمیکند تمام شب قال مه علیکم بما تطیقون فرمود باز مان ای عائشه ازین مدح که آن زن را کردی یا باز مان او عملی که طاقت آن نباشد لازم گیرید عملی را که طاقت آن دارید و ملال نیارید فوالله لا یمل الله حتی تملوا پس سوگند خدا ملال نمیگیرد خدا یعنی ثواب قطع نمیکند تا آنکه ملول شوید شما فکان احب الدین الیه ما دام علیه صاحبه پس بود دوستترین دین یعنی عمل و طاعت نزد پیغمبر صلی الله علیه وسلم آنچه دوام کند بروی صاحب عمل و هر چه احب پیغمبر خدا است احب خدا است پس بحدیث ترجمه درست آید

باب زیادة الایمان ونقصانه

در بیان زیادتی ایمان و نقصان آن گفته اند آنچه سبق ذکر یافت زیادتی و کمی ایمان کامل بحسب اعمال بود و این باب در بیان زیادتی و کمی بحسب اصل تصدیق است و این فرق خالی از تکلف نیست وقول الله عز وجل وزدناهم هدى و زیادت کردیم ایشان را هدایت و زیادتی هدایت مستلزم زیادتی ایمان است یا آنکه مراد از هدایت همین ایمان است ویزداد الذین امنوا ایمانا و زیاده میشوند آنانکه ایمان آورده اند از روی ایمان وقال الله تعالى اليوم اکملت لکم دینکم امروز تمام کردیم برای شما دین شما یعنی شرایع را از فرائض و واجبات فاذا ترک شیئا من الکمال فهو ناقص پس وقتی که ترک کند کسی چیزی را از کمال پس آنکس ناتمام است و این ناتمامی بحسب دین خواهد بود حدثنا مسلم بن ابراهیم قال حدثنا هشام قال حدثنا قتادة عن انس عن النبی روایت کرده انس بن مالک از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قال یخرج من النار من قال لا اله الا الله فرمود بیرون آورده میشود از دوزخ کسی که گفت کلمه لا اله الا الله یعنی با محمد رسول الله و این آنچنان است که گوئی قل هو الله احد چار آیت است و آنکه بعضی شراح گفته اند این حدیث پیش از مشروعیت ضم محمد رسول الله بوده چیزی نیست وفی قلبه وزن شعيرة من خير و در دل او بوزن یک جو از نکوئی است مراد از خیر ایمان است چنانکه در روایت دیگر تصریح بدان رفته و خیر حقیقی نیست مگر ایمان ویخرج من النار من قال لا اله الا الله وفی قلبه وزن برة من خير و بیرون آورده می شود از دوزخ کسی که گفت لا اله الا الله و در دل او وزن یک گندم از نکوئی است ویخرج من النار من قال لا اله الا الله وفی قلبه وزن ذرة من خير و بیرون آورده میشود از دوزخ کسی که گوید لا اله الا الله و در دل او وزن ذره از نکوئی است تشبیه داده ایمان را بجسم و وزن که از لوازم جسم است بوی نسبت کرده ذره بفتح ذال معجمه و تشدید را مورچه خورد تر را گویند در قاموس گفته صد ذره بوزن یک شعیر است و در غیر آن گفته که چهار ذره یک خردل است و ذره بمعنی هبائی است که در شعاع آفتاب ظاهر میشود مانند سر سوزن و نیز بمعنی ذره ریگ که از کف که بر خاک زده باشند و از نفض کردن بیفتند و در حدیث از باب ترقی در حکم است و ذره کمتر از دانه گندم است و دانه گندم کمتر از دانه جو و ذره ایمان آنست که بعد از وی اصلا ایمان نباشد و زیاده بر آن بقدر مراتب الیقین والطمینان خواهد بود و درین حدیث اشاره است بر آنکه اقرار و تصدیق هر دو در ایمان باید و همین است مذهب بخاری کذا نقل حدثنا الحسن بن الصباح قال سمع جعفر بن عون قال حدثنا ابو العميس قال اخبرنا قيس بن مسلم عن طارق بن شهاب عن عمر بن الخطاب ان رجلا من اليهود طارق از عمر فاروق روایت کرده که تحقیق مردی از طایفه یهود قال له یا امیر المؤمنین ایة فی کتابکم تقرءونها گفت مر عمر را ای امیر المؤمنین آیتی است در کتاب شما قرآن مجید که میخوانید شما آنرا لو ان علینا معشر الیهود نزلت لاتخذنا ذلک الیوم عیدا

شیخ الاسلام

از احادیث دیگر ذکر نمود از برای اشارت بر آنکه کیفیت وحی بسوی انبیا مختلف نیست اگر گوئی که آمدن وحی منحصر درین دو حالت نیست وحی را صورت دیگر نیز هست که در احادیث وارد شده حول الهام و رؤیای صالحه و نفث روع و وحی نحل و تکلیم شب اسرا بلا واسطه و همچنین حامل وحی را چنانچه آمدن وحی در صورت اصلی خود که پیدا کرده شده است بران و مراو را ششصد بازو است و دیدن آنحضرت او را بر کرسی در میان آسمان و زمین حجابی که در گرفته بود افق را گوئیم مراد بیان حال وحی است که مخصوص پیغمبران بود و بواسطه ملک می آمد و الهام و رؤیای صالحه خارج مبحث است تعلق بسوال و جواب ندارد و بودن رؤیای صالحه جزوی از نبوة بجهت صدق اوست نه آنکه مخصوص پیغمبران است و همچنین وحی شب اسرا که بواسطه و کیف بکیف نیست بتعلق به بیان ندارد فاوحی الی عبده ما اوحی و نفث روع خارج ازین دو حال نیست بلکه راجع بحال اولی است که چون می آمد فرشته در مثل صلصلة جرس نفث میکرد و می دمید در قلب وی صلی الله علیه وآله وسلم و همچنین وحی نوع براسه ورا صلصله نیست چه سماع دوی بسبب حاضران است چنانچه در حدیث عمر آمده که شنیده می شد مانند دوی نحل یا صلصله نسبت بجناب رسالت صلی الله علیه وآله وسلم و اما دیدن حامل وحی بر هیئت مرد پس وارد نمی شود درین مقام چه دیدن وی برین صورت که جز دو بار اتفاق نشده با وحی معلوم نمی شود و بر وجه آوردن وحی جایز است که بحال صلصله جرس باشد پس داخل صورت اولی خواهد بود فیکلمنی فاعی ما یقول پس سخن میکند با من فرشته پس باز میگیرم چیزی را که میگفت آیراد مقطوع از وعی انبیا لفظ ماضی ... از تحقیق است که وعی در نیجا در حال ... وحی بود ... صورت اول که وحی پیش از هم جدا شده و حکایت وعی جایز است قالت عائشة داخل تحت اسناد سابق و تتمه روایت اولی است اگرچه بحرف عطف مربوط نیست چنانچه استعمال میکند مصنف و غیر وی این قسم بیشتر و جائی که قصد تعلیق دارد می آرد بحرف عطف خبر سید عائشه از مشاهده خود برای تائید آنچه خبر داد از جواب سوال حارث ولقد رایته ینزل علیه الوحی فی الیوم الشدید البرد گفت عائشه تحقیق دیدم من آنحضرت را که فرود می آمد بر وی وحی در روزی که سخت بود سردی وی فیفصم عنه وان جبینه لیتفصد عرقا بفا و تشدید مهمله ماخوذ از فصد بمعنی رگ زدن یعنی بر آوردن خون تیسیر منقح ...

اگر تحقیق بر ما یعنی گروه یهود فرود آمدی البته می گرفتیم آن روز را که فرود آمده عیدی قال ای آیة گفت عمر کدام آیت است قال گفت یهود این آیت الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی ورضیت لکم الاسلام دینا یعنی امروز کمال رسانیدم شما را دین شما را و تمام کردم بر شما نعمت خود را و راضی شدم برای شما دین را یعنی اسلام را که عبارت از دین محمدیست برای شما اختیار کردم قال گفته راوی فقال عمر قد عرفنا ذلک الیوم والمکان الذی نزلت فیه علی النبی پس گفت عمر بتحقیق دانستیم آن روز را و جائی را که نازل شده است و آن بر پیغمبر صلی الله علیه وسلم وهو قایم بعرفة یوم الجمعة و آن حضرت ایستاده بود بعرفه در روز جمعه یعنی ما آنروز را که جمعه است عید گرفته ایم و آن مکان را که عرفات است تعظیم فراوان میکنیم شیخ ابن حجر گوید درین روایت باجمال آورده و صریح است در روایت اسحق بن قبیصه باین لفظ که بحمد الله روز جمعه و روز عرفه هر دو روز عید ماست و نیز بصحت پیوسته که نزول آیت بعد از عصر روز عرفه بود و چنانچه ماد عید اگر آخر روز ببیند عید را فردای آنروز میکنند ما بعد از نزول آیت چنین کرده ایم که فردای آنروز عید گرفتیم

باب الزكوة من الاسلام

در بیان آنکه ادای زکوة از جمله اسلام است وقول الله تعالی وما امروا الا لیعبدوا الله مخلصین له الدین حنفاء ویقیموا الصلوة ویؤتوا الزكوة وذلك دین القیمة و باب در بیان فرموده خدای برتر و امر کرده نشده اند اهل کتاب مگر برای آنکه عبادت کنند خدا را در حالی که اخلاص ورزنده اند او را در دین یعنی محض برای حق عبادت کنند و بار نگردانند بوی چیزی را و در حالی که مایل و راجع اند از عقاید باطله و بر پا دارند نماز را و ادا کنند زکوة را و این است دین درست است حدثنا اسمعیل قال حدثنی مالك عن عمه ابی سهیل بن مالك عن ابیه انه سمع طلحة بن عبید الله یقول امام مالك از عم خود که ابی سهیل است و وی از پدر خود که مالك است روایت کرده که بتحقیق شنید طلحه را میگفت جاء رجل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم آمد مردی بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم من اهل نجد از قبیله نجد ثائر الراس پریشان موی سر نسمع دوی صوته ولا یفقه ما یقول و شنیده می شد هم آواز او و درک کرده نمی شد چیزی را که میگفت دوی بفتح دال مهمله آوازی بلند متکرر که مفهوم نشود معنی آن حتی دنا فاذا هو یسال عن الاسلام تا آنکه نزدیک آمد پس ناگاه دانستیم بعد از آنکه نزدیک آمد و تمام توجه بآن کردیم که می پرسد از آن حضرت صلی الله علیه وسلم از احکام اسلام فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم پس گفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم خمس صلوات فی الیوم واللیلة آن پنج نماز است در روز و شب فقال هل علی غیرها پس گفت آن مرد آیا هست واجب بر من غیر ازین پنج نماز قال لا فرمود نیست غیر آن اصلا الا ان تطوع مگر آنکه نفل کنی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم وصیام شهر رمضان پس فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم روزهای ماه رمضان است فقال هل علی غیره قال لا الا ان تطوع پس گفت آنمرد آیا هست بر من غیر این صوم رمضان فرمود نیست مگر آنکه روزه نفل داری قال وذکر له رسول الله صلی الله علیه وسلم الزكوة گفت طلحه راوی حدیث و ذکر کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم برای آن زکوة را قال هل علی غیرها قال لا الا ان تطوع گفت آن مرد آیا هست بر من غیر این زکوة فرمود نیست مگر آنکه صدقه نفل دهی قال فادبر الرجل وهو یقول والله لا ازید علی هذا ولا انقص گفت راوی پس ازین سوالها و جوابها پشت داد آنمرد و حال آنکه میگوید سوگند خدا که زیاده نمیکنم برین و نه کم میکنم یعنی قبول کردم کلام ترا ای رسول خدا قبولی که بران متصور نیست زیادتی از راه سوال و نه نقصانی از راه قبول یا آنکه ترک نمیکنم چیزی را از آنچه فرمودی و گویند این مرد ایلچی از جانب قوم خود بود تا تعلم کند و تعلیم نماید قوم را پس معنی آنست که زیادتی نکنم در ابلاغ آن و نه نقصان کنم از آن سیوطی گوید در کتاب الصیام باین عبارت آورده لا اتطوع شیئا ولا انقص مما فرض الله علی شیئا یعنی نفل زیاده بر فرض نمیکنم و نه کم میکنم از آنچه فرض کرده خدا بر من چیزی را فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم افلح الرجل ان صدق فرمود پیغمبر خدا رستگاری یافت و بمراد رسید این مرد اگر راستگو است درین گفتار اگر گوئی حکم بفلاح این مرد بمجرد اخبر همین سه حکم با آنکه همه شرائع

عبد الله بن شهاب بن عبد الله بن حارث بن زهره بن كلاب قرشی زهری تابعی صغیر است از مشاهیر روات کثیر الحدیث متفق اند علما بر اتقان و امانت وی و در اسناد گاه بکنیه مذکور میشود و گاه بعنوان نسبت عن عروة بن الزبیر بصیغه تصغیر نام یکی از عشره مبشره است که زوج اسما بنت صدیق است عن عائشة ام المؤمنین رضی الله عنها انها قالت ... روایت میکند از عایشه بدرستی که گفت عایشه و روایت این قصه ظاهر است که بسماع از آن حضرت باشد ورنه عایشه در آن وقت ... است آن ... اول ما بدی به رسول الله صلی الله علیه وسلم من الوحی الرؤیا الصالحة فی النوم نخست آنچه آغاز کرده شد آن حضرت از جنس وحی دیدن خواب ... بود ... رویا ... وی عبارت از حسن حقیقت است ... صورت صرف که مجرد حسن واقعیت و در این خواب صدق باشد ... انبیا ... کتاب التعبیر ... است بجای صالحه و تفصیل اقسام رویا و تحقیق ... بالا ... آخر رساله ... ... است بیان کرده ... شروع ... تحصیل استیناس و استیلاف بعالم ملکوت تا استشباه بود تا ظهور ان ... دیدار ... سبب ... بشریت و ضمحلال ... انسانیت گردد ... مثل فلق الصبح و بود آنحضرت که نمیدید هیچ خوابی مگر آنکه می آمد تعبیر آن خواب مانند سفیده دم صبح یعنی واقع می شد پیدا و هویدا بی شک و اشتباه درین کلام رمزی است بر وقوع آن شتاب و قریب مانند صبح بعد از شب کذا قاله الشیخ الاجل ثم حبب الیه الخلاء پس تر دوست گردانیده شد بسوی آنحضرت خلوت ایراد صیغه مجهول اشارت است بآنکه از باعث بشر نبود بلکه از وحی الهام بود که برای فراغ قلب و انقطاع وی از مالوفات بشر که از مقدمات نبوت و مبادی ظهور انوار و کمالات است اختیار افتاد و فکان ... تنهائی ساختن و کان یخلو بغار حراء و بود آنحضرت که خلوت میداشت در غار حرا بکسر حاء مهمله و مد و تخفیف ... و در روایت ... بفتح و قصر است اول اصح گفته اند ... و آن کوهیست معروف بمکه که الآن جبل نور گویند و شاید وجه اختیار این کوه آن باشد که از آنجا نظر بجمال کعبه می افتاد ... المطلب نیز ... و اقعه اصحاب فیل در آنجا ... کرده بود منصرف و غیر منصرف ... اند باعتبار علمیت جبل بالبقعة فیتحنث فیه پس عبادت میکرد آنحضرت در آن غار وهو التعبد و تحنث بودن و تشنه معنی عبادت کردن است تفسیر راوی است غیر عایشه

ازواجبات منهیات ومستحبات بیان نفرمود وومی اخضان نکرد وخلات موقوف است بر آن چگونه تمام باشد گوئیم موافق در روایت دیگر کبغیر واو آن حضرت صلی الله علیه وسلم او را بشرائع اسلام وظاهر آن عامست شامل جمیع احکام شریعت هم از منهیات شد نه خطا دیا کاند در کم کردن شرائع متصور نیست در زیادتی به عزوده شارع که بیش نه دکنند نیز خواهد بود و نیز برقیت که از واجبات است زیادتی از پیش خود نیست هم از ان حضرت بوضوح پیوسته وداخل در شرائع اسلام است **باب** تنوین است اتباع الجنائز من الایمان پیروی وهمراهی کردن بجنازهای اهل اسلام از جمله ایمانست جنائز جمع جنازه است بفتح جیم وکسر آن بفتح مرده را گویند وبکسر تخت مرده دعکس هم گفته اند **حدثنا احمد** بن عبد الله بن علي المنجوفي قال حدثنا روح قال حدثنا عوف عن الحسن ومحمد عن ابي هريرة ومحمد گرفته است عوف از حسن بصری ومحمد سیرین واین هردو از ابی هریره گفته اند که روایت محمد بن سیرین از ابو هریره صحیح است وروایت حسن بصری از ابو هریره مختلف فیه است واکثر مردم بر آنند که صحت ندارد ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اتبع جنازة مسلم ايمانا واحتسابا تحقیق پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمود کسی که پیروی کند جنازه مسلمانی را از روی صدق وبرای خدا وکان معه حتى يصلى عليها ويفرغ من دفنها وباشد بآن جنازه تا آنکه نماز گذارده شود بر وی وفارغ شوند از دفن آن فانه يرجع من الاجر بقيراطين كل قيراط مثل احد تحقیق باز میگردد وبرد حصه از جنس ثواب هر حصه مانند کوه احد است قیراط در اصل لغت نیم دانگ را گویند واینجا مراد از وحصه است ومن صلى عليها ثم رجع قبل ان تدفن فانه يرجع من الاجر بقيراط وکسی که نماز گذارد بر آن جنازه پس باز گشت پیش از آنکه بخاک سپرده شود تحقیق او باز میگردد بیک حصه از جنس ثواب قال ابو عبد الله تابعه عثمان المؤذن قال حدثنا عوف عن محمد عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم نحوه گفته است مولف متابعت کرده است روح را عثمان گفته است حدیث کرد ما را عوف از محمد بن سیرین روی از ابی هریره از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم مانند حدیث مذکور بحسب معنی نه بلفظ مذکور **باب خوف المؤمن ان يحبط عمله وهو لا يشعر** به این باب در بیان ترس مسلمان است از آنکه حبط کرده شود عمل او وحال آنکه شعور ندارد بحبط مراد مولف بحبط نقصان ثواب عمل است از آنکه ثواب کامل دست نمیدهد مگر با خلاص تام نه آنکه معصیت از اصل ایمان می برآرد وداخل در کفر میکند چنانکه معتزله وخوارج میگویند واین رد است بر فرقه مرجیه که گویند حق تعالی عذاب نمیکند هر که گوید لا اله الا الله اگر چه عاصی باشد وایمان مطیع وعاصی یکسانست وقال ابراهيم التيمي ما عرضت قولي على عملي الا خشيت ان اكون مكذبا گفت ابراهیم تیمی که از واعظان بود عرض نکرده ام گفتار خود را بر کردار خود مگر آنکه ترسیده ام این را که باشم از انجمله که هر که بیند کردار مرا مخالف گفتار از جمله دروغ گویان داند یا استیفای عمل از من نمی آید وحق جل شانه نکوهش کرده بر آنکه امر معروف ونهی منکر کنند وخود در ان مقصر باشند چنانکه گفته كبر مقتا عند الله ان تقولوا ما لا تفعلون بزرگ است از روی گناه نزد خدا آنکه بگویید چیزی را که نمیکنید وقال ابن ابي مليكة ادركت ثلاثين من اصحاب النبي گفت ابن ابی ملیکه دریافتم سی کس را از اصحاب پیغمبر صلی الله علیه وسلم که از انجمله عایشه صدیقه وخواهر او اسما وام سلمه وعبادله اربعه وعقبه بن الحارث ومسور بن مخرمه است که از بزرگان صحابه اند كلهم يخاف النفاق على نفسه همه ایشان می ترسیدند نفاق را بر خود از جهت عدم استیفای اعمال حسنه وملاحظه مراتب اخلاص وکم رسیدن بآن مراتب ونیز گفته اند که این حال ایشان از مشاهده تغیرات احکام دین بود که در آن وقت در مردم پیدا شده وایشان قدرت نهی آن منکرات نداشتند وترسیدند از سکوت خود که داخل نفاق باشد ما منهم احد يقول انه على ايمان جبريل وميكائيل نبود از ان صحابه هیچ یکی که گوید تحقیق وی بر ایمان جبریل ومیکائیل است یعنی جزم کند بر کمال ایمان خود چنانکه جزم است بر ایمان این دو فرشته مقرب معصوم علیهما السلام ويذكر عن الحسن ما خافه الا مؤمن ولا امنه الا منافق وذکر کرده می شود از حسن بصری نمیترسد نفاق را مگر مومن وایمنی ندارد نفاق را مگر منافق تو وی ضمیر

الاسلام (side-column heading; first word unclear)

تسبیه وی تفکر بود بانکه تحقیق است بر [illegible] بوده که مدتی ذکر احبا واعلی بود از تبه فکه وی ذکر خدا بود وحق تعالی [illegible] ذکر دوای او بود در خدا بود او تعمق بعبادت حق [illegible] وجب نسیان نفس وفنای [illegible] شود در آن ذکر وفکر نیز اگر چه احوال شریف آن حضرت در آیات قالب ظاهر مخفی است ازاد مدد [illegible] بعد رها در غیبت [illegible] ولیکن ذکر چون غلبه [illegible] ونسیان از کل [illegible] ذات وقدس [illegible] کمال حرمت است حبب الی الخلاء ذوات العدد عبادت میکرد شبهای متعدد را روز وشب هست تخصیص ذکر شب بجهت آنکه مناسب تر است بخلوت عسقلانی نقل کرده که ابهام عدد بجهت اختلاف اوست بنسبت مدتهای که در [illegible] آن آمدن بسوی اهل میشد وگرنه اصل مدت معروف است مدت او وآن یکماه بود رمضان [illegible] که در روایت کتاب التفسیر [illegible] پیش از آنکه میل کند بسوی اهل خود وباز گردد ويتزود لذلك بعد ذلك معطوفست بر تحنث وتوشه بر میداشت برای تعبد ثم يرجع الى خديجة پس تر باز می آید بسوی خدیجه بروزن فعیله نام ام المومنین است مادر فاطمه زهرا مناقب وی در کتب مذکور است فيتزود لمثلها پس توشه می برد بمقدار آن [illegible] العینی در خلوت عبادت میکرد وگاه گاه [illegible] ادای حقوق ایشان وتوشه توت [illegible] می شد بر فتند وباز فبالمد چون انس بحق که تدبیر [illegible] کران بود دید آشت وآیینه قلب شریف محمدی تمام صاف شد وانعکاس اشعه انوار وانکشاف استار اسرار جلوه گر شد وتباشیر صبح وحی از مشرق موهبت وعنایت دمیدن آغاز کرد شواهد ودلایل آن بجدی بروز یافت که سنگ وجمادات بزبان [illegible] وحی [illegible] چنانکه بر هر درخت وسنگ [illegible] بزبان فصیح میگفتند که السلام علیک [illegible] هر طرف [illegible] آواز می شنید ونگاه میکرد وجز درخت وسنگ [illegible] تا گاه روز بر بالای آن کوه ایستاده بود ناگاه شخصی ظاهر شد بصورت [illegible] [illegible] سبب آنکه بصورت اصلی جبرئیل بود که آن در اوقات دیگر بود وگفت البشری یا محمد مژده باد ترا که من جبرئیلم وبر تو فرستاده شده ام تا پیام حق بتو گذارم وخبر دهم ترا که تو رسول خدائی بدین است کذا فی شرح سفر السعادة للشیخ اجل قدس سره حتی جاءه الحق وهو فی غار حراء تا آنکه آمد آن حضرت را وحی حق یا رسول حق یا رسالت حق وحال آنکه آنحضرت در غار حرا بود ودر کتاب التفسیر فجئه الحق یعنی ناگاه آمد حق فجاءه

خافه وامنه را راجع بالله تعالى داشته يعني نمی ترسد خدا را از سخط و عذاب وی تعالى مگر مومن و بی پروای ندارد ازان مگر منافق وارد حق
کلام حسن بصری که روایت کرده اند در سوق کلام مؤلف همان معنی اول است وما يحذر من الاصرار على التقاتل والعصيان
من غير توبة يعني باب در بیان ترسانیده شدن از اصرار بر مخاصمت و گناه که بغیر توبه است لقول الله تعالى ولم
يصروا على ما فعلوا وهم يعلمون يعني تحذير از جهت فرموده خداست که در باب مومنان واقع شده که اصرار نمیکنند بر آنچه
کردند از گناهان و ایشان میدانند که اصرار ضرر میکند یا آنکه میدانند که الله تعالى مالک مغفرت گناهان است یا میدانند آنچه باید آورد از توبه
و ندامت حدثنا محمد بن عرعرة قال حدثنا شعبة عن زبيد قال سالت ابا وائل عن المرجئة فقال حدثني عبد الله ان النبي صلى الله عليه و
زبید گوید پرسیدم ابا وائل را از حال فرقه مرجئه که قائل اند بآنکه معصیت با ایمان ضرر ندارد چنانکه طاعت با کفر پس گفت حدیث کرد مرا عبد الله که
تحقیق پیغمبر خدا قال سباب المومن فسوق وقتاله كفر فرموده دشنام مومن و کشتن او کفر است اگرچه مراد ازین کفر ارتداد نیست لیکن از روی
تشدید و تغلیظ فرموده که این کبیره مانند کفر است و در روی خوف حبط دیگر اعمال است حدثنا قتيبة بن سعيد قال حدثنا اسمعيل بن جعفر عن
حميد عن انس قال اخبرني عبادة بن الصامت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم انس گفت بتحقیق خبر داد مرا عباده که رسول خدا خرج يخبر بليلة القدر
بیرون آمد در حالی که خبر دهد بشب قدر فتلاحى رجلان من المسلمين پس خصومت کردند دو مرد از مسلمانان فقال اني خرجت لاخبركم بليلة القدر
پس فرمود بتحقیق من بیرون آمدم تا خبر دهم شما را بشب قدر وانه تلاحى فلان وفلان فرفعت الليلة وعسى ان يكون خيرا لكم پس بتحقیق خصومت
کردند فلان و فلان پس برداشته شد شب قدر یعنی بیان و تعیین او از حافظه و نزدیک است اینکه باشد بهتر مر شما را از آنرو که طلب کنید آنرا بقیام
شبها و فارغ نه نشینید از جستجوی آن فالتمسوها في السبع والتسع والخمس پس طلب کنید آنرا در شب بست و هفتم و بست و نهم و بست و پنجم بدانکه مؤلف
باب را بدو قول مترجم ساخته یکی آنکه خوف المومن ان يحبط الخ دوم وما يحذر من الاصرار الخ و تائید کرده قول اول را بچهار اثر و قول دوم را بیک اثر
و شراح در مناسبت این دو حدیث بقول اول گفته اند اما حدیث اول سباب المومن وقتاله كفر تمام مناسبت دارد بقول او خوف المومن الخ
و نیز از دشنام که نسبت کردن مردم است بعیب و خصومت بمردم کمتر کسی آزاد و بر خواهد بود و هرگاه این معنی مثل کفر گفته نزدیک است که چنین
کسی را در دعوی اسلام دروغگو گویند و جای آنست که می ترسیده باشد از نفاق و دعوی ایمان کامل نکند و بترسد از معصیت که نزدیک بکفر
است اما در حدیث ثانی خصومت صحابه بیکدیگر هرگاه موجب نسیان از خاطر اشرف رسالت پناه صلی الله علیه وسلم شده باشد مضرت آن بخصومت
کنندگان بیشتر و سخت تر خواهد بود و جای آنست که موجب حبط اعمال گردد و مسلمانان ازان بر حذر باشند و بعضی شارحان در مناسبت این حدیث
بقول اول چنین تقریر کرده اند که در کتاب منزل آمده که رفع صوت نکنند بر صوت پیغمبر صلی الله علیه وسلم که موجب حبط اعمال است و درین تلاحی رفع
صوت کرده بودند و در مناسبت این دو حدیث بقول دوم بحثی نکرده اند و منتهای آن توانند بود که بسیار است که مؤلف ترجمه باب اول کرده و حدیثی
موافق شرط خود نیافته و این قسم تکلفات که در تطبیق ترجمه اول کرده اند میتوان اینجا هم سخن کرد باب سوال جبرئيل النبي صلى الله
عليه وسلم عن الايمان والاسلام والاحسان وعلم الساعة وبيان النبي صلى الله عليه وسلم باب در بیان پرسیدن جبرئیل
پیغمبر را صلی الله علیه وسلم از ایمان و اسلام و نیکو کردن عبادت و دانستن وقت قیامت و بیان پیغمبر صلی الله علیه وسلم مر جبرئیل را ثم قال
جاء جبرئيل يعلمكم دينكم فجعل ذلك كله دينا پس فرمود آمد جبرئیل علیه السلام که تعلیم کند شما را دین شما را پس گردانید همه آن سوال
و جواب را که از جمله آن اعتقاد بوجود قیامت و نادانستن وقت آن جز علام الغيوب را دین مقصود ازین کلام اول ترجمه باب است و ازین کلام
و آنچه بعد ازین می آرد استدلال است بر آنکه ایمان و اسلام و دین یکی است و لهذا تغیر اسلوب کرد بجمله فعلیه آورد وما بين النبي صلى الله
عليه وسلم لوفد عبد القيس من الايمان و آن چیزی که بیان فرموده پیغمبر صلی الله علیه وسلم مر ایلچی قوم عبد القیس را از ایمان یعنی

صحیفه از حریر مرصع بجواهر در دست آنحضرت داد و
گفت بخوان این را آنحضرت گفت من خواننده نیم و
درین نامه چیزی نوشته نمی بینم چه خوانم ظاهر تر مقصود
می باشد گویا پروردگار تعلیق حفظ نامه با وجود اعطای قوت
مشاهده ملکوت از برای اظهار عجز و اضطرار و تبری آنحضرت
از حول و قوت از وی پوشید قال فاخذني گفت
آنحضرت پس گرفت آن فرشته مرا فغطني بغین
معجمه و طاء مهمله مشدده یعنی بخود فراهم آورده بیفشرد
مرا چنانکه شراح بیان کنند آمده در لغت معنی غط در غوطه
دادن در آب دیده شده مگر آنکه لازم معنی مراد دارند
حتى بلغ مني الجهد بضم جیم و فتح آن بمعنی رنج
و طاقت هر دو مرویست با ضم دال و فتح آن تا آنکه رسید
جبرئیل با فشردن وی از من غایت و طاقت را یا رسید
از من طاقت من غایت خود را یعنی جبرئیل کار را
بغایت قدر طاقت من رسانید و این تصرف بود
از جبرئیل در وجود شریف وی بتلطیف و تخلیص تا قابل
و مستعد در آمدن نور ملکوت وحی گردد ثم ارسلني
پس ترک کرد مرا جبرئیل فقال پس گفت بار دیگر
اقرء بخوان فقلت ما انا بقارئ پس
گفتم نیستم من قاری فاخذني فغطني الثانية
پس گرفت مرا پس بیفشرد مرا بار دوم حتى بلغ مني
الجهد ثم ارسلني فقال اقرء فقلت ما انا بقارئ
قال فاخذني فغطني الثالثة حتى بلغ مني الجهد
ثم ارسلني فقال وجه تکرار اخذ و غط سه بار آنچه بظاهر
نظر در می آید همین مبالغه در تصفیه و تجلیه ذات و غلبیت
روحانیه بر جسمانیت است تا منتهی بار گران وحی
و رسالت و امانت بر وجه اوفی و اکمل گردد هر مرتبه
که این عمل میکردند امتحان قدر استعداد قبول و قوت
وی مینمودند تا مرتبه سیوم که مقدور طاقت بشری و
نهایت استعداد بصاحت کمال رسید تنبیه بر کمال
قدرت الهی بر خلق و تعلیم و اشارت بتوجیه نظر استعداد
قبول و قوت کریم علیم نموده گفت بار چهارم اقرء
باسم ربك الذي خلق بخوان بنام پروردگار خود آن
پروردگار خود را که پیدا کرده است هر چیزی را که پیدا شده
یعنی قبول و قوت خود منگر و استمداد و استعانت
و قوت پروردگار کن که بر همه چیز قادر است خلق
الانسان من علق پیدا کرد آدمی را از خون بسته که در
رحم بود اقرء وربك الاكرم الذي علم بالقلم بخوان
بجای که پروردگار تو کریم تر است از هر کریم آن پروردگار
که آموخت انسان را نوشتن بقلم تا علمها در قید آید
و از حیطه ضبط بیرون نروند و ممکن شود تعلیم بعد
جایی که واسطه زبان گنجایش ندارد و بخوان از حکم
و فوائد صاحب کشاف گفته که اگر بر دقیق صنع و حکمت
الهی و لطف تدبیر وی تعالی فرمان دلیلی جز قلم نباشد
کفایتست چه عجایب و غرایب که از وی زاید از حیطه حصر

تفسیر کرده است اینجا اسلام را قوله تعالی ومن يبتغ غير الاسلام دينا فلن يقبل منه و فرمود خدای برتر وکسی که میخواهد غیر اسلام دینی را پس هرگز قبول کرده نمی شود ازوی یعنی با چیزی که دلالت میکند این آیت که اسلام همین دین است حدثنا مسدد
قال حدثنا اسمعيل بن ابراهيم قال اخبرنا ابو حيان التيمي عن ابي زرعة عن ابي هريرة قال كان النبي صلى الله عليه وسلم بارزا يوما للناس
ابوهریره گفت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ظاهر بود روزی برای مردم یعنی در میان مردم نشسته بود فاتاه رجل فقال ما الايمان پس آمد آنحضرت صلعم را مردی پس گفت چه چیز است ایمان یعنی ایمان که عبارت از تصدیق است متعلقات او کدام است قال الايمان ان تؤمن بالله
وملائكته وكتبه فرمود ایمان تصدیق بوجود واجب تعالی وصفات جلیله او و تصدیق بوجود فرشتگان وایمان آری بکتابها
که بر پیغمبران نازل شده که از پیش خداست وانچه در آنهاست همه راست وحق است وبلقائه و تصدیق کنی بدیدن وی تعالی در آخرت
وبرسله وتصدیق کنی به پیغمبران که همه فرستادهای او بند تعالی شانه وراست گفته اند در انچه رسانیده اند از احکام وخبر آن وتؤمن بالبعث
وایمان آری به برانگیختن آدمیان بعد از میرانیدن آنها برای جزای بدکاران ونیکوکاران قال ما الاسلام گفت آنمرد چیست اسلام یعنی
ارکان مسلمانی قال الاسلام ان تعبد الله ولا تشرك به فرمود آنکه به پرستی خدا را و شریک نسازی بوی چیزی را نه در وجود ونه در پرستش
که حاصل کلمه توحید است وتقيم الصلوة و دایم برپا داری نماز را و درست ادا کنی چنانکه باید وتؤدي الزكوة المفروضة وانکه ادا کنی زکوة را
که فرض کرده شده است وتصوم رمضان و روزه داری ماه رمضان را درین روایت ذکر حج نکرد بعضی گویند از راه سهو ونسیان راوی است
واین احتمال را در روات بخاری راه دادن بعید است وبعضی گویند که دران وقت که این را فرموده حج فرض نشده بود واین اعتذار را باطل میکند
تصریح ابن منده بسندی که وارد بر شرط مسلم که آمدن ایمرد که جبرئیل است در آخر عمر آنحضرت بود صلی الله علیه وسلم و در روایات درهمین قصه جبرئیل
اعمال دیگر نیز واقع شده و در بعضی کمتر ازین مذکور است گویا اختلاف بروفق سوال سائل ومقتضای حال خواهد بود والله اعلم قال وما الاحسان
گفت جبرئیل واحسان که در قرآن در حق عبادت واقع شده وثواب بر آن مترتب است چیست قال ان تعبد الله كانك تراه فرمود صلی الله
علیه وسلم عبادت کردن تو خدا را بحالی که گویا تو می بینی او را فان لم تكن تراه فانه يراك پس اگر نیستی تو که بهبینی وی را تعالی وتقدس از
قصور حال پس بتحقیق وی عز وجل می بیند ترا درین کلمات که از جوامع الکلم است اشارت فرموده بمقام مشاهده ومقام مراقبه بدانکه پرستاران
حق در رهروان طریقت بحسب درجات قرب سه مقام است نخستین مقام آنکه قیام می نمایند بعبادات وطاعات باستیفای جمیع شرائط
وارکان وباین وجه ساقط می شود ذمه تکلف دیگر مقام آنست که ادای عبادت میکنند بر وجه مذکور بمعرفت آن که حق تعالی دانا وبینا
بجمیع حرکات کاینات است هر حرکتی وسکونی که میکند او مطلع میداند بران باین مراقبه عبادت از جمیع جهات انقطاع یافته بر وجه کمال وتمام
ادا میکنند مقام دیگر والاتر ازان است که مستغرق میگردد در دریای مکاشفه وبحر شهود حق جل شانه چنانکه مدرکه بصیرت متعلق میشود بذات
اقدس بنوعی که گویا می بیند او را عز وجل واین مقام آنسرور بود صلی الله علیه وسلم چنانچه اشارت فرموده وجعلت قرة عيني في الصلوة
ومتابعان آنحضرت صلعم نیز بقدر اتباع وصفوت واستعداد واستیلاء انوار کشف ویقین وامتلای زوایای قلب بانوار محبت
وانسداد باطن از خواطر التفات بما سوا ازین مقام بهره سترگ دارند بمقام اول اشارت است در بیان اسلام وباین دو مقام در بیان
احسان قال متى الساعة گفت جبرئیل کی است ساعت یعنی روز قیامت قال ما المسئول عنها باعلم من السائل فرمود
آنحضرت صلی الله علیه وسلم نیست سوال کرده شده ازان ساعت داناتر از سوال کننده واین عبارت اگرچه مشعر تساوی در علم است
لیکن مراد برابری در علم است باآنکه درین علم عالم الغيوب یگانه است ومصرح است دران پنج علم که بجز وی تعالی وتقدس دیگری
آنرا نمی داند حمیدی حدیثی آورده که این سوال وجواب بهمین عبارت در میان عیسی و جبرئیل علیهما السلام واقع شده لیکن عیسی

وخرابی است وتاویلات دیگر که ناشی از احتمالات است
بعضی قریب وبعضی بعید اند وبعضی صحیح نفر نشان
نبوت که اراده رانمی شاید فقالت خديجة كلا پس
گفت خدیجه نخیر نخواهد بود والله ما يخزيك الله
ابدا بضم تحتانیه وسکون خای معجمه وکسر زای وسکون
یا از خزی بکسر خا بمعنی رسوائی یعنی بخدا سوگند رسوا
نمیگرداند ترا خدا تعالی هیشه وبفتح یا وسکون حای
مهمله وضم زا ونون از حزن بمعنی اندوه نیز روایت است
یعنی غمگین نمی گرداند ترا خدا تعالی انك لتصل الرحم
زیرا که بدرستی تو هرآینه پیوند میکنی رحم را یعنی احسان میکنی
با اهل قرابت خود وتصدق الحديث وراست میگوئی
سخن را ودر بعضی روایات زیاده آمده وهي من اشرف
الخصال این خصلت از شریف ترین خصال است
ودر بعضی زیاده کرده وتؤدي الامانة وادا میکنی امانت
را وتحمل الكل وبر میداری گرانی را از مؤنات مردم
ناتوان کل بفتح گرانی وعیال مرد ویتیم کذا في الصراح
عسقلانی گفته کل شی که بکار خود مستقل نباشد وتكسب
المعدوم وکسب میکنی انچه نیست نزد تو یعنی مدار
معیشت بر کسب وتجارت داری نه انکه در مال غیر
نظر کنی بسوال وجز آن ونه در روایت کشمیهنی بضم تا
ست برین تقدیر با حذف مفعول اول گویند یعنی
میدهی دیگری را چیزی که معدوم است نزد وی از
مال یا نزد غیر تو از مکارم اخلاق یا مراد از معدوم معدوم
المال باشد یعنی در کسب می آری ومالی که بضاعت
کسب باشد میدهی کسی را که نیست مالدار وتقري
الضيف ومهمانی میکنی مهمان را بفتح فوقیه وسکون
قاف از قرا بکسر قاف وراء مقصوره یا بفتح قاف
وراء ممدوده بمعنی مهمانی کردن کذا في الصراح وتعين
بضم فوقیه على نوائب الحق ویاری میدهی خلق را
بر حادثها رحق چون ادای قرض ومال دیه وتقویت
ضعیف ورد ظلم وامثال آن احتراز است از حادثها
باطل چون صرف بغیر مصرف وطعام ضیافت نوحه
گران وجز آن که اعانت دران مذموم است وبی شبهه
این کلمه جامع است مرلقبه اصول مکارم را که در
مقام تسلیه استدلال کرد خدیجه کبری رضی الله عنها
باجتماع آنها در آنحضرت بر عدم اصابه مکروه وسلامت
وی از مصارع سوء واینها دلیل است بر کمال فراست
خدیجه وجزالت رای او فانطلقت به خديجة
الى ورقة پس برفت خدیجه با آنحضرت بسوی ورقه
بفتحات بن نوفل بفتح نون وفا بن اسد بن
عبد العزى بضم عین مهمله وتشدید زاء مقصوره
نام بت است ابن عم خديجة بنصب وثبوت
الف در کتابت بتقدیر اعنی متصل است بورقه یعنی
مراد بوی پسر عم خدیجه بنت خویلد بن اسد مذکور است
وكان امرأ قد تنصر بتشدید صاد مهمله فی الجاهلیة

ابراهيم بن حمزة بن محمد بن مصعب بن عبد الله بن الزبير بن العوام القرشي المدني المتوفى سنة ۲۳۰ ۱۲ ابراهيم بن سعد هو ابن ابراهيم بن عبد الرحمن بن عوف القرشي المدني ۱۲ صالح هو ابن كيسان الغفاري ۱۲ ابن شهاب محمد بن مسلم الزهري ۱۲ عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود المدني ۱۲ ابو نعيم الفضل بن دكين تقدم ۱۲ زكريا بن ابي زائدة الهمداني الكوفي ۱۲ عامر الشعبي ۱۲ نعمان بن بشير بن سعد الانصاري ۱۲

سائل وجبرئيل مسئول عنها است وساخبرك عن اشراطها فرمود صلى الله عليه وسلم سرانجام است که خبر میدهم ترا از علامات قیامت و آن
امیست اذا ولدت الامة ربها و علتیکه بزاید داد مالک و سید خود را و این کنایتست از کثرت جهاد با کافران دار الحرب که از علامات
آخر زمان است و گرفتن سرایی وام ولد چون مملوک پدر است پسر او نیز مالک او توان گفت و نیز ممکن است که داه زاده بادشاه شود در
صورت مادر او از جمله رعایا خواهد بود و بادشاه مالک و سید رعایاست و تواند که اشارت بآن باشد که در آخر زمان حکام شریعت چنان
خواهد بر افتاد که مالکان ام ولد را بفروشند و پسران نادانسته بخرند و بملک خود در آرند و نیز میتواند که اشارت باشد به برهم خوردن
آداب و حقوق مادری و حقوق اولاد و حاصلش آنکه پسران چنان سلوک کنند با مادران که مالکان بداهان کنند با هانت و استخدام و تحقیر و بر تقدیر
تقدیر کلام مجاز خواهد بود و تسمیه مادر بداه و تسمیه پسر برب و اذا تطاول رعاة الابل البهم في البنيان و وقتی که دراز
کنند و تفاخر نمایند چرانندهای شتران که کسی آنها را نشناخته باشد در بناهای قصرها و این کنایت است از آنکه اشراف و روسا از بی اعتدالی
از عزت بر افتند و دولت بلیمها رسد و ملک انتظام بر افتد و در حقوق افراط و تفریط رود في خمس لا يعلمهن الا الله یعنی علم بوقت ساعت
در پنج چیز است که نمیدانند آنها را مگر خدا ثم تلا النبي صلى الله عليه وسلم ان الله عنده علم الساعة الاية پس بتحقیق خواند پیغمبر خدا
صلی الله علیه وسلم این آیت بتحقیق خدا نزد اوست علم ساعت تا تمام آیت ثم ادبر الرجل فقال ردوه فلم يروا شيئا پس پشت داد و رفت
آن مرد پس فرمود پیغمبر صلی الله علیه وسلم باز آرید او را پس ندیدند چیزی او را نیافتند او را فقال هذا جبرئيل جاء يعلم الناس دينهم
پس فرمود آن حضرت صلعم این جبرئیل است آمد که تعلیم کند مردم را دین ایشان پوشیده نماند که در سوال و جواب از ساعت تعلیم دین آنست
که اعتقاد کنند بقیامت و علامات او و نه پرسند از وقت و تعیین آن و بدانند که این علم خدای یگانه متفرد است قال ابو عبد الله جعل ذلك
كله من الايمان گفت مؤلف که گردانید آن سرور صلی الله علیه وسلم این همه اعمال و عقاید را از ایمان در ترجمه گفت این همه که در حدیث جبرئیل
مذکور است آن را دین گردانید و همین امور را که بیان کرده برای وفد عبد القیس از ایمان گردانیده چون دین عبارت از تصدیق و اعمال است لازم
آمد که ایمان کامل نیز عبارت ازین مجموع باشد و فائده و وجه آنکه اینجا میگویند گردانید همه را از ایمان ظاهر نمی شود والله اعلم **باب** این باب ترجمه
ندارد و بعضی روایات لفظ باب هم ساقط است و نووی این سقوط را فاسد گفته و تصویب کرده نسخها را که در ان لفظ باب است میگوید این حدیث را
بترجمه باب اول مناسبتی نیست و تامل را کار نفرموده از آنکه ازین حدیث ظاهر میشود که دین و ایمان یکی است هرقل از یک چیز یکمرتبه تعبیر بدین کرده
و مرتبه دیگر تعبیر بایمان آری استدلال بقول هرقل که ایمان او ثابت نشده جای سخن است لیکن قول او را صحابه و ثقات بی انکار تحدیث کرده اند
و از فحوای کلام هرقل پیداست که وی از کتب سالفه نقل این معنی کرده است پس اعتبار را می شاید **حدثنا** ابراهيم بن حمزة قال حدثنا
ابراهيم بن سعد عن صالح عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله ان عبد الله ابن عباس اخبره قال اخبرني ابو سفيان ان هرقل قال له
ابن عباس گفت خبر داد مرا ابو سفیان که هرقل گفت مرا او را سالتك هل يزيدون ام ينقصون فزعمت انهم يزيدون پرسیدم ترا آیا
زیاده میشوند مسلمانان یا کم میشوند گفتی تو که بتحقیق زیاده میشوند وكذلك الايمان حتى يتم و این چنین است ایمان که اهل آن زیاده می شوند
تا آنکه تمام می شود وسالتك هل يرتد احد منهم سخطة لدينه بعد ان يدخل فيه و پرسیدم ترا آیا برمیگردد کسی از مسلمانان از راه
کراهت و خشم مر دین او را بعد از آنکه داخل می شود در دین او فزعمت ان لا وكذلك الايمان پس گفتی که برنمیگردد و همچنین است کار ایمان
حين تخالط بشاشته القلوب لا يسخطه احد هنگامی که می آمیزد فرح و سرور او دلها را خشم نمیکند آن را هیچکس **باب** فضل
من استبرأ لدينه این باب در فضیلت کسی است که طلب برأة و بیزاری از گناه و ذم شرعی کرده محض برای دین خود و بی شبهه این استبراء از ایمان است
حدثنا ابو نعيم قال حدثنا زكريا عن عامر قال سمعت النعمان بن بشير يقول سمعت رسول الله

چنانچه از شرح مقاصد و غیره کتب کلامیه مفهوم گردد و در روایت
کتاب التعبیر بجای عبرانی و بجای عبرانیه عربیه آمده یعنی
ماهر بود بزبان عربی و خط وی تا آنکه می نوشت انجیل
را بزبان عربی هر قدر که خواسته خدای بود و مقصود بیان همین
و غرابت و عظم منزلت و بزرگی ورقه است تا سبب
انطلاق نزد وی بیین گردد و توطیه شود برای تحقیق
آنچه وی گفت در شان آنحضرت صلعم وكان شيخا كبيرا
قد عمي و بود ورقه پیر سال که بتحقیق نابینا شده بود
فقالت له خديجة يا ابن عم اسمع من ابن
اخيك پس گفت مر او را خدیجه ای پسر عم من بشنو از پسر
برادر خود پدر کلان ورقه که عبد العزی نام داشت
برادر عبد مناف بود پس در محاذات آبای ورقه
بمقابل عبد الله پدر آنحضرت باشد از جهت آنحضرت
را برادرزاده وی خواند یا از جهت آنکه گویند که ورقه
در سن بمنزلت والد آنحضرت بود صلی الله علیه و آله
وسلم و ذکر کرد این عنوان برای استعطاف و رقت
فقال له ورقة يا ابن اخي ماذا ترى پس گفت
مر آنحضرت را ورقه ای پسر برادر من چه چیز میبینی
فاخبره رسول الله صلى الله عليه وسلم خبر ما رأى
پس آگاه نمود او را پیغمبر خدا خبری که دیده بود فقال له
ورقة هذا الناموس الذي نزل الله على موسى
پس گفت ورقه این ناموسی است که نازل کرده بود
خدا بر موسی علیه السلام مؤلف ناموس را در کتاب الانبیاء
تفسیر کرده بصاحب سر که خبر دار گرداند او را بخیری که پوشیده
میدارد از غیر وی و همین است معنی نزد جمهور و بعضی تخصیص
کنند ناموس را بسر خیر و صاحب سر شر را جاسوس خوانند
مراد جبرئیل است علیه السلام ذکر موسی با وجود آنکه عیسی
بنصرانیت قائل مناسب تر است بجهت آنست که
وی اول کسی است که این ناموس بشریعت و کتاب
نزد وی آمده و شراح را توجیهات است گویند بجهت
جامعیت کتاب موسی نسبت عیسی یا بجهت اشتمال
کتاب وی بیشتر بر احکام چنانکه کتاب آنحضرت یا بجهت
اتفاق اهل کتابین بر نبوت موسی یا بجهت آنکه نزول
وحی بموسی بیشتر از نزول بر عیسی است بتقاریب کثیره
احکام در تحوآن و بعد مرتبه خطاب است با آنحضرت
ورقه يا ليتني فيها جذعا ای کاش من در ایام نبوت
تو جوان می بودم تمنی کرد زندگی و جوانی را تا نصرت
نصرت آنحضرت در یابد جذع بفتح جیم و ذال معجمه جوان
يا ليتني اكون حيا اذ يخرجك قومك ای کاش
کرمن باشم زنده وقتی که برآرند ترا قوم تو تا تایید کردی این
تمنی تصدیق سابق را فقال رسول الله صلى الله عليه
وسلم او مخرجي هم گفت پیغمبر خدا آیا برون آرندگان
من اند ایشان استبعاد کرد آنحضرت برآوردن را
بی سببی مقتضی با اخراج با انهمه مکارم اخلاق قال
نعم گفت ورقه آری برون می آرند ترا الوحیات

نعمان بن بشیر میگوید شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم یقول الحلال بیّن والحرام بیّن وبینهما مشتبهات یعنی فرمود حلال ظاهر و روشن است و حرام ظاهر است و روشن در میان حلال و حرام امور یست که تشبیه داده شده بغیر آن یعنی ظاهر و متعین نیست حکم آن لا یعلمها کثیر من الناس نمیدانند حکم آنرا بسیاری از مردم که از جمله حلال است یا از حرام بلکه یگانه اند با بینه علم علما بنص یا با اجتهاد و قیاس فمن اتقی الشبهات استبرأ لعرضه ودینه پس کسیکه پرهیز کرد و دور داشت اموری را که متشابه اند طلب بیزاری کرد مر آبروی خود را و دین خود را از بدکاری ومن وقع فی الشبهات کراع یرعی حول الحمی یوشك ان یواقعه وکسی که افتاد در مشتبهات مانند شبانی است که بچرانند گوسفند انرا نزد قورق نزدیک است اینکه بیفتد در ان الا ان لکل ملك حمی الا ان حمی الله محارمه آگاه باش که بتحقیق هر بادشاهی را قورقی است و قورق خدا حرامهای اوست الا وان فی الجسد مضغة اذا صلحت صلح الجسد کله آگاه باش که در بدن آدمی گوشت پاره ایست وقتی که صالح است صالح است بدن همه آن واذا فسدت فسد الجسد کله وقتی که تباه شد تباه گردید بدن همه الا وهی القلب آگاه باش که آن دل است اطبا گویند این گوشت پاره صنوبری که در سینه جانب چپ آویخته است منشاء روح حیوانی است و آن بخاریست لطیف که از آنجا بهمه اعضا وقوی میرسد و آنرا از تباهی نگاه میدارد بر طبق آن عرفا گویند که لطیفه ایست در آدمی که صلاح و فساد قوای باطن وابسته بصلاح و فساد آنست گویند که متولد است از روح و نفس گاهی که تابع روح است همه صلاح می آرد و گاهی تابع نفس میشود همه فساد می آرد و از آنجا او را قلب خوانند که منقلب است از حالی بحالی و ظاهر آنست که در حدیث اشاره باین معنی است که بطریق تشبیه اشارتی بآن فرموده اند و گفته اند چنانچه بدن متعلق روح انسانی است این معنی متعلق آن لطیفه است که بطریق مجاز از ان لطیفه باین دل صنوبری تعبیر میکنند **باب اداء الخمس من الایمان** دادن خمس حصه غنیمت از جمله ایمانست **حدثنا** علی بن الجعد قال اخبرنا شعبة عن ابی جمرة قال کنت اقعد مع ابن عباس فیجلسنی علی سریره گفت ابو جمره بودم من که می نشستم با ابن عباس بهد وقتی که امیر بصره بود از جانب علی بن ابی طالب رضی الله عنه پس می نشاند مرا بر تخت خود یعنی بعد از نشستن من باوی بر سریر نشت مرا بر تخت فقال اقم عندی حتی اجعل لك سهما من مالی پس گفت اقامت کن نزد من تا آنکه گردانم ترا نصیبی از مال خود فاقمت معه شهرین پس ایستادم باوی دو ماه ابو جمره دانا بود بزبان فارسی ابن عباس او را باعث بود بر صحبت خود تا ترجمان او بفارسیان باشد و نیز مرویست که وی در حق ابن عباس خوابی دیده بود چنانچه در باب تمتع بیاید خواست که او را مالی عطا کند ثم قال ان وفد عبد القیس لما اتوا النبی صلی الله علیه وسلم پس گفت بتحقیق جمعی از فرستادهای عبد القیس بدرگاه آمدند پیغمبر را صلی الله علیه وسلم عبد القیس مردی بوده که قبیله او را بنام او میخوانند چنانچه قریش که ابو القبیله است قبیله را بنام او میخوانند باعث این روایت و ربط کلام ابن عباس چنانکه از روایت مسلم فهم میشود که زنی نزد ابن عباس آمد پرسید او را از نبیذ که در سبو میکردند ابن عباس منع کرد او را ابو جمره گفت که من در سبوی سبز نبیذ شیرین میکنم و میخورم از ان و در هضم می آرد شکم مرا گفت مخور از ان اگرچه شیرین تر از شهد باشد و این حدیث گفت قال من القوم او من الوفد فرمود کیانند این قوم یا کیانند این وفد شک کرده است شعبه یا ابو جمره کرمانی گوید ظاهر آنست که شک از ابن عباس است قالوا ربیعة گفتند حاضران قوم ربیعه اند و عبد القیس از اولاد ربیعه است قال مرحبا بالوفد وبالقوم غیر خزایا ولا ندامی فرمود رسیدید بفراخی در ان حال که خوار نشدید و پشیمان نباشید درین آمدن فقالوا یا رسول الله انا لا نستطیع ان ناتیك الا فی شهر الحرام گفتند اینجماعه ای پیغمبر خدا ما نمیتوانیم که بیائیم ترا مگر در ماه حرام که جنگ در ان ماه حرام است و آن چهار ماه است محرم و رجب و ذی القعده و ذی الحجه وبیننا وبینك هذا الحی من کفار مضر و میان ما و تو این قبیله است از کافران قوم مضر که دشمن اهل اسلام اند فمرنا بامر فصل نخبر به من وراءنا وندخل به الجنة پس بفرما ما را امری که جدا کننده است حق را از باطل یا امری که ظاهر و واضح است که خبر دهیم بآن امر کسی را که وراء ماست از قوم و اولاد ما و در آئیم بعمل کردن آن بهشت را وسألوه عن الاشربة و پرسیدند آنحضرت را صلی الله علیه وسلم از ظروف که شرابها

عباس چند روز و گفته اند که حکمت در فترت وحی و تاخیر آن بود تا برود از ان حضرت خوفی که عارض شده بود و پیدا شود فرط اشتیاق و دغدغه فراق تا آنکه مرویست چنانچه در کتاب التعبیر بیاید اینچنان اندوهگین شد پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم که کرر خواستم بود که از بالای کوه بیندازد خود را پس ظاهر شدی جبرئیل و گفتی یا محمد بدرستی که تو رسول خدائی بتحقیق و تسکین شدی از ینحو قال ابن شهاب قوله عقیل موسوق باسناد سابق است تعلیق نیست بدلالت واو عاطفه در قول وی واخبرنی ابو سلمة بفتحات یعنی گفت ابن شهاب که درین اسناد است و خبر داد مرا ابو سلمه عبد الله بن عبد الرحمن بن عوف تابعی بزرگ است سنه نود و چهار ان جابر بن عبد الله بن عمرو الانصاری خزرجی کاخرترین صحابه است بموت در مدینه سنه هفتاد و سه یا چهار یا هشت یا نه بعد از انکه کور شده بود قال بدرستی که جابر گفت وهو یحدث عن فترة الوحی بحالی که وی حدیث میکرد از در ماندن و دیر شدن وحی فقال فی حدیثه پس گفت در حدیث خود از آنحضرت که فرمود بینا انا امشی اذ سمعت صوتا من السماء در اثنا آنکه من میروم شنیدم آوازی را از آسمان فرفعت بصری پس برداشتم بینائی خود را و بالا نگریستم فاذا الملك الذی جاءنی بحراء جالس علی کرسی بضم کاف وکسر آن نیز جایز است بین السماء والارض پس ناگاه فرشته که آمده بود مرا بغار حرا نشسته است بر تختی میان آسمان و زمین فرعبت منه مجهول تو علوم هر دو مرویست پس ترسانیده شدم یا ترسیدم از وی و این بقیه خوف سابق بود که بتدریج برطرف شد فرجعت وقلت پس باز گشتم بمنزل و گفتم زملونی زملونی و در بعضی روایات یک مرتبه است و در بعضی دثرونی چنانچه بیاید و معنی هر دو یکی است یعنی به پیچید مرا بجامه فانزل الله تعالی پس فرود آورد خدا تعالی این آیات کریمه یا ایها المدثر قم فانذر ای مرد جامه پیچیده برخیز با ستعداد دعوت پس ترسان خلق را که بتو ایمان آرند از عذاب خدا چون درین وقت اسلام بظهور نیامده با بشارت امر نشد وربك فكبر و پروردگار را ببزرگی یاد کن و اندیشه مکن از هیچ کبیری که خدا از همه اکبر است وثیابك فطهر و جامهای خود را پاک دار از نجاست یا مراد از مدثر پیچنده دثار نبوت دارند و امر تطهیر همین دثار گویند از ناشایسته پیچیده دثار ثقیل بشریت را مراد داشته امر بتطهیر این دثار گویند از آلودگیهای لذات و میل شهوات با تاویلات دیگر که در تفاسیر مذکور است فی الصراح دثار جامه بر تن و الرجز بضم راء و کسر آن هر دو در لغت بمعنی عذاب است و به اوثان و عبادت آن نیز تفسیر کرده اند زیرا چه وی سبب عذاب است فاهجر و عذاب انچه بسبب عذاب است از ظلم و گناه و

دران میکردند این سوال ضمیمه سوال از امور دین واحکام آنست ازین جهت بواو عطف آورد فامرهم باربع ونهاهم عن اربع پس فرمود ایشان را بچار چیز وباز داشت از چهار چیز امرهم بالایمان بالله وحده فرمود ایشان را بایمان بخدا تنها قال اتدرون ما الایمان بالله وحده فرمود آیا میدانید چیست ایمان بخدا تنها قالوا الله ورسوله اعلم گفتند خدا و پیغمبر خدا دانا تر است قال شهادة ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله فرمود تصدیق این کلمه طیبه است واقام الصلوة وبرپا داشتن نمازها یعنی دایم ورست ادا کردن وایتاء الزکوة ودادن زکوة است وصیام رمضان وروزهای ماه رمضان است وان تعطوا من المغنم الخمس واینکه بدهید از غنیمت که از کفار بدست آید پنجم حصه ظاهر این است که این زاید بر چهار چیز است چون این جماعه با قوم مضر که صاحب مال بودند همیشه جنگ وجدال داشتند زیاده بر ارکان اسلام فرموده بعضی گویند که این چهار امر است وذکر ایمان که اصل اصول است تبرکا واهتماما اول مذکور ساخته از انکه این جماعه مومن بودند محتاج بامر ایمان نخواهد بود پوشیده نماند که آمدن این وفد چنانکه این روایت کرده اند در سال هشتم از هجرت بود پس نماز وروزه وزکوة که فرضیت آن پیش ازین بود نسبت بمومنان ازین قبیل است اگر نخستین حال ایمان ایشان است همه یکسان است والله اعلم ونهاهم عن اربع عن الحنتم والدباء والنقیر والمزفت ومنع کرد ایشان را از استعمال سبوی سبز وکدوی وبیخ درخت که از میانه کافته وتهی کرده آنرا ظرف گیرند وظرفی که طلا کنند آنرا بقیر وقیر نام گیاهی است که آنرا سوخته وخشک کرده کشتی وجز آن را طلا کنند که آب در وسرایت نکند وربما قال المقیر وبسا است که گفت بجای مزفت مقیر واین هردو بیک معنی است وقال احفظوهن واخبروا بهن من وراءکم فرمود یاد گیرید این مسائل واحکام را وخبر دهید بآن مسائل کسی را که ورای شماست بدانکه امتباذ درین اوانی در اوایل زمانی که خمر حرام شده وبه نجاست آن حکم آلهی آمده منع شده بود از ان جهت که این ظروف نیز نجس بوده اند بعضی گفته اند که همین جنس ظروف اگرچه دران شراب نینداخته بودند از استعمال ممنوع ساخته تا تشبه بدان هم نباشد یا از ان روکه انتباذ درجنس این ظروف زود تر باسکار نبیذ می آورد منع فرمود تا نادانسته کسی در وره سکر نیفتد روایتی که مسلم در صحیح خود آورده که کنت نهیتکم عن الانتباذ الا فی الاسقیة فانتبذوا فی کل وعاء ولا تشربوا مسکرا ابو ومن که منع میکردم از نبیذ ساختن مگر در مشکها پس نبیذ گیرید در هر ظرف ونخورید چیزی را که مستی آرد موید معنی اول است بسم الله الرحمن الرحیم باب ما جاء ان الاعمال بالنیة والحسبة در بیان آنکه آمده که بتحقیق اعمال معتبر به نیت است یعنی آنکه برای خدا کنند وبرای طلب ثواب آخرت کنند حسبه بمعنی اخلاص هم گفته اند واخلاص آنست که غیر خدا چیزی دیگر منظور در عمل نباشد واین معنی نزدیک به نیت است ولکل امرئ ما نوی داخل در بیان این قول است که هر مرد را حاصل همانست که نیت کرده است این همه داخل ترجمه باب است قال میگوید مولف ابو عبدالله فدخل فیه الایمان پس درآمد درین کلام ایمان یعنی ایمان کامل که شامل اعمال است وایمان بمعنی تصدیق محتاج به نیت نیست چنانکه همه علمهای قلبی والوضوء ودرآمد وضو که آنهم بی نیت معتبر نباشد حنفیه گویند مراد اعمال واجبه ومستحبه است پس تحقق واعتبار آن شرعا موقوف بر نیت بود ووضو وسیله است نفس او عبادت مستقله نیست پس داخل ترین کلیه نباشد وآنچه گویند تیمم نیز وسیله است باید که موقوف بر نیت نباشد گوییم آب بالطبع مطهر است وخاک چنین نیست تطهیر بآن محض تعبد است پس محتاج به نیت باشد وتیمم لغة مشعر بقصد ونیت است پس آنجا فرمود فتیمموا معنی آن باشد که اقصدوا والتیمم واین گفتگو محل خود تفصیل یافته ازانجا طلب باید کرد والصلوة والزکوة والحج والصوم والاحکام ودرآمد دران نماز وزکوة وحج وروزه وسایر اعمال شرعیه قال الله تعالی قل کل یعمل علی شاکلته علی نیته وگفت خدا که برتر است شان او بگوای محمد صلی الله علیه وسلم هرکسی عمل میکند بر شاکله خود یعنی بر نیت خود واینچنین تفسیر کرده است حسن وغیر او ومجاهد واکثر اهل تفسیر گویند شاکله بمعنی طریقه است یعنی هرکس عمل میکند بر طریقه که موافق است حال او را ودر بعضی نسخها الست بعضا دهی شاکله را بمعنی جوهر روح واحوالی که تابع مزاج هست تفسیر کرده وقال النبی صلی الله علیه وسلم ولکن جهاد ونیة جزو اول این حدیث آنست لا هجرة بعد الفتح یعنی هجرت که ثوابی عظیم داشت بعد از فتح مکه نمانده لیکن جهاد وثواب آن ونیت اعمال خیر وثواب آن

است که عبارت از اسقاط اول اسناد است یکی باشد یا بیشتر ولازم نیست در متابعت که موافقت در لفظ باشد اگر در معنی بود کافی است ودرینجا حسد متابع عقیل آورده یکی را بلفظ تابعه ذکر کرده ودیگر را بصیغه تعلیق آورده وگفت وقال یونس ابن یزید ایلی بفتح همزه وسکون تحتیه تابعی سنه یکصد وپنجاه ونه بمصر ومعمر بروزن جعفر ابو عروه بن ابی عمرو ابن راشد ازدی حرانی عالم یمن سنه یکصد وپنجاه ودو یا سه یا چهار بوادره گفته است یونس ومعمر در روایت این حدیث از زهری بوادره بجای فواده که در ترجمه فواده است چنانچه این هردو روایت باسناد تمام در کتاب التفسیر وکتاب التعبیر مذکور گردد انشاء الله تعالی بدعا واحد است جمع بوادر که جمع بادره است بمعنی گوشتی که میان دوش وگردن است نیز وقت خوف می جنبد چون فواد پوشیده نماند که اختلاف این دو روایت از روایت عقیل مخصوص بلفظ بوادر نیست بلکه در الفاظ دیگر هم تفاوت دارند چنانچه نزد مقابله معلوم گردد ونیز این الفاظ هم مخصوص به یونس ومعمر نیست بلکه عقیل هم از زهری آن در کتاب التفسیر روایت کرده

حدثنا موسی بن اسمعیل منقری بکسر میم وسکون نون وفتح قاف منسوب بمنقر بن عبید از حفاظ بصریان است سنه دویست وبیست وسه

قال حدثنا ابو عوانة [illegible] الیشکری بضم کاف سنه یکصد ونود وشش [illegible] حدثنا [illegible] بن ابی عایشه [illegible] کوفی [illegible] بن همیرة قال [illegible] سعید بن جبیر بضم جیم وفتح موحده وسکون تحتانی ابن هشام کوفی از کبار تابعین است قتل کرده او را حجاج سنه نود وپنج ودر قتل او قصه عجیبه است وقتل نکرد آن ظالم بعد از وی کسی را بلکه زنده نماند بعد از ان مگر روزی چند عن ابن عباس عبدالله مدنی [illegible] وعبادله اربع پسر عم آنحضرت صلی الله علیه وسلم واو را ترجمان القرآن میگفتند سنه شصت وهشت بطایف فی قوله تعالی مرویست از ابن عباس در تفسیر قول وی تعالی لا تحرک به لسانک لتعجل به [illegible] خود را بیش [illegible] وی قال کان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم [illegible] التنزیل [illegible] گفت ابن عباس بود پیغمبر خدا صلی الله [illegible] کوشیدی از نازل کردن قرآن بروی سختی را از برای سختی [illegible] که حاصل میشد از گرانباری حفظ قرآن وکان [illegible] [illegible] ابن که [illegible] [illegible] وحال وی در آن وقت ازین تعجیل فقال ابن عباس پس گفت ابن عباس برای مزید بیان

باقی است ونفقة الرجل علی اهله یحتسبها صدقة روزی دادن مرد بر اهل وعیال به نیت امتثال امر خدا نه بر مقتضای طبع و هوای نفس صدقه است وثواب آن دارد حدثنا عبد الله بن مسلمة قال حدثنا مالک عن یحیی بن سعید عن محمد بن ابراهیم عن علقمة بن وقاص عن عمر رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الاعمال بالنیة ولکل امرئ ما نوی فمن کانت هجرته الی الله ورسوله فهجرته الی الله ورسوله گفت عمر بتحقیق پیغمبر خدا فرمود عملها وابسته به نیت است ومر هر مردی را نصیب چیزی است که نیت کرده پس کسی که باشد هجرت او بسوی خدا وطلب مرضیات او وبسوی پیغمبر خدا وتبعیت دین او پس هجرت او قبول دارد و واقع است بسوی خدا و پیغمبر او ومن کانت هجرته الی دنیا یصیبها او امرأة یتزوجها فهجرته الی ما هاجر الیه وکسی که باشد هجرت او بسوی دنیا که برسد آن را وتحصیل کند یا بسوی زنی که زوجه گیرد او را پس هجرت او بسوی چیزی است که هجرت کرده بسوی آن حدثنا حجاج بن منهال قال حدثنا شعبة قال اخبرنی عدی بن ثابت قال سمعت عبد الله بن یزید عن ابی مسعود عن النبی صلی الله علیه وسلم اذا انفق الرجل علی اهله یحتسبها فهو له صدقة فرمود وقتی که انفاق کند مرد بر عیال خود در حالی که ملاحظه امتثال امر خدا میکند پس آن انفاق مر او را صدقه است وموجب ثواب حدثنا الحکم بن نافع قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال حدثنی عامر بن سعد عن سعد بن ابی وقاص انه اخبره ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال عامر بن سعد روایت کرده از سعد بن ابی وقاص که ابن ابی وقاص خبر داد عامر را که بتحقیق رسول خدا فرمود سعد بن ابی وقاص را انک لن تنفق نفقة تبتغی بها وجه الله الا اجرت بها بتحقیق تو هرگز نفقه نمیکنی هیچ نفقه که طلب میکنی بآن امتثال امر خدا مگر آنکه اجر داده می شوی بآن نفقه حتی ما تجعل فی فم امرأتک تا آنکه چیزی که می اندازی در دهن زن خود به نیت امتثال امر الهی آن هم داخل صدقه است وموجب ثواب اخرویست باب قول النبی صلی الله علیه وسلم الدین النصیحة لله این باب در فرمودن پیغمبر است صلی الله علیه وسلم درستی وپای برجای دین نیک اندیشی است مر خدای را بایمان آوردن بوی تعالی بصدق اقرار با وحدانیت او وادای حق عبودیت بامتثال اوامر واجتناب از نواهی ... وقبول ... آورده از خدا ویاری دادن او باحیای سنت وترویج شریعت ... وادب ... اهل اسلام را با طاعت وامانت ایشان در حق واگاه کردن ... با طاعت شان ونیک اندیشی علما وایمه اجتهاد بتحسین ظن وترویج علوم ایشان وتعظیم وتوقیر شان وعامتهم ... نیک اندیشی عوام ... وتعلیم دین وسعی در انچه سود ... آنچه زیان آرد ... والشیخ الاجل ابو محمد ... رساله ... جمیع علومی که ... مندرج است علی وجه الاجمال ... قوله عز وجل اذا نصحوا لله ورسوله ... خدای توانا ... وقتی که نیک اندیشی کردند خدا ورسول خدا را این آیت تائید کرده حدیث مذکور را حدثنا مسدد قال حدثنا یحیی عن اسمعیل قال حدثنی قیس بن ابی حازم عن جریر بن عبد الله قال بایعت رسول الله ... گفت جریر بیعت کردم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم علی اقام الصلوة وایتاء الزکوة والنصح لکل مسلم بر بر پا داشتن نماز ودادن زکوة ونیک سگالی هر مسلمان را حدثنا ابو النعمان قال حدثنا ابو عوانة عن زیاد بن علاقة قال سمعت جریر بن عبد الله یوم مات المغیرة بن شعبة قام فحمد الله واثنی علیه زیاد بن علاقه گفت شنیدم جریر بن عبد الله را روزی که مرد مغیره بن شعبه که والی بود بر کوفه از جانب معاویه رضی الله عنه ایستاد بخطبه پس ستود خدا را بصفات کمال وستایش کرد بر خدا بر تنزیه از نقایص وقال علیکم باتقاء الله وحده لا شریک له وگفت جریر لازم گیرید بر خود پرهیزگاری خدای در حالی که خدا یگانه است انباز نیست او را والوقار والسکینة وگرانباری وسکون وآرام

شیخ الاسلام

که تحریک شفتین ابن عباس از آنحضرت بطریق روایت حکایت کرد چنانچه سعید نقل کرد بهمین وجه که این قصه در مبادی حال بود ایراد کرد بخاری این حدیث را درین باب فانزل الله عز وجل پس بسبب آنکه تصدیع می کشید آن حضرت از اهتمام ضبط تنزیل ومبادرت تلقی بتحریک لب وزبان نازل کرد تعالی این آیات را لا تحرک به لسانک لتعجل به منع بتحریک زبان از جهت اصالت اوست در نطق وگرنه تحریک لب وزبان هر دو لازم همدگرند مراد نهی پیش از تمام وحی است بقرینه تعجیل چنانکه در کریمه ولا تعجل بالقرآن من قبل ان یقضی الیک وحیه صریح است ان علینا جمعه وقرآنه بدرستی که بر ما است گرد آوردن آن در دل تو تا از یاد فرو نماند واثبات قراءت آن بزبان تو تا در تلک آیات منتظم گردد وجزوی از ان ساقط نشود چنانچه راوی از ابن عباس می آرد قال گفت ابن عباس در تفسیر آن جمعه لک فی صدرک یعنی مراد از لفظ جمعه در آیت فراهم آوردن قرآن است برای تو در سینه تو وتقرأه مراد از قول وی تعالی قرآنه تخوانی آن را یعنی بر ما چیزی است که وعده کرده ام اندیشه مکن فاذا قرأناه فاتبع قرآنه پس چون بخوانیم قرآن را بزبان جبرئیل پس تابع باش قراءت او را ... تمکن باوی درین ... چنانچه تفسیر کرد قال گفت ابن عباس در تفسیر وی فاستمع له وانصت پس بشنو قرآن را وخاموش باش ثم ان علینا بیانه پس تحقیق بر ما است ظاهر کردن وی وابن عباس تفسیر کرده باین وجه که گفت ثم ان علینا ان تقرأه بر ما است اینکه بخوانی وتفسیر مشهور آنچه ظاهر است از لفظ بیان حل مشکلات وایضاح خلافات است فکان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم بعد ذلک اذا اتاه جبرئیل استمع تمه قول ابن عباس است پس بود آنحضرت بعد از نزول این آیات چون می آمد او را جبرئیل شنیدی بی آنکه با وی قراءت کند وقت وحی فاذا انطلق جبرئیل قراءه النبی صلی الله علیه وسلم کما قراءه

اسماء الرجال

محمد بن سنان بكسر السين ابوبكر البصري — محمد بن فليح — ابراهيم بن المنذر المدني — هلال بن ابي ميمونة — هلال بن علي ويقال — عطاء بن يسار مولى ميمونة بنت الحارث

حتى يأتيكم امير فانما يأتيكم الآن تا آنكه بيايد شما را فرمان روائي ونمي آمد گر همين زمان مبالغه در قرب مدت كرد وتسلي مردم را ميخواست
بود كه چون خبر فوت مغيره بمعاويه رسيد والي بصره را نوشت كه زود خود را بكوفه رساند ثم قال استعفوا لاميركم فانه كان يحب العفو
پس گفت جرير طلب عفو وآمرزش كنيد از خدا امير خود را تحقيق او بود كه دوست ميداشت عفو از زلات وگناهان مردم ثم قال اما بعد فاني
اتيت النبي صلى الله عليه وسلم پس گفت بعد از نعت خدا تحقيق آمدم من پيغمبر را صلى الله عليه وسلم فقلت ابايعك على الاسلام
پس گفتم بيعت ميكنم ترا بر اسلام فشرط علي پس شرط كرد بر من اسلام را والنصح لكل مسلم ونيك انديشي براي هر مسلمان فبايعته على هذا
پس بيعت كردم بر اسلام ونصيحت مسلمانان ورب هذا المسجد اني لناصح لكم سوگند بپروردگار اين مسجد تحقيق من نيك انديشم
مر شما را در آنچه گفتم ثم استغفر ونزل پس استغفار كرد وفرود آمد از منبر كتاب العلم كتاب در بيان آنچه تعلق دارد بعلم وعلم
اينجا بمعني ادراك مطلق است وآن بحسب تعلق بمعلومات منقسم به چند قسم است نخستين علم شرايع است از آنچه بر مكلف تكليف بآن رفته از
واجبات ومندوبات ومحرمات ومكروهات وعلم باين امور دائر بر تفسير وحديث وفقه واصول فقه است ديگر علم باطن است كه عبارت از تهذيب اخلاق
وتخلي از رذائل وتصفيه قلب وتجلي بصفات كمال وتعلي بمقامات كه بفتوى اصفيا وعلماي باطن فرض عين است ديگر علم مكاشفات است كه بعد از
دو علم سابق بتفضيل الهي دست ميدهد وآن نوريست كه ظاهر مي شود در دل بعد از تزكيه وخلوص اعمال وحاصل ميشود بوي معرفت بخدا
وصفات واسماي وي تعالى ومنكشف ميگردد اسراري كه بهره ندارند از آن خبر عارفان حقيقت وبهره مندان قربت طريقه نارسيدگان اين
والا مرتبت آنكه تسليم نمايند علم مكاشفه را باهل آن تا مبادا كه در ورطه خرابي ظاهر وباطن ومعرض هلاك افتند بسم الله الرحمن الرحيم در بعضي
روايات تسميه پيش از كتاب است باب فضل العلم باب در بيان فضيلت علم وثواب است وقول الله عز وجل يرفع الله
الذين آمنوا منكم والذين اوتوا العلم درجات ... در بيان فرموده خداي توانا وبزرگ بر ميدارد خدا آنان را كه ايمان آورده
اند از شما وآنانكه داده شده اند علم را درجها والله بما تعملون خبير وخدا بآنچه عمل ميكنيد آگاه است وقوله تعالى رب زدني علما
وبيان فرموده خدا كه بگو اي پروردگار زيادت كن مرا علم را اين آيت نيز دلالت دارد در فضيلت علم از آن رو كه اگر كمالي ديگر به از اين بودي
درخواست زيادتي آن كردي مولف در اين باب حديثي نياورد گويا بر شرط وي حديثي كه دلالت دارد نداشته است واكتفا كرد بآيات كه اعظم ادله
است وبا ثبوت قطعي نص است بر فضيلت علم باب من سئل علما وهو مشتغل في حديثه فاتم الحديث ثم اجاب السائل
كسي كه پرسيده شد علمي را وحال آنكه وي مشغول است در كلام خود پس تمام كند حديث پس جواب گويد پرسنده را حدثنا محمد بن سنان
قال حدثنا فليح قال وحدثني ابراهيم بن المنذر قال حدثنا محمد بن فليح قال حدثنا ابي قال حدثني هلال بن علي عن
عطاء بن يسار عن ابي هريرة قال بينما النبي گفت ابو هريره در ميان آنكه پيغمبر صلى الله عليه وسلم في مجلس يحدث القوم در مجلسي حديث
ميكرد مردم را جاءه اعرابي فقال متى الساعة آمد آنحضرت را اعرابي پس پرسيد كي است روز قيامت فمضى رسول الله صلى الله عليه وسلم
يحدث پس گذشت پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم در حالي كه سخن ميكرد مردم را يعني بحديث سخن ماند والتفات بجواب اعرابي نكرد فقال بعض القوم
سمع ما قال فكره ما قال پس بملاحظه بي التفاتي آن حضرت گفتند بعضي مردم شنيد آن حضرت چيزي را كه گفت اعرابي پس ناخوش كرد آنچه وي
گفت وقال بعضهم بل لم يسمع وگفت بعضي از مردم بلكه نشنيد حتى اذا قضى حديثه تا وقتي كه تمام كرد آنسرور صلى الله عليه وسلم سخن را قال
اين السائل عن الساعة فرمود كجاست سوال كننده از قيامت قال ها انا يا رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت اعرابي آگاه باش منم سائل
اي پيغمبر خدا قال فاذا ضيعت الامانة فانتظر الساعة فرمود وقتي كه هلاك كرده شود امانت كه كنايت از امارت وخلافت است پس نگران
باش روز قيامت را كه ميرسد قال كيف اضاعتها گفت اعرابي چگونه است خرابي آن قال اذا وسد الامر الى غير اهله فانتظر الساعة

شيخ الاسلام

اين حرف علامت حيلوله بين الاسنادين است
وتلفظ كرده نميشود بوي وبعضي رمز بحضرت گويند
اينجا خوانند وبعضي رمز صح تا توهم نشود كه چيزي از اسناد
اول ساقط شده واينجا مولف اين حديث را از زهري
بدو طريق روايت كرده اول آنچه مذكور شد وطريق دوم
ذكر كرد وي را بحرف عطف براي ربط با اول وگفت
وحدثنا بشر بن محمد بكسر موحده وسكون
شين معجمه مروزي سختياني سنه دويست وبيست و
چهار قال اخبرنا عبد الله بن مبارك قال اخبرنا
يونس ومعمر عن الزهري درين طريق دو كس راوي
اند از زهري كه عبد الله از آنها روايت كرده در طريق
اول يك كس است قال اخبرني عبيد الله بتصغير
بن عبد الله بن عتبة بن مسعود تابعي است يكي از فقهاي
سبعه مدينه سنه نود وچهار يا پنج يا هشت يا نه عن
ابن عباس قال كان رسول الله صلى الله عليه
واله وسلم اجود الناس گفت ابن عباس بود
آن حضرت سخي تر وجوانمرد ترين مردم هميشه وكان اجود
ما يكون في رمضان حين يلقاه جبرئيل وبود
جواد ترين بودنهاي آنحضرت متحقق در رمضان فيلقاه
ملاقات ميكرد او را جبرئيل وكان يلقاه في كل ليلة
من رمضان وبود كه ملاقات ميكرد او را جبرئيل در
هر شبي از رمضان فيدارسه القرآن پس دور ميخواند
ونوبت ميكردند باآن حضرت قرآن را چنانكه عادت
حفاظ است فلرسول الله صلى الله عليه وآله
وسلم اجود بالخير من الريح المرسلة ظاهر آنست
كه اين فا براي تعقيب وتفريع جمله سابقه است چنانچه
در بعضي روايات صريح آمده فاذا لقيه جبرئيل كان
اجود الناس بالخير پس هر آينه آنحضرت جواد تر وجهد
تر وتيزتر است بخير از بادي كه رها وسر گردشده وفرستاده
شده است به بشارت انتظار يعني چنانكه باد بحكم كريمه
هو الذي ارسل الرياح بشرا بين يدي رحمته
باعث ابر وبارانست كه بوي ارزاق وبركات حاصل
ميگردد وجود شريف آنحضرت زياده تر از آن مبدء خيرات
وبركات ومنبع فيض وجود است واسرع است از
باد درين صفت تفصيل داد ابن عباس اولا جود وجودت
آنحضرت را مطلقا بر تمامه مردم وثانيا جود وي را در رمضان
بر جود وي در ساير اوقات وثالثا جود وقت ملاقات
جبرئيل را بر تمامه رمضان ودرين اشارت است بآنكه
آدمي را در جميع اوقات بكسب سعادات وافاضه خيرات
بايد كوشيد خصوصا در اوقات شريفه مثل رمضان خصوص
وقت اجتماع صلحا ومستحب است اكثار قرات در رمضان
ومدارسته نحو قرآن از علوم شرعيه والله اعلم حدثنا
ابو اليمان بفتح تحتانيه الحكم بفتح مهمله وكاف بن نافع
حمصي بهراني سنه دويست وبيست وسه يا دو

قال حدثنا

اسماء الرجال

فموده و وقتی که سپرده شود کار امارت وسایر امور دین بنا اہل و نالایق پس نگران باش قیامت را **باب من رفع صوته بالعلم**
باب در بیان حجت کسی که بلند کند کلام را تا افاده علم **حدثنا ابو النعمان قال حدثنا ابو عوانة عن ابی بشر عن یوسف بن ماهك**
عن عبد الله بن عمرو قال تخلف عنا النبی صلی الله علیه وسلم فی سفرة سافرناها گفت ابن عمرو جدا شد از ما و پس ماند پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم در یک
سفری که مسافرت کردیم آن سفر را **فادركنا** پس دریافت آن سرور ما را و رسید بما **وقد ارهقتنا الصلوة** و بتحقیق تاخیر کرده ما را نماز و در
بعضی نسخ ارهقنا الصلاة تاخیر کردیم ما نماز را چنانکه وقت نماز دیگر رسید **ونحن نتوضأ فجعلنا نمسح على ارجلنا** و حال آنکه ما وضو
میکردیم پس نزدیک بود که مسح میکردیم بر پایهای خود را یعنی در استعجاب نشستن پای اضطراب و کوتاهی کردیم **فنادی باعلی صوته**
ویل للاعقاب من النار پس بانگ زد ببلند آواز وای مر پاشنهای ناشسته را از آتش دوزخ **مرتين او ثلثا** دو بار فرمود یا سه بار
شک راوی است **باب قول المحدث حدثنا او اخبرنا وانبأنا** باب در بیان گفتن محدث این سه کلام را که بیک معنی است **وقال لنا**
الحمیدی كان عند ابن عیینة حدثنا واخبرنا وانبأنا وسمعت واحدا گفت برای ما حمیدی بود نزد ابن عیینه این چهار صیغه بیک
معنی بی تفاوت در آنکه از زبان شیخ شنیده باشد یا ادای بر شیخ خوانده باشد برین رفته است مؤلف و همین است مذهب جمهور محدثان
و ائمه اربعه و بعضی بر آنند که آنرا که از زبان شیخ شنیده سمعت یا حدثنا گوید و آنرا که بر شیخ خوانده اخبرنا گوید و ظاهر آنست که انبأنا و نبأنا نزد این
مردم بمعنی اخبرنا است و بعضی گویند که انبأنا از زبان شیخ شنیده و حدثنی گوید و اگر با جمعی شنیده حدثنا گوید و همچنین در آنچه تنها خوانده بر
شیخ اخبرنی گوید و اگر با جمعی خوانده اخبرنا گوید **وقال ابن مسعود حدثنا رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو الصادق المصدوق** علیه الصلوة والسلام
گفت ابن مسعود حدیث کرد ما را پیغمبر خدا و وی راست گو و راست گفته شده یعنی خدا او را راست گفته و برودی باد رحمت خدا و سلام
وقال شقیق عن عبد الله سمعت النبی صلی الله علیه وسلم کلمة و بعضی روایت من النبی صلی الله علیه وسلم است یعنی شنیدم از
پیغمبر خدا یک کلمه **وقال حذیفة حدثنا رسول الله صلی الله علیه وسلم حدیثین** گفت حذیفه حدیث کرد ما را پیغمبر خدا دو حدیث و این احادیث
را مؤلف درین کتاب موصول آورده و مقصود از آوردن این اقوال اینجا همانست که حدثنا و سمعت بیک معنی است و از اقوال که بعد ازین
آورده مقصود آنست که در آنجا حدثنا و سمعت گویا عنعنه نیز آمده است چنانکه گفت **وقال ابو العالیة عن ابن عباس** رضی الله عنهما
عن النبی صلی الله علیه وسلم فیما یروی عن ربه عز وجل گفت ابو العالیه از ابن عباس رضی الله عنهما از پیغمبر صلی الله علیه وسلم در چیزی که
روایت میکند آنحضرت از پروردگار خود که توانا و بزرگ است **وقال انس عن النبی صلی الله علیه وسلم یرویه عن ربه عز وجل** گفت
انس از پیغمبر صلی الله علیه وسلم که روایت میکند آنرا از پروردگار خود **وقال ابو هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم یرویه عن ربکم**
گفت ابو هریره از پیغمبر صلی الله علیه وسلم روایت میکند آن حضرت از پروردگار شما **حدثنا قتیبة بن سعید قال حدثنا اسمعیل**
بن جعفر عن عبد الله بن دینار عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت ابن عمر فرمود پیغمبر خدا **ان من الشجر شجرة لا یسقط ورقها**
بتحقیق از بعض درختان درختی است که نمی ریزد برگ آن **وانها مثل المسلم** و بتحقیق آن درخت مانند مسلمان است **فحدثونی ما هی** پس بگوئید
مرا که ام است آن درخت **فوقع الناس فی شجر البوادی** پس افتادند مردم در درختان بادیها **قال عبد الله ووقع فی نفسی انها النخلة فاستحییت**
گفت عبد الله بن عمر بتحقیق افتاد در خاطر من که آن درخت نخله است پس شرم داشتم که بگویم **ثم قالوا** و در روایت دیگر بزرگان نشسته بودند
ثم قالوا حدثنا ما هی یا رسول الله قال هی النخلة پس گفتند حاضران بگو ما را که ام است آن درخت فرمود آن نخله است و تشبیه فراوانی منافع
از سایه بر دوام و میوه لذیذ شیرین است مناسبت این حدیث بترجمه باب بهمین صیغه حدثونی و حدثنا است در قول ... اکثر ...
آنرا حدثونی و حدثنا واقع شده است **باب طرح الامام المسئلة علی اصحابه لیختبر ما عندهم من العلم** ... اختبار ... پیشوا ...

شیخ الاسلام

اینجا ... چنانکه پادشاه فارس را کسری گویند و پادشاه
حبشه را نجاشی و ملک ترک را خاقان و ملک قبط را فرعون
و ملک مصر را عزیز و ملک ... را قیل بفتح قاف و ملک
حمیر را تبع بضم تا و فتح باء ... و ملک هندوستان را
پادشاه **ارسل الیه فی رکب من قریش** که تحقیق
هرقل فرستاد کسی را بسوی ابا سفیان در حالی که
ابا سفیان در جمعی از سواران قریش بود بر ریاست
ایشان رکب بفتح را و سکون کاف جمع راکب است ...
بصیغه تصغیر نام قبیله بنی نضر بن کنانه است و خود
از قریش یعنی گرد آوردن از برای فراهم آمدن ایشان
بسوی حرم ... یا از برای آنکه هر کلان ایشان که
... گردید و جامه خود را ... پس گفتند ...
قریش یعنی جمع شد یا قریش بمعنی دابه بحری کلان که
می ترساند سایر دواب دریا کذا فی القاموس ابن عباس رضی
الله عنهما گوید خوانده شدند باین نام از آنکه قریش ماهی
هست در دریا که میخورد ماهیان را و خورده نمی شود
و غالب می باشد بر آنها و مغلوب نمی شود و تصغیر برای
تعظیم است منصرف و غیر منصرف ...
... **وکانوا تجارا** ... **بالشام** ... تشدید جیم و بکسر
اول و تخفیف ... جمع تاجر است بالشام و بودند این جماعه
بازرگانان در ملک شام که تجارت آمده بودند **فی المدة**
التی کان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم
ماد فیها ابا سفیان و کفار قریش در زمانی که ...
مدت مقرر کرده بود در آن زمان با ابو سفیان و کافران قریش
یعنی ... صلح ... در سال ششم هجری ... ابو سفیان
سرگروه ... بود واقع شده ... بسر ...
... ساکن و ثانی ...
نام بیت المقدس است پس آمدند بجانب ابو سفیان هرقل را
و ... در بیت المقدس بود که قبله پیغمبران است ...

خالد بن مخلد بفتح المیم وسکون الخاء ... سلیمان بن بلال ... عبد الله بن دینار ... محمد بن الحسن ... عوف ... الحسن البصری

بریاران خود تا بیاز یابد چیزی را که نزد ایشان است از دانش یعنی اثبات در بیان جواز این معنی است حدثنا خالد بن مخلد قال حدثنا سلیمان قال حدثنا عبد الله بن دینار عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم قال ان من الشجر شجرة لا یسقط ورقها وانها مثل المسلم حدثونی ما هی قال فوقع الناس فی شجر البوادی قال عبد الله فوقع فی نفسی انها النخلة فاستحییت ثم قالوا حدثنا یا رسول الله ما هی قال هی النخلة مناسبت این حدیث بترجمهٔ این باب ظاهر شده است و باید دانست که مؤلف یک حدیث را در ابواب متعدده می آرد بمناسبت جزئی از آن با هر بابی و در اصطلاح محدثین یک متن اگر بتعدد طرق ایراد یافته باشد اگرچه یک راوی در تمام سند متغایر بود آن را دو حدیث میگویند و این حدیث ازین قبیل است که مؤلف یکبار از قتیبه روایت از اسمعیل آورده و دیگر از خالد روایت از سلیمان ایراد کرده **باب القراءة والعرض علی المحدث** باب در بیان خواندن و عرض کردن بر شیخ محدث عرض اگرچه در اصطلاح ایشان معنی خاص دارد ولیکن مراد مؤلف اینجا همان معنی قرائت است و غرض از این باب آن است که بعضی سلف اعتبار نمیکردند بتحدیث مگر خواندن شیخ بر متعلم مؤلف برخلاف آنست چنانکه بر صحت و جواز آن اقوال معتبره یاد کرده و رای الحسن والثوری ومالک القراءة جائزة و اعتقاد کرده است حسن بصری و سفیان ثوری و امام مالک خواندن را بر شیخ جایز قال ابو عبد الله سمعت ابا عاصم یذکر عن سفیان الثوری ومالک انهما یریان القراءة والسماع جائزا گفت مؤلف شنیدم ابا عاصم را که ذکر میکرد از سفیان و امام مالک که هر دو می بینند و اعتقاد میکنند خواندن را بر شیخ و شنیدن از وی هر کدام را روا و درست و معتبر نسبت این قول بمالک ... و روایت کرده اند صحیح از وی رضی الله عنه جواز است میگوید هرگاه در قرآن عظیم درست باشد در حدیث چرا روا نباشد ... یاران امام گفته اند که هفده سال در ملازمت امام بودم هرگز ندیدم که موطا را خود خوانده باشد و ایشان بر وی میخواندند حدثنا محمد قال حدثنا عبید الله بن موسی عن سفیان قال اذا قرئ علی المحدث فلا باس ان یقول حدثنی وسمعت سفیان گفته وقتی که خوانده شود کسی بر محدث پس باکی نیست این که گوید آنکس حدیث کرد مرا او و شنیدم از وی واحتج بعضهم فی القراءة علی العالم بحدیث ضمام بن ثعلبة ... حجت آورده بعضی از محدثان در باب خواندن متعلم بر عالم بحدیث ضمام بن ثعلبة انه قال للنبی صلی الله علیه وسلم آلله امرک ان تصلی الصلوات الخمس تحقیق ضمام گفت مر پیغمبر را آیا خدا فرموده است ترا اینکه بگذاری نماز پنج را قال نعم فرمود آری خدا فرموده است قال فهذه قراءة علی النبی صلی الله علیه وسلم گفت محمد حمیدی شیخ مؤلف پس این گفتن ضمام قرائت است بر پیغمبر صلی الله علیه وسلم اخبر ضمام قومه بذلک فاجازوه خبر داد ضمام از جانب آنحضرت پس روا داشتند گفته او را که فرموده است واحتج مالک بالصک یقرأ علی القوم فیقولون اشهدنا فلان و حجت گرفته است امام مالک بخط و قباله که در وی اقرار کسی نوشته باشد خوانده میشود بر قوم پس میگویند آنها گواه گرفت ما را فلان پس درین صورت حکم باقرار فلان کرده اند بمضمون قباله با آنکه مقر سامع است و تلفظ نکرده بآن ویقرأ علی المقرئ فیقول القاری اقرأنی فلان و خوانده میشود قرآن مجید بر تعلیم کننده پس میگوید خواننده خوانانید مرا فلان ازین هر دو حجت ظاهر شد که سامع حکم قاری دارد و پوشیده نماند که این هر سه احتجاج خالی نیست از ضعف اما در حدیث ضمام فرمودن آن حضرت صلی الله علیه وسلم در جواب او نعم قائم مقام کلام سائل است پس در حقیقت آنحضرت صلعم نیز تلفظ بآن کرده است بر تنها خواندن راوی بر شیخ نزد سکوت شیخ حجت نمی تواند شد مگر آنکه مثل نعم کلمه گوید اما در احتجاج ثانی میتوان گفت که چون بحضور مقر بقصد استشهاد خوانند و وی انکار نکرد پس استماع او بعد از انکار حکم اقرار دارد بجز استماع او پس نسبت اقرار به تنها سماع نمی توان داد با آنکه در قبول این شهادت نیز سخن است مگر نزد مالک روا بود اما در سیوم از آنکه مراد از اقرأنی معنی آنست که باعث شد مرا بر قرائت نه آنکه خود خواند حدثنا محمد بن سلام قال حدثنا محمد بن الحسن الواسطی عن عوف عن الحسن قال لا باس بالقراءة علی العالم گفت حسن بصری باک نیست در صحت نقل از شیخ بسبب خواندن بر عالم یعنی شیخ

بگردانید آنها از دلیشت او تا شرم ندارند از تکذیب او بمواجهه اگر دروغ گوید و ... بیان است ثم قال لترجمانه قل لهم انی سائل هذا عن هذا الرجل پس گفت هرقل ترجمان خود که بگو یاران او را که من سوال کننده ام این را یعنی ابا سفیان را ازین مرد که دعوی پیغمبری دارد فان کذبنی فکذبوه پس اگر دروغ گوید مرا او خلاف واقع ظاهر نماید پس دروغگو سازید او را فوالله لولا الحیاء من ان یاثروا علی کذبا لکذبت عنه ابو سفیان گوید پس سوگند بخدا اگر نمی بود شرم از آنکه نقل کنند بر من دروغ را هر آینه دروغ میگفتم هرقل را احوال شریف آنحضرت بجهت عداوتی که داشتم در آن مدت تا به نشان صدق وی گرویده نگردد گویند که ابو سفیان از عدم تکذیب کرده خود اگر دروغ گوید خاطر خود جمع داشت چه آنها در عداوت پیغمبر سهیم و شریک وی بوده اند لیکن نظر بعدم ملایمت کذب ... است و بخوف نقل این دروغ ازین حیله بازمانده در حقیقت چیزی را که خدا خواسته باشد بشر و انهار آن کتمان آسان مخفی نمی ماند **شعر** عدو شود سبب خیر گر خدا خواهد خمیر مایهٔ دوکان شیشه گر سنگ است وکان اول ما سألنی عنه ان قال کیف نسبه فیکم و بود نخست چیزی که پرسید مرا از وی اینکه گفت چگونه است نسب او در میان شما قلت هو فینا ذو نسب گفتم او در میان ما صاحب نسب بزرگ است چه بنو هاشم در میان قریش از همه برگزیده تراند و در بعض روایات بجای نسب حسب است و حسب آنچه شمار کرده و فخر کنند بیان از شرف و فضل خود قال فهل قال هذا القول منکم احد قط قبله گفت هرقل پس آیا گفته است این قول را از شما کسی هرگز پیش از وی یعنی دعوی نبوة قلت لا گفتم نه قال فهل کان من آبائه من ملک گفت هرقل آیا بوده است در پدران او کسی پادشاهی قلت لا گفتم نه قال فاشراف الناس اتبعوه ام ضعفاؤهم گفت پس بزرگان مردم و اکابر ایشان متابعت وی کرده اند یا ضعیفان و خوردان ایشان فقلت بل ضعفاؤهم پس گفتم بلکه ضعیفان و خوردان و مساکین قوم او و باشراف اینجا اهل نخوت و تکبر اند و گرنه از اولاد بنی هاشم مثل عباس و حمزه و علی و جعفر و اکابر قریش مثل ابی بکر و عمر امثال ایشان که پیش ازین قصه ایمان آورده بودند همه شریف تر خواهد بود و ابن حجر گفته مراد اکثر و اغلب است یعنی بیشتر کدام مردم تابع او میشوند قال ایزیدون ام ینقصون گفت آیا افزون میشوند روز بروز تابعان او یا کم میشوند قلت بل یزیدون گفتم بلکه افزون میشوند قال فهل یرتد احد منهم سخطة بضم سین و فتح آن و سکون خاء و فتح طاء لدینه بعد ان یدخل فیه گفت آیا برمی گردد یکی از تابعان بر آئین خویش داشتن مر دین او را بعد از درآمدن آن قلت لا گفتم نه تا اینمدت کسی از دین وی بنا خوشی و کراهت برنیامده مگر آنکه بطریق اکراه از عزما

حدثنا عبيد الله بن موسى عن سفيان قال اذا قرءت على المحدث فلا باس ان تقول حدثني گفت سفيان ثوری وقتی که خواندی تو بر شیخ محدث پس باک نیست ترا اینکه بگوئی حدیث کرد مرا شیخ وسمعت ابا عاصم يقول عن مالك وسفيان القراءة على العالم وقراءته مولف گوید شنیدم ابا عاصم میگفت ونقل میکرد از امام مالک وسفیان ثوری که خواندن بر عالم وخواندن او برابر است در صحت نقل از وی بطریق تحدیث تعبیر کرد از شیخ بصیغه عالم از جهت اشارت بآنکه باید شیخ آگاه باشد بر آنچه میخواند **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال حدثنا الليث عن سعيد هو المقبري عن شريك بن عبد الله بن ابي نمر انه سمع انس بن مالك رضي الله عنه يقول بينما نحن جلوس مع النبي صلى الله عليه وسلم في المسجد میگوید انس در میان وقتی که ما یان نشسته ایم با پیغمبر صلی الله علیه وسلم در مسجد نبوی اذ دخل رجل على جمل فاناخه في المسجد ثم عقله ناگاه در آمد مردی بر شتر سوار پس نشانید شتر را در ساحت مسجد وبست زانوی او را ثم قال لهم ايكم محمد والنبي صلى الله عليه وسلم متكئ بين ظهرانيهم پس گفت مر این جماعت را که نشسته بودند کدام یکی از شما محمد نام شریف است وحال آنکه پیغمبر تکیه کرده بود در میان ایشان بر چادری در میان این جماعت فقلنا هذا الرجل الابيض المتكئ پس گفتیم ما این مرد سفید روی تکیه زده است از حلیه شریف معلوم شده است که رنگ روی آنحضرت صلعم سفید سرخ آمیز بود وتعبیر مطلق سفید کرده اند ظاهرا در میان این جماعت باین رنگ ممتاز بودند فقال له الرجل يا ابن عبد المطلب پس گفت مر آنحضرت را آن مرد ای پسر عبد المطلب چون عبد المطلب در قوم این مرد شهرت داشت بنسب او آن حضرت را خوانده فقال له النبي صلى الله عليه وسلم قد اجبتك پس گفت مر او را پیغمبر بتحقیق شنیدم واجابت کردم **فقال الرجل للنبي صلى الله عليه وسلم** اني سائلك فمشدد عليك في المسئلة گفت آن مرد پیغمبر را صلی الله علیه وسلم بتحقیق من سوال کننده ام ترا وسختی کننده ام بر تو در سوال فلا تجد علي في نفسك پس غضب مکن بر من در خاطر خود از درشتی سوال فقال سل عما بدا لك پس فرمود سوال کن از آنچه ظاهر شود مر ترا فقال اسألك بربك ورب من قبلك آلله ارسلك الى الناس كلهم پس گفت آن مرد می پرسم ترا بسوگند پروردگار تو وپروردگار کسی که پیش از تست آیا خدا فرستاده است ترا بسوی مردمان همه ایشان فقال اللهم نعم فرمود آری خدا مرا بهمه مردم فرستاده است کلمه اللهم که بمعنی یا الله است برای تبرک وتاکید فرموده است قال انشدك بالله آلله امرك ان نصلي الصلوات الخمس في اليوم والليلة گفت آن مرد می پرسم ترا وسوگند میدهم ترا بخدا آیا خدا فرموده است ترا آنکه بگذاریم پانج نماز در شبانه روز قال اللهم نعم فرمود آری قال انشدك بالله آلله امرك ان نصوم هذا الشهر من السنة گفت می پرسم سوگند میدهم ترا بخدا آیا خدا فرموده است که روزه گیریم این ماه یعنی رمضان از سال قال اللهم نعم فرمود آری قال انشدك بالله آلله امرك ان تاخذ هذه الصدقة من اغنيائنا فتقسمها على فقرائنا گفت سوگند میدهم ترا بخدا آیا خدا فرموده است ترا اینکه بگیری این صدقه را یعنی زکواة از مالداران ما وقسمت کنی آنرا بر فقرای ما فقال النبي صلى الله عليه وسلم اللهم نعم پس گفت پیغمبر صلی الله علیه وسلم آری این مرد از حج نپرسید از انکه قوم او فرضیت آن از دین ابراهیم علیه السلام معلوم کرده بودند یا آنکه حج درین وقت فرض نشده بود والله اعلم فقال الرجل آمنت بما جئت به پس گفت آن مرد ایمان آوردم بچیزی که آمدهٔ تو بآن یعنی بجمیع احکام شریعت ودر بعضی روایتها آمده که این مرد پیش ازین مسلمان بوده والآن از جانب قوم آمده تجدید ایمان کرده است وانا رسول من ورائي من قومي وانا ضمام بن ثعلبة اخو بني سعد بن بكر ومن فرستادهٔ کسانی هستم که غیر من اند از قوم من ومن ضمام بن ثعلبه ام برادر بنی سعد بن بکر قال رواه موسى بن اسمعيل وعلي بن عبد الحميد عن سليمان عن ثابت عن انس عن النبي صلى الله عليه وسلم بهذا امام گوید روایت کرده اند حدیث مذکور را موسی وعلی از سلیمان ووی از ثابت ووی از انس وانس از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بمعنی این حدیث **باب** ما يذكر في المناولة این باب در بیان چیزی است که ذکر کرده میشود در مناوله ومناوله در عرف محدثان آنرا گویند که عطا کند شیخ مر طالب را کتاب احادیث وگوید این شنیدهٔ من است

شیخ الاسلام

احتمال نسبت خدر دارد قال گفت هرقل فهل قاتلتموه پس آیا کارزار کرده اید شما او را قلت نعم گفتم آری ... فكيف كان قتالكم اياه پس چگونه بود قتال شما او را وچه انجام می شد قلت الحرب بيننا وبينه سجال بکسر سین مهمله وفتح جیم گفتم جنگ میان ما ومیان وی دلو است گاهی آن پر است الحرب تهی گاهی این پر است آن تهی ينال منا وننال منه میرسد ومی یابد وی از ما ومیرسیم ومی یابیم ما از وی اشاره کرد بماجرای غزوهٔ بدر وغزوهٔ احد قال ماذا يأمركم گفت چه چیز امر میکند شما را قلت يقول اعبدوا الله وحده ولا تشركوا به شيئا واتركوا ما يقول آباؤكم گفتم میگوید بپرستید خدا را تنها وشریک نگردانید با وی چیزی را وبگذارید چیزی را که میگویند پدران شما از کلمات شرک ويأمرنا بالصلوة وامر میکند ما را بنماز والصدق وبراستگوئی ودر بعضی روایات بجای صدق صدقه است والعفاف وپارسائی از حرام والصلة وبه پیوند ونکوئی با رحام ... یا نه یا مخصوص بمحرم گردند فقال للترجمان قل له سألتك عن نسبه فذكرت انه فيكم ذو نسب پس گفت مر ترجمان را بگو ابوسفیان را پرسیدم ترا از نسب این مرد پس گفتی تو که وی در میان شما خداوند نسب عالی است وكذلك الرسل تبعث في نسب قومها وهمچنین پیغمبران برانگیخته میشوند در شریف ترین نسب قوم خود ... از کتب سابقه وسألتك هل قال احد منكم هذا القول فذكرت ان لا وپرسیدم ترا آیا گفته است هیچ یکی از شما این قول را پس گفتی که نگفته است هیچ یکی فقلت لو كان احد قال هذا القول قبله لقلت رجل يأتسي بفتح تحتانیه وسکون وفتح فوقانیه وکسر مهمله ودر بعضی یتاسی بتقدیم فوقانیه ... وفتحات تشدید مهمله والف در آخر بقول قيل قبله پس گفتم اگر بودی که کسی گفته است این قول را پیش از وی هر آینه میگفتم وی مردی است که اقتدا وتقلید میکند بقول که گفته شده است پیش از وی وسألتك هل كان من آبائه من ملك فذكرت ان لا وپرسیدم ترا آیا بود از پدران وی پادشاهی پس گفتی که نبوده قلت فلو كان من آبائه من ملك قلت رجل يطلب ملك ابيه گفتم اگر بودی از پدران وی پادشاهی میگفتم مردیست که میطلبد ملک پدر خود را چون این هر دو صورت ... بالنفظ قلت آورد بخلاف صورتهای دیگر بمقام نقل اند وسألتك هل كنتم تتهمونه بالكذب قبل ان يقول ما قال فذكرت ان لا وپرسیدم ترا آیا بودند شما که تهمت میکردند او را ... پیش از آنکه بگوید چیزی که گفته پس گفتی که نه فقد اعرف انه لم يكن ليذر الكذب على الناس ويكذب على الله پس بتحقیق میدانم بدرستی که وی نبوده باشد بحال که بگذارد دروغ بر مردم را ودروغ گوید بر خدا وسألتك اشراف الناس اتبعوه ام ضعفاؤهم فذكرت ان ضعفاءهم اتبعوه

ازفلان اگر گوید که اجازت دادم ترا که از من روایت کنی این مناوله قایم مقام سماع است نزد یحیی و مالک و زهری و روا است درین صورت که طالب گوید حدثنی یا اخبرنی و مرتبهٔ او کمتر است از سماع صریح نزد اکثر مردم و اگر درین مناوله اجازت ندهد که روایت کند نمیرسد او را که روایت کند و کتاب

اهل العلم بالعلم الی البلدان و باب در بیان کتابت اهل علم که مقرون بعلم است بسوی اهالی شهرها و قریها یعنی بطالبان غایب و صورتش اینست که می نویسد محدث مر غایب را بخط خود یا اذن کند ثقه را که بنویسد بعد از بسمله باین مضمون که میگوید فلان بن فلان و انا حاضر هرقدر که داند نوشته فرستد و اجازت دهد طالب غایب را که روایت کند از وی و شرط آنست که مهر خود کرده بدست ثقه معتمد امین فرستد تا امین بود از توهم تغیر و تبدل و زیادت و نقصان و همچنین کتابت که در حکم مناوله باجازت نیست بعضی محدثین بر آنند که میرسد طالب را که ازین شیخ بهر صیغه که داند

روایت کند و جمهور بر آنند که قید کند و گوید حدثنا و اخبرنا کتابة وقال انس نسخ عثمان رضی الله عنه المصاحف فبعث بها الی الآفاق و گفت انس نوشت عثمان مصاحف را پس فرستاد آنرا بسوی بلاد و بعضی گویند که هفت مصحف نوشت یکی را بمکه و دیگر بشام و دیگر بیمن و دیگر ببحرین و دو را ببصره و کوفه فرستاد و یکی را در مدینه پیش خود نگهداشت و اکثر بر آنند که چهار مصحف بود مؤلف رحمه الله دلیل آورد بر جواز روایت بکتابت باین حدیث و بیانش آنکه چون عثمان اسقاط لغات مختلفه از قرآن کرده بود و اقتصار نمود بر لغت اهل حجاز که نخست همه آن لغت نازل شده بود امر کرد که اعتماد نمایند بر آنچه قرار یافته و رای عبد الله بن عمر و یحیی بن سعید و مالک ذلك جائزا و اعتقاد کرده است عبد الله و یحیی و مالک آنرا یعنی ظاهر آنست که اشارت بمناوله و کتابت هر دو باشد و تاویل مذکور بعضی شارحان اشارت بخصوص مناوله داشته

واحتج بعض اهل الحجاز فی المناولة بحدیث النبی صلی الله علیه وسلم و حجت آورده اند بعضی از اهل حجاز کتابت زمیدی است چنانکه در بعضی روایات تصریح بآن واقع شده بر جواز تحدیث بمناوله بحدیث پیغمبر صلی الله علیه وسلم حیث کتب لامیر السریة کتاب آنجا که نوشت سردار فوجی را که بر سر کفار فرستاده بود و مکتوبی گفته اند آن عبد الله بن جحش بود و قال لا تقرأه حتی تبلغ مکان کذا و کذا و فرمود مخوان آن مکتوب را تا آنکه برسی تو جای کذا کنایت از جای مخصوص فلما بلغ ذلك المکان قرأه علی الناس واخبرهم بامر النبی صلی الله علیه وسلم پس هرگاه رسید آنجا را خواند آنرا بر مردم و خبر داد ایشان را بامر پیغمبر صلی الله علیه وسلم تقریر احتجاج آنست که عبد الله بن جحش نخست بمردم گفت که آنحضرت صلعم این را فرموده و روایت کرد از آنحضرت حدثنا اسمعیل بن عبد الله قال حدثنی ابراهیم بن سعد عن صالح عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود ان عبد الله بن عباس اخبره ان رسول الله صلی الله علیه وسلم مرویست از عبید الله که ابن عباس خبر داد او را که رسول خدا صلعم بعث بکتابه رجلا وامره ان یدفعه الی عظیم البحرین برانگیخت بمکتوب خود مردی را و فرمود او را که برساند آن را بسوی کلان بحرین که منذر نام داشت او را ملک نفرمود زیرا که کافر را سلطنت و ملک نمی باشد و بحرین بلفظ تثنیه نام شهریست میان بصره و عمان فدفعه عظیم البحرین الی کسری پس رساند آن کتاب را منذر بسوی کسری بادشاه فارسیان که پرویز بن هرمز پسر نوشیروان بود فلما قرأه مزقه پس هرگاه خواند کسری آنرا پاره کرد فحسبت ان ابن المسیب قال قول ابن شهاب گویا گمان دارم که ابن مسیب که یکی از صحابه است گفت فدعا علیهم رسول الله صلی الله علیه وسلم چون خبر رسید که کسری پاره کرد کتاب را پیغمبر خدا دعاء بد کرد بر قوم کسری ان یمزقوا کل ممزق این که پاره کرده شوند تمام پاره کردنی یعنی خراب و پریشان شوند پس زد اندک زمانی شیرویه پسر پرویز او را شکم درید و بجان کشت و شش ماه نگذشت که شیرویه هم بمرد و خرابی در تمام ملک آنها روداد و مناسبت حدیث بترجمه باین وجه است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم کتاب خود را بخواند بر رسول و اجازه داد او را که بگوید این کتاب رسول خداست و بر وی عمل کنید و همین است تقریر اجازت

حدثنا محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله قال حدثنا شعبة عن قتادة عن انس بن مالك قال کتب النبی صلی الله علیه وسلم کتابا او اراد ان یکتب انس گفته که نوشت پیغمبر صلی الله علیه وسلم کتابی را یا خواست نوشتن شك راویست فقیل له انهم لا یقرؤن کتابا الا مختوما پس گفته شد

تا آنکه تمام تیره و محیط میگردد و سالتك هل یرتد احد سخطة لدینه بعد ان یدخل فیه فذکرت ان لا و پرسیدم ترا آیا باز میگردد کسی از جهت کراهت و ناخوشی مر دین او را بعد از آن که درمی آید در آن پس گفتی که نه وکذلك الایمان حتی تخالط بشاشته القلوب و همچنین است حال ایمان که بیرون نمیرود تا آنکه می آمیزد شرح و فرح وی دلها را که رنگ ایمان دیر بست اگر یکی باز گشت معلوم شد که ایمان در دل او در نیامده است وسالتك هل یغدر فذکرت ان لا و پرسیدم ترا که آیا بیوفائی میکند در عهد پس گفتی نه وکذلك الرسل لا تغدر و همچنین بیوفائی نمیکنند که ایشان حظ دنیا که منشاء عدم مبالات غدر است تا باشال آن تسبب حطام دنیا شود مطلوب ندارند و شان ایشان ارفع است از آن درین روایت سه دلیل هرقل از سوال و جواب مقاتله و کیفیت وی ساقط است بجهت آنکه مقصود اینجا بیان علامات نبوت است و امر قتال را در آن دخلی نیست مگر نظر عاقبت کار که غلبه می باشد و این هنوز در پردهٔ غیب بود در روایت کتاب الجهاد این نیز مذکور کرده ان شاء الله تعالی وسالتك بما یامرکم فذکرت انه یامرکم ان تعبدوا الله ولا تشرکوا به شیئا و پرسیدم ترا که چه امر میکند شما را پس گفتی که امر میکند شما را اینکه عبادت کنید خدا را و شریک نگردانید با وی چیزی مراد بعدم اشراک توحید است که ضمیمه عبادت است در امر و اصل او ست وینهاکم عن عبادة الاوثان و منع میکند شما را از پرستش بتان تعبیر کرد هرقل قول ابا سفیان ما قال آباؤکم اتركوا ما یقول آباؤکم باین عبارت برای حسن مقابله نهی با امر و مدلول هر دو یکی است که سقوط آبائنا همین امر به بت پرستی بود چنانچه کریمه دلالت بر آن دارد ویامرکم بالصلوة والصدق والعفاف و امر میکند شما را بنماز و راستی و پارسائی ساقط شد درین نقل جواب ابی سفیان و ذکر صلة از هرقل بنا بر تاکید جهت اجمال ذکر که در آن مقام است مقصود بیان تفصیل سوره نیست بلکه اشاره بجنس افعال حسنه و خصال حمیده است که بانی در عفاف داخل کرده بی تکلف زاید است فان کان ما تقول حقا فسیملك موضع قدمی هاتین پس اگر هست آنچه تو میگوئی است و تحقیق احوال وی همچنان است که گفتی پس قریب است که مالك شود جای این هر دو پای مرا که ملك شام است یا تمام ممالك روم وقد کنت اعلم انه خارج و تحقیق بودم من که میدانستم بدرستی که وی بیرون آینده است ولم اکن اظن انه منکم و نبودم من که گمان کنم او را که از قبیله شما باشد این دانستن هرقل باخبار از کتب قدیمه بوده یا بعلم کهانت چنانکه در آخر حدیث مذکور گردد فلو انی اعلم انی اخلص الیه لتجشمت لقاءه پس اگر بودمی که میدانستمی که بتحقیق من میرسم تا بوی هر آینه تکلف میکردم ملاقات او را و رنج میکشیدم و بلا زحمت او می رسیدم در تاج گفته تجشم رنج کشیدن و این عبارت دلالت دارد بر آنکه متحقق بود نزد هرقل که اگر هجرت کند

مر آنحضرت صلی الله علیه وسلم را که اهل روم یا اهل عجم نمیخوانند کتابی را مگر کتاب مهر کرده شده فاتخذ خاتما من فضة نقشه محمد رسول الله
پس گرفت آنحضرت صلی الله علیه وسلم خاتمی را از نقره که نقش آن محمد رسول الله بود وکانی انظر الی بیاضه فی یده گویا من الآن می بینم
بسوی سفیدی خاتم در آن حالی که در دست اوست فقلت لقتادة من قال نقشه محمد رسول الله قال انس شعبه گوید گفتم مر قتاده
را که گفته است که نقش او محمد رسول الله بود گفت قتاده انس گفته است مناسبت این حدیث بترجمه باب ظاهر نیست بتقریر حدیث سابق
ربطی می یابد **باب** من قعد حیث ینتهی به المجلس ومن رأی فرجة فی الحلقة فجلس فیها باب در بیان حال کسی که نشست
جائی که تمام شد بآنجا مجلس وکسی که دید کشادی در حلقه پس نشست در آن کشاد **حدثنا** اسمعیل قال حدثنی مالك عن
اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة ان ابا مرة مولی عقیل بن ابی طالب اخبره عن ابی واقد اللیثی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم بینما
از اسحق که ابا مره خبر داد او را از ابی واقد که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بینما هو جالس فی المسجد والناس معه در میان آنکه آنسرور نشسته بود در
مسجد ومردم با وی بودند اذ اقبل ثلثة نفر فاقبل اثنان الی رسول الله ناگاه پیش آمدند سه کس پس پیش آمدند دو کس بسوی
پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم وذهب واحد ورفت یکی قال فوقفا علی رسول الله گفت ابو واقد پس ماندند آن دو کس نزد رسول خدا
صلی الله علیه وسلم فاما احدهما فرأی فرجة فی الحلقة فجلس فیها اما یکی از آن دو دید در دو رجمعی که نشسته بودند جای خالی
پس نشست در آنجا واما الآخر فجلس خلفهم واما الثالث فادبر ذاهبا اما دوم نشست پس جماعه وسیوم پشت داده
رفت در حالی که مستمر بود بر رفتن فلما فرغ رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الا اخبرکم عن النفر الثلاثة هرگاه
فارغ شد پیغمبر خدا از کاری که در آن بود از تعلیم یا ذکر یا خطبه فرمود آیا خبر نکنیم شما را از حال این سه کس اما احدهم فاوی الی الله فاواه الله
اما یکی از ینها پس جا گرفت بسوی خدا پس جا داد او را خدا واما الآخر فاستحیی فاستحیی الله منه اما دیگری پس شرم کرد و مزاحمت نمود و در نرفت
همراه یار دیگر پس خدا رحمت کرد بروی جزای فعل وی داد واما الآخر فاعرض فاعرض الله عنه اما دیگری پس اعراض کرد از مجلس پیغمبر خدا
پس اعراض کرد بروی خدا وسخط نمود **باب** قول النبی صلی الله علیه وسلم رب مبلغ اوعی من سامع بسا کسی که رسانده شده است
حدیثی بوی نگهدارنده تر وفهمیده تر است از کسی که شنیده رسانده است **حدثنا** مسدد قال حدثنا بشر قال حدثنا ابن عون عن ابن
سیرین عن عبد الرحمن ابن ابی بکرة عن ابیه قال ذکر ان النبی صلی الله علیه وسلم قعد علی بعیره گفت عبد الرحمن ذکر کرد ابی بکره بتحقیق
پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم نشست بر شتر خود در منی روز نحر در حجة الوداع وامسك انسان بخطامه او بزمامه نگهداشت مردی مهار شتر
را خطام وزمام هر دو بیک معنی است راوی در لفظ شك کرده است فقال ای یوم هذا فسکتنا حتی ظننا انه سیسمیه سوی اسمه
پس فرمود کدام روز است این روز پس خاموش ماندیم تا آنکه گمان کردیم از ین پرسیدن که بتحقیق نام می نهد آنروز را غیر نام او قال
الیس یوم النحر قلنا بلی فرمود آیا نیست روز نحر گفتیم آری روز نحر است قال فای شهر هذا فسکتنا حتی ظننا انه سیسمیه سوی اسمه
پس فرمود کدام ماه است این ماه پس خاموش ماندیم تا آنکه گمان بردیم که بتحقیق نام می برد آنرا او را ی نام مشهور او فقال الیس بذی الحجة
قلنا بلی پس فرمود آیا نیست ذی الحجه گفتیم آری ذی الحجه است قال فان دماءکم واموالکم واعراضکم بینکم حرام کحرمة
یومکم هذا فی شهرکم هذا فی بلدکم هذا فرمود بتحقیق خونهای شما ومالهای شما وآبروهای شما میان شما ایم حرام است یعنی
بغیر حق شرعی مانند حرمت روز شما که اینست در ماه شما که اینست در شهر شما که اینست لیبلغ الشاهد الغایب فان الشاهد
عسی ان یبلغ من هو اوعی له منه گو که برساند حاضر مر غایب را بتحقیق آنکه حاضر است نزدیک است که برساند کسی را که او حافظ تر وفهمیده
تر است مر آن حدیث را از آن حاضر **باب** بتنوین است درین باب بیان فضیلت علم کرده بآیات واحادیث العلم قبل القول

شیخ الاسلام

هرقل پس فرستاد آن را عظیم بصری بسوی هرقل عسقلانی گفته نامش حارث بن ابی شمیر غسانی است وابن سکن آورده که عدی بن حاتم را با دحیه از طرف خود همراه داده بود تا برساند وبود این رسالت بعد مراجعت از صلح حدیبیه در آخر سال ششم از هجرت وچون کتاب آنحضرت بوی رسید گفت آیا هست اینجا هیچ یکی از قوم این مرد که دعوی میکند که وی پیغمبر است گفتند آری قافله قریش از مکه بتجارت آمده طلبید واستکشاف حقیقت حال نمود وبر روش اشهاد سوال وجواب کرد تا همه کس مطلع شوند وکشف شبهه نمایند پس از آن طلبید آن نامه که آمده بود تا بخواند فقراءه فاذا فیه پس خواند آن کتاب را پس آنگاه بود در آن این عبارت بسم الله الرحمن الرحیم
من محمد عبد الله ورسوله الی هرقل عظیم الروم این نامه ایست از جانب محمد که بنده خدا ورسول اوست بسوی هرقل که رئیس روم است در اختیار صفت عبودیت ورسالت درین مقام تنبیه است انا اول امر بر آنچه مذکور گردد در کتاب از انذار وتبشیر واخلاص در عبادت که طریقه رسالت است واشارت است بآنکه کلمه من از کلمات انبیاء پیشین اجنبی نیست خصوصا عیسی علیه السلام که هرقل در دین وی بوده قال انی عبد الله اتانی الکتاب وجعلنی نبیا الآیه وترک توصیف هرقل بملك وامارت از آن جهت است که وی معزول است بحکم اسلام لیکن خالی نگذاشت او را بمصلحت ایلاف از نوع ملاطفه اکرام سلام علی من اتبع الهدی سلامت وامان از هر گزند وآفت باد بر کسی که پیروی راه راست کرده است در خصوص وی سلام نکرده ونگفت سلام علیک از جهت کفر وی بلکه گفت سلام بر هر که متابعت هدی کرده برای ترغیب وارشاد بحق وهدایت بالطف وجوه احسن آن اما بعد استیناف است برای اهتمام امری که مذکور گردد یعنی هرچه که باشد بعد از ین عنوان ودعا فانی ادعوك بدعایة الاسلام پس بدرستی که من میخوانم ترا بدعوت اسلام دعایه بروزن شکایت مصدر است از فعل سابق اسلم بصیغه امر از اسلام تسلم بفتح لام اسلام آر تا سلامت مانی از خواری دنیا وعذاب آخرت یوتك الله اجرك مرتین بجواب ثانی امر اسلام است بدهد ترا خدا تعالی مزد اسلام ترا

والعمل علم پیش از گفتار و کردار است یعنی نخست علم چیزی حاصل میشود و بعد از آن بقول و عمل میدر آید یا آنکه علم مقدم است بحسب شرافت بر قول و عمل یعنی شرط اعتبار است از آنکه نیت از مقوله علم است و اعمال یعنی عبادات که مقصود بالذات است بی نیت اعتبار ندارد لقوله تعالی فاعلم انه لا اله الا الله فبدأ بالعلم یعنی درین آیت ابتدا بالعلم کرد و بعد از آن فرموده واستغفر وان العلماء هم ورثة الانبیاء ورثوا العلم بتحقیق علما وارثان پیغمبرانند که وراثت یافته اند علم را من اخذه اخذ بحظ وافر کسی که گرفت علم را میراث انبیا گرفت آنرا بنصیبی کامل یعنی نصیب او کامل تر است از نصیب آنکه مال از میراث یابد این کلام اجزای احادیث صحیح است که در صحاح و دیگر واقع شده چون اسناد آن بر وفق شرائط مؤلف نیست موصول نیاورده است ومن سلك طريقا يطلب فيه علما سهل الله له طريقا الى الجنة وکسی که رفت راهی را که طلب میکند دران راه علم را آسان کند خدا برای او راهی بسوی بهشت وقال سبحانه انما یخشی الله من عباده العلماء وگفت پاکست وی از نقایص میترسد خدا را از بندگان او مگر علما پس این صفت خشیت که از والا صفات است مخصوص داشت بعلما که از برکت علم بقدرت و سلطان او بدان فائز شده اند هرکه داناتر ترسناک تر است ازینجا فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم انا اخشاکم واتقاکم وقال وما یعقلها الا العالمون و فرمود خدای بزرگ و درنمی یابند امثال و مقاصد آنرا مگر دانایان وقال وقالوا لو کنا نسمع او نعقل ما کنا فی اصحاب السعیر و فرمود خدا و گفتند کافران در وقت در آمدن با تش اگر میبودیم که می شنیدیم کلام رسول خدا را و درک میکردیم راستی آنرا و تامل میکردیم نبودمی در دوزخیان وقال هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون و فرمود آیا برابرند آنانکه میدانند و آنانکه نمیدانند یعنی برابر نیستند وقال النبی صلی الله علیه وسلم من یرد الله به خیرا یفقهه فی الدین فرمود پیغمبر کسی که میخواهد خدا بوی نکوئی را پس فهیم میگرداند او را امور دین حق وانما العلم بالتعلم و حاصل نمیشود علم مگر باموختن از انبیا و اهل دین و وارثت ایشان و در بعضی نسخ بالتعليم است و در معنی یکیست وقال ابو ذر لو وضعتم الصمصامة على هذه واشار الى قفاه وگفت ابوذر غفاری اگر نهید شمشیر تیز را برین و اشارت کرد بسوی گردن خود ثم ظننت انی انفذ کلمة سمعتها من النبی صلی الله علیه وسلم پس گمان برم که بتحقیق میگذرانم و روان میکنم کلمه که شنیده ام آنرا از پیغمبر خدا قبل ان تجیزوا علی لانفذتها پیش از آنکه روان کنید بر گردن من یعنی بکشید البته روان کنم آن کلمه را بحسبی و اهتمامی که دارم در تعلیم امر دین و دریافت ثواب آن وقال ابن عباس کونوا ربانیین علماء حکماء فقهاء باشید شما ربانیین یعنی علما و حکما و فقها باشید ابن عباس ربانیین را تفسیر کرده است بعلما و حکما و فقها و ربانیین صیغه نسبت است منسوب برب اصل ربی است الف و نون را زیاده کرده اند برای تاکید در نسبت مولف گوید ویقال الربانی الذی یربی الناس بصغار العلم قبل کباره ربانی کسی است که تربیت میکند مردم را بواضحات علم پیش از دقایق یا بجزئیات علم پیش از کلیات یا بمقدمات پیش از مقاصد ظاهر کلام آنکه باین معنی ربانی منسوب بتربیت باشد و اگر هم از رب دارند و تربیت یعنی مرد خدای کسی که باین ترتیب تعلیم کند و شفقت بر حال متعلم تعلیم نماید اینهمه که مذکور شد ترجمه باب بوده است و آنکه حدیثی مرفوع نیاورده چنانکه اکثر باب اوست آنرا عذرها گفته اند از انجمله آنکه مؤلف وضع ابواب و تراجم اولا کرده است در آنجا که حدیثی که بر شرائط خود نیافته الحاق نکرده است یا آنکه چون مقصود او اثبات فضل علم است اکتفا کرد بآیات و احادیث معلق و اجماع سکوتی صحابه که رسیده است بحد علم ضروری

باب ما کان النبی صلی الله علیه وسلم یتخولهم بالموعظة والعلم کی لا ینفروا این باب در بیان بودن پیغمبر است صلی الله علیه وسلم که تعهد میکرد صحابه را بنصیحت و علم تا نفرت نگیرند و ملول نشوند یعنی گاه گاه در اوقات فرصت و نشاط نصیحت و تعلیم میکرد

حدثنا محمد بن یوسف قال حدثنا سفیان عن الاعمش عن ابی وائل عن ابن مسعود قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یتخولنا بالموعظة فی الایام کراهة السآمة علینا گفت ابن مسعود بود پیغمبر صلی الله علیه وسلم رعایت احوال نشاط ما در ایام برای

که برابر و مشترک است میان ما و شما و مختلف نیستند درین پیغمبران آنکه عبادت نکنیم مگر خدا را و در مصدر این آیة در قرآن نیست و همچنین ساقط است از روایت اصیلی و ابی ذر اما وجود وی در بعضی نسخ محمول بنابر تقدیر معطوف است بر ادعوکم یعنی ما قول یا اهل الکتاب تعالوا ولا نشرك به شیئا و شریک نگردانیم بخدا چیزی را ولا یتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله و نگیرد بعضی از ما آدمیان بعضی را پروردگار اسلوب خدا چنانچه مسیح را خدا می گفتند و گاهی پسر خدا میخواندند و همچنین عزیر را ابن الله و اطاعت احبار میکردند در هرچه آنها احداث مینمودند از تحلیل و تحریم چنانچه کریمه اتخذوا احبارهم ورهبانهم اربابا من دون الله خبر میدهد فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون پس اگر برگردند ازین امر و نهی پس بگوئید شما گروه مسلمانان بآنها که شاهد باشید بلکه ما مسلمانانیم نه شما اینجا عبارت کتاب شریف است و در حقیقت داد بلاغت و فصاحت و ایجاز داده بحدی که متصور نیست فوق آن و این در نظر انصاف ودانشوری نمونه ایست از جوامع کلم و متضمن بسیاری از فوائد است که شرح آن بطول کشد قال ابو سفیان گفت ابو سفیان راوی فلما قال ما قال وفرغ من قراءة الکتاب پس هرگاه گفت هرقل آنچه گفت و فارغ شد از خواندن نامه شریف کثر عنده الصخب بفتح صاد مهمله و خاء معجمه یعنی بانگ و فریاد فارتفعت الاصوات بسیار شد نزد هرقل غلغله خصومت و بلند شد آوازها واخرجنا و بر آورده شدیم از مجلس هرقل فقلت لاصحابی حین اخرجنا پس گفتم من یاران خود را وقتیکه بر آورده شدیم یعنی در خلوت لقد امر امر ابن ابی کبشة سوگند بخدا تحقیق بزرگ شد کار پسر ابی کبشه کنایت کرد آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم و ابو کبشه در اصل مردی بود از خزاعه که عبادت اوثان که عادت قریش است ترک کرده عبادت شعری که کوکبی است در آسمان میکرد پس کفار آنحضرت را بجامع مخالفت تشبیه باین مرد داده بنبوت وی نسبت میکردند و بعضی گویند که کنیت یکی از اجداد مادری آنحضرت است و قیل پدر رضاعی و قیل ابو کبشه جد وهب ... عبد المطلب ... آنحضرت ... عداوت بقصد تحقیر ... انه لیخافه ملک بنی الاصفر ... پدر رومی ... بادشاه رومیان ... آنحضرت بنی الاصفر گویند که در وقتی لشکر حبشه بر روم غالب آمده بزنان اینها وطی کردند پس زائیده شد ... زرد رنگ ... سیاهی حبشیان و سفیدی ... پیدا آمد ... نام پسر روم بن عیص پسر ابراهیم علیه السلام است فما زلت موقنا انه سیظهر حتی ادخل الله علی الاسلام پس همیشه بودم من بیقین دانند که بتحقیق آنحضرت سرانجام است که غالب شود تا آنکه

نصيحت انجيت ناخوش وشتن ملال ابرا حدثنا محمد بن بشار قال حدثنا يحيى بن سعيد قال حدثنا شعبة قال حدثني ابو التياح

عن انس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم قال يسروا ولا تعسروا وبشروا ولا تنفروا فرمود آسان کنید امور و دشوار نگیرید بر مردم و بشارت دهید بجزای

نیک و نگریزانید بذکر عقوبات باب من جعل لاهل العلم اياما معلومة باب در بیان کسی که گردانیده م تعليم اهل علم را چند روز معین حدثنا عثمان بن

ابي شيبة قال حدثنا جرير عن منصور عن ابي وائل قال كان عبد الله يذكر الناس في كل خميس گفت ابو وائل بود ابن مسعود که وعظ میکرد مردم را در هر روز

پنجشنبه فقال له رجل يا ابا عبد الرحمن لوددت انك ذكرتنا كل يوم پس گفت مردی او را ای ابو عبد الرحمن هر آئینه دوست میدارم اینکه تذکیر نمائی ما را

هر روز قال اما انه يمنعني من ذلك اني اكره ان املكم گفت ابن مسعود آگاه باش که باز میدارد مرا از تذکیر هر روز اینکه ناخوش دارم که ملول کنم شما را واني

اتخولكم بالموعظة كما كان النبي صلى الله عليه وسلم يتخولنا بها مخافة السآمة علينا وتحقيق من تعهد میکنم شما را به پند یعنی هر روز نمیگویم چنانچه پیغمبر تعهد

میکرد بپند از ترس ملال بر ما باب من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين کسی که میخواهد خدا بوی نکوئی را دانا میکند او را در دین حدثنا سعيد بن عفير قال

حدثنا ابن وهب عن يونس عن ابن شهاب قال قال حميد بن عبد الرحمن سمعت معاوية خطيبا يقول سمعت النبي صلى الله عليه وسلم گوید حمید شنیدم معاویه بن

ابی سفیان را در حالی که خطبه میخواند میگفت شنیدم پیغمبر را صلی الله علیه وسلم يقول من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين میفرمود کسی که میخواهد

خدا بوی نکوئی را دانا میکند او را در دین وانما انا قاسم والله يعطي ونیستم من مگر قسمت کننده علوم را و خدا عطا کننده است فهم را بر قدر قابلیت

واستعداد شما ولن تزال هذه الامة قائمة على امر الله تعالى لا يضرهم من خالفهم حتى ياتي امر الله وهمیشه این امت ایستاده است

بر دین خدا و امتثال تکلیفهای شرعیه ضرر نمیکند ایشان را کسی که خلاف کرد ایشان را تا آنکه می آید قیامت باب الفهم في العلم در فهمیدن

معلوم حدثنا علي قال حدثنا سفيان قال قال لي ابن ابي نجيح عن مجاهد قال صحبت ابن عمر الى المدينة فلم اسمعه يحدث عن

رسول الله صلى الله عليه وسلم الا حديثا واحدا گفت مجاهد همراهی کردم ابن عمر را در سفری تا مدینه پس نشنیدم او را که حدیث کند از پیغمبر

صلی الله علیه وسلم مگر یک حدیث قال كنا عند النبي صلى الله عليه وسلم فاتي بجمار فقال ان من الشجر شجرة مثلها كمثل المسلم

گفت ابن عمر بودیم نزد پیغمبر صلی الله علیه وسلم پس آورده شد شجمه نخل شحم سفیده که از میان نخل می بر آید و آنرا میخورند پس فرمود از جنس

درخت درختی است که صفت عجیب او مانند صفت مسلمانست فاردت ان اقول هي النخلة فاذا انا اصغر القوم فسكت فقال

النبي صلى الله عليه وسلم هي النخلة پس خواستم اینکه بگویم آن نخله است پس ناگاه من خورد ترین مردم بودم پس خاموش

شدم و فرمود پیغمبر آن نخله است باب الاغتباط في العلم والحكمة باب در جواز رشک کردن در علم و حکمت چون در لفظ حدیث حکمت

واقع شده تفسیر کرده علم را بآن و اشارت کرده که علم و حکمت بیک معنی است اغتباط از غبطه است بمعنی آرزو کردن مانند آنچه دیگری دارد بی خواهش

زوال از وی و حسد با خواهش زوال است وقال عمر تفقهوا قبل ان تسودوا و گفت عمر تعلیم کنید پیش از آنکه بزرگ قوم شوید یعنی در تحصیل

تحصیل علم نمائید تا کلانی و بزرگی ننگ نیارد از خواندن وقال ابو عبد الله وبعد ان تسودوا و گفت مولف و پس از آنکه کلان گردید شما

وقد تعلم اصحاب النبي في كبر سنهم وتحقیق آموخته اند یاران پیغمبر صلی الله علیه وسلم در کلان سالی مولف این کلام را برای تاکید

قول عمر رضی الله عنه آورده و قول عمر داخل در ترجمه باب است حدثنا الحميدي قال حدثنا سفيان قال حدثنا اسمعيل بن ابي خالد على غير ما

حدثناه الزهري سفیان گوید حدیث کرده با اسمعیل مغایر آنچه حدیث کرد ما را زهری یعنی از زهری روایت دارد مغایر روایت اسمعیل مغایر

در لفظ یا در اسناد قال سمعت قيس بن ابي حازم گفت اسمعیل شنیدم قیس بن ابی حازم را قال سمعت عبد الله بن مسعود قال قال

النبي صلى الله عليه وسلم گفت قیس شنیدم ابن مسعود را گفت فرمود پیغمبر صلی الله علیه وسلم لا حسد الا في اثنين رجل اتاه الله مالا فسلط

على هلكته في الحق نیست رشک مگر در حال دو کس یکی مردی که داده است او را خدا مالی پس گماشته شد در باختن آن در راه حق مولف

شيخ الاسلام

خوانده شدند باین نام از برای نصرت عیسی با سکونت در قریه ناصره یا ناصره و نجات خبر کان است یعنی بود ابن ناطور که رئیس بیت المقدس و مصاحب هرقل و رئیس بر نصاری شام است یا بجائی که رئیس کرده شد بر نصاری شام حدث میکرد ان هرقل حين قدم ايليا بدرستی که هرقل وقتیکه آمد بیت المقدس یعنی در ایام صبح بود خبیث النفس صبح کرد روزی ناخوش دل و اندیشناک فقال بعض بطارقته بفتح با جمع بطریق بکسر با سردار بزرگ از سرداران روم که در دست وی ده هزار مرد باشد کذا في القاموس قد استنكرنا هيئتك پس گفت بعضی از امرای او تحقیق بر خلاف معتاد می بینیم شکل ترا قال ابن الناطور وكان هرقل حزاء بفتح حا و تشدید زا معجمه و مد بمعنی کاهن آنکه بگیرد احکام را از شیاطین و از نجوم گفت ابن ناطور و بود هرقل کاهن ینظر في النجوم میدید در ستارها توصیف کرد حزا را باین صفت از برای بیان نوع کهانت که وی در عمل داشت و کهانت هر دو نوع شایع بود در جاهلیت تا آنکه ظاهر و غالب کرد خدای تعالی اسلام را پس شکست شوکت اینها و باطل کرد شرع اعتماد بر اینها بطریقی که در مجلس نذکر گردید ان شاء الله تعالی فقال لهم حين سالوه پس گفت هرقل امرای خود را وقتیکه پرسیدند او را از سبب تغیر حال اني رايت الليلة حين نظرت في النجوم ملك الختان بضم میم و سکون لام و بروایتی فتح میم و کسر لام قد ظهر بدرستی که دیدم امشب وقتی که نظر کردم در ستارها که سلطنت پادشاه اهل ختنه تحقیق ظاهر و غالب شد کنایت از جناب آنحضرت است صلی الله علیه و آله وسلم که عرب قوم آنحضرت بر خلاف نصاری ختنه میکردند و اینها را باین نام میخواندند اتفاقا

اسماء الرجال

حسد را بمعنی غبطه حمل کرده و ازین جهت ترجمه این حدیث لغبط الا دا کرده و رجل اتاه الله الحکمة فهو یقضی بها و یعلمها و یکری داده او را خدا حکمت و علم پس او حکم میکند بآن میان مردم و می آموزد آن را بدیگران **باب** ما ذکر فی ذهاب موسی فی البحر الی الخضر باب در بیان آنچه ذکر کرده شده است در رفتن موسی علیه السلام در دریا بسوی خضر و قوله عز و جل هل اتبعك علی ان تعلمن مما علمت رشدا و در بیان فرموده خدا آیا متابعت کنم ترا بر آنکه بیاموزی مرا از آنچه آموخته شده تو راستی را **حدثنا** محمد بن غریر الزهری قال حدثنا یعقوب بن ابراهیم قال حدثنا ابی عن صالح عن ابن شهاب حدث ان عبید الله بن عبد الله بن عتبة اخبره عن ابن عباس انه تماری هو والحر بن قیس بن حصن الفزاری فی صاحب موسی ابن شهاب حدیث کرده که عبید الله خبر داد او را از ابن عباس که بتحقیق ابن عباس مجادله و نزاع کردی و حر بن قیس در مصاحب موسی قال ابن عباس هو خضر گفت ابن عباس که مصاحب او که قرآن بدان ناطق است خضر است فمر بهما ابی بن کعب فدعاه ابن عباس پس گذشت باین هر دو ابی بن کعب پس خواند او را ابن عباس فقال انی تماریت انا و صاحبی هذا فی صاحب موسی الذی سال موسی السبیل الی لقیه پس گفت بتحقیق من مجادله کرده ام من و یار من اینکه حر بن قیس است در صاحب موسی آنکه پرسیده است موسی راه را بسوی ملاقات او هل سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یذکر شانه آیا شنیده پیغمبر را که ذکر میکرد حال او را قال نعم سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول بینما موسی فی ملاء من بنی اسرائیل گفت آری شنیده ام پیغمبر خدا را که میگفت در میان آنکه موسی در جمعی از بنی اسرائیل بود اذ جاءه رجل فقال هل تعلم احدا اعلم منك فقال موسی لا ناگاه آمد مردی و گفت آیا میدانی کسی را داناتر از خود گفت موسی نمیدانم که احدی داناتر از من باشد فاوحی الله تعالی الی موسی بلی عبدنا خضر پس وحی فرستاد خدای برتر بسوی موسی که هست داناتر از تو بنده ما که خضر است فسئل موسی ربه السبیل الیه پس پرسید موسی پروردگار خود را راه بسوی او یعنی پرسید که او را کجا یابم فجعل الله له الحوت آیة و قیل له اذا فقدت الحوت فارجع فانك ستلقاه پس گردانید خدا برای موسی ماهی را علامت و گفته شد مر او را وقتی که گم کنی ماهی را پس بازگرد بتحقیق سرانجام است که ملاقات کنی او را فکان یتبع اثر الحوت فی البحر فقال لموسی فتاه پس بود موسی که انتظار می برد گم شدن ماهی را در دریا پس گفت مر موسی را جوان همراه او که یوشع نام داشت و در خدمت موسی بود ارایت اذ اوینا الی الصخرة فانی نسیت الحوت و ما انسانیه الا الشیطان ان اذکره آیا دیدی وقتی که جا گرفتیم بسوی صخره که نام موضعی است بعضی گفته اند که نام چشمه آبحیات است و موسی آنجا خواب کرده بود و ماهی اضطراب کرده و در آب در آمد بتحقیق فراموش کردم ماهی را و فراموشی نداد مرا آن ماهی را که تفقد احوال او نمودم مگر شیطان آنکه یاد دارم آنرا حاصل آنکه فراموش نساخت یاد ماهی را مگر شیطان قال ذلك ما کنا نبغی فارتدا علی آثارهما قصصا گفت موسی اینحال چیزیست که میخواستیم پس برگشتند بر پی خود برگشتنی فوجدا خضرا فکان من شانهما الذی قص الله تعالی فی کتابه پس یافتند هر دو خضر را و هست از حال موسی و خضر آنچه گفته است خدای برتر در کتاب خود **باب** قول النبی صلی الله علیه وسلم اللهم علمه الکتاب این باب در فرموده پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و دعائی است که از آنحضرت واقع شده ای خدا یاد ده و بفهمان او را قرآن را و درین باب متن حدیث مسند مذکور را در ترجمه بطریق تعلیق آورده و ضمیر علمه بقرینه حدیث راجع با بن عباس است و اگر دعا را مجمل گیرند یعنی چنین دعا از آنحضرت صلعم واقع شده و حدیث که در شان ابن عباس رض واقع شده موید آن سازند و در بنا شد **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا خالد عن عکرمة عن ابن عباس قال ضمنی رسول الله گفت ابن عباس بکنار در گرفت مرا پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و قال اللهم علمه الکتاب **باب** متی یصح سماع الصبی باب در بیان آنکه کدام وقت درست است شنیدن از غیر بالغ و قبول روایت او **حدثنا** اسمعیل قال حدثنی مالك عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة عن عبد الله بن عباس قال اقبلت راکبا علی حمار اتان و انا یومئذ قد ناهزت الاحتلام

شیخ الاسلام

پی بمقصود می برده اشند و گاهی حکم ایشان مطابق می افتاده باشد والله اعلم فمن یختتن من هذه الامة پس کیست که ختنه میکند از اهل این عصر قالوا لیس یختتن الا الیهود فلا یهمنك بضم تحتانیه و کسر ها و فتح و تشدید میم و نون تاکید شانهم گفتند در جواب ختنه نمیکند کسی مگر یهود پس در بیم و قلق نیندازد البته ترا حال ایشان چه یهود در بیت المقدس بسیاری در تحت تسلط سلطان روم با نصاری بودند حقیرتر از آنکه اهتمام و مبالات آنها کرده شود و کسی از یهود سلطان مستقل نبود بخلاف عرب که از ینها اگرچه بعضی تحت طاعت بادشاه روم اند چنانچه آل غسان لیکن ملوک براسه بوده اند واکتب الی مداین ملکك فلیقتلوا من فیهم من الیهود و نویس بسوی شهرهای بادشاهی خود پس گو بکشند کسی را که در میان ایشان از قوم یهود باشد مداین جمع مدینه است بهمزه بعد الف جمع چنانچه در قرآن است و بدون همزه نیز آمده ابو علی فارسی گوید کسی که او را بر وزن فعیل گفته از مدن بالمکان یعنی اقامت کرد در ان همزه خوانده چون قبایل و کسی که مفعل گفته از دین یعنی ملك همزه نخوانده چون معایش فبینما هم علی امرهم پس درا ثنا آنکه ایشان بر حال مشورت خود بودند اتی هرقل برجل ارسل به ملك غسان آورده شد بهرقل بمردی که فرستاده بود او را ملك غسان که از جمله ملوک یمن است که سکونت کرده ند شام را و غسان بفتح معجمه آبی است که فرود آمدند نزد آن عسقلانی گوید که عظیم بصری است و سیوطی جزم کرده بدان یخبر عن خبر رسول الله در حالی که آگاهی میداد آن مرد از خبر پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم ابن اسحق این خبر را در روایت خود تفسیر کرده که گفت آن مرد بر آمده است در میان ما مردی که دعوی نبوت کرده و مانع گشته اند او جمعی از مردم و تصدیق کرده و گرویده اند و مخالفت نموده باوی جمعی دیگر و در میان هر دو گروه حروب و قتال

گفت ابن عباس پيش آمدم در حالی که سوارم بر ماده خر و حال آنکه من در آن روز بتحقيق نزديک رسيده ام بلوغ را و رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي بمنى الى غير جدار و پيغمبر خدا نماز ميگذارد بمنى بسوی غير ديوار يعنی ستره و ديواری در پيش نبود فمررت بين يدي بعض الصف وارسلت الاتان ترتع ودخلت في الصف فلم ينكر ذلك علي پس گذشتم پيش بعض صف نماز و گذاشتم ماده خر را که می چريد و در آمدم صف را پس انکار نکرد و اين فعل مرا نه رسول خدا و نه ديگری بر من **حدثنا** محمد بن يوسف قال حدثنا ابو مسهر قال حدثني محمد بن حرب قال حدثني الزبيدي عن الزهري عن محمود بن الربيع قال عقلت من النبي صلى الله عليه وسلم مجة مجها في وجهي وانا ابن خمس سنين من دلو گفت محمود بن ربيع ميدانم و ياد دارم از پيغمبر خدا آب دهن که انداخت آنرا در روی من و حال آنکه من پسر پنج ساله بودم گرفت آن آب از دلو چاهی که در خانه ما بود و اين بطريق مزاح بود يا از راه تبرک والحال اين نقل از محمود شنيده سنت گرفته اند و از اين حديث معلوم شده که روايت صبی که بفهم باشد مقبول است چنانکه از حضرات حسنين رضي الله عنهما روايت کرده اند و قبول نموده اند

باب الخروج في طلب العلم در جواز و استحباب بر آمدن و سفر کردن در طلب علم دينی ورحل جابر بن عبد الله مسيرة شهر الى عبد الله بن انيس في حديث واحد و سفر کرده است جابر که از صحابه کبار است راه يکماه بسوی عبد الله بن انيس برای يک حديث که مؤلف در آخر کتاب در باب مظالم نقل کرده است و نيز روايت کرده در ادب مفرد که جابر شنيد که عبد الله بن انيس حديثی از پيغمبر شنيده که ديگران ندارند شتری خريد و رحل بر وی بست و بشام راه پيمود ... و استماع نمود و حديث اينست که يحشر الله العباد فيناديهم بصوت يسمعه من بعد كما يسمعه من قرب انا الملك الديان **حدثنا** ابو القاسم خالد بن خلي قاضي حمص قال حدثنا محمد بن حرب قال قال الاوزاعي حدثنا الزهري عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابن عباس انه تمارى هو والحر بن قيس بن حصن الفزاري في صاحب موسى بتحقيق مجادله کرد ابن عباس و حر بن قيس در صاحب موسى عليه السلام فمر بهما ابي بن كعب فدعاه ابن عباس فقال اني تماريت انا وصاحبي هذا في صاحب موسى الذي سال السبيل الى لقيه هل سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يذكر شانه فقال ابي نعم سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يذكر شانه يقول بينما موسى عليه السلام في ملا من بني اسرائيل اذ جاءه رجل فقال هل تعلم احدا اعلم منك قال موسى لا فاوحى الله تعالى الى موسى بلى عبدنا خضر فسال السبيل الى لقيه فجعل الله له الحوت اية وقيل له اذا فقدت الحوت فارجع فانك ستلقاه فكان موسى يتبع اثر الحوت في البحر فقال فتى موسى لموسى ارايت اذ اوينا الى الصخرة فاني نسيت الحوت وما انسانيه الا الشيطان ان اذكره قال موسى ذلك ما كنا نبغ فارتدا على اثارهما قصصا فوجدا خضرا فكان من شانهما ما قص الله في كتابه اين حديث با ترجمه در ورق سابق گذشته نامه باعادهٔ آن نپرداخت

باب فضل من علم وعلم بيان فضيلت و کثرت ثواب کسی که خواند و ديگری را تعليم کرد **حدثنا** محمد بن العلاء قال حدثنا حماد بن اسامة عن بريد بن عبد الله عن ابي بردة عن ابي موسى عن النبي صلى الله عليه وسلم قال مثل ما بعثني الله به من الهدى والعلم فرمود صفت چيزی که برانگيخته است مرا خدا با آن چيز از هدايت و علم كمثل الغيث الكثير اصاب ارضا همچو صفت باران است که رسيده است زمينی را فكان منها نقية قبلت الماء فانبتت الكلاء والعشب الكثير پس بود از آن زمين پاک گرفت آنرا پس برويانيد گياه را و سبزهٔ بسيار را وكانت منها اجادب امسكت الماء فنفع الله بها الناس فشربوا وسقوا وزرعوا پس سود کرد خدا بآن زمين مردم را پس خوردند و آب دادند و آب را و زراعت کردند واصاب منها طائفة اخرى انما هي قيعان لا تمسك ماء ولا تنبت كلاء و رسيد باران بعضی ديگر از زمين ... آن زمين هموار است که نگاه نميدارد آب را و نمی رويانند گياه را فذلك مثل من فقه في دين الله ونفعه ما بعثني الله به فعلم وعلم ...

تتمهٔ الاسلام

خبر ... دهد سلطان و والی اين گروه اهل ختان است که تحقيق ظاهر شده يعنی اين است آن سلطان اهل ختان که ظهورش از نجوم تفرس کرده ام و ظاهر شد و اين بر تقدير يست که روايت ملک باشد بفتح ميم و کسر لام چنانچه نسخه قابسی است و مضبوط نزد اکثر اصول و روايات بضم ميم و سکون لام است بلفظ مصدر و معنيش بقياس سابق معلوم شود ثم كتب هرقل الى صاحب له برومية پس نوشت هرقل اين خبر بسوی ياری که او را بود در روميه ... نام شهری معروف است روم را و دار رياست آنها است و نام آن يار ضغاطر است وكان نظيره في العلم و بود آن يار مانند وی در علم کهانت وسار هرقل الى حمص و رفت هرقل بسوی حمص بکسر حاء و سکون ميم شهريست در ناحيه شام که دار السلطنت هرقل بود و بزرگتر از دمشق در آن زمان فلم يرم حمص ... و کسی نگذاشته بود حمص را حتى اتاه كتاب من صاحبه يوافق راي هرقل على خروج النبي تا آنکه آمد او را نامه از طرف آن يار که موافق بود رای هرقل را بر خروج آن پيغمبر صلى الله عليه وآله وسلم وانه نبي و آنکه وی پيغمبر است و مفهوم مشهور از اين کلام که ضغاطر و هرقل هر دو ... بودند در تصديق نبوت آنحضرت لکن هرقل بسبب غلبه حب رياست و خيال آنکه اگر اسلام آرد ملک از دست ميرود از سعادت حسن عاقبت و استقرار در اسلام محروم ماند بخلاف صاحب وی فاذن هرقل لعظماء الروم في دسكرة بسکون سين مهمله کوشکی که گرد وی خانها باشند برای خدمه له بحمص پس دستوری داد هرقل مر کلانان روم را در آمدن کوشکی که مر او را بود در شهر او ثم امر بابوابها فغلقت پس ترتيب داد که در آمدند در آن محل حکم کرد در بستن درهای آن پس بند کرده شدند تا در ضبط باشند و از گرانی آنچه گفته شود بدر نروند و هنگامه نجويند ثم اطلع فقال پس بر آمد از مکان خاص خود بر آنها و جلوه گر شد پس گفت يا معشر الروم هل لكم في الفلاح والرشد وان يثبت ملككم ... هذا النبي ای گروه روميان آيا هست مر شما را رغبتی در رستگاری ... ملک ...

خاصه ... الى الابواب پس رم کردند روميان ... و حشی بسوی ... تشبيه داد آنها را ... در بلادت بجهت کمال جهالت و ضلالت با وجود ...

اقسام مثل کسے است کہ گشت فقیہ و عالم در دین خدا و سود کرد او را چیز یکہ برانگیختہ است مرا خدای بر تر بآن چیز پس علم حاصل کرد و تعلیم
کرد دیگر برا و نوشیدہ نماند کہ این فقیہ دو قسم میتواند بود یکی آنکہ ہمہ عالم است و عامل و معلم مثل این مثل زمینی است پاک کہ آب نگہداشت
و بذات خود سود گرفت و رویاند سبزہا را و سود داد غیر خود را قسم دوم آنکہ اندوخت علم را و مستغرق شد دران تعلیم کرد دیگران را لیکن عمل نکرد
بدان مثل او مثل زمینی است کہ آب در وی استقرار گرفت و دیگران از وی منتفع شدند آبہا نوشیدند و بجاہای دیگر بردند و مثل من لم یرفع بذلک
راسا و لم یقبل ھدی اللہ الذی ارسلت بہ و مثل کسی است کہ برنداشت سر از غایت تکبر و رعونت و التفات نکرد بہدایت حق
و نشنید علم را و اگر شنید عمل نکرد و بدیگری نیاموخت مثل او مثل زمینی است شور ہموار کہ نرست در وی سبزہ و نگرفت و جمع نکرد آب را کہ بکار
دیگری آید قال ابو عبد اللہ قال اسحق عن ابی اسامۃ وکان منہا طایفۃ قیلت الماء گفت بخاری گفتہ است اسحق از ابی اسامہ
و بود از ان مقداری کہ خوردہ بود آب را میانہ روز و جمع کرد آب را یعنی ابو اسامہ بجای قبلت کہ بباء موحدہ است قیلت بمثناۃ تحتیہ روایت
کردہ است و الصفصف المستوی من الارض و تفسیر کردہ صفصف را بہموار از زمین **باب** رفع العلم
و ظہور الجہل برداشتہ شدن علم از میان مردم و پیدا شدن جہل و نادانی اگرچہ رفع علم مستلزم جہل بود و بواسطہ ایضاح آوردہ است
مقصود برانگیختن است بر تحصیل علم و قال ربیعۃ لا ینبغی لاحد عندہ شیء من العلم ان یضیع نفسہ و گفت ربیعہ نمی باید ہیچ یکی را کہ نزد
او چیزی از فہم و علم باشد و ضایع کند خود را بترک اشتغال بدان و تعلیم بدیگران کہ ترک این موجب رفع علم است از میان مردم **حدثنا**
عمران بن میسرۃ قال حدثنا عبد الوارث عن ابی التیاح عن انس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان من اشراط الساعۃ ان یرفع
العلم و یثبت الجہل گفت انس فرمود پیغمبر خدا بتحقیق از علامتہای قیامت اینست کہ برداشتہ میشود علم از میان مردم و ثابت کردہ میشود
جہل و یشرب الخمر و یظہر الزنا و نوشیدہ شود شراب و فاش شود زنا **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی بن سعید عن شعبۃ عن قتادۃ
عن انس قال لاحدثنکم حدیثا لا یحدثکم احد بعدی گفت انس البتہ حدیث کنم شما را حدیثی کہ حدیث نکند شما را ہیچ یکی پس از من سمعت
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول ان من اشراط الساعۃ ان یقل العلم و یظہر الجہل و یظہر الزنا شنیدم پیغمبر خدا
را کہ میفرمود بتحقیق از علامتہای قیامت اینست کہ کمتر شود علم و فاش شود جہل و زنا و تکثر النساء و یقل الرجال حتی یکون لخمسین امراۃ
القیم الواحد و بسیار شوند زنان و کم شوند مردان تا آنکہ باشد مر پنجاہ زن را یک نفر کہ قیام کند بحوائج آنہا **باب** فضل العلم
حدثنا سعید بن عفیر قال حدثنی اللیث قال حدثنی عقیل عن ابن شہاب عن حمزۃ بن عبد اللہ بن عمر ان ابن عمر قال سمعت رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال بینا انا نائم اتیت بقدح لبن فشربت حتی انی لاری الری یخرج من اظفاری ثم تحقیق ابن عمر گفت شنیدم
پیغمبر خدا را کہ فرمود میان آنکہ من در خواب بودم آوردہ شد بقدحی از شیر پس نوشیدم آنرا تا آنکہ من گمان میبرم کہ برون می آید از سیری
آن از ناخنان من ثم اعطیت فضلی عمر بن الخطاب پس دادم زیادتی خود را عمر بن خطاب را قالوا فما اولتہ یا رسول اللہ قال العلم
گفتند حاضران پس چہ تاویل و تعبیر کردی آن شیر را ای پیغمبر خدا صلعم فرمود تعبیر کردم علم **باب** الفتیا وھو واقف علی ظہر الدابۃ او غیرھا
باب در بیان جواز فتوی دادن حال آنکہ مفتی نشستہ ہست بر پشت مرکب یا غیر مرکب **حدثنا** اسمعیل قال حدثنا مالک عن ابن شہاب
عن عیسی بن طلحۃ بن عبید اللہ عن عبد اللہ بن عمرو بن العاص ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وقف فی حجۃ الوداع بمنی للناس یسالونہ
مرویست از عبد اللہ بن عمرو کہ تحقیق پیغمبر خدا ایستاد در حجۃ الوداع بر ناقہ خود بمنی از برای مردم در حالی کہ سوال میکردند آنحضرت را فجاءہ رجل
فقال لم اشعر فحلقت قبل ان اذبح قال اذبح ولا حرج پس آمد او را صلی اللہ علیہ وسلم مردی و گفت من شعور نداشتہ ام پس تراشیدم سر خود را
پیش از آنکہ ذبح کنم فرمود ذبح بکن و نیست دشواری و تنگی فجاء آخر فقال لم اشعر فنحرت قبل ان ارمی قال ارم ولا حرج پس آمد مردی

اسماء الرجال

شیخ الاسلام

شما فسجد واللہ ورضوا عنہ پس سجدہ کردند رئیسان
ہرقل او خشنود شدند از وی و کان ذلک آخر شان
ھرقل و بود این مذکور آخر حال ہرقل یعنی بعد از ین چیزی
کہ دال بر ایمان وی باشد بظہور نیامد و آنچہ پیش از ین
اظہار کردہ بود از تمنی سعادت حضور و عذر نمودن پیران
بخوف ہلاک و فساد و تصدیق آنکہ وی نبی است و امر
بہ بیعت و تبعیت کردہ روم را تا روی فلاح بینند و رشید
گردند ظاہر ش آنست کہ حسن اعتقاد و میل انقیاد بآن
جناب داشت کہ اگر جماعہ رومیان نیز مطیع شوند دست
از مزاحمت بردارند اسلام آرد و بجمعی از ریاست خود و
سعادت اخروی گرداند و چون بعد شورت تصلب
و شدت آنہا معلوم گردد از ایمان صغاطر کہ صاحب وی
بود و او را قتل کردند تجربہ نمود ایمان باز ماند و احتمال
دارد کہ ظہور این چیزہا ہم از وی از تہ دل و حسن اعتقاد
نبودہ بلکہ بنا بر مصلحت حفظ سلطنت و امتحان نعمت
و اظہار حسن طویت و سلوک طریقہ مدارا بوقوع آمد و گرنہ
بعد از انکہ صدق پیغمبر بشواہد و علامات معلوم کردہ باشد
خوف زوال ملک مانع نمی تواند بود و عذر نمی تواند شد اگرچہ اینقدر
مجملا معلوم است کہ بمقتضای فراست و علم اخبار سابقہ و کہانت
یقینی از صدق دعوی نبوت در دل وی راہ یافتہ بود
اما از ین یقین با ایمان فرق بسیار است چنانچہ عنقریب
ظاہر گردد و حب ریاست و وہم زوال ملک و جاہ و تبعیت
سد راہ نور ایمان و ہدایت شد تا آنکہ محاربہ کرد مسلمین را
بعد از ین در غزوہ موتہ در سال ہشتم لشکر با کشید بسوی
تبوک آمدن فہان صحیح خود از انس می آید تحقیق نوشت
پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بسوی وی نیز از تبوک

دیگر وگفت من شعور نداشتہ ام پس ذبح کردم پیش از انکہ رمی جمار کنم فرمود رمی کن ونیست تنگی قال فما سئل النبی صلی اللہ علیہ وسلم عن

شیٔ قدم ولا اخر الا قال افعل ولا حرج گفت عبداللہ بن عمرو پرسیدہ نشد پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم از چیزیکہ پیشتر کردہ شد ونہ از چیزی کہ پسترکردہ شد مگر آنکہ فرمود بکن وحرج نیست بر تو ظاہر این حدیث آنست کہ ترتیب درین امور واجب نبودہ است واین است مذہب شافعی واحمد

ومذہب ابوحنیفہ ومالک آنست کہ ترتیب درین امور واجب است اگر بی ترتیبی واقع شود جبر آن بدم باید کرد چنانکہ مرویست از ابن عباس

کہ گفتہ کسی کہ تقدیم کند چیزی را در حج ویا تاخیر کند پس بریزد برای تدارک آن خونی واین حدیث را تاویل کردہ اند کہ لا حرج بمعنی لا اثم علیک است

ازانکہ از روی جہل وبی شعوری واقع شدہ چنانکہ قول اولم اشعر بران دلالت دارد واین مانند ترک واجب در نماز است اگر بسہو ونسیان

واقع شود واثم ندارد وتدارک آن بسجدۂ سہو است واگر دیدہ ودانستہ ترک کند اثم میگردد ودر روایتی دیگر آمدہ رمیت وحلقت ونسیت ان انحر

باب من اجاب الفتیا باشارۃ الید والراس باب در جواز حال کسی کہ جواب دہد فتوی را باشارت دست وسر **حدثنا**

موسی بن اسمعیل قال حدثنا وہیب قال حدثنا ایوب عن عکرمۃ عن ابن عباس ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم سئل فی حجتہ فقال ذبحت

قبل ان ارمی فاومی بیدہ قال ولا حرج منقول است از ابن عباس کہ پرسیدہ شد رسول خدا در حجی کہ گذارد پس گفت ذبح کردم پیش

از انکہ رمی جمار کنم پس اشارت کرد بدست شریف خود گفت تنگی نیست بر تو وقال حلقت قبل ان اذبح فاومی بیدہ قال ولا حرج وگفت دیگری

سر تراشیدم پیش از انکہ ذبح کنم پس اشارت کرد بدست خود گفت تنگی وگناہ نیست بر تو قولہ ولا حرج ظاہر آنست کہ از راوی است در بیان

اومی ومحتمل کہ ایماء وقول ہر دو از انحضرت باشد چنانکہ واو ولا حرج مشعر است بدان وانسب بترجمہ باب ہمان معنی اول است **حدثنا**

المکی بن ابراہیم قال حدثنا حنظلۃ عن سالم قال سمعت اباہریرۃ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال یقبض العلم ویظہر الجہل والفتن ویکثر الہرج

ابوہریرہ روایت کرد از پیغمبر خدا کہ فرمودہ برگرفتہ می شود علم وپیدا می شود جہل وفتنہا وبسیار میشود قتال ہرج در اصل بمعنی فتنہ

است ومراد اینجا فتنہ مقاتلہ است قیل یا رسول اللہ وما الہرج فقال ہکذا بیدہ فحرفہا کانہ یرید القتل گفتہ شد ای پیغمبر خدا ہرج چیست

پس اشارت کرد بدست کہ اینچنین است تحریف کرد دست را یعنی دست راست را تا دوش چپ برداشتہ بجانب راست آورد راوی گوید

گویا ارادہ کرد آن حضرت مقاتلہ را **حدثنا** موسی بن اسمعیل قال حدثنا وہیب قال حدثنا ہشام عن فاطمۃ عن اسماء قالت اتیت عائشۃ وہی تصلی

گفت وہیب حدیث کرد ما را ہشام از فاطمہ بنت منذر زوجہ ہشام از اسما بنت ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ گفت اسما آمدم عائشہ را ووے

رضی اللہ عنہا نماز کسوف میگذارد فقلت ما شان الناس پس گفتم چہ حال است مردم را کہ جزع وفزع میکنند فاشارت الی السماء

پس اشارت کرد عائشہ بسوی آسمان یعنی بکسوف آفتاب کہ دران وقت بود معلوم نشد کہ بسر اشارت کرد یا بدست فاذا الناس قیام

پس ناگاہ دیدم کہ ہمہ مردم ایستادہ اند برای نماز کسوف فقالت سبحان اللہ پس یاد کرد عائشہ تنزیہ خدا را از نقایص قلت آیۃ

گفتم آیا این کسوف علامت نزول عذاب است یا علامت نزدیکی روز قیامت فاشارت براسہا ای نعم پس اشارت کرد عائشہ

بسر خود آری چنین است ای نعم بیان اشارت است از راوی فقمت حتی علانی الغشی اسما گوید ایستادم برای نماز تا آنکہ غالب

شد بر من بیہوشی فجعلت اصب علی راسی الماء پس گشتم من کہ میریزم بر سر خود آب را تا بہوش باز آیم فحمد اللہ النبی صلی اللہ

علیہ وسلم واثنی علیہ چون برطرف شد کسوف ستایش کرد خدا را پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم وثنا گفت بر خدا فقال ما من شیٔ لم

اکن اریتہ الا رایتہ فی مقامی ہذا پس فرمود نیست ہیچ چیزی کہ نبودم من کہ نمودہ شوم آنرا یعنی درست نبود

از روی عقل دیدن آن مگر آنکہ دیدم آن چیز را بچشم خود در اینجا کہ ہستم حتی الجنۃ والنار تا آنکہ بہشت ودوزخ نمودہ شدند

فاوحی الی انکم تفتنون فی قبورکم مثلا او قریبا پس وحی کردہ شد بسوی من کہ تحقیق شما آزمودہ می شوید در گورہا مانند

نزد ماست ملک ہمیشہ باشد نزد ما پس او را بنہایت حفظ وتعظیم محافظت میکنیم واز نصاری پوشیدہ میداریم قال محمد رواہ صالح بن کیسان تابعی است بزرگ تر از زہری لیکن تلمذ کردہ بود او را وکرمانی نقل کردہ کہ یکصد وشصت وچند سالہ عمر داشت ویونس ومعمر عن الزہری گفت محمد بن اسمعیل بخاری مولف این جامع صحیح برای تقویت ومانند طریق سابق روایت کردہ این حدیث را صالح ویونس ومعمر از زہری متابع شعیب با اختلاف در اول اسناد وثانی در آخر چنانچہ ظاہر است از طریقہ ایراد متابعت روایت ابوالیمان کہ راوی شعیب است در اسناد مذکور بصالح ویونس بہ ثبوت نہ پیوستہ ومولف این روایات را در موضع خود ازین صحیح مسند آوردہ چنانچہ پیشتر مذکور است از انجا اول اسناد کہ مابین مولف واین راویان زہری است معلوم گردد ان شاء اللہ تعالی ووجہ مناسبت این حدیث با ترجمہ باب از بیان احوال در نسبت آنحضرت در ابتدای بعثت کہ در حدیث مذکور گذشتہ پوشیدہ نیست ومناسبت آیہ نامہ شریف با آیہ ترجمہ ظاہر است وچون فارغ شد مولف از بیان بدء الوحی کہ حکم مقدمہ کتاب داشت شروع کرد بذکر مباحث ایمان کہ اصل شرایع واول احکام وحی ومتعلق بعثت است وآخر قصہ ہرقل نیز سابق بہ تحقیق حقیقت ایمان وبیان ارکان واحکام شد پس گفت

کتاب الایمان کتاب در اصل مصدر است بمعنی نبشتن وبمعنی نبشتہ ونامہ نیز آمدہ ومادہ کتب دلالت دارد بر جمع وفہم ازین جہت استعمال کردہ میشود کتاب را در انچہ جامع باشد ابواب وفصول را کہ جامع اند مسایل را واین اطلاق بنسبت صور حروف والفاظ کہ عبارت از نقوش است حقیقت است واما نسبت الفاظ وسواد آن کہ از قسم صورت اند با معانی بر طریق مجاز وہمچنین اطلاق باب کہ بمعنی مدخل است بر مقاصد کتاب کہ بمنزلہ ثبوت او بطریق استعارہ وتشبیہ امور معنویہ با امور حسیہ است وافتتاح نکرد مولف بدء الوحی را بعنوان کتاب زیرا چہ مقدمہ استفتاح کردہ نمی شود بچیزی کہ استفتاح کردہ میشود غیر آن چہ مطلوب می باشد بر چیزی کہ متعلق بما بعد است وایمان در لغت بمعنی گرویدن ودر شرع مخصوص است بگرویدن انچہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از نزد خدا آوردہ وبہ بندگان رسانیدہ از امر ونہی وخبر متشابہ جز آن از انچہ بیقین آوردن وی معلوم شدہ خواہ بر وجہ اجمال بود چنانچہ جزم کند کہ محمد رسول خداست وفرستادۂ اوست بسوی خلق

اسماء الرجال
مالک بن الحویرث
غندر بضم الغین المعجمة
محمد بن جعفر البصری
ابی جمرة بالجیم والراء نصر بن عمران البصری

لا ادری ای ذلک قالت اسماء شک راوی است نمیدانم که کدام ازین دو کلمه گفته است اسماء من فتنة المسیح الدجال نزدیک از فتنه مسیح دجال که اغوای مسلمانان خواهد کرد یقال ما علمک بهذا الرجل گفته می‌شود چیست دانش تو باین مردم و کیست که مبعوث
آنحضرت صلی الله علیه وسلم و مقابل میت خواسته داشت و اشارت کرد فاما المؤمن او الموقن لا ادری بایهما قالت اسماء
را میگوید نمیدانم که کدام یکی ازین دو کلمه گفته است اسما مومن گفته یا موقن فیقول هو محمد وهو رسول الله جاءنا بالبینات والهدی
میگوید مسلمان او محمد است و او رسول خداست آمد ما را با معجزات و هدایت براه حق فاجبناه واتبعناه وهو محمد ثلثا
پس اجابت کردیم هرچه فرمود و پیروی کردیم او را در راه حق و او محمد است سه بار میگوید مجموع این کلمات را یا همین نام شریف را سه بار گفته
بعد ازان یعنی سوال آمنه میگوید یا در آخر بعد از اتبعناه اعاده کرد و سه بار نام شریف پیمبر و جهت تاکید یا برای التذاذ بنام محبوب خود فیقال
نم صالحا قد علمنا ان کنت لموقنا به پس گفته می‌شود خواب کن در حالی که نفع گیرنده باعمال خود و آماده بهشت را تحقیق دانستیم که تحقیق
تو یقین کننده بانحضرت صلی الله علیه وسلم واما المنافق او المرتاب لا ادری ای ذلک قالت اسماء و اما منافق یا شک کننده و اعتقاد
آن حضرت نمیدانم که کدام یکی گفت اسماء فیقول لا ادری سمعت الناس یقولون شیئا فقلته پس میگوید منافق نمیدانم کیست
شنیدم مردم را که میگفتند چیزی پس گفتم من آنرا این عذر منافق است که بزبان میگفت و بدل تصدیق نداشت باب تحریض النبی
صلی الله علیه وسلم وفد عبد القیس باب در بیان برانگیختن آنحضرت ایلچی عبد القیس را علی ان یحفظوا الایمان والعلم
ویخبروا من وراءهم برینکه یاد گیرند ایمان را و علم را و خبر دهند کسی را که وراء ایشان است وقال مالک بن الحویرث فقال لنا
النبی صلی الله علیه وسلم ارجعوا الی اهلیکم فعلموهم و گفت مالک فرمود ما را پیغمبر خدا که برگردید بسوی مردم و توابع خود پس تعلیم
کنید ایشانرا ایمان و احکام شرع این حدیث را که اینجا بطریق تعلیق آورده در باب صلوة و ادب و خبر واحد بطریق موصول یاد کرده است

حدثنا محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال شعبة عن ابی جمرة قال کنت اترجم بین ابن عباس وبین الناس ابو جمره گفت
بودم من که ترجمه میکردم میان ابن عباس و میان مردم فقال ان وفد عبد القیس اتوا النبی صلی الله علیه وسلم فقال من
الوفد او من القوم قالوا ربیعة گفت ابن عباس تحقیق جماعه ایلچی عبد القیس آمدند پیغمبر را صلی الله علیه وسلم پس فرمود کیستند این وفد یا فرمود
کیستند این مردم گفتند حاضران قوم ربیعه اند قال مرحبا بالقوم او بالوفد غیر خزایا ولا ندامی فرمود فراخی و راحت باد بقوم
یا وفد در حالی که خواری زدگان نبودند پشیمانان اندرین آمدن قالوا انا نأتیک من شقة بعیدة گفتند ما یان می آییم نزد تو از جانب دور
وبیننا وبینک هذا الحی من کفار مضر ولا نستطیع ان نأتیک الا فی الشهر الحرام و میان ما و میان تو این قبیله است از کافران قوم مضر و
و توانائی نداریم اینکه بیاییم ترا مگر در ماه حرام که محاربه دران نمیکنند فمرنا بامر نخبر به من وراءنا ندخل به الجنة پس بفرما ما را حکمی که خبر دهیم
آن کسی را که وراء ماست که در آییم بامتثال آن حکم بهشت را فامرهم باربع ونهاهم عن اربع پس فرمود ایشان را بچهار چیز و منع کرد
ایشان را از چهار چیز امرهم بالایمان بالله وحده فرمود ایشان را بایمان بخدای یگانه قال هل تدرون ما الایمان بالله وحده فرمود آیا میدانید
که چیست ایمان بخدای یگانه قالوا الله ورسوله اعلم گفتند خدا و رسول خدا داناتر است قال شهادة ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله
فرمود گواهی دادن بدل و جان که نیست هیچ معبود بحق مگر ذات پاک الله و تحقیق محمد پیغمبر خداست واقام الصلوة وایتاء الزکوة
وصوم رمضان وان تعطوا الخمس من المغنم و برپا داشتن نماز فرض و دادن زکوة و روزه ماه رمضان و اینکه بدهید خمس حصه
غنیمتی که دست دهد شما را ونهاهم عن الدباء والحنتم والمزفت قال شعبة وربما قال النقیر وربما قال المقیر گفت شعبه
اندکی است که گفت ابو جمره النقیر واندکی است که گفت المقیر ظاهر عبارت آنست که در میان نقیر و مقیر تردد میکرد و این معنی باطل است

فائده گفتند بسی از اهل مکه دعا دبود ند که با وجود معرفت صدق پیغمبر بنظر معجزات و دریافت علامات که کتب سابقه بدان مملو و مشحون بود براه جحود و انکار میرفتند الذین آتیناهم الکتاب یعرفونه کما یعرفون ابناءهم وان فریقا منهم لیکتمون الحق وهم یعلمون وجحدوا بها واستیقنتها انفسهم ظلما وعلوا فقسر ایشان برای دانستن دیگران واجبی احکام دنیا تمامی است بران تا که بزبان از تصدیق دلی بیان نکند مومن نگویند و احکامش جاری نکنند مگر آنکه مانعی باشد چون بلغم و اکراه تا آنکه ایمان مجموع از بیان و اقرار یا اقرار چنانکه جمهور گویند چه بسیاری از آیات و اخبار شاهد اند برانکه ایمان در دل است و قلب مطمئن بالایمان و لما یدخل الایمان فی قلوبکم اولئک کتب فی قلوبهم الایمان اللهم ثبت قلبی علی دینک من کان فی قلبه مثقال حبة من خردل من الایمان الحدیث و همین است مذهب محققین حنفیه مثل ابو منصور ماتریدی و اتباع وی و جمهور اشاعره آری در عدم عمل باقرار کرامور است بدست بیاید اعمال معاصی خواهد بود سکرانکه ... باقرار اگر اقرار نکند کافر باشد چنانچه ذکر ابن الهمام فی المسایرة و چنانکه شارع برای وقوع ایمان اقرار زبان دلیل داشته بعضی چیزهای دیگر اند که علامت کفر و عدم ایمان ساخته مثل سجده بصنم و شد زنار و نماز بی وضو قصدا و استخفاف مصحف و کعبه اگر یکی ازین چیزها یافته شود دلالت کند بر اینکه تصدیق که نفس ایمان است از دل وی مفقود است و اما اسلام در لغت بمعنی انقیاد و فرمان برداری و تسلیم شدن مر حکم کسی را بی سرکشی و اعراض و در شرع مخصوص است بانقیاد و اطاعت احکام الهی و بجا آوردن آنچه پیغمبر بدان خبر داده از فرایض و ارکان پس اسلام ظاهر اعمال است و ایمان نام باطن اعتقاد و گاه اطلاق کرده میشود اسلام بمعنی انقیاد و تسلیم صوری بخوف قتل یا غرضی دیگری که ناشی از صدق دل و اعتقاد باشد و این اگرچه بظاهر شرع موثر احکام گردد اما در حقیقت اسلام نباشد و ایمان بادی بی ازین چنانچه فرمود قالت الاعراب آمنا قل لم تؤمنوا ولکن قولوا اسلمنا و معنی اول اسلام حقیقی است که در جواب جبرئیل آنحضرت بدان تفسیر فرموده و مراد است در آیه ان الدین عند الله الاسلام ومن یبتغ غیر الاسلام دینا فلن یقبل منه و اسلام و ایمان اگرچه باختلاف مفهوم و حقیقت شرعی متغایر اند اما در وجود و تحقق که معتبر در شرع باشد متلازم یکدیگر اند چنانکه اسلام حقیقی بدون ایمان یافته نشود و ایمان که گرویدن بدل است متعلقات مخصوصه نیز بدون اسلام یافته نشود و معتبر و معدود در شرع

الا آنکه بر تقدیر مقیر تکرار لازم می آید پس چار چیز مذکور نمیشود از آن که مرفت و مقیر بیک معنی است چنانکه در باب ایمان تصریح کرده خود در دفع این وهم بعضی توجیه کرده که مراد انیست که در سه چیز اول جازم بود و در چهارم که مقیر است تردد میکرد گاه ذکر میکرد آنرا و گاه نمیکرد و نیز متردد در لفظ ثالث گاه بدل مرفت مقیر میگفت فافهم **باب الرحلة في المسألة النازلة** در بیان رفتن بجائی در استفسار مسئله **حدثنا** محمد بن مقاتل ابو الحسن قال اخبرنا عبد الله يعني ابن المبارك قال اخبرنا عمر بن سعيد بن ابي حسين قال حدثني عبد الله بن ابي مليكة عن عقبة بن الحارث انه تزوج ابنة لابي اهاب بن عزيز مرویست از عقبه که بتحقیق تزویج کرد دختری را برای خود که دختر ابی اهاب بود فاتته امرأة فقالت اني قد ارضعت عقبة والتي تزوج بها پس آمد او را زنی و گفت بتحقیق من شیر داده ام عقبه را و دختر را که تزوج کرده عقبه بآن دختر فقال لها عقبة ما اعلم انك ارضعتني ولا اخبرتني پس گفت مر آن زن را عقبه که نمیدانم که تو شیر داده مرا و نه خبر داده تو مرا فركب الى رسول الله صلى الله عليه وسلم بالمدينة پس سوار شد بقصد رسیدن این مسئله بسوی پیغمبر خدا از مکه آمد بمدینه فسأله پس سوال کرد آنحضرت را فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم كيف وقد قيل فرمود چگونه معاشرت کنی و تحقیق گفته شد که تو برادر شیر او هستی یعنی تقوی و احتیاط درین است که بگذاری او را ففارقها عقبة ونكحت زوجا غيره پس جدا کرد و طلاق داد عقبه آن زن را و نکاح کرد آن زن دیگری را و تقوی باعث بر جدائی شد و گرنه بگفته یک زن مرضعه رضاع ثابت نمی شود مگر نزد امام احمد که بقول مرضعه تنها نزد وی رضاع ثابت می شود **باب التناوب في العلم** نوبت کردن بیکدیگر در کسب علم **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري ح قال ابو عبد الله وقال ابن وهب اخبرنا يونس عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن ابي ثور عن عبد الله بن عباس عن عمر قال كنت انا وجار لي من الانصار روایت کرده ابن عباس از عمر بن خطاب رضی الله عنهم که گفت عمر بودم من و یک همسایه که مرا بود از انصار في بني امية بن زيد وهي من عوالي المدينة در محله بنی امیه بن زید که آن محله از جانب بلندیهای مدینه است وكنا نتناوب النزول على رسول الله صلى الله عليه وسلم بودیم ما که بنوبت می آمدیم بر پیغمبر خدا ينزل يوما وانزل يوما فاذا نزلت جئته بخبر ذلك اليوم من الوحي وغيره واذا نزل فعل مثل ذلك نزول میکرد آن انصاری روزی و نزول میکردم روزی پس وقتی که نزول میکردم می آمدم او را باخبر آن روز که وقوع می یافت از وحی و غیر وحی و وقتی که او نزول میکرد و اخبار مینمود فنزل صاحبي الانصاري يوم نوبته فضرب بابي ضربا شديدا فقال أثم هو پس نزول کرد یار انصاری من روز نوبت خود و باز آمد پس زد در مرا زدنی سخت گفت آیا اینجا است عمر ففزعت فخرجت اليه فقال قد حدث امر عظيم پس باضطراب آن بار ترسیده بیرون آمدم بسوی او پس گفت تحقیق حادثه کلان روداد که پیغمبر خدا صلعم طلاق داد زنان خود را و گوشه گرفت قال فدخلت على حفصة فاذا هي تبكي فقلت اطلقكن رسول الله صلى الله عليه وسلم قالت لا ادري گفت عمر پس درآمدم بر حفصه که دختر عمر بود ناگاه دیدم که گریه میکرد پس گفتم طلاق داد شما زنان را پیغمبر خدا گفت حفصه نمیدانم ثم دخلت على النبي صلى الله عليه وسلم فقلت وانا قائم اطلقت نساءك قال لا پس درآمدم بر پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و گفتم در حالی که ایستاده ام آیا طلاق دادی زنان خود را فرمود نه فقلت الله اكبر پس گفتم خدا بزرگتر است باین کلمه که در مقام تعجب میگویند تعجب کرد عمر از فهم انصاری که از گوشه گرفتن آن حضرت که برای مصلحتی بود طلاق فهمیده **باب الغضب في الموعظة والتعليم اذا رأى ما يكره** باب در جواز خشم گرفتن در وقت وعظ و تعلیم وقتی که ببیند واعظ و معلم چیزی را که مکروه باشد **حدثنا** محمد بن كثير قال اخبرني سفيان عن ابن ابي خالد عن قيس بن ابي حازم عن ابي مسعود الانصاري قال قال رجل يا رسول الله لا اكاد ادرك الصلوة مما يطول بنا فلان گفت ابی مسعود گفت مردی ای پیغمبر خدا نزدیک نیست که دریابم نماز را از آن جهت که دراز میکند نماز را با ما فلان کنایت از معاذ بن جبل است مراد ادراک جماعت نماز است یا نماز بر وجه کمال از حضور و راحت در ادای ارکان از روایتی دیگر معلوم شد که این مرد شتری مزدوری بود

والتزام شریعت است گو که ایمان با جما و عمل تکلیف دیگر است و بلا ایمان و تشرع بر وی که ترک آن ماخوذ و معاقب گردد و در اصطلاح شرع چون مناط حکم بایمان و اسلام همین اقرار است ... ترتب ... ... که کفایت مقام باشد و بالله التوفیق و ... در کتاب مذکور گردد **بسم الله الرحمن الرحیم** همچنین است در نسخه شیخ اجل قدس سره و مؤلف عنوان کتاب را بطریق اسامی سور پیش از تسمیه ذکر نموده و احادیث را بمشتق آیات سور افتتاح کرده تسمیه برای مزید اعتبار آنها بر سر کتاب و اهتمام مسلک بسنت مشهوره **باب قول النبي صلى الله عليه وآله وسلم** بابی است که اولش اینست **بني الاسلام على خمس** و تمام آن با ترجمه بیشتر مذکور گردد در نسخه اصیلی لفظ باب ساقط شده و در بعضی نسخ باب الایمان و قول النبی واقع شده یعنی باب بیان ذات و حقیقت ایمان و ارکان و ذکر قول برای استشهاد است **وهو قول وفعل** این قول سلف را بر قول النبی عطف نموده زیر ترجمه باب آورده یعنی ایمان گفتن بزبان آنچه جزم کرده بجنان از رسالت پیغمبر و صدق جمیع ما جاء به و عمل کردن بجوارح است بر وجه شارع بیان امر فرموده و ترک کردن آنچه نهی نموده و طی کرده اعتقاد از برای ظهور ... عدم خلاف سلف است ... است و آنچه ... ایمان ... است نظر بظاهر ... احکام و شرایع ... و نجات اخروی بالاتفاق موقوف بر تصدیق دل است خلاف این جماعت نزاع در لفظ است و بالجمله این قول منقول است از کبار صحابه و تابعین و مالک و شافعی و احمد و سفیان و اوزاعی و ابن جریج و معمر و اسحق ابن راهویه و ابی عبید و غیرهم از ائمه فقها و علما و از بخاری منقول است ملاقات کردم زیاده بر هزار کس از علما پس ندیدم هیچکس را از ایشان که مخالف باشد درین قول و باید دانست که مراد بیان ایمان کامل است که چنانکه بلفظ ... برای جمع و توضیح بیان ادله و بقرینه اقوال و فعل صحابه که فاسق را مومن میگفتند و بروی احکام اسلام جاری مینمودند و در مقابر مسلمین دفن میکردند تصریح کرده محققین ایشان ... و از کلام بخاری در مواضع همچنین مستفاد است چنانچه ظاهر گردد و همین است مذهب اهل سنت و جماعت و اما معتزله و خوارج نظر بظاهر بعضی دلایل موده از طرفین ... اعتزال کرده ... حقیقت داشته عاصی را مومن نگویند بلکه یا کافر

عبد اللہ بن محمد ابو جعفر المسندی ۱۲ ابو عامر عبد الملک بن عمرو العقدی ۱۲ سلیمان ابو عثمان ابن ابی عبد الرحمن المدنی المعروف بربیعۃ الرائی ۱۲ یزید مولی المنبعث المدنی ۱۲ زید بن خالد الجہنی المدنی صحابی مشہور ۱۲ محمد بن العلاء ابو کریب الکوفی ۱۲ ابو اسامۃ حماد بن اسامۃ الکوفی ۱۲ برید بن عبد اللہ بن ابی بردۃ ۱۲ ابی بردۃ عامر بن ابی موسی الاشعری ۱۲ ابی موسی عبد اللہ بن قیس الاشعری ۱۲ عبد الصمد بن عبد الوارث بن سعید العنبری البصری ۱۲ عبد اللہ بن المثنی الانصاری البصری ۱۲

که تمام روز تعب و رنج میکشید و شب بخانه می آمد معاذ امام این جماعه بود و در نماز عشا بسیار تطویل قرارت میکرد برامثال این مردگران می آمد و ملالت میکشیدند ازین وجه شکوهٔ معاذ نزد آنحضرت صلعم کرد قال فما رایت النبی صلی الله علیه وسلم فی موعظة اشد غضبًا من یومئذ گفت ابی مسعود ندیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم در وعظ سخت تر از روی غضب ازین روز فقال ایها الناس انکم منفرون فمن صلی بالناس فلیخفف فان فیهم المریض والضعیف وذا الحاجة فرمود ای مردمان آیا شما گریزاننده مردم اید از عبادات و احکام مسلمانی پس کسی که نماز کند بمردم پس گو تخفیف کند و تطویل بحد افراط نرساند پس تحقیق درین مردم که اقتدا کرده اند بیمار است و ناتوان است و حاجتمند است میخواهد که زود از نماز فارغ شده بکار ضروری خود بپردازد حدثنا عبد الله بن محمد قال حدثنا ابو عامر العقدی قال حدثنا سلیمان بن بلال المدینی عن ربیعة بن ابی عبد الرحمن عن یزید مولی المنبعث عن زید بن خالد الجهنی ان النبی صلی الله علیه وسلم ساله رجل عن اللقطة مرویست از زید بن خالد الجهنی که پیغمبر خدا پرسید او را مردی از لقطه یعنی در راه گم کرده کسی را یابند فقال اعرف وکاءها او قال وعاءها وعفاصها فرمود بشناس رشته سربند را یا فرمود بجای وکاءها وعاءها وعفاصها یعنی ظرف است و کیسه او را ثم عرفها سنة بیشتر گفت تعریف کن آنرا یکسال ثم استمتع بها بیشتر بهره گیر بوی فان جاء ربها فادها الیه اگر بیاید صاحب آن لقطه پس ادا کن آنرا بوی قال فضالة الابل گفت سایل پس گم شدهٔ شتر حکم آن نیز همین است فغضب حتی احمرت وجنتاه او قال احمر وجهه پس غضب کرد آنحضرت صلعم تا آنکه سرخ شد هر دو رخسارهای او یا گفت سرخ شد روی او شک راوی است و سبب غضب آن بود که فهمیده حرف زد و قیاس کرد بر لقطه شتر را از سوء فهم و درک نکرد معنی لقطه را که آن چیزیست که از دست صاحب بیفتد و نداند که کجا افتاد فقال ما لک ولها معها سقاؤها وحذاؤها پس فرمود چه میکنی تو و آن شتر با او مشک اوست کنایت از شکم اوست از آنکه پر میکند آنرا تا چند روز اکتفا میکند بآن و با او خف او یعنی پای اوست ترد الماء وترعی الشجر وارد میشود بر آب و میچرد درخت را فذرها حتی یلقاها ربها اگر شتر اینچنین است بگذار او را تا آنکه ملاقات کند او را صاحبش قال فضالة الغنم قال لک او لاخیک او للذئب گفت پس حکم گم شده بز چیست فرمود برای تست اگر بعد از تعریف صاحب او پیدا نشد یا برادر تست که صاحب غنم باشد یا غیر او که لقطه برگیرد یا برای گرگ است اگر یافت کسی نیفتاد حدثنا محمد بن العلاء قال حدثنا ابو اسامة عن برید عن ابی بردة عن ابی موسی قال سئل النبی صلی الله علیه وسلم عن اشیاء کرهها گفت ابو موسی پرسیده شد حضرت صلی الله علیه وسلم از چیزها که ناخوش داشت آنرا فلما اکثر علیه غضب ثم قال للناس سلونی عما شئتم و هرگاه که بسیار سوال کرده شد بر آنحضرت صلعم غضب کرد و بیشتر فرمود از روی غضب مردم را پرسید مرا از هر چه خواهید قال رجل من ابی قال ابوک حذافة فقام اخر فقال من ابی یا رسول الله قال ابوک سالم مولی شیبة گویا در نسبت آبائی این سائلان مردم سخن داشته اند خواستند که بر ملا از آن حضرت تصریحی واقع شود فلما رای عمر ما فی وجهه قال یا رسول الله انا نتوب الی الله تبارک وتعالی هرگاه دید عمر در روی آنحضرت صلعم اثر غضب گفت ای پیغمبر خدا ما توبه میکنیم و بازگشت بخدای بزرگ و برتر سبب غضب آنحضرت صلعم در کثرت سوال آن بود که صحابه ممنوع بودند که از هر چیز اگر ضروری دین نباشد سوال کنند و نیز بعد از سوال اگر آن بود که مشروع میشد و مردم در مشقت می افتادند و رفته رفته بعدم قبول ضعفا می کشید باب من اعاد الحدیث ثلثا لیفهم عنه کسی که اعاده کند حدیث را سه بار تا آنکه فهمیده شود از و فقال النبی صلی الله علیه وسلم الا وقول الزور فما زال یکررها این جزو حدیثی است که بتمام موصول در باب شهادت آورده و تنبیه فرمود بر اجتناب از دروغ و مراد اینجا شهادت دروغ است و همیشه تکرار میکرد این قول را وقال ابن عمر قال النبی صلی الله علیه وسلم هل بلغت ثلثا گفت ابن عمر که فرمود آنحضرت در خطبه حج وداع بعد از آنکه بیان احکام و مواعظ او نمود آیا تبلیغ کردم و این کلام را سه بار فرمود حدثنا عبدة قال حدثنا عبد الصمد قال حدثنا عبد الله

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

گرویدن برسول که از طرف شارع مامور و مطلوب شده نقصان درین حقیقت فنا آنست و تفاوت باعتبار جهات که خارج از ذات باشد منکر نیستند آن را حنفیه ایمان احاد مردم با ایمان انبیا فرقی بین است که بر احاد پوشیده نیست چه جای ائمه امجاد ولیکن آن در جهات خارجه از ذات ایمان است چون شدت جلا و انکشاف و زیادهٔ اشراق انوار در دل و ظهور ثمرات آن و استمرار حصول جزم بسبب تواتر مشاهده و توارد تعاقب دلائل بر حق و کثرة نظر و تظاهر و تشعع ادله [illegible] پس خیال کرده میشود این تفاوت را در نفس ایمان و حال آنکه چنین نیست پس معلوم شد که اختلاف در قول در زیادت و نقصان معنوی نیست بلکه محض در لفظ است بجهت تنبیه بر آنکه زیادت که از آیات و آثار مفهوم میشود راجع بنفس ایمان نیست بلکه باتصاف مومن و جهات خارجه از ذات است و این کمال دقت نظر امام است رضی الله عنه و نیز ظاهر است که تطرق زیادة و نقصان همچنانکه بسوی اعمال است بسوی تصدیق نیز هست بحسب اسباب ظهور و خفا تا آنکه منصف بشهادت وجدان خود در می یابد که اوقات علم وی در قوت و ضعف تصدیق و اخلاص متفاضل و متفاوت است مولف بعد ایراد قول سلف استدلال کرد بر آن بآیات و اخبار و گفت قال الله عز وجل فرمود خدای غالب و بزرگ هو الذی انزل السکینة فی قلوب المومنین لیزدادوا ایمانا مع ایمانهم آن خدا است که نازل کرده است صبر و ثبات و اطمینان در دلهای مسلمانان تا زیاده شوند از روی ایمان با ایمان خود که پیش ازین داشتند و یقین بر یقین افزایند بظهور فتح و نصرت برین صبر و ثبات همچنین که خبر داده بودند آن مخبر صادق زادوا از داد لازم و متعدی هر دو آمده اند و در شان اصحاب کهف میفرماید و زدناهم هدی بدرستی که اصحاب کهف جوانان اند که ایمان آورده اند به پروردگار خود و زیاده کردیم با ایشان راه راست یافتن که عبارت از ایمان است تا ثابت مانند بر رجوع بحق وقال عز وجل ویزید الله الذین اهتدوا هدی ای و می افزاید خدا تعالی هدایت یافتگان را هدایت

[illegible]

بن المثنى قال حدثنا ثمامة بن عبد الله عن انس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم انه كان اذا تكلم بكلمة اعادها ثلثا حتى تفهم ترجمه تحقيق بود عادت شريف آن حضرت صلعم وقتي كه تكلم ميكرد ودر اثناي كلام بكلمه مفيد اعاده ميكرد وميگفت سه بار تا فهم كرده شود از وي صلى الله عليه وسلم واذا اتى على قوم فسلم عليهم سلم عليهم ثلثا ووقتي كه ميدر آمد بقومي پس سلام ميكرد وبر ايشان سلام ميكرد سه بار گفته اند كه مراد ازين سلام نه سلام ملاقات وتحيت است بلكه سلام استيذان است يعني وقتي كه ميخواست در آيد بخانه كسي سه بار سلام ميكرد چنانكه در حديث ديگر آمده وقتي كه اذن دخول خواهد يكي از شما سه بار گويد اگر اذن نيابد برگردد واين محل هم خالي از خفي نيست از انكه در استيذان اگر اول مرتبه اذن يابد دركار نيست كه دوم بار گويد اگر دوم بار يابد سيوم بار گويد بعضي گفته اند عادت شريف آن بود كه چون بر قومي ميدر آمد اول سلام استيذان ميكرد وديگر سلام تحيت وديگر سلام وداع واين نيز معروف نيست كه هرگاه بر قومي مي در آمد اولا سلام استيذان ميكرد بهتر آنكه گويند گاهي از آن سرور سلام سه واقع شده است نه آنكه عادت مستمره بود حدثنا مسدد قال حدثنا ابو عوانة عن ابي بشر عن يوسف بن ماهك عن عبد الله بن عمرو قال تخلف رسول الله صلى الله عليه وسلم في سفر سافرنا گفت ابن عمرو جدا شد پيغمبر خدا در سفري كه كرديم آن سفر را فادركنا وقد ارهقنا الصلوة صلوة العصر پس دريافت آن حضرت ما را وتحقيق تاخير كرد ما را يعني باخر رسيد نماز يعني نماز عصر ونحن نتوضأ فجعلنا نمسح على ارجلنا وحال آنكه ما وضو ميكرديم ونزديك بود كه مسح ميكرديم پايهاي خود را يعني در تمام شستن پاي كوتاهي كرديم فنادى باعلى صوته پس ندا كرد بآواز بلند خود ويل للاعقاب من النار هي تا بين او ثلثا واي بر پاشنهاي ناشسته را از آتش دوزخ مراد صاحب پاشنه است مجازا وتواند كه همان پاشنه باشد دو بار فرمود يا سه بار شك راويست باب من برك على ركبتيه عند الامام او المحدث كسي كه بنشيند بر دو زانو نزد امام يا محدث حدثنا ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني انس بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج فقام عبد الله بن حذافة فقال من ابي يا رسول الله فقال ابوك حذافة زهري گفته خبر داد مرا انس كه تحقيق پيغمبر خدا بر آمد پس استاد عبد الله وگفت كيست پدر من يا رسول الله فرمود حذافه است ثم اكثر ان يقول سلوني پس بسيار كرد قول سلوني كه پرسيد هرچه خواهيد فبرك عمر على ركبتيه فقال رضينا بالله ربا وبالاسلام دينا وبمحمد نبيا ثلثا فسكت چون دريافت عمر كثرت سوال مردم ناخوش آمد او را چون آن فرمود كه بپرسيد هرچه خواهيد نشست عمر بر دو زانوي خود پس از ملاحظه كراهت آنحضرت صلعم تجديد ايمان كرد وگفت راضي شديم بخدا پروردگار وباسلام دين وبمحمد پيغمبر پس خاموش شد آنحضرت وساكن شد غضب وي صلى الله عليه وسلم باب تعليم الرجل امته واهله در بيان آموختن مرد علم دين داد واهل خانه را عطف عام بر خاص است ودر حديث همين تعليم داده واقع شده است ظاهر احديثي كه دران تعليم ديگر اهل خانه باشد نيافته است يا آنكه بر قياس امه گذاشته است حدثنا محمد بن سلام قال اخبرنا المحاربي قال حدثنا صالح بن حيان قال قال عامر الشعبي حدثني ابو بردة عن ابيه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلثة لهم اجران فرمود پيغمبر خدا سه جنس نفر اند كه مر ايشانرا دو ثواب است پس عظيم رجل من اهل الكتاب امن بنبيه وامن بمحمد يكي مردي از اهل كتاب كه ايمان آورده بپيغمبر خود وايمان آورده بمحمد صلى الله عليه وسلم والعبد المملوك اذا ادى حق الله وحق مواليه وبنده كه در ملك كسي است وقتي كه ادا كرد حق خدا را از طاعات وعبادات وادا كرد حق صاحبان خود از خدمتي كه بوي تعلق دارد ورجل كانت عنده امة يطاءها فادبها فاحسن تاديبها وعلمها فاحسن تعليمها ثم اعتقها فتزوجها فله اجران وديگر مردي كه هست نزد او واهي كه وطي ميكند او را پس آداب خدمات آموخت او را ونيكو كرد تاديب او را وتعليم احكام دين كرد ونيكو كرد تعليم او را بعد آزاد كرد او را وزن خود گرفت پس اين مرد را دو اجر است گفته اند كه اين دو اجر بر عتق وتزوج است ودو عمل ديگر كه تاديب

ثابت ماندند وگفتند حسبنا الله ونعم الوكيل وقوله تعالى وما زادهم الا ايمانا وتسليما وزياده نكرد مومنان را ديدن احزاب كفار مگر ايمان وتسليم قابليت زيادة در ايمان ازين آيات ظاهر است ولابد آنچه قابل زيادة است قابل نقصان نيز ميتواند شد والحب في الله والبغض في الله عز وجل من الايمان دوستي بكسي در راه خدا ودشمني در راه خدا از جمله ايمان است ظاهر آنست كه اين از كلام مولف است كه اقتباس كرده او را از حديث ابي ذر افضل الاعمال الحب في الله والبغض في الله ويا از حديث ابي امامة من احب لله وابغض لله واعطى لله ومنع لله فقد استكمل الايمان مقصود از آن استدلال است بر امكان زيادت ونقصان ايمان چه حب وبغض نيز كم وزيادت ميشود وهمچنان ايمان وكتب عمر بن عبد العزيز ابن مروان اموي نبيسه عاصم بن عمر بن الخطاب است رضي الله تعالى عنه تابعي وخليفه راشد است جمع كرده اند بر بزرگي وفضل ووفور علم وزهد وعدالت وشفقت وي بر مسلمين سنه يكصد ويك واين عبارت تعليق است ذكر كرده آن را بصيغه جزم بجهت حكم بصحت وي الى عدي بن عدي تابعي است عامل عمر بن عبد العزيز بود بر جزيره موصل سنه يكصد وپست ان للايمان فرائض نوشت عمر بسوي عدي كه تحقيق مر ايمان را اعمال مفروضه است وشرائع وعقايد دينيه وحدودا وحدها است كه تجاوز نبايد كرد از آن ومراد امور محرمه منهيه است وسننا وستحبات است فمن استكملها استكمل الايمان پس كسي كه حاصل نمود اين چيزها را تمام وكمال حاصل كرد ايمان را تمام وكمال ومن لم يستكملها لم يستكمل الايمان وكسي كه تمام حاصل نكرد آن را تمام حاصل نكرد ايمان را دلالت دارد جز قول مذكور كه عمل مكمل ايمان است وايمان قابل كمال ونقصان فان اعش فسابينها لكم حتى تعملوا بها پس اگر زنده بمانم پس قريب است كه بيان ميكنم وتفصيل مينمايم آن چيزها را براي شما تا عمل كنيد بدان بالفعل وترك فان امت فما انا على صحبتكم بحريص واگر مي ميرم پس نيستم من بر همنشين شما شره ناك وقال ابراهيم عليه السلام استدلال ديگر مي آرد بقول ابراهيم پيغمبر عليه السلام كه چون فرمود او را خدا تعالى در جواب وسوال اراده كيفيت احياء موتى اولم تومن آيا ايمان نياورده ويقين نداري احياء موتى را كه از نمودن وي سوال ميكني در جواب ايجاب نموده كه آري ايمان آورده ام ويقين دارم وگفت ولكن ليطمئن قلبي وليكن سوال كردم تا بيارامد دل من بمعاينه واز مرتبه علم اليقين بعين اليقين رسد پس معلوم شد كه اطمينان

وتعليم است موجب اجر در اجنبی و اولاد و جز آن است خصوصیتی بداه ندارد و این توجیه خالی از تکلفی نیست از انکه تادیب و تعلیم از حق داه نیز موجب اجر است گو مخصوص نباشد با آنکه عتق هم مخصوص بداه نیست که گویند تادیب و تعلیم حاصل هر دو یکی است پس یک ثواب بر آن مترتب باشد و ثواب دیگر بر اعتاق نه بر تزوج از انکه آن داه بعد از عتق هر گاه خوش بیکر تزویج میکرد آنکه ور ابوی گذاشت و خود تزویج کرد جای آنست که موجب اجر نباشد و در کلام بعضی از ثقات واقع شده که مراد دو اجر است مر این سه جنس را در هر عملی که باشد انتهی و ظاهر اده مثل که بر حسنه اهل ایمان موعود است آنهم خواهد بود و ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم و میتوان گفت که مراد دو اجر عظیم است برین دو فعل و دور نیست که گوییم بالله التوفیق مقصود بیان اجر است مومن کتابی را بر ایمانی که به پیغمبر خود داشته با آنکه انچه ایمان بآن داشته منسوخ شده است و آن ایمان از اعتبار بر افتاده یعنی بعد از ایمان به محمد صلی الله علیه وسلم و برکت قبول ایمان محمدی بالفعل ثابت است او را اجر بر ایمان سابق او و همچنین گوییم مقصود بیان اجر بنده مملوک بر خدمت مولای اوست با آنکه اجر مر عباد را نمیباشد مگر بر عمل محض برای خدا باشد و اینجا به برکت ادای حقوق الله که در بندگان مشغول بخدمات مولا خالی از دشواری نیست بر خدمت مولا نیز اجر میدهند و همچنین بیان اجر صاحب داه است بر تزویج او برای خود با آنکه فعلی خالص لوجه الله اعتاق برین فعل او نیز اجری ثابت کردند فافهم و میتواند که مراد آن باشد که این سه جنس مردم را دو اجر ثابت است بر هر یکی ازین سه عمل که ایمان بمحمد است صلی الله علیه وسلم وقتی که مقرون بایمان پیغمبر سابق باشد دوم بر عبادت عبد مر خدا را وقتی که مقرون به خدمت مولا گردد سیوم بر اعتاق امة که مقرون بتادیب و تعلیم و تزویج بود والله اعلم قال عامر اعطيناكها بغير شئ فقد كان يركب فيما دونها الى المدينة گفت عامر شعبی مر راوی خود را که صالح است عطا کردیم ترا این مقاله را بر هیچ چیز از تعب و رنج پس تحقیق هست که سواری کرده می شود در کمتر ازین مقوله بمدینه نبوی **باب** عظة الامام النساء وتعليمهن پند دادن امام و مقتدا از نانرا و آموختن احکام دین را مر ایشانرا

حدثنا سليمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن ايوب قال سمعت عطاء بن ابي رباح قال سمعت ابن عباس قال اشهد على النبي صلى الله عليه وسلم او قال عطاء اشهد على ابن عباس ان النبي صلى الله عليه وسلم خرج ومعه بلال فظن انه لم يسمع النساء فوعظهن وامرهن بالصدقة فجعلت المرأة تلقي القرط والخاتم وبلال ياخذ في طرف ثوبه شنیدم ابن عباس را که گفت گواهی میدهم بر پیغمبر خدا که وی و یا گفت عطا گواهی میدهم بر ابن عباس که گفته است که تحقیق پیغمبر خدا برون آمد از مسجد از صف مردان بصف زنان و با وی بلال بود پس گمان برد آن حضرت که نشنوانده وعظ زنانرا پس پند داد ایشانرا و فرمود بصدقه پس گشتند جنس زنان که می انداختند گوشواره و انگشتری را به پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و بلال یاخذ فی طرف ثوبه و بلال میگرفت در طرف جامه خود قال اسمعيل عن ايوب عن عطاء وگفته است اسمعیل بن علیه از ایوب سختیانی از عطا و قال ابن عباس اشهد على النبي صلى الله عليه وسلم یعنی جزم کرده است اسمعیل که این قول اشهد على النبي قول ابن عباس است و این از تعلیقات مولف است از انکه فوت اسمعیل بن علیه در سال ولادت مولف است **باب** الحرص على الحديث بیان شره بر استماع حدیث **حدثنا** عبد العزيز بن عبد الله قال حدثني سليمان عن عمرو بن ابي عمرو عن سعيد بن ابي سعيد المقبري عن ابي هريرة انه قال يا رسول الله صلى الله عليه وسلم من اسعد الناس بشفاعتك يوم القيامة مرویست از ابی هریره که گفت ای پیغمبر خدا کیست سعادتناک ترین مردم بشفاعت تو در روز قیامت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لقد ظننت يا ابا هريرة ان لا يسألني عن هذا الحديث احد اول منك فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم تحقیق گمان داشتم من ای ابو هریره اینکه نمی پرسد مرا ازین حدیث هیچ یکی که اول بود از تو لما رأيت من حرصك على الحديث از جهت چیزی که دیدم از حرص تو بر شنیدن حدیث اسعد الناس بشفاعتي يوم القيامة من قال لا اله الا الله خالصا من قلبه او نفسه سعادتناک ترین مردم

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

تمام ایمان و مراد از یقین استواری علم و معرفت بنحوی که شک و شبهه از آن منفی شود و از تاکید ایمان بلفظ کل معلوم شد که وی قابل زیادة و نقصان است و نیز ظاهر میشود که ایمان تمام مجرد یقین است قوله و تعالی داخل نیست و التحقیق چون دل بنور یقین منور شد جوارح که همه تابع اویند برغبت میگردند باعمال صالحه برای لقاء الله و تتمه این اثر که طبرانی آن را بسند صحیح موقوف آورده این است و الصبر نصف الايمان و این قطعه در استدلال بر مقصود واضح تر است و این عادت مولف است که اختیار میکند در استدلال دال باشاره را بر انچه دال است بصراحة کذا قیل و قال ابن عمر گفت عبد الله بن عمر بن الخطاب که از کبار و زهاد صحابه است قدیم الاسلام صاحب مناقب کثیره سنه هفتاد و سه یا چهار لا يبلغ العبد حقيقة التقوى حتى يدع ما حاك بمهملة و تخفیف کاف في الصدر نمیرسد بنده مومن که غایت تقوی را که عبارت از نگاهداشتن نفس از شرک و اعمال بد است و مواظبت وی باعمال حسنه تا آنکه بگذارد چیزی را که تردد و خلجان میکند در سینه یعنی چیزی را که خوف و شبهه گناه داشته باشد اگر چه حرمت آن بتحقیق و یقین نه پیوسته پس معلوم شد که ایمان دو مرتبه دارد یکی آنکه بمرتبه تقوی رسیده دوم آنکه باین نهایت رسیده و لابد هر دو متفاوت اند در زیادة و نقصان و در بعضی روایات بجای تقوی ایمان است و این هم است در استدلال و قال مجاهد بن جبر مخزومی تابعی است امام و ابن عباس اعلم عصر خود است در تفسیر و متفق اند بر بزرگی وی سنه صد گفت در تفسیر این آیه شرع لكم من الدين ما وصى به نوحا طریق مقرر کرده است خدای تعالی برای شما از دین انچه وصیت کرده بود نوح را و وحی کرده بود بسوی تو و وصیت کرده بود ابراهیم و موسی و عیسی را اوصيناك يا محمد مقوله مجاهد است و این جمع متکلم و خطاب بمفرد خود است از قول وی تعالی والذي اوحينا اليك بعد قوله الذي وصى به نوحا واياه دينا واحدا یعنی عهد و امر کردیم ترا ای محمد و نوح را یک دین که ایمان و اصول شرایع است ایراد ضمیر مفرد اگر چه انبیاء دیگر نیز مذکورند باعتبار آنکه نوح سر گروه ایشان است و محمد مذکور شده و منطوق این تفسیر اتحاد حقیقة ایمان و نفس ذات اوست در ادیان و اختلاف اتحاد آن مستفاد از آیه دیگر است که بیان میکند قال ابن عباس لكل جعلنا منكم شرعة ومنهاجا تفسیر این دو کلمه سبیلا وسنة یعنی مر هر واحد از شما پیغمبران را ساخته ایم راهی و طریقه از فروع شریعه که دیگری راست

بشفاعت من روز قيامت كسى است كه گفت اين كلمه طيبه در آن حالى كه مخلص است از صميم قلب خود يا از نفس خود شك را ويست ومراد همان معنى اول است **باب كيف يقبض العلم** باب در بيان كيفيت برگرفتن علم از ميان مردم وكتب عمر بن عبد العزيز الى ابى بكر بن حزم انظر ما كان عندك من حديث رسول الله صلى الله عليه وسلم فاكتبه نظر كن چيزى را كه هست نزد تو از حديث پيغمبر خدا پس بنويس آنرا فانى خفت دروس العلم وذهاب العلماء بتحقيق من ترسيدم از مندرس شدن علم ورفتن علما ودر قرن اول اعتماد بر حفظ علم وحديث بوده است در سر مايه اولى عمر بن عبد العزيز ترسيد كه علم بردن علما بر طرف شود امر كرد كه بكتابت ضبط كنند ولا تقبل الا حديث النبى صلى الله عليه وسلم وقبول مكن مگر حديث پيغمبر خدا را ولتفشوا العلم ولتجلسوا حتى يعلم من لا يعلم فان العلم لا يهلك حتى يكون سرا وبايد كه اظهار كنند علم را وبنشينند تا آنكه دانانيده شود كسى كه نميداند بتحقيق علم هلاك نميشود تا آنكه پنهان شود پنهان بعد از آنكه پنهان شد ميرود و از ميان مردم **حدثنا** العلاء بن عبد الجبار قال حدثنا عبد العزيز بن مسلم عن عبد الله بن دينار بذلك يعنى حديث عمر بن عبد العزيز الى قوله ذهاب العلماء **حدثنا** اسمعيل بن ابى اويس قال حدثنى مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول گفت عبد الله بن عمرو بن عاص شنيدم پيغمبر خدا را كه ميگفت ان الله لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه من العباد بتحقيق خدا بر نميگيرد علم را از ميان مردم از روى كشيدن كه ميكشد از بندگان يعنى محو نميكند از سينه علما بسبب تكريم ايشان ولكن يقبض العلم بقبض العلماء وليكن بر ميگيرد علم را بگرفتن علما از ميان مردم حتى اذا لم يبق عالما تا آنكه نگاه نميدارد هيچ عالمى را اتخذ الناس رؤسا جهالا فسئلوا فافتوا بغير علم فضلوا واضلوا گرفته اند مردم سران قوم نادانان را پس پرسيده شدند نادانان پس جواب ميدهند بى علم پس گمراه شدند وگمراه كردند ديگران را قال الفربرى حدثنا عباس قال حدثنا قتيبة قال حدثنا جرير عن هشام نحوه گفت فربرى كه از راويان بخاريست كه بخارى گفت حديث كرد ما را عباس گفت عباس حديث كرد ما را قتيبه وى گفت حديث كرد ما را جرير از هشام مانند حديث مالك مذكور در معنى **باب هل يجعل للنساء يوم على حدة فى العلم** آيا گردانيده مى شود مر زنان را روزى جدا در تعليم علم باحكام **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنى ابن الاصبهانى قال سمعت ابا صالح ذكوان يحدث عن ابى سعيد الخدرى قال قالت النساء للنبى صلى الله عليه وسلم غلبنا عليك الرجال گفت ابو سعيد گفتند زنان مر پيغمبر را صلى الله عليه وسلم غلبه كردند ما يا مرا بر حضور تو مردان يعنى دايم در ملازمت تو مى باشند وميگيرند علم را وما مزاحمت ايشان نمى توانيم كرد فاجعل لنا يوما من نفسك فوعدهن يوما لقيهن فيه پس بگردان براى ما زنان از وقت خود روزى جدا پس وعده كرد آنحضرت زنان را روزى كه ملاقات كرد ايشان را در آن روز فوعظهن وامرهن پس قبول فرمود التماس ايشان را و پند كرد و فرمود آنچه بايد فرمود فكان فيما قال لهن ما منكن امرأة تقدم ثلثة من ولدها الا كان لها حجابا من النار وبود در مواعظى كه فرمود مر ايشان را آنكه نيست از شما يان زنى كه پيش خود روانه ميكند سه نفر از فرزندان خود مگر آنكه باشد مر آنرا پرده از آتش دوزخ فقالت امرأة واثنين فقال واثنين پس گفت زنى دو فرزند هم فرمود و دو فرزند **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة عن عبد الرحمن الاصبهانى عن ذكوان عن ابى سعيد عن النبى صلى الله عليه وسلم بهذا وعن عبد الرحمن بن الاصبهانى قال سمعت ابا حازم عن ابى هريرة يعنى شعبه روايت كرده است بدو اسناد از ابو سعيد از ابو هريره ودر روايت ابو هريره ابن خزيمه زياده كرده است ذا التعليق من البخارى عن عبد الرحمن قال ثلثة لم يبلغوا الحنث گفت ابو هريره مراد سه فرزند است كه نرسيده اند بلوغ را وجه تخصيص بصغير آنست كه دوستى ومهربانى مادران و فرزندان خورد سال بيشتر ميباشد پس مصيبت آنها نيز زياده تر خواهد بود و اجر بقدر مصيبت است **باب** من سمع شيئا فلم يفهمه فراجع فيه حتى يعرفه كسى كه شنيد از معلم چيزى را و نفهميد آنرا پس مراجعت كرد بسوال تا بشناسد و بفهمد آنرا **حدثنا**

شيخ الاسلام | كتاب الايمان

يعبؤ بكم ربى لولا دعاؤكم مراد از دعائكم ايمانكم است يعنى بگو اى محمد به اين قوم خود چه اعتبار وقدر كنند شما را پروردگار من اگر نباشد ايمان شما وچون شرف وقدر ايشان نزد خدا بحضر تصديق دل ومعرفت منوط نيست بلكه شهادت زبان و جوارح نيز شرط است تا مترتب گردد و از اين معنى قابل ياد و نقصان است لازم آمد ايمان كه باب الاعتبار والقدر است نيز زياده وكم قبول كند وا الله اعلم **حدثنا** عبيد الله بن موسى از تبع تابعين است سنه دو صد وسيزده يا چهارده فوت كرده اند وآن بعضى از محدثين شيعى بود وگويند روايت مبتدع اگر جامع شرايط روايت باشد مقبول است بشرطيكه داعى به بدعت خود نباشد قال اخبرنا حنظلة بن ابى سفيان بن عبد الرحمن الجمحى سنه يكصد و پنجاه ويك عن عكرمة بن خالد بن العاص المخزومى سنه يكصد وسيزده يا چهارده هر دو قرشى مكى اند عن ابن عمر رضى الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه واله وسلم گفت ابن عمر گفت آنحضرت بنى الاسلام على خمس بنا كرده شده است بناى اسلام بر پنج ركن شهادة ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله نخستين گواهى دادن بوحدانية خدا كه معبود حق است و به پيغامبرى محمد صلى الله عليه وآله وسلم واقام الصلوة دوم برپا داشتن نمازهاى پنجگانه است ودرست تعديل اركان ومحافظت شرايط ورعايت سنن وآداب ماخوذ از قام العود است ساخت چوب كج را با مراد مداومت وملازمت بيان است از اقامت معنى مقيم شدن وايتاء الزكوة سيوم دادن زكوة مال بمصارف آن والحج چهارم حج كردن بشرط استطاعة وصوم رمضان پنجم روزه داشتن ماه رمضان عدم ذكر جهاد از جهت است كه فرض كفايت است ساقط ميشود بقصد بعض ونه بر هر يك فرض عين است چنانكه امور مذكوره و مقصود از تشبيه اسلام بخانه كه ارين دعايم وقوايم برپا باشد بيان تمام وكمال اوست ومزيد اهتمام ومداخلت اين اعمال در بنا خانه اسلام اگرچه شهادت تنها اسلام است وليكن اين امور طاعت بزرگترين شعاير اسلام تحقيق اشتهند بها در تكلم بقيام آن قيام اوست وترك آنها ايل اختلال انقياد واستسلام كه در حقيقت انهدام اوست

باب امور الايمان

باب بيان امورى كه ايمان با ايمان اينها منسد از اقوال واعمال جوارح وقول الله عز وجل باب قول خدا تعالى كه در دى امور ايمانى صفات مؤمنان كامل مذكور است ليس البر ان تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب نيست نكوئى اينكه بگردانيد روهاى خود را در نماز بسوى مشرق ومغرب چنانكه نصارى ويهود معتقد اند ولكن البر من امن بالله وليكن نكوئى حال كسى است كه ايمان آورد بخدا الى قوله واولئك هم المتقون تا آخر آيه تمامش نيست واليوم الآخر والملئكة والكتاب والنبيين وايمان آورد بروز آخر كه قيامت است وبفرشتگان وقرآن وهمه پيغمبران وآتى المال على حبه وداده مال را بر دوستى

اسماء الرجال

سعيد بن ابي مريم قال اخبرنا نافع بن عمر قال حدثني ابن ابي مليكة ان عايشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم كانت لا تسمع شيئا لا تعرفه الا راجعت فيه حتى تعرفه بود عايشه رضي الله عنها نمي شنيد چيزي را كه نمي شناخت مگر آنكه رجوع ميكرد دران بپيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم تا آنكه مي شناخت وان النبي صلى الله عليه وسلم قال من حوسب عذب بتحقيق پيغمبر فرمود هر كسي كه حساب كرده شد عذاب كرده شد از آنكه بحساب اعمال واقف ميشود بر اعمال سيئه و اين نيز قسمي از عذاب است قالت عايشة فقلت اوليس يقول الله تعالى فسوف يحاسب حسابا يسيرا گفت عايشه گفتم برسول خدا آيا نميگويد خداي برتر پس سرانجام اينست كه حساب كرده شود حسابي آسان و تتمه آيت اينست وينقلب الى اهله مسرورا و برميگردد بسوي مردم خود در حالي كه خورسند است قالت فقال انما ذلك العرض ولكن من نوقش الحساب يهلك گفت عايشه پس فرمود نيست اين حساب آسان مگر مجرد عرض حساب وليكن كسي كه مناقشه كرده بنهايت رسانده شد هلاك ميشود باب ليبلغ العلم الشاهد الغايب قاله ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم گو برساند علم را حاضر غايب را گفته است اين را ابن عباس از پيغمبر صلى الله عليه وسلم حدثنا عبد الله بن يوسف قال حدثني الليث قال حدثني سعيد عن ابي شريح انه قال لعمرو بن سعيد وهو يبعث البعوث الى مكة بتحقيق گفت ابو شريح عمرو بن سعيد را كه از جانب يزيد والي مدينه بود و حال آنكه ميفرستاد فوجها بسوي مكه براي محاربه ابن زبير كه از اطاعت يزيد امتناع آورده بود ايذن لي ايها الامير احدثك قولا قام به النبي صلى الله عليه وسلم الغد من يوم الفتح اذن كن مرا اي امير حديث كنم گفتاري را كه قيام نمود يعني خطبه خواند بآن پيغمبر خدا فرداي روز فتح مكه سمعته اذناي ووعاه قلبي وابصرته عيناي حين تكلم به شنيده است آنرا دو گوش من و ياد كرده است آنرا دل من و ديده است آنرا دو چشم من وقتي كه تكلم كرد بآن يعني بمجرد سماع اعتماد نكرده ام بلكه بحضور من فرموده است حمد الله واثنى عليه بيان تكلم آن قول است ستايش كرد خدا را و ستوده بصفات جليله برد ثم قال ان مكة حرمها الله ولم يحرمها الناس پس فرمود بتحقيق مكه حرام كرده او را خدا و حرام نكرده است او را مردم از پيش خود بلكه بوحي آسماني حرام كرده شده فلا يحل لامرئ يؤمن بالله واليوم الآخر ان يسفك بها دما ولا يعضد بها شجرة پس حلال نيست مر كسي را كه ايمان مي آرد بخدا و بروز آخرت كه روز جزاي اعمال است اينكه بريزد دران مكه خوني و قطع نكند نيز درختي را فان احد ترخص لقتال رسول الله صلى الله عليه وسلم اگر برخصت قائل شود يكي يعني گويد كه ترك عزيمت است و قتال برخصت بدليل آورد قتال پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم در مكه روز فتح فقولوا ان الله قد اذن لرسوله ولم ياذن لكم پس بگوييد مر آنكس را بتحقيق خدا اذن داده بود مر رسول خود را و اذن نداده است مر شما را وانما اذن لي فيها ساعة من نهار ثم عادت حرمتها اليوم كحرمتها بالامس وليبلغ الشاهد الغايب و اذن نداده است بقتال مرا در مكه مگر در يك ساعت از روز بعد باز گشت حرمت مكه امروز چنانچه حرمت او وي روز فتح بود پس گو برساند اين را آنكه حاضر است مر غايب را اين قول نقل كلام پيغمبر است ازين جهت اذن لي بصيغه متكلم آورد فقيل لابي شريح ما قال عمرو پس گفته شد مر شريح مذكور را چه گفت عمرو در جواب تو قال انا اعلم منك يا ابا شريح لا تعيذ عاصيا ولا فارا بدم ولا فارا بخربة گفت شريح گفت عمرو من دانا ترم از تو اي ابا شريح مكه پناه نميدهد گناهگار را و نگريزنده را كه ملتبس بخون كسي بود و نه گريزنده را بفسادي يعني بجرم مكه ازين جماعه گناهگاران را اگر كسي التجا آرد اقامت حد باز نميدارد وقال ابو عبد الله خربة خيانة وبلية گفت ابو عبد الله مولف خربه يعني خيانت و ابتلا است بظاهر اين كلام عمرو حق است وليكن اراده او آنست كه ابن زبير عاصي است و التجا بحرم برده است و اين باطل است ابن زبير ارتكاب معصيتي نكرده است و وي احق بود بخلافت از يزيد بن معاويه و وي صحابي است و جمعي از صحابه و مسلمانان بيعت بوي پيش از يزيد كرده بودند حدثنا عبد الله بن عبد الوهاب قال حدثنا حماد عن ايوب عن محمد عن ابن ابي بكرة عن ابي بكرة قال ذكر النبي صلى الله عليه وسلم گفت محمد بن سيرين ذكر كرد ابو بكره پيغمبر را با آنكه ذكر كرده پيغمبر صلى الله عليه وسلم درين حديث اختصار كرده است و گويا حديثي آورده كه در روي ذكر تشريف آن حضرت كرده كلامي

كتاب الايمان | شيخ الاسلام

سنه دو وليست وبست ود وجعفي بجيم وعين مهمله بروزن كرسي پدر قبيله ايست در يمن و در نسبت بوي نيز همچنين گويند كذا في القاموس قال حدثنا ابو عامر العقدي بفتح عين مهمله و قاف نسبت بعقوي از قريش است سنه دو وبست وچار يا پنج نامش عبد الملك باتفاق حفاظ ثقه و بزرگ است قال حدثنا سليمان بن بلال سنه يكصد وبست و دو عالم و ثقه است فتوي ميداد در مدينه عن عبد الله بن دينار مدني تابعي است قرشي عدوي سنه يكصد وبست عن ابي صالح نامش ذكوان است سمان زيات مدني تابعي از بزرگترين مردم و اوثق ايشان سنه يكصد و يك عن ابي هريرة در نامش اختلاف بسيار است صحيح ترين آن عبد الرحمان غالب آمده بروي كنيت بجهت نگاه داشتن وي گربه صغيره را اسلام آورد در سال هفتم هجري و مداومت و مواظبت نمود بر خدمت آنحضرت صلى الله عليه وسلم و طلب علم بسيري شكم و بود احفظ صحابه و اكثر ان روايه سنه پنجاه و هفت يا پنجاه و هشت

انه عن النبي صلى الله عليه واله وسلم قال الايمان بضع بكسر موحده و سكون ضاد معجمه و بفتح اول شريعت است بمعني عدد مبهم از سه تا نه بر قول راجح و بعضي كم و زيادة نيز گويند قرار گفته خاص است تغيرات تا نود و بالا و صد نميگويند و ستون شعبة بضم معجمه و سكون مهمله بمعني شاخ درخت مرتبيست از آنحضرت كه گفت ايمان شصت و چند حصه است و در بعضي روايات هفتاد و چند آمده بالجمله شعبهاي ايمان از اخلاص و اعمال و واجبات و سنن و مستحبات و آداب بيرون از حد حصر و احصا است علم تفصيل آن بمجو علم تفصيل ملايكه و انبيا ضروري نيست و مقصود از ذكر عدد هم حصر و تعيين نه بلكه بيان تعدد و تكثر است و ذكر امثال اين اعداد در مقام مبالغه و تكثر متعارف است و شايد كه اصل فوايد و احكام راجع باين عدد باشند و اختلاف روايه بجهت آنكه ارجاع آن شعب باين دو عدد باعتبار مختلف باشد گاهي آن را اعتبار كرده و آنچنان فرموده و گاهي اين را با جهت آنكه اول وحي بعدد تكثر آمده و وقتي ديگر بعضي احكام بران افزوده شده و جمعي بيا تكلف رفته متصدي حصر اين شعب درين عدد گشته اند مسلوك اين راه بر يك وتيره متفق نشده هر يك مسلكي ديگر دارد و اقرب طرق بصواب طريقه ابن حبان است كه شيخ ابن حجر

آورده که قول او فان دماءکم الخ و آن حدیث است قال فان دماءکم واموالکم قال محمد واحسبه قال واعراضکم علیکم حرام کحرمة یومکم هذا فی شهرکم هذا فرمود بتحقیق خونهای شما و مالهای شما گفت محمد بن سیرین گمان میبرم که گفت ابو بکره و عرضهای شما بر شما حرام است چنانچه حرمت روز شما که روز عرفه بود در ماه شما که این است الا لیبلغ الشاهد منکم الغائب دانا و آگاه باشید که برساند حاضر از شما غایب را وکان محمد یقول صدق رسول الله صلی الله علیه وسلم بود محمد بن سیرین که میگفت راست گفت پیغمبر خدا کان ذلک و بود آن خبر بر آن سرور الا هل بلغت مرتین آگاه باشید آیا رسانیدم احکام دین را بمسلمانان دو بار فرمود این کلام را قوله الا هل بلغت الخ تکملهٔ حدیث است و قوله کان محمد تا قول او کان ذلک جمله معترضه درمیان دو کلام آنحضرت گفته اند شراح و تصویب کرده اند باب اثم من کذب علی النبی صلی الله علیه وسلم باب در بیان گناه کسی که دروغ گوید بر پیغمبر صلی الله علیه وسلم حدثنا علی بن الجعد قال اخبرنا شعبة قال اخبرنی منصور قال سمعت ربعی بن حراش یقول سمعت علیا رضی الله عنه یقول قال النبی صلی الله علیه وسلم ربعی گوید شنیدم علی ابن ابی طالب را که میگفت فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم لا تکذبوا علی فانه من کذب علی فلیلج النار بدروغ نسبت بمن نکنید خواه برضرر باشد یا بر نفع پس بتحقیق کسی که نسبت بدروغ کند بسوی من گو که در آید در دوزخ یعنی میدر آید آخر در دوزخ و این از جمله کبایر است اگر خدا خواهد عفو کند مانند کبیرهٔ دیگر غیر از شرک حدثنا ابو الولید قال حدثنا شعبة عن جامع بن شداد عن عامر بن عبد الله بن الزبیر عن ابیه قال قلت للزبیر انی لا اسمعک تحدث عن رسول الله گفت عبد الله بن زبیر گفتم من زبیر را بتحقیق من نمی شنوم ترا که حدیث کنی از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم کما یحدث فلان وفلان چنانچه حدیث میکند فلان وفلان قال اما انی لم افارقه ولکن سمعته یقول من کذب علی فلیتبوأ مقعده من النار گفت زبیر آگاه باش که بتحقیق من جدائی نکرده ام آن سرور را لیکن شنیدم او را میفرمود کسی که بدروغ نسبت کلام کند بمن پس گو جای گیرد جای نشستن خود از آتش دوزخ زبیر ترسید از بسیار روایت که مبادا در خطا افتد اگرچه دیده و دانسته نباشد و اثمی ندارد با وجود آن اکثار حدیث محل خطا است و آنانکه بسیار روایت کرده اند اعتماد شان بر وثوق بیشتر خواهد بود و ملاحظ کتمان علم نیز دامن گیر شده باشد بالجمله از اهل بیت و خواص حق هرچه بر آید بموقع خود جلوهٔ امتحان دارد حدثنا ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث عن عبد العزیز قال قال انس انه لیمنعنی ان احدثکم حدیثا کثیرا ان النبی صلی الله علیه وسلم قال من تعمد علی کذبا فلیتبوأ مقعده من النار گفت عبد العزیز گفت انس بتحقیق منع میکند مرا اینکه حدیث کنم شما را از پیغمبر خدا آنکه پیغمبر خدا فرمود کسی که دیده و دانسته بر من دروغ گوید پس گو جای گیر نشستگاه خود را در دوزخ درین حدیث تعمد کذب واقع شده و در حدیث زبیر نیز روایت کرده اند خرا مترتب برهمین است با این همه احتیاط آنست که ملاحظه سهو و نسیان از دست ندهند حدثنا المکی بن ابراهیم قال حدثنا یزید بن ابی عبید عن سلمة هو ابن الاکوع قال سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول من یقل علی ما لم اقل فلیتبوأ مقعده من النار گفت سلمه شنیدم پیغمبر را صلی الله علیه وسلم میفرمود کسی که گوید بر من کلامی را که نگفته ام من پس گو جای خود گیرد از آتش دوزخ این حدیث نخستین حدیث از ثلاثیات مولف است که از وی تا پیغمبر خدا سه واسطه است و مکی از کبار مشایخ اوست معلوم شده که این مکی از هفده تابعین اند حدیث کرده از انجمله یزید بن ابی عبید است که درین اسناد آورده حدثنا موسی قال اخبرنا ابو عوانة عن ابی حصین عن ابی صالح عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال تسموا باسمی ولا تکتنوا بکنیتی روایت کرد ابو هریره از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرمود نام کنید بنام من که محمد و احمد است و کنیت نکنید بکنیت من که ابو القاسم است گفته اند که مراد جمع است میان نام و کنیت و در آن وقت که آن حضرت درمیان ایشان حیات داشته اند منع فرموده از برای دفع اشتباه و التباس بنام شریف وی صلی الله علیه وسلم پوشیده نماند که هنوز اشتباه در بعضی صور باقی است چنانکه گویند قال ابو القاسم محمد احتمال دارد که کنایت

تسموا باسمی الخ قال بعض العلماء المنهی الجمع بین الاسم والکنیة وقال بعضهم ان النهی کان مخصوصا بزمان حیاته صلی الله علیه وسلم اما بعد ذلک فیجوز ... وخذ ... فعل ... محمد بن الحنفیة

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

وگرفتن علم و دادن آن و زیادہ کردن و درآن استغفار داخل است و اجتناب معصیت و اشتغال بدان سعی و بهشت اند بعضی مختص باعیان و آن پاکی است ... و کما که دران اجتناب ... وستر عورت و نماز فرضا و نفلا و صدقه نیز فرضا و نفلا و رهانیدن بندگان و جود که در وی اطعام طعام داخل است و اکرام مهمان و روزه داشتن فرضا و نفلا و اعتکاف و جستن شب قدر و حج و عمره و طواف و گریختن بدین و وفا بنذر و ... بر ایمان و ادای کفارات و بعضی متعلق باتباع اند و آن شش است تعفف بنکاح و قیام بحقوق عیال و نیکی در حق والدین و داخل است دران اجتناب عقوق و تربیت اولاد و صلهٔ رحم و اطاعت سادات و نرمی به بندگان و بعضی متعلق بعامهٔ مردم اند

ازان حضرت باشد یا شخصی دیگر که مسمی بآن است ومن رآنی فی المنام فقد رآنی فان الشیطان لا یتمثل فی صورتی کسی که دید مرا
درخواب بصورتی که دارم بتحقیق دیده است مرا بدرستی که شیطان که سراپا ضلالت است نمی نماید خود را بصورت من من منظهر آتیم
اینحدیث درغایت صحت وقوت است جمعی کثیر از صحابه کبار نقل کرده و بتواتر آن جمعی قائل شده معنی این حدیث بسطی دارد قسطلانی
در مواهب لدنیه بیانی مستوفی کرده است اگر کسی جویای آن باشد از انجا حاصل کند ومن کذب علی متعمدا فلیتبوأ مقعده من النار

باب کتابة العلم باب در بیان جواز نوشتن علم در صحایف وماثور بودن آن **حدثنا** محمد بن سلام قال اخبرنا وکیع عن
سفیان عن مطرف عن الشعبی عن ابی جحیفة قال قلت لعلی هل عندکم کتاب قال لا الا کتاب الله او فهم اعطیه رجل مسلم
او ما فی هذه الصحیفة گفت ابوجحیفه گفتم مر علی بن ابیطالب را رضی الله عنه آیا هست نزد شما نوشته گفت نی مگر کتاب خدا یا فهمی
که داده شده است آنرا مردی مسلمان یا آنچه درین صحیفه است در روایت نسائی آمده که برآورد صحیفه از نیام شمشیر خود قال قلت فما
فی هذه الصحیفة قال العقل وفکاک الاسیر ولا یقتل مسلم بکافر گفت ابوجحیفه گفتم بعلی بن ابی طالب چه چیز است درین صحیفه گفت
بیان دیت است یعنی مقدار وحکم آن عقل در اصل لغت بمعنی بستن شتر است بر ریسمان ومجاز از ان دیت خواسته اند از انکه در دیت
شتر انرا می آوردند وآنها را بدر مقتول می بستند وگذاشتن بندیان وآنکه کشته نمی شود مسلمان بقصاص کافر ظاهر حدیث شامل است
کافر حربی وذمی را وباین رفته است شافعی واحمد وغیرهما وامام اعظم تخصیص میکند بکافر حربی از جهت ثبوت قتل مسلم در قصاص ذمی
چنانچه در محل خود بیاید **حدثنا** ابونعیم الفضل بن دکین قال حدثنا شیبان عن یحیی عن ابی سلمة عن ابی هریرة ان خزاعة
قتلوا رجلا من بنی لیث عام فتح مکة بقتیل منهم قتلوه بنی خزاعة کشتند مردی را از بنی لیث سال فتح مکه بسبب کشته که از خزاعه کشته بودند
بنی لیث را فاخبر بذلک النبی صلی الله علیه وسلم فرکب راحلته فخطب فقال ان الله حبس عن مکة القتل او الفیل
پس خبر کرده شد باین معامله پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم پس سوار شد شتر خود را پس خطبه خواند وفرمود بتحقیق خدا نگذاشت از مکه یعنی از
اهل مکه قتل را یا فیل را قال ابو عبد الله قال ابونعیم یحیی یشک القتل او الفیل مولف ابوعبدالله گوید ابونعیم که شیخ اوست گفته که یحیی شک میکند
درین دو لفظ وغیره یقول الفیل وغیر ابونعیم که روایت کرده از شیبان مثل عبدالله بن موسی ودیگر کسی که روایت کرده از یحیی مثل
حرب بن شداد همین فیل گفته است وسلط علیهم رسول الله والمؤمنون وگماشته شد بر اهل مکه پیغمبر خدا ومسلمانان الا وانها لم تحل لاحد
قبلی ولا تحل لاحد بعدی آگاه باش که حلال کرده نشده است مقاتله در مکه هیچ کس را پیش از من وحلال کرده نشد هیچ کس را پس از من الا وانها احلت
لی ساعة من نهار آگاه باش که بتحقیق مکه حلال کرده شده مرا یکساعتی از روز یعنی قتل در وی الا وانها ساعتی هذه حرام آگاه باش
که مکه درین ساعت حرام است لا یختلی شوکها ولا یعضد شجرها ولا تلتقط ساقطتها الا لمنشد بریده نشود خارا او وتبر زده نشود درخت
او وبرداشته نشود افتاده او مگر کسی را که تعریف آن کند چنانکه در لقطه فرموده ومن قتل له قتیل فهو بخیر النظرین اما ان یعقل واما ان
یقاد اهل القتیل پس کسی که کشته شده است مر ورا مقتولی پس اهل او به بهترین دو نظر وحال است آیا دیت گرفته میشود
از قاتل یا بقصاص رسانده می شود او را واین دیت وقصاص میگیرند ورثه کشته شده فجاء رجل من الیمن فقال اکتب لی
یا رسول الله فقال اکتبوا لابی فلان پس آمد مردی از اهل یمن که نام او ابوشاه بود وگفت بنویس این حکم مرا ای پیغمبر خدا فرمود بنویسید
مر ابی فلان را نامش معلوم نشده بود باین عبارت تعبیر فرمود فقال رجل من قریش الا الاذخر یا رسول الله فانا نجعله فی
بیوتنا وقبورنا پس گفت مردی از قریش ودر روایتی دیگر واقع شده که این مرد عباس بود مستثنی کن از این حکم اذخر را که نام گیاهی
است بتحقیق ما می اندازیم در خانه وقبرهای خود فقال النبی صلی الله علیه وسلم الا الاذخر الا الاذخر پس پیغمبر فرمود سه بار الا الاذخر **حدثنا**

شیخ الاسلام | **کتاب الایمان**

شعبهای ایمان گفتن این کلمه است وادناها اماطة الاذی
عن الطریق وفروترین وپایان ترین این شعبها دور
کردن آنچه ایذا کنند مردم را مثل خار وسنگ وپلیدی از
راه والحیاء شعبة من الایمان وشرم داشتن
از ارتکاب مناهی ونابایستنیها شعبه ایست از ایمان که
اصل عام اکثر اعمال وداعی سایر شعب است حیا جبلی
شرعی خلقی است که باعث میگردد بر اجتناب قبیح ومانع
می آید از تقصیر در حق واخلاق چنانکه بحکم طبیعت وجبلت
پیدا آیند گاهی باکتساب وریاضت نیز حاصل شوند
خصوصا حیا که استعمال وی بر وفق شرع محتاج
باکتساب ونیت است پس بودنش از ایمان صحیح باشد وآنچه
گویند که حیا منع عن قول الحق وفعل الخیر لیس حیا است
که باز میدارد از گفتن کلمه حق وکردن امر خیر محمول بر حقیقت
نیست بلکه مراد ترک چیزی بسببی است چون عجز ومهابت
بالجمله مقصود از حدیث باب آنست که ایمان شعبها دارد
که حیا شعبه از شعبهای وی است پس کسی مستجمع آن باشد مومن
علی الکمال است دیگر بقدر وجود این خصال والله اعلم

باب روایة میمون است وجایز است بر ... صورت
المسلم من سلم المسلمون من لسانه ویده قطعه
حدیث اگرچه پیشتر با اسناد مذکور گردد عنوان باب ساخته
وآنکه مولف بیان کرد اول الایمان که قول وفعل است قبول
زیادة ونقصان کند بعد از ان بابی آورد که بیان کرده ان
اصول ایمان را بسبیل اجمال وتنبیه نمود بر انکه ایمان شعب
کثیره دارد نیما از ان تتبع نمود کتاب وسنت وآنچه از
خصال مومنان کامل دریافت ... بابی علیحده
ثبت نمود چنانچه در باب آینده معلوم گردد **حدثنا**
آدم بن ابی ایاس بکسر همزه وتحتانیه ومهمله شعبه
است از خیار عباد الله ... وبیست وبشر
قال اخبرنا شعبة بن حجاج بن ورد واسطی از اعلام
ائمه حدیث است متفق اند بر بزرگی واتقان وورع و
عرفان وی سنه یکصد وشصت بصره عن عبد الله
بن ابی السفر بفتحتین وهمدانی کوفی در امارت مروان
بن محمد واسمعیل ابوعبدالله بجلی تمامش متوفی سنه یکصد
وچهل وپنج عن الشعبی بفتح معجمه وسکون مهمله ابوعمرو
عامر کوفی منسوب بشعب که قبیله ایست از همدان تابعی
بزرگ است وفاتش بعد از صد عن عبد الله بن
عمرو بن عاص صحابی بن صحابی قرشی سهمی شصت

علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان قال حدثنا عمرو قال اخبرني وهب بن منبه عن اخيه قال سمعت اباهريرة يقول

ما من اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم احد اكثر حديثا عنه مني الا ما كان من عبد الله بن عمرو فانه كان يكتب ولا اكتب

ابوهريره ميگويد نيست از ياران پيغمبر صلى الله عليه وسلم بسيار تر از من روايت کننده حديث از پيغمبر از من ليکن چيزي که بود از عبد الله ابن عمرو و آن کتابت است که بنود از من زيراچه عبد الله بن عمرو بود که مي نوشت و نمي نوشتم من و بعضي تقرير معني اين عبارت چنين کرده اند که نيست هيچ يکي حديث او اکثر از حديث من مگر احاديثي که حاصل است از عبد الله بن عمرو و لازم مي آيد که احاديث عبد الله بيشتر از حديث ابوهريره باشد و واقع خلاف مي نمايد در آنچه مولف گفته نزديک بهشتصد کس از حديث ابوهريره روايت کرده اند و پنجهزار و سيصد حديث از وي وارد و يافته شده است مر عبد الله ابن عمرو را بقصد حديث و بکي احاديث عبد الله را وجهي گفته اند که وي در مصر سکونت ورزيده و وارد ان بروي بکثرت بودند و ابوهريره در مدينه مطهره وطن گرفت و مدينه مقصد و ماوای مسلمانان از هر جهت بود فراوان مردم از وي حديث شنيدند

تابعه معمر عن همام عن ابي هريرة متابعت کرده است وهب بن منبه را معمر از همام از ابي هريره حدثنا يحيى بن سليمان قال

حدثني ابن وهب قال اخبرني يونس عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله عن ابن عباس قال لما اشتد بالنبي صلى الله عليه وسلم

ابن عباس گفت وقتي که سخت شد به پيغمبر درد او در آخر مرض موت قال ائتوني بكتاب فرمود بياريد آلات کتابت از قلم و دوات يا آنچه کتابت کرده شود و در وي از کاغذ و غيره اكتب لكم كتابا لا تضلوا بعده بنويسم براي شما نوشتي که گمراه نشويد بعد از عمل کردن بدان قال

عمر ان النبي صلى الله عليه وسلم غلبه الوجع وعندنا كتاب الله حسبنا گفت عمر بحاضران که پيغمبر غالب آمده است بروي درد موت درين وقت راضي به تکليف نبايد شد و حال آنکه نزد ما يان کتاب الله که ناطق است بجميع احکام و خبر داده به تکميل دين و آن بس است ما را فاختلفوا وكثر اللغط پس اختلاف کردند حاضران در آوردن و بسيار شد غوغا قال قوموا عني ولا ينبغي

عندي التنازع فرمود برخيزيد از نزد من و نمي سزد نزد من گفتگو همين حديث را که مولف رح در کتاب الجهاد در باب هل يستشفع الى اهل الذمة باسناد ديگر از ابن عباس آورده صريح است در آنکه اين اعتراض بر جمعي است که باعث بر کتابت بودند قال دعوني فالذي انا فيه خير مما تدعوني اليه فرمود جمعي را که باعث بر کتابت بودند بگذاريد مرا آنچه من در آنم از مراقبه حق و آمادگي لقاء خدا بهتر است از آنچه ميخوانيد مرا بآن از کتابت فخرج ابن عباس يقول ان الرزية كل الرزية ما حال بين رسول الله صلى الله عليه وسلم وبين كتابه

پس بيرون آمد ابن عباس از پيش پيغمبر صلى الله عليه وسلم در حالي که ميگفت بتحقيق مصيبت همه مصيبت چيزي بود که حائل شد در ميان پيغمبر خدا و ميان نوشتن او بدانکه اين حديث مزلة الاقدام و مضلة الافهام است جمعي از اهل کذاب بطريق جزم و قطع گويند که مقصود آن حضرت اين بود که خلافت نامه بعلي ابن ابيطالب رضي الله عنه نويسد و عمر بن خطاب رضي الله عنه که عداوت بوي داشت اين معني را فهميده نگذاشت که نوشته شود و اگر آن حضرت خواسته بود که بعد از وي علي رضي الله عنه خليفه باشد چرا امامت نماز هم نفرمود با آنکه علي نزد آن حضرت حاضر بود و ابوبکر را بمبالغه از خانه طلبيده امامت فرمود حق آنست که اين توهم باطل ناشي از تعصب اند راه بدگماني باسلاطين دين و ملت است بلکه متضمن سوء عقيدت بسرور رسالت صلى الله عليه وسلم چه اگر قصد و همان بود و آن حضرت ديد که حاضران در کتابت اختلاف کردند چرا حق حقيقي را پوشيده و بزبان مبارک نفرمود که خليفه بعد از من علي است سرور را اين محال که چندين سال با کافران کرد و عالم عالم مردم را براه هدايت آورد و از اختلاف ياراني که در مطاوعت امر آن حضرت جان و اموال فدا کرده اند و عمري رضي و مرضي آن حضرت بودند با خفاء يک کلمه همه را گمراه گذاشت خدا نگهدارد و کدام بد اعتقادي برسالت پناه بدتر ازين خواهد بود حق آنست که حقيقت حال هم انست معلوم نميشود که چه ميخواستند بنويسند و چه دور نيست که گفته شود که ظاهر از فحواي حال آنست که آن حضرت ميخواست تجديد تنصيص نمايد

کتاب ... الاسلام

در علم زبان است ... مزيد اهتمام و غالب احوال است ... که ذمي و ... الاسلام باشند ... حکم ... وقتل ... واجب است ... صلى الله ... و ... است که ترک کند چيزي ... کرده است ... خدا و رسول ... مقصود ... مهاجران است ... نموده ... اسلام ... شناخته اند ... صورت اين عمل ... که ترک ... ديگر که بشرف هجرت مشرف نشده اند مشتاق بود قوت او بر آنها ... تواند که بعد از فتح مکه باشد که ... هجرت مصطلح است و باقي نيست در ان مگر هجرت معاصي از معاصي ... اشارت ميکند که اصل هجرت ترک منهيات است و بر آمدن از وطن طبيعت بحقيقت شرعيت هجرت براي ... معني ... شد مهاجر است اگرچه در وطن باشد کذا افاده الشيخ الاجل قدس سره قال ابو عبد الله ... جامع صحيح قال ابو معوية محمد بن خازم ... در ... يافته ... عصر او ... حدثنا داود بن ابي هند عن عامر قال سمعت عبد الله بن عمرو يحدث عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم

گفت عامر شعبي شنيدم عبد الله بن عمرو بن عاص را که روايت ميکرد از انحضرت مقصود ازين تعليق تصريح بسماع شعبي است از صحابي وقال عبد الاعلى عبد الاعلى ابن عبد الاعلى سامي است بسين مهملة از بني سامة بن لوي قريشي بصري وفات يافته پيش از ولادت بخاري پنج سال سنه ... هشتاد و نه ... عن داود عن عامر الشعبي عن

عبداللہ بن قیس بن سلیم بضم سین از کبار صحابہ وفضلا وفقہا قسطلانی
الیمان است منسوب باشعر کہ قبیلہ ایست از یمن وابو الحسن
اشعری کہ شیخ اشاعرہ است از نسل اوست سنہ
چہل ویک یا چہار یا پنج قال قالوا یا رسول اللہ ای
الاسلام افضل گفت ابو موسی اشعری کہ گفتند صحابہ
ای رسول خدا کدام کس از اہل اسلام فاضل تر است
چنانچہ در روایت مسلم آمدہ ای المسلمین افضل قال
من سلم المسلمون من لسانہ ویدہ گفت کسی کہ
سلامت مانند مسلمانان از زبان و دست او باب عنوان
معلّنا است ورفع و وقف اطعام الطعام من الاسلام
خورانیدن طعام از شعبہای اسلام است ودر بعضی
نسخ من الایمان حدثنا عمرو بن خالد
بفتح عین مہملہ بن فروخ بفتح فا وتشدید را مضمومہ
ودر آخر معجمہ بنت مصری است سنہ دو ویست وبست
ونہ قال حدثنا اللیث بن سعد فہمی مصری امام
مشہور است کہ اجتہاد میکرد وابن خلکان گفتہ حنفی
مذہب بود سنہ یکصد وہفتاد وپنج عن یزید
تابعی است ابن ابی حبیب مفتی اہل مصر عن ابی الخیر
مرثد بن عبداللہ یزنی تابعی است مفتی مصر سنہ نود
عن عبداللہ بن عمرو بن العاص ان رجلا
سأل النبی صلی اللہ علیہ والہ وسلم ای
الاسلام خیر بدرستی کہ مردی پرسید آن حضرت
را کدام خصلتہای اسلام بہتر است کرمانی
گفتہ فرق ہست درمیان خیر وافضل کہ فضل بمعنی کثرت
ثواب مقابل قلت است وخیر بمعنی نفع مقابل شر پوشیدہ
نماند کہ خیر درینجا اسم تفضیل است چنانچہ فارق خود
مقر است وسوال بہترین خصال از شارع ظاہر دران
است کہ بمعنی اکثریت ثواب باشد وگرنہ دریافت نفع
خیر وخصلت محتاج بسوال از شارع نیست استعمال کردہ
میشود خیر وفضل بمعنی واحد نیز کما لا یخفی قال تطعم
الطعام فرمود خصلت بہتر خوراندن طعام است وتقرء
السلام بفتح فوقانیہ علی من عرفت ومن لم تعرف
وخواندن سلام است بر کسی کہ شناسای تست وبر
کسی کہ شناسای نیست یعنی مخصوص مکنی باشنا ونخوان
چنانچہ عادت متکبران است بلکہ افشا کنی آن را بر ہمہ
مسلمانان بجہت مراعات اخوۃ اسلام وتعظیم شعار
شریعت وباید دانست کہ بر تقدیر اختلاف نحو سوال کہ
ناشی است از اختلاف تقدیر بلفظ اہل در حدیث اول
ولفظ خصال در ثانی یا از فرق میان لفظ خیر وافضل
اختلاف جواب میتواند شد وبر تقدیر اتحاد ہردو
سوال در مراد گفتہ اند کہ اختلاف جواب باختلاف احوال
سائلان وسامعان وازمان است گاہ ظاہر شد از
حال سایل این سوال یا حاضران مجلس قلت مبالات
در ایذاء مسلمین بدست وزبان وگاہ پیدا شد از حال
سایل یا از حال دیگری امساک طعام واستنکاف سلام
پس جواب فرمود ہریکی را بحسب حال آنہا ولایق تر
بدان ولا شک مران وقت نظر باین کس خیر وافضل
است کہ فرمود چنانکہ نصوص متعاضد ومتظافر شدہ
بران کہ نماز فاضل تر از صدقہ است وباوجود آن

بر ضروریات دین واستقامت بر اوامر ونواہی واطاعت اولی الامر وحفظ حرمت اہل بیت نبوت کہ جمعی بعدم رعایت این امور از جادۂ مستقیم
بیرون خواہند افتاد واین ہمہ چون از کتاب اللہ بتاکید وتفصیل معلوم شدہ عمر رضی اللہ عنہ بنور فراست خدای داد ودرای صایب دریافتہ کہ
مقصود آن حضرت ہمین خواہد بود بقوتی واستقلالی کہ در مشیت واجرای احکام داشت ضرورتی دران ندانستہ بتصدیع آن حضرت راضی نشد
بقرینۂ مقام کہ در ہمین حال ابوبکر صدیق را رضی اللہ عنہ خلافت وامامت نماز فرمودہ وہمہ صحابہ اقتدا بوی کردند وبطریق لزوم دال است
بر خلافت کبری خواستند کہ تصریح بخلافت وی رضی اللہ عنہ نمایند ودر تر ازا عتبار نخواہد بود در کتاب الجہاد درباب ہل یستشفع الی اہل الذمۃ ومعاملتہم
میگوید کہ ظاہر آنست کہ این کتابی کہ میخواستند بنویسند تنصیص بر خلافت ابی بکر رضی اللہ عنہ بودہ است لیکن ہرگاہ تنازع کردند ودرد وبیماری
بر آنحضرت سخت شد عدول کرد از ان قول از جہت اعتماد بر اصل آن کہ استخلاف در نماز است وتصریحاتی کہ مکرر فرمودہ مولف ابو عبداللہ
بخاری رحمہ اللہ در کتاب الطب درباب المریض انی وجع او وارأساہ آوردہ لقد ہممت او اردت ان ارسل الی ابی بکر وابنہ تحقیق قصد کردن
یا خواستہ ام شک راوی است اینکہ بفرستم کسی را نزد ابی بکر وپسر او کہ عبدالرحمن است چنانکہ در روایت مسلم تصریح یافتہ واعہد ان یقول القائلون
ویتمنی المتمنون وعہد کنم از ترس قایلان وآرزوی آرزوی کنندگان کسی خلافت را بعد از من او یدفع اللہ ویأبی المؤمنون شک راوی است ودفع
میکند خدا وابا میکنند مسلمانان ہمہ جز از انکہ خلافت ابی بکر را چنانکہ ہمین معنی منطوق احادیث دیگر ہست ودرین باب حدیث را مختصر آوردہ است و
مسلم حدیثی از عائشہ روایت کردہ اند کہ آنحضرت بعائشہ فرمودہ بخوان ابوبکر وبرادر خود را کہ بنویسم کتابی را زیرا کہ من می ترسم آرزو کند کنندگان
وبگویند کہ من بہتر واولی ام برای این امر وابا میکنند خدا ومسلمانان از ہمہ کس مگر از ابی بکر ومیگوید بزار از حدیث عائشہ رضی اللہ عنہا وقتی کہ
سخت شد درد آن حضرت فرمود بیارید مرا دوات وقلم یا شانہ یا قرطاس بنویسم برای ابی بکر کتابی را کہ اختلاف نکنند مردم بر آن پس فرمود
معاذ اللہ اینکہ اختلاف کنند مردم بر ابی بکر واین نص صریح ہست دراینچہ گفتیم ودر آنکہ آن حضرت ترک نداد طلب کتاب مگر از جہت اعتماد وتعویل
بر آنکہ واقع نمیشود مگر اینچنین تا اینجا ترجمہ کلام قسطلانی ہست با دو حدیثی کہ آوردہ اگر گوئی عدم امتثال امر آنحضرت از صحابہ باقی است گوئیم حاضران
فہمیدند کہ امر ایجابی نبود بدلیل آنکہ اگر ایجابی می بود آن حضرت انکار میکرد بر مانعان کتابت وی صلی اللہ علیہ وسلم آنحضرت در تکلیف واجبات
روی ہیچکس نمی دید وچہ گنجایش داشت از عمر کہ رای او موافق وحی قرآنی می افتاد در امتثال امر ایجابی توقف نماید والنسب آنست کہ گویم این امر
ایجابی نبود وبر تقدیر تسلیم چون احکام مفوض برای آنحضرت بود صلی اللہ علیہ وسلم بعد از گفتگوی یاران وتمسک ایشان بکتاب اللہ ترک این مصلحت
او فوق دید واز خبر ہمین حدیث کہ در کتاب الجہاد آوردہ چنانکہ ایراد نمودیم ظاہر است کہ آنحضرت رای عمر را پسندیدہ وبر جمعی کہ بلعنت بر کتابت بودند
اعتراض کردہ است نشنیدہ کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مکرر با صحاب عظام مثل معاذ بن جبل وانس بن مالک فرمود کہ بمردم بگوئید ہر کہ از صمیم دل
شہادت بدہد بکلمۂ طیبہ آتش دوزخ بروی حرام باشد چون بعمر بن خطاب رسید کہ آنحضرت چنین فرمودہ نگذاشت اینہا را وزجر کرد کہ ازین معنی
بمردم خبر نرسد چون بآن حضرت رسید آن حضرت تجویز تصویب رای عمر کرد ودرباب دعاء مغفرت عبداللہ بن ابی منافق عمر منع کرد ووحی صریح
موافق رای عمر نازل شد وامثال این قضایا بسیار است ودر چنین معاملہ طعن وتشنیع کردن ناشی از خبث ذاتی وعناد طبیعی است بالکہ میتوان گفت
کہ وحی ہم درین وقت بر ترک این مصلحت کتاب آمدہ باشد واللہ اعلم بالصواب باب العلم والعظۃ باللیل باب در بیان افادہ علم ونصیحت
در وقت شب حدثنا صدقۃ بن الفضل قال اخبرنا ابن عیینۃ عن معمر عن الزہری عن ہند عن ام سلمۃ وعمرو
ویحیی بن سعید عن الزہری عن ہند عن امرأۃ عن ام سلمۃ قالت استیقظ النبی صلی اللہ علیہ وسلم ذات لیلۃ گفتہ است ام سلمہ کہ از امہات المومنین ہست بیدار شد
پیغمبر خدا یک شبی فقال سبحان اللہ ماذا انزل اللیلۃ من الفتن وماذا فتح من الخزائن پس فرمود از روی تعجب پاکست خدا چہا
نازل کردہ شدہ است امشب از فتنہا وچہا کشادہ شدہ است از خزانہا مراد بانزال اعلام ملک است بآن حضرت از فتنہا کہ واقع خواہد شد

وفتوحاتی که مسلمانان را دست خواهد داد و از تسخیر بلاد روم و فارس تعبیر کرده اند از اعلام نزول فتن و ایقاظ صواحب الحجر و رب کاسیة

فی الدنیا عاریة فی الآخرة بیدار کنید صاحبان حجرها را از خواب غفلت که آیات از واج مطهرات است پس بسا جامه پوش اند در دنیا که برهنه اند

در آخرت عاری اند از حسنات یعنی بسیار معزز و مرفه در دنیا که خوار و رسوا باشند در آخرت باب السمر بالعلم حدیث کردن در شب بعلم

حدثنا سعید بن عفیر قال حدثنی اللیث قال حدثنی عبد الرحمن بن خالد عن ابن شهاب عن سالم و ابی بکر بن سلیمان بن ابی

حثمة ان عبد الله بن عمر قال صلی بنا النبی صلی الله علیه وسلم العشاء فی آخر حیوته فلما سلم قام فقال گفت عبد الله بن عمر نماز گذارد با ما پیغمبر خدا

نماز عشا در آخر حیات خود پیش از رحلت بیک ماه ایستاد و فرمود ارأیتکم لیلتکم هذه فان راس مائة سنة منها لایبقی ممن هو علی ظهر الارض احد

خبر دهید حال شب خود را که این شب است بتحقیق آخر صد سال ازین شب باقی نمی ماند از آنها که بر پشت زمین اند هیچ یکی یعنی هر کس که درین شب

است تا آخر صد سال زنده نمی ماند باین حدیث استدلال کرده مولف و غیر او بر موت خضر علیه السلام و این استدلال تمام نیست اولا

از آنکه الف و لام الارض لازم که برای استغراق باشد بلکه مراد ارض مخصوص است مثل جزیرهٔ عرب و بر تقدیر استغراق احد عام است و عمومات

بسیار است که تخصیص یافته و نیز تواند که خضر دران شب بر زمین نباشد و تواند که مراد احدی که آنرا می بینند و می شناسند حاضران با این

احتمال نص بر موت خضر نمی تواند شد حدثنا آدم قال اخبرنا شعبة قال اخبرنا الحکم قال سمعت سعید بن جبیر عن ابن عباس قال بت

فی بیت خالتی میمونة بنت الحارث زوج النبی صلی الله علیه وسلم ابن عباس گفت شب کردم در خانه خاله خود که میمونه

دختر حارث بود زوجه پیغمبر خدا و کان النبی عندها فی لیلتها و بود پیغمبر صلی الله علیه وسلم نزد میمونه در شب نوبت او فصلی النبی صلی الله

علیه وسلم العشاء ثم جاء الی منزله فصلی اربع رکعات پس گذارد پیغمبر نماز عشا در مسجد پس آمد بمنزل خود پس گذارد چهار رکعت ثم نام ثم قام

ثم قال پس خواب کرد پس ایستاد پس فرمود نام الغلیم او کلمة تشبهها آیا خواب کرد غلامک یا کلمه فرمود مشابه کلمه غلیم بود که معنی آن

بود ثم قام فقمت عن یساره فجعلنی عن یمینه پس ایستاد برای نماز پس ایستادم من جانب دست چپ او پس گردانید مرا جانب

دست راست فصلی خمس رکعات ثم صلی رکعتین پس گذارد پنج رکعت تهجد بیک سلام پس دو رکعت سنت فجر ثم نام حتی سمعت

غطیطه او خطیطه بعد از سنت فجر خواب کرد تا آنکه شنیدم غطیط یا خطیط شک راویست هر دو بیک معنی است آوازی که از نفس خوابیده

برآید ثم خرج الی الصلوة پس برآمد بنماز فجر بی آنکه وضو کند و این از خصایص آن حضرت بود که خواب آن حضرت ناقض نبوده است

و مناسبت این حدیث بترجمه گفته اند که همین حدیث را بطریق دیگر در تفسیر آورده و در آنجا زیاده کرده است فتحدث رسول الله مع اهله ساعة

فرقد پس سخن کرد رسول خدا صلی الله علیه وسلم با اهل خود ساعتی پس خواب کرد و نیز گفته اند که افعال پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم همه تعلیم

است امت را پس این افعال در حکم قول و سمر باشد و بعضی گویند که یک کلمه گفتن که فرموده نام الغلیم هم سمر است و این همه اقوال خالی

از تعسف نیست باب حفظ العلم در یاد گرفتن علم حدثنا عبد العزیز بن عبد الله قال حدثنی مالک عن ابن شهاب

عن الاعرج عن ابی هریرة قال ان الناس یقولون اکثر ابو هریرة ولولا آیتان فی کتاب الله ما حدثت حدیثا گفت ابو هریره بتحقیق مردم میگویند بسیار

روایت کرد ابو هریره حال آنکه نمی بود دو آیت در کتاب خدا حدیث نمیکردم یعنی گنجایش داشت که نقل حدیث نمیکردم ثم یتلو ان الذین یکتمون ما

انزلنا من البینات و الهدی الی قوله الرحیم پس میخواند ابو هریره این آیت که واقع شده بود در وعید آنانکه می پوشند چیزی را که

ما فرستاده ایم از شواهد دین و آیات واضحه و هدایت حق تا قول خدا الرحیم ان اخواننا من المهاجرین کان یشغلهم الصفق بالاسواق

بتحقیق برادران ما که مهاجرین اند بود که باز میداشت ایشان را از اخذ حدیث بیع کردن ببازارها و ان اخواننا من الانصار کان یشغلهم

العمل فی اموالهم بتحقیق برادران ما که از انصار بودند مشغول میداشت ایشان را عمل در اموال یعنی زرد و بدل و خرید و فروخت

بن مرندل بن عزندل بن مارسک بن مستور و اسد بن عبد عبد

از زردسلم نام پدرش معرب است بدل مرغیل سند و وست

و لبست و سنه متفق اند علما در ثنا بر وی قال حدثنا

یحیی بن سعید بن فروخ قطان تیمی بصری از سادات

و ایمه علما حدیث است گویند بعد نماز عصر تکیه بر مسجد

خود تکیه کرده می نشست و امام احمد و علی بن مدینی و

یحیی بن معین و غیرهم بر پا ایستاده ازو احادیث می پرسیدند

بر پاهای خود تا مغرب و نمی نشستند بجهت هیبت و

اعظام او سنه یکصد و نود و هشت عن شعبة

عن قتادة بفتح قاف و فوقانیه ابن دعامه بکسر دال

ابن قتاده دوسی بصری تابعی اکمه بود اجماع دارند

بر علم و حفظ و اتقان وی عن انس بن مالک خادم

رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم انصاری خزرجی است

مناقب وی اظهر است ازین که محتاج به بیان باشد بجهت

دعاء آنحضرت زیاده از صد کس اولاد و وی یکصد سال

عمر یافت و وی آخر کسی است که مرد از صحابه ببصره سنه

نود و سه عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم

و عن حسین المعلم ابن ذکوان و این معطوف است

بر شعبه یعنی شعبه و حسین هر دو روایت دارند از قتاده

و عدم جمع این دو راوی بیک مرتبه بجهت تعیین شیخ

است که ابو الیمان هر دو را جدا ذکر کرده یا بجهت آنکه شعبه

از قتاده بلفظ عن روایت کرده بخلاف حسین قال

گفت حسین حدثنا قتادة عن انس بن مالک

عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم قال لا یؤمن

احدکم حتی یحب لاخیه ما یحب لنفسه

ایمان بر وجه کمال نمی آرد هیچ یکی از شما تا آنکه دوست

دارد برای برادر مسلمان چیزی را که دوست میدارد

بجهت نفس خود از خیر چنانچه در روایت اسمعیلی بن النجر

زیاده آمده مراد عام است جمیع حسنات دنیا و آخرت

را از آنچه سبب حسن معاش و معاد و صلاح و فلاح

گردد بی وبال و نکال نه آنچه باعث ظلم و عنا گردد

از مرغوبات طبیعی که بحکم تسویل شیطان و شره نفس

و خبث باطن خواهد که آن شرارت این را باید که برای

خود نیز نخواهد چرا که برای مسلمان دیگر خواهد و اگر مردی است

که حصول مال و جاه برای وی سبب وصول ثواب

و قرب مولی تعالی میگردد چنانچه مال برای حج و مواسات فقرا

و جاه سبب عدالت و رفع ظلم و امر معروف و نهی منکر

میشود و دیگری را باعث فسق و طغیان و ظلم و عتو

میگردد پس آن مال و جاه در حق آن مرد خیر و صالح

است و خواستن وی او را جایز و در حق این دیگر شر و

فساد است دوست داشتن آن برای وی درست

نباشد مگر باوصف توفیق صلاح با لجمله سوق حدیث

برای تحریض بتراحم و ترک حقد و حسد و تکبر و

ترجیح نفس خود است باب حب الرسول

من الایمان دوستی پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم

شعبه ایست از ایمان وجه تسمیه شعبه که ضد وی اساس

ایمان برکند همچنان که وجود وی تاسیس مبانی آن کند

حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب

حدثنا ابو الزناد بزای معجمه و نون نامش عبد الله

در اموال و ان اباهريرة كان يلزم رسول الله صلى الله عليه وسلم بشبع بطنه وتحقيق ابوهريره لازم گرفته بود پیغمبر خدا را بسیری شکم خود یعنی کار دیگر نمیداشت به تجارت میکرد نه آمد و رفت بازار داشت شبع بفتح شین وکسر با ضد جوع است ويحضر ما لا يحضرون وحفظ ما لا يحفظون وحاضر میبود در خدمت آنسرور در احوالی که حاضر نمیشدند یاران و یاد میگرفت چیزی که یاد نمیگرفتند ایشان حدثنا ابو مصعب احمد بن ابي بكر قال حدثنا محمد بن ابراهيم بن دينار عن ابن ابي ذئب عن سعيد المقبري عن ابي هريرة قال قلت يا رسول الله اني اسمع منك حديثا كثيرا انساه گفت ابوهريره گفتم ای رسول خدا بتحقیق می شنوم از تو حدیث بسیار که فراموش میکنم قال ابسط رداءك فبسطته فغرف بيديه ثم قال ضمه فضممته فما نسيت شيئا بعده فرمود فراخ کن چادر خود را پس فراخ کردم چادر را پس گرفت بفیض الهی با هر دو دست چنانکه آب را بگیرند و انداخت در چادر من پستر فرمود بپیچ پس پیچیدم آنرا پس فراموش نکردم چیزی را پس ازان حدثنا ابراهيم بن المنذر قال حدثنا ابن ابي فديك بهذا وقال يحذف بيده فيه گفت مؤلف حدیث کرد مرا ابراهیم گفت حدیث کرد ابن ابی فدیک باین حدیث و گفت یحذف بیده فیه یعنی بزیادهٔ این الفاظ یعنی بجای که می انداز دست خود در آن چادر حدثنا اسمعيل قال حدثني اخي عن ابن ابي ذئب عن سعيد المقبري عن ابي هريرة قال حفظت من رسول الله صلى الله عليه وسلم وعائين فاما احدهما فبثثته گفت ابوهریره یاد گرفتم از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم دو ظرف علم را آنچه در ظرف است یعنی دو نوع از علم اما یکی ازان دو علم پس ظاهر کردم و منتشر ساختم آنرا واما الآخر فلو بثثته قطع هذا البلعوم اما علم دیگر اگر منتشر کنم آنرا هر آئینه بریده شود این رگ من قال ابو عبد الله البلعوم مجرى الطعام گفت مؤلف بلعوم رگ گلو که بجای جریان طعام است مراد بوعاء اول علومی که متعلق بشریعت است و مراد بوعاء دیگر معارف و اسرار حقایق که جز اخص خواص و علمای بالله در یافت آن میسر نشود و عامه مردم حیران از شریعت همین ظاهر آنرا دانسته اند ... بعضی اسرار را مخالف این می یابند و اهل این علوم را نسبت بکفر و زندقه میکنند و فتوی میدهند بکشتن ایشان جمعی گویند مراد ازین علم ... که غلامی چند از سفهای قریش در دین آورند ابوهریره در حدیث دیگر میگوید اگر خواهم نام بنام یاد کنم ایشان را ... ابوهریره مرویست که میگفت اعوذ بالله من امارة الستين پناه میجویم بخدا از حکومت شصت سال که ابتدا امارت یزید است قسطلانی همین معنی را ترجیح داده اول را و در از صواب میداند میگوید چه گنجایش دارد از ابوهریره کتمان این علم شریف با وجود آیت کریمه که در باب کتمان علم آمده پوشیده نماند که ابوهریره کتمان چنین علوم از عوام کرده وبنا اهل آن رسانیده و نشر میان خاص و عامه نکرده چنانکه از عبارت پیداست و اراده معنی دیگر نیز خالی از تکلف نیست چه علم باحوال مفسدی چند را مقابل تمام علوم شریعت داشتن و مقابل آن نوع گردانیدن نیز دور است باب الانصات للعلماء بیان خاموشی سامعان از جهت علما یعنی برای استفاده علوم ایشان حدثنا حجاج قال حدثنا شعبة قال اخبرني علي بن مدرك عن ابي زرعة بن عمرو عن جرير ان النبي صلى الله عليه وسلم قال له في حجة الوداع استنصت الناس مرویست از جریر که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرمود او را در حجة الوداع در وقت وعظ خاموش کن مردم را فقال لا ترجعوا بعدي كفارا يضرب بعضكم رقاب بعض پس فرمود اندر وعظ نگردید پس از من کافران در حالیکه میزند بعضی شما گردنهای بعض بطریق حلیت یا آنکه نکنید کارهای کافران که بی محابا یکدیگر را میکشند باب ما يستحب للعالم اذا سئل اي الناس اعلم فيكل العلم الى الله تبارك وتعالى باب در بیان چیزی که دوست داشته شده است مر عالم را وقتی که پرسیده شود که کدام آدمی داناتر است پس حواله کند این علم اعلمیت را بخدا که بزرگ و برتر است حدثنا عبد الله بن محمد المسندي قال حدثنا سفيان قال حدثنا عمرو قال اخبرني سعيد ابن جبير قال قلت لابن عباس ان نوفا البكالي يزعم ان موسى صاحب الخضر ليس بموسى بني اسرائيل گفت سعید بن جبیر گفتم مر ابن عباس را که نوف بکالی میگوید که بتحقیق موسی که بخضر همراه شد موسی بنی اسرائیل نیست اما هو موسى آخر نیست مگر موسی دیگر نام او موسی بن میشا است فقال

اسماء الرجال

شيخ الاسلام | كتاب الايمان

که ذکر نفس درین حدیث مشروک گشته هر گاه حب ایمان و حب رسول مخصص باشد تا بحب غیر چه رسد و تقدیم والد بر ولد برای مناسبت مقام است باعتبار بودن وی ولی نعمت و تعظیم امور وی و مراد محبت اختیاری است که بنا بر ان در حق باشد و تکلیف بدان جاری گردد که از آن ترجیح جانب آنحضرت است صلی الله علیه وآله وسلم بر داد حق بالتزام دین و اتباع سنت و رعایت ادب و ایثار رضاء آنحضرت بر هر که و هر چه غیر او است چنانکه راضی شود بهلاک نفس خود و فوات هر محبوب نه بفوات حق وی صلی الله علیه وآله وسلم و با وجود این میل و محبت از دل خود دنیا بدان ایمانش بکامل نگردد

كذب عدو الله پس گفت ابن عباس دروغ گفته است دشمن خدا نوف از اهل اسلام است شاید که ابن عباس از جهت ایمان او ترددی داشته یا این کلمه از روی زجر و قدح نوف در حال غضب از و صادر شده از انکه دلهای علما از شنیدن غیر حق صریح متنفر و متغیر میگردد که ضبط خود نتوانند کرد و گویند کلماتی که در حال غضب برآید محمول بر حقیقت نمی باشد فیه ما فیه **حدثنا** ابی بن کعب عن النبی صلی الله علیه وسلم قام موسی النبی خطیبا فی بنی اسرائیل حدیث کرد مارا ابی بن کعب از پیغمبر صلی الله علیه وسلم در حالی که موسی پیغمبر علیه السلام خطبه میخواند در قوم بنی اسرائیل این قول ابن عباس است که روایت کرد از ابی بن کعب فسئل ای الناس اعلم فقال انا اعلم پس پرسیده شد کدام آدمی داناتر است درین زمان گفت من داناترم از همه ام فعتب الله علیه اذ لم یرد العلم الیه پس عتاب کرد خدا بر موسی زیرا که حواله نکرد علم این حال بسوی خدا فاوحی الله الیه ان عبدا من عبادی بمجمع البحرین هو اعلم منک پس وحی کرد خدا بسوی موسی تحقیق بنده از بندگان من بمجمع البحرین هست او داناتر است از تو مجمع البحرین نام موضعی است که آنجا دریای فارس و روم یکجا شده اند قال یا رب فکیف لی به فقیل له احمل حوتا فی مکتل فاذا فقدته فهو ثم گفت موسی ای پروردگار چگونه است مرا وصول بوی پس گفته شد مر او را بردار ماهی را در زنبیل وقتی که گم کنی ماهی را پس آن بنده آنجاست فانطلق وانطلق معه بفتاه یوشع بن نون پس راهی شد موسی و برد با خود خادم خود را که نام او یوشع بن نون بود قال ابو عبد الله یقال بالشین و بالسین المهملة وحملا حوتا فی مکتل حتی کانا عند الصخرة وضعا رؤسهما فناما و برداشتند ماهی نمک دار را در زنبیل تا آنکه بودند نزد سنگی که نزد ساحل بحر بود و نهادند سرها را پس خواب کردند فانسل الحوت من المکتل فاتخذ سبیله فی البحر سربا پس برآمد ماهی از زنبیل چون رسید بوی آب از چشمه حیات پس گرفت راه خود را در دریا راه گرفتنی وکان لموسی وفتاه عجبا و بود زنده شدن ماهی مر موسی و جوان او را حالی عجیبی فانطلقا بقیة لیلتهما ویومهما پس راه رفتند در باقی شب و روز خود ها گفته اند که عبارت محمول بر قلب است و مراد بقیه روز و تمام شب است چنانکه فهم میشود از قول فلما اصبح پوشیده نماند که این حکم بر تقدیری است که ثابت شود که ایشان خواب در روز کرده بودند اگر خواب در شب کرده باشند موافق آن همین است که صریح لفظ حدیث است لیکن برین تقدیر از اصبح صباح روز دیگر مراد است و مانند این طرز در قصه های چه در قرآن و چه در غیر قرآن بسیار است والله اعلم فلما اصبح قال موسی لفتاه اتنا غداءنا لقد لقینا من سفرنا هذا نصبا هرگاه صبح کرد گفت موسی مر جوان خود را بیار طعام روزانه ما بتحقیق در یافتیم ما ازین سفر رنج ولم یجد موسی شیئا من النصب حتی جاوز المکان الذی امر به و نیافت موسی در حال رفتن چیزی از رنج تا آنکه در گذشت از جائی که مامور بود برسیدن آنجا این قول آن حضرت است یا راوی فقال له فتاه ارایت اذ اوینا الی الصخرة فانی نسیت الحوت وما انسانیه الا الشیطان پس گفت موسی را جوان او آیا دیدی وقتی که جا گرفتیم بسوی صخره تحقیق فراموش کردم ماهی را یاد کرد او را که چگونه زنده شد و بدریا در آمد و فراموش نداد آن ذکر را مگر شیطان اینچنین شرح کرده اند و ظاهر ازین کلام آنست که در وقت زنده شدن و رفتن ماهی بدریا موسی اطلاع نیافته بود بلکه بر حال ماهی درین وقت اطلاع یافته در کلام سابق که گفت کان لموسی وفتاه عجبا صریح است که هر دو ران وقت اطلاع یافته بودند قال موسی ذلک ما کنا نبغی فارتدا علی آثارهما قصصا گفت موسی این مقام حیرت است که بودیم ما که می جستیم آن را پس برگشتند بر سراغ خود بجائی که رفته بودند بر خود رفتنی فلما انتهیا الی الصخرة اذا رجل مسجی بثوب هرگاه رسیدند بسوی صخره پس ناگاه دیدند مردی پوشیده شده بجامه خود او قال تسجی بثوبه شک راوی است یا گفت پوشیده است خود را بجامه خود فسلم موسی فقال الخضر وانی بارضک السلام پس سلام کرد موسی و گفت خضر و کجاست با این زمین که تو سلام کردی گویا زمین بلاد کفر بود و یا تحیت مردم آنجا بسلام نبود حاصل کلام آنکه گفت خضر کیستی که اینجا آمده فقال انا موسی فقال موسی بنی اسرائیل قال نعم پس گفت من موسی ام پس خضر گفت موسی بنی اسرائیل هستی گفت آری قال هل اتبعک علی ان تعلمنی مما علمت رشدا

بضم مهمله و فتح لام و تشدید تحتانیه اسمعیل بن ابراهیم بصری اسدی نسبت و علیه نام مادر اوست که نسبت وی مشهور گشته شعبه او را ریحانة الفقهاء و بروایتی سید المحدثین گفته سنه یکصد و نود و چهار به بغداد [illegible] عبد العزیز بن صهیب بلفظ تصغیر بنانی بضم موحده نسبت به بنانه بطنی از قریش است او در پدرش هر دو تابعی اند عن انس عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم ح تحویل کرد از یک اسناد باسناد دیگر بعد تمام اول و گفت وحدثنا آدم بن ابی ایاس بکسر همزه قال حدثنا شعبة عن قتادة عن انس قال قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم در اسناد اول بلفظ عن النبی و در ثانی بلفظ عن النبی و در ثانی بلفظ قال رسول الله لا یؤمن احدکم حتی اکون احب الیه من والده وولده والناس اجمعین ایمان بکمال نمی آرد یکی از شما تا آنکه باشم من محبوب تر بسوی وی از پدرش و فرزندانش و مردم همه که بانها فرد محبت دارد درین روایت حذف قسم و زیادة والناس اجمعین است و ظاهر [illegible] عرف این عبارت عدم دخول [illegible] است در عموم [illegible] اگرچه این لفظ [illegible] شامل باشد و عدم ذکر وی یا بجهت الاکتفا بدلالت والد و ولد باشد یا بتصریح نصوص وارده درین باب یا بجهت آنکه در تکلیف کردن عموم است بدان که آدمی [illegible] محبوب است شدنی و حرجی یافت و چون از بعضی سالکان طریق کمال احراز مرتبه محبت نسبت بوالد و ولد و نحو آن معلوم کرد [illegible] ایشان نیز تکلیف فرموده چنانکه [illegible] امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه گذشت و در حدیث دیگر آمده که آنحضرت از عمر رضی الله عنه پرسید که حال چیست ما را دوست میداری و پس ما غیر ما را نیز شریک میگردانی گفت محبت مشترک است میان تو یا رسول الله و نفس و اهل و مال پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم دست بر سینه عمر زد و تصرفی کرد و پرسید اکنون حال چیست و چگونه می یابی گفت ساقط شد محبت اهل و مال اما محبت نفس هنوز باقیست بار دیگر دست بر سینه عمر زد و پرسید اکنون حال چیست گفت همه ساقط شد و نماند الا محبت تو یا رسول الله صلی الله علیه وسلم کذا فی ترجمة المشکوة

باب حلاوة الایمان ذکر لذت شیرینی ایمان را با شد **حدثنا** محمد بن المثنی ابو موسی بن عبید بصری عنزی بفتح مهمله و نون و زای معجمه نسبت است بعنزه بن اسد که قبیله ایست از ربیعه معروف بر سر است سنه دو صد و پنجاه و دو وفات یافته ستة ازوی روایت دارند قال حدثنا عبد الوهاب الثقفی ابو محمد بن عبد المجید بصری منسوب بسوی جد قبیله ثقیف سنه یکصد و نود و چهار شافعی و احمد ازوی روایت دارند قال حدثنا ایوب بن ابی تمیمة بصری سختیانی بفتح مهمله

گفت موسی آیا همراهی کنم برانکه تعلیم کنی مارا ازانچه تعلیم کرده شدهٔ تو هدایت را پوشیده نماند که این طلب شد منافات بنوت ندارد و شرط بنوت آنست که نبی عالم باشد از قولی که بهدایت آنها مبعوث شده وانبیا بعد از شرکت در اصل بنوت مراتب ایشان در کمال تفاوت بوده و فوق کل ذی علم علیم و خضر بقولی که نبی نباشد تواند که در بعضی علوم متعلق بمعاملات دانا تر از پیغمبر بود چنانکه حدیث دلالت میکند بر آن انتم اعلم بامور دنیاکم از ین قصه هم انچه معلوم شده این علمی که خضر بر آن عمل کرده تعلق بهدایت خلق نداشت بلکه از قبیل علم بمعاملات است و ظاهر است که علم هدایت افضل است از علمی که تعلق بمعاملات دارد و این قول موسی بطریق تواضع باشد و موسی که از انبیای اولو العزم است افضل است از خضر اگرچه نبی هم باشد قال انک لن تستطیع معی صبرا گفت خضر بتحقیق تو ای موسی نمیتوانی تا با من صبر ورزید از انکه تو ماموری بعمل بر ظاهر و من ملهم میشوم بر عمل کردن بر حقایق باطن یا موسی انی علی علم من علم الله علمنیه لا تعلمه انت ای موسی بتحقیق من بر علمی از علم خدایم که تعلیم کرده است مرا آن علم و نمیدانی تو آن علم را وانت علی علم علمکه الله لا اعلمه و تو بر علمی هستی که تعلیم کرده ترا خدا آن علم و نمیدانم من آنرا قال ستجدنی ان شاء الله تعالی صابرا گفت موسی سر انجام است که بیابی تو مرا اگر خواسته خداست صابر با تو و غیر منکر بر ترا تعلیق بعد مشیت الهی برای تبرک است یا بملاحظه صعوبت صبر است بانچه معتاد نشده و نیز موسی معاتب شده بود بر ترک حواله علم بسوی حق و امتثال حکم الهی که در افعال آینده حواله بعلم وی تعالی نمایند ولا اعصی لک امرا و نافرمانی نکنم امری را فانطلقا یمشیان علی ساحل البحر لیس لهما سفینة فمرت بهما سفینة پس رفتند موسی و خضر در حالیکه کام می زدند بر کنار دریا که نیست مر هر دو را کشتی پس گذشت بآن هر دو کشتی فکلموهم ان یحملوهما پس موسی و خضر و یوشع سخن کردند اهل کشتی را که سوار کنند موسی و خضر را ظاهر یوشع تا سوار شدن کشتی همراه بود و بر کشتی سوار نشد یا از ان رو که تابع موسی بود ذکر او صریحا نکرد فعرف الخضر فحملوهما بغیر نول پس شناخته شد خضر و سوار کردند هر دو را بی مزد فجاء عصفور فوقع علی حرف السفینة فنقر نقرة او نقرتین فی البحر پس آمد گنجشکی و افتاد بر طرف کشتی پس منقار زد یکبار یا دو بار در دریا فقال الخضر یا موسی ما نقص علمی و علمک من علم الله پس گفت خضر ای موسی کم نیست علم من و علم تو از علم خدا الا کنقرة هذا العصفور من البحر مگر همچو منقار زدن این گنجشک از دریا مراد از علم معلوم است و از نقر منقور یعنی نسبت کمی معلومات من و تو بلکه از معلومات خدا نسبت قطره ایست که بمنقار گنجشک در آمده از آب دریا فعمد الخضر الی لوح من الواح السفینة فنزعه پس قصد کرد خضر بلوحی از لوحهای سفینه و بر کند آنرا فقال موسی قوم حملونا بغیر نول عمدت الی سفینتهم فخرقتها لتغرق اهلها پس گفت موسی این مردم اند که سوار کردند ما را بی مزد و تو قصد کردی سوی کشتی ایشان پس پاره کردی آنرا تا غرق کنی اهل کشتی را قال الم اقل انک لن تستطیع معی صبرا گفت خضر آیا نگفتم تو را بتحقیق تو نمی توانی با من صبر کردن قال لا تواخذنی بما نسیت ولا ترهقنی من امری عسرا گفت موسی مگیر مرا بچیزی که فراموش کردم و تکلیف مکن مرا از کار من دشوار قال فکانت الاولی من موسی نسیانا گفت مولف یا راوی حدیث بود مسئله اولی از موسی نسیان فانطلقا فاذا غلام یلعب مع الغلمان فاخذ الخضر براسه من اعلاه فاقتلع راسه بیده پس از کشتی بر آمده رفتند ناگاه خورد سالی بازی میکرد با خوردان پس گرفت خضر سر او را از بالای او پس بر کند سر او را بدست خود فقال موسی اقتلت نفسا زکیة بغیر نفس پس گفت موسی آیا کشتی تو ذات پاکی را از گناه بی قصاص قال الم اقل لک انک لن تستطیع معی صبرا گفت خضر آیا نگفتم مر ترا که بتحقیق تو نمی توانی با من صبر ورزید قال ابن عیینة وهذا اوکد گفت ابن عیینه که سفیان است این کلام تاکید تر است ظاهر از زیادتی لک میگوید فانطلقا حتی اذا اتیا اهل قریة استطعما اهلها فابوا ان تضیفوهما پس از ان راه رفتند تا آنکه آمدند وقت شام مردم دهی را طلب طعام و مهمانی کردند از مردم قریه پس اباء آوردند آن مردم از انکه مهمانی کنند موسی و خضر را فوجدا فیها جدارا یرید ان ینقض فاقامه پس یافتند در ان

و تناول میکند و هوی تبع عقل میشود و مقصود نفس او گردد و اگر غیر را خواهد و دوست دارد بهمان جهت که راجع باو باشد و خلاف طریق و قول و فعل وی زنهار برود و عود را واقع شمارد و نار لازم کفر داند و چنانکه افتادن در نار مکروه دارد عود بکفر نیز همچنان مکروه وی باشد پس نیز معرفت و یقین کمال و خیریت بچنان که باین مرتبه رسد لذتی دریابد که فوق لذات حسیه باشد و طاعات همه مرغوب و مطلوب و مشتهای دینی همه گوارا و سزاوار ترجیح بر اسباب و مزخرفات دنیا و این لذت را استنارع تعبیر بحلاوت نموده و اصل درین خصال محبت است و باقی بمنزلهٔ لوازم و فروع

باب علامة الایمان حب الانصار

نشان ایمان کامل محبت انصار است که در راه خدا یاری دادند پیغمبر خدا را صلی الله علیه و آله و سلم بجان و دل انصار جمع نصیر یا ناصر است

حدثنا ابو الولید هشام بن عبد الملک طیالسی بصری است که بیع طیالسه یعنی چادر ها میکرد و حافظ و فقیه است سنه دو و بیست و بست قال حدثنا شعبة بن الحجاج مشهور بامیر المومنین حدیث که سابق مذکور شد قال اخبرنی عبد الله بن عبد الله هر دو بفتح ابن جبر بفتح جیم و سکون موحده انصاری مدنیست قال سمعت انس بن مالک رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم قال آیة الایمان حب الانصار علامت ایمان صحیح محبت انصار است وآیة النفاق و علامت نفاق که عبارت از اظهار ایمان و پوشیده داشتن کفر است بغض الانصار دشمنی انصار است مراد اصحاب مدینه اند که جا دادند آنحضرت صلی الله علیه و سلم و یاران مهاجرین او را و نصرت کردند و بخدمت وادای حقوق ایشان قایم شده و جان و مال فدا ساختند و اختیار کردند ایشان را بر نفوس خود در اکثر چیزها با آنکه این عمل باعث دشمنی کفار عرب و عجم گردید با ایشان لاجرم محبت ایشان علامت ایمان آمد و عداوت ایشان علامت نفاق و کمال محبت موجب کمال ایمان و نقصان محبت موجب نقص و اگر از جهت نصرت ایشان آنحضرت را عداوت دارند یقین است که موجب حقیقت کفر و نفاق خواهد بود و آن دو قبیله اند اوس و خزرج که در اصل دو برادر بودند در میان این دو قبیله تا صد و بست سال جنگ و عداوت بود پس بعلاقه اسلام و توحید کلمه عداوت بمبدل محبت گشت و آنحضرت ایشان را انصار لقب کرده و پیش ازین بنی قیله بفتح قاف و سکون تحتانیه که نام مادر کلان قبیلتین است میگفتند پس باین لقب مشهور و ممتاز گشتند و بعد از ایشان بر اولاد و موالی ایشان این نام باقی ماند

باب

بی ترجمه است و این چنین ابواب بمنزلهٔ فصول از ما قبل می باشند که بوی نوعی تعلق دارند و بر جوا ایت اصیلی که لفظ باب ساقط است حدیث آینده بی شبهه

وديواري را كه نزديك بود اينكه بيفتد پس برپا داشت خضر آن ديوار را قال الخضر بيده فاقامه اشارت كرد خضر بدست خود پس برپا داشت آنرا فقال له موسى لو شئت لاتخذت عليه اجرا پس گفت مر خضر را موسى اگر ميخواستي هر آينه مي گرفتي مزد را كه قوت ما بآن ميشد موسى هرگاه نوميدي از ضيافت ايشان ديد و احتياج داشت و نظاهر اشتغال داشت خضر بما لا يعني موسى هرگاه نتوانست ضبط آن ذو مرتبه اعتراض از روي فراموشي نبود قال هذا فراق بيني وبينك گفت خضر اين وقت جدائي ميان من و ميان تست يا سوال سيوم جدائيست از انكه در دو قول اول بحسب ظاهر شرع معذور داشته بودم و نقل كرده قرطبوسي صاحب عرس و عرائس كه چون موسى در باب قتل غلام اعتراض كرد خضر كتف چپ او برآورد و بركند گوشت را و نمود بموسى كه بر استخوان كتف نوشته بود كه كافريست هرگز ايمان بخدا نخواهد آورد قال النبي صلى الله عليه وسلم يرحم الله موسى لوددنا لو صبر حتى يقص علينا من امرهما فرمود پيغمبر رحمت كناد خدا موسى را بخدا كه دوست داشتيم اگر صبر كردي تا آنكه قصها خوانده مي شد بر ما از حال ايشان قال الفربري حدثنا هذا الحديث علي بن خشرم قال حدثنا سفيان بن عيينة باسناده مثله فربري گفت حديث كرد ما را اين حديث علي بن خشرم و وي گفت حديث كرد ما را سفيان باسنادي كه وارد مانند اين حديث بحسب معني **باب** من سال وهو قائم عالما جالسا كسي كه سوال كند در حالت قيام عالمي نشسته را **حدثنا عثمان** قال حدثنا جرير عن منصور عن ابي وائل عن ابي موسى قال جاء رجل الى النبي گفت ابو موسى آمد مردي بسوي پيغمبر صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله ما القتال في سبيل الله فان احدنا يقاتل غضبا ويقاتل حمية پس گفت اي پيغمبر خدا قتال در راه خدا چيست تحقيق يكي از ما قتال ميكند با كافران بسبب غضبي كه دارد و جنگ ميكند بسبب ننگ و نام فرفع اليه راسه پس برداشت آنحضرت بسوي آن مرد سر خود را قال وما رفع اليه راسه الا انه كان قائما گفت ابو موسى و برنداشت آنحضرت بسوي آن مرد سر خود را مگر آنكه تحقيق بود آن مرد ايستاده فقال من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله پس فرمود كسي كه جنگ كند باين غرض كه باشد كلمه توحيد و دعوت اسلام بلند نه غير آن پس اين جنگ در راه خداست **باب** السوال والفتيا عند رمي الجمار در بيان آنكه پرسيدن احكام شرعي و جواب دادن آن نزد سنگريزه انداختن كه يكي از اركان حج است درست و رواست كه از قبيله تداخل عبادات است **حدثنا ابو نعيم** قال حدثنا عبد العزيز بن ابي سلمة عن الزهري عن عيسى بن ابي طلحة عن عبد الله بن عمرو قال رايت النبي صلى الله عليه وسلم عند الجمرة وهو يسال گفت عبد الله بن عمرو ديدم پيغمبر خدا را نزد جمره عقبه و آنحضرت سوال كرده مي شد فقال رجل يا رسول الله نحرت قبل ان ارمي فقال ارم ولا حرج پس گفت يكمردي اي رسول خدا ذبح كردم پيش از آنكه رمي جمار كنم فرمود رمي كن و نيست گناهي قال آخر يا رسول الله حلقت قبل ان انحر قال انحر ولا حرج و گفت ديگري اي پيغمبر خدا سر تراشيدم پيش از آنكه ذبح كنم فرمود ذبح كن و گناهي نيست بر تو فما سئل عن شيء قدم ولا اخر الا قال افعل ولا حرج پس پرسيده نشد از هيچ چيزي كه تقديم كرده شد و تاخير كرده شد مگر آنكه فرمود بكن و نيست حرج شرح اين حديث سبق بيان يافته است مناسبت حديث بترجمه آنست چنانكه در ترجمه عند الجمره گفته و در حديث هم عند الجمره است و ظاهر زهير و كلام آنست كه در اثناي جمره خواهد بود **باب** قول الله عز وجل وما اوتيتم من العلم الا قليلا در بيان فرموده خدا كه داده نشده ايد شما از علم مگر اندكي **حدثنا قيس بن حفص** قال حدثنا عبد الواحد هو ابن زياد قال حدثنا الاعمش سليمان بن مهران عن ابراهيم عن علقمة عن عبد الله قال بينا انا امشي مع النبي صلى الله عليه وسلم في خرب المدينة مرويست از عبد الله بن مسعود گفت ميان آنكه من پياده ميرفتم با پيغمبر خدا در زراعت مدينه اكثر روات حرب بخاء معجمه مفتوحه و كسر راء مهمله و آخر باء موحده تصحيح كرده اند جمع خربة بمعني ويراني و مولف در كتاب التفسير بروايت اول آورده وهو يتوكا على عسيب معه و آن حضرت تكيه ميكرد بر عصاي از شاخ خرما كه با او بود فمر بنفر من اليهود پس گذشت بجمعي از يهود فقال بعضهم لبعض سلوه عن الروح پس گفت بعضي از آنها به بعضي بپرسيد

شيخ الاسلام | كتاب الايمان

سن چهل و پنج وكان شهد بدرا ابو و عباده كه حاضر شده بود غزوه بدر را تخصيص ذكر باين غزوه با وجه وانكه وي جميع مشاهد را حاضر شده از براي فضل غزوه بدر و حضور اوست ظاهر آنست كه اين لفظ ابو ادريس است ذكر كرده آن را براي اشعار بضبط خود و همچنين ابن قول و هو احد النقباء بضم نون و فتح قاف جمع نقيب است بمعني ناظر بر قوم و خواننده و ضامن و سالار ايشان ليلة العقبة و عباده يكي از نقباء انصار است كه پيش آمده بود براي گرفتن بيعت شب عقبه بجهت نصرت آنحضرت ان رسول الله صلى الله عليه واله وسلم قال وحوله عصابة بكسر اول بمعني جماعت است از ده تا چهل من اصحابه تحقيق پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم فرمود بحالي كه گرد وي جمعي از ياران وي بودند بايعوني على ان لا تشركوا بالله شيئا بيعت كنيد مرا برين عهد كه شريك نسازيد بخدا چيزي را در عبادت باشراك جلي چون بت پرستي يا خفي كه ريا در عمل است و اهل مبايعت از بيع است گويا درين معاهده ميفروشند مسلمانان نفوس و اموال خود را ببهشت ولا تسرقوا ولا تزنوا و دزدي و زنا نكنيد ولا تقتلوا اولادكم و نكشيد فرزندان خود را چنانچه در جاهليت از خوف فقر مي كشتند و دختران را زنده در گور ميكردند و اين سبيت تراست از روي گناه ولا تاتوا ببهتان تفترونه بين ايديكم وارجلكم و نياريد دروغي را كه پيدا كنيد آنرا ميان دستهاي خود و پاهاي خود يعني از پيش خود و استعمال بين ايديهم شايع است در معني ذكر ارجل بسبيل استطراد است يا دست و پا هر دو كنايت از ذات باشند يا نسبت بدست و پا باعتبار غالب است چه اكثر كارها بدست و پا برآيد گرچه ديگر اعضا نيز دخل دارند يا مراد دلها و نفسها باشد كه محل گمانهاي فاسد و مبناي تعبير ايشان است و چون ميان سفلها ست ميان دستها و پاها ست يا مراد پيش خود باشد بمعني آنكه بمواجهه بگوئيد و دانسته و بي پرد لي دهيد و محتمل كه مراد سرعت افترا باشد بالجمله مقصود نهي از قدرت اهل احصان است و كذب بر مردم و غيبت مر ايشان را و نسبت كردن بايشان بر چيزي ناحق كه عيب و بدنامي و رسوائي ولا تعصوا في معروف و نافرماني نكنيد در امر كه شناخته شده در شرع فعل او با تمام از فعل و ترك يا شامل باشد جميع اوامر و نواهي را و تخصيص بتصريح بمناهي مذكوره براي مزيد اهتمام بآنهاست فمن وفى منكم فاجره على الله پس كسي كه وفا كند از شما باين معاهده پس مزد او لازم است بر خداي كريم بموجب عده وي ومن اصاب من ذلك شيئا و كسي كه برسد از ين محرمات چيزي سوا شرك كه آن بحكم كريمه ان الله لا يغفر ان يشرك به مستثني است فعوقب به في الدنيا فهو كفارة له پس عقاب كرده شود بسبب آن

اسماء الرجال

ترجمة الابواب

ابی الطفیل — ابی اسحق — ابن الزبیر — معاذ بن هشام — قتادة

اورا از حقیقت روح فقال بعضهم لا تسألوه لا يجيء فيه بشيء تكرهونه وبعضی گفتند نرسید او را نمی آرد چیزی را که ناخوش دارید شما فقال بعضهم لنسألنه بعضی گفتند البته می پرسیم او را فقام رجل منهم فقال يا ابا القاسم ما الروح پس ایستاد مردی از ایشان و گفت ای ابو القاسم چیست حقیقت روح فسكت فقلت انه يوحى اليه فقمت فلما انجلى عنه قال ويسئلونك عن الروح قل الروح من امر ربي پس خاموش شد آن حضرت ابن مسعود گوید گفتم که تحقیق وحی کرده می شود بسوی آن حضرت پس ایستادم مشغول خیال یا ایستادم تا مشوش نباشم یا ایستادم در میان آنحضرت و یهودیان پس هرگاه که برطرف شد از آن حضرت تیرگی حال که در وقت وحی می شد فرمود آنچه وحی آمده بود یعنی سوال میکنند ترا از روح بگو روح از حکم پروردگار و از پیدایش اوست آنحضرت بر طبق آیت کریمه بیان حقیقت نکرد از آنکه مقرر بود در یهود که علم آن مخصوص بخداست و این معنی نزد ایشان یکی از علامات تصدیق نبوت بود وما اوتيتم من العلم الا قليلا و داده نشده اید از علم مگر اندکی قال الاعمش هي كذا في قراءتنا وما اوتوا گوید این آیت همچنین در قرارت ما بصیغه غائب است و مشهور از قرارت وما اوتیتم است بصیغه خطاب **باب** من ترك بعض الاختيار مخافة ان يقصر فهم بعض الناس عنه فيقعوا في اشد منه کسی که ترک کند بعضی امور مختار را از جهت ترس آنکه کوتهی کند فهم بعضی مردم از وجه مختار و بیفتند در آنچه سخت تر است از غیر مختار و بعضی روایت بجای اشد اشر واقع شده **حدثنا** عبيد الله بن موسى عن اسرائيل عن ابي اسحق عن الاسود قال قال لي ابن الزبير كانت عائشة تسر اليك كثيرا فما حدثتك في الكعبة گفت اسود گفت مرا ابن زبیر بود عایشه رضی الله عنها پنهانی میگفت بتو اسرار بسیار پس چه گفته است ترا در بنای کعبه قلت قالت لي قال النبي صلى الله عليه وسلم گفتم گفته است عایشه مرا که فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم يا عائشة لولا ان قومك حديث عهدهم ای عایشه اگر نمی بود که تحقیق قوم تو نواست عهد ایشان قال ابن الزبير بكفر گفت ابن الزبیر جدا شدت عهد نسبت بکفر است این کلمه را گویا اسود فراموش کرده بود و ابن زبیر یاد داده و بعضی گویند این کلمه از کلام ابن زبیر است باقی تمه این حدیث است لنقضت الكعبة فجعلت لها بابين باب يدخل منه الناس وباب يخرجون منه ففعله عبد الله بن الزبير البته نقض کنم بنای کعبه را پس گردانم مر کعبه را دو در یکدر که در آیند از وی مردم و یکدر که بر آیند از آن پس همچنین کرد عبد الله بن زبیر و حجاج ناپاک انداخت بنای ابن زبیر را و باز بر همان وضع سابق بگردید بنا کرد گویند هارون رشید استفسار کرد از امام مالک که بنا کند بر وضعی که خواسته بود رسول خدا امام صلاح در منع وی دید تا تغییر کعبه و انهدام آن عادت ملوک نگردد و این بنای حجاج بحجم بنای کعبه است والله اعلم مناسبت این حدیث بترجمه باب آن است که آنحضرت امر که مختار بود در بنای کعبه بر این وجه ترک کرد تا قوم ضعیف الایمان در فتنه نیفتند **باب** من خص بالعلم قوما دون قوم كراهية ان لا يفهموا کسی که تخصیص کند بعلم قومی را نه قوم دیگر را از جهت ناخوش داشتن آنکه نفهمند و بنافهمیدگی خود گمراه شوند وقال علي رضي الله عنه حدثوا الناس بما يعرفون گفت علی بن ابی طالب حدیث کنید مردم را بچیزیکه می شناسند و دور از فهم ایشان نیست اتحبون ان يكذب الله ورسوله آیا دوست میدارید که تکذیب کرده شود خدا و رسول او زیرا که عادت سفهاء کم اندیش آنست که آنچه بفهم ناقص ایشان نمی آید آنرا منکر میشوند قایل آنرا صادق نمی دانند پس غوامض اسرار الهی که انبیا آورده اند بهر کس و ناکس نباید گفت تا خدا و رسول خدا را انکار است گویند **حدثنا** عبيد الله بن موسى عن معروف بن خربوذ عن ابي الطفيل عن علي رضي الله عنه بذلك یعنی با ثر مذکور بسیار که مولف متن حدیث مذکور را پیش از اسناد آورده تا تنبیه کند بر آنکه در وی اسناد ضعفی است چنانکه ابن معین خربوذ را از ضعفا شمرده اما در تراجم بعضی احادیث که صحیح دارد لیکن اسناد آن بر شرط او نیست آورده و این حدیث و اسناد از این قبیل است **حدثنا** اسحق بن ابراهيم قال اخبرنا معاذ بن هشام قال حدثني ابي عن قتادة قال حدثنا انس بن مالك ان النبي صلى الله عليه وسلم ومعاذ رديفه على الرحل حدیث کرد انس بن مالک که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم در حالی که معاذ نیس او بود بر پالان شتر استعمال رحل اکثر در پالان شتر میکنند و اینجا اتفاقا پالان حمار بوده است قال

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

که مذکور شد و اختلاف نیست در آنکه این بیعت همان بیعت عقبه اولی است یا بیعت دیگر است تحقیق آنست که این بیعت دیگر است بر این شروط که واقع شد بعد فتح مکه بعد نزول آیة يا ايها النبي اذا جاءك المؤمنات يبايعنك الآية و بیعت عقبه اولی پیشتر از هجرت بود بر سمع و طاعت در عسر و یسر و امر بمعروف و نهی منکر و عبادة ابن الصامت در هر دو بیعت حاضر شده و بیعت اولی از اجل بیعتها بود که مدح کرده شود بوی پس بود عبادة که یاد میکرد آن را چون حدیث میکرد از برای تعظیم و اهتمام بسابقیت وی و شیخ ابن حجر را در این مقام کلامی مبسوط است که در آنجا داد تحقیق داده والله اعلم

باب من الدين الفرار من الفتن از خلاء و فرار شعبه ای از دین است گریختن از فتنها مر که در وی خوف ضرر دینی است فتن جمع فتنه است بمعنی آزمایش و استعمال وی در امور متعدده آمده از قبیل کفر و عذاب و فضیحت و گناه و گمراه شدن و گمراه کردن و مال و اولاد و اختلاف مردم در رای و خوش داشتن عشق و فریفته شدن بدان و جز آن و در اغلب نسخ لفظ دین بجای ایمان همین لفظ حدیث است و اشارت بآنکه دین و ایمان و اسلام یکی است **حدثنا** عبد الله بن مسلمة بفتح میم و لام در میان سین ساکن بن قعنب حارثی بصری سنه دویست و بیست و یک عن مالك امام مشهور عن عبد الرحمن بن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابي صعصعة بفتح دو صاد مهمله و سکون عین مهمله اولی ... انصاری مازنی مدنی است سنه یکصد ... عن ابيه عن ابي سعيد ای سعید ابن مالک بن سنان خزرجی انصاری الخدری ... منسوب بخدره که قبیله ایست از انصار یا باعتبار نام جد یا جده پدرش در غزوه ... شهید شد ... همراه آنحضرت غزوه نمود گویند در نوجوانان صحابه افقه از وی کسی نبود سنه هفتاد و چهار یا شصت وچیزی رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يوشك ان يكون خير مال المسلم غنم نزدیک است که باشد بهترین مال مسلمان گوسفند يتبع بها شعف الجبال بفتح شین ... جمع شعفه قله الجبال که پیروی میکند بسبب آن گوسفندان سرهای کوهها

يا معاذ بن جبل قال لبيك يا رسول الله وسعديك فرمود ای معاذ جواب داد لبیک وسعدیک ای پیغمبر خدا حاصل معنی این دو کلمه آنست که ایستاده ام در خدمت و مدد تو قال یا معاذ قال لبیک یا رسول الله وسعدیک قال یا معاذ قال لبیک یا رسول الله وسعدیک سه بار ندا کرد معاذ را و جواب داد معاذ قال ما من احد یشهد ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله صادقا من قلبه الا حرمه الله على النار فرمود نیست هیچ یکی که گواهی دهد بمضمون این کلمه در حالی که راست گو است از صمیم دل مگر آنکه حرام کند الله تعالی او را بر آتش دوزخ که آماده کرده است برای مشرکان قال یا رسول الله افلا اخبر به الناس فیستبشرون گفت معاذ ای پیغمبر خدا آیا خبر ندهم باین حکم همه مردم را پس اینکه بشارت یابند مسلمانان قال اذا یتکلوا فرمود خبر مده درین هنگام که اینها تکیه میکنند برین و ترک عمل مینمایند واخبر بها معاذ عند موته تاثما و خبر داد باین مژده معاذ نزد وقت خود بلاحظه و ترس از گناه که در پوشیدن علم است اگر گوئی ترک امتثال امر پیغمبر نیز گناهی بوده معاذ چون خبر داد و ارتکاب آن کرد گوئیم نهی تنزیهی بود نه تحریمی و نهی کتمان علم تحریمی است معاذ که از جمله مجتهدان است آنرا ترجیح داد و عمل بران کرد شارحان گفته اند که امر ایجابی هست ولیکن نهی مقید بود بجهت آنکه بران مژده آنحضرت معاذ بن جبل که در دین کوهی راسخ بود فرمود بهمه کس نگوید و معاذ خبر داد کسی را که از وی ترس اعتماد نداشت و این جواب خالی از خیری نیست اولا آنکه در مدت حیات چرا این علم پوشید و جمعی که برآنها گمان اتکال و ترس اعتماد نداشته باشد در زمان حیات او بسیار بودند و نیز آخر این خبر بخاص و عام رسید هر که شایع کرد خلاف حکم ایجابی نمود حدثنا مسدد قال حدثنا معتمر قال سمعت ابی قال سمعت انسا قال ذکر لی ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لمعاذ من لقی الله لا یشرک به شیئا دخل الجنة گفت انس بن مالک گفته شد مرا بتحقیق پیغمبر فرمود معاذ را کسی که بمیرد و حال آنکه انباز نمیگرداند بخدا چیزی را در افعال و عبادات در آید بهشت را قال الا ابشر به الناس قال لا گفت معاذ آیا بشارت ندهم باین مژده مردم را فرمود نه قال لا انی اخاف ان یتکلوا میترسم این را که اعتماد کنند بر آن و ترک عمل نمایند **باب الحياء في العلم** شرم ورزیدن در تحصیل علم وقال مجاهد لا یتعلم العلم مستحی ولا مستکبر مجاهد گوید که نمی آموزد علم را شرمناک و نه متکبر که از غرور نمیخواهد که جهل او بر کسی ظاهر شود یا کمتر از خود وی علم نیاموزد قالت عائشة رضی الله عنها نعم النساء نساء الانصار لم یمنعهن الحیاء ان یتفقهن فی الدین گفت عائشه نیکو زنان اند زنان انصار باز نداشت ایشان را شرم از آنکه عالم شوند در دین حدثنا محمد بن سلام قال اخبرنا ابو معاویة قال حدثنا هشام بن عروة عن ابیه عن زینب بنت ابی سلمة عن ام سلمة قالت جاءت ام سلیم الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقالت یا رسول الله ان الله لا یستحیی من الحق گفت ام سلمه که آمد ام سلیم مادر انس بن مالک بسوی پیغمبر خدا پس گفت ای رسول خدا تحقیق خدا شرم ندارد از بیان حق من نیز شرم میکنم در سوال از وی فهل علی المرأة من غسل اذا احتلمت آیا غسل هست بر زن وقتی که در خواب بیند که بوی جماع کرده میشود فقال النبی صلی الله علیه وسلم اذا رأت الماء فرمود پیغمبر خدا غسل کند وقتی که آب را ببیند یعنی منی ظاهر شود فغطت ام سلمة یعنی وجهها پس پوشید ام سلمه روی را یعنی روی خود را قول زینب است وقالت یا رسول الله وتحتلم المرأة گفت ام سلمه ای پیغمبر خدا زن آب می بیند و احتلام میکند قال نعم تربت یمینک فبم یشبهها ولدها فرمود آری زن را آب میباشد خشک باد دست راست تو اگر زن آب منی ندارد پس بچه مشابه او میباشد در صورت فرزند و این دعا عادت عرب است مقصود دعای بد نیست زجر فرمود ام سلمه را از عدم علم و نافهمیدگی با آنکه امارت آب ظاهر بود حدثنا اسمعیل قال حدثنی مالک عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان من الشجر شجرة لا یسقط ورقها وهی مثل المسلم حدثونی ما هی فوقع الناس فی شجر البادیة ووقع فی نفسی انها النخلة ابن عمر گوید رسول خدا فرمود از درختان درختی است که نمی ریزد برگهای آن و آن مانند مسلمان است بگوئید مرا که کدام است آن درخت پس افتادند مردم در درختهای

فيض الاسلام | **كتاب الايمان**

... کفایت بحسب حال و امکان ... ماند ... خفیف ... تفصیل ... اختلاط ... نظر بمانع ... چون جمعه و جماعات و عبادات و تشییع و مجامع و تعلیم و تعلم و تکثیر سواد مسلمین و رسانیدن خبر بالمسلم و تعاون بر بر و تقوی و امر معروف و نهی منکر و ... و بخلاف آن و بعضی عزلت را تفضیل میدهند باعتبار سلامت از شر و جمعیت و فراغ وقت بطاعت و عبادت جمعیت باطن و اخلاص در عمل و مواست بذکر الهی لیکن بشرط آنکه عارف باشد بوظایف عبادت ضروری گفته مختار تفضیل اختلاط است کسی را که غالب ظن وی وقوع در معاصی نباشد پوشیده نماند که حکم بتفضیل کلی بتفضیل احد الطرفین علی الاطلاق نسبت جمیع اشخاص و احوال و اوقات درست نباید نظر بعوارض و جهات و حیثیات شاید باشد که با وجود غلبه ظن بعدم وقوع در معصیت فضل و سلوک طریقه زهد و ریاضت و تصفیه و اخلاص و انس و معرفت خلوت و عزلت را باشد خصوص در زمان خروج مردم از طریقه اعتدال و سنت و غلبه شهوات و لذات و حال تجرید و تفرید گاه باشد که در احوال بعضی اشخاص چون کثرت عیال و تاهل و مواسات فقرا و صله رحم و شفقت ایتام و تدریس انام و قیام بتائید شعائر اسلام راجح و افضل اختلاط باشد و در این حین و زمان که مجامع و محافل و صحبتها خالی از زیغ و زلل نیست فضل عزلت ظاهر است کسی را که انتظام جماعت بوی وابسته نباشد و این را شرح و بسط زیاده ازین در کتاب الفتن بیاید انشاء الله تعالی و چون فرار از فتنه بنابر صیانت دین بود لاجرم این عمل از دین باشد پس وجه مناسبت حدیث ترجمه باب ظاهر بود **باب قول النبي صلى الله عليه وآله وسلم انا اعلمكم** بالله و در روایتی انا اعرفکم وان المعرفة فعل القلب عطف است بر قول النبی یعنی باب بیان قول آنحضرت من دانا ترینم شما را بخدا و بیان اینکه معرفت حق که مدار ایمان است کار دل است استدلال کرده بخبر زمانی که قول اوست بآیه و گفت لقول الله عز وجل ولکن یؤاخذکم بما کسبت قلوبکم ولیکن مواخذه میکند خدا شما را بر چیزی که عزم کرده است دلهای شما در سوگند حنث آن و بسوگند لغو مواخذه نکند مثلا بگوید شخصی اگر چنین کند کافر باشد مواخذه نمیکند او را خدا با اعتقاد نکند میان دل او

بادیه وافتاد در خاطر من که آن خرماست قال عبد الله فاستحییت عبد الله گفت من شرم داشتم که پیش بزرگان بگویم فقالوا یا رسول الله اخبرنا بها پس گفتند حاضران ای پیغمبر خدا خبر ده ما را بآن فقال رسول الله هي النخلة فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم آن درخت خرماست قال عبد الله فحدثت ابي بما وقع في نفسي فقال لان تكون قلتها احب الي من ان تكون لي كذا وكذا گفت عبد الله حدیث کردم پدر خود را بچیزی که افتاده بود در خاطر من پس گفت پدرم هر آینه بودن تو گفتن آنرا دوست تر بود نزد من از انکه باشد مرا چنین و چنین گفته‌اند کنایت است از شتران سرخ موی مناسبت حدیث بترجمه باب آنست که قول عمر بآن اشارت میکند که در علم حیا نباید کرد تا تاسف خورد عمر حیا عبد الله را از انکه فوت شد از وی فضل او نزد پیغمبر خدا و اگر از صغر سن حیا ورزید بالستی به بزرگی میگفت که وی بعرض می‌رسانید باب من استحیى فامر غيره بالسؤال کسی که حیا ورزید پس امر کرد دیگری را به پرسیدن حدثنا مسدد قال

حدثنا عبد الله بن داؤد عن الاعمش عن منذر الثوري عن محمد بن الحنفية عن علي رضي الله عنه قال كنت رجلا مذاء فامرت المقداد ان يسئل النبي صلى الله عليه وسلم فسأله فقال فيه الوضوء روایت است از امیر المومنین علی بن ابیطالب که گفت بودم من مردی بسیار مذا و مذی بفتح میم و سکون معجمه آب که از احلیل که در وقت ملاعبت بر آید پس امر کردم مقداد را که سوال کند پیغمبر خدا را پس پرسید مقداد و فرمود آن حضرت در مذی وضو است نه غسل باب ذكر العلم والفتيا في المسجد بیان کردن علم و فتوی دادن در مسجد حدثنا قتيبة قال حدثنا الليث بن سعد قال حدثنا نافع مولى عبد الله بن عمر بن الخطاب عن عبد الله بن عمر ان رجلا قام في المسجد فقال يا رسول الله من اين تامرنا ان نهل روایت کرد نافع از ابن عمر که مردی ایستاد در مسجد پس گفت ای پیغمبر خدا از کدام جا میفرمائی ما را که اهلال کنیم و اهلال یعنی بلند کردن آواز است بلبیک و مراد میقات احرام حج است فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يهل اهل المدينة من ذي الحليفة پس فرمود پیغمبر خدا که احرام بندند اهل مدینه مطهره که از مدینه روند از ذو الحلیفه ويهل اهل الشام من الجحفة و احرام بندند آیندگان شام از جحفه ويهل اهل نجد من قرن و احرام بندند آنانکه از جانب عراق آیند از قرن وقال ابن عمر ويزعمون ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ويهل اهل اليمن من يلملم گفت ابن عمر و گمان میبرند که گفته است پیغمبر خدا که احرام بندند اهل یمن از موضع یلملم وكان ابن عمر يقول لم افقه هذه من رسول الله صلى الله عليه وسلم و بود ابن عمر میگفت من ندانسته‌ام این را از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم باب من اجاب السائل باكثر مما ساله کسی که جواب داد سایل را بیشتر از انچه پرسیده پرسیده او را حدثنا آدم قال حدثنا ابن ابي ذئب عن نافع عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم ح وعن الزهري عن سالم عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم یعنی ابن ابی ذئب چنانکه روایت کرده از نافع و وی از ابن عمر همچنین روایت کرده از زهری و وی از سالم و سالم از ابن عمر ان رجلا ساله ما يلبس المحرم تحقیق مردی پرسید رسول خدا را چه چیز بپوشد آنکسی که احرام بسته فقال لا يلبس القميص ولا العمامة ولا السراويل ولا البرنس ولا ثوبا مسه الورس او الزعفران فرمود نپوشد پیراهن را و دستار را و نه ازار دوخته را و نه کلاه دراز که متعارف در صدر اسلام بود و نه جامه را که رسیده او را رنگ ورس یا زعفران فان لم يجد النعلين فليلبس الخفين وليقطعهما حتى يكونا تحت الكعبين اگر نیابد محرم نعلین را پس بپوشد موزه را و قطع کند هر دو موزه را تا آنکه باشند موزه‌ها زیر کعبها و کعب استخوانهای بلند که بالای پاشنه است

بسم الله الرحمن الرحيم كتاب الوضوء

مولف رح تصدیر کرد کتاب را باحادیث وحی که ماده احکام دینی است پس از وی احادیث ایمان آورد که اصل جمیع احکام است بعد از وی احادیث علم که احکام وابسته بآن است ذکر کرد و شروع در احکام و عبادات نمود و تقدیم کرد نماز را بر عبادات دیگر که افضل جمیع عبادات است و تقدیم کرد بر صلوٰة احادیث طهارت را که اعظم شرطهای نماز است و شرط مقدم است بر مشروط باب ما جاء في قول الله عز وجل در بیان چیزیکه آمده در بیان فرموده خدای توانا و بزرگ اذا قمتم الى الصلوة فاغسلوا وجوهكم وايديكم الى المرافق وامسحوا

حدثنا محمد بن سلام بتخفيف لام نزد اکثر و اصح جزم کرده بآن جمهور تا آنکه بعضی حفاظ در آنچه عینی نقل کرده تشدید را خطا در اعراب گفته و از محمد بن سلام خود تخفیف روایت کنند و وی را تا تر است بنام پدر خود و بعضی تشدید را ترجیح داده اند و لیکن معتمد اول است کنیت وی ابو عبد الله بخاری است سنه دو و بیست و بست و پنج قال اخبرنا عبدة ابو محمد عبد الرحمن بن سلیمان کوفی سنه یکصد و هشتاد و هشت عن هشام تابعی است پسر عروة بن الزبير بن العوام که نیز تابعی است خواهرزاده صدیقه رضی الله عنها و زبیر بصیغه تصغیر از عشره مبشره است عن ابيه عن عايشة رضي الله عنها قالت كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اذا امرهم امرهم من الاعمال بما يطيقون گفت عایشه بود آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم چون امر میکرد مردم را بعمل امر میکرد ایشان را از اعمال بچیزی که طاقت میداشتند آن را و آسان می بود بر ایشان و شاق نمی آمد تا از مداومت بر آن باز نمانند و در بیان نه شمرده چه فاضل ترین و دوست ترین اعمال بسوی خدا دوام آن است و در بعضی روایات امرهم ثانی مذکور نیست برین تقدیر جواب شرط انیست قالوا لسنا كهيئتك يا رسول الله گفتند صحابه نیستیم ما مثل تو ای پیغمبر خدا ما محتاج بمبالغه در عمل ایم برای مغفرت و رفع درجات به تو ان الله قد غفر لك ما تقدم من ذنبك وما تاخر بدرستی که خدای تعالی تحقیق بخشیده است ترا گناهان پیشین و پسین تو هر چه باشد یعنی هر آنچه صدور وی لایق بشان نبوت نباشد چون ترک اولی و مانند آن و چنانکه گفته‌اند حسنات الابرار سیئات المقربین و گرنه انبیا معصوم اند از کبایر مطلقا و از صغایر عمدا و این تشریف و تکریم پیغمبر است صلی الله علیه وسلم که آن قرآن نازل شده و صحابه آن را وجه عدم احتیاج بمبالغه عمل دانسته فيغضب حتى يعرف الغضب في وجهه پس خشم میکرد تا آنکه شناخته میشد از غضب در روی شریف او حکایت حال ماضی است و در بعضی نسخ غضب صیغه ماضی است و منشا غضب علیه السلام تشدد در عمل است از ایشان و در مقابل ترفیه صاحب می کنانیدن از فرط رحمت و اطلاع حقیقت حال و عدم تحمل و اشتقاق و ترک عمل هست که باعث انقطاع ثواب

بروسکوا برجلکم الی الکعبین وقتیکه قصد کنید الیستادن بسوی نماز پس بشوئید روی خود و دستهای خود را تا آرنج و شستن آرنجها باجماع وفعل آنحضرت ثابت شده و مسح کنید بسرهای خود و بشوئید پایهای خود را تا دو کعب ... تمام سر است نزد مذهب امام مالک و فرضیت ربع سر بحدیث صحیح وفعل صریح آنحضرت ثبوت پیوسته و شستن پایها اگرچه در آیت متعین نیست اما باجماع وانقطاع از فعل آنحضرت و جمیع صحابه و تابعین معلوم شده است قال ابو عبد الله وبین النبی صلی الله علیه وسلم ان فرض الوضوء مرة مرة گفته مؤلف وبیان کرده است پیغمبر که تحقیق فرض وضو یکبار یکبار شستن است وتوضأ ایضا مرتین مرتین وثلثا ثلثا ووضو کرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و شست اعضا را دو دو بار و سه سه بار یعنی سنت دو بار و سه بار بفعل آنحضرت معلوم شده ولم یزد علی ثلث وزیاد نکرده بر سه بار وکره اهل العلم الاسراف فیه وان یجاوزوا فعل النبی صلی الله علیه وسلم ومکروه داشته اند اهل شریعت اسراف را در وضو و تجاوز از فعل پیغمبر صلی الله علیه وسلم بانیکه زیاده از سه بار بشویند **باب** لا تقبل صلوة بغیر طهور قبول کرده نمی شود نمازی بی طهارت کردن طهور بضم طا بمهمله یعنی مصدر است وعام است وضو و غسل را و بفتح طا آبی که بآن طهارت کنند **حدثنا** اسحق بن ابراهیم الحنظلی قال اخبرنا عبد الرزاق قال اخبرنا معمر عن همام بن منبه انه سمع ابا هريرة يقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تقبل صلوة من احدث حتی یتوضأ مرویست از همام که تحقیق شنید ابو هریره را که میگفت فرموده پیغمبر خدا قبول کرده نمی شود نماز کسی که حدث کرد تا آنکه وضو کند قال رجل من حضرموت ما الحدث یا ابا هريرة قال فساء او ضراط گفت مردی که از شهر حضرموت بود چیست حدث ای ابو هریره گفت بادی که از دبر بر آید بی آواز یا بآواز پوشیده نماند که حدث سوای باد دبر بسیار است واقتصار ابو هریره بر همین وجهی میخواهد کرمانی گوید چون اکثر در نماز این حدث واقع می شود اقتصار بران کرده و نیز گفته اند که وراى این حدث مختلف فیه است این هر دو وجه تام نیست ثانی نسبت تر از اول است و آنچه توان گفت آنست که ابو هریره از حال سائل فهمیده باشد که وی تشخیص همین حدث میخواهد و آنکه بعضی گویند و اکتفا کرده بادنی از اعلی اهم خبری نیست در بیان احکام این اکتفا نموار نیست **باب** فضل الوضوء والغر المحجلون من آثار الوضوء باب در بیان فضیلت و ثواب وضو و بیشتر روایات برفع است و در توجیه آن گفته که بطریق حکایت است یا استیناف است خبر مبتدا محذوف یعنی غر محجلان ایشان را فضل است و در بعضی روایات الغر المحجلین عطف بر وضوء است **حدثنا** یحیی بن بکیر قال حدثنا اللیث عن خالد یعنی بن یزید عن سعید بن ابی هلال عن نعیم المجمر قال رقیت مع ابی هريرة علی ظهر المسجد فتوضأ فقال انی سمعت النبی صلی الله علیه وسلم مرویست از مجمر که گفت بر رفتم با ابو هریره بر پشت مسجد پس وضو کرد ابو هریره و گفت تحقیق من شنیدم پیغمبر خدا را یقول ان امتی یدعون یوم القیمة غرا محجلین من آثار الوضوء میفرمود تحقیق امت اجابت من در روز قیامت طلبیده میشوند در آنحال که روی و دست و پای شان روشن و نورانی است از آثار وضو غر بضم غین معجمه و تشدید را جمع اغر یعنی اسپ که پیشانی او سفید باشد و محجل بضم میم و فتح حای مهمله و جیم اسپی که دست و پای او سفید بود فمن استطاع منکم ان یطیل غرته فلیفعل پس کسی که تواند از شما که دراز کند غره خود را گو بکند آنرا اینجا اکتفا بغره کرد که محل او اشرف اعضا است و نخست نظر بران می افتد و دلالت دارد بر مصاحب خود از جهت ذکر او لا کرمانی از رافعی نقل کرده که غره در دست هم اطلاق میکنند در روایت مسلم هر دو آمده غره و تحجیل و درازی غره و تحجیل آنست که بقدری از حد مفروض بگذرانند هم در روی و هم در دست و پای اینچنین ثابت شده از فعل آنحضرت صلی الله علیه وسلم و فعل ابو هریره و ابن ابی شیبه باسناد حسن از ابن عمر آورده و عمل علمای و فتوای شان از حنفیه و شافعیه برین است و باین نقلها مردود است قول کسی که گفته اتفاق کرده اند علما بر عدم استحباب زیادتی از حد مفروض و آنکه در حدیث دیگر واقع شده فمن زاد او نقص فقد اساء و ظلم مراد زیادتی و نقصان در مرات است چنانکه از سوق حدیث معلوم شده است **باب** لا یتوضأ من الشك حتی یستیقن اعاده

اثار در نار از خصلتها کمال ایمان است ... بر لقب ... نیست که ترجمه من الایمان خیر من کره ... بحتمال که ... شد انضمیر کرده و ترجمه باب بدین تقدیر مقدر خواهد بود یعنی باب کسی که مکروه دارد عود بکفر را بجای که این کراهیت ناشی است از ایمان **حدثنا** سلیمان بن حرب بفتح حا و ... نجیل بفتح نون و کسر جیم و سکون تحتیه از ... نسبت مطنی از قبیله ازد است اجتماع دارند ... وامانت و صیانت وی روایت کرده اند از وی یحیی القطان و امام احمد و ابن راهویه و غیرهم سنه دویست و بیست و چهار بصره قال حدثنا شعبة عن قتادة عن انس عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم قال ثلث من کن فیه وجد حلاوة الایمان سه خصلت اند کسی که باشد آن سه خصلت در وی دریابد شیرینی ایمان را من کان الله ورسوله احب الیه مما سواهما کسی که باشد خدا و رسول او دوست داشته تر بسوی وی از غیر آن هر دو ومن احب عبدا لا یحبه الا لله وکسی که دوست دارد بنده را بحالی که دوست نمیدارد آن را مگر برای خدا ومن یکره ان یعود فی الکفر بعد ان انقذه الله منه این قید درین روایت زیاده از سابق آمده کما یکره ان یلقی فی النار کسی که مکروه دارد عود بکفر را بعد از آنکه رها کرد او را خدای تعالی از آن کفر چنانکه مکروه میدارد القا را در نار **باب** تفاضل اهل الایمان فی الاعمال زیادتی اهل ایمان بعضی بر بعض در کردار یا بسبب کردار او هر دو حدیث باب دلالت دارند و بر تفاوت ثواب که ثمره تفاضل در اعمال است و ترجمه باب احتمال بودن وی جمله و مفرد هر دو دارد **حدثنا** اسمعیل بن اویس اصبحی مدنی همشیرزاده امام مالک قسطلانی گوید سخن کرده شده در وی لیکن ثنا کرده بروی یحیی بن معین و امام احمد و تحقیق موافقت کرده او را بر روایت این حدیث عبد الله بن وهب و معن بن عیسی از مالک و مولف اخراج کرده این حدیث را از غیر او نیز پس آن نرمی که در وی بود منجبر گشت سنه دویست و بیست و شش یا هفت قال حدثنی مالك عن عمرو بفتح اول بن یحیی المازنی منسوب بمازن که پدر قبیله ایست از انصار سنه یکصد و چهل و شیوخ سته از وی روایت دارند عن ابیه عن ابی سعید الخدری عن النبی صلی الله علیه وسلم قال یدخل اهل الجنة الجنة فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم در می آیند اهل بهشت بهشت را

وضو نکند کسی از جهت شک و تردد و در حدیث تا آنکه یقین او شود و جود حدث **حدثنا** علی قال حدثنا سفیان قال حدثنا الزهری عن سعید بن المسیب وعن عباد بن تمیم عن عمه انه شکا الی رسول الله صلی الله علیه وسلم زهری از سعید بن مسیب و از عباد بن تمیم بن یزید انصاری هر دو حدیث کرده و عباد از عم خود که عبد الله بن زید بن عاصم انصاری است بتحقیق شکوه کرد عبد الله بن زید بسوی پیغمبر خدا الرجل الذی یخیل الیه انه یجد الشیء فی الصلوة مردی را که میپندارد که بتحقیق وی می یابد چیزی را در نماز یعنی اشتباه میشود او را که از دبر او بادی برآمد فقال لا ینتقل او لا ینصرف شک راوی است هر دو یک معنی است یعنی بر نگردد از نماز حتی یسمع صوتا او یجد ریحا تا آنکه بشنود آواز او را یا بدبوی یعنی تا مشخص نشود برآمدن باد و مدار بر دریافتن این شیئ است نه بر شنیدن تا آنکه اگر اخشم باشد که بوی درک نمیکند یا اصم که چیزی نمی شنود حکم این چنین است بلکه اگر بوی و آوازی نداشته باشد و تخصیص بصوت و ریح از جهت تخصیص است بحکم اغلب و اکثر و این است حکم بر صدث تخصیص در جواب از جهت آنست که سائل از همین خروج باد از دبر پرسیده بود **باب** التخفیف فی الوضوء باب در بیان جواز تخفیف است در وضو **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان عن عمرو قال اخبرنی کریب عن ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وسلم نام حتی نفخ ثم صلی روایت است که بتحقیق پیغمبر خدا خواب کرد بر پهلو تا آنکه دم کرد باواز پستر نماز کرد بی آنکه تجدید وضو کند و ربما قال اضطجع حتی نفخ ثم قام فصلی و ربا است که گفت ابن عباس دراز کشید تا آنکه دم کرد باواز پستر ایستاد و نماز گذارد ثم حدثنا به سفیان مرة بعد مرة عن عمرو عن کریب عن ابن عباس پستر گفت علی بن عبد الله حدیث کرد ما را این حدیث سفیان یکبار دراز و یکبار کوتاه از عمرو و وی از کریب و وی از ابن عباس قال بت عند خالتی میمونة لیلة فقام النبی صلی الله علیه وسلم من اللیل گفت ابن عباس خواب کردم نزد خاله خود که میمونه است یک شبی پس قیام کرد آنحضرت از شب و در روایتی آمده فنام حتی قلم تصویب کرد این روایت قاضی عیاض از آنرو که بعد از آن واقع شده فلما کان من بعض اللیل قام رسول الله صلی الله علیه وسلم فتوضا من شن معلق وضوءا خفیفا پس هرگاه بود از شب پاره برخاست پیغمبر خدا پس وضو کرد از مشکی که آویخته بود وضوی سبک یخففه عمرو و یقلله یعنی گاه بصیغه تخفیف ادا میکرد و گاه بصیغه تقلیل و قام یصلی و ایستاد در حالی که نماز میگذارد فتوضات نحوا مما توضا پس وضو کردم مانند آنچه وضو کرد آنحضرت ثم جئت فقمت عن یساره پستر آمدم و ایستادم از جانب دست چپ و ربما قال سفیان عن شماله و گاه میگفت سفیان از جانب شمال فحولنی فجعلنی عن یمینه پس بگردانید مارا و استاده کرد از جانب دست راست ثم صلی ما شاء الله ثم اضطجع فنام حتی نفخ پستر گذارد از نماز تهجد چیزی را که خواسته خدا پستر پهلو نهاد و خواب کرد تا آنکه دم کرد ثم اتاه المنادی فاذنه بالصلوة پستر آمد آنحضرت را موذن پستر ندا کرد بنماز فقام معه الی الصلوة پس ایستاد با آن منادی بسوی نماز فصلی ولم یتوضا و نماز گذارد در حال آنکه وضو نکرد قلنا لعمرو ان ناسا یقولون ان رسول الله صلی الله علیه وسلم تنام عینه ولا ینام قلبه سفیان گوید گفتم من عمرو را که مردم میگویند که بتحقیق رسول خدا خواب میکند چشم او و خواب نمیکند دل او قال عمرو سمعت عبید بن عمیر گفت عمرو شنیدم عبید بن عمیر را یقول رؤیا الانبیاء وحی میگفت خواب انبیا وحی است یعنی آنچه می بیند حکم وحی دارد ثم قرأ انی اری فی المنام انی اذبحک پستر خواند این آیت را که ابراهیم علیه السلام گفته که بتحقیق من می بینم در خواب که ذبح میکنم ترا ای اسمعیل عمرو تصویب کرد قول سفیان را که گفت خواب میکند چشم او نه دل او و تائید کرد باین حدیث که خوابهای پیغمبران وحی است چنانکه مرفوعا آورده مسلم و روی از صحیح خود یعنی خواب ایشان حکم بیداری دارد و لهذا آنچه می بینند حکم وحی یافته و وحی نمیشد مگر به بیداری و تائید کرد این حدیث را بآیت مذکوره یعنی اگر خواب ایشان حکم وحی ندارد چون عمل کرد ابراهیم علیه السلام بآن و امتثال نمودند بذبح پسر و تعبیر نکرد چنانکه خوابها را تعبیر میکنند **باب** اسباغ الوضوء باب اندر بیان تمام کردن وضو ظاهر تمام کردن همین است که اعضاء مغسوله چیزی ناشسته

کتاب الایمان

فیلقون فی نهر یقال له الحیا ت الحدیث و قول وی مثقال حبة من خردل تمثیل معقول بمحسوس است برای تفهیم معانی مقصوده و محتمل که مراد حقیقت باشد که نزد خدا تعالی و سبحانه هر قسم عمل و هر مرتبه عمل را در کمال و نقصان مقداری و وزنی باشد که کیفیت آن جز و کرد سبحانه نداند و آنچه ثابت شده از امور آخرة از شرع جای نیست عقل را در ان و چه لازم تعقل یکی از معقولات است و در بسی از امور مصنوعه و کاینات عالم حیران و درمانده است و اصلا بغور کنه او نمیرسد در سر چه خالق قدیر مقرر کرده و باخبار رسول معلوم شده بوی راه یا بد بسته آن برسد ایمان آنست که پیغمبر بر حق و مخبر صادق از خدا آورده و بدان خبر داده اعتقاد باید کرد و باید گرویده در دل جا داد و بی سوی راه تاویل فرا که ضرورت تهم از طرف شارع داعی و مقتضی باشد که اگر تاویل نکند اصلی از اصول دین که نصوص کتاب و سنت بوی ناطق است بر هم بخورد آنگاه البته بطریق قاعده شرعیه تاویل باید کرد فیخرجون منها قد اسودوا پس بر آورده میشوند از دوزخ بحالی که سیاه شده اند مانند انگشت فیلقون فی نهر الحیا او الحیوة پس انداخته میشوند در جوی باران او الحیوة یا در نهر حیات که هر که در آن افتد زنده گردد شک مالک فیه شک کرد مالک در ین لفظ یعنی در روایت وی از شیخ خود عمرو بن یحیی که کدام یکی از ین دو لفظ گفته فینبتون کما تنبت الحبة یعنی تخم گیاه تر است جمع حبی حب چون قربه و قرب و محتمل که مراد حبه باشد اشاره تخم خرفه که زود میروید بر طرف سیل قال الکرمانی و در مشارق گفته حبه بکسر اسم جامع است مر تخمها تر رعا را که چون باد و زد پراگنده گردد و چون باران ببارد زود و در یک شب در روز میروید بو غره و گوید حبیب است که در حسن فغلتان خود میروید جوهری گفته تخمهای دشتی که از وی قوت نشود فی جانب السیل پس میروید چنانکه میروید تره در حریت سیل آب زود و شتاب الم تر انها تخرج صفراء

ناند اگرچه یکبار باشد و اگر اسباغ را بر سه بار شستن حمل کنند دور نباشد چنانکه حدیث نیز اشارتی باین دارد و قول اولم یسبغ الوضوء اانکه بسیار بعید است که آن حضرت وضو نیز بعضی از اعضای مغسوله گذاشته باشد والله اعلم وقد قال ابن عمر اسباغ الوضوء الانقاء گفت ابن عمر اسباغ وضو بمعنی پاکیزه کردن است انقا انقاء تفعیل پر لازم کرده از آنکه تمام شستن را پاکیزگی لازم است قسطلانی گوید ابن منذر بسند صحیح آورده که ابن عمر پایها را هفت بار می شست ... بالغه بجهت تنقیه میکرد و اشکال بحدیثی که گذشت که زیاده از سه بار ظلم و تعدیست و جواب داده که ظلم و تعدی در حق کسی است که سه بار را سنت نداند و اگر این را سنت نداند و زیاده شود از قبیل وضو بر وضو است و نور علی نور خواهد بود و پوشیده نماند که وضو بر وضو وقتی باشد که همه اعضا را بجهت تنقیه ... از زیاده بر وضو مشروع حدثنا

عبد الله بن مسلمة عن مالك عن موسی بن عقبة عن کریب مولی ابن عباس عن اسامة بن زید انه سمعه یقول دفع رسول الله صلی الله علیه وسلم من عرفة مرویست از اسامه که تحقیق ابن عباس شنید اسامه را که میگفت اسامه بازگشت پیغمبر خدا از عرفات حتی اذا کان بالشعب نزل فبال ثم توضأ ولم یسبغ الوضوء تا وقتی که رسید بدره کوه فرود آمد از شتر پس بول کرد پس تر وضو کرد و تمام نکرد وضو را یعنی یکبار شست فقلت الصلوة یا رسول الله قال الصلوة امامك اسامه گوید گفتم اراده نماز داری ای رسول فرمود نماز پیش تست فرکب پس سوار شد فلما جاء المزدلفة نزل فتوضأ فاسبغ الوضوء پس هرگاه آمد مزدلفه را فرود آمد و وضو کرد پس تمام کرد وضو را ثم اقیمت الصلوة فصلی المغرب پس اذان و تکبیر گفته شد پس گذارد نماز شام را ثم اناخ کل انسان بعیره فی منزله پس نشاند هر آدمی شتر خود را در جای خود ثم اقیمت العشاء پس اذان و تکبیر نماز عشا گفته شد فصلی ولم یصل بینهما پس گذارد نماز عشاء و نگذارد میان مغرب و عشاء نمازی جمع کرد آن حضرت صلی الله علیه وسلم در ظهر و عصر در عرفات و جمع کرد میان مغرب و عشاء در مزدلفه و برین جمع اتفاق کرده اند همه علما و نزد حنفیه در سفری دیگر جمع بثبوت نرسیده و این مبحث در باب حج بشرح و بسط معلوم خواهد شد باب غسل الوجه بالیدین من غرفة واحدة شستن روی بهر دو دست از یک کف آب حدثنا محمد بن عبد الرحیم قال اخبرنا ابو سلمة الخزاعی منصور بن سلمة قال اخبرنا ابن بلال یعنی سلیمان عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن ابن عباس انه توضأ فغسل وجهه تحقیق ابن عباس وضو کرد و تفصیلش آنکه شست روی را مراد از غسل وجه اینجا اعم است شامل مضمضه و استنشاق و از سر بیان آن میکند که اخذ غرفة من ماء فتمضمض بها واستنشق گرفت یک کف آب را پس در دهان و بینی انداخت ثم اخذ غرفة فجعل بها هکذا اضافها الی یده الاخری فغسل بهما وجهه پس تر گرفت کف آبی را پس گردانید آن غرفه همچنان که پیوست آن غرفه را بسوی دست دیگر یعنی آبی که در یکدست بود در هر دو دست کرد تا بر وجه تمام بشود پس شست بهر دو دست روی خود را ثم اخذ غرفة من ماء فغسل بها یده الیمنی پس تر گرفت کفی از آب پس شست بآن دست راست خود را ثم اخذ غرفة من ماء فغسل بها یده الیسری پس تر گرفت کفی از آب پس شست بآن دست خود را که چپ است ثم مسح براسه پس تر مسح کرد بسر ظاهر آنست که آب جدید برای مسح نگرفت ثم اخذ غرفة من ماء فرش علی رجله الیمنی حتی غسلها پس تر گرفت کفی از آب پس پاشید بر پای خود که راست است تا آنکه شست آن را ثم اخذ غرفة اخری فغسل بها رجله یعنی الیسری پس تر گرفت کف آبی دیگر پس شست بآن پای خود را یعنی پای چپ را گویا مقصود و تعلیل آنست و گرنه بیک کف پای شستن خالی از اشکال نیست ثم قال هکذا رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم یتوضأ پس تر گفت ابن عباس این چنین دیده ام من پیغمبر خدا را که وضو میکرد مضمون حدیث ظاهر است در آنکه مضمضه و استنشاق و غسل روی و دست و پا یکیکبار کرده است و اکتفا بر فرض نموده چنانکه در احادیث دیگر تنصیص بآن واقع شده باب التسمیة علی کل حال وعند الوقاع باب در بیان جواز بلکه استحباب بسم الله گفتن و نام خدا

كتاب الايمان

ابو ابراهیم سعد بن ابراهیم بن عبد الرحمن بن عوف ابو اسحاق قرشی زهری مدنی سنه یکصد و هشتاد و سه شنیده است زهری را ولیکن درین حدیث روایت دارد عن صالح ابی محمد بن کیسان غفاری مدنی تابعی سنه یکصد و شصت عن ابن شهاب الزهری عن ابی امامة بن سهل صحابی ابن صحابی است انصاری اوسی مدنی نام نهاده بود آن را آنحضرت سعد و کنیت جد مادری وی گویند ... از آنحضرت صلی الله علیه وسلم ... شده سنه یکصد ... انه سمع ابا سعید الخدری ... یقول قال رسول الله ... پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم بینا انا نائم رأیت الناس یعرضون علی ... تا آنکه من خفته بودم دیدم مردمان را که عرض کرده میشوند ... و علیهم قمص ومنها ما یبلغ الثدی ... مردم پیراهنهاست منها ما یبلغ الثدی بضم مثلثه و کسر مهمله و تشدید تحتیه جمع ثدی بفتح و سکون و تخفیف است بمعنی پستان از آنجمله پیراهنی است که میرسد پستانها را ومنها ما دون ذلك و ازانها پیراهن است که فروتر از آن است یا کمتر از آن وعرض علی عمر بن الخطاب وعلیه قمیص یجره و عرض کرده شد بر من عمر حالانکه بر وی پیراهنی است که می کشد آن را قالوا فما اولت ذلك گفتند صحابه پس چه تاویل و تعبیر نمودی آن را یا رسول الله قال الدین فرمود تعبیر وی دین است بجامع ستر که هر دو ناملایم و زینت و تحمل و دین عمر از همه درازتر و کاملتر و تمامتر است درین حدیث ذکر خلفاء دیگر نیست تا نسبت ظاهر شود پس اشکال با فضلیة صدیق که باجماع اهل سنت و احادیث دیگر ثابت شده لازم نیاید

باب الحیاء من الایمان شرم داشتن از رشتهای ایمان ... قد ذکر ... فیما سبق شعبة ... ایمان بیان ... که سابق در حدیث بابع الایمان مضمون بود درینجا بر اسه آورد برای مزید اهتمام کذا قیل حیا در لغت تغیر و انکساری است که عارض میشود از ترس کاری که عیب کرده شود بدان و در شرع ...

اسماء الرجال

بیرون و در هر حال و خدا را باید یاد کردن نزد جماع **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا جریر عن منصور عن سالم بن ابی الجعد عن کریب عن ابن عباس یبلغ به النبی مرویست از ابن عباس که میرسانید آن بپیغمبر صلی الله علیه وسلم قال لو ان احدکم اذا اتی اهله قال بسم الله اللهم جنبنا الشیطان و جنب الشیطان ما رزقتنا گفت ابن عباس اگر تحقیق یکی از شما وقتی که آید زن خود را یعنی بقصد جماع و بگوید این دعا را که مضمونش اینست این کار میکنیم در حالی که تبرک میجوییم بنام خدا ای بار خدا دور دار از ما شیطان را و دور دار شیطان را از فرزندی که روزی کنی ما را فقضی بینهما ولد لم یضره پس تقدیر کرده شود میان آنکس و زن فرزندی که ضرر نرساند آن فرزند را شیطان یعنی شیطان را بر آن قدرتی نباشد و محفوظ باشد از آزار و اغوای او در ظاهر و باطن و چون از حدیث معلوم شده که نزد جماع جایز است نام خدا بردن در جمیع احوال هم روا خواهد بود پس با وضو بطریق اولی می نماید باین تقریری که کردیم مناسبت این حدیث بتمام ترجمه باب و مناسبت این باب بکتاب الوضوء بوضوح پیوست فهم **باب** ما یقول عند الخلاء چیزی که میگوید مسلمان نزد اراده در آمدن در جای قضای حاجت و اینجا خلا بمعنی خلوت است ازان گویند که آدمی تنهامی باشد آنجا **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة عن عبد العزیز بن صهیب قال سمعت انسا یقول کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا دخل الخلاء قال اللهم انی اعوذ بک من الخبث و الخبائث عبد العزیز گفت شنیدم انس را که میگفت بود پیغمبر خدا وقتی که در آمدی خلا را گفتی این کلمات ای خدا من پناه میجویم بتو از شیاطین مردان و زنان شان خبث بخاء معجمه و باء موحده هر دو مضموم جمع خبیث است و خبائث جمع خبیثه قال ابو عبد الله تابعه ابن عرعرة عن شعبة مولف گوید متابعت کرده است آدم را ابن عرعره که وی هم از شعبه نقل کرده قال غندر عن شعبة اذا اتی الخلاء و گفته است غندر از شعبه صیغه اتی بدل دخل و قال موسی عن حماد اذا دخل و گفته موسی که راویست از حماد که از ابدال بود و گویند وی هفتاد زن کرد و ازو فرزندی نشد ازانکه از ابدال فرزند نمی زاید صیغه اذا دخل موافق روایت آدم از شعبه و قال سعید بن زید حدثنا عبد العزیز اذا اراد ان یدخل وقتی که خواست در آید یعنی پیش از در آمدن در خلا این دعا میخواند مناسبت باب و ابوابی که در خلا و تبرز عقد کرده بکتاب الوضوء ازان روست که خلا و آنچه متعلق باوست مقدمه وضو از متعلقات آنست **باب** وضع الماء عند الخلاء نهادن آب نزد در آمدن خلا **حدثنا** عبد الله بن محمد قال حدثنا هاشم بن القاسم قال حدثنا ورقاء عن عبید الله بن ابی یزید عن ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وسلم دخل الخلاء فوضعت له وضوءا فقال من وضع هذا فاخبر فقال اللهم فقهه فی الدین مرویست از ابن عباس که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم در آمد در خلا پس نهادم من آنحضرت را آب وضو پس فرمود که نهاده این آب را پس اطلاع خبر داده شد که ابن عباس نهاده پس فرمود ای خدا عالم گردان او را در دین و این خبر دهنده میمونه خاله او بود و ابن عباس درین وقت خرد سال بود و این فعل از وی دلالت بر دانش و فهم او کرد پس در حق او این دعا فرمود که دانش او صرف علوم دینی گردد **باب** بتنوین است لا یستقبل القبلة بغائط او بول الا عند البناء جدار او نحوه روآورده نشود قبله را وقت قضاء حاجت غایط باشد یا بول مگر نزد پرده بنا و دیوار باشد یا مثل آن **حدثنا** آدم قال حدثنا ابن ابی ذئب قال حدثنا الزهری عن عطاء بن یزید اللیثی عن ابی ایوب الانصاری قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اتی احدکم الغائط گفت ابو ایوب که فرمود پیغمبر خدا وقتی که آید یکی از شما غایط را فلا یستقبل القبلة ولا یولها ظهره پس رو نکند قبله را و نه پشت و بدهد قبله را یعنی نگرداند قبله را مقابل پشت خود شرقوا او غربوا رو بمشرق کنید یا بمغرب این خطاب باهل مدینه است که قبله ایشان جانب جنوب است و مقصود همانست که روی و پشت بقبله نکند پوشیده نماند که درین حدیث نهی عام است تخصیصی بصحرا نداده و باین اخذ کرده است امام ابو حنیفه و مجاهد و ابراهیم نخعی و سفیان ثوری و بروایتی امام احمد و قیاس هم موافق آنست ازانکه نهی بسبب تعظیم قبله است و قبله قبله است در صحرا و عمارت

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

از استیفاء حقوق خود فقال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم دعه فان الحیاء من الایمان پس فرمود آنحضرت بگذار او را که تحقیق حیا از کمال ایمان است اگر از استیفاء حقوق باز داشت باک نیست که بدل آن اجر عمده است **باب** روایت بتنوین است و جایز است اضافة فان تابوا واقاموا الصلوة وآتوا الزکوة فخلوا سبیلهم باب است در حکم این آیه یا باب حکم این آیه و معنیش آنست پس اگر رجوع کنند مشرکان از کفر و برپا دارند نماز را و بدهند زکوة را پس بگذارید راه ایشان را و تعرض نکنید ظاهر آنست که مقصود ازین باب بیان آنست که این اعمال آیه معتبر در ایمان است بنحوی که حکم عدم تعرض متفرع بر وجود آنست و با قتضاء مفهوم الایه آید که تارک نماز و مانع زکوة مستحق قتل [illegible] نماینده **حدثنا** عبد الله بن محمد المسندی بضم میم و فتح نون و او را مسندی ازان گویند که طلب میکرد احادیث مسنده را و از مراسیل اعراض داشت و وی اول کسی است که جمع کرده مسند صحابه را بر ترتیب [illegible]

واگر حائل میان کعبه اعتبار کنند در صحرا هم چندین جبال و عمارات حائل خواهد بود و تخصیص کرده این عموم را امام شافعی و امام مالک بحدیث
ابن عمر که در بناها تجویز از انجا معلوم میشود و عروه و ابن زبیر و ابوداود و قائل نسخ حدیث ابن عمر شده اند تمه این سخن در حدیث لاحق بوضوح
میرسد مولف در عنوان تخصیص کرد نهی را بصحرا یا آنکه حدیثی که در اثبات آن آورد عام است اگر اعتماد بر احادیث مخصوص کرده بایستی در
همین باب می آورد فافهم **باب** من تبرز علی لبنتین در جواز فعل کسی که قضاء حاجت کند در حالی که بر دو خشت نشسته است

حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن یحیی بن سعید عن محمد بن یحیی بن حبان عن عمه واسع بن حبان عن
عبد الله بن عمر انه کان یقول ان ناسا یقولون اذا قعدت علی حاجتک فلا تستقبل القبلة ولا بیت المقدس
مراد از قبله که در مقابله بیت المقدس واقع شده کعبه است چنانکه همین حدیث ابن عمر را بروایتی دیگر که در باب التبرز فی البیوت آورده که یقضی
حاجته مستدبر القبلة مستقبل الشام و مقصود ابن عمر همین رد قول بعضی مردم است که گفته اند در قضای حاجت روی به بیت المقدس نباید کرد
ولیلی که از فعل آنحضرت آورده صریح در همین است پس معارض حدیث سابق نمیشود و تجویز ابن عمر استقبال قبله را لازم نمی آید فقال عبد
الله بن عمر لقد ارتقیت یوما علی ظهر بیت لنا پس گفت ابن عمر بخدا که بتحقیق برآمدم روزی بر پشت بام خانه که مارا بود فرأیت
رسول الله صلی الله علیه وسلم علی لبنتین مستقبلا بیت المقدس لحاجته پس دیدم پیغمبر خدا را نشسته بر دو خشت در حالی
که روی کننده است جانب بیت المقدس برای قضای حاجت وقال لعلک من الذین یصلون علی اوراکهم گفت ابن عمر
مر واسع را شاید که تو از ان جماعه هستی که میگذارند نماز را بر رانهای خود را در وقت سجده یعنی سینه را در سجده بر رانها می چسپانند مقصود
ابن عمر ازین قول تجهیل واسع است از سنت یعنی از سنت مشهوره کسی که آگاه نیست سنت قضای حاجت را هم نمیداند باین معنی گفته اند
این کلام را فقلت لا ادری والله پس گفتم ابن عمر را نمیدانم بخدا که نهی استقبال بیت المقدس را نمیدانم معنی این کلام را که
تو گفتی قال مالک یعنی الذی یصلی ولا یرتفع عن الارض یسجد وهو لاصق بالارض گفت مالک
در تفسیر این کلام میخواهد ابن عمر آنکه میگذارد نماز و بر نمیدارد از زمین سینه را سجده میکند در حالی که پیوسته است بزمین پوشیده نماند که این
واقعه اگر دران زمانی است که قبله به بیت المقدس بود در صورت استقبال بقبله ظاهر است واگر در زمان تحویل قبله به بیت الله گفته است
لازم می آید استدبار بقبله از آنکه کعبه جانب جنوب مدینه است و بیت المقدس طرف شمال **باب** خروج النساء الی البراز
برآمدن زنان از خانه برای قضای حاجت **حدثنا** یحیی بن بکیر قال حدثنا اللیث قال حدثنا عقیل عن ابن شهاب
عن عروة عن عائشة ان ازواج النبی صلی الله علیه وسلم کن یخرجن باللیل گفت عائشه ازواج پیغمبر بودند که برون می آمدند
از خانها وقت شب اذا تبرزن الی المناصع وقتی که قضای حاجت میکردند بمناصع و آن نام جای معین است در ناحیه بقیع که
مقبرهٔ اهل مدینه است وهو صعید افیح و آن زمینی است گشاده و فراخ فکان عمر رضی الله عنه یقول للنبی
صلی الله علیه وسلم احجب نساءک بود عمر که میگفت مر پیغمبر خدا را از جهت غیرت و شرافت ایشان بپوش زنان خود را از نظر بیگانگان
فلم یکن رسول الله صلی الله علیه وسلم یفعل پس نبود پیغمبر خدا که میکرد گفته عمر را گویا درین باب منتظر وحی بود فخرجت
سودة بنت زمعة زوج النبی صلی الله علیه وسلم لیلة من اللیالی عشاء پس بیرون آمد از خانه سوده دختر زمعه جفت پیغمبر خدا
شبی از شبها وقت عشا وکانت امرأة طویلة فناداها عمر الا قد عرفناک یا سودة و بود سوده زنی دراز قد پس فریاد کرد عمر
آگاه باش که بتحقیق شناختیم ترا ای سوده یعنی هر چند تیرگی شب و چادر پوشیده بود دانستیم حرصا علی ان ینزل الحجاب فانزل
الله آیة الحجاب این گفتن عمر از جهت حرص بود بر آنکه نازل شود حکم پرده از مردم پس فرستاد خدای که برتر است شان او

فتح الاسلام | کتاب الایمان

یا آنکه شرعیت این امور بعد صدور این حدیث است
ویقیموا الصلوة ویؤتوا الزکوة و بر پا دارند نماز را و بدهند
زکوة را ذکر صلوة و زکوة برای اهتمام نشان اینهاست
و اشعار بآنکه اینها در حکم شهادت و ام عبادات اند
و گرنه ترک دیگر واجبات و فرایض واز برای آن نیز قتال
ثابت گردد بحکم استثنا در حدیث تا آنکه گفته اند که اگر
سنتی را که شعار اسلام بود چون اذان و ختان ترک
دهند و بیران مصر و داریها شد میرسد امام را که با ایشان
قتال کند فاذا فعلوا ذلک عصموا منی دماءهم
واموالهم پس چون بجا آورند ایشان اینهمه را باز
میخواهند خونهای خود را و مالهای خود را که پیش ازین مباح
شده بود الا بحق الاسلام مگر بحق مسلمانی و حکم شریعت
چنانکه یکی دیگری را بکشت یا زنا و سرقه کند یا مال دیگری
تلف کند یا از ادای حقوق خدا و رسول که ادای عبادات
و تعظیم شریعت است امتناع ورزد آنگاه این حرمت
و عظمت برخیزد و بر طبق حکم شرع قهر و ایلام واجب
گردد وحسابهم علی الله عز وجل و حساب ایشان
از تقصیر و تطهیر و ظاهر و باطن حواله بخداست که غالب و
بزرگ است ما مامور بهمین احکام ظاهریم و در حدیث
دلیل است بر قبول اعمال ظاهره و حکم بمقتضا ظاهر و
ترک تکفیر اهل بدع که بحضرت توحید و ملتزم شرایع باشند و
گویند از فواید حدیث است که تارک نماز عمدا بحالی که معتقد
وجوب باشد کشته شود و برین اند جمهور و اختلاف
دارند که علی الفور کشته شود یا بمهلت سه روز اصح
اول است و صحیح آنست که کشته شود ترک یک نماز
چون وقت ضروریش بگذرد و کشته شود بسیف و وی
مقتول است حدا و امام احمد گفته تکفیر کرده شود و امام
ابوحنیفه گفته حبس کرده شود و نه قتل و نه تکفیر و اما روزه
اگر ترک کند حبس کرده شود و منع کرده شود از طعام و اما
زکوة پس گرفته شود ازوی قهرا انتهی پوشیده نماند که
مقتضاء حدیث اباحت مقاتله با تارک صلوة و زکوة
و نحو آن نه اباحت قتل و بهذا صدیق اکبر قتال کرد
با مانعان زکوة نه قتل و ازم نمی آید از اباحت مقاتله که بمعنی
قتال از جانبین است اباحت قتل انتهی
باب من قال ان الایمان هو العمل بیان قول

آیت حجاب را که در سورهٔ احزاب است یا ایها الذین آمنوا لا تدخلوا بیوت النبی الآیة و این واقعه یکی از یازده واقعات است که موافق رای عمر قرآن نازل شده حدثنا زکریا قال حدثنا ابو اسامة عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال قد اذن لکن ان تخرجن فی حاجتکن قال هشام یعنی البراز مرویست از پیغمبر خدا که فرمود بتحقیق دستوری داده شد مر شما زنان را اینکه بیرون برآئید برای قضای حاجت خود ها گفت هشام میخواهد آنحضرت از حاجت غایت را از سوق حدیث سابق معلوم شده که گفتن مر سوده را پیشتر از نزول آیت حجاب بود شارحان از تتمهٔ این حدیث که در کتاب تفسیر خواهد آمد نقل کرده اند که بعد از نزول آیت حجاب شبی ام المؤمنین سوده پیدا و برخود گرفته برآمده که عمر آنرا گفت شناختم ترا ای سوده باز آمد و شکوه کرد از عمر آن حضرت صلی الله علیه وسلم این حدیث را فرمود قد اذن لکن الخ تا آخر **باب** التبرز فی البیوت قضای حاجت کردن در خانها **حدثنا** ابراهیم بن المنذر قال حدثنا انس بن عیاض عن عبید الله عن محمد بن یحیی بن حبان عن عمه **واسع** بن حبان عن عبد الله بن عمر قال ارتقیت فوق بیت حفصة لبعض حاجتی فرأیت رسول الله گفت ابن عمر برآمدم بالای خانهٔ حفصه مر بعضی حاجت خود را پس دیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم یقضی حاجته مستدبر القبلة مستقبل الشام قضا میکرد آنحضرت حاجت خود را پشت داده بقبله که کعبه است و روی کرده شام را که جانب بیت المقدس است **حدثنا** یعقوب بن ابراهیم قال حدثنا یزید بن هارون قال اخبرنا یحیی عن محمد بن یحیی بن حبان ان عمه واسع بن حبان اخبره ان عبد الله بن عمر اخبره قال لقد ظهرت ذات یوم علی ظهر بیتنا گفت ابن عمر بتحقیق بررفتم روزی بر پشت خانهٔ خود که خانهٔ عمه بود و وی در آن بیوت داشت فرأیت رسول الله دیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم قاعدا علی لبنتین مستقبل بیت المقدس نشسته بر دو خشت روی کرده بجانب بیت المقدس **باب** الاستنجاء بالماء در بیان آبدست کردن بآب بعد از قضای حاجت استنجا بمعنی ازالة الحدث یعنی دور کردن چرک که باقی باشد در مخرج بسنگ یا بآب **حدثنا** ابو الولید هشام بن عبد الملک قال حدثنا شعبة عن ابی معاذ و اسمه عطاء بن ابی میمونة قال سمعت انس بن مالک یقول کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا خرج لحاجته اجیء انا وغلام معنا اداوة من ماء یعنی میگفت انس بود آن حضرت وقتی که برآمدی برای قضای حاجت می آمدم من و غلامی غلام خورد سال را گویند که بلوغ نرسیده باشد در حالی که با ما ظرفی از چرم بودی پر از آب یعنی یستنجی به میخواهد انس که از این آب استنجا میکرد و این قول عطا راوی انس است و بعضی گویند قول هشام شیخ مولف است که از احادیث صحیحه دیگر که صریح در آن واقع شده در یافته اینجا بیان کرده است چنانکه در باب حمل العنزة قتاده آورده و همچنین از شعبه عمرو بن مرزوق روایت کرده معنا اداوة فیها ماء یستنجی بها النبی صلی الله علیه وسلم و مسلم آورده که انس آمده فخرج علینا وقد استنجی بالماء و غیر آن پیر کسی که گفته از آنحضرت استنجا بآب معلوم نشده و این حدیث نیز صریح بآن نیست باطل است **باب** من حمل معه الماء لطهوره بیان کسی که برداشت آب از برای تطهیر او وقال ابو الدرداء الیس فیکم صاحب النعلین والطهور والوساده و گفت ابو الدرداء آیا نیست در میان شما صاحب این خدمات آنحضرت که نعلین و آب طهارت و وساده است کنایت از ابن مسعود است یعنی چرا نمی پرسید از وی که در میان شماست و محتاج اید در تحقیق احوال شریعه بدیگران مانند من و اهل شام **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن عطاء بن ابی میمونة قال سمعت انس بن مالک یقول کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا خرج لحاجته تبعته انا و غلام منا معنا اداوة من ماء میگفت بود پیغمبر خدا وقتی که بیرون آمدی برای قضای حاجت خود از پی میرفتم من و غلامی از ما در حالی که با ما آبدستی بود پر از آب **باب** حمل العنزة مع الماء فی الاستنجاء باب در بیان برداشتن نیزه خورد با آب برای استنجاء

شیخ الاسلام | **کتاب الایمان**

و جوارح و احتمال دارد که مراد خاص ایمان باشد بقرینه آیه متقدمه الذین آمنوا بآیاتنا و کانوا مسلمین و قال عدة من اهل العلم فی قوله تعالی و گفته است چندی از علما چون انس و ابن عمر و مجاهد ذکره العسقلانی در تفسیر قول وی تعالی فو ربک لنسئلنهم اجمعین عما کانوا یعملون میں قسم به پروردگار تست هر آینه می پرسیم ایشان همه را از آنچه بودند که میکردند آن را عن قول لا اله الا الله اینست مقولهٔ علما در تفسیر عما کانوا یعملون یعنی مراد از عمل مسئول عنه قول توحید است و قال تعالی لمثل هذا فلیعمل العاملون برای تحصیل این چنین رستگاری عظیم پس گو که عمل کنند عاملان در دنیا ظاهر آنست که مصنف تاویل کرده آن را بتاویل آیه سابقه یعنی ایمان آرند و بنا بقرینهٔ مقابله توضیح ترین مومنین را که سابق از این آیه مذکور است انک لمن المصدقین **حدثنا** احمد بن یونس نام پدرش عبد الله یربوعی است تمیمی کوفی و یونس جد اوست که بنسبتش مشهور شده امام احمد او را شیخ الاسلام خوانده سنه دو و بیست و بیست و هفت و موسی بن اسمعیل منقری قالا بلفظ تثنیه حدثنا ابراهیم بن سعد نبیرهٔ عبد الرحمن بن عوف قال حدثنا ابن شهاب عن سعید بن المسیب بضم میم و فتح تحتانیه مشدده بر قول مشهور و بعضی بکسر یا گفته از اجل و افضل تابعین است او را فقیه الفقها میگفتند داماد ابی هریره بود سنه نود و نه یا چهار یا سه عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم سئل ای العمل افضل تحقیق آنحضرت پرسیده شد که کدام عمل زیاده تر است در جواب قال الایمان بالله ورسوله فرمود ایمان بخدا و رسول وی قیل ثم ماذا گفته شد پس ترکدام عمل فاضل تر قال الجهاد فی سبیل الله فرمود کارزار در راه خدا قیل ثم ماذا گفته شد پس ترکدام عمل قال حج مبرور فرمود حج مقبول بودن ایمان افضل اعمال خود ظاهر است که راس همه اصل و مقدمه آنها است اما در اعمال دیگر گفته اند اختلاف ... بنظر اختلاف احوال اشخاص و ازمان است بهر قوم با چیزی فرمود که کمال ایشان لائق تر و بآن محتاج تر بودند و کم دانسته و بجهد سید نهستند با لعلم ذهنی چندان حقیقی حاشتند ترک نمود و لهذا

حدثنا محمد بن بشار قال حدثنا محمد بن جعفر قال حدثنا شعبة عن عطاء بن ابي ميمونة انه سمع انس بن مالك يقول كان النبي صلى الله عليه وسلم يدخل الخلاء فاحمل انا وغلام اداوة من ماء وعنزة يستنجي بالماء ميگفت انس بود پيغمبر خدا در مي آمد خلا را براي قضاء حاجت پس بر ميداشتم من وغلامي آبريزي پر از آب ونيزه خورد وي استنجا ميكرد آنحضرت بآب تابعه النضر وشاذان عن شعبة متابعت كرده است محمد بن جعفر را نضر وشاذان از شعبه باب النهي عن الاستنجاء باليمين باب منع كردن در بيان از استنجا بدست راست حدثنا معاذ بن فضالة قال حدثنا هشام هو الدستوائي عن يحيى بن ابي كثير اليمامي عن عبد الله بن ابي قتادة عن ابيه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا شرب احدكم فلا يتنفس في الاناء گفت ابو قتاده فرمود پيغمبر خدا وقتيكه آب خورد يا مانند آن يكي از شما پس دم نزند در ظرف آن فاذا اتى الخلاء فلا يمس ذكره بيمينه ولا يتمسح بيمينه و وقتي كه آيد خلا را پس نگيرد ذكر خود را بدست راست ومساس نكند بدست راست اين هر دو نهي تنزيهي است ومبالغه در نظافت اما در نفس زدن از آنرو كه شايد بخاري ردي از معده همراه نفس بر آيد و تف در آب افتد و موجب نفرت طباع گردد اما در مساس ذكر چون محل حرج است شايد در وقت طعام خوردن ياد آيد و موجب تنفر طبع شود باب بالتنوين لا يمسك ذكره بيمينه اذا بال نگيرد ذكر خود را بدست راست وقتي كه بول كند حدثنا محمد بن يوسف قال حدثنا الاوزاعي عن يحيى بن ابي كثير عن عبد الله بن ابي قتادة عن ابيه عن النبي صلى الله عليه وسلم اذا بال احدكم فلا ياخذن ذكره بيمينه ولا يستنجي بيمينه ولا يتنفس في الاناء ابو قتاده روايت كرده از پيغمبر كه فرمود وقتي كه بول كند يكي از شما پس البته نگيرد ذكر خود را بدست راست و استنجا نكند بدست راست خود و دم نزند در ظرف آب خوردن باب الاستنجاء بالحجارة بيان استنجا كردن بسنگريزه وغيره حدثنا احمد بن محمد المكي قال حدثنا عمرو بن يحيى بن سعيد بن عمرو المكي عن جده عن ابي هريرة قال اتبعت النبي صلى الله عليه وسلم وخرج لحاجته فكان لا يلتفت فدنوت منه مرويست از ابي هريره كه گفت از پي رفتم پيغمبر خدا را صلى الله عليه وسلم و بر آمده بود آن حضرت براي قضاي حاجت خود و بود آنحضرت كه بپيش و پس نميديد پس نزديك شدم از آنحضرت فقال ابغني احجارا استنفض بها او نحوه پس فرمود طلب كن مرا سنگريزها كه طهارت كنم بآن يا فرمود آن حضرت مانند اين لفظ استنجا ولا تاتني بعظم ولا روث ومياور مرا استخوان و نه سرگين فاتيته باحجار بطرف ثيابي پس آوردم آنحضرت را سنگريزها بطرف جامهاي خود فوضعتها الى جنبه واعرضت عنه پس نهادم آن سنگريزها به پهلوي آنحضرت وجدا شدم از آن حضرت فلما قضى اتبعه بهن پس هرگاه قضاي حاجت كرد الحاق كرد محل نجاست بسنگريزها باب لا يستنجي بروث استنجا كرده نشود بسرگين حدثنا ابو نعيم قال حدثنا زهير عن ابي اسحق قال ليس ابو عبيدة ذكره گفت ابو اسحق ذكر نكرده اين حديث را ابو عبيده يعني اين حديث را من از ابو عبيده و وي از عبد الله روايت نميكنم چنانكه ديگران كرده اند ولكن عبد الرحمن بن الاسود عن ابيه ليكن ذكر كرده مرا عبد الرحمن از اسود انه سمع عبد الله يقول اتى النبي صلى الله عليه وسلم الغائط بتحقيق اسود شنيد عبد الله بن مسعود را كه ميگفت آمد پيغمبر خدا خلا را فامرني ان آتيه بثلاثة احجار فوجدت حجرين والتمست الثالث فلم اجده فاخذت روثة فاتيته بها پس فرمود اينكه مرا بيارم آنحضرت را سه تا سنگريزه پس يافتم من دو سنگريزه وطلب كردم سيوم سنگريزه را پس نيافتم پس گرفتم سرگين را و آوردم آن حضرت را آن سرگين فاخذ الحجرين والقى الروثة وقال هذا ركس پس گرفت آن حضرت دو سنگريزه را و انداخت سرگين را و فرمود اين نجس است وقال ابراهيم بن يوسف عن ابيه عن ابي اسحق قال حدثني عبد الرحمن مقصود مولف ازين تعليق رد است بر كسي كه گفته ابو اسحق تدليس كرده درين حديث طحاوي كه از علماء حنفيه است استدلال كرده باين حديث كه تثليث احجار شرط نيست چنانكه امام اعظم و امام مالك وغيرهما بآن رفته اند و تواند كه از يك حجر بدو طرف او اكتفا كرده باشد مقصود

وان كان منقطعا من طريق ابو عبيدة لكنه متصل من طريق عبد الرحمن فلا تناقض بين روايتي زهير و اسرائيل فلا استدراك كما توهمه الترمذي وايضا اقول ضمير قال يحتمل ان يرجع الى زهير اي قال زهير ليس ابو اسحق ذكر ابا عبيدة بل ذكر ابا عبد الرحمن بن الاسود ويكون في الواقع سمع ابو اسحق من كل واحد منهما فلا استدراك ايضا على ان كون اسرائيل اشهر اصحاب ابي اسحق واوثقهم واكثرهم رواية عنه لا يقتضي ان يكون جميع ما رواه راجحا على ما رواه غيره فتدبر

تثلیث مسح است تثلیث احیا ر باب الوضوء مرة مرة در بیان آنکه وضو یکیک بار شستن اعضا آمده حدثنا محمد بن یوسف قال اخبرنا سفیان عن زید بن اسلم عن عطاء عن یسار عن ابن عباس قال توضاء رسول الله صلی الله علیه وسلم مرة مرة گفت ابن عباس که وضو کرد پیغمبر خدا یکیک بار باب الوضوء مرتین مرتین حدثنا الحسین بن عیسی قال حدثنا یونس بن محمد قال اخبرنا فلیح بن سلیمان عن عبد الله بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم عن عباد بن تمیم عن عبد الله بن زید ان النبی صلی الله علیه وسلم توضا مرتین مرتین تحقیق پیغمبر خدا وضو کرد و شست اعضا را دو دو بار از برای جواز و تعلیم امت باب الوضوء ثلثا ثلثا وضو کردن سه سه بار حدثنا عبد العزیز بن عبد الله الاویسی قال حدثنی ابراهیم بن سعد عن ابن شهاب ان عطاء بن یزید اخبره ان حمران مولی عثمان اخبره انه رای عثمان بن عفان دعا باناء تحقیق حمران مولی عثمان خبر داد که وی دید عثمان را رضی الله عنه که طلبید ظرف آب را فافرغ علی کفیه ثلث مرات فغسلهما پس ریخت آب را بر هر دو کف دست سه بار پس شست هر دو کف را مراد از کف دست است چنانکه در روایت دیگر است درین حدیث غایت غسل بیان نکرده ثم ادخل یمینه فی الاناء پس تر در آورد دست راست را در ظرف آب و برگرفت ازان آب و در دهن کرد فتمضمض پس گردانید در دهان و استنشق و در بینی کرد درین روایت هم سه بار نگفت و در روایتی دیگر آمده ثلثا ثلثا ثم غسل وجهه ثلثا پستر شست روی خود را سه بار و یدیه الی المرفقین ثلث مرار و شست هر دو دست را تا آرنج سه بار ثم مسح برأسه پستر مسح کرد بسر خود اینجا هم ثلثا نگفت چنانکه در اعضای دیگر گفته معلوم میشود که یکبار مسح کرد چنانکه مذهب ابو حنیفه و مالک و احمد است رضی الله عنهم ثم غسل رجلیه ثلث مرار الی الکعبین پستر شست هر دو پای را تا کعب هر پای ثم قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من توضاء نحو وضوئی هذا گفت عثمان فرمود پیغمبر خدا کسی که وضو کند مانند وضوی من ثم صلی رکعتین لایحدث فیهما نفسه پستر بگذارد دو رکعتی که حدیث نکند در آن نفس خود را مراد خواطر دنیوی و وساوس شیطانی است تفکر و تدبر در معانی قرآن و ترس آخرت الغی ازین ثواب نخواهد بود بلکه خواطر که نه تعلق بنماز دارد اگر بعارض شود نه ایستد و توجه بآن ننماید داخل حدیث نفس نخواهد بود و با اینهمه اگر جهد نماید که اصلا خاطر ما سوا را در ساحت باطن او گذری نباشد یقین که جزای آن بروجه اکمل خواهد یافت غفر له ما تقدم من ذنبه آمرزیده شود مر او را آنچه پیش ازین کرده از گناهان و در بعضی روایات ما تأخر واقع شده گویا مراد آنست که بعض ازان گناهی از وی واقع نشود و چه عجب از صاحب این حال که محفوظ باشد از معاصی وعن ابراهیم قال قال صالح بن کیسان قال حدثنا ابن شهاب یعنی ابراهیم بن سعد گفته که صالح بن کیسان نیز از ابن شهاب اینچنین روایت کرد ولکن عروة یحدث عن حمران فلما توضاء عثمان قال الا احدثکم حدیثا لولا آیة ما حدثتکموه لیکن حدیث میکند از حمران هرگاه وضو کرد عثمان گفت هر آینه حدیث کنم شما را حدیثی اگر نبودی آیت قرآنی حدیث نمی کردم شما را یعنی حریص نمی بودم بر تحدیث از ملاحظه آنکه مغرور شوند و از اعمال باز مانند سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول لایتوضاء رجل فیحسن وضوءه ویصلی الصلوة الا غفر له ما بینه وبین الصلوة حتی یصلیها شنیدم پیغمبر را که میفرمود وضو نمیکند مردی پس نیک میکند وضوی خود را برعایت جمیع آداب و سنن و نمیگذارد نماز فرض مگر آنکه آمرزیده شود مر او را گناهان صغیره که میان او و میان نماز دیگر است تا غایتی که فارغ میشود از نماز دیگر قال عروة الآیة الذین یکتمون ما انزلنا گفت عروه بن زبیر آیة اینست که وعید در کتمان علم واقع شده

باب الاستنثار فی الوضوء در بیان بینی افشاندن در وضو ذکره عثمان وعبد الله بن زید وابن عباس عن النبی صلی الله علیه وسلم ذکر کرده است این معنی را عثمان بن عفان و عبد الله بن زید و ابن عباس از پیغمبر خدا حدثنا عبدان قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا یونس عن الزهری قال اخبرنا ابو ادریس انه سمع ابا هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال

شیخ الاسلام | كتاب الایمان

ان الدین عند الله الاسلام تحقیق بدرستی که دین پسندیده نزد خدا اسلام است و به قول او دین بغیر الاسلام دینا فلن یقبل منه یعنی کسی که طلب کند سوای اسلام دین را پس هرگز قبول کرده نشود ازوی مراد درین دو آیه اسلام حقیقی است که همین ایمان است چه اگر ایمان غیر وی باشد لازم آید که دین حق نباشد بمفهوم آیه اولی و مقبول نباشد بسیاق آیه ثانیه و آن خلاف اجماع است و تبیین اتحاد مقصود مولف است که باستدلال ثابت کرده حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی عامر بن سعد بن ابی وقاص بقاف مشدده ... یا چهار ... عن سعد رضی الله عنه یعنی ابن ابی وقاص قرشی زهری که یکی از عشره مبشره و اصحاب شوری و مهاجرین اولین ... تمام ... مناقب وی بیشتر مذکور گردد ان رسول الله صلی الله علیه

من توضأ فلیستنثر ومن استجمر فلیوتر گفت ابوہریرہ کہ آنحضرت فرمود کسی کہ وضو کند پس گو کہ بینی بیفشاند وکسی کہ کلوخ گیرد برای استنجا گو کہ یا سہ گیرد باب الاستجمار وترًا سنگ استنجا در حالی کہ طاق است حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی ھریرۃ ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا توضأ احدکم فلیجعل فی انفه ماء ثم لینتثر ومن استجمر فلیوتر واذا استیقظ احدکم من نومه فلیغسل یدہ فرمود آن حضرت وقتی کہ وضو کند یکی از شما پس گو بگرداند در بینی خود آب را پستر بیفشاند وکسی کہ کلوخ استنجا گیرد پس بگیرد طاق سہ یا پنج یا ہفت و وقتی کہ بیدار شود یکی از شما از خواب پس گو بشوید دست خود را امر برای ندب است چون امر تعبدیست فرق در شاک ومتیقن نیست وبصحت پیوستہ کہ آن حضرت صلی الله علیه وسلم در حال بیداری ہم تا ہر دو دست خود را نمی شست در ظرف وضو دست نمی انداخت صلی الله علیه وسلم پس بعد از خواب بطریق اولی باشد چنانچہ از ظاہر حدیث معلوم می شود قبل ان یدخلها فی وضوءہ پیش از انکہ در آرد دست در آب وضو فان احدکم لا یدری این باتت یدہ بتحقیق یکی از شما نمیداند کجا شب کردہ است دست او بجای نجس رسیدہ است یا نہ باب غسل الرجلین ولا یمسح علی القدمین در بیان شستن ہر دو پای ومسح ناکردن بر قدمین اگر برہنہ باشد

حدثنا موسی قال حدثنا ابو عوانة عن ابی بشر عن یوسف بن ماھك عن عبد الله بن عمرو قال تخلف النبی صلی الله علیه وسلم عنا فی سفرۃ سافرناھا گفت ابن عمرو واپس ماند پیغمبر خدا از ما در یک سفری پس دریافت ما را ورسید بما وقد ارھقتنا العصر فجعلنا نتوضأ ونمسح علی ارجلنا وتحقیق نزدیک رسید وقت نماز عصر پس گشتیم ما ایان کہ وضو میکردیم واز شتاب زدگی کہ مسح میکردیم بر پایہای خود یعنی تمام نمی شستیم فنادی باعلی صوتہ ویل للاعقاب من النار مرتین او ثلثا پس ندا کرد باواز بلند وای مر پاشنہا را از آتش یا اہل پاشنہا را کہ تقصیر کردہ اند در شستن آنہا دو بار فرمود یا سہ بار شک راویست درین حدیث رد است بر شیعہ کہ گویند واجب ہمین مسح است وغسل رجلین بدعت است از انکہ اگر مسح واجب بودی برآن وعید آتش فرمودی اگر گوئی ظاہر روایت مسلم انست کہ انکار آنحضرت برین جماعہ ازان بود کہ تمام پایہا ناشستہ بودند نقل کردہ کہ پاشنہای ایشان سفید بود و نرسیدہ بود بآن آب گوئیم این حدیث شیعہ قائل نیستند ہرگاہ بر ناشستن پارۂ از پا وعید فرمود برآنانکہ اصلاً نشویند بطریق اولی خواہد بود وشیعہ بر پشت قدم مسح میکنند پاشنہ اصلاً مسح نمانند وحق درین مسئلہ آنکہ آیت مجمل است وحدیث غسل کہ بحد تواتر رسیدہ مبین آنست باب المضمضة فی الوضوء گردانیدن آب در دہان قاله ابن عباس وعبد الله بن زید عن النبی صلی الله علیه وسلم گفتہ است مضمضہ ابن عباس وعبد الله بن زید در حالی کہ نقل اند از پیغمبر خدا

حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزھری قال اخبرنی عطاء بن یزید عن حمران مولی عثمان بن عفان انه رای عثمان رضی الله عنه دعا بوضوء فافرغ علی یدیه من انائه فغسلهما ثلث مرات حمران دید عثمان را کہ طلبید آب وضو را پس ریخت بر دو دست خود از ظرف آب پس شست ہر دو دست را سہ بار ثم ادخل یمینه فی الوضوء ثم تمضمض واستنشق واستنثر پستر در آورد دست راست را در آب پستر گرفت آب را ومضمضہ کرد ودر بینی انداخت وبیفشاند آب از بینی ثم غسل وجهه ثلثا ویدیه الی المرفقین ثلثا پستر شست روی خود را سہ بار وہر دو دست تا آرنج سہ بار ثم مسح براسه ثم غسل کل رجله ثلثا پستر مسح کرد سر خود را پستر شست ہر دو پای را سہ بار ثم قال رایت النبی صلی الله علیه وسلم یتوضأ نحو وضوئی ہذا پستر گفت عثمان دیدم پیغمبر خدا را کہ وضو میکرد مانند وضوی من کہ دیدی وقال من توضأ نحو وضوئی ہذا ثم صلی رکعتین لا یحدث فیهما نفسه غفر الله له ما تقدم من ذنبه فرمود آن حضرت کسی کہ وضو کند مانند وضوی من پستر دو رکعت نماز بگذارد در حالی کہ حدیث نمیکند در ان دو رکعت نفس خود را بیامرزد خدا او را آنچہ کردہ است پیش ازین از گناہ باب غسل الاعقاب

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

او را مسلمان اراہ بضم ہمزہ وفتح بمعنے اظن وبفتح بمعنے اعلم ہر دو روایت آمدہ وترجیح مختلف فیہ است لیکن قسم سعد وتاکید وی بان کلام ومراجعت وی مر آنحضرت را درین مادہ وتکرار نسبت علم بسوی خود دلالت دارد برانکہ بود سعد جازم باعتقاد خود فقال پس گفت آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم بطریق مشورت ونصیحت ارشاد لعدم قطع بایمان آنکہ استماع از گفتن وی مومن یعنی اولی انست کہ بی امتحان باطن بجای مومن مسلم گویند چہ اسلام اطلاق کردہ میشود بر اظہار انقیاد واطاعت اگرچہ حال باطنش معلوم نباشد واین انکار بایمان آن مرد نیست بلکہ ارشاد بطریقہ حکم وادب است بدلالت قول آخر کہ فرمود وغیرہ احب الی فسکت قلیلا سعد گوید پس خاموش ماندم اندکی تا در آنچہ فرمود ثم غلبنی ما اعلم منه پس ترغلبہ کرد مرا چیزی کہ میدانستم از ایمان وصلاح واستحقاق وی بقرائن وامارات فعدت لمقالتی پس عود کردم بگفتہ پیشین خود برای انجاح حاجت مستحق فقلت ما لك عن فلان فوالله انی لاراہ مومنا فقال او مسلما فسکت قلیلا ثم غلبنی ما اعلم منه فعدت لمقالتی وعاد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم المقالته ودر روایت کشمیہنی اعادہ سوال وجواب پیدا شدہ باشد بدلالت قول وی غلبنی ما اعلم عدم قبول آنحضرت قول او را گفتہ اند ازان وجہ است کہ سعد این کلام موکد بطریق شہادت نمیگفت بلکہ بمدح وثنای آن مرد بود تا توسل کند بدان در عطا او ولہذا مناقشہ در مجرد لفظ فرمود وبا نا اعتذار نمود از عدم عطاء او چنانکہ گفت ثم قال پس ترفرمود آنحضرت در اعتذار یا سعد انی لاعطی الرجل وغیرہ احب الی منه بحالی کہ غیر وی دوست تراست نزد من از وی خشیة ان یکبه الله فی النار بجہت خوف انکہ در اندازد او را خدا در دوزخ برجوع وی از ایمان ونسبت کردن وی مرا بعیب وبخل اگر ندہم واما غیر وی چون ایمان دارد خوف نداریم از رجوع وی بکفر وبدی اعتقاد او وعلم حکمت حوالہ را بایمان وی می سپاریم وی دوست تراست کسی موصوف بوصف ایمان وحدیث دلالت کرد برانکہ اگر تعیین مرد از اعتقاد باطن معلوم نباشد باشد پس استسلام او را مسلم باید گفت نہ مومن چنانچہ در ترجمہ باب گذشت و روایت کرد نیز این حدیث یونس ابن یزید ایلی وصالح بن کیسان مدنی ومعمر بن راشد بصری

برآمند که مشتق از سلم بمعنی مصالحه است یعنی ایمن باشد از من و ایمن دارم از شر خود ظاهر آنست که بمعنے سلامت باد بر تو از جمیع آفات و مخالفات وعلتها و قال عمار و گفت عمار بن یاسر که از سابقین اولین و حاضران غزوه بدر و سایر مشاهد است گوش وی برفاقت ابوبکر صدیق رضی الله عنه در قتال اہل یمامه مقطوع گشت و خود برفاقت علی مرتضی رضی الله عنه در جنگ صفین کشته شد سنه سی و هفت ثلاث من جمعهن فقد جمع الایمان سه خصلت اند کسی که فراهم آرد آنها را پس بتحقیق فراهم آورد کمالات ایمان را الانصاف من نفسك یکی از نفس خود کردن و انچه حقوق خدا و مردم ذمه اوست ادا نمودن وبذل السلام للعالم و دوم دادن سلام مر عالم را بالفتح لام در اصل هرچه ماسوی خدا است از مخلوقات و مراد اینجا تمامه مسلمانان اند آشنا و نا آشنا اشاره بتواضع و تودد و عدم اختصار و مکارم اخلاق است والانفاق من الاقتار سیوم خرج کردن مال و نفقه دادن که ناشی از تنگی حال و افتقار باشد بر عیال و مهمان و فقرا و در طاعت خدا تخصیص بانحال برای مبالغه در تحریص این صفت و بیان غایت کرم است چنانچه مدح کرده است خدا اهل این مرتبه را در کتاب خود بقول وی ویؤثرون علی انفسهم ولو کان بهم خصاصة و اختیار میکنند و تقدیم مینمایند هر کس را که هجرت کند بسوی مردانهای خود اگرچه ایشان را حاجت باشد بانچه ایثار میکنند اقتار بکسر همزه بمعنی قلة و افتقار و بی شبهه و باهدا من اصول خصال جامع کمالات ایمانی خواهد بود حدثنا قتیبة تصغیر قتبة بکسر قاف واحد اقتاب بمعنی اسعا لقب ابی رجا یحیی و بقولی علی بن سعید بغلانی است بالفتح موحده و سکون غین معجمه منسوب به بغلان که قریه ایست از بلخ روایت وی در صحاح سته و مسند احمد است سنه دو ویست و چهار قال حدثنا اللیث عن یزید بن ابی حبیب عن ابی الخیر عن عبدالله بن عمرو بفتح عین یعنی ابن عامر و بیان اسناد گذشت ان رجلا سأل رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ای الاسلام خیر تحقیق مردی پرسید آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم را که کدام خصلت اسلام بهتر است قال ان تطعم الطعام بضم تا فرموده بخورانی طعام را وتقرأ السلام بفتح تا بخوانی سلام را و گوید بضم تا صحیح تر و فصیح تر است و توجیه آنست که چون سلام کننده باعث میگردد مسلم علیه را بر رد سلام گویا میخواند او را سلام را و در قاموس گفته قرأ علیه السلام و اقرأه یعنی رسانید او را سلام و لیکن گفته نمی شود اقرأه مگر وقتیکه سلام مکتوب باشد علی من عرفت ومن لم تعرف بر کسی که شناسی و بر کسی که نشناسی اشارت بحسن معاملت با خلق است ببذل مال و حفظ بدن که اهل صفات حمیده و سبب

در بیان شستن پا شنها در وضوء وكان ابن سيرين يغسل موضع الخاتم اذا توضأ و بود ابن سیرین که از کبار تابعین است می شست جای خاتم را وقتی که وضو میکرد و مذهب امام اعظم و امام شافعی آنست که اگر خاتم تنگ باشد تحریک کنند و اگر کشاده است حاجت تحریک نیست و تواند که شستن جای خاتم که ابن سیرین میکرد همین باشد و وجه ایراد قول ابن سیرین که بسند صحیح موصول هم آمده درین باب آن باشد که آب هرچند بجای خاتم میرسد احتیاطا میکرد پس در اعقاب لازم تر است که آنرا بشویند حدثنا آدم بن ابی ایاس قال حدثنا شعبة قال حدثنا محمد بن زياد قال سمعت ابا هريرة وكان يمر بنا والناس يتوضؤن من المطهرة گفت محمد بن زیاد شنیدم ابا هریره را در حالی که میگذشت بما و حال آنکه مردم وضو میکردند از ظرفی که آب طهارت بود قال اسبغوا الوضوء فان ابا القاسم صلى الله عليه وسلم قال ويل للاعقاب من النار یعنی شنیدم ابو هریره را در ان حال که قایل بود باین قول تمام کنید وضو را بتحقیق ابو القاسم صلی الله علیه وسلم فرموده وای مر پاشنهای ناشسته را از آتش دوزخ این بحسب اتفاق در تمام ناشستن پایها واقع شده حال در تقصیر ناشستن همه اعضای مفروضه همچنین است باب غسل الرجلين في النعلين ولا يمسح على النعلين باب در بیان شستن هر دو پای که در نعلین است نه در موزه و مسح ناکردن بر بالای نعلین که جواز آن بثبوت نه پیوسته حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن سعيد المقبري عن عبيد بن جريج انه قال لعبد الله بن عمر يا ابا عبد الرحمن رايتك تصنع اربعا لم ار احدا من اصحابك يصنعها بتحقیق عبید گفت مر ابن عمر را ای ابو عبد الرحمن دیدم من ترا که میکنی تو چهار چیز را که ندیده ام هیچ یکی را از یاران تو که اصحاب پیغمبر اند میکرده باشند قال وما هي يا ابن جريج قال رايتك لا تمس من الاركان الا اليمانيين گفت ابن عمر کدام اند آن چهار چیز ای ابن جریج گفت دیدم که بوسه نمیدهی از چهار رکن کعبه مگر همین دو رکن یمانی را رکنی که در ان حجر اسود است عراقی است بطریق تغلیب آنرا یمانی گفته است ورايتك تلبس النعال السبتية و دیدم ترا که می پوشی نعلین چرم که موی ندارد یا آنکه دباغت یافته است و این مخصوص است باهل نعیم و اصحاب پیغمبر نمی پوشیدند مگر غیر دباغت یافته موی دار ورايتك تصبغ بالصفرة و دیدم ترا که رنگ میکنی جامه یا ریش بزعفران ورايتك اذا كنت بمكة اهل الناس اذا راوا الهلال ولم تهل انت حتى كان يوم التروية و دیدم ترا وقتی که هستی تو بمکه آواز بلند میکنند مردم بلبیک برای احرام حج یا عمره وقتی که دیدند ماه ذی الحجه را و نمیکنی تو تا آنکه باشد هشتم تاریخ ذی حجه یعنی شروع در مناسک از اول ماه نمیکنی قال عبد الله اما الاركان فاني لم ار رسول الله صلى الله عليه وسلم يمس الا اليمانيين گفت عبدالله ابن عمر اما تخصیص من این دو رکن را از انست که من ندیده ام پیغمبر خدا که مساس میکرد از این ارکان مگر این دو رکن را و سببش آن که از بنای ابراهیم علیه السلام انچه باقی مانده است همین دو رکن است و در دو رکن دیگر ترد و واقع است هم ازین جهت حطیم گذاشته شده در ان طرف و اگر کعبه را امروز بر قواعد ابراهیم علیه السلام بنا کنند بوسه دهم بر چهار رکن را واما النعال السبتية فاني رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يلبس النعال التي ليس فيها شعر ويتوضأ فيها اما سبب پوشیدن من نعال سبتیه را از انکه بتحقیق دیده ام پیغمبر خدا را که می پوشید نعالی که نیست در روی موئی و وضو میکرد در ان یعنی وضو کرده پای شریف را در ان می آورد فانا احب ان البسها پس من دوست میدارم که بپوشم گاه گاه آنرا بمتابعت وی صلی الله علیه وسلم واما الصفرة فاني رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يصبغ بها فانا احب ان اصبغ بها والا در کردن بتحقیق من دیده ام پیغمبر خدا را که رنگ میکرد بان زردی پس من دوست میدارم این را که رنگ کنم بان گفته اند که مراد رنگ کردن جامها است چنانچه تصریح بان واقع شده در سنن ابو داود وكان يصبغ بالورس والزعفران ثيابه حتى عمامته بود آنحضرت که رنگ میکرد باسپرک و زعفران جامهای خود را تا آنکه عمامه را و بعضی گفته اند که مراد موی ریش است چنانکه این نیز در سنن ابی داود واقع شده كان يصفر لحيته و بسیاری از صحابه و تابعین خضاب میکردند بصفره و قاضی عیاض ترجیح کرده است قول اول را و ان حدیث مو

قول ثانی جواب داده باآنکه تطییب میکرد نه آنکه رنگ میکرد و مولف در کتاب لباس آورده از انس بن مالک که تحقیق رنگ نکرد آن حضرت
جامه را بزردی طرانی گوید که این باعتبار اکثر واغلب اوقات است وحدیث رنگ کردن باعتبار نادر احوال است واما الاهلال فانی لم ار
رسول الله صلی الله علیه وسلم یهل حتی تنبعث به راحلته اما تلبیه من از آن روست بدرستی که من ندیده ام پیغمبر خدا را
که تلبیه میکرد تا آنکه بر می انگیخت او را راحله او یعنی ابتدا بتلبیه آن زمان میکرد که احرام بسته براه میدر آمد و آن روز هشتم از ماه ذی الحجه بود
وتفصیل آن در کتاب حج بوضوح میرسد **باب** التیمن فی الوضوء والغسل در بیان اختیار کردن طرف راست در وضو وغسل یعنی
ابتدا کردن از جانب راست در شستن دست وپای اندر وضو وجانب راست بدن در غسل **حدثنا** مسدد قال حدثنا اسمعیل
قال حدثنا خالد عن حفصة بنت سیرین عن ام عطیة قالت قال النبی صلی الله علیه وسلم لهن فی غسل ابنته ابدأن
بمیامنها ومواضع الوضوء منها گفت ام عطیه که علاج بیماران میکرد وغسل میداد مرده زنان را فرمود پیغمبر خدا مر ام عطیه وزنان دیگر
را که باوی بودند در غسل دختر خود زینب چنانچه مسلم تصریح کرده ابتدا کنید در غسل باطراف راست وجایهای وضو از وی **حدثنا**
حفص بن عمر قال حدثنا شعبة قال اخبرنی اشعث بن سلیم قال سمعت ابی عن مسروق عن عائشة قالت کان النبی
صلی الله علیه وسلم یعجبه التیمن گفت عائشه بود پیغمبر خدا که خوش می آمد او را ابتدا از طرف راست فی تنعله در نعل پوشیدن
که نخست در پای راست می پوشید وترجله در شانه کردن که ابتدا از طرف راست از سر وریش میکرد وطهوره ودر طهارت کردن نخست دست
وپای راست می شست در وضو وجانب راست می شست در غسل وفی شانه کله وخوش می آمد تیمن در کار خود همه کار چنانکه طعام خوردن
وجامه پوشیدن که دست راست با آستین در می آورد وپای راست در مسجد می نهاد وتیمن سرمه کردن وناخن گرفتن وشوارب گرفتن وسر
تراشیدن وموی بغل گرفتن وجز آن آنچه تعلق بدست وپا دارد غیر از اموری که بدلیل تخصیص یافته مثل بر آمدن از مسجد ودر خلا وبینی
افشاندن واستنجا کردن وجامه وسراویل بر آوردن که بدست چپ میکرد **باب** التماس الوضوء اذا حانت الصلوة طلبیدن آب
برای وضو وقتی که نزدیک شود وقت نماز وقالت عائشة حضرت الصبح فالتمس الماء فلم یوجد فنزل التیمم وگفت عائشه رسید
نماز صبح پس طلبیده شد آب ویافته نشد پس نازل شد آیت تیمم **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن اسحق بن عبد الله
بن ابی طلحة عن انس بن مالک انه قال رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم وحانت صلوة العصر
فالتمس الناس الوضوء فلم یجدوه گفت انس دیدم پیغمبر خدا را وحال آنکه نزدیک رسیده بود نماز عصر پس طلب کردند مردم
آب را ونیافتند آنرا فأتی رسول الله صلی الله علیه وسلم بوضوء فوضع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی ذلک
الاناء یده وامر الناس ان یتوضؤا منه پس آورده شد پیغمبر خدا آب وضو در روایتی آمده که مردی اندک آبی در قدحی آورد پس
نهاد در ظرف آن آب دست مبارک خود را وفرمود مردمان را که وضو کنید از آن آب قال فرأیت الماء ینبع من تحت اصابعه
حتی توضؤا من عند آخرهم گفت انس پس دیدم آب که می بر آمد از زیر انگشتان آنحضرت تا آنکه وضو کردند مردم از اول تا رسید
نوبت بآخر مردم وهیچکس باقی نماند انس نیز داخل بودن مردم است **باب** الماء الذی یغسل به شعر الانسان باب در حکم طهارت
آبی که رشسته میشود بآن آب موی آدمی وکان عطاء لا یری به باسا ان یتخذ منها الخیوط والحبال وبود عطا که نمیدید بآن موی
باکی اینکه گرفته شود از آن موهای رشته جامه دوختن وریسمان یعنی نمیدید بگرفتن رشته وریسمان از موی کراهتی وسؤر الکلاب
وممرها فی المسجد وباب در بیان نجس نابودن پس خورده سگان وگذشتن آنها در مسجد وقال الزهری اذا ولغ فی اناء لیس
له وضوء غیره یتوضأ به وگفت زهری وقتی که دهن انداخت سگ در ظرفی که در وی آب است وجدا نمیدید بر آن آب او را نیست

ذلک تحصیلا للماء وتفتیشا له فلو کان عدم الحضور
کافیا لما اهتم الناس بالتماس الوضوء ولا فعل النبی
صلی الله علیه وسلم ما فعل بعدم الاحتیاج فتامل

باب الماء الذی یغسل به شعر الانسان الخ
مذهب المولف فی هذه المسئلة مثل مذهب ابی حنیفة
رحمه الله تعالی واثبت بحدیثی الباب ذلک بالدلالة
الالتزامیة وقوله وکان عطاء ایضا یفیده وعطف
علی الترجمة السابقة للعلة وسؤر الکلاب وممرها فی المسجد الخ
باب سؤر الکلاب فمذهب البخاری فی ذلک مثل مذهب لکن ان سؤر
الکلاب لیس بنجس وامر الشارع بغسل الاناء سبعا بعد ولوغ
الکلب واراقة الماء تعبدی لیس مبنیا علی النجاسة فاشار
فی الباب الی ان هذا الحدیث محمول علی التعبد لانه ثبت
بالاحادیث عدم نجاسة سؤر الکلب فطریق الجمع ان یقال
ان الامر بالغسل سبعا تعبدی

اسماء الرجال

شیخ الاسلام		كتاب الايمان

که این چیزی نیست چه وی موقوف است بر ثبوت وجود
تصنیف سوب مر شیخ را وظاهر عدم اوست
وآنانکه به بیان احوال عمرو وقتیبه متصدی گشته
تضعیفی از ایشان ذکر نکرده ونیز لازم می آید که بخاری
در تراجم ابواب مقلد باشد ومشهور آنست که وی
استنباط میکند احکام را از احادیث وآن را ترجمه باب
میگرداند ووی متعین است درین شان بخوبی
که غیر سدا او را دران غیر وی ونیز باقی میماند سوال
بحال خود چه ممتنع نبود که جمع میکرد آن هر دو مصنف
اگر چه شنیده بود متفرق پوشیده نماند که ذکر کردن
هر شیخ حدیث را در معرضی غیر معرض آخر بطریق روایت
بولف موقوف بر وجود تصنیف از شیخ نیست سماع
مشائخ کفایت میکند واین از کمال احتیاط مولف
است در جمیع احادیث صحیح که از تقریب سماع حدیث
در روامین شیخ نیز تجاوز ننموده متن حدیث را بلفظی
که از طریق یک اسناد تقریبی شنیده آنرا بهمان لفظ دیگر نهاد

مطالب وضو را بی خیر آن باید که وضو کند بآن آب که دهن وزبان سگ بآن رسیده وقال سفيان هذا الفقه بعينه لقول الله عز وجل فلم تجدوا ماء فتيمموا وهذا ماء وفي النفس منه شيء وگفت سفیان ثوری این حکم بوضو کردن از ان آب مذکور بعینه از جهت فرموده خداست که فرموده پس اگر نیابید آبی را پس تیمم کنید واین خود آب است ودر لعاب سگ چیزی است غیر متیقن از جهت عدم اتفاق بنجاست پس خوردهٔ سگ ودر نفس از ان کراهتی است نیوضأ به ويتيمم سزاوار آنست که وضو کرده شود بآب مذکور از جهت بودن او آب وتیمم کرده شود واز جهت احتیاط گفته اند مراد سفیان آنست که این آب مخلوط بلعاب سگ آب صرف نیست نه آنکه میگوید این آب نجس است وگرنه چون میگفت که وضو کند وتیمم هم آب نجس بجائی که رسد آنرا باید شست وپاک کرد تا نماز بتیمم روا بود وحدیثی که بعد ازین می آید که اگر سگ بنوشد آب در ظرف هفت بار باید شست آنرا صریح است در نجاست لعاب سگ

حدثنا مالك بن اسمعيل قال حدثنا اسرائيل عن عاصم عن ابن سيرين قال قلت لعبيدة عندنا من شعر النبي صلى الله عليه وسلم اصبناه من قبل انس او من قبل اهل انس گفت سیرین گفتم مر عبیده را نزد ما چیزی از موی شریف پیغمبر است که رسیده ایم ما آن موی را از جانب انس یا از جانب اهل انس شک راویست فقال لان يكون عندي شعرة منه احب الي من الدنيا وما فيها پس گفت عبیده هر آینه بودن تار موی از ان حضرت نزد من محبوب تر است از حیات دنیا وهر چیزی که در دنیاست از متاع عیش وعشرت

حدثنا محمد بن عبد الرحيم قال اخبرنا سعيد بن سليمان قال حدثنا عباد عن ابن عون عن ابن سيرين عن انس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم لما حلق رأسه كان ابو طلحة اول من اخذ من شعره انس گفته که بتحقیق پیغمبر خدا هرگاه تراشید سر خود را در حجة الوداع بود ابو طلحه اول کسی که گرفت از موی آن حضرت مناسبت این دو حدیث بجزو اول ترجمه آنست که چیزیرا که به تبرک وشرافت اصحاب پیغمبر نگاه داشته اند وگفته که محبوب تر از هرچه در دنیاست از امور مباح ومندوب یقین که پاک خواهد بود وهرچه پاک است آبی که بوی رسد نیز پاک است واین رد است بر مذهب کسی که قایل است بنجاست موی که از بدن جدا شده وگفته که اگر در آب افتد آب ناپاک گردد چنانکه مذهب امام شافعی است وعجب تر آنکه ابو المکارم شارح مختصر وقایه نقل میکند از کتب شافعیه که در موی شریف آن حضرت نزد شافعیه در طهارت وعدم طهارت دو قول است اعاذنا الله من هذا القول السوء پوشیده نماند که در ترجمه مطلق موی مراد است وباین تقریری که کرده آمد علت آن شرافت تبرک گرفته قیاس مطلق موی راست نمی آید

حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا شرب الكلب في اناء احدكم فليغسله سبعا بتحقیق پیغمبر خدا فرموده وقتی که نوشید سگ آبی یا شیری که در ظرف یکی از شماست گو بشوید این ظرف را هفت بار از آنکه لعاب سگ نجاست غلیظ است وهفت بار از جهت کمال احتیاط است وگرنه نجاست غلیظ بسه بار شستن زائل میشود وذکر اناء اتفاقی است حکم آبی قلیل که در زمین باشد همین است همچنین نسبت اناء بمخاطب برای ملکیت نیست بمعنی آنست که ظرفی که یکی از شما یان وضو میکند از ان وحکم مقصود بنجاست ظرف آب است اگر چیزی جامد باشد وسگ از ان بخورد باید که آنچه دهن سگ بآن رسیده آنرا ببندازند وشستن ظرف در کار نیست

حدثنا اسحق قال اخبرنا عبد الصمد قال اخبرنا عبد الرحمن بن عبد الله بن دينار قال سمعت ابي عن ابي صالح عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم ان رجلا رأى كلبا يأكل الثرى من العطش ابو هریره نقل میکند از پیغمبر خدا که مردی دید سگی را میخورد گل از تشنگی فاخذ الرجل خفه فجعل يغرف له به حتى ارواه پس گرفت آن مرد موزهٔ خود را پس گشت که آب میگرفت برای سگ بآن موزه تا آنکه سیراب کرد آن سگ را فشكر الله له فادخله الجنة پس جزا داد خدا آن مرد را پس درآورد او را ببهشت را مولف استدلال کرده باین حدیث بطهارت سؤر سگ پوشیده نماند که این حکایت از شریعت سابقه است ودر آنکه شریعت سابقه شرع ماست اختلاف است وبر تقدیر شریعت

در بیان موجب ملال سباحث ایمان بطریق استطراد وگفت باب كفران العشير باب انکار نعمت شوی کردن کنند معاشر جمع کبایر است کفر بالضم ناگرویدن ناسپاسی کردن کفران شکله کذا فی الصراح وبیشتر استعمال کفر در ضد ایمان وکفران در جحود نعمت است وعشیر بمعنی شوهر است از معاشرت بمعنی مخالطت وتواند که مراد مطلق معاشر باشد که کفران حقوق وذم مطلقا نیز محترم گفته اند وچنانکه طاعات از ایمان گویند معاصی را کفر گویند بطریق تغلیظ ومجاز بمعنی کفران نعمت نه بطریق حقیقت که کفر جحودی باشد واز ملت برآرد وچنانچه در باب آینده مبین گردد وتخصیص این معصیت بذکر از میان سایر معاصی بجهت آنست که چون حق زوج بر زوجه قرین حق خداست بروی چنانکه وارد شده اگر امر میکردم باذن سیدا دم یکی را بسجده کردن مر یکی را هر آینه امر میکردم زن را این که سجده کند مر شوهر خود را پس کفران حق او نیز قرین کفر بحق مولی باشد ولهذا اطلاق کفر کرده شد بانه کفر حقیقت چنانکه گفت کفر دون کفر وکفری کمتر یکی کفر است یا فرد تر از وی یا غیر وی یعنی کفر مراتب متعدده مترتبه ومعانی مختلفه است وامین باهم بیان کفر نیست که غیر کفر حقیقی باشد که ضد ایمان است فيه عن ابي سعيد عن النبي صلى الله عليه واله وسلم درین باب حدیث مرویست از ابی سعید خدری که روایت کرده است آن را از پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم چنانچه مولف آن را در حیض وزکوة آورده بطریق دیگر ورا از این طریق که درین باب سابق است وتحتمل که حدیث لا يشكر الله من لا يشكر الناس که هم از ابی سعید مرویست مراد باشد یعنی شکر نعمت حق نمیگذارد کسی که شکر نعمت مردم نگذارد

حدثنا عبد الله بن مسلمة بفتح ميم عن مالك عن زيد بن اسلم کنیت وی ابی اسامه است قرشی مدنی تابعی مولی عمر بن الخطاب ثقه کثیر الحدیث بوده مراد را حلقه بود در مسجد شریف نبوی وبود علی بن الحسین که می نشست بسوی زید پس گفته شد مر او را که تجاوز میکنی از مجالس قوم خود بسوی غلام عمر بن الخطاب پس گفت می نشیند مرد بسوی کسی که نفع میکند در دین وی سنه یکصد وسی عن عطاء بن يسار بفتح تحتیه ومهمله کنیت وی ابی محمد قاضی مدنی هلالی است مولی ام المؤمنین میمونه سنه یکصد وسه عن ابن عباس رضی الله عنهما قال قال النبی

موقوف است بر آنکه منسوخ نشده باشد و احادیث بر نجس پس خورده سگ بسیار است و با این همه این حکایت معلوم نشده که از آن بعد روایت
موزه را تا شست و پوشید و نماز با آن کرد وقال احمد بن شبيب که از شیوخ مولف است قال حدثنا ابي عن يونس عن ابن شهاب
قال حدثني حمزة بن عبد الله عن ابيه قال كانت الكلاب تقبل وتدبر في المسجد في زمان رسول الله صلى الله عليه
وسلم فلم يكونوا يرشون شيئا من ذلك گفت عبد الله بودند سگان که می آمدند و میرفتند در مسجد در زمان پیغمبر خدا پس نبودند که بپاشند آب
بر آثار سگان بگمان آنکه لعاب و در اکثر اوقات از دهان ایشان میریزد و پوشیده نماند که این حدیث نیز دلالت نکرد بر عدم نجاست لعاب سگ
از آنرو که طهارت مسجد یقینی است و افتادن لعاب سگ مشکوک فیه است و آنچه بیقین ثابت است بشک زائل نمی شود و با آنکه حدیثها
نیز از آن قطعا دلالت کرد بر نجاست و این حدیث معارض او نمی شود و چه جای آنکه رفع آن کند حدثنا حفص بن عمر قال حدثنا شعبة
عن ابن ابي السفر عن الشعبي عن عدي بن حاتم قال سألت النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا ارسلت كلبك المعلم فقتل فكل
گفت عدی بن حاتم پرسیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم از حکم شکار سگ فرمود وقتی که گذاشتی سگ آموخته خود را پس کشت صید را پس
بخور واذا اكل فلا تأكل وقتی که خورد سگ از آن صید پس مخور فانما امسكه على نفسه نگاه نه داشته است سگ آن صید اگر برای تو
قلت ارسل كلبي فاجد معه كلبا آخر گفتم میفرستم سگ خود را پس مییابم با سگ خود سگی دیگر را که هر دو گرفته اند حکم این شکار چیست
قال فلا تأكل فرمود مخور این صید را فانما سميت على كلبك ولم تسم على كلب آخر پس تسمیه نکردهٔ یعنی اسم الله نگفته نگذاشته
مگر سگ خود را و تسمیه نکردهٔ بر سگ دیگر و از این حدیث معلوم میشود که تسمیه گفته گذاشتن لازم است و موافق است بقول خداوند تعالی
ولا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه و شافعیه در توجیه و تاویل حدیث و آیه تکلفات کرده اند اما دلالت این حدیث بر ترجمه که بیان عدم نجاست
سور کلب است با آنست که فرمود آنحضرت بخوردن کشته سگ بی آنکه فرماید جای دهان و دندان آنرا بشوید و پاک کند باب من لم ير
الوضوء الا من المخرجين القبل والدبر باب در بیان حکم کسی که نمی بیند و اعتقاد نمیکند وجوب وضو را مگر برآمدن از مخارج بدن
مگر در برآمدن از هر دو راه که فرج پیش است و فرج پس لقوله تعالى او جاء احد منكم من الغائط و دلیل میگیرد مر قول خدای را که
بر تاست شان او یا آمده است یکی از شما از غایط یعنی برآمده است از احد المخرجين او چیزی و درین آیت که در موجبات وضو است همین را
فرموده و تعرضی نکرده بموجبی دیگر وقال عطاء فيمن يخرج من دبره الدود او من ذكره نحو القملة يعيد الوضوء گفت عطا
در حق کسی که می برآید از دبر او کرم یا از ذکر او مانند شپش اعاده کند وضو را وقال جابر بن عبد الله اذا ضحك في الصلوة اعاد الصلوة
ولم يعد الوضوء گفت جابر وقتی که خنده کند کسی در نماز اعاده کند نماز را و اعاده نکند وضو را قال الحسن ان اخذ من شعره واظفاره
او خلع خفيه فلا وضوء عليه وگفت حسن بصری اگر گرفت یکی از موی خود چیزی یا از ناخنان خود چیزی یا برآورد موزه ها
بعد از مسح پس نیست وضو بر وی یعنی واجب همین است که پایها را بشوید تمام وضو بر وی واجب نیست درین صورت مجاهد و حماد و ابن عیینه
خلاف کرده اند میگویند واجب است که از سر وضو کند ظاهرا وجه ایشان آنست که اگر در وضو سر موئی ماند که آب بآن نرسیده وضو باطل است
پس بعد از گرفتن موی و ناخن چیزی هست که آب بآن نرسیده پس وضو باطل باشد و در صورت برآوردن موزه از یکجزء خود طهارت
رفت پس از همه اعضا نیز رفت از آنکه بطلان جزء موجب بطلان کل است چنانکه نماز وقال ابو هريرة لا وضوء الا من حدث
واجب نیست وضو مگر از حدث و اراد خارج از قبل و دبر و اشته و گرنه حدث بمعنی ناقض وضو باتفاق موجب است ويذكر عن
جابر ان النبي صلى الله عليه وسلم كان في غزوة ذات الرقاع و ذکر کرده میشود از جابر که بتحقیق پیغمبر خدا بود در غزوهٔ
ذات الرقاع و در تسمیه این غزوه بذات الرقاع چند وجه منقول است یکی آنکه نزدیک بکوهی بود که سنگهای او سرخ و سفید و سیاه می نمود

شيخ الاسلام | كتاب الايمان

در تمام زمان معاشرت لیس پس بهینه از تو اندک چیزی را که خوش
نیاید او را قالت ما رأيت منك خيرا قط گوید وی
ندیدم از تو نیکی را گاهی از حدیث معلوم شد که کفر محمل است
در کفر بالله و کفران عشیر و ثانی دون اول است و حرام
و مستوجب دخول نار باب المعاصي من امر
الجاهلية بتشدید یا مصدر است بمعنی جاهل بودن
و نام زمان فترت است پیش از اسلام یعنی گناهان
از سبب جهل است و نتایج و ثمرات ارتکاب نافرمانیها
از کار زمان پیش از اسلام است ولا يكفر صاحبها
بارتكابها بصیغه معلوم از کفر و مجهول از تکفیر هر دو
مرویست یعنی کافر منسوب بکفر نمی شود صاحب
معاصی کبیره و صغیره باوردن آن الا بالشرك
مگر بارتکاب شرک که اکبر کبائر است همچنین است مذهب
اهل سنت و جماعت خلاف خوارج را که بکبیره تکفیر کنند
و اما معتزله صاحب آن را منزلة بين المنزلتين گویند یعنی
فاسق که میان مومن و کافر باشد و چون بلا توبه بمیرد
مخلد در نار گویند و مصنف استشهاد کرد اولا بر قول
خود که معاصی از جاهلیت است و هر معصیت موجب
خروج از ملت نگردد بحدیث و گفت لقول النبي صلى الله
عليه واله وسلم انك امرء فيك جاهلية
برای قول آنحضرت مر ابی ذر را که از زهاد صحابه است
در عیب کردن او مادر غلام خود را بتحقیق تو مردی هستی
که در تو خصلتی از جاهلیت است و استدلال کرد ثانیا بر آنکه
جز شرک کفر نیست و تخلید نار جز در شرک و در سم معصیتی
نیست بانکه گفت وقول الله عز وجل ان الله لا يغفر

اوراگفتند که بر جهای رنگین است و دیگر آنکه از تبعی که بپای مردم رسیده بود لتها بسته بودند بپای بعضی گویند رقاع نام درختی است فرمی رجل بسهم فنزفه الدم فرکع وسجد ومضی فی صلوته پس انداخته شد مردی به تیر یعنی تیری بوی رسید پس برآمد او را خون پس رکوع کرد و سجود کرد و ماند در نماز گویا هم در نماز او را کسی به تیر زده و در ین قول رد حنفیه اراده کرده است و این رد صحیح نیست بعد از صحت احادیث که صریح دال است بر حدث بودن خروج دم معنی این حدیث چنین میگوییم که آن مرد جراحت رسیده از بس که حلاوت در نماز و استغراق در ان داشته از تلخی زخم و خون فراموش کرده بود چنانکه از امیر المومنین علی بن ابی طالب رضی الله عنه منقول است که فرمود چون من بنماز مشغول باشم پیکان از بدن من برآید که در ان وقت احساس اندر دآن نخواهم کرد و اگر این معنی نگوییم مشکل میشود و بر کسانیکه خروج دم را حدث شنیده اند باید که مفسد نماز هم ندانند از انکه خون ببدن و جامه هم رسیده باشد و این خود باتفاق باطل است و توجیه از ین اشکال آنکه شاید قلیل باشد و نجاست قلیل عفو است یا آنچنان برآمده باشد که بدن و جامه نرسد تو هین میکند دلیل را وقال الحسن ما زال المسلمون یصلون فی جراحاتهم گفت حسن همیشه مسلمانان نماز میگذارند در زخمهای خود یعنی بی سیلان خون چنانچه بروایت صحیحه منقول است از حسن بصری که منید وجوب وضو را مگر از خون مگر وقتی که روان می بود خون و باین رفته ابوحنیفه رضی الله عنه و حدیثی که مولف آورده از جابر مناقضت با این مذهب ندارد چنانکه دانستی وقال طاوس ومحمد بن علی وعطاء واهل الحجاز لیس فی الدم وضوء این جماعة گفته اند که نیست در برآمدن خون وضو این مقوله را هم مخالف مذهب امام ابوحنیفه آورده و جوابش آنکه وضو نکره در حیز نفی واقع شده و وی عام است شامل وضوی واجب و مستحب و اهل استدلال تخصیص کرده اند آنرا بقسم اول پس این عام مخصوص قطعی نماند و میتوان گفت تخصیص کرد بخون غیر سائل چنانکه دارقطنی بسند صحیح آورده الا ان یکون دما سائلا اگر گویی که حدیث دارقطنی در برابر حدیث بخاری نیست گوییم تخصیص بحدیث هرگاه در عمومات کتاب الله درست باشد حدیث بخاری را چه مانع است یا آنکه در وقتی که امام اعظم استدلال باین حدیث کرده وجود نه بخاری بود و دارقطنی وعصر ابن عمر بثرة فخرج منها دم ولم یتوضاء وفشرد ابن عمر جراحتی خورد را و برآمد خون از وی و وضو نکرد پوشیده نماند که اینجا میتوانیم گفت که خون سیلان شاید نکرده باشد و از جراحت تجاوز نموده وبزق ابن ابی اوفی دما فمضی فی صلوته و ما زده آن انداخت ابن ابی اوفی خونی را پس ماند همچنان در نماز خود شاید ایم و خبردار نشده از برآمدن خون یا قلیل مخلوط به بلغم بود وقال ابن عمر والحسن فیمن احتجم لیس علیه الا غسل محاجمه گفته ابن عمر و حسن در شان کسی که خون از رگ کشیده نیست بروی مگر شستن جاهای رگ زدن با آنکه تضعیف این حدیث کرده اند موقوف است استدلال بر آنکه گویند تقدیر کلام اینست اگر صاحب رگ زند بعد از شستن محاجم نماز کند حدثنا آدم قال حدثنا ابن ابی ذئب قال حدثنا سعید المقبری عن ابی هریرة قال قال النبی صلی الله علیه وسلم لا یزال العبد فی صلاة ما کان فی المسجد ینتظر الصلوة ما لم یحدث گفت ابو هریره فرمود پیغمبر صلی الله علیه وسلم همیشه است بنده در جای نماز یعنی در ثواب نماز مادامی که هست در مسجد در حالی که منتظر است نماز را مادامی که حدث نکند فقال رجل اعجمی ما الحدث یا ابا هریرة قال الصوت یعنی الضرطة پس پرسید مردی غیر فصیح چیست حدث ای ابو هریره گفت آواز یعنی بادی که از دبر با آواز برآید نکته حدیث اینجا ماثور و کست چنانکه در روایتی دیگر آمده و ضراط و غیره مراد ریح است حدثنا ابو الولید قال حدثنا سفیان بن عیینة عن الزهری عن عباد بن تمیم عن عمه عبد الله بن زید عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لا ینصرف حتی یسمع صوتا او یجد ریحا فرمود برنگردد از نماز تا آنکه بشنود آوازی یا دریابد بوی از ین هر دو حدیث معلوم شد که اگر حدث وارای آواز یا ریح می بود شارع تعرض بآن میکرد لیکن پوشیده نماند بس است که بادی از دبر برآید که آواز دارد و نه بوی

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

فسماهما مومنین پس نام نهاد خدا عز وجل این دو گروه مقاتلان را که مرتکب کبیره اند مومنان پس دلالت کرد بر آنکه بارتکاب کبیره از ایمان نه برمیآیند حدثنا سلیمان بن حرب ابو ایوب ازدی بصری قاضی قال حدثنا شعبة عن واصل الاحدب بن حیان بفتح مهمله و تشدید تحتانیه اسدی کوفی سنه یکصد و بیست عن المعرور بعین مهمله و رای مکرره بر وزن مفعول ابو امیة ابن سوید بصیغه تصغیر اسدی کوفی قال لقیت اباذر بتشدید را نامش جندب بضم جیم و ضم دال و فتح آن ابن جناده بضم جیم و بنون بن سفیان غفاری بکسر معجمه منسوب بقبیله غفار از کنانه صحابی قدیم الاسلام است مناقب وی در کتابش مذکور گردد ان شاء الله تعالی بالربذة بفتح مهمله و موحده و معجمه معرور گوید ملاقات کردم ابی ذر را بربذه که موضعی است نزدیک از مدینه وعلیه حلة وعلی غلامه حلة بحالی که بر ابی ذر دو جامه است و بر غلام وی نیز دو جامه است حله بضم مهمله و لام مشدد دو جامه ازار و ردا فسألته عن ذلك پس پرسیدم اباذر را از سبب مساوات هر دو کس در لباس حال آنکه عادت آنست که لباس غلام کمتر از لباس سید باشد فقال انی ساببت رجلا پس گفت ابوذر تحقیق من دشنام داده بودم مردی را از سیاق معلوم میشود وی نیز غلام بود فی زمن رسول الله صلی الله علیه وسلم در زمان آنحضرت ساببت بعین مهمله و تشدید تحتانیه بصیغه متکلم بیان است ساببت ای امه پس نسبت کردم او را بعیب نسبت مادر او و مولف در کتاب الادب زیاده کرده و بود مادر او اعجمی یعنی آنکه زبان عربی فصیح نماند خود عربی باشد یا عجمی و در روایتی آمده گفتم او را یا ابن السوداء ای پسر سیاه سک فقال لی النبی صلی الله علیه واله وسلم یا اباذر اعیرته بامه پس گفت مرا آنحضرت ای ابوذر عیب کردی او را بمادر او انك امرء فیك جاهلیة تحقیق تو مردی هستی که در تو جاهلیت است یعنی خلقی از اخلاق وی تو هیچ کرد او را با وجود بزرگی منزلت او نزد وی بجهة تحذیر وی از آنکه باز مثل این عمل معاودت نکند و شاید وقوع آن از ابی ذر ناشی از عدم علم بنا شایستگی آن بود که آنرا جاهلیة فرمود بعد از ان ارشاد کرد بطریقه حسن معاملت با ممالیک و اهل خدمت اخوانکم خولکم برادران شما اند خادمان شما که متحد اند در پدر طبیعی و جسمانی که آدم است و در پدر روحانی که محمد است صلی الله علیه واله وسلم جعلهم الله تحت ایدیکم گردانیده است انها را خدا زیر دست شما فمن کان اخوه تحت یده فلیطعمه مما یاکل پس کسی که باشد برادرش زیر دست او پس باید که بخوراند او را از جنس آنچه خود میخورد ولیلبسه مما یلبس و باید که بپوشاند او را

پس هر خارج از سبیلین هم ناقض نبوده است حدثنا قتیبة بن سعید قال حدثنا جریر عن الاعمش عن منذر ابی یعلی
الثوری عن محمد بن الحنفیة قال قال علی رضی الله عنه کنت رجلا مذاء فاستحییت ان اسأل رسول الله صلی
الله علیه وسلم فامرت المقداد ابن الاسود گفت محمد بن حنفیه گفت علی بودم من مردی که بسیار می بود مذی مرا
مذی آبی که از ذکر وقت ملاعبت بزن و در وقت انتشاری شهوت می برآید پس شرم داشتم این راکه سوال کنم پیغمبر خدا را پس گفتم مقداد را
که بپرسد فسأله فقال فیه الوضوء ورواه شعبة عن الاعمش پس پرسید مقداد آن حضرت را صلی الله علیه وسلم پس فرمود
درین صورت وضو است و روایت کرده است این حدیث شعبه هم از اعمش چنانکه جریر از وی کرده پوشیده نماند که ازین حدیث معلوم
شد که خارج از قبل حدث است و مفهوم نمیشود که خارج از غیر سبیلین حدث نیست چنانکه در ترجمه باب گفته اند نه از صریح لفظ و نه از فحوای
کلام از انکه فحوای کلام آنست که مذی موجب غسل نیست بلکه موجب وضو ست و بس حدثنا سعد بن حفص قال حدثنا شیبان
عن یحیی عن ابی سلمة ان عطاء بن یسار اخبره ان زید بن خالد اخبره انه سأل عثمان رضی الله عنه قلت ارأیت
اذا جامع ولم یمن قال عثمان یتوضأ کما یتوضأ للصلوة و یغسل ذکره زید بن خالد پرسید عثمان را گفتم
آیا میدانی وقتی که جماع کند مردی زن خود را و منی نیندازد حکم آن چیست گفت عثمان وضو کند چنانکه وضو میکند برای نماز یعنی وضوی
شرعی کند نه لغوی که بمعنی شستن است و بشوید ذکر را یعنی آنکه مذی برآمده باشد و متنجس شده قال عثمان سمعته من رسول الله
صلی الله علیه وسلم فسألت عن ذلك علیا والزبیر وطلحة وابی بن کعب رضی الله عنهم فامروه بذلك
گفت عثمان شنیده ام آنچه گفتم از پیغمبر خدا پس پرسیده ام از ین معنی علی را و زبیر و طلحه و ابی بن کعب رض را پس فرموده اند این جماعه
صحابه مر شخصی را که جماع کرده و منی نینداخته باین حکم بدانکه حکم این حدیث منسوخ شده است و اجماع کرده اند علما بر وجوب غسل درین صورت
بعد از انکه معلوم شده که جمعی کثیر از اکابر صحابه غسل بی انزال واجب نداشته اند چنانکه عثمان است و علی و زبیر و طلحه و سعد بن ابی وقاص
و ابن مسعود و رافع بن خدیج و ابو سعید خدری و ابی بن کعب و ابن کعب و ابن عباس و زید بن ثابت لیکن ظاهر آنست که اکابر
صحابه عظام بعد از زمان آنحضرت است و عدم علم ایشان بنسخ این حکم کثیر الوقوع خالی از تعجب نیست فتدبر و وجوب غسل بی انزال
مرویست از عائشه و ابوبکر و عمر بن خطاب و علی بن ابی طالب و ابن عمر و ابن مسعود و ابن عباس و مهاجران دیگر و باین رفته اند
ائمه اربعه و اصحاب ایشان و نخعی و ثوری و اجماع کرده اند متاخرین برین حدثنا اسحق بن منصور قال اخبرنا النضر قال
اخبرنا شعبة عن الحکم عن ذکوان ابی صالح عن ابی سعید الخدری ان رسول الله صلی الله علیه
وسلم ارسل الی رجل من الانصار فجاء ورأسه یقطر بتحقیق رسول خدا فرستاد کسی را بسوی مردی از انصار طلبید او را
پس آمد وی در حالی که سر او میچکانید از آب غسل فقال النبی صلی الله علیه وسلم لعلنا اعجلناك فقال نعم پس فرمود پیغمبر خدا شاید
که ما شتاب کردیم ترا گفت آن مرد آری یعنی پیش از فراغ از حاجت جماع آمدم چون عجلتی از آمدن او معلوم شد چنانکه آب از سر او تقاطر
میکرد این احتمال را راه داد و حکم آنرا بیان کرد فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اعجلت او قحطت فعلیك الوضوء
فرمود وقتی که شتابی کنی یعنی پیش از فراغ حاجت برخیزی یا حبس انزال کرده شوی پس بر تو واجب وضو است مناسبت این
هر دو حدیث بترجمه ظاهر بلکه برخلاف آن دلالت کرده از ان درین صورت از پیش و پس چیزی نه برآمده و حکم بوجوب وضو فرموده فتدبر
تابعه وهب متابعت کرده نضر را وهب وقال حدثنا شعبة و گفته وهب حدیث کرد مرا شعبه ولم یقل غندر و یحیی عن شعبة الوضوء
گفت مولف نگفته است غندر و یحیی از شعبه وضو را یعنی علیك الوضوء نگفته باب الرجل یوضئ صاحبه چه حکم است مردی را

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

جمهور بر انند که مستحب است و واجب بیان قدر است
که متعارف اهل بلد است کذا قالوا مروی است که بلال
موذن آنحضرت که عیب کرده بود ابوذر بسیاهی
مادر او پس رفت بلال و شکوه کرد پیش آنحضرت پس امر
کرد او را بطلبیدن ابی ذر پس چون آمد ابوذر گفت آنحضرت
دشنام دادی بلال را و عیب کردی بسیاهی مادر او
گفت ابوذر آری فرمود آنحضرت گمان نمیکردم که تحقیق
باقی ماند در سینه تو از کبر جاهلیت چیزی پس انداخت ابوذر
نفس خود را بر زمین پس باز ان نهاد رخساره خود را بر خاک
و گفت سوگند بخدا بر ندارم رخساره خود را از زمین تا
انکه بپی سپر کند بلال رخساره مرا بهر دو پای خود الخ و بود
ابوذر بعد ازین که برابر خود میداشت غلام را در ملبوس
و غیره بجهت اخذ باحتیاط اگرچه لفظ حدیث مقتضی مواسات
است نه مساوات حدثنا عبد الرحمن بن المبارك عیشی
بفتح مهمله و سکون تحتیه و شین معجمه بصری سنه دو صد و
بیست و هشت یا نه قال حدثنا حماد بن زید ابن درهم ابو اسمعیل
ازرق بصری سنه یکصد و هفتاد و نه قال حدثنا
ایوب سختیانی و یونس بن عبد تابعی بصری ست
موصوف بحسن حفظ و کمال فضل سنه یکصد و سی
و نه عن الحسن ابی سعید بن الحسن انصاری بصری
عالم و عابد و فصیح و فقیه و زاهد تابعی اجماع دارند
بر علو منزلت و بزرگی قدر وی سنه یکصد و شانزده
عن الاحنف ابی بحر بو حده ضحاك بن قیس رئیس
بنی تمیم بود در اسلام و ضرب المثل در حلم سنه شصت
و هفت و دریافته بود زمان آنحضرت را صلی الله علیه و آله
وسلم انه قال ذهبت لانصر هذا الرجل تحقیق گفت
احنف رفته بودم من تا یاری دهم این مرد را یعنی علی
ابن ابی طالب را در رد جمل چنانچه در باکثر روایات است
فلقینی ابو بکرة پس ملاقات کرد مرا ابوبکره بسکون
کاف که صحابی مشهور است نامش نفیع بتصغیر نفع
بفا ابن حارث بن کلدة گوشه گرفته بود در جنگ جمل
از هر دو فریق و وفاتش در سنه پنجاه و یک فقال این
ترید پس گفت ابوبکره کجا قصد رفتن داری قلت
انصر هذا الرجل گفتم قصد یاری دادن این مرد
دارم قال ارجع فانی سمعت رسول الله صلی
الله علیه واله وسلم یقول گفت ابوبکره بازگرد
پس بدرستی من شنیدم آنحضرت را که میفرمود اذا التقی
المسلمان بسیفیهما فالقاتل والمقتول فی النار
وقتی که در هم شوند دو مسلمان بسیفهای خود و کارزار

كه وضو ميكنانديار خود را **حدثنا** ابن سلام قال اخبرنا يزيد بن هارون عن يحيى عن موسى بن عقبة عن كريب مولى ابن عباس عن اسامة بن زيد ان رسول الله صلى الله عليه وسلم لما افاض من عرفة عدل الى الشعب فقضى حاجته اسامه بن زيد گويد بتحقيق پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم هرگاه رجوع كرد از موقف عرفه توجه كرد بسوى دره كوه پس قضاى حاجت كرد قال اسامة فجعلت اصب عليه ويتوضأ گفت اسامه پس گشتم كه ريختم بر آن حضرت آب را و حال آنكه وضو ميكرد فقلت يا رسول الله اتصلي قال المصلى امامك پس گفتم اى رسول خدا آيا نماز ميكنى فرمود محل نماز در پيش است **حدثنا** عمرو بن علي قال حدثنا عبد الوهاب قال سمعت يحيى بن سعيد قال اخبرني سعد بن ابراهيم ان نافع بن جبير بن مطعم اخبره انه سمع عروة بن المغيرة بن شعبة يحدث عن المغيرة بن شعبة انه كان مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في سفر وانه ذهب لحاجة له از مغيره كه بتحقيق وى بود با رسول الله در سفرى و بتحقيق آن حضرت صلى الله عليه وسلم رفت براى قضاى حاجتى كه او را بود وان المغيرة جعل يصب الماء عليه وهو يتوضأ فغسل وجهه ويديه ومسح برأسه ومسح على الخفين و بتحقيق مغيره گشت كه مى ريخت آب را بر وى و آن حضرت وضو ميكرد پس شست روى خود را و دو دست خود را و مسح كرد بسر خود و مسح كرد بر موزه ها **باب** قراءة القرآن بعد الحدث وغيره باب در حكم خواندن قرآن عظيم پس از حدث اصغر و غير قرآن مثل ذكر و سلام بعضى ضمير غيره راجع بحدث داشته اند برين تقدير مراد از حدث خارج از قبل و دبر است چنانكه در حديث ابو هريره بر آن تخصيص يافته شيخ ابن حجر از غير حدث مظان حدث اراده كرده و عينى رد اين اراده كرده اولا از انكه مرجع مذكور بايد يا قرينه بر تقدير آن باشد و اينجا هر دو مفقود است و ثانيا از انكه مظنه حدث دو است يكى آنكه مثل حدث ديگر مثل حدث نباشد اول داخل ست در بعد الحدث و ثانى خارج از ان و سخن دران نيست انتهى و دو دو نيست كه مظنه حدث خواب آن سرور را صلى الله عليه وسلم مراد داشته باشد و نفس خواب آن حضرت اگرچه حدث نيست چون پا دراز كرده باشند احتمال حركت باوى دارد پس آن را مظنه حدث ميتوان گفت برين تقدير دفع ميشود هر دو ورد عينى بفهم قال منصور عن ابراهيم لا بأس بالقراءة في الحمام نقل كرده است منصور از ابراهيم باكى نيست در خواندن قرآن در حمام مراد وقت حدث است چون در حمام غالب آنست كه تا درون هستند بحدث ميباشند تخصيص بذكر يافته وبكتب الرسالة على غير وضوء و باك نيست در نوشتن رساله على غير وضو تخصيص رساله بذكر آنست كه غالب دران نام خدا و آيات قرآنى مى باشد و در وقت نوشتن بر زبان مير سد و قول و فعل را يك حكم داشته قال حماد عن ابراهيم ان كان عليهم ازار فسلم والا فلا تسلم گفت حماد از ابراهيم اگر باشد بر جسمى كه در حمام اند ازار پس سلام بكن وگرنه سلام مكن از انكه برهنه غسل كردن بدعت است و از روى زجر منع سلام بر اهل بدعت كرده اكثر شراح گفته اند وجه نهى از سلام آنست كه باعث ميشود بر جواب و در جواب نام خداست و جزويست از آيت قرآن و اين معنى منافى مقصد مؤلف است از انكه درين باب اثبات اباحت خواندن قرآن و ذكر كرده است يارب ما گوئيم كه در حمام غالب بجنابت مى باشند و جنب از خواندن قرآن ممنوع است بهر تقدير فرق در برهنگى نمى ماند **حدثنا** اسمعيل قال حدثني مالك عن مخرمة بن سليمان عن كريب مولى ابن عباس ان عبد الله بن عباس اخبره انه بات ليلة عند ميمونة زوج النبي صلى الله عليه وسلم وهي خالة ابن عباس خبر داد كريب را كه بتحقيق وى شب كرد يك شبى نزد ميمونه زوجه پيغمبر خدا و آن ميمونه خاله ابن عباس است فاضطجعت في عرض الوسادة واضطجع رسول الله صلى الله عليه وسلم واهله في طولها گفت ابن عباس پهلو نهادم من در عرض بالش و پهلو نهاد پيغمبر خدا و اهل او كه ميمونه است بر طول بالش بدانكه عرض و طول وساده معتبر بعرض و طول آدمى است پس عرض آنست كه در عرف دراز ميدانند آنرا و طول برخلاف آن فنام رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى اذا انتصف الليل او قبله بقليل او بعده بقليل استيقظ رسول الله صلى الله عليه وسلم پس خواب كرد آن حضرت تا آنكه وقتى

رسول خدا اين قاتل است كه مستحق دوزخ گشته بسبب قتل فما بال المقتول پس چيست حال كشته شده و چه تقصير او ست قال انه كان حريصا على قتل صاحبه فرمود بدرستى كه وى حريص و عازم جازم بود بر كشتن يار مسلمان خود و اين منافى نيست بموجب حديث ديگر را كه فرموده اذا هم عبد بسيئة فلم يعملها فلا يكتبوها عليه چون قصد كند بنده بگناهى و عمل نكند آن را پس ننويسيد آن را بر وى جه هم آنست كه بگذرد بفكر وى و مستقر و ثابت نماند و عزم و حرص مرتبه ثبات و استقرار و توطين است و مدارح بايد دانست كه روايات نسخ كتاب در ترتيب احاديث و آيات اين باب مختلف اند اسلوبى كه ثبت شده روايت ابى ذر است و در روايت مستملى حديث ابى بكره ساقط است ازينجا و در روايت اصيلى اين حديث را در بابى علحده آورده و ترجمه باب وان طائفتان من المؤمنين اقتتلوا فاصلحوا بينهما فسماهما مؤمنين ساخته **باب** ظلم دون ظلم بيان گناهى كه غير گناهى باشنيك تر و فرو تر از گناه ديگر باشد يعنى ظلم اقسام است كه بعضها دون بعض و در راه مختلف آيد در بعضى جا مراد قسمى باشد بقسمى ديگر فرق در عنوان اين باب و در عنوان باب سيوم مقدم كه كفر دون كفر گفته واضح نميشود و استدلال حديث يكى هر دو مى تواند شد مگر آنكه اختلاف لفظ اعتبار كنند و سخن بتقريب بودن ابواب روايت احاديث را و ايراد در روايت هر شيخ در تقريبى كه روايت كرده وافى بدفع امثال اين شبهات است والله الهادي **حدثنا** ابو الوليد هشام بن عبد الملك طيالسى قال حدثنا شعبة ح مهمله تحويل است از اسناد اول كه بيك واسطه از شعبه است با مشاركت جمع در سماع از واسطه بسوى اسناد ثانى كه بدو واسطه از انست چنانكه گفت قال وحدثني بلفظ افراد كه دال بر سماع وى تنها است بشر بكسر موحده ابو محمد بن خالد عسكرى است دو صد و پنجاه و سه قال حدثنا محمد بن جعفر هذلى بصرى كه معروف بغندر است بضم معجمه سنه يكصد و نود و سه عن شعبة عن سليمان ابو محمد بن مهران بكسر ميم اسدى كوفى معروف باعمش تابعى است من حيث الرواية اسماع وى از صحابه ثابت نشده نام كرده ميشد بسيد المحدثين و شعبه او را مصحف ميگفت از براى صدق وى در سنه يكصد و چهل و هشت عن ابراهيم ابى عمرو بن يزيد بن قيس بن اسود نخعى منسوب

که نیمه شب گذشت یا پیش از نیم شب باندکی یا بعد از نیم شب باندکی بیدار شد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فجعل یمسح النوم عن وجهه بیده
پس گشت که می مالید اثر خواب را از روی خود بدست خود ثم قرأ العشر الآیات الخواتم من سورة آل عمران پس بخواند ده آیات که اواخر
از سوره آل عمران که از ان فی خلق السموات والارض تا آخر سوره است ثم قام الی شن معلقة فتوضأ منها فاحسن وضوءه ثم قام یصلی
پس برخاست بسوی مشکی که آویخته بود پس وضو کرد از آب مشک پس نیک کرد وضو را بسنن ومندوبات پس برخاست که نماز میکرد وقال
ابن عباس فقمت فصنعت مثل ما صنع ثم ذهبت فقمت الی جنبه فوضع یده الیمنی علی راسی واخذ باذنی الیمنی یفتلها
گفت ابن عباس ایستادم من وکردم من مانند چیزی که کرده بود آن حضرت پس رفتم وایستادم پهلوی چپ آن حضرت پس نهاد دست راست
را بر سر من وگرفت گوش راست را بحالی که می مالید آنرا از روی مهربانی وشفقت گردانید از جانب چپ بطرف راست فصلی رکعتین
ثم رکعتین ثم رکعتین ثم رکعتین ثم رکعتین ثم رکعتین پس گذارد دو دو رکعت شش دوگانه ثم اوتر ثم اضطجع پس نماز وتر گذارد
پس پهلو نهاد بر بستر خواب حتی اتاه المؤذن فقام فصلی رکعتین خفیفتین ثم خرج فصلی الصبح تا آنکه آمد او را موذن پس
برخاست وگذارد دو رکعت سبک سنت فجر پس بیرون آمد وگذارد فرض نماز صبح مناسبت حدیث بترجمه بآن است که آن حضرت از خواب
برخاست پیش از آنکه وضو کند آیات قرآنی خواندند اگرچه خواب آن حضرت ناقض نیست لیکن چون وضو تازه کردند معلوم شد که انزال حدث
دیگر داشتند وابن عباس نیز همچنین عمل کرد وبعد از خواب آیات مذکوره خواندند واو را از خواندن منع نفرمودند **باب من لم یتوضأ**
الا من الغشی المثقل کسی که وضو نمیکند از هیچ غشی مگر غشی گران غشی بفتح غین معجمه وسکون شین معجمه بیهوشی نوعی از اغماست ومثقل
بضم میم وسکون ثلثه وکسر قاف صفت غشی است **حدثنا** اسمعیل قال حدثنی مالك عن هشام بن عروة عن امرأته
فاطمة بنت المنذر عن جدتها اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنهما انها قالت اتیت عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم
حین خسفت الشمس فاذا الناس قیام یصلون گفت اسما آمدم عایشه جفت پیغمبر خدا را وقتی که گرفته بود آفتاب پس ناگاه مردم ایستاده بودند
در حالی که نماز خسوف میکردند واذا هی قائمة تصلی فقلت ما للناس فاشارت بیدها نحو السماء پس ناگاه دیدم که عایشه استاده
نماز میگذارد پس گفتم چه حال است مردم را که در جزع افتاده اند پس اشارت کرد عایشه بدست خود بجانب آسمان فقالت سبحان الله
فقلت آیة فاشارت ای نعم پس گفت عایشه از راه تعجب پاکست خدا پس گفتم آیا علامت عذاب است پس اشارت کرد بسر
علامت عذاب است آری فقمت حتی تجلانی الغشی وجعلت اصب فوق راسی ماء اسما گوید ایستادم بنماز تا آنکه پوشید مرا
بیهوشی اندکی پس که استادم ورنج کشیدم وگشتم که میریزم بر سر خود آب جهت دفع غشی محل استدلال مولف مر ترجمه را این حدیث همین حال
اسما است که نماز میکرد وعقب آن حضرت میدید او را که غشی میکرد وهمچنان نماز میگذارد وآن حضرت انکار نکرده بر وی وغشی او خفیف بود
چنانکه گفته آب میریختم بر خود وهمچنین گفته اند وظاهر آنست که آب ریختن بعد از نماز خواهد بود والله اعلم فلما انصرف رسول الله صلی الله
علیه وسلم حمد الله واثنی علیه ثم قال ما من شیء کنت لم اره الا قد رأیته فی مقامی هذا حتی الجنة والنار پس وقتی
که برگشت پیغمبر خدا از نماز خطبه خواند وحمد گفت خدا را وثنا کرد بر وی پس فرمود نیست چیزی که بوده من که ندیده بودم آنرا مگر آنکه تحقیق دیدم
آنرا در بجائی که اینست تا آنکه دیدم بهشت را ودوزخ را ولقد اوحی الی انکم تفتنون فی القبور مثل او قریبا من فتنة الدجال
وتحقیق وحی کرده شد بسوی من که البته شما مبتلا کرده میشوید در گورها مانند فتنه دجال یا نزدیک از ان لا ادری ای ذلك قالت اسماء
نمیدانم که کدام یکی ازین دو عبارت گفت اسما شک کرده فاطمه بنت منذر یؤتی احدکم فیقال له ما علمك بهذا الرجل آورده میشود
یکی از شما مردم پس گفته میشود مر او را چیست علم تو باین مرد در روایات دیگر واقع شده که صورت آن حضرت را حاضر میکنند در مقابل میت

لقمان است وهمچنین روایت بخاری در مقام تفسیر
این آیه اولی از طریق ابن عدی از شعبه اما روایت
دیگر که مولف در تفسیر سوره لقمان از طریق جریر از اعمش
یعنی سلیمان آورده که چون گفتند صحابه آنچه گفتند
فرمود نیست مراد آنچنان آیا نشنیده اید قول لقمان
مر پسر خود را ان الشرک لظلم عظیم ودر قصه ابراهیم از طریق
حفص بن غیاث از اعمش که فرمود نیست آنچنان
که شما میگویند بلکه بمعنی ظلم شرک است آیا گوش نکرده
اید بسوی قول لقمان الخ دلالت دارد بر آنکه قول لقمان
از سابق معلوم بود نزد ایشان که تنبه فرمود ایشان را
بران وظاهر همین است چه نزول قول لقمان بباعث
آیه مذکوره خالی از بعد ورکاکت نیست وتوفیق میان
این دو روایت باحتمال آنکه نزول آیه لقمان در حال
بوده باشد پس خواندن آن برایشان وتنبه کرد چنانکه
عسقلانی گفته نیز ظاهر البعد است وبرین قیاس میتوان
گفت که چون آنحضرت تنبه فرمود وبر معنی مراد وتنویر
وتذکر نمود آن را مقوله لقمان گمان بردند بعضی از رواة
اهل اسناد که نزول آیه لقمان الحال است که کاشف
شبهه اصحاب گردید پس تعبیر نمود بانچه خیال کرد نظر بجواز
نقل بالمعنی واین اصل کبیر است برای توجیه وتوفیق
میان اکثر روایات مختلفه یا بدانکه مراد از عدم خلط ایمان
بشرک که ضد ایمان است چیست ظاهر عدم نفاق
است که در وی ایمان ظاهر با کفر باطن مخلوط است
ویحتمل که مراد عدم خلط ایمان بخدا با شرک در عبادت
باشد چنانچه مشرکان مکه داشتند وکریمه وما یؤمن
اکثرهم بالله الا وهم مشرکون ناطق بدانست وچون ایمان
مبرا از شوب نفاق واشراک حاصل گردد بیشک
مامون از وعید کفار که تخلید بنار است ومهتدی بصراط
مستقیم باشد وچون بیان کرد تفاوت کفر وظلم را در
مراتب از پس آورد تفاوت نفاق را بدستور وگفت
باب علامات المنافق بیان نشانهای منافق
نفاق در لغت مخالفت باطن مر ظاهر را پس اگر این مخالفت
در اظهار ایمان باشد آن را نفاق کفر گویند وگرنه نفاق
در عمل وداخل است در وی فعل وترک ومراتب
وی متفاوت اند ذکره العسقلانی **حدثنا**
سلیمان ابو الربیع ابن داؤد زهرانی بصری است سنه
دوصد وسی وچهار قال حدثنا اسمعیل
بن جعفر بن ابی کثیر انصاری مدنی است قاری اهل
مدینه سنه یکصد وهشتاد قال حدثنا نافع
بن مالك بن ابی عامر ابو سهیل اصبحی تیمی مدنی است
بعد یک صد وچیل عن ابیه جد امام مالک است سنه
یکصد ودوازده عن ابی هریرة عن النبی صلی الله
علیه وآله وسلم قال آیة المنافق ثلث نشان منافق
سه خصلت است ونشان لازم ماهیت جنس است
چه درین خصال مخالفت ظاهر مر باطن را است

وگفته میشود بوی فاما المومن والموقن لا ادری ای ذلك قالت اسماء امامومن یاموقن نمیدانم کدام یکی ازین دو قول گفت اسماء فیقول هو محمد رسول الله جاءنا بالبینات والهدی گفت اسماء پس میگوید آن میت که او محمد پیغمبر خداست آمد ما را با دلایل صدق و هدایت فاجبنا وآمنا واتبعنا پس قبول کردیم فرموده او را و ایمان آوردیم و پیروی کردیم فیقال له نم صالحا فقد علمنا ان کنت لمومنا پس گفته میشود مر این مومن را خواب کن در حالی که نیکو کار هستی بتحقیق دانستیم که بتحقیق بودی تو مسلمان اما المنافق او المرتاب لا ادری ای ذلك قالت اسماء امامنافق که ایمان ندارد مگر بزبان یا شک کننده در صدق پیغمبر خدا نمیدانم که کدام ازین دو قول گفته اسماء فیقول لا ادری سمعت الناس یقولون شیأ فقلته پس میگوید آن نامسلمان نمیدانم شنیدم مردم را که میگفتند چیزی پس گفتم آنرا **باب مسح الراس کله** باب در بیان آنکه واجب مسح تمام سر است اینست مذهب مولف که بیک واسطه اخذ کرده از مالك لقوله عز وجل وامسحوا برؤسكم از جهت فرموده خدا عز وجل و مسح کنید سرهای خود را و ظاهر تمام سر است چنانکه در فاغسلوا وجوهکم تمام روییست وقال ابن المسیب المراة بمنزلة الرجل تمسح علی راسها گفت ابن مسیب زن بمنزله مرد است باید که مسح کند تمام سر را وسئل مالك ایجزئ ان یمسح بعض الراس فاحتج بحدیث عبد الله بن زید پرسیده شد امام مالك آیا رواست که مسح کند کسی پاره سر را پس حجت آورد حدیث عبد الله بن زید را که مذکور میشود **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن عمرو بن یحیی المازنی عن ابیه ان رجلا قال لعبد الله بن زید وهو جد عمرو بن یحیی اتستطیع ان تریني کیف کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یتوضأ بتحقیق مردی گفت مر عبد الله بن زید را و آن سائل جد عمرو بن یحیی است آیا می توانی این را که بنمائی مرا چگونه بود پیغمبر خدا که وضو میکرد فقال عبد الله بن زید نعم پس گفت عبد الله بن زید آری میتوانم نمود فدعا بماء فافرغ علی یده فغسل یده مرتین پس طلبید عبد الله آبی را پس ریخت بر دست خود پس شست دو بار یعنی مکرر ثم مضمض واستنثر ثلثا پستر آب در دهن گردانید و از بینی انداخت سه بار ثم غسل وجهه ثلثا ثم غسل یدیه مرتین مرتین الی المرفقین پستر شست روی خود را سه بار پستر شست هر دو دست را دو دو بار تا هر دو آرنج ثم مسح راسه بیدیه فاقبل بهما وادبر بدأ بمقدم راسه حتی ذهب بهما الی قفاه ثم ردهما الی المکان الذی بدأ منه پستر مسح کرد سر خود را بهر دو دست پس پیش آورد و پس برد ابتدا کرد به پیش سر خود تا آنکه رفت بهر دو دست بسوی گردن پستر باز آورد بسوی مکانی که ابتدا کرده بود از آن ثم غسل رجلیه پستر شست هر دو پای را از شستن پایها دو بار یا سه بار اشارت نکرد با آنکه در وضو جایز است که بعضی اعضا را یکبار و بعضی را دو بار و بعضی را سه بار بشوید پوشیده نماند که دلالت این حدیث بر وجوب مسح تمام سر وقتی تمام میشد که در حدیث مذکور اقتصار بر فرایض وضو می بود هرگاه غیر مفروضات مثل غسل ید و مضمضه و استنثار و غسل اعضای مفروضه بر وجه مسنون کرده تواند که مسح سر را نیز بر وجه سنت بیان کرده باشد چنانکه ظاهر است و حدیث مسح پیغمبر خدا بر ناصیه و اکتفا بهمان کردن چنانکه مسلم و طبرانی از مغیره بن شعبه و ابو داود و حاکم از حدیث انس آورده و بصحت پیوسته پس این حدیث را حمل بر سنت باید کرد جمعا بین الحدیثین **باب غسل الرجلین الی الکعبین** باب در بیان شستن پایها تا هر دو کعب در وضو **حدثنا** موسی قال حدثنا وهیب عن عمرو عن ابیه قال شهدت عمرو بن ابی حسن سأل عبد الله بن زید عن وضوء النبی صلی الله علیه وسلم مرویست از پدر عمرو که یحیی بن عماره است گفت حاضر شدم عمرو بن ابی حسن را که سوال کرد عبد الله بن زید را از وضوی پیغمبر فدعا بتور من ماء فتوضأ لهم وضوء النبی صلی الله علیه وسلم پس طلبید عبد الله بن زید ظرفی از آب پس وضو کرد برای نمودن حاضران مانند وضوی پیغمبر خدا فاکفأ علی یده من التور فغسل یدیه ثلثا پس ریخت بر دست خود از آن ظرف آب پس شست هر دو دست را سه بار ثم ادخل یده فی التور فمضمض واستنشق واستنثر ثلاث غرفات

وتشدید و تغلیظ بر کسی که این صفات دارند نه آنکه وی محکوم بنفاق است حقیقت که آن خلاف قضیه اجماع است یا آنکه مراد نفاق عملی باشد نه نفاق ایمانی چنانکه گذشت بقیاس قول عمر بن الخطاب مر حذیفه را رضی الله عنهما آیا می شناسی در ما چیزی را که ترا نفاق گوید احسن وجوه آنست که گفته شود مراد نفاق عرفی است یعنی باطن وی مخالف ظاهر وی باشد نه نفاق شرعی که انکار کفر و اظهار اسلام است و میتواند شد که مراد ما ورای رسوخ اخلاص و کمال آن باشد که باختلاف غیبت و حضور و تفاوت احوال تفصیل پذیرد چنانکه حدیث ناحق خنظله اشارتی بآن میکند و وجه اختصار برین سه گفته اند که اینها منبه اند بر باعدا خود چه اصل دیانات منحصر درهمین سه اند قول و فعل و نیت پس تنبیه کرد بر فساد قول بکذب و بر فساد فعل بخیانت و بر فساد نیت بخلف چه خلف وعده ضرر نمیکند مگر وقتیکه عزم بر آن مقارن وعده باشد چنانکه ظاهر شد **حدثنا** قبیصة بفتح قاف و کسر موحده با تحتانیه و فتح مهمله بن عقبة بضم مهمله و سکون قاف ابو عامر کوفی است گویند شنیده است از سفیان در صغر سن پس ضبط نداشت چنانچه باید پس وی حجت است مگر در آنچه روایت از سفیان دارد و درینجا ایراد روایت وی از سفیان بنا بر آنست که از طریق دیگر نیز از اعمش بمولف رسید و لیکن احتجاج بخاری بوی در چند موضع کفایت میکند در بزرگی شان او مرد در سنه دو صد و پانزده قال حدثنا سفیان بحرکات ثلث در اول امام بزرگ قایم مقام علمی ترسید در باب املا مستبیح امام را ابو عبد الله بن سعید ثوری کوفی نسبت یکی از اجداد خود مسمی بثور دارد از تبع تابعین است متفق اند بر بلندی مرتبه و کثرت علوم و ضبط و صلابت دین و تقدیم وی بر اقران در سنه یکصد و شست بمرد عن الاعمش لقب سلیمان بن مهران مذکور است بجهت ضعف بصر وی ماخوذ اعمش یعنی ضعیف بصر یا سیلان اشک عن عبد الله بن مرة بضم میم و تشدید مهمله همدانی بسکون میم کوفی تابعی خارفی که بنا سجمه و رار مهمله وفات در سنه یکصد عن مسروق ابن اجدع بجیم و عامیه ابن مالک تابعی همدانی کوفی در صغر سن دزدیده شده پس یافتند ازین نام مسروق خواندند در سنه شست و دو یا سه عن عبد الله بن عمرو یعنی ابن عاص ان النبی صلی الله علیه واله وسلم قال اربع من کن فیه کان منافقا خالصا چهار خصلت اند کسی که باشد آن خصلتها در وی باشد منافق ساده بی آمیزش با ایمان ظاهر است تشدید و تهدید است یا مراد منافق

پس در آورد دست راست را در ظرف و برگرفت آب پس مضمضه کرد و در بینی انداخت و بیفشاند و برگرفت ثم غرف ثم ادخل یده فغسل وجهه ثلثا پستر در آورد دست بهت را [illegible] ثم ادخل یده فغسل یدیه الی المرفقین مرتین پس آورد هر دو دست را تا آرنجها و باز ادخل یده فمسح راسه فاقبل بهما و ادبر مرة واحدة پستر در آورد یک دست را و آب برگرفت و بر دست دیگر ریخته هر دو دست مسح کرد سر را و پیش برد هر دو [illegible] یکبار ثم غسل رجلیه الی الکعبین پستر شست هر دو پای را تا کعبین در آوردن دست در ظرف و غسل پای گویا بر قیاس گذاشته یا آنکه بهمان ظرف آب ریخت بر پایها ازین جهت نگفته **باب** استعمال فضل وضوء الناس و در بیان استعمال کردن زیاده آب وضوی مردم که در ظرف باقی مانده [illegible] فضل آب وضو همین است و آنرا حمل کرده‌اند بر آب مستعمل وضو بعید مینماید در حدیثی که درین باب ایراد کرده نیز نص درین معنی نیست وامر جریر بن عبد الله اهله ان یتوضأ بفضل سواکه که فرمود جریر بن عبد الله مردم خود را انیکه وضو کنند بزیادتی آب که از مسواک کردن باقی مانده [illegible] از جملهٔ اعمال وضوست پس تائید میکند این قول جریر ترجمه را و در بعضی طرق این حدیث جریر آمده که وی مسواک میکرد و فرو می‌برد سر مسواک را در آب و میگفت مر اهل خود را که با آن آب وضو کنند نمی‌دید در آن باکی **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا الحکم بن عتیبة قال سمعت ابا جحیفة یقول خرج علینا النبی صلی الله علیه وسلم بالهاجرة فاتی بوضوء فتوضأ فجعل الناس یاخذون من فضل وضوئه حکم گوید شنیدم ابا جحیفه را که میگفت بیرون آمد بر ما پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم در وقت نیم روز سخت گرم پس آورده شد آب وضو پس وضو کرد آن حضرت [illegible] از فضل آب وضوی آن حضرت [illegible] فصلی النبی صلی الله علیه وسلم الظهر [illegible] پس گذارد پیغمبر خدا نماز ظهر دو رکعت [illegible] عنزة که پیش آن حضرت نیزه خورد بود که ستره کرده بودند [illegible] وقال ابو موسی دعا النبی صلی الله علیه وسلم بقدح فیه ماء فغسل یدیه و وجهه فیه ومج فیه گفت ابو موسی طلب کرد آن حضرت بقدحی که در وی آب بود پس شست [illegible] روی مبارک خود را در ان قدح و آبی از دهن مبارک گرفته در آن قدح انداخت برای تبرک ثم قال لهما اشربا منه وافرغا علی وجوهکما ونحورکما [illegible] ابو موسی و بلال را که بنوشید ازین آب و بریزید بر روها و سینه های خود و یا گلوهای خود [illegible] حدثنا علی بن عبد الله قال حدثنا یعقوب بن ابراهیم [illegible] حدثنا ابی عن صالح عن ابن شهاب قال اخبرنی محمود بن الربیع قال وهو الذی مج رسول الله صلی الله علیه وسلم فی وجهه وهو غلام من بئرهم ابن شهاب گفت خبر داد مرا محمود پسر ربیع و آن محمود کسی است که انداخت آب دهن پیغمبر خدا در روی او و حال آنکه او صغیر غیر بالغ بود آبی که از چاه ایشان گرفته بود بر روی او انداخته از روی مزاح [illegible] وقال عروة عن المسور وغیره یصدق کل واحد منهما صاحبه گفت عروه از مسور و غیر او که مروان بن حکم بود در حالی که تصدیق میکرد هر دو هم دیگر را [illegible] واذا توضأ النبی صلی الله علیه وسلم کادوا یقتتلون علی وضوئه و وقتی که وضو میکرد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بودند صحابه کشته میشدند بر آب وضوی آن حضرت گفته‌اند که مراد بقیه آبست که در ظرف وضو میبود و قولی آنست که مراد مستعمل وضوست و این را دلیل گرفته‌اند بر آنکه آب مستعمل پاک است [illegible] نوشیده [illegible] **حدثنا** عبد الرحمن بن یونس قال اخبرنا حاتم بن اسمعیل عن الجعد قال سمعت السائب بن یزید یقول ذهبت بی خالتی الی النبی صلی الله علیه وسلم گفت جعد شنیدم سائب بن یزید را که میگفت برد مرا خاله من بسوی پیغمبر خدا فقالت یا رسول الله ان ابن اختی وقع پس گفت ای پیغمبر خدا پسر خواهر من رسیده است او را درد در قدم فمسح راسی ودعا لی بالبرکة پس مسح کرد آن حضرت سر مرا و دعا کرد مرا ببرکت ثم توضأ فشربت من وضوئه پستر وضو کرد آن حضرت پس نوشیدم از آب وضوی آن حضرت بعضی گویند مراد آبی است که تقاطر میکرد از اعضای آن حضرت ثم قمت

[illegible] و در حقیقت منافات نیست [illegible] را علامات متعدده می‌باشند ذکر کرده شود بعضی ازان گاهی و گاهی تمام اکثر کذا ذکره الطیبی و بالجمله حصر در هیچ روایة مراد نیست و اختلاف ذکر بحسب اختلاف مقام و وقت و اعتبار است قال ابو عبد الله الحاق است از بعضی رواة بخاری که گفت مولف ابو عبد الله محمد بخاری تابعه شعبة عن الاعمش متابعت کرده سفیان را شعبه در روایت این حدیث از اعمش یعنی وی نیز همچنان روایت کرده **باب** قیام لیلة القدر من الایمان بیان آن بطاعت و عبادت در شب قدر از شعبهای ایمان است مباحث شب قدر در محلش مذکور گردد ان شاء الله تعالی **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب قال حدثنا ابو الزناد بکسر زای معجمه و نون [illegible] عن الاعرج عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم من یقم لیلة القدر ایمانا واحتسابا [illegible] کند شب قدر را و زنده دارد آن را بطاعت و عبادت بجهت ایمان و تصدیق بفضل و بودن وی طاعت و خواهش ثواب بی ریا و طمع غفر له ما تقدم من ذنبه آمرزیده میشود [illegible] چیزی که پیش [illegible] از گناهان صغیره وی [illegible] حقوق [illegible] آن با حصول رضا خصوم بخشیده شوند و ظاهر است که ترتب مغفرت بر موافقت و وقوع قیام با تحقیق شب قدر است چنانچه در بعضی روایات صریح آمده لا یقوم احدکم لیلة القدر فیوافقها ایمانا واحتسابا الا غفر له الخ اگرچه جوینده مطلقا ماجور است **باب** الجهاد من الایمان پیش آمدن بجنگ اعدای دین بقصد اعلای کلمهٔ اسلام شعبه‌ایست از ایمان **حدثنا** حرمی نام ابو علی بن حفص بن عمر عتکی بصری است سنه دو دویست و بست و سه یا شش قال حدثنا عبد الواحد بن زیاد بصری عبدی ثقفی است منسوب بعبد القیس و ثقیف سنه یکصد و هفتاد و هفت قال حدثنا عمارة بضم مهمله ابن قعقاع بن شبرمة [illegible] منسوب [illegible] قال حدثنا ابو زرعة [illegible] یا عبد الرحمن یا عمرو یا عبد الله است بن عمرو بن

خلف ظهره فنظرت الی خاتم النبوة بین کتفیه مثل زر الحجلة پس ایستادم پس پشت آن حضرت پس دیدم بسوی مهر نبوت که میان دو شانه او بود مانند تکمه حجله عروسان یعنی گویند حجله نام مرغی است مثل کبوتر و زر بیضه اوست **باب** من مضمض واستنشق من غرفة واحدة بجواز حال کسی که آبی در دهن کند و در بینی کند بیک کف آب **حدثنا** مسدد قال حدثنا خالد بن عبد الله قال حدثنا عمرو بن یحیی عن ابیه عن عبد الله بن زید انه افرغ من الاناء علی یدیه فغسلهما از عبد الله بن زید مرویست که بتحقیق ریخت از ظرف آب بر دو دست خود پس شست هر دو دست را ثم غسل او مضمض واستنشق من کفة واحدة ففعل ذلك ثلثا پس شست دهان و بینی را یا گفت مضمضه واستنشاق کرد فغسل وجهه ثلثا ثم غسل یدیه الی المرفقین مرتین مرتین پس شست روی خود را سه بار پس شست هر دو دست را تا هر دو آرنج دو دو بار ثم مسح براسه ما اقبل وما ادبر پس مسح کرد بسر خود چیزی که بپیش آورد و پس برد ثم غسل رجلیه الی الکعبین و شست هر دو پای را تا دو کعب ثم قال هکذا وضوء رسول الله صلی الله علیه وسلم پس گفت آنچنین است وضوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم **باب** مسح الراس مرة **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا وهیب قال حدثنا عمرو بن یحیی عن ابیه قال شهدت عمرو بن ابی حسن سال عبد الله بن زید عن وضوء النبی صلی الله علیه وسلم فدعا بتور من ماء فتوضأ لهم گفت یحیی حاضر شدم عمرو بن حسن را در حالی که پرسید عبد الله بن زید را از وضوی پیغمبر خدا پس طلبید آبی پس وضو کرد برای نمودن حاضران فکفاه علی یدیه فغسلهما ثلثا پس ریخت آب را بر دو دست خود پس شست سه بار ثم ادخل یده فی الاناء فمضمض واستنشق واستنثر ثلثا بثلث غرفات من ماء پس درآورد دست را در ظرف پس مضمضه کرد و به بینی درآورد و بیفشاند از بینی سه بار بسه کف از آب ثم ادخل یده فی الاناء فغسل وجهه ثلثا ثم ادخل یده فی الاناء فغسل یده الی المرفقین مرتین مرتین ثم ادخل یده فی الاناء فمسح براسه فاقبل بیده وادبر بهما ثم ادخل یده فی الاناء فغسل رجلیه ترجمه کرر تحریر رسید **حدثنا** موسی قال حدثنا وهیب وقال مسح براسه مرة مولف گوید حدیث کرد ما را موسی گفت حدیث کرد وهیب و گفت مسح کرد بسر خود یکبار چون در روایت سلیمان صریح واقع نشده بود از موسی حدیث کرد و بیان آن نمود و تفسیر بعد از ابهام او گذاشت **باب** وضوء الرجل مع امراته وفضل وضوء المراة باب در بیان جواز وضو کردن مرد با زن خود در یک ظرف و وضو کردن ببقیه آب وضوی زن وتوضأ عمر رضی الله عنه بالحمیم فی بیت نصرانیة و وضو کرد عمر بآب گرم در خانه زن نصرانی گفته اند که این اثر مناسبتی بترجمه باب ندارد و تائید آن شود و نیز حدیثی که می آرد دلالتی برین نیست تا داخل ترجمه دارند و میتوان گفت که بعضی مردم که از فضل آب وضوی زن مکروه داشته اند ازین جهت است که دست زن بوی رسیده و از آب زن نصرانیه که عمر وضو کرد ملاحظه آن کرد یا آنکه غالب آنست که دست وی رسیده باشد پس نوعی مناسبت بترجمه دارد یا آنکه مولف بسا است که اقوال و آثار صحابه و تابعین نقل میکند برای افاده احکام و منحصر نیست که تائید ترجمه نماید یا حدیثی که بعد از آن می آرد مفصح از آن باشد پس ازین فعل عمر رضی الله عنه افاده کرد که آب گرم وضو جائز است و آب خانه نصرانی ما پاک نیست چنانکه بعضی بآن رفته اند **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر انه قال کان الرجال والنساء یتوضؤن فی زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم جمیعا گفت ابن عمر بودند مردان و زنان که وضو میکردند در زمان آن حضرت در حالی که مجتمع بودند از یک ظرف مثل تغار **باب** صب النبی صلی الله علیه وسلم وضوءه علی المغمی علیه ریختن پیغمبر خدا آب وضو را بر کسی که بیهوشی بروی بود **حدثنا** ابو الولید قال حدثنا شعبة عن محمد بن المنکدر قال سمعت جابرا یقول جاء رسول الله صلی الله علیه وسلم یعودنی وانا مریض لا اعقل گفت ابن منکدر شنیدم جابر را که میگفت آمد پیغمبر خدا در حالی که عیادت میکرد و من بیماری بودم که هوش نداشتم فتوضأ فصب

سیاق را و تعبیر میکند نفس خود را بنحوی دیگر از راه اتحاد و اینجا که قائل پیغمبر است و کلام قول او کنایت یا رشکلم درست نباشد مگر بتقدیر قول و بطریق حکایات چنانکه در کریمه واذ یرفع ابراهیم القواعد من البیت واسمعیل ربنا تقبل منا و امثال وی گفته اند ... حکایت است بما نال من اجر او غنیمة باانکه باز گردانم او را بانچه اثر بچیزی که یافته است از اجر و ثواب تنها یا غنیمت با اجر ... بهشت با سابقان ... اگر شهید شده باز نیاید تا در می آرم او را عقب شهادت پیش از روز قیامت چنانکه در تفسیر کریمه احیاء عند ربهم یرزقون گفته اند ولولا ان اشق علی امتی و اگر نمی بود خوف مشقت بر است من ما قعدت خلف سریة نشینمی پس هیچ لشکری که بجهاد میرفت بلکه حاضر شدمی در هر یکی از آن بذات شریف خود سریه بفتح و کسر مهملتین و تشدید تحتانیه لشکری را گویند که بغزا رود و آنحضرت در آن نفس نفیس خود تشریف نفرموده و خوف مشقت از آنجهت است که چون آنحضرت صلوات الله وسلامه علیه و آله التزام کند امری را آن شریعت میگردد و امتناع از وی روا نباشد و درین معنی مشقت ظاهر است ولوددت انی اقتل فی سبیل الله ثم احیا ثم اقتل ثم احیا ثم اقتل و هر آئینه دوست دارم اینکه کشته شوم در راه خدا پس ترا زنده گردانیده شوم بحیات دنیا پس ترا باز کشته شوم پس ترا زنده گردانیده شوم پس ترا مرتبه سیوم کشته شوم تا هر بار ادراک منزلت و اجر شهادت نمایم سبحان الله چقدر علو شان شهادت است که سید المرسلین صلی الله علیه وآله وسلم وعلی اصحابه اجمعین این مبالغه تمنای آن نماید **باب** تطوع قیام رمضان من الایمان قیام نمودن نماز نفل شبهای رمضان که تراویح باشد از ایمان است **حدثنا** اسمعیل اصبحی مدنی خواهر زاده امام مالک قال حدثنی مالك عن ابن شهاب عن حمید بن عبد الرحمان بن عوف در سنه یکصد و پنج بر قول صحیح عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه واله وسلم قال من قام رمضان ایمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه کسی که قیام کند رمضان را و نماز گذارد در شبهای وی بجهت ایمان و تصدیق بثواب و طلب جزء رضای خدا یا از روی ایمان و تصدیق یا در حال ایمان و اراده وجه الله آمرزیده شود مر او را آنچه پیش فته است از گناهان صغیره او سوای حقوق عباد و تخصیص بصغایر باجماع محدثین است بنا بر فتنه اجتناب کبایر که در امثال این مقام واقع شده گویند کبائر ساقط نمی شود مگر بتوبه یا بحد و اگر بر جوع تحسین اعمال حسنه را که باخلاص حسبة لله باشد تولی اعتبار کنند سعت رحمت الٰهی گنجایش آن دارد **باب** صوم رمضان احتسابا من الایمان

علی من وضوءه فعقلت پس وضو کرد آن حضرت وریخت بر من از آب وضوی خود پس بهوش آمدم فقلت یا رسول الله لمن المیراث وانما یرثنی کلالة پس گفتم ای رسول خدا مر کراست میراث من و وارث نمی شود مرا مگر کلاله کلاله وارثانی که غیر پدر و پسر باشند وجابر در آن وقت هفت خواهر داشت فنزلت آیة الفرایض پس نازل شد آیت فرایض که بیان وارثان وحقوق آن میکند و آن آیت اینست یستفتونك قل الله یفتیكم فی الكلالة الآیة **باب** الغسل والوضوء فی المخضب والقدح والخشب والحجارة باب در بیان غسل کردن و وضو بر آوردن در تغاره و کاسه و ظرف چوبین وسنگین عطف خشب وحجاره عطف عام بر خاص است از آنکه تغاره وکاسه نیز از چوب وسنگ میباشد **حدثنا** عبد الله بن منیر قال سمع عبد الله بن بکر قال حدثنا حمید عن انس قال حضرت الصلوة فقام من کان قریب الدار الی اهله وبقی قوم گفت انس حاضر شد نماز عصر پس ایستاد برای وضو کسی که نزدیک بود خانه او بسوی اهل خانه وباقی ماند جمعی فاتی رسول الله صلی الله علیه وسلم بمخضب من حجارة فیه ماء پس آورده شد پیغمبر خدا تغاری از سنگ که در وی آب بود اندک فصغر المخضب ان یبسط فیه کفه پس تنگی کرد مخضب فراخ کردن دست را در وی یعنی گنجید فراخی دست آن حضرت صلی الله علیه وسلم در وی فتوضأ القوم کلهم پس وضو کردند مردم همه آنها قلنا کم کنتم قال ثمانین وزیادة گفتیم با انس چند کس بودید شما گفت هشتاد نفر و زیاده بر آن و این از معجزات آن حضرت بوده است **حدثنا** محمد بن العلاء قال حدثنا ابو اسامة عن برید عن ابی بردة عن ابی موسی ان النبی صلی الله علیه وسلم دعا بقدح فیه ماء فغسل یدیه ووجهه فیه ومج فیه پیغمبر خدا طلبید کاسه که در وی آب بود پس شست هر دو دست و روی خود را در آن قدح و آب از دهن انداخت در آن قدح این حدیث همین قدر که نقل کرده بترجمه مناسبتی نیست مگر آنکه وضو را عامتر گیریم از شرعی **حدثنا** احمد بن یونس قال حدثنا عبد العزیز بن ابی سلمة قال حدثنا عمرو بن یحیی عن ابیه عن عبد الله بن زید قال اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم فاخرجنا له ماء فی تور من صفر گفت عبد الله بن زید آمد پیغمبر خدا را پس آوردیم مر آن حضرت را آبی در ظرفی که از مس خالص بود فغسل وجهه ثلثا ویدیه مرتین مرتین ومسح براسه فاقبل به وادبر وغسل رجلیه پس شست روی خود را سه بار و هر دو دست را دو دو بار و مسح کرد بسر خود و پس از پیش برد و از پس به پیش آورد و شست هر دو پای **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی عبید الله بن عبد الله بن عتبة ان عایشة قالت لما ثقل النبی صلی الله علیه وسلم واشتد به وجعه گفت عایشه وقتی که گران شد آنحضرت در درد او استاذن ازواجه فی ان یمرض فی بیتی طلب اذن کرد پیغمبر از ازواج خود را در این که بیمار داری کنند در خانه من فاذن له پس اذن دادند زنان پیغمبر عایشه را برای بیمارداری فخرج النبی صلی الله علیه وسلم بین رجلین یخط رجلاه فی الارض بین عباس ورجل آخر پس برآمد آن حضرت برای نماز میان دو مرد در حالی که خط میکشید هر دو پای او در زمین یعنی از ضعف نمی توانست پای برداشت میان عباس و مردی دیگر قال عبید الله فاخبرت عبد الله بن عباس گفت عبید الله پس خبر دادم عبد الله بن عباس را از قول عایشه فقال اتدری من الرجل الآخر قلت لا قال هو علی پس گفت ابن عباس آیا میدانی کیست مرد دیگر گفتم نی گفت ابن عباس آن علی بن ابی طالب است وکانت عایشة تحدث ان النبی صلی الله علیه وسلم قال بعد ما دخل بیته واشتد وجعه و بود عایشه که حدیث میکرد آنکه پیغمبر خدا فرمود بعد از آنکه در آمد آن حضرت خانه او را و سخت شد درد او اهریقوا علی من سبع قرب لم تحلل اوکیتهن لعلی اعهد الی الناس بریزید بر من آب از هفت مشک که گشاده نشده بندهای آنها یعنی پر باشند از آب شاید که من عهد کنم بسوی مردم یعنی وصیت کنم ایشان را فاجلس فی مخضب لحفصة زوج النبی صلی الله علیه وسلم پس نشانده شد

ثواب وی امر زید شیهود مراو را انچه پیش رفته است از گناهان او احتساب مزد و ثواب چشم داشتن از خدای عز وجل والاسم الحسبة بالکسر وهی الاجر کذا فی الصراح در قاموس گفته کتسبت بکذا اجرا عند الله اعتده ینوی به وجه الله **باب** الدین یسر دین اسلام آسانی است و مشقتها که در ادیان دیگر است ندارد قول النبی صلی الله علیه وآله وسلم یحتمل که لفظ قول در اشتال انضمام مجرور باشد یا مفتوح با ب بنا بر عطف بر جمله سابقه یا مرفوع بنا بر تقدیر ... یدل علیه یعنی دلالت میکند بر مضمون جمله سابقه قول آنحضرت احب الدین الی الله الحنفیة السمحة وسمحة دینها بسوی خدا دین ابراهیمی است که بنا بر وی بر سهولت و آسانی است چنانکه در قرآن میفرماید وما جعل علیکم فی الدین من حرج ملة ابیکم ابراهیم حنیفا در اصل بمعنی مایل از باطل بحق نام نهاده شده بدان ابراهیم علیه السلام از جهت میل وی از عبادة اوثان بعبادة حق تعالی پس از آن هر که بر ملة وی باشد او را حنیف گویند وملة او را حنیفیه و سهولت در شرایع خاصه او است و در ادیان بنی اسرائیل خود احبار و اغلال و آنچه احبار و رهبان تکلف شداید میکردند مشهور و معروف است تا آنکه توبه ایشان بقتل النفس بوده و درین همه مفقود هم فرو شد توبه بعزم رجوع و باز ایستادن از گناه وندم بر آن مقبول آمد **حدثنا** عبد السلام بن مطهر بصیغه مفعول از تطهیر ابن حسام ازدی بصری کنیت وی ابو ظفر سنه دوصد و بست و چهار قال حدثنا عمر بن علی مقدمی بصری منسوب بمقدم بضم میم وفتح دال مشدده جد علی مذکور ثقه است لیکن شدید التدلیس بوده و در صحیح ابن حبان تصریح بسماع عمر مذکور از معن بطریق دیگر در ین حدیث ثابت شده ذکره العسقلانی و همچنین است هر جا که در صحیحین روایت مدلسین آمد عن معن بن محمد الغفاری بکسر عین معجمه مدنی ثقه است قلیل الحدیث عن سعید بن ابی سعید المقبری بضم موحده و فتح آن نسبت بمقبره ایست بمدینه که ابو سعید کیسان مجاور وی بوده یا باعتبار تعلق وی بمقابر کفر یا نزول نزد آن ثقه کثیر الحدیث است در آخر عمر پیش از موت بچهار سال اختلاطی بهم رسانیده و سماع معن ظاهر است که پیش از آن است و گریه مولف چه قسم روایت میکرد در سنه یکصد و بست و پنج عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم قال ان الدین یسر تحقیق این دین مسلمانی آسانی است که خدای تعالی بشما خواسته است و بفضل و رحمت خود بکرم شما مقرر کرده پس سخت نگیرید آن را بر نفوس خود ولن یشاد بضم یا و تشدید دال الدین بنصب احد الا غلبه و سخت نگیرد دین را هیچ یکی و قصد غلبه نکند بر وی بتکلف در اعمال و ترک رفق و رخصت شرعی مگر آنکه غالب آید دین بر وی و عاجز آید وی از عمل بدان والقا حق آن چنانکه در حق فرمود فما رعوها حق رعایتها

سعد بن ابی وقاص ... نافع بن جبیر ... ابو النضر سالم بن ابی امیة القرشی التیمی المدنی ... ابو سلمة بن عبد الرحمن ... عمرو بن الحارث المصری ... ابن وهب عبد الله بن وهب المصری ... اصبغ بن الفرج ... ثابت البنانی ... عمرو بن خالد الحرانی ... عروة بن المغیرة بن شعبة ...

در تغار آب کہ برحضرت بود و بہ پیغمبر خدا ثم تلففنا نصب علیہ ملک پستہ گشتیم ما کہ میریزیم بر آن حضرت آن مشکہا احتی طفق یشیر الینا ان قد

فعلتن تا انگشت آن حضرت کہ اشارت میکند بسوی ما آنکہ تحقیق کردید شمایان انچہ فرمودم ثم خرج الی الناس پس بیرون برآمد بسوی مردم در مسجد

نماز کرد و خطبہ خواند **باب** الوضوء من التور در جواز وضو کردن از ظرف مس و غیرہ **حدثنا** خالد بن مخلد قال حدثنا سلیمان قال

حدثنی عمرو بن یحیی عن ابیہ قال کان عمی یکثر من الوضوء گفت یحیی بود عم من اکثار میکرد یعنی اسراف میکرد در آب وضو فقال لعبد اللہ

بن زید اخبرنی کیف رایت النبی صلی اللہ علیہ وسلم یتوضاء فدعا بتور من ماء فکفا علی یدیہ فغسلہما تلث مرات

پس طلبید طغاری از آب پس ریخت بر دو دست خود پس شست ہر دو دست سہ بار ثم ادخل یدہ فی التور فمضمض واستنثر تلث

مرات من غرفة واحدة پستر در آورد دست راست در طغار پس آب در دہن و در بینی کرد و بیفشرد سہ بار از یک کف آب ثم ادخل یدیہ

فاغترف بہما پستر در آورد ہر دو دست خود را برگرفت آب بہر دو دست فغسل وجہہ تلث مرات ثم غسل یدیہ الی المرفقین مرتین مرتین

ثم اخذ بیدہ ماء فمسح راسہ فادبر بیدیہ واقبل ثم غسل رجلیہ فقال ہکذا رایت النبی صلی اللہ علیہ وسلم یتوضاء

ترجمہ این الفاظ مکرر گذشتہ است **حدثنا** مسدد قال حدثنا حماد بن زید عن ثابت عن انس ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم دعا باناء

من ماء فاتی بقدح رحراح فیہ شیء من ماء فوضع اصابعہ فیہ تحقیق پیغمبر خدا طلبید ظرفی از آب پس آوردہ شد قدحی کشادہ

کہ در وی اندکی از آب بود پس نہاد انگشتان خود را در ان آب قال انس فجعلت انظر الی الماء ینبع من اصابعہ گفت انس پس گشتم کہ می دیدم بسوی

آب جوش میزد از انگشتان آنحضرت قال انس فحزرت من توضا ما بین السبعین الی الثمانین گفت انس پس اندازہ کردم کسی را کہ وضو کرد از

آب میان ہفتاد تا ہشتاد بود و سابقا گذشت کہ ہشتاد و زیادہ بود و فتد بر **باب** الوضوء بالمد وضو کردن بمد و آن مقدار دو رطل است نزد اہل عراق و یک

رطل و ثلث نزد اہل حجاز و رطل بیست استار است و ہر استار چہار و نیم مثقال و یک سیر شاہی چہار و نیم مثقال است پس یک رطل بیست سیر شاہی است و نیم سیر شاہی چہار

کہ سیر چہل سیر شاہی است عہد دولت دین پرور ابو المظفر شہاب الدین محمد شاہجہان بادشاہ صاحب قران ثانی است خلد اللہ ملکہ فی مرضیہ **حدثنا**

ابو نعیم قال حدثنا مسعر قال حدثنی ابن جبر قال سمعت انسا یقول کان النبی گفت ابن جبر شنیدم انس بن مالک را میگفت بود پیغمبر خدا

صلی اللہ علیہ وسلم یغتسل او قال شک راویست کان یغتسل بالصاع الی خمسة امداد ویتوضاء بالمد غسل میکرد بیک صاع و بسا بود

کہ زیادہ میکرد بران تا پنج مد و صاع چہار مد است پس یک مد زیادہ میکرد و وضو میکرد بیک مد **باب** المسح علی الخفین روا بودن مسح بر موزہا بدل

شستن پاہا **حدثنا** اصبغ بن الفرج عن ابن وہب قال حدثنی عمرو بن الحارث قال حدثنی ابو النضر عن ابی سلمة بن

عبد الرحمن عن عبد اللہ بن عمر عن سعد بن ابی وقاص عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہ مسح علی الخفین سعد بن وقاص حدیث کرد

از پیغمبر خدا کہ تحقیق آن حضرت مسح کرد بر موزہا وان عبد اللہ بن عمر سال عمر رضی اللہ عنہ عن ذلک عبد اللہ بن عمر پرسید عمر را از مسح بر موزہ فقال

نعم اذا حدثک شیئا سعد عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم فلا تسال عنہ غیرہ پس گفت عمر آری این چنین است دیگر بطریق نصیحت گفت وقتی

کہ حدیث کند سعد از پیغمبر خدا پس مپرس از ان حدیث غیر سعد را وقال موسی بن عقبة اخبرنی ابو النضر ان ابا سلمة اخبرہ ان سعدا

فقال عمر لعبد اللہ نحوہ یعنی موسی بن عقبہ نیز گفتہ کہ خبر داد مرا ابو النضر کہ تحقیق ابو سلمہ خبر دادہ است کہ تحقیق سعد گفت از مسح آنحضرت بر موزہ

پس گفت عمر بن خطاب مر عبد اللہ را مانند انچہ مذکور شد **حدثنا** عمرو بن خالد الحرانی قال حدثنا اللیث عن یحیی بن سعید عن

سعد بن ابراہیم عن نافع بن جبیر عن عروة بن المغیرة بن شعبة عن ابیہ المغیرة عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انہ خرج لحاجتہ مغیرہ روایت

میکند از پیغمبر خدا کہ تحقیق آن حضرت بیرون رفت برای تقضای حاجت خود فاتبعہ المغیرة باداوة فیہا ماء پس رفت پی آنحضرت مغیرہ بظرفی کہ در وی

آب است فصب علیہ حین فرغ من حاجتہ فتوضا ومسح علی الخفین پس ریخت مغیرہ آب را زمانی کہ فارغ شد از طہارت استنجا پس وضو کرد و مسح کرد بر موزہا

وسیر آخر روز اظہر و اکثر است در روایت اما بضم بمعنی

بامداد یا میان نماز صبح یا بر آمدن آفتاب و وقت

شبانگاہ نیز روایت است و میتوان توجیہ کرد و دلجہ

بفتح اول و ضم آن اسم است از ادلاج بتشدید دال

بمعنی سیر در آخر شب یا از ادلاج بسکون دال بمعنی سیر

در اول شب و اول مناسب تر است بقیام لیل و

نماز تہجد و این عبارت مثل قول وی تعالی است

اقم الصلوة طرفی النہار و زلفا [illegible] مراد است

کہ چون دوام سلوک را طاقت [illegible] شمار

اوقات نشاط و خوشی و فرصت [illegible] کہ اول روز

است و آخر روز و بعضی از شب در میان اینہا رفق

و نرمی کنید بنفس [illegible] و خوشی بقصد رسید [illegible] روز و شب

رو دماندہ گردد و از حصول مقصد باز آید و چون سیر

کند درین اوقات بی مشقت [illegible] مقصود رسد [illegible]

است کہ عبادات و طاعات را متنوع و موقت ساخت

تا موجب ملال نگردد و چون امر رفق و سہولیت [illegible]

دین اقتضا حسن و رضا شارع کند دلیل جزء ثانی ترجمہ

نیز ثابت شد **باب** الصلوة من الایمان

نماز رکنی است از ایمان وقول اللہ تعالی وما کان

اللہ لیضیع ایمانکم و نیست خدا کہ ضایع کند و منظور

نماز در ایمان شما را کہ پیش از تحویل قبلہ داشتہ اید مروی است

وقتیکہ رو گردانیدہ شد آنحضرت در نماز از بیت المقدس

بسوی کعبہ صحابہ عرض کردند چیست حال کسانیکہ پیشتر

ازین تحویل از برادران مسلمان ما مردند یا رسول اللہ

پس فرود آمد این آیہ و تفسیر کرد مصنف یعنی صلوتکم

عند البیت مراد میدارد از ایمانکم نماز شما را نزد بیت حرام

کہ کعبہ است بسوی بیت المقدس چنانچہ در روایت

نسائی و غیرہ صلوتکم الی بیت المقدس صریح آمدہ و ذکر

عند البیت بعضی گویند تصحیف است صواب تعبیر است

عسقلانی گوید تصحیف نیست بلکہ صواب ہمین است

و بجا رہی دقیقہ است بیانش آنست کہ علما اختلاف

دارند در آنکہ جہت قبلہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

در مکہ کعبہ بود یا بیت المقدس ابن عباس و غیرہ گویند

حدثنا ابو نعيم قال حدثنا شيبان عن يحيى عن ابي سلمة عن جعفر بن عمرو بن امية الضمري ان اباه اخبره انه رأى النبي صلى الله عليه وسلم يمسح على الخفين

مرویست از جعفر که پدر او که عمرو است خبر داد او را که دید پیغمبر را که مسح میکرد بر موزها قال ابو عبد الله وتابعه حرب بن شداد وابان عن يحيى

گفت مؤلف متابعت کرده است شیبان را این دو کس که حرب و ابان اند از یحیی مذکور حدثنا عبدان قال اخبرنا عبد الله بن المبارك قال اخبرنا

الاوزاعي عن يحيى عن ابي سلمة عن جعفر بن عمرو بن امية عن ابيه قال رأيت النبي صلى الله عليه وسلم يمسح على عمامته وخفيه

گفت امیه دیدم پیغمبر را که مسح میکرد بر دستار یعنی بعد از مسح با ناصیه تمام میکرد بر دستار چنانکه مسلم تصریح کرده بآن و مسح میکرد بر موزهای خود و تابعه

معمر عن يحيى عن ابي سلمة عن عمرو قال رأيت النبي صلى الله عليه وسلم يمسح على عمامته وخفيه متابعت کرده است اوزاعی را معمر از یحیی از ابی سلمه از

عمرو گفت دیدم پیغمبر خدا را که مسح میکرد بر دستار و بر موزهای خود بدانکه حدیث مسح خفین را جمعی کثیر از صحابه کبار نقل کرده اند و جمع کرده اند بعضی راویان صحابه

را تا هشتاد کس رسانیده اند و از جمله ایشان عشره مبشره اند و ابن ابی شیبه وغیر او نقل کرده اند از حسن بصری که گفته روایت کرده اند مسح خفین را بمن هفتاد کس

از صحابه پیغمبر خدا و اتفاق کرده اند علما و ائمه اربعه بر آن و بقول بعضی بتواتر رسیده است کرخی گوید بر کسی که اعتقاد مسح خفین نکند می ترسم که کافر باشد

منکر شده اند این مسح را خوارج از آنکه در قرآن تصریح بآن نکرده و شیعه نیز قایل نیستند بآن گویند از علی بن ابی طالب رضی الله عنه نزد ما بثبوت

نپیوسته و این عدم قول از جهل و نادانی است چندین حدیث صحیح از امیر المؤمنین منقول است و مقرر جمهور علما است که با ایشان نرسیده که خبر ثبت است

است بر نفی سیما که منفی خبر آحاد باشد و ثبت بحد تواتر رسیده امام اعظم ابو حنیفه رح گوید حکم نکردم بجواز مسح مگر وقتی که چون آفتاب بر من واضح شد

جواز آن در سفر و حضر و مسایل مسح موزه در کتب فقه بتفصیل مذکور است تعرضی بآن نمیرود **باب** اذا ادخل رجليه وهما طاهرتان وقتی که آورد

هر دو پای را در موزه و حال آنکه هر دو پای او پاک اند بطهارت وضو حدثنا ابو نعيم قال حدثنا زكريا عن عامر عن عروة بن المغيرة عن ابيه قال كنت مع النبي

صلى الله عليه وسلم في سفر گفت عروه بودیم من با پیغمبر خدا در سفری فاهويت لانزع خفيه پس قصد کردم که بکشم موزه های آنحضرت را

اهويت ای قصدت من القيام الى القعود و بعضی گویند اهوی بمعنی اماله است اصمعی بمعنی ایما گفته فقال دعهما فاني ادخلتهما

طاهرتين پس فرمود بگذار آنها را پس تحقیق آوردم پایهای را در حالی که طاهر بودند یعنی وضو کرده و آورده ام فمسح عليهما پس مسح

کرد آنحضرت بر آن موزه ها **باب** من لم يتوضأ من لحم الشاة والسويق در بیان حال کسی که وضو نمیکند بخوردن گوشت بز و تلخان واكل

ابو بكر وعمر وعثمان رضي الله عنهم لحما فلم يتوضؤا و خوردند ابو بکر و عمر و عثمان گوشت را و وضو نکردند همان وضوئی که بود نماز گذاردند حدثنا

عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار عن عبد الله بن عباس ان رسول الله صلى الله عليه

وسلم اكل كتف شاة ثم صلى ولم يتوضأ ابن عباس گوید تحقیق پیغمبر خدا خورد شانه بز پس نماز گذارد و وضو نکرد حدثنا

يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عقيل عن ابن شهاب قال اخبرني جعفر بن عمرو بن امية ان اباه اخبره انه رأى

رسول الله صلى الله عليه وسلم يحتز من كتف شاة فدعي الى الصلوة فالقى السكين فصلى ولم يتوضأ خبر داد جعفر

که پدر او ابن عمرو خبر داد او را که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم می برید گوشت بکارد از شانه بز و میخورد پس طلبیده شد آنحضرت بنماز پس انداخت کارد

و نماز گذارد یعنی آنکه دیگر وضو کند پوشیده نماند که مؤلف در ترجمه این باب ذکر سویق هم کرده و حدیثی بران نیاورده و حدیثی که در باب لاحق آورده متنا

تر بآنست گویا قیاس کرده است سویق را بلحم **باب** من مضمض من السويق ولم يتوضأ در بیان جواز فعل کسی که مضمضه کرد و بعد از خوردن تلخان

و وضو نکرد حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن يحيى بن سعيد عن بشير بن يسار مولى بني حارثة ان سويد بن

النعمان اخبره انه خرج مع رسول الله صلى الله عليه وسلم عام خيبر مرویست از بشیر که سوید بن النعمان خبر داد او را که تحقیق سوید بیرون آمد با پیغمبر خدا سال فتح

قلعه خیبر حتى اذا كانوا بالصهباء تا آن وقتی که بودند بموضع صهبا وهي ادنى خيبر و آن پایان قلعه خیبر و نزدیک بآن است این کلام را

باب من مضمض من السويق الخ هذا الباب نفس الباب في الباب الا يشتمل على عقد له الباب السابق مع فايدة اخرى وبهذا كذلك لانه ثبت بهذا الباب عدم التوضي من اكل السويق الذي عقد له الباب السابق واستحباب المضمضة الذي علم منه فائدة آخر وهو حمل الوضوء الوارد في السويق وسائر ما مست النار على غسل الفم واليدين فاحفظ هذا التقرير فانه نفيس في هذا الموضع من البخاري واكثر الشراح في امثال هذا المقام قد خبطوا كثيرا

تيسير الاسلام | كتاب الايمان

روایات بلا واسطه عسقلانی گفته وی ضعیف است و نیست در شیوخ بخاری کسی که نامش عمرو بن خالد بضم باشد بلکه در تمام رجال وی بلکه در رجال کتب ستة قال حدثنا زهير بتصغير ابن معاوية کوفی ساکن جزیره در سنه یکصد و هفتاد و سه یا دو قال حدثنا ابو اسحق عمرو بن عبد الله سبیعی بفتح سین منسوب بسبیع بن صعب جد قبیله کوفی تابعی بزرگ است در سنه یکصد و بست و چند گویند سماع زهیر از وی بعد ظهور تغیر حال وی بوده لیکن اسرائیل بن یونس وغیره متابع زهیر درین روایت آمده نزد مؤلف عن البراء ابن عازب انصاری صحابی ابن صحابی است بخفیف زاء و مد کوفه در سنه هفتاد و دو و توهم تدلیس ابی اسحق ساقط میشود بانچه مؤلف سوق کرده در تفسیر بلفظ عن ابی اسحق سمعت البراء ان النبي صلى الله عليه واله وسلم كان اول ما قدم المدينة نزل على اجداده بود آنحضرت در اول زمان قدوم وی مدینه را نزول کرد بر اجداد مادری خود او قال او قال راوی بجای اجداده اخواله یعنی خالها شک کرده بجا آورد روایت از شیخ خود من الانصار که از قبیله انصار بودند مراد ببرادران قبیله بنی النجار اند از انصار که می پیوند بآنحضرت در نجاریه والده عبد المطلب جد آنحضرت سلمی بنت عمرو بن عدی نجاریست وانه صلی قبل بکسر قاف و فتح با بيت المقدس بفتح میم و سکون قاف و کسر دال و بضم میم و فتح قاف و دال مشدد ستة عشر شهرا وسبعة عشر شهرا و تحقیق آنحضرت

یحیی بن سعید ورج کرده فصلی العصر پس نماز گذارد پیغمبر خدا نماز عصر ثم دعا بالاطعمة پس هرگاه فارغ شد از نماز طلبید طعامها را قسطلانی جا طعمه
آورده چون زاد یعنی توشه است که مسافر برمیدارد فلم یوت الا بالسویق پس آورده نشد مگر تلخان فامر به فثری پس امر کرد به ترکردن تلخان پس
ترکرده شد فاکل رسول الله صلی الله علیه وسلم واکلنا پس خورد رسول خدا صلعم وخوردیم ثم قام الی المغرب فمضمض ومضمضنا ثم
صلی ولم یتوضأ پس بر خاست و قصد کرد بسوی نماز مغرب پس مضمضه کرد آن حضرت و مضمضه کردیم ما یاران پس نماز گذارد و وضو نکرد حدثنا
اصبغ بن فرج قال اخبرنا ابن وهب قال اخبرنی عمرو بن الحارث عن بکیر عن کریب عن میمونة ان النبی صلی الله علیه وسلم اکل عندها
کتفا ثم صلی ولم یتوضأ مرویست از میمونه که تحقیق پیغمبر خدا خورد نزد میمونه شانه بریان پس نماز گذارد و وضو نکرد باب هل یمضمض من اللبن
باب در بیان آنکه آیا مضمضه کرده شود از خوردن شیر ظاهر ترک لفظ هل است حدثنا یحیی بن بکیر و قتیبة قالا حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن
شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابن عباس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم شرب لبنا فمضمض وقال ان له دسما
مرویست از ابن عباس که پیغمبر خدا نوشید شیر را پس مضمضه کرد و فرمود تحقیق مر شیر را چربی هست تابعه یونس وصالح بن کیسان عن الزهری
متابعت کرده است عقیل را یونس و صالح بن کیسان از زهری که ابن شهاب است باب الوضوء من النوم ومن لم یر من النعسة والنعستین
او الخفقة وضوءا در بیان وجوب وضو بعد از خواب و جواز قول کسی که اعتقاد نکرده وضو را از یک غنودن و دو غنودن یا از حرکت سر در غنودن
حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن هشام عن ابیه عن عائشة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا نعس
احدکم وهو یصلی فلیرقد حتی یذهب عنه النوم روایت کرده پدر هشام که عروه است از عائشه که تحقیق پیغمبر خدا فرمود وقتی که خواب کند یکی
از شما در حال آنکه او نماز میکند پس گو بخواب رود یعنی بعد فراغ از نماز یا آنکه قطع کند نماز را چنانکه ظاهر کلام است تا برود از وی خواب ظاهر انیست که این
در نماز تهجد است والله اعلم فان احدکم اذا صلی وهو ناعس لا یدری لعله یستغفر فیسب نفسه پس تحقیق یکی از شما وقتی که نماز کند و حال آنکه او
خواب کننده است نمیداند شاید استغفار میکند پس دشنام میکند خود را یعنی بر زبان او حرف دشنام بگذرد بجای استغفار حدثنا ابو معمر قال حدثنا
عبد الوارث قال حدثنا ایوب عن ابی قلابة عن انس عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اذا نعس فی الصلوة فلینم
حتی یعلم ما یقرء انس روایت کرده از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم که هرگاه خواب کند در نماز پس گو خواب کند یعنی بگذرد از نماز تا آنکه بداند چیزی را
که میخواند باب الوضوء من غیر حدث در بیان ماثور بودن وضو بی حدث حدثنا محمد بن یوسف قال حدثنا سفیان عن عمرو
بن عامر قال سمعت انسا ح قال وحدثنا مسدد قال حدثنا یحیی عن سفیان قال حدثنی عمرو بن عامر عن انس قال کان
النبی صلی الله علیه وسلم یتوضأ عند کل صلوة حدیث کرد عمرو از انس که گفت انس بود پیغمبر خدا وضو میکرد نزد هر نماز فرض اندری استحباب یعنی عادت
شریف غالب چنین بود وگرنه بحدیث صحیح معلوم شده که بیک وضو پنج نماز آن حضرت گذارد صلی الله علیه وسلم و در احادیث سابقه که بعد از اکل لحم نماز کرد بی تجدید
وضو و همچنین بعد از نماز نماز گذارده بی آنکه وضوی تازه کند قلت کیف کنتم تصنعون قال یجزی احدنا الوضوء ما لم یحدث عمرو گوید گفتم مر انس را
چگونه میکردید شما گفت انس کافی بود یکی از ما را وضوی مادامی که حدث نمیکرد جمهور اهل اسلام همین اند که بی حدث واجب نیست وضو برای هر نماز طائفه بر آن رفته
اند که واجب است گویند بمقتضای آیت کریمه که امر بوضو را ربط داده اند بقیام همین است یا بر سبیل تقیید کنند بعدم طهارت یا گویند که خطاب بمحدثان است چنانکه از حضرت
گفته بعضی از اهل ظاهر و شیعه گویند که غیر مسافر را واجب است که بهر نماز وضو کند حدثنا خالد بن مخلد قال حدثنا سلیمان قال حدثنی یحیی بن سعید
قال اخبرنی بشیر بن یسار قال اخبرنی سوید بن النعمان قال خرجنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم عام خیبر
گفت سوید بر آمدیم با پیغمبر خدا سال فتح خیبر حتی اذا کنا بالصهباء صلی لنا رسول الله صلی الله علیه وسلم العصر تا وقتیکه بودیم بموضع صهبا گذارد
پیغمبر خدا نماز عصر را بجماعت فلما صلی دعا بالاطعمة فلم یوت الا بالسویق پس هرگاه گذارد نماز و فارغ شد از آن طلب فرمود طعامها که همراه داشتند

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

کرده بود ... گویا جهت آنحضرت که فرمود
انا دعوة ابی ابراهیم اشاره بدعای اوست ربنا وابعث
فیهم رسولا من انفسهم یتلو علیهم آیاتک ویعلمهم الکتاب
والحکمة ویزکیهم انک انت العزیز الحکیم ... وانه صلی
اول صلوة صلاها صلوة العصر و تحقیق آن
سرور گذارد نخستین نمازی که گذاردش را رو بکعبه ...
تحویل نماز عصر یا و نزد ابن سعد تحویل کرده شد قبله
در نماز ظهر یا عصر و تحقیق آنست اول نمازی که گذارد
آن را در بنی سلمه وقتیکه مرد بشر بن براء بن معرور نماز
ظهر بود و نخستین نمازی که گذارد آن را بمسجد نبوی صلعم
بود و اول نمازی که گذاردند آن را اهل قبا در مسجد
خود نماز صبح ذکره العسقلانی وصلی معه قوم و گذارد
با آن حضرت صلی الله علیه وآله وسلم جماعت فخرج رجل
ممن صلی معه پس بیرون آمد مردی از آن جماعه
که نماز گذارده بودند با آنحضرت نام وی عباد بن بشر
بن قیظی و نزد بعضی عباد بن نهیک است فمر علی
اهل مسجد وهم راکعون پس گذشت آن مرد
بر اهل مسجدی بجائی که ایشان نماز میکردند این مسجد
بنی حارثه است که الآن معروف بمسجد القبلتین است
و نماز نماز عصر و این قصه غیر قصه مسجد قباست
که بیشتر در صلوة مذکور گردد انشاء الله تعالی فقال
اشهد بالله پس گفت بحضور الجماعه خبر میدهم بنام خدا
سوگند میخورم لقد صلیت مع رسول الله صلی
الله علیه وآله وسلم قبل مکة هر آینه تحقیق نماز گذاردم
با پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم بجانب مکه یعنی طرف
خانه کعبه که در آنست خبر او و تحویل قبله فداروا کما هم
قبل البیت پس بر گردیدند چنانکه بودند بجانب آن
بی نیت یعنی بی آنکه نماز ... کنند دیگر باره بلکه
تمام کردند آن را بجهت کعبه و گذاردند یک نماز را بدو
جهت انجنانکه واجب بود ... حدیث دلیل است
بر جواز حصول علم بخبر واحد بسا عدت واین دیگر جواز
عمل بنسخ چنین خبر و این مسئله را در شرح ... بسطی است
که در اصول فقه مذکور است وکانت الیهود قد
اعجبهم اذ کان یصلی قبل بیت المقدس و بوده یهود

پس آورده نشد مگر طعام فاكلنا وشربنا پس خورديم طعام را ونوشيديم آب را ثم قام النبي صلى الله عليه وسلم الى المغرب فمضمض ثم صلى لنا المغرب ولم يتوضأ پستر ايستاد پيغمبر خدا بقصد نماز مغرب پس مضمضه كرد و پستر نماز گذارد براى ما يعنى بجماعت نماز مغرب و وضو نكرد و مناسبت اين حديث بترجمه باب كه وضو كردن بدون حدث مسنون است ظاهر نميشود و قدر

باب

من الكبائر ان لا يستتر من بوله از جمله گناهان كبيره است آنكه پرده نگيرد و خود را نگاه ندارد و از رسيدن بول خود

حدثنا عثمان قال حدثنا جرير عن منصور عن مجاهد عن ابن عباس انه قال مر النبي صلى الله عليه وسلم بحائط من حيطان مكة او المدينة فسمع صوت انسانين يعذبان في قبورهما ابن عباس گويد گذشت پيغمبر خدا بباغى از باغهاى مكه يا مدينه شك از راويست پس شنيد آواز دو آدمى كه عذاب كرده ميشوند در قبرهاى خود فقال النبي صلى الله عليه وسلم يعذبان وما يعذبان في كبير پس فرمود پيغمبر خدا عذاب كرده ميشوند و عذاب كرده نمى شوند در گناهى كه مردم آنرا كبيره ميدانند يا آنكه احتراز از آن دشوار بود ثم قال بلى كان احدهما لا يستتر من بوله پستر فرمود آرى كبيره است يكى از اين دو پرده نميگرفت از بول خود وكان الآخر يمشي بالنميمة وبود ديگرى كه ميرفت پيش مردم بسخن چينى و در كبيره بودن عدم تنزه از بول كه موجب بطلان نماز است سخنى نيست اما نميمه اگرچه بعضى آنرا از صغاير شمرده اند اگر بقصد افساد و ذات البين باشد از اقبح قبايح است خصوصا اگر اصرار بر آن باشد چنانچه از لفظ كان فهم ميشود و نظر بر تفسير كبيره كه گفته اند كبيره آنست كه بروى وعيد واقع شده و بر نميمه وعيد در احاديث صحيح واقع شده داخل در كبيره خواهد بود واما عذاب اين گناهگاران بهمين دو گناه در قبر گفته اند كه عالم برزخ نمونه روز آخرت است و در آن روز پرسش از حقوق الله و حقوق العباد خواهد بود و از حق الله اول نماز ميپرسند و از حق العباد نخست پرسش از خونريزى ميباشد و چون عدم تنزه از بول مقدمه بى نمازيست و نميمه مقدمه خونريزى پس در قبر كه مقدمه روز آخرت است دار و گير باين دو مقدمه خواهد شد يا آنكه ميتواند كه در قبر بر همه گناهان چنانكه از احاديث معلوم شده عذاب كنند و آنحضرت صلى الله عليه وسلم درين وقت كه برين گناهان عذاب واقع بود و عبور نموده اند و بر حال همين وقت مطلع شده اخبار فرموده اند والله اعلم و تواند كه آنها از گناهان ديگر تايب رفته باشند و اين دو چيز در نظر آنها كمتر نموده و آنرا گناه ندانسته از آن توبه نكرده باشند يا آنكه بعد از توبه نمازهاى سابق بر ذمه مانده باشد و توبه نه در رفع حقوق العباد سود نمى دارد ثم دعا بجريدة فكسرها كسرتين فوضع على كل قبر منهما كسرة پستر طلبيد شاخ خرما كه برگ ندارد و شكست آنرا دو پاره كرد و نهاد بر هر قبرى از آن دو قبر پاره فقيل له يا رسول الله لم فعلت هذا قال لعله ان يخفف عنهما ما لم تيبسا او الا ان تيبسا پس گفته شد مر آنحضرت را اى رسول خدا چرا كردى اين كار فرمود براى آنكه شايد اينست كه تخفيف كرده شود از آن هر دو معذب مادامى كه خشك نشوند يا فرمود عذاب كرده نمى شوند مگر آنكه خشك شوند آن هر دو پاره شاخ ظاهر از فعل آنحضرت و اخبار تخفيف عذاب آنست كه اين هر دو معذب مسلمان بوده اند از همين امت يا از امم سالفه و اين فعل آنحضرت بعد از كشف حال آنها بوحى و اعلام الهى بوده است و لعل براى تعليل است نه براى شك بضم

باب ما جاء في غسل البول

اثرى كه آمده است در شستن بول آدمى مقصود مولف آنست كه آنچه معلوم او شده نجس همين بول آدمى است و براى تائيد اين معنى آورده وقال النبي صلى الله عليه وسلم لصاحب القبر كان لا يستتر من بوله ولم يذكر سوى بول الناس و فرموده پيغمبر صلى الله عليه وسلم مر صاحب قبر را كه بوده كه پرده نميگرفت از بول خود و نفرموده غير بول او

حدثنا يعقوب بن ابراهيم قال حدثنا اسمعيل بن ابراهيم قال حدثني روح ابن القاسم قال حدثني عطاء بن ابي ميمونة عن انس بن مالك قال كان رسول الله گفت انس بود

في غسل البول الخ اى حكم بول الانسان الغسل لانه نجس ومذهبه في هذه المسئلة مثل مذهب الشافعي ان مطلق البول ليس نجس بل بول الآدمي والحيوان الغير الماكول لحمه واما بول ماكول لحمه فطاهر وتديوجد بعد هذا الباب باب آخر وليس في كثير من النسخ والصحيح عدمه قوله لا يستتر من بوله الخ يجمع في بعض الروايات يستبرى وفي بعضها لا يستنزه فحمل البخاري رحمه الله قوله لا يستتر على معنى لا يتحفظ ولا هو في تجوز التوافق سائر الروايات مستعملا على نجاسة بول الانسان دون غيره

شيخ الاسلام | كتاب الايمان

مسلمانان را از قبيله ايشان كه بودند بر آن قال زهير حدثنا ابو اسحق عن البراء في حديثه هذا گفت زهير حديث كرد ما را ابو اسحق از براء در اين حديث خود عسقلانى گويد اين قول باسناد مذكور است بحذف حرف عطف چنانكه عادة موافق است و وهم كرده كسيكه اين را تعليق گفته بتحقيق سوق كرده است آنرا مصنف در كتاب التفسير تمام حديث از ابى نعيم از زهير بيك سياق انه مات على القبلة قبل ان تحول رجال وقتلوا تحقيق شان نيست كه مردند بر آن قبله يعنى بيت المقدس پيش از آنكه تحويل كرده شود جمعى از مردان و كشته شدند فلم ندر ما نقول فيهم پس نميدانستيم چه گوئيم در حق ايشان كه نمازها بسوى قبله منسوخه صحيح و مقبول ماندند يا ضايع و بربا د رفتند فانزل الله تعالى پس فرستاد و آورد خدا تعالى اين آيه را وما كان الله ليضيع ايمانكم و نيست خدا اينكه ضايع گرداند و قبول نكند نماز شما را خطاب بحاضران فرموده بطريق تغليب بر گذشتگان تا عام باشد آن نمازهاى احيا و اموات را چه نمازهاى احيا نيز در معرض تردد بوده اند و اهتمام بذكر نماز در شان اموات شايد از آن جهت است كه احيا بر تقدير عدم سقوط ذمه تدارك بقضا يا بر چه مشروع شود ميتوانند كرد بخلاف اموات

باب حسن اسلام المرء

باب بيان نيكى اسلام مرد قال ابو عبد الله مولف وقال مالك امام مشهور اخبرني زيد ابن اسلم ابو اسامة قرشى مولى عمر بن الخطاب ان عطاء بن يسار بفتح تحتانيه ابا محمد مدنى مولى ام المومنين ميمونة اخبره ان ابا سعيد الخدرى بضم خاء معجمه و سكون دال مهمل اخبره انه سمع رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يقول خبر داد بدرستى كه ابا سعيد شنيد آنحضرت را كه ميفرمود اذا اسلم العبد فحسن اسلامه چون مسلمان شود بنده و نيكو شود اسلام او بصدق و اخلاص يكفر الله عنه

پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم اذا تبرز لحاجته اتیته بماء فیغتسل به وقتی که برا از میرفت برای قضای حاجت خود می آوردم او را آبی پس میشست بآن آب **باب** بتنوین بی ترجمه و در بعضی روایات این کتاب باب نوشته اند و اولی هم اینست از آن که ذکر این حدیث که ایراد او یافته در بابی که ترجمه هم نداد و موجبی نماید و الحاق آن در باب سابق گنجایش دارد و **حدثنا محمد بن المثنی قال حدثنا** محمد بن خازم قال حدثنا الاعمش عن مجاهد عن طاؤس عن ابن عباس قال مر النبی صلی الله علیه وسلم بقبرین فقال انهما ليعذبان وما يعذبان في كبير اما احدهما فكان لا يستتر من البول واما الآخر فكان يمشي بالنميمة ثم اخذ جريدة رطبة فشقها نصفين فغرز في كل قبر واحدة بسترگرفت شاخ تر از خرما پس پاره کرد آنرا دو پاره و پس خلانید در هر قبری یکی از آن دو پاره قالوا یا رسول الله لم فعلت هذا گفتند حاضران ای رسول خدا چرا کردی تو این کار را قال لعله ان يخفف عنهما ما لم ييبسا فرمود برای آنکه شاید اینست که سبک کرده شود از ایشان هر دو یعنی عذاب مادامی که خشک نشوند آن هر دو وقال محمد بن المثنى واخبرنا وكيع قال حدثنا الاعمش قال سمعت مجاهدا مثله یعنی محمد بن مثنی چنانچه از محمد بن خازم حدیث کرده از وکیع هم بهمین اسناد و مثل آن آورده **باب** ترك النبي صلى الله عليه وسلم والناس الاعرابي حتى فرغ من بوله في المسجد گذاشتن پیغمبر خدا و مردم اعرابی را که در مسجد بول میکرد تا آنکه فارغ شد وی از بول کردن در مسجد **حدثنا** موسى بن اسمعيل قال حدثنا همام قال حدثنا اسحق عن انس بن مالك ان النبي صلى الله عليه وسلم راى اعرابيا يبول في المسجد مرویست از انس که تحقیق پیغمبر خدا دید اعرابی را در حالی که بول میکند در مسجد فقال دعوه حتى اذا فرغ دعا بماء فصبه پس فرمود بگذارید او را تا وقتی که فارغ شد طلب کرد آبی پس بریخت آب را پیغمبر فرمود که بریزد آب در جای بول و شستند آنرا و این مسامحه از روی مهربانی بروی بود با آنکه بول کرده بود و منع فائده کمتر داشت با این همه اگر زجر میکردند شاید حبس بول آورمی شد و این ایذای حضرت نشنید نفرت میگرفت از اهل اسلام و این او از روی تقریر نیست از آنکه نجاست بول و تطهیر مسجد از نجاست امری مقرر بود نزد حاضران چنانکه در حدیث دیگر آمده که حاضران از زجر برخاستند **باب** صب الماء على البول في المسجد ریختن آب بر بول در مسجد **حدثنا ابو اليمان** قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود ان ابا هريرة قال قام اعرابي فبال في المسجد فتناوله الناس گفت ابوهریره ایستاد اعرابی پس بول کرد در گوشه مسجد پس بزبان گرفتند او را مردم فقال لهم النبي صلى الله عليه وسلم دعوه وهريقوا على بوله سجلا من ماء او ذنوبا من ماء فانما بعثتم ميسرين ولم تبعثوا معسرين پس فرمود مر ایشان را پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بگذارید او را و بریزید بر بول او دلوی از آب یا دلوی پر از آب شناس راویست بر انگیخته نشده اید شما مگر آسان کننده و بر انگیخته نشده اید دشوار گیرنده **حدثنا** عبدان قال اخبرنا عبد الله بن المبارك قال اخبرنا يحيى بن سعيد قال سمعت انس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم نحوه يحيى بن سعيد گوید شنیدم انس را که حدیث میکرد از پیغمبر خدا بانند حدیث ح وحدثنا خالد بن مخلد قال حدثنا سليمان عن يحيى بن سعيد سمعت انس بن مالك قال جاء اعرابي فبال في طائفة المسجد فزجره الناس گفت انس آمد اعرابی پس بول کرد در گوشه مسجد پس زجر کردند و منع کردند او را مردم فنهاهم النبي صلى الله عليه وسلم فلما قضى بوله امر النبي صلى الله عليه وسلم بذنوب من ماء فاهريق عليه پس باز داشت مردم را از زجر در هر گاه تمام کرد بول را فرمود پیغمبر خدا بدلو پر از آب پس ریختند بروی آب را ظاهر این دو حدیث دلالت دارد بر آنکه زمین پاک میشود بهمین که بر جای نجاست آب بسیار بریزند و بر آنکه غساله نجاست نیز ناپاکست اگرچه انتقال نکند بجای دیگر و بر آنکه بی ریختن آب بمجرد خشک شدن پاک نمیشود و بر آنکه کندن زمین و برداشتن خاک واجب نیست **ما نحن فيه** قال علما اختلاف در این حکم معلوم شد بعضی گویند پاک است هم زمین و هم غساله و بعضی گویند پاک نمی شود و قولی دیگر آنست اگر غساله جدا شد

کتاب الایمان | شیخ الاسلام

سبق رحمت بر غضب است بآنکه کتابت در روایات تعبیر از این کتابت باتکفیر سیأت سابقه علی الاسلام و کتابت حسنات متقدمه قبل الاسلام نیز هست باختلاف نحو لفظ بعضی گویند خصوصا که در موت بجهت لزوم مخالفت قاعده شرع که کافر مثاب نمیشود بر عمل صالح که صادر شود از آن در ایام شرک زیرا چه شرط تقرب دانستن او شناسا کسی که تقرب میکند بسوی وی و کافر اینچنین نیست و در کرده آن انووی گفته صواب آنکه بروی مخففا نند بلکه بعضی در آن اجماع نقل کرده است که کافر چون کردار جمیله کند مانند صدقه و صله رحم و عتاق و نحو آن پس مسلمان شود و بمیرد بر اسلام تحقیق ثواب آن نوشته میشود برای وی و دعوی مخالفت قاعده خود مسلم نیست زیرا که گاه اعتبار کرده میشود بعض افعال کافر در دنیا مانند کفارت ظهار چه لازم نمی شود او را اعاده آن وقت اسلام انتهی و در حقیقت مخالفت قاعده نوشتن آن عمل در حال کفر است اما اضافه حق تعالی بسوی حسنات حال اسلام ثواب عملی را که صادر شده پیش از آن بطریق تفضل و احسان مانعی نیست از آن چنانکه اگر تفضل کند خدای تعالی ابتدا بی عمل و چنانکه تفضل میکند بر عاجز عملی که میکرد آن را پیوسته پیش از عجز در وقت قدرت بثواب آن با ثواب اعمال دیگر که میکند آن را و لازم نمی آید از کتابت ثواب بطریق تفضل و احسان هنگام اسلام قبول عمل صادر در وقت کفر و تواند که قبول نیز متعلق بر اسلام باشد که اگر مسلمان شود مثاب گردد و الا فلا کذا قیل و بتحقیق ثابت شده است که ایمان آرد از اهل کتاب داده میشود اجر او دو مرتبه اگر بمیرد بر ایمان اول و اسلام نیارد لغو میکند او را چیزی از عمل صالح وی والله اعلم **حدثنا** اسحق بن منصور بن بهرام ابو یعقوب مروزی در سنه دو صد و پنجاه و یک قال حدثنا عبد الرزاق بن همام بن نافع یمانی در سنه دو صد و یازده قال اخبرنا معمر بن راشد بصری عن همام بتشدید میم بن منبه بصیغه اسم فاعل از تنبیه ابی عقبه یمانی هست در سنه یکصد و یازده بصنعا عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا احسن احدکم اسلامه

ومحل پاک گشت پاک است وگرنه نجس است ومذهب امام اعظم آنست که کندن زمین وبرداشتن خاک واجب است واگر بآفتاب خشک شود پاک است ابن همچنین نقل کرده اند شارحان مذهب امام ما را وآنچه در متن هدایه میگوید همین است که بخشک شدن پاک میشود میگوید اگر رسید نجاست زمین را وخشک شد ونماند رنگ وبوی آن جائز است نماز بر آن زمین ودر شرح هدایه میگوید اگر نجاست بزمین رسیده وتر باشد وخواهند آنرا پاک کنند آب بران باید ریخت وباید مالید وآب را بجامه ویا پشم باید چید پاک گردد واگر چنین نکنند وآب بسیار بریزند چنانکه اثر رنگ وبوی نماند شود نیز پاک میگردد وبرین تقدیر تطهیر زمین را نزد ابو حنیفه رضی الله عنه دو صورت است یکی جفاف ودیگر اراقت آب ودلیل اول این حدیث است که فرمود صلی الله علیه وسلم ایما ارض جفت فقد ذکت هر زمینی که خشک شد پس تحقیق پاک شد ودلیل ثانی همین حدیث که مولف آورده واین دو حدیث تناقض ندارند ورفع یکدیگر نمیکنند پس امام عمل بهر دو صورت تطهیر کرده اند بسند ره وآنکه بعضی شراح گفته که این حدیث دلالت دارد که بی ریختن آب زمین پاک نمی شود وازان باعث حکم باراقت آب فرمودند شیخ ابو المجد عبد الحق رحمه الله در فتح المنان فی تائید مذهب النعمان میگوید از کلام حنفیه جوابی ازین حدیث بنظر نرآمده ومن میگویم بتوفیق خدا که از حدیث معلوم نشده که بعد از ریختن آب پیش از انکه خشک شود نماز در آنجا کردند وتواند که ریختن آب از برای رفع غلظت نجاست ورنگ وبوی بول باشد وتطهیر تمام بعد از خشک شدن خواهد بود انتهی

باب بول الصبیان در بیان شستن بول خوردان **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة ام المومنین رضی الله عنها انها قالت اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم بصبی فبال علی ثوبه گفت عائشه مادر مسلمانان آورده شد پیغمبر خدا پسرکی شیرخوار پس بول کرد آن پسرک بر جامهٔ آنحضرت سیوطی گفته که ظاهر آنست که این ام قیس بود چنانکه از سند حدیث دیگر معلوم شده واحتمال دارد که از حسنین رضی الله عنهما باشد فدعا بماء فاتبعه ایاه پس طلبید آنحضرت آبی را پس بر پی بول ریخت بر جامه آب را **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة عن ام قیس بنت محصن انها اتت بابن لها صغیر لم یاکل الطعام الی رسول الله بتحقیق ام قیس آمد به پسرکی که مر ورا بود خورد سالی که هنوز طعام نمیخورد وغذای او شیر بود بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فاجلسه رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حجره پس نشانید پیغمبر خدا آن پسر را در کنار خود فبال علی ثوبه فدعا بماء فنضحه ولم یغسله پس بول کرد آن صبی بر جامهٔ آن حضرت پس طلبید آبی را وپاشید آب را ونه شست آن جامه را بدانکه فرق کرده اند میان بول پسر ودختر شیرخوار اول نجاست خفیفه است وثانی نجاست مغلظه ودر حدیث هم اینواقعه شده نه ولد که شامل پسر ودختر است وامام اعظم وامام مالک قائل شده اند بعدم فرق میان پسر ودختر شیرخوار وغیر شیرخوار وهمه را نجاست مغلظه گفته اند ودر عموم نجاست بول داخل داشته اند ومیگویند که این حدیث نیز دلالت بر تخصیص ندارد وانکه نضح اگرچه در اصل لغت غیر غسل است اما در استعمال واحادیث دیگر بمعنی غسل آمده است فرمود آن حضرت مذی فینضح فرجه چنانکه روایت کرده این را ابو داود وغیر او باتفاق مراد ازین نضح غسل است چنانکه در حدیث اسماء در غسل فرموده وتنضحه ونضح میکنی آنرا یعنی میشوئی وهمچنین از رش هم ارادهٔ غسل کرده اند پس تواند که اینجا نیز بمعنی غسل باشد پس دلیل بر تخصیص نتواند شد وانکه واقع شده ولم یغسله اصیلی دعوی کرده که از کلام ابن شهاب است مرفوع نیست واگر باشد باین معنی است که مبالغه در غسل نکرد

باب البول قائما وقاعدا در بیان جواز استاده ونشسته بول کردن **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة عن الاعمش عن ابی وائل عن حذیفة قال اتی النبی صلی الله علیه وسلم سباطة قوم فبال قائما ثم دعا بماء فجئته بماء فتوضا گفت حذیفه آمد پیغمبر خدا خاکروبه جای قومی پس بول کرد در حالی که استاده بود پس طلبید آبی وآوردم من آب را برای آنحضرت پس وضو کرد وآنحضرت پوشیده نماند که استاده بول کردن را مکروه تنزیهی گفته اند ونشسته کردن باتفاق رواست مولف استدلال بر جواز

بن سعید قطان عن هشام بن عروة قال اخبرنی ابی عن عائشة ان النبی صلی الله علیه واله وسلم دخل علیها وعندها امراة بدرستی که پیغمبر خدا رحمت خاص خدا باد بروی وسلام درآمد بر عائشه صدیقه رضی الله عنها بحالی که نزد عائشه زنی بود قال من هذه فرمود آنحضرت کیست این زن فقالت فلانة پس گفت عائشه فلانه زن است کنایست از حولا بمهمله وبنت تویت بمهمله وتحتانیه وصیغه تصغیر از بنی اسد که عبد اهل مدینه بود تذکر من صلوتها ذکر میکرد عائشه از کثرت نماز او که خواب نمیکند تمام شب چنانچه مصنف در صلوة اللیل آورده قال مه بمیم مفتوح وسکون ها اسم فعل است یعنی گفت آنحضرت که باز مان مدح ازین که یعنی این چه مدح است علیکم بما یطیقون لازم گیرید عملی را که طاقت آن دارید ملال نیارد تا دائم وبدوام آن ثواب دائم گردد فوالله لا یمل الله حتی تملوا بفتح تحتانیه در اول وفوقیه در ثانی وهر دو میم یعنی پس قسم خداست ملول نمیگردد خدا یعنی از اعطای ثواب وقطع نمیکند آن را تا آنکه شما ملول گردید از عمل وقطع کنید وبر آمدن ملال استثقال شی ونفور نفس از وی بعد از محبت ومیل بدان وبفارسی لبستوه آمدن وکان احب الدین الیه ما داوم علیه صاحبه پس بود دوست ترین طاعات بسوی آنحضرت یا بسوی خدا آنچه همیشگی کند بران صاحب آن اگرچه کم باشد

باب زیادة الایمان ونقصانه بیان زیادت ایمان وکمی آن گفته اند آنچه سبق ذکر یافت زیادتی وکمی ایمان بحسب اعمال بود واین باب بیان زیادتی وکمی بحسب اصل تصدیق است واین فرق نظر باحادیث سنده هر دو باب هست اما نظر بآیات واقوال که بران استدلال کرده مشکل است چه دلائل هر دو باب بعضی دال تر بر زیادتی بحسب اعمال اند وبعضی بحسب اصل تصدیق چنانچه بادنی نظر ظاهر میشود وملخص از استال این شبهات همان سخن است که گفته شد تراجم ابواب تقاریب روایت احادیث است در هر تقریبی که حدیثی از یکطریق رسیده آن تقریب را باب مقرر کرده آن حدیث را بدان طریق دران باب آورده باب سابق تقریب حدیث بنی الاسلام علی خمس بود حدیثی که دران تقریب رسیده در اینجا اسناد نموده یا از زیادة بیان قول سلف مناسب مقام وتشبید آن بدلائل شتی دراین باب تقریب علحده است که آیه یا حدیث مروی بدان تقریب اشاره ببعض وجوه استدلال نموده اگرچه بتقریب ترجمه باب سابق بیانی بهنا ترازین مذکور یافته وقول الله عزوجل وقول خدایتعالی در شان اصحاب کهف وزدناهم هدی وزیاده کردیم ما ایشان را که ایمان آورده اند بار راه راست یافتن که نیز ایمان است یعنی ایمان ایشان زیاده کردیم وقوی گردانیدیم ودر جای دیگر میفرماید ویزداد الذین آمنوا ایمانا وزیاده شوند کسانیکه ایمان آورده اند از روی ایمان وقال تعالی وفرموده است خدایتعالی پیش از یک سال از رحلت آنحضرت الیوم اکملت لکم دینکم امروز تمام کردیم برای

استاده بول کردن کرد اگرچه در ترجمه هردو آورده و درین فعل آنحضرت گفته اند که برای بیان اصل جواز بوده یا آنکه در سباطه غالب در آن نجاست میباشد و کم است که زمین هموار باشد جای نشستن نبود و نیز گفته اند زانوی آن حضرت جراحتی داشت در نشستن بر سر زانو تمام آزار بود و از روی اضطرار استاده بول کرد **باب البول عند صاحبه والتستر بالحائط** حکم بول نزد مصاحب خود و پرده گرفتن بدیوار

حدثنا عثمان بن ابی شیبة قال حدثنا جریر عن منصور عن ابی وائل عن حذیفة قال رایتنی انا والنبی صلی الله علیه وسلم نتماشی فاتی **سباطة قوم خلف حائط** گفت حذیفه دیده ام من خود را و پیغمبر خدا را در آن حالی که میرفتیم ما پس آمد آن حضرت سباطه قومی را پس دیواری فقام کما یقوم احدکم فبال فانتبذت منه پس ایستاد چنانکه می ایستد یکی از شما پس بول کرد و یکسو شدم از آن حضرت فاشار الی فجئته فقمت عند عقبه حتی فرغ پس اشارت کرد بدست یا بسر بسوی من پس آمدم من پیش آن حضرت و بموجب اشارت استادم نزد پاشنه آن حضرت تا فارغ شد و استاده کردن حذیفه از برای پرده بود و منع مردم که نزدیک بسباطه بوده اند **باب البول عند سباطة قوم** **حدثنا** محمد بن عرعرة قال حدثنا شعبة عن منصور عن ابی وائل قال کان ابو موسی الاشعری یشدد فی البول یقول ان بنی اسرائیل کان اذا اصاب ثوب احدهم قرضه گفت ابو وائل بود ابو موسی اشعری سخت میگرفت در نجاست بول و احتراز از آن با آنکه در ظرفی بول میکرد تا رشاشه آن نرسد میگفت بتحقیق قوم بنی اسرائیل بود شان آنها وقتی که رسیدی جامه یکی را قطره از آن می برید جامه را و بشستن بس نمیکرد فقال حذیفة لیته امسک پس گفت حذیفه کاشکی ابو موسی باز می ماند ازین کلام یا ازین تشدید اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم سباطة قوم فبال قائما آمد پیغمبر خدا سباطه قومی را پس بول کرد استاده با آنکه در استاده بول کردن احتمال رسیدن چیزی از بول بیشتر است نسبت بنشسته بول کردن یعنی آن حضرت با این احتمال تقطع نکرد و ظرفی نطلبید **باب غسل الدم** در شستن خون و تطهیر آن **حدثنا** محمد بن المثنی قال حدثنا یحیی عن هشام قال حدثتنی فاطمة عن اسماء قالت جاءت امرأة الی النبی صلی الله علیه وسلم فقالت ارایت احدانا تحیض فی الثوب کیف تصنع گفت اسماء آمد زنی بسوی پیغمبر خدا پس گفت آیا میدانی یکی از ما زنان را که حیض میکند در جامه و آلوده میشود بخون چکار کند قال تحته ثم تقرصه بالماء وتنضحه وتصلی فیه فرمود حک کند بسر انگشتان و بمالد بسر انگشت بآب و بشوید جامه را تا اثر خون نماند و نماز کند در آن جامه **حدثنا** محمد بن سلام قال اخبرنا ابو معویة قال حدثنا هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة قالت جاءت فاطمة بنت ابی حبیش الی النبی صلی الله علیه وسلم فقالت یا رسول الله انی امرأة استحاض فلا اطهر افادع الصلوة گفت عائشه آمد فاطمه دختر ابی حبیش بسوی پیغمبر خدا پس گفت ای پیغمبر خدا بتحقیق من زنی هستم که حائض میشوم و مستمر میباشد خون بعد از گذشتن ایام معتاد حیض آیا ترک کنم نماز را بحکم حیض فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا انما ذلک عرق ولیس بحیض فرمود پیغمبر خدا نی ترک مکن نماز را نیست این خون مگر خون رگ و نیست خون حیض که از درون رحم می برآید فاذا اقبلت حیضتک فدعی الصلوة وقتی که پیش آید ترا ایام حیض تو پس بگذار در آن ایام نماز فاذا ادبرت فاغسلی عنک الدم ثم صلی و وقتی که تمام شود ایام حیض پس بشوی از خود خون را پس تر نماز کن قال وقال ابی یعنی عروه ثم توضئی لکل صلوة حتی یجیئ ذلک الوقت گفت هشام و گفته است پدر من یعنی عروه فرموده پیغمبر پس تر وضو کن برای هر نماز تا آنکه بیاید آن وقت ترا یعنی وقت حیض درین حدیث غسل که بعد از انقطاع حیض باشد ذکر نکرده و چون مقصود فرق میان حیض و استحاضه بود اکتفا کرد از ذکر غسل بدانچه مقرر بوده است **باب غسل المنی وفرکه وغسل ما یصیب من المرأة** در بیان شستن منی و مالیدن آن چنانکه اثری از وی نماند و شستن آنچه میرسد جامه را از زن وقت جماع **حدثنا** عبدان قال اخبرنا عبد الله بن المبارک قال

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

در سنه دو صد و بست و دو قال حدثنا هشام بن ابی عبد الله سند ربعیه بفتح را و سوحده نسبت بسوی ربیعه بن نزار بن معد بن عدنان بصری دستوائی بفتح دال و سکون مهمله و فتح فوقیه و ضم آن و بهمزه بعد الف منسوب بشهری است از شهر های اهواز که از انجا ثیاب آورد وی سفر وفات در سنه یکصد و پنجاه و چهار قال حدثنا قتادة بن دعامة بکسر دال و تخفیف عین مهملة عن انس عن النبی صلی الله علیه واله وسلم قال یخرج من النار بصیغه معروف و مجهول هر دو روایت من قال لا اله الا الله برمی آید و برآورده شود از دوزخ بعد افتادن در آن بجزاء اعمال کسی که گفته این کلمه طیبه را که متضمن توحید خدا و رسالت است صلی الله علیه وآله وسلم ... تصدیق رسالت پیغمبر ... شهادت عامه آیات و اثبات ... ذکر ... بلا تخصیص ذکر ... اول العنوان ... که گویند قل هو الله احد چهار آیست وفی قلبه وزن شعیرة من خیر ... و در دل وی مقدار جوی از نکوئی باشد یعنی از ایمان چنانچه بروایت دیگر تصریح آمده ویخرج من النار من قال لا اله الا الله وفی قلبه وزن برة من خیر و برمی آید از دوزخ کسی که گفت لا اله الا الله و در دل او وزن یک گندم از نکوئی است ویخرج من النار من قال لا اله الا الله وفی قلبه وزن ذرة من خیر و برمی آید از دوزخ قائل این کلمه و در دل او بوزن ذره نکوئی است تشبیه داده ایمان را بجسم و وزن که از لوازم اوست در ینجا اثبات نموده ذره بفتح ذال معجمه و تشدید را واحد ذر است یعنی مور چهار خرد یکصد عدد از آن بوزن یک شعیر است کذا فی القاموس و نیز بمعنی هبا است که در شعاع آفتاب ظاهر شود ... ذره ... از کف برفاک ... و تخفیف راست چنانچه در روایت شعبه آمده و کرمانی آن را تصحیف نسبت کرده و نظام ارباب ترقی در علم است اگرچه در صورت تنزل از جو بگندم و از گندم بذره است و ذره ایمان آنست که نقصان را از آن گنجایش نباشد و زیادة مراتب وی بحسب تفاوت مراتب

اخبرنا عمرو بن ميمون الجزري عن سليمان بن يسار عن عايشة قالت كنت اغسل الجنابة من ثوب رسول الله صلى الله عليه وسلم
گفت عايشه بودم من كه مى شستم اثر جنابت را يعنى منى را از جامه پيغمبر خدا فيخرج الى الصلوة وان بقع الماء فى ثوبه پس
بيرون مى آمد از حجره بسوى مسجد براى نماز و تحقيق رنگ آب در جامه او مى بود يعنى جامه را خشك ناكرده دران نماز ميگذارد **حدثنا**
قتيبة قال حدثنا يزيد قال حدثنا عمرو عن سليمان بن يسار قال سمعت عايشة ح وحدثنا مسدد قال حدثنا عبد الواحد
قال حدثنا عمرو بن ميمون عن سليمان بن يسار قال سالت عايشة عن المنى يصيب الثوب فقالت كنت اغسله عن ثوب
رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت سليمان پرسيدم عايشه را از حكم منى كه ميرسد جامه را پس گفت بودم من كه مى شستم
آنرا از جامه پيغمبر خدا و حال آنكه اثر شستن ميبود فيخرج الى الصلوة واثر الغسل فى ثوبه بقع الماء پس بيرون ميرفت
بنماز و اثر شستن مى بود در جامه او كه رنگ آب است بقع الماء بدل است از اثر غسل يا خبر مبتدا محذوف است اى هو بقع الماء اگر
برفع خوانند و منصوب بتقدير اعنى نيز روايت كرده اند بدانكه ترجمه باب متضمن سه مطلب بود غسل منى و فرك آن و شستن چيزى كه از
زن ميرسد درين دو حديث غير از شستن منى بيان نيافت شراح گفته اند كه مراد از ترجمه آنست كه اين باب در بيان ازاله منى است
آيا بغسل بود و يا بفرك از حديث بيان يافت كه بغسل بود و شستن انچه از فرج زن ميرسد بقياس بر شستن منى گذاشته از انكه
رطوبت فرج زن بى آميزش منى نميباشد پس حكم تمام ترجمه ازين دو حديث بوضوح پيوست پوشيده نماند كه درين احاديث قول
عايشه كنت اغتسل كه بمعنى دوام و استمرار است صريح در نجاست منى است حمل كردن آنرا بر مذهب چنانكه شافعيه كرده اند خلاف ظاهر
است و نيز ضم كرده اند آنرا با چيزهاى نجس بى شبهه در قول وى صلى الله عليه وسلم انما يغسل الثوب من خمس البول والغايط والدم والمنى
والقى چنانكه در هدايه آورده و دليلى كه شافعيه گويند كه اصل اولياء خداست آنرا چگونه نجس توان گفت با آنكه در برابر نصوص است ضعيف
است از انكه استبعادى نيست در آنكه متكون شود چيزيكه آخر ها پاك باشد از چيزيكه ناپاك باشد نمى بينى كه شير هم از خون پيدا مى شود
و منى وقتى كه خون شد و علقه گشت باتفاق ناپاك است و آدمى از وى مخلوق ميگردد و حنفيه ازاله را چنانكه بغسل است بعد از خشك
شدن بفرك نيز گفته اند چنانكه هم از حديث عايشه بروايتى ديگر معلوم شده و تحته من ثوبه يابسا ثم يصلى فيه وازين دو حديث كه مولف
درينجا آورده نفى فرك لازم نمى آيد از انكه تخصيص چيزى بذكر نفى ما عدا نميكند **باب** اذا غسل الجنابة او غيرها فلم يذهب اثره
باب در بيان حكم كسى كه شست جنابت يعنى منى را يا غير منى مانند خون و بول پس نرفت اثر آن كه رطوبت آبست در جامه يا اثر چيزى
كه آنرا شسته حديث دلالت بر همان معنى اول ميكند و بقاى اثر شى مغسول از ريح و لون يكى ازين دو يا هر دو اگر متعسر الازاله
است و سه بار شسته و هر بار افشرده باشد بضرورت پاك گفته اند و بصابون و مانند آن تنقيه كردن مستحب است **حدثنا**
موسى بن اسمعيل المنقرى قال حدثنا عبد الواحد بن زياد قال حدثنا عمرو بن ميمون قال سمعت سليمان بن يسار
فى الثوب يصيبه الجنابة قال قالت عايشة رضى الله عنها كنت اغسله من ثوب رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم يخرج
الى الصلوة واثر الغسل فيه بقع الماء عمرو ابن ميمون ميگويد شنيدم سليمان بن يسار را در باب جامه كه ميرسد آنرا اثر جنابت
گفت گفته است عايشه بودم من كه مى شستم اثر جنابت را از جامه آن حضرت پس بيرون مى آمد بنماز و اثر شستن در وى مى بود
يعنى رنگ آب و رطوبت آن **حدثنا** عمرو بن خالد قال حدثنا زهير قال حدثنا عمرو بن ميمون بن مهران عن سليمان بن
يسار عن عايشة انها كانت تغسل المنى من ثوب رسول الله صلى الله عليه وسلم بود عايشه كه مى شست منى را از جامه پيغمبر خدا
ثم اراه فيه بقعة او بقعا عايشه گفت پس ترميديدم آنجامه را در حالى كه رنگ شستن در وى بود بقعه يا بقعا شك راوى است

والله وسلم من ايمان مكان خيبر درين
طريق تصريح است از قتاده بحديث انس
حدثنا الحسن بن الصباح تشديد موحده ابن محمد
بزار واسطى بزاء معجمه ثم الراء المهملة مرد در سنه دو صد و
چهل و نه انه سمع جعفر بن عون بن جعفر بن عمرو
مخزومى سنه دو صد و شش قال حدثنا ابو العميس
بضم عين مهمله و فتح ميم عتبة بن عبد الله بن مسعود
كوفى است در سنه يكصد و شصت قال اخبرنا قيس
بن مسلم ابو عمرو كوفى است عابد در سنه يكصد و بيست
نيز عن طارق بن شهاب بن عبد شمس بجلى كوفى
صحابى است در سنه هشتاد و سه ديد پيغمبر خدا را
صلى الله عليه وآله وسلم و جهاد كرد در خلافت شيخين
سى و سه بار عن عمر بن الخطاب ان رجلا من
اليهود قال له بدرستى كه مردى از يهود كه نام قوم
موسى عليه السلام است گفت مر عمر را يا امير المؤمنين
آية فى كتابكم تقرؤنها لو ان علينا معشر اليهود
نزلت لاتخذنا ذلك اليوم عيدا آيتى است در
كتاب شما كه ميخوانيد آنرا اگر تحقيق بر ما گروه يهود نازل
مى شد هر آينه ميگرفتيم ما آن روز نزول را عيد كه تعظيم
ميكرديم آنرا و خوشى مينموديم دران در هر سال بجهت
عظمت و بزرگى انچه حاصل شده است دران روز از
مژده اكمال دين و اتمام اين نعمت ازين آيه گويند قايل
كعب احبار بود پيش از انكه اسلام آرد قال اى آية
گفت عمر كدام آيه است آن قال گفت آن مرد اين آيه
اليوم اكملت لكم دينكم امروز كامل كرديم مر شما را دين
شما از جمله انچه محتاج بوديد شما در صلاح معاش و معاد
بتاسيس قواعد عقايد و تمهيد اصول شرايع بالتوقيف
قوانين اجتهاد واتممت عليكم نعمتى و تمام كرديم
بر شما نعمت خود را كه ابتدا بامور مذكور است ورضيت
لكم الاسلام دينا و راضى شديم و اختيار كرديم براى
شما اسلام را كه ملة حنيفه است مهمله است از روى دين
بودن قال گفت راوى فقال عمر قد عرفنا ذلك
اليوم والمكان الذى نزلت فيه على النبى پس گفت
عمر در جواب يهودى تحقيق دانستيم آن روز را و آن جاى
را كه نازل شده بود اين آيه در آن زمان و مكان بر پيغمبر
صلى الله عليه واله وسلم وهو قايم بعرفة يوم
الجمعة بحالى كه آن حضرت ايستاده بود بعرفه روز جمعه
يعنى در عرفات چه وقوف روز عرفه معروف است بعرفات
يعنى فراموش نكرده ايم زمان و مكان نزول ملكه حال
قيام را كه دران وقت بود روز جمعه و روز عرفه ... روز
عيد است چنانكه ... روايت ... تصريح آمده ... يك
عيد ... باشد دو عيد گرفته ايم انكه ...
حاجت نداريم از سابق ... عيد ... كه جمعه و عرفه
است زياده بيان مكان در جواب يا براى اعتبار
روز عرفه است و يا بر روز جمعه يا اشاره است بانكه
با فضل مكان را كه دران نازل شده نيز منظور داريم و به
تعظيم وى مى پردازيم چه جاى روز تنها و محتمل كه مراد آن
باشد چنانچه كرمانى گفته چون بعضى جمعه سته كه نزول بعد
عصر بود و عيد متحقق نميشود مگر از اول نهار لاجرم بروز

باب ابوال الابل والدواب والغنم ومرابضها باب در بیان حکم شاشهای شتر وچارپایها وحکم شاشه بز وحکم جاهای نشستن بزها ذکر غنم بعد از ذکر دواب هرچند دواب شامل بود آنرا چون کثیر الوقوع بود واهتمام کرد بدان مرابض برای غنم است چنانکه مبارک برای شتر وصلی ابو موسی فی دار البرید والسرقین والبریة الی جنبه فقال ههنا وثم سواء ونماز گذارد ابو موسی در دار البرید که یک موضعی ست که آنجا رسولانی که بخلفا می آمدند منزل میکردند در حالی که سرگین وصحرا در پهلوی ابو موسی بود پس گفت اینجا که سرگین افتاده است وآنجا که صحراست نماز گذاردن برابر است در ثواب وادای ذمه حدثنا سلیمان بن حرب قال حدثنا حماد بن زید عن ایوب عن ابی قلابة عن انس قال قدم ناس من عکل او عرینة گفت انس آمدند مردمان از قبیله عکل بضم عین وسکون کاف یا از عرینه بضم عین مهمله والراء بصیغه تصغیر وآن قبیله دیگر است از بجیله شک کرده است حماد کرمانی گوید تردید از انس است فاجتووا المدینة ورسید ایشانرا بیماری جوی که از امراض شکم است در مدینه از ناموافق بودن هوای مدینه بمزاج ایشان فامرهم النبی صلی الله علیه وسلم بلقاح وان یشربوا من ابوالها والبانها پس فرمود ایشانرا پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بشتران شیردار وبودن ایشان در گله شتران وفرمود بنوشیدن از شاشهای شتران وشیرهای آنها نجاست ابوال ابل ثابت شده نزد ابوحنیفه وشافعی وجمهور علما وتجویز آن حضرت برای ضرورت دوا بود وآنکه واقع شده در حدیث ام سلیم وابوداؤد نقل کرده که نکرده است الله تعالی در حرام دوا محمول بر حالت اختیار است کذا قالوا فانطلقوا فلما صحوا قتلوا راعی رسول الله صلی الله علیه وسلم پس رفتند آن جماعه دران شتران وهرگاه صحت یافتند کشتند چراننده شتران پیغمبر خدا را گفته اند که دست وپای او را بریدند وخارها در زبان وچشم او خلانیدند که بهمان ام مرد واستاقوا النعم وراننده بردند شتران را فجاء الخبر فی اول النهار فبعث فی آثارهم فلما ارتفع النهار جیء بهم پس خبر آمد در اول روز پس برانگیخت آن حضرت جمعی را در پی ایشان چون بلند شد روز آورده شدند ایشان فامر فقطع ایدیهم وارجلهم وسمرت اعینهم پس فرمود بریدن دستهای ایشان وپاهای ایشان ومیل کشیده شد در چشمهای ایشان والقوا فی الحرة یستسقون فلا یسقون وانداخته شدند در سنگستان مدینه طلب آب میکردند وندادند ایشانرا آب قال ابو قلابة فهؤلاء سرقوا وقتلوا وکفروا بعد ایمانهم وحاربوا الله ورسوله گفت ابو قلابه این جماعه دزدی کردند وقتل کردند وکافر شدند بعد از ایمان وجنگ کردند خدا ورسول خدا را ازین جهت بانواع عقوبت آن همه را کشتند حدثنا آدم قال حدثنا شعبة قال اخبرنا ابو التیاح یزید بن حمید عن انس قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یصلی قبل ان یبنی المسجد فی مرابض الغنم گفت انس بود پیغمبر خدا نماز میگذارد پیش از انکه بنا کرده شود مسجد در نشستگاه غنم مولف استدلال کرده باین دو حدیث بر اباحت ابوال شتر وغیر آن وبر آنکه پشک بزها نجس نیست از انکه مرابض بی آن نمیباشد پوشیده نماند که این استدلال تمام نیست تجویز بخوردن بول از جهت ضرورت دوا بود وعلاج بحرام نزد انحصار واضطرار تجویز کرده اند واز کجا که در مرابض وبر سر پشک بی ازاله آن بی حصیر وجای نماز انداخته نماز گذارده اند باب ما یقع من النجاسات فی السمن والماء حکم چیزی که می افتد از نجاستها در روغن وآب وقال الزهری لا بأس بالماء ما لم یغیره طعم او ریح او لون گفته است زهری هیچ باک نیست در استعمال آب مادامی که تغییر نکند نجاست آب را طعم یا بوی آن یا رنگ آن وقال حماد لا بأس بریش المیتة وگفت حماد باک نیست بموی وپر حیوان مرده از ماکولات باشد یا از غیر ماکولات انیست مذهب ابوحنیفه ومالک وشافعی بنجاست آن قائل شده اند وقال الزهری فی عظام الموتی نحو الفیل وغیره گفته است زهری در استخوانهای مرده مانند فیل وجز آن که نجس عین است ادرکت

اسماء الرجال

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

تیمی که از تابعین است جد امام مالک شنیده طلحه را که از عشره مبشره است برادرزاده ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنهما ووفاتش روز جمل است و پنجم جمادی الاولی سنه سی وشش که میگفت طلحه جاء رجل الی رسول الله صلی الله علیه واله وسلم من اهل نجد آمد مردی بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه آله وسلم از مردم نجد که بفتح نون وسکون جیم نام بلاد عرب است از تهامه تا زمین عراق ودر اصل نجد بلند را گویند چنانکه غور بفتح نشیبی زمین است و ابن بطال گفته نام آمرد ضمام بکسر ضاد معجمه ابن ثعلبه از بنی سعد بن بکر بود ثائر الراس پریشان موی سر نسمع دوی صوته بحالی که می شنویم آواز بلند غیر مفهوم او را دوی بفتح مهمله وضم آن وشد تحتیه آواز بلندی هم است که مفهوم شود هیچ آواز مگس شد ولا نفقه ما یقول ونمی فهمیم چیزی بلکه میگوید ... می شنویم ولفقه بفتح نون چنانچه مشهور است وبضم تحتیه نیز مرویست یعنی شنیده می شد آواز وفهم کرده نشد وبر تقدیر اول دوی منصوب است وبر ثانی مرفوع معنی دوی تا آنکه نزدیک شد از آنحضرت فاذا هو

ناسا من سلف العلماء يمتشطون بها ويدّهنون فيها لا يرون به باسا دریافته‌ام مردم را از علمای پیشین که شانه میکردند بآن استخوان و روغن میکردند دران حال که نمی دیدند بآن باکی و حرجی وقال ابن سیرین و ابراهیم لا باس بتجارة العاج ابن سیرین گفته باکی نیست بخرید و فروخت عاج و تجارت چیزی که نجس است حرام است یا مکروه عاج در بعضی کتب لغت بمعنی دو دندان ناب فیل است جوهری وغیره گفته استخوان فیل است هرچه باشد بعضی گویند استخوان پشت کشف است و مراد همان اول است پس اگر در آب افتد آنرا نجس نمیکند خواه آب قلیل باشد یا کثیر مادامی که تغییر نمیکند یکی از اوصاف آب را و انیست مذهب امام مالک **حدثنا** اسمعیل قال حدثنا مالك عن ابن شهاب عن عبيد الله ابن عبد الله عن ابن عباس عن ميمونة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم سئل عن فارة سقطت في سمن تحقیق پیغمبر خدا پرسیده شد از حکم موشی که افتاده بود در روغن فقال القوها وما حولها فاطرحوه وكلوا سمنكم فرمود بیندازید آن موش را و روغنی که بر گرد وست و بخورید روغن را حکم روغن جامد و هرچه مانند آن بستگی دارد همین است و روغن گداخته حکم آب دارد و تمام نجس میشود و حرام است خوردن آن لیکن استعمال آن در چراغ و دیگر انتفاع بجز خوردن حرام نیست فروختن آنرا نیز شافعیه حرام دارند و حنفیه گویند حرام همان خوردن است چون وانتفعوا به در حدیث آمده فروختن داخل آنست **حدثنا** علي بن عبد الله قال حدثنا معن قال حدثنا مالك عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابن عباس عن ميمونة ان النبي صلى الله عليه وسلم سئل عن فارة سقطت في سمن فقال خذوها وما حولها فاطرحوه قال معن حدثنا مالك ما لا احصيه يقول عن ابن عباس عن ميمونة معن گفته است که حدیث کرد ما را امام مالک آن قدر که ضبط نمیتوانم کرد که میگفت از ابن عباس از میمونه مقصود مولف آنست که آنچه بعضی گفته‌اند که این حدیث از مرویات ابن عباس است بی واسطه از آنحضرت خطاست **حدثنا** احمد بن محمد قال حدثنا عبد الله قال اخبرنا معمر عن همام بن منبه عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال كل كلم يكلمه المسلم في سبيل الله هر جراحتی که مجروح میشود بآن مسلمان در راه خدا تكون يوم القيمة كهيئتها اذا طعنت میباشد روز قیامت چون هیئت آن زخم وقتی که زخم خورده میشود تفجر دما اللون لون الدم والعرف عرف المسك می برآرد خونی را که رنگ او رنگ خون است و بوی او بوی مشک در تطبیق اینحدیث بترجمه باب مردم تکلفات ناپسند کرده‌اند از آن میان آنچه توان گفت آنست که چون مشک متغیر میگردد و از نجاست اصلی بطهارت مبدل میشود و همچنین آب متغیر نمی‌شود بمجرد افتادن نجس و چون یکی از اوصاف آب متغیر شد پس آب مبدل میگردد از طهارت بنجاست **باب** البول في الماء الدائم حکم بول کردن در آب غیر جاری **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب قال اخبرنا ابو الزناد ان عبد الرحمن بن هرمز الاعرج حدثه انه سمع ابا هريرة يقول انه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول نحن الآخرون السابقون بتحقیق شنیده است ابو هریره پیغمبر خدا را که میفرمود مایان آخریم از روی زمان و سابقیم از روی فضل و در آمدن به بهشت وباسناده قال لا يبولن احدكم في الماء الدائم الذي لا يجري ثم يغتسل فيه مولف گوید باسناد حدیث سابق گفته است همام ابن منبه از ابو هریره که بول نکند یکی از شما در آب بسته که جریان ندارد پس غسل میکند در وی یعنی هر دو چیز از وی واقع نشود بول و غسل در یک آب بسته ایراد حدیث نحن السابقون الخ مناسبتی بترجمه ندارد و پس فکر آن احتمال دارد و از آن رو باشد که ابو هریره هر دو حدیث یکبار از آنحضرت شنیده باشد پس نقل کرده برادر خود یا راوی ابی هریره که همام است از ابو هریره که یکبار شنیده باشد و همچنان نقل کرده و مولف نیز متابعت راوی کرده و مقصود او وابسته بحدیث ثانی است **باب** اذا القي على ظهر المصلي قذر او جيفة لم تفسد عليه صلوته باب در بیان آنکه وقتی که

وقيل هذا اكثر في هذا الكتاب وللمولف فيه اهتمام كما للعدد

باب اذا القي على ظهر المصلي قذر الخ غرض المولف من عقد الباب ان عروض الاشياء التي تمنع انعقاد الصلوة ابتداء في اثنائها لا تفسد الصلوة

اسماء الرجال

شيخ الاسلام	كتاب الايمان

عليه واله وسلم صيام شهر رمضان دیگر روزه ماه رمضان فقال هل علي غيره قال لا الا ان تطوع پس جواب داد آنحضرت که نه مگر آنکه تطوع کنی قال گفت طلحه راوی حدیث وذكر له رسول الله صلى الله عليه واله وسلم الزكوة و ذکر کرد برای آنمرد آنحضرت زکوة را تغییر اسلوب روایت درینجا بطریق نقل بالمعنی بجهت نسیان لفظ شریف آنحضرت است یا باعتبار اشتباه والتباس وهم بران نسبت بعد موضع طلحی قال هل علي غيرها گفت آنمرد آیا هست بر من چیز زکوة از جبر آن قال لا الا ان تطوع گفت نه مگر آنکه صدقه نفل دهی قال فادبر الرجل وهو يقول گفت طلحه پس پشت داد آنمرد و بر رفت بحالی که میگفت والله لا ازيد على هذا ولا انقص بخدا سوگند زیاده نمیکنم برین فرایض و نه کم میکنم از آن چیزی را و بیشک صاحب این خیال ناجی است اگرچه مواظبت او ترک نوافل مذموم باشد یا زیاده میکنم در سوال و نقصان نمیکنم در قبول یا زیادة و نقصان نمیکنم در تبلیغ احکام بقوم خود چنانچه گویند که این سائل رسول قوم بود برای تعلم و تعلیم یا مراد زیادة بر جهت سر و دم

انداخته شود بر پشت مصلی نجاستی یا مرداری فاسد نمیکند بروی نماز او را وکان ابن عمر اذا رای فی ثوبه دما وهو یصلی وضعه ومضی فی صلوته
بود ابن عمر وقتی که دیدی در جامه خود خونی انداختی آن جامه را و میبود در نماز خود و قطع و اعاده نماز نمیکرد وقال ابن المسیب والشعبی اذا صلی
وفی ثوبه دم او جنابة او لغیر القبلة او تیمم فصلی ثم ادرک الماء فی وقته لا یعید وگفت ابن مسیب وشعبی و قتیکه
نماز کند کسی و در جامه او خون است یا منی یا نماز میکند بر غیر جانب قبله و در نماز جانب معلوم شده برگشت هم در نماز یا آنکه تیمم کرد پس نماز گذارد
بهمان تیمم پس تر دریافت بعد از ادای نماز در وقت همان نماز را اعاده نکند و رین هر سه صورت تمام نماز را یا آنکه برخی از نماز او بی شرط طهارت جامه که آلوده
بخون و منی بوده واقع شده و روی بقبله نه یا نماز است و آب نا یافتن شرط صحت تیمم است چون خون و منی اندک و تیره آورده معلوم شده
که منی نیز مثل خون نجس است و موافق تائید ترجمه ذکر کرده است حدثنا عبدان قال اخبرنی ابی عن شعبة عن ابی اسحق
عن عمرو بن میمون عن عبدالله قال بینا رسول الله صلی الله علیه وسلم ساجد ح وحدثنی احمد بن عثمان
قال حدثنا شریح بن مسلمة قال حدثنا ابراهیم بن یوسف عن ابیه عن ابی اسحق قال حدثنی عمرو بن میمون ان عبدالله بن
مسعود حدثه ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یصلی عند البیت و ابو جهل و اصحاب له جلوس بود پیغمبر خدا که نماز میکرد نزد بیت الله در ابتدای
اسلام و ابو جهل لعین و یاران او نشسته بودند اذ قال بعضهم لبعض ایکم یجیء بسلا جزور بنی فلان فیضعه علی ظهر محمد اذا سجد
وقتی که گفت بعض ایشان مر بعضی دیگر را کدام یک شما می آرد پرده که در وی بچه میباشد و آنرا و آن شیء که پیدا در شکم مخصوص بود و اینست
از شتری که ذبح کرده اند ابنای فلان پس می نهد بر پشت محمد وقتی که سجده کند فانبعث اشقی القوم فجاء به فنظر حتی اذا سجد النبی
صلی الله علیه وسلم وضعه علی ظهره بین کتفیه پس برخیزاند نفس ناپاک یا شیطان کفار یعنی عقبة بن ابی معیط
است پس آورد آنرا و نگاه کرد تا وقتی که سجده کرد پیغمبر خدا نهاد بر پشت آن حضرت میان دو شانه وانا انظر لا اغنی شیئا لو کان لی منعة
ومن نظر میکردم و در حالی که تغیر نمیتوانم کرد چیزی کاشکی بودی مرا قدرتی قال فجعلوا یضحکون ویحیل بعضهم علی بعض پس گشتند
که خنده میکردند این اشقیا و حواله میکردند این فعل شنیع بعض ایشان بعضی دیگر یعنی استهزا میجستند بر یکدیگر از مزاح تائید میکنند
انمیعنی را روایت مسلم میل بعضهم بعضا لعنت خدا باد بر ایشان آخر تیغ اسلام خون همه را بر خاک ریخت و بدار البوار جهنم فرستاد ورسول الله
صلی الله علیه وسلم ساجد لا یرفع راسه و پیغمبر خدا ساجد بود و بر نمیداشت سر را حتی جاءته فاطمة فطرحته عن ظهره فرفع راسه
تا آنکه آمد فاطمه زهرا رضی الله عنها پس انداخت از پشت آن حضرت پس برداشت آن حضرت سر مبارک خود را ثم قال اللهم علیک
بقریش ثلث مرات پستر فرمود ای خدا لازم باد بر تو اهلاک این ملعونان قریش سه بار فرمود فشق ذلک علیهم اذ دعا علیهم پس دشوار
آمد برین اشقیا وقتی که دعای بد کرد بر ایشان قال وکانوا یرون ان الدعوة فی ذلک البلد مستجابة گفت ابن مسعود و بودند این
کافران که اعتقاد میکردند دعا دران بقعه مستجاب است ثم سمی اللهم علیک بابی جهل وعلیک بعتبة بن ربیعة وشیبة بن ربیعة
والولید بن عتبة وامیة بن خلف وعقبة بن ابی معیط یعنی نام بنام برین ملعونان شقاوت شعار دعا کرد و حواله بقهر الهی نمود وعد السابع
فلم یحفظ و شمرد آن حضرت هفتم را پس یاد نداشت ابن مسعود یا آنکه شمرد ابن مسعود و یاد نداشت هفتم را ابن مسعود یا عمرو بن میمون و در
در باب الصلوة آورده که آن هفتم عماره بن ولید بوده قال فوالذی نفسی بیده لقد رایت الذین عد رسول الله صلی الله علیه وسلم
صرعی فی القلیب قلیب بدر گفت ابن مسعود سوگند کسی که ذات من در دست قدرت اوست بتحقیق دیدم آنانرا که شمرده بود آنها را پیغمبر خدا هلاک
شده در چاه که چاه بدر راست مراد آنست که اکثر مردم دران چاه هلاک افتاده بودند و گرنه عقبة بن معیط بعد از گرفتن بیک منزل کشته شد وامیة بن
خلف هم در چاه نیفتاده و عماره ابن الولید بزمین حبشه هلاک شده مولف استدلال کرده باین حدیث بر آنکه اگر پلیدی را در اثنای نماز عارض شد

در کتاب الصوم از طلحه بطریق اسمعیل از ابی سهیل آورده
صحیح است درانکه سوال سایل اولا از فریضه نماز بود
جواب نماز پنجگانه فرمود و ثانیا از فریضه صیام نمود در جواب
شهر رمضان فرمود و ثالثا از فریضه زکوة پس خبر داد
آنحضرت او را بشرایع اسلام الحدیث پس لازم نیاید
که جز این سه چیز در اسلام فرض نباشد یا مدار فلاح
همین سه چیز باشد چه بر جواب بر طبق سوال بود و در
آخر ارشاد بعموم شرایع مشروعه آن وقت بود و این
هر دو روایت یکی مر دیگری را باختلاف وجوه مفسر است

باب اتباع الجنائز من الایمان پیروی کردن
جنازهای مسلمانان از خصال ایمان است **حدثنا**
احمد بن عبدالله بن علی المنجوفی نسبت بمنجوف
بصیغه مفعول که جد علی ابن سوید مذکور است در سنه
دوصد و پنجاه و دو قال حدثنا روح بفتح را مهمله
ابن عباده بن علاء بصریست در سنه دوصد و پنج قال
حدثنا عوف بن ابی جمیلة بندویه بفتح موحده و سکون
نون وضم مهمله و سکون واو و فتح تحتیه هجری بفتح ها
بصریست در سنه یکصد و چهل و شش یا هفت نسبت
تشیع کرده می شد عن الحسن بصری معروف گویند
سماع وی از ابی هریره صحیح نشده و محمد یعنی ابن
سیرین ابوبکر بصری تابعی مشهور است بعلم و عبادت
و ورع تجویز نمیکرد نقل حدیث بالمعنی در سنه یکصد و ده
ببصره بعد حسن بصری یکصد و بست روز عن ابی هریرة
ان رسول الله صلی الله علیه واله وسلم قال
من اتبع جنازة مسلم ایمانا واحتسابا کسی که
پیروی کند جنازه مسلمانی را از جهت ایمان نه بر سود شرع و
چشم داشت ثواب وکان معه حتی یصلی علیها
ویفرغ من دفنها بصیغه معلوم و مجهول هر دو مروی است
و باشد با آن مسلمان مرده تا آنکه بگذارد یا گذارده شود
نماز بروی و تا آنکه فارغ کرده شود از دفن وی فانه یرجع
من الاجر بقیراطین پس بدرستی که وی باز میگردد
بدو حصه از اجر قیراط در اصل و دانه هم حصه از دینار
است و آن بصفت دانق باشد که ششم حصه دینار
است و بعضی بست و چهارم حصه گویند که ربع دانق
باشد مع اینجا مراد مقداری از ثواب است کل قیراط
مثل احد هر قیراط آن چنان مانند کوه احد است
در عظمت فضل و ثواب احد بضمتین نام کوهیست بمدینه
ومن صلی علیها ثم رجع قبل ان تدفن فانه یرجع
من العمل بقیراط و کسی که نماز گذارد بروی پس باز گردد
پیش از دفن پس بدرستی که وی میگردد بیک حصه از اجر
یعنی اجر وی نصف حصه از اجر اول است قال ابو عبدالله
تابعه گفت مولف متابعت کرده روح را که در اسناد
سابق است عثمان المؤذن بن هیثم بن جهیم که مؤذن
مسجد جامع بصره است در سنه دوصد و بست قال
حدثنا عوف عن محمد عن ابی هریرة عن النبی
صلی الله علیه واله وسلم نحوه مانند حدیث مذکور
من حیث المعنی اگرچه باعتبار لفظ تفاوتی دارد و مثل اتحاد
گویند که اتحاد در لفظ و معنی هر دو باشد چنانکه در مقدمه گذشت

باب خوف المؤمن ...

چیزی که افعقاد نماز ابتدا بوی روا نیست ابطال نماز نمیکند لیکن موقوف است این استدلال بر آنکه در نموقت حکم بنجاست این چیزها رسیده باشد والله اعلم **باب البزاق والمخاط ونحوه فی الثوب** باب در حکم آب دهن و آب بینی و مانند آن مثل عرق بغل که در جامه یا در بدن باشد کراهتی دار دیا نه وقال عروة بن الزبیر عن المسور ومروان خرج النبی صلی الله علیه وسلم زمن الحدیبیة فذکر الحدیث گفت عروه بیرون آمد پیغمبر خدا در زمان غزوهٔ حدیبیه پس ذکر کرد حدیث قصهٔ حدیبیه را چنانکه در قصهٔ حدیبیه می آید انشاء الله تعالی وما تنخم النبی صلی الله علیه وسلم نخامة الا وقعت فی کف رجل منهم فدلک بها وجهه وجلده و نینداخت پیغمبر خدا بلغمی را از حلق و سینه مگر آنکه افتاد در کف مردی از مردم حضار پس مالید بآن بلغم روی خود را و پوست بدن خود را **حدثنا محمد بن یوسف قال حدثنا سفیان عن حمید عن انس قال بزق النبی صلی الله علیه وسلم فی ثوبه** آب دهن کرد آن حضرت در جامهٔ خود **قال ابو عبد الله طوله ابن ابی مریم قال اخبرنا یحیی بن ایوب قال حدثنی حمید قال سمعت انسا عن النبی صلی الله علیه وسلم** گفت مولف ابو عبد الله بخاری دراز آورده این حدیث را ابن ابی مریم گفته که خبر داد ما را یحیی که حدیث کرد مرا حمید گفت شنیدم انس را که حدیث کرد از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم **باب لا یجوز الوضوء بالنبیذ ولا المسکر** نیست روا وضو بنبیذ و نه بمایعی که مستی آرد مراد از نبیذ آنست که بحد اسکار نرسیده باشد چون محل خلاف بود تخصیص بذکر کرد و مولف عقد باب بعدم جواز کرده و آنچه از حسن بصری وغیر او آورده ناظر بکراهت است چنانکه گفت **وکرهه الحسن وابو العالیة** و مکروه داشته وضو به نبیذ حسن بصری و ابو العالیه و در روایتی از حسن لا باس آمده پس نزد او کراهت تنزیهی خواهد بود **وقال عطاء التیمم احب الی من الوضوء بالنبیذ واللبن** و عطا گفته تیمم محبوب تر است بسوی من از وضو کردن به نبیذ و شیر یعنی اگر جائی آب نباشد و همین نبیذ باشد و بس تیمم کردن بهتر است از آنکه وضو کنند به نبیذ بدانکه ابو حنیفه جایز داشته است وضو نزد فقدان آب بهمین نبیذ تمر اگر بیرون قریه و مصر باشند بشرطی که شیرین بود و تنک که سیلان کند بر اعضا مانند آب امام محمد قایل بجمع شده است میان تیمم و وضو به نبیذ تمر و ابو یوسف روا نداشته چنانکه شافعی رحمة الله علیهم و دلایل هر یک در کتب مبسوطه مذکور است **حدثنا علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان قال حدثنا الزهری عن ابی سلمة عن عائشة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال کل شراب اسکر فهو حرام** هر چه نوشیده شود و مستی آرد پس خوردن آن حرام است و هر چه حرام است وضو بآن روا نیست باتفاق همه **باب غسل المراة اباها الدم عن وجهه** شستن زن پدر خود را یعنی خون را از روی او **وقال ابو العالیة امسحوا علی رجلی فانها مریضة** ابو العالیه گفت مسح کنید بر پای من پس بتحقیق آن پای بیمار است ابو العالیه دردی داشت چون وضو کنانندند او را و یکپای ماند گفت مسح کنید برین پای من که دردناک است و آب بآن ضرر دارد و مولف اقوال و آیات که بعد از ترجمه می آرد اکثر برای آنست که آن قول و آیت تائید میکند مطلب ترجمه را گاه مجموع داخل ترجمه میسازد و احادیثی که دران باب می آرد دلالت بر مجموع میکند و این از قبیل اول است که دلالت دارد بر آنکه اعانت در تطهیر از غیر رواست و این باب بکتاب وضو بر تقدیر تعمیم وضو لغةً و شرعاً ظاهر است وضو در لغت مشتق از وضاءة بمعنی نظافت است و در تطهیر انجاس بی شبهه نظافت است و اگر خاص بمعنی شرعی باشد تطهیر انجاس بتبعیت وضو مذکور خواهد بود **حدثنا محمد بن سلام قال اخبرنا سفیان بن عیینة عن ابی حازم سمع سهل بن سعد الساعدی وساله الناس وما بینی وبینه احد بای شیء دوی جرح النبی صلی الله علیه وسلم** روایت است از ابی حازم که او شنید سهل بن سعد الساعدی را دران حال که پرسیدند مردم سهل را ابو حازم گوید و نبود میان من و میان سهل هیچ کسی که بچه چیز دوا کرده شد جراحت پیغمبر خدا که در غزوهٔ احد بسر و روی مبارک آن حضرت رسید **فقال ما بقی احد اعلم به منی** پس گفت سهل باقی نمانده است دانا تر باین مسئول از من **کان علی رضی الله عنه یجیء بترسه فیه ماء وفاطمة رضی الله عنها تغسل عن وجهه الدم** بود علی که می آمد با سپر خود

شیخ الاسلام | كتاب الایمان

بران وقال ابراهیم التیمی ابن یزید بن شریک منسوب به تیم باب بفتح یا و سکون تحتانی است درست نوشته و ما عرضت قولی علی عملی الا خشیت ان اکون مکذبا گفت ابراهیم تیمی که از واعظان بود عرض نکرده ام گفتار خود را بر کردار خود مگر آنکه ترسیده ام این را که باشم بدروغ نسبت کننده دین را از اینکه مقصرم در عمل بدانچه تقریر و بیان آن از شریعت بزبان میکنم و حق وی را بجا نمی آرم پس معاملت من بدین هیچ معاملت المکذبان باشد یا مکذب نفس خود را که میگویم خود را که من مسلمانم و حال آنکه عمل بمقتضای آن نمیکنم و در حقیقت امر و نهی دیگری را با قصور خود از عمل موافق آن مذموم است شرعا چنانکه پیغمبر کبر مقتا عند الله ان تقولوا ما لا تفعلون بزرگست از روی غضب نزد خدایتعالی اینکه بگوئید آنچه خود نمیکنید و در جای دیگر اتامرون الناس بالبر وتنسون انفسکم آیا امر میکنید مردم را به نیکی و فراموش میکنید ذوات خود را ازین پند پس خوف کرد که بقصور از بلوغ کمال عمل با شرح و بسط وعظ و پند مبادا مکذب باشد شارع را در آنچه نکوهش نموده این بر تقدیر روایت مکذبا بکسر ذال است و اگر بفتح باشد گویم خوف کرده ام ازین که باشم من که دروغ گو داند مرا هر که ببیند عمل مرا مخالف قول من و تقدیر اول مناسب ترین است بترجمه باب چه درین خوف حبط عمل امر معروف و نهی منکر تشبیه تکذیب است وقال ابن ابی ملیکة بصیغه تصغیر عبد الله بن عبید الله بفتح مهمله در اول و ضم در ثانی قرشی تمیمی موذن و قاضی بود در سنه تسع عشرة ومائة ادرکت ثلثین من اصحاب النبی صلی الله علیه واله وسلم گفت ابن ابی ملیکه دریافته ام سی کس از یاران آنحضرت چون عایشه صدیقه و خواهر اسما و ام سلمه و عبادله اربعه و عقبه بن حارث و مسور بن مخرمه ونحوهم کلهم یخاف النفاق علی نفسه همه ایشان می ترسیدند نفاق را بر ذات خود در اعمال که مبادا عارض شود در ان چیزی که شائبه عدم اخلاص دارد و این بطریق مبالغه بود از ایشان در ورع و تقوی یا آنکه گویند که اینحال از مشاهده حصول تغیرات بود در تن که در اوقات رو داده با عجز ایشان از نهی آن منکرات پس ترسیدند از سکوت که بجهت و نفاق باشد یا عقیدهٔ عدم وصول بمرتبهٔ استغراق و دوام مشاهدهٔ حضرت

که در روی آب بود و فاطمه می شست از روی او خون را فاخذ حصیر فاحرق فحشی به جرحه پس گرفته شد بوریائی و سوخته شد
پس پر کردند بآن زخم آنحضرت را **باب السواك** در بیان مسواک است که از سنتهای وضو است و فضیلت آن با وست سواک
بمعنی چوبی که بآن مسواک کنند و مسواک کردن نیز می آید و قال ابن عباس رضی الله عنهما بت عند النبی صلی الله علیه
وسلم فاستن شب کردم نزد پیغمبر خدا پس مسواک کرد آن حضرت در وضوء **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا حماد بن زید
عن غیلان بن جریر عن ابی بردة عن ابیه قال اتیت النبی صلی الله علیه وسلم فوجدته یستن بسواك بیده یقول
اع اع کانه یتهوع گفت پدر ابی برده آمدم پیغمبر خدا را پس یافتم او را در حالی که مسواک میکرد بچوبی که در دست او بود آواز میکرد
باع اع چنانستی که آن حضرت قی میکند والسواك فی فیه و مسواک در دهن او بود **حدثنا** عثمان بن ابی شیبة
قال حدثنا جریر عن منصور عن ابی وائل عن حذیفة قال کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا قام من اللیل
یشوص فاه بالسواك و بود پیغمبر خدا وقتی که بر میخاست در وقتی از شب برای نماز می مالید دهن خود را بمسواک **باب**
دفع السواك الی الاکبر دادن مسواک به بزرگ تر از روی سن وقال عفان حدثنا صخر بن جویریة عن نافع
عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم قال ارانی اتسوك بسواك فرمود آن حضرت نمودند مرا در خواب چنانکه مسلم تصریح کرده
بقوله فی المنام که مسواک میکنم من بمسواکی فجاءنی رجلان احدهما اکبر من الآخر فناولت السواك الاصغر منهما
پس آمدند مرا دو مرد یکی از آن بزرگتر بود از دیگر پس دادم مسواک خورد سال را از آن هر دو مرد فقیل لی کبر فدفعته الی الاکبر منهما
پس گفته شد مرا التقدیم کن اکبر را قائل این جبرئیل بود که در خواب بآن حضرت گفته پس دادم آن مسواک بکلانتر از آن دو
قال ابو عبد الله اختصره نعیم عن ابن المبارك عن اسامة بن زید عن نافع عن ابن عمر مولف گوید این حدیث
طولی وارد اختصار کرده برین مذکور نعیم از ابن المبارک الخ **باب** فضل من بات علی الوضوء بیان زیادتی ثواب کسی که خواب
کند بر وضوء **حدثنا** محمد بن مقاتل قال حدثنا عبد الله قال اخبرنا سفیان عن منصور عن سعد بن عبیدة عن البراء بن
عازب قال قال النبی صلی الله علیه وسلم اذا اتیت مضجعك فتوضأ وضوءك للصلوة ثم اضطجع علی شقك الایمن
فرمود خدا وقتی که بیائی تو خوابگاه خود را پس وضو کن وضوئی که برای نماز است پس دراز کن بر پهلوی راست و خواب بر پهلوی راست
برای بیداری اقرب است و فرو رفتگی در خواب درین وضع کمتر است از آنکه قلب صنوبری که جانب چپ است درین حال آویزان
میباشد تمام آرام نمی یابد ثم قل پس تر این دعا بخوان اللهم اسلمت وجهی الیك وفوضت امری الیك خداوندا تسلیم
کردم ذات خود را بسوی تو و سپردم کار روشان خود را بتو و برآمدم از حول و قوت خود والجأت ظهری الیك و تکیه کردم پشت
خود را بر تو یعنی اعتماد کردم بر کرم و فضل تو رغبة ورهبة الیك از برای طمع در ثواب و ترس از عقاب تو لا ملجأ ولا منجا منك
الا الیك و نیست پناه از تو بسوی هیچ کسی مگر بسوی تو و نیست جای رستگاری از تو بسوی تو اللهم امنت بکتابك الذی انزلت
وبنبیك الذی ارسلت خداوندا ایمان آوردم بکتاب تو آنکه فرود فرستادی و قبول کردم احکام آنرا و ایمان آوردم به پیغمبر تو که فرستادی
او را فان مت من لیلتك فانت علی الفطرة پس اگر بمیری باندرین شب تو پس تو بر فطرت اسلامی فاجعلهن آخر ما تتکلم به و بگردان این کلمات
دعا را آخر کلامی که تکلم میکنی بآن یعنی بعد از خواندن این دعا را سخن نکنی قال فرددتها علی النبی صلی الله علیه وسلم گفت براء بن عازب باز خواندم
این کلمات را بر پیغمبر خدا فلما بلغت اللهم امنت بکتابك الذی انزلت قلت ورسولك قال لا ونبیك الذی ارسلت
پس هرگاه رسیدم باین کلمات غلط کردم و رسولک گفتم فرمود آنحضرت نی بگو ونبیك الذی ارسلت والله اعلم | تم الجزء الاول من الاجزاء الثلثین من تیسیر القاری

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

مگر منافق چنانچه در روایت دیگر از حسن صحیح آمده و
نووی ضمیر را راجع بخدا داشته و مروی کرده آن را
گروهی یعنی نمیرسد خدا را و با مومن نیست از آن ظاهرا
این بقیاس کریمه ولا یأمن مکر الله الا القوم الخاسرون
و امثال آن اعتبار کرده بی ملاحظه روایت حسن که نزد
احمد و غیره است والله ما مضی مومن ولا بقی الا وهو
یخاف النفاق ولا امنه الا منافق و نحو آن حاصل ایراد کلمه
تمریض درین تعلیق بخلاف دو تعلیق پیشین که بلفظ قال
مذکور اند مشعر است بآنکه قول ابراهیم و عبد الله صحیح و
ثابت و مجزوم به است نزد مولف بخلاف اثر حسن که مجزوم
نیست در آن مولف را اگرچه صحیح باشد نزد غیر او و ما یحذر
بصیغه مجهول از حذر یا تحذیر عطف است بر خوف المومن
من الاصرار علی التقاتل والعصیان من غیر
توبة و باب بیان ترسانیده شدن از اثبات بر کارزار
همدگر و گناه بی توبه چه ثبات بر گناه با توبه ثبات نیست
نزد شرع چنانچه ترمذی از ابی بکر صدیق رضی الله عنه
می آرد ما اصر من استغفر وان عاد فی الیوم سبعین مرة
مصر نماند بر گناه کسی که استغفار کرد اگرچه عود کند بگناه
در روز هفتاد مرتبه لقول الله تعالی متعلق است به یحذر
یعنی تحذیر از جهت فرموده خداست
در صفت مومنان که آنچنان اند که
چون بکنند گناهی بزرگ را یا ظلم کنند
بر نفوس خود بعد غایر یاد کنند خدا را
پس طلب آمرزش کنند مر گناهان خود را و کیست که بخشد
گناهان جز خدا ولم یصروا علی ما فعلوا وهم یعلمون
و ثابت نمی مانند آنکسان بر آنچه کردند از گناه و دیده و دانسته
یا بجائی که میدانند ضرر اصرار را بآنچه بجا آورده از توبه

تم الجزء الاول

اسماء الرجال

ابو النعمان محمد بن الفضل | عیلان بن جریر | ابن المبارک

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم کتاب الغسل

در روایت غیر ابو ذر کتاب مقدم است بر بسمله و اسمعیلی بسمله مطلقا نیاورده و بجای کتاب باب آورده کرمانی گوید غسل بضم غین و آن اسم است مر اغتسال را و در عرف شرع شستن تمام ظاهر بدن است و موی مراد همین معنی است و نووی در شرح مسلم آورده که غسل بضم غین بمعنی آبیست و در وقتی که مصدر باشد اگر از غسلت گیرند بفتح غین است و اگر مصدر اغتسال گیرند بضم است قسطلانی گوید ایجا بفتح غین مراد است گویا تعمیم کرده اند تا که غیر غسل شرعی نیز درین کتاب ذکر یافته و مولف این دو آیت در ترجمه آورده از جهت اشارت بآنکه وجوب غسل مر جنب را بنص قرآنی ثابت شده و قول الله عز و جل و ان کنتم جنبا فاطهروا فرمود خدای توانا و بزرگتر اگر باشید شما جنب پس غسل کنید جنب آنکه او را جنابت رسیده باشد درین صورت مذکر و مونث و واحد و تثنیه و جمع برابر است و ان کنتم مرضى او على سفر او جاء احد منکم من الغائط الى قوله لعلکم تشکرون و اگر باشید بیمار که ترس از استعمال آب داشته باشید یا قدرت استعمال آب و رسیدن بآن نتوانید یا بر سر سفر دراز یا کوتاه و آب دران نیابید یا بیاید یکی از شما قضای حاجت کرده او لامستم النساء یا جماع کنید زنان را باین تفسیر کرده است علی بن ابی طالب رضی الله عنه و ابن عباس و اکثری از صحابه و تابعین و بعضی لمس را بظاهر لفظ که بمعنی مساس است تفسیر کرده اند و قول ابن مسعود و ابن عمر چنین نقل کرده و باین اخذ کرده است شافعی که میگوید مساس بدن مرد ببدن زن بی حائل جامه ناقض وضو است و بقول اول که راجح است بحسب روایت اخذ کرده ابو حنیفه و اصحاب او فلم تجدوا ماء پس نیابید آب تا یعنی قادر نباشید به استعمال آن فتیمموا صعیدا طیبا پس قصد کنید خاک پاک را که بجای وضو و غسل هر دو خواهد بود فامسحوا بوجوهکم و ایدیکم و مسح کنید روهای خود را و دستهای خود را از ان خاک و قوله تعالى یا ایها الذین امنوا لا تقربوا الصلوة و انتم سکارى الى قوله عفوا غفورا ای کسانیکه ایمان آورده اند نزدیکی نکنید نماز را در حالی که شما مستید حتى تعلموا ما تقولون تا آنکه بدانید چیزیرا که میگوئید نقل است که جمعی صحابه پیش از تحریم شراب خورده بودند و یکی از ایشان امامت کرد و قل یا ایها الکافرون اعبد ما تعبدون خواند بحذف لا نفی این آیت نازل شد ضحاک گوید مراد مستی خواب است نه مستی شراب ولا جنبا الا عابری سبیل و نزدیکی نکنید نماز را در حالی که جنب هستید اصلا مگر در حالی که مسافر بود و آب ندارید حتى تغتسلوا تا آنکه غسل کنید از جنابت

باب الوضوء قبل الغسل در بیان سنت بودن وضو پیش از غسل حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن هشام عن ابیه عن عائشة زوج النبی صلى الله علیه وسلم ان النبی صلى الله علیه وسلم کان اذا اغتسل من الجنابة بدا فغسل یدیه بتحقیق پیغمبر خدا بود وقتی که اراده غسل از جنابت میکرد ابتدا میکرد و می شست هر دو دست را برای نظافت ثم یتوضأ کما یتوضأ للصلوة پس تر وضو میکرد چنانکه وضو میکرد برای نماز قاضی عیاض گوید که در هیچ روایت در وضوی غسل تکرار شستن نیامده و بعض شیوخ گفته اند که تکرار در وضوی غسل فضیلت ندارد و پوشیده نماند که حواله کردن بیان بر وضوی نماز ظاهر الدلالة است بر تکرار بهر حال درین وضو بعضی فتوی بتکرار داده اند و بعضی بر عدم تکرار نقله القسطلانی ثم یدخل اصابعه فی الماء فیخلل بها اصول شعره پستر می در آورد انگشتان را در آب و تخلیل میکرد باصابع بیخهای موی سر خود را و این برای نرم و تر کردن موی بود تا گذراندن آب بران آسان شود و باسراف نکشد ثم یصب على راسه ثلث غرف بیدیه پستر میریخت بر سر خود سه کف آب بهر دو دست ثم یفیض الماء على جلده کله پستر میریخت آب بر پوست بدن خود همه آن از حدیث سنیت تقدیم وضو بر غسل بوضوح پیوست و دلک یعنی مالیدن بدن بدست اصلا معلوم نشد نه استحبابا چنانکه ائمه ثلاثه غیر مالک بآن رفته اند و نه وجوبا چنانکه مالک بآن قائل است ابن بطال حجت آورده بر وجوب دلک در غسل باجماع آنکه در وضو امرار دست بر اعضا ضرور است و فرق نیست در غسل و وضو و درین اجماع سخن است در کتب فقه تصریح بآن نقل نشده و الله اعلم حدثنا محمد بن یوسف قال حدثنا سفیان عن الاعمش عن

الجزء الثانی

بانچه عیب آرد و نج برساند فسوق خروج از حق و طاعت حق است و قتاله کفر و کشتن کردن مسلمان کفر است و این تشدید و تغلیظ است در نهی از قتال مسلمان که این کبیره بکفر و بفعل کفار ماند یا بر شوم این فعل باعث بکفر گردد پس در وی خوف حبط دیگر اعمال است یا مراد قتال است از جهت اسلام یا باستحلال آن بی تاویل و بیشک کشتن مسلمان باین جهت کفر است اما بتاویل کفر و فسق نشود چنانکه بغات که خروج کنند بتاویل کرده الخطابی و مناسبت این حدیث بجزو ثانی ترجمه باب و ما یحذر من الخ ظاهر است که سوق برای تحذیر از تقاتل و مخاصمه است و بجزو اول باعتبار آنست که چون عیب کردن مسلمان که ناگاه بی قصد لازم در پی رید خروج از فرمان حق شد لا جرم مظنه حبط اعمال گردید حدثنا قتیبة بن سعید قال حدثنا اسمعیل بن جعفر عن حمید بضم مهمله ابو عبیده بن تیر بکسر فوقانیه مشهور بحمید طویل مولی طلحة الطلحات خزاعی در سنه یکصد و سی و سه عن انس قال اخبرنی عبادة بن الصامت ان رسول الله صلى الله علیه وآله وسلم خرج یخبر بلیلة القدر عبادة انصاری گوید بدرستی که آنحضرت بیرون آمد از درون حجره در حالی که خبر دهد شب قدر که فلان شب است وقتی که نمودند او را شب قدر فتلاحى رجلان من المسلمین پس نزاع نمودند بیکدیگر دو مرد از مسلمانان گویند آن دو مرد عبد الله بن ابی حدرد بفتح حاء و را میان دو دال مهملات و کعب بن مالک بودند کعب بر عبد الله دینی بود طلب میکرد آن را پس نزاع کردند و بلند شد آواز در مسجد فقال انی خرجت لاخبرکم بلیلة القدر پس فرمود بدرستی که من برآمده بودم تا خبر دهم شما را بشب قدر فانه تلاحى فلان و فلان فرفعت و بدرستی که خصومت کردند این دو مرد پس برداشته شد آن شب از خاطر من فراموش گردانیده شد تعیین بر آن بشومی نزاع ایشان و رفع صوت در مسجد بحضور پیغمبر و عسى ان یکون خیرا لکم و نزدیک است که باشد این برداشتن علم تعیین و مبهم گردانیدن آن بهتر مر شما را تا جد و اجتهاد کنید در جستجوی آن باحیاء لیالی و تکثیر طاعت پس سبب مزید ثواب گردد فالتمسوها فی السبع و التسع و الخمس پس بجوئید آن را در شب بست و هفتم و بست و نهم و بست و پنجم از رمضان چنانچه این تقدیر از روایات دیگر مستفاد است و در بعضی نسخ تسع بر سبع مقدم است احتمال دارد که چون در عرب بعد مرور نصف شهر حساب نصف باقی را معکوس کنند و تواریخ آن را از آخر اعتبار نمایند پس مراد این اعداد نهم و هفتم و پنجم باقی باشد مثلا اگر ماه سی است نهم تا آخر ماه شب بیست و یکم خواهد بود و اگر ماه سی روزه است نهم بیست و دوم خواهد بود و علی

اسماء الرجال

عن سالم بن ابی الجعد عن کریب عن ابن عباس عن میمونة زوج النبی صلی الله علیه وسلم قالت توضأ رسول الله صلی الله علیه وسلم وضوئه للصلوٰة غیر رجلیه گفت میمونه وضو کرد پیغمبر خدا مانند وضوی او که برای نماز بودی جز آنکه پایهای خود را نشست و تاخیر کرد در شستن آن وغسل فرجه وما اصابه من الاذی وشست فرج خود را و چیزی که رسیده بود او را از چرک منی وجز آن ظاهر حدیث دلالت دارد که مس فرج ناقض وضو نباشد چنانکه حنفیه بآن قائل شده اند واگر از جانب شافعیه گویند که واو برای مطلق جمع است دلالت بر ترتیب ندارد گوئیم پس چرا شمارا در اعضای وضو بوجوب ترتیب قایل شده اند ذکر اعضا آنجا هم بواو واقع شده ثم افاض علیه الماء ثم نحی رجلیه فغسلهما پستر ریخت بر خود آب پستر یکسو کرد پایها را پس شست آنها را هذه غسله من الجنابة اینست غسل آن حضرت صلی الله علیه وسلم از جنابت ارکان غسل مضمضه واستنشاق هم است ودرین دو حدیث ذکر نیافته اگر گوئی در ضمن وضو مضمضه واستنشاق مندرج است گوئیم مضمضه واستنشاق در وضو واجب نیست پس ترک این از متوضی رواست بر تقدیر تسلیم پوشیده نماند که مولف وضو را پیش از غسل سنت داشته وحال سنت معلوم اگر کسی بجا نیاره باید که فرض غسل ادا یابد رفته **باب غسل الرجل مع امرأته** بابست در بیان غسل مرد با زن خود از یکظرف **حدثنا** آدم بن ابی ایاس قال حدثنا ابن ابی ذیب عن الزهری عن عروة عن عائشة رضی الله عنها قالت کنت اغتسل انا والنبی صلی الله علیه وسلم من اناء واحد من قدح یقال له الفرق گفت عائشه بودم من که غسل میکردم من و پیغمبر خدا از یکظرف از قدحی گفته میشود مر او را فرق بفتح فا وراء وسکون آن وفتح افصح واشهر است پیمانه که در روی دو صاع میگنجد بقول جمهور ابن اثیر گفته که فرق بفتح را شانزده رطل است وبسکون یکصد وبیست رطل جوهری گفته پیمانه معروفی است در مدینه که شانزده رطل است **باب الغسل بالصاع ونحوه** باب در بیان غسل کردن بآبی که در صاع گنجد تحقیق صاع سبق ذکر یافته مقدار چهار سیر شاه جهانی است **حدثنا** عبد الله بن محمد قال حدثنا عبد الصمد قال حدثنا شعبة قال حدثنی ابو بکر ابن حفص قال سمعت ابا سلمة یقول دخلت انا واخو عائشة علی عائشة رضی الله عنها ابو سلمه میگوید در آمدم من و برادر عائشه برادر رضاعی او که آن عبد الله بن یزید است بر عائشه فسألها اخوها عن غسل رسول الله صلی الله علیه وسلم فدعت باناء نحو من صاع پس پرسید برادر عائشه از غسل پیغمبر خدا پس طلبید عائشه ظرفی را که نزدیک از یک صاع بود فاغتسلت وافاضت علی راسها وبیننا وبینها حجاب پس غسل کرد وریخت بر سر خود ومیان ما ومیان عائشه پرده بود قال ابو عبد الله وقال یزید بن هارون وبهز والجدی عن شعبة قدر صاع مولف گوید این سه کس از شعبه نقل کرده که مقدار صاع گفته بدل نحو من صاع **حدثنا** عبد الله بن محمد قال حدثنا یحیی بن آدم قال حدثنا زهیر عن ابی اسحق قال حدثنا ابو جعفر انه کان عند جابر بن عبد الله هو وابوه وعنده قوم فسألوه عن الغسل فقال یکفیک صاع حدیث کرد ابو جعفر کنیت امام محمد باقر است که بتحقیق نشسته بود نزد جابر محمد باقر و پدر او امام زین العابدین رضی الله عنهما ونزد جابر مردم دیگر بودند پس پرسیدند جابر را از غسل یعنی از مقدار آب غسل پس گفت کفایت میکند ترا یک صاع فقال رجل ما یکفینی فقال جابر کان یکفی من هو اوفی منک شعرا وخیر منک ثم امنا فی ثوب پس گفت مردی اینقدر آب بس نمیکند مارا پس گفت جابر بود اینقدر آب بس میکرد کسی را که او بیشتر بود از تو از روی موی و بهتر بود از تو که آن سرور رسل است صلی الله علیه وسلم پستر امامت کرد جابر مارا در یک جامه وجامه دیگر بر دوش او نبود **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا ابن عیینة عن عمرو عن جابر بن زید عن ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وسلم ومیمونة کانا یغتسلان من اناء واحد مرویست از ابن عباس بدرستی که پیغمبر خدا ومیمونه زوجه آن حضرت بودند که غسل میکردند هر دو از یکظرف قال ابو عبد الله کان

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

صلی الله علیه واله وسلم از حقیقت تعریف ایمان وایمان واسلام واحسان عبادت وعلم قیامت که کی خواهد شد وبیان النبی صلی الله علیه واله وسلم له بیان کردن آنحضرت این امور را برای جبرئیل در جواب سوال آن ثم قال جاء جبرئیل یعلمکم دینکم پس تر فرمود آنحضرت جبرئیل بجا آمد که تعلیم کند شما را دین شما واصول دین وارکان آن را تعبیر اسلوب بارادة جمل غلیه بنا بر بیر مقصود است چه اول شاره به بیان اختلاف جهت واعتبار ایمان واسلام است وانچه بر آن دلالت دارد از سوال وجواب این کلام مع مابعد برای بیان جهت اتحاد است چنانچه گفت فجعل ذلک کله دینا پس گردانید آن همه معلومات نتیجه سوال وجواب را از مقایسه اعمال دین ودین نزد خدا اسلام است مقتضی نص کتاب الا بدا ایمان هم خارج از اسلام نخواهد بود چه دینی که غیر اسلام است مقبول نیست نیز بنص کتاب پس هر سه از ایمان واسلام ودین باعتبار نفس الذات وما صدق علیه احد باشند اگرچه باعتبارات مختلف واحسان مغز وحقیقت آنست وزائد بران نیست واستعانت گردد تتمیم مراد وتقویت وی بحدیث وقرآن وآیه پس گفت وما بین النبی صلی الله علیه واله وسلم لوفد عبد القیس من الایمان واو بمعنی مع است متعلق بجعل یعنی با خبری که بیان فرمود آنحضرت مر گروه ایلچیان عبد القیس را از ایمان چنانچه از عقب باب اداء الخمس من الایمان بیاید ودر روی بیان کرده ایمان را بچیزی که بیان کرده است اینجا اسلام را وقوله تعالی عطف است بر ما بین ومن یبتغ غیر الاسلام دینا فلن یقبل منه

ابن عيينة يقول اخيرا عن ابن عباس عن ميمونة گفت مولف بود ابن عيينه که میگفت آخر عمر از ابن عباس از میمونه یعنی
ابن عباس از میمونه نقل کرده نه آنکه دیده بود ابن عباس غسل کردن آنحضرت را با میمونه والصحیح ما روی ابو نعیم وصحیح بحسب
روایت چیزیست که روایت کرده است ابو نعیم که حدیث مسند ابن عباس است نه مسند روایت میمونه و دار قطنی نیز تصحیح نمود
روایت کرده **باب** من افاض على راسه ثلثا کسی که ریخت بر سر خود در غسل آب را سه بار **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا زهیر
عن ابي اسحق قال حدثني سليمان بن صرد قال حدثني جبير بن مطعم قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اما انا فافيض على
راسي ثلثا واشار بيديه كلتيهما گفت جبیر فرمود پیغمبر خدا اما من پس میریزم آب در غسل بر سر خود سه بار و اشارت کرد بهر دو دست
کیفیت ریختن آب را **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة عن مخول بن راشد عن محمد بن علي عن
جابر بن عبد الله قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يفرغ على راسه ثلثا گفت جابر بود پیغمبر خدا که میریخت آب را بر سر خود سه بار
حدثنا ابو نعيم قال حدثنا معمر بن يحيى بن سام قال حدثني ابو جعفر قال قال لي جابر اتاني ابن عمك يعرض بالحسن بن
محمد بن الحنفية گفت ابو جعفر گفت مرا جابر آمد مرا پسر عم تو کنایت میکند با بن عم از حسن بن محمد بن علي بن ابي طالب و او
ابن عم محمد باقر بطریق مسامحه گفته از انکه او ابن عم پدر محمد باقر است حنفیه نام مادر محمد است قال كيف الغسل من الجنابة
گفت حسن بن محمد چگونه است غسل کردن از جنابت فقلت كان النبي صلى الله عليه وسلم ياخذ ثلثة اكف فيفيضها على راسه
ثم يفيض على سائر جسده جابر گوید گفتم بود پیغمبر خدا میگرفت سه کف آب پس میریخت آنرا بر سر خود پس میریخت آب
بر همه بدن خود فقال لي الحسن اني رجل كثير الشعر فقلت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اكثر منك شعرا
پس گفت مرا حسن تحقیق من مردی ام بسیار موی پس گفتم بود پیغمبر خدا بیشتر از تو از روی موی **باب** الغسل مرة واحدة
باب در بیان غسل کردن یکبار **حدثنا** موسى بن اسمعيل قال حدثنا عبد الواحد بن زياد عن الاعمش عن سالم بن
ابي الجعد عن كريب عن ابن عباس قال قالت ميمونة وضعت للنبي صلى الله عليه وسلم ماء للغسل گفت ابن عباس گفته است
میمونه نهادم مر پیغمبر خدا را آبی برای غسل فغسل يديه مرتين او ثلثا پس شست هر دو دست را دو بار یا سه بار ثم افرغ الماء على
شماله فغسل مذاكيره پس ریخت آب را بر دست چپ پس شست ذکر و خصیتین را مذاکیر جمع ذکر است برخلاف قیاس از جهت فرق میان
ذکر خلاف مونث و ذکر و خصیتین و حوالی آن گویا هر جزو در حق شستن جنابت حکم ذکر دارد ثم مسح يده بالارض پس مسح کرد دست خود
را بر زمین تا تمام تنقیه شود ثم مضمض واستنشق پس آب در دهان و بینی کرد وغسل وجهه ويديه و شست روی خود را و دست خود
را ثم افاض على جسده پس ریخت آب را بر بدن خود ظاهر حدیث آنست که یکبار ریخت آب را بر بدن و مناسبت حدیث ترجمه باب
همین جز است بهمین معنی ثم تحول من مكانه فغسل رجليه پس گردید از جای غسل پس شست هر دو پای را **باب** من بدء
بالحلاب والطيب عند الغسل حلاب بکسر حاء مهمله و تخفیف لام آخر او با موحده ظرفی که در وی مقدار یک دوشیدن شتر یا شاة
گنجد ابن بطال گفته آن محلب است با کسر میم و محلب بفتح دانه ایست خوشبوی صاحب مشارق گفته بعضی از ایشان در روایت غیر
صحیحین جلاب بضم جیم و تشدید لام خوانده معرب گلاب و چون معلوم شده که ترجمهای ابواب همه احادیث است عنوان گفت مقصود
مولف آنست که آنحضرت صلى الله عليه وسلم در غسل گاه ظرف آبی میطلبید مانند حلاب و غسل از آن میکرد و گاه خوشبوی میطلبید و ابتدا
بآن میکرد و اگر گوئی در حدیث این باب غیر از حلاب مذکور نیست ترجمه باین دو چیز چگونه راست آمد جواب بارها گفته ام که مولف بسیار است
که در ترجمه چند معنی ایراد نموده و در احادیث مذکوره همه بیان نیافته بمواقع که اشاره بآن رفته یا آنکه درین باب این دو معنی اصطلاحی

علیه وآله وسلم بارزا یوما للناس بود آنحضرت
ظاهر روزی برای مردم یعنی بیحجاب میان ایشان نشسته
فاتاه رجل پس آمد او را مردی غیر معروف فقال
ما الایمان پس گفت آن مرد چیست ایمان قال الایمان
ان تؤمن بالله گفت آنحضرت ایمان گرویدن است
بخدا تعالی بذات و صفات کامله وی بحیثیت تنزیه و تقدیس
از جمیع نقائص و شرور سوال از حقیقت شرعیه
ایمان بود یعنی آنچه در شرع قرار یافته و وضع شرعی بدان
متعلق گشته نه حقیقت و ماهیت ذات ایمان که آن
بتعلیم شرایع و ادیان تعلق ندارد پس بیان فرموده
آن را با عاده لفظ ایمان بجهت تفخیم شان او بطریق
لفظی تعیین آن اسم در شرع به بیان متعلقات تصدیق
که در وضع شرعی بر اصل تصدیق که مفهوم لغوی ایمان بود
افزوده یعنی در شرع تصدیق بخداست وملائكته
و بفرشتگان وی که ... کتاب ...
ناطق است یعنی ... قادر بر تشکل باشکال
مختلفه و بندگان ... نمیکنند او را و تصرف
اندر عالم باذن وی و متصف نیستند بزنی و مردی و
باقی صفات ایشان که مذکور اند در آن جمع ملک است
ماخوذ از الوکه بمعنی رسالت چه از اینها پیغامبرانند بسوی پیغمبران از
انس وكتبه و بکتابهای خدا که منزل بحق آمد برانبیا گفته
اند که مجموع آنها یکصد و چهار است پنجاه از آن منزل
بر شیث است و سی بر ادریس و ده بر آدم و ده بر ابراهیم
و باقی چهار کتب مشهوره اول آن توریت بر موسی و زبور
بر داود و انجیل بر عیسی و فرقان که افضل و اکمل است
بر سید المرسلین پیغمبر ما محمد است صلى الله عليه وآله وسلم
وعليهم اجمعين و حق آنست که حصر اعتقاد در عدد معین
جایز نیست همچو اعتقاد در عدد پیغمبران از برای عدم
وجود نص قطعی که دال باشد بر حصر در عدد معین ورسله
بلقائه و بور خوردن و باز گشتن بوی تعالی بعد فنا
ازین دار بلا یا بدیدار وی مومنان را در آخرت و برسله
و به پیغمبران از وی تعالی که فرستادهای او بند بخلق برای
هدایت و ارشاد و تکمیل معاش و معاد و رسالت گویند
در هر چه رسانیده اند از خدا احکام و جزآن بی فرق از
اصل نبوت اگرچه بعضی بر بعضی مفضل اند باعتبار وجوه
دیگر زاید بر نبوة با وصف احترام و تنزیه ساحت عزت
ایشان از وصمت نقص و عصمت ایشان از جمیع
گناهان خرد و بزرگ و تؤمن بالبعث و گرویدن تو
بانگیختن خدا تعالی آدمیان را بعد از میرانیدن تمام کرد

تردید آورده و بحدیث ثابت کرده که همان حلاب بوده است شیخ ابن حجر که در مطابقت این ترجمه بحدیث مذکور قدیماً و حدیثاً اشکال کرده و مولف بسبب وهم آنکه حلاب را بمعنی ظرف طیب فهمید کرده اند فافهم والله المفیض للصواب حدثنا محمد بن المثنی قال حدثنا ابو عاصم عن حنظلة عن القسم عن عائشة قالت کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا اغتسل من الجنابة دعا بشیء نحو الحلاب فاخذ بکفه فبدأ بشق راسه الایمن ثم الایسر فقال بهما علی وسط راسه گفت عائشه بود پیغمبر خدا وقتی که خواستی غسل از جنابت طلبیدی از ظرفی مانند حلاب پس گرفتی بدو کف دست خود آب را و ابتدا کردی بجانب راست سر پس بجانب چپ پس انداختی بر میانه سر خود ظاهر آنست که ازین حلاب که ظرفی مختصر بود آب از طغار و یا غیر آن بر میگرفت و سر مبارک را بآن می شست ابو عوانه در صحیح خود از ابو عاصم آورده که این کمتر از یک شبر در یک شبر است والله اعلم باب المضمضة والاستنشاق فی الجنابة در بیان آنکه در غسل جنابت آب در دهان و بینی میکرد مضمضه و استنشاق در غسل فرض است نزد حنفیه و دلیل ایشان آیت فاطهروا است که بکمال مبالغه در غسل واقع شده و پس تطهیر تمام ظاهر بدن واجب آمد و دهان و بینی از ظاهر بدن است و لهذا آب در آن کردن موجب نقض روزه نمیشود و دیگر احادیث غسل هر که نقل کرده بمضمضه و استنشاق آورده و منقول نیست ترک آن چنانکه در وضو اقتصار بر شستن اعضای مفروضه آمده و این علامت وجوب است و آنکه شافعیه استدلال کرده اند بحدیثی که در آن مذکور است ده چیز از فطرت است یعنی از سنت از مضمضه و استنشاق تا آن واجب نموده قطعی نیست از آنکه فطرت بمعنی غیر واجب داشتن و همچنین سنت را بر تقدیر منصوصیت و منصوص است تفسیر آن واجب نماید قصد مولف که ترجمه بمضمضه و استنشاق ساخته ناظر بمذهب حنفیه است حدثنا عمر بن حفص بن غیاث قال حدثنا ابی قال اخبرنا الاعمش قال حدثنی سالم عن کریب عن ابن عباس قال حدثتنا میمونة قالت صببت للنبی صلی الله علیه وسلم غسلا گفت ابن عباس حدیث کرد ما را میمونه گفت ریختم مر پیغمبر خدا را آب فافرغ بیمینه علی یساره فغسلهما پس ریخت آب را بدست راست بر دست چپ پس شست هر دو دست را ظاهر آنست که یکبار شست هر دو دست را جدا جدا ثم غسل فرجه پس تر شست فرج خود را ثم قال بیده الارض فمسحها بالتراب ثم غسلها پس تر مالید بدست خود زمین را پس مسح کرد دست را بخاک پس شست هر دو دست را قول بمعنی فعل است چنانکه فعل در قول نیز استعمال یافته از روی مجاز ثم مضمض واستنشق پس تر آب در دهان و بینی کرد ثم غسل وجهه وافاض علی راسه پس تر شست روی خود را و ریخت آب بر سر خود ثم تنحی فغسل قدمیه پس تر یکسو شد از جای غسل و شست هر دو پای ثم اتی بمندیل فلم ینفض بها پس تر آورده شد جامه پس نچکید تری آب را بآن قال ابو عبد الله یعنی لم یتمسح به گفت ابو عبد الله مولف میخواهد راوی ازین کلام که نمالید بدن را بآن جامه و همچنان رطوبت را بر بدن گذاشته ظاهر آنست که عادت آنحضرت بود و در ین تنبه از جهت آنکه این جامه صفائی نداشت ترک کرده یا برای آنکه حاضران ندانند که از لوازم غسل است و در چیدن رطوبت آب بعد از وضو و غسل اقوال مختلف آمده بعضی گویند نه چیدن آن مستحب است و بعضی گویند چیدن آن مستحب است و بعضی گویند هر دو برابر است و استحبابی در هیچ جانب ندارد از بعضی منقول است اگر آب بچینید از طرف جامه روا نچینید باب مسح الید بالتراب لیکون انقی باب در بیان مالیدن غسل کننده دست را بخاک تا آنکه پاک باشد پاک تر از آنکه نمالند حدثنا الحمیدی قال حدثنا سفیان قال حدثنا الاعمش عن سالم بن ابی الجعد عن کریب عن ابن عباس عن میمونة ان النبی صلی الله علیه وسلم اغتسل من الجنابة فغسل فرجه بیده ثم دلک بها الحائط مرویست از میمونه که تحقیق پیغمبر خدا غسل کرد از جنابت و شست فرج را بدست خود یکبار پس تر مالید بآن دیوار را ثم توضأ وضوءه للصلاة پس تر وضو کرد مانند وضوی خود مر نماز را فلما فرغ من غسله غسل رجلیه و هرگاه که فارغ شد از غسل شست هر دو پای خود را باب هل یدخل الجنب یده فی الاناء قبل ان

شیخ الاسلام

کتاب الایمان

توحید است و آنچه دال بر الوهیت بقرینه خود حذف ارکان دیگر بر وی نهاده تسلیم رسالت محمد مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم چنانچه در روایت دیگر آمده ان یشهدوا ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله و این یک رکن است از ارکان خمسه اسلام چنانچه در حدیث بنی الاسلام علی خمس مذکور گشته و اقام الصلوة و بر پا داری نماز فریضه را بوقت در اوقات آن با ادا کنی آن را بسنت و واجبات چنانکه مشروع است و تؤتی الزکوة المفروضة و بدهی زکوة فرض ظاهر آنست که این قید برای تاکید است چنانکه زرکشی گفته چه زکوة نام فریضه خاص است از مال و صدقات و غیر آن از زکوة نگویند وتصوم رمضان و روزه داری ماه رمضان را ذکر حج چنانچه در روایت مسلم از عمر بن الخطاب آمده و تحج البیت ان استطعت الیه سبیلا و حج بکنی خانه کعبه را اگر میتوانی راه یافت بسوی وی درین روایت ساقط است بنا بر اختصار از راوی و اقتصار بدین ارکان شاید که عمده ترین ارکان اند و باقی فرایض گویا ملحق اند بدین و اشعار باینکه مقصود از تعریف ایمان و اسلام بیان آنست که اسلام متعلق باعمال جوارح است نزد مقابله همچو ایمان متعلق بعمل قلب و چنانکه در متعلقات ایمان در عدد معین نمی توان کرد حصر فرایض و واجبات اعمال اسلام نیز نمی توان کرد از نیجا ست که متعلقات تصدیق در بیان ایمان و اعمال جوارح در بیان اسلام در روایات مختلف یکی و زیاده آمده در بعضی روایات در بیان ایمان ملائکه نیست و تؤمن بالقدر خیره و شره زیاده آمده و در بعضی در بیان اسلام صوم مذکور نیست و در بعضی اقتصار بر نماز و زکوة نموده و در حدیث ابن عباس بر شهادتین زیاده نکرده و بعضی بعد ذکر حج و عمره و غسل جنابت و اتمام وضو زیاده کرده پس معلوم شد که اختلاف در روایت بر اختلاف احوال رواة است در حفظ و اختصار و عدم آن بنا بر عدم قوت اصل مقصود که بیان ایمان و اسلام است و تفریق یکی از دیگری نزد مقابله تعلق ایمان بدل و اسلام بجوارح اگرچه در خارج متحد باشد بر عموم تحاد ظاهر با باطن و با حکایت با محکی

يغسلها اذا لم يكن على يده قذر غير الجنابة آیا میدر آرد جنب دست خود را در ظرف آب که مهیا برای غسل است پیش از انکه بشوید دست را و پاک کند آنرا وقتی که نباشد بر دست او چه کثیفی بجز جرکنت جنابت مقصود مولف جواز آنست و مؤید ساخته آنرا بفعل صحابه او لا چنانکه گفت وادخل ابن عمر والبراء بن عازب یده فی الطهور ولم یغسلها و در آورد ابن عمر و براء بن عازب دست خود را در آب که آماده برای غسل بود و حال آنکه نشسته بود هر یکی از ابن عمر و براء دست خود را پیش از آن تم توضا بعد از آن وضو کرد ولم یر ابن عمر وابن عباس باسا بما ینتضح من غسل الجنابة و ندید ابن عمر و ابن عباس باکی با بی که میچکد از غسل جنابت حدثنا عبد الله بن مسلمة قال حدثنا افلح بن حمید عن القاسم عن عائشة قالت کنت اغتسل انا والنبی صلی الله علیه وسلم من اناء واحد تختلف ایدینا فیه گفت عایشه بودم من و پیغمبر خدا که غسل میکردیم از یک ظرف در حالی که مختلف میبود دستهای ما یان که بعد از یکدیگر می انداختیم دران ظرف قسطلانی و غیر او گفته که مناسبت این حدیث بترجمه بهمین جزء است که دران واقع شده تختلف ایدینا فیه و ظاهر است اختلاف دران نمیباشد مگر بعد ادخال پس دلالت کرد بر آنکه ادخال دست مفسد نیست آب را اگر نجاستی دیگر در دست نباشد اشتی پوشیده نماند که در ترجمه قیدی دیگر است که او خال پیش از شستن دست و پاک کردن موجب فساد نیست و این حدیث ازین معنی ساکت است و انا احادیث گذشته حدیث عایشه که در اول کتاب وضو آورده و حدیث که تالی این حدیث است و مرویات میمونه و جز آن بوضوح پیوسته که آن حضرت صلی الله علیه وسلم پیش از غسل دستهارا می شست و درین روایت چون مقصود عایشه همین بود که از یک ظرف غسل میکردند ذکر آن نکرده حدثنا مسدد قال حدثنا حماد عن هشام عن ابیه عن عائشة قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اغتسل من الجنابة غسل یده بود پیغمبر خدا وقتی که اراده غسل میکرد از جنابت شستی دو دست خود را حدثنا ابو الولید قال حدثنا شعبة عن ابی بکر بن حفص عن عروة عن عائشة قالت کنت اغتسل انا والنبی صلی الله علیه وسلم من اناء واحد من جنابة گفت عایشه بودم من که غسل میکردم من و پیغمبر خدا از یک ظرف از سبب جنابت وعن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة مثله عطف است بر قول او عن شعبة عن ابی بکر یعنی ابو الولید چنانکه نقل کرده از شعبه عن ابی بکر حدیث کرده از عبد الرحمن بروایت مذکور نیز مانند آن حدثنا ابو الولید قال حدثنا شعبة عن عبد الله بن عبد الله بن جبر قال سمعت انس بن مالك یقول کان النبی صلی الله علیه وسلم والمرأة من نسائه یغتسلان من اناء واحد گفت عبد الله بن عبد الله شنیدم انس را میگفت بود پیغمبر خدا و زنی از زنان او غسل میکرد و ما از یکظرف و زاد مسلم و وهب عن شعبة من الجنابة و زیاده کرده است حدیث ابو الولید مسلم بن ابراهیم که از شیوخ مولف است و وهب از شعبه لفظ من الجنابة باب من افرغ بیمینه علی شماله فی الغسل بیان حال کسی که بریخت آب را بدست راست بر دست چپ در حال غسل کردن حدثنا موسی بن اسمعیل قال حدثنا ابو عوانة قال حدثنا الاعمش عن سالم بن ابی الجعد عن کریب مولی ابن عباس عن ابن عباس عن میمونة بنت الحارث قالت وضعت لرسول الله صلی الله علیه وسلم غسلا وسترته فصب علی یده فغسلها مرة او مرتین قال سلیمان لا ادری اذکر الثالثة ام گفت میمونه نهادم مر پیغمبر خدا را آب غسل و پرده گرفتم و پوشیدم آنحضرت را از مردم قسطلانی پوشیدن سر تفسیر کرده و موافق بتصریح مولف که همین حدیث را در باب تستر از مردم آورده همانست که تفسیر کردیم و قصد غسل کرد و برهنه کرد سر خود را چنانکه این مضمون از حدیث آینده معلوم شود پس ریخت آب را بر دست خود پس شست آنرا یکبار یا دوبار گفت سلیمان نمیدانم آیا ذکر کرد سالم بن ابی الجعد سه بار یا نه ثم افرغ بیمینه علی شماله فغسل فرجه ثم دلك یده بالارض او بالحائط پس ریخت آب را بدست راست بر دست چپ پس شست فرج خود را یعنی دستها را شسته فرج شست بیشتر مالید دست را بزمین یا بدیوار ثم تمضمض واستنشق وغسل وجهه

تامل مباحث اگر شنا بده تعالی و مقتضی تم بودیت معبود و صاحب حق و اطلاع وی بر ظاهر و باطن اینکس خوف و خشیت مذهب طمانیت احتیاط در حرکات و سکنات و اخلاص و خضوع و خشوع و حیا و عدم التفات بهمین و بسیار است اگرچه در صورت مشاهده چنین معبود این صفات بر وجه کمال با سبب شوق و ذوق و تعظیم و اجلال حاصل خواهد بود چنانکه یکی بحضور پادشاهی که حافظ و رقیب مشاهده احوال اوست بالبته مجال بیقیدی و ترک ادب بروی نیک گردد و آنکه با وجود آن ناظر و شاهد جمال شاهد بود در حال دیگر و حضوری و لذتی دیگر باشد که فوق آن متصور نبود با جمله پرستاران حق و پیروان طریقت را در طاعت و عبادت سه مقام است نخستین آنکه قیام نمایند آن را بر وجهی که از عهده تکلیف برآیند و قضا ساقط شود و آن باستغفار شرائط و ارکان است و باین مقام اشارت است به بیان اسلام که فروتر از آن مرتبه عبادت نیست دیگر آنکه بجا آرند بر وجه مذکور چنانکه باید و شاید و موجب حصول رضا گردد بمعرفت آنکه حق دانا و بینا بجمیع حرکات و سکنات و احوال ظاهر و باطن اوست و اینمقام مراقبه است و بالاتر از همه مقام مشاهده است عبادت کنند بحالی که مستغرق شوند در دریای مکاشفه و شهود ذات حق چنانکه مدرک بصیرت از جمیع جهات انقطاع یافته متعلق بذات اقدس شود بنوعی که گویا می بیند او را و این مقام آن سرور است صلی الله علیه و آله وسلم چنانکه فرمود وجعلت قرة عینی فی الصلوة و تابعان آنحضرت را نیز بقدر اتباع و صفوت استعداد و استیلاء انوار کشف و یقین بسبب استیلاء زدایای قلب بانوار محبت خدا تعالی و انسداد ابواب باطن از خواطر و التفات بما سوا و نسیان علوم و اضمحلال رسوم دست دهد خصوصا در نماز که افضل عبادات و اکمل قربات است و محاذات معنوی بذات اقدس دران حاصل است که باطن بنور آن منور گردد و کیفیت آن جز بذوق نتوان یافت رزقنا الله و این هر دو مقام از احسان است و باید دانست که مدار دین و کمال آن بر قصد و کلام و تصوف است و این حدیث شریف که از جوامع کلم است بیان این هر سه علوم نموده ایمان اشارت باعتقاد آنست که اصول مسایل کلام اند و اسلام متضمن بیان اعمال و احکام شرعیه و فرعیه است و احسان اهل تصوف که عبارت از صدق توجه الی الله است و جمیع معانی تصوف که مشایخ طریقت بیان کرده اند راجع بدان است قال متی الساعة گفت اخبر ده مرا از استکشاف اصول دین و مقامات قرب و یقین کی قایم شود ساعت و آن روز قیامت ما گوییم نسبت آنکه با وجود این همه طول و امتداد نزد حق تعالی حکم یکساعت دارد یا آنکه قیام او یکایک بود در ساعتی و ساعت در اصل بمعنی پاره از زمان غیر معین و محدود است و مقصود از سوال اظهار ابهام علم اوست بر یا سعای علیم خبیر از خیال تحصیل معرفت و سوال او باز ماندن و همگی همت در اشتغال باشتغال طاعت مصروف دارند قال ما المسئول عنها باعلم من

ترجمة الابواب

اسماء الرجال

و یدیه و غسل راسه ثم صب علی جسده پس ترآب در دهان و بینی کرد و شست روی خود را و دستها را و شست سر مبارک را پس تر بخت آب بر بدن خود ثم تنحی فغسل قدمیه پس تر یکسو شد از جای غسل و شست هر دو قدم را فناولته خرقة فقال بیده هکذا و لم یردها پس دادم من آن حضرت را جامه برای چیدن آب از بدن پس اشاره کرد بدست خود که نمیگیرم و نخواست که بگیرد جامه را باب تفریق الغسل والوضوء باب در بیان آنکه جدا کردن اعضای مغسوله غسل و وضو یعنی عدم موالاة در غسل و وضو آیا جایز است یا نه بدانکه موالات را دو معنی گفته اند یکی آنکه در میان غسل کاری دیگر نکنند و همچنین در وضو دوم آنکه اعضا را بی آنکه بعضی خشک شود تر بتر شوید و مولف بدانچه در باب از ابن عمر حدیث آورده استدلال بر عدم وجوب موالاة کرده و همین مذهب امام ابی حنیفه رح لیکن قائل باستحباب آن شده بسندی که بوی رضی الله عنه رسیده و این حدیث منافات بآن ندارد و مذهب مالک وجوب موالات است و از شافعی دو قول است وجوب و عدم وجوب ویذکر عن ابن عمر انه غسل قدمیه بعد ما جف وضوءه و ذکر کرده میشود از ابن عمر شستن پایها بعد از آنکه خشک شد آب وضوی او و این فعل ابن عمر ناظر در معنی ثانی عدم موالات است و احتمال معنی اول نیز دارد حدثنا محمد بن محبوب قال حدثنا عبد الواحد قال حدثنا الاعمش عن سالم بن ابی الجعد عن کریب مولی ابن عباس عن ابن عباس قال قالت میمونة وضعت للنبی صلی الله علیه وسلم ماء یغتسل به فافرغ علی یدیه فغسلهما مرتین او ثلثا ثم افرغ بیمینه علی شماله فغسل مذاکیره ثم دلک یده بالارض ثم مضمض واستنشق ثم غسل وجهه ویدیه ثم غسل راسه ثلثا ظاهر آنست که ثلثا متعلق باخیر باشد چون موی شریف بسیار بود احتیاط کرده سه بار شسته اند و احتمال دارد که متعلق بجمیع ما سبق باشد و قول امام ابو حنیفه که اگر قیدی بعد از جملها واقع شود متعلق باخیر میباشد موید معنی اول است ثم افرغ علی جسده ثم تنحی من مقامه فغسل قدمیه ترجمه حدیث مکرر گذشته انچه تعرض بآن ضرور است تطبیق حدیث بترجمه است گفته اند که ایراد این حدیث ناظر در نخستین معنی عدم موالات است و از حدیث معلوم شد که افعال وضو را بشستن تمام بدن تفریق فرمود از آنکه پایها را بعد از آن شست انتهی و اگر شستن پایها داخل در غسل نیز دارند چنانکه ظاهر است تفریق بفعل یکسو شدن از مقام غسل و از جای بجای دیگر رفتن گیرند مطابق بترجمه تمامتر میشود باب اذا جامع ثم عاد ومن دار علی نسائه فی غسل واحد باب در بیان آنکه وقتی که جماع کند یکی بزن خود یا داه خود پس تر باز جماع کند حکم آن چیست و حکم کسی که بگردد بر زنان خود در یک غسل یعنی بعد از جماع همه یک غسل کند چون از آن حضرت صلی الله علیه وسلم گاه واقع شد معلوم شد که غسل بعد از هر جماع واجب نیست لیکن آنجا واقع شده که نزد هر جماع غسل فرموده و پرسیدند که چرا بر یک غسل اکتفا نکردی فرمود این بهتر و خوشتر است علما در وضو بعد از هر جماع اختلاف کرده اند غیر ابو یوسف جمهور برآنند که مستحب است طحاوی از حدیث عایشه آورده که آن حضرت عود میکرد در جماع و وضو نمیکرد و ظاهرا برای جواز کرده باشد حدثنا محمد بن بشار قال حدثنا ابن ابی عدی و یحیی بن سعید عن شعبة عن ابراهیم ابن محمد بن المنتشر عن ابیه قال ذکرته لعائشة فقالت یرحم الله ابا عبد الرحمن گفت پدر ابراهیم که محمد بن منتشر است ذکر کردم آنرا یعنی قول ابن عمر را بعایشه که میگفت دوست ندارم که صبح کنم در حال احرام و بوی عطر از من آید این قول گویا مقرر بود در میان ایشان یا مذکور شده پیش از این بیان پس گفت عایشه رحمت کند خدا ابا عبد الرحمن را که کنیت ابن عمر است چون از ابن عمر ناخوش داشتن این حال که بر خلاف فعل آن حضرت بود اگرچه از روی نادانی باشد وقوع یافته دعا کرد که رحمت کناد خدا بر وی و مگیراد او را کنت اطیب رسول الله صلی الله علیه وسلم فیطوف علی نسائه ثم یصبح محرما ینضخ طیبا بوی خوش کردم پیغمبر خدا را پس طواف میکرد بر زنان خود کنایت از جماع است و مراد آنست که بیک غسل میکرد و پس تر صباح میکرد در حالیکه محرم است و می تراوید از وی بوی خوش نضخ بفتح نون و حاء مهمله

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

کو پیش از قیام قیامت باشند اذا ولدت الامة ربها یکی از نشانها وی وقتی است که بزاید داه مالک و مربی خود را و در روایت کتاب التفسیر ربتها بتاء تانیث یعنی نفس تسمیه کرده و در روایت مسلم بعلها یعنی شوهر و برو رتی الاسار را بهن بلفظ جمع علما را قدیما و حدیثا در تاویل این عبارت اقوال است اکثر آنند که کنایت از کثرة اتخاذ سراری است و پیدا آمدن داه زادگان که بمنزله مالکان مادران خود اند همچو حیثیت پسران پدران یا مربیان اند بسبب اعتاق آنها بتولد خود یا پیدا آمدن بادشاهان از بطن آنها پس مادر از جمله رعیت بود و بادشاه مالک و مربی رعیت است یا کنایت از کثرت جهاد و بسیار بند آوردن ذراری کفار و شاید درین میان بعضی اولاد مادران خود را بند کرده و اسیر ساخته بیارند و مالک آنها شوند و بعضی گویند کنایت از فساد احوال مردم در رعایت احکام است بجمیع امهات اولاد خصوصا هنگام حمل که باتفاق جایز نیست تا شاید که بکثرت تداول ایدی شده بدست فرزندان فروخته شوند و ایشان مالک گردند و بعضی گویند کنایت است از کثرت عقوق اولاد با امهات و معاملت ایشان همچو معاملات ملاک و سادات با بندگان از دشنام و ضرب و استخدام و تخصیص ذکر نامه بنا بر اعلیه عقوق در آنست بالجمله مراد انعکاس اوضاع و فساد قاعده انتظام و حقوق است والله اعلم واذا تطاول رعاة الابل البهم ای اسکت البهم بضم با جمع ابهم است یا بهیم بمعنی سیاه بیداغ و بمعنی مبهم نیز آید بمعنی رعاة است یا صفة ابل فی البنیان و دیگر ... که تفاخر و تکبر کنند چرانندهای شتران سیاه ... در بناهای عمارات یعنی دولتمندان ... و جبال که تبدیل بودند ... شوند و خانهای بلند در شهر بنا کنند و ... عالی و اکابر و علما ... این نیز علامت قیامت است که سبب خروج کارخانه عالم از اعتدال و کمال افراط و تفریط و اختلال است هر چیز ... مرتبه خود است نظام جهان بانتظام است چون از مقام و مرتبه خود ترفع یا تنزل نمود خطا است که ترتیب بر خاست و عکس موضوع شد و چون اختلال بنهایت رسید ... نظام جمله ... برهم گردد ... عالم بر افتد ... قیامت قایم شود در حدیث آمده است که قایم نشود قیامت تا آنکه باشد بهره ور و بختمند ترین مردم در دنیا لیئمان و بچگان و نیز آمده که از علامات قیامت است ... بکان ... و زبون باشند و ... بلند و غالب کذا ذکره الشیخ الاجل رحمه الله فی ترجمة المشکوة و باید ... که شرایط ساعت صغری و کبری بسیار اند ... در خمس لا یعلمهن الا الله ... از انجمله است ... چیزهاست ... ثم تلا النبی صلی الله علیه وسلم پس برخواند آنحضرت برای بیان آن ... این آیه ان الله عنده علم الساعة ... که خدای تعالی نزد اوست علم وقت قیامت

بمعنی آب پاشیدن و تراویدن مُشک و خُم است از آب و نضوح نوعی از طیب است حدثنا محمد بن بشار قال حدثنا معاذ بن هشام قال حدثنی ابی عن قتادة قال حدثنا انس بن مالك قال كان النبی صلی الله علیه وسلم یدور علی نسائه فی الساعة الواحدة من اللیل والنهار وهن احدی عشرة گفت انس بود پیغمبر خدا که میگشت بر زنان خود در یکوقت و یکبار از شب یا روز و زنان یازده بودند آن عایشه است و حفصه و ام سلمه و زینب بنت جحش و ام حبیبه و جویریه و میمونه و سوده و صفیه و زینب بنت خزیمه و ریحانه و معلوم شده که قسم بر آن حضرت واجب نبوده و تفضلاً نوبت قرار داده بود وقلت لانس او كان یطیقه قتاده گوید گفتم مر انس را آیا بود که آن حضرت طاقت اینقدر جماع داشت قال كنا نتحدث انه اعطی قوة ثلثین گفت انس بودیم ما گروه صحابه که میگفتیم آن حضرت داده شده است قوت سی مرد و در روایت دیگر واقع شده که سی مرد بهشت و در بعضی چهل مرد بهشت و روایت کرده احمد و نسائی و تصحیح کرده آنرا حاکم که یک مرد از اهل بهشت را مید هند طاقت صد مرد در اکل و شرب و جماع وقال سعید عن قتادة ان انسا حدثهم تسع نسوة وگفته است سعید که از رواة قتاده است که حدیث کرده انس ایشانرا نه زن بجای یازده زن تطبیق درین دو روایت آنست که نه زن زوجه بودند و دو ماه بودند ماریه و ریحانه یا آنکه این دو روایت بحسب اختلاف اوقات بوده وقتی یازده زن و وقتی نه زن باب غسل المذی والوضوء منه در بیان شستن مذی و وضو کردن از آن مذی آبی سفید تنک لزج که در وقت ملاعبت یا وقت انتشار آلت بر آید و در انفصال و خروج آن لذتی محسوس نشود حدثنا ابو الولید قال حدثنا زائدة عن ابی حصین عن ابی عبد الرحمن عن علی رضی الله عنه قال كنت رجلا مذاء گفت علی بودم من مردی بسیار مذی کننده فامرت رجلا ان یسال النبی صلی الله علیه وسلم لمكان ابنته پس فرمودم من مردی دیگر را که پرسد پیغمبر خدا را از سبب بودن دختر آن حضرت نزد من یعنی شرم داشتم که خود بپرسم فسال فقال توضا واغسل ذكرك پس پرسید آن مرد و فرمود آن حضرت وضو کن و بشوی ذکر را از آن آب یعنی غسلی درین صورت واجب نیست باب من تطیب ثم اغتسل وبقی اثر الطیب جواز آنکه کسی طیبی بر خود مالید پس غسل کند و باقی ماند بعد از غسل اثر طیب از رنگ و بوی آن حدثنا ابو النعمان قال حدثنا ابو عوانة عن ابراهیم بن محمد بن المنتشر عن ابیه قال سالت عایشة ذكرت لها قول ابن عمر ما احب ان اصبح محرما انضخ طیبا فقالت عایشة انا طیبت رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم طاف فی نسائه ثم اصبح محرما ترجمه این حدیث معلوم شده است حدثنا آدم بن ابی ایاس قال حدثنا شعبة قال اخبرنا الحكم بن عیینة عن ابراهیم عن الاسود عن عایشة قالت كانی انظر الی وبیص الطیب فی مفرق النبی صلی الله علیه وسلم وهو محرم گفت عایشه چنانستی که من می بینم بسوی رنگ درخشیدن طیب سر آن حضرت که تعبیه کرده بود و حال آنکه او محرم بود و موافقت حدیث بترجمه باب آنست که دیدن عایشه طیب را وقت اغتسال آن حضرت بود نزد عایشه رضی الله عنها باب تخلیل الشعر حتی اذا ظن انه قد اروی بشرته افاض علیه باب در بیان در آوردن انگشتان دست در موی سر تا وقتی که گمان شود که تحقیق تر کرده است جلد زیر موی ریز د آب را بران جلد حدثنا عبدان قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا هشام بن عروة عن ابیه عن عایشة قالت كان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اغتسل من الجنابة غسل یدیه وتوضا وضوءه للصلوة ثم اغتسل ثم یخلل بیده شعره گفت عایشه بود پیغمبر خدا وقتی که اراده غسل میکرد از جنابت شستی هر دو دست خود را و وضو میکرد وضوی نماز پیشتر شروع کردی از شستن اعضای غسل پس تخلیل کرد بدست خود موی را حتی اذا ظن انه قد اروی بشرته افاض علیه الماء ثلث

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

اگر باشد ناشی او امر عادی و تجربه و حکم عادت این علم نیست آنچه منجمان قواعد نجوم را نسبت بیکی از پیغمبران پیشین کنند واسا علیم ثم ادبر الرجل پس بعد از ین سوال و جواب برگشت آن مرد فقال ردوه پس فرمود آنحضرت باز آرید او را پس رفتند تا باز آرند فلم یروا شیئا پس ندیدند چیزی را شاید که حکم باز آوردن وی برای تنبه صحابه بود تا دریابند که وی فرشته است آدمی نیست چنانچه قسطلانی نقل کرده و ظاهر آنست که برای امتحان و استعلام بودن جبرئیل باشد چه روایات متظاهر و متوافق اند درین که مشتبه گردانیده شد این مرتبه جبرئیل بر آنحضرت و نشناخت آنرا تا آنکه رو گردانید و برفت و بعد از آنکه جستند و نیافتند خبر داد آنحضرت نشان وی فقال هذا جبریل جاء یعلم الناس دینهم پس فرمود آنحضرت این جبرئیل است آمده که تعلیم کند مردم را دین ایشان وجه درین مسئله قیامت آنست که علم آن را مخصوص بخدا داند و غایت علم دران تا بوجود علامات داند و اسناد تعلیم درینجا بسوی جبرئیل بنا بر باعثیت اوست بر سیال آنحضرت این علوم را و در حقیقت حاصل وحی و مبلغ جمله علوم اوست غایتش اینجا این احکام معلم بود و مقصود تذکیر و تهدید علم بآن بود و درین حدیث است که فرشته جایز است که متمثل شود مر غیر پیغمبر را نیز ببیند آن را و کلام کند فرشته بحضور وی و وی بشنود و تحقیق ثابت شده از عمران بن حصین که وی می شنید کلام فرشتگان را کذا فی الفتح قال ابو عبد الله جعل ذلك كله من الایمان گفت مولف گردانید آنحضرت اینهمه حاصل تعلیم را از جمله ایمان کامل که معتبر باشد عند الله گردانیدن اینهمه دین چنانچه در ترجمه باب گفته از حدیث ظاهر است اما گردانیدن آن از ایمان مفهوم از لفظ حدیث نیست مگر باعتبار اتحاد دین و ایمان چنانکه سبق ذکر یافت لیکن وجه اعاده این معنی ظاهر نیست مگر آنکه بلفظ ایمان اشاره بعضی طرق این حدیث باشد در کتاب الایمان و الله اعلم

باب این باب ترجمه ندارد و بمنزله فصل است

مرة ثم غسل سائر جسده تا وقتی که دانستی یا گمان کردی که آن حضرت تحقیق تر کرده ته موی را ریخت بر آن آب را سه بار پس شست
آن حضرت همه بدن را وقالت كنت اغتسل انا ورسول الله صلى الله عليه وسلم من اناء واحد نغرف منه جميعا وگفت عائشه
بودم من که غسل میکردم من و پیغمبر خدا از آب یک ظرف بحالی که برمیگرفتیم از آن آب ما همه بیکبار **باب** من توضأ في الجنابة ثم
غسل سائر جسده ولم يعد غسل مواضع الوضوء منه مرة اخرى کسی که وضو کند در غسل جنابت پستر شوید باقی بدن خود را
و اعاده نکند شستن جاهای وضو را از بدن بار دیگر مقصود آنیست که این معنی جایز است **حدثنا** يوسف بن عيسى قال
اخبرنا الفضل بن موسى قال اخبرنا الاعمش عن سالم عن كريب مولى ابن عباس عن ابن عباس عن ميمونة قالت وضع رسول الله
گفت میمونه نهاد پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم وضوء الجنابة آب غسل از جهت جنابت فاكفأ بيمينه على يساره مرتين او ثلثا
ثم غسل فرجه ثم ضرب بيده بالارض او الحائط مرتين او ثلثا ثم تمضمض واستنشق وغسل وجهه وذراعيه ثم
افاض على راسه الماء ثم غسل جسده ثم تنحى فغسل رجليه قالت فاتيته بخرقة فلم يردها فجعل ينفض بيده الماء
گفت میمونه پس آوردم بعد از غسل جامه و نخواست آنرا که بگیرد پس گشت که می افشاند بدست خود آب را **باب** اذا ذكر في
المسجد انه جنب يخرج كما هو ولا يتيمم وقتی که یاد آورد در مسجد که تحقیق صاحب جنابت است بیرون آید بر حالی که هست و تیمم
نکند روا است بر آنچه نقل کرده اند از ثوری و اسحق و بعضی مالکیه که اگر محتلم شود در مسجد پیش از بر آمدن تیمم کند **حدثنا**
عبد الله بن محمد قال حدثنا عثمان بن عمر قال اخبرنا يونس عن الزهري عن ابي سلمة عن ابي هريرة قال اقيمت الصلوة وعدلت
الصفوف قياما گفت ابو هریره برپا کرده شد نماز و برابر کرده شد صفهای حال استاده بودن مردم فخرج الينا رسول
الله صلى الله عليه وسلم فلما قام في مصلاه ذكر انه جنب پس بیرون آمد بسوی ما پیغمبر خدا پس هرگاه ایستاد در جای نماز خود
پیش از آنکه تحریمه بندد یاد آورد که وی صلی الله علیه وسلم جنب است و این نسیان موجب تشریعت شد و آسانی گردید بر بندهای
خدا چنانکه در حدیث آمده انما انسى لاسن فقال لنا مكانكم ثم رجع فاغتسل ثم خرج الينا ورأسه يقطر پس فرمود ما را
بجای خود باشید پستر رجوع کرد بخانه و غسل کرد و بعد از آن بر آمد بسوی ما و حال آنکه سر او تقاطر میکرد از آب غسل فكبر فصلينا معه
پس تکبیر تحریمه گفت و نماز گذاردیم با آنحضرت تابعه عبد الاعلى عن معمر عن الزهري متابعت کرده است عثمان بن عمر را که در اسناد
مذکور است عبد الاعلى یعنی چنانچه عثمان بیک واسطه یونس از زهری نقل کرده عبد الاعلى بواسطه معمر از زهری حدیث کرده و این
متابعت ناقص است ورواه الاوزاعي عن الزهري و روایت کرده این حدیث را اوزاعی چون اوزاعی بهمان لفظ روایت
نکرده متابعت نگفت با آنکه روایت عام تر است از متابعت چنانکه گذشت **باب** نفض اليدين من غسل الجنابة در بیان
افشاندن هر دو دست از آب غسل جنابت **حدثنا** عبدان قال حدثنا ابو حمزة قال سمعت الاعمش عن سالم عن ابي
الجعد عن كريب عن ابن عباس قال قالت ميمونة وضعت للنبي صلى الله عليه وسلم غسلا فسترته بثوب فصب على يديه
فغسلهما ثم صب بيمينه على شماله فغسل فرجه فضرب بيده الارض فمسحها گفت میمونه نهادم
پیغمبر خدا را آب غسل و پوشیدم آن حضرت را از مردم و پرده کشیدم از میانه و قسطلانی گفته پوشیدم سر مبارک را بجامه پس ریخت
آب را بر دو دست و شست آنها را پستر ریخت بدست راست خود بر دست چپ پس شست فرج را پس زد بدست خود زمین فمسحها
دست را ثم غسلها فمضمض واستنشق وغسل وجهه وذراعيه پستر شست دست را و آب در دهان و بینی کرد و شست روی خود را
و هر دو بازوی خود را ثم صب على رأسه وافاض على جسده پستر ریخت آب را بر سر خود و ریخت بر بدن خود ثم تنحى فغسل قدميه

شيخ الاسلام | كتاب الايمان

حدثنا ابراهيم بن حمزة بمهملة و زاء ابن محمد
بن مصعب بن عبد الله بن الزبير قرشی مدنی در سنه
دو صد و سی قال حدثنا ابراهيم بن سعد بن ابراهيم
عبد الرحمن بن عوف قرشی مدنی عن صالح بن كيسان
عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله
بن عتبة ان عبد الله بن عباس اخبره قال
اخبرني ابو سفيان بن حرب ان هرقل قال له
سألتك هل يزيدون ام ينقصون فزعمت
انهم يزيدون بدرستی که هرقل گفت ابا سفیان
را پرسیدم ترا آیا زیاده میشوند تابعان آنحضرت یا کم
میشوند پس گفتی تو که زیاده میشوند وكذلك الايمان
حتى يتم و همچنین است شان ایمان که زیاده میشوند
اهل آن تا آنکه تمام میشود و سألتك هل يرتد احد
سخطة لدينه بعد ان يدخل فيه فزعمت
ان لا و پرسیدم ترا آیا بر میگردد کسی از دین وی بجهت
ناخوش داشتن مر دین او را بعد از آنکه داخل میشود در آن
پس گفتی تو که نی وكذلك الايمان حين تخالط
بشاشته القلوب لا يسخطه احد و همچنین است
حال ایمان وقتی که می آمیزد خوشی و انشراح او دلها را
ناخوش نمی شود او را هیچکس تعبیر کرد یک چیز را اولا بدین
و ثانیا بایمان و این دلالت میکند بر اتحاد دو این بعض
حدیث هرقل است که تمام در کتاب بدء الوحی مذکور شده
در اینجا بتقریب اتحاد دین و ایمان بواسطه این اسناد
جدید بر همین قدر اقتصار یافت شاید که این شیخ مولف
در این مقام همین قدر ذکر نموده و این حذف و اختصار
را در اصطلاح ایشان جزم خوانند و باز همین اسناد
تمام در کتاب الجهاد مذکور گردد ان شاء الله تعالى
باب فضل من استبرأ لدينه در بیان
فضیلت کسی است که طلب برائت نگاه دارد دین شرعی
کرده بیاس دین خود و آن از کلمات بیانست **حدثنا**
ابو نعيم فضل بن دکین ... عمرو
حماد قرشی تیمی ... کسی است که شریک ... و ... شیوخ
شیوخ از یقین اهل ... خود بوده که میگرفت بر حدیث
چیزی را پس لعنت ملامت میکنند مرا بر این گزینی و
حال آنکه در خانه من سیزده کس اند که نیست آنها را نانی
بعد نبی همه شد بعد مردن در خواب گفته شد ...

اسماء الرجال

پستر یکسو شد از جای غسل و شست پایها را فنا ولته ثوبا فلم یاخذه فانطلق وهو ینفض بیدیه پس رسانیدم آن حضرت را
جامه پس نگرفت آنرا و رفت و درحالی که می فشاند آب را بهر دو دست **باب** من بدأ بشق راسه الایمن فی الغسل کسی آغاز
کرد بجانب راست سر در غسل کردن **حدثنا** خلاد بن یحیی قال حدثنا ابراهیم بن نافع عن الحسن بن مسلم عن صفیة بنت شیبة
عن عائشة قالت کنا اذا اصابت احدانا جنابة گفت عایشه بودیم ما از ازواج پیغمبر خدا وقتی که رسید یکی از مایان را جنابت اخذت
بیدیها ثلثا فوق راسها ثم تاخذ علی شقها **الایمن** گرفتی بدو دست خود آب را سه بار ریختی بر سر خود پس تری گرفت ومیریخت
بر طرف راست وبیدها الاخری علی شقها الایسر وبدست دیگر میگرفت ومیریخت بر جانب چپ سر این هر دو جمله تواند که بیان
ماقبل باشد وآن اخذت بیدیها ثلثا وتواند که جدا جدا باشد اول سزاوارتر است باعتبار مناسبت ترجمه **باب** من اغتسل
عریانا وحده فی الخلوة بیان حال کسی که غسل کند درحالی که برهنه است ودرحالی که تنها است که درخلوت است
ومن تستر والتستر افضل وکسی که بپوشد عورت را در غسل وپوشیدن بهتر است کلام مولف ناظر در جواز برهنه غسل کردن
است درخلوت وبرین است اتفاق علما غیر ابی لیلی که از اصحاب ابی حنیفه است وی تجویز نکرده است بحدیثی که از ابو داؤد
مرویست که غسل نکند برهنه وقال بهز بن حکیم عن ابیه عن جده عن النبی صلی الله علیه وسلم الله احق ان یستحیی منه
من الناس گفت بهز بن حکیم از پدر خود حکیم از جد او که معاویه بن حیده بفتح حاء مهمله وسکون مثناة تحتیه ودال مهمله صحابی است
روایت کرده از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم خدا سزاوارتر است از مردم این را که شرم داشته شود از وی **حدثنا** اسحق بن
نصر قال حدثنا عبد الرزاق عن معمر عن همام بن منبه عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال کانت بنو اسرائیل
یغتسلون عراة ینظر بعضهم الی بعض فرموده بودند بنو اسرائیل که غسل میکردند برهنه درحالی که میدید بعض ایشان بسوی بعضی وکان موسی
یغتسل وحده فقالوا والله ما یمنع موسی ان یغتسل معنا الا انه آدر وبود موسی که غسل میکرد تنها پس گفتند بنی اسرائیل
سوگند خدا که منع نمیکند موسی را از غسل کردن با ما مگر آنکه انتفاخ خصیتین دارد واین مقوله در وقع موکد بسوگند ودراز شیمه
مسلمانی است اگرچه از جمله بنی اسرائیل دور نیست فذهب مرة یغتسل فوضع ثوبه علی حجر ففر الحجر بثوبه پس رفت موسی
یکبار که غسل کند پس نهاد جامه خود را بر سنگی پس گریخت سنگ با جامه او فجمح موسی فی اثره پس با برهنگی دوید موسی در پی
آن سنگ یقول ثوبی یا حجر ثوبی یا حجر درحالی که میگفت جامه من بگذار ای سنگ جامه من بگذار ای سنگ حتی نظرت
بنو اسرائیل الی موسی وقالوا والله ما بموسی من باس تا آنکه دیدند بنی اسرائیل بسوی موسی وگفتند سوگند خدا
نبود بموسی باکی یعنی عیبی واخذ ثوبه وطفق بالحجر ضربا وگرفت موسی جامه خود را وایستاد درحالی که میزد بسنگ زدنی
قال ابو هریرة والله انه لندب بالحجر ستة او سبعة ضربا بالحجر گفت ابو هریره سوگند خدا که شان اینست که اثری است بسنگ
شش اثر یا هفت شک راویست اندوی زدنی که بسنگ کرد شراح گفته اند که این کلام از تتمه مقوله همام است پس مسند
باشد یا مقوله ابو هریره است پس تعلیق خواهد بود وباول جزم کرده است در فتح الباری وثانی رفته است کرمانی گویند
کرمانی خطا کرده است از آنکه هر دو حدیث روایت کرده است همام باسناد مذکور پوشیده نماند که ظاهر از سوق حدیث آنست
که مراد مومنان بنی اسرائیل باشند وبرهنه غسل کردن ودیدن عورت یکدیگر در شریعت ایشان روا بوده است وموسی علیه السلام
که تنها غسل میکرد عمل بر افضلیت داشته وبا این همه برهنه از میان مردم گذشت واز کشف عورت باک نکرد اگر حرام بودی
از پیغمبر خدا چه گنجایش داشت که ارتکاب آن کند اگرچه میتواند که بامر الهی باشد برای اظهار معجزه ودفع نطنه عیب که در حق او داشتند

شیخ الاسلام | | کتاب الایمان

خود یعنی باشاره کرد بهر دو گوش که باینها شنیده ام برای
تاکید وتحقیق سماع یقول الحلال بین والحرام بین
میفرمود آنحضرت حلال ظاهر وهویداست وحرام نیز
ظاهر وهویداست یعنی بدلایل آن که ظاهر اند در احلال
وتحریم وبینهما مشتبهات بصیغه اسم مفعول از تشبه
واسم فاعل از اشتباه هر دو مرویست یعنی درمیان حلال
وحرام چیزها است که مانند کرده شده بحلال وحرام معاً
ستعین نیست در آن حکم یکی از آن دو بسبب عدم وضوح
دلیل وشبه وی بهر دو وجه یا در شبهها نه باعتبار حکم حل
وحرمة که واضح نیست هیچ از آن لا یعلمها کثیر من
الناس نمیدانند حکم آن را بسیاری از مردم که حلال اند
یا حرام وعلما مجتهدین درمی یابند آنرا بنحوی از وجوه
استدلال بنص یا قیاس یا باستصحاب حال وجز آن و
برین تقدیر مشتبهات در حق غیر ایشان باشند وگاه واقع
میشود ایشان را نیز اشتباه نزد تعارض دلیلین با عدم
ظهور ترجیح وتواند که مراد از شبهات مکروه ترک اولی باشد
که در آن شبهه حرام است واین مناسب تر است بقول
تعریف که فرمود فمن اتقی المشبهات استبرأ لدینه
وعرضه پس کسی که بپرهیزد مشبهات را دین او
شبهه طلب برأة کرد از نقص وذم شرعی مر دین خود را
واز طعن مردم آبروی خود را از ارت بیزار شدن از
عیب وعرض بکسر عین حسب مردم ومن وقع فی
المشبهات وکسی که واقع شد در محال شبهات کراع
یرعی حول الحمی مانند شبانی است که بچراند سواشی خود
را گرد حمی بکسر حاء مهمله وفتح میم مقصور یعنی چراگاه که نگاه
میدارد آن را امام برای خود ومنع میکند مردم را از آن
ودر روایت مصنف در کتاب البیوع چنین است فمن
ترک ما شبه علیه من الاثم کان لما استبان له اترک ومن
اجترأ علی ما یشک فیه من الاثم اوشک ان یواقع ما استبان
پس کسی که ترک کند چیزی را که مشتبه شده است از گناه
از گناه باشد ترک تر مر آن چیز را که ظاهر شده است مراد
از گناه وکسی که جرأت کند بر چیزی که شک دارد در آن
از گناه قریب است که واقع شود در آنچه ظاهر شده گناه
او واین عبارت مناسب معنی اصل است اگرچه بر وجه
تحمل معنی دیگر میتواند بود یوشک ان یواقعه نزدیک
است که بیفتد در آن حمی یعنی چنانچه راعی اگر در حمی بسبب
قرب واتصال از حمی قریب لوقوع است در حمی بجنبیدن

اسماء الرجال

واللہ اعلم مطابقت حدیث بترجمہ ہمین فعل موسی است لیکن موقوف برآن است کہ شرائع سابقہ شریعت ما باشد اگر گوئی اگر فعل موسی را بر جواز سند میگیرند دیدن عورت ہم روا باشد گوئیم بر شرع سابق اگر نسخی فرفتہ باشد سند میتواند شد و چون کشف عورت حرام شده آنرا سند نگرفته اند و معلوم شده که امم سابقه برہنه طواف کعبه میکردند و در ایام جاہلیت در قریش ہم عورت یکدیگر دیدن باکی نداشت **وعن ابی ہریرۃ** عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال بینا ایوب یغتسل عریانا فخر علیہ جراد من ذہب فجعل ایوب یحتثی فی ثوبہ فرمود آن حضرت میان آنکه ایوب پیغمبر علیہ السلام غسل میکرد برہنه پس افتاد بسوی وی ملخی از طلا پس گشت ایوب که میگرفت بدست و می انداخت در جامه اختلاف است در آنکه ملخ جاندار زرین تن بود یا بی جان طلا بشکل ملخ فناداہ ربہ یا ایوب الم اکن اغنیتک عما تری پس ندا کرد ایوب را پروردگار او ای ایوب آیا نیستم من که غنی و بی نیاز کرده ام ترا از ملخی که می بینی یعنی بجائی رسانیده ام ترا که نیازی باسباب ظاہری نداری نقل است که در خانه ایوب طلا بشکل ملخ بارید چون صحن خانه پر شد دامن فراز کرد پس این ندا آمد قال بلی وعزتک ولکن لا غنی بی عن برکتک گفت ایوب بلی ای پروردگار اینچنین است که فرمودی سوگند بعزت تو لیکن نیست ہیچ بی نیازی مرا از نیکی تو که نہایت ندارد و این افتادن ملخ که از جمله خارق عادت است از تکریمات و برکات تست چگونه از آن بی نیاز توان شد ورواہ ابراہیم عن موسی بن عقبۃ عن صفوان بن سلیم عن عطاء بن یسار عن ابی ہریرۃ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم بینا ایوب یغتسل عریانا این مقوله نیز تعلیق است از آنکه ابراہیم را مولف در نیافته است و مطابقت آن بترجمه از آن رو ست که حق جل شانه اعتراض نکرد بر ایوب بر برہنگی در غسل وغیره ما عرفت **باب** التستر فی الغسل عند الناس باب در بیان پرده گرفتن در غسل نزد حضور مردم **حدثنا** عبد اللہ بن مسلمۃ عن مالک عن ابی النضر مولی عمر بن عبید اللہ ان ابا مرۃ مولی ام ہانی بنت ابی طالب اخبرہ انہ سمع ام ہانی بنت ابی طالب تقول از ابو النضر مرویست که ابو مره خبر داد او را که او شنیده است ام ہانی را که میگفت ذہبت الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عام الفتح فوجدتہ یغتسل وفاطمۃ تسترہ رفتم بسوی پیغمبر خدا سال فتح مکه پس یافتم آن حضرت را که غسل میکرد و فاطمه رضی اللہ عنہا پرده کرده است آن حضرت را فقال من ہذہ فقلت انا ام ہانی پس فرمود کیست این زن گفتم منم ام ہانی **حدثنا** عبدان قال اخبرنا عبد اللہ قال اخبرنا سفیان عن الاعمش عن سالم بن ابی الجعد عن کریب عن ابن عباس عن میمونۃ قالت سترت النبی صلی اللہ علیہ وسلم وہو یغتسل من الجنابۃ فغسل یدیہ ثم صب بیمینہ علی شمالہ فغسل فرجہ وما اصابہ ثم مسح بیدہ علی الحائط او الارض ثم توضأ وضوءہ للصلوۃ غیر رجلیہ ثم افاض الماء علی جسدہ ثم تنحی فغسل قدمیہ ترجمه این حدیث مکرر شده است تابعہ ابو عوانۃ وابن فضیل فی الستر متابعت کرده است سفیان را ابو عوانه و ابن فضیل ہر دو از اعمش در لفظ سترت النبی صلی اللہ علیہ وسلم نه در تمام حدیث **باب** اذا احتلمت المرأۃ وقتی که احتلام کند زن بعد از بیداری آب ... چیست **حدثنا** عبد اللہ بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ہشام بن عروۃ عن ابیہ عن زینب بنت ابی سلمۃ عن ام سلمۃ ام المؤمنین انہا قالت جاءت ام سلیم امرأۃ ابی طلحۃ الی رسول اللہ تحقیق ام سلمه مادر مسلمانان گفت که آمد ام سلیم زن ابو طلحه بسوی پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فقالت یا رسول اللہ ان اللہ لا یستحیی من الحق ہل علی المرأۃ من غسل اذا ہی احتلمت پس گفت ام سلیم ای پیغمبر خدا تحقیق خدا شرم ندارد از گفتن حق و راستی یعنی نفرموده است بحیا و گفتن حق را منع نکرده است از ذکر چیزی که مردم از آن حیا دارند آیا ہست بر زن غسلی وقتی که او احتلام کند فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نعم اذا رأت الماء پس فرمود پیغمبر خدا آری

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

بعد از آن ارشاد کرد با نچه اصل در انقاره وقوع است الا وان فی الجسد مضغۃ اذا صلحت صلح الجسد کلہ آگاه باشند که در بدن آدمی گوشت پاره ایست چون صالح شود بمعرفت و خوف و خشیت الہی صالح شود ہمه تن و آراسته و پیراسته گردد بطاعت و عبادت و خیرات واذا فسدت فسد الجسد کلہ و چون تباه شود آن مضغه بغفلت و رجوع توجه از حق تباه شود تمام بدن بمیل شہوات و لذات و انہماک در معاصی و شبہات الا وہی القلب آگاه باشند که آن مضغه دل است که بمنزله سلطان بدن است و سایر اعضا بمشابه رعایا که صلاح و فساد اینہا مربوط بصلاح و فساد آن سلطان است ظاہر این حدیث موافق قاعده حکما است که گویند گوشت پاره صنوبری که بسینه جانب چپ است و مسمی است نزد ایشان بقلب منبع روح حیوانی است که مبدأ حیوة بدن است و صلاح ... تمام بدن سرایت کند و آن روح بخاری ... است که پیدا میشود در تجویف ایسر قلب از لطایف اخلاط اربعه و سرایت میکند بواسطه شرائین بسوی باقی اعضا و محل قوی مدرکه و محرکه است و بعضوی که از وی حسی و حظی رسد زنده باشد و الا مرده گردد لیکن مراد از صلاح و فساد نه صلاح مزاجی و فساد اوست که بمعنی صحت و مرض باشد که آن به بیان شارع و شرایع سباق حدیث مناسب نیست بلکه تنور بنور خشیت و ورع و تقوی است و ضد آن که دلالت این قطعه صنوبری باشد باعتبار روح حیوانی که منبعث از آن است و بارتباط بدن منتشر گردد و محتمل که این صفت لطیفه انسانی باشد که مجرد است از جسمانیه و صلاح و فساد قوی باطنی وابسته بصلاح و فساد آنست و اطلاق مضغه بران بطریق مجاز است بعلاقه تشبیه در ریاست و قلب نزد اہل اللہ عبارتست از صورت عدالت که حاصل باشد روح روحانی را در اخلاق و وی نحوی که باشد در ان اخلاق بر وسط حقیقی بی میل بسوی اطراف با نمعنی اطلاق وی بر آن لطیفه صحیح باشد با لجمله اتفاق دارند علما بر عظم منزلت این حدیث بجہت اشتمال وی بر تفصیل حلال و حرام و شبہات بیان تعلق جمیع اعمال بدل چنانکه گفته اند وی یکی از آن سه حدیث است که بر وی مدار اسلام است این حدیث

غسل واجب است بر زن اگر بیند آب منی را بعد از بیداری **باب عرق الجنب وان المسلم لا ینجس** در حکم عرق جنب که پاک است و آنکه مسلمان نجس نمیشود **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا یحیی قال حدثنا حمید قال حدثنا بکر عن ابی رافع عن ابی هریرة ان النبی صلی الله علیه وسلم لقیه فی بعض طرق المدینة وهو جنب روایت است از ابوهریره که پیغمبر خدا ملاقات فرمود او را در بعضی راههای مدینه و حال آنکه آن ابوهریره جنب بود فانخنست منه پس واپس شد یعنی یکسو کشید خود را از آن حضرت فذهب فاغتسل ثم جاء فقال این کنت یا ابا هریرة قال کنت جنبا فکرهت ان اجالسک وانا علی غیر طهارة پس رفت ابوهریره و غسل کرد پس تر آمد نزد آن حضرت پس فرمود آن حضرت کجا بودی ای ابوهریره گفت بودم من جنب ناخوش داشتم که بنشینم مجلس ترا در حال آنکه من بر غیر طهارتم قال سبحان الله ان المومن لا ینجس فرمود از روی تعجب از قول و علم ابوهریره یعنی پاک است خدا که بروی این گمان کنند که حکم بنجاست مسلمان کرده است تحقیق مسلمان ناپاک نمی شود و قید مسلمان اتفاقی است و مقرر آنست که آدمی خواه مومن بود یا کافر ذات او نجس نمیشود در حال جنابت مگر آنکه بنجاستی آلوده باشد و قوله تعالی انما المشرکون نجس مجاز است از گنده اعتقادی ایشان و نیز کافران احتراز از نجاست کمتر دارند سرگین گاو و شاشه آنرا که نجس عین است به تبرک بر میدارند و اگر حقیقة ذات کافر را نجس دارند تزوج مسلمان بزن نصرانیه در شرع روا نبودی **باب الجنب یخرج ویمشی فی السوق وغیره** در بیان آنکه رواست نزد جمهور که جنب بیرون آید از خانه و گام زند در بازار و غیر بازار وقال عطاء یحتجم الجنب ویقلم اظفاره ویحلق راسه وان لم یتوضأ گفت عطا رگ نیز زند جنب و ناخن میگیرد و سر می تراشد و این همه رواست اگر چه وضو نکرده باشد **حدثنا** عبد الاعلی بن حماد قال حدثنا یزید بن زریع قال حدثنا سعید عن قتادة ان انس بن مالک حدثهم ان نبی الله صلی الله علیه وسلم کان یطوف علی نسائه فی اللیلة الواحدة وله یومئذ تسع نسوة تحقیق انس حدیث کرد یاران را که تحقیق پیغمبر خدا بود که میگشت بر زنان خود در یک شب و مر آنحضرت را در آن روز نه زن بوده است مطابقت این حدیث بترجمه آنست که از حجره بحجره دیگر میرفت بی آنکه غسلی جز یکبار کند چنانکه گذشت **حدثنا** عیاش قال حدثنا عبد الاعلی قال حدثنا حمید عن بکر عن ابی رافع عن ابی هریرة قال لقینی رسول الله صلی الله علیه وسلم وانا جنب گفت ابوهریره ملاقات کرد مرا پیغمبر خدا و حال آنکه من جنب بودم فاخذ بیدی فمشیت معه حتی قعد پس گرفت آنحضرت دست مرا پس راه رفتم با او تا آنکه نشست بجایی فانسللت پس خود را کشیدم و پنهان رفتم فاتیت الرحل فاغتسلت پس آمدم منزل خود را که در آن جا داشتم و غسل کردم ثم جئت وهو قاعد فقال این کنت یا ابا هریرة فقلت له پس تر آمدم و آنحضرت نشسته بود پس فرمود کجا بودی تو ای ابوهریره پس گفتم حقیقت حال را فقال سبحان الله ان المومن لا ینجس فرمود پاک است خدا تحقیق مسلمان ناپاک نمیشود بلکه آنچه ظاهر میکند از بر آمدن و راه رفتن و اختلاط کردن ازین احادیث اگر چه با بازار مذکور نشد ولیکن کوچه و بازار درین حکم تفاوتی ندارد **باب کینونة الجنب فی البیت اذا توضأ قبل ان یغتسل** روا بودن استقرار جنب در خانه وقتی که وضو کند پیش از آنکه غسل برآرد **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا هشام وشیبان عن یحیی عن ابی سلمة قال سألت عائشة اکان النبی صلی الله علیه وسلم یرقد وهو جنب قالت نعم ویتوضأ ابوسلمه گفته پرسیدم عایشه را آیا بود پیغمبر خدا که خواب میکرد در حالی که وی جنب است گفت آری خواب میکرد و وضو میکرد درین حال و در حدیث دیگر آمده که وضوی این حال همین شستن فرج است **حدثنا** قتیبة بن سعید قال حدثنا اللیث عن نافع عن ابن عمر ان عمر بن الخطاب سأل رسول الله صلی الله علیه وسلم أیرقد احدنا وهو جنب پرسید عمر رضی الله عنه پیغمبر خدا را آیا جایز است که خواب کند یکی از ما و حال آنکه جنب است قال نعم اذا توضأ احدکم فلیرقد وهو جنب

فتح الاسلام　کتاب الایمان

و میرسانید کلام قوم را با بن عباس بعضی گویند دانا بزبان فارسی بود فقال اقم عندی حتی اجعل لک سهما من مالی پس گفت ابن عباس باش نزد من تا مقرر کنم برای تو حصه از مال خود برانکه ترجمان باشی میان من و میان مردم از اعاجم و غیرهم که بسوال آیند یا بجهت خوابی که دیده بود در عمره بیش از حج چنانچه در حج بیاید فاقمت معه شهرین پس اقامت کردم با وی دو ماه ثم قال پس گفت ابن عباس بعد از انکه ابوجمره گفت و بر با بدرستی که مرا سبوی است که نبیذ میکنم در ان پس مینوشم او را شیرین اگر بسیار نوشم از ان پس نشینم با قوم دراز کنم جلوس را خوف کردارم که رسوا شوم چنانکه مولف در آخر در باب وفد عبد القیس آورده پس گفت در جواب ان وفد عبد القیس لما اتوا النبی صلی الله علیه وآله وسلم بدرستی که ایلچیان قبیله عبد القیس بدرگاه آمدند پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم در سال فتح مکه و عبد القیس جد کلان این قبیله بود که بنام او میخواندند چون ربیعه و اکثر نامهای قبایل چنین است که بنام پدران میخوانند و وفد به کسر رسولی آمدن فهو وافد والجمع وفد قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم من القوم او من الوفد فرمود آنحضرت کیست آن قوم کیستند جماعه این رسولان شک راوی است قالوا ربیعة گفتند ما قوم ربیعه ایم که عبد القیس از اولاد ربیعه است قال مرحبا بالقوم او بالوفد فرمود مرحبا است باین قوم یا باین وفد رحب بضم یا فراخی و بفتح فراخ و این کلمه را برای اکرام و استئناس آیند گویند یعنی رسیدی جای فراخی را پس انس گیر و وحشت دور کن و تحتمل که مصدر میمی باشد یعنی فراخی و راحت باد با ایشان غیر خزایا ولا ندامی رسیدند بی آنکه رسوا و نا پشیمان شدند خزایا جمع خزیان یعنی خوار و رسوا و ندامی جمع ندمان یعنی پشیمان و این بشاشت و بشارت است بخیر عاجل و آجل از آنحضرت مر این قوم را و اشارت بانکه اسلام ایشان بطوع و رغبت است نه بقهر و غلبه فقالوا پس گفتند ایشان یا رسول الله انا لا نستطیع ان ناتیک الا فی الشهر الحرام بدرستی که ما نمیتوانیم که بیاییم ترا مگر در ماه حرام که چون جنگ در ان حرام است

اسماء الرجال

فرمود آری رواست وقتی که وضو کند یکی از شما پس گو بخوابد در حال آنکه جنب است یعنی اگر بعد از وضو خواب کند باک ندارد و همین است مذهب ائمه اربعه و جز ایشان در بعضی روایات آمده که این نصف غسل جنابت است بعضی بر آنند که وضوی درین حال فرموده اند همین شستن ذکر و هر دو دست مطابقت حدیث بترجمه ظاهر است که خواب موجب استقرار در خانه است **باب الجنب يتوضأ ثم ينام** در بیان آنست که جنب وضو کرده خواب کند اتفاق کرده اند غیر مالکیه بر آنکه این وضو واجب نیست و ظاهر آنست که مستحب باشد نووی گوید تصریح کرده اند اصحاب ما شافعیه که وضو ناکرده خواب کردن مکروه است **حدثنا يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عبيد الله بن ابي جعفر عن محمد بن عبد الرحمن عن عروة عن عائشة قالت كان النبي صلى الله عليه وسلم اذا اراد ان ينام وهو جنب غسل فرجه وتوضأ للصلوة** گفت عایشه بود پیغمبر خدا وقتی که خواستی خواب کند در حال جنب شستی فرج خود را و وضو میکرد وضوی که مر نماز راست **حدثنا موسى بن اسمعيل قال حدثنا جويرية عن نافع عن عبد الله بن عمر قال استفتى عمر النبي صلى الله عليه وسلم اينام احدنا وهو جنب فقال نعم اذا توضأ** گفت ابن عمر طلب فتوی و جواب کرد عمر پیغمبر خدا را آیا رواست که خواب کند یکی از ما و حال آنکه او جنب است پس فرمود آری رواست که خواب کند وقتی که وضو کرده باشد **حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر انه قال ذكر عمر بن الخطاب لرسول الله صلى الله عليه وسلم انه تصيبه الجنابة من الليل** گفت ابن عمر ذکر کرد عمر رضی الله عنه مر پیغمبر خدا را که بتحقیق عمر میرسد او را جنابت از وقت شب **فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم توضأ واغسل ذكرك ثم نم** پس فرمود مر عمر را پیغمبر خدا وضو بکن و بشوی ذکر خود را پس بخواب کن تاخیر شستن ذکر دلیل است بر آنکه مس فرج ناقض نیست و این دلیل الزامی است بعضهم **باب اذا التقى الختانان** باب در حکم آنکه وقتی که برسند شوند فرج مرد و فرج زن یعنی موضع قطع ذکر مرد با موضع قطع فرج زن که داخل آنست **حدثنا معاذ بن فضالة قال حدثنا هشام ح وحدثنا ابو نعيم عن هشام عن قتادة عن الحسن عن ابي رافع عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا جلس بين شعبها الاربع ثم جهدها فقد وجب الغسل** فرمود وقتی که بنشیند مرد میان شعبهای زن که چهار است پس تر کوشش کرد زن را کنایت از ادخال ذکر است در فرج زن پس بتحقیق واجب شد مرد را غسل خواه انزال شود یا نه موجب غسل غیبت در آمدن حشفه در فرج زن است باجماع قطعی مراد از چهار شعبه گفته اند که هر دو دست و هر دو پای است و بعضی هر دو پای و هر دو ران یا دو ران و دو گوشه فرج یا هر چهار طرف فرج گفته و معنی اول اقرب است از حقیقت لفظ شعبه که بمعنی شاخ است **تابعه عمرو عن شعبة** متابعت کرده است ابا نعیم یا هشام را عمرو بن مرزوق از شعبه گفته اند که شعبه شنیده است از قتاده و هم از حسن پس اگر مراد روایت شعبه از قتاده باشد ضمیر تابعه راجع با با نعیم است و اگر مراد روایت شعبه از حسن باشد ضمیر راجع بسوی هشام خواهد بود و شعبه قتاده دیگر تتبع می افتد **وقال موسى قال حدثنا ابان قال حدثنا قتادة قال اخبرنا الحسن مثله** گفت موسی که شیخ مولف است حدیث کرد ما را ابان گفت حدیث کرد ما را قتاده گفت خبر داد ما را حسن مثل حدیث مذکور یعنی موافق در معنی مولف درین قول قال گفت در قول اول تابعه از آن جهت که متابعت قوی تر است از قول قول اعم است از نقل بطریق روایت و بر سبیل مذاکره و هر دو را شامل است **باب غسل ما يصيب من فرج المرأة** در حکم شستن رطوبتی که میرسد مرد را از فرج زن **حدثنا ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث عن الحسين المعلم قال حدثنا يحيى قال اخبرني ابو سلمة** گفت حسین معلم حدیث کرد ما را یحیی و گفت یحیی خبر داد مرا ابو سلمة برآورده اشارت بآنکه ابو سلمة خبر داد او را بغیر مذکور نیز و این از جمله آنست **ان عطاء بن يسار اخبره ان زيد بن خالد الجهني اخبره انه سأل عثمان بن عفان رضي الله عنه فقال ارأيت اذا جامع الرجل امرأته ولم يمن** بتحقیق زید بن خالد پرسید

شيخ الاسلام || كتاب الايمان

مقدم دار اسلام بر قبائل مضر که در اثنای راه مدینه می بودند و مسکنهای عبد القیس در بحرین بود و ناحیه متصل اوست از اطراف عراق فمرنا بامر فصل پس چون بسیار نمیتوانیم بخدمت تو رسید و بار بار پرسید بفرما ما را امری جدا کننده میان حق و باطل یا امری واضح که نیست در وی اجمال و اشکال نخبر به من وراءنا وندخل به الجنة خبر دهیم بآن امر کسانی را که در پس ما اند از قوم ما یا در پس ما باشند از اولاد ما و در آئیم ما و ایشان بعمل کردن آن بهشت را نخبر وندخل بجزم در رفع هر دو روایت است وسألوه عن الاشربة و پرسیدند آنحضرت را از حکم شرابها در ظروف مخصوصه مختلفه که معتاد آن دیار بود فامرهم باربع امر کرد ایشان را بچهار چیز در جواب سوال امر فصل ونهاهم عن اربع و منع کرد ایشان را از چهار چیز در جواب سوال اشربه امرهم بالايمان بالله وحده امر کرد ایشان را بایمان بخدا تنها قال فرمود اتدرون ما الايمان بالله وحده آیا میدانید چیست ایمان بخدا تنها قالوا الله ورسوله اعلم گفتند خدا و رسول وی داناتر است ادب صحابه بود در حضرت نبوت که چون خبری پرسیدی در برابر آن این کلمه گفتندی اگر چه خود نیز میدانستندی باحتمال آنکه بیان شریف متضمن فایده جدیده باشد قال فرمود ایمان شهادة ان لا اله الا الله وان محمد رسول الله گواهی دادن است باین که نیست معبود بحق جز خدا و تحقیق محمد فرستاده اوست بسوی خلق برای ارشاد مصالح ایشان واقام الصلوة وايتاء الزكوة وصيام رمضان و بر پا داشتن نماز راست و درست و دادن زکوة و روزه داشتن رمضان است این چهار ارکان اسلام است که تفسیر کرد بآن ایمان را بجهت اتحاد و بیان نمود بدان آن چهار را سوا را یا آنکه شهادت تمیمی تفسیر ایمان اند و این سه دیگر تتمه آن چهار است و عدم ذکر حج بنا بر عدم فرضیت اوست در آن وقت چه این قضیه در سال هشتم بود و فرضیت حج در سال نهم یا قیل وقول وی وان تعطوا من المغنم الخمس و اینکه بدهید از غنیمت که از کفار بدست آید پنجم حصه آن زیاده کرد بر آن چهار بجهت اهتمام بذکر آن زیرا که ایشان جهاد و محاربه میکردند با کافران مضر که مالدار بودند و احتمال دارد که اعطاء خمس تمامی چهار باشد و ذکر شهادت بطریق تبرک و تیمن و اعتبار آنکه مبنا این چهار است و تواند که هر دو باجمل تفسیر ایمان باشند اما در مرتبه اجمال امر چون احکام در مقابل نواهی برای طلب امتثال و اجتناب است و مرتبه شهادت فوق همه و مثل بها و سفر مع عنها است در تعداد تکلف باعتبار بناید و

عثمان را وگفت زید آیا می‌بینی ومیدانی وقتی که جماع کند مرد زن خود را ومنی بریزد حکم آن چیست قال عثمان یتوضأ للصلوة ویغسل
ذکره گفت عثمان درین صورت وضو میکند برای نماز ومیشوید ذکر خود را یعنی غسل واجب نیست وقال عثمان سمعته
من رسول الله صلى الله عليه وسلم وگفت عثمان شنیده ام آنرا از پیغمبر خدا این حدیث کرد عثمان از روی احتیاط وتاکید حکم فسألت
عن ذلك علي بن ابي طالب والزبير بن العوام وطلحة بن عبيد الله وابي بن كعب فامروه بذلك میگوید زید بن خالد
مذکور پس پرسیدم از بن معنی این چهار بزرگ صحابه را رضی الله عنهم پس فرمودند بانچه عثمان گفته بود وقال یحیی واخبرنی ابو سلمة ان عروة
ابن الزبیر اخبره ان ابا ایوب اخبره انه سمع ذلك من رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت یحیی وخبر داد مرا ابو سلمه که بتحقیق
عروه خبر داد او را که بتحقیق شنیده است آنرا از پیغمبر خدا مولف رفع این حدیث از راه دیگر هم کرد که ابو سلمه چنانکه از طریق عطا بن یسار
روایت کرده از عروه وعروه از ابو ایوب وحی از پیغمبر خدا شنیده است بدانکه در اول اسلام حکم شرعی اینچنین بود وظاهر آنست که
زید بن خالد هم دران ایام استفتا کرده است وگرنه کبار صحابه بر حکم منسوخ چگونه فتوی میدادند بهر حال چون سنت بوجوب غسل
درین صورت آمد اجماع کردند بر وجوب ومنسوخ شد حکم اول ومولف بر خلاف اینست چنانکه از آخر حدیث ثانی ظاهر میشود حدثنا
مسدد قال حدثنا یحیی عن هشام بن عروة قال اخبرنی ابي قال اخبرني ابو ايوب قال اخبرني ابي بن كعب انه قال يا رسول الله اذا
جامع الرجل المرأة فلم ينزل قال يغسل ما مس المرأة منه ثم يتوضأ ويصلي ابو ایوب گوید خبر داد مرا
ابی بن کعب که وی گفت ای پیغمبر خدا وقتی که جماع کند مرد زن را وانزال نکند فرمود میشوید عضوی را که مساس کرده است زن را از
مرد قال ابو عبد الله الغسل احوط گفت مولف ابو عبد الله بخاری درین صورت غسل کردن نزدیکتر است باحتیاط یعنی بر تقدیری که
ناسخ ثابت نشود وذلك الاخير انما بيناه لاختلافهم واین حدیث اخیر که دلالت میکند بعدم وجوب غسل بیان کرده ام آنرا اگرچه ثابت
اختلاف صحابه که بعضی فتوی بعدم وجوب داده اند وبعضی بر وجوب والماء انقى وآب یعنی غسل کردن پاک کننده تر است

بسم الله الرحمن الرحيم | كتاب الحيض

این کتاب در احکام حیض وانچه نزدیک باوست ومذکور میشود بوی مثل استحاضه ونفاس حیض در لغت یعنی سیلان است میگویند
حاض الوادی وقتی که روان میشود آب او ودر شرع خونی که برمی آید از میان رحم زن بعد از بلوغ در ایام معتاد وقوله تعالى
ويسئلونك عن المحيض قل هو اذى فاعتزلوا النساء في المحيض الى قوله ويحب المتطهرين این کتاب در بیان قول خدای بزرگ
شان وتفصیل احکامی که درین آیت اشارت بدان رفته است در ابواب بوضوح میرسد در آیت خطاب آن حضرت است صلی الله
علیه وسلم سبب نزول آنست که چون یهود زنی را که حیض میگرفت از خانه می برآوردند وانصاری جماع هم میکردند صحابه پرسیدند حکم آنرا
اما این آیت نازل شد یعنی آنست که می پرسند ترا از احکام حیض بگو که آن چیزیست که زنان را بوی نجاست آن پس گوشه گیرید
از زنان یعنی جماع نکنید در ایام حیض وسیلان خون آن ولا تقربوهن حتى يطهرن ونزدیکی نکنید زنان را تا آنکه پاک شوند تکرار کرد برای
تاکید حکم منع جماع فاذا تطهرن فأتوهن پس وقتی که بیقین پاک شوند پس بیائید آنها را یعنی جماع کنید من حيث امركم الله از جائی که فرمود
است شما را یعنی استعمال کنید ان الله يحب التوابين ويحب المتطهرين بتحقیق خدا دوست میدارد توبه کنندگان را ودوست میدارد پاکان
از آلودگی فسق وفجور باب كيف كان بدء الحيض در بیان آنکه چگونه بود آغاز حیض وقول النبي صلى الله عليه وسلم هذا شيء كتبه الله
على بنات آدم وگفتن آن حضرت این حیض چیزیست که تقدیر کرده است الله تعالی بر دختران آدم وقال بعضهم كان اول ما ارسل
الحيض على بني اسرائيل وگفته است بعضی از ایشان که عبد الله بن مسعود وعایشه است رضی الله عنهما نخستین زمانی که نازل شد

كتاب الايمان | منح الباری

بفتح نون وکسر قاف مراد آوند بیخ درخت خرما که کاویده
می ساختند برای نبیذ والمزفت بضم میم وفتح زا معجمه
وفا مشدد مراد آوند طلا کرده بزفت بکسر زا وسکون
فا چیزیکه بکشتی ومانند آن بمالند تا آب اندر آید وآن را
قار وقیر نیز گویند ومشتق وی نیز مرویست چنانکه گفت
وربما قال المقير بروزن مزفت لفظا ومعنی ربما
که گفته است ابن عباس این لفظ را بدل اول یعنی مراد از
ظروف اشربه متعارف آنجا یاد کرد که نهی شد از استعمال
آن بجهت متابعت در احتراز از تشبیه بشاربان خمر و
اوانی آن چنانچه ظاهر آن از اسلوب این عبارتست
برین تقدیر مراد سوال از ظروف اشربه خواهد بود یا مراد
نهی از نفع نبیذ ساختن دران زیرا که زود مسکر میشود
ازان اسکار پس بسا که می نوشد ازان کسی که مطلع نیست
از حال او ومعصیت حرمت بسکر افتد ولهذا در حدیث
آمده انتبذوا في سقاء لانه بجهت آنکه اشتداد واسکار دران
دیر میکشد پس نیز ثابت شد رخصت نبیذ ساختن در هر
آوند با نهی از شرب مسکر چنانچه جمهور شارحان گویند وحجت
ابن عباس این حدیث را در جواب استفتا دلیل است بر آنکه
وی قائل تحریم بود بی ثبوت نسخ وقال احفظوه
واخبروا به من وراءكم وفرمود اغنیمت یاد گیرید
این احکام را وخبر دهید بان کسی را که ورای شما است
از قوم واولاد شما وتتمه کلام در اشربه بیاید انشاء الله تعالى

باب ما جاء ان الاعمال بالنية والحسبة
بیان آنچه آمده است در احادیث بدرستی که اعمال معتبره
قصد تقرب وبنظر ثواب است وبدون آن اگرچه بعضی
اعمال صورت گیرد اما نزد خدا اعتبار را نشاید وقرب
بنور ونیت وحسبه در ظاهر متلازم اند واول اصل
ومغز است وثانی فرع وپوست ولكل امرئ ما نوى
ومر هر مرد راست آنچه وی نیت کرده از وجه آن عمل فرض
یا نفل مثلا وایراد لفظ حسبه که ماخوذ از حدیث دیگر
است بیان این دو جمله اشارتست بآنکه مفاد جمله
ثانیه غیر مفاد اولی است بعد ازان بیان کرد مولف
عموم آن حکم تمام اعمال قلبی وقالبی را بقول خود فدخل
فيه الايمان پس داخل شد در حکم ایمان چه اخلاص
وقصد امتثال در وی نیز معتبر است خواه ایمان کامل
بقول وفعل گیرند یا مجرد تصدیق چه تصدیق کار فعل
دل است بنزلی اخلاص وقصد امتثال معتبر نبود بلکه
صورت نگیرد در حقیقت عین آنست وهمچنین است
دیگر اعمال چون توبه وندم وتواضع وترک حقد وحسد
وکبر وعجب جز آن اگرچه نیت وحسبه است قریب باشد
بلا انه وحسبه بعظمت خدا اگرچه فعلی گیرند همچنین

حيض واقع بر بني اسرائيل بود وحديث النبي صلى الله عليه وسلم اكثر وحديث نبي صلى الله عليه وسلم اكثر است بحسب ظاهر در شمول زانكه بنات آدم شامل است بني اسرائيل وغير آنرا ودرين قول كه گفت بر بني اسرائيل واقع شد بايستي بنات اسرائيل ميگفتند گويا از جهت ايذاي مردان كه دران دارند واقع به انها هم هست وبتغليب ذكر مردان كرده اند ودور نيست كه مراد از بني اسرائيل انبياي اين قوم باشند وارسال حكم آن نخست بر همينها است وباين توجيه تطبيق بحديث نيز مي يابد چنانكه گوييم كه پيش از بني اسرائيل حيض بود وحكمي نداشت از حل وحرمت والله اعلم مولف گويا حديثي بر شرايط خود درين باب نيافته وانچه آورده است بر شرط نبوده است ولهذا آنرا ترجمه ساخت ودر اكثر روايات اين باب لاحق با ترجمه ساقط است ومناسبت حديث مسندي كه درو مذكور است بباب اول بجزء اخير كه كتبه الله على بنات آدم تمام

باب الامر بالنفساء اذا نفسن مراد از نفاس اينجا حيض است يعني حكمي كه متعلق است بزنان حايض وقتي كه حيض كنند حدثنا علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان قال سمعت عبد الرحمن بن القاسم قال سمعت القاسم يقول سمعت عايشة تقول خرجنا لا نرى الا الحج گفت عبد الرحمن شنيدم قاسم را كه ميگفت شنيدم عايشه را ميگفت برآمديم ما كه گمان نداشتيم مگر حج فلما كنا بسرف حضت فدخل علي رسول الله صلى الله عليه وسلم وانا ابكي پس هرگاه بوديم بمنزل سرف كه منزليست بر ده ميل يا نه ميل يا هفت يا شش از مكه حيض كردم پس درآمد بر من پيغمبر خدا در حالي كه من گريه ميكردم فقال ما لك انفست قلت نعم پس فرمود چه شده است ترا آيا حيض كردي تو گفتم آري قال ان هذا امر كتبه الله على بنات آدم فرمود تحقيق اين حالي است كه نوشته است آنرا در ازل بر دختران آدم فاقضي ما يقضي الحاج غير ان لا تطوفي بالبيت پس اداكن از اعمال خيري كه ادا ميكنند حاجيان جز آنكه طواف مكن به بيت الله قالت وضحى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن نسائه بالبقر گفت عايشه وقرباني كرد پيغمبر خدا از جانب زنان خود بگاوي مر ليست كه دران وقت هفت زن بوده اند

باب غسل الحايض راس زوجها وترجيله در بيان شستن حايض سر مرد خود را وشانه كردن او را حدثنا عبد الله بن يوسف قال حدثنا مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عايشة قالت كنت ارجل راس رسول الله گفت عايشه بودم من كه شانه ميكردم سر پيغمبر خدا را صلى الله عليه وسلم وانا حايض در حالي كه من حايض بودم حدثنا ابراهيم بن موسى قال اخبرنا هشام بن يوسف ان ابن جريج اخبرهم خبر داد هشام بن يوسف وكسي كه باوي مي شنيد قال اخبرني هشام بن عروة عن عروة گفت ابن جريج خبر داد هشام بن عروه از عروه انه سئل اتخدمني الحايض وتدنو مني المراة وهي جنب تحقيق عروه پرسيده شد كه آيا خدمت كند مرا حايض ونزديك آيد از من زن وحال آنكه جنب است فقال عروة كل ذلك علي هين وكل ذلك تخدمني وليس على احد في ذلك باس گفت عروه همه آنچه گفتي بر من آسان است وهر واحد از حايض وجنب خدمت ميكند مرا ونيست بر هيچكس درين امر باكي وحرجي اخبرتني عايشة انها كانت ترجل رسول الله صلى الله عليه وسلم وهي حايض خبر داده مرا عايشه كه تحقيق وي شانه ميكرد پيغمبر خدا را وحال آنكه او حايض بود ورسول الله صلى الله عليه وسلم حينئذ مجاور في المسجد يدني لها راسه پيغمبر خدا درين وقت معتكف بود در مسجد نزديك ميكرد مر آن عايشه را سر خود را وهي في حجرتها فترجله وهي حايض وعايشه در حجره خود بود پس شانه ميكرد آنحضرت را وحال آنكه حايض بود

باب قراءة الرجل في حجر امراته وهي حايض باب در جواز خواندن مرد قرآن را در كنار زن خود وحال آنكه وي حايض است وكان ابو وايل يرسل خادمه وهي حائض الى ابي رزين لتاتيه بالمصحف فتمسكه بعلاقته وبود ابو وائل كه تابعي مشهور است ميفرستاد خدمتگار خود را كه داه بود وحال آنكه وي حايض بود بسوي ابي رزين كه تابعي است تا بيارد او را مصحف ميگرفت آن داه مصحف را به بند علاقه مقصود ازين قول آنست كه گرفتن قرآن وبرداشتن آن جايز است مر حايض را بشرطي كه مس نكند قرآن را حدثنا ابو نعيم

كتاب الايمان | تيسير الاسلام

وما بعد بيناه ازين گفته شده والصلوة والزكوة والحج والصوم فالاحكام وداخل هست نماز وزكوة وحج وروزه وتمام افعال واعمال كه حكم شارع بدان متعلق است چون بيع ونكاح واقرار وجز آن وعدم اشتراط نيت در بعضي بدليل خاص هست كه مختص به است پس تمييز ضابطه درين باب ذكر كرده هر عمل كه ظاهر باشد او را فايده عاجله بلكه مقصود از ان طلب ثواب باشد پس نيت شرط است دران وهر عمل كه ظاهر باشد او را چنين فايده ومقتضي باشد او را طبيعه پيش از شريعت بجهت ملامت ميان عمل وفايده پس شرط نيست نيت دران مگر كسي كه قصد كند بفعل خود معني ديگر را كه مترتب شود بروي ثواب وقال الله تعالى وگفته است خدا تعالى قل كل يعمل على شاكلته بگو اي محمد هر كس عمل ميكند بر شاكله خود تفسير كرد اين لفظ را مصنف بر طبق تفسير حسن بصري وقتاده وغيرهما باين كلمه على نيته پس آيه نيز اقتصار كرد كه مدار بر عمل بر نيه است ومجاهد وزجاج واكثر مفسرين تفسير كنند بطريقه ناحيه يعني طوري كه دارد از هدايت وضلالت وتوان كه مراد استعداد باشد كه مودع است در مزاج هيكل وي وقال النبي صلى الله عليه واله وسلم ولكن جهاد ونية وليكن نيست لا هجرة بعد الفتح چنانچه مولف وصل كرده آن را در كتاب الجهاد وغيره يعني فرمود آنحضرت روز فتح مكه نيست هجرت يعني متعارف كه از مكه بمدينه باشد بعد از فتح يعني قريب دشواري كه داشت نماند كه حالانكه دار الاسلام شد ليكن مهاجرت وطن بقصد جهاد با كفار وبه نيت حسنه ديگر باقي است تا روز قيامت ونفقة الرجل على اهله يحتسبها صدقة اين جمله ماخوذ هست از حديث آينده براي استشهاد دخول ساير احكام يعني خرج كردن مرد مال را بر اهل خود در حالي كه چشم ميدارد ثواب را بران بجهت امتثال امر الهي وادا حقوق حق صدقه است كه براي خدا ميشود وثواب دارد حدثنا عبد الله بن مسلمة بفتح هر دو ميم ولام وسين درميان ساكن قال حدثنا مالك عن يحيى بن سعيد عن محمد بن ابراهيم عن علقمة بن وقاص عن عمر رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه واله وسلم قال الاعمال بالنية

الفضل بن دكين سمع زهيرا عن منصور بن صفية ان امه حدثته ان عائشة حدثتها ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يتكئ في حجري وانا حايض ثم يقرأ القرآن مرويست از منصور پسر صفیه که ماد او صفیه حدیث کرد او را که عایشه حدیث کرده است او را که پیغمبر خدا بود که تکیه میکرد بر کنار من و من حایض بودم پس تر میخواند قرآن را **باب** من سمى النفاس حيضا کسی که نامیده است نفاس را حیض یعنی ـ وا بودن قول کسی که اطلاق کرده است نفاس را بر حیض **حدثنا** المكي بن ابراهيم قال حدثنا هشام عن يحيى بن ابي كثير عن ابي سلمة ان زينب بنت ام سلمة حدثته قالت بينا انا مع النبي صلى الله عليه وسلم مضطجعة في خميصة اذ حضت گفت ام سلمه ام المومنین میان آنکه با پیغمبر خدا دراز کشیده بودم در گلیم ناگاه حایض شدم من فانسللت فاخذت ثياب حيضتي پس بیرون کشیدم خود را از میان چادر بجا احتیاط چیکینت خود که باین حال همراه خواب کنم تا آنکه خوفی بجامه آن حضرت نرسد و گرفتم جامهای که آماده داشتم برای پوشیدن در حال حیض فقال انفست قلت نعم فدعاني فاضطجعت معه في الخميلة پس فرمود آیا حیض کردی گفتم آری پس خواند مرا و همراه خفتم من با آن حضرت در قطیفه پوشیده نماند که درین زنان گفته بود کسی که نامیده است نفاس را حیض و در حدیث انچه آورد حیض را نفاس نامیده و ما اشارتی در بیان ترجمه توجیه و تطبیق کرده ایم افهم **باب** مباشرة الحايض بیان اختلاط و ملامسه مرد بزن حایض **حدثنا** قبيصة قال حدثنا سفيان عن منصور عن ابراهيم عن الاسود عن عايشة قالت كنت اغتسل انا والنبي صلى الله عليه وسلم من اناء واحد گفت عایشه بودم که غسل میکردم من و پیغمبر خدا از یک ظرف كلانا جنب هر دو ما جنب بودیم وكان يأمرني فاتزر فيباشرني وانا حايض و بود آن حضرت که میفرمود مرا پس ازار می پوشیدم پس مباشرت میکرد و هم آغوشی میفرمود و من حایض میبودم وكان يخرج راسه الي وهو معتكف فاغسله وانا حايض و بود آن حضرت که بیرون می آورد سر خود را بسوی من از مسجد و حال آنکه آن حضرت معتکف میبود پس شستم سر او را و حال آنکه من حایض می بودم **حدثنا** اسمعيل بن خليل قال حدثنا علي بن مسهر قال حدثنا ابو اسحق هو الشيباني عن عبد الرحمن بن الاسود عن ابيه عن عايشة رضي الله عنها قالت كانت احدانا اذا كانت حايضا فاراد رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يباشرها امرها ان تتزر في فور حيضتها ثم يباشرها گفت عایشه بود یکی از ما زنان پیغمبر خدا وقتی که بودی حایض پس خواستی پیغمبر خدا مباشرت آن فرمودی او را که ازار پوشد در حیض خود پس تر مباشرت میکرد و ملامست میفرمود و قالت وايكم يملك اربه كما كان النبي صلى الله عليه وسلم يملك اربه و میگفت عایشه کدام یکی از شماست که مالک است حاجت خود را یعنی ضبط و حفظ از جماع تواند کرد چنانچه بود آنحضرت که مالک میبود حاجت خود را تابعه خالد وجرير عن الشيباني متابعت کرده است علي بن مسهر را درین حدیث خالد که او ابن عبد الله واسطی است و متابعت کرده است جریر یعنی هر دو از شیبانی روایت کرده اند **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا عبد الواحد قال حدثنا الشيباني قال حدثنا عبد الله بن شداد قال سمعت ميمونة قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا اراد ان يباشر امرأة من نسائه وهي حايض گفت میمونه بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم وقتی که خواستی اینکه مباشرت کند زنی را که از زنان خود و آن زن حایض می بود امرها فاتزرت فرمودی او را که ازار پوشیدی رواه سفيان عن الشيباني روایت کرده است این حدیث سفیان ثوری از شیبانی این روایت هم از قبیل متابعت است چون روایت عام تر است شامل است متابعت را بجهت تفنن باین عبارت آورده است **باب** ترك الحائض الصوم در بیان ترک کردن حایض صوم را حایض چنانکه نمیگذارد روزه را نماز را نیز میگذارد و مولف ترک نماز نگفت تا آنکه در حدیث ترک کردن هر دو بیک وتیره واقع شده و جهش آن تواند بود که چون در نماز طهارت شرط است همه کس میداند که نماز در حیض روا نبود بخلاف روزه که طهارت در وی شرط نیست آنا

شيخ الاسلام | كتاب الايمان

خطمي انصاری توفی سنه یکصد و شانزده قال سمعت عبد الله بن يزيد بن حصين صحابی انصاری خطمی است بفتح معجمه و سکون مهمله در زمان عبد الله بن زبیر عن ابي مسعود عقبه بن عمرو انصاری خزرجی بدری است در سنه سی و یک یا چهل و یک عن النبي صلى الله عليه واله وسلم قال اذا انفق الرجل على اهله يحتسبها فهوله صدقة وقتی که خرج کند مرد هر چه باشد از غیر ماکل بزن و فرزند خود بحالی که در نظر دارد جهت حق و ثواب الیس آن انفاق مر او را صدقه است یعنی همچو صدقه در ثواب وگرنه در زن و فرزند هاشمی جایز نباشد و منطوق اینحدیث دلالت دارد برآنکه اجر در انفاق مقید بقصد قربت است برابر است که نفقه واجب باشد یا مباح و مفهوم وی آنست کسی که قصد قربت نکند ماجور نباشد لیکن بری گردد زمه او از نفقه واجبه کذا قال القرطبي **حدثنا** الحكم بفتحتين ابو اليمان حمصی است بن نافع قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال حدثني عامر بن سعد عن سعد بن ابي وقاص سابق حوال همه رجال مذکور گشته انه اخبره ان رسول الله صلى الله عليه واله وسلم قال سعد به پسر خود عامر خبر داد که آنحضرت فرمود انك لن تنفق نفقة تبتغي بها وجه الله الا اجرت عليها بدرستی که تو هرگز نمیدهی هیچ نفقه را که طلب کنی بآن جهت حق تعالی را مگر اینکه اجر داده میشوی بآن نفقه حتى ما تجعل في فم امرأتك تا آنچه میکنی و می اندازی آن را در دهن زن خود باتبغاء وجه الله ماجور میشوی بسبب وی با وجود آنکه اینجا حظ نفس و داعیه شهوت را مدخلی ظاهر است و حقیر است آنچه در دهن انداخته از نحو لقمه پس در صورتیکه انفاق لقمه های کثیره و مال خطیر بمحتاجان

اسماء الرجال

حدثنا سعید بن ابی مریم قال اخبرنا محمد بن جعفر قال اخبرنی زید هو ابن اسلم عن عیاض بن عبد الله عن ابی سعید الخدری قال خرج رسول الله صلی الله علیه وسلم فی اضحی او فطر الی المصلی گفت ابو سعید بیرون آمد پیغمبر خدا در عید اضحی یا عید فطر بسوی مصلای عید فمر علی النساء فقال یا معشر النساء تصدقن فانی اریتکن اکثر اهل النار پس گذشت بر زنان که حاضر بودند و فرمود ای گروه زنان صدقه دهید بتحقیق من نموده شده ام شما را که بیشترین مردم دوزخی اید فقلن بم یا رسول الله پس گفتند زنان بچه مستحق دوزخیم قال تکثرن اللعن وتکفرن العشیر فرمود بسیار میکنید لعنت که باتفاق حرام است بر آنکه قطعا معلوم نشده مردن او بر کفر و شکر نمیکنید و منکر میشوید نعمت شوهر را ما رایت من ناقصات عقل ودین اذهب للب الرجل الحازم من احداکن ندیده ام احدی را از آنها که کم است عقل و دین آنها برنده تر عقل مردی را که ضابط است کار خود را و هشیار است در معاملات از یکی از شما زنان پوشیده نماند که این خطاب عام است مر جمیع زنان را و جنس ایشان را و مؤدای حدیث آنست که غیر جنس زنان ناقصات عقل و دین باشند و این ثبوتی ندارد و یا رب مگر مراد اسباب و متاع دنیا و اموال و اولاد مارند بطریق مجاز یا قایل شویم بتقدیم بیان بر مبین و گوئیم که من ناقصات عقل و دین بیان احداکن است قلن وما نقصان دیننا وعقلنا یا رسول الله گفتند که ام است چیست کمی دین و عقل ما ای پیغمبر خدا قال الیس شهادة المرأة مثل نصف شهادة الرجل قلن بلی قال فذلک من نقصان عقلها فرمود آیا نیست گواهی زن نصف گواهی مرد چنانکه دو زن بجای یک مرد اند گفتند بلی چنین است فرمود پس این معنی از کمی عقل زنان است الیس اذا حاضت لم تصل ولم تصم قلن بلی قال فذلک من نقصان دینها آیا نیست وقتی که حایض شود زن نماز نمیگذارد و روزه نمیدارد گفتند بلی چنین است فرمود پس این کمی دین است پوشیده نماند که زنان از نقصان وجود و تحقیق دین و عقل خود پرسیده بودند چون کم عقل بودند و از وجه نقصانها غافل بودند آنحضرت بطریق استدلال جواب فرمود و لیس کسی که توقف کرده در فهم مطابقت جواب بسوال از کوتهی فهم است

باب تقضی الحائض المناسک کلها الا الطواف بالبیت باب در ادای کردن حایض که احرام بسته باشد مناسک حج را مگر طواف بخانه کعبه وقال ابراهیم لا باس ان تقرأ الآیة وگفت ابراهیم نخعی باک نیست اینکه بخواند آیت قرآن را حایض و جنب ولم یر ابن عباس بالقراءة للجنب باسا وندیده است ابن عباس خواندن مر جنب را باکی وکان النبی صلی الله علیه وسلم یذکر الله علی کل احیانه و بود پیغمبر که ذکر میکرد خدا را در همه اوقات و احوال بی فرق در حالت طهارت و جنابت وقالت ام عطیة کنا نؤمر ان یخرج الحیض فیکبرن بتکبیرهم ویدعون گفت ام عطیه بودیم ما زنان امر کرده شده اینکه بیرون آیند حایضان روز عید پس تکبیر گویند موافق تکبیر مردان و دعا کنند موافق ایشان بامید برکات آن روز قال ابن عباس اخبرنی ابو سفیان ان هرقل دعا بکتاب النبی صلی الله علیه وسلم فقرأه فاذا فیه بسم الله الرحمن الرحیم یا اهل الکتاب تعالوا الی کلمة سواء بیننا وبینکم الآیة گفت ابن عباس خبر داد مرا ابو سفیان که هرقل طلبید کتاب پیغمبر خدا را که بوی فرستاده بود پس خواند هرقل آن کتاب را و در وی بود این آیات قرآنی و فرستادن برای خواندن بود پس تجویز فرمود آنحضرت که کافران که طهارت شرعی ندارند آنرا بخوانند وقال عطاء عن جابر حاضت عائشة فنسکت المناسک غیر الطواف بالبیت ولا تصلی گفت عطا نقلا از جابر بن عبد الله حیض کرد عائشه پس ادا کرد مناسک حج را که در آن اذکار و ادعیه است بامر پیغمبر خدا بجز طواف خانه کعبه و نماز نکرد وقال الحکم انی لاذبح وانا جنب وقال الله عز وجل ولا تاکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه وگفت حکم من ذبح میکنم در حالی که جنب هستم و حال فرموده است خدا که نخورید از آنچه ذکر کرده نشده است نام خدا بر وی یعنی من ذکر میکنم در وقت ذبح و نیز مفسران اتفاق دارند بر

شیخ الاسلام | کتاب الایمان

علیه وآله وسلم ذکر کرد این حدیث را مصنف بطریق تعلیق چون بر شرط وی نبوده که موصول آرد و تحقیق روایت کرده است او را مسلم از تمیم داری مرفوعا که فرمود الدین النصیحة این کلمه را اصل بمعنی خلوص است تام خالص را گویند و مراد از آن در عرف اراده خیر افتد که اثر خلوص طویت و محبت است لله یعنی دین همه مخلصی و خیر خواهیست مر خدا را توصیف وی بصفات کمال و تنزیه وی از امور مشعره بنقص و زوال و ادای حق عبودیت بامتثال اوامر و اجتناب نواهی و مراعات آداب کما هی از عیسی علیه السلام پرسیدند کیست ناصح مر خدا را قال آنکه تقدیم میکند حق خدا را بر حق مردم و در حقیقت نصیحت برای خدا راجع بسوی نفس این بنده است و وی تعالی غنی است از نصح ناصحان ولرسوله و پیغمبر او را باطاعت و اقتدای وی در آنچه فرموده و کرده و نصرت و بزرگ دانستن حق و احیاء سنت و ترویج شریعت و محبت اهل بیت و یاران و دوستان و پیروان او ولائمة المسلمین و مر پیشوایان مسلمین در دنیا از چون خلفاء و امرا باطاعت و اعانت ایشان در حق و آگاه نیدن بنرمی و ملاطفه نزد ظلم و غفلت و تالیف دلهای مردم و اداء صدقات بانها و ترک خروج بر ایشان و پیشوایان دین را چون ائمه مجتهدین و علماء محسن ظن و تقلید در احکام و تعظیم و توقیر ایشان بر وجه تمام و حمل مقالات ایشان بر محامل صحیح و نشر علوم و مناقب ایشان بالتحقیق و تنقیح وعامتهم و عوام مسلمانان از شفقت و اعانت در بر و تقوی و ارشاد مصالح دنیا و آخرت و باز داشتن ایذا و ستر عیب و عورت و دوست داشتن برای ایشان آنچه دوست میدارد برای خود و بجمل نصیحت کلمه جامع است که نیست در کلام عرب کلمه که استیفا مکند تعبیر از معنی این کلمه کذا قال الخطابی ظاهر است که دین منحصر است در اموری که مشتمل است آن را این حدیث ولهذا گفته اند همه علوم اولین و آخرین مندرج است در این حدیث و تفصیل اجمال ان مستعمر حضرت شیخ اجل قدس سره الموجی ایراد در رساله علیحده که بعنوان این حدیث است تحریر آورده پس این تایید کرد مولف حدیث را با آیه و قوله تعالی اذا نصحوا لله ورسوله یعنی نیست بر ضعیفان

مراد از لا تاکلوا الایة تنجر است پس لازم است که در وقت ذبح نام خدا برده باشد مولف رح بر خلاف جمهور علما قرأت قرآن وذکر الله
مطلقا بی تفصیل قلیل وکثیر وعمد ونسیان مرحایض وجنب را تجویز کرده وآثار مذکوره بران دلیل آورده واین همه دلائل محل سخن است
وقت مساعد نیست که بدان پرداز د **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا عبد العزیز بن ابی سلمة عن عبد الرحمن بن القاسم عن القاسم بن محمد عن عایشة
قالت خرجنا مع النبی صلی الله علیه وسلم لا نذکر الا الحج مرویست از قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه نقل از
عایشه صدیقه کرده که گفت برآمدیم با زنان پیغمبر خدا که ذکر نمیکردیم مگر حج را فلما جئنا سرف طمثت هرگاه آمدیم بمنزل سرف حیض
کردم من فدخل النبی صلی الله علیه وسلم وانا ابکی فقال ما یبکیک فقلت لوددت والله انی لم احج العام
پس درآمد آن حضرت ومن گریه کردیم پس فرمود چه میگریاند ترا پس گفتم بخدا دوست دارم که من قصد حج نمیکردم امسال فقال
لعلک نفست قلت نعم پس فرمود شاید که تو حیض کردی گفتم آری قال فان ذلک شیء کتبه الله علی بنات آدم فرمود به تحقیق
این حیض چیست که نوشته است وتقدیر کرده است آنرا خدا بر دختران آدم این قول را برای تسلی عایشه فرمود ونیز اشارت کرد
که چون بفعل الهی است آنرا مکروه ندارند فافعلی ما یفعل الحاج غیر ان لا تطوفی بالبیت حتی تطهری فرمود بکن از افعال
ومناسک حج چیزی را که میکنند حاجیان جز آنکه طواف مکن بخانه کعبه تا آنکه پاک شوی از حیض **باب** الاستحاضة استحاضه روان
شدن خونست از فرج زنان در غیر ایام حیض وآن خون از رحم نمی برآید بلکه از رگی که نزدیک برحم است وآنرا عاذل بذال معجمه میگویند
حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن هشام عن ابیه عن عایشة انها قالت قالت فاطمة بنت ابی
حبیش لرسول الله صلی الله علیه وسلم یا رسول الله انی لا اطهر افادع الصلوة گفت عایشه گفته است فاطمه دختر ابی حبیش مر پیغمبر خدا
را ای رسول خدا من پاک نمیشوم وخون همواره روان است آیا ترک کنم نماز را فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انما ذلک
عرق ولیس بالحیضة پس فرمود پیغمبر خدا نیست این مگر رگی که بیرون می آید از وی خون وحیض نیست که موجب آن ترک نماز
کنی فاذا اقبلت الحیضة فاترکی الصلوة فاذا ذهب قدرها فاغسلی عنک الدم وصلی پس وقتی که پیش آید حیض
ترک کن نماز را و وقتی که برود قدر او یعنی ایام معتاد حیض پس بشوی از خود خون را ونماز کن ظاهر حدیث مطلق است هر نمازی که خواند
بکند وقتیه وفوایت مقید بغسل هم نساخته اند انیست مذهب حنفیه گویند مستحاضه وضو کند در وقت نماز وبآن وضو هر نمازی که خواهد
بکند از فرایض ونوافل **باب** غسل دم الحیض دربیان شستن خون حیض **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک
عن هشام عن فاطمة بنت المنذر عن اسماء بنت ابی بکر انها قالت سالت امرأة رسول الله صلی الله علیه وسلم فقالت
یا رسول الله ارایت احدانا اذا اصاب ثوبها الدم من الحیضة کیف تصنع اسما گوید پرسید زنی پیغمبر خدا را پس گفت ای رسول خدا
خبر ده یکی از ما زنان را وقتی که رسید جامه او را خون از حیض چگونه پاک کند آنرا فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اصاب
ثوب احداکن الدم من الحیضة فلتقرصه ثم لتنضحه بماء ثم لتصلی فیه فرمود پیغمبر خدا وقتی که برسد جامه یکی از شما را خون از حیض
گو بمالد خون را بناخن انگشت پس تر بشوید آنرا بآب یعنی باندک اندک آب بریزد و در وقت شستن بسر انگشت بمالد که بدینصورت پاک تر
میشود پس تر نماز کند در آن جامه **حدثنا** اصبغ قال اخبرنی ابن وهب قال حدثنی عمرو بن الحارث عن عبد الرحمن بن القاسم حدثه
عن ابیه عن عایشة قالت کانت احدانا تحیض ثم تقترص الدم عن ثوبها عند طهرها فتغسله وتنضح علی سایره
ثم تصلی فیه گفت عایشه بود یکی از ما زنان که حیض میکرد پس تر می مالید آنرا بسر انگشتان از جامه خود در وقت پاک شدن
از حیض ودر بعضی عند طهره ضمیر راجع بثوب است یعنی وقت پاک کردن جامه پس می شست جامه را وآب میریخت بر باقی جامه

در شجاعت وحماست بمعنی شجاعت است وبود عمر رضی
الله عنه که میگفت او را یوسف این امة سنه پنجاه و
یک وهر سه کوفی بجلی اند منسوب بجیله بفتحتین نبت
صعب بن سعد وابو عبد الله کنیت دارند قال بایعت
رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم علی اقام
الصلوة وایتاء الزکوة والنصح لکل مسلم گفت جریر
بیعت کردم آنحضرت را واین در سال وفات آنحضرت
بود بر درست ورلاست بر پا داشتن نماز وداد زکوة
وخیر خواهی مر هر مسلمان را ودر حدیث نصیحت مسلمین
شرط گردانید بیعت را وقرین نماز وزکوة که اهم ارکان
دین وراس عبادات بدنی ومالی اند وآن فرض کفایت
است که بقیام بعض ساقط میشود از ذمه باقیان ولازم
است بقدر طاقت وقتی که بداند که قبول کرده میشود
نصیحت او وایمن باشد بر نفس خود از مکروه پس اگر خوف
ایذا داشته باشد مختار است در عمل بدان ذکر وی
بطال ونیز نقل کرده که نمی باشد ناصح خدا ورسول و
مسلمین را مگر کسی که شروع کرد آن را بنصیحت نفس
خود وکوشش کند در طلب علم تا بداند آنچه واجب است
بران **حدثنا** ابو النعمان محمد بن فضل سدوسی بفتح
سین مهملا اولی منسوب بسدوس بن شیبان
ذهلی معروف بعارم بمهملتین سنه دو صد وبست
وچهار قال حدثنا ابو عوانة بفتح عین ونون وضاح
واسطی است عن زیاد بکسر زا ابن علاقة بکسر مهمله
ابن مالک ثعلبی بمثلثه ومهمله کوفی در سنه یکصد وبست
منبج قال سمعت جریر بن عبد الله یوم مات
المغیرة بن شعبة گفت زیاد شنیدم جریر بجلی یعنی
کلام او را در خطبه روزی که مرد مغیره بضم میم در سنه
پنجاه وبود والی کوفه از جانب معاویه نایب گرفته بود
نزد موت پسر خود عروه را وبقول جریر را واز نیجه
خطبه خواند قام فحمد الله واثنی علیه ایستاد
جریر پس ستود خدا را وستایش کرد بروی وقال
علیکم باتقاء الله وحده لا شریک له والوقار
والسکینة حتی یاتیکم امیر وگفت لازم گیرید
بردباری وسکون را تا آنکه بیاید شما را امیری عوض
مغیره وامر بدان بنا بر آنکه موت امیر سبب فتنه
است خصوصا آنکه اهل کوفه دران وقت با امرا مخالفت
داشتند ولهذا تقدیم نمود امر تقوی را وچون مرتفع
میشود بسبب آمدن امیر ظاهر است که سکون بی تکلف
حاصل خواهد بود فانما یاتیکم الآن پس نمی آید امیر
شما را مگر همین زمان جریر مبالغه کرد در قرب مدة برای
تسلی مردم وهمچنان شد که چون خبر فوت مغیره بمعاویه

باب اعتكاف المستحاضة. در بیان حکم معتکف شدن زن مستحاضه در مسجد **حدثنا** اسحق بن شاهين قال حدثنا خالد بن عبد الله عن خالد عن عكرمة عن عايشة ان النبي صلى الله عليه وسلم اعتكف معه بعض نسائه مرویست از عایشه که بتحقیق پیغمبر خدا معتکف شد با او در مسجد آن حضرت بعضی از زنان آن حضرت اقوال مختلف در تعیین این بعض آمده مختار شیخ ابن حجر آنست که ام سلمه بود چنانچه صریح در بعضی روایات نقل کرده و سیوطی نیز تصحیح این قول نموده وهي مستحاضة ترى الدم فربما وضعت الطست تحتها من الدم و آن زن مستحاضه بود میدید خون را پس بسا اوقات نهادی طشت را زیر خود از جهت خون وزعم ان عايشة رأت ماء العصفر فقالت كان هذا شيء كانت فلانة تجده وگفته است عکرمه که بتحقیق عایشه دید آب عصفر را که گیاهی است در صراح گفته میگوید عصفر رنگ سرخ پس گفت عایشه گویا این چیز نیست که بود فلانه زن که می یافت آنرا یعنی خون استحاضه باین رنگ بود **حدثنا** قتيبة قال حدثنا يزيد بن زريع عن خالد عن عكرمة عن عايشة قالت اعتكفت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم امرأة من ازواجه فكانت ترى الدم والصفرة والطست تحتها وهي تصلي گفت عایشه معتکف شد با پیغمبر خدا زنی از ازواج او که مستحاضه بود پس میدید خون را و رنگ زرد را و طشت زیر او می بود و وی میگذارد نماز را **حدثنا** مسدد قال حدثنا معتمر عن خالد عن عكرمة عن عايشة ان بعض امهات المؤمنين اعتكفت وهي مستحاضة روایت است از عایشه که بعضی از امهات مسلمانان معتکف شد در مسجد و حال آنکه او مستحاضه بود **باب** هل تصلي المرأة في ثوب حاضت فيه آیا بگذارد نماز زن در جامه که حیض کرده است در وی **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا ابراهيم بن نافع عن ابن ابي نجيح عن مجاهد قال قالت عايشة ما كان لاحدانا الا ثوب واحد تحيض فيه گفت عایشه نبود مر یکی از ما را مگر یک جامه که حیض میکرد در وی و آنکه از حدیث ام سلمه مذکور شد که جامه دیگر مخصوص بایام حیض داشته تواند که باختلاف اوقات و ازمان بوده باشد در ایام عسرت غیر از یک جامه نباشد و بعد از آنکه فی الجمله وسعتی پیدا شد مگر رسم داشته یا قول عایشه باعتبار اکثر زنان باشد فاذا اصابه شيء من دم قالت بريقها فمصعته بظفرها پس وقتی که رسیدی جامه را چیزی از خون میریخت لعاب دهن را پس می مالیدی بناخنان خود گفته اند که خون را بلعاب تر کردن و بناخن مالیدن در قلیلی از خون که عفو است بوده است و میتوان گفت که بعد از ین می شسته باشد چنانکه در احادیث گذشته معلوم شد لیکن درین حدیث ذکر نکرده است والله اعلم مطابقت حدیث ترجمه از آن روست که معلوم شد که زنان را غیر از یک جامه نبود پس بضرور بعد از پاک کردن در همان جامه نماز میکردند احادیثی که در ابواب سابق گذشت متحقق بود و در آنکه بعد از شستن جامه از خون حیض مامور شده اند که نماز در ان جامه کنند عجب که مولف همان حدیث درین باب هم نیاورده **باب** الطيب للمرأة عند غسلها من المحيض روا بودن استعمال خوشبو نزد غسل کردن زن از حیض **حدثنا** عبد الله بن عبد الوهاب قال حدثنا حماد بن زيد عن ايوب عن حفصة عن ام عطية قالت كنا ننهى ان نحد على ميت فوق ثلث الا على زوج اربعة اشهر وعشرا گفت ام عطیه بودیم ما زنان ممنوع شده از آنکه ترک زینت کنیم بر مرده مگر بر زوج چهار ماه و ده شب و روز ولا نكتحل ولا نتطيب ولا نلبس ثوبا مصبوغا الا ثوب عصب و این که سرمه نکنیم و خوشبوئی نمالیم و نپوشیم جامه رنگین مگر جامه عصب که بردیمانی ست و ریسمان آنرا رنگ کرده جامه بافند وقد رخص لنا عند الطهر اذا اغتسلت احدانا من محيضها في نبذة من كست اظفار در رخصت داده شد مارا استعمال طیب نزد پاک شدن وقتی که غسل کند یکی از ما از حیض خود في نبذة من كست اظفار در پاره از قسط هندی اظفار نام نوعی از عطر است که بناخن مردم میماند ظاهر انیست که مراد نکهت ست که بیشتر زنان استعمال کنند و بوی مو سر زنی مالند وكنا ننهى عن اتباع الجنائز و بودیم ممنوع از همراه رفتن بجنازه رواه هشام بن حسان عن حفصة عن ام عطية عن النبي صلى الله عليه وسلم روایت کرده است هشام بن حسان از حفصه از ام عطیه

شيخ الاسلام | كتاب العلم

آیا بیعت میکنم ترا بر اسلام فشرط علي پس شرط کرد بر من یعنی آن را که قبول کرده بودم از اسلام والنصح لكل مسلم و دیگر شرط کرد نصیحت را برای هر مسلمان فبايعته على هذا پس بیعت کردم آنحضرت را چنانکه فرمود بر همین مذکور ورب هذا المسجد اني لناصح لكم و قسم پروردگار این مسجد است که بتحقیق من هر آئینه نصیحت میکنم شما را در آنچه گفتم بی شائبه غرض و وفا میکنم بمقتضی شرط بیعت ثم استغفر ونزل پس استغفار کرد و ختم نمود آن خطبه را و فرود آمد از منبر و پوشیده نیست لطف ختم کتاب الایمان بختم خطبه نصیحت خصوصا ختم باب نصیحت بدان والله اعلم و چون بعد مرتبه ایمان که اول واجب بر مکلف است مقدم از همه شرایع تحصیل علم است تقدیم کرد مباحث آن را بر تمام مباحث کتاب و گفت

كتاب العلم کتاب بیان آنچه تعلق بعلم دارد و علم بمعنی معرفت و یقین آید و او را جهت تعلق بمعلومات مفرده و مرکبه کلیه و جزئیه مجمله و مفصله و تحقق مجال مختلفه باشخاص و احوال و اوقات مراتب و درجات است در ضعف و قوة و کمال و نقصان و همچنین شرف مختلفه اعاز غرض غایت معلوم باید و بهترین معلومات امور متعلقه خدا و رسول است نحوی که شارع فرموده یا ماخوذ از وی بوده که دران صلاح دارین و نظام نشائتین است و آنرا امور شرعیه خوانند و مراد اینجا علم متعلق بدانست و وی هر چند واجبست یکی آنکه تعلق بعقاید و عمل ظاهر باشد از آنچه واجب است بر مکلف اعتقاد آن با عمل بدان که تکلیف بفعل و ترک آن رفته از فرض و واجب و مندوب و محرم و مکروه تا بفرایض و واجبات و مندوبات عمل نماید و از محرمات و مکروهات محترز باشد دیگر آنکه متعلق باعمال باطن باشد از اخلاق حمیده چون اخلاص و شکر و صبر و زهد و تقوی و قناعت و خوف و رجا و رضی و توکل و تسلیم چون

اسماء الرجال

باب دلك المراة نفسها اذا تطهرت من المحيض وكيف تغتسل وتاخذ فرصة ممسكة فتتبع بها اثر الدم بيان آنكه استحباب ماليدن زن خود را وقتي كه پاك شود از حيض وكيف تغتسل و تاخذ فرصة ممسكة فتتبع بها اثر الدم ودر بيان آنكه چگونه ميشويد وچگونه ميگيرد پاره از پنبه يا پارچه مشك آلوده پس پي ميگيري بآن پارچه نشان خون را حدثنا يحيى قال حدثنا ابن عيينة عن منصور بن صفية عن امه عن عائشة ان امراة سالت النبي صلى الله عليه وسلم عن غسلها من المحيض روايت كرده است صفيه از عايشه كه زني پرسيد پيغمبر خدا را از غسل خود از حيض فامرها كيف تغتسل پس فرمود آنحضرت آن زن را كه چگونه غسل كند قال خذي فرصة من مسك فتطهري بها فرمود بگير پارچه مشكين پس پاك كن بآن پارچه قالت كيف اتطهر بها قال تطهري بها گفت آن زن چگونه پاك كنم گفت آنحضرت پاك كن بآن پارچه قالت كيف باز گفت آن زن چگونه پاك كنم قال سبحان الله تطهري فرمود از تعجب نافهميدگي آن سبحان الله پاك كن خود را فاجتذبتها الي فقلت تتبعي بها اثر الدم اين مقوله عايشه است گفت كشيدم آن زن را بسوي خود پس گفتم او را بردار نشان خون را هر جايي

باب غسل المحيض در بيان غسل حيض حدثنا مسلم قال حدثنا وهيب قال حدثنا منصور عن امه عن عائشة ان امراة من الانصار قالت للنبي صلى الله عليه وسلم كيف اغتسل من المحيض قال خذي فرصة ممسكة مرويست از عايشه كه زني از قبيله انصار گفت پيغمبر خدا را چگونه غسل كنم از حيض فرمود بگير پارچه مشكين بعد از رسانيدن آب ببدن وموي سر وتوضئي ثلثا وبشوي سه مرتبه يا آنكه سه مرتبه فرمود چنانكه در حديث سابق گذشت ثم ان النبي صلى الله عليه وسلم استحيى فاعرض بوجهه پس پيغمبر خدا شرم كرد وبرگشت بروي خود او قال توضئي بها يا فرمود اين عبارت شك كرده است عايشه فاخذتها فاجتذبتها فاخبرتها بما يريد النبي صلى الله عليه وسلم عايشه گويد پس گرفتم آن زن را وكشيدم بسوي خود وخبر دادم او را بچيزي كه ميخواست پيغمبر خدا

باب امتشاط المراة عند غسلها من المحيض در بيان شانه كردن زن موي سر را وقت غسل كردن او از حيض حدثنا موسى بن اسمعيل قال حدثنا ابراهيم قال حدثنا ابن شهاب عن عروة ان عائشة قالت اهللت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في حجة الوداع گفت عايشه احرام بستم وبلند كردم آواز بلبيك با رسول خدا در حج وداع فكنت ممن تمتع ولم يسق الهدي پس بودم من كه احرام بسته وسوق هدي نكرده بودم فزعمت انها حاضت ولم تطهر حتى دخلت ليلة عرفة پس باشارت گفت كه او حيض كرده وپاك نشده تا آنكه در آمد شب عرفه فقالت يا رسول الله هذه ليلة يوم عرفة وانما كنت تمتعت بعمرة پس گفت عايشه اي پيغمبر خدا اين شب روز عرفه است ونكرده بودم من تمتع مگر براي عمره فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم انقضي راسك وامتشطي وامسكي عن عمرتك ففعلت پس گفت مرا او را پيغمبر خدا نقض بكن سر خود را وشانه كن وترك كن عمل عمره وتمام كن آنرا ومراد نيست كه بيرون آي از عمره زيرا كه بيرون از عمره وحج بي تحليل نميشود وكردم من نقض موي سر وشانه وامساك از عمره فلما قضيت الحج امر عبد الرحمن ليلة الحصبة فاعمرني من التنعيم وهرگاه ادا كردم حج را فرمود عبد الرحمن بن ابي بكر را شبي كه نزول فرمود منزل محصب را كه ميان مكه ومنا است پس بعمره در آورد مرا از موضع تنعيم مكان عمرتي التي نسكت بدل عمره من كه احرام آن بسته بودم ومنع كرده بود حيض از آن

باب نقض المراة شعرها عند غسل المحيض در بيان نقض كردن زن موي سر خود را وقت غسل حيض حدثنا عبيد بن اسمعيل قال حدثنا ابو اسامة عن هشام عن ابيه عن عائشة قالت خرجنا موافين لهلال ذي الحجة گفت عايشه بر آمديم در حالي كه مقاربيم مر هلال ماه ذي الحجه را قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من احب ان يهل بعمرة فليهل فرمود پيغمبر خدا كسي كه دوست دارد كه احرام بندد براي عمره بايد كه احرام بندد فاني لولا اني اهديت لاهللت بعمرة پس بتحقيق اگر نبودي كه بتحقيق من هديه فرستاده ام هر آينه احرام مي بستم

شيخ الاسلام | كتاب العلم

باشد است ومغز با پوست وآيات واحاديث كه در شان علم وفضيلت آن وارد شده شامل همه اين اقسام است بر تفاوت مراتب ودرجات بسم الله الرحمن الرحيم تاخير تسميه از كتاب العلم باعتبار آن باشد كه اين عنوان را گويا بمنزله نام سوره داشته ودر بعضي روايات اين كتاب تسميه مقدم آمده باب فضل العلم بيان فضيلت علم وعلو منزلت آن نزد خدا وكثرت ثواب بران وقول الله تعالى وبيان قول وي تعالى يرفع الله الذين آمنوا منكم والذين اوتوا العلم درجات وبلند ميگرداند خدا تعالى كساني را كه ايمان آورده اند از شما بنصرت وغلبه در دنيا وبعطاي بالاخانهاي بهشت در آخرة وكساني را كه داده شده اند علم را درجاي بلند در بالاتر از درجاي ساير مومنان بشرف ارشاد ووراثت انبيا در دنيا وبمرافقت ايشان در بهشت مرويست از ابن عباس كه گفت مر علما را درجا است فوق مومنان هفتصد درجه مابين هر دو درجه پانصد ساله راه است والله بما تعملون خبير وخدا بانچه ميكنيد شما بر طبق علم بروجه كمال يا بر خلاف آن آگاه است جزا دهد هر يك بقدر مناسب عمل خواهد داد وقوله رب زدني علما وقول وي تعالى وبگوي محمد پروردگارا زياده كن مرا علم اگر كمالي به ازين بودي امر بطلب زيادة آن شدي وعدم ايراد مولف حديثي را درين باب بنا بر عدم ثبوت حديثي مناسب است نزد وي بر شرط وي چنانكه شارحان گويند پوشيده نماند كه مولف بعد ازين در ابواب احاديث متعدد مناسب اين باب بطريق تعليق بصيغه جزم وتعيين آورده چنانكه گفته قال النبي صلى الله عليه وآله وسلم من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين وامثال آن پس ظاهر آنست كه امثال اينحديث ثابت بود نزد وي پس اولي آنست كه گويند عدم ايراد بنا بر عدم روايت شيخ است حديثي مناسب را درين مقام اگر چه در مقام وتقريب ديگر روايت كرده شده

باب من سئل علما وهو مشتغل في حديثه فاتم الحديث ثم اجاب السائل كسي كه پرسيده شد علمي او حال آنكه وي مشغول است در كلام خود با ديگري پس تمام كرد كلام خود را پس ترجواب داد. پرسنده را تنبيه است بر آداب عالم ومتعلم كه اگر عالم مشغول است بجواب ديگري بايد كه نه پرسد واگر پرسد بايد كه زجر نكند او را بلكه اعراض كند از ان تا آنكه تمام شود كلام را با اول بعد از ان بجواب اين سايل متوجه گردد

اسماء الرجال

براى عمره فاهل بعضهم بعمرة واهل بعضهم بحج پس احرام بستند بعضى از صحابه براى عمره وبعضى براى حج وكنت انا ممن اهل
بعمرة عايشه گويد بودم من كه احرام بسته بودم براى عمره فادركني يوم عرفة وانا حايض پس دريافت مرا روز عرفه وحال آنكه
من حايض بودم فشكوت الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال دعي عمرتك وانقضي راسك وامتشطي واهلي بحج ففعلت
پس شكايت كردم به پيغمبر خدا پس فرمود بگذار اعمال عمره را ونقض كن موى سر خود را وشانه كن واحرام بند براى حج پس كردم اين
همه را حتى اذا كان ليلة الحصبة ارسل معي اخي عبد الرحمن بن ابي بكر تا وقتى كه بود ليله حصبه فرستاد با من برادر ما عبد الرحمن
پسر ابو بكر صديق رضي الله عنهم فخرجت الى التنعيم فاهللت بعمرة مكان عمرتي پس رفتم بسوى تنعيم پس احرام بستم بعمره بدل عمره
كه احرام آن بسته بودم ومانع شد از اتمام آن حيض قال هشام ولم يكن في شيء من ذلك هدي ولا صوم ولا صدقة گفت هشام
ونبود در هيچ يكى ازين امور هدى ونه روزه ونه صدقه در تطبيق اين حديث بترجمه كه در وى نقض موى نزد غسل از حيض بود ودر حديث
نقض براى غسل احرام است گفته اند كه هرگاه كه نقض موى نزد غسل احرام كه سنت است فرمود در وقت غسل از حيض بطريق اولى
خواهد بود **باب** قول الله عز وجل مخلقة وغير مخلقة باب در تفسير اين آيت مخلقه بمعنى تمام خلقت است صاحب كشاف در تفسير
مخلقه گفته يعنى برابر كرده شده وبى هيچ عيب ونقصان **حدثنا** مسدد قال حدثنا حماد عن عبيد الله بن ابي بكر عن انس بن مالك
عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ان الله عز وجل وكل بالرحم ملكا يقول يا رب نطفة يا رب علقة يا رب مضغة
فرمود بتحقيق خداى كه برتر وبزرگ است گماشته است بر رحم زن فرشته را كه ميگويد اى پروردگار پيدا كردى نطفه آب منى در رحم
پيدا كردى خون بسته را پيدا كردى گوشت پاره را فرصت در ميان اين اقوال چهل روز است وچون ملك را برين خدمت گماشته هر چند
پروردگار تعالى ميداند اين مراتب را بوظيفه خادمى عرضه ميكند عرض او نه افاده حكم است ونه لازم آن فاذا اراد الله ان يقضي
خلقه پس وقتى كه خواست خدا كه تمام كند خلقت آنچه در رحم بود مخلق وغير مخلق بهمين اعتبار اين حديث مطابق ترجمه شده است
قال اذكر ام انثى شقي ام سعيد گويد فرشته آيا مرد است يا زن بدبخت است يا نيكبخت ميپرسد كه تقدير در حق اين مخلوق چيست
فما الرزق والاجل فيكتب في بطن امه پس چيست روزى او كه بدان زندگانى كند وچيست مدت حيات او پس نوشته ميشود
در شكم مادر او كه سعيد است يا شقى وروزى او ومدت حيات او گفته اند كه مولف اين باب را باين ترجمه در كتاب حيض از ان روى آورده
تا تنبيه كند كه دم حامل حيض نيست وخونى كه ظاهر ميشود در ايام حمل رشحه غذاى جنين وفضله اوست بهر حال باين رفته اند كوفيان وامام
اعظم وابو يوسف ومحمد وامام احمد حنبل واوزاعى وثورى ودر قول جديد امام شافعي آنست كه حامله حيض ميكند واين بر خلاف صريح حديثى
است كه مرويست از امير المومنين علي بن ابيطالب رضي الله عنهم كه رفع الحيض عن الحامل وجعل الدم رزقا للولد وهمچنين مرويست از ابن
عباس رواهما ابن شاهين وقوى ترين حجج آنست كه اتفاق كرده اند همه كه استبراء رحم داه بحيض است پس اگر حامله حيض روا داشته شود
استبراء ثابت نميشود **باب** كيف تهل الحائض بالحج والعمرة بيان آنكه چگونه رواست احرام بستن ولبيك گفتن حايض را
براى حج وعمره **حدثنا** يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عقيل عن ابن شهاب عن عروة عن عايشة قالت خرجنا مع النبي
صلى الله عليه وسلم في حجة الوداع فمنا من اهل بعمرة ومنا من اهل بحجة فقدمنا مكة فقال رسول
الله صلى الله عليه وسلم من احرم بعمرة ولم يهد فليحلل گفت عايشه بر آمديم با پيغمبر خدا در حج وداع پس بعضى از ما كسى بود كه احرام بعمره بسته
وبعضى احرام بحج پس آمديم بمكه پس فرمود پيغمبر خدا كسى كه احرام بسته است وهدى نرانده پس بر آيد از احرام يعنى پيش از روز نحر
تا احرام حج ميسر شود ومن احرم بعمرة واهدى فلا يحل حتى يحل بنحر هديه وكسى كه احرام بعمره بسته وهدى رانده است

شيخ الاسلام | كتاب العلم

بفتح تحتانيه ومهمله مولى ام المومنين ميمونه عن ابي
هريرة قال بينما النبي صلى الله عليه وآله
وسلم في مجلس يحدث القوم در اثناء آنكه پيغمبر
صلى الله عليه وآله وسلم در مجلسى حديث ميكرد مردم را
جاءه اعرابي آمد آنحضرت را باديه نشينى فقال
متى الساعة پس پرسيد كى برپا شود قيامت
فمضى رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
يحدث پس گذشت آنحضرت بحالى كه حديث ميكرد
قوم را از سابق ودر اثناء آن متوجه بحال اين سايل
نشد فقال بعض القوم سمع ما قال فكره ما
قال پس بلاحظه عدم التفات آنحضرت گفتند بعضى مردم
شنيد آنحضرت چيزى را كه اعرابى گفت پس مكروه داشت
آنچه وى گفت وقال بعضهم بل لم يسمع وگفتند بعضى
از ايشان بلكه نشنيده است آنحضرت حتى اذا قضى
حديثه يعنى متردد ومختلف ماندند درين اقوال تا آنكه
چون تمام كرد آنحضرت كلام خود را با قوم قال اين
السائل عن الساعة فرمود كجاست پرسنده
از قيامت تاخير جواب سائل را براى تنبيه ادب بود
كه تا از جواب سايلى فارغ نشود متوجه بجواب ديگرى
نگردد يا بجهة انتظار وحى قال الاعرابي ها انا يا
رسول الله گفت اعرابى آگاه باش منم آن سايل
اى پيغمبر خدا قال فاذا ضيعت الامانة فانتظر
الساعة فرمود پس چون ضايع كرده شود امانت يعنى دين
وطاعت با حقوق مردم وامانت هاى ايشان پس
منتظر باش قيامت را چون علم تعيين وقت آن مخصوص
بعلام الغيوب است وهيچكس را جز بعلامات آن راه
نداده نشان قرب بيان فرمود فقال كيف اضاعتها
گفت اعرابى چگونه باشد ضايع كردن امانت كى
شود قال اذا وسد الامر الى غير اهله فرمود
وقتى كه سپرده شود كار دين يا حكم چون سلطنت و
امارت وقضا وامثال آن بنا اهل كه سبب ظلم و
فساد امور دين واحكام شريعت ونايابى حقوق
وعدم استيفاء امانات است فانتظر الساعة
درين هنگام پس چشم دار قيامت را زيرا كه هرگاه
چنين شود انتظام بر هم خورد وبنياد عالم برافتد وسد
بضم واو وتشديد سين از وساده بمعنى بالش ومركز
بوى كار سپرده شود آنكس تكيه گاه وپشتيبان آن كار گردد

باب من رفع صوته بالعلم كسى كه بلند
كند آواز خود را بكلامى كه مفيد علم است **حدثنا**
ابو النعمان محمد عارم بن فضل سدوسى قال حدثنا
ابو عوانة بفتح مهمله عن ابي بشر بكسر موحده
جعفر بن اياس يشكرى سنه يكصد وبست وچهار

پس باید از احرام تا آنکه بر آرد او را ذبح کردن هدی ومن اهل بحجة فلیتم حجة وکسی که احرام حج بسته تمام کند ارکان آنرا قالت فحضت فلم ازل حائضا حتی کان یوم عرفة ولم اهلل الا بعمرة گفت عائشه پس حایض شدم ودوایم حایض بودم دران چند روز تا آنکه شد روز عرفه وحال آنکه احرام نه بسته بودم مگر برای عمره فامرنی النبی صلی الله علیه وسلم ان انقض راسی وامتشط واهل بالحج واترك العمرة پس فرمود پیغمبر خدا اینکه نقض کنم گیسوی خود را وشانه کنم واحرام بندم بحج وبگذارم عمره را ففعلت ذلك حتی قضیت حجتی فبعث معی عبد الرحمن بن ابی بکر پس کردم آنچه فرمود تا آنکه تمام کردم حج خود را پس برانگیخت با من عبد الرحمن برادرم را فامرنی ان اعتمر مكان عمرتی من التنعیم پس امر کرد مرا که عمره کنم از جای عمره خود که در موضع تنعیم بود

باب اقبال المحيض وادباره در حکم پیش آمدن حیض وپشت دادن ورفتن آن وکن نساء یبعثن الی عائشة بالدرجة فیها الکرسف فیه الصفرة وبودند زنان که میفرستادند کسی را بسوی عائشه ظرفی که در وی زردی بود فتقول لا تعجلن حتی ترین القصة البیضاء ترید بذلك الطهر من الحیضة پس گفت عائشه شتابی مکنید در آمدن از حیض تا آنکه ببینید پنبه سفید یعنی برنگ او میخواهد ازین عبارت طهارت از حیض وبلغ بنت زید بن ثابت ان نساء یدعون بالمصابیح من جوف اللیل ینظرن الی الطهر ورسید دختر زید بن ثابت را که جمع زنان میطلبند چراغها در میان شب ومی بینند بسوی طهر که حاصل شده است فقالت ما کان النساء یصنعن هذا وعابت علیهن پس گفت دختر زید بن ثابت نبودند زنان صحابه که میکردند این را وعیب گرفت برین زنان که مدار تحقیق طهارت برین مینهادند که در وقت شب اگرچه چراغ باشد تشخیص نمیشود دران رنگ آب حدثنا عبد الله بن محمد قال حدثنا سفیان عن هشام عن ابیه عن عائشة ان فاطمة بنت ابی حبیش کانت تستحاض فسالت النبی صلعم فقال ذلك عرق ولیست بالحیضة مرویست از عائشه که فاطمه دختر حبیش مستحاضه بود پس پرسید پیغمبر خدا را فرمود این خون عرق است ونیست حیض فاذا اقبلت الحیضة فدعی الصلوة واذا ادبرت فاغتسلی وصلی پس وقتیکه پیش آید ایام معتاد حیض پس بگذار نماز را ووقتیکه برود غسل کن ونماز بگذار ظاهر همین یک غسل است وتکرر برای نماز

باب لا تقضی الحائض الصلوة در بیان آنکه نکند حایض نماز را وقال جابر بن عبد الله وابو سعید عن النبی صلی الله علیه وسلم تدع الصلوة وگفت جابر ابن عبد الله وابو سعید خدری از پیغمبر خدا که ترک کند حایض نماز را حدثنا موسی بن اسمعیل قال حدثنا همام قال حدثنا قتادة قال حدثتنی معاذة ان امرأة قالت لعائشة اتجزی احدانا صلوتها اذا طهرت گفت قتاده حدیث کرد مرا معاذه عدویه که زنی بود گفت مر عائشه را آیا قضا کند یکی از ما نماز خود که نکرده است در ایام حیض وقتیکه پاک شود فقالت احروریة انت پس گفت عائشه تو از قوم حروریه هستی حروریه منسوب بحرورا که قریه ایست نزدیک کوفه اول اجتماع جمع از خوارج بود واین جماعه واجب کرده بودند بر حایض قضاء نماز را قد کنا نحیض مع النبی صلی الله علیه وسلم فلا یامرنا به او قالت فلا نفعله بتحقیق بودیم ما زنان که حیض میکردیم بحالی که با پیغمبر بودیم پس نمیفرمود ما را بقضای نماز یا گفت نمیکردیم قضا را شک کرده معاذ

باب النوم مع الحائض وهی فی ثیابها باب در بیان خواب کردن مرد با حایض وحال آنکه آن زن در جامهای حیض خود است حدثنا سعد بن حفص قال حدثنا شیبان عن یحیی عن ابی سلمة عن زینب بنت ابی سلمة حدثته ان ام سلمة قالت حضت وانا مع النبی صلی الله علیه وسلم فی الخمیلة گفت ام سلمه حیض کردم ومن با پیغمبر خدا بودم در قطیفه خواب فانسللت فخرجت منها فاخذت ثیاب حیضتی فلبستها پس آهسته آهسته کشیدم خود را وبرآمدم از جامه خواب وگرفتم جامها که آماده بود برای ایام حیض پس پوشیدم آنرا فقال لی رسول الله صلی الله علیه وسلم انفست قلت نعم پس فرمود پیغمبر خدا آیا حیض کردی تو گفتم آری فدعانی فادخلنی معه فی الخمیلة

شیخ الاسلام | كتاب العلم

یا بوقت نماز دیگر ودشوار کردن کذا فی الصراح ونحن نتوضاء وحال آنکه ما وضو میکردیم فجعلنا نمسح علی ارجلنا پس نزدیک بود که مسح میکردیم بر پایها خود بسبب شتابی از تنگی وقت در ریختن آب بر پایها بر وجه تمام وکمال قصوری واقع شد که گویا حکم مسح داشت وبا فته آب تا رسیده ماند واطلاق مسح بر غسل بر آمده چنانکه کرمانی از ابو زید انصاری آورده که گفت مسح در کلام عرب گاه غسل میباشد ومنه قولهم است که گویند مسح الله مابك بشوید خدای تعالی هرچه هست از چرکنت ذنوب وپاک کند ودر روایت مسلم آمده واعقابهم تلوح لم یمسها الماء وپاشنهای ایشان بود از راه خشکی که نرسیده آنها را آب فنادی باعلی صوته ویل للاعقاب من النار پس بانگ زد به بلند آواز خود وای مر پاشنهای ناشسته را از آتش دوزخ مراد ازین اصحاب تقصیر است ونسبت ویل با عقاب بطریق مجاز بجهت سببیه با حقیقه بپاشنها است وویل یعنی سختی عذاب وهلاک آید ونام وادیست در دوزخ مرتین او ثلثا اینکرد اینچنین دو بار یا سه بار شک از اوست وباقی کلام در کتاب الوضوء مذکور گردد انشاء الله تعالی

باب قول المحدث حدثنا واخبرنا وانبأنا بیان حال گفتن راوی کسی که روایت حدیث میکند بگیرد کدام ازین سه لفظ است یعنی درین الفاظ اطلاق متفاوت اند یا متحد وقال لنا الحمیدی شیخ مولف است چون این قول بطریق مذاکره هست نه تحدیث قال گفت تحدیثنا کان عند ابن عیینة حدثنا واخبرنا وانبأنا وسمعت واحدا گفت حمیدی بود نزد سفیان بن عیینه این الفاظ بیک معنی هرچند اختلاف است در میان علماء اهل حدیث در فرق واتحاد این الفاظ در موارد استعمال بحسب اصطلاح جمهور قدما چون زهری وحسن بصری ومالک وابن عیینه ویحیی القطان واکثر اهل حجاز وکوفه فرق نکنند در اطلاق این صیغها در موارد چنانکه فرق نیست در میان اینها بحسب لغة از سیاق نقل مولف اتحاد را از ابن عیینه بطریق شیخ خود حمیدی بی رد وانکار وعدم ذکر قول مخالف ظاهر آنست که مختار وی نیز همین است ونقل کرده این را حاکم از مشایخ خود از ائمه اربعه وبعضی تخصیص کنند استعمال آن را مطلقا در صورتیکه بخواند شیخ لفظ حدیث را واما در صورتیکه خوانده شود وگذرانده شود بر شیخ مقید کنند آن را بالقراءة چنانکه گوید مثلا نزد روایت حدثنا او اخبرنا قراءة علیه وابن مذهب اسحق بن راهویه ونسائی وابن حبان وابن منده

پس خواند مرا او در آورد مرا با خود در جامه خواب قلت وحدثتني ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يقبلها وهو صائم
گفت زینب و حدیث کرد مرا ام سلمه که بتحقیق پیغمبر خدا بود که بوسه میداد او را و حال آنکه روزه دار است وكنت اغتسل انا والنبي
صلى الله عليه وسلم من اناء واحد من الجنابة و بودم من که غسل میکردم من و پیغمبر خدا از یکظرف از جنابت باب من اتخذ
ثياب الحيض سوى ثياب الطهر باب در بیان حال کسی که گرفته جامهای حیض ورا جامهای طهارت حدثنا معاذ بن فضالة
قال حدثنا هشام عن يحيى عن ابي سلمة عن زينب بنت ابي سلمة عن ام سلمة قالت بينا انا مع النبي صلى الله عليه وسلم
مضطجعة في خميلة حضت فانسللت فاخذت ثياب حيضتي گفت ام سلمه میان آنکه من با پیغمبر خدا خواب میکردم در چادری
حایض شدم پس بیک کشیدم از آن چادر و گرفتم جامهائی که برای ایام حیض آماده داشتم فقال انفست قلت نعم فدعاني
فاضطجعت معه في الخميلة پس فرمود آیا حیض کردی گفتم آری پس طلبید مرا و خواب کردم با آنحضرت در چادر باب شهود الحائض
العيدين ودعوة المسلمين در بیان حاضر شدن حایض مصلای عید را و دعای مسلمانان را ويعتزلن المصلى
و گوشه گیرند مصلا را حدثنا محمد بن سلام قال اخبرنا عبد الوهاب عن ايوب عن حفصة قالت كنا نمنع عواتقنا ان يخرجن في العيدين
گفت حفصه بودیم ما که منع میکردیم زنان جوان نورسیدگان را از اینکه بر آیند در عیدین فقدمت امرأة فنزلت قصر بني
خلف فحدثت عن اختها وكان زوج اختها غزا مع النبي صلى الله عليه وسلم ثنتي عشرة غزوة پس قدوم آورد زنی و نزول
کرد در قصر بنی خلف که در بصره بود پس حدیث کرد از خواهر خود و بود زوج خواهر او که جهاد کرده بود با آن حضرت دوازده غزوه
وكانت اختي معه في ست و بود خواهر من با زوج خود در شش غزوه قالت كنا نداوي الكلمى و گفت بودیم ما زنان که علاج
میکردیم مجروحان را ونقوم على المرضى و قیام می نمودیم بر بیماران و دوا میکردیم آنها را فسألت اختي النبي صلى الله عليه وسلم
احدانا بأس اذا لم يكن لها جلباب ان لا تخرج پس پرسید خواهر من پیغمبر خدا را آیا بر یکی از ما باکی و اثمی هست وقتی که نباشد
مر او را چادری اینکه بر نیاید بمصلای عید قال لتلبسها صاحبتها من جلبابها فرمود که بپوشاند او را همراه او از چادر خود که پوشیده
هست یا عاریت دهد جامه که بران حاجت ندارد ولتشهد الخير ودعوة المؤمنين و گو که حاضر شود مشاهد خیر را چنانچه سماع حدیث
وعظ هست و عیادت بیمار و دعای مسلمانان را شریک شود فلما قدمت ام عطية سألتها اسمعت النبي صلى الله عليه وسلم
قالت بابي نعم وكانت لا تذكره الا قالت بابي حفصه میگوید وقتی که قدوم آورد ام عطیه پرسیدم آیا شنیدی پیغمبر خدا را پس گفت فدای
او پدر من یعنی پیغمبر بدل پدر من است آری شنیده ام از پیغمبر خدا و بود ام عطیه که ذکر نمیکرد آن حضرت را مگر آنکه گفتی فدای او پدر من
سمعته يقول يخرج العواتق وذوات الخدور او العواتق ذوات الخدور والحيض وليشهدن الخير ودعوة المؤمنين ويعتزل الحيض المصلى
شنیده ام آن حضرت را که میگفت برون آیند زنان نوجوان و پرده نشینان و زنان حایض و حاضر شوند مجالس خیر را و شریک
شوند دعای مسلمانان را و گوشه گیرند حایضان از مصلی خود در گوشه خانه که بروی پرده می اندازند و در آنجا دختر بکر می نشیند قالت
حفصة فقلت الحيض فقالت اليس تشهد عرفة وكذا وكذا گفت حفصه گفتم ام عطیه را الطریق الکار آیا حاضر شوند حایضان پس
گفت ام عطیه آیا نیست که حاضر میشوند عرفه را و منی را و مزدلفه را و جاهای دیگر چنانکه نماز استسقا باب اذا حاضت في شهر ثلث
حيض وما يصدق النساء في الحيض والحمل فيما يمكن من الحيض وقتی که حیض کند زنی در یکماه سه حیض و چیزی که تصدیق کرده میشود
زنان در مدت حیض و مدت حمل در چیزیکه ممکن است از حیض لقول الله تعالى ولا يحل لهن ان يكتمن ما خلق الله في ارحامهن
بدلیل فرمودهٔ خدا حلال نیست مر این زنان را که بپوشند چیزی را که پیدا کرده است خدا در شکمهای ایشان از فرزند و حمل از برای عدت

شيخ الاسلام | | كتاب العلم

در حال مذاکره نه بطریق تحدیث و بعضی برای اجازه گویند
و بعضی عرض و مناوله بالجمله برای جمهور حکم اتصال
دارد و ایراد بخاری حدیثی را در بابی از یک راوی بصیغه
حدثنا و باز آوردن همان حدیث از همان راوی در باب
دیگر بصیغه قال لی چنانچه درین صحیح بسیار است ظاهرا
بجهت آنست که روایة آن شیخ آن حدیث را در یکجا
بطریق تحدیث است و بار دیگر در جای دیگر بطریق دیگر
است از مذاکره یا اجازه یا عرض و مناوله عسقلانی
گفته متاخرین محتاج اند بمراعات اصطلاح مذکور چه
تقارر در استعمال این الفاظ بتفصیل مذکور نزد ایشان
حقیقت عرفی شده پس استعمال یکی در معنی دیگری
مجاز و محتاج بقرینه باشد و اما قدما اهل مراعات این
تفصیل واجب نبوده پس آنچه وارد شود از الفاظ
متقدمین محمول بر محمل واحد باشد بخلاف متاخرین
انتهی ملخصا و نیز باید دانست که طریق تحمل حدیث متنوع
بر چند قسم اند خواندن شیخ بر راوی و این اعلی مراتب
است علی الاصح و خواندن راوی بر شیخ و این را عرض
خوانند و ترجیح داده این را بعضی بجهت افاده تمکن از
ضبط متن و سند و جمعی که بخاری از ایشان است مساوی
اول گویند و خواندن دیگری بر شیخ بحضور راوی و اجازه
شیخ مر او را بروایة از وی و مناوله یعنی اعطاء شیخ کتابی
حدیث را براوی بجائی که بگوید مگر این [illegible]
تحقیق شنیده ام [illegible] شیخ [illegible]
هست و آن و کتاب شیخ بسوی راوی باجازه آنچه
[illegible] قال ابن مسعود حدثنا رسول
الله صلى الله عليه وآله وسلم وهو الصادق
المصدوق گفت عبدالله بن مسعود حدیث کرد ما را
پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم و حال آنکه وی راست گو است و راست
گفته شده آنچه جبرئیل از خدا رسانیده و این پاره از حدیث
موصول در کتاب التوحید است وقال شقيق
سابق بکنیت وی که ابو وائل است مذکور گشته عن
عبد الله مراد ابن مسعود است و همچنین بر جا که عبد
مطلق آمده سمعت النبي صلى الله عليه وآله
وسلم كلمة كذا شنیدم از آنحضرت کلمه را تمام آن موصول
در جنایز آورده وقال حذيفة صحابی کبیر است مشهور
بصاحب سر رسول الله در منافقین شیعه بنی و شش
بعد از قتل عثمان رضی الله عنهما حدثنا
رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم حديثين
گفت حذیفه بن الیمان حدیث کرد ما را پیغمبر خدا درود
خدا بر وی و سلام دو حدیث که موصول
در کتاب الرقاق است گویند مقصود از ایراد این
تعلیق تنبیه است برآنکه صحابی گاه سمعت گوید

ودجه مطابقت این آیت دلیل است برآنکه قول ایشان مقبول ست در اظهار حمل وحیض ویذکر عن علی وشریح ان امرأة جاءت ببینة من بطانتها اهلها ممن یرضی دینه انها حاضت ثلثا فی شهر صدق وذکر کرده میشود از علی بن ابیطالب رضی الله عنه واز قاضی شریح که بتحقیق آمد زنی بگواهان از مخصوصان خود از آن مردم که مرضی است دین آنها یعنی عادل بودند آنها که آن زن حیض کرده است دریکماه سه بار تصدیق کرده شد این تعلیق را وصل کرده است دارمی باسنادی که رجال همه ثقه اند از شعبی گفت آمد زنی بسوی علی که خصومت میکرد شوهر خود را که طلاق داده بود وگفت حیض کردم در ماهی سه حیض پس گفت علی مر شریح را که حکم بکن باین قول شریح گفت یا امیر المومنین باآنکه تو اینجا باشی من حکم کنم گفت حکم بکن میان هر دو زن ومرد وقال عطاء اقراؤها ما کانت یعنی حیضهای او چیزیست که پیش از عدت بود واگر در زمان طلاق دعوی کند چنانچه عادت او بود تصدیق کرده شود واگر برخلاف آن دعوی کند مقبول نیست وبه قال ابراهیم وباین یعنی موافق قول عطا قائل ست ابراهیم نخعی وقال عطاء الحیض یوم الی خمسة عشر گفته است عطا حیض یکشبانه روز است تا پانزده یعنی اقل یکروز است واکثر پانزده روز این روایت موافق مذهب شافعی ست ومذهب حنفیه آنست که اقل مدت حیض سه روز است واکثر ده روز احادیث کثیر موافق این مذهب که مسند موصول ست روایت کرده اند اگرچه در اسناد بعضی از آن نسبت ضعف کرده لیکن تعدد طرق جبر آن نموده جمله از آن در فتح المنان فی تائید مذهب النعمان که از مولفات سیدی الشیخ عبد الحق است بتفصیل بجرح وتعدیل مذکور است وقال معتمر عن ابیه سألت ابن سیرین عن المرأة تری الدم بعد قرئها بخمسة ایام قال النساء اعلم بذلک وگفت معتمر از پدر خود که سوال کردم ابن سیرین را از زنی که می بیند خون را بعد از حیض پنج روز گفت زنان داناتراند بآن یعنی گویند اگر حیض است قبول باید کرد حدثنا احمد بن ابی رجاء قال حدثنا ابو اسامة قال سمعت هشام بن عروة قال اخبرنی ابی عن عائشة ان فاطمة بنت ابی حبیش سألت النبی صلی الله علیه وسلم قالت انی استحاض فلا اطهر افادع الصلوة فقال لا ان ذلک عرق ولیس بالحیضة گفت فاطمه بنت ابی حبیش خون استحاضه میآید مرا و پاک نمی شوم آیا ترک کنم نماز را فرمود تحقیق این خون از رگی است ونیست حیض ولکن دعی الصلوة قدر الایام التی کنت تحیضین فیها ثم اغتسلی وصلی لیکن ترک بکن نماز را مقدار ایامی که بودی تو حیض میکردی در آن ایام پس غسل بکن و نماز بگذار

باب الصفرة والکدرة فی غیر ایام الحیض باب در بیان حکم آبی زرد و تیره که زن در غیر ایام حیض می بیند حدثنا قتیبة بن سعید قال حدثنا اسمعیل عن ایوب عن محمد عن ام عطیة قالت کنا لا نعد الکدرة والصفرة شیئا گفت ام عطیه بودیم ما که حساب نمیکردیم کدورت وصفرت را که در غیر ایام حیض میبود از حیض

باب عرق الاستحاضة دربیان رگ استحاضه که مجرای خون است حدثنا ابراهیم بن المنذر قال حدثنا معن قال حدثنی ابن ابی ذئب عن ابن شهاب عن عروة وعن عمرة عن عائشة ابن شهاب روایت کرده است از عروه واز عمره واین هر دو از عائشه زوج النبی صلی الله علیه وسلم ان ام حبیبة استحیضت سبع سنین فسألت رسول الله صلی الله علیه وسلم عن ذلک تحقیق ام حبیبه بنت جحش زوجه عبد الرحمن بن عوف خواهر زینب ام المومنین استحاضه کرد هفت سال پس پرسید پیغمبر خدا را از حکم استحاضه فامرها ان تغتسل فقال هذا عرق فکانت تغتسل لکل صلوة پس فرمود آنحضرت اینکه غسل کند وفرمود این خون عرق ست که نام آن عاذل است پس بود ام حبیبه که غسل میکرد برای هر نماز آن حضرت مطلقا غسل فرموده ودلالت بر تکرار نمیکند وآنکه این ام حبیبه صحابیه برای هر نماز میکرد تطوعا و تنزها میکرده باشد

باب المرأة تحیض بعد الافاضة در حکم زنی که حیض میکند بعد از طواف افاضه طواف افاضه آنست که بعد از تمام ارکان حج بعد رجوع از منی طواف میکنند حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن عبد الله بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم عن ابیه

اسماء الرجال

شیخ الاسلام | کتاب العلم

علیه وآله وسلم یرویه عن ربه عز وجل گفت انس از مخبر صادق که روایت میکند وی از پروردگار خود توانا وبزرگ وقال ابو هریرة عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم یرویه عن ربکم عز وجل وگفت ابو هریره از مخبر صادق صلی الله علیه وآله وسلم که روایت میکند وی از پروردگار شما مقصود ازین سه تعلیق اخیر که موصول آورده آن را مولف در کتاب التوحید تنبیه است بر آنکه حکم عنعنه اصل است نزد ثبوت ملاقات راوی با مروی عنه چنانچه مذهب جمهور محدثین است ومسلم اشتراط ملاقات را انکار کرده وادعا کرده که این قول مخترع است اتخاذ عصر کفایت اگرچه شافعیه ملاقات به ثبوت نمیرسد واحوط موافق بودن قول جمهور بقواعد ایشان پوشیده نیست باید آنکه چون ترجمه باب گفتن همان سه لفظ مذکور است ذکر تعلیقات عنعنه بطریق استطراد باشد برای بیان حکم آن با مراد ترجمه امثال مذکور آنست از آنچه میگویند آنرا محدث نزد روایت حدثنا قتیبة بن سعید قال حدثنا اسمعیل بن جعفر عن عبد الله بن دینار عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ان من الشجر شجرة لا یسقط ورقها گفت عبد الله بن عمر بن خطاب فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم بدرستی که از جنس درخت درختی است که نمی افتد برگ او وبو زیدن باد بموسم خزان بیچه برگ درختان دیگر وانها مثل المسلم وبدرستی آن درخت مانند مسلمان است در کثرت منافع ودوام آن با حلاوت ثمر او از ابتداء ظهور بار انتفاع گرفته میشود از وی همیشه با کل انواع آن در مراتب خامی وپختگی تا آنکه هسته اش نیز علف شتران میشود وبعد از آنکه خشک شود چوب وبرگ بکارهای مختلف آید چون جذوع وهیزم وچوب عصا وبوریا ورسن وجز آن وچون برگ نمی ریزد

اسماء الرجال

عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت لرسول الله صلى الله عليه وسلم يا رسول الله ان صفية
بنت حيي قد حاضت گفت عائشه مر پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم ای رسول خدا بتحقیق صفیه دختر حیی حایض شد قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم لعلها تحبسنا الم يكن طافت معكن قالوا بلى قال فاخرجي فرمود پیغمبر خدا شاید که صفیه میخواهد که نگهدارد ما را
در مکه آیا طواف نکرده است با شما طواف افاضه گفتند حاضران طواف کرده است فرمود بگوئید بوی که برآئی از مکه طواف وداع که سنت
بود منع کرد حیض وی آنرا حدثنا معلى بن اسد قال حدثنا وهيب عن عبد الله بن طاؤس عن ابيه عن ابن عباس رضي الله
عنهما قال رخص للحائض ان تنفر اذا حاضت گفت ابن عباس رخصت کرده شد مر حایض را که بعد از طواف افاضه اینکه رجوع
کند از مکه بوطن بی طواف وداع وكان ابن عمر يقول في اول امره انها لا تنفر این مقوله طاؤس است که گفته و بود ابن عمر که میگفت
در اول حال خود که رجوع نکند ثم سمعته يقول تنفر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم رخص لهن پستر شنیدم ابن عمر را میگفت
رجوع بتحقیق پیغمبر خدا رخصت داده است ایشان را باب اذا رأت المستحاضة الطهر باب در بیان حال زنی مستحاضه که بیند
طهر را بانقطاع خون قال ابن عباس تغتسل وتصلي ولو ساعة گفت ابن عباس غسل کند این زن و نماز بگذارد و اگرچه طهر
یکساعت از روز باشد ويأتيها زوجها اذا صلت الصلوة الصلوة اعظم و برسد او را و جماع کند زوج وقتی که نماز کند نماز عظیم تر است
هرگاه تجویز آن کرده شد تجویز جماع بطریق اولی خواهد بود حدثنا احمد بن يونس عن زهير قال حدثنا هشام عن عروة عن
عائشة قالت قال النبي صلى الله عليه وسلم اذا اقبلت الحيضة فدعي الصلوة واذا ادبرت فاغسلي عنك الدم وصلي
وقتی که پیش آید حیضه پس ترک کن نماز را و وقتی که پشت دهد و دور شود پس بشوی از خود خون را و نماز کن در ترجمه باب حکم مستحاضه
گرفته و در حدیث حکم حیض است گویا اشارت است بآنکه حکم انقطاع استحاضه مثل حکم انقطاع حیض است بلکه درینجا قیاس باولویت
است چه استحاضه مطلقا مانع از نماز نبود باب الصلوة على النفساء وسنتها در بیان نماز جنازه بر زنی که بعد از ولادت مرده
و طریقه نماز بر وی که یکجا باید استاد امام را حدثنا احمد بن ابي سريج قال اخبرنا شبابة قال اخبرنا شعبة عن حسين المعلم
عن عبد الله بن بريدة عن سمرة بن جندب ان امرأة ماتت في بطن فصلى عليها النبي صلى الله عليه وسلم فقام وسطها مرد بسیب آنکه زنی مرد بوضع
حمل یعنی زادن از شکم پس گذارد نماز بروی پیغمبر خدا پس استاد برای نماز در میان باب این باب ترجمه ندارد حدثنا الحسن بن مدرك
قال حدثنا يحيى بن حماد قال اخبرنا ابو عوانة من كتابه یعنی از نوشته نه از حفظ حدیث کرده ابو عوانه گویند که این قسم روایت اثبت است
قال اخبرنا سليمان الشيباني عن عبد الله بن شداد قال سمعت خالتي ميمونة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها كانت تكون
حائضا لا تصلي وهي مفترشة بحذاء مسجد رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو يصلي على خمرته اذا سجد اصابني بعض ثوبه
گفت عبد الله بن شداد شنیدم خاله خود را میمونه زوجه پیغمبر خدا که بوده ی حایض نماز نمیگرد و آن میمونه پا دراز کرده بود بمقابل مسجد پیغمبر خدا
و آن حضرت نماز میکرد و بر بوریای خود وقتی که سجده کردی گفت رسیدی مرا طرف جامه آن حضرت صلی الله علیه وسلم

بسم الله الرحمن الرحيم كتاب التيمم

كتاب در بيان احكام تيمم و سبب نزول وقول الله عز وجل فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيدا طيبا فامسحوا بوجوهكم وايديكم
پس نیابید و قادر نباشید بر استعمال آب پس قصد کنید چیزی را از جنس ارض پاک پس مسح کنید بر رویهای خود و دستهای خود از ان
زمین پاک حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابيه عن عائشة زوج النبي
صلى الله عليه وسلم قالت خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في بعض اسفاره گفت عائشه صدیقه برآمدیم با پیغمبر خدا

شيخ الاسلام | كتاب العلم

قال هي النخلة فرمود آن درخت نخله است و مناسبت
حدیث ترجمه باختلاف الفاظ این حدیث در روایات
است و در روایة نافع نزد مولف بجای حدثونی اخبرونی
است و در روایتی انبئونی و در روایت مالک نزد
مولف در باب الحیاء فی العلم حدثونی است و بجای
حدثنا اخبرنا بعض دلالت کرد این اختلاف بر آنکه در
این هر سه لفظ نزد ایشان برابر اند کذا ذکره العسقلانی

باب طرح الامام المسئلة على اصحابه ليختبر
ما عندهم من العلم بیان انداختن رئیس و پیشوا
مسئله را بر یاران تا امتحان کند آنچه نزد ایشان است
از علم آن حدثنا خالد بن مخلد بفتح میم و سکون
خا ابو الهیثم قطوانی است بفتح قاف و طا منسوب
بموضعی است از کوفه در سنه دو صد و سیزده
قال حدثنا سليمان بن بلال قال حدثنا
عبد الله بن دينار عن ابن عمر رضي الله عنهما
عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال ان
من الشجر شجرة لا يسقط ورقها وانها مثل
المسلم حدثوني ما هي قال فوقع الناس في شجر
البوادي قال عبد الله فوقع في نفسي انها النخلة
فاستحييت ثم قالوا حدثنا ما هي يا رسول الله ما هي
قال هي النخلة ترجمه گذشت و اعاده حدیث
با تفاوت سهل بطریق دیگر در باب علیحده بجهت مزید
احتیاط و مراعات صنیعهای مشایخ است در مقام
رعایت شان روایت قتیبه چون در مقام بیان معنی
تحدیث با اخبار و نحو آن و روایت خالد در بیان

در بعضی سفرها در غزوهٔ مریسیع که آنرا غزوه بنی المصطلق نیز نامند بود حتی اذا کنا بالبیداء او بذات الجیش نام جاها ست
که در مدینه انقطع عقد لی شکست عقدی که در گلوی من بود فاقام رسول الله صلی الله علیه وسلم علی التماسه واقام الناس معه
ولیسوا علی ماء پس استاد پیغمبر خدا بر جستن آن عقد و استادند مردم با آنحضرت و نبودند درین محل تا در بر آبی فاتی الناس الی ابی بکر
الصدیق رضی الله عنه فقالوا الا تری ما صنعت عائشة اقامت برسول الله صلی الله علیه وسلم والناس ولیسوا علی ماء ولیس معهم ماء
پس آمدند مردم بسوی ابوبکر صدیق و گفتند آیا نمی بینی چه کرده است عائشه استاد پیغمبر خدا و مردم و نیست با مردم آبی و نیستند بر سر آبی
فجاء ابوبکر ورسول الله صلی الله علیه وسلم واضع راسه علی فخذی قد نام پس آمد ابوبکر در حالیکه پیغمبر خدا نهاده سر مبارک
خود را بر ران من و بتحقیق خواب کرده است فقال حبست رسول الله صلی الله علیه وسلم والناس ولیسوا علی ماء ولیس معهم ماء
پس گفت ابوبکر نگهداشتی پیغمبر خدا و مردم را در حالی که نیستند بر سر آبی و نیست با ایشان آبی فقالت عاتبنی ابوبکر وقال ما شاء الله
ان یقول پس گفت عائشه عتاب کرد مرا ابوبکر و گفت چیزیرا که خواسته خدا گفتن او را وجعل یطعننی بیده فی خاصرتی فلا یمنعنی
من التحرك الا مکان رسول الله صلی الله علیه وسلم علی فخذی و گشت ابوبکر خله میزد بدست خود در میان بدن من و منع نمیکرد مرا از جنبیدن
مگر بودن پیغمبر خدا بر ران من فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم حین اصبح علی غیر ماء پس ایستاد پیغمبر خدا در زمانی که صبح کرد در جایی
که آب نبود فانزل الله آیة التیمم فتیمموا فقال اسید بن الحضیر ما هی باول برکتکم یا آل ابی بکر پس گفت اسید نیست
این اول برکت شما ای آل ابی بکر قالت فبعثنا البعیر الذی کنت علیه فاصبنا العقد تحته پس برخیزانیدیم شتر یرا که بودم
من سوار بروی پس یافتیم عقد زیر شتر حدثنا محمد بن سنان قال حدثنا هشیم ح وحدثنی سعید بن النضر قال حدثنا
هشیم قال اخبرنا سیار قال حدثنا یزید بن الفقیر قال اخبرنا جابر بن عبد الله ان النبی صلی الله علیه وسلم قال اعطیت
خمسا لم یعطهن احد قبلی فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم داده شده ام من چیزیرا که داده نشده هیچ کسی از انبیا پیش از من
قسطلانی گوید ظاهر آنست که هر کدام از خواص آن حضرت است و این چنین است انتهی پوشیده نماند که سلیمان پیغمبر علیه السلام مبعوث
بکافه مردم بوده است و هرگاه لشکر او روزی براه یکماه و شبی بمسافت یکماه میرفت و همه وقت نصرت داشت در خصوصیت نصرت هم
سخنی میرود مگر آنکه یکماهه راه لشکر او علیه السلام گیریم و این معلوم نشده است که درین قدر مسافت برعب نصرت یافته باشد والله اعلم
پس اگر مجموع را من حیث المجموع از خواص گیریم بهتر باشد و نیز پوشیده نماند که از خواص آن حضرت امور بسیار است چنانکه در کتب سیر
ضبط آن کرده اند تخصیص بهمین پنج وجهی میخواهد گفته اند تعیین شئی باسم عددی نفی ما سوا نمیکند پس این خبر منافات ندارد با آنکه خصوصیات
آن حضرت بیشتر باشد و نیز تواند که بر خصوصیات دیگر بعد از آن اطلاع یافته باشد و در ابتدای حال همین خواهد بود و این هر دو موجب
تشفی نمیگردد چه با وجود علم بخصوصیات که از اعظم خواص است اقتصار بر پنج وجهی وجیه میخواهد و این مقوله را هم در اوائل حال داشتن
نیز موافق واقع نیست بحدیث صحیح معلوم شده که در غزوه تبوک فرموده اند نصرت بالرعب مسیرة شهر نصرت و ظفر یافته ام براعب مسافت
راه یکماه وجعلت لی الارض مسجدا وطهورا و گردانیده شده برای من همه روی زمین مسجد و پاک کننده از حدث اگر قدرت بر آب نباشد
ظاهر حدیث عام است همه اجزای زمین را تخصیص بخاک ندارد چنانکه مذهب حنفیه است شافعی مخصوص داشته تیمم را بتراب از آن رو
که در بعضی احادیث لفظ تراب واقع شده میرسد ترا که بگوئی تراب هم یکی از اجزای زمین است و ظاهر است که مراد از زمین هر جزء است
نه مجموع پس ذکر یک جزء نفی ما عدا نمیکند تا این حدیث تراب را تخصیص کند لیکن بفهم وایما رجل من امتی ادرکته الصلوة فلیصل
و هر کدام مردی از امت من که دریابد او را وقت نماز پس گو بگذارد نماز را و تیمم کند بر زمین واحلت لی المغانم ولم تحل لاحد قبلی

شیخ الاسلام | کتاب العلم

حاصل انقضای مراد آنکه بمعنی نهی بودن مولف از استدلال
بر تراجم لزوم آن ممنوع است و تحقیق بامع است مولف
هر دو کمال را اجتهاد در تراجم و تقلید در روایت و آنکه
از قتیبه و خالد بسبقی مبوب که مولف در روایت اتباع
آن کرده باشد ثابت نشده حرف زاید است که تعلق
بقول کرمانی ندارد و سابق نیز این مراتب مذکور گشته
اما چون شارحان مدینجا بازگفتگو کرده اند اعاده آن
لازم افتاد والله الهادی **باب** القراءة والعرض
علی المحدث بیان خواندن و عرضه داشتن طالب العلم
بر شیخ محدث که از وجوه تحمل حدیث است نزد جمهور
عرض در لغة بمعنی پیدا کردن و عرضه داشتن سخن و جز آن
و عرض دادن لشکر را کذا فی الصراح و در اصطلاح قوم
مشترک است میان عرض قراءة و عرض مناوله عرض قراءة همان
قراءة است بر شیخ و عطف درینجا تفسیریست برای
بیان آنکه قراءة را نیز عرض میگویند یا مراد از عرض نزد
اطلاق همین است و عرض مناوله آنست که بنماید
متعلم کتابی را بشیخ پس تامل بکند وی آن را و باز دهد
بمتعلم و بگوید مطلع شدم بر آنچه هست در آن و این
حدیث من است از فلان پس اجازه دادیم مر ترا
روایت آن را از من و بخوان و این عبارتیست از قراءة
و سماع ... میشود عرض بانمعنی مگر بقید مناوله و
چون ... بعضی اهل ظاهر از سلف اعتبار نمیکردند مگر آنچه
می شنیدند از زبان مشایخ نه آنچه خوانده میشد بر ایشان
استدلال کرد مولف بر جواز این طریق باقوال معتبر
وگفت ورای الحسن والثوری ومالك
القراءة جائزة دانسته است حسن بصری و سفیان
ثوری و امام مالک خواندن بر شیخ را روایة معتبر نزدیک
روایت از آن نمود امام مالک که انکار میکرد بر مخالف انکار
سخت و بعضی از یاران وی گفته صحبت داشتم با وی
هفده سال پس ندیدم او را که خود خوانده باشد حدیثا
را بر کسی که میخواندند از متعلمان بروی واحتج بعضهم
فی القراءة علی العالم بحدیث ضمام بن ثعلبة
و حجت آورده اند بعضی محدثان در باب جواز قراءة
بر عالم یعنی شیخ بحدیث ضمام بکسر معجمه بن ثعلبه بفتح
مثلثه و سوحده که تمام قصه اش مذکور گردیده انه
قال للنبی صلی الله علیه وآله وسلم آلله امرك ان
نصلی الصلوة الخمس بتحقیق ضمام گفت مر پیغمبر خدا
را صلی الله علیه وآله وسلم آیا خدا فرموده است ترا اینکه
بگذاری نمازهای پنجگانه را یا بگذاریم ما نصلی بتا و نون
هر دو آمده قال نعم فرمود آری و محتج بقول حمید است
و نزد عسقلانی ابو سعید حداد است قال گفت
حجت آرنده و در بعضی نسخ اینجا لفظ محمد است ظاهر
آنست که مراد مولف باشد فهذه قراءة علی النبی
پس این مقول ضمام قراءة است بر پیغمبر خدا صلی الله
علیه واله وسلم اخبر ضمام قومه بذلك
خبر داد ضمام قوم خود را که از جانب آنها برای تحقیق
احکام آمده بود با آنچه آموخته از جناب آنحضرت
فاجازوه پس روا داشتند و قبول کردند قوم گفته
او را یا صحابه روایت او را از آنحضرت با وجود آنکه از

ومباح کرده شد برای من غنیمتها که در جنگ از کفار بدست آید و حلال کرده نشده است برای کسی پیش از من **واعطیت الشفاعة** وداده شده ام من شفاعت کبرا را برای عاصیان جمیع امم **وكان النبي يبعث الى قومه خاصة وبعثت الى الناس عامة** وبود هر پیغمبر که برانگیخته می شد بسوی قوم او که در آنها می بود و برانگیخته شده ام من بسوی مردم همه **باب اذا لم يجد ماء ولا ترابا** باب در حکم آنکه نیابد مصلی آب را و نه خاک را چنانکه در کشتی باشد که دست بآب نرسد یا محبوس بود در جایی که در و دیوار او همه از چوب باشد یا جنس باشد آیا نماز کند یا نه مولف از حدیث مذکور استنباط کرده بر جواز نماز چنانکه معلوم شود **حدثنا زکریا بن یحیی قال حدثنا عبد الله بن نمیر قال حدثنا هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة انها استعارت من اسماء قلادة فهلكت** مرویست از عایشه که وی بعاریت گرفت از اسماء عقدی که در گردن آویزند پس گم شد **فبعث رسول الله صلى الله عليه وسلم رجلا فوجدها** پس گماشت پیغمبر خدا مردی را که آنرا بجوید پس یافت او در زیر شتر چنانکه در حدیث سابق گذشته **فادركتهم الصلوة وليس معهم ماء فصلوا فشكوا ذلك الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فانزل الله آية التيمم** پس دریافت مردم را نماز در حالی که نیست با ایشان آبی پس نماز گذاردند بی وضو و گله بردند این را بسوی پیغمبر خدا پس نازل کرد خدا آیت تیمم را مطابقت حدیث بهمین است که مردم بی وضو و بی تیمم نماز گذاردند و پوشیده نماند که از حدیث معلوم نشد که آن حضرت هم ادای نماز کردند و بعد از نزول آیت تیمم بر همان نماز مردم را مقرر داشتند بی ثبوت این معنی استدلال تمام نمیشود **فقال اسيد بن حضير لعائشة جزاك الله خيرا** پس گفت اسید بن حضیر مر عایشه را جزا دهد ترا خدا نیکی **فوالله ما نزل بك امر تكرهينه الا جعل الله ذلك لك وللمسلمين فيه خيرا** سوگند خدا فرود نیامده بتو کاری که ناخوش داری آنرا مگر آنکه گردانیده خدا آنرا بتو و برای همه مسلمانان نیکی در وی **باب التيمم في الحضر اذا لم يجد الماء وخاف فوت الصلوة وبه قال عطاء** در جواز تیمم در غیر سفر وقتی که نیابد مصلی آب را و ترسد گذشتن وقت نماز را و باین قایل است عطاء بن ابی رباح شافعی نیز در حضر باین رفته لیکن قضا را فرموده است و ابو حنیفه در حضر تجویز نکرده تیمم را مگر در سه صورت خوف فوت نماز جنازه و نماز عید اگر بوضو مقید شود و یا ترس سرمازدگی مر جنب را **وقال الحسن في المريض عنده الماء ولا يجد من يناوله يتيمم** وگفته است حسن البصری در وقت بیماری که نزد او آب است و نمی یابد کسی را که بدهد بوی آب تیمم کند **واقبل ابن عمر من ارضه بالجرف فحضرت العصر بمربد النعم** و آمد ابن عمر از زمین خود که بجرف بود بضم جیم و را و سکون راء در آخر فاست موضعی است سه میل از مدینه پس رسید وقت نماز عصر بمربد النعم نام موضعی است یک میل جای بستن دواب بوده بر دو میل از مدینه است **فصلى** پس نماز کرد به تیمم چنانچه در روایت مالک و شافعی صریح آمده و مراد مولف همین است عینی گوید ظاهر آنست که از قلم ناسخ افتاده و نسخ شایع شده **ثم دخل المدينة والشمس مرتفعة فلم يعد** پستر داخل شد مدینه را و آفتاب بلند بود و پس اعاده نکرده نماز را مولف دلیل آورده بر ترجمه مذکور این حدیث را که مسافت که ابن عمر قصد کرده حد سفر نیست داخل حضر است چون گمان برده که تا رسیدن بمدینه وقت عصر نخواهد ماند تیمم کرد و از اینجا معلوم شد که تیمم در حضر نزد ابن عمر روا بوده است لیکن میتواند بود که ابن عمر وضو داشته باشد خواست که تجدید کند آب نیافت و بهمین تیمم اکتفاء تجدید کرد والله اعلم **حدثنا يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن جعفر بن ربيعة عن الاعرج قال سمعت عميرا مولى ابن عباس قال اقبلت انا وعبد الله بن يسار مولى ميمونة زوج النبي صلى الله عليه وسلم حتى دخلنا على ابي جهيم بن الحارث ابن الصمة الانصاري** گفت عمیر پیش آمدم و عبد الله بن یسار مولی میمونه ام المومنین تا آنکه در آمدیم ما یان بر ابی جهیم **فقال ابو جهيم اقبل النبي صلى الله عليه وسلم من نحو بئر جمل** گفت ابو جهیم پیش آمد پیغمبر خدا از جانب بئر جمل که جاهی است مشهور در سواد مدینه **فلقيه رجل فسلم عليه فلم يرد عليه النبي صلى الله عليه وسلم** پس ملاقات کرد آن حضرت را مردی پس سلام کرد بر آنحضرت و رد نکرد پیغمبر خدا **حتى اقبل**

شیخ الاسلام | **کتاب العلم**

از شخص معین و در نصورت سماع مقری از ابی و انکار تعلیم اعتبار کرده اند میگفت مالک چگونه کفایت نکند ترا این طریق در حدیث و کفایت کند در قرآن و حال آنکه قرآن بزرگ تر و عظیم الخطر است از حدیث **حدثنا محمد بن سلام** بتخفیف لام علی الاصح **قال حدثنا محمد بن الحسن بن عمران الواسطی** قاضی واسط بود مرد در سنه یکصد و هشتاد و نه و وی را در بخاری جز این حدیث نیست **عن عوف** ابن ابی جمیله الاعرابی کنیت وی با اعرابی است و اعرابی نبوده **عن الحسن انه قال لا بأس بالقراءة على العالم** گفت حسن بصری باکی نیست در صحت نقل از محدث بخواندن حدیث بر شیخ **حدثنا عبيد الله** بن موسی بتصغیر عین و لی بن باذام و عیسی است بدو مهمله **عن سفيان الثوري قال اذا قرئ على المحدث فلا بأس ان يقول حدثني** گفت سفیان چون خوانده شود حدیث بر محدث باکی نیست اینکه بگوئی در روایة از وی لفظ حدثنی یعنی حدیث کرد مرا فلان چنانکه جایز است که بگوئی لفظ اخبرنی **قال وسمعت ابا عاصم يقول عن مالك وسفيان القراءة على العالم وقراءته سواء** گفت مولف شنیدم ابا عاصم ضحاک بن مخلد بفتح میم شیبانی را روایت از مالک و سفیان خواندن حدیث بر شیخ و خواندن شیخ خودش هر دو برابرند در صحت نقل و طریق آنکه حدثنی گوید یا اخبرنی و بروایتی از مالک و شعبه و ابن ابی ذئب و ابی عبید و یحیی القطان عرض بهتر است از سماع و لیکن مذهب جمهور آنست که سماع از لفظ شیخ راجح تر است از عرض طالب و وی ما با عاصم روایت دارد از وی بخاری بواسطه و بلا واسطه مرد در سنه دو صد و دوازده **حدثنا عبد الله بن يوسف قال حدثنا الليث عن سعيد هو المقبري** در اصل این صفت ابی سعید جد سعید است بسبب مجاورت وی بمقبره مدینه

على الجدار فمسح وجهه ويديه ثم رد عليه السلام تا آنكه پيش آمد آن حضرت بر ديوار پس مسح كرد روی خود را و دو دست خود را يعنی تيمم كرد پس ترد كرد بروی سلام را استدلال باين حديث بر ترجمه خالی از تكلف نيست در ترجمه تيمم برای نماز اخذ كرده گو با قياس كرده نماز را بر سلام چنانكه شراح گفته اند كه آن هم از مستحبات است و اين قياس مع الفارق است و آن حضرت عادم ما چنانكه در شرح اعتبار كرده اند و دوری يك ميل هم نداشت انا نكه نزديك بشهر بوده آنچه ظاهر است آنكه آنحضرت برای رد سلام با وجود قرب آب تيمم كرده و بيان حسن آداب فرموده است و گرنه حديث عايشه صريح است در آنكه آنحضرت را منع نميكرد از ذكر خدا هيچ حالی در كتب فقهيه مذكور است كه با وجود آب برای دوام طهارت و دخول مسجد و مس كتب علميه تيمم و طهارت كفايت وارد باب هل ينفخ في يديه بعد ما يضرب بهما الصعيد للتيمم آيا رواست كه بدمد متيمم در دست خود بعد از آنكه زده است بدو دست زمين را برای تيمم حدثنا آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا الحكم عن ذر عن سعيد بن عبد الرحمن بن ابزى عن ابيه قال جاء رجل الى عمر بن الخطاب فقال انى اجنبت فلم اصب الماء گفت ابزی آمد مردی بسوی عمر بن خطاب رضی الله عنه پس گفت جنب گشتم و نرسيدم آب را درين روايت جواب عمر را نقل نكرد و جوابش آن بود چنانكه نسائی آورده كه لا يصلي حتى يجد الماء نماز نكند تا يابد آب را فقال عمار بن ياسر لعمر بن الخطاب اما تذكر انا كنا في سفر انا وانت فاما انت فلم تصل واما انا فتمعكت فصليت فذكرت ذلك للنبي صلى الله عليه وسلم گفت عمار بن ياسر مر عمر را آيا ياد نداری كه ما يان بوديم در سفری من بودم و تو بودی و جنب شديم چنانكه در بعضی روايات مذكور است اما تو نماز نكردی و من غلطيدم در خاك و نماز كردم پس ذكر كردم حال خود را به پيغمبر خدا صلی الله عليه وسلم فقال النبي صلى الله عليه وسلم انما كان يكفيك هكذا فضرب النبي صلى الله عليه وسلم بكفيه الارض ونفخ فيهما ثم مسح بهما وجهه وكفيه پس فرمود پيغمبر خدا جز اين نيست كفايت ميكرد ترا اينچنين پس زد پيغمبر خدا بدو كف دست زمين را و دميد در آن دو دست بعد مسح كرد بآن هر دو دست روی و هر دو كف بدانكه [illegible] كه درين كتاب تيمم آورده بهمين يك ضربه و مسح كفين است گويند مذهب محدثين و امام احمد همين است نزد ايشان ضربه ديگر و مسح ذراعين واجب نيست و مشهور در تيمم واجب دو ضربه است يك ضربه برای وجه و يكی ديگر برای ذراعين تا مرفقين و احاديث صحيحه درين باب نيز بسيار است بعضی از نقاد گفته اند كه اول اصح است دليلا و ثانی اصح مذهبا و قياسا چنانچه خطابی نيز گفته كه اقتصار بر كفين اصح است بحسب روايت و وجوب ذراعين اشبه است باصول و اصح است بحسب قياس تيمم بر وضو اگر گويی اين قياس در برابر نص است پس فاسد باشد گوييم اولا كه ما تنها بقياس اثبات نكرده ايم بلكه قياس برای ترجيح است انانكه روايتی كه موافق قياس بود راجح است برخلاف آن كه موافقت بقياس ندارد و با آنكه گفته اند كه حديث عمار مضطرب است لايق احتجاج نيست در روايتی كفين و در ديگر روايت او كوعين است و ابو داود از عمار يديه الى نصف الذراع ولم يبلغ المرفق و در روايت ديگر مر ابو داود راست الى المرفقين و در روايت ديگر ابی داود و نسائی الى الابطين والى المناكب شيخ ابن حجر گفته احاديثی كه وارد است در صفت تيمم صحيح نشده است انان مگر حديث ابی جهيم و عمار و دوای آن ضعيف است و مختلف فيه است در رفع بآن حضرت اين قدر مذكور است و در شرح سفر السعادة بسط و شرح زياده برين ايراد يافته و احاديث ضوتيين از صحاح منقول است باب التيمم للوجه والكفين در بيان آنچه وارد شده است كه تيمم مر وجه راست و هر دو كف دست را يعنی واجب همين است حدثنا حجاج قال حدثنا شعبة قال اخبرني الحكم عن ذر عن سعيد بن عبد الرحمن بن ابزى عن ابيه قال عمار بهذا روايت است از ابزی پدر عبد الرحمن كه گفته است عمار حديثی كه در باب سابق از آن گذشته ليكن در روايت حجاج كه اين است قصه عمر نيست وضرب شعبة بيديه الارض ثم ادناهما من فيه ثم مسح بهما وجهه وكفيه اين مقوله حجاج است كه گفت زد شعبه بهر دو دست زمين را پس نزديك گردانيد دستها را از

كتاب العلم | شيخ الاسلام

صلى الله عليه واله وسلم متكئ بين ظهرانيهم و حال آنكه آنحضرت تكيه كرده نشسته بود در ميان ايشان فقلنا هذا الرجل الابيض المتكئ پس گفتيم اين مرد سفيد رو تكيه [illegible] سفيد با سرخی است چنانچه در وصف حليه شريفه ثابت شده [illegible] سفيد صرف يا بمعنی صبيح با روشن يا پاك و صاف بشره فقال له الرجل يا ابن عبد المطلب پس گفت مر آنحضرت را آن مرد ای پسر عبد المطلب چون عبد المطلب مشهورتر است بود خصوصا در قوم اين مرد ازين جهت باين نسبت خواند و در بعضی نسخ بحذف حرف ندا آمده فقال له النبي صلى الله عليه واله وسلم قد اجبتك پس فرمود آنحضرت مر آن مرد را بتحقيق شنيدم يا جواب دادم ترا مراد انشاء جواب بهمين لفظ است نه حكايت از امر سابق چنانكه در بيع و شرا گويند بعت و اشتريت فروختم و خريد كردم و اجابت باين طريق تنبيه است برآنكه سايل فوت كرده ادب را به در آمدن مسجد شريف بی تكلفی و سوال وی به ايكم محمد و يا ابن عبد المطلب كه از مقام تعظيم دور تر است فقال الرجل للنبي صلى الله عليه واله وسلم اني سائلك فمشدد عليك [illegible] مسئله پس [illegible] برای اسلام تحقيق من پرسنده ام ترا پس سختی كننده ام بر تو در سوال با كثار و ضم آن بقسم فلا تجد علي في نفسك پس غضب مشو بر من در دل خود از درشتی سوال فقال سل عما بدا لك پس فرمود بپرس انانچه ظاهر شود مر ترا و درسد خاطر تو از سوال فقال اسألك بربك ورب من قبلك آالله همزه استفهام ممدوده ارسلك الى الناس كلهم پس گفت آن مرد سوال ميكنم ترا بسوگند پروردگار تو و پروردگار كسی كه پيش از تست آيا خدا فرستاده است ترا بسوی مردمان همه ايشان فقال اللهم نعم پس فرمود خداوندا آری بهمه مردم فرستاده است كلمه اللهم برای تاكيد صدق و استشهاد است بمنزله قسم قال [illegible] آالله امرك ان نصلي الصلوة الخمس في اليوم والليلة می پرسم ترا و ياد ميدهم ترا بخدا آيا خدا امر كرده است ترا اينكه بگذاريم يا بگذاری نمازهای پنجگانه را در روز و شب نصلی بنون و يا هر دو كلمه [illegible] آن سرور مامور شود دانسته كه تابع اوست بطريق اعلی مامور گردد قال اللهم نعم فرمود خداوندا آری قال انشدك بالله آالله امرك ان تصوم هذا الشهر من السنة گفت می پرسم و ياد ميدهم ترا بخدا آيا خدا فرموده است كه روزه بگيريم يا روزه داری اين ماه مبارك رمضان از سال تصوم نصوم [illegible] قال

اسماء الرجال

ترجمة الابواب

وہن یعنی نفخ کردہ پیشتر مسح کرد روی وہر دو کف را وقال النضر اخبرنا شعبة عن الحکم قال سمعت ذرا یقول عن ابن عبد الرحمن ابن ابزی
مولف گوید گفت نضر کہ خبر داد مارا شعبہ از حکم گفت حکم شنید ذر را کہ میگفت از ابن عبد الرحمن ظاہر انیست کہ این تعلیق است از مولف زانکہ
فوت نضر در سنہ ثلث ومائتین ہست وبخاری درین سال ہفت سالہ بود وقال الحکم وقد سمعته من ابن عبد الرحمن عن ابیه
قال قال عمار و گفتہ است حکم وتحقیق شنیدہ ام اینحدیث را از پسر عبد الرحمن کہ سعید بن عبد الرحمن ہست از پدر او کہ عبد الرحمن است
گفت عبد الرحمن گفتہ است عمار مقصود مولف آنست کہ چنانچہ حکم شنیدہ است ذر را شنیدہ از شیخ ذر کہ سعید بن عبد الرحمن ہست وشیخ
شیخ حکم است حدثنا سلیمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن الحکم عن ذر عن ابن عبد الرحمن بن ابزی عن ابیه
کہ عبد الرحمن ہست انه شهد عمر عبد الرحمن حاضر شد عمر را رضی الله عنه وقال له عمار و گفت مر عمر را عمار کنا فی سریة فاجنبنا
وقال تفل فیهما بودیم ما در سریہ پس گشتیم ما یان جنب وگفت عمار تفل بجای نفخ یعنی تف کرد آن حضرت در ہر دو دست تفل بسکون فا
نفخ است کہ با وی اندک آب دہن باشد یا بی آب دہان حدثنا محمد بن کثیر قال حدثنا شعبة عن الحکم عن ذر عن
ابن عبد الرحمن بن ابزی عن ابیه عبد الرحمن قال قال عمار لعمر تمعکت فاتیت النبی صلی الله علیه وسلم فقال یکفیك الوجه والکفین
عمار مر عمر را رضی الله عنهما غلطیدم در خاک پس آمدم پیغمبر خدا را پس فرمود کفایت میکند ترا مسح روی با دو کف یا بس میکند ترا کہ مسح
کنی روی را و کفین را حدثنا مسلم قال حدثنا شعبة عن الحکم عن ذر عن ابن عبد الرحمن بن ابزی عن عبد الرحمن قال شهدت
عمر قال له عمار وساق الحدیث حدثنا محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة عن الحکم عن ذر عن ابن عبد الرحمن
ابزی عن ابیه قال قال عمار فضرب النبی صلی الله علیه وسلم بیده الارض فمسح وجهه وکفیه باب الصعید الطیب
وضوء المسلم یکفیه من الماء خاک پاک آب وضوء مسلمان است بسندہ است او را از آب وقتی کہ قادر بر استعمال آب نباشد وقال
الحسن یجزئه التیمم ما لم یحدث وگفت حسن بصری کافیست مسلمان را تیمم مادامی کہ حدث نکند یعنی بیک تیمم فرایض ونوافل ادا کند
مادامی کہ منتقض نشدہ تیمم او وام ابن عباس وهو متیمم وامامت کرد ابن عباس اہل وضو را حال آنکہ او تیمم کردہ بود وقال یحیی بن سعید
لا باس بالصلوة علی السبخة والتیمم بها گفت یحیی بن سعید باک نیست بنماز بر شورہ زمین وتیمم بآن حدثنا مسدد قال
حدثنا یحیی بن سعید قال حدثنا عوف قال حدثنا ابو رجاء عن عمران بن حصین قال کنا فی سفر مع النبی صلی الله علیه وسلم وانا اسرینا
حتی کنا فی آخر اللیل گفت عمران بودیم ما در سفری با پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم وما یان شب راہ رفتیم تا بودیم در آخر شب وقعنا
وقعة ولا وقعة احلی عند المسافر منها افتادیم افتادنی یعنی خواب کردیم خواب کردنی ونیست واقعہ شیرین تر مر مسافر را از ان نعم
فما ایقظنا الا حر الشمس پس بیدار نکرد ما را مگر گرمی آفتاب وکان اول من استیقظ فلان ثم فلان ثم فلان یسمیهم ابو رجاء فنسی عوف
وبود اول کسی کہ بیدار شد سہ کس بود ندکہ نام میبرد آنہا را ابو رجاء وفراموش کردہ عوف کہ راوی ہست از ابو رجا ثم عمر بن الخطاب الرابع
پس تر بیدار شد عمر بن خطاب چہارم ایشان بود وکان النبی صلی الله علیه وسلم اذا نام لم نوقظه حتی یکون هو یستیقظ وبود پیغمبر خدا
وقتی کہ خواب کردی بیدار نمیکردیم تا آنکہ می بود کہ خود بیدار می شد لانا لا ندری ما یحدث له فی نومه زیرا کہ ما نمیدانستیم کہ چہ روی میداد او را
در خواب بسیار میبود کہ وحی می آمد او را در خواب ورویای صادقہ میدید ونمیدانستیم کہ دل او آگاہ وبیدار است اگرچہ بظاہر در خواب ہست
پوشیدہ نماند کہ دیدن محسوسات کار چشم ہست نہ کار دل پس منافات ندارد بآن حدیث کہ واقع شدہ تنام عینای ولا ینام قلبی فلما
استیقظ عمر ورای ما اصاب الناس پس ہرگاہ بیدار شد عمر ودید چیزیرا کہ رسید مردم را از خواب وگذشتن وقت نماز ونابودن آب
وکان رجلا جلیدا وبود عمر مردی صلب وتند فکبر ورفع صوته بالتکبیر حتی استیقظ بصوته النبی صلی الله علیه وسلم

شیخ الاسلام | کتاب العلم

قاضی عیاض گفتہ ظاہر انست کہ آمدن این مرد
بعد از اسلام اوست تا ثابت کند از انحضرت آنچہ شنا
آنچہ خبر داده بودند بدان فرستادہ انحضرت بسوی قوم وی
بقرینہ بعضی روایات پس برین تقدیر این کلام اخبار
باشد از سابق وہمین ہست اختیار مولف وانا رسول
من ورای بفتح میم من بکسر میم قومی ومن فرستادہ
کسانیم کہ عقب من اند از قوم من وانا ضمام بن
ثعلبة اخو بنی سعد بن بکر ومن ضمام بن ثعلبہ
ام برادر قبیلہ بنی سعد بن بکر بن ہوازن یعنی یکی از ایشان
رواہ موسی بن اسمعیل ابو سلمہ تبوذکی ہست وعلی
بن عبد الحمید ازدی یعنی منسوب بمعن بن مالک
بفتح میم وسکون مهملہ سنہ دوصد وبست ودو ہر دو
شیخ مولف اند چون این اسناد بر شرط وی نبودہ بطریق
تعلیق آوردہ عن سلیمان ابن مغیرہ ابو سعید قیسی
است سنہ یکصد وشصت وپنج عن ثابت البنانی
بضم موحدہ ودو نون منسوب بنانہ کہ قبیلہ از قریش
است از عباد وزہاد وتابعیان بصرہ است سنہ یکصد
وبست وسہ عن انس عن النبی صلی الله علیه
واله وسلم بهذا یعنی روایت کرد اینحدیث را موسی
وعلی از اسناد خود بمعنی آن ودر روایتی بجای بهذا مثله
است ودر بعضی نسخ ساقط است وچون فارغ شد
از عرض قرأة شروع کرد در مناولہ وکتابہ وگفت
باب ما یذکر بضم یا فی المناولة بیان چیزیست
ذکر کردہ می شود در طریق مناولہ وصورتش چنانکہ
گذشت انست بدہد شیخ طالب را کتاب خود ویگوید
این سماع من ہست از فلان یا تصنیف من است
پس اگر بگوید روایت کن این را از من مقرون باجازت
باشد والا مجرد انان وبنای روایت بر مجرد درست
نباشد علی الصحیح ومراد اینجا اول ہست ووی قایم
مقام سماع است نزد مالک وزہری ویحیی بن سعید
انصاری وجایز ہست دران اطلاق حدثنا واخبرنا
وانبانا لیکن فروتر ہست از مرتبہ سماع نزد اکثر واین
غیر عرض ومناولہ است کہ دران طالب حاضر میسازد
کتاب خود را وبنماید بر شیخ چنانکہ گذشت وجمهور
روایت بدان نیز تجویز کردہ اند وکتاب اهل العلم
بالعلم الی البلدان وبیان نوشتن علما علم را
بسوی مردم شہرہا مثلا کہ غالب اند واین قسمی علیحدہ
است از طریق تحمل حدیث صورتش انست کہ بنویسد
شیخ برای غایب بخط خود یا امر کند دیگری را کہ ثقہ باشد
بنوشتن بسم الله الرحمن الرحیم از فلان بن فلان الی فلان
بنویسد از مرویات خود حدیثی وثبت کند اجازت

فلما استيقظ شكوا اليه الذي اصابهم پس تكبير گفت عمر و بلند كرد آواز خود را بتكبير تا آنكه بيدار شد از سبب آواز او پيغمبر خدا پس هرگاه بيدار شد آن حضرت شكوه كردند بسوى آن حضرت حالى را كه رسيد صحابه را فقال لا ضير او لا يضير پس فرمود هيچ ضرر نيست شك كرده است عوف كه رجا لا ضير بصيغه مصدر گفته يا بصيغه مضارع منفى ارتحلوا فارتحلوا فسار غير بعيد ثم نزل فرمود كوچ كنيد پس كوچ كردند و راه رفت آن حضرت و كسى كه با او بود در راهى كه و در نمود و سبب ارتحال از آنجا آن بود كه فرمود اين موضع شيطان است يا از انكه در آنجا آب نبود پس نزول فرمود فدعا بالوضوء فتوضأ ونودي بالصلوة فصلى بالناس پس طلبيد آب وضو را پس وضو كردند و ندا كرده شد بنماز يعنى اذان گفتند چنانكه مولف در آخر مواقيت تصريح كرده پس نماز گذارد آن حضرت بمردم يعنى بجماعت قضا كرد و ظاهر آنست كه اين واقعه غير واقعه ليلة التعريس است كه در آنجا بلال را فرموده بودند كه بيدار باشد و وى بخواب رفت و در ان واقعه روايت كرد اول كسى كه بيدار شد آنحضرت بود والله اعلم بالصواب فلما انفتل من صلوته اذا هو برجل معتزل لم يصل مع القوم پس هرگاه برگشت از نماز پس ناگاه آن حضرت واقف شد بمردى كه گوشه گرفته نماز نكرده است با قوم قال ما منعك يا فلان ان تصلي مع القوم فرمود چه چيز باز داشت ترا اى فلان انكه نماز گذارى با قوم فقال اصابتني جنابة ولا ماء پس گفت رسيد مرا جنابت و آب نيست كه غسل كنم قال عليك بالصعيد فانه يكفيك فرمود لازم است بر تو تيمم بخاك تحقيق بسند ميكند ترا ثم سار النبي صلى الله عليه وسلم فاشتكى اليه الناس من العطش پس سير كرد پيغمبر خدا پس شكايت كردند بسوى آنحضرت مردم از تشنگى فنزل فدعا فلانا كان يسميه ابو رجاء نسيه عوف پس فرود آمد آن حضرت و طلب كرد فلان را نام مى برد او را ابو رجاء فراموش كرد آنرا عوف ودعا عليا فقال اذهبا فابتغيا الماء و خواند على بن ابى طالب را رضى الله عنه و فرمود برويد و طلب كنيد آب را فانطلقا فتلقيا امرأة بين مزادتين او سطيحتين من ماء على بعير لها پس رفتند و پيش آمد زنى را در ميان دو مشك از آب سوار بر شترى كه او را بود و مزاده بفتح ميم و زاى مشك كلان و آنرا سطيح نيز گويند شك كرده است عوف فقالا لها اين الماء پس گفتند مر آن زن را كجا ست آب قالت عهدي بالماء امس هذه الساعة بودن من با آب ديروز مثل همين ساعت بود و نفرنا خلوف و مردان ما غايب اند بر آمده اند براى آب آوردن و گذاشته اند زنان و اطفال را قالا لها انطلقي اذا قالت الى اين قالا الى رسول الله صلى الله عليه وسلم گفتند مر آن زن را برو حالا گفت كجا بروم گفتند بسوى پيغمبر خدا قالت الذى قال له الصابي قالا هو الذي تعنين فانطلقي گفت آن كسى كه ميگويند او را صابى صابى آنرا گويند كه از دينى بدين ديگر ميل كرده باشد گفتند همان كس است كه خواستى تو آنرا برو بسوى او فجاءا بها الى رسول الله صلى الله عليه وسلم پس آوردند آن زن را بسوى پيغمبر خدا وحدثاه الحديث و گفتند آن حضرت را سخنى كه در ميان ايشان و آن زن گذشته بود قال فاستنزلوها عن بعيرها فرمود فرود آريد او را از شتر او ودعا النبي صلى الله عليه وسلم باناء ففرغ فيه من افواه المزادتين او السطيحتين واوكى افواههما و طلبيد پيغمبر خدا ظرفى را پس ريخت در ان ظرف از دهنهاى هر دو مشك و بست دهنهاى هر دو واطلق العزالي و كشاد دهن پايان مشك ونودي في الناس اسقوا واستقوا فسقى من شاء واستقى من شاء پس منادى داده شد در مردم كه بنوشانيد و آب را و بنوشيد خود را پس نوشانيد كسى كه خواست و نوشيد كسيكه خواست وكان آخر ذلك ان اعطى الذي اصابته الجنابة اناء من ماء قال اذهب فافرغه عليك و بود آخر آن كار آنكه داد آن حضرت كسى را كه رسيده بود او را جنابت ظرفى را از آب فرمود برو پس بريز آب را بر خود وهي قائمة تنظر الى ما يفعل بمائها و آن زن استاده بود نظر ميكرد بسوى چيزيكه كرده مى شد با آب او وايم الله لقد اقلع عنها وانه ليخيل الينا انها اشد ملأة منها حين ابتداء فيها و سوگند بتحقيق

بمدينه پيش خود نگهداشت و نزد بعضى چهار يكى بمدينه و ديگر بمكه و يمن و كوفه و مشهور پنج است كذا في العسقلاني و چون مصحفها را بر يك لغت جمع نموده نسخها نوشته بشهرها فرستاده تا مدارسته نمايند بر آنچه قرار يافته و ترك دهند ما ورا آنرا وجه استدلال از ان ظاهر باشد در نسخه عبد الله بن عمر بضم عين لى وار چنانچه در جميع نسخهاى صحيح مضبوط است ابو عبد الرحمان قرشي نبيره عمر بن خطاب است سنه يكصد و هفتاد و يك و بعضى بقرينه تقديم بر يحيى كه اكبر است از عمرى سنا و قدرا گويند پسر عمرو بن عاص است و يحيى بن سعيد ومالك ذلك جائزا و دانسته است عبد الله بن عمر و يحيى انصارى و مالك المذكور را كه مناوله و كتابت است در روايت چنانكه اكثر شارحان بر دو را گفته اند واحتج بعض اهل الحجاز في صحة المناولة استدلال كرده اند بعض علماء حجاز در درست بودن مناوله در حق روايت مراد حميدى شيخ مولف است و حجاز نام مكه و مدينه و قريايت نواح اوست بحديث النبي صلى الله عليه واله وسلم حيث كتب لامير السرية كتابا بحديث آنحضرت در و دنا معدود ها د بروى و سلام كه نوشت مر سردار فوجى را كه در سال دوم پيش از ولقعه بدر بر سر كفار فرستاده بود مكتوبى و آن عبد الله بن جحش برادر ام المومنين زينب بود وقال لا تقرأه حتى تبلغ مكان كذا وكذا و فرمود مخوان آنرا تا آنكه برسى جاى چنين و چنين را كنايت از جاى مخصوص است فلما بلغ ذلك المكان پس هرگاه رسيد آمكان را كه نشان داده بود آنحضرت و آن نخله بود ميان مكه و طايف قرأه على الناس واخبرهم بامر النبي صلى الله عليه واله وسلم خواندن آن مكتوب را بر مردم و خبر داد بفرموده پيغمبر صلى الله عليه واله وسلم و اين مناوله كنايت است از آنحضرت با مير جيش تا نقل كند از آنحضرت آنچه مندرج در ان مكتوب است و عمل كرد بدان عبد الله بن جحش و بمردم روايت نمود كه آنحضرت چنين فرموده و در ين مناوله معنى مكاتبه نيز هست فافهم حدثنا اسمعيل بن عبد الله ابن ابى اويس اصبحى مدنى قال حدثني ابراهيم بن سعد نبيره عبد الرحمن بن عوف عن صالح بن كيسان بن غفاري عن ابن شهاب زهري عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود ان عبد الله بن عباس اخبره ان رسول الله صلى الله عليه واله بعث بكتابه رجلا ابن عباس ... عبد الله ما كه آنحضرت فرستاد مكتوب خود مردى را و وى عبد الله بن حذافه سهمى است از مهاجرين اولين وامره ان يدفعه الى عظيم البحرين و فرمود او را كه برساند كتاب الى سوى كلان رئيس بحرين بلفظ

بازمانده ازان حالت وبتحقیق خیال کرده شد نزد ما که سخت تر بود از وی پری آب ازان مشک زمانی که ابتدا کردند گرفتن آب را از وی و این معجزه ظاهر و آیتی قطعی بود بر صدق نبوت آن حضرت در روایت مسلم بن زریر آمده که صحابه بعد ازان که وضو کردند و خورانیدند و آب دادند خود خوردند و غسل کردند هر که مشکی داشت با خود پر کرده بود و مزادهای آن زن پر بود و بلکه زیاده برانچه سابق داشت فقال النبي صلى الله عليه وسلم اجمعوا لها فجمعوا لها من بين عجوة ودقيقة وسويقة پس فرمود پیغمبر خدا جمع کنید برای او طعامی پس گرد آوردند برای او از میان خرما و آرد و تلخان که همراه داشتند حتى جمعوا لها طعاما فجعلوه في ثوب وحملوها على بعيرها ووضعوا الثوب بين يديها تا آنکه جمع کردند برای آن زن طعامی پس گردانیدند آنرا در جامه و برداشتند آن زن را بر شتر او و نهادند جامۀ طعام را پیش او وقال لها تعلمين ما رزئنا من ماءك شيئا ولكن الله هو الذي اسقانا فرمود مر آن زن را میدانی تو که کم نکرده ایم ما از آب تو چیزی و لیکن خدا آنکسی است که آب داد مارا فاتت اهلها وقد احتبست عنهم پس آمد آن زن مردم خود را و حال آنکه نگهداشته بود از ایشان فقالوا ما حبسك يا فلانة قالت العجب گفتند اهل چه چیز نگهداشته بود ترا ای فلانه گفت نگهداشته بود امری غریب لقيني رجلان فذهبا بي الى هذا الرجل الذي يقال له الصابي ملاقات کردند مرا دو مرد پس بردند مرا بسوی آن مرد که گفته می شود او را صابی ففعل كذا وكذا پس کرد چنان و چنان نقل ماجرا کرد فوالله انه لاسحر الناس من بين هذه سوگند خدا که هر آینه او ساحر ترین مردم است از میان این و این وقالت باصبعيها الوسطى والسبابة فرفعتهما الى السماء تعني السماء والارض واشارت کرد بهر دو انگشت میانه و سبابه پس برداشت هر دو انگشت بسوی آسمان در حالی که میخواهد آسمان و زمین را او انه لرسول الله حقا و گفت آن یا او بتحقیق پیغمبر خدا است برحق فكان المسلمون يغيرون على ما حولها من المشركين ولا يصيبون الصرم الذي هي منه پس بودند مسلمانان که غارت میکردند بر جاهای که گرد او بود از مشرکان و نمیرسیدند جمعی را که نزول داشته بر آب یا خانهای اجماعه فقالت يوما لقومها ما ارى ان هؤلاء القوم يدعونكم عمدا پس گفت آن زن مر قوم خود را آنچه میدانم نیست که بتحقیق این قوم میگذارند شمارا تا اسلام این مسلمانان با وجود قدرت دیده و دانسته از روی نادانی و فراموشی و معنی آنست که نمیدانم برای چه امتناع می آرند شمارا اغلب اسلام این مسلمانان با وجود قدرت دیده و دانسته مارا غارت نمیکنند فهل لكم في الاسلام پس آیا هست شمارا در اسلام رغبتی فاطاعوها فدخلوا في الاسلام پس قبول کردند گفته او را و در آمدند در اسلام قال ابو عبد الله گفت مولف در تفسیر صابی صبا خرج من دين الى غيره بیرون آمد از دینی بسوی غیر آن دین وقال ابو العالية الصابئين فرقة من اهل الكتاب يقرؤن الزبور و گفته است ابو العالیه صابئین گروهی اند از اهل کتاب که میخوانند زبور را مقصود مولف فرق است میان صابی که در حدیث مذکور است و میان صابی که منسوب است باین طایفه

باب اذا خاف الجنب على نفسه المرض او الموت او خاف العطش تيمم وقتی که بترسد جنب بر خود بیماری را حدوث آن یا زیادتی بر آن یا موت را یا ترسد تشنگی را بر خود یا بر رفیق خود تیمم کند ويذكر ان عمرو بن العاص اجنب في ليلة باردة فتيمم وتلا ولا تقتلوا انفسكم ان الله كان بكم رحيما و ذکر کرده می شود که عمرو بن عاص جنب شد شبی که سرد بود پس تیمم کرد و خواند برای تائید فعل خود از قول خدا و مکشید خود را بتحقیق خدا هست بشما رحمت کننده فذكر ذلك للنبي صلى الله عليه وسلم فلم يعنف پس ذکر کرده شد این فعل عمرو به پیغمبر خدا پس ملامت و سرزنش نکرد او را و ملامت ناکردن تقریر است پس حجت باشد حدثنا بشر بن خالد قال حدثنا محمد هو غندر عن شعبة عن سليمان عن ابي وائل قال قال ابو موسى لعبد الله بن مسعود اذا لم يجد الماء لا يصلي گفت ابو وائل گفت ابو موسی مر ابن مسعود را وقتی که نیابد جنب

وی نیز برد و دولت و مملکت ایشان از روی زمین ابل مضمحل گشت تا آنکه باقی نماند هیچ یکی از ایشان تا خلافت عمر رضی الله عنه و مناسبت حدیث با ترجمه باب آنست که آن حضرت کتاب خود را ناخوانده و ناشنیده برسول خود سپرد و اجازت داد او را که اسناد کند آنرا با آنحضرت و بگوید بعظیم بحرین که این کتاب پیغمبر خدا است صلی الله علیه وآله وسلم فاین مناوله ماند و لازم میگردد عمل بر مبعوث الیه بانچه دران کتاب است تا صحت اسناد وی با آنحضرت و این مکاتبه ماند حدثنا محمد بن مقاتل بصیغه اسم فاعل بفوقانیه ابو الحسن مروزی است سنه دو صد و بست و شش قال اخبرنا عبد الله یعنی ابن مبارک که والا مناقب است و درین بعد طبقه صحابه مراد از عبد الله نزد اطلاق همین است قال اخبرنا شعبة عن قتادة عن انس بن مالك قال كتب النبي صلى الله عليه وآله وسلم كتابا نوشت آنحضرت کتابی را بسوی عجم یا روم چنانچه در کتاب اللباس بیاید یا بکسری و قیصر و نجاشی چنانکه در روایت مسلم آمده مراد از نوشتن همت او و اراده است بکتب یا نوشت اینکه بنویسد شک از راوی است فقيل له انهم لا يقرؤن كتابا الا مختوما پس گفته شد مر آنحضرت را که بتحقیق ایشان یعنی روم یا عجم نمی خوانند کتابی را مگر مهر کرده شده فاتخذ خاتما من فضة پس گرفت آنحضرت انگشتری را از نقره نقشه محمد رسول الله که نقش آن خاتم این عبارت بود در سه سطر نووی گفته سطر اول الله و سطر دوم رسول و سطر سیوم محمد بوده و قرطبی حاشی بر عکس آن نوشته والله اعلم كاني انظر الى بياضه في يده انس گوید گویا که من الحال می بینم بسوی سفیدی انگشتری در دست مبارک او مقصود بیان حسن و جمال و آب و تاب دست مبارک و کمال حفظ این حال بود و اظهار التذاذ بدانست فقلت لقتادة شعبه گوید پس گفتم من قتاده را من قال نقشه محمد رسول کیست که گفته نقش انگشتری این عبارت بود قال انس گفت قتاده آن قایل انس است مناسبت این حدیث بترجمه بمکاتبه و افاده اشتراط ختم در اعتماد بکتاب ظاهر است لیکن با جزء اول ترجمه که مناوله باشد باعتبار تقدیر تفویض این مکتوب است برسول خود که وقوع آن از روایات دیگر معلوم شده و باید دانست که ذکر کرد مولف درین مقام بقیه اقسام تحمل حدیث را اتا اجازه مجرده از مناوله و مکاتبه و اعلام مجرد از اجازه و طریق وجاده و وصیت که بطریق حصفت بتجویز کرده اند آن را زیراچه مولف تجویز نکرده چیزی را از آن ذکره العسقلاني

باب من قعد حيث ينتهي به المجلس بیان حال کسی که نشست و جای که تمام میشود در آنجا مجلس علم و این در صورتیکه حلقه نباشد و من رأى فرجة في الحلقة فجلس

آب را نماز نکند ابوموسی بطریق استفهام پرسیده از عبداللہ بن مسعود گویا معلوم کرده بود که مذهب ابن مسعود این است که نماز نکند قال
عبدالله لو رخصت لهم فی هذا کان اذا وجد احدکم البرد قال هکذا گفت عبداللہ اگر رخصت دهم ایشان را درین که از ملاحظه برودت تیمم کرده
نماز کنند باشد یکی از شما وقتی که دریابد برودت را گوید چنان یعنی تیمم و صلی ابوموسی تفسیر کرده است قول ابن مسعود را قال قلت فاین قول
عمار لعمر گفت ابوموسی گفتم ابن مسعود را پس کجاست قول عمار که بعمر رضی اللہ عنه گفته و در حدیث سابق گذشت قال انی لم ار عمر قنع
بقول عمار گفت ندیدم عمر را که قناعت کرده بقول عمار حدثنا عمر بن حفص قال حدثنا ابی قال حدثنا الاعمش قال سمعت
شقیق بن سلمة قال کنت عند عبد الله وابی موسی فقال له ابوموسی ارایت یا ابا عبد الرحمن اذا اجنب فلم یجد الماء کیف
یصنع فقال عبد الله لا یصلی حتی یجد الماء گفت شقیق بودم نزد عبداللہ و ابوموسی پس گفت ابوموسی آیا میدانی ای ابوعبدالرحمن
وقتی که جنب شود کسی و نیابد آب چکار کند پس گفت عبداللہ نماز نکند تا آنکه دریابد آب را فقال ابوموسی فکیف تصنع بقول عمار
حین قال له النبی صلی اللہ علیه وسلم کان یکفیک پس گفت ابوموسی مر ابن مسعود را پس چه میکنی تو بقول عمار وقتی که فرموده او را
پیغمبر خدا کفایت میکرد ترا تیمم قال الم تر عمر لم یقنع بذلك منه گفت آیا ندیدی عمر را که قناعت نکرد بقول او از وی فقال ابوموسی
فدعنا من قول عمار کیف تصنع بهذه الآیة پس گفت ابوموسی قطع نظر کردیم از قول عمار چه میکنی تو باین آیت تیمم که نص است
درین معنی فما دری عبد الله ما یقول پس ندانست عبداللہ که چه گوید جواب ابوموسی فقال انا لو رخصنا لهم فی هذا لاوشك اذا برد
علی احدهم الماء ان یدعه ویتیمم فقلت لشقیق فانما کره عبد الله لهذا فقال نعم پس گفت عبداللہ بتحقیق ما اگر رخصت دهیم مردم را درین امر هر آئینه
نزدیک و زود است وقتی که آب سرد می کند بر یکی ازین مردم اینکه بگذارند آب را و تیمم کنند ابوموسی گوید گفتم شقیق را ناخوش نداشت
عبداللہ تیمم را مگر ازین ملاحظه یعنی مداهنه و مساهله مردم گفت شقیق آری این چنین است اگر گوئی فتوی عمر و ابن مسعود که از کبار علمای
صحابه اند بر عدم قبول این رخصت و ترک نماز چگونه روا باشد با آنکه این رخصت بنص کتاب و سنت ثابت شده گویم عمر و ابن مسعود تاویل
کرده اند آیة کریمه او لامستم النساء را بر مباشرت فاحشه که التقاء ختانین بغیر جماع باشد پس تیمم را بدل وضو میدانند نه بدل غسل پس جنب را
تیمم روا نداشته اند پوشیده نماند که این جواب اعتذاری از مخالفت نص قرآنی میتواند شد اگرچه این تاویل منافاتی دارد بقول ابن مسعود
که آخر و را اعتذار ابوموسی گفته با آنکه سخن در عدم وجدان آب است و صلاح امر در یک صورت بر موجب آن نیست که در همه جا تجویز
نکنند اما از احادیث که ناطق است به تیمم مر جنب را جواب نمیشود و ظاهر آنست که این مناظره ابوموسی با ابن مسعود بعد از زمان نبوت است
و جواب عمر خطاب بلا تصلی نیز بعد از رحلت آن حضرت است و خفای این معنی بر ایشان بغایت بعید است و آنکه ابن مسعود گفته که عمر رضی
قناعت بقول عمار نکرد و محل سخن است عمار که از صحابه عدل و ثقه بود حدیثی را از پیغمبر خدا روایت کند چه گنجایش دارد که عمر قبول نکند از عدم حرفی
که ناظر در استنکاف قول عمار باشد هم منقول نیست **باب التیمم ضربة** تیمم همین یکضربه است حدثنا محمد بن سلام قال حدثنا
ابومعاویة عن الاعمش عن شقیق قال کنت جالسا مع عبد الله وابی موسی الاشعری فقال له ابوموسی لو ان رجلا اجنب
فلم یجد الماء شهرا اما کان یتیمم ویصلی فقال عبد الله لا یتیمم وان لم یجد شهرا گفت شقیق نشسته بودم با ابن مسعود و ابوموسی پس
گفت مر ابن مسعود را اگر جنب کند مردی و نیابد آب را یکماه آیا بکند تیمم و نماز گذارد پس گفت عبداللہ بن مسعود تیمم نکند اگرچه آب تا یکماه
نیابد قید یکماه احترازی نیست فقال له ابوموسی فکیف تصنعون بهذه الآیة فی سورة المائدة فلم تجدوا ماء فتیمموا صعیدا طیبا
پس گفت برای او ابوموسی پس چه میکنید باین آیت که در سوره مائده موجب تیمم است فقال عبد الله لو رخص لهم فی هذا
لاوشکوا اذا برد علیهم الماء ان یتیمموا الصعید پس گفت عبداللہ اگر رخصت داده شود ایشان را در تیمم هر آئینه قریب است

هو جالس فی المسجد والناس معه اذ اقبل ثلثة
نفر تحقیق پیغمبر خدا صلی اللہ علیه وآله وسلم در اثنائی که
نشسته بود در مسجد و مردم با وی ناگاه روآوردند
سه کس یعنی از گذشتگان راه بمسجد نفر بفتحتین مردم
از سه تا ده فاقبل اثنان الی رسول اللہ پس پیش
آمدند دو کس از ایشان بسوی پیغمبر خدا صلی اللہ علیه
وآله وسلم وذهب واحد و رفت یکی قال فوقفا
علی رسول اللہ گفت ابو واقد پس ایستادند آن دو
کس بر مجلس پیغمبر خدا صلی اللہ علیه وآله وسلم
فاما احدهما فرای فرجة فی الحلقة فجلس فیها
اما یکی از آن دو کس پس دید شگافی و کشادگی و در
مجلس پس نشست در آن فرجه واما الآخر فجلس
خلفهم واما دیگر از آن پس نشست مردم واما الثالث
فادبر ذاهبا واما سیومی پس پشت داد برونده و
بازگشت فلما فرغ رسول اللہ پس هرگاه فارغ
شد پیغمبر خدا صلی اللہ علیه وآله وسلم از شغلی که
در آن بود از ارشاد علم یا ذکر یا خطبه یا جز آن قال الا
اخبرکم عن النفر الثلاثة فرمود آیا خبر دهم شما را
از حال این سه کس اما احدهم فاوی الی اللہ
فاواه اللہ اول بقصر همزه و ثانی بمد اما یکی از ایشان
پس آمد بسوی خدا و در آمد بمجلس وی پس جا داد او را
خدا کنایت است از مجازاة بجزاء مناسب عمل چنانچه
وی ملتجی بجای و ذیل مجلس آن گردید در کنف الهی شد
و رحمت و رضای الهی نیز شامل حال گشت واما
الآخر فاستحیی واما مرد دیگر پس شرم کرد از آن حضرت
و صحابه که ترک مزاحمت نمود بمردم حلقه چون بی تکلف
گنجایش در آن ندید یا حیا کرد از رفتن از مجلس با سیومی
چنانکه در بعضی روایات آمده که گذشت و وی اندکی
یعنی بر حال خود ایستاده و متوقف ماند پس از آنکه آمد
و نشست فاستحیی اللہ منه پس شرم داشت
خدا از وی یعنی جزا داد او را مناسب عمل که باز باند از
عقاب و رحمت نمود و این هر دو ممدوح اند که رغبت
در حضور مجلس علم نمودند و از حد ادب تجاوز نکردند لیکن
اول افضل است بسبب مبادرة بجا در مجلس
شریف و سد فرجه حلقه چون فصل شد فرجهای صفوف
نماز پس ادب طالب علم آنست که اگر فرجه در مجلس یابد
بمداخلت خود پر کند والا هر جا که نزد مجلس جا یابد بنشیند
و تنگ نکند بر مردم واما الثالث فاعرض فاعرض
اللہ عنه واما سیومی پس روگردان شد از مجلس
شریف که سراپا فیض و رحمت خاص از آن و این محمول
بر زجر کسی است که اعراض کرده رود بی عذر و نسبت
این افعال بسوی حق عز شانه مجاز است بر سبیل مشاکلت
جزا با عمال و حقیقت این افعال در آنجا درست
نباشد بلکه مراد لوازم اوست چنانچه مذکور شد
باب قول النبی صلی اللہ علیه وآله وسلم
رب مبلغ بفتح لام اوعی من سامع موصول

وقتی که سردی کند بر ایشان آب قصد کنند خاک را قلت انما کرهتم هذا لهذا قال نعم گفت ابوموسی گفتم عبد الله را ناخوش نداشتید شما این رخصت را مگر از جهت مصلحت گفت آری فقال ابو موسی الم تسمع قول عمار لعمر بن الخطاب پس گفت ابوموسی آیا نشنیده قول عمار را که بعمر گفته است بعثنی رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حاجة فاجنبت فلم اجد الماء فتمرغت فی الصعید کما تمرغ الدابة فرستاده مرا پیغمبر خدا در کاری پس جنب کردم و نیافتم آب را پس غلطیدم در خاک چنانکه می غلطد چارپایه فذکرت ذلک للنبی صلی الله علیه وسلم فقال انما کان یکفیك ان تصنع هكذا پس فرمود البته کفایت میکرد ترا که میکردی اینچنین وضرب بکفه ضربة علی الارض ثم نفضها وزد به کف دست یک زدنی بر زمین پس تر دمید نفس و دور کرد غبار را ثم مسح بها ظهر کفه بشماله او ظهر شماله بکفه ثم مسح بهما وجهه پس تر مسح کرد بآن ضربه پشت کف راست بدست چپ یا پشت شمال بکف راست خود پس تر مسح کرد بهر دو دست روی خود را فقال عبد الله الم تر عمر لم یقنع بقول عمار پس گفت ابن مسعود آیا ندیدی عمر را که قناعت نکرد بقول عمار وزاد یعلی عن الاعمش عن شقیق قال کنت مع عبد الله وابی موسی فقال ابو موسی الم تسمع قول عمار لعمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم بعثنی انا وانت فاجنبت فتمعکت بالصعید فاتینا رسول الله صلی الله علیه وسلم فاخبرناه فقال انما کان یکفیك هكذا ومسح وجهه وکفیه واحدة زیادتی که درین روایت اشارت کرده لفظ واحدة است که صریح است درآنکه بیک ضرب مسح روی و کف کرده گفته اند درین حدیث چند چیز معلوم میشود اکتفا بضرب واحد و تقدیم مسح کف بر وجه و اکتفا بظهر یک کف و عدم مسح ذراعین و مسح وجه بخاک مستعمل در کف یا بر عکس آن چنانکه در روایت یعلی است و همه استنباطات محل سخن است اولاً آنکه میتوان گفت که طریقه تیمم معروف و معلوم همگنان بوده است چون درین مقام رد فعل عمار بود که بر خاک غلطید بهمین قدر که اکتفا بمسح وجه و کف است اقتصار فرمود یعنی مقصود بیان حقیقت تیمم نبوده است بلکه اشاره فرموده به تیمم و نیز عبارت حدیث احتمال دارد که واحدة صفت مسحه باشد و تیمم بدو ضرب باشد و باین عبارت اکثر ازین استنباطها اضمحلال یافت نووی گفته که اصح منصوص در حقیقت تیمم دو ضربه است و بر نیست اجماع جمهور علما و احادیث صحیحه درین باب بسیار است وبالله التوفیق **باب** بتنوین است و این باب ترجمه ندارد و در بعضی روایات لفظ باب هم ساقط است و حدیث داخل باب اول داشته اند و پوشیده نماند که درین حدیث اصلا تعرضی بضربه نیست و در است که داخل باب سابق دارند **حدثنا** عبدان قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا عوف عن ابی رجاء قال حدثنا عمران بن الحصین الخزاعی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم رای رجلا معتزلا لم یصل فی القوم گفت ابو رجا که حدیث کرد ما را عمران که پیغمبر خدا دید مردی را در حالی که گوشه گرفته است نماز نکرد با مردم فقال یا فلان ما منعك ان تصلی فی القوم پس فرمود ای فلان چه چیز باز داشت ترا از آنکه نماز گذاری با مردم فقال یا رسول الله اصابتنی جنابة ولا ماء گفت ای رسول خدا رسید مرا جنابت و آبی نیست که غسل کنم قال علیك بالصعید فانه یکفیك

بسم الله الرحمن الرحیم کتاب الصلوٰة

بدانکه نماز بعد از ایمان افضل عبادات و اشرف طاعات است و معراج مقربان آگاه و موجب صرف توجه ظاهر و باطن از ماسوا و انفراد حقیقت عبد بجناب اقدس چون بنده بخلوص نیت و صفائی طویت وجه باطن جناب حق را ساخت و غوطه زد در بحر کبریای ذات و بخطبه تقدیس و تنزیه و تحمید و توحید قیام نموده و متکلم شد بکلام ازلی بو تیره که صادر است از ذات مقدس بدل و جان خضوع و خشوع نموده بمقام احسان که معراج عبارت از آن است رسید نسبت این حال بحرکات ظاهر نسبت روح ببدن است و تشخص آنگاه بوجود آید که روح ببدن پیوند و جان بی تن از استکمال دور است و تن بیجان استهلاک نزدیک زیاده برین اشارتی از نیمقام نمیرود که زبان قلم تنگ و دل وقت تنگتر از آن است این قصه دراز است بگفتار نگنجد **باب** کیف فرضت الصلوٰة فی الاسراء

اسماء الرجال

قوله فی علمه ای فی مرة فذهبت ۱۲ منه ... عمر ای ابن الخطاب رضی الله عنه ... یعلی بن عبید الطنافسی الحنفی ... ابی رجاء عمران بن ملحان العطاردی ۱۲ قسطلانی

شیخ الاسلام | کتاب العلم

آنحضرت را تا از تشویش جولان در بیان حدیث و تبلیغ احکام نگاه دارد و این مرد یا ابوبکره بود که خود را سهم داشته یا بلال و هر دو در روایات آمده احتمال است که هر دو باشند او بزمامه بکسر زاء معجمه بمعنی مهار شتر اوی است فقال ای یوم هذا پس فرمود کدام روز است این روز فسکتنا حتی ظننا انه سیسمیه سوی اسمه پس خاموش ماندیم تا آنکه گمان بردیم از پرسیدن امر معلوم که آنحضرت را نزدیک است که نام می برد او را جز نام مشهور که دارد قال الیس یوم النحر قلنا بلی فرمود آیا نیست این روز روز نحر گفتیم آری روز نحر است قال فای شهر هذا فرمود پس کدام ماه است این ماه فسکتنا حتی ظننا انه سیسمیه بغیر اسمه پس خاموش ماندیم ما تا آنکه گمان کردیم که نام می کند او را بجز نام او فقال الیس بذی الحجة پس گفت آیا نیست این ماه ذی حجه قلنا بلی گفتیم آری همچنین است مقصود ازین سوالات تنبیهات تمهید و توطیه امری است که بعد ازین بیان فرماید تا مستمعان تمام تر اقبال نمایند و آن را عظیم و خطیر انگارند و آن امر خوب نشین خاطر ایشان شود در بعضی روایات سوال از بلد و بیان آن نیز آمده قال فان دماءکم واموالکم واعراضکم بینکم حرام فرمود بدرستی خونهای شما و مالهای شما و آبروهای شما در میان شما حرام است که ناحق از همدیگر تعرض کنند بآن کحرمة یومکم هذا فی شهرکم هذا فی بلدکم هذا مانند حرام بودن روز شما که این است در ماه شما که این است و در شهر شما که این است و این تاکید است در بیان حرمت این اشیا بتشبیه وی بانچه مقرر است در آغوش ایشان از حرمت این سه محال از هنگام جاهلیت پیش از ورود شرع خصوصا نزد اجتماع این هر سه و وجه این حکم عام بمعاشر حاضرین تبلیغ نمود فرمود لیبلغ الشاهد الغائب گو که برساند هر که حاضر است این حدیث مر غائب را فان الشاهد عسی ان یبلغ من هو اوعی له منه پس بدرستی که حاضر نزدیک است که برساند کسی را که یاد گیرنده تر و فهمنده است این حدیث را از آن حاضر **باب** رفع بتنوین و بلا تنوین و وقف بهمه احتمال دارد العلم قبل القول والعمل علم پیش از قول و عمل شرعی است ظاهر آنست که مراد تقدم باعتبار شارع و بحسب شرف است چه تقدم بسبب ذات و وجود متعلق غرض شرعی نباشد و همچنین مراد علم شرعی است

باب در بیان آنکه چگونه فرض شد این پنج نماز در شبی که بردند آنحضرت را بآسمان عليه السلام وقال ابن عباس حدثني ابو سفيان في حديث هرقل فقال يامرنا يعني النبي صلى الله عليه وسلم بالصلوة والصدق والعفاف گفت ابن عباس حدیث کرد مرا ابو سفیان در حدیث هرقل پس گفت ابو سفیان میفرمود مارا پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بنماز و راستی در گفتار و باز ماندن از هرچه حرام و نافرموده حق است این جزو حدیثی است که باندک مناسبت بترجمه باب آورده حدثنا يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن يونس عن ابن شهاب عن انس بن مالك قال كان ابو ذر يحدث ان رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت انس بود ابو ذر که حدیث میکرد که پیغمبر خدا قال فرج عن سقف بيتي وانا بمكة فرمود گشاده شد از سقف خانه که در وی بودم در حالی که در مکه ام فنزل جبرئيل ففرج صدري ثم غسله بماء زمزم پس فرود آمد جبرئیل و چاک کرد سینه مرا پس فرشست باب زمزم که شریف ترین آبهاست ثم جاء بطست من ذهب ممتلئ حكمة وايمانا پس آورد طشتی را از طلا که پر است از روی علم متقن که متعلق بذات و صفات الهی و احکام وی تعالی است و ایمان و گفته اند طشت عبارت از حقیقت محسوس است از حکمت و ایمان چیزی باید خواست از امور محسوسه باشد و موجب کمال ایمان و حکمت بود باطلاق اسم مسبب بر سبب یا از قبیل تشبیه معقول بمحسوس است چنانکه مرگ را بکبش املح تشبیه داده اند پس از قبیل ذکر مشبه به و اراده مشبه خواهد بود و میتوان گفت که ظرفیت طشت و پر بودن آن بحکمت و ایمان نه از قبیل ظرفیت کوزه و پر بودن آن باب است بلکه از قبیل آنست که میگویند جواهر محل اعراض نسبته و غرض آنست بمعنی تعلق خاص پس تواند که فرا دان علم و ایمان را بحکمت و تقدیر الهی تعلق خاص باین طشت داده باشند و از انجا نقل کرده متعلق بسینه مبارک آن حضرت ساخته باشند و از فهمت بر دو که ظرفیت سینه و ریختن که از لوازم محسوسات است هم ازین قبیل خواهد بود فافرغه في صدري ثم اطبقه پس ریخت انچه در طشت بود در سینه من پس بهم پیوست سینه او مهر کرد بر آن تا محفوظ باشد و وسوسه شیطان را بر آن راه نبود و پوشیده نماند که شق صدر شریف آن حضرت صلی الله علیه وسلم بهمین طریقه یکبار دیگر در ایام صبا که در خانه حلیمه تشریف داشتند واقع شده است و حکمت در آن شق آن بود که از اول نشاة بکمال اخلاق بر آید چنانکه درین مرتبه حکمت آنست که پذیرای معارف ذاتیه و مکالمات بهیه قدسیه گردد صلی الله علیه وسلم ثم اخذ بيدي فعرج بي الى السماء الدنيا پس گرفت جبرئیل دست مرا و عروج کرد با من بسوی آسمان که نزدیکست فلما جئت الى السماء الدنيا قال جبرئيل لخازن السماء افتح و هرگاه آمدم بسوی آسمان دنیا گفت جبرئیل مر حواله دار آسمان را بگشای در قال من هذا قال جبرئيل گفت خازن کیست این در زننده گفت جبرئیل است قال هل معك احد قال نعم معي محمد گفت خازن آیا هست با تو کسی گفت آری با من محمد است صلی الله علیه وسلم قال أ ارسل اليه قال نعم گفت آیا فرستاده شد بسوی او که بیاید با تو گفت آری فلما فتح علونا السماء الدنيا فاذا رجل قاعد على يمينه اسودة وعلى يساره اسودة پس هرگاه کشاده در آسمان بر آمدیم آسمان دنیا را ناگاه دیدم مردی را که نشسته است بر دست راست او اشخاص بسیار است و بر دست چپ او نیز اشخاص بسیار اذا نظر قبل يمينه ضحك واذا نظر قبل شماله بكى وقتی که میدید جانب دست راست خنده میکرد و وقتی که میدید جانب دست چپ گریه میکرد فقال مرحبا بالنبي الصالح والابن الصالح پس گفت آمدی و خوش آمدی بجای فراخ رسیدی ای پیغمبر صالح و پسر صالح حرف با زاید است صلاح صفتی است جامع جمیع صفات حمیده و لهذا در باب انبیا فرمود خدا و کان من الصالحين قلت لجبرئيل من هذا قال هذا آدم وهذه الاسودة عن يمينه وشماله نسم بنيه گفتم جبرئیل را کیست این گفت این مرد آدم است علیه السلام و این اشخاص از جانب یمین و شمال ارواح و اشخاص فرزندان اویند فاهل اليمين منهم اهل الجنة والاسودة التي عن شماله اهل النار پس اهل یمین از ان بهشتیان اند و اشخاص که از جانب شمال اند دوزخیان فاذا نظر عن يمينه ضحك واذا نظر قبل شماله بكى پس وقتی که جانب یمین خنده کرد و وقتی که دید جانب شمال گریه کرد مراد آن نیست که ارواح در آسمان پهلوی آدم بودند چه مقرر شده است باحادیث صحیحه

که علما وارثان پیغمبر اند ورثوا العلم تشدید راء مفتوحه چنانکه در روایت حدیث است که اینجا بطریق اختصار آورده و آن چنین است وان الانبياء لم يورثوا دينارا ولا درهما وانما ورثوا العلم و تحقیق پیغمبران وارث نگردانیده اند کسی را بعد از خود دینار را و نه درهم را و نگذاشته اند بطریق ارث مگر علم را و در بعضی نسخ بتخفیف را بکسر آن باعتبار نقل بالمعنی یعنی ارث یافته اند علما از پیغمبران علم را فمن اخذه اخذ بحظ وافر پس کسی که گرفت آن را و تحصیل نمود گرفت نصیب تمام را از سعادت ابدی و گنج معنوی قلبی که منتعش و لیت نبوت و خلافت آن باشد یا مراد آنست کسی که بگیرد آنرا و خواهد که حاصل نماید بگیرد نصیبی وافر را یعنی قانع نگردد باندکی از آن ومن سلك طريقا يطلب فيه علما و کسی که رفت راهی را که طلب میکند در آن علمی را از علوم دین سهل الله له طريقا الى الجنة آسان کند خدای تعالی مر او را راهی بسوی بهشت مراد همان علم است که در حقیقت طریق موصل بمقصود است یا توفیق اعمال صالحه یا طریقی در آخرت این جمله یک حدیث است باختصار که ثابت شده از انحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بتعدد وجوه بر شرط مولف نبود موصول نیاورد وقال سبحانه فرمود خدا پاک است وی از نقائص انما يخشى الله من عباده العلماء برفع یعنی نمی ترسند خدا را از بندگان وی مگر علما که شناسا بعظمت و کبریا و کمال قدرت اویند یا ملاحظه عجز و قصور خود هر قدر علم و معرفت بیشتر خشیته بیشتر از ینجاست که سرور عالم صلی الله علیه و آله وسلم فرمود اني اخشاكم لله واتقاكم له من خائف ترین و پرهیزگار ترین شما ام مر خدا را وقال دیگر فرمود خدا وما يعقلها الا العالمون و در نمی یابد امثال را که در قرآن آمده یعنی حسن و مقاصد آنرا مگر آنکه دانا اندیس بنور علم در می یابد چنانچه باید وقال دیگر فرمود وقالوا لو كنا نسمع او نعقل ما كنا في اصحاب السعير و گفتند کافران هنگام در آمدن در دوزخ اگر می بودیم که می شنیدیم کلام پیغمبر را بگوش قبول بی بحث و تفتیش یا علم سید آستیم تا بنور آن پرده از موانع منکشف میشد نمی بودیم امروز در شمار یاران دوزخ وقال و فرمود هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون ... یعنی زنهار برابر نشوند و از علم خشیته و تقوی زاید که آن جهل نباید وقال النبي فرمود پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم چنانچه بعد دو باب مصنف موصول آورده من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين و بروایتی يفهمه کسی که میخواهد خدای تعالی بوی نیکی عظیم با فقیه میگرداند او را در دین و فهم و دانائی می بخشد در احکام آن فقه در اصل بمعنی فهم است و در اصطلاح اهل شرع بمعنی علم باحکام عملیه و مراد اینجا معنی لغوی است عام است از آنکه علمیه باشد یا عملیه عدم اسناد این حدیث در ینجا بنا بر آن است که از شیوخ در ینمقام نرسیده وانما العلم بالتعلم و نیست علم معتبر مگر آموختن و اخذ آن از صالح آن که انبیا اند بواسطه یا بلا واسطه و علوم کشفیه حق است که بوجهی ثابت شده و وراثت علما با ...

که ارواح کافران در ته هفتم زمین اند و ارواح مومنان بالای هفتم آسمان است پس تواند که دوزخ جانب دست چپ آدم باشد و بهشت جانب دست راست و نسیمه ارواح از انجا نمودار باشند حتی عرج بی الی السماء الثانية فقال لخازنها افتح فقال له خازنها مثل ما قال الاول ففتح تا آنکه بر رفت با من بآسمان دویم و گفت مر خازن این آسمان را بگشا پس گفت خازن مر وی را مانند چیزیکه گفته بود خازن اول پس بگشاد ورا قال انس فذکر انه وجد في السموات آدم و ادريس و موسى و عيسى و ابراهيم عليهم السلام گفت انس ذکر کرده ابو ذر که آن حضرت یافت در آسمانها این چهار پیغمبر را ولم يثبت كيف منازلهم و اثبات نکرده که چگونه است ترتیب منازل و مقامات ایشان غیر انه ذكر انه وجد آدم في السماء الدنيا و ابراهيم في السماء السادسة جز آنکه ذکر کرده است ابو ذر که آن حضرت یافت آدم را در آسمان دنیا و ابراهیم را در آسمان ششم قال انس فلما مر جبرئيل بالنبي صلى الله عليه وسلم بادريس قال مرحبا بالنبي الصالح والاخ الصالح گفت انس هرگاه گذشت جبرئیل با پیغمبر خدا بادریس گفت وی مرحبا ای پیغمبر صالح و برادر صالح ظاهر آنست که این مقوله بلا انس انا ابو ذر شنیده بدانکه اختلاف است در آنکه ادریس داخل آبای آن حضرت است یا نه کسیکه قائل نیست که از آبای آنحضرت است باین حدیث تمسک کرده که اگر ادریس از آبا می بود مانند آدم و ابراهیم ابن صالح میگفت فقلت من هذا قال هذا ادريس پس گفتم مر جبرئیل را کیست این مر گفت این ادریس است ثم مررت بموسى عليه السلام فقال مرحبا بالنبي الصالح والاخ الصالح قلت من هذا قال هذا موسى ثم مررت بعيسى عليه السلام فقال مرحبا بالاخ الصالح والنبي الصالح قلت من هذا قال هذا عيسى ثم مررت بابراهيم عليه السلام فقال مرحبا بالنبي الصالح والابن الصالح قلت من هذا قال هذا ابراهيم ترجمه عبارات مکرر معلوم شده است قال ابن شهاب فاخبرني ابن حزم ان ابن عباس و ابا حبة الانصاري كانا يقولان قال النبي صلى الله عليه وسلم ثم عرج بي حتى ظهرت لمستوى اسمع فيه صريف الاقلام ابن عباس و ابا حبه میگفتند فرمود پیغمبر خدا بالا برده شد مرا تا آنکه بر آمدم محلی هموار را که می شنوم در آن محل آواز قلمها را که ملائکه املا میکنند قضایا و احکام را از لوح محفوظ قال ابن حزم وانس بن مالك قال النبي صلى الله عليه وسلم ففرض الله على امتي خمسين صلوة فرجعت بذلك حتى مررت على موسى گفت ابن حزم و انس بن مالک فرمود پیغمبر پس فرض کرد خدا بر امت من پنجاه نماز در شبانه روزی پس باز آمدم باین حکم تا آنکه گذشتم بر موسی فقال ما فرض الله لك على امتك قلت فرض خمسين صلوة پس گفت موسی چه فرض کرد خدا بر امت تو گفتم پنجاه نماز قال فارجع الى ربك فان امتك لا تطيق ذلك گفت موسی باز رو بسوی پروردگار خود بتحقیق امت تو طاقت ندارند آنرا که هر روز پنجاه نماز کنند فراجعت فوضع شطرها پس رجوع کردم جانب حق پس دور کرد نصف آنرا یا بعض را فرجعت الى موسى قلت وضع شطرها فقال ارجع الى ربك فان امتك لا تطيق پس گفت موسی دیگر بار رو بتحقیق امت تو طاقت ندارند فرجعت فوضع شطرها پس مراجعت کردم پس دور کرد نصف باقی که سی و ده میشود با تمام کسر فرجعت اليه فقال ارجع الى ربك فان امتك لا يطيق ذلك پس رجوع کردم بسوی موسی پس گفت رجوع کن بسوی پروردگار خود بتحقیق امت تو طاقت ندارند آنرا فراجعته فقال هي خمس وهي خمسون باز مراجعت کردم بجناب حق پس فرمود نمازهای فرض پنج است و آن حکم پنجاه دارند بحکم آنکه یک حسنه را ثواب ده مانند عطا میفرمایند لا يبدل القول لدي تبدیل کرده نمی شود قول نزد من که خمس را ثواب خمسین است فرجعت الى موسى فقال ارجع الى ربك فقلت استحييت من ربي پس باز آمدم بسوی موسی پس گفت باز رو بسوی پروردگار خود گفتم شرم دارم از پروردگار خود ثم انطلق بي حتى انتهى بي الى سدرة المنتهى وغشيها الوان لا ادري ماهي پس تر رفت با من جبرئیل تا آنکه رسانید مرا بسوی سدره منتهی که مقامی است بر اعلای همه آسمانها پوشیده است آنرا از رنگهای گوناگون که نمیدانم چه رنگها است در صحیح مسلم آورده که در ششم آسمان است جمع درین دو روایت آنچنان توان کرد که اصل سدره در ششم باشد و فروع آن از هفتم

بمخالفت حکم امر اندیشه ندارم و قال ابن عباس و گفته است ابن عباس در تفسیر این آیه که کونوا ربانيين باشید شمار بانیان یعنی علماء جمع عالم و فقهاء جمع فقیه حلماء جمع حلیم علیم یعنی بردباری و طمانینت نزد غضب و در بعضی نسخ بکاف است جمع حکیم از حکمت یعنی دانستن چیزها بخوبی که هست در واقع فقهاء جمع فقیه است یعنی صاحب فهم و فطنت در احکام شریعت و ربانی نسبت برب است بزیادة الف و نون برای مبالغه در نسبت بجهت کمال علم و اتقیاء و ایشان در قصد آنکه امر کرده است پروردگار تعالی از علم و عمل و لهذا بعضی گفته اند ربانی کسی را گویند که عالم معلم عامل باشد یا نسبت برب بمعنی تربیت و پرورد است علما قیام مینمایند باصلاح علم و اکمال آن گویا می پرورند آن را از اینجاست که مولف نقل کرده و يقال الرباني الذي يربي الناس بصغار العلم قبل كباره و گفته شود ربانی آنکه تربیت میکند مردم را به وزانیدن خوردهای علم و پیش از بزرگهای آن یعنی تعلیما سهل الحصول بهادی نظر پیش از علما که بفکر و تعمق نظر معلوم شوند مقدمات و مبادی پیش از مقاصد یا جزئیات پیش از کلیات و نحو آن

باب ما كان النبي صلى الله عليه وآله وسلم يتخولهم بالموعظة والعلم كي لا ينفروا بفتح یا و کسر فا باب بودن پیغمبر بر رونه تا معهود باد بر روی و سلام که تعهد میکرد صحابه را به پند گفتن و علم در اوقات فرصت و نشاط تا نفرت نگیرند و ملول نشوند و عطف کرد علم را بر موعظه بطریق عطف عام بر خاص بنا بر استنباط از حدیث حدثنا محمد بن يوسف ابو احمد بیکندی است بکسر موحده و سکون تحتانیه و فتح کاف و نون مهمله نسبت بیکند قریه بخارا است قال اخبرنا سفيان یعنی ابن عیینه ذکره الکرمانی عسقلانی گفته هرگاه اطلاق کرده شود سفیان مراد ثوری می باشد چنانچه بخاری هر جا که مطلق می آرد محمد بن یوسف را اراده نمیکند مگر فریابی را و جزم کرده بدان قسطلانی و این کلیه منقوض است بانکه عنقریب در باب الفهم سفیان مطلق آمده و ایشان تصریح کرده اند که مراد ابن عیینه است و همچنین محمد بن یوسف را که در باب متى يصح سماع الصغير مطلق آمده تصریح کرده اند که بیکندی است و فریابی نمی تواند شد عن الاعمش عن ابي وائل شقيق بن سلمة عن ابن مسعود انه قال كان النبي صلى الله عليه وآله وسلم يتخولنا بالموعظة في الايام پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم که تعهد میکرد ما یان را بوعظ و نصیحت و قائم می گشت باصلاح حال ما در ازمنه و روزهای معهود یعنی گاه گاه و می دریافت معاهات احوال میکرد در اوقات و قصد اخبار

اسماء الرجال

گذشته تسمیه این مقام بمنتهی از انست که منتهای علم ملئکه است جبرئیل نیز از ان درنمیگذرد و ثم ادخلت الجنة فاذا فيها جنابذ اللؤلؤ
پستر درآورده شدم من بهشت را پس ناگاه در آن بهشت گنبدهای مروارید است واذا ترابها المسك و ناگاه خاک بهشت
مشک بود حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن صالح بن كيسان عن عروة بن الزبير عن عائشة ام المؤمنين قالت فرض الله الصلوة
حين فرضها ركعتين ركعتين في الحضر والسفر فاقرت صلوة السفر وزيد في صلوة الحضر گفت عایشه مادر مومنان فرض کرده خدا نمازها را وقتی که
فرض کرد آنرا دو دو رکعت در هر پنج وقت سوای مغرب پس مقرر داشته شد نماز سفر بر حال اول و زیاده کرده شد در نماز حضر
این حدیث متمسک حنفیه است که قصر نماز عزیمت است رخصت نیست چنین معتضد است به حدیث ابن عباس که گفته فرض
کرده شد در حضر چهار رکعت و در سفر دو رکعت و باین اعتضاد مضمحل است جواب شافعیه که گویند قول عایشه از روی اجتهاد است
باآنکه در عدد رکعات اجتهاد را راه کمتر است و آنکه دلیل ساخته اند شافعیه بر مذهب خود این حدیث را صدقة تصدق الله بها فاقبلوا
نیست در تقصیر و مشروعیت دو رکعت نیز صدقه است از جانب حق و این مبحث در کتب فقه بتفصیل تر است **باب** وجوب
الصلوة في الثياب در بیان وجوب نماز در جامها یعنی واجب است جامه پوشیدن و ستر عورت کردن در نماز و قول الله تعالی
خذوا زينتكم عند كل مسجد و در بیان فرموده خدای برتر که بگیرید زینت خود را یا جامهای زینت خود را یا جامهای خود را
نزد هر نماز و طواف و این دلیل است بر وجوب ستر عورت در نماز ومن صلى ملتحفا في ثوب واحد و بیان حکم کسی که نماز کند در حالی
که پیچیده است در یک جامه ويذكر عن سلمة بن الاكوع ان النبي صلى الله عليه وسلم قال يزره ولو بشوكة و ذکر کرده می شود از سلمه بن الاکوع
که پیغمبر خدا امر کرد ببستن جامه را اگرچه بخاری می بود مولف رح در ایراد این قول اشارت کرده که مراد از زینت در آیت جامه است مطلقا
نه آنکه آراستن بجامهای مفاخرت و زینت و این اشارت درست است که اگر مقصود زینت میبود جامه را بخار نمی بست وفي اسناده نظر
و در اسناد این حدیث سخن است و آن در راوی سلمه موسی بن ابراهیم است ومن صلى في الثوب الذي يجامع فيه ما لم ير فيه اذى
و در بیان جواز نماز کسی که میگذارد در جامه که جماع میکند در ان مادامی که ندیده است در وی چرکی و نجاستی وامر النبي صلى الله
عليه وسلم ان لا يطوف بالبيت عريان و فرموده پیغمبر خدا که طواف نکند به بیت الله برهنه مناسبت این قول اخیر بترجمه باب صلوة از جهت
تواند بود که طواف کعبه حکم نماز گذاردن دارد و نیز بعد از طواف دو رکعت هم میگذارند حدثنا موسى بن اسمعيل قال حدثنا يزيد بن ابراهيم
عن محمد عن ام عطية قالت امرنا ان نخرج الحيض يوم العيدين وذوات الخدور فيشهدن جماعة المسلمين ودعوتهم وتعتزل الحيض عن
مصلاهن گفت ام عطیه که دختر ابن سیرین است مامور شدیم اینکه برآریم حایضان را روز عید و پرده نشینان را پس حاضر شوند
جماعت مسلمانان را و دعای ایشان را و گوشه گیرند حایضان از مصلای زنان که حایض نیستند قالت امرأة يا رسول الله احدانا
ليس لها جلباب گفت زنی ای رسول خدا یکی از ما است که نیست مر او را چادری که خود را بپوشد و این حکم بعد از نزول آیت
حجاب بوده قال لتلبسها صاحبتها من جلبابها فرمود که بپوشاند همراه از چادر خود یعنی عاریت دهد چادری یا آنکه در یک چادر برآیند
وقال عبد الله بن رجاء حدثنا عمران قال حدثنا محمد بن سيرين قال حدثتنا ام عطية سمعت النبي صلى الله عليه وسلم بهذا گفت ابن سیرین حدیث
کرد ما را ام عطیه که شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم باین کلام مقصود مولف ازین اسناد تصریح است بآنکه ابن سیرین از ام عطیه
که دختر اوست این حدیث شنیده و درین رد است بر بعضی محدثان که گفته اند ابن سیرین از خواهر خود حفصه حدیث دارد و حفصه از دختر
خود که ام عطیه است **باب** عقد الازار على القفا في الصلوة باب در حکم بستن مصلی ازار را بر گردن خود در حال نماز وقال
ابو حازم عن سهل صلوا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم عاقدي ازرهم على عواتقهم و گفته ابو حازم از سهل که گذارند اصحاب

ـ الاسلام | كتاب العلم

و فتح موحده نسبت بضبعه بن زید سنه یکصد و بیست
و هفت عن انس بن مالك عن النبي صلى الله
عليه واله وسلم قال يسروا ولا تعسروا فرمود
آنحضرت آسان کنید کار را بر مردم و دشوار نگیرید وبشروا
و بشارت دهید ایشان را به بیان سعت رحمت الهی
و عموم فضل وی بسایر مومنان و کیفیت و کمیت
نعیم جنت خصوصا لقاء محبوب و زاده ولا تنفروا و
نگریزانید بذکر آنچه موجب خوف و یاس باشد بمداهمت تخویف
باب من جعل لاهل العلم اياما معلومة
بیان کسی که مقرر کرد برای تعلیم و تذکر طالب علمان
روزهای معلوم را و در بعضی نسخ بالمعلومات و در بعضی
بوقا معلوما حدثنا عثمان بن ابي شيبة
محمد بن ابراهیم خواستی بضم خاء معجمه و سین بعد الف
و فوقیه قبل تحتیه سنه دو صد و سی و نه قال حدثنا
جرير بن عبد الحميد ابو عبد الله الضبی بفتح معجمه و
تشدید موحده منسوب بضبه بن اد سنه یکصد و
هشتاد و هفت عن منصور ابن معتمر ابو عتاب
بفتح مهمله و تشدید فوقانیه کوفی سنه یکصد و سی و دو
عن ابي وائل قال كان عبد الله يذكر الناس
في كل خميس بود عبد الله بن مسعود که پند میداد مردم
را هر روز پنجشنبه فقال له رجل پس گفت مر او را مردی
يا ابا عبد الرحمن کنیت عبد الله است لوددت
انك ذكرتنا كل يوم هرآینه دوست میدارم که
وعظ و نصیحت میکردی تو ما را هر روز قال اما گفت
عبد الله آگاه باش انه يمنعني من ذلك اني
اكره ان املكم تحقیق حال نیست که باز میدارد مرا
از تذکیر هر روز اینکه تحقیق من ناخوش میدارم ملول کردن
شما را واني اتخولكم بالموعظة و بدرستی که رعایت
میکنم شما را به پند دادن در وقت نشاط محل قبول
وصدم ملال كما كان رسول الله صلى الله عليه
واله وسلم يتخولنا بها چنانکه بود آنحضرت صلی الله
عليه و آله وسلم که تعهد میکرد ما را بموعظه مخافة السامة
علينا از جهت ترس ملال بر ما **باب** من يرد الله

اسماء الرجال

حدثنا احمد بن يونس قال حدثنا عاصم بن محمد قال حدثني واقد بن محمد عن محمد بن المنكدر قال صلى جابر في ازار قد عقده من قبل قفاه وثيابه موضوعة على المشجب

با پیغمبر خدا در حالی که بسته بود ندازارهای خود را بر گردن های خود گفت محمد بن منکدر نماز گذارد جابر در ازاری در حالی که بسته بود آنرا از پیش قفای خود و حال آنکه جامهای او نهاده بود بر سه پایه و آن روا نبود چنانکه ابن مسعود گفته نماز مکنید در یک جامه اگرچه باشیاء میان آسمان و زمین باشد جابر بر روایت اعتقاد کرده و اکثر علما هم برین اند لیکن با وجود جامها عدم استحباب باقی است

فقال له قائل تصلي في ازار واحد فقال انما صنعت هذا ليراني احمق مثلك پس گفت او را گوینده بطریق انکار نماز میکنی در یک ازار پس گفت جابر نکرده ام این را مگر برای آنکه به بیند مرا بیخردی مانند تو وايّنا كان له ثوبان على عهد النبي صلى الله عليه وسلم و کدام یکی از ما بود مر او را دو جامه در عهد پیغمبر خدا

حدثنا مطرف ابو مصعب قال حدثنا عبد الرحمن بن ابي الموالي عن محمد بن المنكدر قال رايت جابرا يصلي في ثوب واحد وقال رايت النبي صلى الله عليه وسلم يصلي في ثوب گفت محمد بن منکدر دیدم جابر را که نماز میگذارد در یک جامه و گفت پیغمبر خدا را نماز میگذارد در جامه

باب الصلوة في الثوب الواحد ملتحفا به در حکم نماز در یک جامه در حالی که ملتحف است بآن قال الزهري في حديثه الملتحف المتوشح وهو المخالف بين طرفيه على عاتقيه وهو الاشتمال على منكبيه گفت زهری در حدیث التحاف که وصل کرد آنرا از ابو هریره که ملتحف بمعنی متوشح است و متوشح آنرا گویند که مخالفت کند در دو طرف جامه بر دو دوش خود و آن پیچیدن است بر هر دو منکب و ابن سکیت تفسیر کرده این را که بگیرد طرف جامه را که بر دوش راست انداخته از زیر دست چپ و طرف دیگر که انداخته بر دوش چپ بگیرد و از زیر دست راست و به بندد هر دو طرف را بر سینه

قال قالت ام هانئ التحف النبي صلى الله عليه وسلم بثوب وخالف بين طرفيه على عاتقيه گفت ام هانی التحاف کرد پیغمبر خدا بجامه و مخالفت کرد میان دو طرف بر هر دو دوش خود

حدثنا عبيد الله بن موسى قال حدثنا هشام بن عروة عن ابيه عن عمر بن ابي سلمة ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى في ثوب واحد قد خالف بين طرفيه تحقیق پیغمبر خدا نماز گذارد در یک جامه و مخالفت کرد میان دو طرف آن

حدثنا محمد بن المثنى قال حدثنا يحيى قال حدثنا هشام قال حدثني ابي عن عمر بن ابي سلمة انه راى النبي صلى الله عليه وسلم يصلي في ثوب واحد في بيت ام سلمة قد القى طرفيه على عاتقيه تحقیق دید عمر بن ابی سلمه پیغمبر خدا را که نماز میگذارد در یک جامه در خانه ام سلمه تحقیق انداخته دو طرف جامه را بر دو دوش خود

حدثنا عبيد بن اسمعيل قال حدثنا ابو اسامة عن هشام عن ابيه ان عمر بن ابي سلمة اخبره قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي في ثوب واحد مشتملا به في بيت ام سلمة واضعا طرفيه على عاتقيه

حدثنا اسمعيل بن ابي اويس قال حدثني مالك بن انس عن ابي النضر مولى عمر بن عبيد الله ان ابا مرة مولى ام هانئ بنت ابي طالب اخبره انه سمع ام هانئ بنت ابي طالب تقول ذهبت الى رسول الله صلى الله عليه وسلم عام الفتح گفت ام هانی رفتم بسوی پیغمبر خدا سال فتح مکه فوجدته يغتسل وفاطمة ابنته تستره قالت فسلمت عليه پس یافتم آن حضرت را که غسل میکرد بحالی که فاطمه رضی الله عنها دختر آن حضرت پرده میکرد او را پس سلام کردم بر آن حضرت فقال من هذه فقلت انا ام هانئ بنت ابي طالب فقال مرحبا بام هانئ پس فرمود کیست این زن گفتم منم ام هانی دختر ابو طالب پس فرمود خوش آمدی ای ام هانی فلما فرغ من غسله قام فصلى ثماني ركعات ملتحفا في ثوب واحد پس هرگاه فارغ شد از غسل ایستاد پس نماز گذارد هشت رکعت در حالی که متوشح بود بیک جامه فلما انصرف قلت يا رسول الله زعم ابن امي انه قاتل رجلا قد اجرته فلان بن هبيرة پس هرگاه برگشت از نماز گفتم ای رسول خدا گفته پسر مادر من یعنی علی بن ابی طالب که کشنده است یعنی عازم است بر کشتن مردی را که پناه داده ام من او را که فلانی پسر هبیره است فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم قد اجرنا من اجرت يا ام هانئ پس فرمود پیغمبر خدا تحقیق پناه دادیم کسی را که پناه دادی تو ای ام هانی قالت ام هانئ وذلك ضحى گفت ام هانی آن نماز که میگذارد نماز چاشت بود

حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب عن ابي هريرة

شيخ الاسلام | كتاب العلم

از کاتبان وحی در زبان آنحضرت مرد سنه شست

خطيبا يقول سمعت النبي گفت حمید شنیدم معاویه را در حالی که خطبه خواننده بود که میگفت شنیدم پیغمبر را صلی الله علیه وآله وسلم يقول من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين که میفرمود کسی که میخواهد خدا تعالی بوی نیکی را علم و فهم میدهد او را در دین مقصود بیان فضیلت تفقه است که آن بمحض سابقه عنایت و اراده ازلی نیکی نصیب گردد چنانکه فرمود وانما انا قاسم و نیستم من مگر قسمت کننده نصیب هر یکی را از علم باحکام دین بقدری که مقرر شده است در علم ازلی والله يعطي و خدا تعالی میدهد هر کرا خواهد و هر قدر که خواهد اعطا از غیر وی نیاید پس تفاوت در سفاهت و افهام راجع بسوی اراده حق عز شانه بر طبق اندازه قابلیت و استعداد باشد و تبلیغ آنحضرت بهمگنان یکسان است بعضی صحابه که حدیث را می شنیدند بجز ظاهر آن نمیرسیدند و بعضی دیگر بقوت فهم بعبارت و اشارت و دلالت و اقتضا آن مسائل کثیره استنباط مینمودند بلکه بعضی تابعین نیز نسبت بعضی صحابه نصیبی وافر تر از ادراک بر میداشتند ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء ولن تزال هذه الامة قايمة على امر الله و همیشه این امة مرحومه یعنی طایفه از آن ثابت خواهد بود بر امتثال امر الهی مثلا و اجتناب نواهی لا يضرهم من خالفهم زیان نمیکنند ایشان را با مراتب زیغ و زلل در اعتقاد و عمل بالقهر و قتل کسی که مخالفت ایشان ورزد که تایید نصرت الهی شامل حال ایشان است که نصرت داده اند دین خدا را بحکم کریمه ان تنصروا الله ينصركم و در روایت دیگر آمده لا تزال طايفة من امتي منصورين لا يضرهم من خذلهم حتى ياتي امر الله تا آنکه بیاید امر الهی بفنای عالم و قیامت برپا شود که آنگاه تکلیف نماند و نه احتمال اضرار چنانچه در بعضی روایات آمده حتى يقوم الساعة تا امر الهی بفنا پرستندگان خدا و مسلمانان در مبادی قیامت بعد نزول عیسی علیه السلام بوزیدن بادی خوش و خنک که همه مسلمانان بان جان دهند و بدکاران باقی مانند که اصلا مشروع و نامشروع را ندانند و بر ایشان قایم شود قیامت چنانچه مرویست لا تقوم الساعة الا على شرار الناس ولا تقوم الساعة على احد يقول الله الله و باید دانست که این طایفه نزد بعضی اصحاب حدیث اند که تعلیم و روایت و تصنیف در آن میکنند ترویج دین و تقویم سنت بدان می نمایند و تحقیق جزم کرده مولف که مراد اهل علم باشد امام احمد گفته اگر اهل حدیث

از سائل لاسال رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الصلوة في ثوب احد فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اوَلكلكم ثوبان مرويست
از ابو هريره كه سائلى سوال كرد پيغمبر خدا را از نماز كردن در يك جامه پس فرمود آيا مر همه شما را دو جامه است استفهام انكارى است
يعنى همه شما دو جامه نداريد واگر در يك جامه روا نباشد چگونه از عهده اداى فرض نماز برآيند ومن چرا منع نميكردم شما را كه در يك جامه
نكنيد مذهب جمهور صحابه وتابعين وائمه اربعه ومن سواهم همين است كه بيك جامه كه ستر عورت كند نماز درست وتمام است **باب**
اذا صلى في الثوب الواحد فليجعل على عاتقيه وقتى كه نماز گذارد كسى در يك جامه گو كه بگرداند بعض آنرا بر سر دو دوش خود واين علامت
از صورت التحاف است **حدثنا** ابو عاصم عن مالك عن ابي الزناد عن عبد الرحمن الاعرج عن ابي هريرة قال قال النبي صلى الله عليه وسلم
لا يصلي احدكم في الثوب الواحد ليس على عاتقيه شيء گفت ابو هريره فرمود پيغمبر خدا نماز نميكند يكى از شما در يك جامه فراخ در حالى كه نيست بر دو دوشهاى
وى چيزى اين نفى در معنى نهى است وگفته اند كه نهى تنزيهى است روايات لا يصل بصيغه نهى بحذف يا نيز آمده است بهر حال نهى تحريمى
نيست از آنكه بحديث صحيح بثبوت پيوسته كه آن حضرت صلى الله عليه وسلم نماز گذارد در يك جامه و يكى از دو طرف آن جامه بر يكى از نساء
او بود و يك جامه هر چند فراخ تر باشد گنجايش ندارد كه از آن ازار كنند و بر دو دوشها هم باشد وطرفى از آن بر ديگرى انداز ند از امام احمد
مرويست كه اگر قدرت دارد بر دوش هم انداختن وترك كند آثم خواهد بود وسبكى از امام شافعى نيز وجوب نقل كرده اگر چه معروف از شافعيه
خلاف آنست **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا شيبان عن يحيى بن ابي كثير عن عكرمة قال سمعته او كنت سالته قال سمعت ابا هريرة گفت يحيى شنيدم
عكرمه را يا بودم كه پرسيدم عكرمه را يعنى گفتن عكرمه بعد از سوال منست يا ابتداى سوال ياد ندارم كيفيت آنرا بهر حال گفت عكرمه
شنيدم ابا هريره را ميگفت اشهد اني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من صلى في ثوب واحد فليخالف بين طرفيه ميگفت
از يقين ميگويم كه من شنيدم پيغمبر خدا را كه ميگفت كسيكه نماز كند در يك جامه پس گو مخالفت كند ميان دو طرف تفسير مخالفت
در شرح حديث سابق گذشته ليكن علامه از آن است بر سينه گره بندد يا نه **باب** اذا كان الثوب ضيقا وقتى كه باشد جامه تنگ
چكند مصلى **حدثنا** يحيى بن صالح قال حدثنا فليح بن سليمان عن سعيد بن الحارث قال سالنا جابر بن عبد الله عن الصلوة
في الثوب الواحد فقال خرجت مع النبي صلى الله عليه وسلم في بعض اسفاره فجئت ليلة لبعض امري فوجدته يصلي سعيد بن حارث گويد پرسيدم
جابر بن عبد الله را از نماز گذاردن در يك جامه پس گفت برآمدم با پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم در بعضى سفرها پس آمدم نزد پيغمبر خدا
براى بعضى كارهاى خود پس يافتم آن حضرت را كه نماز ميگذارد وعلي ثوب واحد فاشتملت به وصليت الى جانبه وبر من يك جامه بود پس پيچيدم
آنرا بر خود و نماز كردم پيوسته بطرف آن حضرت فلما انصرف قال ما السرى يا جابر پس هرگاه برگشت از نماز فرمود چيست سبب آمدن
شب اى جابر فاخبرته بحاجتي پس خبر دادم آن حضرت را بحاجت خود فلما فرغت قال ما هذا الاشتمال الذي رايت پس هرگاه
فارغ شدم از عرض حاجت فرمود چه چيز است اين پيچيدنى كه ديدم ترا بطريق انكار فرمود قلت كان ثوبا قال فان كان واسعا فالتحف
به وان كان ضيقا فاتزر به گفتم همين يكجامه بود فرمود اگر باشد جامه فراخ پس التحاف كن بآن واگر تنگ باشد ازار كن كه بسند
است در ستر عورت **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى عن سفيان قال حدثني ابو حازم عن سهل بن سعد قال كان رجال يصلون مع النبي صلى الله
عليه وسلم عاقدي ازرهم على اعناقهم كهيئة الصبيان گفت سهل بن سعد بودند بعضى مردان كه نماز ميكردند با پيغمبر خدا بحالى كه بسته بودند ازارهاى
خود بر گردنها مانند طفلان وقال للنساء لا ترفعن رؤسكن حتى يستوي الرجال جلوسا فرمود مر زنان را كه از عقب مردان نماز
ميكردند بر مداريد سرهاى خود را تا آنكه برابر شوند مردان از روى نشستن يعنى تمام بنشينند واين منع از آن بود كه چون بعضى مردان
ازار را بلند بر مى بستند مبادا نظر اين زنان بر عورت مردان افتد گفته اند از اين حديث معلوم مى شود كه تمام عورت پوشيدن

شيخ الاسلام | كتاب العلم

وسنه تنها بطريق ايشان رسيده بود واين بطرز الفتان
همان اهل سنه وجماعه باشد چنانچه در محلش گذشت رحمه الله
باب فضل الفهم في العلم فضيلت شناختن
ونيك دريافتن وبغور مسئله رسيدن در تحصيل علم فهم
بمعنى معرفه وجودت ذهن وتعقل وتفرس وسرعت
انتقال بمطلوب آمده وعلم بمعنى مطلق ادراك است **حدثنا**
علي يعنى ابن عبد الله مدينى داناترين زمان خود است
باين شان سنه دو صد وسى وچهار قال حدثنا
سفيان يعنى ابن عيينه قال قال لي ابن ابي نجيح بفتح
نون عبد الله بن يسار بفتح تحتانيه ومهمله ثقفي مكى مذهب
قدر داشت سنه يكصد وسى ويك عن مجاهد يعنى
ابن جبر بفتح جيم وسكون موحده وبقولى بضمه مخزومى
متفق اند بر بزرگى وتوثيق سنه صد قال صحبت ابن
عمر الى المدينة فلم اسمعه يحدث عن رسول الله
گفت مجاهد صحبت داشتم ابن عمر را تا مدينه وابتداى سفر
ظاهر از مكه باشد پس نشنيدم او را كه حديث بگويد از
پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم الا حديثا
واحدا مگر يك حديث را كه گفت قال كنا عند النبي
گفت ابن عمر بوديم ما نزد پيغمبر صلى الله عليه وآله
وسلم فاتي بجمار بضم جيم وتشديد ميم پس آورده شد
آن حضرت بشحمه خرما وآن سپيد مكى از ميان نخل
بر مى آيد وآنرا ميخورند فقال ان من الشجر شجرة
مثلها كمثل المسلم پس فرمود آنحضرت
بدرستى كه از جنس درختان درختى است كه صفت وى
همانند صفت مسلمان است فاردت ان اقول
هي النخلة پس خواسته بودم كه بگويم در جواب سوال
آنحضرت كه آن خرماست فاذا انا اصغر القوم
فسكت پس ناگاه من خوردترين مردم بودم كه ابو بكر
وعمر نيز در ميان بودند پس خاموش ماندم بجهت
حيا وتعظيم بزرگان فقال النبي صلى الله عليه
وآله وسلم هي النخلة پس فرمود آنحضرت صلوات الله
عليه وسلامه آن درخت خرما ست
باب الاغتباط في العلم والحكمة بيان رغبت
وآرزو كردن در علم وحكمت ظاهر است كه مراد از
علم حكمت است وعطف از قبيل عطف تفسيرست
اغتباط آرزو بردن وشاد شدن كذا في الكنج ماخوذ
از غبطه كه نيز باين معنى است ليكن گفته اند كه غبطه آرزوى
نعمت ديگرى وخواهش زوال از وى بخلاف حسد كه
بمعنى بدخواهى است كرمانى گفته بناء افتعال دلالت
ميكند بر تصرف وسعى در اصل معنى بالجمله مراد درينجا شده

واجب بر مردان نبوده است وگرنه بآن مردان بایستی منع کرد که کشف عورت نکنند و توان گفت که این امر بزنان دائمی بود چون از عقب مردان نماز میکردند احتمال کشف عورت مردان بوده است **باب** الصلوة فی الجبة الشامیة در جواز نماز در یکجامه شامیه یعنی جامه که کافران می بافند مادامی که متیقن نباشد نجاست آن و تعبیر شامیه کرده ازان که اهل شام دران وقت کافر بوده اند و جامه بسیار ازانجا بدار اسلام می آوردند وقال الحسن فی ثیاب ینسجها المجوس لم یر بها باسا و گفت حسن بصری نماز در جامهای که می بافند آنرا مجوس ندیده است حسن بآن باکی و کراهتی پیش از شستن آن یا گفته است حسن ندیده است کسی باکی یعنی تواند که لم یر قول راوی حسن باشد نه مقوله حسن یا فاعل آن احد باشد وقال معمر رایت الزهری یلبس من ثیاب الیمن ما صبغ بالبول گفت معمر دیدم زهری را که می پوشید از جامهای یمن چیزی که رنگ کرده شده است بشاشه حیوانی که خورده می شود گوشت آن ظاهر آنست که مذهب او بر طهارت بول باشد و آنکه گفته اند که بعد از شستن و ازاله بقدر امکان است این معنی مخصوص بزهری و غیره نیست وصلی علی فی ثوب غیر مقصور و نماز گذارد علی رضی الله عنه در جامه ناشسته پیش از آنکه بشوید **حدثنا** یحیی قال حدثنا ابو معاویة عن الاعمش عن مسلم عن مسروق عن المغیرة بن شعبة قال کنت مع النبی صلی الله علیه وسلم فی سفر گفت مغیره بودم من با پیغمبر خدا در سفری فقال یا مغیرة خذ الاداوة فاخذتها فانطلق رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی توارى عنی پس فرمود ای مغیره بگیر آبریز را پس گرفتم و رفت پیغمبر خدا تا آنکه پنهان شد از من فقضى حاجته وعلیه جبة شامیة فذهب لیخرج یده من کمها فضاقت پس قضا کرد حاجت خود را و بر آن حضرت بود جبه شامیه پس رفت که برآرد دست خود را از آستین جبه پس تنگی کرد آستین جبه فاخرج یده من اسفلها پس برآورد دست مبارک خود را از زیر آستین جبه فصببت علیه فتوضاء پس ریختم آب را بر آن حضرت و وضو کرد آنحضرت وضوءه للصلوة ومسح علی خفیه ثم صلی وضوئی که برای نماز میکرد و مسح کرد بر موزه پس نماز کرد **باب** کراهیة التعری فی الصلوة وغیرها باب در بیان کراهت برهنگی در نماز و غیر نماز **حدثنا** مطر بن الفضل قال حدثنا روح قال حدثنا زکریا بن اسحق قال حدثنا عمرو بن دینار قال سمعت جابر بن عبد الله یحدث ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان ینقل معهم الحجارة للکعبة وعلیه ازاره گفت عمرو بن دینار شنیدم جابر را که حدیث میکرد تحقیق پیغمبر خدا می برد با قریش سنگ را برای بنای کعبه پیش از بعثت پانزده سال و بر آنحضرت جامه ازار او بود فقال له العباس عمه یا ابن اخی لو حللت ازارک فجعلته علی منکبیک دون الحجارة پس گفت مر آن حضرت را عباس عم او ای برادر زاده اگر بکشائی ازار خود را و بگردانی بر دوشهای خود زیر سنگ بهتر باشد قال فحله فجعله علی منکبیه فسقط مغشیا علیه فما رای بعد ذلک عریانا گفت جابر پس بکشاد آن حضرت ازار را و گردانید بر دوشهای خود پس افتاد بجائی که بیهوشی بردی بود پس دیده نشده بعد ازان برهنه بهیچ جز که عموم جمیع احوال دارد و این حدیث بترجمه باب مناسب آمده بدانکه در عرب اندر ایام جاهلیت برهنگی متعارف بود چنانکه برهنه طواف میکردند ازانجا که حیا از اخلاق از ابتدای حال مر آنحضرت را جبلی بود از حیای برهنگی که بگفته عباس ارتکاب فرمود چنان تشویر کشید که بیهوش شد ظاهر آنست که نظر بعورات مردم دیگر هم میکرده باشد وارد شده که آن حضرت سخت تر بوده در حیا از بکر در پرده عایشه گوید ندیده است هرگز آن حضرت عورت مرا و ندیده ام من عورت او را **باب** الصلوة فی القمیص والسراویل والتبان والقباء باب در بیان جواز نماز گذاردن در پیراهن و ازار دوخته و ازاری که ستر عورت غلیظه میکند و در قبا **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا حماد بن زید عن ایوب عن محمد عن ابی هریرة قال قام رجل الی النبی صلی الله علیه وسلم فساله عن الصلوة فی الثوب الواحد فقال او کلکم یجد ثوبین گفت ابو هریره ایستاد مردی بسوی پیغمبر خدا پس پرسید آن حضرت را از جواز نماز در یک جامه فرمود آیا همه شما را می یابد دو جامه استفهام انکاری است یعنی نیست همه را دو جامه اگر نماز روا نبودی در یک جامه بعضی نماز

یعنی مولف و بعد ان تسودوا و تفقه نمایند نیز بعد ازان که کلان گرفته شوید یعنی بعد مهتری و بزرگی نیز از کسب علم و فقه باز نمانید و بوجهی ازین کمال خود را نکشید اگرچه تقدیم و مبادرت اهم و انسب و اصلح است نه آنکه مقصود عمر آنست که تحصیل پیش ازین نمائید و بعد ازین نکنید وقد تعلم اصحاب النبی صلی الله علیه واله وسلم بعد کبر سنهم و تحقیق آموخته اند یاران پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم در کلان سالی خود [illegible] این کلام چنانچه استدلال است بر اعتقاد دلیل هست بر عدم جواز شک از تعلم در کلان **حدثنا** الحمیدی قال حدثنا سفیان یعنی ابن عیینة قال حدثنا اسمعیل بن ابی خالد البجلی الاحمسی کوفی تابعی است علی غیر ما حدثناه الزهری سفیان گفت حدیث کرد ما را اسمعیل بر غیر لفظی و وجهی که حدیث کرده است ما یان را بآن وجه و لفظ زهری چنانچه جهت مغایرة در کتاب التوحید معلوم گردد انشاء الله تعالی قال سمعت قیس بن ابی حازم البجلی الاحمسی قال سمعت عبد الله بن مسعود قال قال النبی صلی الله علیه واله وسلم لا حسد الا فی اثنین فرمود آنحضرت نیست مستحسن احدی را در حق هیچکس آرزوی نعمت وی مگر در حق دو مرد رجل اتاه الله مالا فسلط علی هلکته فی الحق یکی مردی که داده است او را خدا بتعالی مالی را پس برگماشته شده است آن مرد بر باختن آن مال در راه خدا یعنی صرف میکند آن را در وجوه خیرات و مبرات بی اسراف و از ارتکاب نامرضیات و هلکته بفتحتین بمعنی اهلاک اشارتست بصرف آن تمام و کمال ورجل اتاه الله الحکمة و دیگر مردی که داد او را خدا بتعالی حکمت یعنی علم دین و شریعت را فهو یقضی بها ویعلمها پس او عمل میکند و حکم میکند میان مردم بدان و تعلیم میکند آنرا با ایشان این دو صفت که نفع وی شامل بوده مر عباد خدا را بتربیت بدنی و روحانی که لایق ترند بآنکه رغبت کرده شود با آنها و اهتمام تمام نموده آید در طلب مثل آن گویا در جنب این دو خصلت خصلتی نیست [illegible] توجه [illegible] [illegible] [illegible] زوال

اسماء الرجال

بود نديم ثم سال رجل عمر فقال اذا وسع الله فاوسعوا پس تر پرسيد مردى عمر را از نماز در يک جامه پس گفت عمر وقتى که فراخ کند
خدا او سعتى شود در رزق پس توسيع کنيد و درين حديث دليل است که در يکجامه در وقت تنگى رواست جمع رجل عليه ثيابه
لفظ خبر است بمعنى امر يعنى گو جمع کند مرد بر خود جامهاى خود را صلى رجل فى ازار ورداء و گو بگذارد نماز مرد در ازار و ردا يعنى مرد دو جامه
فى ازار و قميص بگذارد در ازار و پيراهن فى ازار و قباء در ازار و قبا فى سراويل ورداء فى سراويل و قميص سراويل و قباء
در سراويل و چادر در سراويل و پيراهن در سراويل و قبا فى تبان و قباء فى تبان و قميص در تبان و قبا در تبان و پيراهن قال واحسبه
قال فى تبان ورداء گفت ابوهريره گمان ميبرم که گفت عمر در تبان و ردا **حدثنا** عاصم بن على قال حدثنا ابن ابى ذئب عن الزهرى
عن سالم عن ابن عمر قال سال رجل رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال ما يلبس المحرم فقال لا يلبس القميص ولا السراويل ولا البرنس
گفت ابن عمر پرسيد مردى پيغمبر خدا را و گفت چه پوشد محرم پس فرمود نپوشد پيراهن را و نه سراويل را و نه کلاه دراز را يعنى جامهاى دوخته
را محرم نپوشد ولا ثوبا مسه زعفران ولا ورس و نپوشد جامه را که رسيد آنرا زعفران و اسپرک فمن لم يجد النعلين
فليلبس الخفين و کسى نيابد نعلين را گو بپوشد موزها وليقطعهما حتى يكونا اسفل من الكعبين و گو ببرد هر دو موزه را تا آنکه
باشند پايان تر از کعبين وعن نافع عن ابن عمر عن النبى صلى الله عليه وسلم مثله مرويست از نافع از ابن عمر از پيغمبر خدا
مانند حديث مذکور و معنى مطابقت اين حديث بترجمه باب ظاهر نيست فليتدبر **باب** ما يستر من العورة باب در بيان
چيزى که بايد پوشيد در نماز از عورت **حدثنا** قتيبة ابن سعيد قال حدثنا الليث بن سعد عن ابن شهاب عن عبيد الله بن
عبد الله بن عتبة عن ابى سعيد الخدرى انه قال نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن اشتمال الصماء وان يحتبى الرجل فى ثوب
واحد ليس على فرجه منه شئ گفت ابوسعيد خدرى نهى کرده پيغمبر خدا از پيچيدن ردا بر خود بنهجى که دستى از آن بيرون نتواند برآورد
يا بپوشيدن يکجامه و برداشتن يکطرف آن از يک جانب چنانکه کشف عورت شود بر تقدير معنى اول نهى تنزيهى است و بر معنى ثانى
نهى تحريمى و لايق همين معنى است تا نهى در حديث بيک معنى باشد و آنکه احتبا کند مردى در يک جامه بحالى که نيست بر فرج او از آن جامه
چيزى احتبا از نوبر داشته بر سرين نشستن و جامه را بر گرد پشت و پايها گرفتن است **حدثنا** قبيصة بن عقبة قال حدثنا سفيان
عن ابى الزناد عن الاعرج عن ابى هريرة قال نهى النبى صلى الله عليه وسلم عن بيعتين عن اللماس والنباذ گفت ابوهريره نهى کرد پيغمبر خدا از دو طريقه بيع از
لماس و نباذ لماس بکسر لام و صورت او آنست که جامه را که در هم پيچيده بود و بهمين که دست بوى برسد بيع شود يا شرط کنند که هرگاه
لمس کند بيع لازم شود و خيارى در ميان نباشد و نباذ بکسر نون آخر ذال معجمه بمعنى انداختن و صورتش آنکه بايع گويد بهمين که بيفگنم
انداختن بيع لازم شود و خيارى نباشد وان يشتمل الصماء وان يحتبى الرجل فى ثوب واحد و نهى کرده است از صما و احتبا
مرد در يک جامه يعنى که وا نسى **حدثنا** اسحق بن ابراهيم قال حدثنا ابن اخى ابن شهاب عن عمه يعنى الزهرى قال اخبرنى حميد بن
عبد الرحمن بن عوف عن ابى هريرة قال بعثنى ابو بكر فى تلك الحجة فى مؤذنين يوم النحر نؤذن بمنى گفت ابوهريره فرستاد مرا ابو بكر
صديق در آن حج که يکسال پيشتر از حجة الوداع آن حضرت بجاى خود ابو بكر صديق را فرستاده بود در جمعى از مؤذنان در روز نحر که
اذان گويد يعنى ابوهريره در منى و در بعضى روايات نؤذن بنون و همزه است بصيغه متكلم مع الغير ان لا يحج بعد العام مشرك
ولا يطوف بالبيت عريان انکه حج نکند بعد ازين سال کافرى و طواف نکند بيت الله را برهنه قال حميد بن عبد الرحمن
ثم اردف رسول الله صلى الله عليه وسلم عليا فامره ان يؤذن ببراءة پس از عقب ابو بكر صديق على مرتضى را فرستاد
رضى الله عنهما که بخواند ببانگ بلند سوره براءة را و تخصيص على مرتضى بخواندن اين سوره که متضمن نقض عهد است آنست که در عرب

شيخ الاسلام | كتاب العلم

کنند بحر است که مراد ساحل بحر است که بران نشان
خضر بود عليه السلام پس دنبال تفتيش وى بهمين راه
ميرفتند و در بعضى روايات آمده که ملاقات خضر در جزيره
از جزاير بحر بود و شک نيست که وصول بجزيره غالبا
بسلوک در بحر باشد و بر روايتى کشاده ميگشت آب از
راه ماهى و بالاى او چون طاق ميشد پس درآمد آنرا
موسى برپى او همچنانکه بخضر رسيد و برين تقدير محتاج
بتاويل نباشد و خضر بفتح خا و کسر ضاد هر دو معجمه و
جايز است سکون ضاد با کسر و فتح اول لقب است
و کنيت وى ابو العباس و نامش بليا است بموحده
مفتوحه و لام و تحتيه و اختلاف کرده اند در شان وى
بنبوت و رسالت و ولايت و ملکيت و در آنکه وى در
زمان ابراهيم بود يا بعد از وى باندک تفاوت يا بفصل
بسيار قسطلانى گفته صحيح آنست که وى نبى است
پيغمبر محجوب از چشمها باقى است تا روز قيامت بجهت
نوشيدن وى آبحيات را و برين اند جماهير علما و
اتفاق صوفيه و اجماع بسيارى از صالحان و انکار
کرده جمعى حيات او را که از ايشان مولف و ابن مبارک
و ابن جوزى است انتهى و حکايات صوفيه و صالحين
در رويت وى و اجتماع بوى و اخذ از وى و سوال و
جواب با وى در مواضع شريفه بيشتر است از آنکه در
حصر آيد قاله النووى و تفصيل مباحث در کتاب الانبيا
بيايد انشاء الله تعالى و قوله تعالى و باب قول وى
تعالى حکايتا از قول موسى مر خضر را هل اتبعك
على ان تعلمن مما علمت رشدا آيا پيروى کنم ترا از آنکه
بياموزانى مرا از آنچه آموخته شده علمى را که براه باشد
و بمقصود رساند رشد بضم را و فتح آن هر دو قراءت است
بيک معنى و تحقيق رعايت کرده است موسى کمال
ادب و تواضع را بنادان شمردن نفس خود و استيذان
تبعيت و سوال ارشاد و انعام از خضر بعد آنچه بعض آنچه
تعليم کرده است او را خدا از نزد خود **حدثنا**
محمد بن غرير بغين معجمه و راء مکرر بصيغه تصغير ابو عبد الله
وليد من ابراهيم بن عبد الرحمان بن عوف الزهرى
ساکن سمرقند قال حدثنا ابى يعنى ابراهيم بن سعد
قرشى زهرى مدنى ساکن بغداد سنه دو صد و هشت
قال حدثنا ابى يعنى ابراهيم بن سعد بن ابراهيم بن

مقرر شده بود که نقض عهد کسی کند که وی عهد بسته باشد یا یکی از اہل بیت او قال ابو ہریرة فاذن معنا علی فی اهل منی یوم النحر لا یحج بعد العام مشرک ولا یطوف بالبیت عریان گفت ابو ہریرہ پس آگاہ کرد با ما مردم فرستادہ ابو بکر علی رضی اللہ عنہ جمعی را کہ مینا حاضر بودند روز نحر کہ حج نکند بعد ازین سال کافری و طواف نکند برہنہ ظاہر آنست کہ ممنوع بودن نہی کافران مشرک اند پس این نہی را بر تحریم یا تنزیہ چنانکہ فقہا کردہ اند در بنا باید فہم **باب** الصلوة بغیر رداء در بیان آنکہ نماز کردن بی ردا اگرچہ نماز گذار داشتہ باشد روا است **حدثنا** عبد العزیز بن عبد اللہ قال حدثنی ابن ابی الموالی عن محمد بن المنکدر قال دخلت علی جابر بن عبد اللہ وھو یصلی فی ثوب ملتحفا بہ ورداء موضوع گفت محمد بن منکدر در آمدم بر جابر در حالی کہ او نماز میکرد در یک جامہ کہ بر خود پیچیدہ بود و ردای او افتادہ بود فلما انصرف قلنا یا ابا عبد اللہ تصلی ورداؤک موضوع پس ہرگاہ برگشت از نماز گفتم ابو عبد اللہ نماز میکنی و حال آنکہ ردای تو افتادہ است یعنی با وجود ردا تنہا در ازار نماز میکنی قال نعم احببت ان یرانی الجہال مثلکم گفت آری چنین میکنم دوست داشتم کہ بہ بینید مرا نادانان مانند شما رأیت النبی صلی اللہ علیہ وسلم یصلی ھکذا دیدم پیغمبر خدا را کہ نماز میگذارد ہمچنین کہ مرا می بینید **باب** ما یذکر فی الفخذ در آنکہ گفتہ میشود در حکم ران کہ عورت است یا نہ قال ابو عبد اللہ ویروی عن ابن عباس وجرھد ومحمد بن جحش عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم الفخذ عورة ران عورت است باید پوشید وقال انس حسر النبی صلی اللہ علیہ وسلم عن فخذہ وگفتہ است انس کشف کرد پیغمبر خدا از ران خود وحدیث انس اسند وحدیث جرھد احوط حتی یخرج من خلافہم حدیث انس صحیح تر و قوی تر و نیک تر ہست از روی اسناد و حدیث جرہد عمل بروی احوط در امر دین است تا بر آمدہ شود از خلاف صحابہ یعنی عمل برین احوط کردن جدا وار و از ملاحظہ خلاف رای صحابہ و روایت ایشان چہ انس نگوید کہ باید کشف کرد و اگر کسی ہرگز کشف نکردہ باشد عاصی است پس بہ حدیث جرہد عمل کردن خلاف حدیث انس نیست و در صورت عکس خلاف روایت جرہد است و میتوان گفت کہ درین دو حدیث تعارض فعل با قول است و قول راجح است بر فعل از جہت احتمال آنکہ از خواص بود وقال ابو موسی غطی النبی صلی اللہ علیہ وسلم رکبتیہ حین دخل عثمان و گفت ابو موسی پوشید پیغمبر خدا ہر دو زانوی خود را وقتی کہ در آمد عثمان در مجلس آن حضرت بعد از آنکہ مکشوف بود و جمعی صحابہ حاضر بودند و این دلیل است کہ رکبتین عورت نیست از آنکہ کشف عورت حرام است نسبت بہر کہ باشد و آن مرکز دایرہ عصمت منزہ از آنست کہ حرمت کردار کرد و اما پوشیدن از عثمان از آن تواند بود کہ چون اہل ورع و تقوی عادت در پوشیدن آن داشتند از شدت منع و حرمت کشف عورت غلیظہ کہ نزدیک بآن است و صفت جمیلہ حیا در عثمان رضی اللہ عنہ غالب بود چنانکہ مسلم و بیہقی روایت کردہ اند آن حضرت فرمودہ الا استحیی من رجل تستحیی منہ الملائکة و فور حیای عثمانی ظاہر از ان ہم چشم می پوشید آن حضرت کہ بہر کس بہ یک کمال او افاضہ میفرمود مجانات و معاملات حیای او نمودہ زانو را اگرچہ حکم عورت نداشت پوشید و کشف آن نزد دیگران کہ جز یک دو بار منقول نیست توہم کہ برای مشروعیت اباحت باشد وقال زید بن ثابت انزل اللہ علی رسولہ صلی اللہ علیہ وسلم وفخذہ علی فخذی و گفت زید بن ثابت فرستاد خدا بر پیغمبر خدا وحی را در حالی کہ ران او بر ران من بود فثقلت علی حتی خفت ان ترض فخذی پس گرانی کرد بر من تا آنکہ ترسیدم کہ بشکند ران من گرانی گوید کہ ازین مقولہ زید ظاہر شد کہ ران عورت نیست از آنکہ مساس عورت بی حائل حرام است چنانکہ نظر کردن بسوی آن پوشیدہ نماند کہ ازین حدیث مساس بی حائل ظاہر نمی شود تا دلیل بر عدم عورت تواند شد **حدثنا** یعقوب بن ابراہیم قال حدثنا اسمعیل بن علیة قال حدثنا عبد العزیز بن صہیب عن انس ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم غزا خیبر فصلینا عندھا صلوة الغداة بغلس مرویست از انس کہ بتحقیق پیغمبر خدا ارادہ جہاد خیبر کرد پس نماز گذاردیم نزد خیبر نماز صبح

لم یکلفہم ولا اشار الیہم بستر الفخذ الی الرکبتہ فی الصلوة وہہنا قاعدة وہو ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قد بین لنا واجبین من الصلوة صلوة المحسنین وصلوة عامة المسلمین وکم من اشیاء قد جوزہا فی الثانیة ونہی عنہا فی الاولی فاذا انت حفظت ہذہ القاعدة سہل علیک اکثر المواضع المتناقضة فی باب الصلوة **ط قولہ** وقال زید بن ثابت الخ فیہ نظر لانہ لا دلالة فیہ علی ان فخذہ صلی اللہ علیہ وسلم کان منکشفا ولو سلم انکشافہ فلا نسلم انہ کان ذلک باختیارہ علیہ السلام حتی یکون دلیلا علی جوازہ اللہم الا ان یقال المصنف رحمہ اللہ اعتمد علی ظاہر الحال وعلی انہ صلی اللہ علیہ وسلم کان نبیا وہو فی حالة الاختیار وعدمہ معصوم عما لا ینبغی جریانہ علیہ صلی اللہ علیہ وسلم ولو سلم فکان ینبغی ان ینبہ علیہ بعد تلک الحالة کما نبہ علیہ بعدہ وقع منہ مرة فتامل **ط**

اسماء الرجال

شیخ الاسلام | کتاب العلم

کہ کدام کس بود قال ابن عباس ھو خضر گفت ابن عباس آن مصاحب خضر است و ذکر نکردہ راوی مقولہ حر بن قیس را شیخ ابن حجر گفتہ واقف نشدم بمان در ہیچ طریق این حدیث فمر بہما ابی بن کعب پس گذشت بآن ہر دو ابی بضم ہمزہ و فتح موحدہ و تشدید تحتیہ ابن کعب بن منذر انصاری کہ کاتب وحی و یکی از ان شش کس کہ یاد گرفتہ بودند قرآن را در زمان پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و میخواند او را آنحضرت سید الانصار و عمر سید المسلمین سنہ نوزدہ یا بست یا سی فدعاہ ابن عباس پس خواند او را ابن عباس فقال انی تماریت انا وصاحبی ھذا فی صاحب موسی پس گفت ابن عباس نزاع دارم من و یار من کہ بیست یعنی حر بن قیس در تعیین صاحب موسی الذی سأل موسی السبیل الی لقیہ آنکہ سوال کردہ

تاريکی غبش ظاهر تعجيل بجهت آن بود که پيش از آنکه آنها خبردار شوند بر سر اهل خيبر برسند فرکب نبی الله صلی الله عليه وسلم ورکب ابوطلحة وانا رديف ابی طلحة پس سوار شد پيغمبر خدا وسوار شد ابوطلحه ومن سوار بودم از پس ابوطلحه فاجری نبی الله صلی الله عليه وسلم فی زقاق خيبر پس راند مرکب را پيغمبر خدا در کوچه خيبر وان رکبتی لتمس فخذ نبی الله صلی الله عليه وسلم وتحقيق زانوی من سودی ران پيغمبر خدا را ثم حسر الازار عن فخذه حتی انی انظر الی بياض فخذ نبی الله صلی الله عليه وسلم پس کشف کرد آن حضرت ازار را از ران خود تا آنکه تحقيق من می بينم بسوی سفيدی رنگ ران پيغمبر خدا بعضی ناظران اين کتاب حسر بصيغه مجهول خوانده بقياس آنکه در صحيح مسلم انحسر واقع شده يعنی بی اختيار آن حضرت منکشف شد پس دليل بر عورت نميتواند بود واين قياس چيزی نيست مولف بصيغه معلوم خوانده چنانکه در روايت انس بصيغه معلوم نقل کرده فلما دخل القرية قال الله اکبر خربت خيبر انا اذا نزلنا بساحة قوم فساء صباح المنذرين پس هرگاه درآمد قريه خيبر را گفت الله اکبر خراب گشت خيبر بطريق اخبار بغيب فرمود ويا دعای بد کرد بر اهل آن تحقيق ما وقتی که نزول کنيم بزمين قومی پس بد است صباح آن قوم ترسانده شده قالها ثلثا فرمود اين کلمات را سه بار قال وخرج القوم الی اعمالهم گفت انس وبيرون آمدند مردم قريه بسوی جاهای عمل خود يا برون آمدند برای کارهای خود فقالوا محمد پس گفتند قوم با اهل آن زمين اين محمد است يا آمده است محمد پيغمبر خدا قال عبد العزيز وقال بعض اصحابنا والخميس يعنی الجيش گفت عبد العزيز وگفت بعضی ياران ما کنايت از محمد بن سيرين وشکر آمد يعنی عبد العزيز گفت از انس همين شنيدم که گفتند محمد وابن سيرين ضم کرده خميس را هم وتفسير يعنی الجيش از رواة درج يافته لشکر را خميس ميگويند از آنرو که پنج قسم ميباشد مقدمه وساقه وقلب وميمنه وميسره قال فاصبناها عنوة گفت انس فتح کرديم خيبر را بقهر وغلبه يا بصلح ونرمی عنوة از کلمات است که در دو معنی ضد می آيد از اينجاست که اختلاف واقع شد که فتح خيبر بصلح بوده يا بقهر وجلای وطن گفته اند که بعضی از آن بصلح بود وبرخی بقهر فجمع السبی فجاء دحية فقال يا نبی الله اعطنی جارية من السبی پس گرد آورده شد بنديان پس آمد دحيه کلبی وگفت ای پيغمبر خدا عطا کن مارا واهی از اين بنديان فقال اذهب فخذ جارية فاخذ صفية بنت حيی پس فرمود برو بگير واهی را وی گرفت صفيه دختر حيی را فجاء رجل الی النبی صلی الله عليه وسلم فقال يا نبی الله اعطيت دحية صفية بنت حيی سيدة قريظة والنضير لا تصلح الا لك پس آمد مردی بسوی پيغمبر خدا وگفت ای پيغمبر خدا بخشيدی دحيه را صفيه که سيد قبيله قريظه وقبيله نضير از يهود خيبر است اين زن لايق نيست مگر ترا که وی با اين حسن وجمال از اولاد هارون پيغمبر است قال ادعوه بها فجاء بها فرمود بطلبيد دحيه را با آن واه پس آمد دحيه بوی فلما نظر اليها النبی صلی الله عليه وسلم قال خذ جارية من السبی غيرها پس هرگاه نظر کرد آن حضرت بسوی صفيه فرمود دحيه را بگير واهی از بنديان غير اين آن حضرت استرجاع کرد از دحيه بملاحظه رشک وغيرت ديگران که افضل از وی بوده اند نقل است که آن حضرت دو واه ديگر بدحيه داد که عم زاده صفيه بودند قال فاعتقها النبی صلی الله عليه وسلم وتزوجها گفت انس راوی اين حديث پس آزاد کرد آن حضرت صفيه را وبزوجی خود گرفت برای تشريف وتکريم او فقال له ثابت يا ابا حمزة ما اصدقها قال نفسها اعتقها وتزوجها گفت مر انس را ثابت بنانی ای اباحمزه چه کرد مهر او را گفت ذات او را که آزاد کرد وبزوجه خود گرفت گفته اند که اين مهر از خصائص آن حضرت است امام احمد بظاهر حمل کرده ودر حق ديگران نيز روا داشته حتی اذا کان بالطريق جهزتها له ام سليم فاهدتها له من الليل تا آنکه وقتی که بود آن حضرت در راه در سد روحا که نزديک چهل ميل از مدينه است آراسته کرد او را ام سليم مادر انس بزفاف داد او را بهمان شب فاصبح النبی صلی الله عليه وسلم عروسا پس صبح کرد پيغمبر خدا در حالی که عروس بود وعروس بر وزن صبور اطلاق آن بر مرد وزن

شيخ الاسلام | كتاب العلم

دانا تر از خود فقال موسی لا پس گفت موسی نميدانم کسی را که دانا تر از من باشد فاوحی الله تعالی الی موسی بلی عبدنا خضر پس وحی فرستاد خدای برتر بسوی موسی که هست دانا تر از تو بنده ما که خضر است فسال موسی ربه السبيل اليه پس پرسيد موسی پروردگار خود را راه بسوی او چه قسم جويم وکجا يابم فجعل الله له الحوت آية پس گردانيد خدا تعالی برای موسی ماهی را علامت که بدان پی برد بمکان خضر وقيل له اذا فقدت الحوت فارجع فانك ستلقاه وگفته شد مر او را چون گم کنی آن ماهی را پس بازگرد ودر پی آن ماهی رو پس تحقيق تو سرانجام نيست که ملاقات کنی او را ودر روايت کتاب الانبياست گفت موسی پروردگارا چگونه مرا بوی راه باشد فرمود بگير يک ماهی در زنبيل پس جائی که گم کنی او را وی همانجاست پس گرفت ماهی را در زنبيل ويوشع سپرد وگفت او را وقتی که گم کنی ماهی را آگاه کن مرا پس روان شدند فکان يتبع اثر الحوت فی البحر پس بود موسی که می رفت در پی دريافت نشان آن ماهی در دريا تا آنکه بصخره رسيدند وموسی در خواب رفت پس رسيد باهی از آب چشمه حيات که در بيخ صخره بود چيزی که مقتضی حيات آن ماهی گشت وحرکت آمد وراه دريا گرفت وفراموش کردند ايشان خبرداری حال ماهی را بحقيقت حال نارسيده باز روان شدند در روز وشب گذرانيدند تا چون صبح کردند گفت موسی رفيق خود را بيار ناشتاء ما را تا بخوريم که از اين سفر رنج ومحنت بسيار ديديم فقال لموسی فتاه پس گفت موسی را جوان رفيق او يوشع بن نون ارايت اذ اوينا الی الصخرة فانی نسيت الحوت آيا خبرداری که وقتی که جا گرفته بوديم بسوی آن صخره پس تحقيق من فراموش کردم آن ماهی را که از حال وی خبر ندادم ترا خبر دهم ترا از حال وی آنچه ديده بودم چنانچه در روايت کتاب التفسير است که چون اضطراب کرد ماهی وموسی خفته بود گفت فتی موسی بيدار نميکنم او را تا آنکه چون بيدار شد فراموش کردم آنکه خبر دهم او را وما انسانيه الا الشيطان ان اذکره وفراموش نگردانيد مرا آن ماهی را مگر شيطان اينکه يادکنم آن را يعنی فراموش نساخت ياد ماهی مگر شيطان وشايد که باعث

ترجمة الابواب

اسماء الرجال

يكسان است در صيغه جمع فرق است جمع مرد عرس است وجمع زن عرايس فقال من كان عنده شيء فليجئ به پس فرمود كسي كه باشد نزد او چيزي از اطعمه پس بيارد آنرا وبسط نطعا فجعل الرجل يجيء بالتمر وجعل الرجل يجيء بالسمن پس گشت مردي كه آورد خرما ومردي آورد روغن را قال واحسبه قد ذكر سويقا گفت عبد العزيز راوي انس گمان ميبرم انس را كه گفت آورد يكي تلخ را قال فحاسوا حيسا گفت انس پس آميختند آميختني فكانت وليمة رسول الله صلى الله عليه وسلم پس بود اين طعام وليمه آن حضرت وليمه آن طعامي كه در زفاف يعني جمع شدن مرد با زن كنند باب في كم تصلي المرأة من الثياب باب در بيان آنكه در چند جامها كند زن مذهب امام ابي حنيفه ومالك وشافعي آنست كه دو جامه پيراهن وسر انداز كفايت دارد وعطا گفته كه از تابعين است در سه جامه سيوم ازار وابن سيرين در چهار جامه چهارم چادري كه خود را در آن پيچد روا داشته وقال عكرمة لو وارت جسدها في ثوب جاز گفت عكرمه اگر بپوشد بدن را در يكجامه رواست نماز او حدثنا ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني عروة ان عايشة قالت لقد كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي الفجر فتشهد معه نساء من المؤمنات متلفعات في مروطهن گفت عايشه تحقيق بود پيغمبر خدا نماز فجر ميكرد پس حاضر مي شد با وي زنان مسلمانان در حالي كه پوشيده بودند سر و تن را در چادرها ثم يرجعن الى بيوتهن ما يعرفهن احد پستر برميگشتند بسوي خانهاي خود بحالي كه نمي شناخت ايشان را كسي از انكه تمام سر و بدن خود را مي پوشيدند يا از تيرگي مناسب سوق همان معني اول است از ين حديث فهم نميشود كه جامه ديگر هم ميداشتند تا استدلال مولف رحمه الله بر ترجمه تمام شود و مجرد احتمال در دليل كفايت ندارد مگر آنكه گوئيم مولف در ترجمه قصد نكرده كه ثياب البته متعدد بايد و ايراد قول عكرمه در ترجمه ناظر درين است باب اذا صلى في ثوب له اعلام ونظر الى علمها وقتي كه نماز كند مصلي در جامه كه پوشيده مر ورا علمهاست ونظر كند بسوي آن علمها ضمير علمها راجع بثوب است اول باعتبار لفظ ثوب وثاني باعتبار معني ثوب كه عبارت از خميصه است حدثنا احمد بن يونس قال حدثنا ابراهيم بن سعد قال حدثنا ابن شهاب عن عروة عن عايشة ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى في خميصة لها اعلام فنظر الى اعلامها نظرة مرويست از عايشه كه تحقيق پيغمبر خدا نماز گذارد در چادري سياه كه مر ورا علمها بود پس نگاه كرد بسوي علمهاي آن يك نگاهي فلما انصرف قال اذهبوا بخميصتي هذه الى ابي جهم پس وقتي كه برگشت از نماز فرمود ببريد اين چادر علمدار را بسوي ابي جهم كه وي بهديه آورده بود وأتوني بانبجانية ابي جهم فانها الهتني آنفا عن صلوتي وبياريد مرا چادري ابي جهم كه علم ندارد وتحقيق آن خميصه باز داشت مرا همين لحظه از نماز من مراد آنست كه نزديك بود كه مرا باز دارد چنانكه از تعليق كه مولف آورده معلوم ميشود كه ترسيدم كه مرا در فتنه اندازد و در موطاي مالك آورده كه كاد ان يفتنني و آنكه حال آنسرور صلى الله عليه وسلم عالي تر از آنست كه چيزي ويرا از حضوري كه در نماز دست ميداشته باشد باز داشته باشد ميتوان گفت كه حضور حق را مراتب و درجات غير متناهي است آن مرتبه كه خاصه آن حضرت بود اگر از انجا تنزل نمايد هنوز در جائي خواهد بود كه مقربان ديگر بصد جهد و فنا بعمرهاي دراز آنجا رسيده باشند باوجود آنحضرت روا نداشت كه از آن مرتبه برآيد اگر گوئي آن حضرت چون روا داشت كه ديگري آن چادر بپوشد گوئيم چون ابو جهم هديه آورده بود آنرا بوي بازداد كه بعزو شد و نيز گويند كه ابو جهم بصير بود او را مانع از حضور نخواهد شد و چادري ديگر از وي طلبيد تا رد هديه نشود و او بيدلي نمايد وقال هشام بن عروة عن ابيه عن عايشة قال النبي صلى الله عليه وسلم كنت انظر الى علمها وانا في الصلوة فاخاف ان يفتنني فرموده بودم من كه نظر ميكردم بسوي علم او در حالي كه در نماز بودم پس ترسيدم اين را كه در فتنه اندازد مرا و باز دارد از كمال حضور باب ان صلى في ثوب مصلب وفيه تصاوير هل تفسد صلوته وما ينهى عنه من ذلك باب در بيان آنكه اگر نماز گذارد كسي در جامه كه شكل صليب دارد يا در جامه كه در وي صورتهاست آيا فاسد ميشود نماز مصلي يا نه و در بيان آنكه منع كرده شده است از ان يعني از تصوير حدثنا ابو معمر عبد الله بن عمرو قال حدثنا

شيخ الاسلام | كتاب العلم

طاق راه در آمدند فوجدا خضرا پس يافتند آن دو خضر را و سلام و كلام بميان آمد فكان من شانهما پس بود از حال موسي و خضر الذي قص الله تعالى في كتابه آنچه خبر داده است خداي برتر در كتاب خود و مولف نيز آنرا بنوعي تفصيل در كتاب الانبيا و كتاب التفسير آورده باب قول النبي صلى الله عليه وآله وسلم اللهم علمه الكتاب چون ذكر اين قول در اصل تقريب بود براي روايت شيخ زين حديث را مولف گردانيد آنرا ترجمه باب اولا بعد از ان از طريقي كه بوي رسيده بود سند آورد آن را بهمان اسناد و گفت حدثنا ابو معمر بروزن جعفر عبد الله بن عمرو بن حجاج بصري قدري معروف بمقعد بفتح ميم توثيق كرده او را ابن معين سنه دو صد و بست و چهار قال حدثنا عبد الوارث ابن سعيد بن ذكوان عنبري منسوب بعنبر بن عمرو بن تميم سنه يكصد و هشتاد قال حدثنا خالد بن مهران بصري تابعي معروف بحذاء بحاء مهمله و ذال معجمه مشدده و الف ممدوده از حذو بمعني برابر كردن دو چيز با هم لقب كرده شد ندان آن بجهت گفتن وي بمردم احذوا على هذا الحديث او على هذا النحو يا بجهة مجالست وي با كفش دوزان سنه يكصد و چهل و يك عن عكرمة ابو عبد الله مفسر قرشي است مولي ابن عباس تكلم كرده شده در وي بجهت اعتقاد براي خوارج و ابن سكين گفته كسي كه كلام كند در عكرمه پس وي متهم بر اسلام است و بخاري و غير وي گفته نيست هيچ يكي از اصحاب مگر انكه احتجاج كرده بعكرمه سنه يكصد و پنج يا شش يا هفت و ميگفتند مردم مرد مرد افقه مرد م عن ابن عباس انه قال ضمني رسول الله گفت ابن عباس فراهم آورد مرا بخود بطريق شفقت پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم وقال اللهم علمه الكتاب و فرمود خدا وندا بياموز او را قرآن و علم و فهم آن و تحقيق مستجاب

عبد الوارث قال حدثنا عبد العزيز بن صهيب عن انس قال كان قرام لعائشة سترت به جانب بيتها گفت انس بود پرده تنگ
كه در وی نقشها بود و رنگها داشت مر عايشه را كه پرده گرفته بود بآن طرف خانه خود را فقال النبي صلى الله عليه وسلم اميطي عنا قرامك
هذا فانه لا تزال تصاويره تعرض في صلوتي فرمود پيغمبر خدا دور كن از ما پرده خود را كه اينست تحقيق هميشه نقشهای آن پيش
می آيد در نماز مناسبت حديث بترجمه آنست كه هرگاه چنين جامه ناپوشيده ناروائی نماز دارد پوشيده بطريق اولی خواهد بود و تا آنكه امر
بازاله آن مستلزم نهی از مطلق استعمال است **باب** من صلى في فروج حرير ثم نزعه حكم كسی كه نماز گذارد در قبای حرير پس دور كرد
حدثنا عبد الله بن يوسف قال حدثنا الليث عن يزيد عن ابي الخير عن عقبة بن عامر قال اهدي الى النبي صلى الله عليه وسلم
فروج حرير فلبسه فصلى فيه ثم انصرف فنزعه نزعا شديدا كالكاره له گفت عقبه هديه آورده شد بسوی پيغمبر خدا قبای حرير پس پوشيد آنرا و نماز كرد
در آن پس تر برگشت از نماز و كشيد از بدن كشيدنی سخت چنانچه ناخوش دارنده مر او را قال لا ينبغي هذا للمتقين و فرمود سزاوار
نيست اين برای پرهيزگاران از كفر پس مراد مسلمانان اند يا پرهيزگاران از گناهان پس مراد صلحای مسلمانان اند و برين تقدير از
محرمات خواهد بود چنانچه معنی اول ناظر بشعار اهل كفر است گفته اند كه بر كشيدن اين قبای حرير بوحی بود و اين ابتدای حرمت است
باب الصلوة في الثوب الاحمر باب در روا بودن نماز در جامه سرخ **حدثنا** محمد بن عرعرة قال حدثني عمر بن ابي زائدة عن عون
ابي جحيفة عن ابيه قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم في قبة حمراء من ادم گفت ابو جحيفه ديدم پيغمبر خدا را در قبه سرخ از چرم و رايت
بلالا اخذ وضوء رسول الله صلى الله عليه وسلم ديدم بلال را كه گرفته است آب وضوی پيغمبر خدا را و رايت الناس يبتدرون
ذلك الوضوء فمن اصاب منه شيئا تمسح به و ديدم مردم را كه منازعت و پيشی ميكردند بر يكديگر پس كسی كه رسيد
از آن آب چيزی ابر روی ميماليد ومن لم يصب منه شيئا اخذ من بلل يد صاحبه و كسی كه نرسيد از آن آب چيزی اگرفت از
تری دست همراه خود ثم رايت بلالا اخذ عنزة فركزها پس تر ديدم بلال را كه گرفته نيزه خورد را پس خلانيد آنرا در زمين وخرج
النبي صلى الله عليه وسلم في حلة حمراء مشمرا صلى الى العنزة بالناس ركعتين و بيرون آمد پيغمبر خدا در دو جامه كه ازار و ردای
سرخ بود و مراد دو چادر يمانی است كه در ميان تارهای سرخ داشت چنانكه الحال درين ديار است و مراد از ثوب احمر در ترجمه همين
است در حالی كه بر داشته بود ازار از ساق نماز گذارد بسوی نيزه كه ستره كرده بود آنرا امر مردم دو ركعت گفته اند كه نماز پيشين بود در حال سفر
و رايت الناس والدواب يمرون بين يدي العنزة و ديدم مردم را و چهارپايان را كه ميگذشتند پيش عنزه **باب** الصلوة في السطوح والمنبر
والخشب در حكم نماز بر بامها و بر منبر و چوبها قال ابو عبد الله ولم ير الحسن باسا ان يصلى على الجمد والقناطير وان جرى تحتها بول او فوقها او امامها
اذا كان بينهما سترة گفت مولف رحمة الله عليه و نديده است حسن بصری باكی اينكه نماز گذارده شود بر يخ و بر پلها اگرچه روان باشد
زير پل شاشه يا بالای آن و پيش آن وقتی كه باشد ميان مصلي و بول يا ميان قناطر و بول مانعی از رسيدن نجاست اين قيد متعلق به پيش پل است وصلى ابو هريرة
على ظهر المسجد بصلوة الامام و نماز گذارد ابو هريره بر پشت بام مسجد باقتدای نماز امام امام ابو حنيفه و امام شافعی مكروه داشته اند كه امام
تنها بر بلندی باشد يا مقتدی تنها بر بلندی و امام در پايان بود مگر برای تعليم اركان نماز يا اصل جواز نماز چنانكه آنحضرت كرده اند وصلى ابن عمر على الثلج
و نماز گذارد ابن عمر بر يخ **حدثنا** علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان قال اخبرنا ابو حازم قال سالوا سهل بن سعد من اي شيء المنبر
گفت ابو حازم پرسيدند سهل بن سعد را از كدام چوب بود منبر پيغمبر خدا در مسجد مدينه فقال ما بقي في الناس اعلم به مني پس گفت سهل
نمانده است كسی در مردم دانا تر بآنچه پرسيده شد از من هو من اثل الغابة آن منبر از درخت گز غابه بود و غابه جنگلی است جانب بلند بالای
مدينه عمله فلان مولى فلانة لرسول الله صلى الله عليه وسلم وقام عليه رسول الله صلى الله عليه وسلم حين عمل ووضع ساخته بود آنرا غلام

شيخ الاسلام | **كتاب العلم**

قد ناهزت الاحتلام گفت ابن عباس پيش آمدم
سواره بر خر ماده و حال آنكه من در آن روز نزديك
شده بودم ببلوغ اتان بفتح همزه و بكسر بمعنی ماده خر و حمار
شامل مذكر و مونث است ورسول الله صلى الله
عليه واله وسلم يصلي بمنى الى غير جدار و پيغمبر
خدا صلى الله عليه وآله وسلم نماز ميگذارد در منا كه بر يك
ميل است از مكه بسوی غير ديوار يعنی در ميدان فمررت
بين يدي بعض الصف پس گذشتم پيش بعض
صف نماز وارسلت الاتان ترتع و سر دادم ماده
خر را كه بچرد ودخلت في الصف و در آمدم در صف
نماز فلم ينكر ذلك علي احد پس انكار نكرد اين عمل را
بر من هيچ كس از جهت عدم قطع اتان نماز را از جهت عدم
بلوغ من اگرچه قريب بلوغ بودم يا از جهت آنكه آنحضرت
پيش ستره داشت غير ديوار و ستره امام ستره قوم باشد
روايت كرده ابن عباس صورت واقعه پيش از هنگام
بلوغ خود را و تقرير آنحضرت آن را كه در حكم قول است
و قبول كردن مردم اين روايت را از وی دليل مدعا است
حدثنا محمد بن يوسف يعنی بيكندي قال
حدثنا ابو مسهر بضم ميم و سكون سين مهمله و كسر
دار مهمله عبد الاعلى بن مسهر غسانی دمشقی سنه
دو صد و هژده قسطلانی گفته تحقيق ملاقات كرده است
مولف نيز و شنيده است از وی اند كی ليكن اينجا
روايت بواسطه دارد قال حدثني محمد بن حرب
بفتح حاء و سكون را مهمله خولانی نسبت بخولان بن مالك بفتح
خا معجمه و نون حمصی سنه يكصد و هفتاد و چهار قال
حدثني الزبيدي بضم زا معجمه و فتح موحده ابو الهذيل
محمد بن وليد بن عامر شامی حمصی سنه يكصد و چهل و
هفت يا هشت عن الزهري عن محمود بن الربيع
بفتح را و كسر موحده ابن سراقه انصاری خزرجی متعاد

در نام او اختلاف است اصح آنست که میمون بود غلام فلانه عایشه انصاریه برای پیغمبر خدا و استاد آنحضرت بر وی وقتی که ساخته ونهاده شد در مسجد فاستقبل القبلة وکبر وقام الناس خلفه فقرأ وركع وركع الناس خلفه پس روی کرد جانب قبله تکبیر تحریمه کرد و استادند مردم پس آنحضرت پس قراءت قرآن کرد و رکوع کرد و رکوع کردند مردم از پس آنحضرت ثم رفع راسه ثم رجع القهقرى فسجد على الارض پستر از رکوع برداشت سر خود را پستر رجوع کرد پس پا پس سجده کرد بر زمین ثم عاد الى المنبر ثم قرأ ثم ركع ثم رفع راسه ثم رجع القهقرى حتى سجد بالارض وهذا شانه پستر عود کرد بسوی منبر و استاد بر وی پس بر خواند در رکوع کرد و سر بر داشت و رجوع کرد بر پس پا تا آنکه سجده کرد بر زمین اینست حال آنحضرت یا شان منبر که از وی پرسید ند ازین حدیث چند چیز بوضوح پیوست نماز بر منبر و منبر بها و بلند ایستادن امام و پایان ایستادن مقتدیان و آنکه خطوات کثیره مفسد نماز نبوده است اگرچه این منبر سه پایه بود و احتمال دارد که بر پایه نخستین یا دوم ایستاده باشند و بیک خطوه فرود آمده و هم بیک خطوه بر رفته باشند و این فعل قلیل است باوجود آن در تمام نماز خطوات کثیره لازم آمد قال ابو عبد الله قال علي بن عبد الله المديني سالني احمد بن حنبل عن هذا الحديث قال فانما اردت ان النبي صلى الله عليه وسلم كان اعلى من الناس گفت ابو عبد الله مولف گفت علی بن عبد الله مدینی پرسید مرا امام احمد ازین حدیث گفت علی بن عبد الله نخواسته ام از ذکر این حدیث مگر آنکه بتحقیق پیغمبر خدا بلند تر استاده از مردم فلا باس ان يكون الامام اعلى من الناس بهذا الحديث پس باک نیست اینکه باشد امام بلند تر از مقتدیان بمقتضای این حدیث قال فقلت ان سفيان بن عيينة كان يسئل عن هذا كثيرا فلم تسمعه منه قال لا گفت علی بن عبد الله گفتم مرا امام احمد را بتحقیق سفیان پرسیده می شد ازین حدیث و مضمون آن بسیاری آیا نشنیده تو از وی گفت نه حدثنا محمد بن عبد الرحيم قال حدثنا يزيد بن هارون قال حدثنا حميد الطويل عن انس بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم سقط عن فرسه فجحشت ساقه او كتفه روایت کرده حمید از انس که پیغمبر خدا افتاد از اسپ پس خراشید و شگافته شد پوست ساق یا شانه او شک راویست وآلى من نسائه شهرا و سوگند خورد که نه در آید بر زنان یکماه فجلس في مشربة له درجتها من جذوع النخل پس نشست در غرفه بلند که آن حضرت را بود پایه آن از تنه خرما فاتاه اصحابه يعودونه پس آمدند او را یاران او بجائی که عیادت کنند آن حضرت را فصلى بهم جالسا وهم قيام پس نماز گذارد با ایشان در حالی که نشسته بود و ایشان ایستاده بودند فلما سلم قال انما جعل الامام ليؤتم به پس هرگاه سلام داد از نماز فرمود گردانیده نشده است امام مگر از برای آنکه اقتدا کرده شود بوی فاذا كبر فكبروا واذا ركع فاركعوا واذا سجد فاسجدوا وان صلى قائما فصلوا قياما پس وقتی که تکبیر گوید و تحریمه بندد تکبیر گوئید و وقتی که رکوع کند رکوع کنید شما و وقتی که سجده کند سجده کنید شما و اگر نماز کند ایستاده پس شما نماز ایستاده کنید ظاهر ازین مقوله آنحضرت صلی الله علیه وسلم که بعد ازین نماز فرمودند آنست که هر که ازین مردم کسی در موافقت و متابعت ارکان مذکوره تقصیری شده باشد پس بر ترک موافقت اعتراض کرده و تنبیه ساخته و از فحوای کلام قسطلانی فهم میشود که اعتراض بر آن بود که چون آنحضرت نشسته نماز کردند بایستی که آنها نیز نشسته نماز میکردند و این معنی بطریق مفهوم مخالف از قول آنحضرت وان صلى قائما فصلوا قياما وهو ان صلى قاعدا فصلوا قعودا اگرفته چنانکه مذهب شافعی است و چون این حکم مخالف مقرر است نزد شافعیه و غیرهم تقیید میکنند و میگویند که درین حکم قعود مقتدیان قید عجز معتبر است یعنی اگر مثل امام عاجز باشند نشسته نماز کنید پوشیده نماند که این توجیه اعتراض را وجهی نمی ماند فظاهر قول انما جعل الامام ليؤتم به اعتراض و تنبیه است بر ترک موافقتی با آنکه در همه ارکان موافقت بشرط عدم عجز است برین تقدیر در یک حکم اخیر قید عجز معتبر شد پس خالی از رکاکت نیست در حکم آنکه امام قاعد باشد و قوم قایم مذکور نمی شود مگر آنکه از مفهوم مخالف این قید فرا گیرند یعنی اگر عاجز نباشند در وقت قعود امام استاده کنید و آنکه گفته که صحیح آنست که این حکم در همه زمان ثابت بوده و منسوخ شد بنمازی که در آخر مرض

میلان چهار و پنج ظاهر است و شاید که معمول این دیار که اطفال را در حدود دانیمدت که زیاده از چهار و کم پنج بتعلیم میسپارند مبنی بر انست اگرچه خصوصیت مدت معلومه که شرعی سپارند انرا وجهی غیر ازین باشد والله اعلم

باب الخروج في طلب العلم ذکر بر آمدن بسفر در جستجوی علم و استحباب آن ورحل جابر بن عبد الله مسيرة شهر الى عبد الله بن انيس تصغیر انس ابن سعد جهنی بضم جیم و فتح ها حلیف انصار سنه پنجاه و چهار فی حدیث واحد و سفر کرده بود جابر که صحابی مشهور انصاری خزرجی است بمسافت یکماهه راه بسوی عبد الله بن انیس در شنیدن یک حدیث که مولف آنرا در آخر کتاب در باب لا تنفع الشفاعة عنده الا لمن اذن له بطریق تعلیق آورده که گفت ویذکر عن جابر عن عبد الله بن انيس قال سمعت النبي صلى الله عليه وآله وسلم يقول يحشر الله العباد فيناديهم بصوت يسمعه من قرب كما يسمعه من قرب انا الملك الديان ونیز مولف در ادب مفرد و غیر وی خود از جابر آورده اند که گفت رسید مرا از مردی حدیثی که شنیده بود آنرا از پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم پس شتری خریدم و رخت خود بر وی بستم پس سفر کردم بسوی آنکس یکماه تا آنکه بشام رسیدم در آنجا عبد الله بن انیس بود القصه بوی گفتم رسیده است مرا که تحقیق تو شنیده حدیثی از پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم پس خوف کردم که بمیرم پیش از آنکه بشنوم آنرا پس گفت عبد الله شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم که میگفت يحشر الناس يوم القيمة عراة الحديث و نیز بخوان از دیگر صحابه و تابعین نیز آمده که در طلب حدیث و تحصیل سنن نبوی طی مراحل کرده اند حدثنا ابو القاسم خالد بن خلي بفتح خاء معجمه و کسر لام خفیفه قاضی حمص الکلاعی شهرت بشام قال حدثنا محمد بن حرب قال قال الاوزاعي بفتح همزه و بزاء معجمه عبد الرحمن دمشقی یکی از اکابر اسلام و اتباع تابعین است و اوزاع قریه ایست نزدیک دمشق یا بطنی از حمیر یا همدان تا بمعنی فرق قبایل سنه یکصد و پنجاه و هفت اخبرنا الزهري عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابن عباس انه تمارى ازمرا یعنی شارع و مجادله هو والحر بن قيس بن حصن الفزاري و در بعضی نسخ لفظ هو ساقط است في صاحب موسى فمر بهما ابي بن كعب فدعاه ابن عباس فقال اني تماريت انا وصاحبي هذا في صاحب موسى الذي سال موسى السبيل الى لقيه هل سمعت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يذكر شانه فقال ابي نعم سمعت النبي صلى الله عليه وآله وسلم يذكر شانه يقول

رحلت آن حضرت نشسته کردند و مردم ایستاده کردند نبیداست والله اعلم و نزل لتسع و عشرین پس فرود آمد از آن غرفه بیست و نه روز را و در آمد بر زنان فقالوا یا رسول الله انک آلیت شهرا فقال ان الشهر تسع و عشرون پس گفتند صحابه ای رسول خدا تو سوگند یکماه خورده فرموده ماه بیست و نه روز است یعنی ماه بست و نه روز نیز باشد یا آنکه این ماه بحسب اتفاق بیست و نه روز است و من نیت همین ماه کرده بودم **باب** اذا اصاب ثوب المصلی امرأته اذا سجد در حکم آنکه وقتی که برسد جامه مصلی بزن او را وقتی که سجده کند **حدثنا** مسدد عن خالد قال حدثنا سلیمان الشیبانی عن عبد الله بن شداد عن میمونة قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی و انا حذاءه و انا حائض و ربما اصابنی ثوبه اذا سجد گفت میمونه بود پیغمبر خدا نماز میکرد در حالی که در پهلوی او بودم و من حائض بودم و بسا بود که میرسید بمن جامه او وقتی که نماز میکرد قالت وکان یصلی علی الخمرة گفت میمونه و بود آن حضرت که نماز میکرد بر بوریاکه از برگ نخل خرما بیافتند آنرا خمره از آن رو میگویند که میپوشد روی زمین را **باب** الصلوٰة علی الحصیر در بیان نماز گذاردن بر بوریا وصلی جابر بن عبد الله و ابو سعید فی السفینة قیاما و نماز گذاردند جابر و ابو سعید در کشتی ایستاده و قال الحسن تصلی قائما ما لم تشق علی اصحابک تدور معها و گفت حسن بصری در وقتی که پرسیدند از وی از نماز بر سفینه که استاده کنند یا نشسته نماز میکنی در کشتی بحال قیام مادامی که رنج ندهی بر همراهان خود میگردی با آن سفینه آنجا که بگردد بجانب قبله و غیر قبله والا فقاعدا و اگر همراهان رنجی رسد پس نشسته بگذاری مراد از اصحاب اهل سفینه اند یا اهل نماز ظاهر همین اخیر است این بر و اثر تائید ترجمه نمیکنند یا رب مگر مراد غیر زمین وار ند گفته اند عقد این باب و ایراد حدیث اشارت است برو حدیثی که ابن ابی شیبه و غیر او آورده که از عایشه پرسیدند که آیا پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم نماز بر حصیر میکرد و حال آنکه خدا فرموده است وجعلنا جهنم للکافرین حصیرا گفت عایشه هرگز منبوده است که نماز بر حصیر کرده باشد و این حدیث ضعیف است و خلاف حدیث صحیح است چنانکه نقل کرده و این آثاری که آورده دران هم اشارت است بآنکه نماز بر غیر زمین رواست و آنکه بمعاذ فرموده عفّر وجهک فی التراب گرد آلوده کن روی خود را در خاک یعنی سجده کن بر خاک شرط نیست بر خاک نماز گذاردن **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن اسحٰق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالک ان جدته ملیکة دعت رسول الله صلی الله علیه وسلم لطعام صنعته له فاکل منه مروی است از انس که جده مادری او مادر ام سلیم که نام او ملیکه است دعوت کرد پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم برای طعامیکه ساخته بود آنرا برای آن حضرت پس خورد آن حضرت از آن طعام ثم قال قوموا فلاصلی لکم پس از آن فرمود برخیزید تا آنکه نماز کنم برای شما یعنی تا برکت از آن بشما عاید شود قال انس فقمت الی حصیر لنا قد اسود من طول ما لبس فنضحته بماء گفت انس پس ایستادم بسوی بوریائی که ما را بود در حالی که سیاه شده بود و از درازی زمان استعمال پس شستم آنرا بآب فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم وصففت انا و الیتیم وراءه والعجوز من ورائنا پس استاد پیغمبر خدا بنماز و صف بستم من و یتیم ضمیره مولی پیغمبر خدا پس آنحضرت و پیرزال مادر ام سلیم مذکوره پس ما یان فصلی لنا رسول الله صلی الله علیه وسلم رکعتین ثم انصرف پس گذارد پیغمبر خدا دو رکعت نفل پیشتر برگشت از نماز یا مراجعت کرد از خانه ما **باب** الصلوٰة علی الخمرة نماز گذاردن بر بوریا مکرر معلوم شده اگر بابی جدا نمی ساخت بس بود و لیکن معلوم شده که غرض مولف رح در ابواب آنست که هر حدیثی که از شیخی شنیده بهر عنوانی که شنیده بهمان عنوان نقل کرده ملاحظه از تکرار ندارد **حدثنا** ابو الولید قال اخبرنا شعبة قال حدثنا سلیمان الشیبانی عن عبد الله بن شداد عن میمونة قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی علی الخمرة گفت میمونه بود پیغمبر خدا نماز میگذارد بر بوریا **باب** الصلوٰة علی الفراش نماز گذاردن بر جامه خواب از هر جنس باشد خواه با زن خود بر آن خوابیده باشد یا نه

اسماء الرجال

شیخ الاسلام | کتاب العلم

مذکور گشت حجت شد برای ما در احکام **باب** فضل من علم و علّم بیان فضیلت و کثرت ثواب کسی که دانست و دیگری را دانانید **حدثنا** محمد بن العلاء بمهملة و مد ابو کریب همدانی سنه دو صد و چهل و هشت قال حدثنا حماد بن اسامة ابو اسامه بن یزید هاشمی قرشی کوفی سنه دو صد و یک عن برید بصیغه تصغیر ابو برده بن عبد الله بن ابی برده بن ابی موسی عن ابی بردة بضم موحده عامر بن ابی موسی عن ابی موسی عبد الله بن قیس اشعری عن النبی صلی الله علیه و آله وسلم انه قال مثل ما بعثنی الله به من الهدی والعلم فرمود صفت آنچه فرستاده است مرا خدا بآن که راه راست و علم است هدی بالضم راه راست کذا فی المهذب کمثل الغیث الکثیر اصاب ارضا مانند صفت باران بسیار است که رسید زمینی را فکانت منها نقیة قبلت الماء فانبتت الکلاء والعشب الکثیر پس بود از آن زمین پاره پاک و برگزیده که قبول کرد و فرو برد آب را پس برویانید گیاه و سبزه بسیار را کلا بهمزه مقصوره گیاه تر باشد یا خشک و عشب بضم عین و سکون شین گیاه تر وکانت منها اجادب و بود از آن زمین پاره سخت که فرو برد آب را و نرویانید گیاه را اجادب بجیم و دال مهمله جمع جدب بمعنی زمین سخت چنانچه صحیح در روایت هست امسکت الماء فنفع الله بها الناس نگاهداشت آن زمین آب را پس سود مند گردانید خدا تعالیٰ آن مردم را و در بعضی نسخ بجای بها لفظ به است یعنی بآن آب فشربوا وسقوا وزرعوا پس نوشیدند و نوشانیدند مردم و زراعت کردند واصاب منها طائفة اخری انما هی قیعان و رسید آن باران پاره دیگر را از زمین که نیست آن مگر هموار و ساده قیعان بکسر قاف و سکون تحتانیه جمع قاع بمعنی زمین هموار و بقولی زمین ریگدار چنانکه فرمود لا تمسک ماء ولا تنبت کلاء نگاه نمیدارد آب را و نمیرویاند گیاه را فذلک مثل من فقه فی دین الله پس این مذکور از اقسام مثل کسی است که فقیه و عالم گشت در دین خدا فقه بمعنی فهم ماضی وی بکسر قاف آمده بمعنی علم شرعی ماضی وی بضم قاف بر دو وجه روایة هست و ثانی اشهر و اوجه است ونفعه ما بعثنی الله به و سود کرد او را آنچه فرستاد مرا خدا بآن فعلم وعلّم پس دانست آنچه آورده بود و دانانید دیگران را و این دو قسم است یکی آنکه منتفع گردد باین علم بجهت تکمیل باطن و دیگر جاگیر دو ثمرات و

وصلى انس على فراشه وقال انس كنا نصلي مع النبي صلى الله عليه وسلم فيسجد احدنا على ثوبه ونماز گذارد انس بر جامه خواب خود وگفت بوديم كه نماز ميگزارديم با پيغمبر خدا پس سجده ميكرد يكى از ما بر جامه خود كه متحرك نمى شد بحركت مصلى وانچه حركت كند با مصلى حكم جزو او دارد وانچه حركت نكند در حكم فراش است **حدثنا** اسمعيل قال حدثني مالك عن ابي النضر مولى عمر بن عبيد الله عن ابي سلمة بن عبد الرحمن عن عايشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت كنت انام بين يدي رسول الله صلى الله عليه وسلم ورجلاى فى قبلته گفت عايشه بودم من كه خواب ميكردم پيش روى آن حضرت وهر دو پاى من در جانب موضع سجده آن حضرت مى بود فاذا سجد غمزني فقبضت رجلى واذا قام بسطتهما پس وقتى كه سجده كردى خله كردى مرا پس ميكشيدم هر دو پاى را و وقتى كه مى استادى دراز ميكردم هر دو پاى قالت والبيوت يومئذ ليس فيها مصابيح گفت عايشه وخانها در ان وقت نبود در ان چراغها اعتذار است از عايشه كه اگر چراغ ميبود چنين نميكردم يعنى پيش از انكه خله كردى وقت سجده آن حضرت پاى خود را ميكشيدم واستدلال كرده اند حنفيه باين حديث كه لمس موجب نقض وضو نيست وجوابى كه شافعيه ميگويند كه شايد حائل باشد چيزى نيست از انكه اصل عدم حائل است ميان پاى وانگشت وعرف وعادت ودلالت حديث بر ترجمه از ان روست كه آنحضرت در خوابگاه نماز ميكرد ودليل آنكه عايشه كه خواب ميكرد بر فراش خوابيده بود **حدثنا** يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عقيل عن ابن شهاب قال اخبرني عروة ان عايشة اخبرته ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي وهي بينه وبين القبلة على فراش اهله اعتراض الجنازة گفت ابن شهاب خبر داد مرا عروه كه تحقيق عايشه خبر داد او را كه پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم بود كه نماز ميكرد بحالى كه عايشه ميان آنحضرت وميان قبله بودى نماز ميكرد بر فراش اهل خود وعايشه در پيش بودى مانند پيش بودن جنازه پيش مصلى آن واين نماز هم بر جامه خواب بود چنانكه در روايت ديگر تصريح است بآن **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال حدثنا الليث عن يزيد عن عراك عن عروة ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يصلي وعايشة معترضة بينه وبين القبلة على الفراش الذي ينامان عليه مرويست از عروه كه پيغمبر خدا بود كه نماز ميگذارد وعايشه در پيش بودى ميان آن حضرت وميان قبله نماز ميكرد بر فراشى كه خواب ميكردند بر آن **باب** السجود على الثوب في شدة الحر در بيان سجده كردن بر جامه كه پوشيده است مصلى در سختى حرارت وقال الحسن كان القوم يسجدون على العمامة والقلنسوة ويداه في كمه وگفت حسن بودند صحابه كه سجده ميكردند بر دستار وكلاه ودستهاى نماز گذار يا هر يكى از صحابه در آستين او بودى **حدثنا** ابو الوليد هشام بن عبد الملك قال حدثنا بشر بن المفضل قال حدثنا غالب القطان عن بكر بن عبد الله عن انس بن مالك قال كنا نصلي مع النبي صلى الله عليه وسلم فيضع احدنا طرف الثوب من شدة الحر في مكان السجود گفت انس بن مالك بوديم ما صحابه كه نماز ميكرديم با پيغمبر خدا پس مى نهاد يكى از ما طرف جامه خود را از سختى گرمى در جاى سجده واين حديث حجت حنفيه است كه در گرمى اگر بسجده گاه جامه كه [illegible] بگذارد رواست وباين رفته است امام مالك وامام احمد واسحق وگفته است عمر بن خطاب رضي الله عنه وغير او وشافعيه تاويل ميكنند جامه كه نه بر بدن است واگر بر بدن است آن قدر فراخ باشد كه بجنبش مصلى وگفته اند كه اگر بر جامه كه متحرك بود بحركت او اگر ديده ودانسته سجده كند نماز باطل است واگر ناوانسته كند باطل نيست ليكن واجب است اعاده آن نماز واين تاويل بر دور است صحابه را جامها نبود جامه وجامهاى فراخ كه بجنبند بجنبش ايشان نبوده است **باب** الصلوة في النعال در حكم نماز كردن بپاپوش از كفش ومانند آن **حدثنا** آدم بن ابي اياس قال حدثنا شعبة قال اخبرنا ابو مسلمة سعيد بن يزيد الازدي قال سالت انس بن مالك اكان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي في نعليه قال نعم گفت سعيد پرسيدم انس را آيا بود پيغمبر خدا كه نماز ميگذارد در نعلين [illegible] گفت انس آرى ميگذارد نماز بنعلين اگر بنجاستى ملوث نبودى **باب** الصلوة في الخفاف در بيان نماز با موزه **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة عن الاعمش قال سمعت ابرهيم يحدث عن همام بن الحارث قال [illegible]

شيخ الاسلام | كتاب العلم

فرستاده است مرا خدا تعالى بآن از هدايت وكبر لم يقبل هدى الله الذي ارسلت به وقبول نكرد شريعت خدا را كه فرستاده شده ام من بدان چون شورستان هموار كه قبول نكرد آب را وجمع نداشت آنرا ونرويانيد گياه را قال ابو عبد الله گفت مولف قال اسحق عن ابي اسامة گفت اسحق بن ابراهيم بن مخلد بفتح ميم وسكون خا حنظلى مروزى مشهور بابن راهويه سنه دوصد وسى وهشت از ابى اسامه كه كنيت حماد است وكان منها طايفة قيلت الماء يعنى بجاى نقية قيلت بيا ء موحده طائفه قيلت روايه كرده بياد تحتيه مشدده از تقبيل يعنى شراب نيمروز دادن يعنى بود از ان زمين پاره كه خورده بود آب را ميانه روز **باب** رفع العلم وظهور الجهل برداشته شدن علم از مردم وپيدا گشتن جهل ميان ايشان هر دو لفظ ماخوذ از حديث اند وعطف ثانى بر اول براى اظهار قباحت لازمه رفع علم است كه اصل ضلال واضلال است ومقصود تحريص است بر ثبات ومواظبت برين اشتغال وقال ربيعة وگفت ربيعه ابى عبد الرحمن بفتح فرخ قرشى مدنى تابعى معروف بربيعة الراى بسكون همزه بجهت كثرة اشتغال وى باجتهاد سنه يكصد وسى وشش لا ينبغي لاحد عنده شيء من العلم ان يضيع نفسه سزاوار نيست هيچ يكى را كه نزد او چيزى از علم باشد انكه ضايع كند نفس خود را بترك اشتغال باشتغال آن از تعليم ومناظره ومطالعه وتصنيف وذكر وفكر وجز آن كه باعث تكثير علم ورواج اساس دين وتعظيم وتوقير اسلام است وترك آن موجب غلبه جهل كه ترك علم ضايع نفس است بصرف آن وتعطيل وشغل باطل **حدثنا** عمران بن ميسرة منقرى بكسر ميم وسكون نون وفتح قاف بصرى منسوب بمنقر بن عبيد سنه دوصد وبست وسه قال حدثنا عبد الوارث بن سعيد بن ذكوان تيمى بصرى عن ابي التياح بفتح فوقانيه وتشديد تحتيه در آخر مهمله يزيد بن حميد [illegible] سنه يكصد وبست وهشت عن انس قال قال رسول الله فرمود پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم ان من اشراط الساعة ان يرفع العلم ويثبت الجهل بدرستى كه از علامات قيامت است اينكه برداشته شود علم بميرانيدن علما وثابت كرده شود جهل كه چون عالمى باقى نماند جاهلان مقتدى شوند ورواج جهل وداد جهالت وضلالت [illegible] نوشيده شود شراب [illegible] روايت [illegible] شود زنا ورواج [illegible] اطلاق از ين قيود چون هيچ يكى از ان خالى نبوده از علامات قيامت نبود **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى بن سعيد قطان عن شعبة عن

جرير بن عبد الله بال ثم توضأ و مسح على خفيه ثم قام فصلى گفت همام ویدم جریر راکه بول کرد پس وضو کرد و مسح کرد بر موزه پس برخاست و نماز گذارد فسئل فقال رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم صنع مثل هذا پس پرسیده شد جریر گفت در جواب دیدم پیغمبر خدا را که کرد مانند آنچه من کردم قال ابراهيم فكان يعجبهم لان جريرا كان من آخر من اسلم گفت ابراهیم نخعی پس بود این حدیث جریر که در عجب می آورد این مردم را که ایشان یاران ابن مسعود است از آنکه جریر بود آخر کسانیکه ایمان آورده اند جریر در سال وفات آنحضرت ایمان [illegible] است و بعد از نزول سورهٔ مائده است پس این حکم باقی بود و منسوخ هم نباشد بآیه که حکم بغسل پاها میکنند بلکه این سنت مخصص آیت است یعنی امر بغسل در غیر صورت لبس خف است و همین معنی را گفته اند موجب تعجب یاران بود ابن بطال گوید سبب تعجب آن بود که بعضی مردم گمان داشتند که مسح بر خف منسوخ شده است بآیت غسل رجلین در وضو چون جریر گفته که دیدم آن حضرت را که مسح بر خفین کرد معلوم شد که منسوخ نشده است و نیز این آیت اولین حکم است که در فرضیت وضو نازل شده و آنرا ناسخ داشتن سبق فرضیت مسح خفین میطلبد و از ین باب چیزی معلوم نشده است حدثنا اسحق بن نصر قال حدثنا ابو اسامة عن الاعمش عن مسلم عن مسروق عن المغيرة بن شعبة قال وضأت النبي صلى الله عليه وسلم فمسح على خفيه وصلى گفت مغیره وضو کنانیدم پیغمبر خدا را پس مسح کرد بر موزها و نماز گذارد **باب** اذا لم يتم السجود باب در حکم آنکه وقتی که تمام نکند مصلی سجده را **حدثنا** الصلت بن محمد قال حدثنا مهدي عن واصل عن ابي وائل عن حذيفة انه رأى رجلا لا يتم ركوعه ولا سجوده فلما قضى صلوته قال له حذيفة ما صليت از حذیفه مرویست بدرستی که دید مردی را که تمام نمیکند رکوع خود را و سجود خود را پس هرگاه که تمام کرد نماز را گفت مر او را حذیفه تو نماز نکردهٔ قال واحسبه قال لو مت مت على غير سنة محمد صلى الله عليه وسلم گفت ابو وائل گمان دارم که گفت حذیفه این مرد را اگر مردی تو مردی بر غیر طریقه محمد صلی الله علیه وسلم ظاهر حدیث دلیل ست بر آنکه طمانینه در رکوع و سجود واجب است و کسیکه واجب نمیداند درین حدیث خواهد گفت که ما صلیت نفی نماز کامل ست و طریقه عام است شامل واجب و مندوب **باب** يبدي ضبعيه ويجافي جنبيه في السجود در بیان آنکه مصلی در سجود باید که ظاهر کند تهی گاه و بغلها [illegible] و دور دارد پهلوها را از بازو که سنت است **حدثنا** يحيى بن بكير قال حدثنا بكر بن مضر عن جعفر بن ربيعة عن ابن هرمز عن عبد الله بن مالك ابن بحينة ان النبي صلى الله عليه وسلم كان اذا صلى فرج بين يديه حتى يبدو بياض ابطيه مرویست از عبد الله بن مالک که پیغمبر خدا بود وقتی که نماز میکرد کشاده کردی میان هر دو دست و هر دو پهلو تا آنکه ظاهر می شد سفیدی بغلها او وقال الليث حدثني جعفر بن ربيعة نحوه عطف است بر بکر بن مضر یعنی گفت لیث حدیث کرد مرا جعفر بن ربیعه مانند این حدیث و معنی **باب** فضل استقبال القبلة باب در بیان فضیلت روی آوردن بقبله يستقبل باطراف رجليه القبلة جمله مستانفه است روی می آرد مصلی بسر انگشت پاهای خود قبله را قاله ابو حميد عن النبي صلى الله عليه وسلم روایت کرده است این را ابو حمید از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم **حدثنا** عمرو بن عباس قال حدثنا ابن مهدي قال حدثنا منصور بن سعد عن ميمون بن سياه عن انس بن مالك قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من صلى صلوتنا واستقبل قبلتنا واكل ذبيحتنا فذلك المسلم الذي له ذمة الله وذمة رسوله گفت انس فرمود پیغمبر خدا کسی که نماز کند نماز ما و روی آورد بقبله ما و بخورد ذبح کردهٔ ما پس اوست مسلمانی که مر او راست عهد و امان خدا و عهد و امان پیغمبر خدا ذکر استقبال بقبله بعد از ذکر صلی صلوتنا از برای اهتمام بشان اوست از آنکه یهود بعد از تحویل قبله جانب کعبه تشنیع میکردند مسلمانان را و امتناع می نمودند از خوردن مذبوح ما فلا تخفروا الله في ذمته پس خیانت نکنید در عهد خدا یا در عهد مسلمانان وقال نعيم بن حماد قال ابن المبارك [illegible] حميد الطويل عن انس بن مالك قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم امرت ان اقاتل الناس حتى يقولوا لا اله الا الله گفت انس فرمود پیغمبر خدا مامور من که قتال کنم مردم را تا آنکه قایل شوند بکلمه طیبه فاذا قالوها وصلوا صلوتنا واستقبلوا قبلتنا وذبحوا ذبيحتنا فقد حرمت علينا [illegible]

الواحد تا آنکه باشد مر پنجاه زن را یک قیم که بر پا شود بکار و بار معیشت و غمخواری ایشان **باب** فضل العلم افزونی علم یا بقید از علم افزون و آنچه سابق گذشت یعنی کثرت ثواب بود **حدثنا** سعيد بن عفير بصیغه تصغیر نسبتهم بجد است بنابر شهرت و نام پدر کثیر است قال حدثني الليث بن سعد [illegible] قال حدثني عقيل مصغر است عن ابن شهاب عن حمزة بن عبد الله بن عمر ابي عماره تابعی نبیره عمر بن خطاب ان ابن عمر قال سمعت رسول الله گفت عبد الله ابن عمر شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه واله وسلم قال بينا انا نائم اتيت بقدح لبن فشربت در حالی که من خفته ام آورده شدم بقدحی از شیر یعنی در خواب می بینم که شخصی قدحی پر از شیر بمن داد پس نوشیدم آنرا حتى اني لارى الري يخرج من تحت اظفاري تا آنکه تحقیق من هر آینه می بینم سیرابی را که بر می آید از انتهای من از بسیار خوردن شیر و گوارائی آن [illegible] سیرابی ثم اعطيت فضلي عمر بن الخطاب پس ترا دادم پس خورده از بقیه شیر در قدح عمر ابن خطاب را قالوا فما اولته گفتند [illegible] رسول الله قال العلم فرمود [illegible] آن علم است و وجه مناسبت میان شیر علم از نور و لطافت و گوارائی و قوت و رونق [illegible] و جز آن بسیار است تا آنکه گفته اند صورت مثالیه علم در عالم شیر است هر که در خواب بیند که شیر میخورد علم نصیب او گردد **باب** الفتيا بضم فا و قصر اسم مصدر است بمعنی فتوی بفتح فا وهو واقف على ظهر الدابة

اسماء الرجال

واموالهم الا بحقها وحسابهم علی الله پس وقتی که گفتند آن کلمها و نماز کردند نماز ما و روی آوردند قبله ما را و ذبح کنند مذبوح را مانند مذبوح ما یعنی ذبح کنند بنام خدا یا موافقت کنند در ذبح با ما و امتناع نورزند از خوردن مذبوح ما پس تحقیق حرام شد بر ما خونهای ایشان و مالهای ایشان مگر بحق خونها و مالها و حساب اعمال ایشان بر خداست وقال ابن ابی مریم حدثنا یحیی بن ایوب قال حدثنا حمید قال حدثنا انس عن النبی صلی الله علیه وسلم مثله گفت حمید حدیث کرد ما را انس از پیغمبر خدا مانند حدیث مذکور بحسب معنی فائده این اسناد آنست که حدیث علی بن عبد الله که بعد ازین می آرد اگرچه موقوف بر صحابی است باین اسناد مرفوع است و اگر این اسناد در بعد از حدیث علی می آورد بهتر بودی وقال قال علی بن عبد الله و گفت ابن ابی مریم گفت علی بن عبد الله حدثنا خالد بن الحارث قال حدثنا حمید قال سأل میمون بن سیاه انس بن مالک فقال یا ابا حمزة ما یحرم دم العبد وماله پرسید میمون بن سیاه انس را و گفت ای ابا حمزه کنیت انس است چه چیز حرام میکند خون بنده و مال او را فقال من شهد ان لا اله الا الله واستقبل قبلتنا وصلی صلوتنا واکل ذبیحتنا فهو المسلم له ما للمسلم وعلیه ما علی المسلم پس گفت انس کسی که شهادت دهد بکلمه طیبه و روی آورد قبله ما و نماز کند نماز ما را و بخورد مذبوح ما را پس اوست مسلمان و مر او راست آنچه مر مسلمان راست از نفع و بر وی است آنچه بر مسلمان است از ضرر **باب** قبلة اهل المدینة واهل الشام والمشرق باب در بیان قبله اهل مدینه و اهل شام و اهل مشرق و اهل مغرب تکلفت الکفاء بالمذکور مراد همه اهل ارض اند لیس فی المشرق ولا فی المغرب قبلة نیست در جانب مشرق و نه در جانب مغرب قبله یعنی قبله اهل مدینه و اهل شام در این دو طرف نیست بلکه در جانب جنوب است لقول النبی صلی الله علیه وسلم لا تستقبلوا القبلة بغائط او بول ولکن شرقوا او غربوا خطاب است باهل مدینه یعنی قبله ایشان جانب مشرق و مغرب نیست از جهت فرموده پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی که روی نکنید قبله را برای غایط یا بول لیکن روی بمشرق کنید یا بمغرب **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان قال حدثنا الزهری عن عطاء بن یزید اللیثی عن ابی ایوب الانصاری ان النبی صلی الله علیه وسلم قال اذا اتیتم الغائط فلا تستقبلوا القبلة ولا تستدبروها ولکن شرقوا او غربوا فرمود وقتی که آئید شما غایط را پس روی نکنید قبله را و نه پشت و هید آنرا لیکن روی بمشرق کنید یا بمغرب قال ابو ایوب فقدمنا الشام فوجدنا مراحیض بنیت قبل القبلة فننحرف ونستغفر الله عز وجل گفت ابو ایوب رسیدیم ما شام را پس یافتیم طهارت خانها را که بنا کرده شده است رو بقبله پس روی میگردانیدیم و طلب آمرزش میکردیم برای بانی یا استغفار میکردیم از زلة استقبال کنیم وعن الزهری عن عطاء قال سمعت ابا ایوب عن النبی صلی الله علیه وسلم مثله مرویست از زهری از عطا که گفت عطا شنیدم ابا ایوب را که روایت میکرد از پیغمبر خدا مانند این حدیث **باب** قول الله واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی در فرموده پیغمبر خدا که بگیرید از مقام ابراهیم جای نماز یا جای دعا یعنی روی بکعبه کنید ان امر برای استحباب است مقام ابراهیم سنگی است که در روی اثر هر دو قدم ابراهیم علیه الصلوة والسلام است در مسجد حرم و بعضی مفسران گفته اند که مراد تمام مسجد حرم است **حدثنا** الحمیدی قال حدثنا سفیان قال حدثنا عمرو بن دینار قال سألنا ابن عمر عن رجل طاف بالبیت للعمرة ولم یطف بین الصفا والمروة أیاتی امرأته گفت عمرو بن دینار پرسیدیم ابن عمر را از حال مردی که طواف خانه کعبه کرد برای عمره و طواف نکرد میان صفا و مروه آیا جماع کند زن خود را یعنی کسی که سعی میان صفا و مروه که از ارکان است در عمره نکرد آیا از احرام می برآید یا نه فقال قدم النبی صلی الله علیه وسلم فطاف بالبیت سبعا وصلی خلف المقام رکعتین وطاف بین الصفا والمروة پس گفت ابن عمر قدوم آورد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم پس طواف کعبه کرد هفت شوط و نماز کرد پس مقام ابراهیم دو رکعت و طواف کرد میان صفا و مروه وقد کان لکم فی رسول الله اسوة حسنة و تحقیق هست مر شما را در فعل پیغمبر خدا اتباعی نیک ابن عمر این اتباع را یعنی سعی میان صفا و مروه را واجب گرفته

مناسک روز عید مگر آنکه فرمود بکن بهمچنان نیست باک و تنگی و اختلاف کرده اند علما در ترتیب این افعال که سنت است یا واجب اکثری علما که شافعی و احمد از ایشانند تمسک بحدیث سنت گویند و جمعی که امام ابو حنیفه و مالک از ایشانند گویند واجب است اگر سهو ترتیب واقع شود جبران بدم کنند بدلیل روایت ابن عباس که گفته کسی که تقدیم کند چیزی از حج و یا تاخیر کند پس باید که بریزد بجهت آن خونی را و مراد از نفی حرج رفع اثم است باعتبار جهل و عدم شعور و نسیان نه نفی حرج مطلقا و لیکن گفته ابن عباس روایت کرده مثل این حدیث و واجب گردانیده دم پس اگر نفی فهمیدی این معنی را امر نمیکرد بخلاف آن تحقیق این کلام در کتاب الحج مذکور گردد ان شاء الله تعالی

باب من اجاب الفتیا باشارة الید والرأس کسی که جواب دهد فتوی را در استفسار سایلان باشارت دست و سر **حدثنا** موسی بن اسمعیل تبوذکی بفتح فوقیه و ضم موحده و فتح معجمه قال حدثنا وهیب بتصغیر وهب بن خالد بابلی سنه شصت و پنج یا نه قال حدثنا ایوب سختیانی بفتح سین مهمله و سکون خاء معجمه و کسر فوقیه و فتح تحتیه عن عکرمة مولی ابن عباس عن ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وسلم سئل فی حجته تحقیق آنحضرت سوال کرده شد در هنگام حج وی فقال ذبحت قبل ان ارمی پس گفت سایل ذبح کردم پیش از آنکه رمی کنم آیا محذور باشد فأومأ بیده قال ولا حرج پس اشارت کرد بدست شریف خود فرمود نیست تنگی و نیز بیان ایما است بدلیل عدم حرف عطف بر قال و در احتمال جمع میان قول و ایما اثبات امر زاید است بی داعی ضروری از جهت است که مصنف اول را برای ترجمه باب اختیار کرده و در بعضی روایات فقال بفاء تفسیر است و در بعضی نسخ معتمده ان لا حرج بی لفظ قال است فاء بر تقدیر صحت صریح است در آنچه اختیار افتاد لیکن حدیث سابق ظاهر است در وقوع قول و چون حدیث باب در تحقیق ایما بدست قابل تاویل نیست و اطلاق قول بر فعل و اشارت آمده لابد حدیث سابق نیز محمول بر همین باشد چنانچه حکم تعارض چنان ظاهر و مفسر نزد ایمه فقها و قال و گفت سایلی حلقت قبل ان اذبح سر تراشیدم پیش از ذبح فأومأ بیده ولا حرج پس اشارت کرد بدست مبارک خود که نیست حرج و او در این روایت گویا عطف بر جواب سابق باشد و در بعضی روایات کتاب ان لا حرج و آن ظاهر است **حدثنا** المکی بن ابراهیم بن بشیر بفتح موحده و کسر معجمه بلخی و اسم است نسبت نیست از کبار شیوخ بخاریست که شنیده است از هفده کس از تابعین سنه دو صد و چهارده قال اخبرنا حنظلة ابن ابی سفیان بن عبد الرحمن قرشی است عن سالم

بدليلی كه در خصوص اينحال او را لايح شده باشد و بايد كه نماز خلف مقام ابراهيم نيز واجب باشد و باين قول كمتر كسی رفته بعضی گويند
كه تابع طواف است اگر واجب است اينهم واجب است و اگر سنت است سنت وسألنا جابر بن عبد الله فقال لا يقربنها حتى يطوف بين الصفا
والمروة و گفت عمرو بن دينار پرسيديم جابر انصاری را پس گفت نزديك نشود زن را تا آنكه طواف كند ميان صفا و مروه حدثنا
مسدد قال حدثنا يحيى عن سيف قال سمعت مجاهدا قال أتي ابن عمر فقيل له هذا رسول الله صلى الله عليه وسلم دخل الكعبة
فقال ابن عمر فاقبلت والنبي صلى الله عليه وسلم قد خرج گفت سيف شنيدم مجاهد را گفت آمده شد ابن عمر يعنی آمد آينده نزد ابن عمر پس
گفته شد او را اين رسول خدا در آمد كعبه را پس گفت ابن عمر پيش آمدم در حالی كه پيغمبر خدا بر آمد از خانه كعبه واجد بلالا قائما بين البابين
و يافتم بلال را بحالی كه ايستاده است در دو طرف در كعبه فسألت بلالا فقلت أصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم في الكعبة پس پرسيدم
بلال را و گفتم آيا نماز كرد پيغمبر خدا درون كعبه قال نعم ركعتين بين الساريتين اللتين على يساره إذا دخلت ثم خرج فصلى في وجه الكعبة ركعتين
گفت بلال آری گذارد دو ركعت ميان دو ستونی كه بر جانب چپ بيت است وقتی كه در آيی تو پس از بيرون آمد از درون كعبه و گذارد دو ركعت در
روی كعبه دو ركعت حدثنا إسحق بن نصر قال حدثنا عبد الرزاق قال أخبرنا ابن جريج عن عطاء قال سمعت ابن عباس قال لما دخل
النبي صلى الله عليه وسلم البيت دعا في نواحيه كلها ولم يصل حتى خرج منه گفت عطا شنيدم ابن عباس را كه
گفت وقتی كه در آمد پيغمبر خدا خانه كعبه را دعا كرد در همه گوشهای خانه و نماز نكرد تا آنكه بيرون آمد از وی فلما خرج ركع ركعتين في قبل
الكعبة وقال هذه القبلة و وقتی كه بيرون آمد گذارد دو ركعت در پيش روی كعبه و فرمود اينست قبله ظاهر آنست كه اين حديث از مراسيل
ابن عباس است از آنكه ثبوت نرسيده كه ابن عباس با آن حضرت داخل كعبه شده بود و از روی مشاهده خود ميگويد و بلال همراه بود درون
خانه كعبه پس حديث بلال راجح باشد و بر تقدير ثبوت بودن ابن عباس درون كعبه تواند كه چون همه مردم بدعا متوجه بودند آنحضرت
دو ركعت سبكی گذارده باشد و ابن عباس مطلع نشده پس در قول بلال زيادتی علم است پس راجح بود از اينجاست كه قاعده اصول
ترجيح ميكنند قول مثبت را بر قول نافی **باب** التوجه نحو القبلة حيث كان روی كردن مصلی در نماز جانب قبله هر جا كه باشد كسی در سفر و حضر
وقال أبو هريرة قال النبي صلى الله عليه وسلم استقبل القبلة فكبر روی كن بسوی جهت كعبه پس تكبير گو حدثنا عبد الله بن
رجاء قال حدثنا إسرائيل عن أبي إسحق عن البراء قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى نحو بيت المقدس ستة عشر أو سبعة عشر شهرا
گفت براء بود پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم كه نماز گذارد جانب بيت المقدس شانزده يا هفده ماه بعد از هجرت در مدينه و در بعضی روايتها آمده كه
آنحضرت در مكه سه سال بجانب بيت المقدس كعبه را در ميان كرده نماز ميگذارد و تا جمع كند بين القبلتين از كلام بعضی فهم ميشود كه
اين معنی گويا باجتهاد آن حضرت بود و در مدينه مامور شده بتوجه بجانب بيت المقدس كذا في بعض الشروح وكان رسول الله صلى الله عليه
وسلم يحب أن يوجه إلى الكعبة و بود پيغمبر خدا دوست ميداشت كه امر كرده شود بتوجه بسوی كعبه فأنزل الله عز وجل قد نرى تقلب
وجهك في السماء پس فرود فرستاد خدای كه قوی و بزرگ است اين آيت تحقيق می بينيم گرديدن روی تو در آسمان و تردد تو در
انتظار وحی كه قبله جانب كعبه شود از آنكه افضل است از بيت المقدس و قبله جد او ابراهيم بود عليه السلام فتوجه نحو الكعبة
پس روی كرد جانب كعبه وقال السفهاء من الناس وهم اليهود ما ولاهم عن قبلتهم التي كانوا عليها گفتند
بيخردان كه قوم يهود ند چه چيز گردانيد ايشان را از قبله كه بودند بر آن قل لله المشرق والمغرب يهدي من يشاء إلى صراط مستقيم بگو
باين بيخردان مر خدای راست مشرق و مغرب هيچ جای خصوصيت ذاتی ندارد تابع امر الهی است هدايت ميكند كسی را كه ميخواهد بسوی
راه راست و درست فصلى مع النبي صلى الله عليه وسلم رجل ثم خرج بعد ما صلى پس نماز گذارد با پيغمبر خدا مردی پس بيرون آمد

بودندان او تغير و سقوط راه نيافته سنه هشتاد و سه
قالت أتيت عائشة وهي تصلي آمدم خواهر خود
عايشه صديقه را بحالی كه وی نماز ميخواند يعنی نماز
كسوف فقلت ما شأن الناس پس گفتم چه حال
مردم است كه ترسان و حيران غير معتاد در نماز ميخوانند
فأشارت عائشة إلى السماء پس اشارت كرد
عايشه بسوی آسمان بجهت كسوف آفتاب بدست
خود يا بسر خود در روايت باب من قال في الخطبة
بعد الثناء أما بعد ثانی است تواند كه هر دو بوده فاذا
الناس قيام پس ناگاه ديدم كه مردم ايستاده اند
برای نماز كسوف در اين روايت تقديم و تاخير است
چنانچه در باب من لم يتوضأ إلا من الغشي المثقل معلوم
شود فقالت سبحان الله پس گفت عايشه اين
كلمه يعنی پاك است خدا از نقائص و قبول تغير
قلت آية گفتم علامتی بزرگ است بر كمال قدرت
الهی كه شمس با اين منزلت و ابهت در اندك زمان
مقهور و مسلوب النور گرديد فأشارت برأسها
أي نعم پس اشارت كرد عايشه بسر خود كه يعنی آری
همچنين است فقمت حتى علاني الغشي اسما
گويد پس ايستاده شدم در نماز تا آنكه عارض شد مرا
بيهوشی يعنی قريب شدم بدان غشی بفتح غين و سكون
شين هر دو معجمه و تخفيف تحتيه و كسر شين و تشديد تحتيه
نيز آمده حالتی كه عارض ميشود بسبب دراز ايستاده
ماندن در گرمی و جز آن قاله الكرمانی و در بعضی روايات
تجلاني الغشي بفتح فوقيه و جيم و تشديد لام هر دو يك
معنی است فجعلت أصب على رأسي الماء
پس گشتم من كه ميريختم بر سر خود آب را تا بهوش آيم فحمد
الله النبي صلى الله عليه وآله وسلم وأثنى
عليه پس بعد فراغ از نماز تا آنكه روشن گشت آفتاب
خطبه خواند پس سپاس گفت خدا را آنحضرت و ستايش
كرد بر وی فقال ما من شيء لم أكن أريته
إلا أريته في مقامي هذا پس فرمود نيست هيچ
چيزی كه نموده شده بود من او را مگر آنكه ديدم آن را
بچشم خود در مقام من كه اينست حتى الجنة و
النار تا آنكه بهشت و دوزخ را نيز ديدم فأوحي لي
أنكم تفتنون في قبوركم پس وحی كرده شد بسوی
من كه تحقيق شما امتحان كرده ميشويد در قبرهای خود
مثل أو قريبا بتنوين هر دو لفظ و با تنوين و ثانی
ثانی فقط هر سه روايت است متعلق بما بعد است و قول
فاطمه راويست در اسما لا أدري أي ذلك قالت
اسماء نمی دانم كدام از ان دو لفظ را گفته است اسما
و اين جمله معترضه است ميان آن دو كلمه و اين عبارت
من فتنة المسيح الدجال يعنی آزموده ميشويد
در گورهای خود مانند يا نزديك از فتنه مسيح دجال كه آزمايش
مسلمانان كند در شدت آزمايش و هول و عظيم خطر

بعد از آنکه نماز گذارده بود فمر علی قوم من الانصار فی صلوة العصر یصلون نحو بیت المقدس پس گذشت آنمرد بر جمعی از انصار در نماز عصر که میگذاردند نماز جانب بیت المقدس فقال هو یشهد انه صلی مع رسول الله صلی الله علیه وسلم وانه توجه نحو الکعبة پس گفت آنمرد که گواهی میدهد کنایت از خود کرده بطریق التفات یا این صیغه غایب نقل راوی است بتحقیق گذارد نماز پیغمبر خدا رحمت وسلامت کناد خدا بر وی و اینکه گواهی میدهد که بتحقیق توجه کرد آنحضرت جانب کعبه فتحرف القوم حتی توجهوا نحو الکعبة پس برگشتند مردم تا آنکه روی کردند جانب کعبه در بعضی روایات واقع شده که تحویل در نماز صبح بود و باختیار شیخین مروی ایشان نماز عصر است پوشیده نماند که بیت المقدس جانب شمال مدینه واقع است و کعبه بجانب جنوب پس درین تحویل لازم می آید که امام و همچنین صفوف مقتدیان مشی اقدام کرده باشند و اگر بر جای خود بوده همه برگردند امام پس پشت مقتدیان و صف زنان پیش صف مردان می افتد و التزام باید کرد که مشی اقدام در آن وقت مبطل نماز نبوده است چنانکه در حدیث ذو الیدین مشی اقدام با تکلم مبطل نبوده است **حدثنا** مسلم قال حدثنا هشام قال حدثنا یحیی بن ابی کثیر عن محمد بن عبد الرحمن عن جابر قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یصلی علی راحلته حیث توجهت به فاذا اراد الفریضة نزل واستقبل القبلة گفت جابر بود پیغمبر خدا نماز میکرد بر مرکب آنجا که توجه میکرد آن مرکب بآن حضرت و وقتی که خواستی نماز فرض گذارد فرود می آمد و استقبال قبله میکرد در نماز **حدثنا** عثمان قال حدثنا جریر عن منصور عن ابراهیم عن علقمة قال قال عبد الله صلی النبی صلی الله علیه وسلم قال ابراهیم لا ادری زاد او نقص گفت عبد الله بن مسعود نماز گذارد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی گفت ابراهیم راوی علقمه از روی شک که نمیدانم که درین نماز زیادتی چیزی کرد یا کم کرد رکنی را یا واجبی را فلما سلم قیل له یا رسول الله احدث فی الصلوة شیء پس هرگاه که سلام داد گفته شد مر آنحضرت را ای رسول خدا آیا نو پیدا شد در نماز چیزی قال وما ذاک قالوا صلیت کذا وکذا فرمود چه چیز است آن حادث گفتند نماز کردی چنین و چنین کنایت است از آنچه واقع شده بود کمی یا زیادتی فثنی رجلیه واستقبل القبلة فسجد سجدتین ثم سلم پس خمید هر دو پای را و روی کرد قبله را و سجده کرد دو سجده سهو بعد سلام کرد و ازینجا معلوم میشود که این سجده از زیادتی بوده است یا از ترک واجب و اگر از سبب نقصان رکن بودی اعاده نماز هم کردی و نیز معلوم شد که روی از قبله گردانیدن و سخن کردن در موقت مبطل نبوده است فلما اقبل علینا بوجهه قال انه لو حدث فی الصلوة شیء لنبأتکم به و هرگاه رو کرد بر جانب ما روی خود را فرمود اگر حادث شدی در نماز چیزی البته خبر میکردم شما را بآن چیز حادث ولکن انما انا بشر مثلکم انسی کما تنسون فاذا نسیت فذکرونی لیکن نیستم من مگر آدمی مانند شما در حکم طبیعی فراموش میکنم چنانچه فراموش میکنید شما پس وقتی که فراموش کنم من پس یاد دهید مرا در نماز بتسبیح و مانند آن واذا شک احدکم فی صلوته فلیتحر الصواب فلیتم علیه و وقتی که شک و تردد کند یکی از شما در نماز خود پس کوشش نماید در یافت صواب را تا ظن بیک طرف حاصل شود پس تمام کند نماز و بنا بر آن طرف نماید که مظنون او شده ثم یسلم ثم یسجد سجدتین پس بعد سلام و بعد بستر سجده کند دو سجده سهو درین صورت شک و تحری موجب سجده سهو که تاخیر رکن یا ترک واجب است ظاهر نمیشود مگر آنکه در تحری تاخیر رکنی شود و قسطلانی گوید این سجده محمول بر استحباب است و علیه الاجماع پوشیده نماند که آخر حدیث دلالت کرد که سجده سهو بعد از سلام است و اول حدیث بر عکس آن پس در وی اشارت بجواز هر دو صورت است لیکن علما را اختلاف است در افضلیت که پیش از سلام است یا بعد از آن **باب** ما جاء فی القبلة ومن لم یر الاعادة علی من سها فصلی الی غیر القبلة باب در بیان حکمی که آمده است در قبله گرفتن و روی بآن کردن سوای آنچه مذکور شده و حکم کسی که نمی بیند اعاده نماز را بر کسی که ندانست و نماز گذارد بسوی غیر قبله یعنی بعد از تحری اجتهاد جانبی کرد و پس از نماز ظاهر شد

اسماء الرجال

العصر ۱۲ است لنبأتکم ای لاخبرتکم ۱۲ قسطلانی

شیخ الاسلام | کتاب العلم

آورده است ما را بمعجزات ظاهر و باهر و آیات روشن و شریعت حقه مستقیمه فاجبناه واتبعناه پس قبول کردیم فرموده او را و پیروی کردیم در راه راست که شریعت است وهو محمد و او محمد است ثلثا سه بار گوید این مجموعه کلمات را یا جمله اخیر را فقط بجهت التذاذ بنام حبیب محبوب فیقال نم صالحا پس گفته میشود او را خواب کن بخواب نیک نرگوارا که باعث آرام باشد نه کسل یا بحال صلاح خود یا صلوح خود مر بهشت را قد علمنا ان کنت لموقنا به تحقیق دانستیم ما که بدرستی تو هر آینه یقین دارنده بآنحضرت و رسالت وی واما المنافق او المرتاب اما کسی که بدل تصدیق ندارد و ظاهرش مخالف باطن است در اسلام او المرتاب یا شک دارنده در رسالت وی منافق مقابل مومن است و مرتاب مقابل موقن لا ادری ای ذلک قالت اسماء فاطمه گوید در نمی یابم و یاد ندارم کدام یکی ازین دو کلمه را گفته است اسما فیقول لا ادری سمعت الناس یقولون شیئا فقلته پس میگوید آن کس بی ایمان نمیدانم و در نمی یابم حقیقت حال را شنیدم مردم را که میگفتند در حق او چیزی پس گفتم آنچه میگفتند یعنی نظر و تامل نکردم تا بحقیقت در رسم و بقول مردم تکذیب و انکار کردیم او را و تتمه حدیث با بقیه مباحث آینده مذکور گردد انشاء الله تعالی **باب** تحریض النبی صلی الله علیه وآله وسلم وفد عبد القیس علی ان یحفظوا الایمان والعلم و یخبروا من وراءهم برانگیختن پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم ایلچیان قبیله عبد القیس را بر یاد داشتن احکام ایمان و علم آنچه گرفته بودند از آنحضرت و خبر دادن بآن کسی را که پس ایشان است وقال مالک بن الحویرث بتصغیر و شاثة بن حشیش بفتح حاء مهمله و دو شین معجمه ابو سلیمان لیثی است پیش آمد نزد پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم در شش کس از قوم خود و اسلام آورد و بیست روز نزد آنحضرت اقامت کرد و پیغمبر داد او را آنحضرت در رجوع مرد ببصره سنه نود و چهار قال لنا النبی گفت مالک فرمود برای ما پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم ارجعوا الی اهلیکم فعلموهم باز گردید بسوی اهل و عیال خود پس تعلیم کنید آنها را ایمان و احکام آنچه دانسته اید **حدثنا** محمد بن بشار ابو بکر بن عثمان بصری قال حدثنا غندر بضم غین معجمه و فتح دال مهمله محمد بن جعفر هذلی قال حدثنا شعبة عن ابی جمرة بجیم و رای مهمله نصر بن عمران بصری قال کنت اترجم بین ابن عباس وبین الناس گفت ابو جمره بودم من که ترجمه میکردم در میان ابن

بروی که خطا کرده است وبسوی غیر قبله واقع شد درین صورت اعاده نماز نکند انیست مذهب ابیحنیفه ویاران او وابراهیم نخعی وثوری این چنین روایت کرده ابن ابی شیبه از سعید بن المسیب وعطا وشعبی وغیر ایشان گویند واجب نیست اعاده نماز شافعی گوید اگر خطا یقین معلوم شود خواه در وقت یا بعد از وقت واجب است اعاده وقد سلم النبی صلی الله علیه وسلم فی رکعتی الظهر فاقبل علی الناس بوجهه ثم اتم ما بقی وبتحقیق سلام داد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در دو رکعت نماز ظهر پس روی کرد برمردم یعنی پشت داد بقبله پس تمام کرد دو رکعت باقی را این جزء حدیث ذوالیدین است چنانکه تمام معلوم خواهد شد برای تائید ترجمه آورده که بعد از ظهور خطا واستدبار قبله اعاده نکرد وبهمین قدر مناسبتی بترجمه دارد کرمانی ودیگر شارحان گویند که آن حضرت زمان استدبار قبله را داخل در نماز داشت یعنی درینوقت هم خود را مصلی گرفت واین خود از روی سهو بود پس در استدبار سهوا اعاده نفرمود واز ینوجه مناسب گشت بترجمه **حدثنا** عمرو بن عون قال حدثنا هشیم عن حمید عن انس قال قال عمر وافقت ربی فی ثلث قلت یا رسول الله لو اتخذنا من مقام ابراهیم مصلی گفت انس گفته است عمر بن خطاب رضی الله موافقت کردم پروردگار خود را یعنی رای من موافق وحی افتاد در سه چیز گفتم ای رسول خدا اگر بگیریم ما از مقام ابراهیم جای نماز بهتر باشد فنزلت واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی وآیة الحجاب وموافقت کردم در آیت حجاب زنان پیغمبر خدا را قلت یا رسول الله لو امرت نساءک ان یحتجبن گفتم ای رسول خدا اگر فرمائی زنان خود را که در پرده باشند لایق بود فانه یکلمهن البر والفاجر بتحقیق کلام میکنند ایشان را نیک وفاسق وانیمعنی سزاوار نمی بینم فنزلت آیة الحجاب پس نازل شد آیت حجاب که انیست یا ایها النبی قل لازواجک الآیة واجتمع نساء النبی صلی الله علیه وسلم فی الغیرة علیه وجمع شدند زنان پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در غیرت وحمیت بر آن حضرت فقلت لهن عسی ربه ان طلقکن ان یبدله ازواجا خیرا منکن فنزلت هذه الآیة پس گفتم مر این زنان را نزدیکست پروردگار او اگر طلاق کند شما را اینکه بدل میکند او را ازواج بهتر از شما پس نازل شد این آیت قال ابو عبد الله وقال ابن ابی مریم اخبرنا یحیی بن ایوب قال حدثنی حمید قال سمعت انسا بهذا گفت مولف رح وگفته است ابن ابی مریم که شیخ اوست که خبر داد مارا یحیی گفت حدیث کرد مرا حمید وگفت شنیدم انس را باین حدیث مذکور تقویة کرده است مولف اسناد ماسبق را باین اسناد که قوی تر از آنست **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر قال بینا الناس بقباء فی صلوة الصبح اذ جاءهم آت فقال ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قد انزل علیه اللیلة قرآن گفت ابن عمر در میان آنکه مردم بمسجد قبا بودند در نماز صبح ناگاه آمد این مردم را آینده پس گفت بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی تحقیق فرستاده شد بروی امشب قرآنی اشارت است بآیات قد نری تقلب وجهک الآیات قبل ازین پیش برا گذشت که نزول این آیات در نماز عصر بود وچون قلیلی از روز نزدیک بشب بوده بمجاز آنرا شب گفته است کذا قالوا وقد امر ان یستقبل الکعبة فاستقبلوها وتحقیق امر کرده شد که روی کند آنحضرت جانب کعبه پس روکنید شما کعبه را وکانت وجوههم الی الشام فاستداروا الی الکعبة اگر گوئی این خبر مردم در نماز عصر رسیده بود چنانکه گذشت واینجا در نماز صبح گفته تطبیق درین دو حدیث چگونه است گوئیم بنماز عصر خبر بمردم شهر مدینه رسید ومسجد قبا بیرون شهر بمسافتی واقع است باهل قبا آن در نماز صبح روز دیگر رسیده است پس منافات ندارد **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی عن شعبة عن الحکم عن ابراهیم عن علقمة عن عبد الله قال صلی النبی صلی الله علیه وسلم الظهر خمسا فقالوا أزید فی الصلوة قال وما ذاک قالوا صلیت خمسا فثنی رجلیه وسجد سجدتین گفت عبد الله نماز گذارد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی ظهر را پنج رکعت پس گفتند صحابه آیا زیاده شد در نماز فرمود چیست سبب این سوال یا چیست آن زیادتی گفتند پنج رکعت گذاردی پس خمید آن حضرت هر دو پای را وسجده کرد دو سجده ظاهر اینحدیث وحدیث سابق آنست

وناحیه که قصد میکند آن را مسافر وسفر بعید ومشقت کذا فی القاموس وبیننا وبینک هذا الحی من کفار مضر ومیان ما وتو این قبیله کافران مضر است نفس تمام قبیله ایست اولاد مضر بن نزار وحی قبیله را گویند ولا نستطیع ان ناتیک الا فی الشهر الحرام ونمی توانیم که بیائیم بخدمت تو بسبب مزاحمت قوم مضر بقتال مگر در شهر حرام فمرنا بامر نخبر به من وراءنا وندخل به الجنة پس بفرما ما را بحکمی واضح وفاصل میان حق وباطل خبر دهیم بدان کسی را که در پس ما اند ودرآئیم بعمل کردن آن بهشت را فامرهم باربع پس امر کرد ایشان را بچهار چیز ونهاهم عن اربع امرهم بالایمان بالله وحده ونهی کرد ایشان را از چهار چیز امر کرد ایشان را بایمان بخدا تنها بلا شریک غیر تفسیر کرد این چهار مامور بها را بایمان بخدا الیس از تفصیل کرد ایمان را بشعبهای چهار قال هل تدرون ما الایمان بالله وحده فرمود آیا میدانید چیست ایمان بخدا تنها قالوا الله ورسوله اعلم گفتند خدا وپیغمبر وی دانا تر است قال شهادة ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله فرمود ایمان گواهی دادن است باین کلمه طیبه واقام الصلوة وایتاء الزکوة وصیام رمضان وادا کردن نماز ودادن زکوة وروزه ماه رمضان چهار چیز که امر کرد بدان نهاست که صول ارکان ایمان اند وان تعطوا من المغنم الخمس واینکه بدهید از غنیمت که از کفار بدست آید پنجم حصه را واین ضمیمه آن چهار است که افزوده شده بجهت مزید اهتمام بدان باقتضاء مقام چه ایشان اهل محاربه بودند با ملاعنان ونهاهم عن الدباء والحنتم والمزفت ونهی کرد ایشان را ازین چهار ظروف اشربه متعارفه آن دیار که چهارم آن نقیر است بفتح نون قال شعبة وربما قال النقیر گفت شعبه راوی ابی جمره وبسا است که گفته است ابوجمره یا شنه مورد مذکور نقیر را که چهارم است وگاه ذکر نکرده وربما قال المقیر ونیز بسا است که گفته است ابوجمره بدل مزفت مقیر را که مرادف اوست چنانچه در اواخر کتاب الایمان معلوم شده ونیست مراد که ابوجمره تردد کرده است در بیان چهارم درین دو چه لازم می آید از ذکر مقیر با ذکر مزفت تکرار وهم نقیر ومقیر مختلف اند در معنی بالجمله مراد ما نهی از استعمال انهاست مطلقا بجهة مبالغه در منع از شبیه بشاربان خمر یا نهی از انتباذ در ان است وسابق ذکر یافت قال احفظوه واخبروا من وراءکم فرمود آنحضرت یاد دارید مذکور را واگاه کنید کسی را که پس شما اند

باب الرحلة فی المسألة النازلة

رفتن بجای در استفتاء حکم مسئله که پیش آمده واین اعتبار فرق میان این باب وباب الخروج فی العلم که گذشت ظاهر است رحله بالکسر کوچ کردن واما بالضم بمعنی مقصد است **حدثنا** محمد بن مقاتل ابو الحسن مروزی قال اخبرنا عبد الله یعنی ابن المبارک مروزی قال اخبرنا عمر بن سعید بن ابی حسین نوفلی مکی قال حدثنی عبد الله بفتح عین بن ابی ملیکة بضم میم وفتح لام نام شش زهیر است واین جد عبد الله است که باین

که بجره وشنیدن قول صحابه آن حضرت سجده سهو کرد مقرر در مذاهب آنست که درین صورت یک رکعت دیگر با آن ضم کرده سجده کنند

ظاهر اعتیبا از حدیث دیگر معلوم نموده باشند واین احادیث را مصروف از ظاهر کرده اند **باب** حك البزاق بالید عن المسجد دور کردن

بلغم که از راه دهان بر آید بدست از سبب المخاط انچه از بینی بر آید والبصاق انچه از دهان آید والنخاعة بالضم انچه از سینه بر آید

قیل النخاعة بعین انچه از سینه بر آید والنخامة بمیم انچه از سر بر آید بصاق و بزاق بیک معنی است مولف رح چون فارغ شد از احکام قبله شروع

در احکام مسجد کرد **حدثنا** قتیبة قال حدثنا اسمعیل بن جعفر عن حمید عن انس ان النبی صلی الله علیه وسلم رای نخامة فی القبلة

فشق ذلك علیه حتی رای فی وجهه روایت است از انس تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی دید آب بینی را در دیوار قبله پس دشوار

آمد آن رویت بر آن حضرت تا آنکه دیده شد در روی مبارک او اثر تغیر فقام فحکه بیده پس ایستاد و تراشید آنرا بدست خود فقال

ان احدکم اذا قام فی صلوته فانه یناجی ربه او ان ربه بینه وبین القبلة پس فرمود تحقیق یکی از شما وقتی که ایستاد در نماز

خود پس تحقیق مناجات میکند بقرآن واذکار وتسبیحات پروردگار خود را یا آنکه تحقیق پروردگار میان او ومیان قبله است

یعنی حاضر وشاهد است فلا یبزقن احدکم قبل قبلته پس تف نکند وبلغم نیندازد یکی از شما جانب قبله خود رعایت ادب حضور واکرام

جهت قبله را ولکن عن یساره او تحت قدمه لیکن بیندازد جانب چپ یا زیر پای خود ثم اخذ طرف ردائه فبصق فیه ثم رد

بعضه علی بعض پس گرفت طرف ردای خود را پس تف انداخت در ان طرف جامه پس تر مالید بیکدیگر وبرهم زد فقال او یفعل

هکذا پس فرمود یا میکند اینچنین که من کردم **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان

رسول الله صلی الله علیه وسلم رای بصاقا فی جدار القبلة فحکه مرویست از عبد الله بن عمر که پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی دید لعابی را در دیوار

جانب قبله پس تراشید آنرا ثم اقبل علی الناس فقال اذا کان احدکم یصلی فلا یبصق قبل وجهه پس تر روی کرد بر مردم پس

فرمود وقتی که باشد یکی از شما که نماز میکند پس آب دهان نیندازد در پیش روی خود فان الله قبل وجهه اذا صلی پس تحقیق خدا پیش روی

اوست وقتی که نماز کند **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة ام المؤمنین

ان رسول الله صلی الله علیه وسلم رای فی جدار القبلة مخاطا او بصاقا او نخامة فحکه مرویست از عائشه مادر مسلمانان که تحقیق

پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی دید در دیوار قبله آب بینی یا آب دهان یا بلغم شك راویست پس تراشید آنرا **باب**

حك المخاط بالحصا عن المسجد تراشیدن آب بینی بسنگ از مسجد مولف در مخاط ونخامه فرق نکرده است در ترجمه باب مخاط

آورده وحدیثی که درین باب می آرد اینجا نخامه واقع شده چون هر دو در لزوجت نزدیک هم اند واز فضلات طاهره در یک حکم داشته

وقال ابن عباس ان وطئت علی قذر رطب فاغسله وان کان یابسا فلا گفت ابن عباس اگر پی سیر کنی بر چرکی تر پس بشوی

آنرا واو ازاله کن پاک باشد یا ناپاک واگر خشک باشد حاجت بشستن ندارد **حدثنا** موسی بن اسمعیل قال حدثنا ابراهیم بن سعد

قال اخبرنا ابن شهاب عن حمید بن عبد الرحمن ان ابا هریرة وابا سعید حدثاه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم رای نخامة

فی جدار المسجد فتناول حصاة فحتها ابوهریره وابو سعید حدیث کرده اند حمید بن عبد الرحمن را که تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی

دید بلغمی را در دیوار مسجد پس گرفت سنگریزه ودور کرد آنرا بوی فقال اذا تنخم احدکم فلا یتنخمن قبل وجهه ولا عن یمینه ولیبصق

عن یساره او تحت قدمه الیسری پس فرمود وقتی که سرفه کند یکی از شما پس نیندازد والبته پیش روی خود ونه از جانب دست راست

وگو تف کند از جانب دست چپ اگر در پهلوی او کسی نباشد یا زیر پای چپ **باب** لا یبصق عن یمینه فی الصلوة آب دهان

نیندازد از جانب دست راست در نماز از حدیث سابق وهمان حدیث است از شیخ دیگر باندک تفاوت از بعضی الفاظ که درین باب آورده

شیخ الاسلام | کتاب العلم

بالمدینة پس سوار شده عقبه از مکه که اقامتگاه او

بود برای پرسیدن این مسئله حادثه بسوی پیغمبر خدا

صلی الله علیه وآله وسلم که در مدینه بود فسأله پس

پرسید عقبه آنحضرت را ازین مسئله فقال رسول

الله پس فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم

کیف وقد قیل چگونه معاشرت کنی با آن منکوحه و

حال آنکه تحقیق گفته شد وسخن کرده شد بانچه مورث

شبهه حرمت باشد اگرچه بگفته یک زن رضاع وفساد

ثابت نگردد مگر نزد احمد گواهی مرضعه تنها کافیست نزد

جمهور ومالک بشرط عدالت لیکن مروت واحتیاط مقتضی

آنست که اجتناب کند از وی وجدا کند از خود اینچنین

است مذهب جمهور وبرین محمول است این حدیث

ففارقها عقبة پس جدا کرد او را عقبه از خود ونکحت

زوجا غیره ونکاح کرد آن منکوحه شوهر دیگر را جز وی

باب التناوب فی العلم نوبت کردن بیکدیگر در

کسب علم **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا

شعیب عن الزهری ح تحویل است از اسنادی

پیش از تمام آن باسناد دیگر قال گفت مولف بطریق

تعلیق وقال ابن وهب عبد الله مصری اخبرنا

یونس عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله

بن ابی ثور بفتح مثلثه قرشی نوفلی تابعی عن عبد الله

بن عباس عن عمر قال کنت انا وجار لی من

الانصار فی بنی امیة بن زید گفت عمر بن خطاب

بودم من وهمسایه که مرا بود از انصار در محله بنی امیه

بن زید وهی من عوالی المدینة ومحله ایشان از عوالی

مدینه است وآن مکانهای بلند نزدیک مدینه اند از

طرف شرق وکنا نتناوب النزول علی رسول الله

وبودیم ما که بنوبت می آمدیم از عوالی بر پیغمبر خدا صلی الله

علیه وآله وسلم ینزل یوما وانزل یوما نزول

میکرد آن همسایه روزی ونزول میکردم روزی برای

اکتساب علم ودریافت حالات از حضرت وی فاذا نزلت

جئته بخبر ذلك الیوم من الوحی وغیره پس وقتیکه

که نزول میکردم می آوردم آن همسایه را خبر آن روز

از حضور پر نور هرچه بودی از وحی وغیر وحی واذا

نزل فعل مثل ذلك واگر نزول مینمود او میکرد مانند

مطلقا منع مفهوم میشود خواه در نماز باشد یا در غیر نماز گویا تقیید کرده است آنرا بحالت نماز بموجب بعضی احادیث چنانکه معلوم میشود و جزم کرده نووی بمنع مطلقا در نماز یا غیر آن در مسجد یا در غیر مسجد چنانکه از حدیث آخر ظاهر است **حدثنا** یحیی بن بکیر قال حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب عن حمید بن عبد الرحمن ان ابا هریرة و ابا سعید اخبراه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم رای نخامة فی حائط المسجد فتناول رسول الله صلی الله علیه وسلم حصاة فحکها ثم قال اذا تنخم احدکم فلا یتنخم قبل وجهه ولا عن یمینه ولیبصق عن یساره او تحت قدمه الیسری ترجمه حدیث بوضوح پیوسته **حدثنا** حفص بن عمر قال حدثنا شعبة قال اخبرنی قتادة قال سمعت انس بن مالک قال قال النبی صلی الله علیه وسلم لا یتفلن احدکم بین یدیه ولا عن یمینه ولکن عن یساره او تحت رجله گفت انس فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی تف نیندازد یکی از شما پیش روی خود و نه از جانب یمین خود لیکن بیندازد از جانب چپ یا زیر پای چپ خود **باب** لیبزق عن یساره او تحت قدمه الیسری که آب دهان بیندازد از جانب چپ خود یا زیر پای چپ **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا قتادة قال سمعت انس بن مالک قال قال النبی صلی الله علیه وسلم ان المومن اذا کان فی الصلوة فانما یناجی ربه گفت انس فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی تحقیق مسلمان وقتی که هست در نماز مناجات میکند مگر خدا را و حاضر نیست مگر وی تعالی فلا یبزقن بین یدیه ولا عن یمینه ولکن عن یساره او تحت قدمه پس تف نیندازد پیش روی خود و نه از طرف راست خود لیکن اندازد جانب چپ خود یا زیر پای خود **حدثنا** علی قال حدثنا سفیان قال حدثنا الزهری عن حمید بن عبد الرحمن عن ابی سعید ان النبی صلی الله علیه وسلم ابصر نخامة فی قبلة المسجد فحکها بحصاة ثم نهی ان یبزق الرجل بین یدیه او عن یمینه ولکن عن یساره او تحت قدمه الیسری تحقیق پیغمبر خدا دید بلغمی را در دیوار قبله مسجد پس تراشید آنرا بسنگریزه پس تر منع کرد انیکه تف اندازد مردی پیش روی خود یا طرف راست خود ظاهر آنست که نهی تحریمی است از انکه این را خطیئه خوانده لیکن اندازد جانب چپ یا زیر پای چپ وعن الزهری سمع حمیدا عن ابی سعید نحوه روایت است از زهری که شنید حمید را که روایت کرده از ابی سعید مانند حدیث مذکور در معنی **باب** کفارة البزاق فی المسجد کفارت خطیئه تف در مسجد که دفن آن است در خاک اگر در مسجد خاک باشد یا برون انداختن از مسجد **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا قتادة قال سمعت انس بن مالک قال قال النبی صلی الله علیه وسلم البزاق فی المسجد خطیئة وکفارتها دفنها تف انداختن در مسجد گناهی است و کفارت آن زیر خاک کردن است آنرا **باب** دفن النخامة فی المسجد **حدثنا** اسحق بن نصر قال اخبرنا عبد الرزاق عن معمر عن همام سمع ابا هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اذا قام احدکم الی الصلوة فلا یبصق امامه فرمود وقتی که ایستاد یکی از شما بنماز پس تف نیندازد پیش خود فانما یناجی الله ما دام فی مصلاه زیرا که مناجات نمیکند مگر خدا را مادامی که در جای نماز است ولا عن یمینه فان عن یمینه ملکا و نیندازد از جانب راست های خود تحقیق راست های او فرشته است ولیبصق عن یساره او تحت قدمه فیدفنها و گو تف اندازد جانب چپ یا زیر پای پس زیر خاک کند آنرا پوشیده نماند که فرشته چنانکه در جانب یمین هست جانب چپ هم هست شراح تعرض باین شبهه کرده و جوابی شافی نیاورده اند بعضی گفته اند که مراد غیر فرشته کرام الکاتبین است و بعضی گویند که در حالت نماز کرام الحسنات است فرشته چپ را آنجا دخلی نیست گویم در نیت ریا و سمعه و ترک ارکان سهوا و نسیانا باقی است و بر تقدیر تسلیم که درین وقت وی معطل است از نوشتن گناه حاضر خود خواهد بود و اگر گوئی خدا جل شانه در وقت مناجات حاضر است تعیین آنکه در جانب مقابل است موهم جهت است و خدا منزه از آن است گویم این از باب متشابهات است و تعیین از جهت رو آوردن مصلی است بجهت پیش نه آنکه خدا همانجاست و بس یعنی چون بیکطرفی رو کرده بخدا باید که تعظیم کند آن طرف را والله اعلم

طلاق یا ناشی از طلاق و خطار او درین گمان الله اکبر خدا بزرگتر است و بزرگی حق اوست

باب الغضب فی الموعظة والتعلیم اذا رای ما یکره خشم کردن در وعظ و تعلیم چون به بیند صاحب آن چیزی را که مکروه دارد **حدثنا** محمد بن کثیر بر وزن فعیل از کثرة ابو عبد الله عبدی نسبة بعبد القیس بن اقصی سنه دو صد و بست و سه قال اخبرنی سفیان ثوری عن ابن ابی خالد عن قیس بن ابی حازم عن ابی مسعود الانصاری عقبة بن عمرو الانصاری خزرجی قال قال رجل یا رسول الله لا اکاد ادرک الصلوة مما یطول بنا فلان گفت ابو مسعود که گفت مردی ای پیغمبر خدا نزدیک نیست که دریابم نماز را از جهت دراز کردن فلان قیام را با ما گفته اند مراد ابی بن کعب است و بعضی گفته معاذ بن جبل قول اول صحیح تر است چنانکه در باب تخفیف الامام فی القیام معلوم شود قال فما رایت النبی صلی الله علیه واله وسلم فی موعظة اشد غضبا من یومئذ گفت ابو مسعود پس ندیده ام آنحضرت را در هیچ وعظی سخت تر از روی غضب ازین روز فقال ایها الناس انکم منفرون پس فرمود ای مردمان بدرستی که شما گریزاننده اید مردم را از جماعت نماز و حضور مراسم اسلام فمن صلی بالناس فلیخفف فان فیهم المریض والضعیف وذا الحاجة پس کسیکه نماز کند بمردم امام شود پس گو تخفیف کند و تطویل بحد ملال نرساند پس بدرستی که درین مردم بیمار و ناتوان و صاحب حاجت است تو اند بود اینها از مشغول داشت **حدثنا** عبد الله ابن محمد ابو جعفر مسندی قال حدثنا ابو عامر عبد الملک العقدی بفتحتین نسبة بعقد قومی از قیس است قال حدثنا سلیمان بن بلال المدینی باثبات تحتانیه پیش از نون و در بعضی نسخ بحذف آن منسوب بمدینه شریفه است حافظ ابو الفضل مقدسی در کتاب الانساب از بخاری نقل کرده مدینی باثبات یا آنکه اقامت کرده بمدینه رسول صلی الله علیه وآله وسلم و مفارقت نکرد از آن و مدنی بحذف یا آنکه تحویل کرده از آن کذا ذکره الکرمانی و این مخالف مشهور است که جوهری وغیره گفته اند نسبة بمدینه شریفه بحذف یا است و نسبة بمدینه منصور باثبات یا عن ربیعة بن ابی عبد الرحمان یعنی ربیعة الرای برای ساکن اسم فاعل از انبعاث مدنی است عن یزید مولی المنبعث عن زید بن خالد الجهنی بضم جیم و فتح ها و نون نسبة بجهینه بن زید بن لیث است هفتاد و هشت ان النبی صلی الله علیه واله وسلم ساله رجل عن اللقطة مرویست از زید بن خالد بدرستی که آنحضرت پرسید او را مردی از حکم لقطه بضم لام و سکون قاف بمعنی آنچه از کسی بر زمین افتاده و دیگری بردارد فقال اعرف وکاءها پس فرمود بشناس رشته سر بند او را که رای لغت و کا بکسر

باب ذا بدره البزاق فلياخذ بطرف ثوبه وقتی که غلبه کند بلغم چنانکه نتواند نگهداشت پس گو بگیرد بطرف جامه خود حدثنا مالك بن اسمعيل قال حدثنا زهير قال حدثنا حميد عن انس ان النبی صلی الله عليه وسلم رأی نخامة فی القبلة فحكها بيده ورئي منه كراهية او رأی كراهيته لذلك وشدته عليه تحقيق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی دید آب بینی را در دیوار قبله مسجد پس تراشید آنرا بدست خود و دیده شد از ان حضرت ناخوشی یا ناخوشی آنحضرت مر این را و شدت او برین شکر را و بیست وقال ان احدكم اذا قام فی صلاته فانما يناجی ربه او ربه بينه وبين قبلته وفرمود تحقیق یکی از شما وقتی که استاده در جای نماز خود پس تحقیق مناجات میکند پروردگار خود را یا فرمود پروردگار را میان او و میان قبله است فلا يبزقن فی قبلته ولكن عن يساره او تحت قدمه پس تف نکند در جانب قبله خود ولیکن تف کند جانب چپ یا زیر پای خود ثم اخذ طرف ردائه فبزق فيه ورد بعضه علی بعض قال او يفعل هكذا پس گرفت آنحضرت طرف چادر خود را پس تف کرد در وی ورد کرد بعضی را بر بعضی یعنی در هم مالید فرمود یا میکند این چنین

باب ما جاء فی عظة الامام الناس فی اتمام الصلوة وذكر القبلة باب در بیان چیزیکه آمده است در پند دادن امام مردم را در تمام کردن نماز و در ذکر قبله حدثنا عبدالله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هريرة ان رسول الله صلی الله عليه وسلم قال هل ترون قبلتی ههنا آیا می بینید قبله مرا اینجا یعنی شما گمان می برید قبله مرا اینجا و اینکه نمی بینم من مگر آنچه درین جهت است و چنین نیست فوالله ما يخفی علی ركوعكم ولا خشوعكم انی لاراكم من وراء ظهری سوگند خدا پوشیده نیست بر من رکوع شما و خشوع شما و بخشوع سجده است از انکه غایت خشوع در ان است یا عام تر از سجده است تحقیق می بینم شما را از پس پشت خود مراد رویت حقیقی است بهمین چشم در مقابله شرط عادی نیست و این عادت در حق آن حضرت مفقود بود و نیز گفته اند که آن حضرت را صلی الله علیه وسلم در قفا دو سوراخ مانند سوراخ سوزن بود که از ان راه هر چه پس پشت می بود میدید و جامه حاجب آن نبوده و این نیز از جمله خوارق عادت است حدثنا يحيی بن صالح قال حدثنا فليح بن سليمان عن هلال بن علی عن انس بن مالك قال صلی بنا النبی صلی الله عليه وسلم صلوة گفت انس گذارد پیغمبر خدا رحمت کناد بروی نمازی را ثم رقی المنبر فقال فی الصلوة وفی الركوع انی لاراكم من ورائی كما اراكم پس بر رفت منبر را و گفت در نماز و در رکوع تحقیق می بینم شما را از پس خود چنانچه می بینم شما را یعنی از پیش خود و تخصیص رکوع بذکر از ان است که اعظم ارکان است نمی بینی اگر کسی امام را در رکوع یافت رکعت تمام را دریافت و نیز میتواند بود که عادت اکثر مردم آنست که اهتمام در رکوع کمتر می نمایند یا بحسب اتفاق از مقتدیان در ان نماز سهوی رفته باشد ظاهر از حدیث آنست که مراد رویت بصری است نه علم کشفی

باب هل يقال مسجد بنی فلان آیا روا است که گفته می شود مسجد فلان جماعت یعنی مسجد بیت الله است در نسبت کردن آن بدیگران جای ملاحظه بود چنانکه از نخعی روایت کرده اند که مکروه میداشت این نسبت را موافق قصد رد نخعی در رفع این ملاحظه کرده حدثنا عبدالله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبدالله بن عمر ان رسول الله صلی الله عليه وسلم سابق بين الخيل التی اضمرت تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد بروی مسابقت کرد میان اسپانی که خشک کرده شده بودند من الحفياء وامدها ثنية الوداع از حفیا که موضعی است در عوالی مدینه و منتهای او ثنیة الوداع بود میان هر دو جای پنج میل یا شش میل یا هفت میل است وسابق بين الخيل التی لم تضمر من الثنية الی مسجد بنی زريق و مسابقت کرد میان اسپانی که خشک کرده نشده از ثنیه تا مسجد بنی زریق وان عبدالله بن عمر كان ممن سابق بها تحقیق عبدالله بن عمر بود از انجمله مسابقت کرد بآن خیل یا آن مسابقت این مقوله نافع است یا مقوله ابن عمر که بطریق غیبت

شيخ الاسلام | کتاب العلم

و معروف است برای ملتقط تعریف کند تا غالب شود ظن او که بعد ازین مدت کسی نمیجوید و در اطعمه و فواکه تا آنجا که فاسد نشود ثم استمتع بها پس تربعد تعریف شود اگر نیامده مالک وی بهره بگیر از ان و بدین موجب است مذهب اکثر صحابه و شافعی و احمد باین قایل اند و بعضی صحابه بدان رفته اند که غنی تصدق کند و مالک نمی شود و قول ابن عباس و سفیان ثوری و ابن مبارک و اصحاب ابو حنیفه اینست در هدایه گفته ملتقط اگر غنی است جایز نیست که منتفع شود بدان زیرا چه وی مال غیر است پس مباح نباشد انتفاع مگر برضای وی برای اطلاق نصوص و اباحت برای فقیر باشد رت حدیث بود یعنی قول وی علیه السلام پس اگر نیاید صاحب آن پس باید که تصدق کند بدان و جبر تقصیر نباشد باجماع پس آنچه ورا راوست باقی بر اصل باشد بعد ازان گفته و اگر ملتقط فقیر است باک نیست بانتفاع زیرا چه در وی تحقیق نظر از جانبین است و لهذا جایز است دفع بسوی فقیر که غیر آن باشد همچنین وقتیکه فقیر پدر و پسر و زوجه وی باشد اگرچه خود غنی بود و در نهایه شرح هدایه گفته که تصدق بعد از تعریف رخصت است و عزیمت حفظ است فان جاء ربها فادها اليه پس اگر بیاید مالک لقطه پس ادا کن آنرا بوی و نزد ما واجب است ادای آن اگر گواهان آرد و اگر تنها بیان علامت نماید چون وزن و عدد دراهم و وکا و عفاص آن اگرچه دفع بوی درست باشد اما واجب نبود و جبر کرده نشود بران در قضا و مالک و شافعی گفته جبر کرده شود کذا فی الهدایه و کرمانی از [illegible] نقل کرده که در صورت دعوی با بیان صفت بمذهب مالک و احمد آنست که دفع کرده شود [illegible] بی بینه و شافعی و حنفیه گویند اگر در دل صدق مدعی آید میرسد که بدهد و الا اگر نه بینه طلبد [illegible] صفت گاه [illegible] شنیده درست میگوید انتهی پس معلوم شد که در نقل مذهب شافعی اختلاف است و محتمل که از وی دو روایت باشد قال فضالة الابل گفت آن مرد سایل پس گم شده شتر اگر کسی بگیرد چه حکم دارد فغضب حتی احمرت وجنتاه پس خشمگین شد آنحضرت تا آنکه سرخ شد هر دو رخسارهای او وجنه بحرکات ثلثه رخسار او جنيه بهمزه مضمومه كذلك او قال احمر وجهه یا گفت سرخ شد روی شریف او شکت ادی است و وجه غضب سوء فهم سایل و عدم ربط کلام بمقام است چه سوال و جواب اولا از حکم لقطه بود و آن چیزیست که افتاده باشد از کسی بر زمین و نمیداند که کجا افتاد و سوال از شتر درینجا دخل ندارد

باب القسمة وتعليق القنو في المسجد در بيان قسمت كردن مال در مسجد و آويختن قنو در آن قال ابو عبد الله القنو العذق گفت مولف قنو بمعني عذق است يعني خوشه خرما لان الاثنان قنوان والجماعة ايضا قنوان مثل صنو و صنوان يعني صيغه تثنيه و جمع يک وزن است چنانکه تثنيه و جمع صنو صنوان است وقال ابراهيم يعني ابن طهمان عن عبد العزيز بن صهيب عن انس قال اتي النبي صلي الله عليه وسلم بمال من البحرين فقال انثروه في المسجد وكان اكثر مال اتي به رسول الله صلي الله عليه وسلم آورده شد پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي بمالي از بحرين كه شهريست نزديک بعمان گويند اين مال زكوة نبوده وگرنه بعباس ندادي از آنكه زكوة حرام است بر بني هاشم وبعضي گويند كه مال خراج بود وبعضي گويند از غنيمت بهر تقدير عباس را فرمودن كه هرچه خواهد بردار دو هركه بنظر در آمد او را اعطا فرمودند يا آنكه حق همه مسلمانان چنانكه ظاهر است بوي متعلق خواهد بود و ترجيحي ميخواهد آنچه بخاطر ميرسد آنكه اين همه مال از جمله حق آن حضرت بوده باشد يا آنكه احكام مفوض براي آنحضرت بوده پس فرمود بريزيد آن مال را در مسجد و بود بيشتر مالي كه آورده شده بود آن مال پيغمبر خدا را رحمت كناد خدا بروي و در روايتي واقع شده كه صد هزار بود و از آخر اين حديث ظاهر ميشود و صد هزار درهم بود فخرج رسول الله صلي الله عليه وسلم الي الصلوة ولم يلتفت اليه پس برآمد پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي بسوي نماز و التفات نكرد بسوي آن مال فلما قضي الصلوة جاء فجلس اليه فما كان يري احدا الا اعطاه پس هرگاه گزارد نماز را آمد و نشست نزد آن مال و نبود آنحضرت كه ميديد كسي را مگر آنكه بخشش كرد او را اذ جاءه العباس فقال يا رسول الله اعطني فاني فاديت نفسي وفاديت عقيلا درين درميان بودند كه ناگاه آمد عباس و گفت اي رسول خدا عطا كن مرا تحقيق من فديه داده ام خود را و عقيل را روز بدر كه اسير كرده آورده بودند يعني زري خرج كرده ام يا مقروض شده ام فقال له رسول الله صلي الله عليه وسلم خذ فحثا في ثوبه ثم ذهب يقله فلم يستطع پس فرمود عباس را پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي بگير آنقدر كه تواني پس دستها پر كرده در جامه گرفت پسترفت عباس كه بردارد پس نتوانست آنرا برداشت فقال يا رسول الله مر بعضهم يرفعه الي پس گفت عباس اي رسول خدا بفرما بعضي ازين حاضران كه بردارد بر من قال لا فرمود نميفرمايم قال فارفعه انت علي قال لا پس گفت عباس بردار آنرا تو بر من فرمود برنميدارم بر تو فنثر منه ثم ذهب يقله پس انداخت پاره از آن پسترفت عباس كه بردارد و نتوانست فقال يا رسول الله مر بعضهم يرفعه علي قال لا پس گفت اي رسول خدا بفرما بعضي را كه بردارد بر من فرمود نه قال فارفعه انت علي قال لا گفت عباس پس بردار آنرا تو بر من فرمود نه فنثر منه ثم احتمله فالقاه علي كاهله ثم انطلق پس انداخت پاره از آن پس برگرفت آنرا و انداخت بر پشت ميان دو شانه پس تر راه گرفت فما زال النبي صلي الله عليه وسلم يتبعه بصره حتي خفي علينا عجبا من حرصه پس هميشه پيغمبر خدا در پي ميكرد عباس را نظر خود را يعني متصل ميديد تا آنكه پوشيده شد بر ما و متصل ميديد حضرت از روي تعجب بود از حرص عباس فما قام رسول الله صلي الله عليه وسلم وثم منها درهم پس نايستاد پيغمبر خدا و حال آنكه آنجا درهمي بود پوشيده نماند كه در ترجمه دو چيز بود اول قسمت مال دوم تعليق خوشه خرما در مسجد و در حديث همان معني اول ذكر يافته در تطبيق ترجمه گفته اند كه مولف قياس كرده است تعليق را بر قسمت مال بجامع آنكه مال نهادن در مسجد براي گرفتن محتاجان بود و اين معني در تعليق قنو نيز موجود است بهتر آنست كه گوييم كه مولف چنانكه طريقه اوست اولا وضع ابواب با تراجم كرده و حديثي كه در شان تعليق آمده اگرچه قوي است و نسائي از عوف بن مالک آورده چون نظر در آن كرده بر شرط خود نيافته كه ايراد كند

باب من دعي لطعام في المسجد كسي كه دعوت كرده شد در مسجد براي طعامي ومن اجاب فيه و كسي كه قبول دعوت كند تعالي كه در مسجد است و در اكثر روايات اين كتاب بدل فيه منه واقع شده من براي ابتدا است و ضمير راجع بمسجد يعني كسي كه اجابت كند از مسجد حاصل

چون است گاو و خر و باين قايلند مالک و شافعي گويند ترک التقاط اجتنب ... افضل است چه اصل در اخذ مال غير حرمت است و اباحت از جهت خوف ضياع آمده و چون اينجا اينقدر خوف نيست حاجت نباشد بالتقاط وليكن توهم ضياع باقيست پس التقاط مكروه باشد و ترک آن مستحب و نزد ما جايز است التقاط در همه جا از جهت توهم ضياع پس مستحب باشد التقاط و تعريف از جهت صيانت اموال مردم چنانكه در شاة كذا في الهداية و دلالت حديث بر وجوب ترک باتفاق منفي است و بر استحباب نيز ممنوع است نزد ما و كرماني كه شافعي است گفته استقلال شتر بعيش متحقق نمي شود مگر در صورتي كه يافته شود در صحرا اما اگر يافته شود در ديها و شهرها پس جايز است التقاط او براي عدم مانع و وجود موجب آن بودن او در معرض تلف و محل طمعها است انتهي قال فضالة الغنم گفت سايل پس گم شده گوسفند كه حالش چنان است چه حكم دارد قال لك فرمود مر تراست اگر بعد از تعريف صاحب آن پيدا نشود او لاخيك يا مر برادر تراست كه صاحب آن باشد يا ديگري كه التقاط كند بعد از سر دادن تو يا پيشتر از گرفتن او للذئب يا براي گرگ است اگر بدست كسي نيفتاد اشاره است بر جواز التقاط و انتفاع بآن تا ضايع نگردد و گرگ بخورد و همچنين است حكم هر حيواني كه ضايع گردد باين ... حدثنا محمد بن العلاء ابو كريب كوفي قال حدثنا ابو اسامة حماد بن اسامه كوفي عن بريد ... ابو موسي عن ابي بردة بن ابي موسي عن ابي موسي الاشعري انه قال سئل النبي صلي الله عليه وسلم عن اشياء كرهها گفت ابو موسي پرسيده شد آنحضرت از چيزهاي كه ناخوش داشت آنرا ... سوال از قيامت بود و نحو آن از آنچه موجب تحريم و تفضيح گردد بر مسلمانان و شاق آيد و بملال و ناخوشي ... و هلاک ايشان انجامد چنانچه در تفسير مائده بيايد انشاء الله تعالي فلما اكثر بضم همزه عليه غضب پس هرگاه بسيار كرده شد سوال بر آنحضرت خشم كرد ثم قال للناس سلوني عما شئتم پس فرمود مردم را ... بخشم بپرسيد مرا از هرچه خواهيد قال رجل من ابي گفت مردي كيست پدر من و سايل عبد الله بن حذافه بود كه رسول آنحضرت بود بطرف كسري قال ابوك حذافة فرمود پدر تو حذافه قرشي است بضم مهمله و ذال معجمه ... در خلافت عمر فقام آخر فقال من ابي يا رسول الله سوال مردي ديگر سعد بن سالم ... پرسيد كيست پدر من يا رسول الله قال ابوك سالم مولي شيبة بفتح شين معجمه و تحتيه ساكن و موحده مفتوحه صحابي است ... بعضي مردم موافق عادت جاهليت طعن ميكردند در نسب ايشان فلما راي عمر ما في وجهه قال يا رسول الله انا نتوب الي الله تبارک وتعالي

هر دو یکی است حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة انه سمع انسا قال وجدت النبی صلی الله علیه وسلم فی المسجد معه ناس اسحق گوید شنیدم انس را که گفت یافتم پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی در مسجد بحالی که با وی مردم بودند فقمت فقال لی ارسلک ابو طلحة قلت نعم فقال لطعام قلت نعم پس ایستادم فرمود مرا آیا فرستاده است ترا ابو طلحه گفتم آری فرستاده است فرمود برای طعام گفتم آری قال لمن حوله قوموا فانطلق وانطلقت بین ایدیهم فرمود کسی را که گرد آنحضرت بودند برخیزید واجابت ابو طلحه کنید پس راهی شد آن حضرت بطرف خانه ابو طلحه و راهی شدم من پیش پیش مردم

باب القضاء واللعان فی المسجد بین الرجال والنساء

باب در بیان حکم کردن در مسجد و جواز لعان در مسجد میان مردان و زنان حدثنا یحیی بن موسی قال حدثنا عبد الرزاق قال اخبرنا ابن جریج قال اخبرنی ابن شهاب عن سهل بن سعد ان رجلا قال یا رسول الله أرأیت رجلا وجد مع امرأته رجلا ایقتله از سهل بن سعد مرویست که بتحقیق مردی گفت ای پیغمبر خدا آیا میدانی حکم مردی را که یافت با زن خود مردی را یعنی دید که زنا میکند آیا میکشد او را یا نه همدرین وقت نازل شد آیت لعان و حکم کرد آن حضرت بموجب آیه مذکوره فتلاعنا فی المسجد پس لعن یکدیگر کردند هم در مسجد وانا شاهد در حالی که من حاضرم مقوله سهل است این حدیث طولی دارد چنانکه در کتاب لعان معلوم شود و چون مقصود درینجا بیان قضا در مسجد بود همین قدر را ایراد کرده و قضا در مسجد کردن نزد حنفیه بهتر است و اکثر ائمه دین برین اند امام شافعی مکروه میداند اگر التزام کنند و اگر بحسب اتفاق واقع شود کراهت ندارد و پوشیده نماند که جلوس آن حضرت بصحابه کرام و بیان قضای احکام دینی در غیر مسجد شریف مدتی کمتر معلوم شده و اگر خواهد بود بحسب اتفاق خواهد بود والله اعلم

باب اذا دخل بیتا یصلی حیث شاء او حیث امر ولا یتجسس

و نهی که در آید کسی خانه دیگری را باذن صاحب خانه آیا نماز کند در آن خانه آنجا که خواهد یا باذن عام یا نماز کند آنجا که فرموده شود و تفحص نکند پس از در آمدن یا بعد از امر صاحب خانه که یا کست آنجا یا تا پاکست حدثنا عبد الله بن مسلمة قال حدثنا ابراهیم بن سعد عن ابن شهاب عن محمود بن الربیع عن عتبان بن مالک ان النبی صلی الله علیه وسلم اتاه فی منزله مرویست از عتبان که بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی آمد او را در منزل وی فقال این تحب ان اصلی لک من بیتک پس فرمود کجا دوست میداری تو اینکه بگذارم نماز برای تو از خانه تو قال فاشرت له الی مکان فکبر النبی صلی الله علیه وسلم وصففنا خلفه فصلی رکعتین گفت عتبان پس از پرسیدن آن حضرت اشارت کردم مر وی را بسوی جائی پس تکبیر نماز گفت پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی و صف بستیم ما اهل خانه پس گذارد آن حضرت دو رکعت نماز ابن عتبان مردی بصیر بود و نمیتوانست برای نماز بمسجد شریف حاضر شد التماس نمود که آن حضرت بخانه او تشریف ارزانی دارند و جائی برای نماز در خانه تعین کنند خواست که برکات حضور و نماز آن حضرت در آنجا حاصل شود و هم ازین جهت آن حضرت پرسید که کجا نماز گذارم و نماز کرد هر جا خواست

باب المساجد فی البیوت

در بیان گرفتن مساجد در خانها وصلی البراء بن عازب فی مسجد فی داره جماعة و نماز گذارد براء بن عازب در مسجدی که در سرای او بود بجماعت حدثنا سعید بن عفیر قال حدثنا اللیث قال حدثنی عقیل عن ابن شهاب قال اخبرنی محمود بن الربیع الانصاری ان عتبان بن مالک وهو من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم ممن شهد بدرا من الانصار انه اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله قد انکرت بصری محمود بن ربیع گوید که عتبان بن مالک و او از یاران پیغمبر خداست رحمت کناد خدا بروی از جماعة است که حاضر شده غزوهٔ بدر را از انصار که بتحقیق آمد پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی پس گفت ای رسول خدا بتحقیق کور کردم چشم خود را انا اصلی لقومی من نماز میکنم مر قوم خود را یعنی امام ایشانم فاذا کانت الامطار سال الوادی الذی بینی وبینهم لم استطع ان اتی مسجدهم فاصلی بهم

شیخ الاسلام | کتاب العلم

آنحضرت این قول از زین قطعه تعلیق خبر تکرار ثابت نشود اما چون در شروع آن حدیث عبارتی راسه بار اعاده نمود بدین طریق شاید ترجمه متواند شد وقال ابن عمر و گفت ابن عمر قال النبی صلی الله علیه واله وسلم هل بلغت ثلثا فرمود آنحضرت در خطبه حجة الوداع بعد بیان احکام وادای وعظ بر وجه تمام اما تبلیغ کردم فرمود این را سه بار حدثنا عبدة بفتح مهمله وسکون موحده ابن عبد الله خزاعی بصری سنه دو صد و پنجاه و هشت قال حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث بن سعید بن ذکوان تنوری بصری تمیمی سنه دو صد و نه قال حدثنا عبد الله بن المثنی بضم میم و فتح مثلثه و تشدید نون ابن عبد الله بن انس بن مالک قال حدثنا ثمامة بضم مثلثه و تخفیف هر دو میم بن عبد الله بن انس است عن انس عن النبی صلی الله علیه واله وسلم انه کان اذا تکلم بکلمة اعادها ثلثا حتی یفهم عنه انس خبر میدهد از عادت شریفه آنحضرت که بتحقیق بود وی صلی الله علیه واله وسلم که چون کلام میکرد اعاده میکرد او را سه بار تا فهم کرده شود و گرفته شود از حضرت وی و در لفظ کان مخدثان را اختلاف است مشهور میان جمهور آنست که افادهٔ دوام و استمرار میکند و بعضی متاخرین را درینجا سخن است چه در بسیاری از احادیث کان واقع شده که محال اراده استمرار درانجا تنگ است کما لا یخفی علی المتتبع کذا فی ترجمة المشکوة واذا اتی علی قوم فسلم علیهم سلم علیهم ثلثا و چون در می آمد بر قومی پس سلام میکرد بر ایشان سلام میکرد سه بار کرمانی از خطابی نقل کرده که مراد سلام استیذان است چنانکه مرویست که آنحضرت آمد سعد را و در خانه بود پس سلام گفت سه بار جواب نشنید پس برگشت پس سعد در رسید و عذر خواست که مقصود من استکثار برکت سلام تو بود یا رسول الله و نیز مروی است که فرمود چون استیذان کند یکی از شما سه بار پس اذن داده نشود او را باید که برگردد و گفته که در وی نظر است از آنکه در استیذان اگر اول مرتبه اذن یابد مثنی نکند و اگر بدوم بار یابد مثلث نکند و نیز آورده او جه آنست که گویند عادت شریفه آن بود که چون بر قومی میامد اولا سلام استیذان میکرد و دیگر سلام تحیة و دیگر سلام وداع آمد و تکرار سلامها باین نحو معروف در شرع نیست و از حدیثی ثابت نشده و تواند که گویند فرق است میان سلام

ودوقتی که باشد باران ها سیلان میکند رودی که درمیان من ومیان ایشان است نمیتوانم که بیایم مسجد ایشانرا پس امامت نماز کنم ایشان را وددت یا رسول الله انك تاتيني فتصلي في بيتي فاتخذه مصلی دوست میدارم ای رسول خدا این را که بیائی تو پس اینکه نماز گذاری درخانه من پس بگیرم آنجا را جای نماز خود قال فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم سافعل انشاء الله گفت راوی پس فرمود مر عتبان را پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی سرانجام است که میکنم آنچه گفتی اگر خدا خواسته قال عتبان فغدا علی رسول الله صلی الله علیه وسلم وابو بکر حين ارتفع النهار گفت عتبان پس فردای آن روز آمد بر من پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی وابو بکر صدیق وقتی که بلند شد روز یعنی وقت چاشت کبری فاستاذن رسول الله صلی الله علیه وسلم فاذنت له فلم يجلس حين دخل البيت پس طلب اذن در آمدن کرد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس اذن دادم آن حضرت را پس نه نشست وقتی که در آمد خانه را ثم قال اين تحب ان اصلي من بيتك قال فاشرت له الى ناحية من البيت پس فرمود کجا دوست میداری اینکه نماز کنم از خانه تو گفت پس اشارت کردم مر آن حضرت را بسوی گوشه از خانه فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم فكبر فقمنا فصففنا فصلى ركعتين ثم سلم پس ایستاد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی وتکبیر نماز گفت وایستادیم ما وصف بستیم پس گذارد دو رکعت پستر سلام داد قال وحبسنا ه على خزيرة صنعناها له گفت عتبان ونگهداشتیم آن حضرت را بر خزیره که ساخته بودیم آنرا برای آن حضرت خزیره بفتح خاء معجمه وکسر زاء ویای مثناة تحتیه وبفتح را طعامی است که گوشت قیمه کرده می پزند وچون گداخته شود وروی آرد می اندازند قال فثاب في البيت رجال من اهل الدار ذوو عدد گفت عتبان پس جمع شدند در خانه مردم از اهل سرا ومحله چندکس فاجتمعوا پس گرد آمدند تفسیر ثاب است فقال قائل منهم اين مالك بن الدخيشن او ابن الدخشن پس گفت گوینده از ین مردم محله کجاست مالك بن دخیشن یا ابن دخشن شك کرده راوی در نام پدر مالك واین مالك یکی از محله بود که نیامده فقال بعضهم ذلك منافق لا يحب الله ورسوله پس گفت بعضی از ایشان او منافق است دوست نمیدارد خدا ورسول خدا را فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تقل ذلك پس فرمود رسول خدا رحمت کناد خدا بروی مگو این را الا تراه قد قال لا اله الا الله يريد بذلك وجه الله آیا نمی بینی او را بتحقیق گفته است کلمه طیبه که میخواهد بآن قول ذات خدا را واین شهادت است از آن حضرت بر تصدیق باطن او وتبری او از نفاق آن حضرت بوحی معلوم کرده یا از انکه از آن جماعة است که در غزوهٔ بدر حاضر بودند وحق تعالی در شان ایشان وحی فرستاده که ان الله اطلع على اهل بدر فقال اعملوا ما شئتم فقد غفرت لهم پس نفاق از ایشان هرگز نیاید قال الله ورسوله اعلم گفت آن گوینده خدا ورسول او دانا ترست بحقیقت حال او قال فانا نرى وجهه ونصيحته الى المنافقين گفت در اعتذار از قول خود پس بتحقیق ما می بینیم توجه او وخیر خواهی او مر منافقان را فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم فان الله قد حرم على النار من قال لا اله الا الله يبتغي بذلك وجه الله فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بتحقیق خدا حرام گردانیده است بر آتش کسی را که گفت کلمه طیبه در حالی که میخواهد بآن ذات خدا را یعنی رضای او را قال ابن شهاب ثم سالت بعد ذلك الحصين بن محمد الانصاري وهو احد بني سالم وهو من سراتهم عن حديث محمود بن الربيع فصدقه بذلك گفت ابن شهاب که روایت کرده است این حدیث را محمود بن ربیع پستر پرسیدم حصین بن محمد انصاری را وآن حصین یکی از بنی سالم است واو از سادات این قوم است از حدیث محمود بن ربیع پس تصدیق کرد آنرا باین حدیث محمود بن ربیع اگرچه ثقه است لیکن چون ابن شهاب در خردسالی از وی شنیده بود ودر تحمل صبی حدیث را اختلاف کرده در کلان سالی از حصین نیز تحقیق نموده تا در روایت او کسی را سخنی نباشد

باب التيمن في دخول المسجد وغيره

در بیان رعایت دست راست

شيخ الاسلام | كتاب العلم

وقد رهقتنا الصلوة صلوة العصر ونحن نتوضا بتحقیق تاخیر کرده بود ما را نماز یعنی نماز عصر وحال آنکه ما وضو میکردیم فجعلنا نمسح على ارجلنا پس گشتیم ما از فرط شتابی که مسح میکردیم بر پاهای خود یعنی در شستن پاها وانداختن آب بر وجه کمال کوتاهی شد گویا مسح بود وقدری از طرف پاشنه آب نارسیده ماند فنادى باعلى صوته پس بانگ زد باواز بلند خود ويل للاعقاب من النار وای مر پاشنهای ناشسته را از آتش دوزخ مرتين او ثلثا دو بار این کلمه فرمود یا سه بار

باب من برك على ركبتيه عند الامام او المحدث

کسی که نشست بر دو زانوی خود بحضور سلطان یا بحضور آنکه حدیث کند او را در امور شرع وتعلیم علم نماید بروك در اصل بمعنی خفتن شتر است بعد از آن استعمال کرده شد عموما که هر چه ثبات وقرار گیرد آنجا برك گویند بلفظ ماضی کذا فی الصحاح

حدثنا ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني انس بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم خرج فقام عبد الله بن حذافة در این روایت حذف واختصار است نسبت روایة ابی موسی که گذشت انس گوید بدرستی که آنحضرت برآمد پس ایستاد عبد الله بن حذافه سهمی که از مهاجرین اولین است منسوب بقبیله بنی سهم بن عمرو بود ومرد در خلافت عثمان رضی الله عنه ونسبت کرده میشد بسوی غیر پدر وی چنانکه طعن در انساب عادة جاهلیه است فقال من ابي يا رسول الله فقال ابوك حذافة پس گفت عبد الله کیست پدر من ای پیغمبر خدا فرمود حذافه است وهر گاه شنید مادر او این سوال را گفت نشنیده ام هیچ پسری عاق تر از تو آیا اعتقاد کردی اینکه مادر تو نزدیکی گناه کرده چنانکه زنان جاهلیت میکنند پس نصیحت میکردی آن را بر چشمهای مردم پس گفت عبد الله قسم خداست اگر لاحق بکند مرا آنحضرت به بنده حبشی سیاه هر آینه لاحق شوم بوی ثم اكثر ان يقول سلوني پستر بسیار کرد آنحضرت از راه غضب گفتن اینکه بپرسید مرا هر چه خواهید فبرك عمر على ركبتيه پس نشست عمر بر هر دو زانوی خود وقتی که دید اثر غضب بر روی مبارك او از جراءت مردم وعدم ملاحظه ملال از کثرت سوال فقال پس گفت عمر رضی الله عنه بجهت تادب وتعظیم واظهار رضا وتسلیم وشفقت بر مسلمین رضينا بالله ربا راضی شدیم بخدا بحالی که پروردگار است وبالاسلام دينا وباسلام بحالی که دین است وبمحمد نبيا ثلثا وبمحمد بحالی که پیغمبر است فسكت پس خاموش شد آنحضرت ودر روایتی فسكن غضبه پس ساکن شد غضب وی صلی الله علیه وآله وسلم

باب تعليم الرجل امته واهله

آموزانیدن مرد علم دین مر کنیز خود را ومردم خانه خود را مطابقت حدیث

نمودن وقت در آمدن در مسجد و غیر در آمدن در مسجد در کارهای دیگر چنانچه بوضو در خبر آنست تیمن را بمعنی تبرک گویند یعنی برکت جستن بهمین تیامن یا بدعا درین اوقات پوشیده نماند که معنی اول اعلی باعتبار است و ثانی خالی از تکلف نیست و لفظ تیمن که در حدیث مذکور و طرح شده عمل او برین معنی معتبر است کان ابن عمر یبدأ برجله الیمنی فاذا خرج یبدأ برجله الیسری و بود ابن عمر که ابتدا میکرد در آمدن مسجد پای راست پس وقتی که بر آمدی ابتدا کردی بپای چپ یعنی ابتدای بر آمدن بچپ کردی **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن الاشعث بن سلیم عن ابیه عن مسروق عن عائشة قالت کان النبی صلی الله علیه وسلم یحب التیمن ما استطاع فی شانه کله گفت عائشه بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی دوست میداشت بقدری که توانستی تیامن را در کارهای خود همه کارها فی طهوره و ترجله و تنعله بطهارت کردن و شانه کردن و نعلین پوشیدن از همه کارها تخصیص باین سه چیز را گفته اند برای اهتمام بشان اینهاست پوشیده نماند که با وجود دخول مسجد و دست در آستین کردن اهتمام ترجل و تنعل کردن وجهی دیگر میخواهد **باب** هل تنبش قبور مشرکی الجاهلیة و یتخذ مکانها مساجد باب در بیان آنکه آیا انباشته شود قبرهای کافران پیش از ایام اسلام استفهام تقریر است چنانکه واقع شده هل اتی علی الانسان حین یعنی جایز است که قبرهای مشرکان دور کنند و بجای آنها مساجد بنا کنند قید جاهلیت اتفاقی است نه احترازی لقوله صلی الله علیه وسلم لعن الله الیهود اتخذوا قبور انبیائهم مساجد و جواز این امر از جهت قول پیغمبر است رحمت کناد حق بر وی لعنت کرده است خدا یهود را از جهت که گرفته اند قبرهای انبیای خود را مساجد خواه بنبش از راه اهانت یا بی نبش از راه غلو و تعظیم بعبادت قبرها و سجده کردن مر آنرا پس معلوم شد که موجب لعن و طعن همین دو چیز بوده است مشرکان مستحق اهانت اند و بجای قبرهای ایشان سجد گرفتن از راه تعظیم نیست بلکه از قبیل تبدیل سیئه بحسنه است پس روا است که بجای قبرها مسجد بنا کنند بعضی شارحان تقریر استدلال چنین کرده اند که موجب لعن نبش قبور انبیا است و کسی که تابع ایشان است از اولیا و صلحای امم نه نبش قبور غیر ایشان و تقریر اول اولی و احری است و ما یکره من الصلوٰة فی القبور و نیز این باب در بیان آنست که مکروه است نماز در میان قبرها بصورتی که قبر پیش مصلی باشد قسطلانی عاشر گرفته است میگوید که بابت است که نماز بر قبرها باشد یا در میان قبرها بود یا بسوی آن یعنی مکروه است نماز نه باطل تائید میکند مؤلف این مطلب را که خبر المقبول کرانیست و رای عمر انس بن مالک یصلی عند قبر فقال القبر القبر ولم یامره بالاعادة و دید عمر بن خطاب رضی الله عنه انس را که نماز میگذارد نزد قبری پس گفت و تحذیر کرد که ملاحظه کن قبر را او نفرمود باعادهٔ نماز پس معلوم شد که موجب کراهیت است نه موجب فساد و بطلان پوشیده نماند که عبارت مذکور مجمل است و در واقع نماز انس در صورتی خاص خواهد بود و تحذیر عمر هم در آن صورت باشد پس از ینجا کراهیت در جمیع صور لازم نمی آید تا دلیل بران تواند شد و نه در صورت خاص یا آنچه واقع است معلوم نشود والله اعلم **حدثنا** محمد بن المثنی قال حدثنا یحیی عن هشام قال اخبرنی ابی عن عائشة ان ام حبیبة و ام سلمة ذکرتا کنیسة رأینها بالحبشة فیها تصاویر فذکرتا ذلک للنبی صلی الله علیه وسلم مرویست از عائشه که ام حبیبه و ام سلمه ذکر کردند معبد نصاری را که دیده بودند بملک حبشه که در وی صورتها بود و پس ذکر کردند آنرا برای پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی فقال ان اولئک اذا کان فیهم الرجل الصالح فمات بنوا علی قبره مسجدا و صوروا فیه تلک الصور اولئک شرار الخلق عند الله یوم القیمة پس فرمود آن جماعه نصاری وقتی که بودی در میان ایشان مردی صالح پس مردی بنا میکردند بر قبر او مسجدی را و تصویر میکردند در آن مسجد صورتها مر آن جماعه بدترین آفریدها اند نزد خدا روز قیامت یعنی عقوبت خواهد کرد خدا ایشان را بدترین فعل شرار الخلق فرمود نه شرار الناس از جهت مبالغه در بدی شان پوشیده نماند که تطبیق این حدیث بترجمه و تائید آن مر او را خالی از خفائی نیست در ترجمه دو حکم واقع شده است اول آنکه

زن کنابی را به نیز بدین منوال است چه زنان تابع مردان اند در احکام مگر بدلیل خصوص و اینجا علت مضاعفت اجر مشترک و عام است و رجل کانت عنده امة یطأها فادبها فاحسن تادیبها دیگر مردیست که هست نزد وی ماهی که وطی میکند او را بحکم عادت پس ادب خدمات و اخلاق داد او را و نیک کرد تادیب او را یعنی بقدر کفایت و بر وجه لطف و عنایت و علمها فاحسن تعلیمها و علم [illegible] او را بمسایل و احکام نیک کرد تعلیم او را بر وجه ممدوح انام ثم اعتقها فتزوجها پس آزاد کرد او را و بزنی خود گرفت فله اجران پس مراو را دو اجر است تکرار برای اهتمام همان است در علی کلام یا برای رفع مظنه اکثریه اجر زیادة از دو بسبب اکثریة اعمال در مرد سیوم که چهار است چنانچه قسطلانی گفته و سیاق حدیث که ناظر به مضاعفت و اکثریت اجور است ابا دارد از ان شارحان گویند آن دو اجر درین اخیر اجر اعتاق و تزوج است چه تادیب و تعلیم مختص بامان نیست ولیکن ذکر فرمود آنرا بجهت اکمال اجر زیرا که تزوج امة مودبه و معلمه اکثر است از روی برکت و تدبیر و ذکر وطی بنا بر عادت است در آثار و گرنه حقیقت آن شرط نیست در مضاعفت اجر و حمل این تقید اجر بتعدد عمل حسابی هست غرابتی ندارد در تاویل آن بعضی از علما گفته اند مراد مضاعفت اجر در تمامه اعمال این سه صنف است اگر دیگرا نرا ده حسنه بر عملی باشد ایشان را بیست و هر قدر که دیگران را بر اعمال دهند ایشان را دو چند آن عطا کنند ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و این اثبات امری را یاست بر قدر ضرورتی ثبوت دلیلی بران و جد جدی الخلف الاشمل الشیخ الاعظم الاجل درینجا مینویسد مقصود بیان اجر است مر مؤمن کتابی را برایمانی که بر پیغمبر خود داشته تا آنکه آنچه ایمان بآن داشته منسوخ شده است و آن ایمان از اعتبار افتاده یعنی بعد از ایمان بمحمد صلی الله علیه وآله وسلم و ببرکت قبول ایمان محمدی بالفعل ثابت است مر اجر او ایمان سابق او و همچنین گوییم مقصود بیان اجر بنده مملوک بر خدمت مولای اوست بآنکه اجر عبادت الٰهی باشد مگر هر عمل که محض برای خدا باشد و اینجا برکت ادای حقوق الله که در بندگی او مشغول بخدمت مولی خالی از دشواری نیست بر جهت مولی نیز اجر میدهند و همچنین بیان اجر صاحب امة است بر ترویج او بپای خود با آنکه فعلی خالص بوجه الله اعتاق است برین فعل و نیز اجری ثابت کردند فافهم و میتواند که مراد آن باشد که این سه جنس مردم را دو اجر ثابت هست بر هر یکی ازین سه عمل که ایمان بمحمد است صلی الله علیه وآله وسلم وقتی که مقرون بایمان بپیغمبر سابق باشد و عمل بعبادت عبد مر خدا را وقتی که مقرون بخدمت مولی گردد و سیوم بر اعتاق امه که مقرون بتادیب و تعلیم و تزویج بود انتهی و این هر دو توجیه مناسب اند

مور کردن قبرهای کافران و بنای مساجد بجای آن رواست همین حدیث دلالت کرد که ساختن کافران مساجد بر قبرهای کلانان خود موجب مذمت و تشنیع ایشان است پس چگونه دلیل بر جواز مسجد بنا کردن بر قبرهای کفار تواند شد کرمانی در جواب میگوید که تشنیع و مذمتی که درین حدیث کرده اند بر تصویر است نه بر مسجد ساختن **حدثنا** مسدد قال حدثنا عبد الوارث عن ابی التیاح عن انس قال قدم النبی صلی الله علیه وسلم المدینة فنزل اعلی المدینة فی حی یقال لهم بنو عمرو بن عوف فاقام النبی صلی الله علیه وسلم فیهم اربعا و عشرین لیلة گفت انس قدوم آورد آنحضرت مدینه را پس فرود آمد جانب اعلای مدینه در محله که گفته می شد مر ایشان را بنو عمرو بن عوف پس اقامت فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در میان ایشان بیست و چهار شب ثم ارسل الی بنی النجار فجاءوا متقلدی السیوف فکانی انظر الی النبی صلی الله علیه وسلم علی راحلته وابو بکر ردفه وملاء بنی النجار حوله پستر فرستاد آنحضرت کسی را بسوی بنی النجار پس آمدند و شمشیرها گرفته پس چنانستی که گویا می بینم بسوی پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بر راحله خود سوار و ابو بکر ردیف او و گروه بنی النجار گرد او بودند حتی القی بفناء ابی ایوب تا آنکه انداخت رخت را بصحن خانه ابی ایوب وکان یحب ان یصلی حیث ادرکته الصلوة و بود آنحضرت که دوست میداشت این را که نماز میگذارد آنجا که دریافتی او را وقت نماز ویصلی فی مرابض الغنم و بود آنحضرت که نماز میگذارد و در جای نشست گله بز وانه امر ببناء المسجد فارسل الی ملاء من بنی النجار فقال یا بنی النجار ثامنونی بحائطکم هذا و بتحقیق آنحضرت مامور شد از جانب حق به بنا کردن مسجد پس فرستاد کسی بسوی گروه بنی نجار و فرمود ای گروه بنی نجار بها بیعت کنید مرا باغ خود که اینست قالوا لا والله لا نطلب ثمنه الا الی الله عز وجل گفتند آنها سوگند بخدا طلب نمیکنیم بهای آنرا مگر از خدای قوی و بزرگ وقال انس وکان فیه ما اقول لکم قبور المشرکین وفیه خرب وفیه نخل وگفت انس و بود دران باغ چیزی که بیان کنم شما را قبرهای مشرکان و در وی خرابها بود و در وی نخل خرما بود فامر النبی صلی الله علیه وسلم بقبور المشرکین فنبشت ثم بالخرب فسویت وبالنخل فقطع پس فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بقبرهای مشرکان پس انباشته شد پستر فرمود بخرابها پس برابر و هموار کرده شد و امر کرد بنخل پس بریده شد فصفوا النخل قبلة المسجد پس ایستاده کردند نخلها را در جانب قبله مسجد وجعلوا عضادتیه الحجارة و گردانیدند هر دو جانب مسجد را سنگها وجعلوا ینقلون الصخر و گشتند صحابه که می آوردند سنگها وهم یرتجزون و حال آنکه ایشان رجز میخواندند و زمزمه میکردند تا نفسهای شان بنشاط آید و آسان شود مشقت سنگ کشیدن والنبی صلی الله علیه وسلم معهم و پیغمبر خدا رجز میخواند در حالی که با ایشان بود وهو یقول اللهم لا خیر الا خیر الآخرة فاغفر للانصار والمهاجرة و آنحضرت میفرمود ای پروردگار نیست نکوئی مگر نکوئی آخرت پس مغفرت کن انصار را و مهاجران را پوشیده نماند که بر تقدیر قبول تعلقی که درین تخصیص است فعل کفره چه طور حجت بر حکم شرعی توان ساخت و بر تقدیر تسلیم این فعل کفره آنچه ازین حدیث معلوم شده این نیست که قبرها را دور میکردند و بجای آن مسجد بنا می کردند بلکه مفهوم معنی متعارف است که در پیش مقابر مسجدها بنا کرده بر دیوارها تصویر میکردند و این معنی مطابق ترجمه نیست و نیز کرمانی در تطبیق حدیث آورده بحکم دویم که یکره الصلوة فی القبور راست میگوید که مراد کراهت تحریمی است مسجد ساختن این کفره بر قبرها برای نماز است و این را حرام و اخته مذمت برین کرده اند پوشیده نماند که این کراهیت را تحریمی گفتن مخالف صریح کتاب است فتفهم

باب الصلوة فی مرابض الغنم

در بیان جواز نماز در جائی که بزها نشسته **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن ابی التیاح عن انس قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یصلی فی مرابض الغنم ثم سمعته بعد یقول کان یصلی فی مرابض الغنم قبل ان یبنی المسجد گفت انس بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی نماز میگذارد در مرابض غنم یعنی بعد از آنکه بنا میکرد

نخ را مهمله و سو مده و مهمله در آخر قرشی ایا مجلد فقهاء تابعین که بست سنه یکصد و چهارده ملیا نزده قال سمعت ابن عباس قال اشهد علی النبی صلی الله علیه وآله وسلم او قال عطاء اشهد علی ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وآله وسلم خرج گفت عطا شنیدم ابن عباس را گفت گواهی میدهم بر جد عباس که گفت بتحقیق آنحضرت بر آمد ایوب تردد کرده که لفظ اشهد از قول ابن عباس است یا از قول عطا و ذکر شهادت برای تاکید تحقیق و اعتماد و توضیح مروی است ومعه بلال بر آمد آنحضرت از صفها مردان بسوی صفهای زنان یا از درون ایوان مسجد نبوی بسوی صحن که مصیف زنان بود و حال آنکه با آن حضرت بلال بن ابی رباح حبشی بود فظن انه لم یسمع النساء پس گمان برد آنحضرت که خود وعظ نشنوانده زنان را بجهت بعد ایشان از محل خطبه فوعظهن پس پند کرد ایشان را چنانکه دیدم شما را بیشترین اهل دوزخ و حزن آن چنانچه در عیدین بیاید وامرهن بالصدقة و امر کرد ایشان را بالصدقه تا کفاره گناهان شود فجعلت المرأة تلقی القرط والخاتم پس گشت جنس زن که می انداخت گوشواره و انگشتری را قرط بضم قاف و سکون را و طا گوشواره ... وبلال یاخذ فی طرف ثوبه و بلال میگرفت صدقات را در طرف جامه خود تا صرف کند آنحضرت آن را بمصارف آن وقال اسمعیل عن ایوب عن عطاء گفت اسماعیل بن علیه که وفاتش در سال تولد مولف است سنه یکصد و نود و چهار بجائی که روایه میکند از ایوب روی از عطا بطریق عنعنه که گفت قال ابن عباس اشهد علی النبی صلی الله علیه وآله وسلم مقصود ازین تعلیق بالتقویه و استشهاد آنست که اسماعیل روایت کرده از بن شیوخ بی ذکر لفظ سماع و جزم کرده که لفظ اشهد از ابن عباس است

باب الحرص علی الحدیث

شره بر شنیدن حدیث نبوی حدثنا عبد العزیز بن عبد الله ابو القاسم فقیه اویسی قرشی مدنی قال حدثنی سلیمان بن بلال عن عمرو بن ابی عمرو بفتح عین مولی مطلب بن عبد الله بن خطیب مدنی در خلافه ابی جعفر منصور سنه یکصد و سی و شش عن سعید بن ابی سعید المقبری عن ابی هریرة انه قال یا رسول الله من اسعد الناس بشفاعتک یوم القیمة گفت ابو هریره ای پیغمبر خدا کیست سعادتمندترین مردم بشفاعت تو روز قیامت قال رسول الله فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم لقد ظننت یا ابا هریرة ان لا یسألنی عن هذا الحدیث احد اول منک تحقیق گمان داشتم من ای ابو هریره که نه پرسید مرا ازین حدیث که پرسیدی هیچ یکی پیش از تو لما رأیت من حرصک علی الحدیث از آنکه دیدم از حرص تو بر شنیدن حدیث اسعد الناس بشفاعتی یوم القیمة من قال فیروزترو بهره مندترین مردم

ازبول و پشک آن چه نجاست آن بنصی دیگر معلوم شده پس اینجا التقیید باید کرد راوی انس گوید بیشتر شنیدم انس را بعد ازین که میگفت نماز میگذارد در مرابض غنم پیش از آنکه بنا کرده شود مسجد شریف اشارت میکند که بعد از بناء مسجد شریف نماز درین مواضع بکراهت کرده لیکن تجویز واقع شده **باب** الصلوة فی مواضع الابل در حکم نمازی که در آنجا شتران باشند درین عنوان تصریحی بکراهت وعدم کراهت نکرده و حدیثی که می آرد دلالتی بر کراهت ندارد **حدثنا** صدقة بن الفضل قال اخبرنا سلیمان ابن حیان قال حدثنا عبید الله عن نافع قال رأیت ابن عمر یصلی الی بعیره گفت نافع دیدم ابن عمر را که نماز میگذارد بسوی شتر خود وقال رأیت النبی صلی الله علیه وسلم **یفعله** وگفت ابن عمر دیدم پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی میکرد این کار یعنی نماز بسوی شتر میکرد و آنرا ستره میکرد در احادیث دیگر نهی واقع شده از نماز گذاردن در مبارک ابل یعنی آنجا که شتران نشسته باشند نماز نکنند و علت نهی گفته اند که حرکات شتر موجب رفع حضور و خشوع است و نیز گفته اند که گردن شتر بانگاه شیطان است ولف... در این علت این باب باینحدیث آورده یعنی علت نهی اگر چنین بودی آنحضرت و ابن عمر شتر را پیش خود گرفته نماز نکردی و از رای اینحدیث ثابت شده که آن حضرت و صحابه بر پشت شتر نوافل میگذاردند **باب** من صلی وقدامه تنور او نار او شیء مما یعبد فاراد به وجه الله کسی که نماز گذارد و پیش او تنوری که در آن آتش بود یا آتش افروزند یا چیزیکه عبادت کرده می شود در کیش کافران پس اراده کند مصلی باین فعل خود ذات خدا را آنکه در پیش دارد یعنی درین صورت کروه نیست نماز وی قال الزهری اخبرنی انس قال قال النبی صلی الله علیه وسلم عرضت علی النار وانا اصلی فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی ظاهر کرده شد بر من آتش دوزخ و نموده شد بحالی که من نماز میکردم بدانکه حنفیه بر آنند که درین صورت نماز مکروه است از جهت تشبیه به عبادت کفار و آنچه ازین حدیث معلوم شده آنکه بر آن حضرت در اثنای نماز آتش دوزخ در آنجاکه بود منکشوف شده و ازین حدیث لازم نمی آید که در پیش گاه سجده آن حضرت بظاهر آتشی بوده باشد و این هذا من ذاک و سخنی که در اینجا شراح کرده اند آنست که اینحدیث دلالت بر مدعا ندارد از انکه اینمعنی بی اختیار آن حضرت بود و کلام در آنست که باختیار بود و مکروه نباشد شیخ ابن حجر در توجیه آن گوید که اختیار و عدم اختیار درینجا برابر است از انکه آن حضرت تقریر باطل نکرده اند داشته اند پس دلالت کرد که این صورت مکروه نباشد پوشیده نماند که در صورت بی اختیاری تشبه که موجب کراهت است باقی نیست پس اختیار و عدم اختیار درین معنی برابر است وقیاس بر حال آنحضرت که در اثنای نماز دست واده جهت تنبیه بندگان آتش دوزخ بر آنحضرت کشف کردند نمیتوان کرد با آنکه دانستی آنچه نخست تو گفتیم **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن عبد الله بن عباس قال انخسفت الشمس فصلی رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم قال اریت النار فلم ار منظرا کالیوم قط افظع گفت ابن عباس گرفته شد آفتاب پس گذارد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی نماز را پس فرمود نموده شدم من آتش دوزخ پس ندیده ام بچشم خود منظری مانند امروز هرگز شنیع تر و بد تر تطبیق اینحدیث هم با ترجمه همان سخن است که مذکور شده **باب** کراهیة الصلوة فی المقابر مکروه بودن نماز در جای قبرها **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی عن عبید الله قال اخبرنی نافع عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اجعلوا فی بیوتکم من صلوتکم ولا تتخذوها قبورا فرمود بگردانید در خانهای خود چیزی از نماز خود یعنی در خانها هم نمازی میکرده باشید و مگردانید خانها را قبرها مولف استدلال کرده باین حدیث که در میان قبرها نماز نباید گذارد و تقریرش آنکه تشبیه کردند تشبیه بلیغ بحذف اداة خانها را که در آن نماز نکنند بقبرها در حق مهجور بودن از نماز پس معلوم شد که قبرها محل نماز نمیباشد پوشیده نماند که معنی اینحدیث میتواند بود که مگردید خانها را قبر مردها در آنجا خوابیده باشید و قول حدیث لا تتخذوها قبورا نه مقابرا ستیناسی تمام دارد باین معنی **باب** الصلوٰة فی مواضع الخسف والعذاب

شیخ الاسلام | کتاب العلم

شهرت است سنه یکصد و دو در زمان هشام بن عبد الملك انظر ما كان عندك من حديث رسول الله نظر کن آنچه باشد نزد تو در شهر تو از حدیث پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم فاکتبه فانی خفت دروس العلم وذهاب العلماء پس بنویس آنرا چه تحقیق من خوف دارم ناپدید شدن علم و رفتن علما را از جهان و بود در پیش از این که اعتماد میکردند بر حفظ پس هرگاه رسید عمر در آخر مائة اولی از رفتن علم بگذشتن علما امر کرد بتدوین حدیث تا بضبط در آید ولا یقبل بضم تحتیه و بفوقیه مفتوح هر دو روایت است وقبول کرده نشود یا قبول مکن الا حدیث النبی مگر حدیث پیغمبر خدا را صلی الله علیه واله وسلم ولیفشوا العلم ولیجلسوا حتی یعلم بضم یا و تشدید لام و بفتح و تخفیف نیز روایت است من لا یعلم تا دانا نیده شود یا بداند هر که نمیداند فان العلم لا یهلك حتی یکون سرا پس بتحقیق علم هلاک نمی شود تا آنکه نهان شود در خانها و در گوشها اشتغل کنند نه در مساجد و مجامع و مدارس تا منتشر شود و ظاهر است که درینصورت ... آن علما ... و عنقریب سبطش و فانی گردد **حدثنا** اسمعیل بن ابی اویس بضم همزه قال حدثنی مالك عن هشام بن عروة عن ابیه عن عبد الله بن عمرو بن العاص انه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه واله وسلم یقول ان الله لا یقبض العلم انتزاعا ینتزعه من العباد بدرستی که خدای تعالی نمی ستاند علم را از سینهای مردم یعنی در آخر زمان بطریق کشیدن که بر کشد آنرا از بندگان یعنی عادت ندارد که محو کند از سینها بسبب تکریم ایشان ولکن یقبض العلم بقبض العلماء ولیکن می ستاند علم را بباز گرفتن ارواح علما حتی اذا لم یبق عالما تا آنکه چون باقی نگذارد عالمی را بضم تحتیه و کسر قاف و نصب عالما و بفتح هر دو و رفع عالم نیز روایت است یعنی باقی نماند عالمی اتخذ الناس رؤسا جهالا می گیرند مردم سران قوم نادانان را فسئلوا پس پرسیده میشوند در مسائل شرعی فافتوا بغیر علم پس فتوی میدهند بعلم و دانش فضلوا واضلوا پس گمراه میشوند خود و هم گمراه میکنند دیگران را قال الفربری گفت راوی بخاری ابو عبد الله محمد بن یوسف فربری بفتح فا و کسر نیز آمده و فتح مهملا اولی و سکون موحده نسبة بفربر که شهریست از خراسان یعنی فربری در نسخه خود این را زیاده کرده حدثنا عباس قال حدثنا قتیبة بن سعید قال حدثنا جریر ابن عبد الحمید الضبی عن هشام نحوه مانند حدیث مالک در معنی

باب هل یجعل للنساء یوما علیحدة فی التعلم آیا بگرداند خلیفه یا نائب او یا محدث تا گردانیده شود برای

دربیان کراہت نماز درجاہائی کہ خسف کا فران شدہ یعنی زمین آنہا را فرو بردہ وجاہای نزول عذاب ہر عذابی کہ باشد ویذکر
از علی کرہ الصلوٰۃ بخسف بابل و ذکر کردہ می شود کہ علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہ مکروہ پنداشت نماز را بخسف نمرود وقوم او
کہ در بابل واقع شدہ واشارت میکند بآن قول اللہ تعالی قد مکر الذین من قبلہم فاتی اللہ بنیانہم من القواعد الآیۃ ومجمل ازین قصہ آنست
کہ نمرود بن کنعان بشہر بابل کہ نزدیک بکوفہ است کشکی ورصدی بنا کرد تا بر صد کار آسمان کند بلندی آن پنجہزار گز بود وچون تمام
حق سبحانہ تعالی بادی فرستاد کہ آنرا برہم زد وما فتاد بر نمرود وقوم او وہمہ در زیر آن ہلاک شدند حدثنا اسمعیل بن عبد اللہ قال حدثنی
مالک عن عبد اللہ بن دینار عن عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہما ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال لا تدخلوا علی ہؤلاء المعذبین
الا ان تکونوا باکین فان لم تکونوا باکین فلا تدخلوا علیہم لا یصیبکم ما اصابہم فرمود پیغمبر خدا در نیائید برین جماعۃ کہ عذاب کردہ شدہ اند مراد
قوم صالح اند سلام اللہ علیہ یعنی در نیائید در دیار واماکن عذاب گرفتاران سخط الٰہی تعالی شانہ مگر آنکہ باشید شما گریندہ واگر گریندہ نباشید
پس در نیائید برایشان نمیرسد شما را آنچہ رسید ایشان را اشارت است بطریق مفہوم بعلت نہی یعنی اگر می درآئید میرسد شما را آنچہ بایشان
رسید **باب** الصلوٰۃ فی البیعۃ دربیان جواز نماز کردن در معبد نصاری کہ آنرا کنیسہ نیز گویند وقال عمر انا لا ندخل کنائسکم
من اجل التماثیل التی فیہا الصور گفت عمر رضی اللہ عنہ ما نمی درآئیم کنیسہای شما را کہ در آن صورتہاست از جہت صورتہا
وکان ابن عباس یصلی فی البیعۃ الا بیعۃ فیہا تماثیل وبود ابن عباس کہ نماز میکرد در معبد نصاری مگر در معبدی کہ در وی
صورتہاست **حدثنا** محمد بن سلام قال اخبرنا عبدۃ عن ہشام بن عروۃ عن ابیہ عن عائشۃ ان ام سلمۃ ذکرت
لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کنیسۃ راتہا بارض الحبشۃ یقال لہا ماریۃ ام سلمہ ذکر کرد مر پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی کنیسۂ را کہ دیدہ بود آنرا بزمین
حبش گفتہ می شود مر آن کنیسہ را ماریہ فذکرت لہ ما رأت فیہا من الصور پس ذکر کرد ام سلمہ مر آن حضرت را چیزی را کہ دیدہ بود در آن کنیسہ
از صورتہا فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اولئک قوم اذا مات فیہم العبد الصالح او الرجل الصالح بنوا علی قبرہ مسجدا
پس فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی این جماعۃ قومی ہستند وقتی کہ مرد در میان ایشان بندۂ نیکوکار یا مردی نیکوکار شک از اوست
بنا کردند بر قبر او مسجدی وصوروا فیہ تلک الصور اولئک شرار الخلق عند اللہ وصورتگری کردند در میان مسجد آن صورت متوفی را
تا انس گیرند این جماعۃ بدترین آفریدہا اند نزد خدا صورت حضرت عیسی ومریم علیہم السلام کہ درین زمان متعارف است در میان
نصاری ظاہرا در آن وقت نبودہ است وگرنہ تعرض بآن میرفت **باب** این باب ترجمہ ندارد ودر بعضی روایات باب ہم ساقط است
حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزہری قال اخبرنی عبید اللہ بن عبد اللہ بن عتبۃ ان عائشۃ وعبد اللہ بن عباس
قالا لما نزل برسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم طفق یطرح خمیصۃ لہ علی وجہہ فاذا اغتم بہا کشفہا عن وجہہ عائشہ وابن عباس
گفتہ اند ہرگاہ نزول شد بر پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی گشت کہ می انداخت چادری کہ مر او را بود بر روی خود پس وقتی کہ گرم شدی بآن دور
میکرد از روی مبارک فقال وہو کذلک پس فرمود آن حضرت بچنین بود یعنی گاہ چادر بر روی مبارک می انداخت وگاہی دور میکرد
این قول را وہی است لعنۃ اللہ علی الیہود والنصاری اتخذوا قبور انبیائہم مساجد لعنت خدا است بر یہود ونصاری
گرفتہ اند قبرہای انبیای خود را مساجد کہ پرستش میکنند بسوی آن یحذر ما صنعوا می ترسانید آن حضرت امت خود را این کہ نکنند بقبر او
مثل آنچہ کردہ اند یہود ونصارا وا از نصاری این کار معلوم نشدہ است وتوجیہاتی کہ شراح کردہ اند خالی از تکلف نیست **حدثنا**
عبد اللہ بن مسلمۃ عن مالک عن ابن شہاب عن سعید بن المسیب عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال قاتل اللہ الیہود اتخذوا
قبور انبیائہم مساجد فرمود قتال کناد خدا یہود را یعنی مطرود ومردود گرداند ایشان را گرفتہ اند قبرہای انبیا را مسجدہا درین حدیث تخصیص

سہ نفر از فرزندان خود را مگر آنکہ باشند مر او را پردہ از آتش دوزخ فقالت
امرأۃ پس گفت زنی از زنان بیان کن واثنین وزنی کہ پیش فرستد دو فرزند
را یعنی ہمان است قال واثنین فرمود زنی کہ تقدیم کند دو فرزند را
ہمان است وہمہ در جنایۃ مذکور شود واین مخصوص بزنان نیست
چنانکہ معلوم گردد **حدثنا** محمد بن بشار بموحدہ وشدید شین
ملقب ببندار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبۃ عن عبد الرحمان
بن الاصبہانی عن ذکوان عن ابی سعید عن النبی صلی اللہ علیہ
وآلہ وسلم بہذا یعنی محمد بواسطہ غندر نیز از شعبہ باسناد
سابق مرفوعا این حدیث را روایت کردہ وفرق در
اسناد فوق از شعبہ آنست کہ درین طریق عبد الرحمان
تام ابن اصبہانی کہ مبہم بود مذکور گشتہ بلفظ عن وکنیت
ذکوان وتصریح لفظ سماع ساقط است ودر آخر عن
النبی ہست بخلاف اول وعن عبد الرحمان بن الاصبہانی
قال سمعت ابا حازم بمہملہ وزا معجمہ سلمان الاشجعی کوفی
است در خلافۃ عمر بن عبد العزیز عن ابی ہریرۃ قال
یعنی ونیز محمد بواسطہ غندر از شعبہ باسناد دیگر کہ بابی
ہریرہ رسد حدیث مذکور روایۃ کردہ با زیادہ کہ گفت
ابو ہریرہ ثلثۃ لم یبلغوا الحنث مراد سہ فرزند است
کہ نرسیدہ اند گناہ را یعنی بالغ نشدہ اند آن واین بر
تقدیر نیست کہ این لفظ ابی ہریرہ باشد کہ برای تفسیر مندرج
گشتہ واحتمال دارد کہ قول آنحضرت باشد کہ درین طریق
زیادہ آمدہ ولفظ قال عبارت از راوی خواہد بود ووجہ
اعتبار این قید آنست کہ ہنگام صغر اولاد تعلق دلہا
بیشتر ومصیبت زوال آن قوی تر میباشد واجر تعدد دوم نیست
باب من سمع شیئا فلم یفہمہ فراجع حتی یعرفہ
در بیان کسی کہ شنید از معلم چیزی را ونفہمید آنرا پس کوشش کرد
بسوال وتفتیش از وی تا بشناسد وبفہمد آنرا **حدثنا**
سعید بن ابی مریم وی سعید بن حکم بن محمد بن ابی مریم
جمحی بضم جیم وفتح میم وحاء مہملہ بعد بیست سنہ دو صد وبیست
وچہار قال اخبرنا نافع بن عمر بن عبد اللہ جمحی مکی
است سنہ یکصد ونود ونہ قال حدثنی ابن ابی ملیکۃ
عبد اللہ بن عبید اللہ بفتح اول وضم ثانی ان عائشۃ
زوج النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کانت
لا تسمع شیئا لا تعرفہ الا راجعت فیہ حتی تعرفہ
تحقیق عائشہ جفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و
رضی اللہ عنہا بود کہ نمی شنید چیزی را کہ نمی شناخت آنرا
مگر آنکہ مراجعت میکرد در آن آنحضرت را تا بشناسد وبفہمد
وان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال من حوسب
عذب وبدرستی کہ آن حضرت فرمود روزی کسی کہ حساب
کردہ شد روز قیامت عذاب کردہ شد قالت عائشۃ
فقالت گفت عائشہ چون این کلمہ را از آنحضرت شنیدم
مشکل شد بر من پس گفتم اولیس یقول اللہ تعالی آیا نمی گوید
خدای تعالی فسوف یحاسب حسابا یسیرا کسی کہ
دادہ شد کتاب او بدست راست او پس سرانجام است
کہ حساب کردہ شود آنکس حسابی آسان وخورسند تر

آن افزوده و از روی تفضل بر ایجه قرار داده بود **باب** اذا دخل احدكم المسجد فليركع ركعتين وقتی که در آید یکی از شما مسجد را پس گو بگذارد دو رکعت نماز **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن عامر بن عبد الله بن الزبير عن عمرو بن سليم الزرقي عن ابي قتادة السلمي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا دخل احدكم المسجد فليركع ركعتين قبل ان يجلس فرمود وقتی که در آید یکی از شما مسجد را پس دو رکعت نماز کند پیش از آنکه بنشیند و این نماز را تحية المسجد خوانند که برای تعظیم این بقعه شریفه که موسوم بخانهٔ خدا مشروع شده چنانکه طواف کعبه که بیت الله است ظاهر حدیث آن است که وقت این نماز پیش از نشستن در مسجد است چنانکه جمعی کثیر بر آن رفته اند که اگر بعد از نشستن کسی خواهد تدارک آن کند روا نباشد اما این قول مخالف حدیثی است که بثبوت پیوسته که آنحضرت بر منبر بود شخصی آمد نماز ناکرده نشسته بود در اثنای خطبه جمعه فرمودند برخیز و دو رکعت نماز کن و گفته اند که نماز تحية المسجد و ثواب آن باداى فرض و سنت و یگر نیز حاصل است **باب** الحدث في المسجد در حکم حدثی که ناقض وضوست از بادو بر در مسجد **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الملئكة تصلي على احدكم ما دام في مصلاه الذي صلى فيه ما لم يحدث فرمود تحقیق ملائکه دعا میکنند بر یکی از شما مادامی که هست در جائی که نماز کرده است در آنجا مادامی که حدث نکرده است ظاهر آنست که اینحال مخصوص بمسجد نیست و در عنوان تخصیص کرده است بمسجد تقول اللهم اغفر له اللهم ارحمه میگویند فرشته خدایا بیامرز او را و رحمت کن بروی مغفرت گناه پوشیده و رحمت عام تر از آنست **باب** بنيان المسجد در بیان بنا مسجد از چوب و غیره مولف انچه مذکور میکند بنا مسجد نبوی است بنابرین شراح تخصیص کرده اند در ترجمه بمسجد نبوی و اگر در عنوان عام تر گیریم و بنای مسجد نبوی را سند سازیم گنجایش دارد و مانند این بسیار استدلال کرده است مولف چنانکه پوشیده نخواهد ماند بر متتبعان این کتاب مستطاب وقال ابو سعيد كان سقف المسجد من جريد النخل و گفت ابو سعید خدری بود سقف مسجد نبوی از شاخ خرما شاخ خرما اگر مجرد از برگ بود آنرا جرید میخوانند و اگر با برگ است آنرا سعف گویند وامر عمر ببناء المسجد وقال اكن الناس من المطر و فرمود عمر بن خطاب رضی الله عنه به بنای مسجد نبوی و گفت بنا را بپوشش مردم را از باران در زمان آنحضرت سقف مسجد این چنین نبود که از تراوش آب باران محفوظ باشد واياك ان تحمر او تصفر دور دار خود را از انکه رنگین کنی و سرخ و زرد فتفتن الناس پس در فتنه اندازی مردم را که باز مانند از حضور حق و نگاهی کنند بآن و مشغول شوند بدان یا آنکه مبتلا سازی مردم را بمزخرف ساختن مسجد و سند گیرند از مسجد نبوی و باین معنی ناظر است قول او وقال انس بن مالك يتباهون بها ثم لا يعمرونها الا قليلا گفت انس فخر و مباهات میکنند ببنای مسجد ها پس تعمیر نمیکنند آنرا بطاعت مگر اندکی از مردم این جزو حدیثی است که ابن خزیمه در صحیح خود آورده از انس که فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم نزدیک است که زمانی آید بر امت من که مباهات کنند بمساجد و عبادت نکنند در آن مگر اندکی وقال ابن عباس لتزخرفنها كما زخرفت اليهود والنصارى و گفت ابن عباس منقش و مطلا میکنند مساجد را چنانچه مزخرف کرده اند یهود و نصاری معبد های خود را **حدثنا** علي بن عبد الله قال حدثنا يعقوب بن ابراهيم قال حدثنا ابي عن صالح بن كيسان قال حدثنا نافع ان عبد الله اخبره ان المسجد كان على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم مبنيا باللبن وسقفه الجريد وعمده خشب النخل خبر داد عبد الله بن عمر نافع را که تحقیق بود مسجد در زمان پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بنا کرده شده بخشت خام و سقف آن از شاخ خرما و ستون های او از چوب درخت خرما فلم يزد فيه ابو بكر شيئا و زیادت نکرد و نیفزود در مسجد نبوی ابو بکر صدیق رضی الله عنه چیزی را وزاد فيه عمر وبناه على بنيانه في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم و افزود در مسجد نبوی عمر و بنا کرد آنرا بر بنیاد هائی که در عهد پیغمبر خدا بود در حمت کناد خدا بروی باللبن والجريد واعاد عمده خشبا بنا کرد بخشت و شاخ خرما و باز ساخت ستونهای آنرا در حالی که چوب است اگر گوئی ...

ابن ابیطالب بن عبد المطلب بن هاشم امیر المؤمنین و خاتم الخلفاء الراشدین مناقب وی اظهر و اشهر و اکثر است از انکه تحریر در آید برخی از ان در کتاب المناقب مذکور گردد يقول قال النبي فرمود پیغمبر صلی الله علیه واله وسلم لا تكذبوا علي دروغ مبندید بر من و نسبت مکنید بمن هیچ کلام را که نگفته ام فانه من كذب علي فليلج النار پس تحقیق شان اینست کسی که دروغ بندد بر من پس گو که در آید دوزخ را اگرچه بقصد ترغیب و ترهیب باشد که آن حرام است و از جمله کبایر بالاتفاق **حدثنا** ابو الوليد هشام بن عبد الملك طيالسي قال حدثنا شعبة عن جامع بن شداد محاربی کوفی تابعی صغیر است سنه یکصد و بیست و هفت عن عامر بن عبد الله بن الزبير اسدی قرشی سنه یکصد و بیست و چهار عن ابيه اول مولودی که زائیده شده در اسلام مهاجرین را بمدینه سنه هفتاد و دو قال قلت للزبير گفت عبد الله بن زبیر گفتم پدر خود زبیر بن عوام را بشنیدم او که از عشره مبشره و حواری رسول است سنه سی و شش بعد مراجعت از جنگ جمل اني لا اسمعك تحدث عن رسول الله تحقیق من نمی شنوم ترا که حدیث میکنی از پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم كما يحدث فلان وفلان چنانچه حدیث میکند فلان و فلان و در روایت ابن ماجه بنام عبد الله بن مسعود تصریح کرده قال گفت زبیر اما اني لم افارقه آگاه باش که من جدا نگشته ام از آنحضرت از آن باز که اسلام آورده ام مراد نفی مفارقت عرفی است که باعتبار اغلب احوال است و گرنه تحقیق هجرت کرده زبیر بطرف حبشه فرمود که تا آنحضرت در هجرت مدینه بالجمله بلا دست در عامه احوال خود مقتضی کثرت سماع و تحدیث است ولكني سمعته يقول ولكن من شنیده ام آنحضرت را که میفرمود من كذب علي فليتبوأ مقعده من النار فرمود کسیکه دروغ بندد بر من و آنچه نگفته ام بمن نسبت کند پس گو که آماده کند جای نشست خود را از آتش دوزخ پس پرسید زبیر ازین وعید که مبادا در بسیار کردن روایت خطائی واقع شود و موجب بزه گردد و خطا در روایه که نادانسته بوقوع آید اگرچه موجب بزه کار نشود لیکن اکثار که مظنه و محل خطا است التزام کردن آن خصوصا کسی را که مامون نباشد در اکثار از وقوع خطا مورث گناه گردد و باشد که این خطا متوارث شود و در اعصار و ادوار منقول و معمول ماند تا آنانکه بسیار کرده اند روایت را و ثوق ایشان بر تثبیت خود بیشتر بوده و ملاحظه وعید کتمان علم وقت سوال نزد ایشان شده هر دو را اختیار نموده اند **حدثنا** ابو معمر بصری معروف بمقعد قال حدثنا عبد الوارث ابن سعيد عن عبد العزيز بن صهيب قال قال انس انه ليمنعني ان احدثكم حديثا كثيرا ان النبي گفت انس بن مالک که هر آئینه باز ...

عمر رضي الله عنه بنا كرد بر همان بنياد قديم و ديوارها بخشت ساخته و سقف و ستون را بشاخ خرما و چوب آن كرده شد زيادتي كه كرد كدام است گويم ترا كه
مراد بلندي و درازي بر كشيده و استحكام باشد يا در ارتفاع زيادتي كرده باشد يا مراد به بنياد باشد اكثر بنياد بر و نشر غيره عثمان فزاد فيه زيادة كثيرة
و بنى جداره بالحجارة المنقوشة و القصة پس تغير كرد مسجد را عثمان رضي الله عنه در ايام خلافت خود پس زياده
كرد بسياري در طول و عرض و بنا كرد ديوار آنرا بسنگ نقش كرده شده و گچ وجعل عمده من حجارة منقوشة و سقفه بالساج
و گردانيد عثمان ستونهاي آنرا از سنگ منقوش و سقف بست آنرا بچوب ساج كه آنرا شمشاد هم گويند قسطلاني گويد ساج نام چوبي است
كه از هند مي آرند **باب التعاون في بناء المسجد** در بيان ياري خواستن و مدد گرفتن در بناي مسجد و قول الله عز وجل ما كان
للمشركين ان يعمروا مساجد الله الاية و در فرمودهٔ خداي قوي و بزرگ درست و روا نيست مشركان را اينكه عمارت كنند
مسجدهاي خدا را يعني عمارت كنند باخلاص و به نيت تقرب الهي انما يعمر مساجد الله من امن بالله و باليوم الاخر عمارت
نميكنند مساجد خدائي را چه جاي مسجد حرام مگر كسي كه ايمان آورده بخدا و روز آخرت واقام الصلوة واتى الزكوة ولم يخش الا الله
و بر پا داشته نماز را و داده است زكوة را و نترسيد در كار دين مگر خدا را فعسى اولئك ان يكونوا من المهتدين پس نزديك است
آن جماعه اينكه باشند از هدايت يافتها بدانكه مولف رح عمارت مساجد را بر بناي در و ديوار مسجد حمل كرده و گفته اند كه از جمله عمارت مسجد
آباد داشتن آنست بفرش و آب و بوريا و دوام عبادت و ذكر و جماعت نماز در وي و درس علوم ديني و حراست از آنچه ممنوع و مكروه
داشته اند در مسجد مرويست كه خداوند سبحانه فرموده كه خانهاي من در زمين مساجد است و زايران خانه من آباد دارنده آنهاست
خوشي و خنكي باد مر بندهٔ را كه طهارت كند در خانهٔ خود پس زيارت كند مرا در خانه من و حق واجب است بر كسي كه زيارت او كنند آنكه بزرگ
دهد زاير خود را **حدثنا** مسدد قال حدثنا عبد العزيز بن مختار قال حدثنا خالد الحذاء عن عكرمة قال قال لي ابن عباس
و لابنه علي انطلقا الى ابي سعيد فاسمعا من حديثه گفت عكرمه گفت مرا ابن عباس و مر پسر خود را كه علي است برويد بسوي ابي سعيد خدري
كه از قدما است پس بشنويد از حديث او فانطلقنا فاذا هو في حائط يصلحه پس رفتيم ما هر دو ناگاه دريافتيم ابو سعيد را در بوستاني
كه اصلاح ميكرد آنرا فاخذ رداءه فاحتبى پس گرفت چادر خود را و نشست بصورتي كه جمع كرد پشت خود را و هر دو ساق پاي
خود را بجامه يا بدو دست ثم انشأ يحدثنا حتى اتى على ذكر بناء المسجد پس آغاز كرد از اخبار ربّاني كه حديث ميكرد ما را تا آنكه آمد
بر ذكر مسجد نبوي قال كنا نحمل لبنة لبنة وعمار لبنتين لبنتين گفت بوديم ما كه بر ميداشتيم يك يك خشت و عمار بن ياسر دو دو خشت
بر ميداشت فرآه النبي صلى الله عليه وسلم فينفض التراب عنه پس ديد عمار را پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بر وي پس افشاند خاك را از بدن
او و يقول ويح عمار تقتله الفئة الباغية يدعوهم الى الجنة ويدعونه الى النار و ميفرمود و در ين حال دعاي عمار ميكشند او را گروه باغي
و منحرف از طاعت امام برحق ميخواند عمار آن گروه را بسوي جنت يعني بسبب دخول جنت و ميخوانند آنها او را بسوي دوزخ قال
يقول عمار اعوذ بالله من الفتن گفت ابو سعيد ميگفت عمار پناه ميجويم بخدا از فتنها و ابتلاها پوشيده نماند كه عمار در جنگ
صفين همراه امير المؤمنين علي بن ابي طالب رضي الله عنه با لشكري كه همراه معاويه بود جنگ كرد و كشته شد از دست آن جماعه گويند چون همراهان
معاويه واقف شدند بر شهادت عمار بعد از انكه اين حديث را شنيده بودند تقاعد نمودند از همراهي او و چون اين خبر بمعاويه رسيد گفت
قاتل عمار كسي است كه چنين پير فاني را در ميدان جنگ آورده ركاكت اين حرف ظاهر تر است چه حاجت كه وانموده آيد از ين حكايت
كه بعد از قتل عمار جمعي تقاعد نمودند پيداست كه همراهان معاويه از اول امر بر بطلان اين جدال جازم نبوده اند در حق اصحاب پيغمبر خدا
و مسلمانان آن عهد كه داخل خير القرون است و پيوسته بزمان نبوت و رسالت جز اين گمان نتوان كرد از ينجاست كه اهل سنت و جماعه

شيخ الاسلام | كتاب العلم

برا حاد مردم معصيت است چه جا كه بر پيغمبر باشد شيخ ابو محمد
جويني والد امام الحرمين آنرا داخل كفر داشته بر قايل حكم
تخلود ناره كرده و جمهور گويند كافر نمي شود مگر وقتيكه
اعتقاد حل آن كند اگر چه جريمه آن بجريمه كذب بر ديگري
برابر نباشد و در حقيقت راجع بخداست كه قول پيغمبر وحي
يوحى است و من اظلم ممن افترى على الله كذبا و قومي
وضع حديث بقصد ترغيب و ترهيب تجويز كرده و گفته
اند كه اين كذب براي اوست يعني براي تائيد و ترويج
شريعت وي [illegible] و اين جهل بلغت عربي است و
قياس است در ان كذب بر پيغمبر مطلقا ممنوع و توفي
صحابه شاهد آنست **حدثنا** المكي بن ابراهيم
البلخي قال حدثنا يزيد بن ابي عبيد بضم مين السلمي
مولى سلمة سنه يكصد و چهل و هفت يا شش عن سلمة
بفتحتين هو ابن الاكوع و اكوع در لغة آنكه بند دست
او از طرف انگشت كج باشد نامش سنان بن عبد الله
اسلمي مدني سنه هفتاد و چهار و بخاري را ثلاثيات است
كه در ميان وي و جناب رسالت سه واسطه است و جمله
آن در ين صحيح بيست و دو است و اين حديث اول ثلاثيات است
قال سمعت النبي صلى الله عليه واله وسلم يقول
من يقل علي ما لم اقل گفت سلمه شنيدم آنحضرت
را كه ميفرمود كسي كه بگويد بر من آنچه نگفته ام يا مراد مضمون كلام
است كه تغير سود گر شريف باشد اما اوردن لفظي بجاي لفظ
پيغمبر بي تغير معني ممنوع نبود اگر چه بلفظ شريف اولى باشد

اسماء الرجال

گفته اند که خلاف مخالفان امیر المؤمنین مبنی است بر اجتهادی که در نفس الامر خطا بوده است والله اعلم بالصواب و این مسئله بجای خود چون ترازین مذکور است **باب** الاستعانة بالنجار والصناع فی اعواد المنبر والمسجد باب در بیان یاری جستن بدرودگران و کارگران در چوبهای منبر و در مسجد **حدثنا** قتيبة قال حدثنا عبد العزيز قال حدثنی ابو حازم عن سهل بن سعد قال بعث رسول الله صلى الله عليه وسلم الى امرأة مری غلامک النجار يعمل لی اعوادا اجلس عليهن گفت سهل برانگیخت پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی کسی را بسوی زنی و پیام داد که بگوی غلام خود را که نجار است که بسازد برای من چوبهائی که بنشینم من بر آن **حدثنا** خلاد قال حدثنا عبد الواحد بن ايمن عن ابيه عن جابر ان امرأة قالت يا رسول الله الا اجعل لك شيئا تقعد عليه مرویست از جابر که زنی گفت ای رسول خدا آیا بکنم برای تو از چوب چیزی که بنشینی بر آن فان لی غلاما نجارا قال ان شئت فعملت المنبر پس تحقیق مرا غلامی است درود گر فرمود اگر خواهی بکن پس ساخت وی منبر مسجد را مخالفی که درین دو حدیث ظاهر است از نیو جهت که از حدیث سهل معلوم می شود که آنحضرت فرمود آن زن را که غلام گوید که عمل کند و از حدیث جابر آنکه آن زن عرض کرد بآن حضرت که اگر فرماید منبری سازد مدفوع است بآنکه بادی درین عرض همان زن است چون اهمالی از غلام او رفته است آن حضرت یاد دادند و باعث بر اتمام شدند پوشیده نماند که در ترجمه ذکر صناع و مسجد هم بوده است انچه درین دو حدیث آورده همین ذکر نجار و منبر است کرمانی گوید باقی را بر قیاس گذاشته و نیز میتوان گفت که صناع اعم است از نجار و مسجد شامل است منبر را پس عمل منبر عمل در مسجد است **باب** من بنی مسجدا در فضیلت کسی که بنا کند مسجدی را **حدثنا** يحيى بن سليمان قال حدثنی ابن وهب قال اخبرنی عمرو ان بكيرا حدثه ان عاصم بن عمر بن قتادة حدثه انه سمع عبيد الله الخولانی انه سمع عثمان بن عفان يقول عند قول الناس فيه حين بنی مسجد رسول الله صلى الله عليه وسلم تحقیق عبید الله خولانی شنید عثمان را که میگفت نزد گفتار و انکار مردم در حق وی رضی الله عنه وقتی که بنا کرد مسجد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی و برافزود در عرض و طول و ارتفاع ستون و دیوار ها همه به سنگ و چونه بر آورد انكم اكثرتم وانی سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول تحقیق شما اکثار کردید بکلام در انکار و تحقیق من شنیده ام پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی که میگفت من بنی مسجدا قال بكير حسبت انه قال يبتغی به وجه الله بنی الله له مثله فی الجنة کسی که بنا کند مسجدی را گفت بکیر که شیخ عمرو است گمان دارم که گفته است عثمان یا شیخ او عاصم بن عمر که میطلبد باین بنا خدا را این جمله معترضه است که در میان آورده بنا کند خدا مر او را مانند آن مسجد خانه در بهشت پس هر چند فراخ تر و بلند تر و محکم تر باشد بهتر خواهد بود و مراد آنست که جزای این عمل مثل او ست که خانه باشد اما در کیفیت و کمیت خانه بهشت در حور آن نشاۀ خواهد بود چنانکه در احادیث دیگر آمده است که همه چیز بهشت آن چنان خواهد بود که چشمی آنرا ندیده و نه گوشی آنرا شنوده و نه بشری آنرا تصور کرده باین تقریر این حدیث را منافاتی بآن حدیث نیست که فرموده هر عمل را ده مانند اجر خواهد بود **باب** يأخذ بنصول النبل اذا مر فی المسجد میگیرد پیکانهای تیر را وقتی که بگذرد کسی در مسجد **حدثنا** قتيبة بن سعيد قال حدثنا سفيان قال قلت لعمرو اسمعت جابر بن عبد الله يقول مر رجل فی المسجد ومعه سهام فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم امسك بنصالها قال نعم سفیان گفته گفتم مر عمرو بن دینار را آیا شنیدۀ تو جابر را که میگوید گذشت مردی در مسجد نبوی و با او تیر ها بود و پس فرمود او را پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی بگیر پیکانهای سهام را تا آزار بکسی نرسد گفت عمرو آری شنیده ام در بعضی روایات قال نعم واقع نشده سکوت را قایم مقام آن کرده چنانکه مذهب مولف است رح که قول شیخ نعم شرط نیست اگر مستیقظا هست سکوت او کافیست **باب** المرور فی المسجد باب در بیان جواز گذشتن به تیر ها در مسجد اگر پیکانها بدست گرفته باشد **حدثنا** موسی بن اسمعيل قال حدثنا عبد الواحد قال حدثنا ابو بردة

وضع آن نیز روایتست بکنیتی و کنیة تکنيه بکنیة من که ابو القاسم هست و روایات درین باب مختلف آمده در بعضی منع برای آنست که فرمود که نامیده شده ام قاسم بجهت آنکه قسمت میکنم میان شما یعنی انچه وحی کرده شده است بسوی من و فرستاده شده ام بآن از علم و هدی و از بعضی استفاد منع جمع است میان اسم و کنیت و از بعضی تردد در منع و جواز علما را درین مسئله اقوال است در کتاب الادب مذکور گردد ان شاء الله تعالی ومن رآنی فی المنام فقد رآنی و کسی که دید مرا در خواب پس تحقیق دیده مرا جای اشتباه والتباس نیست فان الشيطان لا يتمثل فی صورتی پس هر آینه که شیطان که مظهر اضلال است مثال و صورت نمیگیرد و بشکل خود را بصورت من که مظهر هدایتیم مراد صورت شریفه مخصوصه است که در وقتی از اوقات بران بوده یا هر صورتی که در خواب بعنوان شریف نمودار شود بآن حضرت منسوب گردد مختار یعنی اخیر است که شیطان در هیچ صورت بعنوان ختم رسالت نمودار نمی تواند شده این را تفصیلی است که نیز در کتاب الادب مذکور شود و در آخر رساله فارسی جنائز که نموده شده است بشرح مستوفی ذکر یافته باب رؤیا باید نگریست ومن كذب علی متعمدا فليتبوأ مقعده من النار عسقلانی گفته که ذکر تمام حدیث و عدم اختصار آن بجملۀ اخیر مناسب باب چنانکه عادت مولف است تنبیه هست بر آنکه دروغ بر پیغمبر برابر است در وی خواب و بیداری انتهی و این قطعه اخیر در غایت صحت و قوة است جمعی کثیر از صحابه کبار نقل کرده گویند که طرق وی بصد و نزد بعضی بدو صد رسیده و جمعی متواتر گویند تا آنکه بعضی ادعا کرد که مثال متواتر یافته نمی شود جز این حدیث و غیر این صحیح نیز بالفاظ مختلف از جماعۀ صحابه مروی گشته و بالجمله در تواتر معنوی وی افادۀ علم هیچکس اختلاف نیست **باب** كتابة العلم نوشتن علم و ضبط کردن آن در کتاب و اختلاف کرده اند سلف در آن عملا و ترکا و بعد از آن قرار یافت بالاتفاق جواز نوشتن علم بلکه استحباب آن و دور نیست که واجب باشد بر کسی که خوف نسیان دارد و متعین شده بروی تبلیغ علم قاله العسقلانی **حدثنا** محمد بن سلام بیکندی قال اخبرنا وكيع بفتح واو ابن جراح بفتح جیم و تشدید را کوفی از تبع تابعین است سنه یکصد و نود و هفت فتوی میداد بقول ابی حنیفه عن سفيان ثوری یا ابن عیینه این هر دو از وی در بخاری روایة است و وکیع نیز از هر دو روایت وارد عن مطرف بفتح طا و کسر رای مشدده هر دو مهمله ابن طریف بفتح کوفی سنه یکصد و ... عن الشعبی بفتح شین عن ابی جحیفة بضم جیم و فتح مهمله وهب بن عبد الله سوائی بضم مهمله

عبد الله قال سمعت ابا بردة عن ابيه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من مر في شيء من مساجدنا او اسواقنا بنبل فليأخذ على نصالها لا يعقر بكفه مسلما فرمود کسی که گذشت در مسجدی از مساجد ما یا بازارهای ما با تیر پس گو بگیرد پیکانها با کف خود جراحت نکند مسلمانی را قوله بکفه متعلق بیاخذ است اگر کف بمعنی ید باشد متعلق به لا یعقر باشد یعنی جراحت نکند بدست خود و باختیار خود مسلمانی را یا کف بمعنی مصدر باشد بمعنی چنین خواهد بود که جراحت نکند بسبب باز داشتن خود را از گرفتن پیکانها بدست

باب انشاد الشعر في المسجد در جواز شعر خواندن در مسجد **حدثنا** الحكم بن نافع قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني ابو سلمة بن عبد الرحمن بن عوف انه سمع حسان بن ثابت الانصاري يستشهد ابا هريرة انشدك الله هل سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول يا حسان اجب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم تحقیق شنید عبد الرحمن بن عوف حسان بن ثابت انصاری را که گواه میگرفت ابو هریره را که میگفت ترا سوگند میدهم بخدا آیا شنیده پیغمبر خدا را که میگفت ای حسان جواب ده باشعار خود کافران را که هجو میکردند رسول خدا و اصحاب او را اللهم ايده بروح القدس قال ابو هريرة نعم و میفرمود آن حضرت بار خدایا تائید کن حسان را بجبرئیل پوشیده نماند که درین حدیث خواندن شعر در مسجد از حسان روایت نکرده پس تطبیق ترجمه خالی از تکلف نیست گفته اند که این مقال از آن حضرت و این دعا در حق حسان مشعر است بآنکه شعر صفتی جمیله است و خالی از حقانیت نیست پس خواندن آن در مسجد مطلقا ممنوع نباشد و نیز روایت کرده است مولف در بدء الخلق که انیمقال از آن حضرت در مسجد بود و حسان جواب را بالعرض اشرف رسانده باشد و روایت کرده از سعید بن مسیب که ترجمه آن اینست که گذشت عمر بمسجد و حسان شعر میخواند پس زجر و سرزنش کرد عمر حسان را برین پس گفت حسان همدرین مسجد شعر میخواندم و درو بود کسی که بهتر از تست پس التفات کرد حسان بابو هریره و گفت بگو آنچه مذکور شد گفت ابو هریره آری برین تقدیر ترجمه تمام موافقت دارد

باب اصحاب الحراب في المسجد باب در جواز در آمدن اهل حربها در مسجد و بازی کردن ایشان **حدثنا** عبد العزيز بن عبد الله قال حدثنا ابراهيم بن سعد عن صالح عن ابن شهاب قال اخبرني عروة بن الزبير ان عائشة قالت لقد رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يوما على باب حجرتي والحبشة يلعبون في المسجد گفت تحقیق دیدم پیغمبر خدا را رحمت و سلامت باد بروی روزی بر در حجره خود در حالی که حبشیان بازی میکردند با سلاح در مسجد و رسول الله صلى الله عليه وسلم يسترني بردائه انظر الى لعبهم و پیغمبر خدا رحمت خدا و سلامت باد بروی میپوشید مرا بچادر خود بحالی که نظر میکردم بسوی بازی حبشیان و زاد ابراهيم بن المنذر قال حدثنا ابن وهب قال اخبرني يونس عن ابن شهاب عن عروة عن عائشة قالت رأيت النبي صلى الله عليه وسلم والحبشة يلعبون بحرابهم گفت عایشه دیدم پیغمبر خدا را رحمت و سلامت باد بروی در حالی که حبشه بازی میکردند بسلاحهای خود و زیادتی که ابراهیم بن منذر روایت کرده همین لفظ حراب است اگر گوئی چگونه روا بود بازی کردن در مسجد گوئیم این بازی در حقیقت طاعت است که بکار می آید در جهاد با کافران چنانکه تیر اندازی اگرچه بصورت لعب است اگر بادی نیست بلکه تیر اندازی بود که در محاربه کفار بکار آید عبادت است و این حدیث دلیل است بر جواز نظر بلهو و لعب مباح و جواز نظر زنان بسوی مردان بشرطی که پوشیده باشند از نظر مردان و در وی بیان حسن خلق و معاشرت آن حضرت است بزنان و تعلیم مر امت را باین حسن خلق کذا في الفتح

باب ذكر البيع والشراء على المنبر في المسجد در ذکر کردن بیع و شرا بر سر منبر در مسجد یعنی خبر دادن از بیع و شرا نه وقوع بیع و شرا و مباشرت آن **حدثنا** علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان عن يحيى عن عمرة عن عائشة قالت اتتها بريرة تسألها في كتابتها گفت عایشه آمد بریره که واهی بود از حیی او را مکاتب ساخته بودند بعوض چیزی از وجه کتابت بروی باقی بود آمد عایشه را سوال کرد در استعطا بقیه کتابت فقالت ان شئت اعطيت اهلك ويكون الولاء لي پس گفت عایشه بریره را اگر خواهی تو دهم وجه کتابت

فتح الاسلام | | كتاب العلم

ارباب یقین را است و ما في هذه الصحيفة یا آنچه درین نامه است و آن صحیفه بود در نیام شمشیر وی رضی الله عنه که در آن بعضی احکام که نه در قرآن بود نوشته بود قال قلت وما في هذه الصحيفة گفت ابو جحیفه گفتم من بامیر المؤمنین و چیست درین صحیفه قال العقل گفت احکام دیت است العقل در اصل لغت بستن بعیر است بریسمان بعد از آن دیة را گویند ازانکه [illegible] شتران را میبستند و بمقتول میرسیدند و فكاك الاسير و رها کردن بندیان است بفتح فا و کسر [illegible] روایت ولا يقتل مسلم بكافر و این حکم که نه کشته شود مسلمان بدل کافر و کلام درین مسئله در محل خود بیاید انشاء الله تعالی و احکام صحیفه در روایات مختلف آمده همانها در آن مکتوب بود پس نقل کرد هر یکی از رواة بقدر حفظ او بحسب اقتضاء مقام و حاصل کلام وی رضی الله عنه آنست که نیست نزد من بجز قرآن که هو الكلام اصل جمیع علوم است و هر پایه را علوم هست و کتابی دیگر نیست که مخصوص بمن باشد و پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم نیز در تبلیغ وحی منزل و احکام ارشاد خاص و عام یکسان بودند یعنی راز با من مخصوص نساخته حاضران را سفر بود که بغایبان برسانید و نیز وحی فهمی است از عطاء الهی که در حق بعضی مسلمانان باشد و یاران کمتر یا بیشتر و زیادة آن سیوا اند کرده و بقدر علوم بحسب تفاوت مراتب فهم و استعداد و استنباط است بعضی فوق بعضی و درین فهم نیز تخصیص نکرده آن را بخود بجهت تحقق در مردم دیگر نیز و سهیم گردانید خود را در آن بیک مرد مسلمان اگرچه وی رضی الله عنه دانا شده است قسط اوفی از آن که بهیاستعاره اصحاب [illegible] آن در جهه رسیده بجهت تواضع و تادب بازگذار نمود

اسماء الرجال

مولای تو باشم و ولاء مرا باشد نه موالی ترا و قال اهلها ان شئت اعطیتها ما بقی گفتند موالی بریره عایشه را اگر خواهی بدهی بریره را چیزی که باقی مانده است از وجه کتابت و اگر نخواهی ده و قال سفیان مرة ان شئت اعتقتها و یکون الولاء لنا و گفت سفیان این حدیث را یکبار باین لفظ یعنی بجای اعطیتها اعتقتها گفت اگر خواهی تو آزاد کن بریره را بجا لیکه میباشد ولا برای ما فلما جاء رسول الله صلی الله علیه وسلم ذكرته ذلك پس هرگاه آمد پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی ذکر کردم آن حضرت را این مقال ذكرته کلام عایشه است بلفظ متکلم که راوی بجنس نقل کرده فقال ابتاعیها فاعتقیها فان الولاء لمن اعتق پس فرمود بخر او را و آزاد کن او را بتحقیق ولا مر کسی راست که آزاد کرده است ظاهرا بریره عاجز شده بود از رسانیدن وجه کتابت بموالی خود و المکاتب عبد ما بقی علیه درهم پس خود را در بیع آمد ثم قام رسول الله صلی الله علیه وسلم علی المنبر پس برخاست پیغمبر خدا بر منبر و قال سفیان مرة فصعد رسول الله صلی الله علیه وسلم علی المنبر و گفت سفیان این حدیث یکبار باین عبارت که بجای ثم قام فصعد گفت یعنی بر آمد آن حضرت بر منبر فقال ما بال اقوام یشترطون شروطا لیس فی کتاب الله پس فرمود چه حال جماعه است که شرط میکنند در بیع و شراء شرطهای که نیست در کتاب خدا و من اشترط شرطا لیس فی کتاب الله فلیس له وان اشترط مائة مرة و کسی که شرط کند شرطی را که نیست در کتاب خدا پس نیست مر او را استحقاق آن ندارد و اگر چه شرط کند صد بار قال لی علی قال یحیی و عبد الوهاب عن یحیی عن عمرة نحوه گفت مولف گفت مرا علی ابن مدینی که گفت یحیی بن سعید قطان و عبد الوهاب هر دو از یحیی بن سعید انصاری از عمره مانند این حدیث بحسب معنی و قال جعفر بن عون عن یحیی سمعت عمرة قالت سمعت عایشة گفت جعفر بلفظ سماع و رواه مالك عن یحیی عن عمرة ان بریرة و لم یذکر فصعد المنبر و روایت کرده امام مالک از یحیی و وی از عمره قصه بریره را و ذکر نکرده است این را که آن حضرت بر آمد بر منبر و اسناد نکرده حدیث را بعایشه **باب** التقاضی والملازمة فی المسجد در بیان تقاضا کردن دین و حکم مطالبه غریم و لازم گرفتن تقاضا کننده را در مسجد **حدثنا** عبد الله بن محمد قال حدثنا عثمان بن عمر قال اخبرنا یونس عن الزهری عن عبد الله بن کعب بن مالك عن کعب انه تقاضی ابن ابی حدرد دینا کان له علیه فی المسجد فارتفعت اصواتهما حتی سمعها رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو فی بیته روایت است از کعب شاعر و آن یکی از آن سه نفر است که از غزوه تبوک تخلف کردند که بتحقیق او مطالبه کرد ابن حدرد را دینی که کعب را بر وی بود و مطالبه در مسجد نبوی بود پس بلند شد آواز هر دو تا آنکه شنید آواز هر دو را پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بر وی در حالی که آن حضرت در خانه بود فخرج الیهما حتی کشف سجف حجرته پس بر آمد آن حضرت بسوی این هر دو تا آنکه دور کرد پرده حجره را فنادی یا کعب قال لبیك یا رسول الله قال ضع من دینك هذا و اومأ الیه ای الشطر پس ندا کرد آن حضرت ای کعب گفت لبیک ای رسول خدا گفت بگذار از دین این را و اشارت کرد آن حضرت بسوی او یعنی نصف بگذار قال لقد فعلت یا رسول الله قال قم فاقضه گفت کعب بتحقیق چنین کردم ای رسول خدا فرمود با بن حدرد که ادا کن نصف را **باب** کنس المسجد والتقاط الخرق والقذی والعیدان منه در بیان جاروب کردن مسجد را و بر داشتن پارهای جامه و خرک و چوبها از مسجد **حدثنا** سلیمان ابن حرب قال حدثنا حماد بن زید عن ثابت عن ابی رافع عن ابی هریرة ان رجلا اسود او امرأة سوداء کان یقم المسجد روایت است از ابی هریره که بتحقیق مردی سیاه یا زنی سیاه بود که جاروب میداد مسجد را فمات فسأل النبی صلی الله علیه وسلم عنه پس مرد آن مرد یا آن زن پس پرسید از وی پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بر وی فقالوا مات فقال افلا کنتم آذنتمونی به پس گفتند که مرد وی فرمود چرا نبودید شما که آگاه میکردید مرا از مردن او تا نماز میکردم بر وی مولف در باب جنائز آورده که گرفتند صحابه شان او را که تکلیف آن حضرت راضی نشدند

شیخ الاسلام | کتاب العلم

پس حبس داده شد باین قصاص پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم فرکب راحلته فخطب پس سوار شد شتر خود را پس خطبه خواند فقال ان الله حبس عن مکة الفیل او القتل پس فرمود در خطبه تحقیق خدا تعالی بند کرد و باز داشت از اهل مکه فیل را یا کشتن را اول بکسر قاف و تحتیه و ثانی بفتح قاف و فوقیه اشارة بقصه اصحاب الفیل است که بقصد تخریب مکه تا ببطن وادی رسیده بودند پس فرستاد خدا تعالی بر ایشان ابابیل را که سنگباران کردند و مستاصل ساختند قال ابو عبد الله گفت مولف قال ابو نعیم گفت شیخ من لیکن یحیی یشك یحیی شک میکند و میگوید او القتل یعنی شک در روایة ابی نعیم است که نسبت کرده آن را بسوی یحیی و غیره یقول الفیل و غیر ابو نعیم که روایت کرده از شیبان راوی یحیی مثل حرب بن شداد همین فیل بفا گفته چنانچه از روایت کتاب الدیات معلوم شود پس مقابل و مخالف باشد بمقوله ابو نعیم منقوله غیر او را که از یحیی بواسطه یا بلا واسطه بطریق جزم روایة کنند و در بعضی نسخ صحیحه چنین است قال ابو عبد الله کذا قال ابو نعیم فاجعلوه علی شك الفیل او القتل ظاهر آنست که ضمیر فاجعلوه راجع بابی نعیم است مقصود آنست که شک در نیما از ابی نعیم است و درین نسخه ذکر یحیی که خالی از خلجان نیست ساقط است و سلط علیهم رسول الله و گماشته شد بر اهل که پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم والمؤمنین و مسلمانان در هر گاه هنگام منع اصحاب الفیل اهل مکه که کافران بودند الحال که مسلمانند حرمت آن موکد تر باشد الا فانها لم تحل لاحد قبلی آگاه باشید که بتحقیق مکه حلال نشده است هیچ یکی را پیش از من که قتال کند در ان و لا تحل لاحد بعدی و حلال نمی شود هیچ یکی را بعد از من و در بعضی روایات کتاب درینجا نیز لم تحل است یعنی حلال نشده است در حکم ازلی الا وانها حلت لی ساعة من نهار آگاه باش که مکه حلال شده بود مرا پاره از زمان روز فتح که قتال کنم

دلو لي علىٰ قبرها و قال علىٰ قبرها فاتى قبرها فصلى عليه راه نمائيد مرا بر قبر آن مرد يا فرمود بر قبر آن زن پس آمد آن حضرت بر سر قبر و نماز
گذارد بروي باب تحريم تجارة الخمر في المسجد در ذكر حرام كردن تجارت شراب در مسجد حدثنا عبدان عن ابي حمزة عن الاعمش
عن مسلم عن مسروق عن عائشة قالت لما انزلت الآيات من سورة البقرة في الربا خرج النبي صلى الله عليه وسلم الى المسجد فقرأهن
على الناس ثم حرم تجارة الخمر گفت عائشه هرگاه كه نازل شد آياتي كه در سورهٔ بقره است در تحريم ربا بيرون آمد پيغمبر خدا بسوي مسجد
پس خواند آن آيات را بر مردم پس تر حرام كرد تجارت شراب را ظاهر از سوق اين كلام آنست كه تحريم خمر بعد از تحريم رباست يا آنكه تحريم خمر
پيش از تحريم رباست بمدتي مديد گويا اعاده فرموده تحريم خمر را بواسطه مصلحتي كه درين وقت روي داده اگر گويند تحريم نفس خمر پيش از آن
است و تحريم تجارت آن درين وقت شده و در بيني نمايد باب الخدم للمسجد در گرفتن خادمان براي مسجد وقال ابن عباس
نذرت لك ما في بطني محررا للمسجد يخدمه گفت ابن عباس در تفسير اين آيت كه زن عمران گفته نذر كردم من براي خدا
فرزندي كه در شكم من است در حالي كه آزاد است ميخواهد زن عمران آزاد براي مسجد كه خدمت كند مسجد را و مشغول نگردانم او را بكاري ديگر
اين آزادي بمعني مجاز نيست و تواند كه دران شريعت مقرر باشد بامعني كه روا نبود اين آزاد را كاري ديگر غير خدمت مسجد حدثنا احمد بن
واقد قال حدثنا حماد عن ثابت عن ابي رافع عن ابي هريرة ان امرأة او رجلا كانت تقم المسجد ولا اراه الا امرأة
مرويست از ابي هريره كه بتحقيق زني يا مردي بود كه جاروب ميكرد مسجد را و گمان ندارم مگر زن را فذكر حديث النبي صلى الله عليه وسلم
انه صلى على قبرها پس ذكر كرد ابو هريره حديث پيغمبر خدا را رحمت و سلامت باد بروي كه بتحقيق آنحضرت نماز گذارد بر قبر وي
باب الاسير او الغريم يربط في المسجد در بيان حكم اسير يا قرضدار در حاليكه بسته شود در مسجد حدثنا اسحق بن ابراهيم
قال اخبرنا روح ومحمد بن جعفر عن شعبة عن محمد بن زياد عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ان عفريتا من الجن تفلت
على البارحة او كلمة نحوها فرمود بتحقيق جني بار وپليد ناگاه پيش آمد بر من امشب در وقت تهجد يا فرمود كلمهٔ مانند بارحه است يا مانند
عفريتا ليقطع على الصلوة تا قطع كند بر من نماز را و در وسوسه انداز دمرا فامكنني الله منه پس قدرت داد مرا خدا از وي يعني بر وي
و اردت ان اربطه الى سارية من سواري المسجد و خواستم اينكه ببندم آن جن را بستوني از ستونهاي مسجد حتى تصبحوا وتنظروا
اليه كلكم تا صباح كنيد شما و نظر كنيد بسوي او همه شما فذكرت قول اخي سليمان رب اغفر لي وهب لي ملكا لا ينبغي لاحد من بعدي
پس ياد كردم قول برادر من سليمان كه اي پروردگار بيامرز مرا و ببخش مرا سلطنتي كه نبايد بهيچ كسي از پس من قال روح فرده الله خاسئا
گفت روح پس رد فرمود ساخت پيغمبر خدا آن عفريت را در حالي كه رانده شده است مقصود مولف آنست كه باين زيادتي متفرد است روح
و محمد بن جعفر روايت نكرده است بدانكه مفسران بموجب اين حديث و غير آن حمل كرده اند دعاي سليمان را عليه السلام بر استيلا و تمكن
بر جن و خدمت فرمودن ايشان را و آن حضرت باوجود كمال قدرت اظهار آن نكرد از جهت رعايت دعاي سليمان كه گفته لا ينبغي لاحد
من بعدي يعني شرم ورزيد آن حضرت كه سليمان باين خواهش خود مخصوص نباشد باب الاغتسال اذا اسلم وربط
الاسير ايضا في المسجد در بيان غسل كردن كافر وقتي كه اسلام آرد و بيان بستن اسير نيز در مسجد و كان شريح يأمر الغريم ان
يحبس الى سارية المسجد و بود شريح ميفرمود قرضدار را اينكه بند كرده شود و بستون مسجد حدثنا عبد الله بن يوسف قال حدثنا
الليث قال حدثني سعيد بن ابي سعيد انه سمع ابا هريرة قال بعث النبي صلى الله عليه وسلم خيلا قبل نجد گفت ابو هريره
فرستاد پيغمبر خدا رحمت و سلامت خدا باد بروي لشكري جانب نجد نام موضعي است طرف عراق فجاءت برجل من بني حنيفة يقال له
ثمامة بن اثال فربطوه بسارية من سواري المسجد پس آوردند مردي را از قبيله بني حنيفه گفته مي شد مر او را ثمامه بن اثال پس

شيخ الاسلام | كتاب العلم

اهل اليمن پس آمد مردي از مردم يمن فقال اكتب لي
پس گفت آن مرد بنويس و بفرما بنوشتن اين احكام براي
من يا رسول الله فقال اكتبوا لابي فلان پس فرمود
بنويسيد احكام نامه مر ابي فلان را نامش ابي شاه بود بهاء
و ها ساكنه چون تلفظ شاه درانوقت حاضر نبود تعبير
كرد بلفظ فلان فقال رجل من قريش پس گفت مردي
از قريش يعني عباس بن عبد المطلب بطريق التماس
و تمني استثنا ببعضي ضروريات از نهي لا يختلى شوكها الا
الاذخر يا رسول الله اذخر بكسر همزه و سكون ذال و
كسر خاء و مجمه گياهي است خوشبو فانا نجعله في بيوتنا
پس بدرستي ما ميگردانيم آنرا در خانهاي خود براي سقف
ساختن بالاي چوب و مخلوط نمودن در كهگل تا از هم نپاشد
و قبورنا و در قبرهاي خود كه بند كرده ميشود بدان رخنه هاي
لحد كه ميان خشتها مي باشد فقال النبي صلى الله عليه
واله وسلم الا الاذخر پس منظور شد التماس و فرمود
آنحضرت مگر اذخر الا الاذخر الا الاذخر سه بار فرمود
بجهت مزيد تاكيد حدثنا علي بن عبد الله قال حدثنا
... قال حدثنا سفيان بن عيينة قال حدثنا
عمرو ابن دينار مكي جمحي مكي از ائمه تابعين سنه يكصد و
شانزده قال اخبرني وهب بن منبه بضم ميم و فتح
نون و كسر موحده مشدده ابن كامل صنعاني تابعي بزرگ است
سنه يكصد و چهارده عن اخيه همام بلفظ ستا ... ابن
منبه نيز تابعي است سنه يكصد و سي و يك قال سمعت ابا
هريرة يقول ما من اصحاب النبي صلى الله عليه واله

بستند او باستونی از ستونهای مسجد فخرج الیه النبی صلی الله علیه وسلم فقال اطلقوا ثمامة پس برون آمد بسوی آن مرد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و فرمود رها کنید ثمامه را فانطلق الی نخل قریب من المسجد فاغتسل ثم دخل المسجد فقال اشهد ان لا اله الا الله و ان محمدا رسول الله پس رفت ثمامه بسوی آبی که نزدیک بود از مسجد پس غسل کرد باز در آمد مسجد را و گفت گواهی میدهم اینکه نیست معبودی بحق مگر الله و اینکه محمد فرستادهٔ خدا است **باب الخیمة فی المسجد للمرضی وغیرهم** در بیان خیمه زدن در مسجد برای بیماران و غیر بیماران **حدثنا** زکریاء بن یحیی قال حدثنا عبد الله بن نمیر قال حدثنا هشام عن ابیه عن عائشة قالت اصیب سعد یوم الخندق فی الاکحل فضرب النبی صلی الله علیه وسلم خیمة فی المسجد لیعوده من قریب فلم یرعهم گفت عایشه رسید سعد روز خندق زخم تیری در رگ که در میان ذراع است و آنرا رگ حیات خوانند پس زد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی خیمه در مسجد برای سعد تا عیادت کند او را از نزدیکی پس در فزع و هول نینداز سعد مردم را وفی المسجد خیمة من بنی غفار الا الدم یسیل الیهم و حال آنکه در مسجد خیمه بود از قبیلهٔ بنی غفار در فزع نینداخته مگر خون که سیلان میکرد بسوی این جماعه بنی غفار فقالوا یا اهل الخیمة ما هذا الذی یاتینا من قبلکم پس گفتند این جماعه اهل خیمه سعد چیست اینکه می آید ما را از جانب شما فاذا سعد یغذو جرحه دما فمات منها پس ناگاه دیدند که سعد است سیلان میکند جراحت او از خون پس مرد سعد از آن جراحت در بعضی روایت بجای منها فیها یعنی مرد در آن خیمه یا در آن حال جراحت **باب ادخال البعیر فی المسجد للعلة** در بیان جواز در آوردن شتر در مسجد از جهت علت بیماری و جز آن وقال ابن عباس طاف النبی صلی الله علیه وسلم علی بعیره گفت ابن عباس طواف کعبه کرد پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی بر شتر خود یعنی سواره طواف کرد و این در حجة الوداع بود برای تعلیم مردم **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن محمد بن عبد الرحمن بن نوفل عن عروة عن زینب بنت ابی سلمة عن ام سلمة قالت شکوت الی رسول الله صلی الله علیه وسلم انی اشتکی گفت ام سلمه اظهار درد ناکی کردم بسوی پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی و گفتم من بیمارم و طاقت ندارم که پیاده طواف کنم قال طوفی من وراء الناس وانت راکبة فرمود طواف کن تو از طرف مردم بحالی که تو سوار هستی فطفت و رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی الی جنب البیت یقرأ بالطور وکتاب مسطور ام سلمه گوید پس طواف کردم و پیغمبر خدا نماز میکرد و میلوی بیت ام یعنی نزدیک به بیت الله در حالی که میخواند سورهٔ طور را **باب** این باب ترجمه ندارد **حدثنا** محمد بن المثنی قال حدثنا معاذ بن هشام قال حدثنی ابی عن قتادة قال حدثنا انس ان رجلین من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم خرجا من عند النبی صلی الله علیه وسلم فی لیلة مظلمة حدیث کرد انس بن مالک که بتحقیق دو مرد از یاران پیغمبر خدا بر آمدند از نزد آن حضرت در شب تیره و در بعضی روایات آمده که یکی از آن عباد بن بشر بود و گمان دارم که دوم اُسید بن حضیر بوده است و معهما مثل المصباحین یضیئان بین ایدیهما و با ایشان مانند دو چراغ بود که روشن بود پیش ایشان فلما افترقا صار مع کل واحد منهما واحد حتی اتی اهله پس هرگاه جدا شدند گشت با هر یکی از آن دو نفر یک چراغ از آن دو چراغ تا آنکه آمد خانه خود را مؤلف رحمه الله این باب را باین حدیث در ابواب احکام مسجد آورده گویا اشارت بآن کرده که این انوار را در مسجد که مورد برکات و انوار فیوض الهی است از صحبت شریف آن حضرت دریافته بودند و این کرامت اصحاب از معجزات آنحضرت است صلی الله علیه وسلم و اهم در دنیا برای اینها اظهار کردند آنچه واقع شده لبشر المشائین فی الظلم الی المساجد بالنور التام یوم القیامة بشارت ده روندگان مساجد را در تیرگیها بنور تمام روز قیامت **باب الخوخة والممر فی المسجد** در بیان دریچه و گذشتن در مسجد اصحاب پیغمبر خدا که در جوار مسجد خانه داشتند که دریچها در دیوار خانه گذاشته بودند تا بر احوال جماعت و انعقاد نماز آگاه باشند و بعضی دروازها داشتند

اسماء الرجال

شیخ الاسلام | کتاب العلم

سکونت ورزید و در اینجا انقدر مردم وارد نمی شدند و معهذا اشتغال وی بعبادت بیشتر بود از تعلیم در روایت بخلاف ابی هریره که در مدینه نبوی که مقصد و ماوای مسلمانان آفاق است سکونت داشت و تعلیم و تحدیث متصدی گشته تابعه متابعت کرده وهب المعمر بن راشد عن همام عن ابی هریرة مستفاد از بن حدیث ثبوت اذن است از پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم در کتابت حدیث و نهی مسلم بروایة ابی سعید خدری مرفوعا آورده که آنحضرت فرمود منویسید از من چیزی را سوای قرآن مخصوص بوقت نزول یا کتابة غیر قرآن با قرآن است یا منسوخ است و بعضی حدیث نهی را موقوف بر ابی سعید داشته و جمعی از صحابه و تابعین مکروه داشته کتابت حدیث را مستحب استحبابی الاجابة حفظ و چون تصور همت با پیدا گشت و اینهمه خوف کردند ضایع شدن علم را جمع کردند آن را در کتاب و اول کسی که جمع و تدوین نمود حدیث را زهری است برأس صد سال بامر عمر بن عبد العزیز بعد از آن [illegible] تدوین و تصنیف رواج کامل شد بدان خیر کثیر و لله الحمد کذا فی العسقلانی **حدثنا** یحیی بن سلیمان بن یحیی ابن سعید جعفی کوفی در مصر سنه دو صد و سی و هشت یافت قال حدثنی ابن وهب بن مسلم [illegible] قال اخبرنی یونس بن یزید الایلی عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة عن ابن عباس قال لما اشتد بالنبی صلی الله علیه وآله وسلم وجعه ابن عباس گوید هرگاه سخت شد به پیغمبر رنج و بیماری او که در آن وفات یافت و آن روز پنجشنبه بود وفات روز دوشنبه قال ائتونی بکتاب فرمود آنحضرت بیارید مرا آلات کتابت از دوات و قلم و کاغذ [illegible] [illegible]

که در آمده بر آمد از میان مسجد میگذشتند وحی آمد که همه درها و دریچها بر بندند درین میانه بعضی مستثنی شدند چنانکه معلوم شود

حدثنا محمد بن سنان قال حدثنا فليح قال حدثنا ابو النضر عن عبيد بن حنين عن بسر بن سعيد عن ابي سعيد الخدري قال خطب النبي صلى الله عليه وسلم وقال ان الله خير عبدا بين الدنيا وبين ما عنده فاختار ما عند الله گفت ابو سعید خدری خطبه خواند پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس گفت بتحقیق خدا مختار ساخت بنده را میان دنیا و میان چیزیکه نزد خداست از نعیم آخرت و قرب خاص الهی تعالی پس اختیار کرد آن بنده چیزیرا که نزد خداست فبكى ابو بكر فقلت في نفسي ما يبكي هذا الشيخ ان يكن الله خير عبدا بين الدنيا وبين ما عنده فاختار ما عند الله عز وجل پس گریه کرد ابو بکر پس گفتم در دل خود چه چیز میگریاند این شیخ را از بودن آنکه اگر خدا مختار کرده بنده را میان دنیا و میان آنچه نزد اوست پس اختیار کرد آن بنده چیزی که نزد خداست ابو سعید در نیافت که این معنی موجب گریه شود فكان رسول الله صلى الله عليه وسلم هو العبد وكان ابو بكر اعلمنا پس بود پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی آن عبد مختار و بود ابو بکر داناترین ما یان یعنی ابو بکر فهمید که آن حضرت خبر از رحلت خود داده است فقال يا ابا بكر لا تبك ان امن الناس علي في صحبته وماله ابو بكر پس فرمود آن حضرت و تسلی ابو بکر باظهار کمال خصوصیت ای ابو بکر گریه مکن بتحقیق زیاده ترین مردم بر من از روی جود بنفس و مال و در باختن آن بی طلب اجر و ثواب ابو بکر است ولو كنت متخذا من امتي خليلا لاتخذت ابا بكر اگر بودمی گیرنده از امت خود خلیلی را البته گرفتمی ابو بکر را خلیل خلت بمعنی صفای مودت است که بمعنی پذیرائی اسرار است و آن برتر از محبت است و نیز گفته اند خلیل آنکه در دل او گنجایش غیر خلیل نباشد و چون دل شریف آن حضرت پر بود از محبت و خلت خدای جز خدا خلیل گرفتن گنجایش نداشت اگر گوئی برین تقدیر محبت قلبی هم آنحضرت را باید که بدیگری نباشد گوئیم محبت تعلق قلب است بمحبوب و تعلق دیگر است و فرا گرفتن دل را چیزی دیگر با آنکه محبت آنحضرت با سوا محض برای خداست پس این محبت نیز از متفرعات محبت حق است فافهم و ادرک ولكن اخوة الاسلام ومودته ولیکن برادری مسلمانی و دوستی آن بهتر و بیشتر از دیگران است لا يبقين في المسجد باب الا سد الا باب ابي بكر باقی نماند در مسجد دری مگر دری که بسته شود مگر در ابو بکر صدیق رضی الله عنه

حدثنا عبد الله بن محمد الجعفي قال حدثنا وهب بن جرير قال حدثنا ابي قال سمعت يعلى بن حكيم عن عكرمة عن ابن عباس قال خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم في مرضه الذي مات فيه عاصبا راسه بخرقة گفت ابن عباس بیرون آمد از خانه پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در بیماری که فوت شد در ان حالی که عصابه بسته است سر را بپاره جامه فقعد على المنبر فحمد الله واثنى عليه پس نشست بر منبر و ستایش کرد خدا را و ثنا گفت بروی تعالی ثم قال انه ليس من الناس احد امن علي في نفسه وماله من ابي بكر بن ابي قحافة پستر فرمود بتحقیق شان این است که نیست از مردم هیچ یکی زیاده ترین مردم بر من از روی جود در نفس خود و مال خود و در باختن آن بی منت و طلب اجری از ابو بکر پسر ابو قحافه یعنی ابو بکر درین معنی زیاده تر است از همه مردم ولو كنت متخذا من الناس خليلا لاتخذت ابا بكر خليلا ولكن خلة الاسلام افضل اگر بودمی گیرنده خلیلی از مردم هر آئینه میگرفتم ابو بکر را که لائق خلت او بود و بس لیکن دوستی اسلام زیاده تر است بوی از دیگران سدوا عني كل خوخة في هذا المسجد غير خوخة ابي بكر ببندید از جانب من هر دریچه که درین مسجد است جز دریچه ابی بکر که او صاحب اسرار من است

باب الابواب والغلق للكعبة والمساجد در بیان گرفتن درها و بستن آن مر کعبه را و مساجد برای محافظت قال ابو عبد الله قال لي عبد الله بن محمد گفت مولف رح گفت مرا عبد الله بن محمد گفته اند مرتبه قال لي در حدثني و اخبرني کمتر است الا آنکه قال گاهی بطریق محاوره و مذاکره میباشد بی نقل و تحمیل حدثنا سفيان عن ابن جريج

وی بجالی که بازمیگردانیدند کلام را بروی پس فرمود بگذارید مرا پس حالتی که من در آنم یعنی استغراق در حق و اشتیاق لقاء مطلق بهتر است از آنچه شما میخوانید مرا بسوی آن پس امر کرد بسه چیز الحدیث ظاهر آنست که مراد ازین قیل از بعض است که داعی بودند آنحضرت را بنوشتن کتاب بعد از آنکه بیمار شریف معلوم گردید و چون بازگردانیدند کلام را بر آنحضرت و در خواستند نوشتن را اعراض نمود از ان و آنچه ارشاد بود بزبان بیان فرمود چنانکه از امر با آن سه چیز در آخر این قصه ظاهر میشود و احتمال دارد که احکام دیگر باشد سوای آن تا بعین خلیفه باشد چنانچه در مسلم آمده که آنحضرت فرمود در ابتدای مرض خود مر عائشه را که بخوان برای من پدر خود را و برادر خود را تا بنویسم کتابی را که بیشتر من خوف دارم اینکه آرزو کند آرزو کننده و بگوید گوینده که من اولی و بهترم برای این امر و ابا دارد خدا تعالی و مسلمانان مگر ابا بکر را و در بخاری نحو آنست و تخریج کرده آن را احمد و غیره بطریق کثیره از عائشه و قسطلانی در کتاب الجهاد از مسند بزار آورده وقتی که سخت شد درد آنحضرت فرمود بیارید مرا دوات و قلم یا شانه یا قرطاس بنویسم برای ابی بکر کتابی را که اختلاف نکنند پیروی کسی پس ترک گفت معاذ الله که اختلاف کنند مردم در ابی بکر و شیخ اجل در ترجمه باب وفات النبی از کتاب مشکوة می آرد که سخت شد درد وی روز پنجشنبه پس خواست که کتابی نویسد پس گفت عبد الرحمن را بیار شانه گوسفندی را یا تخته را تا بنویسم برای ابی بکر کتابی پس چون خواست که برخیزد و بیارد فرمود حاجت نیست ابا دارند خدا و مومنان که اختلاف کنند در ابی بکر این روایات صریح اند در آنکه نوشتن کتاب برای تعیین ابی بکر بود بخلافت و حدیث امام مقرر کردن آنحضرت در مرض او را برای نماز باهتمام تمام و راضی نشدن بدیگری که حاضر بودند خود امری معروف و مشهور است در کتب حدیث و متفق علیه است میان فریقین بالجمله تقریب خلافت ابی بکر صدیق در ایام مرض و قرائن الله برانکه مرضی شریف آنچنان بود نزد متتبع احادیث و انصاف پوشیده نیست پس اگر مراد از تحدیث خلافت نامه وی دارید اقرب و اوفق با حادیث دیگر باشد که مفسر اند در ینباب بیهقی گفته که سفیان بن عیینه از اهل علم نقل کرده که آنحضرت میخواست که خلافت ابو بکر صدیق را بنویسد بعد از ان ترک کرد بجهت اعتماد بر آنکه واقع میشود مگر همچنین و آدعا شیعه که مقصود کتابت وصیت برای علی مرتضی در استخلاف وی بود دعوی [illegible] بمزخرفات اینها است که هر چه از علی مرتضی [illegible] اهل بیت درباب اتباع و اعانت [illegible] ادب و مدح و ثنا و فضل خلفا [illegible] شد حمل بر تقیه کنند این علوم باطنه اینها است که از باطن پیغمبر و اهل بیت صلوة الله علیه و علیهم اجمعین بر بواطن نفوس خبیثه زکیه الشان منکشف شده

مقولہ عبداللہ بن محمد است قال قال لی ابن ابی مُلیکۃ گفت مرا ابن ابی ملیکہ یا عبدالملک لو رأیت مساجد ابن عباس وابوابہا اے عبدالملک نام ابن جریج است اگر بہ بینی مسجدہای ابن عباس را و درہای آنرا دریابی چیزی عجیب وغریب حدثنا ابو النعمان وقتیبۃ بن سعید قالا حدثنا حماد بن زید عن ایوب عن نافع عن ابن عمر ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قدم مکۃ مرویست از ابن عمر کہ پیغمبر خدا قدوم آورد و مکہ را سال فتح فدعا عثمان بن طلحۃ پس طلبید عثمان ابن طلحہ را کہ کلید کعبہ نزدی حوالہ بود ففتح الباب پس کشاد عثمان بن طلحہ در کعبہ را فدخل النبی صلی اللہ علیہ وسلم وبلال واسامۃ بن زید وعثمان بن طلحۃ پس درآمد آن حضرت وبلال واسامہ خادمان آن حضرت وعثمان کلیددار ثم اغلق الباب فلبث فیہ ساعۃ ثم خرجوا پس در بستہ شد و در کعبہ بیرنگ درنگ کردہ ساعتی بیشتر بیرون برآمدند قال ابن عمر فبدرت فسألت بلالا فقال صلی فیہ گفت ابن عمر زود دریافتم وپرسیدم بلال را از فعل آن حضرت درون کعبہ پس گفت بلال نماز گذارد آن حضرت درون کعبہ فقلت فی ای نواحیہ فقال بین الاسطوانتین پس گفتم در کدام گوشہ از گوشہ‌های کعبہ نماز گذارد گفت میان دو ستون درین روایت مجمل واقع شدہ در حدیث دیگر بیان یافتہ کہ در میان ستونہای پیش دو ستون را بدست راست گذاشت ویک ستون را بدست چپ قال ابن عمر فذہب علی ان اسألہ کم صلی گفت ابن عمر رفت بر من یعنی فراموش کردم کہ بپرسم بلال را کہ چند رکعت نماز گذارد باب دخول المشرک المسجد در حکم درآمدن کافر در مسجد حدثنا قتیبۃ قال حدثنا اللیث عن سعید بن ابی سعید انہ سمع ابا ہریرۃ یقول بعث رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خیلا قِبَل نجد سعید گوید شنیدم ابا ہریرہ را کہ میگفت بر انگیخت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم لشکر را جانب نجد فجاءت برجل من بنی حنیفۃ یقال لہ ثمامۃ بن اثال فربطوہ بساریۃ من سواری المسجد پس آوردند مردی را از قبیلۂ بنی حنیفہ گفتہ می شد مر آن مرد را ثمامۃ بن اثال پس بستند او را بستونی از ستونہای مسجد این حدیث دلیل حنفیہ است گفتہ می شود کہ در آمدن کافر مطلقا روا داشتہ اند شافعی از مسجد حرام منع میکنند و در غیر مسجد حرام روا داشتہ و مالک مطلقا منع کردہ باب رفع الصوت فی المساجد باب در حکم بلند کردن آواز در مساجد آیا ممنوع است یا نہ حدثنا علی بن عبداللہ بن جعفر بن نجیح المدینی قال حدثنا یحیی بن سعید القطان قال حدثنا الجعید بن عبدالرحمن قال حدثنی یزید بن خصیفۃ عن السائب بن یزید قال کنت قائما فی المسجد فحصبنی رجل فنظرت فاذا عمر بن الخطاب گفت سائب بودم استادہ در مسجد پس زد مرا سنگریزہ مردی پس نظر کردم ناگاہ عمر بن خطاب بود رضی اللہ عنہ فقال اذہب فأتنی بہذین فجئتہ بہما پس گفت عمر برو بیار این ہر دو کس را اشارت کرد بدو مرد کہ در مسجد باہم باواز بلند حرف میزدند پس آوردم آن ہر دو کس را فقال ممن انتما او من این انتما پس گفت عمر از کدام مردمید شما یا از کجائید شما شک راویست قالا من اہل الطائف گفتند از اہل طایفیم کہ قریہ ایست نزدیک بمکہ قال لو کنتما من اہل البلد لاوجعتکما گفت عمر اگر می بودید شمایان از اہل مدینہ مطہرہ ہر آینہ دردناک میکردم شما را لیکن چون تازہ آمدہ بودند بعذر جہل آنہا را معذور داشت ترفعان اصواتکما فی مسجد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بلند میکنید آوازہای خود را در مسجد پیغمبر خدا رحمت وسلامت باد بر وی حاد ب مسجد نبی ورزیدیا آنکہ بلاحظہ نکردید کہ آن حضرت مشوش وقت آن حضرت گردد وگفتہ اند کہ این کلام جواب سوال مقدر است گویا آنہا گفتند کہ چرا ما را منزدی گفت ازین جہت کہ بلند کردید آواز را در مسجد پیغمبر خدا وتواند کہ ہمزۂ استفہام مقدر باشد و استفہام انکاری باشد حدثنا احمد قال حدثنا ابن وہب قال اخبرنی یونس بن یزید عن ابن شہاب قال حدثنی عبداللہ بن کعب بن مالک ان کعب بن مالک اخبرہ انہ تقاضی ابن ابی حدرد دینا کان لہ علیہ فی عہد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فی المسجد کعب بن مالک خبر داد کہ وی تقاضا کرد ابن ابی حدرد را دینی را کہ بود مر

برزبان وی ناطق است بمنزلہ وزیر مشیر بود کہ در ہنگام صحبت نیز در وقایع ومواضع شتی صلاح حال ومواید خود عرض نمودہ وبعرض اجابت درآمدہ ومنظور گشتہ چنانچہ در فرستادن ابی ہریرہ بہ بشارت مردم کہ ہر کہ لا الہ الا اللہ گوید بہ بہشت درآید منع کرد واعتماد مردم تکیہ نکنند ودر عمل سست نشوند وپسندیدہ افتاد ودر فدیہ اساری بدر ودر نماز بر جنازہ عبداللہ بن ابی منافق وجز آن کہ قرآن نیز مطابق رای عمر در جا بجا ازان نازل شدہ ودر نجا نیز بنابر مصلحت اگر منع بجز یہ نمودہ چہ لازم آمد وخطا از آنست کہ این نیز مواضع مرضی شارع افتاد کہ ہم خود ترک فرمود ووحی نازل شد وعادت شریفہ مستمرہ بود کہ چون امر میکرد صحابہ را واو ایشان مراجعت میکردند میگذاشت ایشان را برای وصلاح دید ایشان واگر امری لابد ضروری می بود نمیگذاشت ایشان را وآن ایشان محبت واعتقاد فدویت وتقلب در دین کہ فاروق داشت بسیاری از اکابر صحابہ را آن منزلت راہ نیست آنرا حادکسی حلیہ وسخن ز... گوشہ نکنہ وکلام وی بر سم قصور ونارسائی ماست واز عدم حضور در محل واقعہ چیزہا در پردہ احتمال واشکال میماند پس حسن ادب وسلم مجمل کلام متکلم شود بر حسب مقام واقوال واحوال او ویست اگرنہ درخصوص وقت کلام عارضی عایق باشد وشاید ابن عباس کہ دران ہنگام صغیر بود احاطہ نکردہ قصہ را بتفصیل پس تفویض کردہ شود علم آن بقائل وبنیۃ آن بقابل باستمع وخداوند اعاذنا من سوء الاعتقاد بہم ورزقنا حسن الخاتمۃ علی محبۃ رسولہ واصحابہ واہل بیتہ اجمعین وچون مراد از کتاب در پردہ ابہام ماند گفت ابن عباس در وقت روایت حدیث چنانکہ نقل کردہ راوی فخرج ابن عباس یقول پس آمد ابن عباس از مکانی کہ بود در ہنگام روایت این حدیث بجائی کہ میگفت ان الرزیۃ کل الرزیۃ ما حال بین رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وبین کتابہ کہ مصیبت تمام مصیبت چیزیست کہ حایل شد میان پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وبین کتابہ ودر میان کتاب وبسبب اختلاف وخروش ایشان کاش چیزی می نوشت کہ موجب فایدہ تام وعام می شد

باب العلم والعظۃ باللیل افادہ علم ووعظ در شب حدثنا صدقۃ بن الفضل مروزی سنہ دو صد وبست وشش قال اخبرنا ابن عیینۃ عن معمر عن الزہری عن ہند بنت حارث فراسی بکسر فاو تخفیف راو بسین بی دو مہملہ نسبت بفراس بن غنم است عن ام سلمۃ بکسر ام المؤمنین نکاح کرد اورا پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بعد غزوۂ بدر نام وی ہند است بنت سہیل بن مغیرہ مخزومی سنہ پنجاہ ونہ عن عمرو یعنی ابن دینار ودر بعضی نسخ عن مذکور نیست عطف است بر معمر ودر بعضی مرفوع است استیناف بہ نہ قال ویحیی بن سعید انصاری الزہری عن ہند ودر بعضی نسخ امراۃ بجای

كعب را با ابن ابی حدرد در زمان حیات پیغمبر خدا طلب کرد در مسجد فارتفعت اصواتهما حتی سمعها رسول الله صلی الله علیه وسلم
وهو فی بیته پس بلند شد آوازهای هر دو تا آنکه شنید پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بروی بحالی که بود آنحضرت در خانهٔ خود فخرج
الیهما رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی کشف سجف حجرته پس بر آمد بسوی آن هر دو پیغمبر خدا تا آنکه دور کرد پردهٔ حجره را ونادی
کعب بن مالک فقال یا کعب قال لبیک یا رسول الله وندا کرد کعب را و فرمود ای کعب گفت استاده ام بخدمت تو ای رسول خدا فاشار
بیده ان ضع الشطر من دینک پس اشارت کرد بدست خود اینکه بگذار نصف قرض خود را قال کعب قد فعلت یا رسول الله
قال رسول الله صلی الله علیه وسلم قم فاقضه گفت کعب تحقیق کردم ای رسول خدا فرمود پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی
برخیز ای حدرد و ادا کن نیمهٔ قرض خود را **باب** الحلق والجلوس فی المسجد در بیان جواز حلقها کردن و نشستن در مسجد
برای ذکر و مذاکرهٔ علم و جز آن **حدثنا** مسدد قال حدثنا بشر بن المفضل عن عبید الله عن نافع عن ابن عمر قال سأل رجل النبی
صلی الله علیه وسلم وهو علی المنبر ما تری فی صلوٰة اللیل قال مثنی مثنی گفت ابن عمر پرسید مردی پیغمبر خدا را رحمت کنا و خدا بروی
درحالی که آن حضرت بر منبر بود و بیان احکام دین میکرد چه می بینی یعنی چه میفرمائی در نماز نفل شب فرمود دو دو رکعت است
تکرار مثنی برای تاکید است فاذا خشی احدکم الصبح صلی واحدة فاوترت له ما صلی پس وقتی که بترسد یکی از شما طلوع صبح را
بگذارد یک رکعت را پس طاق میکند این رکعت مر او را نماز یرا که گذارده است وانه کان یقول اجعلوا اخر صلوتکم بالليل وترا
فان النبی صلی الله علیه وسلم امر به نافع گوید تحقیق ابن عمر میگفت بگردانید آخر نماز خود را بشب وتر را تمسک کرده اند
شافعیه بظاهر این حدیث که نماز وتر یک رکعت است و حنفیه و مالکیه گفته اند که مراد آنست که بگذارد یک رکعت بانضمام دو رکعت
و وتر عبارت ازین مجموع است و تفصیل این خلاف در باب وتر مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا
حماد بن زید عن ایوب عن نافع عن ابن عمر ان رجلا جاء الی النبی صلی الله علیه وسلم وهو یخطب فقال کیف صلوٰة اللیل قال
مثنی مثنی فاذا خشیت الصبح فاوتر بواحدة توتر لک ما قد صلیت مرویست از ابن عمر که مردی آمد بسوی پیغمبر خدا
رحمت کنا و خدا بروی درحالی که آن حضرت خطبه میخواند پس گفت آن مرد چگونه است نماز شب فرمود دو دو رکعت دو دو رکعت
است و وقتی که بترسی تو بر آمدن صبح را پس یک رکعت بگذار که وتر کند برای تو چیزیرا که تحقیق گذارده **و قال** الولید بن کثیر حدثنی
عبید الله بن عبد الله ان ابن عمر حدثهم ان رجلا نادی النبی صلی الله علیه وسلم وهو فی المسجد و گفت ولید بن
کثیر حدیث کرد مرا عبید الله که ابن عمر حدیث کرد ایشان را که تحقیق مردی ندا کرد پیغمبر را در حالی که آن حضرت در مسجد بود این قول را وصل
کرده است مسلم باسنادی که دارد وی و در تطبیق این احادیث بتر... گفته اند که چون آن حضرت بر منبر بود و خطبه میخواند لقین
که صحابه گرد آن حضرت نشسته خواهند بود و این مرد سائل هم دران جمع است **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا
مالک عن اسحاق بن عبد الله بن ابی طلحة ان ابا مرة مولی عقیل بن ابی طالب اخبره عن ابی واقد اللیثی قال بینما رسول الله
صلی الله علیه وسلم فی المسجد فاقبل ثلثة نفر گفت ابی واقد لیثی درمیان آنکه پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بروی نشسته بود در مسجد پس
پیش آمدند سه نفر فاقبل اثنان الی رسول الله صلی الله علیه وسلم وذهب واحد پس پیش آمدند دو نفر بسوی پیغمبر خدا و رفت
یکی فاما احدهما فرأی فرجة فی الحلقة فجلس واما الآخر فجلس خلفهم واما الآخر فادبر ذاهبا اما یکی ازین دو کس که اقبال کردند
دید در حلقهٔ مجلس فرجه را پس نشست دران جا و اما دیگری پس نشست عقب مردم اما سیوم پس پشت داد و رفت فلما فرغ
رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الا اخبرکم عن النفر الثلثة پس هرگاه فارغ شد پیغمبر خدا از شغلی که داشت فرمود آیا خبر ندهم شما را

حکم باشد **حدثنا** سعید بن عفیر بضم عین
قال حدثنی اللیث قال حدثنی عبد الرحمان
بن خالد بن مسافر فهمی مولای لیث امیر مصر بود
از طرف هشام بن عبد الملک سنه یکصد و بیست و هفت
عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله بن عمر و
ابی بکر بن سلیمان بن ابی حثمة بفتح حاء مهمله و
سکون ثلثه عبد الله بن حذیفه تابعی قرشی عدوی است
داورا در کتاب جز این حدیث نیست قرون بسالم ان
عبد الله بن عمر قال صلی بنا النبی صلی الله علیه
واله وسلم العشاء فی اخر حیوته نماز گذارد بما
آن حضرت نماز عشا در آخر زمان حیات خود پیش از
رحلت بیکماه فلما سلم قام فقال پس هرگاه سلام
گردانید ... ارأیتکم لیلتکم هذه ...
شما شب ... فان رأس مائة سنة
منها لا یبقی ممن هو علی ظهر الارض احد ...
... باقی نخواهد ماند از
کسانیکه ... زمین اند هیچ ... این طبقه و قرن
آدمیان که ... شب بر زمین موجود اند ... صد
سال ... هیچ احدی ازان باقی نماند ...
... عبادت ... تصغیر ...
و این حدیث ...
ایشان است ... علیه السلام ...
وی ازین عموم مستثنی ... علم ... است
... ازین قبیل ...
که مشهور ... گر باشند ... عالم غیب ...
که مشهود ... بعضی ...
... که دران شب بر زمین نباشد ...
... و ... ابلیس ... زمین ...
... و بعضی ...
... لیکن ...
که ... موسی بود ... که الیاس ...
زمین زنده گویند نیز همچنان توجیه کنند **حدثنا**
آدم قال اخبرنا شعبة قال اخبرنا الحکم بفتحتین
بن عتیبه تصغیر عتبه بضم مهمله تابعی ... است یکی از
فقها سنه یکصد و پانزده یا پانزده قال سمعت
سعید بن جبیر عن ابن عباس قال بت فی بیت
خالتی میمونة بنت الحارث زوج النبی صلی الله
علیه واله وسلم ابن عباس گوید ماندم شبی در خانه
خالهٔ خود ام المؤمنین میمونه دختر حارث جفت پیغمبر صلی
الله علیه وآله وسلم نکاح کرده بود او را سنه هفت یا شش
بعد از این نکاح کرد سنه پنجاه و یک وکان النبی وبود
پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم عندها فی
لیلتها نزد میمونه در شب نوبت او ... مسلم است
پس در نظر داشتم آنحضرت را که بقسم نماز میخواند و نزد
مسلم است پس گفتم میمونه را بجان برخیزد پیغمبر خدا صلی

از احوال این هر سه نفر اما احدهم فاوی الی الله فاواه الله اما یکی ازین سه کس پس جا گرفت بسوی خدا پس جا داد او را خدا واما الآخر فاستحیی فاستحیی الله منه اما دیگر پس شرم کرد و مزاحمت نکرد مردم را پس جزای شرم داد خدا او را واما الآخر فاعرض فاعرض الله عنه اما دیگر پس اعراض کرد از مجلس پیغمبر خدا و تکیه ورزید پس اعراض کرد خدا از وی و غضب کرد بروی و جزای اعراض داد او **باب** الاستلقاء فی المسجد ومد الرجل باب در جواز خوابیدن بر پشت در مسجد و دراز کردن پای **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن ابن شهاب عن عباد بن تمیم عن عمه انه رای رسول الله صلی الله علیه وسلم مستلقیا فی المسجد واضعا احدی رجلیه علی الاخری عباد از عم خود عبد الله بن زید روایت کرده که تحقیق وی دید پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی در حالی که خوابیده بود بر پشت در مسجد و بحالی که نهاده بود یکی از دو پای خود را بر پای دیگر وعن ابن شهاب عن سعید بن المسیب کان عمر وعثمان یفعلان ذلک مرویست از سعید بن مسیب که بود عمر و عثمان رضی الله عنهما میکردند آنرا یعنی پای بر پای دیگر داشته دراز میکشیدند مولف رح این حدیث را آورده بر خلاف آنکه مسلم از جابر آورده که نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یضع الرجل احدی رجلیه علی الاخری وهو مستلق علی ظهره حمل کرده نهی را بر آنکه موجب کشف عورت گردد و چون احتمال نسخ این حدیث مبین بود و رفع کرده آنرا بفعل دو خلیفه از آنکه گنجایش ندارد که نسخ از ایشان پوشیده باشد پس ظاهر شد که حدیث جابر منسوخ است **باب** المسجد یکون فی الطریق من غیر ضرر بالناس فیه در بیان روا بودن بنای مسجد در راه از غیر ضرر مسلمانان در وی وبه قال الحسن وایوب ومالك و باین جواز گرفته است حسن بصری و ایوب سختیانی و امام مالک و جمهور علما هم برین اند و آنچه روایت کرده عبد الرزاق از علی بن ابی طالب و ابن عمر رضی الله عنهما از منع سند آن ضعیف است حجت را نمی شاید **حدثنا** یحیی بن بکیر قال حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب قال اخبرنی عروة بن الزبیر ان عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم قالت لم اعقل ابوی الا وهما یدینان الدین گفت عایشه ندانم پدر و مادر خود را مگر آنکه می ورزیدند دین اسلام را ولم یمر علینا یوم الا یاتینا فیه رسول الله صلی الله علیه وسلم طرفی النهار بکرة وعشیة و نمیگذشت بر ما روزی مگر آنکه می آمد ما را در آن روز پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی اول و آخر روز در صبح و شام ثم بدا لابی بکر پس تر ظاهر شد مر ابوبکر را راهی فابتنی مسجدا بفناء داره پس بنا کرد مسجد برابر صحن سرای خود این امر در آن وقت بود که وی رضی الله عنه از ایذای مشرکان آزرده شده خواست از مکه برآید رئیسان مشرک بیکدیگر گفتند وای بر شهری که از آنجا مثل ابوبکر برآید دست و پا گرفته باز آوردند و شرط کردند که بطور خود باشد و کسی بوی متعرض نشود وی رضی الله عنه در فضای خانه مسجدی بنا کرده بعبادت و تلاوت قرآن مشغول میبود چنانچه گفته فکان یصلی فیه ویقرا القرآن فیقف علیه نساء المشرکین وابناؤهم یعجبون منه وینظرون الیه پس بود ابوبکر نماز میگذارد در آن مسجد و میخواند قرآن را پس واقف می شدند برین حال زنان مشرکان و پسران ایشان بجائی که خوش میکردند از وی و نظر میکردند بسوی او وکان ابو بکر رجلا بکاء لا یملك عینیه اذا قرا القرآن و بود ابوبکر مردی بسیار گریان مالک نمی بود چشمهای خود را وقتی که میخواند قرآن را فافزع ذلك اشراف قریش من المشرکین پس در ترس و اندوه انداخت این معنی کلانان قریش را از مشرکان بملاحظه آنکه میدیدند میل زنان و پسران خود را بدین اسلام مطابقت حدیث بترجمه پر ظاهر است و فعل ابوبکر نیز حجت است سیما که باطلاع و تقریر آن حضرت پیوسته باشد **باب** الصلوة فی مسجد السوق در حکم نماز در مسجد بازارها وصلی ابن عون فی مسجد فی دار یغلق علیهم الباب و نماز گذارد ابن عون در مسجد سرائی که بسته می شد بر ابن عون و اتباع او در را یعنی در مسجدی که در خانه کسی بود این ذکر نیز داخل ترجمه است نه دلیل ترجمه چنانکه قسطلانی فهمیده و مشکل کرده بر خود تطبیق آنرا بترجمه و ذکر مسجد بیت و نماز گذاردن در آن صریح است در حدیث مذکور کرمانی گوید غرض مولف رحمه الله ازین ذکر رد است بر حنفیه زیرا که ایشان

اسماء الرجال

سله عمه عبد الله بن زید بن عاصم المازنی رضی الله عنه ... قسطلانی

شیخ الاسلام | کتاب العلم

در افاده غایه و یا چون سمر در مباح ماثور شد سمر در مستحب بطریق اولی مشروع خواهد بود ثم قام پس بستر برخاست از خواب و خواند اواخر آل عمران را و وضو کرد ثم قال نام الغلیم پس فرمود آیا خواب کرد غلامک غلیم تصغیر غلام است و تشدید یا برای مزید شفقت است مراد ابن عباس است و در بعضی روایات آمده پس برخاستم و خمیازه گرفتم از جهت مکروه داشتن آنکه ببیند آنحضرت در نظر داشتن من او را و کلمه نشبهها یا کلمه فرمود که مشابه کلمه اول باشد در معنی ثم قام پس تر ایستاد بنماز فقمت عن یساره پس ایستادم جانب چپ او فجعلنی عن یمینه پس گردانید مرا جانب راست خود گوش من گرفته فصلی خمس رکعات پس گذارد پنج رکعات ثم صلی رکعتین پس گذارد دو رکعت سنت فجر ثم نام حتی سمعت غطیطه پس تر خواب کرد تا آنکه شنیدم آواز نفس در گلو را غطیطه بفتح معجمه بدو مهمله خرخر کردن در خواب کذا فی الصراح او خطیطه در لغت یافته نمیشود کرمانی گفته غطیط آواز بینی و خطیط آواز در از گلو و بقولی هر دو بمعنی آواز که شنیده میشود از گردیدن نفس ثم خرج الی الصلوة پس تر بعد اعلام بلال بحاضر شدن مردم برآمد آنحضرت بنماز فجر بی آنکه وضو کند و این از خصائص آنحضرت است که فرمود میخوابد چشم من و نمی خوابد دل من همه مباحث در تهجد مذکور گردد **باب** حفظ العلم یاد گرفتن علم **حدثنا** عبد العزیز بن عبد الله اویسی عامری قرشی مدنی قال حدثنی مالك عن ابن شهاب عن الاعرج عن عبد الرحمان بن هرمز عن ابی هریرة قال ان الناس یقولون اکثر ابو هریرة بدرستی که مردم میگویند که بسیار کرد ابو هریرة در روایة ولولا آیتان من کتاب الله ما حدثت حدیثا و اگر نمی بود دو آیه در کتاب خدا که متضمن وعید بر کتمان علم و هدی اند روایة نمیکردم حدیثی را ثم یتلو اعرج گوید پس تلاوت میکرد ابو هریره آن دو آیه را ان الذین یکتمون ما انزلنا من البینات والهدی بدرستی که آنانکه می پوشند چیزی را که نازل کرده ایم ما از شواهد حق و آیات واضحه و هدایت الی قوله ... تا قول وی تعالی الرحیم که در آخر و عید مذکور است بعد از آن بیان کرد سبب کثرت را ان اخواننا من المهاجرین کان یشغلهم الصفق بالاسواق بتحقیق که برادران ما از مهاجران باز میداشت ایشان را بیع و شرا کردن ببازارها ملازمت محفل شریف و استماع حدیث که ایشان اصحاب تجارت بودند صفق دست بر دست زدن برای عقد وان اخواننا من الانصار کان یشغلهم العمل فی اموالهم

مسجدی راکه در آن بر روی مردم به بندند روا نمیدارند پوشیده نماند که حنفیه در گرفتن مسجد در صحن خانه نظری ندارند و گویند نماز در ان جز ثواب نماز در خانه ندارد اما احکام مسجد از وقف و منع جنب و حائض در آن ندارد و ابن عون شاید مهمان در آن سرا باشد و نمازی در مسجد بیت گذارد ازین روی بر حنفیه لازم نمی آید بفهم و بگذار مروحد ثنا مسدد قال حدثنا ابو معاوية عن الاعمش عن ابی صالح عن ابی هريرة عن النبی صلی الله عليه وسلم قال صلوة الجميع تزيد علی صلوته فی بيته وصلوته فی سوقه خمسا وعشرين درجة فرمود آنحضرت نماز با جماع مردم فزونی دارد بر نمازی که در مسجد خانه و بر نمازی که در مسجد بازار کرده و بیست و پنج درجه و مقابله نماز در خانه و بازار بنماز جمیع مردم باعتبار اکثر و اغلب است از آنکه غالب آنست که در خانه تنها نماز میکنند و اهل بازار که بسودا روند مقید بجماعت کمتر می شوند یا آنکه صلوة جمیع مردم که باجتماع ادا کنند نمی باشد غالبا مگر در مسجدهای عامه که هر قومی برای تکثیر جماعت وادای جمعه آماده کرده باشند برین تقدیر مقابله درست می آید و در وجه یا و فی میفرمایند فان احدكم اذا توضأ فاحسن الوضوء واتى المسجد لا يريد الا الصلوة لم يخط خطوة الا رفعه الله بها درجة او حط عنه بها خطيئة حتى يدخل المسجد تحقیق یکی از شما وقتی که وضو کرد پس نیک کرد وضو را باداء واجبات و سنن و مستحبات بی اسراف و تفرق بال و آمد مسجد را بحالی که نمیخواهد ازین آمد مگر نماز یعنی عبادت خدا پس داخل شد اعتکاف وغیره گام نمیزند گامی را مگر آنکه بلند کند او را خدا باین گام در درجه قرب حق یا دور میکند از وی باین خطوه خطائی از نامه اعمال او یا عقوبت خطائی که در دین اسلام کرده باشد تا آنکه در می آید مسجد را و ظاهر است که خطوات در مسجد بیت نمی باشد و خطوات محض برای نماز در مسجد بازار نیست پس ازین فضیلت عاری و محروم خواهد بود و اذا دخل المسجد كان فی صلوة ما كانت تحبسه و وقتی که در آمد مسجد را هست در نماز و اجر آن مادامی که باشد نماز که نگاه میدارد او را در مسجد وتصلی الملئكة عليه ما دام فی مجلسه الذی يصلی فيه اللهم اغفر له اللهم ارحمه و دعا میکنند ملائکه بر آن کس مادامی که در همانجاست که نماز میکند در آنجا میگویند ای بار خدای بیامرز مر او را ای بار خدای رحمت کن او را ما لم يؤذ يحدث فيه هر دو صیغه مضارع مجزوم اند از باب افعال ثانی بدل است از اول یعنی مادامی که ایذا نکرده است ملائکه را که حدث نکرده است در آنجا و در اکثر روایات بحدث واقع است بجار و مجرور که متعلق است بلم يؤذ و معنی در مآل یکیست و در بعضی نسخها ما لم يحدث است بترک لفظ يؤذ اگر گوئی حدیث مطابق با ترجمه نیست زیرا که منطوق حدیث نماز در خانه و در بازار است و در ترجمه نماز در مسجد خانه و بازار واقع شده شارح تراجم جواب گفته که مراد از مسجد اینجا معنی لغوی است یعنی جای سجده نه بمعنی بنائی که برای نماز کنند بعضی گفته اند که مقصود بخاری رح از عقد این باب رد است بر کسی که توهم کرده است از آن حدیث که واقع شده شر البقاع السوق روا نابودن نماز در بازار و ازین حدیث جواز نماز در بازار اگرچه نازل باشد در مرتبه از نماز در مساجد جامعه معلوم شد و از اینجا استنباط کرد که مسجد گرفتن در بازار نیز جائز باشد و برین تقدیر نماز هم در مسجد خواهد بود باب تشبيك الاصابع فی المسجد وغيره در ذکر در آوردن انگشتان هر دو دست در یکدیگر در مسجد وغیر مسجد حدثنا خلاد بن يحيى قال اخبرنا سفيان عن ابی بردة عبد الله بن ابی بردة عن جده عن ابی موسى عن النبی صلی الله عليه وسلم انه قال ان المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضا وشبك اصابعه تحقیق آنحضرت فرموده که مسلمان برای مسلمان دیگر مانند عمارت دیوار است که محکم میکند بعض آن بعضی دیگر را و تشبیک کرد انگشتهای خود را حدثنا اسحق قال حدثنا ابن شميل قال اخبرنا ابن عون عن ابن سيرين عن ابی هريرة قال صلى بنا رسول الله صلی الله عليه وسلم احدى صلوتی العشی گفت ابو هریره گذارد با ما پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی یکی از دو نماز عشی مراد ازین دو نماز ظهر و عصر است زهری گفته عشی بفتح مهمله و کسر معجمه و تشدید یای تحتیه میان زوال

شيخ الاسلام — كتاب العلم

بن دینار ابو عبد الله جهنی مفتی مدینه است سنه یکصد و هشتاد و دو و عن ابن ابی ذئب بکسر ذال معجمه بن عبد الرحمن بن مغیره بن حارث بن ابی ذئب قرشی عامری مدنی سنه یکصد و پنجاه و نه عن سعيد المقبری عن ابی هريرة قال قلت گفت ابو هریره گفتم یا رسول الله انی اسمع منك حديثا كثيرا انساه بدرستی که من می شنوم از تو حدیث بسیار که فراموش میکنم آنرا قال ابسط رداءك فرمود آنحضرت بگشا و فراخی کن چادر خود را فبسطته پس فراخ کردم چادر را فغرف بيديه پس گرفت هر دو دست خود را بچه فیض حفظ الهی و انداخت آنرا در وی گویا حفظ چیزیست که غرفه گرفته میشود از ان ثم قال ضمه فضممته پس فرمود فراهم آر آن چادر را با آنچه انداخته شده در آن بسینه خود پس فراهم آوردم آنرا فما نسيت شيئا بعده پس فراموش نکردم چیزی را بعد از آن و این از معجزات ظاهرات است و در بعضی نسخ زیاده آمده قال گفت مولف حدثنا ابراهيم بن المنذر قال حدثنا ابن ابی فديك بضم فا و فتح دال ابو اسمعيل محمد بن اسمعيل بن ابی فديك ليثی مدنی سنه دو و بیست روایت میکند از ابی ذئب چنانکه در علامات النبوة ظاهر شود بهذا ای حدیث سابق الی آخره مگر آنکه میگوید وقال و گفته است ابن ابی فديك بجای فغرف

اسماء الرجال

سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهم ... محمد بن ابي بكر المقدمي المتوفى ... بالروحاء ...

تا غروب است قال ابن سيرين قد سماها ابو هريرة ولكن نسيت انا گفت ابن سيرين نام برده است آن نماز را ابو هريره ولكن فراموش كرده ام من قال فصلى بنا ركعتين ثم سلم فقام الى خشبة معروضة في المسجد فاتكأ عليها كانه غضبان گفت ابو هريره پس نماز كرد با ما دو ركعت پستر سلام داد و استاد جانب چوبی كه بر عرض مسجد نهاده بود و يا افتاده بود در گوشه مسجد پس تكيه كرد بر آن چوب گويا غضبناك است ووضع يده اليمنى على اليسرى وشبك بين اصابعه ووضع خده الايمن على ظهر كفه اليسرى ونهاد دست راست بر دست چپ وتشبيك كرد ميان انگشتان خود ونهاد رخساره راست را بر پشت دست چپ وخرجت السرعان من ابواب المسجد فقالوا قصرت الصلوة وبيرون رفتند شتاب زدگان در كارها از درهای مسجد مردم عوام واهل حرفت اند كه بعد نماز درنگ برای ذكر ودعا نميكردند وگفتند كه قصر شد نماز وفي القوم ابو بكر وعمر فهابا ان يكلماه ودرين جماعت حضار ابو بكر وعمر بودند بيم آن حضرت ومقتدای قوم پس ترسيدند اين را كه سخن كنند آن حضرت را از هيبت حال آن حضرت كه مشاهده كردند وفي القوم رجل في يديه طول يقال له ذو اليدين ودرين مردم مردی بود كه در دست او درازی بود وگفته ميشد مر او را ذو اليدين قال يا رسول الله انسيت ام قصرت الصلوة قال لم انس ولم تقصر گفت ای رسول خدا آيا فراموش كردی يا قصر نماز بحكم الهی فرمود فراموش نكرده ام وقصر هم نشده است فقال اكما يقول ذو اليدين فقالوا نعم پس روی بجاضران كرده فرمود آيا چنين است كه ميگويد ذو اليدين گفتند آری چنين است فتقدم فصلى ما ترك ثم سلم ثم كبر وسجد مثل سجوده او اطول پس پيش رفت وگذارد چيزی اگر ترك كرده بود از نماز پستر سلام داد وپستر تكبير گفت وسجده كرد مانند سجده معتاد يا درازتر از آن ثم رفع راسه وكبر پستر برداشت سر خود را از سجده وتكبير گفت ثم كبر وسجد مثل سجوده او اطول ثم رفع راسه وكبر پستر تكبير گفت وسجده ديگر كرد مانند سجده معتاد يا درازتر از آن پستر برداشت سر خود را وتكبير گفت اين دو سجده سهو بود كه بعد از سلام آن حضرت كرده فربما سالوه ثم سلم فيقول نبئت ان عمران بن حصين قال ثم سلم وبسا بود كه پرسيدند ابن سيرين را كه پس ازين دو سجده سلام كرد آن حضرت يا نه پس ميگفت خبر داده شده ام من كه عمران بن حصين كه يكی از صحابه است گفته كه پستر سلام داد يعنی از ابو هريره كه روايت اين حديث از و كرده معلوم نكرده است

باب المساجد التي على طرق المدينة والمواضع التي صلى فيها النبي صلى الله عليه وسلم در حكم مسجدهای كه بر راه مدينه مطهره اند از جانب مكه معظمه وجاهای كه نماز گذارده در آنجاها پيغمبر خدا رحمت كناد وسلامت باد بروی وآثار مساجد گرفته **حدثنا** محمد بن ابي بكر المقدمي قال حدثنا فضيل بن سليمان قال حدثنا موسى بن عقبة قال رايت سالم بن عبد الله يتحرى اماكن من الطريق فيصلي فيها ويحدث ان اباه كان يصلي فيها گفت موسى بن عقبه ديدم سالم بن عبد الله بن عمر را كه تعيين ميكرد واختيار می نمود جاها را از راه مدينه پس نماز ميكرد در آنجاها وحديث ميكرد اين را كه پدر او عبد الله بن عمر بود كه نماز ميكرد در آنجاها وانه راى النبي صلى الله عليه وسلم يصلي في تلك الامكنة وبتحقيق ابن عمر ديده است پيغمبر خدا را رحمت كناد خدا بروی نماز ميگذارد در آنجاها وحدثني نافع عن ابن عمر انه كان يصلي في تلك الامكنة وگفت موسى بن عقبه حديث كرد مرا نافع از ابن عمر كه وی نماز ميكرد در آن جاها وحدثني عطف است بر قول او رايت وهمچنين وسالت درين قول وسالت سالما فلا اعلمه الا وافق نافعا في الامكنة كلها الا انهما اختلفا في مسجد بشرف الروحاء گفت موسى پرسيدم سالم را پس نميدانم او را مگر آنكه موافقت كرد نافع را در همه جاها مگر آنكه اين هر دو اختلاف كردند در مسجدی كه در منزل شرف روحاست شرف بفتح شين معجمه وراء بعد از وی فاست وروحا بفتح راء وسكون واو وحاء مهمله ممدود نام موضعی است كه از مدينه سی وشش ميل است چنانچه مسلم گفته در باب اذان روايت كرده اند كه فرمود آن حضرت صلى الله عليه وسلم اين وادی است از وادی‌های بهشت وبتحقيق نماز گذارده اند در وی پيش از من

بعصيرة پوشيده نيست كه سالكان طريق حق را دو يار علم احكام متعلق بصلوة وزكوة وحج وصيام وجز آن از عبادات ومعاملات ومشروعات ومحظورات كه تعلق بظاهر دارد وعلمی ديگر نيز هست كه متعلق بتصفيه وتزكيه باطن است از خواطر ما سوا وبتحصيل توجه الى الله كه حقيقت معرفت واخلاص است ونسبتش باول نسبت مغز است با پوست وحقيقت است با صورت وباطن است با ظاهر كه بحافظه وبرابطه بران چيزها می كشايند كه فهم عوام با دراك چيزهای ازان نرسد وشك نيست كه مقصود ازين علم احكام واخلاق حصول همين معرفت واخلاص است وجمعی كه باين علوم ومعارف فايز گشته اند بی شبهه از اكابر دين وعلماء اهل يقين اند كه احوال ايشان مرضی وممدوح ومرغوب ومحبوب آمده كه حق عبادت بجا آرند وهيچكس از عباد بآن منزلت نرسد و اشارت باين علوم در كلام نبوت وارباب ولايت بسيار است ليكن باقتضاء عدم صلاح در حال بعضی مخاطبان افشاء آن ... استقامت بر افهام ... ايشان منكر ومذموم باشد ... كه از افشاء آن نهی آمده وگرنه وی احق است باهتمام تعليم ... اگر حصول علم فايده عموم باين طريق ممكن بودی كی علمی كه مقابل علم ظاهر منسوب لايق كتمان ... جز اين علم نيست ... كبار صحابه باين قبيل دليل بر عدم اطلاع نمی شود كه اين امری ديگر است وبحثی ديگر ابو بكر صديق رضی الله عنه با آن منزلتی كه دارد جز چهار حديث روايت نكرده وهمچنين اشارت بابی هريره مخصوص هم نيست درين باب از علی مرتضی وابن عباس وغيرهما رضی الله عنهم نيز روايات وحكايات آمده واز عدم بث بنا بر مصلحت ضروری لازم نمی آيد عدم مراعات آيه نكوهش كتمان چه احتمال تخصيص در آيه ودر روايت اين علم بخواص باقی است وبعضے گويند مراد با آن اخبار فتن وفساد دين است از بنی اميه كه آنحضرت خبر داده كه هلاك امت بر دست بعضی از بچگان قريش خواهد بود وابو هريره بگفت اگر خواهم بيان كنم نام بنام اينها يا مراد احاديث است كه در آن اسامی امراء جور واحوال وبدعت ايشان است وابو هريره برمز وكنايت بعضی ازان اخبار ميگفت واز اظهار آن تصريح نمی ترسيد تا مبادا بكشند او را چنانكه ميگفت پناه ميجويم بخدا از بادشاهی شصت سال وامارت خردان اشارت ميكرد بامارت يزيد بن معاويه كه بر سر شصت سال واقع شد وحق تعالی مستجاب كرد دعاء ابو هريره را كه رفت پيش ازان بيكسال شيخ ثانی رحمه الله عليه در ترجمه ميگويد اراده اين معنی خالی از تكلف نيست چه علم احوال مفسدی چند را مقابل تمام علوم شريعت داشتن ومقابل آن نوع گردانيدن دور است فافهم

باب الانصات للعلماء گوش نهادن مر كلام

هفتاد پیغمبر گذشته بودی موسی علیه السلام در حال حج یا عمره **حدثنا** ابرٰهیم بن المنذر الحزامي قال حدثنا انس بن عیاض
قال حدثنا موسی بن عقبة عن نافع ان عبد الله بن عمر اخبره ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان ینزل بذی الحلیفة حین یعتمر
وفی حجته حین حج تحت سمرة فی موضع المسجد الذی بذی الحلیفة عبد الله بن عمر خبر داد نافع را که تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بود که نزول میکرد
بمنزل ذی الحلیفه که میقات مشهور اهل مدینه است و از آنجا احرام می بندند هنگامی که عمره میکرد و در حجة الوداع هنگامی که حج کرده است
نزول میفرمود زیر سمره که درختی است خاردار در جای مسجدی که بذی الحلیفه است وکان اذا رجع من غزوة وکان فی تلک الطریق
او حج او عمرة هبط بطن وادٍ فاذا ظهر من بطن وادٍ اناخ بالبطحاء التی علی شفیر الوادی الشرقیة
و بود آن حضرت وقتی که برمیگشت از غزوه و بودی در آن راه یا بودی در وقت حج یا عمره فرود آمدی ببطن وادی که آنرا وادی عقیق
گویند پس وقتی که برمیرفت از بطن وادی نشاندی شتر را و منزل کردی ببطحا که مسیل کشاده ایست و سنگریزه یا دروی مجتمع است که بطرف
وادی ست و شرقی است فعرّس ثَمَّ حتی یصبح پس نزول کردی آنجا آخر شب تا صباح میکرد و لیس عند المسجد الذی بحجارة ولا
علی الاکمة التی علیها المسجد نیست آن تعریس نزد مسجدی که مبنی بسنگ است و نه بر تل که بروی مسجد است کان ثَمَّ خلیج یصلی
عبد الله عنده بود آنجا وادی عمیق که نماز میگذارد عبد الله نزد او فی بطنه کثب کان رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم یصلی
درمیان آن وادی ریگی بود دراز و مجتمع که نماز میگذارد در آنجا فدحا السیل فیه بالبطحاء حتی دفن ذلک المکان الذی کان عبد الله
یصلی فیه پس انداخت سیل آب در آن وادی سنگریزه را تا آنکه پوشید آنجا را که عبد الله نماز میگذارد در آنجا وان عبد الله بن
عمر حدثه ان النبی صلی الله علیه وسلم صلی حیث المسجد الصغیر الذی دون المسجد الذی بشرف الروحاء و تحقیق عبد الله
بن عمر حدیث کرد نافع را که پیغمبر خدا رحمت خدا باد بروی و سلامت نماز گذارده آنجا که مسجد خورد است کمتر از مسجدی که بموضع شرف روحا ست
وقد کان عبد الله یعلم المکان الذی صلی فیه النبی صلی الله علیه وسلم و تحقیق بود عبد الله که میدانست جای را یا اعلام میکرد آنجا
که نماز کرده است در آنجا پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی یقول ثم عن یمینک حین تقوم فی المسجد تصلی میگفت ابن عمر در آنجا
جانب دست راست تست وقتی که استاده شوی در مسجد بحالی که نماز میکنی یعنی رو بقبله استاده شوی وذلک المسجد علی حافة الطریق
الیمنی وانت ذاهب الی مکة و آن مسجد بر جانب راست راه است در حالی که رونده تو بسوی مکه بینه و بین المسجد الاکبر رمیة
بحجر او نحو ذلک میان این مسجد و مسجد کلان یک سنگ انداز است از سنگ یا نزدیک بآن در کمی و زیادتی وان ابن عمر کان
یصلی الی العرق الذی عند منصرف الروحاء و تحقیق ابن عمر نماز میکرد بسوی کوه پاره نزد بازگشت روحا و منتهای او ست و
ذلک العرق انتهاء طرفه علی حافة الطریق و آن کوه پاره نهایت طرف آن مسجد است بر جانب راه دون المسجد الذی بینه
وبین المنصرف وانت ذاهب الی مکة نزدیک مسجدی که میان او و میان بازگشت است در حالی که تو رونده بسوی مکه و قد ابتنی
ثم مسجد فلم یکن عبد الله یصلی فی ذلک المسجد و تحقیق بنا کرده شده است آنجا مسجدی پس نبود عبد الله که نماز میکرد در آن
مسجد کان یترکه عن یساره و وراءه و یصلی امامه الی العرق نفسه بود عبد الله که ترک میکرد او را جانب چپ خود و پشت خود و نماز میکرد
پیش او جانب عرق نفس عرق وکان عبد الله یروح من الروحاء فلا یصلی الظهر حتی یاتی ذلک المکان فیصلی فیه الظهر
و بود عبد الله بن عمر که سیر میکرد از روحا پس نماز میکرد ظهر را تا آنکه می آمد آن جا را پس نماز میکرد در آن ظهر را فاذا اقبل من مکة فان مرّ به
قبل الصبح بساعة او من آخر السحر عرّس حتی یصلی بها الصبح و وقتی که می آمد از مکه پس اگر گذشته با آنجا پیش از صبح بساعتی یا از
آخر شب فرود می آمد تا آنکه میگذارد با آنجا نماز صبح وان عبد الله حدثه ان النبی صلی الله علیه وسلم کان ینزل تحت سرحة ضخمة

شیخ الاسلام | کتاب العلم

پس فرمود نگردید پس از فوت من کافران یضرب بعضکم رقاب بعض که بزنید بعضی از شما گردنهای بعض را بطریق استحلال یا محمول بر تشبیه بفعل کفار است

باب ما یستحب للعالم الخ مستحب است مر عالم را اذا سئل ای الناس اعلم وقتی که پرسیده شود کدام مردم داناتر است فیکل العلم الی الله پس حواله کند علم آنرا بخدا تبارک و تعالی **حدثنا** عبد الله بن محمد المسندی قال حدثنا سفیان یعنی ابن عیینة قال حدثنا عمرو ابن دینار قال اخبرنی سعید بن جبیر قال قلت لابن عباس ان نوفا بفتح نون و فا ابن فضالة بفتح فا و معجمه قاص بتشدید مهمله یعنی قصه خوان البکالی بفتح موحده و کسر نیز و تخفیف کاف نسبة ببطنی از حمیر تابعی است فاضل عالم خصوصا بقبایل بنی اسرائیل پسر زن کعب احبار است بر قول مشهور یزعم ان موسی صاحب الخضر لیس موسی بنی اسرائیل گفت سعید گفتم ابن عباس را که تحقیق نوف بکالی میگوید که موسی هم صحبت خضر که قصه اش در سوره کهف است آن موسی پیغمبر بنی اسرائیل نیست که ابن عمران است انما هو موسی آخر نیست او مگر موسی دیگر که ابن میشا ست بکسر میم و یا ساکن و شین معجمه فقال کذب عدو الله پس گفت ابن عباس دروغ گفته دشمن خدا این کلام بطریق تغلیظ در جبر است و حقیقتش مراد نیست چه وی مسلمان بود قاضی و امام اهل دمشق ولیکن علما چون باستماع کلام ناحق در غضب می آیند اطلاق میکنند امثال این الفاظ را و محتمل که ابن عباس متهم کرده نوف را در صحت اسلام وی نظر بر آنکه گفته این کلمه را اخبرنی قیس که نیز همچو نوف دروغ میگفت بعد از آن استدلال کرد بر کذب وی بخبر مرفوع ابی که متضمن است بقول خود حدثنا ابی بن کعب عن النبی صلی الله علیه واله وسلم قال قام موسی النبی خطیبا فی بنی اسرائیل ایستاد موسی پیغمبر خطبه خوان در قوم بنی اسرائیل بغایة بلاغت که مستمعان متعجب و متحیر شدند فسئل ای الناس اعلم پس پرسیده شد موسی کدامی مردم داناتر است درین زمان فقال انا اعلم پس گفت موسی بحسب علم خود منم داناتر از همه فعتب الله عز وجل علیه اذ لم یرد العلم الیه پس عتاب کرد خدا بر موسی زیرا که نه حواله کرد علم این حال را بسوی خدا فاوحی الله الیه ان عبدا من عبادی بمجمع البحرین هو اعلم منک پس وحی فرستاد خدای تعالی بسوی موسی که بنده از بندگان من که بمجمع البحرین است داناتر است از تو یعنی علمها داده شد که تو از آن خبر نداری و این قصه برای تنبیه موسی است تا غیرت کرده علم خود را ناقص

دون الرُّوَيثة ﷺ وتحقيق عبد الله حديث كرده نافع راكه پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي بود كه فرود مي آمد زير درختي عظيم نزديك رُوَيثة عن يمين الطريق وَوِجاه الطريق في مكان بطحٍ سهلٍ از جانب راست راه ومقابل آن درجائي فراخ نرم هموار حتى يفضي من اكمة دُوَين بريد الرُّوَيثة بميلين تا آنكه برون مي آمد از بلندي كه قريب براه رويثه است بدو ميل بريد بمعنى قاصد است يعني ميان آن جاي وميان جائي كه نزول ميكرد در روي بريد برويثه دو ميل است وبريد بمعنى راه هم گفته اند ومعنى ظاهر تر است وقد انكسر اعلاها فانثنى في جوفها وتحقيق شكسته است بالاي آن درخت ودوتا شده است درميان آن وهي قائمة على ساق وفي ساقها كُثُب كثيرة وآن درخت استاده است بريك تنه ودر تنه او ريگ ها بسيار است وان عبد الله بن عمر حدثه ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى في طرف تلعةٍ من وراء العرج وانت ذاهب الى هَضْبَةٍ وتحقيق عبد الله بن عمر حديث كرد نافع راكه پيغمبر خدا رحمت خدا باد بروي وسلامت گذارد در طرف مسيل آب كه از بالا مي ريخت از وراي منزل عرج وحال آنكه تو رونده بسوي هضبه عرج بفتح عين مهمله وسكون را وجيم قريه ايست جامعه كه ميان او وميان رُويثه سيزده يا چهارده ميل است هضبه بفتح ها وسكون ضاد معجمه سنگ عظيم بعضي گويند كوهچه كه از يك سنگ باشد عند ذلك المسجد قبران او ثلثة على القبور رُضَمٌ من حجارة نزد آن مسجد دو قبر است ياسه قبر بر قبرها سنگها بالاي هم عن يمين الطريق عند سَلِمات الطريق جانب دست راست راه نزد سنگها سلم بفتح سين مهمله وكسر لام سنگها وبفتح لام درختي است كه از برگ او دباغت ميدهند چرم رابين اولئك السلمات كان عبد الله يروح من العرج بعد ان تميل الشمس بالهاجرة ميان آن سلمات بود عبد الله كه سير ميكرد از منزل عرج بعد از انكه ميل ميكرد آفتاب بميان روز فيصلي الظهر في ذلك المسجد پس ميگذارد نماز ظهر را در آن مسجد وان عبد الله بن عمر حدثه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم نزل عند سَرَحاتٍ عن يسار الطريق في مسيلٍ دون هرشا وتحقيق عبد الله بن عمر حديث كرد نافع راكه پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي فرود آمد نزد درختهائي كه جانب چپ راه راست در سيل گاه نزد كوهي كه بر ملتقى راه مدينه وشام است ذلك المسيل لاصق بكراع هرشا آن سيل گاه متصل است بطرف هرشا بينه وبين الطريق قريب من غلوةٍ ميان او وميان راه نزديك يك تير انداز است يا يك تاخت اسپ وكان عبد الله يصلي الى سرحةٍ هي اقرب السرحات الى الطريق وهي اطولهن وبود عبد الله نماز ميگذارد بسوي درختي كه نزديك ترين درختان است از راه ودراز ترين آنها وان عبد الله بن عمر حدثه ان النبي صلى الله عليه وسلم كان ينزل في المسيل الذي في ادنى مرّ الظهران وعبد الله بن عمر حديث كرد كه پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي فرود مي آمد ومنزل ميكرد در سيلي كه پايان مرّ الظهران است مرّ الظهران بفتح ميم وتشديد راء مفتوحه وفتح ظاء معجمه نام موضعي است كه الآن آنرا بطن مي نامند قبل المدينة حين يهبط من الصفراوات جانب مدينه است هنگامي كه فرود مي آيد كسي از وادي صفراوات يا كوهستان آن ينزل في بطن ذلك المسيل عن يسار الطريق وانت ذاهب الى مكة منزل ميكرد آن حضرت درميان آن مسيل از جانب چپ وحال آنكه تو رونده بسوي مكه ليس بين منزل رسول الله صلى الله عليه وسلم وبين الطريق الا رمية بحجرٍ نيست ميان منزل پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي وسلامت وميان راه مگر يك سنگ انداز وان عبد الله بن عمر حدثه ان النبي صلى الله عليه وسلم كان ينزل بذي طوى ويبيت حتى يصبح يصلي الصبح حين يقدم مكة وتحقيق عبد الله بن عمر حديث كرد كه پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم بود كه منزل ميكرد بذي طوى بضم طاء مهمله موضعي است از مكه وبكسر موضعي است بشام وشب مي گذرانيد تا آنكه صبح نماز صبح ميگذارد هنگامي كه مي آمد بمكه ومصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ذلك على اكمةٍ غليظةٍ ليس في المسجد الذي بني ثم ولكن اسفل من ذلك على اكمةٍ غليظةٍ وجاي نماز آن حضرت آنجا بر كوه پاره غليظ ودرشت است نيست در مسجدي كه بنا كرده شده است آنجا وليكن پايان تر از آن است

وضعا راسيهما فناما تا آنكه شدند نزد سنگي كه بر ساحل بحر بود بجائي كه نهادند سر ها را خود را وبخواب رفتند وآن مقام موعود بود لقاء خضر در ان فانسل الحوت من المكتل پس بر آمد ماهي از زنبيل چون رسيد بوي سردي ونسيم چشمه حيات كه در زير صخره بود فاتخذ سبيله في البحر سربا پس گرفت ماهي راه خود را در دريا رفتني ودر روايه سوره كهف بيامده كه بند كرد خدا تعالى از ماهي رواني آب را پس گشت بروي آب همچو طاق وكان لموسى وفتاه عجبا وبود اين حال ماهي مر موسى ورفيق او را موجب شگفت اين كلام بتقريب جمله سابقه درينجا مذكور شده نه آنكه درين وقت كه ماهي بدريا رفت موسى را عجب شد بلكه اين معنى بعد طلب موسى غذا را واظهار فتى پيدا گشت چنانچه از قرآن واضح شود ودر كتاب الانبياء وكتاب التفسير انجمله بعد قول فتى ارايت زاني البحر عجبا مذكور شده پس هيچ اشكالي باقي نماند واين معجزه موسى بود يا خضر فانطلقا بقية ليلتهما ويومهما پس روان شدند آن هر دو بيخبر از حقيقت حال ماهي در باقي شب وتمام روز يومهما بنصب آخر عطف است بر بقيه بعضي گويند عبارت مقلوب است وصواب بقيه روز وتمام شب است بقرينه فلما اصبح چه صبح نمي شود مگر از شب انتهى ويحتمل كه مراد صبح از شبي گيرند كه عقب آن روز است كه هر دو كس تمام امروز سير كردند قاله القسطلاني وپوشيده نيست تكلف آن ودر روايه كتاب التفسير بقية يومهما وليلتهما بنصب ليلة واين شايد مقلوب است وبرين تقدير مراد از بقيه روز باقي بعد خطبه وتهيه سفر است نه از خواب چه ظاهر آنست كه در خواب در شب قدري اتفاق شده واين معرف منافي سير تمام شب نباشد وبرين تقدير بي تكلف مربوط ميشود قول وي فلما اصبح قال موسى لفتاه آتنا غداءنا پس هرگاه صبح كرد موسى گفت مر جوان خود را بيار مارا طعام چاشت ما لقد لقينا من سفرنا هذا نصبا تحقيق دريافتيم ما ازين سفر رنج بزرگ را گويند موسى در هيچ سفري سختي نديده جز درين ولم يجد موسى مسا من النصب حتى جاوز المكان الذي امر به ونيافت موسى خبري را از رنج تا آنكه در گذشت از جائي كه مامور بود بدان پس مبتلا شد بگرسنگي ودماندگي فقال له فتاه ارايت اذ اوينا الى الصخرة فاني نسيت الحوت پس گفت مر او را جوان او آيا ديدي وقتي كه آمديم بصخره پس بدرستي كه من فراموش كردم ماهي را وغافل شدم از ان يا فراموش كردم ذكر انچه ديدم از احوال او پيش تو كه گرفت ماهي راه خود را در دريا بوصف عجيب قال موسى ذلك ما كنا نبغ گفت موسى آن

بر کوهچهٔ غلیظه وان عبد الله حدثه ان النبي صلى الله عليه وسلم استقبل فرضتي الجبل الذي بينه وبين الجبل الطويل نحو الكعبة وتحقيق عبد الله حدیث کرد او را که پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی روی کرد راه در آمد کوهی را که میان آن و میان کوه دراز جانب کعبه است فجعل المسجد الذي بني ثم يسار المسجد الذي بطرف الأكمة ومصلى النبي صلى الله عليه وسلم أسفل منه على الأكمة السوداء پس گردانید مسجدی را که بنا کرده شده است آنجا در جانب چپ مسجدی که بجانب کوهچه است و جای نماز پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پایان تر است از وی بر کوهچه سیاه تدع من الأكمة عشرة اذرع او نحوها ثم تصلي مستقبل الفرضتين من الجبل الذي بينك وبين الكعبة میگذاری از کوهچه ده دست یا مانند آن پیشتر میگذاری جانب راه در آمدی که از کوه است کوهی آنکه میان تو و میان کعبه است

باب سترة الإمام سترة من خلفه سترهٔ امام سترهٔ کسی است که پس اوست از مقتدیان کسی که نماز میکند و نباشد پیش او دیواری و مانند آن و بگذرد کسی از پیش او این گذرنده گنه گار است و اگر راه روان بود و مصلی نیز گنه گار میشود و در مقدار موضع مرور که بدان گذرنده و نماز گذار گنه گار شود در روایات مختلف آمده اصح آنست که وقتی مصلی نظر بر سجده گاه دوخته باشد چنانکه مستحب است گذرنده بنظر او در نیاید ستره از چوب بود یا غیر آن یکدست بلند و بمقدار انگشت باید که بری داشته باشد که آنرا استاده کند مقابل ابروی راست در هدایه گفته که انداختن آن بر زمین بر طول یا خطی بر زمین کشیدن چنانکه شافعی بدان رفته معتبر نیست و ظواهر احادیث بر وفق قیاس نیز دلالت دارد که ستره مانند چوبی باید که در پیش استاده باشد تا گذرنده از آن آگاه بود و کرمانی گوید مراد بستره اینجا سجاده و عصا و جز آن است از آنچه متمیز شود جای سجده و حکمت درین باز داشتن نظر از ماورای سجده گاه و پریشان ناشدن خاطر مصلی است انتهی عام داشتن ستره اینجا چنانکه سجاده را نیز شامل بود دور از فهم است اگرچه بدان قائل شود که ستره شامل است خطی را که بر زمین کشیده بود

حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله ابن عتبة بن مسعود عن عبد الله بن عباس انه قال اقبلت راكبا على حمار اتان وانا يومئذ قد ناهزت الاحتلام ورسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي بالناس بمنى الى غير جدار ابن عباس گفته که پیش آمدم در حالی که سوار بر مادهٔ خری بودم و من درین هنگام نزدیک رسیده بودم ببلوغ و پیغمبر خدا نماز میگذارد و بمنا بسوی غیر دیوار فمررت بين يدي بعض الصف فنزلت وارسلت الاتان ترتع ودخلت في الصف فلم ينكر ذلك علي احد پس گذشتم میان پارهٔ صف نماز پس فرود آمدم و گذاشتم مادهٔ خر را که می چرید پس در آمدم در صف نماز پس انکار نکرد آنرا بر من هیچ کسی از صحابه اگر مرور در پیش مصلی محل انکار بودی البته تعرض میکردند پوشیده نماند که عدم انکار از آن بود که آنسرور صلی الله علیه وسلم ستره در پیش خلا نداده بود چنانکه از حدیث معلوم میشود که نماز میکرد بسوی چیزی غیر جدار و تصریح یافته در روایت دیگر که آنحضرت نیزهٔ خورد در پیش داشت و باین معنی مطابق می شود این حدیث مر ترجمه باب را

حدثنا اسحق يعني ابن منصور قال حدثنا عبد الله بن نمير قال حدثنا عبيد الله عن نافع عن ابن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا خرج يوم العيد امر بالحربة فتوضع بين يديه فيصلي اليها والناس وراءه مرویست از ابن عمر که تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی وقتی که بیرون آمدی روز عید میفرمود خادم را برداشتن نیزهٔ خورد پیکان دار پس نهاده می شد پیش روی او پس نماز میگذارد بسوی آن نیزه و مردم پس پشت او بودند وكان يفعل ذلك في السفر و بود آنحضرت که میکرد آنرا در سفرها یعنی گرفتن نیزه و نهادن پیش روی و نماز گذاردن مخصوص بروز عید نبود بلکه در سفرها این چنین میکرد فمن ثم اتخذها الامراء پس ازینجهت لازم گرفته اند این معنی را امرا این کلام نافع است چنانچه بیان کرده است ابن ماجه **حدثنا** ابو الوليد قال حدثنا شعبة عن عون بن ابي جحيفة قال سمعت ابي يقول ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى بهم بالبطحاء وبين يديه عنزة الظهر ركعتين والعصر ركعتين تمر بين يديه المرأة والحمار

شیخ الاسلام · کتاب العلم

قال نعم گفت موسی آری قال هل اتبعك على ان تعلمني مما علمت رشدا گفت موسی آیا رفاقت کنم مرا بدین شرط که بیاموزی مرا از آنچه آموخته شده تو علم حق را و تعلیم علوم از آنچه متعلق بابواب هدایت و شریعت نبود چه آن علم حکم و اسرار منافی نبوت نباشد چه رسول العلم نا مدار است خود در آنچه مبعوث شده است بدان از اصول دین و فروع آن به مطلق علم و شک نیست که موسی اعلم است از خضر در علم احکام و افضل از وی بفضل رسالت و سماع کلام بیواسطه و نزول توریة که در وی علم هر چیز است و بودن انبیاء بنی اسرائیل داخل تحت شریعت وی و محکوم بحکم نبوت وی حتی عیسی علیهما السلام و اعلمیة خضر بامور مخصوصه است چنانچه از ما بعد ظاهر شود و رسول نیست بلکه نبی است همچو انبیاء بنی اسرائیل یا ولی و رسول افضل است از ایشان و این قول از موسی بطریق تواضع است چنانکه گذشت قال انك لن تستطيع معي صبرا گفت خضر تحقیق تو ای موسی نتوانی با من صبر کردن و چگونه صبر کنی بر آنچه از شرع وی خبر نداری و ظاهرش منکر باشد یا موسی انی على علم من علم الله علمنيه لا تعلمه انت ای موسی بدرستی که من بر علمی از علم خدایم یعنی علم حکم و اسرار عواقب که مخصوص نجد است آموزیده است مرا آن علم و نمیدانی تو آنرا وانت على علم علمكه الله لا اعلمه و تو بر علمی هستی که آموزیده است ترا آن علم را خدا نمیدانم آنرا که تفاصیل احکام شریعت است و این هر دو حمله بر سبیل غالب اند و گرنه ظاهر است که هر یک را از علم دیگر بقدر ضرور رسیده است و ازینجا ظاهر شود که اعلمیت خضر بجمیع وجوه نیست قال ستجدني ان شاء الله صابرا گفت موسی سرانجام است که بیابی تو مرا اگر خدا خواسته است صابر یا تو بر غلبهٔ سوال از غیر معروف و تعلیق بمشیئة مراعات شریعت است باعتبار تیمن بذکر الهی یا بملاحظه صعوبت صبر بر منکر بر خلاف معتاد ولا اعصي لك امرا و نافرمانی نکنم ترا فانطلقا يمشيان على ساحل البحر ليس لهما سفينة پس روان شدند موسی و خضر در حالیکه پیاده میرفتند بر کنارهٔ دریا که نیست مر هر دو را کشتی فمرت لهما سفينة پس گذشت با ایشان کشتی فكلموهم ان يحملوهما

مرویست از عون که شنیدم پدر خود را ابی جحیفه که میگفت بتحقیق پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی نماز گذارد با صحابه در بطحا که بیرون مکه است و پیش او عنزه بود نماز پیشین را دو رکعت و عصر را دو رکعت که میگذشت پیش آنحضرت زن و خر یعنی درمیان عنزه و قبله چنانچه در احادیث دیگر تصریح بآن واقع است بدانکه ثقات کرده ابوذر چنانکه مسلم آورده که مرور سگ و خر پیش نماز مصلی قطع میکند نماز را جمعی بر ظاهر این حدیث رفته اند امام احمد گوید شک ندارم در سگ سیاه و در دل من از راه روایت شبهه است در زن و خر پوشیده نماند که روایت ابن عباس پیش از رحلت آنحضرت بهشتاد روز است پس ناسخ حدیث ابوذر خواهد بود

باب قدر کم ینبغی ان یکون بین المصلی والسترة باب در بیان آنکه چند دست باید آنکه باشد میان مصلی و عنزه حدثنا عمرو بن زرارة قال حدثنا عبد العزیز بن ابی حازم عن ابیه عن سهل قال کان بین مصلی رسول الله صلی الله علیه وسلم وبین الجدار ممر الشاة گفت سهل بود میان جای نماز یعنی جای قدم پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی و میان دیوار قبله جای گذشتن بز حدثنا المکی بن ابراهیم قال حدثنا یزید بن ابی عبید عن سلمة بن الاکوع قال کان جدار المسجد عند المنبر ما کادت الشاة تجوزها گفت ابن اکوع بود دیوار مسجد آنحضرت جانب قبله که نزد منبر است بقدری که نزدیک بود که بگذرد بز از آن قدر مسافت را دلالت هر دو حدیث بر ترجمه غیر ظاهر است مگر آنکه قیاس کنیم جای عنزه را بر دیوار قبله و مسافت آن این حدیث از ثلاثیات است

باب الصلوٰة الی الحربة بیان نماز کردن جانب نیزه که آنرا ستره کرده باشند حدثنا مسدد قال حدثنا یحیی بن سعید عن عبید الله قال اخبرنی نافع عن عبد الله بن عمر ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یرکز له الحربة فیصلی الیها بتحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بود که خلانده می شد برای آنحضرت نیزه پس نماز میگذارد بسوی آن

باب الصلوٰة الی العنزة حدثنا آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا عون بن ابی جحیفة قال سمعت ابی قال خرج علینا النبی صلی الله علیه وسلم بالهاجرة گفت عون شنیدم پدر خود را که گفت بیرون آمد بر ما یان پیغمبر رحمت کناد خدا بروی بنیم روز و سختی گرما فاتی بوضوء فتوضأ فصلی بنا الظهر والعصر وبین یدیه عنزة والمرأة والحمار یمران من ورائها پس آورده شد آب وضوء و وضو کرد پس نماز گذارد نماز ظهر و عصر را و مقابل او نیزه خورد بود و زن و خر میگذشتند از آنطرف نیزه حدثنا محمد بن حاتم بن بزیع قال حدثنا شاذان عن شعبة عن عطاء بن ابی میمونة قال سمعت انس بن مالك قال کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا خرج لحاجته تبعته انا وغلام ومعنا عکازة او عصا او عنزة گفت عطا شنیدم انس بن مالک را که گفت بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی وقتی که بیرون آمدی برای قضای حاجت خود پی آن حضرت میرفتم من و غلامی بجائی که بود با ما عصای سنان دار یا عصا یا عنزه شک راویست ومعنا اداوة فاذا فرغ من حاجته ناولناه الاداوة و بجائی که بودی با ما ظرف آب پس وقتی که فارغ شدی از حاجت خود میدادیم آن حضرت را آن ظرف آب

باب السترة بمکة وغیرها در بیان استحباب ستره گرفتن در مکه و غیر مکه مقصود موَلف ازین عنوان گویا دفع توهم کسیست که توهم کرده که در مکه که مقابل کعبه است ستره روا نباشد حدثنا سلیمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن الحکم عن ابی جحیفة قال خرج رسول الله صلی الله علیه وسلم بالهاجرة فصلی بالبطحاء الظهر والعصر رکعتین ونصب بین یدیه عنزة وتوضأ فجعل الناس یتمسحون بوضوئه مرویست از ابی جحیفه که گفت بیرون آمد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بمیانه روز پس نماز گذارد در سنگستان مکه نماز ظهر و عصر دو رکعت یعنی جمع کرد میان این دو نماز و استاده کرده شد پیش او نیزه برای ستره و وضو کرد پس گشته مردم که می مالیدند بر روی خود را آب وضوی او از برای حصول برکات آن آب وضوی بقیه آبی است که در ظرف مانده و ظاهر آنست که مستعمل است که تقاطر از اعضای شریف میکرد که حصول برکات در آن بیشتر است و باین ظاهر حجت گرفته کسی که قائل است بطهارت آب مستعمل لیکن این حجت قاصر است سیما که احتمال تخصیص آن حضرت داشته باشد و قولی در طهارت فضلات آن سرور آمده صلی الله علیه وسلم

باب الصلوٰة الی الاسطوانة در استحباب نماز کردن بسوی ستون مسجد استوانه بضم همزه قطعی است وقال عمر رضی الله عنه المصلون احق بالسواری من المتحدثین الیها گفت عمر بن خطاب رضی الله عنه نماز گذاران سزاوار ترند بستونها یعنی بسوی گرفتن آنها از سخن کنندگان بسوی آن یعنی تکیه کنندگان بر آن ورأی ابن عمر رجلا یصلی بین اسطوانتین فادناه الی ساریة فقال صل الیها

شیخ الاسلام | كتاب العلم

مگر مانند یک منقار زدن این گنجشک در دریا یعنی نسبت علوم بالعلم الٰہی نیز نسبت رشحه آب است که بیکدفعه درین منقار گنجیده نسبوی بحر و این بمثل مجرد است در بی مقداری وگرنه نسبت رشحه بدریا نسبت متناهی بمتناهی است و نسبت این علوم بعلم الٰہی نسبت متناهی بغیر متناهی

فعمد الخضر الی لوح من الواح السفینة فنزعه پس قصد کرد خضر بتخته از تختهای کشتی پس برکند آنرا فقال موسی قوم حملونا بغیر نول عمدت الی سفینتهم پس گفت موسی گروهی که سوار کردند ما را بی مزد قصد بد کردی تو بسوی کشتی ایشان فخرقتها لتغرق اهلها پس پاره کردی آنرا تا غرق کنی اہل آن را این کلام بر سبیل استفهام و استعجاب است قال الم اقل انك لن تستطیع معی صبرا گفت خضر نگفته ام که تو نمیتوانی با من صبر ورزید قال لا تؤاخذنی بما نسیت ولا ترهقنی من امری عسرا گفت موسی مگیر مرا بچیزی که فراموش کردم و تکلیف مکن مرا از کار من دشواری را که بر نسیان مواخذه نیست فکانت الاولی من موسی نسیانا پس بود مسئله اولی از موسی از راه فراموشی ظاهر آنست که این کلام راویست فانطلقا پس از سفینه بر آمده باز روانه شدند فاذا غلام یلعب مع الغلمان پس ناگاه کودکی بازی میکرد با کودکان فاخذ الخضر برأسه من اعلاه پس گرفت خضر سر او را از بالای او فاقتلع رأسه بیده پس برکند سر او را بدست خود فقال موسی اقتلت نفسا زکیة بغیر نفس گفت موسی آیا کشتی ذات پاک از گناه را بی مقابل نفسی که او کشته باشد یعنی نه خونی بر ذمه اش معلوم است و نه گناهی که موجب عقوبت قتل باشد قال الم اقل لك انك لن تستطیع معی صبرا گفت آیا نگفته ام مر ترا که تو نمیتوانی با من صبر ورزید قال ابن عیینة وهذا اوکد گفت سفیان ابن عیینه و این کلام موکد تر است در عتاب نسبت اول که در زیادت لک مواجهه بعتاب است بی توسط حجاب

فانطلقا حتی اذا اتیا اهل قریة استطعما اهلها پس روان شدند تا آنکه چون آمدند وقت شام مردم دیهی بطعام منیافت خواستند اہل آن دیه را

دیدابن عمر مردی را که نماز میگذارد میان دو ستون پس نزدیک گردانید او را بسوی ستون و گفت نماز کن بسوی آن یعنی آنکه ستون بجای ستره است
ما احتمال مرور در مسجد بیشتر است از صحرا هرگاه ستره گرفتن در صحرا مستحب باشد اینجا بطریق اولی خواهد بود **حدثنا** المكي بن ابراهيم قال حدثنا
يزيد بن ابي عبيد قال كنت آتي مع سلمة بن الاكوع فيصلي عند الاسطوانة التي عند المصحف گفت یزید که بودم من که آمدی
با سلمه بن اکوع که مولای او است پس نماز میگذارد نزد ستونی که قریب مصحف بود در زمان عثمان رضی الله عنه ستونی بود که نزدیک آن صندوق مصحف را در
صندوقی گذاشته بود و آن ستون را اسطوانه مصحف میگفتند فقلت يا ابا مسلم اراك تتحرى الصلوة عند هذه الاسطوانة
یزید گوید گفتم مر ابن اکوع را که ای ابا مسلم می بینم ترا که قصد میکنی و جد می نمائی که نماز نزد این اسطوانه گذاری قال فاني رايت النبي صلى الله عليه
وسلم يتحرى الصلوة عندها گفت ابن اکوع پس تحقیق دیده ام پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی که قصد میکرد و ادای نماز
را نزد این اسطوانه **حدثنا** قبيصة بن عقبة قال حدثنا سفيان عن عمرو بن عامر عن انس بن مالك قال لقد رايت كبار اصحاب
النبي صلى الله عليه وسلم يبتدرون السواري عند المغرب گفت انس تحقیق دیده ام بزرگان صحابه پیغمبر خدا صلی الله
علیه وسلم سرعت میکردند بستونها وقت نماز مغرب ظاهر آنست که مراد سنت مغرب باشد زمانی که مؤذن اذان نماز مغرب است اتم زیادة شعبه و زاد
شعبة عن عمرو بن عامر عن انس حتى يخرج النبي صلى الله عليه وسلم زیاده کرده است شعبه بروایت عمرو از انس در این حدیث تا آنکه بیرون
می آمد پیغمبر خدا از حجره شریف برای نماز **باب** الصلوة بين السواري في غير جماعة در استحباب نماز میان ستونها چنانکه ستون در جانب
پهلو باشد در غیر جماعت اما در جماعت مکروه داشته اند قومی که موجب عدم اتصال صفوف است و نهی کرده اند از آن چنانچه در صحاح دیگر نهی از آن روایت
کرده اند **حدثنا** موسى بن اسمعيل قال حدثنا جويرية عن نافع عن ابن عمر قال دخل النبي صلى الله عليه وسلم البيت واسامة بن
زيد وعثمان بن طلحة وبلال گفت ابن عمر در آمد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی خانه کعبه را و اسامه و عثمان و بلال همراه بودند فاطال ثم خرج
وكنت اول الناس دخل على اثره پس درنگ کرد و بیشتر بر آمد آن حضرت و بودم من نخستین مردی که در آمد برپی آن حضرت فسالت بلالا اين
صلى فقال بين العمودين المقدمين پس پرسیدم بلال را که کجا نماز گذارد آنحضرت گفت میان دو ستون پیش **حدثنا** عبد الله بن
يوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم دخل الكعبة واسامة بن زيد
وبلال وعثمان بن طلحة الحجبي فاغلقها عليه فمكث فيها مرویست از ابن عمر که پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در آمد کعبه را و در آمد اسامه و بلال
و عثمان پرده دار صاحب کلید خانه کعبه پس بربست عثمان در کعبه را بر آن حضرت پس درنگ کرد آن حضرت درون کعبه فسالت بلالا حين
خرج ما صنع النبي صلى الله عليه وسلم قال جعل عمودا عن يساره وعمودا عن يمينه وثلثة اعمدة وراءه وكان
البيت يومئذ على ستة اعمدة پس پرسیدم بلال را هنگامی که بیرون آمد آنحضرت چکار کرد پیغمبر خدا رحمت خدا بروی گفت گردانید یک ستون
از جانب چپ و ستونی را از جانب دست راست و سه ستون را پس خود و بود بیت الله در آن روز بر شش ستون ثم صلى پس نماز گذارد آنجا وقال لنا
اسمعيل حدثني مالك وقال عمودين عن يمينه مولف گوید گفت مر اسمعیل از مالک و گفت دو ستون را از جانب دست راست گذشت و تمع
اثنين است در حدیث ابن یوسف نص نیست بر این معنی و منافات هم ندارد بفهم **باب** **حدثنا** ابراهيم بن المنذر قال حدثنا ابو ضمرة قال حدثنا
موسى بن عقبة عن نافع ان عبد الله كان اذا دخل الكعبة مشى قبل وجهه حين يدخل وجعل الباب قبل ظهره و بود ابن عمر وقتی که در آمدی
کعبه را میرفت مقابل روی خود هنگامی که میدر آمد و گردانیدی در را جانب پشت خود فمشى حتى يكون بينه وبين الجدار الذي قبل وجهه
قريبا من ثلثة اذرع پس مشی کردی تا آنکه میبود میان او و میان دیواری که مقابل روی اوست نزدیک از سه دست صلى يتوخى
المكان الذي اخبره به بلال ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى فيه نماز کردی ابن عمر بحالی که قصد میکرد جائی را که خبر داده بود او را بلال که پیغمبر خدا

بر وفق شرط که کرده بودی که اگر
چیزی بعد از این پرسیم با من صحبت
مدار پس آنزمان بیان کرد خضر سر حکمت هر یکی از اعمال
را چنانکه در قرآن مذکور است و در حدیث صحیح است بر صحة
اعتراض بشرع بر چیزی که جایز نیست در شرع اگر چه در
باطن امر مستقیم باشد مادام که منکشف نشود حکمت وی
بر وجه شرعی و کسی که استدلال کند بقصه خضر بر آنکه ولی
جایز است که مطلع شود از امور پوشیده بر چیزی که منافی
شرع باشد و جایز است او را فعل او پس تحقیق گمراه شد
و تمسک وی صحیح نیست زیرا که فعل خضر در هیچ چیز مناقض
شرع نیست چه برکندن تخته از کشتی برای دفع ظالم از غصب
کشتی که اگر معیوب دیده بگذارد باز تخته وی درست میتوان
کرد جایز است شرعا و عقلا و مبادرة موسی بانکار بحسب
ظاهر بود و در روایت مسلم صریح است که چون آمد کسی که
تسخیر کشتی ها میکرد پس یافت آنرا شکسته گذاشت آنرا
و اما قتل کودک پس علم کفر وی و خوف طغیان و کفران بر والدین
مسلمان شاید که بود در آن شریعت قرطبی نقل کرده که
موسی هرگاه گفت خضر را آیا قتل کردی نفس پاک را
برکند خضر شانه چپ کودک را و جدا کرد از وی گوشت را
پس دید در استخوان شانه او نوشته کافر لا یومن ابدا
کافر است که ایمان نخواهد آورد و در مسلم است و اما
غلام پس مخلوق شده روزی که مخلوق شده کافر و اما
اقامت دیوار پس از باب مقابله بدی به نیکی است بالجمله
فعل خضر بی وحی نبود بلکه بحکم الهی بود بدلیل وما فعلته عن
امری و اگر الهام را نیز اعتبار کند جز در آنچه موافق شرع
باشد نخواهد بود حدیث مشهور استفت قلبك وان
افتاك المفتون و در مناجات و مشروعات بچیزی
است الهامی که خلاف شرع باشد الهام نیست و وسوسه
شیطانی و تلبیس ابلیس است اکابر اولیا و علما و جمیع
اهل حل و عقد سلف اجماع دارند که احکام الهی جز بواسطه
پیغمبران معلوم نشوند و خطاب شرع عام است جمیع افراد
ثقلین را و مامور اند همه باطاعة و اجابت ایشان در
جمیع آنچه آورده اند و دعوی آنکه اینجا طریقه دیگر است
که شناخته میشود بوی امر و نهی الهی و رامطلب که پیغمبران
آورده اند و مخصوص بعوام است و خواص بی نیاز اند از آن
زندقه و کفر است و شبهه است بقول براهمه که منکرین
نبوت اند اصلا و مستلزم ثبوت معنی نبوة است بعد
خاتم النبیین چه قایلند بورود احکام در دل و عمل بمراد
بی احتیاج بکتاب و سنت بدستور آنچه پیغمبران گفته اند که
روح القدس رسید در دل من و خضر اما خود نبی است
و بر تقدیر ولایت صریح خود خلاف شرع کرده چه قیاس
با خضر است ۵ گر خضر در بحر کشتی را شکست +
صد درستی در شکست خضر هست + وان پسر را کش
خضر ببرید حلق + سر آن را در نیابد عام خلق + آنکه جان
بخشد اگر بکشد رواست + نایب است و دست او
دست خدا است + مروی از ابن عباس رضی الله عنهما
که نجدة حروری نوشت بوی چگونه قتل کرد خضر آن کودک را

نماز گذارده و در آنجا قال و لیس علی احد بأس ان صلّی فی ای نواحی البیت شاء گفت ابن عمر و نیست بر هیچ یکی باکی اگر نماز گذارد و در هر گوشه کعبه

خواهد **باب** الصلوٰة الی الراحلة والبعیر والشجر والرحل باب در جواز نماز بسوی ناقه که صلاحیت پالان دارد و بجهت شتر و درخت و پالان شتر

حدثنا محمد بن ابی بکر المقدمی البصری قال حدثنا معتمر عن عبید الله عن نافع عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم انه کان یعرض راحلته

فیصلی الیها بتحقیق آنحضرت بود که بر عرض می نشاند مرکب خود را پس نماز میگذارد بجانب او و قلت افرأیت اذا هبّت الرکاب میگوید گفتم ابن عمر را آیا دیده وقتی

که می استادی و بحرکت می آمد ابل چه میکرد قال کان یأخذ الرحل فیعدّله فیصلی الی آخرته او قال مؤخره گفت ابن عمر میگرفت پالان را پس هموار میکرد

آنرا و نماز میگذارد بسوی آخر پالان یا بجانب مؤخر شک کرده است نافع که راوی بیست و مؤخر بهمان معنی آخر رحل است که سوار بر آن تکیه میکند و کان ابن عمر

یفعله و بود ابن عمر که میکرد آنچه دیده بود از آنحضرت در این باب در مناسبت حدیث بترجمه که در وی چهار چیز اخذ کرده راحله و بعیر و شجر و رحل و در حدیث راحله و رحل

مذکور است گفته اند الحاق کرده است بعیر را بر راحله بجهت معنی جامع و شرک در میان آنها و شجر را قیاس کرده بر رحل که معنی مقصود در شجر بیشتر است **باب**

الصلوٰة الی السریر در جواز نماز کردن بسوی سریر **حدثنا** عثمان بن ابی شیبة قال حدثنا جریر عن منصور عن ابراهیم عن الاسود عن عائشة

قالت اعدلتمونا بالکلب والحمار گفت عائشه وقتی که شنید بعضی صحابه را که گفتند قطع میکند نماز را اگر از پیش زن و سگ و خر بگذرد آیا برابر کردید شما ما را

بسگ و خر لقد رأیتنی مضطجعة علی السریر فیجیء النبی صلی الله علیه وسلم فیتوسط السریر فیصلی بتحقیق دیده ام خود را در حالی که دراز

کشیده ام بر چارپایه پس می آمد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی و سلام پس در میان می آمد سریر را پس نماز میگذارد و در بعضی از روایات فیتوسط السریر یعنی در میان

میکرد در قبله و خود سریر را فاکره ان اسنحه فانسلّ من قبل رجلی السریر حتی انسل من لحافی پس ناخوش داشتم این را که استقبال کنم به بدن خود

پس بیرون می آمدم از جانب پایهای سریر تا آنکه می کشیدم خود را از لحاف خود پس لازم آمد مرور زن از پیش مصلی شارحان در تطبیق حدیث بترجمه اشکال

کرده اند که در ترجمه الصلوٰة الی السریر است و در حدیث الصلوٰة علی السریر واقع شده و جواب داده که حرف الی در ترجمه بمعنی علی است و حروف جر بسیار است که بمعنی

یکدیگر می آیند و میتوان گفت که تتوسط السریر بمعنی آنست که میگرفت سریر را میان خود و قبله نه آنکه در میان سریر نماز میکرد چنانکه بفهم ایشان در آمده و مؤلف بروایت

مسروق از عائشه آورده کان یصلی والسریر بینه وبین القبلة و روایت یتوسط السریر صریح تر است در این معنی که گفتیم و مقصود عائشه رضی الله عنها نیز باین معنی

درست تر می آید چه نماز گذاردن آن حضرت بر سر سریر مستلزم آن نیست که انسلال عائشه از پیش روی آنحضرت باشد و در روایتی که علی السریر واقع شده باید

که علی بمعنی الی است **باب** یردّ المصلی من مرّ بین یدیه رد میکند مصلی از روی استحباب کسی را که گذرد در پیش او ورد ابن عمر فی التشهد وفی الکعبة

و رد کرده است ابن عمر گذرنده را در وقت قعود تشهد و رد کرده است در کعبه گفته اند تقدیر کلام اینست که رد کرده است در غیر کعبه و در کعبه و بعضی گفته

رد فی الکعبة جمله حالیه است یعنی رد کرده است در تشهد در حالی که در کعبه است یعنی در آخرهای نماز آنجا که کمال هجوم مردم است وقال ان ابی الا ان

یقاتله فاتله و گفته است ابن عمر اگر ابا آرد گذرنده و برنگردد مگر آنکه بکشی تو او را پس بکش تو او را و در بعضی روایات فقاتله آمده است و اینجا حرف فا محذوف است

پس بگو نیاید که وقتی که امر در جواب ان شرطیه واقع شود فا لازم است و این بر خلاف قیاس واقع شده **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث

قال حدثنا یونس عن حمید بن هلال عن ابی صالح ان ابا سعید قال قال النبی صلی الله علیه وسلم ح وحدثنا آدم بن ابی

ایاس قال حدثنا سلیمان بن المغیرة قال حدثنا حمید بن هلال العدوی قال حدثنا ابو صالح السمان

این حدیث مؤلف از حمید بن هلال بدو طریق رسیده طریق اول بسه واسطه طریق دوم بدو واسطه قال رأیت ابا سعید الخدری فی یوم جمعة

یصلی الی شیء یستره من الناس گفت ابو صالح دیدم ابو سعید خدری را روز جمعه که نماز میگذارد بسوی چیزی که می پوشید او را از مردم یعنی در پیش

روی ستره داشت فاراد شابّ من بنی ابی معیط ان یجتاز بین یدیه پس خواست جوانی از اولاد ابی معیط که بگذرد از پیش او و در میان ستره

فدفع ابو سعید فی صدره فنظر الشاب فلم یجد مساغا الا بین یدیه فعاد لیجتاز فدفعه ابو سعید اشد من الاولی

شیخ الاسلام | کتاب العلم

سابق در لفظ و معنی در تعدد طریق اگر روایت حدیث متحد در لفظ و معنی هر دو باشد مثله گویند و اگر در معنی فقط نحوه

باب من سأل وهو قائم عالما جالسا کسی که سوال کند بحالی که ایستاده است عالمی نشسته را **حدثنا** عثمان بن ابی شیبة قال حدثنا جریر بن عبد الحمید عن منصور بن معتمر عن ابی وائل شقیق عن ابی موسی اشعری رضی الله عنه قال جاء رجل الی النبی گفت ابی موسی آمد مردی بسوی پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم فقال یا رسول الله ما القتال فی سبیل الله پس گفت آن مرد ای پیغمبر خدا چیست قتال در راه خدا که سبب اجر موعود است فان احدنا یقاتل غضبا چه بدرستی که یکی از ما قتال میکند بکافران از غضبی که دارد معادات و یقاتل حمیة و قتال میکند از روی ننگ و غیرت و همچنین برای غنیمت و نام نیک و شهرت شجاعت و جز آن پس اقسام قتال متعدد آمد مراد چه باشد فرفع الیه رأسه پس برداشت آنحضرت بسوی سائل سر خود را قال و ما رفع الیه رأسه الا انه کان قائما گفت ابو موسی و برنداشت آنحضرت بسوی وی سر خود را مگر از آنکه وی ایستاده بود فقال من قاتل لتکون کلمة الله هی العلیا فهو فی سبیل الله پس فرمود کسی که قتال کند برای آنکه باشد کلمه توحید و دین اسلام بلند تر و غالب ترپس آن قتال در راه خداست و ملحق است بوی آنچه برای طلب ثواب یا رضاء الهی باشد چه در همه جهت حق و تعهد بد منظور است

باب السوال والفتیا عند رمی الجمار سوال احکام شرعی و جواب آن نزد انداختن سنگ ریزها در موسم حج بمنا و هنگام اشتغال عالم باین سنگ **حدثنا** ابو نعیم بتصغیر فضل بن دکین قال حدثنا عبد العزیز بن ابی سلمة پسر عبد الله است نسبته بابی سلمه که جد است مبنی بر شهرت است و نام مشهور ماجشون است بفتح جیم و کسر آن فقیه متوفی سنه یکصد و شصت و چهار عن الزهری عن عیسی بن طلحة بن عبید الله قرشی تیمی عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال رأیت النبی گفت عبد الله دیدم پیغمبر را صلی الله علیه و آله وسلم عند الجمرة وهو یسأل نزد جمره عقبه یا یکی از آن سه جمرات و حال آنکه آنحضرت پرسیده میشد از احکام ظاهر آنست که در آنجا

پس زد ابوسعید در سینهٔ آن جوان پس نگاه کرد آن جوان و نیافت راهی که تواند گذشت مگر از پیش ابوسعید پس عود کرد که بگذرد پس زد او را ابوسعید سخت تر از اول فنال من ابی سعید ثم دخل علی مروان فشکا الیه مالقی من ابی سعید پس یافت از ابی سعید آزاری بیشتر در آمد آن جوان بر مروان بن حکم پس گله کرد بسوی وی چیزیکه یافته از ابوسعید و دخل ابوسعید خلفه علی مروان فقال مالک ولابن اخیک یا اباسعید پس گفت مروان چکار است مر ترا و پسر برادر ترا ای ابوسعید قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول اذا صلی احدکم الی شیء یستره من الناس فاراد احد ان یجتاز بین یدیه فلیدفعه فان ابی فلیقاتله فانما هو شیطان گفت ابوسعید شنیدم رسول خدا را رحمت کناد خدا بروی و سلام میفرمود وقتی که نماز کند یکی از شما بسوی چیزی که ستر میکند او را از مردم پس خواهد یکی اینکه بگذرد از پیش او پس دفع کند او را و اگر ابا آرد پس بکشد او را انیست وی مگر شیطان که باز دارد مصلی را از حضور حق در نماز اطلاق شیطان بر آدمی شایع است و مجاز است و این حکم بر وجه حصر از برای تشدید و تغلیظ است بعضی از اهل ظاهر بوجوب این مدافعه رفته اند و مختار ائمه آنست که مندوبست و دفع بنحوی کند که فعل کثیر و موجب فساد نماز نبود و بسلاح و مشی بجانب مار نباشد و با این همه اگر منجر بقتل گردد چیزی از قصاص و دیت بر قاتل نیست

باب اثم المار بین یدی المصلی بیان گناه گذرنده در پیش مصلی **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن بسر بن سعید ان زید بن خالد ارسله الی ابی جهیم یساله ماذا سمع من رسول الله صلی الله علیه وسلم فی المار بین یدی المصلی مرویست از بسر که زید فرستاد او را بسوی ابی جهیم که بپرسد ابی جهیم را چه چیز شنیده است از پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در حق گذرنده پیش مصلی قال فقال ابو جهیم قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لو یعلم المار بین یدی المصلی ماذا علیه من الاثم گفت بسر پس گفته است ابوجهیم که فرموده است پیغمبر خدا اگر بداند گذرنده پیش مصلی که چیست بر وی از گناه لکان ان یقف اربعین خیرا له من ان یمر بین یدیه هر آئینه باشد ایستادن او چهل کان و رنج کشیدن او در این ایستادن بهتر او را از اینکه بگذرد پیش مصلی قال ابو النضر لا ادری اقال اربعین یوما او شهرا او سنة گفته است ابو النضر نه دانسته ام که آیا گفته است بسر بن ابی سعید یا فرموده است آنحضرت چهل روز یا چهل ماه یا چهل سال مقوله امام مالک است یعنی تعلیق است از مولف

باب استقبال الرجل الرجل وهو یصلی حکم پیش گرفتن مردی مردی دیگر را بحالی که نماز میکند وکره عثمان ان یستقبل الرجل وهو یصلی و ناخوش داشته است عثمان بن عفان رضی الله عنه اینکه پیش گیرد مصلی مردی ایحالی که نماز میکند وهذا اذا اشتغل به فاما اذا لم یشتغل به فقد قال زید بن ثابت ما بالیت ان الرجل لا یقطع صلوة الرجل مولف گوید این حکم عثمان بکراهیت وقتی که مشغول گردد مصلی بآن مرد پس اما وقتی که مشغول نگردد بآن پس بتحقیق گفته است زید بن ثابت باک ندارم باین استقبال بسبب آنکه مرد قطع نمیکند نماز مرد را **حدثنا** اسمعیل بن خلیل قال اخبرنا علی بن مسهر عن الاعمش عن مسلم عن مسروق عن عائشة انه ذکر عندها ما یقطع الصلوة فقالوا یقطعها الکلب والحمار والمرأة روایت کرده است مسروق از عائشه رضی الله عنها که تحقیق ذکر کرده شد نزد او چیزی که قطع میکند و باطل میسازد نماز را اگذشتن از پیش مصلی پس گفتند که قطع میکند نماز را سگ و خر و زن فقالت لقد جعلتمونا کلابا پس گفت عائشه تحقیق گردانیدید شما ما زنان را در حکم سگان عائشه زجر کرد و انکار نمود این حکم صحابه را و گفت لقد رأیت النبی صلی الله علیه وسلم یصلی وانی لبینه وبین القبلة وانا مضطجعة علی السریر تحقیق دیدم پیغمبر خدا را که نماز میگذارد و تحقیق من بودم میان آنحضرت و میان قبله و حالی که خوابیده ام من بر سریر فتکون لی الحاجة واکره ان استقبله فانسل انسلالا و می بود مرا حاجتی و ناخوش داشتم که مقابله کنم آنحضرت را پس میکشیدم خود را آهسته یعنی نرم و سبک میگذشتم وعن الاعمش عن ابراهیم عن الاسود عن عائشة نحوه و مرویست از اعمش از ابراهیم و وی از اسود از عائشه مانند حدیث مذکور بحسب معنی تقصود

باب الصلوة خلف النائم در جواز نماز کردن پس پشت خوابیده **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی قال حدثنا هشام قال حدثنی ابی عن عائشة قالت کان النبی صلی الله علیه وسلم یصلی وانا راقدة معترضة علی فراشه گفت عائشه بود پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی نماز میگذارد بجائی که من خوابیده بودم در عرض دراز کشیده بر جامه خواب خود

صحیح الاسلام | کتاب العلم

وسکون نون تحتیه بن حفص بن القعقاع بدو قاف و دو مهمله و ادو عامی ابو محمد بصری سنه دو صد و بست و هفت قال حدثنا عبد الواحد بن زیاد بصری قال حدثنا الاعمش سلیمان بن مهران عن ابراهیم بن یزید نخعی عن علقمة بن قیس نخعی عن عبد الله قال بینا انا امشی مع النبی گفت ابن مسعود در اثنای آنکه ما سیر میکنیم پیاده با پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم فی حرث المدینة در زراعت مدینه حرث بدو مهمله و مثلثه همچنانکه در روایه کتاب التفسیر است و اکثر روایات در اینجا بفتح خاء معجمه و کسر راء و در آخر موحده بمعنی ویران و بعضی بکسر معجمه و فتح راء جمع خربه کذا قیل عینی گفته خربه جمع خرب بکسر راست چون کلم و کلمه وهو یتوکأ علی عسیب معه بحالیکه آنحضرت تکیه میکرد بر عصا شاخ خرما کو راست و باریک که برگ از او دور کرده باشند و نیز شاخ که برگ برآورده فمر بنفر من الیهود پس گذشت آنحضرت بجمعی از یهود فقال بعضهم لبعض سلوه عن الروح پس گفتند بعضی از آنها مر بعضی را بپرسید این را از حقیقت روح وقال بعضهم لا تسئلوه لا یجیئ برفع و نصب و جزم فیه بشیء تکرهونه پس گفتند بعضی مپرسید او را تا نیارد چیزی را که ناخوش دارید آنرا فقال بعضهم لنسألنه و گفتند بعضی سوگند است هر آئینه می پرسیم او را فقام رجل منهم فقال یا ابا القاسم ما الروح پس ایستاد مردی از ینها و گفت ای ابوالقاسم چیست حقیقت روح که در حیوان است مرویست که یهود گفتند قریش را اگر تفسیر میکند روح را نبی نیست چه در توریت نیز مبهم بوده پس سکوت و ابهام دلیل نبوت محمد است و قول بعض که میرسید که تا نیارد چیزی که مکروه میدارند ناظر بدان است فسکت پس خاموش ماند آنحضرت فقلت انه یوحی الیه فقمت ابن مسعود گوید پس گفته یعنی بنفس خود که تحقیق وحی کرده می شود بسوی آنحضرت پس برخاستم

فاذا اراد ان يوتر ايقظني فاوترت پس وقتی که میخواست که نماز وتر کند بیدار کردی مرا پس وتر میکردم پس آنحضرت نایم عام است بحسب معنی شامل دو دیدن را یا آنکه حکم شرعی در غیر خواص و وزارت برابر است پس حکمیکه نیز ثبوت یافت بیمر نیز ثابت شود بلکه این حکم سر مر بطریق اولی باشد پس مطابق میشود حدیث مر ترجمه را و با وجود آن باب لاحق را جدا اخذ کردن از قبیل تحصیل حاصل سے نماید فتدبر باب التطوع خلف المرأة در جواز نماز نفل گذاردن پس زن حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابي النضر مولى عمر بن عبيد الله عن ابي سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت كنت انام بين يدي رسول الله صلى الله عليه وسلم ورجلاي في قبلته گفت عائشه بودم من که خواب میکردم پیش روی رسول خدا رحمت کناد خدا بروی بحالی که هر دو پای من در جانب قبله آنحضرت بود فاذا سجد غمزني فقبضت رجلي پس وقتی که اراده سجده میکرد آنحضرت خلنه میکرد مرا پس میکشیدم هر دو پای خود را فاذا قام بسطتهما پس وقتی که استاده میشد دراز میکردم پایها را قالت والبيوت يومئذ ليس فيها مصابيح گفت عائشه و خانها در آن روز نداشت چراغها عائشه اعتذار میگوید که اگر در خانه چراغ بودی حال سجده آنحضرت دیده پای خود میکشیدم و هر بار احتیاج بجنبه و اشارت آن حضرت نمی بود اما عجب که علم وی کافی نبود و اگر در میانه خواب میکردی باختیار پای دراز میکرد و چراغ هم بیفائده بود و گفته اند که این نماز نفل بود از انکه عادت مستمره آنحضرت آن بود که فرائض در مسجد بجماعت میکرد ظاهر آنست که این نماز تهجد است و تطوع شامل آنست لیکن بنسبت بآنحضرت خالی از اشکال نیست از انکه تهجد برای آنحضرت از واجبات است و مراد از خلف مرأة آنست که زن پیش روی مصلی باشد بهر حالی که باشد و از لفظ حدیث همین قدر معلوم میشود که پایهای عائشه در سجده گاه آن حضرت بودی و این چنین صورت میتواند بود باب من قال لا يقطع الصلوة شيء در بیان حکم قول کسی که گفته است قطع نمیکند نماز را چیزی از آنچه بعضی گفته اند که زن و سگ و حمار قطع میکنند حدثنا عمر بن حفص قال حدثنا ابي قال حدثنا الاعمش قال حدثنا ابراهيم عن الاسود عن عائشة رضي الله عنها ح قال الاعمش حدثني مسلم عن مسروق عن عائشة یعنی اعمش را از دو طریق این حدیث رسیده و حفص از وی بهر دو طریق روایت کرده ذكر عندها ما يقطع الصلوة ذکر کرده شد نزد عائشه چیزی که قطع میکند نماز را قالوا الكلب والحمار والمرأة گفتند بعضی که قطع میکند سگ و خر و زن بیان ما سبق است فقالت شبهتمونا بالحمر والكلاب پس گفت تشبیه دادید ما را بخران و سگان والله لقد رأيت النبي صلى الله عليه وسلم يصلي واني على السرير بينه وبين القبلة مضطجعة گفت سوگند خدا بتحقیق دیده ام پیغمبر خدا را که نماز میکرد و بحالی که من بر سریر بودم که میان آن حضرت و میان قبله بود در حالیکه پهلو نهاده بودم فتبدو لي الحاجة فاكره ان اجلس فاوذي النبي صلى الله عليه وسلم پس ظاهر میشد مرا حاجت بشری پس ناخوش داشتم که بنشینم مقابل او و ایذا کنم پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی مبادا مشغول شود بمن فانسل من عند رجليه پس میکشیدم خود را از جانب پایهای سریر از ینجا معلوم شد که مرور مرأة با آنکه نفوس مجبول است بر اشتغال بزن قاطع نماز نبوده است پس مرور سگ و خر هم قاطع نباشد بدانکه بعضی مردم در صدر اول قایل بودند بقطع نماز بمرور سگ و خر و زن بحدیث ابی ذر که مسلم روایت کرده است که يقطع الصلوة المرأة والحمار والكلب الاسود و همچنین حدیثی که ابو داود و ابن ماجه روایت کرده و در آن تقیید کرده زن را بحایض و اکثر فقها امام احمد گوید که سگ سیاه قطع میکند و حدیثی معارض آن نیامده اما حمار و مرأة که احادیث معارض دارد بدان جزم نکرده اد طحاوی و غیر او از علمای حنفیه بآن رفته اند که حدیث ابی ذر و آنچه موافق آنست منسوخ است باحادیثی که در صلوة آنحضرت بسوی آن واقع آمده و مهم آنست که ابن عمر بعد از انکه روایت قطع کرده بود فتوی داده که قطع نمیکند نماز مصلی را فعل دیگری و مرور یکی از آن سه چیز و این فتوی وی رضی الله عنه بی علم نسخ درست نباشد بیشتر علما تاویل کرده اند حدیث قطع بقطع خشوع و حضور نه خروج از صلوة و این آنچه نیز تمام نیست چه قطع خشوع مخصوص باین سه چیز نمی باید والله اعلم حدثنا اسحق قال اخبرنا يعقوب بن ابراهيم بن سعد قال حدثني ابن اخي ابن شهاب انه سأل عمه عن الصلوة يقطعها شيء فقال لا يقطعها شيء گفت یعقوب حدیث کرد مرا برادر زاده ابن شهاب که بتحقیق وی پرسید عم خود را

کما استفاده میکنند آنرا بواسطه حواس خود و اکتساب عقل مر علوم نظری را بدیهیات است که مستفاد از حس اند جزئیات اند و نیز چیزهاست که حس آنرا ادراک نمیکند و نه چیزی که احوال آنرا که معرفت ذات اند و روح ازین قبیل است که معرفت ذات او ممکن نبود مگر بعوارض که تمیز و بینها ورا از انچه مشتبه است بدان قال الاعمش هي كذا في قراءتنا گفت اعمش این آیه چنین است در قرائت ما و او تو را بصیغه غائب و نیست آن از قراءتهای سبعه متواتره و از مشهور و سوای آن در شیئت و مشهور بصیغه خطاب است وما اوتيتم باب من ترك بعض الاختيار کسی که ترک کند بعضی امور مختار را که با خیر و صلاح باشد یعنی ترک کند فعل یا علم دادن آنرا مخافة ان يقصر فهم بعض الناس عنه بخوف آنکه کوتاهی کند فهم بعضی مردم از درک آن فيقعوا في اشد منه پس بیفتند در سخت تر از انچه هستند در آن غیر مختار و در بعضی روایات في اشر منه و بعضی شر منه یعنی بدتر از آن حدثنا عبيد الله بن موسى عن اسرائيل بن ابي اسحق سبیعی بفتح مهمله و کسر موحده سنه یکصد و شصت عن ابي اسحق عن الاسود بن يزيد بن قيس نخعي دریافته زمان نبوت را و لیکن رؤیت نیست او را سنه هفتاد و پنج قال قال لي ابن الزبير كانت عائشة تسر اليك كثيرا فما حدثتك في الكعبة اسود نخعی گوید گفت مرا عبد الله بن زبیر بود عائشه صدیقه رضی الله عنها که پنهان میگفت تو سخن بسیار پس چه گفته است ترا در بنای کعبه قلت قالت لي قال النبي اسود گوید گفتم من گفته مرا عائشه که پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم یا عائشة لولا ان قومك حديث عهدهم ای عائشه اگر نمی بود خوف این که قوم تو تازه عهد اند قال ابن الزبير بكفر گفت ابن زبیر برای تکمیل اسود این لفظ را که وی فراموش کرده بود یا بطریق مبادرت در اثنای استماع حدیث بتفسیر لفظ سابق چنانکه در عادت میشود یعنی نو عهد بکفر که شاید منکر دارند تغییر را در کعبه لنقضت الكعبة فجعلت لها بابين هر آینه نقض کردمی بنای کعبه او گردانیدمی مر او را دو باب باب يدخل منه الناس و باب يخرجون منه دری که در آیند از آن مردم و دری دیگر که بر آیند از آن ففعله ابن الزبير پس کرد آن را ابن زبیر و بعمل آورد آنچه مخطور خاطر شریف بود و تمام آن در کتاب الحج مذکور شود و مستفاد میشود ازین حدیث ترک مصلحه برای خوف از لزوم مفسده باب من خص بالعلم قوما دون قوم كراهة ان لا يفهموا کسی تخصیص کرد بعطاء علم قومی را نه قوم دیگر را بسبب ناخوش داشتن آنکه نفهمند آن قوم دیگر و گمراه شوند وقال علي رضي الله عنه حدثوا الناس بما يعرفون گفت علی ابن ابی طالب حدیث کنید مردم را بانچه بشناسند و نزدیک بفهم ایشان باشد یعنی هر کسی

کہ ابن شہاب ہست اشعار کرد کہ قطع میکند آنرا چیزی پس گفت ابن شہاب قطع نمی کند آنرا چیزی از این امور کہ بعضی بدان رفتہ اند اخبرنی عروۃ بن
الزبیر ان عائشۃ زوج النبی صلی اللہ علیہ وسلم قالت این مقولہ ابن شہاب ہست کہ گفت خبر داد مرا عروہ کہ گفت عائشہ کان رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم یقوم فیصلی من اللیل وانی لمعترضۃ بینہ وبین القبلۃ علی فراش اہلہ بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا
بروی قیام می نمود پس میگذارد از نماز شب بدرستی کہ من ہر آئینہ افتادہ بودم میان آنحضرت و میان قبلہ قیام میکرد و نماز میگذارد آنحضرت بر جامہ خواب اہل خود
پوشیدہ نماند کہ از سیاق حدیث عائشہ مفہوم میشود کہ وی رضی اللہ عنہا انکار آن کردہ کہ زنان را در حکم سگ و خر داخل کردہ اند نہ آنکہ سگ و خر نیز
قطع نمیکنند و مولف استدلال کردہ باین حدیث بر عدم قطع این ہر سہ چیز و بصورت استدلال مولف در حدیث سابق اشارت کردہ ایم و خالی
از ضعف نیست **باب** اذا حمل جاریۃ صغیرۃ علی عنقہ فی الصلوٰۃ در بیان حکم آنکہ وقتی کہ بردارد مصلی دختر کی صغیرہ را بر دوش خود
اندر نماز آیا جایز است یا نہ و حدیثی کہ آوردہ دال بر جواز ہست **حدثنا** عبد اللہ بن یوسف قال اخبرنا مالک عن عامر بن عبد اللہ بن
الزبیر عن عمرو بن سلیم الزرقی عن ابی قتادۃ الانصاری ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کان یصلی وھو حامل امامۃ بنت
زینب بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم روایت کردہ ابو قتادہ انصاری کہ بتحقیق پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم نماز میگذارد در حال آنکہ آن حضرت
بردارندہ بود امامہ دختر زینب را کہ دختر پیغمبر خدا بود و دھی لابی العاص بن ربیعۃ بن عبد شمس و آن امامہ دختر ابی العاص
ربیعہ بن عبد شمس بود و گفتہ اند کہ صحیح آنست کہ عبد شمس جد ربیعہ است از شہرت نسبت کردہ اند بجد او و العبد شمس نام پدر او عبد العزی
بن عبد شمس است و ابو العاص بقول مختار نام او مقسم است تزویج کردہ بود آن حضرت زینب را بوی پیش از ظہور نبوت و او بعد از ظہور اسلام
با کافران بود و اسیر شد روز بدر پس اسلام آوردہ و ہجرت نمودہ پیش آن حضرت آمد و آن حضرت زینب را باز با و داد و آنحضرت خوش کردہ داماد ی
او را و ثنا گفتہ بران و وی در ایام خلافت صدیق رضی اللہ عنہ وفات یافتہ و زینب ہم در حبالہ نکاح او در گذشتہ است و امامہ را امیر المومنین
علی رضی اللہ عنہ بعد از فوت فاطمہ زہرہ رضی اللہ عنہا تزویج کردہ فاذا سجد وضعھا واذا قام حملھا پس وقتی کہ ارادہ سجدہ کردی
آن حضرت میگذاشت او را بر زمین و وقتی کہ ارادہ قیام میکرد بر میداشت او را بدانکہ این فعل از ان حضرت برای تشریع بودہ است و بجواز
آن رفتہ اند اکثر ائمہ جز مالکیہ گویند کہ این حکم منسوخ شدہ است بعد از انکہ حکم شد کہ فعل کثیر در نماز مبطل ہست و رد کردہ اند این مذہب را با آنکہ قطعاً
معلوم شدہ کہ حدیث امامہ متاخر است بمدت مدید خطابی گوید درین امر فعل کثیر ہم نیست اما الفتی و انسی تمام بآن حضرت داشتہ خود آمدہ
متعلق می شد و آنحضرت در وقت سجدہ باندک فعل او را بر زمین میگذاشت و چون امامہ باز متعلق می شد او را بر میداشت و در ابطال فعل
قلیل ہم گفتہ اند اگر در یک رکن مکرر شود حکم کثیر دارد و اینجا نہ این چنین است و نیز گفتہ در آن وقت کسی نبود کہ متعہد حال امامہ شود
اگر آن حضرت اینقدر توجہ نمی فرمود وی گریہ میکرد و مشغول میساخت خاطر را و باین ادنی توجہ او را باز میداشت نووی گوید اینہا عذرہای
غیر موجہ است در حدیث چیزی کہ خلاف حکم شرع باشد نیست **باب** اذا صلی الی فراش فیہ حایض وقتی کہ نماز کند کسی بسوی جامہ
خوابی کہ دران حایض باشد صحیح و روا است **حدثنا** عمرو بن زرارۃ قال اخبرنا ھشیم عن الشیبانی عن عبد اللہ بن شداد بن
الھاد قال اخبرتنی خالتی میمونۃ بنت الحارث قالت کان فراشی حیال مصلی النبی صلی اللہ علیہ وسلم
فربما وقع ثوبہ علی وانا علی فراشی وانا حایض گفت میمونہ ام المومنین بود جامہ خواب من پہلوی جای نماز پیغمبر خدا رحمت کناد خدا
بروی و بسا بود کہ افتادی جامہ آن حضرت بر من و من بر فراش خود بودم و بحالی کہ من حایض بودم و در ترجمہ نماز بسوی فراش است
و در حدیث در جنب مصلی واقع شدہ و این معنی عام ہست **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا عبد الواحد بن زیاد قال حدثنا سلیمان الشیبانی
قال حدثنا عبد اللہ بن شداد قال سمعت میمونۃ تقول کان النبی صلی اللہ علیہ وسلم یصلی وانا الی جنبہ نائمۃ

بی تفاوت در مقصود و لہذا در بعضی نسخ مقدم است بر تر
و تواند کہ این اثر بتعدد طرق نزد مولف ثابت باشد
پس آوردہ آنرا تعلیقاً و بعد از ان اسناد اگرچہ اسناد
ضعیف بود بطریق شاہد نیز ذکر نمود چنانکہ جایز است
حدثنا اسحق بن ابراھیم ابن راھویہ قال
اخبرنا معاذ بن ھشام بن ابی عبد اللہ الدستوائی
بمفتوحہ و سکون سین ہر دو مہملہ و فتح فوقیہ و ہمزہ بعد
الف و بقولی نون بجای ہمزہ نسبت بموضع یا قریہ ایست
سنہ دو صد قال حدثنی ابی عن قتادۃ قال حدثنا
انس بن مالک ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ
والہ وسلم ومعاذ ردیفہ علی الرحل بدرستی کہ آنحضرت
بحالی کہ معاذ پس او سوار بود بر پالان خر رحل بیشتر
استعمال او برای شتر است و اینجا مراد حمار بودہ بقرینہ
تصریح در جہاد قال یا معاذ بن جبل فرمود ای معاذ
قال لبیک یا رسول اللہ وسعدیک گفت معاذ
ایستادہ ام در خدمت و طاعت تو ای رسول خدا یاری
میدہم ترا قال یا معاذ بار دیگر ندا کرد قال گفت معاذ
لبیک یا رسول اللہ وسعدیک قال یا معاذ
قال لبیک یا رسول اللہ وسعدیک ثلثاً سہ بار
ندا کرد آنحضرت معاذ را و وی باین کلمہ جواب داد قال فرمود
بعد از ان ما من احد یشھد ان لا الہ الا اللہ وان
محمد رسول اللہ نیست ہیچ یکی کہ گواہی دہد بانکہ خدا یکی
است و محمد فرستادہ اوست صدقاً من قلبہ
از روی صدق و اخلاص از تہ دل معرا از شائبہ کذب
و نفاق الا حرمہ اللہ علی النار مگر آنکہ حرام میگرداند
او را خدا تعالی بر آتش دوزخ کہ برای کافران مہیا کردہ
شدہ بر وجہ خلود ابن مسیب گوید کہ این حکم پیش از نزول
فرایض و اوامر و نواہی بود و لیکن مشکل میشود بوقوع
مانند این حدیث از ابی ہریرہ و ابن موسی و حال آنکہ صحبت
ایشان متاخر است از نزول اکثر فرایض و حسن بصری
گفتہ مراد گفتن این ہست باداء حق و فرض آن و بعضی
گویند مراد آنست کہ بگوید یوم دتوبہ و بمیران بمیرد و آنکہ
این کلام باعتبار غالب ہست چہ عمل طاعت و اجتناب
معصیت شان موحد است و اکثر با این جملہ داخل اند
در قول وی صدقاً باعتبار اخذ مطابقت افعال چنانکہ ملحوظ
است مطابقت اعتقاد کہ مخالفت از اوامر و نواہی
نشان عدم اخلاص و تصدیق است قال یا رسول اللہ افلا
اخبر بہ الناس گفت معاذ ای رسول خدا آیا پس خبر
دہم بدان مردم را فیستبشروا پس بشارت یابند
و خوشدل شوند قال اذا یتکلوا فرمود وقتیکہ خبر
میدہی مردم را اعتماد میکنند بر ظاہر بر آن و بازمی مانند از
عمل و در روایۃ کردہ بزار از حدیث ابی سعید خدری درین
قصہ کہ آنحضرت اذن داد معاذ را در تبشیر پس در خورد معاذ
با عمر رضی اللہ عنہ گفت شتابی مکن پس در آمد بر آنحضرت و
و گفت ای نبی خدا تو بہتر میدانی کہ مردم چون بشنوند این را

عبد الله بن شداد گوید شنیدم میمونه را که میگفت بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی نماز میگذارد بحالی که من جانب پهلوی او خواب میبودم فاذا سجد اصابنی ثوبه وانا حائض پس وقتی که سجده کردی رسیدی مرا جامه آن حضرت حال آنکه من حایض ام باب هل یغمز الرجل امرأته عند السجود لکی یسجد در بیان آنکه آیا رواست که زیر کند بدست مرد زن خود را نزد سجده تا سجده کند حدثنا عمرو بن علی قال حدثنا یحیی قال حدثنا عبید الله قال حدثنا القاسم عن عائشة قالت بئسما عدلتمونا بالکلب والحمار حدیث کرد قاسم بن محمد بن ابی بکر از عائشه که گفت بد است آنچه برابر کرده اید شما ما را با سگ و حمار لقد رأیتنی ورسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی وانا مضطجعة بینه وبین القبلة فاذا اراد ان یسجد غمز رجلی فقبضتهما تحقیق دیده ام خود را و حال آنکه پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد و حال آنکه پهلو نهاده ام میان او و میان قبله پس وقتی که خواستی سجده کردن زیر میکرد بدست پای مرا پس میکشیدم هر دو پای را باب المرأة تطرح عن المصلی شیئا من الاذی باب در بیان آنکه زن دور کند از مصلی چیزی را از نجاست انجیش خود یا پس بهر وجه که تواند مقصود از این باب آنست که روا است که دست زن بمصلی در حال نماز برسد حدثنا احمد بن اسحق قال حدثنا عبید الله بن موسی قال حدثنا اسرائیل عن ابی اسحق عن عمرو بن میمون عن عبد الله قال بینما رسول الله صلی الله علیه وسلم قائم یصلی عند الکعبة گفت عبد الله بن مسعود ناگهانی که پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی ایستاده که نماز میگذارد نزد کعبه وجمع قریش فی مجالسهم اذ قال قائل منهم الا تنظرون الی هذا المرائی و گروهی از اشقیای قریش در مجالس خود بودند وقتی که گفت گوینده از ایشان آیا نمی بینید بسوی این ریا کننده ایکم یقوم الی جزور آل فلان فیعمد الی فرثها ودمها وسلاها فیجیء کدام کی از شما می ایستد بسوی شتری ذبح کرده اولاد فلان پس قصد میکند سوی سرگین آن و خون آن و پوستی که در ان بچه می باشد پس می آرد آنرا ثم یمهله حتی اذا سجد وضعه بین کتفیه پس در رنگ میکند آنرا تا وقتیکه سجده کند بنهد آنرا میان دو شانه او فانبعث اشقاهم فلما سجد رسول الله صلی الله علیه وسلم وضعه بین کتفیه پس برخاست باین کار بدبخت ترین آنها که عقبه بن ابی معیط بود و آورد آنرا پس بگاه سجده کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم نهاد آنرا میان دو شانه آن حضرت وثبت النبی صلی الله علیه وسلم ساجدا فضحکوا حتی مال بعضهم علی بعض من الضحک و ثابت ماند آن حضرت در حال سجده پس خنده کردند تا آنکه می افتاد بعض ایشان بر بعضی از خنده فانطلق منطلق الی فاطمة وهی جویریة فاقبلت تسعی پس رفت رونده بسوی فاطمه زهرا رضی الله عنها و حال آنکه فاطمه خورد سال بود پس آمد دویده وثبت النبی صلی الله علیه وسلم ساجدا حتی القته عنه واقبلت علیهم تسبهم و ثابت ماند آنحضرت بحالی که سجده کرده بود تا آنکه انداخت آنرا از آن حضرت و روی کرد بر ایشان بحالی که دشنام میکرد آن اشقیا را فلما قضی رسول الله صلی الله علیه وسلم الصلوة قال اللهم علیک بقریش اللهم علیک بقریش پس هرگاه که گذارد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی نماز را دعای بد کرد بر آن اشقیا و حواله کرد آنها را بقهر خدا و گفت بار خدایا بر تست جزای قریش سه بار فرمود ثم سمی اللهم علیک بعمرو بن هشام وعتبة بن ربیعة وشیبة بن ربیعة والولید بن عتبة وامیة بن خلف وعقبة بن ابی معیط وعمارة بن الولید پس تر نام برد هر یک از ان اشقیا را که حاضر بودند عمرو بن هشام نام ابوجهل لعین است قال عبد الله فوالله لقد رأیتهم صرعی یوم بدر ثم سحبوا الی القلیب قلیب بدر گفت عبد الله بن مسعود پس سوگند خدا تحقیق دیده ام این جماعت را هلاک شده روز غزوه بدر پس تر کشیده شدند بسوی چاه چاه بدر این حکم باعتبار اغلب و اکثر است چنانچه سابقا معلوم شد ثم قال رسول الله صلی الله علیه وسلم واتبع اصحاب القلیب لعنة پس تر فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در پی کرده شد این اهل چاه لعنت را در آخرت یعنی چنانچه در دنیا بخواری هلاک شدند در آخرت مردود و مطرود شدند از رحمت حق تم الجزء الثانی من اجزاء الثلثین ویتلوه

شیخ الاسلام | کتاب العلم

...یشر یا از بیم از کتمان علم بود حدثنا مسدد قال حدثنا معتمر بن سلیمان بن طرخان ابو محمد بصری سنه یکصد و هشتاد و هفت و پدرش سلیمان سنه یکصد [illegible] و سه قال سمعت ابی قال سمعت انسا قال ذکر لی ان النبی صلی الله علیه وعلی آله وسلم قال لمعاذ من لقی الله لا یشرک به شیئا دخل الجنة گفت انس ذکر کرده شد مرا اینکه پیغمبر فرمود معاذ را که کسی بمیرد بحالی که شریک نمیگرداند بخدا چیزی را در عبادت در آید بهشت را قال الا ابشر به الناس گفت معاذ آیا بشارت بدهم باین مژده مردم را قال لا فرمود نه انی اخاف ان یتکلوا [illegible] اعتماد کنند بران و عمل ترک دهند باب الحیاء فی العلم شرم ورزیدن در تحصیل علم مراد اینجا شرم شرعی است که باز میماند بدان شخص از زنا یا مثل آن وی شعبه از ایمان است بلکه شرمی که باز ماند از یاد گرفتن [illegible] چنانچه مولف میگوید وقال مجاهد گفت مجاهد که تابعی کبیر است لا یتعلم العلم مستحی ولا مستکبر نمی آموزد علم را شرمناک و نه مستکبر چه شرم و تکبر مانع اند از آنکه جهل او بر کسی ظاهر شود و یا از خودی بیاموزد و تکبر بدترین آفات علم است که بدان علم را دون از خود شمارد و از تعلم استنکاف آرد وقالت عائشة رضی الله عنها نعم النساء نساء الانصار لم یمنعهن الحیاء ان یتفقهن فی الدین گفت عائشه نیک زنانند زنان انصار باز نداشت ایشان را شرم از آنکه علم و فهم حاصل کنند در امور دین حدثنا محمد بن سلام قال اخبرنا ابو معاویة بن محمد بن خازم بخاء معجمه قال حدثنا هشام بن عروة عن ابیه عن زینب بنت ام سلمة پدرش ابو سلمه عبد الله بن عبد الاسد مخزومی است از افقه زنان خود بود نسبتش بمادر که ام المومنین است برای شرف است سنه هفتاد و سه عن ام سلمة جفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم قالت جاءت ام سلیم بنت ملحان بکسر میم و حاء مهمله بجاریه انصاریه مادر انس بن مالک الی رسول الله گفت ام سلمه آمد ام سلیم بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم فقالت یا رسول الله ان الله لا یستحیی من الحق [illegible] خدا [illegible] که خدا تعالی [illegible] از گفتن حق و پرسیدن آن [illegible] منع نکرده از حیا داشتن از پرسیدن آن اگرچه متضمن چیزی باشد که از ذکر وی در عادت شرم پدید آید [illegible] سوال فهل علی المرأة من غسل [illegible] غسل وقتی

الجزء الثانی

بسم الله الرحمن الرحيم كتاب مواقيت الصلوة

این کتاب در بیان وقتهای نماز است مواقیت جمع میقات است بمعنی وقت **باب** مواقیت الصلوة و فضلها در بیان وقتهای نماز است و مزید ثواب در رعایت آن وقوله و در بیان قول خدا عز وجل ان الصلوة كانت على المؤمنين كتابا موقوتا تحقیق نماز هست بر مسلمانان فرضی موقوت مولف در تفسیر موقوت گوید موقتا وقته عليهم یعنی فرضی محدود که روا نیست در گذشتن از ان حد صحیح حالی **حدثنا** عبد الله بن مسلمة قال قرأت على مالك عن ابن شهاب ان عمر بن عبد العزيز اخر الصلوة يوما مرویست از ابن شهاب که عمر بن عبد العزیز تاخیر کرد نماز را روزی و وی درین ایام امیر مدینه بود از جانب ولید بن عبد الملک و درآن زمان خرابی در امور شرعیه راه یافته بود فدخل عليه عروة بن الزبير فاخبره ان المغيرة بن شعبة اخر الصلوة يوما وهو بالعراق پس در آمد بر عمر بن عبد العزیز عروه پس خبر داد او را که مغیره تاخیر کرد نماز را یک روزی و حال آنکه او در عراق بود مراد عراق عرب است و طول آن از عبادان تا موصل است و عرض از قادسیه تا حلوان فدخل عليه ابو مسعود الانصاری

فقال ما هذا يا مغيرة پس در آمد بر مغیره ابو مسعود و گفت چیست این تاخیر ای مغیره الیس قد علمت ان جبرئيل عليه السلام نزل فصلى فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم آیا ندانسته تو که جبرئیل فرود آمد پس نماز گذارد پس نماز گذارد با او پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی

ثم صلى فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم صلى فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم صلى فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم صلى فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم تا پنج بار یاد ای پنج نماز گفت گفته اند که فاء تعقیب بر صلوة رسول آورد از آنجهت که بعد از صلوة جبرئیل بود و ثم که دلالت دارد بر تاخیر بر نماز جبرئیل آورد از آنکه متراخی بود از نماز سابق اگر آن حضرت اقتدا کرده چنانکه از احادیث دیگر معلوم شده نیز تعقیب گنجایش دارد یا گوییم فا بمعنی واو است شراح گفته اند مراد تاخیر از اول وقت است چنانکه در روایت دیگر تصریح بدان کرده و اعتراض عروه بر عمر بن عبد العزیز و اعتراض ابو مسعود بر مغیره نیز همین است که از وقت مستحب تاخیر کردند ثم قال بهذا امرت پس گفت جبرئیل باین یعنی باداء نماز درین اوقات امر کرده شده یا مامور شده ام من که درین وقت نماز کنم با تو فقال عمر لعروة اعلم ما تحدث به پس گفت عمر بن عبد العزیز عروه را بدان و آگاه باش چیزی را که حدیث میکنی بآن یعنی باین حدیث را دانسته میگویی او ان جبرئيل هو اقام لرسول الله صلى الله عليه وسلم وقت الصلوة آیا میدانی که بتحقیق جبرئیل امامت کرد برای پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم وقتی که بیان کرد اوقات نماز را قال عروة كذلك كان بشير بن

ابی مسعود يحدث عن ابيه گفت عروه همچنین است جبرئیل امامت کرده بود و بشیر پسر ابو مسعود حدیث کرد از پدر خود ابو مسعود انرا قال عروة ولقد حدثتني عائشة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي العصر والشمس في حجرتها قبل ان تظهر گفت عروه و بتحقیق حدیث کرده مرا عایشه که پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی بود که می گذارد نماز عصر و حال آنکه آفتاب در حجره او بودی پیش از آنکه بر رود از ته دیوار بر بالای آن مراد از آفتاب سایه اوست و آفتاب چون بلند باشد سایه او در صحن خانه باشد چون نزدیک بافق آید بر بالای دیوارها بود و چون عمر بن عبد العزیز در نماز عصر تاخیر کرده بود برای او سندی دیگر از مرویات عایشه آورد پوشیده نماند که ظاهر ازین حدیث عایشه آنست که مراد وقت غیر مکروه است و حدیثی که مولف در جای دیگر نقل کرده که جبرئیل دو روز آمده امامت کرد روز اول در اول اوقات و روز دیگر در آخر اوقات و گفت میان این دو وقت وقت نماز است نیز دلالت دارد که اعتراضها از جهت آن بوده که در اوقات مکروه نماز کرده بودند و از مولف هم درین ترجمه ادعای اول وقت ظاهر نیست و حدیث نیز دلالت ندارد بر آن **باب** قول الله تعالى منيبين اليه واتقوه واقيموا الصلوة ولا تكونوا من المشركين فرموده خدا

الجزء الثالث | شيخ الاسلام | كتاب العلم

فرزند او در مسلم روایة ام سلیم زیاده آمده که آنحضرت فرمود بدرستی که آب مرد سطبر است و سفید و آب زن تنک است و زرد پس هر کدام از ان دو آب که غالب شود و یا پیشتر از روی در رحم افتد پیدا شد از ان شبیه مانند **حدثنا** اسمعيل قال حدثني مالك عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه واله وسلم قال ان من الشجر شجرة لا يسقط ورقها وهي مثل المسلم ابن عمر گوید فرمود آنحضرت که از درختان درختی است که نمی افتد برگ آن و آن مانند مسلمان است حدثوني ما هي بگویید مرا که کدام است فوقع الناس في شجر البادية پس افتادند مردم در فکر درختان صحرا و وقع في نفسي انها النخلة و افتاد [illegible] من که آن درخت خرما ست قال عبد الله گفت ابن [illegible] فاستحييت پس شرم کردم من از پیش بزرگان بگویم فقالوا [illegible] رسول الله اخبرنا بها پس گفتند ای رسول خدا خبر ده مرا از آن فقال رسول الله پس فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم هي النخلة آن درخت خرما ست قال عبد الله گفت ابن عمر فحدثت ابي بما وقع في نفسي پس خبر دادم پدر خود را بانچه افتاده بود در دل من فقال لان تكون قلتها احب الي من ان يكون لي كذا وكذا پس گفت پدر مرا هر آینه باشد که بگفتی تو آنرا دوست تر است بسوی من از آنکه باشد مرا چنین چنین کنایت از شتران سرخ موست که احسن اموال عرب بود و در عبارات بیشتر آمده تاسف کرد عمر بر عدم عرض پسر بخطور خاطر را بحضرت رسالت تا ظاهر شدی فضل او و اگر از صغر سن خود حیا ورزیده بود بایستی که در آن وقت آهسته به بزرگی میگفت که وی بعرض میرسانید باب من استحيى فامر غيره بالسؤال کسی که حیا ورزید از پرسیدن خود از حکم شرعی پس امر کرده دیگری را بسوال از ان **حدثنا** مسدد قال حدثنا عبد الله بن داود بن عامر خریبی نسبت بخریبه بضم معجمه و فتح راء و سکون تحتیه و موحده محله ببصره سنه دو صد و سیزده عن الاعمش عن منذر اسم فاعل از انذار کنیة وی ابو یعلی است الثوری نسبت بقبیله ثور است عن محمد بن الحنيفة ابی القاسم پسر علی ابن ابی طالب از بطن حنیفه که نامش خوله بنت جعفر حنفی یمانی است از بندیهای حنفیه سنه هشتاد با یک بالا عن علي قال كنت رجلا مذاء علی رضی الله عنه گفت بودم من مردی بسیار مذی بفتح میم و سکون ذال معجمه بکسر ذال و تشدید یا تیز آمد رطوبتی که از آلت مرد در وقت ملاعبت با زن بر آید یعنی شرم داشتم که پرسم آنحضرت را از حکم آن فامرت المقداد بکسر میم و سکون قاف ابن عمرو بن ثعلبه بهرانی از سابقان اسلام است و او را ابن اسود نیز گویند باعتبار تربیت یا تبنی با جزآن و در حقیقت پسر عمرو است سنه سی و سه [illegible]

[illegible] ملانان [illegible] شده وحالی که رجوع کننده اند بسوی خدا و منقطع اند از ما سوا و بترسید خدا را و برپا دارید نماز را و نباشید از مشرکان
[illegible] باب ساخته و حدیثی که درین باب آورده غیر از اقامت نماز دران مذکور نیست و نیز این باب و دو باب دیگر
[illegible] اقامت نماز است اوقات دران ذکر نیافته مگر گویند که اقامت نماز جان ست که در اوقات آن باشد پس
[illegible] اوقات هم مذکور بشود **حدثنا** قتیبة بن سعید قال حدثنا عباد وهو ابن عباد عن ابی جمرة عن ابن عباس
قال [illegible] وفد عبد القیس علی رسول الله گفت ابن عباس قدوم آورد ایلچی قبیلهٔ عبد القیس در سال فتح مکه بر پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم
فقالوا [illegible] هذا الحی من ربیعة پس گفتند یا رسول الله این قبیله از ربیعه است چون عبد القیس از اولاد ربیعه بود نسبت کردند
[illegible] نستطیع ان نصل الیک الا فی الشهر الحرام [illegible] بر سیم بسوی تو مگر در ماه حرام از ملاحظهٔ دشمنان که در راه ما اند فمرنا
بشیء ناخذه عنک وندعو الیه من وراءنا پس بفرما ما را بچیزی که اخذ کنیم آنرا از تو برای خود و بخوانیم بسوی آن مامور کسی را که ورای
ما است فقال آمرکم باربع وانهاکم عن اربع الایمان بالله ثم فسرها لهم شهادة ان لا اله الا الله وانی رسول الله
نخست ایمان بخدا است [illegible] خصلت ایمان را برای ایشان که آن گواهی دادن است از صمیم قلب که معبود بحق جز خدا نیست
[illegible] تحقیق من پیغمبر اویم واقام الصلوٰة وایتاء الزکوٰة وان تؤدوا الی خمس ما غنمتم و دیگر برپا داشتن نماز است
و دادن زکوٰة و ادا کنید بسوی من پنجم حصه از انچه غنیمت یابید از کافران وانهی عن الدباء والحنتم والمقیر والنقیر ومنع
[illegible] از ین ظروف که استعمال میکردند در شراب و شرح این حدیث بتفصیل گذشته است **باب** البیعة علی اقامة الصلوٰة
دربیان آنکه بیعت اسلام بر اقامت نماز بود **حدثنا** محمد بن المثنی قال حدثنا یحیی قال حدثنا اسمعیل قال حدثنا قیس عن
جریر بن عبد الله قال بایعت رسول الله صلی الله علیه وسلم علی اقام الصلوٰة وایتاء الزکوٰة والنصح لکل مسلم
گفت جریر بیعت کردم پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بر وی بر اقامت نماز و دادن زکوٰة و خیر خواهی هر مسلمان را بیعت یقین که بجمیع
احکام وارکان اسلام خواهد بود جریر صلوٰة و زکوٰة را ذکر کرد از جهت اهتمام بشان آنها کذب بت بمخاطبین دیده باشد و آن حضرت
زیاده برارکان بخیر خواهی جمیع مسلمانان جریر را تخصیص فرمود از آنکه سید قوم بود و جمعی فراوان بوی اتفاق داشتند و وفد عبد القیس
را بذکر خمس تخصیص کرد از انکه اینها اهل محاربه بودند و غنایم بسیار میگرفتند **باب** الصلوٰة کفارة **حدثنا** مسدد
قال حدثنا یحیی عن الاعمش قال حدثنی شقیق قال سمعت حذیفة قال کنا جلوسا عند عمر فقال ایکم
یحفظ قول رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الفتنة قلت انا کما قاله گفت حذیفه بودیم ما یاران پیغمبر نشسته بودیم نزد عمر
بن خطاب رضی الله عنه پس گفت عمر کدام یک از شما یاد میدارد فرمودهٔ پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم در شان فتنه گفتم من یاد دارم چنانکه
فرموده است آنحضرت [illegible] انک علیه او علیها لجری گفت تحقیق تو با آنحضرت یا بر مقابلهٔ آنحضرت شک کرده است کرمانی گوید
شاید [illegible] است [illegible] وملاحظهٔ [illegible] رد و انکار کند [illegible] گفتم قلت فتنة الرجل فی اهله وماله وولده وجاره
ابتلای مرد در زن او است و مال [illegible] و فرزند او و [illegible] او ست که ادای حقوق اینها نکند یا بواسطهٔ اینها ارتکاب امور نامشروع
کند و در [illegible] ناحق تصرف نماید و مال را در غیر باید بدهد [illegible] غیر مصرف صرف نماید تکفرها الصلوٰة والصوم والصدقة
والامر [illegible] والنهی [illegible] سیاند [illegible] که درین امور دارد و نماز و روزه و صدقه ظاهر آنست که صدقه شامل زکوٰة و غیر آن باشد
وامر کردن بمعروف و باز داشتن مردم را از معاصی قال لیس هذا ارید ولکن الفتنة التی تموج کما یموج البحر گفت این فتنه را
نمیخواهم از تو معلوم کنم لیکن آن فتنه را میخواهم که موج زند چنانکه دریا موج میزند قال لیس علیک منها باس یا امیر المؤمنین گفت

شیخ الاسلام [illegible]

[illegible] عن عبد الله بن عمر ان رجلا قام فی المسجد
فقال یا رسول الله [illegible] تامرنا ان نهل
مروی است از ابن عمر [illegible]
بود پس گفت ای رسول خدا [illegible]
بندیم [illegible] مراد
احرام است که [illegible] تلبیه [illegible]
میقات احرام است فقال [illegible]
پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم یهل اهل
المدینة من ذی الحلیفة احرام بندند مردم مدینه
بحج روند از ذی الحلیفه [illegible]
است قریب [illegible] ویهل [illegible]
الجحفة و احرام بندند مردم ملک شام [illegible] جحفه بضم جیم و
سکون مهمله و فا نام موضعی است میان که و مدینه و یهل
اهل نجد من قرن و احرام بندند مردم نجد از قرن نجد
در اصل زمین مرتفع را گویند و مراد بلاد عرب است که مرتفع
اند از تهامه تا زمین عراق و قرن بفتح قاف و سکون را که
او را قرن المنازل نیز گویند نام موضعی است نزدیک
طایف اما بفتح را [illegible] است که او یس [illegible] را بوی
نسبت کنند کذا فی القاموس وقال ابن عمر و گفت ابن
عمر مقوله نافع است ویزعمون ان رسول الله و میگویند
که پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم قال ویهل
اهل الیمن من یلملم فرمود و احرام بندند مردم یمن از
یلملم بفتح تحتیه و دو لام و دو میم نام کوهیست از که تهامی
تهامه بر دو منزل از مکه وکان ابن عمر یقول لم افقه
هذا من رسول الله و بود ابن عمر که میگفت نفهمیدم
من این را از پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم اگرچه
شنیده باشم از ان حضرت کذا قال العسقلانی و تخصیص
[illegible] از ان حضرت خفا [illegible]
[illegible] عبارت است [illegible] حاصل
نکرده ام بسماع از ان حضرت [illegible] معلوم شده شود
باب من اجاب السائل باکثر مما سأله کسی که
جواب داد سائل را بزیادت از انچه وی پرسیده پس اگر
جواب عام باشد نسبت سوال جایز باشد و عموم آن معتبر
و معمول گردد **حدثنا** آدم قال حدثنا ابن ابی
ذئب عن نافع عن ابن عمر عن
النبی صلی الله علیه وآله وسلم ح وعن الزهری
عطف است بر عن نافع عن سالم بن
عبد الله عن ابن عمر عن النبی صلی الله
علیه وآله وسلم [illegible] ابن ابی ذئب [illegible] روایة
کرده ان رجلا سأله ما یلبس المحرم تحقیق مردی پرسید
آنحضرت را که چون محرم شد کسی [illegible] فقال لا
یلبس القمیص ولا العمامة ولا السراویل ولا البرنس

[illegible]

اسماء الرجال

حذیفه نیست بر تو از ان فتنه باکی ای امیر المؤمنین یعنی در حیات تو آن فتنه [illegible] بینك وبینها بابا مغلقا تحقیق میان

تو و میان آن فتنه [illegible] است بسته قال ایکسر ام یفتح قال [illegible] شکسته [illegible] گفت حذیفه شکسته

می شود قال اذا لا یغلق [illegible] گفت [illegible] که شکسته شود [illegible] قلنا کان عمر یعلم الباب تحقیق

راوی حذیفه گوید گفتیم [illegible] که [illegible] است آن در را قال نعم [illegible] دون غد اللیلة [illegible]

میداند آنطرف فردا شب است انی حدثته [illegible] بالاغالیط تحقیق [illegible] اغالیط اغالیط جمع

اغلوطه است [illegible] حدیث [illegible] آن [illegible]

حذیفة فامرنا مسروقا فسأله فقال الباب عمر تحقیق گوید پس ترسیدیم [illegible] حذیفه [illegible] مسروق [illegible] پس پرسید وی

پس گفت حذیفه آن [illegible] است در فتنه قتال و نزاع در اهل اسلام [illegible] است چون [illegible] شهادت یافت آن شکسته

شود و فتنها تا قیام [illegible] روز آخرت حدثنا قتيبة قال حدثنا يزيد بن زريع عن سليمان التيمي عن ابي عثمان النهدي

عن ابن مسعود ان رجلا اصاب من امرأة قبلة فاتى النبي صلى الله عليه وسلم فاخبره مرویست از ابن مسعود که مردی بوسید از زن بیگانه

بوسه را بی آنکه جماع کند پس آمد پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم پس خبر داد از حال خود فانزل الله اقم الصلوٰة طرفي النهار وزلفا من

اليل ان الحسنات يذهبن السيئات پس فرو فرستاد الله تعالی این آیت که بر پا دار نماز را در دو طرف روز که غدوه

و عشی است غدوه نماز فجر است و عشی که بعد از زوال است نماز پیشین و دیگر است و ساعات قریب شب که مغرب و عشاست تحقیق

نیکیها می برند و دور میکنند بدیها را فقال الرجل يا رسول الله الي هذا قال لجميع امتي كلهم پس گفت آن مرد این عنایت حق آیا

مخصوص بمن است فرمود مر جمیع امت مراست همه ایشان را

باب فضل الصلوٰة لوقتها

و در بیان زیادتی ثواب نماز

که در وقت مستحب کنند لام لوقتها بمعنی فی است و تواند که بمعنی علی باشد چنانچه در قول خداست وتله للجبين ای علیه پس موافق تر

میشود مر لفظ حدیث را و در این قول احتراز است از نمازی که اهل عذر چنانچه نایم و ساهی در غیر وقت کنند و نمازی که در اوقات

مکروه کنند که این نماز کمتر ثواب دارد حدثنا ابو الوليد هشام بن عبد الملك قال حدثنا شعبة قال الوليد بن العيزار اخبرني

قال سمعت ابا عمرو الشيباني گفت شعبه که ولید بن عیزار خبر داد مرا باین عبارت که گفت شنیدم ابا عمرو را [illegible] حدثنا

صاحب هذه الدار واشار الى دار عبد الله بن مسعود [illegible] گفت حدیث کرد ما را صاحب این سرا و اشارت کرد بسوی سرای

عبد الله بن مسعود قال سالت النبي صلى الله عليه وسلم اي العمل احب الى الله گفت ابن مسعود پرسیدم پیغمبر خدا را

رحمت کناد خدا بر وی که کدام عمل محبوب تر است بسوی خدا قال الصلوٰة على وقتها فرمود محبوب ترین عملها نماز است بر وقت

مستحب قال ثم اي قال ثم بر الوالدين قال ثم اي قال الجهاد في سبيل الله گفت [illegible] کدام عمل محبوب تر است

فرمود نکوئی بمادر و پدر گفت پس تر کدام عمل است فرمود جهاد در راه خدا و این تراخی [illegible] در رتبه است بطریق

تنزل پس نماز افضل است از مذکورات مابعد قال حدثني بهن ولو استزدته لزادني گفت ابن مسعود حدیث کرد مرا آنحضرت

باین کلمات و اگر طلب زیادتی میکردم هر آئینه زیاده میکرد مرا [illegible] احادیث [illegible] در باب اعمال دیگر خير الاعمال و افضل

الاعمال واقع شده و تطبیق و توفیق در میان احادیث [illegible] افضلیت امر [illegible]

احوال سایلان [illegible] باختلاف اوقات [illegible] افضل عبادات بود در اوایل اسلام [illegible] احتمال است و در عسرت

و اضطرار مردم و تواند که اسم تفضیل بمعنی اصل فعل باشد پس همه اعمال شرعیه فاضل باشند بجای خود [illegible]

شیخ الاسلام | كتاب الوضوء

ويقطعهما حتى يكونا تحت الكعبين و باید که ببرد [illegible] تا آنکه باشند

[illegible] تا سوال از لباس محرم بود جواب [illegible] بیان الباس ممنوع تا ظاهر گردد که بر چه سوای آن [illegible] است بر اباحت اصلی و این جواب از سوال است

بزیادت بیان محرمات و بیان لباس حالت اضطرار که موزها است بطریق پوشش آن و از سوال بر [illegible] نیست چه حال سفر مناسب آنست و تتمه کلام در محلش بیاید

و چون فارغ شد از مباحث ایمان و علم که اوایل احادیث اند شروع کرد در مباحث مبانی اسلام ترتیبی که در حدیث مذکور است و چون طهارت شرط نماز است تقدیم

کرد آن را بر وی و چون در اقسام طهارت احتیاج بوضو اعم و اکثر است ذکر کرد آن را اولا و گفت

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب الوضوء

[illegible] است و نیز مصدر است [illegible] اند که گاهی بمعنی مصدر مستعمل شوند و گاهی بمعنی آب آن [illegible] القاموس و عادت مولف است که در صدر

هر کتاب [illegible] باب باشد بطریق تیمن می آرد اگر [illegible] حدیث دیگری باشد [illegible] باب علیحده [illegible] حدیث [illegible] شرط وی نبوده یا بوجهی

[illegible] حدیث [illegible] فصل [illegible] باب متصل کتاب [illegible] اینجا بطور اول است

باب ما جاء في قول الله تعالى

[illegible] اذا قمتم الى الصلوٰة [illegible] الى المرافق [illegible] که

[illegible] و پای خود را [illegible]

[illegible] خروج نیست بلکه

[illegible] قرینه خارج است و فایده غایت [illegible]

[illegible] آنست و سنت فعلی بلا ترک شاهد است در

دارقطنی و بزار و طبرانی و طحاوی تصریح شستن مرافق

مرفوعا آمده از طرق مختلف که بعضی [illegible] شافعی

باب الصلوة الخمس كفارة للخطايا اذا صلاهن لوقتهن فى الجماعة وغيرها نماز پنجگانه اگر در وقت گذارده شود کفارت است از گناهان صغیره خواه بجماعت باشد یا بغیر جماعت **حدثنا** ابراهیم بن حمزة قال حدثنی ابن ابی حازم والدراوردی عن یزید بن عبدالله عن محمد بن ابراهیم عن ابی سلمة بن عبدالرحمن عن ابی هریرة انه سمع رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ارأیتم لو ان نهرا بباب احدكم یغتسل فیه كل یوم خمسا ما تقول ذلك یبقی من درنه روایت است از ابی هریره که شنیده پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی که می فرمود آیا دیدید شما اگر ثابت شود که تحقیق جوی آبی است بدر یکی از شما که غسل میکند در آن هر روز پنج بار چه میگوئی ای سامع آن غسل باقی میگذارد از چرک او چیزی قالوا لا یبقی من درنه شیئا گفتند حاضران نمی گذارد از چرک او چیزی قال فذلك مثل الصلوات الخمس یمحو الله بها الخطایا فرمود پس این تمثیل مذکور مانند نمازهای پنج است که محو میکند بآن نمازها خطایا را

باب فی تضییع الصلوة عن وقتها در تاخیر نماز تا آنکه برود وقت آن **حدثنا** موسی بن اسمعیل قال حدثنا مهدی عن غیلان عن انس قال ما اعرف شیئا مما كان علی عهد النبی صلی الله علیه وسلم گفت انس نمی دانم چیزی را از آنچه بود در زمان پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی ودر بعضی روایات آمده الا الشهادة ان لا اله الا الله قیل الصلوة قال الیس ضیعتم ما ضیعتم فیها گفته شد بانس نماز خود باقیست پس چون میگوئی که هیچ چیز باقی نمانده است تخصیص بنماز گویا از انجهت است که عمده عبادات است وگرنه فرایض دیگر مثل روزه و حج بلکه زکوة هم باقی بوده است گفت آیا نیست شما ضایع کردید شما چیزی که ضایع کردید شما در ان نماز گفته اند مراد تاخیر از وقت است وباین اراده مطابق می شود حدیث بترجمه باب **حدثنا** عمرو بن زرارة قال حدثنا عبد الواحد بن واصل ابو عبیدة الحداد عن عثمان بن ابی رواد اخی عبد العزیز قال سمعت الزهری یقول دخلت علی انس بن مالك بدمشق وهو یبكی فقلت ما یبكیك فقال لا اعرف شیئا مما ادركت الا هذه الصلوة وهذه الصلوة قد ضیعت میگفت زهری در آمدم بر انس بن مالک بشهر دمشق وحال آنکه انس گریه میکرد پس گفتم چه چیز میگریاند ترا پس گفت نمی شناسم چیزی را از آنچه دریافته ام از ارکان مسلمانی مگر این نماز یعنی از ارکان اسلام که دایم باید کرد واین نماز هم بتحقیق ضایع کرده شد باخراج آن از وقت انس شکایت کرده است از امرای ولید که در شام وبصره بودند از قول تضییع وگریه انس ظاهر آنست که این نامقیدان در غیر وقت مستحب میکردند نه آنکه در اول وقت نمیکردند وقال بکر بن خلف **حدثنا** محمد بن بکر البرسانی قال اخبرنا عثمان بن ابی رواد نحوه یعنی باین حدیث بحسب معنی از بن طریق هم از عثمان بن ابی رواد رسیده است

باب المصلی یناجی ربه مصلی مناجات میکند وکلام میکند بخدا اظهر ترجمه این باب بکتاب مواقیت الصلوة مناسبتی ندارد مگر آنکه گوئیم درین باب بیان یافته که وقت نماز وقت مناجات بپروردگار است پس نماز بر وجه کمال که ادای آن در وقت است باید کرد تا مناجات بوجه حسن حاصل شود **حدثنا** مسلم بن ابراهیم قال حدثنا هشام عن قتادة عن انس قال قال النبی صلی الله علیه وسلم ان احدكم اذا صلی یناجی ربه فلا یتفلن عن یمینه ولكن تحت قدمه الیسری گفت انس فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بتحقیق یکی از شما وقتی که نماز میکند سخن میکند پروردگار خود را پس تف نیندازد از جانب دست راست ولیکن اندازد زیر پای چپ وقال شعبة عن قتادة لا یتفل قدامه او بین یدیه ولكن عن یساره او تحت قدمه گفت شعبه تف نیندازد پیش خود یا میان دو دست هر دو بیک معنی است در لفظ راوی شک کرده است ولیکن اندازد جانب چپ یا زیر پای خود وقال سعید لا یبزق بین یدیه ولا عن یمینه ولكن عن یساره او تحت قدمه وگفت شعبه بن حجاج که او را امام المحدثین گویند تف نیندازد مصلی پیش روی خود ونه جانب راست خود ولیکن اندازد جانب چپ یا زیر پای خود وقال حمید عن انس عن النبی صلی الله علیه وسلم لا یبزق فی القبلة ولا عن یمینه

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

گفته اند قول وی تعالی وامسحوا برؤسكم مجمل است پس کتاب مجمل آمده وفعل آنحضرت که مسح ناصیه باشد مبین آنست وآن ربع سر است چنانچه حنفیه گویند وشافعی مسح را مطلق گویند چه بسایندن دست تر اقل مسح اعتبار کند پس بسودن دست بسر اگرچه بقدر یک مو باشد از عهده فرض برآیند ومالک قایل باستیعاب است وارجلكم الی الكعبین متعلق است به اغسلوا خواه بنصب باشد چنانچه جمعی از قراء خوانند خواه بجر برعایت جوار چنانچه دیگران خوانند یعنی بشوئید پاهای خود را تا هر دو شتالنگ مسح پا است آنرا سنت شایعه وعمل صحابه وقول اکثر ائمه وتحدید بكعبین که مسح پا باجماع محدود نیست قال ابو عبدالله گفت مولف وبین النبی صلی الله علیه وآله وسلم ان فرض الوضوء مرة مرة بیان کرده است پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم که تحقیق فرض وضو که در کتاب مجمل آمده یک بار شستن است وتوضا ایضا مرتین وضو کرده است نیز آنحضرت بنحوی که شست اعضا را دو دو بار وثلثا ثلثا وبسا که شسته است سه سه بار چنانچه هر واحد در ابواب علیحده مذکور شود وقول وی فرض الوضوء باشد صحت بوجه صحیح است در احادیث مختلفه یعنی اول بیان فرض است وثانی بیان جواز یا استحباب وثالث سنت است ولم یزد علی ثلث وزیاده نکرده آنحضرت بر سه بار ودر هیچ حدیث نیامده که بر سه افزوده باشد بلکه در اکثر مرویست کسی که زیاده کرد بد کرد وظلم وتعدی نمود وكره اهل العلم الاسراف فیه ومکروه داشته اند علما اسراف را در وضو اشارت است بانچه از بعضی صحابه وتابعین آمده در وضو نیز اسراف میباشد اگرچه در کناره دریا بود وان یجاوزوا فعل النبی وانکه درگذرند از عدد فعل پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم که سه بار است امام احمد واسحاق وغیرهما گفته اند جایز نیست زیاده بر سه بار وامام شافعی گفته دوست نمیدارم که زیاده کند متوضی بر سه بار واگر زیاده کند مکروه نگردد

ویکن عن یسار او تحت قدمه حدثنا حفص بن عمر قال حدثنا یزید بن ابراهیم قال حدثنا قتادة عن انس عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال اعتدلوا فی السجود ولا یبسط ذراعیه کالکلب تحقیق فرمود آن حضرت اعتدال کنید در سجده چنانکه هر دو کف دست بر زمین نهند و ذراعها را بردارد و به پهلو نچسپانند و شکم از زانو دور دارد و سر بر زمین قرار گیرد و انگشتها اند و ذراع خود را مانند سگ و اذا بزق فلا یبزقن بین یدیه ولا عن یمینه فانه یناجی ربه در توجیه و تطبیق این دلیل بمدعا که تف جانب دست راست نکند بلکه بجانب چپ کند تکلفی تمام است یا رب مگر آنکه گوییم که در نماز تف در جانب دست راست پیش روی نینداختن از جمله آداب است و مصلی درین وقت که مناجات بحق میکند باید که متادب باین ادب باشد **باب** الابراد بالظهر فی شدة الحر در بیان استحباب سرد کردن وقت و تاخیر نماز ظهر در ایام سختی گرما **حدثنا** ایوب بن سلیمان قال حدثنی ابو بکر عن سلیمان قال قال صالح بن کیسان حدثنا الاعرج عبد الرحمن وغیره عن ابی هریرة ونافع مولی عبد الله بن عمر عن عبد الله بن عمر انهما حدثاه یعنی ابا هریره و ابن عمر حدیث کردند یا آنکه اعرج و نافع حدیث کردند عن رسول الله صلی الله علیه وسلم انه قال اذا اشتد الحر فابردوا بالصلوة تحقیق پیغمبر خدا فرمود وقتی که سخت شود گرمی پس خنک کنید وقت را بنماز پیشین و تاخیر کنید آنرا فان شدة الحر من فیح جهنم تحقیق سختی گرما از دم کشیدن آتش دوزخ است یعنی این باعث غضب الهی است پس بترسید از آن و نیز سختی گرما موجب سلب خشوع و آزار مردم است در اجتماع و حضور مساجد و با قطع نظر ازین این منع و تعلیل از جانب شارع است بی تردد دریغی آن قبول باید کرد **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة عن المهاجر ابی الحسن سمع زید بن وهب عن ابی ذر انه قال اذن مؤذن النبی صلی الله علیه وسلم الظهر فقال ابرد ابرد او قال انتظر انتظر تحقیق شان اینست گفت ابوذر اذان گفت موذن پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی یا اراده اذان کرد چنانکه در روایت دیگر واقع شده پس فرمود آن حضرت خنک کن خنک کن یا فرمود انتظار کن انتظار کن پوشیده نماند که چون اذان اعلام حضور مردم است پس امر بتاخیر او موجب تاخیر نماز است بعضی گویند مراد از اذان اقامت است چنانکه در حدیث ترمذی آمده فاراد بلال ان یقیم بهر تقدیر مقصود تاخیر ادای نماز است وقال شدة الحر من فیح جهنم فاذا اشتد الحر فابردوا عن الصلوة فرمود سختی گرمی از دم دوزخ است پس وقتی که سختی کند گرما پس خنک کنید بنماز اشارت است که عن بمعنی با است یعنی تاخیر کنید نماز را و در خنکی گذارید ظهر را حتی راینا فیء التلول ابوذر گوید میفرمود آن حضرت به تبرید تا آنوقت که دیدیم ما سایه تودهای ریگ و غیر آنرا و این نهایت تاخیر است از آنکه تودهای ریگ چون پهن می باشد و ارتفاع و انتصاب کمتر دارد فیء زوال از وی ظاهر نمی شود و سایه آن آخرهای ظل مثلین میتواند بود **حدثنا** علی بن عبد الله المدینی قال حدثنا سفیان قال حفظناه من الزهری عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال اذا اشتد الحر فابردوا بالصلوة فان شدة الحر من فیح جهنم ترجمه مکرر شده است واشتکت النار الی ربها فقالت یا رب اکل بعضی بعضا فرمود شکایت کرد آتش بسوی پروردگار خود پس گفت ای پروردگار خورد بعض من بعضی را لهذا شکایت آتش به پروردگار خود را مختار ایمانیان آنست که محمول بر حقیقت است بحیاتی که الله تعالی در وی خلق کرده یا آنچه از لوازم گفت و شنود است و نووی تصویب کرده آنرا میگوید مکالمه آتش به پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و مومنان بسیار واقع شده در وقتی که از پل صراط که بر پشت دوزخ است مسلمانان میگذرند و آتش میگوید بگذر ای مسلمان که نور تو کشت زبانه مرا بعضی اول حمل میکنند آنرا بر مجاز میگوید شکایت آتش مجاز است از جوش و خروش او و اکل بعض مر بعضی را مجاز است از ازدحام اجزای ناری و نفس عبارت است از برآمدن حرارت از دوزخ فاذن لها بنفسین نفس فی الشتاء ونفس فی الصیف پس اذن داد پروردگار تعالی

شیخ الاسلام | **کتاب الوضوء**

و تحجیل را نیز علامت نیست خصوصیا وقتی که قصد کند بوی قرب با ابراز حدیثی که وارد شده وضو بر وضو نور است بر نور ولیکن این حدیث ضعیف است و شاید که اشارت کرد مولف بتضعیف این روایة اما اگر داند که باقی ماند مار عضو چیزی که رسیده است آنرا آب در مرات بشوید آنجا را فقط بی خلاف لیکن اگر شک طاری باشد بعد فراغ دیگر نشوید تا احتیاج نگردد و ما البسوی و سواس که مذموم است کذا فی الفتح **باب** لا یقبل صلوة بغیر طهور این لفظ حدیث است که روایة کرده آن را مسلم وغیره و چون بر شرط مولف نبود اقتصار بر ذکر آن در ترجمه نمود یعنی مقبول در شرع و صحیح نمی شود هیچ نماز بی طهارت که بضم است بمعنی مصدر است عام از وضو و غسل و بفتح آبی که بدان طهارت کند مراد درینجا وضو است **حدثنا** اسحق بن ابراهیم الحنظلی نظار بجمه معروف بابن راهویه قال اخبرنا عبد الرزاق بن همام قال اخبرنا معمر بن راشد عن همام بتشدید میم بن منبه بضم میم و فتح نون و تشدید موحده مکسوره انه سمع ابا هریرة یقول قال رسول الله همام شنید ابا هریرة را که گفت فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم لا تقبل صلوة من احدث حتی یتوضاء قبول کرده نمی شود و درست نمی افتد نماز کسی که حدث کرده تا آنکه طهارت کند بوضو حقیقی که باب کنند یا حکمی که تیمم باشد نزد عدم قدرت بر آب و برین نیز وضو اطلاق کرده اند چنانکه در روایة نسائی از ابی ذر مرفوعا آمده که فرمود خاک پاک وضو مسلمان است اگرچه آب ده سال نیابد و مراد آنست که نماز وقت حدث تا هنگام وضو که مقبول نباشد نه آنکه وضو غایت عدم قبول نماز حدث است و بعد از وضو نماز سابق جایز باشد که این معنی هم خلاف مفهوم عبارت در خوف و هم خلاف اجماع است یا مراد وقوع حدث در نماز یعنی نماز که سیکرد و حدث نمود درست نباشد تا آنکه وضو کند و بعد وضو اگر تمام کند و باشد بنا که معلوم شده درست باشد و نیز مراد حدث اصغر است بقرینه حتی یتوضاء قال رجل من حضرموت گفت مردی از حضرموت بفتح حاء مهمله و ضاد معجمه و فتح راء و میم شهریست بیمن ما الحدث چیست حدث و کدام جنس مراد است یا ابا هریرة

مر آن آتش را بدو نفس نفسی در زمستان و نفسی در تابستان فهو اشدّ ما تجدون من الحرّ واشدّ ما تجدون من الزمهرير و آن نفس صیفی سخت ترین چیزیست که می یابید از گرمی و نفس شتائی سخت ترین چیزیست که می یابید از نهایت سردی بدانکه از آتش دوزخ که محل اهانت اراده کرده اند و در دوزخ طبقه ایست زمهریری که برودت آن سخت تر است از همه برد و تنها سیوطی گوید امر نکردند تا خیر در شدت برد با آنکه اینهم از فیح جهنم است از آنکه این شدت غیبا شد مگر وقت صبح و برطرف می شود جز بطلوع آفتاب و اگر در اینجا تاخیری رود وقت نمی ماند **حدثنا** عمر بن حفص قال حدثنا ابي قال حدثنا الاعمش قال حدثنا ابو صالح عن ابي سعيد قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ابردوا بالظهر فان شدة الحر من فيح جهنم تابعه سفيان ويحيى وابو عوانة عن الاعمش [illegible]

باب الابراد بالظهر في السفر خنکی گذاردن نماز ظهر در حال سفر **حدثنا** آدم بن ابي اياس قال حدثنا شعبة قال حدثنا مهاجر ابو الحسن مولى لبني تيم الله قال سمعت زيد بن وهب عن ابي ذر الغفاري قال كنا مع النبي صلى الله عليه وسلم في سفر فاراد المؤذن ان يؤذن للظهر فقال النبي صلى الله عليه وسلم ابرد گفت ابوذر بودیم با پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در یک سفری پس خواست موذن اینکه اذان گوید مر نماز ظهر را پس فرمود پیغمبر خدا سرد کن ثم اراد ان يؤذن فقال له ابرد حتى رأينا فيء التلول پس تر خواست موذن که اذان گوید پس فرمود مر او را خنک کن امهال کن تا آنکه دیدیم ما سایۀ تلها فقال النبي صلى الله عليه وسلم ان شدة الحر من فيح جهنم فاذا اشتد الحر فابردوا بالصلوة [illegible] قال ابن عباس يتفيؤ يتميل يعني ابن عباس در تفسير قوله تعالى يتفيؤا ظلاله گفته معنی آن تمیل است [illegible] تتفيأ الظلال ای تقلبت يعني برگشت سايه

باب وقت الظهر عند الزوال در بیان آنکه ابتدای وقت نماز پیشین نزد زوال شدن آفتاب است جانب مغرب وقال جابر كان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي بالهاجرة و گفت جابر بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی که نماز میکرد در نیم روز یعنی بعد نیم روز **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني انس بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج حين زاغت الشمس فصلى الظهر زهری گوید خبر داد مرا انس بن مالک که بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بیرون آمد از خانه هنگامی که میل کرد و برگشت آفتاب از اعلای درجۀ ارتفاع جانب مغرب شیخ ابو طالب مکی در قوت القلوب میگوید که آفتاب را سه زوال است یک زوالی است که آنرا جز خداوند سبحانه نمیدانند و یک زوالی است که ملئکه مقربین میدانند و دیگر زوالی است که مردم آنرا می شناسند و حدیثی نقل کرده که آنحضرت از جبرئیل [illegible] پرسید که زوال آفتاب شد گفت لا نعم فرمود این کلام که در لا و نعم جمع کرده است چه معنی دارد گفت در میان گفتن من لا نعم آفتاب پانصد ساله راه قطع کرد پس گذارد نماز ظهر را فقام على المنبر فذكر الساعة فذكر ان فيها امورا عظاما پس ایستاد آنحضرت بر منبر و یاد کرد قیامت را و ذکر کرد که بتحقیق در آن روز امور عظیمه است ثم قال من احب ان يسأل عن شيء فليسأل پس تر فرمود کسی که دوست دارد این را که بپرسد از چیزی پس گو بپرسد از من فلا تسألوني عن شيء الا اخبرتكم ما دمت في مقامي هذا و نمی پرسید مرا از چیزی مگر آنکه خبر دهم شما را مادامی که هستم در مقام خود گویا درین وقت بر آنحضرت مکشوف شده بود علم کونی و آتی فاكثر الناس في البكاء پس بسیار افتادند مردم در گریه از شنیدن هولهای قیامت و ترس نزول عذاب چنانکه در امتهای گذشته انبیای پیغمبران شده بود و از اینجاست که گفت عمر رضی الله عنه رضينا بالله الخ واكثر ان يقول سلوني و بسیار کرد این که میفرمود بپرسید مرا فقام عبد الله بن حذافة السهمي فقال من ابي قال ابوك حذافة السهمي پس برخاست عبد الله بن حذافه پس گفت کیست پدر من فرمود پدر تو حذافه است گویا مردم در نسبت او به پدرش شک و طعن داشتند ثم اكثر ان يقول سلوني فبرك عمر على ركبتيه فقال رضينا بالله ربا وبالاسلام دينا وبمحمد نبيا فسكت

از مصنف بر فضیلت وضو که ماخوذ است از حدیث اگرچه نحو اعراب در هر دو مختلف باشد و این بر تقدیریست که الغر المحجلون بر رفع باشد چنانچه در اکثر روایات است و تحجیل که بر سبیل حکایت از روایۀ مسلم باشد که انتم الغر المحجلون است و بر تقدیر روایۀ الغر المحجلين بجر عطف بر وضو ظاهر است **حدثنا** يحيى بن بكير بتصغير قال حدثنا الليث عن خالد بن يزيد اسکندرانی فقیه مفتی مصر تابعی سنه یکصد و سی و نه عن سعيد بن ابي هلال تیمی ابو العلاء سنه یکصد و سی و پنج عن نعيم بتصغير ابن عبد الله مدنی عدوی المجمر اسم فاعل از اجمار یا تجمیر صفت کرده شد بدان بجهت تجویز کردن و عود در مسجد شریف نبوی بیست سال با ابی هریره صحبت داشته قال رقيت بکسر قاف مع ابي هريرة على ظهر المسجد فتوضأ [illegible] بر پشت مسجد شریف پس وضو کرد فقال اني سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول [illegible] که من شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم که میفرمود ان امتي يدعون يوم القيامة غرا محجلين من آثار الوضوء تحقیق امت من خوانده میشوند روز قیامت غر محجل از آثار وضو یعنی با این نام بر روش اشعار یا بر اجلال غر بضم غین معجمه و تشدید را مهمله جمع اغر سفید روی و روشن از هر چیز و غره سفیدی را گویند که در پیشانی اسپ باشد و محجل بضم میم و فتح جیم مشدد اسپی که دست و پای او سفید باشند و این است که روز قیامت روی و دست و پا همه روشن و نورانی و با آب و تاب باشد و این علامت شرف کرامت این امت است وگرنه اصل وضو مخصوص نیست بدان چه ثابت است نزد مولف در قصۀ ساره علیها السلام با سلطانی که اراده بود او را بجبر هرگاه قصد نزدیکی کرد بوی ایستاد بحالی که وضو میکرد و نماز میکرد و در قصۀ جریج راهب نیز که [illegible] ایستاد [illegible] و نماز گذارد بعد از آن کلام کرد [illegible] در محل خود بیاید و نیز در بعضی روایات آمده هذا وضوئي ووضوء الانبياء قبلي اگرچه این را نسبت تضعیف کرده اند فمن استطاع منكم ان يطيل غرته فليفعل پس کسی که میتواند از شما دراز کردن غره [illegible] باید که کند [illegible] موجب زیادتی فضیلت و کرامت است و ذکر تحجیل نکرد زیرا که هر دو لازم یکدیگرند و ذکر غره بجهت بودن محل آن اشرف اعضاء وضو اول در نظر و نیز بیشتر مردم در اسباغ شستن رو تقصیر دارند بخلاف غسل [illegible] که عادت بر بسیار ریختن آب است در آن [illegible] عسقلانی گفته از بعضی علما نقل کرده که غره اطلاق کرده میشود بر هر واحد از غره و تحجیل و اطالت غره بآن باشد که از فوق جبهه تا پایان ذقن و از گوش تا گوش

پستر بسیار سیغر مود پرسید مرا پس نشست عمر رضی الله عنه بر زانوهای خود از مشاهده حال و شورش آن حضرت که درین وقت دید که مبادا موجب نزول عذابی گردد پس تجدید ایمان کرده گفت راضی شدیم بخدا پروردگاری او و راضی شدیم باسلام از روی دین و بمحمد در حالی که نبی است یا از روی نبوت پس سکوت فرمود آنحضرت ثم قال عُرِضَتْ عَلَيَّ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ آنِفًا فِي عُرْضِ هَذَا الْحَائِطِ فَلَمْ أَرَ كَالْخَيْرِ وَالشَّرِّ پستر فرموده نموده شد مرا بهشت و دوزخ همین لحظه در جانب این دیوار این رویت بهشت و دوزخ یا برفع پرده بود که درمیان مردم بهشت و دوزخ است یا بشالی از آنها نمودار کردند یا مراد دیدن اهل بهشت و دوزخ است والله اعلم پس ندیده ام هرگز نیکوئی که موجب دخول بهشت است و بدی که سبب در آمدن دوزخ است یا مطلقا نیکیها و بدیهای اعمال مردم درین وقت مکشوف شد

حدثنا حفص بن عمر قال حدثنا شعبة عن ابي المنهال عن ابي برزة قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي الصبح واحدنا يعرف جليسه ويقرأ فيها ما بين الستين الى المائة گفت ابوبرزه بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم میگذارد نماز صبح و حال آنکه یکی از ما می شناخت همنشین خود را یعنی در تاریکی بسیار نمی بود و میخواند آن حضرت دران نماز آیات قرآنی چیزی که میان شصت و بالا تر از شصت تا صد آیت یعنی از شصت کم نبودی و زیاده تا صد آیت بودی ويصلي الظهر اذا زالت الشمس و میگذارد نماز پیشین وقتی که زوال یافتی آفتاب والعصر واحدنا يذهب الى اقصى المدينة رجع والشمس حية و میگذارد نماز عصر را و حال آنکه یکی از ما میرفت تا نهایت آبادانی مدینه باز می آمد بمنزل خود که در اقصی مدینه بود و از مسجد نبوی بعد از فراغ از نماز و حال آنکه آفتاب زنده بودی یعنی در رنگ و قرص او تغیری نمی بود و بعضی مردم در معنی حدیث باین رفته اند که پس از نماز میرفت باقصی مدینه و باز می آمد بمسجد و آفتاب زنده بودی و این خطاست در روایات دیگر صریح است که همین یکبار برگشتن بمنزل مراد است ونسيت ما قال في المغرب ابومنهال گوید فراموش کردم چیزی را که گفته است ابوبرزه در نماز مغرب ولا يبالي بتأخير العشاء الى ثلث الليل ثم قال الى شطر الليل و باک نمیداشت بتاخیر نماز عشا تا سوم حصه شب پستر گفت تا نصف شب باک نداشتی یعنی وقت مستحب و مختار تا ثلث شب یا نصف شب است و گرنه از احادیث صحیحه ثابت شده که وقت عشا تا طلوع صبح صادق است وقال معاذ قال شعبة ثم لقيته مرة فقال او ثلث الليل گفت معاذ گفته است شعبه پستر ملاقات کردم ابا منهال را پس گفت یا ثلث اول شب است یعنی یکبار جزم کرده گفت تا نصف شب است بار دیگر تردد کرد در ثلث و نصف

حدثنا محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا خالد بن عبد الرحمن قال حدثني غالب القطان عن بكر بن عبد الله المزني عن انس بن مالك قال كنا اذا صلينا خلف رسول الله صلى الله عليه وسلم بالظهائر سجدنا على ثيابنا اتقاء الحر گفت انس بودیم ما وقتی که نماز میگذاردیم پس پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بر وی بنیم روزها یعنی نماز ظهر سجده میکردیم بر جامهای خود از جهت بازماندن از گرمی مراد غیر جامه که بر بدن مصلی باشد و متحرک شود بحرکت او

باب تأخير الظهر الى العصر در جواز تاخیر نماز ظهر تا وقت عصر قسطلانی گوید تحقیقش که ظهر را تاخیر کنند تا آن وقت که بعد از فراغ آن وقت نماز دیگر در آید انتهی در حدیث مذکور جمع در مغرب و عشا نیز واقع شده مولف در ترجمه عجب که تعرض بآن نکرده است فتدبر

حدثنا ابو النعمان قال حدثنا حماد هو ابن زيد عن عمرو بن دينار عن جابر بن زيد عن ابن عباس ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى بالمدينة سبعا وثمانيا الظهر والعصر والمغرب والعشاء مرویست از ابن عباس که بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بر وی نماز کرده بمدینه هفت رکعت و هشت رکعت یکبارگی ظهر و عصر هشت رکعت و مغرب و عشا هفت رکعت در کلام لف و نشر غیر مرتب است فقال ايوب لعله في ليلة مطيرة قال عسى پس گفت ایوب سختیانی شاید که این جمع در شب بسیار باران باشد مراد شب و روز است بقرینه ظهر و عصر گفت جابر قریب است که چنین باشد یعنی

رفع الحرج مطلقا لا رفع الحرج المخصوص كما هو مبني قواعد الاصول ورفع الحرج مطلقا يتحقق بالجمع في حالة النزول فانه صلى الله عليه وآله وسلم لو اكتفى بالجمع في حالة السير من النزول لكان للسامع مظن ان رفع الحرج عن امته بالجمع في حالة النزول هذا التقرير لا يرتاب فيه من له معرفة بعلم الاصول ولكن بقي ههنا نظر قوي وهو ان مثل هذا الوهم الذي هو مفاسد سيطرة الفساد من الرواة الثقات واهل النظر والحفظ والسقط مع عدم وقوف التابعين والتبع واصحاب الاصول والجامع عليه لبعيد جدا والا لما ارتفع الامان عن اكثر احاديث ثقات الله

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

حدثنا علي ابن عبد الله المديني قال حدثنا سفيان ابن عيينة قال حدثنا الزهري عن سعيد بن المسيب وعن عباد بتشديد موحده بن تميم ابن زيد بن عاصم انصاری تابعی است بر قول مشهور و بعضی او را نیز صحابه شمرده عن عمه سعید و عباد هر دو روایت دارند از عم عباد که ابن زید بن عاصم انصاریست کشته شد در وقعه حره بمدینه سنه شصت و سه انه شكا الى رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم الرجل الذي يخيل اليه انه يجد الشيء في الصلوة عم عباد شکایت کرد بسوی پیغمبر خدا مردی را که خیال کرده میشود بسوی وی که وی می یابد چیزی را که در نماز از جهتش باکه شاید از مخرج معتاد بر آمده فقال لا ينفتل

اسماء الرجال

جمع کرد از جہت مشقتی کہ در حضور مسجد مرۃ بعد اخری بود خصوص بر مردمی کہ منزلہای شان دور بوده باین رفتہ اند شافعی و احمد و مالک رحمہم اللہ و امام مارضی اللہ عنہ از جہت خصوصی کہ در تعیین اوقات واقع شده صرف کرده اند این حدیث را کہ خبر واحد است از ظاہر آن بآنکہ تاخیر کرد آن حضرت نماز ظہر را تا آخر وقت او و عصر را ادا کرده در اول وقت کہ بصورت جمع واقع شد ہمچنین مغرب و عشا را و باین معنی مطابق میشود حدیث مر ترجمہ باب را کہ گفتہ تاخیر کرد ظہر را تا وقت عصر و گر نہ جمع از ہم مطابق باین را میطلبد کہ جمع تقدیم باشد یعنی عصر را وقت ظہر ادا کنند و موافق نمی افتد برین تقدیر ترجمہ را کرمانی گوید اگر گوئی از کجا دانستہ شد تاخیر ظہر تا عصر تواند کہ ہر واحد ازین دو نماز در وقت خود باشد عمرو بن دینار گوید گفتم جابر را کہ گمان میبرم تاخیر کرد ظہر را و تعجیل کرد عصر را و تاخیر کرد مغرب را و تعجیل کرد عشا را گفت جابر من نیز بدین گمان دارم جواب گویم اگر صورت حال این باشد این خبر را فائده نخواہد بود و نیز روایت کرده ابن عباس لفظ جمیعا چنانکہ در باب وقت مغرب بیاید انتہی پوشیده نماند کہ با وجود این صورت این خبر فائده جدید دارد و مولف روایتہا کرد کہ وقت نماز ظہر دائم اوائل وقت میکردند و در غیر این حدیث معلوم نشده کہ بتاخیر تا آخر وقت کہ آخر حقیقی ہست گذارده باشد و عصر را متصل آن ادا کرده ہمچنین در مغرب و عشا بصحت پیوستہ کہ مغرب را اول وقت میکردند و تاخیر عشا تا ثلث شب مستحب داشتہ اند و جمیعا کہ ابن عباس گفتہ حقیقت برین صورت صادق می آید و منافی آن نیست پس معلوم شد کہ قصد مولف نیز ہمان معنی ہست کہ گفتہ شد و قسطلانی نیز در شرح ترجمہ بروفق شارح تراجم ہمانرا اختیار کرده چنانکہ دانستی

باب وقت العصر در بیان وقت نماز عصر **حدثنا** ابراھیم بن المنذر قال حدثنا انس بن عیاض عن ھشام عن ابیہ ان عائشۃ قالت کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یصلی العصر والشمس لم تخرج من حجرتہا گفت عائشہ بود پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بر وی میگذارد نماز عصر حال آنکہ سایہ آفتاب برون نمی آمد از حجرہ او یعنی از زمین حجرہ او و این دلالت دارد بر آنکہ آفتاب بلند میبود اما آنکہ این حال نمی باشد مگر متصل ظل شیء مثلہ محل توقف است و ظاہر میشود کہ در حجرہ عائشہ جانب مغرب بود و در حجرہ صغیره چون آفتاب نزدیک ترا فوق سایہ آفتاب بیشتر میرود پس این حدیث بمذہبی کہ وقت عصر را بعد از مثلین میگویند او فق خواہد بود **حدثنا** قتیبۃ قال حدثنا اللیث عن ابن شہاب عن عروۃ عن عائشۃ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صلی العصر والشمس فی حجرتہا لم یظہر الفیء من حجرتہا نماز عصر گذارد آن حضرت و حال آنکہ آفتاب در حجرہ عائشہ بود و بلند نرفتہ بود سایہ از حجرہ او **و قال ابو اسامۃ** عن ھشام من قعر حجرتہا و گفت ابو اسامہ از ہشام بزیادتی لفظ قعر کہ بمعنی تہ زمین است **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا ابن عیینۃ عن الزھری عن عروۃ عن عائشۃ قالت کان النبی صلی اللہ علیہ وسلم یصلی صلوٰۃ العصر والشمس طالعۃ فی حجرتی لم یظہر الفیء بعد نماز میکرد آن حضرت نماز عصر و حال آنکہ آفتاب طالع بودی در حجرہ من یعنی پرتو او میبود و فراخ و منبسط نبودی سایہ آفتاب ہنوز **قال ابو عبد اللہ** گفت مولف رح **قال مالک و یحیی بن سعید و شعیب و ابن ابی حفصۃ** والشمس قبل ان تظہر یعنی آفتاب در حجرہ او بودی پیش از آنکہ بلند شود و بر رود بر دیوار مقصود ازین تعلیق آنست کہ درین روایت نسبت ظہور با آفتاب داده و در روایت سابق نسبت بفیء داده گویند چون نسبت با آفتاب دہند بمعنی علو است و چون نسبت بفیء بمعنی انبساط **حدثنا** محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد اللہ قال اخبرنا عوف عن سیار بن سلامۃ قال دخلت انا و ابی علی ابی برزۃ الاسلمی گفت سیار در آمدم من و پدر من بر ابی برزہ اسلمی فقال لہ ابی کیف کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یصلی المکتوبۃ پس گفت مرا بی برزہ را پدر من چہ وقت میگذارد پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فرائض را فقال کان یصلی الہجیر التی تدعونہا الاولی حین تدحض الشمس پس گفت میگذارد ہجیر یعنی نماز ظہر را کہ میخوانید شما آنرا نماز پیشین ہنگامی کہ زائل می شد

شیخ الاسلام کتاب الوضوء

واللہ اعلم **باب** التخفیف فی الوضوء جواز سبکی کردن در وضو یعنی عدم مبالغہ در ریختن آب و مراعات سنن و آداب **حدثنا** علی بن عبد اللہ مدینی قال حدثنا سفیان ابن عیینہ عن عمرو ابن دینار مکی قال اخبرنی کریب بتصغیر کرب ابن ابی مسلم قرشی مولی عبد اللہ بن عباس کنیت وی ابی رشدین است بکسر را و دال ہر دو مہملہ در میان شین معجمہ ساکن و نون بعد تحتیہ ساکنہ سنہ ہفتاد و ہشت عن ابن عباس ان النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم نام حتی نفخ ثم صلی ہر ستی کہ آنحضرت خسپید تا آنکہ دم کرد در خواب چنانکہ می باشد پس تر نماز کرد یعنی بی آنکہ وضو کند این را سفیان بطریق اختصار از حدیث طویل آینده روایت کرد و ربما قال پس اکہ گفتہ ہست سفیان در اختصار و حکایت اجمال این عبارت اضطجع حتی نفخ ثم قام فصلی دراز کشید تا آنکہ دم کرد پس ترا یستاد و نماز کرد ثم **حدثنا** بہ سفیان مرۃ بعد مرۃ علی ابن مدینی گوید پستر حدیث کرد ما را باین حدیث سفیان بار دیگر بتفصیل بعد از بار اول کہ بطریق اختصار اجمال آورده بود عن عمرو عن کریب عن ابن عباس انہ قال بت عند خالتی میمونۃ لیلۃ گفت ابن عباس گذاردم نزد خالہ خود ام المومنین میمونہ یک شبی فقام النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم من اللیل پس ایستاد آنحضرت پاره از شب و در بعضی روایات فنام بدل فقام فلما کان بیان و تفصیل سابق است فی بعض اللیل قام رسول اللہ پس ہرگاه بود در پاره شب برخاست پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فتوضأ من شن معلق وضوءا خفیفا پس وضو کرد از مشکی کہ آویختہ بود وضوئی سبک الراجح سعتا و بود شن بفتح شین معجمہ و تشدید نون مشک کہنہ یخففہ عمرو و یقللہ وصف میکرد وضو را عمرو بن دینار بخفت در رفتن غسل باکتفا بجز واجب و بقلت در کمیت مرات آن باقتصار بر یکبار و قام یصلی و ایستاد آنحضرت و نماز گذارد فتوضأت نحوا مما توضأ پس وضو کردم مانند از آنچہ وضو کرد آنحضرت ثم جئت فقمت عن یسارہ پستر آمدم و ایستادم جانب دست چپ وی و ربما قال سفیان و بسا گفتہ است سفیان بدل عن یسارہ عن شمالہ فحولنی فجعلنی عن یمینہ پس گردانید مرا از جانب چپ

آفتاب دمیل میکرد از میانه آسمان بسوی مغرب ظهر را صلوة اولی میخوانند از انکه اول نمازی که آن حضرت بجبرئیل گذارده ویصلی العصر ثم یرجع احدنا الی رحله فی اقصی المدینة والشمس حیة ومیگذارد نماز عصر پس از فراغ از نماز باز میگشت یکی از ما بسوی منزل خود که در منتهی شهر مدینه بود وحال آنکه آفتاب زنده بودی یعنی روشن وتابان ونسیت ما قال فی المغرب سیار گفته فراموش کرده ام من چیزی را که گفته ابو برزه در وقت نماز مغرب وکان یستحب ان یؤخر من العشاء التی تدعونها العتمة وبود آن حضرت که دوست میداشت اینکه تاخیر کرده شود از وقت عشا آنکه میخوانید شما آنرا عتمه که بمعنی تیرگی است وکان یکره النوم قبلها والحدیث بعدها وبود آنحضرت که ناخوش میداشت خواب کردن پیش از ان نماز وسخن کردن بعد از ان مراد حدیث لاطائل وسخن دنیا وکان ینفتل من صلوٰة الغداة حین یعرف الرجل جلیسه ویقراء بالستین الی المائة وبود آنحضرت که بر میگشت از نماز صبح والتفات میکرد بمقتدیان هنگامی که می شناخت مرد همنشین خود را ومیخواند درین نماز شصت آیت قرآنی تا صد آیت ازین حدیث معلوم میشود که ابتدای نماز صبح از غلس یعنی در اول وقت طلوع صبح میکرد وباین متمسک شده اند شافعیه ومستحب داشته اند ابتدای نماز در اول وقت صبح وتحقیق که حنفیه دارند در باب وقت الفجر مذکور خواهد شد **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالك قال کنا نصلی العصر ثم یخرج الانسان الی بنی عمرو بن عوف فیجدهم یصلون العصر گفت انس بودیم ما که میگذاردیم نماز عصر پس بیرون میرفت انسانی بسوی قبیله بنی عمرو پس می یافت ایشانرا که میگذارند نماز عصر منزلهای این قبیله بر دو میل از مدینه بود وسبب تاخیر این جماعة گفته اند که اینها اهل عمل ومزارعان بوده اند بعد از فراغ از اعمال میامی نماز می شدند واخیر وقت نماز میگذاردند نووی گوید که این حدیث صریح است درینکه اول وقت عصر بعد از ظل مثل است انتهی در صریح بودن اینحدیث درین معنی تامل است فافهم **حدثنا** ابن مقاتل قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا ابو بکر بن عثمان بن حنیف قال سمعت ابا امامة یقول صلینا مع عمر بن عبد العزیز الظهر ثم خرجنا حتی دخلنا علی انس بن مالك فوجدناه یصلی العصر گفت ابو بکر بن عثمان شنیدم ابا امامه را که میگفت گذاردیم با عمر بن عبد العزیز نماز ظهر را پس بر آمدیم تا آنکه در آمدیم بر انس پس یافتیم او را که میگذارد نماز عصر فقلت یا عم ما هذه الصلوٰة التی صلیت قال العصر وهذه صلوٰة رسول الله صلی الله علیه وسلم التی کنا نصلی معه پس گفتم با انس ای عم کدام نماز است که گذاردی گفت نماز عصر است واین نماز در همین وقت نماز پیغمبر خداست رحمت کناد خدا بروی آنکه بودیم ما که میگذاردیم با آنحضرت **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن انس بن مالك قال کنا نصلی العصر ثم یذهب الذاهب منا الی قباء فیاتیهم والشمس مرتفعة گفت انس بودیم ما که نماز عصر میگذاردیم پس میرفت رونده از ما بسوی مسجد قباء پس می آمد اهل قبا را وحال آنکه آفتاب بلند می بود وقبا سه میل است از مسجد مدینه کرمانی از یمعنی نقل کرده که صحیح بدل قبا عوالی است اینچنین روایت کرده اند اصحاب ابن شهاب همه ایشان غیر از مالك در موطا او متفرد است بذکر قباء وگفته اند که مالك وهم کرده است درین روایت واین معنی خالی از اشکال نیست قسطلانی از ابن عبد البر نقل کرده که صواب عوالی است وقباء وهم از مالك است واصحاب زهری هیچ یکی از آنها قبا روایت نکرده ومواخذه کرده اند برین که روایت کرده ابی ذئب از زهری الی قباء **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال حدثنی انس بن مالك قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی العصر والشمس مرتفعة حیة میگذارد آن حضرت نماز عصر را وآفتاب بلند بودی روشن وتابان فیذهب الذاهب الی العوالی فیاتیهم والشمس مرتفعة پس میرفت رونده سوی عوالی یعنی جانب بلندیهای مدینه پس می آمد اهل آنرا وآفتاب بلند بودی وبعض العوالی من المدینة

تابعی مکی وپدر او صحابی است یقول گفت عمرو بجهت تصدیق وتایید حکایت سفیان شنیدم عبید را که میگفت رؤیا الانبیاء وحی خواب پیغمبران وانچه می بینند هنگام خفتن قسمی از وحی است چنانکه در کتاب التوحید از انس بیاید پس اگر بیداری نمی بود دل او حفظ وحی چگونه صورت می بست ثم قرء پس تر خواند عمرو برای استشهاد روایت عبید این آیه انی اری فی المنام انی اذبحك حکایت از سقول ابراهیم است مر پسر خود را علیهما السلام که می بینم بخواب تحقیق من ذبح میکنم ترا تمه آیه اینست قال یا ابت افعل ما تؤمر گفت اسمعیل ای پدر من بکن انچه امر کرده شده پس اگر خواب پیغمبران وحی نمی بود چه قسم بنا بر ذبح اسمعیل بیان شدی ونمی گفت اسمعیل لفظ تؤمر را

باب اسباغ الوضوء

تمام کردن وضو یعنی رسانیدن آب بجمیع اعضا معلومه بنحوی که هیچ جزوی از ان اعضا وحدود آن مهمل نماند وقد قال ابن عمر اسباغ الوضوء الانقاء وتحقیق گفت ابن عمر اسباغ وضو پاک کردن است ظاهر امراد آنست که اعضاء وضو را بنحوی شسته شود که انچه از خاک وغیره امور عارض شده همگی صاف وشسته گردند تا اثر کراهت ونتن از بدن بدر رود وگرنه بمعنی پاک کردن از حدث که ثمره اصل وضو است انقدر فایده ندهد وتواند که مراد از اسباغ اکمال آن بمراعات سنن وآداب باشد در کیفیت وکمیت از ابن عمر باسناد صحیح مرویست که تحقیق وی می شست هر دو پا را سه دو هفت بار گویا این مبالغه دران نه در سایر اعضا بجهت بودن آن محل چرکین است غالبا چه ایشان برهنه پا میگردیدند نقله العسقلانی واشکال کرده اند دران بحدیثی که مرویست که زیاده بر سه ظلم وتعدی است وجواب میتوان گفت که ظلم وتعدی در حق کسی است که سه بار را سنت نداند واما اگر سه بار را عموما سنت داند وبعضی اعضا را برای مزید تنقیه از لوث که در سه بار خوب پاک نشود زیاده بشوید ومبالغه نماید دور از معنی اسباغ نخواهد بود وآنکه گفته اند این از قبیل وضوء بر وضوء ونور علی نور است با حدیث بما ذکر راست **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن موسی بن عقبة بن ابی عیاش مدنی تابعی صاحب مغازی مولی آل زبیر بن عوام سنه یکصد وچهل ویک عن کریب مولی ابن عباس عن اسامة بن زید بن حارثة کلبی مدنی مولی ابن مولای پیغمبر خدا حب ابن حب وی صلی الله علیه وآله وسلم سنه پنجاه وچهار ودر مناقب مذکور شود انه سمعه یقول دفع رسول الله شنید کریب اسامه را که میگفت باز گشت پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم من عرفة از عرفه که نام مکانی مخصوص است چنانچه کرمانی نقل کرده ودر احادیث استعمال در معنی بیشتر است اگرچه در صحاح وقاموس وصراح و

اسماء الرجال

[illegible]

علی اربعة امیال ونحوها وبعض عوالی از مدینه چهار میل است یا مانند این مسافت پوشیده نماند که این حدیث وامثال آن که مولف رح ایراد کرده منافاتی ندارد بمذهب امام ابو حنیفه رحمه الله که وقت عصر را بعد از ظل مثلیه گفته از انکه بضبط درآمده که نزد بودن ظل مثلیه قریب بربع روز باقی میماند ورفتن بسته چهار میل در چار پنج ساعت بر همه کس تعذری ندارد و پس تواند که بعد از نماز کسی بسرعت برود وآفتاب بلند باشد باآنکه در حدیث نسبت بجمیع عوالی هم واقع نشده شاید نسبت ببعضی عوالی که کمتر از چهار میل است خواهد بود و در حدیث که در باب من ادرك ركعة من العصر مولف آورده چنانکه بیاید صریح است در آنکه وقت عصر بعد از ظل مثل باید که بناشد کما ستعرف پس در تطبیق احادیث ضرور است که از عوالی همان باید گرفت که باین وقت راست آید

باب اثم من فاتته العصر بیان گناه کسی که فوت شده او را نماز عصر **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن ابن عمران رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الذی تفوته صلوٰة العصر **كانما وتر اهله وماله** فرمود کسی که فوت میشود او را نماز عصر چنانستی که سلب کرده شده از وی اهل ومال او یا نقصان کرده شد او اهل او ومال او وباقی ماند بی اهل ومال یعنی باید که اندوه وی از فوت این صلوٰة چون اندوه هلاك اهل ومال باشد یا بترسد از فوت نماز عصر چنانکه می ترسد فوت اهل ومال را قال ابو عبد الله يتركم وترت الرجل اذا قتلت له قتيلا واخذت ماله گفت مولف ابو عبد الله این در کلام را یترکم اشاره است بآیه کریمه ولن يتركم اعمالكم در کلام دیگر ایراد کرده از قول فصحا وترت الرجل میگوئی وقتی که بکشی مر آن مرد را کسی و بگیری مال او را و مقصود او آنست که لام اهله وماله بنصب ورفع هر دو روایت کرده اند وتر صیغه مجهول بر تقدیر نصب وتر بمعنی نقص است و دو مفعول میخواهد مفعول اول ضمیر مستتر است وثانی اهل ومال عطف است بر آن تائید نصب بآیه کریمه میکند که متعدی بدو مفعول است و بر تقدیر رفع بمعنی سلب است متعدی بیک مفعول که مفعول مالم یسم فاعله است وتائید کرده این معنی را بقول فصحا وترت الرجل که متعدی بیک مفعول آمده است جمهور روات تصویب کرده اند نصب را

باب اثم من ترك العصر گناه کسی که ترک کند نماز عصر را عمدا **حدثنا** مسلم بن ابراهیم قال حدثنا هشام قال اخبرنا یحیی بن ابی کثیر عن ابی قلابة عن ابی الملیح قال كنا مع بریدة فی غزوة فی یوم ذی غیم فقال بكروا بالصلوٰة العصر فان النبی صلی الله علیه وسلم قال من ترك صلوٰة العصر فقد حبط عمله مرویست از ابی الملیح که گفت بودیم ما با بریده در غزوهٔ در روز ابر و باران پس گفت بریده زود کنید نماز عصر را بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی فرمود کسی که ترک کند عمدا نماز عصر را بتحقیق حبط شد عمل او یا باطل شد ثواب اعمال او واین را بطریق تغلیظ فرموده وگرنه مقرر است که غیر از شرک حبط نمی کند اعمال را بعضی گویند مراد بعمل کار دنیا است که موجب ترک نماز شده یعنی متمتع نمی شود از آن کار و بهره نمی یابد از آن امام احمد گوید کسی که بطریق تهاون دیده ودانسته ترک کند نماز کافر است

باب فضل صلوٰة العصر در زیادتی ثواب نماز عصر **حدثنا** الحمیدی قال حدثنا مروان بن معاویة قال حدثنا اسمعیل عن قیس عن جریر بن عبد الله قال كنا عند النبی صلی الله علیه وسلم فنظر الی القمر لیلة البدر گفت بودیم ما نزد پیغمبر خدا رحمت کناد وی سلامت باد بروی پس نگاه کرد بسوی ماه شب چهار دهم فقال انكم سترون ربكم كما ترون هذا القمر لا تضامون فی رؤیته پس فرمود بتحقیق شما خواهید دید پروردگار خود را چنانکه می بینید این ماه بدر را بی تکلف وفراحمت یکدیگر نمیکشید در دیدن آن چنانچه فراحمت میکشید در دیدن هلال شب اول که بتعمق نظر کنید و یکی به دیگری گوید که انیست واین تشبیه رویت برویت است در وضوح و کمال انکشاف نه تشبیه مرئی بمرئی فان استطعتم ان لا تغلبوا علی صلوٰة قبل طلوع الشمس وقبل غروبها فافعلوا اگر توانید که مغلوب نشوید از نمازی که پیش از طلوع آفتاب است یعنی نماز فجر و نمازی که پیش از غروب است یعنی عصر پس بکنید یعنی کاری نکنید

مختلف شدند باسباغ وعدم آن ثم اقیمت الصلوٰة فصلی المغرب پس تر بر پا کرده شد نماز باذان وتکبیر پس نماز گذارد مغرب را پیش باز فرود آوردن رختهای ثم اناخ كل انسان بعیره فی منزله پس فرو خوابانید هر آدمی شتر خود را در فرودگاه خود ثم اقیمت العشاء پس تر بر پا کرده شد نماز عشا را با قامت فصلی ولم یصل بینهما پس نماز گذارد دو نماز دیگر نکرد در میان مغرب وعشا از سنن ونوافل واین جمع تاخیر است که مغرب را با عشا گذارند ومخصوص است نزد حنفیه جواز آن باین موسم وشرح وبسط آن در کتاب الحج معلوم شود

باب غسل الوجه بالیدین من غرفة واحدة شستن رو بهر دو دست از یکدست آب غرفه بالفتح یکبار آب گرفتن بدست وبالضم بمعنی آبی در دست برداشته سیوطی در ینجا هر دو ضبط کرده وهمچنین در حدیث حدثنا محمد بن عبد الرحیم بن ابی نسر بغدادی ملقب بصاعقه بجهت سرعت حفظ وشدت ضبط سنه دو صد وپنجاه وپنج قال اخبرنا ابو سلمة الخزاعی نسبة بخزاعه بضم خا وفتح زا هر دو معجمه وبمهمله قبیله ایست از انصار منصور بن سلمه بغدادی سنه دو صد وبیست قال اخبرنا ابو سلمة الخزاعی منصور بن سلمة قال اخبرنا ابن بلال یعنی سلیمان عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن ابن عباس انه توضأ بتحقیق ابن عباس وضو کرد پس آغاز بیان کرد راوی صفت وضوء او را فغسل وجهه پس شست روی خود را مراد از روی معنی اعم از بشره و دهن ومنخرین است بقرینه بیان که گفت فاخذ غرفة من ماء فتمضمض بها واستنشق پس گرفت یکدست از آب پس مضمضه کرد بدان واستنشاق نمود مضمضه آب در دهن کردن استنشاق آب در بینی کردن ودر روایة تمضمض یعنی جنبانیدن آب در دهن از اینجا معلوم میشود که از یک غرفه هر دو عمل نمود ثم اخذ غرفة من ماء فجعل بها هكذا پس تر اخذ کرد دستی دیگر از آب پس گردانید آن را همچنین که اضافها الی یده الاخری فغسل بها وجهه پیوست آن دست را بدست دیگر پس شست بهر دو دست روی خود را ودر روایتی بجای بها بهما است یعنی بهمان آب غرفه ثانی که گرفته بود ثم اخذ غرفة من ماء فغسل بها یده الیمنی پس تر باز گرفت یکدست را از آب پس شست بدان دست راست خود را ثم اخذ غرفة من ماء فغسل بها یده الیسری پس تر گرفت یکدست دیگر از آب پس شست بدان دست چپ خود را ثم مسح براسه پس تر مسح کرد بسر خود ولکن روایة غرفة جدا مذکور نیست لیکن در روایة ابو داود آمده پس تر گرفت مشتی از آب پس افشاند دست خود را پس مسح کرد ونزد فقها اگر مسح کند بطوبتی که باقی در دست از غسل اعضا نیز جایز باشد ثم اخذ غرفة من ماء فرش

[illegible]

كه منافی استطاعت است مانند خواب وشغلی که فراموشی آرد از نماز صبح ونماز عصر تخصیص باین دو نماز از جهت فضیلت وقت آنهاست
چنانکه معلوم شود که ملائکه درین دو وقت جمع میشوند ورفع اعمال مینمایند وقسمت رزق میکنند بعد از نماز صبح کسی که بطاعت وعبادت
حاضر است مرزوق وملطوف حق میباشد ثم قرأ فسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل الغروب پس خواند آنحضرت این
که تسبیح کن بملابسه ستودگی پروردگار پیش از طلوع آفتاب وپیش از غروب آن مراد از تسبیح اینجا نماز است فسبح بفاء اکثر روات
این کتاب واقع شده ودر بعضی بواو است وتلاوت اینچنین است قال اسمعیل انه لم لا تفوتنکم گفته است اسمعیل که
از راویان اینحدیث است در تفسیر فافعلوا الا تفوتنکم یعنی بکنید چنانکه هرگز فوت نشود از شما این نماز حدثنا عبد الله بن
یوسف قال اخبرنا مالك عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال یتعاقبون
فیکم ملائکة باللیل وملائکة بالنهار فرمود آنحضرت که جمعی میآیند بعد از جمعی دیگر در میان شما فرشتهها بشب وفرشتهها بروز
ویجتمعون فی صلوة الفجر وصلوة العصر وجمع میشوند ملائکه شب وروز در وقت نماز فجر ونماز عصر اینحدیث ناطق است که وقت نماز عصر
آخر یاس روز باشد تا اجتماع ملائکه شب وروز متصور باشد ثم یعرج الذین باتوا فیکم فیسألهم ربهم وهو اعلم بهم
پس عروج میکنند آن جماعه که شب کرده در میان شما پس می پرسد این ملائکه را پروردگار ایشان در حال آنکه پروردگار ایشان داناتر است
بعملیات از فرشتهها کیف ترکتم عبادی فیقولون ترکناهم وهم یصلون واتیناهم وهم یصلون چگونه گذاشتید
بندهای مرا پس میگویند گذاشتیم ایشان را بحالی که ایشان نماز میکنند وآمدیم ایشان را در حالی که نماز میکردند این ملائکه اخبار
از همه اعمال ... میکنند لیکن چون نماز افضل اعمال واجل عبادات است ومکفر سیئات وانچه در میان دو نماز واقع شود رقم
عفو بر آن جاریست ابتدا از نماز کرده اند باب من ادرك رکعة من العصر قبل الغروب باب در حکم کسی که دریافت
یک رکعت را از عصر پیش از غروب حدثنا ابو نعیم قال حدثنا شیبان عن یحیی عن ابی سلمة عن ابی هریرة قال قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم اذا ادرك احدکم سجدة من صلوة العصر قبل ان تغرب الشمس فلیتم صلاته گفت ابو هریره
فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم وقتی که دریابد یکی از شما رکعتی را از نماز عصر پیش از آنکه غروب کند آفتاب پس گو تمام کند نماز را
مراد از سجده رکوع وسجود است چون رکعت تمام بسجده می شود تعبیر کردند آنرا بالسجده وحکم کمتر از رکعت تمام همچنین است واذا ادرك
سجدة من صلوة الصبح قبل ان تطلع الشمس فلیتم صلوته ووقتی که دریابد یکی از شما سجده را از نماز صبح پیش از آنکه
طلوع کند آفتاب پس گو که تمام کند نماز را این حدیث متمسک شافعیه است که نماز فجر را بطلوع آفتاب باطل نمیدانند حنفیه
ببطلان قایلند گویند که احادیث کثیره که در نهی صلوة در اوقات ثلثه مکروهه بصحت پیوسته چنانکه بیاید وآن عام است فرایض
ونوافل را متعارضند وحکم تعارض آنست که رجوع بالقیاس کنند وقیاس مقتضی آنست که در عصر جایز باشد ودر فجر جایز نبود
وشافعیه در دفع تعارض گویند که احادیث وارده در نهی مخصوص بنوافل است واین تخصیص خلاف ظاهر است وظاهر عام است
بی ورود مخصص صریح تخصیص روا نبود واگر مخصوص دارند باید که قضای فوایت درین اوقات روا باشد وآثری درین معنی پیدا
نیست وبعضی اصحاب ما گویند که ورود این حدیث پیش از احادیث وارده در نهی است واین حدیث ناسخ آنست وتجویز ما در عصر
با قطع نظر ازین حدیث مجوز است این چنین تقریر کرده اند علمای ما این مبحث را وبخاطر رکیک خلجان باقی است اول آنکه حدیث مجوز
نص است در معنی جواز وحدیث نهی ظاهر در عدم جواز ونزد تعارض نص با ظاهر نص رجحان دارد بر ظاهر دوم آنکه در تجویز اتمام عصر
قیاس در برابر حدیث نهی واقع شده چگونه ازین قطع نظر توان کرد فتدبر حدثنا عبد العزیز بن عبد الله قال حدثنی

... الاسلام | كتاب الوضوء

واین بیان قدر مفروض است که کم از وی درست نباشد ... است اما شاید برای تکرار غسل جهد وتنبیه بر اهمیت باشد والله اعلم ... قال ابن بطال باین حدیث بر طهور بودن ماء مستعمل باآنکه این باب را ولی ملاقات ... از وضو مستعمل شد اگر طهور نمی بود غسل هر عضو چگونه جایز میشد تمام نیست زیراکه زمان اتصال آب بتمام عضو مستثنی است باجماع ... حکم باستعمال بعد الانفصال وسقوط ... است که مسح سر تری که در دست باقی باشد تجویز کرده اند باب التسمیة علی کل حال وعند الوقاع بسم الله گفتن بر هر حال ونزد جماع ... آینده خود برای تسمیه وقت شروع بجماع است اما چون در نبوت که محل ادب از ذکر وقضای شهوت است مشروع بود در احوال دیگر مشروعیت آن بطریق اولی مفهوم شود خصوصا هنگام وضو که مفتاح نماز است حدثنا علی ابن عبد الله بن جعفر المدینی قال حدثنا جریر ابن عبد الحمید عن منصور ابن معتمر عن سالم بن ابی الجعد بفتح جیم ... الاشجعی التابعی الکوفی سنة ... عن کریب عن ابن عباس ... میرساند ابن عباس اینحدیث ورفع میکند ... صلی الله علیه واله وسلم قال لو ان احدکم ... اهله قال فرمود آنحضرت اگر یکی از شما وقتیکه ... خود را وجماع کند بگوید بسم الله اللهم جنبنا الشیطان وجنب الشیطان ما رزقتنا بنام خدا شروع میکنم بارخدایا دور دار ما را از شیطان ودور دار شیطان را از انچه روزی کنی ما را نتیجه این جماع فقضی بینهما ولد لم یضره پس تقدیر کرده شود میان او واهل او فرزندی که ضرر نمیرساند شیطان بایذا واغوا ازین فرزند را ببرکت نام الهی واستعانت قایل بحق ورجوع بوی وقت غفلت کرمانی گفته وواقع شده در نسخه فربری که گفته شد مرا ابی عبد الله یعنی مولف را اگر نداند کسی بزبان عربی آیا بگوید بزبان فارسی گفت آری بگوید باب ما یقول عند الخلاء انچه بگوید نزد در آمدن در جای ضرور خلا بالفتح ومد در اصل بمعنی مکان خالی است پس ازان استعمال کرده شده در مکان که معد برای قضای حاجت باشد ازانکه آدمی تنها می باشد دران وچون وضع ابواب کتاب الوضوء اکثر بسبیل سنن را است ... میکند ازیک باب بباب که او را بوجهی تعلق بسابق است و از جهت تقدم وتاخر در وجود در نظر نیست ...

ابراهيم بن سعد عن ابن شهاب عن سالم بن عبدالله عن ابيه انه اخبره انه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول
سالم نقل کرده از پدر خود عبدالله بن عمر که وی خبر داده او را که بتحقیق او شنیده است پیغمبر خدا را که میفرمود انما بقاؤکم
فیما سلف قبلکم من الامم کما بین صلوة العصر الی غروب الشمس بتحقیق مدت بودن شما در حساب کسانی که
گذشته اند پیش از شما از امتها مثل مدت میان وقت نماز عصر است تا غروب آفتاب یعنی نسبت شما با امم سالفه مانند نسبت وقت
عصر است بتمام روز زانکه امت گذشته عمرهای دراز داشته اند یا نصد ساله تا دو هزار بلکه افزون تر از آن بود چنانکه معلوم شده است
واکثر عمرهای این امت مرحومه میان شصت و هفتاد است اوتی اهل التورية التورية فعملوا حتی اذا انتصف النهار عجزوا
فاعطوا قيراطا قيراطا داده شده اند اهل کتاب توریت که یهود بودند توریت را پس عمل کردند باحکام آن تا آنکه وقتی که
نصف نهار شد عاجز آمدند از عمل پس داده شدند هر یک جزای عمل نیم دانگ نیم دانگ ظاهرا نصف نهار کنایت از ظهور آفتاب دین محمدیست
وعجز ایشان عبارت از عدم قبول دین واسلام است ثم اوتي اهل الانجيل الانجيل فعملوا الى صلوة العصر ثم عجزوا
فاعطوا قيراطا قيراطا پستر داده شدند اهل انجیل که نصاری اند انجیل را پس عمل کردند تا وقت نماز عصر پستر عاجز آمدند
و داده شدند نیم دانگ نیم دانگ چون عمرهای اهل توریت بیشتر است و عمرهای اهل انجیل کمتر عمل اهل توریت را بیشتر از مدت عمل اهل
انجیل فرموده ثم اوتينا القران فعملنا الى غروب الشمس فاعطينا قيراطين قيراطين و داده شدیم ما قرآن را پس
عمل کردیم تا آخر روز پس داده شدیم دو دو قیراط یعنی اجر ما بیش از اجر یهود و نصاری داد فقال اهل الكتابين اي ربنا اعطيت
هؤلاء قيراطين قيراطين واعطيتنا قيراطا قيراطا ونحن كنا اكثر عملا پس گفتند یهود و نصاری ای پروردگار ما
دادی این جماعت را که امت محمدیست دو دو قیراط و دادی مایان را یک یک قیراط و حال آنکه ما بودیم که عملهای ما بیشتر بود قال الله تعالى
هل ظلمتكم من اجركم من شيء قالوا لا قال فهو فضلي اوتيه من اشاء گفت خدا آیا ظلم کرده ام شما را یعنی کم کردم از اجر شما
چیزی را گفتند نی گفت پروردگار پس هرچه میدهم آن فضل و کرم من است میدهم آن کسی را که میخواهم ظاهر آنست که این ماجرای قیامت
است که آنحضرت از روی وحی یا کشف خبر از آن داده چنانکه از سایر احوال قیامت خبر داده است در تطبیق این حدیث بترجمه گفته اند
که شارح تراجم گوید مناسبت ترجمه ماخوذ است از قول او الی الغروب که دلالت دارد بر آنکه وقت عصر تا غروب است پس کسی که پیش
از غروب یک رکعت یافت در وقت عصر یافت پس باید که تمام کند آنرا گفته اند پوشیده نیست تکلف و تعسفی که درین
توجیه است و حدیثی که همدرین باب بعد از ین مذکور شده در وی غیر ازین معلوم نشده که وقت نماز عصر آخرهای روز است فتدبر

حدثنا ابو كريب قال حدثنا ابو اسامة عن بريد عن ابي بردة عن ابي موسى عن النبي صلى الله عليه وسلم
مثل المسلمين واليهود والنصارى كمثل رجل استاجر قوما يعملون له عملا الى الليل فعملوا الى نصف النهار
مثل مسلمانان و یهود و نصارا مانند حال و قصه مردیست که مزدور گرفته است قومی را که عمل کنند تا بشب پس آنها عمل کردند تا نیم روز
فقالوا لا حاجة لنا الى اجرك فاستاجر اخرين پس گفتند مزدوران حاجت نیست ما را بسوی اجر تو پس مزدور گرفت
دیگران را فقال اكملوا بقية يومكم ولكم الذي شرطت پس گفت مستاجر مزدوران دیگر را تمام کنید روز خود را و مر شما راست آنچه
قرار داده ام اجوره شما آنها قبول نکردند پس تاجر گرفت قومی دیگر را فعملوا حتى اذا كان حين صلوة العصر قالوا لك
ما عملنا فاستاجر قوما پس عمل کردند آنها تا وقتی که شد هنگام نماز عصر گفتند مر تراست آنچه عمل کردیم ما از تو چیزی نمی طلبیم پس
اجیر گرفت قومی را و آن مستاجر اجیر گرفت قومی دیگر را فعملوا بقية يومهم حتى غابت الشمس واستكملوا اجر الفريقين پس عمل کردند

حدثنا آدم قال حدثنا شعبة عن عبدالعزيز
بن صهيب بضم مهمله و فتح ها قال سمعت انسا يقول
كان النبي صلى الله عليه واله وسلم اذا دخل
الخلاء قال بود آنحضرت وقتی که در آمدی آبخانه را فرمود
اللهم اني اعوذ بك من الخبث والخبائث خداوندا
پناه میجویم بتو از مردان شیاطین و زنان ایشان خبث بضمتین
جمع خبیث و خبائث جمع خبیثه و بضم خا و سکون با نیز
روایت است و برین تقدیر تواند که مخفف اول باشد
که در وزن ضم عین و سکون هر دو آمده چنان که در
کتب و رسل و سبل اگرچه ترک تخفیف در جایی که التباس
بمفرد آید اولی بود و محتمل که بسکون مفرد باشد بمعنی کرده
که شامل است امور مختلف را مثلا از کلام دشنام است
و از ملتها کفر و از طعام و شراب آنچه حرام و مضر باشد و
مناسب این مراد از خبائث معاصی گیرند و استعاذه
بجهت آنست که کنف و مزابل محل حضور شیاطین اند
زیرا که مهجور هستند و مهجور از ذکر خدا تعالی و تصریح در حدیث
هم آنه غایت آنکه هرکه منع میکند ذکر خدا را درین حالت
چنانکه جمهور علما تفصیل میکنند و میگویند که در اماکن که
ساخته شده است برای خلا این دعا را پیش از در آمدن
آن بخواند و در غیر آن بخواند هنگام شروع در آن باشد و این جماعه از سن
مثلا گفته اند که اگر فراموش کند درین وقت در دل بخواند
نه بزبان و هرکه جایز میدارد ذکر خدا را در همه جا چنانچه از
امام مالک منقول است احتیاج باین تفصیل ندارد
استعاذه آنحضرت بجهت اظهار عبودیت و تعلیم امت بود
قال ابو عبدالله گفت مولف تابعه ابن عرعرة عن
شعبة متابعت کرده است آدم را محمد بن عرعره در روایة
این حدیث از شعبه و قال غندر بضم معجمه و سکون
نون و فتح مهمله مولف زمان او نه دریافته عن شعبة
اذا اتى الخلاء گفته است غندر از شعبه در روایة این
حدیث لفظ اتی را بدل دخل و قال موسى عن حماد
اذا دخل و گفته است موسی بن اسمعیل تبوذکی از
حماد از عبدالعزیز لفظ دخل را موافق روایة آدم از شعبه
و این حماد بن سلمه بن دینار ربعی است از ابدال شمرده
[illegible] زن کرده فرزندی نشد چنانکه حال ابدال است
سنه یکصد و شصت و هفت وقال سعيد بن
زيد بن درهم برادر حماد بن زید صدوق است ولیکن
سخن کرده اند بعضی در حفظ وی و نیست مراد بخاری
سوای این حدیث معلق که بطریق استشهاد ذکر کرده
منفرد نیست باین لفظ [illegible] روایت کرده آنرا مسدد
[illegible] از عبدالعزیز [illegible] آن نقله الشيخ ابن حجر
[illegible] سنه وفات حماد بن سلمه حدثنا عبدالعزيز
[illegible] حدیث کرد [illegible] عبدالعزیز بجای لفظ سابق
[illegible]

اسماء الرجال

بقية روز تا آنكه غايب شد آفتاب وتمام گرفتند مزد هر دو فريق اول را بعد آنكه اين تشبيه تمثيلي تشبيه حال مسلمانان بيهود ونصارا است بحال اين سه قوم اجير وحاصل آنست كه چون يهود ونصارا استغنا ورزيدند و بدين محمدي در نيامدند وتحريف كردند كتابهاي خود را و بر كفر وضلالت ماندند حق سبحانه بطريق تفضل بكثرت اجر وثواب ممتاز ساخت مسلمانان را **باب** وقت المغرب در بيان وقت نماز شام قال عطاء يجمع المريض بين المغرب والعشاء گفته است عطاء بن رباح جمع ميكند بيمار ميان نماز مغرب وعشا وباين رفته است امام احمد واسحق مطلقا ومشهور از مذهب شافعي واصحاب او منع است نووي گويد قول بجواز جمع در مرض ظاهر ومختار است وتحقيق ثابت شده در صحيح مسلم كه آن حضرت صلى الله عليه وسلم جمع كرد در مدينه بي مرض وبي مطر در مهمات گويد ميل نووي بجواز جمع است بسبب مرض ومن يافته ام نقل صحيح از شافعي در رساله مختصر مزني كه تمام آن نهاية الاختصار است باين عبارت آورد قال الشافعي والجمع بين الصلوتين في السفر والمطر والمرض جائز نقله القسطلاني ودر مذهب امام ما ابي حنيفه در هيچ صورتي ازين صورتها جمع جايز نيست جمع كردن پوشيده نماند كه اين قول عطا را خصوصيتي وربطي باين باب ظاهر نميشود اگر داخل عنوان است حديثي كه از انجا اين معني ثابت شود نيست وتائيد ترجمه بدان نيز نميشود فتدبر **حدثنا** محمد بن مهران قال حدثنا الوليد قال حدثنا الاوزاعي قال حدثني ابو النجاشي مولى رافع هو عطاء بن صهيب قال سمعت رافع بن خديج يقول كنا نصلي المغرب مع النبي صلى الله عليه وسلم فينصرف احدنا وانه ليبصر مواقع نبله گفت ابو النجاشي شنيدم رافع را كه ميگفت بوديم ما كه نماز مغرب ميكرديم با پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم پس برميگشت يكي از نماز وتير اندازي ميكرد وتحقيق ميديد جاي افتادن پيكان تير خود را ازين حديث استعجال نماز مغرب وقصر قرأت آن معلوم ميشود **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا محمد بن جعفر قال حدثنا شعبة عن سعد بن ابراهيم عن محمد بن عمرو بن الحسن بن علي قال قدم الحجاج فسألنا جابر بن عبد الله فقال كان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي الظهر بالهاجرة گفت محمد بن عمرو قدوم آورد حجاج بن يوسف ظالم مشهور كه از جانب عبد الملك بعد از قتل ابن زبير والي عراق شده بود وتاخير ميكرد در نماز ها پس پرسيديم جابر بن عبد الله را از اوقات نماز پس گفت بود پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي ميگذارد نماز ظهر نزديك به نيم روز مگر وقتي كه حاجت با برادمي بود والعصر والشمس نقية والمغرب اذا وجبت وميگذارد نماز عصر وحال آنكه آفتاب صاف وخالص بود از زردي وميگذارد نماز مغرب وقتي كه آفتاب ساقط مي شد وغروب ميكرد والعشاء احيانا واحيانا وميگذارد نماز عشا در اوقات مختلف در بيان احيان ميگويد اذا راٰهم اجتمعوا عجل واذا راٰهم ابطؤا اخر وقتي كه ميديد صحابه را كه همه جمع شده اند شتاب ميكرد در نماز ووقتي كه ديد ايشان را درنگ كرده اند در حضور تاخير ميكرد والصبح كانوا او كان النبي صلى الله عليه وسلم يصليها بغلس ونماز فجر را بودند ياران يا پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي كه ميكرد آنرا به تيرگي آخر شب شك كرده است راوي جابر و مآل هر دو يكي است از آنكه ياران با آنحضرت نماز ميكردند وآن حضرت با ايشان پوشيده نماند كه بر تقدير كانوا يصلونها بايد ترك كرد آنرا باعتماد فهم سامع **حدثنا** المكي بن ابراهيم قال حدثنا يزيد بن ابي عبيد عن سلمة قال كنا نصلي مع النبي صلى الله عليه وسلم المغرب اذا توارت بالحجاب گفت سلمه بن الاكوع بوديم ما كه نماز ميكرديم با پيغمبر خدا مغرب را وقتي كه پوشيده مي شد آفتاب به پرده افق **حدثنا** ادم قال حدثنا شعبة قال حدثنا عمرو بن دينار قال سمعت جابر بن زيد عن ابن عباس قال صلى النبي صلى الله عليه وسلم سبعا جميعا وثمانيا جميعا گفت ابن عباس نماز كرد آنحضرت هفت ركعت يكبار وهشت ركعت يكبار يعني جمع كرد ميان ظهر وعصر وميان مغرب وعشا سخن در بيان اين حديث سبق ذكر يافته است كه جمع تاخير است يا جمع تقديم شراح گفته اند حمل بر جمع تاخير بايد كرد تا موافق شود و دليل باشد بر ترجمه باب پوشيده نماند كه ترجمه در وقت نماز مغرب است وآن بعد از غروب آفتاب است چنانچه از احاديث بوضوح پيوست پس تاخير

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

عليه وآله وسلم در آمد خلا را پس نهادم براي آنحضرت آب را تا بر آمده وضو كند بآن وبقولي وآداب آنحضرت را تا استنجا كند بآن واين معني دور از مفهوم عبارت نيست فقال پس فرمود من وضع هذا كه نهاده است اين آب را فاخبر پس خبر داده شد كه ابن عباس نهاده وخبر دهنده ام المؤمنين ميمونه خاله ابن عباس است فقال اللهم فقهه في الدين پس گفت خدا وندا علم وفهم ده او را در دين چون بوضع آب نزد خلا زكاوت وي دريافت دعا كرد او را آنچه مناسب حال بود از كمال فقاهت در دين **باب** لا يستقبل القبلة بغائط او بول الا عند البناء جدار او نحوه مگر نزد پرده بنا ديوار باشد يا مانند آن چون ستون وتخته وچوب وسنگ بزرگ غائط در اصل زمين پست مغاك را گويند پس از ان استعمال كردند در پليدي مردم كه اكثر حاجت آن در چنين جا قضا كنند ظاهر آنست كه عام است معني اول را نيز چنانچه در قول وي تعالى او جاء احد منكم من الغائط تفسير كرده اند ليكن باعتبار تبادر يكي ونسبت كمال ان مستعمل ميشود در معني خاص نيز وباين معني است در ترجمه باب براي توضيح عموم حكم ودر حديث بمعني اول است وبايد دانست كه عدم ذكر استدبار باعتبار ظهور امر است بقياس استقبال **حدثنا** ادم قال حدثنا ابن ابي ذئب محمد بن عبد الرحمن قال حدثنا الزهري عن عطاء بن يزيد الليثي جندعي بضم دال مهمله در ميان نون ساكن مدني تابعي سنه يكصد وپنج يا هفت عن ابي ايوب خالد بن زيد بن كليب الانصاري بدري از كبار صحابه است سنه پنجاه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اذا اتى احدكم الغائط فرمود آنحضرت چون بيايد يكي از شما غائط را فلا يستقبل القبلة پس رو نه كند قبله را ولا يولها ظهره ونگرداند جانب پشت خود ولكن شرقوا او غربوا ليكن رو بجانب مشرق كنيد يا بجانب مغرب واين مخصوص بمدينه طيبه است على ساكنها السلام والتحية زيرا كه قبله مدينه جنوبي است ومدينه شمالي مكه معظمه است چون احتراز كنند از

مغرب بوقت عشا چگونه دلیل وقت مغرب میشود مگر آنکه گویند تاخیر مشعر است بآنکه وقت مغرب ... ازان بود **باب** من كره ان يقال للمغرب العشاء کسی که ناخوش دارد اینکه گفته شود مغرب را عشا **حدثنا** ابو معمر هو عبد الله بن عمرو قال حدثني عبد الوارث عن الحسين قال حدثنا عبد الله بن بريدة قال حدثني عبد الله المزني ان النبي صلى الله عليه وسلم قال لا تغلبنكم الاعراب على اسم صلوتكم المغرب ... شود غالب نیایند و بر شما نگیرند بدویان بر نام نماز شما که مغرب است قال ويقول الاعراب هي العشاء گفت راوی میگویند اعراب آن مغرب همین عشا است یعنی همین نام وارد **باب** ذكر العشاء والعتمة ومن رآه واسعا در ذکر عشا و عتمه و کسی که اعتقاد دارد که بغیر ازین نماز بهر یک ازین دو نام رواست قال ابو هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم اثقل الصلوة على المنافقين العشاء والفجر گفت ابو هریره از پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی گران ترین نماز بر منافقان نماز عشا و نماز فجر است وقال لو يعلمون ما في العتمة والفجر و فرموده است آن حضرت یا گفته است ابو هریره از پیغمبر خدا اگر بدانند منافقان ثوابی که در نماز عشاء و فجر است جوابش مقدر است یعنی البته بیایند مقصود آنکه آنحضرت اطلاق اسم عتمه بر عشا کرده است، قال ابو عبد الله والاختيار ان يقول العشاء گفته است مولف رحمه الله مختار آنست که گویند عشا لقوله تعالى ومن بعد صلوة العشاء از جهت فرموده خدای برتر واز پس نماز عشا یعنی در قرآن مجید همین نام خوانده بهتر آنست که همین نام عشا ذکر کنند ويذكر عن ابي موسى قال كنا نتناوب النبي صلى الله عليه وسلم عند صلوة العشاء فاعتم بها ذکر کرده می شود از ابو موسی اشعری که گفت بودیم ما یاران پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی که بنوبت میرفتیم بجناب آنحضرت نزد نماز عشا پس تاخیر میکرد در آن نماز که سخت تیره می شد شب وقال ابن عباس وعائشة اعتم النبي صلى الله عليه وسلم بالعشاء و گفت ابن عباس و عایشه تاخیر کرد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بنماز عشا وقال بعضهم عن عائشة اعتم النبي صلى الله عليه وسلم بالعتمة و بعضی روایات از عایشه نقل کرده اند که تاخیر کرد آن حضرت بنماز عتمه وقال جابر كان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي العشاء قال ابو برزة كان النبي صلى الله عليه وسلم يؤخر العشاء وقال انس اخر النبي صلى الله عليه وسلم العشاء الآخرة چون اطلاق اسم عشا بر مغرب هم آمده نماز خفتن را عشای آخر گفته وقال ابن عمر وابو ايوب وابن عباس صلى النبي صلى الله عليه وسلم المغرب والعشاء مقصود از ایراد این تعلیقات که بمرتبه صحت رسیده اگرچه بشرط مولف نباشد آنست که نماز خفتن را هم عشا گفته اند و هم عتمه **حدثنا** عبدان قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا يونس عن الزهري قال سالم اخبرني عبد الله قال صلى لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم ليلة صلوة العشاء وهي التي يدعو الناس العتمة گفت سالم خبر داد مرا عبد الله بن عمر گفت نماز گذارد برای ما یعنی امامت کرد ما را رسول خدا صلی الله علیه وسلم شبی نماز عشا را آنکه میخوانند آنرا مردم عتمه ثم انصرف فاقبل علينا فقال ارايتكم ليلتكم هذه فان راس مائة سنة منها لا يبقى ممن هو على الارض احد پس برگشت از نماز و روی کرد بما و فرمود می بینید شب خود را که اینست بتحقیق آخر صد سال که از ابتدای این شب است باقی نمی ماند هیچکس از کسانیکه بر زمین اند مولف رحمه الله استدلال کرده باین حدیث بر عدم حیات خضر و سخن دران گذشته در باب سمر بالعلم **باب** وقت العشاء اذا اجتمع الناس او تاخروا وقت نماز عشا هنگام جمع شدن مردم بود زودتر یا بمهلت هرگاه جمع می شدند نماز گذارده میشد **حدثنا** مسلم بن ابراهيم قال حدثنا شعبة عن سعد بن ابراهيم عن محمد بن عمرو هو ابن الحسن بن علي قال سالنا جابر بن عبد الله عن صلوة النبي صلى الله عليه وسلم فقال كان يصلي الظهر بالهاجرة والعصر والشمس حية والمغرب اذا وجبت والعشاء اذا كثر الناس عجل واذا قلوا اخر والصبح بغلس ترجمه این حدیث در همین ورق گذشته

اسماء الرجال

... شیخ الاسلام | كتاب الوضوء

حقیقت عرفی ... شده ... خبر آن بدون قرینه جایز نباشد و همچنین حمل حدیث ... بر خصوص بدلیل روایت ابن عمر روایة بصورت خاص را یکبار بر خلاف مقتضی عام که متحمل ضروریات با عدم تعمق نظر در تحقیق وضع شریف در آن وقت با وجهی دیگر باشد سزاوار بود و درین مسئله اختلاف کرده اند علما قدیما و حدیثا ابو ایوب و ابو حنیفه رحمهما الله و ابراهیم نخعی و سفیان ثوری و احمد بروایتی مشهور از وی بر آنند که نهی عام است در صحرا و عمارت بجهت تعظیم قبله که در هر دو است چنانکه بزاق انداختن و پا دراز کردن بآن سو نیز در عمارت اگر بوجود حایل گیرند در صحرا نیز کوهها و تلها و جز آن موجود است و در حدیث نهی که جمعی گذشته از صحابه روایه کرده اند فرقی نکرده اند میان صحرا و عمارت شافعیه و مالکیه و اسحق و احمد بروایتی دیگر از وی تخصیص کنند این عموم را بحدیث ابن عمر که مشعر بجواز است در عمارت و بناها و بحدیث جابر که احمد و ابو داود و ابن خزیمه و غیرهم روایة کرده اند و لفظ آن نزد احمد اینست بود پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم نهی میکرد ما را ازین که استدبار کنیم قبله را و استقبال کنیم انرا بفرجهای خود وقتی که بریزیم آب را گفت جابر پس دیدم آنحضرت را پیش از رحلت وی بسالی که بول میکرد مستقبل قبله انتهی ظاهرا این روایت جابر در عمورة باشد و گرنه نسخ لازم آید و تصحیح کرده اند حدیث جابر را گروهی از مخصصان عموم ... بجواز استدبار زنند و در بنیان بگذ... ابی یوسف است

باب فضل العشاء در زیادتی ثواب نماز عشاء حدثنا یحیی بن بکیر قال حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب عن عروة
ان عائشة اخبرته قالت اعتم رسول الله صلی الله علیه وسلم لیلة بالعشاء گفت عائشه تاخیر کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه
وسلم شبی بنماز عشا برخلاف عادت وذلك قبل ان یفشو الاسلام واین تاخیر پیش ازان بود که ظاهر شود اسلام در غیر مدینه مطهره
وظهور اسلام در بلاد بعد از فتح مکه معظمه است فلم یخرج حتی قال عمر نام النساء والصبیان پس بیرون نیامد آن حضرت
تا آنکه عمر رضی الله عنه آمده گفت خواب کردند زنان و خوردان فخرج فقال لاهل المسجد ما ینتظرها احد من اهل الارض غیرکم
پس برآمد آن حضرت و فرمود مر منتظران اهل مسجد را که انتظار نمی برد این نماز را هیچ یکی از اهل زمین جز شما یعنی این ثواب مخصوص
بشماست گفته اند چنانکه در حدیث نیز اشارت بآنست که تخصیص باهل مسجد از آنست که در آنوقت اسلام در غیر مدینه نبود و پوشیده نماند
که نماز عشاء غیر اهل مسجد نبوی در مساجد دیگر و بعضی مواضع اهل اسلام میگذاردند و در روایت دیگر چنانکه بیاید واقع شده که مردم
نماز گذاردند و خواب کردند اگر در توجیه گوئیم که مراد اهل اسلام اند و نماز عشاء خاصه این امت مرحومه است بهتر خواهد بود یعنی چون
این نماز مخصوص بشماست ثواب انتظاری که باید برد هم مخصوص بشما خواهد بود و اگر گویند که مراد همین انتظاری است که اهل مسجد
نبوی داشتند و همین شب بجهت ضرورت پیش آمده بود هیچ ضرر باین توجیهات ندارد حدثنا محمد بن العلاء قال
حدثنا ابو اسامة عن برید عن ابی بردة عن ابی موسی قال کنت انا واصحابی الذین قدموا معی فی السفینة نزولا
فی بقیع بطحان گفت ابو موسی اشعری بودم من و یاران من آنانکه قدوم آورده بودند با من در کشتی بجائی که بودند نزول
کننده در بقیع بطحان نام وادئی است در مدینه بطحان بضم موحده است و سکون مهمله بروایت محدثان و نزد اهل لغت بفتح موحده
است و کسر مهمله والنبی صلی الله علیه وسلم بالمدینة و پیغمبر خدا رحمت خدا و سلامت باد بروی در مدینه بود فکان یتناوب
النبی صلی الله علیه وسلم عند صلوة العشاء کل لیلة نفر منهم و بود که نوبت میکرد پیغمبر خدا را یعنی بنوبت در خدمت می آمد
نزد نماز عشاء هر شبی جمعی از یاران فوافقنا النبی صلی الله علیه وسلم انا واصحابی وله بعض الشغل فی بعض امره
فاعتم بالصلوة حتی ابهار اللیل پس موافقت کردیم من پیغمبر خدا را رحمت و سلامت خدا باد بروی من و یاران یعنی نوبت
خدمت شبی بما رسید و حال آنکه مر آنحضرت را پاره شغلی بود در بعضی کار او پس تاخیر کرد بنماز تا آنکه بنصف رسید شب ثم
خرج النبی صلی الله علیه وسلم فصلی بهم پستر برآمد پیغمبر خدا پس نماز گذارد بیاران فلما قضی صلوته قال لمن حضره علی
رسلکم پس هرگاه گذارد نماز و تمام کرد فرمود مر کسی را که حاضر بود بر هیئت و آرام خود باشید و مجنبید از جای ابشروا
ان من نعمة الله علیکم انه لیس احد من الناس یصلی هذه الساعة غیرکم بشارت و مژده پذیرید تحقیق از جمله نعمتهای
خدا بر شما اینست که نیست هیچ یکی از مردم که نماز میگذارد درین ساعت یعنی رحمت و فضل الهی تعالی که باین نماز درینوقت
است مخصوص بشماست او قال ما صلی هذه الساعة احد غیرکم لا یدری ای الکلمتین قال یا گفت این عبارت بدل انه
لیس الخ نمیدانم که کدام ازین دو کلمه فرموده است شک کرده است ابو موسی قال ابو موسی فرجعنا فرحی بما سمعنا من رسول الله
صلی الله علیه وسلم گفت ابو موسی پس باز گشتیم بمنازل خود بحالی که خوشحال بودیم بچیزیکه شنیدیم از رسول خدا رحمت کناد خدا
بروی باب ما یکره من النوم قبل العشاء چیزیکه مکروه است از خواب پیش از نماز عشا حدثنا محمد بن سلام
قال اخبرنا عبد الوهاب الثقفی قال حدثنا خالد الحذاء عن ابی المنهال عن ابی برزة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان
یکره النوم قبل العشاء والحدیث بعدها بود آنحضرت که مکروه میداشت خواب را پیش از نماز عشا و حدیث کردن را بعد از نماز

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

و مؤلف در باب قبلة اهل المدینة والشام در حدیث ابی ایوب آورده که گفت پس قدوم آوردیم شام را و یافتیم طهارت خانها که بنا کرده شده رو بقبله پس منحرف نشستیم و استغفار میکردیم و جمعی قائل بجواز علی الاطلاق اند چون عائشه و عروه و ربیعه و داؤد بنظر تعارض احادیث و رجوع باباحت اصلی و بعضی تحریم را مختص باهل مدینه گویند و کسی که بر سمت آنست واما کسی که قبله وی در جهت شرق و مغرب باشد جائز است مر او را استقبال و استدبار مطلقا بجهت عموم شرقوا او غربوا و آخرینیت این قول پوشیده نیست خصوصا نزد ملاحظه لفظ غائب در نهی و صیغه حاضر در امر باب من تبرز علی لبنتین کسی که برآید بحاجت براز بر دو خشت فی الصراح تبرز بحاجتگاه برآمدن حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن یحیی بن سعید انصاری عن محمد بن یحیی بن حبان بفتح حاء مهمله و تشدید موحده نجاری بتشدید جیم مدنی سنه یکصد و بست و یک عن عمه واسع بن حبان بن منقذ بن عمرو هر سه تابعی اند لیکن واسع را رویت گفته اند و پدر و جد او را صحبت عن عبد الله بن عمر انه کان یقول بود ابن عمر که میگفت ان ناسا یقولون اذا قعدت علی حاجتك فلا تستقبل القبلة ولا بیت المقدس تحقیق جمعی از مردم میگویند وقتیکه نشینی بر حاجت انسانی خود پس استقبال مکن قبله را و بیت المقدس را که قبله اهل اسلام و قبله انبیاء پیشین است فقال عبد الله بن عمر اعاده است لفظ سابق را بادنی تفاوت بجهت تکید و قابرای سببیت است یعنی چون مردم چنین

در فتح الباری نقل از ترمذی کرده که مکروه داشته اند اکثری از اہل علم خواب را پیش از نماز عشا و رخصت کرده اند بعضی مطلقاً و بعضی
خاصة در رمضان و وقتی که باشد مراین نایم را کسی که بیدار کند بر وقت یا عادت او که بیدار می شود در وقت مختار و سخن این بعض با
تقیید جید است از انکه علت کراہت خروج وقت است نفس خواب مکروه نیست طحاوی گوید پیش از وقت رخصت است و بعد از
درآمدن وقت عشا مکروه اما حدیث بعد از نماز عشا گفته اند اگر دران مصلحتی باشد که بیرون نبود اند ایندو درین چنانچه مباحثه علم
و اخبار و آثار صلحا و اتقیا و موانست مهمان و تالیف عروس و امثال آن مکروه نیست و درین معنی اخبار و آثار بسیار وارد شده است
چنانکه پوشیده نیست بر متتبعان آثار **باب** النوم قبل العشاء لمن غلب در مکروه نابودن خواب پیش از نماز عشا مر کسی را که
مغلوب خواب است **حدثنا** ایوب بن سلیمان بن بلال قال حدثنی ابوبکر عن سلیمان قال حدثنا صالح ابن کیسان
قال اخبرنی ابن شہاب عن عروة ان عائشة قالت اعتم رسول الله صلی الله علیه وسلم بالعشاء حتی ناداه عمر الصلوٰة
نام النساء والصبیان گفت عائشه درنگ کرد رسول خدا رحمت کناد خدا بروی و سلامت شبی بنماز عشا تا آنکه فریاد کرد عمر شتاب کن نماز را خواب
کردند زنان و خورد سالان فخرج فقال ما ینتظرها من اہل الارض احد غیرکم پس برآمد آنحضرت و فرمود انتظار نمی برد این
نماز را از اہل زمین ہیچ یکی جز شما قال ولا یصلی یومئذ الا بالمدینة گفت یکی از راویان این حدیث و نماز گذارده نمی شود درین روز مگر
در مدینه قال وکانوا یصلون فیما بین ان یغیب الشفق الی ثلث اللیل الاول گفت راوی و بودند صحابه که نماز میکردند همراه
آن حضرت درمیان غایب شدن شفق تا سه دانگ اول شب **حدثنا** محمود قال حدثنا عبد الرزاق قال اخبرنا ابن جریج
قال اخبرنی نافع قال حدثنا عبد الله بن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم شغل عنها لیلة فاخرها حتی رقدنا فی
المسجد ثم استیقظنا ثم رقدنا ثم استیقظنا ابن عمر گوید رسول خدا رحمت و سلامت باد بروی باز داشته شد از نماز عشا
یکشبی پس تاخیر کرد آنرا تا آنکه خواب کردیم همه در صف نشسته پس بیدار شدیم پس خواب کردیم و باز بیدار شدیم ثم خرج علینا النبی
صلی الله علیه وسلم ثم قال لیس احد من اہل الارض ینتظر الصلوٰة غیرکم پس برآمد بر ما پیغمبر خدا و گفت نیست ہیچ یکی
از اہل زمین که انتظار میبرد نماز را جز شما علما گفته اند خواب مذکور خواب قاعده بوده نه مضطجع تا ناقض وضو باشد از آنکه ہیچ کس روایت
نکرده که بعد ازین خواب وضو کردند بهر تقدیر حدیث دلیل بر آن نیست که ہر خواب ناقض نباشد وکان ابن عمر لا یبالی اقدمها ام اخرها
اذا کان لا یخشی ان یغلبه النوم عن وقتها و بود ابن عمر باک نمیداشت که آیا تقدیم کند نماز را یا تاخیر کند در وقتی
که بود که نمیترسید این را که غالب آید او را خواب در وقت مختار وقد کان یرقد قبلها و تحقیق بود که خواب میکرد ابن عمر
پیش از نماز قال ابن جریج قلت لعطاء گفت ابن جریج گفتم عطا را آنچه نافع از ابن عمر نقل کرده فقال سمعت ابن عباس
یقول اعتم رسول الله صلی الله علیه وسلم لیلة بالعشاء حتی رقد الناس واستیقظوا ورقدوا واستیقظوا فقام عمر بن الخطاب فقال
الصلوٰة قال عطاء قال ابن عباس فخرج نبی الله صلی الله علیه وسلم کانی انظر الیه الآن یقطر رأسه ماء
گفت ابن عباس پس برآمد پیغمبر خدا رحمت و سلامت خدا باد بروی بحالی که گویا می بینم بسوی آن حضرت الکنون که می چکد آب
سرا و واضعا یده علی رأسه در حالی که نهاده آن حضرت دست خود را بر سر خود فقال لولا ان اشق علی امتی لامرتهم
ان یصلوها ہکذا پس فرمود اگر نبودی که رنج اندازم بر امت خود البته میفرمودم و واجب میکردم این را که نماز عشا درین
وقت کنند فاستثبت عطاء ابن جریج گوید پس طلب ثبوت کردم و استفهام نمودم عطا را کیف وضع النبی صلی الله علیه وسلم
علی رأسه یده کما انباه ابن عباس چگونه نهاده بود پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم بر سر مبارک خود دست را چنانچه خبر داده ابن عباس

مدینه هفتاد و پنج درجه و بست دقیقه است و عرض بست
و پنج درجه طول بیت المقدس شصت و شش درجه و
بست دقیقه و عرض بست و یک درجه و چهل دقیقه پس
مسامت نباشد کذا حققه التوربشتی پوشیده نماند
که مدار تکلیف با ستقبال بر تحقیق حسابی نیست بلکه بر
تقریب و ظن است بجهت قبله و لهذا مسجد القبلتین
بنا کرده شده است ...
استقبال یکی با ستدبار دیگری کفایت میکند ...
از قبله تخمینی ... استقبال ...
خصوص وقت الجنب محتمل است و ابن معنی سقط حجت
باشد در مقابل حدیث نهی که صریح است درین باب
وآورده حاکم و خطابی اجماع را بر عدم تحریم استقبال
بیت المقدس مر کسی را که درین استقبال ستدبر کعبه
نمی شود لیکن عسقلانی تحریم از ابن سیرین و ابراهیم و بعض
شافعیه حکایت کرده ثم قال و گفت ابن عمر و اسع
را لعلک من الذین یصلون علی اوراکهم شاید که تو
از آن کسانی که نماز میکنند بر سرینهای خود یعنی بر خلاف
هیئت سنت سجده چسپیده میدارند سرین را بر زمین و تکیه
میکنی بران یعنی معرفت سنت نداری ناآشنا باشی تخصیص
این صفت بذکر بجهت وضوح مخالفت او است مر هیئت
معروفه سنت را که ترک نمیکنند آنرا مگر جاهل محض و بادیه نشین
تا در تحصیل مخاطب مبالغه باشد تقریب است چنانچه
از سیاق مسلم مستفاد شود که گفت واسع بودم که
نماز میکردم در مسجد ناگاه عبد الله بن عمر نشسته بود
پس هرگاه تمام کردم نماز را برگشتم بسوی وی پس گفت
عبد الله که میگویند مردم الحدیث پس گویا ابن عمر دید
در حال سجود وی چیزی که در شک افتاد از آن پس سوال
کرد باین عبارت فقلت لا ادری والله واسع گوید
پس گفتم در جواب ابن عمر نمیدانم آنچه میگوئی و از حال تو
جز آن قال مالک یعنی گفت امام مالک که از رواة
این حدیث است یعنی الذی یصلی ولا یرتفع عن
الارض یسجد وهو لاصق بالارض مراد میدارد ابن
عمر از مصلی علی الورک آنکه نماز میگذارد بحالی که بلند نمیشود
سرین او یا بلند نمی شود آنکس باعتبار حال سرین از زمین
و وی پیوسته بزمین است **باب** خروج النساء
الی البراز آمدن زنان از خانه بسوی صحرا برای قضای
حاجت براز بفتح موحده و بمهله و بجیمه بمعنی قضا واسع
و بکسر اول کنایه است از آنچه بر می آید از مخرج معتاد
هر دو مروی و صحیح است **حدثنا** یحیی بن بکیر
مصغر قال حدثنا اللیث قال حدثنی عقیل مصغر
عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عائشة
ان ازواج النبی صلی الله علیه وسلم کن یخرجن

فبدّد لي عطاء بين اصابعه شيئا من تبديد پس کشاد برای نمودن من عطاء بين انگشتان خود اندکی از کشادگی ثم وضع اطراف اصابعه على قرن الراس ثم ضمّها يمرّها كذلك على الراس پستر نهاد عطاء اطراف انگشتان خود را بر جانب سر پس ترنموده انگشتانرا بحالی که میگذرانید آنها را همچنین صورت بر سر حتی مسّت ابهامه طرف الاذن مما يلي الوجه على الصدغ وناحية اللحية تاآنکه سود انگشت ابهام جانب گوش را آنانچه متصل روییست بر شقیقه وگوشه ریش واین در رنگ صورت مسح تمام سراست که برای فشردن موی از آب کرده لا يقصّر ولا يبطش الا كذلك یعنی ضم نکرده انگشتانرا وجمع نکرده موی را در کف دست بلکه امشاندند بسنتی دست بود بر سر در بعضی روایات لا يقصر بقاف است بمعنی لا يترك ولا ينظر یعنی ترک نمیکرد این فعل را واهمال نورزید ودران واستعجال نکرد ودران مگر همچنین که دیدی وقال لولا ان اشق على امتي لامرتهم ان يصلوا هكذا **باب** وقت العشاء الى نصف الليل بیان آنکه وقت نماز عشا تا نیم شب است گفته اند که ظاهر از سوق ترجمه آنست که تا نیم شب باشد وبس وهمین است مذهب مولف رح اصطخری که از شافعیه است گفته که بعداز نیم شب اگر نماز کند قضاست از فتح الباری نقل کرده اند که ندیده ام حدیثی صحیح ثابت که وقت عشا تا طلوع صبح است انتهی پوشیده نماند اگر مقصود از ترجمه این معنی باشد حدیث که ایراد کرده دلالت ندارد بر ان پس حمل باید کرد بر آنکه مراد وقت غیر مکروه است وآنکه از فتح الباری نقل کرده خالی از تعجب نیست که ام حدیث صحیح ترا حدیث امامت جبرئیل علیه السلام خواهد بود که مولف آنرا مکرر ایراد کرده است وقال ابو برزة كان النبي صلى الله عليه وسلم يستحب تاخيرها گفت ابو برزه بود آنحضرت که دوست میداشت تاخیر عشا را ودرین قید نصف شب مذکور نیست لیکن در باب وقت الظهر عند الزوال گذشت که ابی المنهال از ابی برزه بار دوم تاخیر تا شطر الليل روایت کرده محل

حدثنا عبد الرحيم المحاربي قال حدثنا زائدة عن حميد الطويل عن انس قال اخر النبي صلى الله عليه وسلم صلوة العشاء الى نصف الليل ثم صلى ثم قال قد صلى الناس وناموا اما انكم في صلوة ما انتظرتموها گفت انس تاخیر کرد شبی پیغمبر خدا رحمت وسلامت باد بروی نماز عشا را تا نیم شب پستر گذارد وفرمود تحقیق نماز گذاردند مردم وخواب کردند آگاه باشید که تحقیق شما در نمازید مادامی که انتظار او دارید آنرا وزاد ابن ابي مريم قال اخبرنا يحيى بن ايوب قال حدثني حميد سمع انسا كاني انظر الى وبيص خاتمه ليلتئذ وزیاده کرده است سعید بن ابی مریم درین حدیث که شنیده انس را که گفت چنانستی که می بینم بسوی لمعان خاتم آنحضرت درین شب که تاخیر کرده عشا را لیلتئذ مثل یومئذ است **باب** فضل صلوة الفجر زیادتی ثواب نماز فجر **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى عن اسمعيل قال حدثنا قيس قال قال لي جرير بن عبد الله كنا عند النبي صلى الله عليه وسلم اذ نظر الى القمر ليلة البدر قال اما انكم سترون ربكم كما ترون هذا لا تضامون او لا تضاهون في رؤيته گفت قیس گفته است مرا جریر بودیم ما نزد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم وقتی که دید بسوی ماه شب چهاردهم فرمود آگاه باشید که تحقیق شما خواهید دید پروردگار خود را چنانچه می بینید این ماه را بی تکلف ومزاحمت نمیکشید در دیدن آن چنانچه در دیدن ماه نور یا اشتباه نمی شود بر شما وشک نمیکنید در دیدن آن فان استطعتم ان لا تغلبوا على صلوة قبل طلوع الشمس وقبل غروبها فافعلوا پس اگر توانید این را که مغلوب خواب وشغل کارها نباشید وقادر باشید بر گذاردن نمازی که پیش از طلوع آفتاب است وپیش از غروب آن که نماز فجر وعصر است پس بکنید ترک مغلوبیت که لازم آن ادای نمازهاست یا بکنید آن نمازها را ثم قال فسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل غروبها پستر خواند این آیه را ومعنی آنست که تنزیه کن بستایش پروردگار خود درین دو وقت وتفسیر کرده اند بنماز فجر ونماز عصر ودرین حدیث اشارت است که دیدن حق از صفا ونورانیت این دو نماز خواهد بود

مر دو سنه پنجاه وچهار ليلة من الليالي عشاء پس بر آمده سوده وجفت پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم شبی از شبها وقت عشا واین ستر تباریکی پیش از نزول آیه حجاب وثیاب بود که فرموده یدنین عليهن من جلابيبهن وبعد ازان اگر چه ظاهر بدن مستور بجامه می بود لیکن شخص هنوز متمیز میشد از وضع اجمالی چنانچه گفت وكانت امرءة طويلة فناداها عمر ع بود سوده زنی دراز قد پس بانگ زد عمر الا قد عرفناك یا سوده آگاه باش که تحقیق شناختیم ترا یا سوده حرصا على ان ينزل الحجاب گفت این را بجهت حرص وسعی برین که نازل شود حجاب کلی از برای مصلحتی که در نظر داشت در مبالغه ستر فانزل الله اية الحجاب پس نازل کرد خدای تعالی آیه حجاب را ولا تدخلوا بيوت النبي تا آخر پس اخذ کردند گفتیها در خانهها وا در بر آمدن بازماندند ولازم نمی آید که نزول آیه بعد ازین قصه بلا تراخی باشد تا اشکال بوده قصه ولیمه زینب بنت جحش تقریب نزول چنانکه آیه مشعر است بدان وارد شود بلکه جائز است که بعد قصه سوده قصه زینب نیز تقریب باشد ولیکن یکی از یازده موضع است که قرآن دران موافق رای عمر نازل شده ودر کتاب التفسیر شرح مقام مفصل مذکور گردد انشاء الله تعالی **حدثنا** زكريا بن يحيى بن صالح لولوئی ابو یحیی حافظ فقیه بلخی سنه دو صد وسی قال حدثنا ابو اسامة حماد بن ابو اسامه کوفی عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة رضي الله عنها عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال گفت آنحضرت مرازواج مطهرات را بعد از آنکه شکوه کرد سوده پیش وی باز گفته عمر وی کرده شد بسوی او قد اذن لكن ان تخرجن في حاجتكن تحقیق اذن داده شد شما را این که بر آئید از خانها در حاجت خود ها قال هشام گفت هشام يعني البراز مراد میدارد آنحضرت از لفظ حاجت خاص حاجت براز را چه ان سکانات ضرور در بیوت درخانها درست نبود برای دفع حرج چندی باذن بخروج بجهت قضاء این حاجت ماندند ومفهوم ازین کلام وفرمودن آن در برابر قول عمر بن خطاب که در سیخواست شرعیه حجاب اشخاص ومنع از خروج آنست که این اذن مخصوص بخروج برای قضاء حاجت براز بود چنانچه تفسیر کرد هشام وسلوی آن در ضیق احتجاب با احتیاط احتراز ماند وگویا این توطیه وتمهید بود برای نزول حجاب کلی اشخاص که بعد ازین بمراجعت عمر که گفت یا رسول الله بدرستی که زنان تو می درآید بر ایشان نیکوکار وبدکار کاش امر کنی ایشانرا بحجاب بوقوع قصه ولیمه زینب تصریح بما فی تغلیظ دران در آیه مستقله نازل شد واین بار سیوم بود که شرعیه حجاب بکمال رسید **باب** التبرز في البيوت بجا حاجت رفتن در خانها **حدثنا** ابراهيم بن المنذر بضم میم وکسر ذال معجمه قال حدثنا انس بن عياض ابو ضمرة لیثی سنه دو صد عن عبيد الله بتصغیر ابن عمر بن حفص بن عاصم بن عمر بن خطاب رضي الله عنه سنه

حدثنا هدبة بن خالد قال حدثنا همام قال حدثني ابو جمرة عن ابي بكر بن ابي موسى عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من صلى البردين دخل الجنة فرمود كسى كه گذارده نماز فجر و عصر در آمده است بهشت را چون وقت نماز فجر و عصر در اول و آخر روز كه سردى در آن وقت ميباشد متعين است اين هر دو نماز را بردين نام كرده اند تعبير بعينه با فنى از كمال وثوق باين وعده است و معنى آنست كه اين دو نماز از كمال فضيلت از موجبات دخول جنت اند وقال ابن رجاء حدثنا همام عن ابي جمرة ان ابا بكر بن عبد الله بن قيس اخبره بهذا حدثنا اسحق عن حبان قال حدثنا همام قال حدثنا ابو جمرة عن ابي بكر بن عبد الله عن ابيه عن النبي صلى الله عليه وسلم مثله. مقصود ازين دو تعليق آنست كه ابو جمرة اين دو حديث را مرسل روايت كرده و اسحق مذكور مرفوع آورده بهر دو تقدير تقويت اسناد مذكور كرده

باب وقت الفجر

حدثنا عمرو بن عاصم قال حدثنا همام عن قتادة عن انس ان زيد بن ثابت حدثه انهم تسحروا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قاموا الى الصلوة قلت كم كان بينهما قال قدر خمسين او ستين يعني آية مرويست از انس بن مالك كه زيد بن ثابت حديث كرده او را كه ياران پيغمبر سحور رمضان ميخوردند با پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى پس برخاستند بنماز سنت و فرض فجر گفتم چند مقدار بود ميان اين سحور و نماز گفت بقدر پنجاه يا شصت يعني آيت قرآن ح حدثنا الحسن بن الصباح سمع روح ابن عبادة قال حدثنا سعيد عن قتادة عن انس بن مالك ان نبي الله صلى الله عليه وسلم و زيد بن ثابت تسحرا فلما فرغا من سحورهما قام نبي الله صلى الله عليه وسلم الى الصلوة فصلى قلنا لانس كم كان بين فراغهما من سحورهما ودخولهما في الصلوة قال قدر ما يقرء الرجل خمسين آية مرويست از انس كه پيغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بروى و زيد بن ثابت شبى سحور خوردند و هرگاه فارغ شدند از سحور ايستاد پيغمبر خدا بنماز صبح پس نماز گذاردند گفتيم مر انس را چه قدر فرق بود ميان فراغ ايشان و در آمدن در نماز گفت مقدار زمانى كه ميخواند مردى پنجاه آيت قرآن در فتح البارى گفته مراد ميان فراغ از سحور تا اذان ابن ام مكتوم است و سنت صبح بعد ازان اذان فرموده و بعد ازان خوانى كرده بنماز فرض قيام مى نمود پس حديث دلالت بر اول وقت نميكند حدثنا اسمعيل بن ابي اويس عن اخيه عن سليمان عن ابي حازم انه سمع سهل بن سعد يقول كنت اتسحر في اهلي ثم تكون سرعة بي ان ادرك صلوة الفجر مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ميگويد سهل بن سعد بودم من كه سحور ميخوردم در خانه پس ميبود مرا شتابى كه دريابم نماز فجر را با پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم اين حديث هم نص در استعجال باول وقت نيست شايد كه خانه سهل در عوالى شهر باشد و مسافت عوالى معلوم شده است حدثنا يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عقيل عن ابن شهاب قال اخبرني عروة بن الزبير ان عائشة اخبرته قالت كن نساء المومنات يشهدن مع رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوة الفجر متلفعات بمروطهن. گفت عائشه رضى الله عنها بودند زنان طائفه مسلمانان كه حاضر مى شدند با پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى نماز فجر را در حالى كه پيچيده بودند بچادرهاى خود ثم ينقلبن الى بيوتهن حين يقضين الصلوة لا يعرفهن احد من الغلس پس بر ميگشتند سوى خانهاى خود هنگامى كه تمام ميكردند نماز را بحالى كه نمى شناخت ايشانرا كسى از جهت تيرگى كه ميماند

باب من ادرك من الفجر ركعة

در بيان حال و حكم كسى كه دريافت از فجر ركعتى در وقت آن حدثنا عبد الله بن مسلمة عن مالك عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار وعن بسر بن سعيد وعن الاعرج حدثوه عن ابي هريرة زيد بن اسلم روايت كرده ازين سه كس كه حديث كردند او را از ابو هريره ان رسول الله كه بتحقيق پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم قال من ادرك من الصبح ركعة قبل ان تطلع الشمس فقد ادرك الصبح

چه اين وقتى بود كه كنيفها در خانه گرفته بودند و وجه ضعيف آن در مقابل حديث نبى عام سابق معلوم شد حدثنا يعقوب ابن ابراهيم بن يوسف دورقى قال حدثنا يزيد بن هارون بن زادان بزاو ذال بر وزن سحبه ابو خالد واسطى سنه دو صد و شش قال اخبرنا يحيى بن سعيد انصارى عن محمد بن يحيى بن حبان از عمه واسع بن حبان اخبره ان عبد الله بن عمر اخبره قال لقد ظهرت ذات يوم على ظهر بيتنا بتحقيق برآمدم روزى بر بام خانه خود يعنى خانه خواهر خود حفصه رضى الله عنها پس ديدم پيغمبر خدا را صلى الله عليه وآله وسلم قاعدا على لبنتين مستقبل بيت المقدس نشسته بر دو خشت براى قضاى حاجت رو كننده به بيت المقدس كه در شام است

باب الاستنجاء بالماء

شستن مخرج سفلى از پليدى بآب چنانچه از شكم بيرون آيد استنجا دور كردن نجو كه باقى باشد در رگى از زرد و مخرج بسنگ يا آب حدثنا ابو الوليد هشام بن عبد الملك طيالسى قال حدثنا شعبة عن ابي معاذ بضم ميم و بذال معجمه واسمه عطاء بن ابي ميمونة بصرى قدرى مولى انس بن مالك سنه يكصد و سى و يك قال سمعت انس بن مالك يقول كان النبي صلى الله عليه وآله وسلم اذا خرج لحاجته اجئ انا و غلام بود آنحضرت كه چون بر مى آمد از خانه يا از ميان مردم براى قضاء حاجت مى آمدم من و پسرى ديگر غلام خورد سال را گويند تا بر آوردن ريش و اگر گفته شود بعد ازان پس آن مجاز است كذا في الاساس معنا اداوة من ماء بحالى كه با ما اداوه بودى پر از آب اداوه بكسر همزه ظرف صغير از چرم كه ساخته ميشود براى وضو جز آن

فرمود کسی که دریافت از نماز صبح یک رکعت را پیش از آنکه طلوع کند آفتاب پس بتحقیق دریافت نماز صبح را ومن ادرك ركعة من العصر قبل ان تغرب الشمس فقد ادرك العصر وکسی که دریافت یکرکعت را از نماز عصر پیش از آنکه غروب کند آفتاب پس بتحقیق دریافت عصر را ودرین حدیث تصریح نیست بآنکه این رکعت را مسلّم داشته رکعتی دیگر بعد از طلوع وغروب کند و تواند که این حدیث در حق حائض و نومسلم باشد یعنی اگر این قدر وقت بعد از تطهّر از حیض واسلام دریابند بر ذمهٔ آنها لازم شد قضای این نمازها و توان گفت که کسی که با امام یکرکعت یافت پس ثواب تمام نماز را با امام دریافت وآنکه یکرکعت را نیافت ثوابی می باید کمتر از ثواب تمام نماز **باب** من ادرك من الصلوة ركعة کسی که دریافت از نمازی یکرکعت پس آن نماز را دریافت **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن ابي سلمة بن عبد الرحمان عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من ادرك ركعة من الصلوة فقد ادرك الصلوة فرمود کسی که دریافت یکرکعت از نماز پس بتحقیق دریافت نماز را تمام این حدیث هم احتمال معانی که مذکور شد دارد والله اعلم در ترجمه باب سابق دریافت وقت است از دو نماز ودرین ترجمه دریافت رکعت نماز مطلق است ودرمیان این دو باب تغایر ظاهر است **باب** الصلوة بعد الفجر حتى ترتفع الشمس حکم نماز بعد از فجر تا بلند شدن آفتاب **حدثنا** حفص بن عمر قال حدثنا هشام عن قتادة عن ابي العالية عن ابن عباس انه قال شهد عندي رجال مرضيون وارضاهم عندي عمر رضي الله عنه مرویست از ابن عباس که بتحقیق گفته اخبار نمودند نزد من مردانی که خدا از آنها راضی است یعنی شک وشبهه نیست در راستی ودینداری آنها وراضی گرداننده آنها نزد من عمر بن خطاب ان النبي صلى الله عليه وسلم نهى عن الصلوة بعد الصبح حتى تشرق الشمس وبعد العصر حتى تغرب بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی منع کرده از نماز پس از نماز صبح تا آنکه روشن شود آفتاب وبعد از نماز عصر تا غروب کند ظاهر منع است از همه نمازها نفل وقضای فرض درین دو وقت حنفیه گویند قضای فرض بعد از نماز عصر پیش از غروب رواست بموجب حدیث صحیح هرگاه کسی که یاد کند نماز فوتی را همان وقت اوست لیکن برین وجه فرق باید در نماز بعد از فجر وبعد از عصر **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى عن شعبة عن قتادة قال سمعت ابا العالية عن ابن عباس قال حدثني ناس بهذا یعنی حدیث مذکور از طریق مسدد هم رسیده **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى بن سعيد عن هشام قال اخبرني ابي قال اخبرني ابن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تحروا بصلوتكم طلوع الشمس ولا غروبها قصد نکنید بنماز خود طلوع آفتاب را ونه غروب آنرا یعنی درین دو وقت نماز نکنید آفتاب پرستان درین دو وقت پرستش آفتاب میکردند از جهت تشبه منع فرموده مسلمانان را که درین دو وقت نماز نکنند وقال حدثني ابن عمر قال قال رسول الله وگفت عروه حدیث کرد مرا ابن عمر گفت فرمود پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم اذا طلع حاجب الشمس وقتی که طلوع کند ابروی آفتاب کنایه از گوشهٔ قرص آفتاب است فاخروا الصلوة حتى ترتفع پس تاخیر کنید نماز را تا آنکه تمام بلند شود واذا غاب حاجب الشمس فاخروا الصلوة حتى تغيب ووقتی که غایب شود گوشهٔ آفتاب پس تاخیر کنید نماز را تا آنکه تمام غایب شود تابعه عبدة متابعت کرده است یحیی را بروایت اینحدیث از هشام عبدة ابن سلیمان از قسطلانی مفهوم می شود که در رفع تناقض اینحدیث با احادیث سابقه که اگر یکرکعت را از وقت فجر وعصر دریابد تمام کند شافعیه گفته اند که درینحدیث قصد را اخذ کرده یعنی اگر بی قصد واقع شود چنانکه از خواب بیدار شود ونماز فراموش کرده بیاد آرد قاصد نیست باین نماز او ممنوع باشد پوشیده نماند که این بیدار شده وسهو کرده اگرچه در ابتدا قاصد این معنی نیست لیکن تمام کردن بقصد واختیار است وعلت منع چنانکه معلوم شده والله بقصد نیست

مسئله ثبوت اوقات نماز اهمیت دارد درین زمان سنة تقدیری کنند چنانکه بیهقی ... از علی ابن ابی طالب رضی الله عنه روایه کرده اند که گفت کسانی که پیش از شما بوده اند می انگندند بسنگ را و شما ... سنگ آب رسانید این روایة ... بیان عذر از کسانی باشد که ترک کرده بودند استنجا باب بجمع جمهور سلف وخلف چنانکه قسطلانی گفته بر آنند که جمع آب وسنگ افضل است واول بسنگ کنند تخفیف یابد نجاست ... بعد از آن آب کنند ... اقتصار بر یکی کند بهتر آنست ... سنگ ... **باب** من حمل معه الماء لطهوره کسی که برداشته شود با وی آب برای طهارت ... وقال ابو الدرداء ... عمر بن مالك بن عبد الله بن قيس انصاري ... قاضی دمشق بود در خلافت عثمان ... گرد اند همنشین صالح برای من ... اليس فيكم صاحب النعلين ... صاحب السواد ... عبد الله بن مسعود ...

حدثنا سليمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن عطاء بن ابي ميمونة قال سمعت انسا يقول كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا خرج لحاجته تبعته انا وغلام منا معنا اداوة من ماء ... قطعه حدیث ... گویند ... قول ... از اصحاب ... خادمان شریف ... اطلاق انصار بر صحابه جایز باشد اگرچه عرف خاص ...

بالکه بلزوم تشبه بکفر است واکثر اهل علم گفته اند که قصد وعدم قصد برابر است در کراهت این نماز حدثنا عبید بن اسمعیل عن

ابی اسامة عن عبید الله عن خبیب بن عبد الرحمٰن عن حفص بن عاصم عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم

نهی عن بیعتین وعن لبستین وعن صلوتین نهی عن الصلوٰة بعد الفجر حتی تطلع الشمس وبعد العصر حتی تغرب الشمس وعن

اشتمال الصماء وعن الاحتباء فی ثوب واحد یفضی بفرجه الی السماء وعن المنابذة والملامسة تحقیق پیغمبر خدا

منع کرده از دو ملبوس و از دو صورت لباس و از دو نماز منع کرد از نمازی پس از نماز فجر تا تمام طلوع کند آفتاب و نمازی بعد از نماز عصر

تا تمام غروب کند و از پیچش صماء که چادر را به پیچد تنگ بر خود چنانکه دست از شکم جدا نشود و از احتبا در یک جامه که هر دو پای جدا باشند

از شکم و ظاهر کند فرج را جانب فوق و از بیع منابذه و ملامسه بیع منابذه آنست که مردی جامهٔ خود را بر مشتری اندازد بی آنکه بگرداند

یا نظر کند بوی و ملامسه آنست که دست برساند بوی بی آنکه نظر کند بآن باب لا یتحری الصلوٰة قبل غروب الشمس قصد نکند

مصلی نماز را پیش از غروب آفتاب یعنی بعد از آنکه نماز عصر گذارده باشد عقد این باب با آنکه از باب سابق حکم آن معلوم شده و قصر

عنوان بقبل الغروب هر چند در احادیث که ایراد کرده قبل الطلوع هم واقع شده گویا سائلی از حکم دو رکعت که بعد از عصر متعارف

بوده پرسیده در جواب او این باب جدا آورده و اقتصار برای جواب او کرده است حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك

عن نافع عن ابن عمر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا یتحری احدکم فیصلی عند طلوع الشمس ولا عند غروبها

فرمود قصد نکند یکی از شما پس اینکه نماز کند نزد طلوع آفتاب و نه نزد غروب آن حدثنا عبد العزیز بن عبد الله قال حدثنا

ابراهیم بن سعد عن صالح عن ابن شهاب قال حدثنی عطاء بن یزید الجندعی انه سمع ابا سعید الخدری یقول سمعت

رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول لا صلوٰة بعد الصبح حتی ترتفع الشمس ولا صلوٰة بعد العصر حتی تغیب الشمس میفرمود

که نمازی درست نیست بعد از نماز صبح تا بلند شود آفتاب و نیست نمازی بعد از نماز عصر تا آنکه غایب شود آفتاب حدثنا محمد بن

ابان قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة عن ابی التیاح قال سمعت حمران بن ابان یحدث عن معاویة قال

انکم لتصلون صلوٰة لقد صحبنا رسول الله صلی الله علیه وسلم فما رأیناه یصلیها ولقد نهی عنها یعنی الرکعتین بعد العصر

گفت ابو التیاح شنیدم حمران بن ابان را که حدیث میکرد از معاویه که گفت تحقیق شما می گذارید نمازی را تحقیق صحبت داشتیم پیغمبر خدا را

رحمت خدا باد بروی پس ندیده ایم آن حضرت را که میگذارد آن نماز و حال آنکه تحقیق منع کرده است از آن یعنی دو رکعت بعد از نماز

عصر این نفی معارض است با ثبات غیر او که گفته است آنحضرت میگذارد دو رکعت نفل بعد از عصر و مثبت مقدم است بر نافی

و روایت عائشه چنانکه بیاید مانرکهما حتی لقی الله و راه نسخ بر بسته است حدثنا محمد بن سلام قال اخبرنا عبدة عن عبید الله

عن خبیب عن حفص بن عاصم عن ابی هریرة قال نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن صلوتین بعد الفجر حتی تطلع

الشمس وبعد العصر حتی تغرب الشمس گفت ابو هریره منع کرد رسول خدا رحمت و سلامت خدا باد بروی از دو نماز

بعد از نماز فجر تا تمام طلوع کند آفتاب و نماز بعد از عصر تا غروب کند آفتاب باب من لم یکره الصلوٰة الا بعد العصر والفجر

در بیان قول کسی که مکروه نمی دارد نماز را مگر بعد از نماز عصر و نماز فجر رواه عمر وابن عمر وابو سعید وابو هریرة روایت کرده است نهی را این

چهار کس از صحابه کرام حدثنا ابو النعمان قال حدثنا حماد بن زید عن ایوب عن نافع عن ابن عمر قال اصلی کما رأیت اصحابی یصلون گفت ابن عمر نماز

میکنم چنانچه دیده ام یاران خود را که اصحاب پیغمبر اند نماز میکردند لا انهی احدا یصلی بلیل او نهار ما شاء ومنع نمیکنم هیچکس را

که نماز میکند شب یا روز هر چه خواهد بود غیر ان لا تحروا طلوع الشمس ولا غروبها جز آنکه میگویم قصد نکنید نماز طلوع آفتاب

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

بغندر قال حدثنا شعبة عن عطاء بن ابی میمونة

انه سمع انس بن مالك یقول کان رسول الله

صلی الله علیه وآله وسلم یدخل الخلاء فاحمل انا

وغلام اداوة من ماء وعنزة یستنجی بالماء

می در آمد آنحضرت جاجتگاه را پس بر میداشتم من و پسری

آوندی از آب و عنزه را بجهت آنکه استنجا میکرد بآب اما عنزه

پس بجهت سترهٔ نماز در صحرا و دفع توهم ضرر بجر به وکاوش

زمین برای گرفتن کلوخ و کسبت کردن آن برای بول

و غایط و امثال آن از فواید بود و این حدیث صریح است

در آنکه عادت شریف استنجا بآب بود و حجت است بر کسی

که منع کرده بجهت آنکه آب مطعوم است و حال آنکه آب مدینه

شیرین بود تابعه النضر بفتح نون و سکون معجمه ابن شمیل

بضم شین معجمه مصغر اتباع تابعین است سنه دو صد و

سه و شاذان بشین و ذال هر دو معجمه لقب اسود

بن عامر ابو عبد الرحمٰن شامی است سنه دو صد و هشت

گویا معرب شادان بدال مهمله است یعنی خوش و خرم عن

شعبة متابعت کرده محمد بن جعفر را النضر و شاذان از شعبه

باب النهی عن الاستنجاء بالیمین منع کردن

شارع از استنجا بدست راست حدثنا معاذ بن

فضالة بفتح فاء و معجمه بصری از قدماء شیوخ بخاری است

قال حدثنا هشام بن عبد الله هو الدستوائی

بفتح دال و سکون سین هر دو مهمله و فتح فوقیه و همزه پیش

از یا نسبت کلام مولف است بالفظ شیخ عن

یحیی بن ابی کثیر عن عبد الله ابن ابی قتادة

ابو ابراهیم سلمی بفتح مهمله و لام سنه یکصد و پنج عن ابیه

ابی قتادة حارث بن ربعی بکسر را خزرجی انصاری فارس

رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم حاضر شده احد و

غزوات مابعد را لیکن در بدر اختلاف است سنه پنجاه

و چهار قال قال رسول الله صلی الله علیه وآله

و غروب آنرا پوشیده نماند که در اینجا دو حکم است یکی آنکه بعد از نماز فجر و عصر پیش از طلوع آفتاب و غروب نمازی دیگر نکنند دوم آنکه در طلوع و غروب نماز نکنند و عنوان حکم اول باقوال صحابه اثبات نموده و حدیث ناطق بحکم ثانی است فعلیک بالتطبیق گفته اند که این حدیث دلیل امام مالک است که گفته باکی نیست بنماز نزد استوای آفتاب ابن ابی شیبه روایت کرده که مسروق نماز میکرد نزد استوا بوی گفتند که درین هنگام درهای دوزخ کشاده میشود گفت پس درین وقت استعاذه بنماز کردن بهتر باشد پوشیده نماند که کشاده شدن درهای دوزخ اگر علت منع در کلام شارع واقع شده چنانکه فرموده ابردوا الظهر فان شدة الحر من فيح جهنم این عذر مسروق گنجایش ندارد و بمنع رفته است درین وقت امام اعظم و امام شافعی و امام احمد محدثی که درین نص است در منع نماز در وقت استوا از شافعی استثنای روز جمعه روایت کرده اند بسبب مبالغه که در تکبیر روز جمعه واقع شده

باب ما يصلى بعد العصر من الفوائت ونحوها حکم نمازی که میگذارند بعد از نماز عصر از قضاها و مانند آن از رواتب و نماز جنازه وقال كريب عن ام سلمة قالت صلى النبي صلى الله عليه وسلم بعد العصر ركعتين روایت کرد کریب بضم کاف مولی ابن عباس از ام سلمه که گفت گذارد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بعد از نماز عصر دو رکعت وقال شغلني ناس من عبد القيس عن الركعتين بعد الظهر و فرمود باز داشت مرا مردمانی که از قبیله عبد القیس آمده بود نماز دو رکعتی که بعد از ظهر بود شافعی دلیل گرفته این را بر آنکه پس از عصر نمازی که او را سببی باشد رواست بی کراهت مانعان گویند که قضای این سنت از خصایص آن حضرت بوده قیاس را نمی شاید حدثنا ابو نعيم قال حدثنا عبد الواحد بن ايمن قال حدثني ابي انه سمع عائشة قالت والذي ذهب به ما تركهما حتى لقي الله وما لقي الله حتى ثقل عن الصلوة گفت عایشه سوگند کسی که برده است آن حضرت را ترک نکرده این دو رکعت را تا آنکه ملاقات کرد خدا را کنایت از موت است و ملاقات نکرد خدا را تا آنکه گرانی کشید از نماز این قول برای تاکید آورده یعنی با آنکه نماز ها بر آن حضرت گرانی میکرد دو رکعت بعد از عصر را ترک نفرموده وكان يصلي كثيرا من صلوته قاعدا و بود آن حضرت که میگذارد بسیاری از نماز نشسته این مقدمه در بیان گرانی نماز است تعني الركعتين بعد العصر ... که گفت ترک نکرده آنرا در مدت حیات دو رکعت را بعد از نماز عصر وكان النبي صلى الله عليه وسلم يصليهما ولا يصليهما في المسجد مخافة ان يثقل على امته وكان يحب ما يخفف عنهم و بود آن حضرت که میگذارد دو رکعت و نمیگذارد آنرا در مسجد از ترس آنکه گران شود بر امت او بواسطه التزام متابعت و بود آنحضرت که دوست میداشت چیزی را که تخفیف کند از امت حدثنا مسدد قال حدثنا يحيى قال حدثنا هشام قال اخبرني ابي قال قالت عائشة يا ابن اختي ما ترك النبي صلى الله عليه وسلم السجدتين بعد العصر عندي قط گفت پدر هشام که عروه بن زبیر بن اسماء بنت ابی بکر است گفته است عایشه ای خواهرزاده من ترک نکرده است هرگز پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی دو رکعت را بعد از عصر نزد من هرگز یعنی هرگاه بخانه من بودی یا نزد علم و دانست من مراد از سجده رکعت است مجاز باطلاق اسم جزو بر کل حدثنا موسى بن اسمعيل قال حدثنا عبد الواحد قال حدثنا الشيباني قال حدثنا عبد الرحمن بن الاسود عن ابيه عن عائشة قالت ركعتان لم يكن رسول الله صلى الله عليه وسلم يدعهما سرا ولا علانية گفت عایشه دو رکعت است یعنی دو نماز است که نبود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی که ترک میکرد آنرا در خلوت و غیر خلوت ركعتان قبل صلوة الصبح وركعتان بعد العصر دو رکعت پیش از نماز صبح و دو رکعت بعد از نماز عصر حدثنا محمد بن عرعرة قال حدثنا شعبة عن ابي اسحق قال رايت الاسود ومسروقا شهدا على عائشة قالت ما كان النبي صلى الله عليه وسلم ياتيني في يوم بعد العصر الا صلى ركعتين گفت ابو اسحق دیدم اسود بن یزید نخعی را و مسروق را حاضر شدند و آمدند بر عایشه و گفت عایشه نبود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم که می آمد نزد من در روزی بعد از عصر مگر آنکه میگذارد دو رکعت را یعنی می آمد

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

غالب است و دبر و فرج ... ولا يتمسح بيمينه و استنجا نکند بدست راست خود و این در غایط خود ظاهر است اما اشکال میشود در استنجا بکلوخ از بول اگر بدست چپ کند عضو بدست راست باید گرفت و این ممنوع است پس طریقش آنست که بگذراند عضو را بدست چپ و بساید بر چیزی که گرفته است آنرا بدست راست و دست راست متحرک نباشد تا استنجا بیمین لازم نیاید شیخ ابن حجر این را از امام الحرمین و غزالی و بغوی نقل کرده و گفته هر که دعوی کند که درین صورت استنجا بیمین لازم می آید غلط کرده و نیست این مگر مانند کسی که می ریزد آب بر دست چپ در حالت استنجا و از طیبی آورده که نهی از استنجا بیمین مختص بدبر است و گفته که این ادعا مردود است و بعضی گویند استنجا کند بدیوار و مانند آن دست چپ یا ملصق گرداند مقعد را بزمین و بنهد کلوخ را میان دو پاشنه یا دو انگشت زیاده استنجا کند بدست چپ کار نفرماید بدست راست اصلا و ظاهر است که این هیئة ممکن نیست بلکه متعذر است در غالب اوقات و راستی آنست که این همه مرتبه تکلفات بی ضرورت افتاده اند و بی تکلف گویند حجر در کف دست چپ نگهدارد و عضو را بانگشت زیر کند و بر حجر بساید و باید دانست که این هر دو نهی تنزیه است نزد جمهور چنانکه اول نهی تادیب است و بعضی اهل ظاهر قایل بتحریم اند و کلام جمعی از شافعیه نیز مشعر نووی گفته کسی که از شافعیه لایجوز گفته مرادش نفی استوا طرفین است بلکه مکروه و جانب ترک راجح است و با قول بتحریم فعل آن اگرچه گناه است کافی باشد قایل ظاهر و بعض چنانکه گویند کفایت نکند و محل خلاف اینجا است که دست بواسطه آب و جز آن سبا شر استنجا شود و اما بدون آن حرام است بخلاف و برابر است چپ و راست و دران ذکره العسقلانی

باب لا يمسك ذكره بيمينه اذا بال نگیرد آلت خود را بدست راست خود وقتیکه بول کند اشارت کرد بآنکه نهی مطلق از مس ذکر بیمین محمول بر تقیید بحالت بول است و در ما سوای آن مباح است و در حدیث آمده که فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم مطلق بن علی را وقتی که سوال کرد از حکم مس ذکر نیست آن مگر گوشت پاره از تو و این دلالت کرد بر جواز در هر حال لیکن حالت بول باین حدیث صحیح مستثنا باشد و ما عدای آن بر اباحه باقی ماند و تخصیص منع باینحال ظاهرا بجهت خوف تلوث است و ایمعنی در امساک عضو بدست ظاهر باشد و امامس محمول بر معنی امساک است و برین تقدیر این عبارت بیان اذا اتى الخلاء فلا يمس ذكره بيمينه بود یا عام است بجهة مبالغه در احتیاط و شک نیست که تشریف یمین و

اسماء الرجال

گفت میگذارد نماز ظهر را که میخوانید او را شما نماز پیشین هنگامی که از میان آسمان زائل می شد آفتاب و میل میکرد جانب مغرب ویصلی العصر ثم یرجع احدنا الی اهله فی اقصی المدینة والشمس حیة و میگذارد عصر را پس باز میگشت یکی از ما بسوی متعلقان خود که در کنار مدینه بودند و آفتاب روشن بودی ونسیت ما قال فی المغرب ابوالمنهال گوید فراموش کردم چیزی را که گفته ابو برزه در شان مغرب قال وکان یستحب ان یؤخر العشا گفت ابو برزه و بود آن حضرت که دوست میداشت اینکه تاخیر کنند نماز عشا را قال وکان یکره النوم قبلها والحدیث بعدها گفت و بود آن حضرت که مکروه میداشت خواب پیش از عشا و حکایت کردن بعد از عشا وکان ینفتل من صلوة الغداة حین یعرف الرجل جلیسه و بود آن حضرت که بر میگشت از ادای نماز صبح تا آنکه می شناخت یکی از ما همنشین خود را ویقرء من الستین الی المائة و میخواند در نماز از آیات قرآنی را از شصت تا صد آیت شرح این حدیث بتمام گذشته است باب السمر فی الفقه والخیر بعد العشاء در بیان حکایت کردن در علم دین و امر نیک بعد از عشاء حدثنا عبدالله بن الصباح قال حدثنا ابو علی الحنفی قال حدثنا قرة بن خالد قال انتظرنا الحسن وراث علینا حتی قربنا من وقت قیامه گفت قره انتظار بردیم حسن بصری را و درنگ کرد بر ما تا نزدیک شدیم با از وقت قیام او از مسجد برای خواب یا قیام او برای تهجد فجاء فقال دعانا جیراننا هؤلاء پس آمد حسن پس گفت خواندند ما را همسایهای ما که اینها اند اعتذار کرد حسن باین کلام از مهلتی که در تعلیم علم و نشستن با ایشان واقع شد ثم قال قال انس نظرنا النبی پس گفت حسن بصری گفت انس انتظار بردیم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم ذات لیلة حتی کان شطر اللیل یبلغه تا آنکه بود نیم شب که می رسید آن نصف شب انتظار را یا آنکه میرسید انتظار نصف شب را فجاء فصلی لنا پس آمد آن حضرت و نماز گذارد بجماعت ثم خطبنا فقال الا ان الناس قد صلوا ثم رقدوا پس خطبه خواند و گفت آگاه باشید که بتحقیق مردم دیگر نماز کردند پس خوابیدند وانکم لن تزالوا فی صلوة ما انتظرتم الصلوة وبتحقیق شما یان همیشه هستید در نماز مادامی که انتظار کشیدید نماز را قال الحسن وان القوم لا یزالون فی خیر ما انتظروا الخیر گفت حسن بتحقیق مردم همیشه اند در نیکی مادامی که انتظار دارند نیکی را که بکنند حسن تعمیم کرد حکم را در هر نیکی قال قرة هو من حدیث انس عن النبی صلی الله علیه وسلم قره که راوی است از حسن گفته این کلام عام از حدیث انس است که روایت کرده از پیغمبر صلی الله علیه وسلم و سلامت حق بار بروی حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال حدثنی سالم بن عبدالله بن عمر وابوبکر بن ابی حثمة ان عبدالله بن عمر قال صلی النبی صلی الله علیه وسلم صلوة العشاء فی آخر حیاته فلما سلم قام النبی صلی الله علیه وسلم فقال ارءیتکم لیلتکم هذه آیا دیدید شما شب خود را که اینست یعنی این شب را ضبط کنید و تاریخ آن نگاه دارید فان راس مائة سنة لا یبقی ممن هو الیوم علی ظهر الارض احد بتحقیق آخر صد سال باقی نخواهد ماند از کسانی که امروز بر روی زمین هستند هیچکس واین اعلام است از آن حضرت بکوتاهی عمر است یعنی نیست عمرهای شما در از مثل عمرهای امم سالفه پس جهد کنید در عمل خیر فوهل الناس فی مقالة رسول الله صلی الله علیه وسلم تلک الی ما یتحدثون من هذه الاحادیث عن مائة سنة بسوی چیزیکه حدیث میکنند از این احادیث یعنی تاویل کردند این را دلیل از صد سال که واقع شده در کلام آن حضرت بعضی گفتند که مراد آنست که پس از صد سال قیامت قائم میشود چنانکه در حدیث ابن مسعود بدری واقع شده و طبرانی آورده ورد کرده بروی علی بن ابی طالب رضی الله عنه وانما قال النبی صلی الله علیه وسلم لا یبقی ممن هو الیوم علی ظهر الارض وابن عمر بیان کرد و گفت نفهموده است پیغمبر خدا مگر آنکه باقی نمی ماند از آن مردم که امروز بر زمین اند یرید بذلک انها تخرم ذلک القرن میخواهد آن حضرت باین کلام که بتحقیق قصه اینست که میروند اهل این زمان منقطع میشوند

شیخ الاسلام | كتاب الوضوء

واین بیان جواز است و مبالغه تطهیر و تکمیل آن و تسمیه کرده است این را نور علی نور گردانیده است موجب مزید ثواب مضاعف اجر باب الوضوء ثلثا ثلثا شستن اعضا در وضو سه سه بار حدثنا عبدالعزیز بن عبدالله الاویسی حدثنی ابراهیم بن سعد عن ابن شهاب ان عطاء بن یزید اخبره ان حمران مولی عثمان اخبره انه رای عثمان بن عفان بن ابی العاص بن امیة ذوالنورین امیرالمومنین خلیفه راشد سیوم صاحب مناقب که برخی از آن در کتاب المناقب بیاید روز جمعه هیژدهم ذی حجه سنه سی و پنج رضی الله عنه دعا باناء بتحقیق حمران دید عثمان را رضی الله عنه طلبید آوند آب را فافرغ علی کفیه ثلاث مرار فغسلهما پس ریخت آنرا بر هر دو کف دست سه بار پس شست آن هر دو را و در روایة باب المضمضة علی یدیه است بجای علی کفیه ثم ادخل یمینه فی الاناء پس ترکرد و درآورد دست راست خود را در آن آوند پس از آن آب گرفت در دهن فمضمض پس جنبانید آب در دهن واستنشق و در بینی کرد و احتمال دارد که بیک غرفه باشد یا بدو غرفه در طریق این حدیث بیان مرات مضمضه و استنشاق نیست در روایة ابی داود ... فمضمض ثلثا واستنثر ثلثا ثم غسل وجهه ثلثا پس بشست روی خود را سه بار ویدیه الی المرفقین ثلث مرار و هر دو دست را تا هر دو آرنج سه بار ثم مسح براسه پس تر مسح کرد بسر خود و در هیچ طریق در صحیحین عدد مسح مذکور نیست پس بظاهر اقتصار بر یکبار است و در باب المسح مرة در حدیث عبدالله بن زید از طریق موسی مرة بیاید و زیادة ثقه حجت است و مطلق محمول بر مقید باشد و باین قائل است امام ابوحنیفه و مالک واحمد و نزد شافعی مستحب تثلیث است چنانکه در غسل و استدلال کرده شده بر آن بروایة مسلم که آنحضرت وضو کرد سه سه بار وجواب داده اند که این حدیث مجمل است و در روایات صحیحه که مبین اند مسح یکبار نیست یا مطلق آمده یا مقید بیکبار پس حدیث تثلیث باعتبار غالب است یا بخصوص اعضا مغسوله ابوداود در سنن گفته احادیث عثمان که صحاح اند همه دلالت میکنند بر آنکه مسح سر یکبار است ...

باب السمر مع الضيف والاهل در روا بودن حکایت بعد از نماز با مهمان و اهل خانه **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا معتمر بن سليمان قال حدثنا ابي قال حدثنا ابو عثمان عن عبد الرحمن بن ابي بكر ان اصحاب الصفة كانوا اناسا فقراء وان النبي صلى الله عليه وسلم قال من كان عنده طعام اثنين فليذهب بثالث وان اربع فخامس او سادس مرویست از عبد الرحمن بن ابی بکر رضی الله عنهما که اصحاب صفه بودند مردم محتاج و پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی فرمود کسی که نزد او طعام دو کس است پس ببرد سیوم کس را از اصحاب صفه و اگر طعام چهار کس است پس ببرد پنجمی را یا ششم را یا پنجم و ان ابا بكر جاء بثلثة وانطلق النبي صلى الله عليه وسلم بعشرة و تحقیق ابو بکر صدیق رضی الله عنه آورد سه کس را و برد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی ده کس را قال فهو انا وابي وامي گفت عبد الرحمن شان نیست که من و پدر من و مادر من در خانه بودند لا ادري هل قال وامرأتي وخادم بين بيتنا وبين بيت ابي بكر ابو عثمان راوی عبد الرحمن گوید نمیدانم آیا گفته است عبد الرحمن و زن من و خادمی که میان خانه من و میان خانه ابو بکر بوده وان ابا بكر تعشى عند النبي صلى الله عليه وسلم و تحقیق ابو بکر طعام آخر روز خورده بود نزد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی گفته اند که این کلام در بیان حال و عادت ابو بکر است که طعام شب نزد آن حضرت میخورد و آنچه بعد ازین گفته و اخل در سوق قصه است پوشیده نماند که مناسب این معنی درین کلام لفظ مستقبل بود یعنی یتعشی نه لفظ تعشی و نیز متو گفت مقصود عبد الرحمن ازین کلام آنست که اهل خانه شریک درین طعام شده کس بودیم ازین جمله ابو بکر نزد آن حضرت خورده بود پس همین دو کس ماندیم و الفنا برین کلام گرده در کلام ثانی که حتی تعشی النبي الخ ترک روایت کرد که ابو بکر آنحضرت طعام خورد و السلام ثم لبث حتى صليت العشاء پیشتر درنگ کرد ابو بکر تا آنکه گذارده شد نماز عشا ثم رجع فلبث حتى تعشى النبي صلى الله عليه وسلم فجاء بعد ما مضى من الليل ما شاء الله پس از نماز رجوع کرد ابو بکر بسوی پیغمبر خدا پس درنگ کرد تا آنکه طعام خورد پیغمبر خدا و در بعضی روایات آمده و ابو بکر با وی خورد پس آمد بعد وقتی که گذشت از شب چیزی که خدا خواسته بود قالت له امرأته ما حبسك عن اضيافك او قالت ضيفك گفت زن ابو بکر بوی چه چیز باز داشت ترا از مواسات مهمانان تو یا گفت مهمان تو شک راویست قال اوما عشيتيهم گفت ابو بکر آیا طعام نخورانده ایشانرا قالت ابوا حتى تجيء گفت ابا کردند مهمانان از خوردن تا آنکه بیائی تو و قد عرضوا فابوا و تحقیق عرض کرده شد طعام را یعنی گفته شد که بخورید پس ابا کردند از خوردن قال فذهبت انا فاختبأت گفت عبد الرحمن پس رفتم من و پنهان شدم از غضب که در حال ابو بکر دیدم فقال يا غنثر فجدع وسب پس گفت ابو بکر از روی ستیزه زن خود را ای جاهل لئیم و دعا کرد بجدع که بمعنی بریدن بینی و اعضا بریدن است و دشنام کرد و نیز جدع بمعنی مخاصمت است وقال كلوا لا هنيئا لكم فقال والله لا اطعمه ابدا و گفت ابو بکر مر اهل خود را بخورید گوارا مباد شما را و گفت سوگند خدا نمیخورم این طعام را هرگز وايم الله ما كنا ناخذ من لقمة الا ربا من اسفلها اكثر منها عبد الرحمن گوید و سوگند خدا نمیگرفتیم لقمه مگر آنکه زیاده بود از تحت آن لقمه بیشتر ازان لقمه قال شبعوا وصارت اكثر مما كانت قبل ذلك گفت سیر شدند همه و گشت طعام زیاده تر از آنچه بود پیش از خوردن فنظر اليها ابو بكر فاذا هي كما هي او اكثر پس نگاه کرد بسوی طعام ابو بکر پس ناگاه آن طعام همچنان است یا زیاده بر آن فقال لامرأته يا اخت بني فراس ما هذا پس گفت ابو بکر مر زن خود را ای خواهر بنی فراس چیست این حال و این زن ابی بکر ام رومان است دختر دهمان است که یکی از بنی فراس بن غنم بن مالک بن کنانه است و این خطاب باین عنوان از روی حرمت و مهربانی بود بمشاهده خارقی که ظاهر شد در طعام قالت لا وقرة عيني لهي الان اكثر منها قبل ذلك بثلث مرار گفت ام رومان نیست چیزی ورای آنچه میگویم بحق قره عین من که پیغمبر خداست هر آئینه همان طعام اکنون زیاده تر است

شیخ الاسلام | کتاب ...

... نه هر دو پای را سه بار تا دو شستا لنا... مرتبه تطهیر و تکمیل است که زیاده بران اسراف و ظلم است و غالب عمل شریف همچنین بود و گاهی ... جواز و توسیع و تخفیف است ... غسل ثلثا افضل و اکتفا بر تین کفایت است ... اگر با سبوغ و اکمال باشد نیز کافیست و گفته که ... ابی حنیفه است ثم قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم من توضأ نحو وضوئي هذا ... گفت عثمان فرمود پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم کسی که وضو کند مانند وضوی من ... فيهما نفسه ... نفس خود ... تعلق بحالت جزئیه آن نماز که ... باشد نفوس بهما ... دنیا باشد یا آخرة بنوعی ... هنگام مربوط نیست ... قصد و ستعذر بود دفع آن معفو اند یا آنچه متعلق بود نماز از محافظت تعدیل و حضور و خشوع و تفکر و تدبر معانی قرآن ... ستجاب ترجمه ... مفصل مذکور شود غفر له ما تقدم من ذنبه آمرزیده شود مر او را آنچه گذشته است از گناهان او ... و در روایات دیگر نیز آمده و عن ابراهيم قال ... صالح بن كيسان قال حدثنا ابن شهاب عطف ... ابراهيم ... حديث ... عن حمران ... ابن شهاب ... حمران ... عثمان ... قال لا حدثنكم حديثا لولا اية ما حدثتكموه ... گفت عثمان هر آئینه حدیث میگویم شما را حدیثی ... آیتی که ... شما ... سمعت النبي ... پیغمبر را صلى الله عليه وآله وسلم يقول لا يتوضأ رجل فيحسن وضوءه ويصلي الصلوة الا غفر له ما بينه وبين الصلوة حتى يصليها ... ... کند مرد ... ...

باب الاستنثار فی الوضوء یعنی افشاندن در وضو بعد استنشاق که بمعنی آب در بینی کردن است ذکره عثمان و عبد الله بن زید و ابن عباس عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم ذکر کرده است استنثار در وضوء عثمان چنانکه در باب المضمضة بیاید و عبد الله بن زید که او راحاکی وضوء رسول الله گویند چنانکه در باب مسح الراس کلها بیاید و ابن عباس چنانکه احمد و ابو داود از حدیث وی و غیر او روایت کرده اند از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم **حدثنا** عبدان عبد الله بن عثمان مروزی قال اخبرنا عبد الله بن مبارک قال اخبرنا یونس بن یزید الایلی عن الزهری قال اخبرنی ابو ادریس عائذ الله بهمزه بعد الف بن عبد خولانی تابعی بزرگ قدر است سنه هشتاد انه سمع ابا هریرة عن النبی صلی الله علیه و آله و سلم انه قال من توضأ فلیستنثر کسی که وضو کند پس گو که بیفشاند بعد استنشاق با آب تا مخاط و غبار و جز آن که در بینی برآید بیرون آید و که بوی تلاوت است برای تصحیح مخارج حروف پاک شود و این امر برای ندبت است نزد جمهور بدلیل اجماع و از بعضی علماء وجوب از ظاهر امر نقل کنند و درین روایة عدد مذکور نیست و نزد مولف زیادت مذکور است چون بیدار شود یکی از شما از خواب خود و وضو کند پس باید که استنثار کند سه بار زیرا چه شیطان شب میکند بر خیشوم وی و شرح آن در آنجا مذکور شود و من استجمر فلیوتر و کسی که بسنگ استنجا کند پس باید که طاق کند استجمار استعمال جمار که بمعنی سنگریزه است در محل بول و غایط و در بخاری بلفظ صیغه وضع کرده که گفت **باب** الاستجمار وترا استعمال سنگریزه در استنجا بر طاق ایراد این باب در اثنا ابواب وضو بنا بر قرین بودن این ترجمه بر ترجمه باب پیشین در حدیث سابق و در حدیث لاحق گویا هر دو متفارق اند در بیان شرعی **حدثنا** عبد الله بن یوسف تنیسی قال اخبرنا مالک عن ابی الزناد بکسر معجمه ذکوان عن الاعرج عبد الرحمن بن هرمز عن ابی هریرة رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم قال اذا توضأ احدکم فلیجعل فی انفه ماء ثم لیستنثر فرمود آنحضرت چون وضو کند یکی از شما پس باید که بگرداند در بینی خود آب را پس بیفشاند و من استجمر فلیوتر مقصود مراعات سنت وتر است در استجمار است یکبار باشد یا سه بار و خصوص عدد سه مسنون است چنانکه دلالت حدیث است و شرح اختلاف عنقریب گذشت و اذا استیقظ احدکم من نومه فلیغسل یده قبل ان یدخلها فی وضوئه چون بیدار شود یکی از شما از خواب خود پس باید که بشوید دست خود پیش از آنکه درآرد آنرا در آب وضوء وی و خواب عام است که شبانه باشد یا روزانه مستحب است

اما آنچه بود پیش ازان بسه بار فاکل منها ابو بکر و قال انما کان ذلک من الشیطان یعنی یمینه پس خورد ازان طعامهای تبرک ابو بکر و پشیمان شد از ستیزه خود و گفت بود آن سوگند مگر از شیطان تفسیر کرده راوی آنرا بیمین یقین که ابو بکر کفارت یمین داده باشد بعضی حمل کرده اند که آن یمین لغو بوده است فاکل منها لقمة ثم حملها الی النبی صلی الله علیه پس خورد ازان طعامها لقمه و پس بر داشت و برد آنرا بسوی پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی این بردن طعام بواسطه اظهار خارق است که ازین خاندان با برکت ظاهر شده و از جمله معجزات آنحضرت بود فاصبحت عنده پس صباح کرد آن اطعمه نزد آنحضرت و کان بیننا و بین قوم عقد فمضی الاجل و بود میان ما و مسلمانان و میان قومی عقد صلح پس گذشت بود مدت آن و آمدند آنها بمدینه ففرقنا اثنی عشر رجلا مع کل رجل منهم اناس الله اعلم کم مع کل رجل پس جدا کردیم و تقسیم ساختیم آن قوم را دوازده نفر با هر مردانه آنها مردم بودند خدا داناتر است که چند کس بودند با هر یکی ازین مردم و در بعضی نسخ بجای ففرقنا فعرفنا است یعنی مهمان گرفتیم دوازده مرد را فاکلوا منها اجمعون پس خوردند آنجماعه ازان اطعمه همه آنها او کما قال شک کرده است ابو عثمان در روایت این عبارات و گفته یا چنانکه گفته است عبد الرحمن

بسم الله الرحمن الرحیم کتاب الاذان

اذان در لغت بمعنی اعلام و آگاه کردنست و در عرف شرع اعلام بالفاظ خاص در اوقات مخصوص است **باب** بدء الاذان در بیان ابتدای مشروعیت اذان است و قول الله تعالی و اذا نادیتم الی الصلوة اتخذوها هزوا و لعبا ذلک بانهم قوم لا یعقلون وقتی که ندا کنید کافران را بسوی نماز میگیرند نماز را استهزاء و بازی و این حال ایشان بسبب آنست که ایشان گروهی اند که درک نمیکنند حق را از باطل و قوله اذا نودی للصلوة من یوم الجمعة و وقتی که ندا کرده شود برای نماز روز جمعه الآیة چون درین دو آیت مشروعیت اذان معلوم میشود ایراد آن کرده برای اثبات آن تا معلوم شود که مشروعیت اذان تنها بحدیث نیست **حدثنا** عمران بن میسرة قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا خالد عن ابی قلابة عن انس قال ذکروا النار و الناقوس فذکروا الیهود و النصاری مرویست از انس که برای علامت نماز ذکر کردند آتش را که برافروزند و آواز ناقوس کنند و ذکر کردند که اینها عرف یهود و نصاری است یهود در اوقات نماز خود آتش می افروزند و در روایت دیگر معلوم شده که شاخ داشتند که در وقت نماز در آن میدمیدند ظاهرا هر دو فعل آنها خواهد بود و ناقوس مخصوص نصاری و آن چوبی است دراز که بچوب خورد آنرا میزدند و تشبه باین قوم مکروه پنداشتند فامر بلال ان یشفع الاذان و ان یوتر الاقامة پس امر کرده شد بلال با آنکه دو دو بار گوید اذان را و یکیک بار گوید اقامت را مؤلف حدیث ابتدای اذان و مشروعیت آن بشرط خود دار مختصر رسیده و تمام این حدیث در تخریج ابو داود و نسائی و دارمی و ترمذی مذکور است با قصه خواب که درین باب عمر بن خطاب و عبد الله بن زید دیده اند چنانکه در مشکوة آورده بدانکه مشهور آنست که نخست مشروعیت اذان بسبب رؤیای عمر بن خطاب و عبد الله بن زید شده حافظ ابن حجر گوید صحیح آنست که موافق رؤیای ایشان وحی فرستاد خداوند سبحانه به پیغمبر خود چنانکه عبد الرزاق و ابو داود در مراسیل آورده که چون عمر آمد که خبر دهد از رؤیای خود فرمود آنحضرت قد سبقک بذلک الوحی **حدثنا** محمود بن غیلان قال حدثنا عبد الرزاق قال اخبرنا ابن جریج قال اخبرنی نافع ان ابن عمر کان یقول کان المسلمون حین قدموا المدینة یجتمعون فیتحینون الصلوة بود ابن عمر میگفت بودند مسلمانان هنگامی که قدوم آوردند مدینه را جمع می شدند پس اندازه میکردند هنگام نماز یعنی طلب میکردند وقتی را که جمع شوند در آن وقت لیس ینادی لها فتکلموا یوما فی ذلک نبود که ندا کرده شود برای آن پس سخن کردند روزی درین کار فقال بعضهم اتخذوا ناقوسا مثل ناقوس النصاری پس گفتند بعضی بگیرید ناقوسی مانند ناقوس نصاری و قال بعضهم بل بوقا مثل قرن الیهود بعضی گفتند بلکه بگیرید بوقی مانند قرن یهود و بوق نیک مکی

شاخی که دران سید مند فقال عمر اولا تبعثون رجلا ینادی بالصلوة پس گفت عمر بن خطاب رضی الله عنه آیا بر نمی انگیزید مردی را که ندا کند بنماز و این قول عمر پیش از اعلام مخصوص بود که در خواب از فرشته تعلیم یافته بعرض نبوی رسانده است فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم یا بلال قم فناد بالصلوة پس فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی ای بلال برخیز پس ندا کن بنماز

باب الاذان مثنی مثنی

اذان دو دو بار است لفظ مثنی یکبار است در بعضی نسخ و در آنجا که مکرر واقع شده برای تاکید است حدثنا سلیمان بن حرب قال حدثنا حماد بن زید عن سماك بن عطیة عن ایوب عن ابی قلابة عن انس قال امر بلال ان یشفع الاذان وان یوتر الاقامة الا الاقامة گفت انس امر کرده شد بلال این که دو باره گوید اذان را و یکباره گوید اقامت را مگر لفظ قد قامت الصلوة که آنرا دو بار گوید حدثنا محمد بن سلام قال حدثنی عبد الوهاب الثقفی قال حدثنا خالد الحذاء عن ابی قلابة عن انس بن مالك قال لما كثر الناس قال ذكروا ان يعلموا وقت الصلوة بشیء یعرفونه گفت انس هرگاه بسیار شدند مردم نمازگذار گفت ذکر کردند این را که اعلام کنند یعنی علامتی گردانند وقت نماز را بچیزی که بشناسند بآن که وقت شده است فذكروا ان يوروا نارا او يضربوا ناقوسا پس ذکر کردند که برافروزند آتش را یا آنکه بزنند ناقوس را فامر بلال ان یشفع الاذان وان یوتر الاقامة

باب الاقامة واحدة الا قوله قد قامت الصلوة

اقامت یکباره گفتنی است مگر قول آن که قد قامت الصلوة است حدثنا علی بن عبد الله قال حدثنا اسمعیل بن ابراهیم قال حدثنا خالد عن ابی قلابة عن انس قال امر بلال ان یشفع الاذان وان یوتر الاقامة قال اسمعیل فذکرته لایوب فقال الا الاقامة گفت اسمعیل مذکور پس ذکر کردم این را که از ابی قلابه شنیده بودم مر ایوب سختیانی را پس گفت مگر لفظ قد قامت الصلوة که دو بار باید گفت بدانکه ترمذی گوید که حدیث انس صحیح است و باین رفته اند بعضی از اهل علم اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم و تابعین و مالک و شافعی و احمد و اسحق و حدیثی دیگر آورده از عبد الرحمن بن ابی لیلی از عبد الله بن زید گفته بود اذان پیغمبر خدا شفعا شفعا و اقامت مثنی مثنی و باین قائل است سفیان ثوری و ابن مبارک و اهل کوفه یعنی حنفیه و غیرهم شیخ ابن همام گوید روایت کرده ابو داود از ابن ابی لیلی از معاذ و روایت کرده ابن ابی شیبه بسندی که رجال او رجال صحیحین اند در حدیثی منصوص که اقامت نیز مثنی مثنی بود و ایتار که در حدیث واقع است بدو معنی می آید یکی آنکه ایتار در لفظ باشد یعنی الفاظ او وتر و منفرد باشند دو دو سا آنکه ایتار در صوت باشد یعنی آواز با حدار و سرعت بر آید لیکن درینجا همین معنی ثانی مراد است زیرا که اگر معنی اول مراد گیرند معارض میشود احادیث مثنی را که دران بالتصریح واقع است که اقامت هم دو بار باید گفت پس ضرور شد که همین معنی ثانی مراد گیرند تا باهم دو حدیث معارض نباشند و نیز گفته که بود اقامت مثل اذان تا عهد بنی امیه اینها برای شتابی یکان یکان کردند انتهی کلام ابن همام تمنی گوید روایت کرده است طحاوی و بیهقی در خلافیات از ابو العمیس گفت شنیدم عبد الله بن محمد بن عبد الله بن زید انصاری را که حدیث کرده است از پدر خود و از جد خود که روایت او اقامت و اذان را که مثنی مثنی بوده است او ر و هذا المقالة الشیخ رضی الله عنه فی فتح المنان فی تائید مذهب النعمان

باب فضل التأذین

در بیان زیادتی ثواب در اذان گفتن حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا نودی للصلوة ادبر الشیطان له ضراط حتی لا یسمع التأذین فرمود وقتی که اذان گفته میشود برای نماز پشت میدهد و میگریزد شیطان در حالی که مر او را آوازیست از راه دبر تا نشنود آواز اذان را فاذا قضی النداء اقبل حتی اذا ثوب بالصلوة ادبر پس وقتی که تمام کرده میشود اذان پیش می آید تا وقتی که اقامت گفته میشود بنماز پشت میدهد و میرود حتی اذا قضی التثویب اقبل تا وقتی که تمام کرده میشود اقامت پیش می آید حتی یخطر بین المرء و نفسه تا وسوسه کند میان مرد و ذات او یعنی دل او یا در آید میان مرد و دل او

شیخ الاسلام

کتاب الوضوء

بنا بر احتمال تلوث و قید شب در بعضی روایات باعتبار غالب آمده است و همچنین لفظ باتت احتیاط از توهم تلوث و وجوب غسل را نمی خواهد و ترک آنحضرت آنرا در وضو از مشک معلق بعد برخاستن از خواب به ثبوت پیوسته پس واجب نباشد و اگر نشوید دست پاک است و آبی که در وی دست فرو برد نیز پاک میماند بجهة عدم تیقن نجاست و این سنت در ابتدا بعد برخاستن از خواب بود بعد از آن سنت بر همه شد اگرچه نه از خواب برخاسته باشد بروایت شستن هر دو دست در صفت وضوء آنحضرت بی قید بخواب و عموم مفهوم تعلیل بتوهم نجاست در خواب و بیداری

باب المضمضة فی الوضوء

سنت جنبانیدن آب در دهن در وضو قاله ابن عباس و عبد الله بن زید عن النبی حکایت کرده است آنرا ابن عباس و عبد الله بن زید از پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی عطاء بن یزید عن حمران بضم مهمله مولی عثمان انه رای عثمان حمران دید عثمان را رضی الله عنه دعا بوضوء فافرغ علی یدیه من انائه طلبید آب وضو را پس ریخت بر دو دست خود از آوندان یعنی داد نه در آورد دران تا نه شست فغسلهما ثلث مرات ثم ادخل یمینه فی الوضوء پس شست آن هر دو دست سه بار پس در آورد دست راست خود را در آب و بر گرفت و درین دلیل است بر بودن غسل هر دو دست سنت مطلقا بی تقیید به برخاستن از خواب ثم تمضمض واستنشق واستنثر پس مضمضه کرد و در بینی آب انداخت و بیفشاند بینی را و مضمضه و استنشاق فرض است نزد امام احمد در قول مشهور در غسل و وضو و سنت است نزد امام مالک و شافعی در هر دو و سنت در وضو و فرض در غسل نزد امام ابی حنیفه رحمهم الله ثم غسل وجهه ثلثا پس شست روی خود را سه بار و یدیه الی المرفقین ثلثا و دو دست را تا دو آرنج سه بار ثم مسح براسه پس مسح کرد بسر خود ظاهر همین یکبار است ثم غسل کل رجل ثلثا پس شست هر پای خود را سه بار و در بعضی روایات کتاب کلتا رجلیه است ثم قال رایت النبی پس گفت عثمان دیدم پیغمبر را صلی الله علیه وآله وسلم یتوضأ نحو وضوئی هذا وضو میکرد مانند وضوی من که این است پس وقال من توضأ نحو وضوئی هذا ثم صلی رکعتین لا یحدث فیهما نفسه غفر الله له ما تقدم من ذنبه و فرمود آنحضرت کسی که وضو کند مانند وضوی من که این است پس دو رکعت نماز گذارد و بجا آرد که حدیث نکند دران دو رکعت نفس خود را مراد حضور و اخلاص است بیامرزد او را خدای تعالی آنچه گذشته است از گناهان وی و شرح آن گذشت

باب غسل الرجلین

وجوب شستن هر دو پا ولا یمسح علی القدمین و مسح نکن بجای غسل بر هر دو

یعنی حائل می شود میان مصلی و حضور اخلاص او یقول اذکر کذا اذکر کذا لما لم یکن یذکر میگوید یاد کن چنین یاد کن چنین چیزی را که نبود که یاد میکرد آنرا حتی یظل الرجل لا یدری کم صلی تا میگردد مرد بحالی نمیداند که چند رکعت گذارده **باب رفع الصوت بالنداء** در بیان استحباب بلند کردن آواز باذان و ثواب آن وقال عمر بن عبد العزیز و گفت عمر بن عبد العزیز مر موذنی را که بنغمه و تطریب اذان گفته بود اذن اذانا سمحا والا فاعتزلنا اذان بگو اذانی هموار بی نغمه و تطریب و گرنه معزول شو و ترک این منصب کن مقصود مولف رحمه الله از ایراد این قول آنست که رفع صوت در اذان وقتی محمود و مستحب است که بی نغمه و تطریب باشد حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن عبد الرحمن بن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابی صعصعة الانصاری ثم المازنی عن ابیه انه اخبره ان ابا سعید الخدری قال له انی اراک تحب الغنم والبادیة فاذا کنت فی غنمک او بادیتک فاذنت للصلوة فارفع صوتک بالنداء بتحقیق ابو سعید خدری گفت مر عبد الله بن عبد الرحمن را که می بینم ترا که دوست میداری بز را و بادیه را یعنی صحرا را بز صحرائی پس وقتی که باشی تو در غنم خود یا در بادیه خود و شک راویست پس اذان گوئی مر نماز را پس بلند کن آواز خود را باذان فانه لا یسمع مدی صوت المؤذن جن ولا انس ولا شیء الا شهد له یوم القیمة پس بدرستی که نمیشنود نهایت آواز موذن را جن و نه آدمی و نه چیزی از حیوان و درخت و سنگ مگر آنکه گواهی دهد مر او را روز قیامت بعبادت یا بفضل اذان که از انجمله شهادتین است و این شهادت از غیر جن و انس نزد ایشان محمول بر حقیقت است و سر در وی با آنکه حق جل شانه بر همه چیز آگاه است تکریم است و اظهار فضل و مزیت بر همگنان است و روز قیامت حساب و کتاب و دعوی و جواب بر طرز احکام دنیا خواهد رفت بسر آنکه خدای توانا و دانا راست بر آن وقال ابو سعید سمعته من رسول الله صلی الله علیه وسلم و گفت ابو سعید شنیده ام این قول یعنی لا یسمع الخ از پیغمبر خدا بر این تقدیر قول او که پیش از ان مذکور شد موقوف بر ابو سعید است بعضی گویند که سمعته راجع بجمیع ما تقدم است اما نووی این را نه پسندیده و ابن حجر موافقت او کرده **باب ما یحقن بالاذان من الدماء** باب در حکم چیزی که منع کرده میشود بسبب اذان از ریختن خونها حدثنا قتیبة بن سعید قال حدثنا اسمعیل بن جعفر عن حمید عن انس بن مالک ان النبی صلی الله علیه وسلم کان اذا غزا بنا قوما لم یکن یغزو بنا حتی یصبح و ینظر فان سمع اذانا کف عنهم وان لم یسمع اذانا اغار علیهم بود آن حضرت وقتی که جهاد و جنگ کردی بمصاحبت ما قومی را نبود که جنگ کند با تا صبح میکرد و انتظار کشیدی و ملاحظه کردی پس اگر شنیدی اذانی را باز میداشت جنگ از ایشان و اگر نمی شنید اذان را غارت میکرد بر آن قوم قال فخرجنا الی خیبر فانتهینا الیهم لیلا گفت انس بر آمدیم بسوی قلعه خیبر که مخالفان یهود در ان بودند پس رسیدیم بایشان وقت شب فلما اصبح ولم یسمع اذانا رکب ورکبت خلف ابی طلحة وان قدمی لتمس قدم النبی صلی الله علیه وسلم پس هرگاه صبح کرد و نشنید اذان را سوار شد بقصد غارت و سوار شدم من پس ابو طلحه که پدر سببی انس بود و بتحقیق پای من هر آئینه می سود پای آنحضرت را رحمت کناد خدا بر وی یعنی متصل با آنحضرت میرفتم قال فخرجوا الینا بمکاتلهم و مساحیهم گفت انس پس بر آمدند اهل خیبر بسوی ما با زنبیلها و بیلهای خود و کارهای خویش فلما راوا النبی صلی الله علیه وسلم قالوا محمد والله محمد والخمیس پس هرگاه دیدند پیغمبر خدا را رحمت و سلامت حق باد بر وی گفتند این محمد است و سوگند خدا محمد است با لشکر فلما راهم رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الله اکبر الله اکبر خربت خیبر پس هرگاه دید ایشان را رسول خدا رحمت خدا باد بر وی گفت الله اکبر الله اکبر خراب شد قلعه خیبر انا اذا نزلنا بساحة قوم فساء صباح المنذرین و خواند این آیت را یا آن وقتی که فرود آمدیم بفناء شهر قومی پس بد است صباح ترسانده شدگان **باب ما یقول اذا سمع المنادی** چیزی که میگوید کسی وقتی که بشنود اذان موذن را حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک

شیخ الاسلام
کتاب الوضوء

فجعلنا نتوضأ و نمسح علی ارجلنا پس گشتیم ما که وضو میکردیم و مسح میکردیم بر پاهای خود مراد از مسح عدم مبالغه در رسانیدن آب و سایه آن بر تمام عضو است تا آنکه باقی ماند از قلت آب و عدم مبالغه در رسانیدن آن باطراف پاشنه خالی که مساس نکرده بود آنرا آب چنانچه در افراد مسلم است پس رسیدیم بایشان و حال آنکه پاشنهای ایشان سفید و هویدا بودند که مس نکرده بود آنرا آب در روایتی دیگر بتحقیق پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم دید مردی را که نشسته بود پاشنه خود را فنادی باعلی صوته ویل للاعقاب من النار پس بانگ زد آنحضرت باواز بلند خود وای مر پاشنها را از آتش دوزخ یا اهل پاشنها را که تقصیر کرده اند در شستن انها مرتین او ثلثا یعنی دو بار یا سه بار و در حدیث رد است بر شیعه که گویند فرض همین مسح است از آنکه اگر وظیفه پا مسح بودی بر آن وعید بدوزخ نفرمودی و بتحقیق متواتر اند اخبار از پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم در صفت وضو وی که غسل میکرد هر دو پا را و آنحضرت مبین است امر خدا را و هر که بیان کرد وضو شریف را و تعلیم کرد آنرا مردم از صحابه عظام مثل علی و عثمان و ابن عباس و عبد الله بن زید که او را حکایت وضوء رسول الله صلی الله علیه وسلم گویند و انس و جابر و ابو هریره و عبد الله بن عمرو جز ایشان رضی الله عنهم همه متفق اند در روایت غسل در وقتیکه نه در شوره بودند و عسقلانی گفته و ثابت نشده از هیچ یکی از صحابه خلاف آن مگر از علی و ابن عباس و انس و بتحقیق ثابت شده رجوع ایشان ازین قول و طحاوی از عبد الملک بن سلیمان روایت کرده که گفت گفتم مر عطاء خراسانی را که از اکابر تابعین است آیا رسیده است ترا از هیچ یکی از اصحاب رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم که مسح کرده بر قدمین گفت لا والله نرسیده و دعوی کرده وی و ابن حزم که منسوخ است و از عبد الله بن عمر رضی الله عنهما آمده که صحابه مسح میکردند پاهای خود را تا آنکه امر کرد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم باسباغ وضو و وعید فرمود بر ترک آن پس نگذاشتند مسح را و منسوخ کردند و گفته اند که علما اجماع کرده اند بر وجوب غسل رجلین بعد از آنکه سابقا اختلافی در آن داشته اند و قاعده اینست که اجماع متاخر مرتفع میکرداند اختلاف سابق را اگر گفته شود که اجماع آنست که همه اتفاق داشته باشند بر حکمی و درینجا خود خلافی نقل میکنند که بعضی قایلند بمسح و بعضی بتخییر میان غسل و مسح و بعضی بجمع میان هر دو جوابش آنست که این خلاف درینجا معتبر نیست از جهت ندرت مخالف و عدم اعتداد بوی غایت آنکه این اجماعی نباشد که منکر آن کافر گردد و بعضی از علماء اهل سنت و جماعت حکم کرده اند بکفر مخالف آن اما طریقه احتیاط آنست که با وجود خلاف و شبهه آن حکم بکفر نکنند و خلاصه سخن درین باب آنست که کتاب الله درین حکم محتمل آمده و سنت رسول که بحد شهرت و تواتر رسیده بیان آن کرده و روشن گردانیده که مراد الله چیست و سخن درین مقام بسیار است

عن ابن شهاب عن عطاء بن يزيد الليثي عن ابي سعيد الخدري ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا سمعتم النداء فقولوا مثل ما يقول المؤذن تحقيق پیغمبر خدا فرمود وقتی که بشنوید اذان را پس بگوئید مانند قولی که میگوید موذن ظاهر این حدیث آنست که در تمام اذان موافق قول موذن باید گفت وانا احادیث دیگر معلوم شده که در حیعلتین یعنی وحی علی الصلوٰة وحی علی الفلاح لاحول ولا قوة الا بالله گوید ودر اذان فجر بمقابله الصلوٰة خیر من النوم صدقت وبررت گویند واین شامل ست اقامت را هم آنهم قول موذن است ومقتضای قیاس هم اینست باید دانست که جواب موذن سنت موکده است بعضی بر وجوب رفته اند حدثنا معاذ بن فضالة قال اخبرنا هشام عن يحيى عن محمد بن ابراهيم بن الحارث قال حدثني عيسى بن طلحة انه سمع معاوية يوما فقال مثله الى قوله واشهد ان محمدا رسول الله عیسی بن طلحه حدیث کرده که وی شنیده معاویه را روزی پس گفت معاویه مثل قول موذن تا قول او اشهد ان محمدا رسول الله حدثنا اسحق قال حدثنا وهب بن جرير قال حدثنا هشام عن يحيى نحوه یعنی از طریق اسحق مانند حدیثی که از طریق معاذ رسیده ودرین طریق زیادتی که دار وانیست قال يحيى وحدثني بعض اخواننا انه قال لما قال حي على الصلوٰة تحقیق بعض اخوان گفته مرا که گفت موذن حی علی الصلوٰة قال گفت معاویه لا حول ولا قوة الا بالله وقال هكذا سمعنا نبيكم صلى الله عليه وسلم يقول گفت معاویه همچنین شنیده ایم پیغمبر شما را رحمت کناد خدا بر وی که میگفت مسلم از عمر بن خطاب رضی الله عنه آورده که در حیعلتین لاحول ولا قوة الا بالله میگفت گفتند علم کلمه حی علی الفلاح گفت از جهت اتفاق که حی علی الصلوٰة ودر روایت علقمه بن ابی وقاص هر دو مذکور است بزیادتی العلی العظیم چنانکه صاحب مشکوٰة از امام احمد روایت کرده

باب الدعاء عند النداء

حدثنا علي بن عياش قال حدثنا شعيب بن ابي حمزة عن محمد بن المنكدر عن جابر بن عبد الله ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من قال حين يسمع النداء اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلوٰة القائمة آت محمدا الوسيلة والفضيلة وابعثه مقاما محمودا الذي وعدته حلت له شفاعتي يوم القيمة فرمود کسی که گفت هنگامی که می شنود اذان را این کلمات را واجب گردد مر او را شفاعت من روز قیامت ومعنی این دعا اینست ای پروردگار صاحب این کلمات اذان که تمام اند ودران تغییری وتبدیلی تا روز قیامت نخواهد رفت ونمازی که باقیست بده محمد را منزلتی عالی در بهشت وزیادتی ثواب از جمیع مخلوقات وبرانگیز او را در مقامی که حمد گویند او را اولین وآخرین آن مقامی که وعده کرده او را بقول خود وعسیٰ ان يبعثك ربك مقاما محمودا آن مقام شفاعت مقام کبری است تحقیق تو خلاف نکنی وعده را

باب الاستهام في الاذان

در ذکر قرعه انداختن در گفتن اذان تا بنام هر که بر آید بدان قیام نماید ويذكر ان قوما اختلفوا في الاذان فاقرع بينهم سعد ذکر کرده می شود بدرستی که قومی اختلاف کردند در منصب اذان پس قرعه انداخت در میان آن مردم سعد ابن وقاص واین ذکر در زمان عمر بن خطاب در فتح قادسیه بود چون موذن آن وقت بشرف شهادت رسید مردم تلاش این منصب جلیل القدر کردند وسعد بن وقاص که امیر آن لشکر بود قرعه انداخت بنام یکی از آن مردم بر آمد وبرا موذن ساخت حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن سمي مولى ابي بكر عن ابي صالح عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لو يعلم الناس ما في النداء والصف الاول تحقیق پیغمبر خدا رحمت خدا وسلامت بر وی باد فرمود اگر بدانند مردم ثوابی که در اذان ست ودر صف اول جماعت نماز ثم لم يجدوا الا ان يستهموا عليه لاستهموا پس نیابند اذان را وصف اول را مگر آنکه قرعه اندازند برو البته قرعه اندازند تا بنام هر که بر آید بدان قیام نماید ولو يعلمون ما في التهجير لاستبقوا اليه واگر بدانند ثوابی که در تکبیر گذاردن نماز است هر آینه پیشی کنند بسوی آن ولو يعلمون ما في العتمة والصبح لاتوهما ولو حبوا واگر بدانند ثوابی

شیخ الاسلام

کتاب الوضوء

من المطهرة گفت محمد بن زیاد شنیدم ابا هریره را بحالی که میگذشت بما وحال آنکه مردم وضو میکردند نماز آوند طهارت فقال اسبغوا الوضوء فان ابا القاسم گفت ابو هریره بر وجه تمام وکمال کنید وضو را تحقیق ابو القاسم محمد صلی الله علیه وآله وسلم قال ويل للاعقاب من النار فرمود وای مر پاشنهای ناشسته را از آتش دوزخ وهمچنین است هر جزو عضو که تساهل در اسباغ آن واقع شود

باب غسل الرجلين في النعلين وجوب شستن

هر دو پا بحال بودن آن در نعلین ولا يمسح على النعلين ومسح نکنند بر نعلین چنانکه میکنند بر خفین حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن سعيد المقبري عن عبيد بن جريج بدو جیم هر دو نام بتصغیر تیمی مدنی انه قال لعبد الله بن عمر گفت عبید مر عبد الله بن عمر را يا ابا عبد الرحمن رايتك تصنع اربعا لم ار احدا من اصحابك يصنعها دیدم من ترا که میکنی تو چهار خصلت را که ندیده ام هیچ یکی را از یاران تو که صحابه اند بیکرده باشند آن مجموع را فقال ماهي يا ابن جريج پس گفت عبد الله چیست آن خصلتها ای ابن جریج قال رايتك لا تمس من الاركان الا اليمانيين گفت ابن جریج دیدم ترا که بوسه نمیدهی از چهار رکن کعبه مگر دو رکن یمانی را رکنی که مواجه یمن است ورکنی دیگر که مواجه عراق است ودران حجر الاسود است آنرا نیز یمانی گفته بطریق تغلیب وظاهر از سیاق آنست که غیر ابن عمر از صحابه که دیده است ایشان را همه می بوسیدند هر چهار ارکان را وصحیح شده است آن از معاویه وعبد الله بن زبیر ومفصل کلام در حج بیاید ان شاء الله تعالی ورايتك تلبس النعال السبتية ودیدم ترا که می پوشی نعلهای چرم پاک کرده شده را که موی باشد سبت بالکسر چرم پیراسته کذا فی الصراح واین استعمال اهل نعم بود وصحابه نمی پوشیدند مگر نعال موی دار غیر مدبوغ را وهمین باعث اعتراض بود بر ابن عمر ورايتك تصبغ بالصفرة ودیدم ترا که زنگ میکنی بزردی جامه یا ریش را وکلام بران در کتاب اللباس بیاید ان شاء الله تعالی ورايتك اذا كنت بمكة اهل الناس اذا راوا الهلال ولم تهل انت حتى يكون يوم التروية ودیدم ترا که چون می باشی بمکه در حالی که بلند میکنند مردم آواز را بتلبیه برای احرام حج یا عمره وقتی که می بینند ماه ذی الحجه را پس بلند نمیکنی تو آواز را بدان تا آنکه میشود روز ترویه که تاریخ هشتم است یعنی دیگران که در مکه باشند از اول ماه احرام می بندند وتو از هشتم ماه قال عبد الله گفت ابن عمر مر ابن جریج را اما الاركان فاني لم ار رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يمس الا اليمانيين اما ارکان که از بوسه آن پرسیدی پس بدرستی من ندیده ام پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم که بوسه میداد از آن دو رکن یمانی را که باقی اند

گرو نماز عشا و نماز صبح است هر آینه بیایند آن دو نماز را اگرچه بر دو دست و زانو یا بر سرین باشند یعنی اگرچه بر پای راه نتوانند رفت **باب** الكلام في الاذان جواز سخن گفتن در میان اذان و در اثنای کلمات آن **وتكلم سليمان بن صرد في اذانه** و سخن کرد سلیمان در اثنای اذان میگفت مولف رح در تاریخ از ابو نعیم آورده که سلیمان اذان میگفت و میفرمود بحاجت خود در میان اذان **وقال الحسن لا باس ان يضحك وهو يؤذن او يقيم** و گفت حسن بصری باک نیست اینکه خنده کند موذن و حال آنکه اذان میگوید یا اقامت **حدثنا مسدد قال حدثنا حماد عن ايوب وعبد الحميد صاحب الزيادي وعاصم الاحول عن عبد الله بن الحارث** حماد از ایوب و عبد الحمید و عاصم حدیث میکند و این هر سه از عبد الله بن حارث **قال خطبنا ابن عباس في يوم ردغ** گفت عبد الله خطبه خواند ما را ابن عباس در روز سخت گل و باران **فلما بلغ المؤذن حي على الصلوة فامره ان ينادي الصلوة في الرحال** پس هرگاه رسید موذن قول حی علی الصلوة را امر کرد ابن عباس اینکه ندا کند نماز را در منزلها گذارند یعنی قول الصلوة في الرحال بدل حی علی الصلوة امر کرد **فنظر القوم بعضهم الى بعض فقال فعل هذا من هو خير منه وانها عزمة** اینچنین فهمیده اند شارحان چنانچه مقتضای ترجمه هم انیست پس نگاه کردند بعضی بسوی بعضی دیگر پس گفت آن بعض کرده است این را کسی که بهتر است از ابن عباس و آن پیغمبر خداست صلی الله علیه وسلم و نماز در منزل چنین وقت عزیمت است یعنی واجب و متحتم است بعضی شارحان ضمیر انها راجع بجمعه داشته اند چنانکه از سیاق فهم میشود چه این خطبه خطبه جمعه بود و معنی چنین خواهد بود که نیمعی را فرمود ابن عباس حال آنکه جمعه واجب فرض است پوشیده نماند که در ترجمه جواز سخن کردن آورده و این قول الصلوة في الرحال داخل اذان است در تطبیق آن بترجمه گفته اند هرگاه این کلام برای حاجت و ضرورت گفته شود سخن دیگر نیز روا باشد برای حاجت ولا يخفى ما فيه اگر تکلم را در ترجمه عامتر گیریم تکلم سامع با تکلم موذن دور نخواهد بود و این حدیث دلالت دارد بر آنکه ابن عباس تکلم کرد در اثنای اذان و قول سلیمان و حسن بصری دلیل بر آن است که موذن تکلم کند چنانکه از کتب فقه نیز مفهوم میشود و مذهب حنفیه آن است که سخن کردن ترک اولی است شافعیه کلام در اذان روا داشته اند **باب** اذان الاعمى اذا كان له من يخبره در جواز اذان گفتن کور وقتی که باشد مرو را کسی که خبر کند او را از وقت **حدثنا عبد الله بن مسلمة عن مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ان بلالا يؤذن بليل فكلوا واشربوا حتى ينادي ابن ام مكتوم** فرمود آنحضرت بتحقیق بلال اذان میگوید در شب پس بخورید و بنوشید در سحر تا آنکه ندا دهد ابن ام مکتوم **قال وكان رجلا اعمى لا ينادي حتى يقال له اصبحت اصبحت** گفت ابن شهاب یا ابن عمر و بود ابن ام مکتوم مردی اعمی اذان نمیگفت تا آنکه گفته می شد مرو را صبح کردی صبح کردی از غایت ساختن اذان ابن ام مکتوم مر اکل و شرب را لازم می آید که اذان وی متصل دم صبح بوده است پس مراد از اصبحت قاربت الصبح است لیکن همین حدیث را در باب لاحق که اذان بعد الفجر است آورده فتدبر **باب** الاذان بعد الفجر در اذان گفتن بعد از طلوع صبح **حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر قال اخبرتني حفصة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا اعتكف اذن المؤذن للصبح وبدا الصبح صلى ركعتين خفيفتين قبل ان تقام الصلوة** حفصه خبر داد که پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی وقتی که اذان میداد موذن برای نماز صبح و ظاهر می شد صبح میگذاردی دو رکعت سبک یعنی اختصار قراءت میکرد در آن پیش از آنکه قیام کرده می شد برای نماز فرض فجر **حدثنا ابو نعيم قال حدثنا شيبان عن يحيى عن ابي سلمة عن عائشة قالت كان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي ركعتين خفيفتين بين النداء والاقامة من صلوة الصبح** گفت عائشه بود پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی میگذارد دو رکعت سبک میان اذان و اقامت از نماز فرض صبح که راتبه و سنت نماز فجر بوده است **حدثنا عبد الله**

ان اصبغ بها ای رنگ میکرد بدان پس من دوست میدارم که رنگ کنم بآن و هر رنگ جامه که همه بر دو باز آنحضرت پر و ویست تا چه مراد باشد و این کلام در کتاب اللباس تحقیق کرده شد ان شاء الله تعالى **واما الاهلال فاني لم ار رسول الله صلى الله عليه وسلم** و اما تاخیر کردن تلبیه تا روز ترویه پس ندیده ام پیغمبر خدا را صلی الله علیه واله وسلم **يهل حتى تنبعث به راحلته** تلبیه میکرد تا آنکه برمی انگیخت او را راحله و دشوار میشد برای شروع در افعال حج که بر می آیند درین روز از مکه بمنا و در سیر حج واقع گردد **باب** التيمن في الوضوء والغسل استحباب شروع کردن بجانب راست در وضو و غسل **حدثنا مسدد قال حدثنا اسمعيل بن علية قال حدثنا خالد عن حفصة بنت سيرين** انصاریه خواهر محمد بن سیرین **عن ام عطية** نامش نسیبه است بضم نون و بفتح نون و کسر مهمله گفته بنت کعب یا بنت حارث انصاریه صحابیه جامعه که غزا میکرد با پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم ... بیماران و مداوای زخمیان و غسل مرده زنان میکرد **قالت قال النبي صلى الله عليه واله وسلم لهن في غسل ابنته** گفت ام عطیه که فرمود آنحضرت او را و زنانی را که با او بودند در صفت غسل دختر متوفاة خود که زینب بود **ابدان بميامنها ومواضع الوضوء منها** شروع کنید باعضای جانب راست و جاهای وضو از وی و این باره حدیثی است که در کتاب الجنائز بیاید **حدثنا حفص بن عمر** بن حارث بن سخبره بفتح مهمله و سکون معجمه و فتح موحده و مهمله ازدی حوضی سنه دو صد و بست و پنج **قال حدثنا شعبة قال اخبرني اشعث بن سليم قال سمعت ابي** سلیم بن اسود محاربی ابو الشعثاء تابعی سنه هشتاد و دو **عن مسروق** ابن اجدع کوفی **عن عائشة رضي الله عنها قالت كان النبي صلى الله عليه واله وسلم يعجبه التيمن** بود آنحضرت که خوش می آمد او را شروع بجانب راست **في تنعله** در نعل پوشیدن که نخست در پای راست پوشیدی **وترجله** و در شانه کردن موی سر و ریش که ابتدا از طرف راست کردی **وطهوره** و در طهارت کردن اول شست راست و پای راست شستی **و** اما رخسارها و گوشها و اجزای سر معا شسته میشوند **وفي شانه كله** و در کارهای خود همه جا چنانچه طعام خوردن و کتاب نوشتن و جامه پوشیدن و پای در موزه در آوردن و در مسجد در آمدن و نماز گذاردن خلف امام و در مسجد و از خلا بیرون آمدن و مسواک کردن سرمه کشیدن و ناخن بریدن و موی بغل و شوارب گرفتن و پشستگان چه راست تفهیم کردن چیزی و سر

اسماء الرجال

يوسف قال اخبرنا مالك عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ان بلالا يؤذن بليل فكلوا واشربوا حتى ينادي ابن ام مكتوم **باب** الاذان قبل الفجر در مشروعيت اذان گفتن پیش از طلوع صبح وآیا کفایت دارد از آنکه بعد از صبح گویند **حدثنا** احمد بن يونس قال حدثنا زهير قال حدثنا سليمان التيمي عن ابي عثمان النهدي عن عبد الله بن مسعود عن النبي صلى الله عليه وسلم قال لا يمنعن احدكم او احدا منكم اذان بلال من سحوره فرمود باز ندارد یکی از شما را یا یکی را از شما شک راوی است اذان بلال از طعام سحری فانه يؤذن او ينادي بليل ليرجع قائمكم ولينبه نائمكم پس بتحقیق اذان میگوید یا ندا میکند بشب تا باز آرد کسی را که استاده بود برای تهجد بفراش استراحت و تا آگاه کند کسی را که خوابیده بود برای استعداد نماز فجر بغسل کردن وغیر آن از حوائج ضروریه نماز وليس ان يقول الفجر او الصبح وقال باصابعه ورفعها الى فوق وطأطأ الى اسفل و نیست فجر یا صبح شک راوی است اینکه باشد چنین چنین واشارت کرد آنحضرت به صبح کاذب که امتداد آن از پایان ببالا میباشد بانگشتان سبابه خود و برداشت آنها را جانب بالا و فرود آورد جانب پایان حتى يقول هكذا تا آنکه باشد چنین وقال زهير بسبابتيه احداهما فوق الاخرى ثم مدهما عن يمينه وشماله واشارت کرد زهیر که از جمله راویان این حدیث است در تفسیر هکذا بهر دو انگشت سبابه خود در حالی که یک انگشت بالای دیگر بود و بیشتر دراز کرد آنها را از جانب یمین و شمال واین اشارت است بصبح صادق که امتداد آن بر عرض افق میباشد **حدثنا** اسحق قال اخبرنا ابو اسامة قال حدثنا عبيد الله عن القاسم بن محمد عن عائشة وعن نافع عن ابن عمر گفت ابو اسامه که حدیث کرد مرا عبید الله از دو کس از قاسم بن محمد بن ابی بکر از عائشه و از نافع مولی ابن عمر از ابن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ح قال وحدثني يوسف بن عيسى قال حدثنا الفضل بن موسى قال حدثنا عبيد الله بن عمر عن القاسم ابن محمد عن عائشة عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال ان بلالا يؤذن بليل فكلوا واشربوا حتى يؤذن ابن ام مكتوم **باب** كم بين الاذان والاقامة [illegible] ساعت است میان اذان واقامت یا چند نماز است در میان **حدثنا** اسحق الواسطي قال حدثنا خالد عن الجريري عن ابن بريدة عن عبد الله بن مغفل المزني ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال بين كل اذانين صلوة ثلاثا لمن شاء پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرمود میان هر دو اذان واقامت وقت نماز نفل است [illegible] مرتبه فرمود مر کسی را که خواهد واذانین از باب تغلیب است بقول اکثر شارحان چنانکه عمرین [illegible] حاجت نیست که اینجا از باب تغلیب گویم **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة قال سمعت عمرو بن عامر الانصاري عن انس بن مالك قال كان المؤذن اذا اذن قام ناس من اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم يبتدرون السواري گفت انس بود که موذن اذان میگفت [illegible] استادی [illegible] بر جست [illegible] ابر وی که پیش میرفتند ستونهارا برای نماز حتى يخرج النبي صلى الله عليه وسلم تا آنکه بیرون [illegible] پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم وهم كذلك يصلون الركعتين قبل المغرب ایشان همچنین بوده‌اند در پیش رفتن بجانب ستونها و ادا میکردند دو رکعت پیش از فرض مغرب مسلم زیاده کرده وگفته تا آنکه مسافر می آمد می پنداشت که نماز مغرب گذارده شده است از بس که مردم این دو رکعت میگذاردند ولم يكن بين الاذان والاقامة شيء ونبودی میان اذان واقامت مغرب مدتی بسیار که گنجایش نماز داشته باشد بعضی شارحان شيء را بنماز تفسیر کرده اند بهر تقدیر قول انس معارض قول رسول وفعل صحابه است مگر آنکه گوئیم انس بنسخ حدیث قائل شده باشد وفعل صحابه را بطریق انکار آورده چنانکه سیاق کلام اشارتی بآن دارد والله اعلم وقال عثمان بن جبلة وابو داود

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

موصولا بابه **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن اسحق بن عبد الله بن ابي طلحة الانصاري عن انس بن مالك انه قال رأيت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم وحانت صلوة العصر گفت انس دیدم آنحضرت را بجائی که رسید بود وقت نماز عصر فالتمس الناس الوضوء فلم يجدوه پس جستند مردم آب وضو را پس نیافتند آنرا فاتي رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم بوضوء پس آورده شد پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم آب وضو را فوضع رسول الله پس نهاد پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم في ذلك الاناء يده در ان ظرف آب دست مبارک خود را وامر الناس ان يتوضؤا منه و فرمود مردمان را که وضو کنند از آن آب قال فرأيت الماء ينبع من تحت اصابعه گفت انس پس دیدم آب را که بیرون می آمد از زیر انگشتان آنحضرت ينبع [illegible] حتى توضؤا من عند آخرهم تا آنکه وضو کردند مردم از اول تا آخر ایشان بر بن تقدیر در کلام [illegible] خواهد بود [illegible] من اولهم الى آخرهم وعند زائد است [illegible] که من بمعنی الی باشد چنانکه نووی گفته و در [illegible] آمده که آن سیصد کس بودند واین [illegible] شرح کرده **باب** الماء الذي يغسل به [illegible] الانسان حکم آبی که شسته میشود [illegible] وآن طهارت است نزد جمهور علماء وابو حنیفه [illegible] است کرمانی گفته این [illegible] موی آدمی و چون جدا شود از بدن نجس باشد و چون در آید در آب نجس کند آنرا وكان عطاء لا يرى به بأسا ان يتخذ منها الخيوط والحبال و بود عطاء ابن رباح نمی دید بموباکی این که گرفته شود از آنها رشتها و رسنها و بکار آورده شود و انتفاع گرفته شود بدان و در بعضی نسخ لفظ بو نیست [illegible] در جواز انتفاع دو روایت است [illegible] عدم جواز ذکر کرده و در کافی از امام محمد جواز است وسؤر الكلاب وممرها في المسجد و در بیان نجس بودن [illegible] سگان و گذشتن آنها در مسجد و در بعضی نسخ زیاده آمده واكلها و خوردن سگان وقال الزهري اذا ولغ في اناء ليس له وضوء غيره يتوضأ به و گفت زهری چون آب خورد [illegible]

چنانچه در بعضی روایات [illegible]

[illegible]

لمن یشاء واقع شده ناظر است برخصت آنکه ... که فضیلت حاصل کند و رنج سرد و باران باشد بهتر خواهد بود و نیز این رخصت اگرچه درین روایت اختصاص بشب و سفر یافته لیکن مخصوص بآنها نیست آن حضرت گاه در مدینه در چنین شبها و روزها امر میکرد چنانکه در بعضی طرق احادیث ابو داود ذکر کرده است

حدثنا اسحق قال اخبرنا جعفر بن عون قال حدثنا ابو العمیس عن عون ابن ابی جحیفة عن ابیه قال رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم بالابطح فجاءه بلال فاذنه بالصلوة گفت ابو جحیفه دیدم پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بابطح که مکانی است در سواد مکه و آنحضرت را ابطحی بنسبت آن میگویند پس آمد بلال و آگاه کرد آن حضرت را بنماز یعنی اذان نماز گفت ثم خرج بلال بالعنزة حتی رکزها بین یدی رسول الله صلی الله علیه وسلم بالابطح واقام الصلوة پس بیرون آمد بلال نیزه خورد تا آنکه خلانید آنرا پیش روی پیغمبر خدا رحمت و سلامت باد بروی و اقامت گفت نماز را

باب هل یتتبع المؤذن فاه ههنا وههنا وهل یلتفت فی الاذان آیا جایز است که متوجه گرداند موذن دهن خود را اینجا و اینجا و آیا التفات کند یعنی جانب یمین و شمال و این جمله ثانی تفسیر جمله یتتبع است ویذکر عن بلال انه جعل اصبعیه فی اذنیه و ذکر کرده میشود از بلال که بتحقیق گردانیده هر دو سر انگشت مسبحه را در دو گوش خود تا قوی گردد بر زیادت رفع صوت و بشناسد او را دور که اذان میگوید احتیاج برای این معنی در وقت اجتماع مردم برای اسم خواهد بود وکان ابن عمر لا یجعل اصبعیه فی اذنیه و بود ابن عمر که نمیگردانید دو سر انگشت خود را در دو گوش خود وقال ابراهیم لا باس ان یؤذن علی غیر وضوء و گفت ابراهیم نخعی باک نیست اینکه اذان گوید موذن بر حالت غیر وضوء گفته اند که بی وضوء اذان گفتن کراهت دارد بحالت جنب مکروه تر است چنانکه امامت بیوضو با وجود آن اگر گوید روا می دارد وقال عطاء الوضوء حق وسنة و گفت عطا ابن رباح وضو ثابت است بحسب شرع و سنت است در اذان که فاتحه و مقدمه صلوة است قالت عائشة کان النبی صلی الله علیه وسلم یذکر الله علی کل احیانه گفت عایشه بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی ذکر میکرد خدا را بر همه اوقات خود طهارت و غیر طهارت و اذان از جمله اذکار است و ظاهر آنست که مراد ذکر لسانی است که ضد آن خموشی است نه ذکر قلبی که ضد آن نسیان است

حدثنا محمد بن یوسف قال اخبرنا سفیان عن عون بن ابی جحیفة عن ابیه انه رای بلالا یؤذن فجعلت اتتبع فاه ههنا وههنا بالاذان گفت محمد بن یوسف خبر داد ما را سفیان از عون و وی از پدر خود ابو جحیفه که دید ابو جحیفه بلال را که اذان میگفت و گفت ابو جحیفه پس گردانیدم خود را که توجه میکنم دهن را اینجا و اینجا در اذان یعنی بر موافقت بلال ... زیاده ... میکردم یمینا و شمالا در حی علی الصلوة جانب یمین و در حی علی الفلاح جانب شمال و مراد ... التفات ... باید که ... را منحرف از قبله کند و پای از جا جنبانید

باب قول الرجل فاتتنا الصلوة ... فوت شد ما را نماز و کره ابن سیرین ان یقول فاتتنا الصلوة ولیقل لم ندرک و ناخوش داشت ابن سیرین ... فوت شد ما را نماز و گوید که نگوییم در نیافتیم نماز را و این کراهت از آن است که در لفظ فوت دلالتی بر عدم و بر سقوط دارد و قول النبی صلی الله علیه وسلم اصح مولف رح در رد ابن سیرین ... پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی چنانکه در حدیث مذکور واقع شده ... درست ... است

حدثنا ابو نعیم قال حدثنا شیبان عن یحیی عن عبد الله بن ابی قتادة عن ابیه قال بینما نحن نصلی مع النبی صلی الله علیه وسلم اذ سمع جلبة رجال گفت ابو قتاده در میان آنکه ما یان میگذاردیم نماز با پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی ناگاه شنید آن حضرت آواز پای مردم که بشتاب پای میزدند فلما صلی قال ما شانکم پس هرگاه تمام کرد نماز را فرمود چیست حال شما که اضطراب کردید قالوا استعجلنا الی الصلوة گفتند شتاب کردیم برای دریافت نماز قال فلا تفعلوا اذا اتیتم الصلوة فعلیکم بالسکینة فرمود پس این چنین نکنید شتابی وقتی که بیایید نماز را پس لازم گیرید وقار و آهستگی فما ادرکتم فصلوا وما فاتکم فاتموا پس هر چه ...

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

بدرستی که مردی از بنی اسرائیل دید سگی را که میخورد گل از تشنگی فاخذ الرجل خفه فجعل یغرف له به حتی ارواه پس گرفت آن مرد موزه خود را پس نشست که آب برمیداشت برای سگ بآن موزه تا آنکه سیراب کرد آن سگ را فشکر الله له فادخله الجنة پس ثنا کرد خدای تعالی او را خشنود گشت و جزا داد و داخل کرد او را بهشت را و در روایتی دیگر زیاده آمده گفتند یا رسول الله آیا هست برای ما در بهایم اجری پس فرمود در هر جگر تر در رسانیدن راحت بوی اجر است بعضی گویند استدلال کرده مولف باین حدیث بر طهارت سور کلب زیرا چه ظاهرش آنجور دن کلب است در موزه و جواب داده اند که این مبنی بودن شریعت سابقه شرع ماست و در آن اختلاف است ... بر تقدیر تسلیم ... که نسخ نشده باشد و اینجا احادیث بسیار دلالت دارند بر نجاست آن و یا قطع نظر از آن ... که از موزه آب ... در چیزی دیگر ریخته باشد برای سگ یا شسته باشد موزه را بعد از آن یا باز نه شسته باشد در نماز تا باقی کلام در شرح حدیث در کتاب الشرب ... وقال احمد بن شبیب ... معجمه و کسر موحده بن سعید ابو عبد الله ... حنظلی از شیوخ مولف است ... قال حدثنا ابی عن یونس عن ابن شهاب قال حدثنی حمزة بن عبد الله بن عمر بن خطاب رضی الله عنهما عن ابیه انه قال کانت الکلاب تقبل وتدبر فی المسجد فی زمان رسول الله گفت ابن عمر بودند سگان که می آمدند و می رفتند در مسجد در زمان پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم فلم یکونوا یرشون شیئا من ذلک پس نبودند صحابه که بپاشند چیزی از آب را از آن ... رفت یا چیزی را از آن ... مسجد آب یعنی ... سگان ... جواز ...

که دریافتید پس بگذارید با امام و چیزیکه فوت شد شمارا پس تمام کنید آنرا تنها در روایت ابن عیینه بجای فاتموا فاقضوا واقع شده است

باب لا یسعی الی الصلوة ولیأتها بالسکینة والوقار ندود مصلی بسوی نماز و گو بیاید نماز را بسکینه و آهستگی سکینه و وقار هر دو یکی است بعضی گویند که سکینه بمعنی تأنی و آهستگی در حرکات است و وقار چشم پوشیدن و پست کردن آواز است وقال ما ادرکتم فصلوا وما فاتکم فاتموا قاله ابو قتادة عن النبی صلی الله علیه وسلم گفته این مذکور را ابو قتاده از پیغمبر خدا و در بعضی روایات واقع شده **باب** ما ادرکتم فصلوا وما فاتکم فاتموا قاله ابو قتادة عن النبی صلی الله علیه وسلم

حدثنا آدم قال حدثنا ابن ابی ذئب قال حدثنا الزهری عن سعید المسیب عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم ح وعن الزهری عن ابی سلمة عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اذا سمعتم الاقامة فامشوا الی الصلوة وعلیکم بالسکینة والوقار ولا تسرعوا فما ادرکتم فصلوا وما فاتکم فاتموا ترجمه این حدیث بوضوح پیوسته است بدانکه خلاف است در حنفیه و شافعیه که مسبوق آنچه با امام یافته اول نماز است یا آخر مثلا در نماز رباعی دو رکعت اخیر که با امام دریافته حنفیه گویند که شفعه اخیر است و آنچه نیافته شفعه اول است بر قیاس نماز امام شافعیه برعکس آن رفته اند گویند آنچه با امام دریافته اول شفعه است و آنچه تنها خواهد کرد آخر شفعه و شافعیه استدلال کرده اند بلفظ اتموا از آنکه اتمام غیبا شد مگر آخر را پوشیده نماند که تمامی مقابل نقصان است و ناقص ناقص است از هر طرف که نقصان است وارد و حنفیه بعد از قیاس بر نماز امام بلفظ فاتکم فاقضوا که در روایت دیگر واقع شده دست زده اند چه ظاهر از فوت و قضا آنست و با اینهمه مقرر است مشروعیت که ضم سوره نیست مگر در شفعه اول و اتفاق است همه را بر آنکه مسبوق ضم سوره در این دو رکعت میکند و این شعر است بآنکه این شفعه که مسبوق تنها میکند شفعه اول باشد فافهم وهو الموفق للصواب

باب متی یقوم الناس اذا رأوا الامام عند الاقامة کی ایستاده شوند مردم که طالب جماعتند وقتی که ببینند امام را نزد اقامت نماز و این شرطیه در جای جواب متی یقوم است

حدثنا مسلم بن ابراهیم قال حدثنا هشام قال کتب الی یحیی بن ابی کثیر عن عبد الله بن ابی قتادة عن ابیه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اقیمت الصلوة فلا تقوموا حتی ترونی فرمود وقتی که شروع در اقامت کرده شود پس نایستید تا آنکه ببینید مرا که از خانه برآمده ام نزد حنفیه قیام بنماز در وقت حی علی الصلوة است و نزد شافعی بعد از فراغ از الفاظ اقامت و نزد احمد نزد قد قامت الصلوة و نزد امام مالک در اول اقامت

باب لا یسعی الی الصلوة ولا یقوم الیها مستعجلا ولیقم بالسکینة والوقار نرود احدی بسوی نماز و نه ایستد بسوی نماز در حالیکه عجلت دارد و گو که بایستد بسکینه و وقار این دو جمله بیان لا یسعی است پس تناقض ندارد بآنکه واقع شده فاسعوا الی ذکر الله که بمعنی سرعت و عدم اهمال و ترک شغلهای دیگر است

حدثنا ابو نعیم قال حدثنا شیبان عن یحیی عن عبد الله بن ابی قتادة عن ابیه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اقیمت الصلوة فلا تقوموا حتی ترونی وعلیکم بالسکینة تابعه علی بن المبارک متابعت کرده است در روایت این حدیث شیبان را از یحیی علی بن مبارک یعنی وی نیز از یحیی روایت کرده است

باب هل یخرج من المسجد لعلة آیا بیرون آید کسی از مسجد بعد از شنیدن اقامت بسبب علتی چنانکه در حدیث است و برآمدن از مسجد بعد از شنیدن بغیر ضرورت شرعیه گناه است مگر کسی که مسجدی وارد و انعقاد جماعت وابسته باو است

حدثنا عبد العزیز بن عبد الله قال حدثنا ابراهیم بن سعد عن صالح بن کیسان عن ابن شهاب عن ابی سلمة عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم خرج وقد اقیمت الصلوة بتحقیق پیغمبر خدا برآمد از حجره و حال آنکه اقامت کرده شد نماز بعد از برآمدن آن حضرت وعدلت الصفوف و برابر کرده شد صفها حتی اذا قام فی مصلاه انتظرنا ان یکبر انصرف تا آنکه وقتی که استاد در جای نماز خود در حالیکه منتظر بودیم

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

حدثنا حفص بن عمر قال حدثنا شعبة عن ابن ابی السفر بفتحتین فا عبد الله بن سعید بن محمد عن الشعبی عن عدی بن حاتم بن عبد الله الطائی جواد بن الجواد قدوم آورد بر پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم در سال هفتم و اکرام میکرد آنحضرت او را وقتی که می آمد نزد وی مسند نشست و بیفت و عمر یکصد و بیست سال بود و بقولی یکصد و هشتاد و پدر وی مثل است در جود و کرم قال سألت النبی گفت عدی که پرسیدم پیغمبر را صلی الله علیه واله وسلم از حکم شکار سگ چنانچه مؤلف در کتاب الصید تصریح کرده قال اذا ارسلت کلبک المعلم فقتل فکل فرمود آنحضرت وقتی که بگذاری سگ آموخته خود را بر شکار پس بکشد سگ شکار را پس بخور اگر او نخورده است از آن چیزی واذا اکل فلا تأکل و چون بخورد سگ پس مخور فانما امسک علی نفسه زیرا چه نگاه داشته است آن سگ شکار را مگر بنفس خود و بجهت آن و این علامت عدم تعلیم است و شکار که حلال است از معلم است و تعلیم دانسته میشود بترک اکل سه بار و اگر بعد از این بخورد خاسر شود جاهل او قلت و عدی گوید گفتم بجناب شریف ارسل کلبی فاجد معه کلبا آخر میگذارم سگ خود را پس می یابم باوی سگی دیگر که جمع آمده بر شکار حکمش چه باشد قال فلا تأکل فرمود پس مخور آنرا فانما سمیت علی کلبک زیرا چه نام خدا گرفته بر سگ خود وقت ارسال که آن بجای ذبح است و نام خدا گرفتن فرض است درین هنگام ولم تسم علی کلب آخر و نام نگرفته بر سگ دیگر پس چه دانی که کدام یکی از این دو سگ کشته و محتمل که سگ دیگر معلم نباشد یا مرسل نبود از صائد دیگر بلکه خود بخود آمده و ارسال از صائد شرط است و وجه دلالت این حدیث بر طهارت سور کلب باعتبار اذن در خوردن صید است بی تقیید بشستن جای دهن و دندان او و پوشیده نماند که امثال چنین قیود که از خارج معلوم شده مفوض بفهم سامع می باشد و اکتفا میکند در ان الخ از سوق احادیث دیگر ظاهر گشته و تتمه بحث درین حدیث در کتاب الصید مذکور شود

باب من لم یر الوضوء الا من المخرجین القبل والدبر کسی که اعتقاد ندارد وجوب وضو را از هیچ سبب مگر از برآمدن چیزی از این دو مخرج معتاد بدن که مخرج پیش و مخرج پس است لقوله تعالی برای قول خدا تعالی در مقام ایجاب تیمم بر تقدیر عدم قدرت بر آب بطریق اشاره بوجوب وضو او جاء احد منکم من الغائط یا بیاید یکی از شما از قضاء حاجت خود که شامل است خارج هر دو مخرج را چه غایط در اصل زمین نشیب و مغاک را گویند که در

که تلبیه و تحریم نماز کنند برگشت آنحضرت پیش از تکبیر بسوی خانه قال علی مکانکم فرمود برجای خود باشید فمکثنا علی هیئتنا
پس درنگ کردیم بر هیئت و وضع خود که استاده بودیم حتی خرج الینا ینطف راسه ماء وقد اغتسل تا آنکه برآمد آن حضرت
بسوی ما بحالی که میچکید سر آنحضرت از روی آب وحال آنکه غسل کرده بود و دار قطنی یک جزء زیاده کرده است از ابو هریره که فرمود آنحضرت
که من جنب بودم و فراموش کرده بودم غسل را و ازین حدیث جواز مهلت میان اقامت و نماز نزد ضرورت معلوم شد و آنکه آب مستعمل که تقاطر
کند از بدن پاکست و آنکه تاخیر در غسل رواست و جنب بفراموشی اگر بمسجد در آید باک ندارد و از حدیث دیگر معلوم شده که در آمدن بحال جنابت در مسجد
مخصوص است بآن حضرت و علی بن ابیطالب باب اذا قال الامام مکانکم حتی رجع انتظروه و در بیان آنکه وقتی که گوید امام
بمقتدیان لازم گیرید جای خود را تا آنکه من باز آیم انتظار کشند امام را حدثنا اسحق قال حدثنا محمد بن یوسف قال حدثنا
الاوزاعی عن الزهری عن سلمة بن عبد الرحمن عن ابی هريرة قال اقيمت الصلوة فسوى الناس صفوفهم فخرج
رسول الله صلى الله عليه وسلم فتقدم وهو جنب گفت ابو هریره اقامت کرده شد نماز و برابر کردند مردم صفهای خود را
پس آمد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس پیش رفت وحال آنکه آنحضرت جنب بود ثم قال علی مکانکم فرجع فاغتسل ثم خرج وراسه
يقطر ماء فصلى بهم پس فرمود برجای خود باشید پس بازگشت بحجره و غسل کرد و پس برآمد وحال آنکه سر مبارک او میچکید از آب پس نماز کرد
بمردم باب قول الرجل للنبی ما صلینا در جواز گفتن مرد پیغمبر خدا را که نماز نکرده ایم از ابن بطال نقل کرده اند که قصد مولف رح در عقد
این باب رد است بر ابراهیم نخعی که مکروه پنداشته گفتن کسی که گوید نماز نکرده ام گفته اند که مراد نخعی آنست که منتظر نماز را نباید که گوید نماز نکرده ام
از آنکه این گفتن نفی میکند آنرا که پیغمبر خدا فرموده که مصلی باد امی که انتظار میبرد نماز را در نماز است نه آنکه مطلقا مکروه داشته که اگر مشغول بجنگ
کفار و ساهی گوید آنهم مکروه است و آنچه بحدیث مذکور معلوم میشود همین است حدثنا ابو نعيم قال حدثنا شيبان عن يحيى
قال سمعت ابا سلمة يقول اخبرنا جابر بن عبد الله ان النبی صلى الله عليه وسلم جاءه عمر بن الخطاب يوم الخندق آمد پیغمبر خدا را
عمر بن خطاب روز غزوه خندق فقال يا رسول الله والله ما كدت ان اصلی حتی كادت الشمس تغرب پس گفت عمر ای
رسول خدا سوگند بخدا نزدیک نبودم من اینکه نماز گذارم تا آنکه قریب شد آفتاب که غروب کند ... فطر الصايم گر این آمدن عمر
قول او بعد از آن بوده است که افطار کرده صایم یعنی بعد از غروب آفتاب بوده فقال النبی صلى الله عليه وسلم والله ما صليتها
پس فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی سوگند بخدا که من نکرده ام نماز را فنزل النبی صلى الله عليه وسلم الى بطحان وانا معه
پس نزول کرد پیغمبر خدا رحمت و سلامت خدا باد بروی بسوی بطحان که وادی است در مدینه جابر گوید و من با آن حضرت بودم
فتوضاء ثم صلى العصر بعد ما غربت الشمس ثم صلى بعدها المغرب پس وضو کرد و پس گذارد نماز عصر بعد از آنکه غروب کرده بود
آفتاب پس گذارد و بعد از عصر نماز مغرب را باب الامام يعرض له الحاجة بعد الاقامة امام عارض میشود مر او را حاجتی بعد
از اقامت رواست که قضا کند حاجت خود را یا نه حدثنا ابو معمر عبد الله بن عمرو قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا
عبد العزیز بن صهیب عن انس قال اقيمت الصلوة والنبی گفت اقامت کرده شد نماز و پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم يناجی رجلا فی جانب
المسجد سخن میکرد مردی را در گوشه مسجد فما قام الى الصلوة حتى نام القوم پس نایستاد آن حضرت بسوی نماز
تا آنکه خواب کردند مردم یعنی پینکی زدند بعضی مردم گفته اند که این مرد رئیس قومی بود براى تالیف او بوی سخن میکردند و معلوم است
که سخن کردن آن حضرت عین هدایت بوده است بعضی گویند این مرد که بوی سخن میکردند فرشته وحی گذار بود که بصورت مردی
متجلی شده باب الكلام اذا اقيمت الصلوة سخن کردن کسی وقتی که اقامت کرده شد برای نماز باب سابق در مطلق حاجت

شیخ الاسلام | | کتاب الوضوء

حاصل شود از وی تلویث وقال جابر بن عبد الله
اذا ضحك فی الصلوة اعاد الصلوة ولم يعد الوضوء
گفت جابر و قتیکه خنده کند کسی در نماز اعاده کند نماز را
نه وضو را و همین است مذهب ابو حنیفه و اصحاب او و فرق
کنند در میان تبسم که بمعنی دندان سپید کردن است بی آواز
و میان قهقهه با آوازی که غیر بشنود و میان ضحک با آوازی
که خود بشنود نه غیر اول ناقض نشود صلاة و ثانی ناقض
شود نماز و وضو هر دو را و ثالث مفسد نماز گردد اما ناقض
وضو نگردد وقال الحسن ان اخذ من شعره او اظفاره
او خلع خفيه فلا وضوء عليه وگفت حسن بصری
اگر بگیرد کسی از موی خود یا از ناخنهای خود یا بر آرد موزها
را از پا بعد از مسح پس نیست وضو بر وی و مخالف است
در مسئله اولی مجاهد و حماد و حکم بن عیینه که گویند کسی که بگیرد
ناخن خود را یا موی بروت خود را واجب است بر وی
وضو و ابن منذر نقل کرده که اجماع قرار یافته برخلاف
آن و در مسئله خلع موافق اند ابراهیم نخعی و طاؤس و قتاده
و عطاء و فتوی میداد بدان سلیمان بن حرب و داؤد
و همین است مذهب ابو حنیفه و شافعی گویند کفایت میکند
شستن هر دو پا و جمعی که قائل بوجوب موالات اند گویند
اگر فصل زیاده شده وضو از سر باز گیرد وقال ابو هريرة
لا وضوء الا من حدث وگفت ابو هریره واجب
نیست وضو مگر از حدث و در مشکوة بروایة ترمذی از ابو هریره
مرفوعا آورده لا وضوء الا من صوت او ريح پس مراد
از حدث آواز و باد باشد چنانکه این تفسیر از راوی
صحیح مرویست و این احتباس غالب است بدلیل عام
... که موجب اند لا اتفاق ويذكر عن جابر
ان النبی صلى الله عليه وآله وسلم كان فی غزوة
ذات ... و ذکر کرده میشود از جابر که تحقیق آنحضرت
بود در غزوه ذات الرقاع که در کتاب المغازی معلوم
شود فرمی رجل بسهم فنزفه الدم فركع وسجد
ومضى فی صلوته پس زده شد مردی بتیر یعنی در نماز
... چنانچه در نسخه دیگر صحیح است و جاری شد از وی خون
بسیار پس رکوع و سجود کرد و گذشت در نماز خود و تمام
کرد ... بر همان حال ... است که بعد از آن بیدار
کرد ... مرد انصاری ...

مر امام را و درین باب سخن کردن است غیر امام را و حدیث هر دو باب یکی است و دلالت دارد بر مراد و مدعا و عجب که شارحان این تغافل متفرس نشده اند و اعتراض کرده **حدثنا** عیاش بن الولید قال حدثنا عبد الاعلی قال حدثنا حمید قال سألت ثابت البنانی عن الرجل یتکلم بعد ما تقام الصلوة گفت حمید پرسیدم ثابت بنانی را از مردی که سخن میکند بعد از انکه اقامت کرده می شود نماز فحدثنی عن انس بن مالک قال اقیمت الصلوة فعرض للنبی صلی الله علیه وسلم رجل فحبسه بعد ما اقیمت الصلوة پس حدیث کرد مرا از انس گفت انس اقامت کرده شد نماز پس پیش آمد مردی پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم ... باز داشت آن حضرت را از در آمدن در نماز بعد از انکه اقامت کرده شده بود برای نماز **باب** وجوب صلوة الجماعة در واجب بودن نماز بجماعت جماعت نزد حنفیه از سنن موکده است مشابه واجب در قوت لقوله صلی الله علیه وسلم الجماعة من سنن الهدی لا یتخلف عنها الا منافق کذا فی الهدایة و در کفایه گفته داود و امام احمد بن حنبل و اسحق بن راهویه و ابن خزیمه گفته اند فرض عین است و قیل فرض کفایه و همین است مذهب امام شافعی قال الحسن ان منعته امه عن العشاء فی الجماعة شفقة لم یطعها گفته است حسن بصری اگر منع کند مادر مصلی از نماز عشاء در جماعة از روی شفقت و مهربانی اطاعت نکند مصلی او را و این نیز از علامات وجوب است از انکه اطاعت مادر در منع از غیر از واجبات لازم است **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال والذی نفسی بیده لقد هممت ان آمر بحطب لیحطب فرمود آنحضرت سوگند کسی که ذات من در دست قدرت اوست بتحقیق قصد کردم اینکه فرمایم هیزم تا جمع کرده شود ثم آمر بالصلوة فیؤذن لها ثم آمر رجلا فیؤم الناس ثم اخالف الی رجال فاحرق علیهم بیوتهم پس امر کنم بنماز پس اذان داده شود مر نماز را پس امر کنم مردی را پس امامت کند پس مخالفت کنم جماعة را که مشغول اند بنماز یعنی جدا شوم از آنها و قصد کنم مردانی را که نیامده اند در خانه برای نماز پس بسوزم بر ایشان خانهای ایشان را در قول آنحضرت هممت اشارتست که عاصی اگر بتهدید باز آید بعقوبت نباید رساند والذی نفسی بیده لو یعلم احدهم انه یجد عرقا سمینا او مرماتین حسنتین لشهد العشاء سوگند کسی که ذات من در دست قدرت اوست اگر بداند یکی از شما که بتحقیق می یابد استخوانی فربه از پاچهای نیک یا گوشتی که در ان میان می باشد اینچنین منقول است از مصنف در تفسیر مرماتین البته حاضر شود نماز عشاء را یعنی اگر بداند که در حاضر شدن نماز نفعی دنیوی می یابد اگرچه خسیس و حقیر باشد از دون همتی که دارد حاضر میشود و حاضر نمی شود برای ثواب اخروی و لیکن آن مولف رح استدلال کرده باین توبیخ و تشدید بر وجوب جماعت نماز چنانکه وعید اخروی را قرینه وجوب داشته اند و خالی از تکلف نیست از انکه این قسم سیاست بر ترک سنن موکده که شعار اسلام است مثل اذان و جز آن نیز آمده که صحابه در ابتدای حال پیش از تکمیل دین و تهذیب اخلاق اینچنین بوده اند که آنحضرت این همه تهدید آنها فرموده و با وجود آن فضیلت صحبت باقی است **باب** فضل صلوة الجماعة در بیان فضل نماز جماعت بر نماز تنها و کان الاسود اذا فاتته الجماعة ذهب الی مسجد آخر و بود اسود که از کبار تابعین است و زمان آنحضرت را دریافته لیکن ندیده است آنحضرت را وقتی که فوت شدی او را جماعت در مسجد رفتی سوی مسجد دیگر وجاء انس رضی الله عنه الی مسجد قد صلی فیه فاذن واقام وصلی جماعة و آمد انس بن مالک سوی مسجدی که نماز گذارده شده در ان پس اذان گفت و اقامت کرد و نماز کرد بجماعت **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله مرویست از ابن عمر که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قال صلوة الجماعة تفضل صلوة الفذ بسبع وعشرین درجة فرمود نماز جماعت زیادتی میکند در ثواب بر نماز تنها به بیست و هفت درجه از تخصیص اعدادی که بر زبان شرع آمده عقل را در وجه آن راه نیست که هر که

شیخ الاسلام | كتاب الوضوء

بدلیل ذکر اثر حسن بصری که گفت وقال الحسن ما زال المسلمون یصلون فی جراحاتهم همیشه بودند مسلمانان که نماز میخواندند در زخمهای خود دیده شیده نماند که دلالت این اثر بر سیلان خون در نماز از جراحات نیست بلکه مذهب حسن چنانکه ابن ابی شیبه در مصنف خود نقل کرده که واجب نمیداند وضو را از خون مگر انچه سایل باشد و دلیل است بر انکه مراد از روایت متن همین است و همچنین است مذهب امام ابو حنیفه پس اعتقاد عدم ابطال خروج خون در نماز از اختلاف ظاهر باشد و بر تقدیر فرض سیلان خون در نماز از جراحات سائل نیز اشکال لازم نیاید چه آن معفو است بنا بر ضرورت بالاتفاق پس مشکل نشود انچه صحیح شده که عمر بن خطاب رضی الله عنه نماز میگذارد و حال انکه زخم او می برآمد از وی خون وقال طاؤس بن کیسان یمانی حمیری تابعی مشهور است سنه یکصد و ... و محمد بن علی زین العابدین بن الحسین بن علی بن ابی طالب ابو جعفر معروف بباقر سلام الله علیهم اجمعین بقر بلغت شگافتن است یعنی شگافت حقایق علم را و وی از اعاظم فقهای مدینه مطهره بود تابعی کثیر الحدیث روایة دارد از پدر بزرگوار خود و از ابن عمر و جابر و ... برجا بر بود ... استماع حدیث ... در سنه یکصد و چهار وعطاء واهل الحجاز چون سعید بن مسیب و سعید بن جبیر و مالک و شافعی و جز ایشان لیس فی الدم وضوء واجب نیست در برآمدن خون از بدن وضوء و این نیز بر خلاف مذهب امام ابی حنیفه است و در حدیث دارقطنی بدو طریق آمده لیس فی القطرة والقطرتین وضوء الا ان یکون دما سایلا و نیز در وی بروایة عمر بن عبد العزیز از تمیم داری آورده الوضوء من کل دم سائل وضو واجب است از هر خون روان و در استماع عمر از تمیم داری که صحابی است اگرچه سخن کرده لیکن از مرتبه ارسال نخواهد افتاد و حدیث مرسل نزد ما حجت است و یزید بن خالد و یزید بن محمد که از رواة اینحدیث اند توثیق کرده آنرا بیهقی در کاشف و در بخاری و مسلم در بعضی طرق وی در حدیث عایشه رضی الله عنها که آنحضرت فرمود

اسماء الرجال

متصدی بیان آن شده براه تکلف رفته است **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال حدثنی اللیث قال حدثنی ابن الهاد
عن عبد الله بن خباب عن ابی سعید الخدری انه سمع النبی صلی الله علیه وسلم یقول صلوة الجماعة تفضل صلوة الفذ
بخمس وعشرین درجة درین حدیث زیادتی بیست و پنج درجه آمده و اکثر روایات بر نیست و در حدیث سابق بیست و هفت درجه بود و آن
حدیث اگرچه بحسب روایت کمی دارد و لیکن سند او که مالک از نافع و نافع از ابن عمر است اصح طرق است و زیادتی عدل حافظ معتبر است
بحسب روایت و صحت ترجیح یکی بر دیگری نمیتوان داد بضرورت تطبیق باید کرد گفته اند تواند که آن حضرت را اولا خبر به بیست و پنج درجه
داده اند بعد از آن به بیست و هفت یا بنظر قرب مسجد و بعد آن است یا بنظر بحال مصلی باشد اعلم و اخشع را زیادة دهند یا بنظر بنماز سری و جهری
بود یا بنظر بقلت جماعت و کثرت آن باشد پوشیده نماند که باین نظرها تشفی خلجان تعیین مذکور نمیشود و آنکه گفته اند که ذکر عدد قلیل منافی
بعدد کثیر نیست از انکه مفهوم عدد معتبر نیست مشکل میشود درین خصوصیت احکام که تعیین آن بعدد واقع شده والله اعلم **حدثنا**
موسی بن اسمعیل قال حدثنا عبد الواحد قال حدثنا الاعمش قال سمعت ابا صالح یقول سمعت ابا هریرة یقول قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم صلوة الرجل فی الجماعة تضعف علی صلوته فی بیته وفی سوقه خمسة وعشرین ضعفا
فرمود رسول خدا رحمت و سلامت حق باد بروی نماز مرد در جماعت زیاده کرده می شود بر نماز او که در خانه اوست و در بازار اوست
یعنی تنها گزارده چنانچه عادت است که اکثر در خانه و در بازار تنها نماز میکنند یا بجماعتی قلیل به بیست و پنج درجه وذلک انه اذا توضأ
فاحسن الوضوء ثم خرج الی المسجد لا یخرجه الا الصلوة و این زیادتی ثابت است بسبب آنکه وقتی که وضو کرد یکی پس نیک کرد آنرا
برعایت فرایض و سنن بی اسراف و تقصیر پس بر آمد سوی مسجد بحالی که نه بر آورده است او را مگر نماز لم یخط خطوة الا رفعت له
بها درجة وحط عنه بها خطیئة نزده است گامی مگر آنکه رفع کرده می شود مر آنرا بآن گام مرتبه در قرب و کم کرده شده از وی بآن گناهی
فاذا صلی لم تزل الملائکة تصلی علیه ما دام فی مصلاه اللهم صل علیه اللهم ارحمه پس وقتی که نماز گزارد همیشه فرشتها دعا میکنند
و رحمت میفرستند بروی مادامی که در جای نماز است که بار خدایا بیامرز او را بار خدایا رحمت کن او را ولا یزال احدکم فی صلوة ما انتظر الصلوة
و همیشه هست یکی از شما در ثواب نماز مادامی که انتظار وارد نماز را **باب** فضل صلوة الفجر فی الجماعة در بیان زیادتی ثواب نماز فجر در جماعت
حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی سعید بن المسیب و ابو سلمة بن عبد الرحمن ان ابا هریرة
قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول تفضل صلوة الجمیع صلوة احدکم وحده بخمس وعشرین جزءا
گفت ابو هریره شنیدم رسول خدا را رحمت کناد خدا بروی میفرمود زیادتی میکند نماز جماعت نماز یکی از شما را بحالی که تنها میکند به بیست و پنج
جزو و درجه وتجتمع ملائکة اللیل وملائکة النهار فی صلوة الفجر و جمع میشوند فرشتهای شب و فرشتهای روز در نماز فجر اشارة بوجه
فضیلت نماز است پوشیده نماند که فرشتهای شب و روز در نماز مغرب هم جمع میشوند و این اجتماع موجب افضلیت نماز فجر بر نمازهای دیگر
نمیشود اگر گویند مشقت در وی بیشتر است و در معنی عشا نیز شریک غالب است یا رب مگر مجموع این دو معنی را وجه گیرند والله اعلم ثم یقول
ابو هریرة واقرؤا ان شئتم ان قرآن الفجر کان مشهودا پس میگوید ابو هریره برای استشهاد فضیلت نماز فجر بخوانید اگر خواهید این
آیت را که در شان نماز فجر است بتحقیق خواندن فجر کنایت از نماز فجر است هست مشهود یعنی حاضر میشوند در آن ملائکه قال شعیب وحدثنی
نافع عن عبد الله بن عمر قال تفضلها بسبع وعشرین درجة مولف رح میگوید گفت شعیب از طریق نافع از ابن عمر
زیادتی میکند نماز جماعت بیست و هفت درجه یعنی چنانکه از شعیب از طریق زهری بیست و پنج درجه گفته از ین طریق بیست و هفت درجه گفته
و هر دو طریق مولف بواسطه ابو الیمان است **حدثنا** عمر بن حفص قال حدثنا ابی قال حدثنا الاعمش قال سمعت سالما قال سمعت

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

چه در کفایه از محیط نقل کرده که اگر افسرده شود آبله پس
بر آید از وی خون بسیار روا شد چنان که اگر نمی فسرده بر آید
چیزی ناقض شود وضو را وبزق ابن ابی اوفی
عبد الله صحابی ابن صحابی آخر کسی که مرده است از صحابه
بکوفه سنه هشتاد و هفت گویند دیده بود اثر ابو حنیفه
در هفت سالگی دما فمضی فی صلوته و انداخت
از دهن ابی اوفی خونی را و گذشت در نماز خود و تمام
کرد بی آنکه وضو کند ظاهر از عبارت آنست به یقین که دهن
تبو دا ما بودن وی نسبة با رقیق ظاهر نمی شود و مذهب
امام ابو حنیفه آنست خونی که از دهن قی کرده در رقیق
بر آمده اگر سرخ گشته بوی بزاق و غالب است بر آن
ناقض شود و اگر سفید بر آمده بشرط سیری دهن نه ناقض
شود و گرنه ناقض نشود وقال ابن عمر والحسن
فیمن احتجم لیس علیه الا غسل محاجمه
و گفت ابن عمر و حسن بصری در شان کسی که حجامت
میکنانند واجب نیست بروی مگر شستن جاهای حجامت
از اینجا معلوم میشود که رای حسن بصری و رای ابن عمر عدم
وجوب وضو است از حجامت و مخالف است این
بروایت ابن ابی شیبه بسند صحیح از حسن که وی اعتقاد
نداشت وضو را از خون مگر از آنچه سایل باشد چه خون
حجامت ظاهر است بودن آن سایل و امام ابو حنیفه
با اصحاب او قایل بوجوب اند با مثال دلایلی که گذشت
حدثنا ادم ابن ابی ایاس قال حدثنا ابن
ابی ذئب محمد بن عبد الرحمان بن مغیره بن حارث بن
ابی ذئب هشام قال حدثنا سعید المقبری عن
ابی هریرة قال قال النبی صلی الله علیه واله وسلم
لا یزال العبد فی صلاة و در بعضی روایات فی صلوة
ما کان فی المسجد ینتظر الصلوة ما لم یحدث همیشه
می باشد بنده در مقام نماز و ثواب آن تا که در مسجد انتظار
میکند نماز را مادام که حدث نکرده فقال رجل اعجمی پس
گفت مردی که خوب نمیدانست سخن گفتن را العجم آنکه سخن
را پیدا و فصیح نتواند گفتن اگرچه از عرب باشد العجم و اعجمی
بمعنی واحد کما فی الصراح احتمال دارد که این مرد اعجمی همان
حضرمی باشد که در روایت اول کتاب الوضو گذشت ما
الحدث چیست مراد از حدث یا ابا هریرة قال
الصوت گفت حدث آواز است یعنی الضرط بفتح
ضاد معجمه مراد ابو هریره آواز خاص که از دبر بر آید
و در روایة سابق فساء او ضراط بوده یعنی بادی آواز
یا با آواز تخصیص بذکر باعتبار غالب است خصوصا
باعتبار وقوع در مسجد چنانکه کرد ذکر یافت **حدثنا**
ابو الولید طیالسی قال حدثنا ابن عیینة عن
الزهری عن عباد بتشدید موحده بن تمیم انصاری
عن عمه عبد الله بن زید مازنی رضی الله عنه عن
النبی صلی الله علیه واله وسلم قال لا ینصرف

امر الدرداء تقول دخل علیّ ابو الدرداء وهو مغضب فقلت ما اغضبك فقال والله ما اعرف من امر محمد صلی الله علیه وسلم شیئاً الا انهم یصلون جمیعاً عمش گفت شنیدم ام درداء را میگفت در آمد بر من ابو الدرداء وحال آنکه بغضب در آورده شده است پس گفتم چه چیز بغضب در آورد ترا پس گفت بخدا سوگند نمی شناسم از امر محمد صلی الله علیه وسلم چیزی را مگر آنکه ایشان میگذارند نماز بجماعت واین مردم درین هم تکاسل وتساهل میکنند شراح گفته اند معنی آنست که در جمیع امور شرعیه فتوری رفته چیزیکه مانده است همین نماز بجماعت است که هر روز میکنند **حدثنا** محمد بن العلاء قال حدثنا ابو اسامة عن برید بن عبد الله عن ابی بردة عن ابی موسی قال قال النبی صلی الله علیه وسلم اعظم الناس اجراً فی الصلوة ابعدهم فابعدهم ممشی بیشترین مردم از روی ثواب در نماز دورترین ایشان اند پس دورترین ایشان اند از روی راه مسجد والذی ینتظر الصلوة حتی یصلیها مع الامام اعظم اجراً من الذی یصلی ثم ینام وکسی که انتظار میبرد نماز را تا بگذارد آنرا با امام بیشتر است از روی اجر از کسی که میگذارد و پس خواب میکند ظاهر اینحدیث در نماز عشا است وحدیث سابق حدیث ابو الدرداء عام است وتعرضی دران بفجر وبافضلیت جماعت هم هست از صاحب شرح تراجم در تطبیق این دو حدیث نقل کرده اند که کثرت ثواب جماعت از کثرت مشقت است ومشقت در جماعت فجر بیشتر است از دیگر نمازها پس ثواب بیشتر باشد واین توجیه خالی از تکلف نیست **باب** فضل التهجیر الی الظهر در زیادتی ثواب شتابی بنماز ظهر وادای آن بگاه **حدثنا** قتیبة بن مالك عن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم بینما رجل یمشی بطریق وجد غصن شوك علی الطریق فاخره فشکر الله له فغفر له فرمود در میان آنکه مردی میرفت در راهی یافت شاخ خار را بر راه پس یکسو انداخت از راه پس قبول کرد خدا این کار او را پس بیامرزید مر وی را ثم قال الشهداء خمسة المطعون والمبطون والغریق وصاحب الهدم والشهید فی سبیل الله پستر فرمود شهیدانی که ممتاز اند بکثرت ثواب پنج صنف اند یکی آنکه بطاعون هلاک شود ودیگر آنکه باستسقا واسهال بمیرد وسه دیگر آنکه در آب غرق شود وچهارم آنکه دیوار وخانه بروی افتد ودر زیر آن فوت شود وپنجم کسی که در راه خدا واعلای کلمة الله کشته شود وقال لو یعلم الناس ما فی النداء والصف الاول ثم لا یجدوا الا ان یستهموا علیه لاستهموا علیه وفرمود اگر بدانند مردم ثوابی که در اذان گفتن ودر صف اول جماعت است پستر نیابند مگر آنکه قرعه اندازند ویکدیگر بر آنیه قرعه اندازند برین ثواب ولو یعلمون ما فی التهجیر لاستبقوا الیه واگر بدانند ثوابی که در بگاه تر گذاردن نماز هست البته پیش آیند بسوی آن ولو یعلمون ما فی العتمة والصبح لاتوهما ولو حبواً واگر بدانند ثوابی که در نماز عشا ونماز صبح است البته بیایند برای ادراک آن اگرچه آمدن بزانو وسرین باشد **باب** احتساب الآثار در بیان آنکه گامها که در راه مسجد برای نماز زنند در شمار اعمال حسنه است **حدثنا** محمد بن عبد الله بن حوشب قال حدثنا عبد الوهاب قال حدثنی حمید عن انس قال قال النبی صلی الله علیه وسلم یا بنی سلمة الا تحتسبون آثارکم گفت انس فرمود پیغمبر خدا رحمت وسلامت حق باد بروی ای بنی سلمه که قبیله کلانی است از انصار آیا شمار نمیکنید شما گامهای خود را که بهر گام درجه می افزاید انجماعه چون از مسجد شریف منازل دور داشتند وخواستند که نزدیک تر مسجد منزل گیرند فرمود آن حضرت این مژده سعادت در حق ایشان **حدثنا** ابن ابی مریم قال اخبرنا یحیی بن ایوب قال حدثنی حمید عن انس ان بنی سلمة ارادوا ان یتحولوا عن منازلهم فینزلوا قریباً من النبی صلی الله علیه وسلم مرویست از انس که بنی سلمه خواستند که نقل کنند از منزلهای خود پس نزول کنند نزدیک از مسجد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی قال فکره رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یعروا المدینة پس ناخوش داشت پیغمبر خدا اینکه خالی کنند طرف مدینه را فقال الا تحتسبون آثارکم پس فرمود آیا نمی شمارید آثار خود را وقال مجاهد خطاهم آثار المشی فی الارض بارجلهم گفت مجاهد در تفسیر آثار که آن

کتاب الوضوء

قال علی گفت محمد گفت پدر وی علی ابن ابی طالب رضی الله عنه کنت رجلاً مذاء فاستحییت ان اسال رسول الله بودم مردی کثیر المذی پس شرم کردم اینکه بپرسم از حکم مذی پیغمبر خدا را صلی الله علیه واله وسلم ومذی آبی که وقت ملاعبت با زن وانتشار ذکر از وی بیرون آید فامرت المقداد بن الاسود فسأله پس امر کردم مقداد را به پرسیدن حکم آن پس پرسید آنحضرت را فقال فیه الوضوء پس فرمود واجب است در وی وضو ورواه شعبة عن الاعمش وروایة کرده است این حدیث را شعبه نیز از اعمش چنانچه جریر کرده **حدثنا** سعد بن حفص ابو محمد طلحی کوفی قال حدثنا شیبان بن عبد الرحمن نحوی عن یحیی بن ابی کثیر عن ابی سلمة عبد الله تابعی بن عبد الرحمان بن عوف ان عطاء بن یسار اخبره ان زید بن خالد اخبره انه سأل عثمان بن عفان رضی الله عنه قلت ارأیت اذا جامع ولم یمن زید خبر داد عطا را که وی پرسید عثمان را باین عبارت که گفتم عثمان را خبر ده مرا که چون جماع کند مردی ومنی نمیدا زد حکمش چه باشد قال عثمان یتوضأ کما یتوضأ للصلوة ویغسل ذکره گفت عثمان وضو کند چنانکه وضو میکند برای نماز وبشوید شرمگاه خود را از لوث ظاهر ووجوب وضوی شرعی بمظنه خروج مذی است یا بمباشرت فاحشه قال عثمان سمعته من رسول الله گفت عثمان شنیدم این را که گفتم از زبان مبارک پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم زید گوید فسألت عن ذلك علیاً والزبیر وطلحة وابی بن کعب پس بعد سوال وجواب از عثمان پرسیدم از حکم آن این جماعه را که خواص اصحاب اند رضی الله عنهم فامروه بذلك پس امر کردند آنکس را بآن حکم که فرموده بود عثمان وغسل نفرمود هیچ یکی از ایشان ممکن بود اختلاف میان صحابه درین حکم بعد از آن ثابت شد وجوب غسل بر آن باجماع چنانکه در محلش معلوم شود **حدثنا** اسحق بن منصور قال اخبرنا النضر بفتح نون وسکون ضاد معجمه وبر جاکه معرف بلام است بمعجمه است ابن شمیل بضم معجمه قال اخبرنا شعبة عن الحکم بن عیینة عن ذکوان ابی صالح عن ابی سعید الخدری ان رسول الله تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم ارسل الی رجل من الانصار فجاء ورأسه یقطر فرستاد کسی را بسوی مردی از انصار برای طلب او پس آمد وی بحالی که سر او می چکید از آب غسل فقال النبی پس فرمود او را پیغمبر صلی الله علیه واله وسلم لعلنا اعجلناك شاید که شتابی کردیم ترا بطلبیدن پیش از فراغ تو از حاجت جماع که اثر آن از سر مترشح است یا در رنگ درآمد است بر خلاف معتاد فقال نعم پس گفت آنمرد آری فقال پس فرمود او را حکم پیش از فراغ الانزال اذا اعجلت او قحطت تعلیمات الوضوء چون شتابی کرده شوی در جماع بانفصال پیش از فراغ

خطوهاست وآثار راه یافتن در زمین بپایهاست وباین تفسیر کرده آثار را که در قول خدای بزرگتر است ونکتب ما قدموا وآثارهم **باب**
فضل صلوة العشاء في الجماعة زیادتی ثواب نماز عشا به جماعت **حدثنا** عمر بن حفص قال حدثنا ابي قال حدثنا الاعمش
قال حدثني ابو صالح عن ابي هريرة قال قال النبي صلى الله عليه وسلم ليس صلوة اثقل على المنافقين من صلوة الفجر والعشاء
گفت ابوهریره فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم نیست نمازی گران تر بر منافقان از نماز فجر وعشا ولو يعلمون ما فيهما لاتوهما ولو حبوا
اگر بدانند که در ثوابی که در آن دو نماز است هر آئینه آمدندی آنها را اگرچه بزانو وسرین بودی ولقد هممت ان امر المؤذن فيقيم ثم آمر
رجلا يؤم الناس ثم آخذ شعلا من نار فاحرق على من لا يخرج الى الصلوة بعد و تحقیق قصد کرده ام اینکه امر کنم موذن
را پس اقامت کند نماز را او امر کنم مردی را که امامت کند پس تر بگیرم شعله ها از آتش پس بسوزانم بر کسی که بیرون نمی آید برای نماز بعد از
شنیدن اقامت آن حال آنکه توانا است بر آمدن مناسبت حدیث بترجمه بقول او وست لو يعلمون ما فيهما لاتوهما ولو حبوا **باب**
اثنان فما فوقهما جماعة دو نفر و بالاتر از آن جماعت است **حدثنا** مسدد قال حدثنا يزيد بن زريع قال حدثنا خالد
عن ابي قلابة عن مالك بن الحويرث عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا حضرت الصلوة فاذنا واقيما ثم ليؤمكما اكبركما
فرمود آن حضرت هر دو کس را که رخصت سفر طلبیده بودند وقتی که حاضر شود وقت نماز پس اذان گوئید واقامت کنید پس تر امامت کند بزرگترین
شما از روی علم یا از روی سال **باب** من جلس في المسجد ينتظر الصلوة وفضل المساجد در بیان زیادتی ثواب کسی که نشسته
در مسجد برای انتظار نماز و بیان فضیلت بقعه مسجد **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن ابي الزناد عن الاعرج عن
ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الملائكة تصلي على احدكم ما دام في مصلاه ما لم يحدث
فرمود فرشتها دعا می مغفرت میکنند بر یکی از شما مادامی که نشسته است در جای نماز یعنی در انتظار نماز مادامی که حدث نکرده و بر طهارت
است اللهم اغفر له اللهم ارحمه یعنی باین صیغها دعا میکنند لا يزال احدكم في صلوة ما دامت الصلوة تحبسه
لا يمنعه ان ينقلب الى اهله الا الصلوة همیشه است یکی از شما در نماز مادامی که نگاه میدارد او را نماز منع نمیکند او را از آنکه برگردد
بسوی اهل خانه مگر نماز **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا يحيى عن عبيد الله قال حدثني خبيب بن عبد الرحمن
عن حفص بن عاصم عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال سبعة يظلهم الله في ظله يوم لا ظل الا ظله فرمود هفت کس
اند از مردم که سایه میکند ایشان را خدا در کنف رحمت خود میگیرد در روزی که نیست هیچ سایه از خلق یعنی روز قیامت که عالمی در ریگ
افتند و آفتاب بیک نیزه از سرها باشد مگر سایه او تعالی الامام العادل نخست امامی که بر شریعت محمدی حکم میکند ظاهرا نام بادشاه وخلیفه
است وشاب نشا في عبادة ربه وجوانی که از عهد طفولیت ناشی وپیدا شده در عبادت پروردگار خود ورجل قلبه معلق في المسجد
ومردی که دل او آویخته است در مسجد برای ذوق نماز مناسبت حدیث بترجمه بهمین جز است اگرچه مذکور انتظار در مسجد نیست ورجلان
تحابا في الله اجتمعا على ذلك وتفرقا عليه دو مردی که دوستی دارند بیکدیگر برای خدا یکجا میشوند بر این محبت وجدا میشوند بر آن
این دو مرد را یکی حساب کرده اند وجه آن دور از فهم درست نیست ورجل طلبته امرأة ذات منصب وجمال فقال اني اخاف الله
ومردی که طلبید او را زنی که صاحب اصالة وشرف ومال است وصاحب حسن است طلبید برای زنا پس گفت آن مرد من میترسم خدا را که گناه
او کنم ورجل تصدق اخفاء حتى لا تعلم شماله ما تنفق يمينه ومردی که تصدق کرد مال را بدست راست خود بجائی که پنهان
کرده تا آنکه نمیداند دست چپ او چیزی را که داده است دست راست او ورجل ذكر الله خاليا ففاضت عيناه ومردی که یاد کرد خدا
را در جای تنها پس ریخت دو چشم او اشک را از درد ومحبت الهی **حدثنا** قتيبة وعلي بن حجر قالا حدثنا اسمعيل بن جعفر عن حميد

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

آب بر اعضا و در این دو وجه است کراهت یا ترک اولی
کذا قال النووی ومراد از ترجمه ظاهر آنست که ریختن باشد
وچون مکرر ثابت شد از عمل شریف لابد جایز باشد بیکراهت
بنا بر تکرار روا صح همین است وحمل کرده ابن بطال بر قسم
ثانی وگفته استنباط کرده مولف حکم آن از احادیث
بقیاس چنانکه معلوم شود **حدثنا** محمد بن سلام
قال اخبرنا يزيد بن هارون عن يحيى بن سعيد
انصاری تابعی عن موسى بن عقبة بضم مهمله تابعی
عن كريب تابعی مولى ابن عباس عن اسامة
بن زيد ان رسول الله صلى الله عليه وآله
وسلم لما افاض من عرفة عدل الى الشعب
تحقیق آنحضرت هرگاه رجوع نمود از عرفات میل فرمودند
بدره کوه فقضى حاجته پس قضا کرد حاجت بول
خود را کرمانی از جوهری نقل کرده که قول مردم نزلنا عرفة
فرود آمدیم مکان عرفه را مولد است وعربی محض نیست
اولی عرفه عربی اسم زمان است یعنی روز نهم واستعمال
معنی در مکان مولد است لیکن این استعمال در احادیث
شایع آمده قال اسامة فجعلت اصب عليه ويتوضأ
گفت اسامه پس گشتم که میریختم بر آنحضرت آب را و آنحضرت
وضو میکرد پس استعانت در وضو بریختن آب ونحو آن جایز
باشد فقلت اسامه پس گفتم یا رسول الله اتصلي
آیا نماز میخوانی در اینجا که وضو ساخته فقال المصلى امامك
پس فرمود نمازگاه در پیش است **حدثنا** عمرو بن
علی فلاس بصری قال حدثنا عبد الوهاب بن
عبد المجيد ثقفی قال سمعت يحيى بن سعيد انصاری
قال اخبرني سعد بن ابراهيم بن عبد الرحمن بن
عوف قرشی تابعی ان نافع بن جبير بن مطعم
قرشی نوفلی تابعی اخبره انه سمع عروة بن المغيرة
بن شعبة يحدث عن المغيرة بن شعبة بن
بن سعود ثقفی صحابی اسلام آورد پیش از حدیبیه وامیر
کوفه شد ووفاتش سنه پنجاه انه كان مع رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم في سفر تحقیق مغیره بود
با پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم در سفری وانه ذهب
لحاجة له وتحقیق آنحضرت رفت برای قضاء حاجتی
که مراد از بول بود وان المغيرة جعل يصب الماء عليه
وهو يتوضأ وتحقیق مغیره گشت که میریخت آب را
بر آنحضرت ووی وضو میکرد فغسل وجهه ويديه
ومسح براسه ومسح على الخفين پس شست
آنحضرت روی مبارک خود را وهر دو دست را ومسح
کرد بسر خود ومسح کرد بسر خود ومسح کرد بر هر دو موزه
وبعضی گویند استدلال کرد مولف از جواز ریختن غیر آب

قال سُئل انس هل اتخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم خاتما فقال نعم گفت حمید پرسیده شد انس که آیا گرفته است پیغمبر خدا رحمت
کناد خدا بر وی انگشتری را پس گفت انس آری خاتم گرفته بود اخر ليلة صلوة العشاء الى شطر الليل ثم اقبل علينا بوجهه بعد ما صلى
فقال صلى الناس ورقدوا تاخیر کرد شبی نماز عشا تا نیم شب پستر روی کرد بر ما بروی خود بعد از آنکه نماز گذارد پس گفت نماز کردند
مردم و خواب کردند ولم تزالوا فی صلوة منذ انتظرتموها فقال فكانی انظر الی وبیض خاتمه و همیشه هستید در نماز مدتی که انتظار
می برید شما نماز را گفت انس پس گویا می بینم بسوی لمعان انگشتری آنحضرت صلی الله علیه وسلم **باب** فضل من غدا الى المسجد
ومن راح فضیلت کسی که روز کند سوی مسجد و شب کند سوی مسجد **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا يزيد بن هارون
قال اخبرنا محمد بن مطرف عن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال من غدا الى المسجد
وراح اعد الله نزله من الجنة كلما غدا او راح فرمود کسی که روز کند در مسجد و شب کند آماده کند خدا مر وی را مهمانی او را یا
جائی که نزول کند از بهشت هر بار که صبح و شب کرده است برای عبادت **باب** اذا اقيمت الصلوة فلا صلوة الا المكتوبة
وقتی که شروع کرده شده را اقامت نماز پس روا نیست هیچ نمازی مگر نماز فرض **حدثنا** عبد العزيز بن عبد الله قال حدثنا
ابراهيم بن سعد عن ابيه عن حفص بن عاصم عن عبد الله بن مالك ابن بحينة قال مر النبی صلی الله علیه وسلم
برجل ح وحدثنی عبد الرحمن قال حدثنا بهز بن اسد قال حدثنا شعبة قال اخبرنی سعد بن ابراهیم قال سمعت حفص بن
عاصم قال سمعت رجلا من الازد يقال له مالك بن بحينة گفت حفص بن عاصم شنیدم مردی را که از ازد شنوءه بود و گفته میشد مر
او را مالک ابن بحینة عدث ان رسول الله صلی الله علیه وسلم رای رجلا من الازد وقد اقيمت الصلوة يصلي ركعتين
مالک بن بحینة حدیث میکرد که بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی دید مردی را که از ازد بود و حال آنکه اقامت کرده شده بود نماز را دید که
میگذارد دو رکعت را فلما انصرف رسول الله و هرگاه که برگشت از نماز پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم لاث به الناس گرد آمدند بوی مردم
فقال له رسول الله يسلن فرمود مر او را پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم الصبح اربعا الصبح اربعا آیا نماز صبح چهار رکعت است
آیا نماز صبح چهار رکعت است مکرر فرمود چون آن مرد بعد از اقامت فرض بدو رکعت مشغول شد آن حضرت بطریق زجر و سرزنش همزه استفهام
انکاری اورا تنبیه فرمود که چنین نکند بدانکه در ادای سنت فجر که موکدترین سنن است اختلاف کرده اند شافعی و احمد گویند چون امام برای نماز
فرض قیام نماید اشتغال بسنت مکروه و نزد حنفیه اگر ادراک یک رکعت فرض با امام متصور باشد ترک سنت فجر نکند تا هر دو فضیلت که نماز بجماعت
وسنت فجر است ادراک کرده باشد لیکن گفته اند که بر در مسجد کنند نه در صف جماعت تابعه غندر ومعاذ عن شعبة فی مالك
متابعت کرده است بهز را در روایت او از شعبه باین اسناد غندر و معاذ یعنی این هر دو نیز از شعبه در روایت او از مالک مذکور این حدیث
روایت کرده اند وقال ابن اسحق عن سعد عن حفص عن عبد الله بن بحينة وقال حماد اخبرنا سعد عن حفص عن مالك
وگفت حماد خبر داد ما را سعد از حفص از مالک مولف رح تائید کرده است باین دو تعلیق اسناد سابق را **باب** حد المريض ان
يشهد الجماعة در بیان حالی که تعیین کرده میشود بیمار را اینکه حاضر شود جماعت را چون از آن حد بگذرد روا نیست حضور او بنماز را
ابن بطال و غیر او گفته اند که حد بمعنی حدت و تندی است چنانکه در حدیث عمر در حق ابی بکر رضی الله عنهما واقع شد وگفت اداری منه بعض
الحد ای الحدة و مراد اینجا بر انگیختن بیمار است بر شهود نماز **حدثنا** عمر بن حفص بن غياث قال حدثنا ابی قال حدثنا الاعمش
عن ابرهيم عن الاسود قال كنا عند عائشة فذكرنا المواظبة على الصلوة والتعظيم لها گفت اسود بودیم ما
نزد عائشه رضی الله عنها پس ذکر کردیم مواظبت و دوام را بر نماز و تعظیم کردن مر نماز را قالت لما مرض النبی صلی الله علیه وسلم مرضه الذی مات فيه

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء ۶

در مسح علی الخفین مذکور شود ان شاء الله تعالے
باب قرأة القرآن بعد الحدث وغيره خواندن
قرآن بعد حدث وجز آن از نوشتن و سودن وقال
منصور بن معتمر سلمی عن ابراهیم بن یزید نخعی لا باس
بالقرأة فی الحمام باک نیست بخواندن قرآن در حمام
غالب آنست که مراد قرأة در حمام بیش از طهارت است
که بعد غسل در آنجا می مانند و روایات از ابراهیم مختلف
آمده ابو عوانه همچنان روایت کرده که گذشت عبد الرزاق
آورده که گفت ابراهیم بنا کرده نشده حمام برای قرأة
وسعید بن منصور روایت کرده گفت مکروه است آن
عسقلانی گفته اول اصح است و حکایت کرده کراهت
از امام ابی حنیفه و مذهب امام مالک و محمد عدم کراهت
است و نووی درباره اذکار از اصحاب شافعیه نیز عدم
کراهت نقل کرده و علمی تسویه کرده میان آن و میان
خواندن قرآن وقت قضاء حاجت و بعضی ترجیح دهند
عدم کراهت را بجهت آنکه خواندن قرآن و استکثار
آن مطلوب است و حدث کثیر الوقوع می باشد پس
اگر مکروه گویند خیر کثیر فوت شود ويكتب الرسالة
على غير وضوء و باک نیست بنوشتن نامه بر غیر حال
وضو با وجود آنکه غالب تصدیر رسایل به بسم الله است
چنانچه عادت قدیم است و نیز با اصحاب اهل شرع از
ذکر و قرآن خالی نباشد وقال حماد بن ابی سلیمان
شیخ ابی حنیفه رضی الله عنه عن ابراهیم نخعی الکاد

گفت عایشه وقتی که بیمار شد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بیماری که فوت کرد دران فحضرت الصلوۃ فاذن فقال مروا ابا بکر فلیصل بالناس پس آمد وقت نماز واذان گفته شد پس فرمود بگوئید ابوبکر را که نماز کند بمردم فقیل له ان ابابکر رجل اسیف پس گفته شد مر آن حضرت را قائل عایشه بود که بتحقیق ابوبکر مردی رقیق القلب سخت اندوه وسریع البکاست اذا قام مقامك لم یستطع ان یصلی بالناس وقتی که بایستد بجای تو نمیتواند که نماز کند بمردم امر کن دیگری را واعاد فاعادوا له وباز گفت آنحضرت وباز همان جواب دادند مر آن حضرت را اهل خانه یعنی عایشه وغیر او فاعاد الثالثة فقال انکن صواحب یوسف پس باز فرمود آنحضرت سیوم بار فرمود شما زنان مصاحبان یوسف اید علیه السلام مراد از صواحب زلیخاست وتشبیه داد عایشه را بوی ازین وجه که برخلاف آنچه در دل است اظهار میکند ودر دل وی رضی الله عنها آن بود که چون ابوبکر امامت کند وبجای پیغمبر بایستد مبادا مردم از رشک بعداوت برخیزند وعذر کرد که وی رقیق القلب است چنانکه زلیخا دعوت کرد زنان را بضیافت ومقصود آن داشت که این زنان که طعنه میکردند در حق او یوسف را به بینند واو را معذور دارند مروا ابابکر فلیصل بالناس امر کنید ابوبکر را که نماز کند با مردم مرویست که بلال آمد نزد ابی بکر وگفت مر ورا که پیغمبر خدا میفرماید که تو نماز کنی بمردم ابوبکر بعمر گفت که تو نماز کن بمردم عمر گفت بابوبکر که تو سزاوارتری باین کرامت از من فخرج ابوبکر یصلی پس برآمد ابوبکر بجائی که نماز میکنند فوجد النبی صلی الله علیه وسلم من نفسه خفة فخرج یهادی بین رجلین پس یافت آن حضرت در خود خفتی از درد بیماری پس برآمد که راه میرفت میان دو کس کانی انظر الی رجلیه یخطان الارض من الوجع عایشه میگوید چنانستی که گویا می بینم بسوی پایهای آنحضرت که خط میکشیدند زمین را ونمیتوانست برداشت از درد فاراد ابوبکر ان یتاخر فاومأ الیه النبی صلی الله علیه وسلم ان مکانك چون ابوبکر دریافت که آنحضرت تشریف آوردند خواست که واپس رود وداخل مقتدیان گردد پس اشارت کرد آن حضرت بسوی او که ثابت باش ولازم گیر جای خود را ثم اتی به حتی جلس الی جنبه پس آوردند آنحضرت را تا آنکه نشست بپهلوی ابوبکر فقیل للاعمش وکان النبی صلی الله علیه وسلم یصلی وابوبکر یصلی بصلوته والناس یصلون بصلوة ابی بکر فقال برأسه نعم پس گفته مر اعمش را واستخبار نموده شد از وی پس پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی نماز میکرد وابوبکر نماز میکرد بنماز او یعنی اقتدا میکرد بآن حضرت ومردم نماز میگذاردند به تبعیت نماز ابوبکر پس اشارت کرد اعمش بسر خود که چنین بوده است بدانکه ظاهر این قول آنست که درین نماز آنحضرت وابوبکر هر دو امام بوده اند وچون دو امام دریک نماز روا نیست تاویل کرده اند که مراد از امامت ابوبکر برای مردم آنست که چون آنحضرت نشسته نماز میکرد بر احوال آنحضرت همه کس اندور ونزدیک اطلاع نداشت جماعة مقتدیان بحرکات واصوات ابوبکر که به تبعیت آن حضرت میکرد اقتدا میکردند جمعی رفته اند بآنکه درین نماز ابوبکر امام بود وبیهقی گوید آن حضرت در آخر بیماری که از دنیا رحلت کرد بدبار عقبی مقتدی بود با ابوبکر واقتدای آنحضرت ببعضی صحابه درحالت صحت نیز بصحت پیوسته است رواه ابوداؤد عن شعبة عن الاعمش بعضه روایت کرده است این حدیث را ابوداؤد طیالسی از شعبه از اعمش بعض این حدیث را وزاد ابومعاویة جلس عن یسار ابی بکر وکان ابوبکر یصلی قائما وزیاده کرده ابومعاویه از اعمش که نشست آن حضرت جانب چپ ابی بکر وبود ابوبکر که نماز میکرد استاده حدثنا ابراهیم بن موسی قال اخبرنا هشام بن یوسف عن معمر عن الزهری قال اخبرنی عبیدالله بن عبدالله قال قالت عایشة لما ثقل النبی صلی الله علیه وسلم واشتد وجعه استاذن ازواجه ان یمرض فی بیتی فاذن له گفت عبیدالله گفت عایشه وقتی که گران شد پیغمبر خدا رحمت وسلامت حق باد بروی وسخت شد درد بیماری او طلب اذن کرد زنان خود را که تیمارداری کرده شود در خانه من پس اذن دادند فخرج بین رجلین تخط رجلاه الارض پس برآمد آن حضرت برای نماز میان دو مرد در حالی که خط میکشید

المساورة گفت ابن عباس پس پهلو نهادم در عرض بالش بفتح عین مهمله ضد طول وبضم بمعنی جانب هر دو مرتبه ممکن است واضطجع رسول الله وپهلو نهاد پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم واهله فی طولها واهل آنحضرت که میمونه است بعد ره طول بالش چنانکه عادت است فنام رسول الله پس خواب کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم حتی اذا انتصف اللیل او قبله بقلیل او بعده بقلیل استیقظ رسول الله تا آنکه وقتی که نصف شب گذشت یا پیش از نیم باندکی یا بعد از نیم باندکی بیدار شد پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم فجعل یمسح النوم عن وجهه بیده پس گشت آنحضرت که مالید خواب را از روی خود بدست خود ثم قرأ العشر الآیات الخواتم من سورة آل عمران پس خوانده آیات اواخر سوره آل عمران را که از ان فی خلق السموات است تا آخر ازینجا معلوم شد که خواندن قرآن بیش از وضو وبعد از خواب که ظاهر آن وقت حدث است جایز باشد چه ظاهر از وضو تقدم حدث است نه تجدید فر نوم شریف چنانکه ناقض نبود منافی حدث هم نبوده بلکه حقیقت واقع از حدث عدم حدث دران حال بر آنحضرت پوشیده نمی بود وغفلت راه نمی یافت معنی حدیث تنام عیناي ولا ینام قلبي وستفاد از روایات عادت شریف است بخواندن این آیات وتسبیح درین وقت پیش از وضو ومداومت بر آن واین صریح است در آنکه قراءة قرآن موقوف بر وضو نبوده ثم قام الی شن معلقة پس برخاست آنحضرت بسوی مشک آویزان فتوضأ منها فاحسن وضوءه پس وضو کرد از ان مشک آب ... کرد از ان مشک آب پس نیکو کرد وضوء خود را یعنی بتمام اعضا باحدود ومعلوم آب رسانید اگرچه ببعضی وجوه تخفیفی هم بوده نسبت بوضوء اوقات دیگر ثم قام یصلی پس استاد آنحضرت که نماز کند قال ابن عباس فقمت فصنعت مثل ما صنع گفت ابن عباس پس برخاستم از بستر پس کردم من آنچنانکه کرده بود آنحضرت از خواندن آیات ووضو وجز آن واین نیز بحضور آنحضرت دلیل بر جواز قرائت وقت حدث اگرچه ابن عباس خفته بیدار مانده برای ملاحظه اوقات واعمال شریف ثم ذهبت فقمت الی جنبه بستر رفتم وایستادم بسوی پهلوی چپ وی فوضع یده الیمنی علی رأسی واخذ باذنی الیمنی یفتلها پس نهاد آنحضرت دست راست خود را بر سر من وگرفت بآن گوش راست مرا بجائی که می مالید آن را برای تنبیه مراد بر قیام بطرف راست او وگردانید از جانب چپ بجانب راست فصلی رکعتین ثم رکعتین ثم رکعتین ... گذارد دو رکعت ... دوگانه ... چنانچه در کتاب الوتر واضح شود ثم اضطجع حتی اتاه المؤذن ... پهلو نهاد بخواب تا آنکه ... المؤذن فقام فصلی رکعتین خفیفتین پس برخاست گذارد دو رکعت

پایهای او زمین را وکان بین عباس و رجل آخر و بود میان عباس و مردی دیگر قال عبید الله فذکرت ذلک لابن عباس ما قالت عائشة گفت عبید الله پس ذکر کردم مر ابن عباس را چیزی که گفته بود عائشه فقال لی هل تدری من الرجل الذی لم تسم عائشة قلت لا قال هو علی بن ابی طالب کرمانی گوید حاشا که نام نبردن عائشه از راه تحقیر یا عداوت باشد بلکه از آن رو بود که نووی گوید که در تعیین مردی دیگر روایات مختلفه آمده که علی بن ابی طالب بود یا فضل بن عباس یا اسامه پس گویا بنوبت دست آنحضرت عباس لازم گرفته بود و یکدست شریف او را از بین جهت مبهم آورد مرد دیگر را و تصریح کرد بعباس **باب** الرخصة فی المطر والعلة ان یصلی فی رحله بیان رخصت در وقت باریدن باران روز باشد یا شب و هر سببی که مانع بود از حضور جماعت چنانکه بیماری و ترس دشمن و ملاحظه ظالم و گل ولای سخت و تند باد در شب نه در روز و انکه گذارده شود نماز در منزل و ماوای که دارد خواه بجماعت باشد یا تنها

حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن نافع ان ابن عمر اذن بالصلوة فی لیلة ذات برد و ریح مرویست از نافع که ابن عمر اذان داد و نماز در شبی که سرد و باد بود ثم قال الا صلوا فی الرحال پس گفت آگاه باشید نماز گذارید در منزلهای خود ظاهر این کلام آنست که بعد از اذان این کلام گفته است و در حدیث سابق گذشته که در اثنای اذان امر کرد بلکه بجای حی علی الصلوة فرمود گویا هر دو صورت روایت و وقوع یافته ثم قال ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یأمر المؤذن اذا کانت لیلة ذات برد و مطر یقول الا صلوا فی الرحال

حدثنا اسمعیل قال حدثنی مالک عن ابن شهاب عن محمود بن الربیع الانصاری ان عتبان بن مالک کان یؤم قومه وهو اعمی وانه قال لرسول الله عتبان بود که امامت میکرد قوم خود را و کور بود بتحقیق گفته است مر پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم یا رسول الله انها تکون الظلمة والسیل وانا رجل ضریر البصر ای رسول خدا قصه اینست که میباشد تاریکی و سیل آب و من مردی ام کور چشم فصل یا رسول الله فی بیتی مکانا اتخذه مصلی پس بگذار نماز ای رسول خدا در خانه من جائی که بگیرم آنجا را جای نماز فجاء ه رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال این تحب ان اصلی فاشار الی مکان من البیت فصلی فیه رسول الله صلی الله علیه وسلم پس آمد خانه او را پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس فرمود کجا دوست میداری که بگذارم آنجا نماز پس اشارت کرد عتبان سوی جائی از خانه خود پس گذارد نماز در آنجا آن حضرت صلی الله علیه وسلم **باب** هل یصلی الامام بمن حضر وهل یخطب یوم الجمعة فی المطر آیا رواست که نماز گذارد امام بجمعی که حاضر شوند از اهل اعذار مذکوره که رخصت عدم حضور یافته اند و آیا خطبه خواند خطیب روز جمعه در باران چون از حدیث رخصت بظاهر فهم شده که اهل عذر حاضر نشوند و جماعت اینها منعقد نشود عقد این باب برای رفع این وهم کرد که این رخصت رخصت اباحت است نه وجوب و ندب اگر اهل عذر حاضر شوند ثواب جماعت بیابند و جمعه از اینها ادا می یابد **حدثنا**

عبد الله بن عبد الوهاب قال حدثنا حماد بن زید قال حدثنا عبد الحمید صاحب الزیادی قال سمعت عبد الله بن الحارث قال خطبنا ابن عباس فی یوم ذی ردغ فامر المؤذن لما بلغ حی علی الصلوة قال قل الصلوة فی الرحال گفت عبد الله بن حارث خطبه جمعه خواند ابن عباس بر ما در روزی که گل و لای داشت پس فرمود موذن را وقتی که رسید که حی علی الصلوة را گفت بگو که نماز در منزلها کنند فنظر بعضهم الی بعض کانهم انکروا پس دیدند بعضی مردم بسوی بعضی چنانستی که انکار کردند بر این ابن عباس که ترک فرض رخصت داد فقال کانکم انکرتم هذا ان هذا فعله من هو خیر منی یعنی النبی صلی الله علیه وسلم پس گفت ابن عباس گویا شما انکار کردید این امر را بتحقیق این امری است که کرده است آنرا کسی که بهتر از منست یعنی پیغمبر خدا رحمت کناد حق بروی انها عزمة وانی کرهت ان احرجکم بتحقیق جمعه واجب است و با وجود آن ناخوش دارم اینکه در حرج و مشقت

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

بانام کسوف و پس خسوف در قمر است یا خسوف و کسوف کویند که بعض روشنی برود و کسوف در تمام آن کذا فی القاموس پس فاذا الناس قیام یصلون پس ناگاه مردم ایستاده نماز میکردند بجماعة فاذا هی قائمة تصلی و عائشه نیز ایستاده نماز میکرد با ایشان و آن نماز کسوف بود که در غیر وقت دیده تعجب نمود چنانچه گفت فقلت ما للناس پس گفتم چه عارض شده مر مردم را فاشارت بیدها نحو السماء فقالت سبحان الله پس اشارت کرد عائشه بدست خود جانب آسمان پس گفت پاکست خدا ظاهرا در غیر وقت اشارت در نماز و تسبیح در جواب مباح بوده و در روایت باب من قال فی الخطبة بعد الثناء اما بعد براسها یعنی بسر است تواند که هر دو بوده فقلت آیة فاشارت ان نعم پس بآسمان دیده گفتم آیتی است از آیات الهی که دلالت دارد بر کمال قدرت و قهر او پس اشارت کرد عائشه بسر خود که آری فقمت حتی تجلانی الغشی پس ایستادم در نماز تا آنکه در گرفت مرا بیهوشی از دیر استادن وجعلت اصب فوق راسی ماء و گشتم که میریختم بر سر خود آب را بجهت دفع غشی شاید که این عمل در نماز در آن وقت بنابر ضرورت جائز باشد و از اینجا معلوم شد که اینقدر حواس بحال داشت و بیهوشی مستقل نشده و احتمال آنکه بعد نماز باشد و گرنه تقریر آنحضرت نماز را باین حال چه معنی داشت فلما انصرف رسول الله صلی الله علیه وسلم حمد الله واثنی علیه پس وقتی که برگشت آنحضرت از نماز سپاس کرد خدا را و ستایش کرد بر وی ثم قال ما من شیء کنت لم اره الا قد رأیته فی مقامی هذا حتی الجنة والنار بیشتر فرمود نیست هیچ چیزی که ندیده بودم آنرا مگر آنکه بتحقیق دیدم آنرا در مقام من حتی بهشت و دوزخ نیز دیدم یعنی از عالم غیب چیزها بمن نموده و آنکه پایندند در این مقام که پیش از این آگاه نبودم فلقد اوحی الی انکم تفتنون فی القبور مثل او قریبا من فتنة الدجال هر آینه بتحقیق وحی کرده شد بسوی من بدرستی که شما مبتلا میشوید در قبرهای خود بفتنه سوال فرشتگان بنحو مخصوص مانند فتنه مسیح دجال در شدت هول و زیادت خطر یا نزدیک از آن فتنه لا ادری ای ذلک قالت اسماء فاطمه گوید در یادم که کدام این را گفت اسماء مثل گفت یا قریبا یؤتی احدکم فیقال له ما علمک بهذا الرجل آورده میشود یکی از شما یعنی می آید او را فرشتگان سوال یا آورده میشود و مثال شریف آنحضرت را چنانکه در بعضی روایات تصریح آمده پس گفته میشود مر او را چیست علم تو باین مرد اشارت بشخص صاحب مثال است صلی الله علیه وآله وسلم یا القا میکنند صورت مبارک را در ذهن مسئول که بدان میخواهد این اشاره فاما المؤمن او الموقن لا ادری ای ذلک قالت اسماء پس اما مومن یا موقن شک کرده فاطمه درین دو لفظ که نمیدانم کدام آنرا گفته است اسماء فیقول هو محمد رسول الله جاءنا بالبینات والهدی پس میگوید چنین کسی که می پرسی از

اندازم شما را در برآمدن درین روز و عن حماد عن عاصم عن عبد الله بن الحارث عن ابن عباس نحوه عطف است بر حدثنا حماد بن زید تعلیق نیست یعنی از حماد مذکور که از عاصم نقل کرده و وی از عبد الله بن حارث وی از ابن عباس مانند حدیث مذکور مروی است با این زیادتی چنانکه گفت غیر انه قال کرهت ان اؤثمکم فتجیئون تدوسون الطین الی رکبکم جز آنکه حماد باین روایت گفته است ناخوش داشتم اینکه در اثم و گناه اندازم شما را پس بیائید بحالی که پی سپر کنید گل را تا زانو مطابقت این حدیث بترجمه باین قول است انظر بعضهم الی البعض که دلالت دارد بر حضور جمعی با وجود مانع و ابن عباس خطبه خوانده و نماز بجماعت کرده

حدثنا مسلم بن ابراهیم قال حدثنا هشام عن یحیی عن ابی سلمة قال سألت ابا سعید الخدری گفت ابو سلمه پرسیدم ابا سعید خدری را از شب قدر چنانکه تصریح کرده بآن در باب اعتکاف و این سوال در وقت نماز صبح بوده فقال جاءت سحابة فمطرت حتی سال السقف وکان من جرید النخل پس گفت ابو سعید آمد ابری پس بارید تا آنکه روان شد آب از سقف مسجد نبوی و بود سقف آن از شاخ خرما فاقیمت الصلوة فرایت رسول الله صلی الله علیه وسلم یسجد فی الماء والطین حتی رایت اثر الطین فی جبهته پس اقامت کرده شد نماز و دیدم پیغمبر خدا را رحمت و سلامت حق باد بر وی که سجده میکند در آب و گل تا آنکه دیدم اثر گل را در پیشانی مبارک او مطابقت این حدیث بترجمه از آنست که آن حضرت در آن روز که گل و لای بود بجماعت نماز گذارده چنانکه نقیل اقیمت و دیدن ابو سعید بران دلالت دارد

حدثنا آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا انس بن سیرین قال سمعت انسا یقول قال رجل من الانصار انی لا استطیع الصلوة معک گفت انس بن سیرین شنیدم انس بن مالک را که میگفت گفت مردی از انصار که من نمیتوانم نماز گذاردن بتو ای رسول خدا و کان رجلا ضخما و بود مردی تنداز و فربه فصنع للنبی صلی الله علیه وسلم طعاما فدعاه الی منزله فبسط له حصیرا ونضح طرف الحصیر فصلی علیه رکعتین پس ساخت برای پیغمبر خدا رحمت کنا خدا بر وی طعامی بمهمانی پس دعوت کرد آن حضرت را بمنزل خویش پس بگسترد مر آنحضرت را بوریائی و آب پاشید برای نرمی یا بجهت پاک کردن بوریا را پس گذارد آنحضرت بر آن بوریا دو رکعت نماز از این حدیث جواز نماز بر بوریا معلوم شد و آنکه از عمر بن عبد العزیز منقول است که وی نماز بر خاک میگذارد از جهت تواضع و شکست نفس است و از آن حضرت بمعاذ بن جبل فرمود عفر وجهک بالتراب خاک آلود کن روی خود را بجا و این نیست فقال رجل من آل الجارود لانس اکان النبی صلی الله علیه وسلم یصلی الضحی قال ما رایته صلاها الا یومئذ پس گفت مردی از اولاد جارود مر انس را آیا بود پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بر وی که میگذارد نماز چاشت گفت انس ندیده ام آن حضرت که گذارد نماز چاشت مگر امروز و در ثبوت این معنی تردد کرده اند و صحیح آنست که آن حضرت چهار رکعت نماز ضحی گذارده است و در تطبیق این حدیث بترجمه گفته اند که بود آن حضرت که نماز میکرد بهمه حاضران غیر این مرد تن دار پس متعلق شد با آنکه گفته اند آیا نماز گذارد امام بکسی که حاضر شده انتهی پوشیده نماند که مراد از حاضران جماعت جمعی اند که معذور داشته بودند آنها را نه مطلق حاضران فتدبر

باب

اذا حضر الطعام واقیمت الصلوة حکم آنکه وقتی که حاضر شد طعام و اقامت کرده شد برای نماز آیا ابتدا بطعام کنند یا بنماز وکان ابن عمر یبدأ بالعشاء و بود ابن عمر بن خطاب رضی الله عنهما که ابتدا بطعام میکرد بشب و این در زمان وسعت وقت و بسیار گرسنگی بوده باشد وقال ابو الدرداء من فقه المرء اقباله علی حاجته حتی یقبل علی صلوته وقلبه فارغ گفت ابو درداء از علم و دانش آدمی است پیش آمدن بر حاجت خود هر چه باشد از طعام و جز آن تا آنکه پیش آید بر نماز بحالی که دل او فارغ است از خواطر حاجات و مناجات کند حق را با کمال حضور و خشوع و خضوع تمام پوشیده نماند که این معنی در خلای معده نیز دست میدهد و بعد از طعام خوردن ذوقی در مناجات کمتر دست میدهد پس مطلب باید که مدار بر توجه کامل بجناب حق نهد در هر حالی که باشد

حدثنا مسدد قال حدثنا یحیی عن هشام قال حدثنی ابی قال سمعت عائشة عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال اذا وضع العشاء واقیمت الصلوة فابدؤا بالعشاء

وحکی انه عبد الحمید بن المنذر بن الجارود کما عند ابن ماجة وابن حبان من حدیث عبد الله بن عون عن انس بن سیرین عنه عن انس ... ابو الدرداء وصله عبد الله بن المبارک فی کتاب الزهد ومن طریقه محمد بن نصر المروزی فی تعظیم قدر الصلوة ... ابی ... عروة بن الزبیر ۱۲

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

بجهت عدم تامل دران شکسته بودم مردم را که میگفتند چیزی در حق او پس گفتم آنرا و تکذیب و انکار نمودم نعوذ بالله منه

باب مسح الراس کله مسح تمام سر در وضو کردن آن ترجمه باب باستدلال بران ظاهر است در بودن آن مذهب مولف لقول الله تعالی وامسحوا برؤسکم استدلال باین جمله ظاهرا باعتبار عدم تقیید و تحدید آنست بحدی چنانکه در غسل استیعاب و تبعیض دایر با اطلاق و تحدید است و فرق نکرده مولف در رؤسکم و برؤسکم که یار از زاده گفته و پوشیده نیست که اصل اعمال کلیه است ... فوائد وضو اشاری بتحقیق ... وقال ابن المسیب المرأة بمنزلة الرجل تمسح علی راسها سعید ابن مسیب گفته زن بمنزله مرد است و داخل است درین خطاب مسح کند بر سر خود یعنی هر دو برابر اند در مسح ... امام احمد منقول است که کفایت کند زن را مسح مقدم سر ... وسئل مالک ایجزی ان یمسح بعض الراس ... امام مالک آیا کفایت میکند این که مسح کند شخص ... سر واحتج بحدیث عبد الله بن زید ... حجت آورد ... جواز حدیث عبد الله بن زید را که مذکور میشود

حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن عمرو بن یحیی المازنی عن ابیه یحیی بن عمارة بن ابی حسن ... ان رجلا قال لعبد الله بن زید وهو جد عمرو بن یحیی بدرستی که مردی گفت مر عبد الله بن زید را و آن مرد جد عمرو بن یحیی است بطریق مسامحه و در حقیقت برادر جد است ... عمرو بن ابی حسن اتستطیع ان تریني کیف کان رسول الله ... آیا میتوانی که بنمائی مرا چگونه بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم که وضو میکرد فقال عبد الله بن زید نعم پس گفت عبد الله بن زید آری میتوانم فدعا بماء فافرغ علی یدیه پس طلبید عبد الله آب را پس ریخت بر دست خود فغسل یده مرتین پس شست دست خود را دو بار ... روایة مالک در روایت غیر وی از حفاظ چون وهب و سلیمان و خالد ثلثا و روایت جماعت مقدم است بر روایت واحد و مسلم از وهب آورده که وی شنید این حدیث را از عمرو بن یحیی دو بار ... ثلاث ... موکد باشد ... ثم غسل وجهه ثلاثا پس شست روی مبارک خود را سه بار ثم غسل یدیه مرتین مرتین الی المرفقین پس شست هر دو دست را دو دو بار تا هر دو آرنج این روایت از عبد الله بن زید است از طریق عمرو بن یحیی و اما از طریق حبان بن واسع از عبد الله

فرمود وقتی که نهاده شود در پیش طعام و اقامت کرده شود نماز پس ابتدا کنید بطعام قید کرده اما این حکم بوسعت وقت و بحت گرسنگی

حدثنا یحیی بن بکیر قال حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب عن انس بن مالك ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا قدم العشاء فابدؤا به قبل ان تصلوا صلوة المغرب ولا تعجلوا عن عشائکم فرمود وقتی که پیش آورده شود طعام آخر روز پس ابتدا کنید بآن طعام پیش از آنکه بگذارید نماز مغرب و شتاب نکنید بنماز با عراض از طعام **حدثنا** عبید بن اسمعیل عن ابی اسامة عن عبید الله عن نافع عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا وضع عشاء احدکم واقیمت الصلوة فابدؤا بالعشاء ولا یعجل حتی یفرغ منه وقتی که نهاده شود در پیش طعام یکی از شما و اقامت کرده شود نماز پس ابتدا کنید بطعام و شتاب نکند یکی تا آنکه فارغ شود از طعام وکان ابن عمر یوضع له الطعام وتقام الصلوة فلا یاتیها حتی یفرغ وانه لیسمع قرائة الامام و بود ابن عمر که نهاده می شد مر ویرا طعام و اقامت کرده می شد نماز پس نمی آمد نماز را تا آنکه فارغ میگشت از طعام و تحقیق می شنید قرائت امام را وقال زهیر و وهب بن عثمان عن موسی بن عقبة عن نافع عن ابن عمر قال قال النبی صلی الله علیه وسلم اذا کان احدکم علی الطعام فلا یعجل حتی یقضی حاجته منه وان اقیمت الصلوة فرمود وقتی که باشد یکی از شما بر طعام پس شتابی نکند برای نماز تا آنکه تمام کند حاجت خود را از طعام و اگرچه اقامت کرده شود نماز قال ابو عبد الله رواه ابراهیم بن المنذر عن وهب بن عثمان و وهب مدنی مدنی نسبت بمدینه طیبه است و بعضی روایات مدینی واقع شده هر دو بیک معنی است بعضی فرق کرده اند گویند که مدینی نسبت بمدینه اصفهان و نیشاپور است **باب** اذا دعی الامام الی الصلوة وبیده ما یاکل وقتی که خوانده شود امام بسوی نماز و بدست او چیزیست که میخورد و حکم آن چیست **حدثنا** عبد العزیز بن عبد الله قال حدثنا ابراهیم عن صالح عن ابن شهاب قال اخبرنی جعفر بن عمرو بن امیة ان اباه قال رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم یاکل ذراعا یحتز منها فدعی الی الصلوة فقام فطرح السکین فصلی ولم یتوضأ پدر جعفر بن عمر گفت دیدم پیغمبر خدا را رحمت و سلامت حق بر وی که میخورد دست بز را بحالی که قطع میکرد از آن بکارد پس خوانده شد بسوی نماز پس استاد و انداخت از دست کارد را پس نماز کرد و وضو نکرد و این احادیث سابق که امر کرده بتقدیم طعام بر نماز امر اباحت است و علت وی شغل قلب بوده و چون این معنی در حق آنحضرت متصور نیست پس منافات ندارد این حدیث بما سبق **باب** من کان فی حاجة اهله فاقیمت الصلوة فخرج کسی که باشد در کار از حوائج خانه پس اقامت کرده شود نماز پس برآید روا است **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا الحکم عن ابراهیم عن الاسود قال سالت عائشة ما کان النبی صلی الله علیه وسلم یصنع فی بیته گفت اسود پرسیدم عایشه را چه میکرد آن حضرت در خانه قالت کان یکون فی مهنة اهله تعنی خدمة اهله گفت عایشه بود آن حضرت که می بود در کار اهل خود و مهنه در شمائل تفسیر کرده که میدوشید بز را و میشست میجید از جامه و احمد و حبان گویند میدوخت جامه خود را و نعلین خود را اسود تفسیر مهنه کرده بخدمت و تکرار کان برای استمرار و دوام است فاذا حضرت الصلوة خرج الی الصلوة پس وقتی که حاضر می شد وقت نماز برآمدی برای نماز **باب** من صلی بالناس وهو لا یرید الا ان یعلمهم صلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم وسنته حکم کسی که گذارد نماز مردم را امامت کند و حال آنکه او نمیخواهد باین نماز جز آنکه تعلیم کند نماز پیغمبر خدا و طریقه ادای آن **حدثنا** موسی بن اسمعیل قال حدثنا وهیب قال حدثنا ایوب عن ابی قلابة قال جاءنا مالك بن الحویرث فی مسجدنا هذا فقال انی لاصلی بکم وما ارید الصلوة گفت ابو قلابه آمد ما را مالک بن حویرث در مسجد ما که اینست یعنی مسجد بصره پس گفت بتحقیق من هر آئنه میگذارم نماز برای شما و نمیخواهم نماز فرضیه را که وقت آن نرسیده یا آنکه باعث بر این فعل خصوص نمازی نیست از ادا یا قضا اصلی کیف رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی نماز میکنم

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

خود را جدا دارد و بگشد سه انگشت مذکور را بجانب قفا و ابهام را بنهد بر دو کف دست را بر پس سر و بکشد بجانب پیش پس مسح کند بیرون هر دو گوش بهر دو ابهام و درون هر یک را بسبابه چنانچه شمنی از محیط نقل کرده و در این صورت استیعاب سر و هر دو گوش بیک آب با محافظه طریق اقبال و ادبار متحقق و خلاف نیست هیچکس را در سنیت استیعاب اختلاف در قدر فرض است و تجدید محل نزاع در اول وضو گذشت و فعل شریف مختلف آمده همچنانکه استیعاب است مسح بعض سر نیز آمده چنانچه در صحیح مسلم بروایة مغیرة بن شعبه آورده که گفت تحقیق پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم وضو کرد پس مسح کرد بر ناصیه خود و بر دستار و بر دو موزه و ناصیه که محل موی پیشانی است تخمینا چارم حصه سر است از جانب پیش و مسح عمامه بعد ادای قدر مفروض بجهت تکمیل آن و ادای سنت مسح است بصورت چنانچه در مسح خفین معلوم شود و شافعی از حدیث عطا مرسلا روایة کرده که پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم وضو کرد پس کشف کرد عمامه را از سر مبارک خود و مسح کرد مقدم سر خود را او روایة کرده این را ابو داود موصولا از حدیث انس و از عثمان رضی الله عنه در صفت وضو نیز مسح مقدم نیز روایة آمده و صحیح شده از ابن عمر رضی الله عنهما اکتفا بمسح بعض سر نقل کرده این را عسقلانی از ابن منذر وغیره نیز از ابن حزم آورده صحیح نشده از هیچ یکی از صحابه انکار آن و از رواة بعضی این روایات اگرچه بعضی محمول یا مختلف فیه اند لیکن تعدد طرق جبر این نقصان میکند **غسل رجلین** پیشست شستن هر دو پای خود را اطلاق این از میان عدد یا بجهت اشتباه است در تعیین عدد بنا بر عدم فصل تعرفات در آن چنانکه در اعضاء دیگر است یا باعتبار سقوط است از بعضی رواة بسببی از اسباب **باب** غسل الرجلین الی الکعبین شستن هر دو پا تا هر دو شتالنگ در وضو **حدثنا** موسی بن اسماعیل قال حدثنا وهیب ابن خالد عن عمرو بن یحیی عن ابیه قال شهدت عمرو بن ابی حسن برادر عماره بن ابی حسن سال عبد الله بن زید عن وضوء النبی گفت یحیی شنیدم عم خود عمرو را بحال [illegible] عبد الله بن زید را از [illegible] پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم فدعا بتور من ماء پس طلبید عبد الله آوندی از آب را تور بالفتح [illegible] آوندی که برای آب [illegible] [illegible] فتوضأ لهم [illegible] پس وضو کرد [illegible] وضوء النبی صلی الله علیه وآله وسلم [illegible]
[illegible]
هر دو دست خود را [illegible]
پس بعد شستن هر دو دست [illegible]

یکیفیتی که دیده است پیغمبر خدا را که نماز میکرد فقلت لابی قلابة کیف کان یصلی قال مثل شیخنا هذا ابوایوب گوید پس گفتم مرابی قلابه را چگونه میگزارد نماز میگفت مانند نماز شیخ ما که انیست که عمرو بن سلمه ست امام ایشان بود وکان الشیخ یجلس اذا رفع راسه من السجود قبل ان ینهض فی الرکعة الاولی وبود آن شیخ که می نشست وقتی که برداشتی سر از سجدهٔ ثانی پیش از آنکه برخیزد در رکعت اولی از شفعهٔ شافعیه این حدیث را حجت گرفته اند برای جلسهٔ استراحت وائمه دیگر گویند که این جلسه گاهی واقع شده که آن حضرت بسبب ضعف و ثقل در این ایام نماز سجود تمام نشسته میکردند چنانچه عائشه گفته لما بدن رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی جالساً

باب اهل العلم والفضل احق بالامامة

در بیان آنکه دانا باحکام دینیه خصوصا احکامی که تعلق بنماز دارد و آنکه زیادتی دارد از علم و تقوی سزاوارتر است بامامت از آنکه این علم و فضیلت ندارد **حدثنا** اسحق بن نصر قال حدثنا حسین عن زائدة عن عبد الملک بن عمیر قال حدثنی ابوبردة عن ابی موسی قال مرض النبی صلی الله علیه وسلم فاشتد مرضه فقال مروا ابابکر فلیصل بالناس قالت عائشة انه رجل رقیق اذا قام مقامک لم یستطع ان یصلی بالناس گفت ابوموسی بیمار شد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس سخت شد بیماری او پس فرمود بگوئید ابابکر را که نماز کند بمردم گفت عائشه بتحقیق ابوبکر مردی نرم دل است وقتی که بایستد بجای تو نتوانند نماز گذارد بمردم قال مری ابابکر فلیصل بالناس فعادت فرمود بگوای عائشه ابابکر را که امامت کند بمردم پس از عذر کرد عائشه فقال مری ابابکر فلیصل بالناس سیوم مرتبه همان فرمود که دو بار اول فرموده بود فرمود فانکن صواحب یوسف بتحقیق شما ای زنان مصاحبان یوسف علیه السلام که بر زبان چیزی میگوئید و در دل چیزی دیگر دارید فاتاه الرسول فصلی بالناس فی حیوة النبی صلی الله علیه وسلم پس آمد ابوبکر را فرستاده از جانب پیغمبر خدا گفته اند بلال آمد پس نماز گذارد بمردم ابوبکر در حیات پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة ام المؤمنین انها قالت ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فی مرضه مروا ابابکر فلیصل بالناس قالت عائشة قلت ان ابابکر اذا قام فی مقامک لم یسمع الناس من البکاء گفت عائشه گفتم بتحقیق ابوبکر وقتی که بایستد بجای تو نمی شنواند تکبیرات و قرأت قرآن مردم را از گریه که خواهد کرد فمر عمر فلیصل بالناس پس امر کن عمر را که نماز کند بمردم قالت عائشة فقلت لحفصة قولی له ان ابابکر اذا قام فی مقامک لم یسمع الناس من البکاء گفت عائشه گفتم حفصه را که دختر عمر است بگو آن حضرت را که ابوبکر وقتی که بایستد بجای تو در مقام تو نمی شنواند آواز را بمردم فمر عمر فلیصل بالناس ففعلت حفصة پس گفت حفصه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم مه انکن لانتن صواحب یوسف مروا ابابکر فلیصل بالناس فقالت حفصة لعائشة ما کنت لاصیب منک خیرا پس گفت حفصه مر عائشه را نیستم من که برسم از تو نیکی را از این طعن و ناخوشی آن حضرت که نسبت بوی سرزده باین کلام که مستحق این طعن نبوده ملامت عائشه کرده است **حدثنا** ابوالیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی انس بن مالک الانصاری وکان تبع النبی صلی الله علیه وسلم وخدمه وصحبه و بود انس که متابعت کرده بود آن حضرت را در افعال و اقوال و خدمت کرده ده سال و صحبت داشته و شرف یافته بترقی در مدارج کمالات و رسید بذروهٔ والای سعادت رضامندی آن حضرت ان ابابکر کان یصلی بهم فی وجع النبی صلی الله علیه وسلم الذی توفی فیه روایت کرده انس که بتحقیق ابوبکر صدیق نماز میکرد بمردم در ایام درد پیغمبر خدا که وفات یافته در آن رحمت کناد خدا بروی حتی اذا کان یوم الاثنین وهم صفوف فی الصلوة فکشف النبی صلی الله علیه وسلم ستر الحجرة ینظر الینا وهو قائم کان وجهه ورقة مصحف تا آنکه وقتی که بود روز دوشنبه و حال آنکه مردم صف صف ایستاده بودند در نماز پس

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

بهر دو دست بدلیل قول وی فاقبل بهما وادبر مرة واحدة پس پیش آورد آن هر دو دست را پس برد یکبار ثم غسل رجلیه الی الکعبین پس شست هر دو پا را تا دو شتالنگ شاید که غسل پا باو نزد آب تر نخست که در آوردن دست در آن ذکر نکرده **باب استعمال فضل وضوء الناس** در کار آوردن زیادتی آب وضوء مردم در حوائج یعنی پس ماندهٔ آن مخصوص فضلة بفتح فال بالضم هم فضل بمعنی بقیه کذا فی القاموس و توانند که آب مستعمل که از اعضا افتد مراد دارند لیکن ... دور است وامر جریر بن عبد الله اهله ان یتوضؤا بفضل سواکه وامر کرد جریر ابن عبد الله بجلی مردم خود را که وضو کنند به پس ماندهٔ مسواک وی ... در بعضی طرق این حدیث آمده بود جریر که ... می برد سر مسواک خود را در آب و میگفت مر اهل خود را وضو کنید بفضل آن ... وظاهر است که این امر از برای فضیلت پس ماندهٔ وضوی وی بود یا برای اباحت ... پس ماندهٔ مسواک **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا الحکم بن عتیبة تصغیر عتبة تابعی صغیر کوفی قال سمعت ابا جحیفة بضم جیم و تصغیر وهب بن عبد الله سوائی بضم مهملة ثقفی کوفی سنه هفتاد و چهار یقول خرج علینا رسول الله میگفت ابو جحیفه برآمد بر ما پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم بالهاجرة بگرمای نیمروز از خیمه چرمی سرخ در سفری فاتی بوضوء فتوضأ پس آورده شد آب وضو پس وضو کرد از آن آب فجعل الناس یاخذون من فضل وضوئه پس گشتند مردم که میگرفتند قسمت میکردند آب را از آنچه باقی میماند بعد تمام وضوی او فیتمسحون به پس مسح میکردند آن آب باقی یعنی بر سر و روی می مالیدند بجهت تبرک باتصال دست مبارک بدان آب فصلی النبی پس نماز گذارد پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم الظهر رکعتین والعصر رکعتین ظهر را دو رکعت و عصر را دو رکعت قصر نمود بجهت سفر وبین یدیه عنزة بحالی که پیش آنحضرت نیزه خورد بود بطریق ستره وقال ابوموسی گفت ابوموسی اشعری در ضمن حدیثی که مولف آنرا در کتاب المغازی آورده دعا النبی طلبید پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم بقدح فیه ماء قدحی را که در آن آب بود فغسل یدیه ووجهه فیه پس شست هر دو دست و روی مبارک خود را در آن آب ومج فیه و آب انداخت از دهن در آن قدح بجهت تبرک ثم قال لهما اشربا منه وافرغا علی وجوهکما ونحورکما پس فرمود ابوموسی و بلال را بنوشید از این آب و بریزید آنرا بر رویهای خود و گلوهای خود ... چنانچه در مغازی آورده انیست که فرمود و بشارت یابید شوید پس گرفتند هر دو آن قدح را پس بعمل آوردند

پس دور کرد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پردهٔ حجره را که دران تشریف داشت بحالی که می بیند بسوی ما و آن حضرت استاده است چنانستی که روی مبارک او ورق مصحف است در رقت جلد و صفائی بشره و جمال تابان ثم تبسّم یضحک پس تبسم کرد بحالی که خنده میکند از فرحت اجتماع مردم در نماز و انقیاد امر متابعت ابوبکر و از اسباب روشنی روی مبارک ایمعنی بود هرگاه آن حضرت مسرور می شد روی او افروخته میشد فهممنا ان نفتتن من الفرح برؤیة النبی صلی الله علیه وسلم پس قصد کردیم ما که در فتنه افتیم ترک نماز از فرحتی که حاصل شد بدیدن پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بروی فنکص ابوبکر علی عقبیه لیصل الصف پس باز گشت ابوبکر تا برسد صف مقتدیان را وظن ان النبی صلی الله علیه وسلم خارج الی الصلوة و گمان کرد ابوبکر که پیغمبر خدا برآینده است بسوی نماز فاشار الینا النبی صلی الله علیه وسلم ان اتموا صلوتکم وارخی الستر وتوفی من یومه صلی الله علیه وسلم پس اشارت کرد آنحضرت بسوی ما که تمام کنید نماز را پس فرو هشت پردهٔ حجره و وفات یافت همان روز هزاران هزار رحمت و سلامت خدا باد بروی **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا عبد العزیز عن انس قال لم یخرج النبی صلی الله علیه وسلم ثلثا فاقیمت الصلوة فذهب ابوبکر یتقدم گفت انس بیرون نیامد پیغمبر خدا سه روز پس اقامت کرده شد نماز پس رفت ابوبکر که پیش آید و امامت کند فقال نبی الله صلی الله علیه وسلم بالحجاب فرفعه پس گرفت پرده را پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس برداشت آنرا از قبیل اطلاق قول بر فعل است و این اطلاق بسیار است در کلام فصحا فلما وضح وجه النبی صلی الله علیه وسلم ما رأینا منظرا کان اعجب الینا من وجه النبی صلی الله علیه وسلم حین وضح لنا پس هرگاه ظاهر شد روی پیغمبر خدا ندیدیم دیداری که بود خوش تر نزد ما از روی پیغمبر خدا رحمت و سلامت خدا باد بروی هنگامی که ظاهر شد ما را فاومأ النبی صلی الله علیه وسلم بیده الی ابی بکر ان یتقدم وارخی النبی صلی الله علیه وسلم الحجاب فلم نقدر علیه حتی مات پس اشارت کرد آن حضرت بدست خود بسوی ابی بکر که پیش رود و فرو هشت پرده را پس قدرت نیافتیم بر دیدن دیدار او تا آنکه وفات یافت **حدثنا** یحیی بن سلیمان قال حدثنا ابن وهب قال حدثنی یونس عن ابن شهاب عن حمزة بن عبد الله بن عمر انه اخبره عن ابیه بتحقیق حمزه بن عبد الله ابن عمر خبر داد ابن شهاب را از پدر خود که عبد الله بن عمر است قال لما اشتد برسول الله صلی الله علیه وسلم وجعه قیل له فی الصلوة گفت ابن عمر وقتی که سخت شد بر پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی درد او و تاب نماند که برآید و نماز کند بر مردم گفته شد مر آنحضرت را در شان نماز قال مروا ابابکر فلیصل بالناس قالت عائشة ان ابابکر رجل رقیق اذا قرأ غلبه البکاء قال مروه فلیصل فعاودته فقال مروه فلیصل انکن صواحب یوسف فرمود بگوئید ابوبکر را که نماز بکن بمردم گفت عائشه ابوبکر مردی رقیق القلب است وقتی که قرائت کند غلبه کند او را گریه او را پس اندوهی که دارد فرمود بگوئید ابوبکر را که نماز بکن پس باز گفت عائشه آن حضرت را پس فرمود بگوئید که نماز بکن بتحقیق شما از مصاحبان یوسفید تابعه الزبیدی وابن اخی الزهری واسحق بن یحیی الکلبی عن الزهری متابعت کرده یونس را این سه کس زبیدی و برادر زادهٔ زهری و اسحق از زهری یعنی چنانکه یونس از زهری که ابن شهاب است روایت کرده این سه کس نیز از وی روایت کرده اند وقال عقیل ومعمر عن الزهری عن حمزة عن النبی صلی الله علیه وسلم و حدیث کرده اند عقیل و معمر هر دو از زهری از حمزه بن عبد الله بن عمر رضی الله عنهم از پیغمبر خدا **باب** من قام الی جنب الامام لعلة در بیان ایستادن کسی که ایستاده بپهلوی امام بسببی یعنی ترک سنت قیام کرده باعث شرعی چنانکه در حدیث امتثال امر آن حضرت است **حدثنا** زکریا بن یحیی قال حدثنا ابن نمیر قال اخبرنا هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة قالت امر رسول الله صلی الله علیه وسلم ابابکر ان یصلی بالناس فی مرضه فکان یصلی بهم گفت عائشه فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی ابابکر را اینکه نماز گذارد بمردم در ایام بیماری خود پس میگذارد نماز با ایشان قال عروة فوجد رسول الله گفت عروه پس یافت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فی نفسه خفة

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

بحالی که وی صغیر بود جیساله من بیتهم انا خنت آتی را که از چاه قوم محمود گرفته بود و تتمه کلام در باب متی یصح سماع الصغیر گذشت وقال عروة عن المسور بود ابن مسطر ابن مخرمه بفتح میم و سکون معجمه و فتح را و زهری نبیرهٔ عبد الرحمن بن عوف بکسر نشست و چهار بسنگی که رسید او را از منجنیق بحالی که نماز میخواند در حجر در ایام محاصرهٔ حجاج مکه را وغیره مروان بن حکم یصدق کل واحد منهما صاحبه گفت عروه از مسور و غیر وی بحالی که تصدیق میکرد هر واحد ازین دو یار دیگر را واذا توضأ النبی و وقتی که وضو میکرد پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم کانوا یقتتلون علی وضوءه بودند صحابه که جنگ میکردند با هم که بر آب وضوء آنحضرت که در آوند آن باقی میماند یا فرو از اعضا جدا میشد یعنی از فرط حرص و رغبت در تبرک با آثار شریف آنحضرت و شدة تعظیم و احترام وی در سابقه اخذ نزدیک بقتال بودند چنانچه در روایة دیگر کادوا بدل آن بجای بوذن **باب** حدثنا عبد الرحمن بن یونس ابو مسلم بغدادی یکی از حفاظ است سنه دو صد و بیست و چهار قال حدثنا حاتم بن اسماعیل کوفی سنه یکصد و هشتاد و شش بمدینه عن الجعد بروزن سعد و جد اکثر جعید است تصغیر چنانکه مشهور است ابن عبد الرحمان بن اوس مدنی قال سمعت السائب بن یزید کندی از صغار صحابه است بود با پدر خود در حجة الوداع در سن هفت سالگی و مرد سنه نود و یک بقول ذهبت بی خالتی الی النبی میگفت سایب برد مرا خاله من با خود بسوی پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم فقالت پس عرض نمود یا رسول الله ان ابن اختی وقع بدرستی که پسر خواهر من دردناک است وقع بکسر قاف و تنوین اسم صفت است بمعنی آنکه درد کند گوشت پای او از سطبری زمین و سنگ و بفتح قاف بلفظ ماضی هم روایة است و در روایتی وجع بجیم مکسوره یعنی رنجور و عرب هر مرض را وجع گویند فمسح راسی پس مالید آنحضرت بدست مبارک خود سر مرا و دعا نمود بخیر و دعا کرد مرا ببرکت و زیادتی خیر ثم توضأ فشربت من وضوئه پس وضو کرد پس نوشیدم از آب وضوء وی که در ظرف باقی بود و یا آنکه مراد آب که از اعضا جدا گشته محمول کنند گویند که این روا است بر جمعی که نجاست آب مستعمل قائلیند لیکن استدلال بحمل درست نباشد از امام ابی حنیفه در آب مستعمل سه روایة است یکی آنکه خود پاک است الحدث را پاک نکند واین روایت امام محمد است از امام اعظم و قول او است و قول جدید شافعی است و مفتی به نزد حنفیه و شافعیه و بر قول جایز است تمامی آن در حول مجمع الکل ذ شرب

سورزات خود خفتی از بیماری فخرج فاذا ابو بکر یؤم الناس فلما رآه ابو بکر استاخر فاشار الیه ان کما انت پس بر آمد آن حضرت وناگاه ابو بکر امامت میکند مردم را پس هرگاه دید ابو بکر آنحضرت را خواست پس آید پس اشارت کرد آن حضرت سوی ابا بکر که باش همچنان که هستی فجلس رسول الله صلی الله علیه وسلم حذاء ابی بکر الی جنبه پس نشست پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر او مقابل ابو بکر به پهلوی او فکان ابو بکر یصلی بصلوة رسول الله والناس یصلون بصلوة ابی بکر پس بود ابو بکر نماز میکرد به تبعیت نماز پیغمبر خدا ومردم نماز میکردند به تبعیت نماز ابو بکر سخن در شرح این حدیث گذشته **باب** من دخل لیؤم الناس فجاء الامام الاول فتاخر الاول او لم یتاخر جازت صلوته کسی در آمد که امامت کند مردم را پس آمد امام اول پس آید یا پس نیاید این داخل روا است نماز او شارحان گفته اند که مراد از امام اول امام مقرر و معتاد قوم است و مراد از امام داخل نایب او ست فیه عن عائشة عن النبی صلی الله علیه وسلم در باب تاخر و عدم تاخر روایتی است از عائشه که نقل کرده از پیغمبر خدا **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ابی حازم بن دینار عن سهل بن سعد الساعدی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم ذهب الی بنی عمرو بن عوف لیصلح بینهم فحانت الصلوة فجاء المؤذن الی ابی بکر فقال اتصلی بالناس فاقیم رفت آنحضرت بسوی بنی عمرو که قبیله از انصار بود ساکن بودند نزدیک مسجد قبا تا صلح دهد میان ایشان که بیک دیگر جنگ کرده بودند پس رسید نماز عصر و آمد بلال بسوی ابو بکر و گفت آیا میگذاری نماز را بمردم و من اقامت گویم قال نعم گفت ابو بکر آری میگذارم نماز را چون آنحضرت بجانب مسجد قبا تشریف برده بود گمان کردند که همانجا نماز خواهد گذارد و اگر انتظار کشند وقت عصر تنگ می شود اقامت نماز در مسجد شریف کردند فصلی ابو بکر پس شروع نماز کرد ابو بکر فجاء رسول الله صلی الله علیه وسلم والناس فی الصلوة پس آمد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی و حال آنکه مردم در نماز اند فتخلص حتی وقف فی الصف الاول پس در آمد آن حضرت از فرجه صفها تا آنکه استاد در صف اول فصفق الناس وکان ابو بکر لا یلتفت فی صلوته پس دستک زدند مردم که ابو بکر را از آمدن آن حضرت آگاه کنند و ابو بکر التفات نمیکرد بجانب ایشان از حضور و استغراقی که در نماز داشت فلما اکثر الناس التصفیق التفت فرای رسول الله صلی الله علیه وسلم و هرگاه بسیار زدند مردم دستک التفات کرد ابو بکر پس دید پیغمبر خدا را فاشار الیه رسول الله ان امکث مکانک فرفع ابو بکر یدیه فحمد الله علی ما امره به رسول الله صلی الله علیه وسلم من ذلک پس اشارت کرد آن حضرت بسوی ابو بکر که بمان بجای خود پس برداشت ابو بکر هر دو دست خود را و شکر گفت خدا را بر نعمت توقیر و وجاهت در دین که فرمود با آن پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی از آن نعمت بیان ما امر است ثم استاخر ابو بکر حتی استوی فی الصف و تقدم رسول الله صلی الله علیه وسلم فصلی بعد از آن پس آمد ابو بکر بی آنکه پشت دهد بقبله یا منحرف شود تا آنکه برابر شد در صف و پیش رفت پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بر وی فلما انصرف قال یا ابا بکر ما منعک ان تثبت اذ امرتک پس وقتی که باز گشت آن حضرت از نماز فرمود ای ابو بکر چه چیز باز داشت ترا آنکه بر جای خود باشی وقتی که امر کردم ترا فقال ابو بکر ما کان لابن ابی قحافة ان یصلی بین یدی رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت ابو بکر نمیرسد مر پسر ابو قحافه را که نماز کند پیش پیغمبر خدا و امامت کند او را فقال رسول الله ما لی رایتکم اکثرتم التصفیق پس فرمود پیغمبر خدا از روی انکار بر فعل مردم چه بود مرا که دیدم شما را که بسیار دستک زدید من نابه شیء فی صلوته فلیسبح فانه اذا سبح التفت الیه کسی که برسد چیزی در نماز که اعلام بآن باید کرد امام را پس سبحان الله گوید تحقیق وقتی که سبحان الله گفت التفات کرده می شود بسوی او وانما التصفیق للنساء جز این نیست دستک زدن برای زنان است که آواز آنها حکم عورت دارد از این حدیث چند حکم شرعی معلوم شد یکی آنکه نایب امام متعین اگر امام شود و منیب در اثنای نماز حاضر شود مخیر است که امام شود یا اقتدا کند بنایب دیگر آنکه روا است که یکی در بعض نماز امام باشد و در بعضی

كتاب الوضوء

آن ابیضه کبوتر و آن گوشت پاره برو باین شکل بغایت نور افشان و کلام مستوفی در آن صفت آنحضرت مذکور گردد

باب من مضمض واستنشق من غرفة واحدة کسی که مضمضه واستنشاق کند هر دو از یکدست آب بدانکه در مضمضه و استنشاق احادیث مختلف آمده بعضی بسه غرفه و بعضی بیک غرفه بفصل و وصل و مجموع صور محتمله پنج است یکی آنکه وصل کند میان هر دو عمل سه بار یعنی به سه غرفه مضمضه کند اولا پس از آن استنشاق دوم آنکه وصل کند بغرفه واحده تمضمض کند بوی سه بار پس استنشاق بوی سه بار سیوم وصل کند بغرفه واحده لیکن تمضمض کند و استنشاق باز دو بار همچنان بهمان غرفه چهارم فصل کند بدو غرفه مضمضه کند یکی سه بار بعد از آن استنشاق کند بدیگر سه بار پنجم فصل کند بشش غرفه مضمضه کند سه بار بسه غرفه و بعد از آن استنشاق کند همچنین به سه غرفه و مشهور از مذهب شافعی وجه اول است چنانچه حدیث باب صریح است در آن و از مذهب ما وجه خامس و تمسک ما حدیث طلحه بن مصرف است از پدرش از جدش و روایات اگرچه محتمل وجوه است ولیکن ترجیح این طریق بجهت موافقت انسب بقیاس زیرا که دهان و بینی دو عضو است پس جمع کرده نشود میان آنها چنانکه در سایر اعضا و الا بد حدیثی که موافق قیاس باشد راجح است چنانچه در اصول فقه مقرر شده و شمنی در شرح نقایه از بیهقی نقل کرده که عبد الرحمن بن مهدی و یحیی بن معین که از کبار ائمه محدثین و محک رجال اند گفته اند که جد مصرف که کعب بن عمرو یا عمرو بن کعب صحابی است و ابن سعد حدیثی از جد طلحه در باب مسح بلفظ رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم روایة کرده است پس ثابت شد که مر او را صحبت است کذا قال الشیخ ابن الهمام و وصل نیز جایز است نزد امام ابو حنیفه چنانکه مذهب شافعی است نقله الشمنی عن الظهیریة و فصل هم روا است نزد شافعی چنانکه حنفیه گویند ترمذی از شافعی روایة کرده که گفت جمع کردن میان مضمضه و استنشاق بکف واحد جایز است و فصل آنها بمیاه جدیده دوست تر است نزد من فارتفع الخلاف والحمد لله ذکره الشیخ الاجل فی شرح المشکوة **حدثنا** مسدد قال حدثنا خالد بن عبد الله بن عبد الرحمن واسطی ابو الهیثم طحان گویند سه بار بوزن بدن خود نقره تصدق کرده سنه یکصد و هفتاد و نه قال حدثنا عمرو بن یحیی عن ابیه عن عبد الله بن زید انه افرغ من الاناء علی یدیه فغسلهما تحقیق عبد الله بن زید ریخت آب از ظرف بر دو دست خود پس شست آن هر دو را ثم غسل پس شست دهن را او مضمض همچنین است در صحیح بخاری و در صحیح مسلم مضمض بیشک بروایة خالد بن عبد الله تا آخر اسناد او پس ظاهر شد که شک از مسدد است او استنشق من کفة واحدة ففعل ذلک ثلثا مضمضه و استنشاق کرد از یکدست آب پس کرد این عمل را سه بار یعنی بسه غرفه

باسم و دیگر آنکه وقتی که امر کرده شد بچیزی که در آن اکرام اوست از راه ادب میتوانند که امتثال نکنند و در ترک مخالفت نیست

باب اذا استووا فی القراءة فلیؤمهم اکبرهم وقتی که حاضران برابر باشند در قراءة قرآن پس امامت کند ایشان را بزرگتر در سال

حدثنا سلیمان بن حرب قال حدثنا حماد بن زید عن ایوب عن ابی قلابة عن مالک بن الحویرث قال قدمنا علی النبی صلی الله علیه وسلم و نحن شببة و لبثنا عنده نحو عشرین لیلة گفت مالک بن حویرث قدوم آوردیم بر پیغمبر خدا رحمت و سلامت خدا باد بروی و حال آنکه ما جوانان بودیم و ایستادیم نزد آن حضرت نزدیک بیست شب و کان النبی صلی الله علیه وسلم رحیما فقال لو رجعتم الی بلادکم فعلمتموهم بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی مهربان یعنی چون مشتاق شدیم باهل و وطن رخصت فرمود پس فرمود اگر رجوع کنید بشهرهای خود مراد اهل شهرهاست پس تعلیم کنید اهالی شهر را بهتر باشد مروهم فلیصلوا صلوة کذا فی حین کذا و صلوة کذا فی حین کذا گویا آن جماعة پرسیدند که چه تعلیم کنیم فرمود امر کنید ایشان را که نماز کنند نماز چنان در وقت چنان مکرر فرمود تعلیم اوقات همه نمازها کرد واذا حضرت الصلوة فلیؤذن لکم احدکم و وقتی که در رسد وقت نماز پس گو اذان گوید شما را یکی از شما ولیؤمکم اکبرکم و گو امامت کند کلان سال ترین شما چون آن جماعة در علم باحکام برابر بودند خصوص در مادهٔ اینها فرمود که کلان سال امامت کند و اگرنه اعلم مقدم است بر اقرأ **باب** اذا زار الامام قوما فامهم وقتی که ملاقات کند امام جمعی را پس امامت کند ایشان را **حدثنا** معاذ بن اسد قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا معمر عن الزهری قال اخبرنی محمود بن الربیع قال سمعت عتبان بن مالک الانصاری قال استأذن النبی صلی الله علیه وسلم فاذنت له گفت عتبان طلب اذن کرد از من پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس اذن دادم مر آن حضرت را فقال این تحب ان اصلی من بیتک فاشرت الی المکان الذی احب فقام وصففنا خلفه ثم سلم و سلمنا پس فرمود آن حضرت کجا دوست میداری اینکه نماز کنم از خانهٔ تو آنجا پس اشارت کردم بسوی جایی که دوست داشتم پس ایستاد آن حضرت برای نماز و صف بستیم پس او پس تر سلام داد و سلام دادیم **باب** انما جعل الامام لیؤتم به گردانیده نشده است امام مگر برای آنکه اتباع کرده شود و لیس یعنی آنچه درین باب وارد شده ایراد می یابد وصلی النبی صلی الله علیه وسلم فی مرضه الذی توفی فیه بالناس وهو جالس و گذارد پیغمبر خدا نماز را در بیماری که وفات یافت دران و حال آنکه او نشسته بود و مردم استاده بودند پس این حکم اتباع در جلوس منسوخ خواهد بود یا عام مخصوص گفته اند که این تعلیقی است از مؤلف رح در ابطال حکم اول که در هر حال اتباع امام کنند بعضی گویند انحدیث داخل ترجمه است یعنی درین باب دو حکم بیان یافته وقال ابن مسعود اذا رفع قبل الامام یعود فیمکث بقدر ما رفع ثم یتبع الامام و گفته است ابن مسعود وقتی که بردارد مقتدی سر از رکوع و سجود پیش از برداشتن امام سر را باز رود در رکوع و سجود و درنگ کند در رکوع و سجود بقدری از زمان که سر برداشته و متابعت امام نکرده پستر تبعیت کند امام را این قول تائید میکند آنرا که اتباع امام واجب است وقال الحسن فیمن یرکع مع الامام رکعتین ولا یقدر علی السجود و گفته است حسن بصری در حق کسی که دو رکعت نماز میگذارد با امام و نمیتواند سجده کرد از کثرت ازدحام و مانعی دیگر که عارض شود و این حال در نماز جمعه و فجر متصور است یسجد للرکعة الآخرة سجدتین ثم یقضی الرکعة الاولی بسجودها سجده میکند آنکس برای رکعت آخر دو سجده پستر قضا میکند رکعت اولی را با سجود آن چون هر رکعت لعلی سجده در نیافته رکوعی که با امام کرده بود آنهم محسوب نشده است تمام رکعت را قضا میکند وفیمن نسی سجدة حتی قام یسجد و گفته است حسن بصری در حق کسی که فراموش کرد یک سجده را تا آنکه استاده سجده میکند این قیام را که بی ترتیب ادا کرده حکم عدم داده اند و باید که سجدهٔ دوم بکند بعد از آن برخیزد **حدثنا** احمد بن یونس قال حدثنا

شیخ الاسلام — کتاب الوضوء

جواز و توسیع دایره است **باب** مسح الرأس مرة بودن مسح سر یکبار مقصود بیان تصریح هر روایة بمرة است و گرنه است مفادهٔ اینمعنی از سکوت از ذکر عدد در مقام بیان در سایر روایات صحیحه ثابت است هر روایة باب مبین است اجمال روایات را و حدیث مشهور که تصحیح کرده آنرا ابن خزیمه در صفت وضو کرد فرمود آنحضرت بعد از فراغ از آن کسی که زیاده کرد بر آن پس تحقیق بد کرد و ظلم نمود و در روی در روایة سعید بن منصور تصریح است بمسح یکبار دلیل قوی است بر آنکه زیاده بر یکبار مستحب نیست چنانچه مذهب اکثر علماست و سابق در باب الوضوء ثلثا تفصیل مذکور گشت **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا وهیب بتصغیر قال حدثنا عمرو بن یحیی عن ابیه قال شهدت عمرو بن ابی حسن سأل عبد الله بن زید عن وضوء النبی گفت یحیی حاضر شدم عمرو بن ابی حسن را حالی که پرسید وی عبد الله بن زید را از وضوء پیغمبر صلی الله علیه وسلم فدعا بتور من ماء فتوضأ لهم پس طلبید پاره از آب پس وضو کرد برای نمودن عمرو و هر که با وی حاضر بود و بروایتی از بیت صحیح بتور من ماء فکفأ علی یدیه فغسلهما ثلثا پس ریخت آب را بر دو دست خود پس شست آن هر دو را سه بار و بروایتی فاکفأ بهمزه قطعی و معنی واحد است در قاموس گفته کفاره کمنه و قلبه کاکفاره ثم ادخل یده فی الاناء فمضمض و استنشق و استنثر ثلثا بثلث غرفات من ماء پستر در آورد دست خود را در آن آوند پس مضمضه و استنشاق نمود و افشاند بینی را سه بار به سه غرفه بفتح غین یکبار کف آب گرفتن و بضم غین آب در کف گرفته شده و اینمعنی درینجا ظاهر تر است و لیکن مشهور در روایة فتح است ثم ادخل یده فی الاناء فغسل وجهه ثلثا ثم ادخل یده فی الاناء فغسل یدیه الی

زائدة عن موسى بن ابي عائشة عن عبيد الله بن عبد الله قال دخلت على عائشة فقلت الا تحدثيني عن مرض رسول الله صلى الله عليه وسلم قالت بلى گفت عبيد الله در آمدم بر عايشه پس گفتم حديث نميكني مرا از احوال بيماري پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي گفت بلى ميكنم ثقل النبي صلى الله عليه وسلم فقال اصلى الناس قلنا لا هم ينتظرونك يا رسول الله گران شد پيغمبر خدا يعني سخت شد ضعف بيماري پس فرمود آيا نماز گذاردند مردم گفتيم نى ايشان انتظار مى برند ترا اى رسول خدا قال ضعوا لي ماء في المخضب قالت ففعلنا فاغتسل فذهب لينوء فاغمي عليه فرمود بنهيد براى من آبي در طشت گفت عايشه پس كرديم آنچه فرمود پس غسل كرد پس رفت كه برخيزد پس بيهوشي آورده شد بروى ثم افاق فقال اصلى الناس قلنا لا هم ينتظرونك يا رسول الله پس تر بهوش آمد و فرمود آيا نماز گذاردند مردم گفتيم نى مردم انتظار دارند ترا اى رسول خدا قال ضعوا لي ماء في المخضب قالت فقعد فاغتسل ثم ذهب لينوء فاغمي عليه ثم افاق فقال اصلى الناس قلنا لا هم ينتظرونك يا رسول الله والناس عكوف في المسجد ينتظرون النبي صلى الله عليه وسلم لصلوة العشاء الآخرة و مردم نشسته بودند در مسجد انتظار مى بردند پيغمبر خدا را رحمت كناد خدا بروى براى نماز عشا كه آخر است چون مغرب را نيز عشا ميگفتند تعيين نماز خفتن با آخر كرده است فارسل النبي صلى الله عليه وسلم الى ابي بكر بان يصلي بالناس فاتاه الرسول فقال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم يامرك ان تصلي بالناس پس فرستاد آن حضرت كسى را بسوى ابو بكر با آنكه بگذارد نماز بمردم پس آمد ابو بكر را فرستاده و گفت بتحقيق رسول خدا امر مى فرمايد ترا كه تو نماز گذارى بمردم فقال ابو بكر وكان رجلا رقيقا يا عمر صل بالناس پس گفت ابو بكر و بود مردى نرم دل اى عمر بگذار تو نماز بمردم فقال عمر انت احق بذلك پس گفت عمر تو سزاوارترى باين امامت فصلى ابو بكر تلك الايام پس گذارد نماز را ابو بكر در آن ايام بيمارى گفته اند كه شش روز نماز گذارد ابو بكر ثم ان النبي صلى الله عليه وسلم وجد من نفسه خفة فخرج بين رجلين احدهما العباس لصلوة الظهر پس تر يافت آن حضرت در خود خفتى از شدت بيمارى پس بر آمد ميان دو مرد كه يكى از آنها عباس بود براى نماز پيشين وابو بكر يصلي بالناس و حال آنكه ابو بكر نماز ميگذارد بمردم فلما رآه ابو بكر ذهب ليتاخر فاوما اليه النبي صلى الله عليه وسلم بان لا يتاخر پس هرگاه ديد آن حضرت را ابو بكر رفت كه پس شود پس اشارت كرد بسوى او پيغمبر خدا بانكه پس نشود قال اجلساني الى جنبه فاجلساه الى جنب ابي بكر فرمود بنشانيد مرا بپهلوى ابو بكر پس نشاندند به پهلوى ابو بكر قال فجعل ابو بكر يصلي وهو يأتم بصلوة النبي صلى الله عليه وسلم والناس بصلوة ابي بكر گفت راوى حديث پس گشت ابو بكر كه نماز ميكرد و حال آنكه او اقتدا ميكرد بنماز پيغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بروى و مردم اقتدا مى كردند بنماز ابو بكر والنبي صلى الله عليه وسلم قاعد و پيغمبر صلى الله عليه وسلم نشسته بود و مردم همه استاده بودند قال عبيد الله فدخلت على عبد الله بن عباس فقلت له الا اعرض عليك ما حدثتني عائشة عن مرض النبي صلى الله عليه وسلم گفت عبيد الله پس در آمدم بر ابن عباس پس گفتم مر او را آيا عرض نكنم بر تو چيزى را كه حديث كرده است مرا عايشه از احوال ايام بيمارى آن حضرت قال هات فعرضت عليه حديثها فما انكر منه شيئا گفت ابن عباس بيار و بده روايت عايشه را پس عرض كردم بر ابن عباس حديث كرد عايشه را پس انكار نكرد از ان حديث چيزى را غير انه قال اسمت لك الرجل الذي كان مع العباس قلت لا قال هو علي جز آنكه گفت آيا نام برده است ترا مردى را كه بود با عباس گفتم نى گفت آن على بن ابي طالب بود رضي الله عنه حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة ام المؤمنين انها قالت صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم في بيته وهو شاك روايت كرده است از عايشه كه گفت نماز گذارد پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى در خانه خود در حالى كه آنحضرت

يا آنكه اين امام وضوء هر دو كس يكجا يا از فضل وضوء هر فرد جنس معاً بدستور آيه ثلثه تجويز كرده و ظاهر است كه در صورت اختلاط استعمال يكى فضل ديگرى را البته متحقق است خصوصاً در كثرت دوم از اعتراف وتوضأ عمر وضوء كرده است امير المؤمنين عمر رضي الله عنه بالحميم باب گرم كه ساخته ميشد براى وى چنانچه در روايات موصولاً آمده و غالب آنست كه اهل مرد تابع مى باشد او را در آنچه ميكند پس ظاهر آنست كه زن عمر وضوء كرده باشد بفضل وضوء وى يا با وى يا پيش از وى پس ايراد اين اثر اشارة بسوى رد بر كسى باشد كه منع كند وضوء يك جنس را از فضل جنس ديگر و اين غاية توجيه مناسبت اين اثر است ترجمه را و گرنه توضئ باب گرم كه متفق اند بر جواز آن بگر بحا تعلق بمقام ندارد ليكن هنوز محل خفاست و من بيت نصرانية و نيز وضوء كرد عمر رضي الله عنه از خانه زن نصرانى از آب وى در سبوء وى چنانچه اين نيز در روايات موصول آمده و غالب كه اين آب از استعمال اهل آن خالى نخواهد بود و هرگاه فضل نصرانيه منع تطهير نكرد فضل وضوء مسلمه بطريق اولى مانع نباشد در روايه كريمه اين كتاب با باشميم من بيت بحذف واو واقع شده بدين تقدير اين اثر عمر همين يك قصه باشد ليكن معلوم از روايات تعدد اثر است چنانچه شيخ ابن حجر بدان جزم كرده حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبد الله ابن عمر انه قال كان الرجال والنساء يتوضؤن في زمان رسول الله بودند مردان و زنان كه وضوء ميكردند در زمان پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم جميعا مجتمع و يكجا از يكظرف چنانچه در روايه ابن ماجه ابن خزيمه من اناء واحد زياده آمده و مانع نيست از اجتماع پيش از نزول حجاب واما بعد از ان پس مخصوص بزوجات و محارم باشد و صحابى چون نسبت كند فعلى را بسوى زمان آنحضرت حكم آن حكم مرفوع است و حكايت خلاف از بعضى محجوج عليها است باين حديث صحيح و تحقيق ثابت شد از ميمونه و عايشه رضي الله عنهما كه غسل ميكردند با آن حضرت صلى الله عليه وآله وسلم از يكظرف چنانچه در غسلش بيايد و از ين لازم آيد جواز تطهير از فضل وضوء زن نيز چه حكم نجاسات در قبليت و بعديت برابر است چنانچه وضوء زن با مرد جنس ميكند آب را بدين نجس نمگذارد و بعد از ان در تحقيق صحيح شده جواز از جماعه صحابه بعلم ابن عباس از ايشان است نقل العسقلانى و قول احمد كه احاديث از طرفين مضطرب اند فتح درست آيد كه جمع متعذر باشد و آن ممكن هست باين كه حمل كرده شود حديث نهى بر آبى كه ساقط شود از اعضا

بیمار بود و از اسپ افتاده بپای مبارک آسیبی رسیده بود فصلے جالسا وصلی وراءه قوم قياما پس گذارد نماز نشسته و نماز
کردند پس آنحضرت مردم استاده فاشار اليهم ان اجلسوا پس اشارت کرد بمردم استاده که بنشینید فلما انصرف قال انما
جعل الامام ليؤتم به پس وقتی که بازگشت از نماز فرمود گردانیده نشده است امام مگر از برای آنکه متابعت کنید وی در افعال
فاذا ركع فاركعوا وقتی که رکوع کند رکوع کنید واذا رفع فارفعوا وقتی که سر از رکوع بردارد پس بردارید سر واذا سجد
فاسجدوا وقتی که سجده کند سجده کنید واذا قال سمع الله لمن حمده فقولوا ربنا لك الحمد وقتی که گوید امام
سمع الله لمن حمده پس بگوئید شما ربنا لك الحمد فاذا صلى قائما فصلوا قياما واذا صلى جالسا فصلوا جلوسا اجمعون
وقتی که نماز کند استاده پس نماز کنید شما همه استاده و وقتیکه امام نماز کند نشسته پس نماز کنید شما همه نشسته این حکم آخر منسوخ شده
است بحدیثی که در نماز آخر عمر آن حضرت مذکور شد که آنحضرت نشسته امامت کردند و مردم را نفرمودند که بنشینید حدثنا عبد الله بن
یوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن انس بن مالك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ركب فرسا فصرع
عنه فجحش شقه الايمن مرویست از انس که پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بروی سوار شد اسپی را پس افتاد از آن اسپ و خراشیده
شد طرف راست بدن چنانکه پوست بدن شریف جدا شد فصلى صلوة من الصلوات وهو قاعد وصلينا وراءه قعودا
پس گذارد آن حضرت نمازی را از نمازها بحالی که آنحضرت نشسته بود و گذاردیم ما پس آنحضرت بحالیکه نشسته بودیم فلما انصرف
قال انما جعل الامام ليؤتم به فاذا صلى قائما فصلوا قياما واذا ركع فاركعوا واذا رفع فارفعوا واذا قال سمع الله لمن
حمده فقولوا ربنا ولك الحمد واذا صلى جالسا فصلوا جلوسا اجمعون ترجمه در حدیث سابق معلوم شد و قال ابو عبد الله قال
الحميدي قوله اذا صلى جالسا فصلوا جلوسا في مرضه القديم گفت مولف رحمه الله گفته است حمیدی که قول راوی اذا
صلى جالسا الخ در بیماری قدیم بود ثم صلى بعد ذلك النبي صلى الله عليه وسلم جالسا والناس خلفه قياما لم يأمرهم بالقعود
پس تر نماز گذارد پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بروی نشسته و مردم پس آن حضرت استاده بودند نفرمود ایشان را به نشستن وانما
يؤخذ بالآخر فالآخر من فعل النبي صلى الله عليه وسلم و گرفته نمیشود احکام مگر باخرها از فعل آنحضرت حاصل آنکه آنچه اول
کرده اند منسوخ شده است بآنچه آخر مقرر شد **باب** متى يسجد من خلف الامام در بیان آنکه کی سجده کند کسی که پس امام است
وقال انس عن النبي صلى الله عليه وسلم فاذا سجد فاسجدوا و بیان آنکه گفت انس از پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم وقتی که سجده
کند پس سجده کنید حدثنا مسدد قال حدثنا يحيى بن سعيد عن سفيان قال حدثني ابو اسحق قال حدثني عبد الله بن
يزيد قال حدثني البراء وهو غير كذوب و عبد الله بن یزید در روغ گو نیست در نقل از براء بن عازب و ضمیر راجع به قائل است و بعضی
گویند ضمیر راجع بسوی براء است پس این کلام عبد الله بن یزید است که برای تاکید حال خود گفته است بعضی گویند که این قول ابی اسحق است و ضمیر
راجع بعبد الله گویا این بعض بار تکاب بعید کرده است برای آنکه براء از کبار صحابه است و صدق او مشهور است حاجت نیست که در باره
او چنین گفته آید اما عبد الله را میتوان تعدیل کرد و محذوری ندارد پوشیده نماند که عبد الله نیز صحابی است والصحابة كلهم عدول و این قول
بنا بر عادت ایشان واقع شده که گاه برای تاکید این را میگویند قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا قال سمع الله
لمن حمده لم يحن احد منا ظهره گفت بود پیغمبر خدا رحمت کنا د خدا بروی وقتی که گفتی سمع الله لمن حمده دو تا نمیکرد هیچ یکی از ما پشت
خود را برای سجده حتى يقع النبي صلى الله عليه وسلم ساجدا ثم نقع سجودا بعده تا آنکه می افتاد آن حضرت بحالی که ساجد است
پس تر می افتادیم بعد آن حضرت بحالی که سجده کننده ایم حدثنا ابو نعيم قال حدثنا سفيان عن ابي اسحق نحوه **باب**

بن وكين وفي روايته قال المؤلف وحدثنا ابو نعيم فضل

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

من الميراث پس گفتم ای پیغمبر خدا مر کراست میراث من
که اولاد ندارم انما يرثني كلالة وارث نمی شود مرا مگر کسی
که نه پدر و نه پسر منست و وی در آن وقت هفت خواهر داشت
و کلاله آنکه نگذاشت پسر را و نه پدر را و نیز اطلاق کرده میشود
بر دیگران که نه پسر و نه پدر میت باشد و به قرابتی که از غیر
جهت پدری و پسری باشد و مراد اینجا ثانی است فنزلت
آية الفرائض پس نازل شد باین تقریب آیه فرائض کلاله
که یستفتونك قل الله یفتیکم فی الکلالة تا آخر است و تفسیر
آن در تفسیر مذکور گردد **باب الغسل والوضوء**
في المخضب غسل و وضو کردن در مخضب بکسر میم و سکون
خاء معجمه و فتح ضاد هر دو معجمه چون مرکن لگن و تغاره که در وی
جامه شویند غالبا از هر جنس که باشد والقدح والخشب و
الحجارة و در کاسه و آوند چوبین و سنگین و عطف
آخرین بر اولین از قبیل عطف ابعض بر حیوان است حدثنا
عبد الله بن منير بضم میم سهمی مروزی سنه دو صد
و چهل و یک قال سمع عبد الله بن بكر بفتح موحده البرسانی
بصری سنه دو صد و هشت قال حدثنا حميد بصيغه
ابن ابي حميد معروف بطويل مرد ایستاده در نماز عن انس
قال حضرت الصلوة حاضر شد نماز عصر فقام
من كان قريب الدار الى اهله پس ایستاد برای وضو
و آوردن آب کسی که نزدیک بود خانه او بسوی اهل خود وبقي
قوم و باقی ماند جمعی که بی خانمان بودند یا خانه نزدیک نداشتند
نزد آنحضرت فاتي رسول الله پس آورده شد پیغمبر خدا
صلى الله عليه وآله وسلم بمخضب من حجارة فيه ماء
تغاری از سنگ که در آن آب بود فصغر المخضب ان
يبسط فيه كفه پس تنگ شد آوند از آنکه فراخ کنند
آنحضرت در آن کف دست مبارک را و گنجد فراخی او را
از اینجا معلوم شود که اطلاق مخضب بر ظرف صغیر آمده
فتوضأ القوم كلهم پس وضو کردند آنجماعه همه
ایشان از آن ظرف قلنا كم كنتم گفتیم گوید بعضی
انس را چند کس بودید شما قال ثمانين وزيادة گفت
هشتاد نفر و زیاده و این از معجزات است حدثنا محمد بن العلاء
قال حدثنا ابو اسامة عن بريد بصيغه ابن عبد الله عن ابی بردة
عن ابي بردة حارث بن ابی موسی عن ابي موسى اشعری رضی الله عنه
ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم دعا بقدح فيه ماء
[illegible] كاسه را که در آن آب بود فغسل

نمودن ذفع راسه قبل الامام بيان گناه كسى كه بردارد سر خود را وقت ركوع و سجود پيش از برداشتن امام **حدثنا حجاج** بن منهال قال حدثنا شعبة عن محمد بن زياد قال سمعت ابا هريرة عن النبي صلى الله عليه [وسلم] قال اما يخشى احدكم او لا يخشى احدكم

[illegible] فرمود آيا نمى ترسد يكى از شما اذا رفع راسه قبل الامام ان يجعل الله راسه راس حمار [illegible] وقتى كه بردارد سر خود را در ركوع و سجود پيش از برداشتن امام سر خود را اينكه ميگرداند خدا سر او را [illegible] او يجعل الله صورته [illegible] صورت [illegible] نزديك يكديگر است [illegible] شعبه [illegible] و ابن [illegible] برداشته است و اتفاق دارند

بر آنكه اين تبديل صورت محمول بر حقيقت است و اخبار واقع است بوقوع مسخ درين امت چنانكه [illegible] در باب اشربه

ميايد اگر گويى بسيارى را مى بينيم كه سر را پيش از امام بر ميدارند و باز بر صورت آدمى اند گوييم لازم نيست كه وعيد واقع شود [illegible] و المراد علم

شايد كه اين شخص مبعوث باين صورت شود محض براى رسوائى او و يا معامله كنند بوى در آخرت [illegible] و گفته اند ظاهر

اين حديث آن است كه اين رفع حرام باشد از آنكه وعيد بروى واقع شده و باين معنى مطابق ترجمه باب است [illegible] وقوع وعده وعيد كه

موجب ثواب و عقاب است برين امت [illegible] در آخرت خواهد بود و تبديل صورت بصورتى قبيح در دنيا و اخرويه داشتن محل تامل است حكايت

كرده اند كه در زمان پيشين از كبار محدثين مردى بود كه بر روى خود [illegible] پوشيده [illegible] ميكرد [illegible] خود را بكسى نمى نمود چون از وى پرسيدند با

برين برقع چيست خود گفت اين حديث از ثقات بمن رسيده بود و در دل [illegible] در تصديق آن [illegible] وقتى [illegible] امتحان [illegible]

سر را پيش از امام بر داشتم [illegible] چون گلو خر شده است و اين عيب را پوشيده ميدارم **باب** امامة العبد والمولى در بيان

روا بودن امامت [illegible] و كانت عائشة يؤمها عبدها ذكوان من المصحف [illegible] عايشه كه امامت ميكرد او را بنده او

كه ذكوان نام داشت ميخواند در وقت امامت از مصحف و اين ذكوان در آن وقت در رق مجوديت بود [illegible] امام ابو حنيفه [illegible]

كه امامت عبد جايز است بكراهت و وجهى گفته اند كه غالب در بندگان جهل است مقتضى آنست كه اگر عبد عالم [illegible] امامت [illegible]

از روى مصحف خواندن مفسد نماز است از آنكه حكم تعلم از غير دارد [illegible] صاحبين روا است بكراهت [illegible] و مكروه [illegible] در منصوص

جمع بين العبادتين خواهد بود **و ولد البغى والاعرابى والغلام الذى لم يحتلم** و اين باب در بيان روا بودن امامة ولد الزنا است

و اعرابى و خورد سالى كه بوبلوغ نرسيده لقول النبى يؤمهم اقرأهم لكتاب الله [illegible] فرموده آنحضرت كه امامت كند مردم را آنكه

خواننده تر است مر كتاب الله يعنى آنكه بيشتر قرآن خواند [illegible] حال اقرأ اعلم ميبود و از آنكه [illegible] شرعيه [illegible] قرآن [illegible] مكروه [illegible]

اين علم را بجهت [illegible] داشته اند و لا يمنع العبد من الجماعة بغير علة [illegible] منع كرده نشود بنده از حضور جماعت بى علت

شرعيه [illegible] حقوق الله است از حقوق خواجه **حدثنا** ابراهيم بن المنذر قال حدثنا انس بن عياض عن عبيد الله

عن نافع عن عبد الله بن عمر قال لما قدم المهاجرون الاولون العصبة موضع بقباء قبل مقدم رسول الله صلى الله عليه

وسلم كان يؤمهم سالم مولى ابى حذيفة وكان اكثرهم قرآنا گفت ابن عمر هرگاه قدوم آوردند مهاجران نخستين عصبه را

كه آن نام جائى است [illegible] پيش از قدوم پيغمبر خدا رحمت كنا و خدا بروى امامت ميكرد ايشان را سالم غلام ابى حذيفه و اين سالم اكثر اين جماعه

بود در حفظ قرآن [illegible] از شيخ ابن حجر كرده كه آن پيش از آزادگى او بود و وى از فضلاى موالى فارس بود و از خيار صحابه [illegible]

در قراء [illegible] او فرموده [illegible] قرآن را از چهار كس بگيريد يكى از آن سالم است **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا يحيى قال حدثنا

شعبة قال حدثنى ابو التياح عن انس عن النبى صلى الله عليه وسلم قال اسمعوا واطيعوا وان استعمل عليكم حبشى كان راسه زبيبة

فرمود آنحضرت بشنويد و اطاعت كنيد در [illegible] مخالفت باحكام شرعيه ندارد و اگرچه عامل كرده شود بر شما غلام حبشى گويا سر او دانه انگور خشك است

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود [illegible] عن عائشة قالت لما ثقل النبى [illegible] گفت عايشه صديقه

رضى الله عنها وقتى كه گران شد بعلت بيمارى پيغمبر صلى الله عليه و آله و سلم [illegible] وجع [illegible] شد و آنحضرت بيمارى

او [illegible] طاقت نداشت كه [illegible] تقسيم ازواج نمايد

استاذن ازواجه فى ان يمرض فى بيتى فاذن

[illegible] زوجات خود [illegible] كه بيمار دارى كرده شود در خانه

من فاذن له [illegible] بس اذن

دادند مر آنحضرت را آنچه خواسته بود فخرج النبى

پس برآمد [illegible] زينب [illegible]

خدا صلى الله عليه و آله و سلم [illegible]

رجلان [illegible] فى الارض [illegible] ميان دو مرد [illegible]

[illegible]

[illegible]

قال عبيد الله [illegible] گفت

[illegible] عبد الله بن عباس

[illegible] عايشه

[illegible] ابن عباس

اسماء الرجال

سیاه است تشبیه در خوردی و سیاهی و کمی موی سر است که اکثر حبشیان چنین می باشند مناسبت این حدیث بترجمه باب از آنست که بود عادت آنحضرت بود که امامت خلیفه یا نائب خلیفه میکرد و عامل نائب خلیفه است **باب اذا لم یتم الامام واتم من خلفه** وقتی که تمام نکرد امام تمام کرد کسی که پس اوست از مقتدیان **حدثنا** الفضل بن سهل قال حدثنا الحسن بن موسی الاشیب قال حدثنا عبد الرحمن بن عبد الله بن دینار عن زید بن اسلم عن عطاء بن یسار عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال یصلون لکم فان اصابوا فلکم وان اخطأوا فلکم وعلیهم فرمود نماز میگذارند امامان برای شما اگر بصواب گذارند یعنی با داء ارکان واحکام پس ثواب آن برای شماست و برای آنها این شق را ذکر نکرد زیرا که معلوم است که هر که طاعتی کند درست تمام ثواب آن بوی میرسد اگر خطا کردند در اداء و شرائط پس مر شما راست ثواب آن و مضرت عقاب آن بر ایشان و این حکم در آنجا خواهد بود که مقتدی را معلوم نیست موجبات فساد امام و اگرنه امام ضامن نیست نماز مقتدی را چنانکه در احادیث صحیح واقع است از انجمله حدیثی که حاکم تصحیح کرده از سهل بن سعد الامام ضامن یعنی امام ضامن صحت و فساد نماز مقتدیان نیست **باب امامة المفتون والمبتدع** و بیان امامت کسی که داخل شده است در فتنه و اهل بدعت است و سید جمال الدین تفسیر کرده آنرا با اهل بغی و بمعنی مطلق عاصی هم میتواند بود و مظلای گوید آنکه مبتلاست برفتن مال و قتل پس گمراه شده است از راه حق **و قال الحسن** صل وعلیه بدعته گفته است حسن بصری که نماز کن و بر وست عقوبت بدعت او بدعت در شرع چیزیست که اصلی نداشته باشد در عهد پیغمبر خدا و آن دو قسم است حسنه و قبیحه و مراد اینجا قبیحه است قال ابو عبد الله قال لنا محمد بن یوسف گفت مولف ابو عبد الله گفت مارا محمد بن یوسف مولف تغیر اسلوب معتاد کرد و نگفت حدثنا محمد بن یوسف چنانکه عادت اوست بعضی گویند از انجهت گفت که این حدیث از محمد بن یوسف بطریق تحدیث و تحمل و نقل نشنیده است بلکه بر سبیل مذاکره و محاوره شنیده است شیخ ابن حجر گوید الحجه بر من ظاهر شده است باستقرا آنکه در جائی که متن موقوف است یا در اسناد آن راوی است نه بر شرط او چنین میگوید حدثنا الاوزاعی قال حدثنا الزهری عن حمید بن عبد الرحمن عن عبید الله بن عدی بن الخیار انه دخل علی عثمان بن عفان رضی الله عنه وهو محصور تحقیق عبید الله در آمد بر عثمان بن عفان در حالی که گرد کرده بودند باغیان خانه او را و منع داشته که از خانه بر آید فقال انک امام عامة ونزل بک ما تری ویصلی لنا امام فتنة ونتحرج پس گفت عبید الله تحقیق تو امام همه ای و نازل شده بتو چیزی را که می بینی و نماز گذارد ما را امام فتنه و با حرج میباشیم که گناه گار میشویم بمتابعت او فقال الصلوة احسن ما یعمل الناس فاذا احسن الناس فاحسن معهم واذا اساؤا فاجتنب اساءتهم پس گفت عثمان نماز نیکوترین چیز است که میکنند مردم پس وقتی که نیکوئی میکنند چنانکه نماز است موافقت کن با ایشان و وقتی که بدی کنند اجتناب کن بدی ایشان را و مخالفت کن در فتنه و ابتلائی که دارند ضرر میکند ترا فسق و فجور ایشان و اعتقاد که موجب کفر نباشد و فتنه ایشان که بدان گرفتار اند **و قال الزبیدی قال الزهری** لا نری ان یصلی خلف المخنث الا من ضرورة لا بد منها و گفت زبیدی گفته است زهری نمی پسندم اینکه نماز گذارده شود پس مخنث بفتح نون مشدد کسی که جماع در دبر او کنند و بکسر نون آنکه تشبه دارد در افعال و حرکات بزنان مگر بضرورت چنانکه مخنث صاحب شوکت بود و یا از جانب صاحب شوکتی باشد که بمخالفت او مضرت رسد مردم را و در بلا و فتنه افتند **حدثنا** محمد بن ابان قال حدثنا غندر عن شعبة عن ابی التیاح انه سمع انس بن مالک قال قال النبی صلی الله علیه وسلم لابی ذر اسمع واطع ولو لحبشی کان رأسه زبیبة فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی مر ابی ذر را بشنو و اطاعت کن امراء را اگرچه باشد آن اطاعت برای غلام حبشی که سر او گویا دانه انگور خشک سیاه است وجه مناسبت حدیث بترجمه آنست که این قسم امرا کثر است که در غایت جهل باشند چنین کسی خالی از ارتکاب بدعت و ابتلای فتنه نخواهد بود و چون امیر است امامت هم خواهد کرد و ابوذر مامور شد بطاعت چنین امیری **باب یقوم عن یمین**

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

با اختیار عدد و هفت ظاهرا بجهة تبرک باین عدد است که در بسیاری از امور شرعی و خلقی اعتبار کرده شده و کثرت او را از آب سرد و بعضی امراض حاره و بعضی امزجه بارده می آرد قوه را و عدم حل او کر ابلغ است در طهارت آب و در حقیقت نزد این ائمه اسرار مفوض بعلم شارع است لعلی اعهد الی الناس تا شاید که من عهد و وصیت کنم بسوی مردم و در روایتی دیگر در صحیح تعلیق استریح فاعهد شاید که من راحت یابم بآن عن بسر عمد کنم **واجلس فی مخضب لحفصة زوج النبی** پس نشانیده شد آنحضرت در تغار که مر حفصه را بود زوجه پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم **ثم طفقنا نصب علیه تلک** پس شروع کردیم ما که میریختیم بر آنحضرت آن مشکها را که فرموده بود **حتی طفق یشیر الینا ان قد فعلتن** تا آنکه گشت آنحضرت که اشاره میکرد بسوی ما که تحقیق بجا آوردید شما آنچه فرموده بودم **ثم خرج الی الناس** پس راحت یافت آنحضرت و بیرون آمد بسوی مردم و نماز گذارد و خطبه خواند چنانچه در باب وفات شریف در آخر مغازی باتمه مباحث بیاید انشاء الله تعالی **باب الوضوء من التور** ذکر وضو کردن از انجامه احادیث مناسب این باب بطرق مختلف بیشتر گذشت اما چون بآن طرق مولف در بن مذکور رسیده در بن باب ذکر نیافت مگر حدیثی بطریقی که در بن مقام رسید چنانچه مکرر باین معنی تنبیه رفته اگرچه از شارحان در رد و قبول آن مختلف آمده **حدثنا** خالد بن مخلد قال حدثنا سلیمان بن بلال قال حدثنی عمرو بن یحیی عن ابیه قال کان عمی یکثر من الوضوء گفت پدر عمرو که یحیی باشد بود عم من ... اکثار میکرد از وضو یعنی مبالغه در طهارت میکرد ... **فقال لعبد الله بن زید اخبرنی** ... **کیف رأیت النبی** ... عبد الله را خبر ده که چگونه ... رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم **یتوضأ فدعا بتور من ماء فکفأ علی یدیه فغسلهما**

اسماء الرجال

سليمان بن حرب الواشحي ... الحكم بن عتيبة ... [illegible]

الامام بحذائه سواء اذا كانا اثنين در بيان آنكه مى ايستد مقتدى از جانب دست راست امام بمقابله او برابر وقتى كه باشند امام و مقتدى دو كس **حدثنا** سليمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن الحكم قال سمعت سعيد بن جبير عن ابن عباس قال بت فى بيت خالتى ميمونة فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم العشاء ثم جاء فصلى اربع ركعات ثم نام مرويست از ابن عباس گفت شب كردم در خانه خاله خود ميمونه پس گذارد پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بر وى نماز عشا را پس آمد درون خانه پس چهار ركعت نفل گذارد و پستر خواب كرد ثم قام فجئت فقمت عن يساره فجعلنى عن يمينه فصلى خمس ركعات پستر قيام آورد آن حضرت براى نماز تهجد پس آمدم من و استادم از جانب دست چپ پس گردانيد مرا جانب دست راست پس گذارد پنج ركعت ثم صلى ركعتين ثم نام حتى سمعت غطيطه او خطيطه ثم خرج الى الصلوة پستر گذارد دو ركعت سنت فجر پستر خواب كرد تا آنكه شنيدم آواز خرا او را او خطيطه شك راويست هر دو بيك معنى پستر برآمد بسوى نماز صبح بى آنكه تجديد وضو كند و اين از خصوصيات آن حضرت است كه خواب نقض نميكرد وضوى او را **باب** اذا قام الرجل عن يسار الامام فحوله الامام الى يمينه لم تفسد صلوتهما وقتى كه استاد مردى جانب دست چپ امام پس گردانيد او را امام بسوى جانب دست راست فاسد نميشود نماز هر دو **حدثنا** احمد قال حدثنا ابن وهب قال حدثنا عمرو عن عبد ربه بن سعيد عن مخرمة بن سليمان عن كريب مولى ابن عباس عن ابن عباس قال نمت عند ميمونة والنبى صلى الله عليه وسلم عندها تلك الليلة فتوضأ ثم قام يصلى فقمت عن يساره فاخذنى فجعلنى عن يمينه فصلى ثلث عشرة ركعة گفت ابن عباس خواب كردم نزد ميمونه و پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم نزد او بود در آن شب پس وضو كرد آن حضرت پستر ايستاد بحالى كه نماز ميكرد پس ايستادم من جانب چپ پس گرفت مرا و گردانيد مرا جانب راست پس گذارد سيزده ركعت در حديث سابق پنج ركعت تهجد گفته و در حديث سيزده ظاهر اول رغيب و ديگر خواهد بود و معلوم شده كه عادت شريف در اداى تهجد مختلف بوده است ثم نام حتى نفخ وكان اذا نام نفخ پستر خواب كرد تا آنكه دم كرد و بود آن حضرت وقتى كه خواب ميكرد از نفس او آواز بيرآمد ثم اتاه المؤذن فخرج فصلى ولم يتوضأ پستر آمد او را موذن پس برآمد نماز فجر گذارد و وضو نكرد قال عمرو فحدثت به بكيرا فقال حدثنى كريب بذلك گفت عمرو كه از راويان اين حديث است حديث كردم باين حديث بكير را پس گفت حديث كرده است مرا باين حديث كريب **باب** اذا لم ينو الامام ان يؤم ثم جاء قوم فامهم وقتى كه نيت نكرد امام كه امامت كند كسى را پستر آمد قومى و امامت كرد ايشانرا **حدثنا** مسدد قال اخبرنا اسمعيل بن ابراهيم عن ايوب عن عبد الله بن سعيد بن جبير عن ابيه عن ابن عباس قال بت عند خالتى ميمونة فقام النبى صلى الله عليه وسلم يصلى من الليل فقمت اصلى معه فقمت عن يساره فاخذ برأسى واقامنى عن يمينه گفت ابن عباس شب كردم نزد خاله خود كه ميمونه است پس استاد پيغمبر خدا بحالى كه نماز ميكرد از شب يعنى نماز تهجد پس اراده قيام كردم كه بگذارم با آن حضرت پس استادم جانب چپ پس گرفت سر مرا و استاده كرد جانب راست خود **باب** اذا طول الامام وكان للرجل حاجة فخرج فصلى در حكم آنكه وقتى كه دراز كند امام قرات را و باشد مرد مقتدى را حاجتى پس برآيد از جماعت و بگذارد نماز را تنها **حدثنا** مسلم قال حدثنا شعبة عن عمرو عن جابر بن عبد الله ان معاذ بن جبل كان يصلى مع النبى صلى الله عليه وسلم ثم يرجع فيؤم قومه مرويست از جابر كه معاذ بن جبل بود كه نماز ميكرد با پيغمبر خدا پستر باز مى آمد و امامت ميكرد قوم خود را ح وحدثنى محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة عن عمرو قال سمعت جابر بن عبد الله قال كان معاذ بن جبل يصلى مع النبى صلى الله عليه وسلم ثم يرجع فيؤم قومه فصلى العشاء فقرأ بالبقرة فانصرف الرجل فكان معاذ تناول منه پس وقتى كه گذارد نماز عشا پس خواند در آن سوره بقره پس برگشت مردى

...الحارث ... قال انس ... ان يكون ... او القدوة قال فى شرح المهذب اذا قطع القدوة وتم صلاته منفردا وان لم يخرج منها ١٢ قسطلانى

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

كه در ان اندكى از آب بود خطابى گفته رحراح آوند كشاده لب كه عميق نباشد و در مانند آن نميگنجد آب بسيار در توج و تور گنجيدن است بلكه دارى تور برابر قدح تفسير كرده فوضع اصابعه فيه پس نهاد آنحضرت انگشتان خود را در آن ظرف قال انس فجعلت انظر الى الماء ينبع من بين اصابعه گفت انس پس گشتم كه ميديدم آب را كه جوش ميزد از ميان انگشتان آنحضرت ينبع مثلثة الباء قال انس فحزرت بجا مهمله و تقديم معجمه بر مهمله من توضأ ما بين السبعين الى الثمانين پس اندازه كردم كسى را كه وضو كرد از آن آب ميان هفتاد تا هشتاد ظاهرا اين قصه ورا قصه وضوء از مخضب سنگين است كه در باب سابق گذشت و تواند كه يكى باشد و اختلاف ذكر عدد بحسب اختلاف تخمين است در اوقات و اين نيز معجزه ظاهر است **باب** الوضوء بالمد بضم ميم و تشديد دال پيمانه بقدر دو رطل نزد اهل عراق و دلالت ظاهر احاديث همين است چه در بعضى ازان وضوء به مد واقع شده و در بعضى وضوء به دو رطل و تطبيق در آنست كه هر دو يكى باشند و نزد اهل حجاز يك رطل و ثلث آن در رطل بيست استار است و استار بكسر همزه چهار و نيم مثقال كه وزن يك سير شاهى است پس مد بقول اول يك من شرعى باشد كه چهل استار است و آن بوزن عجمه رطل نزد تحقيق يك سير محمد شاهى است ابد الله الاسلام بسلطانه و ايد الله الامن بصلاح شانه شش فلوس عالمگيرى و دو ملثه كم كه اين سير بقدر بيست و چهار فلوس است و اين فارسى چهار ده شده تحقيق وزن در رساله فارسى جداگانه ذكر كرده ام بالامر بخليفه فارسيه **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا مسعر بوزن منبر ابن كدام بكسر كاف و دال مهمله سند بلعمه و پنجاه و پنج قال حدثنى ابن جبر بفتح جيم و سكون

از نماز و ترک اقتدا کرد و در روایتی آمده و گذارد نماز در گوشه مسجد پس بود معاذ که میرسید از وی که عیب و آزار رساند و در روایتی واقع شده که گفت منافق است این مرد فبلغ النبي صلى الله عليه وسلم پس رسید این گفتگو به پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی و در روایت نسائی آمده که گفت معاذ او را اگر صبح کردی میگویم این را به پیغمبر خدا پس گفت بآنحضرت و طلبید آنمرد را و فرمود چه چیز باعث شد ترا برین کار گفت یا رسول الله من مردی نزدورم شبانه آب میکشم بر شتری چون رسیدم بدر مسجد و اقامت نماز شنیدم شتر را بر سر راه گذاشته بمسجد درآمدم و داخل شدم با معاذ وی قرات شروع کرد اینهمه دراز مرا قوت استادن نبود و خاطر نگران داشتم بشتر خود من تنها نماز گذاردم در گوشه مسجد و درپی کار خود رفتم فقال فتان فتان فتان ثلث مرار پس فرمود آن حضرت معاذ را تو در فتنه اندازنده مردم را سه بار فرمود او قال فاتنا فاتنا فاتنا یا فرمود که هستی تو فاتن سه بار فرمود یعنی تو مسلمانان را نفرت دهنده از جماعت و باعث هستی بر ترک عبادت و در روایت بیهقی آمده از عمر بن الخطاب لا تبغضوا الله الى عباده ويكون احدكم اماما فيطول على القوم حتى يبغض اليهم ما هم فيه مبغوض نکنید خدا را نزد بندهای او چنین که باشد یکی از شما امام پس دراز کند نماز بر قوم تا آنکه در خشم آرد ایشان را چیزی که ایشان در آنند از نماز و طاعت وامره بسورتين من اوسط المفصل قال عمرو لا احفظهما و فرمود معاذ را بخواندن دو سوره از اوسط مفصل که از سوره بروج تا لم یکن است گفت عمرو که راوی است از جابر یاد ندارم آن دو سوره را و در روایت دیگر منقول است که ذکر کرد آن دو سوره را و گفت والشمس و ضحاها و سبح اسم ربک الاعلی است و در روایتی دیگر آمده والليل اذا يغشى و در روایتی والضحی است بدانکه مذهب شافعیه آنست که اقتدای مفترض بمتنفل جایز است و نزد حنفیه نبوده پیوسته که روا نیست و شافعیه این حدیث را متمسک خود ساخته اند و گفته که قوی ترین حجت است و طریقه استدلال ایشان اینست که نماز معاذ که با آن حضرت میکرد فرض بود و این نماز که با قوم میکرد نفل است و مر قوم را فرض بود و چون این قضیه با آن حضرت رسید انکار امامت نفرمود بلکه همین فرمود که تطویل نکند در قرأت پس امامت اهل فرض باقتدای کسی که نفل میکند لازم آمد و حنفیه جواب داده اند اولا آنکه این حدیث منسوخ شده است و این در زمانی بود که روا بود یک فرض دو بار در روزی بعد از آن منسوخ شده چنانکه طحاوی روایت کرده حدیث ابن عمر را نهی ان يصلي فريضة في يوم مرتين گفته نهی نمی باشد مگر بعد از اباحت و چون دو حدیث متعارض شود و جمع نتوان کرد ترجیح باید کرد یکی را بر دیگر و از اسباب ترجیح موافقت قیاس یکی از آن است و مآل ترجیح بسوی نسخ است و ثانیا گفته اند که مبنای استدلال بر نیست که آن حضرت انکار امامت نفرموده و تواند که آن حضرت را علم باین نباشد که معاذ این نماز را که بحضور آنحضرت گذارده بود دلالت میکند برین نهی حدیثی که روایت کرده آنرا احمد از سلیم که جزو آخر آن اینست که فرمود آن حضرت معاذ را ای معاذ مباش فتان یا بگذار نماز با من یا تخفیف کن بر قوم خود پس تشریع کرد آن حضرت معاذ را احد الامرین نماز با آن حضرت و اگر نکند با آن حضرت امامت کند قوم را تخفیف کند و تواند که قبل ازین مقرر ساخته باشد معاذ را که امامت قوم خود بکند و معاذ گاه گاه برای تعلیم احکام و آداب و احراز ثواب بنیت نفل با آن حضرت میکرده باشد والسلام علم

هذا كله منقول من فتح المنان

باب تخفيف الامام في القيام واتمام الركوع والسجود

در بیان تخفیف کردن امام در قیام یعنی در قرارت و تمام کردن رکوع و سجود را

حدثنا احمد بن يونس قال حدثنا زهير قال حدثنا اسمعيل قال سمعت قيسا قال اخبرني ابو مسعود ان رجلا قال والله يا رسول الله اني لاتاخر عن صلوة الغداة من اجل فلان مما يطيل بنا گفت قیس خبر داد مرا ابو مسعود که مردی گفت سوگند خدا ای رسول خدا بتحقیق من تاخیر میکنم در نماز فجر و حاضر نمی شوم جماعت را از جهت فلان امام از تطویل کردن او نماز را با ما فما رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم في موعظة اشد غضبا منه يومئذ ابو مسعود گوید پس ندیدم پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بر وی در وعظی سخت تر از روی غضب از وعظی که آنروز وعظ بود ثم قال ان منكم منفرين پس تر فرمود بتحقیق از شما نفرت دهندگان اند مردم را از عبادت فايكم ما صلى بالناس فليتجوز فان فيهم الضعيف والكبير وذا الحاجة

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

از صحابه اندازه باینمقدار کرده لیکن گفته اند که مراد تعیین و تحدید نیست هر چه کفایت کند انکار بر دو باید که بحد اسراف نکشد

باب المسح على الخفين

ذکر مسح بر موزها در وضو بجای شستن پاها بدانکه مسح بر موزها ثابت است بسنت و اخبار و آثار مشهور بیش از حد حصر و احصا منکر نباشد آنرا مگر مبتدع خارج از طریقه سنت و جماعت کرخی گفته میترسم کفر را بر کسی که قبول ندارد مسح موزه را زیرا که آثاری که وارد شده در آن بمتواتر است و بتحقیق تصریح کرده اند جمعی از حفاظ نیز که مسح على الخفين متواتر است و جمع کرده بعضی راویان آن را از صحابه پس از هشتاد در گذشته از انجمله اند عشره مبشره و در مصنف ابن ابی شیبه و جز آن از حسن بصری آمده که گفت حدیث کرد مرا هفتاد کس از صحابه بمسح خفین و ابن منذر از ابن مبارک نقل کرده که گفت نیست در مسح خفین از صحابه اختلاف زیرا که روایه کرده نشده از وی انکار پس بتحقیق روایه کرده شده از وی اثبات آن و ابن عبد البر گفت نمیدانم که روایات کرده شده از هیچ یکی از علماء سلف انکار آن مگر از مالک با آنکه روایات صحیحه از وی مصرح اند باثبات آن و اشارت کرده شافعی در ام بسوی انکار آن بر مالکیه و بعضی گویند که توقف مالک در عمل بنفس خود بود و فتوی میداد بجواز آن و امام محمد در موطا از امام مالک مسح مستحق در حق مقیم نقل کرده و طعن کرده که با وجود روایه مالک آثار را در مسح مقیم انکار آن نموده و قرطبی از مالک رجوع از آن نزد موت وی حکایت کرده و امام ابو حنیفه گفته قائل نشدم بمسح موزه تا آنکه آمد مرا آثار روشنی آفتاب و انکار آن رد است بر کبار صحابه و نسبت ایشان بخطا است و نیز ابن عبد البر گفته مسح کرده بر موزها سایر اهل بدر و حدیبیه و جز ایشان از مهاجرین و انصار و سایر صحابه و تابعین و فقهاء مسلمین و بیهقی گفته نیامده روایه کراهت آن مگر از علی و ابن عباس و عایشه رضی الله عنهم

اسماء الرجال

پس هر کدام شما که نماز کند بمردم پس گو تخفیف کند تحقیق درمیان مردم ناتوانست و بیمار است و حاجتمند است که دل او متعلق است بآن بیان سبب امر بتخفیف است و مقتضای این وجه آنست که اگر معلوم شود که ازین اقسام کسی نیست و یا معدود باشند که راضی باشند بتطویل باک ندارد پوشیده نماند که مراد از تخفیف آنست که موجب تفویت واجبات بلکه سنن موکده نباشد و ظاهر حدیث آنست که در رکوع و سجود هم تطویل بتکثیر تسبیحات نکند پس فرقی که در ترجمه کرده تخفیف قیام و اتمام رکوع و سجود وجهی ظاهر ندارد **باب** اذا صلی لنفسه فلیطول ما شاء وقتی که نماز کند کسی برای خود پس گو دراز کند انچه خواهد **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ابی الزناد عن الاعرج عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا صلی احدکم للناس فلیخفف فان فیهم الضعیف والسقیم والکبیر فرمود وقتی که نماز کند یکی از شما برای مردم پس گو تخفیف کند تحقیق درمیان ایشان ناتوانست و بیمار است و کلان سال است واذا صلی احدکم لنفسه فلیطول ما شاء و وقتی که نماز کند یکی از شما برای خود پس گو دراز کند انچه خواهد **باب** من شکی امامه اذا طول کسی که شکایت کند امام خود را وقتی که دراز کند نماز وقال ابو اسید طولت بنا یا بنی گفت ابو اسید پسر خود را که منذر است و عقب او نماز میکرد وقتی نماز دراز کرده بود گفت از روی شکایت دراز کردی بما نماز را ای پسرک من **حدثنا** محمد بن یوسف قال حدثنا سفیان عن اسمعیل بن ابی خالد عن قیس بن ابی حازم عن ابی مسعود قال قال رجل یا رسول الله انی لاتاخر عن الصلوة فی الفجر مما یطیل بنا فلان فیها گفت ابو مسعود گفت مردی ای رسول خدا تحقیق من تاخیر میکنم از نماز در وقت فجر و جماعت حاضر نمی شوم بسبب دراز کردن فلان با که در نماز وارد فغضب رسول الله صلی الله علیه وسلم ما رایته غضب فی موضع کان اشد غضبا منه یومئذ پس خشم کرد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی و ندیده ام آن حضرت را که خشم کرده باشد در جائی که بود سخت تر از روی خشم از آن غضب که درین روز بعد از شنیدن این حال داشت ثم قال یا ایها الناس ان منکم منفرین فمن ام الناس فلیتجوز فان خلفه الضعیف والکبیر وذا الحاجة پس فرمود ای مردمان تحقیق از شما نفرت دهندگانند مسلمانان را پس کسی که امامت کند مردم را پس گو تخفیف کند تحقیق عقب او از مقتدیان ناتوان است و کلان سال است و حاجتمند است **حدثنا** آدم بن ابی ایاس قال حدثنا شعبة قال حدثنا محارب بن دثار قال سمعت جابر بن عبد الله الانصاری قال اقبل رجل بناضحین وقد جنح اللیل گفت جابر پیش آمد مردی بدو شتر آبکش و تحقیق میل آمده بود شب به تیرگی فوافق معاذا یصلی فترک ناضحیه واقبل الی معاذ فقرا بسورة البقرة والنساء پس موافقت کرد آن مرد معاذ را بحالی که نماز عشا میکرد پس گذاشت آن مرد هر دو شتر را و پیش آمد بسوی معاذ پس خواند سورهٔ بقره یا سورهٔ نساء شک راوی است فانطلق الرجل وبلغه ان معاذا نال منه پس رفت آن مرد و رسید او را که معاذ عیب کرده است ورا در مقام آزار است فاتی النبی صلی الله علیه وسلم فشکا الیه معاذا فقال النبی صلی الله علیه وسلم یا معاذ افتان انت او فاتن انت ثلث مرار پس آمد آن مرد و پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی پس گله کرد بسوی آن حضرت معاذ را پس فرمود آنحضرت ای معاذ تو در فتنه اندازندهٔ مردم را یا فرمود فاتن هستی یعنی فتنه کننده شک راویست سه بار فرمود فلولا صلیت بسبح اسم ربک الاعلی والشمس وضحها واللیل اذا یغشی پس چرا نکردی نماز باین سورتها فانه یصلی وراءک الکبیر والضعیف وذو الحاجة پس تحقیق میگذارد نماز پس تو کلان سال و ناتوان و حاجتمند احسب هذا فی الحدیث گمان می برم این را در حدیث پیغمبر خدا اشارت است بقول او فلولا صلیت الخ سیوطی گوید درج کرده است این حدیث را شعبه و کرمانی گوید محتمل که کلام محارب و کسی که بعد است باشد بعضی گویند کلام مولف است رحمه الله و مراد او همین قول اوست و ذو الحاجة قال تابعه سعید بن مسروق و مسعر والشیبانی قال

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

موزه و او لی مسح بودی از بالای آن و تحقیق دیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم که مسح میکرد بر ظاهر دو موزهٔ خود و روایت کرده دارمی معنی آن را ... دانسته که مسح بر موزه رخصت است و عزیمت شستن پاست چنانچه از هدایه و نحو آن معلوم شود و ابن منذر گفته اختلاف کرده اند علما که کدام یکی از آن افضل است بعضی اختیار مسح کنند از جهت رد اهل بدع از خوارج و روافض که طعن کنند بر آن چه ... سنتی که طعن کرده باشد در آن مخالفان فاضلتر است از ترک آن و مختار در مذهب احمد همین است و همچنین است قول شافعی نووی گفته تصریح کرده اند جمعی از اصحاب که غسل افضل است بشرط آنکه ترک نه کند مسح را بجهت اعراض از سنت و شک نیست در جواز آن ... امام احمد ... بر او راست از جهت ورود شریعت به و صاحب سفر السعادة گفته که مر آنحضرت را تکلف نبود و بیچ بهانه در مسح و نه در غسل اگر در موزه پوشیده بودی بکشیدی تا پای شوید و اگر پای برهنه بودی موزه نپوشیدی تا مسح کند و احسن اقوال همان است که موافق سنت باشد **حدثنا** اصبغ بفتح همزه و سکون مهمله ... جده و ضمه ابو عبد الله بن الفرج ... فقیه مصری سنه ... و بیست و شش ... اصحاب ... نجاست نزد ما ... ابن وهب ... عن ابن وهب بن مسلم قال حدثنی عمرو بن الحارث ابو امیه الفقاری ... سنه ... و چهل و هشت قال حدثنی ابو النضر ... سالم بن ابی امیه قرشی تابعی ... و بیست ... عن ابی سلمة بن عبد الرحمن بن عوف قرشی فقیه تابعی عن عبد الله بن عمر عن سعد بن ابی وقاص رضی الله عنهم عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم انه مسح علی الخفین سعد که از عشره مبشره است روایة کرد از آنحضرت که وی مسح کرد بر موزها وان عبد الله بن عمر سال عمر عن ذلک فقال نعم و تحقیق عبد الله پرسید والد خود را ... از ... سعد ... گفت عمر آری ... اذا حدثک شیئا سعد عن النبی چون حدیث ... پیغمبر صلی الله علیه واله وسلم ... پس ... از آن حدیث غیر سعد ... الحاجت ... نیست ... و روایة کرده احمد از طریق دیگر از ... ابی سلمه از ابن عمر که گفت دیدم سعد بن ابی وقاص ... مسح میکرد بر موزهای خود بعراق وقتیکه وضو کرد پس ... برو ... پس ... جمع شدیم نزد عمر گفت

اسماء الرجال

عمرو وعبيد الله بن مقسم وابو النضر عن جابر تابعت كرده اند شعبه را اينهمه رواة از جابر قراء معاذ في العشاء بالبقرة كه خواند معاذ در نماز عشاء سورة بقره يعني اينهمه مردم متابعت كرده اند شعبه را در اصل حديث نه در جميع الفاظ وتابعه الاعمش عن محارب ونيز متابعت كرده است شعبه را اعمش از محارب **باب** الايجاز في الصلوة واكمالها حديبيان تخفيف در نماز و تمام كردن آن **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا عبد العزيز عن انس قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يوجز الصلوة ويكملها بود پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى اختصار ميكرد نماز را وتكميل ميكرد آنرا يعني آنكه نقصان كند اركان را **باب** من اخف الصلوة عند بكاء الصبي كسى كه تخفيف كند نماز را نزد شنيدن گريه طفل **حدثنا** ابراهيم بن موسى قال حدثنا الوليد قال حدثنا الاوزاعي عن يحيى بن ابي كثير عن عبد الله بن ابي قتادة عن ابيه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اني لاقوم في الصلوة اريد ان اطول فيها فاسمع بكاء الصبي فاتجوز في صلوتي كراهية ان اشق على امه بدرستى من برمى خيزم در نماز و حاليكه مى خواهم من اينكه دراز كنم در آن نماز پس مى شنوم گريه صبى را پس تخفيف ميكنم در نماز خود از جهت ناخوش داشتن من كه رنج اندازم بر مادر او تابعه بشر بن بكر وابن المبارك وبقية عن الاوزاعي متابعت كرده است وليد را بشر بن بكر وابن مبارك وبقيه هر سه در نقل حديث از اوزاعى **حدثنا** خالد بن مخلد قال حدثنا سليمان بن بلال قال حدثنى شريك بن عبد الله قال سمعت انس بن مالك يقول ما صليت وراء امام قط اخف صلوة ولا اتم من النبي صلى الله عليه وسلم گفت انس نماز نكرده ام پس امامى هرگز كه تخفيف كننده تر باشد از روى نماز و نه تمام كننده تر از پيغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بر وى يعني تخفيف ميكرد در قراءت و تمام ميكرد اركان و واجبات را وان كان ليسمع بكاء الصبي فيخفف مخافة ان تفتن امه و تحقيق بود كه مى شنيد گريه طفل را پس تخفيف ميكرد نماز را از ترس آنكه مبتلا كرده شود مادر او باشتغال دل او بسوى فرزند ابن ابي شيبه روايت كرده كه وقتى خواند آن حضرت در ركعت اول سورتى دراز و شنيد گريه طفلى را پس خواند در ركعت دوم سه آيت را **حدثنا** على بن عبد الله قال حدثنا يزيد بن زريع قال حدثنا سعيد قال حدثنا قتادة ان انس بن مالك حدثه ان نبي الله صلى الله عليه وسلم قال اني لادخل في الصلوة وانا اريد اطالتها فاسمع بكاء الصبي فاتجوز في صلوتي تحقيق انس حديث كرد قتاده را كه پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى فرمود تحقيق من مى درآيم در نماز و ميخواهم دراز كنم آنرا پس مى شنوم گريه طفلى را پس تخفيف ميكنم در نماز خود مما اعلم من شدة وجد امه من بكائه بجهت آنكه ميدانم از سختى و اندوه مادر او از گريه او **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا ابن ابي عدي عن سعيد عن قتادة عن انس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اني لادخل في الصلوة فاريد اطالتها فاسمع بكاء الصبي فاتجوز مما اعلم من شدة وجد امه من بكائه وقال موسى قال حدثنا ابان قال حدثنا قتادة قال حدثنا انس عن النبي صلى الله عليه وسلم مثله **باب** اذا صلى ثم ام قوما وقتى كه كسى نماز فرض گذارد پس امامت كرده مردم را **حدثنا** سليمان بن حرب وابو النعمان قالا حدثنا حماد بن زيد عن ايوب عن عمرو بن دينار عن جابر قال كان معاذ يصلي مع النبي صلى الله عليه وسلم ثم ياتي قومه فيصلي بهم گفت جابر بود معاذ بن جبل نماز ميكرد با پيغمبر خدا پس مى آمد قوم خود را پس نماز ميكرد با ايشان تمن در حديث گذشته **باب** من اسمع الناس تكبير الامام كسى كه شنواند مردم را تكبير امام **حدثنا** مسدد قال حدثنا عبد الله بن داود قال حدثنا الاعمش عن ابراهيم عن الاسود عن عائشة قالت لما مرض النبي صلى الله عليه وسلم مرضه الذي مات فيه اتاه بلال يؤذنه بالصلوة گفت عايشه وقتى كه بيمار شد پيغمبر خدا رحمت خدا باد بروى بيمارى كه فوت كرد در آن آمد بلال بجائى كه آگاه ميكند او را بنماز فقال مروا ابا بكر فليصل بالناس فقلت ان ابا بكر رجل اسيف ان يقم مقامك يبك فلا يقدر على القراءة

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

عن يحيى بن سعيد الانصاري تابعي عن سعد بن ابراهيم بن عبد الرحمن بن عوف تابعي عن نافع بن جبير بن مطعم تابعي عن عروة بن المغيرة بن شعبة تابعي عن ابيه المغيرة عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم انه خرج لحاجته تحقيق آنحضرت بيرون رفت براى قضاى حاجت خود فاتبعه المغيرة باداوة فيها ماء پس برپى آنحضرت برد مغيره آوند خود چرمى را كه در آن آب بود فصب عليه حين فرغ من حاجته پس ريخت مغيره آب بر دستهاى مبارك آنحضرت وقتى كه فارغ شد از حاجت خود و برگشت فتوضأ ومسح على الخفين پس وضو ساخت و مسح كرد بر دو موزه بدانكه حديث مغيره را روايت كرده است از وى شصت مرد و درين صحيح نيز بچند طريق كم و زياده در جاها مذكور گشته باتفاق روايات وقوع اين قصه در غزوه تبوك آخرين غزوات است پس آنكه گويند حديث مسح منسوخ است بآيه وضو كه مدنى است صحيح نباشد زيراكه نزول اين آيه در غزوه مريسيع است و آن مقدم است بر تبوك و از آنچه دلالت ميكند بر عدم نسخ حديث جرير رضي الله عنه كه وى ديد پيغمبر صلى الله عليه وآله وسلم را كه مسح كرد بر دو موزه چه اسلام جرير بعد نزول مائده است و اين عمل شريف مبين آنست كه مراد بآيه مائده غير صاحب موزه است يا مسح بر موزه خلف غسل پاست **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا شيبان بن عبد الرحمن نحوى عن يحيى بن ابي كثير تابعي عن ابي سلمة تابعي عن جعفر بن عمرو بن امية الضمري بفتح معجمه و سكون ميم نسبت بضمره بن بكر بن عبد مناة است مدني است از كبار تابعين برادر رضاعى عبد الملك بن مروان است سنه نود و پنج و پدرش اسلام آورد هنگام برگشتن مشركان از احد از مردان عرب بجرات و تيزى بود وسنه شصت و نيست او را در بخارى جز اين حديث و حديث ديگر كه در باب سيوم مذكور شود ان اباه اخبره انه راى النبي پدر جعفر كه عمرو است خبر داد او را كه وى ديد پيغمبر خدا را صلى الله عليه وآله وسلم يمسح على الخفين

پس فرمود امر کنید ابا بکر را کو نماز کند بمردم گفتم تحقیق ابو بکر مردی اندوهگین است اگر بایستد بجای تو میگرید پس نمیتواند و قادرت نمی باید بر خواندن
فقال مروا ابا بكر فليصل فقلت مثله فقال في الثالثة او الرابعة پس گفتم مانند آنچه گفته بودم پس فرمود در مرتبه سیوم یا چهارم
انكن صواحب يوسف مروا ابا بكر فليصل فصلى وخرج النبي صلى الله عليه وسلم يهادى بين رجلين
كأني انظر اليه يخط برجليه الارض برآمد آن حضرت درحالی که میرفت میان دو مرد چنانستی که می بینم بسوی آنحضرت که خط
میکشید بدو پای خود زمین را فلما رآه ابو بكر ذهب يتأخر پس وقتیکه دید آنحضرت را ابو بکر رفت که پس می شد فاشار اليه ان
صل فتأخر ابو بكر وقعد النبي صلى الله عليه وسلم الى جنبه پس اشارت کرد آن حضرت بسوی ابو بکر که نماز بگذار پس
متاخر شد ابو بکر و نشست آن حضرت پهلوی او و ابو بکر يسمع الناس التكبير و ابو بکر می شنواند مردم را تکبیر نماز تابعه محاضر
عن الاعمش متابعت کرده است عبد الله بن داود را محاضر از اعمش **باب** الرجل يأتم بالامام ويأتم الناس بالمأموم در بیان آنکه
مردی اقتدا و تبعیت میکند بامام و تبعیت میکنند مردم بمقتدی ويذكر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ائتموا بي وليأتم بكم
من بعدكم و روایت کرده می شود از پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بروی که فرمود اقتدا کنید بمن و گو تبعیت کند بشما کسی که پس
شما است **حدثنا** قتيبة بن سعيد قال حدثنا ابو معاوية عن الاعمش عن ابراهيم عن الاسود عن عائشة
قالت لما ثقل رسول الله صلى الله عليه وسلم جاء بلال يؤذنه بالصلوة فقال مروا ابا بكر ان يصلي بالناس فقلت يا رسول الله
ان ابا بكر رجل اسيف وانه متى ما يقوم مقامك لا يسمع الناس تحقیق هرگاه بایستد بجای تو نمی شنواند
مردم را تکبیر و قرات فلو امرت عمر پس اگر امر کنی عمر را بامامت بهتر باشد فقال مروا ابا بكر ان يصلي بالناس فقلت لحفصة
قولي ان ابا بكر رجل اسيف وانه متى ما يقوم مقامك لا يسمع الناس فلو امرت عمر قال انكن لانتن صواحب يوسف
مروا ابا بكر ان يصلي بالناس فلما دخل في الصلوة وجد رسول الله صلى الله عليه وسلم في نفسه خفة فقام يهادى
بين رجلين ورجلاه تخطان في الارض حتى دخل المسجد فلما سمع ابو بكر حسه پس هرگاه شنید ابو بکر آواز خفی آنحضرت را ذهب ابو بكر
يتأخر فاومى اليه رسول الله صلى الله عليه وسلم پس اشارت کرد آنحضرت که پس باز نشود فجاء النبي صلى الله عليه وسلم
حتى جلس عن يسار ابي بكر پس آمد آنحضرت تا آنکه نشست جانب چپ ابو بکر فكان ابو بكر يصلي قائما وكان
رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي قاعدا پس ابو بکر نماز میکرد استاده و پیغمبر خدا نماز میکرد نشسته يقتدي ابو بكر بصلوة
النبي صلى الله عليه وسلم والناس يقتدون بصلوة ابي بكر پس اقتدا میکرد ابو بکر بنماز پیغمبر و مردم اقتدا میکردند بنماز ابو بکر **باب**
هل يأخذ الامام اذا شك بقول الناس در بیان آنکه آیا رواست که بگیرد امام بقول مقتدیان وقتی که شک افتد او را **حدثنا**
محمد بن عبد الله بن مسلمة عن مالك بن انس عن ايوب بن ابي تميمة السختياني عن محمد بن سيرين عن ابي هريرة ان
رسول الله صلى الله عليه وسلم انصرف من اثنتين فقال له ذو اليدين اقصرت الصلوة ام نسيت يا رسول الله
مرویست از ابی هریره که پیغمبر خدا برگشت از نماز چهارگانی ظهر از دو رکعت یعنی دو رکعت گذارده سلام کرد و روی بمردم کرد پس گفت مر آنحضرت
را یکی از صحابه که ملقب بود بذو الیدین و نام او خرباق است آیا کوتاه کرده شد نماز بر دو رکعت یا فراموش کردی فقال رسول الله صلى الله
عليه وسلم اصدق ذو اليدين فقال الناس نعم پس فرمود پیغمبر خدا بحاضران آیا راست گفته است ذو الیدین در نقصان که باعث شده
او را برین سوال پس گفتند مردم آری فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم فصلى اثنتين اخريين ثم سلم ثم كبر فسجد مثل سجوده او اطول
پس استاد آنحضرت برای نماز و گذارد دو رکعت دیگر پس تر سلام داد و پستر تکبیر گفت و سجدهٔ سهو کرد مانند سجود نمازی که گذارده بود یا درازتر از آن

شيخ الاسلام — كتاب الوضوء

ابن بطال از اصیلی آورده که گفت ذکر عمامه درین حدیث از خطاء اوزاعی است زیرا که شیبان و متابعان وی از یحیی بدون ذکر آن روایة کرده اند و روایة جماعة غالب باشد بر روایة واحد واما متابعت معمر چنانچه عبد الرزاق در مصنف خود آورده در روی ذکر عمامه نیست و نیز مرسل است زیرا چه ابو سلمه شنیده است از عمرو عسقلانی گفته که سماع ابی سلمه از عمرو که نیز بمدینه درست است ممکن است و ابو سلمه موصوف بتدلیس نیست و تحقیق شنیده است از خلقی که پیش از عمرو مردند پوشیده نماند که سماع باحتمال ثابت نمی شود لیکن ابن منده برآورده این حدیث را از طریق معمر باثبات ذکر عمامه و بر تقدیر تفرد اوزاعی بدان زیادة ثقه است و اختلاف کرده اند علما در معنی مسح بر عمامه جمهور گویند این محمول بر تکمیل وظیفه سر است بعد مسح ناصیه بدلالت روایة مسلم از مغیره بن شعبه که مسح الراس کله تقریبا مذکور گشته نه آنکه مسح عمامه نمود بجای سر چنانکه بر موزه کند بدل غسل پای که آن درست نیست نزد ائمه فقها الا نزد امام احمد بشرط آنکه عمامه بر طهارت پوشیده و ساتر تمامه راس باشد چون موزه لیکن بر مذهب کثیر چنان است که ابعاد ادای فریضه نیز مسح ناصیه بجهت تکمیل آن اداء سنت استیعاب بجای مسح بقیه راس مسح بر عمامه کرد از برای اقامت صورت طریقه تطهیر و تنظیف فی الجمله و بر مذهب مالک از برای تعمیم وظیفه فرض است که قدری بر سر کرد و قدری بر عمامه لیکن چنانچه اقتصار بر مسح عمامه بجای مسح تمام سر کفایت نکند و معتبر نبود در بعض جرا معتبر باشد توربشتی گفته تواند که این وهم راوی باشد شاید که آنحضرت بطریق عادت دست بر عمامه گذرانیده راوی توهم کرده که مگر مسح کرد بران و احق بجز درین خبر محتمل در اداء فریضه علم باز نتوان کرد الا آنکه چیزی باشد مثل مسح نیز در غایت ظهور و روشنی آفتاب چون از فقها اصحاب حدیث نیز تجویز کرده اند اقتصار

حدثنا ابو الولید قال حدثنا شعبة عن سعد بن ابراهیم عن ابی سلمة عن ابی هریرة قال صلی النبی صلی الله علیه وسلم الظهر رکعتین فقیل قد صلیت رکعتین فصلی رکعتین ثم سلم ثم سجد سجدتین نماز گزارد آنحضرت نماز ظهر دو رکعت پس گفته شد تحقیق گزارد که دو رکعت پس گذارد آنحضرت دو رکعت دیگر پس تر سلام داد پستر دو سجده کرد این همان واقعه ذوالیدین است که درین روایت بطریق اختصار آمده اگر گوئی درین حدیث استدبار قبله و تکلم اصحاب با آن حضرت روی داده و با وجود آن چگونه صحیح باشد دو رکعت اول بنا کردن بر آن جواب گفته اند که دران وقت اینقدر تکلم واستدبار مبطل نبوده است بعد از آن حکم شرع وارد شده است که تکلم واستدبار باطل میکند نماز را **باب** اذا بکی الامام فی الصلوٰة حتی که گریه کند امام در نماز آیا مفسد است این گریه یا نه میل مولف آنست که مفسد نیست اما تقیید بامام اتفاقیست سندی که آورده دران تعرض بامام است وعدم فساد غیر امام بر قیاس آن گذشته وقال عبد الله بن شداد سمعت نشیج عمر وانا فی آخر الصفوف یقرء انما اشکو بثی وحزنی الی الله گفت عبد الله بن شداد شنیدم گریه سخت عمر را رضی الله عنه در حال آنکه من در آخر صفها بودم میخواند این آیت را معنی آنست که شکایت نمیکنم من غم و اندوه خود را مگر بسوی خدا مذهب آنست که گریه بلند اگر از یاد بهشت و دوزخ بود دلیل زیادتی خشوع است قطع نماز نمیکند و اگر از درد و مصیبت دنیوی باشد قطع میکند امام ابو یوسف گفته آه بهیچ حال مفسد نیست و تاوه مفسد است حدثنا اسمعیل قال حدثنی مالک بن انس عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة ام المؤمنین ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فی مرضه مروا ابا بکر یصلی بالناس قالت عائشة قلت ان ابا بکر اذا قام فی مقامك لم یسمع الناس من البکاء فمر عمر فلیصل بالناس فقال مروا ابا بکر فلیصل بالناس فقالت عائشة قلت لحفصة قولی له ان ابا بکر رجل اسیف اذا قام فی مقامك لم یسمع الناس من البکاء فمر عمر فلیصل بالناس ففعلت حفصة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم مه انکن لانتن صواحب یوسف مروا ابا بکر فلیصل بالناس فقالت حفصة لعائشة ما کنت لاصیب منك خیرا ترجمه حدیث مکرر گذشته است در مطابقت حدیث بترجمه از شراح چیزی بنظر نیامده ظاهر آنست که عائشه بکا و گریه را علت آن ساخت که نمی تواند قرأت و تکبیرات را بمردم شنوانید نگفت که موجب فساد خواهد شد **باب** تسویة الصفوف عند الاقامة وبعدها برابر کردن صفهای [illegible] نماز و بعد از اقامت پیش از نماز حدثنا ابو الولید هشام بن عبد الملك قال حدثنا شعبة قال حدثنی عمرو بن مرة قال سمعت سالم بن ابی الجعد قال سمعت النعمان بن بشیر یقول قال النبی صلی الله علیه وسلم لتسون صفوفکم او لیخالفن الله بین وجوهکم هر آئینه برابر کنید صفهای خود را چنین که برابر بایستید و فرجه در میان نگذارید یا مخالفت اندازد خدا میان رویهای شما یعنی مسخ کند و از صورتی بصورتی دیگر گرداند تائید میکند این معنی را روایت امام احمد او لیطمس الوجوه کرمانی گوید معنی آنست که اندازد میان شما عداوت و تائید میکند این معنی را روایت ابو داود او لیخالفن الله بین قلوبکم تسویه صفوف بمذهب بعضی واجب است باین حدیث که متضمن وعید است استدلال کرده و بمذهب امام ابو حنیفه و شافعی و مالک رحمهم الله سنت است و گفته اند این وعید برای تشدید و تغلیظ است حدثنا ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث عن عبد العزیز بن صهیب عن انس ان النبی صلی الله علیه وسلم قال اقیموا الصفوف فانی اراکم خلف ظهری فرمود درست کنید صفها را بتحقیق من می بینم شما را از پس پشت گفته آنحضرت را صلی الله علیه وسلم در پشت میان دو شانه حاسه بصر بود مانند سقب سوزن که میدید بآن آنچه پس پشت میبود و حاجب نبود آنرا جامه بعضی گویند که همین دو چشم سر میدید پس و پیش نسبت بآنحضرت برابر بود **باب** اقبال الامام علی الناس عند تسویة الصفوف روی کردن امام بر مردم و روی دیدن بسوی ایشان نزد برابر کردن صفها حدثنا احمد بن ابی رجاء قال حدثنا معاویة بن عمرو قال حدثنا زائدة بن قدامة قال حدثنا حمید الطویل قال حدثنا انس قال اقیمت الصلوٰة فاقبل علینا

شیخ الاسلام | | کتاب الوضوء

برجوعی وسلام در سفری یعنی در غزوه تبوک سه نسیم ذهبت لانزع خفیه پستر خم شدم و قصد کردم تا بکشم موزهای آنحضرت را وقتی که وضو ساخته بعد معاودت از حاجتگاه فقال دعهما فانی ادخلتهما طاهرتین پس فرمود بگذار موزها را و مکش پایها را بحال آن زیرا که من در آورده ام پایها را در موزها بحالی که پاک [illegible] حدث فمسح علیهما پس مسح کرد بر دو موزه [illegible] وضو استدلال کرده اند شافعیه باین حدیث بر اشتراط طهارت کامله وقت لبس خفین در مسح تا آنکه اگر پوشید موزه پیش از غسل پا [illegible] بشوید دران پا در آرد [illegible] غسل [illegible] همچنین مسح جائز نباشد مگر آنکه بر کشد ملبوس را [illegible] یا اعضای دیگر کمال شسته در آرد زیرا که حدیث مشعر است بتعلیق مسح بطهارت هر دو پا وقت ادخال و طهارت متجزی نیست ما حنفیه گوئیم مدلول حدیث جز جواز مسح در باره خاص بجهت ادخال پا در حال طهارت نیست و انمیعنی حصر جواز را درین جهت نمی خواهد فاما روایت ابن خزیمه از صفوان بن عسال که امر کرد ما را پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم اینکه مسح کنیم بر دو موزه وقتیکه داخل کرده باشیم هر دو پا را بر حالت طهر سه روز چون سفر کنیم و یک روز و شب چون مقیم شویم اگر چه ظاهرش قصر مسح است بادخال پا بر طهر لیکن سوق حدیث بجهت اشتراط کمال طهارت نیست برای مسح خواه وقت لبس باشد یا وقت حدث و خصوصیت وقت لبس ملغی است چه در صورت مذکور با وجود تحقق طهارت کامله هر دو پا بر کشیدن موزها و باز پوشیدن آن یکجا اشتغال بامری بیفایده است پس قدر ضروری بودن موزها ملبوس بر طهارت کامله است که انمیعنی قبیل حدث متحقق است اما حدوث لبس بر طهارت ضروری نیست در هدایه گفته اشتراط وقت حدث به لبس از آن است که خف مانع حلول حدث است بقدم پس رعایت کرده شود کمال طهارت وقت منع تا اگر ناقص باشد نزد منع خف رافع گردد نه مانع وایراد نکرد مولف حدیث توقیت را از آنکه بر شرط وی نبود و قایلند جمهور بتوقیت بسوی مالك در روایه مشهوره از وی که گفت مسح کند تا آنکه خلع نکند و در باب توقیت حدیث ابی بکره است که روایت کرده آنرا ابن خزیمه و دار قطنی و تصحیح کرده شافعی و جز آن و تصحیح [illegible] که آنحضرت رخصت کرد برای مسافر سه روز و شبهای آن و برای مقیم یکروز و شب وقتی که طهارت کند پس بپوشد هر دو موزه را اینکه مسح کند بر دو موزه و حدیث علی رضی الله عنه مرفوعا که روایت کرد آن را مسلم [illegible]

رسول الله صلی الله علیه وسلم بوجهه گفت انس اقامت کرده شد نماز پس توجه کرد بر ما پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بر روی خود

فقال اقيموا صفوفكم وتراصوا فاني اراكم من وراء ظهري پس فرمود برپا کنید صفهای خود را و پیوسته شوید بیکدیگر تحقیق

من می بینم شما را از پس پشت خود **باب الصف الاول** در فضیلت صف پیشتر که متصل با امام است **حدثنا** ابو عاصم عن

مالك عن سمي عن ابي صالح عن ابي هريرة قال قال النبي صلی الله علیه وسلم الشهداء الغرق والمبطون والمطعون والهدم

شهید چهار اند کسی که غرق شد در آب و مرد به بیماری اسهال و مرد از طاعون و مرد زیر دیوار وقال ولو يعلمون ما في التهجير لاستبقوا اليه

وگفت اگر بدانند مردم ثوابی که در پیگاه گذاردن نماز است البته پیشی کنند بسوی آن ولو يعلمون ما في العتمة والصبح لاتوهما ولو حبوا

واگر بدانند ثوابی که در نماز عشاء و فجر است البته بیایند برای ادای آن اگرچه بر زانو روند ولو يعلمون ما في الصف الاول لاستهموا

واگر بدانند ثوابی که در صف اول است هر آینه قرعه اندازند برای دریافت آن از جهت فضیلتی که در قرب امام است از اطلاع بر احوال

او بی واسطه و تعلیم احکام از وی و شنیدن قرأت **باب اقامة الصف من تمام الصلوة** برپا کردن صف از جمله تمامی نماز است

حدثنا عبد الله بن محمد قال حدثنا عبد الرزاق قال اخبرنا معمر عن همام عن ابي هريرة عن النبي صلی الله علیه وسلم قال

انما جعل الامام ليؤتم به فرمود گردانیده نشده است امام مگر برای آنکه تبعیت کنند او را در ارکان نماز فلا تختلفوا عليه

فاذا ركع فاركعوا واذا قال سمع الله لمن حمده فقولوا ربنا لك الحمد واذا سجد فاسجدوا واذا صلى جالسا فصلوا

جلوسا اجمعون پس مخالفت نکنید مر امام را پس وقتی که رکوع کند امام پس رکوع کنید و وقتی که گفت سمع الله لمن حمده پس بگوئید ربنا لك الحمد

و وقتی که سجده کند پس سجده کنید شما و وقتی که نماز گذارد نشسته پس نماز نشسته کنید همه پیش ازین معلوم شده که در تبعیت جلوس حکم منسوخ شده است

بحدیث نماز آخر عمر آنحضرت واقيموا الصف في الصلوة فان اقامة الصف من حسن الصلوة برپا کنید و درست سازید صف را

در نماز تحقیق درست کردن صف از خوبی نماز است **حدثنا** ابو الوليد قال حدثنا شعبة عن قتادة عن انس عن النبي صلی الله علیه

وسلم قال سووا صفوفكم فان تسوية الصفوف من اقامة الصلوة فرمود آنحضرت برابر کنید صفها را تحقیق برابر کردن صفها از جمله

برپا کردن نماز است **باب اثم من لم يتم الصفوف** گناه کسی که تمام نکرده است صفها را **حدثنا** معاذ بن اسد قال اخبرنا

الفضل بن موسى قال اخبرنا سعيد بن عبيد الطائي عن بشير بن يسار الانصاري عن انس بن مالك انه قدم المدينة

فقيل له ما انكرت منا منذ يوم عهدت رسول الله صلی الله علیه وسلم تحقیق قدوم آورد انس مدینه را گفته شد مر او را

چه چیز ناخوش داشتی از ما از روزی که دریافته عهد پیغمبر خدا را قال ما انكرت شيئا الا انكم لا تقيمون الصفوف گفت بد ندیده ام چیزی را

مگر آنکه شما درست نمیکنید صفها را وقال عقبة بن عبيد عن بشير بن يسار قدم علينا انس المدينة بهذا

وگفت عقبه بن عبید که برادر سعید بن عبید است از بشیر بن یسار که قدوم آورد بر ما انس مدینه را گفته است

باین مذکور فرق درمیان این تعلیق و حدیث مذکور آنست که در اول بطریق منقول است از انس و درین تعلیق بطریق

مشاهده است **باب الزاق المنكب بالمنكب والقدم بالقدم في الصف** پیوسته کردن دوش بدوش و پای بپای

در صف جماعت وقال النعمان بن بشير رايت الرجل منا يلزق كعبه بكعب صاحبه گفت نعمان بن بشیر دیدم مرد را که از ما بود

بحالی که پیوسته میکرد استخوان پاشنه را باستخوان پاشنه همراه خود در صف **حدثنا** عمرو بن خالد قال حدثنا زهير عن حميد

عن انس عن النبي صلی الله علیه وسلم قال اقيموا صفوفكم فاني اراكم من وراء ظهري فرمود آنحضرت درست کنید صفهای خود را این تحقیق

می بینم من شما را از پس پشت خود وكان احدنا يلزق منكبه بمنكب صاحبه وقدمه بقدمه قول انس است و بود یکی از ما که متصل میکرد

شیخ الاسلام | كتاب الوضوء

که بریان کرده بسایند و با آب و نحو آن لت کرده بخورند و بر قاعده ایراد احادیث در ابواب که بکرر معلوم شده و از نمی شود عدم ذکر سویق در احادیث باب واکل ابوبکر وعمر وعثمان رضي الله عنهم لحما فلم يتوضؤا و خوردند این خلفای ثلثه گوشت را و وضو نکردند از آن نماز گذاردند **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن زيد بن اسلم مولى عمر بن خطاب رضي الله عنه عن عطاء بن يسار عن عبد الله بن عباس رضي الله عنهما ان رسول الله تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم اكل كتف شاة خورد گوشت شانه گوسپند را ثم صلى ولم يتوضأ پس تر نماز گذارد و وضو نکرد **حدثنا** يحيى بن بكير بموحده و تصغير قال حدثنا الليث عن عقيل بتصغير ابن مالك مصري عن ابن شهاب قال اخبرني جعفر بن عمرو بن امية ان اباه اخبره انه راى النبي زید و عمرو بن امیه ضمری پیغمبر را صلی الله علیه وآله وسلم يحتز از حز بجا مهمله و زای مشدده بمعنی قطع من كتف شاة می برید بکارد گوشت از شانه گوسفند و میخورد فدعي الى الصلوة فالقى السكين فصلى ولم يتوضأ پس خوانده شد بسوی نماز پس انداخت کارد را پس گذارد نماز و وضو نکرد بدانکه احادیث درین باب مختلف آمده در صحیح مسلم روایة ابی هریرة است که گفت شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم که میفرمود وضو کنید از آنچه مساس کرده است آنرا آتش و طحاوی در مسند خود و طبرانی در معجم کبیر روایة زید بن ثابت آورده که آنحضرت فرمود وضو سازید از آنچه متغیر کرده است آنرا آتش و روایات باینجانب نیز بیشتر اند و باین قائل اند جمعی از صحابه و تابعین چون زید بن ثابت و ابوهریره و ابوموسی و عایشه و ام حبیبه و حسن بصری و زهری و ابی قلابه و ابی مجلز و عمر بن عبد العزیز گویند واجب است وضو از آنچه تغیر داده آنرا آتش و اکثر علما برانند که احادیث وضو منسوخ اند باحادیث نفی آن که صحیح و ثابت اند بتعدد طرق و کثرت شواهد گفت جابر بود آخر کار از پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم ترک وضو از آنچه مساس کرده است آتش را روایة کرده آنرا ابوداود و نسائی و غیر ایشان و تصحیح کرده آنرا ابن خزیمه و ابن حبان و جز ایشان و بعدم وضو قائل اند جمهور فقهاء و اکابر سلف چون ثوری و اوزاعی و ابوحنیفه و مالک

اسماء الرجال

ودوش خود را بدوش مصاحب در یار خود و قدم را بقدم او مراد مبالغه است در تسویه صف وبستن فرجه ودرمنع خلل میان صف در احادیث بسیار مبالغه رفته است ووارد شده که در فرجه شیطان میدرآید ووسوسه میدهد **باب** اذا قام الرجل عن يسار الامام وحوّله الامام خلفه الى يمينه تمت صلوته وقتی که بایستد مردی جانب چپ امام وبگرداند او را امام از پس خود بجانب راست تمام است نماز آنمرد اگرچه حرکت وسعی ازوی واقع شده با نماز امام وظاهر عبارت همان اول است لیکن در روایت دیگر آمده تمت صلوتهما **حدثنا** قتيبة بن سعيد قال حدثنا داؤد عن عمرو بن دينار عن كريب مولى ابن عباس عن ابن عباس قال صليت مع النبي صلى الله عليه وسلم ذات ليلة فقمت عن يساره فاخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم براسي من ورائي فجعلني عن يمينه فصلى ورقد فجاءه المؤذن فقام فصلى ولم يتوضأ گفت ابن عباس نماز گذاردم با پیغمبر خدا یک شبی پس استادم جانب چپ آن حضرت پس گرفت سر مرا از پس من وگردانید مرا جانب راست پس نماز تهجد گذارد وخواب کرد پس آمد موذن پس استاد ودو رکعت سنت فجر گذارد ووضوی جدید نکرد واین مکرر گذشته باختلاف الفاظ معلوم شده که ابن عباس دربن وقت صغیر بود وبسن رجولیت نرسیده **باب** المرأة وحدها تكون صفا زن تنها میباشد صف یعنی اگر زنی با اختلاط مردان تنها وعقب باشد حکم صف وارد وقسطلانی موید ساخته این حکم را بآیه یوم يقوم الروح والملائكة صفا گفته که تفسیر کرده اند روح را بجبرئیل وآن یک فرشته است پس تنها یک صف است وملائکه همه صفی دیگر واین استدلال بسیار رکیک است چنانکه بر دانشوران پوشیده نخواهد بود **حدثنا** عبد الله بن محمد قال حدثنا سفيان عن اسحق عن انس بن مالك قال صليت انا ويتيم في بيتنا خلف النبي صلى الله عليه وسلم وامي ام سليم خلفنا گفت انس نماز گذاردم من ویتیمی که در خانه ما بود وعقب پیغمبر خدا وام سلیم که مادر انس است تنها پس ما یان بود **باب** ميمنة المسجد والامام استادن جانب راست مسجد وامام **حدثنا** موسى قال حدثنا ثابت بن يزيد قال حدثنا عاصم عن الشعبي عن ابن عباس قال قمت ليلة اصلي عن يسار النبي صلى الله عليه وسلم فاخذ بيدي او بعضدي حتى اقامني عن يمينه وقال بيده من ورائي گفت ابن عباس استادم شبی بجائی که نماز میکنم جانب چپ پیغمبر خدا پس گرفت دست مرا یا پهلوی مرا شک راوی است از ابن عباس تا آنکه استاده کرد مرا جانب راست خود واشارت کرد بدست خود که بگردانید من مطابقت حدیث بترجمه بیک جزء است که استادن مقتدی جانب راست امام است وجزء دیگر را که جانب راست مسجد است ظاهرا حدیثی بر شرط خود نیافته است قسطلانی از ابو داؤد باسناد حسن از عایشه برای اثبات این جزء آورده ان الله وملئكته يصلون على ميامن الصفوف بتحقيق خدا وفرشتها دعا میکنند ورحمت میفرستند بر میمنهای صفوف وگفته که معارض نیست این حدیث را آنچه واقع شده در حدیث ابن عمر وایراد کرده آنرا نسائی که آنحضرت فرمود من عمر ميسرة المسجد كتب له كفلان من الاجر کسی که آباد کند جانب چپ مسجد را نوشته شود برای او دو حصه از اجر ازانکه این فرموده در وقت خاص است که مردم فضیلت جانب راست دانسته معطل گذاشته بودند جانب چپ را تا آنکه در اسناد این حدیث سخن است انتهی پوشیده نماند که جانب چپ مسجد ظاهر آنست که راست امام باشد وبرین تقدیر اصلا تعارضی درین دو حدیث نخواهد بود ودر میامن صفوف نص در میمنه مسجد نیست **باب** اذا كان بين الامام وبين القوم حائط او سترة وقتی که باشد میان امام ومیان مقتدی دیواری یا پرده ضرر نمیکند در اقتدا این حکم موافق مذهب امام است وامام دیگر برآنند که وقتی درست ورواست که مقتدیان مطلع شوند بر نماز امام بشنیدن تکبیرات آن وظاهر حدیثی که درین باب آورده هم انیست وقیدی که در قول ابو مجلز واقع شده نیز ناظر معین است پس در ترجمه نیز باید که ملحوظ همین معنی باشد وقال الحسن لا بأس ان تصلي وبينك وبينه نهر گفته است حسن بصری باکی نیست که نماز کنی ومیان تو ومیان امام جوئی باشد وقال ابو مجلز يأتم بالامام وان كان بينهما طريق او جدار اذا سمع تكبير الامام گفت ابو مجلز اقتدا کند با امام اگرچه باشد میان مقتدی وامام راهی یا دیواری

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

در روایة آن نیز قبول کرده میشود وقتی که ضبط واحاطه کرده شود بدان وجمع کرده خطابی میان احادیث بوجهی دیگر که احادیث امر محمول بر استحباب اند نه وجوب وبعضی حمل بر وضوء لغوی کنند نه شرعی والله اعلم **باب** من مضمض من السويق ولم يتوضأ کسی که مضمضه کرد باز خوردن سویق ووضو نکرد **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن يحيى بن سعيد انصاري عن بشير بتصغير ابن يسار مولى بني حارثة قبیله ایست از انصار وبشیر فقیه بزرگ تابعی است ان سويد بتصغیر بن نعمان انصاری اوسی حاضر شد بیعت الرضوان را وگویند احد او مابعدا آنرا نیست او را در بخاری جز این یکحدیث که چندجا اخراج کرده اخبره انه خرج مع رسول الله سوید خبر داد بشیر را که وی برآمد با پیغمبر خدا صلی الله عليه واله وسلم عام خيبر در سال فتح قلعه خیبر سنه هفت حتى اذا كانوا بالصهباء تا چون شدند بصهبا بفتح مهمله وسکون ها ومد وهي ادنى خيبر وآن موضع است پایان قلعه خیبر ونزدیک آن فصلى العصر پس نماز گذارد آنحضرت عصر را ثم دعا بالازواد پس ترطلبید توشها را که همراه بود فلم يؤت الا بالسويق پس آورده نشد مگر سویق فامر به فثري بضم ثلثه وکسر را مشدده و تخفیف نیز جائز است پس امر کرد بتر کردن سویق پس تر کرده شد فاكل رسول الله پس تناول نمود پیغمبر خدا صلى الله عليه واله وسلم واكلنا وخوردیم ما نیز ثم قام الى المغرب پس برخاست بسوی نماز مغرب فمضمض ومضمضنا پس مضمضه کرد ومضمضه کردیم ما ثم صلى ولم يتوضأ پس نماز گذارد ووضو نکرد از خوردن آن

وقتی که بشنود مقتدی تکبیرات امام را و مطلع شود بر حال نماز او **حدثنا** محمد بن سلام قال اخبرنا عبدة عن يحيى بن سعيد الانصاري عن عمرة عن عائشة قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي من الليل في حجرته وجدار الحجرة قصير فراى الناس شخص النبي صلى الله عليه وسلم فقام اناس يصلون بصلوته گفت عائشه بود پیغمبر خدا که میگذارد در شب نماز در حجرهٔ خود و دیوار حجره کوتاه بود پس دیدند مردم ذات مبارک او را پس ایستادند که نماز میکردند و اقتدا می نمودند بنماز آنحضرت فاصبحوا فتحدثوا بذلك پس صباح کردند و گفتند باین نماز و اقتدا فقام ليلة الثانية فقام معه اناس يصلون بصلوته پس قیام نمود آن حضرت شب روز دوم پس ایستادند بادی مردم بجائی که نماز میکردند باقتدای نماز آن حضرت صنعوا ذلك ليلتين او ثلثا کردند این نماز را دو شب یا سه شب حتى اذا كان بعد ذلك جلس رسول الله صلى الله عليه وسلم فلم يخرج تا آن وقتی که بود زمانی بعد از آن نشست آنحضرت و بیرون نیامد بجائی که دران شبها نماز میکرد و مردم بران مطلع می شدند فلما اصبح ذكر ذلك الناس پس هرگاه صبح کرد گفتند این تقاعد را مردم و در بعضی روایات آمده که ذکر کردند که سبب آن چه بود فقال اني خشيت ان تكتب عليكم صلوة الليل پس فرمود من ترسیدم که فرض کرده شود بر شما این نماز شب و این بنا بر عادة الله بود که چون در امری شرعی مسلمانان برغبت اجتماع میکردند و مداومت می نمودند حق جل شانه آنرا فرض میکرد بر مسلمانان و آنکه در شب معراج واقع شده لا يبدل القول لدي که در نماز پنجگانه فرموده مراد تبدیل نقصان است چنانکه سوق حدیث شب معراج دلالت بران دارد که از پنجاه در پنج آمده و برکثرت از آن راه بستند **باب صلوة الليل** در بیان نماز شب عقد این باب اگر مراد نماز تهجد باشد در اثنای ابواب صفوف که سوق کلام در بیان صفوف است با آنکه مولف برای آن نماز کتابی جدا آورده تقریباً آنست که مردم تهجد امیکردند دران صف می بستند و بسیار است که مولف رح باندک تقریبی حدیثی را که سوق آن در جای دیگر است می آرد و نیز تصریح یافته که مراد ازین نماز شب نماز تراویح است پس رد قسطلانی که گفته لا وجه لذكره ههنا نا موجه است **حدثنا** ابراهيم بن المنذر قال حدثنا ابن ابي فديك قال حدثنا ابن ابي ذئب عن سعيد المقبري عن ابي سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة ان النبي صلى الله عليه وسلم كان له حصير يبسطه بالنهار ويحتجره بالليل بود مر آن حضرت را بوریائی که میگسترد آنرا بروز و گرد خود میگرفت و بحجره می ساخت آنرا بشب در بعضی نسخ برای حجره است یعنی پرده میکرد درمیان خود و مردم فثاب اليه ناس فصفوا وراءه پس جمع شدند بسوی آنحضرت مردم و صف بستند از پس آن برای نماز **حدثنا** عبد الاعلى بن حماد قال حدثنا وهيب قال حدثنا موسى بن عقبة عن سالم ابي النضر عن بسر بن سعيد عن زيد بن ثابت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اتخذ حجرة قال حسبت انه قال من حصير في رمضان مرویست از زید بن ثابت که تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی گرفت حجرهٔ بستر گوید گمان می برم که بتحقیق زید گفته از بوریا بود در ماه رمضان فصلى فيها ليالي فصلى بصلوته ناس من اصحابه پس گذارد آن حضرت نماز در آن حجره چند شب پس گذاردند باوی نماز مردم از یاران او فلما علم بهم جعل يقعد پس وقتی که دانست و علم شد آن حضرت را بحال ایشان گشت که می نشست برای نماز فخرج اليهم فقال قد عرفت الذي رايت من صنيعكم پس برآمد بسوی ایشان فرمود تحقیق دانستم چیزی را که دیدم انکار شما فصلوا ايها الناس في بيوتكم پس بگذارید نماز ای مردم در خانهای خود فان افضل الصلوة صلوة المرء في بيته الا المكتوبة تحقیق بهتر و ثواب ترین نمازها نماز مرد است در خانه خود مگر نماز فرض و این نماز شب رمضان نماز تراویح بود و آن حضرت اجتماع و جماعت دران تجویز نفرمود تا فرض نگردد بر مردم بعد از آن در ایام خلافت عمر بن خطاب رضی الله عنه باتفاق صحابه چون ملاحظه فرضیت برطرف شد بجماعت گذاردن قرار یافت **باب ايجاب التكبير وافتتاح الصلوة** در بیان وجوب تکبیر یعنی الله اکبر گفتن با شروع نماز مولف رح چون از بیان تسویه صفوف فارغ شد شروع کرد در بیان نماز و حقیقت آن **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني انس بن مالك الانصاري

بعونها قول اما الجواب عن الاول فهو ان المولف اشار بعقد الباب الى ان اسقاط لفظ اذا كبر فكبروا وهم وان الصحيح ما رواه آخرون عن انس مع زيادة واذا كبر فكبروا وعن الثاني بان قوله واذا كبر فكبروا وان لم يدل بمنطوقه على وجوب التكبير وهي تكبير الامام لكن له دلالة بطريق الاقتضاء على ان صفة الصلوة هو هذا وهذا القدر يكفي شاهدا على مطلوبه التكبير وقد نص الاحاديث الآخر بين تكبيرة الافتتاح وغيره من التكبير فيذهب الى بعضها واجب بعضها فلا يرد انه يدل على نفي التسليم على وجوب تكبيرات سيما لم يقل به احد فتامل

اسماء الرجال

شيخ الاسلام — كتاب الوضوء

ان رسول الله … صلى الله عليه واله وسلم شرب لبنا فمضمض نوشید شیر را پس مضمضه کرد و قال ان له دسما و فرمود بدرستی مر شیر را چربی است کمی با هانان دهان نشست ازین تعلیل معلوم شود که هر چیز چرب کنند دهان را مضمضه کردن از آن مستحب است تابعه يونس وصالح بن كيسان عن الزهري متابعت کرد عقیل را یونس بن یزید و صالح بن کیسان عن الزهري متابعت کرده عقیل را

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ركب فرسا فجحش شقه الايمن خبر داد انس زهري راکه پیغمبر خدا رحمت وسلامت باد بروی سوار شد اسپی را پس افتاد از آن اسپ وخراشیده شد طرف راست آن حضرت قال انس فصلى لنا يومئذ صلوة من الصلوات وهو قاعد گفت انس پس نماز گذارد آن حضرت در ین روز نمازی از نمازها وحال آنکه نشسته بود آن حضرت فصلينا وراءه قعودا وگذاردیم ما پس آنحضرت نشسته ثم قال لما سلم انما جعل الامام ليؤتم به پس فرمود وقتی که سلام داد از نماز گردانیده نشده است امام مگر برای آنکه اقتدا واتباع کرده شود بوی فاذا صلى قائما فصلوا قياما پس وقتی که نماز کند ایستاده پس نماز کنید شما ایستاده واذا ركع فاركعوا واذا رفع فارفعوا وقتی که از رکوع سر بردارد سر بردارید شما واذا سجد فاسجدوا واذا قال سمع الله لمن حمده فقولوا ربنا ولك الحمد **حدثنا** قتيبة بن سعيد قال حدثنا الليث عن ابن شهاب عن انس بن مالك انه قال خر رسول الله صلى الله عليه وسلم عن فرس فجحش فصلى لنا قاعدا فصلينا معه قعودا گفت انس افتاد پیغمبر خدا از اسپ پس خراشیده شد بدن مبارک او پس گذارد نماز برای ما یعنی امامت کرد نشسته پس نماز کردیم ما یان پس آن حضرت نشسته فلما انصرف قال انما الامام او انما جعل الامام ليؤتم به پس وقتی که برگشت از نماز گفت نیست امام یا گردانیده نشده است امام شک راوی است مگر برای آنکه اتباع کرده شود بوی فاذا كبر فكبروا واذا ركع فاركعوا واذا رفع فارفعوا واذا قال سمع الله لمن حمده فقولوا ربنا ولك الحمد واذا سجد فاسجدوا **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرني شعيب قال حدثني ابو الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة قال قال النبي صلى الله عليه وسلم انما جعل الامام ليؤتم به فاذا كبر فكبروا واذا ركع فاركعوا واذا قال سمع الله لمن حمده فقولوا ربنا ولك الحمد واذا سجد فاسجدوا واذا صلى جالسا فصلوا جلوسا اجمعون

باب رفع اليدين في التكبيرة الاولى مع الافتتاح سواء برداشتن هر دو دست در تکبیره نخستین تحریمه با افتتاح نماز برابر دوشها **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن ابن شهاب عن سالم بن عبد الله عن ابيه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يرفع يديه حذو منكبيه اذا افتتح الصلوة بود آن حضرت که بر میداشت هر دو دستها خود را برابر دوشها وقتی که شروع کردی نماز را واذا كبر للركوع واذا رفع راسه من الركوع رفعهما كذلك ايضا و وقتی که تکبیر گفتی برای رکوع و وقتی که برداشتی سر خود را از رکوع برداشتی هر دو دست را همچنان نیز یعنی برداشتی برابر دوشها باین رفته اند شافعیه و این حدیث را متمسک خود ساخته حنفیه گفته اند که برابر گوشها بردارد و متمسک ایشان حدیثی است که وائل بن حجر و براء بن عازب و انس رضی الله عنهم نقل کرده اند و هو ان النبي صلى الله عليه وسلم كان اذا كبر رفع يديه حذاء اذنيه و چون در ین دو حدیث تعارض واقع شده ترجیح داده اند حدیث وائل را که بقیاس موافق افتاده است که رفع یدین برای اعلام اصم است پس از دوشها بلند تر باید برداشت که مقتدیان اصم بر تحریمه امام مطلع شوند وقال سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد و گفتی این دو کلمه وكان لا يفعل ذلك في السجود و بود آن حضرت که نمیکرد رفع یدین را در وقت سجده رفتن **باب** رفع اليدين اذا كبر واذا ركع واذا رفع برداشتن هر دو دست وقتی که تکبیر افتتاح گوید و وقتی که برکوع رود و وقتی که بردارد سر از رکوع **حدثنا** محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله بن المبارك قال حدثنا يونس عن الزهري قال اخبرني سالم بن عبد الله عن عبد الله بن عمر قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا قام في الصلوة رفع يديه حتى يكونا حذو منكبيه گفت ابن عمر دیدم پیغمبر خدا را رحمت وسلامت کناد خدا بروی وقتی که ایستاد در نماز برداشت هر دو دست خود را تا آنکه بودند آن دو دست برابر دو دوش او وكان يفعل ذلك حين يكبر للركوع و بود آن حضرت که میکرد رفع یدین را هنگامی که تکبیر میگفت برای رکوع ويفعل ذلك اذا رفع راسه من الركوع و میکرد آنحضرت آن رفع را وقتی که برداشتی سر از رکوع ويقول سمع الله لمن حمده و میگفت بعد برداشتن سر از رکوع سمع الله لمن حمده ولا يفعل ذلك في السجود

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

بن يوسف قال اخبرنا مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة ان رسول الله پیغمبر خدا صلى الله عليه واله وسلم قال اذا نعس احدكم وهو يصلي فليرقد چون پینکی زندگی از شما در حالی که نماز یگذارد پس باید که خواب کند یعنی سبک گرداند نماز را و تمام کرده بخسپد حتى يذهب عنه النوم تا آنکه برود از وی خواب فان احدكم اذا صلى وهو ناعس لا يدري پس بدرستی که یکی از شما چون بگذارد نماز در حالی که پینکی کننده است نمی داند که چه میگوید و میکند لعله يستغفر فيسب نفسه شاید که وی قصد استغفار و دعا کند پس بغلط دشنام کند نفس خود را و بجای اللهم اغفرلی وارحمنی اللهم عذبنی والعنی بر زبان آورد این حدیث دلالت دارد برانکه نعاس ناقض وضو نبود چه سکوت در معرض بیان حکم وقت حاجت بیان است و نعسه و نعستین و خفقه اگرچه صریح مذکور نیست لیکن باعتبار آنکه این قدر حد نعاس است و کثرت و امتداد آن موجب اشتداد و غلبه نوم و خروج از حد نعاس میتوان بدعا رسانید از ین حدیث فهم کرد در روایه کرده محمد بن نصر در قیام اللیل از حدیث انس که گفت بودند یاران پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم که انتظار می بردند نماز را پس پینکی میکردند تا آنکه می افتاد سرهای ایشان بر سینه های ایشان بستر ایستاده میشدند بسوی نماز یعنی بی آنکه وضو میکردند چنانکه در روایات دیگر صریح است و آن ناطق است بحکم نعاس و خفقه عسقلانی گفته که اسناد آن صحیح است و مروی است از ابن عباس که گفت واجب نیست وضو بر هر نائم مگر کسی که خفقه کند

ونميكرد آن رفع را در وقت سجود **حدثنا** اسحق الواسطي قال حدثنا خالد بن عبد الله عن خالد الحذاء عن ابي قلابة انه رأى مالك بن الحويرث اذا صلى كبر ورفع يديه واذا اراد ان يركع رفع يديه واذا رفع رأسه من الركوع رفع يديه ابو قلابه ديد مالك بن حويرث را وقتي كه شروع كردي نماز را الله اكبر ميگفت وبرميداشت دو دست را و وقتي كه اراده ركوع كردي برداشتي دو دست را و وقتيكه برداشتي سر از ركوع برداشتي دو دست را وحدث ان رسول الله صلى الله عليه وسلم صنع هكذا و حديث كرده مالك بن حويرث كه بتحقيق پيغمبر خدا كرده است اينچنين

باب الى اين يرفع يديه در بيان آنكه تا كجا برميدارد مصلي دو دست را قال ابو حميد في اصحابه رفع النبي صلى الله عليه وسلم حذو منكبيه گفته است ابو حميد كه عبد الرحمن بن سعد الساعدي انصاري است در ميان ياران خود كه برداشته پيغمبر خدا برابر دوشهاي خود **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني سالم بن عبد الله ان عبد الله بن عمر قال رأيت النبي صلى الله عليه وسلم افتتح التكبير في الصلوة فرفع يديه حين يكبر حتى يجعلهما حذو منكبيه شروع كرد آن حضرت تكبير را در نماز پس برداشت دو دست را هنگامي كه تكبير ميگفت تا آنكه ميگردانيد هر دو دست را برابر هر دو دوش خود واذا كبر للركوع فعل مثله و وقتي كه تكبير گفتي براي ركوع كردي مانند آنچه در افتتاح كرده بود واذا قال سمع الله لمن حمده فعل مثله و وقتي كه گفتي سمع الله لمن حمده كردي مانند آن وكان لا يفعل ذلك حين يسجد ولا حين يرفع رأسه من السجود ونميكرد آنرا هنگامي كه اراده سجده كردي و نه هنگامي كه برميداشت سر خود را از سجده **باب** رفع اليدين اذا قام من الركعتين در بيان برداشتن مصلي دو دست را وقتي كه بايستد از دو ركعت بعد از تشهد **حدثنا** عياش بن الوليد قال حدثنا عبد الاعلى قال حدثنا عبيد الله عن نافع ان ابن عمر كان اذا دخل في الصلوة كبر ورفع يديه بود ابن عمر وقتي كه در آمدي در نماز الله اكبر ميگفت و برميداشت دو دست را واذا ركع رفع يديه واذا قال سمع الله لمن حمده رفع يديه واذا قام من الركعتين رفع يديه ورفع ذلك ابن عمر الى نبي الله صلى الله عليه وسلم و رفع كرده است اين حديث را ابن عمر تا پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي ورواه حماد بن سلمة عن ايوب عن نافع عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم و روايت كرده است اين حديث را حماد ابن سلمه از ايوب از نافع از ابن عمر از پيغمبر خدا يعني حماد نقل كرده اين حديث را مرفوع ورواه ابن طهمان عن ايوب وموسى بن عقبة مختصرًا و روايت كرده است ابن طهمان از ايوب و موسى بن عقبه كوتاه اسناد يعني موقوف نقل كرده است بدانكه احاديث صحيحه چنانكه در برداشتن دستها نزد ركوع و برداشتن سر از آن اكثر از روايت و فعل ابن عمر واقع شده در برنداشتن نيز احاديث صحيحه ايراد يافته چنانكه امام اعظم نقل كرده حدثنا حماد عن ابراهيم عن علقمة والاسود عن عبد الله بن مسعود ان النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يرفع يديه الا عند افتتاح الصلوة ثم لا يعود لشيء من ذلك از عبد الله بن مسعود روايت است كه پيغمبر خدا برنميداشت دو دست خود را مگر نزد شروع كردن نماز پس تر عود نميكرد در هيچ حالي از آن برداشتن و روايت كرده طحاوي باسناد صحيح كه علي بن ابي طالب رضي الله عنه برداشت دو دست در اول تكبير پس تر اعاده نكرد و ترمذي در جامع خود دو باب وضع كرده يكي از عبد الله بن عمر چنانكه مولف رح آورده و گفته باين رفته اند جمعي كثير از كبار صحابه كه هر يك را نام ميبرد و باب ديگر وضع كرده در بيان آنكه برندارد دستها را مگر نزد افتتاح و درين باب حديث ابن مسعود آورده كه گفت بعلقمه آيا نماز بكنم براي شما نماز پيغمبر خدا پس نماز كرد و برنداشت دستها را مگر نزد افتتاح و گفته باين قايل شده اند جمعي كثير از علماي صحابه و تابعين و اينست قول سفيان ثوري و اهل كوفه كه حنفيه اند در جامع الاصول حديث ابن مسعود را بروايت ابي داود و نسائي آورده و حديث براء بن عازب بروايت ابي داود بطريق رفع آورده و همچنين منقول است بروايات صحيحه از عمر بن خطاب و علي بن ابي طالب كه ديدند ايشانرا كه برنميداشتند دستها را مگر در اول نماز و بالجمله آثار و احاديث صحيحه در هر دو جانب واقع شده علماي حنفيه كه قايل بعدم رفع اند گويند حديث رفع منسوخ بوده است

شيخ الاسلام | **كتاب الوضوء**

تشميته كه مقعدش بر زمين متمكن هست كه آن ناقض نيست اصلا و بيان غير آن و آن مذهب شافعي است و اين گفتگو در حق ماست و اما پيغمبر ما صلى الله عليه وآله وسلم پس از خصايص اوست كه خواب وي ناقض نيست بهيچ حال **حدثنا** ابو معمر عبد الله بن عمرو مقعد قال حدثنا عبد الوارث بن سعيد ذكوان قال حدثنا ايوب سختياني تابعي عن ابي قلابة بكسر قاف عبد الله بن زيد جرمي تابعي عن انس عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه قال اذا نعس احدكم في الصلوة فلينم حتى يعلم ما يقرأ و چون پينكي زند كسي از شما در نماز پس بايد كه بخواب رود تا آنكه بداند آنچه ميخواند اين غايت در حكم تعليل است دلالت دارد بر آنكه نعاس كه بحد غلبه نرسيده معفو است و مقصود حث است بر خضوع و خشوع و عدم كسل در نماز

باب الوضوء من غير حدث يعني كردن وضو از غير عروض حدث بر طهارت سابقه **حدثنا** محمد ابن يوسف فريابي قال حدثنا سفيان ثوري عن عمرو بن عامر انصاري قال سمعت انسا ح حرف است دال بر تحويل از اسناد اول بعد تمام آن بسوي اسناد ديگر قال گفت مولف و حدثنا مسدد قال حدثنا يحيى بن سعيد قطان عن سفيان در اول تا ثوري يك واسطه بود و درين اسناد دو واسطه باسقوط لفظ بحديث سفيان قال حدثني عمرو بن عامر در اول بلفظ عن بود عن انس در اول تصريح بسماع بود از وي رضي الله عنه قال كان النبي بود پيغمبر صلى الله عليه وآله وسلم يتوضأ عند كل صلوة وضو ميكرد نزد هر نماز فرض بطريق استحباب بجهت احراز فضل نور على نور و اين عادت غالبه بود و تحقيق

وانا ابن عمر که راوی این حدیث رفع است عمل برخلاف آن دیده اند بر روایت حدیث منسوخ رواست وچون راوی را بنید که عمل برخلاف روایت خود کرده آن حدیث احتجاج را نشاید چنانکه در اصول مقرر گشته روایت کرده اند از ابراهیم نخعی که حدیث کرده مرا جمعی کثیر که عدد ایشان آن نتواند کرد که عبدالله بن عمر را دیدند که برنداشت دستها را مگر در ابتدای نماز و ذکر کرده است طحاوی در مشکلات آثار از مجاهد که گفت نماز گذاردم خلف ابن عمر نبود که دست بردارد مگر در تکبیر اولی در نهایه شرح هدایه آورده که عبدالله بن زبیر دید مردی را که نماز میگذارد در مسجد حرام و بر میداشت دستها نزد در رکوع و نزد سر برداشتن از رکوع چون آمد فارغ شد از نماز گفت او را که چنین مکن تحقیق این چیزی بود که کرده بود رسول خدا بعد از آن ترک کرده است و گفت مجاهد خدمت کردم ابن عمر را بیست سال و ندیده ام او را که برداشته دستها را در چیزی از نماز مگر در تکبیر اولی انتهی پوشیده نماند که قول بنسخ با این همه آثار و عمل جمعی کثیر از صحابه خالی از اشکال نیست درین باب آسان تر از آن نیست که سنیت رفع و عدم رفع هر دو قائل شویم والله اعلم این جمله منقول و منتخب است از فتح المنان فی تائید مذهب النعمان که شیخنا شیخ المحدثین فی اوانه ابو المجد عبد الحق رضی الله عنه بطریق بسط و استیفا این مطلب را بیان فرموده دیگر بدانکه مذهب مشهور شافعیه رفع یدین است در رکوع و بر داشتن از آن و قائل نیستند در رفع یدین وقت برخاستن از تشهد و این حدیث که مولف در باب اخیر آورده معاضد است آنرا احادیث کثیره صحیحه انا ابن عمر و غیر او بعضی از شافعیه گویند که این هم سنت است اگرچه ذکر نکرده است آنرا شافعی بنا بر وصیت او که گفته اگر برخلاف حکم من حدیثی صحیح یابید ترک کنید قول مرا و عمل کنید بر حدیث و تصحیح کرده سنیت آنرا نووی برخلاف اکثر شافعیه **باب** وضع اليمنى على اليسرى فى الصلوة در بیان نهادن دست راست بر دست چپ در نماز در حالت قیام **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن ابى حازم عن سهل بن سعد قال كان الناس يؤمرون ان يضع الرجل اليد اليمنى على ذراعه اليسرى فى الصلوة گفت سهل بودند مردم که امر کرده می شدند این را که بنهد مرد دست راست را بر دست چپ در نماز قال ابو حازم لا اعلمه الا ينمى ذلك الى النبى صلى الله عليه وسلم گفت ابو حازم نمیدانم سهل را مگر آنکه نسبت میکرد این امر را بسوی پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بروی قال اسمعيل ينمى ذلك ولم يقل ينمى گفته است اسمعیل بصیغه مجهول و نگفته است بصیغه معلوم **باب** الخشوع فى الصلوة در بیان ترس از عقاب بر تقصیرات در نماز و علامت خشوع حضور و تذلل و عدم التفات است بچپ و راست **حدثنا** اسمعيل قال حدثنى مالك عن ابى الزناد عن الاعرج عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال هل ترون قبلتى ههنا استفهام انكاريست یعنی آیا می بینید نگاه من در طرف قبله و بس والله ما يخفى على ركوعكم ولا خشوعكم وانى لاراكم وراء ظهرى سوگند بخدا پوشیده نیست بر من رکوع شما و خشوع شما و تحقیق من می بینم شما را از پس پشت خود فرمود این را آن حضرت چون دانست که در نماز کمال حضور و خشوع ندارند و این حضور از مستحبات است هم ازین جهت باعاده نماز نفرمود و ابن مبارک از عمار یاسر نقل کرده که انجلا از ارکان نماز مصلی بحضور ادا میکند آنرا مینویسند و در کلام بسیاری از علماست که حضور از واجبات است **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة قال سمعت قتادة عن انس بن مالك عن النبى صلى الله عليه وسلم قال اقيموا الركوع والسجود گفت برپا دارید و درست کنید رکوع و سجود را فوالله انى لاراكم من بعدى وربما قال من بعد ظهرى اذا ركعتم واذا سجدتم پس سوگند بخدا تحقیق من می بینم شما را از پس خود و بسا است که فرموده از پس پشت خود وقتی که رکوع کنید و وقتی که سجده کنید **باب** ما يقرأ بعد التكبير چیزی که خوانده میشود از قرآن و غیر آن بعد از تکبیر **حدثنا** حفص بن عمر قال حدثنا شعبة عن قتادة عن انس ان النبى صلى الله عليه وسلم وابا بكر وعمر كانوا يفتتحون الصلوة بالحمد لله رب العالمين مرویست از انس که پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بروی و ابوبکر و عمر رضی الله عنهما بودند که ابتدا میکردند نماز را بالحمد لله رب العالمين الحمد بضم دال بطریق حکایت است ظاهر حدیث بلکه صریح ناظر است

شیخ الاسلام | | کتاب الوضوء

قصد تحقق مطلوب بر تقدیر احتیاج است چنانچه گوئی چون قصد جهاد کنید پس بجوید سلاح را و تهیه کنید یعنی اگر موجود و تیار نباشند و ظاهر است که وضو بعد تحقق منتقض نمی شود مگر بناقض و منافی آن و قیام بنماز دیگر منافی نبود و شرایط و آلات مقصود لذاته نباشند که تجدد آن مطلوب گردد بلکه رجوع بدان بقدر توسل تحصیل آنچه مقصود از ان است ازینجاست که تقدیر کند در آیه حال حدث را و استدلال کرده دارمی بران بحدیث مرفوع که نیست وضو مگر از حدث طحاوی گفته احتمال دارد که وضوء آنحضرت برای نماز بقصد طلب فضل باشد نه وجوب بدلیل آنچه روایت کرده از عبدالله بن عمر در جواب سوال از وضو روی نزد هر نماز که گفت تحقیق دانسته ام که کافیست وضو من برای نماز صبح و نمازها همه مادام که حدث نکنم لیکن شنیده ام پیغمبر خدا را صلی الله علیه و آله وسلم که میفرمود کسی که وضو کند بر طهارت مینویسد خدای تعالی بآن ده حسنه را پس درین رغبت کرده ام و در روایت کرده انس نیز چیزی که دلالت میکند بر یاد کرنا و اگر چنین می بود وسعت نمیکرد انس را و نه غیر او را که مخالفت میکرد آنحضرت را و احتمال دارد که فرض باشد و لاکن بران حضرت خاصه بعد از ان منسوخ گشت بدلیل آنچه روایت کرده که پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم امر کرده شد بوضو برای هر نماز بطهارت باشد یا غیر آن پس وقتیکه شاق آمد این عمل بران حضرت امر کرده شد بمسواک نزد هر نماز و فرو انداخته شد از وی حکم وضو مگر از حدث و قومی باستمرار حکم وجوب رفته و نقل کرده ابن عبد البر از عکرمه و ابن سیرین و غیر ایشان و استبعاد کرده آنرا نووی و جزم کرده باستقرار اجماع بر عدم وجوب باید دانست که عمل صحابه نیز درین باب مختلف آمده اگرچه ابن شاهین گفته نرسیده مرا که کسی از صحابه و تابعین قصد میکرد وضو را برای هر نماز مگر ابن عمر لیکن ابن ابی شیبه روایت کرده که بودند خلفاء راشدین که وضو میکردند برای هر نماز و برین تقدیر تعلیق موافقت در باب من لم يتوضأ من لحم الشاة محمول بر نفی نظر و جوب باشد والله اعلم

حدثنا خالد بن مخلد بفتح میم قال حدثنا سليمان بن بلال قال حدثنى يحيى بن سعيد الانصارى قال اخبرنى بشير بن يسار قال اخبرنى سويد بن النعمان قال خرجنا مع رسول الله گفت سوید برآمدیم همراه پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم عام خیبر سال فتح خیبر حتى اذا كنا بالصهباء صلى لنا رسول الله نا چون شدیم بموضع صهبا نماز

در جزو نابودن تسميه شافعيه چون قائل بجزئيت تسميه اند تاويل كرده اند آنرا كه مراد اينجا سورة الحمد است واحاديث ديگر ناطق است بجزو بودن تسميه حنفيه باحاديث صحيحه وانكه صريح در عدم جزئيت است وحق آنست كه احاديث متعارضند ولهذا امام اعظم بسنيت خواندن تسميه در اول فاتحه قائل شده واين مبحث در جاى خود بتفصيل يافته است **حدثنا** موسى بن اسمعيل قال حدثنا عبد الواحد بن زياد قال حدثنا عمارة بن القعقاع قال حدثنا ابو زرعة قال حدثنا ابو هريرة قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يسكت بين التكبير وبين القراءة اسكاتة قال احسبه قال هنية گفت ابو هريره بود پيغمبر خدا كه سكوت ميكرد ميان تكبير وميان قرأت يك سكوتى گفت ابو زرعه گمان ميبرم ابو هريره را كه گفت هنية بضم ها وفتح نون وتشديد يا بمعنى زمانى قليل فقلت بابى انت وامى يا رسول الله اسكاتك بين التكبير وبين القراءة ما تقول پس گفتم تو بدل پدر ومادر منى اى رسول خدا در خموشى خود ميان تكبير وميان قرأت چه ميگوئى تو قال اقول فرمود ميگويم اللهم باعد بينى وبين خطاياى كما باعدت بين المشرق والمغرب اى پروردگار دورى كن ميان من وميان خطاهاى من چنانكه دورى كرده ميان مشرق ومغرب اللهم نقنى من الخطايا كما ينقى الثوب الابيض من الدنس اى پروردگار پاك كن مرا از خطاها چنانكه پاك كرده مى شود جامه سفيد رنگ از چرك اللهم اغسل خطاياى بالماء والثلج والبرد اى پروردگار بشوى خطاهاى مرا بآب وبرف وتژاله مقصود مبالغه در شستن است **باب** العمل فى الصلوة **حدثنا** ابن ابى مريم قال حدثنا نافع بن عمر قال حدثنى ابن ابى مليكة عن اسماء بنت ابى بكر ان النبى صلى الله عليه وسلم صلى صلوة الكسوف فقام فاطال القيام نماز گذارد آنحضرت نماز كسوف آفتاب پس ايستاد براى نماز ودراز كرد قيام را ثم ركع فاطال الركوع پستر ركوع كرد ودراز كرد ركوع را ثم قام فاطال القيام پستر قيام كرد از ركوع ودراز كرد قيام را ثم ركع فاطال الركوع پستر باز ركوع كرد ودراز كرد ركوع را ثم رفع ثم سجد پستر سر از ركوع برداشت پسته سجده كرد فاطال السجود پس دراز كرد سجده را ثم رفع ثم سجد فاطال السجود پستر برداشت سر از سجود وسجده كرد وپسته دراز كرد سجده را ثم قام فاطال القيام پستر ايستاد براى ركعت دوم ودراز كرد قيام را ثم ركع فاطال الركوع پستر ركوع كرد ودراز كرد ركوع را ثم رفع فاطال القيام پستر سر از ركوع برداشت ودراز كرد قيام را ثم ركع فاطال الركوع پستر ركوع دوم كرد ودراز كرد آنرا ثم رفع فسجد پستر سر از ركوع دوم برداشت پس سجده كرد فاطال السجود پستر دراز كرد سجده را ثم رفع ثم سجد فاطال السجود پستر سر از سجده برداشت ودراز كرد سجده را ازين دو ركعت نماز كسوف در هر ركعت ركوع دوبار كرده ثم انصرف فقال قد دنت منى الجنة پستر برگشت آن حضرت از نماز وگفت بتحقيق نزديك شد از من بهشت حتى لو اجترأت عليها لجئتكم بقطاف من قطافها تا آنكه اگر دليرى ميكردم بر آن بهشت هر آينه مى آوردم شما را بخوشه انگورى از خوشهاى بهشت وبيا وردا زانكه اذن نيافت از پروردگار ودنت منى النار حتى قلت اى رب او انا معهم ونزديك شد از من دوزخ تا آنكه گفتم اى پروردگار من آيا من با ايشانم كلمه او مركب از همزه استفهام وواو عطف است بر مقدر كه اهل دوزخ اند فاذا امرأة پس ناگاه در دوزخ زنى بود حسبت انه قال تخدشها هرة اين كلام نافع بن عمر است ميگويد گمان ميبرم كه ابن ابى مليكه گفته است كه پوست ميكند آن زن را گربه قلت ما شان هذه گفتم خازنان دوزخ چه حال است اين زن را قالوا حبستها حتى ماتت جوعا لا هى اطعمتها ولا ارسلتها تاكل گفتند بند كرده اين زن اين گربه را تا آنكه مرد آن گربه از گرسنگى نه آن زن طعام داد آنرا ونه سر داد كه بخورد قال نافع حسبت انه قال من خشيش او خشاش گفت نافع گمان دارم كه ابن مليكه گفته است از خشيش زمين يا خشاش بر دو بفتح خا معجمه بمعنى حشرات يعنى كرمهاى زمين مطابقت اين حديث بترجمه كه قرأت بعد تكبير است ظاهر نيست واطالت قيام را دليل بر ين ساختن بر دور است در بعضى روايات بر سر اين حديث بابى ديگر عقد كرده

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

عن منصور عن مجاهد بن جبر تابعى سماع وى از ابن عباس ثابت است در جمله احاديث عن ابن عباس انه قال مر النبى گذشت پيغمبر صلى الله عليه وآله وسلم بحائط من حيطان المدينة او مكة بباغى از باغهاى مدينه يا مكه شك راوى است فسمع صوت انسانين يعذبان فى قبورهما پس شنيد آواز دو آدمى كه عذاب كرده ميشوند در قبرهاى خود فقال النبى پس فرمود پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم يعذبان وما يعذبان فى كبير عذاب كرده ميشوند اين دو صاحب قبر وحال آنكه عذاب كرده نمى شوند درين وقت در امرى گران كه دشوار بود محافظة آن يا در گناهى كه بزرگ بود نزد مردم ثم قال بلى پستر فرمود آرى كبيره است از روى گناه وعذاب كان احدهما لا يستتر من بوله بود يكى از آن دو كس كه پرده نميگرفت از بول خود ومحافظت نميكرد ونگاه نمى داشت خود را از آن چنانچه در روايه ديگر است لا يستبرى از براءت ودر روايه ابو نعيم است در مستخرج وى لا يتوقى ودر روايه مسلم لا يتنزه از نزاهت بمعنى دورى از تنزه نكرده از اينجا تاكيد مبالغه در استنجا مفهوم نبود وتواند كه معنى آن باشد كه پرده نميگرفت در وقت بول وكشف ميكرد عورت خود را ليكن در حديث است آنچه دلالت دارد بر آنكه بول را خصوصيتى است در عذاب القبر چنانچه در روايه ابى بكره نزد احمد وابن ماجه است اما يكى از آن دو عذاب كرده ميشود در بول وهمچنين نزد طبرانى از انس روايه كرده ابن خزيمه در صحيح خود از ابو هريره مرفوعا كه فرمود اكثر عذاب قبر از بول است وكان الآخر يمشى بالنميمة وبود آن آدم ديگر كه ميرفت بسوى مردم بسخن چينى نميمه نقل كردن سخن يكى را بديگرى بقصد افساد واضرار واين از اقبح قبايح است ومعدود از كبائر و در حديث آمده كه حق تعالى نظر نميكند بسوى كسى كه دو روبه است ودر صحيح آمده كه سخن چين در بهشت نميآيد وعمر بن خطاب رضى الله عنه بكعب احبار گفت كه كدام گناه را در توريت عظيم خوانده گفت سخن چينى كه فرموده آيا از قتل كردن عظيم تر است گفت از سخن چينى قتل حادث شود وچندين شرهاى ديگر پيدا آيد كذا فى ترجمة المشكوة ثم دعا بجريدة پستر طلبيد آنحضرت شاخى بى برگ از خرما ودر روايه اعمش بعسيب يعنى شاخى از خرما كه برگ بر نيا ورده پس آورده شد آن شاخ فكسرها كسرتين پس

باب رفع البصر الی الامام فی الصلوٰة گویند دیگر اعمال را در رکعت واحده در رکوع مگر بتعدد است کتر مناسبت هم عنوان باین نماز در عمل بعنوان
دربیان جواز برداشتن نظر بسوی امام در نماز وقالت عائشة قال النبی صلی الله علیه وسلم فی صلوٰة الکسوف رایت جهنم
یحطم بعضها بعضا حین رأیتمونی تأخرت گفت عایشه فرمود پیغمبر خدا رحمت وسلامت حق باد بروی در نماز کسوف دیدم دوزخ را که میخورد
بعض او مر بعض را کنایت از تموج آتش و شدت آنست هنگامی که دیدید شما مرا که پس آمدم درین جزو موافقت دارد بترجمه **حدثنا** موسی
قال حدثنا عبد الواحد قال حدثنا الاعمش عن عمارة بن عمیر عن ابی معمر قال قلت لخباب اکان رسول الله صلی الله علیه وسلم یقرء
فی الظهر والعصر قال نعم گفت ابومعمر گفتم مر خباب را آیا بود پیغمبر خدا که میخواند در نماز ظهر و عصر قرآنی گفت آری میخواند فقلنا بم کنتم تعرفون
ذلک قال باضطراب لحیته پس گفتیم که بچه چیز بود که شما که میدانستید خواندن را گفت بحرکت ریش او مناسبت بترجمه ازین جز
معلوم شد نظر بسجده گاه اگرچه داخل خشوع است وآنرا مستحب داشته اند اما نظر با نحضرت خصوص برای تعلیم احکام نماز سر همه عبادتهاست
وآنکه شافعیه گویند باید که پیوسته نظر بسجده گاه داشته باشد نسبت بعلماء اهل زمان خود گفته اند **حدثنا** حجاج قال حدثنا شعبة
قال حدثنا ابو اسحٰق قال سمعت عبد الله بن یزید یخطب قال حدثنا البراء وکان غیر کذوب انهم کانوا اذا صلوا مع النبی صلی
الله علیه وسلم فرفع رأسه من الرکوع قاموا قیاما حتی یرونه قد سجد گفت عبد الله بن یزید حدیث کرد مرا براء بن عازب و بود
آن براء که دروغ نمیگفت این را که صحابه رسول بودند وقتی که نماز میکردند با پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و برمیداشت آن حضرت سر خود را از رکوع
استاده می بودند استادنی تا آنکه میدیدند آن حضرت را که سجده کرده **حدثنا** اسمٰعیل قال حدثنی مالک عن زید بن اسلم عن عطاء بن
یسار عن عبد الله بن عباس قال خسفت الشمس علی عهد النبی صلی الله علیه وسلم گرفته شد آفتاب در زمان حیات پیغمبر خدا
رحمت کنا دخدا بروی خسوف وکسوف بیک معنی هست و در قولی خسوف گرفتن ماه را گویند وکسوف گرفتن آفتاب را فصلی فقالوا یا رسول
الله رأیناک تناولت شیئا فی مقامک ثم رأیناک تکعکعت پس نماز گذارد آن حضرت وگفتند حاضران ای رسول خدا دیدیم ترا
که میگیری چیزی را در جاییکه استاده پس تر دیدیم ترا که باز آمدی و پس باشدی فقال انی رأیت الجنة فتناولت منها عنقودا
پس فرمود بتحقیق دیدم بهشت را پس گرفتم از بهشت خوشه انگوری برای خود ولو اخذته لاکلتم منه ما بقیت الدنیا واگر گرفتمی برای شما
میخوردید انسان مادامی که دنیا باقیست بعضی گویند که مراد اراده گرفتن بود وچون اذن نبود آن حضرت نگرفت ونیز طعام جنت فانی نمی شود
ودر دنیا همی فانی جز آنکه منافی بر است نتواند گنجید چون مقصود از ایراد این حدیث آن بود که مقتدی نظر میکرد حال امام را بهمین مقدار که دیدند
که آن حضرت مراجعت نمود از مقامی که ایستاده بود مطابق ترجمه است وا تمحدیث بتمام ایراد نیافته وجواب مراجعت هم مذکور نشد **حدثنا**
محمد بن سنان قال حدثنا فلیح قال حدثنا هلال بن علی عن انس بن مالک قال صلی لنا النبی صلی الله علیه وسلم ثم رقی
المنبر فاشار بیدیه قبل قبلة المسجد نماز گذارد بجماعت آن حضرت پس تر برآمد منبر را واشارت کرد بدو دست خود جانب قبله
مسجد ثم قال لقد رأیت الآن منذ صلیت لکم الصلوٰة الجنة والنار ممثلتین فی قبلة هذا الجدار پس تر فرمود بتحقیق دیدم
درین زمان در مدتیکه نماز کردم برای شما نماز بهشت و دوزخ را در حالی که صورت گرفته شده اند در جانب قبله این دیوار پوشیده نماند
که دیدن بهشت و دوزخ اگر بر حقیقت محمول باشد پس مراد از قبله دیوار جانب نظر خواهد بود واگر مراد صورت مثالیه بهشت و دوزخ است
چنانکه قول بعضی است پس تمثیل در همین دیوار میتواند بود فلم ار کالیوم فی الخیر والشر ثلاثا پس ندیده ام منظری همچو دیدن امروز
در احوال نیکی وبدی سه بار فرمود این قول را وجه مطابقت این حدیث بترجمه که دیدن مقتدیست جانب امام تکلفها کرده اند یکی آنکه امام
رفع بصر کرد بسوی چیزی پس مناسب شد بدیدن مقتدی بسوی امام دیگر آنکه این حدیث مختصر حدیث نماز کسوفست و در وی دیدن

مناسبته مع الترجمة باعتبار ان قوله علیه السلام لقد رایت الخ یدل علی نظره علیه السلام الی جانب قدامه فیقاس علیه حال المأموم ایضا وباعتبار ان المقصود بالترجمة نفی وجوب النظر الی موضع السجود وقد حصل وان التفسیر الرفع الی الامام فکان تصویرا له

اسماء الرجال

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

پوشیده نماند بعد علم بقبول شفاعت کلمه لعل که مشتمل بر شبهه واحتمال هست مستقیم نبود مگر آنکه برای تعلیل گویند لیکن توقیت دعا یا قبول آن با غیر ... عدم دخل رطوبت شاخ در سبب تخفیف اصلا نظر بسیاق حدیث خالی از تکلف نیست وهمچنین آنچه خطابی گفته در جریده تر خاصیتی هست که در خشک نباشد بلکه آن از جهت تبرک آثار پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم و دعای اوست چه برکت آثار شریف خود ظاهر و باهر هست وموقوف بر جریده وغیر آن نیست

بجانب امام واقع شده وپنهان نیست تکلفی که درین دو توجیه است وآنچنین توجیه دیگرهم میتوان کرد که خطبه را حکم نماز داده اند در بسیاری از احکام وچون دیدن در خطبه روا بود در صلوة نیز روا باشد **باب رفع البصر الی السماء فی الصلوة** این باب در حکم برداشتن نظر بسوی آسمان

درنماز **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا یحیی بن سعید قال حدثنا ابن ابی عروبة قال حدثنا قتادة ان انس بن مالک حدثهم قال قال النبی صلی الله علیه وسلم ما بال اقوام یرفعون ابصارهم الی السماء فی صلوتهم چه حال مردم است که برمیدارند نظرهای خود را جانب آسمان در نماز خود آن حضرت در اثنای نماز معلوم فرموده بود که بعضی مردم نظر بسوی آسمان کرده بودند بعد از نماز بطریق ابهام فرمود از ترس آنکه آن مردم شکسته دل نشوند چه نصیحت در جمع مردم رسوائی دارد فاشتد قوله فی ذلک حتی قال لینتهن عن ذلک او لتخطفن ابصارهم پس سخت شد فرمودن آن حضرت درین باب تا آنکه فرمود هر آینه باز آیند از ین دیدن یا سلب کرده شود بصارتهای ایشان نظر کردن بسوی آسمان در نماز که منافی خشوع است مکروه است باجماع اگرچه نهی شده و وعید ناظر در حرمت است اما خارج از نماز وقت دعا کراهتی ندارد وگفته اند که آسمان قبلهٔ دعاست چنانکه کعبه قبلهٔ نماز است و در غیر دعا هم نظر بآسمان مکروه نیست

باب الالتفات فی الصلوة چپ وراست دیدن در نماز بی آنکه روی از قبله بگرداند مکروه است **حدثنا** مسدد قال حدثنا ابو الاحوص قال حدثنا اشعث بن سلیم عن ابیه عن مسروق عن عائشة رضی الله عنها قالت سالت رسول الله صلی الله علیه وسلم عن الالتفات فی الصلوة گفت عائشه پرسیدم آن حضرت را از التفات کردن چپ وراست دیدن در نماز فقال هو اختلاس یختلسه الشیطان من صلوة العبد فرمود این التفات ربودنی است که می رباید آنرا شیطان از نماز بنده وآن ذوق حضور ولذت مناجات وخشوع است که از ین التفات از دست میرود واز قبح این فعل آنرا تشبیه بفعل شیطان داده اند یا آنکه چون شیطان حائل می شود در حضور وقلب بنده باعث میشود برین التفات نسبت کرده اند این فعل را بشیطان **حدثنا** قتیبة قال حدثنا سفیان عن الزهری عن عروة عن عائشة ان النبی صلی الله علیه وسلم صلی فی خمیصة لها اعلام نماز گذارد آن حضرت در چادری سیاه که او را علمها بود فقال شغلتنی اعلام هذه اذهبوا بها الی ابی جهم واتونی بانبجانیة پس فرمود باز داشت مرا علمهای این چادر ببرید آنرا بسوی ابوجهم وبیارید مرا بجای آن چادر ساده انبجانیه بفتح همزه وسکون نون وفتح موحده وجیم والف ونون مکسوره وتشدید یاء مثناة چادری که آنرا علم نباشد وجه مطابقت حدیث بترجمه آنست که نظر را اعلام چادر که بر دوش آن حضرت بود افتاده واین قریب بالتفات است بهم ازین جهت آنرا از دوش خود انداخته ومحض نظر کردن بر آن در نماز ناپسندیده ونسبت بمقام عالی آن حضرت همین قدر نیز مکروه بوده است وآنرا داخل التفات داشته واین حدیث در باب اذا صلی فی ثوب له اعلام بشرح تر از ین گذشته است **باب** هل یلتفت لامر ینزل به او یری شیئا او بصاقا فی القبلة آیا التفات کند مصلی از جهت امری که نازل شود در اثنای نماز مانند افتادن دیوار یا رسیدن دام و دد ویا دیدن بلغمی در قبله جواب محذوف است یعنی التفات رواست وقال سهل التفت ابو بکر فرای النبی صلی الله علیه وسلم و گفت سهل التفات کرد ابو بکر در نماز پس دید پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی چنانکه در حدیث گذشت **حدثنا** قتیبة بن سعید قال حدثنی اللیث عن نافع عن ابن عمر انه قال رای رسول الله صلی الله علیه وسلم نخامة فی قبلة المسجد وهو یصلی بین یدی الناس فحتها بتحقیق ابن عمر گفت دید پیغمبر خدا آب بینی در دیوار قبله مسجد وحال آنکه نماز میگذارد پیش دست مردم ظاهر آنست که در حال امامت بود آن حضرت پس تراشید ودور کرد آنرا ثم قال حین انصرف ان احدکم اذا کان فی الصلوة فان الله تعالی قبل وجهه پس فرمود هنگامی که برگشت از نماز بتحقیق یکی از شما وقتی که باشد در نماز بتحقیق خدای برتر پیش روی او ست بجهت وا سعادت فلا یتنخمن احد قبل وجهه فی الصلوة پس نخامه نیندازد هیچکس از شما پیش روی خود در نماز رواه موسی بن عقبة

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

ودر صدر را از ال نموده وتحقیق تاسی کرده بریدة بن الحصیب صحابی باین عمل آنحضرت وصیت کرده بود که نهاده شود بر قبر او دو جریده چنانچه در جنایز مذکور گردد مصرع نومید هم مباش که رحمت بهانه جوست ؛ وبعضی گویند که علم آن مفوض موکول است بعلم نبوت تا در آن هم سر باشد وتتمه مباحث در جنایز معلوم شود

باب ما جاء فی غسل البول اثری که آمده است در شستن بول یعنی بول آدمی وقال النبی صلی الله علیه وآله وسلم لصاحب القبر کان لا یستتر من بوله ولم یذکر سوی بول الناس وفرمود آنحضرت برای صاحب قبر بود وی که احتیاط نمی کرد از بول خود چنانکه در حدیث سابق گذشت وذکر نکرد غیر بول مردم را از ابوال سایر حیوانات بدلیل اضافه بول بسوی ضمیر که راجع است بصاحب قبر در روایة اینده من البول محمول برین است وسایر مردم که مثل او باشند در ذات وصفات بشری ملحق بوی باشند وبرین قیاس تواند بود حیوان غیر ماکول اللحم واما ماکول اللحم پس حجة نیست درین حدیث بر نجاست بول آن ومقصود مولف ظاهرا اشاره باین معنی است لیکن قایل نجاست را چون قایل بطهارت حجتی دیگر است که محل غور دیدن است

حدثنا یعقوب بن ابراهیم دورقی قال حدثنا اسماعیل بن ابراهیم بن علیة این برادر یعقوب است قال حدثنی روح بفتح را ابن قاسم تمیمی از ثقات بصریان است قال حدثنا عطاء بن ابی میمونة بصری مولی انس عن انس بن مالک رضی الله عنه قال کان النبی بود پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم اذا تبرز لحاجته اتیته بماء فیغسل به وفقیه بجائیکه میرفت برای حاجت خود می آوردم آب برای

وابن ابی رواد عن نافع روایت کرده است موسی بن عقبه وابن ابی رواد از نافع واین حدیث را احمد موصول آورده ودر وی ایراد است که مکث بعد فراغ از نماز کرده بود حدثنا یحیی بن بکیر قال حدثنا اللیث بن سعد عن عقیل عن ابن شهاب قال اخبرنی انس بن مالک قال بینما المسلمون فی صلوة الفجر لم یفجأهم الا رسول الله صلی الله علیه وسلم کشف ستر حجرة عائشة گفت انس در میان آنکه مسلمانان در نماز فجر بودند وابوبکر امامت میکرد ایشان را در ایام مرض موت آن حضرت در نیافت ایشان را مگر پیغمبر خدا در حالی که برداشت پرده حجره عایشه را فنظر الیهم وهم صفوف پس نگاه کرد آنحضرت بسوی ایشان وایشان صفها بسته نماز می کردند فتبسم یضحک پس دندان سفید کرد در حالی که خنده میکرد از اجتماع ایشان در نماز وذوق امتثال ایشان باقتدای نماز ابوبکر فنکص ابو بکر رضی الله عنه علی عقبیه لیصل له الصف پس رجوع کرد ابوبکر بر عقب خود تا برسد از جهت برآمدن پیغمبر خدا بصف فظن انه یرید الخروج پس گمان کرد ابوبکر که بتحقیق پیغمبر خدا میخواهد برآمدن وهم المسلمون ان یفتتنوا فی صلوتهم وقصد کردند مسلمانان که در نماز بودند اینکه بیفتند در فتنه در نمازهای خود فاشار الیهم ان اتموا صلوتکم پس اشارت کرد آن حضرت بسوی ایشان اینکه تمام کنید نماز خود را وارخی الستر وتوفی فی آخر ذلک الیوم وانداخت پرده را ووفات کرد آنحضرت در آخر همان روز صلی الله علیه وسلم

باب وجوب القرأة للامام والماموم فی الصلوات کلها فی الحضر والسفر در بیان واجب بودن قرات قرآن مر امام را ومقتدی را در نمازها همه نمازها در حضر وسفر وما یجهر فیهما وما یخافت حدثنا موسی قال حدثنا ابو عوانة قال حدثنا عبد الملک بن عمیر عن جابر بن سمرة قال شکا اهل الکوفة سعدا الی عمر فعزله واستعمل علیهم عمارا گفت جابر شکایت کردند اهل کوفه سعد بن ابی وقاص را که امیر بود بر ایشان بسوی امیر المومنین عمر بن الخطاب رضی الله عنه پس عزل کرد عمر سعد را او عامل وامیر گردانید بر اهل کوفه عمار بن یاسر را فشکوا حتی ذکروا انه لا یحسن یصلی بیان شکایت است یعنی شکایت کردند تا آنکه ذکر کردند که سعد نیک نمیداند که نماز گذارد فارسل الیه فقال یا ابا اسحاق ان هؤلاء یزعمون انک لا تحسن تصلی پس فرستاد عمر کسی را بسوی سعد وی آمد پس گفت ای ابو اسحق کنیت سعد است این مردم گمان میکنند که تو نیک نمیگذاری نماز را فقال اما انا والله فانی کنت اصلی بهم صلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم ما اخرم عنها پس گفت سعد هر چونکه باشد سوگند بخدا بتحقیق بودم که می گذاردم با ایشان نماز مانند نمازی که پیغمبر خدا میکرد وترک نمیکردم از آن چیزی اصلی صلوة العشاء فارکد فی الاولیین واخف فی الاخریین میگذاردم نماز عشاء را پس دراز میکنم قیام را تا آخر شود قرات مسنون در دو رکعت نخستین واخفا میکنم در دو رکعت پسین گویا آن جماعه شکوه از نماز عشاء کرده بودند که تخصیص ذکر نماز عشاء کرده است قال ذلک الظن بک یا ابا اسحق گفت عمر این گمان است بتو ای ابو اسحق فارسل معه رجلا او رجالا الی الکوفة یسأل عنه اهل الکوفة پس فرستاد عمر با سعد مردی را یا چند کس را شک راوی است بسوی کوفه در حالی که می پرسید از سعد و معامله او دیگر مردم کوفه را که در کوفه بودند فلم یدع مسجدا الا سأل عنه ویثنون علیه معروفا پس نگذاشت آن فرستاده هیچ مسجدی را مگر آنکه پرسید از سعد وستایش میکردند بر وی نکوئی را حتی دخل مسجدا لبنی عبس فقام رجل منهم یقال له اسامة بن قتادة یکنی ابا سعدة تا آنکه درآمد فرستاده مسجدی را که مر بنی عبس را بود که قبیله کلانیست از قیس پس ایستاده وی در بنی قبیله که گفته می شد نام او اسامه بن قتاده وکنیت کرده می شد با باسعده قال اما اذ نشدتنا فان سعدا لا یسیر بالسریة ولا یقسم بالسویة ولا یعدل فی القضیة گفت وقتی که طلب کردی وپرسیدی ما را بتحقیق سعد نمیرفت با لشکر بجنگ در روایتی واقع شده که گفت شکار او را مانع است از رفتن بجنگ قسمت نمیکند غنیمت را به برابری وعدالت نمیکند بقضیه واین همه دروغ گفته بود آن مرد قال سعد اما والله لادعون بثلث گفت سعد آگاه باش بخدا که دعا میکنم بسه چیز در برابر این سه عیبی که کرده اللهم ان کان عبدک هذا کاذبا قام

شیخ الاسلام | کتاب الجنائز

مذکور نیست تواند بود که مجاهد شنیده این حدیث را گاهی از ابن عباس بلا واسطه وگاهی بواسطه طاؤس عن ابن عباس قال مر النبی صلی الله علیه وآله وسلم بقبرین فقال انهما لیعذبان وما یعذبان فی کبیر اما احدهما فکان لا یستتر من البول واما الآخر فکان یمشی بالنمیمة ثم اخذ جریدة رطبة پس گرفت جریده تر را که عسیب النخل است آورده شد فشقها نصفین پس پاره کرد آن را دو نیمه فغرز علی کل قبر واحدة پس نشاند بر سر قبر یک نیمه را قالوا یا رسول الله لم فعلت هذا قال لعله ان یخفف عنهما ما لم ییبسا تخفیف وتحتیه هر دو روایت است وقال محمد بن المثنی پیشتر مذکور شد که قال کمتر است از حدثنی در رتبه وحدثنا وکیع عطف است بر حدثنا محمد بن خازم قال حدثنا الاعمش قال سمعت مجاهدا مثله ودر بیت الخریز تصریح است بسماع اعمش برای دفع شبهه تدلیس در اسناد اول

باب ترک النبی صلی الله علیه وآله وسلم والناس الاعرابی حتی فرغ من بوله فی المسجد گذاشتن پیغمبر خدا رحمت خاص خدا باد بر وی وسلام ومردم آن بادیه نشین را که در مسجد بول میکرد باز نداشتن از عنا تا آنکه فارغ شد از بول کردن خود در مسجد حدثنا موسی بن اسمعیل تبوذکی قال حدثنا همام بن یحیی بن دینار عوذی بفتح عین مهمله وذال معجمه سنه یکصد وشصت وسه قال حدثنا اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة انصاری عن انس بن مالک ان النبی بتحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم رای اعرابیا یبول فی المسجد دید اعرابی را که بول

بِيَاءٍ وَسُمْعَة فَاَطِلْ عُمْرَهُ وَاَطِلْ فَقْرَهُ وَعَرِّضْهُ بِالْفِتَنِ خداوندا اگر هست این بندهٔ تو دروغ گو که قیام نموده است باین عیبها از راه نمود و شنوانیدن بمردم تا شهرت دهند از جانب او و مذکور شود وی در حضور خلیفه پس دراز کن عمر او را و دراز و بسیار کن فقر او را و پیش آر او را بفتنها و در حدیث حاکم و ابن حبان آمده که آن حضرت در حق سعد فرموده بود اللهم استجب لسعد اذا دعا خداوندا اجابت کن سعد را وقتی که دعا کند و این جزای تیراندازی او بود در راه خدا و دعای بد از مظلوم در حق ظالم روا است و مثل این بسیار واقع شده از انبیا چنانکه نوح گفته ولا تزد الظالمين الا ضلالا و جز آن فكان بعد اذا سُئل يقول شيخ كبير مفتون اصابتني دعوة سعد پس بود آن مرد کاذب بعد ازین زمان وقتی که پرسیده می‌شد که چه حال دارد می‌گفت پیری بسیار سالخورده که رسیده است مرا دعای سعد قال عبد الملك فانا رايته بعدُ قد سقط حاجباه على عينيه من الكبر گفت عبد الملك من دیدم او را بعد از آنکه بتحقیق افتاده بود ابروان او بر دو چشم او از کبر سن وانه ليتعرض للجواري في الطريق يغمزهن و او پیش می‌آمد مر زنان را در راه که زیر میکرد و می مالید دست و پای ایشان از بس فقر و احتیاج و ابتلای معاصی معلوم شد مطابقت حدیث بترجمه آن قول است که گفته دراز میکنم قرائت در دو رکعت اولین و اختصار میکنم در دو دیگر پوشیده نماند که دلالت بر قرائت مقتدی ندارد بلکه بر وجوب قرائت امام نیز دلالت ندارد حدثنا

علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان قال حدثنا الزهري عن محمود بن الربيع عن عبادة بن الصامت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لا صلوة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب فرمود نیست نماز مر کسی را که نخوانده بسورهٔ فاتحه دلالت حدیث بر ترجمه ظاهر است بدانکه شافعی رح این حدیث و امثال آنرا متمسک خود ساخته بفرضیت قرائت فاتحه قائل شده است حنفیه این نفی را بر نفی کمال و فضیلت حمل میکنند چنانکه در حدیث لا صلوة لجار المسجد الا في المسجد و اتفاقست در اینجا که نماز همسایه مسجد در خانه جایز است و فضیلت جماعت از وی فوت میشود و در حدیث لا صلوة للعبد الآبق نیست نماز مر بنده گریزپا را و نیز گفته اند که حدیث باتفاق نفی ذات نماز نمیکند بلکه صفتی از صفات آن نفی میکند مثل صحت یا کمال و تقدیر هر کدام ازین دو صفت در ینجا جایز است و بر تقدیر ثانی موافق مذهب حنفیه است و اولی موافق شافعی پس دلالت آن ظنی است و ظنی موجب فرضیت نمی باشد و نیز چنانچه صاحب هدایه تقریر کرده که آیت فاقرءوا ما تيسر من القرآن قطعی است در معنی عموم و بحدیث ظنی که در ثبوت و دلالت زیاده بر قطعی کتاب روا نباشد لیکن موجب عمل است و ما گفتیم که خواندن فاتحه واجب است نه فرض تا ابطال قطعی بظنی لازم نیاید حدثنا محمد بن

بشار قال حدثنا يحيى عن عبيد الله قال حدثنا سعيد بن ابي سعيد عن ابيه عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم دخل المسجد فدخل رجل فصلى فسلم على النبي صلى الله عليه وسلم در آمد آن حضرت در مسجد پس در آمد مردی و نماز گذارد پس سلام کرد بر آن حضرت فرد فقال ارجع فصل فانك لم تصل پس رد کرد آن حضرت پس فرمود باز رو و نماز کن بتحقیق تو نماز نکرده فرجع فصلى كما صلى پس باز رفت و نماز کرد چنانچه نماز کرده بود ثم جاء فسلم على النبي صلى الله عليه وسلم فقال ارجع فصل فانك لم تصل ثلثا سه بار آمد و نماز کرد و آن حضرت همین را فرمود فقال والذي بعثك بالحق ما احسن غيره فعلمني پس گفت آن مرد سوگند کسی که برانگیخته ترا بحق نیکو نمیتوانم جز این را پس بهتر ازین تعلیم کن مرا فقال اذا قمت الى الصلوة فكبر پس فرمود وقتی که بایستی بنماز پس تکبیر گو ثم اقرأ ما تيسر معك من القران پس بخوان چیزی که میسر و آسانست با تو از قرآن مطابقت این حدیث بترجمه همین جز است و در وی دلالتی بر فرضیت خواندن خصوص فاتحه بر امام و مقتدی نیست ثم اركع حتى تطمئن راكعا پس بر رکوع کن تا آرام گیری در حال رکوع و اقل آن آنست که اعضا همه ساکن شوند ثم ارفع حتى تعتدل قائما پس سر بردار تا آنکه درست شوی در حالت قیام ثم اسجد حتى تطمئن ساجدا پس سجده کن تا آرام گیری در حال سجده ثم ارفع حتى تطمئن جالسا پس سر از سجده بردار تا آرام گیری در حال جلوس وافعل ذلك في صلوتك كلها و بکن این را در نماز خود تمام این جز دلالت دارد بر عموم قرات قرآن مر امام و مقتدی را در سفر و حضر لیکن دلالت میکند بر وجوب یعنی فرضیت قرات در هر رکعت محل تردد است از آنکه امرها که درین حدیث واقع شده همه بر یک نهج است اگر امر قرات برای فرض باشد امر قیام باطمینان بعد از رکوع و جلوس باطمینان بین السجدتين

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

نصیحت و تعلیم بلا عنف فرمود باب صب الماء على البول في المسجد ریختن آب بر جاییکه بول افتاده در مسجد حدثنا ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني عبيد الله ابن عبد الله بن عتبة بن مسعود ان ابا هريرة قال قام اعرابي فبال في المسجد ایستاد اعرابی پس بول کرد در مسجد فتناوله الناس پس در گرفتند آنرا مردم بزبانهای خویش و تغلیظ نمودند فقال لهم النبي پس فرمود ایشان را پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم دعوه وهريقوا على بوله سجلا من ماء بگذارید او را و بریزید بر بول وی دلوی از آب او ذنوبا من ماء شک راوی است سجل بفتح سین مهمله و سکون جیم بعضی در تفسیر بعطیه بیان کرده و بعضی بپری و بعضی بپر دو ذنوب بفتح معجمه کلام اکثری راجع بتراوف است یعنی دلو عظیم پر آب و بعضی گفته اند سجل دلو پر از آب و ذنوب نزدیک بپری برین تقدیر او برای تخییر باشد لیکن روایة انس مقتصر بر لفظ ذنوب است فانما بعثتم ميسرين زیرا که برانگیخته نشده اید شما مگر آسانی کنندگان و برین ولم تبعثوا معسرين مبعوث نشده اید دشوار گیرنده مقصود ترغیب و تحریص بر رفق و لطف است و تنبیه بر مبالغه در یسر و اسناد بعث بسوی صحابه بطریق مجاز است باعتبار عهدهٔ تبلیغ از آن حضرت صلى الله عليه وآله وسلم حدثنا عبدان قال اخبرنا عبد الله بن مبارك قال اخبرنا يحيى بن سعيد الانصاري قال سمعت انس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم ح تحويل است از

نیز فرض باشد و بفرضیت ایشان رکن بودن در نماز کسی قائل نیست **باب** القراة فی الظهر در بیان قرأت در نماز ظهر و در حدیث مذکور ظهر و غیر ظهر واقع شده وجه اقتصار در ترجمه بر نماز ظهر ظاهر نمیشود مگر آنکه گوئیم مولف رح از شیخ بتقریب نماز ظهر شنیده باشد والله اعلم **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا ابو عوانة عن عبد الملك بن عمير عن جابر بن سمرة قال سعد كنت اصلي بهم صلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوتي العشاء لا اخرم عنها گفت سعد بودم من که نماز میگذاردم مانند نماز پیغمبر خدا رحمت کناد و سلامت حق باد برروی دو نماز عشا و مراد ظهر و عصر است عشا نزد بعضی اهل لغت از زوال آفتاب است تا طلوع فجر نقصان نمیکنم از نمازی که دیده ام از پیغمبر خدا کنت اركد في الاولين واخف في الآخرين دراز میکنم در دو رکعت نخستین و تخفیف میکنم در دو رکعت پسین قال عمر ذاك الظن بك گفت عمر این است گمان با تو **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا شيبان عن يحيى عن عبد الله بن ابي قتادة عن ابيه قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يقرأ في الركعتين الاوليين من صلوة الظهر بفاتحة الكتاب وسورتين گفت ابو قتاده بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی میخواند در دو رکعت نخستین از نماز ظهر فاتحة الكتاب و دو سوره در هر رکعت سورتی يطول في الاولى ويقصر في الثانية دراز میکرد قرأت در رکعت اولی و کوتاه میکرد در ثانیه ويسمع الآية احيانا و می شنوانید آیت را از قرأت گاه گاه وكان يقرأ في العصر بفاتحة الكتاب وسورتين وكان يطول في الاولى بود آنحضرت میخواند در نماز عصر بسورهٔ فاتحه و دو سوره دیگر در هر رکعت سورهٔ و دراز میکرد در رکعت اول وكان يطول في الركعة الاولى من صلوة الصبح ويقصر في الثانية و بود آن حضرت که دراز میکرد قرأت در رکعت نخستین از نماز صبح و کوتاه میکرد در رکعت دوم و همچنین قیاس نماز مغرب و عشاست و وجه درازی در رکعت نخستین آنست که پس ماندگان بجماعت برسند ظاهر از کوتاهی در رکعت دوم آنست که قرأت کوتاه میکرد نه آنکه مطلقا قرأت نمیکرد **حدثنا** عمر بن حفص قال حدثنا ابي قال حدثنا الاعمش قال حدثني عمارة عن ابي معمر قال سالنا خبابا اكان النبي صلى الله عليه وسلم يقرأ في الظهر والعصر قال نعم گفت ابو معمر پرسیدم خباب را آیا بود پیغمبر خدا که میخواند در نماز ظهر و عصر گفت آری قلنا بای شيء كنتم تعرفون ذلك قال باضطراب لحيته گفتیم بچه چیز بود دید شما که میدانستید قرأت را با آنکه جهر نمیکرد گفت بحرکت ریش او **باب** القراة في العصر در بیان قرأت که واقع شده در نماز عصر و ظهر هر دو واضح است با آنکه حدیث خباب که درین باب آورده در باب سابق در قرأت ظهر هم آورده است **حدثنا** محمد بن يوسف قال حدثنا سفيان عن الاعمش عن عمارة بن عمير عن ابي معمر قال قلت لخباب بن الارت اكان النبي صلى الله عليه وسلم يقرأ في الظهر والعصر قال نعم قلت باي شيء كنتم تعلمون قرأته قال باضطراب لحيته ترجمه معلوم شد **حدثنا** مكي بن ابراهيم عن هشام عن يحيى بن ابي كثير عن عبد الله بن ابي قتادة عن ابيه قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يقرأ في الركعتين من الظهر والعصر بفاتحة الكتاب وسورة سورة ويسمعنا الآية احيانا گفت ابو قتاده میخواند آنحضرت در دو رکعت از نماز ظهر و نماز عصر بسورهٔ فاتحه و یکیک سوره و می شنوانید ما را آیتی گاه گاه **باب** القراة في المغرب بیان قرأتی که واقع شده در نماز مغرب **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة عن ابن عباس انه قال ان ام الفضل سمعته وهو يقرأ والمرسلات عرفا مرویست از ابن عباس که گفت بتحقیق ام فضل که مادر او ست شنید او را در حالی که میخواند سورهٔ والمرسلات را فقالت يا بني والله لقد ذكرتني بقراءتك هذه السورة پس گفت ام فضل ای پسرک من سوگند بخدا بتحقیق یاد داد مرا یعنی قرأت رسول خدا بخواندن تو این سوره را انها لآخر ما سمعت من رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرأ بها في المغرب بدرستی که این سوره آخر قرأتی است که شنیده ام از پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی که میخواند در نماز مغرب **حدثنا** ابو عاصم عن ابن جريج عن ابن ابي مليكة عن عروة بن الزبير عن مروان بن الحكم قال قال لي زيد بن ثابت ما لك تقرأ في المغرب بقصار السور وقد سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقرأ بطولى الطوليين مرویست از مروان بن حکم که گفت گفت مرا زید بن ثابت چیست ترا

شیخ الاسلام | كتاب الوضوء

بر زمین پاک است زیرا که آب در ریخته شدن بر نجاست تجاوز میکند محل را ضرورة و اگر پاک نباشد لازم آید که اجزاء پراگنده کند نجاست را و آن خلاف مقصود تطهیر است و اصحاب ما چنانکه عینی نقل کرده گویند چون برسد زمین را نجاست ترتیب اگر نرم باشد زمین ریخته شود بر وی آب تا آنکه فرو رود در زمین و باقی نماند برروی آن چیزی از نجاست و معتبر نیست در وی عدد بلکه مفوض برای اجتهاد شخص و ظن غالب او ست بطهارت آن و بر قیاس ظاهر روایة ریخته شود آب سه بار و هر بار فرو رود و اگر زمین سخت باشد پس اگر بلند است کنده شود در پایین آن گوی پس ریخته شود آب بران جای بلند سه بار و فرو آورده شود آب بسوی آن مغاک بعد از آن انباشته شود آن مغاک و اگر زمین هموار و برابر باشد بنحوی که زایل نشود ازان آب شسته شود برای عدم فائده در غسل بلکه حفر کرده شود و در روایتی از امام ابی حنیفه پاک نمی شود زمین تا آنکه کنده شود تا جائیکه نرسیده است بوی تری و برداشته شود خاک و دلیل باین حدیث دارقطنی است از عبد الله که گفت آمد اعرابی پس بول کرد در مسجد پس امر کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم بمکان وی پس حفر کرده شد و ریخته شد بران دلوی از آب و بروایت وی از انس که اعرابی بول کرد در مسجد پس فرمود آنحضرت بکنید جای آنرا پس بریزید بروی دلوی از آب و اخراج کرده ابو داؤد از حدیث عبد الله بن مغفل نحو آن و گفته که این مرسل است زیرا که ابن مغفل در نیافته صحبت را و روایت کرده عبد الرزاق در مصنف خود از طاؤس مرسلا که گفت بول کرد اعرابی در مسجد پس قصد کردند صحابه که بزنند آنرا پس فرمود پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم بکنید جای آنرا و بیندازید بران دلوی را از آب تعلیم کنید و آسانی نمائید و درشتی نکنید و حدیث مرسل حجت است نزد ما و قیاس نیز مقتضی است این حکم را از برای غساله نجس است پس پاک نمی شود زمین تا که کنده نشود و نقل کرده نشود خاک او و اینهمه بتقدیر یست تا خشک شدن بلکه زمین بخشک شدن پاک میگردد نزد ما بدلیل حدیث زکوة زمین و پاکی آن خشکی او ست و حدیث دایه ...

اسماء الرجال

کہ میخواند در مغرب بقصار سورتہا کہ اذیں لم یکن است تا آخر و بتحقیق شنیدہ ام پیغمبر خدا را کہ میخواند بدرازترین سورتہای دراز طولی مونث اطول و طولیین تثنیہ طولی در تفسیر این دو سورہ از مواہب تفسیری واقع نشدہ و در مسندہای دیگر تفسیر او واقع شدہ بعضی گفتہ اند مراد سورۂ اعراف است در ہر دو رکعت میخواند و نزد بعضی اعراف و انعام است و اطول بودن این سورتہا نسبت بسورتہائی است کہ در نماز خواندہ می شدند نہ آنکہ نسبت بجمیع سورتہای قرآنی و کاتب حروف از شیخ ذکرہ اللہ بالخیر شنیدہ کہ خواندن سورہ بقرہ در مغرب نیز روایت کردہ اند **باب** الجہر فی المغرب آواز بلند خواندن قرات در نماز مغرب **حدثنا** عبد اللہ بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ابن شہاب عن محمد بن جبیر بن مطعم عن ابیہ قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قرأ فی المغرب بالطور گفت جبیر بن مطعم شنیدم پیغمبر خدا را صلی اللہ علیہ وسلم کہ خواند در مغرب بسورۂ طور ظاہر آنست کہ بجہر بودہ است

باب الجہر فی العشاء **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا معتمر عن ابیہ عن بکر عن ابی رافع قال صلیت مع ابی ہریرۃ العتمۃ فقرأ اذا السماء انشقت فسجد ابو رافع گوید گذاردم با ابو ہریرہ نماز عشا را پس خواند سورۂ اذا السماء انشقت پس سجدہ تلاوت کرد در محل آن فقلت لہ پس گفتم مر ابو ہریرہ را چہ حکم این سجدہ قال سجدت خلف ابی القاسم صلی اللہ علیہ وسلم فلا ازال اسجد بہا حتی القاہ گفت سجدہ کردہ ام پس آن حضرت و دایم سجدہ میکنم باین آیت سجدہ یا درین سورہ تا آنکہ بمیرم و ملاقات کنم آن حضرت را **حدثنا** ابو الولید قال حدثنا شعبۃ عن عدی قال سمعت البراء ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان فی سفر فقرأ فی العشاء فی احدی الرکعتین بالتین والزیتون بود آنحضرت در سفری پس خواند در نماز عشا در یکی از دو رکعت بہ والتین **باب** القراءۃ فی العشاء بالسجدۃ خواندن در نماز عشا بہ سجدہ یعنی خواندن سورہ کہ در وی آیت سجدہ است **حدثنا** مسدد قال حدثنا یزید بن زریع قال حدثنی التیمی عن بکر عن ابی رافع قال صلیت مع ابی ہریرۃ العتمۃ فقرأ اذا السماء انشقت فسجد فقلت ما ہذہ قال سجدت بہا خلف ابی القاسم صلی اللہ علیہ وسلم فلا ازال اسجد فیہا حتی القاہ ترجمہ گذشتہ است **باب** القراءۃ فی العشاء در بیان قرائتی کہ آمدہ است در نماز عشا **حدثنا** خلاد بن یحیی قال حدثنا مسعر قال حدثنا عدی بن ثابت انہ سمع البراء قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقرأ والتین والزیتون فی العشاء وما سمعت احدا احسن صوتا منہ او قراءۃ گفت براء شنیدم رسول خدا را کہ میخواند در نماز عشا سورۂ والتین و نشنیدہ ام ہیچکس را کہ نیکوتر باشد از روی آواز از آنحضرت یا از روی خواندن شک راویست **باب** یطول فی الاولیین ویحذف فی الاخریین دراز میکند مصلی در دو رکعت نخستین عشا و ترک میکند در دو رکعت پسین **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا شعبۃ عن ابی عون قال سمعت جابر بن سمرۃ قال قال عمر لسعد لقد شکوک فی کل شیء حتی الصلوۃ گفت عمر سعد بن ابی وقاص را بتحقیق شکوہ کردند مردم تراای سعد از ہر کلہ کردند در ہر چیز تا نماز قال اما انا فامد فی الاولیین واحذف فی الاخریین گفت سعد ہر چند کہ باشد من پس دراز میکنم در دو رکعت نخستین عشا و ترک میکنم در دو رکعت پسین ولا الو ما اقتدیت بہ من صلوۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و ترک نمیکنم چیزی را کہ تبعیت میکنم بآن از نماز پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی قال صدقت ذاک الظن بک او ظنی بک گفت عمر راست گفتی اینست گمان بتو یا گمان من بتو شک راویست **باب** القراءۃ فی الفجر بیان قرائتی کہ واقع شدہ در نماز فجر وقالت ام سلمۃ قرأ النبی صلی اللہ علیہ وسلم بالطور گفت ام سلمہ خواند پیغمبر خدا رحمت کناد و بروی خدا السورۂ والطور در نماز فجر **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبۃ قال حدثنا سیار بن سلامۃ ہو ابو المنہال قال دخلت انا وابی علی ابی برزۃ الاسلمی فسألناہ عن وقت الصلوات گفت سیار کہ کنیت او ابو المنہال است در آمدم من و پدر من بر ابی برزہ اسلمی پس پرسیدم او را از وقت نمازہا فقال کان النبی صلی اللہ علیہ وسلم یصلی الظہر حین تزول الشمس میگذارد نماز ظہر وقتی کہ زوال پذیرد آفتاب والعصر ویرجع الرجل الی اقصی المدینۃ والشمس حیۃ و میگذارد نماز عصر را و حال آنکہ رجوع میکرد مرد بمنزل خود کہ تا نہایت آبادانی مدینہ است و آفتاب روشن و تابان بودی و نسیت ما قال فی المغرب

کتاب الوضوء | شیخ الاسلام

پلید میگردد باتفاق و قطرہ و رقہ تجاوز محل مرفوع است بجہت اراقہ و عدم بقاء نجاست بعد از آن واللہ اعلم **باب** بول الصبیان حکم بول کودکان در قاموس گفتہ صبی یا دام کہ از شیر باز نشدہ جمع صبیۃ و صبوان و صبیان بکسر و ضم و نیز آمدہ و اصبیۃ و اصیب **حدثنا** عبد اللہ بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ہشام بن عروۃ عن ابیہ عن عایشۃ ام المومنین انہا قالت اتی رسول اللہ گفت مادر مومنان عایشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا کہ آوردہ شد بہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بصبی کودکی ظاہر این عبارت آنست کہ آن کودک اجنبی بود پسر ام قیس چنانچہ در روایت آیندہ است یا عبد اللہ زبیر چنانکہ دارقطنی ذکر کردہ و در روی زیادہ است کہ گفت عایشہ پس گرفتم آن را گرفتن سخت پس فرمود کہ وی نخوردہ است طعام را پس ہمہ نباشد بول او و آنچہ در احادیث دیگر روایات متعددہ منقولست ذکر امام حسن و حسین رضی اللہ عنہما آمدہ ... شد فبال علی ثوبہ پس بول کرد آن کودک بر جامہ شریف آنحضرت فدعا بماء فاتبعہ ایاہ پس طلبید آنحضرت آب را و بر بول ریخت آن را **حدثنا** عبد اللہ بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ابن شہاب عن عبید اللہ بن عبد اللہ بن عتبۃ عن ام قیس نامش نزد ابن عبد البر جذامہ است بجیم و نزد ابن مندہ نزد سہیلی آمنہ بنت محصن بکسر میم اسدی اسلام آورد قدیما بمکہ و ہجرت کرد بمدینہ انہا اتت بابن لہا صغیر لم یاکل الطعام بتحقیق ام قیس آورد پسری کہ مر او را بود شیر خوارہ کہ نخوردہ بود ہنوز طعام را الی رسول اللہ نزد پیغمبر خدا صلی اللہ

اسماء الرجال

واموش کرده ام چیزی را اگفتنی است در وقت نماز مغرب ولا یبالی بتاخیر العشاء الی ثلث اللیل و باک نداشتی بتاخیر کردن نماز عشا را تا سیوم حصه شب ولا یحب النوم قبلها ولا الحدیث بعدها و دوست نمیداشت خواب را پیش از نماز عشا و سخن کردن را بعد از نماز ویصلی الصبح فینصرف الرجل فیعرف جلیسه ومیگذارد نماز صبح پس برمیگشت مرد از نماز صبح و میشناخت همنشین خود را یعنی پیش از فراغ از نماز از تاریکی شب نمی شناخت وکان یقراء فی الرکعتین احدهما ما بین الستین الی المائة و بود آن حضرت که میخواند در هر دو رکعت یا در یکی از آن دو رکعت آیاتی که میان شصت و زیاده بران تا صد آیت بودی حدثنا مسدد قال حدثنا اسمعیل بن ابراهیم قال حدثنا ابن جریج قال اخبرنی عطاء انه سمع ابا هریرة یقول فی کل صلوة یقرء گفت ابن جریج خبر داد مرا عطا اینکه شنیده ابو هریره را که میگفت در هر نمازی که خوانده می شود قرآن در سر و جهر بقوله قرآنیست فما اسمعنا رسول الله صلی الله علیه وسلم اسمعناکم پس چیزی در نمازی که شنوانده در نماز جهر خدا می شنوانم شما را وما اخفی عنا اخفینا عنکم و چیزی که پنهان کرد از ما پس پنهان کردیم از شما وان لم تزد علی ام القرآن اجزءت واگر زیاده نکنی تو بر فاتحه کافی است ترا از ذمه وان زدت فهو خیر واگر زیاده کنی تو پس آن بهتر است ترا ازین حدیث معلوم میشود که ضم سوره واجب نیست

باب الجهر بقراءة صلوة الفجر در بیان جهر کردن بقراءة نماز فجر وقالت ام سلمة طفت وراء الناس والنبی صلی الله علیه وسلم یصلی ویقرء بالطور گفت ام سلمه طواف کردم کعبه را از پس مردم در حالی که پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی نماز صبح میکرد و میخواند بسوره طور

حدثنا مسدد قال حدثنا ابو عوانة عن ابی بشر هو جعفر بن ابی وحشیة عن سعید بن جبیر عن ابن عباس قال انطلق النبی صلی الله علیه وسلم فی طائفة من اصحابه عامدین الی سوق عکاظ مرویست از ابن عباس که گفت رفت آنحضرت در جمعی از یاران خود در حالی که قصد کننده اند بسوی بازار عکاظ که در جانبی از مکه است وقد حیل بین الشیاطین وبین خبر السماء در حالی که پرده شده است میان جنیان و خبر آسمان یعنی منع کرده شده اند از آنکه نزدیک آسمان روند و خبرها از آنجا معلوم کرده بیایند و بکاهنان بگویند وارسلت علیهم الشهب و فرستاده شده است بر جنیان برای دفع و منع ایشان آتش پارهای روشن مانند ستارها فرجعت الشیاطین الی قومهم فقالوا ما لکم پس باز آمدند جنیان سوی قوم خود پس گفتند قوم چه حال است شما را که باز آمدید قالوا حیل بیننا وبین خبر السماء وارسلت علینا الشهب گفتند جنیان حائل شد میان ما و میان خبر آسمان نرسیدیم بجای خبر و نازل کرده شد بر ما آتش پارها قالوا ما حال بینکم وبین خبر السماء الا شیء حدث گفتند قوم حائل نشده است میان شما و میان خبر آسمان مگر حادثه عظیم که تازه پیدا شده است فاضربوا مشارق الارض ومغاربها پس روید مشرقها و مغربهای زمین را یعنی بلاد مشرق و مغرب و اطراف همه زمین را فانظروا ما هذا الذی حال بینکم وبین خبر السماء پس نظر کنید چیست این چیز که حائل شده است میان شما و میان خبر آسمان فانصرف اولئک الذین توجهوا نحو تهامة الی النبی صلی الله علیه وسلم پس برگشتند آن جماعه جنیان که توجه کرده بودند جانب شهر تهامه بسوی پیغمبر خدا یعنی رسیدند بآن حضرت وهو بنخلة و آن حضرت بموضع نخله بود که بمسافت راه یک شب از مکه است عامدین الی سوق عکاظ در حالیکه جنیان که قصد کرده بودند بسوی بازار عکاظ وهو یصلی باصحابه صلوة الفجر و آن حضرت نماز میکرد با یاران خود نماز فجر را فلما سمعوا القرآن استمعوا له پس آنگاه شنیدند قرآن را که آنحضرت در نماز میخواند گوش نهادند قرآن را فقالوا هذا والله الذی حال بینکم وبین خبر السماء پس گفتند اینست سوگند بخدا آن چیزی که حائل شده است میان شما و میان خبر آسمان فهنالک پس رجوع کردند آنجا حین رجعوا الی قومهم هنگامی که رجوع کردند بسوی قوم خود فقالوا یا قومنا انا سمعنا قرآنا عجبا یهدی الی الرشد فامنا به ولن نشرک بربنا احدا پس گفتند ای قوم ما بتحقیق ما شنیدیم قرآنی عجیب و غریب که مینماید در نظم و معانی بلکتابهای دیگر راه می نماید بصواب پس ایمان آوردیم بآن و انباز نگردانیدیم با پروردگار کسی را فانزل الله علی نبیه صلی الله علیه وسلم قل اوحی الی وانما اوحی الیه قول الجن پس فرستاد خدا بر پیغمبر خود رحمت و سلامت باد بروی این آیت قل اوحی الی الآیة و وحی کرده شد بسوی آنحضرت

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

ابن حنبل و ابن راهویه و ابن وهب مالکی وغیر ایشان و وجه فرق چنانکه گفته اند آنست که باستدلال رطوبت و برودت بر مزاج دختر بول وی غلیظتر و گنده تر میباشد از بول پسر یا آنکه بول غلام بسبب ضیق مخرج در موضع واحد افتد بخلاف بول جاریه از جهت سعت مخرج او یا آنکه با پسران ابتلا و اختلاط بیشتر می باشد نسبت بدختران پس در ایجاب غسل و مبالغه دران حرج و مشقت است و نزد امام ابو حنیفه و مالک همه جا غسل می باید از جهت عموم دلالت دلیل بر نجاست بول علی الاطلاق گویند نضح اگرچه در لغت غیر غسل است لیکن استعمال آن در غسل نیز بیشتر آمده چنانچه در غسل مذی فلینضح و نیز در غسل دم و تنضحه و نحو آن درینجا نیز همچنان است جمعا بین الدلایل و لم یغسله باول بعدم مبالغه در غسل است و دعوی کرده اصیلی که این لفظ مدرج است از کلام ابن شهاب مرفوع نیست امام محمد در موطا گفته تحقیق آمده است رخصتی در بول غلام وقتیکه نخورده است طعام را و امر فرمود بغسل بول جاریه و غسل آن هر دو بول احب است بسوی ما و آن قول ابو حنیفه رحمه الله است

باب البول قائما و قاعدا در ذکر بول کردن ایستاده و نشسته سنیت ثانی خود مشهور و ثابت است روایات صحیحه اکثر مرویست از عایشه صدیقه رضی الله عنها که گفت بول نکرده پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم ایستاده از وقتیکه نازل شده بروی قرآن ولیکن این منافی نباشد انچه باقتضاء حال گاهی برخلاف عادت شریف وقوع یافته چنانچه در حدیث باب مذکور گردد و عایشه ازین واقعه ویرانه اطلاع نداشت **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة عن الاعمش عن ابی وائل شقیق کوفی عن حذیفة بن الیمان قال اتی النبی گفت حذیفه آمد پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم سباطة قوم فبال قائما جا کردن گروهی را پس بول کرد ایستاده ثم دعا بماء فجئته بماء پس طلبید آب را پس آوردم آب را فتوضاء پس وضو کرد گویند ایستاده بول کردن آنحضرت بجهت دردی بود در استخوان درون دو زانوی شریف وی یا در استخوان صلب شریف که بدان نشستن دشوار بود یا استشفا کرد باین عمل در دفع وجع صلب چنانکه عرب بدان علاج کنند یا بحکم اضطرار و ضرورت از عدم امکان نشستن یا محض برای بیان جواز و بیشتر امر تا معلوم شود که منع تحریمی نیست یا این عمل در عهد جاهلیت بود که به بعثت خیر انام علیه الصلوة والسلام به تمیم مکارم اخلاق و محامد افعال اصلاح یافت بجهت کشف عورت و تنجس تن و جامه و ترک مروت دران و اکنون محکوم بکراهیت تنزیهی است نزد اکثر علما مگر بعذر

باب البول عند صاحبه والتستر بالحائط

مگر قول جنیان یعنی مراد از وحی که در آیة مذکور است مقاله جنیان است که حق سبحانه امر کرد آن حضرت را با ظهار آن بر مردم اگر گوئی منطوق حدیث آنست که حیلولة میان جنیان و خبر آسمان و رجم شیاطین بشهاب و نزول آن بر ایشان بعد از بعثت آنحضرت شده و آثار دیگر بوضوح رسیده که ارسال شیاطین از شب مبارک میلاد و جمعی گویند که نزول شهاب تا دنیا دنیا است بوده و وجه تطبیق هم دارد گوئیم تواند که افتادن شهاب قدیم باشد و رجم شیاطین بآن بعد از ولادت و کثرت آن بعد از زمان نبوت بود و پیش از بعثت با اینهمه رجم همه تمام محجوب نشده باشند و بعد از ظهور زمان بعثت از دریافت اخبار آسمان بر وجه اتم مطرود و محجوب گشته اند **حدثنا** مسدد قال حدثنا اسمعيل قال حدثنا ايوب عن عكرمة عن ابن عباس قال قراء النبي صلى الله عليه وسلم فيما امر وسكت فيما گفت ابن عباس خواند آن حضرت بجهر در نمازی که امر کرده شد و خاموش شد در جائیکه امر کرده شده وما كان ربك نسيا و نبود پروردگار شما فراموش و ترک کننده احوال نماز یعنی در جائی که نگفته است بجهر از روی فراموشی نیست بلکه فرموده است برسول خود بانچه فعل آن حضرت است ولقد كان لكم في رسول الله اسوة حسنة و تحقیق هست مر شما را بحکم الهی اتباع و اقتدای نیکو در افعال آن حضرت صلی الله علیه وسلم **باب الجمع بين السورتين في الركعة الواحدة** در حکم جمع میان دو سوره در یک رکعت والقراءة بالخواتيم و در حکم خواندن آخرهای سورتها در نماز وبسورة قبل سورة وباول سورة و حکم خواندن بسوره پیش از سوره یعنی خواندن سوره که مقدم است در ترتیب مصحف عثمانی پیش از انکه سوره خوانده باشد که متاخر است در یک رکعت یا در دو رکعت و حکم خواندن باول سوره و بس ويذكر عن عبد الله بن السائب و ذکر کرده میشود از عبد الله بن سائب چنانکه مسلم موصول آورده قراء النبي صلى الله عليه وسلم المؤمنين في الصبح حتى اذا جاء ذكر موسى وهارون او ذكر عيسى اخذته سعلة فركع خواند پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بروی سوره قد افلح المؤمنون را در نماز صبح تا وقتی که آمد ذکر موسی و هارون در قول الله تعالی ثم ارسلنا موسى واخاه هارون یا ذکر عیسی در قول خدا وجعلنا ابن مريم وامه آية گرفت آنحضرت را سرفه پس رکوع کرد که بعد آیت نرسیده وقراء عمر في الركعة الاولى بمائة وعشرين آية من البقرة وفي الثانية بسورة من المثاني و خواند عمر بن خطاب در رکعت اول بصد و بیست آیت از اوائل سوره بقره و در رکعت دوم سوره دیگر از قرآن این شاید آنست اوائل سوره در رکعتی خواند و آن را مثانی میگویند از جهت اقران آیة رحمت بآیة عذاب خصوص فاتحه را نیز مثانی گویند از انکه دوبار تمام نازل شده یا دوبار خوانده می شود در نمازی وقرء الاحنف بالكهف في الاولى وفي الثانية بيوسف او يونس و خواند احنف بسوره کهف در رکعت اول و در ثانی بسوره یوسف یا یونس شک راوی است وذكر انه صلى مع عمر الصبح بهما و ذکر کرده احنف که خواند با عمر بن خطاب نماز صبح را باین دو سوره کهف و یوسف یا یونس و این شاید آنست که در دو رکعت بتقدیم و تاخیر خواند وقراء ابن مسعود باربعين آية من الانفال و خواند ابن مسعود چهل آیت از اول سوره انفال تا رسید بقوله تعالی ونعم النصير که آخر چهل آیت است وفي الثانية بسورة من المفصل و در رکعت ثانیه بسوره از مفصل که از سوره ق تا آخر قرآن است وقال قتادة فيمن يقرء بسورة واحدة في ركعتين او يردد سورة واحدة في الركعتين كل كتاب الله عز وجل و گفت قتاده در حق کسی که میخواند یک سوره در دو رکعت یا مکرر میکند یک سوره را در هر دو رکعت یعنی در هر دو یک سوره میخواند همه این قرائتها کتاب خداست کراهتی ندارد و این قول شاهد جمیع مطالب ترجمه است وقال عبيد الله عن ثابت عن انس كان رجل من الانصار يؤمهم في مسجد قباء گفت عبید الله از ثابت روایت از انس بود مردی از انصار که امامت میکرد قوم انصار را در مسجد قبا نام او کلثوم بن هدم است بکسر ها و سکون دال فكان كلما افتتح سورة يقرء بها لهم في الصلوة مما يقرء به پس بود هر گاه افتتاح کردی سوره را که میخواند بآن سوره مر قوم را در نماز از انچه خوانده می شود بآن از روی جهر افتتح بقل هو الله احد حتى يفرغ منها ثم يقرء بسورة اخرى معها آغاز میکرد بسوره اخلاص تا آنکه فارغ می شد از سوره اخلاص پس تر میخواند بسوره دیگر با آن یعنی فاتحه اول سوره اخلاص را خوانده سورتی دیگر میخواند وكان يصنع ذلك في كل ركعة و بود آن مرد که میکرد آن را در هر رکعت نماز فكلمه اصحابه فقالوا انك تفتتح بهذه السورة ثم لا ترى انها تجزيك حتى تقرء باخرى پس سخن کردند با او

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

بحسته پس آمدم آنحضرت را فقمت عند عقبه حتى فرغ پس ایستاده ماندم بموجب ایمای شریف نزد پاشنه وی تا آنکه فارغ شد از بول و در دور تشریف بردن چنانکه عادت بود شاید بجهت آنکه مشغول بود در آنوقت بمصالح مسلمین و دراز شد مجلس تا آنکه احتیاج بول گردید و فرصت دوری نیافت **باب البول عند سباطة قوم** ذکر بول نزد خاکروبه قومی **حدثنا** محمد بن عرعرة قال حدثنا شعبة عن منصور عن ابي وائل قال كان ابو موسى الاشعري يشدد في البول بود ابو موسی اشعری که سخت میگرفت در احتیاط و احتراز از بول تا آنکه بول میکرد در شیشه بخوف رسیدن رشاشه آن ويقول ان بني اسرائيل كان اذا اصاب ثوب احدهم قرضه و میگفت ابو موسی بتحقیق قوم بنی اسرائیل بود شان آنها که چون میرسید بول جامه یکی را می برید آنرا و بروایة مسلم جلد احدهم و بروایة ابی داود جسد احدهم یعنی پوست بدن یکی را از بیا فقال حذيفة ليته امسك پس گفت حذیفه کاش ابو موسی باز ماند از ین تشدید که آن خلاف سنت است اتى رسول الله آمد پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم سباطة قوم فبال قائما خاکروبه قومی را پس بول کرد ایستاده و تکلف نکرد در احتیاط بقعود تا بول در شیشه چه رسد و این حدیث حجة است امام ابو حنیفه و مالک را در عفو بودن رشاشه بول مانند اطراف سوزن اگرچه افضل غسل آنست و معارض نمی شود انچه ابن حبان بر سبیل احتمال گفته که مقام شریف از سباطه بلند بود با آنکه سباطه نرم بود مامون از انکه چیزی از بول بسوی آنحضرت برگردد و زیرا که استدلال حذیفه که از کبار صحابه است بتخفیف و تیسیر بانچه مشاهده کرده از صورت ما قع منع میکند آنرا و حدیث لا يستبرء من البول که گذشت محمول بر بی باکی و عدم احتیاط از رسیدن بول که مظنه تلوث بزیادت از قدر معفو است نه بر اچه قلیل است و یسیر نیست تحرز از ان نزد شافعی واجب است غسل و بروایتی از ابی یوسف اگر چیزی افتاده که دیده میشود اثر آن لابد است غسل اگر زیاده از قدر درهم باشد کذا في الكافي **باب غسل الدم** بفتح غین معجمه ذکر شستن خون **حدثنا** محمد بن المثنى قال حدثنا يحيى بن سعيد قطان عن هشام قال حدثتني فاطمة زوجه هشام بنت منذر بن زبير عن اسماء بنت ابي بكر الصديق رضي الله عنهما معروف بذات النطاقين قالت جاءت امرأة الى النبي گفت

اسماء الرجال

شيخ الاسلام — كتاب الوضوء

او وگفتند که تحقیق تو ابتدا میکنی باین سورهٔ اخلاص بعد از آن نمی بینیم که این سوره کفایت کند ترا تا آنکه بخوانی بسورهٔ دیگر فاما ان تقرء بها و اما ان تدعها

وتقرء باخرى پس یا بخوان آن سوره و اکتفا کن بآن و یا بگذار آنرا و بخوان سوره دیگر فقال ما انا بتاركها ان احببتم ان اؤمكم بذلك فعلت وان كرهتم

تركتكم پس گفت آنمرد که من نیستم گذارنده این سورهٔ اخلاص اگر دوست دارید که امامت کنم شما را بآن سوره امامت میکنم و اگر ناخوش میدارید میگذارم شما را

وكانوا يرون انه من افضلهم وكرهوا ان يؤمهم غيره و بودند آن جماعه اعتقاد میکردند که آنمرد از بهترین مردم ایشان است و ناخوش

داشتند اینکه امامت کند ایشان را غیر او فلما اتاهم النبي صلى الله عليه وسلم اخبروه الخبر پس هرگاه که آمد این قوم را پیغمبر خدا خبر دادند آنحضرت را بحال

امامت او فقال يا فلان ما يمنعك ان تفعل ما يامرك به اصحابك پس فرمود ای فلان چه باز میدارد ترا از آنکه بکنی چیزی را که امر میکنند ترا بآن چیز یاران تو

وما يحملك على لزوم هذه السورة في كل ركعة و چه چیز میدارد ترا و باعث است بر لازم گرفتن این سوره در هر رکعت فقال اني احبها فقال حبك اياها

ادخلك الجنة پس گفت من دوست میدارم این سوره را بجهت اشتمال بر توحید ذات و صفات کمال الهی است فرمود دوست داشتن تو آنرا در آورد ترا در بهشت این تنها دلالت

که یکسوره مکرر در دو رکعت خواند و نیز دریک رکعت دو سوره و تقدیم و تاخیر خواندن پوشیده نماند این محبت دلیل است بر قول اصحاب ما نمی شود گفته بود ما اکتفا نمیکنیم

بسوره یا سوره دیگر بخوان مگر بانضمام مقدمه دیگر که رعایت سنت است بر ان.... حدثنا آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا عمرو بن

مرة قال سمعت ابا وائل قال جاء رجل الى ابن مسعود فقال قرأت المفصل الليلة في ركعة گفت ابو وائل آمد مردی بسوی ابن مسعود پس گفت خواندم مفصل را

سورتهای مفصل امشب در رکعتی فقال هذا كهذ الشعر گفت ابن مسعود آیا خواندی بسرعت گویی بسرعت کردی چنانکه عادت است شعر خواندن لقد

عرفت النظائر التي كان النبي صلى الله عليه وسلم يقرن بينهن تحقیق شناختم نظایری آنرا که پیغمبر خدا جمع میکرد میان آنها گفتند بیان تماثل معانی

حکم و مواعظ و قصص است در عدد آیات و تقارب در عدد آیات باشد انتهی لیکن مشکل آنست که این سوره مذکوره در عدد آیات موافق نیست

فذكر عشرين سورة من المفصل سورتين في كل ركعة پس ذکر کرد بیست سوره را از سوره مفصل دو سوره در هر رکعت و سنن ابوداود بیان این سوره تنها واقع

شده گفته سوره الرحمن والنجم در رکعتی و اقتربت والحاقة در رکعتی والطور والذاريات در رکعتی والواقعة و سوره نون در رکعتی و سال سائل و النازعات در رکعتی

و ویل للمطففین و عبس در رکعتی و المدثر والمزمل در رکعتی و هل اتی و لا اقسم در رکعتی و عم یتساءلون والمرسلات در رکعتی و الدخان و اذا الشمس کورت در رکعتی انتهی الداني و غیره

سوره است که آنمرد کرده بود در دو سوره از بیست سوره میان آنحضرت دریک رکعت خواند انتهی طلاقی گوید این ترتیب سوره ها موافق تالیف ابن مسعود است

که آن مخالف تالیف عثمانی است اگرچه منظور بود ترتیب عثمانی است و درین بیان اشارتی یافته که ترتیب بتقدیم و تاخیر دریک رکعت و دو رکعت خواندن

روا است چنانکه در ترجمه گرفته است همین مقصود ایشان ترجمه او و بنا شد **باب** يقرء في الاخريين بفاتحة الكتاب میخواند مصلی

در دو رکعت پسین سوره فاتحه را **حدثنا** موسى بن اسمعيل قال حدثنا همام عن يحيى عن عبد الله بن ابي قتادة عن ابيه ان

النبي صلى الله عليه وسلم كان يقرء في الظهر في الاوليين بام الكتاب وسورتين وفي الركعتين الاخريين بام الكتاب

میخواند آنحضرت در نماز ظهر در دو رکعت پیشین سوره فاتحه و دو سوره و در دو رکعت پسین تنها سوره فاتحه ويسمعنا الاية ويطول في الركعة

الاولى ما لا يطيل في الركعة الثانية و میشنوانید آیت را از آنچه میخواند و دراز میکرد در رکعت اولی و دراز نمیکرد در رکعت دوم و همچنین

في العصر وهكذا في الصبح و همچنانکه میکرد در ظهر از خواندن فاتحه و سوره و درازی در رکعت اولی میکرد در نماز عصر و همچنین در نماز صبح **باب**

من خافت القراءة في الظهر والعصر کسی که آهسته کند قرأت را در نماز ظهر و عصر **حدثنا** قتيبة بن سعيد قال حدثنا جرير

عن الاعمش عن عمارة بن عمير عن ابي معمر قال قلنا لخباب اكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرء في الظهر والعصر قال نعم

گفت ابو معمر گفتیم مر خباب را آیا بود پیغمبر خدا رحمت و سلام خدا بر وی که میخواند در نماز ظهر و عصر گفت آری میخواند قلنا من اين علمت قال باضطراب لحيته

گفتیم از کجا دانستی تو گفت بجنبیدن ریش او **باب** اذا اسمع الامام الاية وقتی که شنواند امام مقتدیان را آیتی **حدثنا** محمد بن يوسف

اسماء الرجال

قال حدثنا الاوزاعي قال حدثني يحيى بن ابي كثير عن عبد الله بن ابي قتادة عن ابيه ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يقرأ ء
بام الكتاب وسورة معها في الركعتين الاوليين من صلوة الظهر وصلوة العصر تحقيق آنحضرت بركعه ميخواند فاتحه وسورتي
بفاتحه در دو ركعت پيشين از نماز ظهر وعصر ويسمعنا الآية احيانا وكان يطول في الركعة الاولى ومي شنوانيد بما آيتي گاه گاه ازانچه ميخواند و
دراز ميكرد در ركعت نخستين **باب** يطول في الركعة الاولى در بيان آنكه دراز ميكند مصلي در ركعت نخستين **حدثنا** ابو نعيم
قال حدثنا هشام عن يحيى بن ابي كثير عن عبد الله بن ابي قتادة عن ابيه ان النبي صلى الله عليه وسلم كان
يطول في الركعة الاولى من صلوة الظهر والعصر ويقصر في الثانية ويفعل ذلك في صلوة الصبح دراز ميكرد آنحضرت
در ركعت نخستين در نماز ظهر وعصر وكوتاه ميكرد قراءت را در ركعت دوم وميكرد اين كار را در نماز صبح **باب** جهر الامام والناس بالتامين
بلند كردن امام ومقتديان آواز را بآمين گفتن وقال عطاء آمين دعاء وگفت عطا آمين گفتن دعاست آمين بمد وتخفيف ميم اسم فعل است
مبني بر فتح است ومعنی او بحق چنين باد ومناسبت اين قول بترجمه آنست كه آمين چون دعا باشد بايد كه امام هم بگويد كه در مقام دعاست امن ابن الزبير
ومن وراءه حتى ان للمسجد للجة آمين گفت ابن زبير وكسي كه عقب او بود از مقتديان تا آنكه مسجد را آمينه خروشي بود وكان
ابو هريرة ينادي الامام لا تفتني بآمين وبود ابو هريره كه ندا ميكرد امام را كه فوت مكن ما را آمين ما لا تفتني بفتح مثناة اولی وسكون ثانيه ميان
هر دو فا مضمومه است مشتق از فوات وقال نافع كان ابن عمر لا يدعه ويحضهم وسمعت منه في ذلك خيرا وگفت نافع بود
ابن عمر كه ترك نميكرد آمين را و بر مي انگيخت مقتديان را بر گفتن آن و نافع گويد شنيدم از ابن عمر در اين باب خبري مرفوع و در بعضي روايات خيرا بيای تحتيه است
يعني ثواب **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب وابي سلمة بن عبد الرحمن
انهما اخبراه عن ابي هريرة تحقيق سعيد بن مسيب وابو سلمه خبر دادند ابن شهاب را از ابو هريره ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال
اذا امن الامام فامنوا وقتي كه آمين گويد امام پس آمين گوييد شما مقتديان فانه من وافق تامينه تامين الملائكة غفر
له ما تقدم من ذنبه تحقيق كسي كه موافق افتد آمين گفتن او آمين گفتن فرشتگان را العيني در يك زمان واقع شوند بعضي گويند مراد موافقت در حضور
واخلاص است بخشيده شود مر او را هر گناهي كه پيش از آن كرده است از گناهان صغيره قال ابن شهاب وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم
يقول آمين وگفت ابن شهاب و بود پيغمبر خدا رحمت وسلامت حق باد بر وي ميگفت آمين **باب** فضل التامين در بيان فضيلت وثواب آمين
گفتن امام ومأموم ومنفرد و منطوق حديث نيز عام است چنانكه معلوم شود **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابي الزناد
عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا قال احدكم آمين وقالت الملائكة في السماء آمين
فوافقت احداهما الاخرى غفر له ما تقدم من ذنبه فرمود پيغمبر خدا رحمت وسلامت حق باد بر وي وقتي كه گفت يكي از شما كلمه آمين گويند فرشتها در آسمان
اين كلمه پس موافق شود يكي ازين دو كلمه ديگري را آمرزيده شود مر او را آنچه پيش از آن شده است از گناه او ظاهر آنست كه مراد از ملايكه غير حفظه وكرام الكاتبين است
كه حق جل شانه منع فرموده آسمانيان براي دعاي زمينيان گماشته است آنكه همه فرشتها ميگويند چنانكه سيوطي ترجيح آن كرده پيدا نيست **باب** جهر المأموم
بالتامين بلند گفتن مقتدي كلمه آمين **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن سمي مولى ابي بكر عن ابي صالح عن ابي
هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا قال الامام غير المغضوب عليهم ولا الضالين فقولوا آمين فرمود وقتي كه
گفت امام غير المغضوب عليهم ولا الضالين وتمام كرد آنرا پس بگوييد آمين فانه من وافق قوله قول الملائكة غفر له ما تقدم من ذنبه پس تحقيق
كسي كه موافق افتاد قول او قول فرشتها را آمرزيده شد مر او را گناهان پيش او در تطبيق حديث بترجمه گفته اند كه در حديث امر واقع شده است وهر جا كه در قول
امري مطلق واقع شده محمول بر جهر است واگر امر باسرار است مقيد كرده اند بآن وخالي از تكلف نيست امر فاقروا اما تيسر مطلق است ومحمول بر جهر نيست بدانكه

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

امور مذكوره جزو حديث باب از شيخ نرسيده بمان را اينجا
آورده بنابر عادت احتياط چنانكه تقرير يافت **حدثنا**
عبدان بن عثمان مروزي قال اخبرنا عبد الله بن المبارك
قال اخبرنا عمرو بن ميمون الجزري نسبت بجزيره است
كه پدرش ميمون بن مهران در آنجا نزول كرده بود وپس نسبت
كرده شد بوي پسر سنه يكصد وچهل و نه عن سليمان بن يسار
مولى ام المومنين ميمونة ثقه فقيه بود از كبار تابعين سنه
يكصد وسه عن عائشة رضي الله عنها قالت كنت
اغسل الجنابة من ثوب رسول الله گفت عائشه بودم
كه مي شستم اثر جنابه اگر مني باشد از جامه پيغمبر خدا صلى الله
عليه وآله وسلم فيخرج الى الصلوة پس مي آمد از حجره وسوي
مسجد براي نماز وان بقع الماء في ثوبه وحال آنكه بد رستيكه
جاهاي آب در جامه شريف وي مي بود هنوز خشك نشده بقع
بضم موحده وفتح قاف جمع بقعه در اصل يعني پاره
زمين كه رنگش مخالف رنگ پاره نزديك باشد از بقع بفتحتين يعني
دو رنگي **حدثنا** قتيبة بن سعيد قال حدثنا يزيد بن
زريع بتصغير زرع بصري عابسي صدوق ثقه متقن حافظ است
سنه يكصد وهشتاد و دو ويا مراد ابن هرون ابو خالد واسطي
است كه نيز حافظ متقن صحيح الحديث است قال حدثنا عمرو
بن ميمون عن سليمان بن يسار قال سمعت عائشة ح
تحويل است وحدثنا مسدد قال حدثنا عبد الواحد
بن زياد عبدي ثقفي سنه يكصد وهفتاد و نه قال حدثنا
عمرو بن ميمون عن سليمان بن يسار قال سألت عائشة
عن المني يصيب الثوب گفت سليمان پرسيدم عائشه را از
حكم مني كه ميرسد بجامه فقالت كنت اغسله من ثوب
رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فيخرج الى الصلوة
واثر الغسل في ثوبه بقع الماء گفت عائشه مي شستم آنرا

مذہب امام ابی حنیفہ رح آنست کہ مقتدی و امام اسرار کنند بآمین و باین رفتہ اند ہمہ کوفیان و نیز مرویست از امام مالک گویند آمین دعاست و وظیفہ دعا اسرار است لقولہ تعالی ادعوا ربکم تضرعا وخفیۃ و در روایتی کہ از آن حضرت جہر واقع شدہ از جہت تعلیم بود تابعہ محمد بن عمرو عن ابی سلمۃ عن ابی ہریرۃ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم ونعیم المجمر عن ابی ہریرۃ متابعت کردہ ہمی را محمد بن عمرو و نعیم مجمر از ابی ہریرہ **باب** اذا رکع دون الصف وقتی کہ رکوع کند مقتدی پیش از آنکہ بصف مقتدیان برسد **حدثنا** موسی بن اسمعیل قال حدثنا ہمام عن الاعلم وھو زیاد عن الحسن عن ابی بکرۃ انہ انتھی الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وھو راکع فرکع قبل ان یصل الی الصف مرویست از ابی بکرہ کہ رسید او بسوی پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در حالی کہ آن حضرت راکع بود پس رکوع کرد ابی بکرہ پیش از آنکہ برسد تا صف فذکر ذلک للنبی صلی اللہ علیہ وسلم پس گفتہ شد این حال او مر آنحضرت را در روایت طبرانی چون آنحضرت از نماز برگشت فرمود کدام یکی از شما در آمد در صف در حالت رکوع گفت ابی بکرہ من بودم یا رسول اللہ ترسیدم کہ رکعت از من باقتدای تو فوت شود فقال زادک اللہ حرصا ولا تعد پس فرمود زیادہ کناد خدا حرص ترا بر دریافت عبادت و نکوئی باز مکن مثل این نہی بقول جمہور تنزیہی است نہ تحریمی از آنکہ آن حضرت ابی بکرہ را نفرمودہ کہ نماز اعادہ کند بلکہ رد او نہشت و فرمود دیگر بار مکن **باب** اتمام التکبیر فی الرکوع در بیان تمام کردن تکبیر در رکوع چنانکہ بعض حروف اللہ اکبر در رکوع تمام شود وقالہ ابن عباس عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم وفیہ مالک بن الحویرث گفتہ است باین اتمام ابن عباس از پیغمبر خدا و در این باب حدیث مالک بن حویرث است چنانکہ بیاید در باب مکث میان دو سجدہ **حدثنا** اسحق الواسطی قال اخبرنا خالد عن الجریری عن ابی العلاء عن مطرف عن عمران بن حصین قال صلی مع علی بالبصرۃ فقال ذکرنا ھذا الرجل صلوۃ کنا نصلیہا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم گفت عمران بن حصین نماز کرد او با علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہ ببصرہ پس گفت یاد داد ایم یعنی علی بن ابی طالب نمازی را کہ بودیم کہ میگذاردیم آنرا با پیغمبر خدا فذکر انہ کان یکبر کلما رفع وکلما وضع پس ذکر کرد علی ابن ابی طالب تکبیر میگفت ہرگاہ برداشت سر و فرو نہاد تا تازہ کند عہد را در ہمہ نماز بتکبیری کہ شعار نیت است و منزاوار آنست کہ در تمام نماز بکند از این عموم کہ مفہوم کلام است کہ در ہمہ انتقالات تکبیر میگفت تخصیص یافتہ انتقال سر از رکوع کہ در وی سمع اللہ لمن حمدہ واقع شدہ است و پوشیدہ نماند کہ در حدیث اتمام تکبیر در رکوع ذکر کردہ تا مطابق شود بترجمہ فتدبر و در قول عمران کہ گفت یاد داد ما را اشارتست کہ این تکبیرات فراموش شدہ بود یا عمدا ترک کردہ بودند در حدیث ابو موسی اشعری کہ امام احمد و طحاوی نقل کردہ واقع شدہ است کہ اول کسی کہ ترک کرد عثمان بن عفان بود رضی اللہ عنہ چون آواز او از کبر سن سست شدہ بود یعنی بجہر نمیگفت بعد از وی معاویہ ترک کرد و بعد از وی زیاد ترک کرد و در مردم معمول شد **حدثنا** عبد اللہ بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ابن شہاب عن ابی سلمۃ عن ابی ہریرۃ انہ کان یصلی بہم فیکبر کلما خفض و رفع بود ابو ہریرہ کہ نماز میگذارد بمردم پس تکبیر میگفت ہرگاہ فرو و کرد سر و ہر گاہ بر میداشت فاذا انصرف قال انی لاشبہکم صلوۃ برسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و وقتی کہ برگشت از نماز گفت بتحقیق من مشابہ ترین شما ام از روی نماز بہ پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی **باب** اتمام التکبیر فی السجود تمام کردن تکبیر در سجدہ **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا حماد عن غیلان بن جریر عن مطرف بن عبد اللہ قال صلیت خلف علی بن ابی طالب انا وعمران بن حصین فکان اذا سجد کبر واذا رفع راسہ کبر واذا نہض من الرکعتین کبر گفت مطرف نماز گذاردم پس علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہ من و عمران بن حصین پس بود علی وقتی کہ سجدہ کردی تکبیر گفتی و وقتی کہ برداشتی سر از سجدہ تکبیر گفتی و وقتی کہ برخاستی از دو رکعت تکبیر گفتی تکبیر رکوع درین روایت ذکر نکرد و موجب ترک ظاہر نمی شود فلما قضی الصلوۃ اخذ بیدی عمران بن حصین فقال قد ذکرنی ھذا صلوۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم او قال لقد صلی بنا صلوۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم پس وقتی کہ تمام کرد علی نماز را گرفت عمران دست مرا پس گفت یاد داد مرا این مرد نماز محمد را یا گفت بتحقیق گذارد با ما نماز محمد را صلی اللہ علیہ وسلم شک کردہ است مطرف یا غیر او از راویان مطرف تطبیق حدیث بترجمہ از رو تواند بود کہ قول اذا سجد کبر ظاہر است کہ تکبیر در سجدہ ہم میبود و تقدیر ارادہ خلاف ظاہر است **حدثنا** عمرو بن عون قال حدثنا

منی طاہر است گویند منی کہ اصل و مادہ پیدایش دوستان خداست چگونہ گوییم کہ نجس است و حمل کنند حدیث غسل را بر استحباب برای تنظیف نہ وجوب و دار قطنی و طبرانی از ابن عباس رضی اللہ عنہما آوردہ اند کہ گفت پرسیدہ شد پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از منی کہ میرسد جامہ را پس فرمود کہ آن بمثابہ آب بینی و آب حلق است کفایت میکند آنکہ بمالی آن را بخرقہ یا بخشی پوشیدہ نماند کہ حمل غسل بر استحباب بخلاف سیاق حدیث است چہ بیان غسل در جواب سوال از حکم منی ابا دارد از آن ظاہر نیست کہ این بیان وجوب است و اکتفا بفرک در یابس برای تسہیل مرحمت شدت ابتلا باشد نہ از جہت طہارت و ابو داود حدیثی آوردہ کہ فرمود آنحضرت غسل کردہ نشود جامہ مگر از پنج چیز و ذکر فرمود از انجملہ منی را یعنی بول و غایط و دم و منی و قی و تعلیل طہارت بودن آن اصل آفرینش دوستان منقوض است بعلقہ کہ آن نیز مادہ آفرینش ایشان است و باتفاق نجس است و گاہی پاک از پلید پیدا میشود چنانکہ شیر از خون و منی کہ متولد از خون است آنرا چگونہ حکم کنند بطہارت و در حقیقت این تعلیل زخرف است در نسبت تکون انسان دوستان و دشمنان برابرند و حدیث ابن عباس در صحت آن سخن است و بر تقدیر صحت منسوخ است بدلیل شہرت حدیث عائشہ و اتفاق بر ثبوت غسل و اللہ اعلم **باب** اذا غسل الجنابۃ او غیرہا فلم یذہب اثرہ وقتی کہ بشست جنابت یعنی منی یا غیر جنابت را چون دم و بول و نرفت اثر این غسل یا اثر جنابت کہ رطوبت آب است بدلالت حدیث واما اثر منی باقی بودن نہ در حدیث مذکور است و نہ از آن مفہوم و نہ بقیاس از آن میتوان یافت چہ حکم رطوبت آب صحت نماز است و اثر منی فساد نماز **حدثنا** موسی بن اسمعیل ابو سلمۃ تبوذکی منقری بکسر میم و سکون نون و فتح قاف نسبت بمنقر بطنی از تمیم است قال حدثنا عبد الواحد بن زیاد قال حدثنا عمرو بن میمون قال سمعت سلیمان بن یسار فی الثوب تصیبہ الجنابۃ قال عمرو گوید شنیدم سلیمان را در حکم جامہ کہ میرسد آنرا اثر جنابت گفت قالت عائشۃ رضی اللہ عنہا کنت اغسلہ من ثوب

هشيم عن ابي بشر عن عكرمة قال رأيت رجلا عند المقام يكبر في كل خفض ورفع واذا قام واذا وضع گفت عكرمه ديدم
مردی را مراد ابوهريره است چنانکه [illegible] آن گروه نزد مقام ابراهیم در نماز ظهر در حالی که تکبیر میگفت در هر خفضی و رفعی و وقتی که استادی از تشهد
و وقتی که نهادی سر بسجده قوله اذا قام واذا وضع فظاهر اين خفض و رفع است فاخبرت ابن عباس فقال اوليس تلك صلوة النبي
صلى الله عليه وسلم لا ام لك عكرمه گوید پس خبر دادم از نماز آن مرد ابن عباس را پس گفت آیا نیست این نماز پیغمبر خدا مادر مباد ترا دعا کرد ابن عباس
از روی زجر از غرابت شمردن و نادانستن او این سنت را **باب التكبير اذا قام من السجود** تکبیر گفتن مصلی وقتی که بایستد از سجده **حدثنا**
موسى بن اسمعيل قال حدثنا همام عن قتادة عن عكرمة قال صليت خلف شيخ بمكة فكبر ثنتين وعشرين تكبيرة گفت عكرمه
نماز گزاردم پس پیری بمکه پس تکبیر گفت بست و دو تکبیر آن ابوهریره بود در روایت امام احمد و نماز ظهر بود چنانکه بروایت اسمعیلی واقع شده نام ابوهریره بر وانهجب طلعني کسوف
فقلت لابن عباس انه احمق پس گفتم مر ابن عباس را که این پیر ابله است که این همه تکبیرات در نماز گفته فقال ثكلتك امك سنة ابي القاسم
پس گفت ابن عباس بگرید ترا مادر تو این همه تکبیرات سنت ابو القاسم است صلی الله علیه وسلم عجب است از عکرمه که ابوهریره را با این همه علم و شان و عدالت
[illegible] نماز گفته وقال موسى قال حدثنا ابان قال حدثنا قتادة قال حدثنا عكرمة گفت موسی که حدیث
کرد ما را ابان گفت ابان حدیث کرد ما را قتاده از عکرمه یعنی این حدیث متصل است از راه همام و از راه ابان از قتاده هر دو روایت کرده اند و اینکه در اصل سناد
[illegible] که بر شرط او نیست در اصل بخلاف ابان که بر شرط او ست در متابعت یا دقی فائده که در متابعت است که در وی از قتاده بطریق
تحدیث [illegible] **حدثنا** يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عقيل عن ابن شهاب قال اخبرني ابو بكر بن
[illegible] يقول كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا قام الى الصلوة يكبر حين يقوم
[illegible] وقتی که اراده نماز کردی تکبیر میگفت هنگامی که استادی ثم يكبر حين يركع پس تکبیر گفتی هنگامی که رکوع کردی
[illegible] ربنا لك الحمد میگفت هنگامی که بر میداشت استخوان پشت را از رکوع
[illegible] قائم [illegible] قال عبد الله بن صالح عن الليث ولك الحمد گفت عبد الله بن صالح از لیث
[illegible] ثم يكبر حين يرفع راسه پس تکبیر میگفت هنگامی که بر میداشت سر خود را از رکوع
[illegible] ثم يكبر حين يرفع راسه پس تکبیر میگفت هنگامی که بر میداشت سر خود را از سجده ثم يفعل ذلك
[illegible] یقضیها [illegible] این مذکور را در همه نماز تا آنکه تمام میکرد نماز را ويكبر حين يقوم من الثنتين بعد الجلوس
[illegible] هنگامی که بر میخاست از دو رکعت نخستین بعد از نشستن برای تشهد **باب** وضع الاكف على الركب في الركوع در بیان نهادن
[illegible] وقال ابو حميد في اصحابه امكن النبي صلى الله عليه وسلم يديه من ركبتيه و گفته
[illegible] رسانید [illegible] **حدثنا** ابو الوليد قال حدثنا
شعبة عن ابي [illegible] بن سعد يقول صليت [illegible] بين كفي ثم وضعتهما بين فخذي
[illegible] نماز کردم به پهلوی پدر خود [illegible] میان ران خود فنهاني ابي وقال كنا نفعله
فنهينا عنه وامرنا ان نضع ايدينا على الركب [illegible] گفت پدرم که میکردیم این را پس باز داشته شدیم از این عمل
و امر کرده شدیم [illegible] اطلاق [illegible] **باب** اذا لم يتم الركوع وقتی که تمام نکند
مصلی رکوع [illegible] **حدثنا** حفص بن عمر قال حدثنا شعبة عن سليمان قال سمعت زيد بن وهب قال رأى حذيفة
رجلا لا يتم الركوع والسجود قال ما صليت گفت زید بن وهب دید حذیفه مردی را که تمام نمیکرد رکوع و سجود را گفت حذیفه نماز نکردی تو

ولو مت على غير الفطرة التي فطر الله محمدا صلى الله عليه وسلم عليها و اگر بميري ميري بر غير دين كه پيدا كرده است خدا محمد را بر آن فطرت مراد آنست كه اين سستي و سهل گرفتن اركان دين اگر عادت شود آخر بانكار ميكشد و از دين مي برآرد **باب** استواء الظهر في الركوع هموار كردن پشت در حال ركوع بي آنكه سر جانب فوق يا تحت مائل باشد از سنت است وقال ابو حميد في اصحابه ركع النبي صلى الله عليه وسلم ثم هصر ظهره و گفت ابو حميد در جمعي ياران پيغمبر ركوع كرد آنحضرت پس تر خم ساخت و كشيد پشت خود را هصر بفتح ها و سكون صاد مهملة بمعني ماله و انحنا و كشيد نست **باب** حد اتمام الركوع والاعتدال فيه والاطمانينة ودر بيان نهايت تمام كردن ركوع و اعتدال در ركوع و طمانينت و آرام گرفتن در آن الطمانينت بكسر همزه و سكون مهمله و بعد از الف نون پس تر شناة تحتيه پس تر نون مفتوحه پس تر ها بمعني طمانينة كه مشهور است درين معني در روايات همه غير روايت كشميهني اينجا باب نيست و اين ترجمه با و اخر باب اول است ليكن چون تعليق سابق كه از ابو حميد آورده موافق ترجمه اول بود آنرا در ميان آورده است **حدثنا** بدل بن المحبر قال حدثنا شعبة قال اخبرنا الحكم عن ابن ابي ليلى عن البراء بن عازب قال كان ركوع النبي صلى الله عليه وسلم وسجوده وبين السجدتين واذا رفع راسه من الركوع ما خلا القيام والقعود قريبا من السواء گفت براء بن عازب بود ركوع پيغمبر خدا و سجود او و ميان دو سجده و وقتي كه برداشتي سر خود را از ركوع ورای قيام قرائت و قعود و تشهد نزديك از برابري يعني تطويل از اصل ركوع و حقيقت آن و حقيقت سجده و قيام بعد از ركوع يكسان بود و باين معني مناسب باشد و حديث بترجمه فافهم **باب** امر النبي صلى الله عليه وسلم الذي لا يتم ركوعه بالاعادة فرمودن آنحضرت كسي را كه تمام نميكند ركوع را باعاده نماز **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى بن سعيد عن عبيد الله قال حدثنا سعيد المقبري عن ابيه عن ابي هريرة ان النبي صلى الله عليه وسلم دخل المسجد فدخل رجل فصلى ثم جاء فسلم على النبي صلى الله عليه وسلم فرد عليه النبي صلى الله عليه وسلم السلام فقال ارجع فصل فانك لم تصل پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم در آمد مسجد را پس در آمد مردي و نماز گزارد پس تر سلام كرد بر آن حضرت پس رد سلام كرد آنحضرت بروي و فرمود باز رو و نماز كن بتحقيق تو نماز نكردي فصلى ثم جاء فسلم على النبي صلى الله عليه وسلم فقال ارجع فصل فانك لم تصل ثلثا سه بار آمد و نماز كرد و آن حضرت هر بار همان فرمود فقال والذي بعثك بالحق ما احسن غيره پس گفت آن مرد سوگند كسي كه برانگيخته است ترا بحق و صدق نيك نميدانم غير اين فعلمني پس تعليم كن مرا فقال اذا قمت الى الصلوة فكبر ثم اقرء ما تيسر معك من القرآن پس فرمود وقتي كه استادي بسوي نماز پس تكبير تحريمه گوي پس تر بخوان چيزي كه آسان است ترا از قرآن ثم اركع حتى تطمئن راكعا ثم ارفع حتى تعتدل قائما پس تر ركوع كن تا آرام گيري بحالي كه ركوع كننده پس تر بردار سر تا درست شوي بحالي كه استاده ثم اسجد حتى تطمئن ساجدا پس تر سجده كن تا آرام گيري در حالي كه سجده كننده ثم ارفع حتى تطمئن جالسا پس تر بردار سر از سجده تا آرام گيري در حالي كه نشسته ثم اسجد حتى تطمئن ساجدا پس تر سجده كن تا آنكه مطمئن شوي بحالي كه سجده كننده ثم افعل ذلك في صلوتك كلها پس تر بكن تو اين را در همه نماز خود و پوشيده نماند كه اين ترجمه تخصيص بنا تمامي ركوع كرده و اعاده را بران مرتب ساخته و از حديث معلوم نمي شود كه آن مرد همين ركوع را نا تمام كرده بود بلكه ظاهر آنست كه همه اركان را نا تمام كرده و اعاده مرتب بر مجموع است والله اعلم **باب** الدعاء في الركوع در ذكر دعائي كه ماثور است در حال ركوع **حدثنا** حفص بن عمر قال حدثنا شعبة عن منصور عن ابي الضحى عن مسروق عن عائشة قالت كان النبي صلى الله عليه وسلم يقول في ركوعه وسجوده سبحانك اللهم ربنا وبحمدك اللهم اغفر لي گفت عائشه بود پيغمبر خدا صلوة و سلام خدا بر وي ميگفت در حال ركوع و سجود خود اين كلمات و معني آنست تنزيه ميكنيم ترا از صفات نقص اي پروردگار استجابت كن ما را اي پروردگار ما و تسبيح ميكنيم بتوفيق و هدايت تو نه بحول و قوت خود مراد بحمد اينجا حمد عليه كه توفيق و هدايت است اي خدا بيامرز مرا باين جزء مطابق است حديث بترجمه و درين حديث چنانكه دعا در ركوع آمده تسبيح هم هست و مولف رح تعرض بآن نكرده گويا اهتمام كرده و تعرض بدعا كه بعضي انكار روا دارند از دعا در ركوع چنانكه منقول است از امام مالك و غيره اما تسبيح جواز آن متفق عليه است پس تعرض بآن نكرد

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

بيمار از عرنيه پس كسي از عكل فاجتووا المدينة پس مكروه داشتند اقامت را بمدينه بسبب عدم موافقت هوا يا فقدان رسيد ايشان را بيماري شكم اندوه در مدينه چنانچه در كتاب الطب معلوم شود و اجتوا مكروه داشتن مقام بجائي اگرچه در نعمت باشد و جوي شورش باشد و كذا في الطرح شارحان گفته اند جوي بيماري شكم است فامرهم النبي پس امر كرده است ايشان را پيغمبر خدا صلى الله عليه واله وسلم بلقاح انكه بيايند بشتران شير دار لقاح بكلام جمع لقحه وان يشربوا من ابوالها والبانها وانكه بنوشند از پيشابهاي شتران و شيرهاي آنها اخذ كرده باين حديث امام محمد طهارت بول ابل بنص حديث و طهارت ساير بول ما يوكل لحمه بقياس بر آن و همين است قول مالك و احمد و شعبي و عطا و نخعي و زهري و ابن سعيه و بعضي محدثين شافعيه و نزد امام ابي حنيفه و ابو يوسف و شافعي و جمهور ابوال همه نجس اند بدليل حديث استنزهوا من البول فان عامة عذاب القبر منه چه اين حديث شامل است جميع ابوال را و حمل كنند حديث باب را بر تداوي بنابر ضرورت ليكن ابو يوسف و شافعي قايل اند باطلاق تجويز براي تداوي در جميع ازمان و امام ابي حنيفه حلال نميدارد تداوي باو درين زمان زيرا كه متيقن نيست شفا در آن و تجويز آنحضرت در صورت خاص بوحي بود و علم شفا در آن چنانچه از كلام يعني معلوم شود نقلا عن شمس الائمة و قياس ابوال غير ماكول بر بول ابل چنانچه الاسلوب كلام مولف معلوم شود فاسد است بجهت ظهور فرق ميان ماكول و غير ماكول فانطلقوا پس روانه شدند بسوي شتران كه در

باب ما يقول الامام ومن خلفه اذا رفع راسه من الركوع چه چیزی که میگوید امام وکسی که پس اوست وقتی که بردارد سر خود را از رکوع

حدثنا ادم قال حدثنا ابن ابی ذئب عن سعید المقبری عن ابی هریرة قال كان النبی گفت ابو هریره بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم اذا قال سمع الله لمن حمده قال اللهم ربنا ولك الحمد وقتی که گفتی سمع الله لمن حمده گفتی ربنا ولك الحمد چنانکه ترغیب بدیگران در حمد میکند خود هم بران عمل نماید وكان النبی صلی الله علیه وسلم اذا ركع واذا رفع راسه یكبر واذا قام من السجدتین قال الله اكبر وبود پیغمبر خدا وقتی که رکوع کردی و وقتی که برداشتی سر از سجده تکبیر میگفت و وقتی که استادی از سجده ها یعنی بعد از تشهد گفتی الله اکبر در وقت رکوع و سر برداشتن گفت تکبیر و آخر گفت الله اکبر معنی تفنن عبارتست و این از داب فصحا و بلغاست **باب** فضل اللهم ربنا لك الحمد در بیان ثواب این کلمات

حدثنا عبد الله بن یوسف اخبرنا مالك عن سمی عن ابی صالح عن ابی هریرة ان رسول الله از ابی هریره منقول است که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قال اذا قال الامام سمع الله لمن حمده فقولوا اللهم ربنا لك الحمد فرمود وقتی که گوید امام سمع الله لمن حمده بگوئید شما مقتدیان اللهم ربنا لك الحمد فانه من وافق قوله قول الملئكة غفر له ما تقدم من ذنبه بتحقیق کسی که موافق افتد قول او قول فرشتهارا آمرزیده شود چیزی که پیش کرده است از گناه حنفیه و مالکیه گفته اند که امام ربنا لك الحمد نگوید و مقتدی سمع الله نگوید و تمسک ایشان این حدیث است که در وی مقاسمت میان امام و مقتدیان واقع شده **باب** القنوت در بیان قنوت یعنی دعا که آنحضرت بعد از رکوع نماز میکرد اکثر روات این کتاب مستطاب بی ترجمه نقل کرده اند و آنکه بعضی لفظ باب هم ندارند چیزی نیست از آنکه احادیث مذکوره مناسبتی بترجمه باب سابق ندارند مگر بتکلف تام **حدثنا** معاذ بن فضالة قال حدثنا هشام عن یحیی عن ابی سلمة عن ابی هریرة قال لاقربن صلوة النبی گفت ابو هریره سوگند خدا نزدیک گردانم شمارا بسوی نماز پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم این قول ناظر است که این حدیث مرفوع است نه موقوف بر ابی هریره فكان ابو هریرة یقنت فی الركعة الآخرة من صلوة الظهر وصلوة العشاء وصلوة الصبح پس بود ابو هریره که دعا میکرد در رکعت آخر از نماز ظهر و عشا و فجر بعد ما یقول سمع الله لمن حمده فیدعو للمؤمنین ویلعن الكفار بعد گفتن سمع الله لمن حمده پس دعا میکرد مسلمانان را و لعنت میکرد کافران را این دعا یک وقتی آنحضرت بر کافران میکرد و بعد از ان متروک کرده است چنانکه درین نزدیک در باب یهوی بالتكبیر معلوم شود و در نماز وتر تفصیل مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی **حدثنا** عبد الله بن ابی الاسود قال حدثنا اسمعیل عن خالد الحذاء عن ابی قلابة عن انس قال كان القنوت فی المغرب والفجر گفت انس بود قنوت در همین نماز مغرب و نماز فجر

حدثنا عبد الله بن مسلمة عن مالك عن نعیم بن عبد الله المجمر عن علی بن یحیی بن خلاد الزرقی عن ابیه عن رفاعة بن رافع الزرقی قال كنا نصلی یوما وراء النبی صلی الله علیه وسلم فلما رفع راسه من الركعة قال سمع الله لمن حمده علی بن یحیی گفت بودیم ما که نماز میگذاردیم پس پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم پس هرگاه برداشت آن حضرت سر خود را از رکوع گفت سمع الله لمن حمده قال رجل وراءه ربنا ولك الحمد حمدا كثیرا طیبا مباركا فیه گفت مردی پس آنحضرت ای پروردگار ما و مر تراست حمد حمدی که بسیار پاک از ریا و سمعه بسیار نیکو و برکت کرده شده در ان حمد فلما انصرف قال من المتكلم قال انا قال رایت بضعة وثلثین ملكا یبتدرونها ایهم یكتبها اول وقتی که بازگشت آن حضرت از نماز فرمود کجاست گوینده این کلمات گفت رفاعه بن رافع منم گوینده فرمود دیدم سی و چند فرشتها را که شتاب میکردند این کلمات را که کدام یکی از ایشان آنرا اول بنویسد نکته درین عدد آنست که حروف این کلمات سی و چند است و در حدیث مسلم اثنا عشر واقع شده گویا موافق کلمات است والله اعلم **باب** الطمانینة حین یرفع راسه من الركوع در بیان آرام گرفتن هنگامی که بر میدارد مصلی سر خود را از رکوع وقال ابو حمید رفع النبی وگفت ابو حمید برداشت سر خود را پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم واستوی قائما حتی یعود كل فقار مكانه و درست و راست شد در حالی که استاده است تا آنکه عود کرد همه استخوانهای پشت بجای خود فقار بفتح فا استخوان صلب

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

بطریق قصاص بود ثم القوا فی الحرة یستسقون فلا یسقون و انداخته شدند در سنگستان مدینه در آفتاب بحالیکه طلب آب میکردند و داده نمیشدند آب را و با وجود اجماع بر عدم جواز منع آب از کسی که واجب القتل است عدم سقی ایشان بجهت عدم حرمت محارب مرتد است چنانکه گفته اند کسی که نیست که او را اگر آب بقدر وضو او میسر سد او را که بوضو شاید در تدریلا و خود تیمم کند بلکه استعمال نماید اگرچه مردم تشنه بمیرد یا بجهت مکافات کفران نعمت آشامیدن شیرها شتران بود که حاصل شد بدان شفا قال ابو قلابة فهؤلاء سرقوا وقتلوا وكفروا بعد ایمانهم وحاربوا الله و رسوله گفت ابو قلابه زیرا چه اینجماعه دزدی کردند و کشتند و کافر شدند بعد از ایمان و جنگ کردند خدا و رسول او را آشکار نیست با عبارات که گفته اند یا مقصود نسبت و چنین جریمه عظیم این عقوبتها بقصد زجر و سیاست نمود برای صلاح عالم و نظام آن **حدثنا** ادم قال حدثنا شعبة قال اخبرنا ابو التیاح بفتح فوقیه و تشدید تحتیه یزید بن حمید عن انس قال كان النبی بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم یصلی قبل ان یبنی المسجد فی مرابض الغنم نماز میگذارد پیش از آنکه بنا کرده شود مسجد در جای باشنهای گوسفندان استدلال کرده بدان بر طهارت پشک و بول غنم زیرا چه مرابض خالی نمی باشند از ان و آنچه در صحیحین از انس مروی است که پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم نماز گذارد در بریه یا در خانه انس و نیز صحیح شده از عایشه رضی الله عنها بعد آنحضرت که نماز گذارد در حجره یعنی جای نماز برگ خرما و این دلالت دارد بر کثرت و تعدد واقعه کفایت میکند مؤنه دفع آن حجه و فسح بود یا برای امتثال این مقام غیر لطیف است ظاهر نیست

ومفاصل آن جمع فقره وفقره بسكون قاف وفتح آن ودر بعضی روایات استوی جالساً واقع شده مراد از رفع رفع از سجده خواهد بود بر این تقدیر مطابق ترجمه وموید آن نمی شود در باب مگر داخل ترجمه وجزوی از آن گردانند ودر بعضی از احادیث که مذکور است تائید این قول میکند چنانکه معلوم شود **حدثنا** ابو الولید قال حدثنا شعبة عن ثابت قال كان انس بن مالك ينعت لنا صلوة النبی گفت ثابت بود انس بن مالک صفت میکرد برای ما نماز پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فكان يصلي فاذا رفع راسه من الركوع قام حتى نقول قد نسي پس بود که نماز میکرد ووقتی که بر میداشت سر از رکوع استادی تا آنکه میگفتیم که تحقیق فراموش کرد سجده را **حدثنا** ابو الولید قال حدثنا شعبة عن الحكم عن ابن ابی لیلی عن البراء قال كان ركوع النبی گفت براء بن عازب بود رکوع پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم وسجوده وسجده کردن او واذا رفع راسه من الركوع ووقتی که بر میداشتی سر از رکوع وبين السجدتين قريبا من السواء وزمان میان دو سجده نزدیک از برابری یعنی در این چهار حال تطویل میکرد وآن حضرت بیک نمط **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا حماد بن زید عن ایوب عن ابی قلابة قال قام مالك بن الحويرث يرينا كيف كان صلوة النبی صلی الله علیه وسلم گفت ابو قلابه استاد مالک که می نماید ما را چگونه بود نماز پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بروی وذاك في غير وقت الصلوة واین بودن وتعلیم کردن در غیر وقت نماز بود فقام فامكن القيام پس استاد ودرست ومحکم کرد قیام را ثم ركع فامكن الركوع پس تر رکوع کرد ومحکم کرد رکوع را ثم رفع راسه فانصب هنية پس برداشت سر خود را پس ریخته یعنی درست کرد واحتنا از زمان قلیل ودر بعضی روایت انتصب است یعنی استادگی کرد واین معنی ظاهر تر است ودر بعضی انصت از انصات یعنی خموشی قال فصلى بنا صلوة شيخنا هذا ابي بريد گفت پس نماز کرد با ما نماز شیخ ما که ابو برید است بضم باء موحده وفتح راء وسکون مثناة تحتیه ودر اکثر نسخ ابو یزید بیاء تحتیه وزای مکسور وسکون یای تحتیه وكان ابو يزيد اذا رفع راسه من السجدة الاخرة استوى قاعدا ثم نهض وبود ابو برید وقتی که سر بر داشتی از سجده آخر برابر بود در حالی که نشسته است واین اشافعیه جلسه استراحت میگویند پستر استادی **باب** يهوي بالتكبير حين يسجد می افتاد با تکبیر گفتن هنگامی که سجده میکرد وقال نافع كان ابن عمر يضع يديه قبل ركبتيه وگفت نافع بود ابن عمر که می نهاد دو کف دست را بر زمین پیش از زانوها نیست مذهب مالک وائمه ثلاثه گویند زانوها پیش از دست نهند وتمسک ایشان انیست از بن النبی صلی الله علیه وسلم اذا سجد وضع ركبتيه قبل يديه وقتی که سجده کردی نهادی زانوها پیش از دست رواه في السنن عن وائل بن حجر وترمذی گفته حدیث حسن است وخطابی گوید این حدیث اثبت است از حدیث تقدیم دست بر زانو وارفق است بمصلی در حسن است وصورت ودر نظر گویا ترجیح بقیاس هم میکند ... حدیث اجتنبی لکو کرده تضعیف **حدثنا** ابو الیمان قال حدثنا شعيب عن الزهري قال اخبرني ابو بكر بن عبد الرحمان بن الحارث بن هشام وابو سلمة بن عبد الرحمن ان ابا هريرة كان يكبر في كل صلوة من المكتوبة وغيرها في رمضان وغيره بود ابو هریره که تکبیر میگفت در هر نماز فرض وغیر فرض در رمضان وغیر رمضان فيكبر حين يقوم ثم يكبر حين يركع ثم يقول سمع الله لمن حمده ثم يقول ربنا ولك الحمد قبل ان يسجد پس تکبیر میگفت هنگامی که می استاد پستر تکبیر میگفت هنگامی که رکوع میکرد وپستر میگفت این کلمات را پیش از آنکه سجده کند ثم يقول الله اكبر حين يهوي ساجدا پستر میگفت الله اکبر هنگامی که می افتاد بحالیکه ساجد است ثم يكبر حين يرفع راسه من السجود ثم يكبر حين يسجد ثم يكبر حين يرفع راسه من السجود پستر تکبیر میگفت هنگامی که بر میداشت سر از سجده ثم يكبر حين يقوم من الجلوس في الاثنتين پستر تکبیر میگفت هنگامی که می استاد از نشستن در دو رکعت یعنی بعد تشهد ويفعل ذلك في كل ركعة حتى يفرغ من الصلوة ومیکرد آنچه مذکور شد از تکبیرات در هر رکعت تا آنکه فارغ می شد از نماز ثم يقول حين ينصرف والذي نفسي بيده اني لاقربكم شبها بصلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم پستر میگفت ابو هریره هنگامی که بر میگشت از نماز وسوگند کسی که ذات من در دست قدرت اوست تحقیق من نزدیک ترین شما ام از روی مشابهت بنماز پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم ان كانت هذه لصلوته حتى فارق الدنيا تحقیق هست این نماز هر آینه نماز آن حضرت هنگامی که گذاشت دنیا را واختیار کرد عقبی را قالا وقال ابو هريرة

تغیر صفت از نجاست باتفاق پلید گردد وقال حماد لا باس بريش الميتة وگفت حماد بن ابی سلیمان شیخ ابو حنیفه باک نیست بریش حیوان مرده که در آب ونحو آن افتد ومستعمل والفرق نیست در حیوان ماکول وغیر آن وقال الزهري في عظام الموتى نحو الفيل وغيره وگفت زهری در استخوانهای حیوانات مرده مانند پیل وجز آن از آنچه خورده نمی شوند ادركت ناسا من سلف العلماء يمتشطون بها ويدهنون فيها لا يرون به باسا دریافتم مردم بسیاری را از علمای پیشین که شانه می ساختند بآن استخوانها وروغن میکردند در آن بحالیکه نمی دیدند بدان باکی واین دلیل طهارت است نزد ایشان ومسئله نجاست عظم وریش وطهارت آنها مبنی است بر ثبوت حیات وعدم آن اینها را پس این هر دو طاهر اند نزد ابو حنیفه زیرا چه حیات نیست در آن بدلیل عدم تالم ببریدن آن وچون حیات نباشد موت حلول نخواهد کرد زیرا چه موت زوال حیات است ونجس اند نزد مالک وشافعی لیکن نزد مالک عظم فیل طاهر است بذکوة زیرا چه غیر ماکول طاهر میشود بذکوة نزد وی ونزد شافعی ذکوة عمل نمیکند در ویرا وقال ابن سيرين وابراهيم لا باس بتجارة العاج وگفت محمد بن سیرین وابراهیم نخعی باک نیست بخرید وفروخت عاج پس طاهر شد زیرا چه بیع نجس جایز نیست عاج بتخفیف جیم جوهری گفته استخوان فیل است ومشهور خاص دندان فیل است وانکار کرده خلیل این که عاج کرده شود غیر دندان فیل را عاج وبعضی گویند استخوان پشت باخه است **حدثنا** اسمعيل بن ابي اويس قال حدثني مالك عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة عن ابن عباس عن ميمونة ان رسول الله تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم سئل عن فارة سقطت في سمن پرسیده شد از حکم موشی که افتاد در روغن ومرد فقال القوها وما حولها وكلوا سمنكم پس فرمود بیندازید آن موش را واز روغن که بر گرد آنست وبخورید روغن باقی خود را مراد آن روغن بسته است بقرینه وما حولها چه روغن گداخته حول ندارد متحقق نشود ونجاست سرایت بعض بسوی بعض وتحقیق مصرح است بقید جامد در روایة ابی داود ونسائی همین است حکم جامد بالاتفاق ولیکن این قدر هست که یقین شود که چیزی از اجزاء نجس از ما حول بیرون نرسیده اما آنچه روان در سایل باشد از روغن وجز آن نزد جمهور حکم آب دارد نجس میشود تمام

اسماء الرجال

وکان رسول الله صلی الله علیه وسلم حین یرفع راسه یقول سمع الله لمن حمده ربنا ولک الحمد

وگفتند ابوبکر بن عبد الرحمن وابو سلمه که مذکور اند در اسناد وگفت ابوهریره و بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی هنگامی که بر داشتی سر از رکوع میگفت سمع الله الخ یدعو

لرجال درحالی که دعا میکرد مر جمعی را از مسلمانان و بر کافران فیسمیهم باسمائهم فیقول اللهم انج الولید بن الولید وسلمة بن

هشام وعیاش بن ابی ربیعة پس نام میبرد مسلمانان را بنامهای ایشان و میگفت خداوندا نجات ده از محنت ولید و سلمه و عیاش را ولید

برادر خالد بن ولید است و عیاش و سلمه برادران ابوجهل اند که در باطن مسلمان بودند و کفار آنها را اسیر گرفته بودند والمستضعفین من المؤمنین مجمل

مفرمود و نجات ده مر ناتوانان را از مسلمانان اللهم اشدد وطاتک علی مضر واجعلها علیهم سنین کسنی یوسف خداوندا

سخت کن عقوبت و عذاب خود را بر قوم مضر که کفار قریش اولاد مضر اند و بگردان عقوبت را یا ایام را بر ایشان سالها چون سالهای قحط زمان یوسف علیه السلام

در اشتداد و زمان محنت و بلا و رسیدن و در غایت شدت رنج و ابتلا مراد از سالها زمان قحط است واهل المشرق یومئذ من مضر مخالفون له

واهل مشرق از قوم مضر بودند در وقت مخالف بودند آنحضرت را حدثنا علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان غیر مرة عن الزهری گفت

علی بن عبد الله حدیث کرد ما را سفیان از زهری زیاده بر یکبار قال سمعت انس بن مالک یقول سقط رسول الله صلی الله علیه وسلم

عن فرس وربما قال سفیان من فرس گفت زهری شنیدم انس بن مالک را که میگفت افتاد رسول خدا از اسپ و بسا است که گفت

سفیان من فرس یعنی بتبدیل عن بمن فجحش شقه الایمن پس خراشیده شد جانب راست از بدن آنحضرت فدخلنا علیه نعوده

پس در آمدیم بر آن حضرت درحالی که عیادت می کنیم او را فحضرت الصلوة فصلی بنا قاعدا وقعدنا پس حاضر شد وقت نماز پس نماز گذارد

با ما درحالی که قاعد بود و نشستیم وقال سفیان مرة گفت سفیان یکبار باین عبارت صلینا قعودا نماز گذاردیم درحالی که ما نشسته بودیم

فلما قضی الصلوة قال انما جعل الامام لیؤتم به و وقتی که تمام کرد نماز فرمود گردانیده نشده است امام مگر از برای آنکه اتباع کرده شود بوی

فاذا کبر فکبروا واذا رکع فارکعوا وقتی که تکبیر گوید امام تکبیر گوئید شما و وقتی که رکوع کند رکوع کنید واذا رفع راسه فارفعوا وقتی که سر

بردارد از رکوع پس سر بردارید واذا قال سمع الله لمن حمده فقولوا ربنا ولک الحمد واذا سجد فاسجدوا و وقتی که گفت سمع الله الخ پس

بگوئید شما ربنا ولک الحمد و وقتی که سجده کند سجده کنید شما قال سفیان کذا جاء به معمر گفت سفیان مر علی ابن عبد الله مدینی را که شیخ بخاری است

وی چنانکه راویست از سفیان نیز راویست از معمر وی از زهری آیا همچنین آورده است این را معمر قلت نعم گفتم آری باین مقوله علی بن عبد الله مدینی

است قال لقد حفظ گفت علی بن عبد الله شیخ مولف گفت سفیان بتحقیق خوب یاد داشته است معمر از زهری خوب اهتمام کرده است کذا

قال الزهری ولک الحمد این هم مقوله سفیان است یعنی چنانکه معمر نقل کرده همچنان گفته است ابن زهری ولک الحمد بوا و حفظت

من شقه الایمن سفیان گوید یاد گرفته ام از زهری لفظ شقه الایمن فلما خرجنا من عند الزهری قال ابن جریج وانا عنده

فجحش ساقه الایمن گفت ابن جریج و من نزد زهری بودم که بدل لفظ شق ساق گفته است بر این تقریر قول وانا عنده مقوله ابن جریج است و ضمیر عنده

راجع بزهری گفته اما احتمال دارد که مقوله سفیان باشد و ضمیر راجع بابن جریج و مقوله ابن جریج قال فجحش ساقه الایمن است و تصویب کرده اند این احتمال را اب

فضل السجود در ثواب سجده حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی سعید بن المسیب وعطاء بن

یزید اللیثی ان ابا هریرة اخبرهما ابا هریره خبر داد سعید و عطا را ان الناس قالوا یا رسول الله هل نری ربنا یوم القیامة

بتحقیق مردم گفتند ای رسول خدا آیا می بینیم پروردگار خود را روز قیامت قال هل تمارون فی القمر لیلة البدر لیس دونه

سحاب قالوا لا یا رسول الله فرمود آیا شک میکنید در دیدن ماه شب بدر درحالی که نیست نزد او ابری گفتند نی ای رسول خدا شک نداریم در

دیدن قال هل تمارون فی رؤیة الشمس لیس دونها سحاب قالوا لا فرمود آیا شک دارید در دیدن آفتاب درحالی که نیست

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

و در شهد که موش بمیرد در دیگی گردانیده باهم چند آب طبخ کنند تا آنکه عود کند بقدری که بود و گرد و شود همچنان سه بار کذا فی جامع الصغیر للتمرتاشی و در تجنیس گفته اگر ریخته شود در دیگی سه چندان از آب و جوش زده شود تا باقی ماند بقدار آن که بود پاک گردد حدثنا علی بن عبد الله مدینی قال حدثنا معن ابن عیسی ابو یحیی قزاز بقاف و دو معجمه اولی مشدد در سنه یکصد و نود و هشت قال حدثنا مالک عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابن عباس عن میمونة ان النبی صلی الله علیه وآله وسلم سئل عن فارة سقطت فی سمن فقال خذوها وما حولها فاطرحوه پس فرمود که بگیرید آن موش را و در وغن گرد آن را پس بیندازید آنچه گرفته اید قال معن حدثنا مالک ما لا احصیه یقول مقوله علی بن عبد الله است که گفت معن حدیث کرد ما را مالک اینقدر که ضبط نمی توانم کرد که میگفت در سیاق همین اسناد حدیث عن ابن عباس عن میمونة یعنی ابن هر دو را ذکر میکرد چنانکه بعضی در روایت این حدیث از مالک یکی را ترک کنند و بعضی هر دو را حدثنا احمد بن محمد بن موسی مروزی معروف بمردویه سنه دو صد و سی و پنج قال حدثنا عبد الله بن مبارک قال اخبرنا معمر بن راشد عن همام بن منبه عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم قال کل کلم یکلمه المسلم فی سبیل الله هر جراحتی و زخمی که کرده میشود آن مسلمان در راه خدا کلم بالفتح خسته کردن یکون یوم القیمة کهیئتها اذ طعنت میباشد آن زخم روز قیامت بهیئت خود وقتیکه زخم زده شده تفجر دما روان میشود بخون تفجر روان شدن آب اللون لون الدم رنگش رنگ خون است والعرف بفتح مهمله و سکون راء عرف المسک و بویش بوی مشک شارحان در ابداء مناسبت این حدیث بباب تکلفات کنند و اعتراف آرند به بعد و نا تمامی آن و اکثر کلمات ایشان دائر اند در استدلال بتغیر دم ببوی مشک بر تغیر حکم آب بتغیر اوصاف و بهترین طرق مذکوره که توان نقل کرد آنکه تبدل صفت موثر است در موصوف پس چنانکه تغیر صفت دم ببوی خوش بر آورد آنرا از ذم ببوی مدح همچنین تغیر صفت آب با وصاف نجاست می بر آرد آنرا از صفت طهارت بسوی نجاست ظاهر است که مقصود قائل بیان حجت تنویر است مذهب نجاست آب را بتغیر استدلال بر آن تا وارد شود که غایت دلالت مذکوره بر حصول تنجس تغیر است نه انحصار حصول آن در وی و مدار این است لیکن تنویر و تاکید تبدل حکم طهارت و

نزد او باری گفتند فی قال فانکم ترونه کذلک فرمود پس تحقیق شما می بینید خدا را همچنین یحشر الناس یوم القیامة فیقول
من کان یعبد شیا فلیتبعه برانگیخته می شوند مردم در روز قیامت پس میگوید خدا کسی که بود عبادت میکرد چیزی را پس پی او رود فمنهم
من یتبع الشمس ومنهم من یتبع القمر ومنهم من یتبع الطواغیت پس بعضی از ایشان در پی آفتاب میروند و بعضی در پی ماه و بعضی در پی
بتان و شیاطین وتبقی هذه الامة فیها منافقوها و باقی می ماند این امت مرحومه محمدیه بحالی که در میان ایشان منافقان این امت هم مستتر
چون منافقان در دنیا پوشیده بودند در میان مسلمانان در آخرت نیز در میان ایشان میدر آیند بامید آنکه منتفع گردند و رسوا نشوند تا آنکه زده میشود میان
ایشان قلعه که مر او را دریست و موجب حجاب و عذاب میگردد فیاتیهم الله تبارک وتعالی پس می آید ایشان را خدای بزرگ و برتر فیقول
انا ربکم پس میگوید خدا منم پروردگار شما اما اینها منکر میشوند و پناه میجویند بخدا ازین ظاهر آنکه نمی یابند بصفاتی که از انبیا دریافته و بدان اعتقاد
کرده بودند فیقولون هذا مکاننا پس میگویند که این جای ماست نمیرویم ازینجا حتی یاتینا ربنا تا آنکه بیاید ما را پروردگار ما
فاذا جاء ربنا عرفناه پس وقتی که می آید پروردگار ما می شناسیم او را بدستوری که اعتقاد کرده ایم و نیز گویند که در آخرت همه علوم ضروری خواهد شد
فیاتیهم الله فیقول انا ربکم فیقولون انت ربنا پس می آید ایشان را خدا و ظاهر می شود بصفات معروفه درین وقت
منافقان از مومنان ممتاز و جدا می شوند گفته اند تواند که اول قول منافقان باشد و ثانی قول مومنان و بعضی گفته اند که در صورت اول فرشته می آید مراد
ملک الله است حذف کرده اند مضاف و مضاف الیه را هم مضاف ساخته اند قاضی عیاض ترجیح کرده این احتمال را و بعضی رد آن کرده که فرشته معصوم
است انا ربکم چون تواند گفت که موجب کفر است انتهی عجب است از صاحب این رد که بر خدا تجویز کذب کرده که بر خلاف واقع انا ربکم میگوید مگر آنکه گوییم قائل
درین صورت هم خداست لیکن متجلی شده است در غیر صورت معتقد مسلمانان والله اعلم فیدعوهم ویضرب الصراط بین ظهرانی جهنم
پس میخواند خدا ایشان را و زده می شود صراط بر وسط دوزخ ظهرانی بفتح معجمه و سکون ها و فتح نون تثنیه ظهر است که الف و نون را جهت مبالغه زیاده کرده
اند و مراد وسط جهنم است فاکون اول من یجوز من الرسل بامته پس میباشم من نخستین کسی از پیغمبران که میگذرد از صراط با امت خود
ولا یتکلم یومئذ احد الا الرسل وسخن نمیکند درین روز هیچ کسی مگر پیغمبران مراد سخن شفاعت است و گویا پیش از فتح باب شفاعت فرموده اند
و دیگر اولیا و مقربان را نیز شفاعتی در حق عاصیان و متوسلان خود خواهد بود و تخصیص کرده اند بعضی که مراد وقت عبور از صراط است وکلام الرسل
یومئذ اللهم سلم سلم و سخن پیغمبران درین روز انیست که خداوندا سلامت عطا کن سلامت عطا کن از شفقت بر خلق خدا وفی جهنم
کلالیب مثل شوک السعدان و در دوزخ قلابهاست مانند خار درخت سعدان کلالیب جمع کلوب است بفتح کاف و ضم لام مشدده و آن
مانند آلتی است که بدان دلو از چاه میکشند در صحاح لغت گفته که بمعنی اره است و سعدان بضم سین مهمله درختی است که از چند جانب خار دارد و مانند
خار خسک هل رایتم شوک السعدان قالوا نعم آیا دیده اید خار سعدان را گفتند آری قال فانها مثل شوک السعدان
فرمود آن کلالیب مانند خار سعدان است غیر انه لایعلم قدر عظمها الا الله جز آنکه نمیداند کسی مقدار کلانی آنرا مگر خدا
تخطف الناس باعمالهم می رباید مردم را بسبب بدی عملهای ایشان یا بر قدر عملهای ایشان از صراط فمنهم من یوبق بعمله
پس بعضی از ایشان کسی است که هلاک کرده می شود بسبب عمل او ومنهم من یخردل ثم ینجو و بعضی از ایشان کسی است که دانه دانه
و ریزه ریزه کرده می شود پس نجات می یابد حتی اذا اراد الله رحمة من اراد من اهل النار امر الله عزوجل الملئکة
ان یخرجوا من کان یعبد الله تا وقتی که میخواهد خدا مهربانی کسی را که خواسته از دوزخیان که مومنان عاصی بودند میفرماید خدای قوی
و بزرگ فرشتهارا اینکه برآرند کسی را که عبادت میکرد خدای را فیخرجونهم ویعرفونهم باثار السجود پس می برآرند این مسلمانان را و
می شناسند ایشان را بعلامت نور سجده بر اعضای ایشان وحرم الله علی النار ان تاکل اثر السجود و حرام کرده است

بن ذکوان ان عبدالرحمن بن هرمز الاعرج
حدثه انه سمع اباهریرة یقول انه سمع رسول الله
عبدالرحمان حدیث کرد ابا الزناد را که وی شنید ابا هریره را که
میگفت که وی شنید پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم
یقول نحن الاخرون السابقون میفرمود ما خوانده و لیت
با تباع آخریم از روی زمان و خلقت و سابقیم در فضل و منزلت
با کثرت ثواب و تقدم در حشر و نشر و حساب و در آمدن بهشت
و باسناده و هم باسناد سابق همحدیث انجملا است قال
لا یبولن احدکم فی الماء الدائم فرمود آنحضرت باید که بول
نکند یکی از شما در آبی که ایستاده است الذی لا یجری آنچنان
که جاری نیست تفسیر است بر دایم را و اشعار است با آنکه آب
جاری پلید نمیشود ثم یغتسل فیه پستر وی غسل کند در آن
آب و در روایة مسلم یغتسل منه باجملا این جمله گویا علت است نهی را
یعنی آبیکه بکار طهارت آید بول در وی البته نشاید و قید
اغتسال اتفاقی است و وضو نیز همین حکم دارد و در روایة
ابیحنیفه باسناد وی از ابوهریره ثم یغتسل عنه او یتوضا ورد
و غایط نیز در حکم بول است بلکه سخت تر است از ان و این
مخصوص باب قلیل است بر اختلاف ایشان در حد قلت
چه اگر کثیر باشد حکم جاری دارد نجس نمیگردد و بعضی عام داشته
که اگر کثیر هم باشد و متنجس نگردد بول کردن خوب نیست شاید
که او را دیده دیگران هم بول کنند و عادت گردد و در رفته رفته
صفت آب تغیر یابد و نهی بر تقدیر اول برای تحریم است و بر تقدیر
ثانی برای کراهت و تواند که نیز برای تحریم باشد بجهة سد ذریعه
که مقتضی بتنجس است چنانکه معلوم شد و آنکه در حدیث
بیر بضاعه واقع شده که الماء طهور لاینجسه شیء و تمسک کنند
بدان اصحاب ظواهر بر عدم تنجس آب از هیچ چیز بهیچ حال ازان
باشد یا ایستاده کم باشد یا بسیار تغیر یابد صفه وی یا نیابد
محمول بر بار کثیر است چه بیر بضاعه نیز چشمه دار بود آب بسیار و
راهی بباغمین داشت یا بدانکه نحن الاخرون السابقون با جمله
لا یبولن تا آخر یکحدیث است یا دو حدیث جزم کرده بعضی
باول و عدم ذکر جمله اولی در طرق دیگر این حدیث از ابوهریره و قول
مصنف در اثنای سیاق متن و باسناده شاهد بر خلاف نیست
و لیکن توان گفت که زیادت ثقه مقبول است با بزاست که
ابوالیمان از ابوهریره باین طریق خود بهمین چنین روایت کرده
اگرچه در طرق دیگر کمتر از ان مروی گشته و این تصریح و نشر در روایة
راجع بصواب دید شیوخ است و قول وی باسناده شاید که
اشاره بمعنی باشد و برین تقدیر در تناسب اجزای حدیث
آنچه توان گفت آنست که جمله اولی بیان سبقت تمیم مکارم
اخلاق است که منجمله آن اجتناب از بول در آب غیر جاری نیست
و بنی اسرائیل اگرچه در اجتناب از نجاست تشدد وی داشتند
لیکن میان این و آن فرق مبین است و تلازم ... عسقلانی
گفته صواب آنست که بخاری در غالب ذکر میکند حدیث را
چنانچه شنیده است بتمام بجهة تضمن وی بهای دلالت مطلب
را و استدلال آن در کتابی ... شده

اسماء الرجال

خدا بر آتش اینکه خورد مواضعی که اثر سجده دارد و آن هفت عضو است پیشانی و دو دست و دو زانو و دو پای فیخرجون من النار پس بر آورده می شوند از آتش فکل ابن آدم یاکله النار الا اثر السجود پس هر ابن آدم میخورد او را آتش مگر مواضع آثار سجده را و بعین همین حدیث مناسبت ترجمه است فیخرجون من النار قد امتحشوا پس بر آورده می شوند از آتش بحالی که سوخته شده اند فیصب علیهم ماء الحیوٰة پس ریخته می شود بر ایشان آب حیات که هر که بر او ریخته می شود یا بخورد آنرا هرگز نمیرد فینبتون کما تنبت الحبة فی حمیل السیل پس میرویند چنانچه میروید دانه در گل سیلاب حبه بکسر مهمله دانه صحرائی که قوت انسان نمی باشد حمیل بفتح مهمله گلی که سیلاب می آرد و دانه صحرائی در این گل زود میروید و تشبیه در سرعت روئیدن است ثم یفرغ الله من القضاء بین العباد پس فارغ میشود خدا از حکم کردن میان بنده های مومن و کافر بهشتی و دوزخی و یبقی رجل بین الجنة والنار و باقی میماند مردی میان بهشت و دوزخ وهو آخر اهل النار دخولا الجنة مقبلا بوجهه قبل النار و آن مرد آخر دوزخیان است از روی در آمدن در بهشت در حالیکه روکننده است جانب دوزخ فیقول یا رب اصرف وجهی عن النار قد قشبنی ریحها واحرقنی ذکاءها پس میگوید ای پروردگار بگردان روی مرا از جانب دوزخ بتحقیق هلاک کرد و زهرناک ساخت مرا بوی او و سوخت مرا زبانه آتش او فیقول هل عسیت ان فعل ذلک بک ان تسال غیر ذلک فیقول لا و عزتک پس میگوید پروردگار آیا نزدیک هستی تو اگر کرده شود این صرف را بتو اینکه سوال کنی جز آن پس میگوید نی سوگند عزت تو فیعطی الله ما شاء من عهد و میثاق پس میدهد خدا را چیزی که خواسته از سوگند و پیمان فیصرف الله وجهه عن النار پس میگرداند خدا روی او را از جانب دوزخ فاذا اقبل به علی الجنة رای بهجتها سکت ما شاء الله ان یسکت پس وقتی که روی کرد به بهشت دید خوبی و تازگی بهشت را خاموش کرد زمانی که خواسته خدا اینکه خموش کند ثم قال یا رب قدمنی عند باب الجنة پس گفت ای پروردگار من پیش بر مرا نزد در بهشت فیقول الله له الیس قد اعطیت العهود والمیثاق ان لا تسال غیر الذی کنت سالت پس میگوید خدا مر او را آیا نیست که بتحقیق داده تو سوگند و پیمان که سوال نکنی جز آنکه سوال کرده بودی فیقول یا رب لا اکون اشقی خلقک پس میگوید آن مرد ای پروردگار نمیباشم بد بخت ترین آفریده های تو که راه بهشت نداشته باشم فیقول فما عسیت ان اعطیت ذلک ان تسال غیره فیقول لا و عزتک لا اسالک غیر ذلک پس میگوید پروردگار پس قریب هستی تو اگر داده شوی این را سوال کنی جز آن پس میگوید نی بحق عزت تو سوال نکنم غیر آنرا فیعطی ربه ما شاء من عهد و میثاق فیقدمه الی باب الجنة پس میدهد پروردگار چیزی که خواست از عهد و میثاق پس پیش میبرد او را بسوی در بهشت فاذا بلغ بابها فرای زهرتها وما فیها من النضرة والسرور و وقتی که رسید در بهشت را پس دید خوبی و تازگی بهشت را و هر چیز که در است از تازه روئی و خورمی فیسکت ما شاء الله ان یسکت پس خموشی میکند از شرم و حیای پروردگار زمانی که خواسته خدا سکوت او را فیقول یا رب ادخلنی الجنة پس میگوید ای پروردگار در آر مرا بهشت را فیقول الله تعالی ویحک یا ابن آدم ما اغدرک ای بحرای پسر آدم چه بیوفا و عهد بودی ویح کلمه ترحم است چنانکه ویل کلمه عذاب جوهری هر دو بیک معنی نیز گفته ما اغدر صیغه تعجب است الیس قد اعطیت العهود والمیثاق ان لا تسال غیر الذی اعطیت آیا نیست که داده شده عهد و پیمان که سوال نکنی جز آنکه داده شده فیقول یا رب لا تجعلنی اشقی خلقک فیضحک الله منه ثم یاذن له فی دخول الجنة پس میگوید ای پروردگار مگردان مرا بد بخت ترین آفریده های تو پس خنده میکند خدا از حال او و مراد از خنده است که رضامندی و خواست نیکی است بوی پس از آن میدهد اجازت در در آمدن بهشت فیقول تمن فیتمنی حتی اذا انقطع امنیته قال الله عز وجل زد من کذا و کذا اقبل یذکره ربه پس میگوید پروردگار بخواه آرزوی خود را پس میخواهد تا وقتی که تمام می شود

شیخ الاسلام — کتاب الوضوء

پلیدی در نماز یا جیفة یا مردار یا لم تفسد علیه صلوته فاسد نمی شود بر وی نماز او یعنی اگر چه تا دیر بر بدن بماند و ملوث گردد چه ظاهر است که اگر دور کند آنرا فی الحال حاشیه اثر از او باقی نباشد صحیح است اتفاقا وکان ابن عمر اذا رای فی ثوبه دما وهو یصلی وضعه ومضی فی صلوته و بود ابن عمر چون میدید در جامه خود خونی و در حالیکه نماز میکرد می نهاد جامه را و برمیگذشت در نماز خود و تمام میکرد حاصلش آنکه بالوث نجاست دیده و دانسته نماز نمی کرد و جایز نمی دید و آنچه نادانسته واقع شده آنرا فاسد نمی دانست و اعاده نمیکرد و شیخ ابن حجر گفته این اثر اقتضا میکند تفرقه را میان ابتدا و دوام یعنی علم آن در ابتدای نماز مانع انعقاد است و اما بعد شروع در اثنای نماز یا بعد از آن اگر علم حادث شود اینقدر که ادا کرده و تباه نشود استدلال کرده مولف از حکم حدوث علم نجاست سابقه بر حکم حدوث نجاست ولیکن ظاهر است که ابن عمر بعد علم دور کرده مایه فساد را از خود و بر جا نماند نداشت مصاحبت آنرا وقال ابن المسیب والشعبی اذا صلی وفی ثوبه دم او جنابة و گفت ابن مسیب و شعبی که هر دو تابعی جلیل القدر اند چون نماز گذارد کسی در حالیکه در جامه وی خون است یا اثر جنابت یعنی منی او لغیر القبلة یا نماز کند بغیر جانب قبله بغلبه ظن پس مطلع شود بر احوال او تیمم فصلی ثم ادرک الماء فی وقته یا نایافته آب تیمم کند و نماز گذارد پس از آن دریابد آب را در وقت آن نماز لا یعید اعاده نکند نماز را در این صورتها با آنکه شرط صحت نماز طهارت جامه در اول و استقبال قبله در دوم و طهارت مصلی در اخیر در خلل افتاده و همین است مذهب ائمه اربعه در دو مسئله اخیر مگر قول جدید شافعی در مسئله قبله که وجوب اعاده است و اما در مسئله نماز در جامه نجس جمعی از صحابه و تابعین همین اند و مذهب نیست از مالک و ربیعه وجوب اعاده در وقت آن و اگر برود وقت قضا واجب نگردد و از شافعی وجوب اعاده مطلقا و قول احمد نیست و ظاهر استدلال بر ترجمه همین مسئله است

حدثنا عبدان بن عثمان بن جبلة بفتح جیم و موحده قال اخبرنی ابی عن شعبة عن ابی اسحٰق سبیعی بفتح مهمله تابعی عن عمرو بن میمون الاودی تابعی کبیر است اسلام آورده در زمان آنحضرت و رویت مشرف نشده سنه هفتاد و چهار مات غیر عمرو بن میمون جزری است که عنقریب گذشت از عبد الله بن مسعود قال بینا رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ساجد در اثنای آنکه آنحضرت سجده کننده است ... قال وحدثنی احمد بن ...

آرزوها او گفت خدا یا زیاده کن از چنین و چنان که یاد او دام تو پیش می آید خدا در حالی که یاد میدهد او را از نعمتها و کرامتها حتى اذا انتهت

به الامانى قال الله تعالى لك ذلك و مثله معه تا وقتی که تمام شد بوی آرزوهای وی گفت خدای بر تو مر ترا است آنچه خواستی و دیگر مانند

آن با وی وقال ابو سعيد الخدرى لابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال قال الله عز وجل لك ذلك

وعشرة امثاله گفت ابو سعید مر ابو هریره را که بتحقیق پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بر وی فرموده گفت خدای قوی و بزرگ

مر تراست این و ده مانند آن قال ابو هريرة لم احفظ من رسول الله گفت ابو هریره یاد ندارم از پیغمبر خدا صلى الله

عليه وسلم الا قوله لك ذلك و مثله معه مگر قول او این مر تراست و مانند این با وی قال ابو سعيد انى سمعته يقول

ذلك لك وعشرة امثاله گفت ابو سعید بتحقیق من شنیده ام که میفرمود این مر تراست و ده مانند این **باب** يبدى ضبعيه

ويجافى فى السجود ظاهر میکند مصلی میانه بازوها را و دور میدارد شکم را از رانها ضبع بفتح معجمه و سکون موحده میانه بازو و بعضی گویند گوشت

بازها که زیر بغل است **حدثنا** يحيى بن عبد الله بن بكير قال حدثنى بكر بن مضر عن جعفر بن ربيعة عن ابن هرمز

عن عبد الله بن مالك ابن بحينة ان النبى صلى الله عليه وسلم كان اذا صلى فرج بين يديه حتى يبدو

بياض ابطيه پیغمبر خدا وقتی که نماز گذاردی کشاده میکرد میان دو دستها تا آنکه ظاهر شد سفیدی بغلهای آن حضرت

وقال الليث حدثنى جعفر بن ربيعة نحوه وگفته است لیث بن سعد حدیث کرد مرا جعفر بن ربیعه مانند حدیث مذکور بحسب معنی

باب يستقبل القبلة باطراف رجليه مصلی استقبال میکند قبله را با طراف پایها یعنی با انگشت درشت جانب قبله

میکند قاله ابو حميد الساعدى عن النبى صلى الله عليه وسلم گفته است این را ابو حمید از پیغمبر خدا **باب**

اذا لم يتم السجود وقتی که تمام نکند مصلی سجده را **حدثنا** الصلت بن محمد قال حدثنا مهدى بن ميمون عن واصل

عن ابى وائل عن حذيفة انه رأى رجلا لا يتم ركوعه ولا سجوده فلما قضى صلوته قال له حذيفة ما صليت

از حذیفه مرویست که دید مردی را که تمام نمیکند رکوع را و نه سجود را پس هرگاه تمام کرد نماز را گفت مر او را حذیفه نماز نکردی تو قال واحسبه

قال لو مت مت على غير سنة محمد صلى الله عليه وسلم گفت ابو وائل گمان می برم حذیفه را گفت که اگر بمیری میری بر غیر طریقه

چون محمد رحمت کناد خدا بر وی و سلامت **باب** السجود على سبعة اعظم در بیان سجده کردن بر هفت استخوان **حدثنا** قبيصة قال

حدثنا سفيان عن عمرو بن دينار عن طاؤس عن ابن عباس قال امر النبى صلى الله عليه وسلم ان يسجد على سبعة اعضاء

گفت ابن عباس امر کرده شد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی اینکه سجده کند بر هفت اعضا ولا يكف شعرا ولا ثوبا و باز ندارد موی را

و جمع نکند آنرا و نه جامه را اینکه بیفتد بر زمین الجبهة واليدين والركبتين والرجلين بیان هفت عضو است که آن پیشانی است

و دو کف دست و دو زانو و دو پای یعنی انگشتان پای در ترجمه هفت استخوان گرفته با آنکه در حدیث هفت عضو واقع است و هر عضو چند استخوان

دارد **حدثنا** مسلم بن ابراهيم قال حدثنا شعبة عن عمرو عن طاؤس عن ابن عباس عن النبى صلى الله عليه وسلم

قال امرنا ان نسجد على سبعة اعظم ولا نكف شعرا ولا ثوبا فرمود امر کرده شدیم این را که سجده کنیم بر هفت استخوان و باز نداریم

موی سر را و نه جامه را جمع کنیم درین حدیث بجای اعضا اعظم واقع شده ذکر جزو و اراده کل کرده **حدثنا** آدم قال حدثنا اسرائيل

عن ابى اسحق عن عبد الله بن يزيد الخطمى قال حدثنا البراء بن عازب وهو غير كذوب قال كنا نصلى خلف النبى

حدیث کرد براء بن عازب و حال آنکه او نه دروغگو است گفت بودیم ما که نماز میکردیم عقب پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم فاذا

قال سمع الله لمن حمده لم يحن احد منا ظهره حتى يضع النبى صلى الله عليه وسلم جبهته على الارض پس وقتی که گفتی

سمع الله لمن حمده خم نميكرد هيچ كسی از ما پشت خود را تا آنكه می نهاد پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بر وی پيشانی خود را بر زمين در توجيه ولالت اينحديث بر ترجمه گفته اند عادت آنست كه سجده بر جبهه نمی شود مگر باستعانت شش عضو ديگر پس ذكر جبهه مستلزم ذكر همه اعضا خواهد بود و قسطلانی تطبيق حديث بر ترجمه اينچنين ميكند كه ذكر جبهه از جهت تمام پشان اوست از نيجاست كه هيچكس در وجوب سجده بجبهه اختلاف نكرده بخلاف باقی اعضا و ميگويد كه حديث دلالت بر نفی زيادتی كه در احاديث ديگر است نميكند انتهی تكلف و سستی كه در هر دو توجيه تطبيق است پوشيده مباد **باب**

السجود على الانف در جواز سجده كردن بر بينی **حدثنا** معلی بن اسد قال حدثنا وهيب عن عبد الله بن طاؤس عن ابيه عن ابن عباس قال قال النبي صلى الله عليه وسلم امرت ان اسجد على سبعة اعظم على الجبهة واشار بيده على انفه فرمود امر كرده شده ام من اين را كه سجده كنم بر هفت استخوان بر جبهه و اشارت كرد بدست مبارك خود بر بينی گفته اند لفظ اشار متضمن است معنی امر را هم ازين جهت تعديه آن بكلمه علی كرده يعنی جبهه فرمود و گذرانيد دست را برای تعيين حد جبهه بر بينی و از نيجا تجويز ی بر اكتفای سجده به بينی فهم می شود چنانكه امام اعظم بر آنست و اين تجويز از نيجا لازم آمده كه مقرر است كه سجده بجميع جبهه واجب نيست پس بناچار بجزوی از ان خواهد بود و چون بينی جزوی از ان شد اكتفا برين جزء هم ميتوان كرد واليدين والركبتين واطراف القدمين ولا نكفت الثياب والشعر و جمع نكنيم جامها و موی سر را بملاحظه گرد آلودگی نكفت بفتح نون و سكون كاف و كسر فاء و نصب تاء فوقانيه بمعنی كف است **باب السجود على الانف في الطين** سجده كردن بر بينی در گل **حدثنا** موسى قال حدثنا همام عن يحيى عن ابي سلمة قال انطلقت الى ابي سعيد الخدري فقلت الا تخرج بنا الى النخل نتحدث فخرج قال قلت حدثني ما سمعت النبي گفت ابو سلمه رفتم من بسوی ابو سعيد خدری پس گفتم آيا بيرون نمی آئی با ما بسوی نخل كه نام موضعی است از مدينه پس بر آمد وی گفت ابو سلمه گفتم او را بگو ما را چيزی كه شنيدی پيغمبر خدا را صلى الله عليه وسلم في ليلة القدر در باب شب قدر قال اعتكف رسول الله گفت معتكف شد پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم عشر الاول من رمضان ده روز از اوائل از ماه رمضان فاعتكفنا معه فاتاه جبريل معتكف شديم ما با آن حضرت پس آمد آن حضرت را جبرئيل عليه السلام فقال ان الذي تطلب امامك و گفت تحقيق چيزی كه ميطلبی تو در پيش است فاعتكف العشر الاوسط فاعتكفنا معه فاتاه جبريل فقال ان الذي تطلب امامك پس اعتكاف گزيد ده ميانه را و اعتكاف گزيديم ما با آن حضرت پس آمد جبرئيل آن حضرت را گفت چيزی كه ميطلبی در پيش است فقام النبي صلى الله عليه وسلم خطيبا صبيحة عشرين من رمضان پس ايستاد آن حضرت در حالی كه خطبه ميخواند صباح بستم ماه رمضان فقال من كان اعتكف مع النبي صلى الله عليه وسلم فليرجع فاني اريت ليلة القدر واني نسيتها پس فرمود كسی كه اعتكاف كرده بود با پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بر وی پس باز گردد از اعتكاف پس تحقيق نموده شدم من شب قدر را و تحقيق من فراموش گردانيده شدم آنرا يعنی من دانستم و حق سبحانه بحكمت بالغه كه دارد او را از من فراموش گردانيد وانها في العشر الاواخر في وتر و آن شب قدر در ده روز اخير است در روز طاق كه شب بست و يكم و بست و سيوم و مثل آن و با اين همه وجه باز داشتن از اعتكاف ظاهر نمی شود و دور نيست كه معنی ليرجع الى الاعتكاف باشد والله اعلم واني رايت كاني اسجد في طين وماء وكان سقف المسجد جريد النخل و تحقيق ديده ام من گويا سجده ميكنم در گل و آب و بود سقف مسجد نبوی در آن وقت از شاخ خرما وما نرى في السماء شيئا و نمی ديديم در آسمان چيزی از ابر فجاءت قزعة فامطرنا فصلى بنا النبي صلى الله عليه وسلم پس آمد پاره از ابر و باران داده شديم پس نماز گزارد آن حضرت با ما حتى رايت اثر الطين والماء على جبهة رسول الله صلى الله عليه وسلم وارنبته تصديق رؤياه تا آنكه ديديم اثر گل و آب را بر پيشانی مبارک پيغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بر وی و بر طرف بينی وی بود و اين اثر گل و آب از برای راست ساختن خداخواب آنحضرت را **تم الجزء الثالث بتوفيقه**

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

ذلك البلد مستجابة گفت ابن مسعود بودند قريش كه اعتقاد ميكردند كه دعا در ان شهر كه مستجاب است ثم سمى پس تمام بنام تعيين كرد هر يكی را جدا جدا گفت اللهم عليك بابي جهل وعليك بعتبة بضم مهمله و سكون فوقيه بن ربيعة وشيبة بفتح شين و سكون تحتيه ابن ربيعة وشيبة بفتح و سكون تحتيه ابن ربيعه هر دو برادرانند والوليد بوزن بليد بن عتبة مذكور وامية بضم همزه و فتح ميم و تشديد تحتيه بن خلف بفتح خاء و لام وعقبة بضم مهمله و سكون قاف بن ابي معيط بضم ميم و فتح مهمله و سكون تحتيه وعد السابع فلم نحفظه و شمار كرد آنحضرت يا ابن مسعود در عدد اين اشقيا هفتم را پس ياد نداشت راوی نام آنرا و در مسلم آمده كه گفت ابو اسحق فراموش كردم من هفتم را ليكن مولف در صلوة بروايت اسرائيل از ابي اسحاق كه بيان اوست نامش عمارة بن الوليد آورده و برده از ابو اسحاق ثابت باشد. قال فوالذي نفسي بيده لقد رايت الذين عد هم رسول الله گفت ابن مسعود پس سوگند كسی كه ذات من بدست قدرت اوست بتحقيق ديدم آنان را كه شمرده بود آنها را پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم صرعى في القليب قليب بدر افتاده و هلاك شده در چاه كه چاه بدر است صرعی جمع صريع يعنی افتاده قليب چاه كهنه گرد ناگرفته بسنگ و جز آن و بقولی چاه خشک ...

آن عروف بنا شد و مراد ديدن اكثر اينها است در ان چاه و گرنه عقبه ... ديگر نخين بيک منزل از بدر كشته شد و عماره در حبشه مرد و اميه بن خلف بندهای او بسبب ماس و گرانی جدا جدا انداخته شد چنانچه از كلام ابن حجر معلوم شود دلالت اينحديث بر ترجمه باب ظاهر است وليكن گفته اند كه آنحضرت ندانست كه چه چيز بر پشت او نهاده اند پس بر جای خود اند و بحث كرده اند در ان كه پس چرا بعد از علم نجاست قضا نكرده و جواب داده اند كه نماز نفل بود و شايد اين را عدم رعايت جماعت در ان گويند اگر فرض بود هم وقت موسع بود شايد كه باز كرده باشد نيز در جوابش گويند اگر ميكرد نقل كرده ميشد و هيچكس نقل نكرد و توان

٣ تم الجزء الثالث بتوفيقه

گفت درينمقام كه از ينحديث ثابت نمی شود كه آنحضرت ... از نماز بالموث نجاست ادا كرده چه نهادن سلا در اثنای سجده بود كه آن بعد وضع جبهه شريف بر زمين ابا شده و تا كه برداشته نشد از پشت ... برداشت و بعد از ان اگر جا

باب عقد الثياب وشدها

ومن ضم اليه ثوبه اذا خاف ان تنكشف عورته گره دادن جامها را و بستن آن و حكم كسی كه پيوست بخود جامه خود را وقتی كه ترسد ظاهر شدن عورت خود را **حدثنا** محمد بن كثير قال اخبرنا سفيان عن ابی حازم عن سهل بن سعد قال كان الناس يصلون مع النبی صلی الله عليه وسلم بودند مردم كه نماز ميگذاردند با پيغمبر خدا و هم عاقدوا ازرهم من الصغر علی رقابهم درحال آنكه اين مردم بسته بودند ازارهای خود را از كوتهی ازارها بر گردنهای خود از نحيفی بعضی و ازرای خود آخر راد است جمع ازار گفته اند من الصغر علت عقد نيست بلكه بيان واقع است فقيل للنساء لا ترفعن رؤسكن حتی يستوی الرجال جلوسا پس گفته شد مر زنان را كه بر ندارند سرهای خود را تا آنكه برابر شوند مردان در حالی كه نشسته اند

باب لا يكف شعرا جمع نكند مصلی موی را **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا حماد هو ابن زيد عن عمرو بن دينار عن طاؤس عن ابن عباس قال امر النبی صلی الله عليه وسلم ان يسجد علی سبعة اعظم ولا يكف ثوبه ولا شعره گفت ابن عباس امر كرده شد پيغمبر خدا اين را كه سجده كند بر هفت استخوان بدن و فراهم نكند جامه خود را و نه موی خود را

باب لا يكف ثوبه فی الصلوة فراهم نكند مصلی جامه خود را در نماز **حدثنا** موسی بن اسمعيل قال حدثنا ابو عوانة عن عمرو عن طاؤس عن ابن عباس عن النبی صلی الله عليه وسلم قال امرت ان اسجد علی سبعة اعظم ولا اكف شعرا ولا ثوبا و احاديث سابقه اين مطلب بطريق ضمن بوضوح پيوسته بود درين دو باب بطريق اعاده آورد چنانكه عادت مولف است رحمة الله تعالی

باب التسبيح والدعاء فی السجود بيان تسبيح و دعای كه در سجده است **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيی عن سفيان قال حدثنی منصور بن المعتمر عن مسلم بن صبيح ابی الضحی عن مسروق عن عائشة قالت كان النبی صلی الله عليه وسلم يكثر ان يقول فی ركوعه وسجوده سبحانك اللهم ربنا وبحمدك اللهم اغفر لی يتأول القرآن گفت بود پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروی بسيار ميگفت اين تسبيح تنزيه ميكنم تنزيه كردنی ترا ای خدای پروردگار ما در حالی كه تلبس ميكنم بحمد تو ای خدا و تدبيا مر زمر اعمل ميكرد بموجب امر قرآن كه فرمود فسبح بحمد ربك واستغفره اين حديث دليل است بر جواز دعا در ركوع و سجود نماز

باب المكث بين السجدتين در جواز درنگ كردن ميان دو سجده **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا حماد بن زيد عن ايوب عن ابی قلابة ان مالك بن الحويرث قال لاصحابه الا انبئكم صلوة رسول الله صلی الله عليه وسلم قال وذاك فی غير حين صلوة مالك بن حويرث گفت مر ياران خود را آيا آگاه نكنم شما را نماز پيغمبر خدا را گفت ابو قلابه و اين اخبار او در غير هنگام نمازی بوده است فقام ثم ركع فكبر ثم رفع راسه فقام هنية پس استاد مالك پس تكبير گفت پس ركوع كرد و تكبير گفت پس بر داشت سر خود را از ركوع و استاد زمانی قليل ثم سجد ثم رفع راسه هنية ثم سجد ثم رفع راسه هنية فصلی صلوة عمرو بن سلمة شيخنا هذا پس نماز كرد مثل نماز عمرو بن سلمه بفتح ميم و كسر لام شيخ و امام ما كه انيست قال ايوب كان يفعل شيئا لم ار هم يفعلونه گفت ايوب كه راوی است از ابی قلابه بود كه ميكرد چيزی را اين شيخ كه نديده ام من ايشان را كه ميكردند آنرا كان يقعد فی الثالثة او الرابعة بود آن شيخ كه می نشست در ركعت سيوم يا در ركعت چهارم شك راوی است اشارت بجلسه استراحت است اگر گوئی جلسه استراحت در ركعت رابع معنی باشد از آنكه بعد از وی جلوس تشهد است گوئيم مراد يكی ازين دو شق است بر تقديری كه ثالث باشد جلسه بعد از ركعت خواهد بود و اگر رابع باشد دو ابتدای آنست به تقدير جلسه بعد از ركعت اولی مذكور نيست شافعی كه قائل باستحباب اين دو جلسه است حديثی ديگر دارد چنانكه معلوم شود درين حديث اين عمل را نسبت بهمين شيخ كرده است رفع آن نكرده و تواند كه بواسطه ضعف ميكرده باشد مجرد عمل وی حجت نيست و قول او كه نديده ام صحابه را كه ميكردند دال است بر آنكه فعل آن حضرت نبود و اگر گاهی واقع شده بطريق عبادت

الجزء الرابع من الثلاثين

يكون فی الوتر ای بعد الركعة الاولی او بعد الثالثة

اسماء الرجال باب

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

خرج النبی گفت عروه از مسور و مروان كه آمد پيغمبر خدا صلی الله عليه وآله وسلم زمن الحديبية منگام غزوه حديبيه بضم حاء و فتح دال مهمله و سكون تحتيه اولی و فتح ثانيه در ميان موحده بكسور نام قريه است بمنزل از مكه و روايت مسور را اصل هست در روايت مروان برای تقويت تاكيد است وگرنه وی سماع ندارد فذكر الحديث پس ذكر كرده عروه تمام حديث حديبيه را كه از انجمله است وما تنخم النبی ميندا ختی و حديبيه پيغمبر خدا صلی الله عليه وآله وسلم نخامة الا وقعت فی كف رجل منهم نخامه بضم نون آنكه براه دهن يا بينی برآيد مگر آنكه افتادی در كف دست مردی از صحابه در صحاح و جمل تفسير كرده نخامه را به نخاعه و بعضی فرق كنند كه هم آنچه از دهن برآيد و بعين آنچه از حلق برآيد نقل عسقلانی و كرمانی گفته بعضی فقها نخامه آنچه از سينه برآيد تفسير كنند و بلغم آنچه از دماغ برآيد و بعضی عكس آن گويند فدلك بها وجهه وجلده پس ماليدی آنكس آن نخامه وی خود را و پوست بدن خود را **حدثنا** محمد بن يوسف فريابی قال حدثنا سفيان ثوری عن حميد طويل عن انس قال بزق النبی بزاق انداخت پيغمبر صلی الله عليه وآله وسلم فی ثوبه در جامه خود و در بعضی روايات اين حديث در آخر زياده آمده و آنحضرت در نماز بود قال ابو عبدالله گفت مولف طوله ابن ابی مريم دراز آورده اين حديث را و زياده كرده در آن سعيد بن ابی مريم مصری كه يكی از شيوخ بخاری است

نبوده است قال واتينا النبي صلى الله عليه وسلم فاقمنا عنده گفت مالك بن حويرث مسلمان شديم پس آمديم بسوى پيغمبر خدا را رحمت وسلامت حق باد بروى پس اقامت كرديم نزد آنحضرت فقال لو رجعتم الى اهاليكم صلوا صلوة كذا في حين كذا صلوا صلوة كذا في حين كذا پس فرمود اگر باز گرديد شما بسوى مردمان خود نماز گذاريد چنين در هنگام چنان مكرر فرمود اشارت بتعيين اوقات نمازهاست فاذا حضرت الصلوة فليؤذن احدكم وليؤمكم اكبركم پس وقتى كه در رسد وقت نماز پس گو اذان گويد يكى از شما و امامت كند بزرگترين شما در سن و معنى اين حديث سبق بيان يافته كه چون اينجا همه اخذ علم از آنحضرت كرده اند همه در علم برابر بودند پس اقامت حق كلان سالى بوده است **حدثنا** محمد بن عبد الرحيم قال حدثنا ابو احمد محمد بن عبد الله الزبيري قال حدثنا مسعر عن الحكم عن عبد الرحمان بن ابي ليلى عن البراء قال كان سجود النبي صلى الله عليه وسلم وركوعه وقعوده بين السجدتين قريبا من السواء گفت براء بود زمان سجده و ركوع و نشستن آنحضرت ميان دو سجده نزديك از برابرى يعنى كمتر بود تفاوت بحسب زمان در بين افعال **حدثنا** سليمان بن حرب قال حدثنا حماد بن زيد عن ثابت عن انس بن مالك قال اني لا آلو ان اصلي بكم كما رأيت النبي گفت انس بتحقيق من تقصير نميكنم اين را كه بگذارم بشما نماز چنانچه ديده ام پيغمبر خدا را صلى الله عليه وسلم يصلي بنا كه ميگذارد با ما قال ثابت كان انس بن مالك يصنع شيئا لم اركم تصنعونه گفت ثابت بود انس ميكرد چيزى را كه نديده ام شما را كه ميكنيد آنرا كان اذا رفع رأسه من الركوع قام حتى يقول القائل قد نسي بين السجدتين حتى يقول القائل قد نسي بود انس وقتى كه بر ميداشت سر از ركوع استادى چندانكه ميگفت قايلى تحقيق فراموش كرد نماز را ميان دو سجده نشستى تا آنكه ميگفت گوينده كه فراموش كرد سجده دوم را **باب** لا يفترش ذراعيه في السجود نگسترانيد هر دو بازوى خود را در سجده وقال ابو حميد سجد النبي صلى الله عليه وسلم ووضع يديه غير مفترش ولا قابضهما گفت ابو حميد سجده كرد پيغمبر خدا و نهاد هر دو دست خود را در حالى كه گسترانيده نيست و نه قبض كننده بطورى كه جدا نكند از پهلو خطابى گويد مراد از قبض ضم انگشتان دست است **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا محمد بن جعفر قال اخبرنا شعبة قال سمعت قتادة عن انس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اعتدلوا في السجود ولا يبسط احدكم ذراعيه انبساط الكلب فرمود اعتدال كنيد در سجده يعنى نه فرش كنيد و نه قبض بآنكه سجده را چنان كه فرموده اند كنيد و فراخ نكند يكى از شما دو بازوى خود را مانند گستردن سگ و حكمت در نهى صورت آنست كه مشابه تر است بتواضع و دورتر است از هيئت كاهلان وابلغ در تمكين جبهه از ارض **باب** من استوى قاعدا في وتر من صلوته ثم نهض حكم كسى كه درست و متمكن شود در حالى كه نشسته است در طاق از ركعات نماز يعنى در اول و سيوم ركعت پس برخيزد براى ركعت ديگر **حدثنا** محمد بن الصباح قال حدثنا هشيم قال اخبرنا خالد الحذاء عن ابي قلابة قال اخبرنا مالك بن الحويرث الليثي انه رأى النبي صلى الله عليه وسلم يصلي بتحقيق ديد مالك پيغمبر خدا را رحمت و سلامت حق باد بروى در حالى كه نماز ميگذارد آنحضرت فاذا كان في وتر من صلوته لم ينهض حتى يستوي قاعدا وقتى كه بودى در وتر ركعات از نماز خود بر نميخاست تا آنكه تمكن ميكرد بحالى كه نشسته است اين حديث تمسك شافعيه هست در استحباب جلسه استراحت حنفيه گويند اين جلسه در آخرهاى عمر كه آنحضرت ضعيف شده بود از جهت سستى گاهى واقع شده است نه از روى عبادت و لهذا چندين صحابه كه صحبتهاى دائمى داشته اند و نقل نماز آنحضرت كرده اند هيچكس از ايشان غير از همين مالك بن حويرث كه چند روز بصحبت رسيده نقل اين جلسه نكرده است **باب** كيف يعتمد على الارض اذا قام من الركعة چگونه تكيه كند بر زمين وقتى كه بايستد از ركعت هر ركعتى كه باشد و در بعضى روايات من الركعتين است و مراد ركعت اول و سيوم خواهد بود و از مجراى حديث مذكور مطلق معلوم مى شود **حدثنا** معلى بن اسد قال حدثنا وهيب

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

قال العسقلاني و مقيد كرده امام ابو حنيفه در رواية مشهوره از وى جواز را به نبيذ تمر بشرطى كه رقيق بود و سيلان كند بر اعضا بجواب بحديث ليلة الجن كه بتعدد طرق ثابت شده و عمل كرده اند بدان صحابه رضي الله عنهم و قدورى از اصحاب باشتراط نية در جواز وضوء به نبيذ تمر بر قياس تيمم نيز ذكر كرده كذا في شروح الهداية و نزد ابو يوسف تيمم كنند نه وضوء و اصحاب گفته و همين است صحيح از ابي حنيفه كه رجوع كرده است بسوى آن و مولف نيز همين است و نيز قول ائمه ثلثه است و طعن كنند بر ابو زيد راوى از ابن مسعود بجهالت و ابن عربي در شرح ترمذى گفته ابو زيد مولى عمرو بن حريث روايت كرده از وى راشد بن كيسان و ابو روق و اينقدر بيرون مى آرد از حد جهالت ليكن نام او معلوم نيست شايد باين معنى ترمذى مجهول گفته و در رواية كرده اين حديث را از ابن مسعود چهارده كس نام هر يكى عينى نقل كرده و آنكه از ابن مسعود تصحيح كنند كه نبودم همراه شب با آنحضرت يعنى در وقت مكالمه و سفاهه با جن حاضر نبودم و گفته اند ليلة الجن دو بار است در بار اول هيچكس با آنحضرت نبود و بار دوم ابن مسعود را همراه داشت و نزد محمد جمع كند ميان تيمم و وضوء و اين نيز روا نيست از امام اعظم و عينى از عيد آورده كه اگر انداخته شوند در آب خرماها پس شيرين شود و زايل نشود از وى نام آب جايز است وضو بدان بخلاف ميان اصحاب ما وكرهه الحسن و مكروه داشته آنرا حسن بصرى و ابو العالية رفيع بتصغير بن مهران رياحى و روايات از حسن مختلف است ابن ابي شيبة و عبد الرزاق بدو طريق از وى لا يتوضأ و بنبيذ ولا بلبن كه ظاهر در عدم جواز است روايه كرده و ابو عبيد بطريق ديگر از وى لا بأس به و همچنين از ابي العالية كه در بعضى تصريح بمنع است و در بعضى بكراهة و لفظ كراهة نقل كرده بجهت ثبوت آن نزد وى يا جمعا بين الروايات وقال عطاء و گفت عطاء بن ابي رباح التيمم احب الي من الوضوء بالنبيذ واللبن تيمم دوستر است بسوى من از وضو كردن بنبيذ و شير نزد عدم آب و وجود يكى از اين در بعضى روايات حسن بصرى و ابو العالية و تصريح بكراهة از وى زياده و وضو كردن بشير خالص از آب جايز نيست باجماع و اما مخلوط بآب جايز است نزد ما بخلاف شافعي كذا في العيني **حدثنا** علي بن عبد الله المديني قال حدثنا سفيان بن عيينة قال حدثنا الزهري عن ابي سلمة عبد الله بن عبد الرحمان بن عوف عن عائشة عن النبي صلى الله عليه وآله

اسماء الرجال

عن ايوب عن ابي قلابة قال جاءنا مالك بن الحويرث فصلى بنا في مسجدنا هذا فقال اني لاصلي بكم وما اريد الصلوة لكني
اريد ان اريكم كيف رايت النبي صلى الله عليه وسلم يصلي گفت ابو قلابه آمد مارا مالک بن حويرث پس نماز گذارد با ما در مسجد ما
اينست گفت تحقيق من نماز ميگذارم بشما ونميخواهم نماز وقتی ليکن ميخواهم که بنمايم شمارا که چگونه ديده ام پيغمبر خدارا رحمت وسلامت حق باد بروی
که نماز ميکرد وقال ايوب فقلت لابي قلابة وكيف كانت صلوته گفت ايوب که راوی اينست از ابي قلابه گفتم مرابي قلابه را چگونه
بود نماز آنحضرت يا نماز مالک بن حويرث قال مثل صلوة شيخنا هذا يعني عمرو بن سلمة گفت ابو قلابه مانند نماز شيخ ما اينست يعني عمرو بن
سلمه قال ايوب وكان ذلك الشيخ يتم التكبير گفت ايوب وبود آن شيخ تمام ميکرد تکبيررا يعني همه تکبيرات انتقالات را بجا
می آورد وکم نميکرد واز ان چيزی يا آنکه تمام ميکرد تکبيررا از اول انتقال تا آخر آن واذا رفع راسه عن السجدة الثانية جلس واعتمد
على الارض ثم قام ووقتی که برداشتی سر خودرا از سجده دوم نشستی وتکيه کردی بر زمين پس ترايستادی **باب**
يكبر وهو ينهض من السجدتين تکبيری گويد مصلی بحالی که بر ميخيزد از سجدها وكان ابن الزبير يكبر في نهضته وبود ابن زبير که
تکبير ميگفت در وقت برخاستن خود **حدثنا** يحيى بن صالح قال حدثنا فليح بن سليمان عن سعيد بن الحارث قال صلى لنا
ابو سعيد فجهر بالتكبير حين رفع راسه من السجود وحين سجد وحين رفع راسه وحين قام من الركعتين
گفت سعيد بن حارث نماز گذارد برای ما ابو سعيد خدری پس جهر کرد بتکبير هنگامی که سر برداشت از سجده وهنگامی که سجده کرد وهنگامی که سر
برداشت وهنگامی که ايستاد از دو رکعت وقال هكذا رايت النبي صلى الله عليه وسلم وگفت اينچنين ديده ام پيغمبر خدا
را که نماز ميکرد **حدثنا** سليمان بن حرب قال حدثنا حماد بن زيد قال حدثنا غيلان بن جرير عن مطرف
قال صليت انا وعمران بن حصين صلوة خلف علي بن ابي طالب فكان اذا سجد كبر واذا رفع كبر واذا نهض
من الركعتين كبر گفت مطرف نماز کردم من وعمران بن حصين نمازی عقب علي بن ابي طالب رضي الله عنه پس بود وی وقتی که سجده کرد
تکبير گفت ووقتی که سر برداشت تکبير گفت ووقتيکه ايستاد از دو رکعت تکبير گفت فلما سلم اخذ عمران بيدي فقال لقد صلى بنا هذا
صلوة محمد صلى الله عليه وسلم پس هرگاه سلام داد از نماز گرفت عمران دست مرا وگفت تحقيق نماز گذارد بما اين يعني علي بن ابي طالب
نماز محمد را صلى الله عليه وسلم او قال لقد ذكرني هذا صلوة محمد صلى الله عليه وسلم يا گفت عمران که بتحقيق ياد داد مرا اين مرد نماز آنحضرت
باب سنة الجلوس في التشهد در بيان طريقه نشستن در وقت تشهد بر دو زانو تفعل است التحيات را تشهد ناميدند از انکه
مشتمل است بر شهادتين وتسميه کل باسم اشرف اجزا است وكانت ام الدرداء تجلس في صلوتها جلسة الرجل وكانت
فقيهة وبود ام درداء که می نشست در نماز خود مانند نشستن مرد وبود وی زنی فقيهه عالم باحکام دين **حدثنا** عبد الله بن
مسلمة عن مالك عن عبد الرحمن بن القاسم عن عبد الله بن عبد الله انه اخبره انه كان يرى عبد الله
بن عمر يتربع في الصلوة اذا جلس بتحقيق عبد الله بن عبد الله خبر داد عبد الرحمن را که وی بود که ميديد پدر خود ابن عمر را که چهار زانو
مينشست در نماز وقتی که نشستی ففعلته وانا يومئذ حديث السن پس کردم من اين جلوس را ومن امروز خورد سال بودم
فنهاني عبد الله ابن عمر وقال انما سنة الصلوة ان تنصب رجلك اليمنى وتثني اليسرى پس منع کرد مرا ابن
عمر وگفت نيست سنت نماز مگر آنکه استاده کنی پای راست را وبه پيچی پای چپ را فقلت انك تفعل ذلك پس گفتم بتحقيق تو
ميکنی اين را فقال ان رجلي لا تحملاني پس گفت ابن عمر پايهای من بر نميدارند مرا از کثرت جسامت وفربهی يا از عارضه
درد پای والله اعلم **حدثنا** يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن خالد عن سعيد هو ابن ابي هلال عن محمد بن عمرو بن حلحلة

شيخ الاسلام | كتاب الوضوء

ضرر دارد — **حدثنا** محمد بن سلام قال حدثنا سفيان
بن عيينة عن ابي حازم بمهمله وبمعجمه سلمه بن دينار مدني اعرج
مخزومي ... سمع سهل بن سعد ابو العباس
الساعدي انصاري ... بن باسم حرف بسم
تسميه کرد آنرا آنحضرت بسهل آخرين کسی هست که مرده هست از
صحابه بمدينه سنه نود ويک وسال الناس ما بينهم وبينه احد
شنيد ابي حازم سهل را بحالی که پرسيدند او را مردم ودر حاليکه نبود
ميان سهل وميان هيچ يکی بای شيء دووي جرح النبي بچه چيز دوا
کرده شد جراحت پيغمبر که در غزوه احد بسر ودر روی مبارک رسيده
بود صلى الله عليه وآله وسلم فقال ما بقي احد اعلم به مني
پس گفت سهل باقی نمانده هست هيچ يکی دانا تر بآنچه پرسيدی از من
كان علي بود علي مرتضى رضي الله عنه يجيء بترسه فيه ماء
که می آورد سپر خود را که در وی آب بودی وفاطمة رضي الله عنها
تغسل عن وجهه الدم وفاطمه برای شستن از روی مبارک
آنحضرت خون را وچون ديد که خون غالب می آيد بآب از جهت
کثرت فاخذ حصير فاحرق پس گرفته شد بوريائی وسوخته
شد وابن گل هم از قبول شد چنانچه از کتاب الطب ... سوخته
جرحه پس پر کرده شد بآن سوخته زخم آنحضرت پس بند شد خون از بود
باب السواك بکسر سين اليدن ... چوبی
که بدان بالند نيز اطلاق کنند چنانکه مسواک ... سنت
باتفاق خصوصا وقت وضو نزد ما وهنگام نماز نيز نزد شافعی
وبيش از فجر وظهر موکدتر است وهمچنين نزد زرعی وبدان تغير
دهان بسبب خواب يا بجهة درازی سکوت يا گرسنگی يا خوردن طعام
بد بو مانند آن وبکروه دانسته اند در محافل نزد بيرون آوردن
دندان خصوصا ... يکايک ... باشد ... زند ... بهتر
است ... مقدار ... که ... مسواک ... انگشت ...

عن محمد بن عمرو بن عطاء ح قال وحدثنا الليث عن يزيد بن ابي حبيب و يزيد بن محمد عن محمد
بن عمرو بن حلحلة عن محمد بن عمرو بن عطاء در اسناد این حدیث تحویل ہست حاصل آنست کہ یحیی بن بکیر کہ شیخ مولف است
گفتہ حدیث کرد مرا لیث از خالد وی از سعید و وی از محمد بن عمرو و ہمچنین حدیث کرد مرا لیث از یزید بن ابی حبیب و یزید بن محمد و این ہر دو از محمد بن
عمرو مذکور انه كان جالسا في نفر من اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم فذكرنا صلوة النبي صلى الله عليه وسلم
بتحقیق عمرو بن عطا نشستہ بود در جمعی از یاران پیغمبر خدا پس ذکر کردیم نماز آن حضرت را فقال ابو حميد الساعدي انا كنت
احفظكم لصلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم پس گفت ابو حمید ساعدی من یاد دارندہ ترین شما ام مر نماز رسول خدا
را رحمت کناد خدا بروی رأيته اذا كبر جعل يديه حذو منكبيه دیدم مر آن حضرت را وقتی کہ تکبیر تحریمہ گفتہ گردانید
دو دست خود را برابر دو دوش خود واذا ركع امكن يديه من ركبتيه وقتی کہ رکوع کرد متمکن ساخت ہر دو دست از
دو زانوی خود ثم هصر ظهره پس تر خم کرد و شکست پشت خود را ہصر بفتح ہا و سکون صاد مہملہ و را بمعنی امال وکسر فاذا رفع رأسه استوى
حتى يعود كل فقار مكانه وقتی کہ بر داشتی سر خود را برابر استادی تا آنکہ باز می آمد ہر استخوان پشت بجای خود فاذا سجد وضع
يديه غير مفترش ولا قابضهما وقتی کہ سجدہ کرد نہاد دو دست خود را بر زمین در حالی کہ غیر گسترانندہ و کشندہ دستہا است بپہلو
واستقبل باطراف اصابع رجليه القبلة و استقبال کرد باطراف انگشتان ہر دو پای قبلہ را فاذا جلس في الركعتين
جلس على رجله اليسرى ونصب اليمنى و وقتی کہ نشست در دو رکعت برای تشہد نشست بر پای چپ و ایستادہ کرد پای
راست را فاذا جلس في الركعة الآخرة قدم رجله اليسرى ونصب الاخرى وقعد على مقعدته پس وقتی کہ
نشست در رکعت آخر در تشہد ثانی پیش کرد پای چپ را و ایستادہ کرد پای دیگر را و نشست بر جای خود در زمین تورک کہ در قعدۂ اخیر
نزد شافعیہ ہمین ہست ہمین حدیث را متمسک خود ساختہ اند و نزد حنفیہ در دوم تشہد ہمانست کہ در اول مذکور شد اختلاف در قعدتین
نیست چنانکہ از حدیث ابن عمر معلوم شدہ کہ ہیکرنگ ہست وسمع الليث يزيد بن ابي حبيب ويزيد بن محمد عن محمد بن
حلحلة وابن حلحلة من ابن عطاء و شنیدہ است لیث یزید بن ابی حبیب را و یزید بن محمد را از محمد بن حلحلہ و ابن حلحلہ شنیدہ است
از ابن عطا وقال ابو صالح عن الليث كل فقار و گفتہ است ابو صالح از لیث کل فقار بغیر ضمیر وقال ابن المبارك
عن يحيى بن ايوب قال حدثني يزيد بن ابي حبيب ان محمد بن عمرو بن حلحلة حدثه كل فقار يعني ابن مبارک
باین اسناد نقل کردہ بلفظ کل فقارۃ بجای کل فقار مکانہ **باب** من لم ير التشهد الاول واجبا کسی کہ اعتقاد نکردہ است
نخستین تشہد را واجب لان النبي صلى الله عليه وسلم قام من الركعتين ولم يرجع از ین جہت کہ پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی
استاد از پس دو رکعت و نہ نشست برای تشہد و باز نگشت بعد از قیام و اگر واجب می بود بعد از علم تدارک آن میکرد و جبر بسجدہ سہو کرد
دلیل انست کہ مراد از واجب فرض باشد و گرنہ تدارک واجب کہ عدیل فرض است ہمین ہست کہ اگر سہوا متروک شود سجدۂ سہو کند **حدثنا**
ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال حدثني عبد الرحمن بن هرمز مولى بني عبد المطلب وقال مرة مولى
ربيعة بن الحارث ان عبد الله بن بحينة قال حدیث کرد عبد الرحمن بن ہرمز کہ مولی بنی عبد المطلب است و مرۃ گوید مولی
ربیعہ است این را کہ عبد اللہ بن بحینہ گفت وهو من ازد شنوءة وهو حليف لبني عبد مناف وكان من اصحاب النبي
آن عبد اللہ از قبیلہ ازد شنوءہ است و وی ہم عہد است مر بنی عبد مناف را و ہم عہد کردہ بود عبد المطلب بن عبد مناف را و بود از یاران
پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم ازد شنوءہ مرکب از دو کلمہ است اول بفتح ہمزہ و سکون زای و آخر دال است دوم بفتح معجمہ و ضم نون و فتح ہمزہ

شیخ الاسلام | کتاب الوضوء

یقول اع اع آواز میکرد باین حروف بفتح و ضم ہمزہ ہر دو روایۃ
است کانه یتهوع گویا قی میکند والسواك في فيه بحالی کہ مسواک
در دہن مبارک بود و مراد است کہ این آواز وقت مبالغہ در
تنقیہ دہن و رسانیدن مسواک باقصی زبان و حلق بر می آید
حدثنا عثمان بن ابي شيبة قال حدثنا جرير
بن عبد الحميد عن منصور بن معتمر عن ابي وائل شقيق عن
حذيفة رضي الله عنه قال كان النبي پیغمبر خدا صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم اذا قام من الليل وقتی کہ برخاستی برای
نماز تہجد از شب يشوص فاه بالسواك می شست پاکیزہ میکرد
دہن خود را بمسواک شوص شستن و نیک پاکیزہ کردن کذا فی الصحاح
باب دفع السواك الى الاكبر دادن مسواک بہ بزرگتر
و نیز وقال عفان بن مسلم صفار بصری ابو عثمان ثقہ ثبت
علما وفاتش ان بعد ہست سنہ دویست و بیست **حدثنا**
صخر بن جويرية ابو نافع تميمي عن نافع مولی ابن عمر عن ابن
عمر ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال اراني اتسوك
بسواك فرمود آنحضرت می بینم خود را در خواب کہ مسواک میکنم
بمسواکی و در روایۃ مسلم صریح است اراني في المنام فجاءني
رجلان احدهما اكبر من الآخر پس آمدند مرا دو مرد کہ یکی
از ان دو بزرگتر ہست از دیگری فناولت السواك الاصغر
منهما پس دادم مسواک کوچکتر از ان دو مرد فقيل لي كبر پس
گفتہ شد مرا تقدیم بزرگ کن و بدہ آنرا فدفعته الى الاكبر
منهما پس دادم این مسواک بہ بزرگتر از ان دو مرد از ینجا تقدیم
اکبر در علما و غیر ان از مشی و کلام و جز آن و فضل مسواک معلوم
میشود قال ابو عبد الله گفت واف اختصره نعيم بضم نون
[illegible] مروزی خزاعی تکلیف کردہ شد با عتراف بخلق قرآن حبس
قبول نکردہ و در زندان بمرد سنہ دویست و بیست و ہشت در
خلافت ہارون عن ابن المبارك اختصار کردہ است متن حدیث
را نعیم از ابن مبارک عن اسامة بن زيد لیثی مدنی
[illegible] کردہ اند در ان و ندا [illegible] روایۃ آن [illegible] استشہاد
[illegible] سنہ یک صد و پنجاہ و سہ عن نافع عن ابن عمر این روایۃ
نعیم را طبرانی در اوسط موصول آوردہ از بکر بن سہل از نعیم کہ
فرمود امر کرد مرا جبرئیل کہ تقدیم کنم اکبر را و جمعی از اصحاب
ابن مبارک از وی روایۃ کردہ اند این حدیث را بی اختصار کہ تخریج
کردہ اند آنرا احمد و اسماعیلی و بیہقی کہ گفت ابن عمر دیدم پیغمبر خدا
را صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ مسواک میکند پس داد مسواک بزرگتر
قوم را و فرمود امر کرد مرا جبرئیل کہ تقدیم کنم اکبر را اما نقل یستند
بحوالہ آن مروی ہست بی ذکر منام ظاہرا چون واقع شد این قصہ

برو زن فعولة است وانیمه مقولة تابعی راویست ان النبی صلی الله علیه وسلم صلی بهم الظهر فقام فی الرکعتین الاولیین ولم یجلس مقولة عبدالله بن بحینة است میگوید بتحقیق پیغمبر خدا نماز کرد بیاران نماز ظهر پس استاد در دو رکعت نخستین ونه نشست برای تشهد فقام الناس معه پس استادند مردم با او حتی اذا قضی الصلوٰة وانتظر الناس تسلیمه کبر وهو جالس فسجد سجدتین قبل ان یسلم ثم سلم تا آنکه وقتی که تمام کرد نماز را ومنتظر شدند مردم سلام را تکبیر گفت در حالیکه آنحضرت نشسته بود پس سجده کرد دو سجده پیش از آنکه سلام گوید پس سلام گفت از ین حدیث معلوم نشد که بعد از دو سجدهٔ سهو تشهد دیگر خوانده وسلام کرده رفته بر

باب التشهد فی الجلسة الاولی

حکم تشهد در جلسهٔ نخستین **حدثنا** قتیبة بن سعید قال حدثنا بکر عن جعفر بن ربیعة عن الاعرج عن عبدالله بن مالک ابن بحینة قال صلی بنا رسول الله صلی الله علیه وسلم الظهر فقام وعلیه جلوس گفت الک نماز گزارد بما رسول خدا رحمت کناد خدا بروی نماز ظهر را پس ایستاد بعد از دو رکعت وحال آنکه بروی جلوس بود فلما کان فی آخر صلوته سجد سجدتین وهو جالس پس هرگاه بود آخر نماز آنحضرت دو سجده کرد بجائی که نشسته بود ظاهر حدیث آنست که این سجده از برای فوات نفس جلسهٔ اولی بود واین واجب است چنانکه لفظ علیه جلسة دلالت بران دارد وعلمای حنفیه نیز برهمین رفته اند ودر ترجمه حکم تشهد درین جلسه اخذ کرده اند در تطابق حدیث بترجمه وجهی تشراح معلوم نشده ونتوان تکلف گفت که میل مولف آنست که تشهد نیز واجب است درین جلسه وچون جلسه متروک شد تشهد هم فوت شد واین سجده برای فوات تشهد است

باب التشهد فی الآخرة

در حکم تشهد در جلسهٔ پسین **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا الاعمش عن شقیق بن سلمة قال قال عبدالله کنا اذا صلینا خلف النبی صلی الله علیه وسلم قلنا السلام علی جبرئیل ومیکائیل السلام علی فلان وفلان گفت شقیق گفت عبدالله بن مسعود بودیم ما وقتی که نماز میکردیم پس آنحضرت میگفتیم سلام بر جبرئیل ومیکائیل سلام بر فلان وفلان کنایت از ملئکه میاوردیم فالتفت الینا رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال ان الله هو السلام پس التفات کرد بسوی ما رسول خدا رحمت کناد خدا بروی بعد از نماز پس فرمود خدا است سلام یعنی صاحب سلامت از جمیع مکاره ونقایص مر اوست مالک سلامت وبخشنده آن مر بندگانرا سلامت اوخواستن بی معنی است پوشیده نماند که مولف درین روایت ذکر نکرده است السلام علی الله پس در انکار واعتراض این قول دخلی ندارد آری در روایت دیگر چنانکه بیاید واز ابوداود آمده که میگفتند السلام علی الله من عباده چنانکه قسطلانی نقل کرده ودرین اعتراض آنحضرت سلامت بر ملئکه باطل ولاطائل نگفته بلکه تلقین فرمود وهدایت کرد بعبارتی عامتر وجامع تر که عباد الله الصالحین است فاذا صلی احدکم فلیقل التحیات لله والصلوات والطیبات وبعضی گفته اند که مراد از تحیات عبادات قولی است واز صلوات عبادات فعلی وطیبات عبادات مالی است وبعضی گویند تحیت بمعنی دعا است ونیز بمعنی ملک وبقا وعظمت وحیوة است وعادات ملوک آن بود که خدام وملازمان ایشان در وقت ملازمت دعا میکردند که متضمن تعظیم ایشان بود وآن بحسب اوقات وعادات مختلف آمده ودر لفظ التحیات اشارتست بآنکه جمیع کلمات تعظیم سزاوار آن خداست السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته وسلامت باد برتو ای پیغمبر خدا ورحمت وبرکات خدا در بعضی روایات آمده که این کلمه بطریق خطاب در زمان حیات آن حضرت می گفتند وبعد از رحلت آن حضرت السلام علی النبی میگفتند حافظ ابن حجر گوید این روایت را شواهد قویه است که ابوعوانه وابونعیم وبیهقی وجز ایشان آورده اند شیخنا وامامنا الشیخ عبدالحق میفرمود که در وقت این خطاب نزد عارفان حقیقت شناس بحقیقت محمدیه است که ساریست در جمیع حقایق موجوده سیما در حقیقت این داعی والله اعلم بالصواب السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین وسلام است برما که حاضران نمازیم وبر همه بندهای نیکوکار که استاده اند باداء حقوق الله وحقوق عباد فانکم اذا قلتموها اصابت کل عبد لله عز وجل صالح فی السماء والارض پس بتحقیق شما وقتی که گفتید این کلمه جامعه را رسید هر بندهٔ که مر خدا راست وصالح است در آسمان وزمین

شیخ الاسلام | کتاب الوضوع

یبا شند درین وضع وتمام آرام نمی یابد بسبب حاصل نمیشود گرانی خواب وآسان میشود بیداری برای نماز ونیز در وی آسانی ذهاب طعام بهت از معده بجگر واعانت بر هضم بهست ودر ترتیب حال بر خلاف انست ثم قل بستر تکمو اللهم اسلمت وجهی الیک خداوندا مطیع ومنقاد گردانیدم ذات خود را ورجا آوردم بسوی تو وفوضت امری الیک وسپردم کار وبار خود را بسوی تو والجأت ظهری الیک وتکیه کردم پشت خود را بسوی تو یعنی اعتماد کردم بر فضل وکرم تو وپناه آوردم بدرگاه تو رغبة ورهبة الیک از جهت امید وخوش نمودن ونیم جهت ترسیدن بسوی تو واز تو لا ملجأ ولا منجا منک الا الیک نیست پناه ورهائی از تو مگر بسوی تو یعنی از صفات قهریه تو مگر بصفات لطیفه تو ملجا بهمزه بهست ومنجا بالف اللهم آمنت بکتابک الذی انزلت خداوندا گرویدم بکتاب تو که فرود فرستادهٔ ونبیک الذی ارسلت وبپیغمبر تو که فرستادهٔ مراد یا جنس کتاب وجنس پیغمبر است یا کتاب یا پیغمبر ما ودر حقیقت ایمان بقرآن وبمحمد صلی الله علیه وآله وسلم متضمن است ایمان بجمیع کتب وتمام انبیاء را علیهم السلام که هر دو ناطق اند بحقیقة آن فان مت من لیلتک فانت علی الفطرة بعد از آنکه تمام کنی این دعا را وبخوانی پس اگر بمیری در وقتی از ین شب پس تو بر دین اسلامی فاجعلهن آخر ما تتکلم به پس بگردان این کلمات را آخر آنچه کلام میکنی بدان از کلام دنیا ودیگر سخن ... بجواب او قال فرددتها علی النبی گفت براء پس باز خواندم این کلمات را بر آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم فلما بلغت پس هرگاه رسیدم باین کلمه اللهم آمنت بکتابک الذی انزلت وخواندم آنرا ذکلت خواندم بعد از آن ورسولک

اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله گواهی میدهم این را که نیست سزاوار عبادت مگر خدا و گواهی میدهم که محمد بندۀ خدا و فرستادۀ اوست بسوی خلق برای تبلیغ احکام **باب** الدعاء قبل السلام مذکور دعائی که بعد از تشهد و پیش از سلام

حدثنا ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرنا عروة بن الزبير عن عائشة زوج النبي صلی الله علیه وسلم اخبرته ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يدعو في الصلوة عائشه خبر داد عروه را که تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بود که دعا میکرد در نماز اللهم اني اعوذ بك من عذاب القبر واعوذ بك من فتنة المسيح الدجال ای خدا پناه میجویم بتو از عذاب قبر و پناه میجویم از فتنۀ مسیح دجال مسیح بفتح میم و کسر سین مهمله آخر آن حای مهمله بر وزن فعیل است چنانکه بر عیسی اطلاق آن آمده بر دجال نیز اطلاق کنند بعضی گویند بتخفیف سین بر عیسی اطلاق میکنند و بتشدید بر دجال واعوذ بك من فتنة المحيا والممات و پناه میجویم بتو از ابتلای زندگی و مردگی ابتلا در زندگی ترک طریقه هدایت است و ابتلای در مردگی حیرت و دهشت از جواب منکر و نکیر و عذاب قبر است اللهم اني اعوذ بك من المأثم والمغرم خداوندا تحقیق من پناه میجویم بتو از گناه و قرض فقال له قائل ما اكثر ما تستعيذ من المغرم پس گفت مر آنحضرت را گوینده چه بسیار است که استعاذه میکنی از قرض این کلام عائشه است و قائل هم اوست رضی الله عنها فقال ان الرجل اذا غرم حدث فكذب ووعد فاخلف فرمود مرد وقتی که قرضدار شد سخن میکند پس دروغ میگوید و وعده میکند و وفا نمیکند بوعده این دعاها برای تلقین امت است و گرنه آن حضرت معصوم و محفوظ است از عذاب قبر و فتنۀ دجال و جز آن بعضی گویند این قسم دعاها از آن حضرت بطریق تواضع و اظهار عبودیت و خوف لاابالیت درگاه است نیز این دعاها موجب رفع درجات و حسنات است سمعت خلف بن عامر يقول في المسيح والمسيح مشدد مولف رحمه الله گوید شنیدم خلف بن عامر را میگفت در مسیح که بر وزن فعیل است و مسیح بکسر میم و سین مشدد ليس بينهما فرق وهما واحد احدهما عيسى عليه السلام والآخر الدجال نیست در میان این دو لفظ فرقی و این هر دو یکی است یکی از این دو عیسی است و دیگر دجال وعن الزهري قال اخبرني عروة بن الزبير ان عائشة قالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يستعيذ في صلوته من فتنة الدجال مرویست از زهری گفت خبر داد مرا که تحقیق عائشه گفت شنیدم پیغمبر خدا را رحمت و سلامت خدا باد بروی که استعاذه میکرد در نماز خود از فتنۀ دجال این همان حدیث سابق است که بطریق اختصار نقل کرده برای آنکه خبر دهد که زهری نیز این حدیث را روایت کرده **حدثنا** قتيبة بن سعيد قال حدثنا الليث عن يزيد بن ابي حبيب عن ابي الخير عن عبد الله بن عمرو عن ابي بكر الصديق انه قال لرسول الله صلى الله عليه وسلم علمني دعاء ادعو به في صلوتي روایت است از ابی بکر صدیق رضی الله عنه که تحقیق گفت مر پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی بیاموز مرا دعائی که دعا کنم بآن در نماز خود قال قل اللهم اني ظلمت نفسي ظلما كثيرا ولا يغفر الذنوب الا انت فرمود که بگو خدایا تحقیق من ستم کردم نفس خود را ستمی فراوان و نمی آمرزد گناهان را مگر تو فاغفر لي مغفرة من عندك وارحمني انك انت الغفور الرحيم یعنی بیامرز مرا آمرزیدنی از پیش خود که لایق کمال تو باشد یا محض تفضل باشد بی آنکه من مستحق آن باشم تحقیق توئی بخشاینده مهربان **باب** ما يتخير من الدعاء بعد التشهد وليس بواجب در بیان دعائی که اختیار داشته شود بعد از تشهد و واجب نیست مطلقا یا بعینه **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى عن الاعمش قال حدثني شقيق عن عبد الله قال كنا اذا كنا مع النبي صلى الله عليه وسلم في الصلوة گفت عبد الله بن مسعود بودیم ما وقتی که می بودیم با پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در نماز قلنا السلام على الله من عباده والسلام على فلان وفلان فقال النبي صلى الله عليه وسلم لا تقولوا السلام على الله فان الله هو السلام ولكن قولوا التحيات لله والصلوات والطيبات السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب الغسل

بضم معجمه در اصل اسم مصدر است مستعمل شده در شرع بمعنی طهارت مخصوصه معروفه و بفتح مصدر است بمعنی شستن مطلق و بضمتین آبی که بدان شویند و بضم اول و غسول بفتح نیز باین معنی آید و خطمی و بالکسر سرشستنی چون گل و خطمی و اشنان و غساله بضم بمعنین است و نیز بمعنی آبی که بر آید به چیزی بشستن و اغتسال غسل کردن و تغسیل مبالغه در شستن اعضا و بمعنی باعث شدن دیگری را بر غسل نیز آمده و حقیقت غسل همین جاری شدن آب بر عضو و مالیدن و دست گذرانیدن شرط نیست اگرچه مستحب باشد مذهب جمهور آن است و وصف کرده عائشه رضی الله عنها غسل آنحضرت را از جنابه و دلک ذکر نکرده و نقل کرده شده از مالک و مزنی وجوب آن و قول الله عز وجل ایراد کرد مولف بنا بر عادت خود در صدر این کتاب در وقتی که اصل اندرین باب و تقدیم کرد آیتی را که صریح در بود موصول آیۀ وضو یعنی فرموده خدا تعالی وان كنتم جنبا فاطهروا و اگر باشید شما مومنان بجنابت ... از طهارات که در آیه سابقه است یا دشستن تمام اندام است بالاجماع بدلیل آیه ثانیه حتى تغتسلوا جنب بضمتین آنکه حاصل شد جنابت است برابر است در وی ذکر و مونث و واحد و جمع الی قوله تا قول وی تعالی کا آخر

السلام علينا و علی عباد الله الصالحين فانكم اذا قلتم ذلك اصاب كل عبد فی السماء او بين السماء

والارض شك راوی است بعضی گويند برای تنويع است يا برای تعميم تا آدميان و جنيان نيز در آيند اشهد ان لا اله الا الله و

اشهد ان محمدا عبده و رسوله ترجمه با شرح معانی درين نزديك گذشت ثم ليتخير من الدعاء اعجبه اليه فيدعو

پس اختيار كند مصلی از دعا چيزی كه خوش آيد سوی او پس دعا كند بآن **باب** من لم يمسح جبهته وانفه حتی صلی حكم كسی كه ناك

پيشانی و بينی خود را تا در نماز است قال ابو عبد الله رايت الحميدی يحتج بهذا الحديث ان لا يمسح الجبهة فی الصلوة

گفت ابو عبد الله بخاری ديدم حميدی را كه حجت ميگرفت باين حديث كه مسح نكند مصلی پيشانی را اگر چيزی پاك بوی رسيده باشد در نماز **حدثنا**

مسلم بن ابراهيم قال حدثنا هشام عن يحيی عن ابی سلمة قالت سالت ابا سعيد الخدری فقال رايت رسول الله صلی

الله عليه وسلم يسجد فی الماء والطين حتی رايت اثر الطين فی جبهته گفت ابو سلمه پرسيدم ابا سعيد خدری

را از مسح ناكردن پيشانی پس گفت ديدم پيغمبر خدا را رحمت كناد خدا بروی كه سجده ميكرد در آب و گل تا آنكه ديدم كه بتحقيق اثر گل در پيشانی آنحضرت

بود **باب** التسليم ذكر سلام دادن در نماز و حكم آن **حدثنا** موسی بن اسمعيل قال حدثنا ابراهيم بن سعد قال حدثنا

الزهری عن هند بنت الحارث ان ام سلمة قالت كان رسول الله صلی الله عليه وسلم اذا سلم قام النساء حين يقضی تسليمه

وقتی كه سلام ميداد آن حضرت ايستاده ميشدند زنان تا تمام ميكرد آن حضرت سلام را و فارغ می شدند از آن چون زنان مامور بودند كه زود تر بروند

همين كه آنحضرت سلام ميگفت بر ميخاستند تا تمام شدن سلام و می ايستادند و يمكث فی مكانه يسيرا قال ابن شهاب فاری والله اعلم ان مكثه لكی ينفذ النساء قبل ان يدركهن من

از زنان پيش از آنكه برخيزد آن حضرت قال ابن شهاب فاری والله اعلم ان مكثه لكی ينفذ النساء قبل ان يدركهن من

انصرف من القوم گفت ابن شهاب پس گمان ميبرم و خدا دانا تر است كه درنگ كردن آنحضرت برای آن بود كه بگذرند زنان پيش

از آنكه دريابد آنها را كسی كه برگشته است از قوم مردان امام شافعی استدلال كرده است باين حديث بر فرضيت سلام از آنكه تعبير كرده شده

است دران بلفظ كان كه مشعر است بمواظبت قال القسطلانی پوشيده نماند كه معنی مواظبت كه موجب فرضيت باشد در همه جا استعمال كان

راست نمی آيد با آنكه بعضی گفته اند كه اكثر جا كان محض برای ربط است قسطلانی در باب قرات نماز فجر در روز جمعه گفته كه اكثر علما بر آنند كه كان

تقاضای مداومت نميكند و درين حديث اگر بمعنی مواظبت باشد مواظبت در قيام زنان وقت سلام آنحضرت خواهد بود با آنكه بخبر احاد فرض ثابت نمی شود

و نزد امام اعظم لفظ سلام فرض نيست فرض خروج مصلی است بصنع خود و دليل برين معنی آنست كه آنحضرت صلی الله عليه وسلم فرموده اذا قعد

الامام فی آخر صلوته ثم احدث قبل ان يسلم فقد تمت صلوته وقتی كه نشسته امام در آخر نماز خود پس حدث از و واقع شده پيش از آنكه سلام گويد تحقيق

تمام شد نماز او **باب** يسلم حين يسلم الامام سلام گويد مقتدی هنگامی كه سلام ميدهد امام يعنی لازم نيست كه بعد سلام امام سلام

گويد بلكه جائز است كه با امام سلام گويد ليكن چون در حقيقت رد سلام امام است بايد كه اولی آن باشد كه بعد از سلام گويد و كان ابن عمر

يستحب اذا سلم الامام ان يسلم من خلفه و بود ابن عمر مستحب ميدانست وقتی كه سلام گويد امام سلام گويد كسی كه پس اوست يعنی

در يك وقت گويد **حدثنا** حبان بن موسی قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا معمر عن الزهری عن محمود هو ابن الربيع عن

عتبان بن مالك قال صلينا مع النبی صلی الله عليه وسلم فسلمنا حين سلم گفت عتبان نماز گذارديم با پيغمبر نماز رحمت و سلامتی

حق باد بروی پس سلام داديم هنگامی كه سلام داد آن حضرت و آنحضرت انكار ازين معنی نكرد **باب** من لم يرد السلام علی الامام

واكتفی بتسليم الصلوة كسی كه از مقتديان رد نكند سلام را بر امام و بس كند بسلامی كه در نماز ميدهد ظاهر ازين سلام آن سلامی است كه بعد از تشهد ميكند

يعنی چون امام نيت سلام بر مقتديان ميكند ايشان را نيز رد سلام بايد كرد ميگويد كه سلامی كه مقتدی ميكند در انجا هم نيت بر امام دارد همين سلام كفايت دارد

والله وسلم ان النبی بدرستی كه پيغمبر خدا صلی الله عليه

والله وسلم كان اذا اغتسل من الجنابة بدا فغسل

يديه آنحضرت چون غسل ميكرد از جنابت آغاز ميكرد پس

می شست هر دو دست خود را برای گرفتن آب ثم توضأ

كما يتوضأ للصلوة پس تر وضو ميكرد چنانكه وضو ميكرد

برای نماز ظاهر اين كلام دلالت دارد بر شستن پايها پيش

از غسل و حديث آينده از ميمونه صريح است در تاخير آن ظاهرا

محمول بر اختلاف احوال است و بجهت اين اختلاف مختلف

شده نظر علما در مذهب ما مذهب جمهور تاخير است بحديث ميمونه

اگر در محل آلودگی با آب و گل لای باشد و اگر بر لوحی باشد

تاخير كرده نشود و همين است مذهب مالك و قولی از شافعی

و بقول ديگر از وی تاخير است مطلقا و اصح و اشهر اقوال

وی اكمال وضو است زيرا چه اكثر روايات از عايشه و

ميمونه همچنان است كذا قال النووی عسقلانی گفته نيست

در صحيح روايتی از عايشه و ميمونه تصريح بالكمال بلكه محتمل است

چنانكه گذشت يا ظاهر در تاخير است و بحث كرده كه در قول

كسی كه گفته كه تاخير يكبار برای بيان جواز بود بايد دلالت

ميكند از روايت بر مواظبت والله اعلم و نيز دلالت دارد اين حديث

بر مسح كردن سر درين وضو همين است ظاهر روايت از

امام ابو حنيفه و در روايتی مسح نيست و همين است قول مالك

چه مسح كردن فايده نمايد در ريختن آب بعد از آن بعدم

آن است و صحيح اول است و نيز دلالت دارد بر تثليث شستن

و قول قاضی عياض كه در صحيح روايت درين وضو تكرار

شستن نيامده محمول بر تصريح خواهد بود ثم يدخل اصابعه

فی الماء پس تر می در آورد انگشتان خود را در آب فيخلل

بها اصول شعره پس تخليل ميكرد با انگشتان تر بيخهای

موی سر خود را در باب تخليل الشعر نوشته شده ثم يصب

علی راسه ثلث غرف بيديه پس تر ميريخت بر سر سه كف آب بهر دو

دست و در حديث حلاب كه عنقريب بيايد تفريق اين چهار

غرفات بر جانب راست و چپ و ميانه سر است ثم

يفيض الماء علی جلده كله پس تر ميريخت آب بر تمام اندام

خود چنانكه روان می شد **حدثنا** محمد بن يوسف

فريابی قال اخبرنا سفيان ثوری عن الاعمش ابی

عن سالم بن ابی الجعد تابعی عن كريب عن ابن عباس

عن ميمونة زوج النبی صلی الله عليه وآله وسلم

قالت توضأ رسول الله صلی الله عليه وآله وسلم

گفت ميمونه وضو كرد پيغمبر خدا صلی الله عليه وآله وسلم وضوءه

للصلوة غير رجليه مانند وضو خود برای نماز

جز شستن پايهای خود كه در آن تاخير نمود و غسل فرجه

وما اصابه من الاذی و شست شرمگاه خود را و آنچه

رسيده بود او را از چرك لوث درين تقديم و تاخير است

زيرا چه شستن فرج پيش از وضو است چنانچه در روايات

ديگر از عايشه و ميمونه كه بلفظ ثم و تعقيب معلوم شود

ودو سلام امام سلام دیگر حاجت نیست وآنکه گفته اند که بسلامی که در التحیات درعموم علی عباد الله است اکتفاست چیزی نیست کرمانی از شمنی نقل کرده که مهاجران در مساجد خود بعد از تشهد همین یک سلام میگفتند وانصار در مساجد خود دو سلام میگفتند وازیک سلام دو سلام امام میگویم تحقیق حنفیه آنست که اگر مقتدی محاذی امام باشد در هر دو سلام امام را هم نیت کند واگر جانب یمین ست در سلام یسار وبرعکس آن حدثنا عبدان قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا معمر عن الزهري قال اخبرني محمود بن الربيع وزعم انه عقل رسول الله صلى الله عليه وسلم وعقل مجة مجها من دلو كانت في دارهم زهری گوید خبر داد مرا محمود بن ربیع ودانسته است بتحقیق که دریافت وفهم کرده است پیغمبر خدا را رحمت وسلامت حق باد بروی وفهم کرده است آبی که بدهان گرفته آنحضرت برروی او انداخته از دلو چاهی که در خانهٔ ایشان بود مراد زهری ازین کلام آنست که محمود موثق است وخبری که گفته محقق است قال سمعت عتبان بن مالك الانصاري ثم احد بني سالم گفت محمود شنیدم عتبان بن مالک انصاری را ودوی یکی از بنی سالم است پس احد معطوف است بر انصاری کرمانی گوید معطوف است بر عتبان ومعنی آنست که شنیدم عتبان را بعد از وی شنیدم یکی از بنی سالم را ومراد بآن حصین بن محمد الانصاری است یعنی محمود ازین هر دو شنیده است قال كنت اصلي لقومي بني سالم فاتيت النبي گفت عتبان بودم من که نماز میکردم مر قوم خود را از بنی سالم اندپس آمدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم فقلت اني انكرت بصري وان السيول تحول بيني وبين مسجد قومي فلوددت انك جئت فصليت في بيتي مكانا اتخذه مسجدا پس گفتم آنحضرت را بتحقیق من بینم بینائی خود را وسیلهای آب حائل است میان من ومیان مسجد قوم من پس دوست دارم این را که تو بیائی ونماز کنی در خانهٔ من بجائی که بگیرم آنجا را مسجد فقال افعل ان شاء الله فغدا علي رسول الله صلى الله عليه وسلم وابو بكر معه بعد ما اشتد النهار پس فرمود میکنم این کار اگر خواسته است خدا پس بعد دیگر نزول کرد بر من پیغمبر خدا وابو بکر با او بود پس از آنکه بلند شد آفتاب فاستاذن النبي صلى الله عليه وسلم فاذنت له پس طلب اذن کرد ودر آمدن خانه آنحضرت پس اذن دادم مر او را فلم يجلس حتى قال اين تحب ان اصلي من بيتك پس ننشست تا آنکه گفت کجا دوست داری که نماز گذارم از خانهٔ تو فاشرنا اليه من المكان الذي احب ان يصلي فيه پس اشارت کرد عتبان بسوی آن حضرت جائی را که دوست داشت که نماز کند آن حضرت ودر آنجا درین عبارت التفاتست که بجای اشرت اشار آورده است سیوطی گوید از تصرفات راویست که بعینه عبارت عتبان نیاورده کرمانی گوید ضمیر اشار راجع بآن حضرت است یعنی از روی کشف ونور باطن آن حضرت اشارت کرد آنجا را که من دوست داشتم بر این تقدیر یا احب صیغهٔ متکلم مضارع خواهد بود واین قسم معانی را بسیار است که کرمانی از خود برطبع میگوید وپروای روایات ندارد همین حدیث سبق ذکر یافته ودر آنجا بجای اشار اشرت بوده است ودر اینجا هم روایتی از مولف اشرت نقل کرده اند ودر تطبیق این دو روایت میگویند تنافی ندارند تواند که اشارت از هر دو معاً یا پس وپیش واقع شده باشد یعنی عتبان یکوقت اشارت را نسبت بخود کرده ووقتی دیگر نسبت بآنحضرت فقام وصففنا خلفه ثم سلم وسلمنا حين سلم پس ایستاد آنحضرت برای نماز وصف بستیم ما عقب او پس سلام داد وسلام دادیم ما هنگامی که آنحضرت سلام داد مقصود از ایراد این حدیث همین جزء است وبهمین مطابق است ترجمه را در سیاق کلام مفصح است ازین که این نماز نماز اشراق است وجماعت در نمازهای غیر فرض آمده است باب الذكر بعد الصلوة دربیان ذکری که بعد از ادای نماز آمده است حدثنا اسحق بن نصر قال حدثنا عبد الرزاق قال اخبرنا ابن جريج قال اخبرني عمرو ان ابا معبد مولى ابن عباس اخبره ان ابن عباس اخبره گفت ابن جریج خبر داد مرا عمرو واین را که ابو معبد خبر داده است عمرو را که ابن عباس خبر داده است ابا معبد را ان رفع الصوت بالذكر حين ينصرف الناس من المكتوبة كان على عهد النبي بتحقیق بلند کردن آواز بذکر هنگامی که برمیگشتند مردم از نماز فرض بود در زمان پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قسطلانی

يقال له الفرق از قدحی بزرگ که گفته میشود آن را فرق بفتح وتحریک وبسکون معلمه نیز آمده پیمانهٔ اهل مدینه که در وی شانزده رطل گنجد كذا في الصراح ودر روایة مسلم هست که گفت سفیان بن عیینه فرق سه صاع است نووی گفته وهمبرین اند جماهیر وبقول دو صاع است ونقل کرده ابو عبید اتفاق بر آنکه فرق سه صاع وبرآنکه شانزده رطل هست وتوفیق باعتبار صاع حجازی که پنج رطل وثلث رطل است مخفی نیست وآنکه دو صاع گفته باعتبار عراقی ومباحث حدیث در باب الوضوء بالمد گذشت باب الغسل بالصاع ونحوه ذکر غسل کردن بیک صاع آب ومانند آن در مقدار یا نزدیک بآن باندک تفاوت کم وزیاده که تخمین واقع شود مراد صاع عراقی است که هشت رطل هست وآن بوزن حال شاهی ابد الله ملکه في عز دامن من کل سوء بدوام ظلاله که سیصد وشصت وچهار فلوس عالمگیریست چهار سیری شود بست وچهار فلوس وهشت ماشه کم وتدقیق نظر در آن در رساله کشف الغطا عما لزم للموتى على الاحياء کرده شد باید نگریست وبودن صاع هشت رطل نزد امام ابحنیفه خود مشهور است وباین رفته است ابراهیم نخعی وحجاج بن ارطاة وحکم بن عیینه واحمد در روایتی وشاهد است آن را حدیث باب با حدیث سابق خصوصا با حدیث نسائی از موسی جهنی که گفت آورد مجاهد قدحی را گفت تخمین کردم آن را هشت رطل پس گفت حدیث کرد ما را عایشه رضی الله عنها تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم بود که غسل میکرد بمانند آن ودر روایة طحاوی نیز همچنان است لیکن وتخمین بمقدار آن ظرف تردد کرده هشت رطل یا نه رطل یا ده رطل باز این تردد در زیادت است نه در کم از آن وظاهر است که توفیق میان این روایات باعتبار بودن صاع هشت رطل هست واعتراف کرده بعضی شافعیه نیز این را در غسل ودر زکوة فطر بحجازی کار نموده‌اند حدثنا عبد الله بن محمد جعفی مسندی قال حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث قال حدثنا شعبة قال حدثني ابو بكر بن حفص بن عمرو بن سعد بن ابي وقاص قال سمعت ابا سلمة بن عبد الرحمن نام هر دو عبد الله است ومشهور بکنیت اند يقول دخلت انا واخو عائشة در آمدم من وبرادر رضاعی عائشه چنانکه تصریح کرده باین قید مسلم ونسائی وابو عوانه عبد الله بن یزید بصری یا کثیر بن عبید کوفی یا شخص دیگر علی عائشة بر خالهٔ رضاعی خود عائشه رضی الله عنها چه ام کلثوم خواهر عائشه شیر داده بود ابا سلمه را فسالها اخوها عن

اسماء الرجال

گفته که حمل کرده است شافعی این حدیث را در آنچه حکایت کرده شد تو و بر نیکه اندک وقتی جهر میکرد آنرا برای تعلیم صفت و کرنه آنکه مداومت بر جهر داشتند و مختار آنست که امام و مقتدی آهسته ذکر کنند مگر برای تعلیم و ذکر عام تر است چنانکه در احادیث دیگر واقع شده سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر و غیر آن وقال ابن عباس کنت اعلم اذا انصرفوا بذلک اذا سمعته گفت ابن عباس بودم من که می دانستم وقتی که بر میگشتند باین آواز ذکر وقتی که می شنیدم آنرا یعنی گاهی که حاضر نمیبودم وقت تمام شدن نماز را همین میدانستم یا آنکه چون صغیر بودم در آخرین صفها بودی بسلام و ادراک تمام اطلاع نمی یافت **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان قال حدثنا عمرو قال اخبرنی ابو معبد عن ابن عباس قال کنت اعرف انقضاء صلوة النبی صلی الله علیه وسلم بالتکبیر گفت ابن عباس بودم من که میدانستم تمام شدن نماز پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بتکبیر یعنی بالله اکبر گفتن و مراد مطلق ذکر خداست از آنکه تکبیر بمعنی تعظیم و تجلیل است پس شامل است هر کلمه را که موجب تعظیم و تجلیل ذات و صفات اوست و قال علی حدثنا سفیان عن عمرو قال کان ابو معبد اصدق موالی ابن عباس گفت علی که شیخ مولف است که حدیث کرد ما را سفیان از عمرو و گفت بود ابو معبد صادق ترین موالی ابن عباس قال علی واسمه نافذ گفت مولف و علی نام مشهور او نافذ است بالفاء والذال المعجمة **حدثنا** محمد بن ابی بکر قال حدثنا معتمر عن عبید الله عن سمی عن ابی صالح عن ابی هریرة قال جاء الفقراء الی النبی صلی الله علیه وسلم فقالوا ذهب اهل الدثور من الاموال بالدرجات العلی والنعیم المقیم گفت ابو هریره آمدند فقرا اصحابه بسوی پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس گفتند بردند مالداران مراتب والا از قرب درگاه و نعمتهای دائمی بهشت را دثور جمع دثر است بفتح مهمله و سکون مثلثه و راء در آخر بمعنی کثیر از هر چیز و مال کثیر بر تقدیر اول من المال بیان است و بر ثانی تاکید و تواند که من بمعنی سبب باشد یصلون کما نصلی ویصومون کما نصوم نماز میکنند چنانچه نماز میکنیم ما و روزه میدارند چنانچه روزه میداریم ما ولهم فضل من اموال یحجون بها ویعتمرون ویجاهدون ویتصدقون و مر این اغنیا را زیادتی است بسبب مالها بیان زیادتی فرموده که حج و عمره میکنند و جهاد میکنند بقوت مال و صدقات میدهند بفقرا صدقه عبادت مالی است شامل است زکوة و اعتاق را و جمیع مصارف خیر را فقال الا احدثکم بما ان اخذتم ادرکتم من سبقکم پس فرمود آیا حدیث نکنم بشما بچیزی که اگر اخذ کنید دریابید کسی را که پیشی کرده شما را از مالداران ولم یدرککم احد بعدکم و در نیابد مر شما را هیچ کسی بعد از شما از مالداران و غیر ایشان وکنتم خیر من انتم بین ظهرانیهم الا من عمل مثله و باشید شما بهترین کسی که شما میان ایشانید مگر کسی که عمل کند مانند آن پس شما بهتر از آنها نخواهید بود تسبحون وتحمدون وتکبرون سبحان الله گوئید والحمد لله و الله اکبر خلف کل صلوة ثلاثا وثلثین بعد از هر نماز سی و سه بار فاختلفنا بیننا فقال بعضنا نسبح ثلثا وثلاثین ونحمد ثلثا وثلثین ونکبر اربعا وثلاثین پس اختلاف کردیم ما صحابه میان خود ما قائل این کلام ابو هریره است پس گفت بعضی از ما سبحان الله گوئیم سی و سه بار و الحمد لله سی و سه بار و الله اکبر سی و چهار بار فرجعت الیه فقال تقول سبحان الله والحمد لله والله اکبر حتی یکون منهن کلهن ثلثا وثلثین ابو هریره گوید رجوع کردم من بسوی آن حضرت پس فرمود بگوئی تو این هر سه کلمه را تا آنکه میباشد از همه انها سی و سه بار ظاهر کلام این است که هر سه را باجماع سی و سه بار گوید نمیتوان گفت که ازین عبارت هم مقصود آنست که این کلمات سی و سه بار گوید جمعا و افرادا و در سایر روایات جدا جدا واقع شده و عمل مشایخ هم برین است **حدثنا** محمد بن یوسف قال حدثنا سفیان عن عبد الملک بن عمیر عن وراد کاتب المغیرة قال املی علی المغیرة بن شعبة فی کتاب الی معاویة گفت وراد که کاتب مغیره است القا کرد بر من مغیره بن شعبه در کتابی بسوی معاویه ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یقول فی دبر کل صلوة مکتوبة بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی که میگفت در پس هر نماز فرض لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملک

دفته ... روایة این مقدار تقریبا مراد است **حدثنا** عبد الله بن محمد الجعفی قال حدثنا یحیی بن آدم قال حدثنا زهیر بتصغیر ابن معاویه کوفی عن ابی اسحق تیمی قال حدثنا ابو جعفر امام محمد باقر بن امام علی زین العابد بن الحسین بن علی کرم الله وجهه و سلام الله علیهم انه کان عند جابر بن عبد الله هو وابوه بتحقیق بود ابو جعفر و پدر بزرگوار او نزد جابر صحابی وعنده قوم و حال آنکه نزد جابر قومی بودند فسألوه عن الغسل فقال پس پرسیدند جابر را از کمیت آب غسل پس گفت یکفیک صاع کفایت میکند ترا یک صاع فقال رجل ما یکفینی پس گفت مردی ازین جماعة کفایت نمیکند مرا فقال جابر پس گفت جابر کان یکفی من هو اوفی منک شعرا وخیرا منک بود این قدر آب که کفایت میکرد کسی را که وی بیشتر بود از تو از روی موی و بهتر بود از تو که آن سید البشر است صلی الله علیه وآله وسلم ثم امنا فی ثوب باز امامت کرد ما را جابر در یک جامه **حدثنا** ابو نعیم فضل بن دکین قال حدثنا ابن عیینة سفیان عن عمرو بن دینار عن جابر بن زید ابو الشعثاء ازدی بصری سنه یکصد و سه عن ابن عباس ان النبی بتحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم و میمونة جفت آنحضرت کانا یغتسلان من اناء واحد بودند که غسل میکردند هر دو از یک ظرف مراد آوند متعارف آنزمان است چنانکه در حدیث عایشه گذشت که او را فرق گویند و از ان حصه هر یک در غسل هشت رطل باشد تخمینا که آن بمقدار یک صاع است پس ظاهر شد وجه مناسبت ترجمه باب قال ابو عبد الله مولف کان ابن عیینة یقول اخیرا بود سفیان بن عیینه که میگفت در روایة این حدیث در آخر عمر عن ابن عباس عن میمونة روایة کرد ابن عباس از میمونه زیاده میکرد میمونه را در میان اسناد والصحیح ما روی ابو نعیم و صحیح آنست که روایت کرده آن را ابو نعیم از حذف میمونه در اسناد حدیث ابن عباس چنانچه روایت کرده از سفیان کسی که روایت ازو شنیده بجهة قدم سماع بعید نیست که ... قوة حفظ از جمله مرجحات است نزد محدثین

باب من افاض علی راسه ثلثا کسیکه بریزد آب بر سر خود سه بار در غسل **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا زهیر عن ابی اسحق قال حدثنی سلیمان بن صرد بضم صاد و فتح را هر دو مهمله خزاعی از افاضل صحابه است بطلب خون امام حسین رضی الله عنه در چهار هزار سوار برآمد پس کشته شد از لشکر عبید الله بن زیاد و سنه شصت و پنج

وله الحمد وهو على كل شيء قدير نيست سزاوار عبادت مگر خدا در حالی که تنهاست و نيست شريک مر ورا در عبادت و وجود واز روی عقل و نقل مر ورا ست ملک يعنی اصناف مخلوقات در پيدا کردن و تصرف نمودن و مر ورا ست ستايش نه غير او را واو بر همه چيز تواناست اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطي لما منعت خداوندا نيست مانعی مر هر چيزی را که بخشيده ونيست بخشنده مر چيزی را که منع کرده آنرا ولا ينفع ذا الجد منك الجد منفعت نمی کند خداوند بخت را نزد تو بخت او ومراد از بخت دولت وفراخ دستی وحظوظ دنياست که حق تعالی عطا کرده يعنی آنست که بخت سود نميکند بدل طاعت تو وقال شعبة عن عبد الملك بن عمير بهذا وگفت شعبه از عبد الملك باين روايت که مذکور شد يعنی چنانکه سفيان از عبد الملك روايت کرده شعبه نيز از وی روايت کرده است وقال الحسن حدثنيه وگفت حسن که حديث کرد مرا بهمين حديث

وعن الحكم عن القاسم بن مخيمرة عن وراد بهذا ومرويست از حکم روی از قاسم وروی از وراد باين حديث **باب** يستقبل الامام الناس اذا سلم روی ميکند امام مردم را وقتی که سلام گويد **حدثنا** موسى بن اسمعيل قال حدثنا جرير بن حازم قال حدثنا ابو رجاء عن سمرة بن جندب قال كان النبي صلى الله عليه وسلم اذا صلى صلوة اقبل علينا بوجهه آن حضرت وقتی که سلام کردی نماز را اقبال ميکرد بر ما بروی مبارک خود **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن صالح بن كيسان عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن زيد بن خالد الجهني انه قال صلى لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوة الصبح بالحديبية على اثر سماء كانت من الليل گفت زيد بن خالد نماز گذارد برای ما رسول خدا رحمت وسلامت حق باد بروی نماز صبح بموضع حديبيه برپی بارانی که بود از وقت شب فلما انصرف اقبل على الناس فقال هل تدرون ماذا قال ربكم عز وجل قالوا الله ورسوله اعلم پس وقتی که برگشت از نماز روی کرد بر مردم وفرمود آيا ميدانيد چه چيز گفت پروردگار شما که قوی وبزرگست گفتند خدا ورسول خدا داناتر است بانچه گفته قال اصبح من عبادي مؤمن بي وكافر گفت خدا صبح کردند از بندگان من ايمان آرنده بمن وکفر ورزنده فاما من قال مطرنا بفضل الله ورحمته فذلك مؤمن بي كافر بالكوكب پس هر چه باشد کسی که گفت باران داده شديم بفضل خدا ورحمت او پس آنکس ايمان آورده بمن وکافر است بستارها واما من قال مطرنا بنوء كذا وكذا فذلك كافر بي ومؤمن بالكوكب وکسی که گفت باران داده شديم بستاره چنين وچنين يعنی نسبت کند باران را بتاثير کواکب وی کافر است بمن ومؤمن است بکواکب چون اين نادان نسبت افاضه اين نعمت را بغير خدا کرده از روی زجر اين اعتقاد او را کافر گفته وکياست که اين اعتقاد رفته رفته بکفر حقيقی کشد بهر حال ازين نسبت قولا واعتقادا پرهيز بودن از لوازم ايمان است وازين سبب زجر در شرع بسيار آمده است اگر گوئی اعتقاد کردن بآنکه اوضاع کواکب را حق سبحانه سبب عادی گردانيده ومؤثر حقيقی اوست چنانکه در ساير اسباب عاديه مثل سوختن آتش وتاثير ادويه اعتقاد ميکنند باکی ندارد گويم دلائل نجوميه ظنيات است واحکام اوضاع کواکب از جهت ضبط بر زنست وآثار متعارض جزم بوقوع تاثير بعضی دون بعضی مقتضای عقل نجوميه هم نيست چه جای فهم وقياس بر عادات ضروريه محسوسه کردن مثل آتش وجز آن نيز ناتمام است وشارع خود باين شدت منع کرده وگفته من اتى كاهنا او منجما فقد كفر برب الكعبة يک شبی باران باريده بود صباح آن بعد از نماز صبح آن حضرت بحاضران فرمود که ميدانيد که خدای دانا اشتباهی فرموده گفتند خدا ورسول خدا داناتر است گفت آنحضرت فرمود خدا اصباح کردند امروز دو طايفه يکی با ايمان آورنده بمن وکافر بکواکب ودوم کافر بمن وايمان آرنده بکواکب کسی که نسبت کرد باران را بمن وی مؤمنست بمن وکافر بکواکب وکسی که نسبت کرد بکواکب واوضاع آن مؤمنست بکواکب وکافر است بمن ودر نسبت کردن افعال باسباب عاديه هيچ معنی آن شدت واقع نشده وپس از مؤمن گنجايش ندارد که بهيچ وجه نسبت افعال بکواکب کند بايد که زبان را ازين قول ودل را ازين اعتقاد پاک دارد ودر آثار آمده وقتی امير المؤمنين علی بن ابی طالب رضی الله عنه سفری خواست کند منجمی گفت امروز قمر در عقرب است

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الغسل

…سر مبارک خود سه بار **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا معمر بن يحيى بفتح ميم وسکون عين چنانچه در اکثر روايات است ودر بعضی بوزن اسم محمد است بن سام بمهمله وتخفيف ميم قال حدثني ابو جعفر محمد باقر قال قال لي جابر اتاني ابن عمك گفت ابو جعفر گفت مرا جابر آمد مرا پسر عم تو يعرض عن الحسن بن محمد بن الحنفية کنايت ميکند جابر با بن عم از حسن بن محمد بن علی مرتضی رضی الله عنه وحنفيه زوجه علی است که تزوج کرد آن را بعد وفات فاطمه زهرا رضی الله عنها پس زاييد علی بن ابی طالب محمد را ومشهور شد اين نسبت بمادر ودرين کلام مسامحه است زيرا چه حسن بن محمد ابن عم پدر ابی جعفر است قال كيف الغسل من الجنابة گفت ابن عم چگونه است غسل از جنابت اينجا سوال حسن از کيفيت است ودر حديث باب سابق سوال سايل از کميت بود اما نزاع کننده جابر بطلب زيادت در هر دو سوال حسن است ليکن در حديث سابق بطور ديگر است واينجا بطور ديگر بسبب سوال وجواب قوم جابر سوال حسن را که نيز حاضر وقت باشد حکايت کرده وآن را ابو جعفر وقت روايت بطريق اختصار بسبيل ابهام نقل نموده فقلت كان النبي پس گفتم بود پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم ياخذ ثلثة اكف فيفيضها على راسه ميگرفت سه کف دست پر از آب پس ميريخت آنرا بر سر خود يعنی بدو کف دست در سر بار است ثم يفيض على ساير جسده پس ميريخت آب بر تمام بدن خود فقال لي الحسن اني رجل كثير الشعر پس گفت مرا حسن بتحقيق من مردی ام بسيار موی محتاجم بزياده از سه غرفه فقلت كان رسول الله پس گفتم بود پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم اكثر منك شعرا بسيار تر از تو از روی موی اکتفا نمود بر سه غرفه پس معلوم شد که امر حاصل ميشود باين مقدار

باب الغسل مرة واحدة ذکر غسل وريختن آب بر تمام بدن يکبار باين قدر فرض است که نقصان از آن جايز نباشد واما تکرار پس تثليث سنت است نزد جمهور علما ... گفته نمی دانم در آن خلاف ... آنچه منفرد شده مازری بانکه

سفر نباید کرد امیرالمومنین بغضب درآمد و فرمود اگر شمشیر حاضر بودی گردن تو میزدم چندین سفرها با ابوالقاسم محمد کردیم هرگز این چنین حرفی مذکور نشد امیران دلیل اسلامی بر بعد او گفته بطریقه اهل تنجیم فرمود که فلان کوکب بآن کوکب چه نسبت دارد گفت نشنیده ام و همچنین از چندین اوضاع کواکب مرصوده و نامرصوده پرسید که اهل تنجیم ازان فاهل و غافل اند فهمید انزان احکام هر یک ازان اوضاع و مقابله نحس با سعد کرده او را از نادانی علمی او آگاه ساخت و معلوم کرده هر چند وضعی که اهل رصد بیان کرده اند عزه نباید بود و حکم بمقتضای آن نتوان کرد بگوئی که این کلام امیرالمومنین رضی الله عنه ثبوت احکام را و اوضاع کواکب در واقع معلوم میشود هر چند منجمان روزگار ندانند لهذا آنچه این دلیل ابطال دلیل الزامی است که بر وفق معتقد ایشان الزام و ابطال نموده است والله الهادی الی الحق و ملهم الصواب نوا بفتح نون و سکون واو و در آخر همزه بمعنی کوکب است و کواکبی که در منازل قمر اند آنها را انوا گویند و نیز نوء مصدر نا است بمعنی سقوط و طلوع کوکب و اهل تنجیم احکام کون را نسبت بغروب و طلوع کواکب بسیار میدهند **حدثنا** عبدالله بن منیر سمع یزید بن هارون قال اخبرنا حمید عن انس بن مالک قال اخر الصلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم ذات لیلة الی شطر اللیل گفت انس تاخیر کرد نماز را رسول خدا یکشبی تا نصف شب ثم خرج علینا فلما صلی اقبل علینا بوجهه پس تر آمد بر ما پس وقتی که نماز تمام کرد توجه کرد بر ما بروی مبارک خود فقال ان الناس قد صلوا و رقدوا وانکم لم تزالوا فی صلوة ما انتظرتم الصلوة پس فرمود بتحقیق مردم نماز کردند و بخواب رفتند و شما دائم در نماز بودید مادامی که انتظار بردید نماز را **باب** مکث الامام فی مصلاه بعد السلام در بیان درنگ کردن امام و در جای نماز خود پس از سلام دادن **وقال** لنا آدم حدثنا شعبة عن ایوب عن نافع قال کان ابن عمر یصلی فی مکانه الذی صلی فیه الفریضة گفت نافع بود ابن عمر که میگذارد نفل در جائی که گذارده است در آنجا نماز فرض را درین روایت مولف حدثنا آدم نگفت ازانکه آدم این حدیث را بطریق نقل و تحمیل نگفته بلکه بطریق محاوره گفته است و فعله القاسم و کرده این را قاسم بن محمد بن ابی بکر صدیق یعنی گذارده نماز نفل در جائی که فرض گذارده و یذکر عن ابی هریرة رفعه لا یتطوع الامام فی مکانه ولم یصح و ذکر کرده می شود از ابوهریره رفع او این حدیث را که نماز نفل نکند امام در جای خود و بصحت نه پیوسته این حدیث از ابی هریره از جهت ضعف اسناد او ولیکن ابن ابی شیبه از علی بن ابی طالب باین لفظ آورده و ابوداود از مغیرة بن ابی شیبه بهمین لفظ آورده است بدانکه مولف رح درین حدیث بلفظ حدثنا آدم نیاورد ازانکه از آدم بطریق مذاکره شنیده است نه بطریق تحمیل و تحدیث و مرتبه این فرود تر است از حدثنا کذا ذکره اکثر الشارحین **حدثنا** ابوالولید هشام بن عبدالملک قال حدثنا ابراهیم بن سعد قال حدثنا الزهری عن هند بنت الحارث عن ام سلمة ان النبی صلی الله علیه وسلم کان اذا سلم یمکث فی مکانه یسیرا بود آن حضرت وقتی که سلام میداد از نماز درنگ میکرد در جای خود اندکی قال ابن شهاب فنری والله اعلم لکی ینفذ من ینصرف من النساء گفته است ابن شهاب که سبب درنگ آن حضرت گمان میبرم و خدا داناتر است برای این غرض بود که بیرون آیند از نماز کسانیکه بر میگردند از زنان وقال ابن ابی مریم اخبرنا نافع بن یزید قال حدثنی جعفر بن ربیعة ان ابن شهاب کتب الیه قال حدثتنی هند بنت الحارث الفراسیة عن ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم وکانت من صواحباتها گفت نافع بن یزید حدیث کرد مرا جعفر که ابن شهاب نوشته بسوی او که گفت حدیث کرد مرا هند دختر حارث که آن هند فراسیه است از ام سلمه که از ازواج مطهرات است و بود این هند از مصاحبات ام سلمه قالت کان یسلم فینصرف النساء فیدخلن بیوتهن من قبل ان ینصرف رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت ام سلمه بود آن حضرت که سلام میداد از نماز پس بازمیگشتند زنان و میدرآمدند خانهای خود را پیش ازانکه برمیگشت پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی وقال ابن وهب عن یونس عن ابن شهاب اخبرتنی هند الفراسیة وقال عثمان بن عمر اخبرنا یونس عن الزهری قال

در حکم غسل ثم مسح یده بالارض پستر مسح کرد دمالید دست خود را بزمین بجهة کمال تنقیه و شست آن را ثم مضمض واستنشق پستر آب در دهان و بینی کرد و غسل وجهه ویدیه و شست روی خود را و هر دو دست خود را ثم افاض علی جسده پستر ریخت آب را بر تن خود و چون درینجا عدد مذکور نیست لابد محمول بر اقل خواهد بود که یکبار است وباین جهت ترجمه مناسب باشد کذا قیل ثم تحول من مکانه فغسل رجلیه پستر گشت ازانجا پس شست پاهای خود را

باب من بدء بالحلاب او الطیب عند الغسل کسیکه شروع کند بحلاب یا خوشبوی نزد غسل بدانکه علما درین مقام اضطراب و لغزش اقدام است تا آنکه بعضی نسبت وهم و غلط بمولف کرده و گفته رحمت کند خدا آبا عبدالله را کیست که از غلط سلامت مانده را و یافته بدانش که حلاب طیب است و چه معنی است طیب را نزد غسل و نیست حلاب مگر آوند دوشیدن که آن را محلب نیز گویند و بوشیده نیست وهم این قائل در نسبت خطا باین بزرگ از کجا برین خاطر وی مطلع گشت و مال آنکه کلام وی صحیح است در مقابله طیب با حلاب و بعضی دیگر در روایت معروف که بکسر حاء مهمله و تخفیف لام است تصرف کرده و نسبت بتصحیف نموده و گفته که صحیح جلاب بضم جیم و تشدید لام معرب گلاب است و ابوعبید هروی و قرطبی انکار کرده اند این تصرف را و ظاهر است که معرب گلاب جلاب بتشدید لام از گلاب خطا است هرگز با معنی بناء و جمعی در صدد توجیه گشته تکلفات بارده پیدا کرده محب طبری مراد از طیب تطییب و تنظیف بدن از چرک و لوث داشته و حلاب را بمعنی آوند غسل گذاشته واو بمعنی واو گفته و کسی دیگر از طیب آنچه پاک کرده شود بدان سر و بدن از خطمی و نحو آن چنانکه مر طیبست این عمل انا ابن مسعود و از حلاب آب گرفته بطریق مجاز پس ترجمه اشاره باختلاف طرق جایه کرده و بایراد حدیث باب استدلال نموده ثبوت یکی ازان که شروع بآبست نه بتقدیم غسول و کرمانی گفته بحتمل که مراد از حلاب آوند طیب باشد یعنی شروع کند گاهی بطلب ظرف طیب گاهی بطلب نفس طیب

حدثتني هند القرشية بضم قاف وفتح راء وشين معجمة وقال الزبيدي اخبرني الزهري ان هند بنت الحارث الفراسية اخبرته مقصود مولف ازين اقوال آنست كه فراسيه تصحيف قرشيه نيست چنانكه بعضي توهم كرده اند بلكه هر دو صواب ست الا آنكه بني فراس بطني ست از كنانه و كنانه از قريش هست پس هر دو نسبت درست است وكانت تحت معبد بن المقداد وهو حليف بني زهرة و بود هند زير معبد بن مقداد و معبد هم عهد بني زهره است وكانت تدخل على ازواج النبي صلى الله عليه وسلم و بود هند كه ميدرآمد بر زنان آن حضرت وقال شعيب عن الزهري حدثتني هند القرشية وقال ابن ابي عتيق عن الزهري عن هند الفراسية وقال الليث حدثني يحيى بن سعيد حدثه ابن شهاب عن امراة من قريش حدثته عن النبي صلى الله عليه وسلم مقصود ازين اقوال آنست كه جمعي از ثقه نقل كرده اند اين حديث را از سند كه در كلام بعضي فراسيه و در كلام بعضي قرشيه واقع شده است

باب من صلى بالناس فذكر حاجة فتخطاهم در بيان آنكه كسي نماز كند بمردم پس ياد كند حاجتي را پس زود بگذرد از ميان ايشان حدثنا محمد بن عبيد قال حدثنا عيسى بن يونس عن عمر بن سعيد قال اخبرني ابن ابي مليكة عن عقبة قال صليت وراء النبي صلى الله عليه وسلم بالمدينة العصر فسلم ثم قام مسرعا فتخطى رقاب الناس الى بعض حجر نسائه گفت عقبه نماز گذاردم پس آنحضرت بمدينه نماز عصر را پس سلام داد پس برخاست بشتابي و گذشت گردنهاي مردم را بسوي بعضي حجرها از زنان خود ففزع الناس من سرعته پس ترسيدند مردم از سرعت آن حضرت چون از ان حضرت برخلاف معتاد اضطرابي ميديدند مي ترسيدند مردم كه مبادا چيزي كه بد آيد مردم را نزول كرده باشد فخرج عليهم فرأى انهم قد عجبوا من سرعته پس بيرون آمد برين مردم و ديد كه اينها تعجب كرده اند از شتاب برخاستن آن حضرت فقال ذكرت شيئا من تبر عندنا فكرهت ان يحبسني فامرت بقسمته پس فرمود ياد كردم چيزي را از ريزه طلا كه نزد ما بود پس ناخوش داشتم اين را كه باز دارد مرا از توجه بخدا پس فرمودم بقسمت آن

باب الانفتال والانصراف عن اليمين والشمال و برگشتن جانب يمين مصلي و شمال وكان انس بن مالك ينفتل عن يمينه وعن يساره و بود انس بن مالك كه برميگشت از جانب يمين خود و شمال خود ويعيب على من يتوخى او من تعمد الانفتال عن يمينه و عيب ميكرد انس بر كسي كه قصد ميكرد يا تعمد ميكرد و شك راوي است برگشتن از جانب يمين يعني واجب و لازم انصراف جانب يمين را و هرگز انصراف نكند جانب شمال چنانكه حديث لاحق مفصح از انست و گرنه به صحت پيوسته كه آن حضرت صلى الله عليه وسلم اكثر انصراف جانب يمين كردي ذكره انس وغيره حدثنا ابو الوليد قال اخبرنا شعبة عن سليمان عن عمارة بن عمير عن الاسود قال قال عبد الله لا يجعل احدكم للشيطان شيئا من صلوته گفت عبد الله بن مسعود نگرداند يكي از شما شيطان را نصيبي از نماز خود يرى ان حقا عليه ان لا ينصرف الا عن يمينه اعتقاد كند كه لازم است بروي اينكه نگردد مگر جانب دست راست لقد رايت النبي صلى الله عليه وسلم كثيرا ينصرف عن يساره تحقيق ديده ام پيغمبر خدا را رحمت كناد خدا بروي بسياري كه برميگشت جانب دست چپ

باب ما جاء في الثوم النيء والبصل والكراث در بيان چيزي كه آمده است در حكم خوردن سير خام و پياز و كراث و آن تره ايست كه آنرا گندنا گويند وقول النبي صلى الله عليه وسلم من اكل الثوم والبصل من الجوع او غيره فلا يقربن مسجدنا و فرمود پيغمبر خدا كسي كه خورد سير را يا پياز را از گرسنگي يا غير گرسنگي پس نزديك نيايد مسجد ما را مراد جنس مسجد است و دلالت ميكند برين تعميم حديث جابر كه بعد ازين مذكور است و حديث انس كه فلا يقربنا ولا يصلين معنا شامل غير مساجد هم هست و روايت امام احمد كه در ان بلفظ لا يقربن مساجدنا است و نيز آنحضرت در مدت اقامت بخيبر جائي را آماده كرده بود براي نماز و اين حكم را در آن وقت فرموده و قياس كرده اند برين گنده دهن و گنده بغل و گنده زخم را و هر كه از وي بوي بد آيد چنانكه ماهي فروش و دباغ و غير اينها حدثنا مسدد قال حدثنا يحيى عن عبيد الله قال حدثني

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الغسل

و نيز درين فقير ازين توجيهات سخن محب طبري نزديك مي نمايد والله اعلم حدثنا محمد بن المثنى قال حدثنا ابو عاصم ضحاك بن مخلد بفتح ميم و سكون معجمه متفق عليه ست از ركني علم و عمل ملقب بنبيل از كبار شيوخ بخاريست ليكن درينجا حديث بواسطه رسيده عن حنظلة بن ابي سفيان قرشي عن القاسم بن محمد بن ابي بكر صديق رضي الله عنه از اخيار تابعين و فقهاء سبعه مدنيين است سنه يكصد و چند عن عايشة قالت كان النبي بود پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم اذا اغتسل من الجنابة دعا بشيء نحو الحلاب چون قصد كردي غسل را از جنابت مي طلبيد ظرفي را مانند حلاب ابو عوانه در صحيح خود از ابي عاصم آورده كه آن كمتر از يك شبر در يك شبر است و در روايه بيهقي بمقدار كوزه كه مي گنجد هشت رطل فاخذ بكفيه پس گرفت آب را بهر دو كف دست خود يا حلاب را ليكن روايات ديگر صريح اند در گرفتن آب و غرفات فبدا بشق راسه الايمن پس شروع ميكرد بجانب راست سر ثم الايسر پس بجانب چپ فقال بهما على وسط راسه پس مي انداخت با آن دو كف بر مياه سر خود و استعمال قول در فعل بطريق مجاز شايع است در كلام و مراد در هر مقام مناسب آنجا باشد بقرينه و وسط بفتحتين روايه است در قاموس گفته وسط شئ بتحريك ميانه دو طرف آن شئ چون اوسط شئ و بتسكين ظرف است باين هر دو در صورتي است كه آن شئ متصل الاجزا باشد چون حلقه و اگر اجزاء متصل باشند پس باسكان است فقط ما هر موضع كه صالح باشد در كر لفظ بين را پس آنجا بتسكين خواهد بود و گرنه بتحريك انتهى و در حقيقت طريق ثاني بيان ماخوذ از ثالث است چنانچه از نقل مسطور معلوم شود و چون وضع طريق اول در وسط الشئ است و ظاهر از شئ وحدت و اتصال است آن نيز از طريق ديگر جدا نباشد از اينجا معلوم شد كه قول مشهور كه ساكن و سط متحرك است و متحرك آن ساكن درست نيست واحد متصل الاجزاء است نه عاماً از آن چه مفهوم كلمات

نافع عن ابن عمر ان النبی صلی الله علیه وسلم قال فی غزوة خیبر روایت است از ابن عمر که تحقیق پیغمبر خدا فرمود در غزوهٔ خیبر من اکل من هذه الشجرة یعنی الثوم فلا یقربن مسجدنا کسی که بخورد ازین درخت یعنی سیر پس نزدیک نشود مسجد ما را یعنی مساجد مسلمانان را تا بروی بوی آن شجره آنکه تنه و شاخ دارد و اطلاق شجره بر سیر آمده است چنانکه تکلم افصح فصحای عرب شاهد است بران بعضی گویند بطریق مجاز است باید دانست که این نهی تنزیهی است و اکثر علما تنزیهی است و بعضی از اهل ظواهر حمل بر تحریم کرده اند حدثنا عبد الله بن محمد قال حدثنا ابو عاصم قال اخبرنا ابن جریج قال اخبرنی عطا قال سمعت جابر بن عبد الله قال قال النبی صلی الله علیه وسلم من اکل من هذه الشجرة یرید الثوم فلا یغشانا فی مساجدنا کسی که بخورد ازین شجره اراده میکند آن حضرت سیر را پس نباید در مسجدهای مسلمانان لا یغشانا نفی غایب است و ثبوت الف در وی از آنست که معتل را حکم صحیح داده اند یا از جهت اشباع فتح آمده است یا صیغهٔ نفی است بمعنی نهی قلت ما یعنی به قال ما اراه الا نیئه گفت عطا گفتم مر جابر را چه میخواهد آنحضرت باین حکم فرمود گفت جابر گمان ندارم مگر سیر خام را وقال مخلد بن یزید عن ابن جریج الا نتنه وگفت مخلد از ابن جریج اراده نکرده است آن حضرت مگر گنده بوی را خواه خام باشد یا پخته حدثنا سعید بن عفیر قال اخبرنا ابن وهب عن یونس عن ابن شهاب قال زعم عطاء ان جابر بن عبد الله زعم ان النبی صلی الله علیه وسلم قال من اکل ثوما او بصلا فلیعتزلنا او قال فلیعتزل مسجدنا ولیقعد فی بیته گفت عطا گفت جابر بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی فرمود کسی که بخورد سیر را یا پیاز را پس بگو که گوشه گیر از ما یا فرمود بگو که گوشه گیرد از مسجد ما و بگو بنشیند در خانه خود راوی است وان النبی صلی الله علیه وسلم اتی بقدر فیه خضرات من بقول و تحقیق پیغمبر خدا آورده شد بدیگی که در وی سبزها بود از ترهٔ خضرات بجمیع بفتح اول وکسر ثانی و قیل بضم اول و فتح ثانی جمع خضر بقول بضم موحده و قاف جمع بقل است فوجد لها ریحا فسأل فاخبر بما فیها من البقول پس یافت آنحضرت مر آنرا بوی ناخوش پس پرسید و خبر داده شد بچیزی که در ان دیگ از بقول بود قدر مونث سماعی است تذکیر ضمیر و تانیث هردو دران رواست این چنین گفته اند شارحان مشهور آنست که ضمیر راجع بمونث سماعی ضمیر تانیث میباشد فقال قربوها الی بعض اصحابه کان معه پس فرمود نزدیک کنید آن دیگ را یا آنحضرت را بسوی بعضی یاران که با آن حضرت بودند روایت کرده اند که ابو ایوب انصاری بود این کلام نقل بالمعنی است یا کلام راوی است بتقدیر اشارت یعنی اشارت کرد بسوی بعضی یاران که با وی بودند فلما راه کره اکلها پس وقتی که دید آن بعض را که ناخوش داشت خوردن آنرا قال کل فانی اناجی من لا تناجی فرمود بخور که حلال است و ابای من از آنست که من سخن میکنم کسی را که تو سخن نمیکنی او را و آن جبرئیل است علیه السلام در روایتی دیگر آمده که من میترسم که ایذا کنم یا رنجور کنم جبرئیل است وقال احمد بن صالح عن ابن وهب اتی ببدر گفت احمد بن صالح که شیخ مولف است از ابن وهب که آورده شد بدر را قال ابن وهب یعنی طبقا فیه خضرات گفت ابن وهب مراد از بدر طبقی است که در وی خضرات که پیاز و کراث در وی بود طبق را بدر گفت از جهت تشبیه بماه شب چهارده ولم یذکر اللیث وابو صفوان عن یونس قصة القدر و ذکر نکرده است لیث و ابو صفوان قصهٔ دیگ را فلا ادری هو من قول الزهری او فی الحدیث پس نمیدانم که ذکر دیگ از گفتهٔ زهری است که درج کرده یا در متن حدیث مذکور است حدثنا ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث عن عبد العزیز قال سأل رجل انس بن مالك ما سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الثوم گفت عبد العزیز پرسید مردی انس بن مالک را چه چیز شنیدهٔ تو از رسول خدا رحمت کناد خدا بروی در مادهٔ سیر فقال قال النبی صلی الله علیه وسلم من اکل من هذه الشجرة فلا یقربنا ولا یصلین معنا پس گفت انس فرمود پیغمبر خدا کسی که بخورد ازین درخت پس نزدیک نیاید ما را و نماز نکند با ما در متن حدیث نهی مقید بمسجد نیست ازینجاست که عام داشته اند جمیع مساجد را حتی نماز مصلای عید و جنازه و ولیمه و اطعمه

از انجمله معدود است و لهذا سنت اند در وضو گویم بودن فطره بمعنی سنت منصوص نیست چرا نه بمعنی دین باشد عام از واجب و سنت و بر تقدیر تسلیم لازم نمی آید عموم آن جمیع اوقات را بنحوی که معارض شود ظاهر کتاب را این بطا ... گفته استنباط کرده بخاری عدم وجوب آن را ازین ... وضوء ... دلالت ... مضمضه و استنشاق ... و اجماع است ... وضو و غسل واجب نیست پس این هر دو که از توابع وضو ... واجب نباشند و ... نیست از ... غسل محمول بر کمال و فضل است ... بودن این اعمال برای وضو ... مستقل نیست تواند بعضی از اعمال ... که مشترک باشند در ضمن وضو هر دو وجه معمول گشته ... عدم وجوب آن اعمال بجهة وضو ... نیست ... از ... بجهة غسل واجب باشند حدثنا عمر بن حفص بن غیاث بن طلق نخعی قال حدثنا ابی قال حدثنا الاعمش قال حدثنی سالم بن ابی الجعد عن کریب عن ابن عباس قال حدثتنا میمونة قالت صببت للنبی گفت میمونه ریختم یعنی در ظرفی ساختم برای پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم غسلا آب که بدان غسل کند فافرغ بیمینه علی یساره فغسلهما پس ریخت آب بدست راست خود بر دست چپ پس شست هر دو را چنانچه معتاد است ثم غسل فرجه پس تر شست شرمگاه خود را یعنی بدست چپ ثم قال بیده علی الارض پس تر زد دست چپ خود را بر زمین فمسحها بالتراب ثم غسلها پس مالید و پاک کرد آن دست بخاک پس تر شست آن را ثم مضمض واستنشق ثم غسل وجهه وافاض علی راسه ثم تنحی فغسل قدمیه ثم اتی بمندیل بکسر میم بستر آورده شد بعد از فراغ وی از غسل جامه که بدان نجیب ... آب را از بدن ... فلم ینفض بها پس نفشاند آب را

آنست کہ ہرجاکہ مظنہ حضور ملئکہ و اجتماع مسلمانانست ازین پرہیز باید کرد **باب** وضوء الصبيان ومتى يجب عليهم الغسل والطهور وحضورهم الجماعة والعيدين والجنائز وصفوفهم ترجمہ دربیان وضو کردن خوردان و نابالغان وبیان آنکہ کدام وقت واجب میشود برایشان غسل و طہارت از قبیل عطف عام بر خاص است ودربیان حاضر شدن ایشان جماعت نماز را وہر دو عید او نمازہای جنازہ را ودربیان ایستادن خوردان درصف جماعت **حدثنا** محمد بن المثنى قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة قال سمعت سليمان الشيباني قال سمعت الشعبي قال اخبرني من مر مع النبي صلى الله عليه وسلم على قبر منبوذ فامهم وصفوا عليه گفت شعبی خبر داد مرا کسی کہ گذشتہ با پیغمبر خدا بر سر قبری کہ بیکطرفی بود از قبرہا پس امامت کرد ایشانرا و صفہا بستند بر آن قبر منبوذ بفتح میم و سکون نون وضم موحدہ آخر آن ذال معجمہ است بمعنی لقیط و بعید آمدہ و قبر منبوذ را بدو وجہ روایت کردہ اند بطریق توصیف پس معنی بعید است و بطریق اضافت بمعنی لقیط فقلت يا ابا عمرو من حدثك فقال ابن عباس پس گفت شیبانی گفتم ای ابا عمرو وکنیت شعبی است کہ حدیث کردہ است ترا پس گفت ابن عباس وابن عباس در آنوقت صغیر بود واین حدیث بر چند جزء ترجمہ دلالت کردہ بر حضور صغار جماعت را و جنازہ را و صف بستن و وضو کردن از آنکہ ابن عباس نیز در صف خواہد بود و وضو ہم کردہ باشد ہمچنین گفتہ اند شارحان و بی حاجت ارتکاب این تکلف کردہ اند آنکہ حدیثی درین باب خواہد آمد کہ دلالت بر جزء اول میکند **حدثنا** علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان قال حدثنا صفوان بن سليم عن عطاء بن يسار عن ابي سعيد الخدري عن النبي صلى الله عليه وسلم قال الغسل يوم الجمعة واجب على كل محتلم فرمود غسل روز جمعہ واجب است بر ہر بالغ مراد آنست کہ ہمچو واجب است این حدیث مطابق بجزء دوم ترجمہ است **حدثنا** علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان عن عمرو قال اخبرني كريب عن ابن عباس قال بت عند خالتي ميمونة ليلة فنام النبي صلى الله عليه وسلم فلما كان في بعض الليل قام رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت ابن عباس خواب کردم نزد خالہ خود کہ میمونہ است شبی پس خواب کرد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس وقتی کہ بود آنحضرت در بعضی از شب برخاست فتوضاء من شن معلق وضوءا خفيفا يخففه عمرو ويقلله جدا پس وضو کرد از مشکی کہ آویختہ بود وضوی سبک کہ سبک میگفت آنرا عمرو و بسیار اندک میگفت در روایات دیگر از ابن عباس آمدہ فاحسن الوضوء و معنی آنست کہ نیک کرد برعایت آداب و مستحبات بی اسراف و تخفیص ثم قام يصلي فقمت فتوضأت نحوا مما توضأ پس ایستاد درحالی کہ نماز میکند پس برخاستم و وضو کردم مانند آنچہ وضو کردہ بود آنحضرت ثم جئت فقمت عن يساره فحولني فجعلني عن يمينه پس آمدم من و ایستادم جانب چپ آنحضرت پس بگردانید مرا و کرد مرا جانب راست ثم صلى ما شاء الله ثم اضطجع فنام حتى نفخ پس نماز کرد چیزی را کہ خواست خدا پس پہلو نہاد و خواب کرد تا آنکہ دم کرد یعنی بلند شد آواز نفس او ثم اتاه المؤذن فاذنه بالصلوة فقام معه الى الصلوة فصلى ولم يتوضأ پس آمد او را مؤذن و آگاہ کرد بنماز پس برخاست با مؤذن بسوی نماز و نماز کرد و وضو تازہ نساخت قلنا لعمرو ان الناس يقولون ان النبي صلى الله عليه وسلم تنام عيناه ولا ينام قلبه گفتیم مر عمرو را کہ تحقیق مردم میگویند کہ پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی خواب میکنند دو چشم او و خواب نمیکند دل او یعنی از خواب او را غفلتی حاصل نمیشود قال عمرو سمعت عبيد بن عمير يقول ان رؤيا الانبياء وحي گفت عمرو شنیدم عبید بن عمیر را میگفت خواب پیغمبران انبیا وحی است و وحی خود با غفلت جمع نمیشود ثم قرأ اني ارى في المنام اني اذبحك پستر خواند این آیت را کہ ابراہیم علیہ السلام گفتہ کہ تحقیق می بینم در خواب کہ ذبح میکنم ترا استدلال کرد باین آیة کہ خواب انبیا وحی است از آنکہ اگر وحی نبودی بمجرد خواب اقدام بر امری حرام منکر و ذبح پسر نمیخواست این حدیث باین قول کہ توضأت نحوا مما توضأ مطابق جزء اول ترجمہ است زیراکہ ابن عباس در آنوقت صغیر بود و آنحضرت وضوء او را روا داشتند و تجویز نماز کردند قسطلانی ترددی کردہ

بعضی باین حدیث بر کراہت تمام نیست زیرا چہ این واقعہ یکبار است و راہ مے یابد در وی احتمال عدم مشقت بجہة چرک در جامہ یا بودن آن از حریر یا باقی واشتن برکت رطوبت آب یا بوضع یا مخالفت عادت تا از لوازم طہارت ندانند یا استعمال و جز آن نیز گفتہ درین حدیث دلیل است برآنکہ آنحضرت نا چیدہ وگرنہ چرا میمونہ می آورد منديل را و از عائشہ مرویست بود پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم جامہ کہ می چید بآن خرقہ آب از اعضای خود بعد از وضو لیکن ترمذی تضعیف کردہ و گفتہ صحیح نیست درین باب از آنحضرت و رخصت کردہ اند قومی از اصحاب پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در منديل بعد از وضو و آنہا کہ مکروہ پنداشتہ اند بجہة آنست کہ آب وضو وزن کردہ میشود انتہی و نیز گویند بیاکہ در وی ازالہ اثر عبادت و آب وضو تسبیح میکند خدای تعالی را ما دام تر است

باب مسح اليد بالتراب لتكون انقى ستحباب بمالیدن دست بخاک تا پاک تر شود **حدثنا** الحميدي عبد الله بن الزبير قال حدثنا سفيان بن عيينة قال حدثنا الاعمش عن سالم بن ابي الجعد عن كريب عن ابن عباس عن ميمونة ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم اغتسل من الجنابة تحقیق آنحضرت غسل نمود از سبب جنابة فغسل فرجه بيده مرة پس شست فرج خود را بدست خود یک بار ثم دلك بها الحائط بسپس مالید دست را بدیوار برای تنقیہ ثم غسلها ثم توضاء وضوءه للصلوة فلما فرغ من غسله غسل رجليه

باب هل يدخل الجنب يده في الاناء قبل ان يغسلها آیا در آرد جنب دست خود را در آوند آب پیش از آنکہ بشوید آن را و پاک کند اذا لم يكن على يده قذر غير الجنابة وقتیکہ نباشد بر دست او پلیدی جز پلیدی حکمی جنابت مقصود جواز است و عدم تاثیر آن در آب ہمچون تاثیر پلیدی حقیقی کہ کم و زیادہ آن نجس کند آب را وادخل ابن عمر والبراء بن عازب يده في الطهور ولم يغسلها ثم توضأ در آورد ابن عمر و براء ہر واحد دست خود را در آب طہارت و نشست آن پیش از در آوردن بیرون و وضو کرد از ان آب جمع کرد مولف در استدلال بر جواز میان دو اثر و آنچہ روایت کردہ عبد الرزاق از ابن عمر کہ می شست دست پیش از تطہیر محمول بر ظن تلوث است یا بر ندب ہمچنین حمل کنند روایة ابن ابی شیبہ را از وی کہ گفت کسی کہ اعتراف کند از آب بجائی کہ جنب است پس بقیہ باقی ماند نجس است توفیقا بین الاثرين

اسماء الرجال

كه مولف رح بیان حکم وضوء صبی نکرد که واجب است یا مندوب اگر واجب باشد لازم می آید که صبی بر ترک آن معاقب گردد واگر مندوب بود باید که نماز بی وضو صحیح بود میگوید خاموشی کرد مولف رح تا سلامت ماند ازین اشکال انتهی پوشیده نماند که باوجود سکوت مولف این اشکال باقیست برای کیا واجبست که دفع آن کنند وانچه بعجالت الوقت بخاطر راقم میرسد آنست که گوئیم بر تقدیر ندب انچه لازم می آید صحت نماز صبی است وصحیح بودن نماز صبی بی وضو لا نسلم که محذوری دارد ازانکه او مکلف نیست تا ثابت این شرط بر وی واجب باشد و بترک آن اثم ... گردد و میتوان گفت وضوی صبی مندوبست و شرط نماز مندوب اوست و چون پایه شرط در میان آمد ثبوت نماز لازم نمی آید **حدثنا** اسمعیل قال حدثنی مالک عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالک ان جدته مليكة دعت رسول الله صلی الله علیه وسلم لطعام صنعته روایت کرد اسحق از انس بن مالک که جده او که ملیکه نام داشت دعوت کرد آن حضرت را برای طعامی که ساخته بود آنرا گفته اند ضمیر جدته راجع باسحق است ازانکه ملیکه بضم میم وفتح لام وسکون یاء تحتیه وکاف نام جده اسحق مذکور است ومادر انس مشهور بام سلیم است اگر ملیکه مادر حقیقی انس است ام سلیم کنیت او خواهد بود وهمین حدیث در روایات دیگر بنام ام سلیم نقل کرده اند فاکل منه فقال قوموا فلاصلی بکم پس خورد از ان طعام و فرمود برخیزید تا نماز کنم بشما فقمت الی حصیر لنا قد اسود من طول ما لبس پس قیام کردم بسوی بوریایی که مارا بود وسیاه شده بود از درازی زمان که پوسیده شده بود فنضحته بماء پس شستم آنرا بآب فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم والیتیم معی والعجوز من ورائنا فصلی بنا رکعتین پس قیام کرد پیغمبر خدا رحمت وسلامت حق باد بروی وحال آنکه یتیم که نام او ضمیره است با من بوده و پیرزال که ام سلیم است از پس ما بود پس نماز گذارد آن حضرت با ما دو رکعت نفل این حدیث مطابق جزء اخیر ترجمه است که حضور صبیان در جماعتست ازانکه یتیم صغیری را گویند که پدر نداشته باشد از فوائد حدیث جواز جماعت است در نماز نفل **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالک عن ابن شهاب عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة عن عبد الله ابن عباس انه قال اقبلت راکبا علی حمار اتان وانا یومئذ قد ناهزت الاحتلام روایت است از ابن عباس که تحقیق گفته پیش آمدم در حالی که سوارم بر ماده خری ومن درین روز نزدیک شده ام ببلوغ ورسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی بالناس بمنی الی غیر جدار و پیغمبر خدا نماز میگذارد بمردم بموضع منی بسوی غیر دیواری یعنی حاجبی از دیوار و ستره در پیش نداشت فمررت بین یدی بعض الصف فنزلت وارسلت الاتان ترتع فدخلت فی الصف فلم ینکر ذلک علی احد پس گذشتم از پیش پاره صف نماز و فرود آمدم وگذاشتم ماده خر را بحالی که می چرید پس در آمدم درمیان صف وانکار نکرد این امر را من هیچ کسی ازین راه که غیر بالغ در صف درآمدم واز پیش مردم گذشتم **حدثنا** ابوالیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی عروة بن الزبیر ان عائشة قالت اعتم رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال عیاش حدثنا عبد الاعلی قال حدثنا معمر عن الزهری عن عروة عن عائشة این حدیث مولف بدو اسناد از معمر روایت کرده است قالت اعتم رسول الله صلی الله علیه وسلم فی العشاء درنگ کرد تا آنکه سخت شد تیرگی شب پیغمبر خدا در نماز عشا حتی ناداه عمر قد نام النساء والصبیان تا آنکه فریاد کرد آن حضرت را عمر که بتحقیق خواب کردند زنان وخوردان فخرج رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال انه لیس احد من اهل الارض یصلی هذه الصلوة غیرکم پس برآمد آن حضرت و فرمود بتحقیق نیست هیچ کسی از اهل زمین که نماز میکند این نماز عشا را غیر شما ولم یکن احد یومئذ یصلی غیر اهل المدینة ونبود درین روز که نماز میگذارد غیر مردم مدینه مطهره از مسلمانان این کلام اگرچه شامل جمیع مساجد مدینه است لیکن ظلجان آنکه جمیع مسلمانان که هجرت بطرف حبشه کرده بودند باقیست فتدبر **حدثنا** عمرو بن علی قال حدثنا یحیی قال حدثنا سفیان قال حدثنی عبد الرحمن بن عابس

... غسل الجنابة ... ابن عباس ... قطرات غسل جنابه ... معلوم شد ... جنابه عفو است بجهة مشقت احتراز چنانکه ... **حدثنا** عبد الله بن مسلمة بفتح میم ولام یعنی قال حدثنا افلح بن حمید بضم حاء انصاری مدنی سنه یکصد وپنجاه وهشت عن القاسم بن محمد ... عن عائشة قالت کنت اغتسل انا والنبی گفت عائشه بودم که غسل میکردم من و پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم من اناء واحد تختلف ایدینا فیه از یک آوند بحالی که مختلف میشد دستهای ما در افتادن آن بتقدم وتاخر ازینجا معلوم شد که جنابت مانع نیست در آوردن دست را در آب بجهة اغتراف واما تقدیم شستن دستها پس آن نه برای جنابه است که باتمام غسل باقی ماند بلکه بخوف تلوث نجاست حقیقی است وانجا که یقین بطهارت ... شستن دستها شرط نبود دلالت میکند بر آن حدیث ... که مشهور است **حدثنا** مسدد قال حدثنا حماد بن زید عن هشام عن ابیه عروة عن عائشة قالت کان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم اذا اغتسل من الجنابة غسل ... بود آنحضرت چون غسل میکرد از جنابه میشست دو دست خود را توجیه مناسب گفته اند که این حدیث با احادیث دیگر گویا تفسیر میگردد چه این حدیث محمول بر وقت خوف ملوث است ... بر حال یقین ... نظافت ... باین وجه منتفی شد تعارض ومیتواند که غسل بدین محمول بر ندب باشد وترک بر جواز احادیث ترک مطلق است وحدیث فعل مقید پس حمل کرده شود مطلق بر مقید ... ملخص کثیر است که بکرمانیان یافته ... حفظ **حدثنا** ابوالولید هشام طیالسی قال حدثنا شعبة عن ابی بکر بن حفص عن عروة عن عائشة قالت کنت اغتسل انا والنبی صلی الله علیه وآله وسلم من اناء واحد من جنابة گفت عائشه غسل میکردیم ما و آنحضرت از یک آوند از سبب جنابه وعن عبد الرحمن بن القاسم از اخیار مسلمین است متوفی در مدینه بهتر از وی در مقام رضا سنه یکصد وبیست وشش موصول باسناد اول عطف است بر عن ابی بکر عن ابیه قاسم بن محمد بن ابی بکر رضی الله عنه عن عائشة مثله یعنی شعبه ... این حدیث را باسناد است با عائشه **حدثنا** ابوالولید قال حدثنا شعبة عن عبد الله بن عبد الله بن جبر بفتح جیم وسکون موحده قال سمعت انس بن مالک یقول کان النبی صلی الله

قال سمعت ابن عباس وقال له رجل شهدت الخروج مع رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت عبدالرحمان شنیدم ابن عباس را وگفت او را مردی آیا حاضر بوده برآمدن زنان را با پیغمبر خدا در مصلای عید یعنی آنکه آن حضرت بسوی زنان برآمد در مصلای عید قال نعم گفت آری حاضر بوده ام ولولا مکانی منه ما شهدته یعنی من صغره واگر نبوی قرب ونزدیکی من از آنحضرت حاضر نمی شدم میخواهد قرب از جهت خوردی یعنی اگر خورد سال نمیبودم با آن حضرت در زنان نمی درآمدم وبعضی گویند معنی این کلام ابن عباس اینست که اگر تمکن من از صغر وغلبه من بر آن که نزدیک بلوغ رسیده بودم وقوت ضبط حدیث داشتم نمی بود حاضر نمی شدم آن مجلس را یا آنکه اگر قدر ومنزلت من پیش آنحضرت نمی بود حاضر نمی شدم از جهت خوردی اتی العلم الذی عند دار کثیر بن الصلت آمد آنحضرت رایت یا منادی را که نزد خانه ابن صلت بود ثم خطب ثم اتی النساء فوعظهن وذکرهن وامرهن ان یتصدقن پس تذکیر وعظ کرد خلق را پس آمد زنان را که حاضر بودند پس پند کرد وایشان را ویاد داد ایشان را از ثواب وعقاب آخرت وفرمود ایشان را که صدقه دهند فجعلت المرأة تهوی بیدها الی حلقها تلقی فی ثوب بلال پس گشتند زنان که دست میکردند بسوی حلقهای خود یعنی انگشتری وگوشوارها در حالی که می انداختند در جامه بلال ثم اتی هو وبلال الی البیت پس آمد آن حضرت وبلال خانه را تهوی بضم تاء مثناة از باب رباعی وبفتح از ثلاثی هر دو بیک معنی است حلق بمهمله ولام مفتوحتین وبکسر مهمله جمع حلقه است

باب خروج النساء الی المساجد باللیل والغلس

برآمدن زنان جوان وپیر بسوی مسجد بشب وتیرگی آخر شب **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی عروة بن الزبیر عن عائشة قالت اعتم رسول الله صلی الله علیه وسلم بالعتمة حتی ناداه عمر نام النساء والصبیان فخرج النبی صلی الله علیه وسلم فقال ما ینتظرها احد غیرکم من اهل الارض ولا تصلی یومئذ الا بالمدینة ترجمه این حدیث گذشته است وکانوا یصلون العتمة فیما بین ان یغیب الشفق الی ثلث اللیل الاول وبودند مردم که میگذاردند نماز عشا را بعد از غایب شدن شفق یعنی درمیان این ساعت تا سیوم حصه اول شب **حدثنا** عبیدالله بن موسی عن حنظلة عن سالم بن عبدالله عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اذا استاذنکم نساؤکم باللیل الی المسجد فاذنوا لهن فرمود وقتی که طلب اذن کنند شما را زنان شما بشب بسوی مسجد برای نماز پس اذن دهید ایشان را تابعه شعبة عن الاعمش عن مجاهد عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم متابعت کرده است عبیدالله بن موسی را شعبه از اعمش از مجاهد از ابن عمر

باب انتظار الناس قیام الامام العالم

انتظار بردن مردم برپا داشتن امام عالم نماز را در اکثر روایات این کتاب مستطاب برین باب ترجمه خط زده اند این حکم در باب امامت گذشته واحادیثی که درین جای آورده مناسبت باین ترجمه ندارد مگر بتکلف که از قیام انصراف مراد دارند **حدثنا** عبدالله بن محمد قال حدثنا عثمان بن عمر قال اخبرنا یونس عن الزهری قال حدثتنی هند بنت الحارث ان ام سلمة زوج النبی صلی الله علیه وسلم اخبرتها ان النساء فی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم کن اذا سلمن من المکتوبة قمن وثبت رسول الله صلی الله علیه وسلم ومن صلی من الرجال ما شاء الله گفت زهری حدیث کرد مرا هند که ام سلمه خبر داد او را که زنان در زمان پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی بودند وقتی که سلام میدادند از نماز فرض می ایستادند وبرجای خود می بود پیغمبر خدا وکسی که نماز کرده بود وبوی از مردان زمانی که خدا خواسته بود فاذا قام رسول الله صلی الله علیه وسلم قام الرجال وقتی که می ایستاد آنحضرت می استادند مردان **حدثنا** عبدالله بن مسلمة عن مالک ح وحدثنا عبدالله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن یحیی بن سعید عن عمرة بنت عبدالرحمان عن عائشة قالت ان کان رسول الله صلی الله علیه وسلم لیصلی الصبح فینصرف النساء متلفعات بمروطهن ما یعرفن من الغلس بتحقیق شان نیست که پیغمبر خدا هر آئینه نماز صبح میکرد وبر میگشتند

قال حدثنا الاعمش عن سالم بن ابی الجعد عن کریب مولی ابن عباس عن ابن عباس عن میمونة بنت الحارث قالت وضعت لرسول الله صلی الله علیه وآله وسلم غسلا بضم غین مهیا کردم برای آنحضرت آب غسل وسترته وپوشیدم آنحضرت را چنانچه در باب التستر فی الغسل صریح بیاید فصب علی یدیه فغسلهما مرة او مرتین پس ریخت آب را بر دست خود وشست آن را یکبار یا دو بار قال سلیمان گفت سلیمان اعمش لا ادری اذکر الثالثة ام لا نمی دانم ویاد ندارم که سالم ذکر کرد بار سیوم را نیز یا نکرد ودر سابق در روایت ابو عوانه از عبدالواحد از اعمش مرتین او ثلثا ودر روایتی از ابن فضیل مرتین او ثلثا بیامده ودر بعضی روایات از اعمش ثلثا متعین است ظاهر اعمش اول شک داشته بعد از آن جزم کرده پس هر که در آخر شنیده روایت کرده ثم افرغ بیمینه علی شماله فغسل فرجه ثم دلک یده بالارض او بالحائط ثم تمضمض واستنشق وغسل وجهه ویدیه وغسل راسه ثم صب علی جسده ثم تنحی فغسل قدمیه فناولته خرقة پس دادم آنحضرت را جامه برای چیدن آب فقال بیده هکذا پس اشارت کرد بدست خود چنین که باش ولم یردها ونخواست جامه را که بگیرد

باب تفریق الغسل والوضوء

جدا کردن اعمال غسل ووضوء وشستن اعضا بفصل یکی یکی وعدم موالات وتفریق نزد امام ابوحنیفه وشافعی جائز است زیرا که دلیل وجوب ساکت است ازین قید وباین قائلند جمعی از تابعین ابن مسیب وعطا وحسن وغیر ایشان وبقول ربیعه ومالک کسیکه بقصد کند لازم است بر وی اعادت وبه نسیان نگردد ودر روایتی از مالک اگر فصل نزدیک است تمام کند واگر دراز است از سر گیرد وقتاده واوزاعی گفته اعاده نکند مگر آنکه خشک شده وجائز داشته نخعی مطلقا در غسل نه در وضو طحاوی گفته خشکی حدث نیست که ناقض گردد چنانچه اگر تمام اعضا خشک شوند طهارت باطل نشود وتائید کرد مولف جواز را بآنچه گفت ویذکر عن ابن عمر انه غسل قدمیه بعد ما جف وضوءه وذکر کرده می شود از ابن عمر که وی شست دو پای خود را بعد از آنکه خشک شد آب وضو ودر روایه کرده این اثر را شافعی در ام از مالک از نافع از ابن عمر لیکن در وی چنین است که وضو

زنان درحالی که پیچیده اند در پیسا بچادرهای خود شناخته نمی شدند از تاریکی که مروان اند یا زنان متلفع مشتق از تلفع است بمعنی روپوش وتلفع را استعمال میکنند در پوشیدن تن یا پوشیدن سر و بمعنی سرپوشیدن است مروط جمع مرط است بکسر میم بمعنی چادرها از صوف و غیر مناسبت حدیث بترجمه باب سابق ظاهر است که زنان بمساجد شبها برای نمازی آمدند **حدثنا** محمد بن مسکین قال حدثنا بشر قال

اخبرنا الاوزاعی قال حدثنی یحیی بن ابی کثیر عن عبد الله بن ابی قتادة الانصاری عن ابیه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم انی لاقوم الی الصلوة وانا ارید ان اطول فیها فرمود آنحضرت بتحقیق من می ایستم بنماز و من میخواهم که دراز کنم درنماز فاسمع بکاء الصبی فاتجوز فی صلوتی کراهیة ان اشق علی امه پس می شنوم گریه طفل را پس تخفیف میکنم نماز خود از جهت ناخوش داشتن اینکه رنج اندازم بر مادر او **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن یحیی بن سعید عن عمرة عن عائشة قالت لو ادرک رسول الله صلی الله علیه وسلم ما احدث النساء لمنعهن المسجد گفت عائشه اگر دریافتی آنحضرت چیزی را که پیدا کرده اند زنان بعد از زمان آنحضرت از بی باکی از آنچه واجب است بر ایشان از حیا و تعفف هر آینه منع میکرد از رفتن بمسجد و حرام میکرد بر ایشان برآمدن را چون آنحضرت مطلع نشده بر مفسده زنان ممنوع نشده اند و لهذا علما از فحوای این کلام و اشارت آنحضرت که زنان را منع فرموده از خوشبوی مالیدن و زینت گرفتن برغیر زوج و درین زمان که رفته رفته بانواع فساد کشیده است روا نمیدارند وسدورتهم کما منعت نساء بنی اسرائیل چنانچه منع کرده شده اند زنان بنی اسرائیل قلت لعمرة او منعن قالت نعم گفت یحیی گویدگفتم عمره را آیا منع کرده شده اند زنان بنی اسرائیل گفت آری منع کرده شده اند روایت کرده عبد الرزاق از عائشه که گفته بودند زنان بنی اسرائیل گرفته بودند پایهها از چوب که مشرف شوند بر مردان در مساجد پس حرام کرد خدا بر ایشان رفتن مساجد و برگماشت بر ایشان حیض را تا بمسجد نتوانند رفت **باب** صلوة النساء خلف الرجال نماز کردن زنان عقب صف مردان **حدثنا**

یحیی بن قزعة قال حدثنا ابراهیم بن سعد عن الزهری عن هند بنت الحارث عن ام سلمة قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا سلم قام النساء حین یقضی تسلیمه گفت ام سلمه پیغمبر خدا وقتی که سلام دادی ایستادی زنان برای رفتن هنگامی که تمام میکرد سلام را و یمکث هو فی مقامه یسیرا قبل ان یقوم و درنگ میکرد آنحضرت در جای خود اندکی پیش از آنکه برخیزد قال نری والله اعلم ان ذلک کان لکی ینصرف النساء قبل ان یدرکهن الرجال گفت زهری گمان میبرم و خدا داناتر است که بتحقیق آن درنگ بود تا برگردند زنان بجاهای خود پیش از آنکه دریابند ایشانرا مردان در راه مطابقت حدیث بترجمه بآنست که ظاهر این حدیث همین است که زنان عقب مردان صف می بستند و مردان از رفتن ایشان اطلاع نمی یافتند و اگر پیش از مردان صفهای اینها میبود تخطی میکردند بر مردان و طلاین خود تا آنکه از همه ممنوع است موجب ادراک مردانست زنانرا **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا سفیان بن عیینة عن اسحق عن انس قال صلی النبی صلی الله علیه وسلم فی بیت ام سلیم فقمت ویتیم خلفه وام سلیم خلفنا گفت انس نماز گذارد آنحضرت در خانه ام سلیم که مادر او ست پس ایستادم من و یتیم دیگر پس آنحضرت و ام سلیم استاد پس ما در حدیث عطف بر ضمیر مرفوع متصل بی اعادة تاکید واقع شده است فافهم **باب** سرعة انصراف النساء من الصبح وقلة مقامهن فی المسجد زود برگشتن زنان از نماز صبح و اندک ایستادن ایشان در مسجد قید نماز صبح برای آنست که نماز صبح باسفار میکشید پس زود میرفتند پیش از مردان تا در نیابند ایشانرا مردان و در نماز عشا سرعت نمیکردند تا آنکه هنگامی تیرگی بیشتر می شد اگرچه خوف فتنه درین وقت بیشتر است **حدثنا** یحیی بن موسی قال حدثنا سعید بن منصور قال حدثنا فلیح عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عائشة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی الصبح بغلس فینصرفن نساء

بابها از سایر اعمال وضو و غسل دلیل بر ترجمه است **باب** اذا جامع ثم عاد ذکر حکم آنکه چون جماع کند شخصی پس تر عود کند بیان بیان حال جنابة ومن دار علی نسائه فی غسل واحد و کسی که بگردد بر زنان خود بجماع در یک غسل بی آنکه فصل کند میان جماع دو زن بغسلی و اجماع دارند علما بر عدم وجوب غسل میان دو جماع بدلیل وقوع آن از آنحضرت بیک غسل ولیکن روایة ابی رافع که گشت کرد جماع آنحضرت روزی بر زنان خود که غسل میکرد نزد این و نزد این پس گفتم یا رسول الله آیا نمی گردانی آن را یک غسل فرمود پاک تر و خوشتر است دلالت دارد بر استحباب و اختلاف کرده اند در وضو نزد جمهور مستحب است و بعضی اهل ظاهر بوجوب رفته بحدیث ابی سعید که فرمود آنحضرت چون بیاید یکی از شما اهل خود را باز خواهد که عود کند گو که وضو کند میان هر دو بار وضو و حمل کنند جمهور این امر را بر ندب بدلیل حدیث عائشه که طحاوی آورده بود آنحضرت که جماع میکرد پستر عود میکرد میان هر دو وضو نمیکرد و از حدیث قائل است ابو یوسف بعدم استحباب **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا ابن ابی عدی بفتح و کسر دو مهمله و تشدید تحتیه محمد بن ابراهیم سنه یک صد و نود و چار یحیی بن سعید قطان و باید در مثل این مقام که دو کس روایت کنند از شیخی خوانده شود لفظ کلاهما بعد هر دو نام پیش از نام شیخ اگرچه در خط حذف آن اصطلاح است عن شعبة عن ابراهیم بن محمد بن المنتشر اسم فاعل از انتشار بدر محمد مذکور است یعنی الی عدی کذا فی العینی عن ابیه قال ذکرته لعائشة محمد بن منتشر گوید ذکر کردم آن را بعائشه یعنی قول ابن عمر را که میگفت دوست ندارم که صبح کنم باحرام بحالی که آلوده باشم بخوشبوی چنانچه بعد یک باب صریح بیاید اختصار نموده ظاهراً از شیخ است باعتماد علم آن نزد اهل حدیث درین جمله یا بجهة سبق ذکر آن در حال روایت یا بوجهی دیگر مقتضی حال

تکمله از مؤلف باشد و الله اعلم فقالت یرحم الله ابا عبد الرحمان پس گفت عائشه رحمت کند خدا ابا عبد الرحمن را که کنیت ابن عمر است انکار است بر ابن عمر و اشعار است

قال سمعت ابن عباس وقال له رجل شهدت الخروج مع رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت عبد الرحمان شنیدم ابن عباس را گفت او را مردی آیا حاضر بوده برآمدن زنان را با پیغمبر خدا در مصلای عید یعنی آنکه آن حضرت بسوی زنان برآمد در مصلای عید قال نعم گفت آری حاضر بوده ام ولولا مكاني منه ما شهدته يعني من صغره واگر نبودی قرب ونزدیکی من از آنحضرت حاضر نمی شدم میخواهد قرب از جهت خوردی یعنی اگر خورد سال نمیبودم با آن حضرت در زنان نمی در آمدم وبعضی گویند معنی این کلام ابن عباس اینست که اگر تمکن من از صغر و غلبه من بر آن که نزدیک ببلوغ رسیده بودم و قوت ضبط حدیث داشتم نمی بود حاضر نمی شدم آن مجلس را یا آنکه اگر قدر و منزلت من پیش آنحضرت نمی بود حاضر نمی شدم از جهت خوردی اتى العلم الذي عند دار كثير بن الصلت آمد آنحضرت رایت یا منادی را که نزد خانه ابن صلت بود ثم خطب ثم اتى النساء فوعظهن وذكرهن وامرهن ان يتصدقن پس بستر خطبه خواند پس آمد زنان را که حاضر بودند پس پند کرد ایشان را و یاد داد ایشان را از ثواب و عقاب آخرت و فرمود ایشان را که صدقه دهند فجعلت المرأة تهوي بيدها الى حلقها تلقي في ثوب بلال پس گشتند زنان که دست میکردند بسوی حلقهای خود یعنی انگشتری و گوشوارها در حالی که می انداختند در جامه بلال ثم اتى هو وبلال الى البيت پس آمد آن حضرت و بلال خانه را تهوی بضم تا و کسر واو از باب رباعی و بفتح از ثلاثی هر دو بیک معنی است حلق بمهمله و لام مفتوحتین و بکسر مهمله جمع حلقه است

باب خروج النساء الى المساجد بالليل والغلس

برآمدن زنان جوان و پیر بسوی مسجدها بشب و تیرگی آخر شب **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني عروة بن الزبير عن عائشة قالت اعتم رسول الله صلى الله عليه وسلم بالعتمة حتى ناداه عمر نام النساء والصبيان فخرج النبي صلى الله عليه وسلم فقال ما ينتظرها احد غيركم من اهل الارض ولا تصلى يومئذ الا بالمدينة ترجمه این حدیث گذشته است وكانوا يصلون العتمة فيما بين ان يغيب الشفق الى ثلث الليل الاول و بودند مردم که میگذاردند نماز عشا را در وقتی که ما بین غروب شفق یعنی در میان این ساعات تا سیوم حصه اول شب **حدثنا** عبيد الله بن موسى عن حنظلة عن سالم بن عبد الله عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا استاذنكم نساؤكم بالليل الى المسجد فأذنوا لهن فرمود وقتی که طلب اذن کنند شما را زنان شما بشب بسوی مسجد برای نماز پس اذن دهید ایشان را تابعه شعبة عن الاعمش عن مجاهد عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم متابعت کرده است عبید الله بن موسی را شعبه از اعمش از مجاهد از ابن عمر

باب انتظار الناس قيام الامام العالم

انتظار بردن مردم برپا داشتن امام عالم نماز را در اکثر روایات این کتاب ساقط است این باب و ترجمه خط زده اند این حکم در باب امامت گذشته و احادیثی که درین جای آورده مناسبت باین ترجمه ندارد مگر بتکلف که از قیام انصراف مراد دارند **حدثنا** عبد الله بن محمد قال حدثنا عثمان بن عمر قال اخبرنا يونس عن الزهري قال حدثتني هند بنت الحارث ان ام سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم اخبرتها ان النساء في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم كن اذا سلمن من المكتوبة قمن وثبت رسول الله صلى الله عليه وسلم ومن صلى من الرجال ما شاء الله گفت زهری حدیث کرد مرا هند که ام سلمه خبر داد او را که زنان در زمان پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی بودند وقتی که سلام میدادند از نماز فرض می ایستادند و بر جای خود می بود پیغمبر خدا و کسی که نماز کرده بود بوی از مردان زمانی که خدا خواسته بود فاذا قام رسول الله صلى الله عليه وسلم قام الرجال وقتی که ایستادی آنحضرت می ایستادند مردان **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك ح وحدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن يحيى بن سعيد عن عمرة بنت عبد الرحمان عن عائشة قالت ان كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ليصلي الصبح فينصرف النساء متلفعات بمروطهن ما يعرفن من الغلس تحقیق شان نیست که پیغمبر خدا هر آینه نماز صبح میکرد و بر میگشتند

الجزء التاسع شیخ الاسلام | كتاب الغسل

قال حدثنا الاعمش عن سالم بن ابي الجعد عن كريب مولى ابن عباس عن ابن عباس عن ميمونة بنت الحارث قالت وضعت لرسول الله صلى الله عليه وآله وسلم غسلا بضم غین مهیا کردم برای آنحضرت آب غسل وسترته و پوشیدم آنحضرت را چنانچه در باب التستر في الغسل صریح بیاید فصب على يديه فغسلهما مرة او مرتين پس ریخت آب را بر دست خود بشست آنرا یکبار یا دو بار قال سليمان گفت سلیمان اعمش لا ادري اذكر الثالثة ام لا نمی دانم و یاد ندارم که سالم ذکر کرد بار سیوم را یا نکرد و در سابق در روایت عبد الواحد از اعمش مرتین او ثلثا در روایتی از ابن عیینه مرتین او ثلثا بیامده و در بعضی روایات از اعمش ثلثا متعین است ظاهر اعمش اول شک داشت بعد از آن جزم کرد پس هر که در آخر شنید روایت کرد ثلث را ثم افرغ بيمينه على شماله فغسل فرجه ثم دلك يده بالارض او بالحائط ثم تمضمض واستنشق وغسل وجهه ويديه وغسل راسه ثم صب على جسده ثم تنحى فغسل قدميه فناولته خرقة یعنی دادم آنحضرت را جامه برای چیدن آب فقال بيده هكذا پس اشارت کرد بدست خود یعنی که باش ولم يردها و نخواست جامه را که بگیرد

باب تفريق الغسل والوضوء

جدا کردن افعال غسل و وضوء و شستن اعضا بفصل یکدیگر و عدم موالات و تفریق نزد امام ابی حنیفه و شافعی جایز است زیرا که دلیل وجوب ساکت است ازین قید و باین قایلند جمعی از تابعین ابن مسیب و عطا و حسن و غیر ایشان و بقول ربیعه و مالک کسیکه بقصد کند لازم است بروی اعادت و به نسیان نگردد و بروایتی از مالک اگر فصل نزدیک است تمام کند و اگر دراز است از سر گیرد و قتاده و اوزاعی گفته اعاده نکند مگر آنکه خشک شده و جایز داشته نخعی مطلقا در غسل و وضو طحاوی گفته خشکی حدث نیست که ناقض گردد چنانکه اگر تمام اعضا خشک شوند طهارت باطل نشود و تائید کرد مولف جواز را بآنچه گفت ويذكر عن ابن عمر انه غسل قدميه بعد ما جف وضوءه و ذکر کرده میشود از ابن عمر که وی شست دو پای خود را بعد از آنکه خشک شد آب وضو و روایه کرده این اثر را شافعی در ام از مالک از نافع از ابن عمر لیکن در وی چنین است که توضو

اسماء الرجال

زنان در حالتی که پیچیده اند در پیسا بچادرهای خود شناخته نمی شدند از تاریکی که مردان اند یا زنان متلفع مشتق از تلفع است بمعنی روپوشش وتلفع را استعمال میکنند در پوشیدن تن یا پوشیدن سر و بمعنی سر پوشیدن فقره و ط جمع مرط است بکسر میم بمعنی چادرها از صوف وغیر مناسبت حدیث بترجمه باب سابق ظاهر است که زنان بمساجد شبها برای نماز می آمدند **حدثنا** محمد بن مسکین قال حدثنا بشر قال اخبرنا الاوزاعی قال حدثنا یحیی بن ابی کثیر عن عبد الله بن ابی قتادة الانصاری عن ابیه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم انی لاقوم الی الصلوة وانا ارید ان اطول فیها فرمود آنحضرت بتحقیق من می ایستم بنماز و من میخواهم که دراز کنم در نماز فاسمع بکاء الصبی فاتجوز فی صلوتی کراهیة ان اشق علی امه پس می شنوم گریه طفل را پس تخفیف میکنم در نماز خود از جهت ناخوش داشتن اینکه رنج اندازم بر مادرش او **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن یحیی بن سعید عن عمرة عن عائشة قالت لو ادرک رسول الله صلی الله علیه وسلم ما احدث النساء لمنعهن المسجد گفت عایشه اگر دریافتی آنحضرت چیزی را که پیدا کرده اند زنان بعد از زمان آنحضرت از بی باکی زنانچه واجب است برایشان از حیا و تعفف هر آینه منع میکرد از رفتن مسجد و حرام میکرد برایشان بر آمدن را چون آنحضرت مطلع نشده بر مفسده زنان ممنوع نشده اند و لهذا علما از فحوای این کلام و اشارت آنحضرت که زنان را منع فرموده از خوشبوی مالیدن و زینت گرفتن برغیر زوج و درین زمان که رفته رفته بانواع فساد کشیده است روا نمیدارند وسد ذرائع کما منعت نساء بنی اسرائیل چنانچه منع کرده شده اند زنان بنی اسرائیل قلت لعمرة او منعن قالت نعم یحیی گوید گفتم عمره را آیا منع کرده شده اند زنان بنی اسرائیل گفت آری منع کرده شده اند روایت کرده عبد الرزاق از عایشه که گفته بودند زنان بنی اسرائیل گرفته بودند پایهها از چوب که مشرف شوند بر مردان در مساجد پس حرام کرد خدا بر ایشان رفتن مساجد و برگماشت برایشان حیض را تا بمسجد نتوانند رفت **باب** صلوة النساء خلف الرجال نماز کردن زنان عقب صف مردان **حدثنا** یحیی بن قزعة قال حدثنا ابراهیم بن سعد عن الزهری عن هند بنت الحارث عن ام سلمة قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا سلم قام النساء حین یقضی تسلیمه گفت ام سلمه پیغمبر خدا وقتی که سلام دادی ایستادی زنان برای رفتن هنگامی که تمام میکرد سلام را و یمکث هو فی مقامه یسیرا قبل ان یقوم و درنگ میکرد آنحضرت در جای خود اندکی پیش از آنکه برخیزد قال نری والله اعلم ان ذلک کان لکی ینصرف النساء قبل ان یدرکهن الرجال گفت زهری گمان میبرم و خدا دانا تر است که بتحقیق آن درنگ بود تا برگردند زنان بخانهای خود پیش از آنکه دریابند ایشانرا مردان در راه مطابقت حدیث بترجمه بآنست که ظاهر این حدیث همین است که زنان عقب مردان صف می بستند و مردان از رفتن ایشان اطلاع نمی یافتند و اگر پیش از مردان صفهای ایشان میبود تخطی میکردند بر مردان و این خود تا آنکه از همه ممنوع است موجب اوراک مردانست زنانرا **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا سفیان بن عیینة عن اسحق عن انس قال صلی النبی صلی الله علیه وسلم فی بیت ام سلیم فقمت و یتیم خلفه وام سلیم خلفنا گفت انس نماز گذارد آنحضرت در خانه ام سلیم که مادر او ست پس ایستادم من و یتیم دیگر پس آنحضرت وام سلیم استاد پس ما در حدیث عطف بر ضمیر مرفوع متصل بی اعاده تاکید واقع شده است فافهم **باب** سرعة انصراف النساء من الصبح وقلة مقامهن فی المسجد زود برگشتن زنان از نماز صبح و اندک ایستادن ایشان در مسجد قید نماز صبح برای آنست که نماز صبح باسفار میکشید پس زود میرفتند پیش از مردان تا در نیابند ایشانرا مردان و در نماز عشا سرعت نمیکردند تا آنکه مدت تیرگی بیشتر می شد اگرچه خوف فتنه درین وقت بیشتر است **حدثنا** یحیی بن موسی قال حدثنا سعید بن منصور قال حدثنا فلیح عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن عایشة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی الصبح بغلس فینصرفن نساء

بابها از سایر اعمال وضو و غسل دلیل بر ترجمه است **باب** اذا جامع ثم عاد ذکر حکم آنکه چون جماع کند شخصی پس ترعود کند بهمان بهمان حال جنابة ومن دار علی نسائه فی غسل واحد و کسی که بگردد بر زنان خود بجماع در یک غسل بی آنکه فصل کند میان جماع و وزن بغسلی و اجماع دارند علماء بر عدم وجوب غسل میان دو جماع بدلیل وقوع آن از آنحضرت بیک غسل ولیکن روایة ابی رافع که گشت کرد بجماع آنحضرت روزی بر زنان خود که غسل میکرد نزد این و نزد این پس گفتم یا رسول الله آیا نمی گردانی آن را یک غسل فرمود پاک تر و خوشتر است دلالت دارد بر استحباب و اختلاف کرده اند در وضو نیز و جمهور مستحب است و بعضی اهل ظاهر بوجوب رفته بحدیث ابی سعید که فرمود آنحضرت چون بیاید یکی از شما اهل خود را باز خواهد که عود کند گو که وضو کند میان هر دو بار وضو و حمل کنند جمهور این امر را بر ندب بدلیل حدیث عایشه که طحاوی آورده بود آنحضرت که جماع میکرد پس تر عود میکرد میان دو وضو نمیکرد و از بخدیث قایل است ابو یوسف بعدم استحباب **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا ابن ابی عدی بفتح و کسر دو مهمله و تشدید تحتیه محمد بن ابراهیم سنه یک صد و نود و چهار یحیی بن سعید قطان و باید در مثل این مقام که دو کس روایت کنند از شیخی خوانده شود لفظ کلاهما بعد هر دو نام چنین از نام شیخ اگرچه حذف آن اصطلاح است عن شعبة عن ابراهیم بن محمد بن المنتشر اسم فاعل از انتشار پدر محمد مذکور است یعنی الی عدی کنانی العینی عن ابیه قال ذکرته لعائشة محمد بن منتشر گوید ذکر کردم آن را بعایشه یعنی قول ابن عمر را که میگفت دوست ندارم که صبح کنم باحرام بحالی که آلوده باشم بخوشبوی چنانچه بعد یک باب صریح بیاید اختصار دیگر ظاهر از شیخ است باعتماد علم آن نزد اهل حدیث درین جمله یا بجهة سبق ذکر آن در حال روایت یا بوجهی دیگر مقتضی حال

بیهمکه از مولف باشد والله اعلم فقالت یرحم الله ابا عبد الرحمن پس گفت عایشه رحمت کند خدا ابا عبد الرحمن را که کنیت ابن عمر است انکار است بر ابن عمر و استعارات

المومنين لا يعرفن من الغلس ولا يعرف بعضهن بعضاً . بودند زنان مسلمانان بر میگشتند پس آخر شب بتیرگی صبح نماز گزارده میگذاردن با پیغمبر خدا بجالی که شناخته نمی شدند از تاریکی یا نمی شناخت بعضی این زنان بعض دیگر را شک از راویست **باب** استيذان المرأة زوجها بالخروج الى المسجد طلب اذن کردن زن شوهر خود را برای برآمدن بسوی مسجد **حدثنا** مسدد قال حدثنا يزيد بن زريع عن معمر عن الزهري عن سالم بن عبد الله عن ابيه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا استاذنت امراة احدكم فلا يمنعها فرمود وقتی که طلب اذن کند زن یکی از شما برای نماز در مسجد پس منع نکند او را قید نماز در مسجد اگرچه درین حدیث ذکر نکرده از روایات دیگر معلوم شده است پس مطلق خروج نباید گذاشت والله اعلم

كتاب الجمعة

این کتاب در بیان نماز جمعه است و آنچه لوازم آنست جمعه بضم میم است بموافقت ضم جیم چنانکه در عشرۃ عشر میخوانند و بسکون میم نیز خوانده اند چنانکه بهزو بضم زا و سکون آن خوانده اند و گویند که این قرات اعمش است از فرا بفتح میم و از زجاج بکسر آن نیز آورده کرمانی گوید بسکون میم بمعنی مفعول است ای الیوم المجموع فیه و بضم و فتح بمعنی فاعل ای الیوم الجامع للناس یا اسم است بمعنی اجتماع روز و نماز را بوی اضافت میکنند و تا در جمعه برای مبالغه است نه برای تانیث چنانکه در علامه بسم الله الرحمن الرحيم این چنین است در اکثر روایات و در بعضی مقدم است بر کتاب **باب** فرض الجمعة لقول الله عز وجل در بیان فرض بودن نماز جمعه بجهت قول خدای قوی و بزرگ اذا نودي للصلوة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكر الله وذروا البيع ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون وقتی که ندا کرده شود برای نماز جمعه پس تگاپو کنید بسوی نماز یا وعظ و خطبه امام این سعی بهتر است مر شما را از معاملات دنیا اگر هستید از اهل علم و دانش و میدانید که منافع عقبی بهتر و باقی تر است فاسعوا فامضوا فاسعوا بمعنی فامضوا التفسیر کرده فامضوا بمعنی آنکه بگذرید بسوی نماز جمعه **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب قال حدثنا ابو الزناد ان عبد الرحمن بن هرمز الاعرج مولى ربيعة بنت الحارث حدثه انه سمع ابا هريرة انه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم عبد الرحمن مولی ربیعه حدیث کرد ابو الزناد را که وی شنیده است ابو هریره را که گفت ابو هریره شنیده است پیغمبر خدا را رحمت و سلامت حق باد بر وی يقول نحن الآخرون السابقون يوم القيمة بيد انهم ميفرمود ما یان پسینانیم در دنیا و پیشینانیم در روز قیامت در حشر و حساب و در فضل و اکرام و در آمدن بهشت بيد انهم اوتوا الكتاب من قبلنا جز آنکه اهل کتاب داده شده اند کتاب را پیش از ما سیوطی گوید که این کلام از باب تاکید مدح بما یشبه الذم است یک جزو این حدیث مطویست و هو واوتينا من بعدهم چنانکه صاحب مشکوة نقل کرده و گفته متفق علیه کلام یا این جزو دلالت میکند بر مدح بحسب ظاهر و در حقیقت ذم آن زیرا که کتابی که پیشتر آمده ناسخ میباشد کتاب پیشین را پس تعلیل بر ناسخ است و اعتبار در فضل مر او راست یعنی با وجود آنکه پیش از ما کتاب یافته اند ما در فضل و کرامت ما بر ایشان پیشی داریم ابو عبید گوید لفظ بید بمعنی غیر و بمعنی علی و بمعنی لاجل آمده و از ابن مالک نقل کرده اند که حرف استثنا و گاه بدل از موحده میم می آرند و اینجا بجمیع معانی درست می آید یعنی اینها پیشی بر ما بهمین جا اند در فضائل و کرامات ثم هذا يومهم الذي فرض عليهم فاختلفوا فيه پستر این جمعه روز ایشان است که فرض کرده شد بر ایشان اجتماع درین روز و تعظیم آن پس اختلاف کردند درین روز در اختلاف ایشان بحسب روایات معتمد نقل کرده اند که چون موسی علیه السلام تعیین کرد برای ایشان روز جمعه را و خبر داد بفضیلت آن یهود بحث کردند که روز شنبه بهتر است وحی آمد که بگذار اینها را با آنچه اختیار کرده اند یعنی این محرومان اگر بجد خواهی گرفت بدتر خواهند کرد دیگر آنکه موسی علیه السلام التماس کردند که روز شنبه خدا از آفریدن عالم فارغ شده است پس از خدا بخواه که این روز برای تعیین کند پس موسی علیه السلام همین روز را تعیین کرده بعضی گویند اختلاف کردند درین که حق تعالی اگرچه تعیین جمعه کرده ما را جایز است که ما تبدیل کنیم بروزی دیگر از ایام هفته و درین معنی اجتهاد کردند و خطا کردند که تبدیل کردند آن را بشنبه فهدانا الله له پس هدایت کرد

عبادة قالوا فضيلة لم يعطها اليهود والنصارى ذكره في الحديث على ما استقل بالكلام المرة بحيضها بنقصان الدين فهما و ان كان ذلك في حقها اصل بحث علمها ولسيما بل ناشيا عن استعداد الطبعي فبهذا التحقيق قد واحق الحديث بما ثبت في التوريت

اسماء الرجال

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الغسل

که گویا می افتاد از زنان حیض بعد حیض و تتمه بحث در کتاب الحج مذکور شود ان شاء الله تعالى **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا معاذ بن هشام بن ابي عبد الله الدستوائي قال حدثني ابي عن قتادة عن انس بن مالك قال كان النبي صلى الله عليه وآله وسلم يدور على نسائه في الساعة الواحدة من الليل والنهار بود آنحضرت که گشت میکرد بر زنان خود در یک جزو قلیل از مجموع روز و شب وهن احدى عشرة و حال آنکه آنها یازده بودند از ینجا معلوم شود که قسم میان ازواج بر آنحضرت واجب نبوده و رعایت آن محض کرم و تفضل بود چنانکه مذهب امام ابو حنیفه و جمعی از علما است و محتمل که این طواف ورود و ریا ذین صاحب نوبت باشد یا بیش از وجوب یا روز در آمد و یا آمد سفر که قسم مرعی نبود در آن قال قلت لانس او كان يطيقه قتاده گوید گفتم مر انس را آیا بود آنحضرت را که طاقت میداشت این دور را قال كنا نتحدث انه اعطي قوة ثلثين گفت انس بودیم ما صحابه که میگفتیم میان

اسماء الرجال

ما را خدا برای آن روز که بطریق نص فرمود نه باجتهاد و ما نگذاشت یا آنکه هدایت کرد که در اختلاف نیفتادیم فالناس لنا فیه تبع الیهود
غدا والنصارى بعد غد پس مردم دیگر از اهل توریت و انجیل ما را درین روز تابع اند یهود اختیار کردند فردا که روز شنبه است
و نصاری پس فردا که روز یکشنبه است بدانکه شراح از انچه بنظر در آمده در معنی تبعیت حرفی نزده اند تا واضح شود که اهل کتاب درین روز جمعه
بچه معنی تابع اند انچه بخاطر راقم میرسد بعد از تمهید این مقدمه تحریر می آید بر حی از ان معلوم کردی که یهود بعد از انبیاء والتی باجتهاد یا بمکابره
اختیار روز شنبه کردند و آنرا عید گرفتند و تعظیم آن میکردند و بیشتر عبادت در آن روز می نمودند و بر نصاری نیز این روز را فرض کرده بودند
آنها نیز روز یکشنبه را باجتهاد خود بدل گرفتند گفتند که درین روز حق جل شانه ابتدای آفرینش که متضمن نعمتهای فراوان است کرد بهتر است
که ما این روز را تعظیم کنیم و عید خود گیریم و در وی بیشتر عبادت کنیم و روز جمعه با این همه فضائل که بلسان نبوت در حق آن صدور یافته
و بخصوص آن نصوص صادر شده روز آفریدن آدم هو انسان است که اکمل مخلوقات و افضل مبدعات است و مقدمه وجود محمدی علیه
و علی آله و اولیائه افضل التسلیمات و اکمل التحیات و مقصود اصلی او ست و آفرینش همه برای او چنانچه منطوقه لولاک لما خلقت الافلاک
مقصح از آنست پس جماعتی که یهود و نصاری از تعظیم روز شنبه و یکشنبه آورده همه تابع فضائل روز جمعه اند و آن همه فضائل منظور
ثانوی و ملحوظ تبعی گشت و نیز سر همه کمالات معرفت و شهود حق است جل شانه و نخستین ظهور این کمال نسبت بانسان بلکه نسبت بملائکه
مظهری باین جامعیت مشاهده نکرده بودند در روز جمعه گشت و روزهای دیگر که این کمال در ان دست داد بعد از جمعه بود پس روز جمعه که مبدا
این کمال است اصل و متبوع باشد و روزهای دیگر تابع آن والله اعلم

باب فضل الغسل یوم الجمعة وهل على الصبي

شهود یوم الجمعة او على النساء در بیان ثواب غسل روز جمعه و بیان آنکه آیا بر خورد سال حاضر شدن نماز روز جمعه هست یا نه و حضور
بر زنان نفیا او معنی واما است **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله
صلى الله علیه وسلم قال اذا جاء احدكم الجمعة فلیغتسل تحقیق پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بر وی فرمود وقتی که بیاید یکی
از شما روز جمعه را پس کو که غسل کند **حدثنا** عبد الله بن محمد بن اسماء قال حدثنا جویریة بن اسماء عن مالك عن الزهري عن سالم بن
عبد الله بن عمر عن ابن عمر ان عمر بن الخطاب قال بینما هو قائم في الخطبة یوم الجمعة عمر بن خطاب رضی الله عنه
گفت درمیان آنکه ایستاده بود عمر بن خطاب در خطبه روز جمعه اذ دخل رجل من المهاجرین الاولین من اصحاب رسول الله
صلى الله علیه وسلم وقتی که در آمد مردی از مهاجران نخستین از یاران پیغمبر خدا و آن عثمان بن عفان بود رضی الله عنه مهاجران اول آنها را
میگویند که حاضر شده اند غزوه بدر را یا آنکه در یافته اند بیعت رضوان را که در حق آنها فرموده خدا القدر رضی الله عن المومنین اذ یبایعونك تحت الشجرة
قول بعضی آنست که مهاجران اولین آن جماعه اند که نماز بقبلتین کرده اند فناداه عمر ایة ساعة هذه کدام ساعت است این ساعت
استفهام انکاریست برای تنبیه آنکه تکبیر جمعه که امر باستحباب آن رفته از عثمان فوت شده بود قال انی شغلت فلم انقلب الى اهلی
حتی سمعت التاذین گفت عثمان تحقیق من مشغول کرده شدم بکاری پس بر نگشتم بسوی خانه وقتی که شنیدم اذان
را در آن وقت همین یک اذان بود که پیش از خطبه در وقت بر آمدن بر منبر میگفتند فلم ازد ان توضات پس مشغول نشده ام
بکاری بعد از شنیدن اذان مگر بوضو فقال والوضوء ایضا پس گفت عمر و نیز اقتصار کردی بر وضو و غسل نکردی این انکاری
دیگر است از عمر بر عثمان رضی الله عنهما وقد علمت ان رسول الله صلى الله علیه وسلم كان یامر بالغسل و تحقیق دانسته
که پیغمبر خدا رحمت کناد بر وی خدا امر میکرد بغسل روز جمعه و این غسل اگرچه سنت است اما از مقتدایان ترک چنین سنت از منکر است
حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن صفوان بن سلیم عن عطاء بن یسار عن ابی سعید الخدري

و روایت سابق باعتبار آنکه ماریه و ریحانه از جمله نساء باشد
بطریق تغلیب و گرنه آن هر دو داه اند و نزد تحقیق جمع
نشده اند از ازواج مطهره نزد آنحضرت زیاده از نه و وقت
وفات نیز همین نه بوده اند و در کتاب النکاح زیاده تفصیل
بیاید انشاء الله تعالی **باب** غسل المذي بفتح غین
معجمه والوضوء منه ذکر شستن مذی و وضو کردن
از ان مذی بفتح میم و سکون معجمه و تخفیف یا بکسر معجمه و تشدید
آب سفید رقیق لزج که وقت ملاعبه یا اراده جماع و یاد کردن
آن بر آید و در انفصال و خروج آن تلذذ محسوس نشود
و ذکر این باب در کتاب الغسل بجهت رفع مظنه غسل است
از اشتکال منی یا آنکه بود علی مرتضی حریص که پیش از این استفتا
میکرد در وجوب و عدم آن **حدثنا** ابو الولید
قال حدثنا زائدة بن قدامة بضم قاف ابو الصلت
بفتح مهمله و سکون لام و بفوقیه ثقفی کوفی سنه یکصد و شصت
عن ابی حصین بفتح مهمله عثمان بن عاصم کوفی تابعی
عن ابی عبد الرحمن عبد الله بن حبیب سلمی بضم مهمله و
فتح لام کمی از اعلام تابعین است سنه یکصد و نه حق علی
رضی الله عنه قال كنت رجلا مذاء گفت
علی بودم من مردی بسیار مذی فامرت رجلا یسأل النبي
پس امر کردم مردی را که بپرسد از حکم آن پیغمبر خدا را صلى الله
علیه واله وسلم و شرم داشتم که خود بپرسم لمکان
ابنته برای بودن دختر آنحضرت نزد من علی از کمال
حیا و ادب علی مرتضی است رضی الله عنه و تنبیه است
که داماد را ذکر حکایت شهوت انچه متعلق است بمباشرت زنان
پیش اصهار مناسب نباشد فسال پس پرسید آن
مرد فقال توضأ واغسل ذكرك پس فرمود وضو
کن با نماز و بشو آلت خود را پس معلوم شد که غسل واجب
نیست و استدلال کرده اند بظاهر لفظ بعضی مالکیه و حنابله
برایجاب شستن تمام ذکر و لیکن نظر جمهور بمعنا است
موجب شستن محل با یجاب وضو کوش بنجاست
چنانچه در بول پس حکم شستن از قدر حلول نجاست متجاوز
نباشد و لهذا اگر از مخرج استنجا زیر نباشد استنجا بسنگ نیز جایز
گردد و نیز متوهم است بروایتی توضأ واغسله با مادة تعبیر بجوی
مذی نیز آمده و این موید است جمهور را **باب** من تطیب

اسماء الرجال

ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال غسل یوم الجمعة واجب علی کل محتلم. تحقیق رسول خدا فرمود که غسل روز جمعه واجب است بر هر بالغ دلالت احادیث مذکوره بر ترجمه خالی از اشکال و خفا نیست تکلفی در تطبیق حدیث اول کرده اند که لفظ اذا جاء احدکم دلالت بر ترجمه دارد از برای آنکه خطاب احدکم شامل است نساء و صبیان را و استعمال اذا در امری مجزوم می باشد پس آمدن صبیان و نساء از وی مفهوم شود و در حدیث ثانی نیز همین تکلف کرده اگرچه دورتر از اول است این چنین که قول کان یأمر مطلق است میتوان شامل کرد خورد و بزرگ و زن و مرد را و در حدیث سیوم که گفت غسل واجب است بر بالغ بطریق مفهوم معلوم شد که بر صبی واجب نیست و حکم عدم وجوب بر صبی اشارتی بحضور او دارد مگر معلوم شده که مولف التزام نکرده که هر حدیث باب بر همه اجزای ترجمه دلالت داشته باشد و بسیار است که مولف ترجمه کرده و حدیثی موافق شرط خود نیافته که بدان تائید ترجمه کند آن ترجمه مهمل مانده است خصوص آنجا که بصیغه استفهام آورده و تردد در هست و نیست کرده جزماً جانب وجود نباید گرفت تا در اثبات آن تکلف باید کشید امری بخصوص در حضور جمعه بصبیان واقع نشده و زنان خود ممنوع بوده اند از حضور جماعة در روز روشن و آنجا که تجویزی در حضور زنان فهم میشود در شب است برای نماز صبح و عشا بدانکه در استحباب و وجوب غسل جمعه اختلاف است در علما مالک بوجوب قائل شده و ظاهر مذهب امام احمد نیز همین است و این احادیث که ظاهر در وجوب است متمسک ایشانست امام ابوحنیفه و امام شافعی قائل باستحباب اند و امری که واقع شده استحبابی است بقرینه احادیث دیگر که صریح در استحباب اند و ایجاب برای تاکید و ترغیب است نمی بینی که در حدیث باب لاحق غسل و سواک و طیب بیک و تیره واقع است و ظاهر است بر این که مسواک و طیب واجب نیست و قولی آنست که غسل در اوائل واجب بود و آخر وجوب منسوخ شده و استحباب باقیست و ترک عثمان رضی الله عنه غسل را و اکتفا بر وضو که در حدیث دوم گذشت ناظر بر جانب استحباب است و سوای آن احادیث دیگر صحیح و حسن بسیار است که دلالت بر استحباب دارد اگر ذوق اطلاع بتفصیل این مسئله و دلائل آن داری رجوع کن بشرح سفر السعادت که شیخنا ابوالمجد عبد الحق استیفای آن در وی کرده جزاه الله عنا خیر الجزاء

باب الطیب للجمعة

استعمال کردن طیب روز جمعه را **حدثنا** علی قال حدثنا حرمی بن عمارة قال حدثنا شعبة عن ابی بکر بن المنکدر قال حدثنی عمرو بن سلیم الانصاری قال اشهد علی ابی سعید قال اشهد علی رسول الله صلی الله علیه وسلم قال الغسل یوم الجمعة واجب علی کل محتلم. گفت عمرو بن سلیم گواهی میدهم بر ابی سعید خدری که گفت گواهی میدهم بر رسول خدا صلی الله علیه وسلم که فرمود غسل روز جمعه واجب است بر هر بالغ وان یستن وان یمس طیبا ان وجد و مسواک بر دندان مالیدن و استعمال خوشبوی اگر یابد ظاهر آنست که یافتن متعلق باستعمال طیب است بعضی بهر دو متعلق داشته قال عمرو گفت عمرو بن سلیم مذکور اما الغسل فاشهد انه واجب اما غسل کردن پس گواهی میدهم که بتحقیق آن واجب است اما الاستنان والطیب فالله اعلم أواجب هو ام لا ولکن هکذا فی الحدیث اما مسواک و طیب مالیدن خدا داناتر است که آیا واجب است آن یا نه لیکن همچنین آمده است در حدیث بیک و تیره واقع شده قال ابو عبد الله هو اخو محمد بن المنکدر ولم یسم ابوبکر هذا گفت مولف رح ابوبکر بن المنکدر مذکور برادر خورد محمد بن المنکدر است و نام برده نشده است بکنیت ابوبکر این برادر او یعنی کنیت هر دو ابوبکر است لیکن این محمد برادر او مشهور بنام است نه بکنیت بخلاف ابن منکدر راوی حدیث که مسمی بهمین کنیت است روی عنه بکیر بن الاشج و سعید بن ابی هلال وعدة روایت کرده اند ابوبکر مذکور را بکیر و سعید و جمعی دیگر وکان محمد بن المنکدر یکنی بابی بکر وابی عبد الله و هست محمد بن المنکدر که کنیت کرده می شود بابوبکر و ابو عبد الله

باب فضل الجمعة

در ثواب دریافت جمعه و نماز جمعه **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن سمی مولی ابی بکر بن عبد الرحمن عن ابی صالح السمان عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من اغتسل یوم الجمعة غسل الجنابة ثم راح فکانما قرب بدنة فرمود کسی که غسل کند مرد باشد یا زن بنده باشد یا آزاد روز جمعه غسل جنابت پس ترود در اول روز بمسجد جامع پس چنانستی که صدقه کرد برای تقرب نزد خدا شتری را ومن راح فی الساعة الثانیة فکانما قرب بقرة و کسی که رفت در ساعت دوم پس گویا تصدق کرد گاوی را

کتاب الغسل

بن ابی ایاس قال حدثنا شعبة قال اخبرنا الحکم بن عتیبة مصغر عتبة بفوقیة عن ابراهیم نخعی عن الاسود بن یزید برادر علقمه از فقهای تابعین اند عن عائشة قالت کانی انظر الی وبیص الطیب عائشه گفت گویا که من مینگرم بسوی درخشندگی خوشبوی فی مفرق النبی ... مبارک پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم وهو محرم بجائیکه آنحضرت محرم بود و گفته اند دلالت متن بر ترجمه یا بجهة بودن هر دو حدیث قصه واحد یا از برای آنکه غسل که سنت احرام است ترک میکرد آنحضرت از استعمال خوشبوی پیش از غسل احرام است که باقی مانده و از ینجا معلوم شود که بقای اثر طیب سابق بر بدن محرم ضرر ندارد و چیزی لازم نیاید

باب تخلیل الشعر

خلال کردن موی با انگشتان تا حتی اذا ظن انه قد اروی بشرته افاض علیه تا آنکه چون گمان کند که تحقیق تر کرده جلد سر موی را تخلیل بریزد آب را بران موی که بعد تر کردن آب بموی تکلف بجلد رسید ابن بطال گفته تخلیل موی سر در غسل جنابت مجمع علیه است و اختلاف کرده اند در تخلیل ریش بروایتی از مالک واجب نیست نه در غسل و نه در وضو و بروایتی واجب است مطلقا و بروایتی دیگر واجب است در غسل نه در وضو همین است قول ابوحنیفه و احمد و شافعی گفته تخلیل مسنون است و رسانیدن آب بجلد فرض است در جنابت مزنی که از اصحاب شافعی است گفته تخلیل لحیه واجب است در هر دو طهارت کذا نقله الکرمانی **حدثنا** عبدان قال اخبرنا عبد الله بن مبارک قال اخبرنا هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة قالت کان رسول الله گفت عائشه بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم اذا اغتسل من الجنابة غسل یدیه چون قصد میکرد غسل جنابت را می شست هر دو دست را اول و توضأ وضوءه للصلوة و وضو میکرد مانند وضوی خود برای نماز ثم اغتسل پس شروع بغسل میکرد ثم یخلل بیده شعره خلال میکرد بدست خود موی را حتی اذا ظن انه قد اروی بشرته افاض علیه الماء ثلاث مرات تا وقتیکه گمان میکرد که تحقیق تر کرده است پوست را میریخت بر موی آب را ثلث مرات سه بار ثم غسل سائر جسده پس می شست باقی بدن خود را وقالت گفت عائشه باسناد اول کنت اغتسل انا و رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم من اناء واحد نغترف منه جمیعا ...

ومن راح فی الساعة الثالثة فکانما قرب کبشا اقرن وکسی که رفت در ساعت سیوم پس چنانستی که تصدق کرد قوچ شاخ‌داری را

ومن راح فی الساعة الرابعة فکانما قرب دجاجة وکسی که رفت در ساعت چهارم پس چنانستی که تصدق کرد مرغی را ومن

راح فی الساعة الخامسة فکانما قرب بیضة وکسی که رفت در ساعت پنجم پس چنانستی که تصدق کرد بیضهٔ مرغی را فاذا خرج

الامام حضرت الملئکة یستمعون الذکر وقتی که برآمد امام برای خطبه حاضر میشوند فرشتها بحالی که می شنوند ذکر را راح بمعنی سیر بعد از

زوال است و بمعنی مطلق سیر نیز آمده و مراد اینجا همین معنی است و ساعت بمعنی جزو زمانست و تعدد ساعات که تا پنج مرتبه شمرده شد بلاحظه ورود

داخله دران جمعه است و مقصود انحصار درین مراتب نیست بلکه مقصود آنست که باعتبار تقدم و تاخر آمدن مراتب ثواب حاصل می شود و امام نووی

وغیره گفته اند که راح محمول بر معنی اول است و از ساعات لحظهای لطیفه مراد است واین خالی از ملایمت نیست به تکبیری که در جمعه واقع شده باب

این باب ترجمه ندارد و حدیثی که مذکور است تمام تکلف آنرا موافق ترجمه باب سابق ساخته اند چنانکه معلوم شود حدثنا ابو نعیم

قال حدثنا شیبان عن یحیی هو ابن ابی کثیر عن ابی سلمة عن ابی هریرة ان عمر بن الخطاب بینما هو یخطب یوم الجمعة

اذ دخل رجل فقال عمر لم تحتبسون عن الصلوة روایت است از ابی هریره که عمر بن خطاب در میان آنکه او خطبه میخواند روز جمعه

وقتی که در آمد مردی و آن عثمان بن عفان است پس گفت عمر چرا باز می مانید شما از نماز فقال الرجل ما هو الا ان سمعت النداء توضأت

پس گفت آن مرد نیست باز ماندن مگر آنکه شنیدم اذان را وضو کردم فقال الم تسمعوا النبی صلی الله علیه وسلم یقول اذا راح

احدکم الی الجمعة فلیغتسل پس گفت عمر آیا نشنیدید پیغمبر خدا را رحمت و سلامت خدا بر وی که میگفت وقتی که خواهد برود یکی از شما بنماز جمعه پس غسل

کند یعنی چرا اکتفا بوضو کردی این حدیث را بر ترجمه باب سابق که فضل جمعه است تطبیق داده اند باین وجه که عمر انکار کرد بر عثمان بحضور صحابه و تابعین

با این همه بزرگی شان عثمان که تکبیر از وی فوت شده بود اگر در تاخیر فرو نی ثواب نبود انکار نمیکرد و ثواب بتکبیر جمعه موجب فضل جمعه است باب

الدهن للجمعة در بیان استعمال روغن برای اجتماع جمعه دهن بضم دال مهمله روغن و بفتح روغن مالیدن بر بدن بتقدیر حاجت بتقدیر

استعمال است حدثنا آدم قال حدثنا ابن ابی ذئب عن سعید المقبری قال اخبرنی ابی عن ابن ودیعة عن سلمان

الفارسی قال قال النبی صلی الله علیه وسلم لا یغتسل رجل یوم الجمعة ویتطهر ما استطاع من طهر ویدهن من

دهنه او یمس من طیب بیته فرمود پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بر وی غسل نمیکند مردی روز جمعه غسل شرعی و مبالغه در طهارت میکند بقدریکه می تواند

از طهارت کامل از تنظیف و قصر شوارب و گرفتن موی بغل و زیر ناف و غیر آن پس تیل مالد از تیل خود و یا مالد از خوشبوی خانه یعنی اگر ندارد از کسی هم طلبد

ثم یخرج فلا یفرق بین اثنین پس تر می برآید پس تفریق نمیکند میان دو کس که متصل پهلوی هم نشسته باشند ثم یصلی ما کتب

له ثم ینصت اذا تکلم الامام پس تر نماز میکند آنچه تقدیر کرده شده است از فرض و نفل برای او پس سکوت کند وقتی که تکلم کند امام بخطبه الا غفر

ما بینه وبین الجمعة الاخری مگر آنکه بخشیده شود گناهان صغیره او که میان این جمعه است و میان جمعه دیگر می آید این چنین گفته اند گویا که

این معنی در روایتها واقع شده است و الا اراده جمعه گذشته مناسب تر است حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری

قال طاؤس قلت لابن عباس ذکروا ان النبی صلی الله علیه وسلم قال اغتسلوا یوم الجمعة واغسلوا

رؤسکم گفت طاؤس گفتم مر ابن عباس را که گفته اند مردم که پیغمبر خدا فرموده غسل کنید روز جمعه و بشوئید سرهای خود را این کلام را جهت

تاکید غسل از قبیل عطف خاص بر عام آورده برای تنبیه بر آنکه مراد غسل تمام کامل است بکشادن موها و شستن آن وان لم تکونوا جنبا

واگرچه نباشید جنب و جنب برابر است مرد و زن مفرد و مثنی و مجموع واصیبوا من الطیب واستعمال کنید یا رطیب را آنچه منقول طاؤس است

کنند گو مردم را با ابن عباس ذکر کرده قال ابن عباس اما الغسل فنعم واما الطیب فلا ادری گفت ابن عباس اما غسل

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الغسل

آب بدها بیده من الجنابة فاکفأ بیمینه علی یساره مرة

او مرتین او ثلثا ثم غسل فرجه ثم ضرب بیده بالارض

او الحائط مرتین او ثلثا ثم تمضمض واستنشق و

غسل وجهه وذراعیه ثم افاض علی راسه الماء

ثم غسل جسده شارحان درینجا برای ابداء مطابقت بترجمه

تکلفات کنند ظاهر قول ابن منیر است که عرف و حال

در چنین مقام که اول غسل بعضی اعضا بیان کنند و

بعد ازان شستن جسد گویند مقتضی مراد ازان باقی جسد

لیکن جمعی که ایراد احادیث را در ابواب از بخاری بهر استدلال

بر تراجم گویند آنها را فایده نکنند چه حجت باید محتمل باشد و در

حقیقت در غسل عرف شرع بعد وضو استیعاب است

بشستن باقی و دلیلی برین استیعاب جز چنین احادیث

نیست هر بی تکلف بهان است که بار ها ذکر شده

ثم تنحی فغسل رجلیه قالت فاتیته بخرقة

فلم یردها پس آوردم بعد از غسل آنحضرت را جامهٔ پاره

پس نخواست آن را فجعل ینفض بیده الماء یعنی

گشت که می افشاند بدست خود آب را

باب اذا ذکر فی المسجد انه جنب یخرج کما هو

چون یاد آورد کسی در مسجد که وی جنب است برآید چنانکه

هست و درنگ نکند و لا یتیمم و تیمم نکند چنانچه از ثوری

و سهمی نقل کنند حدثنا عبد الله بن محمد جعفی

قال حدثنا عثمان بن عمر بضم ابن فارس ابو محمد بصری

سنه یکصد و هشتاد و هشت قال اخبرنا یونس بن یزید

عن الزهری عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن ابی هریرة

قال اقیمت الصلوة وعدلت الصفوف قیاما

اقامت گفته شد نماز را و برابر و هموار کرده شد صفهای

نمازیان بحالی که ایستاده بودند فخرج الینا رسول الله

پس برآمد بسوی ما جماعت پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم

فلما قام فی مصلاه ذکر انه جنب ... بر نگره ایستاد

در جای نماز خود یاد آورد که وی جنب است و در یافت

یعنی مردم را بقرائن حال باشد از تقاطر سر مبارک آن

اسماء الرجال

پس آری فرموده است آن حضرت اما طیب پس شنیده‌ام که آن حضرت فرموده است یا نه پوشیده نماند که درین حدیث ذکر دهن نیست و در دو نیست که مراد از دهن که در ترجمه است دهن بوی دار باشد **حدثنا** ابراهيم بن موسى قال حدثنا هشام ان ابن جريج اخبرهم قال اخبرني ابراهيم بن ميسرة عن طاؤس عن ابن عباس انه ذكر قول النبي صلى الله عليه وسلم في الغسل يوم الجمعة فقلت لابن عباس أيمس طيبا او دهنا ان كان عند اهله فقال لا اعلمه طاؤس از ابن عباس روایت کرده که ابن عباس ذکر کرد فرموده پیغمبر خدا در غسل روز جمعه پس گفتم ابن عباس را آیا میمالد خوشبوی را یا روغن را اگر باشد نزد اهل او پس گفت ابن عباس نمیدانم یعنی من از ان حضرت نشنیده‌ام **باب** يلبس احسن ما يجد می پوشد کسی که اراده رفتن نماز جمعه دارد نیکوترین جامه‌های که روا است مردان را پوشیدن آن **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان عمر بن الخطاب رأى حلة سيراء عند باب المسجد عمر بن خطاب دید دو چادری حریری که نزد در مسجد آنها را گرفته بحضور آنحضرت آورد سیراء بکسر سین مهمله و فتح مثناة تحتیه نام چادری است که مخلوط بحریر است یا حریر خالص ترکیب حله سیراء را باضافت هم خوانده اند چنانچه میگویند ثوب خز و نیز تنوین حله بر تقدیر اول سیراء اسم است و بر تقدیر ثانی صفت و برین اند اکثر محدثین و انیست روایت صحیح اگرچه از سیبویه نقل کرده اند که فعلاء صفت نیامده است چون روایت بصحت پیوسته حکم سیبویه محمول بر قصور تتبع او خواهد بود فقال يا رسول الله لو اشتريت هذه فلبستها يوم الجمعة وللوفد اذا قدموا عليك پس گفت عمر ای رسول خدا اگر بخری تو این چادر را پس بپوشی آنرا روز جمعه و روز آمدن بادشاهان و قومی که قدوم آرند بر تو و در روایتی للعيد هم واقع شده بهتر باشد این جزا محذوف است و اگر کلمه لو برای تمنی باشد احتیاج بتقدیر جزای نخواهد بود فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم انما يلبس هذه من لا خلاق له في الآخرة پس فرمود پیغمبر خدا رحمت حق باد بر وی نمی‌پوشد این را مگر کسی که نصیب نیست او را در آخرت ثم جاءت رسول الله صلى الله عليه وسلم منها حلل پس آمد رسول خدا را از جنس حله سیراء حلها فاعطى منها عمر ابن الخطاب حلة پس داد از ان حلها عمر بن خطاب را یک حله یعنی دو ردا فقال عمر يا رسول الله كسوتنيها وقد قلت في حلة عطارد ما قلت پس گفت عمر ای رسول خدا پوشانیدی مرا این حله و تحقیق گفتی تو در باره حله عطارد آنچه گفتی که آنرا کسی می‌پوشد که او را نصیبی در آخرت نباشد فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اني لم اكسكها لتلبسها فرمود من نداده‌ام ترا این حله را برای آنکه بپوشی تو آنرا فكساها عمر بن الخطاب اخا له بمكة مشركا پس داد آنرا عمر برادری را که بود مر او را بمکه مشرک در ان حال که برادر او کافر بود که فروخته حاجتی برآرد **باب** السواك يوم الجمعة استعمال مسواک کردن روز جمعه وقال ابو سعيد عن النبي صلى الله عليه وسلم يستن گفت ابو سعید خدری از پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی که آنحضرت می مالید دندان را بمسواک **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لولا ان اشق على امتي او لولا ان اشق على الناس لامرتهم بالسواك مع كل صلوة فرمود اگر نیستی ترس آنکه سختی اندازم بر امت یا رنج اندازم بر مردم شک راوی است هر آینه امر میکردم بمسواک با هر نماز یعنی فرض میکردم بر ایشان چنانکه در روایت نسائی آمده لفرضت عليهم و درین عموم مسواک روز جمعه نیز معلوم شد بلکه بطریق اولی که امر تنظیف و تطییب درین روز بیشتر است و اجتماع مردم زیاده بر نماز **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا شعيب بن الحبحاب قال حدثنا انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اكثرت عليكم في السواك مبالغه کردم بر شما در امر مسواک و در بعضی روایات اكثرت بصیغه مجهول است یعنی مبالغه کرده شده ام از جانب حق بامر مسواک کردن **حدثنا** محمد بن كثير قال اخبرنا سفيان عن منصور وحصين عن ابي وائل عن حذيفة قال كان النبي صلى الله عليه وسلم اذا قام من الليل يشوص فاه گفت حذیفه بود آن حضرت وقتی که قیام نمودی از شب برای نماز تهجد پاک میکرد دهن خود را بمسواک و می شست آنرا و دلالت این حدیث بر مسواک جمعه

الجزء الثاني تيسير الاسلام كتاب الغسل

و تشدید کاف مروزی او را برای تیز فهمی تلامذه وی این نسبت میکردند که سفر رحمت شکر را سنه یک صد و شصت و و هشت قال سمعت الاعمش عن سالم بن ابي الجعد عن كريب عن ابن عباس قال قالت ميمونة وضعت للنبي صلى الله عليه وآله وسلم غسلا فسترته بثوب وصب على يديه فغسلهما ثم صب بيمينه على شماله فغسل فرجه فضرب بيده الارض فمسحها ثم غسلها فمضمض واستنشق وغسل وجهه وذراعيه ثم صب على راسه و افاض على جسده ثم تنحى فغسل قدميه فناولته ثوبا فلم ياخذه فانطلق وهو ينفض بيديه پس از غسل فارغ شده روان شد آن حضرت بحالی که میفشاند آب را بهر دو دست و بعضی مراد جنبانیدن دستها دارند در مشی چنانکه داب اهل قوت است لیکن این مقام بعید است **باب** من بدأ بشق راسه الايمن في الغسل کسیکه آغاز کند بجانب راست سر با انداختن آب در غسل **حدثنا** خلاد بفتح مهمله و تشدید لام در آخر دال مهمله ابن يحيى بن صفوان كوفي ابو محمد سلمي سنه دو صد و هفده از کبار شیوخ مولف قال حدثنا ابراهيم بن نافع مخزومي عن الحسن بن مسلم بن يناق بفتح تحتیه و تشدید نون در آخر قاف مرد بیش از طاوس و صفیه عن صفية بنت شيبة اختلاف کرده اند در صحبت وی و نزد جمهور از صغار صحابه است و باقی

نیز بطریق اولویت است یعنی هرگاه وقت شب که تنها میبود مسواک میکرد روز جمعه که امر کرده است به تنظیف و تجمل سزاوارتر است بآن **باب** من تسوك بسواك غیره کسی که مسواک کند بمسواک دیگری **حدثنا** اسمعیل قال حدثنی سلیمن بن بلال قال قال هشام بن عروة اخبرنی ابی عن عایشة قالت دخل عبد الرحمن بن ابی بکر ومعه سواك یستن به گفت عایشه درآمد عبد الرحمن پسر ابو بکر صدیق در حجره من در ایام مرض آن حضرت وبا او مسواکی بود که میمالید بآن دندانرا فنظر الیه رسول الله صلی الله علیه وسلم پس نظر کرد بسوی عبد الرحمن رسول خدا رحمت کناد خدا بروی عایشه گوید فقلت له اعطنی هذا السواك یا عبد الرحمن گفتم مراورا بده این مسواک را ای عبد الرحمن فاعطانیه فقصمته ثم مضغته ثم اعطیته رسول الله پس داد مرا مسواک پس بطرف دندان گرفتم یعنی ریشهای آنرا دور کردم پس ترخائیدم آنرا پس تر دادم آن مسواک رسول خدا را صلی الله علیه وسلم فاستن به وهو مستند الی صدری پس دندان مالید بآن وحال آنکه آنحضرت تکیه کرده بود بسینه من و این در مرض موت بود **باب** ما یقرأ فی صلوة الفجر یوم الجمعة بیان صورتهای قرآنی که خوانده میشود در نماز فجر روز جمعه **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا سفیان عن سعد بن ابراهیم عن عبد الرحمن بن هرمز الاعرج عن ابی هریرة قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یقرأ فی الفجر یوم الجمعة الم تنزیل السجدة وهل اتی علی الانسان میخواند آن حضرت در نماز فجر روز جمعه الم تنزیل یعنی سوره سجده تمام در رکعت اول وسوره هل اتی علی الانسان تمام در رکعت ثانی **باب** الجمعة فی القری والمدن دربیان حکم نماز جمعه در دهها و شهرها مدن بضم وسکون دال مهمله است وگاه ضم میدهند دال را نیز **حدثنا** محمد بن المثنی قال حدثنا ابو عامر العقدی قال حدثنا ابراهیم بن طهمان عن ابی جمرة الضبعی عن ابن عباس انه قال ان اول جمعة جمعت بعد جمعة فی مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلم فی مسجد عبد القیس بجواثی من البحرین اول جمعه که جمعه کرده شد بعد از جمعه که در مسجد رسول خدا بود در مسجد عبد القیس است بقریه جواثا که از بحرین است جواثا بضم جیم وخفت واو و مثلثه نام حصنی است ببحرین بدانکه در اقامت جمعه بقریه قائل شده است امام شافعی و این حدیث را حجت آورده و گفته در جائی که چهل کس از مردان آزاد بالغ اقامت دارند مقیم باشند و صیفاً و شتاءً جمعه فرض است و بناهای آن خواه از سنگ و خشت باشد یا از گل و چوب یا قصب و مانند آن و امام اعظم ابو حنیفه شرط کرده است اقامت جمعه را مصر جامع یا فنای آن بقوله صلی الله علیه وسلم لا جمعة ولا تشریق الا فی مصر جامع و از این حدیث جواب داده که جواثا مدینه بود چنانچه اقوال متعدده بر این معنی شاهد است و اگر مسلم داریم که قریه بود این حدیث نسخ آن کرده با آنکه در حدیث دلیلی نیست که بطریق فرضیت ادا کرده باشند و آن حضرت بعد از اطلاع تقریر آن فرمود و معنی مصر با اختلافی که در تفسیر آنست در کتب فقه مسطور است **حدثنا** بشر بن محمد قال اخبرنا عبد الله بن المبارك قال اخبرنا یونس عن الزهری قال اخبرنی سالم بن عبد الله عن ابن عمر قال سمعت رسول الله گفت ابن عمر شنیدم رسول خدا را صلی الله علیه وسلم یقول کلکم راع میفرمود همه شما راعیان اید یعنی نگهبان اید که التزام دارید باصلاح متعلقان خود و عدالت کردن در ایشان و قیام بمصالح دینی و دنیوی آنها و فرو مسئول خواهید بود از تقصیری که در این معانی ورزیده باشند و زاد اللیث قال یونس کتب رزیق بن حکیم الی ابن شهاب وانا معه یومئذ بوادی القری و زیاده کرده است لیث بروایت عبد الله بن مبارک این را که گفت یونس نوشت رزیق بن حکیم بسوی ابن شهاب زهری و من با ابن شهاب بودم در این روز بوادی قری که از اعمال مدینه مطهره است هل تری ان اجمع ورزیق عامل علی ارض یعملها وفیها جماعة من السودان وغیرهم آیا می پنداری که اقامت جمعه کنم یعنی که با من اند و رزیق در این وقت عامل او بود بر زمینی که زراعت میکرد آنرا و در آن زمین جمعی از حبشیان و جز ایشان بودند ورزیق یومئذ علی ایلة و رزیق در این روز امیر بود برایله از جانب عمر بن عبد العزیز ایله بفتح همزه وسکون مثناة تحتیه وفتح لام شهری بود و قلعه داشت که الآن خراب افتاده است و منزل

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الغسل

بیدها الاخری علی شقها الایسر و بدست دیگر میریخت بر جانب چپ تا آنکه بسیار میمالید است بعباس روایات دیگر میمالید باشد **باب** من اغتسل عریاناً وحده فی الخلوة کسی که غسل کند برهنه تنها در خلوت ومن تستر کسیکه بپوشد عورت خود را اگرچه تنها و در خلوت باشد والتستر افضل و پوشیدن بهتر است این کلام دلالت دارد بر جواز برهنه غسل کردن در خلوت چنانکه مذهب جمهور علما است با کراهت و منع کرده است آنرا ابن ابی لیلی که از اصحاب امام ابی حنیفه است با نچه روایت کرده آنرا ابو داؤد و نسائی از حدیث یعلی بن امیه که آنحضرت دید مردی را که غسل میکند برهنه فرمود چون غسل کند یکی از شما پس باید که ستر کند وقال بهز بن حکیم بفتح موحده وسکون هاء آخر زاء معجمه توثیق کرده آنرا حاکم وگفته شمار کرده اند از باب صحیح روایة او بلا نه بدرش از جدش زیرا چه آن شاذ است و متابع نیست مرو را در این روایت حدیث گرده از وی زهری حدیث پدرش تابعی ثقه است عسقلانی گفته هر دو از شرط بخاری نیستند و مجرد جزم او بتعلیق دلالت نمیکند بر صحت اسناد مگر تا کسی که تعلیق کرده از وی عن ابیه عن جده جد بهز معاویه بن حیده بمهله و تحتیه ساکنه صحابی معروف است عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم الله احق ان یستحیی منه من الناس خدا سزاوار تر است که شرم کرده شود از وی نسبت مردم و وی در خلوت و جلوت حاضر و شاهد است و معنی کـ

حاجیان مصر است قسطلانی گوید ظاهر انیست که زریق از زمینی که دران زراعت میکرد برسیده است نماز شهر ایله پوشیده نماند که استدلال شافعیه
باد عای این چنین ظاهر در برابر نص نمی که از عدم جواز جمعه در غیر مصر جامع واقع شده است سوغی ندارد والله اعلم بالصواب کتب ابن شهاب
وانا اسمع یامره ان یجمع پس نوشت ابن شهاب بسوی زریق و خواند نوشته را در حال آنکه من می شنیدم که امر کرد زریق را که اقامت
جمعه کند یخبره ان سالما حدثه ان عبد الله بن عمر یقول سمعت رسول الله در حالی که خبر میداد ابن شهاب زریق را که سالم حدیث
کرده او را که عبد الله بن عمر میگفت شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم یقول در حالی که میفرمود آنحضرت استدلال کرد ابن شهاب اقامت جمعه را
در آنجا که برسیده بود باین حدیث که کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته همه شما حاکمید و همه شما پرسیده می شوید در آخرت از احوال رعیت
خود از صلاح و فساد و قیام بمصالح دینی و دنیوی و از جمله آن اقامت جمعه است پوشیده نماند که بعد از ثبوت عدم جواز بنص اقامت جمعه در قریها
از مصالح دینی نخواهد بود الامام راع ومسئول عن رعیته و امام راعی است و سوال کرده می شود از رعیت خود والرجل راع فی اهله
وهو مسئول عن رعیته و مرد حاکم است در عیال خود و او سوال کرده می شود از احوال عیال او والمراة راعیة فی بیت زوجها
ومسئولة عن رعیتها و زن حاکم است در خانه شوهر خود و مسئول است از توابع خود والخادم راع فی مال سیده ومسئول عن
رعیته و خادم حاکم است در نگهداشتن مال صاحب خود و پرسیده می شود از مال صاحب قال وحسبت ان قد قال و
الرجل راع فی مال ابیه وهو مسئول عن رعیته گفت ابن عمر گمان میبرم که تحقیق فرموده است آن حضرت و مرد حاکم است در مال پدر خود و او
مسئول است از مال پدر او وکلکم راع ومسئول عن رعیته باز باین کلام تعمیم کرد از برای تاکید حکم شافعیه باین حدیث استدلال کرده
اند که اقامت جمعه بی اذن سلطان رواست از آنکه زریق از عمر بن عبد العزیز نپرسید حنفیه شرط کرده اند که اذن امام یا نائب او که قاضی و امیر بلده
باشد باید و این حدیث دلیل شافعیه نمی تواند شد الا آنکه زریق نایب بود و از ابن شهاب که نایب بود از عمر بن عبد العزیز و اذن او کافی بود و این
مسئله را پرسیده است از وی و فتوی بر صحت طلب کرده **باب** هل علی من لم یشهد الجمعة غسل من النساء والصبیان وغیرهم
آیا هست غسل بر کسی که حاضر نشود جمعه را یعنی واجب نیست بر وی جمعه از زنان و خوردان و غیر ایشان که بندگان و بیماران و مسافران و بندیان
و کوران اند وقال ابن عمر انما الغسل علی من تجب علیه الجمعة و گفت عبد الله ابن عمر نیست غسل واجب یا سنت موکده مگر بر کسی که واجب
است بر وی نماز جمعه **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال حدثنی سالم بن عبد الله انه سمع عبد الله
بن عمر یقول سمعت رسول الله گفت زهری حدیث کرد مرا سالم تحقیق شنیده ابن عمر را در حالی که میگفت شنیدم رسول خدا را
صلی الله علیه وسلم یقول من جاء منکم الجمعة فلیغتسل میفرمود آن حضرت کسی که آید از شما نماز جمعه را پس گو که غسل کند
حدثنا عبد الله بن مسلمة عن مالك عن صفوان بن سلیم عن عطاء بن یسار عن ابی سعید الخدری
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال غسل یوم الجمعة واجب علی کل محتلم فرمود غسل روز جمعه واجب است بر هر مرد بالغ **حدثنا**
مسلم بن ابراهیم قال حدثنا وهیب قال اخبرنا ابن طاؤس عن ابیه عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
نحن الآخرون السابقون یوم القیمة فرمود ما پسینانیم در دنیا و پیشینانیم در آخرت بید انهم اوتوا الکتاب من قبلنا واوتینا من بعدهم
جز آنکه داده شده اند اهل کتاب کتاب را پیش از ما و داده شده ایم ما از پس ایشان فهذا الیوم الذی اختلفوا فیه فهدانا الله له
پس این روز اختلاف کرده اند در ان روز و خطا کرده اند در ان و هدایت کرد ما را خدا فغدا للیهود وبعد غد للنصاری پس
فردا شنبه برای یهود است و پس فردای برای نصاری شرح این حدیث در اول کتاب جمعه گذشته است فسکت ثم قال حق علی کل
مسلم ان یغتسل فی سبعة ایام یوما یغسل فیه راسه وجسده پس خاموش کرد آن حضرت پس فرمود لازم است بر هر مسلمان

الجزء الثاني شیخ الاسلام | کتاب الغسل

برهنه بحالی که مینگرند بعض ایشان بسوی بعض وکان
موسی یغتسل وحده و بود موسی که غسل میکرد تنها
یعنی برهنه ظاهر آنست که این معنی جایز بود در شریعت
ایشان و اما چون موسی شرمناک و باعفت و مروت بود
تحلی میکرد درین حال و دیده نمی شد از بدن وی چیزی از
جهت استحیا چنانچه در روایه دیگر است و از ینجا جواز برهنه
غسل کردن با فعل تستر چنانچه ترجمه باب است معلوم
نشود چه شریعت سابقه چون باظهار رسول علیه الصلوة
والسلام بی انکار موصول گردد حجت باشد فقالوا پس
گفتند بنو اسرائیل ظاهر مراد حاضران ایشان است والله
ما یمنع موسی ان یغتسل معنا الا انه آدر سوگند
بخدا باز نمیدارد موسی را از آنکه غسل کند با ما مگر آنکه انتفاخ
خصیتین دارد آدر بمد همزه و فتح مهمله زاء و در بعض نسخات بضم
همزه و سکون دال نیز آمده فذهب مرة یغتسل پس
رفت موسی یکبار بخلوتگاه که غسل کند فوضع ثوبه علی
الحجر پس نهاد جامه خود را بر سنگی و برهنه شد برای غسل
ففر الحجر بثوبه پس گریخت آن سنگ با جامه موسی
فجمح موسی فی اثره پس دوید موسی در پی آن سنگ
جموح بضم جیم شتافتن و اثر بکسر همزه و سکون مثلثه
و بفتح هر دو بمعنی نشان و این بنابر ضرورت وقت برای
اظهار معجزه و تنزیه ساخت غیر او بود و از مظنه عیب و
نقصان یقول ثوبی یا حجر میگفت جامه مرا
بده ای سنگ ثوبی یا حجر میگفت این کلمه را در ان
حال حتی نظرت بنو اسرائیل الی موسی تا آنکه دیدند
بنو اسرائیل بسوی موسی برهنگی و پاکی از عیب و نقصان

غسل کردن در هر هفت روز یک روز که بشوید در آن روز سر خود را و بدن خود را زیاده کرده است درین روایت نسائی و ابن خزیمه آن روز جمعه است

رواه ابان بن صالح عن مجاهد عن طاؤس عن ابي هريرة قال قال النبي صلى الله عليه وسلم لله على كل مسلم حق ان يغتسل في كل سبعة ايام يوما روایت کرده است این حدیث را ابان از مجاهد وی از طاؤس وی از ابی هریره بایں طور که کلمه حق ابدا از کل مسلم آورده است شیخ مولف رح در ترجمه تردد و استفهامی کرده که آیا بر غیر کسانیکه جمعه واجب است غسل هست یا نه قول ابن عمر کنظاهر است در آنکه وجوب غسل منحصر بر اهل وجوب جمعه است مثبت نفی است و احادیث شیر نوعه که ایراد کرده حدیث اول موجب است بر هر که حاضر شود و اهل وجوب باشد یا نه حدیث دوم ناطق است بآنکه واجب است بر اهل وجوب و قید حضور جمعه در ان ولا فشده حدیث سیوم موجب است بظاهر بر هر مسلمان از اهل وجوب باشد یا نه و حاضر شود بجمعه یا نه پس مقتضای مجموع این احادیث ترددی که در ترجمه کرده است باقی ماند چنانکه شیخ این قول شراح نیز اختلاف کرده اند والله اعلم ومنه التوفیق حدثنا عبد الله بن محمد قال حدثنا شبابة قال حدثنا ورقاء عن عمرو بن دينار عن مجاهد عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال ائذنوا للنساء بالليل الى المساجد فرمود اذن کنید زنان را بشب بسوی مساجد برای نماز گفته اند قید کرد اذن را بشب از آنکه در تیرگی شب فساق و نامقیدان و اهل بدعت بفسق مشغول یا در خواب می باشند و بروز منتشر میشوند و جمعه چون در روز است بمفهوم مخالف باید که نیز آیند برای جمعه و چون بجمعه نروند غسل نیز بر ایشان واجب نخواهد شد باین تقریر مطابق شد حدیث بترجمه و پوشیده نماند که بمفهوم مخالف اگرچه شافعیه عمل کرده اند لیکن جائی که مفهوم موافق اولی باشد مقبول نیست چنانکه گوئیم درانجا هرگاه بیرون آمدن شب ماذون شد که وقت فسق و فجور فساق است و همه کس بر احوال یکدیگر وقت اطلاع نمی یابند در روز خود بطریق اولی باید ماذون شوند که مظنه درست اندازی فساق کمتر هست و باین رفته است از شراح برماوی و کرمانی و باین تقدیر غسل واجب شود که از جمله حاضران جمعه اند و بر حاضران جمعه غسل واجب است حدثنا يوسف بن موسى قال حدثنا ابو اسامة قال حدثنا عبيد الله بن عمر عن نافع عن ابن عمر قال كانت امرأة لعمر تشهد صلوة الصبح والعشاء في الجماعة في المسجد گفت ابن عمر بود زنی مر عمر را که نام او عاتکه است خواهر سعید که یکی از عشره مبشره است که حاضر می شد نماز صبح و عشا را در جماعت نماز در مسجد فقيل لها لم تخرجين وقد تعلمين ان عمر يكره ذلك ويغار پس گفته شد مر او را چرا بیرون می آئی تو و بتحقیق میدانی که عمر ناخوش دارد و غیرت میکند قالت فما يمنعه ان ينهاني گفت آن زن پس چه چیز باز میدارد او را از انیکه منع کند مرا قال يمنعه قول رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تمنعوا اماء الله مساجد الله گفت منع میکند عمر را فرموده پیغمبر خدا رحمت کنادش خدا بروی که فرمود منع نکنید واهان خدا را از مسجدهای خدا برای نماز و در تطبیق حدیث بترجمه گفته اند که این عدم منع محمول است بر شب از جهت حمل مطلق بر مقید پس بلاحظه مفهوم مخالف لازم آمد که برای جمعه نیایند و غسل بر اینها واجب نباشد چنانکه در تقریر حدیث سابق گذشت بعضی شراح گویند که لا تمنعوا عام است روز و شب را و آنجا که ذکر لیل کرده یکفرد از عام است پس تخصیص معنی ندارد و برین تقدیر غسل بر زنان واجب شود چنانکه در حدیث سابق گذشت باب الرخصة ان لم يحضر الجمعة في المطر دربیان رخصت مر مصلی واجب الجمعه را اگر حاضر نشود در باران حدثنا مسدد قال حدثنا اسمعيل قال اخبرني عبد الحميد صاحب الزيادي قال حدثنا عبد الله بن الحارث ابن عم محمد بن سيرين قال ابن عباس لمؤذنه في يوم مطير گفت ابن عباس مر موذن خود را روز باران اذا قلت اشهد ان محمدا رسول الله فلا تقل حي على الصلوة قل صلوا في بيوتكم وقتی که تو گوئی کلمه شهادت اشهد ان محمدا رسول الله پس مگو حی علی الصلوة که معنی بیائید برای نماز است بگو نماز کنید در خانهای خود فكان الناس استنكروا پس گویا مردم انکار کردند این را ابن عباس فقال فعله من هو خير مني پس گفت ابن عباس کرده است این را کسی که او بهتر است از من یعنی پیغمبر خدا صلعم

الجزء الثاني شیخ الاسلام كتاب الغسل

عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال بينا ايوب يغتسل عريانا فرمود اشاره انکه ایوب پیغمبر علیه السلام غسل میکرد برهنه بعد از حصول صحت از ان مرض که بدان مبتلا بود فخر عليه جراد من ذهب پس افتاد بر وی ملخ از طلا در باریدن آسمان فجعل ايوب يحتثي في ثوبه پس گشت ایوب که می انداخت آن را بدست گرفته در جامه خود فناداه ربه يا ايوب الم اكن اغنيتك عما ترى پس ندا کرد ایوب را پروردگار وی که ای ایوب آیا بی نیاز نگردانیده ام ترا ازینچه که می بینی یعنی از جمع ملخ در جامه قال بلى وعزتك گفت ایوب آری بی نیاز کرده مرا سوگند بعزت تو ولكن لا غنى بي عن بركتك ولیکن بی نیاز نیستم از افزونی نعمت و کثرت جزء تو هر چند کرم تو بیشتر التفات بیشتر از عدم عتاب بر برهنه غسل کردن ایوب با عتاب جمع جراد معلوم میشود جواز اغتسال باین حال ورواه ابراهيم بن طهمان بفتح مهمله خراسانی ابو سعید سنه یک صد و شصت وشصت و این تعلیق است زیرا که در زمانه مولف ابراهیم را عن موسى بن عقبة بضم مهمله و سکون قاف تابعی است عن صفوان بن سليم بتصغیر تابعی مدنی ابو عبد الله امام سنه یکصد و سی و دو عن عطاء بن يسار عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم بينا ايوب يغتسل عريانا تا آخر حدیث مذکور و این کلمه حدیث بدل است از ضمیر رواه باب التستر في الغسل عند الناس پرده گرفتن در حال غسل نزد حضور مردم حدثنا عبد الله بن مسلمة بفتح میم و لام درمیان سین ساکن عن مالك عن ابي النضر بضاد معجمه سالم ابن ابي امية تابعی مولی عمر بن عبيد الله ان ابا مرة بضم میم و تشدید مهمله مولی ام هانی بکسر نون و همزه در آخر خواهر علی ابن ابیطالب است رضی الله عنها نامش فاخته و بقولی عاتکه و بقولی فاطمه و بقولی هند بنت ابیطالب اخبره انه سمع ام هانئ بنت ابي طالب تقول از ابی النضر مر وی است که بتحقیق ابا مره خبر داد او را که خود شنیده ام هانی را که میگفت ذهبت الى رسول الله رفتم بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم عام الفتح سال فتح مکه فوجدته يغتسل وفاطمة تستره پس یافتم آن حضرت را که غسل میکرد و فاطمه زهرا رضی الله عنها

اسماء الرجال

گفت ابراهیم بن سعد از زهری وقتی که اذان گوید موذن روز جمعه و این کس مسافر است پس بروی لازم است حضور جمعه یعنی بطریق استحباب زیرا که روایات از زهری مختلف آمده است گفته است لا جمعة علی المسافر و این حکم نزدیک باجماع است حدثنا علی بن عبد الله قال حدثنا الولید بن مسلم قال حدثنا یزید بن ابی مریم قال حدثنا عبایة بن رفاعة قال ادرکنی ابو عبس و انا اذهب الی الجمعة فقال سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول من اغبرت قدماه فی سبیل الله حرمه الله علی النار گفت عبایه دریافت مرا ابو عبس در حالی که من میرفتم بنماز جمعه پس گفت شنیدم پیغمبر خدا را که میفرمود کسی که غبار آلوده شد پایهای او در راه خدا حرام کند خدا بر آتش دوزخ آنکس را مطابقت حدیث بترجمه آنست که چون ابو عبس بدیگر حکایت کرد معلوم شد که آهسته راه میرفتند نه شتابان حدثنا آدم قال حدثنا ابن ابی ذئب قال حدثنا الزهری عن سعید و ابی سلمة عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم ح و حدثنا ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی ابو سلمة بن عبد الرحمن ان ابا هریرة قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول اذا اقیمت الصلوة فلا تأتوها تسعون گفت ابو هریره شنیدم رسول خدا را که می فرمود وقتی که اقامت کرده شود نماز پس نیائید آنرا بحالی که میدوید و أتوها تمشون و علیکم السکینة و بیائید نماز را بحالی که راه میروید و لازم گیرید بر خود آهستگی و وقار را سابقا معلوم کردی که سعی بمعنی شتاب رفتن و آهسته رفتن هر دو آمده در آیه بمعنی قصد و مشی و ترک عمل است چنانکه تفسیر کرده اند و در حدیث سعی بمعنی سرعت است از جهت مقابله بمشی فما ادرکتم فصلوا و ما فاتکم فاتموا پس هر چیزی که دریابید از بقیه نماز پس بگذارید و چیزی که فوت شود شما را پس تمام کنید حدثنا عمرو بن علی قال حدثنی ابو قتیبة قال حدثنا علی بن المبارک عن یحیی بن ابی کثیر عن عبد الله بن ابی قتادة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لا تقوموا حتی ترونی و علیکم السکینة فرمود بر نخیزید تا آنکه ببینید مرا در صف ثانی و وقار لازم است بر شما این حدیث بحسب عموم دلالت میکند بر اضطراب تا کردن و نا دویدن بنماز جمعه باب لا یفرق بین اثنین یوم الجمعة تفریق نکند داخل در نماز میان دو کس روز جمعه تفریق که منع از آن واقع شده بدو صورت متصور است یکی آنکه دو کس که پهلوی هم نشسته باشند آنها را از جا جدا کرده در میان بنشیند صورت دوم تخطی کند از میان دو کس بتکلف بگذرد و در باب تخطی رقاب نهی شدید رسیده واقع شده است چنانکه ترمذی وارد من تخطی رقاب الناس یوم الجمعة اتخذ جسرا الی جهنم کسی که گام نهد گردنهای مردم را روز جمعه گرفته میشود او را پل بسوی دوزخ یعنی جزای او آنست که بر سر او پا نهاده مردم بدوزخ روند ظاهر نهی تحریمیست مگر آنکه دلیلی بر کراهت ثابت شود و امام را بضرورت مستثنی کرده اند حدثنا عبدان قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا ابن ابی ذئب عن سعید المقبری عن ابیه عن ابن ودیعة عن سلمان الفارسی قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من اغتسل یوم الجمعة و تطهر بما استطاع من طهر کسی که غسل کند روز جمعه و مبالغه کند در پاک کردن خود بقدری که تواند از پاکی ثم ادهن او مس من طیب پس تر روغن مالد بدن را یا بمالد چیزی از بوی خوش ثم راح فلم یفرق بین اثنین پس برود بنماز و تفرق نکند میان دو کس فصلی ما کتب له پس بگذارد چیزی که نوشته شده مر او را از نماز فرض و نفل ثم اذا خرج الامام انصت پس وقتی که برآید امام برای خطبه خاموش کند غفر له ما بینه و بین الجمعة الاخری بخشیده شود مرو را صغایری که میان این جمعه و میان جمعه دیگر است که می آید باب لا یقیم الرجل اخاه یوم الجمعة و یقعد مکانه بر نخیزاند مرد برادر مسلمان را روز جمعه و بنشیند بجای او و درین معنی مجموع این دو فعل ممنوع است و تواند که معنی چنین باشد که بر نخیزاند در حالی که بنشیند بجای او درین معنی مجموع این دو فعل ممنوع خواهد بود و تواند که ضمیر مکانه راجع برجل باشد یعنی بر نخیزاند کسی را و بنشیند بجای خود یعنی جای که خالی باید که همان جای اوست بفهم این معنی را که خالی از چیزی نیست حدثنا محمد هو ابن سلام قال اخبرنا

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الغسل

یاران خود را که تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم کان یطوف علی نسائه فی اللیلة الواحدة بود که گشت میکرد بر زنان خود بجماع در یک شب و له یومئذ تسع نسوة و حال آنکه مر آنحضرت را درین روز نه زن بود از اینجا معلوم شود که آن حضرت هنگام جنابت از برآمدن از یک حجره و بحجره دیگر رفتن مضایقه نداشت حدثنا عیاش بفتح مهمله و تشدید تحتیه و شین معجمه ابن ولید رقام قال حدثنا عبد الاعلی بن عبد الاعلی سامی بسین مهمله حدثنا قال حدثنا حمید عن بکر عن ابی رافع عن ابی هریرة قال لقینی رسول الله گفت ابو هریره ملاقات کرد مرا پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم و انا جنب حال آنکه من جنب بودم فاخذ بیدی پس گرفت آنحضرت دست مرا فمشیت معه حتی قعد پس رفتم با آنحضرت تا آنکه نشست فانسللت پس پنهان بیرون آمدم از مجلس انسلال بیرون آمدن از میان چیزی و در وی معنی آهستگی و خفیه نیز اعتبار کرده اند فاتیت الرحل پس آمدم منزل خود را رحل بفتح را و سکون مهمله جای باش مرد فاغتسلت پس غسل کردم ثم جئت و هو قاعد پس آمدم در حالیکه آنحضرت نشسته بود فقال این کنت یا ابا هریرة فقلت له پس گفتم حقیقت حال مر آنحضرت را فقال سبحان الله ان المومن لا ینجس از اینجا از تصرف جنب در امور خود پیش از غسل بی تقدیم وضو واضح شود

باب کینونة الجنب فی البیت اذا توضأ قبل ان یغتسل استحباب اندرون بودن جنب در خانه و قتیکه وضو کند پیش از آنکه غسل بیارد و بعضی گفته که این اشارت است بتضعیف آنچه روایت کرده ابو داود و غیره از علی رضی الله عنه مرفوعا که فرشتگان در نمی آیند خانه را که در آن سگ است و نه آنکه در وی صورتی و نه آنکه در وی جنب است و تواند که مراد به جنب در حدیث علی کسی که تساهل کند در غسل و ترک آن را عادت گیرد و نا اندیشه ندارد بفوات نماز نه آنکه تاخیر کند آن را برای مصلحت وقت و حال تا غسل کند در وقت دیگر یا کسی که دور نشده تمام حدث او و نه بعض تجزین التقدیر سیاق این حدیث و حدیث باب منافات نباشد زیرا که چون

اسماء الرجال

محمد بن يزيد قال اخبرنا ابن جريج قال سمعت نافعا قال سمعت ابن عمر يقول نهى النبي صلى الله عليه وسلم ان يقيم الرجل اخاه من مقعده ابن جريج گفت شنيدم نافع را که می گفت شنیدم ابن عمر را که میگفت منع کرد پیغمبر خدا این را که برخیزاند مردی برادر خود را از جای نشست او ويجلس فيه وبنشيند خود در آنجا قلت لنافع الجمعة ابن جريج گوید گفتم مر نافع را آیا این منع مخصوص بجمعه است قال الجمعة وغيرها گفت جمعه و غیر جمعه برابر است

باب الاذان يوم الجمعة بیان اذان روز جمعه که یکی است یا دو

حدثنا آدم قال حدثنا ابن ابي ذئب عن الزهري عن السائب بن يزيد قال كان النداء يوم الجمعة اوله اذا جلس الامام على المنبر گفت سایب بن یزید بود اذان روز جمعه اول او وقتی که نشستی امام بر منبر على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم وابي بكر وعمر در زمان پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی و زمان خلافت ابی بکر و عمر فلما كان عثمان وكثر الناس زاد النداء الثالث على الزوراء و هرگاه که عثمان خلیفه شد و بسیار شدند مردم نمازگذار زیاده کرد اذان سیوم را در در آمدن وقت نماز بر زوراء که نام موضعی است در مدینه بعضی گویند دیوار است بعضی گفته سنگی است بلند اذان دوم اقامت را دانسته اند و این اذان اگرچه در وجود مقدم است باعتبار زیادتی بر دو اذان سابق آنرا سیوم گفته و اذان وقت سنت که در بعضی بلاد معمول شده از احداث حجاج بن یوسف ثقفی ظالم است اما در کتابی از قدمای اهل مذهب تجویزی بآن نیافته ایم در کفایه شرح هدایه میگوید که اذان سنت بدعت است که احداث کرده آنرا حجاج بن یوسف ثقفی مانند مناره و این روات حدیث یقین که بعد از احداث این اذان بوده اند نقل نکرده اند آنرا بلکه از جهت عدم اعتبار تعرض بنفی آن هم نکرده

باب المؤذن الواحد يوم الجمعة در بیان آنکه یک موذن بود در زمان پیغمبر خدا

حدثنا ابو نعيم قال حدثنا عبد العزيز بن ابي سلمة الماجشون عن الزهري عن السائب بن يزيد ان الذي زاد التاذين الثالث يوم الجمعة عثمان بن عفان حين كثر اهل المدينة گفت سایب کسی که زیاده کرده است اذان سیوم را روز جمعه عثمان است رضی الله عنه هنگامی که بسیار شدند مردم در مدینه ولم يكن للنبي صلى الله عليه وسلم مؤذن غير واحد و نبود مر پیغمبر خدا را موذنی غیر از یکی وكان التاذين يوم الجمعة حين يجلس الامام يعني على المنبر و بود اذان گفتن روز جمعه هنگامی که می نشست امام بر منبر

باب يجيب الامام على المنبر اذا سمع النداء در بیان چیزی که جواب میدهد امام میخواهد در وقتی که می نشست بر منبر برای خطبه امام در حالی که بر منبر است وقتی که بشنود اذان را

حدثنا ابن مقاتل قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا ابو بكر بن عثمان بن سهل بن حنيف عن ابي امامة بن سهل بن حنيف قال سمعت معاوية بن ابي سفيان وهو جالس على المنبر گفت ابو امامه شنیدم معاویه را و حال آنکه او نشسته بود بر منبر اذن المؤذن فقال الله اكبر الله اكبر قال معاوية الله اكبر الله اكبر بتحقيق اذان گفت موذن پس گفت موذن الله اكبر الله اكبر گفت معاویه الله اكبر الله اكبر فقال اشهد ان لا اله الا الله فقال معاوية وانا اشهد ان لا اله الا الله گفت موذن گواهی میدهم که نیست سزاوار پرستیدن مگر خدا گفت معاویه من هم گواهی میدهم فقال اشهد ان محمدا رسول الله فقال معاوية وانا اشهد ان محمدا رسول الله فلما ان قضى التاذين قال يا ايها الناس اني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم على هذا المجلس پس وقتی که تمام کرد موذن اذان را گفت معاویه ای مردم بتحقيق شنیدم پیغمبر خدا را بر همین جا که منبر است حين اذن المؤذن يقول ما سمعتم مني من مقالتي هنگام اذان گفت موذن میگفت چیزی را که شنیدید از گفتار من که در جواب موذن گفتم

باب الجلوس على المنبر عند التاذين نشستن بر منبر نزد اذان گفتن موذن

حدثنا يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عقيل عن ابن شهاب ان السائب بن يزيد اخبره ان التاذين الثاني يوم الجمعة امر به عثمان حين كثر اهل المسجد بتحقیق سایب بن یزید خبر داد ابن شهاب را که اذان دوم روز جمعه فرمود

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الغسل

باب الجنب يتوضأ ثم ينام بحال جنابت با وضو باک ندارد که بیارامد جنب وضو کند اولا و بعد از آن بخواب رود و اختلاف است در حکم این وضو مذهب ائمه اربعه و اکثری از تابعین استحباب است و آنچه ابن عربی مالکی از مالک و شافعی عدم جواز خواب جنب پیش از وضو نقل کرده محمول بر تاکید استحباب و عدم تساوی طرفین است نه وجوب قاضی عیاض مالکی گفته ظاهر مذهب مالک عدم وجوب است و مشهور در شافعیه نیز همچنان است و جمعی از اهل ظاهر بوجوب رفته بظاهر صیغه امر و صیغه شرط در احادیث و حدیث مرفوع ابن عباس که امر کرده شده ام بوضو مگر وقتی که ایستاده شوم بنماز ... شاهد بر خلاف آنست و ابو یوسف و ثوری و ابن مسیب بعدم استحباب قایلند بحدیث عایشه رضی الله عنها که آن حضرت جنب ... شد پیش بخواب میرفت و مساس نمیکرد آب را ... آن را بر ترک ... برای بیان جواز تا ... اعتقاد وجوب آن ... یا مراد عدم ... آب برای غسل است تا توفیق میان روایات ... چنانچه حدیث ... است روایة ... وضو ... بعضی مراد از وضو مامور به ... و هر دو دست دارند و در میکنند آن را آنچه صحیح است و در روایات ... وضو میکرد همچون وضو برای نماز و گفته اند که حکمت درین وضو تخفیف حدث است و در روایة ابن ابی شیبه از حدیث شداد بن اوس آمده که آن نصف غسل جنابه است ابن جوزی گفته حکمت آن است که ملائکه

اسماء الرجال

بآن عثمان رضی اللہ عنہ ہنگامی کہ بسیار شد در زمان خلافت او اہل مسجد یعنی نماز گذاران این اذان ثانی باعتبار حدوث نسبت باذان حقیقی گفته
و ثالث است باعتبار اقامت وكان التاذين يوم الجمعة حين يجلس الامام و بود پیش از عثمان اذان روز جمعہ ہنگامی کہ می نشست
امام بر منبر **باب** التاذين عند الخطبة اذان گفتن نزد ادای خطبه **حدثنا** محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله ابن
المبارك قال اخبرنا يونس عن الزهري قال سمعت السائب بن يزيد يقول ان الاذان يوم الجمعة كان اوله حين
يجلس الامام يوم الجمعة على المنبر في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم وابي بكر وعمر میگویند اذان روز جمعہ
بود اول آن ہنگامی کہ می نشیند امام روز جمعہ بر منبر در عہد پیغمبر خدا و زمان ابو بکر و عمر فلما كان في خلافة عثمان وكثروا امر عثمان بن
عفان يوم الجمعة بالاذان الثالث فاذن به على الزوراء فثبت الامر على ذلك و ہرگاه بود جمعہ در ایام
خلافت عثمان و بسیار شدند مردم امر کرد عثمان بروز جمعہ باذان سیوم پس اذان داده شد بموضع زوراء پس ثابت ماند امر اذان بر آن سه بار **باب**
الخطبة على المنبر در بیان خطبه خواندن بر منبر وقال انس خطب النبي صلى الله عليه وسلم على المنبر و گفت انس خطبه خواند پیغمبر خدا
در حالی کہ ایستاده بود بر منبر **حدثنا** قتيبة بن سعيد قال حدثنا يعقوب بن عبد الرحمن بن محمد بن
عبد الله بن عبد القاري القرشي الاسكندراني قال اخبرنا ابو حازم بن دينار ان رجالا اتوا سهل بن سعد الساعدي وقد امتروا في المنبر
بتحقیق جمعی مردم آمدند سهل را بحالی کہ اختلاف کرده بودند در منبر از کدام درخت بود چوب او فسالوه عن ذلك پس پرسیدند ابن سعد
را ازان فقال والله اني لاعرف مما هو پس گفت سعد بخدا سوگند بتحقیق میدانم از چہ بود آن منبر ولقد رايته اول يوم
وضع واول يوم جلس عليه رسول الله و بتحقیق دیده ام منبر را اول روزی کہ نهاده شد و نخستین روزی کہ نشست بر آن پیغمبر خدا
صلى الله عليه وسلم اتیان این کلام موکد بچندین تاکیدهای سابق برای اظهار علم یقینی خود و احکام علم سائل است و گرنه جواب همین است
ارسل رسول الله صلى الله عليه وسلم الى فلانة امرأة من الانصار قد سماها سهل فرستاد رسول خدا بسوی
فلان زنی کہ از انصار بود بتحقیق نام برده است او را سهل مري غلامك النجار ان يعمل لي اعوادا اجلس عليهن اذا
كلمت الناس بگو غلام خود را کہ درودگر است اینکه عمل کند برای من یعنی تختی سازد چوبهای چند را کہ بنشینم بر آن وقتی کہ سخن میکنم مردم یعنی
خطبه بخوانم و همین معنی مطابق ترجمه است فامرته فعملها من طرفاء الغابة پس فرمود آن زن غلام را پس ساخت چوبها از درخت گز
صحرائی طرفاء بفتح الطاء وسکون الراء المهملتين وبعد الراء فاء درختی از درختهای صحرا غابه بغین معجمه و موحده موضعی از عوالی مدینه و طول منبر
شریف بقول صحیح دو ذراع بود و عرض یک ذراع و عرض هر درجه شبری و وضع منبر در سنه سابع بقول صحیح و ثامن بود چون کهنه شد مردم
از جهت تبرک شان بنا ساختند تا زمان خلافت معاویه همان منبر سه پایه بود و معاویه شش پایه افزود و آن منبر اکنون یا تمی شد بالای
آن نهاد ثم جاء بها فارسلت الى رسول الله صلى الله عليه وسلم پس آورد آن غلام چوبها را ساخته و پرداخته پس فرستاد آن زن
بسوی پیغمبر خدا فامر بها فوضعت ههنا پس فرمود آن حضرت آن چوبها را و نهاده شد اینجا ثم رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم
صلى عليها وكبر وهو عليها ثم ركع وهو عليها ثم نزل القهقرى پس دیدم رسول خدا را رحمت خدا باد بروی کہ نماز کرد بر آن چوبها
و تکبیر گفت و حال آنکه بر آن منبر بود پس رکوع کرد بحالی کہ بر آن بود پس فرود آمد پس پا یعنی روی بقبله داشت فسجد في اصل المنبر ثم عاد
پس سجده کرد در بیخ منبر پس عود کرد و در رفت بر منبر فلما فرغ اقبل على الناس فقال ايها الناس انما صنعت هذا لتاتموا بي و
لتعلموا صلوتي پس ہرگاه فارغ شد از نماز روی کرد بر مردم و فرمود ای مردمان نکرده ام من این را مگر برای اینکه اقتدا کنید بمن و بدانید
نماز مرا و یاد گیرید دور و نزدیک کہ چگونه میکنم رکوع و سجود و اعتدال و جلسه **حدثنا** سعيد بن ابي مريم قال حدثنا محمد بن جعفر

الجزء الثاني شیخ الاسلام | كتاب الغسل

نام مرد است و پدرش اسما بن عبید ضبعی کنیتش ابو مخارق
بضم میم و بمعجمه و مهمله یا ابو مخراق بکسر میم بصری سنه یکصد و
ہفتاد و سته عن نافع عن عبد الله بن عمر قال
استفتى عمر النبي گفت ابن عمر طلب فتوی و جواب
مسئله کرد عمر رضی الله عنه پیغمبر را صلى الله عليه وآله
وسلم اينام احدنا وهو جنب آیا خواب کند یکی از ما
بحال جنابة فقال نعم اذا توضأ پس فرمود آری
خواب کند اگر وضو کرده است حدثنا عبد الله بن يوسف
قال اخبرنا مالك عن عبد الله بن دينار عن
عبد الله بن عمر انه قال ذكر عمر بن الخطاب
لرسول الله گفت ابن عمر ذکر کرد عمر پیغمبر خدا را
صلى الله عليه وآله وسلم انه تصيبه الجنابة
من الليل کہ بتحقیق ابن عمر میرسد او را جنابت از شب
نسائی روایت کرده کہ رسید ابن عمر را جنابت پس آمد عمر را
و ذکر کرد حال او را پس آمد عمر پیغمبر خدا را صلى الله عليه
وآله وسلم فطلب امر کرد او را پس فرمود باید کہ وضو کند
و بخوابد فقال له رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
پس فرمود ابن عمر را آنحضرت بر تقدیری کہ حاضر بود یا
عمر را بر تقدیر مستفتی بودن توضأ واغسل ذكرك

بن ابی کثیر قال اخبرنی یحیی بن سعید قال اخبرنی ابن انس انه سمع جابر بن عبد الله قال کان جذع یقوم الیه النبی صلی الله علیه وسلم گفت یحیی بن سعید خبر داد مرا ابن انس که او شنیده جابر بن عبد الله را که گفت بود تنهٔ از شاخهای نخل که می ایستاد آن حضرت تکیه کرده بروی سخن میکرد و وعظ میگفت فلما وضع له المنبر سمعنا للجذع مثل اصوات العشار حتی نزل النبی صلی الله علیه وسلم فوضع یده علیه پس هرگاه نهاده شد مرآن حضرت را منبر شنیدیم ما مرآن جذع را آوازی مانند آواز ناقهای باردار یا ناقه که بچه گم شده باشد یعنی گریه کرد از جدای آن حضرت و صحابه همه از شنیدن ناله جذع بگریه درآمدند این خبر مشهور است بعضی گویند متواتر است پس فرود آمد آن حضرت از منبر و نهاد دست شریف را بر آن جذع بکسر جیم و سکون ذال معجمه شاخ نخل عشار بکسر مهله پس شین معجمه جمع عشراء بضم عین و فتح شین معنی ناقه که بر حمل او ده ماه گذشته باشد یا آنکه جدا کرده باشد از وی بچه او و حنین میکند حنین درد ناک مشتاق وصال فقال سلیمان عن یحیی قال اخبرنی حفص بن عبید الله بن انس انه سمع جابر بن عبد الله مقصود ازین اسناد آنست که تصریح کند بنام ابن انس که حفص بن عبید الله است و حفص را ابن انس نسبت بجد او گفته است و اطلاق اب بر جد بسیار است

حدثنا آدم قال حدثنا ابن ابی ذئب عن الزهری عن سالم عن ابیه قال سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یخطب علی المنبر فقال من جاء الی الجمعة فلیغتسل گفت پدر سالم که عبد الله بن عمر بن الخطاب است شنیدم پیغمبر خدا را رحمت کناد او خدا بر وی در حالی که خطبه میخواند بر منبر پس گفت کسی که آید بنماز جمعه پس گو غسل کند **باب** الخطبة قائما در بیان خطبه خواندن خطیب در حالی که ایستاده است وقال انس بینا النبی صلی الله علیه وسلم یخطب قائما و گفت انس میان آنکه پیغمبر خدا خطبه میخواند بحالی که ایستاده بود و این حدیث دراز است که در باب استسقا مذکور است و جواب آن نیز مذکور است و در آنجا مقصود از آوردن این خبر اینجا تائید ترجمه است **حدثنا** عبید الله بن عمر القواریری قال حدثنا خالد بن الحارث قال حدثنا عبید الله بن عمر عن نافع عن ابن عمر قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یخطب قائما ثم یقعد ثم یقوم کما یفعلون الآن گفت ابن عمر بود آن حضرت که خطبه میخواند در حالی که قایم است پس تر می نشست پس تر می ایستاد برای خطبهٔ دوم چنانچه میکنند درین وقت از قیام و قعود قیام در خطبه سنت مشهور است نزد حنفیه چنانچه از ترک قیام فهم میشود و از حدیثی که گذشت مری غلامک النجار یعمل لی اعوادا اجلس علیهن و نیز حدیث ابی سعید خدری که در باب لاحق است جلس ذات یوم علی المنبر وجلسنا حوله و شافعیه واجب گفته اند مگر معذور را و دلیل شافعیه همین است و قول الله تعالی و ترکوک قائما و حدیث مسلم که کعب بن عجره بمسجد درآمد دید که عبد الرحمن بن ابی الحکم نشسته خطبه میخواند بروی انکار کرد و این آیه خواند پوشیده نماند که این حدیث را گویا بادعای معنی استمرار در حال حجت آورده اند و تحقیق آنرا در سابق بود و گفتیم و آیه خبر میدهد از حال آنجماعه که حضرت را در حال خطبه که ایستاده میخواند گذاشته رفتند از ینجا وجوبی فهم نمی شود تا علامت وجوب باشد و انکار کعب بر سنت مقرر میان مردم نیز میتواند بود و با ینحال کعب بعبد الرحمن نماز کرد اگر قیام شرط خطبه میبود خطبه باطل بودی و نماز که خطبه شرط آنست هم باطل شدی **باب** استقبال الناس الامام اذا خطب رو کردن مردم امام را وقتی که خطبه خواند تا تمام متوجه شوند برای شنیدن خطبه و مواعظ و تدبر کنند کلام آنحضرت را و مشتغل نباشند بغیر آن واستقبل ابن عمر و انس الامام و روی کرد ابن عمر و انس امام را **حدثنا** معاذ بن فضالة قال حدثنا هشام عن یحیی عن هلال بن ابی میمونة قال حدثنا عطاء بن یسار انه سمع ابا سعید الخدری ان النبی بتحقیق شنید عطا ابا سعید خدری را که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم جلس ذات یوم علی المنبر وجلسنا حوله نشست روزی بر منبر و نشستیم ما گرد او و دلالت حدیث بر ترجمه باعتبار آنست که نشستن آن حضرت بر منبر ظاهر است که برای خطبه بود و گرد او که مردم نشسته اند همه روی بآنحضرت خواهند بود برای غرضی که گذشت **باب** من قال فی الخطبة بعد الثناء اما بعد رواه عکرمة عن ابن عباس عن النبی

الجزء الثانی شیخ الاسلام | كتاب الغسل

عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم قال اذا جلس بین شعبها الاربع چون بنشیند مرد میان چهار شعبه زن و شعبه بضم شین معجمه پاره از چیزی و شاخ و مراد اینجا دو دست و دو پای یا دو ران و دو ساق یا دو ران و دو جانب فرج یا هر چهار جانب فرج ثم جهدها پس تر کوشش کند آن را کنایت از معالجه در آوردن ذکر است در فرج و در روایة ابی داود بدل کلمه مذکوره والزق الختان بالختان است و در روایة ترمذی از عائشه آمده چون تجاوز [illegible] و در گذرد ختان مرد از ختان زن فقد وجب الغسل پس بتحقیق واجب میگردد غسل بر مرد و زن یعنی بمجرد دخول حشفه واجب است و موقوف بر انزال نیست چنانچه در روایة مسلم صریح است وان لم ینزل و همین است مذهب ائمه اربعه و اکثر صحابه و خلفاء اربعه و عائشه و تابعین و غیر ایشان تابعه عمرو بن مرزوق البصری ابو عثمان باهلی سنه دویست و بست و چهار عن شعبة ظاهر آنست که ضمیر تابعه راجع باشد بابی نعیم یعنی چنانچه ابی نعیم بیک واسطه از قتاده روایت کرده عمرو نیز بیک واسطه شعبه از قتاده آورده چنانکه در فواید عثمان بن سماک بهمین طریق موصول آمده و عمرو و ابو نعیم [illegible] و شیخ مؤلف اند و آنچه عسقلانی و عینی گفته که در یک مرتبه راجع بهشام است محل نظر است **وقال** موسی بن اسمعیل تبوذکی قال حدثنا ابان بن یزید العطار قال حدثنا قتادة قال اخبرنا الحسن مثله درین طریق تصریح است باخبار حسن قتاده را [illegible] گنجایش ندارد و موسی اگرچه شیخ مؤلف است اما چون روایت اینجا بطریق تحدیث مؤلف نکرده قال گفت از جهة است که گفته اند متابعت قوی تر است از قول اجه قول عام است که بطریق تحمیل باشد یا بسبیل مذاکره کذا قال الکرمانی **باب** غسل ما یصیب من فرج المرأة ذکر شستن آنچه میرسد مرد را از فرج زن نزد التقاء [illegible] از رطوبة و جز آن **حدثنا** ابو معمر بفتح میم [illegible] مقعد قال حدثنا عبد الوارث بن سعید تنوری عن الحسین بن ذکوان المعلم قال حدثنا یحیی بن ابی کثیر و در بعضی نسخ [illegible] نیست [illegible] گفت حسین شنیده این را یحیی از [illegible] گفت قال یحیی و دلیلی بر عدم سماع [illegible] ابن خزیمه در روایة حسین از یحیی تصریح کرده بتحدیث و در مسلم نیز اشعار بدان است و دور نیست که درینجا از قلم ساقط شده قال واخبرنی ابو سلمة بن عبد الرحمن واو عطف مشعر است بانکه سوای این خبر ابو سلمه خبری دیگر نیز

صلى الله عليه وسلم قال اما بعد تابعه العدني عن سفيان في اما بعد متابعت كرده است عدنی از سفیان در لفظ اما بعد نه در تمام حدیث **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني علي بن الحسين عن المسور بن مخرمة قال قام رسول الله صلى الله عليه وسلم فسمعته حين تشهد يقول اما بعد تابعه الزبيدي عن الزهري متابعت كرده است شعيب را زبيدی از زهری **حدثنا** اسمعيل بن ابان قال حدثنا ابن الغسيل که نام او عبد الرحمان بن سليمان بن عبد الله بن حنظله که او را غسيل الملائكه خوانند در غزوه احد جنب شهيد شده بود و آن حضرت ديد که ملائکه او را غسل ميدهند از ين حقيقت پرسيد گفتند که وی جنب بود چون شنيد که آن حضرت بجهاد برآمده اند بغسل نپرداخته و رسيد و شهيد شد قال حدثنا عكرمة عن ابن عباس قال صعد النبي صلى الله عليه وسلم المنبر وكان آخر مجلس جلسه متعطفا ملحفة على منكبيه گفت ابن عباس برآمد آن حضرت منبر را و بود اين برآمدن آخر مجلسی که نشست منبر را در حالی که پيچيده است چادر بر سر و دوش خود قد عصب راسه بعصابة دسمة بتحقيق بسته بود سر خود را بعمامه سياه يا آنکه چرن طيب و غاليه بآن رسيده بود رنگ او متغير شده بود فحمد الله واثنى عليه ثم قال ايها الناس ثوبوا الي فثابوا اليه پس حمد گفت خدا را و ستايش کرد بروی پس گفت ای مردمان نزديک آئيد من پس مجتمع شدند مردم نزد آن حضرت ثم قال اما بعد فان هذا الحي من الانصار يقلون ويكثر الناس بتحقيق اين قبيله از انصار کمتر ميشوند و بسيار ميشوند مردم ديگر اين خبری است از مغيبات چه مسلمانان از غير انصار بسيار بودند فمن ولي شيئا من امة محمد صلى الله عليه وسلم فاستطاع ان يضر فيه احدا او ينفع فيه احدا پس کسی که والی شود چيزی را از امت محمد رحمت خدا با د بروی پس ميتواند ضرر رساندن در ان چيز يا نفع رساندن در وی کسی را فليقبل من محسنهم ويتجاوز عن مسيئهم پس گو قبول کند از نکوکاران امت نيکی را و در گذرد از بدکاران بدی آنرا اگر در حقوق و حدود

باب القعدة بين الخطبتين يوم الجمعة بيان قعده که هست ميان دو خطبه روز جمعه **حدثنا** مسدد قال حدثنا بشر بن مفضل قال حدثنا عبيد الله بن عمر عن نافع عن عبد الله بن عمر قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يخطب خطبتين يقعد بينهما گفت ابن عمر بود آن حضرت که ميخواند دو خطبه بحالی که می نشست در ميان اين دو خطبه

باب الاستماع الى الخطبة گوش داشتن بسوی خطبه **حدثنا** آدم قال حدثنا ابن ابي ذئب عن الزهري عن ابي عبد الله الاغر عن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال النبي صلى الله عليه وسلم اذا كان يوم الجمعة وقفت الملائكة على باب المسجد يكتبون الاول فالاول فرمود وقتی که می باشد روز جمعه می ايستند فرشتها در مسجد بحالی که مينويسند اول را پس ديگر را و مثل المهجر كمثل الذي يهدي بدنة و مانند آنکه می آيد در روز و سير اول وقت مانند کسی هست که هدی ميکند شتر را يعني تصدق ميکند شتری را و تقرب ميجويد بآن ثم كالذي يهدي بقرة ثم كبشا ثم دجاجة ثم بيضة پس تر با مند دوم مانند کسی است که تصدق ميکند گاوی را و مانند سيوم مانند کسی است که گوسفند ميدهد و رابع آنکه مرغ ميدهد و خامس آنکه بيضه ميدهد فاذا خرج الامام طووا صحفهم ويستمعون الذكر پس وقتی که برآيد امام برای خطبه ميپيچند فرشتها صحيفهای خود را و می شنوند ذکر يعنی خطبه را و ازين معنی ورغلانده مردم را که اقتدا بايشان کنند در خطبه را شنوند و ابن حجر باين معنی حديث مطابق ترجمه است بدانکه در شنيدن خطبه و خاموشی در آن اختلافست ميان ائمه امام ابو حنيفه گويد واجب است و ترک آن حرام لقوله تعالى واذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا مراد از قرآن در آيت خطبه است زيرا که مشتمل است بر آن و بثبوت پيوسته که نزول آن در خطبه بوده است و امر برای وجوب است تائيد ميکند آنرا احاديثی که صريح است در منع کلام و باطل بودن آن چنانچه در ابواب لاحقه معلوم شود و حديث اذا خرج الامام فلا صلوة ولا كلام نيز تائيد وجوب

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الحيض

يا زير کان آن که در فرج باشد مراد با زناندن از جماع است بجهة قول آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم امر کرده نشده ايد مگر باعتزال مجامعت اينها وقتيکه حايض شوند و امر نکرده است شما را ببرون آوردن اينها از خانها و اين اعتدال است ميان افراط يهود و تفريط نصاری که اينها جماع ميکنند و باک ندارند بحيض كذا ذكره البيضاوي ولا تقربوهن حتى يطهرن و نزديک نشويد زنان را تا آنکه پاک شوند تاکيد است مر حکم سابق را و بيان غايت آنست که پاکی جويند و غسل کنند بعد انقطاع فاذا تطهرن فاتوهن من حيث امركم الله و چون پاک شوند پس بيائيد اينها را بجماع از وجهی که فرموده است شما را خدا تعالى از حل سابق بنکاح و مهر يا از جائی که فرموده است يعنی از قبل و از جانب آن نه دبر ان الله يحب التوابين بدرستيکه خدا تعالى دوست ميدارد توبه کنندگان را و باز ماندگان را از آنچه خدا تعالى منع فرموده و يحب المتطهرين و دوست ميدارد پاکان را از لوث پليدی ظاهر و باطن

باب كيف كان بدء الحيض چگونه بود ابتدا حيض قديم است تکوين آن يا حادث است از زمان قريب وقول النبي صلى الله عليه وآله وسلم هذا شيء كتبه الله على بنات آدم اين حيض چيزيست که تقدير کرده است آن را خدا تعالى بر دختران آدم صلبی و غير صلبی و خالی نيست از آن عصری و قومی چنانچه موصولا بيايد وقال بعضهم و گفته است بعضی از ايشان چون عبد الله بن مسعود كان اول ما ارسل الحيض على بني اسرائيل بود نخستين ارسال حيض بر زنان قوم بنی اسرائيل بود که مردان و زنان ايشان در مساجد جمع می شدند و نماز ميکردند و نظر ميکردند مرد و زن پس فرستاد خدا تعالى بر زنان حيض و منع کرد ايشان را از در آمدن در مساجد چنانچه عبد الرزاق از ابن مسعود باسناد صحيح اخراج کرده و کذا الذهبی در تطبيق

امر میکند امام شافعی گوید مکروه است وامر را بر ندب حمل میکند از جهت ثبوت کلام در اثنای خطبه چنانکه معلوم شود و نیز اختلافست در حنفیه که مراد کلام الناس است نه تسبیح وتهلیل پیش بعضی همه مکروه است ودر بعضی کتب حنفیه واقع شده که نزاع در جواب موذن است سوای آن باتفاق حرام است وقول اول اصح است وابتدای حرمت صلوة وکلام نزد امام ابوحنیفه خروج امام است برای خطبه وصاحبین گویند حرمت نماز از وقت خروج امام است وکلام در وقت خطبه خواندن **باب** اذا رأى الامام رجلا جاء وهو يخطب امره ان يصلي ركعتين وقتی که دید امام مردی را که آمده وحال آنکه خطبه میخواند امر کرد آن مرد را اینکه بگزارد دو رکعت **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا حماد بن زيد عن عمرو بن دينار عن جابر بن عبد الله قال جاء رجل والنبي صلى الله عليه وسلم يخطب الناس يوم الجمعة گفت آمد مردی در حالی که پیغمبر خدا رحمت وسلامت حق بر او برسد خطبه میخواند مردمان را در روز جمعه فقال اصليت يا فلان پس فرمود آیا نماز کرده تو ای فلان فقال لا پس گفت که نی قال قم فاركع ركعتين فرمود برخیز ونماز کن دو رکعت **باب** من جاء والامام يخطب صلى ركعتين خفيفتين بیان حال کسی که آمد بجائی که امام خطبه میخواند نماز کرد دو رکعت سبک بکم کردن غیر واجب **حدثنا** علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان عن عمرو سمع جابرا قال دخل رجل يوم الجمعة والنبي صلى الله عليه وسلم يخطب فقال اصليت قال لا قال قم فصل ركعتين ترجمه در باب سابق معلوم شد واین حدیث بر ترجمه هر دو باب مناسب است **باب** رفع اليدين في الخطبة برداشتن دستها بدعا در خطبه **حدثنا** مسدد قال حدثنا حماد بن زيد عن عبد العزيز بن صهيب عن انس ح وعن يونس عن ثابت عن انس یعنی مسدد حدیث کرده بدو اسناد از انس بوساطت حماد بن زید وعبد العزیز و یونس وثابت از فتح الباری معلوم میشود که از یونس حماد روایت کرده نه مسدد قال بينما النبي صلى الله عليه وسلم يخطب يوم جمعة اذ قام رجل فقال يا رسول الله هلك الكراع هلك الشاء گفت انس در میان آنکه پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در حالی که خطبه میخواند روز جمعه ناگاه برخاست مردی پس گفت ای رسول خدا مردند اسپان ومردند بزها کراع بضم کاف وراء مهمله گله اسپان در اصل بمعنی پایه پایان انداز نوا است فادع الله ان يسقينا فمد يديه ودعا پس دعا کن خدا را اینکه آب دهد ما را پس دراز کرد آن حضرت هر دو دست خود ودعا کرد چون دراز کردن مستلزم برداشتن است همراه این جهت در حدیث باب لاحق که این حدیث جزوی از آنست بجای مد رفع واقع شده ترجمه موافق خواهد بود **باب** الاستسقاء في الخطبة يوم الجمعة در بیان استسقا در خطبه روز جمعه **حدثنا** ابراهيم بن المنذر قال حدثنا الوليد بن مسلم قال حدثنا ابو عمرو الاوزاعي قال حدثني اسحق بن عبد الله بن ابي طلحة عن انس بن مالك قال اصابت الناس سنة على عهد النبي صلى الله عليه وسلم گفت انس بن مالک رسید مردم را قحطی در زمان پیغمبر خدا فبينا النبي صلى الله عليه وسلم يخطب في يوم جمعة قام اعرابي فقال يا رسول الله هلك المال وجاع العيال پس در میان آنکه پیغمبر خدا خطبه میخواند در روز جمعه ایستاد اعرابی گفت ای رسول خدا هلاک شد مواشی وگرسنه شد عیال فادع الله لنا فرفع يديه پس دعا کن خدا را برای ما پس برداشت آنحضرت هر دو دست مبارک خود را وما نرى في السماء قزعة فوالذي نفسي بيده ما وضعها حتى ثار السحاب امثال الجبال وحال آنکه نمیدیدیم در آسمان پاره ابری پس سوگند کسی که ذات من بدست قدرت اوست فرو ننهاد آن حضرت دست را تا آنکه منتشر شد ابر مانند کوهها ثم لم ينزل عن منبره حتى رأيت المطر يتحادر على لحيته پس فرو نیامد از منبر تا آنکه دیدم باران را که میریزد بر ریش مبارک او فمطرنا يومنا ذلك ومن الغد ومن بعد الغد والذي يليه حتى الجمعة الاخرى پس باران داده شدیم آن روز وروز دوم وپس فردا آن روز ونزدیک متصل است آن را تا جمعه دیگر فقام ذلك الاعرابي او قال غيره پس ایستاد همان اعرابی یا گفت غیر او فقال يا رسول الله تهدم البناء وغرق المال فادع الله لنا

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الحيض

از ابن عباس روایت کرده که ابتدای حیض بر حوا بود بعد از آنکه فرود آمد از بهشت وزینت تقدیر دختران آدم دختران حوا اند **باب** الامر بالنفساء بضم نون وفتح فا وسین مهمله وما خذ النفس بفتح نون وضم آن وکسر فا بصیغه جمع مونث در حیض ونفاس هر دو مستعمل است ولیکن مشهور در حیض بفتح نون است وبقولی در حیض جز فتح نیست ودر اصل بمعنی خروج دم است وخون را نفس گویند یعنی باب امر کردن بحایض با دار زجعنی اعمال وقتیکه حایض شوند از اینجا معلوم شود که اطلاق نفسا بر حایض نیز آمده واین ترجمه در نسخه روایت ابی ذر وابی الوقت نیست وحدیث آینده ظاهرا مناسب است به دو باب **حدثنا** علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان بن عيينة قال سمعت عبد الرحمن بن القاسم بن محمد ابي بكر الصديق رضي الله عنه قال سمعت القاسم يقول سمعت عائشة تقول خرجنا لا نرى الا الحج شنید عبد الرحمن پدر خود قاسم را که میگفت شنیدم عائشه را که میگفت بر آمدیم ما از مدینه بسوی مکه بحالی که گمان نداشتیم مگر حج را عمره قصد نبود فلما كنا بسرف پس هرگاه شدیم نزدیک سرف بفتح مهمله وکسر را بعد از آن فا که جای است نزدیک مکه بر شش میل حضت فدخل علي رسول الله حایض شدم پس در آمد بر من پیغمبر خدا صلى الله عليه واله وسلم وانا ابكي بحالی که من گریه می کردم فقال ما لك انفست پس فرمود چیست مر ترا آیا حیض کردی تو قلت نعم گفتم آری قال ان هذا امر كتبه الله على بنات ادم فرمود تحقیق آن چیزیست که نوشته است آن را خدا تعالی در ازل بر دختران آدم فاقضي ما يقضي الحاج پس ادا کن از اعمال آنچه ادا می کنند حاجیان غیر ان لا تطوفي بالبيت جز آنکه طواف مکن به بیت الله قالت وضحى رسول الله گفت عائشه وقربانی کرد پیغمبر خدا صلى الله عليه واله وسلم عن نسائه بالبقر

فرفع يديه فقال اللهم حوالينا ولا علينا پس گفت ای رسول خدا شکست وریخت خانها وغرق شد مواشی پس دعا کن خدا را برای ما پس برداشت آن حضرت دستها را وگفت ای خدا باران بده براطراف ونازل مکن برما فما يشير بيده الى ناحية من السحاب الا انفرجت پس اشارت نمیکرد آن حضرت بدست خود بسوی طرفی از ابر مگر آنکه گشاده میشدی وصارت المدينة مثل الجوبة وگشت مدینه مانند فرجه که در کوه می باشد جوبه بفتح جیم وسکون واو وفتح موحده فرجه که در ابر وکوه میباشد مدور مانند سپر وسال الوادي قناة شهرا وسیلان کرد رود که قناتست یکماه قناة بفتح قاف ونون مخفف والف وتاء تانیث نام رودیست در مدینه مطهره غیر منصرف بدل از وادی ولم يجئ احد من ناحية الا حدث بالجود ونیامد هیچ کسی از جانبی مگر آنکه گفت بباران بسیار جود بفتح جیم وسکون واو ودال باران بسیار باب الانصات يوم الجمعة والامام يخطب بیان خاموش کردن روز جمعه در حالی که امام خطبه میخواند واذا قال لصاحبه انصت فقد لغا ووقتی که گفت مردی مریار خود را که سخن میکند خاموش شو پس لغو کرد در کلام لغو کلامی که آنرا اصلی نباشد واز اباطیل باشد یا غیر آن این کلام نیز داخل ترجمه است وجز حدیثی صحیح است وقال سلمان عن النبي صلى الله عليه وسلم ينصت اذا تكلم الامام گفت سلمان از پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی خاموش کند شنونده خطبه وقتی که خطبه خواند امام این حدیث را برای تائید وتقیید ترجمه آورده است حدثنا يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عقيل عن ابن شهاب قال اخبرني سعيد المسيب ان ابا هريرة اخبره ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا قلت لصاحبك يوم الجمعة انصت والامام يخطب فقد لغوت فرمود وقتی که گفتی تو مریار خود را روز جمعه خاموش کن در حالی که امام خطبه میخواند پس تحقیق لغو کردی گفته است نفطویه که لغو یعنی کلام ساقط است نضر بن شمیل گوید لغوت یعنی ضایع کردی ثواب خود را بعضی گویند معنی آنست که جمعه تو ظهر شد چنانکه امام احمد روایت کرده مرفوعا من قال لاخيه فقد تكلم ومن تكلم فلا جمعة له این نفی را باید بر نفی کمال حمل کنند وگرنه اجماعست برانکه درین وقت فرض همین جمعه است واین تنبیه است باولی بر اعلی یعنی هرگاه کلمه که امر معروفست اینحال دارد کلام بسیار بطریق اولی لغو خواهد بود وباین رفته اند جمهور علماء خطیب در وقتی که مشغول شود بانچه در خطبه بمشروع نیست تکلم را مانع نداشته اند باب الساعة التي في يوم الجمعة بیان ساعتی که مستجاب است در وی دعا در روز جمعه حدثنا عبد الله بن مسلمة عن مالك عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ذكر يوم الجمعة فقال فيه ساعة پیغمبر خدا ذکر کرد روز جمعه را پس فرمود در آن روز ساعتی است لا يوافقها عبد مسلم وهو قائم يصلي يسأل الله شيئا الا اعطاه اياه موافقت میکند یعنی در نمی یابد آن ساعت را هیچ بنده مسلمان در حالی که استاده است ودر حالی که نماز میکند وبجائی که سوال میکند خدا را چیزی که لایق اهل دین واسلام است مگر آنکه بدهد آن بنده را آن چیز واشار بيده يقللها واشارت کرد آن حضرت بدست خود در حالی که تقلیل میکند آن ساعت را یعنی آن ساعت بسیار اندک است وکوتاه بدانکه این ساعت باوقات مختلفه تعین یافته اصح وارجح از آن دو قول است یکی آنکه بعد از برآمدن امام بخطبه تا آخر شدن نماز دوم ساعت آخر روز جمعه در روز دوازده ساعت است تفصیل این اقوال با آثار مذکور است در شرح سفر السعادت اگر خواهی از آنجا بطلب باب اذا نفر الناس عن الامام في صلوة الجمعة فصلوة الامام ومن بقي جائزة وقتی که بگریختند مردم از اقتدای امام در نماز جمعه پس نماز امام وکسی که باقی مانده است از جماعه روا است یعنی نماز جمعه باطل نمی شود قسطلانی گوید ذکر نکرد مولف رح حدیثی که استدلال کرده شود بوی بر عدد اقل که منعقد شود بآن جمعه نیز اکه در معنی حدیثی بر شرط خود نیافته است حدثنا معاوية بن عمرو قال حدثنا زائدة عن حصين عن سالم بن ابي الجعد قال حدثنا جابر بن عبد الله قال بينما نحن نصلي مع النبي صلى الله عليه وسلم اذ اقبلت عير تحمل طعاما گفت جابر در میان آنکه ما نماز میگذاردیم با پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی ناگاه پیش آمد کاروان شتر که غله از شام آورده بود فالتفتوا اليها حتى ما بقي

وشيخ الاسلام — كتاب الحيض

... کاتبان است سنه یکصد ونود وهفت المهيج بدو جیم وتصغیر عبد الملك بن عبد العزيز ... از علماء مشهورین است سنه یکصد و... ... هشام بن یوسف را و کسی را که ... اخبرني هشام بن عروة عن عروة انه سئل اتخدمني الحائض پرسیده شد عروه که آیا خدمت ... او تدنو مني المرأة وهي جنب یا نزدیک شود ... مال که وی جنب است فقال عروة كل ذلك علي هين پس گفت عروه همه آنچه تو گفتی بر من آسان است وكل ذلك تخدمني وهر یک از ایشان خدمت ... وليس على احد في ذلك باس ونیست ... ... ابن ... عروه استدلال ... اخبرتني عائشة انها كانت ترجل ... خبر داد مرا عائشه که وی شانه می کرد پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم وهي حائض حال ... بودی رسول الله پیغمبر خدا صلى الله ... حينئذ مجاور في المسجد يدني لها ... معتکف بود در مسجد نزدیک میکرد برای ... خود را وهي في حجرتها در حالی که عائشه

مع النبي صلى الله عليه وسلم الا اثنا عشر رجلا پس متوجه شدند و رفتند مردم بسوی کاروان تا آنکه باقی نماند با آن حضرت مگر دوازده نفر عشره مبشره و بلال و ابن مسعود فنزلت هذه الآية واذا رأوا تجارة او لهوا انفضوا اليها وتركوك قائما وقتی که دیدند تجارتی یا لهوی گریختند بسوی آن و گذاشتند ترا استاده ثابت شده است از طرق دیگر که مسلم و غیر او وارند که گریختن مردم در اثنای خطبه بود و پس معنی فصلی که درین حدیث واقع شده محمول بر آنست که خطبه چون شرط نماز جمعه است گویا نماز است یا آنکه انتظار نماز حکم نماز دارد و بعضی گویند که آن حضرت دران ایام نماز پیش از خطبه میخواند مانند نماز عید و همین واقعه سبب تقدم خطبه شده است آورده است این قول را ابوداود در مراسیل پوشیده نماند که این حدیث صریح است در آنکه چهل نفر شرط جماعت جمعه نبوده است چنانکه شافعیه شرط کرده اند گفته چهل مرد آزاد که متوطن باشند در شهر جمعه که بر آیند از آنجا در صیف و شتا مگر برای حاجت شرط است برای فرضیت جمعه درین چهل کس اگر یکی از مقتدیان بفاتحه بسمله ضم نکند نماز جمعه باطل میشود و حجتی که بر این اشتراط آورده اند نیز قوتی ندارد و قسطلانی در استدلال برین معنی دو حدیث آورده نخستین حدیث کعب بن مالک است گفته است اول کسی که جمعه کرد با ما در مدینه اسعد بن زراره است پیش از قدوم آن حضرت در مدینه و ما چهل کس بوده ایم روایت کرده است آنرا بیهقی و غیر او و تصحیح نموده اند آنرا دیگر حدیث که هم بیهقی روایت کرده است که آن حضرت صلی الله علیه وسلم نماز جمعه کرد بمدینه و چهل مرد بودند درین جماعت پوشیده نماند که این هر دو حدیث دلالت بر اشتراط بر وجهی که شافعیه دارند نمیکند قسطلانی گوید اصحاب ما در توجیه استدلال چنین تقریر کرده اند که امت اجماع کرده اند بر اشتراط عدد پس صحیح نباشد جمعه مگر بعددی که از جانب شارع معلوم شده باشد و عدد چهل خود معلوم شده و نیز ثابت شد که آن حضرت فرموده صلوا كما رأيتموني اصلي یعنی نماز گذارید چنانکه دیدید مرا که نماز میگذارم و ثابت نشده است نماز آنحضرت در جمعه بکمتر از چهل پس بکمتر از آن روا نباشد انتهی پوشیده نماند که از این دو حدیث معلوم میشود آنکه بحسب اتفاق بچهل کس این جماعت منعقد شده بود و آنکه بکمتر از آن روا نیست چنانکه معنی شرط است بهیچ وجه معلوم نمیشود و نیز حدیث صلوا كما رأيتموني اصلي باتفاق در جمیع احکام مندوبه و واجبه صادر شده چنانکه گذشته پس دلالت آن بر وجوب بعضی از آن احکام و دون بعضی قطعی چگونه تواند بود تا دلیل برین مدعا شود و آنکه گفته که اتفاق کرده اند بر اشتراط عدد الخ گوئیم آری عدد شرط است یعنی آنکه این نماز با جماع گذارند و جمع و اجتماع صادق است از سه عدد تا غیر متناهی و درین معنی خفائی نیست تا تعیین آن ضرور باشد و بهمین حدیث مذکور در باب ظاهر شد که بدوازده نفر که مانده بودند نماز امام و کسی که باقی مانده بود تمام شد

باب الصلوة بعد الجمعة وقبلها

در بیان نماز راتبه بعد از جمعه و پیش از آن تقدیم کرد بعد را بر قبل با آنکه عادت بر خلاف آنست از آنکه حدیث صریح در نماز بعد جمعه است نه در قبل و چون جمعه قایم مقام ظهر است نماز قبل بقیاس ظهر گذاشته است حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي قبل الظهر ركعتين وبعدها ركعتين بود آنحضرت که میگذارد پیش از فرض ظهر دو رکعت و پس از آن دو رکعت و در گذاردن چهار رکعت پیش از ظهر نیز احادیث آمده که دلایل امام ابو حنیفه است ترمذی و نسائی از عائشه و مسلم و ابوداود و ترمذی و نسائی از ام حبیبه آورده اند که آنحضرت فرمود که کسی بگذارد دوازده رکعت سنت و در روایتی دوازده رکعت تطوع غیر فریضه بنا کند او را خدا خانه در بهشت و زیاده کرده ترمذی تفصیل را که چهار رکعت پیش از ظهر و دو رکعت بعد از وی و دو رکعت بعد از مغرب و دو رکعت بعد از عشا و دو رکعت پیش از فجر اگرچه ترمذی حدیث عائشه را غریب گفته و سخن کرده در بعضی رجال آن لیکن حدیث ام حبیبه که گفته اند رواه الجماعة غیر البخاری شاهد اصل حدیث و صحت آنست و نیز ترمذی از عاصم بن ضمره از امیر المؤمنین علی بن ابی طالب رضی الله عنه آورده که میگفت میگذارد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم پیش از ظهر چهار رکعت و بعد از وی دو رکعت و گفته که درین باب حدیث علی حسن است و همین است عمل اکثر اهل علم از اصحاب پیغمبر و تابعین که بعد از ایشانند و همین است قول سفیان ثوری و ابن مبارک و اسحق و دلیل مذهب امام شافعی که پیش از ظهر دو رکعت راتبه گفته همین حدیث ابن عمر است که مولف آورده حنفیه در تطبیق این

حدیث کرد او را که عائشه حدیث کرد آن را که پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم كان يتكى في حجري وانا حائض بود که تکیه میکرد در کنار من و من حائض می بودم ثم يقرأ القرآن پس تر می خواند قرآن را در آن حال.

باب من سمى النفاس حيضا

کسیکه نام کرد نفاس را که اصل است در تعبیر از دم خارج حیض مطابق تعبیر ام سلمه است در حدیث خون معتاد خود را که بحسب اصل لغت معبر بنفاس بود تعبیر کرد بحیض یا مراد کسی که نام کند نفاس حیض را و اطلاق کند بر آن چنانچه اطلاق کرد آنحضرت درین حدیث حدثنا المكي ابن ابراهيم قال حدثنا هشام دستوائی عن يحيى بن ابي كثير عن ابي سلمة بن عبد الرحمن ابن عوف ان زينب بنت ام سلمة صحابیه است حدثته ان ام سلمة حدثتها زینب دختر ام المؤمنین ام سلمه حدیث کرد ابو سلمه را که ام سلمه حدیث کرد او را ابو سلمه پسر ابو سلمه پسر ام سلمه است قالت بينا انا مع النبي صلى الله عليه وآله وسلم مضطجعة في خميصة اذ حضت گفت ام سلمه در اثنا آنکه من با پیغمبر خدا دراز کشیده بودم در چادری ناگاه حائض شدم خمیصه چادر سیاه مربع که او را دو علم باشد فانسللت پس بیرون کشیدم خود را از آن چادر بجهة کراهت مضاجعت بایحال با آن حضرت و خوف تلوث جامه شریف وی فاخذت ثياب حيضتي پس گرفتم جامه های که می پوشیدم آن را در حالت حیض حیضه بکسر حا کذا في نسخة الشيخ جامه که زنان بر آن باشد و بفتح حا نیز مرویست بمعنی یکبار حیض و غالب اول است روایة و معنی فقال انفست بفتح نون كذا في نسخة الشيخ پس فرمود آنحضرت آیا حائض شدی قلت نعم گفتم آری فدعاني فاضطجعت معه في الخميلة پس خواند مرا پس خفتم با آن حضرت دران چادر خمیله بمعنی جامه که او را پرز باشد ارشاد است بجواز خواب با حائض در یک جامه و دیگر ها در چنانکه در مابعد مذکور شود

باب مباشرة الحائض

اختلاط نمودن مرد و پیوستن بدن وی بدن حائض نه بمعنی جماع که ظاهر الحدیث است حدثنا قبيصة ابو عامر کوفی قال حدثنا سفيان ثوری عن منصور بن معتمر عن ابراهيم نخعی عن الاسود بن يزيد عن عائشة قالت كنت اغتسل انا والنبي گفت عائشه بودم که غسل میکردم من و پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم من اناء واحد از یک آوند كلانا جنب هر دو جنب بودیم شرح این در کتاب الغسل گذشت وكان يامرني فاتزر میفرمود آنحضرت که ببندم ازار می پوشیدم و بیاشرني وانا حائض پس می بود میرسانید بدن شریف را ببدن من و من حائض می بودم و از این حدیث معلوم میشود که استمتاع بحیض در میان ناف تا زانو حرام است و جمهور نیز چنین اند و عموم منع ما تحت الازار مذهب امام ابو حنیفه

اسماء الرجال

و در حدیث گفته اند که آن حضرت صلی الله علیه وسلم این چهار رکعت را در خانه میگذارد و بعد از آنکه بمسجد می آمد دو رکعت نماز میگذارد در تحیة المسجد است ابن عمر همین دو رکعت را میدید و گمان نبرد که راتبه ظهر است انچهار رکعت در درون خانه عایشه و ام حبیبه مطلع بودند والله اعلم

انتهی المنقول من شرح سفر السعادت وبعد المغرب رکعتین فی بیته ومیگذارد بعد از فرض مغرب دو رکعت در خانه وبعد العشاء

رکعتین وبعد از فرض عشا دو رکعت وکان لایصلی بعد الجمعة حتے ینصرف فیصلی رکعتین وبود آنحضرت که نمیگذارد بعد از

نماز جمعه تا آنکه بر میگشت بخانه پس میگذارد دو رکعت و در صحت مسجد نمیگذارد تا کسی توهم نکند که آن دو رکعتی است که از نماز جمعه یا ظهر ساقط

شده یا آنکه نماز نفل در خانه بهتر است باآنکه جمعی از محدثین نماز پیش از جمعه را مباغما انکار کرده اند و در نماز بعد از جمعه اختلاف است که دو رکعت

بود یا چهار یا شش در چهار رکعت احادیث صحیح واقع شده و گویا نزد مولف رح بشرطی که دار ثابت نشده و در بعض فرا ... عادت میگوید بعد از

جمعه چون بمنزل باز گشتی چهار رکعت نماز بگذاردی و اگر در مسجد گذاردی دو رکعت گذاردی و میفرمود من کان منکم مصلیا بعد الجمعة فلیصل

بعدها اربعا کسی که باشد از شما نماز گذار بعد از نماز جمعه پس گو بگذارد چهار رکعت اما شش رکعت ابوداود و ترمذی از عطا آورده که دید ابن

عمر را که گذارد و بعد از جمعه در مسجد دو رکعت بیشتر گذارد و بعد از آن چهار رکعت ترمذی گوید که روایت کرده شده است از علی بن ابی طالب

رضی الله عنه که وی امر میکرد بگذاردن دو رکعت بعد جمعه بیشتر چهار رکعت و سنت بعد از جمعه چهار است نزد امام ابی حنیفه و نزد صاحبین شش

رکعت است اول چهار بعد از آن دو رکعت اما نماز پیش از جمعه نیز ثابت شده است ترمذی در جامع خود بابی عقد کرده است بعنوان باب

الصلوة قبل الجمعة وبعدها و گفته است که روایت کرده شده است از ابن مسعود که می گذارد پیش از جمعه چهار رکعت و بعد از جمعه چهار رکعت

و گفته که سفیان ثوری و عبدالله بن المبارک بمذهب ابن مسعود رفته اند انتهی **باب قول الله عز وجل فاذا قضیت الصلوة**

فانتشروا فی الارض وابتغوا من فضل الله در بیان فرموده خدای قوی و بزرگ پس وقتی که ادا کرده شود نماز پس بگردید

در زمین و طلب کنید از فضل خدا امر برای استحباب است یعنی معاش دنیا اگر محتاج بآن باشید بعد از فراغ از نماز طلب کنید که سنت است

و از بعضی سلف منقول است کسی که بعد از نماز جمعه بیع و شرا کند برکت دهد او را حق تعالی جل شانه هفتاد بار و روایت است از ابی هریره مرفوعا

که مراد طلب امور دنیوی نیست بلکه عیادت بیمار و حضور جنازه و زیارت برادر حقانی است **حدثنا** سعید بن ابی مریم

قال حدثنا ابو غسان قال حدثنی ابو حازم عن سهل بن سعد قال کانت فینا امرأة تجعل علی اربعاء

فی مزرعة لها سلقا گفت سهل بود زنی در میان راه ما که میکرد بر جویهای که در کشت زار مزرعه ابود گزر و چغندر را اربعا جمع ربیع است

چنانکه اصباح جمع نصیب بمعنی جوی خورد مزرعه بفتح را و کسر و ضم نیز خوانده اند سلق بکسر سین و سکون لام و قاف فکانت اذا کان

یوم الجمعة تنزع اصول السلق فتجعله فی قدر پس بود وقتی که بودی روز جمعه میکند بیخهای سلق را پس میکرد آنرا در دیگ

ثم تجعل علیه قبضة من شعیر تطحنها بیستر میکرد بر آن سلق مشتی از جو در آنحال که سائیده بود آنرا فتکون اصول السلق عرقه

پس می بود بیخهای سلق بجای گوشت عرقه بفتح عین مهمله و سکون را و فتح قاف گوشتی که بر استخوان میباشد و در روایتی چنانکه در سیوطی

و فتح الباری است غرقه بفتح غین معجمه و کسر را و بعد او قاف و تاء تانیث و معنی آنکه آنقدر را از آرد جو شوربا میکرد که بالای سلقها میبود

و سلقهای در آن غرقه میبودند و کنا ننصرف من صلوة الجمعة فنسلم علیها و بودیم ما که بر گشتیم از نماز جمعه پس سلام میکردیم

بر آن زن فتقرب ذلک الطعام الینا فنلعقه پس می آورد آن طعام را پیش ما پس ما میسیدیم و میخوردیم آنرا وکنا نتمنی

یوم الجمعة لطعامها و بودیم ما آرزو میکردیم طعام او را روز جمعه یعنی انا آرزو که از وجه حلال و کد یمین بود و بکمال مهربانی و تعظیم

و آرزوی محبت دینی دعوت میکرد آن زن ایشانرا و برای تشخیص خاطر او اجابت میکردند ... بثواب جمیل میرسیدند و ...

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الحیض

بسوی من که در حجره می بودم و حال آنکه خود معتکف می بود

فاغسله وانا حائض پس می شستم سر او را و حال آنکه من حایض می بودم از اینجا معلوم شود که مباشرت

اعضاء حایض درست است **حدثنا** اسمعیل

بن خلیل بخاء معجمه ابو عبدالله خزاز بمهمله و معجمه و ثانی مشدد کوفی سنه دو صد و بست و پنج قال اخبرنا علی بن

مسهر بضم میم و سکون مهمله و کسر ها قرشی کوفی سنه یک صد و هشتاد و نه قال اخبرنا ابو اسحاق سلیمان بن

فیروز تابعی سنه یکصد و چهل و یک هو الشیبانی بفتح شین معجمه و زیادت لفظ هو ظاهرا برای تنبیه است

بر آنکه از مولف است نه از علی راوی عن عبدالرحمن بن الاسود تابعی سنه نود و نه عن ابیه اسود بن

یزید نخعی عن عائشة رضی الله عنها قالت کانت

احدانا اذا کانت حائضا فاراد رسول الله

گفت عایشه بود یکی از ما زنان پیغمبر وقتی که حایض میشد پس قصد کردی پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم

ان یباشرها امرها ان تتزر فی فور حیضتها مباشرت آن را امر کردی او را که ازار بپوشد در ابتدای جوشش

حیض خود بپیش از آنکه فرو نشیند شدت ثم یباشرها بعد مباشرت و ملاعبت می کرد آنرا با در برابر ازار قالت

وایکم یملک اربه گفت عایشه کدام یکی از شما مالک است حاجت خود را و ضبط میتواند کرد از جماع نزد شورش شهوة

از ملاعبت کما کان النبی چنانکه بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم یملک اربه مالک و قادر می بود حاجت

خود را و مغلوب هوا نمی گشت با وجود آن از مباشرت فوق الازار تحاشی نمود بجهت تشریع و تحدید برای غیر خود

ارب بکسر همزه و سکون مهمله عضو استمتاع و حاجت بفتحتین نیز آمده تابعه متابعت کرد علی بن مسهر را در روایة این

حدیث خالد بن عبدالله واسطی سنه یکصد و هشتاد و دو و این تعلیق است از مولف زیرا چه نیافته زمان او را و جریر بن عبدالحمید کوفی ثم الرازی سنه یکصد و هشتاد

و هفت عن الشیبانی ابی اسحق **حدثنا**

ابو النعمان محمد بن فضل سدوسی معروف بعارم قال

حدثنا عبدالواحد بن زیاد بصری قال حدثنا الشیبانی

ابو اسحق قال حدثنا عبدالله بن شداد بن

اسامة لیثی سنه هشتاد ... قال سمعت

میمونة ام المؤمنین قالت کان رسول الله

یعنی چنین باشد با آرزوی جمعه میکردیم که کی برسد تا طعام او بخوریم و باین ثواب ها برسیم **حدثنا** عبد الله بن مسلمة قال حدثنا ابن ابی حازم عن ابیه عن سهل بن سعد بهذا یعنی باین حدیث مذکور وقال ما کنا نقیل ولا نتغدی الا بعد الجمعة و زیاده کرد بران این را که گفت نبودیم ما که قیلوله کنیم و طعام روزانه میخوردیم مگر بعد از نماز جمعه

باب القائلة بعد الجمعة در بیان خواب که معتاد نیم روز است بعد از نماز جمعه و قائله بمعنی قیلوله است **حدثنا** محمد بن عقبة الشيباني قال حدثنا ابو اسحق الفزاري عن حميد عن انس قال كنا نبكر الى الجمعة ثم نقيل روایت کرده حمید از انس بن مالک که گفت بودیم ما که پگاه میرفتیم بنماز جمعه پس از آن بعد از نماز جمعه خواب میکردیم **حدثنا** سعيد بن ابي مريم قال حدثنا ابو غسان قال حدثني ابو حازم عن سهل بن سعد قال كنا نصلي مع النبي صلى الله عليه وسلم الجمعة ثم تكون القائلة گفت سهل بن سعد بودیم ما نماز میکردیم با پیغمبر خدا رحمت کنا خدا بروی جمعه را پس تر میبود قیلوله

بسم الله الرحمن الرحيم **باب** صلوة الخوف در بیان نماز که وقت ترسیدن دشمن و مقابله او کنند و این صلوة الخوف بانحاء شتی و انواع مختلف نقل کرده اند از انجمله انیست که آیه کریمه بدان اشارت میکند و قول الله عز وجل و بیان فرموده خدای قوی و بزرگ واذا ضربتم في الارض وقتی که راه روید در زمین یعنی از خانها برآمده باشید فليس عليكم جناح ان تقصروا من الصلوة پس نیست بر شما گناهی اینکه کم کنید از نماز شافعیه که قائلند بجواز قصر و اباحت آن در سفر نه بوجوب قصر چنانکه حنفیه گویند باین آیه استدلال کرده اند که نفی حرج دلالت میکند بر اباحت حنفیه در ابطال این دلیل گفته اند که قصر محتمل است که بحسب اوصاف باشد از ترک قیام و قعود در ترک سجود و رکوع با یما از جهت ترس دشمنان چنانکه تعلیق قصر بخوف فتنه کفار دلالت بر آن دارد و قصر در سفر باجماع متعلق بنفس سفر است ترس دشمن دران شرط نیست و قصر اوصاف را نیز و فتنه ما نیز مباح میگوئیم و نیز میگویند که اکثر سلف بر آنند که این آیت در صلوة خوف واقع شده چنانکه آیه که متصل این آیت است بیان آن میکند و لهذا مولف رح این آیات را در ترجمه باب صلوة الخوف آورده و از ابن عمر پرسیدند که ما قصر صلوة خوف در قرآن می یابیم و نمی یابیم قصر صلوة مسافر را ابن عمر گفت یا یافتیم پیغمبر خود را که در سفر قصر میکرد ما نیز میکنیم از اینجا معلوم شد که این تعلیق بقصر نماز سفر ندارد و حنفیه بعد از تضعیف این استدلال حجت آورده اند این دو حدیث نخست حدیث عایشه که شیخین متفق اند در اخراج آن که اول نماز که فرض کرده شد دو رکعت است مقرر داشته شد در سفر همانرا و در حضر زیادت کرده شد و این حدیث صریح است که نماز سفر مقصور نیست دیگر قول عمر رضی الله عنه که روایت کرده آنرا نسائی و ابن ماجه و ابن حبان صلوة السفر ركعتين تام غير قصر على لسان نبيكم و پوشیده نیست که در برابر این تنصیصها عمل بمحتمل مرجوح آیه کردن درست نخواهد بود ان خفتم ان يفتنكم الذين كفروا اگر بترسید این را که مبتلا سازند شما را احتمال حمله بیکباره آنانکه کفر ورزیده اند ان الكافرين كانوا لكم عدوا مبينا تحقیق کافران هستند برای شما دشمن ظاهر واذا كنت فيهم فاقمت لهم الصلوة و وقتی که باشی تو در میان ایشان ای پیغمبر خدا پس اقامت کنی مر ایشانرا نماز خوف یعنی تعلیم کنی احکام و طریق ادای آنرا فلتقم طائفة منهم معك پس گو بایستند جمعی از ایشان با تو تمامی آیت انیست وليأخذوا اسلحتهم و گو بگیرند با خود با جماعت استاده ای در نماز سلاحهای خود را از برای احتیاط و دور بینی فاذا سجدوا فليكونوا من ورائكم پس وقتیکه سجده کردند یعنی یک رکعت گذاردند پس گو باشند از ایشان از پس شما برای نگهبانی شما از فتنه کافران ولتأت طائفة اخرى لم يصلوا فليصلوا معك و گو بیاید طایفه دیگر که نماز نکرده اند پس نماز گذارند با تو وليأخذوا حذرهم واسلحتهم و گو بگیرند دور بینی و آگهی خود را و سلاحهای خود را عطف سلاح را با اسلحه یکجا کرده اشارت بآنکه احتیاط و آگاهی از قبیل سلاح است و از لوازم حرب که غازیان در دفع اعدا استعمال آن کنند ود الذين كفروا لو تغفلون عن اسلحتكم وامتعتكم فيميلون عليكم ميلة واحدة دوست دارند آنکسانیکه کفر ورزیدند اگر غافل شوید از اسلحه و متاعهای خود پس حمله کنند بر شما یکباره و قتال پس نا غافل باشید و لا جناح

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الحيض

صوم را تخصیص و وجه بودن ترک آن تعبد محض برخلاف قیاس زیرا که طهارت شرط نیست دران بخلاف نماز که چون طهارت شرط است ترک آن ظاهر شد کذا قالوا و غالب انست که علاوه ذکر صلوة درینجا بجهت ذکر آنست بباب علیحده لا تقضی الحائض الصلوة باعتبار اتیان آن بحکم عدم وجوب ادا و قضا بر حایض بخلاف صوم والله اعلم **حدثنا** سعيد بن ابي مريم حکم بن محمد بن سالم مصری ملاقات کرده او را بخاری و روایت دارند ازوی مسلم و اصحاب سنن بواسطه قال اخبرنا محمد بن جعفر بن ابی کثیر الانصاری قال اخبرنی زید هو ابن اسلم ابو اسامة عن عياض بکسر مهمله و خفت تحتیه و معجمه بن عبد الله بن سعد بن ابی شرح عامری عن ابي سعيد الخدري رضي الله عنه قال خرج رسول الله گفت ابو سعید بیرون آمد پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم في اضحى در روز عید اضحی بفتح همزه و سکون معجمه جمع اضحاة است در اصل نام گوسفندی است که قربانی کرده شود و بروز نحر نیز اطلاق کنند او فطر یا روز عید فطر شک راوی است الى المصلى بسوی عیدگاه پس وعظ کرد مردم را و امر کرد ایشان را بصدقه فمر على النساء پس گذشت آنحضرت بر جماعه زنان و اینها نیز دران وقت برخصت شرعی بعیدگاه میرفتند چنانچه بیاید فقال پس فرمود یا معشر النساء تصدقن ای گروه زنان صدقه دهید در راه خدا فانی اريتكن بضم همزه و کسر را اكثر اهل النار پس بدرستیکه من نموده شده ام در شب اسرا یا بکشف و عیان یا دانانیده شده ام شما را بیشتر اهل دوزخ نسبت مردان فقلن وبم پس گفتند زنان بچه سبب ما بیشتر اهل دوزخ باشند یا رسول الله قال تكثرن اللعن فرمود سبب این است که بسیار میکنید لعنت را و جاری میشود چنین الفاظ در کلام اکثر بر زبانهای شما از اینجا معلوم شود که اکثار لعن شیمه ذمیمه و کار زنان است و چگونه خوش باشد که بر زبان را بفحش و بدگوئی آلوده کنند حاصل وقت جز بطالت و بدعت و عادت بد

علیکم ان کان بکم اذی من مطر او کنتم مرضی ان تضعوا اسلحتکم گناه نیست بر شما اگر باشد بشما آزاری از باران یا باشید شما بیمار
بگرانی کنند برداشتن اسلحه بر شما اینکه بگذارید سلاح های خود را وخذوا حذرکم و بگیرید سلاح و دوربینی را آگاهی و غافل نشوید از حال آنها
معلوم شد که برداشتن اسلحه از واجبات نبوده است و دوربینی از واجبات است ان الله اعد للکافرین عذابا مهینا بتحقیق
خدا آماده کرده است مر کافران را عذابی خوار کننده ایشان بنصرت مسلمانان و مقهوری کافران **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا
شعیب عن الزهري قال سالته هل صلی النبي گفت شعیب پرسیدم زهری را آیا گذارده است پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم
یعنی صلوة الخوف میخواهد نماز خوف را فقال اخبرني سالم ان عبد الله ابن عمر قال غزوت مع النبي پس گفت زهری
خبر داد مرا سالم که ابن عمر گفته غزا کردم با پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قبل نجد فوازینا العدو فصاففنا لهم
جانب نجد پس مقابله کردیم دشمن را پس صف بستیم مر ایشان را نجد یعنی زمین بلند است از عرب و آن از تهامه تا عراق است و این غزوه
ذات الرقاع است که در زمین غطفان رو داده بود و اول صلوة خوف درین غزوه گذارده اند فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم
یصلی لنا فقامت طائفة معه و اقبلت طائفة علی العدو پس ایستاد پیغمبر خدا در حالی که نماز میکند برای ما و ایستادند طایفه با آن
حضرت و روی کردند طایفه با بر روی دشمن فرکع رسول الله صلی الله علیه وسلم بمن معه و سجد سجدتین پس گذارد رکعتی
پیغمبر خدا با جمعی که همراه آن حضرت بودند و دو سجده کرد یعنی رکعت تمام کرد ثم انصرفوا مکان الطائفة التي لم تصل پس رفتند
این جماعه بجای طایفه که نماز نگذارده بودند فجاؤا فرکع رسول الله صلی الله علیه وسلم بهم رکعة وسجد سجدتین پس آمدند
آن طایفه و رکوع کرد پیغمبر خدا با ایشان رکعتی و سجده کرد دو سجده ثم سلم پس سلام داد آن حضرت فقام کل واحد منهم فرکع لنفسه
رکعة وسجد سجدتین پس ایستاد هر واحدی ازین دو طایفه پس رکوع کرد برای خود و دو سجده کرد صورتش اینست که این طایفه اخیر
یکرکعت کرده بجای آن طایفه که یکرکعت گذارده مقابل دشمن استادند رفتند و آنها آمده یکرکعت دیگر گذاردند و صورتی که در کتب حنفیه از هدایه و غیرها
همین است **باب** صلوة الخوف رجالا و رکبانا بیان نماز خوف که گنجایش از اسپ فرود آمدن نباشد و صف بستن جدا نماز کردن
بجماعت میسر نبود هر صف جنگ پیاده و سوار نماز کنند تنها تنها و رکوع و سجود با یما ادا کنند خواه رو بقبله بود یا نه راجل قایم یعنی رجالا
که در عنوان واقع شده جمع راجل است بمعنی قایم **حدثنا** سعید بن یحیی بن سعید القرشي قال حدثني ابي قال حدثنا
ابن جریج عن موسی بن عقبة عن نافع عن ابن عمر نحوا من قول مجاهد اذا اختلطوا قیاما روایت کرده نافع از ابن عمر مانند قول
مجاهد که از رای خود گفته وقتی که در هم شوند مسلمانان با کفار در محاربه نماز کنند در حالی که استاده اند برپای خود یعنی برای رکوع و سجود باشارت
اکتفا کنند وزاد ابن عمر عن النبي صلی الله علیه وسلم وان کانوا اکثر من ذلک فلیصلوا قیاما و رکبانا
و زیاده کرده است ابن عمر از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم و اگر باشند بیشتر از آن یعنی در حالت سخت تر از اختلاط که ترس بیشتر باشد و در مقاتله
و مضاربت باشند پس نماز کنند بر پا استاده و سوار بر دواب خواه رو بقبله باشند یا نه کرمانی تقریر معنی این کلام چنین کرده که نافع از ابن عمر مانند
قول مجاهد که هم از ابن عمر روایت کرده است یعنی آن چنانکه مجاهد موقوف بر ابن عمر آورده نافع نیز موقوف بر ابن عمر ایراد کرده و زیاده کرده است
نافع بر روایت مجاهد وقت دیگر که گفت ابن عمر از پیغمبر خدا یعنی رفع کرده است فاعل زاد نافع است و فعل ابن عمر که قال باشد مقدر است و مجموع
مفعول زاد است **باب** یحرس بعضهم بعضا في صلوة الخوف پاس میدارند بعضی مردم بعضی دیگر را در نماز خوف **حدثنا**
حیوة بن شریح قال حدثنا محمد بن حرب عن الزبیدي عن الزهري عن عبید الله بن عبد الله بن عتبة عن ابن عباس
قال قام النبي صلی الله علیه وسلم وقام الناس معه گفت ابن عباس ایستاد آن حضرت برای نماز و ایستادند مردم با وے

اسماء الرجال

باب

الجزء الثالث شیخ الاسلام | کتاب الحیض

ابعاد از رحمت خاص و مقام قرب نیز آمده و این مخصوص
کافران است بلکه بر غیر آن نیز بقصد تغلیظ و تشدید آمده
بالجمله صلاح حال مسلمانان بر گویی و کم گویی پوشیده نیست
واسد الهادی و تکفرن العشیر و کفران نعمت میکنند
شوهران را اگر صد ناز و نعمت دیده باشند بیک تقصیر
میگویند هرگز از تو روی نیکی ندیده ام ما رایت من ناقصات
عقل و دین اذهب للب الرجل الحازم بحاء مهمله و معجمه
من احدکن ندیده ام هیچ یکی از ناقصات عقل و دین برنده
تر در ربانیده تر مر عقل خالص مرد ضابط و هوشیار را از یکی از
شما زنان الحجله هم از مکملات و مقویات حجاب است و
مقصود از آن استجاب اذهاب عقل مرد دانا با صفت
نقصان عقل و دین اینها هست نه آنکه در واقع ناقصات
عقل و دین سوای این فرقه باشند که درین صفت از آنها
بایشان رسد قلن وما نقصان دیننا وعقلنا گفتند
زنان و چیست نقصان دین ما و عقل ما یا رسول الله
قال الیس شهادة المراة مثل نصف شهادة
الرجل فرمود آیا نیست گواهی زن در شرع مانند نیمه گواهی
مرد که دو زن بجای یک مرد است قلن بلی گفتند آری
همچنان است قال فذلک من نقصان عقلها
فرمود پس اینکه ناشی از کمی عقل اوست که آن قدر
قوت حفظ و تحمل شهادت ندارد که مرد دارد قال
بهتر فرمود الیس اذا حاضت لم تصل ولم تصم
آیا نیست که چون حایض شود زن نماز نمیکند و روزه
نمیدارد قلن بلی گفتند آری همچنین هست قال

فكبر وكبروا معه وركع وركع ناس منهم پس تکبیر گفت آن حضرت وتکبیر گفتند مردم باوی ورکوع کرد ورکوع کردند مردم اتاهما
ثم سجد وسجدوا معه وسجده کرد آنحضرت وسجده کردند مردم بوی ثم قام للثانية فقام الذين سجدوا وحرسوا اخوانهم
پستر استاد آنحضرت برای رکعت دوم واستادند آن کسانیکه سجده کرده بودند با آنحضرت مقابل دشمن وپاس داشتند برادران خود را واتت
الطايفة الاخرى فركعوا وسجدوا معه وآمدند جمعی دیگر که پاس داشته بودند پس رکوع کردند وسجود کردند با آن حضرت والنا
كلهم في صلوة ولكن يحرس بعضهم بعضا ومردم همه در نماز ند ولیکن پاس میدارند بعضی از ایشان بعضی را ظاهر این حدیث
آنست که هر طایفه یکرکعت کرد وبس ومسلم وابو داؤد ونسائی آورده اند از مجاهد از ابن عباس گفت فرض کرد خدا نماز را بر زبان پیغمبر شما در حضر
چهار رکعت ودر سفر دو رکعت ودر وقت خوف یکرکعت وجمهور بر آنند که قصر خوف قصر هیئت وصفت است نه قصر عدد ودرین حدیث مراد آنست
که یکرکعت با آن حضرت ورکعتی دیگر تنها گذارد ند بقیاس گذاشته است این جزو را وحدیث مجاهد را نیز مثل این تاویل کرده اند اگرچه بلفظ فرض
ومقابله باوی دیگر را بمعنی مذکور ابا دارد انان **باب** الصلوة عند مناهضة الحصون ولقاء العدو در بیان نماز وقت امکان
فتح قلعه وغلبه ظن بر قدرت فتح آن ونزد ملاقات دشمن مناهضه بر وزن مقاتله بها وضاد معجمه است وقال الاوزاعي ان كان تهيأ ع
الفتح ولم يقدروا على الصلوة صلوا ايماء كل امرئ لنفسه گفت اوزاعی اگر آماده شده باشد فتح وقدرت نیابند بر نماز نماز گذارند
باشارت هر مردی برای خود وان لم يقدروا على الايماء اخروا الصلوة حتى ينكشف القتال او يامنوا فيصلوا ركعتين
واگر قدرت نیابند بر اشارت ودر عین روبرو باشند تاخیر کنند نماز را تا آنکه دور شود قتال یا ایمن شوند ولبعضی از اهل محاربه وبدانند که
دشمنان حمله بقتال نخواهند کرد پس بگذارند دو رکعت فان لم يقدروا صلوا ركعة وسجدتين واگر قدرت نیابند گذاردن دو رکعت
را بگذارند یکرکعت ودو سجده چنانکه معلوم شده فان لم يقدروا فلا يجزيهم التكبير ويؤخروها حتى يامنوا پس اگر قدرت نیابند
برین طریق نماز پس روا نیست ایشانرا تکبیر نماز گفتن یعنی ادای نماز کردن وتاخیر کنند نماز را تا ایمن شوند از دشمنان وبه قال مكحول
وباین گفته است مکحول که از کبار تابعین است وقال انس بن مالك حضرت عند مناهضة حصن تستر عند اضاءة الفجر وگفت انس
حاضر شدم نزد غلبه فتح قلعه تستر در خلافت عمر رضی الله عنه نزد روشنی صبح تستر بدو تاء مثناة اول مضموم وثانی مفتوح ودر میان سین مهمله
وآخر راء است شهریست از اهواز آنجاست سهل تستری فتح شده در سال بیستم در زمان خلافت عمر واشتد اشتعال القتال فلم
يقدروا على الصلوة سخت شد گرمی آتش جنگ پس قدرت نیافتند مسلمانان بر نماز صبح فلم نصل الا بعد ارتفاع النهار
پس نماز نگذاردیم مگر بعد از بلند شدن روز فصليناها ونحن مع ابي موسى ففتح لنا پس گذاردیم ما نماز صبح را با موسی اشعری
پس فتح شد برای ما حصن وقال انس بن مالك وما يسرني بتلك الصلوة الدنيا وما فيها وگفت انس خوش نمیکند مرا به
آن نماز که نتوانسته ام گذاردن دنیا ومتاعی که در آنست **حدثنا** يحيى بن جعفر البخاري قال حدثنا وكيع عن علي بن
المبارك عن يحيى بن ابي كثير عن ابي سلمة عن جابر بن عبد الله قال جاء عمر يوم الخندق گفت آمد عمر روز غزوه خندق
فجعل يسب كفار قريش ويقول يا رسول الله ما صليت العصر حتى كادت الشمس ان تغيب پس گشت عمر که دشنام
میکرد کافران قریش را ومی گفت ای رسول خدا نگذارده ام نماز عصر را تا آنکه نزدیک رسید آفتاب که غروب کند بعضی فهمیده اند ازین قول عمر که نماز
عصر نزدیک بغروب کرده بود ومقتضای عبارت آنست که انتفای نماز تا نزد غروب آفتاب بوده وآنکه درین وقت نماز کرده لازم نمی آید
فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم وانا والله ما صليتها بعد پس فرمود پیغمبر خدا رحمت وسلامت حق باد بر وی ومن
سوگند خدا نماز نکرده ام هنوز قال فنزل الى بطحان فتوضا وصلى العصر بعد ما غابت الشمس ثم صلى المغرب بعدها

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الحيض

الا الطواف بالبيت مگر طواف بخانه کعبه که در مسجد
باشد وطهارت شرط است در آن ونخواند آن چون رکعتین
ما بعد وقال ابراهيم لا باس ان تقرأ الآية وگفت ابراهیم
نخعی باک نیست اینکه بخواند حایض آیه قرآن را استشهاد
است بر مختار از جواز ذکر وخواندن از عبادات با آثار وخبار
ودر قول ابراهیم چنانکه دارمی موصول آورده جنب و
حایض برابر است در جواز قرأت نخواندن آیه واز مالک جهاد
مرویست وبروایتی از وی جایز است مطلقا یعنی خواندن
قرآن بی تقیید بآیه وبروایتی جواز حایض نه جنب را ق
لم ير ابن عباس بالقراءة للجنب باسا وندیده ابن
عباس بخواندن قرآن مر جنب را باکی تا آنکه بخواند ورد خود
را از قرآن باین حال وكان النبي وبود پیغمبر خدا صلى الله
عليه وآله وسلم يذكر الله على كل احيانه ذکر میکرد
خدا را بر جمیع احوال واوقات بی تخصیص بوقت طهارت بعموم ذکر درین
حدیث که بقرآن با شبهه نیز آن استدلال کرده قائلان
جواز مطلقا بر قول خود باین حدیث چه فرق میان ذکر
تلاوت ظاهر نیست بعرف وقالت ام عطية گفت
ام عطیه که از فاضلات انصار است كنا نؤمر ان يخرج
الحيض بودیم ما زنان که امر کرده میشدیم از زبان آنحضرت
اینکه بر آیند حایضان روز عید یا بر آریم حایضان را از
خانه بسوی جبانه یخرج بفتح تحتیه از خروج وبضم نون و
کسر را از اخراج هر دو مرویست فيكبرن بتكبيرهم
پس تکبیر گویند این زنان بتکبیر مردان ويدعون بدعائهم ودعا
خوانند باید برکات آن روز که در اجتماع بذکر میسر گردد
وقال ابن عباس اخبرني ابو سفيان ان هرقل
دعا بكتاب النبي وگفت ابن عباس خبر داد مرا ابو سفیان
که هرقل قیصر روم طلبید نامه پیغمبر خدا را صلى الله عليه وآله
وسلم فقرأ فاذا فيه پس خواند هرقل نامه شریف را ناگاه
بود در وی اینکلام که آیات اند بسم الله الرحمن الرحيم
این یک آیه است از قرآن يا اهل الكتاب تعالوا الى
كلمة سواء بيننا وبينكم الآية تا آخر این آیه واز این لازم
آمد جواز قرأت مر جنب را چه خواندن این کافر که جنب است
آیات را تجویز شارع است ومذهب جمهور حنفیه شافعیه
وحنابله عدم جواز است بدلیل حدیث علی رضی الله عنه
بود پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم مانع نمی شد او را از
قرآن چیزی که جنابه نمی بود روایت کرده آن را اصحاب سنن
وتصحیح کرده آن را ترمذی وابن حبان ولیکن علما آن
بر عبد الله بن سلمه است تضعیف کرده آن را بعضی و

اسماء الرجال

گفت جابر پس نزول کرد آنحضرت بسوی بطحان بضم موحده و سکون طاء و حاء مهمله و آخر نون که آبی ست نزدیک بمدینه پس وضو کرد و گذارد نماز عصر را بعد از انکه غروب کرد آفتاب پستر نماز مغرب گذارد بعد از عصر

باب صلوة الطالب والمطلوب در بیان نماز کسی که طلب میکند دشمن خود را و نماز کسی که او را طلب میکند دشمن جانبی او و می آید راکبا او قائما و ایماء و دران حال که سوار است یا برپاست و یا میکند قال الولید ذکرت للاوزاعی صلوة شرحبیل بن السمط واصحابه علی ظهر الدابة فقال کذالک الامر عندنا اذا تخوف الفوت و گفت ولید بن مسلم اموی قرشی ذکر کردم اوزاعی را نماز شرحبیل بن سمط و یاران او که بر پشت دابه میکردند پس گفت همچنین ست امر نزد ما وقتی که بترسد فوت را از وقت یا فوت عدو و قتیکه در پی او میرود یا فوت نفس را هنگامی که عدو در پی او می آید واحتج الولید بقول النبی صلی الله علیه وسلم لا تصلین احد العصر الا فی بنی قریظة و حجت گرفته است ولید بفرموده پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی البته نماز نکند هیچ کسی عصر را اگر در بنی قریظه آنحضرت وقتیکه تاختند بر یهود بنی قریظه امر بسرعت کردند و این را فرمودند **حدثنا** عبدالله بن محمد بن اسماء قال حدثنا جویریة عن نافع عن ابن عمر قال قال رسول صلی الله علیه وسلم لنا لما رجع من الاحزاب لا یصلین احد العصر الا فی بنی قریظة روایت است از نافع که مولی ابن عمر است از ابن عمر گفت فرمود پیغمبر رحمت کناد خدا بر وی برای ما وقتی که برگشت از غزوه احزاب نماز نکند هیچ کسی عصر را اگر در بنی قریظه بضم قاف و فتح را و طاء معجمه فرقه از یهود فادرک بعضهم العصر فی الطریق پس دریافتند بعضی از ایشان وقت عصر را در راه وقال بعضهم لا نصلی حتی تأتیها و گفت بعضی که در راه دریافتند وقت عصر را که نمی گذاریم ما تا بیایم بنی قریظه را وقال بعضهم بل نصلی لم یرد منا ذالک و بعضی از اینها گفتند بلکه نماز میکنیم نخواسته است آن حضرت از انکه فرمود لا یصلین احد از ما این را که نماز نکنیم بلکه سرعت خواسته که لازم این قولست و در رفتن بشتاب تعجیل میکنیم فذکر ذلک للنبی صلی الله علیه وسلم فلم یعنف واحدا منهم پس ذکر کرده شد این خلاف مر پیغمبر خدا را پس سرزنش نکرد کسی را ازین مردم بدانکه ولید تقویه کرده مذهب اوزاعی را در مسئله طالب باین قصه ابن بطال گوید اگر و طریقی از طرق این قصه یافته شود که این جماعة در راه بنی قریظه سواره نماز کردند وحا احتجاج تمام میبود ولی این یافت میتوان گفت که قیاس کرده است ترک که ارکان را که در سواری بایماست برین قصه که هرگاه جایز شد تاخیر نماز از وقت فرض روا باشد که طالب ترک ارکان کند و بایما اکتفا نماید و بعضی گویند که وجه استدلال طریقه اولویت است از آن گروه که جمعی که تاخیر کردند نماز تا رسیدند به بنی قریظه آنها را سرزنش نفرمود پس آنها که سواره بایما کردند و رعایت وقت نمودند بهتر باشند از آنها که مطلقا نماز نکردند و باین توجیهات این قول مطابق است بعضی ترجمه را که صلوة طالب است

باب التکبیر والغلس بالصبح والصلوة عند الاغارة والحرب در بیان سرعت و مبادرت و اختیار تاریکی بنماز صبح و بیان نماز نزد غارت کردن و هجوم آوردن در وقت غفلت و نزد جنگ کردن

حدثنا مسدد قال حدثنا حماد بن زید عن عبدالعزیز بن صهیب و ثابت البنانی عن انس بن مالک ان رسول الله صلی الله علیه وسلم صلی الصبح بغلس ثم رکب فقال الله اکبر خربت خیبر آن حضرت نماز صبح کرد بتاریکی آخر شب پستر سوار شد گفت الله اکبر خراب شد خیبر دعای بد کرد در حق اهل قلعه خیبر انا اذا نزلنا بساحة قوم فساء صباح المنذرین بتحقیق ما وقتی که فرود آمدیم در صحن قومی پس بد هست صباح جماعة ترسانده شده فخرجوا یسعون فی السکک ویقولون محمد والخمیس پس برآمده بودند مردم قلعه در حالی که راه میرفتند در کوچها بحالی که می گفتند این محمد است و لشکر قال والخمیس الجیش گفت مولف خمیس بمعنی لشکر است فظهر علیهم رسول الله صلی الله علیه وسلم پس غالب آمد بر ایشان پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی فقتل المقاتلة وسبی الذراری پس کشت جماعه مردان جنگ را و بند کرد زن و فرزند ایشان را فصارت صفیة لدحیة الکلبی پس گشت صفیه بنت حیی که سید بنی قریظه بود در بند در آمده ای دحیه کلبی که آنحضرت او را عطا کردند و صارت لرسول الله صلی الله علیه وسلم

و دعا و امثال آن چنانچه در رساله محافظت بسمله در نماز تفصیل بیان یافته و احکام ذکر اسماء اسد و جزء آن نیز مشروح گشته و همچنان تصریح کرده احمد که جایز است مانند آن در مکاتیب برای مصلحت تبلیغ و گفته اند بدان بسیاری از شافعیه چنانکه عسقلانی ما نا ابراهیم نخعی نیز کراهت قرات مرویست و بر ما یتی نخواند قرآن را تمام که جنب باشد روایت کرده هر دو آن را ابن ابی شیبه و بر ما یقی از وی نخوانده اند مادون آیه تا آیه تامه کذا نقله العینی وقال عطاء عن جابر گفت عطاء بن ابی رباح ناقلا از جابر حاضت عائشة فنسکت المناسک کلها حیض کرد عایشه پس ادا کرد مناسک حج را همه آن غیر الطواف بالبیت ولا تصلی جز طواف بکعبه و نماز نمیکرد وقال الحکم و گفت حکم بن عتبه کوفی انی لاذبح وانا جنب وقال الله عز وجل تحقیق من هر آئینه ذبح میکنم بحال جنابت و حال آنکه گفته است خدا ولا تاکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه مخور ید از انچه ذکر کرده نشده است نام خدا بر وی مقصود حکم اظهار عمل خود تسمیه است بحال جنابت وقت ذبح بمقتضی این آیه که باتفاق مفسرین محمول بر حکم ذبح است لیکن مالک و شافعی قائلند بحل متروک تسمیه اگرچه عمدا باشد بحدیث ذبیحه مسلم حلال ست اگرچه نام خدا گرفته نشود بر وی واما ابو حنیفه فرق کرده میان عمد و نسیان و تاویل کنند آیه را بغیر مذبوح یا بانچه ذکر کرده شده بر ان غیر اسم خدا **حدثنا** ابو نعیم فضل بن دکین قال حدثنا عبدالعزیز بن ابی سلمة ماجشون عن عبدالرحمان بن القاسم عن القاسم بن محمد بن ابی بکر صدیق رضی الله عنهما عن عائشة قالت خرجنا مع النبی صدیقه گوید برآمدیم ما زنان از مدینه با پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم لا نذکر الا الحج بحالی ذکر نمی کردیم مگر حج را چه ذان وقت منع میداشتند عمره را در ماههای حج فلما جئنا سرف طمثت پس هرگاه آمدیم بموضع سرف را که نزدیک مکه است بیک مرحله حیض کردم فدخل النبی پس در آمد بمن پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله

قسطلانی

بعد از آن گشت صفیه برای پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی روایت کرده اند که آن حضرت بدحیه فرموده بود که جاریه از بندیان بگیر دحیه صفیه را که بنسب و شرافت بهترین جاریها و بحسن و جمال گزیده ترین آنها بود گرفت چون این خبر از حال او بآن حضرت رسانیدند و گفتند که وا الیقه حرم محترم آن حضرت است و ظاهر شد که نفوس مردم ازین معنی شورشی دارند آن حضرت از وی استرداد کرد در عوض او جاریه دیگر یا بهای آنرا بدحیه داد و وی بدان رضامند شد و صفیه را برای خود گرفت تزوجها وجعل صداقها عتقها پس آن حضرت او را بنکاح خود در آورد و گردانید مهر او را آزادی او را که نزد او عزیزتر بود از بسیار اموال فقال عبد العزیز لثابت یا ابا محمد انت سألت انس بن مالك ما امهرها فقال امهرها نفسها فتبسم پس گفت عبد العزیز ثابت را ای ابو محمد تو پرسیدهٔ انس را که چه کرد مهر صفیه را پس گفت انس مهر کرده او را ذات او را پس تبسم کرد عبد العزیز از نمیعنی با آنکه در روایت ذکر یافته بود چون از خصایص آن حضرت است و در مسلمانان متعارف نبود از برای تاکید علم سامعان تکرار کرد مناسبت این حدیث بترجمه همان قول است که صلی الصبح بغلس

بسم الله الرحمن الرحیم کتاب العیدین

در بیان نماز عید و احکام آن در روایت ابی ذر بسمله متروک است و بجای کتاب ابواب است **باب ما جاء فی العیدین والتجمل فیه** در بیان چیزی که آمده است در شریعت در عیدین و آراستن و زینت گرفتن در هر یکی ازین دو عید **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی سالم بن عبد الله ان عبد الله بن عمر قال اخذ عمر جبة من استبرق تباع فی السوق فاخذها فاتی بها رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت ابن عمر گرفت عمر رضی الله عنه جبه را از ابریشم غلیظ استبرق معرب ابریشم است در حالیکه فروخته میشد در بازار پس گرفت و آورد آنرا برای رسول خدا فقال یا رسول الله ابتع هذه وتجمل بها للعید والوفود پس گفت ای رسول خدا بخر این جبه را و زینت کن بآن برای عید و آمدن ایلچیان فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم انما هذه لباس من لا خلاق له پس فرمود مر عمر را رسول خدا رحمت کناد خدا بروی نیست این لباس مگر کسی را که نیست نصیبی او را در آخرت فلبث عمر ما شاء الله ان یلبث پس درنگ کرد عمر مدتی که خواست خدا درنگ او را ثم ارسل الیه رسول الله صلی الله علیه وسلم بجبة دیباج فاقبل بها عمر فاتی بها رسول الله صلی الله علیه وسلم پیشتر فرستاد بعد رسول خدا جبه دیبا پس قبول کرد عمر آنرا و آمد آن جبه پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی فقال یا رسول الله انك قلت انما هذه لباس من لا خلاق له وارسلت الی بهذه الجبة پس گفت عمر تحقیق گفتی تو این لباس کسی است که نیست نصیبی او را و فرستادی تو بسوی من این جبه را فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم تبیعها وتصیب بها حاجتك پس فرمود آنحضرت میفروشی تو آنرا و میرسی بآن بعض حاجت خود را **باب الحراب والدرق یوم العید** بیان بازی حبشیان که بحربه و سپر روز عید میکردند برای آنکه استعمال محاربه است نزد حراب بکسر حاء مهمله جمع حربه است و درق بدال و را و هردو مهمله مفتوحتین جمع درقه یعنی سپر که از چرم گیرند و حبشیان بحربه و سپر بازی میکنند **حدثنا** احمد قال حدثنا ابن وهب قال اخبرنا عمرو ان محمد بن عبد الرحمن الاسدی حدثه عن عروة عن عائشة قالت دخل علی رسول الله صلی الله علیه وسلم وعندی جاریتان تغنیان بغناء بعاث گفت عائشه در آمد بر من رسول خدا رحمت کناد خدا بروی و نزد من دو جاریه بودند از انصار که سرود میکردند بواقعه حرب اوس و خزرج که میان ایشان مقاتله شده و در روایت ترمذی واقع شده تدففان یعنی میزدند دف را و در بعضی روایت آمده ولیستا بمغنیتین بعاث بفتح و ضم موحده و عین مهمله آخر ثاء مثلثه است نام قلعه ایست که نزد آن میان قوم اوس و خزرج قتال عظیم روی داده و آخر اوس نصرت یافته اند و در میان ایشان تا صد و بیست سال عداوت بود آخر بطلوع آفتاب اسلام ببرکت آن حضرت صلی الله علیه وسلم بمحبت و الفت مبدل شد فاضطجع علی الفراش وحول وجهه پس پهلو نهاد آنحضرت

عاذل است نه از رحم و آن رگ را مستحاضه گویند و الفاظی که مشتق اند از استحاضه همه بر لفظ مجهول مستعمل میشوند و تفصیل احکام در احادیث ذکر کرده میشود **حدثنا** عبد الله بن یوسف التنیسی قال اخبرنا مالك عن هشام ابن عروة عن ابیه عن عائشة انها قالت گفت عائشه قالت فاطمة بنت ابی حبیش بضم مهمله و فتح موحده و سکون تحتیه و معجمه در آخر لرسول الله گفت فاطمه دختر ابی حبیش پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم یا رسول الله انی لا اطهر افادع الصلوة تحقیق من پاک نمی شوم از خون و پیوسته روان می باشد آیا ترک کنم نماز را چنانکه در حیض حکم است فقال رسول الله پس فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم انما ذلك عرق ولیس بالحیضة نیست مگر این خون ملایم مگر رگی از رگهای و نیست حیض که از رحم میرود و سبب ترک نماز باشد بعد از آن ارشاد کرد بطریق عمل و فرمود فاذا اقبلت الحیضة فاترکی الصلوة پس وقتیکه پیش آید ایام حیض پس ترک کن نماز را بقدر ایام عادت اگر باشد و الا اکثر حیض که ده روز است و این مذهب ما است و نزد بعضی دیگر مبتداه عمل بتمیز کنند که اگر خون سیاه و غلیظ بود از حیض است و اگر نه از استحاضه و چون تمیز متعسر است اعتبار اکثر حیض مرجح کرده اند فاذا ذهب قدرها فاغسلی عنك الدم وصلی و وقتی که برود قدر زمان حیض پس بشو از خود خون را و نماز کن یعنی سقوط نماز تا مدت حیض است و بعد از آن پاک شده بغسل و بعد غسل چنانکه پیشتر باید نماز واجب گردد و سیلان خون مانع نباشد بلکه حکم وی حکم معذوران است چون صاحب سلسل بول و جرح سائل و جز آن که وضو کنند برای وقت هر نماز و بخوانند بدان از فرایض و نوافل وقتی و فائت هر قدر که خواهد در آن وقت و زیادت توضا لکل صلوة که در روایات آمده نزد علما محمول برین است یعنی وضو کن بوقت هر نماز و نزد شافعی نماز نکنند بیک وضو زیادت از یک فرض ادا یا قضا و از عروه و احمد و غیر ایشان نیز همچنان محکی است و نزد مالك و داود و ربیعه استحاضه ناقض وضو نباشد و جایز است

برفراش خواب و گردانید روی مبارک خود را از جهت اعراض ازان اما آنکه مقام عالی آن حضرت مقتضی آن بود که گوش هم برآن نه نهند لیکن چون انکار نکرد منع نفرمود تجویز ازان فهم میشود چه تقریر آن حضرت بر باطل محض ممکن نبود لیکن اهل اتباع را باید که تجاوز نکنند ازانچه تخصیص یافته از وقت و کیفیت آن و تمادی نکنند در لهو و لعب که اهل دین را تنزه ازان واجب است و دخل ابو بکر فانتهرنی و قال مزمارة الشیطان عند النبی صلی الله علیه و سلم پس در آمد ابو بکر صدیق رضی الله عنه پس زجر و سرزنش کرد مرا و گفت مزمار شیطان را آورده نزد پیغمبر خدا مزمار بکسر میم و زای آخر و تاء تانیث مشتق از زمر است و آن آوازیست که مرور صفیر باشد اطلاق میکنند بر آواز خوش و بر غنا مراد اینجا غناست با دف و نسبت بشیطان کردند ازانکه شیوه فساق و اهل غفلت بود و ابو بکر صدیق بمقتضای علمی که از منع آن شیوه فساق داشت زجر کرد عایشه را بار تکاب آن میدانست که آن حضرت در خواب اند و نمی دانست که اینقدر در وقت عید تجویز کرده فاقبل علیه رسول الله صلی الله علیه و سلم فقال دعهما پس روی کرد بر ابو بکر رسول خدا و فرمود بگذار ایشانرا فلما غفل غمزتهما فخرجتا پس وقتی که غافل شد ابو بکر و بطرفی دیگر متوجه شد اشارت کردم آن دو جاریه را پس برآمدند از پیش من وکان یوم عید یلعب فیه السودان بالدرق والحراب و بود آن روز روز عید و بازی میکردند دران روز حبشیان بسپرها و حربها این جزو حدیث دیگر است که مولف جمع کرده است فاما سالت رسول الله صلی الله علیه و سلم واما قال تشتهین تنظرین پس یا سوال کردم آنحضرت را و یا آنحضرت از خود فرمود آیا میخواهی تو که نظر کنی فقلت نعم پس گفتم آری میل دارم که به بینم فاقامنی وراءه خدی علی خده پس ایستاده کردم مرا از پس خود در حالی که رخساره من بر رخساره آن حضرت بود و هو یقول دونکم یا بنی ارفدة و آن حضرت میفرمود لازم گیرید این کار را ای اولاد ارفدار فده بفتح همزه و سکون را و کسر فا و دال مهمله و دونکم کلمه اغراست بچیزی یعنی برانگیختن بکاری ارفده نام جد حبشیان است که بنسبت او همه را بنی ارفده گویند حتی اذا مللت قال حسبک قلت نعم قال فاذهبی تا وقتی که ملول شدم من فرمود آیا بس است ترا گفتم آری فرمود پس برو اگر گوئی چگونه روا بود دیدن زن مردان اجنبی را و تجویز آن حضرت مر این را با آنکه نظر زن بمرد حرام است خواه بشهوت باشد یا بغیر شهوت گوئیم عایشه درین وقت صغیره بود و از تجویز آن حضرت معلوم شد که دیدن صغیره مردانرا حرام نبوده است و این واقعه پیش از آیت حجاب بود و نیز قیاس امهات المومنین در جمیع امور بر سایر زنان تمام نیست و آنکه شراح توجیه کرده اند که عایشه نظر میکرد بر آلات بازی ایشان نه بر روی دیدن ایشان خالی از بعد و تکلف نیست

باب الدعاء فی العید

و در بعضی روایات باب سنة العیدین لاهل الاسلام واقع شده و این مناسب تر است بحدیثهای که درین باب آورده

حدثنا حجاج قال حدثنا شعبة قال اخبرنی زبید قال سمعت الشعبی عن البراء قال سمعت النبی صلی الله علیه و سلم یخطب فقال ان اول ما نبدا فی یومنا هذا ان نصلی گفت براء بن عازب شنیدم پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بروی در حالی که خطبه میخواند پس فرمود بتحقیق نخستین چیزی که ابتدا کنیم درین روز آنست که نماز کنیم ثم نرجع فننحر فمن فعل فقد اصاب سنتنا پس تر رجوع کنیم بخانه و ذبح قربانی کنیم پس کسی که کرد اینچنین بتحقیق رسید طریقه مسنونه ما را مطابقت بحدیث بعنوان بروایت ثانی ظاهر است و باول بانوجه تواند بود که خطبه متضمن دعا میباشد نماز عید سنت موکده است نزد امام شافعی و امام مالک و نزد امام احمد فرض کفایت است و اصح از امام ابو حنیفه وجوب است و دلیل بران مواظبت آن حضرت است بی ترک و آنانکه قائل بسنت اند حجت آورده اند حدیثی که آن حضرت باعرابی بعد از سوال که هل علی غیرها فرمود لا الا ان تطوع پوشیده نماند که نماز عید حکم نماز جمعه دارد در شرایط صاحب کفایه شارح هدایه از ایضاح نقل کرده که اقامت نماز عید برای اظهار شعایر اسلام است و ملحق است بجمعه در اعتبار شرایط جمعه مگر خطبه چه از انی صاحب آن شرایط نبوده هم ازین جهت بر روی حکم بفرضیت جمعه هم نفرمود یا آنکه باجماع از جمله

خون از حیض چگونه پاک کند فقال رسول الله پس فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم اذا اصاب ثوب احدکن الدم من الحیضة فلتقرصه چون برسد جامه یکی از شما را خون حیض پس باید که بمالد آن را بسر انگشتان تا منقلع گردد ثم لتنضحه بماء پس تر بشوید آن را باب که باین کیفیت پاک شود و اثری ازان باقی نماند ثم لتصلی فیه بعد نماز کند دران جامه **حدثنا** اصبغ بصاد مهمله ساکن و غین معجمه در آخر قال اخبرنی ابن وهب عبد الله قال حدثنا عمرو بن الحارث علما بصر یان اند عن عبد الرحمن بن القاسم حد عن ابیه عن عایشة قالت کانت احدانا تحیض ثم تقرص الدم عن ثوبها عند طهرها گفت عایشه بود یکی از ما زنان که حیض میکرد پس تر می مالید خون را بسر انگشتان از جامه خود نزد پاک شدن وی از حیض و در بعضی روایات عند طهره نزد پاک شدن جامه یعنی قصد تطهیر آن فتغسله پس می شست آن جامه را و تنضح علی سایره و میریخت آب را بر باقی جامه برای وسوسه عدم طهارت بی آنکه بمالد و بفشرد ثم تصلی فیه پس تر نماز میکرد دران جامه

باب اعتکاف المستحاضة

جواز معتکف شدن زن با استحاضه در مسجد **حدثنا** اسحق بن شاهین ابو بشر واسطی قال حدثنا خالد بن عبد الله ابو الهیثم طحان عن خالد بن مهران حذاء عن عکرمة مولی ابن عباس عن عایشة ان النبی مروی است از عایشه که بتحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم اعتکف معه بعض نسائه اعتکاف کرد با آن حضرت بعضی از زنان او در مسجد شریف وهی مستحاضة تری الدم و حال آنکه آن زن مستحاضه بود که میدید خون را فربما وضعت الطست تحتها من الدم پس بسا که می نهاد طشت را از زیر خود از شورش خون بخوف تلوث مسجد و اختلاف است در تعیین آن زن صحیح آنست که ام سلمه بود و زعم ان عایشة رأت ماء العصفر گفت خالد و گفته است عکرمه که بتحقیق عایشه دید آب گل قرطم را که درین دیار آن را شهاب خوانند و وی مثل است در سرخی رنگ فقالت کان هذا شیء کانت فلانة تجده پس گفت عایشه گویا که این آب سرخ عصفر چیزیست که بود فلان زن که می یافت آن را در استحاضه خود از جمله زن معتکفه مذکوره است **حدثنا** قتیبة بن سعید قال حدثنا یزید بن زریع بتصغیر عن خالد عن عکرمة عن عایشة قالت اعتکف مع رسول الله گفت عایشه اعتکاف کرد با پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم امراة من ازواجه زنی از جفتهای او

فرایض ست وسوال او هم از حال خود بوده چنانکه گفته بل على غيره و نگفته است که غرضی دیگر هم هست یا نه تا در جواب نفی مطلق لازم آید و دیگر حجت گرفته اند باین حدیث را خمس صلوة کتبهن الله فی الیوم واللیلة درین حدیث هم میتوان گفت که مقصود بیان فرایض شبانه روز است پس چنانچه نفی فرضیت نماز جمعه نمیکند نفی فرضیت نماز عید هم ندارد والله اعلم **حدثنا** عبيد بن اسمعيل قال حدثنا ابو اسامة عن هشام عن ابيه عن عايشة قالت دخل ابو بكر وعندي جاريتان من جوار الانصار تغنيان بما تقاولت الانصار يوم بعاث قالت وليستا بمغنيتين فقال ابو بكر امزامير الشيطان في بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وذلك في يوم عيد فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا ابا بكر ان لكل قوم عيدا وهذا عيدنا این همان حدیث هست که در باب سابق ترجمه گذشت باندکی تفاوتی که دارد و تطبیق اینحدیث بترجمه اول ظاهر نیست و بیانی میتوان تطبیق داد

باب الاكل يوم الفطر قبل الخروج در بیان خوردن چیزی روز عید فطر پیش از بر آمدن بمصلی **حدثنا** محمد بن عبد الرحيم قال اخبرنا سعيد بن سليمان قال اخبرنا هشيم قال اخبرنا عبيد الله بن ابي بكر بن انس عن انس بن مالك قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يغدو يوم الفطر حتى ياكل تمرات گفت انس بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی روز عید فطر طعام نمیخورد تا آنکه میخورد چند خرما و التزام برای آن داشت که ظاهر شود بر مردم که آنچه در اول اسلام حرمت چیزی خوردن پیش از نماز بود منسوخ شده است و تخصیص بخرما ازان جهت بود که حلاوت تقویه نظر و دل میکند که روزه ضعف بصر و رقت دل آورده باشد هم ازین جهت مستحب داشته بعضی از تابعین خوردن مطلق شیرین عسل و غیر آن گفته اند ترک این اکل مکروه است اگر در خانه نخورده باشد در راه هم خورد و شربت حکم آن دارد و قال مرجى بن رجاء حدثني عبيد الله بن ابي بكر قال حدثني انس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم وياكلهن وترا انس بن مالک نقل کرده از پیغمبر خدا و میخورد خرما را طاق یعنی سه یا پنج یا هفت مرجّا بوزن معلّا است درجا هند خوف ست در بخاری غیر ازین تعلیق مروی نیست و مولف در تاریخ موصول آورده است

باب الاكل يوم النحر در بیان حکم خوردن پیش از نماز روز عید الضحی که روز نحر است **حدثنا** مسدد قال حدثنا اسمعيل عن ايوب عن محمد بن سيرين عن انس بن مالك قال قال النبي صلى الله عليه وسلم من ذبح قبل الصلوة فليعد فرمود کسی که ذبح کند پیش از نماز عید پس گو اعاده کند قربانی دیگر فقام رجل فقال هذا يوم يشتهى فيه اللحم وذكر من جيرانه پس ایستاد مردی و آن ابو برده بن نیار است چنانکه در حدیث تصریح بآن رفته و گفت این روزیست که میل کرده میشود در وی گوشت و ذکر کرد از همسایگان خود که فقرا و محتاج بودند فكان النبي صلى الله عليه وسلم صدقه پس گویا که پیغمبر خدا راست گو کرد او را در آنچه خبر داد از احتیاج همسایهای خود فقال وعندي جذعة احب الي من شاتي لحم پس گفت و نزدیک من ماده بز یکساله است که دوست تر است نزد من از هر دو بز گوشت فرخص له النبي صلى الله عليه وسلم پس رخصت داد او را پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی برای قربانی با آنکه از بز کمتر از دو ساله روا نیست فلا ادري ابلغت الرخصة من سواه ام لا انس گوید نمیدانم آیا رسیده است این رخصت سوای او را یا نه خاص بهمان سایل است درین مسئله اصولیان خلاف دارند که در خطاب شارع که بیکی واقع شده باشد آیا مخصوص بهمان یکی یا عام است چنانکه بعموم رفته اند و ظاهر آنست که بانس رضی الله عنه حدیثی که از براء بن عازب بعد رین باب آورده و لن تجزي عن احد بعدك وحديث لا تذبحوا الا مسنة نرسیده و اینحدیث را مولف و مسلم و نسائی هم اینجا هم نقل کرده اند **حدثنا** عثمان قال حدثنا جرير عن منصور عن الشعبي عن البراء بن عازب قال خطبنا النبي صلى الله عليه وسلم يوم الاضحى بعد الصلوة و گفت براء بن عازب خطبه خواند پیغمبر خدا روز عید اضحی بعد از نماز فقال من صلى صلوتنا ونسك نسكنا فقد اصاب النسك کسی که نماز کرد

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الحيض

نیز دور تر است و زنانیکه استحاضه آنها در زمان پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم معلوم شده از امهات المومنین ام سلمه و زینب بنت جحش و سوده بنت زمعه و از صحابیات زینب بنت ام سلمه و آمنه و ام حبیبه خواهر جحش و اسما خواهر میمونه و فاطمه بنت ابی حبیش و سهله بنت سهل و اسما بنت مرثد و بادنه بنت غیلان است

باب هل تصلي المرأة في ثوب حاضت فيه آیا نماز گذارد زن در جامه که حیض کرده است در آن

حدثنا ابو نعيم قال حدثنا ابراهيم بن نافع مخزومی مکی و ثقه شیوخ بکه عن ابن ابي نجيح بفتح نون عبد الله بن يسار عن مجاهد مفسر مکی قال قالت عايشة سماع مجاهد از عایشه واقع شده است تصریح بدان از بخاری در غیر این اسناد و ثابت کرده است آنرا علی بن مدینی و وی مقدم است بر کسی که نفی سماع کرده ما كان لاحدانا الا ثوب واحد تحيض فيه نبود یکی از ما زنان پیغمبر را مگر یک جامه که حیض میکرد در ان مخصوص بحال ابتدا ست

تمازما اوعبادت کرد مانند عبادت امرا و اضحیه است یعنی ذبح کرد بعد از نماز عید پس بتحقیق رسید نسک را و او اشد از وی و من نسك قبل الصلوة فانه قبل الصلوة لا نسك له و کسی که ذبح کرد پیش از نماز بتحقیق آن پیش از نماز است این شرط و جزا در لفظ متحد است مثل آنست که در حدیث انما الاعمال بالنیات فهجرته الی ما هاجر الیه واقع شده او از جزا لازم معنی است یعنی در حساب اضحیه نیست و لا نسک در توضیح و بیان آن میکند فقال ابو بردة ابن نیار خال البراء پس گفت ابو برده پسر نیار خالوی براء بن عازب است نیار بکسر نون است و خفت یا مثناة تحتیه بعد از الف را است یا رسول الله فانی نسکت شاتی قبل الصلوة ای رسول خدا من ذبح کردم بز خود را پیش از نماز و عرفت ان الیوم یوم اکل و شرب و دانستم که امروز روز خوردن و نوشیدن است یعنی دانستم که ذبح کردن برای همین است و ندانستم که درین امر تعبدی هم هست و این تعبد بعد از نماز است واحببت ان یکون شاتی اول شاة تذبح فی بیتی و دوست داشتم که باشد بز من نخستین بزی که ذبح کرده شود در خانه من تا میل و لذت تمام خورند مردم فذبحت شاتی و تغدیت قبل ان آتی الصلوة پس ذبح کردم بز خود را و خوردم پیش از آنکه بیایم نماز را قال شاتك شاة لحم فرمود بز تو بز گوشت است یعنی از وی گوشت حاصل است نه ثواب و تقرب الهی قال یا رسول الله فان عندنا عناقا لنا جذعة هی احب الی من شاتین گفت ای پیغمبر خدا بتحقیق نزد ما ماده بزی است که ما راست و یکساله است کلمه لنا و جذعة هر دو صفت عناق است که آن دوست تر است نزد من از دو بز از جهت فربهی و بیاکی گوشت و زیادتی قیمت افتجزی عنی قال نعم و لن تجزی عن احد بعدك آیا کافی است در قربانی از جانب من فرمود آری کافیست و کافی نیست از هیچ یکی غیر تو

باب الخروج الی المصلی بغیر منبر

در بیان برآمدن بسوی صحرا برای نماز بی منبر سیوطی گفته مسافت درمیان مسجد و این مصلی هزار ذراع بوده است حدثنا سعید بن ابی مریم قال حدثنا محمد بن جعفر قال اخبرنی زید بن اسلم عن عیاض بن عبد الله بن ابی سرح عن ابی سعید الخدری قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یخرج یوم الفطر و الاضحی الی المصلی گفت ابو سعید خدری بود پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بروے بیرون می آمد روز فطر و عید اضحی بسوی مصلی نزد حنفیه برآمدن بسوی مصلی بهتر است از نماز در مسجد از آنکه آن حضرت تا بود مواظبت داشت بر آن باوجود فضیلت مسجد خود و شافعیه بر آنند که در مسجد حرام و بیت المقدس افضل است از صحرا اگر مسجد تنگی کند بصحرا برآید و در مسجد خلیفه بگذارد که ضعفا که در صحرا نتوانند رسید نماز گذارد و آنکه در بعضی دیار ما متعارف شده که در همه مساجد جامعه نماز عید میکنند آنرا سندی نیست مگر قیاس بر جمعه کنند و آن نیز خالی از کراهیت نیست فاول شیء یبدأ به الصلوة پس نخست چیزی که ابتدا میکرد بوی نماز است ثم ینصرف فیقوم مقابل الناس و الناس جلوس علی صفوفهم پستر بر میگشت از نماز و می استاد روی بروی مردم و حال آنکه مردم نشسته بودند بر صفهای خود فیعظهم و یوصیهم و یأمرهم پس پند میکرد و وصیت میفرمود احکام دین را فان کان یرید ان یقطع بعثا قطعه پس اگر میخواست که جدا کند لشکری برای غزا جدا میکرد او یأمر بشیء امر به یا خواستی که امر کند بچیزی میفرمود بآن چیز ثم ینصرف پستر بر میگشت از خطبه قال ابو سعید فلم یزل الناس علی ذلك گفت ابو سعید همیشه بودند مردم برین سنت حتی خرجت مع مروان و هو امیر المدینة فی اضحی او فطر تا آنکه بیرون آمدم برای نماز عید با مروان حال آنکه او امیر مدینه بود از جانب معاویه فلما اتینا المصلی اذا منبر بناه کثیر بن الصلت پس وقتی که آمدیم مصلی را ناگاه منبری دیدیم که بنا کرده بود او را کثیر بن صلت که از کبار تابعین است فاذا مروان یرید ان یرتقیه قبل ان یصلی پس ناگاه مروان میخواست که برآید منبر را و خطبه خواند پیش از نماز گذاردن فجبذت بثوبه فجبذنی فارتفع فخطب قبل الصلوة پس کشیدم جامه او را که پیش از نماز خطبه نخواند پس کشید مرا و بر رفت منبر را پس خطبه خواند پیش از نماز فقلت له غیرتم والله پس گفتم مروان را تغیر کردید شما طریقه پیغمبر خدا

الجزء الثانی عشر شیخ الاسلام — کتاب الحیض

باب نیز اظهر است باب الطیب للمرأة عند غسلها من المحیض استعمال خوشبو مر زن را نزد غسل وی از حیض حدثنا عبد الله بن عبد الوهاب قال حدثنا حماد بن زید عن ایوب سختیانی عن حفصة بنت سیرین عن ام عطیة قالت کنا ننهی ان نحد علی میت فوق ثلث گفت ام عطیه بودیم ما زنان که منع کرده میشدیم از آنکه ترک زینت کنیم بر مرده زیاده از سه روز الا علی زوج اربعة اشهر و عشرا مگر بر شوهر چهار ماه و ده روز و لا نکتحل و نهی کرده میشدیم که سرمه نکنیم هنگام سوگ و لا نتطیب خوشبو نمالیم و لا نلبس ثوبا مصبوغا و نپوشیم جامه رنگین الا ثوب عصب مگر جامه عصب بفتح و سکون صاد و سر دو مهمله برد یمانی که ریسمان آنرا رنگ کرده میبافند و قد رخص لنا عند الطهر اذا اغتسلت احدانا من حیضها و بتحقیق رخصت داده شد ما را نزد پاک شدن وقتیکه غسل کند یکی از ما از حیض خود فی نبذة من کست اظفار در پاره از قسط اظفار چنین است درین روایت بی واو و عطف همزه در اول بلفظ جمع نوعی از طیب است بشکل ناخنهای آدمیان که در تازی اظفار الطیب و در هندی نکهه گویند و کست و قسط بضم اول هر دو لغت است یعنی نوعی از طیب و در روایة مسلم باثبات او برای تخییر میان هر دو اسم آمده شارح این متن گفته صواب ظفار بی همزه است که شهریست بساحل یمن قسط هندی در آنجا می برند و میفروشند و این رخصت در تجرید بتقوی دفع بوی بد بود بجهة تهیه نماز و کنا ننهی عن اتباع الجنائز و بودیم که منع کرده میشدیم از پیروی جنازها که بجز ان سندن است و در مجالس بیاید رواه هشام بن حسان ابو عبد الله بصری فردوسی بضم قاف و دال هر دو مهمله سنه یکصد و چهل و نه عن حفصة عن ام عطیة عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم تعلیق است بقصد اظهار مرفوعیت حدیث والله اعلم

باب دلك المرأة نفسها

اذا تطهرت من الحیض مالیدن زن بدن خود را وقتی که پاک شود از حیض و کیف تغتسل و چگونه غسل

اسماء الرجال

پیغمبر خدا را بسر گند خدا فقال یا سعید قد ذهب ما تعلم پس گفت ای ابا سعید تحقیق رفت چیزی را که میدانی ثم فقلت ما اعلم والله خیر مما لا اعلم پس گفتم که میدانم بخدا بهتر است از انچه نمیدانم فقال ان الناس لم یکونوا یجلسون لنا بعد الصلوة پس گفت مروان تحقیق مردم نیستند که بنشینند برای ما بعد از نماز فجعلتها قبل الصلوة پس گردانیدم خطبه را پیش از نماز **باب** المشي والركوب الى العيد والصلوة قبل الخطبة بغير اذان ولا اقامة در میان پیاده رفتن وسوار رفتن بنماز عید وبیان نماز گذاردن پیش از خطبه وبیان آنکه این نماز بی اذان واقامت است **حدثنا** ابراهيم ابن المنذر الحزامي قال حدثنا انس بن عياض عن عبيد الله عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي في الفطر والاضحى ثم يخطب بعد الصلوة تحقیق رسول خدا صلی الله علیه وسلم نماز میگذارد در روز عید فطر وعید اضحی پس خطبه میخواند بعد از نماز **حدثنا** ابراهيم بن موسى قال اخبرنا هشام ان ابن جريج اخبرهم قال اخبرني عطاء عن جابر بن عبد الله قال سمعته يقول ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج يوم الفطر فبدأ بالصلوة قبل الخطبة برآمد آنحضرت روز عید فطر پس ابتدا کرد بنماز پیش از خطبه قال واخبرني عطاء ان ابن عباس ارسل الى ابن الزبير في اول ما بويع له گفت ابن جریج وخبر داد مرا عطا که ابن عباس فرستاد بسوی عبد الله ابن زبیر در اول حالی که بیعت کرده شد مر او را انه لم يكن يؤذن بالصلوة يوم الفطر وانما الخطبة بعد الصلوة تحقیق شان اینست نبود که اذان گفته شود بنماز روز عید فطر ونیست خطبه مگر بعد از نماز واخبرني عطاء عن ابن عباس وجابر بن عبد الله قالا لم يكن يؤذن يوم الفطر ولا يوم الاضحى ابن جریج گوید خبر داد مرا عطا از ابن عباس وجابر که گفتند نبود که اذان گفته شود نماز روز عید فطر ونه روز عید ضحی وعن جابر بن عبد الله قال سمعته يقول ان النبي صلى الله عليه وسلم قام فبدأ بالصلوة ثم خطب الناس بعد وعطا روایت کرده از جابر گفت شنیدم جابر را که می گفت پیغمبر خدا برخاست ایستاد در روز عید پس ابتدا کرد بنماز پس خطبه خواند مردم را بعد از نماز فلما فرغ نبي الله صلى الله عليه وسلم نزل فاتى النساء فذكرهن وهو يتوكأ على يد بلال پس وقتی که فارغ شد از خطبه پیغمبر خدا فرود آمد از منبر بلند که ایستاده بود پس آمد صف زنان را پس یاد داد ایشان را از احوال بهشت واهوال دوزخ وحال آنکه آن حضرت تکیه کرده بود بر دست بلال وبلال باسط ثوبه يلقي فيه النساء صدقة وبلال فراخ کرده بود جامه خود را در حالی که می انداختند در وی زنان صدقه را قلت لعطاء اترى حقا على الامام الآن ان ياتي النساء فيذكرهن حين يفرغ ابن جریج گوید گفتم مر عطا را آیا می بینی حقی بر امام الآن اینکه آید زنان را پس تذکیر کند ایشان را هنگامی که فارغ شود از خطبه قال ان ذلك لحق عليهم وما لهم ان لا يفعلوا گفت عطا تحقیق این تذکیر ثابت است بر ایشان ونیست عذری مر ایشان را آنکه نکنند **باب** الخطبة بعد العيد بیان خطبه بعد از نماز عید **حدثنا** ابو عاصم قال اخبرنا ابن جريج قال اخبرني الحسن بن مسلم عن طاؤس عن ابن عباس قال شهدت العيد مع رسول الله صلى الله عليه وسلم وابي بكر وعمر وعثمان وكلهم كانوا يصلون قبل الخطبة گفت ابن عباس حاضر شدم عید را با رسول خدا وبا ابی بکر وعمر وعثمان پس همه ایشان بودند که نماز عید میکردند پیش از خطبه **حدثنا** يعقوب بن ابراهيم قال حدثنا ابو اسامة قال حدثنا عبيد الله عن نافع عن ابن عمر قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم وابو بكر وعمر يصلون العيدين قبل الخطبة گفت ابن عمر بود رسول خدا وابوبکر وعمر که نماز هر دو عید میکردند پیش از خطبه **حدثنا** سليمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن عدي بن ثابت عن سعيد بن جبير عن ابن عباس ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى يوم الفطر ركعتين لم يصل قبلها ولا بعدها مرویست از ابن عباس که پیغمبر خدا گذارد در روز عید فطر دو رکعت که نگذارده بود پیش از آن ونه بعد از آن وحکم این نماز خواهد آمد ثم اتى النساء ومعه بلال فامرهن بالصدقة پس آمد آنحضرت صف زنان را وبلال همراهش تذکیر کرد وفرمود ایشان را بصدقه برای خدا فجعلن يلقين تلقي المرأة خرصها

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الحيض

ترجمه بحدیث وشارحان چیزها گویند **حدثنا** يحيى بن موسى البلخي چنانچه جزم کرده بدان ابن سکن در روایه وی از فربری وفاتش سنه دویست وچهل یا ابن جعفر بیکندی چنانچه بیهقی گفته قال حدثنا ابن عيينة عن منصور بن صفية بنت شيبة بن عثمان بن ابي طلحة عبدری ونام پدرش عبد الرحمان بن طلحة بن حارث بن طلحة بن ابي طلحة عبدري است عن امه واین از صحابیات است عن عائشة رض ان امرأة سألت النبي تحقیق زنی پرسید پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم عن غسلها من المحيض از غسل خود از حیض فامرها كيف تغتسل پس فرمود آن زن را چگونه غسل کند یعنی ارشاد کرد کیفیت غسل را وظاهر سیاق من حيث المعنى واز روایت باب آینده تقدم كيف تغتسل بر فامرها است كما لا يخفى قال خذي فرصة من مسك فتطهري بها فرمود بگیر پارچه مشک پس پاک کن بدان چه زن حقیقت اغتسال معلوم بر کیاست وسوال از قدر زاید بود که در طهارت مخصوص نحو حیض باشد بیان فرمود آن را ودر بعضی روایات بفتح میم است بمعنی چرم وبعضی ترجیح دهند آن را نظر بگمان قیمتی مشک وفقر آن زنان ولیکن این استبعاد مجرد است ترجیح داده کسر را نووی وبسیاری از علما وتحقیق معلوم شده کثرت استعمال طیب از شان اهل حجاز هست وحایضها خود حال از باب سابق بوضوح پیوست قالت كيف اتطهر بها گفت آن زن چه قسم پاک کنم بدان پارچه قال تطهري بها باز فرمود پاک وصاف کن بدان قالت كيف اتطهر بها باز گفت آن زن همین سوال قال فرمود ودیگر بار تعجب از خفا این امر ظاهر که محتاج بفکر نباشد سبحان الله پاکست خدا از نقص... نقصانی تطهري پاک کن خود را یعنی مقصود ازین پارچه نظافت وزوال نجاست است

وسخابها پس گشتند زنان که می انداختند یعنی انداختن زنی گوشواره خود را و عقد گلوی خود را خرص بضم خاء معجمه و سکون را و صاد مهمله حلقه خردی که بگوش آویزند سخاب بکسر سین مهمله و خاء معجمه بعد از الف باء موحده است رشته که در وی مهرها اندازند مولف گفته است یعنی قلاده که از مشک و قرنفل کنند و در وی جوهری نباشد **حدثنا** ادم قال حدثنا شعبة قال حدثنا زبید قال سمعت الشعبي عن البراء بن عازب قال قال النبي صلى الله عليه وسلم ان اول ما نبدأ في يومنا هذا ان نصلي ثم نرجع فرمود اول چیزی که ابتدا کنیم در این روز خود آنست که نماز گذاریم پس تر رجوع کنیم بمنزل پس ذبح قربانی کنیم فمن فعل ذلك فقد اصاب سنتنا پس کسی که کرد این را بتحقیق رسید سنت و طریقه ما را ومن نحر قبل الصلوة فانما هو لحم قدمه لاهله ليس من النسك في شيء وکسی که ذبح کرد پیش از نماز پس نیست آن ذبح مگر گوشتی که پیش آورده است مر اهل و عیال خود را نیست از جمله عبادت این روز در حالی از احوال فقال رجل من الانصار يقال له ابو بردة بن نيار يا رسول الله ذبحت وگفت مردی از انصار که گفته می شد او را ابو برده بن نیار ای رسول خدا من ذبح کردم پیش از نماز وعندي جذعة خير من مسنة قال اجعله مكانه وگفت نزد من ماده بزی است یکساله که بهتر است از بز دو ساله فرمود بگردان همین جذعه بدل آنچه گشته ولن توفي او تجزي عن احد بعدك و نیست کافی از هیچ یکی بغیر تو او تجزی شک راوی است توفی بفتح تاء و واو و تشدید فاء و تجزی بفتح تاء و سکون جیم و کسر زای **باب** ما يكره من حمل السلاح في العيد والحرم بیان چیزی که مکروه است از برداشتن سلاح از شمشیر و نیزه و خنجر اندر وی تکبیر فرشان روز عید و مسجد حرم و زمین حرم بی آنکه محافظت کند در وقت برداشتن و بر آوردن از خود که آزاری رسد بمردم خصوص در هجوم و در راههای تنگ وقال الحسن نهوا ان يحملوا السلاح يوم العيد الا ان يخافوا عدوا وگفته است حسن بصری که منع کرده شده اند مردم این را که بردارند سلاح را روز عید مگر آنکه بترسند دشمن را پس مباح است درین وقت از جهت ضرورت و روایت کرده ابن ماجه بسندی که ضعیف دارد از ابن عباس که ممنوع است پوشیدن سلاح در بلاد اسلام مگر آنکه بحضور دشمن باشند **حدثنا** ذكريا بن يحيى ابو السكين قال حدثنا المحاربي قال حدثنا محمد بن سوقة عن سعيد بن جبير قال كنت مع ابن عمر حين اصابه سنان الرمح في اخمص قدمه گفت سعید بودم من با ابن عمر هنگامی که رسید او را پیکان نیزه در کف پای اخمص بسکون خاء معجمه و فتح میم و صاد مهمله بلندی کف پای که در راه رفتن بزمین نرسد فلزقت قدمه بالركاب پس چسپیده و بند شد پای او برکاب فنزلت فنزعتها وذلك بمنى پس فرود آمدم از مرکب خود پس کشیدم آنرا و این واقعه بمنا در زمان استیلای حجاج بود و ضمیر نزعتها راجع بسنان است باعتبار آنکه سلاح است و لفظ سلاح مونث است و یا باعتبار حدید است و راجع بقدم هم داشته اند چه میتوان گفت که پای از سنان کشیدم چنانکه میگویند موزه کشیدم از پای یا آنکه پای را از موزه می کشند و این از باب قلب است فبلغ الحجاج فجاء يعوده پس رسید این واقعه بحجاج پس آمد بجائی که عیادت میکند ابن عمر را فقال الحجاج لو نعلم من اصابك پس گفت حجاج اگر بدانم کسی را که رسانده است ترا این سنان بسزا رسانم فقال ابن عمر انت اصبتني گفت ابن عمر تو رسانده مرا قال وكيف گفت حجاج چگونه من رسانده ام قال حملت السلاح في يوم لم يكن يحمل فيه گفت ابن عمر برداشتی تو سلاح را در روزی که نبود که برداشته شود سلاح در ان روز و مردم دیگر بحکم و متابعت تو برداشتند وادخلت السلاح في الحرم ولم يكن السلاح يدخل في الحرم و در آوردی سلاح را در زمین حرم و نبود که در آورده شود سلاح در زمین حرم حاصل این کلام آنست که نسبت اصابت بحجاج بواسطه سببیت است لیکن نقل کرده زبیر بن بکار در انساب عبد الملک بحجاج نوشته بود که مخالفت ابن عمر نخواهی کرد و این معنی بران ظالم گران آمده بود پس گفت یکی که حربه زهرناک را در قدم ابن عمر زد

چگونه غسل کنم از حیض قال خذي فرصة ممسكة فرمود بگیر پارچه مشکین را فتوضاء ثلثا پس پاک و صاف کن سه بار مراد از تنظیف است یا فرمود این را سه بار بسبب تکرار سوال چنانکه در روایة سابقه ست ثم ان النبي استحيى تحقیق آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم استحيى فاعرض بوجهه شرم کرد و گردانید روی مبارک خود را او قال توضئي بها فرمود توضای بها تردد است در زیادت لفظ بها با توضائی یا آنکه تردد میان لفظ ثلثا و لفظ بها است فاخذتها فجذبتها عایشه گوید پس گرفتم آن زن را و کشیدم آن را فاخبرتها بما يريد النبي پس آگاه کردم آن را بآنچه اراده میداشت پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم از کلام شریف خود از تتبع اثر خون و تنظیف **باب** امتشاط المرأة عند غسلها من المحيض شانه کردن زن موی سر را نزد غسل وی از حیض **حدثنا** موسى بن اسمعيل تبوذکی قال حدثنا ابراهيم بن سعد بن ابراهيم بن عبد الرحمن بن عوف قال حدثنا ابن شهاب عن عروة ان عايشة قالت اهللت مع رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم في حجة الوداع گفت عایشه احرام بستم و تلبیه کردم با آن حضرت در حجة الوداع فكنت ممن تمتع ولم يسق الهدي پس بودم از جماعه که تمتع کردند و نفرستادند هدی را بسوی مکه هدی بفتح ها قربانی که بحرم فرستند و قول عایشه در حدیث سابق خرجنا لا نذكر الا الحج محمول بر وقت خروج است و بعد از ان تیز شد بیان فسخ حج بعمره اولاً و میان بقا بر آن و در آن جا سه فرقه شدند بعضی احرام عمره بسته هدی بمکه فرستادند آنها را حکم شد که با عمره احرام حج نیز بندند و از هر دو یک جا حلال شوند و بر آیند و جمعی با احرام عمره هدی نفرستادند و عمره بجا آوردند پس حکم شد که اول ازین احرام بر آیند بعد از ان احرام حج بندند و این سه گروه متمتع شدند و دیگران احرام حج ثابت ماندند بقصد اتمام آن گشتند چنانچه در محلش مفصل معلوم شود و عایشه هنوز طواف عمره نکرده بود که عارضه پیش آمد فزعمت انها حاضت پس دانست عایشه که وی حایض شد ولم تطهر حتى دخلت ليلة عرفة و پاک نشد تا آنکه آمد شب عرفه فقالت پس گفت عایشه يا رسول الله هذه ليلة يوم عرفة این شب روز عرفه است که روز حج است وانما كنت تمتعت بعمرة و نبودم من مگر متمتع بعمره و احرام برای آن بسته بودم فقال لها رسول الله پس گفت مر عایشه را رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم انقضي راسك وامتشطي وامسكي عن عمرتك بکشا سر خود را و شانه کن و باز دار از عمره خود ففعلت عایشه گوید پس کردم آنچه فرمود مرا فلما قضيت الحج پس هرگاه ادا کردم حج را در وقت وی

اسماء الرجال

ووی رضی الله عنه بهان بیماری درگذشته است و روایتی آنست که چون ابن عمر انکار کرد بر حجاج که منجنیق بر کعبه نهاد و عبد الله بن زبیر را کشت آن ظالم یکی از اهل شام گفت که شمشیری زد بر ابن عمر روز دیگر حجاج بعیادت آمد ابن عمر گفت مرا میکشی و بعیادت می آئی بس است خدا حکم میان من و تو

حدثنا احمد بن یعقوب قال حدثنی اسحق بن سعید بن عمرو بن سعید بن العاص عن ابیه قال دخل الحجاج علی ابن عمر وانا عنده گفت پدر اسحق که سعید بن عمر است درآمد حجاج بر ابن عمر و حال آنکه من نزد ابن عمر بودم فقال کیف هو قال صالح پس گفت حجاج چگونه است زخم تو گفت صالح است فساد ندارد فقال من اصابک قال اصابنی من امر بحمل السلاح فی یوم لا یحل فیه حمله یعنی الحجاج پس گفت حجاج که رسانده است ترا این زخم گفت رسانده است مرا کسی که فرموده است بر داشتن سلاح در روزی که حلال نیست در آن روز برداشتن آن میخواهد حجاج مرا که وی امر کرده بود مردم که سلاح بر دارند **باب** التبکیر للعید در بیان مبادرت و سرعت کردن برای خروج نماز عید بتکبیر بتقدیم با موحده بر کاف است و در روایت بعضی تکبیر عکس است گفته که از تحریفات روات است وقال عبد الله بن بسر ان کنا فرغنا فی هذه الساعة وذلک حین التسبیح گفت عبد الله بن بسر بتحقیق شان این است که بودیم که فارغ می شدیم درین ساعت و آن وقت فراغ صلوة ضحی است سبحه نماز نفل را گویند و این نفل را ضحی میخوانند وقت نماز عید از ارتفاع آفتاب یک نیزه تا وقت زوال است نزد حنفیه و مالکیه و حنابله **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن زبید عن الشعبی عن البراء بن عازب قال خطبنا النبی صلی الله علیه وسلم یوم النحر فقال ان اول ما نبدأ به فی یومنا هذا ان نصلی ثم نرجع فننحر فمن فعل ذلک فقد اصاب سنتنا ومن ذبح قبل ان یصلی فانما هو لحم عجله لاهله لیس من النسک فی شیء فقام خالی ابو بردة بن نیار فقال یا رسول الله انی ذبحت قبل ان اصلی وعندی جذعة خیر من مسنة قال اجعلها مکانها او قال اذبحها ولن تجزی جذعة عن احد بعدک ترجمه این حدیث مکرر گذشته **باب** فضل العمل فی ایام التشریق بیان زیادتی ثواب عمل در ایام تشریق که آن چهار روز است روز عید و سه روز دیگر تشریق در اصل لغت بمعنی خشک کردن گوشت است و چون درین ایام گوشتهای قربانی خشک میکنند این ایام را باین نام خوانند وقال ابن عباس واذکروا الله فی ایام معلومات ایام العشر وگفت ابن عباس در تفسیر ایام معلومات که در قوله تعالی واذکروا الله فی ایام معلومات واقع شده مراد ده روز ذی الحجه است والایام المعدودات ایام التشریق و در سوره بقره که معدودات واقع شده تفسیر کرده بایام تشریق پوشیده نماند که لفظ معلومات در سوره حج اینچنین هست ویذکروا اسم الله فی ایام معلومات و در سوره بقره واذکروا الله فی ایام معدودات و آنچه در کتاب نقل کرده شد روایت کریمه است و ابو ذر از حموی و مستملی روایت کرده ویذکروا الله فی ایام معدودات بدال و نیز ابو ذر از کشمیهنی آورده چنانکه در فتح الباری است ویذکروا الله فی ایام معلومات بلام نسبت کرده این را بسوره بقره کذا فی القسطلانی بهر حال در جمیع این روایتها از راویان خبطی و سهوی واقع شده و متلو در قرآن آنست که ما اول نقل کردیم وکان ابن عمر وابو هریرة یخرجان الی السوق فی ایام العشر یکبران ویکبر الناس بتکبیرهما و بود ابن عمر و ابو هریره که بیرون می آمدند بسوی بازار در ده روز نخستین ذی الحجه در حالی که تکبیر میگفتند و مردم تکبیر میگفتند موافق تکبیر ایشان این روایت هیچ تائید ترجمه نمیکند مولف باونی ملابسه که تکبیر ایامی است که مناسبت با ایام تشریق وارد آورده وکبر محمد بن علی خلف النافلة و تکبیر گفته است محمد بن علی پس نماز نفل نیز در ایام تشریق **حدثنا** محمد بن عرعرة قال حدثنا شعبة عن سلیمان عن مسلم البطین عن سعید بن جبیر عن ابن عباس عن النبی صلی الله علیه وسلم قال ما العمل فی ایام افضل منها فی هذه فرمود نیست عملی در ایام بهتر ازین عمل که درین ایام عشره ذی الحجه است ضمیر منها راجع بعمل باعتبار آنکه عبارت از قربست قالوا ولا الجهاد فی سبیل الله قال ولا الجهاد

که هرگاه نخواستن شانه در غسل احرام مشروع باشد در غسل حیض که واجب است بطریق اولی و لیکن مخفی نماند که ظاهر امر بغسل که مخصوص بعایشه شده اهتمام بهان بر اسه تا ظر بحالت حیض است و ایما د مولف این حدیث درین دو باب نیز اشارت باین معنی است والله اعلم

باب نقض المرأة شعرها عند غسل المحیض کشودن زن موی سر خود را نزد غسل حیض مذهب جمهور عدم وجوب است بحدیث ام سلمه که گفت یا رسول الله من زنی که می بندم موی سر خود را آیا بکشایم آن را برای غسل جنابت و بر روایتی برای حیض و جنابت فرمود نه و حمل کنند حدیث باب را بر استحباب یا بشرط عدم وصول آب بدان فی نقض و بعضی از تابعین بوجوب رفته در حایض نه در جنب و این قول امام احمد است لیکن جمعی از اتباع وی ترجیح دهند استحباب را **حدثنا** عبید بن اسمعیل ابو محمد هباری بفتح ها و شدت موحده و زای مهمله کوفی سنه دو صد و بیست و پنجاه قال حدثنا ابو اسامة حماد بن اسامه هاشمی کوفی عن هشام عن ابیه عن عائشة قالت خرجنا موافین لهلال ذی الحجة گفت عایشه برآمدیم ما برای حج بحالی که مقارب و آینده بودیم هلال ماه ذی حجه را چه به ثبوت پیوسته که خروج آنحضرت از مدینه وقتیکه پنج شب باقی بود از ماه ذی قعده و دخول بمکه وقتیکه چهار یا پنج شب گذشته بود از ذی حجه موافات مصدر وافاه ای اتاه وقال رسول الله و فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم من احب ان یهل بعمرة فلیهل کسیکه دوست دارد که احرام بندد بعمره پس گو که احرام بندد باین فسخ کند احرام حج را و منع نماند عمره را درین ایام فانی لو لا اهدیت لاهللت بعمرة پس بتحقیق من اگر نمی بود که هدی فرستاده ام بسوی مکه هر آینه احرام می بستم بعمره و بیرون می آمدم از احرام حج تسلی است مر اصحاب را تا بمخالفت ظاهر اندیشه نکنند فاهل بعضهم بعمرة پس احرام بستند بعضی بعمره واهل بعضهم بحج و لبیه گفتند بعضی بحج و بر احرام سابق باقی ماندند وکنت انا ممن اهل بعمرة عایشه گوید و بودم من از آن جماعه که احرام بسته بودند بعمره یعنی بعد فسخ احرام حج و وقت برآمدن از مدینه بخاطر داشتند فادرکنی یوم عرفة وانا حائض پس دریافت مرا روز عرفه بحالی که حایض بودم فشکوت الی النبی پس شکوه کردم ازین حال بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم فقال دعی عمرتک وانقضی راسک وامتشطی واهلی بحج پس فرمود ترک کن عمره خود را

الا رجل خرج يخاطر بنفسه وماله فلم يرجع بشيء گفتند حاضران نيست جهاد در راه خدا بهتر ازين فرمود ونيست جهاد مگر جهاد مردي كه بيرون آمد در حالي كه در ارتكاب مخاطره ميكند بنفس خود ومال خود ورجوع نكرد وبهيچ چيزي از نفس ومال يعني نفس ومال را در راه خدا درباخت وبشرف شهادت رسيد **باب** التكبير ايام منى واذا غدا الى عرفة در بيان تكبير گفتن در ايام منى كه روز عيد وسه روز ديگر بعد از وي است وبيان تكبير وقتي كه رفت بعرفات كه نهم ذي الحجه است وكان عمر يكبر في قبته بمنى فيسمعه اهل المسجد فيكبرون ويكبر اهل الاسواق حتى ترتج منى تكبيرا وبود عمر رضي الله عنه تكبير ميگفت در قبه كه بمنى داشت پس مي شنيدند تكبير او را اهل مسجد پس تكبير ميگفتند اهل بازارها تا آنكه در لرزه مي آمد منا از جهت تكبير وكان ابن عمر يكبر بمنى تلك الايام وخلف الصلوة وبود ابن عمر كه تكبير ميگفت بمنا دران ايام تشريق وتكبير ميگفت عقب نمازها وعلى فرشه وفي فسطاطه ومجلسه وممشاه تلك الايام جميعا تكبير ميگفت بر فرشها ودر خيمه ودر نشستن وراه رفتن دران روزها همه روزها وكانت ميمونة تكبر يوم النحر وبود ميمونه كه تكبير ميگفت روزي كه نحر ميكنند شتر را وكان النساء يكبرن خلف ابان بن عثمان وعمر بن عبد العزيز ليالي التشريق مع الرجال في المسجد وبودند زنان كه تكبير ميگفتند پس ابان بن عثمان بن عفان رضي الله عنهما كه در زمان عبد الملك امير مدينه بود وپس امير المومنين عمر بن عبد العزيز شبهاي تشريق با مردان در مسجد اين همه آثار دلالت دارد بر تكبير دران ايام **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا مالك بن انس قال حدثني محمد بن ابي بكر الثقفي قال سألت انسا ونحن غاديان من منى الى عرفات عن التلبية گفت محمد ابن ابي بكر ثقفي پرسيدم انس را وحال آنكه من وانس ميرفتيم از منى بسوي عرفات پرسيدم از تلبيه كيف كنتم تصنعون مع النبي صلى الله عليه وسلم قال كان يلبي الملبي لا ينكر عليه ويكبر المكبر لا ينكر عليه چگونه بود كه ميكرديد با پيغمبر خدا رحمت كنا در خدا ابروي گفت بود كه تلبيه ميكرد تلبيه كننده در حالي كه انكار كرده نمي شد بروي وتكبير ميگفت تكبير گوينده در حالي كه انكار كرده نمي شد بروي يعني گاه تكبير ميگفتند بجاي تلبيه وگاه تلبيه ميكردند وهر دو روا ميداشتند وترك تلبيه مطلق روا نيست مگر وقت رمي جمرة عقبه كما مذهب ابو حنيفه وشافعي رحمهما الله **حدثنا** محمد قال حدثنا عمر بن حفص قال حدثنا ابي عن عاصم عن حفصة عن ام عطية قالت كنا نومر ان نخرج يوم العيد حتى نخرج البكر من خدرها گفت ام عطيه بوديم كه امر كرده ميشديم اين را كه برآئيم روز عيد تا آنكه مي برآيد دختر از پرده خود وحتى نخرج الحيض فيكن خلف الناس وتا آنكه مي برآمدند حايضان پس جا ميگرفتند بعقب مردم حيض بضم حاء مهمله وتشديد مثناة تحتيه جمع حايض ست فيكبرن بتكبيرهم ويدعون بدعائهم پس تكبير ميگفتند زنان موافق تكبير مردان ودعا ميكردند بدعاي مردان يرجون بركة ذلك اليوم وطهرته اميد ميداشتند بركت آن روز را وپاكي از گناهان كه دران روز متوقع است طهرت بضم مهمله وسكون ها وفتح را بمعنى تطهير است **باب** الصلوة الى الحربة يوم العيد در بيان نماز بسوي نيزه خورد كه بجاي ستره باشد روز عيد ويوم العيد در اكثر روايات كتاب نيست **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا عبد الوهاب قال حدثنا عبيد الله عن نافع عن ابن عمر ان النبي صلى الله عليه وسلم كان تركز له الحربة قدامه يوم الفطر والنحر ثم يصلي بود آنحضرت كه خلانده مي شد مر او را حربه پيش او تا ستره باشد روز عيد فطر وعيد نحر پس نماز ميكرد بسوي آن **باب** حمل العنزة او الحربة بين يدي الامام يوم العيد در جواز برداشتن نيزه خوردي يا حربه پيش امام روز عيد عنزه كوتاه تر از رمح است كه در طرف اسفل او پاره سنان آهن باشد **حدثنا** ابراهيم بن المنذر الحزامي قال حدثنا الوليد قال حدثنا ابو عمرو الاوزاعي قال حدثني نافع عن ابن عمر قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يغدو الى المصلى والعنزة بين يديه تحمل وتنصب بالمصلى بين يديه فيصلي اليها بود آنحضرت كه روانه ميرفت بسوي عيدگاه وحال آنكه عنزه

عمره وچون ميسر نشد اتمام آن باز رجوع كرد بحج چنانكه گفته اند وتحقيق حال در محلش مذكور شود **باب** قول الله عز وجل مخلقة وغير مخلقة هر دو صفت مضغه اند در قرآن ومراد از مخلقه ظاهرا انچه تمام شده خلقت او بعظم ولحم ودميده ان روح وه الابدان بدليل فخلقنا المضغة عظاما الآية وغير مخلقه انچه هنوز با تمام آفرينش نرسيده وباين اشارت ميكند لفظ حديث چه نوشتن اين امور در بطن مادر وقت تمام خلقت است وغرض از ايراد اين ترجمه در كتاب الحيض چنانكه گفته اند تنبيه است بر آنكه خون كه ظاهر شود حامله از مخرج معتاد حيض نيست زيرا كه رحم مشغول است درين هنگام بترتيب جنين بخون حيض وانچه بنمودار شود گاهي رشحه غذاي جنين وفضله اوست يا ناشي از علت است وبسياري از آثار واخبار كه دران ظهور حيض مقابل آمده ظهور حمل را ونحو آن شاهد برين مدعا ومرويست از علي مرتضى رضي الله عنه كه خدا تعالى رفع كرده حيض را از حامل وگردانيده است خون را رزق ولد از انچه ميريزد از رحم روايه كرده آن را ابو حفص وابن شاهين ونحو آن از ابن عباس نيز آمده رواه ابن شاهين ايضا وهمين است مذهب علما ربا احمد بن حنبل واوزاعي وثوري وبسياري از مشاهير تابعين واهل كوفه وشافعي در قول قديم وروايتي از مالك ودر روايتي ديگر از وي وشافعي حايض ميشود حامله در حالي كه اتفاق كرده اند همه بر آنكه استبراء رحم بحيض است واگر حمل با حيض ميتواند جمع شد استبراء ثابت نشود **حدثنا** مسدد قال حدثنا حماد بن زيد بصري عن عبيد الله بتصغير ابن ابي بكر بن انس عن انس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال ان الله عز وجل وكل بالرحم ملكا يقول فرمود تحقيق خداي غالب بزرگ گماشته است برحم زن فرشته را كه ميگويد يا رب نطفة يا رب علقة يا رب مضغة اي پروردگار من پيدا كردي گردانيدي از آب مني مرد نطفه وخون بسته وگوشت پاره در رحم وتواند كه مراد دعا وطلب باشد يا دعا تكوين انسان آنا بر وفق

اسماء الرجال

محمد وصاحب ابو بكر بن ابي الدنيا ... عبد الملك بن مروان ... بن عفان وكان امير اعلى المدينة في زمن ابن عمه ابيه ... ابان بفتح الهمزة وتخفيف الموحدة وبعد الالف نون ابن عثمان ... عمر بن عبد العزيز ... محمد بن ابي بكر هو ابن عوف ... حفصة بنت سيرين الانصارية ... محمد بن سيرين ... محمد بن بشار بالموحدة المفتوحة ... ابراهيم بن المنذر ... ابو عمرو عبد الرحمن ... قسطلاني

پیش او بر داشته می شد و ایستاده کرده می شد بنمازگاه پس نماز میکرد بجانب آن **باب** خروج النساء والحيض الى المصلى
بیان برآمدن زنان و حایضان بسوی نمازگاه عید **حدثنا** عبد الله بن عبد الوهاب قال حدثنا حماد بن زيد عن ايوب
عن محمد عن ام عطية قالت امرنا نبينا صلى الله عليه وسلم ان نخرج العواتق ذوات الخدور گفت ام عطیه فرمود
ما را پیغمبر اینکه برآریم دختران بلوغ رسیده پرده نشین را عواتق جمع عاتقه است بمعنی آزاد و بالغه را عاتقه گفتند از انکه آزاد
شده از خدمت مادر یا از تکلیف مادر و پدر و عن ايوب عن حفصة بنحوه مرویست از ایوب که حفصه روایت کرد بمانند حدیث
مذکور و زاد في حديث حفصة قال او قالت العواتق وذوات الخدور زیاده کرده ایوب در حدیث شک کرده گفت
یا گفته حفصه عواتق و ذوات بزیادتی واو عطف بر ذوات ويعتزلن الحيض المصلى و گوشه میگیرند حایضان جای نماز را
تعتزلن الحيض از باب اكلوني البراغيث است که جمع کرده شده در میان فاعل مضمر و مظهر **باب** خروج الصبيان الى المصلى
در بیان برآمدن خورد سالان بسوی نمازگاه عید **حدثنا** عمرو بن عباس قال حدثنا عبد الرحمن قال حدثني
سفيان عن عبد الرحمن ابن عابس قال سمعت ابن عباس قال خرجت مع النبي صلى الله عليه وسلم يوم الفطر او الاضحى
گفت ابن عباس برآمدم با پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بروی روز عید فطر یا روز عید ضحی شک راویست فصلى ثم خطب ثم اتى
النساء فوعظهن وذكرهن وامرهن بالصدقة پس نماز کرد آنحضرت پیشتر خطبه خواند پس ازان آمد صف زنان را پس پند کرد و یاد
داد از بهشت و دوزخ و فرمود آنها را بصدقه **باب** استقبال الامام الناس في خطبة العيد روی کردن امام مردم را در
خطبه عید وقال ابو سعيد قام النبي صلى الله عليه وسلم مقابل الناس گفت ابو سعید ایستاد آنحضرت در خطبه رو بروی مردم
حدثنا ابو نعيم قال حدثنا محمد بن طلحة عن زبيد عن الشعبي عن البراء قال خرج النبي صلى الله عليه وسلم
يوم اضحى الى البقيع گفت براء بیرون آمد پیغمبر خدا روز عید اضحی بسوی بقیع بقیع در اصل بمعنی زمین بلند است و نام مقبره مدینه است
و در نیوقت معلوم نیست که مقبره بقیع صورت یافته باشد مگر یک دو قبر و مقبره را البقيع غرقد میگویند غرقد نام درختی است که در آنوقت
بود و ظاهر آنست که مصلی در آن وقت بهمان جا بوده یا راه مصلی ازانجانب بوده والله اعلم فصلى ركعتين ثم اقبل علينا بوجهه
پس گذارد دو رکعت پیشتر روی کرد بر ما فقال ان اول نسكنا في يومنا هذا ان نبدأ بالصلوة ثم نرجع فننحر فمن فعل ذلك
فقد وافق سنتنا ومن ذبح قبل ذلك فانما هو شيء عجله لاهله ليس من النسك في شيء فقام رجل فقال يا
رسول الله اني ذبحت وعندي جذعة خير من مسنة فقال اذبحها ولا تفي عن احد بعدك ترجمه مکرر گذشته
است **باب** العلم بالمصلى گرفتن علم را بمصلی تا شناخته شود آن **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى عن سفيان
قال حدثني عبد الرحمن بن عابس قال سمعت ابن عباس قيل له اشهدت العيد مع النبي صلى الله عليه وسلم قال نعم
گفته شد ابن عباس را آیا حاضر شده تو عید را با پیغمبر خدا گفت آری ولولا مكاني من الصغر ما شهدته واگر نبودی جای من
از خوردی حاضر نمی شدم یعنی اگر خورد سال نمی بودم همراه آنحضرت نمیرفتم گویا این را بملاحظه آن گفته که آنحضرت درین صحبت بر سر
زنان رفته و ابن عباس همراه بود و بعضی شراح گفته اند که درین عبارت تقدیم و تاخیر است و معنی آنست که اگر منزلت و عزت من نزد
آنحضرت نمی بود حاضر نمی شدم از جهت صغر حتى اتى العلم الذي عند دار كثير بن الصلت برآمد آنحضرت تا آنکه آمد آنحضرت
جایی را که بر پا بود نزد سرای کثیر بن صلت فصلى ثم خطب پس نماز کرد پس ازان خطبه خواند ثم اتى النساء ومعه بلال
فوعظهن وذكرهن وامرهن بالصدقة پستر آمد زنان را و با او بلال بود پس پند کرد و تذکیر فرمود و امر کرد بصدقه دادن

اسماء الرجال

الجزء الثاني شيخ الاسلام | **كتاب الحيض**

در شکم مادر آن مخلوق انچه معین می فرماید ازین احوال
مذکورات و انو نوشته ظاهر است که متعلق کتابت نیست
بلکه تکون آن در آن وقت است نوشته می شود این امور
بر پیشانی وی و در حدیث دیگر آمده که نوشتن آن میان
دو چشم است و سر نوشت عبارت ازان است و در
روایتی آمده که در صحیفه نوشته میشود بالجمله این نوشتن غیر نوشتن مقادیر
سابقه بر خلق سماوات و ارض است سنت الهی برین جاری شده که از
برای تاکید و تقریر سابق دراشال این وقت نیز نویسند و تفصیل کلام
در محلش مذکور شود انشاء الله تعالى و سیاق این حدیث در روایت
طبری از ابن مسعود چنین است چون می افتد نطفه در رحم میفرستد
خدا تعالی فرشته را پس میگوید آن فرشته ای پروردگار من مخلقه است
یا غیر مخلقه اگر فرماید غیر مخلقه نمی اندازد آن را رحم خون کرده واگر فرماید
مخلقه گوید آن فرشته پروردگارا چیست حال و شان این
نطفه الحديث **باب** كيف تهل الحائض بالحج و
العمرة چگونه احرام بندد حایض بحج و عمره یعنی جایز است
که احرام بندد و اعمال ادا کند جز طواف که آن را انتظار ماند
حدثنا يحيى ابن بكير بتصغير قال حدثنا الليث
بن سعد عن عقيل بتصغير ابن خالد بن عقيل بفتح عين
ايلي عن ابن شهاب عن عروة عن عائشة قالت
خرجنا مع النبي صلى الله عليه وآله وسلم في حجة
الوداع فمنا من اهل بعمرة ومنا من اهل بحج برآمدیم
ما با آنحضرت در حجة الوداع پس بعضی از ما کسی بود که احرام
بعمره بسته و بعضی از ما احرام بحج فقدمنا مكة فقال
رسول الله پس قدوم آوردیم مکه را پس فرمود پیغمبر خدا
صلى الله عليه وآله وسلم من احرم بعمرة ولم يهد
فليحلل کسی که احرام بعمره بسته و هدی نفرستاده پس باید
که حلال شود و برآید از احرام تا احرام حج در ایام آن ببندد
ومن احرم بعمرة واهدى فلا يحل حتى يحل
اول بفتح تحتيه وضم لام و ثانی بعکس نحر هديه و کسیکه
احرام بعمره بسته و هدی فرستاده پس حلال نشود تا آنکه حلال
کند او را نحر کردن هدی او در روز آن یا احلال از حج که نیز
احرام آن بسته بود ومن اهل بحج فليتم حجه و کسی که
احرام حج بسته تمام کند آن را قالت فحضت گفت
عایشه پس حایض شدم پیش از رسیدن بمکه و باز ماندم
از طواف نزد قدوم فلم ازل حائضا حتى كان يوم
عرفة پس پیوسته حایض ماندم در ان ایام تا آنکه شد روز
عرفه ولم اهلل الا بعمرة و احرام نه بسته بودم مگر بعمره و آن
میسر نشد فامرني النبي پس فرمود مرا پیغمبر خدا صلى الله عليه
وآله وسلم ان انقض راسك وامتشط واهل بالحج
واترك العمرة آنکه بکشایم موی سر خود را و شانه کنم و احرام
بندم بحج و فسخ کنم عمره را ففعلت ذلك حتى قضيت

اسماء الرجال

فرائيتهن يهوين بايديهن يقذفنه في ثوب بلال پس ديدم زنان را كه مى انداختند بدستهاى خود مى انداختند صدقه را در جامه بلال ثم انطلق هو وبلال الى بيته پس رفت آنحضرت وبلال در خانه خود **باب** موعظة الامام النساء يوم العيد پند كردن امام زنان را روز عيد **حدثنا** اسحق بن ابراهيم بن نصر قال حدثنا عبد الرزاق قال اخبرنا ابن جريج قال اخبرني عطاء عن جابر بن عبد الله قال سمعته يقول قام النبي صلى الله عليه وسلم يوم الفطر گفت عطا شنيدم جابر را كه ميگفت استاد پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى روز عيد فطر فصلى فبدأ بالصلوة ثم خطب پس قصد نماز كرد پس ابتدا كرد بنماز پستر خطبه خواند فلما فرغ نزل فاتى النساء فذكرهن وهو يتوكأ على يد بلال وبلال باسط ثوبه تلقي فيه النساء الصدقة پس وقتى كه فارغ شد از خطبه فرود آمد از جاى بلندى كه استاده بود پس آمد زنان را و تذكير كرد و حال آنكه تكيه كرده بر دست بلال وبلال فراخ كرده بود جامه خود را در حالى كه مى انداختند در جامه زنان صدقه را قلت لعطاء زكوة يوم الفطر قال لا ولكن صدقة يتصدقن حينئذ ابن جريج گويد گفتم عطا را اين صدقه زكوة روز عيد فطر بود گفت نه وليكن صدقه بود كه تصدق ميكردند در آن وقت تلقي فتخها و تلقين مى انداختند زنان انگشترين را و مى انداختند هر قسم زيورها را تكرار تلقين براى افاده تعميم است فتخ بفتح فا و تا والخاء المعجمة در بعضى روايات فتختها بتاء در صدتست بمعنى حلقها كه در انگشت پاى مى پوشند ونزد بعضى بمعنى مطلق خاتم است خصوصيت بانگشت پاى ندارد واين تصريح است بآنكه صدقه فطر نبوده است از آنكه صدقه فطر صاع يا نيم صاع از غله است قلت لعطاء اترى حقا على الامام ذلك ان يذكرهن قال انه لحق عليهم ومالهم لا يفعلونه گفتم عطا را آيا ميدانى ثابت است بر سر امام كه تذكير كند زنان را گفت اين امر ثابت است بر امامان چيست مر ايشان را وجه كه نميكنند قال ابن جريج واخبرني الحسن بن مسلم عن طاؤس عن ابن عباس قال شهدت الفطر مع النبي صلى الله عليه وسلم وابي بكر وعمر وعثمان يصلونها قبل الخطبة ثم يخطب بعد گفت ابن جريج بهمين اسناد كه از عطا آورده غير وى داد مرا حسن بن مسلم از طاؤس از ابن عباس گفت حاضر شدم عيد فطر را با پيغمبر وابو بكر وعمر وعثمان در حالى كه نماز ميكردند پيش از خطبه پستر خطبه خوانده مى شد يا خطبه ميخواند هر يك از ايشان بعد از نماز خرج النبي صلى الله عليه وسلم كاني انظر اليه حين يجلس بيده ثم اقبل يشقهم برآمد پيغمبر خدا رحمت وسلامت حق باد بروى گويا مى بينم بسوى آن حضرت هنگامى كه مى نشاند مردم را باشارت دست خود و درين كلام اظهار شوق علم ولذت نظر خود را كرده است پستر روى كرد بمردم در رنج مى انداخت بتذكير يا بانكه نشسته باشند همه صفها وازجا برخيزند حتى جاء النساء معه بلال فقال يا ايها النبي اذا جاءك المؤمنات يبايعنك الاية تا آنكه آمد زنان را پس خواند اين آيت كه متضمن نصيحت زنانست ثم قال حين فرغ منها انتن على ذلك پستر فرمود هنگامى كه فارغ شد از خواندن شما اى زنان آيا برين هستيد ظاهر ولكن بوده است فقالت امرأة واحدة منهن لم يجبه غيرها نعم پس گفت يك زنى از ايشان بحالى كه جواب نداد غير او آرى برهمين هستيم لا يدري الحسن من هي نميداند حسن بن مسلم كيست اين زنى كه جواب داده قال فتصدقن فرمود آنحضرت اگر برين هستيد پس تصدق كنيد فبسط بلال ثوبه ثم قال هلم پس فراخ كرد بلال جامه خود را پستر گفت بلال جمع آئيد هلم اصل لم است بمعنى جمع ميگويند لم الله شعثه يعنى جمع كند خدا پريشانى او را و هاى تنبيه است كه الف آن را حذف كرده مجموع يك كلمه ساخته اند برابر است در وى واحد وجمع و تذكير وتانيث در لغت اهل حجاز لكن فداء ابي وامي هر آئينه پدر و مادر من فداى شماست وتقدير كلام آنست كه ابى وامى مبتدا است وفدا خبر آنست ولكن متعلق بفدا فيلقين الفتخ والخواتيم في ثوب بلال قال عبد الرزاق الفتخ الخواتيم العظام كانت في الجاهلية گفت عبد الرزاق

بسته طريق ضبط نموده بضم اول باسكون ثانى وفتح آن و بفتحتين ودر روايت جمهور ساقط كرده تفسير كرده اند آن را بابا و نديا جامه پاره وكرسف بضم كاف وسين مهمله بمعنى پنبه فيقول لا تعجلن حتى ترين القصة البيضاء پس ميگفت عايشه در جواب شتابى نكنيد به ديدن زردى تا آنكه به بينيد لته همچو نوره سفيد كه در آن اثر زردى ونحو آن نباشد قصه بفتح قاف وكسر نيز لغت است وتشديد مهمله بمعنى نوره وكلام محمول بر استعاره ومعنى تشبيه است وبعضى تفسير كنند بآب سفيد كه دفع ميكند آن را رحم نزد انقطاع حيض ودم وبيست از مالك كه پرسيدم زنان را از تفسير آن پس ظاهر شد كه آن چيست معلوم نزد اينها كه مى بينند آن را نزد طهر وبرين تقدير كلام بى تجوز درست باشد تريد بذلك الطهر من الحيضة اراده دارد عايشه ازين كلام بيان طهر را از حيض كه حاصلش ديدن سفيدى خالص است وهمين است مذهب امام ابو حنيفه و مالك وشافعى وبلغ ابنة زيد بن ثابت انصارى كاتب وحى آنحضرت ان نساء يدعون بالمصابيح من جوف الليل ينظرن الى الطهر وخبر رسيد دختر زيد بن ثابت را كه جمعى زنان ميطلبند چراغها را در ميانه شب و مى نگرند بسوى طهر كه حاصل شده يا نه بسوى كرسف كه رنگ آن فقلت ما كانت النساء يصنعن هذا پس گفت دختر زيد نبودند زنان پيشين كه ميكردند اين عمل را وعابت عليهن وعيب كرد بر اينها اين را بجهت بودن آن تكلف بى فايده زيرا چه تميز نميشود بچراغ سفيدى خالص از نيم رنگ **حدثنا** عبد الله بن محمد مسندى قال حدثنا سفيان بن عيينة عن هشام عن ابيه عن عايشة ان فاطمة بنت ابي حبيش بتصغير كانت تستحاض بدرستى كه فاطمه دختر ابى حبيش بود كه استحاضه ميشده فسالت النبي پس پرسيد از حكم آن آنحضرت را صلى الله عليه وآله وسلم فقال ذلك عرق پس فرمود اين خون رگ است وليست بالحيضة ونيست حيض فاذا اقبلت الحيضة فدعي الصلوة پس چون پيش آيد ايام حيض پس ترك كن نماز را واذا ادبرت فاغتسلي وصلي و چون در رود ايام حيض پس غسل كن براى طهارت از حيض و نماز گذار كه حكم آن منتهى شد **باب** لا تقضي الحائض الصلوة قضا نكند حايض نماز را ظاهر از لفظ قضا عمل بعد مرور وقت است و بمعنى ادا نيز مستعمل است چنانچه در باب تقضى الحائض المناسك گذشته وحديث موصول باب باول مناسب تر است وتعليق بثانى وتواند كه مراد در عنوان مطلق عمل باشد شامل ادا وقضا ونفى عام باشد ... لكن ظاهر از عموم نفى اينجا منع نماز و تلبس وغير وى است حايض را ومقصود عدم وجوب نماز است ... نه ادا در آن وقت ونه قضا در آن بعد مرور آن ايام وقال

باب اذا لم يكن لها جلباب في العيد وقتي كه نباشد مر زن را چادري فتح بمعني انگشتري بي نگين است كه متعارف بود در ايام جاهليت كه پوشيده بود الحق غير آيد حكم او را بيان ميكند **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا ايوب عن حفصة بنت سيرين قال كنا نمنع جوارينا ان يخرجن يوم العيد گفت حفصه بوديم ما كه منع ميكرديم دختران خورد سال را از آنكه برآيند روز عيد فجاءت امرأة فنزلت قصر بني خلف فاتيتها فحدثت ان زوج اختها غزا مع النبي صلى الله عليه وسلم ثنتي عشرة غزوة پس آمد زني و فرود آمد خانه بني خلف را پس آمدم آن زن را پس حديث كرد آن زن كه شوهر خواهر او غزا كرده با پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي دوازده غزوه وكانت اختها معه في ست غزوات وبود خواهر او با شوهر خود در شش غزوه قالت فكنا نقوم على المرضى ونداوي الكلمى گفت خواهر او بوديم ما كه بيمارداري ميكرديم و دوا ميكرديم زخميان را فقالت يا رسول الله على احدانا باس اذا لم يكن لها جلباب ان لا تخرج پس گفت همان خواهر او پيغمبر خدا آيا بر يكي از ما گناهي هست وقتي كه نباشد مر او را چادري انكه برآيم فقال لتلبسها صاحبتها من جلبابها پس فرمود كه بپوشاند او را همراه او از چادر خود يعني از جنس چادري ديگر كه داشته باشد ظاهر اينست كه چادري كه پوشيده است يعني در يك چادر برآيند هر دو چنانكه اين معني صريح در حديث آمده فليشهدن الخير ودعوة المؤمنين پس گو حاضر شوند مجالس خير را چنانكه عيادت بيماران و دعوت مسلمانانست قالت حفصة فلما قدمت ام عطية اتيتها فسألتها اسمعت في كذا وكذا فقالت نعم بابي پس وقتي كه قدوم آورده ام عطيه آمدم او را پس پرسيدم آيا شنيدهٔ تو در چنين و چنين معني كنايت از برآمدن زنانست در مجالس خير گفت آري شنيده ام بابي يعني پدر من فداي پيغمبر باد فدا بمعني بدل است وقل ما ذكرت النبي صلى الله عليه وسلم الا قالت بابي وكم است ياد كردن او پيغمبر خدا را الا آنكه گفتي اين كلمه بابي يعني مذكور قال لتخرج العواتق ذوات الخدور او قال العواتق وذوات الخدور شك ايوب والحيض فرمود كه برآيند دختران بلوغ رسيده كه خداوندان پرده اند يا گفته است برآيند عواتق و زنان پرده نشين شك كرده است در عبارت ايوب و برآيند زنان حيض دار ويعتزل الحيض المصلى پس گوشه گيرند و يك طرف نشينند زنان حيض دار از مصلي وليشهدن الخير ودعوة المؤمنين و گو حاضر شوند مجلسهاي خير را و دعوت مسلمانان را قالت فقلت لها الحيض قالت نعم اليس الحائض تشهد عرفات وتشهد كذا وتشهد كذا گفت پس گفتم مر ام عطيه را آيا حائضان برآيند گفت آري آيا نيست حائض حاضر ميشوند عرفات را و حاضر ميشوند مناسك را چنانكه مزدلفه و رمي جمار و طواف است

باب اعتزال الحيض المصلى در بيان گوشه گرفتن زنان حائض جاي نماز عيد **حدثنا** محمد بن المثنى قال حدثنا ابن ابي عدي عن ابن عون عن محمد قال قالت ام عطية امرنا ان نخرج فنخرج الحيض والعواتق وذوات الخدور گفت ام عطيه مامور شديم ما زنان اين را كه برآئيم روز عيد پس برآورديم حائضان را و دختران بالغه را و پرده نشينان را وقال ابن عون او العواتق ذوات الخدور و گفت ابن عون يا اين عبارت يعني شك كرده است در آنكه ذوات بواو است يا بي واو فاما الحيض فيشهدن جماعة المسلمين ودعوتهم ويعتزلن مصلاهم و مامور شديم بدادن حائضان پس حاضر مي شدند جماعت مسلمانان را و دعوت ايشان را و گوشه ميگرفتند جاي نماز خود را

باب النحر والذبح يوم النحر بالمصلى در بيان كشتن شتر و ذبح كردن شتر و غير آن بمصلاي عيدگاه و در ترجمه بواو آورده است با آنكه در حديث باو واقع است براي اشارت بآنكه جمع ميان نحر و ذبح رواست چنانكه در احاديث ديگر آمده است **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال حدثنا الليث قال حدثني كثير بن فرقد عن نافع عن ابن عمر ان النبي صلى الله عليه وسلم كان ينحر او يذبح بالمصلى تحقيق پيغمبر رحمت و سلامت حق باد بروي بود كه مي كشت شتر را يا ذبح ميكرد غير شتر را روز عيد بمصلا از براي فضل اعلان اين سنت تا مردم همه بدانند

ديگر معلوم شده كه اين زن همان معاذه راويه است اتجزي احدانا صلوتها اذا طهرت آيا قضا كنند يكي از ما نمازهاي خود را كه فوت شده بنگام حيض وقتيكه پاك شود فقالت احرورية انت پس گفت عايشه آيا از قوم خارجيان هستي تو حرورية بفتح حا و ضم را اولي بر وزن نسبت بحروراء شهريست بر دو ميل از كوفه كه اول اجتماع خوارج در آنجا بود و اينها جمله متفق اند بر اخذ آنچه دلالت ميكند بر آن قرآن و زيادت بر آن از حديث و اين مسئله نيز از اين قبيل است كه واجب ميكنند بنا بر كتاب قضاء نماز زمان حيض او اين خلاف اجماع است و در روايت مسلم زيادت آمده كه گفت پس گفتم نه اينچنين ام وليكن مي پرسم سوالي مجرد براي طلب علم براي تعنت پس گفت عايشه قد كنا نحيض مع النبي صلى الله عليه وآله وسلم فلا يامرنا به تحقيق ما حيض ميكرديم بجائي كه با پيغمبر خدا بوديم پس امر نمي كرد ما را بقضا اين نماز او قالت فلا نفعله يا گفت عايشه پس نميكرديم قضاء آن را شك راوي است و ثاني صريح تر است در استدلال بر عدم وجوب اما اول پس عدم امر محتمل كه بنا بر حكم عام بقضا باشد ليكن امر بقضا معلوم با عدم امر بقضاء نماز از شارع در مقام حاجت بيان است وجوب و عدم وجوب را و گفته اند وجه فرق وجود مشقت در قضاء نماز است بجهة كثرت و تكرار آن در هر ماه بخلاف روزه كه بعد از يكسال باز آيد

باب النوم مع الحائض وهي في ثيابها خواب كردن با حائض و حال آنكه وي در جامهاي حيض خود است

حدثنا سعد بن حفص طلحي معروف بضخم قال حدثنا شيبان نحوي عن يحيى بن ابي كثير عن ابي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف عن زينب بنت ابي سلمة بن عبد الاسد مخزومي حدثته ان ام سلمة قالت حضت وانا مع النبي صلى الله عليه وآله وسلم في الخميلة گفت ام سلمه حيض كردم بجائي كه با آنحضرت بودم در بالاپوش فانسللت فخرجت منها پس آهسته كشيدم خود را و بيرون آمدم از آن چادر فاخذت ثياب حيضتي فلبستها پس گرفتم جامهاي حيض را كه مهيا داشتم براي اين ايام پس پوشيدم

ترجمة الابواب

باب كلام الامام والناس في خطبة العيد در بیان سخن کردن امام ومردم ویگر در خطبه نماز عید واذا سئل الامام عن شيء وهو يخطب و وقتی که پرسیده شود امام از چیزی در حال آنکه امام خطبه میخواند این معنی نیز داخل ترجمه باب است

حدثنا مسدد قال حدثنا ابو الاحوص قال حدثنا منصور بن المعتمر عن الشعبي عن البراء بن عازب قال خطبنا رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم النحر بعد الصلوة گفت براء بن عازب خطبه خواند مارا پیغمبر خدا رحمت کنا خدا بروی روز عید اضحی بعد از نماز فقال من صلى صلوتنا ونسك نسكنا فقد اصاب النسك پس فرمود هر کسی که نماز گذارد نماز ما که ما کردیم و ذبح کرد چنانکه ما ذبح کردیم بتحقیق خطا نکرد ذبح را ومن نسك قبل الصلوة فتلك شاة لحم وکسی که ذبح کرد پیش از نماز پس آن شاة گوشت است ثوابی بر آن مترتب نیست فقام ابو بردة بن نيار فقال يا رسول الله والله لقد نسكت قبل ان اخرج الى الصلوة پس استاد ابو برده و گفت یا رسول الله بخدا که بتحقیق ذبح کردم من پیش از آنکه برآیم بسوی نماز وعرفت ان اليوم يوم اكل وشرب فتعجلت واكلت واطعمت اهلي وجيراني و دانستم که امروز روز خوردن و نوشیدن است پس شتاب کردم در ذبح و خوردم گوشت و خوراندم اهل خانه و همسایگان خود را فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم تلك شاة لحم قال فان عندي عناق جذعة هي خير من شاتي لحم گفت نزد من بزغاله یکساله است که آن بهتر است از روی فربهی و نفاست از دو بز گوشت فهل تجزي عني قال نعم ولن تجزي عن احد بعدك آیا کفایت میکند از من فرمود آری و کفایت نمیکند هیچ کسی را بعد تو

حدثنا حامد بن عمر عن حماد بن زيد عن ايوب عن محمد ان انس بن مالك قال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى يوم النحر ثم خطب فامر من ذبح قبل الصلوة ان يعيد ذبحه آنحضرت نماز کرد در روز عید اضحی پس خطبه خواند و فرمود کسی که ذبح کرده است پیش از نماز دیگر ذبح بکند در بعضی روایات ذبح بکسر ذال معجمه است بمعنی مذبوح فقام رجل من الانصار فقال يا رسول الله جيران لي اما قال بهم خصاصة واما قال بهم فقر پس ایستاد مردی از انصار و گفت ای رسول خدا همسایها اند مرا یا گفته است با ایشان گرسنگی یا گفته است با ایشان فقر و احتیاج است واني ذبحت قبل الصلوات وعندي عناق لي احب الي من شاتي لحم فرخص له فيها پس رخصت کرد آن حضرت مر ورا در آن

حدثنا مسلم قال حدثنا شعبة عن الاسود عن جندب قال صلى النبي صلى الله عليه وسلم يوم النحر ثم خطب ثم ذبح وقال من ذبح قبل ان يصلي فليذبح اخرى مكانها آنحضرت ذبح کرد بعد از خطبه و فرمود کسی که ذبح کرد پیش از آنکه نماز کند گو ذبح بکند دیگر ذبیحه را بجای ذبیحه سابق ومن لم يذبح فليذبح باسم الله وکسی که ذبح نکرده است پس گو که ذبح کند بنام خدا

باب من خالف الطريق اذا رجع يوم العيد کسی که مخالفت کند راه را وقتی که رجوع کند بمنزل از روز عید یعنی براهی دیگر که رفته است برگردد

حدثنا محمد قال اخبرنا ابو تميلة يحيى بن واضح عن فليح بن سليمان عن سعيد بن الحارث عن جابر بن عبد الله قال كان النبي صلى الله عليه وسلم اذا كان يوم عيد خالف الطريق بود آنحضرت وقتی که می بود روز عید خلاف کردی راه را در رفتن و باز آمدن و قصد وی صلی الله علیه وسلم آن بودی که مشرف شوند اهل هر دو راه بجمال با انوار او و مطلع شوند بر مشروعیت این شعار اسلام و بر آمدن آنحضرت بنماز عید تابعه يونس بن محمد عن فليح عن سعيد عن ابي هريرة وحديث جابر اصح متابعت کرده است ابا تمیلہ را یونس از فلیح از سعید از ابی هریره و حدیث جابر باسنادی که مذکور شد صحیح تر است از حدیث ابی هریره که یونس آورده است

باب اذا فاته العيد يصلي ركعتين در بیان آنکه وقتی که فوت شود از کسی نماز عید دو رکعت نفل گذارد وكذلك النساء ومن كان في البيوت والقرى و همچنین بگذارند دو رکعت را زنان که بمصلی حاضر نشده باشند و کسی که باشند در خانها و قریها اختلاف کرده اند در این دو رکعت که بنیت نماز عید کند اگر از کسی فوت شده باشد با امام امام مالک و شافعی آنکه بسنت نماز عید قائلند گویند دو رکعت بگذارد

اسماء الرجال

الجزء الثاني شيخ الاسلام كتاب الحيض

زهراني جبريل قال حدثنا هشام دستوائي عن يحيى عن ابي سلمة عن زينب بنت ابي سلمة عن ام سلمة قالت بينا انا مع النبي صلى الله عليه وآله وسلم مضطجعة في خميلة حضت گفت ام سلمه در اثنا آنکه من با آنحضرت خوابیده بودم در چادری حیض کردم فانسللت فاخذت ثياب حيضتي فقال انفست فقلت نعم فدعاني فاضطجعت معه في الخميلة پس خواب کردم با آن حضرت حسب الامر در آن چادر

باب شهود الحائض العيدين ودعوة المسلمين حاضر شدن حائض نماز هر دو عید را و دعای مسلمانان را چون استسقا در عیدگاه تا احراز برکت نمایند بحضور و گفتن آمین و اظهار شعار اسلام ويعتزلن المصلى بیکسو گوشه گیرند عیدگاه را بخوف تلویث و اختلاط بحاجت

حدثنا محمد بن سلام قال اخبرنا عبد الوهاب الثقفي عن ايوب السختياني عن حفصة خواهر محمد بن سيرين انها قالت كنا نمنع عواتقنا ان يخرجن في العيدين گفت حفصه بودیم ما تعینات که منع میکردیم زنان نوجوان خود را از آنکه برآیند در عیدین نظر بحدوث فساد در زمان عواتق جمع عاتق زن نوجوان نورسیده فقدمت امرأة فنزلت قصر بني خلف بسبب آزوم

وامام احمد چهار رکعت وامام اعظم باآنکه اصح اقوال آنست که نماز عید واجب است قائل باین دو رکعت نشده گوید نماز عید چنانکه نماز جمعه شرایط دارد تنها میسر نیست که بگذارد ولهذا بقضای جمعه هیچ کس قائل نشده و گویا این اقوال نزد امام بثبوت نه پیوسته والله اعلم لقول النبي صلى الله عليه وسلم هذا عيدنا اهل الاسلام از جهت فرموده پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی این عید ماست که اهل اسلامیم و وجه استدلال آنست که کلمه هذا اشارت بنماز عید است ونسبت کرده آنرا بجمیع مسلمانان بی آنکه فرقی کرده باشد میان کسی که با امام نماز دریافته باشد یا نه واین استدلال خالی از ضعف وتکلف نیست. مگر آنکه مؤید سازند به تنصیص اقوالی که مذکور است وامر انس بن مالك مولاه ابن ابي عتبة بالزاوية وفرموده انس بن مالک مولای خود را که ابن ابی عتبه است بموضع زاویه که بر دو فرسخ از بصره زمینی بود مرانس را زاویه نزای معجمه است فجمع اهله وبنيه وصلى كصلوة اهل المصر وتكبيرهم پس جمع کرد ابن عتبه اهل آن موضع وفرزندان او را و نماز کرد مانند نماز اهل شهر وتکبیر ایشان که در نماز میکنند این چنین تقریر کرده اند این معنی را و تواند که ضمیر اهله وبنيه راجع بمولی باشد بلکه ضمیر صلی نیز بوی والله اعلم وقال عكرمة اهل السواد يجتمعون في العيد يصلون ركعتين كما يصنع الامام وگفت عکرمه اهل سواد شهر جمع شوند در روز عید در حالی که میگذارند دو رکعت مانند آنچه میکند امام توان گفت که معنی این قول عکرمه آنست که ترغیب کرده و حریص داده آنانکه در سواد شهر باشند آمده با امام نماز عید کنند بر طبق نماز او پس دلالت بر ترجمه ندارد وقال عطاء اذا فاته العيد صلى ركعتين وگفته است عطاء وقتی که فوت شدی او را نماز عید گذاردی دو رکعت و در بعضی روایات بجای قال کان است **حدثنا** يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عقيل عن ابن شهاب عن عروة عن عائشة ان ابا بكر دخل عليها وعندها جاريتان في ايام منى تدففان وتضربان مرویست از عایشه که بتحقیق ابوبکر درآمد بروی ونزد عایشه دو دختر بود در ایام منی در حالی که می نواختند دف را ومیزدند آنرا گویا تکرار تضربان برای آنست که بآواز بلندی می نواختند والنبي صلى الله عليه وسلم متغش بثوبه وآن حضرت پیچیده بود خود را بجامه خود فانتهرهما ابو بكر فكشف النبي صلى الله عليه وسلم عن وجهه فقال دعهما يا ابا بكر فانها ايام عيد وتلك الايام ايام منى پس منع کرد ابوبکر آن جاریها را پس برداشت جامه آنحضرت از روی خود وفرمود بگذار اینها را ای ابوبکر بتحقیق این روزهای عید است شراح در توفیق این حدیث بترجمه براه تکلف رفته وگفته اند که اضافت کرده عید را به روز مطلقا پس برابر است در اقامت آن هر که باشد از مسلمانان زن ومرد وتنها وجماعة پس اگر از یکی نماز بجماعت فوت شده باید که تنها بگذارد وقالت عائشة رايت النبي صلى الله عليه وسلم يسترني وانا انظر الى الحبشة وهم يلعبون في المسجد فزجرهم عمر فقال النبي صلى الله عليه وسلم دعهم امنا بني ارفدة وگفت عایشه دیدم پیغمبر خدا را که می پوشید مرا و حال آنکه من نظر میکردم بسوی حبشیان در حالی که بازی میکردند در مسجد پس سرزنش کرد ایشانرا عمر بن خطاب پس فرمود پیغمبر خدا بگذار ایشانرا در حالی که امین باید ای بنی ارفده و ترسید یعنی من الامن مولف تفسیر کرده که امنا مشتق است از امن بمعنی ضد خوف بعضی گویند مراد آنست که تنوین امنا برای تقلیل وتبعیض است یا مراد آنست که منصوب است بفعلی که وارد یا تمیز است بمعنی آنکه بگذار این جهت امنی که ایشانرا داده ایم شرح این حدیث گذشته است واین جزو حدیث را اصلا مناسبتی بترجمه نیست **باب** الصلوة قبل العيد وبعدها در بیان نماز کردن پیش از نماز عید وبعد از آن فقال ابو المعلى سمعت سعيدا عن ابن عباس كره الصلوة قبل العيد وگفت ابو المعلی شنیدم سعید بن جبیر را که روایت کرده از ابن عباس که مکروه داشته ابن عباس نماز پیش از نماز عید **حدثنا** ابو الوليد قال حدثنا شعبة قال حدثني عدي بن ثابت قال سمعت سعيد بن جبير عن ابن عباس ان النبي صلى الله عليه وسلم خرج يوم الفطر فصلى ركعتين لم يصل قبلها ولا بعدها ومعه بلال مرویست از ابن عباس که پیغمبر خدا رحمت وسلامت

ويقوم على المرضى وقيام مینمودیم بر بیماران بمداوا و خدمت انها واین از جمله فواید خروج زنان در غزوات است فسالت اختي النبي پس پرسید خواهر من پیغمبر خدا را صلى الله عليه وآله وسلم اعلى احدانا باس اذا لم يكن لها جلباب ان لا تخرج آیا هست بر یکی از ما باکی وحرجی وتنگی که نباشد مر او را چادری اینکه برنیاید بعیدگاه واین بعد از مر آنحضرت بود بخروج زنان روز عید قال لتلبسها صاحبتها من جلبابها فرمود که بپوشاند او را زن همراه او از بعض چادر خود که پوشیده است یا عاریت دهد چادر دیگر را که فاضل زرد ولتشهد الخير وگو که حاضر شود مشاهد خیر را چون سماع حدیث و وعظ وقرآن ودعوة المؤمنين ودعای مسلمانان را چون استسقاء وجزآن شریک شوند فلما قدمت ام عطية سالتها اسمعت النبي حفصه گوید پس برگاه قدوم آورد ام عطیه پرسیدم ازو آیا شنیدی پیغمبر خدا را که سیفرمود این مذکور را صلى الله عليه وآله وسلم فقالت بابي نعم پس گفت ام عطیه فدا است پدر من آری شنیده ام وكانت لا تذكره الا قالت بابي و ام عطیه که ذکر نمیکرد آنحضرت را مگر آنکه گفتی این کلمه بابي یعنی فدا است بپدر من واین کلام از جنس جمله معترضه است میان دو خبر فقالت ام عطية سمعته يقول شنیدم ام آنحضرت را که میفرمود تخرج العواتق وذوات الخدور او العواتق ذوات الخدور والحيض بیرون آیند زنان نوجوان وپرده نشینان و حایضان خدور جمع خدر است بکسر خا معجمه پرده که کشیده می شود در زن بکر یا در گوشه خانه می نشیند در روی و حیض بضم مهمله وفتح تحتیه مشدده جمع حایض و وليشهدن الخير ودعوة المؤمنين وگو که حاضر شوند محاضر خیر و دعای مسلمانان را واحراز برکت نمایند ويعتزل الحيض المصلى وگوشه گیرند حایضان مصلی را اگرچه مسجد نیست بجهة احتراز از مخالطه مردان وتنزیه مجمع خیر از نوث وجزآن قالت حفصة فقلت الحيض بهمزه استفهام تعجبی ممدوده گفت حفصه پس گفتم ام عطیه را آیا حایضان نیز باین مشاهد حاضر آیند فقالت ليست تشهد عرفة وكذا وكذا پس گفت ام عطیه آیا نیست که حاضر میشوند عرفه وچنین وچنین را یعنی منی ومزدلفه ونحو آن واختلاف کرده اند سلف در خروج زنان جمعی که ابوبکر صدیق وعلی مرتضی از ایشانند حق دانسته آن را چنانکه در دامان تعریف بود وجمعی منع کنند وابن مسعود وعایشه وعروه وقاسم ویحیی بن سعید ومالک وابن مبارک وثوری از ایشانند وعلمای حنفیه وشافعیه منع کرده اند شواب را مطلقا وعجائز را در ظهر وعصر نزد امام ابی حنیفه ودر روایات در مغرب مختلف آمده وبعضی از امام حکایت کرده که ملازمان بیوت برآیند ونزد صاحبین وشافعی رخصت است در عجائز مطلقا برای قلت رغبت در ایشان ودر حدیث مزید تاکید است برای خروج بمشاهد خیر که بهر قسم که تواند می باید رفت واین مقتضی

خدا بود برای بیرون آمد در نظر پس گفت ادرد و رکعت نماز عید گذارد نماز پیش از آن و نه بعد از آن و با او بلال بود بسم الله الرحمن الرحيم ابواب الوتر

باب ما جاء في الوتر

بیان چیزی که آمده است در احکام وتر بدانکه وتر واجب است نزد امام ابی حنیفه و حجت او در این حدیث که خدا زیاده کرد مر شما را یک نمازی و آن وتر است پس بکنید آنرا در میان نماز عشا و طلوع صبح و امر برای وجوب است و نزد صاحبین سنت است و اجماع دارند بر وجوب قضا **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن نافع وعبد الله بن دينار عن ابن عمر ان رجلا سأل النبي صلى الله عليه وسلم عن صلوة الليل فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوة الليل مثنى مثنى مردی پرسید پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا مر او را از نماز شب پس فرمود نماز شب دوگان دوگان است مثنی دوم برای تاکید است فاذا خشي احدكم الصبح صلى ركعة واحدة توتر له ما قد صلى پس وقتی که بترسد یکی از شما طلوع صبح را یک رکعت دیگر کند که این رکعت وتر میگرداند نمازی را که گذارده و عن نافع ان عبد الله بن عمر كان يسلم بين الركعة والركعتين في الوتر حتى يأمر ببعض حاجته بدانکه در وتر سه رکعت بیک سلام یا بدو سلام احادیث و اقوال مختلف آمده است چنانکه در حدیث سیوم ازین باب از قاسم بن محمد بن ابی بکر نقل کرده قال القاسم رأينا اناسا منذ ادركنا يوترون بثلاث الحديث و بموجب آن علما نیز اختلاف کرده اند مذهب ائمه ثلاثه همین یک رکعت است که بعد از سلام بر دو رکعت بگذارند و مذهب امام ابی حنیفه رح وتر سه رکعت است و دلایل ما احادیث و اقوال که موید مذهب حنفیه است ایراد میکنم و بالله التوفیق ترمذی از امیر المومنین علی بن ابی طالب رضی الله عنه آورده که گفت بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم وتر میکرد بسه رکعت و گفت درین معنی از عمران بن حصین و عایشه و ابن عباس و ابی ایوب انصاری نیز روایت کرده اند و جمعی از صحابه و غیرهم باین رفته اند و گفته اند وتر سه رکعت است سفیان ثوری گوید مستحب نزد ما آنست که وتر بسه رکعت کرده شود و گفته قول ابن مبارک و اهل کوفه همین است زرکشی در شرح خرقی که کتابی معتمد در مذهب امام احمد حنبل است میگوید که در روایت امام احمد و ابو داود و نسائی از ابی ایوب انصاری رضی الله عنه آمده که فرمود رسول خدا صلی الله علیه وسلم وتر حق است یعنی واجب بر هر مسلمان پس اگر خواهد که وتر کند به پنج رکعت و اگر خواهد بسه رکعت و در جامع الاصول از صحیحین از عایشه می آرد که گفت زیاده نمیکرد در نماز تهجد آنحضرت نه در رمضان نه در غیر رمضان بر یازده رکعت میگذارد چهار رکعت و مپرس از حسن آن و درازی آن بیشتر میگذارد چهار رکعت دیگر و مپرس از خوبی و درازی آن بیشتر میگذارد سه رکعت و اگر نفل میکرد آنحضرت در وتر بسه رکعت بسلام البته عایشه میگفت که پس میگذارد دو رکعت پس از آن یک رکعت روایت کرد نسائی و حاکم بشرط بخاری و مسلم از عایشه که آنحضرت وتر بسه رکعت میکرد و سلام نمیداد مگر در آن طحاوی از ابی العالیه آورده که تعلیم میکردند ما را اصحاب رسول خدا صلی الله علیه وسلم که وتر مثل نماز مغرب است این وتر لیل است و آن وتر نهار امام محمد در موطا میگوید که خبر داد ما را ابو حنیفه از حماد از ابراهیم نخعی از عمر بن خطاب که دوست ندارم که ترک کنم وتر را بسه رکعت و باشد مرا شتران سرخ موی و هم در موطا از عبد الله بن مسعود آورده که گفت الوتر ثلث ركعات كثلث المغرب و در روایتی دیگر كصلوة المغرب و هم هندوی می آرد که کفایت نکند یک رکعت هرگز و از ابن عباس می آرد که الوتر كصلوة المغرب و از عایشه می آرد که بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم در رکعتین وتر سلام نمیداد در سنن الهدی از روایت ابی بن کعب و عایشه اتیان بسه رکعت آورده و از عایشه تصریح آمده که آنحضرت وتر بسه رکعت میکرد و فصل نمیکرد میان آنها و از حسن بصری اجماع سلف بر سه رکعت نقل کرده و در نهایه شرح هدایه آورده که چون عمر رضی الله عنه دید سعد بن ابی وقاص را که وتر میکند برکعت واحده گفت ما هذه البتيراء اشفع كن آنرا و گرنه ایذا میکنم ترا و ازانجمله که دلالت وارد برآنکه مشهور و متعارف میان صحابه رضی الله عنهم وتر بسه رکعت بوده نه بیک رکعت حدیث بخاریست از ابن عباس چنانکه صاحب مشکوة آورده که وتر کرد معاویه بعد از عشا بیک رکعت و بود نزد وی مولی ابن عباس پس رسانید این خبر را بابن عباس که معاویه بیک رکعت وتر گذارد گفت بگذار که وی صحبت داشته به پیغمبر خدا و در روایتی آنکه

الجزء الرابع من شیخ الاسلام | کتاب الحیض

زنان بعد از وی هر آینه منع میفرمود چنانچه منع کرده شد مر زنان بنی اسرائیل

باب اذا حاضت في شهر ثلث حيض بکسر حا و فتح یا جمع حیضه وقتی که حیض کند زن در ماهی سه حیض وما يصدق النساء في الحيض والحمل فيما يمكن من الحيض ولاست گو داشتن زنان در اظهار حیض و حمل خود را در آنچه ممکن باشد از حیض و اما آنچه ممکن نباشد زنان چنانچه مثلا بفصل قلیل کمتر از مدت طهر تکرار ظاهر نماید تصدیق کرده نشود و چون این تفصیل در حمل نمی تواند شد تخصیص کرد بحیض بقول الله تعالى ولا يحل لهن ان يكتمن ما خلق الله في ارحامهن بدلیل فرمودهٔ خدا که حلال نیست مر زنان مطلقه را که پوشیده دارند آنچه پیدا کرده است خدای تعالی در رحمهای ایشان از فرزند یا حیض پس نگویند هنگام حمل که حایض شدم و نه هنگام حیض که طاهر شدم بجهة استعمال عدت و ابطال حق رجعت پس از منع کتمان معلوم شد که قول زن مقبول و معتبر است درین بیان و يذكر عن علي و شريح بتصغیر ابن الحارث کندی کوفی زمان سعادت نشان را دریافته بشرف صحبت مشرف نشده مقلد کرده بود او را عمر بن خطاب رضی الله عنه بقضا در کوفه و ماند برین کار تا آنکه خود دست گذاشت آنرا زمان حجاج فتوی میداد بحضور صحابه سنه نود و هشت یعنی ذکر کرده میشود از علی بن ابیطالب رضی الله عنه و شریح ان امرأة بکسر نون در اکثر روایات لفظ امرأة نیست جاءت ببينة من بطانة اهلها ممن يرضى دينه که اگر زنی آورد گواه از مخصوصان مردم خود از کسانی که مرضی و ممدوح باشد دین و دیانت آن بعدالت و امانت انها حاضت ثلثا في شهر صدقت گواه آورد برانکه وی حیض کرده سه بار در ماهی تصدیق کرده شود و موصول آورده این تعلیق را دارمی باسنادی که رجال آن همه ثقات اند از شعبی که گفت آمد زنی بسوی علی رضی الله عنه که خصومت میکرد شوهر خود را که طلاق داده بود پس گفت حیض کردم در ماهی سه حیض پس گفت علی مر شریح را حکم بکن میان این دو پس شریح گفت یا امیر المومنین و حال آنکه تو اینجا حاضر باشی یعنی نمی سزد مرا قضا بحضور تو گفت قضا کن میان اینها گفت شریح این کلمات را لیکن در روایه دارمی بعد نقد ثلث حیض اینچنین است که پاک میشود نزد هر حیضی و نماز میخواند جایز است مر آن زن را یعنی بر آمدن از عدت طلاق و الا فلا گفت علی رضی الله عنه قالون و قالون که بزبان روم جنی نیک و خوب کرده وقال عطاء اقراؤها ما كانت و گفته است عطا بن ابی رباح حیضها زمان عدت او آنست که پیش از این عادت بوده اگر دعوی برخلاف عادت کند مقبول

دری فقتیه است پس این وحشت کشیدن حاضران در جواب ابن عباس که بفقاهت معاویه حواله کرد ولالتی صریح دارد که متعارف در زمان او وتر بیکرکعت نبوده وحدیثی که مولف آورده دلالت ندارد برآنکه فصل کردن فرمود بسلام بلکه گویم معنی آنست که اگر ترسی صبح را شفعه را یکرکعت دیگر ضم کن تا سه رکعت گردد وآنچه نافع بطریق غیر مرفوع آورده نص است در فصل بسلام پس میتواند مبین حدیث مرفوع این همه که ذکر کرده شد منقول است از شرح سفر السعادت تالیف شیخنا الاوحد ابو المجد عبد الحق رحمهما الله رحمة واسعة **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك بن انس عن مخرمة بن سليمان عن كريب ان ابن عباس اخبره انه بات عند ميمونة وهي خالته ابن عباس خبر داد کریب را که وی شب کرد نزد میمونه مادر مسلمانان ومیمونه خاله ابن عباس است فاضطجعت في عرض الوسادة واضطجع رسول الله صلى الله عليه وسلم واهله في طولها پس دراز کشید ابن عباس بر پهلو در عرض وساده وپهلو نهاد آنحضرت ومیمونه در طول وساده برخلاف ظاهر برقیاس طول وعرض آدمی است چنانکه پیش از این معلوم شده فنام حتى انتصف الليل او قريبا منه پس خواب کرد آنحضرت تا آنکه نیم شب گذشت یا نزدیک به نیم شب ودر روایت دیگر ودر ثلث شب آمده وظاهر اعادت شریف مختلف بود در این شب که ابن عباس این حدیث کرده همین خواهد بود فاستيقظ يمسح النوم عن وجهه پس بیدار شد آنحضرت در حالی که دور میکرد اثر خواب را از روی خود ثم قرأ عشر آيات من آل عمران بستر خواند ده آیت از سوره آل عمران از ان في خلق السموات والارض تا آخر سوره ثم قام رسول الله صلى الله عليه وسلم الى شن معلقة فتوضأ فاحسن بستر ایستاد پس بجانب مشک کهنه آویخته برخاست رسول خدا رحمت کنا و خدا برو ی بسوی مشکی پرآب که آویزان بود پس وضو کرد و نیکو کرد وضو را بجمیع آداب وستحبات ثم قام يصلي پس ایستاد آنحضرت بحالی که نماز میکند فصنعت مثله ثم قمت الى جنبه پس کردم مانند آنچه کرد آنحضرت از خواندن وضو کردن وایستادم بجانب پهلوی آنحضرت فوضع يده اليمنى على راسي واخذ باذني يفتلها پس نهاد دست راست مبارک خود را بر سر وگرفت گوش من در حالی که میکند آنرا از برای بیدار کردن یا برای اظهار محبت ومهربانی ثم صلى ركعتين ثم ركعتين ثم ركعتين ثم ركعتين ثم ركعتين ثم ركعتين ثم اوتر پس تر گذارد و شش دوگانه پس تر وتر کرد وظاهر آنست که وتر یک رکعت کرد انانکه نماز شب زیاده بر سیزده رکعت نیامده است وباوجود آن صریح نیست که در دوگانه پسین سلام داده یک رکعت دیگر بسلام دیگر گذارد ثم اضطجع حتى جاءه المؤذن فقام فصلى ركعتين پستر بر پهلو خواب کرد تا آنکه آمد مؤذن پس ایستاد ونماز کرد دو رکعت بی آنکه تجدید وضو کند ثم خرج فصلى الصبح پس بیرون آمد ونماز فرض فجر گذارد **حدثنا** يحيى بن سليمان قال حدثني عبد الله بن وهب قال اخبرني عمرو بن الحارث ان عبد الرحمن بن القاسم حدثه عن ابيه عن عبد الله بن عمر قال قال النبي صلى الله عليه وسلم صلوة الليل مثنى مثنى فرمود نماز شب دو دو رکعت است فاذا اردت ان تنصرف فاركع ركعة توتر لك ما صليت پس وقتی که خواهی تو که باز آئی از نماز پس بگذار یکرکعت که وتر کند ترا نمازی را که گذارده قال القاسم ورأينا اناسا منذ ادركنا يوترون بثلاث گفت قاسم بن محمد بن ابی بکر رضی الله عنه ودیده ام مردمانرا از وقتی که بالغ وعاقل شده ام که وتر میکردند بسه رکعت وان كلا لواسع ارجو ان لا يكون بشيء منه باس وتحقیق هر یک از وتر یکرکعت وسه رکعت هر آئینه گنجایش دارد وامید دارم که نباشد بچیزی از ان باکی در شرع **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال حدثني عروة عن عائشة اخبرته ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي احدى عشرة ركعة كانت تلك صلوته تعني بالليل عائشه خبر داد عروه را که رسول خدا رحمت کنا و خدا بر وی بود که نماز میکرد یازده رکعت بود این نماز او میخواهد نماز او بشب فيسجد السجدة من ذلك قدر ما يقرأ احدكم خمسين اية پس سجده میکرد از ان نماز سجده

کتاب الحیض

الجزء الثانی تیسیر شیخ الاسلام

که مذکور شد ولیکن بجهت تردد در سماع شعبی از علی جزم نکرده بدان مولف بصیغه تمریض آورده وهمین است قول احمد واقل حیض نزد وی یکشبانه روز است وامام ابو حنیفه گفته اقل مدت انقضاء عدت که تصدیق کرده نشود زن کمتر از ان شصت ۶۰ روز است زیرا که طلاق شرعی در اول طهر است وعدت سه حیض واقل طهر پانزده روز است واقل حیض سه روز والا بد حیض واقع شود در اول طهر بعد اعتبار اقل آن نیز حیض را اقل نمیتوان گرفت چه در عادت اقل حیض یا اقل طهر مدت نیشود بلکه باعتبار غالب عادت نصف ده روز اکثر مدت حیض را که پنج باشد اضافه نمایند وهمچنان در وطهر دو حیض که گیرند جمله شصت ۶۰ می شوند ونزد صاحبین منقضی می شود در سی ونه ۳۹ روز باعتبار اقل حیض اولا واقل طهر تا سه حیض ودو طهر باشند وباین قایل شده نووی هم وشافعی گفته مدت سه طهر است واقل طهر پانزده روز واقل حیض یکشبانه روز میتواند بود که واقع شود طلاق در وقتی که یک لحظه از طهر باقی مانده آنرا یک طهر شمار کنند ویک روز حیض انگیرند وپانزده روز طهر ثانی را وهمچنین شانزده روز دیگر گیرند تا سه طهر متحقق شود جمله سی ودو روز یک لحظه باشد واهل مدینه گویند عدت محمول بر معروف از حیض زنان است نه بر حیض یک روز ونزد مالک حد نیست اقل طهر را ونه اقل حیض را مگر آنچه بیان کنند آن از زنان واز امام ابو حنیفه آرند که برای تحقیق معروف حیض چهار صد زن مستوری نگاه داشته بود وسبب اخبار ایشان واند مرتبه میسر شود از مرتبه تحقیق دیگری نیکه سه هیم او باشد واحادیث بسیار با تعدد طرق دلالت دارند بر آنکه اقل حیض سه روز است واکثر آن ده روز اگرچه بعضی از ان من جهة بعض الرواة محکوم بضعف اند لیکن تعدد طرق جبر این نقصان کرده از حجت تیفتاده اند وجمله از ان در فتح المنان فی تائید مذهب النعمان که از مولفات شیخ [illegible] تفصیل وتنقید مذکور است **حدثنا** احمد بن ابی رجاء [illegible] عبد الله ابو الولید [illegible] قال حدثنا ابو اسامة حماد بن اسامة كوفي قال سمعت هشام بن عروة قال اخبرني ابي عن عائشة ان فاطمة بنت ابي حبيش سالت النبي تحقیق فاطمه دختر ابی حبیش پرسید پیغمبر خدا را صلى الله عليه وسلم فقالت اني استحاض فلا اطهر گفت فاطمه که من مستحاضه می شوم واز خون پاک نمیگردم افادع الصلوة

مقدار چیزی که میخواند یکی از شما پنجاه آیت را قبل ان یرفع راسه پیش از آنکه بردارد سر خود را یعنی مقدار پنجاه آیة تمام می شد
در زمان سجود ویرکع رکعتین قبل صلوة الفجر ثم یضطجع علی شقه الایمن حتی یاتیه المؤذن للصلوة پس دراز
میکشید بر جانب راست تا آنکه می آمد مر او را موذن برای نماز صبح **باب** ساعات الوتر در بیان اوقات نماز وتر قال ابو هریرة
اوصانی النبی صلی الله علیه وسلم بالوتر قبل النوم گفت ابو هریره وصیت کرد مرا پیغمبر خدا بنماز وتر پیش از خواب کردن گفته اند
که این در حق کسی است که اعتماد بر بیداری خود ندارد و شیخ رضی الله عنه میگفت که این در شان اهل علم است که اکثر اوقات مشغول تعلیم
و تعلم اند **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا حماد بن زید قال حدثنا انس بن سیرین قال قلت لابن عمر ارایت رکعتین
قبل صلوة الغداة اطیل فیهما القرءة گفت انس بن سیرین گفتم مر ابن عمر را آیا دیده دو رکعت پیش از نماز صبح که دراز میکرد
در آن دو رکعت قراءت را یعنی خبر ده مرا اگر از فعل آنحضرت خبر داری قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یصلی من اللیل مثنی
مثنی ویوتر برکعة بود آن حضرت که نماز میکرد در شب دوگان دوگان رکعت و وتر میکرد آنرا بیک رکعت دلالت حدیث بر ترجمه بهمین جزء
است که شب مطلقا واقع شده برای وتر ویصلی رکعتین قبل صلوة الغداة وکان الاذان فی اذنیه ونماز میکرد
آن حضرت دو رکعت پیش از نماز صبح و گویا اذان در دو گوش اوست یعنی بشتابی میکرد و تخفیف می نمود در آن قال حماد ای بسرعة
گفت حماد در معنی آن که بشتابی نماز میکرد یعنی چنانستی که آواز موذن باقی بود در هر دو رکعت پس تخفیف میکرد این دو رکعت تا عمل موجب اذان
که داعی بود باد ای فریضه نماز صبح فافهم **حدثنا** عمر بن حفص قال حدثنا ابی قال حدثنا الاعمش قال حدثنی مسلم
عن مسروق عن عایشة قالت کل اللیل اوتر رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وانتهی وتره الی السحر گفت عایشه
همه شب وتر میکرد رسول خدا و منتهی شده وتر او تا سحر یعنی از اول شب بعد از نماز عشا تا آخر شب وقت وتر او بود از اینجا معلوم و ظاهر میشود
که نماز تهجد آن حضرت هم دایم آخر شب بود یا وتر دایم بعد از تهجد بود فافهم **باب** ایقاظ النبی صلی الله علیه وسلم اهله بالوتر
بیدار کردن آن حضرت اهل خانه را برای نماز وتر **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی قال حدثنا هشام قال حدثنی ابی عن
عائشة قالت کان النبی صلی الله علیه وسلم یصلی وانا راقدة معترضة علی فراشه گفت عایشه بود پیغمبر خدا که نماز میکرد
و حال آنکه من در خواب بودم افتاده بر پهنای فراش او فاذا اراد ان یوتر ایقظنی فاوترت پس وقتی که خواستی که وتر کند
بیدار میکرد مرا پس وتر میکردم مفهوم حدیث آنست که وتر را آخر شب کردن مستحب است خواه تهجد کند یا نکند **باب** لیجعل آخر صلوته وترا
گو بگرداند آخر نماز شب وتر را **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی بن سعید عن عبید الله قال حدثنی نافع عن عبد الله
عن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اجعلوا آخر صلوتکم باللیل وترا فرمود بگردانید آخر نماز خود شب وتر را **باب**
الوتر علی الدابة گذاردن نماز وتر در سیر بر دابه رواست اگرچه افضل آنست که فرود آمده گذارند و از آن حضرت بر سبیل تجویز و تشریع
واقع شده است و از گذاردن وتر بر دابه سنیت لازم نمی آید از آنکه تهجد بر آن حضرت واجب بود و آنرا نیز بر دابه میگذارد ند بلکه این معنی از جمله
مرخصات سفر است **حدثنا** اسمعیل قال حدثنی مالک عن ابی بکر بن عمر بن عبد الرحمن بن عبد الله بن
عمر بن الخطاب عن سعید بن یسار انه قال کنت اسیر مع عبد الله بن عمر بطریق مکة گفت سعید بن یسار بودم من که راه میرفتم
با عبد الله بن عمر براه مکه فقال سعید فلما خشیت الصبح نزلت فاوترت ثم لحقته پس گفت وقتی که ترسیدم طلوع صبح را
فرود آمدم از دابه پس وتر گذاردم پس لاحق شدم ابن عمر را فقال عبد الله بن عمر این کنت فقلت خشیت الصبح فنزلت
فاوترت پس گفت ابن عمر کجا بودی تو گفتم ترسیدم طلوع صبح را پس فرود آمدم و وتر گذاردم فقال عبد الله بن عمر الیس لک

ومن الدلیل الوجوب لانه لو لم یکن واجبا لما نزل بل اداه علی
الدابة کسائر النوافل ففیه ان هذا الاستدلال لا یصح علی
قواعد الاصول والعرف العام ایضا فان فعل ابن عمر رضه
لا یدل علی الوجوب اصلا لان فعله ذلک لا یلزم ان یکون
لاعتقاده عدم جواز الایثار علی الدابة حتی یدل علی الوجوب
بل یجوز ان یکون فعله اختیار الاولی والانسبة فی ان النزول
عن الدابة لاداء النوافل ایضا اولی کیف قوله فی هذا الحدیث
صریح فی ان النزول غیر لازم فتدبر

اسماء الرجال

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الحیض

قالت کنا گفت ام عطیه بودیم ما زنان در زمان آنحضرت
با وجود علم وی لا نعد الکدرة والصفرة شیئا شمار
نمیکردیم تیره و زرد را که در غیر ایام معتاد دیدیم چیزی که موجب
احکام خوف عادت باشد اما در ایام حیض پس آن نیز از
حیض است و مالک هر دو را مطلقا حیض گفته و این حدیث
حجت است بر وی **باب** عرق الاستحاضة ذکر
رگ استحاضه که نامش عاذل است **حدثنا** ابراهیم
بن المنذر حزامی بکسر مهمله و تخفیف معجمه قال حدثنا
معن بن عیسی قال حدثنی ابن ابی ذیب محمد بن
عبد الرحمن عن ابن شهاب عن عروة عن عمرة بفتح
مهملة بنت عبد الرحمن بن سعد انصاریه عالمه سنه نود و
هشت عن عایشة زوج النبی صلی الله علیه
وآله وسلم زهری روایت میکند از دو کس عروه و عمره
واین هر دو روایت میکنند از عایشه ان ام حبیبة
استحضت سبع سنین تحقیق ام حبیبه بنت جحش

اسماء الرجال

فی رسول الله اسوة حسنة فقلت بلی و الله پس گفت ابن عمر آیا نیستم ترا در پیغمبر خدا اتباعی واقتدای نیک پس گفتم آری هست اقتدا بآن حضرت بخدا سوگند قال فان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یوتر علی البعیر گفت پس تحقیق پیغمبر خدا بود که وتر میگذارد بر پشت شتر **باب** الوتر فی السفر گذاردن وتر در سفر درین باب روایت بر ضحاک که گفته در سفر وتر نیست **حدثنا** موسی بن اسمعیل قال حدثنا جویریة بن اسماء عن نافع عن ابن عمر قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یصلی فی السفر علی راحلته حیث توجهت به بود آن حضرت که نماز میکرد در سفر بر راحله خود آنجا که توجه کرد راحله آن حضرت یومی ایماء صلوة اللیل الا الفرائض ویوتر علی راحلته ایما میکرد برای رکوع وسجود میگذارد نماز تهجد را مگر فرائض و وتر میکرد بر راحله خود **باب** القنوت قبل الرکوع وبعده در بیان قنوت خواندن بعد از رکوع و پیش ازان **حدثنا** مسدد قال حدثنا حماد بن زید عن ایوب عن محمد بن سیرین قال سئل انس بن مالک اقنت النبی صلی الله علیه وسلم فی الصبح قال نعم گفت ابن سیرین پرسیده شد انس بن مالک آیا قنوت خوانده است آن حضرت در نماز صبح گفت آری خوانده است فقیل او قنت قبل الرکوع پس گفته شد بانس آیا قنوت خوانده است پیش از رکوع قال بعد الرکوع یسیرا گفت بعد از رکوع اندک وقتی و در روایتی که بعد ازین است یکماه واقع شده **حدثنا** مسدد قال حدثنا عبد الواحد قال حدثنا عاصم الاحول قال سالت انس بن مالک عن القنوت فقال قد کان القنوت گفت عاصم احول که پرسیدم انس بن مالک از قنوت پس گفت بتحقیق بود قنوت قلت قبل الرکوع او بعده قال قبله گفتم پیش از رکوع بود یا بعد از رکوع گفت قبل از رکوع قال فان فلانا اخبرنی عنک انک قلت بعد الرکوع گفت هر آئینه فلان خبر داده مرا از تو که بتحقیق تو گفته که بعد از رکوع بوده فقال کذب پس گفت انس دروغ گفته است انما قنت رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد الرکوع شهرا قنوت نخوانده است رسول خدا رحمت کنا د خدا بروی بعد از رکوع مگر یکماه اراه کان بعث قوما یقال لهم القراء زهاء سبعین رجلا الی قوم من المشرکین دون اولئک گمان میبرم که فرستاده بود جمعی را که گفته می شدند ایشان را قرا مقدار هفتاد مرد بسوی قومی از کافران غیر آنهائی که بر ایشان دعا میکرد زیاد بعضی را و تخفیف های مار دوده وکان بینهم وبین رسول الله صلی الله علیه وسلم عهد فقنت رسول الله صلی الله علیه وسلم شهرا یدعو علیهم و بود میان این قوم و میان رسول خدا عهد و پیمان پس آنها غدر کردند و کشتند قرا را پس قنوت خواند رسول خدا رحمت کناد خدا بروی یکماه دعائی میکرد بر ایشان **حدثنا** احمد بن یونس قال حدثنا زائدة عن التیمی عن ابی مجلز عن انس بن مالک قال قنت رسول الله صلی الله علیه وسلم شهرا یدعو علی رعل وذکوان رعل بکسر راء وسکون مهمله وذکوان بذال معجمه مفتوحه وسکون کاف آخر او نون دو قبیله است از بنی سلیم **حدثنا** مسدد قال حدثنا اسمعیل قال اخبرنا خالد عن ابی قلابة عن انس بن مالک قال کان القنوت فی المغرب والفجر گفت انس بن مالک بود قنوت در مغرب و فجر احادیثی که درین باب آورده که گفت قنت رسول الله صلی الله علیه وسلم شهرا همه مطابق مذهب حنفی است که قنوت یکماه بیش نبوده وآنکه شافعیه دایم میخوانند وهمین حدیث انس را متمسک خود ساخته اند دلالت صریح بر نفی دوام میکند

بسم الله الرحمن الرحیم

ابواب الاستسقاء

باب الاستسقاء وخروج النبی صلی الله علیه وسلم فی الاستسقاء در بیان استسقاء وطلب باران وبرآمدن آن حضرت در استسقا بصحرا سوی فرح وقت برآمدن ذکر کرده ابو داود وابن حبان از عائشه روایت کرده اند برآمد آن حضرت هنگامی که ابروی آفتاب ظاهر شد و باین حدیث نزد ابو حنیفه و مالک و احمد وقت استسقا وقت نماز عید است و نزد شافعی وقتی معین از ساعات روز و شب نیست هرگاه خواهد استسقا کند لیکن مستحب نزد او همین وقت عید است

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الحیض

مستحاضه شد پس امر کرد او را آنحضرت این که انتظار کند ایام حیض خود پس غسل کند و نماز گذارد پس اگر به بیند چیزی را از ان وضو کند و نماز کند **باب** المرأة تحیض بعد الافاضة زنیکه حایض شود بعد طواف افاضه که نام طواف روز نحر است که فرض است در حج وبعد از رجوع از منا بمکه ادا کند و هنوز طواف وداع باقی باشد و در اصل افاضه بمعنی رجوع است **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن عبد الله بن ابی بکر بن محمد بن عمرو بن حزم بفتح مهمله وسکون معجمه مدنی انصاری عن ابیه عن عمرة بفتح مهمله بنت عبد الرحمن عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وآله وسلم انها قالت لرسول الله گفت عائشه مر پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم یا رسول الله ان صفیة بنت حیی بضم مهمله وفتح تحتیه اولی مخففه وتشدید ثانیه ابن اخطب بخا معجمه از اولاد هارون علیه السلام است سبی کرد او را پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم سال خیبر پس آزاد کرد و تزوج نمود و عتق او را مهرش گردانید و فاتش سن شصت قد حاضت تحقیق صفیه حایض شد قال رسول الله فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم لعلها تحبسنا شاید که صفیه بند دارد ما را از برآمدن از مکه بجهت طواف

اسماء الرجال

حدثنا ابو نعيم قال حدثنا سفيان عن عبد الله بن ابي بكر عن عباد بن تميم عن عمه قال خرج النبي صلى الله عليه وسلم يستسقي وحول رداءه گفت عم عباد که عبد الله بن زيد بن عاصم است بيرون آمد پيغمبر خدا رحمت كنا د خدا بروی در ماه رمضان سنه ششم از هجرت بمصلى بحالی که طلب باران ميکند و تحويل کرد ردا را صورت تحويل بردا آنست که از دو طرف پايان ردا بگيرد جانب راست را بدست چپ و جانب چپ بدست راست گرفته پايان را بالا کند **باب** دعاء النبي صلى الله عليه وسلم اجعلها سنين كسني يوسف دعا كردن آنحضرت بر کفار که بگردان ايام و يا سال کفار را سالهاي قحط همچو قحط زمان يوسف صديق عليه السلام ذکر اين باب در ابواب استسقا از انروست که تنبيه کند چنانچه دعاء استسقا براي مسلمانان آمده دعاي براي قحط بر کافران نيز مشروع است و مقتضی بآنست که کافران التجا آرند بآن حضرت براي دفع قحط واقع شده و آن حضرت استسقا کرد باران باريد چنانکه معلوم ميشود **حدثنا** قتيبة قال حدثنا مغيرة بن عبد الرحمن عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان النبي صلى الله عليه وسلم كان اذا رفع راسه من الركعة الآخرة بود آن حضرت وقتی که برداشتی سر خود را از رکعت آخر يقول اللهم انج عياش بن ابي ربيعة اللهم انج سلمة بن هشام ميفرمود ای بار خدای خلاص کن عياش بن ربيعه را خلاص کن سلمه بن هشام را اللهم انج الوليد بن الوليد اللهم انج المستضعفين من المومنين خداوندا رهائی ده وليد بن وليد را خداوندا رهائی کرامت کن ناتوانان از مسلمانان اللهم اشدد وطأتك على مضر اللهم اجعلها سنين كسني يوسف خداوندا سخت گير اهلاک و عقوبت خود را بر قوم مضر خداوندا بگردان ايام ايشان را قحطها همچو قحط زمان يوسف نسبت اين ايام قحط بيوسف عليه السلام ازان جهت است که خبر داده نبی عليه السلام باين قحط و هم درين ايام خلاص شده بود از بند ان النبي صلى الله عليه وسلم قال غفار غفر الله لها واسلم سالمها الله وتحقيق پيغمبر خدا رحمت كنا د خدا بروی فرمود قوم غفار بخشد خدا او را و قوم اسلم چنگ مکنا د خدا بوی يعنی بعقوبت نيندازد و تواند که سالم از سلامت باشد غفار بکسر غين معجمه تخفيف فا پدر قبيله کنانه است و اسلم بهمزه مفتوح و سين مهمله ساکن و لام مفتوح قبيلهاييست از خزاعه تخصيص دعا باين دو قبيله از انرو فرموده که قوم غفار از قديم اسلام آورده اند و قوم اسلم با آن حضرت مصالحه کرده بودند و غدر نکرده اند قال ابن ابي الزناد عن ابيه هذا كله في الصبح گفت ابن ابي الزناد از پدر خود که زنا در استجابت همه در نماز صبح بوده است و آنچه در سبق ذکر يافته است در آن آنکه مي افتاد نزد تکبير هنگام سجده **حدثنا** الحميدي قال حدثنا سفيان عن الاعمش عن ابي الضحى عن مسروق عن عبد الله **ح** وحدثنا عثمان بن ابي شيبة قال حدثنا جرير عن منصور عن ابي الضحى عن مسروق قال كنا عند عبد الله فقال ان النبي صلى الله عليه وسلم لما راى من الناس ادبارا قال اللهم سبعا كسبع يوسف گفت مسروق تا اينجا نسخه تخرج که در نظر است بيا ورده شروع اسناد از قول اوست حدثنا عثمان بن ابي شيبة بتغير واو و حا تحويل هم درست نمی آيد والله اعلم پس گفت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه بتحقيق پيغمبر خدا رحمت كنا د خدا بروی هرگاه ديد از مردم يعنی قريش رجوع از اسلام فرمود ای خدا مسلط کن بر ايشان هفت سال قحط چون هفت سال زمان يوسف عليه السلام فاخذتهم سنة حصت كل شيء من النبات حتى اكلوا الجلود والميتة والجيف پس گرفت اين قريش را قحطی که از بيخ برکند و بر د همه چيز را از نباتات تا آنکه خوردند چرمها را و مردها را و مردار را حصت بالحاء والصاد المهملتين بمعنی استاصلت يعنی از بيخ برکند گياه را تا آنکه خالی شد زمين جيف بکسر جيم و فتح يا جمع جيفه بمعنی مرده گنده بوی فينظر احدهم الى السماء فيرى الدخان من الجوع پس می ديدی يکی از ايشان بسوی آسمان می پنداشت دود مطلع از گرسنگی و اشتياق طعام يا از ضعف بصری که از گرسنگی بروی داده بود فاتاه ابو سفيان فقال يا محمد انك تامر بطاعة الله وبصلة الرحم وان قومك

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الحيض

ابن عباس رضي الله عنهما قال رخص للحائض ان تنفر اذا حاضت رخصت داده شد مر حايض را اينکه برگردد از مکه بعد تمام ارکان حج بی طواف وداع وقتيکه حيض کند وكان ابن عمر يقول في اول امره انها لا تنفر طاوس گويد و بود ابن عمر که ميگفت در اول حال خود که حايض برنگردد بدون اين طواف ثم سمعته يقول تنفران رسول الله پس شنيدم ابن عمر را که ميگفت برگردد که تحقيق پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم رخص لهن رخصت داد اينها را **باب** اذا رأت المستحاضة الطهر چون ببيند مستحاضه طهر را بانقطاع خون يا بمرور ايام حيض که معتاد بود قال ابن عباس تغتسل وتصلي ولو ساعة من نهار گفته است ابن عباس در ين صورت غسل کند و نماز گذارد اگرچه طهر يکساعت باشد ويأتيها زوجها وبيايد يعنی جماع کند او را شوهر او بيان اباحت است از قول ابن عباس بر خلاف آنچه منقول است از ابراهيم نخعی وحکم و زهری و غير ايشان از منع وطی و تنبيه کرد بر جواز آن بطريق عقل بقول خود اذا صلت الصلاة اعظم يعنی جواز جماع بطريق اولی است که چون نماز گذارد جايز باشد او را نماز که نماز عظيم تر است و نزديکی آن در هنگام ورم طهارت محذور تر گردد **حدثنا** احمد بن يونس يربوعی که مشهور نسبت بجد است و نام پدر عبد الله است عن زهير بن معاوية جعفي قال حدثنا هشام عن عروة عن عائشة قالت قال النبي صلى الله عليه وآله وسلم اذا اقبلت الحيضة فدعي الصلاة پس چون پيش آيد ايام حيض پس ترک کن نماز را واذا ادبرت فاغسلي عنك الدم وصلي و چون پشت دهد و بگذرد ايام حيض که فصل يکساعت نيز دليل است اگرچه خون جاری باشد پس بشو از خود خون را و نماز کن مختصر است از حديث فاطمه بنت ابي حبيش در حکم مستحاضه چنانچه گذشت **باب** الصلاة على النفساء وسنتها نماز جنازه بر زچه که مرده و سنت آن که کجا ايستاد در نماز مقصود از ايراد اين ترجمه در کتاب الحيض اشارت باينکه حکم حايض و نفسا است در طهارت ذات آنها چه اقبال بر نفسا بنماز و ايستاده شدن نزد وی منعت اتصال اگر ذات وی نجس بودی روا نشدی خصوصا جناب مصطفی را صلى الله عليه وآله وسلم بلکه حکم آن حکم ساير زنان است در اقبال و اتصال و نماز گزيدی زن و شمار ان درين مقام در حيض و بعض ايام **حدثنا** احمد بن ابي سريج

قد هلكوا فادع الله لهم پس آمد ابو سفیان و وی در ایام کفر در مکه چون معلوم کرده بود که این بلا بر ایشان بدعای آن حضرت است پس گفت ای محمد بتحقیق می فرمائی تو بطاعت خدا و بصله رحم و مدرستی که قوم تو قوم رحم تو اند بتحقیق هلاک شدند کسی نخواهد ماند که خدا را طاعت کند پس دعا کن برای ایشان از حدیث معلوم نشده که آن حضرت دعا کرد اما از سوره دخان معلوم شده که آنحضرت دعا کرد و باران بارید و قحط دور شد قوله تعالی فاستسقی لهم فسقوا قال الله عز وجل فارتقب یوم یأتی السماء بدخان مبین الی قوله انکم عائدون پس منتظر باش ای محمد عذاب مشرکان را روزیکه بیارد آسمان دخانی را که ظاهر است آیا تی که تیره کست حاصل آن اینست که چون عذاب نازل شد کافران گفتند خداوندا دور کن از ما عذاب را که ایمان می آریم چون عذاب دور کرده شد باز بر همان کفر و شقاوت مقر ماندند میفرماید اگر دور کنیم از شما عذاب را بتحقیق شما عود میکنید بکفر وقوله تعالی یوم نبطش البطشة الکبری الآیة تمه آیة اینست انا منتقمون یعنی روزی که بگیریم گرفتنی کلان و سخت بتحقیق انتقام کشنده ایم فالبطشة یوم بدر پس بطشه کآیت بر سیه اشارت بآن میاند روز غزوه بدر بوده است که رئیسان کفره هلاک شدند در جهنم شتافتند فقد مضت الدخان والبطشة واللزام وآیة الروم پس بتحقیق گذشت عذاب دخان که در ایام قحط از گرسنگی دیدند و بطشه که روز بدر بدان گرفتار شدند و مراد از لزام که در آیت کریمه فسوف یکون لزاما مذکور است بعضی گویند قحط است و بعضی تفسیر کرده که پیوستن کشتگان است که بیک دیگر در چاه بدر شده بودند و بعضی بگرفتن بندیان روز بدر تفسیر کرده و مراد از آیة روم آیة اول سوره روم است که حق سبحانه خبر داده غلبت الروم فی ادنی الارض چنانکه در تفاسیر مذکور است حاصل آنکه این همه وعیدها که در شان کفره بود همه واقع شد و گذشت

باب سوال الناس الامام الاستسقاء اذا قحطوا

در بیان پرسیدن مردم امام را برای استسقا وقتی که گرفتار قحط شوند قحط در اصل لغت بمعنی احتباس است یعنی وقتی که محتبس شوند بنا یافت باران قحطوا بفتح قاف و حا بصیغه معلوم نیز خوانده اند یقال قحط المطر قحوطا اذا احتبس و برین تقدیر از باب قلب است زیرا که محتبس مطر میباشد نه مردم

حدثنا عمرو بن علی قال حدثنا ابو قتیبة قال حدثنا عبد الرحمن بن عبد الله بن دینار عن ابیه قال سمعت ابن عمر یتمثل بشعر ابی طالب گفت دینار شنیدم ابن عمر را که میخواند شعر ابو طالب پدر امیر المومنین علی رضی الله عنه را وابیض یستسقی الغمام بوجهه ثمال الیتامی عصمة للارامل یعنی سفید روی که طلب کرده می شود باران بوسیله روی مبارک او و پناه یتیمان مانع بیوگان از انچه آزار کنند ایشان را گفته است این را از مشاهده آثار کمالات شمائل مبارک پیش از انکه استسقائی بآن حضرت واقع شده باشد ثمال بکسر مثلثه بمعنی ملجا و مددگار ارامل جمع ارمله بمعنی زن محتاج بی شوهر و مرد بی زن استعمال در اول مشهورتر است مطابقت این حدیث بترجمه خالی از خفائی نیست و گفته اند که در ترجمه استدلال بطریق اولی امری است از انکه هرگاه مردم از خدا تعالی در استسقا سوال کرده باشند پس سزاوارتر است که از امام سوال کنند که از خدا درخواهد وقال عمر بن حمزة حدثنا سالم عن ابیه وربما ذکرت قول الشاعر وانا انظر الی وجه النبی صلی الله علیه وسلم یستسقی و گفت عمر بن حمزه بن عبد الله بن عمر بن الخطاب که حدیث کرد مرا عم من سالم از پدر خود که ابن عمر است بسا است که من یاد کرده ام قول شاعر را و شعر مذکور که از ابی طالب است در حالی که من نظر میکنم بسوی روی پیغمبر خدا بحالی که استسقا میکرد بر منبر فما ینزل حتی یجیش کل میزاب پس فرو نمی آمد از منبر مگر آنکه پر میشد از آب هر ناودان

حدثنا الحسن بن محمد قال حدثنا محمد بن عبد الله الانصاری قال حدثنی ابی عبد الله بن المثنی عن ثمامة بن عبد الله بن انس عن انس بن مالک ان عمر بن الخطاب رضی الله عنه کان اذا قحطوا استسقی بالعباس بن عبد المطلب بود عمر بن خطاب رضی الله عنه وقتیکه مردم در قحط می افتادند استسقا میکرد بعباس بن عبد المطلب رضی الله عنه فقال اللهم انا کنا

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب التیمم

پس بایستاد آن حضرت بیانه آن برای نماز بفتح سین و سکون آن هر دو روایة است و کلام دران در کتاب الجنایز بیاید انشاء الله تعالی

باب

بتنوین چنانچه در روایت ابی ذر است بی ترجمه بمنزله فصل و بر روایة اصیلی وغیره ساقط است و حدیث باب که متضمن طهارت حایض است با باب صلوة علی النفساء جهة فصل و وصل هر دو دارد کما لا یخفی

حدثنا الحسن بن مدرک بضم میم و کسر را ابو علی سدوسی بصری قال حدثنا یحیی بن حماد شیبانی داماد ابو عوانه سنه دو و بیست و پانزده قال اخبرنا ابو عوانة بفتح مهمله و تخفیف واو نامش وضاح است من کتابه یعنی از کتاب خود نه از حفظ وی و اشارة است بانچه امام احمد گفته چون حدیث کند ابو عوانه از کتاب خود پس آن اثبت است و چون حدیث کند بی کتاب پس بسا که غلط کند قال اخبرنا سلیمان الشیبانی کنیه ابو اسحاق بن ابی سلیمان فیروز عن عبد الله بن شداد بن هاد مادرش سلمی بنت عمیس خواهر مادری میمونه است قال سمعت خالتی میمونة زوج النبی صلی الله علیه وآله وسلم انها کانت تکون حایضا لا تصلی ابن شداد گوید شنیدم خاله خود میمونه حضرت را که وی بود که میگشت حایض که نماز نمیکرد و هی مفترشة بحذاء مسجد رسول الله بحالی که وی دراز کشیده بود بر ابر سجده گاه پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم وهو یصلی علی خمرته و حال آنکه آنحضرت نماز میکرد بر مصلای خود خمرة بالضم سجاده خورد که ساخته میشود از برگ خرما و جز آن نام کرده شد بدان بجهت ستر وی روی و کفین را از حر و برودت زمین و کلان باشد آن را حصیر گویند کذا قال الطبری

اسماء الرجال

فنتوسل الیک بنبینا صلی الله علیه وسلم فتسقینا پس گفت عمر خداوندا ما بودیم که در استسقا توسل میکردیم بسوی تو به پیغمبر خود رحمت باد بر وی پس آب میدادی مارا وانا نتوسل الیک بعم نبینا فاسقنا قال فیسقون وما توسل میکنیم بسوی تو بعم پیغمبر ما پس آب بده گفت انس پس آب داده می شدند **باب** تحویل الرداء فی الاستسقاء گردانیدن ردا از پایان ببالا در دعای استسقا **حدثنا** اسحق قال حدثنا وهب بن جریر قال اخبرنا شعبة عن محمد بن ابی بکر عن عباد بن تمیم عن عبد الله بن زید ان النبی صلی الله علیه وسلم استسقی وقلب رداءه مرویست از عبد الله بن زید که بتحقیق پیغمبر خدا رحمت وسلامت حق باد بر وی استسقا کرد وگردانید ردا را که پوشیده بود ومعنی تقلب سبق ذکر یافته **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان عن عبد الله بن ابی بکر انه سمع عباد بن تمیم یحدث اباه عن عمه عبد الله بن زید ان النبی صلی الله علیه وسلم خرج الی المصلی فاستسقی فاستقبل القبلة وحول رداءه وصلی رکعتین برآمد آنحضرت بسوی مصلای عید پس استسقا کرد وروی کرد بقبله وگردانید ردا را قال ابو عبد الله کان ابن عیینة یقول هو صاحب الاذان گفت ابو عبد الله یعنی مولف رحمه الله بود ابن عیینه که سفیان است میگفت راوی این حدیث عبد الله بن زید بن عبد ربه بن ثعلبه است که صاحب اذانست یعنی آنکه اذان را در خواب دیده بود ولکنه وهم فیه لان هذا عبد الله بن زید بن عاصم المازنی مازن الانصار لیکن این قول سفیان خطاست زیرا که راوی حدیث عبد الله بن زید بن عاصم مازنی است مازن انصاری نه مازن بنی تمیم بدانکه بنماز در استسقا اکثر علما قائل شده اند وسند ایشان همین حدیث است ونزد امام ابو حنیفه جایز است که نماز کنند تنها تنها وتضرع وزاری بدعا نمایند واستغفار کنند لیکن سنت بودن آن بجماعت نزد این امام همام بثبوت نه پیوسته میگوید سنت آنست که آنحضرت مواظبت کرده باشد بر آن با ترک احیانا یعنی فعل آن غالب باشد بر ترک واز آن حضرت بکرات شش یا هفت وجه در استسقا منقولست ونماز جز یکبار که عباد بن تمیم راوی آنست نقل نکرده اند پس بمقتضای آن جایز باشد نماز نه مسنون وبصحت رسیده که امیر المومنین عمر رضی الله عنه استسقا کرد ودر وی همین دعا واستغفار بود وبس اگر نمازی مسنون بودی از عمر بن خطاب نادانستن آن با این عموم بلوی با ترک پس از علم بآن گنجایش ندارد ونیز حدیث مذکور صریح نیست که آن حضرت بجماعت نماز کردند وآنانکه قائل شده اند به نماز گویند مانند نماز عید تکبیرات وخطبتین کنند این مسئله در شرح سفر السعادة بتفصیل مذکور است اگر کسی خواهد بر تفصیل مطلع شود رجوع بآن کند **باب** انتقام الرب عز وجل من خلقه بالقحط اذا انتهکت محارمه انتقام کشیدن پروردگار تعالی از خلق بقحط وقتی که حرمت ندارند محرمات حق را این باب باین عنوان در روایت حموی بی آنکه حدیثی واثری در آن باشد واقع شده گویند که عادت مولف رح آن بود که اول ترجمها می نوشت بعد از آن در مرویات خود نظر میکرد درین باب حدیثی بر شرطی که درین کتاب التزام کرده نیافته است اما حدیث عبد الله بن مسعود که بدعای آنحضرت بر کفار قحطی واقع شده وابو سفیان پدر معاویه آمده وندامت بر احوال خود ظاهر کرده التماس استسقا نموده است تمام مناسبت وارد **باب** الاستسقاء فی المسجد الجامع بیان استسقا در مسجد جامع در وقت نماز وخطبه جمعه واز اینجا معلوم میشود که خروج بصحرا شرط استسقا نیست **حدثنا** محمد قال اخبرنا ابو ضمرة انس بن عیاض قال حدثنا شریك بن عبد الله بن ابی نمر انه سمع انس بن مالك یذکر ان رجلا دخل یوم الجمعة من باب کان وجاه المنبر عبد الله بن ابی نمر شنید انس بن مالک را در حالی که ذکر میکرد که مردی در آمد روز جمعه مسجد را از دری که بود مقابل منبر رسول الله صلی الله علیه وسلم قایم یخطب فاستقبل رسول الله صلی الله علیه وسلم قائما در حالی که پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی ایستاده خطبه میخواند پس روی کرد آن مرد به پیغمبر خدا را در حالی که استاده است فقال

الجزء الثاني شيخ الاسلام

کتاب التیمم

یعنی اگر چنین وچنان باشد پس نیابید شما قدرت بر استعمال آب پس قصد کنید زمین پاک را فامسحوا بوجوهکم وایدیکم منه پس مسح کنید بر رویهای خود ودستهای خود از جنس آن زمین زجاج گفته صعید روی زمین خاک باشد یا سنگ بی خاک ایراد کرد مولف بر طبق عادت خود در صدر کتاب تیمم آیتی را که اصل بود در این باب بعد از ان آورد حدیثی در شان نزول آن **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن عبد الرحمن بن القاسم بن محمد بن ابی بکر صدیق رضی الله عنه عن ابیه عن عایشة زوج النبی صلی الله علیه وآله وسلم قالت خرجنا مع رسول الله گفت عایشه برآمدیم ما با پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم فی بعض اسفاره در بعضی از سفرهای وی گفته اند که آن غزوه بنی المصطلق بود که آن را غزوه مریسیع نامند حتی اذا کنا بالبیداء تا آنکه چون شدیم به بیدا بفتح موحده ومد که نام موضعی است بلند نزدیک ذو الحلیفه جانب مکه او بذات الجیش یا بموضع ذات الجیش که یک منزل است از مدینه در راه مکه شک راوی است انقطع عقد لی گسست گردن بند من فاقام رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم علی التماسه پس ایستاد وتوقف نمود آنحضرت بر جستن آن واقام الناس معه وتوقف کردند مردم با وی ولیسوا علی ماء بحالیکه نبودند در آنجا بر سر آبی که بدان وضو توانند کرد فاتی الناس الی ابی بکر الصدیق پس آمدند مردم بسوی ابو بکر صدیق رضی الله عنه فقالوا الا تری ما صنعت عایشة اقامت برسول الله صلی الله علیه وآله وسلم والناس لیسوا علی ماء ولیس معهم ماء پس گفتند ابو بکر را آیا نمی بینی چه کرد عایشه ایستاده داشت آنحضرت ومردم را بجالی که نیستند بر سر آب ونیست بایشان آبی فجاء ابو بکر ورسول الله صلی الله علیه وآله وسلم واضع راسه علی فخذی قد نام پس آمد ابو بکر وحال آنکه آنحضرت نهاده بود سر مبارک خود را بر ران من بخواب رفته فقال حبست رسول الله پس گفت ابو بکر نگاه داشتی تو پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم والناس لیسوا علی ماء ولیس معهم ماء ومردم را ونیستند بر سر آبی ونه با ایشان آبست فقالت عایشة فعاتبنی ابو بکر وقال ما شاء الله ان یقول پس گفت عایشه عتاب کرد مرا ابو بکر وگفت آنچه خواسته بود خدا که بگوید وجعل یطعننی بیده فی خاصرتی وگشت ابو بکر خلیدن بدست خود در تهیگاه من برای تادیب فلا یمنعنی من التحرك الا مکان رسول الله پس باز نمیداشت مرا از جنبیدن مگر بودن پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم علی فخذی بر ران من فقام رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم حین اصبح علی غیر ماء پس برخاست آنحضرت وقتی که صبح کرد در حال بی آبی فانزل الله عز وجل آیة التیمم پس نازل کرد خدا تعالی آیه تیمم را فتیمموا پس تیمم کردند واین بر تقدیر یست که لفظ ماضی اعتبار

يارسول الله هلكت المواشي وانقطعت السبل پس گفت اى رسول خدا هلاك شدند ومردند چارپايها وراهها منقطع شدند از هلاك شتران وناتوانى آنها از بى علفى وبى آبى يا ازانكه بوكه زاد دراه بهم نمى رسد كه كسى جائى تواند رفت فادع الله ان يغيثنا پس دعا كن خدا را كه بدى تعالى باران ميدهد ما را يغيثنا برفع است ونصب نيز روايت كرده اند بتقدير آن چنانكه در بعضى روايات تصريح آن واقع شده معنى آنكه دعا كن اين را كه باران دهد ويغيثنا بفتح يا بصيغه ثلاثى مجرد هم روايت كرده بمعنى دعا كن كه بفرياد ما رسد واغاث دعا كند وغاث واغاث بيك معنى آمده قال فرفع رسول الله صلى الله عليه وسلم يديه فقال اللهم اسقنا اللهم اسقنا اللهم اسقنا گفت انس پس برداشت پيغمبر خدا هر دو دست را وگفت سه بار خداوندا آب ده ما را قال انس فلا والله ما نرى في السماء من سحاب ولا قزعة ولا شيئا گفت انس سوگند بخدا نميديديم در آسمان چيزى از ابر ونه پاره از ابر تنك ونه علامتى از باد وجز آن كه دلالت كند بر باران وما بيننا وبين سلع من بيت ولا دار ونبود ميان ما وميان كوه سلع از خانه ونه سراى يعنى حاجبى ميان ما نبود وسلع بفتح مهمله وسكون لام ومهمله نام كوهى است بمدينه مطهره قال فطلعت من ورائه سحابة مثل الترس گفت انس پس ظاهر شد از آن طرف سلع يك ابرى مانند سپر تشبيه در كمى واستداره است فلما توسطت السماء انتشرت ثم امطرت پس هرگاه ميان آسمان رسيد منتشر شد پس تر باران باريد قال فوالله ما راينا الشمس ستا گفت انس سوگند بخدا كه نديديم آفتاب را يكهفته ثم دخل رجل من ذلك الباب في الجمعة المقبلة ورسول الله صلى الله عليه وسلم قائم يخطب پس در آمد مردى از آن در كه مقابل منبر است در جمعه آينده وحال آنكه رسول خدا استاده خطبه ميخواند فاستقبله قائما فقال يا رسول الله هلكت الاموال وانقطعت السبل پس روى كرد آن مرد آن حضرت را در حالى كه استاده است پس گفت اى رسول خدا هلاك شد مواشى وراهها از رفتن ماند از كثرت سيلاب وبارانها فادع الله ان يمسكها پس دعا كن خدا را كه نگهدارد باران را قال فرفع رسول الله صلى الله عليه وسلم يديه ثم قال اللهم حوالينا ولا علينا گفت انس پس برداشت رسول خدا هر دو دست مبارك را پس گفت خداوندا باطراف ما باران نازل كن ونازل مكن بر ما اللهم على الاكام والجبال والظراب والاودية ومنابت الشجر خداوندا بفرست بر توده ريگها وكوههاى بلند وكشتهاى پست هموار بر زمين وبر واديها وجاهاى رستن درخت اكام بر وزن جبال وبر وزن آلام نيز خوانده اند جمع اكمه بفتحات توده ريگ وظراب بكسر معجمه وراء آخر باء موحده جمع ظرب بر وزن كتف قال فانقطعت وخرجنا نمشي في الشمس گفت انس پس دور شد ابر وباران وبرآمديم از آن مجلس بحالى كه راه ميرفتيم در آفتاب قال شريك فسالت انسا اهو الرجل الاول قال لا ادري گفت شريك پرسيدم انس را آيا همان مرد اول بود كه شكايت كرده بود گفت نميدانم بدانكه آن حضرت با آنكه مهربان تر ومشفق تر بود بمردم از نفوس ايشان در نبوت كه عالمى هلاك مى شد ابتدا باستسقا نكرد تا بعد از سوال مردم بدعا متوجه شدند وجه آن انيست كه مقام آنحضرت توكل وصبر وتسليم ورضا بر بلايا وقضا بود ومقام صحابه انصار آنحضرت ببركت صحبت همين بود بنا بر آن در مجارى قضا همه تسليم ورضامند بودند چون در مردم ضعفا اضطرابى مشاهده كردند براى رعايت حال اين جماعة واقامت سنت سنيه وراز منه آتيه كه براهل آن جزع وفزع وبيصبرى خواهد بود توجه باستسقا فرمودند والله اعلم

باب الاستسقاء في الخطبة الجمعة غير مستقبل القبلة

در بيان استسقا در خطبه جمعه در حالى كه روى نيست بجانب قبله بهمين جنس اخير ترجمه اين باب را هم آورده حدثنا قتيبة بن سعيد قال حدثنا اسمعيل بن جعفر عن شريك عن انس بن مالك ان رجلا دخل المسجد يوم الجمعة من باب كان نحو دار القضاء آمد مردى در مسجد روز جمعه از درى كه بود جانب دار القضا

آن باشد كه فرض وضو نيز مستلو گردد به تنزيل وبعضى گفته يحتمل كه اول آية وضو از تيمم نازل بوده كه عمل بآن كرده باشند بعد از آن نازل شد بقيه اين آيه كه ذكر تيمم است درين قصه ليكن روايت عمرو بن الحارث كه سوامت در كتاب التفسير آورده دلالت دارد بر آنكه تمام آيه نازل شده درين قصه وتواند كه اين روايت باعتبار جزء آخر آية باشد والله اعلم قال اسيد بن الحضير بر وزن بلفظ تصغير وثانى بحاء مهمله وضاد معجمه ابو يحيى انصارى اشهلى اوسى يكى از نقباء ليلة عقبه ثانيه سنه بيست ما هي باول بركتكم يا آل ابي بكر پس گفت اسيد نيست اين بركت رخصت به تيمم كه حاصل شد مسلمانان را بسبب درنگ كردن عائشه نخستين بركت شما درين اى آل ابى بكر بلكه بركتهاى ديگر نيز شده آمده ومراد بآل درينجا معنى شامل نفس واهل ابتلاء است وتفسير كرده اند بركت را بكثرت خير قالت فبعثنا البعير الذي كنت عليه پس برخيزانيديم شترى را كه بودم سوار بر آن ونفت سير قلادين نقد انان است كه فرستاد آنحضرت اسيد بن حضير وجمعى از مردم را بازى بجهة طلب عقد وتفتيش آن ونايافته برگشتند وقصد كوچ نمودند فاصبنا فوجدنا العقد تحته پس رسيديم ويافتيم گردن بند را از زير شتر حدثنا محمد بن سنان بكسر مهمله وتخفيف نون عوقى بفتحتين وبقاف باهلى بصرى قال حدثنا هشيم بتصغير ابن بشير بفتح موحده ابو معاويه واسطى يكى از ائمه حديث است سنه يكصد وهشتاد وسه ح تحويل است وقال حدثني سعيد بن النضر بفتح نون وسكون معجمه ابو عثمان بغدادى سنه دويست وسى وچهار قال اخبرنا هشيم قال اخبرنا سيار بفتح مهمله وتشديد تحتيه ابن ابي سيار وردان بفتح واو وسكون را ابو الحكم واسطى سنه يكصد وبيست ودو قال حدثنا يزيد الفقير ضد غنى لقب يزيد او كه مسمى بصهيب است بتصغير خوانده شد باين لقب بجهة رنج فقرهاى پشت ويزيد ابو عثمان كوفى تابعى مشهور است از شيوخ امام ابو حنيفه قال اخبرنا جابر بن عبد الله الانصاري ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال اعطيت خمسا فرموده داده شده ام پنج كرامتى لم يعطهن احد قبلي كه داده نشده آن را هيچ يكى از انبياء پيش از من خصايص آنحضرت خود بيشتر اند خارج از حد حصر واحصاء كسى از سالكان طريق تعداد كم وبيش بقدر قوت احصا ايراد نموده وابو سعيد نيشابورى در كتاب شرف المصطفى عدد خصايص شريف را شصت خصلت گفته ودر احاديث نيز بحسب مقتضيات احوال مختلف آمده در بعضى پنج ودر بعضى شش ودر بعضى سه ودر بعضى هفت وزياده مقصود هيچ با حصر نيست وتخصيص بر عدد دلالت بر نفى ما عدا نميكند نزد عامه علما نصرت بالرعب مسيرة شهر فتح وظفر داده شده ام بترس كه انداخته شده در دل دشمنان من بر مسافت يكماه نى اسباب ظاهر از حشمت وشوكت چنانكه سلاطين وجابرو را بود تا آنكه گفته اند اگر تنها باشد بى لشكر نيز همچنا

از القضا خانه عمر بن خطاب بود که بعد از فوت او فروخته شد درادای قرضی که از بیت المال بر ذمه عمر مانده بود و وصیت کرده بود و ابن عمر را که اموال او را فروخته ادای دین کند ابن عمر همین خانه را بدست معاویه فروخته بود نام آن خانه بهمین اسم افتاده است

ورسول الله صلى الله عليه وسلم قائم يخطب فاستقبل رسول الله صلى الله عليه وسلم قائما ثم قال يا رسول الله هلكت الاموال وانقطعت السبل فادع الله يغيثنا فرفع رسول الله صلى الله عليه وسلم يديه ثم قال اللهم اغثنا اللهم اغثنا اللهم اغثنا قال انس ولا والله ما نرى في السماء من سحاب ولا قزعة وما بيننا وبين سلع من بيت ولا دار قال فطلعت من ورائه سحابة مثل الترس فلما توسطت السماء انتشرت ثم امطرت فلا والله ما رأينا الشمس سبتا ثم دخل رجل من ذلك الباب في الجمعة المقبلة ورسول الله صلى الله عليه وسلم قائم يخطب فاستقبله قائما فقال يا رسول الله هلكت الاموال وانقطعت السبل فادع الله يمسكها عنا قال فرفع رسول الله صلى الله عليه وسلم يديه ثم قال اللهم حوالينا ولا علينا اللهم على الآكام والظراب وبطون الاودية ومنابت الشجر قال فاقلعت وخرجنا نمشي في الشمس قال شريك فسألت انس بن مالك اهو الرجل الاول قال ما ادري اكمة بفتح همزه و قاف ساکن یعنی کف واسیاک است ترجمه حدیث از جهت سقامت تکرار گذاشته شد

باب الاستسقاء على المنبر طلب کردن باران بر منبر **حدثنا** مسدد قال حدثنا ابو عوانة عن قتادة عن انس بن مالك قال بينما رسول الله صلى الله عليه وسلم يخطب يوم الجمعة اذ جاءه رجل فقال يا رسول الله قحط المطر فادع الله ان يسقينا فدعا فمطرنا فما كدنا ان نصل الى منازلنا گفت انس در میان آنکه پیغمبر خدا خطبه میخواند روز جمعه ناگاه آمد مردی پس گفت ای رسول خدا محبس شد باران پس دعا کن خدا را اینکه آب دهد ما را پس دعا کرد آنحضرت و باران داده شدیم پس نزدیک نبود که برسیم بجاهای خود از کثرت باران فما زلنا نمطر الى الجمعة المقبلة پس دایم بود که باران می بارید تا جمعه آینده قال فقام ذلك الرجل او غيره فقال يا رسول الله ادع الله ان يصرفه عنا گفت انس پس ایستاد آن مرد و غیر او پس گفت ای رسول الله دعا کن خدا را اینکه باز دارد و بلا را از ما فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اللهم حوالينا ولا علينا پس گفت رسول خدا رحمت کناد خدا بر وی ای خداوند بر گرد ما و اطراف ما نه بر ما نازل کن قال فلقد رأيت السحاب يتقطع يمينا وشمالا يمطرون ولا يمطر اهل المدينة گفت انس تحقیق دیدم ابر را که پاره پاره شد جانب راست و چپ مردم باران باریده می شدند و باریده نمی شدند اهل مدینه

باب من اكتفى بصلوة الجمعة في الاستسقاء کسی که بسند کند از نماز استسقا بنماز جمعه در استسقا **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن شريك بن عبد الله عن انس قال جاء رجل الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال هلكت المواشي وتقطعت السبل فادع الله فدعا فمطرنا من الجمعة الى الجمعة انس گفت آمد مردی نزد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی پس گفت هلاک شد چارپایها و نماند راهها نفتن پس دعا کن خدا را و آنحضرت دعا کرد پس داده شدیم باران از جمعه تا جمعه دیگر ثم جاء فقال تهدمت البيوت وتقطعت السبل وهلكت المواشي فادع الله ان يمسكها پس تر باز آمد مردی و گفت افتادند خانها و نماند راهها نفتن و هلاک شد چارپایها پس دعا کن خدا را که باز دارد باران را فقام فقال اللهم على الآكام والظراب والاودية ومنابت الشجر پس ایستاد و گفت آنحضرت خداوندا بر کوهها و وادیها و جایهای روئیدن درختان باران ببار فانجابت عن المدينة انجياب الثوب پس منقطع شد و جدا گشت ابر از مدینه مانند پاره پاره شدن جامه در وقت قطع یا جدا گشتن جامه از بدن **باب** الدعاء

الجزء الثامن شیخ الاسلام | كتاب التيمم

در بیان الفاظ ... قطع شد ... خوابیده و ... کننده از حدث بطریق تیمم نزد عدم قدرت آب ... سابقین که جز باب طهارت نداشتند و ... بجهة تیمم هرچه از جنس زمین است خاک و ریگ و سنگ ... چه لفظ ارض همه را شامل است و ... است مذهب امام ابو حنیفه و مالک و محمد و احمد در روایتی از وی ... حدیث مسلم بروایت حذیفه و جعلت تربتها لنا طهورا ... کرده بنا بر شافعی و احمد در اقوی روایتین و ابو یوسف در تخصیص تراب بجهت تیمم چنانکه در بعضی روایات بجای تربت لفظ تراب آمده است ... گفته متفرد شده است ... لفظ یعنی لفظ تربت مخصص نیست ... حدیث ... تخصیص بلکه تعالف ... است در ظاهر ... موافق اند در اثبات ... با ... حدیث عامل باشد و لفظ تربت نیز مخصوص تراب نیست چه تربت هر مکان آنچه درو است از تراب و غیره و كذا قيل در لفظ صعید نیز عام است از تراب قايما رجل من امتي

ادركته الصلوة فليصل پس هر کدام مرد از امت من که دریابد او را وقت نماز در هر جا که باشد و بهر حال که بود ... باید نماز بخواند چه زمین ... طهور او و مسجد او ست و این وجه ثانی نیز در تفصیل دو خصلت اند واحلت لي المغانم و حلال کرده شد برای من غنیمتها که در جنگ از کفار بدست آید ولم تحل لاحد قبلي و حلال نشد مر هیچ یکی را پیش از من چنانکه در جهاد مذکور شود واعطيت الشفاعة و داده شده ام شفاعت را برای عاصیان جمیع امم و فرومندگان ایشان در روز قیامت وكان النبي يبعث الى قومه خاصة و بود جنس پیغمبر که برانگیخته میشد هر یکی از ایشان پیش از من بسوی قوم خود که در آنها می بود نه قوم دیگر وبعثت الى الناس عامة و فرستاده شده ام من بسوی مردم همه از عرب و عجم و جن و انس و در روایت مسلم از ابو هریره وارسلت الى الخلق كافة و این اشمل روایات است بدانکه ایراد کرده اند بر خصوص بعثت انبیا پیشین با قوم آنها به بعثت نوح و سلیمان علیهما السلام که ظاهر آن عموم است چه در هر دو زمان وجود پیغمبری

اذا انقطعت السبل من كثرة المطر دعا كردن وقتى كه منقطع شوند راهها از بسيارى باران حدثنا اسمعيل قال حدثنا مالك عن شريك بن عبد الله بن ابى نمر عن انس بن مالك قال جاء رجل الى النبى صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله هلكت المواشى وتقطعت السبل فادع الله فدعا رسول الله صلى الله عليه وسلم فمطروا من جمعة الى جمعة فجاء رجل الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله تهدمت البيوت وتقطعت السبل وهلكت المواشى فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اللهم على رؤس الجبال والآكام وبطون الاودية ومنابت الشجر فانجابت عن المدينة انجياب الثوب

باب ما قيل ان النبى صلى الله عليه وسلم لم يحول رداءه فى الاستسقاء يوم الجمعة دربيان چيزى كه گفته شده است كه پيغمبر خدا رحمت كنا و خدا بروى نگردانيده است رداى خود را در استسقا روز جمعه حدثنا الحسن بن بشر قال حدثنا معافى بن عمران عن الاوزاعى عن اسحق بن عبد الله بن ابى طلحة عن انس بن مالك ان رجلا شكى الى النبى صلى الله عليه وسلم هلاك المال وجهد العيال فدعا الله يستسقى مردى شكايت كرد بپيغمبر خدا تلف شدن مواشى و رنج كشيدن وابستگان پس دعا كرد آنحضرت درحالى كه استسقا ميكند ولم يذكر انه حول رداءه ولا استقبل القبلة و ذكر نكرده است انس كه درين صورت گردانيده است آنحضرت رداء او نه گفته است كه روى كرد قبله را چون اكتفا بهمين نماز جمعه كرده بود واستسقا را بروجه مقرر ادا نكرده بود

باب اذا استشفعوا الى الامام ليستسقى لهم لم يردهم وقتى كه شفاعت جويند بامام تا استسقا كند مر ايشان را رد نكند سوال ايشان را حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن شريك بن عبد الله بن ابى نمر عن انس بن مالك انه قال جاء رجل الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله هلكت المواشى وتقطعت السبل فادع الله فدعا الله فمطرنا من الجمعة الى الجمعة فجاء رجل الى النبى صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله تهدمت البيوت وتقطعت السبل وهلكت المواشى فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اللهم على ظهور الجبال والآكام وبطون الاودية ومنابت الشجر فانجابت عن المدينة انجياب الثوب ترجمه اين حديث مكرر شده است اگر گوئى كه بابى بهمين عنوان سبق ذكر يافته آنجا كه گفت سوال الناس الامام اذا قحطوا ودرانجا هم مويد بهمين حديث ساخته اين عاده براى چيست گويم باب سابق در بيان آنست كه آنچه بر مردم است از سوال استسقا و اينجا دربيان آنچه برامام است از اجابت سوال

باب اذا استشفع المشركون بالمسلمين عند القحط وقتى كه طلب شفاعت كنند كافران بمسلمانان نزد امساك باران ميتوان اجابت كرد حدثنا محمد بن كثير عن سفيان قال حدثنا منصور والاعمش عن ابى الضحى عن مسروق قال اتيت ابن مسعود فقال ان قريشا ابطؤا عن الاسلام فدعا عليهم النبى صلى الله عليه وسلم فاخذتهم سنة حتى هلكوا فيها واكلوا الميتة والعظام گفت مسروق آمدم ابن مسعود را پس گفت بتحقيق كفار قريش درنگ كردند از اسلام پس دعا كرد بر ايشان پيغمبر خدا رحمت كنا د خدا بروى مر و بيست كه اين دعا روزى بود كه اين اشقيا شكنبه شترى بر پشت آن حضرت در وقت سجده انداخته بودند چنانكه اين حديث گذشته است پس در گرفت ايشان را قحطى تا آنكه هلاك شدند دران قحط و خوردند مردارها و استخوانها فجاءه ابو سفيان فقال يا محمد جئت تامر بصلة الرحم وان قومك قد هلكوا فادع الله عز وجل پس آمد آن حضرت را ابو سفيان و گفت اى محمد آمده تو كه امر ميكنى بصله رحم و احسان با ايشان و تحقيق قوم تو هلاك شدند پس دعا كن خدا را فقرأ فارتقب يوم تاتى السماء بدخان مبين الآية پس خواند آن حضرت اين آيت را كه از ين حال ايشان خبر ميدهد چنانكه گذشت ثم عادوا الى كفرهم فذلك قوله تعالى يوم نبطش البطشة الكبرى يوم بدر باز برگشتند بسوى تمرد و كفر پس اينست يعنى برگشتن و جزا يافتن كه اشارت ميكند قول سبحانه يوم نبطش البطشة

الجزء الثانى شيخ الاسلام | كتاب التيمم

خود را بتوحيد رسيده باشد تمامه مردم را اگرچه بسوى همه آن مبعوث نبوده و بعد از علم اين دعوت حق متمادى شدند بر شرك پس مستحق شدند عذاب را و تواند كه در حق بعضے انبيا دعوت وى بتوحيد عام باشد اگرچه بفروع شريعت عام نبود از جمله است دعاء نوح وكشتن سليمان و تهديد وى بقتال و بى تكلف آنست كه گويند انبياء پيشين بعثت بعضى از ايشان بسوى قبيله خود معلوم شده و بعضے بسوى اهل قريه و بعضے بسوى اهل آن عصر خود و مدتے محدود با پيغمبر ديگر تجاوز نكنند و از حد خصوص بعثت بر نيايند و بعثت سيد المرسلين صلى الله عليه وآله وسلم عام است تمامه خلق را اهل عصر و غير آن اولين و آخرين را معنے بعثت در اولين باين معنے است كه اگر ايشان موجود شوند محكوم بحكم محمدى گردند چنانچه حديث لو كان موسى حيا لما وسعه الا اتباعى و قصه نزول عيسى در آخر زمان بشريعت مصطفى دليل آنست بالجمله معنى عموم بعثت احمدى و خصوص بعثت انبياء پيشين ظاهر و باهر است والله اعلم

باب اذا لم يجد ماء ولا ترابا وقتيكه نيابد مصلى براى تطهير آب را و نه خاك را چنانچه در كشتى باشد كه دران باب نمى تواند رسيد و نه بخشكى زمين يا در زندانى كه زمين و ديوار آن نجس باشد حدثنا زكريا ابن يحيى بن صالح ابو يحيى البلخى سنه دويست و سى يا ابن عمر طائى كوفى ابو السكن بفتح مهمله و كاف سنه دويست و پنجاه و يك از سردو روايت دارد بخارى هر دو از عبد الله بن نمير قال حدثنا عبد الله بن نمير بضم نون و فتح ميم مصغر نمر كوفى سنه يكصد و نود و نه قال حدثنا هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة انها استعارت من اسماء قلادة بتحقيق عائشه بعاريت گرفت از خواهر خود اسما گردن بندى را در سفرى ظاهر آنست كه اين همان قصه عقد عائشه است كه در حديث اول تيمم گذشت و اضافه وى بعائشه در آنجا باعتبار يد و تصرف اوست و گرنه در حقيقت ملك اسما بود فهلكت پس افتاد و گم شد فبعث رسول الله صلى الله عليه واله وسلم رجلا پس فرستاد پيغمبر خدا مردى را تا بجويد و آن اسيد بن حضير بود و جمعى ديگر فوجدها پس يافت قلاده را در زير شتر ...

الکبری که در روز بدر واقع شده و زاد اسباط عن منصور و زیاده کرده است درین حدیث اسباط از منصور فدعا رسول الله صلی الله علیه وسلم فسقوا الغیث فاطبقت علیهم سبعا پس دعا کرد آن حضرت پس آب داده شدند باران را پس گرفت مردم را شد باران بر ایشان هفته وشکا الناس کثرة المطر فقال اللهم حوالینا ولا علینا وشکایت کردند مردم بسیاری باران را پس گفت آنحضرت این دعا فانحدرت السحابة عن راسه فسقوا الناس حولهم پس بحیث ابر از سر او پس آب داده شدند مردم حوالی ایشان **باب** الدعاء اذا کثر المطر حوالینا ولا علینا در بیان دعا کردن وقتی که بسیاری شود باران باین قول حوالینا ولا علینا **حدثنا** محمد بن ابی بکر قال حدثنا معتمر عن عبید الله عن ثابت عن انس بن مالک قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یخطب یوم الجمعة فقام الناس فصاحوا بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم خطبه میخواند روز جمعه پس ایستادند مردم پس بلند کردند آواز فقالوا یا رسول الله قحط المطر واحمرت الشجر وهلکت البهائم فادع الله ان یسقینا پس گفتند ای رسول خدا امساک کرده شد باران وسرخ شدند درختان از خشکی و هلاک شدند چارپایها پس دعا کن خدا را اینکه آب دهد ما را فقال اللهم اسقنا مرتین پس گفت آنحضرت ای خداوند آب ده ما را دو بار گفت این کلمه دعا وایم الله ما نری فی السماء قزعة من سحاب فنشأت سحابة وامطرت وسوگند خدا نمیدیدیم در آسمان پارچه از ابر پس یکبارگی پیدا شد ابری و بارید ونزل عن المنبر فصلی فلما انصرف لم یزل تمطر الی الجمعة التی تلیها وفرود آمد آنحضرت از منبر پس نماز جمعه گزارد پس چون که برگشت از نماز دایم بود باران تا جمعه که پیوسته بآن بود فلما قام النبی صلی الله علیه وسلم یخطب صاحوا الیه پس وقتی که ایستاد آنحضرت در حالی که خطبه میخواند در جمعه دیگر آواز بلند کردند بسوی آنحضرت تهدمت البیوت وانقطعت السبل فادع الله ان یحبسها عنا افتادند خانها و منقطع شدند راهها پس دعا کن خدا را اینکه نگهدارد باران را از ما قال فتبسم النبی صلی الله علیه وسلم گفت انس پس تبسم کرد پیغمبر خدا از مشاهده عجایب و بی صبری مردم وملال ایشان ثم قال اللهم حوالینا ولا علینا وفرمود خداوندا باران ببارد در جائی که در اطراف ماست و باران مفرست بر ما فتکشطت المدینة پس کشاده شد مدینه فجعلت تمطر حولها ولا تمطر بالمدینة قطرة پس گشت باران که می بارد گرد مدینه ونمی بارد بمدینه قطره فنظرت الی المدینة وانها لفی مثل الاکلیل پس نظر کردم بسوی مدینه وحال آنکه بتحقیق آن مدینه در مانند اکلیل بود واکلیل چیزی که احاطه کند بچیزی و عصابه که مزین بجواهر باشد و تاجی که بادشاهان بر سر نهند آنرا نیز اکلیل گویند **باب** الدعاء فی الاستسقاء قائما دعا کردن در وقت استسقا بحالی که ایستاده است در خطبه وغیر خطبه تا مردم ببینند و اقتدا کنند بوی وقال لنا ابو نعیم عن زهیر عن ابی اسحق خرج عبد الله بن یزید الانصاری وخرج معه البراء بن عازب وزید بن ارقم فاستسقی فقام لهم علی رجلیه علی غیر منبر وگفت ما را ابو نعیم از زهیر و وی از ابی اسحق که برآمد عبد الله بن یزید انصاری در وقتی که امیر بود بر کوفه از جانب عبد الله بن زبیر و برآمد با وی براء بن عازب و زید بن ارقم پس استسقا کرد عبد الله بن یزید و ایستاد باین مردمان همراه بر دو پا بر غیر منبری فاستغفر فاستسقی ثم صلی رکعتین یجهر بالقراءة ولم یؤذن ولم یقم پس استغفار خواست از خدا و استسقی کرد پس گزارد دو رکعت بحالی که جهر میکرد بقراءت درین دو رکعت و اذان نگفت و اقامت هم نگفت ظاهر ازین حدیث آنست که خطبه پیش از نماز نخواند چنانکه در بعضی روایات تصریح باین آمده قال ابو اسحق ورای عبد الله بن یزید النبی صلی الله علیه وسلم گفت ابو اسحق و دیده است عبد الله بن یزید پیغمبر خدا را و در بعضی روایات آمده وروی عبد الله بن یزید عن النبی صلی الله علیه وسلم یعنی روایت کرده است عبد الله بن یزید از پیغمبر خدا بریں تقدیر مراد این است که آنچه صادر شد از عبد الله بن یزید از نماز و جهر در ان حدیث مرفوع خواهد بود و بر تقدیر اول که مطلق دیدن است موقوف است بروی **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال حدثنا عباد بن تمیم

الجزء التاسع شیخ الاسلام — کتاب التیمم

که معلوم شده از شارع بودن آن طهور در آن وقت چه تقریر فرمود آنحضرت آنچه کرده بودند بسبب الحال که تیمم نیز طهور گشته اگر هر دو طهور را نیابد حکمش همچنان باشد که در فقدان آب بود وقت انحصار طهور در وی و باین قایلند شافعی و احمد و جمهور محدثین و اکثر مالکیه لیکن اختلاف کرده اند در وجوب اعاده منصوص از شافعی وجوب او ست و مشهور از احمد عدم وجوب و مذهب امام ابو حنیفه و مالک در مشهور عدم جواز نماز است در آن حال بجهة عدم طهارت و وجوب آن برای وجوب قضا است چه نماز ساقط نمیگردد بهیچ حال مگر بعذری که معلوم شده از شارع تخصیص عفو بآن و آنکه حدیث ساکت است از تمام قصه حال پس در غیر موجب نماز علی الاطلاق حجت نباشد **باب** التیمم فی الحضر اذا لم یجد الماء وخاف فوت الصلوة جواز تیمم در شهر وقتی که قدرت نیابد آب را و بترسد فوت نماز را برفتن وقت در انتظار و همچنین حضر بادیه وبه قال عطاء و باین گفته است عطاء بن ابی رباح و شافعی نیز لیکن با زیادت وجوب قضا وقال الحسن فی المریض عنده الماء ولا یجد من یناوله یتیمم وگفته است حسن بصری در شان بیماری که نزد وی آب است و نمی یابد کسی را که بدهد او را آب و اعانت نماید تیمم کند واقبل ابن عمر من ارضه بالجرف و آمد ابن عمر از زمین خود که بجرف بود بضم جیم و راء مهمله در آخر فا موضعی است بر سه میل از مدینه بطرف شام فحضرت العصر بمربد النعم بکسر میم و فتح نیز مرویست و سکون را و فتح موحده در آخر مهمله پس حاضر شد نماز عصر بمربد نعم که بمعنی جای بستن شتر و گوسفند است جزآن و آن بر دو میل است از مدینه فصلی پس نماز گذارد یعنی بعد از تیمم و ذکر تیمم در روایت شافعی و مالک و غیر ایشان صریح آمده و چون شیوه مولف در روایت اختصار با نیقدر نموده اند بیان قدر اختصار نموده عینی گفته که حذف آن از ناسخ است و اجداد از ان مدبرین حال است ثم دخل المدینة والشمس مرتفعة

اسماء الرجال

[illegible]

ان عمه وکان من اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم اخبره ان النبی صلی الله علیه وسلم گفت شعیب از زهری که حدیث کرد مارا عباد که
گوید عم او وی بود از اصحاب پیغمبر خدا خبر داده عباد را که پیغمبر خدا خرج بالناس یستسقی لهم فقام فدعا الله قایما
برآمد آن حضرت بمردم بحالی که طلب باران میکند برای مردم پس ستاده دعا کرد در حالی که استاده است ثم توجه قبل القبلة
وحول رداءه فاسقوا پس تر توجه کرد جانب قبله و گردانید ردای خود را پس آب داده شدند مردم **باب** الجهر بالقراءة
فی الاستسقاء در بیان جهر بقراءت در نماز استسقا **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا ابن ابی ذیب عن الزهری عن
عباد بن تمیم عن عمه قال خرج النبی صلی الله علیه وسلم یستسقی فتوجه الی القبلة یدعو وحول رداءه ثم صلی رکعتین جهر فیهما
بالقراءة گفت عم عباد بیرون آمد پیغمبر خدا رحمت کنان خدا بر وی بحالی که استسقا میکند پس روی کرد بسوی قبله بحالی که
دعا میکند و گردانید ردا را پس تر نماز گذارد دو رکعت که جهر میکرد در آن دو رکعت بقراءت **باب** کیف حول النبی صلی الله علیه
وسلم ظهره الی الناس در بیان آنکه چگونه گردانید پیغمبر خدا پشت خود را بسوی مردم **حدثنا** ادم قال حدثنا ابن ابی
ذیب عن الزهری عن عباد بن تمیم عن عمه قال رایت النبی صلی الله علیه وسلم یوم خرج یستسقی گفت دیدم پیغمبر خدا را
روزی که برآمد بحالی که استسقا میکند قال فحول الی الناس ظهره واستقبل القبلة یدعو ثم حول رداءه ثم صلی لنا رکعتین
جهر فیهما بالقراءة گفت پس گردانید بسوی مردم پشت خود را و روی کرد بقبله بحالی که دعا میکرد و پستر گردانید ردا را
پستر نماز کرد برای ما دو رکعت که جهر کرد در آن دو رکعت بقراءت از ین حدیث معلوم شد که تحویل ردا وقت دعا بوده است **باب**
صلوة الاستسقاء رکعتین در بیان آنکه نماز استسقا دو رکعت است **حدثنا** قتیبة بن سعید قال حدثنا سفیان
عن عبد الله بن ابی بکر عن عباد بن تمیم عن عمه ان النبی صلی الله علیه وسلم استسقی فصلی رکعتین و قلب
رداءه تحقیق آنحضرت استسقا کرد پس گذارد دو رکعت و گردانید ردا را اینجا اگرچه قلب ردا بعد از نماز ذکر کرد چون بواو
که بمعنی مطلق جمع است آورده تخصیص در تاخیر ندارد **باب** الاستسقاء فی المصلی استسقا کردن در مصلای عید **حدثنا**
عبد الله بن محمد قال حدثنا سفیان عن عبد الله بن ابی بکر سمع عباد بن تمیم عن عمه قال خرج النبی صلی الله علیه
وسلم الی المصلی یستسقی واستقبل القبلة فصلی رکعتین وقلب رداءه قال سفیان واخبرنی المسعودی
عن ابی بکر قال جعل الیمین علی الیسار گفت سفیان بن عیینه و خبر داده است مرا مسعودی
که از بنابر ابن مسعود است از ابو بکر پدر عبد الله مذکور گفت در تفسیر قلب رداء گردانید طرف راست ردا را بر دوش دست چپ و جانب چپ
را بر دوش دست راست و این قول مؤلف تعلیق نیست چنانکه بعضی توهم کرده اند بلکه موصول است عطف است بر عبد الله بن محمد مذکور در
اول سند **باب** استقبال القبلة فی الاستسقاء روی کردن بقبله در دعاء استسقا **حدثنا** محمد بن سلام قال حدثنا
عبد الوهاب قال حدثنا یحیی بن سعید قال اخبرنی ابو بکر بن محمد ان عباد بن تمیم اخبره ان عبد الله بن زید الانصاری
اخبره ان النبی صلی الله علیه وسلم خرج الی المصلی یدعو وانه لما دعا او اراد ان یدعو استقبل القبلة وحول رداءه
برآمد آن حضرت بسوی مصلا بحالی که دعا میکند و بتحقیق آن حضرت وقتی که دعا کرد یا اراده دعا کرد روی کرد بقبله و گردانید ردا را و در ین
روایت تصریح است بآنکه قلب ردا در وقت دعا کرده قال ابو عبد الله گفت مؤلف عبد الله بن زید هذا مازنی والاول
کوفی هو ابن یزید یعنی عبد الله بن زید که در ین اسناد مذکور شده و عباد بن تمیم از وی نقل کرده مازنی انصاری دیگر است و عبد الله که سابقا مذکور
شده در باب دعا در استسقا و عم عباد است که هم عباد بن تمیم از وی نقل دارد دیگر است بواسطه رفع اشتباه که عباد از هر دو نقل میکند

انا مام مر ولیست مستحب است مرکسی را که امید دارد یافتن آب را
این که تاخیر کند نماز را تا آخر وقت **حدثنا** یحیی بن بکیر
بتصغیر نسبت بجد است و نام پدر عبد الله است قال حدثنا
اللیث بن سعد عن جعفر بن ربیعة بفتح را ابن شرحبیل
کندی مصری سنه یکصد و سی و پنج عن الاعرج عبد الرحمن
بن هرمز قال سمعت عمیرا بتصغیر ابن عبد الله هاشمی سنه
یکصد و چهار مولی ابن عباس قال اقبلت انا وعبد الله
بن یسار مولی میمونة زوج النبی گفت عمیر پیش
آمدم من و عبد الله بن یسار مولی میمونه جفت پیغمبر خدا
صلی الله علیه وآله وسلم حتی دخلنا علی ابی جهیم
بن الحارث تا آنکه درآمدیم بر عبد الله ابی جهیم بلفظ تصغیر بن
الصمة بکسر مهمله و تشدید میم ابن عمرو بن عتیک خزرجی
الانصاری فقال ابو جهیم اقبل النبی صلی الله علیه
وآله وسلم من نحو بئر جمل پس گفت ابو جهیم پیش آمد پیغمبر خدا
از جانب بئر جمل که موضعی است مشهور نزدیک مدینه فلقیه
رجل فسلم علیه پس ملاقی شد آنحضرت را مردی که همین
ابی الجهیم باشد سلام کرد بر وی فلم یرد علیه النبی پس جواب سلام
نداد پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم حتی اقبل علی
الجدار تا آنکه پیش آمد آنحضرت بر دیوار برای تیمم ظاهرا دیوار
مباح بود یا مملوک کسی که معلوم بود رضا آن کس فمسح بوجهه
ویدیه ثم رد علیه السلام پس مسح کرد بر روی خود و بر دو
دست مبارک خود را پستر رد کرد بر آنمرد سلام و در روایت
طبرانی زیادت آمده فرمود منع نکرد مرا از ینکه رد کنم سلام را
بر تو مگر آنکه بودم من بر غیر طهر یعنی مکروه داشتم که ذکر کنم
اسم الهی را که سلام است بی طهارت و چون تیمم در حضر جایز
باشد برای رد سلام که بی طهارت نیز جایز است پس کسی که
خوف کند فوت نماز را در حضر تیمم او را بطریق اولی جایز باشد
که نماز بی طهارت درست نبود ولیکن ظاهر آنست که اراده
شریف در حضر رفع حدث جا سناخت مخطور نبود بلکه مجرد تشبه
اهل طهارت برای حسن ادب با تخفیف ان حدث بود چنانکه
مشروع است امساک در رمضان مرکسی را که مباح است
او را فطر برای حرمت صوم و مشروع است تخفیف جنابة
بوضوء وگرنه فقدان آب که شرط تیمم است و در مدینه صورت
نداشت و حدیث عایشه رضی الله عنها صحیح است در آنکه آنحضرت
ذکر میکرد خدا را بر جمیع اوقات و احوال وی

باب هل ینفخ فی یدیه بعد ما یضرب بهما الصعید
للتیمم آیا دم کند تیمم کننده در دو دست خود بعد از آنکه بزند بآن
دو دست بر زمین برای تیمم **حدثنا** آدم بن ابی ایاس قال
حدثنا شعبة قال حدثنا الحکم بن نافع عن ذر
بفتح ذال معجمه و تشدید را ابن عبد الله همدانی بسکون میم

[illegible]

باب رفع الناس ايديهم مع الامام في الاستسقاء برداشتن مردم دستهارا بموافقت امام در دعاء استسقا مولف رح تنبيه كرده است وقال ايوب بن سليمان حدثني ابو بكر بن ابي اويس عن سليمان بن بلال قال يحيى بن سعيد سمعت انس بن مالك قال اتى رجل اعرابي من اهل البدو الى رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الجمعة گفت انس آمد مردى صحرانشين از اهل صحرا بسوى پيغمبر خدا روز جمعه فقال يا رسول الله هلكت الماشية هلكت العيال هلك الناس پس گفت اعرابى اى رسول خدا هلاك شد چارپايه هلاك شد عيال هلاك شدند همه مردم فرفع رسول الله صلى الله عليه وسلم يديه يدعوا پس برداشت پيغمبر خدا دو دست خود را در حالى كه دعا ميكند ورفع الناس ايديهم مع رسول الله صلى الله عليه وسلم وبرداشتند مردم دستهاى خود را بموافقت پيغمبر خدا قال فما خرجنا من المسجد حتى مطرنا گفت انس بيرون نيامديم از مسجد تا باران داده شديم فما زلنا نمطر حتى كانت الجمعة الاخرى پس دايم در باران بوديم تا جمعه ديگر فاتى الرجل الى نبي الله صلى الله عليه وسلم پس آمد همان مرد بسوى پيغمبر خدا فقال يا رسول الله بشق المسافر ومنع الطريق پس گفت اى رسول خدا ملول شد مسافر و بازداشته شد راه بشق اى مل تفسير كرده مولف بشق را كه بشين معجمه و قاف است در اول موحده بمعنى مل از ملالت بعضى گفته اند بمعنى سخت شد ضرر بعضى گفته اند عاجز و ناتوان شد از سير وقال الاويسي حدثني محمد بن جعفر عن يحيى بن سعيد وشريك قالا سمعنا انسا عن النبي صلى الله عليه وسلم رفع يديه حتى رايت بياض ابطيه گفت اويسى كه نام او عبد العزيز بن عبد الله است حديث كرد مرا محمد بن جعفر از يحيى بن سعيد و از شريك كه اين هر دو شنيدند انس را كه نقل كرد از مشاهده پيغمبر خدا كه برداشت آنحضرت هر دو دست بجانب آسمان تا آنكه ديدم سپيدى رنگ بغلهاى آنحضرت را يعنى بسيار برداشت دستها بجانب آسمان

باب رفع الامام يده في الاستسقاء در بيان برداشتن امام دستهاى خود را در طلب باران **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا يحيى وابن ابي عدي عن سعيد عن قتادة عن انس بن مالك قال كان النبي صلى الله عليه وسلم لا يرفع يديه في شيء من دعائه الا في الاستسقاء گفت انس بود پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى بر نميداشت دستها را در هيچ دعاى خود مگر در دعاى استسقا فانه كان يرفع حتى يرى بياض ابطيه تحقيق آنحضرت بر ميداشت دستها را تا آنكه ديده مى شد سفيدى بغلهاى او و معنى آنست كه اين قدر برداشتن دستها كه درون بغلها نمايان شود نبود مگر در استسقا وگرنه برداشتن دستها در دعا بثبوت پيوسته باحاديثى كه هم در صحيحين آمده وابو داود ونسائى نيز ايراد كرده نووى در شرح مهذب نيز نزديك سى حديث از صحيحين وغير هما جمع كرده و شافعيه گويند در دعاى امساك باران وديگر بلاها پشت دست را بجانب آسمان كنند ونكته درين همان خواهد بود كه در تقليب ردا گفته اند **باب** ما يقال اذا مطرت در بيان چيزى كه گفته مى شود وقت باران يا چيست كه گفته مى شود در نزول باران وقال ابن عباس كصيب المطر وگفته است ابن عباس قول الله تعالى كه در كلام مجيد واقع شده كصيب بمعنى مطر است ومقصود مولف رحمه الله از نقل اين تفسير آنست كه آنچه واقع شده در حديث مذكور درين باب صيب بمعنى مطر است در كشاف گفته كه صيب بمعنى باران نازل واقع است وسحاب را نيز صيب ميگويند وقال غيره صاب واصاب يصوب وگفته است غير ابن عباس كه صاب مانند اصاب است در معنى در اشتقاق وصيب مشتق از اجوف واوى است **حدثنا** محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا عبيد الله عن نافع عن القاسم بن محمد عن عائشة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان اذا راى المطر قال اللهم صيبا نافعا بود آنحضرت وقتى كه ميديد باران را ميگفت اين دعا خداوندا باران نافع بفرست تابعه القاسم بن يحيى عن عبيد الله متابعت كرده است عبيد الله قاسم بن يحيى از عبيد الله ورواه الاوزاعي وعقيل عن نافع وروايت كرده است حديث مذكور را اوزاعى وعقيل هر دو از نافع **باب** من تمطر في المطر

الجزء الثانى شيخ الاسلام — كتاب التيمم

پس گفت عمار عمر را آيا ياد ندارى كه ما بوديم در سفرى من و تو يعنى هر دو جنب شديم چنانچه در روايت باب آينده است فاما انت فلم تصل اما تو نگذاردى نماز را بامید رسيدن آب پيش از خروج وقت يا بگمان اختصاص آية تيمم بحدث اصغر واما انا فتمعكت واما من غلطيدم در خاك بقياس حدث اكبر بر اصغر ليكن چون تيمم بدل وضو بر هيئت وضو شد تيمم بدل غسل بر هيئت غسل كرديم تمعك در زمين غلطيدن فصليت پس نماز گذاردم فذكرت ذلك للنبي پس ذكر كردم اين حال مر پيغمبر خدا را صلى الله عليه وآله وسلم فقال النبي صلى الله عليه وآله وسلم انما كان يكفيك هكذا پس فرمود آنحضرت جز اين نيست كه كفايت ميكند ترا همچنين فضرب النبي صلى الله عليه وآله وسلم بكفيه الارض پس زد آنحضرت براى بيان اشارت قدر كفايت هر دو دست خود زمين را ونفخ فيهما ودميد در هر دو دست براى تخفيف غبار ثم مسح بهما وجهه وكفيه پس مسح كرد بهر دو دست روى و هر دو دست مبارك را **باب** التيمم للوجه والكفين تيمم براى روى و هر دو كف دست است يعنى مسح همين اعضا است فقط واختلاف كرده اند علما در صفت تيمم مذهب امام احمد وقول قديم شافعى ومنقول از عطا ومكحول واوزاعى واسحق بن راهويه وجميع اصحاب حديث تيمم يك ضربه است براى روى وكفهاى دست بظاهر حديث عمار چنانچه در صحيحين آمده ونزد امام ابو حنيفه وصاحبيه ومالك وشافعى در اصح محفوظ ومختار او ست بعضى از اصحاب احمد تيمم دو ضربه است يكى براى وجه ودوم براى هر دو دست تا رنخ وهمين است قول على مرتضى وابن عمر وحسن بصرى وشعبى وسالم بن عبد الله وثورى واكثر علماى امصار واعصار وثابت شده رفع آن بطرق متعدد بروايت ابى داود وحاكم ودار قطنى اگرچه بعضى از ان محكوم بوقوف باشند ودر حديث جابر نزد طبرانى ودار قطنى مرفوعا آمده تيمم دو ضربه است يكى براى روى ويكى

حتى يتحادر على لحيته كسي كه پيش آمد باران را و خواهد باران بروی بباردتا آنکه بريزد بر ريش او به نيت آنکه قريب العهد است از نزد خداوند آورده است بدست كسی و نه رسيده است بر زمين که در وی غير خدا را می پرستند و تيره نساخته است آب را يتحادر مانند يتقاطر بحاء مهمله و دال مهمله و در راهست **حدثنا** محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله بن المبارك قال اخبرنا الاوزاعی قال حدثنا

اسحق بن عبد الله بن ابي طلحة الانصاري قال حدثني انس بن مالك قال اصابت الناس سنة على عهد رسول الله صلى الله

عليه وسلم فبينا رسول الله صلى الله عليه وسلم يخطب على المنبر يوم الجمعة گفت انس رسيد مردم را

قحطی در عهد پيغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی پس در ميان آنکه پيغمبر خدا خطبه ميخواند روز جمعه بر منبر قام اعرابي فقال يا رسول الله

هلك المال وجاع العيال فادع الله لنا ان يسقينا ايستاد اعرابی پس گفت ای رسول خدا هلاک شد چارپايها و گرسنه شد

عيال پس دعا کن خدا را برای ما که آب دهد ما را قال فرفع رسول الله صلى الله عليه وسلم يديه وما في السماء قزعة قال فثار

السحاب امثال الجبال گفت انس پس برداشت پيغمبر خدا دو دست خود را و نبود در آسمان پارهٔ از ابر پس برانگيخته شد

ابر مانند کوهها ثم لم ينزل عن منبره حتى رايت المطر يتحادر على لحيته پستر فرود نيامد آن حضرت از منبر خود تا آنکه ديدم باران را

که ميريزد بر ريش مبارک او يعنی برد ان مسجد ميبود بچکيد که از سقف مسجد آب چکيده باشد و بر ريش مبارک رسيده قال فمطرنا يومنا ذلك

ومن الغد ومن بعد الغد والذي يليه الى الجمعة الاخرى گفت انس باران داده شديم آن روز و فردای او و پس فردا و روز

که متصل آن بود تا جمعه ديگر فقام ذلك الاعرابي او رجل غيره فقال يا رسول الله تهدم البناء وغرق المال

فادع الله لنا پس ايستاد همان اعرابی يا مردی ديگر و گفت ای رسول خدا افتاد بنا و غرق شد چارپايها پس دعا کن خدا را برای ما فرفع

رسول الله صلى الله عليه وسلم يديه فقال اللهم حوالينا ولا علينا قال فما جعل رسول الله صلى الله عليه وسلم

يشير بيده الى ناحية من السماء الا تفرجت پس نگشت رسول خدا در حالی که اشاره ميکرد به دو دست خود بسوی جانبی

از آسمان مگر آنکه کشاده شد حتى صارت المدينة في مثل الجوبة تا آنکه گشت مدينه در مانند سپری جوبة بفتح جيم و سکون واو و بای موحده

چيزی گرد حتى سال الوادي وادي قناة شهرا تا آنکه سيلان کرد وادی که نام آن وادی قناة است در مدينه يکماه قال فلم

يجئ احد من ناحية الا حدث بالجود گفت انس پس نيامد هيچکس از گوشه مگر آنکه حديث کرد بباران وسيع جود بفتح جيم و سکون

واو و دال مهمله باران بسيار **باب** اذا هبت الريح وقتيکه می وزد باد تند چه بايد کرد گفت اين باب و ابوابی چند که تا کتاب

کسوف است بمناسبتی که با ابواب استسقا دارد در ذيل آن ايراد کرده است **حدثنا** سعيد بن ابي مريم قال اخبرنا

محمد بن جعفر قال اخبرني حميد انه سمع انس بن مالك يقول كانت الريح الشديدة اذا هبت عرف ذلك في وجه

رسول الله صلى الله عليه وسلم ميگفت انس باد تند وقتی که می وزيد شناخته شدی کراهت آن باد در روی پيغمبر خدا

از تغيری که ظاهر می شد در روی مبارک که مبادا مقدمهٔ نزول بلائی باشد بر بندها چنانکه بعضی امم سابقه هلاک شده اند آن **باب**

قول النبي صلى الله عليه وسلم نصرت بالصبا فرمود پيغمبر خدا فتح يافته ام من بباد صبا صبا باديست که از جانب مشرق آفتاب می آيد

و آنرا قبول نيز نامند نزد بعضی صبا يعنی جای وزيدن آن مطلع ثريا است تا بنات نعش و نصرت دادن آن حضرت را روز غزوهٔ احزاب که کافران

بلا جمع شده مقدار دوازده هزار کس بر مدينه آمده بودند بعد از جنگها حق تعالی شبانه شبی باد سرد صبا بر گماشت که خاک بر سر و روی آن نگونساران

کرد و خيمهٔ آنها بر کند و آتشها را کشت بمشاهدهٔ اين غضب الهی آن تيره بختان گريختند منقول است که همين باد صبا که به يعقوب عليه السلام

بوی پيراهن يوسف پيش از قافله بشير رساند **حدثنا** مسلم قال حدثنا شعبة عن الحكم عن مجاهد عن ابن عباس ان النبي

بيهقی بسند صحيح الى المرفقين بالجمله روايات مختلف و متعارض اند درين باب و ترجيح بقياس وضو روايت ضربتين و مرفقين راست و اين قياس بمقابل نص نيست بلکه موافق است روايات صحيحه را و ظاهر سياق کتاب نيز شاهد آنست چه درين آيه مذ بيان وضو مذ غسل يدين مرفقين بيان يافته و اين حديث بيان مجرد صورت ضربت است برای تعليم در مقابل تلعيدن عماره بيان تفصيل محل به التيمم و با انيمه و ديت گفتن خود محمول بر حقيقت البته نيست بالاتفاق بلکه مراد ازان يدين است که شامل ظهر و بطن هر دو باشد و آن مجمل است نزد ائمه ثلثه و درين حيث نخواهيم و بشهادت روايه و در آيت محدود بمرفقين است والله اعلم و زياده بر آن کلام از شرح عربی مشکوة و شرح سفر السعادت بايد جست

حدثنا حجاج بن منهال قال حدثنا شعبة قال اخبرني الحكم عن ذر عن سعيد بن عبد الرحمن بن ابزى عن ابيه قال قال عمار بهذا حديث کرد حجاج باسناد سابق تا عبد الرحمن که گفت عمار اين حديث که آورده شد و درين روايت قصهٔ عمر نيست وضرب شعبة بيده

الارض الخ مقوله حجاج است عطف است بر حدثنا شعبه يعنی زد شعبه هر دو دست خود زمين را برای تصوير منقول ثم ادناهما من فيه پستر نزديک گردانيد آن هر دو را از دهن خود تا آنکه گويا دم کرد ثم مسح بهما وجهه وكفيه پستر مسح کرد روی او را و هر دو کف را وقال النضر بن شميل الخ بظاهر تعليق است چه فوت وی سنه دو صد و سه است و عراق و بخاری قريب هفت ساله بود و اخبرنا شعبة عن الحكم قال سمعت ذرا صحيح است بلفظ سماع عن ابن عبد الرحمن بن ابزى قال الحكم وقد سمعته من ابن عبد الرحمن عن ابيه قال قال عمار يعنی حكم تصريح کرد بسماع خود حديث عمار را از ذر که شيخ او که سعيد بن عبد الرحمن است پس سماع اورا از سعيد بواسطه و بلا واسطه هر دو باشد **حدثنا** سليمان بن حرب ازدی بصری قاضی مکه قال حدثنا شعبة عن الحكم عن ذر عن ابن عبد الرحمن

بن ابزى عن ابيه انه شهد عمر وقال له عمار مرويست از عبد الرحمن که وی حاضر شد عمر را بحالی که گفت مر عمر را عمار

كنا في سرية فاجنبنا بوديم ما در لشکری که فرستاده بود آنحضرت پس جنب گشتيم ما و قال تفل فيهما وگفت عمار در روايت تتمه حديث تفل بجای نفخ يعنی تف کرد آنحضرت در هر دو دست تفل نفخی کماوی اندک آب در وی باشد گويند مرتبه نخستين بزاق است ثم التفل ثم النفث ثم النفخ

حدثنا محمد بن كثير قال حدثنا شعبة عن الحكم عن ذر عن ابن عبد الرحمن بن ابزى عن ابيه عبد الرحمن قال قال عمار لعمر تمعكت فاتيت النبي در طريق محمد بن کثير چنان است که گفت عمار مر عمر را در صورت مذکور غلطيدم در خاک پس آمدم پيغمبر خدا را صلى الله عليه وآله وسلم فقال يكفيك الوجه والكفين پس فرمود کفايت ميکند ترا مسح رو با دو کف تا که مسح کنی رو و کفين را چه بر رفع و نصب آخر هر دو روايت است **حدثنا** مسلم بن ابراهيم قال حدثنا شعبة عن الحكم

اسماء الرجال

صلی الله علیه وسلم قال نُصِرت بالصبا مرویست از ابن عباس که پیغمبر خدا فرمود یاری داده شده ام من بباد صبا واهلکت عادٌ بالدبور و هلاک کرده شده اند قوم عاد بباد دبور و دبور باد مقابل صباست که از جانب مغرب می وزد و مرویست که باد دبور بر قوم عاد مسلط شد چنانکه از بیخ بر میکند درختها را و می انداخت خانهای ایشانرا و سنگها را می انداخت بر ایشان چنانکه گردنهای ایشانرا می شکست و از ابن عباس مرویست که اینها درون خانها درآمدند و در را بربستند باد آمد و در را شکست و خاکها را درون خانها انداخت تا هشت روز در درون خاک ناله و آه میکردند و آخر هلاک شدند **باب** ما قیل فی الزلازل والآیات درمیان چیزی که گفته شده و وارد شده در زلزلهای زمین و علامتهای دیگر چنانکه در حدیث مذکور شود **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب قال حدثنا ابو الزناد

عن عبد الرحمان عن ابی هریرة قال قال النبی صلی الله علیه وسلم لا تقوم الساعة حتی یقبض العلم وتکثر الزلازل گفت ابو هریره فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی قائم نمیشود قیامت تا آنکه برگرفته شود علم از دلهای مردم و بمیرند علما و تحصیل نکنند دیگر مسلمانان آنرا و بسیار شود زلزلها ویتقارب الزمان و نزدیک شوند زمانها تقارب زمان کنایت است از قلت برکت و عدم فواید و بی بهرگی مردم از کارهای خیر و نیز تواند که کنایت از کثرت هم و بسیاری حوادث و شداید باشد از آنکه با این احوال چون دلهای در غم و اندوه فرو رفته باشند ندانند که کی گذشت و چگونه میگذرد شب و روز و آنکه در جامع ترمذی از حدیث انس واقع شده که سال چون ماه و ماه چون هفته و هفته چون روز و روز چون ساعت و ساعت چون ضربه چقماق باشد بهمین معنی خواهد بود و حمل بر حقیقت کردن خالی از خفا نیست بعضی گویند مراد از تقارب زمانه برابری شب و روز است یعنی این تفاوتی که در شب و روز است در آخر ایام دنیا نخواهد ماند و بعضی گویند مراد آخر شدن مدت دنیاست و زمان عبارت از همه مدت و بهاست یعنی قریب میشود آخر آن تا آنکه از علامتهای آخرت است

وتظهر الفتن ویکثر الهرج و پیدا میشود فتنها و بسیار شود هرج وهو القتل القتل و آن هرج کشتن است کشتن دو بار فرمود برای تاکید آنکه مراد نفس قتل است حتی یکثر فیکم المال فیفیض بفتح حرف مضارع است از باب بلغ یبیع میگویند فاض الماء یفیض وقتی که بسیار شود آب در وادی و بریزد بر کنارها تا آنکه بسیار شود مال در میان مردم و بریزد مال چنانکه آب بعد از پر شدن و این بسیاری مال یا از کمی مردم و کوتهی اهل دنیا رغبتی در حصول مطالب و آرب از جهت هول قیامت خواهد بود و تواند که از بیرون آمدن زمین مالهای مدفون را باشد چنانکه قرآن مجید بدان خبر میدهد **حدثنا** محمد بن المثنی قال حدثنا حسین بن الحسن قال حدثنا

ابن عون عن نافع عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اللهم بارک لنا فی شامنا وفی یمننا مرویست از ابن عمر که آن حضرت این دعا کرد خدا وندا برکت کن ما را در شام ما و یمن ما مراد همین دو ملک مشهور است و محتمل که بلادی که در جانب یمین و شمال است مراد داشته اند فیقال نظرت یمینه وشماله یعنی دیدم جانب یمین و شمال قال قالوا وفی نجدنا گفت ابن عمر گفتند حاضران و در نجد ما یعنی التماس کردند در حق ولایت نجد نیز دعای برکت کند قال قال اللهم بارک لنا فی شامنا وفی یمننا گفت ابن عمر فرمود خداوندا برکت ده برای ما در شام ما و یمن ما قال قالوا وفی نجدنا گفت ابن عمر گفتند حاضران و در نجد ما یعنی مگر الناس این معنی کردند قال هنالک الزلازل والفتن فرمود آنجا زلزلها و فتنها واقع میشود وبها یطلع قرن الشیطان و بنجد ظاهر می شود و لشکر شیطان که دجال است قرن بفتح قاف و سکون را بمعنی امت و گروه است حاصل کلام آنکه چون آنحضرت دانسته که دران دیار فتنها و زلزلها واقع خواهد شد ترک دعا کرد و تعلیم کرد ادب آنست که بعد از علم بتقدیر الٰهی دعا بر خلاف تقدیر الٰهی نباید کرد **باب** قول الله عز وجل وتجعلون رزقکم انکم تکذبون در بیان فرموده خدا و میگردانید شما رزق خود را اینکه دروغ میگوئید قال ابن عباس شکرکم یعنی مراد از رزق در این

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب التیمم

مرفوعا و تصحیح کرده ابن قطان ولیکن دار قطنی گفته صواب ارسال آنست و ابو داود نیز از حدیث ابی ذر مرفوعا با زیادت و لو الی عشر سنین و در روایة احمد و دیگر اصحاب سنن بجای لفظ وضوء طهور است با لفظ وان لم یجد الماء عشر سنین یعنی طهور مسلمان است اگرچه نیابد آب را ده سال و تصحیح کرده آن را ترمذی و ابن حبان و دار قطنی و این ظاهر است در بودن تیمم خلف مطلق چنانکه حنفیه گویند **وقال الحسن یجزیه التیمم ما لم یحدث** حسن بصری گفت کفایت میکند تیمم تا وقتی که حدث نکند و بگذارد بهمه نمازها از فرایض و نوافل چون وضو و نقض میکند آنرا مگر حدث و قدرت بر آب و باین قائلند اصحاب ما و ابراهیم نخعی و عطا و ابن مسیب و زهری و لیث و امثال ایشان و در روایة کرده ابن منذر از ابن عباس که واجب نیست تیمم برای هر فرض جدا **وام ابن عباس وهو متیمم** و امامت کرد ابن عباس متوضیان را در حالی که خود متیمم بود و دران جماعت عمار بن یاسر بود و همچنان از عمرو بن عاص نیز مرویست چنانکه در باب اذا خاف الجنب بیاید و اگر طهارت بدان ضعیف بودی امامت نمیکردند و باین قائلند ائمه ثلثه و مالک مکروه داشته آن را **وقال یحیی بن سعید لا باس بالصلوة علی السبخة والتیمم بها** و گفته است یحیی بن سعید انصاری باک نیست نماز بر شورستان و تیمم بدان نیز آن از جنس صعید طیب است سبخه بفتحات مهمله و موحده و معجمه زمین شوره که نرو بید دران نگر بعضی شمار و چون صفت افتد لفظ ارض را بکسر موحده خوانند **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی بن سعید قطان قال حدثنا عوف معروف بصدوق قال حدثنا ابو رجاء بفتح را و تخفیف جیم و مد عطاردی نامش عمران بن ملحان بکسر میم و سکون لام بمهمله دریافته زمان آن حضرت را و ندید و اسلام آورد بعد فتح مکه عمرش یکصد و بیست سال و

ودرین آیه شکراست ورزق در لغت نامی است از نامهای شکر وحاصل آنست که شکری که شمارا بر باران باید کرد دروغی است

که میگوئید باران داده مارا کواکب **حدثنا** اسمعیل قال حدثنی مالك عن صالح بن کیسان عن عبید الله بن عبد الله

بن عتبة ابن مسعود عن زید بن خالد الجهنی انه قال صلی لنا رسول الله صلی الله علیه وسلم صلوة الصبح بالحدیبیة

علی اثر سماء کانت من اللیل گفت زید بن خالد گذارد آن حضرت برای ما نماز صبح بموضع حدیبیه

بر پس بارانی که باریده بود در شب فلما انصرف النبی صلی الله علیه وسلم اقبل علی الناس پس وقتی که برگشت

آن حضرت از نماز روی کرد بر مردم فقال هل تدرون ماذا قال ربکم قالوا الله ورسوله اعلم قال اصبح من عبادی مؤمن

بی وکافر پس فرمود آیا میدانید که چه گفت پروردگار شما گفتند صحابه خدا ورسول خدا داناتر است

گفت خدا صباح کردند از بندگان من دو گروه ایمان آرنده است بمن وکافر است فاما من قال مطرنا بفضل الله ورحمته

فذلك مؤمن بی وکافر بالکواکب واما کسی که گفت باران داده شدیم بمحض فضل خدا ورحمت او

پس او ایمان آرنده است بمن وکافر است بکواکب واما من قال مطرنا بنوء کذا وکذا فذلك کافر بی مؤمن

بالکواکب واما کسی که گفت باران داده شدیم بطلوع کوکب ومنازل قمر که چنین وچنین است پس او کافر است بمن

وایمان آرنده است بکواکب شرح این حدیث بتحقیق این مقام سبق ذکر یافته است در ابواب صلوة در باب یستقبل الامام

الناس اذا سلم **باب** لایدری متی یجیء المطر الا الله عز وجل در بیان آنکه نمیداند کسی کی می آید باران مگر خدای بزرگ

وتوانا وقال ابو هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم خمس لا یعلمهن الا الله عز وجل وگفت ابو هریره از پیغمبر خدا

رحمت کنادش خدا بروی پنج چیز است که نمیداند آنرا مگر خدا **حدثنا** محمد بن یوسف قال حدثنا سفیان عن عبد الله

بن دینار عن عبد الله بن عمر قال قال النبی صلی الله علیه وسلم مفتاح الغیب خمس لا یعلمها الا الله گفت ابن عمر

فرمود پیغمبر خدا خزینهای غیب پنج است نمیداند آنرا هیچ کسی مگر خدا در روایت کشمیهنی مفاتح است بر وزن مساجد جمع

مفتح بفتح میم وسکون فا بمعنی مخزن جای خزینه ویا جمع مفتاح بکسر میم باشد بمعنی کلید بطریق استعارت که انچه بوی رسیده

شود بغیوب تشبیه داده باشد آنرا بکلید که بوی بسته درها بگشایند اگر گوئی ظاهر از سوق کلام آنست که خمس عبارت از پنج

معلوم است که نمیداند آنرا کسی مگر خدا حمل آن بر مخزن ومفتاح چگونه درست آید گوئیم که چون معلومات خمس را که باعتبار

استتار وخفا خزینه گفته مخزن ومفتاح آنرا نیز میتوان گفت که پنج است وباوجود این قوله لا یعلمها الخ که بیان خزاین

است منافاتی ندارد واگر گوئی مغیبات که آنرا جز خدا کسی نمیداند بسیار است قال الله تعالی وما یعلم جنود ربك الا هو

یعنی نمیداند کسی لشکرهای پروردگار ترا مگر پروردگار تخصیص بپنج چیست جوابش آنکه مردم اعتقاد داشته اند که این پنج چیز را

میدانند حق جل شانه نفی این اعتقاد ایشان فرموده ونیز ازین امور پرسیدند آن حضرت را در جواب آنها این آیت نازل شده

که آنرا کسی نمیداند مگر الهی تعالی با آنکه تخصیص بعدد دلالت ندارد بر نفی زیاده از آن پوشیده نماند که درین جواب وسوال

وجه تخصیص بهمین پنج چیز باقی است اگر گوئی از آثار صحیحه بوضوح پیوسته که بسیاری از انبیا واولیا ازین امور مذکوره ودیگر

مغیبات دانسته وخبر داده اند گوئیم این علم ایشان بتعلیم الهی است پس منافات ندارد با انچه گفته شد لیکن مشکل میشود

بر قول کسی که میگوید حصول جمیع علوم هرچند استدلالی وحسی باشد بافاضه وخلق اوست تعالی فتدبر لا یعلم احد

ما یکون فی غد نمیداند هیچ کسی جز خدا چیزیرا که میباشد فردا ولا یعلم احد ما یکون فی الارحام ونمیداند

نکرد ما را مگر حر شمس پس آمدم نزدیک ترین قوم راپس پس

بیدار کردم آن را وبیدار کردند بعض بعض را تا آنکه بیدار

شد آنحضرت ثم عمر بن الخطاب الرابع پس چهارم بیدار گشت

عمر بن خطاب چهارم ایشان وکان النبی صلی الله علیه

وآله وسلم اذا نام لم نوقظه حتی یکون هو یستیقظ

وبود آنحضرت که چون خواب میکرد بیدار نمیکردیم او را تا آنکه

خودش بیدار میشد لانا لا ندری ما یحدث له فی

نومه زیرا که نمیدانیم که چه روی میداد در خواب وی پس اگر

وحی در خواب می آمد مبادا بایقاظ در خلل افتد فلما استیقظ

عمر ورأی ما اصاب الناس پس چون بیدار شد عمر و

دید انچه رسیده است مردم را از فوت نماز صبح بخواب یا

درماندگی از آب وکان رجلا جلیدا وبود عمر مردی سخت

واستوار فکبر ورفع صوته بالتکبیر فما زال یکبر ویرفع صوته بالتکبیر

پس اللہ اکبر گفت بجهت عظم رتبه وسلوک طریق ادب در ایقاظ و

بلند کرد آواز خود را بتکبیر حتی استیقظ لصوته النبی

تا آنکه بیدار شد بشنیدن آواز وی پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله

وسلم اینجا اشکال کنند که در حدیث آمده که آن حضرت فرمود

که چشم من خواب میکند ونمی خوابد دل من پس با وجود بیدار

دل چرا از طلوع فجر آگاه نشد وگفته اند در جواب که دریافت

طلوع وغروب کار چشم است نه دل چون چشم در خواب

باشد طلوع وغروب را مدرک نشود اگرچه دل بیدار است

ونیز با وجود بیداری دل تواند که در آن وقت حالتی وشهودی

دست داده که در آن مستغرق مانده وماز ماسوای شهود

از جمیع صور ومعانی ذاهل وغافل گشته چنانکه در بعضی اوقات

در حالت وحی مانند آن رو میداد پس باعث عدم تنبیه

نوم قلب نبوده باشد که حکمت در وقوع فوت بیان

تشریع انحکم است بفعل که آن واقع است در نفس

چنانکه در قصه سهو آنحضرت در نماز والله اعلم فلما استیقظ

شکوا الیه الذی اصابهم پس هرگاه بیدار شد آنحضرت

گله کردند یاران بسوی او انچه رسید بجهت ایشان را فقال

لا ضیر پس فرمود هیچ ضرر نیست اولا یضیر یا ضرر نخواهد

کرد شک راوی است ارتحلوا فرمود کوچ کنید ازینجا

فارتحلوا پس کوچ کردند ودر روایت مسلم از ابو هریره زیادت

آمده زیرا چه این فرودگاه حاضر شده است دران شیطان

ودر روایت ابی داؤد از ابن مسعود تحول کنید از جای خود

که رسیده است شما را در آنجا غفلت وتواند که حکمت در

امر بارتحال انتظار وحی یا تحرز از عدو یا حصول نشاط

به بیداران یا عدم آب باشد با تخریج جواز تاخیر قاضیه از

وقت ذکر بنا بر مصلحت فسار غیر بعید پس روانه شد

آنحضرت بالشکر مقداری که دور نبود ثم نزل پستر فرود

آمد بالشکر فدعا بالوضوء فتوضأ طلب آب وضو

را پس وضو کرد بار نقال ونودی بالصلوة وندا کرده

شد بنماز یعنی اذان گفته شد چنانکه در آخر مواقیت بیاید

فصلی بالناس پس نماز گذارد بجماعت مردم واینجا

سنیت اذان وجماعت در قضا نیز معلوم شود بدانکه

اسماء الرجال

کسی چیز را از پسر و دختر که باشد در شکمهای مادران و لا تعلم نفس ماذا تکسب غدا و نمیداند هیچ کسی که چه میکند فردا از کار بد و نیک بسا هست که بقصد کاری میکند و بر خلاف آن رو میدهد و ما تدری نفس بای ارض تموت و نمیداند هیچ نفسی که بکدام زمین میرد و کی میرد و ما یدری احد متی یجیئ المطر و نمیداند هیچ کسی که کی می آید باران بدانکه در قرآن پنج چیزی که علم آنرا جز خداوند سبحانه دیگری نمیداند از جمله آن علم بقیام قیامت ست درین حدیث ذکر آن نکرده و منجم را علم نزول باران داشته اند شارحان گفته اند که علم ساعت قیامت داخل است در لا یعلم احد ما یکون فی غد با وجود آن ترک اسلوب کتاب الله و ندبا و فی ذکر نزول مطر و جهی میخواهد و در روایت سالم عن ابیه در سورهٔ انعام گفته مفاتیح الغیب خمس ان الله عنده علم الساعة تا آخر سورهٔ لقمان است بسم الله الرحمن الرحیم

بسمله در روایت کریمه است و پس ابواب الکسوف و در بعضی نسخ کتاب الکسوف است باب الصلوة فی کسوف الشمس

بیان نمازی که مسنون است در کسوف آفتاب کسوف گرفتن آفتاب و تیره شدن آنرا گویند و خسوف و کسوف هر دو بیک معنی است بعضی خسوف را در ماه و کسوف را در آفتاب گفته اند بعضی گویند خسوف و کسوف رفتن تمام نور آفتاب و ماه است بعضی گویند بکاف در ابتدا است و بخاء معجمه در انتها و در کسوف تنبیه است مر غافلان را که از مکر الهی ایمن نباشند و اعلام ست که همچنین دو جسم نورانی را حق سبحانه بی گناه چنین سیاه و تیره میگرداند دلها را که مرتکب گناه باشند نیز تیره میتواند کرد و نیز آگاه کردن است از قیامت که آفتاب و ماه در آن روز تیره و سیاه خواهند شد **حدثنا** عمرو بن عون قال حدثنا خالد عن یونس عن الحسن عن ابی بکرة قال کنا عند النبی صلی الله علیه وسلم فانکسفت الشمس فقام النبی صلی الله علیه وسلم گفت ابوبکره بودیم نزد پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بر وی پس گرفته شد آفتاب پس استاد آنحضرت یجر رداءه حتی دخل المسجد فدخلنا فصلی بنا رکعتین در حالی که میکشید چادر خود را یعنی بسرعت آمده تا آنکه در آمد در مسجد پس در آمدیم ما پس نماز گذارد با ما دو رکعت حتی انجلت الشمس فقال ان الشمس و القمر لا ینکسفان لموت احد تا وقتی که روشن شد آفتاب پس گفت تحقیق آفتاب و ماه گرفته نمی شوند از جهت مردن کسی اول کسوفی که واقع شده در زمان آنحضرت روز فوت ابراهیم بن رسول الله بود مردم گمان بردند که ازین جهت آفتاب منکسف شده چنانکه در حدیث مذکور است فاذا رأیتموها فصلوا و ادعوا حتی یکشف ما بکم پس وقتی که به بینید آفتاب را که گرفته شده پس نماز کنید و دعا کنید تا آنکه دور کرده شود چیزی که رو داده بشما از آیات قیامت **حدثنا** شهاب بن عباد قال حدثنا ابراهیم بن حمید عن اسمعیل عن قیس قال سمعت ابا مسعود یقول قال النبی صلی الله علیه وسلم ان الشمس و القمر لا ینکسفان لموت احد من الناس آفتاب و ماه گرفته نمی شوند از جهت مردن کسی از مردم و لکنهما آیتان من آیات الله فاذا رأیتموها فقوموا و صلوا لیکن گرفتن اینها علامتی است از علامتهای خدا از برای نزدیکی روز قیامت پس وقتی که به بینید اینها را بآن حال پس برخیزید و نماز کنید ظاهر حدیث آنست که هر وقت که کسوف واقع شود نماز کنند حنفیه استثنا کرده اند اوقات مکروهه را یعنی که در سجده کردن درین اوقات وارد شده درین وقت اکتفا بدعا و تضرع میکنند و مشهور از مذهب امام احمد هم اینست **حدثنا** اصبغ قال اخبرنی ابن وهب قال اخبرنی عمرو عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه عن ابن عمر انه کان یخبر عن النبی صلی الله علیه وسلم بود ابن عمر خبر میداد از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم ان الشمس و القمر لا یخسفان لموت احد آفتاب و ماه گرفته نمی شوند از جهت مردن کسی و لا لحیاته و نه از جهت زیستن کسی و لکنهما آیتان من آیات الله فاذا رأیتموها فصلوا **حدثنا** عبد الله بن محمد قال حدثنا هاشم بن القاسم قال حدثنا شیبان ابو معاویة

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب التیمم

در نماز صبح ان ابوبکر با آنحضرت نیز ذکر کرده و عبد الرزاق از عطاء بن یسار مرسلا آورده که تعریس در راه تبوک بود طبرانی از حدیث عمرو بن امیه شبیه بقصهٔ عمران روایه کرده و در آن مذکور است کسی که نگاهبانی کرد برای ایشان فجر را ذو مخبر است و اخراج کرده آن را از طریق ذی مخبر نیز و در صحیح ابن حبان از حدیث ابن مسعود است که ابن مسعود کلاءت کرد برای ایشان فجر را پس بعضی قصد کرده توفیق را میان بعضی ازین روایات باین که زمان رجوع از خیبر نزدیک بزمان رجوع از حدیبیه است طریق که بر هر دو صادق است و بودن آن تکلف بیفایده پوشیده نیست در اختلاف اول ستیقظ چه توان کرد و ظاهر تعدد واقعه است و در روایت مسلم که عمران شنید عبد الله بن رباح را که حدیث میکرد بطول آن از ابی قتاده پس گفت مرا در یابید که چگونه حدیث میکنی زیرا که من شاهدم آن قصه را پس انکار نکرد عمران بر عبد الله چیزی را از حدیث ابی قتاده دلالت ندارد بر اتحاد قصه جایز است که عمران حاضر شده هر دو قصه را پس خود حدیث نکرده بیکی و تصدیق کرد عبد الله را در دیگر والله اعلم فلما انفتل من الصلوة پس هرگاه برگشت از نماز اذا هو برجل معتزل لم یصل مع القوم ناگاه آنحضرت واقف شد بر مردی که جدا و یکسو شده که نگزارده نماز با قوم قال ما منعک یا فلان ان تصلی مع القوم فرمود چه چیز باز داشت ترا ای فلان ازین که نماز گذاری با قوم فقال اصابتنی جنابة و لا ماء پس گفت رسیده است مرا جنابت و آب نیست که غسل کنم قال علیک بالصعید فانه یکفیک فرمود لازم است بر تو تیمم بزمین پس آن کفایت میکند ترا تنبیه است بر آنکه حکم آیهٔ تیمم عام است حدث و جنابت را ثم سار النبی پس سیر کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم فاشتکی الناس الیه من العطش پس شکایت کردند مردم بسوی آنحضرت از تشنگی فنزل فدعا فلانا کان یسمیه ابو رجاء نسیه عوف پس فرمود آمد آنحضرت و طلبید فلان را که نام می برد او را ابو رجا و فراموش کرد آن را عوف و وی عمران بن حصین است بدلالت روایهٔ مسلم از

عن زياد بن علاقة عن المغيرة بن شعبة قال كسفت الشمس على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم مات ابراهيم
گفت مغيره گرفته شد آفتاب در زمان پيغمبر خدا روز وفات ابراهيم فقال الناس كسفت الشمس لموت ابراهيم پس گفتند
مردم منكسف شد آفتاب از جهت مردن ابراهيم فقال النبي صلى الله عليه وسلم ان الشمس والقمر لا ينكسفان لموت احد
ولا لحياته فاذا رايتم فصلوا وادعوا الله عز وجل

باب الصدقة في الكسوف

بيان صدقه دادن در وقت حدوث كسوف **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة انها
قالت خسفت الشمس في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم بالناس
مرويست از عائشه كه بتحقيق وى گفت گرفته شد آفتاب در زمان پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بر وى پس نماز گذارد پيغمبر خدا بمردم نماز كسوف
فقام فاطال القيام پس قيام كرد در نماز و دراز كرد قيام را بدرازى قرات گفته اند كه بقدر سوره بقره بود ثم
ركع فاطال الركوع پستر ركوع كرد و دراز كرد ركوع را به تسبيحات و اندازه كرده اند اين تسبيحات را بصد آيت سورهٔ بقره
ثم قام فاطال القيام وهو دون القيام الاول پستر قيام كرد و دراز كرد اين قيام را و حال آنكه اين قيام
كمتر از قيام اول بود و اندازه كرده اند آنرا به هشتاد آيت ثم ركع فاطال الركوع وهو دون الركوع الاول پستر ركوعى
ديگر كرد و دراز كرد اين ركوع را و حال آنكه اين ركوع كمتر بود از ركوع اول ثم سجد فاطال السجود پستر سجده كرد و دراز كرد سجده را
ظاهر نيست كه درازى سجده خوا بود مثل سجدهٔ نمازها چنانكه در آخر ابواب تصريح بآن كرده ثم فعل في الركعة الاخرى مثل ما
فعل في الركعة الاولى پستر كرد از افعال نماز مانند آنچه كرده بود در ركعت نخستين از قيام دراز و تعدد ركوع و سجود و درازى آنها ثم
انصرف وقد تجلت الشمس پستر برگشت از نماز و حال آنكه بتحقيق روشن شده بود آفتاب فخطب الناس فحمد الله
واثنى عليه پس خطبه خواند مردم را و حمد گفت خدا را و ثنا كرد بر خدا ثم قال ان الشمس والقمر آيتان من آيات الله
لا يخسفان لموت احد ولا لحياته پستر گفت آفتاب و ماه دو آيتى است از آيات خدا گرفته نميشوند از جهت مردن كسى و نه
از جهت زيستن كسى بلكه گرفتن و تيره ساختن آنها از براى ترسانيدن بندها است فاذا رايتم ذلك فادعوا الله وكبروا
وصلوا وتصدقوا پس وقتى كه ببينيد شما آنرا پس دعا كنيد و تكبير گوييد و نماز كنيد و صدقه دهيد يعنى زارى كنيد و التجا آريد بخدا باين
افعال حسنه ثم قال يا امة محمد والله ما من احد اغير من الله ان يزني عبده او تزني امته پستر گفت اى امت
محمد سوگند بخدا نيست هيچكس غيرتناك تر از خدا اينكه زنا كند بندهٔ او يا زنا كند داه او پس باز داره او را بترسانيدن بآيات كه از جمله آن
تيره ساختن اين آيات روشن و تابانست چه جاى دلهاى مردم مراد از غيرت يعنى هيجان غضب و تغير حال است و آن بر خداوند تعالى
محال لازم آنست كه منع و زجر است و تخصيص بمنع زنا از آنست كه بدترين گناه است و طبيعت بشرى بآن مائل تر است يا امة محمد والله
لو تعلمون ما اعلم لضحكتم قليلا ولبكيتم كثيرا اى امت محمد اگر بدانيد شما آنچه ميدانيم از صفات قهريه الهى هر آئينه خنده
كنيد اندكى و بگرييد بسيار

باب النداء بالصلوة جامعة

در بيان نداكردن اين قول كه بيائيد نماز را در حالى كه جامع است
آن نماز في الكسوف اين نداكردن در وقت كسوف است **حدثنا** اسحق قال حدثنا يحيى بن صالح قال
حدثني معاوية بن سلام بن ابي سلام الحبشي الدمشقي قال حدثنا يحيى بن ابي كثير قال اخبرني ابو سلمة بن عبد الرحمن بن عوف الزهري
عن عبد الله بن عمرو قال لما كسفت الشمس على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم نودي ان الصلوة جامعة
گفت ابن عمرو وقتى كه گرفته شد آفتاب در زمان پيغمبر خدا ندا كرده شد كه بتحقيق نماز جامع است بيائيد آنرا

باب خطبة الامام

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب التيمم

مردمان مايس مانده اند نفر گروه مردم از سه تا ده و خلوف
بضم معجمه و لام جمع خالف است يعنى آب كشنده و پس مانده
و گويا انجمله خبر محذوف كرد آن زن و صحابى بسيد گاه آتا نمائيد تشنه
ميزنند بر آب مزادها قالا لها انطلقي اذا گفتند مر آن زن
را روانه شو مالا قالت الى اين زن گفت كجا روم قالا
الى رسول الله گفتند بسوى پيغمبر خدا صلى الله عليه
وآله وسلم قالت الذي يقال له الصابي زن گفت
آنكه گفته مى شود او را صابى يعنى آمده از دينى بدينى ديگر يعنى
ترك و يد دين قريش قوم خود را قالا هو الذي تعنين
فانطلقي گفتند همان كسيست كه مراد داشتى تو پس روانه
شو فجاءا بها الى رسول الله پس آوردند بسوى پيغمبر
خدا صلى الله عليه وآله وسلم وحدثاه الحديث
و حكايت كردند كلام را كه گذشته بود در ميان ايشان و آن
زن قال گفت راوى تا آخر فسود انخضرت صلعم فاستنزلوها
عن بعيرها پس فرمود بزير آوردند او را از شتر او و دعا
النبي صلى الله عليه وآله وسلم باناء و طلبيد آنحضرت
ظرفى را ففرغ فيه من افواه المزادتين او السطيحتين
پس ريخت يعنى امر كرد بريختن آب در آن ظرف از دو دهانهاى
هر دو مشك واوكى افواههما و بست دهنهاى هر دو را
واطلق العزالى و كشاده دهنهاى پائين را العزالى بفتح
عين مهمله و زاء معجمه و كسر لام و فتح نيز آمده جمع عزلاء بسكون
زاى معجمه آخر دهن پائين مشك فنودي في الناس
اسقوا و ندا كرده شد در مردم كه بنوشانيد آب بديگر دواب
واستقوا بكسر همزه از سقى و بفتح از سقا هر دو بمعنى آب
خورانيدن مر استقوا بنوشيد و يكر بيد از مشك و سير شويد
استقاء خواندن آب و كشيدن از چاه و بمعنى فربه شدن
نيز آمده فسقى من سقى پس نوشانيد كسى كه خواست
واستقى من شاء و نوشيد و گرفت و سير شد كسى كه خواست
وكان آخر ذاك ان اعطى الذي اصابته الجنابة
اناء من ماء و بود آخر كار اينكه داد آنحضرت كسى كه رسيده
بود او را جنابت ظرفى را از آب از ينجا تقديم تشنه بر جنب
معلوم ميشود قال اذهب فافرغه عليك فرمود بر و بريز آب را بر خود وهي قائمة تنظر الى ما يفعل بمائها
و آن زن استاده بود و نظر ميكرد بسوى آنچه كرده ميشد
باب او و وى كافره بود در آن بقدر بودن وى ذميه
ضرورت عطش مباح شد مسلمانان را گرفتن آب وايم
الله و سوگند خدا لقد اقلع عنها بلفظ مجهول وانه
ليخيل الينا انها اشد ملئة منها حين ابتدا فيها
هر آئينه باز مانده شد از آن مزاده و حال آنكه بتحقيق در
خيال با نما غنه مى شد بسوى ما كه آن مزاده سخت تر و پرتر
بود از روى پرى از خود وقتيكه در نخست بود اقلاع باز
داشتن از كارى و باز ايستادن فقال النبي صلى الله

فی الکسوف در بیان خطبه خواندن امام در وقت کسوف وقالت عائشة واسماء خطب النبی صلی الله علیه و[سلم]
گفت عائشه دا ساخواهر عائشه خطبه خوانده واست پیغمبر خدا یعنی بعد از نماز کسوف حدثنا یحیی بن بکیر قال حدثنا
اللیث عن عقیل عن ابن شهاب ح برای تحویل اسناد است وحدثنی احمد بن صالح قال حدثنا عنبسة قال حدثنا
یونس عن ابن شهاب قال حدثنی عروة عن عائشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم قالت خسفت الشمس
فی حیوٰة النبی صلی الله علیه وسلم فخرج الی المسجد گفت عروه گرفته شد آفتاب در زمان حیات پیغمبر خدا پس
بیرون آمد بسوی مسجد چون مبادرت باین نماز بیش از انجا مطلوب است بصحرا تشریف نبردند بلکه در مسجد نماز گذاردند قال فصف
الناس وراءه گفت عروه پس صف بستند مردم پس آن حضرت یعنی اقتدا کردند بآن حضرت فکبر فاقترأ رسول الله
پس تکبیر تحریمه کرد وخواند پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم قراءة طویلة قرءة دراز بعد از فاتحه وتعوذ ثم کبر تکبیرا ...
پیشتر تکبیر گفت ورکوع کرد رکوعی دراز ثم قال سمع الله لمن حمده فقام ولم یسجد وقرأ قراءة طویلة هی
ادنی من القراءة الاولی پس قیام کرد بعد از رکوع وبسجده نرفت وخواند درین قیام قرائتی دراز
که آن کمتر بود از قرارت اول ثم کبر ورکع رکوعا طویلا هو ادنی من الرکوع الاول پیشتر تکبیر گفت ورکوع کرد رکوع
دراز که آن کمتر بود از رکوع اول ثم قال سمع الله لمن حمده ربنا ولک الحمد پیشتر گفت بعد از سر برداشتن از رکوع دوم این
دو کلمه را ثم سجد پیشتر سجده کرد ثم قال فی الرکعة الاخرة مثل ذلک پیشتر گفت وکرد در رکعت اخیر مانند آنچه گفت وکرده بود
در رکعت اول فاستکمل اربع رکعات فی اربع سجدات پس تمام کرد چهار رکعت در چهار سجده واز این حدیث معلوم
شده که آنحضرت نماز کسوف چهار رکعت گذارده ومراد از چهار سجده سجدات تمام نماز است بر دو سجده رکعت را یکی شمار کرده وانجلت
الشمس قبل ان ینصرف پس روشن شد آفتاب پیش از آنکه بر گردد وتمام کند نماز را ثم قام فاثنی علی الله بما هو اهله
پیشتر استاد برای خطبه وثنا گفت بر خدا بچیزی که سزاوار آنست ثم قال هما آیتان من آیات الله لا یخسفان لموت احد ولا لحیاته
فاذا رأیتموها فافزعوا الی الصلوٰة پس وقتی که ببینید آفتاب را یا آنکه هر کدام آفتاب وماه را باین حال پس التجا
کنید وتوجه نمائید بسوی نماز چنانکه دیدید وکان یحدث کثیر بن عباس ان عبد الله بن عباس کان یحدث
یوم خسفت الشمس بمثل حدیث عروة عن عائشة وبود کثیر بن عباس که حدیث میکرد که عبد الله بن عباس
بود که میگفت روزی که ... آفتاب بمانند حدیث عروه از عائشه که مذکور شد فقلت لعروة ان اخاک یوم خسفت
الشمس بالمدینة لم یزد علی رکعتین مثل الصبح ابن شهاب گوید گفتم عروه را که برادر تو که عبد الله بن زبیر است
روزی که گرفته شد آفتاب بمدینه مطهره زیاده نکرد بر دو رکعت مانند نماز صبح در عدد رکعات وتخفیف وهیئت آن قال اجل لانه
اخطأ السنة گفت آری این چنین کرد از آنکه خطا کرد سنت پیغمبر را وتجاوز کرد از آن بسهو یا عمدا اجتهادا وبرین آورد
که دراز نکرد قرارت را ودر هر رکعت دو رکوع نکرد واقتصار نمود بر دو رکعت احادیث دیگر بیاید ازین هم درین ابواب می آید که صریح است
در آنکه آن حضرت دو رکعت نماز گذارده اند باب هل یقول کسفت الشمس او خسفت آیا روا است که گوید کسی کسفت الشمس
بکاف یا خسفت بخا معجمه این باب را برای رد قول کسی که گفته است اطلاق کسوف بکاف بر آفتاب نیامده چنانکه سعید بن منصور
باسناد صحیح موقوف بر عروه از طریق زهری آورده که لا تقولوا کسفت الشمس ولکن قولوا خسفت وصحیح آنست که کسوف وخسوف هر دو
بیک معنی است واطلاق هر یک بر هر یک از ماه وآفتاب آمده است چنانکه از حدیثی که آورده درین باب بوضوح میرسد قال الله تعالی

مراد زن را بی آنکه گم کرده ایم ما آب تو چیزی را از زر ما
بفتح معجمه وکسر مهمله ... نیز آمده ولکن الله هو الذی
اسقانا ولیکن خدا است آنکسی که آب داد ما را آنچه پیدا
شد از آب که بکار آمد فعل الهی است که ظاهر شده بر دست
ما از ملک تو چیزی بر آمده وانچه بتفصیل بود معلوم است ایلات
تا توطیه سلام وپیش جماعت کرد فاتت اهلها وقد
احتبست عنهم پس آمد آن زن مردم خود را بتحقیق
بند مانده بود چندی از آنها فقالوا ما حبسک یا فلانة
پس گفتند آن مردم چه چیز بند داشته بود ترا ای فلانه
قالت العجب گفت بند داشته بود امری عجیب گفت لقینی
رجلان فذهبا بی الی هذا الرجل الذی یقال له
الصابئ ... مرد بسوی این
مرد که گفته میشود او را صابی ففعل کذا وکذا پس کرد
آنچنین وچنان ما جرا نقل کرد فوالله انه لاسحر الناس
من بین هذه وهذه پس سوگند بخدا که تحقیق وی جادو
ساحرترین مردم است از میان این واین وقالت
باصبعها الوسطی والسبابة واشارت کرد درمیان
مراد از این وآن دو انگشت خود میانه وسبابه که آن را
مسبحه نیز گویند فرفعتهما الی السماء تعنی السماء و
الارض پس برداشت آن هر دو را بسوی آسمان بجائی
که قصد میکند باشارت آسمان وزمین را او انه لرسول
الله حقا یا آنکه تحقیق او هر آئینه پیغمبر خدا است برحق تردد
کرد در حال شریف وی بمشاهده بعضی از غرایب میان
سحر ورسالت فکان المسلمون بعد یغیرون علی من
حولها من المشرکین پس بودند مسلمانان که میتاختند
بر جاهای گرد آن زن که از مشرکان بود ولا یصیبون الصرم
الذی هی منه ونمیرسیدند خانهای مردم که آن زن
از آنجا بود بطمع اسلام آنها باستیلاف ... خانهای
مجتمع از مردم فقالت یوما لقومها ما اری ان هؤلاء
القوم یدعونکم عمدا پس گفت آن زن روزی مر قوم
خود را آنچه میدانم وگمان می برم ... نیست که تحقیق این
قوم که تاراج مشرکان می آیند میگذارند شما را قصدا ...
... مصلحت استیلاف وطمع ...
... فهل لکم فی الاسلام ... است
رغبتی ... اسلام فاطاعوها پس ... فدخلوا
فی الاسلام پس آمدند در اسلام قال ابو عبد الله گفت ...
صبأ که فعل است ... صابی را خرج من دین الی غیره
بر آمد از دینی بسوی غیر آن ... تفسیر مصنف
اصبار ... چنانکه ... یوسف ...
نیز ... بعضی نسخه آمده صابی از صبوء ... میل کرد
...

اسماء الرجال

وخسف القمر وگفته خداي برتر در سورهٔ قيامت خسف بجا مر ماه را ايراد اين قول براي آنست كه خسوف مخصوص بآفتاب نيست بماه نيز نسبت كرده اند حدثنا سعيد بن عفير قال حدثنا الليث قال حدثنا عقيل عن ابن شهاب قال اخبرني عروة بن الزبير ان عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم اخبرته خبر داده كه عائشه زوج پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي خبر داده او را ان رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى يوم خسفت الشمس رسول خدا نماز گذارد در روزي كه گرفته شد آفتاب فقام فكبر فقرء قراءة طويلة ثم ركع ركوعا طويلا پس ايستاد آنحضرت و تكبير گفت پس خواند خواندني دراز و ركوع كرد ركوعي دراز ثم رفع راسه فقال سمع الله لمن حمده وقام كما هو پس برداشت سر خود را و گفت اين تسبيح و ايستاد از ركوع چنانكه ايستاده بود ثم قرء قراءة طويلة وهي ادنى القراءة من الاولى پس خواند در قيام قرائتي دراز و حال آنكه كمتر بود از قرائت نخستين ثم ركع ركوعا طويلا وهي ادنى من الركعة الاولى پس ركوع ديگر كرد ركوعي دراز و حال آنكه آن ركوع كمتر بود از ركوع نخستين ضمير هي راجع بر ركوع است باعتبار تاويل آن بركعة ثم سجد سجودا طويلا پس سجده كرد سجده دراز ثم فعل في الركعة الآخرة مثل ذلك ثم سلم وقد تجلت الشمس پس كرد در ركعت ديگر مانند آنچه در ركعت اول كرده بود پس سلام داد و حال آنكه روشن شده بود آفتاب ظاهر اين حديث آنست كه همين دو ركعت نماز كرده و در حديث سابق چهار ركعت واقع شده و مانا آنكه تقسيم در جميع احاديث از يك حال روايات متعدده آمده است فخطب الناس فقال في كسوف الشمس والقمر انهما عجب آيتان من آيات الله پس خطبه خواند براي مردم و گفت در كسوف آفتاب و قمر كه هر دو آيتي اند از آيتهاي خدا لا يخسفان لموت احد ولا لحيوته خسف كرده نمي شوند از جهت مرگ كسي و نه از جهت حيات كسي ازينجا معلوم شد كه اطلاق كسوف بر آفتاب آمده و خسوف نيز اطلاق يافته همچنين هر دو در ماه واقع شده پس هر دو بيك معني باشند و اطلاق كسوف بر آفتاب مقصود از عنوان بوده و آنكه اطلاق خسوف هم آمده ملحوظ با مقصد نيست آواره شود كه در لا يخسفان تواند كه بطريق تغليب باشد فاذا رايتموها فافزعوا الى الصلوة پس وقتي كه ببينيد هر دو را در حال كسوف پس توجه كنيد بشتاب بسوي نماز

باب قول النبي صلى الله عليه وسلم يخوف الله عز وجل عباده بالكسوف

در بيان فرمودهٔ پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي مي ترساند خداي تعالى بندگان خود را بگرفتن آفتاب و ماهتاب وقاله ابوموسى گفته است اين قول را ابوموسى اشعري عن النبي صلى الله عليه وسلم حدثنا قتيبة بن سعيد قال حدثنا حماد بن زيد عن يونس عن الحسن عن ابي بكرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا ينكسفان لموت احد ولا لحيوته ولكن يخوف الله بهما عباده آفتاب و ماهتاب دو آيت اند از آيات خدا گرفته نمي شوند از جهت موت كسي و نه از جهت حيات كسي وليكن مي ترساند خدا بگرفتن آن هر دو بندهاي خدا را بجهت موت كه پايه ميرسند از قيامت تا ترك گناهان كنند و بطاعت گرايند گناه موجب ظلمات ديگر با ظن است و طاعت نوراني ميكند باطن و آنكه فلسفيان ميگويند كسوف آفتاب و ماه امري عادي است كه در وقت معين البته واقع مي شود پس و پيش از آن وقت گنجايش ندارد جوابش اولا گوئيم كه اگر ايشان قائل بخدا و افعال او ميشدند اين معني منافات تخويف الهي ندارد و نيز تخويف كه بتذكير قيامت است در وقتي معين بحسب عادت باشد و اگر بخدا و فعل وي و قيامت و آنچه در آن روز واقع شده است قائل نيستند كافر اند گمراه شده اند در پي عقول ناقصه اتفاق با ايشان نيز در آنكه گويند كه جرم آفتاب و ماه تيره نمي شوند بلكه نسبت بما حاجبي در ميان مي آيد كه جرم روشن آنها از نظر محجوب ميگردد و گر نيز اين هم مبني بر دلائل ظنيه ايشانست بر تقدير تسليم اگر ايمان بخبر صادق دارند بايد كه اعتقاد كنند كه در ين وقت كه بحساب ايشان حاجبي در ميان آمده ذات اجرام را حق سبحانه تيره مي ساخته باشد گشته نديده اند كه كسوف آفتاب در زمان آنحضرت صلى الله عليه وسلم در دهم ماه بوده و بحساب ايشان جز

تيمم كند با وجود آب و يذكر ان عمرو بن العاص ابو عبد الله سهمي از و پادشاه قريش اسلام آورد و پيش از فتح در سنه هشت و ... نظر خود در السبوي كه حضرت بجهة حيا از وي سنه چهل و ... اجنب في ليلة باردة فتيمم و ذكر كرده مي شود كه عمرو بن عاص جنب شد در شبي سرد در غزوه ذات السلاسل پس تيمم كرد بخوف هلاك و نماز گذارد به ياران خود صبح را وتلا و خواند اين آيه را براي استدلال بر جواز تيمم ولا تقتلوا انفسكم ان الله كان بكم رحيما و نكشيد نفسهاي خود را با ناخستن آن در هلاكت تا بتحقيق خدا هست بشما مهربان بخشنده نمي خواهد بشما تنگي را بلكه آساني خواهد فذكر ذلك للنبي صلى الله عليه وآله وسلم فلم يعنف پس ذكر كرده شد يا ذكر كرد عمرو اين ماجرا مر آن حضرت را پس سرزنش و ملامت نكرد عمرو را و اين تقرير است از آن حضرت فعل وي را و تعليق اين قصه بلفظ تمريض بجهة وقوع اختصار است از مصنف نه بسبب مقام ... تلاوت آية ... بحضور آنحضرت است صلى الله عليه وآله وسلم و حديث دلالت دارد بر جواز تيمم بخوف هلاك از استعمال آب بسبب سردي يا غير آن حدثنا بشر بن خالد بكسر موحده ابو محمد فرائضي عسكري سنه دو و بيست و پنجاه و ... قال حدثنا محمد هو غندر عن شعبة عن سليمان عن ابي وائل قال قال ابوموسى لعبد الله بن مسعود اذا لم يجد الماء لا يصلي گفت ابوموسى اشعري ابن مسعود را وقتي كه نيابد جنب آب را نماز نگذارد همزهٔ استفهام هست از حكم جنبي كه پيش آيند ظاهر افتوي عبد الله بسمع ابي موسى رسيده فقال عبد الله لو رخصت لهم في هذا كان اذا وجد احدكم البرد قال هكذا گفت عبد الله اگر رخصت دهم مردم را درين باب كه چون بيابد يكي از شما سردي را بكند همچنين يعني تيمم و مصلي مراد ميباشد عبد الله بلفظ هكذا آنكه تيمم كند اندر نماز گذارد گفته اند تفسير ابي موسى است و اين نظر بظاهر ... قلت باشد كه دلالت دارد بر آنكه ابي موسى اين حديث را با ابي وائل و گرنه ابو وائل نيز حاضر ... تفسير از وي نباشد و وجه ملازمت ميان ... تيمم ميسر داشت كه هر دو در عدم قدرت است قال گفت ابوموسى فاين قول عمار لعمر گفتم پس كجا است وجه ... دارد قول عمار مر عمر را رضي الله عنهما كه بودم با تو در سفري تا آخر قال گفت عبد الله اني لم ار عمر قنع بقول عمار تحقيق من نديدم عمر را كه قناعت كرده بقول عمار حدثنا عمر بن حفص بن غياث قال حدثنا ابي قال حدثنا الاعمش سليمان قال سمعت شقيق بن سلمة ابا وائل قال كنت عند عبد الله وابي موسى گفت شقيق بودم نزد ابن مسعود و ابي موسى فقال له ابوموسى ارايت يا عبد الرحمن اذا

واجتماع صورت ندارد ولنعم من قال گفته یونانیان پیغام نفس است وهو لا حجت ایمانیان فرموده پیغمبر است و آن حضرت که مدار اعمال خصوصا عبادات بر وحی منزل و ابلاغ جبرئیل داشته و در وقت کسوف اینهمه تضرع و ابتهال نموده و نمازی که باین درازی کرده است را بزاری و تضرع امر کرده از جهت بدی این ساعت بر و تار از راه جهل و ناوانی بناء و بدخواه اسلامیان را که بعض گفته منجمان باین کفر و ضلالت افتند لم یذکر عبد الوارث وشعبة وخالد بن عبد الله وحماد بن سلمة عن یونس یخوف الله بهما عباده یعنی این چهار کس که روایت کرده اند این حدیث را از یونس نقل نکرده اند این جز را وتابعه موسى عن مبارك عن الحسن قال اخبرني ابو بكرة عن النبي صلى الله عليه وسلم يخوف الله بهما عباده متابعت کرده است حماد را موسی باز مبارک از حسن گفت خبر داد مرا ابو بکره مذکور در اسناد سابق این قول را وتابعه اشعث عن الحسن متابعت کرده است یونس را اشعث از حسن بصری

باب التعوذ من عذاب القبر في الكسوف در بیان پناه جستن بخدا از عذاب قبر در وقت نماز کسوف **حدثنا** عبد الله بن مسلمة عن مالك عن يحيى بن سعيد عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ان يهودية جاءت تسألها فقالت لها اعاذك الله من عذاب القبر بتحقیق زنی یهودیه آمد عایشه را در حالی که سوال میکند او را پس گفت آن زن مر عایشه را پناه دهد ترا خدا از عذاب قبر فسألت عائشة رسول الله صلى الله عليه وسلم ايعذب الناس في قبورهم پس پرسید عایشه رسول خدا را رحمت کناد خدا بر وی آیا عذاب کرده می شوند مردم در قبرهای شان فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم عائذا بالله من ذلك پس فرمود پیغمبر خدا پناه میجویم پناه جستنی بخدا از عذاب قبر عایذ بر وزن فاعل است از صفاتی است که قایم می شود مقام مصدر و فعل او محذوف است ثم ركب رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات غداة مركبا فخسفت الشمس فرجع ضحى پس سوار شد آن حضرت صباحی برای دفنین ابراهیم پسر رسول الله پس گرفته شد آفتاب پس رجوع کرد آن حضرت وقت چاشت بعد از فراغ دفنین فمر رسول الله صلى الله عليه وسلم بين ظهراني الحجر پس گذشت رسول خدا میان حجرهای ازواج مطهره ظهرانی بفتح ظاء معجمه و نون صیغه تثنیه و حجر بضم حاء و فتح جیم جمع حجره است والف و نون ظهرانی زایده است بلکه تمامه کلمه ظهرانی زایده است ثم قام يصلي وقام الناس وراءه پس برخاست آن حضرت بحالی که نماز میکند و استادند مردم پس پشت آن حضرت فقام قياما طويلا پس استاد استادنی دراز ثم ركع ركوعا طويلا ثم رفع فقام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم رفع فسجد ثم قام فقام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم رفع فقام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم رفع فسجد وانصرف فقال ما شاء الله ان يقول و برگشت از نماز پس گفت چیزی را که خواست خدا که بگوید ثم امرهم ان يتعوذوا من عذاب القبر پس فرمود مردم را که پناه جویند از عذاب قبر ظاهر از این حدیث نیز همین است که دو رکعت نماز کردند از ینجاست که نزد حنفیه چهار رکعت و دو دو رکعت هر دو مسنون است

باب طول السجود في الكسوف در بیان درازی سجده در نماز کسوف **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا شيبان عن يحيى عن ابي سلمة عن عبد الله بن عمرو انه قال لما كسفت الشمس على عهد النبي صلى الله عليه وسلم نودي ان الصلوة جامعة گفت عبد الله بن عمرو بن عاص وقتی که گرفته شد آفتاب در عهد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی ندا کرده شد که بتحقیق نماز جامع است فركع النبي صلى الله عليه وسلم ركعتين في سجدة پس رکوع کرد دو رکوع در یک رکعت مراد از رکعتین دو رکوع است و از سجده رکعت ثم قام فركع ركعتين في سجدة پس استاد برای رکعت دیگر پس رکوع کرد دو رکوع در یک رکعت ثم جلس

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب التيمم

... است یعنی تیمم حرجی عبد الله ما يقول پس در بیان نمیکنی تو که عبد الله در آن وقت که چگونه جواب از ین آیه فقال پس گفت عبد الله انا لو رخصنا لهم في هذا الاوشك اذا برد على احدهم الماء ان يدعه ويتيمم بتحقیق ما اگر رخصت دهیم مردم را درین امر یعنی آیه نزدیک است که چون سردی کند بر یکی از ایشان آب اینکه بگذارد آب را و تیمم کند فقلت لشقيق اعمش گوید پس گفتم شقیق را از روات وی فانما كره عبد الله لهذا پس مکروه نداشته بود عبد الله تیمم جنب را مگر بهمین جهت که گفت قال نعم گفت شقیق آری بهمین جهت گفته اند عدم قناعت عمر بقول عمار بجهت عدم تذکر قصه بود که خبر داد عمار بحضور عمر در آن سفر و بود او با وی و لهذا در روایت مسلم آمده که گفت عمر بعمار بترس خدا را ای عمار یعنی در آنچه روایت میکنی شاید که فراموش کرده یا شبیه شده بر تو که من با تو بودم گفت عمار بعمر اگر خواهی حدیث نکنم بآن یعنی اگر مصلحت در باز ماندن از ذکر این حدیث بینی موافقت کنم ترا و در کتمان بعد از آنکه یکبار ظاهر کردم تبلیغ گفت مرا ولا امر بعهده تو کردم خبری را که عهده آن گرفته یعنی نه میدید مرا که اگر سید ایی چه لازم نمی آید از عدم تذکر من اینکه حق در نفس الامر نباشد و لیکن عذر عمر در توقف از ین حدیث ابن مسعود را نمی شود و همین ابطال رخصت تیمم و اسقاط نماز نظر باین که مردم استعمال کنند آن را در غیر وقت آن و بر غیر وجه آن بشل ابن مسعود نمی سزد مگر آنکه گفته شود که ابن مسعود بجز توقف عمر از خصوص عذر وی اطلاع نداشت و حمل میکرد چون عمر رضی الله عنهما آیه را بر غیر صورت جنابه و ملامسه را که در آیه است بر یا دون جماع اگرچه خلاف ظاهر سیاق آیه باشد چه این بحیی دیگر است و تفتیشی دیگر و سکوت ابن مسعود از جواب آیه باین نحو بجهت شهرت خلاف باشد در بودن آن نص در عموم حکم مر هر دو حدث را و گرنه مخالفت نص صریح و اعراض از آن کجا امکان داشت بالجمله سخن در توجیه کلام ابن مسعود است نه در ترجیح آن ما اخراج کرده ابن ابی شیبه از وی بسند که در آن انقطاع است رجوع وی از ین فتوی والله اعلم

باب التيمم ضربة تیمم همین یک ضربه است

ثم جُلّی عن الشمس پس روشن شد آفتاب پیشتر کشف کرده شما از آفتاب قال وقالت عائشة ما سجدت سجودا قط کان اطول منها گفت عبدالله گفته است عایشه سجده نکرده ام هرگز سجده درازتر ازین سجده

باب صلوة الکسوف جماعة

بیان مشروعیت نماز کسوف بجماعت وصلی لهم ابن عباس فی صُفّة زمزم و نماز گذارد برای مردم یعنی بجماعت مردم ابن عباس در جانب عمارت چاه زمزم صُفّة بفتح وکسر معجمه جانب رو و پهلوی زمزم بنائی بود که ابن عباس در آنجا نماز میگزارد عینی شارح کتاب گوید صفه بجای سایه دار که در دار و غیر آن کنند و کرمانی بضم مهمله تصحیح کرده و گفته در بعضی روایات معجمه است بفتح وکسر یعنی جانب و آن و ضبط فا که مخفف است یا مشدد از شارحان کسی تعرض نکرده است ظاهر از کتب لغت آنست که بهر دو صورت تشدید فاست و جمّع علی بن عبدالله بن عباس وصلی ابن عمر جمع کرد مردم را برای نماز کسوف علی بن عبدالله ابن عباس و ابن عمر امامت کرد

حدثنا عبدالله بن مسلمة عن مالك بن زيد بن اسلم عن عطاء بن يسار عن عبدالله بن عباس قال انخسفت الشمس على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت گرفته شد آفتاب در عهد پیغمبر خدا فصلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقام قياما طويلا نحوا من قراءة سورة البقرة پس قیام کرد قیامی دراز مانند از خواندن سوره بقره ثم ركع ركوعا طويلا ثم رفع پستر برداشت سر را فقام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم سجد پستر سجده کرد ثم قام قياما طويلا وهو دون القيام الاول پستر استاد برای رکعت دوم استادنی و حال آنکه کمتر از قیام رکعت اول بود ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم رفع فقام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم سجد ثم انصرف وقد تجلت الشمس این حدیث نیز صریح است در آنکه دو رکعت نماز گذارد فقال ان الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا ينخسفان لموت احد ولا لحياته فاذا رايتم ذلك فاذكروا الله پس وقتی که ببیند از اینها پس یاد کنید خدا را بنماز و دعا قالوا يا رسول الله رايناك تناولت شيئا في مقامك گفتند حاضران ای رسول خدا دیدیم ترا که گرفتی یعنی اراده گرفتن کردی چیزی را در جائی که استاده شده ثم رايناك تكعكعت پستر دیدیم ترا که پس پا آمدی تکعکعت بدو کاف مفتوح و دو عین مهمله ساکن قال اني رايت الجنة وتناولت عنقودا فرمود تحقیق من دیدم بهشت را و اراده کردم که بگیرم خوشه از میوه های آن مسلم بروایت خود نقل کرده و دراز کردم دست خود را و خواستم که بگیرم از میوه های آن پستر ظاهر شد مرا که نگیرم و در روایت امام احمد آمده که اذن کرده نشد مرا درین کار ولو اصبته لاكلتم منه ما بقيت الدنيا و اگر قدرت می یافتم در گرفتن آن هر آینه میخوردید شما از آن مدت بقای دنیا از جهت خاصیت میوه بهشت که هر چند از او که کم شود بدل آن دیگر هم میرسد و سبب در نا گرفتن آنست که فواکه بهشت جزای عمل حسنه است اگر میخوردند از عمل باز میماندند و نیز دنیا الجزا آخرت نه دنیا والله اعلم واريت النار فلم ار منظرا كاليوم قط افظع و نموده شدم من دوزخ را پس ندیده ام نظاره گاهی چنانچه امروز هرگز قبیح تر و شنیع تر ورايت اكثر اهلها النساء و دیدم بیشتر اهل دوزخ زنان را گویا جز از ابتدای حال ست و تنبیه بر آنکه این معنی موجب عقوبت زنان خواهد شد و گرنه زنان مسلمه و ام در دوزخ نخواهند ماند قالوا بم يا رسول الله قال بكفرهن گفتند بچه زنان دوزخی آمد فرمود بسبب کفر ایشان قيل ايكفرن بالله گفته شد آیا کفر میکنند بخدا قال يكفرن العشير فرمود کفران میکنند شوهر را ويكفرن الاحسان و کفران میکنند احسان شوهر را این جمله بیان جمله سابق میکند لو احسنت الى احداهن الدهر كله اگر احسان کنی بسوی یکی از اینها همه زمان ثم رات

هنگام بیماری یا سفر بعد از آنکه آمده باشید از غایط یا ملامسه کرده باشید زنان را پس قصد کنید خاک پاک را فقال عبدالله لو رخص لهم فی هذا لاوشکوا اذا برد علیهم الماء ان یتیمموا الصعید پس گفت ابن مسعود اگر رخصت داده شود مردم را در جنابت به تیمم هر آینه قریب است که چون سردی کند بر ایشان آب نیز قصد خاک کنند قلت وانما کرهتم هذا لهذا گفتم و ناخوش نداشتید تیمم را در جنابت مگر همین سبب مقوله شقیق است عبدالله را و مقوله اعمش مر شقیق را در روایت سابق بلفظ غایب بود قال نعم گفت عبدالله آری فقال ابو موسی الم تسمع قول عمار لعمر بن الخطاب پس گفت ابو موسی عبدالله را آیا نشنیده قول عمار مر عمر را بعثنی رسول الله فرستاد مرا پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم فی حاجة فاجنبت فلم اجد الماء فتمرغت فی الصعید کما تمرغ الدابة در کاری پس جنب گشتم و نیافتم آب را پس غلطیدم در زمین چنانکه می غلطد چارپایه تمرغ غلطیدن فذکرت ذلك للنبی پس عرض کردم این ماجرا پیغمبر خدا را صلی الله علیه واله وسلم فقال انما کان یکفیك ان تصنع هکذا پس فرمود نبود مگر آنکه کفایت میکرد ترا اینکه میکردی چنین فضرب بکفه ضربة علی الارض ثم نفضها و زد آن حضرت بکف دست بار زدنی بر زمین پستر افشاند غبار را بعد ضربه را بعد رسیدن در کف نفض فشاندن ثم مسح بها ظهر کفه بشماله پستر مسح کرد بآن ضربه پشت کف دست راست را بدست چپ خود او ظهر شماله بکفه یا پشت دست چپ او بکف دست راست شک راوی است در جمیع روایات کتاب ثم مسح بهما وجهه پستر مسح کرد بدو دست روی خود را درین روایت تصریح است بضربه واحده ولی تعرض بضربه دیگر و ظاهر آن در مسح روهاست بهمان ضربه چنانکه ثبت کرده اند بآن جمعی و همچنین تصریح است بمسح پشت یکدست و تقدیم آن بر مسح رو بهر دو دست و بر طبیعت انصاف پوشیده نماند که این صنع آن حضرت اشارتست باعضای تیمم که کتاب الهی است بر خلاف صنع عمار که تمرغ تکلف کرده به تصویر تیمم مشروع کما هو و گرنه مسح یکدست و تقدیم آن بر مسح رو خود باتفاق غیر مشروع است و در روایات دیگر تصریح است بوقوع ضربتین و مسح ذراعین که ثابت شده صحت آن و عدم اجمال در آن و در باب التیمم للوجه بعض تفصیل ذکر یافت فقال عبدالله الم تر عمر لم یقنع بقول عمار پس گفت عبدالله آیا نمی بینی عمر را که قناعت نکرد و بقول عمار ... یعلی بفتح تحتیه و سکون مهمله و فتح لام ابو یوسف بن عبید طنافسی حنفی کوفی سنه دو و بیست و ... عن الاعمش عن شقیق قال کنت مع عبدالله و ابی موسی فقال ابو موسی الم تسمع قول عمار لعمر ان

منك شيئا قالت ما رايت منك خيرا قط. بیشتر میدانند توانند کی از تقصیر گوید ندیده ام از تو چیزی هرگز **باب** صلوة النساء مع الرجال في الكسوف مشروعیت نماز زنان با مردان در نماز کسوف **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن هشام بن عروة عن امرأته فاطمة بنت المنذر عن اسماء بنت ابي بكر رضي الله عنه اما مالک خبر داد از هشام بن عروه بن الزبیر بن العوام و هشام از زن خود که فاطمه بنت منذر بن زبیر است از اسماء بنت ابی بکر صدیق انها قالت اتيت عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم حين خسفت الشمس گفت اسماء آمدم عائشه زوج پیغمبر خدا را وقتی که گرفته شد آفتاب فاذا الناس قيام يصلون پس ناگاه مردم استاده اند بجائی که نماز میکنند واذا هي قائمة تصلي و ناگاه عائشه استاده است در حالی که نماز میکند فقلت ما للناس فاشارت بيدها الى السماء اسما گوید گفتم که چه حال است مردم را که در فزع افتاده اند پس اشارت کرد عائشه بدست خود بسوی آسمان وقالت سبحان الله و گفت این کلمه تسبیح که در مقام حیرت و وحشت گویند فقلت آية فاشارت ان اي نعم پس گفتم آیا این کسوف علامت امری هست شدید پس اشارت کرد آری علامت هولناک قالت فقمت حتى تجلاني الغشي اسما گوید استادم من تا آنکه فرو گرفت مرا بیهوشی فجعلت اصب فوق راسي الماء پس گشتم بحالی که میریزم بر سر خود آب را فلما انصرف رسول الله صلى الله عليه وسلم حمد الله واثنى عليه پس وقتی که برگشت آن حضرت از نماز ستایش کرد خدا را و ثنا کرد بروی ثم قال ما من شيء كنت لم اره الا وقد رايته في مقامي هذا حتى الجنة والنار بیشتر فرمود نیست هیچ چیزی که بوده ام من که ندیده بودم آنرا مگر آنکه بتحقیق دیده ام آنرا در جای خود که اینست تا آنکه دیدم بهشت و دوزخ را ولقد اوحي الي انكم تفتنون في القبور مثل او قريبا من فتنة الدجال و بتحقیق وحی کرده شد بسوی من که بتحقیق شما آزموده میشوید در قبرها مانند فتنه دجال یا نزدیک از فتنه دجال لا ادري ايتهما قالت اسماء نمیدانم کدام یکی ازین دو لفظ گفته است اسما يؤتى احدكم فيقال له ما علمك بهذا الرجل بیان وحی است آورده میشود یکی از شما پس گفته میشود او را چیست دانستن تو باین مرد که آورده شده است و چه اعتقاد کرده او را فاما المؤمن او قال الموقن لا ادري اي ذلك قالت اسماء اما مؤمن نمیدانم کدام این دو لفظ گفته اسما فيقول محمد رسول الله جاءنا بالبينات والهدى پس میگوید محمد است پیغمبر خدا آمده ما را بدلایل و هدایت فاجبنا وامنا واتبعنا پس اجابت کردیم و ایمان آوردیم و متابعت کردیم فيقال له نم صالحا فقد علمنا ان كنت لموقنا پس گفته میشود مر او را خواب کن در حالی که صالح هستی و فسادی بتو راه ندارد و بتحقیق دانسته بودیم ترا که بتحقیق هستی مسلمان واما المنافق او المرتاب لا ادري ايتهما قالت اسماء اما منافق یا مرتاب یعنی شک کننده در ایمان نمیدانم که کدام یکی ازین دو کلمه گفته است اسما فيقول لا ادري سمعت الناس يقولون شيئا فقلته مرد کم ایمان گفته میشود و بوی آنچه گفته میشود و با اهل ایمان میگوید نمیدانم شنیدم مردم را که میگفتند چیزی پس گفته ام من آنرا یعنی یقین نکرده ام بصدق او **باب** من احب العتاقة في كسوف الشمس کسیکه دوست دارد آزاد کردن بنده یعنی مستحب میدانند آزادی بنده در حال کسوف آفتاب **حدثنا** ربيع بن يحيى قال حدثنا زائدة عن هشام عن فاطمة عن اسماء قالت لقد امر النبي صلى الله عليه وسلم بالعتاقة في كسوف الشمس گفت اسماء بنت ابی بکر صدیق بتحقیق فرمود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بآزاد کردن بنده در کسوف آفتاب چون معلوم شده که در کسوف تخویف الهی هست بعذاب اخروی و صدقه موجب ثواب و رفع عذاب است و در آزاد کردن بنده کمال تصدق است چنانکه فرمود صلی الله علیه وسلم من اعتق رقبة مومنة اعتق الله لكل عضو منها عضوا منه من النار کسی که آزاد کند بنده مسلمان را

صلی الله علیه واله وسلم رأى رجلا معتزلا لم يصل في القوم ... دید مردی را گوشه گرفته که نماز نخوانده است میان جماعت فقال يا فلان ما منعك ان تصلي في القوم پس فرمود ای فلان چه چیز باز داشت ترا از آنکه نماز گذاری با مردم فقال يا رسول الله اصابتني جنابة ولا ماء پس گفت ای رسول خدا رسیده است مرا جنابت و آب نیست که غسل کنم قال عليك بالصعيد فانه يكفيك فرمود لازم گیر بر خود تیمم بصعید که آن کفایت کند ... شدم از شرح طهارت شروع ... نماز

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب الصلوة

صلوة در لغت بمعنی دعا و رحمت و استغفار است و صلی بمعنی نرم کردن چوب و راست کردن وی بآتش و جمیع این معنی متحقق هست در نماز که معنی شرعی آنست چه مصلی میگدازد نفس خود را بآتش مجاهده بدعا و استغفار بخضوع و خشوع و احسان و اخلاص و درست میگرداند از اعوجاج طبیعی انکه اقتصار نظر بر موطن طبیعت و انهماک در مقتضیات آن بفحشاء دیگر است تا مورد میگردد در رحمت مشاهده انوار و مکاشفه اسرار و قرب مولی را و باین معنی است بودن آن معراج مومن و ازینجا است که در شب معراج فرض شد و در حقیقت نماز گویا هویت خارجیه و صورت شخصیه تجسیم معنی اخلاص و انقیاد است ولهذا راس جمله عبادات بعد ایمان و عماد دین آمد که هیچ عبادت بدون اخلاص صورت نه بندد و شرح اجمال را مقامی دیگر است **باب** كيف فرضت الصلوة في الاسراء چگونه فرض شده نماز در حال معراج اسرا و بردن بشب مراد بردن آنحضرت است باسمان وقتی معلوم که قصه اش برخی درین باب مذکور شود و این میل است از مولف بآنکه معراج در شب اسرا بود و در آن اختلاف است چنانکه در محلش بیین گردد وقال ابن عباس حدثني ابو سفيان بن حرب في حديث هرقل و گفته است ابن عباس حدیث کرد ما را ابو سفیان اموی در ضمن حدیث قصه هرقل فقال يامرنا يعني النبي صلى الله عليه وسلم بالصلوة والصدق والعفاف پس گفت ابو سفیان در جواب استفسار هرقل از احوال شریف آنحضرت امر میکند یعنی این پیغمبر ما را بنماز و راست گوئی و باز ماندن از حرام مقصود ازین تعلیق اشارت بآنکه نماز پیش از فرض شده زیرا که ابو سفیان ملاقات نکرده آنحضرت را بعد هجرت تا وقتی که جمع شد با هرقل تا آگاه از شریف او را حقیقة ... شد ... از هجرت ... شب ... ربیع الآخر ...

باب صلوة الكسوف في المسجد در جواز نماز كسوف در مسجد

آزاد کند خدا ہر عضوی از ان بنده عضوی از ان کس از آتش دوزخ

حدثنا اسمعيل قال حدثني مالك عن يحيى بن سعيد عن عمرة بنت عبد الرحمن عن عايشة ان يهودية جاءت تسالها فقالت اعاذك الله من عذاب القبر مرويست از عايشه که زنی یهودیه آمد بجائی که سوال میکند عایشه را پس گفت آن زن پناه دهد ترا خدا از عذاب قبر فسألت عايشة رسول الله صلى الله عليه وسلم ايعذب الناس في قبورهم پس پرسید عایشه پیغمبر خدا را آیا عذاب کرده میشوند مردم در قبرهای ایشان فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم عائذا بالله من ذلك پس گفت پیغمبر خدا در حالی که پناه جسته بخدا از عذاب قبر ثم ركب رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات غداة مركبا فكسفت الشمس پس سوار شد پیغمبر خدا رحمت و سلامت حق باد بروی صباحی مرکب را بسبب موت ابراهیم بن رسول الله پس گرفته شد آفتاب فرجع ضحى پس بازگشت وقت چاشت بعد از تدفین ثم رسول الله صلى الله عليه وسلم بين ظهراني الحجر ثم قام فصلى وقام الناس وراءه وقام قياما طويلا ثم ركع ركوعا طويلا ثم رفع وقام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم رفع فسجد سجودا طويلا ثم قام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم قام قياما طويلا وهو دون القيام الاول ثم ركع ركوعا طويلا وهو دون الركوع الاول ثم سجد وهو دون السجود الاول ثم انصرف فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما شاء الله ان يقول ثم امرهم ان يتعوذوا من عذاب القبر

شرح و ترجمه حدیث در ورق سابق گذشته تطبیق حدیث بترجمه بآن جزو است که مر بین ظهراني الحجر فصلى یعنی گذشت میان حجرهای ازواج تا آنکه بمسجد در آمد و نماز کرد و بر مصدا چنانکه در حدیث مسلم تصریح مذکور است

باب لا ينكسف الشمس لموت احد ولا لحياته رواه ابو بكرة والمغيرة و ابو موسى و ابن عباس و ابن عمر روایت کرده اند این حدیث را این پنج صحابی مشهور

حدثنا مسدد قال حدثنا يحيى عن اسمعيل قال حدثني قيس عن ابي مسعود قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الشمس والقمر لا ينكسفان لموت احد ولا لحياته ولكنهما آيتان من آيات الله فاذا رايتموهما فصلوا

حدثنا عبد الله بن محمد قال حدثنا هشام قال اخبرنا معمر عن الزهري وهشام بن عروة عن عروة عن عايشة رضي الله عنها قالت كسفت الشمس على عهد النبي صلى الله عليه وسلم فقام النبي صلى الله عليه وسلم فصلى بالناس گفت عایشه گرفته شد آفتاب در عهد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس ایستاد آن حضرت و نماز کرد فاطال القراءة پس دراز کرد قراءت را ثم ركع فاطال الركوع پس تر رکوع کرد و دراز کرد رکوع را ثم رفع راسه فاطال القراءة پس تر برداشت سر خود را از رکوع و دراز کرد قراءت را در قیام بعد از رکوع ظاهر آمست که مراد ازین قراءت تسبیحاتست وهي دون قراءته الاولى و حال آنکه این قراءت او کمتر از قراءت اولی بود ثم ركع فاطال الركوع وهو دون ركوعه الاول ثم رفع راسه فسجد سجدتين ثم قام فصنع في الركعة الثانية مثل ذلك پس تر ایستاد و کرد در رکعت دوم مانند آنچه در رکعت اول کرده بود ثم قام فقال ان الشمس والقمر لا يخسفان لموت احد ولا لحياته ولكنهما آيتان من آيات الله يريهما عباده ولیکن این هر دو آیت اند که می نماید خدا گرفتن آنها را برای بندگان خود فاذا رايتم ذلك فافزعوا الى الصلوة پس وقتی که ببینید کسوف آنها را پس التجا کنید بزاری بسوی نماز و دیگر عبادات از صدقه و دعا

باب الذكر في الكسوف رواه ابن عباس در بیان ذکر خدا و استغفار نزد کسوف روایت کرده است این معنی را ابن عباس

حدثنا محمد بن العلاء قال حدثنا ابو اسامة عن بريد بن عبد الله عن ابي بردة

در آنجا انشده بود بشت فنزل جبرئيل عليه السلام ففرج صدري پس فرود آمد جبرئیل از میان سقف و گشاد سینه مرا بشگافتن و فرج اینجا بلفظ معلوم است و اول مجهول و حکمت آمدن جبرئیل از راه سقف بمبالغه است در یکایک رسیدن و تنبیه است بر مطلب تغییر معتاد و تمثیل است بانفراج سقف القیام آن فی الحال برای آنچه خواهد کرد از شق صدر و وصل آن ثم غسله بماء زمزم پس شست سینه مرا باب زمزم که چاهی است در مسجد بیت حرام و آب آن فاضلترین آبهاست ثم جاء بطست من ذهب ممتلئ حكمة وايمانا پستر آورد طشتی از طلا پر از حکمت و ایمان و این از باب کنایت و تمثیل است یا متمثل شد مر او را معانی چنانچه متمثل می شود اعمال برای وزن و موت برای ذبح روز قیامت و نیز گفته اند هر عمل برای او نیک و بد صورتیست در عالم مثال که نمود میشود نزد تجرد و اتصال بآن عالم و مراد از حکمت کمال علم و معرفت است و در حقیقت نطاق بیان از صفت حکمت و ایمان منحرف آن که تمثال آن را آورده در قلب مصطفی ریخت قاصر و کوتاه است فافرغه في صدري ثم اطبقه پس ریخت طشت را در سینه من پستر بهم پیوست سینه را و شق صدر شریف بنحو مذکور چهار بار واقع شده اول در صغر سن وقتی که نزد حلیمه بود آمد او را جبرئیل بجائیکه با کودکان بازی میکرد پس گرفت او را و بینداخت بر زمین و شگافت دل او را و بیرون آورد از آن خونی بسته که ماده فساد و عصیان باشد و گفت این نصیب شیطان است از تو دوم در ده سالگی سیوم نزد بعثت چهارم در شب معراج و بر روایتی بار پنجم نیز آمده و ثابت نمیشود ذکره العسقلاني ثم اخذ بيدي فعرج بي الى السماء الدنيا پستر گرفت جبرئیل دست مرا پس بالا برد مرا بآسمان نزدیک در اینجا ذکر سواری براق و سیر تا مسجد اقصی نیست از اینجا رفته اند بعضی بآن که معراج در غیر شب اسرا بود و شاید که راوی اختصار کرده چنانچه لفظ ثم اشاره میکند بتراخی و در روایتی آمده برداشت او را جبرئیل بر بازوی خود و بآسمان برد فلما جئت الى السماء الدنيا قال جبرئيل لخازن السماء افتح پس هنگام آمدم بسوی آسمان نزدیک گفت جبرئیل نگهبان دروازه آسمان را بکشا در آسمان را قال من هذا گفت خازن کیست این قال هذا جبرئيل گفت جبرئیل که جبرئیل است قال هل معك احد گفت خازن آیا هست با تو کسی قال نعم معي محمد گفت آری با من محمد است صلى الله عليه وآله وسلم قال أ أرسل اليه گفت خازن آیا فرستاده شد بسوی او برای طلب استعجاب است یا استبشار است بقدوم آنحضرت قال نعم گفت آری از اینجا آداب حواله دار باید دریافت که چه قدر تفتیش کرد فلما فتح علونا السماء الدنيا پس هنگامی که کشاده شد آمدیم آسمان

عن ابي موسى قال كسفت الشمس فقام النبي صلى الله عليه وسلم فزعا يخشى ان تكون الساعة گفت ابوموسى اشعري گرفته شد آفتاب پس ستاد پيغمبر خدا در حالي كه ترسنده است مي ترسد انيكه باشد اين آيت مقدمهٔ قيامت پوشيده نماند كه قيامت را مقدمات بسيار است كه در آن وقت وقوع نيافته بود مثل فتح بلاد و شيوع اسلام و خروج دجال و برآمدن امام مهدي و نزول عيسى و طلوع آفتاب از مشرق و غير آن كه باحاديث صحيحه معلوم شده و با قطع النظر ازين مقرر بوده است كه قيامت قايم خواهد شد بر اشرار مردم و آن حضرت در آن ميان نخواهند بود پس چه معني دارد كه آن حضرت از خسوف آفتاب ترسيدند كه همين ساعت قيامت خواهد بود و آنكه بعضي شارحان در رفع اين اشكال گفته اند كه اين حال تواند كه پيش از علم آن حضرت بمقدمات ديگر باشد چيزي نيست اما آنكه اين كسوف در سنه دهم از هجرت است روز موت ابراهيم بن رسول الله و معني ندارد كه آن حضرت تا اين وقت بر اشراط قيامت و علامت كه خبر داده بدان مطلع نشده باشد بهترين وجهي كه در رفع اين اشكال توان گفت آنست كه اين معني از ابوموسى بطريق تشبيه واقع شده باشد يعني آنحضرت درين وقت فزع كرد آنچنانكه در وقت رويت قيام و قرب وقوع آن روز هولناك مردم خواهند كرد فاتى المسجد فصلى باطول قيام و ركوع و سجود رأيته قط يفعله پس آمد آنحضرت مسجد را پس نماز كرد بدراز ترقيام و ركوع و سجود كه نديده ام آنحضرت را هرگز كه ميكرد چنين نمازي در اكثر روايات رأيته بغير كلمهٔ نافيه واقع شده و توجيه آنست كه كلمهٔ ما مقدر است چنانكه در قول خدا تفتؤ تذكر گفته اند كه معني آنست كه لا تفتؤ اي لا تزال تذكره و نيز گفته اند كه اين لفظ قط بفتح قاف و سكون طا بمعني حسب است يعني نماز گذارد باطول قراءت در آن روز كه ديدم آن حضرت و بس وقال هذه الآيات التي يرسل الله عز وجل لا تكون لموت احد ولا لحياته و فرمود اين آيتها كه ميفرستد خداي قوي بزرگ نمي باشد از جهت موت كسي و نه از حيات كسي ولكن يخوف الله بها عباده فاذا رأيتم شيئا من ذلك فافزعوا الى ذكره ودعائه واستغفاره پس وقتي كه ببينيد چيزي را از ان آيات پس التجا كنيد بذكر خدا و دعا و طلب مغفرت او تعالى **باب** الدعاء في الكسوف در بعضي روايات في الخسوف است قاله ابوموسى وعايشة عن النبي صلى الله عليه وسلم گفته است دعا را در وقت خسوف ابوموسى اشعري و عايشه از پيغمبر خدا رحمت كنا د خدا بر وي **حدثنا** ابوالوليد قال حدثنا زايدة قال حدثنا زياد بن علاقة قال سمعت المغيرة بن شعبة يقول انكسفت الشمس يوم مات ابراهيم گفت زياد شنيدم مغيره را ميگفت گرفته شد آفتاب روزي كه مرد ابراهيم بن رسول الله فقال الناس انكسفت الشمس لموت ابراهيم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم پس گفتند مردم گرفته شده است از جهت مردن ابراهيم پس فرمود پيغمبر خدا رحمت كنا د خدا بر وي ان الشمس والقمر آيتان من آيات الله لا ينكسفان لموت احد ولا لحياته فاذا رأيتموهما فادعوا الله وصلوا حتى ينجلي آفتاب و ماه دو آيتي است از آيتهاي خدا گرفته نميشوند از جهت مردن كسي و نه از جهت زيستن كسي پس وقتي كه ببينيد هر كدام اينحال را پس دعا كنيد خدا را و نماز گذاريد تا آنكه روشن شود **باب** قول الامام في خطبة الكسوف اما بعد گفتن امام در خطبهٔ كسوف كلمهٔ اما بعد را وقال ابو اسامة وگفته است اين را ابواسامه كه حماد نام او است پسر اسامه مولف رحمة الله عليه درين باب از ابواسامه بطريق تعليق آورده و در باب جمعه موصول آورده است **حدثنا** هشام قال اخبرتني فاطمة بنت المنذر عن اسماء قالت فانصرف رسول الله صلى الله عليه وسلم وقد تجلت الشمس فخطب فحمد الله بما هو اهله ثم قال اما بعد گفت اسما برگشت پيغمبر خدا و حال آنكه روشن شده بود آفتاب پس خطبه خواند و حمد گفت خدا را بچيزي كه او خدا سزاوار آنست بيشتر گفت و اما بعد **باب** الصلوة في كسوف القمر در بيان مشروعيت نماز در گرفته شدن ماه **حدثنا** محمود بن غيلان قال حدثنا سعيد بن عامر عن شعبة عن يونس عن الحسن عن ابي بكرة قال

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

و صفات جميل و حقيقت آن چنانكه حضرت غوث الثقلين رضي الله عنه در فتوح الغيب فرموده فناي عبد است بكليه از وجود و هستي خود كه با شايبه از هستي باقيست فساد است و چون فنا في الله كامل شود بقا بالله نيز كامل خواهد بود و اكمل افراد آن حضرت سيد السادات و افضل كائنات است صلى الله عليه و آله وسلم كذا في شرح الشيخ الاجل للمشكوة قلت لجبريل من هذا قال جبريل را گفتم كيست اين مرد كه نشسته باين حال قال هذا آدم گفت جبريل آن آدم است وهذه الاسودة عن يمينه وعن شماله نسم بنيه و اين اشخاص از جانب راست و چپ وي ارواح اولاد وست كه متمثل گشته اند نسم بفتح نون و سين نفس و روح و بدن انسان نيز آيد اينجا اشكال كنند كه معلوم از كتاب و سنت بودن ارواح كفار در سجين است در زير هفتم زمين و بودن ارواح مسلمانان منعم در بهشت پس چگونه مجتمع باشند بر آسمان دنيا و گويند در جواب محتمل كه معروض شده باشند درين وقت بر آدم اگرچه در اوقات ديگر در مقامات خود باشند يا آنكه بهشت در جانب راست آدم بود و دوزخ بجانب چپ و كشوده كرده باشند از انجا پرده براي وي و قار ديسشود [illegible] كه درهاي آسمان [illegible] نص قرآن مگر آنكه [illegible] واحوال و توسعه و توانگي [illegible] اند كه نه درآمده و هنوز احياء [illegible] شد آدم بحال آنها جنت يا نار نه ارواح گذشتگان يا آنكه در بعضي روايات آمده كه عرض كرده ميشد بر آدم ارواح ذريه مسلمانان وي پس ميگفت روح پاكيست و نفس پاكيزه بنهيد آن را در عليين و عرض كرده ميشد بر وي ارواح ذريهٔ فاجران وي پس ميگفت روح ناپاك است و نفس ناپاك بگردانيد آن را در سجين و در بعضي چنين است تا آنكه جانب راست وي دريست كه بر مي آيد از ان بوي پاك و خوش و جانب چپ دريست كه بر مي آيد از ان بوي پليد و ناخوش و اين روايات اگر صحيح باشند كفايت ميكنند حل اشكال را لكن ضعيف الاسناد اند كذا قال الشيخ ابن حجر فاهل اليمين منهم اهل الجنة پس اهل يمين ايشان بهشتيان اند والاسودة التي عن شماله اهل النار و اشخاصي كه از جانب چپ اند دوزخيان فاذا نظر عن يمينه ضحك واذا نظر قبل شماله بكى [illegible] بهشتيان [illegible] خود ميخندد و [illegible] عرج بي الى السماء [illegible] فقال لخازنها

انكسفت الشمس على عهد النبي صلى الله عليه وسلم فصلى ركعتين گفت ابو بکره گرفته شد آفتاب در زمان حیات آنحضرت پس گذارد دو رکعت بعضی ناظران بر مولف اعتراض کرده اند که این حدیث را با ترجمه مناسبتی نیست نه صریحاً و ضمناً در جواب این اعتراض گفته اند که این حدیث مختصر از حدیث لاحق است و آن هم از مرویات ابی بکره است پس باعتبار آن دلالتی دارد یا آنکه اصلی از مولف درین حدیث بدل شمس قمر روایت کرده است خاصم **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا یونس عن الحسن عن ابی بکرة قال خسفت الشمس على عهد النبي صلى الله عليه وسلم فخرج يجر رداءه حتى انتهى الى المسجد گفت ابو بکره گرفته شد آفتاب در زمان پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس شتاب بیرون آمد از حجره بحالی که میکشید ردای خود را تا آنکه رسید بسوی مسجد وثاب اليه الناس و جمع شدند بسوی آن حضرت مردم شتاب بثلثه پیش از الف و آخر آن با موحده آمده بمعنی اجتمع فصلى بهم ركعتين فانجلت الشمس پس نماز کرد بمردم دو رکعت پس روشن شد آفتاب فقال ان الشمس والقمر آيتان من آيات الله وانهما لا ينخسفان لموت احد فاذا كان ذلك فصلوا وادعوا حتى يكشف ما بكم فرمود آفتاب و ماه دو آیت است از آیتهای الهی و تحقیق این هر دو گرفته نمی شوند از جهت مردن کسی پس وقتی که باشد خسوف آنها پس نماز گذارید و دعا کنید تا برطرف شود و احتمال که تخویف پیداست جای استدلال حدیث بر ترجمه همین جز است و پوشیده نماند که مولف رح نقل نکرده که آنحضرت در حال خسوف ماه نماز کرده بهمین تقریب خسوف آفتاب کسوف ماه تا آنکه در ترجمه خسوف قمر گرفته را فرموده اند گویا حدیثی در خسوف ماه از آن حضرت موافق شرط خود نداشته است و ابن حبان باسنادی که دار و انا شعث نقل کرده که گذارد آن حضرت در کسوف آفتاب و ماه دو رکعت نفل بی تکرار رکوع و تطویل ارکان و نقل کرده است صاحب عمده که خسوف ماه در سنه چهارم در جمادی الآخر واقع شده بود و شهرت نگرفته است که آن حضرت برای نماز مردم را جمع کرده و ابن حبان روایت کرده که در سنه پنجم آن حضرت با اصحاب نماز گذارد و این اول نماز کسوف بود در اسلام مذهب امام مالک و حنفیه آنست که در نماد خسوف ماه دو رکعت تنها بمانند دیگر نوافل کنند نزد ایشان اجماع درین نماز بصورت نه پیوسته است وذلك ان ابنا للنبي صلى الله عليه وسلم يقال له ابراهيم مات فقال الناس في ذلك واین فرمودن آن حضرت در مورد آن است که پسری مر آن حضرت را که نام او گفته می شد ابراهیم مرده بود و همدران روز کسوف واقع شده و مردم گفتند که از جهت موت ابراهیم بود **باب** صب المرأة الماء على رأسها اذا اطال الامام القيام در بیان ریختن زن آب را بر سر خود وقتی که دراز کند امام قیام را و درین باب حدیثی نیاورده و حدیث اسما که مکرر گذشته دلیل آن بوده است گویا اکتفا کرده بانچه سابقاً گذشت اگر چه این اکتفا از عادات مولف رح نیست و در بعضی نسخ این باب تمام نیاورده اند **باب** الركعة الاولى في الكسوف اطول بیان آنکه رکعت نخستین در نماز کسوف دراز تر از رکعت دوم است **حدثنا** محمد بن غيلان قال حدثنا ابو احمد قال حدثنا سفيان عن يحيى عن عمرة عن عائشة ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى بهم في كسوف الشمس اربع ركعات في سجدتين آن حضرت میگذارد بمردم در نماز کسوف آفتاب چهار رکوع در دو رکعت الاول الاول اطول رکعت نخستین دراز تر از دوم است و در اکثر روایات الاول فالاول اطول حاصل معنی هر دو یکی است **باب** الجهر بالقراءة في الكسوف بیان جهر کردن بقراءت در نماز کسوف امام ابو حنیفه و امام شافعی و امام مالک و جمهور فقها برآنند که این جهر مخصوص بخسوف قمر است نه بخسوف آفتاب از آنکه نماز خسوف آفتاب نهاری است و نماز خسوف قمر لیلی و جهر مسنون در نوافل شب است و نیز وارد شده که تخمین کرده قراءة را نزد یک سوره بقره بود اگر جهر بودی حاجت باندازه نبودی اگر چه سامع دور هم باشد

زهری و شریک از انس بوده ابراهیم در هفتم است پس اگر تعدد معراج گوییم تعارض نیست و گرنه راجح روایت جماعت است رای حجت در حدیث جماعت آمده که دید او را نکته زده به بیت المعمور و نیز درینجا گفته که ثابت نکرده راوی منازل ایشان در روایت مثبت منازل راجح باشد انتهی و در حقیقت در تعیین سماوات و دیدن انبیا در آن اختلاف گونه در احادیث واقع شده است و آن یا باشتباه روایت است یا تواند که در هر دو آسمان دیده باشد و درینجا انس ملاقات انبیا دیگر را بی تعیین مقامات چنانکه ابو ذر تفصیل بیان میکند قال انس فلما مر جبريل بالنبي صلى الله عليه وآله وسلم بادريس قال مرحبا بالنبي الصالح والاخ الصالح گفت انس پس هنگامی که گذشت جبرئیل با پیغمبر با دریس گفت ادریس مرحبا باین پیغمبر صالح و برادر صالح ذکر انس این جمله را بطریق نقل و حکایت بالمعنی برخلاف سیاق و سیاق حدیث گویا برای تغیر اسلوب بیان است از تعیین مقامات بعدم تعیین و از ینجا استدلال کرده بعضی بر نفی ابوة ادریس آنحضرت را و مشهور ثبوت آنست تواند که اخ از راه تلطف و تادب و تواضع گفته باشد و انبیا همه برادران یکدیگر اند فقلت من هذا این حکایت لفظ آنحضرت بعینها است پس گفتم جبرئیل را کیست این قال هذا ادريس گفت جبرئیل این ادریس است ثم مررت بموسى عليه السلام پس تر گذشتم بموسی پیغمبر لفظ ثم اینجا بانا بیاست از انس بمعنی تراخی بیان او بر حقیقت خود نیست چه ترتیب و تراخی مرور بموسی از ادریس مقصود نیست چنانکه انس تصریح کرده بدان او را همینین در ما بعد فقال مرحبا بالنبي الصالح والاخ الصالح قلت من هذا قال هذا موسى ثم مررت بعيسى عليه السلام و در روایات دیگر متفق اند در آنکه مرور بعیسی پیش از مرور بموسی است فقال مرحبا بالاخ الصالح والنبي الصالح قلت من هذا قال هذا عيسى ثم مررت بابراهيم عليه السلام فقال مرحبا بالنبي الصالح والابن الصالح قلت من هذا قال هذا ابراهيم ترجمه گذشت قال ابن شهاب فاخبرني ابن حزم بفتح مهمله و سکون زای معجمه ابو بکر بن محمد بن عمرو بن حزم انصاری سنه یک صد و بست و پدرش محمد متولد شده در زمان شریف آن حضرت و لیکن تابعی است فقیه فاضل و مقدم است موت او از زمان زهری روز حره عمر پنجاه و سه سال ان ابن عباس وابا حبة الانصاري بحاء مهمله و تشدید موحده بقول مشهور و بعضی بتحتانیه گفته و بعضی بنون نامش عامر است یا عمرو یا ثابت یا مالک صحابی است كانا يقولان گفتا ابن شهاب زهری خبر داد مرا ابو بکر بن حزم که ابن عباس و ابا حبه بودند که می گفتند قال النبي گفت پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم ثم

حال قراءت آن حضرت از یکدیگر معلوم کروی **حدثنا** محمد بن مهران قال حدثنا الولید بن مسلم قال اخبرنا ابن نمر سمع ابن شهاب عن عروة عن عایشة قالت جهر النبی صلی الله علیه وسلم فی صلوة الکسوف بقراءته گفت عایشه جهر کرد پیغمبر خدا در نماز کسوف بقراءت خود فاذا فرغ من قراءته کبر فرکع واذا رفع من الرکعة قال سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد پس وقتی که فارغ شد از خواندن تکبیر گفت پس رکوع کرد و وقتی که برداشت سر از رکوع گفت این دو کلام را ثم یعاود القراءة فی صلوة الکسوف اربع رکعات فی رکعتین واربع سجدات پس معاودت میکرد در نماز کسوف چهار رکوع را در دو رکعت و چهار سجده را در دو رکعت وقال الاوزاعی وغیره گفت اوزاعی وغیر او عطف است بر قال حدثنا ابن نمر و مقوله ولید ابن مسلم است سمعت الزهری عن عروة عن عایشة ان الشمس خسفت علی عهد النبی صلی الله علیه وسلم گفت اوزاعی شنیدم زهری را که از عروه روایت کرده از عایشه که آفتاب گرفته شد در زمان پیغمبر خدا فبعث منادیا بالصلوة جامعة پس برانگیخت منادی را که ندا کرد باین قول که بیایید نماز را در حالی که جامع است فتقدم فصلی اربع رکعات فی رکعتین واربع سجدات پس پیش رفت و گذارد نماز بچهار رکوع و چهار سجدات در دو رکعت واخبرنی عبد الرحمن بن نمر سمع ابن شهاب عن عروة عن عایشة مثله این هم قول ولید است که گفت و خبر داد مرا عبد الرحمن بن نمر که شنیده است ابن شهاب از عروه از عایشه مانند حدیث مذکور قال الزهری فقلت ما صنع اخوك فی ذلك عبد الله بن الزبیر گفت زهری که ابن شهاب است پس گفتم عروه را چه کرد برادر تو که عبد الله بن زبیر است ما صلی الا رکعتین مثل الصبح اذا صلی بالمدینة نگذارد مگر دو رکعت مانند نماز صبح وقتی که گذارد نماز کسوف را بمدینه قال اجل انه اخطاء السنة گفت آری تحقیق وی خطا کرد سنت نبوی را که دو رکعت بی تطویل و تکرار رکوع گذارد تابعه سلیمان بن کثیر وسفیان بن حسین عن الزهری فی الجهر متابعت کرده است عبد الرحمن را سلیمان ابن کثیر و سفیان ابن حسین که روایت کرده اند از زهری در ذکر جهر **بسم الله الرحمن الرحیم**

ابواب سجود القران

ذکر بابها که از ان سجدهای تلاوت قرآن معلوم می شود **باب** ما جاء فی سجود القران وسنتها در بیان انچه آمده است در مواضع سجده تلاوت و بیان مسنون بودن آن بفعل آن حضرت **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة عن ابی اسحق قال سمعت الاسود عن عبد الله قال قرأ النبی صلی الله علیه وسلم النجم بمکة فسجد فیها وسجد من معه وگفت عبد الله بن مسعود خواند پیغمبر خدا رحمت کناد بر وی سوره نجم را بمکه پس سجده کرد در آخر سوره و سجده کرد کسی که با آن حضرت بود سوره نجم اول سورتهای است که مشتمل بر سجده نزول یافته از این جهت ابتدا کرد مولف رحمه الله باین سوره غیر شیخ اخذ کفا من حصی او تراب فرفعه الی جبهته وقال یکفینی هذا غیر مروی که گرفت کفی از سنگریزه یا خاک پس برداشت آنرا بسوی پیشانی خود و گفت بس است مرا این فرأیته بعد قتل کافرا پس دیدم او را که کشته شد در ان حالی که کافر است و در تعیین این مرد که اقوال مختلف آمده صحیح تر آنست که امیه بن خلف بود که روز بدر کشته شد

باب سجدة تنزیل السجدة در بیان سجده که در سوره الم تنزیل سجده واقع است درین حدیث بیان نکرد که آن حضرت در سوره الم تنزیل سجده کردند اگرچه سجده درین سوره متفق علیه جمهور است لیکن اختلاف است انکه اندر نماز هم سجده کردن روا است یا نه **حدثنا** محمد بن یوسف قال حدثنا سفیان عن سعید بن ابراهیم عن عبد الرحمن عن ابی هریرة قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یقرأ فی الجمعة فی صلوة الفجر الم تنزیل السجدة وهل اتی علی الانسان

تسلط علیه الشیطان حاشا جنابه عن نسبة امثال هذه الواهیات ثم حاشا هذا وقد قال الله تعالی فی حق عامة الصلحاء ان عبادی لیس لك علیهم سلطان نافذ ونفیه بکل الوجوه فما ظنك بسید البشر والشفیع المشفع یوم المحشر الذی قسم الله بعمره فقال لعمرك یا حبیبی بل الحق ان المشرکین انما سجد ولغلبة جلاله وجبروته علیه السلام وسماع المواعظ العلیة فی القرآن فاضطروا الی السجود ولم یبق اختیارهم فی ایدیهم وکیف یستبعد ذلك وقد قال الله تعالی کلما اضاء لهم مشوا فیه وقال وجحدوا بها واستیقنتها انفسهم ظلما وعلوا

اسماء الرجال

الجزء الثالث عشر كتاب الصلوة

فرض خمسین صلوة گفتم فرض کرده پنجاه نماز قال ارجع الی ربك فان امتك لا تطیق ذلك گفت موسی پس رجوع کن بسوی پروردگار خود و تخفیف بخواه زیرا که است تو طاقت نماز آن را و تحقیق تجربه کرده ام مردم را پیش از تو و علاج کرده ام بنی اسرائیل را اشد علاج و صلاح نبذیر فتند فراجعت پس بازگردانیدم سخن را و سوال

باب سجدة ص

در بيان سجده سورۀ ص ٭ **حدثنا** سليمان بن حرب وابو النعمان قالا حدثنا حماد وهو ابن زيد عن ايوب عن عكرمة

عن ابن عباس قال ص ليس من عزائم السجود گفت ابن عباس سجده سورۀ ص نيست از واجبات وقد

رايت النبي صلى الله عليه وسلم يسجد فيها و بتحقيق ديدم پيغمبر خدا را كه سجده ميكرد دران براى موافقت داؤد عليه السلام

وگفت آن حضرت سجده كرده آنجا داؤد براى توبه و ما سجده ميكنيم براى شكر قبول توبه داؤد ٭ **باب** سجدة النجم

قاله ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم گفته است اين را ابن عباس بودن سجده درين سوره از پيغمبر خدا ٭ **حدثنا**

حفص بن عمر قال حدثنا شعبة عن ابى اسحق عن الاسود عن عبد الله ان النبي صلى الله عليه وسلم قرأ

سورة النجم فسجد بها فما بقي احد من القوم الا سجد روايت است از عبد الله بن مسعود كه پيغمبر خدا خواند سورۀ نجم

را پس سجده كرد دران پس باقى نماند هيچ كس از مردم مومن و كافر مگر آنكه سجده كرد فاخذ رجل من القوم كفا من حصى

او تراب فرفعه الى وجهه وقال يكفيني هذا پس گرفت مردى ازين مردم مشتى از سنگريزه يا مشت خاك

پس برداشت بسوى روى خود و گفت بس است مرا اين قدر قال عبد الله فلقد رايته بعد قتل كافرا گفت عبد الله

بن مسعود پس بتحقيق ديدم من او را بعد ازان كه كشته شد در حالى كه كافر است ٭ **باب** سجود المسلمين مع المشركين

والمشرك نجس ليس له وضوء در بيان سجدۀ مسلمانان با مشركان و حال آنكه مشرك ناپاك هست نيست مر او را وضوء شرعى اگرچه

توضى كند از آنكه از اهل عبادت نيست وكان ابن عمر يسجد على غير وضوء و بود ابن عمر كه سجده تلاوت ميكرد بر غير حال وضوء

و در بعضى روايات على وضوء آمده است گفته اند كه اين روايت خطا است از آنكه معروف و مشهور همانست كه ابن عمر سجده ميكرد بر وضوء

يا آنكه اين قول برين روايت گفتنى هم ندارد و بعضى روايت كرده از ابن عمر كه وى گفته جائز نيست سجده تلاوت مگر بر طهارت تطبيق

كرده اند اين قول را بآنكه مراد طهارت از جنابت است و آنكه بعضى تطبيق داده بحالت اختيار و اضطرار چيزى نيست از آنكه در سجده تلاوت

اضطرارى نيست بتاخير و مهلت نيز ادا مى يابد و مقصود مولف رح از ايراد اين فعل ابن عمر تنكير و استبعاد است از آنكه اين سجده سجده

عبادت است و سجدۀ عبادت بى وضو هيچكس نرفته است و بوى موافقتى نكرده بر منقول شراح از ابن بطال نقل اعتراض كرده اند كه مقصود

مولف اگرچه احتجاج است بر قول ابن عمر بفعل مشركان بطلانش ظاهر است از آنكه فعل مشركان شايسته اعتبار نيست چه جاى

آنكه آنرا حجت شرعى توان كرد و اگر مقصود رد بر ابن عمر باشد بقول او كه والمشرك نجس نزديك بصواب است انتهى پوشيده نماند كه حجت بودن اين

اين قول بر بطلان عمل ابن عمر نزديك بخطا است نه بصواب فليفهم ٭ **حدثنا** مسدد قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا

ايوب عن عكرمة عن ابن عباس ان النبي صلى الله عليه وسلم سجد بالنجم وسجد معه المسلمون والمشركون والجن والانس

مرويست از ابن عباس كه بتحقيق پيغمبر خدا سجده كرد بخواندن سورۀ نجم و سجده كردند با وى مسلمانان و كافران و پرى و آدميان كه

در آنوقت حاضر بودند گفته اند اين قول جن و انس اجمال بعد از تفصيل است يا تفصيل بعد از اجمال بهتر آنست كه گوئيم براى تاكيد است

لاتحاد معناها سجدۀ پرى بفرمودۀ آن حضرت معلوم شده باشد تا ذكر راوى نيز مطلع شده باشد از آنكه بسيار است كه عيان مرئى ميشوند

رواه ابراهيم بن طهمان عن ايوب روايت كرده اين حديث را ابراهيم ابن طهمان از ايوب ٭ **باب** من قرأ السجدة

ولم يسجد كسى كه خواند آيت سجده را و سجده نكرد دران وقت ٭ **حدثنا** سليمان بن داؤد ابو الربيع قال حدثنا اسمعيل

جعفر قال حدثنا يزيد بن خصيفة عن ابن قسيط عن عطاء بن يسار انه اخبره انه سال زيد بن ثابت عطا خبر داد

الجزء الثاني شيخ الاسلام — كتاب الصلوة

امتك لا تطيق ذلك فراجعت پس ديگر بار مراجعت كردم

پروردگار را المشورة موسى مقصود تعدد و تكثر رجوع

و مراجعت است نه تعدد آن سه بار بقرينه روايات ديگر

فقال هي خمس وهي خمسون پس فرمود در بار اخير بعد

پذيرائى عرض تخفيف بتكرار نماز فرض پنج است بصورت

در عمل و آن پنجاه اند در ثواب يك حسنه ده مانند و اين

تفصيل است كه بعد تخفيف باقى ماند ثواب قدر اول

انتزود بلكه باين تقريب احكام را عام گردانند در ساير

حسنات لا يبدل القول لدى تبديل كرده نميشود قول

نزد من بخلف وعده در وعيد نيز و عفو بعضى گناهگاران

بمقتضاى كريمۀ حسب وعده يغفر لمن يشاء است

فرجعت الى موسى فقال ارجع الى ربك فقلت

استحييت من ربى پس باز آمدم بسوى موسى پس گفت

باز رجوع كن بسوى پروردگار خود گفتم شرم داشتم از پروردگار

خود حالا از كثرت سوال گويا اشاره كرد آنحضرت از تخفيف پنج پنج

در هر سوال كه اگر باز سوال كنم تخفيف را سائل برفع تكليف

نماز باشم و اين بحق عبوديت و داب شكر نعمت نمى ماند

ثم انطلق بي پس روانه شد جبرئيل با من حتى انتهى بي

الى السدرة المنتهى تا آنكه رسانيد مرا تا سدرة المنتهى

كه نام درختى است در آسمان هفتم و بيخ او بر آسمان ششم

است و شايد كه اين تسميه بجهة تشبيه است بدرخت

كنار كه اصل معنى سدره است در اجتماع و انتفاع زير

سايه آن كذا قيل يا مجرد اشتراك اسم است بالجمله آن مقامى

است كه آن را منتهى از آن گويند كه منتهى مى شود نزد آن

علوم خلايق و اعمال ايشان و هيچكس از آن نگذشته

تا آنكه جبرئيل نيز مگر پيغمبر ما صلى الله عليه وآله وسلم وغشيها

الوان لا ادرى ما هي و پوشيده بود آن را رنگهاى گونا

گون كه در نمى يابم چيست حقيقت آن انما مقصود

مبالغه در توصيف و تعظيم آن الوان است يعنى در نمى رسد

بوصف آن هيچ ادراكى و تعبير چنانكه مبهم داشت آن را

خدا تعالى در كريمۀ اذ يغشى السدرة ما يغشى و در حديث

ديگر آمده است كه بر هر برگى آن فرشته ايستاده است

اسماء الرجال

اين قسيط را كه بتحقيق او پرسيده است زيد بن ثابت انصاري را فزعم انه قرأ على النبي صلى الله عليه وسلم والنجم فلم يسجد فيها پس گفت زيد بن ثابت كه بتحقيق وي خوانده بر پيغمبر خدا سوره والنجم را پس سجده نكرد آن حضرت دران و اين از براي تعليم بود كه تاخير سجده تلاوت رواست و لازم نيست بمجرد وقت سماع حدثنا آدم بن ابي اياس قال حدثنا ابن ابي ذئب قال حدثنا يزيد بن عبد الله بن قسيط عن عطاء بن يسار عن زيد بن ثابت قال قرأت على النبي صلى الله عليه وسلم والنجم فلم يسجد فيها

باب سجدة اذا السماء انشقت سجده كردن در آيه سجده كه در سوره انشقت واقع شده حدثنا مسلم بن ابراهيم و معاذ بن فضالة قالا حدثنا هشام عن يحيى عن ابي سلمة قال رأيت ابا هريرة قرأ اذا السماء انشقت فسجد بها گفت ابو سلمه ديدم ابا هريره را كه خواند سوره اذا السماء انشقت پس سجده كرد دران فقلت يا ابا هريرة ألم ارك تسجد پس گفت ابو سلمه اي ابو هريره آيا نه بينم ترا كه سجده كني تو همزه استفهام براي انكار است و مشعر است بانكه عمل صحابه مستقر شده است برخلاف آن چنانكه روايت كرده شده است كه آن حضرت سجده نكرده است در سور تهاي مفصله مدتي كه رجوع كرده بهجرت بسوي مدينه و نيز انكار كرده است برابو هريره بوران چنانكه درين نزديكي معلوم شود قال لو لم ار النبي صلى الله عليه وسلم يسجد لم اسجد گفت هريره اگر نديدمي پيغمبر خدا را رحمت كناد خدا بروي كه سجده كرده سجده نميكردم

باب من سجد لسجود القاري بيان حال كسي كه سجده تلاوت كند بسبب سجود خواننده آيت سجده وقال ابن مسعود لتميم بن حذلم وهو غلام گفت ابن مسعود مر تميم بن حذلم را و حال آنكه تميم خورد سال بود فقرأ عليه سجدة فقال اسجد فانك امامنا فيها پس خواند تميم برابن مسعود آيه سجده را پس گفت ابن مسعود مر تميم را سجده بكن بتحقيق تو امام مائي درين سجده اگرچه خورد سال و بر تو واجب نيست يعني اين سجده كه بر ما لازم آمده از جهت تو و خواندن تو لازم آمده است و اين معني ندارد كه اگر تو سجده نكني من هم سجده نكنم از انكه سجده چنانكه برخواننده است بر شنونده هم هست خواه بقصد شنيده باشد يا نه و از هر كه شنيده باشد حدثنا مسدد قال حدثنا يحيى قال حدثني عبيد الله قال حدثنا نافع عن ابن عمر قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يقرأ علينا السورة التي فيها السجدة فيسجد ونسجد حتى ما يجد احدنا موضع جبهته گفت ابن عمر بود پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي ميخواند بر ما سوره كه دران سجده است پس سجده ميكرد و سجده ميكرديم با همه تا آنكه نمي يافت يكي از ما جاي نهادن پيشاني

باب ازدحام الناس اذا قرأ الامام السجدة بهجوم كردن مردم وقتي كه خواند امام آيت سجده را از زحام و هجوم مردم كه يكبار سجده ميكردند حدثنا بشر بن آدم قال حدثنا علي بن مسهر قال اخبرنا عبيد الله عن نافع عن ابن عمر قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يقرأ السجدة ونحن عنده فيسجد ونسجد معه ميخواند آن حضرت آيه سجده را در حالي كه بوديم ما نزد آن حضرت پس سجده ميكرد و سجده ميكرديم ما با آن حضرت فنزدحم حتى ما يجد احدنا لجبهته موضعا يسجد عليه پس هجوم ميكرديم تا آنكه نمي يافت يكي از ما براي پيشاني خود جائي كه سجده كند برآنجا

باب من رأى ان الله عز وجل لم يوجب السجود بيان سند كسي كه اعتقاد كرده است كه بتحقيق خداي تعالى و بزرگ واجب نكرده است سجده تلاوت را و گمان ميكند كه سنت است بدانكه سجده تلاوت واجب دانسته امام اعظم ابو حنيفه رح و دليلي كه امام بآن تمسك كرده است آياتي است كه در باب اين سجده واقع شده همه دلالت دارند بر وجوب چنانكه بعضي صيغه امر است مثل فاسجدوا لله و مطلق امر براي وجوب است و بعضي آيات مشتمل است بر وعيد شديد بر ترك آن و اين نيز دلالت

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

كه آن سنه بود چنانكه در روايت ديگر صريح است فاقرت صلوة السفر پس مقرر داشته شد نماز سفر بر قدر اول كه دو ركعت بود و زيد في صلوة الحضر و زياده كرده شد بر آن در نماز حضر چهار گانه دو ركعت ديگر بعد از هجرت پس معلوم شد كه دو ركعت سفر رخصت است بعد از شريعت چهار بلكه اصل مشروع دران همين قدر است پس عزيمت باشد چنانكه مذهب حنفيه است و ما عمل تمام نماز در سفر پس چون پرسيده شد عروه از ان گفت كه حضرت عائشه تاويل كرده چنانكه تاويل كرده عثمان يعني روايت حضرت عائشه صحيح باشد بي معارضه و راي او مبني بر تاويل و مشاهد است آن را روايت مسلم از ابن عباس فرض كرده خدا بر زبان پيغمبر شما در حضر چهار ركعت و در سفر دو ركعت و در روايت طبراني از وي فرض كرده پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم دو ركعت در سفر چنانكه فرض كرده در حضر چهار و در روايت نسائي و ابن ماجه و ابن حبان از عبد الرحمن بن ابي ليلى از عمر رضي الله عنه نماز سفر دو ركعت اند و نماز اضحى دو ركعت و نماز فطر دو ركعت و نماز جمعه دو ركعت اند تمام غير قصر بر زبان پيغمبر شما صلى الله عليه وآله وسلم يعني تمام اند در ثواب مانند چهار و قصر نيستند از چهار بلكه فرض وقت همين است و حكم كرده مسلم در مقدمه كتاب خود بسماع ابن ابي ليلى عمر ابن خطاب را و بيهقي ابو يعلى موصلي در مسند خود از ابن ابي ليلى آورده الخ و دلالت بر سماع كه گفته برآمدم با عمر بن خطاب الحديث پس حكم نسائي بانقطاع اين روايت درست نباشد و ائمه ثلثه قصر را رخصت گويند بحديث جماعه سواي بخاري كه فرمود صدقه است كه تصدق كرده بدان خداي شما پس قبول كنيد صدقه او را و بظاهر آيه لا جناح عليكم ان تقصروا من الصلوة باك نيست بر شما وقتيكه سير كنيد در زمين اين كه قصر كنيد از نماز و بحديث دارقطني از عائشه بود آنحضرت كه قصر ميكرد نماز را و تمام ميكرد و روزه ميداشت و افطار ميكرد و جواب شبهه تامل كه حديث جماعه در حقيقت حجت است براي ما كه مقام امر است بقبول صدقه و تصدق بانچه احتما

بر وجوب آن دارد و برخی منطوی بر استنکاف کفره و عدم انقیاد ایشان بر سجده است و از تشبه کفره بر حذر بودن از نوا جبات است و آن بسجده کردن است و پاره از آن منطوی بر اخبار از فعل ملئکه و اقتدا بملئکه نیز لازم است از آنکه در وی تبری از فعل شیطان است و دلیلی که قائلان بسنت دارند از آن جمله حدیث سابق است که سوره والنجم را بر آن حضرت خواند و آن حضرت سجده نکرد و این دلیل معارض آیات داله بر وجوب نمیشود برای آنکه شاید قاری در کلمه آخر سوره نخوانده باشد و بر تقدیر تسلیم تراخی در سجده تلاوت روا است و آن حضرت برای تعلیم و تشریع در آن وقت نکرده اند و آنچه از فعل بعضی صحابه بروایت کرده اند آنهم برخلاف نص قرآن حجت نمی شود و امری که ناطق کبسجود است آن را به سجده نماز حمل کردن با آنکه دلیل واضح مطلب نزد قائلان بسنت نیز باطل است چه حمل کردن یک صیغه امر بر ندب در سجده تلاوت و بر وجوب در نماز از قبیل استعمال یک کلمه در یک حالت بر دو مفهوم است و این همه باطل است وقیل لعمران بن حصين الرجل يسمع السجدة ولم يجلس لها وگفته شد مر عمران را که مردی می شنود آیت سجده را و نه نشسته برای شنیدن یعنی بقصد شنیدن آیت سجده نه نشسته است حکم آن چیست قال أرأيت لو قعد لها گفت عمران خبر ده ما را اگر بنشیند برای سجده حکم او چیست كأنه لا يوجبه عليه این مقوله مولف رح علیه گویا واجب نمیکند بر کسی که بقصد شنیدن نشسته باشد و حاصل جواب عمران مر سائل را آنست که هرگاه بر کسی که بقصد استماع نشسته باشد سجده واجب نباشد بر کسی که بی قصد شنیده باشد بطریق اولی خواهد بود وقال سلمان ما لهذا غدونا وگفت سلمان برای این بر آمده ام تا سجده کنم روایت کرده اند که سلمان فارسی گذشت بر جمعی که قرآن میخواندند و چون بآیت سجده رسیدند همه سجده کردند و سلمان سجده نکرد بوی گفتند که چرا سجده نکردی گفت برای شنیدن این آیت بر آمده ایم این قول ناظر است با آنکه اگر بقصد هم کسی بشنود سجده نکند وقال عثمان انما السجدة على من استمعها وگفت عثمان بن عفان رضی الله عنه نیست سجده مگر بر کسی که بقصد شنود آیت سجده با این قول عثمان ناظر بآنست که سجده بر شنونده واجب است و حمل مستمع بر قاصد سماع و سامع را بر غیر قاصد وجهی دیگر میطلبد بهر تقدیر این اقوال نفی وجوب بر قاری نمیکند و ترجمه او ادعای عدم وجوب مطلق است وقال الزهري لا يسجد إلا أن يكون طاهرا وگفت زهری سجده مکن مگر آنکه باشی تو پاک از حدث این قول زهری رد بر قول ابن عمر میکند که گفت سجده تلاوت بغیر وضو رواست نه بر عدم سجده مطلقا فإذا سجدت وأنت في حضر فاستقبل القبلة وإن كنت راكبا فلا عليك حيث كان وجهك پس وقتی که سجده کنی و تو در حضر باشی پس رو بقبله کن در سجده و اگر در سفر سوار باشی پس نی نیست بر تو سجده کن بر هر جانب که باشد روی تو باین قول استدلال کرده مولف رح که سجده اگر واجب بودی بر مرکب اداى آن روا نبودی اما بر کسی که اداى وتر واجب را بر مرکب روا داشته حجت نمی شود و نیز بعد از انعقاد تحریمه نفل افعال نماز همه بر مصلی واجب می شود و پس سجده نفل که بر مرکب میکند سجده واجب است که سجده تلاوت که بعد از خواندن بر مرکب واجب میشود از این قبیل باشد وكان السائب بن يزيد لا يسجد لسجود القاص و بود سائب بن يزيد که سجده نمیکرد از شنیدن قرآن قصه خوان از آنکه قصه خوان آیت را بقصد تلاوت قرآن نمیخواند یا از آنکه در مجالس قصه نمی نشست و بقصد نمی شنید و جواب حنفیه از این اقوال در ضمن تقریر او معلوم شده است حدثنا إبراهيم بن موسى قال أخبرنا هشام بن يوسف أن ابن جريج أخبرهم قال أخبرني أبو بكر بن أبي مليكة عن عثمان بن عبد الرحمن التيمي عن ربيعة بن عبد الله بن الهدير التيمي قال أبو بكر وكان ربيعة من خيار الناس گفت ابو بکر بن ابی ملیکه و بود ربیعه

زیرا چه علما اجماع کرده اند بر جواز نماز اگر قصر کند و اختلاف کرده اند در آن اگر تمام کند و اجماع مقدم است بر خلاف

باب وجوب الصلوة في الثياب واجب شدن نماز در جامه ها یعنی واجب است که در جامه گذارند و ستر عورت کنند بخصوص در این حال که از شرایط نماز است و همین است مذهب جمهور وقول الله تعالى و بیان این آیه خذوا زينتكم عند كل مسجد بگیرید پوشش خود را نزد در آمدن هر مسجد یا به طواف و نماز و مراد ستر عورت است در نماز و طواف ومن صلى ملتحفا في ثوب واحد و کسیکه گذارد نماز را در حالیکه پیچیده است در یک جامه استشهاد است بالتحاف در یک جامه برای نماز بر وجوب ستر در نماز چه التحاف همین جهة بود که تا در انتقالات رکوع و سجود انکشاف عورت نشود و آنچه از غبار بیاید مقصود از آن بیان شرعیت التحاف و کیفیت آنست ويذكر عن سلمة بن الأكوع أن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال تزره ولو بشوكة و ذکر کرده میشود از سلمه بن اکوع که آن حضرت فرمود در جواب و سوال وی از نماز در قمیص واحد تکمه بند و آن را اگر چه بخاری باشد یعنی به بند آن را از پیش خود بهر چه میسر شود تا دیده نشود عورة تعلیق آورده بصیغه تمریض وگفت وفي إسناده نظر و در اسناد این حدیث سخن است از جهة اضطراب در آن چنانکه بنظر در طرق آن که بعض در تاریخ خود و ابو داؤد و ابن خزیمه و ابن حبان آورده اند واضح شود ومن صلى في الثوب الذي يجامع فيه ما لم ير فيه أذى و کسیکه نماز گذارد در جامه که جماع میکند در آن ما دام که ندیده است در آن چرکی و نجاستی ماخوذ است از حدیث ابو داؤد و نسائی و غیر ایشان از معاویه که وی پرسید خواهر خود ام حبیبه را آیا بود که آن حضرت که نماز میگذارد در جامه که جماع میکرد در آن گفت آری اگر نمیدید در آن چرکی مقصود جواز ستر است بیک جامه وأمر النبي و امر کرد پیغمبر صلى الله عليه وآله وسلم أن لا يطوف بالبيت عريان اینکه طواف نکند بکعبه برهنه و چون طواف برهنه ممنوع است نماز اولی است با حکم

حدثنا موسى بن إسمعيل قال حدثنا يزيد بن ابراهيم بصری قشیری سنه یکصد و شصت و یک

ازینکان مردم عما حضر ربیعة من عمر بن الخطاب عما متعلق است باخبرنی و قول او عن عثمان متعلق است بمحذوف مثل راویا و معنی آنست که خبر داد مرا ابوبکر بن ابی ملیکه در حالی که راوی است از عثمان وی از ربیعه از قصه حضور خود مجلس عمر بن خطاب را که وی رضی الله عنه قرأ یوم الجمعة علی المنبر بسورة النحل خواند عمر روز جمعه بر منبر بسورهٔ نحل حتی اذا جاء السجدة نزل فسجد و سجد الناس تا آنکه وقتی که آمد عمر آیت سجده را که آنیست و لله یسجد ما فی السموات الآیة فرود آمد از منبر پس سجده کرد و سجده کردند مردم با وی حتی اذا کانت الجمعة القابلة قرأ بها حتی اذا جاء السجدة تا آنکه وقتی که بود جمعه آینده خواند بآن سورهٔ نحل تا آنکه آمد سجده را قال یا ایها الناس انما نمر بالسجود فمن سجد فقد اصاب ومن لم یسجد فلا اثم علیه ولم یسجد عمر رضی الله عنه گفت عمر ای مردم جز این نیست که می‌گذریم بسجده پس کسی که سجده کرد بتحقیق رسید بسنت و کسی که سجده نکرد پس نیست گناهی بر وی و سجده نکرد عمر بن خطاب باین جزو حدیث استدلال کرده بر عدم وجوب سجده و زاد نافع عن ابن عمر ان الله لم یفرض علینا السجود الا ان نشاء گفت است ابن جریج خبر داد مرا ابن ابی ملیکه باسناد سابق که زیاده کرده نافع از ابن عمر که تحقیق خدا فرض نکرده است برما سجده را مگر آنکه ما خواهیم و التزام سجده کنیم این جزو حدیث دلالت بر ترجمه ندارد و از آنکه نفی فرضیت موجب عدم وجوب نیست از آن رو که مرتبه وجوب کمتر است از مرتبه فرض و اگر هر دو بیک معنی باشد میتوان گفت معنی آنست که فرض نکرده است که همین ساعت متصل قرارت آیت سجده کنیم بلکه بمهلت و تراخی نیز میتوان کرد و باید که همین معنی باشد قول او که گفت کسی که سجده نکرد یعنی همین ساعت گناهی نیست بر وی که از تاخیر و مهلت تا محفوظ ماند آیاتی که دلالت بر وجوب دارد از ابطال معنی ظاهر و نقض آن

باب من قرأ السجدة فی الصلوة فسجد بها

بیان حکم کسی که خواند آیت سجده را در نماز پس سجده کرد در نماز **حدثنا** مسدد قال حدثنا معتمر قال حدثنی ابی قال حدثنی بکر عن ابی رافع قال صلیت مع ابی هریرة العتمة فقرأ اذا السماء انشقت فسجد فقلت ما هذه گفت ابو رافع نماز گذاردم با ابو هریره نماز خفتن پس خواند سورهٔ اذا السماء انشقت پس سجده کرد پس گفتم چه بود این سجده که در نماز کردی قال سجدت بها خلف ابی القاسم صلی الله علیه وسلم فلا ازال اسجد فیها حتی القاه گفت ابو هریره سجده کرده ام پس آن حضرت پس همیشه سجده میکنم در نماز تا بمیرم و ملاقات کنم آن حضرت را

باب من لم یجد موضعا للسجود مع الامام من الزحام

کسی که نیافت جائی برای سجده با امام از هجوم مردم **حدثنا** صدقة بن الفضل قال اخبرنا یحیی بن سعید عن عبید الله عن نافع عن ابن عمر قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یقرأ السورة التی فیها السجدة فیسجد ونسجد معه حتی ما یجد احدنا مکانا لموضع جبهته گفت ابن عمر بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی میخواند سوره را که در وی سجده است پس سجده میکرد و ما سجده میکردیم با آن حضرت تا آنکه نمی یافت یکی از ما جائی برای نهادن پیشانی خود ظاهر این حال در غیر صفهای نماز خواهد بود بغیر

بسم الله الرحمن الرحیم

ابواب تقصیر الصلوة

در ذکر بابهای قصر نماز در سفر

باب ما جاء فی التقصیر وکم یقیم حتی یقصر

در بیان چیزی که آمده است در قصر کردن نماز چهار گانه و بیان آنکه چند روز اقامت کند تا جائز باشد در آن ایام قصر نماز و زیاده بر آن قصر نکند یعنی غایت قصر چند روز است **حدثنا** موسی بن اسمعیل قال حدثنا ابو عوانة عن عاصم و حصین عن عکرمة عن ابن عباس قال اقام رسول الله صلی الله علیه وسلم تسعة عشر یقصر گفت ابن عباس

للمسامحة انه عدایام منی ویوم عرفات فی ایام مکة جعلهما مکانا واحدا فکان کلها مکة وکذا قال اقمنا بها عشرا وان لم ینوی الاقامة فقال اکثر العلماء انه یقصر وان اقام شهورا بل سنین یفعل ابن عمر رضی الله عنه حین اقام باذربیجان ستة اشهر یقصر وقال بعضهم بل تتم بعض بضع ثمانیة عشر یوما وقال بعضهم بمعنی تسعة عشر یوما ماخذ ذلک من قصة الفتح علی اختلاف الروایات ۱۲

اسماء الرجال

[illegible]

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الصلوة

و بعد عمرو حدانی بضم معجمه و خفت مهمله و بنون بصری سنه دو و بیست و نوزده قال حدثنا عمران بکسر مهمله بن حادر بفتح مهمله و واو قطان بصری قال حدثنا محمد بن سیرین قال حدثنا ام عطیة بتصریح تحدیث ام عطیه رد است بر کسی که وهم کرده که ابن سیرین از خواهر خود حفصه حدیث دارد نه از ام عطیه قالت سمعت النبی صلی الله علیه واله وسلم بهذا این امر وجوب

باب عقد الازار علی القفا فی الصلوة

بستن ازار بر بن گردن در نماز و قال ابو حازم سلمة بن دینار زاهد اعرج مدنی عن سهل بن سعد ساعدی انصاری آخر کسی که مرد از صحابه بمدینه سنه نود و یک صلوا مع النبی صلی الله علیه وآله وسلم عاقدی ازرهم علی عواتقهم و گفته است ابو حازم از سهل نماز گذارد ند اصحاب با پیغمبر خدا بحالی که بسته بودند ازار های خود را بر گردنهای خود تا مستور باشد در رکوع و سجود زیر ناف نبود ایشان را ازار های دوخته و غالبا این صفت اهل صفه بود ازر بضمتین جمع ازار و آن چادر نسیت که او را در ته می بندند عواتق جمع عاتق میان دوش و گردن

حدثنا احمد بن یونس نسبته بجد است و پدرش عبد الله سنه دو و بیست و هفده قال حدثنا عاصم بن محمد ابن زید بن عبد الله بن عمر رضی الله عنه قال حدثنی واقد بن محمد برادر عاصم است عن محمد بن المنکدر بضم میم و سکون نون تابعی مشهور است قال صلی جابر فی ازار قد عقده من قبل قفاه نماز گذارد جابر صحابی مشهور در ازاری که تحقیق بسته بود

اقامت کرد آن حضرت بمکه نوزده روز در حالی که قصر میکرد نماز چهار گانی را فنحن اذا سافرنا فاقمنا تسعة عشر قصرنا وان زدنا اتممنا پس ما بمتابعت آن حضرت وقتی که مسافر میبودیم پس اقامت میکردیم نوزده روز قصر میکردیم و اگر زیاده اقامت میکردیم تمام میکردیم نماز را **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا یحیی بن ابی اسحٰق قال سمعت انسا یقول خرجنا مع النبی صلی الله علیه وسلم من المدینة الی مکة فکان یصلی رکعتین رکعتین حتی رجعنا الی المدینة گفت ابو اسحٰق شنیدم انس بن مالک را که میگفت بر آمدیم با پیغمبر خدا از مدینه بسوی مکه پس بود آن حضرت که نماز میگذارد دو دو رکعت تا آنگاه که باز گشتیم بسوی مدینه قلت اقمتم بمکة شیئا قال اقمنا بها عشرا نقصر الصلوٰة ابو اسحٰق گوید گفتم انس را آیا اقامت کردید شما بمکه مدتی گفت اقامت کردیم بمکه ده روز در حالی که قصر میکردیم نماز را گفته اند که این اقامت در حجة الوداع بود و آنچه در حدیث سابق گذشت در وقت فتح مکه بود و پوشیده نماند که در حجة الوداع آن حضرت صباح تاریخ چهارم ذی حجه داخل مکه شده اند چنانکه در باب آینده تصریح بدان کرده اند و بمنی بتاریخ هشتم تشریف برده اند پس در مکه همگی چهار روز را اقامت فرموده اند از ینجاست که امام احمد گفته لا وجه لهذا الحدیث فتدبر

باب الصلوٰة بمنى

حکم نماز در بقعه منی **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی عن عبید الله قال اخبرنی نافع عن عبد الله بن عمر قال صلیت مع النبی صلی الله علیه وسلم بمنی رکعتین وابی بکر وعمر ومع عثمان صدرا من امارته ثم اتمها گفت ابن عمر نماز گذاردم با پیغمبر خدا در منی دو رکعت و با ابو بکر و عمر و با عثمان در اوایل امیری عثمان پس تمام کرد عثمان و چهار رکعت گذارد نزد عثمان قصر و اتمام هر دو روا بود و در وقتی که تمام کرده است از جهت مشقت که موجب مزید اجر است و نیز در ایام حج که اعراب نو مسلم بسیار آمده بودند ترجیح کرده اتمام را تا گمان نبرند نو آمدها که همین دو رکعت نماز بوده است **حدثنا** ابو الولید قال حدثنا شعبة قال انبأنا ابو اسحٰق قال سمعت حارثة بن وهب قال صلی بنا النبی صلی الله علیه وسلم آمن ما کان بمنی رکعتین گفت حارثه نماز گذارد آن حضرت بمنی دو رکعت در حالی که ایمن تر اوقات بود و ترسی در میان نداشت گویا این مقاله برای آن گفته که در آیت کریمه که در قصر نماز واقع شده بظاهر شرط خوف است **حدثنا** قتیبة بن سعید قال حدثنا عبد الواحد بن زیاد عن الاعمش قال حدثنا ابراهیم قال سمعت عبد الرحمن بن یزید یقول صلی بنا عثمان بن عفان بمنی اربع رکعات گفت ابراهیم شنیدم عبد الرحمن بن یزید را که میگفت نماز گذارد با عثمان رضی الله عنه بمنی چهار رکعت فقیل فی ذلک لعبد الله بن مسعود پس گفته شد درین فعل عثمان مر عبد الله بن مسعود را فاسترجع ثم قال صلیت مع رسول الله صلی الله علیه وسلم بمنی رکعتین وصلیت مع ابی بکر الصدیق رضی الله عنه بمنی پس استرجاع کرد ابن مسعود و گفت انا لله وانا الیه راجعون این مقاله در وقت مصیبت رسیدن متعارف است که ترک اتباع آن سرور بر ابن مسعود مصیبتی بوده است و گفت نماز گذاردم با پیغمبر خدا بمنی دو رکعت و گذاردم با ابو بکر صدیق بمنی دو رکعت وصلیت مع عمر بن الخطاب بمنی رکعتین و گذاردم با عمر رضی الله عنه بمنی دو رکعت فلیت حظی من اربع رکعات رکعتان متقبلتان پس کاش نصیب من ازین چهار رکعت دو رکعت مقبوله نزد خدا بودی یعنی کاش عثمان گذاردی دو رکعت بدل چهار رکعت چنانکه پیغمبر خدا و یاران او گذارده اند و درین قول اظهار کراهت تعریض است بعثمان یعنی و کاشکی دو رکعت میگذارد چنانکه سنت آن حضرت و شیخین بوده است و ترک اتباع آنها میکرد و این حدیث صریح است در آنکه چهار چهار رکعت نماز در سفر معلوم صحابه نبود سیما ابن مسعود را و دوام صحبت آن حضرت بود در حق او فرموده که راضی شدم برای امت محمد بآنچه راضی شده است آن ابن مسعود و این معنی یعنی عام جواز ...

رضی الله عنها و اکثر ان تعیین ما الاینة بعده فصل بالمجاور و ترک الاولی لهذه المفسدة التی هی تفضی الی تحریف الدین وحق ذلک عثمان رضی الله عنه کیف وقد جبل ترک الخیر الکثیر لاجل الشر القلیل خیر کثیر و ثانیها ان مذهبه رضی الله عنه ان الرجل اذا تزوج فی موضع صار مقیما و اخذ المساکین فی مکة و تزوج هناک فلذلک کان تمم الصلوٰة فی منی والله اعلم

اسماء الرجال

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الصلوٰة

و درین تنبیه است بر ترک طعن و اعتراض بر اصحاب بترک سنت و حسن ظن بایشان اگرچه بظاهر خلاف صواب نماید و برین طریقه اند علمای راسخ در علم از اهل استقامة و اولی سوال و استفسار است نه اعتراض و انکار وای ما کان له ثوبان فی عهد النبی و کدام کسی از ما بود مر او را دو جامه در زمان پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم این باعتبار غالب و اکثر است و تعقیب کرد مولف این روایت بروایتی دیگر که مصرح است بوقوع این عمل از آنحضرت تا بیان جواز بلا واقع تر باشد در دل **حدثنا** مطرف بضم میم و فتح طاء و کسر راء مشدد ابو مصعب بن عبد الله اصم مدنی مولی ام المومنین میمونه از اصحاب امام مالک است سنه دو و بیست وبست قال حدثنا عبد الرحمان بن ابی الموالی بفتح میم بر وزن جواری و در بعضی نسخ بدون یا است ابو محمد مولی علی بن ابی طالب رضی الله عنه سنه سبعین و ستة عن محمد بن المنکدر قال رأیت جابرا یصلی فی ثوب واحد گفت محمد بن منکدر دیدم جابر را که نماز میگذارد در یک جامه وقال رأیت النبی و گفت جابر دیدم پیغمبر را صلی الله علیه و آله وسلم یصلی فی ثوب نماز میگذارد در جامه

باب الصلوٰة فی الثوب الواحد ملتحفا به

نماز گذاردن مصلی در یک جامه بحالی که ملتحف است بآن وقال الزهری فی حدیثه و گفته است زهری

اسماء الرجال

باحادیث دیگر که نص اند درین معنی چنانچه معلوم شود و با این همه ابن مسعود چهار رکعت باعثمان کرده و تابع اجتهاد او شده مخالفت خلیفه که موجب فساد عظیم ست روا نداشت و همچنین جمیع صحابه متابعت کرد.

باب ما اقام النبی صلی الله علیه وسلم فی حجته در بیان آنکه چند روز اقامت کرد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بمکه در ایام حجة الوداع **حدثنا** موسی بن اسمعیل قال حدثنا وهیب قال حدثنا ایوب عن ابی العالیة البراء عن ابن عباس قال قدم النبی صلی الله علیه وسلم واصحابه لصبح رابعة یلبون بالحج گفت ابن عباس قدوم آورد بمکه پیغمبر خدا و یاران او صبح چهارم ذی الحجه در حالی که لبیک میگفتند برای حج فامرهم ان یجعلوها عمرة الا من کان معه هدی پس فرمود ایشانرا که عمره کنند این تلبیه احرام یا حج را مگر کسی که باشد بوی هدی بفتح ها و سکون دال چارپایه که بوی تقرب میکنند در حج وجه استثنا آنست که بعد از سوق هدی روا نیست که از احرام برآیند تا هدی را بمحل نرسانند این مذهب امام احمد است و حنفی که در رنگ اوی یار شود میتوان بعمره از احرام آمد و فسخ حج کرد و جمهور علما گفته اند که این مخصوص بهمان وقت بود تابعه عطاء عن جابر متابعت کرده است براء را عطا از جابر.

باب فی کم تقصر الصلوة در مدت چند روز سفر قصر کرده می شود نماز وسمی النبی صلی الله علیه وسلم السفر یوما ولیلة و نامیده است آن حضرت سفر را یکشبانه روز و کان ابن عمر وابن عباس یقصران ویفطران فی اربعة برد وهی ستة عشر فرسخا و بود ابن عمر و ابن عباس که قصر میکردند نماز را و افطار میکردند در مسافت چهار برید و چهار برید شانزده فرسخ است و فرسخی سه میل است پس چهار برید چهل و هشت میل باشد **حدثنا** اسحق قال قلت لابی اسامة حدثکم عبید الله عن نافع عن ابن عمر ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لا تسافر المرأة ثلثة ایام الا مع ذی محرم گفت اسحق گفتم ابو اسامه را حدیث کرده است شما را عبید الله از نافع و وی از ابن عمر که تحقیق پیغمبر خدا فرموده است مسافرت نکند زن سه شبانه روز مگر با کسی که حرام است بروی جوهری گفته محرم بمعنی حرام است در بعضی روایات فوق ثلثة ایام واقع شده یعنی زیاده بر سه شبانه روز مسافرت نکند تنها **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی عن عبید الله قال اخبرنی نافع عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لا تسافر المرأة ثلثا الا معها ذو محرم فرمود مسافرت نکند زن سه روز مگر آنکه باشد باوی صاحب حرمتی یعنی آنکه نکاح بوی حرام است تابعه احمد عن ابن المبارک عن عبید الله عن نافع عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم متابعت کرده است مسدد را احمد بن محمد مروزی که یکی از شیوخ مولف است از ابن مبارک و وی از عبید الله و وی از نافع و وی از ابن عمر از آن حضرت **حدثنا** آدم قال حدثنا ابن ابی ذئب قال حدثنا سعید المقبری عن ابیه عن ابی هریرة قال قال النبی صلی الله علیه وسلم لا یحل لامرأة تؤمن بالله والیوم الآخر ان تسافر مسیرة یوم ولیلة لیس معها حرمة فرمود حلال نیست مر زنی را که ایمان می آرد بخدا و روز قیامت اینکه مسافرت کند یک روز و شب در حالی که نیست باوی محرمی تابعه یحیی بن ابی کثیر وسهیل ومالک عن المقبری عن ابی هریرة متابعت کرده ابن ابی ذئب را یحیی و سهیل و مالک از مقبری از ابو هریره پوشیده نماند که این سه حدیث متصل واقع شده حدیث اول از آن دلالت میکند بر روایتی که فوق ثلثة ایام واقع شده بر آنکه جایز نیست سفر زن تنها زیاده بر سه روز و دوم بر آنکه جایز نیست سفر سه روز و سیوم بر آنکه جایز نیست سفر یک روز در توفیق این احادیث گفته اند که عدد را اعتباری نیست مراد آنست یعنی روا نیست زن را سفری اصلا الا آنکه بوی محرمی باشد و اختلاف احادیث بر آمده است بر وفق سوال سائل یکی پرسیده که زیاده بر سه روز میتواند زن تنها سفر کند فرمودند و دیگری سوال کرده که سه روز سفر کند فرمودند و دیگری سوال کرده که یک روز سفر کند فرمودند مگر با محرمی تطبیق احادیث مذکوره بر ترجمه خالی از تکلف نیست اما آنکه منطوق احادیث جز این نیست که زن در این مسافت بی محرم سفر نکند مگر آنکه تکلف کنند و گویند که قصر نماز باتفاق و بحکم نص قرآنی در سفر است و از این احادیث معلوم میشود که این مدت سفر است که زن از آن ممنوع شده

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الصلوة

واقع شده وقالت ام هانی گفت ام هانی التحف النبی صلی الله علیه وآله وسلم بثوب له التحاف کرد پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم بثوب له مخالفت بین طرفیه علی عاتقیه و مخالفت کرد میان دو طرف آن بر دو دوش خود چنانکه گفته شد و عطف برای تفسیر است **حدثنا** عبید الله بن موسی قال حدثنا هشام بن عروة عن ابیه عن عمر بن ابی سلمة ابو حفص مخزومی ربیب آنحضرت پسر ام سلمه سنه هشتاد و سه ان النبی صلی الله علیه وآله وسلم صلی فی ثوب واحد قد خالف بین طرفیه تحقیق آنحضرت نماز گذارد در یک جامه که مخالفت کرده بود میان دو طرف آن **حدثنا** محمد بن المثنی قال حدثنا یحیی قطان قال حدثنا هشام قال حدثنی ابی عن عمر بن ابی سلمة انه رای النبی صلی الله علیه وآله وسلم یصلی فی ثوب واحد فی بیت ام سلمة قد القی طرفیه علی عاتقیه عمر بن ابی سلمه دید آن حضرت را که نماز می کرد در یک جامه در خانه ام سلمه بحالی که انداخته بود دو طرف آن را بر دو دوش خود **حدثنا** عبید بن اسمعیل بتصغیر ابو محمد هباری بفتح ها و تشدید موحده کوفی سنه هشتاد و نه قال حدثنا ابو اسامة حماد بن اسامه عن هشام عن ابیه ان عمر بن ابی سلمة اخبره قال رایت رسول الله گفت عمر بعروه دیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم یصلی فی ثوب واحد مشتملا به که نماز میگذارد بحالی که اشتمال کننده بود آنحضرت بآن جامه فی بیت ام سلمة در خانه ام سلمه واضعا طرفیه علی عاتقیه نهنده بود هر دو طرف آنرا بر دو دوش خود **حدثنا** اسمعیل بن ابی اویس بضم همزه و فتح واو و سکون تحتیه در آخر مهمله قال حدثنا مالک بن انس عن ابی النضر سالم بن ابی امیه مولی عمر بن عبید الله هر دو بضم مهمله سنه یک صد و بیست و نه ان ابا مرة بضم میم و شدت مهمله مولی ام هانی بنت ابی طالب اخبره انه سمع ام هانی بنت ابی طالب رضی الله عنه تقول ابو مره معتق ام هانی خبر داد ابا النضر را که وی شنیده ام هانی را که میگفت ذهبت الی رسول الله رفتم بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم عام الفتح سال فتح مکه فوجدته یغتسل وفاطمة ابنته تستره پس یافتم او را که غسل میکرد و فاطمه زهرا دختر آن حضرت پرده میکرد او را قالت فسلمت علیه گفت ام هانی پس سلام کردم بر آنحضرت فقال من هذه پس فرمود کیست این زن فقلت انا ام هانی بنت ابی طالب پس گفتم منم ام هانی بنت ابی طالب فقال مرحبا بام هانی پس فرمود خوش آمدی ای ام هانی فلما فرغ

باب يقصر اذا خرج من موضعه قصر ميكند مصلى وقتى كه بيرون آيد از جاى اقامت خود بقصد سفرى دراز وخرج علي بن ابي طالب فقصر وهو يرى البيوت بيرون آمد علي بن ابي طالب رضي الله عنه پس قصر كرد نماز را وحال آنكه ميديد خانهاى شهر كوفه فلما رجع قيل له هذه الكوفة قال لا حتى ندخلها پس وقتى كه رجوع كرد ازين سفر گفته شد على بن ابي طالب اين كوفه است كه مى نمايد آيا قصر ميكنى يا تمام ميكنى گفت تمام نميكنيم تا آنكه در آئيم كوفه را نزد حنفيه ابتداى قصر وقتى است كه بگذرد از خانهاى شهر و پشت دهد آنرا و اين قول امير المؤمنين موافق آنست **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا سفيان عن محمد بن المنكدر و ابراهيم بن ميسرة عن انس بن مالك قال صليت الظهر مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بالمدينة اربعا والعصر بذي الحليفة ركعتين گفت انس گذاردم نماز ظهر با پيغمبر خدا رحمت كنا د خدا بروى بمدينه چهار ركعت و عصر را بذي الحليفه كه اول منزلى است از مدينه جانب مكه و شش ميل است از شهر دو ركعت گذارديم **حدثنا** عبد الله بن محمد قال حدثنا سفيان عن الزهري عن عروة عن عائشة قالت الصلوة اول ما فرضت ركعتان فاقرت صلوة السفر و اتمت صلوة الحضر گفت عائشه نخستين زمانى كه فرض كرده شد نماز دو ركعت است و ثانى الحال مقرر داشته شد نماز سفر بر همان و تمام كرده شد يعني چهار كرده شد نماز حضر قال الزهري فقلت لعروة فما بال عائشة تتم قال تاولت ما تاول عثمان پس گفت زهري گفتم عروه را پس چه حال است كه تمام ميكند عائشه در سفر گفت تاويل كرده است بچيزى كه تاويل كرده عثمان بآنكه قصر در وقت سير است و كسى كه اقامت كند در اثناى سفر حكم مقيم دارد و يك وجه ديگر سبق بيان يافته است در تطبيق اين حديث بترجمه گفته اند كه سفر و نماز سفر در روى مذكور شده و ظاهر است كه سفر بعد از بيرون آمدن از شهر مى باشد بدانكه علماى امت اجماع كرده اند بر قصر نماز چهار گانه در سفر ليكن امام ابو حنيفه و بر قول مختار امام مالك برآنند كه قصر واجب و عزيمت است و امام شافعي و امام احمد قائل برخصت شده گويند مصلى مخير است در قصر و اتمام و دليل ايشان ظاهر قول خداوند عز و جل است فاذا ضربتم في الارض فليس عليكم جناح ان تقصروا من الصلوة وقتى كه سير كنيد شما در زمين پس نيست گناهى اينكه قصر كنيد از نماز گويند ظاهر اين قول كه قصر كردن گناهى ندارد ناظر در رخصت و اباحت است و نيز قياس ميكنند بر روزه كه باتفاق افطار رخصت است در سفر پس بايد كه نماز هم اينچنين باشد و ديگر فعل عثمان كه در منى چهار ركعت گذارد و نيز دلالت دارد كه قصر واجب نبوده است و نيز فعل عائشه كه تمام ميكرد چهار ركعت نيز دليل عدم وجوب است حنفيه بعد از تمسك باحاديث صحيحه كه نص است در وجوب چنانكه برخى ازان مذكور گردد و گويند آيت مذكور نص در عدم وجوب نيست و اختيار اين عبارت كه در تقصر گناهى نيست ازانروست كه مسلمانان چون كمال حرص و شغف در عبادات سيما نماز كه افضل عبادات است كمال الفت و محبت داشتند در سفر چون بر دو ركعت اقتصار يافته در خود حرجى و نقصانى مى يافتند و در تعبد قصورى خيال ميكردند وحى آمد براى تطييب نفوس ايشان كه در قصر صورت تقصيرى و گناهى بر شما نيست بايد كه حرج نكشيد و نقصانى گمان نكنيد كه اين دو ركعت در تعب و رنج سفر حكم تمام در حضر دارد چنانكه در سعى بين الصفا والمروة واقع شده فلا جناح عليه ان يطوف بهما با آنكه جمعى كثير بوجوب آن سعى رفته اند و قياس بر صوم تمام نيست از آنكه قضا در روزه لازم و واجب است و اين علامت عدم وجوب روزه است در سفر و قصرى كه در آيت واقع شده تواند كه نسبت بسنن و رواتب و نفل فرائض باشد يعني گناهى نيست كه در سفر اقتصار بر فرائض كنند و وجه اتمام عثمان معلوم شده كه مجرد اجتهاد او بوده كه مقيد داشته بقيد خوف يا بحال سير و درين اجتهاد ديگر صحابه توقف كرده و لهذا ابن عباس استرجاع كرد اما احاديثى كه نص است در آنكه قصر واجب است ازانجمله حديث عائشه است كه در كتاب مذكور شد و مسلم نيز بطريق متعدده روايت كرده است كه نماز در اوائل دو ركعت بود در سفر و حضر پس مقرر داشته شد در سفر همان دو ركعت و زياده كرده شد در حضر و نسائى و ابن ماجه نيز از امير المؤمنين عمر رضي الله عنه آورده كه صلوة سفر دو ركعت است

المسيب عن ابي هريرة ان سائلا سئل رسول الله مرويست از ابو هريره كه سائلى سوال كرد پيغمبر خدا را صلى الله عليه وآله وسلم عن الصلوة في ثوب واحد از جواز نماز در يك جامه فقال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم او لكلكم ثوبان پس فرمود آيا هست مر هر شما را دو جامه يعني چون همه شما دو جامه نداريد پس اگر جائز در يك جامه نباشد چگونه همه را از عهده نماز توانستند برآمد ازينجا واضح شود كه حكم من بر يك كس حكم من بر جماعه و همه كس است و جواز صلوة در يك ثوب مذهب جمهور صحابه و تابعين و ائمه مجتهدين رضوان الله عليهم اجمعين است و ليكن مستحب نماز در زيادت ازان است **باب** اذا صلى في الثوب الواحد فليجعل على عاتقيه چون نماز گذارد كسى در يك جامه بايد كه بگرداند آن را بر سر دو دوش خود چنانكه در شرح احاديث مذكور شده تا ستر كند تمام بدن را و امين باشد از افتادن آن و مقصود از باب علحده تنبيه بر افادت اينحكم است اگرچه در ضمن احاديث باب اول متوان معلوم كرد يا ايراد احاديث در ينجا بطرقى است كه آن طرق درين باب رسيده چنانكه در مقدمه بيان يافت **حدثنا** ابو عاصم ضحاك بن مخلد نبيل عن مالك عن ابي الزناد بكسر زاء معجمه عن عبد الرحمن الاعرج عن ابي هريرة قال قال النبي صلى الله عليه وآله وسلم لا يصلي احدكم في الثوب الواحد ليس على عاتقيه شيء نماز نميگذارد يكى از شما در يك جامه كه نيست بر سر دو دوش وى چيزى ازان مراد نهى است چنانچه در بعضى روايات بلفظ نهى آمده و محمول بر تنزيه است نزد ائمه ثلثه و جمهور علما بعلت خوف كشف عورت برين تقدير و اگر بدست راست گرفته نگاهدارد نهادن دست بر سينه چنانكه سنت است در نماز فوت شود و نيز بر دو دوش داشتن مشتمل بر ستر اعالى بدن است و ليكن اگر واجب ستر ميسر است قدر ضرورى مدعا حاصل است و نماز درست الا نزد امام احمد در روايت مشهور از وى و بعض سلف نظر بظاهر اين حديث و حديث جابر كه در باب آينده بيايد سويد اول است كما لا يخفى **حدثنا** ابو نعيم بن دكين بر وزن تصغير قال حدثنا شيبان بن عبد الرحمن عن يحيى بن ابي كثير عن عكرمة قال سمعته گفت يحيى شنيده ام عكرمه را يعني بي تقدير سوال او كنت سالته يا بوده ام كه سوال كرده بودم او را فقال پس گفت عكرمه بعد سوال من يا بى سوال آن سمعت ابا هريرة يقول شنيدم ابا هريره را كه ميگفت اشهد اني سمعت رسول الله بيقين ميگويم كه من شنيده ام پيغمبر خدا را صلى الله عليه وآله وسلم يقول من صلى في ثوب واحد فليخالف بين طرفيه كسى كه نماز گذارد در يك جامه پس بايد كه مخالفت كند ميان دو طرف آن جامه چنانكه گذشت محمول بر استحباب است نزد جمهور

باب اذا كان الثوب ضيقا وقتيكه جامه تنگ باشد

وصلوٰة اضحی دو رکعت است وصلوٰة فطر دو رکعت وصلوٰة جمعه دو رکعت تمام غیر قصر بر لسان محمد صلی الله علیه وسلم و ابن حبان در صحیح ومسلم از ابن عباس آورده که گفت فرض کرد خدا تعالی نماز را بر زبان پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم در حضر چهار رکعت و در سفر دو رکعت و در خوف یک رکعت و روایت کرد طبرانی باین لفظ که فرض کرد رسول خدا دو رکعت در سفر چنانکه فرض کرد در حضر چهار رکعت اینهمه منقول است از شرح سفر السعادت که از شیخ ابن الهمام نقل کرده و نیز مسلم روایت کرده از عمر بن الخطاب که فرموده پیغمبر خدا این یعنی قصر نماز در سفر صدقه ایست که تصدق کرده است پروردگار تعالی بر شما پس قبول کنید صدقه او را و از آن حضرت بطریق شهرت نقل کرده اند که در سفر هرگز چهار رکعت نگذارده اگر رخصت می بود گاهی برای بیان مشروعیت چهار رکعت میگذارد **باب** يصلي المغرب ثلاثا في السفر میگذارد مسافر نماز مغرب را سه رکعت در سفر چنانکه میگذارد در حضر **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني سالم عن عبد الله ابن عمر قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا اعجله السير في السفر يؤخر المغرب حتى يجمع بينها وبين العشاء گفت ابن عمر دیدم رسول خدا را رحمت کناد خدا بروی وقتی که در شتاب می آورد او را سیر در سفر تاخیر میکرد مغرب را تا آنکه جمع میکرد میان مغرب و میان عشا یعنی آخر وقت مغرب فرود می آمد و نماز مغرب کرده در اول وقت عشا را میکرد اینست معنی جمع هر جا که در حدیث واقع شده چنانکه منطوق حدیث ابن عمر است قال سالم وكان عبد الله بن عمر يفعله اذا اعجله السير گفت سالم و بود ابن عمر که میکرد این را وقتی که در شتاب می آورد او را سیر وزاد الليث قال حدثني يونس عن ابن شهاب قال سالم كان ابن عمر يجمع بين المغرب والعشاء بالمزدلفة و زیاده کرده است لیث گفت حدیث کرد مرا یونس از ابن شهاب که گفت سالم بود ابن عمر که جمع می کرد میان مغرب و عشا بمزدلفه و در این جمع حنفیه نیز قائل اند که بمزدلفه جمع کرد آنحضرت و مغرب را در وقت عشا گذارد و گویند غیر این جمع از آنحضرت نیامده است قال سالم واخر ابن عمر المغرب وكان استصرخ على امراته صفية بنت ابي عبيد گفت سالم بود ابن عمر که تاخیر کرد مغرب و بود که خبر داده شد بموت زن او و فریاد کرده با آواز بلند بر مصیبت او که صفیه دختر ابی عبید بود فقلت له الصلوة فقال سر فقلت له الصلوة فقال سر گفتم ابن عمر را بگذار نماز را گفت برو گفتم مر ابن عمر را نماز را حاضر باش حتى سار ميلين او ثلثة تا آنکه رفت دو میل یا سه میل ثم نزل فصلى ثم قال هكذا رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلي اذا اعجله السير پس فرود آمد از راحله در آخر وقت مغرب و نماز کرد پس گفت همچنین دیدم رسول خدا رحمت کناد خدا بروی که نماز میکرد وقتی که در شتاب می آورد او را رفتن وقال عبد الله رايت النبي صلى الله عليه وسلم اذا اعجله السير يقيم المغرب فيصليها ثلثا ثم يسلم و گفت عبد الله بن عمر دیدم پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی وقتی که شتاب آوردی او را رفتن تیز میکرد شام را تا خیر از اول وقت پس میگذارد مغرب را سه رکعت پس سلام میداد يقيم بمعنی مهلة از عتمه یعنی تیرگی شب و در بعضی روایات يقيم المغرب بقاف از اقامت است ثم قلما يلبث حتى يقيم العشاء فيصليها ركعتين ثم يسلم پس اندکی درنگ میکرد تا آنکه اقامت میگفتند عشا را پس نماز میگذارد و نماز عشا را دو رکعت پس سلام میداد این عبارت ابن عمر صریح است در آن معنی جمع که حنفیه میگویند ولا يسبح بعد العشاء حتى يقوم من جوف الليل و نفل نمیگذارد بعد از عشا تا آنکه قیام می نمود از میان شب بدانکه در احادیث صحیح جمع بين الصلوتين آمده در بعضی مطلق و در بعضی مقید بحالت سیر نه نزول و در بعضی مقید بحالت سیر شتاب و در بعضی بحالت عذر از سیر در سفر از اینجا است اختلاف علما شافعیه بجواز جمع على الاطلاق قائل اند و احمد سفر النسکی میگوید جمع در سفر عادت دائمی نبود بلکه چون سیر تعجیل بودی جمع کردی اما جمع در حالت نزول پس قرار مروی نیست و نیز اختلاف کرده اند

کارهای خود و جدته یصلی پس یافتم آنحضرت را که نماز میگذارد و علی ثوب واحد فاشتملت به و بر من یک جامه بود پس اشتمال کردم بدان وصليت الى جانبه و نماز گذاردم پیوسته بجانب آنحضرت فلما انصرف قال ما السرى پس چون بازگشت آنحضرت از نماز فرمود چیست این سیر شب یا جابر و چه باعث حاضر شدن بحاجتی پس خبر دادم آنحضرت را بحاجت خود فلما فرغت قال ما هذا الاشتمال الذي رايت پس چون فارغ شدم از عرض حاجت خود فرمود بطریق انکار چیست این اشتمال که دیدم و وجه انکار آنچه در مسلم است که جامه تنگ بود و مخالفت کرده جابر میان دو طرف وی و مایل کرده قامت خود را گویا نزد مخالفت میان دو طرف ساتر نمی شد پس منحنی گشت تا ستر کند پس آگاه نمود آنحضرت که مخالفت در صورتیست که جامه فراخ بود و نا ملتبک کفایت میکند از آن که ازار کنی آن را زیرا چه قصد اصلی ستر عورت است و آن بهمان می شود بازار و محتاج نیست بانچه منافی است ستر را که با سوره است و تواند که آن اشتمال تنگ پیچیدن ثوب باشد بر تمام بدن بنحوی که بر نیاید دست از آن قلت كان ثوبا يعني ضيقا گفتم بود همین یک جامه قال فان كان واسعا فالتحف به پس در صورت اگر آن جامه فراخ باشد التحاف کن بدان وان كان ضيقا فاتزر به و اگر تنگ باشد پس ازار کن که بسنده است در ستر عورت **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى قطان عن سفيان ثوري قال حدثني ابو حازم عن سهل قال كان رجال يصلون مع النبي صلى الله عليه وآله وسلم عاقدي ازرهم على اعناقهم كهيئة الصبيان گفت سهل بن سعد بود جمعی از مردان که نماز می کردند با آنحضرت بحالی که بسته بودند ازارهای خود را بر گردنهای خود از تنگی ازارها مانند کودکان وقال للنساء لا ترفعن رؤسكن حتى يستوي الرجال جلوسا و فرموده بود زنان را که عقب مردان نماز میکردند که بر ندارند سرهای خود را از سجده تا آنکه مردان برابر نشسته گردند تا از زنان عورات مردان نظر نیفتد چه بسبب عقد ازارها بر اعناق غالبا ازار پائین کشاده می بود از اینجا عدم وجوب ستر اسفل معلوم شود **باب** الصلوة في الجبة الشامية نماز در جبه بافته شامیان کفار گفته اند مراد بیان جواز بافته مطلق کفار است مادام که یقین نشود نجاست آن و تعبیر بشامیه برعایت لفظ حدیث است وقال الحسن في ثياب ينسجها المجوس لم ير بها باسا و گفته است حسن بصری در جامه هایی که می بافند آن را مجوس ندیده است حسن بنماز در آن باکی اگرچه شسته نشده و دیگر نیز نه شسته آن را ابن سیرین وقال معمر رايت الزهري يلبس من ثياب اليمن

در جمع تقدیم و جمع تاخیر مروی است از امام احمد جمع تاخیر است نه جمع تقدیم و مقید است بحالت سیر و در فتح الباری میگوید که مروی از امام مالک نیز جواز جمع تاخیر است نه تقدیم و نزد امام ابوحنیفه جایز نیست مطلقا و وجه قول این امام همام آنست که تعیین باوقات نماز قطعی است و ثابت بتواتر که شبهه بوی راه ندارد تا آنکه تاخیر نماز از وقت و تقدیم آن از کبایر شمرده اند امام محمد در موطا خود گوید که رسیده است بما از عمر بن الخطاب رضی الله عنه که نوشت بحکام خود در آفاق و نهی کرد ایشان را از آنکه جمع کنند بین الصلوتین در وقت واحد و اخبار کرد ایشان را که جمع صلوتین در یک وقت کبیره است از کبایر میگوید روایت کرد مارا باین خبر ثقات از علا بن الحارث و وی از مکحول و چون تعیین اوقات قطعی است و متواتر پس معارض نشود آنرا اخبار احاد بخلاف افطار در سفر که بنص قرآن ثابت شده و در روایت کرده بخاری و مسلم از عبد الله بن مسعود که گفت ندیدم من رسول خدا صلی الله علیه وسلم که گذارده باشد هیچ نمازی را در غیر وقت آن مگر دو نماز مغرب و عشا را که جمع کرد آنها را بمزدلفه و در احادیث جمع ظهر و عصر در عرفات نیز آمده و باین جمع قایل است امام ابوحنیفه و میگویند این جمع از جهت مناسک حج بود نه سفر و نیز در وقوع فعل جمع از آن حضرت دایما نقل نکرده اند و آنچه نقل کرده اند در غزوه تبوک است و ثابت نشده که در این غزوه نیز هر روز میکردند و لفظ کان که در حدیث واقع شده تحقیق آنست که بمعنی دوام نیست و این همه جا راست نمی آید در جامع الاصول بروایت ابی داود از ابن عمر آورده که گفت جمع نکرد رسول خدا صلی الله علیه وسلم هرگز میان مغرب و عشا در هیچ سفری مگر یکبار و از ابن عمر نیز آورده اند که وی جمع نکرد مگر یک شب که خبر فوت زوجه او آوردند و از آنچه روایت کرده مولف رح نیز معلوم شد که جمع نیز در یک وقت نبوده است چنانکه اشارتی بآن کرده شده و از ترمذی آورده که از سالم بن عبد الله بن عمر پرسیدند آیا جمع میکرد عبد الله گفت نه مگر بمزدلفه و این معنی که حنفیه در جمع میان دو نماز سفر تقدیر کرده اند در حدیث حمنه بنت جحش در باب استحاضه آمده و اطلاق لفظ جمع برین معنی کرده اند و تحقیق تخفیف و دفع حرج که سبب جمع در بعضی روایات آمده باین معنی حاصل است و آنکه بعضی شافعیه میگویند که در عمل باین طریق حرجی تمام است چه تعیین آخر وقت و اول آن خواص را اشکال است چه جای عوام گوییم در شناخت آخر وقت مغرب عامه را اشکالی نیست و آخر ظهر بحسب ظن و تخمین و تحری که در بعضی احوال کفایت است میسر و همه را میسر است خصوصا در وجود کثرت مردم و مهارتی که مصلیان را حاصل باشد با آنکه میگوییم اگر میسر نشود در جمع تقدیم بدن افتادن آسان تر است از حرج ارتکاب کبیره و بتحقیق روایت کرده است ابوداود از امیر المومنین علی بن ابیطالب رضی الله عنه که چون مسافرت میکرد سیر میکرد بعد از غروب آفتاب تا آنکه نزدیک می شد که تاریک شود نزول میکرد و میگذارد مغرب را پس میطلبید طعام را و تعشی میکرد پس میگذارد عشا را و ارتحال میکرد و میگفت این چنین میکرد رسول خدا صلی الله علیه وسلم و امام محمد در موطا مثل این ذکر کرده است شیخ ابن حجر در فتح الباری گفته که ترک جمع افضل است و روایتی از مالک آمده که جمع کرده است و فعل آنحضرت یکبار محض برای جواز بوده والله اعلم کل ذلک منقول من شرح سفر السعادة فتدبر

باب صلوة التطوع علی الدابة حیث ما توجهت در بیان جواز نماز نفل بر دابه جائی که توجه کند جانب قبله باشد یا نه **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا عبد الاعلی قال حدثنا معمر عن الزهری عن عبد الله بن عامر بن ربیعة عن ابیه قال رایت النبی صلی الله علیه وسلم یصلی علی راحلته حیث توجهت به گفت عامر بن ربیعه دیدم پیغمبر خدا را که نماز میکرد بر مرکب آنجا که رو میکرد راحله آن حضرت **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا شیبان عن یحیی عن محمد بن عبد الرحمن ان جابر بن عبد الله اخبره ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یصلی التطوع وهو راکب فی غیر القبلة جابر بن عبد الله خبر داد محمد بن عبد الرحمن را که پیغمبر خدا نماز نفل میگذارد در حالی آنکه سوار بود رو بغیر جانب قبله **حدثنا** عبد الاعلی بن حماد

پس روانه شد آنحضرت تا آنکه پنهان شد از چشم من فقضی حاجته پس قضا کرد حاجت خود را و علیه جبة شامیة و بود بر آنحضرت جبه شامی بافته کافران آنجا چه شام در آن وقت دار الکفر بود فذهب لیخرج یده من کمها فضاقت پس رفت تا برآرد دست خود را از آستین آن پس تنگی کرد آستین جبه چنانکه شان جبه شامیان میباشد فاخرجها من اسفلها پس بیرون آورد دست خود را از پایین آستین جبه و این جبه ایست که در احادیث ذکر آن واقع شده که بر روی جبه رومیه بود و تنگ بود و از اینجا معلوم شود که آن حضرت جامه تنگ پوشیده است ولیکن میگویند که آن را در سفر می پوشید فصببت علیه فتوضاء وضوءه للصلوة پس ریختم آب بر آن حضرت پس وضو کرد وضوی معتاد برای نماز و مسح علی خفیه و مسح کرد بر دو موزه خود که پوشیده بود بجای غسل پا ثم صلی پس نماز کرد

باب کراهة التعری فی الصلوة وغیرها مکروه بودن برهنگی در نماز و غیر نماز **حدثنا** مطر بن الفضل مروزی قال حدثنا روح بفتح مهمله ابن عبادة قال حدثنا زکریا بن اسحق مکی قال حدثنا عمرو بن دینار جمحی بضم جیم و فتح میم و مهمله قال سمعت جابر بن عبد الله یحدث ان رسول الله گفت عمرو بن دینار شنیدم جابر را که حدیث میکرد که تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم کان ینقل معهم الحجارة للکعبة بود که برداشته می برد با قریش سنگ را برای بنای کعبه و عمر مبارکش درین وقت سی و پنج ساله بود و بقولی پانزده ساله و بقولی از بعثت بپانزده سال وعلیه ازاره و بر آنحضرت ازار او بود فقال له العباس عمه یا ابن اخی لو حللت ازارک فجعلته علی منکبیک دون الحجارة پس گفت مر او را عباس عم او ای برادرزاده من اگر وا کنی ازار خود را و بکشی آن را بر دو دوش خود زیر سنگ که بر میداری بهتر و آسان باشد و برهنگی در آن زمان متعارف بود تا آنکه برهنه طواف کعبه میکردند قال فحله فجعله علی منکبیه پس وا کشاد آن را و گردانید بر دو دوش خود فسقط مغشیا علیه پس افتاد بحالی که بیهوشی بود بر وی از انکشاف عورت و فرط حیا و وی که آنحضرت را همچو دیگر محاسن اخلاق جبلی بود تا آنکه وارد شده که سخت تر بود در حیا از بکر پوشیده و در آن که محرم حضرت را بگو ... هرگز آن حضرت عورت مرا ندیدم و من عورت او را و در روایت که فرشته فرود آمد و بست ازار آنحضرت را فما رئی بعد ذلک عریانا پس دیده نشد آنحضرت بعد از آن برهنه گاهی نه پیش از بعثت و نه بعد از آن نه در نماز و نه در غیر آن پس معلوم شد کراهت تعری در همه حال

باب الصلوة فی القمیص والسراویل والتبان والقباء نماز در پیراهن و ازار و رخته و ازاری کوچک و قبا تبان بضم فوقیه و تشدید موحده ازار و بل کوچک که

قال حدثنا وهيب قال حدثنا موسى بن عقبة عن نافع قال كان ابن عمر يصلي على راحلته ويوتر عليها ويخبر ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يفعله گفت نافع بود ابن عمر که نماز میگذارد بر مرکب خود و وتر میگذارد بر راحله و خبر میداد که پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بود که میکرد این را

باب الايماء على الدابة در بیان ایما کردن برای رکوع و سجود بر سر سواری

حدثنا موسى بن اسمعيل قال حدثنا عبد العزيز بن مسلم قال حدثنا عبد الله بن دينار قال كان عبد الله بن عمر يصلي في السفر على راحلته ايما توجهت به يومي گفت عبد الله بن دینار بود ابن عمر نماز میکرد در سفر بر مرکب خود هر جا که روی میکرد در حالیکه اشاره میکرد برای رکوع و سجود و ذکر عبد الله ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يفعله و گفت عبد الله بن عمر که پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بود که میکرد این را

باب ينزل للمكتوبة در بیان آنکه فرود می آید برای ادای نماز فرض

حدثنا يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عقيل عن ابن شهاب عن عبد الله بن عامر بن ربيعة ان عامر بن ربيعة اخبره قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو على الراحلة يسبح يومي براسه روایت است از عبد الله بن عامر بن ربیعه که عامر خبر داد او را گفت دیدم پیغمبر خدا را و حال آنکه آنحضرت بر راحله بود و نفل میگذارد و بجائی که ایما میکرد بسر خود قبل اي وجه توجه جانب هر طرفی که رو میکرد و لم يكن رسول الله صلى الله عليه وسلم يصنع ذلك في الصلوة المكتوبة و نبود پیغمبر خدا که میکرد این را در نماز فرض وقال الليث حدثني يونس عن ابن شهاب قال قال سالم كان عبد الله بن عمر يصلي على دابته من الليل وهو مسافر گفت ابن شهاب گفت سالم بود عبد الله بن عمر که نماز میکرد بر ستور خود در وقت شب و حال آنکه مسافر بود ما يبالي حيث كان وجهه و باک نمیداشت آنجا که بودی روی او قال ابن عمر وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يسبح على الراحلة قبل اي وجه توجه ويوتر عليها غير انه لا يصلي عليها المكتوبة گفت ابن عمر بود پیغمبر خدا نماز نفل میکرد بر راحله جانب هر وجه که توجه میکرد و وتر میگذارد بر دابه جز آنکه نماز فرض نمیگذارد بر دابه **حدثنا** معاذ بن فضالة قال حدثنا هشام عن يحيى عن محمد بن عبد الرحمن بن ثوبان قال حدثني جابر بن عبد الله ان النبي صلى الله عليه وسلم كان يصلي على راحلته نحو المشرق فاذا اراد ان يصلي المكتوبة نزل فاستقبل القبلة تحقیق پیغمبر خدا بود که نماز میگذارد بر راحله خود جانب مشرق پس وقتی که خواستی که بگذارد فرض را نزول کردی و روی بقبله کرده گذاردی بدانکه نزد امام ابو حنیفه رضی الله عنه اصح چنانچه ظاهر مذهب اوست در جواز نماز بر راحله سفر شرط نیست شرط خارج مصر است و در روایتی از امام ابی یوسف مسافرت شرط است از آنکه جواز آن از جهت ضرورت است تا قافله و یا قافله منقطع نشود و احادیثی که درین باب وارد است بعضی مطلق است و بعضی مقید بسفر اگر مطلق را بر اطلاق گذارند چنانکه مذهب اوست مسافر را نیز روا باشد و اگر احادیث مطلق را مقید سازند بقرائن و دلائل جواز در حق غیر مسافر بقیاس خواهد بود از آن رو که مانند ضرورتی که مسافر راست در غیر مسافر نیز تحقق دارد و اصح آنست که غیر مسافر را بعد از خروج و مفارقت از بیوت بلد است و سنن و رواتب نوافل درین معنی برابر است و وتر مانند فرایض روا نیست که بر راحله گذارند مگر بضرورت که آن مستثنی است از قواعد شرع چنانکه انقطاع قافله و خوف هلاک نفس و مال غالب باشد یا مرکب جموح و سرکش بود که بعد از نزول بآسانی سواری نشود یا شیخ کبیر و ضعیف بود و کسی درین وقت حاضر نباشد که سوار کند یا زمین همه گل باشد یا آب که سجده بر آن نتواند کرد و هکذا في بعض شروح الهداية و صلوة منذور و سجدهٔ تلاوت که بر زمین خوانده باشد و نماز جنازه حکم فرایض دارد والله اعلم بالصواب ۵

تم الجزء الرابع من الاجزاء الثلثين ويتلوه الجزء الخامس بتوفيقه تعالى

خود را لفظ خبر است بمعنی امر برای ندب و همچنین لفظ صلى رجل في ازار و رداء نماز گذارد مردی در ردا و ازار و چادر بالا في ازار و قميص در ازار و پیراهن في ازار و قباء في سراويل و رداء في سراويل و قميص في سراويل و قباء في تبان و قباء في تبان و قميص هشت صورت دوگانه ذکر کرد قال واحسبه قال گفت ابو هریره و گمان می برم عمر را که گفته است في تبان ورداء صورت نهم نیز که باقی بود نا استراحات دوگانه **حدثنا** عاصم بن علي بن عاصم واسطی سنه دویست و بست و یک قال حدثنا ابن ابي ذئب محمد بن عبد الرحمن عن الزهري عن سالم عن ابن عمر قال سال رجل رسول الله پرسید مردی پیغمبر خدا را صلى الله عليه وسلم فقال ما يلبس المحرم و گفت چه پوشد کسی که احرام بسته فقال لا يلبس القميص ولا السراويل ولا البرنس پس فرمود نپوشد پیراهن و نه ازار و نه کلاه را که در زمان قدیم متعارف بود مراد جامهای دوخته اند ازینجا معلوم شود که نماز بی قمیص و سراویل و نحو آن درست است بکراهت ولا ثوبا مسه زعفران و ورس و نه جامه که سوده است آن را زعفران و اسپرک فمن لم يجد النعلين فليلبس الخفين پس کسی که نیابد کفشها که بپوشد موزها وليقطعهما حتى يكونا اسفل من الكعبين و کوتاه کرد موزها تا آنکه باشند پایان تر از کعبین تا از حد موزگی بر آیند وعن نافع عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم مثله و مرویست از نافع از ابن عمر از پیغمبر خدا مانند حدیث مذکور در لفظ و معنی **باب** ما يستر من العورة آنچه پوشیده شود و واجب است پوشیدن آن از عورت بمعنی اندام شرم مردم و هرچه از نمودن و دیدن آن شرم آید **حدثنا** قتيبة بن سعيد قال حدثنا ليث بن سعد عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن ابي سعيد الخدري انه قال نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن اشتمال الصماء گفت ابو سعید نهی کرد پیغمبر خدا از پیچیدن جامه بنحوی که بگرداند آن را بر یکی از دو دوش بسمت ظاهر باند یکی از دو جانب وی چنانچه همام مفسر است بآن در کتاب اللباس و این موافق است تفسیر فقها را که گویند اشتمال کند بجامه که نیست بروی غیر آن بستر بردارد آن را از یکی از دو جانب آن و بنهد بر دوش خود و برین تقدیر اگر منکشف شود بعض عورت حرام است و گرنه مکروه و اصمعی گفته اشتمال کند بجامه تا آنکه بپوشد بدن خود را و بر ندارد از آن هیچ سوراخ باقی نماند برای وی که دست از آن تواند برآورد و آن را صما بنا بر تشبیه گویند بسنگ

تم الجزء الرابع

الجزء الخامس من الثلثين

باب صلوة التطوع على الحمار روا بودن نماز نفل بر پشت خر **حدثنا** احمد بن سعيد قال حدثنا حبان قال حدثنا همام قال اخبرنا انس بن سيرين قال استقبلنا انس بن مالك حين قدم من الشام گفت انس بن سيرين که برادر محمد بن سيرين است استقبال کرديم انس بن مالک را هنگامی که قدوم آورد از شام برای شکوه حجاج ثقفی بسوی عبدالملک بن مروان فلقيناه بعين التمر پس ملاقات کرديم انس را بموضع عين التمر فرأيته يصلي على حمار ووجهه من ذا الجانب يعني عن يسار القبلة پس ديدم او را که نماز ميکرد بر پشت خر وروی او از نيجانب بود يعنی بر جانب چپ قبله فقلت رأيتك تصلي لغير القبلة پس گفتم انس را ديدم ترا که نماز ميکنی جانب غير قبله فقال لولا اني رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يفعله لم افعله پس گفت انس اگر نيست که من تحقيق ديده ام پيغمبر خدا را رحمت کناد خدا بر وی که ميکرد آنرا نميکردم من آنرا رواه ابراهيم بن طهمان عن حجاج عن انس بن سيرين عن انس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم مولف تائيد کرده حديث مذکور را باسنادی ديگر متصل مرفوع

باب من لم يتطوع في السفر دبر الصلوة وقبلها بيان حال کسی که نفل نميکند در سفر پس نمازها و پيش نمازها مراد سنن رواتب است نه نوافل ديگر بروايه ابن عمر و غير او بسيار کرده اند **حدثنا** يحيى بن سليمان قال حدثنا ابن وهب قال حدثني عمر بن محمد ان حفص بن عاصم حدثه قال سالت ابن عمر فقال صحبت النبي صلى الله عليه وسلم فلم اره يسبح في السفر گفت حفص بن عاصم پرسيدم ابن عمر را از نماز نفل در سفر پس گفت صحبت داشتم پيغمبر خدا را پس نديده ام آن حضرت را که نفل ميگذارد در سفر وقال الله عز وجل لقد كان لكم في رسول الله اسوة حسنة وگفت خدای تعالی اما و بزرگ تحقيق هست شما را در پيغمبر خدا اقتدای نيک پس اتباع کنيد او را **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى عن عيسى بن حفص بن عاصم قال حدثني ابي انه سمع ابن عمر يقول صحبت رسول الله صلى الله عليه وسلم گفت حفص حديث کرد مرا پدر من عاصم که تحقيق او شنيده ابن عمر را که ميگفت صحبت داشتم پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم فكان لا يزيد في السفر على ركعتين پس بود آنحضرت که زياده نميکرد در سفر بر دو رکعت فرض وابا بكر وعمر وعثمان كذلك وصحبت داشتم ابابکر و عمر و عثمان را در سفر با همچنين که زياده نميکردند بر دو رکعت نماز در سفر و آنکه عثمان يکبار در منی چهار رکعت کرد وجه آن مذکور شد و منافاتی باين نقل ندارد

باب من تطوع في السفر في غير دبر الصلوة وقبلها کسی که نماز کرد در سفر در غير پس و پيش نمازها يعنی نوافل غير رواتب وركع النبي صلى الله عليه وسلم في السفر ركعتي الفجر وگذارد پيغمبر خدا در سفر دو رکعت سنت فجر از آنکه او کردن بود **حدثنا** حفص بن عمر قال حدثنا شعبة عن عمرو بن مرة عن ابن ابي ليلى قال ما اخبرنا احد انه رأى النبي صلى الله عليه وسلم صلى الضحى غير ام هانئ گفت ابن ابی ليلی خبر نداده ما را هيچ کس که ديده است پيغمبر خدا را رحمت کناد خدا بر وی که نماز چاشت گذارد غير از ام هانی ذكرت ان النبي صلى الله عليه وسلم يوم فتح مكة اغتسل في بيتها فصلى ثمان ركعات گفت ام هانی بتحقيق پيغمبر خدا روز فتح مکه غسل کرد در خانه او پس گذارد هشت رکعت فما رأيته صلى صلوة اخف منها غير انه يتم الركوع والسجود ام هانی گويد نديده ام آنحضرت را که نمازی گذارده سبکتر ازين هشت رکعت جز آنکه آن حضرت تمام ميکرد رکوع و سجود را يعنی تخفيف در همين قرائت بود وبس و مناسبت حديث بترجمه ظاهر است که در سفر نماز نفل کرد غير رواتب فرايض وقال الليث حدثني يونس عن ابن شهاب قال حدثني عبدالله بن عامر بن ربيعة ان اباه اخبره انه رأى النبي گفت ابن شهاب حديث کرد ما را عبدالله بن عامر

نقال لو لا اني رأيت الحر نازعته الاسماعيلي فقال ليس في الحديث ما يدل على انه صلى الله عليه وسلم صلى على الحمار قلت مصلي انس على الحمار ثم قال لولا اني رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم فعله لم افعله فهذا لا يحتمل الا ان يكون انس رآه يصلي على حمار او رآه على دابة غير الحمار فتحقق عنده انه لا فارق بينهما وبين الحمار وعلى كل وجه ثبت عنده صحة الصلوة على الحمار والله اعلم

الجزء الثاني شيخ الاسلام كتاب الصلوة

بی خيار رؤية و نحو آن والنباذ و آن بيع بنا ذکه آن را منابذه گويند و آن انداختن متاع است و اکتفا بدان در بيع از نظر و کلمه تراضی و نحو آن و شرح آن در بيع است وان يشتمل الصماء و نهی کرد از دو نحو پوشش يکی اشتمال صماء وان يحتبي الرجل في ثوب واحد و ديگر احتبا در يک ثوب نحوی که مذکور شد و مطلق احتبا محمول بر مقيد است در حديث سابق **حدثنا** اسحق بن ابراهيم مشهور براهويه قال حدثنا يعقوب ابن ابراهيم بن سعد بن ابراهيم بن عبدالرحمن بن عوف قال حدثنا ابن اخي ابن شهاب محمد بن عبدالله برادرزاده ابن شهاب زهری عن عمه از عم خود زهری قال اخبرني حميد بضم مهمله ابن عبدالرحمن بن عوف ان اباهريرة قال بعثني ابو بكر في تلك الحجة گفت ابوهريره فرستاد مرا ابوبکر صديق در آن حج

که پدر او عامر خبر داده او را که او دیده است پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم یصلی السبحة باللیل فی السفر علی ظهر راحلته حیث توجهت به که آن حضرت نماز نفل گذارد بوقت شب در سفر بر پشت مرکب خود آنجا که روی کردی بآن حضرت **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی سالم بن عبد الله عن ابن عمران رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یسبح علی ظهر راحلته حیث کان وجهه روایت کرد ابن عمر که بتحقیق پیغمبر خدا نماز نفل میکرد بر پشت مرکب خود هر جا که بودی روی آن مرکب یومی برأسه وکان ابن عمر یفعله اشارت میکرد آن حضرت بسر خود و بود ابن عمر که میکرد همچنین **باب** الجمع فی السفر بین المغرب والعشاء در بیان جمع کردن در سفر میان نماز مغرب و عشا تحقیق این مقام و جمع میان دو نماز در باب یصلی المغرب ثلثا گذشته با آنهمه اختلاف که در جمع با نحار متعدده واقع شده که در سفر دراز بوده یا در سفر کوتاه باز جمع تقدیم است یا جمع تاخیر یا مخصوص بعرفه بوده یا عامست یا در سفر و سیر بسرعت است یا مخصوص است بآنکه عذری دیگر باشد بهر یک ازین اقوال جمعی از اهل علم رفته اند چنانکه قسطلانی بتفصیل نقل کرده و چون تعیین نمازها باوقات قطعا معلوم شده و در غیر وقت گذاردن از جمله گناه کبیره است و هر قائل شده بجمع بجواز قائل شده نه بوجوب احتیاط در آنست که مسلمان مبادرت وجرأت بآن نکند چه جای التزام آن والله الموفق بالصواب

حدثنا علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان قال سمعت الزهری عن سالم عن ابیه قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یجمع بین المغرب والعشاء اذا جدبه السیر گفت پدر سالم که ابن عمر است بود پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بروی وقتی که در سرعت و اهتمام می آورد او را راه رفتن جمع میکرد میان نماز مغرب و عشا هر دو را یکجا میگذارد گفته اند اقتصار ابن عمر بر جمع میان مغرب و عشا نه ظهر و عصر از آنست که چون ابن عمر در وقت شنیدن خبر فوت زن او درین دو نماز جمع کرده بود و مردم از غرابت این جمع پرسیدند جواب بر طبق سوال آنها داده است وقال ابراهیم بن طهمان عن الحسین المعلم عن یحیی بن ابی کثیر عن عکرمة عن ابن عباس قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یجمع بین صلوٰة الظهر والعصر اذا کان علی ظهر سیر و یجمع بین المغرب والعشاء گفت ابن عباس بود پیغمبر خدا که جمع میکرد میان نماز ظهر و عصر وقتیکه بودی بر سیر و جمع میکرد میان نماز مغرب و عشا لفظ ظهر مقحم است چنانچه در حدیث خیر الصدقة ما کان علی ظهر غنی و در بعضی روایت علی ظهر سیر بصیغه مضارع و تنوین ظهر است بر تقدیر مراد از ظهر پشت مرکوب خواهد بود و عن حسین عن یحیی بن ابی کثیر عن حفص بن عبید الله بن انس عن انس بن مالک قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یجمع بین صلوٰة المغرب والعشاء فی السفر گفت انس بن مالک بود پیغمبر خدا که جمع میکرد میان نماز مغرب و عشا در سفر این روایت را مولف رح بواسطه ابراهیم بن طهمان از حسین معلم از یحیی بن ابی کثیر شنیده ولیکن درین روایت یحیی از حفص و وی از عبد الله و وی از انس بن مالک شنیده تابعه علی بن المبارک وحرب عن یحیی عن حفص عن انس جمع النبی صلی الله علیه وسلم متابعت کرده حسین معلم را علی بن المبارک و در بعضی نسخ و حرب بن شداد از یحیی از حفص از انس باین لفظ جمع النبی و توجیه دوم دورتر از نخستین است ترک بعضی اوقات باین عبارت نمیتوان ادا کرد و دایم ترک آن نمود والله اعلم **باب** هل یؤذن او یقیم اذا جمع بین المغرب والعشاء آیا اذان گوید یا اکتفا کند باقامت برای نماز وقتی که جمع کند میان مغرب و عشا **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی سالم عن عبد الله بن عمر قال رایت رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اعجله السیر فی السفر یوخر صلوٰة المغرب حتی یجمع بینها وبین العشاء گفت ابن عمر دیدم پیغمبر خدا را رحمت و سلامت حق باد بروی وقتی که بشتاب می آورد آن حضرت را راه رفتن در سفر تاخیر میکرد نماز مغرب را تا آنکه جمع میکرد میان مغرب و میان عشا قال سالم وکان عبد الله بن عمر یفعله

الجزء الثانی عشر الاسلام | کتاب الصلوٰة

ابو هریرة فاذن معنا علی فی اهل منی یوم النحر لا یحج بعد العام مشرک ولا یطوف بالبیت عریان گفت ابو هریره پس آگاه کرد با ما منادیان علی مرتضی رضی الله عنه روز نحر که حج نکند بعد ازین سال کافری و طواف نکند به بیت ایمن برهنه **باب** الصلوٰة بغیر رداء نماز بی چادر بالاحدثنا عبد العزیز بن عبد الله اویسی قال حدثنی ابن ابی الموالی عن محمد بن المنکدر قال دخلت علی جابر بن عبد الله وهو یصلی فی ثوب واحد ملتحفا به گفت محمد بن منکدر آمدم بر جابر و حال آنکه او نماز میکرد در یک جامه بحالی که التحاف کرده بود بآن و ردائه موضوع و چادر بالای او نهاده شده بود یعنی چادر بر سه پایه فلما انصرفت قلنا یا ابا عبد الله تصلی و رداءک موضوع پس بر گشت جابر از نماز گفتیم ای ابا عبد الله آن کنیت جابر است نماز میگزاری بحالی که چادر تو نهاده شده جدا و تنها در ازار میگزاری قال نعم احببت ان یرانی الجهال مثلکم گفت آری خواستم که به بیند مرا جاهلان مثل شما و بدانند جواز نماز را در یک جامه رایت النبی دیدم پیغمبر را صلی الله علیه وآله وسلم یصلی هکذا نماز میگذارد همچنان که گذاردم **باب** ما یذکر فی الفخذ الخ ذکر کرده می شود در حکم ران ویروی عن ابن عباس وجرهد بفتح جیم وابن عبد الرحمن بن خویلد اسلمی مدنی از اهل صفا است سنه شصت و یک و محمد بن جحش یعنی محمد بن عبد الله بن جحش بفتح جیم و سکون مهمله در آخر شین معجمه قرشی صحابی برادر زاده ام المومنین زینب یعنی روایت کرده میشود ازین سه صحابی عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم الفخذ عورة که ران عورتست وقال انس حسر النبی صلی الله علیه وآله وسلم عن فخذه گفت انس کشاد آن حضرت ازار از ران خود و این دلالت دارد بر خلاف اول وحدیث انس اسند وحدیث انس قوی تر است از روی اسناد یعنی اگر چه حدیث جرهد طرق کثیره دارد و تحسین و تصحیح کرده اند آن را ائمه اصحاب حدیث واین جهت است که نسبت کرده آن را بجرهد بیانکه همچنان مرویست از ابن عباس و محمد بن جحش ولیکن در اسناد وی اضطراب است چنانکه حکم کرده مولف بدان در تاریخ خود وحدیث جرهد احوط وحدیث جرهد عمل بدان احوط است در دین حتی نخرج من اختلافهم تا بیرون آمده شود از خلاف اختلافات علما و اخذ کرده شود بمتفق اتفاق ایشان چه پوشیدن ران بهیچکس منع نکرده بخلاف کشف آن که جمهور تابعین و امام ابو حنیفه و صاحبیه و مالک در اصح اقوال وی و شافعی در اصح روایة از وی بر آنند که فخذ عورتست باید پوشید و نیز نزد تعارض قول و فعل شرعیکه جز یکدو بار ثابت نمیشود با احتمال اختصاص ترجیح بقول است چنانکه گفته اند وقال ابو موسی غطی

گفت سالم و بود ابن عمر که میکرد آنرا اذا اعجله السیر یقیم المغرب فیصلیها ثلثا ثم یسلم و وقتیکه شتاب می آورد او را سیر برپا میداشت مغرب را باذان و اقامت چنانکه سنت نیست یا تنها با قامت دارقطنی از نافع از ابن عمر آورده که نزول میکرد و نماز را و بود که ندا میکرد نمازی را در غرفه آن اذان است و انکه تنها با قامت اکتفا میکرد چون در لفظ حدیث هر دو معنی محتمل است مؤلف در ترجمه بطریق تردد آورده است پس میگذارد سه رکعت پس تر سلام میداد و فارغ میشد از نماز مغرب ثم قلما یلبث حتی یقیم العشاء فیصلیها رکعتین ثم یسلم پس تر اندکی درنگ کردی تا آنکه اقامت میگفت عشا را پس میگذارد دو رکعت پس تر سلام میداد و لا یسبح بینهما برکعة و لا بعد العشاء بسجدة و نمی گذارد ابن عمر میان این دو نماز نمازی و نه بعد نماز عشا نمازی و گفته است صحبت داشتم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وسلم ندیده ام آن حضرت را که نماز نفل گذارده باشد در سفر و این شامل است رواتب و نوافل وغیر آنرا نووی گوید شاید آن حضرت رواتب را در رحل میگذارده باشد و من ندیده آنرا ابن عمر یا ترک کرده در بعضی اوقات برای بیان جواز انتهی پوشیده نماند که این توجیه نووی بسیار بعید و از مثل ابن عمر نهایت بعید است که متفحص احوال آنحضرت خصوصا درین قسم عبادت که دایمی بود آگاه نشده باشد معنی لم اره همین نیست که بچشم ندیده ام بلکه غیر از عدم علم خود میدهد حتی یقوم من جوف اللیل تا آنکه بر میخواست در میان شب **حدثنا** اسحق قال اخبرنا عبد الصمد بن عبد الوارث قال حدثنا حرب قال حدثنا یحیی قال حدثنا حفص بن عبید الله بن انس ان انسا حدثه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یجمع بین هاتین الصلوتین فی السفر یعنی المغرب و العشاء انس بن مالک حدیث کرد عبید الله را که پیغمبر خدا جمع کرد میان این دو نماز در سفر میخواهد ازین دو نماز مغرب و عشا را کرمانی در تطبیق این حدیث بترجمه میگوید هرگاه راوی تعرض بترک اذان و اقامت نکرد و مطلق آورد لفظ صلوتین را اینجا استفاده میشود که نماز با ارکان و شرایط و سنن خواهد بود و قسطلانی گوید این حدیث مجمل است و مفسر است بحدیث سابق ابن عمر و هر دو تکلف است از آنکه مؤلف همه جا استدلال کرده باحادیثی که در باب نمی آرد و بر مضمون ترجمه تدبر **باب** یؤخر الظهر الی العصر اذا ارتحل قبل ان تزیغ الشمس تاخیر کند مسافر نماز ظهر را تا وقت نماز عصر وقتی که رحلت کند پیشتر از زوال آفتاب زیغ میل کردن آفتاب به پستی فیه ابن عباس عن النبی صلی الله علیه وسلم و راسناد این حدیث ابن عباس است که روایت کرده از پیغمبر خدا رحمت کنادش خدا بروی **حدثنا** حسان الواسطی قال حدثنا المفضل بن فضالة عن عقیل عن ابن شهاب عن انس بن مالک قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا ارتحل قبل ان تزیغ الشمس اخر الظهر الی وقت العصر گفت انس بود پیغمبر خدا وقتی که کوچ کردی پیش از میل کردن آفتاب به پستی تاخیر کردی نماز ظهر را تا قرب وقت نماز عصر ثم نزل فجمع بینهما پستر فرود آمدی پس جمع کردی میان ظهر و عصر فاذا زاغت صلی الظهر ثم رکب و وقتی که میل کردی آفتاب پیش از کوچ گذاردی نماز ظهر پستر سوار شدی **باب** اذا ارتحل بعد ما زاغت الشمس صلی الظهر ثم رکب وقتی که کوچ کردی بعد از میل آفتاب گذاردی نماز ظهر پستر سوار شدی **حدثنا** قتیبة بن سعید قال حدثنا المفضل بن فضالة عن عقیل عن ابن شهاب عن انس بن مالک قال کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا ارتحل قبل ان تزیغ الشمس اخر الظهر الی وقت العصر ثم نزل فجمع بینهما فان زاغت الشمس قبل ان یرتحل صلی الظهر ثم رکب ترجمه معلوم شده است مؤلف رح حدیثی که دلالت بر جمع تقدیم داشته باشد نیاورده و اشکال در مقصود بیشتر از جمع تاخیر است از آنکه تاخیر یک نماز حکم قضا دارد و اسقاط ذمه در آن گنجایشی دارد اما در تقدیم نه اداست و نه بر صورت قضا **باب** صلوة القاعد در جواز نماز نشسته گذاردن **حدثنا** قتیبة بن سعید عن مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة انها قالت صلی رسول الله صلی الله علیه وسلم فی بیته و هو شاک فصلی جالسا و صلی وراءه

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الصلوة

و حفصه آمده که آن حضرت ران کشیده بود در خانه من بحالی که کشف کننده است از ران خود و الحدیث آن قصه دیگر است که شاید نزد مؤلف ثابت نیست و در روایة مسلم بشک آمده کاشف از فخذین یا از ساقین نه باشک حجت نمیشود ابو بکر و عمر حکم کرده باضطراب حدیث عائشه و عینی از تهذیب الآثار طبری آورده که اخبار مرویه از آنحضرت که در آمد بروی ابو بکر و عمر بحالی که کاشف بود فخذ خود را واهی اند ثابت نمی شوند مانند آن حجت درین و اخباری که وارد اند با مر پوشیدن ران و نهی از کشف آن صحاح اند و قال زید بن ثابت ابو سعید انصاری از فقها و فضلاء صحابه کاتب وحی در زمان آنحضرت و جمع شده قرآن بر دست وی در زمان ابو بکر صدیق رضی الله عنه سنه چهل و پنج یا سنه پنجاه و انزل الله علی رسوله و فخذه علی فخذی گفت زید بن ثابت نازل کرد خدا تعالی بر پیغمبر خود وحی را بحالی که ران آنحضرت بر ران من بود فثقلت علی حتی خفت ان ترض فخذی پس گران شد بر من تا آنکه ترسیدم که بشکند ران من و حجت حقیقت این کلام نهادن ران بر ران بحایل است لازم آید که فخذ عورت نباشد چه تماس عورات بحایل درست نیست ولیکن مفهوم متعارف کلام پوشیده نیست و ظاهر آنست که استدلال بر نفی عورت بودن فخذ از جهة خالی بودن یکی در دیگر است که آن در عورات درست نبود و در صورت خلیدن وجود و عدم حایل یکی میگردد و فیه ما فیه **حدثنا** یعقوب بن ابراهیم دورقی قال حدثنا اسمعیل بن علیة بضم مهمله و فتح لام و تشدید تحتیه انصاری قال حدثنا عبد العزیز بن صهیب بنانی اعمی عن انس ان رسول الله مروی است از انس تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم غزا خیبر قصد کرد بجهاد خیبر را که شش منزل است از مدینه در سال هفتم فصلینا عندها صلوة الغداة بغلس پس نماز گذاردیم نزدیک خیبر نماز صبح در تاریکی شب فرکب نبی الله پس سوار شد پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم و رکب ابو طلحة و سوار شد ابو طلحه زید بن سهل انصاری نقیب آن حضرت سنه سی و چهار یا دو و عم انس ربیب او ست و انا ردیف ابی طلحة و من سوار بودم پس پشت ابی طلحه بر یک مرکب فاجری نبی الله پس راند مرکب را پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم فی زقاق

قوم قیاما فاشار الیهم ان اجلسوا گفت عایشه نماز گذارد آن حضرت در خانه خود و حال آنکه دردناک بود پس نماز گذارد در حالیکه نشسته بود و نماز گذاردند پس آنحضرت قوم صحابه در حالی که استاده اند پس اشاره کرد بسوی ایشان که بنشینید فلما انصرف قال انما جعل الامام لیوتم به پس وقتی که بازگشت فرمود گردانیده نشده است امام مگر آنکه اقتدا و اتباع کرده شود بوی و این حکم منسوخ شده است بفعل آن حضرت که در آخر مرض موت خود نشسته نماز گذاردند و مردم همه در عقب ایستاده بودند فاذا رکع فارکعوا و اذا رفع فارفعوا پس وقتی که رکوع کند پس رکوع کنید و وقتی که سر بردارد از رکوع سر بردارید چون از مردم مسابقه در رکوع و سر برداشتن واقع می شد تخصیص کرد بعد از تعمیم بآن اهتمام کردن شان آن را **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا ابن عیینة عن الزهری عن انس بن مالک قال سقط رسول الله صلی الله علیه وسلم من فرس فخدش او فجحش شقه الایمن گفت انس افتاد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی از پشت اسپ پس خراشیده شد پهلوی راست آن حضرت خدش و جحش هر دو بیک معنی است راوی شک کرده است درین لفظ فدخلنا علیه نعوده پس درآمدیم بر آنحضرت در حالی که عیادت میکنیم فحضرت الصلوة فصلی قاعدا فصلینا قعودا پس رسید وقت نماز پس نماز گذارد آنحضرت در حالی که نشسته است و گذاردیم ما بجائی که نشسته ایم وقال انما جعل الامام لیوتم به و فرمود گردانیده نشده است امام مگر برای آنکه اقتدا کرده شود بوی فاذا کبر فکبروا و اذا رکع فارکعوا پس وقتی که تکبیر گوید امام پس تکبیر گویید شما و وقتی که رکوع کند رکوع کنید و اذا رفع فارفعوا وقتی که سر بردارد از رکوع سر بردارید شما و اذا قال سمع الله لمن حمده فقولوا اللهم ربنا و لک الحمد و وقتی که گوید سمع الله لمن حمده یعنی شنید خدا مر کسی را که ستایش کرد او را گویید ای خدا ای پروردگار ما مر تراست حمد **حدثنا** اسحق بن منصور قال اخبرنا روح بن عبادة قال اخبرنا حسین عن عبد الله بن بریدة عن عمران بن حصین انه سال النبی صلی الله علیه وسلم ح وحدثنا اسحق قال اخبرنا عبد الصمد قال سمعت ابی قال حدثنا الحسین عن ابن بریدة قال حدثنا عمران بن حصین وکان مبسورا انه سال النبی صلی الله علیه وسلم عن صلوة الرجل قاعدا گفت ابن بریده حدیث کرد ما را عمران بن حصین و بود وی که بیماری بواسیر داشت که بتحقیق پرسیده است عمران آن حضرت را از نماز مرد در حالیکه نشسته است ظاهر آنست که سوال عمران از عجز بیماری از نماز فرض خواهد بود و محتمل که از نماز نفل باشد قال ان صلی قائما فهو افضل فرمود اگر نماز گذارد ایستاده پس آن بیشتر ثواب دارد و من صلی قاعدا فله نصف اجر القائم و کسی که نماز گذارد بجائیکه نشسته است پس مر او راست نیمه ثواب ایستاده گذار است و من صلی نائما فله نصف اجر القاعد و کسیکه نماز گذارد خوابیده و به پهلو افتاده پس مر او راست نیمه ثواب نشسته گذار است گفته اند که این حکم در غیر آنحضرت است و از خصایص وی است انکه نماز نشسته و ایستاده گذاردن برای آنحضرت برابر بود و مسلم و ابو داود و نسائی از ابن عمر آورده که آنحضرت فرمود که نماز مرد نشسته بر نیمه نماز ایستاده است گفت آمدم روزی نزد آنحضرت و دیدم که نشسته نماز میگذارد و من دست خود را بر سر خود نهادم فرمود چه میکنی ای عبد الله عرض کردم تو فرموده این را گفت آری لیکن من نیستم مثل یکی از شما و انکه بسیاری از علما گفته اند و نقل کرده است ترمذی از ثوری که این حکم در نفل گذار است که قدرت قیام هم دارد و جمعی گویند که در حق مفترض کنی است که در ایستادن رنج و الم میکشد و در ترغیب او فرموده که با رنج و مشقت قیام نماید اگرچه او را نشسته نماز گذاردن رواست و همین است حکم مضطجع

باب صلوة القاعد بالایماء

نماز گذاردن قاعد باشارت رکوع و سجود با وجود قدرت بر آن **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا حسین المعلم عن عبد الله بن بریدة ان عمران بن حصین وکان رجلا مبسورا و بود عمران که بیمار بواسیر وقال ابو معمر مرة عن عمران بن حصین مولف میگوید گرفته است ابو معمر گاهی بیواسطه اسناد مذکور از عمران بن حصین قال سالت رسول الله صلی الله علیه وسلم

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الصلوة

دخل القریة قال پس هرگاه داخل شد آنحضرت قریه خیبر را گفت الله اکبر خدا بزرگتر است خربت خیبر ویران شد خیبر اخبار بغیب است یا انشاء است یا تفاول است بانچه دیدند اهل آنجا را که بر روی مردم آمدند بآلات هدم از کلند و بیل و جز آن انا اذا نزلنا بساحة قوم فساء صباح المنذرین تحقیق ما وقتیکه فرود آییم بزمین قومی بقصد هلاک پس بد است صبح آن قوم ترسانیده شده ساحت کشادگی سرای قالها ثلثا فرمود این مقوله را آن حضرت سه بار قال گفت انس وخرج القوم الی اعمالهم و برآمدند مردم قریه بسوی عملها خود که میکردند آن را فقالوا هذا محمد پس گفتند این محمد است قال عبد العزیز گفت عبد العزیز راوی انس وقال بعض اصحابنا و گفته است بعض یاران ما در روایت خود از انس زیادة والخمیس بعد از آن تفسیر کرد این کلمه را یعنی الجیش مراد میدارد از لفظ خمیس لشکر را و لشکر را خمیس گویند از آنکه مشتمل بر پنج قسم میباشد مقدمه و ساقه و قلب و میمنه و میسره قال فاصبناها عنوة گفت انس پس فتح کردیم خیبر را بقهر و غلبه یا بصلح و نزد عنوه بفتح مهمله و سکون نون از کلماتی است که در دو معنی ضد می آید و باول تفسیر کرده در اینجا کرمانی و شیخ محقق عسقلانی و اختلاف است در فتح خیبر که بصلح بود یا بقهر یا بجلاء وطن و منذری تصحیح کرده که بعضی بصلح و برخی بقهر و برخی باجلاء فجمع السبی پس فراهم آورده شد بندیان فجاء دحیة بکسر اول فقال پس آمد دحیه کلبی و گفت یا نبی الله اعطنی جاریة من السبی ای پیغمبر خدا بده مرا ماهی از بندیان فقال اذهب فخذ جاریة فرمود برو و بگیر ماهی را فاخذ صفیة بنت حیی پس گرفت صفیه دختر حیی را فجاء رجل الی النبی پس آمد مردی بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم فقال یا نبی الله اعطیت دحیة صفیة بنت حیی سیدة قریظة والنضیر پس گفت آن مرد ای پیغمبر خدا دادی دحیه را صفیه دختر حیی که مهتر قبیله قریظه و قبیله نضیر است از اولاد هارون علیه السلام لا تصلح الا لک لایق نیست این زن صاحب نسب و جمال مگر ترا قال ادعوه بها فرمود بطلبید دحیه را با صفیه فجاء بها پس آورد دحیه آن را فلما نظر الیها النبی پس هرگاه نظر کرد بسوی او آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم قال خذ جاریة من السبی غیرها فرمود دحیه را بگیر ماهی از بندیان غیر این چون او را امر کرده بگرفتن ماهی نه از فضل سبی و بر دو افضل را باز گرفت از وی تا امتیاز نشود دحیه را از اغنیا و اهل لشکر و بتاک حرمت صفیه کرد و مرو سیت کرده اند و از خیبر کنانه بن ربیع شوهر صفیه و برادر ایشی تر بود از صفیه قال فاعتقها النبی انس گوید

عن صلوة الرجل وهو قاعد گفت عمران پرسیدم پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی از نماز کردن مرد و حال آنکه نشسته است فقال من صلی قائما فهو افضل ومن صلی قاعدا فله نصف اجر القائم پس فرمود کسی که نماز کند بحالی که استاده است پس آن بهتر و موجب بیشتر ثواب است و کسی که نماز کند نشسته پس مر او را نیمه ثواب نماز استاده گذار است ومن صلی نائما فله نصف اجر القاعد وکسی که نماز کند بر پهلو افتاده مر او را ثواب نیمه نماز نشسته گذار است پوشیده نماند که درین حدیث معلوم نشد که نماز نائم ایما میباشد اللهم الا ان یقال که رکوع قاعد رکوع نیست بلکه ایما برکوع است و نیز نوم ثابت است حقیقة نیست و در کتب فقهیه گفته اند مصلی قاعد رکوع و سجود فند بر قال ابو عبد الله نائما عندی مضطجعا گفت مولف ابو عبد الله مراد از نائم مضطجع است یعنی بر پهلو خوابیده

باب اذا لم یطق قاعدا صلی علی جنب وقتی که طاقت ندارد مصلی که نماز کند نشسته نماز کند بر پهلو افتاده وقال عطاء اذا لم یقدر علی ان یتحول الی القبلة صلی حیث کان وجهه وگفت عطاء ابن ابی رباح وقتی که توانا نیست بر آنکه بگردد بسوی قبله نماز کند آنجا که باشد روی او و بدانکه حدیثی که درین باب آورده دلالت دارد بر حکمی که در ترجمه ذکر کرده است و این قول عطا نیز تائید می میکند مر ترجمه را باین وجه که هرگاه از راه عجز روی بقبله ناکردن رخصت باشد نشسته گذاردن هم در عجز روا خواهد بود و اگر گویند حکم دیگر بتقریب آورده نیز گنجایش دارد **حدثنا** عبدان عن عبد الله بن المبارک عن ابراهیم بن طهمان قال حدثنا الحسین المکتب عن ابن بریدة عن عمران بن حصین قال کانت بی بواسیر گفت عمران بود مرا بیماری بواسیر یعنی ضعفی داشتم ازین بیماری فسالت النبی صلی الله علیه وسلم عن الصلوة پس پرسیدم آنحضرت را از حال نماز که ایستاده کنم یا نشسته گذارم فقال صل قائما فان لم تستطع فقاعدا فان لم تستطع فعلی جنب پس فرمود نماز کن ایستاده پس اگر نتوانی نشسته گذار و اگر نتوانی نشسته گذاردن پس بر پهلو گذار و در هدایه همین حدیث را آورده زیاده آنکه ایما کند بسر و ازین نماز باتفاق ساقط نمی شود از آنکه تکلیف عبادت بقدر طاقت است و تفصیل نماز بیماری در کتب فقه مبین است مکتب صیغه اسم فاعل است از باب افعال لقب حسین معلم است وصف کرده اند او را گاه بمعلم و گاه بمکتب

باب اذا صلی قاعدا ثم صح او وجد خفة تمم ما بقی وقتی که نماز گذارد معذور بحالی که نشسته است پس تندرستی یافت در اثنای نماز یا یافت خفتی از بیماری که از آن قدرت ایستادن نداشت تمام کند نمازی را که باقی مانده و واجب نیست استیناف از سر گرفتن نماز را وقال الحسن ان شاء المریض صلی رکعتین قاعدا ورکعتین قائما وگفت حسن بصری اگر خواهد بیمار بگذارد نماز فرض دو رکعت نشسته در حال عجز و دو رکعت ایستاده و در تائید این قول ترجمه را که گفته تمم ما بقی بمعنی نمی نماید که بی شبهه ورای از این معنی عام است قسطلانی گوید نزاع کرده است عینی در بودن این قول بمعنی مذکور **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة ام المؤمنین انها اخبرته روایت کرده عروه از عائشه مادر مسلمانان که وی خبر داده عروه را انها لم تر رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی صلوة اللیل قاعدا قط که تحقیق عائشه ندیده است پیغمبر خدا را که میگذارد نماز شب را یعنی تهجد را در حالی که نشسته باشد هرگز حتی اسن تا آنکه کلان سال شد فکان یقرأ قاعدا حتی اذا اراد ان یرکع قام فقرأ نحوا من ثلاثین او اربعین آیة ثم رکع پس بود آنحضرت که قراءت میکرد بحالی که نشسته است تا وقتی که خواستی رکوع کردن ایستادی پس خواندی سی یا چهل آیت گفته اند شک راوی است از آنکه عائشه یکی ازین دو گفته باشد انتهی و تواند که هم از عائشه باشد چون از روی تخمین گفته تردد کرده است پس تر رکوع کردی **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن عبد الله بن یزید و ابی النضر مولی عمر بن عبید الله عن ابی سلمة بن عبد الرحمن عن عائشة ام المؤمنین ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یصلی جالسا فیقرأ وهو جالس

یا صبح کرد باین حال عروس بر وزن صبور اطلاق آن بر مرد و زن یکسان است ولیکن فرق است در جمع که مرد را عرس است و زن را عرائس فقال من کان عنده شیء فلیجیء به پس فرمود کسی که باشد نزد وی چیزی از جنس طعام پس گو بیارد آن را وبسط نطعا و گسترانید سفره چرمی را نطع بکسر نون و فتح آن و سکون طا و فتح آن فجعل الرجل یجیء بالتمر پس گشت مردی که می آورد خرما را وجعل الرجل یجیء بالسمن و گشت مردی که می آورد روغن را قال واحسبه قد ذکر السویق گفت عبد العزیز گمان میبرم انس را که ذکر کرده است سویق را نیز قال فحاسوا حیسا گفت انس پس آمیختند حیس بالفتح مهمله و سکون تحتیه طعامی است که ساخته می شود از خرما و تلخان و روغن و گاهی بجای تلخان فروت می اندازند فکانت ولیمة رسول الله پس بود این مجموع طعام عرس آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم و تتمه کلام در کتاب الولیمه بیاید انشاء الله تعالی

باب فی کم تصلی المرأة من الثیاب در چند جامه نماز کند زن نزد امام ابو حنیفه و مالک و شافعی در دو جامه پیراهن و سر انداز و عطا تابعی ازار زیاده کرده و ابن سیرین چادر دیگر گفته و ابن منذر گوید واجب بر زن ستر تمام بدن است مگر روی و سر دو کف دست خواه بیک جامه باشد یا زیاده و اقوال مذکوره بیان استحباب است نه مراد قدر واجب و ظاهر از سیاق کلام مصنف نیز همین است چه بعد از ترجمه ذکر کرد دیگر تعلیق و مسند که بر دلالت میکند یعنی وقال عکرمة لو وارت جسدها فی ثوب جاز وگفت عکرمه مولی ابن عباس اگر بپوشد زن بدن خود را در یک جامه جائز است اورا در نماز و جز آن **حدثنا** ابو الیمان حکم بن نافع قال اخبرنا شعیب بن ابی حمزة عن الزهری قال اخبرنی عروة عن عائشة قالت لقد کان رسول الله گفت عائشه هر آینه تحقیق بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم یصلی الفجر نماز میکرد فجر را فیشهد معه نساء من المؤمنات متلفعات فی مروطهن پس حاضر می شدند با وی زنان مسلمان بحالی که پوشیده بودند سر و تن را در چادرها ملفع بغایتش از مهمله پیچیدن بجامه بنحوی که سر نیز پوشیده شود در مروط جمع مرط بکسر میم چادر دراز ابریشمی یا پشمی یا جز آن ثم یرجعن الی بیوتهن ما یعرفهن احد من الغلس پس بر می گشتند بجایهای خود بحالی که نمی شناخت ایشان را هیچ کس از فرط تعلس یعنی بقیه تاریکی

باب اذا صلی فی ثوب له اعلام ونظر الی علمها در حکم صورتی که نماز گذارد مردی در جامه که مر آن را علمها است و نگاه کند بسوی علم آن و در بعضی نسخ الی علمه تذکیر و تانیث ضمیر باعتبار ثوب و خمیصه است که جامه دارای علم باشد **حدثنا** احمد بن یونس نسبت بجد

بود آنحضرت که نماز میگذارد و در حالی که نشسته بود پس میخواند قرآن را در حالی که نشسته بود فاذا بقی من قرأته نحو من ثلاثین آیة او اربعین آیة قام پس وقتی که باقی ماندی از قراءت او نزدیک از سی آیت یا چهل آیت استادی فقرأها وهو قائم ثم رکع ثم سجد پس خواندی آن تتمه قراءت را بحالی که استاده است بیشتر رکوع کردی و بیشتر سجده کردی یفعل فی الرکعة الثانیة مثل ذلک میکرد در رکعت دوم مانند آن فاذا قضی صلوته نظر فان کنت یقظی تحدث معی وان کنت نائمة اضطجع پس وقتی که تمام میکرد نماز را دیدی اگر بودمی بیدار سخن میکرد و اگر می بودم در خواب پهلو نهادی برای خواب

كتاب التهجد

این کتاب در ابواب احکام تهجد است بسم الله الرحمن الرحیم باب التهجد بالليل در بیان نماز شب تهجد در اصل بمعنی ترک هجود است و هجود بمعنی خواب است چنانکه تأثم بمعنی ترک اثم است ابن فارس گفته است المتهجد المصلی باللیل وقوله عز وجل ومن اللیل فتهجد به نافلة لک و در بیان قول خدای قوی و بزرگ و از شب پس ترک خواب کن برای نماز بقرآن در آن حال که فرضی زیاده است مر ترا و مخصوص است بتو از میان امت تو مولف رحمه الله تفسیر کرده است تهجد را باسهر بمعنی بیداری و باین معنی شهرت دارد در لغت و این لفظ از اضداد است بمعنی خواب و بیداری هر دو آمده بعضی گفته اند تهجد بمعنی نوم و هجد بمعنی سهر بعضی گویند تهجد بیداری بعد از خواب را گویند قاله السیوطی و در سفر السعادة گفته علما را اختلاف است که قیام شب بر آن حضرت صلی الله علیه وسلم فرض بود یا سنت هر دو طایفه همین آیت فتهجد به نافلة لک را دلیل گرفته اند قائلان سنت گویند نافله بمعنی نماز نفل است صحیح است در عدم وجوب و در این استدلال سخن است از آنکه نافله اگر بمعنی نماز نفل باشد قید لک که مشعر باختصاص است بیفائده میگردد و نفل و تطوع مخصوص بآن حضرت نیست پس بمعنی زیاده است که وجوب آن بر آنحضرت زیاده بر فرایض است و مطلق زیادتی دلالت بر تطوع نمیکند قائلان وجوب گویند امر تهجد برای وجوب است و قیام آن حضرت دایم بود در سفر و حضر و در حال صحت و بیماری و اگر گاهی بسبب ضعف قوی یا غلبه خواب نتوانستی استاد و فوت شدی قضای آن در روز میکرد و این نیز امارت وجوب است و این استدلال نیز خالی از چیزی نیست اولا آنکه امر برای وجوب است اگر قرینه صارفه نباشد و اینجا نافله قرینه می تواند شد از آنکه حمل لفظ در کلام شارع باید که بر معنی عرفی شرعی باشد نافله بمعنی زاید معنی لغویست و قید لک از اراده اختصاص خطاب بآن حضرت آمده باشد و مواظبت و قضا نیز دلیل نمی شود با آنکه در اعتکاف عشره اخیره ماه رمضان همچنین است و باتفاق آن را سنت گفته اند و ظاهر القول صریح سنیت معلوم شده باشد قسطلانی میگوید مرویست از ابن عباس که تهجد بر آن حضرت واجب بود و مامور شده است آن حضرت نه امت او تصحیح کرده است نووی که این وجوب منسوخ شده از آن حضرت چنانکه منسوخ است از امت میگوید که نقل کرده است این را شیخ ابو حامد و نیست اصح بلکه صحیح و در مسلم از عایشه منقولست چیزی که دلالت وارد برین معنی گفته است او فضیلت لک از آنکه بخشیده است او را گناه پیش و پس و این نمازها در حق آنحضرت مکفر ذنوب نیست محض فضل و کثرت ثواب است و راجع است تکالیف همه در حق آن حضرت بحالی که قرة عین او است نماز او و در دنیا مانند تسبیح اهل جنت است در حقیقت نیست بر وجه کلفت و تکلیف و این متفرع است بر طریقه امام حرمین و بر طریقه قاضی نه از آنکه مراد قاضی ابوبکر باقلانی است و جوب تهجد آنحضرت ثابت است میگوید مرحوم واجب کرده است خدا او را جهاست اگر چه وعید بر ترک آن نباشد و این معنی یعنی ترک وعید منافی بقاء وجوب نیست آن حضرت را آرام دل و اطمینان جان باین تکالیف شده بود و باندیشه مغفرت و ملاحظه وعید نمیکرد و بهر تقدیر وی معصوم است و گناه و عیب اگر در سراپرده عزت و طهارت او راه نبود و امر استغفار چنانکه در قول خدای عز وجل است فسبح بحمد ربک واستغفره بقید فرض و تقدیر است یعنی می آمرزم ترا بر تقدیری که در گناه می افتادی اگر نه عصمت من ترا میبود انتهی کلامه و میتوان گفت که چون آنحضرت را دایم غم امت و فکر حال ایشان در تب و تاب میداشت چنانکه در تفسیر حدیث شیبتنی سورة هود معلوم شده که این دریافت پیری بعد از نزول آیت فاستقم کما امرت ومن تاب معک که در سورة هود است

مستقیم ماند ولیکن چون طبیعت نقش و نگار شاغل و حائل آمده نظر بعجز و قصور این هیکل و شدت ملایمت آن بمیلان باین اشتغال و کمال تجرد و تنزه و تقدس معبود حقیقی خوف افتنان پیدا شد که مبادا مشغول دارد بار دیگر مدتی مزید بر آن و بر کشد بسوی میل و توجه بعالم سفلی و نزول نماید برین تقدیر انتهی و اخاف ان یفتننی بر رو حقیقه راست آید شیخ اجل در ترجمه مشکوة میفرماید از اینجا ظاهر میگردد که صور و نقوش ظاهر را در نفوس طاهره و قلوب صافیه تاثیر تامی هست و با وجود علو مقام و کمال نزاهت و نظر بتحقیق این تاثیر و تغیر ناشی از کمال صفا و غایت لطافت است چنانکه در جامه سفید یک نقطه سیاه اگر افتد نمایان گردد و هر چند سفید تر و صاف تر نمایان تر و آلودگان و تیره دلان را از ان معنی آگاهی نبود و نزد من این تعلیم است مر امت را و تنبیه است بر تعب و احتیاط و احتراس در صیانت دل از نسبت ملاهی و مشاغل والله اعلم بحقیقة الحال انتهی وقد دریا قال و نیز میتوان گفت که مر نور حق را مراتب و درجات غیر متناهی است آن مرتبه که خاصه آنحضرت بود اگر از آنجا تنزل نماید هنوز در جائی خواهد بود که مقربان دیگر بصد جهد و فنا بعمرهای دراز آنجا میرسیده باشند و باوجود آن حضرت روا ندارد تنزل از ان مرتبه قد باید دانست که رد این خمیصه تجویز پوشیدنش نمیخواهد بلکه تواند برای انتفاع باشد به بیع و نحو آن چنانکه رد حله حریر بعمر رضی الله عنه با تحریم لباس آن بود و گویند ابو جهم بصیر بود و او را مانع از حضور نمی تواند شد وقال هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم کنت انظر الی علمها وانا فی الصلوة فاخاف ان یفتننی فرمود بودم که نظر میکردم بسوی علم آن بحالی که در نمازم پس ترسیدم که در فتنه اندازم

باب ان صلی فی ثوب مصلب اگر نماز گذارد در جامه که مصور است بصورت صلیب منقوش باشد بران یا منسوخ دران صلیب چلیپای ترسایان که سه گوشه باشد او فیه تصاویر یا جامه که دران صورتهاست سوای آن هل تفسد صلوته آیا فاسد می شود نماز مصلی بانه و ما نهی عنه من ذلک و آنچه نهی کرده شده از ان از جنس آن مذکور حدثنا ابو معمر عبد الله بن عمرو قال حدثنا عبد الوارث بن سعید قال حدثنا عبد العزیز بن صهیب عن انس قال کان قرام لعائشة سترت به جانب بیتها و گفت انس بود پرده باریک پشمین رنگین منقش مر عایشه را که پرده کرده بود بآن طرف خانه خود را ظاهرا دیوار خانه را بدان پوشیده و قرین ساخته و تواند که مانند حجله عروس ساخته باشد یا متاعی در خانه داشت که باین پرده آن پوشیده فقال النبی پس فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم امیطی عنا قرامک هذا دور کن از ما این پرده خود را فانه لا تزال

از غم و اندیشه عدم استقامت امت بود پس خداوند مهربان امر کرد محبیب خود را که استغفار کند برای امت تا بیامرزد ایشان را و نیز میتوان گفت که استغفار آن حضرت برای ترقی در مراتب والای قربت حق که مبرا از تناهی است بوده چنانکه در معنی حدیث صحیح انه ليغان على قلبى وانى لاستغفر الله سبعين مرة بتحقیق پرده می افتد بر دل من و من استغفار میکنم خدا را هفتاد بار گفته اند این پرده نه پرده حاجب بود و را از خدا از انکه در سیر فی الله که نهایت ندارد و بهر مقامی حالی که میرسید مقامی والاتر از ان بنظر در می آمد این مقام نازل را حجاب می شمرد و بعد از توجه تام که حمد پروردگار رو استغفار مشعر از انست ترقی می نمود بآن مقام والا همچنین در هر مرتبه سیر آنحضرت آناً فآناً در ترقی بود و بلکه الآن نیز حال همانست از ینجاست که هیچ عارفی و صاحب قربتی نشانی از تقرب آن حضرت نیافته و تعیین مرتبه قرب که او را بخدا سبحانه و تعالی است نتواند کرد والله اعلم بحقيقته و توان گفت که باینمعنی اشارت میکند حدیث لی مع الله وقت الحدیث **حدثنا** على بن عبد الله قال حدثنا سفيان قال حدثنا سليمان بن ابى مسلم عن طاؤس سمع ابن عباس قال كان النبى صلى الله عليه وسلم اذا قام من الليل يتهجد گفت ابن عباس بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی وقتی که برخاستی از شب در حالی که اراده نماز تهجد کردی قال اللهم لك الحمد انت قيم السموات والارض ومن فيهن گفتی آنحضرت ای پروردگار مر تراست سپاس و ستایش و بس توئی برپا دارنده آسمانها و زمین و هر چه در آسمان و زمین است قیّم و قیّوم بیک معنی است بعضی گویند قیّم بمعنی قایم بکار خلق و مدبر عالم است در همه احوال و قیّوم بمعنی آنکه قایم بود بنفس خود و نه بغیر خود و جمیع موجودات قایم بوی باشد و کلمه من که برای عقلاست در وی تغلیب کرده شده است و مراد جمیع موجودات است ولك الحمد انت نور السموات والارض ومن فيهن و مر تراست ستودگی توئی نورانی کننده آسمانها و زمین و کسی که در آنست یعنی هر چه روشنی دارد بقدرت تو و از تو یافته است یا آنکه توئی نور هر چه نورانی است و انوار دیگر در جنب نور تو محو و متلاشی است پس ظهور همه بظهور تست ولك الحمد انت ملك السموات والارض ومن فيهن و مر تراست ستایش توئی مالک و کامروای آسمانها و زمین و هر چه در آنست ولك الحمد انت الحق توئی ثابت و متحقق بوجود خود بی سابقه عدم و عروض فنا ووعدك الحق و وعده تو راست و ثابت است ولقاءك حق و دیدار تو در آخرت ثابت است وقولك حق والجنة حق و روز موعود تو از اوامر و نواهی مدلول آنها ثابت و درستست و بهشت حق و ثابت است برای ثواب مطیعان والنار حق و دوزخ ثابت است برای عقاب عاصیان والنبيون حق ومحمد حق و پیغمبران همه و محمد که اشرف آنهاست راستانند و پیغمبران خدا اند و هر چه گفته اند از جانب خداست والساعة حق و روز قیامت راست و ثابت است تکرار حمد از جهت اهتمام بشان آنست و تا فائده دهد که این همه امور که بر سر آن در آمده مناط حمد و موجب سپاس الهی است و همه نعمتهاست که مستدعی امتنان حق و شکر خداوند تعالی و تقدس اللهم لك اسلمت وبك آمنت ای پروردگار مر ترا انقیاد نمودم و اطاعت احکام تو کردم و بتو ایمان آوردم چنانکه فرمودی و تصدیق کردم آن چنان که هستی وعليك توكلت و بر تو سپردم کارهای خود را واليك انبت و بسوی تو رجوع کردم بجان و روآوردم بصدق دل وبك خاصمت و بتو خصومت کردم بحجت و قوتی که دادهٔ مرا بکسی که خصومت کرد مرا از کفار واليك حاكمت و بسوی تو بردم هر کرا ابا کرد و قبول ننمود احکامی که با آن مرا فرستادهٔ فاغفر لى ما قدمت وما اخرت پس بیامرز مرا تقصیری که پیش ازین وقت کردم و بعد ازین کنم وما اسررت وما اعلنت و آنچه پنهان کرده ام و پیدا کرده ام از گناهان که تعلق بدل و جوارح دارد و این دعا ها از آن حضرت از روی تواضع و اظهار کمال عبودیت در مقام اجلال و تعظیم خداست جل شانه یا محض برای تعلیم امت است انت المقدم وانت

حدثنا عبد الله بن يوسف قال حدثنا الليث عن يزيد بن ابى حبيب عن ابى الخير مرثد مزنى عن عقبة بن عامر جهنى قاری بود و شاعر فصیح کاتب یکی از آن کسانیکه جمع کردند قرآن را در مصحف و ترتیب آن غیر ترتیب عثمان بود در سنه پنجاه و هشت حاضر شد صفین را با معاویه قال اهدى الى النبى گفت عقبه هدیه فرستاده شده بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم فروج جوبر قبای ابریشم و فرستنده آن الیدر بود کلانتر دومة الجندل و بعضی گویند دیگری بود فلبسه پس پوشید آن را ثم صلى فيه پس نماز گذارد در آن ثم انصرف فنزعه پس برگشت از نماز پس برکشید آن را از بدن مبارک نزعا شديدا كالكاره له سخت کاره ناخوش دارنده آن را ثم قال لا ينبغى هذا للمتقين پس فرمود نمی سزد چنین جامه مر پرهیزگاران را از گناه یعنی لایق نیست ایشان را که بپوشند بر این تقدیر نهی در حدیث جابر نزد مسلم که بعد نزع آن فرمود آنحضرت نهی کرد مرا جبرئیل محمول بر تنزیهی خواهد بود و یا پرهیزگاران از کفر تقی باید و ممنوع است مسلمانان را و بر این تقدیر نهی مذکور تحریمی شد و این ابتدای تحریم حریر بود و همین است مذهب امام ابو حنیفه و گفته اند اگر نماز گذارد مردی در جامه حریر صحیح است ولیکن مکروه باشد و مرتکب شود بجهت ارتکاب حرام و همین قایل است شافعی و مالک گفته اعادت کند در وقت اگر چه جامه دیگر یابد و ابن ماجشون پوشیدن آن در نماز برای مفاخره با کفار مستحب داشته و تتمه کلام در مقام لباس آید **باب** الصلوة فى الثوب الاحمر حکم نماز در جامه سرخ شیخ ابن حجر گفته اشارت میکند مؤلف بسوی جواز و خلاف مر آن با حنفیه است که گویند مکروه است پوشیده نماند که موضوع مسئله خلاف مصبوغ بعصفر است نه مطلق احمر و کتب علماء حنفیه

اسماء الرجال

للمؤخر توپیش آرنده و تو پس اندازنده لا اله الا انت نیست معبودی بحق مگر تو ولا اله غیرک ونیست سزاوار عبادت جز تو قال سفیان وزاد عبدالکریم ابوامیة ولا حول ولا قوة الا بالله گفت سفیان زیاده کرده است بر مضمون حدیث عبدالکریم که ابوامیه است این کلمات را که لا حول ولا قوة الا بالله است قال سفیان قال سلیمان بن ابی مسلم سمعه من طاوس عن ابن عباس عن النبی صلی الله علیه وسلم مقصود از ایراد این کلام آنست که سلیمان شنیده است بی واسطه از طاوس و در اسناد سابق بطریق عنعنه بود

باب فضل قیام اللیل در بیان فضیلت و کثرت ثواب نماز تهجد در مسلم از ابوهریره آورده که افضل نمازها بعد از فرض نماز تهجد است و از ینجا لازم نمی آید افضلیت آن از سنت فجر با آنکه احادیث در فضیلت سنت فجر بسیار واقع شده و بملاحظه آن میتوان تخصیص کرد از نمازها سنت فجر را و آیات و آثار بسیار در فضیلت نماز شب وارد است و حق جل شانه مدح کرده تهجد گذاران را چنانکه فرموده کانوا قلیلا من اللیل ما یهجعون هستند که اندکی از شب خواب میکردند و فرموده والذین یبیتون لربهم سجدا وقیاما و فرموده تتجافی جنوبهم عن المضاجع و فرموده فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من قرة اعین و غیر آن از احادیث و آثار

حدثنا عبدالله بن محمد قال حدثنا هشام قال اخبرنا معمر ح وحدثنی محمود قال حدثنا عبدالرزاق قال اخبرنا معمر عن الزهری عن سالم عن ابیه قال کان الرجل فی حیوة النبی صلی الله علیه وسلم اذا رای رؤیا قصها علی رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت ابن عمر پدر سالم بود مرد در زمان حیات پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بر وی وقتی که دید خوابی را خواندی آنرا بر پیغمبر خدا فتمنیت ان اری رؤیا فاقصها علی رسول الله صلی الله علیه وسلم پس آرزو داشتم من اینرا که بینم خوابی را پس بخوانم آنرا بر پیغمبر خدا وکنت غلاما شابا و بودم من خورد سال نوجوان وکنت انام فی المسجد علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم و بودم من که خواب میکردم در مسجد در زمان حیات آنحضرت فرایت فی النوم کان ملکین اخذانی فذهبا بی الی النار پس دیدم در خواب گویا دو فرشته گرفته اند مرا پس بردند مرا بسوی دوزخ فاذا هی مطویة کطی البئر پس ناگاه دیدم که دوزخ بنا کرده شده است مانند بنا چاه مطویه بمعنی مبنی است و بعضی گویند چاه را بعد از بنا قلیب میگویند و پیش از بنا مطویه واذا لها قرنان و ناگاه آنرا دو گوشه اند یعنی دو طرف که ایستاده اند مانند دو چوب استاده که چوبی دیگر بر عرض آن هر دو نهند و در روی قلابهای آهنین می باشند که می آویزند بآن دلو را چنانکه قصابان و نیز بر آن دلو را آویزند واذا فیها اناس قد عرفتهم و ناگاه در وی مردمانند که شناخته ام آنها را فجعلت اقول اعوذ بالله من النار پس گشتم که میگویم پناه میجویم بخدا از دوزخ قال فلقینا ملک آخر فقال لی لم ترع گفت ابن عمر پس ملاقات کرد مرا فرشته دیگر پس گفت مترس لم ترع بضم اول و فتح را و سکون عین مهمله بمعنی لا تخف یعنی بعد ازین ترسی نیست فقصصتها علی حفصة فقصتها حفصة علی رسول الله صلی الله علیه وسلم پس بر خواندم من آن خواب را بر حفصه خواهر خود پس خواند حفصه آنرا بر آن حضرت فقال نعم الرجل عبدالله لو کان یصلی من اللیل پس فرمود آن حضرت نیکو مرد است عبدالله اگر نماز گذاردی بشب فکان بعد لا ینام من اللیل الا قلیلا پس بود عبدالله بعد ازین که خواب نمیکرد از شب مگر اندکی بدانکه تعبیر کرد آن حضرت این خواب ابن عمر را بآنکه تنبیه است او را بقیام شب از انرو که بردن آن دو فرشته بر سر دوزخ و نمودن آن وی را از جهت فوت عبادتی است و ابن عمر فرایض خود فوت نمی شد پس نیست آن مگر از جهت فوت او نماز تهجد را و ازینجا بوضوح پیوست که بعد از فرائض نمازی که بآن اهتمام باید نمود نماز تهجد است که از کثرت ثواب آن رهائی از دوزخ خواهد بود و باین توجیه تطبیق یافت ترجمه

باب طول السجود فی قیام اللیل درازی سجده در نماز شب از برای دعا و زاری بدرگاه حق سجده نهایت مرتبه تواضع و تذلل است ازینجاست که واقع شده نزدیک ترین احوال

بجهار انگشت نرسیده بود ولیکن نشنیده است از وی شعبت ابیه قال رایت رسول الله گفت ابوجحیفه دیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم فی قبة حمراء من ادم در خیمه سرخ از چرم ادیم یعنی پوست چرم دباغت کرده شده ورایت بلالا اخذ وضوء رسول الله و دیدم بلال را که گرفته آب وضوء پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم ظاهر است که مراد آب است که میچکید از اعضای شریفه بعد شستن ورایت الناس یبتدرون ذلک الوضوء و دیدم مردم را که می شتافتند و شتابی میکردند بسوی آن آب فمن اصاب منه شیئا تمسح به پس کسیکه میرسید وی یافت از آن آب چیزی تمامی مالید بآن روی خود را ومن لم یصب منه شیئا اخذ من بلل ید صاحبه و کسیکه نمیرسید از آن آب چیزی را میگرفت از تری دست یار خود را ثم رایت بلالا اخذ عنزة له فرکزها پس دیدم بلال را گرفت نیزه خورد را خلانید آن را در زمین و ستره کرد عنزه بفتح مهمله و نون و زاء نیزه خورد دراز تر از عصا وخرج النبی و بر آمد آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم فی حلة حمراء در جفت جامه سرخ ازار و ردا گفته اند مراد دو چادر یمانی است که در میان تارهای سرخ داشت چنانکه اکثر برد یمانی چنین بافته شده از ریسمان سرخ و آن یکرنگ نیست و تواند که سرخی آن از جهت فرجا شد متشمراً بجای که برداشته بود ازار و کشف کرده بود پاره از ساق صلی الی العنزة بالناس رکعتین گذارد بسوی نیزه با مردم نماز ظهر دو رکعت ورایت الناس والدواب یمرون من بین یدی العنزة و دیدم مردم را و چهارپایان را که میگذشتند از پیش نیزه

باب الصلوة فی السطوح والمنبر والخشب نماز بر بامها و بر منبر و چوب مقصود بیان جواز اصل نماز است بر امثال این چیزها برای دفع توهم عدم جواز بتوهم جدا بودن آن از زمین با قطع نظر از خصوص بودن مصلی امام یعنی بر تقدیر ایراد تعلیق حسن و ابن عمر موجه میگردید بخلاف مالکیه و بعضی تابعین در جواز مکان بلند امام را آن مسئله جدا است اگرچه در ضمن این باب معلوم شود قال ابو عبدالله گفت مولف ولم یر الحسن باسا ان یصلی علی الجمد بفتح جیم و سکون میم و فتح آن نیز روا میست و ندیده است حسن بصری باکی این که نماز گذارده شود بر یخ و برف و تواند که بجمد بضم جیم و سکون میم باشد بمعنی جای بلند سخت چنانکه ابن حبان گفته و داوودی ... ترجمه مناسب تر است اگرچه شیخ

حدثنا ابو اليمان قال حدثنا شعيب عن الزهري قال حدثني عروة ان عايشة اخبرته ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصلي احدى عشرة ركعة كانت تلك صلوته يسجد السجدة من ذلك قدر ما يقرء احدكم خمسين اية قبل ان يرفع رأسه ويركع ركعتين قبل صلوة الفجر ثم يضطجع على شقه الايمن حتى ياتيه المنادي للصلوة

کرمیاشد بنده را به پروردگار بجالی است که در سجده است گفت زهری حدیث کرد مرا عروه که عایشه خبر داد او را که پیغمبر خدا بود که نماز میگذارد یازده رکعت در شب بود این نماز آن حضرت بحالی که سجده میکرد و سجده از آن نماز بقدر آنکه میخواند یکی از شما پنجاه آیت پیش از آنکه بردارد سر خود را بروایتی میگفت سبحانک اللهم اغفر لی و بروایتی سبحانک لا اله الا انت و دو رکعت پیش از نماز فجر و در وقت آن پهلو می نهاد بر طرف راست تا آنکه می آمد او را اذان کننده برای نماز فجر

باب ترك القيام للمريض جواز ترک کردن نماز شب مر بیمار را

حدثنا ابو نعيم قال حدثنا سفيان عن الاسود قال سمعت جندبا يقول اشتكى النبي صلى الله عليه وسلم فلم يقم ليلة او ليلتين گفت اسود بن قیس شنیدم جندب را که میگفت بیمار شد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی پس نماز نکرد یک شب یا دو شب

حدثنا محمد بن كثير قال اخبرنا سفيان عن الاسود بن قيس عن جندب بن عبد الله قال احتبس جبرئيل عن النبي صلى الله عليه وسلم فقالت امرأة من قريش ابطأ عليه شيطانه گفت جندب باز ماند جبرئیل از آن حضرت و مدتی وحی نیاورده پس گفت زنی از قبیله قریش در روایتی آمده و واقع شده که آن زن ام جمیل دختر حرب خواهر ابو سفیان زن ابولهب است که در شان او است حمالة الحطب درنگ کرد بروی شیطان او فنزلت والضحى والليل اذا سجى ما ودعك ربك وما قلى پس نازل شد سورة الضحى ضحى بمعنی چاشت است یا تمام روز یعنی سوگند بروز و شب وقتی که پیش می آید به تیرگی که قطع نکرده است و نه بریده است ترا از محبت و اکرام خود و خشم نگرفته است بتو در بعضی روایات آمده که در اوایل ایام که وحی فتوری رفت خدیجه کبری به پیغمبر خدا گفت که ان ربك قد قلاك پس این سوره نازل شد و این روایت در غایت دوری از قبول است خدیجه کبری با آن قوت ایمانی و فراست خدا داد چنانکه در حدیث بدء الوحی دانسته چگونه این حرف بر زبان آرد والله اعلم

باب تحريض النبي صلى الله عليه وسلم على قيام صلوة الليل والنوافل من غير ايجاب در بیان برانگیختن پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بنماز تهجد و سایر نمازهای نفل از غیر واجب گردانیدن و طرق النبي صلى الله عليه وسلم فاطمة وعليا ليلة للصلوة و شبی آمدن آن حضرت فاطمه و علی را رضی الله عنهما از برای برانگیختن برا نماز شب ظاهر آنست که در ابتدای احوال خواهد بود یا برای ملاطفه و اظهار دوستی

حدثنا محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا معمر عن الزهري عن هند بنت الحارث عن ام سلمة ان النبي صلى الله عليه وسلم استيقظ ليلة فقال سبحان الله ماذا انزل الليلة من الفتنة ماذا انزل من الخزاين گفت ام سلمه بیدار شد شبی آن حضرت و گفت پاکست خدا این کلمه را در مقام تعجب و ظهور آثار غریبه بر زبان می آرند چه چیزها نازل کرده شده است امشب از بلا چه چیزها نازل کرده شد از خزانهای رحمت الهی مراد آنست که درین شب کشف کردند بر آن حضرت فتنهائی که در آخر زمان بوقوع می آید و عطاهای رحمت که برای بندگان خود آماده کرده است بعضی گویند که مراد فتنه ایست که در صحابه بعد از قتل امیر المومنین عثمان رضی الله عنه روی داد و آخر منجر شد بامارت بنی امیه و غیر ایشان و تواند که مراد فتنه و ابتلای معاصی باشد که مردم را در اهل و مال پیش آمد و نمازها و روزه ها و صدقات کفارت آنست من يوقظ صواحب الحجرات يا رب كاسية في الدنيا عارية في الاخرة کیست که آگاه کند و بیدار سازد اهالی حجرها را کنایت از ازواج مطهره است تا نماز کنند و التجا بجناب الهی نمایند و درخواست نعمتهای

الجزء الثاني شيخ الاسلام — كتاب الصلوة

گفت ابو حازم پرسیدند سهل ساعدی را از چه چیز است منبر شریف نبوی فقال ما بقي بالناس اعلم به مني گفت سهل باقی نمانده در مردمان تر از من هو من اثل الغابة آن منبر از درخت گز عالی غابه بود ... آن جید ترین چوبهای آنجا است ساخته می شود از او آوندهای خرد و بزرگ و پیالهها و کاسهها ... جز آن اثل بفتح همزه و سکون ثلثه درخت گز و بعضی گویند مشابه آنست بزرگتر از وی و غابه بتخفیف بای مفتوحه بیشهای است ... عمله فلان مولى فلانة لرسول الله صلى الله عليه وسلم ساخته است آن منبر را فلان که غلام فلان زن بود برای آنحضرت و نام آن غلام یا قوم بوده یا میمون و نام آن زن عداثه بعین و دال و مثلثه یا عایشه انصاریه یا دیگری بالجمله فرمود آنحضرت آن زن را اگر غلام نجار تو اگر چوبهای منبری بسازد ... یا ارتفاع بر پله بقدر شبری و درازی یک ذراع وقام عليه رسول الله صلى الله عليه وسلم حين عمل ووضع ... و بنا در شد فاستقبل القبلة پس روکرد آنحضرت بقبله و كبر و تکبیر تحریمه گفت وقام الناس خلفه و استادند مردم پس آنحضرت فقرا و ركع و ركع الناس خلفه پس قرائة کرد و رکوع کرد و رکوع کردند مردم پس وی ثم رفع راسه بستر برداشت سر مبارک خود را از رکوع ثم رجع القهقرى بستر بازگشت ... تا بهشت بقبله ... هر دو قاف ... و سکون ... القهقرى نوع ...

حق کنند و غره نباشد بر آنکه از ازواج پیغمبر خدا اند ای قوم بسا جامه پوش اند در دنیا برهنه باشند در آخرت یعنی بسیار تنعم و متعزز در دنیا که خوار و رسوا باشند در آخرت از افلاس اعمال صالحه باین تقریر که کرده شد مطابقت حدیث بترجمه بظهور پیوست **حدثنا**

ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی علی بن الحسین ان حسین بن علی اخبره ان علی بن ابی طالب

اخبره ان رسول الله صلی الله علیه وسلم طرقه و فاطمة بنت النبی صلی الله علیه وسلم لیلة فقال الا تصلیان

گفت زهری خبر داد مرا امام زین العابدین که امام حسین خبر داده او را که خبر داد امیر المومنین علی امام حسین را که شبی آمد آن حضرت او را

و فاطمه را دختر پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر ایشان پس فرمود آیا نماز نمیکنید شما فقلت یا رسول الله انفسنا بید الله فاذا

شاء ان یبعثنا بعثنا پس گفتم ای رسول خدا انفسهای ما بدست قدرت خداست پس وقتی که میخواهد که برخیزاند ما را

برمیخیزاند فانصرف حین قلت ذلک ولم یرجع الی شیئا پس برگشت آنحضرت هنگامی که گفتم آنرا و رجوع نکرد بگفتار

بسوی ثم سمعته وهو مول یضرب فخذه وهو یقول وکان الانسان اکثر شیء جدلا پستر شنیدم آنحضرت

را در حالی که پشت داده بود و میزد بدست ران خود را بحالی که میخواند این آیت را هست مردم اکثر چیزی از روی جدل بحق تووی [illegible]

این فعل و قول از آن حضرت از روی تعجب و شتابی جواب علی و عدم قبول او بوده بعضی گویند که خواندن این آیت برای تسلیم عذر

او بود و بعضی طبع آدمی مجبول برین است و عتابی از زین راه بر علی نخواهد بود **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن

ابن شهاب عن عروة عن عائشة قالت ان کان النبی صلی الله علیه وسلم لیدع العمل وهو یحب ان یعمل به

گفت عائشه تحقیق شان اینست که بود پیغمبر خدا که تحقیق ترک میکرد عملی را از غیر فرایض و حال آنکه دوست میداشت که عمل کند بآن

خشیة ان یعمل به الناس فیفرض علیهم ترک میکرد از ترس آنکه عمل کنند بآن مردم پس فرض کرده شود بر ایشان تحقیق

رفته بود عادت خداوندی وما سبح رسول الله صلی الله علیه وسلم سبحة الضحی قط وانی لاسبحها نخوانده است آنحضرت

نماز چاشت را هرگز و تحقیق من میگذارم نماز چاشت را از آنکه الآن که وحی منقطع شده ترس فرضیت نمانده است **حدثنا**

عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ابن شهاب عن عروة بن الزبیر عن عائشة ام المومنین ان رسول الله

صلی الله علیه وسلم صلی ذات لیلة فی المسجد مرویست از عائشه که تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی نمازی گذارد یکشبی

از شبهای رمضان در مسجد فصلی بصلوته ناس پس نماز گذاردند مردم در حالی که مقتدی بودند مردم بنماز او ثم صلی من القابلة

فکثر الناس پستر نماز گذارد در شب آینده یعنی شب دیگر پس بسیار شدند مردم و هجوم کردند ثم اجتمعوا من اللیلة

الثالثة او الرابعة پستر جمع شدند همه مردم از شب سوم یا چهارم در روایت مالک شک واقع شده و یونس از ابن شهاب

چنانکه مسلم آورده شک نکرده و گفته بآمد پیغمبر خدا شب دوم پس نماز گذاردند با وی و صباح آن نقل کردند و بسیار آمدند شب سوم

و آنحضرت برآمده نماز کرد با آنها چون شب چهارم شد همه مردم در مسجد گنجیدند فلم یخرج الیهم رسول الله صلی الله علیه وسلم

پس نیامد بسوی ایشان پیغمبر خدا آنشب فلما اصبح قال قد رأیت الذی صنعتم پس هرگاه صبح شد فرمود تحقیق دیدم چیزی را که کردید شما از

اجتماع و حرص بر نماز تراویح فلم یمنعنی من الخروج الیکم الا انی خشیت ان یفرض علیکم پس باز نداشت

مرا از برآمدن مگر آنکه ترسیدم اینکه فرض کرده شود بر شما این نماز وذلک فی رمضان و بود این مذکور در ماه رمضان تحقیق این

مطلب در سبق گذشته حاصل آنست که نماز تراویح از جمله سنتهاست و آنحضرت سه شب گذارده و ترک آن بجماعت این عذر است

و وجود این معنی در غیر زمان وحی متصور نبود پس بسعی عمر بن خطاب رضی الله عنه این سنت اقامت و رواج یافت **باب** قیام النبی

از ذکر تمام این حدیث تکرار نکه تحقیق پیغمبر خدا بلند تر ایستاده بود از مردم پس باک نیست که باشد امام بلند تر از مقتدیان

بموجب این حدیث و همین است مذهب حنفیه و شافعیه و احمد [illegible] ولیکن با کراهت بر خلاف قول مالک و اوزاعی

که منع کنند پوشیده نماند که در جواز بلند ایستادن امام بقصد تعلیم هیچکس را خلاف نیست و اینجا چون این تصد بود

چنانکه در روایة دیگر آمده که فرمود نکردم این را مگر برای آنکه اقتدا کنید مراد به تمامی اعمال و بدانید نماز مرا پس تا گمان کراهت

و حرمت حجت نباشد قال قال علی فقلت ان سفیان

بن عیینة کان یسئل عن هذا کثیرا فلم تسمعه منه پس گفتم احمد را که تحقیق سفیان بود که پرسیده میشد

از تمام این حدیث بسیاری پس نشنیده آن را از وی قال لا

گفت احمد نشنیده ام تمام این حدیث را از وی اگرچه بعض را شنیده است که در سند مذکور تا قول سهل من اثل الغابة

آورده و قصه نماز روایة نکرده و از حدیث ظاهر شد جواز

نماز بر منبر و بر چوب و مکروه داشته تاثی را حسن و ابن بن [illegible] و ابن مسعود و ابن عمر نحو آن روایة کنند و از مسروق و ابن

سیرین آمده که بر سیداشتند خشتی را در سواری کشتی پس سجده میکردند بران عسقلانی گفته معتمد قول بجواز است

تا بدانکه نزول و صعود منبر فعل کثیر نبود که مفسد صلوة باشد زیراکه منبر سه پایه داشت تقاضا میکند نزول و عروج

بیک خطوه میسر بود خصوصا اگر ایستادن آنحضرت بر پایه بالا بود تکرار خطوات که متفرق باشد فعل کثیر نیست

حاسد اعلم **حدثنا** محمد بن عبد الرحیم بغدادی

معروف بصاعقة قال حدثنا یزید بن هارون

واسطی قال حدثنا حمید بتصغیر الطویل عن انس

ابن مالک ان رسول الله تحقیق پیغمبر خدا صلی الله علیه

وآله وسلم سقط عن فرسه افتاد از اسپی فجحشت

تقدیم جیم بر حا ساقه او کتفه پس خراشیده شد پوست

ساق یا شانه وی شک راوی است و امثال طبعی بحکم بشریت

واقع میشد از آن حضرت مگر بطریق معجزه وآلی من نسائه

شهرا و سوگند خورد از در آمدن بر زنان خود یکماه و این ایلاء

مصطلح فقهی است فجلس فی مشربة له بضم را و فتح

آن پس نشست آنحضرت در بالاخانه که مر او را بود درجتها

من جذوع النخل زینه آن از تنه های خرما بود فاتاه

اصحابه یعودونه پس آمدند آنحضرت را اصحاب بجا آوری

عیادت میکردند آنحضرت فصلی بهم جالسا وهم قیام

[illegible] نشسته و ایشان ایستاده [illegible] جواز نماز [illegible]

[illegible] فلما سلم قال انما جعل الامام لیؤتم به

پس هرگاه سلام داد فرمود [illegible] گردانیده نشده است

امام مگر برای آنکه اقتدا و اتباع کرده شود پس چون فاذا کبر

[illegible] فاذا سجد فاسجدوا

[illegible] گویید و چون رکوع کند رکوع

[illegible] سجده کنید [illegible] وان صلی قائما فصلوا

[illegible] ایستاده [illegible] نماز ایستاده کنید [illegible] مولف

بطریق متعدده [illegible] زیاده آمده [illegible] گذشته

[illegible] شما [illegible] ابواب امامت بیاید و نیز

[illegible] حمیدی شیخ [illegible] حکم اتباع در جلوس

صلى الله عليه وسلم حتى ترم قدماه ايستاد آن حضرت در نماز شب تا آنكه آماسيد هر دو پاى او وقالت عايشة قام حتى تفطر قدماه گفت عايشه ايستاد آن حضرت تا آنكه شگافته شد پايهاى او الفطور الشقوق انفطرت انشقت و لغت ميگويد فطور بمعنى شگافت است وانفطرت بمعنى انشقت است و نيز مولف رحمه الله تفسير كرده است لفظ مفرد را كه فطور است بلفظ جمع كه شقوق است جمع شق فتدبر **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا مسعر عن زياد قال سمعت المغيرة يقول ان كان النبي صلى الله عليه وسلم ليقوم او ليصلي حتى ترم قدماه او ساقاه ميگفت مغيره بتحقيق شان اينست كه پيغمبر خدا هر آينه مى ايستاد يا نماز ميكرد شك راويست تا آنكه آماسيد هر دو پاى او يا هر دو ساق او شك راويست فيقال له پس گفته ميشد مر آنحضرت را كه چرا اينهمه تعب ميكشى حق جل وعلا بخشيده است ترا و بنهايت مرتبه قرب رسانيده فيقول افلا اكون عبدا شكورا پس در جواب ميفرمود آيا نباشم من بنده شكر گذار يعنى سبب طاعت و عبادت من همين است كه خداوند مرا بخشيده است و نكوئى دنيا و آخرت بمن ارزانى داشته **باب** من نام عند السحر كسى كه خواب كرده آخر شب **حدثنا** على بن عبد الله قال حدثنا سفيان قال حدثنا عمرو بن دينار ان عمرو بن اوس اخبره ان عبد الله بن عمرو بن العاص اخبره ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال له احب الصلوة الى الله صلوة داؤد واحب الصيام الى الله صيام داؤد بتحقيق پيغمبر خدا فرمود مر عمرو بن عاص را كه دوست ترين نمازها بسوى خدا نماز داؤد است عليه السلام و دوست ترين روزه ها بسوى خدا روزه داؤد است وكان ينام نصف الليل ويقوم ثلثه وينام سدسه بود داؤد كه خواب ميكرد نيم شب و قيام مى نمود بنماز ثلث شب و خواب ميكرد بقيه شب كه سدس است و اين قيام احب از آن داست كه مصلى را كاهلى نمى آيد و بدرق و جنبش قيام مى نمايد ويصوم يوما ويفطر يوما و روزه ميگرفت يك روز و افطار ميكرد يكروز **حدثنا** عبدان قال اخبرنى ابى عن شعبة عن اشعث قال سمعت ابى قال سمعت مسروقا قال سالت عايشة اى العمل كان احب الى رسول الله صلى الله عليه وسلم قالت الدائم گفت مسروق پرسيدم عايشه را كدام عمل بود محبوب تر نزد پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى گفت عملى كه هميشه كنند و مراد از دوام عمل آنست كه هر روز بوقت آن بى فتور ادا نمايند قلت متى كان يقوم گفتم كدام وقت شب بود كه قيام مى نمود براى نماز قالت يقوم اذا سمع الصارخ گفت قيام مى نمود وقتى كه مى شنيد آواز خروس را صارخ بمعنى آواز بلند است و مراد آواز خروس است از ابن ناصر منقول است كه اول آوازى كه خروس ميكند نيمه شب ميباشد و ابن بطال گويد نيمه سيوم بهره شب اول معنى موافق حديث سابق و ديگر روايات است دوم موافق حال اين زمان است **حدثنا** محمد بن سلام قال اخبرنا ابو الاحوص عن الاشعث قال اذا سمع الصارخ قام وقتى كه مى شنيد آنحضرت آواز خروس مى ايستاد و نماز ميكرد **حدثنا** موسى بن اسمعيل قال حدثنا ابراهيم بن سعد قال ذكر ابى عن ابى سلمة عن عايشة قالت ما الفاه السحر عندى الا نائما تعنى النبي صلى الله عليه وسلم گفت عايشه نيافت وقت سحر آنحضرت را نزد من مگر خفته يعنى آنكه آخر شب بعد از فراغ نماز از تهجد استراحت بخواب ميفرمود **باب** من تسحر ثم قام الى الصلوة فلم ينم حتى يصلى الصبح بيان حال كسى كه طعام سحرى خورد پس تر بايستد بنماز مراد نماز فجر است پس خواب نكند تا آنكه ميكند نماز صبح را مناسبت باب با كتاب تهجد و ايراد آن در ضمن ابواب اين كتاب گويا آنست كه تسحر از نماز تهجد بود **حدثنا** يعقوب بن ابراهيم قال حدثنا روح قال حدثنا سعيد عن قتادة عن انس بن مالك ان نبي الله صلى الله عليه وسلم وزيد بن ثابت تسحرا انس روايت كرده كه پيغمبر خدا و زيد بن ثابت سحرى خوردند فلما فرغا من سحورهما قام نبي الله صلى الله عليه وسلم الى الصلوة فصلى قلنا ...

اسماء الرجال

كان رسول الله گفت ام المومنين ميمونه بتحقيق پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم يصلى وانا حذاءه نماز ميگذارد بجا آورد من پهلوى او بودم و من حايض بودم وربما اصابنى ثوبه اذا سجد و بسا كه ميرسيد مرا جامه آنحضرت وقتيكه سجده ميكرد قالت وكان يصلى على الخمرة گفت بود آنحضرت كه نماز ميكرد بر بورياى خرما خمره سجاده خورد كه از برگ خرما ساخته آن باشد بقدر درازى رو يا زياده باشد آن را حصير نامند قاله ابن بطال و تفصيل در آخر كتاب الحيض گذشت **باب** الصلوة على الحصير ذكر نماز بر بورياى كلان وصلى جابر وابو سعيد فى السفينة قائما نماز گذارد جابر بن عبد الله و ابو سعيد خدرى در سفينه ايستاده و گفته اند ايراد اين تعليق درين باب بجامع اشتراك است در نماز بر غير زمين براى دفع توهم اشتراط مباشرت خاك كه ناشى از حديث معاذ و عفر وجهك فى التراب است آن را يكى ... خاك ... گفت كه چون سفينه ... تمامى نباشد غالبا نماز بران ... بوريا ... وقت ... نخواهد بود ... نماز بجماعت بوده لابد بورياى كلان بايد وقال الحسن وگفت حسن بصرى ... پرسيد از نماز در كشتى كه نشسته گذارد يا ايستاده ... علی اصحابك ... ايستاده ... بقيام ... كشتى ... ميگردى با آن كشتى هر سو كه گردد ... قبله ولا تشق على ... واگر دشوار شود ... نشسته ... مرفوع است وامام ابو حنيفه تجويز كرده نماز را نشسته در كشتى ... غالب ان

اسماء الرجال

فارغ شدند از خوردن طعام استاد پیغمبر خدا بسوی نماز فجر پس بگذارد نماز فقلنا لانس بن مالك كم كان بين فراغهما من سحورهما ودخولهما في الصلوة پس گفتیم مر انس را چند ساعت بود میان فراغ ایشان از سحور و میان درآمدن ایشان در نماز قال كقدر ما يقرأ الرجل خمسين آية گفت انس بود بقدر زمانی که میخواند مردی پنجاه آیت قرآنی را تو تشبیهی گوید و واجب است همه کس را عمل کردن باین وقت از دشواری ضبط انوقت نازل آن حضرت با وجود عصمت وکمال دریافت بر اخبار الهی واثق بود از روی وثوق بر این وقت میکرد

باب طول القيام في صلوة الليل در بیان استحباب درازی قیام در نماز شب **حدثنا** سليمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن الاعمش عن ابي وائل عن عبد الله قال صليت مع النبي صلى الله عليه وسلم ليلة فلم يزل قائما حتى هممت بامر سوء گفت عبد الله بن مسعود نماز کردم با پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی یک شبی پس ایستاده بود ایستاده تا آنکه قصد کردم من بکاری بد قلنا ما هممت قال هممت ان اقعد واذر النبي صلى الله عليه وسلم گفتیم ما با ابن مسعود چه قصد کرده بودی گفت قصد کردم که بنشینم و بگذارم پیغمبر خدا را **حدثنا** حفص بن عمر قال حدثنا خالد بن عبد الله عن حصين عن ابي وائل عن حذيفة ان النبي صلى الله عليه وسلم كان اذا قام للتهجد من الليل يشوص فاه بالسواك بود آن حضرت وقتی که استادی برای نماز تهجد و قصد آن کردی مالیدی دهن خود را بمسواک ایراد این حدیث درین باب و مناسبت آن بترجمه اشکالی دارد خطابی گفته که غلط ناسخ است و دیگر ناظران تکلفها کرده اند از آن جمله آنکه لفظ تهجد مشعر به بیدار شدن است و شک نیست که در مسواک کردن بروی در وقع [illegible] است واین مستعد درازی نماز است با وجود این تکلف در فتح الباری گفته که این توجیه اقرب توجیهات است پوشیده نماند اگر مراد ازین مسواک بعد از قیام نماز و در اثنای آن باشد پر دور نخواهد بود چنانکه این معنی در احادیث واقع شده شافعیه سنت گرفته اند و چون عادت دائمی آن حضرت آن بود که بعد از تکلم بسیار مسواک کردی و این حال مستلزم کثرت قرائت است و کثرت مستلزم طول قیام است بی تکلف حدیث مطابق ترجمه می شود و بعضی و بالله التوفيق

باب كيف كان صلوة الليل وكم كان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي بالليل در بیان آنکه چگونه بود نماز شب دو دو رکعت بود یا چار چار و بوتر بود یا بغیر وتر و چند رکعت پیغمبر خدا میگذارد نماز بشب **حدثنا** ابو اليمان قال اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني سالم بن عبد الله ان عبد الله بن عمر قال ان رجلا قال يا رسول الله صلى الله عليه وسلم كيف صلوة الليل قال مثنى مثنى گفت عبد الله بن عمر که مردی گفت ای رسول خدا چگونه است نماز شب فرمود دو دو رکعت است فاذا خفت الصبح فاوتر بواحدة پس وقتی که بترسی طلوع صبح را پس طاق کن آنرا بیک رکعت یعنی بدو رکعت آخر یک رکعت دیگر ضم کن که ادای نماز وتر شود و گرنه یک رکعت تنها را نماز نمیگویند و معلوم شد که مغرب وتر نهار است بقیاس آن وتر شب هم سه رکعت باشد **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى عن شعبة قال حدثني ابو جمرة عن ابن عباس قال كانت صلوة النبي صلى الله عليه وسلم ثلث عشرة ركعة يعني بالليل گفت ابن عباس بود نماز پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی سیزده رکعت میخواهد نماز بشب سیزده رکعت بود **حدثنا** اسحق قال اخبرنا عبيد الله بن موسى قال اخبرنا اسرائيل عن ابي حصين عن يحيى بن وثاب عن مسروق قال سألت عائشة عن صلوة رسول الله صلى الله عليه وسلم بالليل گفت مسروق پرسیدم عایشه را از نماز آن حضرت که بشب میگذارد فقالت سبع وتسع واحدى عشرة سوى ركعتي الفجر پس گفت بود هفت رکعت و نه رکعت و یازده رکعت یعنی در اوقات مختلفه از آن حضرت واقع شده است گاه هفت رکعت و گاه نه و گاه یازده ورای دو رکعت سنت فجر **حدثنا** عبيد الله بن موسى قال اخبرنا حنظلة عن القاسم بن محمد عن عائشة

الا ان طعام ثم قال قوموا فلاصلي لكم بسلام و فرح یا چنانکه در اکثر روایات است بستر فرمود برخیزید تا نماز کنیم برای شما و برکت آن بشما عاید شود قال انس فقمت الى حصير لنا قد اسود من طول ما لبس گفت انس پس ایستادم بسوی بوریائی که ما را بود سیاه شده از درازی استعمال فنضحته بماء پس شستم آنرا به آب تا ملایم و پاکیزه شود فقام رسول الله پس بنماز ایستاد پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم وصففت انا واليتيم وراءه پس صف بستیم من و غلام صغیر آن حضرت ضمیره نام عقب آنحضرت والعجوز من ورائنا و آن پیرزال ملیکه از پس ما فصلى لنا رسول الله پس نماز گذارد برای ما پیغمبر خدا صلی الله علیه واله وسلم ركعتين دو رکعت نفل ثم انصرف پستر گشت از نماز و مراجعت فرمود

باب الصلوة على الخمرة ذکر نماز بر سجاده خرد شیخ این حدیث را قبل گذشته که مبدأ آوردن آن ترجمه بیت کیفیت که شیخ وی ابو الولید حدیث کرده او را با این حدیث [illegible] جامع بیان سخن است که در مقدمه ذکر [illegible] **حدثنا** ابو الوليد طيالسي قال اخبرنا شعبة قال حدثنا سليمان الشيباني عن عبد الله بن شداد عن ميمونة قالت كان رسول الله صلى الله عليه واله وسلم يصلي على الخمرة گفت میمونه بود پیغمبر خدا که نماز میکرد بر سجاده خرد دلالت نیست در جواز نماز بر آن مر هیچکس را مگر آنچه مروی است از عمر بن عبد العزیز که می آورده میشد خاک پس نهاده میشد بر خمره و بر سجده گاه وی پس سجده میکرد بر آن شاید از راه مبالغه در خشوع باشد و از عروه و غیر وی روایت است که مکروه میداشت نماز را به چیزی بر زمین باشد و این محمول بر تنزیه خواهد بود و گرنه حجت نیست مر هیچکس را در خلاف آنچه کرده باشد آن را پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم و کرده است آن را جابر و ابو الدرداء و زید بن ثابت و ابن عمر رضی الله عنهم از اینجاست که سعید بن مسیب گفته نماز بر خمره سنت است نقله العینی

باب الصلوة على الفراش نماز بر بساط از قسم [illegible]

اسماء الرجال

قالت كان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي من الليل ثلث عشرة ركعة منها الوتر وركعتا الفجر گفت عايشه بود پیغمبر خدا رحمت كناد خدا بروی كه نماز میگذارد از شب سیزده ركعت كه از آن جمله وتر بود و دو ركعت سنت نماز فجر

باب قيام النبي صلى الله عليه وسلم بالليل ونومه وما نسخ من قيام الليل در بیان قیام پیغمبر خدا برای نماز وقت شب وخواب آنحضرت وبیان چیزی كه منسوخ شده است از قیام شب وقوله عز وجل وبیان فرموده خدای توانا وبزرگ يا ايها المزمل ای پیچیده در جامهای خود از ابن عباس مرویست ای محمد پیچیده ای تو قرآن را یعنی گرفتی آنرا اصل مزمل متزمل است تا را بزای بدل كرده ادغام كرده اند قم الليل الا قليلا نصفه برخیز شب را مگر اندكی از آن كه نیم شب است یعنی قیام كن نیم شب او انقص منه قليلا یا كم كن از نصف اندكی او زد عليه یا زیاده كن بر نیم شب حاصل آنكه اختیار داری میان این كه نصف شب یا كم وزیاده از نصف قیام كنی ورتل القرآن ترتيلا وبخوان قرآن را به اظهار حروف وتحقیق حركات بی افراط وتفریط یا آنكه تدبر وتفكر كن لطائف خطابات را ومطالبه كن نفس خود را بقیام باحكام آن ودل خود را بفهم معانی وسر خود را باقبال بر آن انا سنلقي عليك قولا ثقيلا تحقیق القا میكنیم بر تو قولی گران كه قرآنست وگرانی آن عمل بر آنست یا آنكه گرانست ثواب آن در میزان ان ناشئة الليل هي اشد وطأ تحقیق قیام شب سخت قیامی است واقوم قيلا ودرست تر قولی است وراست تر برای اجابت دعا ان لك في النهار سبحا طويلا تحقیق ترا در روز تصرفی است دراز در مهمات ومشاغل خود ودیگران وفراغی است كه قضای حوائج میكنی پس فارغ شو از همه در وقت شب ومنقطع باش بكمال انقطاع مناسب آن بود كه مولف تتمه آیت را كه اینست واذكر اسم ربك وتبتل اليه تبتيلا نیز ذكر میكرد وقوله تعالى وبیان قول خداوند سبحانه علم ان لن تحصوه ودانست خدا كه طاقت ندارید قیام شب را فتاب عليكم پس رخصت كرد در ترك آن فاقرءوا ما تيسر من القرآن پس بگذارید قدری كه آسان باشد از قیام شب گفته اند كه این آیت ناسخ اول است كه در وی فرض كرده بود قیام نصف یا اندكی كمتر یا زیاده بر آن ودرین آیت حكم شد كه هر قدری كه توانید قیام كنید واین همه منسوخ شده بفرضیت نمازهای پنجگانه علم ان سيكون منكم مرضى دانست خداوند سبحانه كه تحقیق شان اینست كه خواهد بود از شما بیماران كه طاقت قیام نداشته باشند وآخرون يضربون في الارض يبتغون من فضل الله ودیگران سفر میكنند در زمین بجائی كه طلب میكنند رزق را از فضل خدا وآخرون يقاتلون في سبيل الله ودیگران قتال وجهاد میكنند بكفار در راه خدا فاقرءوا ما تيسر منه پس بگذارید چیزی كه آسان باشد از قیام ویا بخوانید چیزی كه آسان باشد از قرآن در نماز مغرب وعشا واكتفا كنید بهمین واقيموا الصلوة وآتوا الزكوة وبرپا دارید نماز فرض را وبدهید زكوة را كه واجب ولازم است بر شما مراد از زكوة صدقه فطر است از آنكه زكوة در وقت نزول این سوره در مكه فرض نشده بود ویا رب مگر گویند كه این آیت مدنی است در مدینه نازل شده است واقرضوا الله قرضا حسنا ودوام دهید خدا را ادای نیكو یعنی عمل كنید به نیت صالحه واخلاص كه جزای آن بر آن مترتب باشد بطریق تاكید مانند ادای فرض یا صدقه دهید به بندهای خدا به نیت ثواب بی منت وایذا وما تقدموا لانفسكم من خير تجدوه عند الله هو خيرا واعظم اجرا وچیزی كه پیش میفرستید برای خود از نیكوئی می یابید جزای آنرا نزد خدا كه آن نیكوئی آخرویست وبزرگتر اجر است واستغفروا الله ان الله غفور رحيم وطلب آمرزش كنید خدا را برای گناهان تحقیق خدا آمرزش كننده است كسی كه توبه كند وانابت نماید ورحمت كننده است استغفار كنندگان را قال ابن عباس نشاء قام بالحبشية مولف میگوید رحمه الله گفت ابن عباس نشا بمعنی قایم است بزبان حبشی چون در قرآن غیر عربی نیست این لفظ از قبیل توافق

سجده میكرد نخله كردی مرا پس میكشیدم پاهای خود را واذا قام بسطتهما وچون میخاستم میكشادم آن هردو پا را قالت والبيوت يومئذ ليست فيها مصابيح گفت عایشه وخانها یعنی كه چنین بود نبودند در آن چراغها از تنگی معاش اعتذار كرد عایشه بتاریكی از خواب خود باین وضع از ینجا عدم نقض وضو بمس امرأة ظاهر گردد چنانكه حنفیه گویند چه ظاهر عدم حائل است میان انگشت وپا ودر روایة آینده تصریح است بآنكه نماز بر فراش اهل بود پس مناسبت بترجمه پیدا باشد حدثنا يحيى بن بكير قال حدثنا الليث عن عقيل بضم مهمله عن خالد بن عقيل بفتح مهمله عن ابن شهاب قال اخبرني عروة ان عايشة اخبرته ان رسول الله عایشه خبر داد عروه را كه تحقیق پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم كان يصلي وهي بينه وبين القبلة على فراش اهله بود كه نماز میكرد بر فراش اهل خود بجائی كه عایشه میانه وی میان قبله بود مثل اعتراض الجنازة مانند حائل بودن جنازه میان نمازخوان جنازه ومیان قبله اعتراض به پهنا بودن وحائل شدن پیش چیزی حدثنا عبد الله بن يوسف قال حدثنا الليث عن يزيد بن ابي حبيب عن عراك بكسر مهمله وخفت راء بن مالك غفاری صایم الدهر بود مرد در زمان یزید بن عبد الملك عن عروة ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم كان يصلي وعايشة معترضة بينه وبين القبلة على الفراش الذي ينامان عليه روایة میكند عروه بطریق ارسال كه آنحضرت نماز میكرد وعایشه بر پهنا حائل بودی میان وی ومیان قبله بر بستری كه خواب میكردند هر دو بر آن

باب السجود على الثوب في شدة الحر سجده كردن بر جامه پوشش در سختی گرمی شدت وقال الحسن كان القوم يسجدون على العمامة والقلنسوة ويداه في كمه گفت حسن بصری بودند گروه صحابه كه سجده میكردند بر دستار وكلاه بحالی كه دو دست مصلی در آستین میبود یعنی چنانچه سجده بحائل دستار وكلاه می كردند دستها بحائل آستین بر زمین می نهادند ومرویست از ابو هریره وابن عباس وابن عمر وعبد الله بن ابی اوفی وانس كه ایشان دیدند آنحضرت را كه سجده میكرد بر پیچ دستار خود تخریج كرده اند احادیث هر یك احفاظ در كتب خود بطریق مختلفه سر واحد اگرچه بآن مرتبه نرسد اما بتوافق وتعاضد قوت گیرد وعمل میكردند بدان جمعی از تابعین وباین قایل است امام ابو حنیفه واز علی بن ابی طالب وعباده بن صامت وابو عبیده وجمعی دیگر از تابعین آمده كه مكروه میداشتند سجده را بر دستار ولیكن ظاهر این قول حسن ابا دارد مگر این روایت را اخذ كرده آنرا مالك وشافعیه منع كنند حدثنا ابو الوليد هشام بن عبد الملك طيالسي قال حدثنا بشر بكسر موحده بن المفضل بضم میم وفتح ضاد معجمه مشدده رقاشی نیز را قال حدثنا غالب بن خطاف القطان عن بكر بن عبد الله مزني عن انس بن مالك قال كنا نصلي مع النبي گفت انس بودیم با صحابه كه نماز میكردیم با پیغمبر صلى الله عليه وآله وسلم فيضع احدنا طرف الثوب

دو بغت است در موضع وِطَاءً قَالَ مواطاة للقرآن اشد موافقة لسمعه وبصره وقلبه لفظ وطاء القرآن ومواطاة للقرآن بمعنى سخت موافقت است سامعه را و با صره را و دل را ليواطئوا ليوافقوا ا ليواطئوا كه در قول او سبحانه ليواطئوا عدة ما حرم الله است يعني ليوافقوا است **حدثنا** عبد العزيز بن عبد الله قال حدثنا محمد بن جعفر عن حميد انه سمع انس بن مالك يقول كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يفطر من الشهر حتى يظن ان لا يصوم منه ميگفت انس بود پيغمبر خدا كه افطار ميكرد در ماهي تا آنكه گمان برده مي شد كه روزه نخواهد گرفت ازين ماه ويصوم حتى يظن انه لا يفطر منه شيئا و روزه ميگرفت در ماهي تا آنكه گمان برده مي شد كه آنحضرت افطار نميكند از ان ماه چيزي را يعني در بعضي ماهها اكثر روزه دار مي بود و در بعضي اكثر افطار ميكرد وكان لا تشاء ان تراه مصليا من الليل الا رايته بود آنحضرت كه نميخواستي اينكه به بيني آنحضرت را نماز گذار از شب مگر آنكه ميديدي آن حضرت را نماز گذار ولا نائما الا رايته و نمي خواستي كه به بيني در خواب مگر آنكه ميديدي در خواب يعني بعضي شبها تمام شب نماز ميكرد و بعضي شبها خواب ميكرد و اين دليلي است بر آنكه قيام شب واجب نبود بر آن حضرت يا آنكه در شب ساعتي خواب ميكرد و ساعتي ديگر قيام مي نمود يا آنكه وقتي معين براي قيام و خواب نداشت پس بسبب اتفاق كسي كه همانوقت نماز بيدار مي شد در نماز مي ميديد و اگر در وقت خواب بيدار شيد در خواب ميديد تابعه سليمان وابو خالد الاحمر عن حميد متابعت كرده است محمد بن جعفر را سليمان وابو خالد از حميد **باب** عقد الشيطان على قافية الراس اذا لم يصل بالليل در بيان گرههاي شيطان بر قفاي سر وقتي كه كسي نماز نكند در شب عقد بضم عين مهمله و فتح قاف جمع عقده است قافيه يعني پايان گردن يا پايان سر و ميان سر نيز آمده

حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابي الزناد عن الاعرج عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يعقد الشيطان على قافية راس احدكم اذا هو نام ثلث عقد روايت است از ابو هريره كه رسول خدا رحمت كناد خدا بروي فرمود گره مي زند شيطان ابليس يا اعوان او بر قافيه سر يكي از شما وقتي كه خواب كرد سه گره يضرب على كل عقدة عليك ليل طويل فارقد مي زند بر هر گره بدست خود در حالي كه قايل است شب بر تو دراز است پس خواب كن اختلاف است در آنكه اين عقد بحقيقت است يا مجاز بر تقدير اول مراد از عقد عقد ساحر انست كه بر رشته گرهها زنند و افسون بر آن خوانند پس مراد نزد قافيه محراب بود نه بر قافيه چنانكه در روايت ابن ماجه واقع شده كه بر قافيه سر يكي از شما ريسماني ميباشد كه در وي سه گره است و مانند انيست در روايت امام احمد و بر تقدير ثاني تشبيه فعل شيطانست بفعل ساحر چنانكه سحر ساحر تاثير ميكند فعل شيطان نيز تاثير مذكور دارد فان استيقظ فذكر الله انحلت عقدة پس اگر بيدار شد و ذكر كرد خدا را كشاده شد گرهي فان توضأ انحلت عقدة پس اگر وضو كرد كشاده شد گرهي ديگر فان صلى انحلت عقده پس اگر نماز كرد كشاده شد همه گرهها فاصبح نشيطا طيب النفس پس صبح ميكند در حالي كه نشاط كننده و پاك نفس است والا اصبح خبيث النفس كسلان و اگر نه صبح كند ناپاك نفس كاهل **حدثنا** مؤمل بن هشام قال حدثنا اسمعيل بن علية قال حدثنا عوف قال حدثنا ابو رجاء قال حدثنا سمرة بن جندب عن النبي صلى الله عليه وسلم في الرؤيا قال اما الذي يثلغ راسه بالحجر فانه ياخذ القرآن فيرفضه وينام عن الصلوة المكتوبة گفت ابو رجا سمره بن جندب روايت كرد از پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم در تعبير خواب اما كسي كه شكسته ميشود سر او بسنگ تعبير آن انست كه ياد ميكرد قرآن را پس ترك ميكند حفظ او و عمل را بالقرآن و خواب ميكند از روي فراموشي از نماز فرض ظاهرا نماز صبح و عشا است و نمازهاي ديگر نيز ميتوان بود و اين خواب غفلت از استيلا و افسون شيطان است **باب** اذا نام ولم يصل بال الشيطان في اذنه وقتي كه خواب كرد كسي و نماز نگذارد بول ميكند شيطان در گوش او **حدثنا** مسدد قال حدثنا ابو الاحوص قال اخبرنا منصور عن ابي وائل

و تعظيم است در سر و در سجود تا اگر چيزي باشد كه باز دارد از رسيدن بحجم زمين و متمكن نشود جبهه بر آن جايز نباشد نزد جمهور نيز در صحابه انقدر جامه بانداشتند كه از پوشش فاضل بودي با فراغ كه بحركت معل حركت نكردي خصوصا اشتمال انس و سجود بر عمامه و قلنسوه نيز شايد مدعا است والله اعلم

باب الصلوة في النعال نماز با قرار از كفش و نعلين

حدثنا آدم بن ابي اياس قال حدثنا شعبة قال حدثنا ابو مسلمة بفتح ميم و لام و سكون مهمله بين سعيد بن يزيد الازدي قال سألت انس بن مالك اكان النبي صلى الله عليه وآله وسلم يصلي في نعليه گفت سعيد پرسيدم انس را آيا بود آنحضرت كه نماز ميگذارد در نعلين خود قال نعم گفت آري ميگذارد در نعلين يعني مگر نجس نبودي و گفته اند كه نماز در نعال از باب رخصت است نه از مستحبات زيرا كه داخل نيست در معني مطلوب از نماز وليكن بروايت ابي داود و حاكم از شداد بن اوس مرفوعا كه آنحضرت فرمود مخالفت كنيد يهود را كه اينها نماز ميكنند در نعلهانه در موزها خود اقتضا دارد استحباب آن را لا جرم قصد مخالفت و همچنين بودن آن از لباس زينت كه با هم باخذ آن آيه و حكايت كرده امام غزالي در احيا از بعضي علما كه نماز در نعال افضل است و معلوم از بعضي احاديث شيوع نعل است در نماز ميان صحابه چنانچه نيز ابو داود روايت كرده در اثنا ره كه آنحضرت نماز ميكرد ناگاه بر كشيد نعلين خود را پس صحابه اين را ديده نيز بر كشيدند نعال خود را و چون تمام كرد آنحضرت نماز را فرمود چه باعث شد شما را بر انداختن نعال گفتند ديديم ترا كه انداختي نعلين خود را پس ما نيز انداختيم فرمود جبرئيل خبر داد مرا كه در اين نعلين پليدي است چون بيايد يكي از شما مسجد را پس بايد كه نظر كند اگر در نعلين پليدي را بد مسح كند آنرا و نماز گذارد در آن

باب الصلوة في الخفاف نماز در موزها خفاف بكسر جمع خف **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة عن الاعمش قال سمعت ابراهيم يحدث عن همام بن الحارث قال گفت اعمش شنيدم ابراهيم نخعي را كه حديث ميكرد از همام كه گفت رايت جرير بن عبد الله بال ثم توضأ ومسح على خفيه ديدم جرير را كه بول كرد پس وضو ساخت و مسح كرد بر موزه‌هاي خود پس تمام و نعلين استاد و نماز گذارد يعني در آن دو تا پس اگر پرسيده آن را بعد مسح هر آينه مي نشست

عن عبد الله قال ذکر عند النبي صلى الله عليه وسلم رجل گفت عبد الله بن مسعود یاد کرده شد نزد پیغمبر خدا مردے
سلمان فقيل ما زال نائما حتى اصبح ما قام الى الصلوة فقال بال الشيطان في اذنه پس گفته شد که همیشه
می باشد بخواب تا آنکه صبح کند بحالی که قیام نکرده است بنماز پس فرمود آنحضرت بول کرده است شیطان در گوش او بدانکه حمل این کلام
بر معنی حقیقی هیچ استحاله ندارد از آنکه ثبوت پیوسته که شیطان میخورد و می نوشد و نکاح میکند پس بحقیقت بول هم میکرده باشد و این
بول در عروق و مسامات جمیع اعضا میدر آید و موجب کسل اعضا میشود و تواند که کنایت باشد از باز داشتن سامعه از آواز مرغ
سحر و خبر آن بگرانی که در گوش می آرد و این فعل خبیث او را ببول تعبیر کرده از توربشتی منقول است که مراد پر کردن گوش است باطیل
و ناشنوانی سخن و تخصیص گوش بغفلت خواب با آنکه چشم مناسب تر است از آن است که انتباه و بیداری از خواب بشنیدن آواز خصوصا
آواز ندای حی علی الصلوة بگوش میباشد و گرانی خواب بیشتر از راه گوش دور میشود و لهذا در کلام مجید از حال اصحاب کهف آمده
فضربنا على آذانهم في الكهف یعنی خوابانیدیم اصحاب کهف را چنانکه آواز بگوش شان نرسد و تخصیص بول هم از جهت سرایت آن در
خلال عروق است **باب** الدعاء في الصلوة من آخر الليل بیان دعا کردن در نماز آخر شب که ثلث اخیر است
وقال الله عز وجل كانوا قليلا من الليل ما يهجعون اى ما ينامون وگفت خداوند توانا و بزرگ در صفت
متعبدان هستند که کمتری از شب هجوع میکنند یعنی خواب میکنند کلمه ما زاید است یا مصدریه **حدثنا** عبد الله بن
مسلمة عن مالك عن ابن شهاب عن ابي سلمة وابي عبد الله الاغر عن ابي هريرة
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ينزل ربنا تبارك وتعالى كل ليلة الى السماء الدنيا حين يبقى ثلث الليل الآخر فرمود نزول میکند پروردگار ما
بسوی آسمان نزدیک مراد نزول رحمت و مزید لطف و اجابت دعا است نه نزول حرکت و انتقال یعنی رحمت و کرم او در آنوقت
بیشتر میباشد و دعا را استجابت می نماید يقول من يدعوني فاستجيب له میگوید پروردگار کیست که بخواند مرا و
دعا کند پس اجابت کنم دعای او را من يسالني فاعطيه کیست که سوال کند مرا پس عطا کنم مسئول او را من يستغفرني
فاغفر له کیست که طلب آمرزش کند از گناه پس بیامرزم او را بدانکه این سه مطلب که دعا و سوال و استغفار است جامع
جمیع مقاصد نشائتین است از آنکه مطلوب دفع ضرر است یا جلب نفع و هر یک از نفع و ضرر یا دینی ست یا دنیوی در استغفار
اشارت برفع ضرر و نفع دینی است و در سوال اشارت بنفع دینی و دنیویست و در دعا اشارت بدفع ضرر دنیویست و وجه
تخصیص خداوند سبحانه آخر شب را برای نزول و فور رحمت و مزید الطاف آن تواند بود که اینوقت غفلت و استغراق مردم
در خواب است پس بیداری و توجه بجناب رحمت الهی و قیام بمناجات و تضرع و ابتهال در اینوقت نشان خلوص نیت و کمال
رغبت در فضل وی تعالى و تقدس خواهد بود لاجرم بحر کرم و نوال الهی جل شانه بجوش آمده او را محفوظ عنایت و رحمت میگرداند
و باینمعنی اشارت میکند حدیث قدسی من تقرب الى شبرا تقربت اليه ذراعا **باب** من نام اول الليل واحيا آخره
بیان حال کسی که خواب کرد اول شب و زنده داشت آخر شب را وقال سلمان لابي الدرداء نم فلما كان من آخر
الليل قال قم گفت سلمان فارسی ابی درداء را که خواب کن پس هر گاه که باشد آخر شب گفت برخیز قال النبي صلى
الله عليه وسلم صدق سلمان فرمود پیغمبر خدا راست گفت سلمان **حدثنا** ابو الوليد قال حدثنا شعبة ح وحدثني
سليمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن ابي اسحق عن الاسود قال سالت عائشة كيف كان صلوة
رسول الله صلى الله عليه وسلم بالليل گفت اسود پرسیدم عائشه را چگونه بود نماز پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی در وقت شب

النبي گفت مغیره وضو کنانیدم پیغمبر را صلی الله علیه وآله
وسلم فمسح على خفيه وصلى پس مسح کرد آنحضرت بر دو
موزه خود و نماز گذارد **باب** اذا لم يتم السجود
وقتیکه تمام نکند مصلی سجده را و طمانینت نگذارد
حدثنا الصلت بن محمد بن عبد الرحمن بفتح صاد و
سکون لام با فوقیه خارکی بمعجمه نسبت بساحل بصره است
قال حدثنا مهدي بن ميمون ابو يحيى سنه یکصد و هفتاد
و دو عن واصل بن حيان الاحدب عن ابي وائل عن
حذيفة انه راى رجلا لا يتم ركوعه ولا سجوده
تحقیق حذیفه بن الیمان دید مردی را که تمام نمیکند رکوع
خود را و نه سجود خود را فلما قضى صلوته قال له حذيفة
ما صليت پس هر گاه تمام کرد آن مرد نماز خود را گفت
مر او را حذیفه نماز نگزاردی تو یعنی بر طریقه که معهود بود در
شرع از انشد دلالت میکند برین معنی اینکه قال گفت
ابو وائل واحسبه قال وگمان دارم حذیفه را که گفت
لو مت مت على غير سنة محمد واگر مردی تو برین حال مت على غير
سنة محمد مردی بر غیر طریقه معهوده محمد مصطفی صلی الله
علیه وآله وسلم یعنی بر ترک سنت وی پس باید که تدارک
کنی باداء آن بوجه سنت بدانکه این باب با باب لاحق نزد
اکثر رواة بخاری همین جاست و نزد اصیلی پیش از باب
الصلوة في النعال و در روایت مستملی در بین الابواب مذکور
نیست اصلا مگر در ابواب صفة الصلوة که مناسب آنجاست
عسقلانی گفته تکرار این در ترجمه اینجا و در ابواب سجود
محل آن نزد من استحسان است بدلیل سلامت روایت
مستملی از آن و حال آنکه وی حافظ ترین رواة است
باب يبدي ضبعيه ويجافي جنبيه في السجود
ظاهر کند مصلی هر دو بازوی خود را و جدا کند میانه و خالی
و گشاده دارد پهلوها را از ران در هنگام سجده ضبع بفتح
ضاد معجمه و سکون موحده میانه بازو و زیر بغل **حدثنا**
يحيى بن بكير قال حدثنا بكر بن مضر بضم میم و فتح
معجمه مصری سنه یکصد و سی و نه عن جعفر بن ربيعة
عن ابن هرمز بضم ها و میم عبد الرحمن اعرج است
عن عبد الله بن مالك بن بحينة بضم موحده و فتح
مهمله و سکون تحتیه و نون نام مادر عبد الله است مذکور
بنسبت والدین است صحابی است قدیم الاسلام
مر زمان معاویه ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم
كان اذا صلى فرج بين يديه تحقیق آنحضرت بود که
چون نماز میکرد گشاده کردی میان هر دو دست را
یعنی هنگام سجده نماز هر دو آرنج را بیرون بر آوردی
حتى يبدو بياض ابطيه تا آنکه ظاهر می شد سفیدی
بغلهای وی وقال الليث حدثني جعفر بن ربيعة
نحوه و گفت لیث حدیث کرد مرا جعفر مانند این حدیث
در معنی تعلیق است با معطوف بر حدثنا بکر و چون فارغ
شد از ابواب ستر عورت شروع کرد در باب استقبال
قبله و آنچه از توابع اوست از آداب مسجد **باب** فضل

قالت کان ینام اوله ویقوم اخره فیصلی ثم یرجع الی فراشه گفت عایشه بود آنحضرت که خواب میکرد اول شب و بر میخاست آخر شب پس نماز تهجد میکرد و بستر باز می آمد بجامه خواب خود فاذا اذن المؤذن وثب پس وقتی که اذان میگفت موذن میجست از خواب فان کانت به حاجة اغتسل والا توضأ وخرج پس اگر بودی با آنحضرت حاجتی بغسل غسل کردی وگرنه وضو کردی و برون آمدی برای نماز فجر

باب قیام النبی صلی الله علیه وسلم باللیل فی رمضان وغیره

در بیان نماز گذاردن آنحضرت بشب در رمضان و غیر رمضان **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن سعید بن ابی سعید المقبری عن ابی سلمة بن عبد الرحمن انه اخبره انه سأل عائشة کیف کانت صلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم فی رمضان بتحقیق ابو سلمه خبر داد سعید بن ابی سعید را که وی پرسیده است عایشه را چگونه بود نماز پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی در شبهای رمضان فقالت ما کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یزید فی رمضان ولا فی غیره علی احدی عشرة رکعة پس گفت عایشه نبود آنحضرت که زیاده میکرد در شبهای رمضان و نه در غیر آن بر یازده رکعت این نماز تهجد است که آن حضرت دایما بدان قیام می نمود و سابقا گذشت که آنحضرت چند شب مسجد نماز گذارد و مردم هجوم کردند ظاهر است که غیر نماز تهجد بوده است و معلوم شده که بیست رکعت بوده است و آن حضرت این را بملاحظه که مذکور شده ترک آن کرده بنماز دائمی خود در خانه قیام نموده است والله اعلم یصلی اربعا فلا تسأل عن حسنهن وطولهن میگذارد چهار رکعت پس مپرس از خوبی آنها و درازی آنها ثم یصلی اربعا فلا تسأل عن حسنهن وطولهن پس میگذارد چهار رکعت دیگر پس مپرس از خوبی آنها و درازی آنها ثم یصلی ثلاثا پس میگذارد سه رکعت وتر قالت عائشة فقلت یا رسول الله اتنام قبل ان توتر گفت عایشه پس گفتم ای رسول خدا آیا خواب میکنی پیش از انکه وتر گذاری فقال یا عائشة ان عینی تنامان ولا ینام قلبی پس فرمود ای عایشه بتحقیق دو چشم من خواب میکنند و خواب نمیکند دل من **حدثنا** محمد بن المثنی قال حدثنا یحیی بن سعید عن هشام قال اخبرنی ابی عن عائشة قالت ما رأیت النبی صلی الله علیه وسلم یقرأ فی شیء من صلوة اللیل جالسا گفت عایشه ندیده ام پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بر وی که میخواند در هیچ نمازی از نماز شب نشسته حتی اذا کبر قرأ جالسا تا وقتی که کلان سال شد خواند قرآن نشسته کبر بکسر با و موحده بمعنی مسن بسیار سال است و بضم بمعنی عظیم است فاذا بقی علیه من السورة ثلثون او اربعون آیة قام فقرأهن ثم رکع پس وقتی که باقی ماندی بر وی چیزی از سوره سی آیت یا چهل آیت ایستادی پس خواندی آن را ایستاده رکوع کردی

باب فضل الصلوة عند الطهور باللیل والنهار

بسیاری ثواب نماز نزد وضو کردن بشب و بروز **حدثنا** اسحق بن نصر قال حدثنا ابو اسامة عن ابی حیان عن ابی زرعة عن ابی هریرة ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لبلال عند صلوة الفجر مرویست از ابی هریره که بتحقیق آن حضرت فرمود مر بلال را نزد نماز صبح در آن وقت که بعد از نماز خواب خود را میگفت و تعبیر خواب مردم میکرد یا بلال حدثنی بارجی عمل عملته فی الاسلام ای بلال حدیث کن مرا امیدوار ترین عملی که عمل کرده تو در اسلام یعنی عملی که تو امیدوار تری بآن از خود فانی سمعت دف نعلیک بین یدی فی الجنة پس بتحقیق شنیدم آواز پای تو پیش خود در بهشت ظاهر کلام آنست که من به بهشت رفتم و ترا دانستم که پیش پیش میرفتی و چون در آمدن به بهشت در بیداری در نشاء دنیا متصور نیست تاویل کرده اند که در خواب اینواقعه بوده است و قرینه حال آنحضرت در وقت ذکر خوابها این را فرموده اند استیناسی باین معنی دارد و توان که آنحضرت را هم در بیداری کشف حال اخروی شده باشد کرمانی گفته که در آمدن آنحضرت هم در دنیا به بهشت بثبوت رسیده که در شب معراج واقع شده است و از ین حدیث در آمدن بلال به بهشت لازم

خیالیة ای صورة کانت فی خیالات الانسانیة مخزونات کثیرة من الصور اذا توجه الی بعضها قصدا و بالذات غاب عنه البعض الآخر حتی انه ربما لا یلتفت بغتة و هذا کما اذا تخیل فی خیالک انک سلطان جالس علی العرش و علی راسک التاج و بین یدیک صفوف الغلمان و بیدک الحل و العقد تدبیر الحرب و تقسیم الملک و انت فی هذه الحالة لا تلتفت الی نفسک و تراها کلا خاشعة کواحدة من افراد الناس فان کنت تراها کص خیالک علی عقبه و تتبرأ مما استعمله فیه و هذا کله مما یشهد به الرجوع الی الوجدان اذا تمهد هذا فنقول ان النبی صلی الله علیه وسلم رای نفسه الشریفة الکریمة المقدسة فی ذلک المنام احدا من حاشیة المؤمنین فعند ذلک لم یلتفت الی صفة النبوة و کونه افضل الخلائق اجمعین و لم یتمثل صورتها الخیالیة عنده ففی هذه المرتبة لا استحالة تقدم بلال بسبب هذا العمل علیه صلی الله علیه وسلم فتامل

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الصلوة

کسی که نماز کند مانند نماز ما یعنی در صورت اگرچه تشهد از وی در نماز مسموع نشده واستقبل قبلتنا و روی آرد بقبله ما بتعظیم چنانکه ما میآریم واکل ذبیحتنا و بخورد ذبیحه ما فذلک المسلم الذی له ذمة الله وذمة رسوله پس او مسلمانی است که مر او را عهد و امان خداست و چنانکه این امور صورتی دارند حقیقتی و حقیقت آن معنی باطن است که عبارت از اعتقاد دو گردیدن بهل بجیبان جمع علامان صورتی دارد که ترک تعرض است مظاهر و احکام دنیا و حقیقتی که عند الله است صورت بصورت منوط مربوط است و حقیقت بحقیقت فلا تخفروا الله فی ذمته پس عذر مکنید خدا را در عهد وی و بیازارید چنین کس را بناحق و کرکاین سه چیز درین مقام نه دیگر ارکان اسلام از شهادتین و حج آن بجهت آنست که این چیزها نشانهای درست اند بر اسلام و تمیز مسلمانان از غیر ایشان فظاهر آنست که هر واحد مستقل است درین نشان بشرط عدم وجود ظهور امری که دلیل باشد بر کفر و حکم بر تنهای آن بهتر تب و از ین فضل استقبال

اسماء الرجال

نمی آید از آنکه قول فی الجنة متعلق است بقول او سمعت یعنی شنیدم من در بهشت آواز پای ترا که بر روی بهشت بود انتهی پوشیده نماند که این توجیه بمذاق فهم درست نمی نشیند بفهم قال ما عملت عملا ارجی عندی انی لم اتطهر طهورا فی ساعة لیل او نهار گفت عملی که کرده ام و ارجی ست نزد من آنیست که وضو میکنم هیچ وضوئی در ساعت شب یا روز الا صلیت بذلك الطهور ما کتب لی ان اصلی مگر آنکه نماز کرده ام بآن وضو نمازی که تقدیر کرده شده برای من که بگذارم آنرا یعنی زیادتی کرده بر وی گران و دارم همین عمل است و امیدوارم که فضل الهی بموجب این عمل باشد

باب ما یکره من التشدید فی العبادة بیان چیزی که مکروه است از سخت گرفتن بر خود در عبادت که مبادا بملال انجامد **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا عبد العزیز بن صهیب عن انس بن مالك قال دخل النبی صلی الله علیه وسلم فاذا حبل ممدود بین الساریتین گفت انس در آمد پیغمبر خدا در مسجد پس ناگاه دید که ریسمانی دراز کشیده اند میان ستونها فقال ما هذا الحبل پس فرمود چیست این ریسمان قالوا هذا حبل لزینب گفتند این ریسمان مر زینب راست در نام پدر این زینب اختلاف است که بنت جحش است یا بنت حمنه بنت جحش است قول اخیر منسوب بابی داود است مولف رحمه الله درین کتاب احادیث آورده که از آن جمله در حدیث قدمت تصریح است در آن بآنکه حمنه بنت جحش خواهر زینب بنت جحش است فاذا فترت تعلقت به وقتی که فتوری دست میدهد او را از استادن در نماز و کسل می یابد در خود می آویزد باین ریسمان فقال النبی صلی الله علیه وسلم لا حلوه پس فرمود آنحضرت نکنید چنین بکشائید این ریسمان را لیصل احدکم نشاطه فاذا فتر فلیقعد گو بگذارد نمازی از شما در نشاط و ذوق خود در مناجات چون فتوری شود در حال قیام گو بنشیند و تمام کند نشسته و اگر بعد از تسلیم فتور شود باقی نوافل را نشسته کند و اگر در نشستن فتوری شود موقوف کند بر وقت دیگر فی الجمله عبادات و مناجات حق در وقت کسل و بیذوقی روا نداشته اند وقال حدثنا عبد الله بن مسلمة و گفت مولف حدیث کرد مرا عبد الله بن مسلمه عن مالك عن هشام بن عروة عن ابیه عن عائشة قالت کانت عندی امرأة من بنی اسد فدخل علی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال من هذه قلت فلانة گفت عائشه بود نزد من زنی از قبیله بنی اسد پس در آمد بر من رسول خدا پس فرمود کیست این زن گفتم فلان زن است ظاهرا راوی فراموش کرده یا عائشه را در وقت تحدیث نام او فراموش شده گفته اند نام او حولا بنت تویت است تذکر لا تنام اللیل فذکر من صلوتها پس گفته شد که خواب نمیکند این زن شب را و گفته شد از نماز او که همه شب میکند فقال مه علیکم بما تطیقون من الاعمال پس فرمود بگذار این تعریف را لازم گیرید بر خود چیزی که همواره تاب آن دارید از عملها و عبادتها فان الله لا یمل حتی تملوا پس بتحقیق خدا اعراض نمیکند از شما تا آنکه ملول شوید شما ملال بمعنی فتوریست که عارض میشود آدمی را از بسیار عمل و موجب اعراض و کسل میگردد در عمل و چون این معنی در حق خداوند سبحانه محال ست مراد لازم آنست که اعراض باشد از فضل و رحمت

باب ما یکره من ترك قیام اللیل لمن کان یقومه بیان چیزی که مکروه است یعنی ترك کردن نماز شب مر کسی را که قیام می نمود بآن از جهت آنکه مشعر باعراض از عبادت مولی است **حدثنا** عباس بن الحسین قال حدثنا مبشر بن اسمعیل عن الاوزاعی ح وحدثنی محمد بن مقاتل ابو الحسن قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا الاوزاعی قال حدثنی یحیی بن ابی کثیر قال حدثنی ابو سلمة بن عبد الرحمن قال حدثنی عبد الله بن عمرو بن العاص قال قال لی رسول الله صلی الله علیه وسلم یا عبد الله لا تکن مثل فلان کان یقوم اللیل فترك قیام اللیل گفت عبد الله بن عمرو فرمود مرا پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی ای عبد الله مباش مانند فلان مرد که قیام می نمود در شب پس ترك کرد قیام شب گویا مقصود آنست که تمام شب قیام مکن که موجب ملامت گردد

پس مر حقیقت گفتند این کلمه را و نماز کردند همچو نماز ما که مع رکوع و سجود آن و استقبال کردند قبله ما را و ذبح کردند مانند ذبیحه ما بنام خدا یعنی با توحید بجا آوردند این شرایط را که ... اند بما و ظاهر و باهر ند در فرق بخلاف غیر آن از ... که قلیل الوقوع یا نحوه ظاهر اند فقد حرمت علینا دماؤهم واموالهم پس بتحقیق حرام شد بر ما خون ایشان و مالهای ایشان الا بحقها مگر بحق خونها و مالها که لایق است بحال آن از تعرض بطریق قصاص و مکافات و اخذ واجب وحسابهم علی الله وحساب ایشان از تقصیر و تطهیر و مخزونات باطن بعهده خداست که بر خود گرفته و در روز جزا خواهد کرد ما را بجز معامله بظاهر حال نمیرسد وقال ابن ابی مریم اخبرنا یحیی بن ایوب حدثنا حمید قال حدثنا انس عن النبی صلی الله علیه و آله وسلم مثله تقویت است سابق را وقال علی بن عبد الله مدینی حدثنا خالد بن الحارث هجمی بضم ها و فتح جیم و سکون تحتیه ابو عثمان بدری کرا او را خالد صدوق گویند سنه یکصد و هشتاد و شش قال حدثنا حمید قال سال میمون بن سیاه انس بن مالك فقال یا ابا حمزة ما یحرم دم العبد وماله پرسید میمون انس را ای ابا حمزه کنیت انس است چه چیز حرام میگرداند خون بنده و مال او را از تعرض فقال من شهد ان لا اله الا الله واستقبل قبلتنا وصلی صلوتنا واکل ذبیحتنا فهو المسلم پس گفت کسی که شهادت کند بکلمه توحید و رو بقبله ما آرد و نماز همچو نماز ما گذارد و ذبیحه ما خورد پس اوست مسلمان له ما للمسلم وعلیه ما علی المسلم مر او راست از حقوق و منافع آنچه مسلمانان را باشد و واجب است بر او از تکالیف و مواخذات آنچه بر مسلمانان

باب قبلة اهل المدینة واهل الشام والمشرق بیان سمت قبله اهل مدینه و اهل شام والمشرق عطف است بر قبله یعنی و سمت مشرق و مغرب ایشان تا معنی استقبال و استدبار و تشریق و تغریب برای ایشان متحقق شود و اقتصار بر مشرق بجهت ظهور امر است یا نظر کثرت معموره آن شارحان رحمهم الله درین عبارت رنجها کشیده و تکلفها دور از کار ورزیده لیس فی المشرق ولا فی المغرب قبلة نیست در سمت مشرق و مغرب این دو بلده مبارکه قبله و سمت قبله که مدینه بلاد جنوب است و سمت مشرق و مغرب مختلف آمده بقول النبی برای فرموده پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم لا تستقبلوا القبلة لغائط او بول ولکن شرقوا او غربوا رو نکنید بقبله وقت غائط و بول ولیکن رو بکنید بمشرق یا ... خطاب اهل مدینه راست مر هر که را قبله مشرق و مغرب ... باوی مختلف افتاده چون اهل شام ملک ... از مشرق و مغرب در سمت قبله نباشند شمول ... اند اگرچه اهل مدینه مخاطب اول بوده اند از جهت ... حدیث آمده تخصیص کرد این در بلده را ذکر کرده ...

وباعث بر ترک شود چنانکه این حال مردی را پیش آمده است قال هشام حدثنا ابن ابی العشرین قال حدثنا الاوزاعی قال
حدثنا یحیی عن عمر بن الحکم بن ثوبان قال حدثنی ابو سلمة بهذا مثله گفت هشام باسناد مذکور تا ابو سلمه رسیده باشند این حدیث در معنی
وتابعه عمرو بن ابی سلمة عن الاوزاعی ومتابعت کرده ابو العشرین را عمرو بن ابی سلمه از اوزاعی **باب** این باب ترجمه ندارد گویند برای
غرض فصل از ما قبل آورده اگر ترجمه باین عنوان میکرد که مایکره من ترک القیام والصیام نخوابیش داشت **حدثنا** علی بن عبد الله
قال حدثنا سفیان عن عمرو عن ابی العباس قال سمعت عبد الله بن عمرو قال قال لی رسول الله صلی الله علیه وسلم الم
اخبر انک تقوم اللیل وتصوم النهار گفت عبد الله بن عمرو فرمود مرا پیغمبر خدا آیا خبر داده نمی شوم من این را که تو قیام
میکنی همه شب و روزه میداری همه روز یعنی خبر بمن رسیده بمن از این حال خود قلت انی افعل ذلک گفتم من که بتحقیق میکنم من این
قال فانک اذا فعلت ذلک هجمت عینک ونفهت نفسک فرمود پس بتحقیق وقتی که کردی تو آنرا ضعیف میگردد چشم تو
ومانده و شود نفس تو چنانکه از عبادت مطلقا در ماند هجمت بفتح جیم است نفهت بنون وفاء مکسوره است وان لنفسک حقا
ولاهلک حقا وبتحقیق مر نفس ترا حقی است که آسوده داری تا از عهده عبادت بذوق برآید و مر زن ترا حقی است فصم وافطر وقم
ونم پس روزه دار و افطار کن گویا اشارت است بصوم داود که یکروز را افطار کند و یکروز روزه دارد و قیام کن و خواب کن چنانکه مقتضا
سنت است **باب** فضل من تعار من اللیل فصلی ثواب کسیکه بیدار شد در شب پس نماز گذارد **حدثنا** صدقة قال اخبرنا الولید هو ابن
مسلم قال حدثنا الاوزاعی قال حدثنی عمیر بن هانی قال حدثنی جنادة بن ابی امیة قال حدثنی عبادة هو ابن الصامت عن النبی صلی الله علیه وسلم قال من تعار من اللیل فقال
حدیث کرد عباده از پیغمبر خدا که فرموده کسی که بیدار گشت در شب و گفت این کلمات لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملک
وله الحمد وهو علی کل شیء قدیر الحمد لله وسبحان الله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا
قوة الا بالله ثم قال اللهم اغفر لی او دعا استجیب له پس گفت خداوندا بیامرز مرا یا دعای کرد قبول
کرده میشود مر او را دعای او فان توضاء وصلی قبلت صلوته پس اگر وضو کند و نماز گذارد قبول کرده شود نماز او **حدثنا**
یحیی بن بکیر قال حدثنا اللیث عن یونس عن ابن شهاب قال اخبرنی الهیثم بن ابی سنان انه سمع ابا هریرة وهو یقص
فی قصصه وهو یذکر رسول الله صلی الله علیه وسلم ... شنید ابا هریره را و حال آنکه قصه میخواند در جمله
قصه های خود بحالی که ذکر میکرد پیغمبر خدا را ان اخا لکم لا یقول الرفث یعنی بذلک عبد الله بن رواحة بتحقیق برادر
که مر شما راست نمیگوید قولی باطل میخواند از این برادر عبد الله بن رواحه را این قول ابی هریره است حاصل کلام آنست که هیثم شنید ابا هریره
را که میگفت در وعظ خود و کشیده بود کلام بذکر آن حضرت و شعری که عبد الله بن رواحه که در نعت پیغمبر خدا رحمت کنا د خدا بر وی گفته
انیست وفینا رسول الله یتلو کتابه و در میان ما رسول خداست در حالی که میخواند کتاب خدا را اذا انشق معروف من
الفجر ساطع وقتی که شگافته میشود معروف که فجر است و ساطع است یعنی قرآنرا میخواند در وقت انشقاق زمان روشن که فجر است
ارانا الهدی بعد العمی فقلوبنا به موقنات ان ما قال نمود ما را راه راست بعد از گمراهی کفر که داشتیم پس دلهای ما به
واقع بآن حضرت صلی الله علیه وسلم یقین کننده اند که بتحقیق هرچه گفته و خبرهای غیب داده واقع است بیت یجافی جنبه
عن فراشه شب میکند در حالی که بر میدارد پهلوی خود را از جامه خواب یعنی نماز شب میکند اذا استثقلت بالمشرکین
المضاجع وقتی که گران است بر مشرکان خواب گاه ها مناسبت ترجمه همین بیت اخیر است در بیت اول اشارت بعلم آنحضرت است
و در ثانی بتکمیل دیگران و در سیوم بکمال عمل آن حضرت پس او ست مکمل و کامل علما و عملا صلی الله علیه وسلم تابعه عقیل متابعت کرده است

اسماء الرجال

در اثنای باب خلا گذشت وعن الزهری عن عطاء بن یزید
قال سمعت ابا ایوب عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم
مثله یعنی باسناد سابق مانند حدیث مذکور در لفظ و
معنی باختلاف طریق روایت که بجای حدثنا الزهری عن
الزهری وتصریح عطا بلفظ سماع و عن النبی بجای ان النبی
نیز آمده **باب** قول الله تعالی واتخذوا من مقام
ابراهیم مصلی و بگیرید از نزد مقام ابراهیم رو برو ی کعبه
نمازگاه ظاهر امر با اهل مکه یا همه را ست از طریق استحباب
یا مراد نمازگاه امام است بجهة انعقاد اجماع بر آنکه جائز است
نماز بهر طرف کعبه یا وقوع نماز از آنحضرت درون کعبه یا مراد
دو رکعت بعد از طواف اند چنانچه از احادیث باب معلوم
شود و مرویست از جابر که آنحضرت بعد از گذاردن این
دو رکعت خواند این آیة را و مقام ابراهیم سنگی است در مسجد حرام
که در وی اثر هر دو قدم ابراهیم است علیه وعلی نبینا
الصلوة والسلام واکنون این سنگ همانجاست که
زیارتگاه عظمت وسعادت نشان آنحضرت بود گویند

یونس را عقیل و قال الزبیدی اخبرنی الزهری عن سعید والاعرج عن ابی هریرة وگفت زبیدی که محمد بن ولید حمصی است خبر داد مرا زہری از سعید بن مسیب خبر داد اعرج که عبد الرحمن بن ہرمز است از ابو ہریرہ مقصود از نقل این مقوله آنست که یونس جزم کرده که درین اسناد شیخ زہری ہیثم است و مخالفت کرده او را زبیدی که شیخ زہری درین اسناد سعید بن مسیب است و اعرج گوید که شیخ او ابو ہریره است و تواند که ہر دو طریق صحیح باشد و ظاہر از ادای مولف رحمہ اللہ ترجیح روایت یونس است که موید ساخته آنرا بمتابعت عقیل **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا حماد بن زید عن ایوب عن نافع عن ابن عمر قال رایت علی عہد النبی صلی اللہ علیہ وسلم گفت ابن عمر خوابی دیدم در زمان رسول خدا گویا در دست من بود گوئی کان بیدی قطعة استبرق فکانی لا ارید مکانا من الجنة الا طارت الیہ و چنانستی که بدست من پارۂ دیباست استبرق بہمزۂ قطعی دیبای درشت فکانی لا ارید مکانا من الجنة الا طارت الیہ و چنانستی که نمیخواہم من جایی از بہشت مگر آنکه بر آمده است آنجا مراد آنست که برده است مرا بآنجا چنانکه در روایت دیگر آمده الا طارت لی الیہ ورایت کان اثنین اتیانی ارادا ان یذہبا بی الی النار و دیدم گویا دو کس آمدند مرا خواستند که ببرند مرا بسوی دوزخ فتلقاہما ملک فقال لم ترع خلیا عنہ پس پیش آمد آمده فرشته پس گفت ترسی مکن بگذارید او را فقصت حفصة علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم احدی رؤیای پس قصه گفت حفصه به پیغمبر خدا یکی از ین دو دیدن من یعنی روایتہا رویای واقع ہست یعنی سیم حبس مضاف بیای متکلم فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم نعم الرجل عبد اللہ لو کان یصلی من اللیل پس فرمود آنحضرت نیکو مرد است عبد اللہ اگر گذاردی نماز شب این حدیث بتفصیل تر ازین در باب فضل قیام اللیل و تعبیر آنحضرت از رؤیا گذشته است وکان عبد اللہ یصلی من اللیل و بود عبد اللہ میگذارد نماز شب بعد ازین وکانوا لا یزالون یقصون علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم الرؤیا و بودند صحابه که ہمیشه میخواندند بر پیغمبر خدا خوابہا را انہا فی اللیلة السابعة من العشر الاواخر که تحقیق شب قدر در شب ہفتم از دہه بیستین ماه رمضانست فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم اری رؤیاکم قد تواطات فی العشر الاواخر پس فرمود پیغمبر خدا می بینم که خواب شما بتحقیق موافقت کرده است در ده روز پسین ماه رمضان فمن کان متحریہا فلیتحرہا فی العشر الاواخر پس کسی که جویاست و سعی وارد در شب قدر پس باید که بجوید آنرا در ده روز آخر ماه رمضان

باب المداومة علی رکعتی الفجر

در بیان مداومت آنحضرت بر دو رکعت سنت فجر **حدثنا** عبد اللہ بن یزید قال حدثنا سعید هو ابن ابی ایوب قال حدثنی جعفر بن ربیعة عن عراک بن مالک عن ابی سلمة عن عائشة قالت صلی النبی صلی اللہ علیہ وسلم العشاء ثم صلی ثمانی رکعات و رکعتین جالسا گفت عائشه گذارد آنحضرت نماز عشا را پس گذارد ہشت رکعت و دو رکعت گذارد نشسته ورکعتین بین النداءین ولم یکن یدعہما ابدا و دو رکعت میان اذان و اقامت فجر و بود ہمیشه که بگذارد و ترک کند آنرا

باب الضجعة علی الشق الایمن بعد رکعتی الفجر

در بیان پہلو نہادن بر زمین بر جانب راست بعد از ادای دو رکعت سنت فجر ضجعه بفتح معجمه است و بکسر آن نیز خوانده اند اول بمعنی مرة است و ثانی بمعنی ہیئت **حدثنا** عبد اللہ بن یزید قال حدثنا سعید بن ابی ایوب قال حدثنی ابو الاسود عن عروة بن الزبیر عن عائشة قالت کان النبی صلی اللہ علیہ وسلم اذا صلی رکعتی الفجر اضطجع علی شقه الایمن گفت عائشه بود پیغمبر خدا وقتی که گذاردی دو رکعت فجر پہلو نہادی بر زمین بر جانب راست بدانکه در اضطجاع بعد از سنت فجر علما را اقوال ہست امام ابو حنیفه و امام مالک بر آنند که اگر بقصد استراحت از تعب قیام و بیداری نماز شب باشد پسندیده بود و آنچه منقول است از احادیث نیز ظاہر در آنست که بطریق

علیہ وآلہ وسلم فطاف بالبیت سبعا وصلی خلف المقام رکعتین وطاف بین الصفا والمروة قدوم آورد آنحضرت و طواف کرد بکعبه ہفت دور و گذارد عقب مقام ابراہیم دو رکعت و طواف کرد میان صفا و مروه وقد کان لکم فی رسول اللہ اسوة حسنة و بتحقیق ہست مر شما را در پیغمبر خدا اقتدا و اتباع نیک بموجب امر الٰہی پس آنچه او کرده بجا آرید اقتباس است از آیه قرآن وسالنا جابر بن عبد اللہ و عمرو بن دینار گوید و پرسیدیم جابر را از حکم این مرد فقال لا یقربہا حتی یطوف بین الصفا والمروة پس گفت جابر جماع نکند زن را و حلال نشود تا آنکه طواف کند میان صفا و مروه تصریح کرد جابر بآنچه بطریق اشارت گفته بود ابن عمر و مباحث این احادیث در کتاب الحج مذکور شود **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی عن سیف یعنی ابن سلیمان مخزومی سنه یک صد و پنجاه و یک قال سمعت مجاہدا قال اتی ابن عمر فقیل له آمده شد ابن عمر پس گفته شد مر او را یعنی آمده آینده که نامش مذکور نیست و گفت ابن عمر را ہذا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دخل الکعبة اینکه پیغمبر خدا که در آمد کعبه را فقال ابن عمر فاقبلت والنبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قد خرج پس گفت ابن عمر پس پیش آمدم بکعبه بحالی که آنحضرت بر آمد از کعبه واجد بلالا قائما بین البابین بحالی که یافتم بلال را ایستاده میان دو در کعبه یعنی دو شق باب چه در آن وقت دو در بود در بر روایتی بین الناس فسالت بلالا فقلت اصلی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فی الکعبة پس پرسیدم بلال را و گفتم آیا نماز کرد آنحضرت درون کعبه قال نعم رکعتین بین الساریتین اللتین علی یسارہ اذا دخلت گفت بلال آری گذارد دو رکعت میان دو ستون خانه که بر جانب چپ در آینده است وقتیکه در آیی تو و در روایة حموی لیسارک بکاف خطاب است و در اینجا اشکال کنند که روایة مشہور از ابن عمر آنست که گفت فراموش کردم که بپرسم بلال را چقدر گذارد آنحضرت نماز و این دلالت دارد بر آنکه خبر نداد بلال از کمیت نماز در نیست موقف کعبه گویند احتمال دارد که ابن عمر حمل کرد قول بلال را نعم بر نماز معہود روزی که کم از دو رکعت نفل در روز از آنحضرت منقول نشده پس تصریح کرد ابن عمر بآنچه متحقق بود در موقع آن نزد وی و نیز مروییست که گفت ابن عمر در حدیث پیش آمدم بلال پس گفتم چه کرد پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اینجا پس اشارت کرد بلال بدست خود بانگشت شہادت و میانه یعنی گذارد دو رکعت بر این تقدیر روایة مشہوره

عادت بود برای استراحت نه از راه تعبد چنانکه از عایشه مولف آورده و مسلم نیز روایت کرده که گفت عایشه چون میگذارد آن حضرت دو رکعت فجر را اگر من بیدار میبودم با من سخن میکرد وگرنه خواب میکرد تا وقت اعلام موذن برای نماز فجر صاحب سفر السعادت این فصل را باین عنوان عبارت کرده عادت حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم آن بود که بعد از دو رکعت سنت فجر پهلوی راست بر زمین نهادی و یک لحظه خفتیدی انتهی امام شافعی و دیگر علما باستحباب آن قائل اند بنا بر حدیثی که در غیر صحیحین بطریق امر واقع شد فلیضطجع و ادنی مراتب امر استحباب است اما تواند که این امر هم برای استراحت شفقة علی الامة فرموده باشد چنانکه در باب سابق از حدیث ابن عمر گذشته صم وافطر وقم ونم این امر محض برای استراحت نفس است چنانکه از سوق حدیث پیداست صاحب سفر السعادت گوید ابن حزم ظاهری بفرضیت این اضطجاع قائل شده و شرط صحت فرض فجر داشته و بعضی از علما در نصرت این مذهب مجلدی تصنیف کرده و جمعی از مشائخ طریقت باین قول قائل شده همچون صاحب فتوحات وغیر وی انتهی و جمعی از علما بکراهت آن رفته و آنرا بدعت شمرده در جامع الاصول از نافع می آرد که ابن عمر دید مردی را که گذارد دو رکعت نماز فجر بستر اضطجاع کرد فرمود چه باعث است ترا ای مرد که چنین کردی آن مرد گفت خواستم تا فصل کنم میان سنت و فرض فرمود کدام فصل بالاتر از سلام است پس گفت انها سنة فرمود بل هی بدعة پوشیده نماند که حکم ببدعت این عمل هم بغایت بعید است از جهت ورود احادیث صحیحه یا رب مگر از خصوصیات آن حضرت دارند یا ادعای نسخ کنند والله اعلم

باب من تحدث بعد الرکعتین ولم یضطجع

در بیان جواز حال کسی که سخن کند بعد از دو رکعت سنت فجر و پهلو بر زمین ننهد **حدثنا** بشر بن الحکم قال حدثنا سفیان قال حدثنی سالم ابو النضر عن ابی سلمة عن عائشة ان النبی صلی الله علیه وسلم کان اذا صلی فان کنت مستیقظة حدثنی بود آنحضرت وقتی که نماز گذاردی و فارغ شدی از آن اگر بودمی بیدار سخن کردی با من والا اضطجع حتی یوذن بالصلوة واگر بیدار نمیبودم خواب کردی برای استراحت تا آنوقت که اذان گفته می شد بنماز فجر این حدیث صریح در آن نیست که این نماز سنت فجر است و مولف حمل برین کرده بموجب احادیث دیگر که از عایشه مرویست و بهمین اسناد در بعضی روایات اذا صلی الفجر هم واقع شده

باب ما جاء فی التطوع مثنی مثنی در بیان آنچه آمده در نماز نفل که دو دو رکعت است قال محمد ویذکر ذلک عن عمار وابی ذر وانس وجابر بن زید وعکرمة والزهری گفت محمد مولف رحمه الله ذکر کرده می شود این فعل از این جماعة بزرگان صحابه و از زهری وقال یحیی بن سعید الانصاری ما ادرکت فقهاء ارضنا الا یسلمون فی کل اثنتین من النهار گفت یحیی بن سعید انصاری در نیافتم فقهای زمین خود را یعنی فقهای مدینه را مگر آنکه سلام میدادند در هر دو رکعت در روز **حدثنا** قتیبة قال اخبرنا عبد الرحمن بن ابی الموالی عن محمد بن المنکدر عن جابر بن عبد الله قال کان رسول الله گفت جابر بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم یعلمنا الاستخارة فی الامور کلها کما یعلمنا السورة من القرآن تعلیم میکرد ما را نماز استخاره در همه کارها چنانچه تعلیم میکرد سورهٔ از قرآن از جهت اهتمام بشان آن نماز یقول اذا هم احدکم بالامر فلیرکع رکعتین من غیر الفریضة میفرمود وقتی که قصد کند یکی از شما کاری را پس گو بگذارد دو رکعت نفل ثم لیقل بعد از آن گو بگوید این دعا اللهم انی استخیرک بعلمک واستقدرک بقدرتک واسالک من فضلک العظیم خداوندا من طلب میکنم از تو بیان آنچه نیکوست مرا بسبب علم تو آنرا و طلب میکنم از تو که بگردانی مرا قادر بران نیکی بسبب قدرت تو بران و سوال میکنم از فضل عظیم تو یعنی بمحض فضل بی آنکه مرا استحقاقی باشد فانک تقدر ولا اقدر بتحقیق تو قدرت داری بران و قدرت ندارم وتعلم ولا اعلم بتحقیق تو میدانی آنچه نیک است نسبت بمن و نمیدانم من وانت علام الغیوب توئی داننده غیبها ای کسی که او را اعلام کنی اللهم ان کنت تعلم ان هذا الامر خیر لی خداوندا اگر تو هستی که میدانی این کار بهتر است برای من

بن ابی رباح قال سمعت ابن عباس قال لما دخل النبی صلی الله علیه وآله وسلم البیت دعا فی نواحیه کلها گفت ابن عباس هرگاه در آمد آنحضرت خانه کعبه را دعا کرد در گوشهای خانه همه آن ولم یصل حتی خرج منه و نماز نگذارد تا آنکه بر آمد از آن و ظاهر است که این حدیث مرسل ابن عباس است از آنکه ثبوت نرسیده که ابن عباس با آنحضرت داخل کعبه شده و مسلم از طریق محمد بن بکر از ابن جریج و اسماعیلی و ابو نعیم در مستخرج خود از طریق اسحق بن راهویه از عبد الرزاق باین اسناد دیگر روایت کرده اند آنرا از روایت ابن عباس از اسامه بن زید و اجماع کرده اند اهل حدیث بر اخذ روایت بلال که راوی علی زاید است ترجیح آن بر روایت نفی چه تواند که اسامه مشغول باشد در آنوقت در گوشه خانه سوای گوشه که آنحضرت آن بود و لیکن بلال نزدیک تر از آن حضرت بس مخفی ماند بر اسامه آنچه مشاهده کرد آنرا بلال ... بلطلب آب بیرون فرستاد ... بود ... پس تواند که نماز درین فرصت باشد ... و النفی ... از اینجاست که فقها ... را بر نافی ... ثم خرج فرکع رکعتین فی قبل الکعبة پس چون بر آمد آنحضرت از کعبه گذارد دو رکعت در مقابل کعبه وقال هذه هی القبلة و فرمود اینست قبله که امر بران قرار یافته و نسخ نخواهد شد یا آنکه این کعبه همین است مسجد حرام که مامورید باستقبال آن نه تمام حرم و نه تمام مسجد که گرد کعبه است اگرچه غایبان را حقیقت مقابله و شائبه آن نبود بجهة تعذر و تعسر اطلاع

باب التوجه نحو القبلة حیث کان روی کردن بسوی قبله در نماز هر جا که باشد مصلی در سفر یا در حضر فرق نیست در هر دو صورت که بجانب حقیقی در نزدیک و تخمینی در دور و مراد نماز فرض است بقرینه حدیث ثانی باب و شروع نماز نفل نیز همین حکم دارد ... اشارتست بآنکه مراد از شطر در قول وی تعالی فولوا وجوهکم شطره جانب است ... مسجد حرام است قبله چه آنچه ماموریم بتعظیم و استقبال آن امری واحد است که مختلف نمیشود ... تابع ... کعبه ... قال ابو هریرة قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم استقبل القبلة فکبر فرمود ... **حدثنا** عبد الله بن رجاء قال حدثنا اسرائیل بن یونس عن ابی اسحق السبیعی ... عن البراء بن

اسماء الرجال

فی دینی ومعاشی ودر دین من وزندگانی من وعاقبة امری وقال فی عاجل امری وآجله

یا گفته است در شتاب بکار من ودرنگ کار من شک راویست بجای عاقبت امری فاقدره لی پس تقدیر کن او را برای من ویسره

آسان کن آنرا برای من ویسّره لی ومیسر کن آنرا برای من تفسیر جمله سابق است ثم بارك لی فیه بیشتر برکت کن برای من

درآن کار وان کنت تعلم ان هذا الامر شر لی فی دینی ومعاشی واگر هستی که میدانی تو این کار بد است برای من در دین

من وزندگانی من وعاقبة امری او قال فی عاجل امری وآجله وبد است در آخر کار من یا گفته است در شتاب کار من

ودیرین کار اینجا هم شک راویست فاصرفه عنی واصرفنی عنه پس باز دار این کار را از من وباز دار مرا ازان کار ومتعلق مدار

دل مرا باین کار واقدر لی الخیر حیث کان ثم ارضنی به ومیسر کن برای من نیکی را از آنجا که باشد پس تر اضی گردان مرا

بآن کار قال ویسمّی حاجته وگفته است راوی ونام برد حاجت خود را در میان دعا آنجا که گفته ان هذا الامر **حدثنا** المکی بن

ابراهیم عن عبد الله بن سعید عن عامر بن عبد الله بن الزبیر عن عمرو بن سلیم الزرقی سمع ابا قتادة بن ربعی الانصاری

قال قال النبی صلی الله علیه وسلم اذا دخل احدکم المسجد فلا یجلس حتی یصلی رکعتین

گفت ابو قتاده فرموده پیغمبر خدا رحمت کنادخدا بروی وقتی که درآید یکی از شما در مسجد پس نشیند تا آنکه بگذارد دو رکعت **حدثنا**

عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالک قال صلی لنا رسول الله

صلی الله علیه وسلم رکعتین ثم انصرف گفت انس بن مالک دو رکعت گذارد آنحضرت برای ما یعنی امامت کرد

آنحضرت ما را پس برگشت این حدیث جزو حدیثی است که سبق ذکر یافته که جده انس ملیکه مهمان کرد آنحضرت را بعد از فراغ از طعام فرمود

برخیزید که برای شما نماز می کنم انس گوید که بوریائی آب شسته آوردم وآنحضرت بروی استاد ومن ویتیمی دیگر وجده او عقب

آنحضرت صف بستیم وآنحضرت دو رکعت نماز گذارد وطرف رجعت فرمود **حدثنا** یحیی ابن بکیر قال حدثنا اللیث

عن عقیل عن ابن شهاب قال اخبرنی سالم عن عبد الله بن عمر قال صلیت مع رسول الله صلی الله علیه وسلم

رکعتین قبل الظهر ورکعتین بعد الظهر ورکعتین بعد الجمعة ورکعتین بعد المغرب ورکعتین بعد العشاء

گفت ابن عمر گذاردم با آنحضرت دو رکعت پیش از ظهر ودو رکعت بعد از ظهر ودو رکعت بعد از جمعه ودو رکعت بعد از مغرب ودو رکعت بعد از نماز

عشا ودر احادیث گذشته پیش از ظهر وبعد از جمعه چهار رکعت نیز نقل کرده اند **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا

عمرو بن دینار قال سمعت جابر بن عبد الله قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو یخطب اذا جاء احدکم

والامام یخطب او قد خرج فلیصل رکعتین فرمود پیغمبر خدا در حال آنکه خطبه جمعه میخواند وقتی که آید یکی از شما در حالی

که امام خطبه میخواند یا برآمده است برای خطبه یا از خطبه پس گو بگذارد دو رکعت نفل **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا سیف بن

سلیمان المکی قال سمعت مجاهدا یقول اُتی ابن عمر فی منزله گفت سیف مخزومی شنیدم مجاهد که امام اهل تفسیر است میگفت

آمده شد ابن عمر در منزل او بمکه فقیل له هذا رسول الله صلی الله علیه وسلم قد دخل الکعبة پس گفته شد مر ابن عمر را این پیغمبر خدا

رحمت کناد خدا بروی بتحقیق درآمده است کعبه را گویا خبر دادند ابن عمر را از درآمدن آن حضرت در کعبه تا تحقیق حال کند یا بطریق استفهام

پرسیده اند قال فاقبلت فاجد رسول الله صلی الله علیه وسلم قد خرج واجد بلالا عند الباب قائما گفت ابن عمر پیش رفتم

پس می یافتم پیغمبر خدا را که بتحقیق برآمده بود واز درون کعبه ومی یافتم بلال را نزد در کعبه قیاس وعبارت آن بود که بجای اجد وجدت

میگفت عدول کرد بصیغه حال برای استحضار حال وجدان خود فقلت یا بلال اصلی رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الکعبة قال نعم

مسجد حرام فتوجه نحو القبلة یعنی بعد ازین امر کرد آنحضرت بسوی قبله وقال السفهاء من الناس و

گفتند بیخردان مردم یهود ما ولاهم عن قبلتهم التی کانوا

تفسیر سفها بقوم یهود ما ولاهم عن قبلتهم التی کانوا علیها چه چیز گردانید ایشان را از قبله که بودند بران پس امر آن شد

که قل لله المشرق والمغرب بگو ای محمد باین بیخردان

مر خدای راست مشرق ومغرب خصوصیت ذاتی هیچ جا

بکسی ندارد که مانع باشد از اقامت جای دیگر بجای آن

یهدی من یشاء الی صراط مستقیم هدایت میکند

خدا کسی را که میخواهد بسوی راه راست ودرست کردن

حکمت الهی ومقتضای مصلحت است وآن عمل مشروع

در آن زمان گاه توجه به بیت المقدس است وگاه بکعبه فصلی مع النبی صلی الله علیه وآله

وسلم رجل پس نماز گذارد با آنحضرت بسوی کعبه مردی فغالبا روایت است که نماز

ظهر بود ثم خرج بعد ما صلی پس بیرون آمد آن مرد بعد از آنکه نماز کرد فمر علی قوم من الانصار

فی صلوة العصر یصلون نحو بیت المقدس پس گذشت آن مرد بر جمعی از انصار شهر

مدینه در نماز عصر که نماز میکردند جانب بیت المقدس و

این منافی نیست با آنچه از ابن عمر رسیده که آن کسی در نماز

صبح مسجد قبا خبر داد زیرا که شهر در عصر رسید ومسجد قبا که بیرون

شهر است در صبح روز دیگر فقال هو یشهد انه صلی

مع رسول الله پس گفت آن مرد که او گواهی میدهد که وی

نماز گذارد با پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم آن مرد

عبارت از ذات قائل است که راوی در نقل مقوله وی

او را بغیبت ذکر کرده وانه توجه نحو الکعبة وگواهی

میدهد که آنحضرت توجه کرد در نماز جانب کعبه فتحرف القوم

حتی توجهوا نحو الکعبة پس شنیدن این خبر برگشتند

مردم در نماز تا آنکه روکردند جانب کعبه پوشیده نماند که بیت المقدس

جانب شمال مدینه واقع است وکعبه بجانب جنوب ودرین

تحویل لازم می آید که صفوف مقتدیان مشی اقدام کرده باشند

تا بسمت پس وپیش میکدیگر مبدل گردد ودر این معنی تواند

که برای تتمیم وتکمیل نماز بدستور مشی برای وضو بسبب حدث

در نماز عمل صحیح منقطع نشود از شارع تقریر یافته بر خلاف

قیاس ودیگر افعال وضو را مقیس علیه نمی نمود **حدثنا** مسلم

بن ابراهیم قصاب قال حدثنا هشام دستوائی قال حدثنا

یحیی بن ابی کثیر عن محمد بن عبد الرحمن بن ثوبان

بمثلثه ابن عبد الله عامری مدنی عن جابر قال کان

رسول الله بود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم یصلی

علی راحلته حیث توجهت به نماز میگذارد بر شتر سواری

خود هر سو که رو می آورد راحله یعنی نماز نفل ولیکن رو می آورد

بقبله وقت تحریمه چنانکه در حدیث انس آمده بروایت

ابو داؤد واشارت میکرد برای رکوع وسجود واشارت

سجود پستتر از رکوع بود چنانکه در مجلس بیاید فاذا اراد

الفریضة نزل فاستقبل القبلة وچون خواستی ادای

فرض را فرود می آمد از راحله خود ورو می آورد قبله را در نماز

بگذارد بسوی آن ودرین است اجماع ولیکن جهت

داده شد در شدت خوف رخواندن **حدثنا** عثمان

پس گفتم ای بلال نماز گذارد آنحضرت در کعبه گفت آری گذارد و در روی قلت فاین گفتم پس کجائی کعبه گذارد قال بین هاتین الاسطوانتین
گفت میان این دو ستون تعیین این دو ستون در حدیث سابق در اوائل صلوٰة در باب واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی گذشته ثم خرج
فصلی رکعتین فی وجه الکعبة پس بر آمد آنحضرت و نماز گذارد دو رکعت در مقابل روی کعبه احتمال دارد که این مقوله بلال باشد که زیاده بر جواب
ابن عمر گفته یا مقوله ابن عمر والله اعلم قال ابو هریرة اوصانی النبی صلی الله علیه وسلم برکعتی الضحی مولف میگوید گفت
ابو هریره وصیت کرد مرا پیغمبر خدا بدو رکعت وقت چاشت کبری وقال عتبان بن مالک غدا علیّ النبی صلی الله علیه وسلم
وابو بکر و عمر بعد ما اشتد النهار وصففنا وراءه فرکع رکعتین و گفت عتبان روز کرد بر من پیغمبر خدا
وابو بکر صدیق و عمر فاروق بعد از شدت و بلند شدن روز و صف بستیم ما یان عقب آن حضرت پس گذارد دو رکعت مولف رحمه الله
رحمة واسعة عنوان باب را عام تر گرفت از تطوع لیل و نهار و در احادیث انچه مذکور شده همه نوافل نهار ایست مگر استخاره که خصوصیتی
بروز ندارد و گویند که قیاس شب بر روز کرده است ازین جهت مطلق تطوع ذکر کرده **باب** الحدیث بعد رکعتی الفجر در جواز
سخن کردن بعد از سنت فجر **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان قال حدثنا ابو النضر حدثنی ابی عن ابی سلمة عن عایشة
ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یصلی رکعتین فان کنت مستیقظة حدثنی والا اضطجع بود آنحضرت که میگذارد دو رکعت پس اگر
بودمی من بیدار سخن میکرد و گرنه خواب کردی قلت لسفیان قال بعضهم یرویه رکعتی الفجر قال سفیان هو ذاک
گفت علی گفتم مر سفیان را گفته است بعضی مردم کنایت از امام مالک است که روایت میکند که مراد ازین دو رکعت سنت فجر است گفت
سفیان این چنین است که مالک گفته **باب** تعاهد رکعتی الفجر ومن سماهما تطوعا در بیان نگهداشت دو رکعت سنت فجر و بیان
قول کسی که نامیده است این دو رکعت را نفل **حدثنا** بیان بن عمرو قال حدثنا یحیی بن سعید قال حدثنا ابن جریج عن عطاء
عن عبید بن عمیر عن عایشة قالت لم یکن النبی صلی الله علیه وسلم علی شیء من النوافل اشد تعاهدا منه
علی رکعتی الفجر گفت عایشه نبود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بر چیزی از نمازهای نفل سخت تر و بیشتر از روی تفقد و نگهداشت از خود بر دو رکعت سنت فجر **باب**
ما یقرا فی رکعتی الفجر بطریق استفهام میگوید که چه خوانده می شود در دو رکعت فجر قرارت طویل یا خفیف پس استفهام از صفت
قرارت است نه از نفس قرارت **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن هشام بن عروة عن ابیه عن عایشة
قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی باللیل ثلث عشرة رکعة گفت عایشه بود پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی میگذارد
نماز شب سیزده رکعت تهجد ثم یصلی اذا سمع النداء بالصبح رکعتین خفیفتین پس تر میگذارد و وقتی که شنیدی آذان را
بوقت صبح دو رکعت سبک میخواند در رکعت نخستین قل یا ایها الکافرون و در دوم قل هو الله احد روایت کرده است این را مسلم **حدثنا**
محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة عن محمد بن عبد الرحمن عن عمته عمرة عن عایشة قالت کان النبی صلی الله علیه
وسلم **ح** وحدثنا احمد بن یونس قال حدثنا زهیر قال حدثنا یحیی هو ابن سعید عن محمد بن عبد الرحمن عن عمرة عن
عایشة قالت کان النبی صلی الله علیه وسلم یخفف الرکعتین اللتین قبل صلوٰة الصبح
گفت عایشه بود آنحضرت که تخفیف میکرد در قرارت دو رکعتی که پیش از نماز فرض فجر است حتی انی لاقول هل قرا بام القرآن
تا آنکه بتحقیق میگفتم که آیا خوانده سوره فاتحه را یا نه یعنی نسبت بقراءة نوافل دیگر محل آن بود که گویم فاتحه هم نخوانده نه آنکه شک دارد در آن
باب التطوع بعد المکتوبة در بیان نمازهای سنت که بعد از فرایض آمده است دو رکعت پیش از نماز ظهر نیز مذکور است گویا مقصود
از ذکر حدیث همان بیان نفل بعد از نماز فرض است بعضی گفته اند که تغلیبا همه را بعد از فرض گفته و میتوان گفت بعدیت را بعدیت

از انچه واقع شده بود از کم و زیاد فتحول رجلیه واستقبل
القبلة پس روی گردانید پاهای خود را و روی کرد قبله را فسجد سجدتین
و سجده کرد دو سجده سهو ثم سلم پستر سلام داد وجه
عدم نقص کلام و ترک استقبال در خلال نماز در حدیث
ذو الیدین مذکور شده فلما اقبل علینا بوجهه قال پس
هرگاه رو کرد بر ما فرمود انه لو حدث فی الصلوٰة شیء لنبأتکم
به تحقیق اگر حادث می شد در نماز چیزی خبر میکردم
شما را بآن چیزی که تبلیغ واجب است بر نبی ولکن انما
انا بشر مثلکم انسی کما تنسون ولیکن نیستم من مگر
آدمی مانند شما در احکام طبعی فراموش میکنم چنانچه فراموش
میکنید شما فاذا نسیت فذکرونی پس چون فراموش
کنم در نماز یاد دهید مرا به تسبیح و بخواندن آن واذا شک
احدکم فی صلوته فلیتحر الصواب پس چون شک کند
یکی از شما در نماز خود پس باید که طلب کند صواب را بغالب
ظن فلیتم علیه پس باید که تمام کند نماز را بنا بر غلبه ظن
اگر داشته باشد و اگر هر دو جانب برابر باشند بنا بر اقل
کند و احادیث درین باب مختلف آمده در بعضی امر به بنا بر
اقل هست و در بعضی تحری و در بعضی استیناف شافعیه
قائل نیستند تحری را و تحری صواب نیز اخذ باقل دانند حنفیه گویند
که بنا بر تحری اصلی معتبر است در شرع چنانکه در قبله ما نند
آن پس حدیث تحری را بر ظاهر دارند و تاویل نکنند و حدیث
بنا بر اقل را نزد عدم تحری گویند و استیناف را برای ابتدای
حدوث شک و عدم اعتبار حمل کنند [illegible] حدیث
[illegible] امام محمد در موطا گفته اگر بنا بر یقین کند [illegible]
بناید در انچه کمی بیند از سهو که می در آید بروی شیطان یعنی
بکثرت شک مرد و بنا بر تحری آثار بسیار آمده ثم یسلم
پستر سلام گوید ثم یسجد سجدتین پستر سجده کند دو
سجده سهو این حدیث صریح است فعلا و قولا در تاخیر سجود
از سلام چنانکه حنفیه گویند و کلام در [illegible] در سجود سهو
مذکور شود **باب** ما جاء فی القبلة انچه آمده است در
باب قبله سوای انچه مذکور شد ومن لم یر الاعادة علی
من سهی فصلی الی غیر القبلة و کسی که ندیده است
اعاده نماز واجب بر کسی که سهو کرد در امر قبله و نماز گذارد بسوی
غیر قبله یعنی بعد از تحری بسمت قبله که اختیار کرده جانب غالب
را و بعد از نماز ظاهر شد که در تحری سهو و خطا است و در
حقیقت قبله نیست جمعی از تابعین گفته اعاده نکنند و ل
باین قائل است امام ابو حنیفه زیرا چه وی مامور بود باستقبال
جهة تحری وقت اشتباه پس آورد انچه واجب بود بر وی و
نزد زهری و مالک و غیر ایشان واجب است اعاده در
وقت نه بعد از آن و نزد شافعی اعاده کند مطلقا اگر بیقین

رتبی حمل کرد **حدثنا** مسدد قال حدثنا یحیی بن سعید عن عبید الله قال اخبرنی نافع عن ابن عمر قال صلیت مع النبی صلی الله علیه وسلم سجدتین قبل الظهر وسجدتین بعد الظهر گفت ابن عمر گذاردم با پیغمبر خدا به تبعیت آنحضرت و در زمان وی صلی الله علیه وسلم دو رکعت پیش از فرض ظهر و دو رکعت بعد از ظهر وسجدتین بعد المغرب وسجدتین بعد العشاء وسجدتین بعد الجمعة گذاردم و دو رکعت بعد از مغرب و دو رکعت بعد از نماز خفتن و دو رکعت بعد از نماز جمعه فاما المغرب والعشاء ففی بیته اما سنت مغرب و عشا پس در خانه میگذارد آنحضرت ازانکه نوافل مطلقا سیما نوافل شب افضل آنست که در خانه گذارده شود چنانکه وارد شده که بهترین نماز مرد آنست که در خانه گذارد مگر نماز فرض قال وحدثتنی اختی حفصة گفت ابن عمر حدیث کرد مرا خواهر من حفصه ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یصلی سجدتین خفیفتین بعد طلوع الفجر تحقیق پیغمبر خدا بود که میگذارد دو رکعت سبک پس از طلوع صبح وکانت ساعة لا ادخل علی النبی صلی الله علیه وسلم فیها و آن نماز بعد از طلوع در ساعتی که نمی درآمدم من بر پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فیها و دران ساعت ظاهر آنست که مقوله ابن عمر است تابعه کثیر بن فرقد وایوب عن نافع متابعت کرده است عبید الله را کثیر بن فرقد و ایوب از نافع یعنی این هر دو هم از نافع نقل کرده اند وقال ابن ابی الزناد عن موسی بن عقبة عن نافع بعد العشاء فی اهله وگفته است ابن ابی الزناد از موسی از نافع باین لفظ که بعد عشا در خانه میکرد **باب** من لم یتطوع بعد المکتوبة در بیان سنت کسی که نفل نگذارد بعد از نماز فرض

حدثنا علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان عن عمرو قال سمعت ابا الشعثاء جابرا قال سمعت ابن عباس قال صلیت مع رسول الله صلی الله علیه وسلم ثمانیا جمیعا وسبعا جمیعا گفت ابن عباس نماز گذاردم با پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی هشت رکعت ظهر و عصر همگی و هفت رکعت مغرب و عشا همگی یعنی تمام نمازی که در یک جا و وقت گذارد همین بود پس و باین قول جمیعا مولف رح استدلال کرده است که اگر غیر فرض نماز دیگر بودی همگی نماز ظهر و عصر هشت رکعت نبودی و همچنین هفت رکعت مغرب و عشا آن حضرت و فی الاکتفا بر فرایض برای تعلیم است تا بدانند که این رواتب لازم و واجب نیست قلت یا ابا الشعثاء اظنه اخر الظهر وعجل العصر وعجل العشاء واخر المغرب قال وانا اظنه عمرو گوید گفتم ای ابو الشعثاء گمان میبرم آنحضرت را که تاخیر کرد نماز ظهر را و شتاب کرد نماز عصر را یعنی ظهر را در آخر وقت آن گذارد و عصر را در اول وقت و همچنین شتاب کرد نماز عشا را و تاخیر کرد نماز مغرب را گفت ابو الشعثاء من گمان دارم آن حضرت را که همچنین کرده پوشیده نماند که این قول مؤید تاویل حنفیه است جمعی که در زمان سفر واقع شده و دور نیست که این واقعه هم در سفر باشد والله اعلم **باب** صلوة الضحی فی السفر در بیان نماز چاشت که در سفر روایت کرده

حدثنا مسدد قال حدثنا یحیی بن سعید عن شعبة عن توبة عن مورق قال قلت لابن عمر تصلی الضحی قال لا گفت مورق گفتم مر ابن عمر را آیا میگذاری تو نماز چاشت گفت نی قلت فعمر قال لا گفتم پس عمر میگذارد گفت نی قلت فابوبکر قال لا گفتم پس ابوبکر میگذارد گفت نی قلت فالنبی صلی الله علیه وسلم قال لا اخاله گفتم پیغمبر خدا میگذارد گفت گمان ندارم آنرا **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا عمرو بن مرة قال سمعت عبد الرحمن بن ابی لیلی یقول ما حدثنا احد انه رای النبی صلی الله علیه وسلم یصلی الضحی گفت عمرو بن مره شنیدم عبد الرحمن بن ابی لیلی را میگفت حدیث نکرده است مارا هیچ کسی که تحقیق او دیده است پیغمبر خدا را که میگذارد نماز چاشت غیر ام هانی فانها قالت ان النبی صلی الله علیه وسلم دخل بیتها یوم فتح مكة جز ام هانی تحقیق او گفته است که پیغمبر خدا درآمد خانه او در روز فتح مکه فاغتسل وصلی ثمانی رکعات پس غسل کرد آنحضرت و گذارد هشت رکعت فلم ار صلوة قط اخف منها پس ندیده ام از آن حضرت نماز را هرگز سبک تر ازین نماز که گذارد

الجزء الثانی فتح الاسلام | کتاب الصلوة

با رای عمر ولیکن چون حکم قدیم است و رای حادث نسبت کرد موافقت را بجز و با برعایت ادب و تخصیص ثلاث ولالت نکنید بر نفی زیادت چه حاصل شده عمر را موافقت در چیزهای بسیار چون قصه اساری بدر و نماز بر منافقین و تحریم خمر و جز آن وشیخ ابن حجر گفته واکثر انچه واقف شده ام با آن تعیین پانزده موضع است و سیوطی در تاریخ خلفا بیست و پنج گفته و تصحیح کرده ترمذی از حدیث ابن عمر که گفت نازل نشده بر مردم هیچ امر کاهی پس گفته باشند مردم دران چیزی وگفته باشد عمر چیزی مگر انکه نازل شد قرآن مانند انچه گفته بود عمر و کلام درین مسئله مفصل در تفسیر باید قلت یا رسول الله لو اتخذنا من مقام ابراهیم مصلی کی با نیست که گفتم ای پیغمبر خدا اگر بگیریم از مقام ابراهیم نمازگاه بهتر باشد فنزلت واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی پس نازل شد این آیه چنانکه گفته بودم من وآیة الحجاب و دیگر آیه حجاب که قصه اش اینست قلت یا رسول الله لو امرت نساءك ان یحتجبن گفتم ای پیغمبر خدا اگر فرمای زنان خود را که در پرده باشند بهتر باشد فانه یکلمهن البر والفاجر پس تحقیق کلام میکنند ایشان را نیکوکار و بدکار و این لایق نبود فنزلت آیة الحجاب پس نازل شده آیه حجاب یا ایها النبی قل لازواجك وبناتك الآیة واجتمع نساء النبی صلی الله علیه واله وسلم فی الغیرة علیه جمع شدند زنان آنحضرت در رشک بر آنحضرت فقلت لهن عسی ربه ان طلقکن ان یبدله ازواجا خیرا منکن پس گفتم مر این زنان را نزدیک است پروردگار آنحضرت اگر طلاق دهد وی شما را اینکه بدل دهد او را ازواج بهتر از شما فنزلت هذه الآیة پس نازل شد این آیه چنانکه بر زبان من آمده بود قال ابو عبد الله گفت مولف برای تقویت اسناد سابق بتصریح تحدیث حمید با نحدیث وسماع وی از انس وقال ابن ابی مریم ظاهرا مولف از ابن ابی مریم که شیخ او ست بطریق مذاکره شنیده نه تحدیث اخبرنا یحیی بن ایوب قال حدثنی حمید قال سمعت انسا بهذا این حدیث عمر **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن عبد الله بن دینار عن عبد الله بن عمر قال بینا الناس بقباء گفت ابن عمر در اثنا انکه مردم مسجد قبا بودند در نماز فی صلوة الصبح در نماز صبح اذ جاءهم آت فقال ان رسول الله ... آمد ایشان را آینده و گفت تحقیق

عدرانه يتم الركوع والسجود جز آنكه تمام ميكرد آن حضرت ركوع را وسجود را بر عادت خود **باب** من لم يصل الضحى ورآه واسعا كسي كه نگذارد نماز چاشت وديده است ترك آنرا گنجايش **حدثنا** آدم قال حدثنا ابن ابي ذئب عن الزهري عن عروة عن عائشة قالت ما رأيت النبي صلى الله عليه وسلم يسبح سبحة الضحى واني لاسبحها گفت عائشه نديدم پيغمبر خدا را كه نماز ميگذارد نماز چاشت وتحقيق من ميگذارم آنرا گويا فرموده باشد آن حضرت عائشه را

باب صلوة الضحى في الحضر در بيان نماز چاشت در غير سفر قاله عتبان بن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم گفته است صلوة ضحى را عتبان از پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم **حدثنا** مسلم بن ابراهيم قال حدثنا شعبة قال حدثنا عباس هو الجريري عن ابي عثمان النهدي عن ابي هريرة قال اوصاني خليلي صلى الله عليه وسلم بثلاث لا ادعهن حتى اموت گفت ابو هريره وصيت كرده است مرا دوست من رحمت خدا باد بروي بسه چيز كه نمي گذارم آنها را تا آنكه مي ميرم صوم ثلثة ايام من كل شهر روزه سه روز از هر ماه واختيار كرده شده است براي روزه ايام بيض كه سيزدهم وچهاردهم وپانزدهم است وحكمت در تعيين اين روزه وآنست كه نفس عادت كند بروزه گرفتن تا بآساني وانشراح صيام فرض ادا كند ونيز گفته اند كه باين روزها ثواب صوم دهر يابد از انكه يك حسنه را بده مثل آن جزا است پس گويا هر ماه سي روزه گرفته باشد وصلوة الضحى ودوم نماز چاشت در هر روز واقل آن دو ركعت است چنانكه امام احمد روايت كرده ونكته درين گفته اند كه آدمي سيصد وشصت مفاصل دارد وهر دو ركعت گويا در شكر هر مفصل واقع مي شود وباين اشارت است وحديث مسلم ونوم على وتر وخواب كردن بعد از اداي وتر روايت كرده شده است كه ابو هريره درس حديث وحفظ آن بر تهجد اختيار كرده بود وآن حضرت او را برين داشته بود ومطابقت حديث بترجمه ظاهر است از انكه ابو هريره هرگاه التزام عمري كرده بود بنا چار در حضر هم ميكرده باشد **حدثنا** علي بن الجعد قال اخبرنا شعبة عن انس بن سيرين قال سمعت انس بن مالك قال قال رجل من الانصار وكان ضخما للنبي گفت انس گفت مردي از انصار وبود وي فربه مر پيغمبر خدا را صلى الله عليه وسلم اني لا استطيع الصلوة معك تحقيق من نميتوانم نماز گذاردن با تو يعني بمسجد براي جماعت نميتوانم حاضر شد فصنع للنبي صلى الله عليه وسلم طعاما فدعاه الى بيته پس ساخت براي پيغمبر خدا طعامي پس دعوت كرد آن حضرت را بخانه خود ونضح له طرف حصير بماء فصلى عليه ركعتين پس پاك كرد براي آنحضرت طرف بوريائي بآب پس گذارد آن حضرت بر آن بوريا دو ركعت وقال فلان بن فلان ابن الجارود لانس بن مالك اكان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي الضحى وگفت فلان كنايت از عبد الحميد ابن منذر بن جارود است چنانكه گذشته راوي فراموش كرده است نام او را امر انس را آيا بود پيغمبر خدا كه نماز ضحى ميكرد قال ما رأيته صلى غير ذلك اليوم گفت انس نديدم من آنحضرت را كه گذارد نماز چاشت غير اين روز پوشيده نماند كه از مجموع اين احاديث ظاهر ميشود كه آن حضرت نماز چاشت گذارده وبعضي اصحاب فرموده وفعل آنحضرت دائمي نبوده ولهذا شهرت نيافته واز نا ديدن انس لازم نمي آيد كه آنحضرت هرگز نگذارده باشد اگر دايم ميبود نا ديدن انس گنجايش نداردو عائشه هم گفته است كه نديده ام كه آنحضرت نماز چاشت ميكرد وآنكه عائشه ميگذارد بفرموده آنحضرت خواهد بود

باب الركعتين قبل الظهر در ذكر دو ركعت پيش از فرض ظهر **حدثنا** سليمان بن حرب قال حدثنا حماد هو ابن زيد عن ايوب عن نافع عن ابن عمر قال حفظت من النبي صلى الله عليه وسلم عشر ركعات گفت ابن عمر ياد گرفته ام از پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروي ده ركعت سنت سواي فرايض ركعتين قبل الظهر وركعتين بعدها دو ركعت پيش از نماز فرض ظهر ودو ركعت پس از ان وركعتين بعد المغرب في بيته ودو ركعت بعد از نماز مغرب كه در خانه ميگذارد ودر بعضي روايات آمده كه اين دو ركعت اگر در مسجد گذارند از سنت معتبر نميشود وركعتين بعد العشاء في بيته وركعتين

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

بجاي زنان چنانكه در بعضي روايات آمده وصورتش آنكه برگرديد امام از جاي خود كه در مقدم مسجد بود بموخر آن بر جهة اگر برگردد بر جاي خود چنانكه نشسته ورو به پشت كند نمي ماند پس پشت [illegible] چون امام از مقدم [illegible] امام بسوي موخر آيند وصف زنان كه [illegible] يك بموخر بود [illegible] بمقدم آيند وتبادل صفوف هم گرشود واين ظاهر است [illegible] عمل كثير كه تحويل [illegible] نماز را گويا لازم [illegible] [illegible] [illegible] نبود در حديث دليل است بر انكه ثبوت حكم ناسخ در حق مكلف موقوف بر بلوغ بآن مكلف است زيرا چه اهل قبا مامور نشدند باعادت نماز هائي كه بعد از استقبال كعبه در نفس الامر بطرف بيت المقدس گذاردند پس اين نمازها مانند نماز بسهو بسوي غير قبله شد كه در ترجمه گذشت ونيز در ان قبول خبر واحد است ووجوب عمل بدان وشايد در آنجا علمي ضروري بصدق خبر بضميمه قرائن حاصل شد كه قطع كرد احتمال كذب ووهم را تا آنچه يقين بود نزد ايشان از قبله بيت المقدس آن را گذاشتند وبكعبه رو آوردند وسبب آن ميباشد در اخبار احاد چنانكه **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى قطان عن شعبة عن الحكم بن عتيبة عن ابراهيم عن علقمة عن عبد الله قال صلى النبي نماز گذارد پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم الظهر خمسا ظهر را پنج ركعت فقالوا ازيد في الصلوة پس گفتند صحابه بعد سلام آيا زياده كرده شد در نماز و حكم شد بدان قال وما ذاك فرمود چيست آن كه ميگوئي قالوا صليت خمسا گفتند گذاردي پنج ركعت فثنى رجليه پس دوتا كرد هر دو پاي خود را ورو بقبله نمود بعد از انكه پشت بقبله داد بسهو وسجد سجدتين ودو سجده كرد وبحث احكام در سهو مذكور شود وچون فارغ شد مصنف از ابواب قبله شروع كرد در ابواب مسجد كه ملحق بآن است وگفت

باب حك البزاق باليد من المسجد استحباب تراشيدن خيو بدست از مسجد بالت يا بدون آن بزاق بضم موحده وزا معجمه خيو وبسين وصاد بجاي زا وهر دو لغت ديگر بدين معني ووارد قاموس گفته هر سه لغت بمعني آب دهن بر آيد از الحق ما دام كه در دهن است آن را ريق گويند واما

اسماء الرجال

قبل صلوٰة الصبح كانت ساعة لا يدخل على النبي صلى الله عليه وسلم فيها و بود این ساعت ساعتی که درآمده نمی شد بر پیغمبر خدا
دران ساعت از آنکه وقت شب درخانه میگذارد و مشغول می بود بخدا ظاهر آنست که مراد بساعت دو رکعت صبح است و احتمال دارد
که متعلق بساعت نماز عشا و صبح هر دو باشد حدثتنی حفصة انه كان اذا اذن المؤذن و طلع الفجر صلى ركعتين
حدیث کرده است حفصه ام المؤمنین مراظاهر انیست که مقوله ابن عمر است که بتحقیق آنحضرت بوده وقتی که اذان میگفت موذن و طلوع
کردی فجر گذاردی دو رکعت این حدیث حفصه تمه حدیث سابق است و گرنه مناسب بترجمه نیست **حدثنا** مسدد قال
حدثنا يحيى عن شعبة عن ابراهيم بن محمد المنتشر عن ابيه عن عائشة ان النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يدع اربعا
قبل الظهر و ركعتين قبل الغداة بتحقیق پیغمبر خدا بود که ترک نمی کرد چهار رکعت پیش از ظهر و دو رکعت پیش از نماز صبح تابعه ابن ابی
عدی و عمرو عن شعبة متابعت کرده است یحیی را ابن ابی عدی و عمرو که هم از شعبه روایت کرده اند این حدیث موافق است
مذهب حنفیه که چهار رکعت راتبه ظهر پیش از فریضه گفته اند درین حدیث و حدیث ابن عمر که سبق ذکر یافت که گفته یاد گرفته ام دو رکعت
پیش از ظهر تعارضی نیست اولاً آنکه حدیث ابن عمر دلالت بر ترک این چهار رکعت نمیکند و در حدیث عائشه نص است بر عدم ترک و نیز تواند
که چهار رکعت راتبه ظهر در خانه گذارده بمسجد در می آمد و دو رکعت تحیة المسجد در مسجد میگذارد و نزد ابن عمر همین را دیده یاد گرفته باشد شافعیه
گویند این چهار رکعت فی الزوال است و این خلاف سوق کلام است و نیز این چهار رکعت با دو رکعت سنت فجر که موکد ترین سنتها است
برابر انداخته و چهار رکعت فی الزوال درین مرتبه نیست **باب** الصلوٰة قبل المغرب در بیان نماز پیش از فرض مغرب در وقت
آن **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث عن الحسين وهو المعلم عن عبد الله بن بريدة قال حدثني عبد الله المزني عن
النبي صلى الله عليه وسلم قال صلوا قبل صلوٰة المغرب فرمود بگذارید نمازی پیش از نماز مغرب دو رکعت چنانچه
ابو داؤد نقل کرده و مکرر فرموده برای تاکید قال في الثالثة لمن شاء فرمود در کرت سیوم این امر کسی راست که خواهد كراهية
ان يتخذها الناس سنة یعنی تخییر کرد از جهت ناخوش داشتن اینکه بگیرند مردم آنرا طریقه واجب یا موکد **حدثنا** عبد الله بن يزيد
هو المقرئ قال حدثنا سعيد بن ابي ايوب قال حدثني يزيد بن ابي حبيب قال سمعت مرثد بن عبد الله اليزني
قال اتيت عقبة بن عامر الجهني فقلت الا اعجبك من ابي تميم يركع ركعتين قبل صلوٰة المغرب گفت مرثد یزنی آمدم عقبه
را پس گفتم آیا در عجب نیندازم ترا از حال ابی تمیم که میگذارد دو رکعت پیش از نماز مغرب فقال عقبة انا كنا نفعله على عهد النبي صلى
الله عليه وسلم گفت عقبه ما یان بودیم که میکردیم این دو رکعت را در زمان پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی فقلت ما يمنعك
الآن قال الشغل پس گفتم چه چیز باز میدارد الآن ترا ازین فعل گفت اشتغال بکارها **باب** صلوٰة النوافل جماعة در جواز
نماز های نفل بجماعت ذكره انس و عائشة عن النبي صلى الله عليه وسلم ذکر کرده این جواز را انس و عائشه از پیغمبر خدا رحمت کناد خدا
بروی چنانکه مولف رح موصولا در باب صلوٰة بر حصیر از انس و در باب نماز کسوف از عائشه آورده **حدثنا** اسحق قال حدثنا
يعقوب بن ابراهيم قال حدثنا ابي عن ابن شهاب قال اخبرني محمود بن الربيع الانصاري انه عقل رسول الله صلى الله عليه وسلم وعقل مجة
مجها في وجهه من بئر كانت في دارهم ابن شهاب گوید خبر داد مرا محمود بن ربیع که بتحقیق وی شناخته است رسول خدا را و دانسته
و یاد دارد آب دهن را که انداخته آنحضرت بر روی وی از آب چاهی که بود در سرای آنها چنانکه سبق ذکر یافته که این فعل از روی طیبت بود
یا از روی تبرک و اکرام مادر و پدر وی فزعم محمود انه سمع عتبان بن مالك الانصاري وكان ممن شهد بدرا مع النبي صلى
الله عليه وسلم پس گفت محمود که بتحقیق وی شنیده عتبان بن مالک انصاری را و بود این عتبان از جمعے که حاضر شده اند

الجزء الثالث شيخ الاسلام كتاب الصلوٰة

پروردگار خود را القرآن و ذکار و ادعیه بروی می آرد بسوی
مناجات بایکدیگر سخن آهسته گفتن و تحقیق المعنی از آنچه
ظاهر است واما از پروردگار تعالی باعتبار لازم معنی است
که توجه و اقبال برحمت و رضا و بهم برای او حاصل است فان ربه
بينه وبين القبلة و تحقیق پروردگار او میان وی و میان
قبله است بسبب رو کردن وی بسوی حق بدینجانب اگرچه
وی تعالی مقدس و منزه است از تقیید بجهت و تمکن بمکان
و در بعضی روایات بجای فان ربه و یا فته می شود شاید برای
تنویع بیان است فلا يبزقن احدكم قبل قبلته پس تف نه
کند یکی از شما جانب قبله خود برعایت ادب ظاهر و این تعلیل
دلالت میکند بر آنکه بزاق انداختن مصلی طرف قبله حرام است
در مسجد باشد یا غیر آن و در صحیح ابن خزیمه و ابن حبان
مرفوعا آمده کسی که تف کند مقابل قبله بیاید روز قیامت و
انداخته او میان دو چشم او باشد و بروایتی دیگر مبعوث
میشود صاحب نخامه در قبله روز قیامت و آن نخامه در روی
او باشد و ازینجا کراهت در حق غیر مصلی نیز ظاهر گردد ولکن
عن يساره او تحت قدمه ولیکن بیندازد جانب چپ یا
زیر پای چپ یعنی اگر مانعی از نحو فرش وغیره نباشد و دفن تواند کرد
چنانچه معلوم شود ثم اخذ طرف ردائه فبصق فيه
بعد گرفت آنحضرت گوشه چادر خود را و بصاق انداخت در آن
ثم رد بعضه على بعض بعد باز گردانید پاره آن گوشه را
بر پاره دیگر و بهم مالید فقال او يفعل هكذا پس فرمود
یا بکند اینچنین که کردم و گفته اند که این تخییر در غیر مسجد است
و در مسجد شق اخیر متعین است **حدثنا** عبد الله
بن يوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبد الله
بن عمر ان رسول الله تحقیق پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله
وسلم رای بصاقا في جدار القبلة فحكه و دید آب دهن
را در دیوار جانب قبله پس خراشیدن آن را یعنی بدست خود
چنانکه ظاهر است ثم اقبل على الناس فقال پس رو کرد
بر مردم و فرمود اذا كان احدكم يصلي فلا يبصق قبل
وجهه وقتی که باشد یکی از شما که نماز میگذارد پس بصاق
نیفگند پیش روی خود فان الله سبحانه قبل وجهه
اذا صلى زیرا که خدا روبروی اوست وقتی که نماز میخواند
حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك

غزوهٔ بدر را یافته پیغمبر خدا فقال کنت اصلی لقومی بنی سالم میگوید عتبان بودم من که امامت میکردم برای قوم خود که بنی سالم اند وکان یحول بینی وبینهم وادٍ اذا جاءت الامطار و بود که حایل میشد میان من و میان قوم من رود آبی وقتی که می آمد بارانها فیشق علیّ اجتیازه قبل مسجدهم پس دشوار است بر من گذشتن آن جانب مسجد ایشان فجئت رسول الله صلی الله علیه وسلم فقلت له پس آمدم من رسول خدا را پس گفتم مر آنحضرت را انی انکرت بصری تحقیق من از دست داده ام چشم خود را کنایت از کوری یا از ضعف بصر است وان الوادی الذی بینی وبین قومی یسیل اذا جاءت الامطار و تحقیق رودی که میان من و میان قوم منست جاری میشود وقتی که می آید بارانها فیشق علیّ اجتیازه پس دشوار است بر من گذشتن آن فوددت انک تاتی فتصلی من بیتی مکانا اتخذه مصلی پس دوست دارم اینکه بیائی تو پس نماز گذاری از خانه من جائی را که بگیرم آنرا جای نماز در وقتی که نتوانم بمسجد رفت فقال النبی صلی الله علیه وسلم سافعل ان شاء الله پس فرمود پیغمبر خدا ان شاء الله بجا آرم آنچه التماس کردی اگر خدا خواسته فغدا علیّ رسول الله صلی الله علیه وسلم وابوبکر بعد ما اشتد النهار پس صبح آمد بر من آمد پیغمبر خدا و ابوبکر صدیق بعد از آنکه بلند شد روز فاستاذن رسول الله صلی الله علیه وسلم فاذنت له پس طلب اذن درآمدن کرد بخانه من پیغمبر خدا پس اذن دادم او را فلم یجلس حتی قال این تحب ان اصلی من بیتک پس ننشست آنحضرت تا آنکه فرمود کجا را دوست داری اینکه بگذارم نماز از خانه تو فاشرت له الی المکان الذی احب ان یصلی فیه گفت عتبان اشارت کردم آنحضرت را بجائی که دوست میداشتم آنرا که نماز کند آن حضرت [illegible] فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم فکبر وصففنا وراءه پس ایستاد رسول خدا و تکبیر تحریمه گفت و صف بستیم ما پس آنحضرت [illegible] عتبان ثم سلم [illegible] دو رکعت پس سلام داد آنحضرت و سلام دادیم ما مقتدیان هنگامی که سلام داد آنحضرت [illegible] این حدیث [illegible] خزیره فحبسته علی خزیرة یصنع له پس نگاه داشتیم آنحضرت را برای طعامی که ساخته میشد برای او خزیره [illegible] بمعجمه و زای مکسوره و یای تحتیه ساکن آخر آن را طعامی که از گوشت پاره و سبوس ساخته میشد [illegible] رسول الله صلی الله علیه وسلم فی بیتی فثاب رجال منهم حتی کثر الرجال فی البیت پس شنید [illegible] پیغمبر خدا [illegible] پس آمدند جمعی مردان از اهل محله تا آنکه بسیار شدند مردم در خانه من فقال رجل منهم ما فعل مالک لا اراه پس گفت مردی از ایشان ما فعل [illegible] چه کرده است مالک که نمی بینم او را بعضی گویند که نام او ابن دخشن است فقال رجل منهم ذاک منافق لا یحب الله ورسوله پس گفت مردی [illegible] این مرد او منافق است و دوست نمیدارد خدا و رسول خدا را فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تقل ذاک پس فرمود پیغمبر خدا مگو این را الا تراه قال لا اله الا الله یبتغی بذلک وجه الله آیا نمی بینی تو او را که گفته است لا اله الا الله میخواهد باین قول خدا را فقال الله ورسوله اعلم پس گفت [illegible] خدا و رسول او داناتر است اما نحن فوالله لا نری وده ولا حدیثه الا الی المنافقین [illegible] سوگند بخدا که نمی بینیم دوستی او را و نه حرف و حکایت او را مگر با منافقان فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم فان الله قد حرم علی النار من قال لا اله الا الله یبتغی بذلک وجه الله فرمود پیغمبر خدا تحقیق خدا حرام کرده است بر آتش کسی را که گفت لا اله الا الله در حالی که میخواهد بآن ذات خدا را و این شهادت بود از آن حضرت باخلاص او و نفی تهمت نفاق قال محمود بن الربیع فحدثتها قوما فیهم ابو ایوب الانصاری صاحب رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت محمود بن الربیع پس گفتم این حکایت را مردمی را که در ایشان ابو ایوب انصاری بود [illegible] فی غزوته التی توفی فیها ویزید بن معاویة علیهم بارض الروم گفتم این را با ابو ایوب در غزوه که وفات یافت در آن در سنه پنجاه و یک در ایام خلافت معاویه

ولا با سعید حدثاه ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم رای نخامة فی جدار المسجد فتناول حصاة فحتها ابو هریره و ابو سعید هر دو حدیث کردند حمید را که تحقیق آنحضرت دید بلغمی را در دیوار مسجد پس گرفت سنگریزه و خراشیدن آن را ثم قال اذا تنخم احدکم فلا یتنخمن قبل وجهه پس فرمود چون خواهد که بلغم اندازد یکی از شما پس نیندازد آن را پیش روی خود ولا عن یمینه و نه جانب دست راست صریح است در حکم نخامه نیز دلالت میکند بر حکم مخاط که هر دو از یک قبیل اند و نیز ظاهر است بحسب لفظ در عموم منع بمصلی و غیر مصلی و مسجد و غیر آن ولیبصق عن یساره او تحت قدمه الیسری و گو بصاق اندازد جانب دست چپ یا زیر پای چپ خود

باب لا یبصق عن یمینه فی الصلوة خیو نیندازد بجانب دست راست در نماز بجهت بودن فرشته که کاتب حسنات است بدان جانب چنانچه در باب چهارم بیاید و تواند که بجهت شرف یمین باشد روایت باب مطلق است از قید نماز و حمل کرده آن را مولف بر روایت باب آینده و روایت ابوهریره در باب دفن النخامه که مقیدند ببیان و ساکت اند از حکم آن بیرون نماز و منقول از مالک لا باس به است در غیر نماز و جزم کرده نووی بمنع در هر حال و شاهد است آن را انچه روایت است از ابن مسعود و معاذ بن جبل و عمر بن عبدالعزیز بر کراهت و امتناع از آن در غیر حال نماز نیز

حدثنا یحیی بن بکیر قال حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب عن حمید بن عبدالرحمن ان ابا هریرة وابا سعید اخبراه ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم رای نخامة فی حائط المسجد فتناول رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم حصاة فحتها ثم قال اذا تنخم احدکم فلا یتنخم قبل وجهه ولا عن یمینه ولیبصق عن یساره او تحت قدمه الیسری مذکور صریح در حدیث منع از آنست و مفهوم میگردد از آن منع بصاق [illegible] بعن یساره [illegible] قبل وجهه و حدیث ابی سعید [illegible] که دید آنحضرت نخامه را [illegible] منع کرد [illegible] حکم نخامه [illegible]

حدثنا [illegible] ابو [illegible] قال حدثنا شعبة قال اخبرنی قتادة قال سمعت انس بن مالک قال قال النبی صلی الله علیه وسلم [illegible] بین یدیه [illegible] ولا عن یمینه ولکن عن یساره او تحت قدمه الیسری

باب [illegible]

پسر معاویه امیر بود از جانب پدر برین جماعة بزمین روم بقسطنطنیه فانکرها علی ابو ایوب محمود بن ربیع گوید پس انکار کرد این قصه را بر من ابو ایوب وقال والله ما اظن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ما قلت قط وگفت سوگند بخدا گمان ندارم پیغمبر خدا را که گفته چیزی را که گفتی تو از انکه آیات واحادیث بثبوت پیوسته که عاصیان امت با آنکه قائل بکلمه توحید ومصدق آن باشند حرام نیست بر آنها آتش دوزخ این همان سخن است که آن حضرت صلی الله علیه وسلم با بو هریره فرمود که برو مردم بگوید و عمر بن خطاب نگذاشت ... شایع گردد تا مردم از عبادت باز مانند و آن حضرت قبول آن کرد فکبر ذالک علی پس بسیار بار کرد و گران آمد این انکار او بر من فجعلت لله علی ان سلمنی الله حتی اقفل من غزوتی پس گردانیدم سوگند خدا بر خود اگر سلامت دارد مرا خدا تا آنکه رجوع کنم از غزوه خود واقفل ایاب وفا مندر جعت زاد و عناان اسال عنها عتبان بن مالك ان وجدته حيا فی مسجد قومه الخ پس پرسم ازین قصه عتبان بن مالک را اگر یافتم او را زنده پس پرسیم در مسجد قوم او بحضور جماعة فقفلت فاهللت بحجة او بعمرة پس باز گشتم و احرام بستم بحج یا بعمره شک راوی ست ثم سرت حتی قدمت المدینة فاتیت بنی سالم فاذا عتبان شیخ اعمی ... پس آمدم قوم بنی سالم را پس ناگاه دیدم که عتبان پیر کور شده است یصلی لقومه فلما سلم من الصلوة سلمت علیه نماز میگذارد مر قوم خود را پس هرگاه سلام داد از نماز سلام کردم بروی واخبرته من انا ... عتبان را که کیستم من ثم سالته عن ذلك الحديث ... پرسیدم او را از آن حدیث که ... کرده بود و آنرا ابو ایوب فحدثنیه کما حدثنیه اول مرة ... حدیث کرده بود مرا اول بار

باب

التطوع فی البیت ... استحباب نماز نفل در خانه حدثنا عبد الاعلی بن حماد قال حدثنا وهیب عن ایوب وعبید الله عن نافع عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اجعلوا فی بیوتكم من صلوتكم فرمود بگردانید در خانهای خود بعضی نماز های خود را ولا تتخذوها قبورا وگیر بد خانها را قبر که مرده وار افتاده باشید و عبادت خدا نکنید یا آنکه چون خواب برادر موت است خانه ... قبر ... برای خواب ... از آنکه ... احادیث صحیحه بثبوت پیوسته ... مسجد ... رحمت ... میگیرد ... تابعه عبد الوهاب عن ایوب متابعت کرده است وهیب را عبد الوهاب ... ولا تتخذوها قبورا

بسم الله الرحمن الرحيم باب

فضل الصلوة فی مسجد مكة والمدینة در بیان فضیلت در زیادتی ثواب نماز در مسجد مکه و مدینه حدثنا حفص بن عمر قال حدثنا شعبة ... عبد الملك بن عمیر عن قزعة قال سمعت ابا سعید ... قال سمعت من النبی صلی الله علیه وسلم ... شنیدم ... ابو سعید ... حدیث ... در باب مسجد بیت المقدس ... حدثنا علی قال حدثنا سفیان عن الزهری عن سعید عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لا تشد الرحال الا الی ثلثة مساجد بسته نشود بالانها مگر بسوی سه مسجد یعنی سفر نکنید بقصد زیارت نفس مکانی و بقعهای که از آن فضیلت ذاتی باشد و نماز کردن در آن افضل بود از جای دیگر مگر بسوی این سه مسجد و این بیان خارج شد ازین منع رفتن بجای برای کسب علم و زیارت بزرگی زنده و مرده و تجارت و جز آن از آنکه درین صورت رفتن برای دریافت مکان و تبرک بدان نیست بلکه برای دریافت چیزی که در آن هست واگر مستثنی منه مطلق مسجد گیرند

کل یوم الیه وجلوسه علیه السلام ... المسجد ... واحد واحد منهم واتباع ابن عمر رضی الله عنه فی ذلك علیه السلام لما ساغ من الاتباع فی السنن الزوائد

اسماء الرجال

الجزء الثانی شیخ الاسلام كتاب الصلوة

او عن یمینه ولكن عن یساره او تحت قدمه الیسری وعن الزهری ... یعنی روایة سفیان از زهری بدین طور است ... حدثنا الزهری ... عن الزهری با تصریح زهری درین طریق بسماع ... از حمید چنانکه گفت سمع حمیدا عن ابی سعید نحوه

باب كفارة البزاق فی المسجد

بیان کفاره کردن گناه انداختن بزاق در مسجد کفر بالفتح پوشیدن کفاره بتشدید فا پوشنده گناه و دور کننده ...
حدثنا آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا قتادة قال سمعت انس بن مالك قال قال النبی صلی الله علیه واله وسلم البزاق فی المسجد خطیئة افگندن بزاق در مسجد گناه است وكفارتها دفنها وکفاره آن گناه گور کردن آنست در مسجد اگر میسر شود والا بر آرد از مسجد و دور کند اثر آن را قاضی عیاض گفته خطیه وقتی باشد که دفن نکند واگر قصد دفن دارد خطیه نباشد ... آن را نووی که آن خلاف حدیث صحیح است و خاص کرده قول شریف ... لا یبصق عن یسارہ الخ بخارج مسجد ... پوشیده نماند که ... این قول ... بیان نخامه در مسجد ... در باب لا یبصق گذشت ظاهر است ... حکم مخصوص بخارج مسجد نیست ... در باب آینده نیز شاهد است بر آن و حدیث ابی امامه که اخراج کرده آن را احمد و طبرانی مرفوعا که فرمود کسی که نخامه کند در مسجد و دفن نکند آن ... گناه است و اگر دفن کند حسنه است ... ظاهر است ...

نیز وجهی وارد ولیکن در آنوقت که این فرموده مسجدی نبوده که مردم قصد آن داشته باشند المسجد الحرام ومسجد الرسول
ومسجد الاقصى مسجد مکه ومسجد مدینه ومسجد بیت المقدس که قبله انبیا وامم سابق بوده است گفته اند که افضلیه یکی بر دیگری
بترتیب مذکور است **حدثنا** عبدالله بن یوسف قال اخبرنا مالك عن زید بن رباح وعبیدالله بن ابی عبدالله الاغر
عن ابی عبدالله الاغر عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال صلوة فی مسجدی هذا خیر من الف صلوة فیما سواه
فرمود نمازی در مسجد من که انیست یعنی مسجد مدینه بهتر است از هزار نماز در مساجدی که ورای اوست الا المسجد الحرام مگر مسجد مکه
که کعبه در وست که نماز در وی بهتر است از نمازی که درین مسجد کنند ابن حبان در صحیح خود آورده که یک نماز مسجد حرام برابر صد نماز
مسجد مدینه است وجمهور علما ازینجا استنباط کرده اند که مکه افضل است از مدینه از انکه شرافت وفضیلت مکان بحسب فضل عبادت
در وست ومشهور از امام مالك واکثر اصحاب او آنست که مدینه افضل است از مکه از جهت شرافت وجود پیغمبر خدا که اشرف موجودات
وهمه مخلوقات طفیلی اوست وظهور کمالات اسلامی واعلای اعلام دین محمدی همه در وی روی داده هر که ومر چیز فضیلتی دارد
بفضل وفضیلت یافته اوست نور علی نور ومنبع فضائل ومصدر کمالات صلی الله علیه وسلم ولنعم ما قال من قال شعر اگر فضل
رسول از رکن وزمزم جمله برخیزد * یکی سنگی بود رکن ویکی شور آب چه زمزم * وبا اینهمه اختلاف درین دو بلده استثنا کرده است
قاضی عیاض رحمة الله علیه بقعه شریفه که مدفون شده در وی آنسرور کائنات ومفخر موجودات وگفته اتفاق است برانکه افضل بقاع
زمین است وابن عقیل حنبلی گفته که افضل است از عرش عظیم **باب** مسجد قباء در فضیلت مسجد قبا بضم قاف ومد است وبقصر نیز
خوانده اند مسجدیست بر دو یا سه میل از شهر مدینه واول مسجدیست که آن حضرت بنا فرموده ونماز در آن کرده بقول ابن عباس مسجد اسس
علی التقوی در شان آنست وقبا نام جایی است که این مسجد را بنام آن خوانده اند **حدثنا** یعقوب بن ابراهیم الدورقی
قال حدثنا ابن علیة قال حدثنا ایوب عن نافع ان ابن عمر کان لا یصلی من الضحی الا فی یومین یوم یقدم مکة فانه کان یقدمها ضحی
فیطوف بالبیت ثم یصلی رکعتین خلف المقام مرویست از نافع که ابن عمر بود نمیگذارد نماز چاشت
مگر در دو روز روزی که قدوم می آورد در مکه را بتحقیق می درآمد در مکه وقت چاشت پس طواف خانه مبارک میکرد وبیشتر دو رکعت
پس مقام ابراهیم ویوم یاتی مسجد قباء فانه کان یاتیه کل سبت وروزی که می آمد مسجد قبا را پس بتحقیق بود که می آمد آنجا هر روز شنبه فاذا دخل
المسجد کره ان یخرج منه حتی یصلی فیه پس چون می آمدی مسجد را ناخوش داشت انکه برآید از وی تا آنکه میگذارد نماز در وی ظاهر است
که این نماز یا نماز طواف یا نماز تحیة المسجد است بحسب اتفاق در وقت چاشت واقع شده نه نماز ضحی قال وکان یحدث ان رسول الله صلی
الله علیه وسلم کان یزوره راکبا وماشیا گفت نافع وبود ابن عمر که میگفت که بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی که زیارت میکرد
روز شنبه در حال سواری وپیادگی قال وکان یقول انما اصنع کما رایت اصحابی یصنعون ومیگفت ابن عمر
هر نافع را میکنم چنانکه دیده ام یاران خود را که میکردند ولا امنع احدا ان یصلی فی ای ساعة شاء من لیل او نهار ومنع نمیکنم
کسی را این که نماز کند در هر وقت که خواهد از شب وروز غیر ان لا یتحروا طلوع الشمس ولا غروبها جز آنکه قصد کنید وقت طلوع
آفتاب وغروب آنرا تعرضی بوقت استوا نکرده تا سبب چه خواهد بود **باب** من اتی مسجد قباء کل سبت کسی که آید مسجد قبا را هر روز
شنبه **حدثنا** موسی بن اسمعیل قال حدثنا عبدالعزیز بن مسلم عن عبدالله بن دینار عن ابن عمر ان النبی صلی الله علیه وسلم
یاتی مسجد قباء کل سبت ماشیا وراکبا عبدالله بن دینار روایت کرده از ابن عمر که پیغمبر خدا می آمد مسجد قبا را هر روز شنبه در حال پیادگی
وسواری هرچه میسر میشد وکان عبدالله بن عمر یفعله ومیبود عبدالله که میکرد این را که هر شنبه می آمد مسجد قبا سوار وپیاده **باب**

الجزء الثاني من شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم قال اذا قام احدکم
الی الصلوة فلا یبصق امامه فرمود چون بایستد یکی از
شما بسوی نماز پس تف نکند پیش روی خود وانما یناجی
الله ما دام فی مصلاه زیرا چه مناجات میکند خدا را تا که در
جای نماز خود است ولا عن یمینه فان عن یمینه ملکا
ونیز تف نکند جانب راست خود زیرا چه راست وی فرشته
است که مستحق اکرام است چنانکه جای وی قرین است
از شیطان که مستحق تف ملازم است واین فرشته
یا همان کاتب حسنات است چنانچه در بعضی احادیث
باین عنوان آمده یا فرشته ایست که حاضر میشود در نماز
از برای تائید والهام بر دل مصلی وآمین گفتن برای دعای
متکلم زائد بر عادت بر تقدیر درین تشریف وتکریم فرشته یمین
است واما فرشته شمال با آنکه نیز سزاوار چیزی از تف بسبب
استحقاق مورد آن از قرین یا آنکه مغلوب ومنکوب میگردد
هنگام نماز یا آنکه تابع واحق میکرد بفرشته یمین وشوق الیسیر
بر تقدیریست که بنه مخصوص بوقت نماز دارند چنانچه ظاهر
سیاق حدیث است ولیبصق عن یساره او تحت
قدمه فیدفنها وگو که تف کند جانب چپ خود یا زیر پای خود پس
از آن دفن کند مر آن را یعنی بعد نماز اگر باشد مانند اثر آن
باب اذا بدره البزاق فلیاخذ بطرف ثوبه چون
غلبه کند مصلی را خیو ویکایک برآید فرصت اختیار نیست
جیب پس بلکه بگیرد آن را بگوشه جامه خود **حدثنا**
مالك بن اسمعیل نهدی قال حدثنا زهیر تصغیر
ابن معاویه کوفی جعفی قال حدثنا حمید طویل عن انس
ان النبی صلی الله علیه وآله وسلم رای نخامة فی
القبلة فحکها بیده دید آن حضرت بلغمی را در دیوار قبله مسجد
پس خراشید آن را بدست خود ورای منه کراهیة ودیده
شد از آن حضرت ناخوش داشتن عمل نخاعه قبله او برای
کراهیته لذلك یا دیده شد ناخوش داشتن عمل آنحضرت
مر آن عمل را شک کرده راوی درین دو لفظ وشدته علیه
ودیده شد درشتی وغضب آنحضرت برین کار وقال ان
احدکم اذا قام فی صلوته فانما یناجی ربه او ربه
بینه وبین قبلته فلا یبزقن فی قبلته ولکن عن یساره
او تحت قدمه ثم اخذ طرف ردائه فبزق فیه ورد
بعضه علی بعض قال او یفعل هکذا ترجمه در باب
حك البزاق گذشت اگرچه بعضی الفاظ متن مغایر تغییر
درین مضمون شده واز زیادت شق اخیر واضح شد
که مراد ازین جیب یا زیر قدم میسر باشد ...
...

كتاب الصلوة

باب اتيان مسجد قباء راكبا وماشيا آمدن مسجد قبا را سوار و پیاده **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى عن عبيد الله قال حدثني نافع عن ابن عمر قال كان النبي صلى الله عليه وسلم ياتي مسجد قباء راكبا وماشيا گفت ابن عمر می آمد آن حضرت مسجد قبا را سوار و پیاده زاد ابن نمير حدثنا عبيد الله عن نافع فيصلي فيه ركعتين زياده کرده است ابن نمیر که حدیث کرد مرا عبید الله از نافع پس میگذارد آنحضرت در آن مسجد دو رکعت تحیت مسجد

باب فضل ما بين القبر والمنبر در بیان فضیلت زمینی که میان قبر شریف و منبر مسجد شریف است **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن عبد الله بن ابي بكر عن عباد بن تميم عن عبد الله بن زيد المازني ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ما بين قبري ومنبري روضة من رياض الجنة فرمود میان قبر من و منبر مسجد من روضه ایست از روضهای بهشت که از بهشت آورده اند چنانکه حجر اسود را فرموده که از بهشت آورده اند و بلوازمی که این نشاء دنیا دارد با این صورت ظاهر است یا آنکه این قطعه زمین را به بهشت خواهند برد چنانچه در ماده ستونی که میل بتقن آن حضرت گریه کرده بود واقع شده که آنرا به بهشت می در آرند یا آنکه عبادتی که درین قطعه مطهره کنند موجب بهشت است و مثال دروی بر روضه از ریاض بهشت بیان نموده از ناظران کسی تعرض کرده که در آن وقت که این حدیث بر زبان صداقت نشان رسیده در قید حیات بود مراد ما بین قبری چگونه مراد شده است اگر گویم چنانکه حدیث ابی هریره ما بین بیتی و منبری نیز مشعر آنست در زمان آنحضرت صلى الله عليه وسلم مرقد شریف معین قطعی معین نبوده است منافات دارد با آنکه در صحابه در مدفن آنحضرت اختلاف واقع شد جمعی گفتند که هم در بنا و کی که رحلت کرده در مسجد و فرقه گفتند در مقبره بقیع کنند و بعضی گفتند بمکه باید برد و گروهی گفتند به بیت المقدس که مرقد انبیا همه آنجاست ابو بکر صدیق گفت شنیده ام از رسول خدا صلى الله عليه وسلم که دفن کرده نشود هیچ پیغمبری مگر آنجا که قبض کرده شده است وی و در روایتی از علی مرتضی آمده که گفت در روی زمین هیچ بقعه گرامی تر نزد خدا نیست از بقعه که پیغمبر خدا در آن قبض کرده باشند را[illegible] مگر این حدیث ما بین قبری و تعیین مرقد شریف از هول آن حادثه از خاطرها رفته باشد والله اعلم

حدثنا مسدد عن يحيى عن عبيد الله بن عمر قال حدثني خبيب بن عبد الرحمن عن حفص بن عاصم عن ابي هريرة ان النبي صلى الله عليه وسلم قال ما بين بيتي ومنبري روضة من رياض الجنة فرمود زمینی که میان خانه من و میان منبر منست روضه ایست از روضهای بهشت بدانکه قبر شریف هم در خانه عایشه بود که روح مقدس مطهر در آن بعالم قدس خرامیده پس منافاتی بحدیث سابق ندارد ومنبري على حوضي فرمود و منبر من آنست فردا بر حوض کوثر که از بهشت است خواهد بود مراد همین منبر است که در مسجد منیف بود و این معنی دوم که در حدیث سابق ذکر یافته موجه خواهد بود یا آنکه مطلق منبر است چنانکه معلوم شده که آنحضرت را بر کوثر منبری خواهند نصب کرد که بر آن بر آمده بهشتیان را بهشت رهنما[illegible]

باب مسجد بيت المقدس در فضیلت مسجد اقصی **حدثنا** ابو الوليد قال حدثنا شعبة عن عبد الملك [illegible] سمعت قزعة مولى زياد قال سمعت ابا سعيد الخدري يحدث باربع عن النبي گفت قزعه شنیدم ابو سعید [illegible] حدیث می[illegible] بچهار چیز از پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم فاعجبنني وانقنني پس بعجب در آوردند آن چهار چیز و مرا اخذ کردند اعجبنني بفتح جیم و سکون موحده صیغه جمع مونث است و هم چنین آنقنني بهمزه مفتوح ممدوده و فتح نون و سکون نون قال لا تسافر المرأة يومين الا معها زوجها او ذو محرم گفت ابو سعید سفر نکند زن دو روزه راه چنانکه شب در جای دیگر کند مگر آنکه با وی شوهر او یا محرم او که نکاح بوی دایم حرام است باشد لا صوم في يومين الفطر والاضحى و نیست روزه در دو روز روز عید فطر و روز عید اضحی ولا صلوة بعد صلوتين بعد الصبح حتى تطلع الشمس وبعد العصر حتى تغرب الشمس و روا نیست نماز پس از دو نماز پس از نماز فجر تا آنکه طلوع کند آفتاب و پس از نماز عصر تا آنکه غروب کند آفتاب

لقابل حتيم من بهت در نماز بجا این کج نمی بینیم مگر پیش روی خود را در آن قبیل [illegible] بتوجه انبیه [illegible] خود [illegible] است بلکه [illegible] پیش در توجه در رویه بمن بهابر اند فوالله ما يخفى على ركوعكم ولا خشوعكم پس سوگند خداست که مخفی نمی ماند بر من کیفیت رکوع شما و نه خشوع شما از عقب و [illegible] باشم در نماز مراد از خشوع سجده است که در آن کمال خشوع است یا مطلق فروتنی که شامل جمیع احوال نماز است اني لاراكم من وراء ظهري زیرا چه بر آینه می بینیم شما را از پس پشت خود چنانکه می بینم پیش روی خود را و این ظاهر است در رویت حقیقی و ثبت است برگزیدگان و هم و عادت که مقابله و چیزهای دیگر رویت را شرط کنند و بدون آن ممکن ندانند و در واقع ندانند که رویت بخلق الله تعالی است از هر عضو و بهر قسم که خواهد بنماید و این امور موقوف علیه فعل آن نباشند جز بنظر عادت و اینجا خرق عادت است معدود از خصایص وی صلى الله عليه وآله وسلم و بعضی گویند در قفای آنحضرت دو سوراخ بود مانند سوراخ سوزن که میدید بآن هر چه پس پشت وی بود حاجب نمی شد آن را جامه و نه غیر آن و بعضی یک چشم گویند که میدید بآن کا[illegible] آنجهت را همیشه و این اثبات امری زاید است بحاجت و بی ثبوت صحیح و بقولی منطبع میشد صور ایشان در دیوار قبله چنانکه منطبع میشود در آینه پس مشاهده میکرد افعال ایشان را و بعضی مراد از رویت علم دارند که حاصل [illegible] آنحضرت را بوحی یا بالهام **حدثنا** يحيى بن صالح وحاظی بضم حا و تخفیف مهله مرد حمیه سنه و رویت و بیست و دو قال حدثنا فليح بتصغير بن سليمان سنه یکصد و شصت و هشت عن هلال بن علي فهري عن انس بن مالك قال صلى لنا النبي صلى الله عليه وآله وسلم صلوة نماز گذارد برای ما آنحضرت نمازی را ثم رقي المنبر پس بر آمد منبر را فقال في الصلوة وفي الركوع ... [illegible] شان نماز و در رکوع اني لاراكم من ورائي كما اراكم [illegible] می بینیم شما را از پس خود چنانکه می بینیم شما را [illegible] بت عین و عبدا آورد فی رکوع درین روایات [illegible] اهتمام آنست [illegible] مقصود از آن بحسب عادت اکثر [illegible] باشد [illegible] وقوع آن [illegible] حال والله اعلم

باب هل يقال مسجد بني فلان آیا گفته شود مسجد بنی فلان یعنی نسبت کنند مسجد را که منسوب بخداست چنانکه فرمود انما يعمر مساجد الله وان المساجد لله بغیر خدا است [illegible] انسان یا جماعة آن بعلاقه بنا یا ملازمت یا وجهی دیگر و مروی است از ابراهیم نخعی که مکروه میداشته این نسبت را بجهت آیه مذکوره و جمهور گویند این نسبت بطریق [illegible] تمیز و تعریف است **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن نافع عن عبد الله بن عمر ان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم سابق بين الخيل التي اضمرت [illegible] اسپانی که لاغر قرار کرده شده [illegible] مسابقت بکدیگر [illegible] اسپان و طریقه اضمار آنست که علف بسیار دهند تا فربه

ولا الى ثلثة مساجد مسجد الحرام ومسجد الاقصى ومسجدى وبسته نشوند پالانهاى شتر يعنى سفر
نكنيد مگر بسوى سه مسجد مسجد مكه و مسجد بيت المقدس و مسجد من كه در مدينه است **باب** استعانة اليد في الصلوة در حكم يارى جستن
بدست اذا كان من امر الصلوة وقتيكه باشد آن يارى جستن از كار و افعال نماز چنانكه راست كردن جاى سجده و بستن ازار تا بسر
كه بعبث نباشد كه مكروه است وقال ابن عباس يستعين الرجل في صلوته من جسده بما شاء وگفت ابن عباس روا است
كه استعانت كند مرد در نماز خود از تن خود بچيزى كه خواهد چنانكه گردانيد آن حضرت ابن عباس را از جانب چپ بجانب راست و باليد گوش
او را و قياس برين روا است كه در افعال نماز خود استعانت بدين خود كند ووضع ابو اسحٰق قلنسوته في الصلوة ورفعها
ونهاد ابو اسحٰق تابعى كلاه خود را بزمين بدست خود و در نماز و برداشت آنرا بعد در نماز ووضع على رضى الله عنه كفه على رسغه الايسر ونهاد امير المؤمنين
على كف دست راست خود را بر بند كف چپ چنانكه از آداب نماز است رصغ بصاد نيز لغت است و بسين لغت است يعنى مربكه از بند پاى دست
و پاى حيوان و آنجا متصل گفته است چنانكه در وضو و غسل يديه الى رسغيه الا ان يحك جلدا او يصلح ثوبا
مگر آنكه خارد على رضى الله عنه پوست بدن را و اصلاح ميكرد جامه را اين تتمه حديث على است بالا ترالا انيست كه لا يزال كفه على رسغه
الى ان الخ همواره كف دست بر بند دست مى نهاد تا ركوع ميكرد مگر آنكه مى خاريد بدن را و اصلاح ميكرد جامه را درين هنگام بر ميداشت
و استعانت ميكرد بآن در حك و اصلاح و مؤلف استدلال كرده است باين حديث و قول ابن عباس و ابى اسحق كه هرگاه استعانت دست
در غير افعال نماز آمده در افعال نماز بطريق اولى خواهد بود و بعضى ناظران الا ان الخ ازين تتمه ترجمه داشته اند و اين بسيار بعيد است بفهم

حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن مخرمة بن سليمان عن كريب مولى ابن عباس انه اخبره عن عبد الله بن عباس
گفت عبد الله خبر داد ما را مالك از مخرمه و مخرمه از كريب كه بتحقيق كريب خبر داد مخرمه را از ابن عباس انه بات عند ميمونة ام المؤمنين وهى
خالته كه بتحقيق ابن عباس شب كرد نزد ميمونه كه مادر مومنانست و خاله ابن عباس است قال فاضطجعت على عرض الوسادة
گفت ابن عباس خواب كردم بر عرض بالش واضطجع رسول الله صلى الله عليه وسلم واهله على طولها و دراز خواب كرد پيغمبر
رحمت كناد خدا بر وى و ميمونه بر طول آن مگر مذكور شده كه عرض و طول وساده بطبق عرض و طول آدمى است كه بر آن خواب ميكند بر عكس نسبت
كه بعموم فهميده آيد فنام رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى انتصف الليل او قبله بقليل او بعده بقليل پس خواب كرد آنحضرت
تا نيم شب يا پيش از آن اندكى يا بعد از آن اندكى ثم استيقظ رسول الله پس بيدار شد پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم فجلس يمسح
النوم عن وجهه بيده پس نشست بحالى كه مى ماليد خواب را از روى خود بدو دست يعنى دستها بر روى ماليد ثم قرأ العشر الآيات
خواتم سورة آل عمران پس خواند ده آيت كه آخرهاى سوره آل عمران است از قول خدا سبحانه ان في خلق السموات والارض الى آخرها
ثم قام الى شن معلقة فتوضأ منها فاحسن وضوءه پس استاد بسوى مشك آبى كه آويخته بود و وضو كرد و نيك كرد وضوء خود را برعايت
استحباب اعنى نهاد آداب وضوء ثم قام يصلي پس استاد بحالى كه نماز ميكرد قال عبد الله بن عباس فقمت فصنعت مثل
ما صنع گفت ابن عباس پس استادم من و كردم مانند آنچه كرد آنحضرت ثم ذهبت فقمت الى جنبه پس رفتم و استادم بجانب
پهلوى آنحضرت فوضع رسول الله صلى الله عليه وسلم يده اليمنى على رأسى واخذ باذنى اليمنى يفتلها بيده پس نهاد رسول خدا
دست راست خود را بر سر من و گرفت گوش راست مرا بحالى كه ميماليد آنرا تا آگاه كند او را از غفلتى كه در افتد از وى واقع شده كه جانب چپ ايستاده بود
و بايستى جانب پهلوى راست مى ايستاد و نيز چون شب بود براى موانست او اين عمل كرد و اين حديث در باب تخفيف الوضوء گذشته باتتمه كه داد
باين جزء تائيد كرده است ترجمه را او بحى كه دانستى فصلى ركعتين ثم ركعتين ثم ركعتين ثم ركعتين ثم ركعتين ثم ركعتين پس گذارد

سابقت بعد تحقيق ابن عمر بود در جمله كه مسابقت كردند
باين مسابقت ...
راوى از وى بهما **باب** القسمة وتعليق القنو في المسجد
بخش نمودن مال در مسجد و آويختن خوشه خرما در مسجد اگرچه ذكر
نيست در حديث باب ليكن ميتوان ... جواز آن روا نيه
نهادن مال در مسجد براى محتاجان ...

شش بار دو دو رکعت ثم اوتر ثم اضطجع پس وتر گذارد و پس بر بستر خواب کرد حتی جاءه المؤذن فقام فصلی رکعتین خفیفتین تا آنکه آمد او را موذن صبح پس استاد و گذارد دو رکعت سبک از روی قرائت ثم خرج فصلی الصبح پس بر آمد از خانه و گذارد نماز صبح

باب ما ینهی عنه من الکلام فی الصلوة در بیان چیزی که نهی کرده شده است از سخن کردن در نماز **حدثنا** ابن نمیر قال حدثنا ابن فضیل قال حدثنا الاعمش عن ابراهیم عن علقمة عن عبد الله قال کنا نسلم علی النبی صلی الله علیه وسلم وهو فی الصلوة فیرد علینا گفت عبد الله بن مسعود بودیم ما که سلام میکردیم بر پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی و حال آنکه آنحضرت در نماز بودی پس رد سلام میکرد بر ما فلما رجعنا من عند النجاشی پس هرگاهی که باز آمدیم ما از نزد نجاشی که بادشاه حبشه بود و بشرف اسلام مشرف شده و صحابه از مکه هجرت کرده بودند بآنجا سلمنا علیه فلم یرد علینا سلام کردیم بر آن حضرت و رد نکرد سلام را بر ما وقال ان فی الصلوة لشغلا و فرمود تحقیق در نماز کاری عظیم است که مصلی مناجات میکند بخدا و مستدعی استغراق است در شهود وی تعالی و آنکه آنحضرت پیشتر از این رد سلام میکرد از جهت تالیف قلوب و ادای واجب بود و درین وقت منع فرمود که در حال نماز سلام نکند **حدثنا** ابن نمیر قال حدثنا اسحق بن منصور السلولی قال حدثنا هریم بن سفیان عن الاعمش عن ابراهیم عن علقمة عن عبد الله عن النبی صلی الله علیه وسلم نحوه **حدثنا** ابراهیم بن موسی قال اخبرنا عیسی هو ابن یونس عن اسمعیل عن الحارث بن شبیل عن ابی عمرو الشیبانی قال قال لی زید بن ارقم ان کنا لنتکلم فی الصلوة علی عهد النبی صلی الله علیه وسلم گفت ابو عمرو شیبانی گفت مرا زید بن ارقم تحقیق شان اینست که بودیم ما که سخن میکردیم در نماز در زمان حیات آنحضرت یکلم احدنا صاحبه لحاجته سخن میکرد یکی از ما یار خود را بحاجت خود حتی نزلت حافظوا علی الصلوات والصلوة الوسطی وقوموا لله قانتین فامرنا بالسکوت تا آنکه نازل شد این آیت معنی آنست که محافظت کنید بنمازها که دایم کنید آنرا و نماز میانه که بقول اکثر نماز عصر است و بایستید مر عبادت خدا را در حالی که خشوع و خضوع کننده آید پس مامور شدیم بخاموشی از غیر قراءة قرآن و ذکر نماز از آنکه سخن کردن بهر یکدیگر منافی خشوع و خضوع و لایق نیست بحال مناجات به پروردگار

باب ما یجوز من التسبیح والحمد فی الصلوة للرجال در بیان آنچه رواست از تسبیح و حمد گفتن در نماز اگر عارض شود امری چنانچه تنبیه کردن امام را بر سهو و کور را اگر در پیش او چاهی باشد و مانند آن مردان را نه زنان را **حدثنا** عبد الله بن مسلمة قال حدثنا عبد العزیز بن ابی حازم عن ابیه عن سهل بن سعد قال خرج النبی صلی الله علیه وسلم یصلح بین بنی عمرو بن عوف بن الحارث گفت سعد بر آمد پیغمبر خدا در حالی که صلح میکند میان اولاد عمرو بن عوف که بیکدیگر نزاعی داشتند وحانت الصلوة فجاء بلال ابا بکر فقال حبس النبی صلی الله علیه وسلم و رسید وقت نماز پس آمد بلال نزد ابوبکر و گفت نگهداشته شد پیغمبر خدا فتؤم الناس قال نعم ان شئتم پس آیا امامت میکنی تو مردم را گفت ابوبکر آری اگر خواهید شما فاقام بلال الصلوة فتقدم ابوبکر فصلی پس اقامت گفت بلال نماز را و پیش رفت ابوبکر و نماز آغاز کرد فجاء النبی صلی الله علیه وسلم یمشی فی الصفوف یشقها شقا حتی قام فی الصف الاول پس آمد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی بحالی که میرفت در صفهای نماز و می شگافت صفها را شگافتنی تا ایستاد در صف اول فاخذ الناس فی التصفیح پس شروع کردند مردم در تصفیح فقال سهل هل تدرون ما التصفیح هو التصفیق پس گفت سهل بن سعد آیا میدانید چه معنی دارد تصفیح آن تصفیق است یعنی دستک زدن وکان ابوبکر رضی الله عنه لا یلتفت فی صلوته و بود ابوبکر التفات نمیکرد در نماز خود و از استغراقی که داشت در آن زمان متعارف بود این دستک زدن فلما اکثروا التفت واذا النبی صلی الله علیه وسلم فی الصف پس هرگاه بسیار دستک زدند التفات کرد پس ناگاه دید که آنحضرت در میان صف آمد فاشار الیه مکانک پس اشارت کرد آنحضرت ابوبکر را که بجای خود باش فرفع ابوبکر یدیه فحمد الله پس برداشت ابوبکر دو دست خود را بدعا و شکر کرد

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

بر داشته ده آن را بر زمین فرمودند فاشتر منه ثم ذهب پس از آن دیگر بار برداشت ثم احتمله فالقاه علی کاهله پس بر پشت انداخت آن را بر میان دو شانه خود ثم انطلق پس روان شد فما زال النبی صلی الله علیه وآله وسلم یتبعه بصره حتی خفی علینا پس پیوسته آنحضرت در پی عباس میکرد نظر خود را تا آنکه پوشیده شد عباس بر ما و از نظر غایب شد عجبا من حرصه این پیوسته دیدن از راه تعجب بود از حرص عباس فما قام رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وثم منها درهم پس بر نخاست آنحضرت بحالی که در آنجا از اموال درمی بود یعنی همه را بخش کرده و باقی نموده بود

باب من دعی لطعام فی المسجد کسی که دعوت کرده شده برای طعام در حال بودن وی در مسجد ومن اجاب فیه و کسی که قبول دعوت کند در آن و در اکثر روایات کتاب منه بدل فیه است یعنی کسیکه اجابت کند از مسجد و حاصل یکی است **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن اسحاق بن عبد الله بن ابی طلحة و این عبد الله برادر مادری انس است انه سمع انسا قال وجدت النبی گفت انس یافتم پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم فی المسجد ومعه ناس در مسجد در حالی که با وی مردم اند فقمت پس استادم پیش آنحضرت علیه السلام فقال لی ارسلک ابو طلحة پس فرمود مرا فرستاده است ترا ابو طلحه قلت نعم گفتم آری قال لطعام قلت نعم فرمود برای طعام که مرا خواسته گفتم آری قال لمن حوله قوموا فرمود مر کسی را که گرد آنحضرت بود برخیزید تا بخانه ابو طلحه رویم فانطلق وانطلقت بین ایدیهم پس راهی شد آنحضرت بطرف خانه وی و روان شدم در پیش مردم تا خبر دهم ابو طلحه را و تتمه حدیث در علامات نبوت بیاید

باب القضاء واللعان فی المسجد بین الرجال والنساء حکم کردن و لعان نمودن در مسجد میان مردان و زنان مراد از لعان ملاعنه مرد است با زن خود بنحو معلوم بسبب تهمت وی زن را بزنا چنانکه در محلش معلوم شود و مقصود درینجا عدم ممانعت مسجد است ازین اعمال و در روایه مستملی بین الرجال والنساء ساقط است **حدثنا** یحیی بن موسی معروف بختی بفتح معجمه و فوقیه مشدده قال حدثنا عبد الرزاق بن همام قال اخبرنا ابن جریج عبد الملک

از تجویز آنحضرت او را بامامت و ارتفاع رتبه او باهل بودن برای امامت پیغمبر خدا انتهی رجع القهقری ... پیشتر رجوع کرد
ابوبکر پس پا جانب پشت خود و تقدم النبي صلى الله عليه وسلم فصلى و پیش رفت آنحضرت و نماز گذارد بمردم از این حدیث
فهم شد که نزد صحابه کرام بعد از حضرت رسالت پناه برای امامت نماز ابوبکر صدیق را اولی دیدند مطابقت این حدیث بترجمه که گفته
روایت تسبیح و حمد گفتن مقتدیان برای تنبیه امام وقت سهو ظاهر نشد و حمد اگرچه مستلزم تسبیح تواند بود و امام ابوبکر برای تنبیه امام
نبود و الکلفی که در تطبیق کرده اند آنست که این حدیث چنانچه در باب من دخل ليؤم الناس فجاء الامام الاول گذشته تتمه دارد
که آن حضرت فرموده کسی که حادث شود او را در نماز چیزی پس تسبیح کند و وقتیکه تسبیح کند ملتفت می شود امام ... و در اینجا التفات
بهمان حدیث سابق و اگر در ترجمه تخصیص نکند به تسبیح و حمد برای تنبیه امام یا قیاس کنند جواز این حمد را بر حمد که ابوبکر کرده
گویند که حمد مستلزم تسبیح است نزدیک تر بتوجیه تطبیق خواهد بود والله اعلم **باب** من سمى قوما او سلم في الصلوة على
غير مواجهة وهو لا يعلم حکم کسی که نام برد قومی را در نماز یا سلام کرد در نماز بر غیری بحالی که روبرو نیست و حال آنکه نمیداند
آیا باطل است نماز یا صحیح و حکم عمد دارد و یا سهو و نسیان **حدثنا** عمرو بن عيسى قال حدثنا ابو عبد الصمد العمي
عبد العزيز بن عبد الصمد قال حدثنا حصين بن عبد الرحمن عن ابي وائل عن عبد الله بن مسعود قال كنا نقول التحية في الصلوة
ونسمي ويسلم بعضنا بعضا گفت ابن مسعود بودیم ما که میگفتیم تحیت در نماز بر مردم میبردیم نام کسی را که بر او تحیت میکردیم و سلام
میداد بعض مردم بعضی را فسمعه رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال قولوا التحيات لله والصلوات والطيبات السلام
عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين اشهد ان لا اله الا الله واشهد
ان محمدا عبده ورسوله فانكم اذا فعلتم ذلك فقد سلمتم على كل عبد لله صالح
في السماء والارض پس تحقیق وقتیکه گفتید این کلمات پس تحقیق سلام دادید بر هر بنده که خدا راست صالح در آسمان
و زمین **باب** التصفيق للنساء دست زدن در نماز برای تنبیه و خبر آن رواست مر زنان را و مخصوص است **حدثنا** علي بن
عبد الله قال حدثنا سفيان قال حدثنا الزهري عن ابي سلمة عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال التصفيق
للنساء والتسبيح للرجال فرمود دست زدن رواست مر زنان را و سبحان الله گفتن مر مردان را **حدثنا** يحيى قال حدثنا وكيع
عن سفيان عن ابي حازم عن سهل بن سعد قال قال النبي صلى الله عليه وسلم التسبيح للرجال والتصفيق للنساء **باب**
من رجع القهقرى في الصلوة او تقدم لامر ينزل به روا بودن حکم کسی که باز گردد پس پا در نماز یا پیشتر رود و بجهت
کاری که نازل شود بوی رواه سهل بن سعد عن النبي صلى الله عليه وسلم روایت کرد این حدیث را سهل ... رحمه
خدا رحمت کناد خدا بر وی **حدثنا** بشر بن محمد قال اخبرنا عبد الله قال حدثنا يونس قال الزهري اخبرني انس بن مالك ان المسلمين
بيناهم في الفجر يوم الاثنين وابو بكر يصلي بهم زهری گوید خبر داد مرا انس بن مالک که مسلمانان در میان آنکه
ایشان در نماز فجر بودند روز دوشنبه در ایام مرض آنحضرت و ابوبکر صدیق نماز میگذارد با ایشان فبغتهم النبي صلى الله عليه
وسلم قد كشف ستر حجرة عائشة فنظر اليهم وهم صفوف فتبسم يضحك پس ناگهانی دریافت ایشان را آنحضرت بحالی که بر داشت
پرده حجره عائشه که در آنجا تشریف داشت و بر آمد پس دید بسوی مردم و حال آنکه ایشان صف صف بسته نماز میگذارند پس خندان
شد بحالی که خنده میکند و مسرت مینماید از آنکه مسلمانان اتفاق انقیاد امر آنحضرت کرده بامامت ابوبکر انقیاد نموده اند فنكص
ابو بكر على عقبيه وظن ان رسول الله صلى الله عليه وسلم يريد ان يخرج الى الصلوة پس بدریافت آنکه آنحضرت پرده

در تفحص نکنند موضعی را برای نماز یعنی بعد از آن که مامور شده بمکان خاص یا تفحص نکنند پاک و ناپاک را ... و صورت
و این اعم مراد شامل است اگرچه بآن تفسیر نکرده اند **حدثنا**
عبد الله بن مسلمة قال حدثنا ابراهيم بن سعد
عن ابن شهاب عن محمود بن الربيع بفتح راء خزرجي
صحابي الانصاري عن عتبان بضم عین مهمله و کسر آن بن
مالك الانصاري سالمی اعمی امام قوم خود بود در عهد پیغمبر خدا
صلى الله عليه وآله وسلم ان النبي صلى الله عليه وآله
وسلم اتاه في منزله تحقیق آنحضرت تشریف فرمود در منزل
وی بسبب درخواست وی فقال اين تحب ان اصلي
لك من بيتك پس فرمود کجا دوست میداری که بگذارم
نماز برای تو از خانه تو تا آن را برای خود مصلی گیری چنانچه
میخواستی قال گفت عتبان فاشرت له الى مكان
پس اشارت کردم آنحضرت را بسوی جایی از خانه خود
فكبر النبي پس تکبیر تحریمه گفت پیغمبر صلى الله عليه وآله
وسلم وصففنا خلفه فصلى ركعتين و صف بستیم ما جمعی
که در خانه بودیم عقب آنحضرت پس گذارد دو رکعت نماز
و تفصیل این قصه در باب آینده است **باب** المساجد
في البيوت گرفتن نمازگاه در خانها وصلى البراء بن عازب
في المسجد في داره جماعة و نماز گذارد دو رکعت براء بن
عازب که صحابی مشهور است در جای نماز که در خانه خود مقرر
داشت بجماعت **حدثنا** سعيد بن عفير بتصغير
قال حدثنا الليث قال حدثني عقيل بتصغير عن ابن
شهاب قال اخبرني محمود بن الربيع الانصاري ان
عتبان بن مالك وهو من اصحاب رسول الله صلى الله
عليه وآله وسلم ممن شهد بدرا من الانصار انه اتى
رسول الله گفت زهری خبر داد مرا محمود انصاری که تحقیق
عتبان بن مالک که از یاران آنحضرت است از آن جماعه
که حاضر شده اند غزوه بدر را از قوم انصار آمد پیغمبر خدا را
صلى الله عليه وآله وسلم و این روایت مسموع محمود است
از عتبان فقال يا رسول الله قد انكرت بصري بعنی
گفت ای رسول خدا تحقیق نشناختم بینائی خود را مراد از آن
یا ضعف بصر است چنانکه اکثر روایات از عتبان که گفت
زبون شد بینائی من و گشت بینائی من که مانند گی میکند ... سید
مراد بصر من بعض شی ظاهر ... یا مراد کوری باشد
چنانکه در بعضی از روایات اطلاق اعمی آمده و تواند که وقت
سوال بحد عمی نرسیده و بعد از آن عمی عارض گشته یا آنکه اطلاق
عمی بطریق مبالغه است بجهت قرب وی با آن حال وانا
اصلي لقومي من نماز میکنم مر قوم خود را یعنی امامت
فاذا كانت الامطار سال الوادي الذي بيني
وبينهم پس وقتیکه میباشد باران ها روان میشود رود ...

ازدر حجره برداشته رجوع کرد ابوبکر بر دو پاشنه خود یعنی آنکه پشت داد بقبله را و گمان کرد که آنحضرت میخواهد که برآید از حجره برای نماز وهم المسلمون
ان یفتتنوا فی صلوتہم فرحاً بالنبی صلی اللہ علیہ وسلم حین راوہ وقصد کردند مسلمانان اینکه مبتلا شوند در نماز خود و برآیند از آن در حالی
که فرحناک اند بدیدن اثر صحبت آن حضرت هنگامی که دیدند آنحضرت را فاشار بیدہ ان اتموا پس اشارت کرد آن حضرت بدست خود
که تمام کنید نماز را ثم دخل الحجرۃ وارخی الستر وتوفی ذالک الیوم صلی اللہ علیہ وسلم پس ستر در آمد بحجره را و انداخت پرده را و وفات
یافت همان روز رحمت کناد خدا برو رحمتی که سزاوار است **باب** اذا دعت الام ولدها فی الصلوٰۃ وقتی که بخواند مادر پسر خود را
وحال آنکه پسر در نماز است حکم آن چیست از اقوال علما اختلاف ظاهر میشود بعضی گویند جواب ندهد اگر جواب دهد نماز او باطل است و بعضی
گویند واجب است اجابت و نماز باطل میشود و بعضی گویند باطل نمی شود و بعضی گفته اگر نماز فرض است و وقت تنگ است جواب ندهد و اگر
جواب دهد و در وجوب جواب احادیث نقل کرده از سیوطی گفته در احادیث آمده است اگر بودی جریج عالم هر آئینه دانستی که اجابت مادر
بهتر است از عبادت پروردگار گویا عبادت نافله مراد است و بعضی احادیث آمده که مادر را اجابت کن و پدر را جواب نده نظاهر از آن روایت
که چون در مردان علم غالب است از جواب نادادن نخواسته بخیر و قال اللیث حدثنی جعفر بن ربیعۃ عن عبد الرحمن بن هرمز قال
قال ابوهریرۃ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نادت امرأۃ ابنہا وھو فی صومعتہ فرمود ندا کرد زنی در ایام سالفه پسر خود
را و حال آنکه پسر در صومعه مشغول بعبادت بود قالت یا جریج فقال اللہم امی وصلوتی گفت آن زن ای جریج پس گفت پسر او رب
گفت جریج بارخدایا جمع شده است اجابت مادر و اتمام نماز توفیق ده مرا بهر چه بهتر است فقالت یا جریج قال اللہم امی وصلوتی
قالت یا جریج قال اللہم امی وصلوتی سه بار ندا کرد و وی جواب نداد و قطع نماز نکرد مرتبه چهارم مادر و نا خوش شد و بروی قالت اللہم
لا یموت جریج حتی ینظر فی وجوہ المیامیس گفت خدایا نمیرد جریج تا آنکه گرفتار شود و ببیند روی زنان زانیه یعنی
چنان کن که مادر او را التفات نکرد بعقوبت صحبت و دیدن زنان فاجره گرفتار شود میامیس جمع مومسه بضم میم ثانی بمعنی زن زانیه کرمانی گوید
میامیس در نسخها بیاست وصواب بواو است وکانت تاوی الی صومعتہ راعیۃ ترعی الغنم فولدت فقیل لہا ممن ھذا الولد
قالت من جریج نزل من صومعتہ و بود جا میگرفت بسوی صومعه جریج زنی گله بان که میچرانید بز را پس زائید فرزندی و گفته شد بوی از کیست این
فرزند گفت آن زن از جریج است و تهمت زنا کرد بوی تا آنکه این تهمت اثر دعای مادر است که فتنه بود مطلع الی وجوہ المیامیس فنزل من
صومعتہ پس فرود آمد از صومعه خود قال جریج این ھذہ التی تزعم ان ولدھا لی گفت کجاست این زن که میگوید که فرزند
او از من است قال یا بابوس من ابوک قال راعی الغنم گفت جریج مر آن ولد را ای بابوس کیست پدر تو گفت چرانندۀ بزها
بوزن فاعول بدو بای موحده و سین مهمله نام آن ولد است بعضی گویند لفظ عربی است بعضی گویند معرب یا بواست گویند هر گاه جریج
اختیار کرد عدم ترک نماز بر جواب مادر حق جل شانه او را کرامتی ارزانی داشت که دفع تهمت او باحسن وجوه شد تا نیر این مقاله مترجم را
از ان وجه تواند بود که چون آنحضرت این قصه را بروجه ارتضاء نقل کرده اند از نجا بوضوح پیوست که جواب نادادن بهتر است **باب**
مسح الحصاۃ فی الصلوٰۃ هموار کردن سنگریزه و جز آن از سجده گاه در میان نماز **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا شیبان عن
یحیی عن ابی سلمۃ قال حدثنی معیقیب ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال فی الرجل یسوی التراب حیث یسجد فرمود در حق مردی که هموار
میکرد خاک را آنجا که سجده میکرد قال ان کنت فاعلا فواحدۃ فرمود اگر هستی هموار کننده پس یکبار کن **باب** بسط الثوب
فی الصلوٰۃ للسجود روائی گستردن جامه در نماز بر زمین **حدثنا** مسدد قال حدثنا بشر قال حدثنا غالب القطان عن
بکر بن عبد اللہ عن انس بن مالک قال کنا نصلی مع النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی شدۃ الحر گفت بودیم ما که نماز میگذاردیم با پیغمبر خدا

روز شنبه و نیز بروایتی عمر زیادت آمده و بروایتی کسی که
خواسته بود خدا از یاران آنحضرت شاید که نزد ابتدا بعد
بخانه عتبان آنحضرت و ابوبکر بودند و بعد از ان عمر رضی
رسیدند فاستاذن رسول اللہ پس دستوری خواست
پیغمبر خدا بر آمدن خانه صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فاذنت
لہ پس اذن دادم من او را فلم یجلس حین دخل
پس ننشست وقتیکه در آمد خانه را تا شناسی ... ...
خواسته بود صاحب خانه از تبریک موضع نماز ثم قال
این تحب ان اصلی من بیتک پس فرمود کجا دوست
میداری که نماز کنم آنجا از خانه تو قال فاشرت لہ الی ناحیۃ
من البیت گفت عتبان پس اشارت کردم مر آنحضرت
بسوی گوشه از خانه فقام رسول اللہ پس بنماز ایستاد
پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فکبر وقمنا فصففنا
پس تکبیر تحریمه گفت و ایستادیم ما نیز بنماز و صف بستیم فصلی
رکعتین ثم سلم پس گذارد دو رکعت نماز و بست سلام ...
وقال وحبسناہ علی خزیرۃ صنعناہا لہ گفت عتبان
و نگهداشتیم آنحضرت را از رجوع بر تلیه که ساخته بودیم
آن را برای وی خزیره بفتح معجمه و کسر زای و فتح ... ...
ساکنه طعامی است که ساخته میشود از گوشت ریزه
و ریخته میشود در آن آب بسیار و چون گداخته شود ...
می شود در آن آرد و چه یره بمهملات آردی که پخته می شود
بشیر قال فثاب فی البیت رجال من اهل الدار ...
گفت عتبان پس آمدند در خانه مردم از اهل محله حتی
کسی وقتیکه شنیدند خبر قدوم شریف آنحضرت
ثاب بمثلثه در اول و موحده در آخر بمعنی رجع و اقبل ...
فاجتمعوا پس جمع شدند فقال قائل منہم این مالک
بن الدخیشن بضم دال مهمله و فتح خاء معجمه و سکون تحتیه و
کسر شین منقوطه آخر آن نون پس گفت گوینده از مردم
کجاست مالک بن دخیشن از اهل محله که نیامده او ابن
الدخشن بضم دال مهمله و سکون معجمه و ضم شین منقوطه شکی راوی است
و در بعضی روایات بجای نون میم آمده است و تصویب کرده
آن را بعضی فقال بعضہم ذالک منافق لا یحب اللہ
ورسولہ پس گفت بعضی از ایشان مالک که نیامده ...
است دوست نمیدارد خدا و رسول او را فقال رسول اللہ
پس فرمود پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم لا تقل ذالک
مگو این سخن را الا تراہ قد قال لا الہ الا اللہ آیا نمی بینی تو
او را که گفت کلمه طیبه را یرید بذالک وجہ اللہ بحالیکه
قصد میکند بگفتن این کلمه جهت خدا را نه ریا و سمعه بهم نفس
و خواندن این شهادت است از آنحضرت باخلاص ...
او از نفاق که سطح ساخته خدا تعالی بوجهی در خصوص این امر

رحمت کنا د خدا بروی در سختی گرما فاذا لم یستطع احدنا ان یمکن وجهه من الارض پس وقتی که نمیتوانستی یکی از ما اینکه جا کند روی خود را از زمین بسط ثوبه فیسجد علیه گسترد جامه خود را پس سجده کردی بر آن مراد جامه ایست که جدا از مصلی باشد تا متحرک نشود بحرکت او و چون عمل قلیل است یکبار روا داشته اند **باب** ما یجوز من العمل فی الصلوة چیزی که رواست از عمل و رای آنچه مذکور شد در نماز **حدثنا** عبد الله بن مسلمة قال حدثنا مالک عن ابی النضر عن ابی سلمة عن عائشة رضی الله عنها قالت کنت امد رجلی فی قبلة النبی صلی الله علیه وسلم وهو یصلی گفت عائشه بودم من که دراز میکردم پای خود را در جانب قبله آنحضرت و حال آنکه آنحضرت نماز میگذارد فاذا سجد غمزنی فرفعتها فاذا قام مددتها پس وقتی که سجده کردی خله کردی مرا پس برمیداشتم پای خود را پس وقتی که ایستادی دراز میکردم پای را **حدثنا** محمود بن غیلان قال حدثنا شبابة قال حدثنا شعبة عن محمد بن زیاد عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم انه صلی صلوة فقال ان الشیطان عرض لی بتحقیق آن حضرت گذارد نمازی پس فرمود شیطان نمود خود را برای من و در حدیثی آمده که بصورت گربه نمود فشد علی یقطع الصلوة علی پس حمله کرد بر من تا قطع کند نماز را بر من فامکننی الله منه فذعته پس قدرت داد و نگهداشت مرا خدا از مکر او پس سخت خفه کردم گلوی او را ذعت بذال معجمه و عین مهمله و تا مثناة صیغه ماضی متکلم است ولقد هممت ان اوثقه الی ساریة حتی تصبحوا فتنظروا الیه و بتحقیق قصد کردم که بربندم او را بستونی تا صبح کنید شما پس ببینید بسوی او فذکرت قول سلیمان رب هب لی ملکا لا ینبغی لاحد من بعدی فرده الله خاسئا پس یاد کردم قول سلیمان علیه السلام که این دعا کرده و در شان او مستجاب شده ای پروردگار من ببخش مرا ملکی که نباید مر هیچ یکی را پس از من پس گذاشتم و دور کرد خدا او را در حالی که رانده شده و حیرت زده بود دیدنه در خلجان خاطر را در خانه و در یکی آنکه شیطان را چه یارای آن باشد که نماز آنحضرت را قصد قطع کند و باز دارد آنحضرت را از حضوری که بخدا داخته با آنکه در باب عمر رضی الله عنه واقع شده ان الشیطان یفر من ظل عمر بتحقیق شیطان میگریزد از سایه عمر و برروی او نمی تواند شد قسطلانی در دفع این شبهه جوابی نقل کرده که مراد حقیقت فرار نیست بلکه بیان قوت عمر و صلابت اوست بر قهر شیطان و آنحضرت درین وقت نیز او را قهر و طرد کرد انتهی پوشیده نماند که حمل فرار شیطان که حمل از عمر بر غیر حقیقت خلاف تصریحاتی است که در منطوق احادیث واقع شده است و در حدیثی آمده که از آن راه که عمر میگذرد شیطان بآن راه مقابل نمیتواند شد و آنچه در عجالة الوقت بخاطر فاتر میرسد آنست که این شیطان که بآن حضرت خود را نمود ابلیس نبود بلکه جنی بود چنانکه گفته اند عفریتی که از جن بود که آن حضرت او را راندند و رسوا کردند و آخر حدیث که ذکر قول سلیمان کردند نیز مشعر بهمین است حکم سلیمان بر جنیان بود نه بر ابلیس و از جنس جنیان نزد آنحضرت اعنی بنود نیک و بد آنها می آمدند و بعضی مسلمان هم می شدند و ایمان بآن حضرت می آوردند و ابلیس را مجال نبود که وسوسه را راه دهد و سراپرده عصمت و حضور او و درگاه او را مجال آن نیست که در خواب دیگری متمثل بصورت آنحضرت تواند شد چه گنجایش دارد که مقابل آنحضرت آمده چنین قصد نماید و نیز میتواند که در مفضول بحسب خاصیت صفتی و حالی باشد که در افضل نبود شنیده که ابلیس از آواز بانگ نماز میگریزد و در وقتی که مصلی قرآن می خواند می آید و او را در وسوسه می اندازد از اینجا لازم نمی آید که اذان برابر یا فاضلتر از قرآن باشد خلجان دوم آنکه بهمین قدر که یک جن را گرفته می بستند شرکتی در ملک سلیمان لازم نمی آید ملک سلیمان آنچه تفسیر کرده اند تسخیر کافه جن و طیور و ریاح و وحش بود بتصرف در فردی اگر عدم اختصاص ملکی که سلیمان طلبیده بود و مقبول درگاه شده لازم آید احاد مردم را ابتلای نیبود با آنکه تسخیر جن و وحوش بسیار از مردم را دست داده است قسطلانی تعرضی باین شبهه و دفع آن نکرده است کرمانی شبهه را بتفصیل تعرض کرده در جواب میگوید که آنحضرت خواست که احتراز از شرکت در جنس ملک سلیمان نماید انتهی گویا اشارت کرده درین جواب که آنحضرت از کمال خلقی که داشت و اهتمام رعایت برادری سلیمان می نمود باین جزئی تصرف هم روادار نشد والله اعلم **باب** اذا انفلتت الدابة فی الصلوة

خورد سالی چه محمود در زمان وفات آنحضرت خورد سال بود و در قبول حدیث سماع خورد سالی اختلاف است ولیکن ظاهر شده سماع محمود این حدیث را از عتبان نه مشاهده این قصه هنگام صبا والله اعلم **باب** التیمن فی دخول المسجد وغیره شروع کردن بطرف راست در در آمدن مسجد و غیر آن از اعمال چنانکه در باب التیمن فی الوضوء والغسل گذشت وکان ابن عمر یبدأ برجله الیمنی و بود ابن عمر که شروع میکرد بپای راست یعنی وقتی که در آمدی مسجد را فاذا خرج بدأ برجله الیسری و چون برآمدی شروع کردی بپای چپ خود و در مستدرک حاکم از انس آمده که از سنت است چون در آئی مسجد را شروع کنی بپای راست و چون برآئی شروع کنی بپای چپ **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن الاشعث بن سلیم بتصغیر عن ابیه عن مسروق عن عائشة قالت کان النبی بوزن فعیل صلی الله علیه وآله وسلم یحب التیمن ما استطاع فی شانه کله دوست میداشت ابتدا بطرف راست را با تقدیر که توانستی در احوال خود همه فی طهوره و ترجله وتنعله در طهارت کردن و شانه کردن و نعلین پوشیدن و ذکر این سه چیز بطریق تمثیل است و هر چه از باب تشریف و تکریم و تزیین است همه ازین قبیل است و آنچه نه ازین باب است مانند بیرون آمدن از مسجد و بیرون آوردن جامه و پیش آمدن چیزها مکروه و چون استنجا و پاک کردن بینی مستحب در آن آغاز بچپ است و شاید که قول وی ما استطاع احتراز است ازین که در آن تیمن شرعا استطاعت نیست **باب** هل ینبش قبور مشرکی الجاهلیة ویتخذ مکانها مساجد آیا برکنده شود قبرهای کافران زمان پیش از اسلام و گرفته و ساخته شود بجای آن مسجدها استفهام برای تقریر و تجویز است و قید جاهلیت اتفاقیست قبرهای سایر مشرکان همین حکم دارد لقوله برای قول آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم لعن الله الیهود اتخذوا قبور انبیائهم مساجد لعنت کند خدا یهود را که گرفته اند قبرهای پیغمبران خود را مسجدها خواه بطریق سجده و عبادت بسوی آن چنانکه بت پرستند یا بطریق توجه در نماز و عبادت حق بقبور ایشان باعتقاد قرب و رضای حق تعالی در آن یا بطریق نبش و اتخاذ مسجد بجای آن افراط و تفریط باین حدود و مراتب در شان قبور انبیا و صالحان ایشان محظور و محذور گشت و موجب لعن و طعن آمده و اما چون کفار حرج نیست در اهانت ایشان بنبش و نه احتمال تعظیم در اتخاذ مسجد بجای آن بعد نبش پس آن بر اباحت اصلی باشد و در روایة مسلم آمده کسانیکه پیش از شما بودند میگرفتند قبرهای انبیا و صالحان خود را مسجدها آگاه باشید که نگیرید شما قبرها را مسجدها بتحقیق من نهی میکنم شما را از آن وما یکره من الصلوة فی القبور و آنچه مکروه است بکراهت تحریم از نماز میان قبرها یعنی نحوی که قبر پیش مصلی باشد که در آن شائبه تعبد و تعظیم که مقصود ماست وقع آن در ضمن باب چنانچه از فقره اول ترجمه مقصود رفع شبهه اهانت ستنبش قبور

وقتی که رها شود دابه و صاحب آن در نماز باشد چه کار کند و قال قتادة ان اخذ ثوبه يتبع السارق ويدع الصلوة گفت قتاده اگر
گرفته شود جامه مصلی و پی دزد رود و بگذارد نماز را این قول تائیدی میکند ترجمه را مضمون آن با مضمون این قول نزدیک هم است حدثنا
آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا الازرق بن قيس قال كنا بالاهواز نقاتل الحرورية گفت ازرق بودیم با زمین اهواز که
خوزستان است جنگ میکردیم بخوارج حروریه بدو قصر وهی است از دیهای کوفه که خوارج آنجا جمع شده بودند فبينا انا على جرف نهر
اذا جاء رجل يصلي واذا لجام دابته بيده فجعلت الدابة تنازعه پس درمیان آنکه من بطرف نهری بودم ناگاه دیدم
مردی نماز میکرد وقتی که لگام مرکب او بدست او بود گشت دابه او که میکشید او را وجعل يتبعها و گشت که دنبال او میرفت چون انجاع است
که خطوات کثیره مبطل نماز است حمل باید کرد این حدیث را که خطوات اندکی بود و چنانکه در روایت عمرو بن مرزوق آمده که گرفت دابه را پس از
برگشت پس قال شعبة هو ابو برزة الاسلمي گفت شعبه این مرد ابو برزه اسلمی است فجعل رجل من الخوارج يقول اللهم
افعل بهذا الشيخ پس گشت مردی از خوارج که میگفت و دعای بد میکرد بروی بار خدایا بکن آنچه باید کرد باین پیر که نماز را گذاشت
در پی اسپ خود می رود فلما انصرف الشيخ قال اني سمعت قولكم پس هرگاه برگشت شیخ از نماز گفت من شنیدم گفتار شما
واني غزوت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ست غزوات او سبع غزوات او ثماني غزوات وشهدت تيسيره
و بتحقیق من جهاد کرده ام همراه پیغمبر خدا رحمت کنادش خدا بروی شش غزوه یا هفت یا هشت غزوه و واقف شده ام آسانی و تسهیل
آنحضرت را در احکام شرع براست واني ان كنت ان ارجع مع دابتي احب الي من ان ادعها ترجع الى مألفها فيشق علي و بتحقیق من اگر
باشم اینکه رجوع کنم بدابه خود دوست تر است بسوی من از اینکه بگذارم آنرا بحالی که رجوع کند بجای آگاه مالوفه خود پس دشوار آید بر من بدست
آوردن آن حدثنا محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا يونس عن الزهري عن عروة قال قالت عائشة خسفت
الشمس فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم فقرأ سورة طويلة ثم ركع فاطال ثم رفع راسه گفت عروه گفت عائشه
گرفته شد آفتاب پس استاد آنحضرت بنماز و خواند سوره دراز پس تر رکوع کرد و دراز کرد پس تر برداشت سر خود را ثم استفتح سورة
اخرى ثم ركع حتى قضاها وسجد پس تر از برداشتن سر از رکوع آغاز کرد سوره دیگر پس تر رکوع دوم کرد تا تمام کرد آنرا و سجده کرد
ثم فعل ذلك في الثانية پس کرد آنچه کرده بود در رکعت دوم ثم قال انهما آيتان من آيات الله پس تر فرمود بتحقیق ماه و آفتاب
دو آیت اند از آیات نورانی خدا فاذا رايتم ذلك فصلوا حتى يفرج عنكم پس وقتی که ببینید گرفتن آنها را پس نماز کنید و تضرع نمائید
تا آنکه کشاده شود از شما نور آنها لقد رايت في مقامي هذا كل شيء وعدته بتحقیق دیدم درین جای خود که ایستاده ام هر چیزی را که
وعده کرده شده ام آنرا حتى لقد رايت الجنة اردت ان آخذ قطفا من الجنة حين رايتموني جعلت اتقدم تا دیدم
بهشت را و آن حال که خواستم این را که بگیرم خوشه از بهشت هنگامی که دیدید مرا گذشته ام که پیش میروم قطف بکسر قاف و سکون مهمله و فا آنچه
از درخت بشکنند و بچینند ولقد رايت جهنم يحطم بعضها بعضا حين رايتموني تاخرت بتحقیق دیدم دوزخ را که میشکستند و غالب
می آید بعض آتش او بعضی را هنگامی که دیدید مرا پس پا شدم ورايت فيها عمرو بن لحي وهو الذي سيب السوائب و دیدم
در دوزخ عمرو بن لحی را و وی آنکس است که نخست نام نهاد ناقه ها را سوائب سوائب جمع سائبه است و آن ناقه ایست که بروی سوار نمیشوند
و میگذارند آنرا هر جا خواهد بچرد و آب خورد و نذر میکرد که اگر مریض شفا یابد یا کاری بسته کشاید ناقه را سر دهد و این را حق جل شانه منع کرده است
در قول خود ما جعل الله من بحيرة ولا سائبة مطابقت این حدیث بترجمه خالی از خفائی نبوده است قسطلانی گوید ماخوذ است از تقدم
و تاخر که در نماز واقع شده و آن محمول است بر فعل قلیل و گرفتن دابه نیز فعل قلیل است کرمانی گوید که در حدیث مذمت تسییب نموده است و آن مطلق آمده

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

پس ذکر کردند آنچه دیده بودند مر پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله
وسلم فقال ان اولئك اذا كان فيهم الرجل الصالح
فمات بنوا على قبره مسجدا پس فرمود بتحقیق آن گروه یعنی
اهل حبشه یا نصاری وقتیکه بودی میان ایشان مردی صالح
و بمردی بنا کردندی بر قبر او مسجدی یعنی معبدی برای تعظیم
قبر و عبادت آن میکردند وصوروا فيه تلك الصور
و تصویر میکردند در آن مسجد آن صورتها را ظاهر مراد صورت
عیسی و مریم و صالحان ایشان که مرده اند باشد و اوائل
ایشان میکردند این را تا انس گیرند بدیدن آن صورتها و بقول
را در لباس محسوس آورده ادب کنند اصحاب تصویر یاد
کنند احوال صالحه ایشان را و تخلق نمایند باخلاق ایشان پستر
جمعی که بعد ازین آمدند نا خلف مراد اسلاف را نفهمیدند
بوسواس شیطان دانستند که عمل اسلاف عبادت این چیزها
بود پس ستیدند آن را و منهمک گشتند درین ضلال پس فرمود
آنحضرت در حق این گمراهان اولئك شرار الخلق عند الله
يوم القيامة آنجماعه بدترین خلق اند نزد خدا روز قیامت
از جهت بنا ساختن مسجد بر قبر و تصویر در آن تا عبادت کنند
آن پس معلوم شد که نماز گزاردن بجانب قبر یا بصورت قبر
یا مردی صالح بقصد تبرک و تعظیم حرام است و مکروه است
و هیچکس را در آن خلاف نیست و اما کسی که گرفت مسجد را
در جوار صالحی و قصد کرد تبرک بنزدیکی آن بی توجه بآنجانب
و تعظیم آن داخل در آن وعید نخواهد بود کذا نقله الشیخ ابن حجر
عن القاضي البيضاوي ووافقه الشراح فيه حدثنا
مسدد قال حدثنا عبد الوارث بن سعيد تيمي عن ابي
التياح بفتح فوقيه و تشدید تحتیه یزید بن حمید ضبعی عن انس
بن مالك قال قدم النبي قدوم آورد پیغمبر صلی الله علیه
وآله وسلم المدينة مدینه را فنزل اعلى المدينة في حي
يقال لهم بنو عمرو بن عوف پس فرود آمد بطرف بلند مدینه
در قبیله که گفته می شود ایشان را بنی عمرو بن عوف فاقام
النبي پس اقامت فرمود آنحضرت صلی الله علیه وآله
وسلم فيهم اربعا وعشرين ليلة میان ایشان بیست
و چهار شب و در بسیاری از روایات اربعة عشر ليلة چهارده
شب مروی است و تصویب کرده آن را شیخ ابن حجر
آن روایات دیگر را ثم ارسل الى بني النجار پستر رسول فرستاد
آنحضرت بسوی بنی نجار بفتح نون و تشدید جیم قبیله ایست
از خزرج برادران سلمی ام عبد المطلب فجاءوا متقلدين
السيوف پس آمدند ایشان شمشیرها در برانداخته تا تائید خود
بمخالفان بنمایند فكاني انظر الى النبي صلى الله عليه
وآله وسلم على راحلته وابو بكر ردفه انس گوید پس
آمدند چنانستی که گویا می بینم بسوی آنحضرت که سوار بود بر راحله
خود و ابوبکر صدیق پس پشت آنحضرت بر همان راحله بنا

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

خواه در نماز باشد یا غیر نماز و این هر دو توجیه خالی از تکلف نیست **باب** ما یجوز من البصاق والنفخ في الصلوة چیزیکه روا است از تف انداختن و پف کردن در نماز و یذکر عن عبد الله بن عمرو نفخ النبي صلى الله عليه وسلم في سجوده في كسوف و ذکر کرده میشود از عبد الله بن عمرو بن العاص که نفخ کرد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در سجدهٔ خود در نماز کسوف گفته اند اگر دو حرف الف و فا درست ظاهر شود باطل میکند نماز را و الا لا **حدثنا** سليمان بن حرب قال حدثنا حماد بن زيد عن ايوب عن نافع عن ابن عمر ان النبي صلى الله عليه وسلم رأى نخامة في قبلة المسجد و دید آنحضرت آب بینی یا بلغمی که از سینه بر آید در دیوار قبلهٔ مسجد فتغيظ على اهل المسجد پس خشمگین شد بر حاضران مسجد و قال ان الله قبل احدكم فاذا كان في صلوته پس فرمود بتحقیق خدا پیش روی یکی از شما وقتی که باشد در نماز خود فلا يبزقن او قال لا يتنخمن پس بزاق نیندازد و القبه یا فرمود نخاع نیندازد و نخع آب بینی انداختن و در بعضی روایات لا يتنخمن از نخامه یعنی آب بینی ثم نزل فحتها بيده پس فرود آمد پس دور کرد آنرا بدست خود گویا در وقت بر آمدن بر منبر دیده بود و قال ابن عمر اذا بزق احدكم فليبزق على يساره و گفت ابن عمر وقتی که بزاق اندازد یکی از شما پس بیندازد بر طرف چپ و این حدیث بشرح از روایت انس در ابواب مسجد گذشته است و ظاهر حدیث منع است از بزاق انداختن در وقت نماز و قول ابن عمر بیان آنکه مقصود منع بزاق نیست بلکه منع از انداختن جانب قبله و جانب یمین است پس حدیث مطابق شد ترجمه را **حدثنا** محمد قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة قال سمعت قتادة عن انس بن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا كان احدكم في الصلوة فانما يناجي ربه فرمود وقتی که یکی از شما در نماز است پس مناجات میکند مر پروردگار خود را فلا يبزقن بين يديه ولا عن يمينه پس بزاق نیندازد پیش روی خود و نه طرف راست خود ولكن عن شماله تحت قدمه اليسرى و لیکن اندازد طرف چپ خود زیر پای چپ گفته اند که این در غیر مسجد است و در مسجد اگر تف کند در جامهٔ خود کند **باب** من صفق جاهلا من الرجال في صلوته لم تفسد صلوته کسی که دستک زد از مردان برای تنبیه امام و غیر امام در نماز خود در حالی که جاهل است از حکم آن فاسد نمی شود نماز او فيه سهل بن سعد عن النبي صلى الله عليه وسلم درین معنی روایت کرده سهل بن سعد از پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی آنجا که گفته در حدیث سابق وقتی که ابو بکر امامت کرد و آنحضرت رسید مردان دستک زدند فرمود دستک زدن از برای زنان است و تسبیح گفتن برای مردان و حکم بفساد نماز این مردان نکرد **باب** اذا قيل للمصلي تقدم او انتظر فانتظر فلا بأس وقتی که گفته شود مصلی را تقدم کن یا گفته شود منتظر باش پس انتظار کرد باکی ندارد **حدثنا** محمد بن كثير قال اخبرنا سفيان عن ابي حازم عن سهل بن سعد قال كان الناس يصلون مع النبي صلى الله عليه وسلم وهم عاقدو ازرهم على رقابهم من الصغر گفت سهل بودند مردم که نماز میگذاردند با پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی و حال آنکه بسته بودند ازارهای خود را بر گردنها از کوتاهی بسبب بستن ازارها تا افتد ردا بوده باشد و از کوتاهی ازار با خوف کشف عورت است فقيل للنساء لا ترفعن رؤسكن حتى يستوي الرجال جلوسا پس گفته شد مر زنان را که بر ندارند سرهای خود را از سجده تا آنکه برابر شوند مردان از روی نشستن یعنی درست بنشینند چون پیش مردان میبودند آنها که ازارهای کوتاه داشتند احتمال کشف عورت بوده اینحکم بزنان فرمود مطابقت حدیث ترجمه باین وجه است که زنان را فرموده که از سجده سر بر ندارند پس امر بانتظار کردند پس حدیث موید یکی و خواهد بود اگر گوئیم که درین ضمن امر بمردان بر داشتن سر پیش از زنان است مطابق هر دو جزء خواهد بود **باب** لا يرد السلام في الصلوة جواب سلام داده نشود در نماز **حدثنا** عبد الله بن ابي شيبة قال حدثنا ابن فضيل عن الاعمش عن ابراهيم عن علقمة عن عبد الله قال كنت اسلم على النبي صلى الله عليه وسلم وهو في الصلوة فيرد علي گفت عبد الله بن مسعود بودم من که سلام میکردم بر پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی و حال آنکه آنحضرت در نماز میبود و جواب سلام میداد

بحائطكم هذا پس فرمود ای بنی نجار قیمت کنید مر طلب باغ خود را که این است مراد زمینی است بنی نجار را که خواسته بود در انجا مسجد بنا کند قالوا لا والله لا نطلب ثمنه الا الى الله عز وجل گفتند بنی نجار سوگند بخدا طلب نمیکنیم بهای آن را مگر از خدای تعالی و بنیت آنکه برای عبادت و رضا خواهیم و قال انس وكان فيه ما اقول لكم و گفت انس و بود در انجا آنچه بیان میکنم بشما قبور المشركين قبرهای مشرکان بودند وفيه خرب وفيه نخل و در انجا خرابها بود از نشیب و فراز و درختهای خرما بود فامر النبي صلى الله عليه وآله وسلم بقبور المشركين فنبشت پس امر کرد آنحضرت بگورهای مشرکان پس بر کنده شد ثم بالخرب فسويت پس امر کرد بخرابهای زمین پس هموار کرده شد وبالنخل فقطع و بدرختهای خرما پس بریده شد فصفوا النخل قبلة المسجد پس صف بسته استاده کردند نخل را جانب قبلهٔ مسجد و دیوار قبله را بان ترتیب ساختند وجعلوا عضادتيه الحجارة و گردانیدند هر دو بازوی آن سنگها عضاده باب بکسر مهمله و تخفیف معجمه چوب هر طرف از دو طرف دروازه وجعلوا ينقلون الصخر و گشتند صحابه که می آوردند سنگ را و می انداختند در انجا و هم رجز میخواندند و ایشان رجز میگفتند و زمزمه میکردند تا نفسهای شان بنشاط آید و آسان شود مشقت سنگ بر داشتن رجز بفتحتین نوعی از بحرهای شعر والنبي صلى الله عليه وآله وسلم معهم و حال آنکه آنحضرت با ایشان بود درین عمل وهو يقول بجای که وی میفرمود اللهم لا خير الا خير الاخرة فاغفر للانصار والمهاجرة خداوندا نیست نیکی مگر نیکی آخرت و عیش دنیا در جنب آن مضمحل و ناچیز است پس بخش انصار که در نصرت پیغمبر کوشیدند و جان و مال فدا کرده و جماعه مهاجرین که در رفاقت پیغمبر رنجها کشیده و خانمان و اهل و عیال را بر باد داده **باب** الصلوة في مرابض الغنم نماز در مکانهای گوسفندان جمع مربض است بکسر موحده بمعنی جای نشست و جای خواب آنها **حدثنا** سليمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن ابي التياح عن انس قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يصلي في مرابض الغنم مرویست از انس که گفت بود آنحضرت که نماز میکرد در مربض گوسفندان ثم سمعته يقول كان يصلي في مرابض الغنم قبل ان يبنى المسجد شعبه گوید پس شنیدم شیخ خود را بعد ازین که میگفت نماز میگذارد در مرابض غنم پیش از آنکه بنا کرده شود مسجد شریف نبوی یعنی ابو التیاح اولا مطلقا روایت میکرد بعد از آن مقید میکرد آنرا بپیش از بنای مسجد لهذا قال الشيخ انه مجوزها عبارت این روایت انست که منقول از ابو التیاح گویند که شنید از انس ... و تابعی تقیید و الله اعلم و درین اشارت است بانکه بعد بنای مسجد ...

فلما رجعت سلمت علیه فلم یرد علی السلام وقال ان فی الصلوة لشغلا پس هرگاه بازآمدیم از پیش نجاشی سلام کردیم برآنحضرت پس رد نکرد بر من سلام را و عذر آن فرمود که بتحقیق در نماز شغلی عظیم است که مناجات الٰهی و استغراق در مشهود اوست حدثنا ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا کثیر بن شنظیر بکسر المعجمة و سکون النون بعدها ظای معجمه مکسوره و یای ساکنه و در آخر نام پدر کثیر راء است و در اصل بمعنی بدخلق است عن عطاء بن ابی رباح عن جابر بن عبد الله قال بعثنی رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حاجة له گفت جابر فرستاد مرا پیغمبر خدا در پی حاجتی که او را بود در غزوهٔ بنی المصطلق فانطلقت ثم رجعت وقد قضیتها پس رفتم و بازآمدم در حالی که بتحقیق قضای حاجت کردم فاتیت النبی صلی الله علیه وسلم فسلمت علیه فلم یرد علی فوقع فی قلبی ما الله اعلم به پس آمدم و سلام کردم برآنحضرت و رد نکرد بر من سلام را پس افتاد در دل من چیزی یعنی اندوهی عظیم که خدا داناتر است بآن فقلت فی نفسی لعل رسول الله صلی الله علیه وسلم وجد علی انی ابطات علیه پس گفتم در دل خود شاید آنحضرت غضب کرد بر من اینکه درنگ کردم در آمدن بروی ثم سلمت علیه فلم یرد علی فوقع فی قلبی اشد من المرة الاولی پس باز سلام کردم بروی و رد نکرد بر من پس افتاد در دل من اندوهی سخت تر از مرتبهٔ نخستین ثم سلمت علیه فرد علی پس باز سلام کردم پس جواب داد بر من فقال انما منعنی ان ارد علیک انی کنت اصلی پس فرمود منع نکرد مرا از جواب سلام تو مگر آنکه بتحقیق بودم من که نماز میکردم وکان علی راحلته متوجها الی غیر القبلة و بود آنحضرت بر مرکب خود در حالی که متوجه بود بسوی غیر قبله و روکرده بود بصوب مقصدی که داشت

باب رفع الایدی فی الصلوة لامر ینزل به

برداشتن دستها در نماز از جهة کاری که حادث شود بمصلی حدثنا قتیبة قال حدثنا عبد العزیز بن ابی حازم عن سهل بن سعد قال بلغ رسول الله صلی الله علیه وسلم ان بنی عمرو بن عوف بقباء کان بینهم شیء گفت سهل رسید بپیغمبر خدا اینکه اولاد عمرو بن عوف که بقبا بودند هست در میان آنها نزاعی فخرج یصلح بینهم فی اناس من اصحابه پس برآمد آنحضرت تا صلح دهد میان ایشان رفت در چند کس از یاران خود فحبس رسول الله صلی الله علیه وسلم وحانت الصلوة پس نگهداشته شد پیغمبر خدا از رحمت کناره خدا بروی یعنی درنگ شد در اصلاح حال آنها و رسید وقت نماز فجاء بلال الی ابی بکر فقال یا ابا بکر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قد حبس وقد حانت الصلوة پس آمد بلال بسوی ابوبکر و گفت ای ابوبکر بتحقیق پیغمبر خدا نگهداشته شد و بتحقیق رسید وقت نماز فهل لک ان تؤم الناس قال نعم ان شئتم آیا هست رغبت ترا که امامت کنی مردم را گفت آری رغبت دارم اگر خواهید شما فاقام بلال الصلوة وتقدم ابو بکر فکبر للناس پس اقامت گفت بلال نماز را و پیش رفت ابوبکر و تحریمه بست برای مردم فجاء رسول الله صلی الله علیه وسلم یمشی فی الصفوف یشقها شقا حتی قام فی الصف پس آمد پیغمبر خدا در حالی که مشی میکرد در صفها و جدا میکرد صفها را جدا کردنی تا ایستاد در صف اول فاخذ الناس فی التصفیح قال سهل التصفیح هو التصفیق پس شروع کردند مردم در دستک زدن گفت سهل تصفیح بمعنی تصفیق است یعنی هر دو بیک معنی است قال وکان ابو بکر لا یلتفت فی صلوته گفت سهل و بود ابوبکر که التفات نمیکرد بایں حال مردم در نماز خود از جهت حضوری که بخدا داشت فلما اکثر الناس التفت فاذا رسول الله صلی الله علیه وسلم و هرگاه بسیار دستک زدند مردم بگوشهٔ چشم نگریست دید که در صف پیغمبر خداست فاشار الیه یامره ان یصلی پس اشارت کرد آن حضرت بسوی ابوبکر در حالی که میفرمایید او را آنکه نماز میکرده باشد فرفع ابو بکر یدیه فحمد الله پس برداشت ابوبکر هر دو دست خود را بسوی آسمان و شکر گفت خدا را برین نعمت جزیل الٰهی که آنحضرت تجویز

الابل و حدیث عبد الله بن مغفل نزد نسائی و حدیث سمرة بن جندب نزد ابن ماجه و حدیث سلیک و حدیث عبد الله بن جعفر نزد طبرانی و حدیث عبد الله بن عمرو نزد احمد بالفاظ متقاربه که شامل است همه بالفاظ مواضع جمهور حمل کنند این احادیث را بر کراهت و بعضی رفته اند بسوی آنکه نهی خاص بمعاطن است یعنی جایهای اقامت شتران نزد آب و اماکن دیگر شتران را شامل نیست و نزد بعضی شامل است جایهای ماش آن را مطلقا حدثنا صدقة بن الفضل مروزی قال اخبرنا سلیمان بن حیان بفتح مهمله و تشدید تحتیه ابو خالد الاحمر ازدی جعفری کوفی سنه یکصد و نود و نه قال حدثنا عبید الله مصغرا ابن عمر بن حفص بن عاصم بن عمر بن الخطاب رضی الله عنه از بزرگان اهل مدینه بود از روی فضل و مات سنه یکصد و چهل و هفت عن نافع قال رایت ابن عمر یصلی الی بعیره گفت نافع دیدم ابن عمر را که نماز میگذارد رو بسوی شتر خود و ستره می گرفت آن را و قال رایت النبی وگفت دیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم یفعله که میکرد آن را و نزاع کرده اسمعیلی در استدلال باین حدیث که لازم نمی آید از نماز بسوی شتر عدم کراهت نماز در مبرک وی و جواب داده اند که مراد اشارت است بسوی آنچه گفته اند از علت نهی که شتران از شیاطین اند چنانکه در حدیث عبد الله بن مغفل آمده یعنی اگر این از مانع صحت نماز بودی هر آینه منع شدی مانند آن گردانیدن آن پیش مصلی و همچنین نماز راکب آن و بتحقیق ثابت شده که آنحضرت نماز نفل بر شتر مبارک خود میگذارد و بعضی فرق کرده میان یک شتر و میان جماعت بلکه اینها مجبول اند بر انفار و نفر جماعت موجب تشویش است بخلاف نماز بر مرکوب یا بسوی یکی از آن که بسته باشد و از نیجا فرق میان گوسفندان و شتران نیز پیدا گردد که گوسفندان تنفری ندارند و تشویش نمی رسانند و بعضی در تفرقه میان ابل و غنم گویند که عادت اصحاب ابل تغوط است نزدیک شتران پس نجس باشد نشستگاه اینها و عادت اصحاب غنم ترک تغوط است و استبعاد کرده آن را طحاوی و تغلیظ کرده همچنین کسی که گفته معاطن می باشد در آن ابوال ارواث است چه مرابض نیز شریک اند آن را درین حال و گفته نظر اقتضا میکند عدم فرق را میان ابل و غنم در نماز و جز آن چنانکه مذهب امام ابو حنیفه است از جواز نماز در آن هر دو بی کراهت و تفاوت و احادیث نهی معارض هست آن را حدیث صحیح جعلت لی الارض مسجدا و طهورا اما ابو بکر بن منذر گفته که ملحق بمرابض غنم است و در بعضی احادیث با مرابض اهل تحت نهی مذکور گشته ولیکن در سند آن مقال است

باب من صلی و قدامه تنور

بفتح فوقیه و تشدید نون بقول لغوی معرب و بقول عربی است که مستعمل است در جمیع لغات بمعنی انچه افروخته شود در آن آتش برای پختن نان و جز آن او نار او شیء مما یعبد فاراد به وجه الله تعالی کسی که نماز گذارد در حالی که پیش روی تنور است یا آتش یا چیزی از آنچه پرستیده می شود در پیش کافران چون بت یا غیر آن پس اراده کند مصلی بدان جهت خدا را بی التفات بخصوص

اسماء الرجال

امامت خود کرد ثم رجع القهقری وراءه حتی قام فی الصف وتقدم رسول الله پس باز گشت ابوبکر پس پای خود تا ایستاد در صف از انکه فهمید که امر برای ایجاب نیست بلکه برای تکریم است وگرنه مخالفت نمیکرد وپیش رفت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فصلی للناس پس نماز گذارد برای مردم فلما فرغ اقبل علی الناس پس هرگاه فارغ شد آنحضرت از نماز روی کرد بر مردم فقال یا ایها الناس مالکم حین نابکم شیء فی الصلوٰة اخذتم بالتصفیح انما التصفیح للنساء پس فرمود ای مردم چه حال است شما را هنگامی که حادث شود شما را چیزی در نماز شروع کردید شما در دستک زدن دستک زدن مر زنان راست که آواز آنها نیز عورت است من نابه شیء فی صلوٰته فلیقل سبحان الله کسی که حادث شود او را چیزی در نماز پس بگوید سبحان الله ثم التفت الی ابی بکر فقال یا ابابکر ما منعک ان تصلی للناس حین اشرت الیک پس التفات کرد آنحضرت بسوی ابوبکر صدیق و فرمود ای ابوبکر چه منع کرد ترا آنکه نماز میگذاردی مر مردم را هنگامی که اشارت کردم بسوی تو که امام باشی قال ابوبکر ما کان ینبغی لابن ابی قحافة ان یصلی بین یدی رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت ابوبکر نبود سزاوار مر پسر ابوقحافه را آنکه امام باشد و نماز کند پیش پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی و یاران وی بدانکه ظاهر از قول و کثرت فجاء رسول الله آنست که ابوبکر رکعتی تمام نکرده بود و آن حضرت هم درین حال تحریمه رسیده و امامت آنحضرت از قبیل استخلاف باشد چنانکه مولف فهمیده و بدان تائید ترجمه کرده و تواند که آنحضرت که پیش رفت و امام شد مردم را از سر تحریمه اقتدا بآن حضرت بسته باشند و همچنین ابوبکر نیز تحریمه اقتدا کرده باشد برین تقدیر دست برداشتن ابوبکر در اثنای نماز نخواهد بود تا مطابق ترجمه افتد و دلیل بران تواند شد فقد بر باب الخصر فی الصلوٰة خصر بخاء معجمه مفتوحه و سکون صاد مهمله و راء و در آخر بچند معنی آمده یکی بمعنی نهادن دست بر سرین دیگر بمعنی عصاست یعنی گرفتن عصا و دست تکیه کردن بران در نماز و دیگر بمعنی اختصار یعنی اختصار کردن قراءة در نماز یا تخفیف در اداء ارکان بی طمانینت و هر دو حدیث مذکور درین باب هر یک ازین معانی را احتمال دارد و چون مشهور معنی اول است ونیز در بعضی روایات واقع شده و بیرون انه استراحة اهل النار و آنکه یهود بسیار میکردند این فعل را پس نهی کرده شده است از کراهت تشبه بایشان مراد مولف همین خواهد بود حدثنا ابو النعمان قال حدثنا حماد عن ایوب عن محمد عن ابی هریرة قال نهی عن الخصر فی الصلوٰة گفت ابوهریره منع کرده شده است از خصر در نماز حدثنا عمرو بن علی قال حدثنا یحیی عن هشام قال حدثنا محمد عن ابی هریرة قال نهی ان یصلی الرجل مختصرا وقال هشام وابوهلال عن ابن سیرین عن ابی هریرة نهی النبی صلی الله علیه وسلم گفت ابوهریره منع کرده شده است اینکه نماز گذارد مردی در حالی که خصر کننده است باب یفکر الرجل الشیء فی الصلوٰة رواست که فکر میکند مردی چیزی را در نماز وقال عمر انی لاجهز جیشی وانا فی الصلوٰة وگفت عمر بتحقیق من تدبیر و سامان میکنم لشکر خود را وحال آنکه من در نمازم و این از قبیل تداخل عبادات است از انکه فکر در تدبیر لشکر جهاد عبادتی دیگر است حدثنا اسحق بن منصور قال حدثنا روح قال حدثنا عمر هو ابن سعید قال اخبرنی ابن ابی ملیکة عن عقبة بن الحارث قال صلیت مع النبی صلی الله علیه وسلم العصر فلما سلم قام سریعا دخل علی بعض نسائه ثم خرج گفت عقبه بن حارث نماز گذاردم با پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی عصر را پس هرگاه سلام داد ایستاد در حالی که شتاب بود و درآمد بر بعضی زنان خود پس بیرون آمد و رای ما فی وجوه القوم من تعجبهم لسرعته و دید آنحضرت چیزی که بود در روی مردم بود از تعجب کردن ایشان شتاب رفتن آنحضرت را فقال ذکرت وانا فی الصلوٰة تبرا عندنا پس فرمود یاد کردم و حال آنکه من در نماز بودم پاره طلا را که نزد ما بود فکرهت ان یمسی او یبیت عندنا فامرت بقسمته پس مکروه داشتم اینکه شام کند یا شب کند نزد ما پس فرمودم بقسمت کردن آن و مسی و بیت شک راوی است ظاهر آنکه این نماز مغرب یا عشا خواهد بود مطابقت حدیث بترجمه آنست که آنحضرت در اثنای نماز یاد آورد و تبر را و نگذاشتن آن در خانه فکر کرد و اعادۀ نماز نکرد و جواز فکر در نماز معلوم شد حدثنا یحیی بن بکیر

و ایمن ... بطریق وضع شی امام تحصیل است بلکه بمعنی رفع حجاب و صورت علو رؤیت و کشف آنست چنانکه کشف کرده شد مسجد اقصی و نحو آن اگرچه قدام آنحضرت نباشد و از پس شدن از مقام مشاهده هم تا کی نباشد که اتفاق شود و به تسلیم بودن آتش قدام آنحضرت ابن ... از قبیل آتش است که معبود قومی بود و توجه میکند مصلی بسوی آن و نیز نکرده بود آنحضرت را باختیار و نیت جز آنکه معروض شده بود بروی برای تنبیه عباد پس درو آنت فعل آنحضرت بنوی لیس استدلال بانیصورت که ... از قبیل مدعا است درست نباشد و همچنین قیاس حدیث باب است اگر برای استدلال گویند حدثنا عبدالله بن مسلمة بفتح میم و سکون مهمله عن مالک عن زید بن اسلم مولی عمر رضی الله عنه عن عطاء بن یسار عن عبدالله بن عباس قال انخسفت الشمس فصلی رسول الله گفت ابن عباس گرفته شد آفتاب پس نماز گزارد پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم یعنی نماز کسوف ثم قال اریت النار فلم ار منظرا کالیوم قط افظع پس فرمود نموده شدم آتش دوزخ را یعنی درین نماز پس ندیده ام هیچ منظری را همچو امروز دیدم هرگز شنیع تر و رسواتر فظاعت رسوای و زشتی که از حد گذشته باشد باب کراهیة الصلوٰة فی المقابر مکروه بودن نماز در گورستانها اختلاف کرده اند علما درین مسئله مذهب امام احمد تحریم نماز است در مقبره و فرق نکرده میان منبوشه و غیر منبوشه برابر است که فرش کرده شود چیزی انجا یا نه آنرا ازینجاست یا هنگه ... فرش نهاشد و در میان قبرها باشد یا در مکانی جدا چون حجره و بالاخانه و مذهب ثوری و امام اعظم ابوحنیفه و اوزاعی کراهت است و فرق کرده شافعی میان مقبرۀ منبوشه و غیر منبوشه و گفته مکروه نیست باشد خاک ... ابدان مردگان جائز نیست نماز دران و اگر نماز گذارد در جای پاک ازان کفایت کند و رافعی گفته نماز مکروه است دران بهر حال و ندیده است مالک بنماز دران باکی و حکایت کرده ابومصعب از مالک کراهت را مانند قول جمهور و اهل ظاهر بسوی تحریم رفته اند خواه مقابر مسلمین باشد یا کفار و ابن حزم از عمر و علی و ابی هریره و انس و ابن عباس رضی الله عنهم نهی ازان روایة کرده و همچنین از جماعه تابعین ابراهیم نخعی و نافع بن جبیر و طاوس و عمرو بن دینار و سوای ایشان و خطابی در معالم سنن از عبدالله بن عمر رخصت نماز در مقبره روایة کرده و نیز از حسن بصری آورده که وی نماز گزارد در مقبره ... بعض فی باب هل ینبش قبور مشرکی الجاهلیة ... ترمذی و ابو داؤد بروایة ابی سعید مرفوعا آورده که فرمود آنحضرت زمین همه آن مسجد است مگر مقبره و حمام و نیز ترمذی گفته درین باب روایة از علی و عبدالله ... از چند صحابه که نام گرفته رضی الله عنهم نیز هست و ظاهر این روایات بر شرط مولف نیست

قال حدثنی اللیث عن جعفر بن ربیعة عن الاعرج قال قال ابو هریرة قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا اذن بالصلوة ادبر الشیطان له ضراط حتی لا یسمع التاذین فرمود پیغمبر خدا رحمت کنا د خدا بروی وقتی که اذان گفته میشود برای نماز پس میرود ابلیس در حالی که مر اورا آواز باد و بیاست تا آنکه نشنود اذان گفتن را فاذا سکت المؤذن اقبل پس وقتی که خاموش میشود مؤذن پیش می آید فاذا ثوب ادبر فاذا سکت اقبل پس وقتیکه اقامت نماز گفته میشود و واپس میگریزد و وقتیکه خاموش میکند مؤذن پیش می آید فلا یزال بالمرء یقول له اذکر ما لم یکن یذکر حتی لا یدری کم صلی پس دایم با آدمی نماز گذار میگوید مر اورا یاد کن چیزی را که نبود و یاد کند و درین حال میباشد تا آنکه نمیداند چند رکعت نماز گذارد و قال ابو سلمة بن عبد الرحمن اذا فعل ذلک احدکم فلیسجد سجدتین وهو قاعد گفت ابو سلمه وقتی که بکند آنرا یکی از شما یعنی تردد کند که سه رکعت کرده یا چهار حکم درینصورت آنست که مدار بر اقل نهد و با وجود آن دو سجده کند از روی استحباب نه از روی وجوب در حالی که نشسته است برای تشهد این حکم از کتب فقه حنفیه پیدا نمی آید و سمعه ابو سلمة من ابی هریرة و شنیده است این حدیث را ابو سلمه از ابو هریره حدثنا محمد بن المثنی قال حدثنا عثمان بن عمر قال اخبرنا ابن ابی ذئب عن سعید المقبری قال قال ابو هریرة یقول الناس اکثر ابو هریرة گفت سعید مقبری گفت ابو هریره میگویند مردم بسیار روایت کرده است ابو هریره از پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فلقیت رجلا فقلت بم قرأ رسول الله صلی الله علیه وسلم البارحة فی العتمة پس ملاقات کردم مردی را و گفتم چه چیز خواند پیغمبر خدا امشب در نماز عشا فقال لا ادری پس گفت آن مرد نمیدانم که کدام سوره خواند فقلت الم تشهدها قال بلی پس گفتم آیا حاضر نبوده تو نماز عشا را گفت آری حاضر بودم قلت لکن انا ادری قرأ سورة کذا و سورة کذا گفت ابو هریره گفتم لیکن من میدانم خواند سورهٔ چنین و سورهٔ چنین مقصود ابو هریره انیست که بسیاری روایت من از جهت آنست که من حفظ احوال و ضبط اقوال تمام میکردم و حال مردم دیگر آنست که مذکور شد دلالت حدیث بترجمه از آنرو تواند بود که نادانستگی آنمرد با آنکه حاضر در نماز بود از جهت خواطر پریشان در نماز خواهد بود که ضبط قرارت نتوانست کرد و آنکه گویند ضبط ابو هریره هم از جمله خواطر است سوال بر حکم ترجمه چنانکه قسطلانی گفته و اقتصار بر همین وجه کرده و کرمانی هم این احتمال را تجویز کرده بعید است از آنکه تدبر در قرآن اگرچه از جمله حضور در نماز است یاد ماندن قرآن که در آن تدبر کرده از جمله فکر و خواطر نمیتوان گفت

بسم الله الرحمن الرحیم

باب ما جاء فی السهو در بیان آنچه آمده در حکم سهو اندر نماز اذا قام من رکعتی الفریضة وقتی که برخاست مصلی در نماز چهارگانی از دو رکعت فرض و نشست بعد از دو رکعت **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ابن شهاب عن الاعرج عن عبد الله ابن بحینة انه قال صلی لنا رسول الله عبد الله ابن بحینه گفت نماز گذارد برای ما پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم بحینه بضم موحده و فتح مهمله نام مادر عبد الله است یا نام مادر پدر او هم ازین جهت بر سر ابن اینجا الف مینویسند رکعتین من بعض الصلوة گذارد دو رکعت از بعضی نمازها در روایتی دیگر مذکور است که نماز ظهر بوده ثم قام فلم یجلس پس برخاست از دو رکعت استاد برای رکعت سیوم و نه نشست برای تشهد اگرچه مردم سبحان الله هم گفتند چنانکه ابن خزیمه بروایت ضحاک از عثمان از اعرج آورده از اینجاست که اهل مذهب گفته اند که بعد از قیام برای تشهد نه نشیند که مستلزم اعراض از فرض برای واجب لازم می آید و اگر بنشیند نماز باطل میشود فقام الناس معه پس ایستادند مردم با آن حضرت فلما قضی صلوته و نظرنا تسلیمه پس هرگاه تمام کرد چهار رکعت و منتظر شدیم سلام را کبر قبل التسلیم فسجد سجدتین وهو جالس ثم سلم تکبیر گفت پیش از سلام دادن پس سجده کرد دو سجده در حالی که نشسته است پس تر سلام داد **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن یحیی بن سعید عن عبد الرحمن الاعرج عن عبد الله ابن بحینة انه قال ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قام من اثنتین من الظهر لم یجلس بینهما

باب الصلوة فی مواضع الخسف و العذاب نماز در جاهای خسف زمین و دیگر جاهای عذاب الهی که بکافران امم نازل شده و یذکر ان علیا کره الصلوة بخسف بابل و ذکر کرده می شود که علی مرتضی رضی الله عنه مکروه داشته نماز را در جای خسف که واقع شده بزمین بابل که شهریست در نواحی کوفه اشاره میکند بآن قول وی تعالی قد مکر الذین من قبلهم فاتی الله بنیانهم من القواعد الآیه گویند که نمرود بن کنعان درآن شهر کوشکی عظیم بنا کرد که بلندی آن پنجهزار گز بود تا ترصد و تطلع کند احوال آسمان را پس چون تمام شد حق تعالی بادی فرستاد که آن را برهم زد و اعتقاد بر نمرود و قوم او همه در زیر آن هلاک شدند و فرو برد با ایشان زمین را **حدثنا** اسماعیل بن عبد الله بن ابی اویس قال حدثنی مالک عن عبد الله بن دینار مولی ابن عمر عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قال فرمود آنحضرت با صحابه هنگام توجه سوی تبوک در وقتی که گذشتند بدیار ثمود از زمین حجر لا تدخلوا علی هؤلاء المعذبین الا ان تکونوا باکین در میائید بر جاهای این جماعه که عذاب کرده شده اند مگر بحالی که باشید شما گریندهٔ و عبرت گیرنده بآن فان لم تکونوا باکین فلا تدخلوا علیهم پس اگر نباشید شما گریند پس مدرآئید بر اینها لا یصیبکم ما اصابهم تا نرسد شما را بسبب قسوت دلها آنچه رسید بایشان بسبب آن و مواقع شده در کتاب المغازی در آخر حدیث پس پرده کرد آنحضرت سر مبارک خود را و شتاب رفت تا آنکه گذشت آن وادی را و این دلالت کند بر آنکه آنحضرت نزول نکرد و درآنجا نماز نگذارد چنانکه مرویست همچنان از علی مرتضی در خسف بابل و کراهت نزول و نماز درآن مواضع ظاهرا باعتبار شومی و بعد آنها از مکان رحمت است چنانکه کوچ کرد از موضعی که خواب کرده درآنجا از نماز فجر و گفت این وادی شیطانست و جای دیگر فرمود که خنک کنید ظهر را در وقت برودت زیراچه سختی گرمی از دم دوزخ است

باب الصلوة فی البیعة حکم نماز در بیعه بکسر موحده و سکون تحتیه بمعنی کلیسا ترسایان و کنیسه در مشهور چنانکه صلوة معبد یهود را گویند و صومعه معبد پارسا ترسایان و مسجد مسلمین را و کنیسه بمعنی معبد ترسایان نیز آمده فسر به الجوهری و بای معنی است مستعمل درین باب و در قاموس کعبه کنیسه معبد یهود یا نصاری یا کفار و قال عمر رضی الله عنه انا لا ندخل کنائسکم من اجل التماثیل التی فیها الصور گفت عمر رضی الله عنه مردی را از کلایان ترسایان بشام که ساخته بود برای وی طعامی و گفت دوست دارم که اجابت و اکرام کنی مرا پس در جواب گفت عمر با در نمی آئیم کنیسهای شما را که درآن صورتهاست از جهت آن صورتها و کان ابن عباس یصلی فی البیعة الا بیعة فیها تماثیل و بود ابن عباس که نماز میگزارد در معبد نصاری مگر معبدی که درآن صورتها بود اگر گوئی که تمثالها از جنس معبود اند و معلوم از باب من صلی و قدامه تنور او شئی مما یعبد جواز نماز پیش آن بکراهت است گوئیم حکم تماثیل غیر حکم سایر معبودانست زیراچه آن در ذوات خود با محرم اند معبود شوند یا نه بخلاف آتش و کواکب و جز آن و نیز تمثالها شامل اند از حضور در نماز چنانکه گذشت که آنحضرت فرمود ببرید

اسماء الرجال

گفت عبدالله که تحقیق پیغمبر خدا رحمت کنا د خدا بروی استاد بعد از دو رکعت از نماز ظهر و ننشست میان دو رکعت یعنی درین دو رکعت و دو دیگر ننشست برای تشهد فلما قضی صلوته سجد سجدتین ثم سلم بعد ذلك پس هرگاه تمام کرد نماز خود را و هر چهار رکعت خواند دو سجده کرد پستر سلام داد بعد از سجدها درین دو حدیث و غیر آن تعرض نیست بآنکه بعد از سجدتین سهو تشهد دیگر خواند و سلام داد و در باب آینده تصریح کرده در ترجمه که تشهد دیگر نخواند و اهل مذهب راکه تشهد دیگر مقرر کرده اند حدیثی که ثبت آنست خواهد بود چنانکه نقل کرده خواهد شد ان شاء الله تعالی

باب اذا صلی خمسا وقتی که گذارد مصلی مثلا ظهر را پنج رکعت **حدثنا** ابو الولید قال حدثنا شعبة عن الحکم عن ابراهیم عن علقمة عن عبدالله ان رسول الله صلی الله علیه وسلم صلی الظهر خمسا گذارد آنحضرت یکباری ظهر را پنج رکعت یکرکعت زیاده کرد فقیل له ازید فی الصلوة فقال وما ذاك پس گفته شد مر آنحضرت را آیا زیاده کرده شد در نماز پس فرمود چیست سوال زیادتی قال صلیت خمسا گفت گوینده گذاردی نماز پنج رکعت بدانکه اول بصیغه مجهول آورد و دوم بار بصیغه معلوم و جمع میخواهد فسجد سجدتین بعد ما سلم پس دو سجده کرد بعد از آنکه سلام داد ظاهر آنست که این سلامی است که بر سر پنج رکعت از روی سهو داده تمام کرده بود و آنچه در حدیث سابق گذشت آنست که چون علم بسهو داشت سلام نماز را موقوف داشته دو سجده سهو کرده سلام داد و از اینجا معلوم میشود که برای سهو آنچه لازم است همین دو سجده است سلامی دیگر در کار نیست پوشیده نماند که این حدیث معارض دو حدیث باب سابق نیست هر دو صورت رواست و سخن در افضلیت باقی است کذا قال الکرمانی و آنکه امام ابو حنیفه رحمة الله علیه گفته که اگر پنج رکعت گذارده رکعتی دیگر بوی ضم کند تا این یک رکعت بیترا نباشد و نماز یکرکعت مشروع نشده است ظاهرا از حدیثی دیگر معلوم کرده باشد و آنچه ازین حدیث معلوم شده چون در اثنای نماز برین سهو واقف نشده و تکلمی نیز در میان آمد ضم رکعت سادسه درین صورت روا ندارد و ضم در آن صورت میگوید که مصلی را هم در اثنای نماز بعد از رکوع رکعت پنجم بیاد آید والله اعلم

باب اذا سلم فی رکعتین او فی ثلث فسجد سجدتین مثل سجود الصلوة او اطول وقتی که سلام داد مصلی در دو رکعت یا در سه رکعت پس دو سجده کرد مانند سجده نماز یا دراز تر از آن حکم آن چیست **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة عن سعد بن ابراهیم عن ابی سلمة عن ابی هریرة قال صلی بنا النبی گفت ابو هریره نماز گذارد با ما پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم الظهر او العصر فسلم نماز ظهر بود یا عصر شک راویست پس سلام داد بر دو رکعت فقال له ذو الیدین الصلوة یا رسول الله انقصت پس گفت مر آنحضرت را ذو الیدین لقب صحابی است نماز ای پیغمبر خدا آیا کم شد بحکم شارع فقال النبی صلی الله علیه وسلم لاصحابه احق ما یقول پس فرمود آنحضرت مر یاران حاضر را که ابوبکر و عمر در میان آنها بودند آیا راست است چیزی که میگوید ذو الیدین که نقصانی در نماز رفته قالوا نعم فصلی رکعتین اخریین ثم سجد سجدتین گفتند حاضران آری نقصان شده است پس گذارد آنحضرت دو رکعت دیگر پستر دو سجده سهو کرد این حدیث تمام با شرح گذشته است قال سعد ورأیت عروة بن الزبیر صلی من المغرب رکعتین فسلم گفت سعد بن ابراهیم راوی حدیث و دیدم عروه را نماز گذارد از مغرب دو رکعت پس سلام داد و تکلم ثم صلی ما بقی وسجد سجدتین و سخن کرد پستر گذارد چیزی که باقی بود و دو سجده کرد و قال هکذا فعل النبی صلی الله علیه وسلم و گفت عروه این چنین کرده است پیغمبر خدا رحمت کنا د خدا بروی **باب** من لم یتشهد فی سجدتی السهو حکم کسی که تشهد نخواند بعد از دو سجده سهو وسلم انس والحسن ولم یتشهدا و سلام داد انس بن مالک و حسن بصری و نخواندند تشهد را وقال قتادة لا یتشهد و گفته است قتاده که راوی از انس و حسن بصری است که تشهد نخواند سهو کننده **حدثنا** عبدالله بن یوسف قال اخبرنا مالك بن انس عن ایوب بن ابی تمیمة السختیانی عن محمد بن سیرین عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم انصرف من اثنتین فقال له ذو الیدین اقصرت الصلوة ام نسیت یا رسول الله پیغمبر خدا در نماز چهارگانی برگشت از دو رکعت پس گفت مر آنحضرت را ذو الیدین آیا کوتاه شد نماز یا فراموش کردی ای رسول خدا فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اصدق

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الصلوة

بنا میکنند بر قبر او مسجدی را و صورتها وا فیه تلك الصور و تصویر میکنند در آن مسجد آن صورتها را که دیده اولئك شرار الخلق عند الله القیامة بدترین خلق اند نزد خدای تعالی شرح این حدیث عنقریب گذشت و در حدیث اشارت بسوی نهی از نماز در آن تا گرفته شود آن را مسجد بنماز **باب** بمنزله فصل از باب سابق است گویا بیان میکند در آن که این فعل ایشان مذموم است با تصویر باشد یا بدون آن و در بعضی روایات این لفظ ساقط است **حدثنا** ابو الیمان قال اخبرنا شعیب عن الزهری قال اخبرنی عبیدالله بن عبدالله بن عتبة ان عایشة وعبدالله بن عباس قالا لما نزل برسول الله عایشه و ابن عباس گفتند هرگاه نازل شد مرض موت یا نزع شد به پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم نزل بلفظ معلوم و مجهول هر دو روایه است و بمعنی ثانی مستعمل نمیشود مگر مجهولا طفق یطرح خمیصة له علی وجهه گشت که می انداخت چادری که مر او را بود بر روی مبارک خود فاذا اغتم بها کشفها عن وجهه پس وقتیکه گرم شد به آن چادر دور کردی آن را از روی مبارک فقال وهو کذلك پس فرمود در حالیکه چنین بود که مذکور شد لعنة الله علی الیهود والنصاری اتخذوا قبور انبیائهم مساجد لعنت خدا بر یهود و نصاری که گرفته اند قبرهای پیغمبران خود را مسجدها مراد از انبیا و بزرگان اتباع ایشان اند چنانکه در روایت مسلم و صالحیهم زیادت آمده در باب هل ینبش القبور گذشت و گرنه نصاری پیغمبری دیگر بجز عیسی ندارند که مرفوع به آسمان است نه مقبور در زمین و لهذا جائی که تنها ذکر نصاری آمده چنانکه در حدیث سابق فرموده اذا مات فیهم الرجل الصالح و جائی یهود تنها مذکور گشته چنانکه در حدیث ما بعد فرموده قبور انبیائهم یحذر ما صنعوا می ترسانید آنحضرت در نوبت است خود را از آنچه کردند این اشقیا تا نکنند بعد از رحلت وی آنچه کردند اینها **حدثنا** عبدالله بن مسلمة عن مالك عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قال قاتل الله الیهود اتخذوا قبور انبیائهم مساجد فرموده کشت باد خدا تعالی یهود را یعنی کشته و بی نشان سازد یا مطرود و مردود از رحمت گرداند که گرفته اند قبرهای

ذوالیدین پس فرمود پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بروی آیا راست گفته است ذوالیدین که دو رکعت گذارده شد فقال الناس نعم پس گفتند مردم آری دو رکعت گذارده شد فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم فصلی اثنتین اخریین ثم سلم ثم کبر فسجد مثل سجوده او اطول پس ایستاد رسول خدا و گذارد دو رکعت دیگر پس تر سلام داد پس تر تکبیر گفت پس سجده کرد مانند سجده معتاد و یا درازتر از آن پس تر برداشت سر از سجده **حدثنا** سلیمان بن حرب قال حدثنا حماد بن زید عن سلمة بن علقمة قال قلت لمحمد فی سجدتی السهو تشهد قال لیس فی حدیث ابی هریرة گفت سلمه گفتم محمد بن سیرین را در سجدهٔ سهو تشهد هست یا نه گفت نیست در روایت ابوهریره ابن سیرین از روایت خود که از ابوهریره کرده بود خبر داده و در باب سابق روایتی که از عبدالله بن بحینه و ابن مسعود آورده نیز روایت نکرده اند بر وجوب یا استحباب تشهد دیگر بعد از سجده‌های سهو قال شیخ المحدثین فی زمانه فی شرح العربی المشکاة اختلاف کرده اند ائمه در تشهد بعد از سجود سهو قائل شده امام ابی حنیفه و احمد و بعضی مالکیه و بعضی شافعیه حنفیه تمسک کرده اند بحدیث ابن مسعود که روایت کرده آن را ابوداود و نسائی قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا کنت فی صلوة فشککت فی ثلث او اربع و اکثر ظنک علی اربع تشهدت ثم سجدت سجدتین وانت جالس قبل ان تسلم ثم تشهدت ایضا ثم تسلم ذکره الشمنی در فتح الباری گوید و رواه البیهقی عن المغیرة ایضا و اسنادها ضعیف و مع ذلک له طرق یبلغ درجة الحسن و قال انه عند ابن ابی شیبة عن ابن مسعود و بلغ درجة الصحة انتهی و اصح از قول شافعی آنست که تشهد بعد از سجدهٔ سهو غیر مسنون است بعضی شافعیه گویند مسنون هست بعضی گویند در قول قدیم او آمده است حافظ شیخ ابن حجر حمل کرده است بر زیادتی حرف نفی در لا یتشهد که در قول قتاده است از آن جهت که در روایت عبدالرزاق از معمر از قتاده و بی حرف نفی یتشهد واقع شده است و عینی شارح مواخذه کرده بر شیخ ابن حجر که بر تقدیر صحت روایت عبدالرزاق توان گفت که از قتاده هر دو روایت است و نیز گفته وقتی که گفته شد بزیادت حرف نفی در نسخهٔ بخاری مؤلف کتاب نقل کرده مر قائلی را میرسد که گوید که در قول او یتشهد شاید حرف نفی از قلم ناسخ افتاده است گوئیم بر تقدیر ثبوت هر دو روایت مقرر علما اصول هست که مثبت راجح بر منفی است پس عمل بر مثبت باید کرد و آنچه از انس و حسن منقول است آن ابطریق نفی هست و احتمال سهو قلم ناسخ در کلام ثقه بعید است و زیادتی حرف لا بعدی ندارد بسیار است در کلام الله تعالی مثل لا اقسم و جز آن آری تقدیر لا گنجایش دارد مثل لا یطیقونه والله اعلم

باب من یکبر فی سجدتی السهو

در بیان کسی که تکبیر گوید در سجده‌های سهو **حدثنا** حفص بن عمر قال حدثنا یزید بن ابراهیم عن محمد عن ابی هریرة قال صلی النبی صلی الله علیه وسلم احدی صلوتی العشی گفت ابوهریره گذارد پیغمبر خدا رحمت کنا و خدا بروی یکی از دو نماز ظهر یا عصر قال محمد واکثر ظنی انها العصر رکعتین و گفت محمد بن سیرین بیشتر گمان من آنست که نماز عصر بوده است گذارده دو رکعت ثم سلم ثم قام الی خشبة فی مقدم المسجد پس تر سلام داد پس تر ایستاد و تکیه کرده سوی چوبی که در جانب قبله در مسجد بود فوضع یده علیها پس نهاد آنحضرت دست خود را بر آن چوب و فیهم ابوبکر و عمر رضی الله عنهما فهابا ان یکلماه و در میان این جماعه ابوبکر و عمر اقرب ترین صحابه بودند و غالب آمد ایشان را تعظیم و احترام آنحضرت که بگویند آنحضرت را ازین معنی که موهم اعتراض بود و خرج سرعان الناس و برآمدند شتاب زدگان مردم از مسجد سرعان بسین و را و عین مهمله بفتحه جمعی که شتابی کنند بکاری و اقدام کنند بر آن بسرعت فقالوا اقصرت الصلوة پس گفتند بیکدیگر آیا کوتاه شد نماز و رجل یدعوه النبی صلی الله علیه وسلم ذا الیدین و مردی بود که میخواند و نام میکرد او را پیغمبر خدا ذوالیدین فقال انسیت ام قصرت پس گفت ذوالیدین آیا فراموش کردی یا کوتاه شد نماز فقال لم انس ولم تقصر پس فرمود فراموش نکرده ام باعتقاد خود و نه قصر کرده شده است قال بلی قد نسیت گفت ذوالیدین آری تحقیق فراموش کرده این حدیث بطرق مختلفه آمده در بعضی روایات واقع شده که آنحضرت فرمود کل ذلک لم یکن و ذوالیدین گفته بعض ذلک قد کان ... بطریق

الجزء الثانی شیخ الاسلام | کتاب الصلوة

حدثنا محمد بن سنان العوقی بفتح عین مهمله و بعد از واو قاف است قال حدثنا هشیم بتصغیر ابن بشیر قال حدثنا سیار بتشدید تحتیه هو ابوالحکم بفتحتین قال حدثنا یزید بن صهیب الفقیر بجرا این صفت یزید بطریق مسامحه است و گرنه آن لقب پدر او است قال حدثنا جابر بن عبدالله قال قال رسول الله فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم اعطیت خمسا لم یعطهن احد من الانبیاء قبلی داده شده ام پنج اشیا که داده نشده آن را هیچ یکی از انبیا پیش از من مقصود حصر نیست و ذکر پنج و شش بتقریب حال و سوال است نصرت بالرعب مسیرة شهر فتح و ظفر داده شده ام با انداختن ترس در دل دشمنان در بین بر مسافت یکماهه راه از حشمت و شوکت چنانکه ملوک جبابره بود و جعلت لی الارض مسجدا و طهورا و گردانیده شد برای من تمام روی زمین نمازگاه و پاک کننده از حدث فایما رجل من امتی ادرکته الصلوة فلیصل پس هر کدام مرد از امت من که دریابد او را وقت نماز هر جا که باشد پس باید که نماز گذارد و میسر است او را نماز و موقوف بر قدرت آب نیست و احلت لی الغنائم و حلال گردانیده شده برای من غنیمتها و نبود حلال برای پیغمبران دیگر و کان النبی یبعث الی قومه خاصة و بود هر پیغمبر که فرستاده می شد بسوی قوم خود که در آن می‌بود خاص بیان قوم نه دیگر و بعثت الی الناس کافة و مبعوث شدم من بسوی همه مردم عرب و عجم و جن و انس و تفصیل کلام در آن ... و اعطیت الشفاعة و داده شده ام شفاعت ... تا روز قیامت

باب نوم المرأة فی المسجد

خواب کردن زن در مسجد و ماندن وی در آن ... است نزد حصول امن از فتنه اگر مسکنی دیگر ندارد **حدثنا** عبید بن اسمعیل قرشی بخاری کوفی قال حدثنا ابواسامة عن هشام عن ابیه عن عائشة ان ولیدة کانت سوداء لحی من العرب مرویست از عائشه که تحقیق داهی بود سیاه مر قبیلهٔ از عرب را ولیدة در اصل بمعنی بچه‌ایست که نو زاده شده و اطلاق کرده می شود بر داه نیز اگرچه کلان باشد فاعتقوها پس آزاد کردند مالکان آن را فکانت معهم پس بود با ایشان قالت گفته عائشه که خبر داد وی فخرجت صبیة لهم علیها وشاح احمر من سیور پس برآمد دختری که ایشان را بود بحالیکه بر آن دختر حمائلی است سرخ از چرم مرصع بمروارید و شبه وشاح بکسر واو و ضم آن و بهمزه نیز آمده حمائل فارسی گفته نامیده نمیشود وشاح تا آنکه منظوم نباشد بمروارید رشته و سیور جمع سیر است بمعنی دوال قالت فوضعته گفت پس نهاد دختر آن وشاح را

تعیین گفته که نسیان شده است فقد بر و وجه این تعیین آن تواند بود که چون جواز نسیان نزد صحابه مقرر بود چنانکه فرمود انما انسی لاسن و اگر وحی تازگی در قصر می آمد گنجایش نداشت که آن حضرت لم اقصر میگفت پس حل بر همین شق نسیان کرد فصلی رکعتین ثم سلم ثم کبر فسجد مثل سجوده او اطول پس گذارد آنحضرت دو رکعت دیگر پس تمام سلام نماز داد بعد از ان تکبیر گفت و سجده کرد مانند سجدهٔ معتاد یا دراز تر از ان ثم رفع راسه فکبر پس تر برداشت سر از سجده پس تکبیر گفت ثم وضع راسه فکبر پس تر نهاد سر بسجده و تکبیر گفت فسجد مثل سجوده او اطول پس سجده کرد مانند سجدهٔ معتاد یا دراز تر ثم رفع راسه وکبر پس تر برداشت سر از سجده و تکبیر گفت حدثنا قتیبة بن سعید قال حدثنا اللیث عن ابن شهاب عن الاعرج عن عبد الله ابن بحینة الاسدی حلیف بنی عبد المطلب قسطلانی گفته صواب اسقاط لفظ بنی است از انکه جد عبد الله ابن بحینه حلیف عبد المطلب بود یعنی عهد و پیمان بعبد المطلب بسته بود نه با پسران او انتهی پوشیده نماند که هرگاه عبد الله حلیف عبد المطلب شد باعتبار آنکه جد او حلیف عبد المطلب بود و این حلف باقی ماند بتوان گفت که عبد الله حلیف ابنای عبد المطلب است سه خطائی بزرگان گرفتن خطا است ههان رسول الله صلی الله علیه وسلم قام فی صلوة الظهر وعلیه جلوس تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی استاد در رکعت سیوم در نماز ظهر و بر آنحضرت قعده و تشهد بود وقت بیان نیز برخاستند فلما اتم صلوته سجد سجدتین یکبر فی کل سجدة پس هرگاه تمام کرد نماز خود را سجده کرد دو سجده در حالی که تکبیر میگفت در هر سجده وهو جالس و حال آنکه آن حضرت نشسته بود قبل ان یسلم پیش از انکه سلام نماز دهد وسجدهما الناس معه مکان ما نسی من الجلوس و سجده کردند آن دو سجده را مردم با آن حضرت بجای چیزی که فراموش کرده بود آنحضرت از قعده و فراموشی قعده مستلزم فراموشی تشهد است لیکن تعرض بآن نکرد از انکه واجب این قعده اولی است و تشهد در و سنت است و سجدهٔ سهو بترک واجب میباشد تابعه ابن جریج عن ابن شهاب فی التکبیر متابعت کرده است لیث را ابن جریج از ابن شهاب زهری در باب تکبیر سجدهٔ سهو باب اذا لم یدر کم صلی ثلثا او اربعا سجد سجدتین وهو جالس وقتی که نداند مصلی که چند رکعت گذارده سه رکعت یا چهار رکعت سجده کند دو سجده در حالی که نشسته است حدثنا معاذ بن فضالة قال حدثنا هشام بن ابی عبد الله الدستوائی عن یحیی بن ابی کثیر عن ابی سلمة عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا نودی بالصلوة ادبر الشیطان وله ضراط گفت ابو هریره فرمود آنحضرت وقتی که نداکرده میشود بنماز پس میرود شیطان بحالی که مراورا آواز باد دبر است حتی لا یسمع الاذان و این آواز میکند تا آنکه نشنود اذان را فاذا قضی الاذان اقبل پس وقتی که تمام کرده میشود اذان پیش می آید فاذا ثوب بها ادبر فاذا قضی التثویب اقبل پس وقتی که اقامت کرده میشود پس میرود و وقتی که تمام کرده میشود اقامت پیش می آید حتی یخطر بین المرء ونفسه تا آنکه وسوسه میکند میان آدمی و نفس او یعنی خواطر ردیه در دل می اندازد و یخطر بروزن یضرب ضبط کرده است قاضی عیاض یعنی بوسوسه و گفته همین است وجه و شارحان بروزن ینصر ضبط کرده اند بمعنی بسلک و میر یعنی نزدیک می آید و می گذرد میان آدمی و دل او چنانکه فراموش میکند افعال نماز را یقول اذکر کذا و کذا ما لم یکن یذکر میگوید شیطان یاد کن چنان و چنان که نبود مصلی که یاد کردی آنرا حتی یظل الرجل ان یدری کم صلی تا آنکه میگردد مرد و نمیداند که چند رکعت گذارده یظل بفتح ظاء معجمه از افعال ناقصه است بمعنی یصیر و ان در ان یدری نافیه است فاذا لم یدر احدکم کم صلی ثلثا او اربعا فلیسجد سجدتین وهو جالس پس وقتی که نداند یکی از شما که چند رکعت گذارد سه رکعت یا چهار پس سجده کند دو سجدهٔ سهو در حال آنکه او نشسته است این دو سجده در وقتی تردد از فقها معلوم نشده و آنچه در وقت تردد گفته اند همین است که مدار بر اقل نهاده نماز تمام کند باب السهو فی الفرض والتطوع در بیان آنکه سهو در فرض و نفل یکسان است یا تفاوتی وارد و سجد ابن عباس سجدتین بعد وتره سجده کرد ابن عباس دو سجدهٔ سهو بعد از وتر و اعتقاد او آنست که وتر سنت است

الجزء الثانی تیسیر شیخ الاسلام | کتاب الصلوة

تحاشی نماید و نسبت کند آنرا بتکلم که قائل است فقالت والله انی لقائمة معهم اذ مرت الحدیاة فالقته گفت سوگند خدا تحقیق من ایستاده بودم با ایشان ناگاه گذشت زغن پس انداخت آن حمیل را قالت فوقع بینهم گفت پس افتاد حمیل میان ایشان قالت فقلت هذا الذی اتهمتمونی به گفت پس گفتم اینست آنچه تهمت کردید مرا بآن زعمتم وانا منه بریئة وهو ذا هو گمان بد کردید در حق من و حال آنکه من پاک ام از ان و آن حمائل همان ای تصرف و تفاوت قالت گفت عایشه فجاءت الی رسول الله پس آمد آن جاریه از نزد آن کافران عرب بسوی پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم فاسلمت پس اسلام آورد قالت عایشة فکان لها خباء فی المسجد گفت عایشه پس بود مر آن جاریه را خیمه در مسجد شریف خباء بکسر معجمه و بالمد خرگاه و خیمه او حفش بکسر حمله و سکون فاء و بالآخر معجمه خانهٔ صغیر شک کرده راوی میان دو لفظ قالت فکانت تاتینی فتحدث عندی گفت عایشه پس می آمد آن جاریه مرا پس کلام میکرد نزد من قالت فلا تجلس عندی مجلسا الا قالت گفت عایشه پس نمی نشست نزد من هیچ مجلسی را مگر آنکه گفتی این بیت را ویوم الوشاح من تعاجیب ربنا و روز وشاح از عجائب کارهای پروردگار ماست کنایه میکند از روزیکه وشاح فلیو الرده و بان زایل افتاده شد تعاجیب بمعنی اعاجیب که جمع اعجوبه فقلک نداین بیت که تعاجیب واحد نیست او را از لفظ الا انه من بلدة الکفر انجانی آگاه باش که تحقیق پروردگار من از شهر کفر نجات داد که از ان جا پیش پیغمبر خود صلی الله علیه وآله وسلم رسانید و بشرف اسلام مشرف گردانید قالت عایشة فقلت لها ما شانک لا تقعدین معی مقعدا الا قلت هذا گفت عایشه پس گفتم مر او را چیست حال تو و چه شده که نمی نشستی هیچ نشستی مگر آنکه میگوئی این بیت را قالت فحدثتنی بهذا الحدیث گفت عایشه پس حدیث کرد مرا باین قصه مذکوره باب نوم الرجال فی المسجد خواب کردن مردان در مسجد را اختلاف است در حکم آن بعضی رخصت دهند چون عمر و سعید بن المسیب و حسن و عطا و ابن سیرین و ابن نخعی و این قول شافعی است و بعضی رخصت مکروه دانند چون ابن مسعود و طاوس و مجاهد و اوزاعی و ظاهر است که معتکف مستثنی خواهد بود و این قول امام ابی حنیفه است رحمه الله و از ابن عباس نیز کراهت مروی است اگر کسی را که قصد نماز دارد و منقول از مالک تفصیل است میان کسی که خانه دار است پس مکروه باشد و کسیکه خانه ندارد پس مکروه نباشد و قال ابو قلابة بکسر قاف عن انس قدم رهط من عکل بضم مهمله علی النبی گفت

حدثنا عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن ابي سلمة بن عبد الرحمن عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ان احدكم اذا قام يصلي جاء الشيطان فلبس عليه حتى لا يدري كم صلى بدرستي وتحقيق يكي از شما وقتي كه استاده نماز كند مي آيد شيطان پس خلط ميكند بروي كار نماز را تا آنكه نميداند كه چند ركعت گذارد ولبس بتخفيف موحده مفتوحه است بعضي بتشديد مي خوانند صحيح همان اول است فاذا وجد ذلك احدكم فليسجد سجدتين وهو جالس پس چون يابد آنرا يكي از شما پس گو دو سجده كند از براي رغم انف شيطان بدانكه مذهب جمهور علما در نفل نيز سجده واجب است چنانكه در فرض مقرر است لانه نماز بعد از شروع واجب ميشود پس تارك آن بسجدهٔ سهو لازم باشد از ابن سيرين و قتاده نقل كرده اند كه در نوافل قايل بسجدهٔ سهو نيستند گويا از سياق حديث سابق كه گفته شد اذا نودي للصلوة الحديث تخصيص بفرض كرده اند اما اين حديث و احاديث ديگر عموم دارد

باب اذا كلم وهو يصلي فاشار بيده واستمع يعني اين باب در بيان آن است كه اگر سخن كرده شود با كسي و حال آنكه او نماز مي كند پس در جواب اشارت كرد بدست خود و شنيد يعني نماز باين اشارت و شنيدن كلام باطل نميشود **حدثنا** يحيى بن سليمان قال حدثني ابن وهب قال اخبرني عمرو عن بكير عن كريب ان ابن عباس والمسور بن مخرمة وعبد الرحمن بن ازهر ارسلوه الى عائشة مرويست از كريب كه ابن عباس و مسور و عبد الرحمن فرستادند او را بسوي عائشه فقالوا اقرء عليها السلام منا جميعا پس گفتند بخوان بر عائشه سلام از ما همه وسلها عن الركعتين بعد صلوة العصر و بپرس او را از گذاردن دو ركعت بعد از نماز عصر وقل انا اخبرنا انك تصليهما وقد بلغنا ان النبي صلى الله عليه وسلم نهى عنهما و بگو مر عائشه را كه تحقيق ما خبر داده شده ايم كه تو ميگذاري اين دو ركعت را بعد از نماز عصر و تحقيق رسيده است ما را كه پيغمبر خدا منع كرده است ازين دو ركعت بعد از عصر وقال ابن عباس وكنت اضرب الناس مع عمر بن الخطاب عنهما و گفت ابن عباس و بودم من كه دفع ميكردم مردم را با عمر بن خطاب رضي الله عنه از گذاردن اين دو ركعت قال كريب فدخلت على عائشة فبلغتها ما ارسلوني به گفت كريب پس در آمدم بر عائشه و رسانيدم او را چيزي كه فرستاده بودند بآن فقالت سل ام سلمة فخرجت اليهم فاخبرتهم بقولها پس گفت عائشه بپرس ام سلمه را پس بيرون آمدم بسوي ابن عباس و غير او و خبر دادم ايشان را بگفتار عائشه فردوني الى ام سلمة بمثل ما ارسلوني به الى عائشة پس باز فرستادند مرا بسوي ام سلمه بمانند سوالي كه فرستاده بودند بآن بسوي عائشه ظاهر است كه سوال از ام سلمه از دو ركعت بعد از عصر خواهد بود و اما اخبر مخصوص بعائشه است فقالت ام سلمة سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم ينهى عنهما ثم رايته يصليهما حين صلى العصر ثم دخل علي پس گفت ام سلمه شنيدم پيغمبر خدا را رحمت كناد خدا بروي كه نهي ميكرد از آن نماز پستر ديدم آنحضرت را كه ميگذارد آن دو ركعت را هنگامي كه گذارده بود عصر را پستر در آمد آن حضرت بر من و شروع در نماز كرد وعندي نسوة من بني حرام من الانصار فارسلت اليه الجارية و نزد من زنان بودند از اولاد حرام كه از انصار است يعني خود رفته نپرسيدم و فرستادم بسوي آنحضرت دختري را فقلت قومي بجنبه فقولي له تقول لك ام سلمة يا رسول الله سمعتك تنهى عن هاتين وأراك تصليهما پس گفتم آن دختر را بايست بپهلوي آنحضرت و بگو مر او را كه ميگويد ام سلمه اي رسول خدا شنيده ام ترا كه منع ميكني ازين دو ركعت و مي بينم ترا كه ميگذاري فان اشار بيده فاستاخري عنه پس اگر اشارت كند آنحضرت بدست خود پس باپس شو از آنحضرت ففعلت الجارية پس كرد دختر آنچه گفته بودم كه بپهلوي آنحضرت بايستد و بگويد فاشار بيده فاستاخرت عنه پس اشارت كرد آنحضرت بدست خود و واپس شد آن دختر از آن حضرت مطابقت حديث بترجمه بهمين جز است فلما انصرف قال يا ابنة ابي امية سالت عن الركعتين بعد العصر پس هرگاه برگشت از اداي دو ركعت بعد از عصر و آمد پيش من فرمود اي دختر ابي اميه پرسيدي ام ترا

حدثنا قتيبة بن سعيد قال حدثنا عبد العزيز بن ابي حازم ... عن ابي حازم سلمة بن دينار عن سهل بن سعيد قال جاء رسول الله گفت سهل ساعدي آمد پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم بيت فاطمة فلم يجد عليا في البيت خانهٔ فاطمه را پس نيافت علي را رضي الله عنه در ان خانه فقال اين ابن عمك پس فرمود كجاست پسر عم تو ... نسبت ذكر است ... از براي شرف و موعظت باشد گويا دريافت آنحضرت ... ايشان ... نسبت ... است كه اقربا را ... گويند فقالت كان بيني وبينه شيء فغاضبني فخرج فلم يقل عندي پس گفت فاطمه بود در ميان من و وي چيزي از نزاكت پس غضب كرد مرا و بيرون رفت و قيلوله نكرد نزد من فقال رسول الله پس فرمود پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم لانسان انظر اين هو ... كجاست علي فجاء فقال پس گفت آنكس يا رسول الله هو في المسجد راقد ... در مسجد خفته است فجاء رسول الله پس آمد پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم يعني علي مرتضى را در مسجد وهو مضطجع قد سقط رداؤه عن شقه واصابه تراب و حال آنكه وي بر پهلو دراز كشيده است بحالي كه افتاده است چادر او از يك جانب بر ... و بر خاك فجعل رسول الله پس گشت پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم يمسحه عنه ... ميكرد خاك را از روي او ... ويقول قم يا ابا تراب ... از فرط شفقت ... خاك ... كنيت ابوت و بنوت حقيقة باشد قم يا ابا تراب مكرر فرموده ... كنيتها بود نزد علي رضي الله عنه **حدثنا** يوسف بن عيسى مروزي قال حدثنا ابن فضيل بتصغير ابن غزوان كوفي نامش محمد ... است سنه يكصد و نود و پنج عن ابيه عن ابي حازم سلمان كوفي اشجعي و اين غير ابي حازم سلمة بن دينار است ... سابق و بزرگتر است ... از سهل است و اين از ابو هريره عن ابي هريرة قال لقد رايت سبعين من اصحاب الصفة ما منهم رجل عليه رداء گفت ابو هريره ديدم هفتاد كس از اصحاب صفه كه ... ازيشان مردي كه بر وي چادري باشد بالاي ازار اما ازار واما كساء قد ربطوا في اعناقهم يا ازار تنها داشتند يا چادري تنها بسته بودند آن را در گردنهاي خود فمنها ما يبلغ نصف الساقين پس بعضي از ان كسا يا چادر ... تا نصف ساقها ومنها ما يبلغ الكعبين وبعضي از ان ... تا كعبين فيجمعه بيده ... پس جمع ميكرد ... آن را بدست خود ...

پرسیدی ازین دو رکعت بعد از عصر وانه اتانی ناس من عبد القیس فشغلونی عن الرکعتین اللتین بعد الظهر فهما هاتان و بتحقیق آمدند مرا مردم از قبیلهٔ عبد القیس پس باز داشتند مرا از دو رکعتی که بعد از ظهر است پس آن دو رکعت اینست صاحب سفر السعادة میگوید که همیشه آنحضرت بعد از عصر دو رکعت گذاردی واین از خصایص آنحضرت صلی الله علیه وسلم بود و در حق غیر وی مکروهست انتهی قال شیخنا الاجل فی شرحه در جامع الاصول از بخاری و مسلم و ابی داود و نسائی از عایشه آورده که گفت دو نماز بود که ترک نمیکرد آنحضرت آن را در پنهان و آشکارا در سفر و حضر دو رکعت پیش از صبح و دو رکعت بعد از عصر و میکرد آنرا تا ملاقی شد پروردگار خود را واحادیث درین باب بطرق متعدده آمده وصریح است آنکه آن از راتبهٔ عصر بود و در شرح آنکه گفته از خصایص آنحضرت بود دلیل آنچه میگوید چنانکه در روایت ابو داود آمده که میگذارد رسول خدا صلی الله علیه وسلم دو رکعت بعد از عصر ونهی میکرد از آن و میداشت روزهٔ وصال ونهی میکرد از آن لیکن حدیث دیگر از ابی داود که در جامع الاصول آورده که پرسیدند ابن عمر را از رکعتین قبل المغرب پس گفت ندیدم هیچ یکی را در عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم که میکرد آنرا ورخصت کرده آن حضرت در رکعتین بعد از عصر منافات دارد به بودن آن از خصایص آنحضرت ونهی مردم از آن انتهی ونیز از اول این حدیث مذکور درین باب معلوم شد که عایشه میکرد این دو رکعت را با وجود آن چون از وی صحابه پرسیدند جواب نداد و حواله کرد آنرا بام سلمه و وی گفت انچه والنستی گویا عایشه از خلاف مردم راضی نشد که این عمل ظاهر کند و در گفتگو افتد چنانکه از امام احمد روایت کرده اند که میگذارد این دو رکعت درون خانه خود چون پرسیدند چرا پنهان میگذاری گفت از ترس مردم

باب الاشارة فی الصلوة

در بیان جواز اشارت کردن در نماز قاله کریب عن ام سلمة عن النبی صلی الله علیه وسلم گفته است اینحکم را کریب از ام سلمه از پیغمبر خدا رحمت کنا د خدا بروی **حدثنا** قتیبة بن سعید قال حدثنا یعقوب بن عبد الرحمن عن ابی حازم عن سهل بن سعد الساعدی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم بلغه ان بنی عمرو بن عوف کان بینهم شیء فخرج رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلح بینهم فی اناس معه فحبس رسول الله صلی الله علیه وسلم وحانت الصلوة فجاء بلال الی ابی بکر فقال یا ابا بکر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قد حبس وقد حانت الصلوة فهل لک ان تؤم الناس قال نعم ان شئت فاقام بلال وتقدم ابو بکر فکبر للناس وجاء رسول الله صلی الله علیه وسلم یمشی فی الصفوف حتی قام فی الصف فاخذ الناس فی التصفیق وکان ابو بکر لا یلتفت فی صلوته فلما اکثر الناس التفت فاذا رسول الله صلی الله علیه وسلم فاشار الیه رسول الله صلی الله علیه وسلم یامره ان یصلی فرفع ابو بکر یدیه فحمد الله ورجع القهقری وراءه حتی قام فی الصف فتقدم رسول الله صلی الله علیه وسلم فصلی للناس فلما فرغ اقبل علی الناس فقال یا ایها الناس ما لکم حین نابکم شیء فی الصلوة اخذتم فی التصفیق انما التصفیق للنساء من نابه شیء فی صلوته فلیقل سبحان الله فانه لا یسمعه احد حین یقول سبحان الله الا التفت یا ابا بکر ما منعک ان تصلی للناس حین اشرت الیک فقال ابو بکر ما کان ینبغی لابن ابی قحافة ان یصلی بین یدی رسول الله صلی الله علیه وسلم

این حدیث بعینه بتمام وکمال با ترجمه در اوراق سابقه در باب رفع الیدین فی الصلوة گذشته از جهت سآمت ناظران تکرار نه وجه دانچه اشارت باید کرد این جا التطبیق ترجمه است وآن در آنجاست که آنحضرت اشارة کرد با بو بکر که بجای خود باشد وامامت کند بر مردم اما پوشیده نماند که این موقوف بر آنست که آنحضرت داخل در نماز ابو بکر شده ونیت اقتدا بوی کرده و چون آنحضرت پیش رفتند وامام شدند باید که بنا بر تحریمه سابق کرده تا لازم آید اشارت در اثنای نماز و هم چنین استدلال ... نماز وقتی تمام باشد که ابو بکر بنا اقتدا بر تحریمه سابق کرده باشد چنانکه اشارتی در باب سابق باین معنی رفته است والله اعلم **حدثنا** یحیی بن سلیمن قال حدثنی ابن وهب

که الحال قدوم کردی گفت آری وکان لی علیه دین بود مرا بر آنحضرت دینی وآن بهای شتر بود که خریده بود از وی در سفر بیک اوقیه فقضانی پس ادا کرد مرا دین من وزادنی وافزود مرا در بهای آنچه قرار کرده بود از روی تفضیل واین حدیث مفصل مکرر آینده مذکور شود

باب اذا دخل احدکم المسجد فلیرکع رکعتین

چون در آید یکی از شما مسجد را پس باید که بگذارد دو رکعت نماز در آن مراد تحیة المسجد است ودرین عبارت اشارتست به اصل کردن نماز بدخول چنانچه در بعضی نسخ بر وفق حدیث آمده قبل ان یجلس **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن عامر بن عبد الله بن الزبیر عن عمرو بن سلیم بفتح عین وضم سین الزرقی بضم زای معجمه پیش از جملهٔ انصاری عن ابی قتادة حارث بن ربعی بکسر مهمله السلمی بفتحتین قاضی عیاض گفته اهل عربیت فتحه در سین ولام را بجهت کراهت توالی کسرات واکثر اصحاب حدیث کسره در سین ولام را بجهت نسبت وی به سلمه بکسر لام

سنه بنجاه وچهار از ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قال اذا دخل احدکم المسجد فلیرکع رکعتین قبل ان یجلس فرمود چون در آید یکی از شما مسجدی را پس باید که بگذارد دو رکعت پیش از آنکه نشیند از ان برای تعظیم این بقعه شریفه چنانچه طواف تحیهٔ حجر در قدوم در مکه واتفاق ... فتوی بر آنکه این امر برای ندب است وابن بطال از اهل ظاهر وجوب نقل کرده وتصریح کرده ابن حزم بعدم وجوب ودلالت میکند بران آنچه در جواب سوال آیا هست بر من واجب سوای این پنج نماز فرمود نیست مگر آنکه تطوع کنی واگر در آید مسجد را بوقت مکروه یا وقت خطبه مکروه بود نماز نزد علمای ما و مالکیه وصحیح نزد شافعیه عدم کراهت است و اگر آمده ونشسته پیش از آنکه نماز کند نزد جمعی تدارک رکعتین روا نبود وابن حبان در صحیح خود روایت کرده که ابوذر غفاری در آمد مسجد را پس فرمود آنحضرت آیا نماز کرده دو رکعت گفت نه فرمود برخیز وبگزار آن را محب طبری گفته احتمال دارد که پیش از جلوس وقت فضیلت باشد وبعد از آن وقت جواز یا پیشتر از آن ادا باشد وبعد از آن قضا وتواند که مشروعیت آن بعد جلوس محمول باشد بر وقتی که دراز نکند فصل الجلوس وباید دانست که تحیهٔ مسجد حاصل می شود بنماز فرض یا نفل دیگر که پیش از جلوس گزارند

باب الحدث فی المسجد

ذکر حدث که واقع شود در مسجد با کراهت ایقاع آن در مسجد مراد از حدث مانند باد است که از دبر بر آید **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن ابی الزناد بکسر معجمه عبد الله بن ذکوان عن الاعرج عبد الرحمن بن هرمز عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان الملائکة تصلی علی احدکم ما دام فی مصلاه الذی صلی فیه ما لم یحدث فرمود بتحقیق فرشتها دعا میکنند برای یکی از شما ما دامی که وی در نمازگاه خود است که نماز کرده است در آن ما دامی که حدث نکرده یعنی حدث کند باطل شود دعا اگرچه در آنجا نشسته باشد بجهت آذی

قال حدثنا الثوري عن هشام عن فاطمة عن اسماء قالت دخلت على عايشة وهي تصلي قايمة والناس قيام
گفت اسما بنت ابی بکر درآمدم بر عایشه وحال آنکه او نماز میگذارد استاده ومردم استاده نماز میکردند فقلت ما شان الناس
فاشارت برأسها الى السماء پس گفتم چه حال است مردم را که همه نماز میکنند پس اشارت کرد بسوی آسمان که وقت خسوف
آفتاب بود فقلت اية فقالت برأسها ان نعم پس گفتم این خسوف آیا علامتی است پس گفت باشارت سر آری آیتی است
این حدیث بتمام در باب خسوف گذشته است **حدثنا** اسمعيل قال حدثنا مالك عن هشام عن ابيه عن
عايشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم انها قالت صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم في بيته وهو شاك گفت عایشه نماز گذارد
آنحضرت در خانه خود وحال آنکه رنجناک بود گذارد نماز در حالی که نشسته بود وصلى وراءه قوم قياما و گذاردند مردم پس آنحضرت
در حالی که استاده اند فاشار اليهم ان اجلسوا پس اشارت کرد بسوی مردم که بنشینید فلما انصرف قال انما جعل الامام
ليؤتم به پس هرگاه برگشت از نماز فرمود گردانیده شده است امام مگر آنکه اقتدا وموافقت کرده شود بوی در قیام وجلوس فاذا
ركع فاركعوا پس وقتی که رکوع کند پس رکوع کنید فاذا رفع فارفعوا و وقتی که سر بردارد و سر بردارید

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب الجنائز

آنچه آمده است در شرع از احکام جنایز جنایز جمع جنازه بفتح جیم وکسر آن نام مرده است که در نعش
باشد یا بالفتح اسم مرده است وبکسر نعشی که بروی میت باشد وبعضی بعکس آن گفته اند **باب** ما جاء في الجنائز ومن كان آخر كلامه لا اله الا الله
کسی که باشد آخر کلام او نزد برآمدن از دنیا این کلمه طیبه بتمام آن یعنی میدرآید بهشت را وقيل لوهب بن منبه اليس لا اله الا
الله مفتاح الجنة گفته شد مر وهب بن منبه را آیا نیست کلمه لا اله الا الله محمد رسول الله کلید بهشت قال بلى ولكن ليس مفتاح
الا له اسنان گفت آری کلید است لیکن نیست کلیدی که در کشاید مگر آنکه مر او را دندانها است و دندانه این کلید اعمال حسنه بر وفق موضوع
شرعیه است که بنای اسلام بر آنست فان جئت بمفتاح له اسنان فتح لك والا لم يفتح لك پس اگر بیاری کلیدی را که مر او را
دندانها است کشاده شود برای تو در و گرنه کشاده نمیشود یعنی اگر بیاری کلید دندانه دار می کشاید در بهشت بی توقف واهمال واین مبنی
بر غالب احوال است و گرنه حق آنست که اگر خواهد خداوند سبحانه اهل کبائر را بی توقف به بهشت درآرد **حدثنا** موسى بن اسمعيل
قال حدثنا مهدي بن ميمون قال حدثنا واصل الاحدب عن المعرور بن سويد عن ابي ذر قال قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم اتاني آت من ربي فاخبرني او قال بشرني گفت ابوذر فرمود پیغمبر خدا رحمت کنا د خدا بروی آمد مرا آینده از جانب
خدای پس خبر داد یا گفت راوی بشارت داد انه من مات من امتي لا يشرك بالله شيئا دخل الجنة تحقیق کسی که مرد از امت
من اجابت در حالی که انباز میگرداند بخدا چیزی را در عبادت درآید بهشت را فقلت وان زنى وان سرق قال وان زنى وان سرق
ابوذر گوید پس گفتم واگر چه زنا کند و دزدی کند فرمود واگر چه زنا کند و دزدی کند به بهشت می درآید یعنی مستحق درآمدن بهشت میگردد واگر تو به
کرده و رد مظالم نموده بی توقف میدرآید واگرنه بعد از عقوبت گناهان اکتفا کرد باین دو گناه از آنکه زنا حق خدا است و دزدی حق بندها است
پس کنایت است از عدم ادای جمیع حقوق **حدثنا** عمر بن حفص قال حدثنا ابي قال حدثنا الاعمش قال حدثنا شقيق
عن عبد الله قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من مات يشرك بالله شيئا دخل النار فرمود کسی که مرد در حالی که انباز میکند بخدا در عبادت
درآید دوزخ را وقلت انا من مات لا يشرك بالله شيئا دخل الجنة عبد الله بن مسعود میگوید گفتم من کسی که مرد در حالی که شریک نمیکند
بخدا در عبادت چیزی را درآید بهشت را این قول ابن مسعود یا استدلال است از انتفاء سبب که شرک است بر انتفای مسبب که دخول دوزخ است

بهنا مسجد نبوی گفت صانع را اكن الناس من المطر پرده کن مردم
را از باران و سقف مسجد در زمان آنحضرت چنان بود اگر
باران می بارید گل و آب از بالا بر سر مردم میچکید اگر تان تكسر
پرده کرن وایاك ان تحمر او تصفر وبپرهیز از آنکه سرخ
رنگ کنی یا زرد رنگ مراد نهی از مزخرف ساختن آنست فتفتن
الناس پس در فتنه اندازی مردم را که مشغول شوند بدین
آن ویاز مانند از حضور در نماز واین بر قیاس رد چادر علمدار
است بسوی ابی جهیم که آنحضرت فرمود مشغول داشت
مرا از نماز من وقال انس بن مالك يتباهون بها ثم
لا يعمرونها الا قليلا و گفت انس مفاخرت کنند مردم در
زمان آینده بمساجد که چنین ساختیم وچنان پرداختیم پستر
معمور نمیدارند آن را بطاعت وعبادت مگر اندکی از مساجد
را یا تعمیری اندک یا زمانی اندک واین حدیث مرفوع است
وابن خزیمه وابو یعلی موصولا روایت کرده اند وقال ابن
عباس لتزخرفنها كما زخرفت اليهود والنصارى
گفت ابن عباس هر آینه می آرایند مساجد را در زمان آینده
بنقش وتلوین چنانکه آراستند یهود ونصاری معبدهای خود
را بعد تحریف کتب وتغییر دین مقصود نهی از اهتمام بنقش
ونگار مساجد و باز ماندن از طاعت وعبادت در آن است
که موضوع اند برای آن چنانکه مضمون تعلیق سابق بود
که این ناشی از هوای نفس ومباهات است یا منع زخرفه
بجهة فتنه شغل در نماز است وتعیین است مذهب اکثر
علما وشیخ ابن حجر گفته قول ابی حنیفه رخصت است در آن
که واقع شود بر سبیل تعظیم مساجد ورا تقع نشود در صرف
بر آن از بیت المال وعینی منکر است این نسبت را بحنفیه
وگفته مذهب اصحاب ما کراهت است وتاویل کرده لا باس
بنقش المسجد بآنکه ترک وی اولی است وتصریح کرده اند
شارحان نقایه بعدم کراهت تزیین ودر سراجیه گفته باک
نیست بنقش مسجد بآب زر وچوب ساج وآب طلا وقتیکه از مال
وقف نباشد وصرف بفقرا بهتر است وقهستانی در خلاصه
از جامع صغیر نقل کرده ودر مضمرات گفته وبر آنست فتوی
وبرجندی شارح مختصر از کافی آورده اگر جمع شود اموال
وقف وخوف کند طمع ظالمان را در آن پس باک نیست
بنقش وتزیین در این هنگام **حدثنا** علي بن عبد الله
مديني قال حدثنا يعقوب بن ابراهيم بن سعد بن ابراهيم بن عبد الرحمن
بن عوف قال حدثنا ابي عن صالح بن كيسان
قال حدثنا نافع ان عبد الله اخبره ان المسجد
النبوي كان على عهد رسول الله صلى الله عليه

يا آنانچه علم حاصل كرده است از احاديث و آيت ان الله لا يغفر ان يشرك به و يغفر ما دون ذلك و مقرر است كه جاى ديگر براى عصيت دوزخ نيست و اعراف و اخلى منازل بهشت است باب الامر باتباع الجنائز در بيان امرى كه در پى جنازه رفتن آمده است حدثنا ابو الوليد قال حدثنا شعبة عن الاشعث قال سمعت معاوية بن سويد بن مقرن عن البراء بن عازب قال امرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بسبع ونهانا عن سبع گفت براء بن عازب فرمود ما را پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى بهفت چيز و منع كرد از هفت چيز امرنا باتباع الجنائز وعيادة المريض فرمود بهمراه رفتن جنازها و برسيدن بيماران واجابة الداعى ونصر المظلوم وقبول كردن دعوت از هر كه باشد از وضيع و شريف عيادى و اون مرستم رسيده را داد و ابرار القسم ورد السلام وتشميت العاطس بجا آوردن سوگندى كه خورده باشد يا كه زن كارى كه ديگرى قسم داده باشد يا القصديق حالف و رد كردن سلام بر مسلمان و يرحمك الله گفتن مر كسى را كه عطسه كند و الحمد لله گويد و آن واجب بالكفايه است و نزد بعضى سنت بالكفايه تشميت مشتق از شوامت است بمعنى قوائم گويا دعا ميكند بر گوينده الحمد لله بر ثبات و استقامت بر طاعات گفته اند كه اين امر شامل است مر واجب و مندوب را و لازم مى آيد ازين اطلاق اسم مشترك در معانى متعدده در استعمال واحد فليتامل ونهانا عن آنية الفضة وخاتم الذهب و منع كرده ما را از استعمال ظروف نقره و از طلا بطريق اولى خواهد بود از آنكه علت منع اسراف و تكبر است و از پوشيدن انگشترى طلا و اين هر دو حرام است استعمال آنها نه مجرد ساختن والحرير والديباج والقسى والاستبرق و منع كرد از پوشيدن ابريشم و ديبا ابريشمين عباما و ديباج بكسر مهمله و قسى بفتح قاف و تشديد سين مهمله منسوب است ببلدى جوهرى گويد كه اهل حديث بكسر قاف خوانند و اهل مصر بفتح بدانكه حرير اسم عام است شامل است سه ديگر را از آنكه ديبا نوعى از حرير است و استبرق نوعى از ديبا و قسى چيزى كه تار يا ابريشم آميخته از ان باشند و فائده ذكر خاص بعد از عام اهتمام بشان آنست درين روايت ذكر هفتم نكرده مولف رح در باب خواتيم ذهب آورده كه آن ميثره حمراء است و همانجا گفته كه ميثره مانند قطايف مر زنان را مى باشد بعضى گويند كه ميثره چرم درنده هاست حدثنا محمد قال حدثنا عمرو بن ابى سلمة عن الاوزاعى قال اخبرنى ابن شهاب قال اخبرنى سعيد بن المسيب ان ابا هريرة قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول حق المسلم على المسلم خمس گفت ابو هريره شنيدم پيغمبر خدا را كه ميفرمود حق مسلمان بر مسلمان پنج چيز است رد السلام وعيادة المريض واتباع الجنائز واجابة الدعوة وتشميت العاطس يعنى اين هر پنج حق مسلمانى است هر كه باشد خصوصيتى بفردى دون فردى بيگانه و آشنا ندارد تابعه عبد الرزاق قال اخبرنا معمر متابعت كرده است محمد را عبد الرزاق در روايت از معمر و رواه سلامة بن روح عن عقيل و نيز روايت كرده است اين حديث را سلامت بن روح ابن خالد از عقيل كه عم اوست باب الدخول على الميت بعد الموت اذا ادرج فى اكفانه در بيان استحباب در آمدن بر مرده بعد از ان وقتى كه در آورده شود در كفنها حدثنا بشر بن محمد قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنى معمر ويونس عن الزهرى قال اخبرنى ابو سلمة ان عائشة زوج النبى صلى الله عليه وسلم اخبرته قالت اقبل ابو بكر على فرسه من مسكنه بالسنح عائشه خبر داد ابو سلمه را گفت پيش آمد ابو بكر بر اسپ خود از جاى سكونت او كه سنح بوده سنح بضم سين مهمله و سكون نون و حاى مهمله موضعى است در عوالى مدينه حتى نزل فدخل المسجد ولم يكلم الناس حتى دخل على عائشة تا فرود آمد از اسپ پس در آمد مسجد را و سخن نكرد مردم تا در آمد بر عائشه كه آنحضرت در آنجا وفات يافته فتيمم النبى پس قصد دريافت پيغمبر خدا كرد صلى الله عليه وسلم وهو مسجى ببرد حبرة و آنحضرت پوشيده شده بود بچادر حبره حبره بوزن عنبه چادر يمنى خط دار از ينبه وار كتان مى باشد فكشف عن وجهه پس برداشت چادر از روى مبارك او ثم اكب عليه پس افتاد بر آنحضرت اكب فعل لازم است و ثلاثى او كب متعدى از نوادر استعمال است فقبله ثم بكى پس بوسه داد ميان دو چشم او پس گريه كرد از محبتى كه با آنحضرت

الجزء الثالث شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

از هشت خام و چوب نخل و اعاد عمده خشبا و باز ساخت ستونهاى آن را از چوب چونكه پوسيده شده بودند ثم غيره عثمان پس تغير داد آن را عثمان بن عفان بشكايت مردم از تنگى و شكست صحابه فزاد فيه زيادة كثيرة پس افزود در ان افزودن بسيار و دور كرد بناء اول را و بنى جداره بالحجارة المنقوشة والقصة و بنا كرد ديوار آن را بسنگهاى نقش ساخته شده و گچ وجعل عمده من حجارة منقوشة وسقفه بالساج و گردانيد ستونهاى آن را نيز از سنگ با نقش و سقف بست آن را بچوب ساج براى استحكام سقف بتشديد قاف گچ و ساج ... باب التعاون فى بناء المسجد در بيان مدد كردن يكديگر در بناء مسجد وقول الله تعالى عز وجل و فرموده خداى توانا و بزرگ ما كان للمشركين ان يعمروا مساجد الله نيرسد و نمى سزد مشركان را اينكه عمارت كنند مسجدهاى خدا را الاية تا آخر آيه كه اينست شاهدين على انفسهم بالكفر اولئك حبطت اعمالهم وفى النار هم خالدون گواهان باشند بر نفسهاى خود بكفر و شرك كه منافى است اخلاص و نيت را كه مبنى همه اعمال است پس باطل اند اعمال اينها و در آتش اند هميشه باشند پس عمارت مسجد مر مشركان را چنانكه عباس رضى الله عنه از محاسن خود ها شمرده و اين آيت ابطال آن است [illegible] انما يعمر مساجد الله من آمن بالله واليوم الآخر واقام الصلوة وآتى الزكوة ولم يخش الا الله فعسى اولئك ان يكونوا من المهتدين ... سوال مشركان است ميفرمايد عمارت نميكند مسجدهاى خدا را مگر كسيكه ايمان آرد بخدا و روز آخرت ... بر پا دارد نماز را و بدهد زكوة را و نترسد مگر خدا را پس نزديك است كه باشند ايشان از هدايت يافتگان ... يعنى عمارت مساجد عمده اعمال است ... مومنين مخلصين است نه كار مشركين ... باشد مفصل تعاون و اين معنى است ... از عمارت ... آباد داشتن مساجد ... اعمال صالحه كه در مسجد باشند و گفته اند كه فرش ... و غير آن نيز از عمارت است حدثنا مسدد قال حدثنا عبد العزيز بن مختار ... الانصارى قال حدثنا خالد الحذاء عن عكرمة مولى ابن عباس قال قال لى ابن عباس ولابنه على ... گفت عكرمه گفت مرا ابن عباس و پسر خود ... ابو الحسن ... انطلقا الى ابى سعيد فاسمعا من حديثه ...

داشت و نیز متابعت آن حضرت کرد که وی صلی الله علیه وسلم عثمان بن مظعون را بعد از وفات او تحسین کرده بود فقال بابی انت

یا نبی الله لا یجمع الله علیک موتتین پس گفت بدل پدر منی توای پیغمبر خدا جمع نکند خدا بر تو دو موت را اشارت کرد باین قول

بسوی رد بعضی صحابه که گفته‌اند مرده است آنحضرت و غشی واقع شده و بعضی گفتند که آنحضرت بار دیگر در دنیا مبعوث خواهد شد

و اگر چنین باشد بار موتی دیگر خواهد بود چنانکه بر بعضی امم سالفه جمع شده است دو موت و آن از راه غضب الهی بود اما الموتة التی کتبت

علیک فقد متها اما موتی که تقدیر شده بر تو پس تحقیق یافتی آن موت را قال ابو سلمة فاخبرنی ابن عباس ان ابا بکر

خرج و عمر یکلم الناس گفت ابو سلمه و خبر داد مرا ابن عباس که ابو بکر بر آمد از خانهٔ عایشه و عمر سخن میکرد مر مردم را فقال اجلس فابی

و قال اجلس فابی پس گفت عمر بنشین و ابا کرد ابو بکر از نشستن بار گفت بنشین و ابا کرد چون ابو بکر از مردم وحشتی دید بعد از

فوت آنحضرت یافته بود و نیز آمد فتشهد ابو بکر فمال الیه الناس و ترکوا عمر پس خطبه خواند ابو بکر و میلان کردند مردم بسوی او و ترک

کردند صحبت عمر را فقال اما بعد فمن کان منکم یعبد محمدا فان محمدا قد مات پس گفت ابو بکر در خطبه اما بعد و صلوة پس کسی

که بود از شما که عبادت میکرد محمد را پس تحقیق محمد فوت کرد این حرف از روی تعرض بر عمر گفته و من کان یعبد الله عز وجل فان الله حی

لا یموت و کسی که بود که عبادت میکرد خدا را پس تحقیق خدا زنده است که نمی میرد قال الله عز وجل و ما محمد الا رسول

قد خلت من قبله الرسل فرمود خدای توانا و بزرگ نیست محمد مگر پیغمبر خدا تحقیق گذشته از پیش از وی پیغمبران تا قول خدا

الی الشاکرین یعنی تمام آیه را خواند فوالله لکان الناس لم یکونوا یعلمون ان الله انزلها حتی تلاها ابو بکر فتلقاها

الناس منه ابن عباس گوید سوگند خدا تحقیق گویا مردم نبودند که میدانستند که تحقیق خدا فرستاده است این آیه را تا آنکه

خواند آنرا ابو بکر رضی الله عنه پس تلقی کردند مردم آنرا از ابو بکر فما یسمع بشر الا یتلوها پس شنیده نمی شد بشری را که میگفت چیزی

مگر آنکه میخواند این آیت را از اینجا معلوم توان کرد رتبهٔ صدیقیت و کمال تیقن و استقامت وی رضی الله عنه **حدثنا** یحیی بن بکیر

قال حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب قال اخبرنی خارجة بن زید بن ثابت ان ام العلاء امراة من الانصار بایعت

النبی صلی الله علیه وسلم اخبرته گفت ابن شهاب خبر داد مرا خارجه بن زید که ام العلاء زنی از انصار که بیعت کرده بود

رحمت کناد خدا بروی خبر داد خارجه را انه اقتسم المهاجرون قرعة فطار لنا عثمان بن مظعون تحقیق شان اینست

که قسمت کرده شدند بقرعه جماعه مهاجران در ابتدا نزول بمدینه مطهره برای انصار تا در منازل خود جا دهند و مهمانداری کنند پس سهم

ما آمد عثمان بن مظعون فانزلناه فی ابیاتنا پس فرود آوردیم ما او را در خانهای خود فوجع وجعه الذی توفی فیه پس بیمار شد

بیماری که وفات یافت در آن بیماری فلما توفی و غسل و کفن فی اثوابه پس هرگاه وفات یافت غسل داده شد و تکفین کرده شد

در جامهای او دخل رسول الله صلی الله علیه وسلم آمد پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فقلت رحمة الله علیک ابا السائب ام علاء گوید پس گفتم

رحمت خدا باد بر تو ای ابا السائب کنیت عثمان بن مظعون است و وی قرشی است ایمان آورده بعد از سیزده کس و هجرت کرده

و حاضر شده است غزوهٔ بدر را و اول کسی است که از مهاجران در مدینه وفات یافته فشهادتی علیک لقد اکرمک الله و گواهی من

ثابت است مر ترا که تحقیق گرامی کرده است ترا خدا و از مثل این ترکیب در استعمال عرف قسم اراده میکنند فقال رسول الله صلی الله

علیه وسلم و ما یدریک ان الله قد اکرمه پس فرمود پیغمبر خدا ام علاء را چه میدانی تو که خدا گرامی کرده او را فقلت بابی انت

یا رسول الله فمن یکرمه الله پس گفتم بدل پدر منی توای رسول خدا پس که را گرامی میکند خدا یعنی هرگاه امثال این مسلمان مطیع مستغیث مخلص

گرامی نکند پس که را خواهد کرد فقال اما هو فقد جاءه الیقین والله انی لارجو له الخیر پس فرمود اما عثمان پس تحقیق

اورامرگ سوگند بخدا که هرآینه امید دارم مر ورا نکوئی آخرت اما غیر او پس خاتمهٔ او معلوم نیست که از انجمله باشد که برای او امید نیکی دارند

والله ما ادری وانا رسول الله مایفعل بی سوگند بخدا نمیدانم من درحال آنکه من پیغمبر خدا ام چیزی که کرده خواهد شد بمن یا چه کرده خواهد شد بمن بدانکه این حرف صادر از مقام محض ادب عبودیت وملاحظهٔ لاابالیست خداوند عزوجل وتنبیه دیگرانست که از خود چنین فضولی نکنند وگرنه آنحضرت باین همه وحی متلو وغیر متلو که در تشریف واعلای شان ومنزلت او صادر شده بیقین میدانست که وی معززترین انبیاست روز قیامت واوست شافع ومشفع شراح گفته اند که این مقوله پیش از نزول آیت سورهٔ فتح است که لیغفر لک الله ماتقدم من ذنبک وما تاخر است وپیش ازین آنحضرت چون الهی تعالی اعلام بآن نکرده بود نکوئی عاقبت خود نمیدانست تا آنکه حسن عاقبت عشرهٔ مبشره قطع کرده بود ومتردد بود در مغفرت وعدم مغفرت خود بعد ازان که اعلام کردند دانست پوشیده نماند که این توجیه بردل عقید تمندان ایمانیان جا نمیکند که آنحضرت تا نزول این آیت که بعد از صلح حدیبیه در اواخر زمان رسالتست برحالی که او در نزد خدا بوده آگهی نیافته وبا این همه اکرام روز افزون وتشریفات بی نهایت در عاقبت خود متردد باشد تا کدام باطن ناپسند باشد که این توجیه پسندیده او افتد وآنکه کرمانی وغیر او گفته اند که این معنی منسوخ شده است بآیهٔ سورهٔ فتح یا آنکه تجویز ازان معنی میکنند چیزی نیست این معنی خبر است وخبر النسخ نمیباشد از قرطبی وبرماوی نقل کرده اند که مراد آنست که نمیدانم که چه خواهند کرد بمن وبشما در دنیا از نفع وضرر پوشیده نماند که این توجیه سوق حدیث اباء دارد وبیضاوی گوید که مراد تفصیل احوال دارین است یعنی اگرچه اصل عزت وکمال عظمت روز قیامت بیقین معلوم بوده اما اطلاع بر تفصیل نداشت از آنکه علم بجمیع غیوب خاصهٔ الهی است تعالی شانه در بعضی روایات آمده مایفعل به وضمیر راجع بعثمانست در فتح الباری در صحت این روایت از لیث سخن کرده است اگر بصحت پیوند چنانکه مولف اشاره کرده بروایت نافع بن یزید از عقیل که لفظ او مایفعل به است ومتابعت شعیب وعمرو بن دینار ومعمر تقویهٔ کرده این روایت را از تکلفات توجیهات روایت بی خلاص میکند والله اعلم قالت فوالله لا ازکی احدا بعده ابدا گفت ام علا پس سوگند بخدا تزکیه نمیکنم هیچ یکی را هرگز بعد ازان که ازان حضرت این کلام شنیدم حدثنا سعید بن عفیر قال حدثنا اللیث مثله گفت مولف حدیث کرد ما را سعید بن عفیر از لیث مانند حدیث مذکور وقال نافع بن یزید عن عقیل مایفعل به گفته است نافع بن یزید از عقیل بلفظ مایفعل به پس ضمیر راجع بعثمانست وتابعه شعیب وعمرو بن دینار ومعمر ومتابعت کرده است عقیل را شعیب وعمرو بن دینار ومعمر حدثنا محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة قال سمعت محمد بن المنکدر قال سمعت جابر بن عبد الله قال لما قتل ابی جعلت اکشف الثوب عن وجهه ابکی وینهونی عنه گفت جابر هرگاه کشته شد پدر من گشتم که بر میدارم جامه را از روی او در حالی که گریه میکنم ومنع میکردند مردم مرا از کشف جامه والنبی صلی الله علیه وسلم لاینهانی وپیغمبر خدا رحمت کنادش خدا بروی منع نمیکرد مرا فجعلت عمتی فاطمة تبکی پس گشت عمهٔ من فاطمه که گریه میکرد فقال النبی صلی الله علیه وسلم تبکین اولا تبکین مازالت الملئکة تظله باجنحتها حتی رفعتموه پس فرمود آنحضرت گریه کنی تو یا گریه نکنی همواره فرشتها سایه میکنند او را ببالهای خود تا وقتیکه برداشتید او را واین سایه یا از جهت جمع شدن ومزاحمت ملائکه است برای بردن روح او وبشارت بآنچه آماده کرده است خدا مر او را از کرامت لفظ او در قول او ولا تبکین برای تخییر واباحت است کلام آنحضرت است شک راوی نیست تابعه ابن جریج قال اخبرنی محمد بن المنکدر سمع جابرا باب الرجل ینعی الی اهل المیت بنفسه مرد مباح است که ظاهر میکند خبر موت یکی را باهل میت بذات خود یعنی نایب نگرداند از جانب خود دیگری را اگرچه رفیع الشان باشد از آنکه بسیاری از احکام دین برین مترتب میشود که مردم بر جنازهٔ او حاضر شوند ودعا واستغفار وتنفیذ وصایا وجز آن کنند آری ممنوع است بقصد

غلام مشهوره این یحیی بن صفوان کوفی قال حدثنا عبد الواحد بن ایمن شیخ عمرو عن ابیه عن جابر ان امراة قالت یا رسول الله الا اجعل لک شیئا تقعد علیه مر ویست از جابر که زنی گفت ای رسول خدا آیا نگردانم برای تو چیزی را که نشینی بر آن ساعت خطبه فان لی غلاما نجارا پس تحقیق مرا غلامی نجار است قال ان شئت فرمود اگر خواهی بساز فعملت المنبر پس ساخت منبر را بدست غلام واستاد عمل تحقیق این زن نجار نیست وجمع میان هردو حدیث عالیست ظاهر است زیرا که حدیث جابر آنست که زن ابتدا کرد تعرض ساختن منبر وحدیث سهل آنست که آنحضرت فرمایش کرد تا از دست غلام منبر سازد گفته اند بادی در ین ذکر بیان نیست ... اجمالی ازان غلام واقع شد آنحضرت یاد داد یا درنگ کرد زن بنا بر عدم صراحت قبول وتفویض امر بمشیت او بقول شریف ان شئت پس طیب خاطر آن زن با جابت معروض ... قبول باعث شد یا آنکه فرستادن کس پیش زن برای تعیین ... موضع خاص منبر بود باب من بنی مسجدا فضیلت کسیکه بنا کند مسجدی را حدثنا یحیی بن سلیمان ... قال حدثنی ابن وهب عبد الله قال اخبرنی عمرو یعنی ابن حارث ... بکیرا بتصغیر ابن عبد الله اشج حدثه ان عاصم بن عمر بن قتادة اوسی انصاری ... حدثه انه سمع عبید الله الخولانی بتصغیر بجز ابن اسود انه سمع عثمان بن عفان یقول عند قول الناس فیه حین بنی مسجد رسول الله تحقیق عبید الله خولانی شنید عثمان را رضی الله عنه که میگفت نزد گفتار وانکار مردم ... که بنا کرده بود از سر نو بعد هدم مسجد پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم انکم اکثرتم تحقیق شما ای مردم بسیار کردید گفتار در حق من وانی سمعت رسول الله وتحقیق من شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم یقول من بنی مسجدا میفرمود کسیکه بنا کند مسجدی را قال بکیر حسبت انه قال گفت بکیر گمان می برم که شیخ من عاصم بعد من بنی مسجدا گفته است این لفظ را یبتغی به وجه الله بحالیکه میخواهد باین عمل جهت حق را نه ریا وسمعه واین جمله معترضه است میان شرط وجزا بنی الله له مثله فی الجنة بنا میکند خدا تعالی برای آنکس مانند آن مسجد خانه در بهشت پس هرچند فراختر ومحکم وبلند تر باشد جزای آن نیز همچنان خواهد بود مراد مماثلت در اسم بنا ورفعت ووسعت نزاهت ونفاست است واگرنه مماثلت در خانهای دنیا وبهشت در هیچ حال صورت ندارد ...

ثمانت واذا حدثنا اسمعیل قال حدثنی مالك عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة ان رسول الله
صلی الله علیه وسلم نعی للناس النجاشی فی الیوم الذی مات فیه مرویست از ابی هریره که پیغمبر خدا خبر رسانید مردم را بموت
نجاشی که بادشاه حبشه بود و بشرف اسلام مشرف شده در روزی که مرده بود در ان روز ماه رجب سنه تاسع خرج الی المصلی
فصف بهم وکبر اربعا بر آمد آنحضرت بسوی مصلای عید پس صف بست بصحابه و چهار تکبیر گفت در صلوة جنازه چهار تکبیر
کسی که تجویز کرده نماز جنازه بر غایب این حدیث را حجت گرفته لیکن احتمال خصوصیت آن حضرت و کشف حجاب باقیست حدثنا
ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث قال حدثنا ایوب عن حمید بن هلال عن انس بن مالك قال قال النبی صلی الله علیه وسلم
اخذ الرایة زید فاصیب ثم اخذها جعفر فاصیب فرمود گرفت رایت را زید پس شهید شد بیشتر گرفت آنرا جعفر بن ابی طالب پس
شهید گشت ثم اخذها عبد الله بن رواحة فاصیب بیشتر گرفت رایت را عبد الله بن رواحه پس شهید شد وان عینی رسول الله صلی
الله علیه وسلم لتذرفان میفرمود این را آنحضرت و کشف و هر دو چشم او اشک میریخت ثم اخذها خالد بن الولید من غیر امرة
ففتح له بیشتر گرفت رایت خالد بن ولید از غیر امیر ساختن او و لیکن فتح کرده شد برای او و تمام قصه حدیث آنست که آنحضرت فوجی بموته
که زمین شام است در جمادی الاولی سنه ثمان فرستاده بود و امیر ساخته بود زید بن حارثه را و فرمود اگر آفتی رسد زید را جعفر امیر باشد
و رایت گیرد چون جعفر شهید شود عبد الله بن رواحه امیر باشد این هر سه صحابه بهمین ترتیب امیر گشته شهید شدند و خالد بی آنکه در شان او فرموده
باشد از مصلحتی که در ان دید از فزونی دشمنان و ترس هلاک مسلمانان رایت گرفته بر دشمنان غالب آمد و فتح کرد و آن حضرت نیز راضی شد
و انمعنی نزد ضرورت حجت گشته و شرط اذن امام در چنین اوقات سقوط پذیرفته است **باب الاذن فی الجنازة** در بیان اعلام
کردن بموت کسی که مرده فرق درین ترجمه و ترجمه باب سابق آنست که نعی اعلام مردن باهل میت بود تا تجهیز او کنند و این اذن اعلام
نماز باهل نماز است قال ابو رافع عن ابی هریرة قال قال النبی صلی الله علیه وسلم الا اذنتمونی فرمود در باره مردی
سیاه یا زنی سیاه که جاروب دادی مسجد را و وی مرده چون شب بود و تصدیع آنحضرت نداد صحابه بروی نماز گذاردند و دفن کردند چون
خبر از ینحال بآن حضرت رسید فرمود چرا اعلام نکردید مرا بمرگ او تا نماز بروی میکردم همین قصه ست که در حدیث لاحق بروایت ابن عباس
آورده اند حدثنا محمد بن سلام قال اخبرنا ابو معاویة عن ابی اسحق الشیبانی عن الشعبی عن ابن عباس قال مات انسان کان
رسول الله صلی الله علیه وسلم یعوده فمات باللیل فدفنوه لیلا گفت ابن عباس بود یکی که بیمار پرسی او میکرد آنحضرت پس مرد شبی
و گور کردند او را همدر شب فلما اصبح اخبروه فقال ما منعکم ان تعلمونی پس هرگاه صبح شد خبر دادند آنحضرت را فرمود چه چیز منع کرده
شما را این که آگاه میکردید مرا از موت او قالوا کان اللیل فکرهنا وکانت ظلمة فکرهنا ان نشق علیك گفتند شب بود
پس ناخوش داشتیم و بود شب تیره و ترسیدیم که رنج دهیم بر تو فاتی قبره فصلی علیه پس آمد آنحضرت قبر میت را پس بهمه مردم نماز گذارد
بر وی این حدیث سند آنست که اگر بی اذن اهل حق نماز جنازه گذارده شود اهل حق را اعاده میرسد **باب فضل من مات له ولد**
فاحتسب در بیان فضیلت کسی که مرده مر او را فرزندی پس صبر کرد برای ثواب اخروی وقول الله وبشر الصابرین و فرمود خدا
و مژده بده مر صبر کنندگان را بثواب این آیت را برای تائید و تاکید حکم مذکور آورده **حدثنا** ابو معمر قال حدثنا عبد الوارث
قال حدثنا عبد العزیز عن انس قال قال النبی صلی الله علیه وسلم ما من الناس من مسلم یتوفی له ثلاثة لم یبلغوا الحنث فرمود نیست از مردم مسلمان
که بمیرد او را سه فرزند که نرسیده اند بلوغ را اکثر از ان چنانکه در احادیث دیگر تصریح بآن واقع شده بعضی گفته اند که این معنی شامل است اولاد
اولاد را و اولاد را سیری باشد یا دختری اگر چه متبادر اولاد صلبی است الا ادخله الله الجنة بفضل رحمته ایاهم مگر آنکه در آرد او را خدا

در مسجد تا آزار کسی نرسد نصل پیکان مرتیغ و نیزه معمول
جماعت و نبل تیر ها مذهبست آنرا از الفاظ اتی و فعیل نبل
واحد است جمع آن نبال و انبال حدثنا قتیبة بن
سعید قال حدثنا سفیان ابن عیینة قال قلت لعمرو
اسمعت جابر بن عبد الله یقول مر رجل فی المسجد و
معه سهام فقال له رسول الله گفت سفیان گفتم عمرو
بن دینار را آیا شنیده تو جابر را که میگفت گذشت مردی در مسجد
و با وی تیر ها بود پس فرمود او را پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله
وسلم امسك بنصالها نگهدار پیکانهای تیر ها را و نمیدکن آن را
از خلیدن کسی قال نعم گفت عمرو آری شنیده ام
باب المرور فی المسجد ذکر گذشتن در مسجد و صفت آن
چون در حدیث باب که گذشت مرور در کلام شریف نبوی مذکور
نبود و در حدیث باب در کلام مرفوع مقصود و موضوع حکم
افتاد ترجمه بعبارت موزون ساخت کذا قیل حدثنا
موسی بن اسمعیل منقری تبوذکی قال حدثنا عبد الواحد
بن زیاد قال حدثنا ابو بردة بضم موحده و سکون مهمله برید
بن عبد الله بن ابی بردة عامر بن ابی موسی اشعری قال
سمعت ابا بردة عامر عن ابیه ابی موسی عن النبی صلی الله
علیه واله وسلم قال من مر فی شیء من مساجد
او اسواقنا بنبل فلیأخذ علی نصالها لا یعقر بکفه مسلما
فرمود کسیکه بگذرد در چیزی از مسجد های ما یا از بازار ما با تیرا
پس گو که بگیرد پیکانهای آنرا بکف خود و ننهد دست بر ان زخم
نکند مسلمانی را و درین روایة تقدیم و تاخیر است چه لفظ بکفه
متعلق به یاخذ است و موید آنست روایة مسلم از ابی اسامة
فلیمسك علی نصالها بکفه ان یصیب احدا من المسلمین و در
روایت اسمعیلی نیز بکفه بر لا یعقر مقدم آمده و توجیه کرمانی بآنکه مراد
از کف باشد یعنی جراحت نکند باختیار خود یا مرا د باز داشتن
نفس باشد یعنی بسبب ترک اخذ نصال تکلف زاید است
باب انشاد الشعر فی المسجد حکم شعر خواندن در مسجد
حدثنا ابو الیمان الحکم بن نافع قال اخبرنا
شعیب بن ابی حمزة عن الزهری قال اخبرنی ابو
سلمة بن عبد الرحمن بن عوف انه سمع حسان
بن ثابت الانصاری خزرجی شاعر پیغمبر خدا صلی الله علیه
وآله وسلم

به بهشت بزیادتی رحمت خود ایشان را یعنی اولاد و آبا همه را کرمانی گوید ضمیر ایاهم راجع است بسوی مسلم انتهی اگر این بشارت آبا و اولاد متوفی راست چنانکه در احادیث دیگر تصریح بآن واقع شده و این جزای صبر و شکیب بر مصیبت اولاد صغار است چنانکه مولف نیز بر همین معنی حمل کرده ترجمه فضل من مات له ولد ساخته و اولاد صغار مسلمانان بهشتی اند فرزده بآنها تحصیل حاصل است و جمعیت ضمیر باعتبار آنست که مسلم نکره در سیاق نفی افتاده افاده عموم میکند حافظ ابن حجر و عینی گویند که آنچه کرمانی گفته غیر ظاهر است بلکه راجع باولاد است چنانکه بعضی احادیث ناطق بآنست پوشیده نماند که برین تقدیر حدیث اصلا مطابق ترجمه هم نمیشود فافهم **حدثنا** مسلم قال حدثنا شعبة قال حدثنا عبد الرحمن بن الاصبهانی عن ذکوان عن ابی سعید ان النساء قلن للنبی صلی الله علیه وسلم اجعل لنا یوما مرویست از ابی سعید که زنان گفتند مر پیغمبر خدا را رحمت کنا د خدا بروی بگردان برای ما روزی برای وعظ و تعلیم احکام فوعظهن فقال ایما امراة مات لها ثلثة من الولد کن لها حجابا من النار پس مقرر ساخت برای زنان روزی و پند کرد آنها را در آن روز و فرمود هر کدام زنی که مرده مر او را سه فرزند میباشند آن فرزندان مر او را پرده از آتش دوزخ نمیگذارند که بدوزخ رود فقالت امراة واثنان قال واثنان پس گفت زنی و دو فرزند فرمود و دو فرزند نیز پرده باشند وقال شریک عن ابن الاصبهانی حدثنی ابو صالح عن ابی سعید وابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال ابو هریرة لم یبلغوا الحنث و گفته است شریک بن عبد الله از عبد الرحمن اصبهانی که حدیث کرد مرا ابو صالح ذکوان از ابو سعید و ابو هریره از پیغمبر خدا و گفت ابو هریره بزیادتی این کلمه که نرسیده باشند آن فرزندان بلوغ را **حدثنا** علی قال حدثنا سفیان قال سمعت الزهری عن سعید بن المسیب عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لا یموت لمسلم ثلثة من الولد فیلج النار الا تحلة القسم فرمود آنحضرت نمی میرد مر مسلمانرا سه فرزند پس انکه در آید دوزخ را مگر بقدر وقتی که کفارت کرده میشود بآن وقت سوگند یعنی بزمانی قلیل میگذرد از آن بی آنکه عذاب کرده شود و بعضی شارحان گفته اند که الا اینجا بمعنی واو نفی است یعنی نمیدر آید این قدر هم که کفارت یمین کرده شود و عینی گوید از این قبیل است قوله تعالی لئلا یکون للناس علیکم حجة الا الذین ظلموا ای ولا الذین ظلموا و مراد از قسم آنست که حکم الهی تعالی رفته وان منکم الا واردها نیست هیچ یکی از شما مگر آنکه می آید آتش دوزخ را چنانکه در روایت کریمه تصریح بآن رفته تحلة بفتح تا و فتح حا مهمله و کسر لام و تشدید لام قوله فیلج بنصب آخر است بتقدیر ان و صحت این تقدیر سخن است زیرا که در جائی میباشد که ما قبل علت این فعل باشد و اینجا نه چنین است بعضی گویند فا بمعنی واو است یعنی از مسلمانان این هر دو که موت اولاد و ولوج نار است واقع نمیشود قسطلانی در تحقیق این مقام بسطی کرده است اگر خواهی رجوع کن بآن بدانکه در احادیثی که درین باب مذکور شد باید که قید کنند که فرزندان بمیرند و صبر کنند بر درد تا مطابق شود بترجمه و این قید بر ظاهر است از آنکه این بشارت مر صابر را مراست چنانکه تصریح بآن در احادیث دیگر رفته است

باب قول الرجل للمراة عند القبر اصبری در جواز گفتن مرد مر زنی را که گریه کند نزد قبر صبر کن **حدثنا** ادم قال حدثنا شعبة قال حدثنا ثابت عن انس بن مالك قال مر النبی صلی الله علیه وسلم بامراة عند قبر وهی تبکی فقال اتقی الله واصبری گفت انس گذشت آنحضرت بمرزنی نزد قبری و حال آنکه آن زن گریه میکرد پس فرمود آن زن را که بترس خدا را و جزع مکن که جزع دور میکند اجر را و صبر کن که صبر می افزاید ثواب را **باب** غسل المیت و وضوءه بالماء والسدر بیان غسل میت و وضوء او بآب و برگ سدر بهم آمیخته و جز شانزده غسل میت واجب است بر زندها بسنت و اجماع امت و موجب غسل حدث والایش بنست که در حالت غالب در وقت موت باسترخاء مفاصل میشود و نه از راه نجاست میت چنانکه بعضی بآن رفته اند بعضی شراح ضمیر وضوءه را راجع بغاسل داشته اند یعنی غسل دهنده را بعد از غسل وضو باید کرد یا نه و با احادیثی که غیر مرفوع آورده مناسب تر است باین معنی وحنط ابن عمر ابنا لسعید بن زید و حنوط مالید ابن عمر رضی الله عنه مر بدن پسری را که سعید بن زید را بود و این پسر خواهر زاده عمر است حنوط بمعنی طیب است و این لفظ مخصوص به طیب مرده است وحمله وصلی

شعر میخواندی پس زجر کرد او را عمر پس گفت حسان شعر میخواندم درین مسجد و حال آنکه در آن کسی بود که بهتر از تست پس التفات کرد حسان بسوی ابی هریره و گفت انشدك الحدیث از ینجا معلوم شود که ... قصه شعر در مسجد است و مرویست از عایشه که گفت بود آنحضرت که می نهاد حسان را منبری در مسجد که می ایستاد حسان بر آن بجائی که مفاخرت یا مناقحت یعنی مدافعت و مخاصمت میکرد از آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم و میفرمود آنحضرت که بتحقیق خدا تعالی تائید میکند حسان را بجبرئیل مادام که مخاصمت یا مفاخرت میکند از پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم صاحب مشکوة گفته رواه البخاری و آنچه روایت کرده آن را ابن خزیمه در صحیح خود و ترمذی از جد شعیب که گفت نهی کرد پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم از خواندن اشعار در مساجد پس جمع کرد ابن خزیمه درین احادیث بآنکه نهی محمول است بر تناشد اشعار جاهلیت و اهل بطالت و از آنچه مشتمل بر کذب و زور و بر بیفا اشعار اسلام و محققان و آنچه سالم باشد از مفاسد پس ممنوع نیست و ابو عبد الملک بونی حرفی غریب گفته که انشاد حسان در مسجد در اول اسلام بود و بعد از کمال اسلام این همه زایل گشت و موافقت نکرده او را هیچ کس درین قول و اما انشاد شعر در غیر مسجد پس مذهب شعبی و اوزاعی و عامر بن سعید بجلی و ابن سیرین و ابن مسیب و قاسم و ثوری و ابو حنیفه و مالک و احمد و ابو یوسف و محمد و اسحاق و ابو ثور و ابو عبید اباحت است در آنچه خالی از هجو و بشاید آبروی مسلمانی و فحش باشد و مسروق و ابراهیم نخعی و سالم بن عبد الله و حسن بصری و عمرو بن شعیب گفته اند مکروه است بحدیث مرفوع که شهود ... ... شکم مرد چرک از شما بهتر است از پر شدن شکم از شعر و لیکن جمهور حمل کنند آن را بر شعری که مشتمل باشد بر فحش و کفر و معانی ناشایسته یا آنکه مشغلا و همه شعر باشد چنانکه از قرآن و ذکر خدا و علوم شرعیه باز دارد یا آنکه وارد است در حق شخص خاص که شعر میخواند ... ... و از روی معاینه بود و پس مذمت کرد شعر را که بدان مغرور و مبتلا است و کلام فصل درین باب همان است که آنحضرت فرموده شعر کلام است که نیک آن نیک است و بد آن بد یعنی آنچه زیادت است در شعر وزن و قافیه است و آن خود دخل در حرمت و کراهت ندارد مدار بر مضمون است والله اعلم

باب اصحاب الحراب فی المسجد قصه لعب اصحاب حراب که در مسجد بوده یا حکم این عمل در مسجد و بازی بر گرز سلاح لعب مجرد نیست بلکه در آن عادت گرفتن جوانمردان است و نکته های رزم و استعداد است بمقاتله عدو یا محافظت نفس و مسجد موضوع است برای امر جماعه مسلمین پس آنچه از اعمال جامع باشد منافع ایشان را جایز باشد بدان و تسمیه آن لعب بصورت است زیرا که در آن ... ضرب و طعن بظاهر بود و در هم می انداختند و نیز قصد ... و نیز ... حراب بالکسر جمع حربه بمعنی نیزه ... و غالبا مراد در جا سلاح و سنگ باشد **حدثنا** عبد العزیز بن عبد الله بن یحیی عامری قال حدثنا ابراهیم بن سعد عن صالح بن کیسان عن ابن شهاب قال اخبرنی عروة بن الزبیر ان عایشة قالت لقد رایت

ولم يتوضاء و برداشت برو وش خود و نماز گذارد بروی و وضو نکرد و اگرچه مساس بدن میت کرده بود وقال ابن عباس المسلم لا ينجس
حيا ولا ميتا و گفت ابن عباس مسلمان نجس نمی شود در حالی که زنده است و نه در حالی که مرده است و این حدیث را دار قطنی
و حاکم مرفوع آورده وقال سعد لو كان نجسا ما مسسته و گفت سعد بن ابی وقاص اگر مرده نجس بودی مساس نمیکردم من آنرا
و این سعد غسل داده بود سعید بن زید بن عمرو را در عقیق و تکفین کرده و حنوط مالیده فقال النبی صلی الله علیه وسلم المؤمن لا ينجس و فرمود
پیغمبر خدا صاحب ایمان نجس نمیشود وقال ابو عبد الله النجس القذر گفت مولف ابو عبد الله نجس قذر است یعنی گنده حدثنا
اسمعيل بن عبد الله قال حدثنی مالك عن ايوب السختيانی عن محمد بن سيرين عن ام عطية الانصارية قالت دخل علينا رسول
الله صلى الله عليه وسلم حين توفيت ابنته ام عطیه که غسل میداد زنان را گوید در آمد بر ما پیغمبر خدا هنگامی که فوت کرده بود دختر آنحضرت
زینب زوجه ابی العاص مادر امامه چنانکه مسلم گفته یا ام کلثوم چنانکه ابو داود گفته و اول اصح است فقال اغسلنها ثلثا پس فرمود
بشوئید او را سه بار او خمسا او اكثر من ذلك ان رأيتن ذلك یا پنج بار بشوئید یا زیاده بر آن اگر دانید آنرا یعنی اگر در تنقیه منوز
حاجتی باشد و گرنه اسراف نکنید بماء وسدر بشوئید بآب و برگ سدر واجعلن فی الاخرة كافورا و بگردانید در مره اخیره کافور
در آب و بشوئید بآن او شيئا من كافور یا چیزی از کافور شک راوی است فاذا فرغتن فاذننی پس وقتی که فارغ شوید از غسل خبر
کنید مرا فلما فرغنا اذناه فاعطانا حقوه پس هر گاه فارغ شدیم اخبار نمودیم آنحضرت را پس داد ما را ازار خود حقو بمعنی جای
بستن ازار است و بمجاز اطلاق میکنند بر ازار فقال اشعرنها اياه پس فرمود شعار کنید او را این ازار تا ببرکت آن مغفرت
شود و آنحضرت اول نداد آنرا تا فاصله نباشد میان انتقال بدن شریف و بدن او و بوی و عرق آنحضرت با وی باشد شعار جامه که متصل
ببدن باشد یعنی ازار مولف میگوید یعنی ازار ام عطیه ازار را باب ما يستحب ان يغسل وترا در بیان آنکه مستحب است آنکه شسته
شود میت یکبار یا سه بار یا پنج بار حدثنا محمد قال اخبرنا عبد الوهاب الثقفی عن ايوب عن محمد عن ام عطية قالت دخل
علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم ونحن نغسل ابنته فقال اغسلنها ثلاثا او خمسا او اكثر من ذلك بماء وسدر
واجعلن فی الاخرة كافورا فاذا فرغتن فاذننی فلما فرغنا اذناه فالقى الينا حقوه فقال اشعرنها اياه ترجمه معلوم شده است فقال
ايوب پس گفت ایوب که راوی است درین حدیث از محمد وحدثتنی حفصة بمثل حديث محمد و حدیث کرده است مرا حفصه مانند
حدیث محمد وكان فی حديث حفصة اغسلنها وترا وكان فيه ثلثا او خمسا او سبعا و بود در حدیث حفصه بنت سیرین خواهر محمد بن
سیرین این زیادتی که بشوئید او را وتر و بود در حدیث او سه بار یا پنج بار یا هفت بار وكان فيه انه قال ابدأن بميامنها ومواضع
الوضوء منها و بود در حدیث حفصه که تحقیق شان اینست که فرمود آنحضرت ابتدا کنید بطرفهای راست و جاهای وضو یعنی ابتدا
بوضو کنید اول دست راست شوئید و پای راست و جانب راست از بدن وكان فيه ان ام عطية قالت ومشطناها ثلثة قرون
و بود در حدیث حفصه که ام عطیه گفت شانه کشیدیم موی او را و ساختیم سه گیسوان باب ما يبدأ بميامن الميت آغاز کرده شود
در غسل بجانب های راست مرده چنانکه در حیات نیز مستحب همین است و نیز تفاول است در آنکه بفضل الهی از اصحاب یمین گردد حدثنا
علی بن عبد الله قال حدثنا اسمعيل بن ابراهيم قال حدثنا خالد عن حفصة بنت سيرين عن ام عطية قالت قال رسول الله صلى
الله عليه وسلم گفت ام عطیه فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فی غسل ابنته ابدأن بميامنها ومواضع الوضوء منها در غسل
دختر خود آغاز کنید باطراف راست و جاهای وضو از وی و نکته درینجا گویا تجدید غره و تحجیل و اظهار سیمای اهل ایمانست باب
مواضع الوضوء من الميت در استحباب بدایة از مواضع وضوی مرده حدثنا يحيى بن موسى قال حدثنا وكيع عن سفيان

به نیزه های خود یعنی این لعب را در مسجد منع نکرد که آن در صورت
حرب با اعدای دین و سامان آن بود پس در حکم عبادت باشد
چنانکه تیر اندازی که چون در محاربه با کفار بکار آید عبادت است
و لیکن در بودن حقیقت عبادت در هر جا نیست شرط بود و در
روایتی دیگر آمده پس زجر کرد ایشان را عمر پس فرمود آنحضرت
... امن یا بنی ارفده ... و نیز آمده
... بنی ارفده یعنی این
شان و طریقه اینهاست گو یا عمر بنا کرد بر آنچه اصل تنزیه مساجد
است یا آگاه نبود از حضور و رویت شریف پس بیان
آنحضرت جواز را در ما نند آن و در حدیث جواز نظر است
لهو مباح و جواز نظر زنان بسوی مردان و قتیکه مامون باشد
از شهوت و بیان ... خلق است و معاشرت با ...

باب ذكر البيع والشراء على المنبر فی المسجد
شرا کردن و بیان حکم آن بر سر منبر در مسجد نه مباشرت
عقد که مبنی منها است در مسجد حدثنا على بن عبد الله
قال حدثنا سفيان ابن عيينة عن يحيى ابن سعيد انصاری
عن عمرة بفتح مهله و سکون میم بنت عبد الرحمن بن سعد
زراره انصاریه عن عائشة قالت اتتها بريرة بفتح موحده
و کسر مهله و سکون تحتیه با مهله دیگر تسألها فی كتابتها گفت
عائشه که آمده او را بریره که راهی بود از حبش که وی ...
ساخته بودند چیزی از مال بدل کتابت ...
بحالی که سوال میکرد عائشه را و مدد میخواست ...
بقیه کتابت خود و کتابت فروختن مملوک است ...
نفس وی بدین موجل معلوم القدر والاجل چنانکه ...
مذکور است و حکمتش آنست که آزاد می شود با دای تمام
کتابت و ثابت میشود ولا عتاقه بفتح وا و یعنی ولایت ...
مولی را که سببش آزاد کردن اوست و آن ولایة میراث
است چنانکه در محلش معلوم است و نیز ... تمام
بدل ... مملوک میگردد تا که یک درهم بر ذمه ...
باقی است ... شود فقالت ان شئت اعطيت
اهلك ويكون الولاء لی پس گفت عائشه بریره را اگر
خواهی بدهم مولی ترا مالی و ولای آزادی برای من باشد
مولای ترا وقال اهلها ان شئت اعطيتها ما بقی
و گفتند موالی بریره عائشه را اگر خواهی بدهی بریره را آنچه باقی
مانده از بدل کتابت وی یعنی اگر ادا ... بر ذمه
داری که او بعد ادای ... آزاد خواهد شد ولا خواهد ماند
نه آنکه ... آزاد کنی و ولا ترا باشد وقال سفيان مرة
و گفت سفیان بن عیینه یکبار در روایة قول اهل بریره
بدل شرطیه مذکوره اینچنین ان شئت اعتقتها ويكون
الولاء لنا اگر خواهی عائشه آزاد کن بریره را ...
بدل وی بحالی که ولا برای ما باشد ... فلما
جاء رسول الله پس عائشه ...
صلی الله علیه وسلم ... ذکر کرده ...

عن خالد الحذاء عن حفصة بنت سيرين عن ام عطية قالت لما غسلنا بنت النبي صلى الله عليه وسلم قال لنا ونحن نغسلها
ابدأن بميامنها ومواضع الوضوء منها اكثر روات اين كتاب استطاب ابدأن بصيغه جمع مذكر نقل كرده اند باعتبار خطاب باشخاص
وكشميهني ابدأن بصيغه مونث نقل كرده وهو الظاهر مكرر مذكور شده كه مولف رح بسيار است كه حديثي راكه مشتمل باحكام متعدده است بقدر
هر حكمي كه از شيخ خود شنيده همان حكم را ترجمه باب ساخته همان حديث بتمام يا بعض چنانكه شنيده در باب آورده است با وجود آن كه لازم است
كه رجال اسناد متحد باشند بيك كس وو كس اختلافي در سند بيابد چنانكه اين قسم احاديث درين چند باب كه بالهم مذكور است ازين
قبيل است **باب** هل تكفن المرأة في ازار الرجل آيا رواست كه تكفين كرده شود زن در ازار مرد **حدثنا** عبد الرحمن بن حماد
قال اخبرنا ابن عون عن محمد عن ام عطية قال توفيت ابنة النبي گفت ام عطيه فوت كرده دختر پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم فقال
لنا اغسلنها ثلثا او خمسا او اكثر من ذلك ان رأيتن بماء وسدر واجعلن في الآخرة كافورا او شيئا من كافور فاذا فرغتن
فاذنني فلما فرغنا اذناه فنزع من حقوه ازاره پس كشيد از بند ازار ازار خود را وقال اشعرنها اياه وفرمود شعار كنيد
او را اين جامه **باب** ما يجعل الكافور في آخره **حدثنا** حامد بن عمر قال حدثنا حماد بن زيد عن ايوب عن محمد عن ام عطية قالت
توفيت احدى بنات النبي گفت وفات يافت يكي از دختران پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم فخرج النبي صلى الله عليه وسلم فقال اغسلنها ثلثا او خمسا
او اكثر من ذلك ان رأيتن بماء وسدر واجعلن في الآخرة كافورا او شيئا من كافور فاذا فرغتن فاذنني قالت
فلما فرغنا اذناه فالقى الينا حقوه فقال اشعرنها اياه وعن ايوب وعن حفصة عن ام عطية بنحوه مرويست
از ايوب از حفصه از ام عطيه باسند روايت مذكور وقالت انه قال اغسلنها ثلثا او خمسا او سبعا او اكثر من ذلك ان رأيتن
يعني روايت ايوب اسبعا او اكثر واقع شده است قالت حفصة قالت ام عطية وجعلنا رأسها ثلاثة قرون وگردانيديم
سر او را سه طرف وسه گيسو **باب** نقض شعر المرأة دربيان كشادن موي گيسوي زن مرده وقال ابن سيرين لا بأس ان
ينقض شعر الميتة گفت ابن سيرين باك نيست اينكه كشاده شود گيسوي زن در وقت غسل **حدثنا** احمد قال حدثنا ابن وهب
قال اخبرنا ابن جريج قال ايوب وسمعت حفصة بنت سيرين قالت حدثتنا ام عطية انهن جعلن رأس بنت رسول الله
صلى الله عليه وسلم ثلاثة قرون گفت حفصه حديث كرد ما را ام عطيه كه زنان غسالة گردانيدند موي سر دختر پيغمبر خدا را سه طرف نقضنه
ثم غسلنه ثم جعلنه ثلثة قرون نقض كردند موي سر اورا بعد غسل وباز سه گردانيدند آنرا سه طرف **باب** كيف الاشعار للميت
چگونه است جامه درون متصل بدن مرده را وقال الحسن الخرقة الخامسة يشد بها الفخذين والوركين تحت الدرع
گفت حسن بصري خرقه پنجم از كفنهاي زن بندد غاسل بآن هر دو ران وهر دو نا فوز زير پيراهن **حدثنا** احمد قال حدثنا ابن وهب
قال اخبرنا ابن جريج ان ايوب اخبره قال سمعت ابن سيرين يقول ايوب خبر داد ابن جريج را كه شنيدم ابن سيرين را كه ميگفت
جاءت ام عطية امرأة من الانصار من اللاتي بايعن النبي صلى الله عليه وسلم آمد ام عطيه زني از انصار از آن زناني كه بيعت كرده
اند پيغمبر خدا را قدمت البصرة تبادر ابنا لها اين جمله بيان بدل است از جمله جاءت قدوم آورد بصره را در حاليكه شتابي ميكند درين
آمدن براي دريافت پسري كه مر او را در بصره بود فلم تدركه پس در نيافت او را فحدثتنا قالت دخل علينا رسول الله صلى الله
عليه وسلم ونحن نغسل ابنته فقال اغسلنها ثلثا او خمسا او اكثر من ذلك ان رأيتن ذلك بماء وسدر واجعلن في الآخرة
كافورا فاذا فرغتن فاذنني قالت فلما فرغنا القى الينا حقوه فقال اشعرنها اياه ولم يزد على ذلك وزياده نكرده است
ابن سيرين برين حديث مذكور ودر بعضي روايات لم تزد است بصيغه مونث وضمير مستتر راجع بام عطيه است ولا ادري اي بناته

شرطي كه نيست در كتاب خدا يعني نميرسد آن شرط مراو را
واستحقاق آن ندارد وان اشترط مائة مرة اگرچه
شرط كند صد بار رواه مالك عن يحيى انصاري عن عمرة
ان بريرة درين روايه ارسال كرده ذكر عايشه را ولم يذكر
وذكر نكرده درين روايه لفظ صعد على المنبر را ودر روايه
كريمه اين تعليق متاخر است وآنچه ذكر كرديم اصح است زيرا
روايه يحيى قطان نحو روايه مالك است در ارسال وعدم ذكر
منبر نحو روايت سفيان قال لي علي مولف گويد
گفت مرا شيخ من علي ابن عبد الله قال يحيى بن سعيد
قطان وعبد الوهاب ثقفي عن يحيى انصاري عن عمرة نحوه
وقال جعفر بن عون عطف است بر قال يحيى عن يحيى انصاري
سمعت عمرة قال سمعت عايشة افادت كردن
طريق سماع يحيى از عمره وعمره از عايشه **باب** التقاضي
والملازمة في المسجد باز خواستن دين از مديون وملازم
گرفتن وي در مسجد براي قضاء دين **حدثنا** عبد الله
بن محمد بن عبد الله بن جعفر سندي قال حدثنا عثمان
بن عمر ابن فارس عبدي قال اخبرنا يونس عن الزهري
عن عبد الله بن كعب بن مالك انصاري عن كعب
انه تقاضى ابن ابي حدرد بفتح حا وسكون دال وفتح را
تا آخر دال همه مهملات عبد الله بن سلامه اسلمي صحابي
يك دينا كان له عليه في المسجد مرويست از كعب
شاعر يكي از ان سه نفر كه نازل شده در شان ايشان وعلى
الثلاثة الذين خلفوا كه تحقيق او مطالبه كرد ابن ابي حدرد را
در مسجد نبوي ديني كه مر كعب را بر وي بود ولازم گرفت وي را چنانچه
در روايتي كتاب الصلح بيايد فارتفعت اصواتهما حتى سمعها
رسول الله پس بلند شد آواز هاي هر دو تا آنكه شنيد آواز ها را
پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم وهو في بيته بجائيكه
آنحضرت در خانه بود فخرج اليهما حتى كشف سجف حجرته
پس برآمد آنحضرت بسوي اين هر دو تا آنكه برداشت پرده حجره
خود را سجف بكسر سين وفتح آن وسكون جيم پرده فنادى يا
كعب پس نداكرد آنحضرت كه اي كعب قال لبيك يا رسول الله
گفت كعب حاضرم ومقيم امر ترا اطاعت تو اي پيغمبر خدا قال
ضع من دينك هذا فرمود بگذار از دين خود اين قدر را
واومأ اليه اي الشطر واشارت كرد بسوي او يعني نصف را
وضع كن قال لقد فعلت گفت كعب سوگند است كه تحقيق
كردم چنانكه فرمودي يا رسول الله قال فرمود ابن ابي حدرد
را قم فاقضه برخيز پس اداكن نصف را بي مهلت
باب كنس المسجد والتقاط الخرق والقذى والعيدان
منه جاروب كردن مسجد وبر گرفتن لتهاء وخاشاك
وچوبها از مسجد خرق بكسر معجمه وفتح را جمع خرقه يعني پاره جامه
قذى خاشاك عيدان جمع عود است **حدثنا** سليمان
بن حرب ازدي قاضي مكه قال حدثنا حماد بن زيد
عن ثابت بناني عن ابي رافع عن ابي هريرة ان رجلا
اسود او امرأة سوداء كان يقم المسجد مرويست از
ابي هريره كه تحقيق مردي سياه يا زني سياه بود كه جاروب
ميكرد مسجد را يقم بضم قاف از قم يقم مستعمل بمعني
جاروب ودر بعضي طرق آمده بود كه ميچيد لتهاء وچوبها را

شنيدم كه اين دختر ابن آنحضرت بود منقول ايوب است وزعم ان الاشعار الففنها فيه وگمان كرده است ايوب كه اشعار كه فهم ميشود از قول آنحضرت اشعرنها بمعنى الففنها است يعنى بپيچيد آن ميت را دران جامه وكذلك كان ابن سيرين يامر بالمرأة ان تشعر ولا تئزر وهمچنين بود ابن سيرين كه ميفرمود براى زن انكه شعار كرده شود جامه وازار كرده نشود **باب** يجعل شعر المرأة ثلثة قرون گردانيده ميشود موى سر زن سه طرف **حدثنا** قبيصة قال حدثنا سفيان عن هشام عن ام الهذيل عن ام عطية قالت ضفرنا شعر بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم تعنى ثلثة قرون گفت ام عطيه بافتيم موى سر دختر پيغمبر خدا را سه گيسو كه سه طرف كرويم وقال وكيع عن سفيان ناصيتها وقرنيها گفت وكيع از سفيان موى پيشانى او را يك گيسو ساختيم و دو گيسو از موى جانب سر **باب** يلقى شعر المرأة خلفها انداخته شود موى زن پس پشت او **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى بن سعيد عن هشام بن حسان قال حدثتنا حفصة عن ام عطية قالت توفيت احدى بنات النبى صلى الله عليه وسلم فاتانا النبى صلى الله عليه وسلم فقال اغسلنها بالسدر وترا ثلثا او خمسا او اكثر من ذلك ان رايتن ذلك واجعلن فى الاخرة كافورا او شيئا من كافور فاذا فرغتن فاذنني فلما فرغنا اذناه فالقى الينا حقوه فضفرنا شعرها ثلثة قرون والقيناها خلفها يعنى بافتيم موى او را سه گيسو وانداختيم از پس او ومنطوق حديث دلالت ندارد كه اين گيسو بافتن و بر پشت انداختن بامر وتعليم آنحضرت بود ابن قاسم گويد گيسو كردن و بر پشت انداختن را ما سنت نميدانيم اگر سنت بودى آنحضرت چنانكه تعليم سنن ومستحبات غسل كرده اين را نيز فرمودى اين مثل ام عطيه وديگر صحابيات است و آنحضرت در ينوقت حاضر هم نبود تا گوئيم تقرير فرموده ا شافعيه نووى گويد ظاهر اطلاع آنحضرت است برين معنى وتقرير او ومذهب حنفيه آنست كه موى را نبافند ومنتشر سازند بر روى وو در بعضى روايات دو گيسو كنند وبر بازو ها اندازند در هدايه گويد شانه نيا مكرد موى سر و ريش مرده را در شرح گفته كه مكروه است وحجت آورده اند از عايشه رضى الله عنها علام تنصون ميتكم برچه چيز شانه و زينت ميكنيد مرده اى خود را قياس هم برينست كه زينت زنده را محتاج ومرده بى نياز است ازان **باب** الثياب البيض للكفن در بيان استحباب جامهاى سفيد براى كفن **حدثنا** محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كفن فى ثلثة اثواب مرويست از عايشه كه پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى تكفين كرده شد در سه جامه كه ازار و ردا و لفافه بود يمانية سحولية من كرسف آنجامها يمنى بود از قريه يمن كه نام آن سحول بفتح سين وضم آن وحا مهمله است وبعضى گفته اند كه سحول يعنى گاذر است وجامه سفيد را سحولى گويند كه شسته گاذر است واين جامها از پنبه است ليس فيها قميص ولا عمامة نيست دران جامها كفن پيراهنى ونه دستارى يعنى همين سه جامه بود وبس جمهور علما اين حديث را باين معنى فهميده اند واختيار مولف نيز همين است چنانكه بابى بعنوان الكفن بغير قميص وبابى ديگر الكفن بلا عمامة ساخته همين حديث را آورده است وبعضى گويند مراد آنست كه اين جامها سواى پيراهن ودستار است ومعنى اول اصح واشهر است **باب** الكفن فى ثوبين در جواز كفن كردن در دو جامه واجب در كفن يك جامه است كه همه بدن را بپوشد جمعى گويند همان قدر است كه ستر عورت كند زياده سنت ومستحب است **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا حماد عن ايوب عن سعيد بن جبير عن ابن عباس قال بينما رجل واقف بعرفة اذ وقع عن راحلته فوقصته او قال فاوقصته گفت ابن عباس در اثنا آنكه مردى ايستاده بود بعرفه ناگاه افتاد از مركب سوارى خود پس شكست مركب او گردن او را فوقصته بصيغه باب افعال شك كرده است راوى قال النبى صلى الله عليه وسلم اغسلوه بماء وسدر وكفنوه فى ثوبين فرمود آنحضرت غسل دهيد او را بآب وبرگ سدر وكفن كنيد او را در دو جامه او كه پوشيده است در احرام ولا تحنطوه ولا تخمروا راسه فانه يبعث يوم القيمة ملبيا وخوشبوى ماليد و نپوشيد سر او را چنانكه در احرام است پس تحقيق برانگيخته ميشود روز قيامت در حالى كه تلبيه ميكند مانند محرمان شافعيه اين حكم را باين شخص

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

حدثنا عبدان بفتح عين وسكون موحده ابن عبد الله بن عثمان مروزى عن ابى حمزة محمد بن ميمون سكرى عن الاعمش عن مسلم بن صبيح عن مسروق عن عائشة قالت لما نزلت الآيات من سورة البقرة فى الربا خرج النبى صلى الله عليه وآله وسلم الى المسجد برگاه نازل شد آيتها كه از سوره البقره است در تحريم ربا برآمد آنحضرت بسوى مسجد فقرأهن على الناس پس خواند آن آيات را بر مردم در مسجد كه مشتمل اند بر حل بيع وحرمت ربا ... از جمله آن بيع خمر است ثم حرم تجارة الخمر ... تجارت خمر ... تجارت خمر اگرچه حرمت خمر پيش ازين بود ... تجارت آن نيز پيش ازين باشد ليكن ظاهر كرد آنرا در تو وقت على رؤس الاشهاد براى تاكيد وتذكير نمود ... تنبيه برانكه مراد از بيع حلال ماسواى آنست والله اعلم **باب** الخدم للمسجد ذكر خادمان مسجد و تواريخ ... از قديم وقال ابن عباس وگفته است ابن عباس در تفسير اين آيه نذرت لك ما فى بطنى محررا حكايت قول حنه والده مريم است كه گفت وقتيكه حمل شد ورا بعد از دوى فرزند وحال آنكه عاقر بود پروردگارا نذر كردم براى تو فرزندى كه در شكم من است وگردانيدم او را آزاد از قيد خود براى خدمت تو تفسير ميكند ابن عباس يعنى اين نذر محرر را بقول خود للمسجد يخدمه مقرر باشد براى مسجد بيت المقدس تا خدمت كند آن را مخصوص باشد بهان وشايد كه همچنين معهود بود دران زمان ... **حدثنا** احمد بن واقد وى احمد بن عبد الملك بن واقد ... نسبت بجد بنا بر شهرت است بهان سند دو ليست و بيست ويك قال حدثنا حماد بن زيد عن ثابت عن ابى رافع عن ابى هريرة ان امرأة او رجلا كانت تقم المسجد از ابو هريره است كه زنى يا مردى بود كه جاروب ميكرد مسجد را ولا اراه الا امرأة وگمان برده ميشود آن را مگر زن فذكر حديث النبى ... پس ذكر كرد ابو هريره حديث پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم در شان وى بخوبى كه بيشتر مذكور شد مفاد اشار آنست كه انه صلى على قبرها ... آنحضرت نماز گزارد بر قبر وى بعد خبر فوت ... اختصار است از بعضى روايات **باب** الاسير او الغريم يربط فى المسجد ذكر آنكه اسير يا قرضدار كه بسته شود در مسجد **حدثنا** اسحاق بن ابراهيم ابن راهويه قال اخبرنا ... روح بن عبادة ومحمد بن جعفر ...

اسماء الرجال

این حدیث عام گرفته شامل کردند مر هر کرا که درحال احرام بمیرد وامام ابوحنیفه ومالک گویند عبادت بعد از انقطاع حیات نمی باشد
وآنحضرت درباره همین شخص بوحی معلوم فرموده که بر میخیزد و لبیک گویان این علتی نیست که قیاسی باشد تا در دیگران حکم او رانند

باب الحنوط للميت در بیان آنکه حنوط بهر میت توان استعمال کرد یا نه حدثنا قتيبة قال حدثنا حماد عن ايوب عن سعيد بن
جبير عن ابن عباس قال بينما رجل واقف مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بعرفة اذ وقع من راحلته فاقصعته
بتقدیم صاد بر عین مهملتین او قال فاقعصته بتقدیم عین بر صاد وشک راویست وهر دو بیک معنی ست یعنی زود کشت او را فقال
رسول الله صلى الله عليه وسلم اغسلوه بماء وسدر وكفنوه في ثوبين ولا تحنطوه ولا تخمروا راسه فان الله يبعثه يوم
القيمة ملبيا

باب كيف يكفن المحرم چگونه تکفین کرده شود کسی که مرده در حال احرام حدثنا ابو النعمان قال حدثنا
ابو عوانة عن ابي بشر عن سعيد بن جبير عن ابن عباس ان رجلا وقصه بعيره بتحقیق مروی گردن او شکست شتر او
ونحن مع النبي صلى الله عليه وسلم وهو محرم درحال آنکه ما همراه آنحضرت بودیم وآن مرد احرام بسته بود فقال النبي صلى الله
عليه وسلم اغسلوه بماء وسدر وكفنوه في ثوبين ولا تمسوه طيبا ولا تخمروا راسه فان الله يبعثه يوم القيمة ملبيا

حدثنا مسدد قال حدثنا حماد بن زيد عن عمرو وايوب عن سعيد بن جبير عن ابن عباس قال كان رجل واقف مع النبي صلى الله عليه
وسلم بعرفة فوقع من راحلته قال ايوب فوقصته وقال عمرو فاقصعته گفت ایوب بلفظ فوقصته وگفت عمرو بلفظ فاقصعته هر دو
بمعنی نزدیک بهم اند فمات فقال اغسلوه بماء وسدر وكفنوه في ثوبين ولا تحنطوه ولا تخمروا راسه فانه يبعث يوم القيمة
قال ايوب يلبي گفت ایوب بلفظ مضارع یعنی برانگیخته میشود روز قیامت بحالی که لبیک اللهم لبیک میگوید وقال
عمرو ملبيا وگفت عمرو بلفظ اسم فاعل بمعنی همانست که گفته شد باب الكفن في القميص الذي يكف او لا يكف در بیان کفن کردن
در پیراهن که دوخته باشد یا دوخته نباشد يكف بضم یا وفتح کاف وتشدید فاست در هر دو جا از کف ست بمعنی دوختن حاشیه وبعضی
روایت کرده وتصویب نموده بفتح یا وضم کاف وتشدید فاست از کف بمعنی باز داشتن یعنی چه بستن پیراهن صلحا برای میت
خواه باز دارد از عذاب یا نه بعضی گویند یکف بفتح یا وسکون کاف وکسر فا تصویب کرده اند یعنی این روایت را وگفته که یا در آخر
از کاتب سهو شده است یعنی پیراهن طویل کافی یا قصیر غیر کافی باشد حدثنا مسدد قال حدثنا يحيى بن سعيد عن عبيد الله
قال حدثني نافع عن عبد الله بن عمر ان عبد الله بن ابي لما توفي جاء ابنه الى رسول الله نافع روایت کرده از ابن عمر که عبد الله بن ابی که سر
منافقان بود هرگاه فوت کرد آمد پسر او که حباب نام داشت وآنحضرت او را عبد الله خوانده اند بنام پدر او بسوی پیغمبر خدا صلى الله
عليه وسلم فقال يا رسول الله اعطني قميصك اكفنه فيه وصل عليه واستغفر له پس گفت ای رسول خدا عطا کن مرا پیراهن خود که
کفن کنم ابن ابی را در آن والتماس کرد که نماز کن بر جنازه او وطلب آمرزش کن مر او را از خدا فاعطاه قميصه فقال اذني اصلي عليه
پس عطا کرد او را پیراهن خود وفرمود خبر کن مرا وقتی که فارغ شوی از تکفین نماز میکنم بروی فآذنه فلما اراد ان يصلي عليه جذبه
عمر فقال اليس الله نهاك ان تصلي على المنافقين پس آگاه کرد پسر ابن ابی آنحضرت را پس هرگاه خواست آنحضرت
که نماز کند بروی کشید آنحضرت را عمر بن خطاب وگفت آیا خدا منع نکرده است ترا از نماز کردن بر منافقان گویا عمر رضی الله عنه فهمیده است
این را از قول حق سبحانه ما كان للنبي والذين آمنوا ان يستغفروا للمشركين ونماز جنازه همین استغفار است مر میت را ودر روایتی دیگر از ابن عمر
آمده که نماز میکنی درحال آنکه خدا منع کرده است ترا از آنکه استغفار کنی ایشان را فقال انا بين خيرتين پس فرمود آنحضرت من میان دو
خیارم یعنی مخیرم در استغفار وعدم استغفار قال استغفر لهم او لا تستغفر لهم ان تستغفر لهم سبعين مرة فلن يغفر الله لهم

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

مرا مرا از نزدی ودر نسائی بروایت عایشه آمده پس دستگیر
کردم او را تا اینکه خنکی آب دهن وی بر دستم رسید پس گرفتم او را تا آنکه یافتم
خنکی زبان او را بر سینه ودست خود وارد شده ان اربطه
الى سارية من سواري المسجد خواستم که بربندم آن
را بستونی از ستونهای مسجد حتى تصبحوا وتنظروا اليه
كلكم تا صبح کنید وببینید بسوی وی همه شما فذكرت قول
اخي سليمان پس یاد کردم قول برادرم سلیمان که رب اغفر لي
وهب لي ملكا لا ينبغي لاحد من بعدي پروردگارا بیامرز
مرا وببخش مرا سلطنتی که صحیح ونسزاوار نباشد مر هیچ کسی را پس
از من مانند آن مراد باین ملک چیز است که مترتب شده بر
تسخیر جن وشیاطین در عالم شهادت که متضمن
است آن آیه فسخرنا له الريح تجري بامره حيث اصاب
والشياطين كل بناء وغواص وآخرين مقرنين في الاصفاد
وچون سلیمان علیه السلام این ملک را مخصوص بخود خواست
گذاشت آنحضرت تصرف را در اظهار تسخیر از غیب عالم
شهادت بجهت حیا از سلیمان کذا قیل وتحقیق کلام درین مقام
در تفسیر سوره ص مذکور شود انشاء الله تعالی قال روح فرده
الله خاسئا گفت روح که از رجال اسناد است پس برگردانید
او را خدا تعالی خوار ورانده و نامراد
وگفته اند استنباط کرده اند از این حدیث اباحت ربط اسیر
در مسجد ونیز ربط غریم بقیاس بر آن وباید دانست که ابن
بطال گفته ... از این حدیث که شیطان که پیش
آنحضرت آمد بصورت اصلی خود متشکل نبوده وگویند
که دیدن وی بر شکلی که مخلوق است بر آن خاص به پیغمبر
صلى الله عليه وآله وسلم چنانکه رویت ملائکه غیر آنحضرت
را ممکن نباشد بدلیل قول وی تعالی انه يريكم هو وقبيله من حيث
لا ترونهم لکن جایز است سایر مردم را که ببینند آن را وقتیکه
متشکل بصورت شکل شود وبقیه مباحث این مسئله در باب
... انشاء الله تعالی
باب الاغتسال اذا اسلم غسل کردن کافر وقتیکه
اسلام آرد ... مسجد ... وربط
... است ... در اکثر روایات ساقط است ...

آنحضرت در بیان تخییر این آیه را خداوند خدا فرمود استغفار کن مر ایشانرا یا استغفار مکن ایشانرا اگر استغفار کنی مر ایشانرا هفتاد بار پس هرگز نمی آمرزد خدا مر ایشانرا افضل علیه پس نماز گذارد آنحضرت بر آن منافق ظاهر آنست که صحابه بآن حضرت موافقت و اقتدا کرده باشند فنزلت ولا تصل علی احد منهم مات ابدا ولا تقم علی قبره پس نازل شد این آیت که نماز مکن بر یکی از منافقان و کافران که مرده باشد هرگز و استاده مشو بر قبر او بدانکه درین واقعه که ازین حدیث مفهوم شد خلجانی چند در و لهاخله دارد که رفع آن از ضروریات حال است اولاً آنکه عبد الله پسر ابن ابی که از مخلصان اسلام و فدویان دین مسلمانی بود باوجود اطلاع بر کمال نفاق پدر و عداوتی که بآن حضرت و اهل اسلام داشته و چندین نصوص در تکفیر و تقبیح و سوء عاقبت اهل نفاق نزول یافته چنانچه برخی ازان در سوره منافقین مذکور است و وقتی که در غزوه بدر اندک فتوری در جمعی از لشکر اهل اسلام دید گفت حالا که بمدینه رویم ما عزیزان این خواران را از شهر بیرون کنیم و انحرف او باین پسر رسید سر راه پدر گرفته شمشیر کشید و گفت بگو که من و امثال من خوارانند و پیغمبر خدا و یاران او همه اعز مردم اند اگر نگوئی سر ترا باین تیغ از تن جدا کنم تا اقرار ازوی نگرفت او را نگذاشت باین حال این التماسها ازو چگونه لایق باشد دیگر آنکه آنحضرت باوجود علم قطعی بحال این منافق چگونه التماسهای او را قبول فرمودند با آنکه آیت ما کان للنبی والذین آمنوا ان یستغفروا للمشرکین قبل ازین در مکه بعد موت ابی طالب نزول یافته بود و دیگر آنکه آنحضرت افصح فصحای عرب باستعمال عرب و اعلم بمراد او بودند از آیه استغفر لهم او لا تستغفر لهم الآیة تخییر در استغفار و عدم استغفار فرا گرفتند و مفسران گویند مراد برابری میان این دو امر است در عدم افاده مر ایشانرا چنانکه تخصیص شده در آیت ان تستغفر لهم سبعین مرة فلن یغفر الله لهم قسطلانی در رفع این خلجانها فی الجمله دست و پائی زده ما آنرا ببعضی مقدمات که درین وقت از خامه فکرت تراود و موید آن باشد تمام کنیم و بسلک تحریر در آریم و بالله التوفیق پوشیده نماند که چون نزد آن حال ابن ابی بر دو فرقه اهل اسلام میرفت و درین وقت پسر او اثر پشیمانی و ندامت نیز دریافته محبتی که در اسلام او داشته و همواره خواهش آن میکرد و مبادرت نمود که از برکات ظاهر و باطن آنحضرت ایمانی برد و مغفرت نصیب او گردد و روایت کرده عبد الرزاق از معمر و طبری از طریق سعید و هر دو از قتاده که ابن ابی پسر را نزد آنحضرت فرستاد و التماس حضور آنحضرت کرده و آنحضرت محبتی که بهدایت بندهای خدا و رافتی که بر بیهاداشته و لعنایتی که به پسر او داشتند تشریف ارزانی فرمودند هرگاه در آمدند بر وی فرمودند هلاک کرد ترا محبت یهود گفت ای رسول خدا من فرستاده بودم که آمده استغفار برای من کنی نه آنکه سرزنش نمائی بعد از رغبت در اسلام و اظهار پشیمانی التماس نمود که عطا کند آنحضرت پیراهن خود را تا کفن کنند آنرا در فتح الباری گفته که این حدیث مرسل است و رجال او همه ثقه اند و تائید میکند آنرا آنچه طبرانی از طریق حکم ابن ابان از عکرمه از ابن عباس آورده که هرگاه بیمار شد ابن ابی آمد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر سر او و گفت ابن ابی منت نه بر من و تکفین کن مرا در پیراهن خود و نماز گذار بر من شیخ ابن حجر گوید باین ملتمسات رفع عار از پسر و عشیرت خود بعد از موت اراده کرده و اجابت نمود آنحضرت بر حسب آنچه ظاهر کرد حال خود را از رغبت نمود در آن تا آنکه پرده از حال او برافتاد و حکم آمد که ولا تصل علی احد منهم مات ابدا قسطلانی گوید این بهترین جوابهاست که تعلق باین واقعه دارد و نیز گفته اند وقتی که عباس را در غزوه بدر برهنه اسیر آوردند پیراهنی که بر قامت او درست آید حاضر نبود عبد الله بن ابی که هم قامت عباس بود پیراهن خود را پوشاند آنحضرت مکافات کرد باین پیراهن تا منافق را نعمتی بر وی نباشد که مکافات نکرده باشد بیان عزیزان آنحضرت بمجلس سوالی نکرده که نی گفته باشند و سائل در اینجا مسلمانی تمام اخلاص بود و آنحضرت سید الست که باوجود کفر او در میان این پیراهن و دیگر گفتها فرقی نیست و ضنت و بخل به پیراهنی منافی بکرم بود و پس عطا کرد پیراهن او را و لهذا در آیتی که بعد ازان نازل شد تعرضی از اعطای پیراهن ننمود اگر گوئی آیت ما کان للنبی الآیة پیش ازین واقعه نزول یافته و صلوة بر جنازه نیست مگر استغفار برای میت بالجمله گفتی رفع این خلجان صورت نیافت گوئیم ممنوع درین آیت استغفاریست که مرجو الاجابه و بقصد تحصیل مغفرت باشد

فقال بعد ازان که هر روز می پرسید او را چیست نزد تو ای ثمامه و وی جواب میداد نزد من خیراست و مگر می گشتی بکشتی خداوند خون را و اگر انعام میکنی بر شاکری و اگر مال میخواهی پس بطلب تا داده شود آنچه میخواهی پس زیاده می آثار رشد و انابت فرمود او را روز سوم اطلقوا ثمامة رها کنید ثمامه را فانطلق الی نخل قریب من المسجد پس رفت ثمامه بسوی درختان خرما که نزدیک بود از مسجد فاغتسل پس غسل کرد بجائی که دران بود [illegible] یعنی نخل بخاء معجمه و شاید است این [illegible] فانطلق الی حائط و در بعضی روایات بجیم بجای خاء [illegible] بمعنی آبی که جاری شده از زمین ثم دخل المسجد فقال پس در آمد مسجد را و گفت اشهد ان لا اله الا الله و ان محمدا رسول الله گواهی میدهم که نیست معبودی مگر خدا و محمد فرستاده خداست و بحث دخول مشرک مسجد را در باب علیحده مذکور شود

باب الخیمة فی المسجد

للمرضی و غیرهم خیمه زدن در مسجد برای بیماران و غیر ایشان مرضی بفتح میم و مد جمع مریض است حدثنا ذکریا بن یحیی یحیی لولوی حافظ قال حدثنا عبد الله بن نمیر بضم نون و فتح میم قال حدثنا هشام ابن عروه عن ابیه عن عایشة قالت اصیب سعد یوم الخندق فی الاکحل گفت عایشه سعد بن معاذ انصاری که سید اوس بود و جنبید عرش بموت او بجهت استبشار بقدوم روح او رسید زخم در غزوه خندق رسیده شد در اکحل که رگ هفت اندام را گویند و زیر آن رگ جان است که چون بریده گردد خون بند نشود فضرب النبی صلی الله علیه و آله وسلم خیمة فی المسجد لیعوده من قریب پس زد آنحضرت خیمه او را بلبرای سعد تا عیادت کند او را از نزدیک قلم بر غیم بضم و سکون عین هر دو مهمله فی المسجد خیمة من بنی غفار بکسر معجمه و اخجل معترضه است میان فعل و فاعل الا الدم یسیل الیهم پس در خوف نینداخت مردم را و حال آنکه در مسجد خیمه بود از قبیله بنی غفار که نصب کرده بودند برای مداوای مجروحان ایشان مگر خون که سیلان میکرد بسوی اهل مسجد فقالوا یا اهل الخیمة ما هذا الذی یاتینا من قبلکم پس گفتند ایشان ای اهل خیمه چیست اینکه می آید بما از جانب شما اشارت بخون کردند که سیلان کرده بود تا بایشان فاذا سعد یغذو جرحه دما پس بتنبیه بنی غفار ناگاه دیدند که سعد سیلان میکند زخم او از خون سیال خون کردند بعد آنکه دل جمعی داشتند بسبب رو آوردن زخم به بهی فمات منها پس مرد سعد ازان جراحت و در بعضی نسخ فیها بجای منها یعنی در ان خیمه

باب ادخال البعیر فی المسجد للعلة

در آوردن شتر در مسجد برای حکمت شرعی و حاجت قال ابن عباس طاف النبی صلی الله علیه و آله وسلم علی بعیر گفت ابن عباس طواف کرد آنحضرت در مسجد حرام سواره بر شتر خود تا ببینند آن را مردم [illegible]
حدثنا عبد الله بن یزید قال اخبرنا

چنانکه آنحضرت درباب ابوطالب داشت بخلاف این استغفار که درباب این منافق کرد بقصد تطییب و تالیف قلوب پسر او و دیگر عشایر او بود و روایت کرده اند که بمشاهدهٔ این خلق کریم که از آنحضرت واقع شد هزار کس از قوم خزرج بشرف ایمان مشرف شدند گفتند مرگاه نسبت بکسی که بزبان با ایمان داشت و باطن او برخلاف آن بود اینهمه ترحم و تلطف و دعا از آنحضرت صادر شده نسبت بجمعی که بظاهر و باطن مومن باشند بیشتر و بهتر خواهد بود و نیز تواند که این نماز گذاردن آنحضرت برای تعلیم باشد که این احکام شرعیه مترتب برظواهر احوال است هر که اقرار بشهادت دارد اجرای احکام بروی باید کرد چنانکه اجماع امت برهمین معنی واقع است و آیهٔ ولا تصل که بعد از این واقعه نازل شده در مواد مخصوصهٔ منافقانست که باعلام الهی تعالی کفر آنها بیقین پیوسته اما جواب شافی از آنکه گفتی آنحضرت چگونه تخییر از این آیه فرا گرفتند خالی از دشواری نیست آنچه توان گفت آنکه حاشا که برآنحضرت مراد الله و استعمال عرب پوشیده بود مراد الله همانست که آنحضرت فهمید قوله تعالی استغفر لهم اولا تستغفر لهم بحسب ظاهر ناظر در تخییر است و قوله ان تستغفر لهم سبعین مرة لا تم تخصیص و معنی استوا میکند در حدیثی دیگر آمده که آنحضرت فرمود من زیاده از هفتاد بار استغفار میکنم یعنی حکم لن یغفر الله مترتب با استغفار هفتاد بار است و من زیاده بر آن میکنم و سبعین همچنا بمعنی کثیر نیز باشد و معنی حقیقی خود که عدد متعین است نیز مستعمل میشود و حمل آنحضرت که اعرف باستعمال فصحاست درینجا تعیین همین معنی میکند و آیهٔ ولا تصل تعیین یکجانب کرده و جاهای دیگر نیز از تقسیم واقعه از همروی وارد است چنانکه در اسیران بدر تردد در فدیه و قتل کردند اکثر صحابه جانب فدیه گرفتند و آنحضرت نیز پیش از نزول وحی تجویز رای اکثر کرده و عمر مخالف همه بود و آیه موافق رای عمر آمد والله اعلم **حدثنا** مالك بن اسمعيل قال حدثنا ابن عيينة عن عمرو سمع جابرا قال اتى النبي صلى الله عليه وسلم عبد الله ابن ابي بعد ما دفن فاخرجه فنفث فيه من ريقه والبسه قميصه روایت است از عمرو بن دینار که شنید جابر بن عبد الله انصاری را که گفت آمد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی عبد الله بن ابی را بعد از آنکه در خاک سپرده و در حفره انداخته بودند پس بیرون آورد او را از حفره پس انداخت بر تن او آب دهن خود را و پوشانید او را پیراهن خود و درین حدیث بظاهر تخالفی بحدیث سابق ابن عمر می نماید که در آنجا گفته پسر او طلب پیراهن کرده و آنحضرت بوی عطا کرده و فرمود وقتی که تجهیز و تکفین کنی مرا خبر کن که نماز میکنم آنحضرت آمده نماز گذارد بروی گوئیم شاید مردم درینوقت که پسر برای خبر نزد آنحضرت رفته و توقع آنحضرت نداشتند مبادرت بتجهیز و تکفین نموده دفن ابی خواستند آنحضرت تشریف آورده و دید که او را در حفره انداخته اند بر آورده بروی نماز گذارد و بموجب وعده پیراهن خود را داده و آنکه در روایت ابن عمر واقع شده فاعطاه قمیصه یعنی قبول و وعده است که بمجاز آنرا اعطا گفته قسطلانی از بعضی راویان نقل کرده که آنحضرت پیراهن شریف اول داده بودند و درینوقت که بر سر قبر او آمدند بالتماس پسر او پیراهن دیگر عطا فرمود میگویند و الکلیل که کنایه است عالم را روایتی است که تائید همین معنی میکند **باب** الكفن بغير قميص در جواز کفن که بی پیراهن باشد

حدثنا ابو نعيم قال حدثنا سفيان عن هشام عن عروة عن عائشة قالت كفن النبي صلى الله عليه وسلم في ثلثة اثواب سحولية كرسف ليس فيها قميص ولا عمامة گفت عائشه تکفین کرده شد پیغمبر خدا در سه جامه سحولی پنبه که نبود در وی پیراهن و دستاری سابقا معلوم کردی که سحول جامه ایست که از پنبه می بافند پس کرسف که بمعنی پنبه است بیان آنست **حدثنا** مسدد قال حدثنا يحيى عن هشام قال حدثني ابي عن عائشة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كفن في ثلثة اثواب ليس فيها قميص ولا عمامة قال ابو عبد الله ابو نعيم لا يقول ثلثة و عبد الله بن الوليد عن سفيان يقول ثلثة گفت مولف ابو عبد الله رح ابو نعیم در روایت خود ذکر نمیکند لفظ ثلثه را و عبد الله از سفیان ذکر میکند لفظ ثلثه را

باب الكفن بلا عمامة **حدثنا** اسمعيل قال حدثنا مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عائشة

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

در مسجد عبادت خصوص مسجد شریف نبوی که مهبط انوار است مناسب آنست **حدثنا** محمد بن المثنى قال حدثنا معاذ بن هشام دستوائی قال حدثني ابي عن قتادة قال حدثنا انس ان رجلين من اصحاب النبي صلى الله عليه واله وسلم خرجا من عند النبي صلى الله عليه واله وسلم في ليلة مظلمة حدیث کرد انس که دو مرد از اصحاب پیغمبر برآمدند از نزد آنحضرت در شب تاریک بعد از آنکه بودند با وی در مسجد شریف و آن دو صحابی بزرگ اسید بن حضیر بلفظ تصغیر و عباد بفتح مهمله و تشدید موحده ابن بشر بکسر موحده بود ومعهما مثل المصباحين يضيئان بين ايديهما و با ایشان مانند دو چراغ بود که روشنی میکردند یا روشن میشدند پیش ایشان فلما افترقا صار مع كل واحد منهما واحد پس چون جدا شدند از یکدیگر و هر یک راه خانه خود گرفت گشت همراه هر یکی از آن دو بزرگ یک چراغ حتى اتى اهله تا آمد هر یکی اهل خود را و ظاهر شد ایشان را نمونه یوم لا يخزي الله النبي والذين آمنوا معه نورهم يسعى بين ايديهم وبايمانهم **باب** الخوخة والممر في المسجد ذکر دریچه و گذرگاه که در مسجد بود خوخه بفتح دو معجمه در میان دو در و روزنی که گذاشته میشود در دیوار برای روشنائی یا گذشتن با در و در زمان عظمت نشان آنحضرت در خانها که ملاصق مسجد شریف بود باو گذرها بوده که از آن نگاه مسجد میکردند که آنحضرت برآمده یا نه و هم از آن راه بمسجد در می آمدند و گاه از مسجد میگذشتند در آخر حکم شد که همه درها و دریچه ها بربندند الا دریچه ابابکر صدیق بکر بیاد تفضیلا رضی الله عنه و از اینجا منع تطرق در مساجد معلوم شود **حدثنا** محمد بن سنان بکسر مهمله و تخفیف نون اول قال حدثنا فليح بتصغير قال حدثنا ابو النضر بمعجمه ساکن عن عبيد بن حنين هر دو بتصغیر ابو عبد الله مدنی سنه یکصد و پنج و عن بسر بضم موحده و سکون مهمله بن سعيد تابعی مدنی سنه یکصد عن ابی سعید الخدری همچنین است در اکثر روایات و در روایت اصیلی عن بسر بن سعید ساقط است و این اگرچه صحیح است در نفس الامر لیکن محمد بن سنان حدیث نکرده چنانچه در بقیه روایات است ولهذا فربری از بخاری نقل کرده همچنین حدیث کرد محمد بن سنان و آن خطاست و صحیح عن عبيد بن حنين وعن بسر بواو عطف یعنی ابو النضر روایت میکند از دو شیخ عبید و بسر و هر دو از ابی سعید و مصنف در مناقب ابی بکر همچنین آورده بهو عامر عن فليح عن ابي النضر عن بسر مثناة فليح گاهی جمع میکند روایة ابی النضر را از دو شیخ و گاه اختصار میکند بر یکی بالجمله در صورت جمع درین دو اسم واو لازم است قال خطب النبي گفت ابو سعید خطبه خواند پیغمبر صلی الله علیه واله وسلم پنج شب پیش از موت فقال ان الله خير عبدا بين الدنيا وبين ما عنده پس فرمود که تحقیق خدا اختیار داده بنده را میان دنیا و میان آنچه نزد خداست از نعمتهای گوناگون و لذتهائی که مضمون وصال است با محبوب فاختار ما عند الله پس اختیار کرد آن بنده چیزی را که نزد خداست فبكى ابو بكر پس گریه کرد ابو بکر بشنیدن این سخن از آنحضرت فقلت في نفسي ما يبكي هذا الشيخ پس گفتم در دل خود چه چیزی گریانید این پیر را ان یکن الله عبدا بين الدنيا

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كفن في ثلثة اثواب بيض سحولية ليس فيها قميص ولا عمامة **باب** الكفن من جميع المال كفن مرده از تمام مال اوست نه از سيوم حصه چنانكه بعضى بآن رفته اند يعنى اگرچه تمام قدر مال گذشته كه صرف تجهيز وتكفين او شود همه را صرف بايد كرد اگرچه قرضى برذمه او باشد وبه قال عطاء والزهري وعمرو بن دينار وقتادة وباين قايل است عطا وزهرى وعمرو وقتاده وقال عمرو بن دينار الحنوط من جميع المال وگفته است عمرو بن دينار كه خوشبوى كه استعمال مرده كنند هم از تمام مال او گيرند وقال ابراهيم يبدأ بالكفن ثم بالدين ثم بالوصية وگفت ابراهيم نخعى در قسمت وصرف تركه ميت ابتدا بكفن كرده ميشود وبيشتر بدين كه بر ذمه او باشد پستر در تنفيذ وصيت در سيوم حصه باقى قال سفيان اجر القبر والغسل هو من الكفن گفت سفيان مزد گور كندن وغسل دادن از قبيل كفن وتتمه آنست **حدثنا** احمد بن محمد المكي قال حدثنا ابراهيم بن سعد عن سعد عن ابيه قال اتي عبد الرحمن ابن عوف يوما بطعام گفت پدر سعد كه ابراهيم بن عبد الرحمن است آورده شد عبد الرحمن كه از اغنياء صحابه بود وصاحب ثروت ومال روزى بطعام يعنى طعامى پيش آوردند فقال قتل مصعب بن عمير وكان خيرا مني فلم يوجد له ما يكفن فيه الا بردة پس گفت كشته شد مصعب وبود بهتر از من پس يافته نشد براى او چيزى كه اسباب كفن كرده مگر يك چادر وقتل حمزة او رجل آخر خير مني فلم يوجد له ما يكفن فيه الا بردة وشهيد شد حمزه بن عبد المطلب در غزوه احد يا مردى ديگر را نام برد شك راويست وحال آنكه او بهتر از من بود پس نيافتند مر او را چيزى كه كفن شود در وى مگر يك چادر مطابقت ترجمه بهمين جز است كه اينها را در ملك غير از يك چادر نبود وآنرا كفن ساختند ولقد خشيت ان يكون قد عجلت لنا طيباتنا في حياتنا الدنيا ثم جعل يبكي وبتحقيق ترسيدم من از انكه باشد كه بتحقيق شتاب كرده شد براى ما نزد قهاى خوش ما بعد در رفته است در آخرت براى مومنان در زندگانى ما كه در دنياست ومحروم باشيم از ان در آخرت پس گشت عبد الرحمن كه گريه ميكرد بر حال خود **باب** اذا لم يوجد الا ثوب واحد وقتى كه يافته نشود ميت را مگر يك جامه براى كفن او بيان انكه اكتفا كنند **حدثنا** محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا شعبة عن سعد بن ابراهيم عن ابيه ابراهيم ان عبد الرحمن بن عوف اتي بطعام وكان صائما فقال قتل مصعب بن عمير وهو خير مني كفن في بردة ان غطي راسه بدت رجلاه وان غطي رجلاه بدا راسه عبد الرحمن بن عوف آورده شد طعامى وبود روزه دار پس گفت شهيد شد مصعب وحال آنكه از من بهتر بود تكفين كرده شد در يك چادرى كه اگر پوشيده شدى سر او ظاهر شدى پايهاى او واگر پوشيده شدى پايها ظاهر شدى سر او واراه قال وقتل حمزة وهو خير مني ابراهيم مذكور گويد گمان مى برم عبد الرحمن را كه گفت بجاى مصعب حمزه مهلب وابن بطال گويند اينكه مستحب شد تكفين درين برده از انكه شهيد شده در ان شيخ ابن حجر گويد درين جزم نظر است وظاهر آنست كه نيافتند او را جز اين يك چادر ومقتضاى ترجمه هم اينست ونيز كافران بعد از شهادت بوى شناعتها كرده بودند چادرى كجا گذاشته باشند ثم بسط لنا من الدنيا ما بسط پستر فراخ كرده شد براى ما از متاع دنيا آنچه فراخ كرده شد كنايت از فزونى متاع دنياست كه بعد از آنحضرت در صحابه روى داد او قال اعطينا من الدنيا ما اعطينا يا گفته است عبد الرحمن اين عبارت كه داده شديم ما از متاع دنيا آنچه داده شده ايم شك كرده است ابراهيم وقد خشينا ان تكون حسناتنا عجلت لنا وبتحقيق ترسيديم ما انكه باشد نكوئيهاى ما شتاب داده براى ما يعنى ميترسيم كه باشيم در گروهى كه گفته شده در حق ايشان من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها ما نشاء لمن نريد كسى كه هست ميخواهد دنيا واسباب آنرا زود ميدهيم مر او را در دنيا چيزى را كه خواهيم وكسى را كه خواهيم قيد مشيت واراده هر دو جا براى آنست كه هر كه هر چه آرزو كند نمى يابد يافت آن وابسته باراده الهى است تعالى

كيرنده امامت خود خليلى را هر آينه مى گرفتم ابا بكر را خليل بر از اهل آنست وخلت بضم معنى صداقت وخلتى كه در باطن قلب در آيد ودر اكثر تعاريف ماده اين لغت نفوذ وتوسط با نحو داست چون خلل وخلل وخلال ونحو آن وخليل بر وزن است بمعنى فاعل ومفعول هر دو آيد ولفظ هر دو جا تاني است كه چون قلب شريف آنحضرت ممتلى است از خلت الهى گنجايش نداشت خلت ديگرى را پس خليل حقيقى نباشد ما مطلق محبت پس تعلق قلب است ... وآن عام است اگرچه مراتب تفاوت دارد در كمال ونقصان وشدت وضعف ولهذا ثابت كرد آنحضرت مر ابى بكر و عائشه را كه اين هر دو محبوب ... مردم اند بسوى وى ونفى كرد از ايشان خلت را كه فرد اعلى ... مخصوص ... فور كه گفته خلت صفائى مودت است ... وتواند كه خليل از خلت بفتح خا بمعنى حاجت ... بانشى اگر ميگرفتم دوستى از بشر كه رجوع ميكردم بسوى وى در حاجات خود ابا بكر را ميگرفتم ولكن رجوعي في جميع اموري الى الله است ولكن اخوة الاسلام ومودته وليكن برادرى مسلمانى ومحبت ما نيست ابو بكر بهتر وبيشتر از ديگران است لا يبقين في المسجد باب الا سد الا باب ابي بكر ... باقى نماند يا گذاشته نشود در مسجد هيچ درى ودر ديوار ... بسته شود مگر در ابو بكر با خليفه شود آنحضرت را در امامت ودر آيد از خانه بمسجد چنانكه بر مى آيد آنحضرت صلى الله عليه وآله وسلم كذا قالوا وتتمه كلام درين مقام ودر رفع تعارض با احاديث ديگر در كتاب المناقب مذكور شود ان شاء الله تعالى **حدثنا** عبد الله بن محمد الجعفي قال حدثنا وهب بن جرير بفتح جيم قال حدثنا ابي جرير بن حازم عن ... بفتح مهمله وفوقيه قال سمعت يعلى بن حكيم ... تحتيه ولام وسكون مهمله در ميان يعنى عن عكرمة عن ابن عباس قال خرج رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم في مرضه الذي مات فيه گفت ابن عباس بر آمد آنحضرت از خانه در بيمارى خود كه فوت شد در ان عاصب راسه بخرقة بجا آنكه ... سر مبارك ... بپاره فقعد على المنبر پس نشست بر منبر فحمد الله واثنى عليه پس ستايش كرد ... ثم قال انه ليس من الناس احد امن علي في نفسه وماله من ابي بكر بن ابي قحافة پستر فرمود تحقيق شان اينست كه نيست از مردم هيچ كس بخشنده تر بر من در جان ومال خود از ابى بكر بن ابى قحافه مقصود سبقت ومرتبت اوست درين امر چنانكه منطوق حديث سابق بود وابو قحافه بضم قاف وخفت مهمله عثمان بن عامر تيمى اسلام آورده بروز فتح وزيست تا خلافت عمر ونيست در صحابه كسى كه در نسل وى سه بطن صحابى باشند جز وى ولو كنت متخذا من الناس خليلا لاتخذت ابا بكر خليلا اگر ميبودمى بر گزيننده دوست جانى از مردم هر آئينه بر گزيدمى ابا بكر را خليل ولكن خلة الاسلام افضل وليكن دوستى مسلمانى افضل است هر كه با مردم

وتقدس ثم جعل یبکی حتی ترك الطعام پس برگشت عبد الرحمن که گریه میکرد تا آنکه گذاشت طعام را و نخورد آنرا درین وقت

باب اذا لم یجد کفنا الا ما یواری راسه او قدمیه غطی راسه دربیان آنکه وقتی که نیابد کفنی را مگر مقداری که بپوشد سر او را یا دو پای

او را پوشیده شود بآن سر او را از انکه سر افضل است از پای **حدثنا** عمر بن حفص بن غیاث قال حدثنا ابی قال حدثنا

الاعمش قال حدثنا شقیق قال حدثنا خباب قال هاجرنا مع النبی صلی الله علیه وسلم نلتمس وجه الله فوقع اجرنا علی الله

گفت خباب بن ارت هجرت کردیم بموافقت پیغمبر خدا در حالی که میخواستیم ذات خدا را پس واجب شد اجر ما بر خدا وجوب شرعی بحسب وعده

وی تعالی فمنا من مات ولم یاکل من اجره شیئا پس بعضی از ما کسی بود که مرد و نخورد از اجر خود چیزی از غنائم که یافت آنرا کسی

که در زمان فتوحات اسلامی بوده و باز داشت نفس را از شهوات تا بیابد اجر را در آخرت منهم مصعب بن عمیر از انجماعه که نخوردند

اجر خود را در دنیا مصعب بن عمیر است ومنا من اینعت له ثمرته فهو یهدبها وبعضی از انجماعه کسی است که بحیث در رسید

میوهٔ او پس او می چیند آنرا اینعت بهمزهٔ قطعی و سکون تحتیه و نون و عین مهمله هر دو مفتوح یهدب بضم دال مهمله و کسر آن است قتل

یوم احد فلم نجد ما نکفنه به الا بردة اذا غطینا بها راسه خرجت رجلاه کشته شد مصعب روز غزوهٔ احد پس

نیافتیم از ملک او چیزی را که تکفین کنیم بآن مگر چادری که وقتی که پوشیدیم بآن چادر سر او را بیرون شد پاهای او واذا غطینا رجلیه

خرج راسه و وقتی که پوشیدیم پاهای او را برآمد سر او فامرنا النبی صلی الله علیه وسلم ان نغطی راسه وان نجعل

علی رجلیه من الاذخر پس فرمود ما را پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی انیکه بپوشیم سر او را وانیکه گردانیم بر پای او گیاه اذخر

ازانجا معلوم شد که کفن همین قدر کافیست وگرنه یاران مدد میکردند **باب** من استعد الکفن فی زمن النبی صلی الله علیه

وسلم فلم ینکر علیه کسی که آماده داشته کفن را در زمان پیغمبر خدا پس انکار کرده نشد بر وی **حدثنا** عبد الله بن مسلمة قال

حدثنا ابن ابی حازم عن ابیه عن سهل ان امراة جاءت النبی مرویست از سهل بن سعد الساعدی که زنی آمد پیغمبر خدا را

صلی الله علیه وسلم ببردة منسوجة فیها حاشیتها بچادری که بافته شده بود و در وی حاشیه او یعنی درست بود و پاره نکرده بودند

از جامه اتدرون ما البردة قالوا الشملة قال نعم سهل گفت میدانید که برده چیست گفتند چادری که درگیرد تمام بدن را

گفت آری انچنین است، قالت نسجتها بیدی فجئت لاکسوکها گفت آن زن بافته ام من این را بدست خود و آمده ام که بپوشانم

ترا آن چادر فاخذها النبی صلی الله علیه وسلم محتاجا الیها پس گرفت آن چادر را پیغمبر خدا در حالی که بود محتاج بچادر فخرج الینا

وانها ازاره پس بیرون آمد آنحضرت بسوی ما و حال آنکه آن چادر ازار او بود فحسنها فلان پس تحسین کرد آنرا فلان که عبد الرحمن

بن عوف بود چنانکه طبرانی آورده یا اعرابی بود فقال اکسنیها ما احسنها پس گفت فلان بپوشان مرا این چادر چه خوب نیکوست فقال

القوم ما احسنت پس گفتند مردم خوب نکردی لبسها النبی صلی الله علیه وسلم محتاجا الیها ثم سالته وعلمت انه لا یرد

پوشیده است آنرا پیغمبر خدا در حالی که محتاج است بآن پس تو سوال کردی تو و دانسته که آنحضرت رد نمیکند سوال را قال انی والله

ما سالته لالبسه انما سالته لتکون کفنی گفت آنمرد تحقیق سوگند خدا سوال نکرده ام آنرا برای آنکه بپوشم آن را سوال نکرده ام مگر برای آنکه

باشد کفن من قال سهل فکانت کفنه گفت سهل پس بود آن چادر کفن او و این جواب رفع اعتراض قوم نمیکند چنانکه پوشیده

نیست گویا گفته که این سوال من از راه خست طبع نبود بلکه خواستم تبرکی از آنحضرت گیرم تا ببرکت آن مرا مغفرتی شود و همین معنی لا یعق

عبد الرحمن بن عوف است مطابقت حدیث بترجمه همین جزو اخیر است که آنمرد چادر نگهداشت برای کفن و صحابه روا داشتند آنرا اعتراضی

دیگر بر نعمی نکردند **باب** اتباع النساء الجنائز درحکم از پی رفتن زنان مر جنازه را **حدثنا** قبیصة بن عقبة قال حدثنا

وسطی آن را اشعار بحسن و استواری و پاکیزگی آنست باندراس آن درین حال **حدثنا** ابو النعمان محمد بن فضل سدوسی وقتیبة بن سعید قالا حدثنا حماد بن زید عن ایوب عن نافع عن ابن عمر ان النبی صلی الله علیه واله وسلم قدم مکة مرویست از ابن عمر که آنحضرت قدوم آورد مکه را روز فتح فدعا عثمان بن طلحة ابن ابی طلحة عبد الله عبدری قرشی حجبی پس طلبید عثمان بن طلحه را که کلید کعبه حواله وی بود تا کشاید کعبه را ففتح الباب پس کشاد در کعبه او فرمود مرا او را آنحضرت بگیرید این کلید را ای آل ابی طلحه بحالی که این حدیث همیشه و کهنه باشد شما را که بر نگشد آن را از شما مگر ظالمی پس نزول کرد مدینه را و اقامت کرد در آن تا وفات آنحضرت بعد از آن برگشت بمکه و مرد در آن سنه چهل و دو فدخل النبی صلی الله علیه واله وسلم وبلال واسامة بن زید وعثمان بن طلحة پس در آمد کعبه را آنحضرت و بلال ابن رباح و اسامه خادمان آنحضرت و عثمان کلیددار ثم اغلق الباب پس بسته شد در کعبه از درون تا هجوم نکنند مردم بر وی و تشویش ندهند فلبث فیه ساعة ثم خرجوا پس درنگ کرد در آنخانه ساعتی پس برآمدند همه قال ابن عمر فبدرت فسالت بلالا پس زود و شتاب رفتم و سوال کردم بلال را از فعل آنحضرت درون کعبه فقال صلی فیه پس گفت بلال نماز گذارد آنحضرت در خانه کعبه فقلت فی ای نواحیه پس گفتم بلال را در کدام گوشه از گوشهای کعبه نماز کرد فقال بین الاسطوانتین گفت میان دو ستون که در جانب چپ است در روایتی دیگر تصریح است بانکه گردانید یک ستون را چپ خود و دو ستون را راست خود و سه ستون در پس خود و کعبه در آن روز بر شش ستون بود قال ابن عمر فذهب علی ان اساله کم صلی گفت ابن عمر پس رفت بر من و از خاطر من که بپرسم بلال را چقدر نماز کرد آنحضرت و چند رکعت گذارد و تحقیق این مقام در باب واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی گذشت

باب دخول المشرک المسجد حکم در آمدن مشرک مسجد را و چون مشرک عام است از اسیر من وجه چه بسا مشرک غیر اسیر و بسی اسیر نه غیر مشرک لاجرم این باب با باب ربط الاسیر فی المسجد مختلف آمد و با قطع نظر از آن اختلاف عنوان ربط و دخول موافق و تیره این کتاب کافیست در اختلاف باب **حدثنا** قتیبة مولف را این حدیث در باب ربط الاسیر از عبد الله بن یوسف رسیده بود و درین باب از قتیبه باین اختصار و در مغازی بتمامه مذکور شود انشاء الله تعالی قال حدثنا اللیث عن سعید بن ابی سعید انه سمع ابا هریرة یقول بعث رسول الله صلی الله علیه واله وسلم خیلا قبل نجد فجاءت برجل من بنی حنیفة یقال له ثمامة بن اثال فربطوه بساریة من سواری المسجد

سفيان عن خالد الحذاء عن ام الهذيل عن ام عطية انها قالت نهينا عن اتباع الجنائز ولم يعزم علينا گفت ام عطيه منع کرده شدیم ما زنان از رفتن بر پی جنازها و واجب نکرد بر ما ترک آنرا پس نهی تحریمی نخواهد بود لیکن اولی ترک اتباع جنازه است، زنان را و همین است مذهب امام ابی حنیفه رح **باب** حداد المرأة على غير زوجها در حکم غمگین بودن و ماتم داشتن زن بر میتی که نه شوهر اوست خواه از اقربا باشد یا بیگانه و در بعضی روایات احداد است از باب افعال از حد و حد در اصل لغت بمعنی منع است و مراد اینجا ترک زینت زن است در لباس و غیر آن **حدثنا** مسدد قال حدثنا بشر بن المفضل قال حدثنا سلمة ابن علقمة عن محمد بن سيرين قال توفي ابن لام عطية فلما كان اليوم الثالث دعت بصفرة فتمسحت به گفت ابن سیرین فوت کرد پسری مرام عطیه را پس هرگاه روز سیوم شد طلبید طیبی که رنگ زرد بود و از ان پس مالید آنرا قالت نهينا ان نحد اكثر من ثلاث الا بزوج و گفت منع کرده شده ایم ما اینکه عزادار هم و اندوهگین باشیم و ترک زینت کنیم زیاده از سه روز مگر بسبب شوهر **حدثنا** الحميدي قال حدثنا سفيان قال حدثنا ايوب بن موسى قال اخبرني حميد بن نافع عن زينب بنت ابي سلمة قالت لما جاء نعي ابي سفيان من الشام دعت ام حبيبة بصفرة في اليوم الثالث فمسحت عارضيها وذراعيها گفت زینب هرگاه آمد خبر مرگ ابو سفیان از شام خواند ام حبیبه که دختر اوست بطیبی که زردی داشت در روز سیوم پس مالید هر دو رخساره خود را و بازوهای خود را و قالت اني كنت عن هذا لغنية لولا اني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الاخر گفت ام حبیبه بتحقیق بودم من از این تطیب و زینت بی نیاز اگر نبودی که شنیده ام پیغمبر خدا میفرمود روا نیست مر زنی را که ایمان می آرد بخدا و روز آخرت ان تحد على ميت فوق ثلث الا على زوج اینکه ماتم دارد بر مرده زیاده از سه روز مگر بر شوهر خود فانها تحد عليه اربعة اشهر وعشرا پس بتحقیق آن زن ماتم دارد بر شوهر چهار ماه و ده روز **حدثنا** اسمعيل قال حدثني مالك عن عبد الله بن ابي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن حميد بن نافع عن زينب بنت ابي سلمة انها اخبرته که بتحقیق زینب دختر ابی سلمه خبر داد نافع را قالت دخلت على ام حبيبة زوج النبي صلى الله عليه وسلم گفت زینب در آمدم بر ام حبیبه زوجه پیغمبر خدا فقالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم پس گفت ام حبیبه شنیدم پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بر وی يقول لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الاخر ان تحد على ميت فوق ثلث الا على زوج اربعة اشهر وعشرا ترجمه معلوم شده است ثم دخلت على زينب بنت جحش حين توفي اخوها میگوید زینب بنت ابی سلمه پس تر در آمدم بر زینب بنت جحش هنگامی که فوت کرده بود برادر او فدعت بطيب فمست به پس طلبید خوشبوی را پس مالید بر خود ثم قالت ما لي بالطيب من حاجة غير اني سمعت رسول الله پس گفت نیست مرا بخوشبوی حاجتی جز آنکه شنیدم پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم يقول على المنبر در حالی که بر منبر بود لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الاخر ان تحد على ميت فوق ثلث الا على زوج اربعة اشهر وعشرا **باب** زيارة القبور در بیان استحباب زیارت قبور **حدثنا** آدم قال حدثنا شعبة قال حدثنا ثابت عن انس بن مالك قال مر النبي صلى الله عليه وسلم بامرأة تبكي عند قبر فقال اتقي الله واصبري گفت انس گذشت پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروے بر زنی که گریه میکرد نزد قبری پس فرمود بترس قهر الهی را و شکیب کن قالت اليك عني فانك لم تصب بمصيبتي ولم تعرفه گفت آن زن دور باش از من بتحقیق تو نرسیده مصیبت مرا و نمی شناسی در دم را فقيل لها انه النبي صلى الله عليه وسلم پس گفته شد بآن زن بتحقیق این پیغمبر خداست فاتت باب النبي صلى الله عليه وسلم پس آمد در پیغمبر خدا فلم تجد عنده بوابين پس نیافت نزد در آنحضرت دربانان که منع کنند از در آمدن در فائده این جمله بعضی شراح مشکوة گفته اند

الجزء الثاني شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

ابن عبد الرحمن بن اوس و اوراجعد بسکون عین مهمله نیز گویند قال حدثني يزيد بن خصيفة بضم معجمه و فتح مهمله و تحتیه و فا برادرزاده سائب است عن السائب بن يزيد و جعید مذکور از سائب نیز سماع دارد پس روایه بعضی این حدیث از جعید از سائب بلا واسطه یزید نیز میتواند شد قال كنت قايما في المسجد فحصبني رجل گفت سائب بودم ایستاده در مسجد پس سنگریزه زد مرا مردی و در بعضی نسخ نایما بنون است و مؤید است آن را روایه حاتم از جعد کنت مضطجعا فنظرت فاذا عمر بن الخطاب پس نظر کردم ناگاه عمر بود رضی الله عنه فقال اذهب فاتني بهذين پس گفت مرا عمر برو بیار این دو کس را اشارت کرد بدو مرد که در مسجد باواز بلند حرف میزدند فجئته بهما پس آوردم آن هر دو را فقال ممن انتما پس گفت عمر از کدام قبیله اید شما او من این انتما یا از کجا اید شما شک از راوی است قالا من اهل الطايف گفتند از اهل طایفیم که نام شهری از ثقیف است بسه مرحله از مکه قال لو كنتما من اهل البلد لاوجعتكما گفت عمر اگر می بودید شما از اهل این شهر یعنی مدینه تا می شناختید حرمت مسجد شریف را یا مردم غریب نمی بودید مستحق عفو و شفقت هر آینه دردناک میکردم شما را و میزدم ترفعان اصواتكما في مسجد رسول الله بلند میکنید آواز های خود در مسجد پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم از این حدیث معلوم شود که آواز در مسجد نه ادب است خصوصا در مسجد شریف نبوی که مقام خاص و محل ورود نور حضور است و لهذا مکروه داشته آن را مالک مطلقا **حدثنا** احمد ابن صالح مصری قال حدثنا ابن وهب عبد الله مصری قال اخبرني يونس بن يزيد ايلي عن ابن شهاب قال حدثني عبد الله بن كعب بن مالك ان كعب ابن مالك اخبره انه تقاضى ابن ابي حدرد دينا له عليه في عهد رسول الله خبر داد کعب ...
پسر خود عبد الله را که وی مطالبه کرد ابن ابی حدرد دینی که کعب را بر وی بود در زمان پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله وسلم
في المسجد در مسجد شریف فارتفعت اصواتهما ... رسول الله پس بلند شد آواز های ایشان تا آنکه شنید آن را پیغمبر خدا
صلى الله عليه وآله وسلم وهو في بيته فخرج اليهما رسول الله صلى الله عليه وآله ...

که چون بآن زن گفتند که پیغمبر خدا است یعنی وهیبتی در دل وی افتاد و تصور کرد که مانند ملوک و پادشاهان است که باین حرف ناسزا
مضرتی خواهد رساند چون بر در آنحضرت آمد دید که نه آنچنانست که تصور کرده بود فقالت لم اعرفك یا رسول الله
پس گفت و راعتذار از گستاخی که کرده نشناختم ترا ای پیغمبر خدا فقال ان الصبر عند الصدمة الاولی پس فرمود صبر و شکیبائی
نزد کوب و آسیب نخستین است که بر دل میخورد یعنی بگذار این اعتذار که انتقام از کسی گرفتن شیمهٔ من نیست و خشم نمیکنم مگر برای خدا و نظر
کن بر حال خود که چه چیز از تو فوت شده است از ثواب بجزع و فزع که کردی و شکیبائی نورزیدی در نخستین حالی که مصیبت دل کوب
تو شد پوشیده نماند که فرمودن آنحضرت از صبر عند الصدمة الاولی از قبیل جواب بر اسلوب حکیم است مطابقت حدیث بترجمه
بآنست که آنحضرت آن زن را نزد قبری دید منع نکرد او را مگر از جزع و بیصبری و باین حدیث استدلال کرده اند بر جواز زیارت
قبرها مردان و زنان را و بر استحباب زیارت قبور مردان را استدلال کرده اند بحدیثی که مسلم روایت کرد کنت نهیتکم عن زیارة القبور
فزوروها فانها تذکر الآخرة بودم من که منع میکردم شما را از زیارت قبرها پس زیارت کنید بتحقیق یاد میدهد زیارت قبر آخرت را

باب قول النبي صلى الله عليه وسلم يعذب الميت ببعض بكاء اهله عليه اذا كان النوح من سنته در بیان فرموده
خدا که عذاب کرده میشود مرده به بعضی گریهای مردم او بر وی یعنی گریه که در وی نوحه باشد نه گریه اشک ریز وقتی که باشد نوحه از طریقه
آن مرده و عادت او در حیات و رضای او بدان لقول الله تعالی قوا انفسکم و اهلیکم نارا از جهت فرموده خدای برتر نگهدارید
از معاصی که نوحه از آنجمله است خود را و اهل خود را از آتش دوزخ تقریر استدلال باین آیة اینچنین کرده اند که خدا فرمود نگهدارید خود را از
گناهان و توابع خود را پس اگر این شخص میدانسته باشد که توابع او مرتکب گناه نوحه خواهند بود و زجر و منع نکرد پس نگاه نداشت خود را
و مردم خود را از آتش دوزخ مصدوق این آیة گردید میتوان تقریر کرد که هرگاه یکی را عادت نوحه باشد و راضی بود بآن پس مردم او
مقید میشوند بآن پس وی باعث و سبب شد پس مصدوق این آیة گردید که باز نداشت خود را و مردم خود را از آتش دوزخ فقال النبي
صلى الله عليه وسلم کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته از جهت فرموده پیغمبر خدا همه شما راعی و حاکم شمائید و پرسیده شوید
بر توابع فاذا لم يكن النوح من سنته فهو كما قالت عائشة ولا تزر وازرة وزر اخرى پس وقتی که نباشد
نوحه طریقهٔ مرضیهٔ وی پس آنکس چنانستی که گفته است عائشه بر نمیدارد شخصی گناهگار گناه دیگری را یعنی گناه نوحه دیگران بوی
عاید نمیشود وهو کقوله وان تدع مثقلة الى حملها لا يحمل منه شئ یعنی آنچه استدلال کرده است بقول خدا ولا تزر وازرة
وزر اخری مانند فرموده خداست اگر بخواند نفسی که گرانی کرده بروی گناهان کسی را بسوی برداشتن گناهان خود برداشته نمیشود
از گناه وی چیزی و این قول را از مولف تنها ابوذر روایت کرده است چنانچه در فتح الباری آمده وما یرخص من البکاء
فی غیر نوح و چیزی که رخصت کرده شده است از گریه در صورت غیر نوحه است عطف است بر اول ترجمه که قول النبی است
وقال النبي صلى الله عليه وسلم لا تقتل نفس ظلما الا كان على ابن آدم الاول كفل من دمها و فرموده پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بر وی
کشته نمیشود نفسی از روی ستم مگر آنکه هست بر پسر آدم که نخستین است بهره از خون این کشته و آن قابیل است که هابیل را کشته بود از راه
حسد بود وذلك لانه اول من سن القتل و این حکم ثابت است از آنکه وی نخستین کسی است که طریقه ستم کشی پیش کرده مقصود
از ایراد این حدیث آنست که کسی که طریقه او نوحه گریست و راضی است باین نوحه که بر مردن او کنند معذب میشود از آنکه طریقه ساخته
و سبب این نوحه شده است **حدثنا** عبدان و محمد قالا اخبرنا عبد الله قال اخبرنا عاصم بن سليمان عن ابي عثمان
قال حدثني اسامة بن زيد قال ارسلت بنت النبي گفت اسامه بن زید متبنای آنحضرت که فرستاد دختر

الجزء الثاني شیخ الاسلام | كتاب الصلوة

گذران ... ... است مختار ابو حنیفه
و مروی از مالک و این فرق وجه جمع است میان هر دو حدیث
چه حدیث انکار عمر محمول بر باقی است و حدیث عدم تعرض
آنحضرت بر اول کرمانی از ابن عیینه آورده که گفت گذشتم بابی
حنیفه بحالیکه وی با صحاب خود در مسجد بود و بلند شده
آوازهای ایشان پس گفتم ای ابو حنیفه سزاوار نیست که
بلند کرده شود آواز در مسجد گفت بگذار ایشان را که ایشان
نمی فهمند مگر باین طور **باب** الحلق والجلوس في
المسجد ذکر حلقهای مردم و نشستن در مجلس برای علم
و قراءة قرآن و ذکر حلق بفتح مهمله و کسر نیز جایز است و حلقه
بمعنی ... جمع حلقه است بسکون لام بر غیر قیاس و
فتح لام نیز آمده کذا فی الفتح **حدثنا** مسدد قال
حدثنا بشر بن المفضل بکسر ضاد معجمه عن عبيد الله
عمری عن نافع عن ابن عمر قال سأل رجل النبي صلى الله
عليه وآله وسلم وهو على المنبر گفت ابن عمر پرسید
مردی آنحضرت را بحالیکه آنحضرت بر منبر بود ما تری في صلوة
الليل چه علم داری در نماز نفل شب و چه میفرمای قال مثنى
مثنى فرمود نفل شب دوگان دوگان است فاذا خشي
احدكم الصبح صلى واحدة فاوترت له ما صلى پس چون
خوف کند یکی از شما طلوع صبح بگذارد یک رکعت که طاق میکند
این رکعت برای وی نمازی را که گزارده است وانه كان
يقول اجعلوا آخر صلوتكم بالليل وترا نافع گوید تحقیق
ابن عمر بود که میگفت بگردانید آخر نماز خود را که بشب است
وتر فان النبي صلى الله عليه وآله وسلم امر به زیرا که
تحقیق آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم امر کرده است بوتر
یا بگردانیدن آن آخر نماز در حدیث دلیل هست بر وجوب وتر
زیرا که امر برای وجوب است و مباحث نماز شب در محلش
بیاید و مناسبت با ترجمه گفته اند باعتبار جماعت نشستگان
است در مسجد که می شنیدند آنچه بیان میفرمود احکام و در
حدثنا ابو النعمان محمد بن فضل قال حدثنا حماد
بن زيد عن ايوب عن نافع عن ابن عمر ان رجلا جاء الى
النبي مردی آمد بسوی پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم
وهو يخطب و حال آنکه آن حضرت خطبه میخواند فقال
كيف صلوة الليل پس گفت آن مرد چگونه است نماز شب
قال مثنى مثنى فاذا خشيت الصبح فاوتر بواحدة
توتر لك ما قد صليت فرمود دوگان دوگان است
و چون خوف کنی طلوع صبح را پس وتر گذار بیک رکعت
... طاق میکند برای تو نمازی را که خوانده و قال الوليد
نماز ... است بشب چنانکه نماز ... مغرب طاق
... قال الوليد بن كثير ... ابو محمد قرشی مخزومی

اسماء الرجال

پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم اليه سوى آنحضرت ان ابنا لي قبض فأتنا تحقيق پسري كه نزديك است در حال نزع است پس بيا نزد ما و تعيين اين بنت اقوال مختلفه آمده است در بعضي شروح آنست كه ام كلثوم بود زوجه عثمان رضي الله عنه قسطلاني تعيين كرده كه زينب زوجه ابو العاص است و در ين ابن نير اختلاف نقل كرده است فارسل يقرئ عليه السلام ويقول ان لله ما اخذ وله ما اعطى وكل عنده باجل مسمى پس كس فرستاد آنحضرت در حالي كه سلام ميگفت و ميفرمود تحقيق مر خدا راست چيزي كه گرفت و مر او راست چيزي كه عطا كرده و همه نزد خدا بمدتي معين است فلتصبر ولتحتسب پس صبر كن و بصبر اميدوار اجر باش از خدا فارسلت اليه تقسم عليه ليأتينها پس كس فرستاد دختر آنحضرت بجانبي كه سوگند ميداد بر آنحضرت كه البته بيايد فقام ومعه سعد بن عبادة ومعاذ بن جبل وابي بن كعب وزيد بن ثابت ورجال پس استاد و رفت و با وي اين جماعه صحابه كرام و ديگر مردان بودند كه اسامه راوي حديث از ايشانست فرفع الى رسول الله صلى الله عليه وسلم الصبي پس برداشته شد بسوى پيغمبر خدا يعني در كنار او داده شد آن پسرك ونفسه تتقعقع وحال آنكه نفس آن پسر ميلرزيد تتقعقع بمعنى اضطرابست و گفته اند كه حكايت از حركتي است كه با وي آواز باشد قال حسبته انه قال كانها شن گفت راوي گمان ميبرم از كسي كه روايت كرده كه گفته چنانستي كه گويا مشكي است كه آب او حركت ميكند ففاضت عيناه پس ريخت اشك دو چشم آنحضرت فقال سعد يا رسول الله ما هذا پس گفت سعد اي رسول خدا چيست اين اشك ريختن با آنكه ما را بصبر ميفرمائي قال هذه رحمة جعلها الله في قلوب عباده پس فرمود اين گريه مهرباني است كه گردانيده است آنرا خدا در دلهاي بندهاي خود فانما يرحم الله من عباده الرحماء پس رحم نميكند خدا كسي را از بندهاي خود مگر رحم كنندگان را بر خلق **حدثنا** عبد الله محمد قال حدثنا ابو عامر قال حدثنا فليح بن سليمان عن هلال بن علي عن انس بن مالك قال شهدنا بنتا للنبي صلى الله عليه وسلم گفت انس حاضر شديم دفن دختري را كه براي پيغمبر خدا بود و گفته اند كه آن ام كلثوم است زوجه عثمان رضي الله عنه نه رقيه از آنكه رقيه فوت كرد و آنحضرت در بدر بود و بر جنازه او حاضر نشده است قال ورسول الله صلى الله عليه وسلم جالس على القبر گفت انس و پيغمبر خدا نشسته بود بر قبر او قال فرأيت عينيه تدمعان گفت انس پس ديدم دو چشم آنحضرت را كه اشك ميريخت قال فقال هل منكم رجل لم يقارف الليلة گفت پس فرمود آنحضرت آيا هست از شما مردي كه جماع نكرده است امشب فقال ابو طلحة انا گفت ابو طلحه انصاري منم كه نزديك نرفته ام امشب بزن قال فانزل فرمود آنحضرت پس فرود آي قال فنزل في قبرها گفت انس پس فرود آمد ابو طلحه در قبر او و سر درين امر آنست كه چون انكس در قبر براي كار زن مي درآيد فرمود كه بايد قريب العهد بمخالطت زن نباشد تا طبع او مطمئن و ساكن باشد و نيز گويند عثمان خواست كه درآيد در قبر آنحضرت راضي نشد از آنكه معلوم فرموده بود كه در ين شب به بعضي جاريها جماع كرده بود بنا بر آن آنحضرت اختيار كرد ابو طلحه را اگر گوئي عثمان را چه لائق بود كه درين شب كه زوجه او دختر پيغمبر خدا مرده باشد مشغول شود بجاريه گوئيم شايد بياري او وجه بدرازي كشيده بود بمفارقت شده باشد و گمان نداشته كه در ان شب رحلت خواهد كرد و در خبري هم نيامده كه بعد از موت او وقت اقتضا اين فعل از وي واقع شده والله اعلم **حدثنا** عبدان قال حدثنا عبد الله قال اخبرنا ابن جريج قال اخبرني عبد الله بن عبيد الله بن ابي مليكة قال توفيت ابنة لعثمان بمكة گفت عبد الله بن عبيد الله فوت كرد دختري مر عثمان را رضي الله عنه بمكه وجئنا لنشهدها وحضرها ابن عمر وابن عباس وآمديم تا حاضر شويم بر جنازه او و حاضر آمد عبد الله بن عمر وابن عباس واني لجالس بينهما او قال جلست الى احدهما ثم جاء الآخر فجلس الى جنبي و گفت عبد الله

پس پيش آمدند و كسي از آن بسوى پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم و فرو شد يا حاضر و رفت يكي فاما احدهما فرأى فرجة في الحلقة فجلس اليها اما يكي از آن دو پس ديد در حلقه مجلس فرجه را پس نشست در آنجا و اما الآخر فجلس خلفهم اما ديگري از ين دو پس نشست پس پشت ايشان واما الآخر فادبر ذاهبا واما آن ديگري بسوى پس برگشت و رفت فلما فرغ رسول الله پس هرگاه فارغ شد پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم از شغل مجلس قال الا اخبركم عن الثلاثة فرمود آيا خبر ندهيم شما را از حال اين سه نفر اما احدهم فاوى الى الله فاواه الله اما يكي ايشان پس آمد بسوى خدا و جا داد او را خدا واما الآخر فاستحيى فاستحيى الله منه واما ديگر دومي پس شرم كرد از خدا از ين كه مزاحمت كند اهل آن ايه از نشستن پيش پس خدا نيز با او معامله كرد بوي بمجو معاملت كريمي كه شرم كند از عذاب و انتقام كسي كه شرم كرده از وي و رفت طلب مزاحمت ديگران واما الآخر فاعرض فاعرض الله عنه واما آن ديگر سيومي پس رو گردانيد از مجلس پيغمبر خدا مناسب آن خبر داد خدا و معاملت كرد بمجو معاملت كسي كه رو گردانده از كسي كه از وي رو گردان شده

باب الاستلقاء في المسجد ومد الرجل جواز دراز كشيدن بر پشت در مسجد و دراز كردن پا در آن و در بسياري از نسخ مد الرجل نيست

حدثنا عبد الله بن مسلمة بفتح ميم عن مالك عن ابن شهاب عن عباد بفتح ابن تميم عن عمه انه راى رسول الله تحقيق عم عباد كه عبد الله بن زيد مازني است ديد پيغمبر خدا را صلى الله عليه وآله وسلم مستلقيا في المسجد در حاليكه بر پشت دراز كشيده بود آنحضرت در مسجد واضعا احدى رجليه على الاخرى نهاده بود يكي از دو پاي خود را بر پاي ديگر وعن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب كان عمر وعثمان يفعلان ذلك و نيز از ابن شهاب از سعيد است كه بودند عمر و عثمان رضي الله عنهما كه ميكردند اين وضع استلقا را پس حديث جابر كه مرويست در مسلم نهي رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ان يرفع الرجل احدى رجليه على الاخرى وهو مستلق على ظهره يا منسوخ است باين حديث يا مقيد است بنوعي كه ظاهر شود عورت مرد اگر مأمون باشد منع نبود و استدلال كرد بر بقاء حكم جواز بفعل دو خليفه كه اگر منسوخ بودي از ايشان پوشيده نماندي

باب المسجد يكون في الطريق من غير ضرر بالناس فيه جواز بناء مسجد در راه بي آنكه ضرر رسد براه روان وبه قال الحسن وايوب ومالك و باين جواز گفته است حسن بصري و ايوب سختياني و امام مالك و جمهور برآنند جمهور علماء و منع آن مرويست از ربيعه و در روايت منع از علي ابن ابي طالب و ابن عمر رضي الله عنهما چنانچه عبد الرزاق نقل كرده حكم كرده اند بضعف آن **حدثنا** يحيى بن بكير بتصغير نام جد است و پدرش عبد الله مخزومي قال حدثنا الليث عن عقيل بتصغير ابن خالد الايلي عن ابن شهاب قال اخبرني عروة بن الزبير ان عائشة زوج النبي

ابن عبید الله من نشسته بودم میان ابن عمر و ابن عباس یا گفت نشسته بودم نزدیکی ازین دو عزیز پیشتر آمد دیگری پس نشست
بپهلوی من فقال عبد الله بن عمر لعمرو بن عثمان الا تنهی عن البکاء پس گفت ابن عمر عمرو بن عثمان برادر میت را
آیا منع میکنی اینجماعه را که گریه میکنند فان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان المیت لیعذب ببکاء اهله علیه
تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی فرمود مرده عذاب کرده میشود بگریه مردم او بروی فقال ابن عباس قد کان
عمر یقول بعض ذلک پس گفت ابن عباس تحقیق بود که میگفت عمر برخی ازان گریه که بسبب آن عذاب کرده میشود
آن گریه بنوحه است ثم حدث پس حدیث کرد ابن عباس قال صحبت عمر من مکة گفت رجوع کردم با عمر انکه در زمان
خلافت او که بحج رفته بود حتی اذا کنا بالبیداء اذا هو برکب تحت ظل سمرة تا وقتی که بودیم بصحرائی که میان مکه و مدینه است
ناگاه عمر ملاقی شد بلشکری که زیر درخت سمره بود رکب سواران شتر از ده زیاده سمره درخت کلان خاردار است فقال اذهب
فانظر من هؤلاء الرکب پس گفت عمر مرا برو و به بین کیست این لشکر قال فنظرت فاذا صهیب فاخبرته
فقال ادعه لی گفت عبد الله مذکور پس نظر کردم ناگاه آن صهیب بود پس خبر کردم عمر را گفت بخوان او را برای من فرجعت
الی صهیب فقلت ارتحل فالحق امیر المؤمنین پس بازگشتم بسوی صهیب و گفتم کوچ کن و ملحق شو امیر المؤمنین
عمر را فلما اصیب عمر دخل صهیب یبکی یقول واخاه واصاحباه پس هرگاه مجروح شد عمر بجراحتی که رحلت کرد بجوار
قدس بدان جراحت و این واقعه هم در زمان مراجعت از حج بود میگفت صهیب و ندبه میکرد وای برادر وای یار و میگریست
فقال عمر یا صهیب اتبکی علی وقد قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان المیت لیعذب ببعض بکاء اهله علیه
پس گفت عمر ای صهیب آیا گریه میکنی بر من تحقیق فرموده است پیغمبر خدا که مرده هر آینه عذاب کرده میشود به بعضی گریهای مردم او
بروی قسطلانی گوید قید ببعض بکا کرده پس محمول است بر آنچه مقرون بنوحه باشد و باین جمع میشود میان احادیث نهی و عدم
نهی انتهی پوشیده نماند که این گریه صهیب ظاهر آنست که بی نوحه است چنانچه از معنی نوحه معلوم گردد و عمر همین گریه را هم منع
کرد و حدیث عدم نهی حدیثی است که عایشه روایت کرده و آنجا نوحه و عدم نوحه برابر است فلیفهم قال ابن عباس فلما مات
عمر ذکرت ذلک لعایشة فقالت یرحم الله عمر گفت ابن عباس پس وقتی که مرد عمر رضی الله عنه ذکر کردم این قول او را برای
عایشه پس گفت رحمت میکند خدا عمر را این کلمه از حسن ادب است بر منوال قوله تعالی عفا الله عنک لما اذنت لهم چون عایشه
دانست قول عمر را از برای دفع توحش مردم از نسبت خطای عمر گفته والله ما حدث رسول الله صلی الله علیه وسلم ان
الله لیعذب المؤمن ببکاء اهله علیه سوگند بخدا حدیث نکرده است پیغمبر خدا که تحقیق خدا هر آینه عذاب میکند مسلمان را
بگریه مردم او بروی ولکن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان الله لیزید الکافر عذابا ببکاء اهله علیه
ولیکن پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی فرموده تحقیق خدا هر آینه زیاده میکند عذاب کافر را بگریه مردم او بروی وقالت حسبکم
القرآن ولا تزر وازرة وزر اخری وگفت عایشه بس است شما را قرآن بمنطوق آن که بر نمیدارد گناهکاری گناه
دیگری در شرح ترجمه بیانی وافی گذشت که عذاب میت بگریه دیگری و نوحه وی بیک وجه منافات باین آیه ندارد قال ابن
عباس عند ذلک والله هو اضحک وابکی گفت ابن عباس نزد این قول ابن عمر سوگند بخدا او ست که خندان کرده و گریان
قسطلانی گوید که مقصود ابن عباس ازین کلام نفی این قول است که میت را بگریه مردم او عذاب میکنند و ظاهر از فحوای کلام مولف
آنجا نیز همین است اگرچه ترجمه بخلاف آنست و تقریر کرده که هرگاه گریه آدمی و خنده او و اندوه او و سرور او از خدا باشد این امور را

بقرآن نخواند فیقف علیه نساء المشرکین
وابناءهم یتعجبون منه وینظرون الیه پس مطلع میشدند
بر احوال زنان مشرکان و پسران ایشان بحالی که تعجب میکردند
ازان و نظر میکردند بسوی آن وکان ابو بکر رجلا بکاء ا
تبشید کان وکان لا یملک عینیه اذا قرأ القرآن و بود ابو بکر مردی
بسیار گریان که ضبط نمی توانستی کرد هر دو چشم خود را وقتی که
خواندی قرآن را فافزع ذلک اشراف قریش من المشرکین
پس در خوف انداخت اینمعنی کلان قریش را که مشرکان بودند
ازین که در فتنه افتند زنان و پسران ایشان و میل کنند بسوی سلام
و تمام قصه در هجرت مذکور شود **باب** الصلوة فی مسجد
السوق جواز نماز در مسجد بازار اشارت است بانکه حدیث
ان الاسواق شر البقاع وان المساجد خیر البقاع بر تقدیر
صحت منع نمیکند وضع مسجد را در سوق برای نماز زیرا چه
بقعه مسجد از بازار درین هنگام بقعه خیر بود و حدیث باب
دلالت میکند بر جواز نماز در بازار بانفراد پس جایز باشد
بجماعت و گرفتن مساجد برای آن وصلی ابن عون بفتح مهمله
ونون در آخر فی مسجد فی دار یغلق علیهم الباب نماز
گزارد عبد الله بن عون در مسجدی که از خانه بود که بند کرده
نشستند بر اهل آن خانه در آن را ظاهر از ایراد تعلیق چنانکه عادت
مولف است استدلال بر ترجمه ولیکن عدم مناسبت و تعلق
میان تعلیق و ترجمه ظاهر است مگر آنکه گفته شود که نماز در
خانه و در سوق هر دو در حدیث باب قرین یکدیگر افتاده و چون
جایز شد اتخاذ مسجد در خانه و نماز در آن جایز باشد مثل آن
در بازار نیز کرمانی گفته غرض مولف ازان رد است بر حنفیه
که گویند بامتناع اتخاذ مسجد در خانه که محجور از مردم باشد و
پوشیده نماند که نزد حنفیه که اگر بگرداند کسی در میان خانه خود
مسجدی و اذن دهد مردم را بنماز در ان اگر شرط کرده است با نه
همه طریق را در قول علمای ثلثه مسجد باشد و اگر شرط نکرده است
نزد امام ابی حنیفه مسجد نگردد و نزد صاحبین مسجد گردد و طریق
بلا شرط از حق مسجد باشد و زایل میشود ملک واقف از مسجد
بنماز یک کس در ان نزد ابی حنیفه و محمد رحمهما الله کذا قالوا
یعنی بنماز یک کس بعد وقوع عموم اذن و افراز طریق پس
اگر بعد ازان حادث شود غلق باب جهت منع نکند در اصل بودن
آن مسجد اگرچه دران هنگام غلق جایز با کراهت باشد چنانکه
حکم سایر مساجد است پس رد بر حنفیه لازم نیاید **حدثنا**
مسدد قال حدثنا ابو معاویة محمد بن حازم ضریر عن
الاعمش سلیمان عن ابی صالح ذکوان عن ابی هریرة
عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم قال صلوة
الجمیع تزید علی صلوته فی بیته وصلوته فی سوقه
خمسا وعشرین درجة فرمود نماز بجماعت فزونی دارد
بر نماز شخص تنها که در خانه گزارد و بر نماز وی که در بازار
آید به بیست و پنج درجه زیادت جاهای قرب و کرامت و ذکر نماز
خانه و بازار در مقابل نماز جماعت باعتبار اغلب واکثر است
چه غالبا نماز در خانه تنها میکنند و در بازار نیز باشتغال سودا
مقیم بجماعت کمتر شوند و تواند که مراد بصلوة جمیع نماز
مسجد جامع و جماعت گیرند جاز هر دو شقین وی نماز جمع

اثری در عذاب نخواهد بود انتهی پوشیده نماند که برین تقدیر لازم می آید که بر هیچ فعل آدمی نیز عذابی مترتب نشود از انکه جمیع افعال او بتقدیر و خلق خداست ایمانیان گویند باآنکه همه معاصی بتقدیر و خلق اوست تعالی و لیکن آنرا بحکم بفعل اسما ایشان و بحکم ما یرید سبب عذاب ساخته و درین صورت هم فعل دیگری باآنکه از خداست تواند که سبب عذاب یکی باشد و امیرسد که بی گناه یا گناه دیگری عذاب کند و اینجا طور این گریه تا که تقریب مردن این میت درین مضرت افتاده چه عجب که باین گریه او را هم عذاب کنند برین تقدیر این قول ابن عباس در برابر قول عایشه است و میرسد ترا که گوئی حکم قوله تعالی ولا تزر وازرة وزر اخرى در روز قیامت خواهد بود قال ابن ابی ملیکة والله ما قال ابن عمر شیئا گفت ابن ابی ملیکه که سوگند خدا بعد ازین مذکور نگفت ابن عمر چیزی بعضی گویند سکوت ابن عمر دلالت بر قبول این معنی ندارد و نیز لایق ندید مجادله درین وقت و نیز میرسد او را که میگفت چنانکه ما تقریر کردیم بر قول ابن عباس و استدلال او بر نمیعنی باین قول **حدثنا** اسمعیل بن خلیل قال حدثنا علی بن مسهر قال اخبرنا ابو اسحق وهو الشیبانی عن ابی بردة عن ابیه قال لما اصیب عمر جعل صهیب یقول واخاه فقال عمر اما علمت ان النبی صلی الله علیه وسلم قال ان المیت لیعذب ببکاء الحی فرموده مرده عذاب کرده میشود بگریه زنده یا بگریه قبیله

حدثنا عبد الله بن یوسف قال اخبرنا مالک عن عبد الله بن ابی بکر عن ابیه عن عمرة بنت عبد الرحمن انها اخبرته انها سمعت عایشة زوج النبی صلی الله علیه وسلم تحقیق عمره خبر داد ابا بکر بن محمد بن عمرو بن حزم را که او شنیده است عایشه را زوجه پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی قالت انما مر رسول الله صلی الله علیه وسلم علی یهودیة یبکی علیها اهلها گفت عایشه نیست جز این نیست که گذشت رسول خدا بر زنی یهودیه که گریه میکردند بروی مردم او فقال انهم لیبکون علیها وانها لتعذب فی قبرها پس فرمود اینها بر او گریه میکنند مردان او و تحقیق آن زن عذاب کرده میشود در قبر و مراد عایشه آنست که عذاب میکنند او را چون کافر بود بسبب کفر نه بسبب گریه مردم **باب** ما یکره من النیاحة علی المیت در بیان چیزی که مکروه است کراهت تحریم از نوحه کردن بر میت وقال عمر رضی الله عنه دعهن یبکین علی ابی سلیمان وگفت عمر بگذارید این زنان را بحالی که گریه میکنند برای ابی سلیمان کنیت خالد بن ولید است وقتی که مرد در سنه بیست و یکم از هجرت در زمان خلافت امیر المؤمنین عمر وقتی که جمع شدند زنان مغیره بروی گریه میکنند تا عمر مردم گفتند که انها را منع کن گفت بگذار ایشانرا ما لم یکن نقع او لقلقة مادامی که نباشد نقع بفتح نون و سکون قاف آخر عین و لقلقه بدو لام و دو قاف و مولف تعسیر این دو لفظ کرده والنقع التراب علی الرأس یعنی خاک ریختن بر سر واللقلقة الصوت یعنی لقلقه بمعنی آواز بلند است بعضی گفته اند که نقع بمعنی گریبان دریدن است و لقلقه حکایت آواز نوحه گر است که در گلو می گردانند و از این قول که در وی اشارت بمعنی نوحه است و مفهوم مخالف دلالت میکند که آنچه ازین باشد که در باب تائید معنی ترجمه آورده است **حدثنا** ابو نعیم قال حدثنا سعید بن عبید عن علی بن ربیعة عن المغیرة قال سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول ان کذبا علی لیس ککذب علی احد گفت مغیره شنیدم پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی میگفت تحقیق دروغ بر من نیست همچو دروغ بر یکی از مردم من کذب علی متعمدا فلیتبوأ مقعده من النار هر کسی که دروغ بندد بر من و بیند و دانسته نه از راه سهو و خطا پس گو بگیر جای بودن خود را از آتش دوزخ وسمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول من نیح علیه یعذب بما نیح علیه کسی که نوحه کرده میشود بروی عذاب کرده میشود بسبب نوحه بروی و در بعضی روایت من یُنَح علیه یعذب بما نیح علیه واقع شده در هر دو روایت کلمه ما موصوله است و مصدریه یعنی حاصل مصدر نیز تواند بود و در تقدیم جزء اول که من کذب علی است بر جزء دوم

الجزء الثانی شیخ الاسلام | كتاب الصلوة

بیست و پنج مراد بدان و زیت باضعاف مضاعفه است نه مداشال آن اعتبار کرده اند و گویند کثرت خطی بسوی مسجد و نه اکثر مستها و زمباشد از نیت و عدد چندان اضعاف و امداد روایت دیگر بیست و هفت آمده واذا خرج الی المسجد کان فی صلوة ما کانت تحبسه و همچنین در می آید مسجد باشد در حکم نماز و ثواب آن مادامی که بند می کند او را نماز و با تظار آن نشسته میماند وتصلی الملایکة علیه ما دام فی مجلسه الذی یصلی فیه و دعا خیر می کند فرشتگان برای وی مادامی که در نشستگاه خود است که نماز میگذارد در آن مراد از نشستگاه بعد از نماز است یا پیش از آن با انتظار آن اللهم اغفر له اللهم ارحمه میگویند فرشتها خداوندا بیامرز او را خداوندا رحمت کن او را ما لم یؤذ یحدث فیه مادام که ایذا نکند و است ملایکه را باین نحو که حدث کند در آن در اکثر روایات هر دو صیغه مضارع مجزوم اند از فعل ثانی بدل از اول و جایز است رفع ثانی بنا بر استیناف و در روایتی یحدث بجای و جزم است و در بعضی نسخها لم یحدث بترک لفظ یؤذ **باب** تشبیک الاصابع فی المسجد وغیره در ذکر در آوردن انگشتان هر دو دست در یکدیگر در مسجد و غیر مسجد **حدثنا** خلاد بن یحیی سلمی کوفی نزیل مکه قال اخبرنا سفیان ثوری عن ابی بردة بن عبد الله بن ابی بردة عن جده ابی بردة بن ابی موسی عن ابی موسی اشعری عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم انه قال ان المؤمن للمؤمن کالبنیان یشد بعضه بعضا تحقیق آنحضرت فرمود که مسلمان مر مسلمان دیگر را مانند بنا است و همه ایشان حکم یک بنا دارند که محکم میسازد بعضی از آن بعض دیگر را و شبک بین اصابعه و بستر در انداخت آنحضرت انگشتان یکدست را در انگشتهای دست دیگر برای تمثیل اشتباک مسلمانان بیکدیگر در تعاون و تقویت و اینهمه در اخیر در انگیزه باشد موجب اثم نگردد چنانکه ظاهر از عنوان ترجمه است **حدثنا** اسحق بن منصور قال حدثنا ابن شمیل بضم شین معجمه و فتح میم و سکون تحتیه نامش نضر است قال اخبرنا ابن عون عن عبد الله عن ابن سیرین عن ابی هریرة قال صلی بنا رسول الله نماز گذارد با ما پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم یعنی امامت کرد احدی صلوتی العشی یکی از دو نماز شبانگاه را که ظهر و عصر است از سه روی آنکه عشی بفتح مهمله و کسر معجمه و تشدید تحتیه میان زوال آفتاب و غروب است و تفسیر جوهری عشی و عشیه و تشارا بمعنی واحد از نماز مغرب تا تاریک شدن شب بحسب اصل لغت باشد و در استعمال اطلاق کرده میشود برین معنی مذکور و روایات دیگر صحیح که صریح اند در ظهر یا عصر شاهد اند برین معنی قال ابن سیرین گفت محمد بن سیرین قد سماها ابو هریرة ولکن نسیت انا تحقیق نام برده بود آن نماز را ابو هریره و لیکن فراموش کردم

که در باب نوحه است مغیره که راوی حدیث است اشارت کرده که آنچه درباره نوحه آورده است و فرموده پیغمبر خدا است **حدثنا**
عبدان قال اخبرني ابي عن شعبة عن قتادة عن سعيد بن المسيب عن ابن عمر عن ابيه عن النبي صلى الله عليه وسلم
قال الميت يعذب في قبره بما نيح عليه فرمود مرده عذاب کرده میشود در قبر او بسبب نوحه بروی تابعه عبد الاعلى قال حدثنا
يزيد بن زريع قال حدثنا سعيد قال حدثنا قتادة متابعت کرده است عبدان را عبد الاعلى گفت حدیث
کرده ما را یزید گفت یزید حدیث کرده ما را سعید که ابن عروبه است وی گفته است که حدیث کرد قتاده از سعید بن مسیب وقال
آدم عن شعبة مولف گوید وگفته است آدم از شعبه بسند گور با این لفظ الميت يعذب ببكاء الحي عليه ومراد
گریه بنوحه است **باب** این باب ترجمه ندارد وحدیثی که درین باب مذکور است چون همزنج در معنی ترجمه باب سابق بود چنانکه
معلوم شود فصل کرده بلفظ باب از باب سابق **حدثنا** علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان قال حدثنا ابن المنكدر
قال سمعت جابر بن عبد الله قال جيء بابي يوم احد قد مثل به گفت ابن منکدر شنیدم جابر پسر عبد الله بن عمرو را که گفت
آورده شد پدر من که روز غزوه احد شهید شده بود وکافران مثله کرده بودند گوش وبینی او را بریده حتى وضع بين يدي رسول الله
صلى الله عليه وسلم وقد سجي ثوبا تا آنکه نهاده شد پیش رسول خدا وتحقیق پوشیده شده بود بجامه فذهبت اريد ان
اكشف عنه فنهاني قومي پس رفتم بحالی که میخواهم که بردارم جامه از وی پس منع کردند مرا قوم من ثم ذهبت اكشف
عنه فنهاني قومي بیشتر باز رفتم که بردارم از وی جامه پس منع کردند مرا مردم من فامر رسول الله صلى الله عليه
وسلم فرفع پس فرمود بکشف جامه پیغمبر خدا پس برداشته شد جامه فسمع صوت صائحة فقال من هذه فقالوا
ابنة عمرو او اخت عمرو پس شنید آنحضرت آواز ناله کننده پس فرمود کیست این زن فغان کننده گفتند دختر عمرو یا خواهر
عمرو است شک کرده است سفیان اگر بنت عمرو است خواهر عبد الله مقتول است واگر خواهر عمرو است عمه او است قال فلم تبكي او لا تبكي فرمود
چرا گریه میکند آن زن استفهام انکاریست یعنی باید که گریه نکند او لا تبکی فرمود گریه نکند نهی غایب است شک کرده راوی فما زالت
الملائكة تظله باجنحتها همیشه فرشتها سایه میکنند او را ببالهای خود که هجوم کرده بودند برای بردن روح او بآسمان حتى رفع
تا برداشته شد از میدان شهادت یعنی او را این مرتبه حاصل شده است سزاوار نیست که بر موت او گریه کنی واندوهگین شوی **باب**
ليس منا من شق الجيوب نیست از ما کسانی که پاره کنند گریبانها در مصیبت **حدثنا** ابو نعيم قال حدثنا سفيان قال حدثنا
زبيد اليامي عن ابراهيم عن مسروق عن عبد الله قال قال النبي صلى الله عليه وسلم ليس منا من لطم الخدود وشق الجيوب
ودعا بدعوى الجاهلية فرمود نیست از ما کسانی که بر طریقه مانند کسی که طپانچه زند رخساره ها را و پاره کنند
گریبانها و خواند مرده را بخواندن جاهلیت یعنی آنچه کافران پیش از اسلام میخواندند مرده را و نوحه میکردند با نند اجبلاه واعضداه واسنداه و امثال آن
حدیث مشتمل بر سه چیز است هر کدام را ترجمه دیگر ساخته در بابی آورد برای اشارت بآنکه هر کدام منهی وممنوع است نه مجموع **باب**
رثاء النبي صلى الله عليه وسلم سعد بن خولة رثا صیغه ماضی است مثل رمی با ثای مثلثه در آخر همزه و در بعضی روایات رثی مثل رمی
ورثاء مرثی هر دو بمعنی شمردن خوبیهای مرده است وبمعنی اندوه ودرزنا کی آمده وانجا مراد معنی اخیر است یعنی اندوهگین شد ودرد کرد پیغمبر خدا
رحمت کناد خدا بروی بر سعد بن خوله که از کبار مهاجرین است وبدری بلکه در حجة الوداع رحلت کرده **حدثنا** عبد الله بن يوسف
قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن عامر بن سعد بن ابي وقاص عن ابيه قال كان رسول الله
صلى الله عليه وسلم يعودني عام حجة الوداع گفت سعد بن ابی وقاص بود پیغمبر خدا که عیادت میکرد مرا

وبعضها ان جيان وخرجت السرعان من ابواب المسجد
و بیرون آمدند بیشتر وزودتر بر آیندگان مردم از درهای مسجد
سرعان بفتح سین مع راء اوائل مردم که شتابی کنند بفتح وسکون
را نیز آمده وبضم وسکون نیز ضبط کرده اند مراد گروهی انداز
عوام واهل حرفت که بعد از نماز برای ذکر ودعا توقف نکنند
فقالوا اقصرت الصلوة پس گفتند صحابه بدلهای خود
بمشاهده این واقعه آیا کوتاه شد یا کوتاه کرده شد نماز از
چهار رکعت بدو رکعت قصرت بفتح قاف وضم صاد وضم
قاف وکسر صاد هر دو روایتیست وفي القوم ابو بكر
وعمر ودرین جماعه حاضران ابو بکر وعمر بودند ندیم آنحضرت
ومقتدای این قوم فهابا ان يكلماه پس ترسیدند وبزرگ
داشتند آنحضرت را ازین که سخن کنند او را در نماز وفي القوم
رجل في يده طول يقال له ذو اليدين ودر میان این
مردمان مردی بود که در دست او درازی بود از نهجت گفته میشود
او را ذو الیدین یعنی صاحب دو دست وبعضی گویند از آن
جهت میگفتند که بهر دو دست کار میکرد وبعضی گویند از آن
جهت که دو پسر داشت ومضمون حدیث صریح است در آنکه
وجه تسمیه درازی دستها است ونامش ابو محمد عمیر بن عبد عمرو
است ونزد بسیاری خرباق بکسر خاء معجمه وبعضی گویند خرباق
مردی دیگر است که آن را ذو الشمالین گویند ونزد بعضی
خرباق بغیر ذو الیدین وذو الشمالین است وعینی بدلائل و
روایات ثابت کرده که ذو الیدین وذو الشمالین یک شخص است
از بنی زهره که او را خرباق گویند والله اعلم قال يا رسول الله
انسيت ام قصرت الصلوة گفت ذو الیدین ای رسول خدا
آیا فراموش کردی بعض نماز را یا کوتاه شد نماز بحکم الهی تعالی
لم انس ولم تقصر فرمود فراموش نکرده ام ونه قصیر شده
یعنی در اعتقاد من سهو نشده وشعور بهیچ یکی از ین ندارم
واین ناشی از کمال استغراق وحضور در مشاهده انوار ومقام
قربست که مانع آمد از حفظ عدد رکعات فقال اكما يقول
ذو اليدين پس فرمود باصحاب آیا چنین است که میگوید
ذو اليدين فقالوا نعم پس گفتند آری همچنین است فتقدم
فصلى ما ترك پس پیش رفت آنحضرت وگزارد از نماز آن قدر
که ترک کرده بود ثم سلم ثم كبر وسجد
مثل سجوده او اطول پس تکبیر گفت وسجده کرد مانند سجده معتاد خود یا
درازتر از آن بجهت اعتذار وقوع تقصیر مشاهده عظمت حق ثم رفع راسه
پس برداشت سر از سجده معتاد خود یا درازتر از آن ثم كبر وسجد مثل
سجوده او اطول پس دیگر تکبیر گفت وسجده کرد مانند سجده
معتاد یا درازتر از آن ثم رفع راسه وكبر پس برداشت
سر خود را وتکبیر گفت فربما سالوه پس بعد روایة کردن ابن
سیرین این حدیث را بجهتی که مذکور شد پرسیدند او را و گفتند
بطریق استفهام ثم سلم پس سلام کرد آنحضرت بعد ازین
دو سجده پس فیقول نبئت ان عمران بن حصين قال
ثم سلم پس میگفت ابن سیرین در جواب آگاه یابنده وخبر داده شده ام
که عمران بن حصین در حدیث خود گفته است ثم سلم
یعنی این لفظ از حدیث ابوهریره محفوظ ندارم ولیکن مرا
خبر داده اند که عمران روایة کرده است ابعد از سجدتی سهو
این لفظ را بلکه دلالت این احادیث بر جواز تشبیک الصلوة

در سال حجة الوداع من وجع اشتد بي از دردی که سخت شد بمن فقلت اني قد بلغ بي من الوجع ما ترى پس گفتم آنحضرت را بتحقیق رسید بمن از درد چیزی که می بینی وانا ذو مال ولا يرثني الا ابنة لي ومن صاحب مالم ووارث نیست مرا مگر دختری که مراست افأتصدق بثلثي مالي آیا تصدق کنم فقرا را دو ثلث از مال خود قال لا فرمود نی فقلت فالشطر فقال لا پس گفتم نصف مال پس فرمود نی ثم قال الثلث والثلث كثير پس فرمود سیوم حصه و سیوم حصه بسیار است این را کم دان او کبیر شک راوی است ومعنی یکی است انك ان تذر ورثتك اغنياء خير من ان تذرهم عالة يتكففون الناس بتحقیق تو اینکه بگذاری وارثان خود را اغنیاء بهتر است از آنکه بگذاری برهنه در حالی طلب میکنند صدقه را بکف دست یا میخواهند از کف مردم وانك لن تنفق نفقة تبتغي بها وجه الله الا اجرت بها حتى ما تجعل في في امرأتك وتحقیق تو هرگز نفقه نمیدهی نفقه را که میخواهی بآن صدقه خدا را یعنی رضای او را تا اجر داده میشوی بآن صدقه تا آنکه چیزی که می اندازی در دهن زن خود از ان اجر می یابی قلت يا رسول الله اخلف بعد اصحابي گفتم ای رسول خدا گذاشته میشوم بمکه پس از رفتن یاران من که مراجعت میکنند با قرا این مقوله را از ترس آنکه بمیرد در میان مشرکان بمکه یا باقی ماند در ان و ثواب هجرتی که از برآمدن از مکه بمدینه یافته بود نماند و صحابه مکروه می پنداشتند رجوع بآنحضرت بانچه ترک کرده بودند آنرا از اوطان قال انك لن تخلف فرمود بتحقیق تو گذاشته نمیشوی در مکه فتعمل عملا صالحا الا ازددت به پس عمل کنی عمل نیک مگر آنکه زیاده شوی بآن عمل نیک درجة ورفعة مرتبه از مراتب قرب و بلندی شان ثم لعلك ان تخلف حتى ينتفع بك اقوام ويضر بك آخرون پستر شاید که گذاشته شوی در دنیا تا منتفع شوند بتو مردم بسیار از مسلمانان وزیان زده شوند دیگران از کفار این قول آنحضرت خبر غیب است سعد بن وقاص عمر دراز یافت وفتح عراق و ترک کرد چنانکه از غنائم این فتح مسلمانان بهره یافتند و کافران منکوب و خراب گشتند اللهم امض لاصحابي هجرتهم ای بار خدا تمام کن مر اصحاب مرا ثواب هجرت ایشان ولا تردهم على اعقابهم و رد مکن ایشانرا بپس ایشان بترک کردن هجرت و رجوع از استقامت احوال و خیبت مقاصد این دعا برای تسلی سعد و دیگر صحاب فرموده لكن البائس سعد بن خولة يرثي له رسول الله صلى الله عليه وسلم ان مات بمكة لیکن سخت محتاج بترحم سعد بن خوله است که ترحم کرده بروی رسول خدا رحمت کناد خدا بروی از آنکه مرده است بمکه در حجة الوداع و بقولی در سال صلح حدیبیه بعد از آنکه هجرت کرده بود و دوست میداشت که جای دیگر بمیرد و ناخوشی داشت که در مکه بمیرد و این کلام سعد است بعضی گویند کلام زهری است و آنچه میان هر دو قول است جمع است

باب ما ينهى من الحلق عند المصيبة در بیان چیزی که منع کرده میشود از تراشیدن موی در مصیبت وقال الحكم بن موسى مولف رح نگفت اینجا حدثنا از آنکه بطریق مذاکره شنیده نه بصورت تحمل حدیث شیخ ابن حجر گوید این از باب تعلیق است حکم بن موسی از شیوخ مولف نیست آنجا که جمع کرده اند شیوخ مولف را اتفاق کرده اند بر ترک ذکر او و آنکه در روایت ابی ذر و ابی الوقت حدثنا واقع شده وهم محض است حدثنا يحيى بن حمزة عن عبد الرحمن بن جابر ان القاسم بن مخيمرة حدثه قال حدثني ابو بردة بن ابي موسى قال وجع ابو موسى وجعا فغشي عليه وراسه في حجر امرأة من اهله گفت ابو برده بن ابی موسی دردناک شد ابو موسی دردی سخت پس بیهوشی غلبه کرد بروی و سراو در کنار زنی بود از زنان او پس ناله کرد آن زن چنانکه در مسلم تصریح بآنست فلم يستطع ان يرد عليها شيئا پس نتوانست از سبب بیهوشی که رد کند بر آن زن چیزی و منع کند او را فلما افاق قال اني بريء ممن برئ منه محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم پس هرگاه بهوش آمد گفت بتحقیق من بیزارم از کسی که بیزار است از وی محمد پیغمبر خدا ان رسول الله صلى الله

واله وسلم ذکر مسجدهای که براههای مدینه اند از مکه و جاهای که نماز گذارده در انجاها پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم و آن را مساجد گرفته **حدثنا** محمد بن ابي بكر ابن علي بن عطا ابن مقدم ابو عبد الله بصری المقدمی بلفظ مفعول از تقدیم نسبت بجد کلان است سنه دو صد و سی و چهار قال حدثنا فضيل بن سليمان نمیری بضم نون قال حدثنا موسى ابن عقبة قال رايت سالم بن عبد الله بن عمر يتحرى اماكن من الطريق فيصلي فيها گفت موسی دیدم سالم را که قصد میکرد جاهای مخصوصه را از راه مدینه پس نماز میگذارد در آنها ويحدث ان اباه كان يصلي فيها وحدیث میکرد که پدر او عبد الله بود که نماز میکرد در انجاها وانه راى النبي صلى الله عليه واله وسلم يصلي في تلك الامكنة و نیز حدیث میکرد که پدرش دیده است آنحضرت را که نماز میکرد در ان اماکن قال وحدثني نافع عن ابن عمر انه كان يصلي في تلك الامكنة موسی گوید و حدیث کرد مرا نافع از ابن عمر که وی نماز میکرد در ان مکانها عطف است بر قول موسی رايت و تحسین این قول و سالت سالما فلا اعلمه الا وافق نافعا في الامكنة كلها و پرسید سالم را از تعیین آن مکانات متبرکه پس نمیدانم او را مگر آنکه موافقت کرد نافع را در بیان مکانات همه آن الا انهما اختلفا في مسجد بشرف الروحاء مگر آنکه مختلف شدند سالم و نافع در مسجدی که در شرف روحا است که نافع ذکر کرد آنرا چنانکه از حدیث ابن عمر معلوم شود و سالم نکرد ... بفتحتین ... جای بلند و روحا بفتح را و سکون واو ... بیان ... مدینه ... چنانچه مسلم ... که فرمود آنحضرت این وادیست از وادیهای بهشت که نماز گذارده در آن پیش از من هفتاد پیغمبر و گذشته است بروی موسی علیه السلام بحال حج یا عمره در هفتاد هزار بنی اسرائیل **حدثنا** ابراهيم بن المنذر بکسر ذال معجمه ابن عبد الله المدني الحزامي بکسر مهمله و زا معجمه قال حدثنا انس بن عياض بکسر مهمله آخر وی معجمه است قال حدثنا موسى بن عقبة عن نافع ان عبد الله بن عمر اخبره ان رسول الله صلى الله عليه واله وسلم كان ينزل بذي الحليفة تحقیق ابن عمر خبر داد نافع را که بود آنحضرت که نزول میکرد بذی الحلیفه که میقاتی است مشهور اهل مدینه را و محل احرام ایشان است حين يعتمر وفي حجته حين حج تحت سمرة في موضع المسجد الذي بذي الحليفة نزول میفرمود هنگامی که عمره میکرد و در حج خود وقتیکه حج گذارده زیر درخت سمره در جای مسجدی که بذی الحلیفه است و آن مسجد کبیر بطول زمان منهدم شد ... سنه احدی و سبعین و ثمانمایه تجدید یافته و نماز آنحضرت در مسجد بجانب استوانه وسطی ... که سمره نیز در انجا بود و سمره بفتح سین و ضم میم درخت خار دار که آنرا ام غیلان گویند وكان اذا رجع من غزوة وكان في تلك الطريق او حج او عمرة هبط بطن واد و بود آنحضرت و قتیکه بر میگشت از غزوه ... راه ... ذی الحلیفه ... یا عمره فرود آمدی ... بطن وادی عقیق وادی درخت

عليه وسلم بريء من الصالقة بدرستی که پیغمبر خدا بیزار است از کسی که بلند کند آواز گریه نزد مصیبت والحالقة وآنکه
تراشد موی را والشاقة وآنکه پاره کند گریبان را **باب** ليس منا من ضرب الخدود نیست از ما و بر طریقهٔ ما کسی که زند
در مصیبت رخسارها را **حدثنا** محمد بن بشار قال حدثنا عبد الرحمن قال حدثنا سفيان عن الاعمش عن عبد الله ابن مرة
عن مسروق عن عبد الله قال قال النبي صلى الله عليه وسلم گفت عبد الله بن مسعود فرمود پیغمبر خدا ليس منا من ضرب
الخدود وشق الجيوب ودعى بدعوى الجاهلية نیست از ما کسی که زده رخسارها و چاک کرده گریبان و خواند
بخواندن اهل جاهلیت بنوحه و ندبه و جز آن قال ابو عبد الله يعني ليس من سنتنا گفت مولف ابو عبد الله رح یعنی خواهد
ازین که نیست از طریقهٔ ما **باب** ما ينهى عن الويل ودعوى الجاهلية عند المصيبة در بیان چیزی که منع کرده میشود از واویلا
گفتن و خواندن و نوحه کردن اهل جاهلیت نزد مصیبت **حدثنا** عمر بن حفص قال حدثنا ابي قال حدثنا الاعمش عن
عبد الله بن مرة عن مسروق عن عبد الله قال قال النبي صلى الله عليه وسلم ليس منا من ضرب الخدود
وشق الجيوب ودعا بدعوى الجاهلية که واویلا میکردند **باب** من جلس عند المصيبة يعرف
فيه الحزن بیان حال کسی که نشست نزد مصیبت بحالی که شناخته میشود در روی اندوه **حدثنا** محمد بن
المثنى قال حدثنا عبد الوهاب قال سمعت يحيى قال اخبرتني عمرة قالت سمعت عايشة قالت لما جاء النبي
صلى الله عليه وسلم قتل ابن حارثة وجعفر وابن رواحة جلس النبي صلى الله عليه وسلم يعرف فيه الحزن
گفت عایشه وقتی که آمد پیغمبر خدا را خبر شهادت ابن حارثه و جعفر و ابن رواحه نشست آنحضرت بحالی که شناخته میشود در روی
اندوه وانا انظر من صائر الباب شق الباب ومن نظر میکردم از شگاف در که شق باب است این تفسیر هم از عایشه است
فاتاه رجل فقال ان نساء جعفر وذكر بكاءهن پس آمد آنحضرت را مردی و گفت تحقیق زنان جعفر و ذکر کرد گریهٔ ایشان را
فامره ان ينهاهن پس فرمود آن مرد را که منع کند ایشان را فذهب ثم اتاه الثانية پس رفت آن مرد و بسوی زنان
و منع کرد پس آمد آنحضرت را دوم بار لم يطعنه بحالی که اطاعت نکردند زنان او را فقال انههن فاتاه الثالثة
پس فرمود منع کن ایشان را او آمد بار سوم قال والله لقد غلبننا يا رسول الله گفت سوگند خدا تحقیق غلبه کردند ما را
زنان ای رسول خدا یعنی باز نماندند از گریه فزعمت انه قال فاحث في افواههن التراب پس گفت عایشه که تحقیق
فرمود آنحضرت بینداز در دهنهای ایشان خاک را تا البته شود راه نوحه یا آنکه مبالغه در زجر است فقلت ارغم الله انفك
پس گفت عایشه بخاک مالد خدا بینی ترا یعنی خوار و رسوا کند لم تفعل ما امرك رسول الله صلى الله عليه وسلم نکردی چیزی را
که فرمود ترا رسول خدا ولم تترك رسول الله صلى الله عليه وسلم من العناء و ترک نکردی رسول خدا را از رنج یعنی خبر نکردی که از
تو نمی آید منع ایشان تا دیگری را میفرستاد و ازین رنج خلاص میشد **حدثنا** عمرو بن علي قال حدثنا محمد بن نضيل قال
حدثنا عاصم الاحول عن انس قال قنت رسول الله صلى الله عليه وسلم شهرا حين قتل القراء گفت انس دعای
قنوت خواند آنحضرت بر جمعی کفار یکماه هنگامی که کشته شدند قرآن خوانان و این قصه آنچنانست که جمعی از اهل صفه را که قاری قرآن
بودند فرستاد آنحضرت بسوی اهل نجد تا بخوانند بر ایشان قرآن را و دعوت اسلام کنند عامر بن طفیل در گروهی از سلیم و ذکوان و عصیه قصد
ایشان کرد و مقابله نمود و اکثری ازین قرا بشهادت رسیدند و این واقعه در سنه چهارم از هجرت بوده آنحضرت بر ین جماعة دعای بد کرد
فما رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم حزن حزنا قط اشد من ذلك پس ندیدم رسول خدا را رحمت کناد خدا

بروی اندوهگین شده باشد هرگز سخت تر ازین اندوه **باب من لم يظهر حزنه عند المصيبة** در بیان حال کسی که اظهار نکرده اندوه خود را نزد مصیبت وقال محمد بن كعب الجزع القول السيئ والظن السيئ وگفت محمد بن کعب قرظی حلیف اوس جزع گفتن بد است برانگیزد حزن در غالب احوال وگمان بد است که آن نومیدی است از عاوضه حق مر مصیبت زده را در دنیا چیزی که آن نافع تر است از انچه فوت شده یا نومیدی از ثواب صبر که حق جل شانه وعده کرده مر صابرانرا وقال يعقوب النبي عليه السلام انما اشكو بثي وحزني الى الله و گله میکنم حزن و غم سخت خود را که بوی شکیبا نتوان شد مگر بسوی خدا و همین است جای ترجمه و مطابقت بآن — **حدثنا** بشر بن الحكم قال حدثنا سفيان بن عيينة قال اخبرنا اسحق بن عبد الله ابن ابي طلحة انه سمع انس بن مالك يقول اشتكى ابن لابي طلحة قال فمات گفت سفیان خبر داده مارا اسحق که وی شنیده انس را که میگفت بیمار شد پسری ابو طلحه را گفت انس پس مرد آن پسر وابو طلحة خارج وابو طلحه بیرون بود فلما رات امراته انه قد مات هيأت شيئا پس هرگاه دید زن او که بتحقیق مرده مهیا کرد طعامی ونحته في جانب البيت ویکسو کرد آنمرده را در طرفی از خانه فلما جاء ابو طلحة قال كيف الغلام پس هرگاه آمد ابو طلحه گفت چگونه است پسر قالت قد هدأت نفسه وارجو ان يكون قد استراح گفت زن او بتحقیق آرام گرفته نفس او یعنی قلق واضطرابی که بعارضه بیماری داشت بموت آرام گرفته وابو طلحه فهمیده که بخواب عافیت آرام یافته وامیدوارم این که بتحقیق استراحت کرده باشد از بلا ورنجهای دنیا وچون فهمیده است که اطفال مسلمانان را عذابی نمی باشد گفت امیدوارم از روی تادب تفویض نکرد وظن ابو طلحة انها صادقة وگمان کرد ابو طلحه که آن زن راست گو است نیست آنکه از گفتار او فهمیده بود وگفته اند در معاریض یعنی کلامی که محتمل دو معنی باشد ویکی از آن خلاف واقع بود از دروغ مباح است هرچند مخاطب همین معنی فهمیده باشد برای مصلحت نیک رواست قال فبات گفت انس پس خواب کرد بازن وجماع کرد بوی فلما اصبح اغتسل و وقتی که صبح شد غسل کرد ودر روایت ابن سیرین از انس آمده که طعام شب پیش کشید ودر روایتی طیب مالید وخود را بشوهر عرض کرد وصحبت داشت برای رضامندی ومطاوعت شوهر فلما اراد ان يخرج اعلمته انه قد مات پس وقتی که خواست ابو طلحه برآید از خانه اعلام کرد او را که پسر مرده است ودر روایت مسلم آمده که حاصلش اینست ای ابو طلحه اگر کسی عاریت وهدیه را طلب کند داده خود را آیا منع کنند گفت عاریت باید داد بعد از آن فرمود صبر کن برای اجر که پسر تو مرده است فصلى مع النبي صلى الله عليه وسلم پس نماز صبح گذارد با پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی یا نماز کرد بر جنازهٔ پسر ثم اخبر النبي صلى الله عليه وسلم بما كان بينهما پس خبر کرد ابو طلحه بمعامله که گذشت میان او بازن فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعل الله ان يبارك لهما في ليلتهما فرمود پیغمبر خدا قریب است خدا که برکت دهد آن هر دو را در شب ایشان یعنی برکتی در اولاد شود ودر روایتی از انس ابن سیرین کرده که حامله شد در آن شب ولیسری زائید که عبد الله بن طلحه است قال سفيان فقال رجل من الانصار گفت سفیان بن عیینه پس گفت مردی از انصار که آن عبایه بن رفاعه بن خدیج است فرايت لهما تسعة اولاد كلهم قد قرأ القرآن پس دیدم نه فرزند که همه آنها حافظ قرآن بوده اند ودر روایتی آمده که گفت عبایه دیدم اولاد عبد الله پسر طلحه هفت فرزند واین روایت منافاتی بآن ندارد که سفیان نقل کرده است که اولاد طلحه نه فرزند دیده تا بر مقتضای ظاهر بر اولاد بی واسطه او حمل کنند مطلق اولاد گفته است واین شامل است ابنای ابن را **باب** الصبر عند الصدمة الاولى در بیان آنکه صبری که در وی اجر وثواب مترتب است نزد آسیب نخستین است وقال عمر نعم العدلان ونعم العلاوة وگفت عمر بن خطاب نیکو دو مثل است ونیکو سربار است عدل

حتى يأتي ذلك المكان فيصلي فيه الظهر وبود ابن عمر که میرفت از موضع روحا پس نماز میکرد ظهر را تا انکه باز می آمد آنجا را پس نماز میکرد در همان جا ظهر را بجهت اتباع ومتبرک بآثار پیغمبر صلى الله عليه وآله وسلم فاذا اقبل من مكة فان مر به قبل الصبح بساعة او من اخر السحر عرس وچون رجوع می آورد از مکه بسوی مدینه پس اگر گذشتی باین مکان پیش از صبح بساعتی یا اندک زمانی از آخر شب نزول میکرد در آنجا حتى تصلي بها الصبح تا آنکه نماز میگذارد در آنجا صبح را چنانکه آنحضرت میکرد وان عبد الله حدثه ونیز ابن عمر حدیث کرد نافع را باین قصه ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم كان ينزل تحت سرحة ضخمة دون الرويثة که بتحقیق آنحضرت بود که نزول میفرمود زیر درختی عظیم نزدیک موضع رویثه بضم مهمله وفتح واو وسکون تحتیه وبشلثه که از رویثه بهفده فرسخ است سرحه بفتح سین وحاء ویسکون راء درمیان هر سه مهمله درخت بلند بزرگ کذا في الصراح ضخمه بمعنی ستبر برای تاکید معنی بزرگی درخت است عن يمين الطريق ووجاه الطريق جانب است راه و مقابل راه وجاه بضم واو وکسر آن بمعنی مقابل في مكان بطح سهل در جای فراخ نرم بطح بکسر طاء وسکون آن واسع حتى يفضي من اكمة دوين بريد الرويثة بميلين تا آنکه بیرون می آمد آنحضرت از بلندی که نزدیک از فرودگاه قاصد رویثه است بدو میل یا نزدیک براه رویثه است فضا بیرون آمدن بسوی فضا بمعنی کشادگی ودوین بضم دال مهمله تصغیر دون ونیز روایه است یعنی پائین ونزدیک وبرید بمعنی پیک وراه دوازده میل آمده وقد انكسر اعلاها فانثنى في جوفها وتحقیق شکسته است الحال بالای آن درخت پس دوتا شده درمیان آن وهي قائمة على ساق وفي ساقها كثب كثيرة وآن درخت ایستاده است بر یک تنه ودر تنه آن پشته های ریگ بسیار اند وان عبد الله بن عمر حدثه ونیز حدیث کرد ابن عمر ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم صلى في طرف تلعة من وراء العرج که آنحضرت نماز گذارد در طرف آب که بالا میرفت از انطرف منزل عرج بفتح عین وسکون راء هر دو مهمله در آخر جیم قریه ایست جامعه میان مکه ومیان رویثه سیزده یا چهارده میل است وتلعه بفتح فوقیه ومهمله وسکون لام درمیان سیل آب که از بالا پائین ریزد وانت ذاهب الى هضبة که حالی که تو رونده باشی بسوی هضبه بفتح ها وسکون معجمه پشته سنگین بلند تر از کثیب وکمتر از کوه بقولی کوه که پهنا گشته بر روی زمین وبقولی هر کوه که مخلوق از یک سنگ بود وهر سنگ سطبر سخت محکم آنرا هضبه گویند وبقولی پارهٔ بلند از بالای کوه وبقولی تودهٔ خاک بسته که صاف باشد وکم روید واین جمله قید من وراء العرج است یعنی آن طرف عرج در صورتیست که از آنجا بروی بسوی هضبه ومانند آن یا بالعکس باشد عند ذلك المسجد قبران او ثلثة نزد آن مسجد دو قبر هست یا سه قبر على القبور رضم من حجارة بر آن قبور علامتیست از سنگها رضم بفتح راء وسکون معجمه سنگهای بزرگ برهم نهاده عن يمين الطريق عند سلمات الطريق جانب راست

بكسر عين وسكون دال يك طرف از بار شتر و غير آن علاوه بكسر عين مهمله بار ديگر كه پس از تمام بار آويزند

الذين اذا اصابتهم مصيبة قالوا انا لله وانا اليه راجعون اولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمة واولئك هم المهتدون

آنكسانى كه وقتى كه رسيد بآنها مصيبتى از آنچه ناخوش دارند آنرا گفتند ما بندهاى خدا و ملك اوئيم وتحقيق ما بسوى خدا رجوع كننده ايم

در آخرت براى جزا آن جماعة اند كه بر ايشان مغفرت وثناست از پروردگار ايشان ورحمت است وآن جماعة اند براه رسيدگان يعنى در دين و

آيه اشارتست بدو عدل كه مغفرت ورحمت است وبسوى علاوه كه اهتدا است در تعيين عدلان وعلاوه كه دو آيه اشارت ميكنند اقوال

ديگر هم آمده است وبهترين همه اينست كه گفتيم وقوله واستعينوا بالصبر والصلوة وانها لكبيرة الا على الخاشعين

عطف است بر الصبر عند الصدمة يعنى باب در بيان اين قول است كه استعانت ويارى جوئيد بر حاجتهاى خود بصبر يعنى بانتظار وقت

فرج وسرور يا بصوم كه دران صبر است از اكل وشرب وجز آن وشكست نفس است دران ويارى جوئيد بنماز كه جامع عبادات است ومجاهده

است دروى بنفس وشيطان ومناجات است بخدا ومتضمن شهود وحضور اوست بكمال خشوع تا بمرادهاى خود برسيد واين استعانت

دشوار است وگرانى تمام دارد مگر بخشوع كنندگان ونيازمندان بخضوع حدثنا محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا

شعبة عن ثابت قال سمعت انسا عن النبى صلى الله عليه وسلم قال الصبر عند الصدمة الاولى گفت ثابت شنيدم

انس را كه روايت كرد از پيغمبر خدا كه فرمود صبر نزد آسيب نخستين است باب قول النبى صلى الله عليه وسلم انا بك لمحزونون

فرمودن پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى تحقيق ما بسبب تو هر آئينه اندوهگين ايم خطاب كرده با براهيم بن رسول الله در وقت مرگ

وقال ابن عمر عن النبى صلى الله عليه وسلم تدمع العين ويحزن القلب فرمود آنحضرت اشك ميريزد چشم واندوه ميكند دل

حدثنا الحسن بن عبد العزيز قال حدثنا يحيى بن حسان قال حدثنا قريش هو ابن حيان عن ثابت عن

انس بن مالك قال دخلنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم على ابى سيف القين وكان ظئرا

لابراهيم گفت انس در آمديم با پيغمبر خدا بر ابى سيف آهنگر وبود وى دايه ابراهيم بن رسول الله ظئر بكسر ظاء معجمه وبهمزه

آنكه شير دهد غير بچه خود را وشوهر شير دهنده نيز اطلاق ميكنند فاخذ رسول الله صلى الله عليه وسلم ابراهيم فقبله وشمه

پس گرفت پيغمبر خدا ابراهيم را بكنار خود پس بوسه داد او را وبوى كرد واين گرفتن پيش از موت ابراهيم بود ثم دخلنا عليه

بعد ذلك وابراهيم يجود بنفسه پستر در آمديم بعد از ين حال بر ابى سيف در حالى كه ابراهيم جود ميكرد بذات خود را چنانكه جود

ميكنند مال را يعنى جان سپردن ابراهيم را گويا از روى تعظيم گفته فجعلت عينا رسول الله صلى الله عليه وسلم تذرفان پس گشت

هر دو چشم پيغمبر خدا كه ميريزد اشك را فقال له عبد الرحمن بن عوف وانت يا رسول الله فقال يا ابن عوف انها

رحمة پس گفت آنحضرت را عبد الرحمن بن عوف از روى تعجب وتو گريه ميكنى اى رسول خدا يعنى مردم را الصبر ميخوانى وتو گريه

ميكنى پس فرمود اى پسر عوف اين گريه رحمتست يعنى مهربانى وشفقت است كه طبيعى انسانست نسبت بفرزند واخل جزع وبيصبرى

نيست چنانكه تو هم كردة ثم اتبعها باخرى پستر برپى آورد كلمه سابق را بكلمه ديگر كه اينست فقال رسول الله صلى الله عليه

وسلم ان العين تدمع والقلب يحزن پس فرمود تحقيق چشم اشك ميريزد ودل اندوه ميكند بى سخط بر قضاى الهى

ولا نقول الا ما يرضى ربنا ونميگوييم بدل وزبان مگر چيزى را كه راضى است بآن پروردگار ما وانا بفراقك يا ابراهيم لمحزونون

وما بجدائى تو اى ابراهيم هر آئينه اندوهگين ايم رواه موسى عن سليمان بن المغيرة عن

ثابت عن انس عن النبى صلى الله عليه وسلم يعنى همين حديث را بروايت موسى باين اسناد نيز رسيده است باب

من تلعة ميان آن سيل و ميان راه نزديك يكتير انداز است يا يك تاخت اسپ يا مقدار چهار صد گز باد و ثلث تير انداز بر اختلاف

اقوال در تفسير تلعة بفتح معجمه وسكون لام وكان عبد الله

بن عمر يصلى الى سرحة هى قرب السرحات الى الطريق

وبود ابن عمر كه نماز ميكرد بسوى درختى كه نزديك ترين درختها است

براه وهى اطولهن وآن درخت درازترين آنها است و

ان عبد الله بن عمر حدثه ونيز حديث كرد ان النبى

تحقيق پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم كان ينزل

فى المسيل الذى فى ادنى مر الظهران بود كه نزول ميكرد

در سيلى كه در پايان موضع مر الظهران است بفتح ميم وتشديد

راء بفتح ظاء معجمه وسكون ها والان آن موضع را بطن مروى

نامند بسكون راء بعد از ان ميان مر وميان مكه شانزده

ميل است وكرمانى گفته مر بتشديد قريه ايست كه درختهاى

نخل وميوه ها دارد وظهران نام وادى است قبل المدينة

حين يهبط من الصفراوات كه بجانب مدينه است

آن سيل وقتى كه فرود آمدى آنحضرت از صفراوات كه نام

واديها وكوههاى آنجا را كه بعد مر ظهران اند گويند ينزل فى

بطن ذلك المسيل عن يسار الطريق وانت ذاهب

الى مكة نزول ميفرمود در ميانه آن سيل جانب چپ راه

اگر بگذرى بمكه ليس بين منزل رسول الله نيست فاصله

ميان فرودگاه پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم وبين

الطريق الا رمية بحجر وميان راه كه اندازه يك سنگ انداز

وان عبد الله بن عمر حدثه ان النبى ونيز حديث كرد تحقيق

پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم كان ينزل بذى طوى

بود كه منزل ميكرد بذى طوى بضم طاء مهمله ونيز فتح وكسر نيز آمده است

موضعى است نزد مكه وطوى بى تنوين نام جاى ديگر است بشام

... ويبيت حتى يصبح شب ميگذرانيد در آنجا

تا آنكه صبح ميكرد يصلى الصبح حين يقدم مكة نماز ميگذارد

صبح را وقتيكه قدوم ميفرمود يعنى قدوم ميكرد ومتصل نماز صبح

نه آنكه نماز صبح قدوم در مكه ميگذارد وجه در صحيح مسلم بروايت

ابن عباس آمده كه نماز گذارد آنحضرت صبح را بذى طوى و

مصلى رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ذلك

على اكمة غليظة وجاى نماز آنحضرت اكه آنجا بروقت قدوم

مى گذارد بر پشته بزرگ ودرشت بود ليس فى المسجد الذى

بنى ثم نه در مسجد كه بنا كرده شده است بعد از ان در آنجا

ولكن اسفل من ذلك على اكمة غليظة ولكن پايان تر

از ان وان عبد الله بن عمر حدثه ان النبى ونيز حديث

كرد كه تحقيق پيغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم استقبل

فرضتى الجبل ... روبرو در آمد كوه را ...

سكون ... در آمد راه كوه يا جانب بلند

الذى بينه وبين الجبل الطويل نحو الكعبة آن كوه كه ميان آنحضرت

وميان كوه ... جانب كعبه است ... بايد است ...

... المسجد الذى بنى ثم

الاكمة ليس ... بنا كرده شده است آنجا ...

البكاء عند المريض گریه کردن نزد بیمار حدثنا اصبغ عن ابن وهب قال اخبرني عمرو عن سعيد بن الحارث
الانصاري عن عبد الله بن عمر قال اشتكى سعد بن عبادة شكوى له گفت
ابن عمر بیمار شد سعد بن عباده بیماری که مر او را بود فاتاه النبي صلى الله عليه وسلم يعوده مع عبد الرحمن بن عوف
وسعد بن ابي وقاص وعبد الله بن مسعود پس آمد او را پیغمبر خدا با این سه کس از اصحاب فلما دخل عليه پس هرگاه در آمد بروی
فوجده في غاشية اهله یافت سعد بن عباده را در کنار اهل او فقال قد قضى پس فرمود از روی استفهام تحقیق مرد فقالوا
لا يا رسول الله پس گفتند حاضران نمرده است ای رسول خدا فبكى النبي صلى الله عليه وسلم پس گریه کرد پیغمبر خدا فلما رأى
القوم بكاء النبي صلى الله عليه وسلم بكوا پس هرگاه که دیدند مردم گریه پیغمبر خدا گریه کردند فقال الا تسمعون ان الله
لا يعذب بدمع العين ولا بحزن القلب پس فرمود آیا نمی شنوید که خدا عذاب نمیکند مرده را باشک چشم و نه باندوه دل ولكن
يعذب بهذا واشار الى لسانه ولیکن عذاب میکند باین و اشارت کرد بزبان خود او يرحم یا رحم میکند بزبان اگر نیک
گوید و دعا کند وان الميت ليعذب ببكاء اهله عليه تحقیق مرده عذاب کرده میشود بسبب گریه مردم او بروی وكان عمر يضرب
فيه بالعصا ويرمي بالحجارة ويحثي بالتراب وبود عمر رضي الله عنه میزد در گریه که ممنوع است بچوب و می
انداخت بسنگ و میریخت خاک را چنانچه فرمود آنحضرت در حق زنان جعفر **باب** ما ينهى من النوح والبكاء والزجر عن ذلك
در بیان چیزی که منع کرده میشود یا در بیان منع کردن از نوحه و گریه و سرزنش کردن از آن **حدثنا** محمد بن عبد الله بن
حوشب قال حدثنا عبد الوهاب قال حدثني يحيى بن سعيد قال اخبرتني عمرة قالت سمعت عائشة تقول لما جاء
قتل زيد بن حارثة وجعفر وعبد الله بن رواحة جلس النبي صلى الله عليه وسلم يعرف فيه الحزن وانا اطلع من شق الباب میگفت
عائشه هرگاه آمد خبر قتل زید بن حارثه و جعفر و عبد الله بن رواحه نشست پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی بجائی که شناخته میشد در روی
اندوه و من اطلاع میکردم از شکاف در فاتاه رجل فقال اي رسول الله ان نساء جعفر وذكر بكاءهن پس آمد آنحضرت را مردی
پس گفت ای رسول خدا تحقیق زنان جعفر و ذکر کرد گریه ایشان را فامره ان ينهاهن فذهب الرجل ثم اتاه فقال قد نهيتهن
وذكر انهن لم يطعنه پس رفت آنمرد برای منع کردن پس آمد آنحضرت را و گفت تحقیق منع کردم ایشان را و گفت
آن زنان اطاعت نکردند امر او را فامره الثانية ان ينهاهن فذهب پس فرمود دوم بار این که منع کند ایشان را پس رفت
آنمرد برای منع ثم اتى فقال والله لقد غلبنني پس باز آمد و گفت سوگند خدا تحقیق غلبه کردند فغلبننا الشك
من محمد بن حوشب یا بجای غلبنني غلبننا گفت مولف گوید که شک از محمد بن حوشب است نسبت کرده است محمد را بجد او
و نام پدر او عبد الله است چنانچه از سر اسناد معلوم شده فزعمت ان النبي صلى الله عليه وسلم قال فاحث في
افواههن التراب پس گفت عائشه که پیغمبر خدا رحمت و سلامت کناد او را خدا فرمود بریز در دهن ایشان خاک فقلت ارغم
الله انفك فوالله ما انت بفاعل وما تركت رسول الله صلى الله عليه وسلم من العناء پس گفتم آنمرد را خاک آلوده کند خدا
بینی ترا یعنی خوار کند ترا پس سوگند خدا نیستی تو کننده آنچه حضرت فرمود و ترک ندادی پیغمبر خدا را از رنج یعنی در رنج گذاشتی
حدثنا عبد الله بن عبد الوهاب قال حدثنا حماد بن زيد قال حدثنا ايوب عن محمد عن ام عطية قالت اخذ علينا
النبي صلى الله عليه وسلم عند البيعة ان لا ننوح گفت ام عطیه عهد گرفت بر ما پیغمبر خدا نزد بیعت که نوحه نکنیم
فما وفت منا امرأة غير خمس نسوة پس وفا نکرد باین عهد از ما زنان که انا نهاد وقت بیعت عهد گرفته بود هیچ زنی غیر

تشبیح کردند آنرا انبیا خود را پس گرفتند آن را کنائس و بیعها
گویند که محمول بر سد ذریعه است تا رفته رفته التزام این حتی
مشکل شود بر کسی که بعد ازین بیاید و بحقیقت امر و نرسد پس
گمان کند آنرا واجب و از مهمات شریعت گردد و لهذا گفته اند
سزاوار است هر عالم را که چون به بیند مردم را که التزام میکنند
نوافل را التزام شدید عمل برخصت کند در آن در بعضی اوقات
و ترک دهد تا بدانند که آن غیر واجب است و باید دانست که
این مسأله اکثری اهل این زمان مبهم و مجهول گشته و علما
و اتقیا آن را بطرس شناخته نمی شود اما آن مگر غیر مسجد
ذي الحليفة در مساجدی که بموضع مدرجا اندمی شناسند آن
را اهل آن ناحیه و ذکر کرده مولف مساجد راه و ترک کرد مسجد
را که در مدینه اند زیرا چه واقع نشده اند برای ستادن در آن
بر شرط و ی کند تا قالو تفصیل این جمله از کتاب جذب القلوب
الى ديار المحبوب تالیف شیخ بزرگ قدس سره باید جست
باب سترة الامام سترة من خلفه ستره پیش
امام ستره است مر کسی را که پس او ست از مقتدیان محتاج
نبود ایشان را بستره دیگر ستره بضم مهمله و سکون تا آنچه پوشیده
شود بوی چیزی و مراد اینجا آنچه استاده باشد پیش مصلی
که نیست پیش روی دیواری و حایلی از گذشتگان تا منتهی شود
سجده گاه او و ستره کار نگردد گذرنده بگذشتن از پیش نمازی
مانند عصا و چوب و نحو آن و مقدار درازی آن یک ذراع باشد
باتفاق و ستبری آن یک انگشت نزد علما حنفیه و نزد مالک
بقدر نیزه و نهادن عصا و نهادن آن بر زمین بطول در صورتی که
زمین سخت باشد و خلانیدن آن ممکن نبود از بعض مشایخ
ما نیز آمده اما خطی بر زمین کشیدن چنانکه قول قدیم شافعی و
احمد است چیزی نیست کما قال محمد و نزد مالک نیز
معتبر نبود و شافعی هم در قول جدید نفی کرده و گفته حدیث
وارد درین باب ضعیف و مضطرب است **حدثنا**
عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب
عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود
ان عبد الله بن عباس انه قال اقبلت راكبا على
حمار اتان گفت ابن عباس پیش آمدم سوار بر خر ماده
حمار مذکر و مونث هر دو را گویند اتان بفتح همزه و کسر آن
مخصوص است بانثی وانا يومئذ قد ناهزت الاحتلام
و من در آن روز تحقیق نزدیک رسیده بودم بلوغ را
ورسول الله پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم
يصلي بالناس بمنى نماز میگذارد با مردم در منى الى غير
جدار بسوی غیر دیوار و چون غیر صفت می افتد
لا جرم چیزی باشد که موصوف باین صفت گردد و آن ستره
است پس وجه مناسبت با ترجمه بابرگردد خصوصا
از آنچه معلوم است از عادت ... خود و پیش
آنحضرت در ... بعض ...
گذشتم پیش بار ... صف نماز فنزلت و ...

پنج زن ومراد آن نیست که از زنان مسلمه غیر از پنج تن ترک نوحه نکرده ام سلیم وام العلاء وابنة ابی سبرة امرأة معاذ
ام سلیم مادر انس بن مالک بقولی سهله نام اوست دیگر ام علاء انصاریه دیگر دختر ابی سبره که زن معاذ بن جبل ست وامرأتین وو زن
دیگر که مجموع پنج زن ست او وابنة ابی سبرة وامرأة معاذ وامرأة اخرى یا گفته است راوی که سیوم دختر ابی سبره است
وچهارم زن معاذ است ویک زنی دیگر ودر فتح الباری گفت که ظاهر آنست که این روایت اخیر اصح باشد از انکه زن معاذ ام عمر است بنت
خلاد بن عمرو ودختر ابی سبره دیگر است **باب** القیام للجنازة استادن برای جنازه کسی را که همراه نیست **حدثنا**
علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان قال حدثنا الزهری عن سالم عن ابیه عن عامر بن ربیعة عن النبی
صلی الله علیه وسلم قال اذا رأیتم الجنازة فقوموا حتی تخلفکم فرمود وقتی که ببینید شما جنازه را پس بایستید تا اینکه بگذارد شما را
وپس رود وقال سفیان بن عیینة قال الزهری اخبرنی سالم عن ابیه قال اخبرنا عامر بن ربیعة عن النبی صلی الله علیه وسلم مقصود از ذکر این
اسناد تقویت اسناد سابق است زاد الحمیدی حتی تخلفکم او توضع زیاده کرده است درین روایت حمیدی او توضع یا نهاده شود جنازه
علما مانند ابی حنیفه ومالک وشافعی وغیر ایشان گویند که این حکم در اوائل بوده بطریق وجوب یا ندب بعد از ان منسوخ شده است انچه
بعد ازین از قول ابی سعید خدری وتصدیق ابی هریره او را آورده ناظر بر عدم نسخ است **باب** متی یقعد اذا قام للجنازة بیان
آنکه کی بنشیند وقتی که بایستد برای جنازه **حدثنا** قتیبة بن سعید قال حدثنا اللیث عن نافع عن ابن عمر عن
عامر بن ربیعة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اذا رأی احدکم جنازة فان لم یکن ماشیا معها فلیقم حتی یخلفها او تخلفه
فرمود وقتی که ببیند یکی از شما جنازه را پس اگر نیست که میرود با جنازه گو بایستد تا آنکه پشت دهد جنازه را یا پشت دهد جنازه او را موافق
شک کرده است درین دو کلمه ومسلم بطریق جزم آورده ثانی را او توضع من قبل ان تخلفه یا بر زمین نهاده شود از دوش جنازه
کشان پیش از انکه پشت دهد جنازه او را وبگذرد از وی **حدثنا** مسلم قال حدثنا هشام قال حدثنا یحیی عن ابی سلمة عن ابی
سعید الخدری عن النبی صلی الله علیه وسلم قال اذا رأیتم الجنازة فقوموا فرمود وقتی که ببینید شما جنازه را پس بایستید فمن تبعها
فلا یقعد حتی توضع وکسی که همراهی کند او را پس ننشیند تا آنکه گذاشته شود بر زمین **باب** من تبع جنازة فلا یقعد
حتی توضع عن مناکب الرجال فان قعد امر بالقیام کسی که همراه رفت جنازه را پس ننشیند تا آنکه نهاده شود بر زمین از
دوشهای مردم پس اگر نشست امر کرده شود بایستادن **حدثنا** احمد بن یونس قال حدثنا ابن ابی ذیب عن سعید
المقبری عن ابیه قال کنا فی جنازة فاخذ ابو هریرة بید مروان فجلسا قبل ان توضع گفت پدر سعید مقبری که نام او
کیسان است بودیم در جنازه پس گرفت ابو هریره دست مروان بن حکم را پس نشستند هر دو پیش از انکه نهاده شود جنازه بر زمین
فجاء ابو سعید فاخذ بید مروان فقال قم فوالله لقد علم هذا ان النبی صلی الله علیه وسلم نهانا عن ذلک
پس آمد ابو سعید خدری وگرفت دست مروان را پس گفت برخیز سوگند بخدا بتحقیق دانسته ابو هریره که بتحقیق پیغمبر خدا منع کرده است
ما را از نشستن فقال ابو هریرة صدق پس گفت ابو هریره راست گفت ابو سعید گویا فراموش کرده بود ابو هریره در شرح قسطلانی
این حدیث را در باب متی یقعد اذا قام آورده وحدیث مسلم را که در باب سابق آوردیم درین باب ذکر کرده وما در نسخه صحیحه که موافق اکثر روایت
نهاده ایم **باب** من قام لجنازة یهودی کسی که ایستاد برای جنازه کافر یهودی باشد یا نصرانی **حدثنا** معاذ بن فضالة
قال حدثنا هشام عن یحیی عن عبید الله بن مقسم عن جابر بن عبد الله قال مر بنا جنازة فقام لها النبی صلی الله
علیه وسلم وقمنا گفت جابر گذشت پیش ما جنازه پس ایستاد آنحضرت وایستادیم ما یان فقلنا یا رسول الله انها جنازة یهودی

نیز عادت داشت ومخصوص
بروز عید بود ولکن قد اتخذها الامراء تا فرع گوید پس از نجاشی
بعادت گرفته اند جنس نیزه را امرا که همراه میباشد در سواری **حدثنا**
ابو الولید هشام بن عبد الملک طیالسی قال حدثنا شعبة
عن عون بن ابی جحیفة بضم جیم وفتح مهملة وبسب
بن عبد الله سوائی است بضم مهملة قال سمعت ابی یقول
ان النبی صلی الله علیه وآله وسلم صلی بهم بالبطحاء
وبین یدیه عنزة میگفت ابو جحیفه که بتحقیق آنحضرت
نماز گزارد با مردم در بطحاء که وادیست نزدیک مکه جای که پیش او عنزه بود
وعنزه بفتحات نام نیزه خورد است که سنان دارد بمقدار نیمه
الظهر رکعتین والعصر رکعتین نماز ظهر را دو
رکعت گذارد وعصر را دو رکعت بنا بر سفر تمر بین یدیه المرأة
والحمار میگذشت پیش آنحضرت زن وخر یعنی پیش عنزه
چنانکه در روایت دیگر است رأیت الناس والدواب یمرون
بین یدی العنزة **باب** قدر کم ینبغی ان یکون بین
المصلی والسترة اندازه چقدر باید که فصل باشد میان نماز کننده یا جای
نماز ومیان ستره **حدثنا** عمرو بن زرارة بتقدیم
معجمه مضمومه بر مهمله مکرره پیش از الف وبعد از ان محمدی نیشابوری
سند دویست وسی ودو هشت قال حدثنا عبد العزیز
ابن ابی حازم بمهملة پیش از الف ومعجمه بعد از ان سلمة بن
دینار عن ابیه عن سهل قال کان بین مصلی
رسول الله گفت سهل ساعدی بود میان جای نماز پیغمبر
خدا صلی الله علیه وآله وسلم وبین الجدار ممر الشاة
میان دیوار قبله مقدار جای گذشتن بز از جای نماز گفته
اند که قدمگاه است واین مبالغه است در نزدیک بستره
استادن چنانکه ابو داود وغیر وی از حدیث سهیل بن ابی
حثمه مرفوعا آورده اند که فرمود آنحضرت چون نماز کند یکی از
از شما بسوی ستره پس گو که نزدیک شود از ان تا قطع نکند
شیطان بروی نماز او را ودر حدیث بلال که بعد ازین باب
بیاید آنست که نماز کرد آنحضرت در کعبه وحال آنکه میان
وی ومیان دیوار مقدار سه دست بود وتحدید کرده بان
شافعی واحمد وجمع کرده در امر دی میان این دو حدیث
بآنکه اقل آن ممر شاة است واکثر آن سه ذراع وبعضی
گویند اول در حال قیام است وثانی در حال رکوع وسجود
وابن صلاح گفته تخمین کرده اند ممر شاة را بسه ذراع ولا یخفی
ما فیه وتقدیر کرده اند بعضی مشایخ ما موضعی را که مکروه باشد
مرور در ان بموضع سجود وبقولی مقدار دو یا سه صف و
بقولی سه دست وبقولی پنج دست وبقولی چهل دست
حدثنا المکی بن ابراهیم قال حدثنا یزید بن
ابی عبید عن سلمة بفتحات ابن الاکوع واین ثلاثی
ثلاثیات بخاری است قال کان جدار المسجد عند
المنبر ما کادت الشاة تجوزها گفت ابن اکوع بود
فاصله دیوار قبله مسجد نزد منبر آنقدر جا که نزدیک بود که
نگذرد آنجا را بتنی مسافت میان منبر ودیوار مقدار ممر شاة
بود وچون مقام آنحضرت در نماز پهلوی منبر بود ومسجد
شریف محراب نداشت لابد مسافت میان آنحضرت ومیان

پس گفتیم اي رسول خدا تحقیق این جنازه یهودی است قال اذا رأیتم الجنازة فقوموا فرمود وقتی که ببینید شما جنازه را ایستید
یعنی در قیام تعظیم جنازه منظور نیست ملحوظ عبرت است مرده هر که باشد و قیام و اقدام برای انا لله وانا الیه راجعون است حدثنا
ادم قال حدثنا شعبة قال حدثنا عمرو بن مرة قال سمعت عبد الرحمن بن ابي ليلى قال كان سهل بن حنيف وقيس بن
سعد قاعدين بالقادسية فمروا عليهما بجنازة گفت عبد الرحمن بود سهل بن حنیف وقیس بن سعد هر دو نشسته بقادسیه که
شهریست مختصر پر نخیل و آب دو مرحله از کوفه پس گذرانیدند بر این هر دو جنازه را فقاما فقيل لهما انها من اهل الارض اى من اهل
الذمة پس استادند و گفته شد مر ایشانرا که این جنازه زمین دار یعنی کافر ذمی است فقالا ان النبي صلى الله عليه وسلم
مرت به جنازة فقام پس گفتند که تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی گذشت بآنحضرت جنازه پس ایستاد فقيل له انها جنازة يهودي
فقال اليست نفسا گفته شد بآنحضرت که تحقیق این جنازه کافر یهودیست پس فرمود آیا نیست ذاتی که مرده است
یعنی ایستادن برای عزت مرده نیست بلکه برای یاد موت و عبرت است وقال ابو حمزة عن الاعمش عن عمرو عن ابن ابي ليلى قال كنت
مع سهل وقيس فقالا كنا مع النبي صلى الله عليه وسلم گفت ابو لیلی بودم من با سهل و قیس هر دو گفتند که بودیم
با پیغمبر خدا مقصود ازین تعلیق تقویت سند سابق است با آنکه ابن ابی لیلی نیز شنیده است از سهل و قیس وقال زكريا عن الشعبي
عن ابن ابي ليلى قال كان ابو مسعود وقيس يقومان للجنازة درین تعلیق اشارت کرده که ابن ابی لیلی از مسعود
نیز روایت کرده است باب حمل الرجال الجنازة دون النساء در بیان برداشتن مردان جنازه را بر دوش خود یعنی کار مردانست
نه زنان از جهت ضعف و بیصبری ایشان در غالب احوال حدثنا عبد العزيز بن عبد الله قال حدثنا الليث عن سعيد
المقبري عن ابيه انه سمع ابا سعيد الخدري ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اذا وضعت الجنازة
واحتملها الرجال على اعناقهم فرمود وقتی که نهاده شود جنازه بر سریر بردارند آنرا مردان بر گردنهای خود جای مطابقت
ترجمه همین جزو است اگر چه لفظ حدیث بصورت خبر است لیکن محمول است کلام شارع بر اندازه امکان بر امر فان كانت صالحة
قالت قدموني پس اگر صالح است گوید پیش برید مرا وان كانت غير صالحة قالت يا ويلها اين تذهبون بها
واگر فاسق است گوید ای وای مرا کجا می برید يسمع صوتها كل شيء الا الانسان ولو سمعه لصعق می شنود آواز مرده را هر چیز
مگر آدمی و اگر شنیدی آواز را آدمی هلاک شدی بعضی شارحان این تکلم را حمل بر تکلم روح کرده اند اما پوشیده نماند که تکلم روح با صوت
نمی باشد پس تواند که حق سبحانه پیدا کند در جسم بیجان تکلم را و در هر شیء جمادات و نباتات نیز داخل است پس چنانکه در مرده خلق آواز میکند
همچنان در هر موجود شنیدن خلق میکند در احادیث دیگر چنانکه معلوم شود آورده که سمع كل شيء الا الثقلين یعنی آدمی و پری احتمال که نا شنیدن
پری هم بعد ازین معلوم شده باشد در آنوقت جنیان آمده اسلام آورده اند یا آنکه خطاب بآدمیان بود انجا تخصیص یافته بذکر ایشان
باب السرعة بالجنازة شتاب کردن بکار جنازه وقال انس انتم مشيعون فامشوا بين يديها وخلفها وعن يمينها وعن شمالها گفت
انس شما رسانندگانید پس مشی کنید پیش و از پس و از دست راست و دست چپ و همه یکطرف نروید که در هجوم زود تر راه نتوان
رفت و نیز اگر در چهار طرف باشید زود تر مدد بجنازه کشان توانید کرد وقال غيره قريبا منها و گفته است غیر انس که مشی کنید
نزدیک بجنازه حدثنا علي بن عبد الله قال حدثنا سفيان قال حفظناه من الزهري عن سعيد بن المسيب
عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال اسرعوا بالجنازة فان تك صالحة فخير تقدمونها فرمود شتاب کنید در بردن جنازه
پس اگر هست نیک کردار پس نکوئی است که پیش میبرید آنرا وان يك سوى ذلك فشر تضعونه عن رقابكم و اگر هست غیر صالح

عون بن ابي جحيفة قال سمعت ابي قال خرج علينا
النبي صلى الله عليه وآله وسلم بالهاجرة گفت ابی جحیفه برآمد
بر ما آنحضرت در گرمای نیمروز فاتي بوضوء پس آورده شد و آب
وضوء فتوضأ فصلى بنا الظهر والعصر وبين يديه
عنزة پس وضو کرد و نماز گذارد با ما ظهر و عصر را بجائیکه پیش روی
او نیزه خرد بود والمرأة والحمار يمران من وراءها وزن و
خر میگذشتند از انطرف آن نیزه حدثنا محمد بن حاتم
بن بزيع بفتح موحده وکسر زاء معجمه وسکون تحتیه در آخر عین
مهمله ابو سعید بصری دویست و چهل و نه قال حدثنا شاذان
بشین و ذال معجمه عن شعبة عن عطاء بن ابي ميمونة
قال سمعت انس بن مالك قال كان النبي صلى الله
عليه وآله وسلم اذا خرج لحاجته تبعته انا وغلام
گفت انس بود آنحضرت که چون برآمدی برای حاجت بشری
خود پیروی میکردم او را من و غلامی ومعنا عكازة و با ما
عکازه بودی بضم مهمله و تشدید کاف و بزاء معجمه بعد الف عصائی
که بپایان آهن دارد عصا یا عصا با آهن او عنزه یا نیزه
خورد که هم سنان دارد و هم از آهن مدین برای مصلحتهای و
کارهای که یکی از آن ستره ساختن است در نماز و این تردید
بحسب اختلاف اوقات است که گاهی چنین بودی و گاهی
چنان ومعنا اداوة و با ما ظرف آب خرد چرمی بود فاذا
فرغ من حاجته ناولناه الاداوة چون فارغ شدی از
قضاء حاجت خود میدادیم آنحضرت را اداوه و شرح حدیث در
کتاب الوضوء گذشت باب السترة بمكة وغيرها
گرفتن ستره در مکه و غیر آن از بلاد تخصیص مکه بذکر برای رفع
توهم کسی که توهم کند که ستره قبله است و چون در مکه قبله یعنی کعبه
سزاوار نباشد احتیاج بستره نبود چنانکه ابن منیر گفته یا اشارت
بتضعیف حدیث که نارد کرده آن را عبد الرزاق در باب
لا يقطع الصلوة بمكة که آنحضرت نماز میگذارد نزد مسجد حرام
بحالیکه نبود میان آنحضرت و میان مردم ستره و تنبیه است
بر آنکه فرقی نیست میان مکه و غیر آن در مشروعیت ستره
در قضا حدثنا سليمان بن حرب قال حدثنا
شعبة عن الحكم بفتحتين ابن عتيبة تصغير عن ابي جحيفة
قال خرج علينا رسول الله گفت ابو جحیفه برآمد پیغمبر خدا
صلى الله عليه وآله وسلم بالهاجرة در گرمای نیمروز
فصلى بالبطحاء الظهر والعصر ركعتين پس نماز
گذارد ببطحاء مکه ظهر و عصر را دو دو رکعت در وقت ظهر با برکت
در وقت آن ونصب بين يديه عنزة و راست کرده
پیش خود نیزه را تا ستره شود فتوضأ وجعل الناس يتمسحون

پس بهتر آنست که روی میت را گرده (؟) ... **باب** قول الميت وهو على الجنازة قدموني گفتن مرده حال آنکه در سریر است پیش برید مرا **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال حدثنا الليث قال حدثنا سعيد عن ابيه انه سمع ابا سعيد الخدري قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يقول اذا وضعت الجنازة فاحتملها الرجال على اعناقهم فان كانت صالحة قالت قدموني وان كانت غير ذلك قالت لاهلها يا ويلها اين تذهبون بها يسمع صوتها كل شئ الا الانسان ولو سمع الانسان لصعق ترجمه این حدیث معلوم شده و درین باب از عبد الله بن یوسف است و در باب سابق از عبد العزيز بن عبد الله **باب** من صف صفين او ثلاثة على الجنازة خلف الامام کسی که دو صف بندد یا سه صف بر جنازه در نماز پس امام در حدیث صحیح بروایت ابی داود و ترمذی و حاکم که بر شرط مسلم تصحیح کرده آمده است که هیچ مسلمانی نمی میرد که نماز کنند بر وی سه صف مگر آنکه آمرزیده شود و سه صف کردن مستحب است و اقل مرتبه و اگر زیاده باشد بهتر خواهد بود **حدثنا** مسدد عن ابي عوانة عن قتادة عن عطاء عن جابر بن عبد الله ان رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى على النجاشي فكنت في الصف الثاني او الثالث مرویست از جابر انصاری که بتحقیق پیغمبر خدا رحمت کنا د خدا بروی نماز گذارد بر نجاشی غایبانه پس بودم من در صف ثانی یا ثالث ظاهر آنست که جابر تردد کرده است در بودن خود در صف ثانی یا ثالث نه آنکه شک درین کرده که آنها وصف بود یا سه صف **باب** الصفوف على الجنازة در بیان صف بستن در نماز جنازه این باب در بیان اصل صف بستن است و باب اول در عدد صف بود **حدثنا** مسدد قال حدثنا يزيد بن زريع قال حدثنا معمر عن الزهري عن سعيد عن ابي هريرة قال نعى النبي صلى الله عليه وسلم الى اصحابه النجاشي گفت ابو هریره خبر مرگ نجاشی رسانید آنحضرت بسوی یاران خود ثم تقدم فصفوا خلفه فكبر اربعا پس پیش رفت آنحضرت و صف بستند مردم از پس آنحضرت و تکبیر کرد چهار اگر گوئی در ترجمه صف بر جنازه بود و درین حدیث لفظ جنازه نیست تا مطابق شود ترجمه جواب گفته اند که مراد بجنازه میت است خواه در قبر باشد یا بر سریر و نیز معلوم شده که آنحضرت بوحی یا بکشف دانسته در همان وقت که مرده بود پس توان که این نماز همچو آن باشد که برای نماز او را آورده باشند و این معنی بتفصیل تر ازین در شرح حدیث لاحق بوضوح میرسد گویا مولف رح قیاس کرده که هرگاه بر میت غایبانه نماز صف بسته گذارند در حاضر اولی خواهد بود **حدثنا** مسلم قال حدثنا شعبة قال حدثنا الشيباني عن الشعبي قال اخبرني من شهد النبي صلى الله عليه وسلم اتى على قبر منبوذ فصفهم وكبر اربعا گفت شعبی خبر داده است مرا کسی که حاضر شده است پیغمبر خدا را که بتحقیق آنحضرت آمد بر قبری که جدا بود از مقبره پس صف بست بصحابه و چهار تکبیر بر آورد و بعضی روایت قبر را باضافه بمنبوذ خوانده اند بمنبوذ بمعنی لقیط است یعنی قبری که مدفون بود در و لقیط قلت من حدثك قال ابن عباس شیبانی گوید گفتم شعبی را که حدیث کرده است بتو گفت ابن عباس باید دانست که جهالت صحابی ضرر در صحت ندارد از آنکه همه عادل اند **حدثنا** ابراهيم بن موسى قال اخبرنا هشام بن يوسف عن ابن جريج اخبرهم قال اخبرني عطاء انه سمع جابر بن عبد الله يقول قال النبي صلى الله عليه وسلم قد توفي اليوم رجل صالح من الحبش فهلم فصلوا عليه فرمود بتحقیق وفات یافت امروز مردی نیک کردار از حبشه پس بیائید و نماز گذارید بروی غایبا قال فصففنا فصلى النبي صلى الله عليه وسلم ونحن صفوف گفت جابر پس صف بستیم پس نماز گذارد آنحضرت حال آنکه ما صفها بودیم قال ابو الزبير عن جابر كنت في الصف الثاني گفت ابو زبیر از جابر که گفت بودم من در صف دوم هلم بمعنی تعال در لغت اهل حجاز واحد و جمع در وی یکسانست و اهل نجد تصریف میکنند و میگویند هلم هلما هلموا هلمي هلمن بدانکه در مشروعیت نماز جنازه بر غایب اختلاف است در علما اما شافعی و امام احمد و جمعی از سلف قایل اند بآن و میگویند نماز جنازه عبارت از استغفار است بر مرده و هرگاه در حاضر ...

الجزء الثالث شيخ الاسلام | كتاب الصلوة

يصلي بين اسطوانتين و ... ابن عمر مردی را که نماز میکرد میان دو ستون فادناه الى سارية فقال صل اليها پس نزدیک گردانید او را بطرف ستون و گفت نماز گذار بسوی آن و ستون را **حدثنا** المكي بن ابراهيم این ثالث ثلاثیات بخاری است قال حدثنا يزيد بن ابي عبيد قال كنت آتي مع سلمة بن الاكوع فيصلي عند الاسطوانة التي عند المصحف گفت یزید مذکور بودم که می آمدم با سلمه که مولای او است پس نماز میگذارد سلمه نزد ستونی که نزدیک مصحف بود و در روایت مسلم آمده يصلي وراء الصندوق شاید که نزد اسطوانه مسجد شریف از عهد عثمان رضی الله عنه مکانی خاص بوده که در آنجا مصحف در صندوق نهاده بودند و شیخ ابن حجر از بعضی مشایخ رسیده که آن اسطوانه وسطی است از روضه مکرمه که معروف است باسطوانه مهاجرین زیرا که مهاجرین قریش جمع می شدند نزد وی فقلت يا ابا مسلم اراك تتحرى الصلوة عند هذه الاسطوانة یزید گوید گفتم سلمه را که ای ابا مسلم می بینم ترا که جهد و اختیار میکنی نماز را نزد این اسطوانه قال فاني رايت النبي گفت سلمه بتحقیق دیده ام پیغمبر خدا را صلی الله علیه و آله وسلم يتحرى الصلوة عندها که قصد میکرد نماز را نزد این اسطوانه **حدثنا** قبيصة بفتح قاف بن عقبة بضم عين قال حدثنا سفيان ثوري عن عمرو بن عامر انصاری عن انس بن مالك قال لقد رايت كبار اصحاب النبي گفت انس بتحقیق دیدم بزرگان اصحاب پیغمبر را صلی الله علیه و آله وسلم يبتدرون السواري عند المغرب که می شتافتند و قصد میکردند جهة ستونها را نزد اذان مغرب برای دو رکعت پیش از مغرب چنانچه در بعضی روایات تصریح بهان آمده و نیز شعبة عن عمرو بن عامر عن انس روایت کرده و شعبه در روایه خود از عمرو ذکر حتى يخرج النبي تا آنکه از خانه برآید پیغمبر خدا صلی الله علیه وآله وسلم و این تعلیق است ... موصول آورده آن را در کتاب الاذان ... [illegible] که نماز میخواندند دو رکعت پیش مغرب ... نماز پیش از مغرب بهار جا مذکور گردد **باب** الصلوة بين السواري في غير جماعة جواز نماز میان ستونها که بجانب پهلو باشند در غیر جماعت اگرچه اولی منفرد را نماز بسوی ساریه است و امام در جماعت بعضی مکروه داشته اند آن را و قومی بجهت نهی از آن چنانکه در صحاح دیگر از حدیث انس آمده و علت نهی گفته اند انقطاع صف است بتخلل ساریه یا آنکه مصلای موسنان جن است چنانکه روایت آمده و بعضی گویند نهی از تقطیع صفوف وقت ... است بلکه بهنگام وسعت است و باین قایل است ... **حدثنا** موسى بن اسمعيل تبوذكي قال حدثنا جويرية تصغير جاريه ... ابن یسار ... [illegible]

بجنازه حاضر در پیش باشد نماز ... ابود غایبانه چگونه دعا نتوان کرد بروی و همین حدیثی که مذکور شد مستند خود گرفته اند امام ابوحنیفه وامام مالک مطلقا روا نداشته اند و بعضی علما تفصیل میکنند اگر میت در جائی وفات کرده که بروی نماز نگذارده باشند مسلمانان غایبانه نماز بگذارند چنانکه بر نجاشی واگر نماز گذارده اند فرض ساقط شده گذاردن نماز حاجت نیست و خطابی این قول را اختیار کرده و رویانی که از علماء شافعیه است نیز این قول را استحسان نموده بعضی گویند جواز در روزی است که مرده میت ... نزدیک باشد نه بر تقدیر طول عهد و مختار عبد البر همین قول است و حنفیه و مالکیه که مطلقا روا نداشته اند میرسد ایشان را اگر گویند نماز جنازه مجرد دعا نیست بالاتفاق و چندین شرائطی که در نماز فرض معتبر است اینجا اعتبار کرده اند چنانکه در باب لاحق مولف تصریح کرده و از قصه نجاشی جواب می دهند که منکشف گشت بر آنحضرت جنازه او همراه آن روز یا آورده شد جنازه وی در حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم بطریق طی ارض پس نماز گذارد بروی آنحضرت دید و مردم دیگر ندیدند و بالاتفاق رواست نماز اگر امام جنازه را دیده باشد و قوم نه بینند و ابن دقیق العید میگوید که این قول محتاج بنقل است بمجرد احتمال رفع نمیشود و این قول ابن دقیق العید بسوی منع ... در برابر استدلال معتبر است بر مستدل لازم است که اثبات مقدمه خود کند خصوصا که این منع موید بسندی معتبر باشد واحدی در اسباب النزول از ابن عباس حدیثی آورده که گفت ابن عباس کشف کرده شد بر آنحضرت سریر نجاشی و دید آنحضرت آنرا و گذارد نماز بروی و ابن عباس بی سماع از آنحضرت نگفته است اگرچه احتمال دارد که بروی نیز کشف شده باشد و شیخ ابن همام گفته در حدیث عمران بن حصین که ابن حبان روایت کرده ایمای باین معنی هست که آنحضرت بر جای صف بستن صحابه خاصه او و نمی دانند ایشان که جنازه در پیش آنحضرت است درین ادا اشارت میکند که واقع خلاف ظن ایشان بود و قسطلانی همین حدیث را باین عبارت نقل کرده وهم لا یظنون الا ان جنازته بین یدیه و صحابه که صف بستن عقب آنحضرت گمان نمیکردند مگر آنکه جنازه نجاشی در پیش آنحضرت است یعنی صحابه اگرچه بچشم نمیدیدند لیکن گمان میکردند که جنازه در پیش آنحضرت است بعضی گویند که این نماز از خصائص آنحضرت بود که بوحی معلوم کرده و بامر الهی گذارده چنانکه از فحوای حدیث معلوم شده که خبر داد آنحضرت از فوت نجاشی که امروز مردی صالح از برادران شما مرده بیائید و نماز کنید و همه نماز گذاردند بروی و از قصه معاویة بن معاویه مزنی که از طریق انس و ابی امامه و سعید بن مسیب و حسن بصری مرسل طبرانی و محمد القرشی در فضائل قرآن و ابن منده و بیهقی در دلائل همه از طریق محبوب بن هلال که ابن حبان او را از ثقات شمرده آورده اند که نماز غایبانه بروی با علام جبرئیل کرده اند و این قصه آن چنانست که آنحضرت در غزوه تبوک بود جبرئیل آمد و گفت یا رسول الله معاویة بن معاویه در مدینه فوت کرده آیا دوست میداری که طی کنم زمین را برای تو و بگذاری بروی نماز فرمود نعم پس زد جبرئیل جناح خود را و بر انداخت هر تل و هر درخت که در میان بود و برداشت حجاب را از پیش و در روایتی آمده برداشت سریر او را پس گذارد آنحضرت نماز بروی و دو صف ملائکه عقب آن حضرت در هر صف هفتاد هزار فرشته بود و پرسید آنحضرت جبرئیل را که این مرد بچه چیز دریافته این منزلت را گفت بدوست داشتن سورة الاخلاص را و خواندن وی آنرا در آمد و رفت و نشست و برخاست نقل کرده این حدیث را شیخ ابن همام نیز بطرقی که مذکور شد و شیخنا شیخ عبد الحق رحمة الله علیه بعد از ذکر آنچه مذکور شد در شرح صراط المستقیم میگوید بعد از صحت این قصه ها میتوان ادعا کرد خصوصیت این نماز بعینها بدلیل آنکه روایت کرده نشده در غیر اینها نماز غایبانه با آنکه در اسفار و غزوات چندین کس از صحابه کرام که آنحضرت کمال محبت و اختصاص با ایشان داشته فوت کرده اند و نماز غایبانه بر آنها نگذارده و سیما بر قراء که کافران شهید کردند آنها را و آنحضرت اندوه سخت کشید و دعای بد کرد بر قاتلان نماز نکرد و بر زید بن حارثه و جعفر بن ... پیوسته که نماز کرده باشد با آنکه بهمان روز با علام الهی بر واقعه مطلع شدند

باب صفوف الصبیان مع الرجال علی الجنائز

در بیان صفهای نابالغان با مردان بر جنازه

حدثنا موسی بن اسمعیل قال حدثنا عبد الواحد قال

وكان البيت يومئذ على ستة اعمدة و بود ... آن روز مبنی بر شش ستون ... یافت بعد از آن و ضع آن در فتنه عبد الله بن زبیر ... نماز گذارد ما بین دو عمود ... قدم از یمین ... و قال لنا اسمعیل ... گفت در اسمعیل بن ابی اویس بطریق ... حدثنی مالک وقال عمودین عن یمینه ... حدیث کرد مرا امام مالک باین حدیث و گفت دو عمود بجانب ... است آنحضرت پس از مالک دو روایت آمد ... عمود ثلثیت آن جانب ... منافی یکدیگر نیست باعتبار ... بجانب یمین عدم اعتبار آن پس نظر مختلف آمد بحسب اختلاف جهات ... روایات اختلاف نموده ... که در فتح مذکور است ... روایت اسمعیل ... موافق ... روایة والله اعلم

باب

بی ترجمه منزله فصل از باب سابق است حدثنا ابراهیم بن المنذر قال حدثنا ابوضمرة بفتح معجمه و سکون میم انس بن عیاض قال حدثنا موسی بن عقبة عن نافع ان عبد الله كان اذا دخل الكعبة مشى قبل وجهه حين يدخل تحقيق ابن عمر او ... میرفت مقابل روی خود ... و جعل الباب قبل ظهره و میگردانید در کعبه را مقابل پشت خود فمشى حتى يكون بينه و بين الجدار الذي قبل وجهه قريبا من ثلثة اذرع پس میرفت همچنان تا آنکه میبود مقدار میان او و میان دیوار که روبروی او ست نزدیک از سه دست نصلي يتوخى المكان الذي اخبره بلال ان النبي صلى الله عليه واله وسلم صلى فيه پس نماز گذارد ... ابن عمر ... قصد کردی ... جائی را که خبر داده بود او را بلال که آنحضرت نماز گذارده در آنجا قال وليس على احدنا باس ان صلى في اى نواحي البيت شاء گفت ابن عمر نیست ... اگر نماز گذارد در هر گوشه از گوشه های کعبه ... یعنی شرط نیست در صحت نماز در کعبه موافقت جای نماز آنحضرت اگرچه آن اولی و افضل است

باب الصلوة الى الراحلة والبعير والشجر والرحل

نماز بسوی ستوره بار کش و شتر و درخت و پالان شتر راحلة ناقه که لیاقت پالان دارد و ازهری گفته شتر سواری گزیده نر باشد یا ماده و بعیر شتری که در سال ... در آمده و رحل پالان سواری شتر و مذکور در حدیث باب راحله و رحل است و بعیر و شجر ملحق اند بدان و در احادیث دیگر ذکر بعیر و شجر صریح آمده حدثنا محمد بن ابي بكر المقدمي بضم میم و تشدید دال مفتوحه البصری قال حدثنا معتمر بن سليمان عن عبيد الله عن نافع عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه واله وسلم انه كان يعرض راحلته فيصلي اليها تحقيق آنحضرت بود که بر عرض می نشاند شتر سواری خود را بسمت قبله پس نماز میگذارد بجانب او و یعرض بتشدید را مکسوره از تعریض بمعنی برپهنا نهادن قلت افرأيت اذا هبت الركاب ... گوید گفتم با بن عمر خبر ده مرا چون برانگیخته شدی

حدثنا الشيباني عن عامر عن ابن عباس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم مر بقبر قد دفن ليلا فقال متى دفن هذا قالوا البارحة گذشت آنحضرت بر قبری که دفن
کرده شده بود شبی پس فرمود کی دفن کرده شده است این گفتند که شب دوشین قال افلا اذنتموني قالوا دفناه في ظلمة الليل فكرهنا ان نوقظك
فرمود چرا آگاه نکردید مرا گفتند دفن کردیم اورا در تیرگی شب پس ناخوش داشتیم که بیدار کنیم ترا فقام فصففنا خلفه قال ابن عباس وانا فيهم
فصلى عليه پس استاد آنحضرت وصف بستیم ما عقب آنحضرت گفت ابن عباس ومن در میان این مردم بودم پس نماز گذارد آنحضرت بر قبر و معلوم
شده که ابن عباس در آنوقت بلوغ رسیده بود و بهمین معنی حدیث مطابق ترجمه است **باب** سنة الصلوة على الجنائز در بیان سنت بودن نماز
بر جنازها سنت اینجا بمعنی طریقه مسلوکه اهل اسلام است شامل است مر واجب و مستحب را وقال النبي صلى الله عليه وسلم من صلى على الجنائز
فرمود پیغمبر خدا کسی که نماز گذارد بر جنازها جواب شرط محذوف است وآن این است که مر او راست پاداش اجر است ذکر نکرد این جواب را از آنکه مقصود
مؤلف ازین تعلیقات که آورده اطلاق صلوات است بر نماز جنازه اگرچه رکوع وسجود ندارد و در رواست بر کسی که گوید نماز جنازه در حقیقت
روا است از آنکه نماز نیست بلکه استغفار است وقال صلوا على صاحبكم و فرمود نماز کنید بر یار خود وقال صلوا على النجاشي
و فرمود نماز کنید بر نجاشی سماها صلوة ليس فيها ركوع ولا سجود پس نامید آنحضرت آنرا نماز حال آنکه نیست در آن رکوع
و سجودی ولا يتكلم فيها وسخن کرده نمیشود در آن واین از لوازم صلوة است و رکوع وسجود در ان مشروع نیست تا جهال ندانند
که عبادت مرده میکنند وفيها تكبير وتسليم و در ان نماز تکبیر است با نیت وسلام دادن است آهسته بدو طرف یمین وشمال وكان
ابن عمر لا يصلي الا طاهرا و بود عبد الله ابن عمر که میگفت نماز نگذارد کسی بر جنازه مگر در حالی که طهارت دارد از حدث ولا يصلي
عند طلوع الشمس ولا غروبها و نگذارد نیز و طلوع آفتاب و نه نزد غروب آفتاب ويرفع يديه و بر دارد دو دستها نزد تکبیر شافعیه در هر
تکبیر گرفته اند و حنفیه ومالکیه گویند بر ندارد مگر در تکبیر تحریمه واین حدیث مطلق است تخصیص میکند این را آنچه روایت کرده ترمذی از ابی هریره
مرفوعا وقتی که نماز کند بر جنازه بر دارد دو دستها را در اول تکبیر و دارقطنی زیاده کرده است ثم لا يعود یعنی دیگر بر ندارد وقال الحسن ادركت
الناس واحقهم بالصلوة على جنائزهم من رضوا لفرائضهم و گفت حسن بصری دریافتم مردم را یعنی صحابه را و اولی بامامت
نماز جنازه کسی بود که راضی بودند بآن در نماز فرض را در اولویت امامت نماز جنازه خلاف بسیار است وآنچه مختار امام مقتدی است
قول او را اختیار باید کرد و درین تعلیق وآنچه بعد ازین مذکور شود تواند که مقصود بیان احکام نماز جنازه باشد و تنبیه نماید که باین اقوال هم
مقصود باشد که صلوة جنازه صلاتست که آنرا حکم فرایض دیگر داده اند واذا احدث يوم العيد او عند الجنازة يطلب الماء ولا يتيمم
وقتی که حدث کند روز عید یا نزد جنازه طلب کند برای نماز آب را و تیمم نکند واذا انتهى الى الجنازة وهم يصلون يدخل معهم
بتكبيرة و وقتی که برسد بسوی جنازه وحال آنکه مردم نماز میگذارند داخل شود با ایشان بتکبیر احرام وغیر آن که فوت شده از تکبیرات
اعاده کند واین هر دو قول تتمه کلام حسن است ناظر در آن است که مانند نماز فرض است که اعاده آنچه فوت شده بکند وقال ابن المسيب
يكبر بالليل والنهار والسفر والحضر اربعا و تکبیر گوید در نماز جنازه بشب وروز در سفر باشد یا حضر چهار تکبیر این قول
ابن مسیب ظاهر در بیان حکم نماز است آنرا امارت نماز ساختن خالی از بعد نیست وقال انس التكبيرة الواحدة استفتاح الصلوة
و گفت انس بن مالک تکبیره نخستین در آمد نماز است یعنی باین تکبیر در آید در نماز پس باشد مانند نمازهای دیگر وقال عز وجل ولا
تصل على احد منهم مات ابدا و گفت خدای قوی و برتر نماز مگذار بر هیچ یکی از منافقان که مرده هرگز خداوند سبحانه
آنرا نماز خوانده وفيه صفوف وامام و درین مذکور از نماز جنازه صفها است و امام است واین دلالت دارد بر اطلاق صلوة
بر نماز جنازه حاصل آنکه این همه مذکور دلالت دارد بر صحت اطلاق صلوة بر صلوة جنازه اگرچه در همه چیزها برابر نبود نوعی از نماز بود

الجزء الثاني شیخ الاسلام کتاب الصلوة

... لکن در مصنف عبد الرزاق از نافع آمده که
... ابن عمر یک ذراع بود و کان ابن عمر يفعله ...
ابن عمر میکرد این را که دیده بود از آنحضرت وعبد الرزاق
از ابن عمر آورده که ... مکروه است نماز بسوی شتر
مگر آنکه بر شتر پالان باشد گویا حکمت آن بود که در حال السبتن
... نزدیک بسکون و استقرار است نسبت بحال تجرید
و لهذا در مواطن نهی آمده که مبادا آخور شتران و تشویش مصلی است

باب الصلوة الى السرير نماز بسوی تخت چهارپای
و در بعضی نسخ که على السرير آمده محمول بر نسبت زیرا که
سیاق ابواب سترة مقتضی آنست و حروف جر بسیار است
که بمعنی یکدیگر آید **حدثنا** عثمان ابن ابی شیبه
نسبت بجد است قال حدثنا جرير بفتح جيم عن منصور
بن معتمر عن ابراهيم نخعی عن الاسود ابن یزید نخعی عن عائشة
قالت گفت عائشه بطریق استفهام انکاری که گفت بکسی
او قطع میکند نماز را زن وسگ وخر اعدلتمونا بالكلب و
الحمار یا برابر کردید شما ما را بسگ وخر لقد رايتني مضطجعة
على السرير بتحقیق دیدم خود را در از کشیده بر چهارپایه
فيجيء النبي پس می آمد پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم فيتوسط
السرير پس میانه سریر میشد یعنی می استاد در برابر میانه
او در یک روایت مسروق از عائشه کان یصلی والسرير بينه
بين القبلة و در نسخه دیگر فيتوسط السرير یعنی میان خود در میان
قبله میکرد سریر را نه آنکه بالای سریر در میان می ایستاد که آن
اگرچه ظاهر از مجرد لفظ توسط است ولیکن روایات دیگر
مفسر و شاهد بر خلاف آنست فيصلي پس نماز میگذارد
بسوی وسط سریر فاكره ان اسنحه بضم همزه وسکون سین و
کسر نون و بفتح همزه ونون هر دو روایت است پس مکروه میدارم
که پیش آیم و پیش نماز آنحضرت بنشینم فانسل من قبل رجلي
السرير پس بیرون می آمدم از جانب دو پای سریر حتى انسل
من لحافي تا آنکه بیرون می آمدم از لحاف خود حاصل کلام عائشه
آنکه در ... مرور من پیش نماز دست میداد و قاطع نمیشد

باب ليرد المصلي من مر بين يديه بگرداند مصلی
کسی را که بگذرد پیش او چه آدمی و چه غیر آن ورد ابن عمر في
التشهد ... وبرگرداند ابن عمر کسی را که میگذشت پیش وی در
حالت ... والكعبة ... در کعبه چنانکه ...
... وصول آمده وقال ان ابى الا ان يقاتله
قاتله و گفته است ابن عمر اگر ... پیش نماز ... بر نگردد

حدثنا سلیمان بن حرب قال حدثنا شعبة عن الشیبانی عن الشعبی قال اخبرنی من مر مع نبیکم صلی الله علیه وسلم علی قبر منبوذ فامنا فصففنا خلفه فصلینا گفت شعبی خبر داد مرا کسی که گذشت با پیغمبر شما رحمت کنا د خدا بر وی بر قبری که جدا بود از قبرها پس امامت کرد ما را و صفها بستیم عقب آنحضرت و نماز کردیم فقلنا یا ابا عمرو من حدثك قال ابن عباس پس گفتیم ای ابو عمرو و کنیت شعبی است که حدیث کرده ترا گفت ابن عباس **باب** فضل اتباع الجنائز در بیان ثواب همراهی جنازه یعنی با نماز بر آن و حضور دفن کردن آن که همراهی برای همین است که ثواب نماز دریابد و متعظ گردد بفنای دنیا وقال زید بن ثابت اذا صلیت فقد قضیت الذی علیك و گفته است زید بن ثابت انصاری کاتب وحی بود وقتی که نماز کردی تحقیق ادا کردی حقی را که بر تو بوده است از حقوق اسلامی و اگر تا دفن همراه باشی زیاده کردی اجر را برای خود وقال حمید بن هلال ما علمنا علی الجنازة اذنا گفت حمید بن هلال بصری تابعی ندانسته ایم بر جنازه اذنی از اولیای میت برای رجوع ولکن من صلی ثم رجع فله قیراط لیکن کسی که نماز گذارد و پستر رجوع کرد تا دفن پس مر او را یک قیراط است و محتاج باذن نیست و مرویست از عمر و ابن عمر و ابی هریره و ابن مسعود و امام مالک و نخعی که بر نگردد بی اذن از اولیا **حدثنا** ابو النعمان قال حدثنا جریر بن حازم قال سمعت نافعا یقول حدث ابن عمر ان ابا هریرة ... گفت جریر شنیدم نافع را که میگفت حدیث کرده شد ابن عمر که ابو هریره میگوید کسی که همراهی کند جنازه را پس مر او راقیراطی است از اجر فقال اکثر علینا ابو هریرة پس گفت ابن عمر افراط کرد ابو هریره در نقل احادیث بر ما مقصود ابن عمر آنست که چون بسیار روایت احادیث کرده مبادا او را سهوی واشتباهی شده باشد و این گمان او را از آنجا پیدا شده که ابو هریره رفع این حدیث نکرده شاید از رای خود گفته باشد اگرچه محل رای واجتهاد نیست نه آنکه تهمت کرده که ناشنیده از آن حضرت روایت کرده است شان ابی هریره عزیز تر است از آنکه چنین توهم کرده شود و مرویست که ابن عمر کسی را برای تحقیق یعنی نزد عایشه فرستاد فصدقت یعنی عائشة ابا هریرة وقالت سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقوله پس تصدیق کرد عایشه ابا هریره را و گفت شنیدم من پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بر وی که میفرمود آنرا فقال ابن عمر لقد فرطنا فی قراریط کثیرة پس گفت ابن عمر تحقیق تقصیر کردیم ما بر خود در قیراطهای بسیار که همراهی جنازها نکرده ایم فرطت ضیعت من امر الله مولف رح تفسیر کرده که مراد آنست که ضایع کردیم از فرموده خدای چیزی بسیار **باب** من انتظر حتی تدفن کسی که انتظار کند بعد از نماز تا آنکه دفن کرده شود میت یعنی او را اجری دیگر است **حدثنا** عبد الله بن مسلمة قال قرأت علی ابن ابی ذئب عن سعید بن ابی سعید المقبری عن ابیه انه سال ابا هریرة فقال سمعت النبی صلی الله علیه وسلم ح وحدثنی عبد الله بن محمد قال حدثنا هشام قال اخبرنا معمر عن الزهری عن ابن المسیب عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم ح وحدثنا احمد بن شبیب بن سعید قال حدثنا ابی قال حدثنا یونس عن ابن شهاب وحدثنی عبد الرحمن الاعرج ان ابا هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من شهد الجنازة حتی یصلی علیه فله قیراط گفت ابو هریره فرمود پیغمبر خدا کسی که حاضر شد جنازه را تا آنکه نماز کرد بر وی پس مر او را یک قیراط است ومن شهد حتی تدفن فله قیراطان و کسی که حاضر شد تا آنکه دفن کرده شود پس مر او راست دو قیراط قیل وما القیراطان قال مثل الجبلین العظیمین پرسیده شد از آنحضرت که چیست این دو قیراط فرمود مانند دو کوه بزرگ یعنی او را اجری عظیم خواهد بود انشاء الله العزیز **باب** صلوة الصبیان مع الناس علی الجنائز در بیان مشروعیت نماز گذاردن نابالغان با مردم بر جنازها **حدثنا** یعقوب بن ابراهیم قال حدثنا یحیی بن ابی بکیر قال حدثنا زائدة قال حدثنا ابو اسحاق الشیبانی عن عامر عن ابن عباس قال اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم قبرا

در طریق ثانی میان مولف و حمید دو واسطه است یک واسطه از اول کم و تصریح است بتحدیث حمید و ابو صالح و در روایت ابو سعید رایت یوم جمعة یصلی الی شیء یستره من الناس گفت ابو صالح دیدم ابا سعید خدری را در روز جمعه که نماز میگذارد بسوی چیزی که پرده میکرد او را از مردم و ستره میشد فاراد شاب من بنی ابی معیط ان یجتاز بین یدیه پس خواست جوانی از اولاد ابی معیط جد ولید بن عقبه از قریش که بگذرد پیش او یعنی در میان ستره فدفع ابو سعید فی صدره پس دور کرد ابو سعید بدست در سینه او فنظر الشاب فلم یجد مساغا الا بین یدیه پس نگاه کرد آن جوان پس نیافت گذرگاهی که بگذرد مگر پیش ابو سعید فعاد لیجتاز پس باز خواست که بگذرد فدفعه ابو سعید اشد من الاولی پس دفع کرد او را ابو سعید سخت تر از دفع اولی فنال من ابی سعید پس رسید رنجی را از دست ابی سعید ثم دخل علی مروان فشکا الیه ما لقی من ابی سعید پستر در آمد آن جوان بر مروان بن حکم که امیر مدینه بود پس شکوه کرد بسوی او از آنچه رسیده بود از ابی سعید ودخل ابو سعید خلفه علی مروان و در آمد ابو سعید از عقب آن جوان بر مروان فقال ما لك ولابن اخیك یا ابا سعید پس گفت چیست ترا و برادر زاده ترا که باهم ناخوشی ایدای ابو سعید مراد اخوت اسلام است و یا بن اخ کنایت کرد از آن جوان پس آنچه بعضی گویند که آن ولید بن عقبه بود درست نباشد زیرا چه عقبه کافر کشته شده قال سمعت رسول الله گفت ابو سعید شنیدم پیغمبر خدا را صلی الله علیه وآله وسلم یقول که میفرمود اذا صلی احدکم الی شیء یستره من الناس فاراد احد ان یجتاز بین یدیه فلیدفعه چون نماز گذارد یکی از شما بسوی چیزی که پرده کند او را از مردم یعنی ستره که حائل گردد میان وی و مردم پس بخواهد کسی که بگذرد در پیش وی اندرون ستره پس گو که براند او را بدست و دور کند وان ابی فلیقاتله و اگر اباکند از دور گشتن و سرکشی نماید پس باید که کشش کند با وی دفع کند او را البته مقصود مبالغه است در کراهت مرور و تاکید دفع مار فانما هو شیطان زیرا که نیست وی مگر شیطان باعتبار فعل آن که قطع خشوع است یا مراد شیطان انس است که شیاطین الجن والانس آمده چه اطلاق شیطان بر شریر انسان شایع است **تنبیه** اتفاق دارند علما بر کراهت مرور پیش مصلی و بر استحباب دفع گذرنده پیش نماز وقتی که نماز بسوی ستره باشد و اما بی ستره پس نمیرسد مرورا منع و دفع زیرا چه تصرف و مشی در آن موضع که نماز میگذارد غیر را نیز مباح است تا که قایم شود دلیل بر منع که آن ستره است ...

فقال لو اهله ادفن او دفنته البارحة گفت ابن عباس آمد پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی قبری را پس گفتند این را دفن کرده ایم البارحة شک کرده است ابن عباس در لفظ دفن و دفنته گویا قبر زنی بوده است و لفظ دفنته بجای مجموع هذا دفن است قال ابن عباس فصففنا خلفه ثم صلى عليها گفت ابن عباس پس صف بستیم ما عقب آن حضرت پس نماز کرد آنحضرت بر آن قبر این همان حدیث است که در باب صفوف الصبیان مع الرجال آورده و معلوم شده که ابن عباس در ینوقت بلوغ نرسیده بود و داخل درین صفها بود و بهمین تقدیر این حدیث موافق ترجمه است

باب الصلوة على الجنائز بالمصلى والمسجد در جواز نماز بر جنازها در مصلی و مسجد ظاهر آنست که مراد بمصلی مصلای عید است چنانکه مشهور است درین معنی و مقابلت بمسجد نیز قرینه است بر آن قسطلانی گوید مراد بمصلا جائی است که تعیین یافته بود برای نماز جنازه و آن پهلوی مسجد شریف بود

حدثنا یحیی بن بکیر قال حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب عن سعید بن المسیب وابی سلمة انهما حدثاه عن ابی هریرة قال نعی لنا رسول الله صلى الله علیه وسلم النجاشی صاحب الحبشة الیوم الذی مات فیه گفت ابو هریره خبر مرگ رسانید ما را پیغمبر رحمت کناد خدا بروی از نجاشی که رئیس حبشه بود در روزی که مرده است در آن روز فقال استغفروا لاخیکم پس فرمود استغفار کنید برای برادر اسلامی خود و عن ابن شهاب قال حدثنی سعید بن المسیب ان ابا هریرة قال ان النبی صلى الله علیه وسلم صف بهم بالمصلى فکبر علیه اربعا و مرویست از ابن شهاب که حدیث کرد سعید بن مسیب مرا که گفت ابو هریره پیغمبر خدا صف بست مردم بمصلا پس تکبیر کرد چهار یعنی چهار تکبیر نماز گذارد

حدثنا ابراهیم بن المنذر قال حدثنا ابو ضمرة قال حدثنا موسى بن عقبة عن نافع عن عبد الله بن عمر ان الیهود جاؤا الى النبی صلى الله علیه وسلم برجل منهم وامرأة زنیا مرویست از ابن عمر که یهود آوردند بسوی آنحضرت مردی را از قوم خود و زنی را که زنا کرده بودند فامر بهما فرجما قریبا من موضع الجنائز عند المسجد پس فرمود حد زنا را بر آن هر دو پس سنگسار کرده شدند نزدیک از جائی که جنازه می گذاشتند نزد مسجد و در بعضی روایات عند المصلی است پس مراد از مسجد مسجد نماز عید است پوشیده نماند که درین حدیث دلالتی نیست که نماز جنازه درون مسجد گذارد و شیخ ابن حجر گوید بود در پهلوی مصلای عید جائی که در آن نماز جنازه گذارده می کرمانی گوید ترجمه عام است از [illegible] و غرض مولف آنست که نماز جنازه در مسجد گذارند بدلیل آنکه آنحضرت موضعی نزدیک مسجد تعیین کرده بودند و اگر هم در مسجد روا بودی جائی دیگر تعیین نکردی و نیز باتفاق جای رجم مسجد نیست پس این حدیث دلیل است که نماز جنازه در مسجد نبود و حدیث موافق قول حنفیه و مالکیه است که از مسجد جنازه بیرون دارند و اگر مصلیان درون مسجد باشند باکی ندارد

باب ما یکره من اتخاذ المساجد على القبور در بیان چیزی که مکروه است از گرفتن مسجد بر قبر ولما مات الحسن بن الحسن بن علی هر گاه فوت شد حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم ضربت امرأته القبة على قبره سنة زد زن او که بنت عم او حسین بن علی بود و فاطمه نام داشت خیمه بر قبر او یکسال ثم رفعت فسمعت صائحا یقول پس برداشت خیمه پس شنید آواز کننده را از جن مسلمان یا هاتف که میگوید بدیگری که هل وجدوا ما فقدوا آیا یافتند چیزی را که گم کرده بودند فاجابه آخر بل یئسوا فانقلبوا پس جواب داد او را دیگری بلکه نومید شدند و برگشتند در تطبیق این حدیث بترجمه گفته اند هر گاه خیمه بر سر قبر زد و التبه در آن نمازی میکرده باشند پس مسجد گرفته نماند کراهت مسجد گرفتن ازینجا معلوم نشد از آواز جن یا ملک آنچه معلوم میشود انکار خیمه زدن و نشستن در آنست چه احکام از کتاب و سنت معلوم میشود یا قیاس علما در آنها آواز غیب موجب آن نیست **حدثنا** عبید الله

از بسر بن ابی سعید که زید بن خالد فرستاد او را بسوی ابو جهیم تا که پرسد از وی چه چیز شنیده است وی از پیغمبر خدا صلى الله علیه وآله وسلم فی المار بین یدی المصلی در حق گذرنده پیش روی مصلی فقال ابو جهیم قال رسول الله پس گفت بسر ابو جهیم در جواب فرموده است پیغمبر خدا صلى الله علیه وآله وسلم لو یعلم المار بین یدی المصلی ماذا علیه من الاثم لکان ان یقف اربعین خیرا له من ان یمر بین یدیه اگر بداند گذرنده پیش مصلی که چیست بر وی گناه هر قدر که است هر آئینه باشد ایستادن او تا چهل مرتبه کشیدن او درین انتظار بهتر وی را از گذشتن او پیش مصلی قال ابو النضر لا ادری اقال اربعین یوما او شهرا او سنة نمیدانم آیا گفته است بسر در روایت چهل روز یا چهل ماه یا چهل سال یعنی عدد چهل خود یاد دارم و تمییز عدد از خاطر نمانده و از احادیث دیگر معلوم میشود که چهل سال گفته و در بعضی روایات لکان ان یقف مائة عام خیرا له من الخطوة التی خطاها هر آئینه باشد ایستادن وی صد سال بهتر نزد وی از یک گامی که بر نهاد آن المقصود مبالغه است در تعظیم امر و سر خصوص عدد موکول بعلم شارع است

باب استقبال الرجل الرجل وهو یصلی روبرو شدن مرد مرد را در حال نماز وی قصد درین بیان حکم پیش بودن مرد است در نماز بی مرور و قطع جمعی از علما رفته اند بسوی آنکه مرد ستره کند بسوی مرد دیگر در نماز و حسن و قتاده گفته اند ستر کند وقتیکه آنمرد نشسته باشد و مروی از حسن ستره کنند مطلقا و شرط نکرده جلوس را و نگردانیدن پشت و اکثر علما بکراهت سواجهه اند نافع گوید بود ابن عمر وقتیکه نیافتی راهی بسوی ستون مسجد تا ستره گیرد گفتی مرا که بگردان پشت خود را و ابن سیرین گفته مرد ستره مصلی نباشد و روا داده اند علما پوشیده و شیوه ی را در نماز پس پشت سخن گویان و مکروه داشته آن را ابن مسعود و مروی است که عمر بن خطاب رضی الله عنه زد دو مرد را که یکی مستقبل بود و دیگری نماز میکرد و از سعید بن جبیر آرند که وی مکروه داشت اینکه نماز گزارده شود پیش نماز کسی باشد که سخن میکنند ... وکره عثمان ان یستقبل الرجل وهو یصلی و مکروه داشت عثمان رضی الله عنه اینکه پیش روی گشته شود مرد در حالیکه وی نماز میگذارد وهذا اذا اشتغل به سولف گوید این حکم کراهت وقتی است که مشغول گردد مصلی بآن مرد ... وما اذا لم یشتغل به فقد قال زید بن ثابت ... ان الرجل لا یقطع صلوة الرجل ... **حدثنا** اسمعیل بن خلیل قال اخبرنا علی بن مسهر

موسى بن شيبان عن هلال هو الوزان عن عروة عن عائشة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال في مرضه الذي مات فيه
فرمود در بیماری که فوت کرد دران لعن الله اليهود والنصارى اتخذوا قبور انبيائهم مسجدا لعنت کرده خدا یهود و نصاری را
که گرفته اند قبرهای انبیای خود را مسجد و شرح این حدیث در کتاب الصلوة بتفصیل گذشته است قالت ولولا ذلک لابرز قبره گفت عایشه
واگر نبودی ترس مسجد گرفتن هر آینه ظاهر میکردم قبر شریف آنحضرت را و حائل نمیگرفتم آنرا غیر انی اخشی ان يتخذ مسجدا ودر حائل
گرفتن مطلبی نبود جز آنکه من میترسم اینکه گرفته شود مسجد **باب** الصلوة على النفساء اذا ماتت في نفاسها در بیان نماز گذاردن
برزنان نو زای وقتی که میرند در مدت نفاس **حدثنا** مسدد قال حدثنا يزيد بن زريع قال حدثنا حسين قال حدثنا عبد
الله بن بريدة عن سمرة بن جندب قال صليت وراء النبي صلى الله عليه وسلم على امرأة ماتت في نفاسها فقام وسطها
گفت سمرة بن جندب گذاردم نماز جنازه عقب آنحضرت بر زنی که مرده بود در مدت نفاس پس ایستاد آنحضرت در میان او **باب**
اين يقوم من المرأة والرجل در بیان آنکه کجا می ایستد امام از زن و مرد **حدثنا** عمران بن ميسرة قال حدثنا عبد الوارث
قال حدثنا حسين عن ابن بريدة قال حدثنا سمرة بن جندب قال صليت وراء النبي صلى الله عليه وسلم على امرأة ماتت
في نفاسها فقام عليها وسطها ترجمه عبارت بوضوح پیوسته اگر گویی در ترجمه موضع قیام مرد هم بود و در حدیث تنها
از زن واقع شده گوییم در باب ایستادن بر مرد حدیثی موافق شرائط خود نیافته و این بسیار است که در ترجمه چند چیز ذکر میکند و موید حدیث
نمی آرد اگر گفته شود که از حدیث معلوم شد که در میانه ایستادن مخصوص به زن است از ینجا فهم شد که بر مرد هر جا خواهد بایستد گنجایش دارد
باب التكبير على الجنازة اربعا در بیان آنکه تکبیر در نماز جنازه چهار است وقال حميد صلى بنا انس فكبر ثلثا ثم سلم
فقيل له فاستقبل القبلة ثم كبر الرابعة ثم سلم و گفته است حمید و در قسطلانی و قال محمد الطويل است و ذکر حمید نکرده است نماز گذارد
انس بر جنازه پس سه تکبیر گفت پستر سلام داد و گفته شد او را که سه تکبیر گفتی پس روی بقبله کرد و صف بستند مردم پستر تکبیر
چهارم گفت بعد از ان سلام کرد این گفتن محتمل که باشاره باشد و اگر بزبان هم باشد شاید مبطل نماز جنازه نیست **حدثنا**
عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب عن ابي هريرة ان رسول الله صلى الله عليه
وسلم نعى النجاشي في اليوم الذي مات فيه تحقیق پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی خبر مرگ نجاشی رسانید در روزی که مرده در آن روز
وخرج بهم الى المصلى فصف بهم وكبر عليه اربع تكبيرات و بیرون آمد بیاران بسوی مصلای عید پس صف بست باایشان و تکبیر
گفت بروی چهار تکبیر مقصود از بر آمدن و نماز بمصلا کردن آن بود که همه مردم جمع آیند و صفها بندند و نیز بعضی مردم که در ایمان
نجاشی تردد داشتند ببینند و بیقین دانند که مسلمان بوده است و نیز درین ضمن تالیف قلوب حبشیان هم در نظر است **حدثنا**
محمد بن سنان قال حدثنا سليم بن حيان قال حدثنا سعيد بن ميناء عن جابر ان النبي صلى الله عليه وسلم صلى على اصحمة
النجاشي فكبر اربعا آنحضرت گذارد نماز بر اصحمه که نام نجاشی است بفتح همزه و سکون صاد مهمله و حاء مهمله و با موحده
هر دو مفتوح و چهار تکبیر گفت در نماز وقال يزيد بن هارون وعبد الصمد عن سليم اصحمة و گفت یزید و عبد الصمد که هر دو شیخ مولف
اند اصحمه بمیم بجای اصحبه و درین اسم اختلاف بسیار است روایتی بتقدیم میم بر حاء مهمله است و در بعضی روایات بحذف همزه و فتح صاد
است و در بعضی بخاء معجمه بجای حاء مهمله است وتابعه عبد الصمد و متابعت کرده است درین قول یزید را عبد الصمد **باب**
قراءة فاتحة الكتاب على الجنازة در بیان خواندن سوره فاتحه در نماز بر جنازه وقال الحسن يقرأ على الطفل بفاتحة الكتاب
ويقول اللهم اجعله لنا سلفا وفرطا واجرا و گفت حسن بصری میخواند مصلی بر جنازه طفل بفاتحة الكتاب و میگوید این دعا

در نماز وی فانسل انسلالا پس بیرون می آمدم آهستگی میکشیدم
وبیرون می آمدم از نعش و تمام تحقیق کلام در باب سیوم روضه
شود عن الاعمش عن ابراهيم نخعی عن الاسود عن
عايشة نحوه وبطریق سابق از اعمش از سلسله دیگر مانند
حدیث مذکور آمده در معنی و مقصود اگرچه تفاوتی در لفظ
باشد **باب** الصلوة خلف النائم نماز پس پشت شخصی
که خفته است و آن جایز است و امام احمد و ابن عباس
و ابن عمر و ابیه روایه کنند تصریح کرده اند ... طرق
آن واهی است ولیکن جمعی کراهت داشته اند ...
آنچه حادث شود از نایم پس مشغول دارد نماز ...
یا بخنده آرد او را پس تباه شود نماز او **حدثنا**
مسدد قال حدثنا يحيى قطان قال حدثنا هشام
بن عروة عن ابيه عن عايشة قالت كان النبي
صلى الله عليه واله وسلم يصلي وانا راقدة معترضة
على فراشه گفت عایشه بود آنحضرت که نماز می گزارد و من
خفته در عرض پیش او افتاده بودمی بر بستر آنحضرت فاذا
اراد ان يوتر ايقظني فاوترت پس چون قصد میکرد ...
که وتر کند بیدار کردی مرا پس وتر کردمی با آنحضرت ...
حدیث حکم زن خفته است پیش نماز و این دلالت میکند
بر حکم مرد چه هر دو جنس در احکام شرعی برابر اند مگر آنکه خاص کند
دلیل **باب** التطوع خلف المرأة جواز نفل گزاردن
پس زنی یعنی زن که پیش مصلی باشد بهر وضع که بود **حدثنا**
عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك عن ابي النضر
مولى عمر بن عبيد الله عن ابي سلمة بن عبد الرحمن
عن عايشة زوج النبي صلى الله عليه وآله وسلم
انها قالت كنت انام بين يدي رسول الله گفت
عایشه بودم که خواب میکردم پیش پیغمبر خدا صلى الله عليه
وآله وسلم ورجلاي في قبلته و هر دو پای من در پیش سجده گاه
آنحضرت بودی فاذا سجد غمزني پس وقتی که سجده
کردی غمز میکرد مرا یعنی در پای من فقبضت رجلي پس
میکشیدم هر دو پای خود را فاذا قام بسطتهما و چون
ایستادی دراز میکردم هر دو پا را قالت والبيوت يومئذ
ليس فيها مصابيح گفت عایشه و خانها در آن زمان ...
چراغها اعتذار است از آنکه خود پاها نمی کشید ...
و اطلاع و هر بار محتاج تنبیه بودی ...
ظاهر است که عادت شریف گذاردن نماز ... جماعت ...
بود و نیز ظاهر آنست که این حالت غیر حالتی است ...
در نماز آنحضرت بسوی سریر که عایشه بر آن خفته بود ...
محتاج بسجده بجای پا نیست **باب** من قال لا يقطع
الصلوة شيء کسیکه گفته است باطل نمیکند نماز را چیزی
از مرور غیر مصلی **حدثنا** عمر بن حفص بن غياث
قال حدثنا ابي قال حدثنا الاعمش قال حدثنا
ابراهيم عن الاسود عن عايشة رضي الله عنها

خداوند ما بگردان او را بـ[illegible] پیش بروا زجانب ما به بهشت [illegible] آماده کننده خانه و خیر آن [illegible] دیگران او را موجب احسان [illegible]
محمد بن بشار قال حدثنا غندر قال حدثنا شعبة عن سعد بن ابراهيم عن طلحة قال صليت خلف ابن عباس گفت طلحه نماز گذاردم [illegible]
عقب ابن عباس قال وحدثنا محمد بن كثير قال حدثنا سفيان عن سعد بن ابراهيم عن طلحة بن عبد الله بن عوف قال صليت خلف ابن عباس على جنازة
فقرء فاتحة الكتاب گفت عبد الله بن عوف نماز گذاردم عقب ابن عباس بر جنازه پس خواند سورهٔ فاتحه فقال لتعلموا
انها سنة پس گفت تا بدانید که فاتحه خواندن سنت است نه واجب چنانکه در فرایض است و مذهب حنفیه و مالکیه و شافعیه [illegible]
[illegible] احتمال که چون فاتحه هم متضمن دعا است بطریق دعا خوانده باشند **باب الصلوة على القبر بعد ما يدفن** نماز جنازه
گذاردن بر قبر پس از آنکه دفن کرده شود **حدثنا** حجاج بن منهال قال حدثنا شعبة قال حدثني سليمان الشيباني قال سمعت الشعبي قال اخبرني من مر مع النبي
صلى الله عليه وسلم على قبر منبوذ فامهم وصلوا خلفه گفت شعبی خبر داد مرا کسی که گذشته با پیغمبر خدا رحمت [illegible]
[illegible] بروی بر قبری جدا از مقابر پس امامت کرد آنحضرت مردم را و نماز گذاردند عقب آن حضرت قلت من حدثك هذا يا [illegible]
قال ابن عباس گفتم که حدیث کرده است ترا ای ابا عمرو کنیت شعبی [illegible] گفت خبر داده ابن عباس **حدثنا**
محمد بن الفضل قال حدثنا حماد بن زيد عن ثابت عن ابي رافع عن ابي هريرة ان اسود رجلا او امرأة كان
يكون في المسجد يقم المسجد روایت است از ابی هریره که سیاه رنگی مرد بود یا زن بود که میماند در مسجد جاروب میداد مسجد را فمات ولم يعلم
النبي صلى الله عليه وسلم بموته پس مرد آن سیاه رنگ و ندانست آنحضرت مرگ او را فذكره ذات يوم فقال ما فعل
ذلك الانسان پس یاد کرد آن حضرت او را یک روزی و فرمود چه کرد آن آدمی [illegible] يا رسول الله قال افلا اذنتموني
پس گفتند که مرده ای رسول خدا فرمود چرا آگاه نکردید مرا فقالوا انه كان كذا وكذا قصته [illegible] گفتند چنین و چنین بود که کردند قصه
[illegible] قال فحقروا شانه فرمود پس حقیر کردند مردم شان او [illegible] فرمود راه نمائید مرا بر قبر او قال فاتى قبره
فصلى عليه گفت ابو هریره پس آمد آنحضرت قبر او را پس نماز گذارد و بر روی [illegible] هم نماز گذارده باشند و این نماز
[illegible] **باب الميت يسمع خفق النعال** مرده می شنود آواز پا افزار [illegible] نماز جنازه و سکون قاد [illegible]
حدثنا عياش قال حدثنا عبد الاعلى قال حدثنا سعيد ح قال وقال لي خليفة گفت مولف و گفت [illegible] خلیفه بن خیاط **حدثنا**
يزيد بن زريع قال حدثنا سعيد عن قتادة عن انس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال العبد اذا وضع في قبره وتولى وذهب
اصحابه حتى انه ليسمع قرع نعالهم اتاه ملكان فرمود بنده مومن باشد یا غیر مومن وقتی که نهاده شود در قبر و پشت داوند و رفتند
یاران او تا آنکه بتحقیق او می شنود آواز نعلهای ایشان را می آیند دو فرشته فاقعداه فيقولان له ما كنت تقول في هذا الرجل
محمد [illegible] آن بنده را پس میگویند مر او را چه بودی که میگفتی در حق این مرد که محمد است صلی الله علیه وسلم فيقول
اشهد انه عبد الله ورسوله [illegible] آنکه مومنست گواهی میدهم که بتحقیق او بنده خدا است و فرستاده او است فيقال انظر
الى مقعدك من النار [illegible] پس گفته می شود نظر کن بسوی جای خود از دوزخ ابدلك الله به مقعدا من الجنة بدل کرده است
[illegible] آن مقعد [illegible] بهشت قال النبي صلى الله عليه وسلم فيراهما جميعا پس می بیند هر دو جای را جمیعا واما الكافر او
المنافق [illegible] منافق شک راوی است و این مقوله منافق است پس متعین است که منافق خواهد بود فيقول لا ادري
كنت اقول ما يقول الناس پس میگوید منافق نمیدانم بودم من که میگفتم چیزیکه میگفتند مردمان فيقال لا دريت
ولا تليت پس گفته می شود تو نفهمیدی از خود [illegible] تبعیت و تقلید کردی علما را یا آنکه تو ندانستی و نه تلاوت کردی [illegible] عقل و نقل

[illegible]

بهرنيا متى ليست وراصل تلوث بوا واست بواسطه ازدواج وتناسب دريت واو را بيا بدل كرده اند ثم يعقوب بمطرقة من حديد ضربة

بين اذنيه پستر زده مى شود آن مرده بآلتى كه از آهن است زدنى سخت درميان دو گوش وى يعنى برسر مى زنند فيصيح صيحة يسمعها

من يليه الا الثقلين پس نعره مى زند نعره كه مى شنود آنرا آنانكه پيوسته اند او را مگر آدمى و پرى كلمه من مستعمل بمعنى عام است شامل است

عقلا و غير عقلا را محتمل كه بطريق تغليب باشد **باب** من احب الدفن فى الارض المقدسة او نحوها در مشروعيت حال كسى كه دوست

دارد دفن را در زمين مقدسه كه عبارت از بيت المقدس است وما نند آن از مقامات متبركه چنانكه حرمين محترمين وغيره آنست براى طلب جوار

انبياء و اولياى كبار و اميد بهره رحمت الهى كه نازل است برايشان **حدثنا** محمود قال حدثنا عبد الرزاق قال اخبرنا معمر

عن ابن طاؤس عن ابيه عن ابى هريرة قال ارسل ملك الموت الى موسى عليه السلام گفت ابو هريره فرستاده شد ملك الموت و آمد بصورت آدمى بسوى

موسى پيغمبر فلما جاءه صكه ففقا عينه پس هرگاه آمد ملك الموت موسى را طبانچه زد او را يك چشم او كور شد چنانكه دلالت ميكند

بر آن روايت مسلم تصريح كرده بآن گفته اند كه موسى ندانست كه او فرشته است پس دور كرد او را از خود بشدت فرجع الى ربه فقال

ارسلتنى الى عبد لا يريد الموت فرد الله عليه عينه پس بازگشت فرشته بسوى پروردگار خود پس گفت فرستاده بودى

مرا بسوى بنده كه نميخواهد مرگ را پس رد كرد خدا بروى چشم او را فقال ارجع فقل له يضع يده على متن ثور فله بكل ما غطت به

يده بكل شعرة سنة پس فرمود خدا باز رو و بگو موسى را كه بنهد دست خود را بر پشت گاوى پس مر او راست بهر قدرى كه پوشد پشت او را دست

او بهر موى يكسال باشد فقال اى رب ثم ماذا قال ثم الموت قال فالآن پس گفت موسى اى پروردگار بعد ازين سالها

چيست گفت پس از آن مرگ است گفت موسى پس همين ساعت باشد فسال الله تعالى ان يدنيه من الارض المقدسة

رمية بحجر پس سوال كرد موسى خدا را تا او را نزديك گرداند قبر او را از بيت المقدس يك سنگ انداز قال رسول الله صلى الله عليه

وسلم فلو كنت ثم لاريتكم قبره الى جانب الطريق عند الكثيب الاحمر فرمود پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى اگر بودمى آنجا هرآينه

نمودمى شما را قبر موسى كه بسوى راه راست است نزد توده خاك سرخ محتمل كه آنحضرت اين را بوحى دانسته باشد يا در شب معراج كه به بيت المقدس

تشريف برده كثيب بكاف وثاء مثلثه آخر باء موحده است چون در قبر موسى عليه السلام اقوال است بعضى گويند مدينه است و قولى آنكه

بر مدينه بيت المقدس و قولى آنكه بدمشق وغير ذلك آنحضرت تعيين فرمود و تصريح كرده بآن **باب** الدفن بالليل و دفن ابو بكر ليلا

در جواز دفن كردن ميت در شب و دفن كرده شد ابو بكر صديق رضى الله عنه در شب چنانكه موصول آورده مولف در اواخر جنائز

در باب موت يوم الاثنين **حدثنا** عثمان بن ابى شيبة قال حدثنا جرير عن الشيبانى عن الشعبى عن ابن عباس قال صلى النبى

صلى الله عليه وسلم على رجل بعد ما دفن بليلة گفت ابن عباس نماز گذارد آنحضرت بر مردى بعد از آن كه دفن كرده شده بود

بشب قام هو و اصحابه استاد آنحضرت و ياران او براى نماز وكان سال عنه فقال من هذا فقالوا فلان دفن البارحة فصلوا عليه

و بود آنحضرت پرسيده بود از آن ميت كيست اين مرده گفتند فلانى كه دفن كرده شده امشب پس نماز گذاردند بر آن قبر **باب**

بناء المسجد على القبر ساختن مسجد بر قبر مذموم است يا نه **حدثنا** اسمعيل قال حدثنى مالك عن هشام عن ابيه

عن عائشة قالت لما اشتكى النبى صلى الله عليه وسلم ذكر بعض نسائه كنيسة رأينها بارض الحبشة گفت عائشه وقتى

كه بيمار شد پيغمبر خدا رحمت كناد خدا بروى ذكر كرد بعضى از زنان آنحضرت معبد نصارى را كه ديده بودند بزمين حبشه يقال لها مارية

گفته مى شود مر او را بنام ماريه وكانت ام سلمة وام حبيبة اتتا ارض الحبشة فذكرتا من حسنها وتصاوير فيها و بوده ام سلمه

و ام حبيبه كه آمده بودند بزمين حبشه را پس ذكر كردند از خوبى آن معبد و تصويرها كه در وى بود فرفع راسه فقال اولئك اذا مات

الجزء الثانى شيخ الاسلام — كتاب الصلوة

يصلى من الليل برى نماز ست پس نماز ميگذارد از شب وانى

لمعترضة بينه وبين القبلة على فراش اهله بحاليكه من

در عرض افتاده بودم ميان آنحضرت و ميان قبله بر بستر خواب

اهل وى و چون عائشه كه اين آنحضرت و غلبه اشتغال بود پيش

نماز را از شنيده ماند بى نزوم قطع كلب و حماره نسبت دارند

با وى در غفلت بودن اشتغال وخلاف بزرين سه چيز بوده

باب اذا حمل جارية صغيرة على عنقه فى الصلوة

در صورتى كه برداشت مصلى دختر كى صغيره را بر گردن خود در نماز

حكم آن عدم فساد است ابن بطال گفته ... كرده بجاى

انرا ايراد اين باب در اينجا كه حمل مصلى جاريه ... مفسد نباشد

بنماز پس مر او را آنچه پيش وى بطريق ... تقييد

مصنف بودن آن صغيره مشعر است ... تعيين

نيست **حدثنا** عبد الله بن يوسف قال اخبرنا مالك

عن عامر بن عبد الله بن الزبير عن عمرو بن سليم الزرقى

الزرقى بضم زاء معجمه وفتح راء عن ابى قتادة الانصارى ان

رسول الله تحقيق پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم كان

يصلى بود كه نماز ميكرد وهو حامل امامة جارية زينب بنت رسول الله

امامه بضم همزه و تخفيف ميم دختر زينب بنت رسول الله

كه دختر زينب دختر پيغمبر خدا است صلى الله عليه وآله

... امامه در عهد آنحضرت صغيره بود تزوج ... على

رضى الله عنه بعد وفات فاطمه زهرا بوصيت وى ...

ولابى العاص بن ربيعة ... آن امامه ...

ربيعه است چنانچه روايت كرده اند جمهور را مالك و جمعى از وى

... كرده ... گفته كه وى ابن ربيع بن ...

است پس نسبت كرد آن را مالك گاهى بجد وى و در كرده آن

را قاضى عياض و قرطبى وغيره ايشان زيراچه متفق اند نسابان

برخلاف آن آنرى نسبت كرده است آن را مالك بجد در قول

وى ابن عبد الشمس بجاى ربيع ابن عبد العزى بن عبد شمس

است اتفاق دارند نسابان بر ... و ابو العاص بقول مختار

نامش لقيط است بكسر ميم و سكون قاف و فتح مهمله تزويج كرده بود

آنحضرت زينب را بوى پيش از ظهور نبوت و بعد از ظهور اسلام

بالا تفاق ... اسير شد ... آنحضرت ... از وى كه

منهم الرجل الصالح پس برداشت سر خود را آن حضرت و فرمود آن جماعه وقتی که مردی بود از ایشان مردی صالح بنو کلی قبر او مسجد
ثم صوروا فیه تلک الصور بنامیکردند بر قبر او مسجد را پیشتر نقش کردندی صورتهای اسلاف خود تا یاد کنند آنها را و افعال آنها را
و جد و جهد نمایند و از آنجا بعبادت خدا بعد از آن شیطان راه داد پس ماندهای ایشان را و گفت بزرگان شما پرستش این صور میکردند
و تعظیم بجامی آوردند و این را وسیله قرب بسعادت دنیا و آخرت می ساختند آنحضرت تقبیح آنجماعه فرمود که آخر فعل آنها منجر بکفر و ضلالت
گردید فاولئک شرار الخلق عند الله آنجماعه بدترین خلق اند نزد خدا این حدیث مشهور و حاسبق بیان یافته است و مطابقت حدیث
بترجمه درین قول است بنو علی قبره مسجدا چون این معنی منکر است در حدیث مذمت آن واقع شده مراد از ترجمه هم همین خواهد بود لیکن
پوشیده نماند که بنای مسجد بر قبر که مذمت بر آن فرموده اند در صورتی است که قبر را هموار کرده بر آن مسجد بنا کنند یا توجه بقبر کنند
یا بصورتها نماز کنند یا بآنجانب اگر در جوار صالحی مقبره بنای مسجد کنند تا مردم در آن نماز گذارند و برکات آن بصاحب قبر عاید شود
درین وعید نخواهد بود و بیضاوی گفته هرگاه یهود و نصاری سجده میکردند قبر انبیا را و تعظیم میکردند و قبله گرفته متوجه می شدند
بجانب آن لعنت کرده است خدا ایشان را و آن حضرت منع کردند مسلمانان را از چنین فعل ناروا اما اگر کسی در جوار صالحی مسجد بنا کند بقصد
تبرک نه برای تعظیم مر صاحب قبر را و توجه نکند نماز بسوی قبر داخل درین وعید نیست انتهی **باب** من یدخل قبر المرءة حکم کسیکه
درآید قبر زن را و اباحت آن **حدثنا** محمد بن سنان قال حدثنا فلیح بن سلیمان قال حدثنا هلال بن علی عن انس بن
مالک قال شهدنا بنت رسول الله صلی الله علیه وسلم و رسول الله صلی الله علیه وسلم جالس علی القبر فرایت عینیه تدمعان گفت انس حاضر
شدیم دفن دختر پیغمبر خدا را رحمت کناد خدا بروی و آنحضرت نشسته بود بر قبر پس دیدم من که دو چشم او اشک میریزند فقال هل فیکم
من احد لم یقارف اللیلة پس فرمود آیا هست در میان شما کسی که نرفته است نزد زن امشب فقال ابو طلحة انا پس گفت
ابو طلحه منم یا رسول الله قال فانزل فی قبرها فرمود فرود آی در قبر او قال فنزل فی قبرها گفت انس پس فرود آمد در قبر او قال ابن
المبارک قال فلیح اراه یعنی الذنب گفت ابن مبارک گفته است فلیح گمان میبرم آنحضرت را که میخواهد از لم یقارف گناه را
و معنی اول راجح است چنانکه در روایات دیگر تصریح یافته که نه در آید قبر را کسی که مقارفه کرده زن خود را و نیز جمعی کثیر از کبار صحابه همراه بودند
با آنحضرت درین جماعه بودند و یقین است که کمتر کسی از ایشان در آن شب گناهی کرده باشد اگر چنین بودی آن حضرت انا تنها کسی را برگزیدی
مگر آنکه گوئیم چون ابو طلحه مبادرت کرده و شیوه گورکنی هم داشت او را اختیار کردند و این حدیث سبق بیان یافته است قال ابو عبد الله
لیقترفوا لیکتسبوا گفت مولف ابو عبد الله رحمه الله لیقترفوا بمعنی لیکتسبوا است گویا توجیه کلام فلیح خواسته است که مقارفت در حدیث
بمعنی اعم است مخصوص بجماع نیست و باین معنی اعم تفسیر کرده اند قول حق سبحانه و لیقترفوا ما هم مقترفون و الله اعلم **باب** الصلوة
علی الشهید نماز کردن بر شهید و احکام دیگر او **حدثنا** عبد الله بن یوسف قال حدثنا اللیث قال حدثنی ابن شهاب عن
عبد الرحمن بن کعب بن مالک عن جابر بن عبد الله قال کان النبی صلی الله علیه وسلم یجمع بین الرجلین من قتلی احد
فی ثوب واحد گفت جابر بود آنحضرت که جمع میکرد میان دو مرد از کشتگان غزوه احد در یک جامه یعنی در یک کفن دو کس را ملفوف
میکرد از عسرتی که در آن وقت بود و یا آنکه در جامه که بر وجه سنت یکی را کفن کنند بدو کس تقسیم میکرد یا جامه که در بر یکی میبود دو دیگری ندا شت
آن را تقسیم میکرد و بهر دو کس از مظهری شارح مصابیح کرمانی نقل کرده مراد از جامه قبر است زیرا که روا نیست دو برهنه را در یک جامه کفن
کنند چنانکه متصل شود بدنها لیکن در یک قبر پهلوی یکدیگر روا است که دفن کنند و بتوجیهی که ما ذکر کردیم احتیاج باین همه تکلف نیست
پوشیده نماند که مولف رح بابی دیگر اخذ کرده که در یک قبر دو سه کس را جمع میکردند و همین حدیث شهدای احد آورده و در آن روایت

ره رحمه الله مراد از جامه قبر نیست در بابی دیگر آورده که جابر گفت پدر و عم مرا در یک ... ورده که پدر خود را با دیگری یکجا گور کردم و بعد از شش ماه برآوردم که درست ...

و توجیه همان است که اول گفتیم تخریج قول ایهما اکثر اخذا للقرآن فاذا ... مود کدام یکی ازین دو بیشتر گرفته و یاد کرده قرآن را پس و قدمه که اشارت کرده شد ...

... انا شهید علی هؤلاء یوم القیامة و گفت من گواهی میدهم بر ایشان روز قیامت ... امر بدفنهم فی دمائهم ولم یغسلوا ولم یصل علیهم و فرمود بدفن کردن ایشان ... نمازگذارد بر ایشان حنفیه گویند که نماز نکردن بر شهدای احد از آن بود که آنروز بر همه مسلمانان بغا... ند هم ازین جهت وقت دیگر آن حضرت دعا کرد آن چنانکه در نماز بر میت دعا کنند

حدثنا عبد الله بن یوسف قال حدثنا اللیث قال حدثنی یزید بن ابی حبیب عن ابی الخیر عن عقبة بن عامر ان النبی صلی الله علیه وسلم خرج یوما فصلی علی اهل احد صلوته علی المیت تحقیق پیغمبر خدا برآمد روزی پس نماز گذارد بر شهدای احد مانند نمازی که میگذارد بر میت ... و این نماز گذاردن بر میت بعد از هشت و نیم سال از هجرت بود و غزوه احد در سال سیوم است و مراد آنست که دعا کرد بر شهدای احد ... نماز جنازه کرد بر جماع علما بعد از سه روز نماز بر میت ... وانیست ثم انصرف الی المنبر فقال انی فرط لکم پیشرفت ... بسوی منبر پس ... گفت ... که من پیشرو شمایم تا مهیا کنم برای شما منازل بهشت و نعمتهای آن وانا شهید علیکم و من گواهم بر شما باعمال شما ... تا قیامت مطلع باشد بر اعمال مردم و باقی بود تا گواهی ... ابن مسعود ... رفع کرده است باسناد صحیح جید حیاتی خیر لکم ومماتی خیر لکم زندگی من بهتر است برای شما ... تعرض علی اعمالکم فما رایت من خیر حمدت الله علیه وما رایت من شر استغفرت الله لکم عرض کرده می شود ... ازین دیگر آمرزش مطلبم از خدا برای شما وانی والله لانظر الی حوضی الآن و من سوگند بخدا ... بسوی حوض خود که در آخرت خواهد بود وانی اعطیت مفاتیح خزائن الارض او مفاتیح الارض و من داده شده ام کلیدهای خزاین زمین را ... کلیدهای زمین ... گفته اند ... الی والله ما اخاف علیکم ان تشرکوا بعدی تحقیق من سوگند بخدا نمی ترسم بر شما ... ولکن اخاف علیکم ان تنافسوا فیها ولیکن میترسم ... کنید در خزاین زمین ...

باب دفن الرجلین والثلثة فی قبر واحد در بیان جواز دفن کردن ... در یک قبر ... در وقت ضرورت رواست ...

حدثنا سعید بن سلیمان قال حدثنا اللیث قال حدثنا ابن شهاب عن عبد الرحمن بن کعب بن مالک ان جابر بن عبد الله اخبره ان النبی صلی الله علیه وسلم کان یجمع بین الرجلین من قتلی احد یعنی ... در یک قبر ... این حدیث است که در روایت سابق ... فی ثوب واحد ...

باب من لم یر غسل الشهداء در بیان سند کسی که اعتقاد نکرده است غسل دادن شهید را ... جنب و حایض و نفسا ... در ترجمه موافق مذهب شافعی ...

حدثنا ابو الولید قال حدثنا اللیث عن ابن شهاب عن عبد الرحمن ...

بن كعب بن مالك عن جابر قال النبي صلى الله عليه وسلم ادفنوهم في دمائهم يعني
در خونهای ایشان یعنی روز احد فرموده و غسل نفرموده **باب** من يقدم في اللحد كدام
یک قبر کنند لحد بفتح وضم آن وسکون حاء مهمله شگاف در گور وشگافتن یک کرانه گور
في ناحية ونامیده شد شگاف گور را لحد زیرا که آن در یک جانب گور است ومحل
است از حق بسوی ستم ملتحدا معدلا یعنی ملتحد که در قرآن است لن تجد من دونه ملتحدا
که بوی بازگشت نماید ولو كان مستقيما كان ضريحا واگر گور راست باشد ومائل بیک جانب نبود آنرا ضریح
شگاف در زمین است **حدثنا** محمد بن مقاتل قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا الليث بن سعد قال حدثني ابن شهاب
عن عبد الرحمن ابن كعب بن مالك عن جابر بن عبد الله ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يجمع بين الرجلين
من قتلى احد في ثوب واحد ثم يقول ايهم اكثر اخذا للقرآن فاذا اشير الى احدهما قدمه في اللحد وقال انا شهيد على هؤلاء
وامر بدفنهم بدمائهم ولم يصل عليهم ولم يغسلهم واخبرنا الاوزاعي عن الزهري عن جابر بن
عبد الله پوشیده نماند که مولف از اوزاعی بی‌واسطه سماع ندارد واگر این را مقوله عبد الله بن مبارک گوئیم که مولف
بواسطه محمد بن مقاتل از وی حدیث کرده وی نیز بواسطه لیث ابن سعد از زهری که ابن شهاب است حدیث دارد وزهری
نیز از جابر بی‌واسطه نشنیده است پس اینجا حدیث منقطع است وبا این حال اشارت کرده که این حدیث نزد وی از عبد الله بن
مبارک از لیث واز اوزاعی وهردو از زهری اوزاعی عبد الرحمن بن كعب را اسقاط کرده ولیث اثبات نموده وزیادة ثقة معتبر است
قال جابر فكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لقتلى احد اي هؤلاء اكثر اخذا للقرآن فاذا اشير له الى رجل قدمه في اللحد قبل صاحبه
واگر اشارت کرده می‌شد بسوی مردی پیش میکرد او را بجانب لحد که بطرف قبله بود وپیش از همراه او پوشیده نماند که هر چند
دو کس در یک جامه باشند پیش وپس وارد و قال جابر فكفن ابي وعمي في نمرة واحدة وگفت جابر پس کفن کرده شد پدر من
وعم من در یک چادر خط دار نمره بفتح نون وکسر میم چادر خط دار از پشم وغیر پشم نام پدر جابر عبد الله بن عمرو بن حرام است
وعم او عمرو بن جموح بن زید بن حرام پس عمرو بن جموح ابن عم جابر است برای تعظیم او را عم گفته است وقال سليمان بن
كثير حدثنا الزهري قال حدثني من سمع جابرا وگفت سلیمان بن کثیر حدیث کرد مرا زهری گفت
حدیث کرده مرا کسی که شنیده است جابر را وآن عبد الرحمن بن كعب است گویند ازین اقوال اضطرابی که بعضی مردم درین حدیث گفته‌اند
رفع کرده ازین قول اراده واسطه کرده است میان زهری وجابر که آن عبد الرحمن بن کعب است فراند فاع اضطراب باین مذکور
تامل است يفهم من له علم بالاصول **باب** الاذخر والحشيش في القبر در بیان در آوردن اذخر که گیاهی است خوشبوی وگیاه
دیگر در فرجهای که در میان خشت قبر باشد جهت گستردن آن در زیر مرده **حدثنا** محمد بن عبد الله بن حوشب قال حدثنا عبد الوهاب
قال حدثنا خالد عن عكرمة عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم قال حرم الله عز وجل مكة فلم تحل لاحد قبلي ولا لاحد بعدي
فرموده حرام کرده است خدای توانا وبزرگ حرم مکه را پس نیست حلال مر هیچ یکی را آنچه ممنوع است دران پیش از من ونه بعد از من
احلت لي ساعة من نهار حلال کرده شد برای من قتال در وی در یک ساعتی از روز فتح مكه لا يختلى خلاها بریده نشود گیاه سبز
او ولا يعضد شجرها ولا ينفر صيدها وبریده نشود درخت او وگریزانیده نشود شکار او ولا تلتقط لقطتها الا لمعرف
وبرداشته نشود در راه افتاده او مگر کسی که بشناساند آنرا به مردم فقال العباس الا الاذخر لصاغتنا وقبورنا فقال الا الاذخر

بیان قول خدا عز وجل ان الصلوة كانت على المؤمنين كتابا موقوتا بتحقیق نماز است بر مسلمانان فرض موقوت مولف در تفسیر موقوت میگوید موقتا وبیان ... محدود کرده است ... فرض کرده بر ایشان بحدود ومواقیت که تجاوز از آن حدود ... **حدثنا** عبد الله بن مسلمة قال ... على مالك عبد الله بن مسلمه گوید خواندم پیش امام مالک ... عن ابن شهاب ان عمر بن عبد العزيز اخر الصلوة ... بتحقیق عمر بن عبد العزیز که اعدل ملوک بنی امیه وشافعی ... خامس خلفا گفته تاخیر کرد نماز را روزی از وقت مستحب ... نماز عصر است چنانکه در بدء الخلق بیاید که اخر العصر شيئا ... درین اشارتیست بآنکه این واقعه از عادت وی نبوده اگرچه ... زمان بنی امیه معروف باین بدعت بودند ووی امیر مدینه بود ... جانب ولید بن عبد الملک ومرویست که عمر بن عبد العزیز ... از ظهر میگذارد در ساعت هشتم ونماز عصر در ساعت دهم ... تا اینکه میدر آمد ساعت عشاء فدخل عليه عروة بن الزبير فاخبره ... پس در آمد بر وی عروه وخبر داد او را به وقوع مانند این ماجرا ... بعضی صحابه وانکار دیگران بر وی بودن آن بدعت و ... ملامت وضع شارع ان المغيرة بن شعبة اخر الصلوة ... بتحقیق مغیره صحابی تاخیر کرد نماز را روزی واین نیز نماز ... عصر بوده تا در از فعل مغیره وهو بالعراق حالانکه وی در عراق ... مراد عراق عرب است که طولش از عبادان تا موصل است ... عرض از قادسیه تا حلوان ودر بعضی روایات وهو بالكوفة ... کوفه نیز از عراق است ومغیره در ان هنگام امیر آنجا بود از جانب ... معاويه فدخل عليه ابو مسعود الانصاري پس در آمد ... بر مغیره ابو مسعود عقبه بن عمرو بدری که از مشاهیر صحابه است ... فقال ما هذا يا مغيرة پس گفت ابو مسعود چیست این ... ای مغیره اليس قد علمت ان جبريل عليه السلام ... نزل فصلى آیا نیست اینکه میدانی که بتحقیق جبرئیل فرود آمد برای ... تعلیم اوقات نماز پس نماز گذارد پیغمبر فصلى رسول الله پس ... نماز گذارد بنماز جبرئیل پیغمبر خدا صلى الله عليه وآله وسلم واین در ... صبح بود ثم صلى پس در وقت دیگر نماز گذارد جبرئیل بامامت ... فصلى رسول الله پس نماز گذارد باوی پیغمبر خدا صلى الله ... عليه وآله وسلم ثم صلى فصلى رسول الله صلى الله عليه وآله ... وسلم ثم صلى فصلى رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ... ثم صلى فصلى رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم پس ... در وقت دیگر نیز همچنین شد تا شمرده شد پنج بالجمیع پنج وقت چنانچه ... در روایت دیگر آمده ثم قال بهذا امرت پس گفت جبرئیل یا ... که بمثل این نماز درین اوقات امر کرده شده یا باین تعلیم اوقات ... مامور کرده شده بودم فقال عمر لعروة پس گفت عمر بن عبد العزیز ... مر عروه را اعلم ما تحدث به بدان وتامل کن چیزی را که حدیث ... میکنی بآن تنبیه است بعروه از راه تعجب استبعاد در روایت ... گفت او ان جبريل هو اقام ...

گفت عباس بن عبد المطلب مگر اذخر یعنی مستثنا کن ای رسول خدا اذخر را برای زرگران و برای بام‌ها ... بنی کرده آن حضرت فرمود مگر
گیاه اذخر ... احتیاط بوحی فی الحال یا بوحی که در زمان سابق شده باشد که اگر التماس کند این گیاه را استثنا کن و قال ابو هریرة عن
النبي صلى الله عليه وسلم لقبورنا وبيوتنا و گفت ابو هریره از پیغمبر خدا که میگرفتیم ما این گیاه را برای قبرهای خود و خانهای خود
و قال ابان بن صالح عن الحسن بن مسلم عن صفية بنت شيبة سمعت النبي صلى الله عليه وسلم مثله از صفیه روایت که شنیدم آنحضرت را
... ابو هریره نقل کرده و قال مجاهد عن ابن عباس لقينهم وبيوتهم و گفت مجاهد از طاؤس از ابن عباس که بدل قبورنا
... گفته یعنی آهنگران و خانهای ایشان **باب** هل يخرج الميت من القبر واللحد لعلة آیا بیرون آورده شود مرده از گور ... به سبب
علتی در ترجمه تعمیم کرده اخراج را از آنکه در یک حدیث اخراج برای نماز و دعاست و در حدیث دیگر از جابر بی ضرورت
... بطریق اولی خواهد بود **حدثنا** علی بن عبد الله قال حدثنا سفیان قال عمرو سمعت جابر بن عبد الله
... صلى الله عليه وسلم عبد الله بن ابي بعد ما ادخل حفرته آمد آنحضرت ابن ابی منافق را
... بود در حفره گور او فامر به فاخرج پس فرمود به بیرون آوردن وی پس آورده شد فوضعه على ركبتيه ...
او را بر دو زانوی خود و انداخت بنفس آب دهن خود را در روی والبسه قميصه والله اعلم و پوشاند او
... بعد ... كساعباسا قميصا و حال آنکه بود ابن ابی که پوشانده بود عباس را پیراهنی و قال ... بها رون
و كان على رسول الله صلى الله عليه وسلم قميصان فقال له ابن عبد الله يا رسول الله البس ابي قميصك الذي يلي جلدك
... گفت ابو سفیان و گفت ابو هارون و بود در بر آنحضرت دو پیراهن پس آنحضرت را گفت پسر عبد الله بن ابی ای رسول خدا بپوشان پدر مرا آن
... آنکه متصل پوست بدن تست قال سفيان فيرون ان النبي صلى الله عليه وسلم البس عبد الله قميصه مكافأة لما صنع
... سفیان بن عیینه پس گمان میبردند مردم که آنحضرت پوشاند عبد الله را پیراهن خود از جهت بدل مرچیزی را که کرده بود ابن ابی
... آنکه پیراهنی بعباس داده بود **حدثنا** مسدد قال حدثنا بشر بن المفضل قال حدثنا حسين المعلم عن عطاء عن جابر قال لما
حضر احد دعاني ابي من الليل گفت جابر هرگاه حاضر شد غزوه احد را خواند مرا پدر من آن شب فقال ما اراني الا مقتولا
في اول من يقتل من اصحاب النبي پس گفت نمی‌بینم خود را مگر کشته شده در نخستین کسی که کشته می‌شود از یاران پیغمبر
خدا صلى الله عليه وسلم واني لا اترك بعدي اعز علي منك غير نفس رسول الله و من نمی‌گذارم پس از خود عزیزتر بر من از تو بجز ذات
پیغمبر خدا صلى الله عليه وسلم وان علي دينا فاقض و بتحقیق بر من وامی است پس ادا کن آن را واستوص باخواتك خيرا طلب کن
وصلت و نیکوئی به برادران خود گویند نه برادر بودا و را فاصبحنا فكان اول قتيل پس صبح کردیم و بود عبد الله نخستین کشته
ودفنت معه آخر في قبره و دفن کردیم با او دیگری را در گور او ثم لم تطب نفسي ان اتركه مع آخر فاستخرجته بعد ستة اشهر
پس خوش نکرد نفس من اینکه بگذارم او را با دیگری پس بیرون آوردم بعد شش ماه فاذا هو كيوم وضعته هنية
غير اذنه پس ناگاه بود آنروز برابر روزی که نهاده بودم اندک چیزی بجز گوش یعنی هیچ تغیری در وی راه نیافته بود
مگر اندکی در نرمه گوش او را که آن زود از هم میریزد نسبت با عضای دیگر هنية بضم ها و فتح نون و تشدید مثناة تصغیر هنة است
بمعنی چیزی قلیل گفته اند درین روایت تغییری واقع شده است و صواب آنست که در روایتهای دیگر واقع شده غیر هنية
في اذنه بتقديم لفظ غير و زيادت في بر اذن بعضی ضبط کرده اند هنية بتقديم مثناة تحتیه بر نون تصغیر هنا بمعنی نزدیک گفته اند
ضبط کلام درست می‌شود بی تقدیم و تاخیر و زیادتی **حدثنا** علي بن عبد الله قال حدثنا سعيد بن عامر عن شعبة عن ابن ابي نجيح

الجزء الثالث شيخ الاسلام | كتاب مواقيت الصلوة

برانکه حدیث جبرئیل آنست که تا نه از وقت محمد و جبرئیل واقع
شده که تحدید کرد نماز را در دو روز روزی در اول وقت و روز
دوم در تاخیر از وقت دیر روز چنانکه در روایت ابوداود و ترمذی
آمده و آن بیان اول و آخر وقت غیر مکروه است اگرچه وقت
مکروه بعد از این باقی باشد و تواند که وجه احتجاج بودن اول وقت
جبرئیل اولی باعتبار و اختیار باشد و آخر وقت مفضول و برای
ضرورت پس انکار بجهت تاخیر از اول وقت باشد و حدیث عایشه
در بیان وقت نماز آنحضرت که نص نیست در اول وقت احتمال
وجهین دارد والله اعلم **باب** قول الله تعالى مضمون ...
خدا تعالی منیبین الیه واتقوه واقیموا الصلوة ولا تکونوا
من المشرکین اول این آیت فاقم وجهك للدين حنيفا فطرة
الله الآیة خطاب کرد پیغمبر را که مستقیم دارید روی خود را برای
قبول دین متین والتزام کنید فطرة اسلام را بحالیکه رجوع آرنده
اید بسوی خدا بانقطاع از ماسوی و ترسید خدا را و برپا دارید
نماز را و مباشید از مشرکان مراد نهی از تشبه بمشرکان است
بترک نماز و نحو آن که از افعال ایشان است و تغلیظ است در ترک
نماز یا شعار بودن ترک از مشرکان ... از عظم ...
شده است در قرآن در فضیلت نماز ...
خلاف وضع شرعی است لاجرم محافظت وقت معتبر ...

عن عطاء عن جابر قال دفن مع ابي رجل فلم تطب نفسي حتى اخرجته فجعلته في قبر على حدة گفت جابر دفن کرده شد با پدرم مرد دیگر پس خوش نشد نفس من تا آنکه بادیگری در قبر یک جا او را بیرون آوردم و گردانیدم در قبری جدا

باب اللحد والشق في القبر در بیان لحد و شق است

حدثنا عبدان قال اخبرنا عبد الله قال اخبرنا الليث بن سعد قال حدثني ابن شهاب عن عبد الرحمن بن كعب بن مالك عن جابر بن عبد الله قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يجمع بين رجلين من قتلى احد ثم يقول ايهم اكثر اخذا للقرآن فاذا اشير له الى احدهما قدمه في اللحد فقال انا شهيد على هؤلاء يوم القيامة فامر بدفنهم بدمائهم ولم يغسلهم ترجمه مکرر معلوم شده سخن در تطبیق حدیث است بترجمه که ذکر لحد و شق هر دو در این حدیث مذکور نیست جواب گفته اند که قول او فقدمه في اللحد دلالت دارد بر شق نیز تا آنکه تقدیم یکی در لحد مستلزم است و آن بنا چار در شق خواهد چه غالب آنست که چون عدد لحد مشقت است آنقدر که گنجایش هر دو در یکی نبود پس شق بود و آنکه بدیت پوشیده نیست و میتوان گفت که مراد از ترجمه آنست که مسنون از این دو قسم قبر میخواهد بیان کند و حدیث الله پوشیده الامر آن حضرت لحد بوده است و افضل همانست آنحضرت را نیز لحد کرده بودند و در حدیث دیگر آمده کا ابن مقاتل بازوه نیز لحد یعنی لحد ما برای خود اختیار کرده ایم و شق مختار پیشینیان بوده بعضی گویند مراد از غیرنا اهل کتاب اند چنانکه صریح در مسند امام احمد واقع شده بهر تقدیر درین حدیث نهی از شق نیست غایت آنکه لحد بهتر است بشرط آنکه زمین سخت بود و گرنه بهتر شق است اجماع علما بر جواز هر دو صورت واقع شده

باب اذا اسلم الصبي فمات هل يصلى عليه وهل يعرض على الصبي الاسلام وقتی که مسلمان شود کودک پس مرد پیش از بلوغ آیا نماز کرده شود بروی و اسلام او معتبر است و آیا عرض کرده شود اسلام بر صبی و خوانده شود او را باسلام وقال الحسن وشريح وابراهيم وقتادة اذا اسلم احدهما فالولد مع المسلم گفت حسن بصری و شریح و ابراهیم نخعی و قتاده وقتی که اسلام آورد یکی از مادر و پدر طفل پس فرزند با مسلمانست در اسلام وكان ابن عباس مع امه من المستضعفين ولم يكن مع ابيه على دين قومه بود ابن عباس پیش از اسلام عباس در مکه با مادر خود که لبابه بنت حارث است از جماعه ناتوانان که مسلمانان بودند و کافران نگذاشتند که هجرت کنند و عباس در آنوقت اسلام نیاورده بود و اسلام عباس بعد از غزوه بدر است و صحیح آنست که در سال فتح است و در فتح مکه همراه رفته بود و لم يكن مع ابيه على دين قومه و نبود ابن عباس با پدر خود بر دین قوم خود که مشرکان بودند وقال الاسلام يعلو ولا يعلى و گفت اسلام برتری شود و برتری کرده نمی شود بر وی یعنی طرف اسلام غالب است و مغلوب نیست پس فرزند را جانب خود می کشد قائل این قول متعین نیست بعضی گویند قول ابن عباس است و دارقطنی بسند صحیح آورده که قول آنحضرت است

حدثنا عبدان قال اخبرنا عبد الله عن يونس عن الزهري قال اخبرني سالم بن عبد الله ان ابن عمر اخبره ان عمر انطلق مع النبي صلى الله عليه وسلم في رهط قبل ابن صياد ابن عمر خبر داد سالم را که عمر رضی الله عنه رفت با پیغمبر خدا رحمت کناد خدا بروی در جمعی از مردم پیش ابن صیاد سبب رفتن آنحضرت نزد ابن صیاد آن است که امام احمد از طریق جابر روایت کرده که شنید آن حضرت که در قوم یهود پسری متولد شده که بعضی علامات دجال در وی ظاهر است آنحضرت گمان کرد که جان دجال موجود است برای تحقیق حال و جمعی صحابه تشریف برده بود حتى وجده يلعب مع الصبيان عند اطم بني مغالة تا آنکه یافت آنحضرت ابن صیاد را در حالی که بازی میکرد با طفلان نزد قصری سنگین یا حصنی که قبیله انصار را بود اطم بضم همزه و طای مهمله و میم مغاله بفتح میم و غین معجمه و لام است وقد قارب ابن صياد الحلم و بتحقیق نزدیک رسیده بود ابن صیاد بلوغ را فلم يشعر حتى ضرب النبي

الجزء الثالث تيسير القاري كتاب مواقيت الصلاة

[illegible]

باب الصلاة كفارة نماز در وقت آن پوشنده و محو کننده گناه است

حدثنا مسدد قال حدثنا يحيى عن الاعمش قال حدثني شقيق ابو وائل اسدي قال سمعت حذيفة قال كنا جلوسا عند عمر فقال گفت حذیفه بن الیمان بودیم ما نشسته نزد عمر فاروق رضی الله عنه پس گفت عمر ايكم يحفظ قول رسول الله صلى الله عليه وسلم في الفتنة [illegible]

[illegible] قلت انا كما قاله قال انك عليه او عليها لجرئ [illegible]

قلت فتنة الرجل في اهله وماله وولده وجاره [illegible] الصلاة والصوم والصدقة والامر والنهي [illegible]

قال ليس هذا [illegible] ولكن الفتنة التي تموج كما يموج البحر [illegible]

قال ليس عليك منها باس يا امير المؤمنين [illegible]